

AN ENCYCLOPEDIA
DICTIONARY OF SOUTHERN AFRICA
ON HISTORICAL ETHNOGRAPHY

EDITION
OF 1973

**AN ENCYCLOPAEDIC
DICTIONARY OF SANSKRIT
ON HISTORICAL PRINCIPLES**

VOLUME EIGHT

Prepared by
Staff of Sanskrit Dictionary Project

Published by
The Deccan College Post-Graduate and Research Institute, Pune.

**The Deccan College is grateful to the Department of Higher Education,
Govt. of Maharashtra and the Ministry of Human Resource Development,
Govt. of India, through the Rashtriya Sanskrit Sansthan,
for financially supporting the Project Staff.**

**It also acknowledges the financial support provided by
the HRD Ministry, through the RSKS, for printing this part.**

PROJECT COMMITTEE

Dr. K. PADDAYYA Director, Deccan College, Pune. (Chairman, Management Council)	: Chairman
Dr. P. G. LALYE (Nominee of Management Council)	: Member
Dr. K. S. NAGARAJA (Nominee of Management Council)	: Member
(Representative of Government of India)	: Member
Prof. VACHASPATI UPADHYAYA Vice-Chancellor, Lal Bahadur Sanskrit Vidyapeeth, N.Delhi. (Representative of University Grants Commission)	: Member
Dr. K. M. KULKARNI (upto 31-06-2008)	: Member
Dr. R. V. KIRDAK (from 1-07-2008) Director of Higher Education (Representative of Government of Maharashtra)	: Member
Dr. V. P. BHATTA (General Editor, Sanskrit Dictionary Project)	: Member
(Joint General Editor, Sanskrit Dictionary Project)	: Member
Dr. VYASANAKERE PRABHANJANACHARYA (Sanskritist, nominated by the Government of India)	: Member
Dr. BHASKARACHARYA TRIPATHI (Sanskritist, nominated by the Government of India)	: Member
Mr. N. S. GAWARE (Secretary, Sanskrit Dictionary Project)	: Secretary

ACADEMIC COMMITTEE

(Ministry of Human Resource Development, Government of India)

Prof. SATYA VRAT SHASTRI (Former Vice-Chancellor, Jagannath Sanskrit Vidyapeeth Shrivihar, Puri)	: Chairman
Prof. V. KUTUMBA SHASTRY (upto 11-05-2008) Mrs. ANITA BHATNAGAR (from 12-05-2008) (Vice-Chancellor, Rashtriya Sanskrit Samsthan, New Delhi)	: Member
Dr. PANKAJ T. CHANDE (Vice-Chancellor, Kavi Kulaguru Kalidas Sanskrit Vidyapeeth, Nagpur)	: Member
Dr. V. V. P. RAMANUJAN (GRP Co-ordinator, IHG, C-DAC, Bangalore)	: Member
Prof. VACHASPATI UPADHYAYA (Vice-Chancellor, Lal Bahadur Sanskrit Vidyapeeth, New Delhi)	: Member
Dr. B. K. GAIROLA (Director General, National Informatics Centre, New Delhi)	: Member
Prof. K. PADDAYYA (Director, Deccan College, Pune)	: Member
Prof. V. P. BHATTA (General Editor, Sanskrit Dictionary Project, Deccan College, Pune)	: Member
Mr. N. S. GAWARE (Secretary, Sanskrit Dictionary Project)	: Secretary

SANSKRIT DICTIONARY PROJECT

Deccan College Post-Graduate and Research Institute (Deemed University), Pune

EDITORIAL STAFF

General Editor

Dr. V. P. BHATTA

Editors

Dr. (Mrs.) P. M. PINGALE

Dr. (Mrs.) J. D. SATHE

Dr. (Mrs.) V. M. KSHIRSAGAR

Dr. (Mrs.) L. S. DEODHAR

Assistant Editors

Dr. (Mrs.) M. A. KINJAWADEKAR

Dr. (Mrs.) M. B. KOLHATKAR

Dr. (Mrs.) ASHA GURJAR (up to 30-03-2008)

Dr. (Mrs.) R. S. DATE

Dr. P. C. SAHOO

Sub-Editors

Dr. K. N. HOTA

Editorial Assistants

Mrs. V. V. SELUKAR

Mrs. M. M. KULKARNI

Mrs. P. S. DESHPANDE

Dr. (Mrs.) P. S. KULKARNI

Dr. P. P. JOSHI

Ms. S. M. CHIKODE

**AN ENCYCLOPAEDIC
DICTIONARY OF SANSKRIT
ON HISTORICAL PRINCIPLES**

Volume Eight

General Editor
Dr. V. P. BHATTA

**SANSKRIT DICTIONARY PROJECT
DECCAN COLLEGE POST-GRADUATE AND RESEARCH INSTITUTE,
PUNE 411 006, INDIA.**

(A UNIVERSITY ESTABLISHED UNDER SECTION 3 OF U.G.C. ACT 1956)

2008

AN ENCYCLOPÆDIC DICTIONARY OF SANSKRIT

ON HISTORICAL PRINCIPLES

VOLUME EIGHT
PART THREE

DECCAN COLLEGE POST-GRADUATE AND RESEARCH INSTITUTE,
PUNE 411 008, INDIA.

READER'S GUIDE

Note : - For the general lay-out of the articles in the Dictionary the reader is referred to the Introduction Section 5 p.xii.

I. ENTRY WORDS

A. The following types of vocables are included in the Dictionary :

- i. Roots e.g. अंश् (arṁś-), गम् (gam-), दा (dā-) etc.
  - ii. Simple and derived words e.g. अंश (arṁśa), अश्व (aśva), नृ (nr), दैव (daiva), लौकिक (laukika) etc.
  - iii. Grammatical formants e.g. अक (-aka), अन (-ana) etc.
  - iv. Foreign words used in Sanskrit works e.g. अड्बुक (aibuka), मल्लिक (mallika), अकब्बर (akabbara) etc.
  - v. Words found in the Kośas only.
  - vi. Important variant readings recorded in the books used for the extraction of the material e.g. अकारप्रक्षेप (akāraprakṣepa) v. l. for अकारप्रक्षेप (akārapraśleṣa), अक्षपीडक (akṣapīḍaka) v. l. for अक्षिपीडक (akṣipīḍaka) etc.
  - vii. Technical terms in different branches of learning.
  - viii. Artificial terms of grammar e.g. दाप् (tāp), सुप् (sup) etc.
  - ix. Laukika or technical nyāyas or maxims e.g. अकाण्डकूप्याण्डपतनन्याय (akāṇḍakūṣmāṇḍapatananyāya), अश्वभिधानीन्याय (aśvābhidhānīnyāya) etc.
  - x. Compounds of two members.
  - xi. Compound numerals e.g. द्वादशन् (dvādaśan), एकोनचत्वारिंशत् (ekonacatvāriṁśat) etc.
  - xii. Symbolic numerical expressions e.g. अक्षगज (akṣagaja) etc.
  - xiii. Negative compounds e.g. अकुमारी (akumārī), अक्रतु (akratu) etc.
  - xiv. Compounds of more than two members for special syntactic and semantic reasons e.g. अकृतागममदोष (akṛtāgama-madoṣa), अकारण-गुणपूर्वक (akāraṇaguṇapūrvaka) etc.
  - xv. Compound denominatives e.g. राकचन्द्राय (rākacandrāya-).
  - xvi. Sounds of Sanskrit e.g. अ (a), अकार (akāra) etc.
- B. The Dictionary includes the Proper names of
- i. gods and goddesses.
  - ii. sages and mythical persons e.g. अक्षपाद (Akṣapāda), अगस्ति (Agastī) etc.
  - iii. Tribes, clans, people, guilds etc.
  - iv. Rivers, mountains, lakes, regions, countries etc.
  - v. Animals, birds, trees, plants and other natural objects.
  - vi. Individual objects like palaces, gardens, parks, weapons, chariots, ornaments, garments, and other personal belongings.
  - vii. Authors, books, chapters, sections, sūktas, stotras, sāmans, verses and groups of verses to a limited extent e.g. अंशवतरण (arṁśavātarāṇa), अक्षसूक्त (akṣasūkta) etc.

C. The following types of words are generally excluded :

- i. Metalinguistic expressions of some length.
  - ii. Longer compounds involving purely technical terms.
  - iii. Dvandva compounds with no grammatical peculiarities
  - iv. Compounds ending in words like पद (pada), शब्द (śabda), वाक्य (vākya), नामन् (nāman), अभिख्या (abhiḥkhyā) etc.
  - v. Compounds forming rūpakas if not of frequent occurrence e.g. अंशुनाराच (arṁśunārāca), अंशुधन (arṁśudhana) etc.
  - vi. Compounds of artificial terms e.g. अकन्विधि (akajvidhi), अकचप्रत्यय (akacpratyaya) etc.
  - vii. Long chronograms for recording dates or giving numbers in Mathematics, Astronomy and similar works.
  - viii. Colophones and names of chapters or sections of books, if not important.
  - ix. Names of books in general.
  - x. Purely middle Indo-Aryan and modern Indo-Aryan words.
- D. The form of the entry word :
- i. Nouns are given in their base forms (prātipadika) e.g. अंश (arṁśa),

अक्षि (akṣi), अग्नि (agni) etc.

- ii. Nouns of different genders are given as separate entries, unless one of the genders is secondary or occasional or the word has optional gender throughout e.g. अकुल (akula) n. अकुल (akula) m. अक्ष (akṣa) m. अक्ष (akṣa) n. etc.
  - iii. Adjectives are given in their base form with the indications of the feminine base when available, as one entry.
  - iv. Adjectives and nouns are combined as one entry if the entries are small or if one of the usages is clearly secondary.
  - v. Adverbs, indeclinables and other nominals like pronouns are given in full form or in the neuter gender e.g. अकामतस् (akāmatas), एव (eva), अकुर्वत् (akurvāt), अस्मद् (asmad) etc.
  - vi. verbs are given in their root form e.g. अंश् (arṁś-) अक्ष् (akṣ-) etc.
  - vi. Roots with preverbs are given as separate entries e.g. आगम् (āgam-) etc.
  - vii. Derivative verbs are given along with the suffix and listed as separate entries, but the causatives are included under the main entry of the verb.
  - ix. Cvi-forms and gatis are given with the following root as entries e.g. अंशीकृ (arṁśīkr-) etc.
  - x. Participles are treated as adjectives and listed as separate entries e.g. अकुर्वत् (akurvāt) etc.
  - xi. Infinitives and gerunds along with their negative forms are given as separate entries e.g. अकर्तुम् (akartum), अकृत्वा (akṛtvā) etc.
- E. i. Words which do not actually occur in literature but are given for special reasons are put in square brackets e.g. [अंशपवाह] (arṁśapavāha), [अंहेती] (arṁhātī), [अंहेमुच] (arṁhomuḥ) etc.
- ii. Word taken over from the earlier dictionaries like PW., pw., nt., MW., DBHS., Viśva., Apte., Vācs., ŚabdaKaDru., and other special Kośas are given with the indication of their source in square brackets.
- F. i. Homonyms are indicated by a prefixed index number e.g. ¹अक्ष (akṣa); ²अक्ष (akṣa), etc.
- ii. A difference in the construction in a compound word is not considered as giving rise to homonyms e.g. अकृतभावसंविद् (akṛtābhāvasaṁvid) etc.
- iii. A difference in the base or a suffix is considered as giving rise to homonyms e.g. ¹अंशक (arṁśaka), ²अंशक (arṁśaka) etc.
- iv. Two identical entries with a difference in grammatical status are not given the index number of homonyms e.g. अकुप्य (akupyā) adj. अकुप्य (akupyā) n. etc.

II. ALPHABETIZATION

- i. All entries follow a single alphabetization and no subalphabetization is used.
- ii. Stems, roots, formants, full forms, compounds and even phrases are regarded as one block for the purpose of a alphabetization.
- iii. The following order of the Devanāgarī script is taken as the basis for alphabetization. Note that Visarga follows Anusvāra and the order of the semivowels is y, r, l and v. अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ॠ, ए, ऐ, ओ, औ, ः, ँ, ं, क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, म, य, र, ल, व, श, ष, ह.
- iv. The written Anusvāra of *saṁ* and some other words is alphabetized as *parasavarna* except when it is final.
- v. Visarga is alphabetized in its own place before velars and labials; otherwise it is assimilated to the following sound.
- vi. Anusvāra is a alphabetized in its own place only before y, r, l, v, ṣ, ś, s and h.

- vii. | and |h standing for ḍ and ḍh in an intervocalic position are alphabetized as ḍ and ḍh.
- viii. | standing for l is alphabetized as l.
- ix. Words with only a difference of accent are ordered with preference given to *udātta* over *svarita* and the order of the place of accent is from left to right.
- x. Between identical nouns and verbs, the verb precedes the noun.
- xi. Between adjectives and nouns, the historical order is followed so that sometimes the adjective and sometimes the nouns comes first.
- xii. A vocable of doubtful correctness is alphabetized as it is and the necessary correction is indicated in brackets e. g. अकथह(म)चक्र (akathaha(ma)chakra), अक्षसालिका(akṣasālikā) [akṣamālikā].
- xiii. If a word is either a misprint or an obvious mistake, it is alphabetized in its correct form e. g. अक्षसालिन् (akṣasālin) etc.
- xiv. When the Saṁhitā form differs from that of the Padapāṭha, it is alphabetized in its Saṁhitā form with a cross-reference to the Padapāṭha form e. g. अक्षितावसु (akṣitāvasu) [PaPā. akṣtavasu] etc.
- xv. The lemmata are given in a normalised orthography e. g. अकिंचिद् (a-kiñcid) अकृतसंभ्रम (akṛta-sambhrama) etc.

III. TRANSLITERATION

- A. i. All entries are transliterated in the Roman script.
- ii. The system of transliteration is the one internationally accepted. Note the following symbols ṛ, ḥ, ṣ, ṣ, ṣ, ṣ, ṣ, ṣ.
- iii. No distinction is made between लृ and लृ | and लृ |
- iv. Adverbial entries in the body of an article are also transliterated to show the accent marks.
- B. The transliteration differs from the Devanāgarī entry-form in the following respects:
  - i. The acute and grave accent marks are used to indicate the *udātta* and *svarita* only.
  - ii. The *parasavarna* is used for the written Anusvāra to indicate its alphabetical place.
  - iii. The Visarga is transliterated as a sibilant before a sibilant and is so alphabetized.
  - iv. An (n) in brackets is added to separate the strong base from the weak, in the case of the possessive suffixes.
  - v. The immediate constituents of the vocables are separated by the use of a single hyphen and no further analysis is indicated, to avoid ambiguity.
  - vi. When the IC cut falls inside a long vowel, it is not shown.
  - vii. The hyphen is used in compound proper names but is avoided in simple proper names.
  - viii. The ICs include both words and suffixes.
  - ix. In case of the abstract suffixes like -tā and -tva the IC cut is usually before them.

IV. PARTS OF SPEECH

- A. Only the following parts of speech are consistently indicated:
  - i. Nouns, both simple and compound, by indicating their gender as m., f., and n. e. g. अंश (aṁśa) m., अक्षि (akṣi) n., अहति (aṁhati) f., अंशुहस्त (aṁśuhasta) m., अंशुदक (aṁśūdaka) n., अंशोक्ति (aṁśokti) f.
  - ii. Grammatical suffixes are not given any part of speech e. g. अक (aka); अकङ् (akaṅ) etc.
  - iii. Adjective along with its feminine form. *adj.* e. g. अकम्प (akampa) *adj.* [f.-ā] अक्रिय (akriya) *adj.* [f.-ā]
  - iv. Adverbs include forms in -am, -tas, -śas, -vat and the adverbial use of cases. *adv.* e. g. अकष्टम् (akṣtam) *adv.*, अकामतस् (akāmatas) *adv.*, अंशवत् (aṁśavat) *adv.*, अंशशस् (aṁśśas) *adv.*, अकाण्डे (akāṇḍe) *adv.*
  - v. Pronouns *pro.*

- vi. Numerals *nu.* vii. verbs indicated by the Gaṇa and Pada
- viii. Infinitives *inf.* अकृतुम् (akartum) *inf.*
- ix. Gerunds *ger.* अकृत्वा (akṛtva) *ger.*
- x. Indeclinables *ind.* अकस्मात् (akasmāt) *ind.*, इव (iva) *ind.*
- B. Other grammatical features like compounds, derived verbal stems, cases etc. are shown only when found necessary or useful.

V. ETYMOLOGY

- A. The etymology of a vocable is given in square brackets immediately after its part of speech. Usually only a reference is added to the well known etymological dictionaries of Sanskrit and Indo-European without discussion or citation of cognate forms. The following works are consistently used.
  - i. POK. Vergleichendes Wörterbuch des indogermanischen Sprachen, Julius Pokorny.
  - ii. MAYR. Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen, Manfred Mayrhofer.
  - iii. TURN. A Comparative Dictionary of the Indo-Aryan Languages, R. L. Turner.
  - iv. DED. A Dravidian Etymological dictionary. T. Burrow, M. B. Emeneau.
  - v. AltGr. Altindische Grammatik. J. Wackevnagel, A. Debrunner.
- B. This part of the etymology is separated from the scholia and traditional explanations by the use of a black oblique line/.
  - The derivation of a word is indicated wherever necessary by stating the suffix and indicating its form in Sanskrit grammar, particularly in the system of Pāṇini. A reference to A. Debrunner, Altindische Grammatik Band II. 2. Die Nominalsuffixe, will be normally given for nouns.

VI. SCHOLIA

Etymologies and derivations found in ancient Sanskrit works are carefully collected and given after the accepted etymology of the vocable. It should be borne in mind that these etymologies are given for their own value and interest and it does not mean that the editors accept them as correct. Usually a summary of the grammatical features of important words is also added with reference to Sanskrit grammar, particularly Pāṇini. Variant bases of words are also indicated.

VII. FORMS

In the case of nouns and verbs, only important and irregular forms are given and their peculiarities are indicated.

VIII. SUMMARY OF MEANINGS

- I. When an article is long and the word shows numerous meanings, a summary of these meanings is given at the beginning of the meaning-analysis.
- ii. In the summary the numbering of the meanings is kept identical with that of the body of the article, but in a more compact form.
- iii. Explanatory remarks and statements about the environments, syntactic or semantic, are not included in the summary.

IX. ARRANGEMENT OF MEANINGS

- i. Distinct meanings which are mutually exclusive are indicated by the use of Arabic numerals 1, 2, 3 etc.
- ii. Mere nuances of meanings or a mere difference in the denotation is indicated by the use of lower case Roman numbers i. ii. iii. etc.
- iii. All intermediate differences of meanings are given with the use of Roman capitals like A. B. C. etc.
- iv. The meanings are so numbered that a branching tree representation will be always possible. Thus the interrelation between the various meanings is made explicit.

- iv. For the sake of clarity, all references are given in full and no abbreviation is used when a series of reference come together from the same book e. g. अकञ् (akañ) SiddhaHe. vi. 2.12; vi. 2.36; vi. 2.66 etc. and *nor* vi. 2.12; 36; 66, etc.
- v. If there is additional matter in a work which is not included in the numbering by the editor, it is indicated with the use of the + sign put after the immediately preceding reference. This matter may be found either in the body of the text or in the foot-notes e. g. ŚiśuVa. 15.31 + 3 etc.
- vi. All commentarial matter is introduced with the name of the commentator in an abbreviated form or the name of the commentary and is given in brackets without any further reference.
- vii. If the commentary is found in the edition used for this dictionary, only the word *comm.* is used to quote from it.
- viii. If a book is cited occasionally its full name is given and no abbreviation is used.
- ix. While the name of the book is given after the citation the name of the author precedes the citation.
- x. In case of folios, the obverse and the reverse sides and in case of pages with two columns, the columns are indicated by the use of A and B.
- xi. In case of prose works the first reference is usually to volume and the others to page and line; while in metrical works the first reference is to the section (variously called) and the other to the verse.

XVI. GLOSSES

- i. Explanations, as distinct from translations, are added in round brackets. Longer explanations are given in the form of independent sentences.
- ii. Words are added in brackets with the use of i. e. to identify the denotation of the vocable. In case of a complex entry the identification pertains to the immediately preceding word e. g. अक्षरमात्रत्व imperishable (i. e. Brahman), etc.
- iii. Derived or secondary meanings are given with the use of words like *lit., fig., i. e., hence* or the = sign.,
- iv. A negative form of a word used for a normal positive concept is first given in the negative form followed by the positive word in brackets with the use i. e. अकुण्ठाय unblunted (i. e. sharp) etc.
- v. Abstract suffixes like -tā and -tva are generally translated 'the state of ...'.
- vi. The nominal use of a compound is given in the gloss as 'one who ...' while the adjectival use with 'who ...'.
- vii. Articles like *a, the* are not used with words meaning abstract concepts or ideas.

XVII. TYPES

- i. Black Devanāgarī is used to give the entry word and while giving cross-reference to other articles.
- ii. Ordinary Devanāgarī is used
  - (a) to give citations from Sanskrit works which are more than one word long.

(b) graphemes of Sanskrit.

(c) single-word citations from Kośas and grammatical works.

(d) all words added in brackets in the citations and the remarks of the commentators.

iii. The Roman type is used

(a) for the transliteration of the entries.

(b) glosses and explanations.

(c) proper names and Sanskrit words commonly used in English.

(d) names of countries, cities, mountains etc.

(e) names of authors, books etc.

iv. The Italic type is used

(a) for all single non-English words and Sanskrit words occurring in running English sentences.

(b) grammatical elements of Sanskrit.

(c) all quoted forms of nouns and verbs.

v. Lower capitals are used for

(a) names of modern scholars and authors.

(b) Conjugational number and Padas of verbs.

XVIII. PUNCTUATION MARKS AND OTHER SYMBOLS

Besides their normal use, the punctuation marks are also used as follows:

- i. A comma is used to separate different words in the glosses, which give the same meaning of the vocable.
- ii. A semi-colon is used to separate two citations, whether quoted in full or merely referred to.
- iii. A full stop is used after all abbreviations and at the end of the article if it does not end with a bracket.
- iv. Three dots are used to indicate that a part of the text is omitted in the citations.
- v. A hyphen is used after the root in transliteration and to indicate the Immediate Constituent cuts.
- vi. A black slant line is used to separate the accepted etymology of a word from the traditional one and other remarks.
- vii. Round brackets are used for
  - (a) the transliteration of the lemmata.
  - (b) the status of words and meanings.
  - (c) additional matter in glosses.
  - (d) remarks giving the context.
  - (e) corrections and additions in Sanskrit citations.
  - (f) variant readings in the passages quoted.
  - (g) to indicate a difference in accentuation e. g. (akāma)
- viii. Square brackets are used for giving
  - (a) the etymology and derivation of vocables.
  - (b) other grammatical information.
  - (c) Sources of vocables taken from other dictionaries.
  - (d) names of scholars.
  - (e) missing letters added in the texts, especially inscriptions.
  - (f) the feminine of the adjective.
- ix. An asterisk is used to indicate a reconstructed form e. g. अंशुमयी (from *amśumaya).

ABBREVIATIONS OF BOOKS QUOTED IN THE SANSKRIT DICTIONARY

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
AbhidhāCin.	Abhidhānacintāmaṇi, Hemachandra, Leipzig 1847, Otto Böhtlingk and Charles Rieu.	Śloka
AbhidhāMañ.	Abhidhānamañjaṛi, Bhiṣagārya, VG. 2, 1942.	Page. Line
AbhidhāRaMā.	Abhidhānaratnamālā, Halāyudha, Williams & Norgate, London 1861, Th. Aufrecht.	Kāṇḍa. Śloka
AbhidhK.	Abhidharmakośa, Vasubandhu, TSWS. 8, 1907, P. Pradhan.	Kośasthāna. Śloka
AbhidhKoBh.	Abhidharmakośabhāṣya, Vasubandhu, TSWS. 8, 1967, P. Pradhan.	Page. Line (on Kośasthāna. Śloka)
AbhidhSa.	Abhidharmasamuccaya, Asaṅga, VS. 12, 1950, Pralhad Pradhan.	Page. Line
AbhinBhā.	Abhinavabhāratī on NāṭyaŚā, Abhinavagupta, GOS. 36, 1956, (Vol. I); 68, 1934 (Vol. 2); 124, 1954 (Vol. 3); 145, 1964 (Vol. 4); M. Ramakrishna Kavi and J. S. Pade.	Vol. Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
AbhinDa.	Abhinayadarpaṇa, Nandikeśvara, Calcutta 1957, Manmohan Ghosh.	Śloka (Line)
AbhisAAlaṇ.	Abhisamayālaṅkāra - Prajñāpāramitā-Upadeśaśāstra, Maitreya, BB. 23, 1929, Th. Stcherbatsky and E. Obermiller.	Adhikāra. Śloka
AbhisAAlaṇĀ.	Abhisamayālaṅkāraloka, Haribhadra, GOS. 62, 1932, Giuseppe Tucci.	Page. Line
Abhiṣe.	Abhiṣeka, Bhāsa, POS. 54, 1951, BhāNāCa. pp. 321-72, C. R. Devadhar.	Aṅka. Śloka (Line)
ĀcamU.	Ācamanopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II pp. 5-6, Jagdish Shastri.	Page. Line
AcyutA.	Acyutāṣṭaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 39-41.	Śloka
Acyutarā.	Acyutarāyābhyaṇḍaya, Rājānātha Dīṇḍima, VVSS. 6, 1907 (Vol. I Sarga 1-6 with the comm. Laghupañcikā of R. V. Krishnamacariar) and ALS. 49, 1945 (Vol. II Sarga 7-12), A.N. Krishna Aiyangar.	Sarga. Śloka (line for additional texts in pp. 47-48 of ALS.)
AdbhuDa.	Adbhutadarpaṇa, Mahādeva, KM. 55, 1938, Bhavadatta Śāstri and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Aṅka. Śloka (Line)
AdbhuSāg.	Adbhutasāgara, Vallīlasenadeva, PY. 1905, Murali Dhara Jha.	Page. Line
AdhyāRā.	Adhyātmārāmāyaṇa, GP. 1953.	Kāṇḍa. Sarga. Śloka
AdhyāU.	Adhyātmopaniṣad, NSP. 1948, IśāVimśU. pp. 513-7, Narayan Ram Acharya.	Section or Verse
ĀdiP.	Ādipurāṇa, VP. 1929.	Adhyāya. Śloka
AdvaiRaRa.	Advaitaratnarakṣaṇa Modhusūdanasarasvatī, Appendix to AdvaiSi. Ananthakrishna Shastri.	Page. Line
AdvaiSi.	Advaitasiddhi, Madhusūdanasarasvatī, NSP. 1917, with the comm. Gauḍabrahmānandī with Viṭṭhaleśopādhyāyī and Siddhividyāhyā of Balabhadra, Ananthakrishna Shastri.	Page. Line
AdvaiU.	Advaitopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II. pp. 4-5, Jagdish Shastri.	Page. Line
AdvaTaU.	Advaitārakopaniṣad, NSP. 1948, IśāVimśU. pp. 384-86, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
AgāNi.	Agastyanigahāṇṭu or Śabdasanigraha, Agastya, GPS. 1895, S. P. V. Ranganathaswami.	Śloka
ĀgaPrā.	Āgamaprāmāṇya, Yāmunaācārya, P. 1937, Rama Miśra Śāstri.	Page. Line
AgniP.	Agnipurāṇa, BI. 1882, Jīvananda Vidyāsāgara.	Adhyāya. Śloka
ĀgniveGS.	Āgniveśyagrhyasūtra, TSS. 144, 1940, L. A. Ravi Varma	Praśna. Adhyāya. Pariccheda (Page. Line)
AhirbuS.	Ahīrbudhnyasamhitā, AL. 1916, M. D. Rāmānūjācārya.	Adhyāya. Śloka
AitĀ.	Aitareyāranyaka, Oxford 1909, Arthur Berriedale Keith.	Āraṇyaka. Adhyāya. Khaṇḍa. Line; Adhyāya. Verse for the 4 th Āraṇyaka
AitBr.	Aitareyabrāhmaṇa, ASS. 32, 33; 1896, 1931, with Sāyaṇa's comm.	Adhyāya. Khaṇḍa (Page)
AitU.	Aitareyopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. Vol. I, pp. 62-67, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Adhyāya (Khaṇḍa). Passage
AitUBh.	Aitareyopaniṣadbhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 5 UBH. 2, 1910, pp. 233-310.	Page. Line (on Khaṇḍa. Mantra)
AjaḍaPraSi.	Ajāḍapramāṭṛsidhi, Utpala, SiTrayī. 1.	Siddhi No. (i.e. 1) and Śloka
AkṣMāU.	Akṣamālikopaniṣad, NSP. 1948, IśāVimśU. pp. 485-488, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
AkṣU.	Akṣyupaniṣad, NSP. 1948, IśāVimśU. pp. 510-13, Narayan Ram Acharya.	Section or Śloka
AlaṅkāCin.	Alaṅkāracintāmaṇi, Jinasenācārya, Sholapur 1907, S. N. Dosi.	Page. Line
AlaṅkāKau. (Ka.)	Alaṅkāraustubha, Kavikarṇapūra, VRS. 1926 with an old comm. and a gloss Alaṅkāraustubhamauktikāvali by the editor, Sivaprasad Bhattacharya.	Page. Line
AlaṅkāKau. (Vi.)	Alaṅkāraustubha, Viśveśvara, KM. 66, 1898, Pt. Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Page. Line
AlaṅkāMañ.	Alaṅkāramañjūṣā, Devaśaṅkara Purohita, SOS. I, 1940, Sadashiva Lakshmidhara Katre.	Page. Line
AlaṅkāSa.	Alaṅkāraratnākava, Śobhākaramitra, POS. 77, 1942, C. R. Devadhar.	Sūtra (Line)
AlaṅkāRa.	Alaṅkārasarvasva, Ruyyaka, KM. 35, 1893 with the comm. of Jayaratha, Pt. Durgaprasāda and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	?
AlaṅkāŚe.	Alaṅkāraśekhara, Keśavamīśra, KM. 50, 1926, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab, Revised by Wāsudeva Laxman Shāstri Paṇḍikar.	Marīci. Śloka (with an indication a. b. c. or d or for a pāda if necessary) and (Line)
AlāU.	Allopaniṣad, MP. 1970, USaṁ. II, pp. 392-93, Jagdish Shastri.	Section
AmāK.	Amarakośa or Nāmalīṅgānuśāsana, Amarasimha, NSP. 1950, Narayan Ram Acharya.	Line
AmāKoUd.	Amarakośodghāṭana, Kṣīrasvāmin, POS. 43, 1941, Har Dutt Sharma and N. G. Sardesai.	on Kāṇḍa. Varga. Śloka

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
AmaŚ.	Amaruśataka, Amarukakavi, KM. 18, 1954, with the comm. Rasikasañjivani of Arjunadeva, Narayan Ram Acharya.	Śloka
AmoghŚi.	Amoghanandinīśikṣā, BSS. 1893, ŚikSaṁ. pp. 93-108, Yugalkiśora Vyāsa.	Śloka
AmṛBiU.	Amṛtabindūpaniṣad, ASS. 29, 1895, pp. 71-79, with the comm. Dīpikā of Śaṅkarānanda.	Śloka
AmṛL.	Amṛtalaharī, Paṇḍitarāja Jagannātha, OUSA, 1967, PKSaṁ. 13-4, Aryendra Sharma.	Śloka
AmṛNaU.	Amṛtanāḍopaniṣad, NSP. 1948, ĪśaViṁśU. pp. 169-70	Śloka
AmṛUda.	Amṛtodaya, Gokulanātha, KM. 59, 1935, Śivadatta, Kāśhināth Pāṇḍuraṅg Parab and Wāsudev Laxmaṇ Śāstrī Paṇṣikar.	Śloka
ĀnaMandā.	Ānandamandākinī, Madhusūdanasarasvatī, KM. Part. 2, 1886, pp. 138-154, Pt. Durgāprasād and Kāśhināth Pāṇḍuraṅg Parab.	Śloka
ĀnandL.	Ānandalaharī, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1 pp. 159-64.	Śloka
ĀnandMaSt.	Ānandamandirastotra, Lalāḍ Dīkṣita, KM. part 14, 1938, pp. 4-21, Pt. Durgāprasād and Kāśhināth Pāṇḍuraṅg Parab.	Śloka
ĀnandRa.	Ānandaraṅgavijayacampū, Śrīnivāsakavi, Madras 1948, V. Raghavan.	Stabaka. Śloka (Line)
ĀnandSāSta.	Ānandasāgarastava, Nīlakaṇṭha Dīkṣita, KM. Part. 11, 1933, pp. 91-111, Pt. Śivanand and Kāśhināth Pāṇḍuraṅg Parab.	Śloka
AnaṅgaRa.	Anaṅgarāṅga, Kalyāṇamallā, PSP. 1927, Richard Schmidt.	Sthala. Śloka
AnarṅghaRā.	Anarṅgharāghava, Murāri, KM. 5, 1937, with the comm. of Rucipati, Pt. Durgāprasād and Wāsudev Laxmaṇ Śāstrī Paṇṣikar.	Aṅka. Śloka (Line)
Anekā. (Pa.)	Anekārthasaṅgraha of Paramānanda, Makarandadāsa, ParaNā. pp. 161-210.	Line
AnekāK.	Anekārthakośa or Maṅkhakośa, Maṅkha, ESP. 1897, Theodor Zachariae.	Śloka
AnekāMañ.	Anekārthadhvanimañjarī, Mahākṣapaṇakavi, HNB, 1885.	Śloka
AnekāNā. (Dha.)	Anekārthanāmamālā, Dhanañjaya, BJP. 1950, pp. 93-101, S. N. Tripathi.	Śloka
AnekāNi.	Anekārthanighaṇṭu, Dhanañjaya, BJP. 1950, pp. 102-6, Shambhu Natha Tripathi.	Śloka
AnekāSa.	Anekārthasamuccaya or Śāśvatakośa, Śāśvata, Berlin, 1882, Theodor Zachariae.	Śloka
AnekāSaṁ.	Anekārthasaṅgraha, Hemacandra, ESP. 1893, Theodor Zachariae.	Śloka
AnekāTī.	Anekārthatilaka, Mahīpa, SIAL. 1, 1947, Madhukar Mangesh Patkar.	Kāṇḍa. Śloka
AṅgiSm.	Aṅgiraṣmṛti ASS. 48, 1905, SmSaṁ. pp. 1-8.	Kāṇḍa. Śloka
AnnaA.	Annapūrṇāśṭaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 75-8.	Śloka
AnnaU.	Annapūrṇopaniṣad, NSP. 1948, ĪśaViṁśU. pp. 493-509, Narayan Ram Acharya.	Śloka
AṇuBh.	Aṇubhāṣya on BrahmSū., Vallabhācārya, BSPS. 77, 1921, with the comm. Bālabodhinī, Shridhar Tryambak Pāthak.	Adhyāya. Śloka
AnuVyā.	Anuvyākhyāna on BrahmSū., Ānandatīrtha, DaśaPra. pp. 161-234.	Page. Line (on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
AnyāŚ. (Ma.)	Anyāpadeśaśataka, Madhusūdana, KM. Part 9, 1893, pp. 64-79, Śivadatta and Kāśhināth Pāṇḍuraṅg Parab.	Folio. Line (on Adhyāya. Pāda) Śloka
AnyāŚ. (Nī.)	Anyāpadeśaśataka, Nīlakaṇṭhadīkṣita, BMS. 1929, Laghukāvyaṇi pp. 95-122.	Śloka
Anyo.	Anyokṭayah, Paṇḍitarāja Jagannātha, OUSA. 1958, PKSaṁ. pp. 123-90, Aryendra Sharma.	Śloka
AnyoMuḷa.	Anyoktimuktālātā, Śambhu, KM. Part 2, 1932, pp. 61-79, Durgāprasād and Kāśhināth Pāṇḍuraṅg Parab.	Śloka
AnyŚ.	Anyoktiśataka, Bhaṭṭavīreśvara, KM. Part 5, 1888, pp. 89-105, Durgāprasād and Kāśhināth Pāṇḍuraṅg Parab.	Śloka
ĀpaDS.	Āpastambīyadharmasūtra, Bombay 1868, 1894, with extracts from the comm. Ujjvalā of Haradatta, George Bühler.	Praśna (Paṭala). Khaṇḍikā.
ĀpaGS.	Āpastambagrhyasūtra, BS. 1, 1893, with the comm. of Sudarśanācārya, A. Mahādeva Śāstrī.	Paṭala. Khaṇḍa. Sūtra.
ĀpaManPāṭha.	Āpastambamantrapāṭha, Oxford 1897, M. Winternitz.	Praśna. Khaṇḍa. Mantra
Aparā.	Aparārka on Yājñavalkyasmṛti, Aparāditya, ASS. 46, 1903-4.	Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
AparoAnu.	Aparokṣānubhūti, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 15, 1925, MiscPra. vol. 1, pp. 1-21.	Śloka
ĀpaSm.	Āpastambasmṛti, ASS. 48, 1905, SmSaṁ. pp. 35-45.	Śloka
ĀpaŚS.	Āpastambaśrautasūtra, BI. Work 92, 1882-1902, with the comm. of Rudradatta, R. Garbe.	Adhyāya. Śloka
ĀpaSuS.	Āpastambaśulbasūtra, RKPS. 5, 1968, Satya Prakash and Ramswarup Sharma.	Praśna. Khaṇḍikā. Sūtra
ĀpiŚi.	Āpiśaśikṣā, JVS. 1, 1934, pp. 225-48, Raghu Vīra.	Paṭala. Khaṇḍa. Sūtra
ĀPrāti.	Atharvaprātisākhya, Delhi 1968, Sūrya Kanta.	Section. Sūtra
ApūNā.	Apūrvanāmamālā, MS. from BORI.	Sūtra
ArdhaNāSt.	Ardhanārīśvarastotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 134-6.	Folio. Column
ĀrṣeBr.	Ārṣeyabrāhmaṇa, KSVS. 8, 1967, with the Vedārthaprakāśa of Śāyaṇa, B. R. Sharma.	Śloka
ĀrṣeU.	Ārṣeyopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. I, pp. 368-72, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Adhyāya (Parva). Khaṇḍa.
ArthŚa.	Arthasāstra, Kauṭalya, TSS. 79, 80, 82; 1924-25, with the comm. Śrīmūla of T. Gaṇapati Śāstrī.	Brāhmaṇa
ArthSaṁ.	Arthasaṅgraha, Lauṅgākṣibhāskara, NSP. 1922, with the comm. Mīmāṃsārthasaṅgrahakaumudī of Rāmeśvara Śivayogī, Kāśhināth Śāstrī and Wāsudev Laxmaṇ Śāstrī Paṇṣikar.	Paragraph. Line
		Volume. Page. Line
		(Adhikaraṇa. Adhyāya)
		Page. Line

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
ĀruU.	Āruṇikopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāVimśU. pp. 148-9, Narayan Ram Acharya.	Section
Āryabh.	Āryabhaṭṭiya, Āryabhaṭṭa, Leiden 1874, with the comm. Bhaṭṭadīpikā of Paramādīśvara, H. Kern.	Pāda. Śloka (Page)
Āryāś.	Āryāśataka, Appayadīkṣita, Poona 1944, with the comm. of V. Raghavan, N. A. Gore	Śloka
ĀryāSaśa.	Āryāśaptaśatī, Govardhana, KM. 1, 1934, with the comm. Vyāṅgyārthadīpanā of Ananta Paṇḍita, Durgāprasād, Kāśīnāth Pāṇḍurang Parab and Vāsudev Laxmaṇ Śāstri Paṇṣīkar.	Śloka (with asterisk for introductory verses)
ĀryāŚaS.	Āryāśālistambasūtra, ALS. 76, 1950, N. Aiyaswami Shastri.	Page. Line
ĀryaSi.	Āryasiddhānta (Mahāsiddhānta), Āryabhaṭṭa, BSS. 148, 1910, Sudhākara Dvivedi.	Adhyāya. Śloka (Page)
ĀsaphVi.	Āsaphavilāsa, Paṇḍitarāja Jagannātha, OUSA. 1958, PKSārṇ. pp. 83-5, Aryendra Sharma.	Page. Line
ĀścaCū.	Āścaryacūdāmaṇi, Śaktibhadra, BMS. 9, 1933, S. Kuppaswami Sastri.	Aṅka. Śloka (Line)
AŚiraU.	Atharvaśira Upaniṣad, NSP. 1948, ĪśāVimśU. pp. 170-4, Narayan Ram Acharya.	Section (verse)
AŚIU.	Atharvaśikhopaniṣad, NSP. 1948 ĪśāVimśU. pp. 175, Narayan Ram Acharya.	Section
ĀśramU.	Āśramopaniṣad, AL. 1912, MU. Vol. I, pp. 95-103, F. Otto Schrader.	Section
AṣṭāHr.	Aṣṭāṅgahrdaya, Vāgbhaṭṭa, NSP. 1891, with the comm. of Aruṇadatta, Aṅṇā Moṛesvara Kunte, [H. Paradkar. 1939 Ed.]	Sthāna. Adhyāya. Śloka
AṣṭāNi.	Aṣṭāṅganighaṇṭu, Photocopy, Bibliotheca Nationale Paris No. IV 1/21. [also consulted JOR. Madras. Vol. xxxviii (1968-69) 1974]	Page. Line
AṣṭāSārṇ.	Aṣṭāṅgasārṇgraha, Vāgbhaṭṭa, GKM. 1888, in two Volumes, G. S. Tarte.	Volume. Page. Line (Sthāna. Adhyāya)
AśvaCi.	Aśvacikitsita, Nakula, Appendix to AśvaVai., Umeśachandra Gupta.	Adhyāya. Śloka
ĀśvaGS.	Āśvalāyanagṛhyasūtra, BI. 1869, with the comm. of Gārgyanārāyaṇa, Rāmanārāyaṇa Vidyāratna and Ānandachandra.	Adhyāya. Khaṇḍikā. Sūtra
AśvaŚā.	Aśvaśāstra, Nakula, Tanjore Saraswati Mahal Series No. 56, Tanjore, 1952, S. Gopalan.	Page. Śloka
ĀśvaŚS.	Āśvalāyanasrautasūtra, BI. 1874, with the comm. of Gārgyanārāyaṇa, Rāmanārāyaṇa Vidyāratna.	Arḍha. Adhyāya. Khaṇḍikā. Sūtra.
AśvaVai.	Aśvavaidyaka, Jayadattasūri. BI. 1887, Umeśachandra Gupta.	Adhyāya. Śloka
ĀthaDviU.	Ātharvaṇadviūpāniṣad, MB. 1970, USārṇ. II, pp. 393-99, Jagadish Shastri.	Page. Line
ĀtmaBo.	Ātmabodha, Śaṅkarācārya, BS. 22, 1899, Misc. Works Vol. 4 pp. 1-9, A. Mahādeva Śāstri and K. Rangācharya.	Śloka
ĀtmaBoU.	Ātmabodhopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāVimśU. pp. 304-6, Narayan Ram Acharya.	Section (Verse)
ĀtmaNiA.	Ātmanindāśataka, KM. Part 7, 1907, pp. 95-7, Durgāprasād and Vāsudev Laxmaṇ Śāstri Paṇṣīkar.	Śloka
ĀtmapūU.	Ātmapūjopaniṣad, MB. 1970, USārṇ. II, p. 6, Jagdish Shastri.	Page. Line
ĀtmaSi.	Ātmasiddhi, Yāmunācārya, ChSS. 10, 1900, Siddhitraya, pp. 1-69.	Page. Line
ĀtmaTaVi.	Ātmatattvaviveka (Bauddhadhikkāra), Udayanācārya BI. No. 170, 1939, with the commentaries of Śaṅkaramiśra, Bhāgīratha Ṭhakkura, Raghunātha Tārikakaśiromaṇi and others, Vindhyesvariprasada Dvivedin and Pandit Lakshmana Sastri Dravida.	Page. Line
ĀtmaU. ₁	Ātmapāṇiṣad, NSP. 1948, ĪśāVimśU. pp. 520-522, Narayan Ram Acharya.	Section or Verse
ĀtmaU. ₂	Ātmapāṇiṣad, ASS. 29, 1895, pp. 81-83 with the comm. Dīpikā of Nārāyaṇa.	Section
AtriS.	Atrisārṇhitā, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 9-27.	Śloka
AtriSm.	Atrisṃpti, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 28-34.	Adhyāya. Śloka
AuciViCa.	Aucityavicāracarcā, Kṣemendra, KM. Part 1, 1929, pp. 115-60, Durgāprasād and Kāśhīnāth Pāṇḍurang Parab.	Śloka (Line)
AupaSūṬ.	Aupapāṭikasūtrāṭikā (or vṛtti), Abhayadevasūri JPP. 1936, Bhuralal Kalidas.	Page. Line
AuśaSm.	Auśanasasṃpti, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 46-8.	Śloka
AV.	Atharvavedasārṇhitā : Śaunakasārṇhitā, Berlin 1924, R. Roth and W. D. Whitney.	Kāṇḍa. Sūkta. Mantra
AV. (P.)	Atharvaveda : Paippalādasārṇhitā, SVS. 1 and 9, 1936, 1940, Raghu Vira.	Kāṇḍa. Sūkta. Mantra
AvadāKaLA.	Avadānakalpalatā, Kṣemendra, BST. 22-23, 1959, P. L. Vaidya.	Avadāna. Śloka
AvadhūU. ₁	Avadhūtupāniṣad, NSP. 1948, ĪśāVimśU. pp. 529-531, Narayan Ram Acharya.	Śloka
AvadhūU. ₂	Avadhūtupāniṣad, AL. 1912, MU. Vol. 1 pp. 337-38, F. Otto Schrader.	Page. Line
Avalo.	Avaloka on DaśRū. Dhanika, NSP. 1941, Nārāyan Rām Āchārya.	Page. Line (on Prakāśa. Śloka)
AvantiKa.	Avantisundarīkathā, Daṇḍin, TSS. 172, 1954, Sūranād Kunjan Pillai.	Page. Line
Avimā.	Avimāraka, Bhāsa, POS. 54, 1951, BhāNāCa. pp. 109-190, C. R. Devadhar.	Aṅka. Śloka (Line)
AVPari.	Atharvavedapariśiṣṭa, Leipzig 1909, 1910, George Melville Bolling and Julius Von Negelein.	Pariśiṣṭa (Adhyāya). Śloka
AvyaU.	Avyaktopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāVimśU. pp. 488-91, Narayan Ram Acharya.	Section
BahvrU.	Bahvrūpāniṣad, NSP. 1948, ĪśāVimśU. pp. 650-1, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
BālāKri.	Bālākrīḍā on YājñiSm. Viśvarūpa, TSS. 74, 81; 1922, 1924, T. Gaṇapati Śāstri.	Volume. Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
BālambBha.	Bālambhaṭṭī, on Mitā. Bālambhaṭṭa Pāyagunḍe, CHLT. 5, 6, 8; 1914-1924, J. R. Gharpure.	Volume. Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
BālBha.	Bālābhārata, Rājāśekhara, NSP. 1949, Narayan Ram Acharya.	Aṅka. Śloka (Line)
BālC.	Bālācarita, Bhāsa, POS. 54, 1951, BhāNāCa. pp. 511-58, C. R. Devadhar.	Śloka. Line
BālāC.	Bālālacarita, Ānandabhaṭṭa, BI. 164, 1904, Haraprasada Sastri.	Page. Line

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
BālRā.	Bālarāmāyaṇa, Rājasekhara, Benares 1869, Govinda Deva Śāstri.	Aṅka. Śloka (Line)
Bārhas.	Bārhaspatyasūtra, PSS. 1, 1921, F. W. Thomas.	Adhyāya. Sūtra
BāṣkaU.	Bāṣkalamantropaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. pp. 358-63, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Verse
BaudhDS.	Baudhāyanadharmaśūtra, BS. 34, 1907, with the comm. of Govindasvāmin, L. Śrinivāsachārya.	Praśna. Adhyāya. Sūtra
BaudhGS.	Baudhāyanagrhyasūtra, University of Mysore 1920, R. Shama Sastri.	Praśna. Adhyāya. Sūtra
BaudhPiMe.	Baudhāyanapitṛmedha, BaudhGS. pp. 377-450.	Praśna. Khaṇḍa. Sūtra
BaudhSS.	Baudhāyanaśrautasūtra, Calcutta 1904-1913, W. Caland.	Volume. Page. Line
BandhSuS.	Baudhāyanaśulbasūtra, RKPS. 4, 1968, Satyaprakash and Ram Swarup Sharma.	Adhyāya. Sūtra
BhagAjjū.	Bhagavadajjūkiya, Bodhāyana, Paliyam MSS. Library, Jayantamangalam, 1925, P. Anujan Achan.	Page (verse)
BhagaMāPū.	Bhagavanmānasapūjā, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2. pp. 59-61.	Śloka
BhagGī.	Bhagavadgītā, Hindu Vishva vidyalaya Nepal Rajya Sanskrit Series, Vol. 1 Varanasi 1959, S. K. Belvalkar.	Adhyāya. Śloka
BhāgP.	Bhāgavatapurāṇa, NSP. 1950.	Skandha. Adhyāya. Śloka.
BhaktiŚt.	Bhaktāmarastotra, Mānatuṅga, KM. Part 7, 1907, pp. 1-9.	Śloka
BhaktiRā.	Śrībhagavadbhaktirasāyana, Madhusūdanasarasvatī, AGM. 2, Sarīvat 1984 (1928), Gosvami Damodara Shastri.	Ullāsa. Śloka
BhaktiRāSi.	Śrīharibhaktirasām tasindhu, Rūpagosvāmin, AGM. 6, Sarīvat 1988 (1031), with the comm. Durgamasāṅgamaṇi of Jīvagosvāmin, Gosvami Damodara Sastri.	Vibhāga. Laharī. Śloka
BhaktiSū. (Nā.)	Nārada bhaktisūtra, Narada, Sri Ramakrishna Muth, Madras 1952, Tyāgīśānanda.	Adhyāya. Sūtra
BhaktiSū. (Śā.)	Śāṇḍilyasūtra, Śāṇḍilya, Allahabad 1918, with the English translation of the comm. of Svapneśvara, Nanda Lal Sinha.	Adhyāya. Āhnika. Sūtra
BhallaŚ.	Bhallaśataka, Bhallaṭa, KM. Part 4, 1899, pp. 140-66, Durgāprasāda and Kaśīnāth Pāṇḍurang Parab.	Śloka
Bhām.	Bhāmatī on BrahmSūBh. (Śāṅ.), Vācaspatimiśra, BI. Work 83, 1880, Bāla Śāstri.	Page. Line (on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
BhāmiVi.	Bhāminīvilāsa, Paṇḍitarāja Jagannātha, POS. 50, 1935, with the comm. Caṣaka, Har Dutt Sharma.	Vilāsa. Śloka
BhārArthaPra.	Bhāratarthaprakāśikā, Sarvajñanārāyaṇa, GPP. 1915, 1920.	on Parvan. Adhyāya. Śloka (of Crit. Ed.)
Bharaṭ.	Bharaṭakadvātrīṁśikā, Messrs A. M. & Co., Palitana, Kathiawad, Sarīvat 1982 (1926)	Folio. Line.
BhārBhaDī.	Bhāratabhavadīpikā, Nīlakanthacaturdhara, CP. 1920.	on Parvan. Adhyāya. Śloka (of Crit. Ed.)
BhārCam.	Bhāratacampū (Campūbhārata), Anantakavi, NSP. 1950, with the comm. of Rāmacandra, Narayan Ram Acharya.	Stabaka. Śloka (Line)
BhārGS.	Bhāradvājgrhyasūtra, Leiden 1913, Henriette J. W. Salomons.	Praśna. Paragraph (Page. Line)
BhārPiMe.	Bhāradvājapitṛmedha, BhārSS. pp. 227-252.	Praśna. Khaṇḍikā. Sūtra
BhārSi.	Bhāradvājaśikṣā, Govt. Or. Ser. Class A. No. 6 (BORI.) 1938, with the comm. of Nāgeśvara, V. R. Ramachandra Dikshitar and P. S. Sundaram Ayyar.	Śloka
BhārSS.	Bhāradvājaśrautasūtra, VSM. 1964, C. G. Kashikar.	Praśna. Khaṇḍikā. Sūtra
BhārNi.	Bhārṭharinirveda, Hariharopādhyāya, K. M. 29, 1936, Durgāprasāda and Kaśīnāth Pāṇḍurang Parab, revised by Wāsudev Laxmaṇ Śāstri Paṇḍikar.	Aṅka. Śloka (Line)
BhāṣaPa.	Bhāṣāpariccheda, (Kārikāvalī), Viśvanātha Pañcānana, NSP. 1952 with Siddhāntamuktāvalī, Narayan Ram Acharya.	Śloka
BhāṣaVr.	Bhāṣāvṛ, Puruṣottamadeva, SSGM. 1918, Srish Chandra Chakravarti.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
Bhāsk.	Bhāskari, SBT. 70, 83; 1938, 1950, K. A. Subramania Iyer and K. C. Pandey.	Volume. Page. Line (on Adhikāra. Āhnika. Kārikā)
BhasmaJāU.	Bhasmajābālopaniṣad, NSP. 1948, Īśa Vīrśū. pp. 561-66, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
Bhāsv.	Bhāsvatī, Śatānanda, KSS. 46, 1917, Matiprasada Pandey.	Adhikāra. Śloka
BhāṭCan.	Bhāṭacandrikā on SankarKā. Bhāskara, Reprint from P. 1894, Swāmi Ramamiśra Śāstri.	Page. Line
BhāṭCin.	Bhāṭacintāmaṇi on MīmāSū. Viśveśvara (Gāgā) bhāṭa, ChSS. work No. 6, 490; 1933, 1938, with the comm. Mayūka, Surya Narayana Sukla.	(on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
BhāṭDī.	Bhāṭadīpikā on MīmāSū. Khaṇḍadeva, BS. 1908-1916, A. Mahadeva Sastri and L. Srinivasacharya.	Volume. Page. Line (on Adhyāya. Pāda. Adhikāraṇa)
Bhāṭi.	Bhāṭikāvya (Rāvaṇavadha), BS (P)S. 57, 1898, with the comm. of Mallinātha, Kamalaśaṅkara Prāṇaśaṅkara Trivedi.	Volume. Page. Line (on Adhyāya. Pāda. Adhikāraṇa)
BhāvāBhu.	Bhāvānbhujāṅga, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras, 1, pp. 257-61.	Sarga. Śloka
BhāvanāVi.	Bhāvanāviveka, Maṇḍana Miśra, AUSS. 15, 1952, with the comm. Viśamagranthibhedikā, V. A. Ramaswami Shastri and K. A. Sivaramakrishna Shastri.	Śloka
BhaviP.	Bhaviyamahāpurāṇa, VP. 1959.	Page. Line
		Page (A/B). Line. (Parvan (Khaṇḍa). Adhyāya. Śloka)

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
BhāvPra. (Bhā.)	Bhāvaprakāśa, Bhāvamīśra, HSS. 39; 1935, 1947, with the author's own comm. Viṣamasthalaṭīkā, Brahmaśaṅkara Mīśra.	Prakarāṇa (varga or Adhikāra). Śloka
BhāvPra. (Śā.)	Bhāvaprakāśana, Śārādātānaya, GOS. 45, 1930, Yadugiri Yatirāja Swami and K. S. Rāmaswāmi Shastri.	Page. Line (Adhikāra)
BhāvPraNi.	Bhāvaprakāśanighaṇṭu, VP. 1938.	Page. Śloka
BhāvŚ.	Bhāvaśataka, Nāgarāja, KM. Part 4, 1899, pp. 37-52 Durgāprasāda and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
BhāvU.	Bhāvanopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 548-50, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
BhāvVi.	Bhāvavilāsa, Rudrakavi, KM. Part 2, 1896, pp. 111-28, Durgāprasāda and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
BhedaDhi.	Bhedadhikkāra, Nṛsimhāśramamuni, BSS. 86, 1904, with the comm. Bhedadhikkārasatkriyā of Nārāyaṇāśrama, Lakshmana Śāstri Dravida.	Page. Line
BhelaS.	Bhelasamhitā, University of Calcutta, 1921.	Page. Line (Sthāna. Adhyāya)
BhikṣāKā.	Bhikṣājanakāvya, Utpreksāvallabha, KM. Part 12, 1938, pp. 61-191, Durgāprasāda and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Paddhati. Śloka
BhikṣuU.	Bhikṣukopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 426-27, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
BhojanKu.	Bhojanakutūhala, Raghunātha, TSS. 178, 1956, Suranad Kunjan Pillai.	Page. Line
BhojPra.	Bhojaprabandha, Ballāla, NSP. 1932.	Page. Line
BhramaA.	Bhramarāmbāṣṭaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2 pp. 119-21.	Śloka
BhramDū.	Bhramaradūta, Rudra Nyāyapañcāna, SDS. 1, 1940, Jatindra Bimal Chaudhari.	Śloka
Bījābhi.	Bījābhidhāna. cf. Tantrābhi. 9, pp. 61-4.	
BījGa.	Bījagaṇita, Bhāskarācārya, ASS. 99, 1930, with the comm. Navāṅkura of Kṛṣṇa Daivajña.	Section. Śloka
BījNi.	Bījānighaṇṭu cf. Tantrābhi. 4, pp. 27-34	
BilvU.	Bilvopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II pp. 303-306, Jagdish Shastri.	Page. Line
BodhiBhū.	Bodhisattvabhūmi, TSWS. 7, 1966, Nalinaksha Dutt.	Page. Line
BodhiCa.	Bodhicaryāvatāra, Śāntideva, BST. 12, 1960, with the comm. Pañjikā of Prajñākaramati, P. L. Vaidya.	Pariccheda. Śloka
BodhiCaPañ.	Bodhicaryāvatārapañjikā, Prajñākaramati, BST. 12, 1960, P. L. Vaidya.	Page. Line
BrahmāṇḍP.	Brahmāṇḍapurāṇa, VP. 1935.	Bhāga. Adhyāya. Śloka
BrahmaU.	Brahmopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 167-68, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
BrahmBiU.	Brahmabindūpaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 141-142, Narayan Ram Acharya.	Śloka
BrahmP.	Brahmapurāṇa, ASS. 28, 1895.	Adhyāya. Śloka
BrahmS.	Brahmasamhitā, with the comm. by Jīva Gosvāmī, TS. 15, 1928, Arthur Avalon.	Adhyāya. Śloka
BrahmSi.	Brahmasiddhi, Maṇḍana Mīśra, MGOMS. 4, 1937, with the comm. of Śaṅkhaṇḍi,	Page. Line
BrahmSphuSi.	Brahmasphuṭasiddhānta, Brahmagupta, IAS. 1966, with Vāsanā of Prthūdakaswāmin and Vijñānabhāṣya, Ram Swarup Sharma.	Adhikāra. Śloka
BrahmSū.	Brahmasūtra, VVP. WS. 1-3.	Adhyāya. Pāda, Sūtra
BrahmSūBh. (Bhā.)	Brahmasūtrabhāṣya, Bhāskara, ChSS. 70, 185 and 209, 1915, Vindhyeśvariprasāda Dvivedin.	Page. Line.
BrahmSūBh. (Rā.)	Brahmasūtrabhāṣya, Rāmānuja cf. Śrībhāṣya.	(on Adhyāya, Pāda, Sūtra)
BrahmSūBh. (Śaṅ.)	Brahmasūtrabhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 1-3.	Page. Line
BrahmSūBh. (Śrī.)	Brahmasūtrabhāṣya, Śrīkaṇṭha, BMSS. 1, 1908-18, with the comm. Śivārkamaṇḍipikā of Appayya Dikṣita, R. Halasyanatha Shastri.	(on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
BrahmViP.	Brahmavaivartapurāṇa, ASS. 102, 1935, in two Vols., Vasudeva Shastri Marathe and Purushottama Shastri Ranade.	Volume. Page. Line.
BrahmVaiU.	Brahmavidyopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 202-297, Narayan Ram Acharya.	(on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
BṛĀraU.	Bṛhadāranyakopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. Vol. I. pp. 174-282, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Khaṇḍa. Adhyāya, Śloka
BṛĀraUBh.	Bṛhadāranyakopaniṣadbhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 8, 9, 10.	Śloka
BṛĀraUBhVā.	Bṛhadāranyakopaniṣadbhāṣyavārtika, Sureśvarācārya, ASS. 16, 1892-94, with the com. Śāstraprakāśikā of Ānandagiri, Kashinatha shastri Agashe.	Adhyāya. Brāhmaṇa. Khaṇḍikā
BṛBrahmaS.	Bṛhadbrahmasamhitā, SS. 68, 1912, Shankara Shastri Venegaokar.	Page. Line (on Adhyāya.
BṛDe.	Bṛhaddevatā, HOS. 5, 1904, Arthur Anthony Maedonell.	Brāhmaṇa. Khaṇḍikā)
Bṛdeśī.	Bṛhaddeśī, Mātāṅgamuni, TSS. 94, 1928, K. Sāmbaśiva Śāstri.	Adhyāya. Brāhmaṇa. Śloka
BṛDharmaP.	Bṛhaddharmapurāṇa, BI. 1897, Haraprasād Śāstri.	(for Sambandhavārtika : Sambandha. Śloka)
Bṛha.	Bṛhātī, on ŚābaBh. Prabhākara Mīśra, MUSS. 3, 1934, with the comm. Rjuvimalāpañcīkā of Śālikanātha, S. K. Ramanath Shastri.	Pāda. Adhyāya. Śloka
Bṛhajjā.	Bṛhajjātaka (Horāśāstra), Varāhamihira, Mysore 1929, V. Subrahmanya Shastri.	Chapter. Verse
BṛhaspaSm.	Bṛhaspatismṛti, GOS. 85, 1941, K. V. Rangaswami Aiyangar.	Page. Line
BṛJābāU.	Bṛhajjābālopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 207-17, Narayan Ram Acharya.	Khaṇḍa. Adhyāya.

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
BṛKathāK.	Bṛhatkathākośa, Hariṣeṇa, SJS. 17, 1943, A. N. Upadhye.	Kathānaka. Śloka
BṛKathāMañ.	Bṛhatkathāmañjarī, Kṣemendra, KM. 69, 1931, Śivadatta and K. P. Parab.	Lambaka. Gucca. Śloka. (for 1-10 Lambakas); Lambaka. Śloka (for 11-18 Lambakas)
BṛKathāŚloSaṁ.	Bṛhatkathāślokaśaṁgraha, Budhasvāmin, Paris 1908-29, Félix Lacote.	Sarga. Śloka
BṛNāraP.	Bṛhannārādiya-purāṇa, BI. 1891, Hṛṣikeśa Śāstri.	Adhyāya. Śloka
BṛParāSm.	Bṛhatparāśarasamṛti or samhitā, Appendix to ParāSm.	Adhyāya. Śloka
BṛSaṁ.	Bṛhatsaṁhitā, Varāhamihira, BI. 1865, H. Kern.	Adhyāya. Śloka (Line)
BṛSarvaAnu.	Atharvavedīyabṛhatsarvānukramaṇikā, WIS. 11, 1966, Vishva Bandhu.	Paṭala. Khaṇḍa (Kāṇḍa. Sūktā)
BṛYamaSm.	Bṛhadyamasamṛti, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 99-107.	Adhyāya. Śloka
BuddhaC.	Buddhacarita, Aśvaghoṣa, PUOP. 31, 1935, E. H. Johnston.	Sarga. Śloka
CaitaCa.	Caitanyacandrodya, Kavikarṇapūra, BI. 1854, Rājendralal Mitra.	Page. Line (Anka)
CakrU.	Śrīcakropaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II. pp. 468-69, Jagdish Shastri.	Page. Line
CākṣU.	Cākṣuṣopaniṣad, MB. 1970, Usaṁ. II. pp. 22-23, Jagdish Shastri	Page. Line
CamatCan.	Camatkāracandrikā, Viśveśvara Kavicandra, Delhi 1972, Pandiri Sarasvati Mohan.	Vilāsa. Śloka. Line
CampaŚreKa.	Campakaśreṣṭhikathā, Pṛtivilalagaṇi, Ratnasāgara Mudraṇālaya, Rajnagar 1915, Muktivilalagaṇi.	Śloka
CāpaNīDa.	Cāpakanītidarpaṇa, Amara Press, Benares 1898.	Adhyāya. Śloka
CāpaRāNīŚā.	Cāpakyarājaniṭīśāstra, VIS. 28, 1964, Cāpaka-nīti-text-tradition Vol. I Part 2, pp. 47-235, Ludwik Sternbach.	Adhyāya. Śloka
CāpaŚ.	Cāpakaśāstaka or Cāpakanītiśāstra, VIS. 27, 1963, Cāpaka-nīti-text-tradition, Vol. I. Part 1, pp. 157-215, Ludwik Sternbach.	Śloka
CāpaSāSaṁ.	Cāpakaśāstasāṁgraha, VIS. 27, 1963, Cāpaka-nīti-text-tradition, Vol. I. Part 1, pp. 217-335, Ludwik Sternbach.	Śataka. Śloka
CaṇḍaKau.	Caṇḍakaufika, Kṣemīśvara, Calcutta 1931, with the comm. of Jīvananda Vidyāsāgara, Āśubodha Vidyābhūṣaṇa and Nityabodha Vidyaratna.	Anka. Śloka (Line)
CaṇḍīKuPañ.	Caṇḍīkucapañcāśikā, Lakṣmaṇācārya, KM. Part 9, 1893, pp. 80-92, Śivadatta and Kāśīnātha Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
CaṇḍīRaha.	Caṇḍīrahasya, Nīlakaṇṭha Dīkṣita, IFI. 36, 1967, pp. 161-75, Pierre Sylvain Filliozat.	Śloka
CaṇḍīŚ.	Caṇḍīśataka, Bāṇa, IIS. 9, Sanskrit Poems of Mayūra, pp. 243-362, George Payn Quackenbos.	Śloka
Candrā.	Candrāloka, Jaydeva, ChSS. 83, 1938, with the comm. Rākāgama of Gāgābhāṭṭa, Ananta Ram Shastri Vetā.	Mayūkha. Śloka
CāndraPari.	Cāndraparibhāṣāsūtra, BORI. 1967, PariSaṁ. pp. 47-8, K. V. Abhyankar.	Sūtra
CāndraVaSū.	Cāndravāṇasūtra, University of Calcutta 1938, appendix to Pāṇinīyaśikṣā pp. 45-6, M. Ghosh.	Sūtra
CāndraVṛ.	Cāndravṛtti, Leipzig 1918, B. Liebich.	on Adhyāya. Pāda. Sūtra
CāndraVyā.	Cāndravayākaraṇa, Candragomin, DCPRI. 1953, 1961, Kshitish Chandra Chatterji.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
CaraS.	Carakasāṁhitā, Agniveśa, NSP. 1922 and 1941 with the comm. Āyurvedadīpikā of Cakrapāṇidatta, V. K. Datar, Jādavji Trikamji Āchārya.	Sthāna. Adhyāya. Śloka or Sūtra
CāruCaŚ.	Cārucyāśataka, Kṣemendra, KM. Part 2, 1932, pp. 128-38, Durgāprasād and Kāśīnātha Pāṇḍurang Parab.	Śloka
Cārud.	Cārudatta, Bhāsa, POS. 54, BhāNāCa. pp. 191-248, C. R. Devadhar.	
CatuṣṣaṣṭīSt.	Catuṣṣaṣṭīyupacāramānasapūjōstotra cf. DevīCātuSt.	Anka. Śloka (Line)
CaturA. (Śau.)	Śaunakīyā Caturadhyāyikā (Atharvedaprātiśākhya), Chowkhamba Sanskrit Studies Vol. XX. ChSS. Office 1962, William D. Whitney.	Adhyāya, Sūtra
CaturBhā.	Caturbhāṇī, Bakerganj, Patna 1922, M. Ramakrishna Kavi and S. K. Ramnath Sastri.	
CaturCin.	Caturvargacintāmaṇi, Hemādri, BI. 1873-1911, Bharatachandra Śiromaṇi (I, II), Yāśeśvara Bhaṭṭāchārya and Kāmākhyānātha Tarkaratna (III) and Pramathanātha Tarkabhūṣaṇa (IV).	Khaṇḍa (Part). Page. Line
CaturDa.	Caturdaṇḍiprakāśikā, Veṅkaṭeśvara Dīkṣita, Poona 1918, Dattatreya Keshava Joshi.	Prakarāṇa. Śloka
CaturDī.	Caturdaṇḍipikā, Śūlapāṇi, CSS. 21, 1936, Manomohan Ghosh.	Page. Line
CaturJiSta.	Caturvīmśatījinastava, Jinaprabhasūri, KM. Part 7, 1907, pp. 115-7.	Śloka
CaturJiStu.	Caturvīmśatījinastuti, Śobhanamuni, KM. Part 7, 1907, pp. 132-61.	Śloka
CaturSaṁ.	Caturvargasāṁgraha, Kṣemendra, KM. Part 5, 1908, pp. 75-88, Durgāprasād and Wāsudeva Laxman Shāstri Paṇashikar.	Pariccheda. Śloka
CaturveU.	Caturvedopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II. pp. 20-21, Jagdish Shastri.	
CaurPañ.	Caurapañcāśikā, Bilhāṇa, POS. 86, 1946, S. N. Tadpatrikar.	Page. Line
ChāḡU.	Chāḡaleyopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. pp. 364-7, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Śloka
ChandaḥSū.	Chandaḥsūtra, Piṅgala, BI. 1874, with the comm. Mṛtasañjīvanī of Halāyudha, Viśvanātha Śāstri.	Mantra. Line within Mantra
ChandaśCū.	Chandaścūḍamaṇi on Chandonu. Hemacandra, SJS. 49, 1961, H. D. Velankar.	Adhyāya. Sūtra
ChandaMa.	Chandomañjarī, Gaṅgādāsa, Calcutta 1893 with the comm. of Jīvananda Vidyāsāgara, published along with Vṛttaratnākara pp. 33-153,	Adhyāya. Kārikā. Line
Chandonu.	Chandonuśāsana, Hemacandra, SJS. 49, 1961 with the author's own comm. Chandaścūḍamaṇi, H. D. Velankar.	Stabaka. Śloka
		Adhyāya. Kārikā

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
ChāndoU.	Chāndogyopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. pp. 68-173, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Adhyāya. Khaṇḍa. Mantra
ChāndoUBh.	Chāndogyopaniṣadbhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS.6, 7. 1910.	Page. Line (on Adhyāya. Khaṇḍa. Mantra)
ChāndoUBr.	Chāndogyopaniṣadbrahmaṇa cf. Mantrabrahmaṇa.	
CitraMī.	Citrāmīmāṃsā, Appayya Dīkṣita, KM. 38, 1893, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Page. Line
CitraPaC.	Citrāsenapadmāvatīcarita, Buddhivijaya, JVB. 1942, Mul Raj Jain.	Śloka
CūliU.	Cūlikopaniṣad, ASS. 29, 1895, pp. 229-234.	Mantra
DaivaVa.	Daivajñavallabha, Śrīpati, Sanguem, Goa 1929, Vithala V. Gauncar.	Adhyāya. Śloka
DaivaVyā.	Daivavyākaraṇa, Deva, TSS. 1, 1905 with the comm. Puruṣakāra of Kṛṣṇalīlaśuka, T. Gaṇapati Śāstri.	Śloka
DakṣaSm.	Dakṣasmṛti, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 72-84.	Adhyāya. Śloka
DakṣiMūA.	Śrīdakṣiṇāmūrtyaṣṭaka, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 17, Stotras 1, pp. 102-4.	Śloka
DakṣiMūSt.	Dakṣiṇāmūrtistotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2 pp. 84-8.	Śloka
DakṣiMūU.	Dakṣiṇāmūrtiyupaniṣad, NSP. 1948, ĪśaVimśU. pp. 352-54, Narayan Ram Acharya.	Passage or Śloka
DakṣiMūVaMāSt.	Dakṣiṇāmūrtivarṇamālāstotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1 pp. 95-101.	Śloka
Ḍamaru.	Ḍamaruka, Ghanaśyāma, SGK. 6, 1939, with the comm. of Candrasekhara, P. P. Subrahmanya Sastri.	Śloka
DaṇḍaVi.	Daṇḍaviveka, Vardhamāna, GOS. 52, 1931, Kamalakṣṇa Smṛtīūrtha.	Page. Line
DānLiKā.	Dānālākāvyā, Bhaṭṭa Śrīmādhava, KM. Part 3, 1887, pp. 152-60, Durgāprasāda and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
DarpDa.	Darpadalana, Kṣemendra, KM. Part 6, 1890 pp. 66-117, Durgāprasāda and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Vicāra. Śloka
DaśaPra.	Daśaprakarāṇa, Ānandaūrtha, Kumbhakonam, (NSP)	
DaśāvaC.	Daśāvatāracarita, Kṣemendra, KM. 26, 1891, Pt. Durgāprasāda and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Avatāra. Śloka
DaśKuC.	Daśakumāracarita, Daṇḍin, BSPS. 10 and 42, 1919, Ganesh Janardan Agashe.	Page. Line
DaśRū.	Daśarūpaka, Dhanañjaya, NSP. 1941 with the comm. Avaloka of Dhanika, Narayan Ram Acharya.	Prakāśa. Kārikā
DaśŚlo.	Daśaślokiṣṭuti, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 17, Stotras 1, pp. 92-4.	Śloka
DattāU.	Dattātreyaopaniṣad, NSP. 1948, ĪśaVimśU. pp. 621-3, Narayan Ram Acharya.	Khaṇḍa
Deśopa.	Deśopadeśa, Kṣemendra. KSTS. 40, 1924, Madhusūdan Kaul Shāstri.	Upadeśa. Śloka
DevaBr.	Devatādhyāyabrahmaṇa, KSVS. 2, 1965, Bellikoth Ramachandra Sharma.	Khaṇḍa. Brahmaṇa
DevaSm.	Devasmṛti, ASS. 48, SmSam. pp. 85-9.	Śloka
DevīBhāP.	Devībhāgavatapurāṇa, VP. 1954.	Skandha. Adhyāya. Śloka
DevīBhuSt.	Devībhujāṅgastotra, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 17, Stotras 1, pp. 151-8	Śloka
DevīCatuSt.	Devīcatuṣṭyupacārapūjāstotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1 pp. 218-35.	Śloka
Devīmā.	Devīmāhātmya, MärkP. Chapters 81-93.	
DevīPañ.	(Devī) pañcastavī, KM. Part 3, 1887, pp. 9-31, Pt. Durgāprasāda and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Stava. Śloka
DevīŚ.	Devīśataka, Ānandavardhana, KM. Part 9, 1893, pp. 1-31, with the comm. of Kaiyyata, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
DevīU.	Devīyupaniṣad, NSP. 1948, ĪśaVimśU. pp. 542-43, Narayan Ram Acharya.	Section or Śloka
DhanvNi.	Dhanvantarīyanighaṇṭu, ASS. 33, 1896, with Rājānighaṇṭu of Narahari, Vaidyanārāyaṇa Śarmā Purandare.	Page. Line
DharK.	Dharaṇikośa, Dharaṇidāsa, DCPRI. 1968, E. D. Kulkarni.	Line
DharmoPra.	Dharmottarapradīpa, Durvekamiśra, TSWs. 2, 1955, Pt. Dalsukhbhai Malvania.	Page. Line
DhātuKā.	Dhātukāvyā, KM. Part 10, 1903, pp. 121-232, with a comm., Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Sarga. Śloka
DhātuPā.	Dhātupāṭha, Leipzig 1887, Pāṇini's Grammatik, O. Böhtlingk.	Gaṇa. Root
DhātuPā. (C.)	Dhātupāṭha, Candragomin, KṣīraTa. Anhang IV.	Gaṇa. Root
DhātuPā. (H.)	Dhātupāṭha, Hemacandra.	Gaṇa. Root as given in KṣīraTa. Anhang IV
DhātuPā. (J.)	Dhātupāṭha, Jainendra.	Gaṇa. Root as given in Gajanan Balkrishna Palsule's A concordance of Sanskrit Dhātupāṭhas
DhātuPā. (Śāk.)	Dhātupāṭha, Śākajāyana, KṣīraTa. Anhang III. pp. 248-289.	Gaṇa. Root
DhātuPra.	Dhātupradīpa, Maitreyarakṣita, SSGM. 2, 1919, Srish Chandra Chakravarti.	Gaṇa. Root (Page. Line)
DhātuVṛ.	Dhātuvṛtti, Mādhavācārya, BS. 23, 24, 30, 31, 1900, 1894, 1903, in four parts, A. Mahādeva Śāstri and K. Rangāchārya.	Gaṇa. Root
Dhūrtā.	Dhūrtākhyāna, Saṅghatīlaka, SJS. 19, 1944, Śrī. Jinavijaya Muni.	Śloka
DhūrtāSa.	Dhūrtasamāgama, Jyotiśvara. Bonn, 1838, Anthologia Sanscrita, pp. 66-96, Chr. Lassen.	Page. Line
DhūrtaviSār.	Dhūrtaviṣayavāda, Īśvaradatta, Caturbhā. 2.	Page. Line

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
Dhvanyā.	Dhvanyāloka, Ānandavardhana, KSS. 135, 1940 with the comm. Locana of Abhinavagupta with Bālapriyā, Paṭṭābhīrāma Śāstri.	Udyota. Śloka; Page and Line (on Udyota, Śloka) for Vṛtti
DhyānBīU.	Dhyānabindūpaniṣad, NSP. 1948, ĪśaViṃśU. pp. 286-92, Narayan Ram Acharya.	Śloka
Dīnākrast.	Dīnākrandanastotra, Loṣṭaka, KM. Part 6, 1890, pp. 21-30, Pt. Durgāprasāda and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
DīpKa.	Dīpakalikā, Śūlapāṇi, CHLT, 26, 1939, J. R. Gharpure.	Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
Divyāva.	Divyāvadāna. BST. 20, P. L. Vaidya.	Page. Line
DrāhyGS.	Drāhyāyanagrhyasūtra, Mozaffarpur 1934, with the Vṛtti of Rudraskanda, Udaya Narayana Singh.	Paṭala. Khaṇḍa. Sūtra
Dr̥ṣṭiKaŚ.	Dr̥ṣṭāntakalikāśataka, Kusumadeva, KM. Part 14, 1938, pp. 77-86, Pt. Durgāprasāda and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
DurghVṛ.	Durghaṭavṛtti, Śaraṇadeva, Paris 1941-1956, Louis Renou.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
Dūtāṅg.	Dūtāṅgada, Subhaṭa, KM. 28, 1891, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka (Line)
DūtGha.	Dūtāghaṭokaca, Bhāsa, POS. 54, 1951, BhāNāCa. pp. 459-75, C. R. Devadhar.	Śloka (Line)
DūtīKaPra.	Dūtīkarmaparakāśa, Paṇḍarivihvala, KM. Part 13, 1916, pp. 25-32, Pandit Kedāranāth Durgāprasād and Vāsudev Laxmaṇ Śāstri Paṇṣīkar.	Page. Line
DūtVā.	Dūtavākya, Bhāsa, POS. 54, 1951, BhāNāCa. pp. 441-57, C. R. Devadhar.	Śloka (Line)
DvādaLiSt.	Dvādaśalīṅgastotra, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 18, Stotras 2, pp. 130-3	Śloka
DvaU.	Dvayopaniṣad, MB. 1970, USam. II. P. 27, Jagdish Shastri.	Page. Line
DvirūK. (Ha.)	Dvirūpakośa, Śrīharṣa, GPS. 15, 1896, S. P. Ranganatha Swami.	Śloka
DvirūK. (Pā.)	Dvirūpakośa, Pāṇini, Photo-copy, Madras V. 13/37.	Page. Line
Dvyakṣaṇā.	Dvyakṣaranāmamālā = EkārthāNā. Saubhari.	Book i. e. 2. and Śloka
DvyāśraKā.	Dvyāśrayakāvya, Hemacandra, BS(P)S. 69, 76; 1915, 1921 with the comm. of Abhayatilakagaṇi, Abaji Vishnu Kathavate.	Sarga. Śloka
EkāNā. (A.)	Ekākṣarānāmamālā or Ekākṣarīkośa, BJP. JPMJGM (SS) 6, 1950, NāmMā. P. 106.	Śloka
EkāNā. (Su.)	Ekākṣaranāmamālā, Sudhākalaśa, DLJP. 81, 1933, AnekāRaMañ. pp. 119-22, Hirālāl Rasikdās Kāpadā.	Śloka
EkāNā. (Vi.)	Ekākṣaranāmamālīkā, Viśvaśambhu, DLJP. 81, 1933, AnekāRaMañ. pp. 123-7, Hirālāl Rasikdās Kāpadā.	Śloka
EkārthāNā	Ekārthanāmamālā - Dvyakṣaranāmamālā, Saubhari, SIAL. 12, 1955, Ekanath Dattatreya Kulkarni.	Book i. e. 1. Śloka
EkāU.	Ekākṣaropaniṣad, NSP. 1948, ĪśaViṃśU. pp. 492-493, Narayan Ram Acharya.	Śloka
Ekāva.	Ekāvalī, Vidyādhara, BS (P)S. 63, 1903, 1903, with the comm. Taralā of Mallinātha, Kamalāśankara Prāṇaśankara Trivedi.	Unmeṣa. Śloka (Line)
EkīSt.	Ekībāhvastotra, Vādirāja, KM. Part 7, 1907, pp. 1721, Durgāprad and V. L. Panshīkar.	(Page. Line)
GadyCin.	Gadyacintāmaṇi, Vādiḥhasirha, SVGM. 1, 1902, T. S. Kuppuswami Sastrī and S. Subrahmanya Sastrī.	Śloka
Gaṇḍavyū.	Gaṇḍavyūha (mahāyāna) sūtra, BST. 5, 1960, P. L. Vaidya.	Page. Line
GaṇeBhu.	Gaṇeśabhujarṅgama, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1, pp. 3-5	Śloka
GaṇeP.	Gaṇeśapurāṇa, Wai 1906, with Marathi translation, Viṣṇu Śāstri Bāpat.	Śloka
GaṇePañ.	Gaṇeśapañcaratna, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 17, Stotras 1, pp. 1-2.	Khaṇḍa. Adhyāya. Śloka
GaṇḍāA.	Gaṇḍāśaka, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 18, Stotras 2, pp. 101-03.	Śloka
GaṇḍāL.	Gaṇḍālaharī, Jagannātha, POS. 63, 1939, Dattatreya Govinda Padhye.	Śloka
Gaṇḍāva.	Gaṇḍāvatarāṇa, Nīlakaṇṭha, NSP. 1916, Kedāranātha Śāstrī and Vāsudeva Laxmaṇ Śāstrī Paṇṣīkar.	Śloka
GaṇiNā.	Gaṇitanāmamālā, Haradatta, Benares Sarh. v. 1828, Dvādaśakośasamgraha.	Sarga. Śloka
GaṇiSāSārī.	Gaṇitasārasaṅgraha, Mahāvīra, Madras, 1912, M. Raṅgacharya.	Śloka
GaṇjīKhe.	Gaṇjīphākhelana, Giridhara, KM. Part 13, 1916, pp. 81-4, Pandit Kedāranātha Durgāprasād and Vāsudeva Laxmaṇ Śāstrī Paṇṣīkar.	Vyavahārya. (with Zero for Saṅjñā Vyavahāra). Śloka (Line)
GaṇPā.	Gaṇapāṭha, Leipzig, 1887, Panini's Grammarik, O. Böhtlingk.	Sarga. Śloka
GaṇRa.	Gaṇaratnamahodadhi, Vardhamāna, STS. 1879, Julius Eggeling., with the author's commentary.	Gaṇa. word
GaṇU.	Gaṇapatyupaniṣad, NSP. 1948, ĪśaViṃśU. pp. 570-571, Narayan Ram Acharya.	Adhyāya. Śloka (page)
GarbhU.	Garbhopaniṣad, NSP. 1948, ĪśaViṃśU. pp. 149-51, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
GāU.	Gāruḍopaniṣad, NSP. 1948, ĪśaViṃśU. pp. 623-626, Narayan Ram Acharya.	Khaṇḍa (Passage)
GauḍKā.	Gauḍapādakārikā, Government Oriental Series Class B. No. 9, (BORI.) 1953, Raghunath Damodar Karmakar.	Page. Line
GaurīDa.	Gaurīdaśaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1, pp. 254-6	Prakarāṇa. Śloka
GautDS.	Gautamapraṇītaśarmasūtra, ASS. 61, 1910, with the Mitākṣarā Vṛtti of Haradatta, Ganesha Sastrī Gokhale.	Śloka
GautPiMc.	Gautamapitṛmedhasūtra, Leipzig, 1896, W. Caland.	Prasna. Adhyāya. Sūtra
GautŚi.	Gautamīśikṣā. BSS. 1893, ŚikSaṅg. pp. 450-5, Yugalakṣīora Vyāsa.	Paṭala. Khaṇḍa. Sūtra
		Prapāṭhaka. Śloka (Page)

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
GāyaRaU.	Gāyatrīrahasyopaniṣad, MB. 1970, USam. II. pp.405-408, Jagdish Shastri.	Page. Line
GitāBh. (Rā.)	Gitābhāṣya, Rāmānuja, ASS. 92, 1923, with the comm. Tātparyacandrikā of Venkaṭanātha (from 1 to 10 chaps.).	Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
GitāBh. (Śaṅ.)	Gitābhāṣya, Śaṅkarācārya. VVP., WS. 11 and 12.	Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
Gitālaṅ.	Gitālaṅkāra, Bharata, IFI. 16, 1959, Alain Daniélou and N. R. Bhatt.	Adhyāya. Śloka
GitGo.	Gitagovindakāvya, Jayadeva, NSP. 1949, with commentaries Rasikapriyā of Kumbha, Rasamañjarī of Śaṅkaramiśra and extracts from Dīpikā, Padadyotanikā, Samjīvinī and Bālabodhinī, Narayan Ram Acharya.	Sarga. Prabandha. Śloka
GitiŚ.	Gītīśataka, Sundarācārya. KM. Part 9, 1893, pp. 132-40, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅg Parab.	Śloka
GiMs.	Gilgit Ms. Srinagar 1939, 1941, 1942, 1943, 1950 Nalinaksha Dutt, D. M. Bhattacharya and Shiv Nath Sharma.	Volume (Part). Page. Line
GobhiSm.	Gobhilaśmṛti, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 49-71.	Prapāthaka. Śloka
Golā.	Golādhyāya, Bhāskarācārya, Siddhāṣi. pp. 175-282.	Page. Line (Adhyāya. Śloka)
GopāKeCan.	Gopālakelicandrikā, Rāmākṣṇa, Amsterdam 1917, W. Caland.	Page. Line
GopālaPūTāU.	Gopālapūrvatāpinyupaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 591-4, Narayan Ram Acharya.	Upaniṣad. Section
GopāloTāU.	Gopālotatāpinyupaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 594-9, Narayan Ram Acharya.	Section (Mantra) (Page. Line)
GopBr.	Gopāthabrāhmaṇa, Leiden 1919, Dieuke Gastra.	Bhāga. Prapāthaka. Brāhmaṇa
GopīU.	Gopīcandanopaniṣad, MB. 1970, USam. II. pp. 65-69, Jagdish Shastri.	Page. Line
GotaSt.	Gotamastotra, Jinaprabhāsūri, KM. Part 7, 1907, pp. 110-12, Durgāprasād and W. L. Panshikar.	Śloka
GoviBh.	Govindabhāṣya, Baladeva Vidyābhūṣaṇa, MGGM. 28, 1955, Krishnadāsa.	Page. Line (on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
GovindA.	Govindāṣṭaka, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 18, Stotras 2, pp. 56-8.	Śloka
GrahaGa.	Grahagaṇita, Bhāskaraācārya, Siddhāṣi. pp. 1-173.	Page. Line (Adhikāra. Śloka)
GrahaLā.	Grahalāghava, Daivajña, KSS. 142, 1946 with the comm. of Viśvanātha Daivajña, Kapileśvara Śāstrī.	Adhyāya. Śloka
GuhyKāU.	Guhyakālyupaniṣad, MB. 1970, USam. II. pp. 410-420, Jagdish Shastri.	Śloka
GuhySoU.	Guhyasodhānyāśopaniṣad, MB. 1970, USam. II. pp. 420-421, Jagdish Shastri.	Page. Line
GuhyT.	Guhyasamājjatantra, GOS. 53, 1931, Benoytosh Bhattacharyya.	Page. Line
GuruA.	Gurvaṣṭaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 140-2.	Śloka
GuruCaudr.	Gurucandrikā on Advaitasiddhi, Gauḍa Brahmanānda, OLP., SS. 75, 78 & 80, 1933, 1937 and 1939, D. Srinivasachar, G. Venkatanarasimha Sastry and S. Narayanaswami Sastry.	Volume. Page. Line
GuruMāli.	Gurutattvamālikā, Nilakaṇṭha Dīkṣita, IFI. 36, 1967, pp. 217-29, Pierre Sylvain Filliozat.	Śloka
Gurvā.	Gurvāvalī, Muni Sundarasūri, YJGM. 4, 1910.	Śloka
HammīMaKā.	Hammīramahākāvya, Nayacandra Sūri, Bombay 1879, Nilkanth Janardan Kirtane.	Sarga. Śloka
HammīMaMa.	Hammīramadamardana, Jayasirītha Sūri, GOS. 10, 1920, Chimanlal D. Dalal.	Aṅka. Śloka (Line)
HarisDū. (Rū.)	Harisadūta, Rūpagosvāmī, Calcutta, 1888, Kāvyaśaṅgraha, Part 1, pp. 441-507, Jivananand Vidyasagara.	Śloka
HarisDū. (Vā.)	Harisadūta, Vāmanabhaṭṭabāṇa, SDS. 4, 1941, J. B. Chaudhuri.	Śloka
HarisaSam.	Harisaśandēśa, Pūrṇasarasvatī, TSS. 129, 1937, K. Sāmbaśiva Śāstrī.	Śloka
HarisSoU.	Harisaśodhupaniṣad, MB. 1970, USam. II. pp. 474-475, Jagdish Shastri.	Page. Line
HarisU.	Harisopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 1946-47, Narayan Ram Acharya.	Section. Śloka
Hanupañ.	Hanumatpañcaratna, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 18, Stotras 2, pp. 1-2.	Śloka
Hārāvā.	Hārāvalī, Puruṣottama, Bombay 1866, Saṅskṛtakōśa, pp. 212-234.	Śloka
HariC. (Ca.)	Haricarita, Caturbhujā, BI. work No. 288, 1967, Sivaprasad Bhattacharya.	Sarga. Śloka
HariC. (Pa.)	Haricarita, Paramēśvara, ALS. 63, 1948, with the comm. of the editor V. Krishnamacharya.	Śloka
HārīS.	Hārītasārhitā, Bombay 1893, Govinda Shastri.	Sthāna. Adhyāya. Śloka
HariStu.	Haristuti, Śaṅkarārya, VVP. WS., 18, Stotras 2, pp. 45-55.	Śloka
HariVarh.	Harivarṇa, BORI. 1969, Parashuram Lakshman Vaidya.	Adhyāya. Śloka
HariVarh. (Ji.)	Harivarṇapurāṇa, Jināsena, BJP. 1962, Pannalal Jain.	Sarga. Śloka
HariVi.	Harivilāsa, Lolimbarāja, KM. Part 11, 1933, pp. 112-156, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅg Parab.	Sarga. Śloka
HārLa.	Hārālatā, Aniruddha Bhaṭṭa, BI. 1909, Kamala Kṛṣṇa Smṛtīrtha.	Page. Line
HarṣaC.	Śrīharṣacaritamahākāvya, Bāṇabhaṭṭa, BSPS. 66, 1909, with the comm. Saṅketa of Saṅkara, A. A. Führer.	Page. Line
HarVi.	Haravijaya, Rājānaka Ratnākara, KM. 22, 1890, with Alaka's comm., Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅg Parab.	Sarga. Śloka
Hastyāyur.	Hastyāyurveda, Pālakāpya, ASS. 26, 1984, Śivadatta Śarmā.	Page. Line (Sthāna. Adhyāya)
Hāsyārṇa.	Hāsyārṇavaprahasana, Jagadīśvara, VBSGM. 103, 1963, Īśvar Prasād Caturvedī.	Aṅka. Śloka (Line)
HāsyCū.	Hāsyacūḍāmaṇiprahasana, Vatsarāja, GOS. 8, 1918, Rūpakaṣaṭka, pp. 118-148.	Page. Line
HaṭPra.	Haṭhāyogapradīpikā, Svātmārāmasvāmin, TPH. 1949, with the comm. Jyotsnā of Brahmanānda.	Upadeśa. Śloka
HayaU.	Hayagrīvopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 619-621, Narayan Ram Acharya.	Upaniṣad
HerU.	Herambopaniṣad, MB. 1970, USam. II. pp. 390-391, Jagdish Shastri.	Page. Line (Śloka)

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
HetuBīṭ.	Hetubinduṭīkā, Arcaṭa with Āloka of Durvekamiśra, GOS. 113, 1949, Sukhalālji Sanghavi and Muni Śrī Jinavijayaji.	Page. Line
HevajraT.	Hevajratāntra, LOS. 6, 1959, D. L. Snellgrove.	Part. Chapter. Verse
HirGS.	Hiranyakeśigṛhyasūtra, Vienna 1889, with extracts from the comm. of Māṭṛdatta, J. Kirste.	Praśna. Khaṇḍa. Sūtra
HirPiMe.	Hiranyakeśipitṛmedhasūtra, AKM. 10 : 3, 1896, Pitṛmedhasūtras, pp. 33-61, W. Caland.	Praśna. Paṭala. Sūtra
HirSS.	Hiranyakeśīśrautasūtra (= SatyāśāḍhaSS), ASS. 53, 1907-1932, Poona, with different comms. Kashinātha Shastri Agashe.	Praśna. Paṭala. Sūtra
Hitopa.	Hitopadeśa, Nārāyaṇa, BS(P)S. 33, 1887, Peter Peterson.	Upāya or Nīti. Śloka. (Line)
HorāSā.	Horāsāra, Pṛthuyāśas, Bangalore 1949, V. Subrahmanya Shastri and M. Ramakrishna Bhat.	Zero indicates Prastāvanā
HorāṢaṭPañ.	Ṣaṭpañcāśikā, Pṛthuyāśas, NSP. 1919, with the comm. of Bhaṭṭotpala, Amrita Madhava Vagholikar.	Adhyāya. Śloka
InduDū.	Indudūta, KM. Part 14, 1938, pp. 45-67, Pt. Durgāprasād and Kaśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	(for the 17 th Chap. Page. Line)
ĪśānŚiPa.	Īśānaśivagurudevapaddhati, Īśānaśivagurudevamiśra, TSS. 69, 72, 77, 83, 1920-25, T. Gaṇapati Śastry.	Adhyāya. Śloka
ĪśāU.	Īśāvāsyopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. Vol. I, pp. 1-5, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Śloka
ĪśopBh.	Īśopaniṣadbhāṣya or Īśāvāsyopaniṣadbhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 3, Upaniṣadbhāṣya, VVP. WS. 3, Upaniṣadbhāṣya 1, pp. 1-22.	Ardha. Paṭala. Śloka. (Line), ii.
ĪṣṭaSi.	Īṣṭasiddhi, Vimuktātman, GOS. 65, 1933, with extracts from the Vivaraṇa of Jñānottama, M. Hiriyanna.	Paṭalas 65-67 = Yogapāda 13
ĪśvaPraSū.	Īśvarapṛatyabhijñānāsūtra, Utpala, SBT. 70, 83, 1938, 1950, with Vimarśinī and Bhāskari, K. A. subramania Iyer and K. C. Pandey.	Mantra
ĪśvaŚ.	Īśvaraśataka, Avatārakavi. KM. Part. 9, 1916, pp. 31-63, Shivadatta and Vāsudeva Lakṣmaṇ Śāstri Paṇṣīkar.	Page. Line (on Mantra)
ĪśvaSi. (U.)	Īśvarasiddhi, Utpala = SiTrayī. 2.	Page. Line
ĪśvaSi. (Yā.)	Īśvarasiddhi, Yāmunamuni, ChSS. 10, 1900, SiddhiTra. pp. 69-80.	Page. Line
ĪtīhāU.	Ītīhāsoṇiṣad, MB. 1970, USA. II, pp. 10-20, Jagdish Shastri.	Page. Line
JābālaDaU.	Jābāladarśanopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 572-82, Narayan Ram Acharya.	Khaṇḍa. Śloka
JābālaU.	Jābāloṇiṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 144-146, Narayan Ram Acharya.	Khaṇḍa
JābāU.	Jābālyopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 627-8, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
JagannāA.	Jagannāthāṣṭaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotra 2, pp. 114-16.	Śloka
JaimiBr.	Jaiminiyabrāhmaṇa, SVS. 31, 1954, Raghuvira and Lokesh Chandra.	Kāṇḍa. Khaṇḍa
JaimiGS.	Jaiminiyagrhyasūtra, PSS. 2, 1922, with the comm. Subodhinī of Śrīnivāśādhvārī, W. Caland.	Sūtra. Khaṇḍa. (Page. Line)
JaimiSS.	Jaiminiyāśrautasūtra, SPS. 40, 1966, with the Vṛtti of Bhavatrāta, Premanidhi Shastri.	Khaṇḍa
JaimiUBr.	Jaiminiyopaniṣadbrāhmaṇa, DMGM. 1921, Bhagavadatta.	Adhyāy. Khaṇḍa. Sūtra
JaimiUpaSū.	Jaiminiyopadeśasūtra, BJI. 1951.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
JainePari.	Jainendraparibhāṣā, BORI. 1967, PariSāh. pp. 81-104, with the Vṛtti of the editor K. V. Abhyankar.	Sūtra (Line)
Jainevyā.	Jainendravākaraṇa, Devanandin, BJP. 1956, with Jainendramahāvṛtti of Abhayānandin, Shambhunath Tripathi.	Adhyāya. Pāda. Sūtra for the
JānaCaCā.	Jānakīcaraṇacāmara, KM. Part 6, 1890, pp. 47-65, Pt. Durgāprasād and Kaśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Page. Line (on Adhyāya. Pāda.
JānaHa.	Jānakīharaṇa, Kumārādāsa, Bombay 1907, Gopal Raghunath Nandargikar.	Sūtra) for Vṛtti
JānaPa.	Jānakīparipāya, Rāmbhadra Dīkṣita, Tanjore 1906, Lakṣmaṇa Sūri.	Śloka
Jānāśra.	Jānāśrayī Chandoviciti, Jānāśraya, VOS. 21, 1950, M. Ramakrishna Kavi.	Sarga. Śloka
JātaMā.	Jātakamālā, Āryaśūtra, HOS. 1. 1943, H. Kern.	Aṅka. Śloka (Line)
JātaPā.	Jātakapārijāta, Vaidyanātha Dīkṣita, Bangalore 1932, V. Subrahmanya Sastri.	Adhyāya. Sūtra (Line)
JayaChan.	Jayadevachandas, HM. 1, Jayadāman, pp. 1-40, H. D. Velankar.	Page. Line (Jātaka. Śloka)
JayaMa.	Jayamaṅgalā on Kāmasūtra, Yaśodhara, NSP. 1900.	Adhyāya. Śloka
Jay&S.	Jayākhyasamhitā, GOS. 54, 1931, Embar Krishnamacharya.	Adhyāya. Sūtra
JinaCatur.	Jinacaturvīṃśatikā, Bhūpālaka, KM. Part 7, 1907, pp. 26-9.	Page. Line
JinaŚ.	Jinaśataka, Jambūguru, KM. Part 7, 1907, pp. 52-70.	(on Adhikaraṇa. Adhyāya)
JīvaCam.	Jīvandharacampū, Harichandra, BJP. 1958, Pannalal Jain.	Paṭala. Śloka
Jīvān.	Jīvānandana, Ānandarāya, ALS. 59, 1947, with the comm. Nandini of M. D. Aiyangar, M. Doraiswami Aiyangar.	Śloka
JīvanVi.	Jīvanmuktiviveka, Śrī Vidyāraṇya, TPH. 1935, S. Subrahmanya Śāstri and T. R. Śrīnivāsa Ayyaṅgar.	Paricheda. Śloka
JñānBiPra.	Jñānabinduprakaraṇa, Yaśovijaya, SJS. 16, 1942, Sukhalālji Sanghavi.	Page. Line (Lamba. Śloka)
JñānDī.	Jñānadīpikā, Devabodha, BORI. 1941 (Ādi Parvan) R. N. Dandekar, 1949 (Sabhā Parvan) R. D. Karmarkar, 1947 (Bhīṣma Parvan) S. K. Belvalkar, BVB. 1944 (Udyoga Parvan) Sushilkumar De.	Page. Line
JñātāDhaṭ.	Jñātādharmaśāstrāṅgaṇṭha, Abhayadevasūri, NSP. 1919, on Śrīmad Jñātādharmaśāstrāṅgam.	Page. Line
JyotiṣaNi.	Jyotiṣāstranighaṇṭu, LVP. 1920.	on Parvan, Adhyāya, Śloka
		Folio. Line
		Name of a Nighaṇṭu. Śloka

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
JyotiVe.	Jyotiṣavedāṅga = Vedāṅgajyotiṣa, Mysore 1936, R. Shamasastri.	Śloka
Kād.	Kādambārī, Bāṇa and his son, BS(P)S. 24, 1885, Peter Petron.	Page. Line
KaivaU.	Kaivalyopaniṣad, NSP, 1948, ĪśāViṃśY, pp. 142-4, Narayan Ram Acharya.	Verse or Passage
KālabhaiA.	Kālabhairavāṣṭaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 89-91.	Śloka
KālagñiU.	Kālagñinirudropiṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU, pp. 236-7, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
KālāVi.	Kālāvilāsa, Kṣemendra, KM. Part 1, 1886, pp. 34-78, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Sarga. Śloka
KālikāKa.	Kālikācāryakathā, JKS. 3, 1949, KālikāKaSaṁ. pp. 161-71, Ambalal Premachanda shah.	Śloka
KālmeDīU.	Kālmedhādīkṣitopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II, p. 404, Jagdish Shastri.	Page. Line
KālSanU.	Kālisanṭaranopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU, p. 627, Narayan Ram Acharya.	Section
KālVid.	Kālividambana, Nīlakaṇṭha Dīkṣita, KM. Part 5, 1888, pp. 115-23, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
KālVIT.	Kālivilāsatāntra, TTS. 6, 1917, Pārvalī Charana Tarkatītha.	Paṭala. Śloka (Line)
KalkiP.	Kalkipurāṇa, BI. 1890, Jivānanda Vidyāsāgara.	Aṁśa. Adhyāya. Śloka
KalpaK.	Kalpद्रुकोśa, Keśava, GOS. 42, 1928, Rāmāvatāra Śarmā.	Page. Śloka
KalyāKā.	Kalyāṇakāraka, Ugrāditya, SNGM. 129, 1940, Vardhaman Parshwanath Shastri.	Pariccheda. Śloka
KalyāMaSt.	Kalyāṇa Mandirastotra, Siddhasena Divākara, KM. Part 7, 1907, pp. 10-17, Durgāprasāda and W. L. Panshikar.	Śloka
KalyāVrSta.	Kalyāṇavṛṣṭistava, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1, pp. 241-5.	Śloka
KāmKaVi.	Kāmakalāvilāsa, Puṇyānanda, KSTS. 12, 1918, Mukunda Rām Shāstrī.	Śloka
KāmRāU.	Kāmarājakīlittoddhāropiṣad, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 400-401, Jagdish shastri.	Page. Line
KāmSū.	Kāmasūtra, Vātsyāyana, NSP. 1900 with the comm. Jayamaṅgalā of Yaśodhara.	Page. Line (Adhikaraṇa. Adhyāya)
KarṇVa.	Karṇasavadha, Śeṣavadha, Śeṣakṛṣṇa, Śeṣakṛṣṇa, KM. 6, 1888, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
KanDhāSt.	Kanakadhārastotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 7-4.	Śloka
KandaCū.	Kandarpacūḍāmaṇi, Vīrabhadradeva, BSSP. 1926 with the comm. Sukhaprabhā, Rāmācandra Śāstrī Kuśal.	Adhikaraṇa. Adhyāya. Śloka.
KapiKaS.	Kapiṣṭhalakāṭhasaṁhitā, MLSPS. I, 1932, Raghu Vira.	Adhyāya. Mantra
Kapṭhiṇā.	Kapṭhiṇābhayudaya, Śivasvāmin, PUOP. 26, 1937, Gauri Shankar.	Sarga. Śloka
KaraṇaKu.	Karaṇakutūhala, Bhāskarācārya, Benares 1881, with the comm. Vāsanāvibhūṣaṇa, Sudhākara Dwivedī.	Adhikāra. Śloka (page)
KarmaNi.	Karmanirṇaya, Ānandatīrtha, DaśaPra. pp. 248-59.	Folio. A/B. Line
KarṇaBhā.	Karṇabhāra, Bhāsa, POS. 54, 1951, BhāNāCa. pp. 477-87, C. R. Devadhar.	Śloka (Line)
KarṇaSu.	Karṇasundarī, Bilhaṇa, KM. 7, 1888, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Aṅka. Śloka (Line)
KarpūC.	Karpūracaritaḥbhāṇa, Vatsarāja, GOS. 8, 1918, Rūpaṣaṭ. pp. 23-35.	Śloka (Line)
KaruṇāL.	Karuṇālaharī, Jagannātha, KM. Part 2, 1932, pp. 55-61, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab. and Vāsudeva Laxman Shāstrī Panshikar.	Śloka
Kāśi.	Kāśikā, Sucaritamītra, TSS. 90, 1926; 99, 1929; 150, 1943, K. Sāmbaśiva Śāstrī.	Volume. Page. Line (on Sūtra. Śloka) (Section)
KāśiPañ.	Kāśīpañcaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 143-4	Śloka
KāśiVṛ.	Kāśikāvṛtti on P., Vāmana and Jayāditya, Benares 1898, Bāla Śāstrī.	on Adhyāya. Pāda. Sūtra
KāśyaS.	Kāśyasāṁhitā, Vṛddhajīvaka, KSS. 154, 1953 with a Hindi comm. Vidyotnī by Satyapala.	Page. A or B. Line
Kātan.	Kātantra, BI. 1874 with the comm. of Durgasirṇha, Julius EGeling.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
KātanPari.	Kātantrapariḥbhāṣā, BORI. 1967, PariSaṁ. pp. 49-66 with the Vṛtti of Durgasirṇh, K. V. Abhyankar.	Sūtra
KātanVṛ.	Kātantravṛtti, Durgasirṇha, BI. 1874, Juliusd Eggeling.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
KāthāK.	Kāthākośa, Lahore, 1942, Jagdish Lal Shastri.	Page. Line
KāthāKau.	Kāthākautuka, Śrīvāra, Kiel 1898, Richard Schmidt.	Kautuka. Śloka
KāthāLa.	Kāthālakṣaṇa, Ānandatīrtha, DaśaPra. pp. 237-8.	Folio A/B. Line
KāthāSaSāg.	Kāthāsarisāgara, Somadeva, NSP. 1889 (Śka 1811), Durgāprasād and K. P. Parab.	Lambaka. Taraṅga. Śloka
KāthGS.	Kāthāgaghyasūtra, DMGM. 9, 1925 with extracts from three commentaries of Devapāla, Brāhmaṇabala and Ādityadarśana, Willem Caland.	Adhyāya. Khaṇḍa. Sūtra
KāthRuU.	Kātharudropiṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. 545-48, Narayan Ram Acharya.	Section or Śloka
KāthS.	Kāthakasāṁhitā, Leipzig 1900, Leopold von Schroeder.	Sūhāna. Anuvāka. upto 40 *
KāthŚrU.	Kāthāśrutypuṇiṣad, AL. 1912, MU. Vol. I, pp. 31-42, F. Otto Schrader.	Sūhāna; later Grantha.
KāthU.	Kāthakopaniṣad (Kāthopaniṣad). VSM. 1958, AṣṭādU. I, pp. 11-27, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Anuvācāna. Anuvāka
KāthUBh.	Kāthakopaniṣadbhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 3, Upaniṣadbhāṣya I, 99-182.	Khaṇḍa (Section [Śloka])
KātySm.	(a) Kātyāyanasṁṛtisāroddhāra, Oriental Book Agency, Poona 1941, Reprint from HLQ. PV. Kane. (b) Additional verses of Kātyāyana on Vyavahāra, A Volume of Studies in Indology Presented to Prof. P. V. Kane, Poona 1941, pp. 8-17, K. V. Rangaswami Aiyangar.	Vallī. Mantra. Page. Line (in Vallī. Mantra) Śloka Kane Vol. Page. Verse

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
KātyŚS.	Kātyāyanaśrautasūtra, Berlin 1859 with extracts from the commentaries of Karka, Albrecht Weber.	Adhyāya. Kaṇḍikā. Sūtra
KātyŚuS.	Kātyāyanaśulbasūtra, KSS. 120, 1936, Gopal Śastri Nene.	Kaṇḍikā. Sūtra.
KātyU.	Kātyāyanopaniṣad, MB. 1970 USaṁ. II. pp. 64-65, Jagdish Shastri.	Page. Line
KauhaŚi.	Kauhaliśikṣā, JVS. 2, 1935, pp. 108-120, Sadhu Ram.	Śloka
KaumūMa.	Kaumudīmahotsava, Vijikā, DBGS. 4, 1929, M. Ramakrishna Kavi and S. K. Ramanatha Shastri.	Aṅka. Śloka (Line)
KaumūMi.	Kaumudimītrānanda, Rāmacandra, JAGM. 59, 1917, Puṇyavijayamuni.	Aṅka. Śloka (Line)
Kauntey.	Kaunteyavṛtta, Vidyāvāgiśa, KM. Part 9, 1893, pp. 92-9, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Sarga. Śloka
KauṣīBr.	Kauṣītakibrahmaṇa, Jena, 1887, B. Lindner.	Adhyāya. Brāhmaṇa (Page. Line)
KauṣīBrU.	Kauṣītakibrahmaṇopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. pp. 301-324, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Adhyāya. Section
KauṣīGS.	Kauṣītakagrhyasūtra, MUSS. 15, 1944, with the Vivaraṇa of Bhavatrāta, T. R. Chintamani.	Adhyāya. Khaṇḍ. sūtra
KauṣīSū.	Kauṣīkasūtra, JAOS. 1890, Maurice Bloomfield.	Kaṇḍikā. Sūtra
KaviKaDru.	Kavikalpadruma, Vopadeva, STAI. 1954, Gajanan Balkrishna Palsule.	Śloka
KaviKaLa.	Kavikalpalatā, Deveśvara, BI. New Series 1361, 1913, Sarat chandra Sastri.	
KaviKaṇḍhā.	Kavikakaṇḍhābharāṇa, Kṣemendra, KM. Part 4, 1899, pp. 122-39, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	
KavindraKa.	Kavindrakakamābharāṇa, Viśveśvarapaṇḍita, KM. Part. 8, 1891, pp. 51-108 with the autor's own comm. Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	(Pariccheda. Kārikā. (line)
Kāvyālaṅ. (Bh.)	Kāvyādarśa, Daṇḍun, Madras 1952 with the comm. of Jivānada Vidyāsāgara, V. Narayana Iyer.	Pariccheda. Śloka
Kāvyālaṅ. (Ru.)	Kāvyālaṅkāra, Bhāmaha, WPH. 1927. T. V. Nagnatha Sastry.	Pariccheda. Śloka
KāvyālaṅSāSaṁh.	Kāvyālaṅkāra, Rudraṇa, KM. 2, 1886 Durgāprasād and Wasudev Laxmaṇ Śāstrī Paṇṣīkar.	Adhyāya. Śloka
KāvyālaṅSū.	Kāvyālaṅkārasārasaṁgraha, Udbhata, BORI. 1925 with the comm. Laghu Vṛtti of Indurāja, Narayana Daso Banhatti.	Varga. Śloka (illustrations with an asterisk)
Kāvyānu. (He.)	Kāvyānuśāsana, Hemacandra, KM. 70 1934, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Adhikaraṇa. Adhyāya. Sūtra
Kāvyānu. (Vā.)	Kāvyānuśāsana, vāgbhaṭa, KM. 43, 1994, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Page. Line
KāvyBhūŚ.	Kāvyabhūṣaṇasāta, Śrīkṛṣṇavallabha, KM. Part 6. 1890, pp. 31-46, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
KāvyKaVr.	Kāvyakalpalatāvṛtti, Amaracandrayati, KSS. 90. 1931, Jagannath Sastri Housing.	Page. Line (Pratāna. Stabaka)
KāvyMī.	Kāvyamīmāṁsā, Rājasekhara, GOS. 1, 1034, C. D. Dalal and R. A. Sastry.	Page. Line
KāvyPra.	Kavyaprakāśa, Mammaṭa, BoRI. 1950, Raghunath Damodar Karmarkar.	Page. Line
KāvyPradī.	Kāvyapradīpa, Govinda, KM. 24, 1933, with the comm. of Vidyānātha Tatsat, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Page. Line (Ullāsa. Śloka)
KenU.	Kenopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. I. pp. 6-10, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	
KenUBh.	Kenopaniṣadpadabhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 3, UBh. 1, pp. 25-64.	Khaṇḍa. Mantra
KenUVaBh.	Kenopaniṣadvākyabhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 3, UBh. 1, pp. 65-98.	Page. Line (on Khaṇḍa. Mantra)
KhaḍgaŚ.	Khaḍgasāta, KM. Part 11, 1933, pp. 39-78, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Page. Line
KhaṇḍanKhā.	Khaṇḍanakhaṇḍakhādyā, Śriharṣa, ChSS. 1914, with the comm. Khaṇḍanaphakkikāvibhajana (Vidyāsāgar) of Ānandapūrṇa and with eztraots from the commentaries of Chitsukha, Śankara Mīra and Raghunātha, Lakshmana Śāstrī Drāvida.	(on Khaṇḍa. Mantra)
KhaṇḍKKhā.	Khaṇḍakhādyā, Brahmagupta, University of Calcutta 1941, with the comm. of Caturveda Pṛthūdaka Svāmin, Prabodhohandra Sengupta.	Śloka
KīcaVa.	Kīcakavadha, Nītiarman, DUOP. 1, 1929, Vaiśeṣikadarśana, Vidhyeśvarī Prasāda Dvivedī.	Page. Line
Kīrātā.	Kīrātārjunīya, Bhāravi, NSP. 1954, with the comm. Ghaṇṭāpāthavyākhyā of Mallinātha, Narayan Ram Acharya.	Sarga. Śloka
KīrātāVyā.	Kīrātārjunīyavyāyoga, Vatsarāja, Rūpaṣaṭ. pp. 1-21.	
KīrtiKau.	Kīrtikaumudī, Someśvaradeva, BS(P)S. 25, 1883, Abhāji Vishnu Kāthavaṇe.	Śloka (Line)
KośaKaTa.	Kośakalpataru, Viśvanātha, SIAL. L. 14-1 and 19; 1957, 1966, Madhukar Mangesh Patkar and K. V. Krishnamurthy Sharma.	Sarga. Śloka
Kośāva.	Kośāvataraṇsa, Rāghavakavi, Poona 1945, S. A. Khandekar.	Volume. Line
KoṭīVi.	Koṭīviraha, Nārāyaṇabhaṭṭa, KM. Part 5, 1988, pp. 142-157, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	
KriSā.	Kriyāsāra, Nilakaṇṭhaśivācārya, ORIP. 95, 99, 100; 1954 ff. R. Ramashastri, N. S. Venkatanathacharya and S. Narayanaswami Shastri.	Page. Line Śloka
KṛṣīPa.	Kṛṣīparāśara, BI. Work. 285, 1960, Girija Prasanna Majumdar and Sures Chandra Banerji.	Page. Line (Upadeśa. Śloka)
KṛṣīŚā.	Kṛṣīśāstra, Appendix to KṛṣīPa. pp. i-xix.	
KṛṣṇaA.	Kṛṣṇāṣṭaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 42-4.	Śloka
KṛṣṇaKa.	Kṛṣṇakarmāṁga, Līlāśuka, DUOP. 5, 1938, Sushil Kumar De.	Page. Line Śloka Āśvāsa. Śloka

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
KṛṣṇaPuU.	Śrīkṛṣṇapurūṣottamasiddhāntopaniṣad, MB. 1970, USaṁ, II, pp. 217-18, Jagdish Shastri.	Page. Line
KṛṣṇaU.	Kṛṣṇopaniṣad, NSP. 1948, IśāVimśU. pp. 599-601, Narayan Ram Acharya.	Passage or Verse
KṣīraTa.	Kṣīrataraṅgiṇī, Kṣīrasvāmin, Breslau, 1930, Bruno Liebich.	Gaṇa. Root
Kṣudra.	Kṣudrasūtra, AKM. 12 : 3, Leipzig 1908, Ārṣeyakalpasūtra pp. 171-199, W. Caland.	As in the text
KṣuriU.	Kṣurikopaniṣad, NSP. 1948, IśāVimśU. pp. 250-1, Narayan Ram Acharya.	Śloka
KulaCūT.	Kulaūḍāmaṇītantra, TTS. 4, 1915, Girisha Chandra Vedāntatīrtha.	Pañjala. Śloka
KulārT.	Kulārnavatantra, Ganesh & Co., Madras 1965, Tārānātha Vidyārātna.	Ullāsa. Śloka
KumāCaVa.	Kumārāpālacaritavarṇana, Hemacandra, KumāCaSaṁ. pp. 137-8.	Page. Line
KumāCaSaṁ.	Kumārāpālacaritasaṅgraha, SJS, 41, 1956, Jinavijayamuni.	Page. Line
KumāDeC.	Kumārāpāladevacarita, KumāCaSaṁ. pp. 1-8.	Page. Line
KumāPra.	Kumārāpālpratibodhaprasasti, Somaprabhācārya, KumāCaSaṁ. pp. 135-6.	Page. Line
KumāDePra.	KumāDePra. Kumārāpāladevaprabandha, KumāCaSaṁ. pp. 112. 1-11-24.	Page. Line
KumāGuno.	Kumārāpālagunotkīrtana, Somaprabhācārya, KumāCaSaṁ. p.34	Page. Line
KumāPraPra.	Kumārāpālprabodhaprabandha, KumāCaSaṁ. pp. 35-112.	Page. Line
KumāSaṁ.	Kumārasaṁbhava, Kālidāsa, NSP. 1906, with a comm. Saṁjīvanī of Mallinātha (1-8 sargas) and of Sitārāma, Vāsudev Laxmaṇ Śaṣṭī.	Sarga. Śloka
KuṇḍiU.	Kuṇḍikopaniṣad, NSP. 1948, IśāVimśU. pp. 517-19, Narayan Ram Acharya.	Śloka
KūrmaP.	Kūrmapurāṇa, BI. 1890, Nīlamanī Mukhopadhyāya.	Page. Line (Part. Adhyāya)
KuṭīaMa.	Kuṭīānimata, Dāmodaragupta, Bombay 1924, with the comm. Rasadīpikā, Tanasukharam Manassukharam Tripathi.	Śloka
KuvaKaSaṁ.	Kuvalamālākathāsaṁkṣepa, Ratnaprabhasūtri, SJS. No. 45a, 1961, A. N. Upadhye.	Page. Line
Kuval.	Kuvalayānanda, Appayya Dīkṣita, NSP. 1947, with the comm. Alāṅkāracandrikā of Vidyānāthasūtri, Narayan Ram Acharya.	Kārikā (Line)
LaBhāska.	Laghubhāskariya, Bhāskara, TSS. 162, 1949, with the comm. Vivaraṇa of Śaṅkaranārāyaṇa, P. K. Narayana Pillai.	Adhyāya. Śloka
LaCāṇa.	Laghucāṇakya, VIS. 28, 1964, Cāṇakya-nīti-text-tradition Vol. I, Part 2, pp. 1-46, Ludwik Sticthal.	Adhyāya. Śloka
LaCandr.	Laghucandrikā on Advaitasiddhi, Brahmānanda, NSP. 1917, N. S. Anantakrishna Śāstri	Page. Line
Laghiya.	Laghiyastraya, Akalanika, SJS. 12, 1939, AkaGraTra. pp. 1-26, with the author's own commentary.	Work i. e. 1 and Śloka
LaghvāśvaSm.	Laghvāśvalāyanasmṛti, ASS. 48, 1905 SmSam. pp. 142-81.	Prakarāṇa. Śloka
LaHārīSm.	Laghuhārītasṁṛti, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 136-141.	Śloka
LaJāta.	Laghujātaka, Ascribed to Varāhamihira, VP. 1936.	Adhyāya. Bhāga. Śloka
Lakṣābha.	Lakṣābharāṇa, Vādirājaṭīrtha, GPP. 1915, 1920, Mahadeva Gangadhar Bhatta Bakre.	on Parvan. Adhyāya. Śloka
Lakṣaṇā.	Lakṣaṇāvalī, Udayana, BSS. 1897, appendix to Vasiṣeṣika Darśana, Vindhyesvari Prasada Dvivedi.	(of Crit. Ed.)
LakṣmīL.	Lakṣmīlahari, Paṇḍitarāja Jagannātha, OUSA. 1967, PKSāṁ. pp. 23-27, Aryendra Sharma.	Page. Line
LakṣmīNṛPañ.	Lakṣmīnīrṇhapāñcaratna, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2 pp. 11-2.	Śloka
LakṣmīNṛSt.	Lakṣmīnīrṇhakarūṇārasastotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 13-7.	Śloka
LakṣmīT.	Lakṣmītantra, ALS. 87, 1959, V. Krishnamacharya.	Adhyāya. Śloka
LalīMā.	Lalitāmādhava, Rūpagosvāmin, KSS. 190, with a comm. of Nārāyaṇa, Bābūlāl Śukla.	Aṅka. Śloka (Line)
LalitāPañ.	Lalitāpañcaratna, Śaṅkarācārya, VVP. WS. Stotras 1, pp. 239-40.	Śloka
LalitāSa.	Lalitāsahasranāma, NSP. 1927, with Saubhāgyabhāskara of Bhāskarācārya, Wāsudev Laxmaṇ Śāstri Paṇḍikar.	Śloka (Page)
LalitāSaBh.	Lalitāsahasranāmaabhāṣya (Saubhāgyabhāskara), cf. LalitāSa.	Page. Line (on Śloka)
LalitāStaRa.	Lalitāstavaratna, Durvāsa, KM. Part 10, 1903, pp. 1-18, Śivadata and Kāśināth Paṇḍuraṅga Parab.	Śloka
LalitāTriBh.	Lalitātriśatibhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 9, pp. 249-364.	Page. Line (on Śloka)
LalīVi.	Lalitavistara, BST. 1, 1958, P. L. Vaidya.	Adhyāya. Śloka. (Line)
LaMādhyāśi.	Laghumādhyaṇīyāśikṣā, BSS. 1893, ŚikSaṁ. pp. 114-6, Yugalakṣīra Vyāsa.	Śloka
LāṅgU.	Lāṅgulopaniṣad, MB. 1970 USaṁ. II, pp. 213-216, Jagdish Sastri.	Page. Line
LaṅkāSū.	Saddharmalaṅkāvatārasūtra, BST. 3, 1963, P. L. Vaidya.	Adhyāya. Śloka. (Page. Line)
LaRkTanSaṁ.	Laghurktantrasaṅgraha, MLSPS. 11, 1940, Sūryakānta.	Verse.
LaSābdeSe.	Laghūsābdeśekhara, Nāgeśa Bhaṭṭa, Vol. I. KSS. 27, 1954, with the comm. Śeekharadīpaka of Nityānanda Panta Parvatīya, Gopāla Śāstri Nene, Vol., II. KSS. 5, 1922 with the comm. candrikā of Bhairava Mīśra, Narahari Sastri Pendse.	Volume. Page. Line
LaSaṅkhaSm.	Laghūsāṅkhasmṛti, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 124-7.	Śloka
LaŚātāSm.	Laghūsātāpasmṛti, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 128-135.	Śloka
LapaMe.	Lāṭakamelaka, Śaṅkhaḍhara, Km. 20, 1889, Durgāprasād and Kāśināth Paṇḍuraṅga Parab.	Aṅka. Śloka (Line)
LātyāŚS.	Lātyāyannīyaśrautasūtra, BI. 1870, 1872, with the Vṛtti of Agnisvāmin, Ānandacandra Vedāntavāgīśa.	Prapāṭhaka. Kaṇḍikā, Sūtra
LaViṣṇuSm.	Laghuvīṣṇusmṛti, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 117-23.	Adhyāya. Śloka
LikhiSm.	Likhitasmṛti, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 182-6.	Śloka
Līlā.	Līlāvatī, Bhāskarācārya, Calcutta, 1927, Haran Chandra Banerji.	Śloka (Line)

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
LiṅgaP.	Liṅgapurāṇa, Caccutta, 1885, Jivananda Vidyasagara.	Ardha. Adhyāya. Śloka
Liṅgānu. (Ha.)	Liṅgānuśāsana, Harṣavardhana, MUSS. 4, 1931, pp. 1-71, with the comm. Sarvalakṣaṇa of Pṛthvīśvara, V. Venkatarāma Sharma.	Page. Line
Liṅgānu. (He.)	Liṅgānuśāsana, Hemacandra, YJGM. 2, 1905, with the comm. avaūri.	Page. Line
Liṅgānu. (Pā.)	Liṅgānuśāsana, Pāṇini, MUSS. 4, 1931, pp. 99-117, with a Vṛtti, V. Venkatarāma Sharma.	Page. Line
Liṅgānu. (Para.)	Liṅgānuśāsana, Paramānandanandana, ParaNā. pp. 211-33, Eknath Dattatreya Kulkarni.	(Śloka). Line
Liṅgānu. (Śā.)	Liṅgānuśāsana, Śākaṭyāna, MUSS. 4, 1931, pp. 118-24, V. Venkatarāma Sharma.	Page. Line
Liṅgānu. (Va.)	Liṅgānuśāsana, Vararuci, MUSS. 4 1931, pp. 129-35, called Vararuciliṅgaviśāvidhi, V. Venkatarāma Sharma.	Śloka
LiṅgU.	Liṅgopaniṣad, MB. 1970, USam. II, pp. 309-311, Jagdish Shastri.	Page. Line
Loc.	Locana, Abhinavagupta, NSP. 1891, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Page. Line (on Udyota. Kārikā)
Lokokti.	Lokoktimuktāvalī, Dakṣiṇāmūrti, KM. Part 11, 1933, pp. 78-91, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
LomŚi.	Lomaśīśikṣā, BSS. ŚikSam. pp. 456-62, Yugalakiśora vyāsa.	Khaṇḍa. Śloka
MaBhāsk.	Mahābhāskariya, Bhāskarācārya, MGOS. 130, 1957, with commentaries of Govindasvāmin and Parameśvara. T. S. Kuppanna Sastri.	Adhyāya. Śloka
MadaKeC.	Madanaketucarita, Rāmapāṇivāda, Trivendrum 1948, P. K. Narayana Pillai.	Śloka. (Line)
MadaPāNi.	Madanapālanighaṇṭu, Kāśi 1886, (Samvat 1943)	Page. Śloka
MādhavāĀ.	Mādhavānālākhyāna, Ānandadhara, GOS. 93, 1942, MādhavāKāmKanPra. pp. 341-370, M. R. Majumdar.	Śloka
MdhuVi.	Madhurāvijaya, Gaṅgādevī, Tenali (A. P.) 1969, Potukucchi Subrahmanya shastri.	Sarga. Śloka
MādhyāŚi.	Mādhyandinaśikṣā, BSS. 1893, ŚikSam. pp. 109-13, Yugalakiśora vyāsa,	Part. Śloka
MadhyāVi.	Madhyāntavibhāgaśāstra, Maitreya, Maitreya, MB. 1971, with the Bhāṣya of Vasubandhu, Ramachandra Pandeya. cf. MadhyāViBh.	Pañccheda. Kārikā
MadhyāViBh.	Madhyāntavibhāgabhāṣya, Vasubandhu, MB. 1971, Ramachandra Pandeya.	Page. Line
MadhyāViSūṬ.	Madhyāntavibhāgasūtrabhāṣyaṭīkā, Sthiramati, COS. 24, 1932, Vidhushekara Bhattacharya and Giuseppe Tucci.	(on Pañccheda. Kārikā) Page. Line
MadhyaVyā.	Madhyamavyāyoga, Bhāsa, TSS. 22, 1912, T. Gaṇapati Sāstri.	Aṅka. Śloka (Line)
MaGaṇaSt.	Mahāgaṇapatistotra, Rāghavacaitanya, KM. Part 1, 1886, pp. 1-6, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
MahāBh.	Vyākaraṇamahābhāṣya, Patañjali, Bombay 1885-1906, F. Kielhorn.	Volume. Page. Line
MahāBhā.	Mahābhārata, BORI. 1927-1961, Critical Edition, V. S. Sukthankar and others.	(on Adhyāya. Pāda. Sūta) a) Parvan. Adhyāya. Śloka; b) Parvan. Passage number with asterisk (line) for footnote passages ; c) Parvan. App. number (line) for Apps. on Parvan. Adhyāya. Śloka (of Crit. Ed.) on Parvan. Adhyāya. Śloka (of Crit. Ed.) Aṅka. Śloka (Line) Khaṇḍa. Mantra Parvan. Śloka Page. Line Adhyāya (Śloka) Aṅka. Śloka (Line); For App. (Page. Line) Stotra No. and Śloka Śloka Section. Number Śloka (with indication App. for Pañcīṣṭa) Ullāsa. Śloka Kāṇḍa. Prapāṭhaka. Section Page. Line (Prapāṭhaka) Adhyāya (Section) (Verse) Prapāṭhaka. Section Aṅka. Line
MalāBhāraDī.	Mahābhārataṭīkā, Arjunamīśra, GPP. 1915, 1923, Mahadeva gangadhar Bhatta Bakre.	
MahāBhāṬ.	Mahābhārataṭīkā, Caturbhujamīśra GPP. 1915, 1920, Mahadeva Gangadhar Bhatta Bakre.	
MahāN.	Mahānāṭaka, Madhusūdana, Calcutta 1890 with a commentary, Jivananda Vidyasagara.	
MahānāU.	Mahānārāyaṇopaniṣad, NSP. 1948, IśāvirṇśU. pp. 152-165, Narayan Ram Acharya.	
MahāP.	Mahāpurāṇa, Jinasena and Guṇabhadra, BJP. 1951-54, Pannalal Jain.	
MahārthMañ.	Mahārthamañjarī, Maheśvarānanda, with the comm. Parimala, TSS. 66, 1919.	
MahāU.	Mahopaniṣad, NSP. 1948, IśāvirṇśU. pp. 427-53, Narayan Ram Acharya.	
MahāviC.	Mahāvīracarita, Bhavabhūti, OUP. 1928, Tadar Mall and A. A. Macdonell.	
MahāviSt. 1/2 (H.)	Mahāvīrasvāmistotra 1/2, Hemacandra, KM. Part 7, 1907 pp. 102-106.	
MahāViSt. (J.)	Mahāvīrasvāmistotra, Jinavallabha, KM. Part 7, 1907 pp. 97-101.	
Mahāvvyu.	Mahāvvyutpatti, BB. XIII, 1910, N. D. Mironoff.	
Mahimna.	Mahimnastava, Puṣpadanta, AIIS. 1965, W. Norman Brown.	
MahNirvāT.	Mahānirvāṇatantra, TTS. 1929, with a comm. of Hariharānandabhārati, Arthur Avalon.	
MaiS.	Maitrāyaṇīsamhitā, Leipzig 1881-1886. L. Schroeder.	
MaitreU.	Maitrīyupaniṣad, ASS. 29, 1895, pp. 345-475, with comm. Dīpikā of Rāmātirtha.	
MaitreU.	Maitrīyupaniṣad, NSP. 1948, IśāvirṇśU. pp. 237-41, Narayan Ram Acharya.	
MaiU.	Maitrāyaṇyupaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. pp. 325-57, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	
MālaMā.	Mālatīmādhava, Bhavabhūti, BPS. 15, 1905, with comm. of Jagaddhara, Ramkrishna Gopal Bhandarkar.	

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
Mālavikā.	Malavikāgnimitra, Kālidāsa, BS(P)S. 1889 with the comm. of Kāṭyave ma, Shankar Paṇḍurang Pandit.	Āṅka. Śloka (Line)
MālinīT.	Mālinīvijayottaratantra, KSTS. 37, 1922, Madhusūdan Kaul Śāstrī.	Adhikāra. Śloka
MāliC.	Mālināthacarita, Vinayacandrasūri, YJGM. 29, 1912, hargovindas and Becharas.	Sarga. Śloka
MānaSā.	Mānasāra, OUP. 1933, Prasanna Kumar Acharya.	Adhyāya. Śloka (Page. Line for Apps)
Mānaso.	Mānasollāsa, Someśvara, GOS. 28, 84, 138; 1925, 1961, G. K. Shrigondekar.	Vimśati. Adhyāya. Śloka
MaṇḍBrU.	Maṇḍalabrāhmaṇopaniṣad, NSP. 1948, ĪśaViṃśU. pp. 347-352, Narayan Ram Acharya.	Brāhmaṇa. Section. (Page. Line)
MāṇḍūŚi.	Māṇḍūkīśikṣā, DMGM. 5 1921, Bhagavaddatta.	Section. Śloka
MāṇḍūU.	Māṇḍūkyopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. pp. 48-9, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Section
MāṇḍūUBh.	Māṇḍūkyopaniṣadbhāṣya, Śaṅkarācārya, ASS. 10, 1890, Abaji Vishnu Kathavate.	Page. Line
MānGS.	Mānavagṛhyasūtra, GOS. 35, 1926, with the comm. of Aṣṭāvakra, Ramakrishna Harshaji Shastri.	Puruṣa. Khaṇḍa. Sūtra
MaṇiKa.	Maṇikaṇa, ALS. 88, 1960, E. R. Sreekrishna Sharma.	Page. Line
MaṇikaSta.	Maṇikarṇikāṣṭaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 104-6.	Śloka
MaṇiPañ.	Maṇiśāpañcaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 16, MiscPra. 2, pp. 55-6.	Śloka
Manmatho.	Manmathonmathana. Rāma, ZDMG. Vol. LXIII, 1909, pp. 629-51, Richard Schmidt.	Act. (Verse). Page. Line
ManoDū.	Manodūta, Tailaṅga Vrajanātha, KM. Part 13, 1916, pp. 84-130, Kedāranāth Durgāprasād, Revised by Wāsudev Laxmaṇ Śāstrī Paṇḍīkar.	Śloka
MānSS.	Mānavaśrautasūtra, SPS. 17, 1961, Jeannette M. Van Gelder.	Page. Line
MantrBr.	Mantrabrāhmaṇa or Chāndogyaabrāhmaṇa, CSCRS. 1, 1958, with the commentaries of Guṇaviṣṇu	Prapāthaka. Khaṇḍa, Mantra
MantriU.	Mantrikopaniṣad, NSP. 1948, ĪśaViṃśU. p. 252, Narayan Ram Acharya.	Śloka
MantrMāSta.	Mantramātṛkāpūṣpamālāstava, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1, pp. 241-53.	Śloka
ManuBh.	Manubhāṣya on Manusmṛti, Medhātithi, BI. Work No. 256, 1932-1939, in two volumes, Gaṅgānātha. Jhā.	Volume. Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
ManuBhāvaCan.	Manubhāvārthacandrikā, Rāmacandra, Bombay 1886, V. N. Mandlik.	Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
ManuSm.	Manusmṛti, NSP. 1933, with the comm. Manvarthamuktāvalī of Kullūkabhaṭṭa, V. L. Panshikar.	Adhyāya. Śloka
ManvaMu.	Manvarthamuktāvalī on Manusmṛti, Kullūka, NSP. 1946, Narayan Ram Acharya.	Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
ManvaVi.	Manvarthavivṛti on Manusmṛti, Sarvajñān	Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
MārKp.	Mārkaṇḍeyapurāṇa, BI. Work 29, 1862, Rv. K. M. Banerjea.	Adhyāya. Śloka
MaśaKa.	MaśakaKālpā, AKM. Leipzig 1908, Ārṣeyakālpasūtra pp. 1-167, W. Caland.	As in the text
MātaLi.	Mātaṅgalīlā, Nīlakaṇṭha, TSS. 10, 1910, T. Gaṇapati Śāstrī.	Paṭala. Śloka
MaṭhāU.	Maṭhāmnāyopaniṣad, Śaṅkarācārya, MB. 1970, USarh. II, pp. 48-49, Jagdish Shastri.	Page. Line
MāthVr.	Mātharavṛtti on Sāṁkhyaśāstrī, chSS. 296, 1922, P. Vishnu Prasad Sarma.	Page. Line (on Kārikā)
MatSyāP.	Matsyapurāṇa, ASS. 54, 1907.	Adhyāya. Śloka
MattaVi.	Mattavilāsaprahasana, Mahendravikramavarman, TSS. 55, 1917, T. Gaṇapati Śāstrī.	Śloka (Line)
MaVākyaU.	Mahāvākyaopaniṣad, NSP. 1948, ĪśaViṃśU. pp. 585-6, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
MaVastuAva.	Mahāvastu Avadāna, Paris 1882, 1890, 1897 in three volumes, Par Ē. Senart.	Volume. Page. Line
MāyāKha.	Māyāvādakhaṇḍana, Ānandatīrtha, DaśaPra. Folio 239.	Folio. Line
MayaMa.	Mayamata, Mayamuni, TSS. 65, 1919, T. Gaṇapati Śāstrī.	Adhyāya. Śloka
MaYānaSū.	Mahāyānasūtrālaṅkāra, Asaṅga, Paris 1907, S. Lévi.	Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
MayūMāli.	Mayūkhamālikā on Śāstradīpikā, Somanātha, NSP. 1915, Dharmadatta Jhā.	Page. Line (on Adhyāya Pāda. Adhikaraṇa)
MayūSamh.	Mayūrasamdeśa, Udaya (rāja), POS. 84, 1944 with a comm. of the editor, C Kunhan Rāja.	Sandēśa. Śloka
MediK.	Medinikośa, Medinikara, -KSS. 41, 1916.	Page. Śloka
MeghDū.	Meghadūta, Kālidāsa, Sahitya Akademi, New Delhi 1956-57, S. K. De.	Śloka
MīmāKau.	Mīmāṁsākaustubha, Khaṇḍadeva, ChSS. 1924, 1929, 1933 in three volumes, the third volume contains two parts, A. Chinnaśwami Sūtri.	Volume (Part). Page. Line (on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
MīmāNyāPra.	Mīmāṁsānyāyaprakāśa, Āpadeva, New Haven 1929, Franklin Edgerton.	Page. Line
MīmāSū.	Mīmāṁsāsūtra, Jaimini, ASS. 97, 1929.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
MīmāPañ.	Mīmāṁśāpañcaratna, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 79-80.	Śloka
MīmāSt.	Mīmāṁśīstotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 81-3.	Śloka
Mitā.	Mitākṣarā on Yajñavalkyasmṛti, Vijñāneśvara, NSP. 1949, Narayan Ram Acharya.	Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
MohaMu.	Mohamudgara, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 62-9.	Śloka
MoharāPa.	Moharājaparājaya, Yaśahpāla, GOS. 9, 1918, Muni Caturvijayji.	Āṅka. Śloka (Line)
Mṛoch.	Mṛochakaṭṭika, Śūdraka, BSPS. 52, 1896, with the comm. suvarṇa Bālakrishna Godabole.	Āṅka. Śloka (Line)
MṛgendraT.	Mṛgendratāntra, Mṛgendra, KSTS. 50, 1930, Vidyāpāda (1) and Yogapāda (3) with the comm. of Nārāyaṇakaṇṭha, Madhusūdan Kaul Shastri; IFI. 1962, Kriyāpāda (2) and Caryāpāda (4), N. R. Bhat.	Pāda. Paṭala. Śloka
MṛtaSarh.	Mṛtasamjivani on Chandaḥsūtra, Halāyudha, BI. 1874, Viśvānātha Śāstrī.	Page. Line (on Adhyāya Śloka)
MṛtyulāU.	Mṛtyulāṅgūlopaniṣad, MB. 1970, USarh. II, p. 307, Jagdish Shastri.	Page. Line

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
MṛtyuMāPaSt.	Śrī Mṛtyuñjāyamānasikapūjāstotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1, pp. 105-15.	Śloka
MudgU.	Mudgalopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 407-409, Narayan Ram Acharya.	Page. Line (Khaṇḍa [Śloka])
MudrāRā.	Mudrārākṣasa, Viśūkhadatta, BSFS. 27, 1884 with a comm. of Dhunḍhirāja, Kāśhināth Trimbaka Telang.	Aṅka. Śloka (Line)
MudrīKu.	Mudrītakumudacandraprakaraṇa, Yaśaścandra, YJGM. 8, 1905 (Vīrasaṁvat 2432)	Aṅka. Śloka (Line)
MugḍhaBo-	Mugḍhabodha, Vopasdeva, st. Petersburg, Leipzig. 1847, Otto Böhtlingk.	Adhyāya. Sūtra (Page. Line)
Mugḍhopa.	Mugḍhopadeśa, Jalhaṇa, KM. Part 8, 1891, pp. 125-35, Durgāprasād and Kāśhināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
MūkaPañ.	(Mūka) Pañcaśatī, Mūka, KM. Part 5, 1908, pp. 1-75, Durgāprasād and Wasudeva Laxmaṇ Shāstrī Paṇasīkar.	Śataka. Śloka
MuktiU.	Muktikopaniṣad, NSP. 1948 ĪśāViṃśU. pp. 657-64, Narayan Ram Acharya.	Adhyāya (Section). Śloka or Passage Śloka
MukuMā.	Mukundamālā, Kulāśckhara, KM. Part 1, 1886, pp. 11-5, Durgāprasād and Kāśhināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
MukuMu.	Mukundamuktāvalī, KM. Part 2, 1886, pp. 157-60, Durgāprasād and Kāśhināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
Mukundā.	Mukundānandabhāṇa, Kāśīpati, KM. 16, 1889, Durgāprasād and Kāśhināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka (Line)
MūlaMaKā.	Mūlamādhyaṁikakārikā, Nāgārjuna, BB. 4, 1903-13, Poussin.	Prakaraṇa. Śloka
MuṇḍaU.	Muṇḍakopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. pp. 38-47, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Muṇḍaka. Khaṇḍa. Mantra
MuṇḍUBh.	Muṇḍakopaniṣadbhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 3, UBh. Part 1, pp. 301-61.	Page. Line (on Muṇḍaka. Khaṇḍa. Mantra) Śloka Śloka
NādaBiU.	Nādaḥbindūpaniṣad, NSP. 1948 ĪśāViṃśU. pp. 283-6, Narayan Ram Acharya.	Aṅka. Śloka (Line)
NāḍiVi.	Nāḍīvijñāna, Kaṇāda, Kaṇāda, Calcutta 1897, Jīvananda Vidyasagara.	Pariccheda. Śloka
Nāgā.	Nāgānanda, Śrīharṣa, Bombay 1892, Śhrīnivās Govind Bhāṇap.	Sarga. Śloka
NāgaSa.	Nāgarasarvasva, Padmaśrī, GPP. 1921, with the comm. of Jagajyotirmalla.	
NaiṣC.	Naiṣadhiyacarita, Śrīharṣa, NSP. 1952 with the comm. Naiṣadhiyaparakāśa of Nārāyaṇa, Narayan Ram Acharya.	
NaiṣkaSi.	Naiṣkarmyasiddhi, Sureśvarācārya, BSFS. 38, 1925 with the comm. Candrikā of Jñānottama, M. Hiriyanna.	Page. Line
Nālābhyu.	Nālābhyudaya, Vāmana Bhaṭṭa Bāṇa, TSS. 3, 1907, T. Gaṇapati Śāstrī.	Sarga. Śloka
NalāCam.	Nalacampū, Trivikramabhāṭṭa, NSP. 1885 with the comm. Viṣamapadaprakāśa of Caṇḍapāla, Narayanabhāṭṭa Parvanikar, Durgāprasād and Śivadatta.	Ucchvāsa. Śloka (Line)
Nalo.	Nalodaya, Kālidāsa, Berolini 1830, Ferdinandus Benary.	
NāmāMāli.	Nāmamālikā, Bhoja, SIAL. 18, 1955, E. D. Kulkarni and V. D. Gokhale.	Sarga. Śloka
NāmMā.	Nāmamālā, Dhanañjaya, JPMJGM. Sanskrit Grantha No. 6 (BJP.), 1950, with the Bhāṣya of Amarakīrti, Shambhu Natha Tripathi.	Line Śloka
NāmŚil.	Nāmamālāśīloṇīca, Jinadeva, DLJP. 92, 1946, AbhidhāCin. pp. 220-45.	Śloka
NānārthaMa.	Nānārthamañjarī, Rāghava, SIAL. 9, 1954, K. V. Krishnamoorthy Sharma.	Line
NānārthaRaMā.	Nānārtharatnamālā, Irugapa Daṇḍādhinātha, SIAL. 8, 1954, B. R. Sharma.	Line
NānārthāSarh.	Nānārthāṇavasarmkṣepa or Rājārājīya, Keśavasvāmin, TSS. 23, 29, 31; 1913, 1918..., T. Gaṇapati Śāstrī.	Vol. Page. Śloka
NānārthSarh.	Nānārthasarmgraha, Ajayapāla, MUSS. 10, 1937, T. R. Chintamani.	
Nandana.	Manuvyākhyāna, Nandna, on Mānavadharmasāstra, Bombay 1886, V. N. Mandlik.	Page. Śloka
NandiKāśi.	Nandikeśvarakāśīkā, Vidyabhavan Sanskrit Granthamālā, 133, Chowkhaba Vidyabhavan, Varanasi 1966 with the comm. Tattavimarśinī of Upamanyu.	Page. Line
NaraP.	Narasirṇhapurāṇa, Bombay 1911, Uddhavācārya.	(on Adhyāya. Śloka) Śloka
NāraPaU.	Nāradaparivṛājakopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 306-28, Narayan Ram Acharya.	Adhyāya. Śloka
NāraŚi.	Nāradīśikṣā, BSS. 1893, ŚikSarh. pp. 394-449, with a comm. of Bhaṭṭasobhākara, Yugalakṣīora Vyāsa.	(Page. Line for Prose) Upadeśa. Śloka or Passage Prapāthaka. Kaṇḍikā. Śloka
NāraSm.	Nāradasmṛti, Asiatic Society, Calcutta 1885 with the Bhāṣya of Asahāya, Julius Jolly.	
NāraU.	Nāradopaniṣad, MB. 1970, USarh. II, p. 72, Jagdish Shastri.	Page. Line (at the Beginning) or Śloka
Nārāy.	Nārāyaṇīya, Nārāyaṇa Bhaṭṭa, TSS. 18, 1934 with the comm. Bhaktapriyā of Daśamaṅgala Vārya, K. Sāmbaśiva Śāstrī.	Page. Line
NārāyPuTaU.	Nārāyaṇapūrvatāpinīyopaniṣad, MB. 1970, USarh. Usarh. II, pp. 73-80, Jagdish Shastri.	Skandha. Daśaka. Śloka
NārāyU.	Nārāyaṇopaniṣad R Nārāyaṇātharvasīraupaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 151-52, Narayan Ram Acharya.	
NārāyUTaU.	Nārāyaṇottaratāpinīyopaniṣad, MB. 1970, USarh. II, pp. 80-83, Jagdish Shastri.	Page. Line (Khaṇḍa) Section
NarmāA.	Narmadāṣṭaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 92-4.	Page. Line (Khaṇḍa) Śloka
NarmāMā.	Narmamālā, Kṣemendra, KSTS. 40, 1923-24, Madhusūdan Kaul Shastri.	Parihāsa. Śloka

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
Nāṭa.	Nāṭavāṭaprahasana, Yadunandana, Yadunandana, GRM. Vol. 2, 1887.	Page. Line
NāṭaLRaK.	Nāṭakalakṣaṇaratnakośa, Sāgaranandin, OUP. 1937, Myles Dillon.	Line
NāṭyaDa.	Nāṭyadarpaṇa, Rāmacandra and Guṇacandra, GOS. 48, 1929, with author's own comm., Gajanan Kushaba Shrigondekar and Lalchandra Bhagawandas Gandhi.	Page. Line (Śloka)
NāṭyaŚā.	Nāṭyaśāstra, Bharata, GOS. 36, 68, 124, 145; 1926-64 with the comm of Abhinavagupta, M. Ramakrishna Kavi (and J. S. Padi [Vol. IV]).	Adhyāya. Kāṇḍā. (Line)
NavaRaMā. (K.)	Navaratnamālā, Kālidāsa, KM. Part 4, 1899, pp. 165-66, Durgāprasād and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
NavaRaMā. (Śaṇ.)	Navaratnamālikā, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1, pp. 246-8	Śloka
NavaSāC.	Navasāhasāṅkacarita, Padmagupta alias Parimala, BSPS. 53, 1895, Vāmana Shāstrī Islāmpurkar.	Sarga. Śloka
NayaMañ.	Nayamañjarī, Appayya Dīkṣita SGK. 2. 1939, P. P. Subrahmanya Sastri.	Adhyāya. Pāda. Adhikaraṇa. Śloka
NayaVi.	Nayaviveka, Bhavanāthamīśra, MUSS. 12, 1937, S. K. Ramanatha Sastri.	Page. Line (on Adhyāya, Pāda. Sūtra)
NemiC.	Nemināthacarita, Kīrtirājopādhyāya VCJGM. 1, 1935 with the comm. Saralāthaparakāśikā by Harṣavijaya., Vijayabhūpendra Śūrīśvara.	Sarga. Śloka
NemiiDū.	Nemidūta, Vikrama, KM. Part 2, 1886, pp. 85-104, Durgāprasād and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
NemiNir.	Neminirvāṇa, Vāgbhaṭa, KM. 56, 1936, Śivadatta and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Sarga. Śloka
NidāSū.	Nidānasūtra, Patañjali, Delhi 1971, with the Vṛtti Tattvasubodhinī, K. N. Bhatnagar.	Page. Line (Prapāṭhka Khaṇḍa)
Nigh.	Nighaṇṭu, PUOP. 1927, Nirukta pp. 1-26, Lakshman Sarup.	Kāṇḍa. Section
NighṢe.	Nighṇṭuṣeṣa, DLJP. 92, 1946, AbhidhāCin. pp. 247-86.	Śloka
NīlaP.	Nīlamata (purāṇa). Leiden 1936, K. De Vreese.	Śloka
NīlaruU.	Nīlarudropaniṣad, MB. 1970, Uśarī. II, pp. 296-302, Jagdish Shastri.	Page. Line (Khaṇḍa)
NīlaVi.	Nīlakaṇṭhavijaya, Nīlakaṇṭha Dīlakaṇṭha Dīkṣita, BMS. 7, 1941, C. Sankara Rama Sastri.	Page. Line
Nir.	Nirukta, Yāska, PUOP. 1927, Lakshman Sarup.	Adhyāya. Sūtra (Page. Line)
NirāU.	Nirālambopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāVimśU. pp. 254-56, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
NirguMāPū.	Nirguṇamānasapūjā, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 107-111.	Śloka
NirṇaSi.	Nirṇayasindhu, Kamalākara Bhaṭṭa, NSP. 1949, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
NirU.	Niruktopaniṣad, MB. 1970, Uśarī. II, pp. 28-29, Jagdish Shastri.	Page. Line (Adhyāya)
NirvāU.	Nirvāṇopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāVimśU. pp. 346-47, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
NītiMā.	Nītimālā, Nārāyaṇārya. AUPS. 2, 1940, R. Ramanujachari.	Page. Line
NītiMañ.	Nītimañjarī, Dyāvaveda, Benares 1933 with the author's own Bhāṣya, Sitarām Jayaram Joshi.	Śloka
NītiPra.	Nītiprakāśikā, Vaiśampāyana. MGOMS. 24, 1953 with Tattvavivṛti of Sītārāma, T. Chandrasekharan.	Sarga. Śloka
NītiRa.	Nītiratna, Vararuci, Calcutta 1888. Kāvya Saṁgraha, pp. 305-10, with the comm. of the editor, Jivananda Vidyasagara.	Śloka
NītiSā.	Nītisāra, Kāmandaka, TSS. 14, 1912 with the comm. Jayamaṅgalā of Śaṅkarārya, T. Gaṇapati Sāstri.	Sarga. Śloka
NītiVā.	Nītivākyāṁṛta, Somadevasūri, MDJG. 22, 1923, Pannalal Soni.	Samuddeśa. Sūtra
NityāṢoḍa.	Nityāṣoḍaśikāṁava, ASS. 56, 1908 with the comm. Setubandha of Bhāskarācārya,	Adhyāya. Śloka
NityoNi.	Nityotsavanibandha, Umānandanātha, GOS. 23, 1948, Trivikrama Tīrtha.	Page. Line
NṛsiṁhoTāU.	Nṛsiṁhottarātāpaniṣad, NSP. 1948, ĪśāVimśU. pp. 227-36, Narayan Ram Acharya.	Khaṇḍa
NṛsiṁPūTāU.	Nṛsiṁhapūrvātāpaniṣad, NSP. 1948, ĪśāVimśU. pp. 218-17, Narayan Ram Acharya.	Upaniṣad. section (Mantra)
NṛsiṁṢaCāU.	Nṛsiṁhaṣaṭcakropaniṣad, MB. 1970, Uśarī. II, pp. 84-85, Jagdish Shastri.	Page. Line
NṛtaRa.	Nṛtatratnāvalī, Jāyasenā RPGM. 17, 1956, Priyabala Shah.	Line
Nṛtyā.	Nṛtyādhyāya, Aśokamalla, Allahabad 1969, Vaschaspati Gairola.	Śloka
NṛtyaK.	Nṛtyaratnakośa, Kumbhakaraṇadeva, RPGM. 24, Rasiklal Chotalal Parikh and Priyabala Shah.	Ullāsa. Parikṣaṇa. Śloka
Nyās.	Nyāsa = Kāśikāvivivaraṇapañjikā, Jinendrabuddhi, GGM. 1913-1925, Srish Chandra Chakravarti.	Volume. Page. Line (on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
Nyāyāmṛ.	Nyāyāmṛta, Vyasatīrtha, NSP. 1908 with the comm. of Śrinivāsatīrtha, T. R. Krishnacharya.	Folio. Line
Nyāyāva.	Nyāyāvatāra, Siddhasena Divākara, LjL. 2, 1915, Satis Chandra Vidyabhusana.	Śloka
NyāyBh.	Nyāyabhāṣya on Nyāyasūtra, Vātsyāyana, POS. 58, 1939, Ganganatha Jha.	Page. Line (on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
NyāyBi.	Nyāyabindu, dharmakīrti, TSWS. 2, 1955 with Nyāyabinduṭīkā of Dharmottara and Dharmottarapradīpa of Durveka Miśra, Dalsukhbhai Maḥvanīma.	Pariccheda. Sūtra.
NyāyBiT.	Nyāyabinduṭīkā, Dharmottara = NyāyBi.	Page. Line (on Adhyāya. Pariccheda. Sūtra)
NyāyK.	Nyāyakośa, Bhīmācārya Jhalakikar, BSPS. 49, 1928, Vasudev Shāstri Abhyankar.	Page
NyāyKa.	Nyāyakandalī on Prasastapādabhāṣya, Śrīdhara, VSS. 6, 1895, Vindhyeśvarīprasāda Dvivedin.	Page. Line
NyāyKu.	Nyāyakulīśa, Ātreya Rāmānuja, aUPS. 1, 1938, R. Ramanujachari and K. Srinivasacharya.	Page. Line
NyāyKuA.	Nyāyakusumāñjali, Udayana, Tiruvadi 1941, with the comm. Kusumāñjalivistara in two volumes (Vol. I = pp. 1-192, Vol. II = pp. 193-246 and 1-114), T. Vīraraghavacharya.	Volume (Part). Page. Line
NyāyMa.	Nyāyamakaranda, Ānandabodha, ChSS. with the comm. of Citsukha, N. S. N. Swāmi Bālārāma Udaśeen Māndālīka.	Page. Line

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
NyāyMañ.	Nyāyamañjarī, Jayantabhaṭṭa, KSS. 106, Nyāya Section Nos. 15 and 16, 1934-1936, Sūryanārāyaṇa Śukla.	Part. Page. Line
NyāyMāVi.	Nyāyamālāvistara on Jaiminiyanyāyamālā, Mādhavācārya, ASS. 24, 1946, Śivadatta Śarma.	Page. Line (on Adhyāya. Pāda. Adhikaraṇa)
NyāyPari.	Nyāyapariśuddhi, Veṅkaṭanātha, ChSS. 1923, with the comm. Nyāyasārasamā of Śrīnivāsa, Lakshmanacharya.	Page. Line
NyāyPra.	Nyāyapraveśa, Diñnāga, GOS. 38, 1930 = Nyāyapraveśasūtra pp. 1-8, Nyāyapraveśavṛtti of Haribhadra pp. 9-37, Nyāyapraveśavṛttipañjikā by Pārśvadeva, pp. 38-82, Anandshankar B. Dhruva.	Page. Line
NyāyRa.	Nyāyaratnākara on Ślokaṣvarttika, Pārthasārathi Miśra, ChSS. 1898, (Sañvat 1955)	Page. Line (on Adhikaraṇa. (Section). Śloka)
NyāyRaMā.	Nyāyaratnamālā, Pārthasārathi Miśra, ChSS. 7, 1900, Gangadhara Shastri.	Page. Line
NyāySā.	Nyāyasāra, Bhāsarvajña, B.I., New Series 1240, 1910, with th comm. Nyāyatātparyādīpikā of Jayasīmaḥsūri, Satis Chanra Vidyabhūṣana.	Page. Line
NyāySIA.	Nyāyasiddhānta, Vedāntadeśika, VDGM., Vedāntavibhāga 2, 1940, pp. 187-267, Sriirishnamachārya Swāmin and Aṇṇaṅgarāchārya.	Page. Line
NyāySū.	Nyāyasūtra, Gautama Akṣapāda, POS. 58, 1939, with the Bhāṣya of Vātsyāyana, Ganganatha Jha.	Adhyāya. Āhnika. Sūtra
NyāySu. (Ja.)	Nyāyasudhā, Jayatīrtha, Kumbhakonam.	Folio. Line (on Adhyāya. Pāda. Adhikaraṇa)
NyāySu. (So.)	Nyāyasudhā on Tantravārttika, Someśvara, ChSS. 1909, Mukunda Shāstri.	Page. Line
NyāyVār.	Nyāyavārttika, Uddyotakara, B.I. 113, 1887, (Sañvat 1944), V. P. Dvivedī.	(on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
NyāyVārPari.	Nyāyavārttikatātparyapariśuddhi, Udayana, B.I. New series 1302-1467; 1911-1924, with the comm. Nyāyanibandhaprakāśa of Vardhamānopādhyāya, Vindhyeśvarī Prasād Dvivedin and Lakshmana Śāstri Drāvida.	(on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
NyāyVi.	Nyāyavinīśaya, Akalaṅka, SJS. 12, 1939, = Akalaṅkagranthatrāya pp. 29-94, Mahendra Kumar Śāstri.	Page. Line
P.	Aṣṭādhyāyī, Pāṇini, Leipzig, 1887, Otto Böhtlingk.	Work i. e. 2 and Śloka
PadārthRaMā.	Padārtharatnamālā, Raghunātha Pandit.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
PadārthaSañ.	Padārthadharmaśaṁgraha, Praśastapāda, VSS. 6, 1895, with the comm. Nyāyakandalī of Śrīdhara, Vindhyeśvarī Prasāda Dvivedin.	Page
PadārthaTaNi.	Padārthataitvanirūpaṇa, Harvard-Yenching Institute Studies XVII, Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1957, Karl H. Potter.	Page. Line
PādaTā.	Pādātāṭitaka, Śyāmilaka, CaturBhā. 4.	Text ref. as given in the text
PadCan.	Padacandrikā on Amarakoṣa, Rāyamukuṣa, CSCRS. 48, 1966, Kali Kumar Dutta.	Page. Line
PadMañ.	Padamañjarī on Kāśikāṣṭṭi on Aṣṭādhyāyī, Haradatta, Prācya Bhāratī Series 2-7; Varanasi 1965-67, Kāśikāṣṭṭi with Nyāsa and Padamañjarī in six volumes, Swami Dvarika Das Shastri and Kalika Prasad Shukla.	Kāṇḍa. Śloka
PadmP.	Padmapurāṇa, ASS. 1893, 1894, 1919, Vishvanatha Narayana Mandalik.	on Kāśī Vṛ. on P.
PadmP. (Ra.)	Padmapurāṇa or Padmacarita, Raviṣeṇa, MDJG. 29, 30, 31; 1927 (Sañvat 1985), Darbarī Lal.	(Adhyāya. Pāda Sūtra)
PadmPrā.	Padmaprābhṛtaka, Śūdraka, CaturBhā. 1.	(Page. Line)
PadyCū.	Padyacūḍāmaṇi, Buddhaghōṣācārya, Madras 1921, with the comm. of K. Venkatevara Sastri and D. S. Satakopa Acharya, M. Ranga Acharya and S. Kuppaswami Sastri.	Khaṇḍa. Adhyāya. Śloka
PadyāTa.	Padyāntartatāṅgiṇī, Haribhāskara, SKS. Vol. 1, 1941, Jatindra Bimal Chaudhari.	Parvan. Śloka
PadyaVe.	Padyaveṇī. Veṇīdatta, SKS. Vol. 3, 1944, Jatindra Bimal Chaudhari.	Page. Line
PaiṅU.	Paiṅgalopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāvīrṣU. pp. 420-426, Narayan Ram Acharya.	Sarga. Śloka
PālaGoKa.	Pālagopālakathānaka, Jinakīrti, BSGW. 69, 1917, Johannes Hertel.	Śloka
Pañcā.	Pañcākhyānaka, Pūrṇabhadra, HOS. 11, 1908, Johannes Hertel.	Śloka
PañcaBraU.	Pañcabrahmopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāvīrṣU. pp. 586-8, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
PañcaRā. (Ha.)	Pañcarātra, Hayasīrṣa, VRS. 1952, Bhuvan Mohan Sāṅkhyatīrtha.	Passage or Śloka
PañcaRā. (Nā.)	Pañcarātra, Nārada, B.I. 1865, Rev. K. M. Banerjea.	Kāṇḍa. Pañjala. Śloka
PañcBr.	Pañcavīrṣabrahmaṇa or Tāṇḍyamahābrāhmaṇa, B.I. 1870, with the comm. of Sāyaṇācārya, Ānandachandra Vedāntavāgīśa.	Rātra. Adhyāya. Śloka (Line)
PañcDa.	Pañcadāśī, Vidyāraṇya, NSP. 1949, with the comm. of Rāmakṣṣṇa, Narayan Ram Acharya.	Adhyāya. Khaṇḍa. Mantra
Pañcī.	Pañcīkaraṇa, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 16, MiscPra. 2, pp. 189-190.	
PañcPā.	Pañcapādīkā, Padmapāda, VSS. 3, 1891, Rāmaśāstri Bhāgavatācārya.	Prakaraṇa. Śloka
PañcPra.	Pañcaprakriyā, Sarvajñātman, Bulletin of the Sanskrit Dept., No. 4, 1946, University of Madras, with the commentaries of Ānandajñāna and Pūrṇavidyamuni, T. R. Chintamani.	Page. Line
PañcRā.	Pañcarātra, Bhāsa, POS. 54, 1951, BhāṇāCa. pp. 373-419, C. R. Devadhar.	Page. Line
PañcRāRa.	Pañcarātrarakṣā, Vedāntadeśika, ALS. 36, 1942, M. Duraiswami Aiyangar and T. Venugopalacharya.	(on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
		Page. Line
		Āṅka. Śloka (Line)
		Page. Line

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
PañcSā.	Pañcasāyaka, Jyotirīśvara, PSP. 1877, Sadananda Śāstri.	Sāyaka. Śloka
PañcSi.	Pañcasiddhāntikā, Varāhamihira, Benares, 1889, with the comm. Pañcasiddhāntikāprakāśikā of Sudhākara Dvivedī, Dvivedī, G. Thibaut and S. dvivedi.	Adhyāya. Śloka (with corrected reference in brackets)
PañcT.	Pañcatantra, AOS. 2, 1924, Franklin Edgerton.	Tantra. Śloka (Page. Line)
PañcTaPra.	Pañcatattvapraśāsa, Veṇīdatta, Kashi, Sam. 1930.	Page. Line
PāṇḍaC.	Pāṇḍavacarita, Devaprabha, KM. 93, 1911, Kedāranātha and Wāsudeva Laxman Shāstri Paṇashikar; also Bhavanagar Ed. (1936), Shastri Jethlal Sharma.	Sarga. Śloka
PāṇḍuA.	Pāṇḍurāṅgāśṭaka, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 36-8.	Śloka
PāṇiŚi.	Pāṇiniyaśikṣā, Calcutta 1938, pp. 39-44. The R.K. Recension with the commentaries Pañjikā and Prakāśa, Manomohan Ghosh.	Śloka
PāṇiTaVāNaMā.	Pāṇinitantravādanakṣatramālā, Appayya Dikṣita, VGR. 2, 1910, R. Krishnamacharya.	Page. Line
PāraGS.	Pāraskaragrhyasūtra, GPP. 1917, with the comm. of Karka, Jayarāma, Harihara, Gadādhara and Viśvanātha, Mahādeva Gaṇādhara Bākre.	Kaṇḍikā. Sūtra
ParaHarisPaU.	Paramaharṣaparivrajakopaniṣad, NSP. 1948, IśāViṃśU. pp. 482-5, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
ParaHarisU.	Paramaharṣopaniṣad, NSP. 1948, IśāViṃśU. pp. 165-66, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
ParaLaMañ.	Paramalaghumañjūṣā, Nāgeśa, HSS. 43, 1935, Pandit Śrī Sadashiva Śarma Shastri.	Page. Line
ParamāKā.	Paramānandakāvya, Paramānanda, GOS. 120, 1952, Govind Sakharām Sardesai.	Page. Line
ParamāSā.	Paramārthasāra, Abhinavagupta, KSTS. 7, 1916, with the Vṛtti of Yogarāja, Jagadisha Chandra Chatterji.	Kārikā
PāramāU.	Pāramātmikopaniṣad, MB. 1970, USaṃ. II, pp. 86-207, Jagdish Shastri.	Anuvāka. Mantra
ParaNā.	Paramānandīyanmamālā, Makarandadāsa, BCJS 7, 1968, E. D. Kulkarni.	Line
PārāyU.	Pārāyaṇopaniṣad, MB. 1970, USaṃ. II, pp. 302-303, Jagdish Shastri.	Page. Line
ParaS.	Paramasarṃhitā, GOS. 86, 1940, S. Krishnaswami Aiyangar.	Adhyāya. Śloka
PāraS.	Pārāmeśvarasarṃhitā, Srirangam 1953, Govindacharya.	Adhyāya. Śloka
PārāŚi.	Pārāśarīśikṣā, BSS. 193, ŚikSaṃ. pp. 52-71, Yugalakṣīra Vyāsa.	Śloka
ParāSm.	Parāśarasmr̥ti or Parāśaradharṃsarṃhitā, BS(P)S. 1893-1919 with the comm. of Sāyaṇa Mādhavācārya, Vāman Śāstri Islāmpurkar.	Adhyāya. Śloka
PārāSū.	Pārānandasūtra, GOS. 56, 1931, Swāmī Trivikrama Tīrtha.	Page. Line
ParaśuKS.	Paraśurāmakalpasūtra, GOS. 22, 1950, with the comm. of Rāmeśvara, Sakarlal Yajñeswar Sastri Dave.	Khaṇḍa (Page. Line)
ParāTri.	Parātrirṃśikā, KSTS. 18, 1918, with the comm. Tattvaviveka of Abhinavagupta, Mukunda Rāma Shāstri.	Page. Line
ParibhāSe.	Paribhāṣenduśekhara, Nāgoji Bhaṭṭa, BORI. 1962 with the comm. Tattvadarśa of V. S. Abhyankar, K. V. Abhyankar.	Paribhāṣā
PārjāHa.	Pārjātaharaṇa, Umāpati, JBORS. Vol. 3 : 1, 1917, pp. 27-58.	Śloka (Line)
PariMuSū.	Parīkṣāmukhasūtra, Mānikyanandī, Benares 1964, Hiralal Jain.	Samuddēśa. Sūtra
PariPar.	Parīṣiṣṭaparpvan or Sūhaviṛāvalicarita, Hemacandra, BI. 1932, Hermann Jacobi.	Sarga. Śloka
PariVr. (Nī.)	Paribhāṣāvṛtti, Nīlakaṇṭhadikṣita, TSS. 46, 1915, T. Gaṇapati Śāstri.	Page. Line
PariVr. (Śī.)	Paribhāṣāvṛtti, Śīradeva, BSS. 13, 22; 1887; Harinātha Dube.	Page. Line
ParṇāParGra.	Parṇālaparvatagrahaṇākhyaṇa, Jayarāmakavi, Poona 1923, Sadashiv Dīvekar.	Adhyāya. Śloka
PārśvanāSta.	Pārśvanāthastava, Jinaprabhasūri, KM. Part 7, 1907 pp. 107-9, Durgāprasād and Wāsudeva Laxman Shāstri Paṇaśīkar.	Śloka
PārśvC.	Pārśvanāthacarita, Bhāvadēva, YJGM. 32, 1912, Hargovinddas and Becharadas.	Sarga. Śloka
PārśvSta.	Pārśvastava, Jinaprabhasūri, KM. Part 7, 1907 pp. 117-9.	Śloka
PārthPa.	Pārthaparākrama, Prahādanadeva, GOS. 4, 1917.	Śloka (Line)
PārvaPa.	Pārvalīpariṇaya, Bāṇa Bhaṭṭa, NSP. 1923, V. L. Panthikar.	Āṅka. Śloka (Line)
ParyāMu.	Paryāyamuktāvalī, Haricarāṇasena, Patna 1947, Reprint from JBRS. Vols. 31, 32, Tarapada Chowdhury.	Adhyāya. Śloka
ParyāRaMā.	Paryāyaratnamālā, Mādhavakara, Patna 1946, Reprint from Patna University Journal Vol. 2, Tarapada Chowdhury.	Varga. Line
ParyāŚaRa.	Paryāyaśabdaratna, Dhanarājyabhaṭṭa, BCJS. 12, 1971, E. D. Kulkarni and M. C. Dixit.	Line
PāśBraU.	Pāśupatabrahmopaniṣad, NSP. 1948, IśāViṃśU. pp. 523-26, Narayan Ram Acharya.	Sarga. Śloka
PāśSū.	Pāśupatasūtra, TSS. 143, 1940, with Pañcārthabhāṣya of Kauṇḍinya, R. Ananthakrishna Sastri.	Section or Śloka
PauṣkS.	Pauṣkarasarṃhitā, Melkoṭe 1934, Śrī Yatirāja Sampatkumāra Rāmānujamuni.	Page. Line
PavaDū. (Dh.)	Pavanadūta, dhoyī, SSPgM. 13, 1926, Chintaharan Chakravarti.	Śloka
PavaDū. (Vā.)	Pavanadūta, Vādicandra, KM. Part 13, 1916, pp. 9-24, Durgāprasād and Wāsudeva Laxman Shāstri Paṇaśīkar.	Śloka
PhitSū.	Phitśūtra, NSP. 1942, SiddhŚlokaKu. pp. 759-60.	Sūtra
PinḍU.	Pinḍopaniṣad, MB. 1970, USaṃ. II, pp. 29-30, Jagdish Shastri.	Page. Line
PitāU.	Pitāmbaropaniṣad, MB. 1970, USaṃ. II, pp. 421-22, Jagdish Shastri.	Page. Line
PrabaCin.	Prabandhacintāmaṇi, Merutuṅga, SJS. 1, 1933, Jinavijayamuni.	Page. Line
PraboCan.	Prabodhacandrodāya, Kṛṣṇamiśra, Lipsiae 1845, Hermannus Brockhaus.	Āṅka. Śloka (Page. Line)

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
PraboSu.	Prabodhasudhākara, ŚaṅkarPage. Line	Śloka
Pradī.	Pradīpa on Vyākaraṇamahābhāṣya, Kaiyaṭa, NSP. 1951 (I), 1935 (II), 1937 (III), 1942 (IV), 1945 (V), Chapters 1-6, Śivadatta D. Kudāla, Raghunātha Śāstrī and Bhārgava Śāstrī Joshi; RSGM. 30, 1938, Chapters 7-8, Guruprasada Shastri.	Volume. Page A. or B. Line (on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
PrajāSm.	Prajāpatismṛti, ASS. 48, SmSam. pp. 90-8.	Adhyāya. Śloka
PrakaPañ.	Prakaraṇapañcīkā, Śālikanātha, BHUDS. 4, 1961, A. Subrahmanya Sastri.	Page. Line
PrakaVi.	Prakāśarthavivaraṇa on Brahmasūtrabhāṣya of Śaṅkarācārya, Anubhūtiśvarūpācārya, MUSS. 9, 1935, 1939, T. R. Chintāmani.	Page. Line
PrakriKau.	Prakriyākaumudī, Rāmacandra, BSPS. 78, 82, 1925-1931, with the comm. Prasāda of Viṭṭhala, Kamalashankar Pranashankar Trivedi.	Volume. Page. Line
PramāLa.	Pramāṇalakṣaṇa, Ānandatīrtha, DaśaPra. pp. 235-7a.	Folio A/B. Line
PramāMā.	Pramāṇamālā, Chowkhamba, Benares 1907, appendix to NyāyMa, B. U. Mandalika.	Page. Line
PramāMī.	Pramāṇamīmāṃsā, Hemacandra, SJS. 9, 1930, with author's own Vṛtti, Sukhlaji Sanghavi.	Adhyāya. Āhnika. Sūtra; for Vṛtti : Page. Line (on Above)
PramāṇaNaTĀlo;	Pramāṇanayatatvāloka, Vādi devasūri, Lalbhai Dalpatbhai Series 6, 16, 24; BSV. 1965ff. in three parts, with the Ratnākaraśvātikā of Ratnaprabhasūri, Dalsukh Malayania.	Pariccheda. Sūtra
PramāSār.	Pramāṇasārgraha, Akalanika, SJS. 12, 1939, AkaGraTra. pp. 97-127, Mahendra Kumar Śāstrī.	Work i. e. 3 and Śloka
PramāVār.	Pramāṇavārttika, Dharmakīrti, Appendix to JBORS. XXIV. 1937 Rāhula Sāṅkṛtyāyana.	Pariccheda. Śloka
PramāVāBh.	Pramāṇavārttikabhāṣya or Vārttikālaṅkāra, Prajñākaragupta, TSWS. 1, 1953, Rāhula Sāṅkṛtyāyana.	Page. Line
PramāVāSvopVr.	Pramāṇavārttikasvopajñavṛtti, Dharmakīrti, Hindu vishvavidyalaya Nepal Rajya Sanskrit Series Vol. II, 1959, Dalsukhbhai Malvania.	Page. Line
PrameRaMā.	Prameyavatnamālā on ParīMuSū. Anantavirya, Benares 1964, Hiralal Jain.	Page. Line
Prāṇābha.	Prāṇābharāṇa, Pañḍitarāja Jagannātha, OUSA. 1958, PKSaṁ. pp. 111-20, Aryendra Sharma.	Śloka
PrāṇāU.	Prāṇāgnihotropaniṣad. NSP. 1948, IśaViṁśU. pp. 588-90, Narayan Ram Acharya.	Khaṇḍa. Section
PrāṇU ₁	Prāṇavopaniṣads, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 30-32, Jagdish Shastri.	Page. Line
PrāṇU ₂	Prāṇavopaniṣads, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 32-37, Jagdish Shastri.	Page. Line
PrapañcaMiKha.	Prapañcamithyātvanumānakhaṇḍana, Ānandatīrtha, DaśaPra. p. 240A.	Folio A/B. Line
Prasā.	Prasāda on Prakriyākaumudī, Viṭṭhala, BSPS. 78, 82; 1925, 1931, Kamalashankar Pranashankar Trivedi.	Volume. Page. Line
PrasaPa.	Prasannapada on MūlaMāKā. Candrkīrti, BB. 4, 1903-13, Louis de la Vallée Poussin.	Page. Line
PrasaRā.	Prasannarāghava, Jayadeva, Poona 1894, S. M. Paranjape and N. S. Panse.	Page. Line
PrasnaU.	Prasṇopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. pp. 28-37, V. P. Limaye and R. D. vadekar.	Āṅka. Śloka (Line)
PrasnaUBh.	Prasṇopaniṣadbhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 4, pp. 237-306.	Prasna. Mantra
Prasnjñā.	Prasṇajñāna, Bhaṭṭotpala, Bangalore 1949, V. Subrahmanya Sastri.	Page. Line (on Prasna. Mantra)
PrasnoRaMa.	Prasṇottararatnamālā, Vimala, KM. Part 7, 1907, pp. 121-23; Durgāprasād and Wāsudeva Laxmaṇ Śāstrī Paṇaśīkar.	Śloka Śloka
PrasnoRaMāli.	Prasṇottararatnamālīkā, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 16, MiscPra. 85-104.	Śloka
PrasthāBhe.	Prasthānbheda, Madhusūdanasarasvatī, VVP. 1912.	Page. Line
PrātahSt.	Prātahsmaraṇastotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras2, pp. 112-3.	Śloka
PratāYaBhū.	Pratāparudrayasobhūṣaṇa, Vidyānātha, BSPS. 1909, with the comm. Ratnāpaṇa of Kumārasvāmin Kamalāśankara Praṇśaṅkara Trivedi.	Page. Line
Prati.	Pratimā, Bhāsa, POS. 54, 1951, BhāNāCa. pp. 249-320, C. R. Devadhar.	Page. Line
PratīYau.	Pratijñāyugandharāyaṇa, Bhāsa, POS. 54, 1951, BhāNāCa. pp. 57-108, C. R. Devadhar.	Page. Line
PratīSū.	Prātimokṣasūtra, Calcutta 1954, AnuKul Chandra Banerjee.	Page. Line
PratyabhiHr.	Pratyabhiññāhṛdaya, Kṣemarāja, KSTS. 3, 1911, Jagadisha Chandra Chatterji. AL. 1938 with English Trans. By K.F. Leidecker.	Page. Line (Sūtra)
PratyabhiVi.	Īśvarapratyabhiññāvimarśinī, Abhinavagupta, SBT. 70. 83; 1938, 1950, K. A. Subramania Iyer and K. C. Pandey.	Page. Line
Praudhā.	Praudhānubhūti, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 16, MiscPra. 211-217.	volume. Page. Line
PriyDa.	Priyadarśikā, Harṣa, IIS. 10, 1923, G. K. Nariman.	(Adhikāra. Āhnika. Kārikā)
PrthvīVi.	Prthivīrājajaya, Jayānaka, VY. 1941, with the comm. of Jonarāja, Gaurīśaṅkar Hīrāchand Ojha and Chandradhar Sharmā Guleri.	Śloka Āṅka. Śloka (Line) Sarga, Śloka
PurāPraSaṁ.	Purāṇanaprabandhasarṅgraha, SJS. 2, 1936, Jinavijayamuni.	Page. Line
Puruṣ.	Puruṣakāra on Daiva, Kṛṣṇalīlāsuka, TSS. 1. 1905, T. Gaṇapati Śāstrī.	Page. Line. (on Kārikā)
PuruṣPa.	Puruṣaparīkṣā, Vidyāpati, LVP. Chandrakanta Patilak.	Page. Line
PūrvBhāCam.	Pūrvabhāratācampi Mānaveda, TSS. 209, with a comm. of Kṛṣṇa, K. Raghavan Pillai.	Page. Line
PūrvottaVāNaMā.	Pūrvottaramīmāṃsāśādanakṣatramālā, Appayya Dīkṣita, VVP. 1912.	Stabaka. Śloka (Line)
PuṣpBāVi.	Puṣpabānavilāsa, Kalidāsa, NSP. 1942, with the comm. of Venkaṭasārvabhaṇṇa, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
PuṣpSū.	Puṣpasūtra, München 1908, Richard Simon.	Śloka
Rādhu.	Rādhopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II pp. 208-13, Jagdish Shastri.	Page. Line
Rāgh.	Rāghaviya, Rāmapāṇivāda, University of Travancore, SS. 146, 1942, L. A. Ravi Varmā.	Prapāṭhaka. Khaṇḍa. Sūtra Page. Line (Prapāṭhaka) Sarga. Śloka

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
RāghNai.	Rāghavanaiśadhīya, Haradattasūri, KM. 57, 1896, with author's own commentary, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Sarga. Śloka
RāghPāṇ. (Dha.)	Rāghavapāṇḍaviya = Dvisandhāna, Dhanarājya, KM. 49, 1895, with a comm. of Badarīnātha, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Sarga. Śloka
RāghPāṇ. (Ka.)	Rāghavapāṇḍaviya, Kavarāja, KM. 62, 1897, With a comm. of Śaśadhara, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Sarga. Śloka
Raghunā.	Raghunāthābhyaḍaya, Rāmabhadraṁbā, Bulletin of the Sanskrit Department 2, University of Madras 1934, T. R. Chintamani.	Sarga. Śloka
RaghuVa.	Raghuvarṁśa, Kālidāsa, NSP. 1948, with a comm. of Mallinātha, Narayan Ram Acharya.	Sarga. Śloka
RāgVi.	Rāgavibodha, Somanātha, ALS. 48, 1945, with author's own comm. S. Subrahmaṇya Sastri.	Viveka. Śloka
RājavallabhaNi.	Rājavallabhanighaṇṭu, VP, 1911.	Pariccheda. Śloka
RājeKaPū.	Rājendrakarṇapūra, Śambhu, KM. Part 1, 1886, pp. 22-3, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
RājMār.	Rājamārtanḍa = Bhojavṛtti on Yogasūtras, Bhojadeva, Calcutta, 1903, Jibananda Vidyasagara.	Page. Line
RājNi.	Rājanighaṇṭu, Narahari.	Page. Line from the Dhanvantarinighaṇṭu.
RājNīRa.	Rajanītiratnākara, Caṇḍeśvara, BORS. 1936, Kashiprasad Jayaswal.	Page. Line
RājŚyāU.	Rājāśyāmalārahasyopaniṣad, MB. 1970, USAṁ. II. pp. 423-26, Jagdish Shastri.	Page. Line
RājTa. (Ka.)	Rājatarāṅgiṇī, Kalhaṇa, BS (P)S. 45, 51; 1892, 1894, Durgāprasāda.	Taraṅga. Śloka
RājTa. (Jo.)	Rājatarāṅgiṇī, Jonarāja, BS (P)S. 54, 1896, pp. 1-116, P. Peterson.	Śloka
RājTa. (Prā.)	Rājatarāṅgiṇī, Prājyabhaṭṭa, BS(P)S. 54, 1896, pp. 321-406, P. Peterson.	Śloka
RājTa. (Śrī.)	Rājatarāṅgiṇī, Śrīvara, BS(P)S. 54, 1896, pp. 117-320, P. Peterson.	Taraṅga. (Sarga.) Śloka
RākṣaKā.	Rākṣasakāvya, Ravideva, NSP. 1922.	Śloka
Rāmā.	Rāmāyaṇa, Vālmiki, OI. 1958 ff. (Bālakāṇḍa to Yuddhakāṇḍa) G. H. Bhatt and others, GPP. 1920, (Uttarakāṇḍa)	a) Kāṇḍa. Sarga, Śloka. b) Kāṇḍa. Śloka with asterisk (and line) for the foot-note Passages; c) Kāṇḍa. App. Śloka (line)
Rāmābhyu.	Rāmābhyudaya, Yaśovarman, JOR. Vol. 3, 1929, pp. 268-70, R. Ramamurti.	Page. Line
RāmāCam.	Rāmāyaṇacampū or Campūrāmāyaṇa, Bhoja and Lakṣmaṇasūri, NSP. 1939, with a comm. of Rāmācandra Budhendra, Nārāyaṇ Rām Āchārya.	Kāṇḍa. Śloka (Line)
RāmāMañ.	Rāmāyaṇamañjarī, Kṣemendra, KM. 83, 1903, Bhavadatta Śāstri and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Page. Line
RāmāsāSt.	Rāmāyaṇāsāraṇagrahāraghuvīrastava, Nīlakaṇṭha Dīkṣita, IFI. 36, 1967, pp. 177-91, Pierre-Sylvain Fillozat.	Śloka
Rāmāṣṭa.	Rāmāṣṭaprasa, Rāmabhadra Dīkṣita, KM. Part 10, 1903, pp. 18-52, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
RāmBāSta.	Rāmāṣṭaprasa, Rāmabhadradīkṣita, KM. Part 12, 1938, pp. 20-42, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
RāmC.	Rāmācarita, Abhinanda, GOS. 46, 1930, K. S. Rāmaswāmi Śāstri.	Sarga. Śloka (for Sargas 37-40 additional indication App. 1 or 2 is given in brackets)
RāmCāSta.	Rāmācāpastava, Rāmabhadradīkṣita, KM. Part 12, 1938, pp. 1-20, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
RāmKṛViKā.	Rāmākṛṣṇa Vilomakāvya, Sūryakavi, KM. Part 11, 1933, pp. 172-191 Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
RāmPūTāU.	Rāmāpūrvatāpinyupniṣad, NSP. 1948, IśaVimśU. pp. 395-400, Narayan Ram Acharya.	Upaniṣad. Śloka
RāmRaU.	Rāmārahasyopaniṣad, NSP. 1948, IśaVimśU. pp. 386-95, Narayan Ram Acharya.	Adhyāya. Śloka
RāmōTāU.	Rāmōttaratāpinyupniṣad, NSP. 1948, IśaVimśU. pp. 401-5, Narayan Ram Acharya.	Page. Line. (Section {Śloka})
RasāSu.	Rasārṇavasudhākara, Śiṅgabdhūp TSS. 50, 1916, T. Gaṇapati Śāstri.	Page. Line (Vilāsa. Sūtra)
RasCin.	Rasendracintāmaṇi, Dhundhukānātha, VP. 1901, B. devaprasad Mishra.	Adhyāya. Section (Page. Line)
RasGaṇ.	Rasagaṇādhara, Jagannāthapaṇḍita, KM. 12, 1947, with a comm. of Nāgeśa and Saralā of Mathurānātha. Śāstri.	Page. Line
RasiJī.	Rasikajīvana, Gadādharaḥṭṭa, SKS. 4, 1944, Jatindra Bimal Chaudhari.	Śloka
RasiRañ.	Rasikarāñjana, Rāmācandraḥṭṭa, KM. Part 4, 1899, pp. 80-122, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
RasMañ.	Rasamañjarī, Bhānubhaṭṭa, BSS. Work 21, 1904, with commentaries Vyaṅgyārthakaumudī of Ananta Paṇḍita and Prakāśa of Nageśa Bhaṭṭa, Rāma Śāstri Tailaṅga.	Śloka (Line)
RasPraSu.	Rasaprakāśasudhākara, Yaśodhara, AVGM. 11, 1911, Jādvaji Trioumji Ācharya.	Adhyāya. Śloka
RasRaSa.	Rasaratnasamuccaya, Vāgbhaṭṭa, ASS. 19, 1905.	Adhyāya. Śloka
RasTa.	Rasatarāṅgiṇī, Bhānumiśra, VP. 1914, Jivanātha Ojha.	Page. Line
Rāṣṭrau.	Rāṣṭraṇḍhavarṁśa, Rudra, GOS. 5, 1917, Ember Krishnamacharya.	Sarga. Śloka
RasSa.	Rasasadanabhāṇa, Yuvarāja, KM. 37, 1922, Kedaranāth and V. L. Panshikar.	Śloka. Line

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
RatMañ.	Ratimañjarī, Jayadeva, HSS. 258, 1955, Ramākānta Dvivedī.	Śloka
RatīRa.	Ratīramaṇa siddhañgārjuna, Calcutta, 1909.	Adhyāya. Śloka
RatīRaha.	Ratīrahasya, Kokkoka, Lahore, with the comm. Dīpikā of Kañcinātha, Sadananda Sastri.	Adhyāya. Śloka
RatīPra.	Ratīratnapradīpikā, Śrīdevarājamahārā, Mysore 1923, K. Rangaswami Iyengar.	Adhyāya. Śloka
RatīŚā.	Ratīśāstra, Calcutta 1926, Abinash Chandra Ghose.	Page. Line
Ratnā.	Ratnāvalī, Harṣa, NSP. 1938, with the comm. Prabhā of Nārāyaṇa Śarma, K. M. Joglekar	Aṅka. Śloka (Line)
RatnāAva.	Ratnākarāvatārikā, Ratnaprabhasūri, BSV. 1965ff. in three Parts Dalsukh Malavaniya.	volume. Page. Line (Pariccheda. Sūtra)
RatnaCūKa.	Ratnacūḍakathā, Jñānasāgara, YJGM. 1918.	Śloka
RauhiC.	Rauhiṇeyacarita, Devamūrti, Jaina Ātmānada Sabhā, Bhavnagar 1916.	Śloka
Rāvaṇā.	Rāvaṇārjunīya, Bhaṭṭa, KM. 68, 1900, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Sarga. Śloka
RomāŚ.	Romāvalīśataka, Viśveśvara Paṇḍita, KM. Part 8, 1891. pp. 135-51, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
RPrāti.	Rkprātīśākhya, Śaunaka, Leipzig 1856, Max Müller.	Paṭala. Śloka
RtPrāti.	Rktantraprātīśākhya, Lahore 1933, Surya Kanta Shastri.	Sūtra (Line)
RtuSaṁ.	Rtusarhāra, Kālidāsa, NSP. 1952, with a comm. Candrikā of Mañirāma, Narayan Ram Acharya.	Sarga. Śloka
RudrJābāU.	Rudrākṣajābālopaniṣad, NSP. 1948, Īśa VīmśU. pp. 567-570, Narayan Ram Acharya.	Page. Line (Section [Śloka])
RudrHrU.	Rudrahṛdayopaniṣad, NSP. 1948, Īśa VīmśU. pp. 550-552, Narayan Ram Acharya.	Śloka
RudrU.	Rudropiṣad, MB. 1970, USaṁ. II. pp. 308-309, Jagdish Shastri.	Page. Line
RugVi.	Rugvinīścaya or Rogavinīścaya or Mādhavanidāna, Mādhavakara, NSP. 1955, with the comm. Madhukośa of Vijayarakṣita and Śrīkaṇṭhadatta and extracts from Ātānkadarpaṇa, Jādavji Tricoumji Āchārya.	Nidāna. Śloka
RukmiHa.	Rukmiṇīharṇa, Vatsarāja, GOS. 8, Rūpaṣaṭ. pp. 37-74.	Aṅka. Śloka (Line)
RūpaṢaṭ.	Rūpakaṣaṭka, Vatsarāja, GOS. 8, 1918.	Part. Page.
Rūpāva.	Rūpāvatāra, Dharmakīrti, Madras 1927, in two parts, M. Rangacarya.	(on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
RV.	R̥gveda, London 1849-74, with the comm. of Sāyaṇa, Max Müller.	Maṇḍala. Sūkta. R̥c.
ŚābaBh.	Śābarabhāṣya on Jaiminiyamimsādarśana, Śābarasvāmin, ASS. 97, 1929-1934; with the commentaries Prabhā of Vaidyanātha Śāstri and Tantravārtika of Kumārilabhaṭṭa, T. Subbā Śāstri.	Page. Line (on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
ŚabdaBhePra.	Śabdabhedaprakāśa, Maheśvara, Leipzig, 1940, with the comm. of Jñānavimalagani, Auguste Kummel.	Nirdeśa. Śloka
ŚabdaBhePra.	Śabdabhedaprakāśa (Śabdavaidhakośa), Puruṣottama NSP. 1929, V. L. Panshikar.	Page. Line
ŚabdaRa. (Ma.)	Śabdaratnākara, Sādhusundaragaṇi, VJGM. 36, 1912, Hargovinddas and Bechardas.	Kāṇḍa. Śloka
ŚabdaRa. (Vā.)	Śabdaratnākara, Vāmanabhaṭṭabāṇa, Mithila Institute, Darbhanga, 1965, B. R. Sharma.	Line
ŚabdaRaSaK.	Śabdaratnasamanvayaakośa, Śāhajī, GOS. 59, 1932, Viṭthalram Lalluram Shastri.	Page. Line
ŚabdaSaṁ.	Śabdasarāgraha, cf. Agastyanighaṇṭu.	
SabhāŚ.	Sabhārañjanaśataka, Nīlakaṇṭhadikṣita, BMS. 35, 1942 pp. 12-22, C. Sankara Rama Sastri.	Śloka
SadācāAnu.	Sadācārānusandhāna, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 16, MiscPra. 2, pp. 107-114.	Śloka
SadānaU.	Sadānanandopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II. pp. 378-380, Jagdish Shastri.	Page. Line
ŚaḍdarSa. (Ha.)	Śaḍdarśanasamuccaya, Haribhadra; BI. work 167, 1905, with the comm. Tarkarāhasyaḍīpikā of Guṇaratna, Luigi Suali.	Śloka
ŚaḍdarSa. (Rā.)	Śaḍdarśanasamuccaya, Rājasekharasūri, YJGM. 17, 1910, Hargovinddas and Bechardas.	Śloka
SaddhaPuṇ.	Saddharmapuṇḍarikasūtra, BST. 6, 1960, P. L. Vaidya.	Page. Line
ŚaḍrasaNi.	Śaḍrasanighaṇṭu or Abhinidhānaratnamālā, Photo copy of the microfilm from Paris.	Page. Line
ŚaḍrVa.	Śaḍrtuvarṇana, Vrajārāja Dīkṣita, KM. Part 14, 1938, pp. 124-31, Durgāprasād and K. P. Parab.	Śloka
SaduktiKa.	Saduktikarṇāṁṛta, Śrīdharadāsa, PSS. 15, 1933, Ramavatara Sharma.	Page. Line
ŚaḍviBr.	Śaḍvīmśabrāhmaṇa, Leiden 1908, with the comm. Vijñāpana, Herman Frederik Eelsingh.	Prapāṭhaka. Kāṇḍa. Mantra.
SāhiDa.	Sāhityadarpaṇa, Viśvanātha, NSP. 1922, with the Vivṛti of Rāmacaraṇa Tarkavāgīśa Bhaṭṭācārya, Durgāprasāda Dviveda.	Page. Line
SāhiSa.	Sāhityasāra, Sarveśvara, TSS. 160, 1948.	
SaḥyLī.	Saḥyayalīlā, Rājānaka Ruyyaka (Rucaka), KM. Part 5, 1937, pp. 183-187, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Prakāśa. Śloka
ŚaīśiŚi.	Śaīśiriyāśikṣā, JVS. 2, 1935, pp. 197-216, Tarapada Chowdhury.	Page. Line
ŚaīvaPari.	Śaīvaparibhāṣā, Jñānasivācārya, OLP. 90, Mysore 1950, Iyengar and Rāmashastri.	Line
Śāk.	Abhijñānaśākhantala, Kālidāsa, HOS. 16, 1922, Richard Pischel.	Page. Line
ŚākāṭāPari.	Śākāṭāyanaparibhāṣāsūtra, BORI. 1967, PariSaṁ. pp. 44-6, K. V. Abhyankar.	Aṅka. Śloka (Line)
ŚākāṭāVya.	Śākāṭāyanavyākaraṇa, Benares, with the Cintāmaṇi of Ācārya Pravaraṇyakaśavarmā, Munnalal Jain.	Sūtra
ŚaktiSaṁT.	Śaktisārghamāntara, GOS. 61, 91, 104; 1932-1947, Benoytosh Bhattacharya.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
ŚktiVā.	Śaktivāda, Gadādhara, KSS. 57, 1927, with the commentaries Mañjūśā of Kṛṣṇa Bhaṭṭa, Vivṛti of Mādhava Bhaṭṭācārya and Vinodini of Goswāmī Dāmodara Śāstri.	Khaṇḍa. Paṭala. Śloka Page. Line

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
ŚāliC.	Śālibhadracarita, Dharmakumāra, YJGM. 15, 1910.	Prakaraṇa. Śloka
Śāliho.	Śālihotra, Bhoja, SIAL. 11, 1953, E. D. Kulkarni.	Line
SamaMā.	Samayamātrkā, Kṣemendra, KM. 10, 1925, Pt. Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Samaya. Śloka
SamarāSū.	Samarādityasārṅkṣepa or Sārṅkṣepasamarāditya, Pradyumnasūri, A VSS. 8, 1928, Samarāṅgaṇasūtradhāra, Bhojadeva, GOS. 25, 32; 1924, 1925, T. Gaṇapati Śāstrī.	Adhyāya. Śloka (volume) Adhyāya. Śloka; (for the Chapt. 57 after the 210th Śloka : Volume. Page. Line)
SāmaraU.	Sāmarahasyopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 219-292, Jagdish Shastri.	Page. Line
SāmaViBr.	Sāmavidhānabrāhmaṇa, KSVS. 1, 1964, B. R. Sharma.	Prapāṭhaka. Khaṇḍa. Paragraph
SambaSi.	Sambandhasiddhi, Utpala-SiTrayī. 3.	Siddhi i. e. 3 and Śloka
SaṁgiMā.	Saṁgītamakaranda, Nārada, GOS. 16, 1920, Mangesh Rāmakrishna Tailaṅg.	Adhyāya. Śloka
SaṁgiPā.	Saṁgītapārijāta, Ahobalapaṇḍita, Saṁgita Kāryālaya, Hathras 1941.	Śloka (Line)
SaṁgiRā.	Saṁgītaratnākara, Śāṁgadeva, in four volumes ALS. 80, Vol. 1, 1943; 43, Vol. 2, 1959 (Revised by V. Krishnamacharya); 78 Vol. 3, 1951; 86 Vol. 4, 1953; S. Subrahmanya Sastri.	Volume. Page. Line (Adhyāya (Prakaraṇa) Śloka)
SaṁhiUBr.	Saṁhitopaniṣadbrāhmaṇa, KSVS. 3, 1965, Bellikoth Ramachandra Sharma.	Khaṇḍa. Brāhmaṇa
Sārṅkhyakā.	Sārṅkhyakārikā, Śvarakṛṣṇa, BSS. 9, 1905, with Gauḍapādabhāṣya, Behanarāma Tripāṭhī.	Kārikā.
ŚabdaRaSaK.	Śabdaratnasamativiyakośa, Śāhajī, GOS. 59, 1932, Viṭthalram Lalluram Shastri.	
SadānaU.	Sadānandopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 378-380, Jagdish Shastri.	Page. Line
ṢaḍdarSa. (Ha.)	Ṣaḍdarśanasamuccaya, Haribhadra, BI. work 167, 1905, with the comm. Tarkarahasyadīpikā of Guṇaratna, Luigi Suali.	Śloka
ṢaḍdarSa. (Rā.)	Ṣaḍdarśanasamuccaya, Rājasekharaśūri, YJGM. 17, 1910, Hargovinddas and Becharadas.	Page. Line
SaddhaPuṇ.	saddharmapuṇḍarīkasūtra, BST. 6, 1960, P. L. Vaidya.	Page. Line
ṢaḍrasNi.	Ṣaḍrasanighaṇṭu or Abhidhānaratnamālā, Caturagraja, Photo copy of the microfilm from Paris.	Śloka
ṢaḍrVa.	Ṣaḍrtuvarṇana, Vrajārāja Dīkṣita, KM. Part 14, 1938, pp. 124-31, Durgāprasād and K. P. Parab.	Śloka
SaduktiKa.	Saduktikarmāmṛta, Śrīdharadāsa, PSS. 15, 1933, Ramavatara Sharma.	Prapāṭhaka. Khaṇḍa. Mantra
ṢaḍviBr.	Ṣaḍvimsābrāhmaṇa, Herman Frederik Eelsingh.	Page. Line
SāhiDa.	Sāhityadarpaṇa, Viśvanātha, NSP. 1922, with the Vivṛti of Rāmācāraṇa Tarkavāgīśa Bhaṭṭācārya, Durgāprasāda Dviveda.	
SāhiSā.	Sāhityasāra, Sarveśvara, TSS. 160, 1948.	Prakāśa. Śloka
SaḥṛLi.	Saḥṛdayalīlā, Rājānaka Ruyyaka (Rucaka), KM. Part 5, 1937, pp. 183-187, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
ŚaiśiŚi.	Śaiśiriyasīkṣā, JvS. 2, 1935, pp. 197-216, Tarapada Chowdhury.	Line
ŚaivaPari.	Śaivaparibhāṣā, Jñānaśivācārya, OLP. 90, Mysore 1950, Iyengar and Rāmashastri.	Page. Line
Śak.	Abhijñānaśakuntala, Kālidāsa, HOS. 16, 1922, Richard Pischel.	Aṅka. Śloka (Line)
ŚakāṭṭPari.	Śakāṭṭyanaparibhāṣāsūtra, BORI. 1967, PariSaṁ. pp. 44-6, K. V. Abhyankar.	Sūtra
ŚakāṭṭVyā.	Śakāṭṭyanavyākaraṇa, Benares, with the Cintāmaṇi of Ācārya Pravaraṇyakaśavarmā, Munnalal Jain.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
ŚaktiSaṁT.	Śaktisaṁgamatantra, GOS. 61, 91, 104; 1932-1947, Benoytosh Battacharya.	Khaṇḍa. Paṭala. Śloka
ŚaktiVā.	Śaktivāda, Gadādhara, KSS. 57, 1927, with the commentaries Mañjūśā of Kṛṣṇa Bhaṭṭa, Vivṛti of Mādhava Bhaṭṭācārya and Vinolinī of Goswāmī Dāmodara Śāstrī.	Page. Line
ŚāliC.	Śālibhadracarita, Dharmakumāra, YJGM. 15, 1910.	Prakaraṇa. Śloka
Śāliho.	Śālihotra, Bhoja, SIAL. 11, 1953, E. D. Kulkarni.	Line
SamaMā.	Samayamātrkā, Kṣemendra, KM. 10, 1925, Pt. Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Samaya. Śloka
SamarāSaṁ.	Samarādityasārṅkṣepa or Sārṅkṣepasamarāditya, Pradyumnasūri, A VSS. 8, 1928, Umanga Vijaya Gani.	Adhyāya. Śloka
SamarāSū.	Samarāṅgaṇasūtradhāra, Bhojadeva, GOS. 25, 32; 1924, 1925, T. Gaṇapati Śāstrī.	(Volume) Adhyāya. Śloka; (for the Chapt. 57 after the 210 th Śloka : Volume. Page. Line)
SāmaraU.	Sāmarahasyopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 219-292, Jagdish Shastri.	Page. Line
SāmaViBr.	Sāmavidhānabrāhmaṇa, KSVS. 1, 1964, B. R. Sharma.	Prapāṭhaka. Khaṇḍa. Paragraph
SambaSi.	Sambadhasiddhi, Utpala-SiTrayī. 3.	Siddhi i. e. 3 and Śloka
SaṁgiMā.	Saṁgītamakaranda, Nārada, GOS. 16, 1920, Mangesh Rāmakrishna Tailaṅg.	Adhyāya. Śloka
SaṁgiPā.	Saṁgītapārijāta, Ahobalapaṇḍita, Saṁgita Kāryālaya, Hathras 1941.	Śloka (Line)
SaṁgiRā.	Saṁgītaratnākara, Śāṁgadeva, in four volumes ALS. 30 Vol. 1, 1943; 43, Vol. 2, 1959 (Revised by V. Krishnamacharya); 78 vol. 3, 1951; 86 Vol. 4, 1953; S. Subrahmanya Sastri.	Volume. Page. Line (Adhyāya (Prakaraṇa) Śloka)
SaṁhiUBr.	Saṁhitopaniṣadbrāhmaṇa, KSVS. 3, 1965, Bellikoth Ramachandra Sharma.	Khaṇḍa. Brāhmaṇa
Sārṅkhyakā.	Sārṅkhyakārikā, Śvarakṛṣṇa, BSS. 9, 1905, with Gauḍapādabhāṣya, Bechanarāma Tripāṭhī.	Kārikā.
SārṅkhyakāBh.	Sārṅkhyakārikābhāṣya, Gauḍapāda, BSS. 9, 1905, Bechanarāma Tripāṭhī.	Page. Line (on Kārikā)

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
SāṅkhyaPraBh.	Sāṅkhyapravacanabhāṣya, Vijnānabhikṣu, HOS. 2, 1943, Richard Garbe.	Page. Line (on Adhyāya. Sūtra)
SāṅkhyaPraSū.	Sāṅkhyapravacanasūtra, Kapila, HOS. 2, 1943, Richard Garbe.	Adhyāya. Sūtra
SāṅkhyaSūVr.	Sāṅkhyasūtravṛtti, Aniruddha, BI. 1888, Richard Garbe.	Page. Line (on Adhyāya. Sūtra)
SāṅkhyaTaKau.	Sāṅkhyatattvakaumudī on Sāṅkhyakārikā, Vācapatimiśra, NSP. 1940, with the comm. Śārabodhinī of Śivanārāyaṇa Śāstri.	Page. Line (on Kārikā)
SāṅkhyaTaPra.	Sāṅkhyatattvapradīpa, Kavirājyati, ChSS. 146, 1920, Sāṅkhyasamgraha, pp. 151-178. Vindhyeśvarī Prasāda Dvivedin.	Page. Line
Sāṅkṣeṣā.	Sāṅkṣeṣāśīraka, Sarvajātman, HSS. 18, 1924, with the Gloss Sārasaṅgraha of Madhusūdanasarasvatī, Bhau Sastri Vajhe.	Adhyāya. Śloka (Part. Page. Line)
SāṅnyāU.	Sāṅnyasopaniṣad, NSP. 1948, IśāvirṇṣU. pp. 475-482, Narayan Ram Acharya.	Adhyāya, (Śloka, Line)
SamudraMa.	Samudramathana, Vatsarāja, GOS. 8, 1918, Rūpaṣat. pp. 149-191, Chimanlal D. Dalal.	Aṅka. Śloka (Line)
SāṅvaSm.	Sāṅvartasmṛti, ASS. 48, 1905, SmSDaṛ. pp. 411-414.	Śloka
SāṅviSi.	Sāṅvitsiddhi, Yāmunācārya, ChSS. 10, 1900, SiddhiTra. pp. 81-98, Swami Sriram Misra Sastri.	Page. Line
SamyaKau.	Samyaktvakaumudī, Surata 1939.	Page. Line
SanatBh.	Sanatsujāṭiyabhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 13, pp. 169-312.	Page. Line (Adhyāya. Śloka)
ŚāṇḍU.	Śāṇḍīlyopaniṣad, NSP. 1948, IśāvirṇṣU. pp. 409-420, Narayan Ram Acharya.	Page. Line (Adhyāya. Section)
ŚāṅkaDigVi. (Mā.)	Śāṅkaradigvijaya, Mādhava Vidyāranya, ASS. 22, 1891, with the comm. ḍiṇḍima of Dhanapatisūri.	Sarga. Śloka
SāṅkarKā.	Sāṅkarṣakāṇḍa, Reprint from P. 1894, with Bhāṭṭacandrikā of Bhāskarabhaṭṭa, Swāmī Rāma Miśra Śāstri.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
SāṅkarKāBh.	Sāṅkarṣakāṇḍabhāṣya, devasvāmin, Reprint from AOR. 1965, S. subrahmanya Sastri.	Page. Line (on Adhyāya, Pāda. Sūtra)
SāṅkarU.	Sāṅkarṣaṇopaniṣad, MB. 1970, USaṅ. II, pp. 218-219, Jagdish Shastri.	Page. Line
ŚāṅkaVi. (Ā.)	Śāṅkaravijaya, Ānandagiri, BI. 1868, Navadvīpa Goswami and Jayanarayaṇa Tarkapañcāncana.	Page. Line
ŚāṅkhāĀ.	Śāṅkhāyana Āraṇyaka. ASS. 90, 1922, Shridhar Shastri Pathak.	Adhyāya. Kāṇḍa. Sūtra
ŚāṅkhāGS.	Śāṅkhāyanagrhyasūtra, New delhi 1960, with extracts of the comm. of Nārāyaṇa and Padhati of Rāmacandra, Ś. R. Sehgal.	adhyāya. Khaṇḍa. Sūtra
ŚāṅkhāLiSm.	Śāṅkhalikhitasmṛti, ASS. 48, 1905, smSam. pp. 374-395.	Adhyāya. Śloka
ŚāṅU.	Śāṅirakopaniṣad, NSP. 1948, IśāvirṇṣU. Śāṅirakopaniṣad, pp. 453-454, Narayan Ram Acharya.	Section or Śloka
Śarka.	Śarkarikā on Ślokaṇvṛttika, Jayasmiśra, MUSS. 17, 1946, c. Kunhan Raja.	Page. Line
ŚāṅgaPa.	Śāṅgadharapaddhati, BS(P)S. 37, 1888, 1910, P. Peterson.	Śloka
ŚāṅgaS.	Śāṅgadharasamhitā, Śāṅgadhara, NSP. 1920, with the comm. Dīpikā of Āḍhamalla and Gūḍhārthadīpikā of Kāśīrāma, Paraśurāma Sastri.	Khaṇḍa. Adhyāya. Śloka
SārSaṅ.	Sārasaṅgraha, Rūpa Kavirāja, Asutosh Sanskrit Series No. III, Calcutta 1949, Krishnagopal Goswami Sastri.	Page. Line
SarvaAnu.	Sarvānukramaṇī, Kātyāyana, Oxford 1886, A. A. Macdonell.	For Pribhāṣā : Kāṇḍa. Sūtra; For Sarvānukramaṇī; Maṇḍala. Sūtra; For Anuvākaka : Śloka; For Chandas : Śloka Page. Line Darśana. Line
SarvadaKau.	Sarvadarśanaakaumudī, Mādhavasarasvatī, TSS. 135, 1938, Sāmbaśiva Śāstri.	Page. Line
SarvaDaSaṅ.	Sarvadarśanasamgraha, Śāyaṇa Mādhavācārya, Govt. Or. Ser. Class A, No. 1, (BORI) 1951, Vasudeva Shastri Abhyankar.	Section or Passage Adhyāya. Sūtra (Page. Line)
SarvaMaSaṅ.	Sarvamatasamgraha, TSS. 62, 1918, T. Ganapati Sastri.	Prakarāṇa. Śloka
SarvaSāU.	Sarvasāropaniṣad, NSP. 1948, IśāvirṇṣU. pp. 253-54, Narayan Ram Acharya.	Śloka
SarvāSi.	Sarvārthasiddhi, Pūjyapāda, JPMJGM. Sanskrit Grantha 13, 1955, Phoolchandra Siddhānt Shastri.	Page. Line
SarvaSiSaṅ.	Sarvasiddhāntasamgraha, Śaṅkarācārya, Madras 1909, M. Rāṅgācārya.	Prakarāṇa. Śloka
SarvaVeSāSaṅ.	Sarvavedāntasiddhāntasārasamgraha, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 15, pp. 101-258.	Page. Line
ŚāstrīDī.	Śāstrādīpikā, Pārthasārathimiśra, NSP. 1915, with the commentaries Mayūkhāmalikā of Somanātha and Yuktisnehapraparaṇī with Siddhāntacandrikāgūḍhārthavivarāṇa of Rāmakṣṣṇa, Dharmadatta (Baccā) Jhā.	(on Adhyāya. Pāda. Adhikaraṇa)
ŚātaRaSaṅ.	Śātaratnasamgraha, Umāpatiśivācārya, with the comm. Śātaratnollekhaṇī, TTS. 22, Calcutta 1943.	Verse (for Text) Page. Line (for comm.)
ŚāṭāSm.	Śāṭātapasmṛti, ASS. 48, 1905, SmSam. pp. 396-410.	Adhyāya. Śloka
ŚāṭBr.	Śāṭāpathabrāhmaṇa, ChSS. 96, 1964, Albrecht Weber.	Kāṇḍa. Adhyāya. Brāhmaṇa. Varga Śloka
ŚaṭcakraNi.	Śaṭcakraṇirūpaṇa, Pūrṇānanda, TTS. 2, 1941, Pañcāchnana Bhattacharya.	Page. Line
ŚāṭDū.	Śāṭādīpaṇī, Vedāntadeśika, VDGM. Vedānta Vedānta Vibhāga 1, 1940, Appaṅgarācārya.	Śloka
ŚaṭPaSt.	Śaṭpadistotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 117-18.	Page. Line Śloka

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
ŚatŚlo.	Śataśloki, Śaṅkarārya, VVP. WS. 15, Misc.Pra. 1 pp. 67-94.	Śloka
ŚatTra.	Śatakatrāya, Dhanadarāja, KM. 13, 1916, pp. 33-80, Kedaranāth Durgaprasād, Revised by Revised by Wāsudeva Laxmaṇ Śāstri Paṇṣīkar.	Śataka. Śloka
ŚatTrayī.	Śatakatrāyī = Bhartṛharisubhāṣitasamgraha, Bhartṛhari, SJS. 23, 1948, D. D. Kosambi.	Śloka
ŚatvaT.	Śatvatatantra, ChSS. 427, 1934. Ananta Śāstri Phadke.	Paṭala. Śloka
ŚātyāU.	Śātyāyanīyopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāvīrṣU. pp. 616-19, Narayan Ram Acharya.	Śloka
SaubhāLaU.	Saubhāgyalakṣmyopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāvīrṣU. pp. 616-19, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
Śaunako.	Śaunakopaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. pp. 373-76, V. P. Limaye and R. D. Vadekar.	Paragraph. Line
Saund.	Saundrananda, Aśvaghoṣa, PUOP. 1928, E.H. Johnston.	Sarga. Śloka
SaundL.	Saundaryalaharī, VVP. WS. 17, Stotras 1, pp. 125-150.	Śloka
SaurP.	Saurapurāṇa, ASS. 18, 1889, Kashinath Shastri Lele.	Adhyāya. Śloka
SāviU.	Sāvitryupaniṣad, NSP. 1948, ĪśāvīrṣU. pp. 519-520, Narayan Ram Acharya.	Passage
ŚeṣaNā.	Śeṣanāmamālā, Hemacandra, DLJP. 92, 1946, AbhiCin. pp. 205-228.	Śloka
SetuBa.	Setubandha on Nityaśoḍaśīkārṇava ASS. 56, 1908, Kashinath Shastri Agashe.	Page. Line
SevyaSev.	Sevyasevakopadeśa, Kṣemendra, KM. Part 2, 1886, pp. 79-84. Durgaprasād and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
SiddhāĀSta.	Siddhāntāgamastava, Jinaprabhasūri, KM. Part 7, 1907, pp. 86-94, Durgaprasād and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
SiddhāBi.	Siddhāntabindu, Madhusūdanasarasvatī, Govt. Or Ser. Class A. No. II (BORI.) 1928, with editor's comm. Vasudev Shastri Abhyankar.	Page. Line
SiddhaHe.	Siddhahemasaḍdānuśāsana, Hemacandra, YJGM. 3, 1905.	Adhyāya. Pāda. Sūtra
SiddhāKau.	Siddhāntakaumudī, Bhaṭṭojī Dīkṣita, NSP. 1942, with Tattvabodhinī of Jñānendra Sarasvatī and Subodhinī of Jayakṛṣṇa Bhārgava Śāstri Jośī.	Page. Line
SiddhāLeSaṁ.	Siddhāntaleśasamgraha, Appayya Dīkṣita, AMS. 5, with Kṛṣṇāṅkāra of Kṛṣṇānandātīrtha, Harihara Śāstri.	Page. Line
SiddhāMu.	Siddhāntamuktāvalī, cf. BhāṣāPa.	Page. Line (on Kārikā)
SiddhāRa.	Siddhāntaratna or Daśaśloki, Nimbārka, ChSS. 113, 123; 1907-1908, Vedāntaratnamāñjūṣā,	Śloka (Page. Line)
SiddhāSaU.	Siddhāntasoropaniṣad, MB. 1970, USAṁ. II. pp. 383-89, Jagdish Shastri.	Page. Line (Āvaraṇa)
SiddhāSi.	Siddhāntasiddhāntjāna, Kṛṣṇānanda Sarasvatī, TSS. 47, 48, 58, 61; 1916; 17, 18, T. Ganapati Śāstri.	Part. Page. Line
SiddhāŚi.	Siddhāntaśiromaṇi, Bhāskarācārya, KSS. 72. 1929 = Grahagaṇita and Golādhyāya.	Page. Line
SiddhāŚikhU.	Siddhāśīkhopaniṣad, MB. 1970, USAṁ. II, pp. 380-83, Jagdish Shastri.	Page. Line
SiddhāTa.	Siddhāntatattva, Anantadeva, Reprint from P. 1900, M. R. Tailanga.	Page. Line
SiddhāTaVi.	Siddhāntatattvaviveka, Kamalākara Bhaṭṭa, BSS. 1885, Sudbākara	Page. Line
SiddhiTra.	Siddhitraya, Yāmunācārya, ChSS. 10, 1900, Ramamiśra Sastri.	Page. Line
SiddhYo.	Siddhayoga or Vṛndamādhava, Vṛnda, ASS. 27, 1894, with the comm. Kusumāvalī of Śrīkaṇṭhadatta, Hanamanta Shastri Krishna Shastri Padhye.	Adhyāya. Śloka
ŚikṣāSa.	Śikṣāsamuccaya, Śāntideva, IIR. 1, 1957, Cecil Bendall.	Page. Line
ŚilpaRa.	Śilparatna, Śrīkumāra, TSS. 75, 1922, T. Gaṇapastī Śāstri and TSS. 98, 1920, K. Sāmbaśiva Śāstri.	Bhāga. Adhyāya. Śloka
ŚirhāDvā.	Śirhāsanadvātrīṁśikā, HOS. 27, 1926, Franklin Edgerton.	Page. Śloka (Line)
SindūPra.	Sindūraprakara, Somaprabhācārya, BJSS. 5, 1940.	Śloka
SiPrSt.	Siddhipriyastotra, Devanandin, Km. Part 7, 1907, pp. 30-35, Durgaprasād and V. L. Panshikar.	Śloka
Śiśuva.	Śiśupālavadha, Mīgdha NSP. 1957, with the comm. Sarvaṅkaśā of Mallīnātha, Narayan Ram Acharya.	Sarga. Śloka
ŚītSva.	Śītāsvayamvarakāvya, Harikṛṣṇa Bhaṭṭa, KM. Part 14, 1938, pp. 113-124, Durgaprasād and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
ŚītU.	Śītupaniṣad, NSP. 1948, ĪśāvīrṣU. pp. 337-39, Narayan Ram Acharya.	Section
SiTrayī.	Siddhitrayī, Utpala, KSTS. 34, 1921, Madhusudana Kaul.	Siddhi. Śloka
ŚivaK.	Śivakoṣa, Śivadatta, SLAL. 7, 1952, with the author's own comm. R. G. Harshe.	Line
ŚivaKePaSt.	Śivakeśādīpādāntvarṇanastotra, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 17, Stotras 1, pp. 116-18	
ŚivāL.	Śivānandalaharī, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 17, Stotras 1, pp. 26-51.	Śloka
ŚivāNāA.	Śivānāmāvalyaṣṭaka, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 17, Stotras 1, pp. 116-18.	Saṁhitā (Khaṇḍa). Adhyāya
ŚivāP.	Śivapurāṇa, VP. 1954.	Śloka. (Folio. Line)
ŚivāPaKṣaSt.	Śivāparādhakṣamāpanastotra, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 17, Stotras 1, pp. 74-8.	Śloka
ŚivārkaMaDī.	Śivārkanāḍīpikā on the Brahmasūtrabhāṣya of Śrīkaṇṭha, Appayya Dīkṣita, BMSS. 1, 1908-1918, R. Halasyanatha Sastri.	Volume. Page. Line (on Adhyāya. pāda. Sūtra)
ŚivBhuSt.	Śivabhujarṇastotra, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 17, Stotras 1, pp. 15-25.	Śloka
ŚivDr.	Śivadrṣṭi, Somānandanātha, KSTS. 54, 1934, with the Vṛtti of Utpala.	Āhnika. Śloka
ŚivLī.	Śivalīrṇava, Nilakaṇṭha Dīkṣita, VVSS. 18, 1911.	Sarga. Śloka
ŚivotkaMañ.	Śivotkaśamañjari, Nilakaṇṭha Dīkṣita, IFI., 1967, Pierre-Sylvain Filliozat.	Śloka
ŚivPaKeSt.	Śivapādādīkeśāntavarṇanastotra, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 17, Stotras 1, pp. 52-62.	Śloka
ŚivPañNaMā.	Śivapañcākṣaranakṣatramāḷastotra, Śaṅkarācārya, VVP., WS. 18, Stotras 2, pp. 122-9.	Śloka
ŚivPañSt.	Śivapañcākṣarastotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1, pp. 119-120.	Śloka

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
SivS.	Śivasamhitā, SBH. 15, 1, 1942, Nandlal Sinha.	Avatāra. Śloka
ŚivSamU. ¹	Śivasamkalpopaniṣad ¹ , MB. 1970, USaṁ. II. pp. 318-319, Jagdish Shastri.	Śloka
ŚivSamU. ²	Śivasamkalponiṣad ² , MB. 1970, USaṁ. II. pp. 319-323, Jagdish Shastri.	Śloka
ŚivSto.	Śivastotrāvalī, Utpalācārya ChSS. 15, with the comm. of Kṣemarāja, Vārānaśī 1964. cf. Stotra.	Stotra. Stanza
ŚivStu. (L.)	Śivastuti, Laṅkeśvara, KM. Part 1, 1886, pp. 6-8, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
ŚivStu. (N.)	Śivastuti, Nārāyaṇa Paṇḍita, KM. Part 9, 1916, pp. 109-114, with a comm. Śivadatta and Vāsudeva Laxmaṇ Śāstrī Paṇḍīkar.	Śloka
ŚivSū.	Śivasūtra, Vasugupta, KSTS. 4, 5; 1916, Jagadisha Chandra Chaiterji.	Unmeṣa. Sūtra
ŚivSū. (Gr.)	Śivsūtras, cf. P.	Sūtra No.
SivU.	Śivopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 324-78, Jadish Shastri.	Adhyāya. Śloka
SkandP.	Skandapurāṇa, VP. 1910, with a comm. of Rāmānanda on the Kāśīkhaṇḍa.	Khaṇḍa (Mūhātmya [Bhāga])
SkandU.	Skandopaniṣad, NSP. 1948, IśāVimśU. p. 357-58, Narayan Ram Acharya.	Adhyāya. Śloka
ŚlokaVār.	Śloka-vārttika, Kumārila, ChSS. Samvat 1955. with the comm. Nyāyaratnākara of Pārthasārathimīśra, Rama Sastrī Tailanga.	Śloka or Adhikaraṇa (Section)
SmṛtiCan.	Smṛticandrikā, Devaṇḍabhaṭṭa, BS. 1914-21, in Six Volumes 43, I Saṁskāra-kāṇḍa 1914, 1.233, 44, II Āhnikakāṇḍa 1914, 234-631, 45, III Vyavahāra-kāṇḍa Pt. 1-316, 48, IV Vyavahāra-kāṇḍa Pt. 2, 1916, 317-773, L. Srinivasacharya, 52, V, Śrāddhakāṇḍa. 1918, 1-452, 56, VI Āśaucakāṇḍa 1921, 1-203, R. Shama Sastry.	(Page. Line)
SoU.	Śoḍhopyaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 472-73, Jagdish Shastri.	Volume Page. Line
SphoṭSi.	Sphoṭasiddhi, Maṇḍana Miśra MUSS. 6, 1931, with the comm. Gopālikā of Paramēśvara, S. K. Rāmānātha Shatrī.	Page. Line
Sphuṭā.	Sphuṭārthā on Abhidharmakośa, Yaśomitra, COS. 31, 1949, 1957, Narendra Nath Law.	Page. Line
ŚrīĀnandVṛCa.	ŚrīĀnandavṛndāvanacampū, Kavikarṇapūtra. Vṛndavana 1974, Vanamalidasa Shastri.	Kośasthāna. Page. Line
ŚrīBh.	Śrībhāṣya on Brahmasūtra, Rāmānuja. BS(P)S. 68, 1914, Vasudev Shastri Abhyankar.	(on Kośasthāna. Śloka).
ŚrīGopāCa.	Śrīgopālacampū, Jīvagovāmin, Vrindavana 1969, in two parts viz. Pūrvacampū and Uttaracampū, Vanamalidasa Shastri.	Stabaka. Section
ŚrīkarBh.	Śrīkarabhāṣya, Śrīpati, Bangalore, 1936, C. Hayavadana Rao.	Page. Line
ŚrīRāmaBhuSt.	Śrīrāmabhujāṅgaprayāstotra, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 3-10	(on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
ŚrīVīraŚt.	Śrīvīranīrvāṇakalyāṇastotra, -kastava, Jinaprabhasūri, KM. Part 7, 1907, pp. 119-121, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
ŚrīVīraSta.	Śrīvīrastava, Jinaprabhācārya, KM. Part 7, 1907, pp. 112-15, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
ŚrīViṣṇuBhuSt.	Śrīviṣṇubhujāṅgaprayāstotra, Śaṅkarślokaśloka, VVP. WS. 18, Stotras 2, pp. 18-21.	Śloka
ŚrīgāBhū.	Śrīgārabhūṣaṇa, Vāmanabhaṭṭabāṇa, KM. 58, 1927, Śivadatta and Vāsudeva Laxmaṇ Śāstrī Paṇḍīkar.	Śloka (Line)
ŚrīgāKaTrī.	Śrīgārakalikātrīṣaṭī, Kāmarāja Dīkṣita, KM. Part 14, 1938, pp. 86-112, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śataka. Śloka
ŚrīgāMañ. (A.)	Śrīgāramañjarī, Akbar Shah, HADP. 1951, V. Raghavan.	Page. Line
ŚrīgāMañ. (Bho.)	Śrīgāramañjarī, Bhoja, SJS. 30, 1959, Kalpalata K. Munshi.	Page. Line
Śrīgārāl.	Śrīgārāmṭalaharī, Sāmarāja Dīkṣita, KM. Part 14, 1938, pp. 131-172, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Page. Line
ŚrīgāŚ. (Ja.)	Śrīgāraśataka, Janārdana Bhaṭṭa, KM. Part 11, 1933, pp. 157-172, Śivadatta and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
ŚrīgāŚ. (Na.)	Śrīgāraśataka, Narahari, KM. Part 12, 1938, pp. 42-60, Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
ŚrīgāTi. (Rā.)	Śrīgārasarvasvabhāṇa, Nallā Dīkṣita, KM. 78, 1925, Śivadatta and Vāsudeva Laxmaṇ Śāstrī Paṇḍīkar.	Śloka
ŚrīgāTi. (Ru.)	Śrīgāratilaka, Rudraṭa, Kiel 1886, R. Pischel.	Śloka (Line)
ŚrīgāVaiTa.	Śrīgāravairāgyatarāṅgiṇī, Somaprabha, KM. Part 5, 1888, pp. 121-141, with the comm. Sukhabodhikā, Pt. Durgāprasād and Kāśināth Pāṇḍuraṅga Parab.	Pariccheda. Śloka
ŚrūtaBo.	Śrūtabodha, VP. 1937, with a comm.	Śloka
ŚrūtaPra.	Śrūtaprakāśikā, Sudarśana, Ubhayavedāntagranthamālā. 1967, in two volumes, Uttamur T. Viraraghavacharya.	Śloka
StavMā.	Stavamālā, Rūpagovāmin (or Śrīrūpadeva), KM. 84, 1903, with a comm. of Jīvadeva, Bhagavadatta and K. P. Parab.	Vol. (first Vol. with divisions A & B). Page. Line
SthānT.	Sthānāṅgaṭikā, Abhayadeva, NSP. 1918.	(on Adhyāya. Pāda. Sūtra)
Stotrā.	Śivatotrāvalī, Utpaladeva, ChSS. 15, 1903, with the Vivṛti of Kṣemarāja, Kalieharana Mitra.	Page. Line
		Folio. Line
		Stotra. Śloka

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
SubāU.	Subālopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 242-250, Narayan Ram Acharya.	Khaṇḍa
SubhāDha.	Subhadrādhanañjaya, Kulaśckharavarma(n), TSS. 13, 1912, T. Gaṇapati Śāstrī.	Aṅka. Śloka (Line)
SubhāNī.	Subhāṣitanīvī, Veṅkaṭanātha, KM. Part 8, 1891, pp. 151-164, Pt. Durgāprasād and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Paddhati. Śloka
SubhāRaK.	Subhāṣitaratnakoṣa, HOS. 42, 1957, D. D. Kosambi and V. V. Gokhale.	Vrajyā. Śloka
SubhāRaSaṁ.	Subhāṣitaratnasamdoha, Amitagati, KM. 82, 1932, Bhavadatta Śāstrī and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
Subhāṣi.	Subhāṣitāvalī, Vallabhasdeva, BS(P)S. 31, 1886, Peter Peterson and Durgāprasāda.	Page. Line (Adhyāya. Śloka)
Subodhi.	Subodhinī on Mitākṣarā on Yājñavalkyasmṛti, Bhaṭṭaviśveśvara, CILT. 3, 1914, J. R. Gharpure.	Śloka
Subrahma.	Subrahmanyabhujāṅga, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1, pp. 6-14.	Śloka. (Line)
SudarCam.	Sudarśanacampū, Kṛṣṇānanda, KM. Part 14, 1938, pp. 67-77, Durgāprasād and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
SudarŚ.	Sudarśanaśataka, Kūranārāyaṇa, KM. Part 8, 1891, pp. 1-51, Durgāprasād and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Page. Line
SudarU.	Sudarśanopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 293-295, Jagdish Shastri.	Śloka
SudhāL.	Sudhālaharī, Jagannātha, OUSA. 1967, PKSaṁ. pp. 31-34, Aryendra Sharma.	Adhyāya (Prakarāṇa). Śloka
ŚukraNī.	Śukranītisāra, Madras 1882, Gustav Oppert.	Page. Line (Section. Mantra)
ŚukRaU.	Śukarahasyopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 257-260, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
ŚukSa.	Śukasaptati, München 1898, Richard Schmidt.	Paddhati. Śloka
SūktiMu.	Sūktimuktāvalī, Jalhāṇa, GOS. 82, 1938, Embar Krishnamacharya.	Śloka
SūktiSu.	Sūktisundara. Sundaradeva, SKS. 3, 1943, Jatinādra Bimal Chaudhuri.	Page. Line
SumukhU.	Sumukhyupaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 473-474, Jagdish Shastri.	Śloka
SundaŚ.	Sundarīśataka, Utprekṣāvallbha, KM. Part. 9, 1893, pp. 100-108, Śivadatta and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
Surath.	Surathotsāva, Someśva, Someśvara, KM. 73, 1902, Śivadatta and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
SūryaŚ.	Sūryaśataka, Mayūra, Mayūra, IIS. 9, 1917, pp. 81-226, George Payn Quackenbos.	Śloka
SūrySi.	Sūryasiddhānta, KSS. 144, 1946, with the comm. Tatvāmṛta, Kapileśvata Chaudhary.	Adhyāya. Śloka
SūryaTāU.	Sūryatāpinyupaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 54-60, Jagdish Shastri.	Page. Line (Paṭala)
SūryU.	Sūryopaniṣad, NSP. 1948, ĪśāViṃśU. pp. 509-510, Narayan Ram Acharya.	Page. Line
SuśruS.	Suśrutasaṁhitā, NSP. 1938, with the comm. Nibandhasaṁgraha of Dāhāṇācārya and Nyāyacandrikā Pañjikā of Gayadāsācārya, Jādavji Trikamji Āchārya and Nārāyaṇ Ram Āchārya.	Śhāna. Adhyāya. Sūtra
SuvarṇaMā.	Suvarṇamālāstuti, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 17, Stotras 1, pp. 79-91.	Śloka
suṃṛTi.	Suṃṛtatilaka, Kṣemendra, KM. Part 2, 1886, pp. 29-54, Durgāprasād and K. P. Parab.	Vinyāsa. Śloka (= standing for Udāharaṇa)
SV.	Sāmaveda, Leipzig 1848, Theodor Benfey.	Ārcika. Prapāṭhaka. Ardha. Daśati. Sūtra
SvāhāSu.	Svāhāsudhākara, Śrīnārāyaṇa Bhaṭṭapāda, KM. Part 4, 1899, pp. 52-58, Durgāprasād and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Śloka
SvapnVā.	Svapnavāsavadatta, Bhāsa, POS. 54, 1951, BhāNāCa. C. R. Devadhar, pp. 1-56.	Aṅka. Śloka. (Line)
SvarameKa.	Svaramelakalānidhī, Rāmāmātya, Annamalai University 1932, M. S. Ramaswami Aiyar.	Prakarāṇa. Śloka
SvarānŚi.	Svarāṅkuśaśikṣā, BSS. 1893, ŚikSaṁ. pp. 161-163, Yugalakṣīra Vyāsa.	Śloka
SvasaṁU.	Svasaṁvedyopaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 60-62, Jagdish Shastri.	Page. Line
SvātmNī.	Svātmānirūpaṇa, Śaṅkarācārya, BS. 22, 1899, A. Mahādeva Śāstrī and K. Raṅgācārya.	Śloka
SvātmPra.	Svātmāprakāśikā, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 16, pp. 43-52.	Śloka
ŚvetāU.	Śvetāśvataropaniṣad, VSM. 1958, AṣṭādU. pp. 283-300, V. O. Limaye and R. D. Vadekar.	Adhyāya. Śloka
ŚvetāUBh.	Śvetāśvataropaniṣadbhāṣya, Śaṅkarācārya, GP. 1938.	Page. Line (on Adhyāya. Śloka)
SVSaptaLa.	Sāmasaptalakṣaṇa, MLSPS. 11, 1940, Sūryakānta. cf. LaṛkTanSaṁ.	Śloka
SyādvāMañ.	Syādvādamañjarī, Malliṣeṇa, BS(P)S. 83, 1933, A. B. Dhruva.	Śloka. (Line)
ŚyaiŚā.	Śyainikaśāstra, Rudradeva. Photocopy of MS. NOG. 9961 of RAS. Calcutta VI-1199.	Pariccheda. Śloka
ŚyāmDaṇ.	Śyāmalādaṇḍaka, Kālidāsa, KM. Part 1, 1886, pp. 8-11, Durgāprasād and Kāśīnāth Pāṇḍuraṅga Parab.	Page. Line
ŚyāmU.	Śyām(al)opaniṣad, MB. 1970, USaṁ. II, pp. 467-68, Jagdish Shastri.	Page. Line
TājīNī.	Tājikanīlakaṇṭhī, Nīlakaṇṭha Daivajña, HSS. 143, 1950.	Tantra (Adhyāya)(Vibhāga) Śloka (Page)
TaiĀ.	Taittirīyāranyaṇa, BI. 1872, with Sāyaṇa's comm. Rajendralāla Mitra.	Prapāṭhaka. Anuvāka. Daśaka (Page. Line)
TaiBr.	Taittirīyabrāhmaṇa, ASS. 37, 1898, with the comm. of Sāyaṇa.	Kāṇḍa or Aṣṭaka. Prapāṭhaka. Anuvāka. Kaṇḍikā
TaiPrāti.	Taittirīyaprātiśākhya, MUSS. I. 1930, with the Bhāṣya Padakramasādāna of Māhiṣeya, V. V. Sharma.	Adhyāya. Sūtra

Abbreviation	Name of the Book, Author, Edition and Editor	Mode of Reference
TaiS.	Taittirīyasarthhitā, BI. 1860-99, with the comm. of Sāyaṇa, E. Roer and E. B. Cowell.	Kāṇḍa. Prapāṭhaka. Anuvāka. Varga
TaiU.	Taittirīyopaniṣad = TaiĀ. VII-IX.	Page. Line (on Vallī. Anuvāka)
TaiUBh.	Taittirīyopaniṣadbhāṣya, Śaṅkarācārya, VVP. WS. 3, Upaniṣadbhāṣya I, pp. 185-300.	Page. Line (Vallī)
TaiUBhāVā.	Taittirīyopaniṣadbhāṣyavārttika, Sureśvarācārya, ASS. I3, 1889 (Śaka 1811)	(Book No.) Page. Line
Tantrābhi.	Tantrābhidhāna, TTS. I, 1937, Pañchānana Bhaṭṭācārya in 11 books : 1. Mantrābhidhāna pp. 1-4, 2. Prakāraṇtaramantrābhidhāna, pp. 5-22, 3. Ekākṣarakoṣa pp. 23-26, 4. Bījānighaṇṭu pp. 27-34, 5. Mātṛkānighaṇṭu (Mahidāsa) pp. 35-40, 6. Mātṛkānighaṇṭu (Madhvācārya) pp. 41-45, 7. Mātṛkānighaṇṭu pp. 16-52, 8. Varṇānighaṇṭu pp. 53-60, 9. Bījābhidhāna pp. 61-64, 10. Mantrārthābhidhāna pp. 65-67, 11. Mudrānighaṇṭu pp. 68-82.	Page. Line
Tantrākhyā.	Tantrākhyāyikā, HOS. I4, 1915, Johannes Hertel.	

अ
(Continued)

अन्नग्रीव (annavrola) *m.* name of a prince श्रीय(अ)न्नग्रीवप्रभुकोट्या-
[स]भूमीधरास्तस्य सुताः प्रमूताः EI. v. 57. 12.

अन्नशकट (anna-śakṭa) *n.* cart full of food राक्षसोऽपृष्टकाभिधः। यस्य
राजान्नशकटं प्राहिणात्सनरं सदा DaśāvaC. 8. 378.

अन्नशक्ति (anna-śakti) *f.* power of food हृदा (प्रेतम्) तमिन्द्रिये ध्यायेत्
...। रसात्मनान्नशक्ती तु ... स्थितम् PauṣS. 27. 492.

अन्नशन (annaśana) *n.* [irr.] act of eating of food दक्षिणस्यानामिकया त्रिः
प्रयाति नमः श्यावास्यायान्नशने यत् आचिद्धं तत्ते निष्कृन्तामिति PāraGS. i.
3. 18 (Jayarāma अन्नशने ... हस्यञ्छान्दसः)

अन्नशब्दा (anna-śabdā) *adj. (f.)* denoted by the word *anna* तस्मात्
पृथिवीयमन्नशब्दा इति BrahmSūBh. (Śān.) 441. 9 (on ii. 3. 12)

अन्नशरीर (anna-śarīra) *adj.* consisting of the body made up of boiled
rice न्यासमन्नशरीराणां देवानां विद्धि पूर्ववत् JayāS. 23. 127; हन्मन्त्रेण ततो
दद्यादैककस्य तिलोदकम्। अग्रतोऽन्नशरीरस्य मन्त्रमूर्त्यात्मनः पितृन् JayāS. 23. 132.

अन्नशल्य (anna-śalya) *n.* splinter in the form of food अन्नशल्यानि
वमनाङ्गुलिप्रतिमशंभृतिभिः (पतन्ति) SuśruS. i. 27. 5.

अन्नशाकादिक्रयार्थ (annaśākādi-krayārtha) *adj.* having the purpose of
purchasing food-grain and vegetable etc. (पानम् ... अटनम् ... नारीसंदूषणानि
पट्) अटनमापणभूमिषु अन्नशाकादिक्रयार्थम् ManuBh. ii. 245. 4 (on 9. 13)

अन्नशाल (anna-śāla) *n.* room for (preparing) food, kitchen तरुण-
रविमयूखप्रेक्षणादन्नशालं व्यतिनतमपरारहे चारुणादृश्यजालम् MayaMa. 27. 124.

अन्नशुद्ध (anna-śuṅga) *m.* sheath, i.e. product or effect of food नेत्र्यः
आपः अन्नशुद्धं देहं क्लेदयन्त्यः ChāndoUBh. 381. 9 (on viii. 6. 5)

अन्नशुद्ध (anna-śuddha) *n.* pure food शुद्धः खेन ग्लपितवपुषो भुञ्जते न
त्यभस्यं तदातव्यं भवति विदुषा संयताप(प्या)न्नशुद्धम् SubhāRaSaṁ. 478.

अन्नशुद्धि (anna-śuddhi) *f.* 1 purity of food सर्वशुद्धिषु ... स्त्रीशुद्धिरन्नशुद्धिश्च
श्रेष्ठतमा स्यात् VaikhāDS. iii. 3. 9; यदन्नं प्रतिपिद्धं स्यादन्नशुद्धिस्तथैव च। यथा
पराशरेणोक्तं तथैवाहं वदामि वः ParāSm. 6. 67; अन्नशुद्धौ सत्त्वशुद्धिः न मृदा
न जलेन वै LiṅgaP. i. 85. 140; 2A religious purification of food राज्ञः ...
द्वादशाहेनान्नशुद्धिः। वैश्यस्य ... पक्षेणान्नशुद्धिः। शूद्रस्य ... मासेनान्नशुद्धिः
ManuBh. i. 449. 18-19 (on 5. 60); प्रतिग्रहोद्यदशाङ्गिप्रसालनं पूजनं नतिः।
त्रिशुद्धिरन्नशुद्धिश्च पुण्याय नवधा विधिः SubhāRaSaṁ. 819; ऐकाहिकान्नशुद्धि-
रल्पधनपुरुषविषया Aparā. 268. 5 (on i. 189); (गोघ्रात)उन्ने ... प्रक्षेपाव्यं विशुद्धये
इदानीमन्नशुद्धिमाह। गोघ्रात इति BālamBha. i. 452. 25 (on i. 189);
2B sanctification of food पदकर्मकार्यार्थमयान्नशुद्धये होमो भवेद्भूतबलिश्च नाम
YaśasCam. ii. 109. 8 (comm. अन्नपवित्रीकरणार्थम्); 3 act of offering of
purified food अन्नशुद्धिश्चतुर्दशमलरहितस्याहारस्य यतनया शोधितस्य हस्तपुटेऽर्पणम्
JainaL.

अन्नशुद्ध्यर्थकत्व (annaśuddhyarthaka-tva) *n.* the state of being meant
for the sanctification of food वैश्वदेवबल्योरन्नशुद्ध्यर्थकत्वं प्रतीयते VīraMi.
(Āhnikā) 398. 14.

अन्नशुद्ध्युपेत (annaśuddhy-upeta) *adj.* endowed with purity of food
ब्राह्मणानार्पणानिवृत्तविद्यानन्नशुद्ध्युपेतान् ... ऋत्विजः ... वृणीते VaikhāSS. 12. 1.

अन्नशुभ (anna-śubha) *adj.* pleasant or auspicious due to food कामदुयसिति
... ब्राह्मणभक्तमन्नशुभं वर्षपवित्रम् ... अमृतं दुहाना सर्वान् इमौ लोकानभिविषरतीति
JaimiUBr. i. 10. 1.

अन्नशुभ (ānna-śubha) *n.* food and prosperity (अंसि) अन्नशुभे AitĀ. V.
iii. 2. 8.

अन्नशेष (anna-śeṣa) *m.* A remainder of boiled rice (as offering) अन्नशेषं
पत्नीं प्राशयेत् BaudhGS. i. 11. 13; ĀgñiveGS. ii. 5. 7 (86. 4); iii. 3. 2 (133.
22); ब्राह्मणान् यथाहृति भोजयेत् ... अन्नशेषं तेभ्यो दर्शयित्वा यथोक्तं करणीयम्
VaikhāGS. 4. 4; शेषमन्नमनुज्ञायान्नशेषैः किं क्रियताम्। GautPiMe. ii. 4. 21;
आशयेष्वन्नशेषैः पिण्डान् ददाति BaudhPiMe. ii. 9. 21; ततो भुक्तवतां तेषाम्

अन्नशेषं निवेदयेत् ManuSm. 3. 243; विप्रान् ... अन्नशेषमनुज्ञाय ... विसर्जयेत्
BrahmaṇḍP. ii. 12. 45; भुवि बलिमयान्नशेषैर्विकिरेत् IśānSīPa. i. 21. 55;
ii. 59. 133; ii. 62. 94 (81); एकोद्विष्टेऽन्नशेषं तु ब्राह्मणेभ्यः समुत्सृजेत् CaturCin.
iii(2). 597. 5; BālamBha. i. 565. 27 (on i. 249); B remainder of food
(as offering) शरावे वान्नशेषं खर्जूरसक्तुं समवदाय सर्पिणा मधुना वा संयीति
ĀgñiveGS. ii. 5. 9 (91. 9); 'देव्या वसव्या' इति तिसृभिरन्नशेषस्यार्थं निवेदयति
ĀgñiveGS. ii. 5. 11 (91. 11); पाकादग्रमुद्धृत्य जुहुयात् वासुदेवाय ... ततोऽन्नशेषेण
बलिमुपहरेत् ViṣṇuSm. 67. 4; C remainder of raw food भोज्यः तदन्नशेषं च
रसानुपानम् ... मञ्जावसाभिः खलु तस्य 'देवा'(याः) Hastyāyur. 222. 27
(2. 24)

अन्नशेषनिवेदन (annaśeṣa-nivedana) *n.* act of offering the remaining
food अथवाहृत्पार्थमेवान्नशेषनिवेदनं नित्यवदाम्नायते ManuBh. i. 319. 19
(on 3. 254)

अन्नशेषविनियोग (annaśeṣa-viniyoga) *m.* disposal or use of remainder
of food (as offering) अन्नशेषविनियोगानुज्ञाम्यर्थेन कृते विप्रैः श्रेष्ठैः सह भुज्यताम्
... इति चोक्तं सति ... तद्विधं कुर्यात् CaturCin. iii(1). 1391. 9; यथा ते
वृयुस्तथावन्नशेषविनियोगं कुर्यात् ManvaMu. 136. 9 (on 3. 253)

अन्नशोधन (anna-śodhana) *n.* religious purification of food शुद्धवत्योऽय
कृष्णण्ड्यः पावमान्यस्तरत्समाः। पुतं तु चारिणैताभिरन्नशोधनमुत्तमम् BrParāSm.
7. 245.

अन्नशीघ्र (anna-śauca) *n.* purity of food सर्वेषामेव शौचानामन्नशीघ्रं परं
स्मृतम् ViṣṇuSm. 22. 89.

अन्नश्रद्धा (anna-śraddhā) *f.* desire or longing for food तथावन्नश्रद्धायां
क्लमपरिगमे ... प्रदेयस्त्वाहारः SuśruS. vi. 64. 84 (comm. भक्तकाङ्क्षायाम्)

अन्नश्रद्धाजनन (annaśraddhā-janana) *adj. (used as noun) (act)* which
produces desire for food (श्रेष्ठम्) पादाम्यामुद्धर्तनमन्नश्रद्धाजननानाम् AṣṭāSaṁ.
i. 82. 17 (1. 13)

अन्नश्रवणरूढि (annaśravaṇa-rūḍhi) *f.* power of the conventional use
of the word *anna* नीवारप्रमुखमन्नं यत्सृष्टं विदितमिन्द्रिः तन्नाश्रवणस्त्वेन्द्रिस्तन्ननिर्देशश्च
NayaMañ. II. iii. 6. 11.

अन्नश्रापण (anna-śrāṇana) *n.* act of giving or granting of food
(बलहारिणः) चातुर्वर्त्रा(प्य)श्रम(ण)विशेषान्नश्रापणनामिलयितमनस्कः EI. vii. 187. 51.

अन्नश्राद्ध (anna-śrāddha) *n.* rite performed for manes in which cooked
food is served अन्नश्राद्धे मृतश्राद्धे भुक्त्वा चान्द्रायणं चरेत् ĀpaSm. 9. 24.

अन्नश्रुति (anna-śruti) *f.* act of hearing, i.e. scripture referring to the
earth न वयं महाभूतप्रकरणमात्रादन्नश्रुतिं बाधामहे VedāntKa. 315. 10 (on ii.
3. 12); नन्वन्नश्रुती जाग्रत्यां कथं प्रकरणमात्रेण निर्णयः TattvPrakṣ. 112A. 9
(on ii. 3. 12); प्रमाणत्रयस्य अन्नश्रुतिवर्षणप्रयुक्तभूमिपटत्त्वलिङ्गरूपप्रमाणद्वयापेक्षया
वलवत्त्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 132. 28 (on ii. 3. 13)

अन्नसंयुत (anna-saṁyuta) *adj.* endowed, i.e. served with food यथा
सुखी जनः सर्वः सत्तः स्यादन्नसंयुतः ... यन्नसदनं तथा ... विधीयताम्
MahāBhā. iii. 242. 20.

अन्नसंयोग (anna-saṁyoga) *m.* 1 connection with the food औदनो
वान्नसंयोगात् MīmāSū. x. 1. 36; 2 contact, i.e. consumption of food प्राकृशास्त्रान्
भोजयेदित्यम् ... न मूर्च्छत्यन्नसंयोगान्मत्तः शस्त्रं न बुध्यते AṣṭāSaṁ. i. 185.
12 (1. 38); AṣṭāHr. i. 29. 15.

अन्नसंरक्षा (anna-saṁrakṣā) *f.* name of the thirty-sixth chapter in the
Sūtrasthāna of the Aṣṭāṅgahṛdaya (lit. preservation of food) तन्त्रस्यास्य परं
चातो वस्यतेऽध्यायसंग्रहः। ... अन्नसंरक्षामात्रादन्नसंरक्षयाः। ... चिकित्साधुषकम्
AṣṭāHr. i. 1. 36.

अन्नसंश्रया (anna-saṁśrayā) *adj. (f.)* dependent on food (as offering)
पुंसोः सुखदुःखयोः। सोऽप्यस्य देवतान्नो देवतायावन्नसंश्रयाः BrĀraUBhVā.
iv. 2. 58.

अन्नसंस्क (anna-sarisaakta) *adj.* attached to enjoyable object शङ्खः ... निम्नैः स्तुत्यसंस्कताः (v.1. सुतान्नसंस्कताः) ... जनाधिपाः BhaviP.60B.4 (i.27.19)
अन्नसंसनन (anna-sarisanana) *n.* act of winning food (देवानां पत्नीरु-
 शतीरवनन्तु ... नस्तुजये वाजसातेय) अपत्यजननाय चात्रसंसननाय च Nir. 12.
 45 (221. 7)

अन्नसंसर्ग (anna-sarhsarga) *m.* 1 connection, i. e. mixing with food
 अन्नसंसर्ग हि तत्रातिरिक्तिकरं भवति AṣṭaSaṁ. i. 122. 18 (1. 23); 2 contact
 with, i. e. consumption of food धान्नीयायां समाश्रित्य कार्तिकेऽन्नं भुनक्ति यः।
 अन्नसंसर्गं पापमावर्षं तस्य नश्यति SkandP. ii (4). 12. 135; PadmP. iii.
 22. 24; vi. 107. 26.

अन्नसंसिद्धि (anna-sarhsiddhi) *f.* A act of preparing food भाषेतान्नसंसिद्धिम्
 GobhiGS. i. 4. 2; B art of preparing food निपुणीतान्नसंसिद्धये मातरं शिक्षणे
 गुरुम् ŚukraNi. 3. 296.

अन्नसंसृष्ट (anna-sarhsṛṣṭa) *adj.* (used as noun) (that) which is modified
 or transformed by food यद्यपि मनआदीनि न भौतिकानि तथाप्यन्नसंसृष्टसजाती-
 यांशपूरणादन्नमयत्वादिव्यवहारो बोध्यः SārhkhyāPraBh. 92. 27 (on 3. 15)

अन्नसंस्कर्तृ (anna-sarhskartṛ) *adj.* who prepares food आर्याः प्रयता
 वैश्वदेवोऽन्नसंस्कर्तारः स्युः ĀpaDS. ii(2). 3. 1; (used as noun) (one) who prepares
 food अन्नसंस्कर्तारमाहूय ग्रीहिन्यवान्या तदर्थान्निर्वपेत् HirSṢ. xxvii. 2.17
 (153. 25); ĀpaDS. ii(3). 6. 16; पुनः परिवेषयेत्येव ब्रूयात्। अन्नसंस्कर्तारमित्यनुपङ्गः
 VīraMi. (Āhnikā).446.2.

अन्नसंस्कर्तृशुद्र (annasārṁskartṛ-śūdra) *m.* Śūdra who prepares food
 तेषाम् अन्नसंस्कर्तृशुद्राणां स एव तत्तदार्थीय एव (क्रमः) VīraMi. (Āhnikā).90.6.

अन्नसंस्कार (anna-sarṁskāra) *m.* 1A act of preparing food क्षत्रियादिप्र-
 कन्यायाम् ... जातः सूतः ... अस्य वृत्तिः ... राज्ञोऽन्नसंस्कारः VaikhāDS.iii.
 13.9; क्षीप्रत्ययो हि वो धर्मः ... परिचर्यान्नसंस्कारस्तदायता भवन्तु यः MahāBhā.
 xiii. 46.9; आयव्येऽन्नसंस्कारे ...। शौचेऽग्निकार्ये संयोज्याः क्षीणां शुद्धिरियम्
 BrhaspaSm. 193. 6; विश्वकर्माऽन्नसंस्कारे BhaviP. 705A. 23 (iv. 71. 10);
 1B art of preparing food अन्नसंस्कारमपि च जानाम्यन्वेर्विशेषतः MahāBhā.
 iii. 64. 3; 2 act of consecrating or sanctifying food तदनुज्ञया भोजनमन्नसंस्कारश्च
 भवति BālaKrī. i. 50. 27 (on 1. 35); (रावणेन वृत्तः) इह केचिद् वैश्वदेवाख्यस्य
 कर्मणः पुरुषार्थत्वमन्नसंस्कारकर्मत्वं चेच्छन्ति Mitā. 35. 24 (on 1. 103); तदनुक्तम्।
 पुरुषार्थत्वेऽन्नसंस्कारकर्मत्वानुपपत्तेः Mitā. 35. 27 (on 1. 103); BālamBha. i. 347.
 6 (on 1. 103)

अन्नसंस्कारकारक (annasārṁskāra-kāraka) *adj.* (used as noun) (one)
 who makes the preparation of food लब्धकौशलः। ... संनिधायन्तामन्नसंस्कारकारकाः
 BrKathāŚloSaṁ. 25. 69.

अन्नसंस्कारदोष (annasārṁskāra-doṣa) *m.* defect in the preparation of
 food अन्नसंस्कारदोषेषु पण्डितास्त्र शोभनाः MahāBhā. iv. 42. 29; ŚukraNi.
 4 (7). 322.

अन्नसंस्कारपक्ष (annasārṁskāra-pakṣa) *m.* view regarding the sancti-
 fication of food अन्नसंस्कारपक्षे कथमसंस्कृतान्नभोजनमनुजानीयात् ManvaMu. 107.
 27 (on 3. 108)

अन्नसंस्कारविधि (annasārṁskāra-vidhi) *m.* procedure of preparing food
 (भीमः विराटं प्रति) त्वमन्नसंस्कारविधीं प्रशाधि माम् MahāBhā. iv. 191*(17)

अन्नसंस्कारविशेष (annasārṁskāra-viśeṣa) *m.* particular (manner of)
 preparation of food (मृष्टिः ... श्राद्धकर्मसु संपदः) मृष्टिर्मर्जनम्। अन्नसंस्कारविशेषः
 ManuBh. i. 317. 8 (on 3. 245); 'सत्क्रिया' अन्नसंस्कारविशेषः CaturCin. iii(2).
 1149. 6.

अन्नसंस्कारशास्त्र (annasārṁskāra-śāstra) *n.* science of preparing food
 अन्नसंस्कारशास्त्राः कां दिशं यान्तु संप्रति BrKathāŚloSaṁ. 16. 60.

अन्नसंस्कारादि (annasārṁskārādi) *adj.* preparation of food etc. तत्र दक्षया
 चतुरया भवितव्यम्। अन्नसंस्कारादि शीघ्रं निष्पाद्यम् ManuBh. i. 490. 6
 (on 5. 148)

अन्नसंस्काराभाव (annasārṁskārābhāva) *m.* absence of the sanctification
 of food बलिनिषेधादन्नसंस्काराभावो वैश्वदेवस्यावगम्यते ManvaMu. 107.27
 (on 3.108)

अन्नसंस्कारार्थता (annasārṁskārārtha-tā) *f.* the state of being meant for
 the sanctification of food इदं च वैश्वदेवं न गृह्णानावेवेति नियमः। विवाहात्युत्तमपि
 विभक्त्यान्नसंस्कारार्थतया VīraMi. (Āhnikā). 410. 1; BālamBha. i. 246.12
 (on 1. 89)

अन्नसंस्पर्श (anna-sarhsparśa) *m.* contact with (i. e. falling of insect

in to) food (कीटानाम्) मृत्तानां तेषामन्नसंस्पर्शं शुद्धिरियम् ManuBh. i. 480. 14
 (on 5. 123)

अन्नसंकट (anna-saṅkaṭa) *adj.* having the scarcity of food जप्त्वा
 सिद्धान्नभाण्डं तु स्वल्पं कालेऽन्नसंकटे। यथेच्छानां जनानां तु यथेच्छमन्नं
 द्विज। ददाति JayāS. 27. 81; LakṣmīT. 47. 20.

अन्नसंकरदोष (annasāṅkara-doṣa) *m.* sin of mixing food (वैष्णवः)
 जपेत्सप्ताक्षरं मन्त्रं शतमष्टाधिकं द्विज! अन्नसंकरदोषाच्च शुद्धिमायाति तत्क्षणम्
 JayāS. 25. 79.

अन्नसंकल्प (anna-saṅkalpa) *m.* A resolve of offering food (to manes)
 पिण्डदानं पिण्डदानं पुनः प्रत्यवनेजनम्। दक्षिणा चात्रसंकल्पस्तीर्थश्राद्धेष्वप्यं विधिः
 VāyuP. ii. 43. 34; ii. 48. 29; अथवा, नित्यमित्युपरितनेन संवध्यते अन्नसंकल्पे
 तस्यानियतत्वात् CaturCin. iii(1). 1102.14; B resolve of giving food (to
 Brahmins) उक्तवाक्येभ्यः पूर्वमङ्गुलनिवेशनं पश्चादन्नसंकल्प इति क्रमः प्रतीयते
 Aparā. 494. 26 (on 1. 237); 495. 19 (on 1. 237)

अन्नसंकल्पन (anna-saṅkalpana) *n.* resolve of offering food पृथिवीवति
 तस्यान्नसंकल्पनम् ... विशेष इत्येकं VaikhāGS. 2. 16.

अन्नसंकाङ्क्षि (anna-saṅkāṅkṣin) *adj.* desiring food स्नातकः ...।
 प्रणतश्चात्रसंकाङ्क्षी जपति प्रहरद्वयम् Deśopa. 6. 4.

अन्नसंक्षय (anna-saṅkṣaya) *m.* scarcity of food, famine (शशिनि रवौ
 मुक्ते) सप्ताहान्तः पांशुनिपातोऽन्नसंक्षयं कुरुते BrSaṁ. 5. 92.

अन्नसंख्या (anna-saṅkhyā) *f.* number of food-items सूर्याग्रिगुरुवैवेद्यं
 यावत्स्यादन्नसंख्या। तावद्वर्षसहस्राणि दाता सूर्यपुरे वसेत् BhaviP. 280A. 14
 (i. 188. 6)

अन्नसंग्रहपर (annasaṅgraha-para) *adj.* (used as noun) (one) intent on
 collecting or hoarding food-grains दुर्भिक्षोदयमन्नसंग्रहपरः ... ध्यायति
 MohaRāPa. 3. 50; KumāPraPra. 50. 12; 96. 7.

अन्नसंग्राह (anna-saṅgrāha) *m.* partaking of (handful of) food-grains
 अनिच्छुरन्नसंग्राहेऽप्यविघ्नं पतिसंस्थया। स नन्दधुकृते भूपमकुत्रिममसेवत DvyāśraKā.
 13. 2 (comm. धान्यमुष्टावपि)

अन्नसंघात (anna-saṅghāta) *m.* mass or lump of (undigested) food उदरस्य
 भुक्तान्नसंघातम्। अनुपानं खलु ... अन्नसंघातं भिनन्ति AṣṭaSaṁ. i. 67. 19
 (1. 10); श्लेष्मा ... आमाशयस्थितोऽन्नसंघातस्य क्लेदनात्क्लेदकः AṣṭaSaṁ. i. 106.
 14 (1. 20)

अन्नसंघातक्लेदन (annasaṅghāta-kledana) *n.* moistening of mass of
 (undigested) food श्लेष्मा ... आमाशयसंस्थितः क्लेदकः सोऽन्नसंघातक्लेदनात्
 AṣṭaHr. i. 12. 17.

अन्नसंघातशैथिल्य (annasaṅghāta-śaithilya) *n.* flaccidity of the mass of
 (undigested) food अनुपानं करोति ... अन्नसंघातशैथिल्यविकलितजरणानि च
 AṣṭaHr. i. 8. 52; भुक्त्वा शतपदीं गच्छेच्छन्तेन तु जायते। अन्नसंघातशैथिल्य-
 ग्रीयाजानुकटीसुखम् BhojanKu. 219. 13; BhāvPra. (Bhā).5. 197.

अन्नसंचय (anna-saṅcaya) *m.* Ai stock or collection of food (अरुन्धती
 ... ब्राह्मं रूपं महादेवं प्रत्युपाच) क्षीणोऽन्नसंचयो विप्र MahāBhā. ix. 47. 34;
 Aii accumulation of food प्रभूतैरन्नसंचयैः एवमिष्ट्या ... विभुं संतपयेत् PāraS.
 20. 99; मनोजवः ... ब्राह्मणान्नसंचयैः तर्पयामास SkandP. iii(1). 12. 5; B mass
 or lump of (partaken) food यद्भुक्तं प्रकृतिस्थं तु पाचयत्यन्नसंचयम्। स समः
 (वायुः) HārS. iii. 6. 4.

अन्नसंचयाक्षमत्व (annasaṅcayākṣama-tva) *n.* the state of being incapable
 of storing food अन्नसंचयाक्षमत्वेनानिहोत्राद्यसंभवे त्वाह VīraMi. 830. 27 (on
 3. 54-55)

अन्नसंज्ञा (anna-saṅjñā) *f.* food notion, food-aspect विषसंपृक्तेऽन्नेऽन्न-
 संज्ञोपादानाय विषसंज्ञाग्रहाय NyāyBh. 291. 2 (on iv. 2. 3)

अन्नसत्त्व (anna-sattra) *n.* dining pavilion, alms-house तेन वणिजा
 कल्पित्वात्रासत्त्वम् Eī. xiii. 292. 22; v. 186. 57.

अन्नसत्र (anna-satra) [erroneously written for annasattra] *n.* 1 distri-
 bution or giving of food अच्छिन्नं सोमनाथायन्नसत्रं च कारयत् PrthviVi.5.
 2 dining pavilion, alms-house शेषः RājTa. (Śrī). 1 (5). 16;
 संति Eī. iv. 299. 22.

अन्नसन्धान (annasatra-dāna) *n.* distribution (of food) in the dining
 pavilion अन्नसन्धानप्रवृत्तानाम् ... अशीचाभावो विधीयते मन्वादिभिः VīraMi.

805. 14 (on 3. 28)

अन्नसत्रयर्थ (annasatra-dharma) *m.* duty in the form of distribution of food अन्नसत्रयर्थं प्रवृत्तस्य तद्दानफलार्थिनोऽपि सद्यःशौचम् SmṛtiCan. vi. 78. 4.

अन्नसत्रप्रवर्तन (annasatra-pravartana) *n.* undertaking of the distribution of food अन्नसत्रप्रवर्तनं च बहुधनसाध्यं न तस्य संभवति ŚivārkaMaDī. 478. 30 (on i. 3. 34)

अन्नसत्रप्रवृत्त (annasatra-pravṛtta) *adj.* engaged in the distribution of food अन्नसत्रप्रवृत्तस्याग्निहोत्रिणश्चापि न दोषः BālamBha. iii. 175. 13 (on 3. 290); (used as noun) (one) who is engaged in the distribution of food पक्षापक्राम्यनुज्ञानमन्नसत्रप्रवृत्तविषयम् Mitā. 334. 29 (on 3. 17); सन्निग्रहणेन संततानुष्ठानतुल्यतयान्नसत्रप्रवृत्ता लभ्यन्ते Mitā. 349. 27 (on 3. 28); अन्नसत्रप्रवृत्तानां प्रत्यहं यथासंख्यमन्नदानमवश्यं मया कर्तव्यमिति संकल्पपूर्वकं प्रत्यहमन्नदायिनाम् HārLa. 85. 13; अन्नसत्रप्रवृत्तानामिति यज्ञविवाहप्रवृत्तानामुपलक्षणार्थम् SmṛtiCan. vi. 73. 11.

अन्नसत्रवत् (annasatra-va(n)t) *adj.* engaged in the distribution of food सत्री अन्नसत्रवान् NīmaSi. 384. 16.

अन्नसत्रिन् (annasatr-in) *adj.* (used as noun) (one) who is engaged in the distribution of food अन्नसत्रिण एव च सद्यःशौचं समाख्यातम् KūrmaP. 624. 9 (2.23); अन्नसत्रिणामोदनादि ... ग्राह्यम् BālamBha. iii. 58. 32 (on 3. 17)

अन्नसदृश (anna-sadr̥śa) *adj.* A similar to food न चान्नसदृशं दानम् SkandP. ii(4). 1. 37; B suitable for food यथा दुग्धा वसुंधरा ... पात्रमन्नसदृशमायसं सर्वकामिकम् PadmP. ii. 28. 50

अन्नसनि (anna-sani) *adj.* winner of food दक्षिणा वै पितु तामेने(ते)न सनोत्यन्नसनिमेवेनं तत्कराति AitBr. 3. 2 (56)

अन्नसंदेह (annā-sandeha) *m.* composition of food तद्व्याणानभिमुखमूर्च्छादिर्म संदेधमन्नसंदेहम् ŚatBr. X. v. 3. 8. (but comm. अन्नदाननिमित्तभूतम्)

अन्नसन्निधि (anna-sannidhi) *m.* proximity to earth न प्राण ईशस्तपना-न्नसन्निधेः NayaMañ. I. i. 9. 21.

अन्नसम (anna-sama) *adj.* i similar to food अन्नसमं दानं न भूतं न भविष्यति Vāyup. ii. 18. 57; BrahmandP. ii. 16. 55; ii equivalent to food इवम् ... वैश्वस्यान्नसमं स्मृतम् BhaviP. 561B. 27 (ii(4). 10. 39)

अन्नसमन्वित (anna-samanvita) *adj.* containing food दत्त्वा द्विजय करकम् उदकान्नसमन्वितम् । ... चतुर्मासं यावदेतन्निवेदयेत् MatsyaP. 64. 14.

अन्नसमाचार (anna-samācāra) *m.* name of a chapter in the Hastyāyurveda (lit. method regarding raw food) हस्त्यायुर्वेदमहाप्रवचने ... अन्नसमाचारो नाम द्वितीयोऽध्यायः Hastyāyur. 27. 5 (1. 2) (colophon); 31. 14 (1. 4)

अन्नसमायुक्त (anna-samāyukta) *adj.* accompanied with food-grain यावददत्तं तु यो दद्यात् उदकुम्भं विमत्सरः। प्रेतायान्नसमायुक्तं सोऽधमेवफलं लभेत् MatsyaP. 18. 26.

अन्नसमिधान (annasamid-ādhāna) *n.* act of placing (ritually) cooked food and fire-stick तत्रान्नसमिधाने विशेषोऽयं विधीयते PāraS. 7. 156.

अन्नसमिध (anna-samidh) *f.* fire-stick accompanied with cooked food (as offering) प्रत्येकमन्नसमिधः क्षिपेदाद्यन्तयोस्तथा। तिलैर्धृतसमायुक्तैरप्योत्तरसहस्रकम् PāraS. 7. 164.

अन्नसमुद्भव (anna-samudbhava) *m.* production of food अन्नाद्भवन्ति भूतानि वृष्टेरन्नसमुद्भवः SkandP. iv. 21. 78.

अन्नसमुद्भव (anna-samudbhava) *adj.* which is produced or originating from earth जातवेदो महापायां चण्डिकां क्षेत्रनायकम्। तिलैश्च तण्डुलैराज्येस्तेषामन्नसमुद्भवैः। एवं होमः प्रकट्यः PadmP. ii. 125. 30.

अन्नसमृद्धि (anna-samṛddhi) *f.* abundance of food अन्नेनान्नसमृद्धये ... तिलतण्डुलैस्तु जुहुयाद्वैष्णवं IśānSiPa. i. 16. 27; त्वमसौह राज्ञी ... देवी त्रयाणामपि विष्टपानाम्। तत्तावकीमन्नसमृद्धयेतां भोक्तुं जनाः के मम संभवेयुः ŚivLi. 12. 71; रविचारे सितान्नैः ... जुहुयात् ... अन्नाद्भवसमृद्धिः स्यात् TantrRā. 32. 22.

अन्नसमृद्धिर्गर्व (annasamṛddhi-garva) *m.* pride of the abundance of food कुण्डोदरो नाम गणः ... तं भोजय ... इत्यादिशन्नसमृद्धिर्गर्वमपाधिकुः स नृपालपत्याः देवः ... जठरं विवेश ŚivLi. 12. 73.

अन्नसमृद्धयर्थ (annasamṛddhy-artha) *adj.* conducive to the abundance of food (दाने) वसुमायुक्तरं विदुः। धान्यमन्नसमृद्धयर्थम् ŚivaP. i. 15. 49 (15A. 14)

अन्नसमृद्धयादि (annasamṛddhy-ādi) *adj.* abundance of food etc. अन्नमाद्युपाप्तानामन्नसमृद्धयादिः फलमुक्तम् ŚivārkaMaDī. i. 209. 26 (on i. 1. 13); i. 209. 25 (on i. 1. 13)

अन्नसंपद् (anna-sampad) *f.* abundance of food देवम् ... धूपदीपान्नसंपदा ... जुहुयात् ViṣṇuDhaP. ii. 83. 6; ii. 57. 5; ii. 101. 4; पितृणाम् ... पुत्रां कृत्वा द्विजान् पश्चात् पूजयेदन्नसंपदा BrahmandP. ii. 11. 48; पुरोहितः ... देवतायां तु गत्वा ...। पूजयेद्य ... गन्धमाद्यान्नसंपदा MatsyaP. 230. 10.

अन्नसंपादन (anna-sampādana) *n.* obtainment of food संपूर्णतृप्ति-साधनीभूतान्नसंपादनपर्याप्तानामोपधीनामलये ... मूलादीनां तृप्तिसाधनत्वम् ... इत्यविरोधात् CaturCin. iii(1). 591. 12.

अन्नसंपुटरुद्ध (annasamputa-ruddha) *adj.* obstructed in the food-cavity अन्नसंपुटरुद्धे च मारुते चोर्ध्वमास्थिते ... कुर्वाद् रोगान् BhelaS. 203. 8 (6. 24)

अन्नसंपूर्ण (anna-sampūrṇa) *adj.* full of food समारब्धान्नसंपूर्णं शकटं स वृकोदरः। प्रययौ MahāBhā. i. App. I. 92 (19)

अन्नसंप्राप्ति (anna-samprāpti) *f.* gain or acquisition of food षटकुट्टने सुतात्रिपद् (काकस्य) षटोपह्वनेऽन्नसंप्राप्तिः BrSaṁ. 95. 44.

अन्नसंबन्ध (anna-sambandha) *m.* relation or connection with food अन्नसंबन्धात् ... अन्वाहार्यपचनयन्मसोरेकत्वम् ChāndoUBh. 240. 15 (on iv. 12. 1); न स्वातन्त्र्येणान्नसंबन्धो दागादीनाम् BrĀraUBh. 61. 8 (on i. 3. 18)

अन्नसंबन्धलक्षण (annasambandha-lakṣaṇa) *n.* indication of connection with food अन्नभागतावचनं त्वस्यान्नसंबन्धलक्षणार्थम् Bhām. 522. 4 (on ii. 4. 21)

अन्नसंभव (anna-sambhava) *m.* A availability of food धौम्योपदेशात् तिग्मांशुसदादन्नसंभवः MahāBhā. i. 117*(1); सत्यपि चान्नसंभवे न ह्यभुञ्जस्तस्यपि ManuBh. ii. 62. 24 (on 7. 205); बहुभूतस्य चान्नसंभवे 'पट्कर्मको भवत्येषाम्' इति विहितत्वात् ManvaMu. 146. 22 (on 4. 13); B production of food पर्जन्यादन्नसंभवः MahāBhā. vi. 25. 14; BhagGī. 3. 14; अन्नस्य संभवः अन्नसंभवः GītāBh. (Śaṅ.) 90. 14 (on 3. 14); पर्जन्यादन्नसंभवः इति सर्वलोकसाक्षिकम् GītāBh. (Rā.) 187. 1 (on 3. 14); Aparā. 994. 4 (on 3. 120)

अन्नसंभव (anna-sambhava) *adj.* i produced from food रसः प्राणप्रदः पथ्यं यद्भूतो ह्यन्नसंभवः DhanvNi. 265. 5; ii caused by (consumption of) food (शंकरम्) ततः कृष्णचतुर्दश्यां पूजयित्वा तु मानवः। विमुक्तः पातकैः सर्वैरभोज्य-स्यान्नसंभवैः VāmaP. 49. 48.

अन्नसंभावन (anna-sambhāvana) *n.* support with food (संभाषयति चात्रेन) अत्रायन्नसंभावनमौचित्यप्राप्तमनूद्यते न गुरुलक्षणतया विधीयते Aparā. 64. 19 (on 1. 34); अन्नसंभावनं वेदप्रदानस्यापि प्रदर्शनार्थम् SmṛtiCan. i. 88. 6.

अन्नसंभूति (anna-sambhūti) *f.* origination of food जलदेवाद्यन्नसंभूतिरन्नं ब्रह्मति च श्रुतिः EI. xiv. 102. 41.

अन्नसर्ग (anna-sarga) *m.* creation of food अन्नसर्गोऽयमेवोक्तः प्रागन्नसर्गोऽ-द्युनोच्यते BrĀraUBhVā. i. 2. 170.

अन्नसलिल (anna-salila) *n.* i water in the form of food शक्येतापि समुद्रः पुरयितुं निम्नगातसहस्रैः। नो शक्यते कदाचिज्जठरसमुद्रोऽन्नसलिलेन SubhāRaSaṁ. 377. 2 food and water आक्रान्ते रिपुभिः पुरेऽन्नसलिलादीनामभावाद्द्विहस्त्यानेतुम् ... तमस्यागताः। ... स्वं साधयन्तीस्ति तम् Jīvān. 253. 2.

अन्नसहित (anna-sahita) *adj.* [f.-ā] A accompanied with food बृंहणं नेहशं किंचिद्यथात्रसहिता सुरा BhelaS. 32. 20 (1. 19); B containing food मुनिः पार्यत्या गृहभागम्। करे धृत्वात्रसहितं तत्रात्रम् GaṇeP. ii. 94. 18.

अन्नसात्म्य (anna-sātmya) *adj.* whose nature is agreeable or wholesome with food अन्नसात्म्या हि पुरुषाः (तृणसात्म्या मत्तज्जनाः) Hastyāyur. 656. 14 (4. 16)

अन्नसाधक (anna-sādhaka) *m.* one who prepares food, cook द्रोणेन तु तदाह्वय रहस्युक्तोऽन्नसाधकः। अन्यकारेऽर्जुनायात्र न देयम् MahāBhā. i. 123. 2.

अन्नसाधन (anna-sādhana) *n.* A food-preparation, i.e. meals तत्रात्र-साधनस्तस्य उच्छिष्टापोहनेन च MārkaP. 19. 3; पितृन् पूजयेत्तदैवात्रसाधनैर-तिथीवरः ... अवति MārkaP. 21. 75; अन्नसाधनं कृत्वा पतये विनिवेश सा वैश्वदेवोद्धृतेरिषोऽजनीयांश्च भोजयेत् VedavyāSm. 2. 28; ŚukraNī. 4(4). 14; Aii act of preparing or cooking food (स्त्रियः ... धर्मोऽन्नसत्त्व्याम्) अन्नसाधने ... नियोजयेत् ManvaMu. 365. 29 (on 9. 11); B instrument (in preparation) of food (as offering) यस्मादन्नसाधनं, तस्याच्यूर्णं होतव्यम् NyāyMaVi. 25. 14 (on i. 1. 3); यद्यदन्नसाधनम् तेन सर्वेषांपि होतव्यम् PārvoṭaVāNaMa. 319. 1; C obtainment of food अशिशिते च धौमवदन्नसाधनव्यसने ... दिवौकसः सुस्मतरं व्युदपद्यन्त NīlaVi. 45. 1 (2)

अन्नसाधन (anna-sādhana) *adj.* which has food as the means, produced from food अन्नसाधनाः प्राणाः NyāyBh. 9. 1 (on i. 1. 2); NyāyVār. 495. 1 (on iv. 1. 54)

अन्नसाधनत्व (annasādhana-tva) *n.* the state of being an instrument (in preparation) of food (as offering) अन्नसाधनत्वहेतुवलात् यद्यन्नसाधनम् तेन सर्वेणापि होतव्यम् PūrvottaVāNaMā. 319. 1.

अन्नसाध्य (anna-sādhya) *adj.* [f. -ā] which is to be accomplished or performed with food (पत्न्यमन्त्रं बलिं हरेत्) अन्नस्य सिद्धयेतिवचनाद्यन्नसाध्यं तदेव कर्तव्यम् ManuBh. i. 259. 21 (on 3. 111); (श्राद्धं निर्वर्त्य विधिवद्वैश्वदेवादिकं ततः) आदिशब्देन सर्वमन्नसाध्यं नैत्यकं कर्म गृह्यते SmṛtiCan. v. 408. 1; CaturCin. iii(1). 1067. 12; ब्रह्मयज्ञस्तु नाम्नसाध्यः ManvaVi. 699. 9 (on 6.5); CaturCin. iii(1). 1051. 7; एतद्वैश्वदेवं नाम्नसाध्यं होमवलिदानातिथिभोजनात्मकं तत्सायंप्रातर्गृहस्थस्योपदिश्यते ManvaMu. 110. 16 (on 3. 121)

अन्नसानिनी (anna-sānīnī) *f.* (used as noun) (one) who obtains food अग्रसत्। अग्रान्नं भवति। अग्रसादिनीति वा। अग्रसानिनीति (v.1. अन्नसानिनीति) वा Nir. 4. 16 (81. 9)

अन्नसामन् (anna-sāman) *n.* name of a particular Sāman related to food पायेत् ... सामज्ञाध्वसामानि सह धेनुमयेन च PāraS. 15. 879.

अन्नसार (anna-sāra) *m.* 1 chyle कोष्ठादुपस्थेहवदन्नसारो निःसृत्य दुष्टोऽनिल-वेगनुन्नः SuśruS. ii. 7. 6; अन्नसारोऽम्लतां नीतः ... नेत्रमारुहः करोति श्यावलोहितम् AṣṭāHr. vi. 15. 21; अन्नरसोऽन्नसारः अन्नशब्दार्थेषु मुख्यार्थोऽनुत्पादिलक्षणः NyāySu. (Ja.) 137B. 13 (on i. 1. 6); 2 essence of food दैवतयोनीनामन्नसारस्य भोजनम् SkandP. ii(2). 40. 148 (ParyāṣaRa. 1268 gives annasāra as the meaning of kulaja and AṣṭāNi. 35. 7 gives annasāra as the synonym of rasārakṣā)

अन्नसाहित्य (anna-sāhitya) *n.* association, i.e. addition of food नन्वोपधीनामलाभे मूलादीनां प्रदेयत्वमन्नसाहित्यं चेति विप्रतिषिद्धम् CaturCin. iii(1). 591. 11.

अन्नसिता (anna-sitā) *adj.* (f.) purified, i. e. nourished by food दृढास्ते स्थणा भवन्तु भूयाम् ... स्थिरवीरा अन्नसिता न एधि शर्म नो यच्छ द्विपदे चतुष्पदे AV. (P.) vii. 6. 8 [Viśva.]

अन्नसिद्धि (anna-siddhi) *f.* obtainment of food (as offering) येषाम् ... नैवान्नसिद्धिर्न तयाग्रमस्ति। तत्पत्तयेऽन्नं भुवि दत्तमेतत् ViṣṇuP. iii. 11. 53.

अन्नसुख (anna-sukha) *n.* happiness derived from food तथा सत्यन्नसुखं पानसुखमिति विषयविशेषनिष्ठतया स्मृतिप्रसङ्गात् VivaPraSaṁ. 72. 18; चन्द्रः ... मृदुसुखान्नसुखं करोति JātaPā. 17. 38.

अन्नसुरा (anna-surā) *f.* liquor made or distilled from food-grain यथैवैकाग्रसुरा त्रयाणामप्यपेया तथा सर्वा ब्रह्मवादिभिरपेयेति TantrVā. 137. 8 (on i. 3. 7)

अन्नसूक्त (anna-sūkta) *n.* name of a particular hymn relating to food देवयजनोलेखनप्रभृत्यानिमुखात् कृत्वा अन्नसूक्तेन जुहोति 'अहमस्मि ... ऋतस्य' इत्यष्टाधिरनुच्छन्दसम् BaudhGS. ii. 3. 3; ĀgṇiveGS. ii. 6. 7 (103. 10); चैत्र्याणि पञ्चान्यत्राणि ब्राह्मणानन्नसूक्तेन भोजयित्वा सपिण्डैर्द्युतो मुञ्जीत VaikhāGS. 4. 8. 2. 18; अन्नसूक्तं जपित्वा तु भृगुर्वै वारुणीति च BrahmanḍP. iii. 8. 53.

अन्नसूत्र (anna-sūtra) *adj.* having food as cord सर्वोपनिषत्सारं संसारज्ञाना-तीतमन्नसूत्रं शरीरं यज्ञं व्याख्यास्यामः PrāṇāU. 1. 1.

अन्नसृष्टि (anna-sṛṣṭi) *f.* creation or production of food आधिभौतिकः तदुक्तान्तेभ्येदुरन्नसृष्टिरिति त्रयः TaiUBhVā. 151. 13(2); अद्व्योऽन्नसृष्टिः श्रूयते BrahmsuBh. (Ma.) 33B. 4 (on ii. 3. 12); अद्व्यः एवान्नसृष्ट्यङ्गीकारे अद्व्यः पृथिवी पृथिव्याः ओषधयः ओषधीभ्योऽन्नमिति श्रुतिविरोधात् TaitvPrakā. 112A.3 (on ii. 3. 12); पृथिव्योषधिसृष्ट्यनन्तरमन्नसृष्टिः AṇuBh. 143. 22 (on ii. 3. 12)

अन्नसेवन (anna-sevana) *n.* A act of taking diet प्रायः रूक्षात्रसेवनम्। ... तेन मेहादयो यान्ति नाशम् CarasS. i. 23. 9; B act of partaking of food अन्नसेवनात्। देहस्य धारणम् BrBrahmaS. iv. 5. 29.

अन्नसेवा (anna-sevā) *f.* service by means of offering food जलसेवा चात्रसेवा सेवा चैवीयधस्य ... ऐहिकरितिहेतवः SkandP. ii(7). 8. 9.

अन्नसेविन् (anna-sevin) *adj.* who consumes food अतः परं ययाशास्त्रं कुमारस्यान्नसेविनः। वय्यामि ... यात्रां भेषजानाम् KāśyaS. 247A. 17.

अन्नस्कन्दन (anna-skandana) *n.* act of splitting food नन्वन्नस्कन्दन-शङ्कापरिहारार्थत्वेन पात्रधारणस्यार्थप्राप्तस्यानुवादोपपत्तेर्नात्र विधिः कल्पनीयः NyāySu. (So.) 214. 5 (on i. 3. 8)

अन्नस्तुति (anna-stuti) *f.* glorification or praise of food (अन्नं न निन्धात्) प्रतोपदेशः अन्नस्तुतये TaiUBh. 289. 10 (on 3. 7)

अन्नस्थ (anna-stha) *adj.* 1 present in food कस्य स्विद्धेतोर्दीक्षितोऽनाश्रयभोजयति नास्य नाम गृह्णाति अन्नस्यो नाग्रस्यो भवतीत्याहुः GopBr. i. 3. 19 (89. 5);

2 pertaining to food रसशब्दश्चात्रस्थविष्टभागव्यावृत्त्यर्थो भविष्यति NyāySu. (Ja.) 138B. 6 (on i. 1. 6)

अन्नस्थान (anna-sthāna) *n.* 1 place of taking food विद्याय रसपानाग्रस्थानानि ... नागानाम् ... गुप्तानि कारयेत् Hastyāyur. 163. 22 (2. 6); 2 [Loc.] in the place of the word anna ज्योतिषैकेपामसत्यन्ने ... इत्यन्नस्थाने ज्योतिषाग्राम् AṇuBh. 108. 16 (on i. 4. 13)

अन्नस्थापनादि (annasthāpanādi) *adj.* act of placing food etc. परिवेषणं भोजनानुकूलः पात्रेऽन्नस्थापनादिरूपे व्यापारः LaṣābdeSe. ii. 534. 10.

अन्नस्थाली (anna-sthālī) *f.* vessel for (cooking food) हविःनेपात् हुतशेषादुद्धरणपात्रस्थादन्नस्थालीस्थाद्य ... पिण्डदानम् ManvaVi. 409. 18 (on 3. 215); चरवोऽन्नस्थालीपाकविशेषाः ViraMi. (Āhnikā.) 316. 14.

अन्नस्रगादिक (annasragādi-ka) *adj.* involving food and garland of flowers etc. (द्वितीयगुणव्रतम्) सकृदेव भुज्यते यः स भोगोऽन्नस्र(ग)गादिकः KumāPraPra. 72. 31.

अन्नस्रष्टृ (anna-sraṣṭṛ) *m.* epithet of Śiva (lit. who produces food) (दसः नामामष्टसहस्रेण स्तुतवान् वृषभध्वजम्) त्वम् अन्नस्रष्टा च पक्ता च MahāBhā. xii. App. I. 28 (256); Vāyup. i. 30. 225.

अन्नस्रभावदुष्ट (annasrabhāva-duṣṭa) *n.* evil by the very nature of food परिग्रहदुष्टादन्नस्रभावदुष्टं गुरुतरमिति संयन्धिदोषात्स्वरूपदोषो बलवानन्तरङ्गात् ManuBh. i. 418. 15 (on 5. 1)

अन्नस्वरूप (anna-svarūpa) *n.* form of food अन्नस्वरूपस्य होमसाधनत्वा कल्पेन शब्देन ... व्याचष्टे NyāySu. (So.) 89. 12 (on i. 2. 27)

अन्नस्वरूपविज्ञान (annasvarūpa-vijñāna) *n.* name of the seventh chapter in the Sūtrasthāna of the Aṣṭāṅgasaṅgraha (lit. knowledge about the nature of food) अन्नस्वरूपविज्ञाने यदुक्तं लघुशीतलम् (तत्कल्पयेत्) AṣṭāSaṁ. ii. 16. 12 (4. 3)

अन्नस्वरूपविज्ञानीय (annasvarūpa-vijñāniya) *adj.* describing or teaching the knowledge about the nature of food अथातोऽन्नस्वरूपविज्ञानीयमध्यायं व्याख्यास्यामः AṣṭāHr. i. 6. 0; AṣṭāSaṁ. i. 29. 12 (1. 7)

अन्नस्वर्गकाम (annasvarga-kāma) *adj.* (used as noun) (one) desirous of food and heaven वृत्त्यन्नस्वर्गकामानां सीभरं स्तोत्रमीरितम् NyāyMāVi. 91. 6 (on ii. 2. 13)

अन्नस्वाद (anna-svāda) *m.* taste of food अरोचकीव नैवान्नस्वादं लेभे कलिं विना RatnaCūKa. 451.

अन्नस्वादन (anna-svādana) *adj.* causing the taste, i.e. appetite for food व्यानः ... शीघ्रतरगतिः ... अन्नस्वादनं ... सावणादिक्रियः AṣṭāSaṁ. i. 105. 21 (1. 20)

अन्नस्वामिन् (annasvāmin) *m.* 1 name of a Brahmin महापु(ष्ट)मीदिवसे शाण्ड(पिड)ज्योतोत्राय अन्नस्वावि(मि)नः पौत्राय ... निरुद्धग्रामः(....) दत्तः(तः) El. x. 17. 31; 2 (anna-svāmin) owner of food ततस्तत इति जातिकर्मनि-पेक्षमन्स्वामिन्माह ManuBh. ii. 360. 25 (on 10. 104)

अन्नहर (anna-hara) *adj.* carrier of food (as offering) वैश्वानरः ... अन्नहर्तृ (anna-hartṛ) *adj.* who takes away or steals food प्राप्नुवन्ति दुरात्मनो नरा रूपविपर्ययम्। ... अन्नहर्तामयावित्वम् ManuSm. 11. 51; YājñiSm. 3. 210; Aparā. 1035. 22 (on 3. 210); (used as noun) (one) who takes away or steals food व्याधितश्चात्रहर्ता स्यात् ViṣṇuDhaP. ii. 121. 7.

अन्नहस्त (anna-hasta) *adj.* having food in one's hands सपिण्डार्युदकुम्भ-पुष्पाग्रहस्तो नाभिवादेयत् BaudhDS. i. 2. 32.

अन्नहानि (anna-hāni) *f.* loss, i.e. lack of food, famineअनैधर्यं चाग्रहानि-रुत्पातमयमादिशेत् NāraS. 37. 11; अन्नपाण्डे चाग्रहानिः VasiS. 45. 166.

अन्नहानितस् (annahāni-tas) *adv.* due to loss, i. e. lack of food बलं बलवतोऽपीह प्रणश्यत्यन्नहानितः MahāBhā. xiii. 62. 32.

अन्नहार (anna-hāra) *adj.* carrying food अर्थशास्त्रं भवेद्वीरं सारिकाचन्दनं शुभम्। अन्नसूत्रं फलं विप्रदन्नहारं कम्पन्लुम् CaturCin. ii(1). 108. 7.

अन्नहिरण्य (anna-hiranya) *n.* 1 food and gold अन्नहिरण्यादीनामष्टादर्यं त्यागे दानशब्दस्य प्रसिद्धत्वात् NyāyMāVi. 497. 22 (on x. 2. 8); 2 gold worth meals विष्णुदेशेन त्रिभ्योऽधिकान्युष्मान् ब्राह्मणान् भोजयेत्। भोजनाभावे भोजनपर्याप्तमन्नहिरण्यं दद्यात् BālamBhā. iii. 208. 17 (on 3. 327)

अन्नहीन (anna-hina) *adj.* 1 deprived of food इन्द्रियाणि च बुद्धिश्च 1.4 (877); अकृत्वा वैश्वदेवं तु भुजते ये ... इहलोकेऽन्नहीनाः स्युः SkandP.

अन्नहीन (anna-hina) *adj.* 1 deprived of food इन्द्रियाणि च बुद्धिश्च 1.4 (877); अकृत्वा वैश्वदेवं तु भुजते ये ... इहलोकेऽन्नहीनाः स्युः SkandP.

अन्नहीन (anna-hina) *adj.* 1 deprived of food इन्द्रियाणि च बुद्धिश्च 1.4 (877); अकृत्वा वैश्वदेवं तु भुजते ये ... इहलोकेऽन्नहीनाः स्युः SkandP.

अन्नहीन (anna-hina) *adj.* 1 deprived of food इन्द्रियाणि च बुद्धिश्च 1.4 (877); अकृत्वा वैश्वदेवं तु भुजते ये ... इहलोकेऽन्नहीनाः स्युः SkandP.

iv. 38. 41; सलिलं च न गृह्णन्ति पितरः तस्य देहिनः। यस्तु पुत्रांस्तथा बालान-
ग्रहीनान्मुञ्चति KūrmaP. 351. 4 (1. 37); 2 devoid of food (as offering) (यज्ञः)
अग्रहीनो दहेद्राष्ट्रं मन्त्रीहीनस्तु ऋत्विजः। दीक्षितं दक्षिणाहीनो नास्ति यज्ञसमो
रिपुः ManuSm. 11. 40 Add.; MatsyaP. 93. 111; CāṇaṇiDa. 8. 21; Mānaso.
i. 11. 69; SkandP. v(3). 33. 27; vi. 182. 15; 3 unaccompanied, i.e. unsupported
by diet वीर्याधिकं भवति भेषजमग्रहीनम् HārīS. iii. 2. 55; SiddhYo. 1. 83.

अन्नहत् (anna-hṛt) *adj.* (used as noun) (one) who takes away or steals
food अङ्गहीनः ... अन्नहस्तुधितो भवेत् SkandP. i(2). 51. 16.

अन्नहेतु (anna-hetu) *m.* A source of food (श्रीपद) चिन्तामवाप परमान्नहेतोः
पतिव्रता। सा चिन्तयन्ती च यदा नन्नहेतुमविन्दत् MahāBhā. iii. App. 1. 25 (70);
B [Abi.] for the sake of food, i. e. livelihood (सैन्यीयम्) नाश्वद्यत तां
दासीमन्नहेतोरुपस्थिताम् MahāBhā. iv. 8. 5; ऋषिसत्तमाः। ... कृच्छ्रामपेदिरे
वृत्तिमन्नहेतोस्तपस्विनः MahāBhā. xiii. 94. 11.

अन्नहोमप्रदानतस् (annahemapradāna-tas) *adv.* through the giving of
food and gold (as offering) हुतं शान्तिं घात्रेन अन्नहोमप्रदानतः AgniP. 258. 96.

अन्नहोम (anna-homa) *m.* 1A food - oblation or food - offering
सुप्ताग्रहोमाञ्जुहोति TaiBr. I. iii. 8. 1; लेभ्य एतान्नग्रहोमानकल्पयद्युदग्रहोमान्नुहोति
देवांश्च तृतीयाणि ŚatBr. XIII. ii. 1. 1; ĀpaSS. xviii. 6. 5; xix. 13. 5; परिहृतासु
वसतीवरीष्वध्वंयुर्ग्रहोमान्नुहोति ŚatBr. XIII. v. 1. 4; अश्वमेधस्याग्रहोमेव्यारण्यानां
पशूनां सुवाहुत्या ... निन्दाहृती जुहुयात् BaudhSS. iii. 370. 7; ii 423. 2;
अस्तमित अदित्ये ... सर्वा रात्रिमग्रहोमाञ्जुहति ĀpaSS. xx. 10. 5; (मन्त्रः)
सप्तभिरग्रपूर्वाभिरन्नहोमं जुहति HirSS. xiii. 2. 21 (146. 24); एकस्मै स्वाहा
इत्येतैरनुवाकैः ... सर्वाश् रात्रिमग्रहोमाञ्जुहति HirSS. xiv. 3. 2 (228. 6); xxiii.
2. 40 (815. 11) सक्तुलाजग्रहोमे तु जुहुयादेव चक्षुषी। अनुप्रवचनैरेव च वर्जयेत्
आज्यहोमेकं LaghvāśvaSm. 2. 54; अन्नहोम 'यन्मे माता प्रलुलोभ चरत्यननुव्रता'
इत्यादिभिः मन्त्रैः अग्नीकरणान्नहोमे SmṛtiCan. v. 387. 11; CaturCin. iii(1).
1444. 20; TantrRā. 32. 93; 1B food- oblation (producing semen in the
humans) पुरुषेऽन्नहोमाद्रेतोभावः AṇuBh. 181. 19 (on iii. 1. 26); 2 the word
annahoma सप्तभिरन्नहोमा इत्यनुहितमन्त्रापिप्रायोक्तम् SmṛtiCan. v. 329. 9.

अन्नहोमप्रभृति (annahomaprabhṛti) *adv.* from food-offering अन्नहोमप्रभृति
श्चादिभ्योऽन्नप्रशेषपर्यन्तं वैश्वदेवाख्यं कर्म सायं प्रातः कर्तव्यम् Aparā. 145. 1
(on 1, 103)

अन्नहोमशेष (annahoma-śeṣa) *m.* remnant of food-offering लाजी
शाचीत्यन्नहोमशेषं पत्न्योऽध्यायपरिकरिन्ति MānSS. 194. 11.

अन्ना (annā) *adj.* (f.) (used as noun) 1 (lady) obtaining food-grains
अन्नेवातुल्यम् ... न मध्यधात्। ... काचन DvyāśraKā. 17. 114 (comm.
धान्यं लब्धी); 2 maid, DvyāśraKā. 17. 114 (comm. दासी च)

अन्नांश (annānṛśa) *m.* part of food in general or victuals (रसादिः)
प्रविष्कृतरोऽन्नांशस्तर्पयन्नान्प्रदेयताः। प्राप्नोति लिङ्गमाहारः BrĀraUBhVā.
iv. 2. 60.

अन्नाकाङ्क्षा (annākāṅkṣā) *f.* requirement of food (as offering) मुख्यस्य
शान्दस्य ब्राह्मणभोजनात्मकत्वाद्ब्राह्माङ्क्षायाम् ... अन्नद्वारेणैव तृप्तिसाधनत्वम्
CaturCin. iii(1). 586. 17.

अन्नाकारपरिणत (annākāra-pariṇata) *adj.* transformed into the form
of food जीवः ... अन्नाकारपरिणतेन तेन सहानित्वरूपितं पुरुषं प्राप्य ...
कर्मानुरूपं ब्राह्मणादिरूपेण जायते VedāntSā. (Rā.) 238. 3 (on iii. 1. 1);
ŚivārkaMaDī. ii. 197. 10 (on iii. 1. 1)

अन्नाकाल (annākāla) *m.* famine, PW.; cf. अनाकाल.

अन्नाक्तभाजन (annākta-bhājana) *n.* utensil soiled by food अपूपसक्तव्यो
घानाः ... । अन्नाक्तभाजनस्थानि दुष्यन्ते LaghvāśvaSm. 1. 172.

अन्नाक्षय (annākṣaya) *m.* absence of loss, i.e. non-exhaustion of food
भोगदस्यैव भोगेन सृज्यमानत्वेहेतुतः। अन्नाक्षयो भवेदेवं तयोरव्यतिरेकतः
BrĀraUBhVā. i. 5. 81.

अन्नाक्षयत्व (annākṣayatva) *n.* inexhaustibility of food अन्नाक्षयत्वेहेतुत्वा-
त्पुरुषोऽक्षितिरुच्यते BrĀraUBhVā. i. 5. 79.

अन्नागान (annāgāna) *n.* singing (of Sāman) for food यत् आदाविदं
वृत्तमन्नागानमनात्विनि BrĀraUBhVā. i. 3. 239.

अन्नागार (annāgāra) *n.* A storehouse of food अपहन्ति ... । सा स्वयंहारिक
... अन्नागारस्थितम् ... अन्नम् MärkP. 51. 33; B grainary अन्नागारादिमध्यं तु
वास्तुमध्यात् प्रदक्षिणम् आदित्यनन्दपातालभूताङ्गुलिपति क्रमात् MayaMa. 27. 36;
धर्मनन्दाष्ट धात्वंशा अन्नाङ्गानादिपातका (v. 1. अन्नागारादिपातकाः) एकैकाङ्गगतं
तत्तत्तमभ्यापनकर्मणि MayaMa. 27. 37 (BRUNO DAGENS Ed.)

अन्नाग्र (annāgra) *n.* A earlier or first part of food अन्नाग्रं च समुद्भूत्य
हन्तकारोपकल्पनम्। ... श्रोत्रियायोपपादयेत् ViṣṇuP. iii. 11. 65; MärkP. 34. 102;
B best part of food दीक्षितस्य पुरा सत्रे ब्रह्मणः परमात्मनः तत्रैव दत्तमन्नाग्रं
पितृणामक्षयार्थिनाम् BrahmāṇḍP. ii. 20. 22.

अन्नाङ्गानादि (annāṅgānādi) {w. r. for annāṅgārādi}. MayaMa. 27. 37:
cf. अन्नागार B.

अन्नाच्छादन (annācchādana) *n.* food and covering, i. e. clothing शुद्रांश्च
प्रकल्पयेदन्नाच्छादनदानाद्यैर्भूत्यान् ... परितो देवतागारस्य सिद्धये PārāSū. 76.
2; मम परिणेतान्नाच्छादनादिदातृत्वा स्वाभ्येव न तु वक्ष्यः SāhiDa. 116. 8.

अन्नाच्छादनमात्रा (annācchādāna-mātrā) *adj.* (f.) limited to mere food
and covering, i. e. clothing अन्नाच्छादनमात्रा हि भूतिशुद्रादिषु स्मृता ŚukraNī.
2. 405.

अन्नाजीर्ण (annājīrṇa) *n.* indigestion of food अन्नाजीर्णात् प्रदुताः क्षोभयन्तः
कोष्ठं दोषा धातुसंघान्मलंश्च ... सारयन्ति RugVi. 3. 11.

अन्नाज्य (annājya) *n.* rice and clarified butter (मण्डलम्) यष्टम् ...
अलिखिततः ... अन्नाज्यं पायसापूपव्यञ्जानि निवेदयेत् TantrRā. 13. 50; (राजा)
सुपरीक्षितमन्नाज्ये अयात् NītiPra. 8. 89.

अन्नाज्यतस् (annājya-tas) *adv.* with rice and clarified butter (यजेच्छक्तीः)
सर्वत्र नित्यहोमं च कुर्वादाज्यतस्तेऽपि वा TantrRā. 17. 18.

अन्नाज्यहोम (annājya-homa) *m.* oblation of rice and clarified butter
धनदोषमः। तथैवाज्यहोमेन सततजुर्लितैरपि TantrRā. 21. 21 (comm. तद्वत्
प्राग्ब्रह्मज्यतिलम् ... *पुष्पहोमात् धनदोषमो भवति)

अन्नाढ्य (annādhyā) *adj.* rich in food दध्यग्रहोमाद्ब्राह्मः साधकः स्यात्त्रिमासतः
TantrRā. 32. 93.

अन्नातिमिश्र (annātimīśra) *adj.* completely mixed up with, i. e. overcome
by food संपूर्णाहारयुक्तं सुविहितहितकृत् स्नेहवस्तिप्रयुक्तो प्रत्येत्यन्नातिमिश्रः KalyāKā.
22. 141.

अन्नात्तृत्व (annātṛ-tva) *n.* 1 the state of being one who partakes of food
(अज्ञानाधिपासे) नहि युवयोः ... अन्नात्तृत्वं संभवति AitUBh. 259. 5
(on 2. 5); 2 the state of being food and eater सैया विराडिति शुक्तमन्नात्तृत्वं
हि ताण्डिकः TaiUBhVā. 95. 8(2)

अन्नात्तृत्वनियेधार्यम् (annātṛtvanīyēdhārtham) *adv.* for the sake of
negating the state of being one who partakes of food (सर्वमस्यान्नम्)
अन्नात्तृत्वनियेधार्यं सर्वमस्येति मण्यते BrĀraUBhVā. ii. 2. 31.

अन्नात्पर (annāt-para) *adj.* that which is followed by the expression
annāt तेनायुरेयां रूपाणां त्रयस्त्रिंशत्तथैव च। अ-म-स-प्र-च-नोष्यंश्च कामेना-
न्नात्परोऽपि ... ददातीति तृतीयत्वम् BhārŚi. 46.

अन्नात्मक (annātmaka) *adj.* [f. -ikā] 1A having the nature of food ये
ह वा ऋषयः ... प्रजापतिमन्नात्मकं फलत्वेनाभिनिर्वर्तयन्ति PraśnaUBh. 244.
12. (on 1. 9); AnuVyā. 14B. 11 (on 1. 4); 1B made up or consisting of food
अन्नात्मकं मनः प्रत्यदात्मकः प्राणः प्रकृतिः VedāntKa. 531. 1 (on iv. 2. 1);
1C having, i. e. performed with food (as offering) श्रमादिभ्यो गुणैश्च वर्धते
ज्ञानमुत्तमम्। अन्नात्मकेभ्यो यज्ञेभ्यः शालिवृष्टिर्योत्तमा YogVā. ii. 20. 5;
2 consisting of earth तिस्रो देवतास्तेजोऽन्नात्मिकाः ब्रह्मविष्णुः रुद्ररूपं जीवात्मनानुप्रविश्य
नामरूपकृत्स्नितरवगम्यते BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 188. 1 (on ii. 4. 17)

अन्नात्मकशरीर (annātmaka-śarīra) *n.* body made up of food अन्नादिमयत्वं
मनआदीनाम् ... अन्नात्मशरीरेण मनआदेरवच्छेदात् VedāntKa. 318. 6 (on ii.
3. 15)

अन्नात्मकोपासक (annātmakopāsaka) *m.* one who meditates on the
Brahman of the nature of food अन्नं च अस्य न क्षीयते अन्नात्मकोपासकस्य
BrĀraUBh. 221. 3 (on ii. 1. 3)

अन्नात्मता (annātma-tā) *f.* A the state of having the nature of food
त्रोण्येवात्रानि ... प्राणो मनस्तथा वाक्च विराडन्नात्मता यतः TaiUBhVā.
90. 2 (2); B the state of being what consists of, i. e. evolves into food
श्रीः ... मां चान्तःस्थां विभावयेत्। ... अन्नात्मतां गताम्। दीर्यस्पर्सास्त्वराम्
LakṣmīT. 40. 97.

अन्नात्मन् (annātman) *adj.* A consisting of food यः प्राणवन्तमात्मनम्
(v. 1. यः प्राणाः अन्नमन्नात्मा) ... । तं देवं दर्शनाकाङ्क्षी ... ऋषयः MahāBhā.
xiii. 151*(18); (चन्द्रमा अयकारः) अन्नात्मा चन्द्रः ChāndoUBh. 78. 14
(on. 13. 1); (पृथिवी) असोराध्यात्मिकस्यैवा स्थितिहेतुः प्रकीर्तितः। अन्नात्मनोऽप्यहं
श्लोकं प्राणमयात्मनि TaiUBhVā. 98. 4(2); B having the nature of food
अन्नोऽन्नात्मात्रप्रलयेऽहम् TaiUBh. 241. 9 (on 2. 2)

अन्नत्पन् (annātman) m. 1 [Inst.] in the form of food इदमिन्द्रुखण्डं च स्थितमन्नत्पन् स्वयम् PauṣkS. 31. 178; 2 epithet of Viṣṇu (lit. of the nature of food) जय विष्णो ... जय अन्नद अन्नं त्वं जय (v.l. अन्नत्पन्नं) BrahṃP. 122. 38.

अन्नत्पोपासन (annātmopāsana) n. meditation on the Brahman having the nature of food कुतः पुनः सर्वप्रतिफलमन्नत्पोपासनमिति TaiUBh. 241. 10 (on 2. 2)

अन्नत्र (annātra) n. the word *anna* and the word *atra* येऽन्नत्रयोः VājaPratī. 4.67 (comm. ये पदात्परः अकारः पूर्वरूपमेति अन्नत्रसंयन्धी चेत्)

अन्नद् (annād) adj. (used as noun) (one) which is food and who eats food अन्नत् अन्नं च तदति चेत्तन्नात् ŚrūtaPra. iB. 261. 25 (on i. 1. 26)

अन्नद (annādā) adj. [f. -ā, -ī] [DEBRU. 90: 404; 824; P. iii. 2. 68]

1Aī who eats or partakes of food, eater of food (used as noun) (one) who eats or partakes of food, eater of food ii who eats food, i.e. who has good appetite, healthy B (used as noun) annāda (eater of food) considered as various entities : i mind (manas) ii strength (bala) iii water (ap) iv oblation (āhuti) v Virāj vi medicinal herb (oṣadhi) vii call (svadhā) viii call (svāhā) ix call (vaśat) x fury (manyu) xi life-breath (prāṇa) xii prayer (brahman) xiii body (śarīra) xiv light (jyotiḥ) xv sky (ākāśa) xvi wind (vāyu) xvii organ(s) (indriya) xviii intellect (buddhi) xix non-manifest (avyakta) xx imperishable (akṣara) xxi Death (mrtyu) C who eats food (as oblation) (used as noun) (one) who eats food, a form of Prajāpati D (used as noun) i (one) who eats food (of a guilty person who kills a Brahmin) ii (class of (human) beings) which eats food E who eats cooked food 2A who eats food, i.e. who experiences the Brahman B who eats, i.e. consumes the object of enjoyment 3 who seeks food 4 the word annāda 1Aī who eats or partakes of food, eater of food यो अन्नदो अन्नं प्रतिर्वभूव ब्रह्मण्युपतिष्ठत यः। ... तस्य देवस्य क्रुद्धस्तदागः AV. xiii. 3. 7; अन्नदायात्रपते रुद्राय नमो अनुये AV. xix. 55. 5; एकऋषिर्दग्निः। ... एकऋषिरिव अन्नदो भवति AV. (P.) ix. 21. 1; ix. 21. 5; (यः ... अग्निर्मुपतिष्ठते) पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नदमेवेन्नं करोति TaiS. I. v. 8. 5; I. vii. 6. 5; अहं दैवयुज्यंन्द्रियाव्यन्नादो भूयासम् TaiS. I. vi. 2. 4; ŚatBr. (K.) I. i. 4. 25; ĀpaSS. iv. 9. 13; MānSS. 26. 16; ओषधयो वा अस्या अन्नम् ... य एव वेदांन्नादो भवति TaiS. I. vii. 2. 3; V. v. 4. 2; (अग्नये) निर्वपेद्यः काम्येतांन्नादः स्यामिति TaiS. II. ii. 4. 1; MaiS. i. 4. 15 (i. 64. 14); i. 6. 9 (i. 101. 9); ii. 1. 11 (ii. 13. 8); KāthS. 10. 6 (i. 131. 7); ĀpaSS. v. 3. 9; v. 23. 6; प्रजापतिरकामयतांन्नादः स्यामिति ... अयजत ततो वे सोऽन्नादोऽभवत् TaiS. VII. iii. 8. 1; ŚatBr. II. iv. 4. 1; विराजंमेव गच्छन्त्यन्नादो भवन्ति ... अन्नाद्यस्य परिग्रहीत्ये TaiS. VII. iv. 7. 3; आह केशी सांत्त्यकामिः केशिनं दाम्यंमन्नादं जनतायाः MaiS. i. 6. 5 (i. 94. 5); i. 6. 11 (i. 103. 7); iii. 1. 9 (iii. 11. 20); एतेन वा सांतात्पर्यैर्नैर्द्रव्योत्पां सप्तमर्तुरुपादन्नादो भवति MaiS. iii. 2. 1 (iii. 16. 3); iii. 2. 4 (iii. 21. 2); अन्नं वा एतदात्मन्चित्वांन्नादो भूत्वा ... सर्वान्नामन्दुहे MaiS. iii. 4. 2 (iii. 46. 21); अन्नादां भूयास्त ये नोऽन्नादानं कर्तुं MaiS. iv. 2. 8 (iv. 29. 18); (अग्निः) सोऽस्मा अन्नाद्यं प्रयच्छत्यन्नादो भवति य एव वेदं KāthS. 6. 2 (i. 51. 8); KapiKaS. 4. 1 (38. 8); अन्नकामस्यैषां वा अस्यान्नादीं तर्तुतामेवावरुन्दे KāthS. 8. 12 (i. 96. 6); KapiKaS. 7. 7 (78. 14); अन्नं वा अकर्ममन्नाद एव तेन प्रतिष्ठितं KāthS. 30. 5 (ii. 187. 20); आस्यान्नादो जायते य एवं वेद KapiKaS. 31. 16 (164. 7); यजमानमेव तत् विराज्यन्नादोऽन्ततः प्रतिष्ठापयत्यन्नादो भवति य एतया स्तुते PañcBr. iii. 13. 3; यो वै दीक्षितानां पापं कीर्तयति तृतीयमेपाश स पाप्मनो हरत्यन्नादः तृतीयम् PañcBr. v. 6. 10; अन्नादी चाग्रपत्नी धेयं वा अन्नाद्यसावन्नपत्नी भद्रा च कल्याणी च KauṣiBr. 27. 5 (132. 11); ŚāṅkhāSS. v. 19. 1; योऽलमन्नादाय सन् अथात्र नाथात् ... जनं वा एतस्मादन्नाद्यं क्रामयति ... अस्मात्पितरो जन्तेनैवात्रेनान्नमत्यन्नादो भवति ŚaṅviBr. i. 7. 9; ii. 1. 23; (वृत्रः) यावत्स आस सुहव तावदन्नाद आस ŚatBr. I. vi. 3. 11; I. vi. 3. 17; ŚatBr. (K.) II. vi. 1. 7; देवा ह वै सन्नुमासत। ... *अन्नादाः स्यामिति ŚatBr. IV. vi. 9. 1; XIV. i. 1. 3; ŚatBr. (K.) V. vii. 3. 1; स ह प्रिय एवावन्नस्यान्नादो भवति ŚatBr. IV. vi. 9. 5; V. v. 1. 12; विष्णुरकामयतांन्नादः स्याम् ... कुर्म कृत्वा विष्णुरन्नादोऽभवत् ŚatBr. VII. v. 1. 12; स्थानाश् श्रेष्ठः पुरस्ता भवत्यन्नादोऽधिपतिर्य एवं वेद ŚatBr. X. iii. 5. 8; XIV. iv. 1. 19; JaimiBr. I. 114; I. 172; I. 215; 2. 304; 3. 83; 3. 128; BrĀraU. i. 3. 18 (Śāṅ. अनामयादी); BrĀraUBhVā. i. 3. 246; अन्नाद् एवान्निर्भवदन्नं सोमोऽन्नादश्च वा इदं सुवदन्नं च ŚatBr. XI. i. 6. 19; ŚatBr. (K.) III. i. 12. 18; पुरुषः ... प्रजामेवात्राज्ञीं कुरुते ŚatBr. XIII. ii. 6. 8; JaimiBr.

2. 306; महाव्रतीयं ग्रहं गृह्णन्ति स एवमन्नादो भवति यथैषोऽन्नादः प्रजापतेः सायुज्यं सलोकतां जयति ŚatBr. (K.) V. vii. 4. 3; IV. ix. 1. 7; VII. iv. 2. 13; (अग्निः) अन्नादो वा अयं श्रेष्ठो भविष्यति JaimiBr. I. 108; वज्रेणैवात्राज्ञं स्पृणोत्यत्यन्नादो भवति JaimiBr. I. 204; 1. 229; 2. 333; TaiĀ. v. 10. 3 (637. 10); अन्नादीमरे ते सरमे प्रजां करोमि JaimiBr. 2. 442; 3. 324; (मन्त्रं साय) स य एतद् गायदन्नाद एव सोऽसत् JaimiUBr. i. 51. 6; योऽन्नं च अन्नादं च वेदाहस्मिन्नन्नादो जायते AitĀ. II. iii. 7. 5; ब्राह्मणस्तं एकं मुखम् ... तेन मुखेन मामन्नादं कुरु ŚāṅkhāĀ. 4.9 (16. 3); KauṣiBr. 2. 9; अन्नवानन्नादो भूयास्तं स्वाहा ŚāṅkhāĀ. 11. 6 (41. 6); अहमन्नादो अहमन्नादो अहमन्नादः TaiĀ. ix. 10. 6 (750. 1); TaiU. 3. 10; येषां वा अन्नादीं प्रजापतेस्तन्त्रं विद्वान्होता भवत्यन्नादो वै स होता भवत्यन्नादास्ते यजमाना भवन्ति ŚāṅkhāSS. x. 19. 2; दिशोऽकामयन्तांन्नादः स्याम् ... अन्नाद्यमस्मासु प्रतिष्ठितं। एतं यज्ञक्रतुमपश्यन्तम् ... तेनायजन्त। ततो वै ता अन्नादोऽभवन् BaudhSS. ii. 383. 12; ii. 394. 7; वृष्टिरसि ... आयस्य यजमानोऽन्तर्वेदि मर्जयतेऽन्नादः स्यान्नादो भूयासम् ĀpaSS. vi. 14. 6; viii. 8. 2; अग्निष्टोमेन सर्वमाजोति ...। अन्नादश्च भवति ĀpaSS. xxii. 2. 1; xxiii. 2. 19; पूर्वयुषेऽन्नादो भवति ĀgniveGS. i. 3. 2 (20. 7); अन्नादा भूयासम् ... अन्ये अन्नादा भूयांसो जायन्ताम् KauṣiSū. 92. 28; हार्दानलात्मना भुङ्क्ते अध्यक्षः परमेष्ठरः। ... एवमन्नादमन्नादं ज्ञेयमन्नं पुरहितम् PauṣkS. 31. 180; PāraS. 7. 419; भूर्लोकवासिनः सर्वे अन्नादास्तु रसात्मकाः VāyuP. ii. 39. 42; BrahmanḍP. iii. 2. 41; वैश्वानरं द्वादशकपालम् ... यस्मिन्नात एतामिष्टिं निर्वपति पूत एव स तेजस्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान् भवति ŚābaBh. 353. 6 (on i. 4. 22); ManuBh. i. 175. 16 (on 2. 189); तदेनदन्नं लोकलोकपालान्नाद्यभिमुखे सृष्टं सत् यथा मूपकादिर्मर्जारादिगोचरे सन् मम मृत्युरन्नाद इति मत्वा परागच्छति ... पलायितुं प्रारभते AitUBh. 262. 10 (on 3. 3); (ग्रीहियवाद्यः) भक्षिता अन्तराले शीर्षन्ते, अनेकत्वादन्नादानाम् ChāndoUBh. 304. 4 (on v. 10. 6); 365. 9 (on vi. 5. 4); अन्नादः स्थूलदेहः स्यात् SvātṃPra. 30; अश्वदधानाः पतिता भ्रष्टाचारादयश्च ये। अमोष्यान्नाः स्युरन्नादो यस्य यः स्यात्स तत्समः VedavyāSm. 3. 54; अन्न एव यतो वृत्तिरुत्तुरन्नाद एव च BrĀraUBhVā. i. 2. 184; i. 3. 284; अन्नमेवावदन्नाद उच्यते IṣaSi. 94. 17; पशवः पक्षिणः कीटाः ... सर्व एते विनिर्दिष्टा अन्नादा भूमिगोचराः ViṣṇuDhaP. i. 5. 4; अयं मृत्युरमृतत्वं प्रजानामन्नादानाम् AvyaU. 2; वेदितव्यम् ... विकारोऽस्यात्ययज्ञस्य यथात्रमन्नादश्च MaitrīU. 6. 10; अन्नादो जीवरूपेण (विन्दते वसु) PrakaVi. 144. 25; (used as noun) (one) who eats or partakes of food, eater of food दुक्षिणतोऽत्ययम् आ अस्यान्नादो जायते TaiS. V. iii. 4. 6; KāthS. 21. 1 (ii. 37. 20); TaiBr. I. iii. 2. 4; अन्नं पुशर्वेऽन्नादः पशुमान् भवति TaiS. V. vi. 2. 2; VII. i. 9. 1; अन्नाद्यमेव वसोर्धारावरुध्यान्नादो भूत्वा ... देवक्षत्रं प्रावस्यति KāthS. 21. 11 (ii. 52. 9); (विराट्) अन्नादोऽन्नपतिर्भवत्यश्रुतिं प्रजयान्नाद्यं य एवं विद्वान्विराजौ कुरुते AitBr. 1. 6 (30); 2. 2 (38); प्राणै त्वामन्नादं धामि। अन्नादमन्नादाय TaiBr. I. ii. 1. 20; Nir. 3. 8 (62. 19); 1Aī who eats food, i.e. who has good appetite, healthy सः ... अन्नाद् एव भवति भवति TaiU. 3. 6 (Śāṅ. अन्नमतीत्यन्नादः, दीप्ताग्निर्भवतीत्यर्थः); 1B (used as noun) annāda (eater of food) considered as various entities : i mind (manas) सः ... शर्धो भूत्वा ... मनोऽन्नादं कृत्वा। मनसांन्नादेनान्नमिति य एवं वेद AV. xv. 14. 1; इन्द्रियाणि वात्रं मनोऽन्नादम् SubāU. 14; 1Bii strength (bala) सः ... इन्द्रो भूत्वा ... बलंमन्नादं कृत्वा। बलैनांन्नादेनान्नमिति य एवं वेद AV. xv. 14. 2; 1Biii water (ap) सः वरुणो राजा भूत्वा ... अपोऽन्नादीः अन्नमापोऽन्नादाः SubāU. 14; 1Biv oblation (āhuti) सः ... सोमो राजा भूत्वा ... सुवर्षिर्भिर्हुत आहुतिमन्नादीं कृत्वा। आहुत्यान्नाद्यन्नमिति य एवं वेद AV. xv. 14. 4; MahāBh. ii. 96. 11 (on iii. 2. 1); 1Bv Virāj सः ... विष्णुर्भूत्वा सैषा विराडन्नादीं ChāndoU. iv. 3. 8; 1Bvi medicinal herb (oṣadhi) सः ... AV. xv. 14. 6; 1Bvii call svadhā सः ... ओषधीभिरन्नादीभिरन्नमिति य एवं वेद कृत्वा। स्वधाकारेणांन्नादेनान्नमिति य एवं वेद AV. xv. 14. 7; 1Bviii call svāhā एवं वेद AV. xv. 14. 8; 1Bix call vaśat सः ... वृहस्पतिर्भूत्वा ... वषट्कारमन्नादं कृत्वा। वषट्कारेणांन्नादेनान्नमिति य एवं वेद AV. xv. 14. 10; 1Bxi life-breath (prāṇa) सः ... प्रजापतिर्भूत्वा ... प्राणमन्नादं कृत्वा। प्राणेनांन्नादेनान्नमिति य एवं वेद AV. xv. 14. 11; प्राण एवांन्नादः। प्राणैर्न हौदमन्नाद्यते ŚatBr. XI. ii. 4. 6; अन्नं चराचरं कृत्तमन्नादः प्राण उच्यते

BrĀraUBh. i. 4. 159; 1Bxii prayer (brahman) सः ... परमेष्ठी भूत्वा ... ब्रह्माञ्जदं कृत्वा। ब्रह्मणाञ्जदेनाञ्जमिति च एवं वेदं AV. xv. 14. 12; 1Bxiii body (śarīra) प्राणो वा अञ्जम्। शरीरमञ्जदम् TaiĀ. ix. 7.1 (747.5); TaiU. 3.7; 1Bxiv light (jyotiḥ) आग्रे वा अञ्जम्। ज्योतिरञ्जदम् TaiĀ. ix. 8.1 (747.13); TaiU. 3.8; SubāU. 14; 1Bxv sky (ākāśa) पृथिवी वा अञ्जम्। आकाशोऽञ्जदः TaiĀ. ix. 9.1 (748.2); TaiU. 3.9; SubāU. 14; 1Bxvi wind (vāyu) ज्योतिर्वान्नं वायुरञ्जदः SubāU. 14; 1Bxvii organ(s) (indriya) आकाशो वाय्वग्निश्चक्षुरश्चक्षुरञ्जदः SubāU. 14; 1Bxviii intellect (buddhi) मनो वाञ्जं बुद्धिरञ्जदः SubāU. 14; 1Bxix non-manifest (avyakta) बुद्धिर्वाञ्जमव्यक्तमञ्जदम् Subā. 14 1Bxx imperishable (akṣara) अव्यक्तं वाय्वमक्षरमञ्जदम् SubāU. 14; 1Bxxi Death (mrtyu) अक्षरं वाञ्जं मृत्युरञ्जदः SubāU. 14; 1C who eats food (as oblation) उपस्थं ते देव्यदितेऽग्निमञ्जदमुन्नाद्यायादये TaiS. I. v. 3. 1; MaiS. i. 6. 1 (i. 86. 10); KāthS. 7. 13 (i. 76. 4); 8. 6 (i. 89. 21); KapiKaS. 6. 4 (62. 20); 7. 2 (73. 2); KauśiSū. 70. 6; अग्निर्वै देवानामञ्जदः TaiS. I. vi. 11. 5; KāthS. 10. 6 (i. 131. 8); 13. 12 (i. 194. 6); 32. 1 (iii. 18. 15); MaiU. 6. 10; अन्नयेऽञ्जदायं पुरोडाशमृष्ट्याकफालं निर्वपेत् TaiS. II. ii. 4. 1; MaiS. ii. 1. 10 (ii. 12. 13); BaudhŚS. ii. 123. 3; ऋग्भिरञ्जदः ... यज्ञं दाधारं TaiS. IV. iv. 8. 1; KāthS. 39. 11 (iii. 127. 17); तस्यांस्ते पृथिवि देवयजनि पुष्टेऽग्निमञ्जदमुन्नाद्यायादये VājaS. 3. 5; VājaS. (K.) 3. 1; ŚatBr. II. i. 4. 28; अन्नयेऽञ्जदावाञ्जपतये स्वाहा VājaS. (K.) 3. 2; ŚāṅkhāŚS. ii. 10. 2; NirṇaSi. 249. 20; अन्निरकामयताञ्जदः त्यामिति PañcBr. xiv. 3. 19 (comm. अन्नमत्याता भवेयमिति); वाञ्जजित्यायै संयाजिर्वा। अग्निमञ्जदमुन्नाद्यायं TaiBr. III. vii. 6. 18; आ तु जुहोमि ... अयकाश्चान्नमृष्टेरञ्जदं दीपयामासुः ŚatBr. VI. iii. 3. 19; अञ्जद एनमतिः पूर्वः प्रापत् ŚatBr. XII. v. 2. 11; ŚatBr. (K.) I. i. 4. 25; AitĀ. I. i. 2. 2; BrĀraU. i. 4. 6; ApaŚS. iv. 9. 13; MānŚS. 26. 16; हुत्वा स्यात्वाः सुवेणोपनुहोतग्रिरञ्जदः ... अञ्जदम् ... मयि दधातु स्वाहा KātyŚS. v. 13. 1; (used as noun) (one) who eats food, a form of Prajāpati प्रजापतेस्तनूरनुव्रजति ... अञ्जदा चाञ्जपती च AitBr. 24. 6 (644); KauśiBr. 27. 5 (132. 11); ŚāṅkhāŚS. x. 19. 1; 1D (used as noun) i (one) who eats food (of a guilty person who kills a Brahmin) अञ्जदे धृणहा मायि ... किल्बिषम् VāsiDS. 19. 44; ManuSm. 8. 317 (ManvaVi. तदीयाश्चोक्तः); ManuBh. ii. 205. 29 (on 8. 317); SkandP. i (2). 33. 13; 1Dii (class of (human) beings) which eats food नीललोहितः ... अञ्जदान् पिशितादांश्च आन्यपान् सोमपांस्तथा। ... अपातयामानसुजत् रुद्ररूपान् सुरोत्तमान् VāyuP. i. 10. 47; BrahmandP. i. 9. 73; ii. 7. 370; अञ्जदाः पिशितादाश्च पुरुषादाश्च ते (राक्षसाः) स्मृताः VāyuP. ii. 9. 63; BrahmandP. ii. 8. 69; एषोऽञ्जदानिव क्रव्यान् क्रव्यादानिव शावदान्। ... ज्येष्ठति DvyaśraKā. 11. 107 (comm. मनुष्यान्); 1E who eats cooked food बन्धघातभयानि स्युः पादोरुमस्तकान्तिगैः। अपृथग्यपिपिशिताञ्जदवर्षनोपक्षतग्रहाः BrSār. 86. 67; 2A who eats food, i.e. who experiences the Brahman ब्रह्मवर्चसिनां वसुदान् अभवन् TaiS. VII. iii. 9. 1; स वा एष महानृज आत्मा। अञ्जदो वसुदानः ŚatBr. XIV. vii. 2. 29 = BrĀraU. iv. 4. 24; BrĀraUBh. 656. 16 (on iv. 4. 24); आनन्दो ब्रह्मेति त्वंजानात् ... स य एवं वेद प्रतितिष्ठति। अञ्जवानञ्जदो भवति TaiĀ. ix. 6. 1 (746. 16); ix. 8. 1 (747. 16); ix. 10. 6 (750. 2); TaiU. 3.6; 3.8; ChāndoU. iv. 3.8; अञ्जवानञ्जदो भवति य एतान्येवं विद्वानुद्दिष्टाशरण्युपपत्ते ChāndoU. i. 3.7; दुग्धेऽस्मै वादोहं यो वाचो दोहः। अञ्जवानञ्जदो भवति। य एतामेवश्च सामानुपनिषदं वेद ChāndoU. i. 13.4; स य एवमेतद्व्यन्तरमर्गं प्रोतं वेद। ब्रह्मवर्चस्यञ्जदो भवति ChāndoU. ii. 12. 2; ii. 14. 2; ii. 13. 3; तदेतत्तेजोऽञ्जदमित्युपासीत तेजस्व्यञ्जदो भवति ChāndoU. iii. 13. 1; अहमन्नं सदाञ्जद इति हि ब्रह्मवेदम् PaśBraU. 2. 38; 2B who eats, i.e. consumes the object of enjoyment अञ्जयैव वा परार्थस्य अञ्जदार्थस्य सतोऽनेकात्मकस्य परार्थ्येन हेतुना संयातकृत् TaiUBh. 298. 7 (on 3. 10) c.f. अञ्जदार्थः 3 who seeks food दुःखः ...। एवं पृथ्वादयः पृथ्वीमञ्जदाः स्वर्गमात्मनः BhāgP. iv. 18. 27; 4 the word annāda बहुलधिकारदञ्जदः CāndraVr. on i. 2. 53; अदेर्घातोऽन्नवे सुप्युपपदे विर प्रत्ययो भवति। आममति अमात् ... अन्न इति किम् अञ्जदः KāśiVr. on iii. 2. 68; KātanVr. on iv. 3. 71; JaineVr. 108. 19 (on ii. 2. 60); PrakriKau. ii. 5. 35. 3; SiddhāKau. 497A. 18 (on iii. 2. 68); अञ्जदशब्देन भोक्तृवर्गः (उच्चते) ŚivārkaMaDī. ii. 498. 22 (on iv. 4. 19)

²अञ्जद (annāda) *adj.* A who feeds food तद्विदमन्नमञ्जदमित्येव पृथिवी AitĀ. II. i. 2. 16; योऽन्नं चाञ्जदं च वेद ... भवत्यस्यान्नम् AitĀ. II. iii. 1.5; II. iii. 1.10; विदित्वा चाञ्जमञ्जदं पञ्चप्राणांश्च पाण्डव। यः कुर्यादाहुतीः पञ्च तेनेष्टाः पञ्च वायवः VrGautāSm. 593. 12 (13); B who gives food 'अञ्जदोऽन्नदः Bhām. 572. 20 (on iii. 2. 39); अञ्जमासमन्ताद्दत्ततृतीयञ्जदः VedāntKa. 385.19

(on iii. 2. 38); अञ्जदः - अञ्जदः ŚrūtaPra. ii. 93. 16 (on i. 3. 44); ii. 457. 30 (on iii. 2. 38); अञ्जमासमन्तादत्त इत्यञ्जदः LalitāSaBh. 23. 10 (on 52 +); 142. 4 (on 183)

अञ्जद (annāda) *m.* 1 act of eating food आप्तानम् अञ्जदवसुदानगुणाभ्यां युक्तं यो वेद सः सर्वभूतेष्व्यात्मभूतः अञ्जमिति BrĀraUBh. 656. 19 (on iv. 4. 24); अञ्जदवसुदानाभ्यामविद्योत्थं तु भग्यते (मूलकारणम्) BrĀraUBh. Va. iv. 4. 1309; 2A epithet of Viṣṇu अञ्जमञ्जदः (इति कैरावस्य नाम्नां सहस्रम्) MahāBhā. xiii. 135. 118 = ViṣṇuSa. 124. 118 (Bh. अञ्जमतीति); अञ्जद एव च। तस्यादेनं विदित्वेवं यज्ञं यज्ञेन पूजयेत् VrHārīSm. 10. 18; 2B name of a son of Agni, Arka विविधेस्तु सुतो हर्कस्तस्य चाग्नेः सुता इमे। ... सुरभिर्वसुरञ्जदो प्रविष्टो यः स रुक्मराद। ... इत्येते चान्नयः प्राक्ताः प्रणीदन्तेऽध्वरेव वैBrahmandP. i. 12. 43; 2C name of a son of Kṛṣṇa कृष्णस्त्राणाम् ... अष्टौ महिष्यस्तत्पुत्रान् प्रयुन्मार्दान् गुणानि ... माययाः पुत्राः ... वर्धनोऽञ्जद एव चBhāgP. x. 61. 16; 2D epithet of Gaṇeśa विपश्चिद्वरदो नादोऽञ्जदभिर्ब्रह्मलोकः (इति वैनायकं नाम्नां सहस्रम्) GaṇeP. i. 46. 22; 3 name of a fire (worshipped at the completion of vow), NānārthāSār. ii. 50. 42.

अञ्जदतम (annāda-tama) *adj.* best among the food-eaters अञ्जदतमो भवति यदन्वाहार्यपचनः AitBr. 32. 11; शुको ह्रैवं वृक्षमधिरोहति स उ ... अञ्जदतमः AitĀ. I. ii. 4. 11.

अञ्जदत्व (annāda-tva) *n.* the state of being one who eats food अस्तङ्गमतीव अतोऽञ्जदत्वेनापि गुणेन वाय्वादय उपान्याः VedāntKa. 127.1 (ani.f. 27); इह तु तदञ्जदत्वम् ... यत्किंचिदात्मतां गतेनापि प्राप्यते ŚivārkaMaDī. i. 386. 29 (on i. 2. 25)

अञ्जदत्वफल (annādatva-phala) *n.* fruit in the form of being one who eats food 'सर्वेषु लोकेषु' इत्यादिनोक्तमञ्जदत्वफलं ब्रह्मोपासनवाच्युपपद्यते ŚivārkaMaDī. i. 386. 28 (on i. 2. 25)

अञ्जदत्वलक्षण (annādatva-lakṣaṇa) *adj.* characterised by the state of being one who eats food इमानि ... पञ्च ... महाभूतानि अञ्जदत्वलक्षणानि AitUBh. 292. 6 (on 5. 3)

अञ्जदत्वादि (annādatvādi) *adj.* the state of being one who eats food etc. पुत्रगतपूतत्वादिकं पितुरमिलपितमेव ... अञ्जदत्वादिहीनस्य कर्मस्वशक्तत्वात् ... वृत्त्याभाय MayūMāli. 392. 10 (on iv. 3. 17)

अञ्जदान (annādāna) *adj.* [-i] which eats food (त्वाष्टस्य) तस्य त्रीणि मुखान्यासुः सोमपानमेकं सुरापानमेकमञ्जदानमेकम् JaimiBr. 2. 153; (used as noun) (that) which eats food विश्वरूपे वै त्वाष्टः पुरोहितो देवानामासीत् ... तस्य त्रीणि शीपाण्यांसन्तोमपानं सुरापानमञ्जदानम् TaiS. II. v. 1. 1; सैपाञ्जदानी विराट्छब्दाच्चा PrakaVi. 147. 21.

अञ्जदान (annādāna) *n.* act of eating of food अयम् ... संवकः ... वैदिकाचारानन्दकः। क्रमादशगुणाष्ट्यनुमेषामञ्जदानं भवत्BrahmandP. iii. 8. 45; यदपि प्राणनाञ्जदानं तदपि प्राणस्य प्रतिष्ठाधमेव BrĀraUBh. 59. 14 (on i. 3. 17)

अञ्जदानपर (annādāna-para) *adj.* intended to convey one who eats food (संन्यासी कुटीचकः) एकञ्जदानपरः SaṁnyāU. 2. 13.

अञ्जदानरूप (annādāna-rūpa) *adj.* of the nature of eating of food अञ्जदानरूपं फलं च सर्वत्रोपपन्नमित्यभिप्रायः ŚrūtaPra. iB. 340. 21 (on i. 2. 25)

अञ्जदानादि (annādānādi) *adj.* act of eating food etc. (वाक्यार्थः ... भोजनं च) प्रत्येकपरिसमाप्त्या संपद्यते। अञ्जदानादिरूपत्वात् नृतिफलत्वाच्च भोजनस्य Pradī. i. 169A. 2 (on i. 1. 1)

अञ्जदवत् (annāda-val) *adv.* like one who eats food अकतुरंगि फलाप-भोगोऽञ्जदवत् इति GoviBh. 117. 8 (on ii. 2. 6)

अञ्जदादि (annādādi) *adj.* who eats or partakes of food etc. (अञ्जदे धृणहा मायि ... किल्बिषम्) अञ्जदादियु सर्वैष्वन्यत्र विपरिस्तौति न बुद्धिः ManuBh. ii. 206. 6 (on 8. 317); किल्बिषमित्यञ्जदादिभिः प्रत्येकं संबध्यते ViraMi. (Āhnikā.) 509. 14.

¹अञ्जदान (annādāna) *n.* A non-giving of food (शङ्खः) योऽनन्दनेऽपि नदति (v.J. योऽञ्जदाने विनदति) स ननादाधिकं तदा MahāBhā. ii. App. I(33). 11; अञ्जदानात् परा पीडा जायते क्षुत्समुद्भवः SkandP. vi. 103. 71; B non-giving of food (as offering) अञ्जदानाञ्जायते वै पिशाचः। अञ्जदाने चानुभूतो कयां वश्ये SkandP. ii (7). 7. 26.

²अञ्जदान (annādāna) *n.* act of taking food अञ्जदानादिरूपां च सर्वे तृप्तिफलं भुजिम्। प्रत्येकं प्रतिपद्यते VākyaPa. 2. 380.

अञ्जदाय (annādāya) *gr.* expression annādāya अञ्जदायति च कृतं व्यत्ययश्चन्दसि Vār. 9 on P. iii. 2. 1; MahāBh. ii. 96. 10 (on iii. 2. 1)

अन्नादि (annādi) *adj.* 1A food in general or victuals etc. II (division of) food in general etc. B cooked food etc. C food (as offering) etc. D food-grain etc. E food (as remnant or discharge) etc. F raw food etc. G enjoyable object etc. 2 earth etc. 3A (vesture made of) food etc. B (vesture made of) food etc. (as Brahman) 4 food etc. (devoid of consciousness, vegetables) 5 the word annādi 1A food in general or victuals etc. प्राणाः ... कलौ त्वत्रादिपु स्थिताः ParāSm. 1.32; अन्नादीनां तनुनां च सृजनं त्यजनं तथा Vāyup. i. 1.53; पोष्यवर्गार्थमन्नादि याचयेत् यथोचितम् ĀgādhyaSūBh. 1.73; भोज्यमन्नादि कृतमकृतं वा JayaMa. 325. 16 (on 6. 3). फलत्वेन तदानीमनुभूयमानाग्रह-रोगतादिव्यतिरेकेण BrahmsūBh. (Rā.) 131. 10 (on i. 1. 1); मिश्रमन्निष्टसंभिन्नं पुत्रपश्चान्नादि ... कर्मणः फलम् GītāBh. (Rā.) 664. 6 (on 18. 12); आशितं भवमन्नादि तृप्तिस्स्यादशितं भवः Vaija. 279. 25; आशितं भवः। अन्नादी तृप्ती च AnekāSam. 5. 47; (उपपातकम् ... अपण्यानां च विक्रयः) अपण्यानामन्नादीनाम् ManvaVi. 1374. 18 (on 11. 62); (उपगृह्यासदम् ... यायात्) आसदं शत्रुदेशवस्थानायात्रादि RājNīRa. 34. 11; मनुष्यजातीयानामन्नादी रागः ... मृगजातीयानां तृणादी Upask. 277. 6 (on vi. 2. 13); ब्रह्मणोऽन्नादिभ्यो भेदश्चयान्नादिकं ब्रह्म न भवति ŚivārkaMaDī. i. 88. 6 (on i. 1. 1); उपवासादिना क्षीणं हि दुःख्यादितत्त्वमन्नादिभिः समन्येन समनुगतेन पुनरुपचीयते SāmkhyaPrāBh. 61. 7 (on 1. 131); अन्नादीनां संविभागे यथाशक्ति तपस्विषु। मनोवाक्यायशुद्धया यः स्थानं पद्मदशं हि तत् TriṣaSaPuC. i. 1. 897; शातातपवाक्यादन्नादीनां न देवतापूजाधारत्वम् ... देवतात्वेन पूज्यत्वं सिध्यति ViraMi. (Āhnika.) 382. 13; 1B cooked food etc. रामः ... पूज्यायास ... हिरण्यरत्न-वस्त्राधोगेजान्नादिभिस्तथा BrahmandP. ii. 47. 55; प्रादुष्योऽन्नादि भुञ्जते सूर्याभिमुख एव वा SaurP. 17. 17; (पूतेषु ... ग्रसिष्णु प्रपविष्णु) अन्नादीनां भीतिकानां ग्रसिष्णु GītāBh. (Rā.) 581. 19 (on 13. 16); केनेयं स्वादुतात्रादेरित्यपृच्छस्त गङ्करः। प्राधान्याल्लवणेनेति तेनोच्ये सुहृदा तदा KathāSāSāg. x. 5. 41; कल्यं वः स्याद् यदन्नादि, तद् दास्यामि प्रसीदत TriṣaSaPuC. i. 1. 62; i. 1. 849; जगत्पतिः। आदत्तेऽन्नादि तन्मुखा भवन्ती न हि जानते TriṣaSaPuC. i. 3. 317; i. 6. 192; लब्धं कर्तव्यदन्नादि पुत्रस्य न पिता ददौ TriṣaSaPuC. iii. 1. 28; यदायाशित्यान्नादि ... तद्विभक्त्योपाददेरि महानसनियोगिनः PariPar. 11. 105; काष्ठादिहारिभिः दत्तेनान्नादिनावश्यं पारयिष्यामि नान्यथा PāṇḍaC. 18. 166; सापि ... गुरोरेकितं रुचितं च तत्तदन्नादि संपादितवती ViraMi. 68. 13; दानानि ... अन्नादीन्यपि पात्रेभ्यो दातव्यानि विपश्चिता KumāPraPra. 76. 19; भूयस्तां निजकुरुमुख्यवसतुर्देवायैः समुचितचारुभाजनेषु। अन्नादीन्यभिलषितानि यानि तानि स्वच्छन्दं सुरभिनुमदुदहस्त्वम् Nārāy. iv. 18. 6; 1C food (as offering) etc. काक्येनखरादिभिः। एवमादिभिरन्यैश्च सृष्ट्येष्टेऽन्नादी निवेदिते। पूर्ववच्छान्तिरेव स्यात् PāraS. 19. 24; पुष्यं प्राणापत्यं तथात्रादि ... एभिस्तु पूजितः ... विष्णुः प्रसीदति PadmP. iv. 84. 60; लिप्येनान्नादिना स्वगदिः सिद्धौ सत्यां मध्ये की वा स्यात् MugdhaBo. 25. 6 (144. 10); PrakriKau. ii. 449. 2; SiddhāKau. 472A. 8 (on iii. 3. 7); ब्रह्मविद्यानोति परम् ... न च वेतनादिरूपेण फलम्। अन्नादीयमानत्वात् TattvPrākā. 195B. 2 (on iii. 4. 44); ब्रह्मार्पितेऽन्नादी सृष्टदोषो न विद्यते MahNirvāt. 6. 198; आनयन्तु ...। अन्नादीनां च संभारान् शक्रेऽथ यथाक्रमम् BallāC. 101. 11; अन्नादीनां तु देवतार्चनायां नाधिकरणत्वं शिष्टाचारविरोधात् किंतु पूजार्थत्वमेव देवताधारत्वकीर्तनम् ViraMi. (Pūjā.) 8. 15; अग्निहोत्रं होमसाधनं यत्रादि न तु कर्मनामधेयम् BālamBha. iii. 88. 11 (on 3. 45); होमद्रव्याणि ... अन्न(त्रा)दितिल्लपण्डुलानं निष्कामानाम् NityoNi. 70. 17; 1D food-grain etc. (राजप्रदेयानि) अन्नादीनि तु धान्यादेः पष्ठाष्टमभागादिः ManuBh. ii. 37. 12 (on 7. 118); अतीतवृष्टिविषयकज्ञानोत्पत्ती तत्कार्यस्येदानींतनस्य सत एवाग्नादेः ... विद्यमानत्वात् (ज्ञानादिकारणत्वम्) VedāntRaMañ. 1. 4 (66. 23); 1E food (as remnant or discharge) etc. दन्तसक्तं दन्तलग्नमन्नादि SmṛtiCan. ii. 266. 18; दन्तत्यक्तमन्नादि स्वतश्च्युतं त्यक्त्वा ततः त्यागमात्रेण शुचिर्भवति ViraMi. 271. 14 (on 1. 195); 1F raw food etc. पक्षशब्देनान्नादिव्यतिरिक्तं भक्ष्यादिकर्मभिरेतं पक्षात्रे दोषश्रवणात् SmṛtiCan. vi. 73. 1; 1G food (as Brahman) etc., अन्नादीनां ब्रह्मत्वेनोपासनात् BrahmsūBh. (Śrī.) i. 209. 6 (on i. 1. 13); अन्नादिषु ब्रह्मबुद्ध्यवतारणेन तस्य ब्रह्मत्वावधारणात् ŚivārkaMaDī. i. 210. 9 (on i. 1. 13); 1G enjoyable object etc. (संविभागिता ... धर्मः साधारणः) संविभागिता भोग्यस्यान्नादेर्यथा हि विभक्त्यं प्रतिपादनम् ViraMi. (Paribhāṣā.) 33. 6; 2 earth etc. आह अन्नादिकार्यकारणपरंपरयापि जगतो मूलं सहिदश्रिषुः ChāndoUBh. 378. 2 (on vi. 8. 3); यानि तावच्छुक्तिकादिषु रजतादिसद्भावे श्रुतिपुराणसूत्राणि पठितानि तानि तेजोऽब्रह्मादीनां मिश्रतामभिदधति NyāySu. (Ja.) 52B. 4 (on i. 1. 1); 3A (vesture made of) food etc. अन्नादीनां च प्रादुर्भवेव BrahmsūBh. (Ma.) 6A. 8 (on i. 1. 13); TattvPrākā. 17A. 11 (on i. 1. 13); यदन्नादिभिः पक्षभिः कोशजालैः ... शिरःपक्षपुच्छालकैरन्तरन्तः। निगूढे महायोगपीठे निषण्णं पुरारेयान्तपुरं

नैमि नित्यम् DevīBhuSt. 2; अन्यकृतस्यान्नादेरुपभोगो राज्ञो भवति SāmkhyaPrāBh. 51. 28 (on 1. 105); 3B (Vesture made of) food etc. as Brahman BrahmsūBh. (Śrī.) i. 209. 6 (on i. 1. 13); अन्नादिषु अन्नादीनां ब्रह्मत्वेनोपासनात् BrahmsūBh. (Śrī.) i. 210. 9 (on i. 1. 13); ब्रह्मबुद्ध्यवतारणेन तस्य ब्रह्मत्वावधारणात् ŚivārkaMaDī. i. 210. 9 (on i. 1. 13); 4 food etc. (devoid of consciousness, vegetable) सूरिर्वाच्ये ... अकृता-कारितचित्तमन्नाद्युपकरोति नः TriṣaSaPuC. i. 1. 135; अन्नादि भरतेधर। आचार्यकर्महंतं जातु यतीनां न हि कल्पते TriṣaSaPuC. i. 6. 200; 5 the word annādi तद्भावमाधित्यात् तेजःप्रभृतिष्यात्मतया ब्रह्मभावमाधित्वेन तेजोऽब्रह्मादिशब्दानां वाचकभावस्य VedāntDī. 121. 6 (on iii. 3. 17); अन्नादिशब्देर्भगवानेको मुख्यतयोदितः AnuVyā. 10A. 3 (on i. 1. 6); न चात्रमयादिशब्दा अन्नादिशब्दपर्यायाः NyāySu. (Ja.) 132A. 8 (on i. 1. 6); द्वारत्वं चात्रादिशब्दोदितानां शरीरादीनाम् NyāySu. (Ja.) 142B. 2 (on i. 1. 6)

अन्नादि (annādi) *m.* [Loc.] at the beginning of (partaking of) food युज्यादनमन्नादी मध्येऽन्ते कवलान्तरे AṣṭāHr. i. 13. 37.

अन्नादिक (annādi-ka) *adj.* A food etc., victuals etc. प्रासादानामपन्नं तु स्वयं शिल्पिकरातु वै। यत्फलं लभते कर्ता हेमस्मान्नादिकं हि तत् Pauṣk. 43. 127; न देहेन विना धर्मो न देहोऽन्नादिकं विना TriṣaSaPuC. i. 1. 185; परात् परार्थं सार्थं वा स लेभेऽन्नादिकं न वा TriṣaSaPuC. ii. 1. 290; आदेशा इदमन्नादिकमपुष्पं भवत्वित्येवमादयो निर्देशाः SmṛtiCan. v. 299. 1; 'अन्नं ब्रह्मे'त्यादेरपि श्रवणात् किमन्नादिकं मुमुक्षुवेद्यत्वाभिहितं ब्रह्म जीवो वेति संदेहः ŚivārkaMaDī. i. 88. 4 (on i. 1. 1); अन्नाद्यमन्नादिकम् ViraMi. (Āhnika.) 510. 3; B cooked food etc. लवणं विना। अन्नादिकं ततो दत्त्वा मालाधराय भूमजे PadmP. iii. 11. 82; (असंभोज्याः) अन्नादिकं नैते भोजयितव्याः (पातकिनः) ManvaMu. 408. 16 (on 9. 238); C food (as offering) etc. (श्राद्धार्थम्) पाकादिनान्नादिकं निष्पादयेत् SmṛtiCan. v. 202. 7; सर्वप्रकारकमन्नादिकम् ... दर्भोपरि निक्षिपेत् ManvaMu. 134. 18 (on 3. 244); श्राद्धिकं श्राद्धसंयन्त्रि अन्नादिकं भुक्त्वा परिगृह्य वा स्थितस्य धुनिशमनध्यायः ViraMi. 230. 14 (on 1. 146); D enjoyable object etc. अन्नादिकं भोग्यं हृष्टा भोक्तुं सत्यत्वे प्रमाणान्तरमपेक्षते ViṣṇuTaNi. 16A. 9; सम्यक् वृत्त्युपयोग्यधिकधनवैमुख्ये प्रगृह्णन् धनान्नादिकं भुञ्जानो यात्रं नैनसा पापेन लिप्यते ViraMi. 817. 17 (on 3. 41); E food-grain etc. (बहुपाक्यः) बहु पाक्यं पक्ष्यमन्नादिकमस्य गृहेषु ... अस्ति ŚivārkaMaDī. i. 88. 6 (on i. 1. 1)

अन्नादिकाङ्क्षिन् (annādi-kāṅkṣin) *adj.* desiring food etc. सूचिता बहवोऽनेन विप्रा अन्नादिकाङ्क्षिणः। ... सूचीमुखभिधो मतः PadmP. v. 27. 24.

अन्नादिकारणत्व (annādikāraṇa-tva) *n.* the state of being the cause of the object of enjoyment etc. सर्वज्ञशब्दाव्यस्य ब्रह्मशब्दनिर्दिष्टपुरुषस्य चात्रादिकारणत्वतदुपयोगिसार्वज्ञ्यादिगुणयोगेनानन्यत्वात् निमित्तोपादानभेदो विध्यस्तः ŚrūtaPra. iB. 336. 11 (on i. 2. 23)

अन्नादिकीटक (annādi-kīṭaka) *adj.* consisting of insects eating food काले कलौ चले चित्ते देहे चात्रादिकीटके। एतद्विन्नं यदद्यापि जिनस्त्वधराः नराः YaśasCam. ii. 405. 23.

अन्नादिगुण (annādi-guṇa) *m.* quality of food (as offering) etc. (श्राद्धे) ब्राह्मणाः ... अन्नादिगुणान् न द्वेषुः ManvaMu. 133. 10 (on 3. 236)

अन्नादिग्रहण (annādi-grahana) *n.* inclusion of food etc. 'रसादि' इति, आदिशब्देन अन्नादिग्रहणम् Bhāsk. ii. 273. 21 (on iii. 2. 19)

अन्नादिज (annādi-ja) *adj.* produced, i.e. existing in the food-grain etc. हिसायाम् ... अन्नादिजानां सत्त्वानां रसजानां च ... घृतप्राशो विशोधनम् MatsyaP. 227. 38.

अन्नादितमा (annādi-tamā) *adj.* (f.) (forefinger) which eats the food most अन्नं वै विराट् तस्मादिद्युसासामन्नादितमा ŚatBr. XII. ii. 4. 5.

अन्नादितौल्य (annādi-taulya) *n.* [Inst.] by weight of food-grain etc. तुलकोशः अन्नादितौल्येन तत्समर्थासमर्कधनम् ViraMi. (Lakṣaṇa.) 209. 20.

अन्नादित्य (annāditya) *m.* 1 food and the Sun सदिति प्राणः, सौत्यग्रम्, अन्नादित्यवाक्ययोस्सर्वाणिभूतानीत्यस्यावश्यं संकोचनीयत्वेन तस्मात्पाठद्वयापि संकोचस्य word anna (food) and āditya (Sun) अन्नादित्यसंनिधानात् प्राणस्याब्रह्मत्वम् ŚivārkaMaDī. i. 269. 11 (on i. 1. 23); i. 270. 19 (on i. 1. 23); 2 the BrahmsūBh. (Śaṅ.) 72. 15 (on i. 1. 23); अन्नादित्यसंनिधानात् प्राणस्याब्रह्मत्वम् स्वावाक्यस्थलिङ्गं प्रबलम् VedāntKa. 121. 15 (on i. 1. 22)

अन्नादित्व (annādi-tva) *n.* the state of being one who eats food (दशं सत्तत्सत्कृतम् ... सैषा विराड्ब्रह्मादीं दशसंख्यावत्त्वात् ... कृतत्वं संपादितम्, तत्संपादनेन चात्रादित्वं संपादितम्, कृतस्यान्नादित्वेन प्रसिद्धेः ... ते दश पदार्थाः।

कृतत्वेनान्नादित्वविशिष्टः संख्यासामान्यात् विराट्छब्दाच्चाः। दशासरा हि विराट् प्रसिद्धा PrakaVi. 147. 21.

अन्नादिदर्शन (annādi-darśana) *adj.* exemplified by food etc. शुक्लादिकं भवेद्युष्मं रसमन्नादिदर्शनम् AgniP. 61. 22.

अन्नादिदर्शन (annādi-darśana) *n.* sight of food (as offering) etc. (था तु दृष्टिनिपातेन) शुनोऽन्नादिदर्शनं निपिष्टमपि दोषपुस्त्यज्ञापनाय पुनरभिहितम् ManvaMu. 134. 2 (on 3. 241)

अन्नादिदान (annādi-dāna) *n.* gift of food etc. लोकयात्रा गृहगतानामन्नादिदानावर्जनमायन्त्रणनिमन्त्रणादि ManuBh. ii. 249. 9 (on 9. 27); अन्नादिदानं विप्रैश्चो न प्रदत्तं द्विजोदितम् PadmP. ii. 97. 16.

अन्नादिदानसत्र (annādidāna-satra) *n.* alms-house for gift of cooked food etc. तारावलोकः सोऽन्नादिदानसत्राण्यकारयत् KathāSāSāg. xvi. 3. 29.

अन्नादिदायिन् (annādi-dāyin) *adj.* (used as noun) (one) who gives food etc. उपासते ये गृहस्थाः परपाकमदुद्धयः। तेन ते प्रेत्य पशुतां ब्रजन्त्यन्नादिदायिनाम् ManuSm. 3. 104.

अन्नादिदृष्टार्थ (annādi-dṛṣṭārtha) *adj.* which has known purpose such as food वृष्ट्यन्नादिदृष्टार्थानि च सर्वाण्युपासनानि यत्पुनःपादकतया तत्तदपेक्षायामनुष्ठेयानि NyāyPari. 512. 7.

अन्नादिदेय (annādi-deya) *n.* gift as food etc. (गोभूतिलहिरण्यादि दातव्यम्) अदिशब्देन शास्त्रान्तोक्तमन्नादिदेयं संगृह्णाति Aparā. 285. 14 (on 1. 201)

अन्नादिद्वार (annādi-dvār) *f.* [Inst.] through food etc. (ककाररूपा) उदकनिष्ठमन्नादिद्वारा जगत्संजीवनेहेतुत्वमपि ककारस्य विद्याग्रिमवर्णतयास्तीति तदूपा LalitāTriBh. 253. 10 (on 1)

अन्नादिद्वार (annādi-dvāra) *n.* [Inst.] through body etc. अन्नं शरीरम् ... यदेवंलक्षणं ब्रह्म तदन्नादिद्वारेण प्रतिपद्यस्वत्यर्थः TaiUBh. 283. 17 (on 3.1)

अन्नादिन् (annādin) *adj.* [f.-i] who eats food भक्षणे वर्ततेति तस्यैवैकान्नादी भवेद्वर्तते ManuSm. 2. 188; SaurP. 17.15; सैषा विराट् दशसंख्या सती अन्नं च अन्नादी अन्नादिनी च ChāndoUBh. 218. 11 (on iv. 3. 8); सोऽदन् अन्नादी सर्वेषु लोकेषु ... अन्नमिति ChāndoUBh. 324. 5 (on v. 18. 1); (used as noun) (one) who eats food कृतत्वादन्नादिनीकृते ह्यन्नभूता दशसंख्यान्भूता VedāntKa. 126. 26 (on i. 1. 27)

अन्नादिनिगरण (annādi-nigaraṇa) *n.* act of swallowing food etc. अभक्ष्यभक्षणादी ... यद्यपि 'भक्ष्य'मन्नादिनिगरणपर्यन्तं तथापि मानसोऽध्यवसायो निपिष्ट एव ManuBh. ii. 443. 4 (on 11. 230)

अन्नादिनिष्पत्तिज्ञान (annādinīṣpatti-jñāna) *n.* title of a section in the Śārngadharaṣpaddhati (lit. knowledge regarding the production of food etc.) अयागन्नादिनिष्पत्तिज्ञानम् ŚārngPa. 2312.

अन्नादिपक्कहव्य (annādi-pakvahavya) *n.* cooked oblation such as rice कृतम् ... क्लीवं त्वादियुगेऽन्नादिपक्कहव्ये NānārthaSār. i. 65. 268.

अन्नादिपरंपरा (annādi-paramparā) *f.* order of earth etc. अन्नादिपरंपरया परमार्थसत्यम् ... सन्मूलमन्विच्छेति पुत्रम् ... पूर्वोक्तं व्यपदिशति ChāndoUBh. 382. 14 (on vi. 8. 6)

अन्नादिपरिणाम (annādi-pariṇāma) *m.* transformation of food etc. धेनुरित्युच्यते विद्या मेघभावमुपागता। पयः क्षरति वर्षाख्यमन्नादिपरिणामवत् AhirBuS. 7. 61.

अन्नादिपर्याय (annādi-paryāya) *m.* name of a sub-section (dealing with food as Brahman etc.) 'प्राणाद्वयेव खल्वि'त्यादि श्रुतेरप्यन्नादिपर्यायगत-वाक्यानामिवायानन्दरूपस्य परब्रह्मणः कारणत्व एव तात्पर्यात् ŚivārkaMaDī. i. 270. 28 (on i. 1. 23)

अन्नादिपर्वत (annādi-parvata) *m.* mountain or heap of cooked rice etc. बहून्नादिपर्वतान्। भक्ष्यभोज्यफलादींश्च सर्वं ब्रह्मासृजत् VāyuP. ii. 44. 75; ददौ ब्रह्मा ऋत्विग्यो दक्षिणाम् ... सरोवराणि दध्याज्यैर्बहून्नादिपर्वतान् AgniP. 114.34.

अन्नादिपाक (annādi-pāka) *m.* digestion of food etc. (वायुं समाश्रित्य वर्तते सर्वजन्तवः) वायुं प्राणमन्नादिपाकप्रहरणादिहेतुम् ManvaVi. 327.1 (on 3.77)

अन्नादिपाचन (annādi-pācana) *n.* digestion of food etc. दग्धे सौं यथापूर्वं मुखे घ्राणादिपाचनम् ... परिचक्षते ŚivaP. vii (2). 38. 25 (596A. 15)

अन्नादिपायसविधि (annādi-pāyasa-vidhi) *m.* preparation of milk dish consisting of rice etc. पक्षाङ्गुलं मण्डलं च अप्यहस्तं च दण्डकम्। अन्नादिपायसविधी दवी यज्ञस्य साधने BhaviP. 343B. 28 (ii (1). 19. 15)

अन्नादिप्रपञ्च (annādi-prapañca) *m.* universe constituted of the enjoyable object etc. अन्नादिप्रपञ्चकारणत्वप्रत्यभिज्ञानाच्च न सर्वज्ञास्वरूपयोर्भेदः ŚrutiPra.

iB. 336. 6 (on i. 2. 23)

अन्नादिप्राचुर्य (annādi-prācūrya) *n.* abundance of fruit etc. लोकाः ... अन्नमयो यज्ञः ... इत्याद्यन्नादिप्राचुर्यं सत्येव प्रयुजते ŚivārkaMaDī. i. 215. 30 (on i. 1. 14)

अन्नादिफल (annādi-phala) *n.* food etc. as fruit न्याय्यं नावाप्त-कामानामन्नादिफलकीर्तनम् TaiUBhāVā. 201. 20 (3); अव्यवसायिनां तु स्वर्गपुत्र-पथश्चादिफलसाधनकर्माधिकृतानां बुद्धयः फलानन्यादनन्ताः GītāBh. (Rā.) 120. 3 (on 2. 41)

अन्नादिफल (annādi-phala) *adj.* having fruit such as food यत्तुलु अन्नादिफलं कर्म जन्मान्तरानुष्ठितं तत्त्वफलोत्पादनाय शरीरमिव वृष्ट्यादिक-नारभते NyāyRa. 688. 20 (on 5 (16). 26)

अन्नादिभक्ष्य (annādi-bhākṣya) *n.* edible item such as food उच्छिष्टनिमित्तं द्रव्यपदमन्नादिभक्ष्यपरम् BālamBha. i. 458. 14 (on 1. 195)

अन्नादिभाजन (annādi-bhājana) *n.* vessel for food etc. श्रेणी काष्ठान्यु-वाहित्यां भवेदन्नादिभाजने AnekāK. 220.

अन्नादिभाव (annādi-bhāva) *m.* existence of food etc. अन्नादिभावामावाभ्यां उपचितत्वापचितत्वं भीतिकत्वे लिङ्गम् PrakaVi. 608. 17.

अन्नादिभूयस्त्व (annādi-bhūyastva) *n.* abundance of food etc. अन्नादिभूयस्त्वेन वैशेष्यादन्नादिवादः VedāntSā. (Rā.) 235. 1 (on ii. 4. 19); BrahmsūBh. (Śrī.) ii. 191. 4 (on ii. 4. 19)

अन्नादिभैक्ष (annādi-bhāikṣa) *n.* food etc. as alms नैष्ठिकः ... यावदात्मनो विप्रयोगस्तावद् गुरुकुले स्थित्यान्नादिभैक्षभोजी भवति VaikhāDS. i. 3. 6.

अन्नादिभोजन (annādi-bhojana) *n.* act of partaking of food etc. विभज्या-न्नादिभोजनम् ... इति धर्मः साधारणा नृणाम् SkandP. ii (9). 20. 21.

अन्नादिभोज्यद्रव्य (annādi-bhojyadravya) *n.* food-stuff such as cooked rice ततः शुद्धकदल्यादिपात्रेषु ... अन्नादिभोज्यद्रव्याणि दत्त्वा ŚivaP. vi. 12. 60 (485B. 11)

अन्नादिमयत्व (annādimaya-tva) *n.* the state of being made of or produced from food etc. मुख्यमेव एषामन्नादिमयत्वम् BrahmsūBh. (Śā.) 498. 6 (on ii. 4. 4); मनआदीनामन्नादिमयत्ववचनमिति गम्यते BrahmsūBh. (Śā.) 498. 10 (on ii. 4. 4); ChāndoUBh. 372. 11 (on vi. 7. 6); भाक्तं गौर्णं प्राणानामन्ना-दिमयत्वम् PrakaVi. 671. 22.

अन्नादिमयवत् (annādimaya-vat) *adv.* like (sheath) made of food etc. अन्नादिमयवत्कार्यं स्यादानन्दमयोऽप्ययम् TaiUBhāVā. 107. 23 (2)

अन्नादिरस (annādi-rasa) *m.* A flavour or taste of food etc. उदर्यमन्नादि-सार्जनक्षमं जाठरम् अन्नादिरसलाभेन ... तृप्ताः समासते TaiUBhāVā. 126. 19 (2); (श्राद्धे विप्रभोजनकाले) अन्नादिरसानां वैगुण्यप्रश्नाऽपि न कार्यः BālamBha. i. 543. 14 (on 1. 249); अन्नादिरसव्यञ्जकवाचकानुतीयान्तादुपसिक्तस्यै प्रत्ययः LaSābdeSe. ii. 286. 4; B chyle of food etc. तैजसस्य विषयो धौमदित्यो-दर्याकरजमेदाद्यनुर्विधः Upask. 219. 2 (on iv. 2. 11)

अन्नादिरूप (annādi-rūpa) *n.* form of the food (as Brahman) etc. अन्नादिरूपविषय एव ... भूयोः प्रश्नः TattvPrakā. 200A. 9 (on iv. 1. 2)

अन्नादिरूप (annādi-rūpa) *adj.* A having the form of (vesture made of) food etc. कोशान्यडेवाहुरन्नादिरूपा ...। संख्यातीता हेमरत्नादिरूपास्तस्येदानीं तेऽभवन् पाण्ड्यभर्तुः ŚivLī. 13. 12; B having the nature of being food etc. (as Brahman) अन्नं ब्रह्मेत्यादिवाक्यानुपासनार्थानीति निश्चयेनान्नादिरूपतया तत्तद्विद्वां निवर्तते ŚivārkaMaDī. i. 96. 29 (on i. 1.1); i. 95. 6 (on i. 1.1); i. 97.11 (on i. 1.1)

अन्नादिरोध (annādi-rodha) *m.* prohibition of (eating) food etc. प्रहारोऽन्ना-दिरोधश्चाहिंसायां परिकीर्तिताः (अतिचाराः) YogSā. 3. 90.

अन्नादिलक्षण (annādi-lakṣaṇa) *adj.* characterized by food etc. यः सत्विता देवो विद्यः प्रचोदयति तस्य प्रसादात् भर्गोऽन्नादिलक्षणं फलं धीमहि BālamBha. i. 92. 20 (on 1. 24½)

अन्नादिलय (annādi-laya) *m.* dissolution of earth etc. अन्नादिलयस्य वैषम्यमुपपादयति VedāntKa. 516. 10 (on iv. 1. 4)

अन्नादिवर्जम् (annādivarjam) *adv.* with exclusion of food etc. अन्नादिकर्जं फलपुष्पमांसमत्स्यादिभिः पूर्णमुखः सदैव। स्याद्दृष्टमात्रोऽभिमतार्थसिद्धयै ... काकः ŚārngPa. 2471.

अन्नादिवाक्य (annādi-vākya) *n.* sentence beginning with the word *anna* प्राचीनेष्वन्नादिवाक्येषु च ... पञ्चमीदर्शनेनात्रापि पञ्चम्यन्ततावगमात् ŚivārkaMaDī. i. 117. 13 (on i. 1. 2)

अन्नविवाद (annādi-vāda) *m.* theory of (the causality of) earth etc. त्रिवृत्करणेन त्रिरूपेऽप्येकस्मिन्नाद्याधिक्यात्तत्र तन्नाद्यादिवादः BrahmsūBh. (Śrī.) i. 214. 563. 7 (on ii. 4. 19); वैशेष्यात् तद्वादः अन्नविभूयस्त्वेन वैशेष्यादन्नविवादः VedāntSā. (Rā.) 235. 1 (on ii. 4. 19); VedāntDī. 140. 2 (on ii. 4. 19)

अन्नविवायु (annādi-vāyu) *m.* wind such as life-breath (prāṇa) उदानाय च व्यानाय भुक्त्या चुल्लकाचरेत्। अमृतापिधानमसीति शरीरेऽन्नविवायवः AgniP. 77. 24.

अन्नविधिकार (annādi-vikāra) *m.* modification of food etc. अन्नमयादीनां यथाअन्नविधिकाररूपत्वं तथानन्दमयः इत्यनन्दविधिकारः BrahmsūBh. (Śrī.) i. 214. 1 (on i. 1. 14); नात्रमयादयः परमात्मा ... परमात्मनोऽन्नविधिकारित्यानुपपत्तेः NyāySu. (Ja.) 130B. 5 (on i. 1. 6); (जीवानाम्) अन्नमयादीनामन्नविधिकारविधानित्वेन जीवत्वात् TatvPrakā. 16B. 9 (on i. 1. 12)

अन्नविधिकारार्थ (annādivikārārtha) *adj.* conveying the modification of food etc. नायमानन्दमयशब्दः प्रचुरानन्दतामभिधत्ते किंतु विकारार्थत्वमेव अन्नविधिकारार्थान्नमयादिशब्दः सह पठितत्वात् TatvPrakā. 17A. 9 (on i. 1. 13)

अन्नविद्विज्ञानान्त (annādi-vijñānānta) *adj.* beginning with food and ending with consciousness 'आनन्ददधेये त्वयधारणम् ... ब्रह्मणि ... अन्नविद्विज्ञानान्तरूपाणां व्यावर्तकम् ŚivārkaMaDī. i. 134. 27 (on i. 1. 2)

अन्नविद्विज्ञेयत्वम् (annādiviśeṣātman) *adj.* of the nature of particular form of food etc. या हि ब्रह्मविद्यया आत्मप्राप्तिरुपदिश्यते सा अविद्याकृतस्यान्नविद्विज्ञेयत्वम्: आत्मत्वेनाध्यारोपितस्य अनात्मनः अपोहार्यं TaiUBh. 274. 14 (on 2. 8)

अन्नविद्विषय (annādi-viṣaya) *m.* object (of enjoyment) such as food भावाः ... अन्नविद्विषयभोगनिमित्ता जायन्ते SāhkhyaKāBh. 25. 26 (on 43)

अन्नविद्विषय (annādi-viṣaya) *adj.* [f.-ā] i referring to food etc. (as Brahman) अन्नविद्विषयाणि चोपासनानुक्तानि TaiUBh. 282. 9. (on 3. 1); ii referring to food etc. (जननेऽप्येवमेव स्यान्निपुणां शुद्धिनिष्ठताम्) निपुणां सर्वप्रकारामन्नविद्विषयामपि ManvaVi. 626. 21 (on 5. 61)

अन्नविद्विष्या (annādi-viṣṭhā) *f.* excrement of food etc. (श्वा) अन्नविद्विष्यान्-वगोमयानि न वा विधुन्वन् वदने सदैव ... मनोरथं पूरयते ध्रुवश्च ŚārngPa. 2607; 2663.

अन्नविद्विसर्ग (annādi-visarga) *m.* gift of food (as offering) etc. अपराहः ... सृष्टिः ... श्राद्धकर्मसु संपदः सृष्टिरकार्पण्येनान्नविद्विसर्गः ManvaMu. 136. 28 (on 3. 255)

अन्नविद्वैगुण्य (annādi-vaigunya) *n.* deficiency or lack of food, i.e. fodder etc. यस्य जीवधनं यावत्स तावत्त्वयपीक्षताम्। अन्यथाअन्नविद्वैगुण्यात्तदुःखे पापभागवेत् VyāsaCam. i. 492. 2.

अन्नविद्विश्रुति (annādi-śruti) *f.* act of hearing, i.e. Vedic statement referring to food (as Brahman) etc. अहं ब्रह्मास्मि ... ब्रह्मानं ब्रह्मेत्यादिश्रुतय एव तात्त्विका भेदपराः न त्वत्रादिश्रुतयः ŚivārkaMaDī. i. 90. 9 (on i. 1. 1)

अन्नविद्विसर्ग (annādi-saṁsarga) *m.* contact with food etc. (सूतेके शीचे वा) कुर्यान्नान्नविद्विसर्गम् BrParāSm. 8. 8; संयोगभेकशय्यामन्नविद्विसर्गश्च (महापातकम्) ManvaVi. 1369. 24 (on 11. 54)

अन्नविद्विसत्पति (annādi-satpati) *m.* lord of food etc. अन्नविद्विं च नैवेद्यं गृह्णाणाद्विसत्पते AgniP. 175. 55.

अन्नविद्विसत्रशील (annādisatra-śīla) *adj.* disposed to distribution of food etc. (in alms) (कपिला सत्री ... महोदधिः दृष्टमात्रा पुनन्त्येते) सत्री कृतसत्रयागः। अन्नविद्विसत्रशील इति केचित् ViraMi. (Āhnikā.) 150. 3.

अन्नविद्विसम (annādi-sama) *adj.* similar or equal to food etc. आत्मानुकृत्याद-अन्नविद्विसमश्चेदमुनात्र कः PañcDa. 12. 24.

अन्नविद्विसमुदाचार (annādi-samudācāra) *m.* hospitality with food etc. अन्नविद्विसमुदाचारः ... दिवसे दिवसे तस्य वर्धते न तु हीयते MahāBhā. iii. 289. 4.

अन्नविद्विसमृद्धि (annādi-samṛddhi) *f.* abundance of food etc. सुखप्रदं भवद्देशं श्रुत्यान्नविद्विसमृद्धिः। आगतान् ... रक्षास्मान्विस्तान्धुधा RājTa. (Śrī.) 1(7). 32.

अन्नविद्विसंपाचन (annādi-sampācana) *n.* act of cooking or preparation of food etc. हीनादिरससंयोगाद्विद्विसंपाचनं कल ŚukraNī. 4 (3). 72.

अन्नविद्विसुसमृद्ध (annādi-susamṛddha) *adj.* abundantly rich in food etc. अन्नविद्विसुसमृद्धानि कार्यन्तां शरणानि BallāC. 101. 18.

अन्नविद्विसेवन (annādi-sevana) *n.* consumption of food etc. अन्नविद्विसेवनस्य प्रजापशूत्पत्तिस्कारणत्वापिधानात्कृन्महा NyāySu. (So.) 60. 10 (on i. 2. 10)

अन्नविद्विस्पर्श (annādi-sparsa) *m.* [Inst.] by way of touch of, i.e. contact with food etc. (श्राद्धं हन्ति ... स्पर्शेनावरवर्णनः) (शूद्रः) असावन्नविद्विस्पर्शेन द्विजातिश्राद्धं निष्फल्यति ManvaMu. 134. 4 (on 3. 241)

अन्नविद्विहेतु (annādi-hetu) *m.* [Abi.] with the purpose of getting food etc. भुक्तं भुज्यमानं भोक्ष्यमाणं प्रतिवद्धफलं चेति विविधं कर्म। तत्र पूर्वकृतं पश्चाच्च वृष्ट्यन्नादिहेतोः कृतं प्रतिवद्धफलं कर्मस्ति ŚrutaPra. ii. 589. 18 (on iv. 1. 17)

अन्नाद्य (annādya) *n.* [Debru. 824, 828] 1A act of eating food B enjoyment of food 2Ai food in general, proper food, victuals (for nourishment) ii food (as offering or oblation) iii food-grain B eatable food, i.e. consumable item C chyle 3 vessel containing food 4 abundance of food 5 particular type of medicinal plant 6 the word expression annādya 1A act of eating food अन्नं चान्नाद्यं च ...। तानि सर्वाण्यपि क्रामन्ति ब्रह्मगुर्वीश्वददानस्य AV. xii. 5. 10: तमिदं निर्गम्य ... अन्नं चान्नाद्यं च। य एतं देवमकुर्वन् वेदं AV. xiii. 4. 14: अन्नाद्येन यशस्तु ... महः सह इति त्वोपांस्ते वृषम् AV. xiii. 4. 49: ऐनुमन्नं गच्छत्येनमन्नाद्यं गच्छति य एवं वेद AV. xv. 7. 5: xv. 8. 2: अन्नस्य चान्नाद्यस्य च प्रियं धाम भवति य एवं वेद AV. xv. 8. 3: उपस्थे ते देव्यदितेऽग्निमन्नादमुन्नाद्यायादये TaiS. I. v. 3. 1; KāthS. 7. 13 (i. 75. 8); VājaS. 3. 5: अन्नाद्यमात्मन्त्येते दब्धिरस्यदब्धौ भूयासम् TaiS. I. vi. 11. 6: अर्कवते भूत एवान्नाद्यं प्रतितिष्ठति TaiS. II. ii. 7. 3: दशोत्तरा विराडन्नं विराड् विराज्यवान्नाद्यं प्रतितिष्ठति TaiS. III. iii. 5. 5; V. ii. 3. 7; V. iii. 3. 3; V. iv. 6. 4; V. vi. 10. 3; KāthS. 20. 1 (ii. 19. 15); 21. 10 (ii. 50. 1); 23. 8 (ii. 84. 16); 24. 2 (ii. 91. 13); 36. 2 (iii. 70. 5); PañcBr. iii. 13. 3: अवरुन्धे सोमं नान्नाद्यम् TaiS. III. iv. 3. 3: ब्रह्मणो भूत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्धत्त्येधत्तेऽन्तर्धत्तान्नाद्यादित्याहुः TaiS. V. iv. 4. 4; V. iv. 4. 5: कामयते प्राणानस्य अन्नाद्यं विच्छिन्नाम् इति विग्रहन्तस्य जुहुयात् TaiS. V. iv. 8. 1; V. iv. 8. 2: द्वादश सप्तदशा भवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या TaiS. VII. iv. 7. 2; VII. iv. 8. 3: प्रजापतिः ... मनुष्या अन्नाद्यमस्मा अवरुद्ध्ये वर्षं MaiS. i. 6. 5 (i. 94. 3): श्राव्यमेवेतेनान्नाद्यमवरुद्ध्ये MaiS. i. 10. 6 (i. 146. 15); i. 10. 12. (i. 152. 10): तस्माद्वा एतस्यान्मन्नाद्यम् MaiS. iii. 6. 7 (iii. 69. 11); KauśiSū. 20. 19: यत्पावकवती भवन्त्यन्नाद्याय कस्य अपिन्धिरयानाय भवति KāthS. 21. 7 (ii. 46. 6); सरस्वत्यै भैषज्येन वीर्यायान्नाद्यायामिषिधामि VājaS. 20. 3; 3. 63 (Mahādhara अन्नभक्षणाय): यदुनयं पावकाय। पुत एवासिन्मन्नाद्यं दधाति TaiBr. I. i. 5. 10: योऽलमन्नाद्याय सन्नाद्यं नाद्याहनिषाद्यं सदसो गत्वैतं सौम्यातिशेषं प्राश्नीयात् ŚadviBr. i. 7. 3 (comm. अन्नादिभक्षणयालं सपथः सन्नपि): ĀpaSS. i. 9. 13; यो रोचनस्तिमह गृह्णमि तेनाहं मामभिधामि। यशसे तेजसे ब्रह्मवर्चसाय कलावेन्द्रियाय वीर्यायान्नाद्याय रायस्योपाय MantrBr. i. 7. 4: अन्नाद्यमेव तदनेवंश्चानरस्य मुखतोऽपिदधाति JaimiBr. I. 175: ज्योतिरिग्न्येनो रथंतरसामा प्रथमा। प्राणेष्वन्नाद्ये च प्रतितिष्ठति ĀpaSS. xxii. 2. 5; xxii. 14. 22: इन्द्रसेनो विशोकश्च रुक्मशार्जुनसारथिः अन्नाद्ये व्यापृताः सन्तु सहदेव तवाज्ञया MahāBhā. ii. 342*(7): असंपत्तस्तु भोगानामन्नाद्यं संपरित्यजेत् PauśkS. 38. 128: 1B enjoyment of food अस्यै सर्वमन्नाद्यं प्रयच्छेमेति ŚatBr. XIV. i. 1. 8; देवाः। ताम्यो वस्त्रीभ्योऽन्नाद्यं प्रायच्छन् ŚatBr. XIV. i. 1. 14: इदमहमिमां पद्यां विराजमन्नाद्यायाधितिष्ठामि MantrBr. ii. 8. 2: 2Ai food in general, proper food, victuals (for nourishment) अधिरस्यधितिर मा कृणु 10; xix. 54. 5; अर्थो पुनमेव वृष्टिवीमुन्नाद्यं नोपांनमत् TaiS. I. v. 4. 1; I. v. 4. 2; I. vi. 6. 1; II. i. 9. 1; अन्नाद्यं त्याग्याद्याय त्वा TaiS. I. vii. 9. 2; दशकपालो विराजैवासिन्मन्नाद्यं दधाति TaiS. II. ii. 5. 3: प्रजापतिर्देव्योऽन्नाद्यं व्यादिशत् TaiS. II. iii. 6. 1; विराडन्नं विराड्विराजैवासिन्मन्नाद्यं अन्नाद्यमवरुद्ध्ये TaiS. II. v. 10. 3; ĀitA. I. v. 2. 19: अग्निर्देवानामन्नाद्यः ... य एवं वेद प्र राज्यमुन्नाद्यमाप्नोति TaiS. II. vi. 6. 5: अहोरात्रे एवास्यै प्रते काममुन्नाद्यं दुहाते TaiS. V. iv. 9. 3; मुखत् TaiA. v. 10. 3 (634. 10); विराजैवान्नाद्यमवरुद्ध्ये TaiS. VI. i. 9. 6; VI. i. 10. 2; अंसुजत् सौऽन्नाद्येन व्याप्यते TaiS. VI. vi. 4. 5; VII. iv. 3. 1; VII. iv. 4. 4: प्रजापतिः प्रजा स एताश्चतुरधर्तुषोपांनसोमानपश्यत् TaiS. VII. i. 8. 2; BaudhSS. ii. 274. 4: iii. 2. 1; VII. ii. 3. 2; अतिराज्युभितो भवतः ब्रह्मवर्चसमुन्नाद्यं परिगृहीत्यै TaiS. VII. iii. 9. 3; TaiS. VII. iv. 3. 6: विद्वजिदमवत्यन्नाद्यायारुद्ध्यै TaiS. (i. 119. 21); दशमर्महरन्तमेवं गत्वान्नाद्यमवरुद्ध्ये MaiS. i. 9. 7 (i. 138. 20); i. 10. 6 (i. 146. 15); अन्नाद्यस्योच्चित्यै देवस्य वयं सवितुः प्रसवे MaiS. i. 11. 7

(i. 168. 15); सहैवांवांघेनामुं लोकमेति MaiS. i. 11.8 (i. 169. 19); अग्निः ... अन्नाद्यस्य प्रदाता ... सोऽस्मा अन्नाद्यं प्रयच्छति MaiS. ii. 1.2 (ii. 3. 8); ii. 5. 4 (ii. 52. 3); KāthS. 10. 3 (i. 127. 15); 10. 6 (i. 131. 14); सैवत्सरं वा एषां तदन्नाद्यमवृत्तं तत्सैवत्सरमेवैतदन्नाद्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे MaiS. ii. 1. 11 (ii. 13. 15); सरस्वत्या अहं देवयज्या वाचमन्नाद्यं पुष्यम् KāthS. 5. 1 (i. 44. 12); 32. 1 (iii. 19. 8); MānŚS. 26. 20; दद्यात्पुथिवा वा अन्नाद्यस्येति ... ते अस्मा अन्नाद्यं प्रयच्छतः KāthS. 13. 7 (i. 188. 19); पुरुषः ... सहैवांवांघेनामुं लोकमेति KāthS. 14. 8 (i. 207. 10); अश्वते प्रजयान्नाद्यम् AitBr. 1. 6(30); 2.2(38); सर्मा सर्मा वै बिल्वो गृभीतस्तदन्नाद्यस्य रूपम् AitBr. 6. 1 (140); देवभ्यो वै पशवोऽन्नाद्यालम्माय नतिष्ठन्त AitBr. 6.3 (150); वृष्टिन्नाद्यं यजमाने दद्याति AitBr. 6. 4 (158); 9.6 (251); शर्माण्यन्नाद्यानि यच्छत्यग्निमेव तत्कल्यत्यग्निमर्थेति AitBr. 10. 9 (284); 15. 1 (417); श्रीविराडन्नाद्यं श्रियो विराजोऽन्नाद्यस्योपात्तं ता वै गायत्र्यो भवन्ति KauśiBr. 1. 1 (1. 17); 2.3 (5. 13); प्राणं न्याऽमुन्युपादधामि। अन्नाद्यमन्नाद्याय TaiBr. I. ii. 1. 20; यानुजित्यायै सर्माजिम्। अग्निमन्नाद्यमन्नाद्याय TaiBr. III. vii. 6. 15; तस्यानु तृप्तिं तृप्तिं प्रजया पशुभिरन्नाद्यं तेजसा ब्रह्मवर्चसेनेति ŚaḍviBr. iv. 7. 3; ChāndoU. v. 19. 2; ŚaḍviBr. i. 2. 8; सर्वा विद्याः ... सुर्वमन्नाद्यश्च सर्वा श्रीः ŚatBr. I. vi. 3. 15; युदेमुं लोकमुप आगच्छन्मुपुष्टान्नाद्यं जायते ŚatBr. II. i. 1. 3; इयं वै वशा पुष्टिर्द्विदमुन्यां मूढि चापुलं चान्नाद्यं प्रतिष्ठितम् ŚatBr. V. i. 3. 3; अस्मिन्नु सर्वतोऽन्नाद्यं दद्याति ŚatBr. V. v. 1. 12; अन्नाद्यन्तेऽन्नाद्यमाणावत् ŚatBr. XIV. iv. 1. 18; BrĀraU. i. 3. 17; i. 51. 6; JaimiUBr. ii. 11. 7; ii. 11. 10; AnuBh. 166. 2 (on ii. 4. 22); पशवो वा इडा पशवः कृत्स्नमन्नाद्यम् JaimiBr. 1. 165; 2. 314; पवमानेन वै देवभ्योऽन्नाद्यं प्रीयते JaimiBr. 3. 100; यशोः यदन्नाद्यं तान्यग्राहयान् आस्ते JaimiUBr. 3. 17. 3; ता एतास्मैव सत्यो व्युदोऽन्नाद्याय JaimiUBr. i. 34. 11; इदं विधं विकृतमन्नाद्यमधोक्तम् GopBr. i. 2. 20 (56. 10); न्युनेऽन्नाद्यं प्रतिष्ठितम् AitĀ. I. i. 2. 16; I. iii. 7. 7; अधिना यज्वरीरिप इत्यन्नं वा इपोऽन्नाद्यस्यावरुद्धं AitĀ. I. i. 4. 9; मध्यतो वै प्रजा अन्नं धिनोति मध्यत एव तदन्नाद्यस्य यजमानं दद्याति AitĀ. I. ii. 3. 9; मुष्टिमात्रे स्वादेतावता वै सर्वमन्नाद्यं क्रियते AitĀ. I. ii. 4. 4; तदूर्जमन्नाद्यमधोरोहन्नुजोऽन्नाद्यस्यावरुद्धं AitĀ. I. ii. 4. 21; आपो वा ओदत्यो या मुख्यास्ता हीदं सर्वमन्नाद्यमुन्दिन्ति AitĀ. I. iii. 5. 4; I. iii. 7. 8; एषां सुक्तानां नवर्चं प्रथमम्...। पञ्चर्च भवति पञ्चधा पष्टिः पष्टिर्चा अन्नमन्नाद्यस्यावरुद्धं AitĀ. I. iii. 8. 20; संपात एव कामानामभ्यास्येति प्रतिष्ठित्या अन्नाद्याय पष्टिः AitĀ. I. iv. 2. 3; I. iv. 2. 7; अथ चतुरूपस्य तदस्य श्रियं वशसेऽन्नाद्यावापचित्यं AitĀ. I. iv. 2. 19; अस्मिंल्लोके ... यदन्नाद्यं वापचितिस्तदश्वे AitĀ. I. iv. 3. 2; एकविंशो वै स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठोदरमन्नाद्यानाम् AitĀ. I. v. 1. 3; अथ सुक्ते वने न वा यो न्यधापि चाकन्यो जात एव प्रथमो मनस्वानिति तयोरस्त्यत्रे समस्य यदसन्नमीया इत्यन्नाद्यस्यावरुद्धं AitĀ. I. v. 2. 9; द्याहोस्ये वृष्टिमन्नाद्यं संप्रयच्छति AitĀ. II. i. 7. 12; (देवाः) त एनं तुप्ता आयुषा तेजसा ... अन्नाद्येन च तर्पयन्ति TaiĀ. ii. 10. 1 (241. 6); iv. 41. 1 (560. 2); (पुत्रम्) त पितानुमन्त्रये यशो ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं कीर्तिस्था जुपतामिति KauśiBr. 2. 10; यथायात्। ... अनुपस्तम्पमन्नाद्यमजानीत्याकांशं समुद्रं वा ŚāṅkhaŚS. iv. 8. 6; xiv. 8. 1; सा देव पुरुषस्य (विपुष्टिः) ... यद् अन्नाद्यम् VādhuŚS. iii. 4. 5; द्वाविंशतिरात्रेण संवत्सरादेभ्यो लोकेभ्योऽमुष्मादादित्यादन्नाद्यमवरुन्धते ĀpaŚS. xxiii. 3. 10; अग्निरन्नादोऽन्नपतिरन्नाद्यमस्मिन्नेव मयि दधातु स्वाहा KātyāŚS. v. 13. 1; (ब्रह्मचारी) ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं वृद्धे ĀpaDS. i. 3. 26; HirŚS. xxvi. 1. 101 (17. 21); व्रतहोमांश्चतुर्गृहीतेधतुर्होमिभिरान्येन तेजस्कामः ... अन्नाद्येन वीर्यकामः KāthGS. iv. 3. 6; ब्रह्मजुज्ञाताः प्रत्यवरोहन्ति ... यशो बलमन्नाद्यं प्रजामिति PāraGS. iii. 2. 11; इममन्नाद्याय प्रविशतम् KauśiSu. 22. 9; यायावरः ... अन्नाद्येभ्योऽन्नाद्यं च कुन्ते VaikhāDS. i. 5. 4; अन्नाद्ये कीटसंयुक्ते ...। तदन्तरा स्पृशेद्यापः PāraSm. 6. 64; आप इव द्वीपमन्नाद्यानि धारयन्ति TantrVā. 66. 16 (on i. 2. 49); MīmāKau. iii(1). 99. 10 (on i. 2. 51); अन्नाद्यमन्नं च तदाद्यं च अन्नाद्यम् BrĀraUBh. 59. 4 (on i. 3. 17); 173. 17 (on i. 5. 2); (आरामस्य पश्यन्ति) ग्रामम् ... अन्नाद्यमित्यादिवासनानिर्मितमक्रौडनरूपम् BrĀraUBh. 551. 19 (on iv. 3. 14); अन्नाद्यवाप्यमन्नाद्यमन्नाद्यं सुसंस्कृतम् VedavyāSm. 3. 58; अथ यानीतराणां हि द्वातान्नाद्यात्मने। अगायेत् BrĀraUBhVā. i. 3. 365; एतेन ब्रह्मवर्चसवीर्यान्नाद्य-ग्रामादिकामेष्टोऽपि व्याख्यानाः NyāyMañ. i. 254. 12; यथा अन्नाद्यस्य स्वर्गस्य वा साधनभूतं सौमरं वृष्टिश्चो रक्षयतीत्याशङ्क न संभवति NyāySu. (So.) 882. 3 (on ii. 2. 29); मोक्षारोग्यधनान्नाद्यधुष्टिश्चीवश्यदानि तु। भवन्ति णल्लिङ्गानि यजतां प्रतिवासरम् ŚāṅSiPa. ii. 36. 24; होमं पुत्रार्थमतोन्नन्दः ... आनर्चं विप्रानन्नाद्यैः HariC. (Pa.) 76; स्वर्गस्य वृष्ट्यन्नाद्यपशुपुत्रादिर्वैदिकत्वात्संभवेनैव ... विलम्बस्य सहात्वात् ŚivārkaMaDī. 468. 18 (on i. 3. 32); अन्नाद्यम् अन्नं तत्कामोऽपि भक्षयेत् ViraMi. (Śrāddha.) 268. 27; कर्ता देशकालौ स्मृत्वा ममास्य शिशोर्मातुं

... “शुद्धयन्नाद्य” ... निवर्हणद्वारा ... कर्म करिष्ये BālamBha. i. 39. 16 (on i. 11-12) [Kōśas give annādyā as the synonym of the following words: adana, DhanvaNi. 311. 22; andhas, DhanvaNi. 311. 22; anna, DhanvaNi. 311. 22; āsana, DhanvaNi. 311. 22; āsitambhava, AnekāSa. 215; Dhark. 2548; āhāra, DhanvaNi. 311. 22; odana, DhanvaNi. 311. 22; kaṣipu, DhanvaNi. 311. 22; kūra, DhanvaNi. 311. 22; jivana, DhanvaNi. 311. 22; bhissā, DhanvaNi. 311. 22; bhajya, DhanvaNi. 311. 22 and Kōśas also give annādyā as the meaning of āsitambhava, ViśvaPra. 167. 62; MediK. 176. 65; ViśvaLoK. 370. 66; ŚabdaRaSaK. 324. 17]; 2Aii food (as offering or oblation) इदो यजति वर्या एव वर्याभिर्हीडितमन्नाद्यमुत्तिष्ठति KauśiBr. 3. 4 (10. 18); सर्वं हि देवभ्योऽन्नाद्यं प्रयच्छति BrĀraU. i. 5. 2; कुर्यादहरहः श्वाद्ममन्नाद्योदकेन वा ManuSm. 3. 82; MarkP. 29. 33; MatsyaP. 16. 4; ŚāṅkhaSm. 13. 16; अतिथिं तत्र संप्राप्तमन्नाद्येनोदकेन च। संपुजयेत् यथाशक्ति गन्धपुष्पादिभित्तया MārK. 29. 25; सुमुखः ... अतिथिम् ... अन्नाद्येन च पूजयेत् VṛGautāSm. 536. 11(6); VedaVyāSm. 4. 11; अन्नाद्याभ्यां प्रजुहुयत्ततः प्रगवत् समापयेत् TantrRā. 7. 25; 2Aiii food-grain धान्यं भोग्यं च भोगार्हमन्नाद्यं जीवसाधनम् RājNi. 388. 1; 2B chyle ऊर्वान्नाद्यमुद्वरः AitĀ. I. ii. 3. 8; ŚāṅkhaĀ. 1. 7 (3. 30); ViraMi. (Rājaniṭi). 96. 21; एतमृवेदमध्यतपस्तस्याभित्तस्य यशस्तेज इन्द्रियं वीर्यमन्नाद्यश्च रसोऽजायत ChāndoU. iii. 1. 3; vi. 2. 4; अन्नाद्यं प्रत्यक्षमुपजीव्यमानं शरीरस्थितिकरं यद्वचति ChāndoUBh. 148. 15 (on iii. 6. 1); 146. 16 (on iii. 6. 1); 2C eatable food, i.e. consumable item स्वर्गलोके प्रतिपिबुः ... चक्षुरादित्यस्वरूपेण अन्नाद्यत्वाद्वा ... गुणाभ्याम् उपासीत ChāndoUBh. 166. 5 (on iii. 13. 1); जगत् मृत्युपक्षितमन्नाद्यत्वेन गृहीतम् GoviBh. 32. 1 (on i. 9); 3 vessel containing food (हस्तेनायुक्तमन्नाद्यम् ...) अन्नाद्यमिति अन्नाद्यधारणार्थं पात्रं न तु साक्षादनन्म CaturCin. iii (1). 1383. 6; 4 abundance of food अन्नाद्य-मन्नसमुद्रिः ViraMi. (Rājaniṭi). 99. 12; 5 particular type of medicinal plant तालीसपत्रं तालीसमन्नाद्यं च शुकोदरम्। धात्रीपत्रं चाकंदं करिपत्रं तमाह्वयम् KalpaK. 173. 367; 6 the word or expression annādyā अत एव प्रकृतपरामर्शै-तच्छब्दनिर्दिष्टमात्रपुरस्कारेणान्नाद्यानात् .. न तद्व्यतिरिक्तविषयेऽपि सावकाशं स्वार्थात् गृह्णातीत्यपास्तम् MīmāKau. ii. 23. 8 (on ii. 3. 3)

अन्नाद्य (annādyā) n. primary or superior food मधु वै देवानां परममन्नाद्यम् TaiS. VII. v. 10. 1; परमेष्ठैवास्य अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमुपवर्तये TaiBr. I. iii. 3. 3; परमेण रूपेणाद्येन ... अन्नाद्योऽसति PāraGS. i. 3. 20; प्राणं परमाद्यमन्नाद्य-मतिभूतं PauskS. 26. 3.

अन्नाद्य (annādyā) adj. Ai food in general etc., victuals (for nourishment) etc. युया श्रियेऽन्नाद्यायेमाः प्रजा युजमानाय युच्छेदेवं वै तत्सुयोति ŚatBr. I. ii. 2. 3; (प्रजापतिः) सोऽन्नाद्योदकं वै वेदमन्नाद्यमसृक्षि समैव। तद्वः प्रयच्छति (अन्नाद्यम्) JaimiUBr. i. 11. 3; तस्य च विशमादिशेत्तान् वैवान्नाद्येन LāyaŚS. i. 10. 12; योऽस्मन्मन्नाद्यस्य सन्धानं नद्यादिति ब्राह्म DrāhyāŚS. xxvi. 4. 5; गृहः ... ततो गुणवदन्नाद्यमुपादाय पृथिव्यम् ... वाक्यं वेदमुवाच ह Rāmā. ii. 44. 13; सार्वभौतिकमन्नाद्यं कर्तव्यं गृहमेधिना DakṣaSm. 2. 38; अन्यशत्रुषु अन्नाद्यं ये भुञ्जन्ति क्षुधा द्विजाः। प्रायश्चित्तं च संप्राप्तं चरेन्नान्नाद्यं व्रतम् AṅgiSm. 121; BrYamaSm. 3. 11; उच्यते प्रभूतमन्नाद्यं क्रमशस्तुप योजयेत् Tantrākhya. 64. 22; PāñcT. 2. 29 (223. 2); कृते त्वस्यगताः प्राणाः ... कलावन्नाद्यमेव च BrParāSm. 1. 29; किञ्चित्कालं विनान्नाद्यैर्वाजन्ति मनुजादयः BrParāSm. 5. 116; अनिवारितमन्नाद्यं सार्वजन्यं तु कारयेत् PāraS. 14. 539; शालीभिर्जुहुयान्तिन्यम् ...। ब्रीहोगोमहिषान्नाद्यैर्वनं तस्य पुष्यते ŚaraTī. 14. 112; (ऊर्ध्वबाहुः ... जपेत्) भवत्वस्य नित्यमन्नाद्यम् PāraS. 16. 26; साधारणं च स्वार्थान्यं फलं प्रात्याप्तिकं चान्नाद्यं विज्ञायते TantrVā. 586. 1 (on ii. 3. 3); गक्रटम् ... अन्नाद्येन च संपन्नम् ... यायात् BrĀraUBh. 595. 2 (on iv. 3. 35); अन्नाद्यान्तस्त्वत्वादधिरस्यताद्यानि जायन्ते सत्त्वानि प्राणिनः ManuBh. ii. 413. 22 (on 11. 142); (सः) पुंसा श्रद्धादिहीनेन ... अन्नाद्यं दत्तं गृह्णाति नः SkandP. ii (9). 26. 37; कर्मफलमन्नाद्याधमप्रादीनां शक्तिवत्कर्मभोगीनात्तुच्यन्ते TātpaT. (Vā.) 580. 23 (on iii. 2. 61); तेषामपि तथान्नाद्यं पश्चात्तः प्रददौ स्वयम् LiṅgaP. ii. 1. 17; दधिदुग्धानि नैकसंज्ञानि कल्पयेत्। ... अन्नाद्यं नृप्येतादि पर्वण्ययन्वहं नृप। विधिना विहिते कुण्डे मेखलावर्तवेदिभिः PadmaP. iv. 90. 30; (हुत्वा) सिद्धमन्नस्ततोऽन्नाद्यं श्रियं चाप्नोति पुष्कलाम् ŚāṅSiPa. i. 38. 94; हविः ... निवेदयेत्। द्यायेत्तन्मनसा दिव्यमन्नाद्यं तृप्तिकारणम् ŚāṅSiPa. ii. 5. 121; i. 9. 146; अन्नाद्यस्यापि ब्राह्मणादिकर्तृकप्रयोगे सायकशतात्वात् MīmāKau. ii. 23. 10 (on ii. 3. 3); बहिःकृतं विधीयते। तस्य चोक्तवचनेन अन्नाद्यं फलम् BhāṭṭDī. i. 144. 22 (on ii. 3. 2); भोजयेत्। पतिं च तदनुज्ञाता भिष्टमन्नाद्या (शेष)मात्मना। भुक्त्वा नयेदहश्शेषम् ŚukraNī. 4 (4) 15; 1Aii food etc. (considered as fourfold)

फलमूलमिषं शाकम् ... चतुर्विधं तदन्नाद्यमक्षयं ते भविष्यति MahāBhā. iii. 4. 3; B food-grain etc. यथा त्वमने समिधा समिधसि ... अन्नाद्येन समेधिवीय स्वाहा MantrBr. i. 6. 33 (comm. ग्रीह्यवादिकेन); C cooked or prepared food or meals etc. न वराहं न चोषाणम् ... भक्षयामि महाराज किमन्नाद्येन तेन मे MahāBhā. iii. 131. 17; सुपरीक्षितमन्नाद्यमथान्यन्नैर्विपापहैः ManuSm. 7. 217; ManuBh. ii. 67. 5 (on 7. 217); SūktiRā. 158. 7; सर्वं साध्यमथात्राद्यं गन्धर्वपरसन्वितम् नित्यं परिपचेत् ViṣṇuDhāP. i. 62. 8; अन्नाद्यम् ... यच्छन्तीम् ... ध्यात्वा उमां यजति ... धनपतिः ĪśānSiPa. i. 26. 101; D cooked or boiled rice etc. ब्राह्मणान् ... अन्नाद्येनासकृद्यैतानुण्थं परिचोदयेत् ManuSm. 3. 233 (ManvaVi. अन्नाद्येनोदनेनाद्येन भक्तादिना); अन्नाद्यैरलमद्यायै स्वं दातुमिह चाहसि LiṅgaP. i. 29. 55; 'अन्नाद्येन' पायसादिना ... परिचोदयेत् CaturCin. iii. (1). 1026. 18; (अन्नाद्यजानां सत्त्वानाम् ... घृतप्राशो विशेषधनम्) अन्नाद्यमोदनादि ManvaVi. 1416. 15 (on 11. 143); 419. 3 (on 3. 233) [KalpaK. 159. 238 gives annādyā as the synonym of the following words: andhas, anna, aśana, āyus, odana, kilāla, kūra, jivana, dīdivi, parisruta, prasādhana, bhakta, bhissā, bhōjya, vāja]; E food (as oblation) etc. न देयमुच्छिष्टमन्नाद्यं श्राद्धकर्मणि VāyuP. ii. 17. 85; BrahmanḍP. ii. 15. 57; अन्नाद्यैरेव मुख्यं ... पृथक् मातामहानां तु केचिद्विच्छन्ति मानवाः। त्रीन्पिण्डान् BrahmanḍP. ii. 11. 60; आसनालम्बमन्नाद्यं पादोपहतमेव च। ... वर्ज्यानि श्राद्धकर्मणि BrahmanḍP. ii. 14. 53; CaturCin. iii. (1). 609. 5; ViraMi. (Āhnika.) 510. 3; स्वाग्नेनाग्नयः प्रीताः आग्नेन शतक्रतुः। पितरः पादशौचेन अन्नाद्येन प्रजापतिः VedaVyāSm. 4. 11; इन्द्रायनुक्ती होमविधीं घृतमन्नाद्यमेव च TantrRā. 11. 25; पुत्रार्थे मया संकल्प्य ...। तर्पयित्वा द्विजान् सप्त अन्नाद्येन फलेन च। पश्चाद्विसर्जितं पिण्डम् VarāP. 187. 62; अतोऽवशिष्टमन्नाद्यं पिण्डपात्रे तु निक्षिपेत् BrahmanḍP. 65; (हरिम्) अलाभे पुष्पपत्रानामन्नाद्येनापि पूजयेत् PadmP. iv. 94. 11; होमदानार्थं चान्नाद्यैर्वर्जितं हरेत् ĪśānSiPa. i. 45. 25; नयम् ...। अन्नाद्यं कुसुमाद्यं वा नानिवेद्यं चरेत्त्वयम् ĪśānSiPa. ii. 18. 126.

²अन्नाद्य (annādyā) *adj.* who eats food, eater of food अन्नाज्याभ्यां तु नियतं हुत्वाऽन्नाद्यो भवेन्नरः TantrRā. 11. 32.

अन्नाद्यकाम (annādyā-kāma) *adj.* [f. - ā] A who is desirous of food in general or victuals (for nourishment) यो वृष्टिकामः स्यादोऽन्नाद्यकामः ... (सः) सौमरेण स्तुवीत PañcBr. viii. 8. 18; ŚābaBh. 563. 7 (on ii. 2. 28); स हितेनापि विष्ठात्रान्नाद्यकामो यजेत ŚatBr. V. v. 1. 12; ŚatBr. (K.) VII. iv. 2. 13; (प्रजाः) किंकामास्थेति अन्नाद्यकामा इत्युवृण्व JaimiUBR. i. 11. 2; आग्नेयमप्याकपालं निर्यपेद्यः ... अन्नाद्यकामो वा MānSS. 122. 6; जुहुयात् ... बुधः। अन्नमन्नाद्यकामः ParaS. 15. 35; (used as noun) (one) who is desirous of food in general विराजान्नाद्यकामः कुर्वीत AitBr. 1. 5 (28); दैत्यं यूपं कुर्वीतान्नाद्यकामः पुष्टिकामः AitBr. 6. 1 (140); KauṣiBr. 10. 1 (44. 17); ĀpaSS. vii. 1. 16; स एव पशुकामस्यान्नाद्यकामस्य यज्ञस्तेन पशुकामोऽन्नाद्यकामो यजेत KauṣiBr. 4. 5 (16. 1); (यूपं करोति) औदुम्बरमन्नाद्यकामस्य ŚaḍviBr. iv. 4. 6; (अग्निर्देव देवानां ब्रह्मणा वर्चसी भवति) एतामेव प्रतिपदं कुर्वीतान्नाद्यकामः JaimiBr. 1. 93; शाकस्या अन्नाद्यकामा अदीक्षन्त JaimiBr. 1. 165; विशेषविशेष्यम् अन्नाद्यकामः कुर्वीत JaimiBr. 1. 172; 1. 185; 1. 204; शाकलो वा अन्नाद्यकामस्तपोऽत्यतः JaimiBr. 3. 93; अग्निं नरो दीधितिभिररण्योरित्यन्नाद्यकामः AitĀ. i. 2. 1; अन्नाद्यकामो निर्भुजं ब्रूयात् AitĀ. III. i. 3. 7; ŚānkhaĀ. 7. 11 (28. 24); यजेत। ... एकत्रिकेण त्र्येकेण चान्नाद्यकामः ĀśvaSS. II. iii. 5. 13; (यजेत) तीव्रसोमेनान्नाद्यकामः ĀśvaSS. II. iii. 7. 31; (यजेत) व्योमनान्नाद्यकामः ĀśvaSS. II. iii. 8. 6; II. iv. 2. 3; II. iv. 3. 6; II. v. 2. 14; दर्शपूर्णमासावन्नाद्यकामस्य ŚānkhaSS. xiv. 5. 1; xiv. 8. 1; वेदं करोति ... मृतकार्यमन्नाद्यकामस्य BaudhSS. i. 3. 14; BhāṛSS. i. 6. 5; HirSS. i. 2. 74 (91. 2); ĀpaSS. i. 6. 5 (comm. अन्नाद्यं भोज्यं भोजनशक्तिर्वा); अन्नाद्यकामेन प्राश्यः ĀpaSS. i. 9. 13; जुहुयात् ... ओदनेनान्नाद्यकामस्य तण्डुलरोजस्कामस्य ĀpaSS. vi. 15. 1; शुनासीरीयेण ... एतेनैव ... ब्रह्मवर्चसकामोऽन्नाद्यकामो वा यजेत ĀpaSS. viii. 22. 7; xv. 16. 1; xvi. 20. 10; xix. 4. 10. 21; xxii. 10. 12; xxii. 13. 6; सप्तत्रिंशद्ब्रह्मन्नाद्यकामो उपेयः ĀpaSS. xxiii. 6. 5; xxiii. 4. 13; दिशामवेष्टिभिरन्नाद्यकामो यजेत MānSS. 131. 21; 206. 12; दीर्घव्याधिप्रतिष्ठाकामान्नाद्यकामानां द्वितीयः KātySS. xxii. 2. 17; अन्नाद्यकामस्य विराट् KātySS. xxii. 10. 10; xxiv. 2. 11; दशमेऽन्नाद्यकामम् (उपनयेत्) HirSS. xxvi. 1. 23 (7. 4); BaudhGS. ii. 5. 5; ĀpaDS. i. 1. 20; आजमन्नाद्यकामः ŚānkhaGS. i. 27. 2; KauṣiGS. i. 19. 2; प्राशयेत् ...। कपिअलमांसेनान्नाद्यकामस्य PāraGS. i. 19. 8; संक्रमयज्ञेन यजेतान्नाद्यकामः ŚābaBh. 594. 8 (on ii. 3. 5); (अन्नाद्यकामस्य बैल्यो यूपः इति फलविधिः) बैल्यमन्नाद्यकामस्य (यूपः) ŚābaBh. 1247. 19 (on iv. 3. 3); 2279. 5 (on xii. 4. 17); एवमन्नाद्यकामस्वर्गकामयोरपि

दर्शयितव्यम् TantrVā. 570. 3 (on ii. 2. 28); अन्नाद्यकामस्त्वदितिम् ... यजेत् BhāḍP. ii. 3. 4; एतान्नाद्यकामं याजयेत् Kāśi. i. 39. 23 (on 1. 88½); अन्नाद्यकामस्य त्रैवर्णिकस्य संभवात् Bhām. 659. 13 (on iii. 3. 52); अन्नाद्यकामः श्रीपुण्यैः सिततण्डुलमिश्रितैः। जुहोति उपासीत SūryTāU. 55. 8 (1); अन्नाद्यकामः श्रीपुण्यैः सिततण्डुलमिश्रितैः। जुहोति ĪśānSiPa. i. 34. 77; यथा 'एतान्नाद्यकामं याजयेत्' इत्यत्र याजनान्ययमनूय यागान्यय एव प्राप्तोऽन्नाद्यकामस्य विधीयते Aparā. 1032. 11 (on 3. 205); अन्नाद्यकामो 'वैल्यमन्नाद्यकामस्य' इत्यादावधिक्रियते PrakaVi. 18. 24; अन्नाद्यकामस्य फलित्वेन श्रवणबलात् आक्षेप्य MayūMāli. 163. 19 (on ii. 3. 2); B (used as noun) (one) who is desirous of abundance of food कःसेन ब्रह्मवर्चसकामस्य प्रणयेत् मृन्मयेनान्नाद्यकामस्य HirSS. i. 4. 45 (114. 1) (comm. अन्नाद्यमन्मत्तीत्यन्नाद्यः प्रकृत्यान्स्यान्नादस्य भावोऽन्नाद्यं तत्कामस्य यजमानस्य)

अन्नाद्यकाम (annādyā-kāma) *m.* desire for food in general etc. कुर्यान्मत्ता-मन्नाद्यकामाय SamhiUBR. 2. 14.

अन्नाद्यकामचोदना (annādyakāma-codanā) *f.* injunction prompting one who is desirous of food etc. यथैव हि राजसूयचोदनासंनिहितानालोच्य प्रवर्तते तथैवान्नाद्यकामचोदनापि TantrVā. 594. 15 (on ii. 3. 3)

अन्नाद्यकामत्व (annādyakāma-tva) *n.* the state of being one who is desirous of food etc. तत एवान्नाद्यकामत्वाविशेषेण त्रयाणामपि वर्णानां प्राप्ति-संभवात् MayūMāli. 163. 18 (on ii. 3. 2)

अन्नाद्यकामप्रयोग (annādyakāma-prayoga) *m.* performance by one who is desirous of food etc. अन्नाद्यकामप्रयोगेऽपेक्षेतिर्दं लिङ्गदर्शनात् VedāntKa. 464. 13 (on iii. 3. 52); क्षत्रियस्य कर्तुः प्रसङ्गादन्नाद्यकामप्रयोगेऽप्यन्यथापत्त्याः MayūMāli. 163. 22 (on ii. 3. 2)

अन्नाद्यकामवाक्य (annādyakāma-vākya) *n.* sentence prompting one who is desirous of food etc. नैमित्तिकानामप्यन्नाद्यकामवाक्येन काम्यतापि BhāḍCan. 74. 8 (on xv. 1. 16); विशेषविषयेणान्नाद्यकामवाक्येन शान्तेः MayūMāli. 832. 19 (on xi. 4. 3)

अन्नाद्यकामाधिकार (annādyakāmādhikāra) *m.* section dealing with (right or entitlement of) one who is desirous of food etc. अन्नाद्यकामाधिकारेऽपि राजपदानुवृत्तेः VedāntKa. 463. 25 (on. iii. 3. 44)

अन्नाद्यकामापूर्व (annādyakāmāpūrva) *n.* transcendental merit of one who is desirous of food etc. न च ... वृष्टिकामापूर्वेण ... अन्नाद्यकामा-पूर्वोपयोगिसोमराङ्गं ऊर्कनिधनं प्रपुण्यते NyāyRaMā. 14. 5.

अन्नाद्यकामावेष्टि (annādyakāmāveṣṭi) *f.* sacrifice called Aveṣṭi enjoined for one who is desirous of food etc. अन्नाद्यकामावेष्टेः प्रयोगस्य राजसूयान्तर्गतावेष्टेः प्रयोगान्तरात् भेदावगतेः NyāySu. (So.) 897. 21 (on ii. 3. 3)

अन्नाद्यचेतन (annādy-acetana) *m.* non-sentient thing such as food ब्रह्मणि जीवादब्रह्मचेतनाद्यन्यत्वेन सिद्धे जन्मादिसूत्रप्रभृति शास्त्रं प्रवर्तते ŚivārkaMāDī. i. 94. 9 (on i. 1. 1)

अन्नाद्यज (annādyā-ja) *adj.* produced in food etc. अन्नाद्यजानां सत्त्वानां रसजानां च सर्वशः। फलपुष्पोद्भवानां च घृतप्राशो विशेषधनम् ManuSm. 11. 143.

अन्नाद्यदान (annādyā-dāna) *n.* gifting of food etc. स्नात्वा स्वस्तिवाचनमन्नाद्य-दानमीपासनहरणं वैश्वदेवं च कुर्यात् VaikhāGS. 5. 13 (85. 18)

अन्नाद्यधनवत् (annādyadhana-va(n)t) *adj.* possessing food and wealth प्राज्ञे नित्यं जपेन्मन्त्रम् ... सहस्रम् ... सोऽन्नाद्यधनवान्मेव ĪśānSiPa. i. 26. 102.

अन्नाद्यधिष्ठात् (annādy-adhiṣṭhāt) *m.* superintendent of food etc. आत्मशब्दात्मनयादीनामन्नाद्यधिष्ठात्चेतनत्वमयगम्यते BrahmanSūBh. (Śrī.) ii. 309. 5 (on iii. 3. 15)

अन्नाद्यनुमित (annādy-anumita) *adj.* inferred by food etc. अन्नमयादयः ... चेतनाः अन्नाद्यनुमितपञ्चभूताधिष्ठातारः ... पुरुषाः BrahmanSūBh. (Śrī.) i. 228. 3 (on i. 1. 16)

अन्नाद्यपक्ता (annādy-apakvātā) *f.* non-digestion of food etc. मलवेगोऽथ स्त्रियाम् ... प्रवाहिका चायाजीर्णघ्नपक्ता KalpaK. 55. 312.

अन्नाद्यपर्यन्त (annādyā-paryanta) *adj.* ending with victuals (for nourishment) etc. यज्ञआद्यप्रायपर्यन्तं तत् व्यक्षरत् विशेषेणाक्षरत् अगमत् ChāndUUBh. 142. 6 (on iii. 1. 4)

अन्नाद्यफल (annādyā-phala) *n.* food etc. as fruit 'यदि ब्राह्मणो यजेत्' (Bhā.) 194. 26 (on iii. 3. 50)

अन्नाद्यफल (annādyā-phala) *adj.* having food etc. as the fruit ननु ... राजसूयचोदनां बाधित्वा अन्नाद्यफलतयेव भवितव्यम् TantrVā. 594. 4 (on ii. 3. 3)

अन्नाद्यफलक (annādyaphala-ka) *adj.* having food etc. as the fruit राजसूयात् यहरिनुष्टेयानि प्रयोगान्तराण्येवात्राद्यफलकानि विधीयन्ते ब्राह्मणादिवाक्यैः MīmāKau. ii. 24. 16 (on ii. 3. 3); राजसूयान्तर्गतावेष्ट्यादी ... अन्नाद्यफलकब्राह्मणादिकर्तृकावेष्ट्यादिप्रयोगे दक्षिणापेक्षायाम् ... ग्रहणम् .. वक्ष्यते BhāṭṭDī. iv. 195. 23 (on xi. 4. 1)

अन्नाद्यफलकत्व (annādyaphalaka-tva) *m.* the state of having food etc. as the fruit द्विविधस्यापि प्रयोगस्यान्नाद्यफलकत्वमेव MīmāKau. ii. 24. 12 (on ii. 3. 3); ब्राह्मणादिकर्तृकप्रयोगस्यैवात्राद्यफलकत्वोचित्यात् MīmāKau. ii. 24. 14 (on ii. 3. 3)

अन्नाद्यफलसंबन्ध (annādyaphala-sambandha) *m.* relation with food etc. as fruit अवेष्टिमात्रप्रयोगाणाम् अन्नाद्यफलसंबन्धस्य ... अन्नाद्यर्थमनुष्ठानं वेदितव्यम् MīmāKau. ii. 19. 20 (on ii. 3. 3)

अन्नाद्यभाग (annādyā-bhāga) *m.* part of food etc. कृत्स्नं वेदनमृतमन्नाद्यभागमिति ध्यायन्नवृष्टस्य भक्षयेत् ŚāṅkhāŚS. xiii. 12. 10.

अन्नाद्यभाव (annādy-abhāva) *m.* absence of food etc. लुब्धकायातिययन्नाद्यभावे भोजनार्थं कपोत आत्मानमेव प्रवर्तते SmṛtiCan. ii. 594. 10.

अन्नाद्यभूत (annādyā-bhūta) *adj.* A which has become the food etc. ओषधौ वीरुधद्यापि पशवो मृगपक्षिणः अन्नाद्यभूता लोकस्य MahāBhā. iii. 199. 5; B who has become the consumable item etc. अन्नाद्यभूतः सन् ... कः प्राज्ञो विषयं व्रजेत् MahāBhā. xii. 136. 167.

अन्नाद्यभ्यवहार (annādy-abhyavahāra) *m.* act of eating of food etc. जीवोऽन्नाद्यभ्यवहारेण शरीरं ब्रह्मयति PrakaVi. 245. 17.

अन्नाद्यम् (annādyam) *gr.* the word or expression annādyam (अन्नाद्यम् ... पूर्वः दत्ते इत्यत्र तृतीयवर्णः) अन्नाद्यमादत्ते इदमहम् BhāṭṭDī. 48.

अन्नाद्यमयसम् (annādyamayasya-samā) *adj.* equal to (that of) food and liquor प्रशस्त्यते भूमिः। गन्धश्च भवति यस्या घृतकधिरान्नाद्यमयसम्ः BṛSaṁ. 53.96.

अन्नाद्यरूप (annādyā-rūpa) *adj.* of the form of food etc. अवेष्टिमात्रप्रयोगाणाम् अन्नाद्यरूपफलसंबन्धस्यावगमात् MīmāKau. ii. 19. 20 (on ii. 3. 3)

अन्नाद्यर्थ (annādyārtha) *adj.* meant for food etc. अनेकफलजननायोगात् ... प्रयोगाणामन्नाद्यर्थमनुष्ठानं वेदितव्यम् MīmāKau. ii. 20. 3 (on ii. 3. 3)

अन्नाद्यर्थिता (annādyārthitā) *f.* desire for food etc. कारीयादिमायुकृत्या वृष्ट्यान्नाद्यर्थिता विदुषानुष्ठिता VedāntDī. 226. 8 (on iv. 1. 17)

अन्नाद्यवत् (annādyā-vat) *adv.* A like cooked food etc. अकर्तुरपि फलेपभोगोऽन्नाद्यवत् SāṁkhyaPra; Sū. I. 105 (5. 1); SāṁkhyaPra Bh. 49. 33 (on I. 99); B like food in general etc. अन्नाद्येन श्रद्धयोत्सुकेन तयोदकेन अन्नाद्यवददुष्टेनेति मुख्यकल्पानुक्त्यै ManvaVi. 329. 17 (on 3. 82)

अन्नाद्यवाक्य (annādyā-vākya) *n.* sentence (prompting the performance) for food etc. न त्वेतावन्नाद्यवाक्येऽपि प्रयोगान्तरविधिः MīmāKau. ii. 20. 3 (on ii. 3. 3)

अन्नाद्यविषय (annādyā-viśaya) *m.* item of food भक्ष्यं भोज्यम् ... चकारान्नाद्यविषयं हेमपात्राणि सर्वतः VarāP. 11. 36.

अन्नाद्यशील (annādyā-śīla) *m.* epithet of Skanda (lit. disposed to eating of food) स्कन्दो बाणो हेमचूडो मद्रसेनो भवस्तथा। भवपुत्रोऽन्नाद्यशीलः कुक्कुटध्वज एव च TanuSa. 12. 152.

अन्नाद्यसंयोग (annādyā-samyoga) *m.* construing with the word annādyā 'एतन्नाद्याकामं याजयेदिति प्रत्यक्षया विशेषश्रुत्यान्नाद्यसंयोगान् प्रकरणापेक्षिण्या सामान्यरूपया ... गृह्यते ŚāstrDī. 831. 23 (on xi. 4. 3)

अन्नाद्यसंचय (annādyā-saṅcaya) *m.* heap or mass of food etc. मे निर्धनस्याद्य ... देवेश कुरुष्वान्नाद्यसंचयम् VarāP. 11. 19.

अन्नाद्यसंभव (annādyā-sambhava) *m.* production, i. e. obtainment of food etc. गोसिद्धिर्गौरसंभूत्या पथिरन्नाद्यसंभवः ĪśānSiPa. i. 34. 80.

अन्नाद्यसंभव (annādy-asambhava) *m.* non-production, i. e. non-obtainment of food etc. निरुद्धे भोजने इति भोजनार्हत्वे सत्येवान्नाद्यसंभवादभोजने निवृत्ते ViraMi. (Āhnikā.) 475. 3.

अन्नाद्यसाधन (annādyā-sādhana) *n.* means of food in general अन्नाद्यसाधनसौभर एव ऊर्गिति LaCandr. 861. 31.

अन्नाद्याक्रमण (annādy-ākramaṇa) *n.* act of approaching to, i. e. falling into the food भक्षिका जीवनकाले अन्नाद्याक्रमणे ManvaVi. 676. 23. (on 5. 133)

अन्नाद्यागान (annādy-āgāna) *n.* act of singing for the food याजयानं यथा कर्म ह्याश्रित्य फलद्वयेत्। अन्नाद्यागानमुद्रास्तुज्ञानं तद्वदाश्रितम् BṛĀrUBhVa. i. 3. 386.

अन्नाद्यादिविषय (annādyādi-viśaya) *m.* object such as food विधिरूपैकपात्रं स्वर्गपुत्रान्नाद्यादिविषयमेवाद विधिरूपम् ... विधिरूपैकपात्रम् ŚvetāUBh. 83. 4 (on I. 4)

अन्नाद्याद्यर्थ (annādyādyārtha) *adj.* meant for food in general वृष्ट्यर्थं सर्वसौभरानुष्ठानेऽपि अन्नाद्याद्यर्थमूर्गादिनिधानानुष्ठानम् MīmāKau. iii. 200. 22 (on ii. 2. 28)

अन्नाद्याधार (annādy-ādhāra) *m.* substratum, i. e. container of food etc. भूतलत्पात्रोद्धरणे दोषोऽन्नाद्याधारमहाभाजनविषयः SmṛtiCan. v. 355. 20; CaturCin. iii (1). 1018. 12.

अन्नाद्याधिक्य (annādy-ādhikya) *n.* excess or great quantity of food etc. वैशेष्यं विशेषभावः। त्रिवृत्कृतेऽप्येकस्मिन् तत्र तत्रान्नाद्याधिक्यरूपविशेषभावान्नाद्यादः VedāntDī. 140. 1 (on ii. 4. 19)

अन्नाद्याभाव (annādyābhāva) *m.* absence of food (as offering) etc. केचित्तु अन्नाद्याभावे उदकफलमूलक्षीराणामन्यत्वेन नित्यश्राद्धं कर्तव्यमित्यस्यायमाहुः ManvaVi. 329. 19 (on 3. 82)

अन्नाद्यार्थत्व (annādyārthā-tva) *n.* the state of being meant for food etc. न च राजसूयप्रकरणपठितानामप्येषां निरवकाशेन विशेषवचनेन ब्राह्मणादिकर्तृकत्वेनान्नाद्यर्थत्वावगमात् BhāṭṭDī. iv. 197. 17 (on xi. 4. 3)

अन्नाद्यार्थम् (annādyārtham) *adv.* for the sake of food etc. तस्य ब्राह्मणादिकर्तृकत्वेनान्नाद्यार्थं बहिःकृतप्रयोगत्वेन स्थापितत्वात् BhāṭṭDī. iv. 197. 13 (on xi. 4. 3)

अन्नाद्युपदौकन (annādy-upādhaukana) *n.* act of offering of food etc. उपहारः देवतार्थमन्नाद्युपदौकनम् ViraMi. (Paribhāṣā.) 93. 19.

अन्नाद्युपपत्ति (annādy-upapatti) *f.* act of providing food etc. वृष्टिते दुर्गतेऽन्नाद्युपपत्तुपेक्षा विषयता सर्वगुणसंपन्नस्यापि तुणवदवज्ञायेत ManuBh. ii. 17. 2 (on 7. 52)

अन्नाद्युपयोग (annādy-upayoga) *m.* consumption of food etc. एवमन्नाद्युपयोगनिमित्तं बलम् ChāndōUBh. 436. 8 (on vi. 8. 2); अन्नाद्युपयोगात्प्रगपि सिद्धत्वात् PrakaVi. 672. 15.

अन्नाद्युपयोगिन् (annādy-upayogin) *adj.* (used as noun) (people) making use (in the preparation) of food etc. तद्विकाराणां तु दर्व्यादीनां प्रशालनक्षणे स्वल्पोपघातेऽन्नाद्युपयोगिनां कर्तव्ये ManuBh. i. 479. 7 (on 5. 121)

अन्नाद्युपलक्षित (annādy-upalakṣita) *adj.* adventitiously qualified or indicated by food etc. 'अन्नं ब्रह्मेति व्यजानात्' इत्यत्र किमन्नाद्युपलक्षित-ब्रह्मवेदनमुक्तम् ŚrutiPra. iB. 196. 19 (on i. 1. 13)

अन्नाद्युपासक (annādy-upāsaka) *adj.* (used as noun) (one) who meditates on food (as Brahman) etc. अन्नाद्युपासकानां वा फलमेतदिहोच्यते TaiUBhVa. 201. 19(3)

अन्नाद्येकदेश (annādy-ekadeśa) *m.* part such as the word *anna* अन्नप्राणाद्येकदेशोक्तंनेनान्नमयादिशब्दरक्षणया अन्नादिशब्दानाम् ... तन्निनिताभिर्धेयक्यमङ्गीक्रियते NyāySu. (Ja.) 132B. 3 (on i. 1. 6)

अन्नाद्योत्पत्ति (annādyotpatti) *f.* production of food etc. एकैकहविःप्रयोगेभ्यो नात्राद्योत्पत्तिः MīmāKau. ii. 23. 6 (on ii. 3. 3)

अन्नाधार (annādhāra) *m.* substratum, i. e. vessel of food अन्नाधारं प्रतिष्ठाप्य तद्वर्त्य लोहनिर्मितम् PāraS. 18. 272.

अन्नाधार (annādhāra) *adj.* based on or supported by food अन्नाधारमिदं सर्वं जगत्सावरजङ्गमम् PadmP. vi. 120. 14.

अन्नाधिकरण (annādhikaraṇa) *n.* matter, i. e. preparation of food अन्नाद्याहरणे (v. 1. अन्नाधिकरणे) युक्तः ... यत्प्रियकाप्यया MahāBhā. ii. 30. 30.

अन्नाधिकार (annādhikāra) *m.* topic of food अन्नाधिकारात् तदुच्छिष्ट-लेपोपहतानाम् (शुद्धिः क्षारान्लेदकवारिभिः) BālaKṛi. i. 130. 11 (on I. 188)

अन्नाधिप (annādhipa) *m.* A deity presiding over food द्वात्रिंशद्वैदगुणिता सर्वमन्त्रमयी ...। सुते ... मन्त्रमन्नाधिपस्य च ŚāraTi. i. 102; B lord or master of food तं त्यक्तजीवितं ज्ञात्वा सन्नदोऽन्नाधिपो निजाम्। साध्यं गीतमन्नाधिपस्य च हरेरिह कल्पहृदम् ĪśānSiPa. i. 38. 101; C name of a formula एष धृत्यर्णो मन्त्रोऽन्नाधिपसंज्ञितः ĪśānSiPa. i. 26. 100; D king Anna अन्नाधिपः ... आययी बलिन् जेतुं दुर्मिसम् RājTa. (Prā.) 360.

अन्नाधिपति (annādhipati) *m.* A name of a formula मन्त्रो निरङ्गवरणो ह्यन्नाधिपतिः संज्ञितः ĪśānSiPa. i. 38. 89; B lord or master of food ध्येयोऽन्नाधिपतिः प्रसन्नवदनः पीताम्बरो वामनः ĪśānSiPa. i. 38. 91; C deity presiding over food अन्नाधिपतये ... स्वाहा PañcRā. (Nā.). iii. 14. 13.

अन्नाधियज्ञ (annādhiyajña) *m.* epithet of Śiva (*lit.* (one) having the lordship of sacrifice with food) त्वम् ... मृत्युरन्नाधियज्ञः ... स्तुयसे वेदविद्धिः SaurP. 29. 34.

अन्नाधिष्ठातृ (annādhiṣṭhātr) *m.* deity presiding over food ध्यातव्यं पूर्ववत् प्रेतम् ...! अन्नाधिष्ठातृभावेन नीत्वा च प्रतिपद्य च PauṣkS. 27. 493.

अन्नाधीनासु (annādhīnāsu) *adj.* (used as noun) (one) having life-breath dependent on food अल्पायुः स्वल्पवृत्ता अन्नाधीनासवः MahNirvāt. 3. 123.

अन्नान्नवैलक्षण्य (annānanna-vailakṣaṇya) *n.* distinction or difference between food and non-food न चान्नान्नवैलक्षण्यमनुभूयते Taittvodyo. 4A. 7.

अन्नानभिनन्दना (annānabhinandana) *f.* lack of desire for food or appetite अन्नानभिनन्दना तृप्तिरिव तृप्तिररोचकः AṣṭaSaṁh. i. 108. 11 (1. 20)

अन्नानभिलाष (annānabhilāṣa) *m.* lack of desire for food or appetite आसन्नप्रसवायाः ... शिथिलकुक्षिताधोगुरुत्वमन्नानभिलाषः (भवति) AṣṭaSaṁh. i. 209. 11 (2. 3)

अन्नानभिलाषिन् (annānabhilāṣin) *adj.* not desiring for food or not having appetite (हस्ती मार्गमूर्च्छया) स तया ... अन्नानभिलाषी स्वनकामः ... अस्वस्थशरीरः Hastyāyur. 96. 9 (1. 13)

अन्नानुगत (annānugata) *adj.* following, i. e. addicted to food अन्नानुगतोऽनुशयी यस्तरुणः पुरुषोऽन्नं भक्षयति स तद्वद् एव भवति PrakaVi. 741. 21.

अन्नानुपान (annānupāna) *n.* post prandial drink आहारगुणैः पानं विपरीतं तद्विद्यते अन्नानुपानं घातुनाम् CaraS. i. 27. 319 (1941 Ed.)

अन्नानुरूप (annānūrūpa) *adj.* [f.-ā] A which is conforming to or in keeping with the food भोजनः। अन्नानुरूपं तनुरूपकडिम् NaiṣC. 3. 17; B suitable for (containing) food ... पात्रेष्वन्नानुरूपेषु ... अन्नं तु भोजयेत् अन्नानुरूपेषु स्वविभवानुरूपेण सौवर्णराजतादिषु ViraMi. (Āhnikā.) 463. 7.

अन्नानुविद्ध (annānuviddha) *adj.* connected with food तनुतरेतेजोऽवन्नानुविद्धः कौण्ड्यभालो हि प्राणः ĀtmaSi. 17. 11.

अन्नान्त (annānta) *adj.* ending with the word *anna* पञ्च प्राणादयो वा स्युरन्नान्तास्तच्छ्रुतव्यतः BrĀraUBhVā. iv. 4. 640.

अन्नान्त (annānta) *m.* end or completion of (partaking of) food अन्नान्तप्राप्तशर्वाभजमुनिचकितश्रीपदीचिन्तितोऽथ प्राप्तः शाकान्नमश्रुं मुनिगणमकृथास्तृप्तिमन्तं वनान्ते Nārāy. x. 86. 4.

अन्नान्तर (annāntara) *n.* 1A another cooked food नापि भोजनार्थमुपकल्प्यमानादन्नान्तरात् पृथक्कृत्य (भोक्तव्यम्) CaturCin. iii (1). 1365. 13; 1B another food (than one for oblation) अन्नं बल्यर्थोपकल्प्यमपि न वल्लिं हरेदन्नान्तराभावे ManvaVi. 344. 23 (on 3. 108); 2 distinct dish or meals (prepared with milk) क्षीरी त्वन्नान्ते मत्तः ŚabdaRaSaK. 262. 18.

अन्नान्तरनिवर्तक (annāntara-nivartaka) *adj.* which prevents, i.e. stops another food 'घृतप्राशनं' नान्नान्तरनिवर्तकम् ManvaVi. 657. 2 (on 5. 103)

अन्नान्तरलाभ (annāntara-lābha) *m.* obtainment of another food एकमेकस्वामिकमन्नं अनापदि अन्नान्तरलाभसंभवे नाद्यात् (ब्रह्मचारी) ViraMi. 94. 4 (on 1. 32)

अन्नान्तरसंपादन (annāntara-sampādana) *n.* preparation of another or different food इयं तु यथोक्ता शुद्धिरन्नान्तरसंपादनाशक्तिसंस्थायाभावेव कर्तव्या CaturCin. iii (1). 832. 17.

अन्नान्तरसंबद्ध (annāntara-sambaddha) *adj.* related to another food (than one for oblation) पराव्रसंसृष्टस्य चाहविष्यस्य होमः (न विद्यते) ... पराव्रसंसृष्टम् अन्नान्तरसंबद्धम् ViraMi. (Āhnikā.) 396. 11.

अन्नान्तरसंभव (annāntara-sambhava) *m.* possibility of another food अनापद्यन्नान्तरसंभवे अग्निहीनस्य उत्सृष्टश्रौतस्मार्तग्नैरन्नं नाद्यात् ViraMi. 238. 21 (on 1. 160)

अन्नान्तरात्मन् (annāntarātman) *m.* epithet of Viṣṇu (*lit.* who is the inner controller of the body) त्वमेवात्रान्तरात्मा त्वं परमात्मा त्वमुच्यते BrahmiP. 178. 151.

अन्नान्तराभाव (annāntarābhāva) *m.* absence of another or different food (अन्नशुद्धिः) वैश्यस्य द्वादशहोने वेति भोक्तुरन्नान्तराभावे उक्तगुणविशिष्टस्य वैश्यस्य HarLa. 13. 7.

अन्नान्तरासंयुक्त (annāntarāsaṁyukta) *adj.* not mixed with another food (केवलैर्वर्तयेत् सदा) केवलैरन्नान्तरासंयुक्तैः ManvaVi. 708. 2 (on 6. 21)

अन्नान्त्य (annāntya) *adj.* ending with the word *anna* ततोऽन्नान्त्यं रयानं च ... समुदरेत् (मन्त्रम्) PāraS. 24. 54.

अन्नान्नाद (annānnāda) *adj.* (used as noun) i food and eater of food, i.e. life स य एवम् एतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितं वेद प्रतिष्ठित्यति अन्नान्नादात्मनैव TaiUBh. 289. 18 (on 3. 7); li food and eater of food अप्सु ज्योतिः इत्यक्यो-तिपोरन्नान्नादगुणत्वेनोपासकस्य अन्नस्य बहुकरणं व्रतम् TaiUBh. 291. 4 (on 3. 9)

अन्नान्नादत्व (annānnāda-tva) *n.* the state of being food and eater of food अन्नान्नादत्वसंयुक्तं जगदेकीकृत्य ... प्रविभज्य तस्मिन्ब्रह्मदृष्टिर्विधातव्या ChāndoUBh. 219. 5 (on iv. 4. 1); यः ... गार्हपत्यमग्निम् अन्नान्नादत्वेन ... उपास्ते ChāndoUBh. 239. 5 (on iv. 11. 2); आकाशान्तस्य कार्यस्यैव अन्नान्नादत्वमुक्तम् TaiUBh. 295. 7 (on 3. 10); अन्नान्नादत्वहेतोस्तदन्नं हीन्युच्यते बुधैः TaiUBhVā. 95. 18 (2); अन्योन्यस्थितिहेतुत्वाद् अन्नान्नादत्वमुच्यते TaiUBhVā. 202. 8 (3); मूर्तामूर्तात्कस्यास्य ह्यन्नान्नादत्वस्वरूपिणः। अतद्वान्नग्नोऽहम् TaiUBhVā. 210. 5 (3)

अन्नान्नादद्वय (annānnāda-dvaya) *n.* pair of food and eater of food अन्नान्नादद्वयं सर्वं त्वमेव तदपि प्रभो BrĀraUBhVā. vi. 3. 34.

अन्नान्नादरूप (annānnāda-rūpa) *n.* [Inst.] in the form of food and eater of food जगदन्नान्नादरूपेण भोक्तृभोग्यात्मकम् ViṣṇuSaBh. 124. 18 (on 1. 18)

अन्नान्नादादि (annānnādādi) *adj.* food and eater of food etc. अतीत्यात्वं संयवहारविषयमन्नान्नादादिलक्षणमविधाकृतं विद्यया ब्रह्मत्वमापन्नो विद्वान् TaiUBh. 298. 19 (on 3. 10)

अन्नान्नादादिक (annānnādādi-ka) *adj.* consisting of food and eater of food etc. स यथायमिति त्स्तिरन्नान्नादादिकस्य हि TaiUBhVā. 208. 18 (3)

अन्नापचि (annāpaci) *f.* indigestion of food अथन्नापचरोचकोऽथविपाकोऽन्नापचिः स्त्रियाम् KoṣaKaTa. 1. 7270.

अन्नापल्लीय (annāpallīya) *adj.* pertaining to the village of food सप्तभ्रतं चान्यदन्नपल्लीय(?) भवेमन्यतोऽपि विषयेषु कतिपु पूर्वपुरुषक्रमागताया ध्रुववृत्तेः प्रभुः UdaySuKa. 152. 3.

अन्नापहारक (annāpahāra-ka) *adj.* (used as noun) (one) who steals food अन्नापहारकस्त्वामयावी ViṣṇuSm. 45. 11.

अन्नापहारिन् (annāpahārin) *adj.* who steals food अजीर्णवान् अन्नापहारी ŚaikhāLiDS. 376; 377; अन्नापहारी च नरो मूषकः संप्रजायते ŚārṅgaPa. 722; (used as noun) (one) who steals food यथा अन्नापहारिणि व्यवहारः प्राणानयं हरति Loc. 56. 10 (on 1. 21)

अन्नापाक (annāpāka) *m.* indigestion of food अङ्गमर्दस्तथा तन्ना स्यादन्नापाक एव च BhāvPra. 5. 111.

अन्नापाय (annāpāya) *m.* loss, i.e. lack of food या त्वियती मांसलता सायन्नापायशोभेन NīlaVi. 45. 8.

अन्नापूपाय (annāpūpāya) *adj.* food and rice-cake etc. पुष्पादिभिरभ्यर्च्यन्नापूपायस्तृष्णीं निवेद्येतेन विधिनाकृतिं दहेत् VaikhāGS. 5. 6 (79. 18)

अन्नापेक्षा (annāpekṣā) *f.* [Inst.] in comparison with food अन्नापेक्षान्नाप्राधान्यादयुग्युक्तान्ना सुपशकाद्यान् ... स्थापयेत् ManvaMu. 131. 19 (on 3. 226)

अन्नाप्राप्ति (annāprāpti) *f.* non-obtainment of food अतीते खण्डे अन्नाप्राप्तिनिमित्ता कष्टवस्थोक्ता ChāndoUBh. 75. 5 (on i. 12. 1)

अन्नापेहजत (annāpsncha-jāta) *n.* collection of food, water and oil अन्नापेहजतानि ... मनःप्राणवाय उपविन्यन्ति ChāndoUBh. 365. 14 (on vi. 5. 4)

अन्नाभावे (annābhāva) *m.* A absence of food (as offering or oblation) कुर्यादन्नाभावे केनचिदाकाष्टाहेभ्यः पितृभ्यो मनुष्येभ्यश्चोदपात्रात् PāraGS. ii. 9. फलेर्वा श्राद्धदत्तैः ManvaVi. 329. 18 (on 3. 82); अनाद्ये पार्वणवर्जिते वा अभोजने 6; B absence of food or victuals (for nourishment) शास्त्रमहीवृक्षमूलं प्रातर्यस्यति संक्षयम् SkandP. ii (7). 7. 27; भार्या ... अन्नाभावान्न संदेहः निश्चयः PadmP. iii. 13. 76; अन्नाभावे श्रोत्रियाणां जलं याच्यं पिवेदपि GāṇḍP. 1. 77. 44; देयम्। अन्नाभावे कन्दमूलफलादि Mitā. 36. 6 (on 1. 104); अन्नाभावेन 1. 179; कण्ठे कर्णं ... सुवर्णं विद्यते यदि। उपवासस्तथापि स्यादन्नाभावेन देहिनाम् KāṣiPa. 5; मनुष्येभ्योऽतिथिभ्योऽन्वहं प्रतिदिनं देयम्। अन्वहमिति प्रत्येकमभिनिष्कृतां गन्तुमारब्धाः Pañcā. 255. 13; अन्नाभावेऽथ भक्ष्यार्थं विना हिंसा मुषोव

सः SamarāSārṇ. 6. 173; अन्नाभावेऽस्मूलादिरूपाभिः भिक्षाभिः (अर्चयेदाश्रमगतान्) ManvaVi. 700. 10 (on 6. 7); सीदन्द्रिरन्नाभावेन उच्छस्याप्यलाभात् ManvaVi. 1333.21 (on 10. 113); अन्नाभावे क्षुधातो लोकः PrabaK. 99. 22; अन्नाभावे ... निषिद्धेनाद्वेनापि रक्षन् प्राणात्र पातकी MahNirvāT. 11. 131; प्राणात्यये रोगेणान्नाभावेन वा (मांसभक्षणे न दोषः) DipKa. 22. 9 (on 1. 179); BālamBha. i. 445. 23 (on 1. 181); अन्नाभावान् प्राणसंशयं प्राप्नो निन्दितस्याप्यत्र पुत्रानो न पापेन लिप्येत DipKa. 80. 19 (on 3. 41); अन्नाभावाद्भवन्निम्नम् RājTa. (Śrī.) 1 (7). 28; अन्नाभावाद्भुक्षार्थं न चलयः RājTa. (Śrī.) 4. 246; रोगेणान्नाभावेन वा मांसभक्षणव्यतिरेकेण प्राणात्ययः संभाव्यतेः (Āhnikā.) 528. 1; C absence of (recitation of) the word *anna* अन्नाभावे विवक्ष्यन्ते काष्णवानां ज्योतिषा सह BrĀraUBhVā. iv. 4. 640 (comm. काष्णवश्रुती अन्नपाठभावे); Dabsence of food-grain अन्नाभावे प्रदातव्यं घृतं वा यदि वा पयः AśvaCi. 11. 45.

अन्नाभावनिमित्त (annābhāva-nimitta) *adj.* caused by the absence of food प्राणात्ययो व्याधिनिमित्तोऽन्नाभावनिमित्तश्च Aparā. 251. 6 (on 1. 178)

अन्नाभावपरता (annābhāvapara-tā) *f.* the state of being meant to convey the absence of food (as offering or oblation) नहि तत्राप्यन्नाभावपरता पृथगुक्तिर्वैयर्थ्यात् BālamBha. i. 548. 10 (on 1. 249)

अन्नाभावविषय (annābhāva-viśaya) *adj.* referring to the absence of food (as offering or oblation) आ काष्ठादित्यन्नाभावविषयम् SmṛtiCan. ii. 566. 6.

अन्नाभावादि (annābhāvādi) *adj.* absence of food or victuals etc. कृत्राश्चात्राभावादिना ManvaVi. 543. 4 (on 4. 179)

अन्नाभिकाङ्क्ष (annābhikāṅkṣa) *adj.* having desire for food or appetite अन्नाभिकाङ्क्षं समस्तत्रिहम् । ... वैद्योऽवगच्छेदविषयं मनुष्यम् SuśruS. v. 6. 32.

अन्नाभिकाम (annābhikāma) *adj.* having desire for food or appetite अन्नाभिकामम् ... वैद्योऽवगच्छेदविषयं मनुष्यम् RugVi. 69. 65.

अन्नाभिघारण (annābhighāraṇa) *n.* act of pouring of clarified butter on the cooked rice (as oblation) आन्याहुतित्रयं विद्यान्यक्षेपेण अन्नाभिघारणमभिधाय ... कालप्रकारौ दर्शितौ CaturCin. iii (1). 1366. 13.

अन्नाभिधेय (annābhidheya) *adj.* to be expressed by the word *anna* तेजोऽवगच्छेदविषये बहुभवनमभिधानलिङ्गं च हट्टम् । ... स्वस्वकार्यप्रभृतीं TattvMu. I. 16.

अन्नाभिनन्दन (annābhinandana) *n.* desire for food or appetite कफात्राभिनन्दनम् SuśruS. vi. 39. 27; क्षतक्षयेषु या तृष्णा तस्यां नात्राभिनन्दनम् HārīS. iii. 13. 10.

अन्नाभिप्राय (annābhiprāya) *adj.* intent on (having) food तमन्नाभिप्रायं मत्वा ... तत् अन्नम् ... ग्रहीतुमिच्छत् AitUBh. 262. 12 (on 3. 3)

अन्नाभिमत (annābhimata) *adj.* deemed to be or accepted as food पदार्थादिनात्राभिमतस्यानन्नत्वं ... स्यात् Nyāyāmṛ. 111B. 5.

अन्नाभिमर्श (annābhimarśa) *m.* act of touching food (for purification) पात्रासादनादि परिषेवणान्तं कृत्वात्राभिमर्शः BālamBha. i. 565. 11 (on 1. 249)

अन्नाभिमनिदेवता (annābhimāni-devatā) *f.* deity presiding over food अन्नशब्दोऽपि ... अन्नाभिमनिदेवतापरोऽस्तु ŚivārkaMaDī. i. 270. 12 (on i. 1.23)

अन्नाभिमनिन् (annābhimānin) *adj.* presiding over food तेजोऽवगच्छेदविषयं निरुद्रनारायणहिरण्यगर्भजीवरूपशरीरेणोपलक्षितः ŚivārkaMaDī. ii. 187. 29 (on ii. 4.17)

अन्नाभिमुख (annābhimukha) *adj.* (used as noun) (one) inclined towards (consuming) food भाषा शब्दोच्चारणम् ... भाषादिकम् अन्नाभिमुखो व्रज्येत् इत्यर्थः VīraMi. (Āhnikā.) 426. 19.

अन्नाभिरुचि (annābhiruci) *f.* taste, i.e. liking for food वैशद्यमन्नभिरुचिं सौमनस्यं करोति SuśruS. iv. 24. 10.

अन्नाभिलाष (annābhilāṣa) *m.* desire for food or appetite अन्नाभिलाषो विपुलेन्द्रियं च गतक्लमो गतरुजो मनुष्यः HārīS. iii. 2. 185; अन्नाभिलाषो मुक्तस्य परिपाकः सुखेन च ... । विद्यादारोग्यलिङ्गानि KāśyaS. 256A. 27; अन्नाभिलाषो वैशद्यं लघुता वाय मार्दवम् (सम्यङ्निरुहयोगलक्षणम्) KāśyaS. 283A. 27; (गृहीतः वालः) अन्नमन्नाभिलाषेऽपि दत्तं नातिबुभुक्षते AśṭaSaṁ. ii. 189. 18 (6. 3)

अन्नाभिलाष (annābhilāṣa) *adj.* desirous of food, hungry अन्नाभिलाषाधनानाया बालवृद्धकृशातुरान् । नानुकम्पन्ति ... मूढाः ŚivaP. v. 6.36 (412B.11)

अन्नाभिलाषिन् (annābhilāṣin) *adj.* i longing for food रूपापिपाती (v.l.) अन्नाभिलाषी) ग्रसते नानुबन्धमवेक्षते MahāBhā. v. 34. 13; देशमान्यन्नाभिलाषिभिः । ... जनैर्दत्तो ददाहन्तिः RājTa. (Ka.) 8. 1209; ii desirous of food प्रातर्द्विहितं कर्म नैव दद्यान्धया भवेत् । पृथिव्यामन्नपूर्णायां वयमन्नभिलाषिणः BrahmP. 123.

144; स भवति ... अलसः नात्राभिलाषी ध्यानशीलः Hastyāyur. 78. 17 (1.11)

अन्नाभिवाञ्छा (annābhivāñchā) *f.* desire for food or appetite वेऽन्येऽपि युक्त्या जगमुस्तत्सकालेऽन्नाभिवाञ्छया KathāSaSāg. vi. 7. 112.

अन्नामृताप्ति (annāmṛtāpti) *f.* obtainment of ambrosia in the form of food क्षीणाः ... केचिदन्नमृताप्तये । ... व्रतनिष्ठ इवाभवन् RājTa. (Śrī.) 1(2). 20.

अन्नाम्बु (annāmbu) *n.* food and water अन्नाम्बुदानादिभिरेव कस्य न तेऽस्ति वृद्धिर्न च तेऽस्ति हानिः MārK. 25. 13.

अन्नाम्बुपरित्याग (annāmbu-parityāga) *m.* abstaining from or giving up of food and water यदन्नम्बुपरित्यागाद्वातं तदातसंज्ञितम् PauṣkS. 36. 57.

अन्नाम्बुपूर्ण (annāmbu-pūrṇa) *adj.* endowed, i.e. supplied with food and water तत्र तेन समं राज्ञा स्वयं प्रवहणं महत् । आरुरोहकमन्नम्बुपूर्णं स्वसचिवैर्युतः KathāSaSāg. xii. 34. 172.

अन्नाम्बुविन्दुक्षेप (annāmbubindu-kṣepa) *m.* casting of food and drop of water एवमाप्यायनं वत्स बहूनामिह बान्धवैः । शालं कुर्वद्भिरन्नम्बुविन्दुक्षेपेण जायते MārK. 31. 17.

अन्नाम्बुवत् (annāmbu-vat) *adv.* like food and water (पयोऽम्बुवद्येत्तत्रापि) व्याख्यातान्तरं त्वन्नम्बुवदित्युच्येत । द्वितीयस्य समाधानं नोभयवादिमतम् AnuBh. 130. 13 (on ii. 2. 3)

अन्नाय (annāya) *gr.* the expression *annāya* अन्नायाङ्गिरस्वदकम् TaiPrāti. 12. 7 (comm. इत्येतेषु ग्रहणेषु एकापूर्वं ओकारपूर्वं वा अकारो लोपमाद्यते)

अन्नायु (annāyu) *adj.* longing for food, PW.

अन्नायु (annāyu) *m.* (coined for the etymology of *vāyu*) living by food, desirous of food, MW.

अन्नायुस् (annāyus) *adj.* A who lives by food अन्नायुर्वा एव यद्वायुः AitĀ. II. iv. 3. 15; AitU. 3. 10; यो वायुरन्नायुः ... अन्नजीवो वै प्रसिद्धः AitUBh. 263. 8 (on 3. 10); B bound by or dependent on food यो वायुरन्नायुः अन्नबन्धनः AitUBh. 263. 8 (on 3. 10) [consumer of food, PW.]

अन्नारम्भ (annārambha) *m.* undertaking of (the cooking of) rice (as oblation) अन्नारम्भं श्राद्धार्थान्नपाकारम्भम् आरभेत् SmṛtiCan. v. 201. 16.

अन्नारम्भवत् (annārambha-va(n)t) *adj.* (used as noun) (one) who has undertaken (cooking of) food (as oblation) पाठान्तरं च अन्नारम्भवतां विधिरिति CaturCin. iii (1). 1162. 9.

अन्नारुचि (annāruci) *f.* loss of taste for food or appetite पित्ताग्रयनयोर्दहः कफादन्नारुचिर्भवत् RugVi. 2. 6; शुष्ककच्छुर्नरः कासश्चान्नारुचित्तया । अक्षिदुःखं हृदो दुःखं सन्ततेऽत्यन्तदारुणाः KathāK. 26. 14.

अन्नारोग्यादि (annārogyādi) *adj.* food and health etc. विद्यानुगुणस्य तु वृष्ट्यन्नारोग्यादिफलस्य शरीरपातादुर्द्धमनित्वाद्दम्येयः VedāntDī. 225. 8 (on iv. 1.14)

अन्नारोचक (annāroca-ka) *m.* loss of taste for food or appetite अथद्वात्रारोचकः KośaKaTa. I. 7270.

अन्नार्जनापाय (annārjanopāya) *m.* means of earning food, i.e. livelihood पञ्चमलवृत्तकारणार्थमागमगाविविरोधिनाऽन्नार्जनापाया वृत्तयः SarvaDaSaṁ. 6. 42.

अन्नार्णव (annārṇava) *m.* ocean of cooked food or rice मधुनश्चाणवर्धय दध्यान्नार्णवं एव च । ... दत्ताः ŚivaP. vii. 35. 4 (544A. 7)

अन्नार्थ (annārtha) *adj.* expressive of (partaking of) food अन्नार्थव्यवपुर्वस्वनः ... सहां च गेरु इकः परः सः पः स्याद् MugdhaBo. 8. 45 (85. 21)

अन्नार्थकृत (annārtha-kṛta) *adj.* done for the sake of food यच्च चान्नार्थकृतं तदेव कुर्वते तत्रापि सज्ञा वयम् ŚaTrayi. 636.

अन्नार्थभाव (annārtha-bhāva) *m.* [Inst.] with the intention of the objective of food अतोऽप्यन्नार्थभावेन कर्तव्यं कर्षणं द्विजैः BrParāSm. 5. 118.

अन्नार्थम् (annārtham) *adv.* for the sake of food (मुनिः) अनग्निरनिकेतः स्याद् ग्राममन्नार्थमाश्रयेत् ManuSm. 6. 43; MānuBh. i. 511. 22 (on 6. 43); SkandP. iv. 41. 17; ManvaVi. 423. 16 (on 3. 243); 725. 18 (on 6. 51); अन्नार्थं लिङ्गमुद्दिष्टं न मोक्षार्थम् LaViṣṇuSm. 4. 18; अन्नार्थमेतानुशाणः ससर्ज परमेधरः BrParāSm. 5. 109; 10. 15; उद्गायति ययैवोद्रता अन्नार्थम् ChāndoUBh. 29. 14 (on i. 3. 1); सः (उपस्तिः) अन्नार्थमट् इयं कुम्भायान् कुत्सितान्माषान् खादन्तं भक्षयन्तं यदृच्छ्योपरुष्य विमिश्रे ChāndoUBh. 64. 18 (on i. 10. 2); अन्नार्थं होमयेत् क्षीरम् ŚivU. 4. 61; सर्वदेवै गृह्णामो चतुर्यमंशं दग्धमानपुरुषभूतानामन्नार्थमवशेषयेत् DaṇḍaVi. 61. 10; बागादयश्च तत्रान्नार्थमनुप्रदिष्टः AnuBh. 166. 3 (on ii. 4. 22)

अन्नार्थिन् (annārthin) *adj.* [f.-i] desirous of food, seeking food नियादी ... तस्मिन्गोचरे ... अन्नार्थिनी समन्यायाद् MahāBhā. i. 136. 7; ब्राह्मणो मां प्रतीक्षते । अन्नार्थी त्वं तमन्नेन समंसिनेनोपपादय MahāBhā. i. 166. 25; अन्नार्थमनुग्रहं विद्धि मां मुनिसत्तम MahāBhā. iii. 246. 13; iii. App. I. 21 (6). 140; कश्चिदन्नार्थी

शालिकलापम् ... आहरति MahāBh. i. 212. 3 (on i. 2. 39); ii. 144. 15 (on iii. 3. 18); ते ययं यदि अन्नार्थिनः BrāraUBh. 61. 3 (on 3. 18); अन्नवन्तो विद्वांसः अप्यागतायान्नार्थिने अराधि संसिद्धस्यम् अन्नमित्यावक्षते TaiUBh. 292. 3 (on 3. 10); सख्ये नन्नार्थिने योऽर्पयति न स सखा सेवमानाय नित्यम् SatSlo. 21 (74. 7); अन्नार्थिनोऽतो मां सर्वेऽप्यभिस्तविताशु वै BrāraUBhVā. i. 3. 251; अन्नार्थिनमिह प्राप्तं विद्धि मामतिथिं मुने PadmP. iv. 108. 111; तीर्थेषु ब्राह्मणं नैव परीक्षेत कथंचन। अन्नार्थिनमनुप्राप्तं भोज्यं तं मनुब्रवीत् PadmP. v. 29. 212; मूषकोऽपि ततोऽन्नार्थी स तत्र निभृतागतः KathāSaSāg. vi. 7. 115; यदेवमयन्नार्थी कोऽप्यास्ते द्वार्यधोमुखः KathāSaSāg. xii. 20. 37; तत्काले च श्वादिनामन्नार्थिनामागमन एव शनैर्भुवि दानम् ManvaVi. 335. 13 (on 3. 92); दिवीकसः सूक्ष्मतरं व्युदपद्यन्त ... अन्नार्थिनाम् ... संप्रभेषु मानवानाम् NīlaVi. 45. 5; तत्र च प्रथममिन्नार्थिनः पदभ्रष्टानग्रभिक्षया परिविष्य, पात्रेणैव भवत्सुपतिष्ठे NīlaVi. 127. 15; (used as noun) (one) desirous of food प्रदधात् ... अन्नार्थिन्योऽन्नमर्थितः BrhaspaSm. 347. 138; अन्नार्थिनि समायाते पात्रापात्रं न चिन्त्येत् SkandP. iv. 35. 208; याहि तूर्णं समायाहि यावदन्नार्थिभिः सह SkandP. iv. 96. 162; अन्नार्थी लभते ह्यन्नं स्मरणदेव नित्यशः (नर्मदायाः) PadmP. i. 17. 20. अन्नार्थभिमुख (annārthy-abhimukha) n. [Loc.] in front of one desirous of food अन्नं लोकलोकपालान्नार्थभिमुखे सृष्टं सत् ... अजिघांसत् AitUBh. 262. 9 (on 3. 3)

अन्नार्पणवेष्टम् (annārpaṇa-veṣṭman) n. hall for distribution of food सन्नं यज्ञे सदा दाने वनेऽन्नार्पणवेष्टमनि ŚabdaRa. (Vā.) 4057.

अन्नालय (annālaya) n. hall for cooking food, kitchen इति नामानि तन्नाम्ना चत्वारि स्फुराणि च। अन्नालयं धान्यालयं धनालयं सुखालयम् MayaMa. 27. 19.

अन्नालाभ (annālābha) m. non-obtainment of food तद्धि अन्नालाभे उत्क्रान्तस्य लिङ्गम् ChāndoUBh. 26. 9 (on i. 2. 9); उपस्तिः ... प्रद्राणकः अन्नालाभात् ... अन्त्यावस्थां प्राप्तः ChāndoUBh. 64. 12 (on i. 10. 1); अन्नालाभात्कुत्सितं गतिं गतः ŚivārkaMaDī. ii. 401. 20 (on iii. 4. 29)

अन्नालाभप्रयुक्त (annālābha-prayukta) adj. caused by non-obtainment of food अन्नालाभप्रयुक्तप्राणालयकाल एव सर्वान्नभक्षणे अभ्यनुज्ञेव GoviBh. 275. 2 (on iii. 4. 28)

अन्नालम्बा (annālpa-mātra) adj. measuring small quantity of food अल्पित्येकत्रालम्बात्रा अवयवभागाः ManvaMu. 130. 8 (on 3. 219)

अन्नावग्रह (annāvagraha) adj. interrupted; i.e. mixed with (the middle portion of) the meals सयुतं लघुर्युक्तं नरोऽन्नावग्रहं पिबेत् CaraS. vi. 15. 205; (comm.) अन्नेनावग्रहोऽस्येति ... अन्नमध्यप्रयुक्तमित्यर्थः AṣṭāSaṁ. ii. 76. 1 (4. 12); AṣṭāHr. iv. 10. 72.

अन्नावपीडित (annāvapiḍita) adj. pressed, i.e. mixed with (the middle portion of) the meals घृतम्। अन्नावपीडितं बल्यम् CaraS. vi. 15. 209 (1941 Ed.) (comm. मध्यभोजनपीतम्); AṣṭāSaṁ. ii. 76. 5 (on 4. 12); AṣṭāHr. iv. 10. 74.

अन्नावयवादि (annāvayavādi) adj. particle of food etc. अन्नावयवादि नोच्छिष्टं कुरुते ManvaMu. 223. 10 (on 5. 141)

अन्नावशेष (annāvāśeṣa) n. remnant of food कचिदन्नावशेषाणि पश्यन्ते विचवार ह (सः) Rāmā. v. 9. 24; अन्नावशेषमिच्छन् वै तोयं दद्याद्यवाविधिः MārkaP. 34. 101.

अन्नावष्टम्भ (annāvāṣṭambha) adj. supported by food अन्नावष्टम्भो हि प्राणः ChāndoUBh. 57. 12 (on i. 8. 4)

अन्नावृत (annāvṛta) adj. covered with, i.e. followed by food (प्राणभुक्त-सेवितमीयधम्) अन्नावृतं न च मुहूर्तदन्नात्रिरेति HārīS. iii. 2. 60; SiddhaYo. 1. 87; विष्टविष्णुमन्त्रस्य घात्रायुतेन तदावरणम् व्यापदं (जनयति स्नेहः) AṣṭāSaṁ. i. 148. 9 (1. 28); (used as noun) (medicine) covered with, i.e. followed by food तेनान्नावृतमपि तुल्यं छर्दि च पुनस्तज्जनयति AṣṭāSaṁ. i. 141. 16 (1. 27)

अन्नावृष् (annā-vṛdh) adj. increasing or prospering by food जर्नित्रैरन्नावृष् प्रति घटुन्त्यत्रैः RV. x. 1. 4 (but Say. अन्नस्य वर्धकम्)

अन्नाश (annāśa) m. act of eating food मृष्टान्नशैरधिगतमुदां कोटिशो ब्राह्मणानामाशीर्वाद्यन्ननिर्वरितं यस्य च आन्नावि गेहे EI. xv. 352. 20.

अन्नाशन (annāśana) n. A act of feeding rice or cooked food to the child (for the first time), one of the sixteen sacraments अविष्टा च शुभा ह्येते षोडशाशने शुभाः BrhaspaSm. 247. 106; गर्भाधानम् ... चरेत् ... अन्नाशनं ततश्च ब्रह्मचर्यं व्रतानि च AgniP. 32. 3; जातकर्माशानम् (इत्येते

द्विजसंस्काराः) BhaviP. 9B. 6 (i. 2. 146); शुचिरन्नाशने प्रोक्तः (अग्निः) ĪśānSīPa. i. 14. 9; जीवसेकः पुंसवनम्। ... अन्नाशनम् ... संस्काराः ... दश MahNirvāt. 9. 4; B act of eating food अन्नाशने स्वात्परमाणुमात्रः प्रशक्यते शोधयितुं तपोभिः SubhāRaSaṁ. 531; राज्ञोऽन्नाशने दृष्टं फलमाह ManvaVi. 562. 28 (on 4. 218); स्त्रीणामन्नाशने पश्चात्कालश्च परिकीर्तितः VīraMi. (Sāṁskāra.) 125. 24.

अन्नाशन (annāśana) adj. (used as noun) (one) eating cooked food मांसमेध्याशने रीद्रो विमिश्रोऽन्नाशनः स्मृतः BrSaṁ. 86. 16.

अन्नाशनक्रिया (annāśana-kriyā) f. sacrament of feeding rice or cooked food पष्ठे मांसि कुमारस्य ... कुर्यादन्नाशनक्रियाम् MahNirvāt. 9. 165.

अन्नाशनादि (annāśanādi) adj. sacrament of feeding rice or cooked food etc. ब्रह्मशंभुरिह प्राह निष्कामान्नशनादयः ĪśānSīPa. ii. 16. 78.

अन्नाशय (annāśaya) adj. having food as support, living by food मत्स्याः कीटाः पिपीलाश्च सर्वे चान्नाशयाः स्मृताः PadmP. v. 19. 291.

अन्नाशित्व (annāśitva) n. the state of being one who eats food अन्नाशित्वसिद्धयर्थं यथा व्युत्पत्तिरुच्यते BrāraUBhVā. iii. 9. 28.

अन्नाशिन (annāśin) adj. who eats food, eater of food भुजानोऽतिथिशेषाव-मिहायुधनमागमेत्। प्रणोद्यातिथिमन्नाशिकित्त्विपि(?) च गृहाश्रमि SkandP. iv (1). 38. 33; (संन्यासी) हंसः ... असंस्तुतमाधुकरान्नाशी NāraPaU. 5. 1 = SāṁnyāU. 2. 13; मन्त्रयज्ञवहं यद्भिं भागं भागवहं च यत्। अग्रासिनं (v. 1. अन्नाशिनं) सोमभुजं हुताचिपमुदायुधम् BrahmanP. 213. 18; येऽन्नाशिनः स्थावरजन्तुघातान्मांसशिशो येऽन्नं सजीवघातान्। दोषस्तयोः स्वात्परमाणुमेवोर्वयथात्तरं बुद्धिमतेति वेद्यम् SubhāRaSaṁ. 530.

अन्नाश्रद्धा (annāśraddhā) f. loss of desire for food or appetite पराघातनमन्नाश्रद्धाननानाम् CaraS. i. 25. 40 (comm. चध्यमानप्राणिदर्शनाद्धि घृणया नात्रे श्रद्धा स्यात्); (अशंसाम्) पूर्वल्पाणि. ... अन्नाश्रद्धा AṣṭāSaṁ. i. 277. 2 (3. 7)

अन्नाश्रद्धानजन (annāśraddhā-janana) n. act of producing loss of desire for food or appetite हनिकराणाम्। सुनादर्शनमन्नाश्रद्धानजनानाम् (अग्रम्) AṣṭāSaṁ. i. 82. 18 (1. 13)

अन्नाश्रय (annāśraya) adj. connected with or based on food पापमन्नाश्रयं पुंसां भोक्तरमुपसर्पति SamaMā. 4. 110.

अन्नाश्रयार्थ (annāśrayārtha) adj. who desires food and abode अपाह-तुष्पात्पक्षिशुनि हृष्टान्नाश्रयार्थे SiddhaHe. iv. 4. 95.

अन्नाश्रित (annāśrita) adj. dependent on food अन्नाश्रितं पूर्वं प्राणमिन्द्रिय-संग्रहम्। व्ययीकृतं न वै देव देहभावेन देहिनाम् PauṣkS. 27. 24.

अन्नासंभव (annāśambhava) m. A impossibility, i.e. absence of cooked food or meals सूर्योऽस्तमितेऽन्नासंभवे मधुरवाक्येन विश्रामार्थम् ... अतिथिरप्रत्याख्येयः DīpKa. 15. 2 (on 1. 107); अन्नासंभवे पुनस्तुष्टविश्रामभूमिपादप्रक्षालनाद्यर्थ-जलप्रियवचनामपि धार्मिकगृहेष्वतिथ्यर्थं न कदाचिदुच्छिद्यन्ते ManvaMu. 106. 17 (on 3. 101); B non-availability of cooked rice (as oblation) अन्नासंभवे आमन्नाश्रमनुकल्पः BālamBha. i. 548. 16 (on 1. 249)

अन्नासव (annāśava) m. 1 decoction or spirit distilled from cooked rice सुरा अन्नासवः AbhidhKoBh. 219. 6 (on 4. 34); 2 cooked rice and liquor विप्रादिक्रमतः ... Sphuṭā. iv. 45. 22 (on 4. 34); अन्नासव इति। तण्डुलकृतः

अन्नासवामोदाः स्वादुकरपायितककटुकास्वादान्विताश्च स्मृताः TantrSa. 1. 32.

अन्नास्पृहा (annāsprhā) f. loss of desire for food or appetite तृप्त्यैवात्रा-स्पृहात्पितरुचिः KoṣaKaTa. 1. 7269.

अन्नाहरण (annāharaṇa) n. act of taking away, i.e. stealing food दृश्यमानेन हारेण तेन जातौजसं च मां समर्थमन्नाहरणे मूषकाः पर्यवारयन् PañcT. 2. 26 (13) (212. 17); KathāSaSāg. x. 5. 88.

अन्नाहार (annāhāra) m. 1 one who serves food अन्नाहाराः प्रायान्नाहाराः स्मो भो इति वेदयन्ते KauṣiSū. 92. 27; 2 act of taking, i.e. eating food अन्नाहारैस्तु संपुष्टैरन्तरात्मा सुखं व्रजेत् PadmP. ii. 120. 31.

अन्नाहारसंतुष्ट (annāhāra-santustā) adj. satisfied with taking of food मन्त्रिणा ...। जलान्नाहारसंतुष्टः सद्यश्चेक महीपतिः PārśvC. 3. 519.

अन्नाहारिन् (annāhārin) adj. taking i.e. eating cooked food कश्चित् तपस्वी विप्रश्च निराहारी चिरं मुनिः। कश्चित् ... अन्नाहारी BrahmanVaiP. i. 27. 4; तुरीयातीतो गोमुखः फलाहारी। अन्नाहारी चेद्ब्रह्मचर्यं देहमात्राविष्टः NāraPaU. 5. 1; SārṇnyāU. 2. 13.

अन्नाहुति (annāhuti) f. act of offering cooked rice (as oblation) ओदनं श्रपयित्वा अन्नाहुतीर्जुहोति BhārGS. 3. 3 (70. 8); शिपेदन्नाहुतिं ततः PārāS. 7. 160; LakṣmīT. 40. 70; हुत्वाप्यन्नाहुतीनां तु ह्याज्याख्यां जुहुयात्ततः PārāS. 7. 162; अन्नाहुतीर्हुत्वा षंडाज्याहुतीर्जुहोति SmṛtiCan. v. 328. 15.

अन्नाहुतिचतुष्टय (annāhuti-catuṣṭaya) *n.* quadruple offerings of cooked rice (as oblation) वक्त्रकुण्डेऽथ तेनैवाप्यन्नाहुतिचतुष्टयम् ... जुहुयात् PāraS. 7. 422.

अन्नाहुतित्रय (annāhuti-traya) *n.* triad of offerings of cooked rice (as oblation) त्र्यक्षरेण तु मन्त्रेण दद्यादन्नाहुतित्रयम् JayāS. 23. 46.

अन्निका (annikā) *f.* name of a maiden, sister of Jayasinhha स्वस्य च जयसिंहस्यान्निका नाम कुमारिका PariPar. 6. 45: देवदत्तः ... अन्यथा तद्वह्निं भुञ्जानः अन्निकानाम्नां तज्जामिम् ... आलोक्य ... तामपाचिष्ट Vivitika. 67. 14.

अन्निकानाथ (annikā-nātha) *m.* husband of Annikā उत्तरामन्निकानाथो जगाम मधुराम् PariPar. 6. 84.

अन्निकापति (annikā-pati) *m.* husband of Annikā नादात्प्रत्युत्तरं किंचिदुःख-भागन्निकापतिः PariPar. 6. 72.

अन्निकापुत्र (annikā-putra) *m.* son of Annikā परिजनस्तं बालम् ... । अधिकपुत्र इत्येवोच्चापेन जगी पथि PariPar. 6. 83; Vivitika. 67. 21: पुष्पवृत्ता ... । अन्निकापुत्रपादान्ते गत्वा दीक्षमुपादेः PariPar. 6. 144; नृपाऽन्निकापुत्राचार्यमाकार्य तदेवाप्राप्तिं Vivitika. 68. 3.

अन्निकाप्रेमतन्तु (annikā-prematantu) *m.* cord i.e. bond of love for Annikā तस्यान्निकाप्रेमतन्तुवद्वस्य तिष्ठतः । प्रियुदम्ययुरास्थाभ्यां पितृभ्यां लेखः PariPar. 6. 62.

अन्निकायाचनाकृत (annikāyācanā-kṛta) *n.* [Loc.] for the sake of asking for (the hand of) Annikā देवदत्तः ... । प्रेषयामास वरकान्निकायाचनाकृते PariPar. 6. 54.

अन्निकासुनु (annikā-sūnu) *m.* son of Annikā राज्ञा पृष्टोऽन्निकासुनुः स्थितिमाख्यादयोकसाम् PariPar. 6. 130.

अन्नियत् (ānniyat) *adj.* [P. vi. 1. 197] being desirous of food भगुदन्नियते चिदन्नम् RV. iv. 2. 7 (Sāy. अन्नियच्छते)

अन्नोभूत (annī-bhūta) *adj.* which has become food कात्यायनवचने चात्रीभूतानामेवैतेषां तृप्तिसाधनत्वं स्फुटं भविष्यति CaturCin. iii (1). 587. 10.

अन्न्रीय (annīya-) *denom.* to desire for food यद्यन्न्रीयद्गाना अस्मा अन्वाव-पेयुः BhārSS. x. 10. 8: ĀpaSS. x. 16. 13 (comm. अन्नम् अदनीयनिच्छेत): HirSS. x. 2. 8 (1055. 28)

अन्नूर्ध्वगुणविधि (annūrdhva-guṇa-vidhi) *m.* [w. r. for anyordhva-guṇavidhi], BrahmSūBh. (Bhā.) 198. 2 (on iii. 3. 56)

अन्नैरार्य (annēnārya) *m.* name of a Brahmin अनेरार्यः एकमागो EI. xviii. 352. 56.

अन्नैमाया (annemāmbā) *f.* name of the wife of king Komaṭiprolaya कोमटिप्रोलयस्य सहशी भार्यात्रैमाया सती EI. viii. 14. 13.

अन्नेषु (anneṣu) *n.* the expression *anneṣu* (अलेपः) अरतिम् ... अनमीवोऽन्नेषु ... अग्निं TaiPrāti. 11. 17 (comm. एतेषु ग्रहणेषु अकारः ... न खलु लोपमापद्यते ... 'ये अन्नेषु विविध्यन्ति')

अन्नेषु (anneṣu) *adj.* having food as arrows ये भुक्त्रेणवः प्रिये । रुद्राः ... तत्सर्वेभ्योऽधिकाः काश्यां जन्तवो रुद्ररूपिणः SkandP. iv. 30. 98.

अन्नेष्टि (anneṣṭi) *f.* A sacrifice consisting of food अनङ्गाहं दद्यात् स्त्रीत तस्याश्रीयादन्नेष्टिदक्षिणा MānSS. 120. 13; B sacrifice which has cooked rice (as oblation) देवेभ्योऽन्नेष्टी हव्यं हुतशेषादन्नाद्देवेभ्यो बलिं हरेत् Aparā. 142. 14 (on 1. 103)

अन्नैकदेश (annaikadeśa) *m.* i part of diet शुकशिम्वि... फलाश्रयः । वगैरन्नैकदेशोऽयं भूयिष्ठमुपयोगवान् । निर्दिष्टो रसवीर्ययैः AṣṭāSaṁ. i. 41. 8 (1. 7); ii part of cooked food or meals त्वकैरन्नखेत्यादि । एतानि अन्नमध्ये दृष्ट्वा तत्संस्पृष्टमन्नैकदेशम् उत्सृज्य । ... उपयुज्यत ViraMi. (Āhnika.) 473. 2.

अन्नोक्त (annokta) *adj.* stated or designated as *anna* अयायग्रसंस्तवाग्निं अन्नोक्तं व्रतमिति NidāSū. 103. 21 (6. 7); अन्नाद्यसंस्तवाग्नोक्तेऽभिरूपम् NidāSū. 104. 1 (6. 7); 104. 3 (6. 7)

अन्नोद्यय (annocaya) *m.* heap or mass of cooked food or meals अन्नोद्ययान् ... । स्वीकृत्योऽस्माद्यकितः समन्तात्प्रदुर्दुः पाकगृहे नियुक्ताः SivLi. 12. 82.

अन्नोद्ययोच्छेष (annocayoccheṣa) *m.* remnant from the mass of cooked food or meals अन्नोद्ययोच्छेषमवादिष्यं प्राक् SivLi. 12. 91.

अन्नोत्थित (annōtthita) *adj.* arisen from, i.e. dependent on food लीनमन्नोत्थिते प्राणे स्मर्तव्यम् PauṣkS. 27. 485.

अन्नोत्पत्त्यर्थम् (annotpattyartham) *adv.* for the production of food उग्रच्छन् वै एषः ... उद्गायति प्रजानामन्नोत्पत्त्यर्थम् ChāndoUBh. 29. 12 (on i. 3. 1)

अन्नोत्पादकत्व (annotpādaka-tva) *n.* the state of being the producer of food अपामन्नोत्पादकत्वादनन्त्वं दक्षिणानेः ChāndoUBh. 240. 18 (on iv. 12. 2)

अन्नोत्सर्ग (annotsarga) *m.* act of offering of food (in Śrāddha) अन्नोत्सर्गोऽन्नमिष्टमित्यादिश्लोकेनान्यार्थपरेणापि वक्ष्यते ViraMi. 302. 8 (on 1. 238); अन्नोत्सर्गपिण्डदानयोर्द्वोरपि प्रत्येकं श्राद्धत्वं सिद्ध्यति ViraMi. (Śrāddha.) 4. 30.

अन्नोदक (annodaka) *n.* A food and water अन्नोदकवस्त्राणि हेम देयं च शक्तिः ŚātaSm. 4. 34; शतं नित्यं पिबेच्छेयं नेनवाश्रीतं नित्यदा । विना चान्नोदकं शक्त्या तत्प्रधानो विमुच्यते KāśyaS. 108B. 27; तौ प्राप्तयौवनौ चैव चेरतुस्तप उत्तमम् । अन्नोदकं परित्यज्य DevīBhāP. v. 21. 11; अन्नोदक-पयोमूलफलैर्वापि गृहाश्रमी । गोदानेन तु यत्पुण्यं पात्राय विधिपूर्वकम् PadmP. iv. 9. 50; पान्यानामनाधानां च शीतो ... 'वाद्यानिवारकान्दोदक' ... संपूर्णनावस्थान् मापयाश्चरि ŚivārkaMaDī. i. 474. 3 (on i. 3. 33); B food and water (as oblation) पितृप्रीतिं प्रकुर्वाणः कुर्वीत श्राद्धमन्त्रहम् । अन्नोदकपयोमूलैः SkandP. iv. 38. 26; अन्नोदकं तथा तत्र शिवपूजार्थमाहरन्तुः ŚivP. ii (1). 13. 24 (54B. 6)

अन्नोदकप्रदातु (annodaka-pradātṛ) *m.* who gives food and water अन्नोदकप्रदातारो वहन्ति सततं हि माम् BrNāraP. 11. 63.

अन्नोदकविवर्जित (annodaka-vivarjita) *adj.* devoid of food and water विमानः संप्राप्तः ... अन्नोदकविवर्जितः । तस्मिन्त्याने स्थितो राजा मुवाहुः PadmP. ii. 98. 12.

अन्नोदकसम (annodaka-sama) *adj.* equal or similar to (the gift of) food and water नान्नोदकसमं दानम् CāṇaDīDa. 17. 7.

अन्नोदकाकुल (annodakākula) *adj.* agitated over food and water, i. e. hungry and thirsty द्विजस्तान्वीह्य मत्स्यादांश्लीत्यादन्नोदकाकुलः । तस्थी ... सस्पृहम् BrKathāMañ. vii. 1. 51.

अन्नोदकादि (annodakādi) *adj.* A food and water etc. ययाशक्तिं प्राणिनामन्नोदकादिदानेनार्तिपरिहारो दानम् Mitā. 41. 12 (on 1. 122); B food and water (as oblation) etc. मन्त्रेण ... बलिमन्नोदकादिरूपं ददेत् SetuBa. 305. 31.

अन्नोपकरण (annopakarana) *adj.* having food as means of production अविशेषितत्वादनोपकरणं सुखं प्रतीयते ManuBh. i. 407. 18 (on 4. 229)

अन्नोपकल्पना (annopakalpanā) *f.* preparation of food अन्नोपकल्पनान्तरम् ... भोजनात्किंचिदन्नाद्यं धर्मराजाय वै बलिम् । दत्त्वा ... उधरेत् SmṛtiCan. ii. 608. 2.

अन्नोपकार (annopakāra) *m.* benefit produced from food अन्नोपकारः सर्वयामविशिष्टः समीह्यते BrĀraUBhVā. i. 3. 241.

अन्नोपघात (annopaghāta) *adj.* (used as noun) (one) who destroys food अन्नोपघातनिराकरणाकाङ्क्षायां वक्तुस्तद्व्युत्क्राकापदम् ... काकतदितरसाधारणम् VedāntKa. 200. 8 (on i. 4. 1)

अन्नोपघात (annopaghāta) *m.* destruction of or damage to food (बलिम् ... शुनां च पतितानां च ... शनकैर्निक्षिपेद्भुवि) शनकः ययान्नोपघातः कथमपि न भवति ViraMi. (Āhnika.) 403. 20.

अन्नोपचित (annopacita) *adj.* [f. -ā] A produced from food अन्नोपचितत्वात् मनसः भूतिकृत्यमेव ChāndoUBh. 363. 13 (on vi. 5. 1); B increased by food सा अन्नोपचिता मनसः शक्तिः ChāndoUBh. 368. 6 (on vi. 7. 1)

अन्नोपजीविन् (annopajīvin) *adj.* (used as noun) (one) living on food अन्नविकारत्ववदन्नप्रापुष्यम् ... तद्धि ... अन्नोपजीविनां स्यात् NyāySu. (Ja.) 131A. 1 (on i. 1. 6)

अन्नोपयोग (annopayoga) *m.* act of partaking or consumption of food दृश्यते हि अन्नोपयोगे दर्शनादिसामर्थ्यम् ChāndoUBh. 438. 2 (on vii. 9. 2); अन्नोपयोगे हि मनः स्वस्थं भवति Bhām. 522. 5 (on ii. 4. 21); तन् ... वनिता ... । एषौ निमेषालसपक्ष्मपङ्क्तिरूपयिताभ्यामिव लेचनान्याम् अन्न ... उपोषितस्यान्नोपयोग इव प्रियालोकजन्त्या पिबन्तेरभ्यवहारः कथ्यते SaraKaṇṭhā. 650. 15; अन्नोपयोगे मनोविद्वेदः श्रुत्यैव दर्शितत्वात् VedāntKa. 318. 11 (on ii. 3. 15)

अन्नोपयोगजनित (annopayoga-janita) *adj.* produced from the consumption of food बलदित्यन्नोपयोगजनितम् ... प्रतिभानसामर्थ्यम् ChāndoUBh. 436. 1 (on vii. 8. 1)

अन्नोपयोगनिमित्त (annopayoga-nimitta) *adj.* caused by the consumption or partaking of food सोऽन्नोपयोगनिमित्तस्य बलस्य हान्या श्रियते ChāndoUBh. 437. 10 (on vii. 9. 1)

अन्नोपट्मक (annopastambha-ka) *adj.* supported by or dependent on food अन्नमया हि प्राणाः अन्नोपट्मकाः ChāndU. 427. 9 (on vii. 4. 2)
अन्नोपस्तम्भित (annopastambhita) *adj.* seized or blocked by food अन्नोपस्तम्भिते कोष्ठे स्नेहवर्तित्विधीयते SuśrS. iv. 38. 17; SiddhYo. 76. 15.

अन्नोपहारेच्छा (annopahārecchā) *f.* desire to give or distribute food महानसगृहद्वयोपहारेच्छया निर्यान्ती परदेवता YātrāPra. 9. 108.

अन्नोपहित (annopahita) *adj.* A covered, i. e. mixed with food नरपांसम् ... स तत्सकृत्य विधिवदन्नोपहितमाशु वै। तस्मै प्रादाद्वाहणाय MahāBhā. i. 166. 28; B associated or connected with food शल्यं तथान्नोपहितं यदन्नं भुक्तं भिनत्त्यागतमन्यया वा RugVi. 35. 21 (comm. अन्नयुक्तम्)

अन्नोपाधि (annopādhi) *m.* purpose of food अन्नोपाधिनिमित्तं शिष्यान् गृह्णन्ति मिश्रयः BrNārāP. 38. 89.

अन्नौषधतृणादि (annauśadhatṛṇādi) *adj.* food and medicinal herb etc. पक्तिरन्नौषधतृणादिरेतेजसः कार्यतया प्रसिद्धा ManuBh. i. 16. 16 (on i. 18)

अन्नौषधसेवन (annauśadha-sevana) *n.* act of partaking of food and medicine वैसर्पचिकित्सितम् ... समुपक्रमेत् ... पथ्यः च पानादौषधसेवनः KāśyaS. 326B. 5.

अन्नौषधि (annauśadhi) *f.* 1A food and medicinal herb अन्नौषधीनां च कृते पाण्डवेन ... कृतमारुधनं रवेः MahāBhā. i. 116*(1); 1B rice and aromatic drug अन्नौषधिपरिप्लुतेः सज्जीकृताः पटलकैर्देवावरणगृहाः YogVā. v. 10. 6; 2 medicine or tonic in the form of food भुधा च सर्वरोगाणां व्याधिः श्रेष्ठतमः स्मृतः। स चान्नौषधिलेपेन क्षणमात्रं प्रशाम्यति SkandP. i. (2). 42. 127; BhaviP. 618B. 4 (iv. 4. 114); ŚivaP. v. 11. 22(418B. 15); 3 the word *anna* and the word *auśadhi* अन्नौषध्यादिभिः शब्दैर्भगवानेव मुख्यतया उदितः NyāySu. (Ja.) 144B. 3 (on i. 1. 6)

अन्नकृतिडीपन्त (anprakṛti-nīṣanta) *gr.* feminine base ending in the suffix *nīṣ* that has *an* as its base प्रतिपदोक्तत्वात् अन्नकृतिडीपन्तप्रविट्नील-शब्दस्यैवान्न ग्रहणम् LaSābdeSe. i. 396. 18.

अन्नकोण्ड (annakoṇḍa) *n.* name of the capital of Kākatīya kings काकतिवंशजानां नरेश्वरानां कुलराजधानी। *]अध्यावनीमंडनमन्मकोडनाभिभिरां नगरम् EI. iii. 85. 12.

अन्य (anyā) *pronominal adj.* [f.-ā] [KāśiVr. on i. 1. 27; on vii. 3. 114; PrakriKau. i. 134. 4; enumerated in the *ukarādigaṇa*, GaṇPā. 25. 59; KāśiVr. on iv. 2. 90; in the *sarvādigaṇa*, GaṇPā. 241. 8; GaṇRa. 1. 21 (47); in the *ādityādigaṇa*, GaṇRa. 3. 18; (219); in the *gahādigaṇa*, GaṇRa. 5. 317 (355); in the *cādigaṇa*, GaṇRa. 1. 10 (25); Liṅgānu. (He.) 156. 10; used with Abl., P. ii. 3. 29; MahāBh. i. 457. 6 (on ii. 3. 32); KāśiVr. on ii. 3. 29; Kātan. ii. 4. 21; JaineVyā. i. 4. 38 (70. 17); KātanVr. on ii. 4. 21; MAYR; AitGr. I. 1. 108; II. 1. 38; II. 1. 79; II. 1. 145; II. 1. 234; II. 1. 321; II. 1. 323; II. 1. 43 (Nt.); II. 1. 89 (Nt.); III. 491; III. 579; III. 588; III. 592 DEBRU. 605; 812; 817; in *n.* takes the substitute -at for case affixes of nom sg. and acc. sg. P.vii. 1.25] 1A (inanimate) i another or other (with Abl.) other than (with Gen.) other than (used as noun) another or other things (with Abl.) thing other than ii (with interrogative or indefinite pronoun or negative particle) any other, some other (with *vind*) something else than (used as noun) anything else, something else (with Abl.) anything else, something else than (with *ite*) anything other than B (animate) i another or other (with Abl.) other than (used as noun) another one, other one (with Abl.) one other than (with Inst.) one other than ii (with interrogative or indefinite pronoun or negative particle) any other, some other (with Abl.) any other than (with *ite*) any other than (used as noun) anybody else, somebody else (with Abl.) anybody else or somebody else than (with *ite*) anybody else than 2A (inanimate) i different, distinct or separate (with Abl.) different, distinct or separate from (used as noun) different, distinct or separate thing or idea etc. (with Abl.) different, distinct or separate thing or idea from ii (with *anya*) different, i.e. various (used as noun) various things iii different i.e. disturbed iv different, i.e. immaterial or irrelevant B (animate) i different, distinct or separate (with Abl.) different, distinct or separate from (used as noun) different, distinct or separate one (with Abl.) different, distinct or separate one from ii separate from i.e. estranged from iii (used as noun) (with *anya*) various ones 3A (inanimate)

one or some (used as noun) one or something (with Gen. dual) one of the two things B (animate) i one or some (used as noun) one or someone (with Gen. pl.) one among many (with Gen dual) one of the two beings ii animal-like, stupid 4A (inanimate) new Bi dissimilar ii unequal 5A (animate) (used as noun) other one, i.e. competitor, rival, opponent or enemy B (inanimate) (used as noun) i thing belonging to another person ii other thing, i.e. something wrong iii (used as noun) other thing, i.e. countersubject 6A (animate) additional, more or many B (inanimate) additional, more or much (used as noun) additional thing 7A (animate) rest, remaining (used as noun) rest or remaining one B (inanimate) rest, remaining (used as noun) rest or remaining thing 8A (animate) stranger (used as noun) stranger one B (inanimate) (used as noun) strange thing 9 (used as noun) former one 10A (animate) i (used as noun) second, i.e. latter one ii second, next or following (used as noun) second one, next one or following one iii third (used as noun) third one B (inanimate) i (used as noun) second, i.e. latter thing ii second, next or following (used as noun) second thing, next thing or following thing iii second i.e. right iv second, i.e. left v third (used as noun) third thing, idea etc. 11A (inanimate) great, wonderful, extraordinary, unique (used as noun) great, i.e. unusual thing B (animate) great, wonderful, extraordinary, unique 12 (animate) inferior, subordinate 13 (animate or inanimate) similar 14 (animate) changed, altered 15 (animate) ordinary (used as noun) ordinary one 16 the pronominal word *anya* 17 extrinsic or extraneous 1A (inanimate) i another or other वृथा इदंने अग्नयस्ते अन्ये RV. i. 59. 1; प्र सिन्धुयुः प्र गिरिम्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्सुन्या RV. i. 109. 6; अस्य पात्रैः कृष्णमन्त्रद्वारितः सं भरन्ति RV. i. 115. 5; उग्रः ... न तर्त अन्ये उपसौ न शन्ति RV. i. 123. 11; vi. 61. 13; न तै महित्वमनुं भूधुर्द्यौर्दुन्या स्फुर्यात् क्षामवस्थाः RV. iii. 32. 11; प्रात्यक्षक्रमं बृहः सूर्यस्य कृत्सायान्यदवरिचो यातवेऽकः RV. v. 29. 10; vi. 24. 5; दिवेदिवे सुहशीरन्मधौ कृष्णा अंसधुप सचनोनाः RV. vi. 47. 21; vi. 61. 13; सरस्वती ...। प्रबाधना ... याति विश्वा अपो महिना सिन्धुरन्याः RV. vii. 95. 1; न धेम्न्यदा पंपन वज्रिप्रसो नविष्टौ RV. viii. 2. 17; viii. 19. 33; viii. 22. 4; उत स्वस्या अरात्वा अरिहि ष उतायस्या अरात्वा वृको हि षः RV. ix. 79. 3; x. 27. 21; उदयेन ज्योतिषा यासि सूर्य RV. x. 37. 3; x. 82. 3; चतुर्दशाये महिमानो अस्य RV. x. 114. 7; दिवि स अन्यः पशोमधो अन्यमधीकृषम् RV. x. 119. 11; x. 142. 7; ये दैवाः ... ते कृणुत जुरसमायुरस्य शतमन्यान् परि वृणक्तु मृत्युन् AV. i. 30. 3; मेममन्ये मृत्यवो हिंसिषुः शतं ये AV. ii. 28. 1; iii. 11. 5; आराचद्वन्या वनानि वृक्षि त्वं शमि शतवत्स्रा वि रोह AV. vi. 30. 2; AV. x. 2. 22; ततश्चैनमन्याभ्यां श्रोत्राभ्यां प्राशोर्भ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्रन् AV. xi. 3. 33; उर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतयेऽस्मिन् वाजं शतक्रतो। समन्येषु ब्रह्मवर्हः पादो भवति बहिर्यधन्यः TaiS. I. vii. 4. 3; अन्यैर्वधन्यः भवेयुः MaiS. i. 6. 9 (i. 100. 7); वैष्णवं वा एतत्प्रात्रं तत्तव्या देवतया व्यधयति यदन्यभिर्देवताभिर्धुपयति MaiS. iii. 1. 7 (iii. 9. 13); iii. 3. 1 (iii. 33. 2); तदन्तरेण सर्वा अन्या देवताः AitBr. I. 1 (6); सर्वाणि छन्दांसि गायत्रं त्रैधुषं जागतमन्यन्यायेतानि हि यज्ञे प्रतमामिव क्रियन्ते AitBr. 2. 3 (43); द्वादशरात्रं घरित्वाथान्यथै बुभूषायै स्यात् KauṣiBr. 25. 15 (119. 20); यद् ब्रीहियवो न केन जुहुया इति। यदन्यद् धान्यं तेनेति। यदन्यद् धान्यं न स्यात् चकावुषायेदेवैवैतामनुदुषं ब्रह्ममुखेषु पर्याहरन्ति JaimiBr. 2. 425; अतो यान्यन्यानि छन्दांसि श्यावं तेषाम् DevaBr. 2. 3; सः ... निरमिमीत ... क्षुद्रेभ्यः प्राणेभ्योऽन्यान्ब्रह्मदेवान् GobBr. i. 1. 12 (10. 1); अथ या अन्या आहुतयोऽन्यतयस्ताः Śākhā. 4. 5 (15. 2); पुरस्तादाशीः खलु वा अन्यो यज्ञः। उपरिष्टादाशीरन्यः TaiĀ. v. 4. 6 (605. 12); तमेवैकं जानथ आत्मानमन्या वाचो विमुञ्चय MuṇḍaU. ii. 2. 5; अथ योऽन्यां देवतामुपास्तेऽन्योऽसावन्योऽहमस्मीति न स वेद BrĀraU. i. 4. 10; अन्येयामप्युपांशुनामावह ... इत्युद्यैः ĀśvaSS. I. i. 3. 14; विष्टुब्धती ... यान्या। अपि वान्यस्य छन्दसः ĀśvaSS. I. ii. 14. 20; I. iii. 1. 19; अनशन- I. vi. 8. 4; वर्जयेयुः ... अन्याध्वान्योपचारान् ĀśvaSS. II. vi. 8. 19; प्रातरग्नि- होत्रं हुत्वाथान्याहवनीयं प्रणीयामीन्यादधाति ĀpaSS. i. 1. 2; एषोऽन्येषां नानाबीजानां सप्तवेतानां कल्पः ĀpaSS. vi. 29. 19; अग्नये विविचयेऽष्टाकपालं यस्याहि- ताग्नेरन्यैरग्निभिरनयः संसृजेरन्ययो वा ĀpaSS. ix. 3. 18; ix. 9. 1; यस्य हविः क्षायति ... ततस्थाप्यान्वद्विस्तद्देवतं निर्वपेत् ĀpaSS. ix. 15. 6; ix. 17. 1;

च अग्रयणस्थान्यां सोमस्तमन्यस्मिन्नाग्र आनीय तां द्वितीयां धारां करोति ĀpaSS. xii. 15. 4; अधान्यां दक्षिणां नानुध्यायेत् ĀpaSS. xiii. 6. 3; तेनान्याभिरष्टकाभिरभ्युपसृज्याति ĀpaSS. xvii. 3. 10; xviii. 13. 3; xxi. 5. 5; xxi. 22. 4; xxii. 27. 6; xxiv. 14. 19; यन्म्यानि द्रव्याणि यथालभामहेरति दक्षिणा एव ताः HirSS. xxvi. 1. 122 (20. 11); xxvi. 1. 126 (20. 23); ĀpaDS. i (1). 4. 3; i. 1. 4. 7; उपरमम् ... अन्येषु अद्भुतेषु च KauśiGS. iii. 9. 3; अन्यस्योदकोऽन्यद्वयन्मत्तथाद्यदति KauśiGS. iii. 11. 32; तं तितरपियेत् ... अथ यदस्यान्यद्वयमुपसिद्धं स्यात् GobhiGS. i. 9. 4; अपि ज्ञातीमाश्रयतिपु पितृणामन्याभ्यः क्रियाभ्यः स यदन्यां भिक्षितव्यां न विन्देत ... सतन्मभिक्षितातीत्यपि BaudhDS. i. 2. 57; i. 11. 38; तीर्थं गत्वा ... सुरभिमत्याक्लिङ्गाभिः ... ब्याहतिभिरन्येध पवित्रैः (मन्त्रैः) आत्मानं प्रोक्ष्य प्रयतो भवति BaudhDS. ii. 4. 2; ii. 10. 32; निवर्तते। अन्ये च यज्ञकृतवः BaudhDS. iii. 1. 17; एलिङि। वान्यस्य संयोगादः P. vi. 4. 68; वपुरन्यदल्पं प्रवेष्टुकांमोऽग्निमभिप्रशान्य MahāBhā. i. 28. 25; i. 85. 12; इच्छन्मुनेथास्त्रील्लोकानन्यास्तं स्वेन तेजसा MahāBhā. i. 97. 20; i. 110. 26; i. 118. 22; उद्यानानि च रम्याणि ... जम्बूभिः ... पारिजातैरन्येध विविधैर्द्रवैः MahāBhā. i. 199. 42; i. 116. 3; अन्यैः समुद्धेरयर्थेन सुताद्विद्यते परम् MahāBhā. iii. 10. 5; iii. 54. 36; iii. 143. 10; भीम ...। अन्यदेवायुषं किंचिदतिपेक्ष्य नानुपम् MahāBhā. iv. 32. 19; वासांसि जीर्णानि यथा विहाय नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि। तथा शरीरानि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही MahāBhā. vi. 24. 22 = BhagGī. 2. 22; vi. 43. 27; vi. 60. 12; vi. 87. 28; धनंजयः ... अन्येद्य धनुरावेद MahāBhā. vii. 29. 7; vii. 101. 60; vii. 114. 16; viii. 18. 4; जन्मांश्चास्य रथोदाराणुपस्थापयद्युतुः MahāBhā. vii. 157. 29; vii. 165. 92; viii. 31. 60; ix. 16. 73; ix. 20. 18; पाण्डवस्तु पुनर्विदध्या सप्तभिः सायकोत्तमैः। अन्येद्य MahāBhā. vii. 833*(3); ततो ज्यामवधायान्यामनुमन्य च पाण्डवः। शरीरवा-किरत्कर्णम् MahāBhā. viii. 66. 54; अन्ये च बहवः क्लेशाः MahāBhā. ix. 62. 41; अन्यया यौघने मत्स्यं बुद्ध्या भवति मोहितः। मध्येऽन्यया जरायां तु सोऽन्यो रोचयते मतिम् MahāBhā. x. 3. 11; यथा ... नरः। अन्यद्रोचयते वज्रम् MahāBhā. xi. 3. 6; तस्मिन्ननिर्जिते चुद्धे प्राणान्यदि ह मोक्षस्ये। अन्यं देहं समास्थाय पुनस्तेनैव योत्स्यसे MahāBhā. xii. 16. 22; xii. 114. 4; xii. 261. 33; अन्येऽपि बहवो वृक्षाः MahāBhā. xiii. 5. 17; इत्येतमधमामन्यां मा योनिं प्राप्स्यते द्विज MahāBhā. xiii. 10. 55; xiii. 54. 27; वज्रस्य ... अन्येद्य विविधैर्वर्जैः MahāBhā. xiv. 13. 19; अन्यान्वाणान् समोक्षस्य यैस्तं मा सूदविष्यसि MahāBhā. xiv. 30. 8; xiv. 54. 27; सः ... वानरकेतनः। शरानुमोच ...। ध्वजे पताकाण्डेषु ...। अन्येषु च रथाङ्गेषु न शरीरे न सारथौ MahāBhā. xiv. 83. 13; सः प्रविश्याश्रमपदं शिष्येण सह ...। उपविष्टः कथाश्चान्याश्चकार Rāmā. i. 2. 21; i. 13. 32; संगमादाहते जलम्। याधन्याः सरितः पुण्याः Rāmā. ii. 13. 5; ii. 65. 10; ii. 71. 17; ततः सुप्रोप्तसहिवाः ...। जम्गुरीद्विद्वत्तात्स्यदन्य-लिखरमुत्तमम् Rāmā. iv. 2. 7; iv. 47. 21; रायवस्य वचः श्रुत्वा लक्ष्मणः ...। जग्राह कार्पकं श्वेतमन्यदभीमपरक्रमः Rāmā. vi. 72. 22; vi. 88. 2; धानकुट्टवक्त्रांश्च ...। एतांश्चान्यांश्च मायाभिः ससर्ज निशिताश्वरान् Rāmā. vi. 87. 42; दक्षिणस्योदधेस्तीरे त्रिकूटो नाम पर्वतः। सुवेल इति चाप्यन्यो द्वितीयः Rāmā. vii. 5. 23; तत्र मन्दाकिनी रम्या ... नदी। ... कुमुदेरुत्तलैश्चैव अन्येद्यैव सुगन्धिभिः Rāmā. vii. 11. 41; अन्येषामेकायां दिव्यघनं नित्यमित्याहुः Vār. 1 on P. iii. 2. 109; किं पुनरिदं व्याकरणमेवाधिजिगांसमानेभ्यः प्रयोजनमन्याख्यायते न पुनन्यदपि किञ्चित् MahāBh. i. 5. 5 (on i. 1. 0); एतेषां शब्दानामर्थेऽन्याशब्दान् प्रयुञ्जते MahāBh. i. 9. 11 (on i. 1. 0); अन्येष्वपि कारकेषु कृत्यन्तुतो बहुलम् MahāBh. i. 12. 11 (on i. 1. 0); अस्ति ह्यन्येतेष्वस्य वचनं प्रयोजनम् MahāBh. i. 15. 12 (on ŚivSū. (Gr.) 1); i. 24. 9 (on ŚivSū. (Gr.) 3); i. 49. 19 (on i. 1. 3); i. 179. 11 (on i. 1. 69); i. 186. 6 (on i. 1. 72); ii. 146. 13 (on iii. 3. 20); ii. 218. 9 (on iv. 1. 48); iii. 181. 21 (on vi. 4. 3); iii. 306. किं विशेषेण ल्कारोपदेशोद्यते ... यदि किंचिदन्येषामपि वर्णानामुपदेशो प्रयोजनमस्तत्स्कारोपदेशस्यापि तद्वित्तुमर्हति MahāBh. i. 19. 10 (on ŚivSū. (Gr.) 2); अयं त्वन्योऽप्यशब्दपदार्थकः शब्दः MahāBh. i. 20. 28 (on ŚivSū. (Gr.) 2); अस्ति ह्यन्यत्परकरणे प्रयोजनम् MahāBh. i. 24. 14 (on ŚivSū. (Gr.) 3, 4); iii. 64. 23 (on vi. 1. 85); यद्वर्णावर्णं विवृततरं तदन्वस्यादवर्णाधि अपीवर्णावर्णं विवृततरं ते अन्याभ्यामिवर्णावर्णभ्याम् MahāBh. i. 25. 14 (on ŚivSū. (Gr.) 3, 4); अन्यस्याः संज्ञाया वचनात् ... प्रकृताया वृद्धिसंज्ञाया गुणसंज्ञा याधिका MahāBh. i. 44. 11 (on i. 1. 3); i. 457. 12 (on ii. 3. 32); अस्त्यन्यद्वग्रहस्य प्रयोजनम् MahāBh. i. 70. 18 (on i. 1. 14); किमन्येऽप्येवं विधयो भवन्ति MahāBh. i. 86. 16 (on i. 1. 27); iii. 31. 7 (on vi. 1. 37); आचार्यः ... भूयिष्ठमन्यैरपि शब्दैरेतमर्थं संप्रत्याययति MahāBh. i. 105. 19 (on i. 1. 44); रोरवधारणं कर्तव्यम्। ... रोरेव सुपि नान्यस्य रेफस्य MahāBh. i. 129. 1 (on i. 1. 50); अस्त्यन्यच्छात्करणे प्रयोजनम् MahāBh. i. 131.

23 (on i. 1. 55); यो ह्यन्य आदेशः स्थानिवदेवासी भवति MahāBh. i. 152. 18 (on i. 1. 58); i. 171. 1 (on i. 1. 65); ii. 76. 25 (on iii. 1. 92); तस्यां पुनर्बुतायां चान्या विभक्तिरूपधत्ते तस्याः ... अन्तोदात्तत्वं न भविष्यति MahāBh. i. 218. 21 (on i. 2. 45); शब्देन चार्थधिकृतेन कोऽन्यो व्यापार शब्दोऽवगन्तुम् अन्यदतो योगे योगे उपस्थानात् MahāBh. i. 271. 24 (on i. 3. 11); प्रकृत्यर्थनिवमेऽन्येषां प्रत्ययानामभावः MahāBh. i. 276. 2 (on i. 3. 12); क्रियायोग इत्यनुवर्तते न चान्याया क्रिययोर्वादिच्छायां योगोऽस्ति MahāBh. i. 343. 12 (on i. 4. 61); स दण्डः कर्ता भूत्वान्येन शब्देनाभिसंबन्धमानः कर्त्तृ संस्पन्दे MahāBh. i. 366. 14 (on ii. 1. 1); भवेत्सिद्धं यदा सप्तमी यदा त्वन्या विभक्त्यस्तदा न सिध्यति MahāBh. i. 382. 3 (on ii. 1. 18); स्वाध्यायेनाधिकोऽन्ये गुणा अविवक्षिता भवन्ति MahāBh. i. 401. 9 (on ii. 1. 60); स बृहोऽधिकरणं भूत्वान्येन शब्देनाभिसंबन्धमानः कर्त्ता संस्पन्दे MahāBh. i. 442. 24 (on ii. 3. 1); अस्त्यन्वदन्तरस्याग्रहणस्य प्रयोजनम् MahāBh. i. 457. 2 (on ii. 3. 32); पाठेन धातुसंज्ञा क्रियते न चेमे तत्र पठन्ते। कथं तर्ह्यनेषामपमथानां धातुसंज्ञा भवति MahāBh. ii. 42. 2 (on iii. 1. 32); अस्त्यन्वत्कर्मबद्धावचने प्रयोजनम् MahāBh. ii. 60. 6 (on iii. 1. 67); परस्परपदव्यत्ययः। प्रतीपमन्त्र ऊर्मिर्पुथ्यति। बुध्यत इति प्राप्ते MahāBh. ii. 65. 3 (on iii. 1. 85); यत्रान्यः कर्त्ता नास्तीह तु कथं न स्यात् लुपते केदारः स्वयमेवेति। ... अत्रापि यासी सुकरता नाम तस्या नान्यः कर्त्ता भवति MahāBh. ii. 67. 18 (on iii. 1. 87); अस्त्यन्वदकारस्याकारवचने प्रयोजनम् MahāBh. ii. 73. 7 (on iii. 1. 91); ii. 184. 7 (on ii. 4. 82); iii. 330. 3 (on vii. 3. 54); प्रकृतिस्त्र प्रकृत्यर्थे वर्ततेऽन्येन शब्देन प्रत्ययार्थोऽभिधीयते ... इह पुनर ... न चान्यः शब्दोऽस्ति यस्तमर्थनभिर्दधीत MahāBh. ii. 79. 3 (on iii. 1. 94); स्वमुननुग्रहणं नियमार्थं भविष्यति। एतयोरेव योनिस्तंबन्धयोर्नान्यो योनिस्तम्बानाम् MahāBh. ii. 90. 18 (on iii. 1. 133); ii. 91. 10 (on iii. 1. 133); परेदेति वक्तव्यम्। अन्हां परीष्टिं चर।। अन्यां पर्येषणां चर MahāBh. ii. 154. 13 (on iii. 3. 107); असत्यन्यस्मिन्प्रयोजने ज्ञापकं भवति MahāBh. ii. 186. 20 (iii. 4. 103); ii. 209. 22 (on iv. 1. 17); विशेषणोऽन्योऽनुबन्धः कर्तव्यः। ... बृहद्योऽन्योऽनुबन्धः कर्तव्यः। ... शब्दोऽत्र विशेषणयोऽन्योऽनुबन्ध आसङ्गम् ... बृहद्योऽपि तर्ह्यन्यः शब्दोऽनुबन्धः MahāBh. ii. 253. 10 (on iv. 1. 98); येऽन्य उपचारास्त्र न स्यात् MahāBh. ii. 285. 12 (on iv. 2. 6); ii. 330. 9 (on iv. 4. 20); अन्ये कष्टादवः। ... न हि कुशब्दस्यान्ये कष्टादयोऽवकाशः MahāBh. ii. 300. 2 (on iv. 2. 130); यदा त्वन्या विभक्त्यन्मदा न सु सिध्यति MahāBh. ii. 305. 6 (on iv. 3. 23); अस्त्यन्वद्विकरणे प्रयोजनम् MahāBh. ii. 347. 1 (on v. 1. 23); त एते विंशत्यादयः ... गुणवचनाः सन्तोऽविशिष्टा भवन्त्यन्यैर्गुणवचने। अन्येषु च गुणवचनेषु कदाचिद् गुणो गुणिविशेषको भवति MahāBh. ii. 356. 8 (on v. 1. 59); ii. 372. 16 (on v. 2. 4); रसादिभ्यः पुनर्वचनं क्रियतेऽन्येषां मत्वर्थीयानां प्रतिषेधार्थम्। ... येऽन्ये मत्वर्थीयाः प्राप्नुवन्ति ते मा भूवन् ... दृश्यन्ते हि अन्ये रसादिभ्यो मत्वर्थीयाः MahāBh. ii. 394. 19 (on v. 2. 95); ii. 395. 14 (on v. 2. 97); अध्ययुषे श्रेयानन्येभ्यः प्रशत्येभ्यः। पापोऽयतिप्रमत्तातयेभ्यः पोषेभ्यः MahāBh. ii. 413. 12 (on v. 3. 55); अस्त्यन्वदुग्रहणस्य प्रयोजनम् MahāBh. iii. 9. 20 (on vi. 1. 5); किं चान्यदतिष्ठति इदृशज्ञम् MahāBh. iii. 51. 6 (on vi. 1. 71); iii. 94. 19 (on vi. 1. 135); अन्येन हि लक्षणेन स्तुतप्रगुणस्य प्रकृतिभाव उच्यते प्रगुणः प्रकृत्येति MahāBh. iii. 91. 7 (on vi. 1. 129); येऽन्ये सन्तः स्वाध्यायं स्वरास्ते न संगृहीताः स्युः MahāBh. iii. 98. 13 (on vi. 1. 158); न ह्यन्वद्वद्विग्रहणं प्रयोजनवत्यन्वदतश्चेत्सुशब्दात् MahāBh. iii. 105. 14 (on vi. 1. 167); न यत्रैवान्यः प्रतिषेधस्तत्रैवायमुच्यते MahāBh. iii. 150. 9 (on vi. 3. 34); iii. 191. 2 (vi. 4. 22); अस्त्यन्वद्विग्रहणस्य प्रयोजनम् MahāBh. iii. 193. 7 (on vi. 4. 22); iii. 195. 24 (on vi. 4. 34); अन्येऽपि हि धातुप्रत्यया उपभया छन्सि दृश्यते MahāBh. iii. 203. 12 (on vi. 4. 52); iii. 207. 20 (on vi. 4. 64); अस्त्यन्वद्वान्तरित्यनुवर्तनस्य प्रयोजनम् MahāBh. iii. 210. 13 (on vi. 8. 82); iii. 218. 3 (on vi. 4. 120); यथान्यान्यासविकारान्वाधत एवं दीर्घत्वमपि बाधते MahāBh. iii. 218. 7 (on vi. 4. 120); अस्त्यन्वत्पुर्वदासे प्रयोजनम् MahāBh. iii. 233. 23 (on vi. 4. 171); iii. 336. 20 (on vii. 3. 85); अनङ्गुहः ... भवति ... अनङ्गुहहीति। भवत्यनेन यत्नेन MahāBh. iii. 239. 9 (on vii. 1. 1); iii. 255. 21 (on vii. 1. 37); अस्त्यन्वन्मकारस्य मकारवचने प्रयोजनम् MahāBh. iii. 257. 10 (on vii. 1. 40); iii. 261. 14 (on vii. 1. 58); एतावद् द्रष्टव्यं यदि किञ्चित्त्रान्यदप्यर्थाधातुकग्रहणस्य प्रयोजनमस्ति MahāBh. iii. 282. 26 (on vii. 2. 8); iii. 304. 11 (on vii. 2. 84); अस्त्यन्वद्विग्रहणप्रकरणे प्रयोजनम् MahāBh. iii. 443. 15 (on viii. 3. 67); एतरेवाक्षरसमानाधिकैर्बन्धाय नाह्यः MahāBh. iii. 452. 15 (on viii. 4. 1); अस्त्यन्वद्विग्रहवचने प्रयोजनम् MahāBh. iii. 466. 22 (on viii. 4. 68); अथ नष्टे अर्थी स्यातामन्योरारण्योर्विद्वय तं मोथैवैताभिरेव हुत्वाथैनं समानुयुः AVPrāyaścitta. 2. 8; तमेवान्येन कल्पेन धर्मनस्य व्यापत्त BuddhaC. 12. 45.

स्यातां यदि पदे द्वे तु यदि वा सुवर्गहृत्पि। तान्यन्यस्य पदस्यार्थे बहुव्रीहिः
Kātan. ii. 5.9: तत्प्रकृत्यर्थं यथान्येऽनारभ्यवादाः Mīmāṣā. iii. 6. 14: अद्यं यन्त्यसं
ब्रह्म त्रयी यस्मिन् प्रतिष्ठिता। स गृहीऽन्यस्त्रिवृद्धेदः ManuSm. 11. 265:
ManvaMu. 502. 24 (on 11. 265): सर्वेष्वपि ... श्लेषविकारेपुक्तेष्वन्येषु चानुक्तेषु
... श्लेषविकारमेवाध्यवस्यन्ति कुशलाः CarāS. i. 20. 18 (1941 Ed.): सिद्धश्च
सिध्यमानश्च तृतीयधारुरुक्षकः। ... अन्यश्च विद्युद्यनाहारो वेला तस्येन्द्र वर्तते
PauṣkS. i. 51: बाले ... हृष्टिताताः किं क्षिप्यन्ते ... । संप्रत्येते (v.l. संप्रत्यन्ते)
वयमुपरतं बाल्यमास्था वनान्ते क्षीणो मोहः तुणमिव जगज्जालमालेकयामः ŚaṭTrayī.
282: विद्यन्ते द्वारकाया जगति बहुविधा देवताराजधान्यो यद्यन्यथास्तथापि
स्खलदमलजलवर्तगङ्गातरङ्गा VijñāS. 41: 50: सन्त्यन्ये त्रिदशापादपितनादेव प्रयागादयः
प्रलयाचलसंभवाः VijñāS. 51: 90: हृतेषु हि शरान् पश्य नाम नान्यद् भविष्यति
PañcRā. 2. 50: आर्य ... अन्यमपि वरं हर्तुमिच्छामि Prañi. 4. 24 (9): किं
कारित्रस्याप्यन्यदस्ति कारित्रम् AbhidhKoBh. 298. 1 (on 5. 2): मित्रकृतेन
मित्रकार्यमित्रप्रतीपातमन्यद्वा दुष्टापिपादकं कार्यं साधयिष्यामि KāmSū. 1. 5
(65. 1): एकान्ते च तक्षतक्षणस्थानमन्यासां च क्रीडानाम् KāmSū. 45. 11 (1.
4): 179. 5 (2. 10): 234. 15 (4. 1): 237. 6 (4. 1): 278. 9 (5. 4): नान्योऽयमिति
यत्र स्यादन्यस्मिन्प्रतीकारणे। तन्त्रज्ञैः कथ्यते सापि प्रीतिः संप्रत्ययात्मिका KāmSū.
93. 17 (2. 1): (JayaMa. यत्र कचन अन्यस्मिन्त्रित्यपूर्वस्मिन्विषये पुंसि): 96. 15
(2. 2): 268. 8 (5. 2): एते चान्ये बहवः प्रयोगाः पारदारिकाः। देशे देशे प्रवर्तन्ते
राजभिः संप्रवर्तिताः KāmSū. 295. 13 (5. 5): 300. 6 (5. 6): 331. 20 (6. 5):
369. 5 (7. 2): योपदेका ... व्रजति शयनवासाद्वात्मन्युद्धन्ती RtuSām. 5. 11:
अपश्यदन्त्यं न विधिं विचिन्वती (पार्वती) KumāSāh. 5. 59: 5. 70:
अप्यन्यस्मिन्जलधरमहाकालमासाद्य काले स्थातव्यं ते नयनविषयं यावदत्येति भानुः
MeghDū. 34: (रघुः) जहार चान्येन मयूरपवित्रा शरणे शक्रस्य महाशनिध्वजम्
RaghuVa. 3. 56: 8. 44: विश्रान्तेन भवता ममान्यस्मिन्नयासां कर्मणि सहायेन
भवितव्यम् Śāk. 2. 3 (8): 4. 7: 6. 37: यक्रप्रान्तिरान्तरं जयन्यस्यामिवावर्तितम्
Vikramo. 1. 4: 4. 34 (2): 4. 39 (2): स नित्यो (वैमृधः) यथान्यान्यज्ञानि SaṅkarKā.
i. 2. 13 (AOR. Ed.): न ह्यन्यत् प्रत्यक्षं वचनं विद्यते SaṅkarKā. i. 2. 19
(AOR. Ed.): i. 3. 41 (AOR. Ed.): iii. 1. 9 (AOR. Ed.): दक्षिणाग्नौ श्रपणं
श्रूयते। तस्याहवनीये प्रदानं यथान्यासाभाहृतीनां यदाहवनीये जुहति इति
SaṅkarKā. i. 2. 22 (AOR. Ed.): स लैकिकेऽग्नौ क्रियेत यथान्यासि कर्माणि
SaṅkarKā. i. 2. 26 (AOR. Ed.): iii. 2. 3 (AOR. Ed.): त्रिः परार्थोऽनेराहारः
यथाकामी चान्येषां कर्मणाम् SaṅkarKā. ii. 1. 55 (AOR. Ed.): नान्यदध्वरित्तरं
निर्वपेत् SaṅkarKā. iii. 1. 10 (AOR. Ed.): अन्यासमपि शक्तीनाम् ... महद्बलम्।
... सालं प्रविशेश गतकलमा BrahmanḍP. iii. 26. 36: अन्येष्वोऽपि धुष्यः
शीलादिषु किञ्च भवति। अपिग्रहणं विकल्पार्थम्। अन्येष्वोऽपि धुष्यः शीलादिष्वपि
भवत्यशीलादिष्वपि ... । अन्येष्वोऽन्यत्र JaineVyā. 117. 25 (on ii. 2. 157):
अन्यः कारकः अन्यत्कारकः JaineVyā. 313. 26 (on iv. 3. 204): अन्यस्यापिशब्दस्य
धावयधावपि दीर्घवति। कस्यान्यस्य। यस्य शिष्टेर्दीर्घं प्रयुक्तम् JaineVyā. 317. 1
(on iv. 3. 232): अन्यस्यापि कर्मणोऽन्तरं धर्मजिज्ञासा युक्ता ŚābaBh. 3. 3 (on
i. 1. 1): 1214. 25 (on iv. 1. 29): 2065. 1 (on x. 8. 7): 2184. 26 (on xi. 3. 45):
स्विष्टकृदर्थमन्यः पुरोडाश उत्पादयितव्यः ŚābaBh. 1214. 17 (on iv. 1. 29): 1333.
17 (on v. 3. 40): विकारश्चात्र ऋद्रव्यस्य दृश्यते। ... सोऽविशिष्टोऽन्यैः संस्कारकर्मभिः
ŚābaBh. 1546. 5 (on vii. 2. 13): 1953. 17 (on x. 5. 15): 2241. 10 (on xii.
2. 8): सतक्षेषु या तुष्या तस्यां नात्राभिनन्दनम्। अन्या ज्वरातुरे प्रोक्ता
तुष्या HārīS. iii. 13. 10: तत् (सर्वथास्मात्स्थानात्) अन्यत्स्थानमाश्रयामि PañcT. 1.
52 (39) (41. 3): 2. 25 (15) (206. 3): 1. 86 (38) (97. 7): नगरसमीपेऽन्ये हृदा
अनासदिताः PañcT. 1. 61 (15) (67. 9): अन्यम् ... जलाशयं युष्मान् ...
संक्रामयिष्यामि PañcT. 1. 61 (22) (68. 7): 1. 126 (7) (126. 7): 1. 127 (11)
(132. 1): 1. 127 (25) (134. 1): Hitopa. 4. 9 (4): असावपि स्नात्वा तम् ...
दारकमन्यस्मिन्निर्गृहे सुगुप्तं कृत्वा ... आगतः PañcT. 1. 164 (19) (172. 7):
एतदन्यदपि प्रधानं महर्षिर्वचनम् यथा श्रेयसामर्थं पापीयान् समारम्भः PañcT.
1. 116 (2) (116. 1): तन्मुपकत्रासार्यमेतेन जरीरेण ... भिक्षापात्रं ताडयामि
नान्यत्कारणम् PañcT. 2. 26 (46) (216. 2): 2. 29 (47) (229. 4): मां(चा)भ्यङ्गो-
द्धर्तनस्नानभोजनगन्धविलेपनसत्कारैरपि समुचितमनोहराहारैर (v.l. सखण्डगुड-
दाडिमयातुर्जातकचिमिश्रैरन्यैश्च भोर्न्यैर) अतर्पयत् PañcT. 2. 79 (24) (257. 5): तत्र
युक्तं एभिः सह मूढैरेकत्र वस्तुम्। यतोऽन्यामभिगृह्यामाश्रित्य सुखं वत्तयामः
PañcT. 3. 76 (10) (346. 8): अहमन्येनौषधक्रमेण तस्या व्याधिप्रतीकारम् करिष्ये
PañcT. 4. 16 (2) (385. 8): यस्मिन् गृहीते सदृशाप्रधां महाजनस्वास्त्युपेति तस्मिन्
दण्डो निपात्यो मनुजेश्वरेण कालान्तरेऽन्यद् व्यपदिश्य कार्यम् YogYā. 2. 30:
4. 41: सहान्यैश्चादनैर ... निष्पृष्टः EL. xvi. 19. 6: उपयेषामविक्षेपेऽन्यन्यशब्दविवक्षया।
योऽन्यः प्रयुज्यते शब्दो न सोऽन्यस्याभिधायकः VākyaPa. 1. 157: 2. 50: 2. 60:

सूक्ष्मं ग्राह्यं यथान्येन संसृष्टं सह गृह्यते। वर्णोऽप्यन्येन वर्णेन संयुद्धो वाचकस्तथा
VākyaPa. 2. 63: उत्प्रेक्ष्यते सावयवं परमाणुपण्डितः। तदावयविनं युक्तमन्यैरवयवैः
पुनः VākyaPa. 2. 238: शब्दस्यान्यस्य सन्निधिः ... नियता यान्त्यभिभक्तिः शब्दाः
VākyaPa. 2. 317: भवदादिभिर्योगे ते तस्यदयोऽन्याभ्योऽपि विभक्तिभ्यो वा भवन्ति
CāndraVr. on iv. 3. 12: अन्यंयामपि शब्दानामुत्तरपदे बहुलं दीर्घो भवति
CāndraVr. on v. 2. 145: यस्य स्वाहा परः चेदा कर्मण्यं श्रवणो वरम्। ...
इन्द्रः पूर्वं ददात्तन्यः सुकृताद्युत्तरे च धः BhārSi. 45: धैवतं च निषादं
च वर्जयित्वा स्वरद्वयम्। शेषान् पञ्चस्थानास्तन्यान् पञ्चस्थानोच्छ्रितान् NārāSi.
i. 5. 12: द्वादशान्यानि कर्माण्यध्ययने वृत्तान्यस्य, द्वादशान्यिकः KāSiVr. on iv.
4. 64: अध्यात्म्यव्रतितक्रान्ते कस्मिंश्चित् काले कन्दलिनिकुड्मलितकदम्बतरौ संभवू-
वर्षः HarṣaC. 182. 1: प्रायेण च सत्यस्यन्येषु वरगुणेष्वभिजननेयानुरुध्यन्ते धीमताः
HarṣaC. 200. 6: दीपादप्यन्यसादपि मध्यादपि जलनिधेः ... आनीय इदिति घटयति
विधिः Ratnā. 1. 6: कोटि भुज्या व्यासार्धकृतिविशेषात् पदं चान्या BrāhmSphuSi.
1. 4: 7: प्रकर्षणान्यकृत्वास्वादशैववैष्णवान्तशास्त्रातिरेकेणैव भगवद्भैरवभट्टारकस्यसमाविष्टः
निजपरसंविद्यमलकारवशनिर्मितभावक्रीडाडम्बरः ParāTri. (comm.) 269. 5: गुणयोगेन
चान्यानि विष्णोर्नामानि लैकिके VrhārīSm. 3. 12: कपायातितकटुकं मूलमन्यदपीहृष्टम्
... भक्षयेदन्तथावनम् AṣṭāSām. i. 7. 21 (1. 3): ParaS. 9. 4: अपूर्वमिव नैवान्यः
संस्कारः स्फोटयादिनः SphoṭSi. 94. 2 (comm. अन्य इत्यस्य साधर्म्य-
दृष्टान्तोऽप्यर्थमिति): अत्येकेन वरेण ... यात्यन्येन विहाय कालहरणं रामो
वनं दण्डकम् MahāviC. 4. 40 (19): यदन्यत् साधूनां तव च गुणराशेः समुचितं
प्राप्ते प्राणानां तदपि हि यथाशक्ति विदधे MahāviC. 5. 58: जन्मद्वीपेऽध्वानेषु
दीपेष्वपि महीधराः। यावन्तस्तैः कुक्षिकोणोऽप्यस्य न भ्रियते किल MahāviC.
6. 13: पतिव्रतामयं ज्योतिर्ज्योतिषाचान्येन शोध्यते MahāviC. 7. 4: महाभागोऽप्यन्यं
रथमलंकरात् UtaRāC. 5. 28 (2): जगति जयिनस्ते ते भावा नवेन्दुकलदयः।
प्रकृतिमधुराः सन्त्येवान्ये मनो मदयन्ति ये MālaMā. 1. 352: यद्यस्ति सर्गकालेऽपि
द्वयमथपरं भवेत्। एवमन्यस्य सद्भावे दयमन्यत्प्रसज्यते TatTvSārī. 102:
जिह्वास्तास्त्रिविधाः प्रोक्ताः ... हिरण्या गगना रक्ता कृष्णान्या सुप्रभा मता।
... सात्त्विक्यः ... । पद्मरागा सुवर्णान्या तृतीया भद्रलोहिता ŚāraTi. 5. 23:
तस्य मध्ये तु विस्फुजं विष्यसेनमनुस्मरन्। कारयित्वा नवामन्यां प्रतिमां
लक्षणाच्यिताम् ParaS. 22. 68: 27. 47: 31. 50: अन्ये महाहविर्यागि प्राप्ते नैमित्तिकादियु
दातव्यम् PāraS. 18. 436: श्रोत्रवीथीधामप्राणं स्यादितराभिरसंगतेः। स्याद्येत्तज्जनितं नैव
ज्ञानेनान्येन संगतिः ŚlokaVār. 2. 77 (69. 5): अन्यत् साध्यमहद्व्येव यागानीनुतिष्ठतः।
धार्मिकत्वसमाख्यानं तद्योगादिति गम्यते ŚlokaVār. 2. 192 (104. 4): प्रधानकालत्वाद्-
ज्ञानामन्यस्मिन्काले क्रियमाणमनुष्कारकं स्यात् TūpT. 3. 10 (on iv. 1. 2): न चान्या
गतिरस्ति Śarka. 5. 22: जगतः ... जन्मस्थितिभङ्गं यतः ... । अन्येषामपि
भार्यविकाराणां त्रिष्वेयान्तर्भावः BrahmSūBh. (Śān.) 10. 8 (on i. 1. 2): अन्यान्येष्वेव-
जातीयकानि वाक्यानि ... उदाहरतयानि BrahmSūBh. (Śān.) 13. 4 (on i. 1.
2): 95. 9 (on i. 2. 1): 113. 15 (on i. 2. 14): प्रत्युद्धारणमन्येऽन्ये वर्णाः स्युः
BrahmSūBh. (Śān.) 197. 3 (on i. 3. 28): एकेन विज्ञातं सर्वमन्यदविज्ञातमपि
विज्ञातं भवति BrahmSūBh. (Śān.) 270. 6 (on i. 4. 23): 183. 5 (on i. 3. 22):
244. 11 (on i. 4. 11): एवमन्यया ईधरकारणवादिन्यः स्मृत्योऽन्यवकाशाः प्रसज्येरन्
BrahmSūBh. (Śān.) 283. 11 (on ii. 1. 1): भवति चान्या मनोमाहात्म्यं प्रख्यापयन्ती
श्रुतिः BrahmSūBh. (Śān.) 285. 8 (on ii. 1. 1): 303. 3 (on ii. 1. 11): श्रीमतां
कुलात् अन्यस्मिन् योगिनामेव दरिद्राणां कुले भवति GītāBh. (Śān.) 207. 15
(on 6. 42): श्रीखण्डवृक्षप्रसूतपरिमलेनाभितोऽन्येऽपि वृक्षाः शधत् सौगन्ध्यभाजः ...
तापमुन्मूलयन्ति ŚaiŚlo. 2: महान्तं विश्वासं तव चरणपङ्केरुहयुगे निधायान्यन्नैवाश्रितमिह
मया दैवतमुमे ĀnandL. 1: एकेन मुद्रं परशुं करेण करेण चान्येन मृगं दधानः।
... आचार्यचूडामणिरावरित्तु DākṣiMūSt. 9: मोक्षार्थं कुरु चित्तवृत्तिमलामन्यैस्तु
किं कर्मभिः SiVāpaKṣaSt. 12: प्रयुपितसदृशकमन्यविह भवति शकलम् JayaChand.
5. 24: तस्यां सिद्धौ प्रनष्टायामन्या सिद्धिरवतंत KūrmaP. 298. 5 (1. 29):
अशियाप्रतिषिद्धविषयाणाम् अन्यासामपि निवृत्तीनामेवमेव (महाफलम्) ManuBh.
i. 445. 9 (on 5. 56): वृत्त्यपेक्षो युक्तो विकल्पः ... त्रिभिरन्य इत्यस्य चतुरर्थः
कृत्वान्यवेषमाणाः प्रत्याव्रजेयुः ManuBh. i. 450. 6 (on 5. 60): एकाहेन एकेनैव
(on 5. 61): अस्वामिक्रयप्रसङ्गेनान्योऽपि विक्रये धर्म उच्यते ManuBh. ii. 168.
ii. 482. 1 (on 12. 96): मित्रलभः सुहृद्देवो यिग्रहः संधिरेव च। पञ्चतन्त्रात्तथास्याम्नाद्
ग्रन्थादाकृष्य लिख्यते Hitopa. 0. 9: यद्येतन्न कर्तव्यं तत्केनान्येन कर्मणामुच्य
महावर्तनस्य निष्क्रयो भवति Hitopa. 3. 98 (1): विधाय कलशान्यान्यन्येष्वेकैकशो
न्यसेत् TantrRā. 2. 65: 5. 79: 7. 67: कर्षेन्नान्ये

TantrRā. 8. 68; यीजैः ... निग्रहार्थमयान्यस्तु त्रिभिरन्यद्वयेन च TantrRā. 10. 24; 10. 94; 15. 89; सा विद्या पञ्चकूटाभिधा शिवे। वसिष्ठेन्द्रियन्तस्तकलं कुरुते न भिदा तयोः TantrRā. 16. 36; 35. 17; छिन्नं छिन्नं धनुर्देवत्वस्त्वत्समादेव VāmaP. 8. 17; एकं कंठितकोसलेधरकरादाच्छिन्नमन्यस्तुन्येनोदीच्य नराधिपाद्यस इव श्वेतातपत्रं रणे EI. ix. 30. 17; ix. 34. 19; श्रीपट्टवन्द्योत्स (Read 'बन्धो') च ... कुठन्वकादीन् ग्रामानन्यान्पि ... चत्वारि ग्रामशतानि ... विमुच्य EI. ix. 37. 54; विदुषां मोक्षकाङ्क्षिणाम् ... धृतिरन्या न रोचते BrKathāK. 6. 22; आस्तां च तावदन्यदप्रत्यासन्नमारोप्य येन स्कन्धात्पीयमहमेतां भूमिमानतः TilaMañ. 244. 12; दैविक्यावृत्तिरेका च पदेद्वादशभिः स्मृता। आवृत्तिः पुनरन्या तु द्विपञ्चतिपदान्तिता VāstuVi. 5. 2; द्विजः। अन्ये च वैदिकगुणैर्बुक्तः कार्यः गुरुर्नृपः YuktiKa. 3. 8; एवमन्यानि मिथ्याणि यानानि विविधानि च YuktiKa. 218. 12; कन्यायास्तनयः कर्णः क्षेत्रजाः पाण्डुनन्दनाः। सामान्यकुलचर्चाभिः किमन्याभिः प्रयोजनम् DarpaDa. 1. 19; सरोजानि ततोऽन्यस्य अक्षराणि समन्ततः। अक्षरं विहितं चान्यत्रयमग्रे प्रकीर्तितम् BhaviP. 43A. 13 (I. 17. 74); ज्योतिष्य (पञ्च)न्येपु ... वत्त (तै)मानेषु कैरवम्। कथं विकाशं नानोति ĀdiP. 1. 27 (28); अस्यानन्यानि तीर्थानि कथयामि यथातथम् BrDharmaP. i. 6. 6; रामायणस्य प्रस्तावे योऽन्यं प्रस्तावमाचरेत्। सर्वपापाश्रयः स स्यात् BrDharmaP. i. 26. 20; वान्यन्यानि पुराणानि त्वय्येति ... अरं तैः SaurP. 1. 9; तत्र फलश्रुतिर्यथावादात् यथान्येषु द्रव्यादिषु BrahmSūBh. (Rā.) 681. 4 (on iii. 4); यणः ... जैयोऽन्यां पात्रिको कल्पः VṛtaRā. 1. 9; ताराः विवर्जित्। सीत्कारासीत्कररन्याः कल्पयन्त्रिच पातु वः KathāSaSāṅ. i. 1. 2; एवञ्च सर्वशास्त्रेषु पञ्चरात्रञ्च पूजितम् ... पञ्चरात्रमभिज्ञाय नान्येषु च गृहा सताम् PañcRā. (Nā.) i. 1. 82; EI. xii. 263. 24; अन्योन्यमनु श्रोतसमन्वयध्यान्यतदात्तं भजतोः। उदितेऽकेऽपि न माधव्मानं प्रसमाप्यते यूनाः ĀryaSaSa. *29; अन्येषामपि दुर्गाणां तज्जन्मेव प्रचारवित्। ... शिरसा शासनं भर्तुस्तत्प्रसादमिवादेदं TriṣaSaPuC. i. 4. 252; अन्यैरपि मदस्थानेनाससाद मदं विभुः TriṣaSaPuC. ii. 3. 119; क्षेत्रेऽन्यस्मिन्नाशे इयः SiddhaHe. vii. 1. 172; वृत्तम् ... अन्यद्विषयम् Chandonu. 1. 15; कौलस्थमनवं पुण्यं पुण्येध्वन्यान्वादादेव DvyaśraKa. 17. 5; पूतासनं देवकायं सुबाणं (य) मङ्गलासनम्। स्वैरनन्यानि फीटानि ... अध्यास्ते राजा Mānaso. iii. 9. 1148; त्वत्कान्यस्मिन् सुौरपतिपुत्रे चक्रिंसीत्ये [च] तृणा EI. iii. 196. 170; उच्यते वक्तुमिष्टस्य प्रतीतिजनने क्षमम्। सधमं यत्र वस्तव्यन्त सभासोक्तिरियम् Vāgbhaṭa. 4. 94; तेन कृतं प्रासादपत्रकं (Read पत्रकं)। स्वीयं तत्र द्वयं जातम् ... पितृभ्यां प्रददौ चान्यत् क्यरित्वा (Read त्कारयित्वा) द्वयं नृपः EI. ix. 186. 12; vi. 94. 5; vi. 95. 20; कंचिद्विशेषामान्यायते तस्माद् यावद्विच्छमन्यस्येत यथान्यानि कर्माणि SaṅkarKāBh. 70. 14 (on ii. 1. 55); परंपरासंबन्धेन नान्यानि साधनानि मां साधयन्ति GopāKeCan. 123. 34; प्रीतिघाताय नान्याप्यासीत्कुटुम्बिनाम् PāṇḍaC. 1. 359; जपपञ्चो हि कर्तव्यसर्ववदप्रणीतकैः। पवित्रैर्विधैश्चाचार्यैर्गोपनिषदां तथा ... अन्यैर्वतस्तत्त्वनादिभिः SmṛtiCan. ii. 498. 2; अन्यासु चैतद्रूपासु शाखावपि सहस्रशः। आनन्दमय इत्याद्यैः शब्दैर्वाच्यो हरिःख्यम् AnuVā. 7A. 8 (on i. 1. 11); नान्यन्ये तित्क च। धोर् आशिपि अन्येऽपि कृतः स्तुः। तित्क च संज्ञायाम्। MugdhaBo. 26. 43 (153. 21); विमुच्य विभवं निःशेषमन्यं भवं यात्यात्मा तदहं मुधैव निदधान्येनासि भूयांसि किम् SindūPra. 44; पराधीनतया तस्या नान्यावस्था विलोक्यते BhāvPra. (Śā.) 95. 14(4); वक्ष्यामस्तत्र तत्रैव विद्वद्भिरवलोच्यताम्। अल्पान्तरत्वादन्यासामवस्थानां स्वभावतः BhāvPra. (Śā.) 97. 17(4); अर्थः प्रकरणं लिङ्गं शब्दस्यान्यस्य सन्निधिः BhāvPra. (Śā.) 169. 12 (6); निःपर्याय दिगास्यप्रसरदुरुक्त (राक्ता) तथाधीनधरे यस्मिन्नाज्ञां(शु) मालिन्यहह सति बृधैवैककोन्यांशुमाली। यद्विज्ये ... विद्वेपिणां यस्मिन्नाज्ञां(शु) मालिन्यहह सति बृधैवैककोन्यांशुमाली। यद्विज्ये ... विद्वेपिणां पुरथरेपु तिरोहितान्यवस्तुत्करं प्रलयकालमिवादिदेश EI. ii. 238. 21; असी महेश्वरस्य विदधामरावतीम्। अन्या अप्यमुना रम्याः पुयां लोकभूतां कृताः SamarāSū. 1. 21; अन्यामुच्छपथोयमृच्छतु दिशं विच्योप्यसीं बर्द्धताम् EI. i. 310. 25; भवता ... अन्ये निराकृता नरकलयः YudhiVi. 3. 109; शीतोपचारमन्यश्च रसत्वागविधी पुनः। भवयेद् बृहतीविलम्बम् RasaRaSa. 11. 132; कथयंत कथामन्यां धन्यामहं KṛṣṇaKa. 1. 42; 1. 60; अवताराः सन्त्यन्ये सरसिजननस्य सर्वतोभद्राः KṛṣṇaKa. 2. 85; अन्यासामपि लक्षणानां संकरसंस्पृष्टी द्रष्टव्ये Ekāva. 2. 12 (32) (76. 12); एकाभूत् ... जेतुं मङ्गलपलिकेव पुलकैरन्या कपोलस्थली Ekāva. 4. 2 (51) (135. 4); अन्यस्यालङ्कारस्य विषयेऽलङ्कारान्तरोपनिबन्धो यत्र तत्रापि वाच्यावचनमेव Ekāva. 6. 5 (5) (177. 8); मङ्गलभाता ... अन्येषामप्यशब्दार्थानामधिकारादीनाम् इहानुपयोगाद्य VedāntKau. 2. 18 (on i. 1. 1); उवाच योगी भन्तै स्त एकः साम्राज्यदायकः। स्वेच्छया धनदातान्यः KumāDeC. 3. 30; अवैशत ... कुमारम् ... सः ...। कलाव्यसुराक्तस्य प्रकाशयन्तीमवतारमन्यम्। MadhuVi. 2. 29; विसर्गं मधुर्निपीतकुसुमः श्लाघ्यः स एकस्तर्क्यत्राङ्गीकृतसत्त्वसंलवभरे भग्नपदोऽन्ये दुषाः ŚārngPa. 972; धत्तेऽजस्रोत्यितोदुधस्तासर्गानभिमास्वरान्। अन्यान् दधद्विवातकं वीथीरश्चिरवात्यनि YogVā. i. 23. 25; अन्यान्ययधिगतानि पृथग्भूतानि स्तोत्रनिबद्धानि

देव्यादिनामानि च प्रहर्षजनकेनोद्यैः शब्देन संकीर्तयेत् PañcRā. 94. 21; तस्याज्ञया माधवमंत्रिवर्यो दिशं जिगीषुमहता बलेन। गोवामिधां कोंकणराजधानीमन्येन मन्येरुणदर्शनेन। प्रतिष्ठितास्तत्र तुरुक्षसंधानुरुक्ष दोष्णा भुवनकवीरः EI. xxi. 20. 30; अन्यदल्पशरीरं सष्टव्यमिति विचार्य गोदेहम् ... स्पृष्टवान् ŚaṅkaVi. (Ā.) 14. 12; 218. 6; तदा राज्ञायाम् परीक्षा कृता MādhavaĀ. 25 (1); यावदन्यमवकाशमवगाहे UnmaRā. 43 (1); राजा स्वयेऽन्यदैशत्। प्रविशन्तं निजावासे कथमन्यम् PālaGoKa. 11; ब्रह्मन् भाटलिपिं प्रमाज्यं न चेद् ब्रह्मत्वहानिर्भवि- (हानिर्भवेत्यन्यां कल्पकाल राजनगरीम् EI. viii. 18. 29; वैधव्यसदृशं दुःखं स्त्रीणामन्यत्र विपते PurāPraSaṁ. 7भीरान्यकारं क्षणाद्यस्य संख्येक्षिपत्क्षेप्य- मर्त्यैरन्यदुपदर्शः EI. xxi. 287. 43; अन्यासस्यादिहत्वं शिष्यते अन्यो हल्लुप्यते PrakriKau. ii. 51. 3; ii. 192. 6; आधाराय धरावकाशविषयेऽप्याकाशमालोकने भास्वानात्ममहत्त्व- साधनविधावन्त्ये गुणः केचन Subhāsi. 537; अन्यासु तादृपमर्षसहासु भृङ्ग। लोलं विनोदय मनः सुमनोलासु Subhāsi. 735; Kuval. 67 (17); परिभ्रमसि किम् ... द्विरेफ ... कुसुमासवार्य। अन्यासु पादपलतासु धृतिं बधान Subhāsi. 737; 1216; 1246; बहुनात्र किमुक्तेन दूति मत्कार्यसिद्धये। स्वभासास्यापि दत्तानि वस्तुवन्त्येषु का कथा Subhāsi. 1434; 1437; 2381; (अतोऽन्यापि श्लेकेषामुभयोः) अन्यापि धृतिः पठ्यते AṇuBh. 314. 3 (on iv. 1. 17); सप्तविंशति संख्याया वृत्तिः(तीः)स्वीया विधाय च। अन्यास्त्रयाधिकासीति (Read 'काशीति') वृत्तिः पुण्याय भूयसे EI. xiv. 318. 1. 127; अन्यवादिपरिकल्पितानाम् (v. 1. अन्यं वादिपरिकल्पितानाम्) पदार्थानामत्रैवान्तर्भावत् SiddhāBi. 89. 1; अन्यां पेटिकां ... दृष्ट्वा ... तामग्रहीत् CampaŚreKa. 91; अन्यां शालिकानाथो नानाप्रकरणात्मिकां। मानमेयविवेकार्थं चक्रं यत्नेन पश्चिकां TantrRaha. 1. 18; रसगन्धरूपशब्दस्पर्शा अन्ये पदार्थाश्च। कस्मादनुभूयन्ते PraboSu. 90; यथातिः ... कुलाधिनाथस्य कला इवान्या विधांश्चार्थो विशदयिष्यामिः Acyutarā. 1. 17; पदार्थवृत्तिमयेकं वदन्यन्यां निदर्शनाम् Kuval. 54; शून्यवादेनैकं प्रस्थानं माध्यमिकानाम्। क्षणिकविज्ञानमात्रवादेनान्य- धागाचार्याणाम् PrasthāBhe. 2. 7; द्विरात्रादिव्यवाग्निरन्यासु विकृतिविति वा परिसंख्याविधिरस्तु VidhiRā. 2 (8. 22); 10 (46. 10); शंभुशंकरादीनि सन्ति हि अन्यानि ... अपि शिवस्य नामानि SivārkaMaDī. i. 125. 13 (on i. 1. 2); यत्तु भाष्यकारेण पूर्ववदन्योर्वातुऽन्योऽन्यस्मान्नयनं प्रययनं वेति चिन्तितं तत् पौनरुक्त्या- पत्तेरुपेक्षितम् Bhāṭṭi. iii. 108. 16 (on ix. 2. 6); अन्या विशान्यः सरितः समुद्रमापूरयन्ते जलजन्तुभिः स्वैः SivLi. 2. 17; आनन्दवापरोमाद्यौ यस्य म्बेष्टावर्षद्वे। किं तस्य साधनैरन्यः KaliVid. 93; समवायादयस्त्वन्त्ये सन्निकर्षा निराश्रयाः MānaMe. 15. 6; पञ्चभिर्भुजशतैः रुद्ध्या प्रवाहं बलादन्यस्वरवेणिकर्षणपथोविशेष्येकपरैः। ... वनिताजनं रमयता ... दशमुञ्जो नीतो न कारागृहम् JānaPa. 1. 58; 34 (1); चकारादन्यदपि संभवमिर्वचनमनुमतम् LalitāSaBh. 4. 9 (on 1); 159. 43 (on 201); रम्यमन्यदपि वस्तु तदीयम् ... वर्णनीर्यामह AlankāMañ. 4. 1; अभिलष्यतिकर्षणस्यान्यदभिलष्यतिकर्म तत्कर्तुं इत्यर्थः LaŚabdeSe. i. 489. 5; क्रियेकदेशवांघोनि शास्त्राण्यन्यानि सन्ति हि ŚukraNī. 1. 4; विप्राणा करपद्मेन कवरीम् एकेन ... अन्येन स्तनमण्डले निदधती वन्दं दुकुलाद्यन्म्। एषा PuṣpBāVi. 7; द्विषेपु दिनेषु मनोविनोदनसाधनमन्यत्रान्येपणीयम् RasSa. 227 (1); (with Abl.) other than यत्किंचिदन्यमहापानकेभ्यः पापं कुरुते तस्मात्प्रमुच्यते SāmaViBr. i. 2. 11; अन्यानि पवनानेभ्यः स्तोत्राणुपाकरोति ĀpaS. xii. 17. 9; आचर्यवः एवातोऽन्यानि कर्माणि ब्रह्मण आम्नातानि भवन्ति ĀpaS. xiv. 10. 11; येऽन्ये सप्तदशभ्यो वादा अहीन एव तैः स्थानिः ĀpaS. xxi. 1. 16; न मनुष्ये गुणः कश्चिदन्यो धनवतामपि। अनावरुत्वाद्भद्रं तैः मृतकल्या हि रोगिणः MahāBhā. v. 36. 65; अडाड्यामन्यन्यदाहं पूर्वनिषितव्यम् MahāBh. i. 286. 20 (on i. 3. 60); i. 463. 9 (on ii. 3. 50); यदि पुनर्ययाजातीयकं परस्य लिङ्गं तथाजातीयकं समासादन्यदतिद्विष्येत ... समासादन्याङ्गिण्यति MahāBh. ii. 478. 17 (on ii. 4. 26); ii. 3. 18 (on iii. 1. 2); य इदानीमतोऽन्यः प्रत्ययः शेषः सोऽन्तरेणापि वचनमायुदात एव भविष्यति MahāBh. ii. 6. 10 (on iii. 1. 3); ii. 22. 17 (on iii. 1. 12); ii. 177. 17 (on iii. 4. 67); ii. 233. 14 (on iv. 1. 79); iii. 427. 3 (on viii. 3. 17); एवमिहाप्यनजति नञ्जनिपेधादन्यस्मादन्यो नञ्जदृष्टात्कार्यं विज्ञास्यते MahāBh. iii. 255. 20 (on vii. 1. 36); लोकैऽस्मिन् न हान्यत्रजकुमुभवन् यौवानदन्यदति ŚatTrayī. 106; न च मूलकारिका स्यात्। ... न ह्यतोऽन्यदप्रत्यय- कारणमस्तीति गोन्दर्यः KāmSū. 236. 15 (4. 1); 248. 15 (4. 2); प्रकृतिपुरुष- योरन्यत् सर्वमनित्यम् SāmkhyaPraSū. 5. 72; यद्योपावप्रसंगानुकारादि परं पदम्। स्वरान्तं तादृशं विद्याघदन्यद् व्यक्तमुष्णः MāṇḍuSi. 10. 5; उदात्तात्स्वरितात्पुण्यं नान्य आपद्यते स्वरः YājñāSi. 224; SvarāṅSi. 2; न उतु महानासर्विकयादन्यमुपयं पश्यामि MālaMā. 4. 133; अपि च न विधेः प्रेरणादन्यो व्यापारः TātpāT. (U.) 4. 17 (on 1. 11); तस्मात्र संस्कार्योऽपि मोक्षः। अतोऽन्यन्यां प्रति क्रियानुपवेशद्वारं न शक्यं केनचिद्विहितम् BrahmSūBh. (Sañ.) 25. 19 (on i. 1. 4); शारीरस्थानयो यः शब्दोऽभिधायकः ... तस्याद्विशिष्टोऽन्यः प्रथमान्तः

पुरुषशब्दः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 101. 2 (on i. 2. 5); श्रुतिर्हि वैदिकादात्मैकत्वविज्ञानादन्यत्रिः श्रेयससाधनं चारयति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 288. 9 (on ii. 1. 3); 793. 4 (on iv. 1. 17); न हि आत्मनः अन्यत् अचेतनं वस्तु स्वप्रमाणकं हृष्टम् UpadeSā. 98. 3; अकारुताद्योऽन्योऽव्ययीभावसमासस्तस्माद्विभक्तीनां लुप्तमवति KātanVr. on ii. 4. 3; गम्यते प्रकृतादसंभवत् तद्विशेषणोऽन्योऽर्थः Kāvyaśāh. (Ru.) 10. 16; नान्योऽस्ति संन्यः कार्यकारणभावतः ŚvaPraSū. i. 2. 10; रससमयधानात् अन्यो यत्नो यत्नान्तरम् Loc. 86. 24 (on 2. 17); न ह्यग्नीनां कर्तोरन्यत्फलमिति TantrRa. 27. 2; ब्यालुपमिति न तु स्वयं निपतितादव्ययफलं यानराः DaśvaC. 9. 51; न च दर्शपूर्णमासाभ्यामन्यदेवलिङ्गम् ... कर्म विद्यते SāṅkarKāBh. 126. 21 (on iii. 1. 25); विष्णोरादित एव सङ्कीर्तनं करोति किं ततोऽन्यमङ्गलं नाम TattvSārākhya. 5. 4; चित्तेशानां न खलु वयो यौवनादन्यदस्ति NemiDū. 70; युमाश्वादेरन्यस्य संयोगादेर्धातोरत एकारः स्याद्वा आर्धधातुके लिङि । न्यात् । न्यायात् PrakriKau. ii. 106. 7; न संविदोऽन्यदर्थजातम् NayaMañ. II. ii. 5. 9; (with Gen.) other than यदन्यदव्ययीभावस्याव्ययकृतं प्राप्नोति तस्य प्रतिषेधो वक्तव्यः MahāBh. i. 100. 13 (on i. 1. 41) (used as noun) another or other thing ऊर्ध्वस्तिष्ठान् न ऊर्ध्वेऽस्मिन्नाजं शतक्रतो । समुन्नेपुं ब्रवाहै RV. i. 30. 6; i. 93. 6; i. 95. 1; अपान्यदेत्युच्यते विपुल्युपे अहं नीं सं चरेते RV. i. 123. 7; i. 103. 1; i. 30. 19; (ह्रिज्जान्) न्युच्येनं वृत्तिनो मृष्ट वारुणः RV. i. 140. 2; ii. 40. 4; अग्नीर्पन्त्यावर्तते धियम् ... इलोमन्यो जुनपुद्गर्भमन्यः RV. vi. 52. 16; शुक्रं ते अन्यद् यजुतं ते अन्यद् विपुल्युपे अहं नीं ... पूषन् RV. vi. 58. 1; सा (सरस्वती) नो विश्वा अति द्विपुः स्वसूरन्या क्रुतावरी । अतुवहे वृ सूर्यः RV. vi. 61. 9; घुमेभिर्न्या अपसामुपस्तमा । ... उपसुत्वां चिकितुषा सरस्वती RV. vi. 61. 13; वृकाः ता कृण्वन्मन्यमाना यानि ब्रुवन्ति वेदसः सुतेषु RV. vii. 26. 3; युवो रथस्य परं वृक्रमीयत ईर्ष्यामन्त्राभिषणयति RV. viii. 22. 4; श्रु इदेना पुरो अन्यदस्ति RV. x. 27. 21; x. 37. 2; AV. v. 11. 6; अन्ययुष्माकमन्तरं बभूव RV. x. 82. 7; क्रतुरन्यो विदधेजायते पुनः RV. x. 85. 18; परान्यो वातु यद्वयः RV. x. 137. 2; AV. iv. 13. 2; विश्वमन्यमभीवातु तदन्यस्यामधिष्ठितम् AV. i. 32. 4; AV. (P.) i. 23. 4; शुण्धं मा जङ्घिदुश्च विक्रं चादुषि रंस्ताम् । अरण्याद्वन्य आभूतः कृष्ण अन्यो रसेभ्यः AV. ii. 4. 5; सुप्त छन्दोऽसि चतुर्नृत्तारण्यन्यो अन्यस्मिन्नापि तानि AV. viii. 9. 19; विधाद्यु च अविंघाद्यु यद्यान्यदुपदेश्यम् AV. xi. 8. 23; समनयो विदुरन्यो अन्यम् AV. xii. 3. 50; वृशाम् ... यथेनानुन्यसिं जिनीयादेवासां निरोधनम् AV. xii. 4. 15; दे रूपे ... अभ्युच्यते पर्वन्यदेत्यते AV. xiii. 2. 43; अनुत्तमन्यदुशंसस्य पाजः कृष्णमन्यद्विरतः सं भरन्ति AV. xx. 123. 2; अत्यन्यानां गान्ध्यानुपांगाम् TaiS. I. iii. 5. 1; VājaS. 5. 42; निर्दिष्टभागे वा पुतयोऽन्यो निर्दिष्टभागेऽन्यः TaiS. II. ii. 4. 6; अन्या यो अन्यामवतु ... औपधयः MaiS. ii. 7. 13 (ii. 94. 9); VājaS. 12. 88; विश्वमन्येन कर्म कुर्वाणां चन्तीर्यं वा अदितिरन्यामन्येन प्रतिष्ठन्ति MaiS. iv. 8. 10 (iv. 119. 18); विश्वं विव्याच पृथिवीं पुष्टमन्यन्त्यत्तमिगृह्णात्यायत् MaiS. iv. 11. 1 (iv. 161. 7); त्वं सोम सुरया संविदानं प्रजामन्यः क्षत्रमन्यः पिपतुं KāthS. 17. 19 (i. 264. 4); नान्ये ये न्युयन्त इमं तैर्लोकं दधार KāthS. 26. 1 (ii. 120. 1); एतानि याव सर्वाणि छन्दोऽसि गायत्रं वैपुषं जागतमन्यन्त्यातानि AiBr. 2. 3 (43); द्वे वै यज्ञस्य वर्तनी वाचा न्या संक्षिप्यते मनसान्या KauśiBr. 6. 11 (25. 22); सुवर्णं हिरेण्यं द्वेधा विच्छिद्यं । कुनीपेऽन्यदनुयुयात् । जुहुयादन्यत् TaiBr. i. iv. 7. 4; III. vii. 10. 3; तस्मादेकपातुरुपो हरत्यन्यं प्रति अन्येन तिष्ठति ŚadviBr. i. 3. 1; पूर्वमन्यमपरमन्यमुभौ पादावव नेनेजि MantrBr. ii. 8. 8; धैनुर्दक्षिणा । कस्तंवासश्च क्षौमम् । अन्यद्वा शुक्लम् TaiA. i. 32. 3 (191. 2); अन्यो ह्यन्यस्मिन् प्रतिष्ठितः ChāndoU. vii. 24. 2; यत्र वा अन्यदिव स्यात् तत्रान्योऽन्यत् पश्येदन्योऽन्यजिघ्रेत् ... अन्योऽन्यद्विज्ञानीयात् BrAraU. iv. 3. 31; जपेत् । अपि वा न्यां वैष्णवीम् AśvaS. I. i. 5. 39; अनुवृत्तिः ... नान्येषामूर्ध्वमावाहनादुत्पन्नानाम् (हविषाम्) AśvaS. I. iii. 5. 8; पयः ... तत्र यत् परिशिष्टं स्यात् तेन जुहुयात् । अन्येन वाध्यानीयम् AśvaS. I. iii. 11. 9; अप एवान्यानि मृण्मयानि भूमिर्भूमिम् ... इति AśvaS. I. iii. 14. 12; सान्निचित्ये त्रीण्यन्यानि AśvaS. I. iv. 2. 3; (छन्दोभिः) नान्यैरानेयं गायत्रमन्यावपेद् ब्राह्मणस्य AśvaS. I. iv. 15. 4; I. vi. 5. 10; (तृचम्) तदैवतमन्यं मनवानन्तो यजन्ति AśvaS. II. i. 2. 14; प्रथितयाज्यानां पुरस्तादन्याः कृत्वोभाभ्यामनवानन्तो यजन्ति AśvaS. II. ii. 1. 1; अनिष्टोमः ... अन्यैः परोक्षपृष्ठः AśvaS. II. ii. 4. 23; आद्ये भवतोऽन्याभिरपि सत्रिपाते (योनिभिः) AśvaS. II. ii. 6. 10; (योनिषु) अन्यासु चेदेवलिङ्गावतोऽनुसः AśvaS. II. ii. 6. 24; इत्यागनुका विकाराः । अन्यांश्चाध्वर्यवो विदुः AśvaS. II. iii. 7. 20; प्रयुनक्ति स्पर्शं मेक्षणम् ... येन चान्येनार्यो भवति AśvaS. i. 7. 5; पिष्टानि ... प्रणीताभिः संयौति । अन्या वा यजुषोत्पद्य यदि प्रणीता नाधिगच्छेत् AśvaS. i. 24. 4; आश्रावयिष्यन् ... यधन्याद् ब्रूयात्पुनरेवाश्रावयेत् AśvaS. ii. 16. 3; उपतिष्ठत इति चोद्यमान

आहवनीयमेवोपतिष्ठेत् । वचनादन्यम् (अग्निम्) AśvaS. vi. 16. 2; यधन्यादितानोराहवनीयोऽनुगच्छेद् ... अन्यं प्रणीय ... जुहुयात् AśvaS. ix. 1. 11; xiv. 23. 10; यदि कालसंनिर्घर्षेऽन्निर्मध्यमानो न जायेत यत्राच्यं पश्येत्तत आहव्यं जुहुयात् AśvaS. ix. 3. 3; (अग्निम्) यधन्यं न विन्देजग्ये दक्षिणे कर्णं होतव्यम् AśvaS. ix. 3. 5; हुत्वाहवनीयमुद्राय ... अन्यं प्रणीयेत् AśvaS. ix. 7. 6; (कथाम्) अधान्यत्संस्कृत्य कपालेष्वपि सुजेत् AśvaS. ix. 13. 10; नात्र पात्रं प्रयुज्यते । अन्यस्मिन् गृह्णाति AśvaS. ix. 17. 5; यदि यूपः सुषिरः स्यात् ... अन्यं साययेत् AśvaS. ix. 20. 1; देवः सविता वसोर्वसुदावेत्यन्यानि AśvaS. x. 18. 7; अक्षिपः स यज्ञः संस्थाप्यः । अथवा आहव्यः AśvaS. xiv. 26. 5; यदि औदुष्यरी नश्येदन्त्यं प्रच्छिद्य ... उच्छ्रयति AśvaS. xiv. 33. 2; प्रवर्ग्यापोनिष्कृत्याप्रविश्यान्वदधीयति AśvaS. xv. 21. 15; प्रतिप्रस्थाता ... रोहिणी जुहोति पुरस्तादन्यं वपटकारस्य पुरस्तादन्यमनुवपटकारस्य ManS. 110. 5; इकारदिमिडाः सर्व उपेयुः ... । उकारं त्वन्यासु (इडासु) गीतमः LātyaS. vii. 8. 17; DrāhyS. xx. 3. 37; तत्रान्या (ऋयः) रथन्तरस्यैवं व्याचक्षत आचार्याः LātyaS. x. 7. 10; DrāhyS. xix. 2. 18; अश्वघणादतिरात्रो न स्यात् ... प्रत्यन्ताद्वचन्येषु चोदयन्नेह विदधाति LātyaS. x. 11. 5; DrāhyS. xxx. 2. 9; विराडपायेचापित्वन्यासु वा DrāhyS. xxvii. 6. 19; अग्निमिच्छति ... वैशाख्यमामावास्यायां अन्यस्यां वा SāṅkhāGS. i. 1. 6; दर्भी ... अन्येन नखात् छित्वा ... दर्भैरपिदधाति AgniveGS. i. 1 (3. 14); पूर्वमेव चतुर्गृहीतं गृहीतवान्यं यथासंभवमास्ये हिरण्यशकलमाधायानीनुषोष सामभिरुपतिष्ठेत् JaimiGS. 2. 4 (30. 3); अप्रथिता चेष्टयन्त्यैः Nir. i. 14 (37. 11); लुबन्धः RTPraṭi. 83; पुरस्तादन्यानि APraṭi. 70; प्राद्यामित्रान्नाह्मा गृहा ब्राह्मैर्न विध्यमीति तृतीयात्तान्युष्मात्तान्यन्यानि APraṭi. 93; सामुद्रशुल्कः । ... अन्येषामपि (द्रव्यणाम्) सारानुक्रमेणानुपहत्य धर्मं प्रकल्पयेत् BaudhDS. i. 10. 15; द्वयसु ह वै सुव्रतसोऽनूचानस्य रेतो ब्राह्मणस्योर्ध्वं नाभेरधस्तादन्यद् BaudhDS. i. 11. 31; त्र्यहं प्रातस्तथा सायं त्र्यहमन्यदयाचितम् । त्र्यहं परं तु नाश्रीयत् पराक इति कृच्छः BaudhDS. ii. 1. 64; मातुरलंकारं दुहितरस्माद्वयिकं लभेरन्नन्यद्वा BaudhDS. ii. 2. 44; य एतानि कुर्यते तैरित्सह स्मो रजो भूत्वा ध्वंसतेऽन्यत्प्रशंसन् BaudhDS. ii. 6. 36; आतो मनिनृकनिव्वनिपक्ष । अन्येभ्योऽपि हृष्यन्ते P. iii. 2. 75; iii. 2. 178; iii. 3. 130; SaraKāṇṭhā. (Gr.) i. 4. 98; PrakriKau. ii. 596. 6; सप्तम्यां जनेर्ऽ । ... अन्येष्वपि हृष्यन्ते P. iii. 2. 101; vi. 3. 137; सः ... । अन्यातुल्यप्राज्ञान् (द्वमान्) उपचक्राम खेचरः MahāBhā. i. 25. 29; राजा ... पारिधितः ... आस्तोकिमिदमवधीत् । ... सुवर्णं रजतं गाश्च यद्यान्यन्यन्यसे विभो । ... तत्ते दद्याम् MahāBhā. i. 51. 19; अन्यस्मिन्पुत्रं कर्तव्यं त्वमन्यत् कुरुषेऽन्य महातराः MahāBhā. ii. 192. 28; एवमेते रथाः सप्त राजन्न्यान्निबोध मे । ... सत्तैवेते यात्पनावृत्तिमन्ययावर्तते पुनः MahāBhā. vi. 30. 26; BhagGī. 8. 26; (वीक्षमाणः ... प्रदेशान्) विश्वकर्मकृतैर्दिव्यैरन्यानि च भूयिताम् MahāBhā. vii. 4. 13; अन्येन युक्तिमेव भवितव्यं तथेति च MahāBhā. vii. 972* (5); अल्पं यात्वाडु भा भोज्यं पूर्वालभेन जातुयित् । अन्येष्वपि चरैर्लभमलभे सप्त पूरयन् । ... चरिष्यामि MahāBhā. xii. 9. 21; अन्यमेवाहमिच्छामि भक्त्यायानुग्रहं कृतम् MahāBhā. xii. 263. 23; युगान्ते ह्यस्तभूतानि शास्त्राणि विविधानि च । ... अन्यस्मिन्नसद्भावे वराः Rāmā. ii. 83. 11; नद्यः ... । अन्याः स्वस्तिकविज्ञेया महाघण्टाधरा Rāmā. ii. 85. 13; एतद्वाद्यं बहुशो ब्रुवाणाः परमर्षयः । दृष्टशुर्वाहीर्न तेषाम् on P. i. 1. 21; MahāBhā. i. 76. 18 (on i. 1. 21); न वा प्यन्तेऽन्यस्य कर्तव्यात् I on P. iii. 1. 112; Var. I on P. viii. 2. 86; MahāBhā. i. 66. 16 (on i. 1. 11); Var. 2 on P. vi. 1. 129; MahāBhā. iii. 91. 7 (on vi. 1. 129); ii. 86. 1 (on iii. P. vi. 1. 86; MahāBhā. iii. 65. 19 (on vi. 1. 86); नो णः ... एतैरेवाक्षरकृतेऽल्लोपे प्राणोत्पत्त्यस्याकृते MahāBhā. i. 26. 10 (on ŚivSū. (Gr.) 3-4); अन्यस्य ii. 169. 22 (on iii. 4. 2); ii. 263. 6 (on iv. 1. 155); ii. 385. 9 (on v. 2. 52); यदन्यत्प्राप्नोति तन्मा भूदिति । किं चान्यत्प्राप्नोति । गुणः MahāBhā. i. 56. 13 (on vi. 1. 90); iii. 76. 14 (on vi. 1. 95); ii. 300. 22 (on vi. 1. 137); iii. 70. 9; उजोऽयमन्येन सहैकादेश उज्राहेन गृह्यते MahāBhā. i. 62. 18; अन्यस्य 18); किं पुनरिदं निर्वर्तकम् । ... आहोस्तिप्रतिपादकम् । ... अन्येन निर्वृत्तानामनेन

प्रतिपत्तिः MahāBh. i. 122. 2 (on i. 1. 50); अन्यस्यान्तरतयोऽन्यस्य स्थानो मा भूत् MahāBh. i. 122. 23 (on i. 1. 50); अयं यलः क्रियतेऽन्यस्य कार्यमुच्यमानमन्यस्य यथा स्यादिति MahāBh. i. 134. 14 (on i. 1. 56); अन्यदन्यस्मिन्। इह पुनरयुक्तम् MahāBh. i. 147. 8 (on i. 1. 57); कथं हीको नाम हलन्तः स्यादन्यस्यान्यः MahāBh. i. 197. 3 (on i. 2. 10); पैलादिष्वेव पाठं कुर्वीत। तत्र पाठादन्येषामपि फको निवृत्तिर्भवति MahāBh. i. 213. 7 (on i. 2. 41); न खल्वन्यस्य तत्कृतमनुवर्तनाद्व्यवर्धति MahāBh. i. 276. 9 (on i. 3. 12); न च युष्मदस्मदीयं युष्मदस्मदीयमनुवर्तनाद्व्यवर्धति MahāBh. i. 353. 15 (on i. 4. 108); इदं तर्हि प्रयोजनमयं यत्तुल्यविधानमुपपदं तत्रैव यथा स्यादमा चान्येन च यत्तुल्यविधानमुपपदं तत्र मा भूत् MahāBh. i. 418. 20 (on ii. 2. 20); ii. 173. 24 (on iii. 4. 24); कथं ह्यन्यस्य लिङ्गसंख्याभ्यामन्यस्योपचारः MahāBh. i. 422. 15 (on ii. 2. 24); यत्र पठ्यी चान्या च प्राप्नोति पठ्येव तत्र भवति MahāBh. i. 464. 1 (on ii. 3. 50); एतस्यैव द्वितीयमर्थमुपसंक्रान्तस्या लुभति नान्यस्येति MahāBh. i. 492. 11 (on ii. 4. 62); अन्त्यमनुदाततत्त्वम्। अन्यस्य कृतेषु ङारीरस्यु प्राप्नोत्यन्यस्याकृतेषु MahāBh. i. 502. 5 (on ii. 4. 85); अन्यस्यान्योदातत्वमन्यस्य लोपः MahāBh. ii. 9. 11 (on iii. 1. 3); स्थग्रहणे ... एतेन शब्देन निर्देशः क्रियते यत्र चान्येन सप्तमी स्थमात्रे सिद्धं भवति MahāBh. ii. 75. 15 (on iii. 1. 92); ऊहिरापि वद्यथे वर्तते। कथं पुनरन्यो नामान्यस्याथे वर्तते MahāBh. ii. 90. 4 (on iii. 1. 131); ii. 178. 26 (on iii. 4. 67); iii. 14. 11 (on vi. 1. 9); iii. 16. 21 (on vi. 1. 12); iii. 36. 15 (on vi. 1. 45); iii. 408. 21 (on viii. 2. 48); अन्येष्वपि डो भवति MahāBh. ii. 103. 14 (on iii. 2. 48); ii. 112. 6 (on iii. 2. 87); एवं तर्हि सिद्धं सति यदालुं शास्ति तज्ज्ञापयत्याचार्योऽन्येष्वोऽप्यर्थं भवति MahāBh. ii. 134. 13 (on iii. 2. 158); ii. 259. 4 (on iv. 1. 130); ii. 279. 13 (on iv. 1. 42); ननुक्तमिवयुक्तं चान्यस्मिन्तत्त्वदेशे कार्यं विज्ञायते MahāBh. ii. 145. 19 (on iii. 3. 19); ईर्ष्यानिर्वाणेन र उच्यमानोऽन्येन सति न स्यात् MahāBh. ii. 203. 12 (on iv. 1. 7); काश्यपकोशिकाभ्यामेवेति कल्पे तद्विषयो भवति नान्येभ्यः MahāBh. ii. 286. 8 (on iv. 2. 66); न चेदानीमन्यदायवर्णिकानां स्वं भवितुमर्हत्यन्यदतो धर्मोद्गामावाद्या MahāBh. ii. 320. 21 (on iv. 3. 131); कथमन्यस्योच्यमानमन्यस्य बाधकं स्यात् MahāBh. iii. 6. 4 (on vi. 1. 2); iii. 315. 5 (on vii. 2. 117); अभ्यासलक्षणस्यावकाशोऽन्ये यजादयः MahāBh. iii. 29. 1 (on vi. 1. 30); iii. 197. 3 (on vi. 4. 42); iii. 283. 4 (on vii. 2. 8); असत्यस्मिन्प्राश्रयास्तिद्वयं स्यादिति चान्यः सिद्धो वाह ऊडिति MahāBh. iii. 185. 15 (on vi. 4. 19); कथं ह्युकारस्य नाम हल्लादिः स्यादन्यस्यान्यः MahāBh. iii. 231. 4 (on vi. 4. 161); रुदादिष्व एव सार्वधातुक इड् भवति नान्येभ्यः MahāBh. iii. 291. 12 (on vii. 2. 35); अविवाक्यमहरिति। क मा भूत्। अविवाक्यमेवान्यदिति MahāBh. iii. 332. 18 (on vii. 3. 66); अनित्यो लोपः। अन्यस्य कृतायां वृद्धी प्राप्नोत्यन्यस्याकृतायाम् MahāBh. iii. 345. 15 (on vii. 4. 1); iii. 360. 12 (on vii. 4. 93); अन्येनान्यस्य विश्लेषः किं पुनर् भविष्यति BuddhaC. 6. 49; अव्ययीमावादकारान्तात् ... अम् ... अन्यस्यालुक् Kātan. ii. 4. 3; न चेदन्येन शिष्टाः MīmāSū. i. 4. 9; शब्दवत्तुल्यते तदागमे हि तद् दृश्यते तस्य ज्ञानं यथान्येषाम् MīmāSū. iv. 1. 15; iv. 1. 29; नैमित्तिके विकारत्वात् क्रतुप्रधानमन्यत् स्यात् MīmāSū. iv. 3. 4; अन्येन वैतच्छास्त्राद्वि कारणप्राप्तिः MīmāSū. vi. 4. 19; अन्त्या अपीति चेत् MīmāSū. vi. 5. 33; अपि तु कर्मशब्दः स्यादभावोऽर्थः प्रसिद्धग्रहणत्वाद्वािकारो ह्यविशिष्टोऽन्यः MīmāSū. vii. 2. 13; स कपाले प्रकृत्या स्यादन्यस्य चाश्रुतित्वात् MīmāSū. x. 1. 45; x. 5. 15; प्रतिपत्तिर्वा यथान्येषाम् MīmāSū. xi. 3. 45; सबनीये छिन्नाधिधानार्थत्वात्पुपुरोडाशो न स्यादन्येषामेवमर्थत्वात् MīmāSū. xii. 2. 8; सांपराये तर्तव्याभावात्तथा ह्यन्ये BrahmSū. iii. 3. 27; शेषत्वात्पुरुषार्थवादे यथान्येच्छति जैमिनिः BrahmSū. iii. 4. 2; अन्यदेव हेतुरित्यनपदेशः VaisēSū. iii. 1. 7; विरामप्रत्ययान्यासपूर्वः संस्कारशेषोऽन्यः YogSū. i. 18; शरीरेण समं नाशं सर्वमन्यद्वि गच्छति ManuSm. 8. 17; PañcT. 3. 50 (308. 2); अन्येषां चैवमादोनाम् ... तन्मूल्याद्विगुणो दमः ManuSm. 8. 329 प्रदुष्यहृतीहोणोर्मधैरन्येध तद्विधेः CaraS. i. 24. 5; गतिरैकैव वित्तस्य दानमन्या विपत्तयः ŚaTrayī. 400; अन्त्यं यस्मादन्यस्मात् उत्पद्यते यथा मृत्पिण्डादुत्पद्यते घटः SāmkhyaKāBh. 7. 12 (on 10); दान्यामन्ये तु जायन्ते AbhidhK. 2. 64; त्रिधाऽन्यत् AbhidhK. 4. 7; अन्ये सीमनत्वेन AbhidhK. 5. 56; कामाश्रयं तु धर्माख्यम् अन्यत्त्रैधातुकाश्रयम् AbhidhK. 7. 15; अन्यानि वट्सु केचित् पञ्चसु AbhidhK. 8. 31 (AbhidhKoBh. अन्यानि त्रीणि अप्रमाणानि); मणिमालां प्रयुञ्जीत यथान्यदपि रुक्षितम् KāmSū. 134. 3 (2. 5); 179. 8 (2. 10); मन्त्रवेगताम् ... चपलतामन्यानि च यानि तस्मिन्पुलाणि अन्यस्या अप्याशे सति सद्भावेऽतिशयेन भाषेत KāmSū. 276. 22 (5. 4); तेष्वाचर्मणोष्यन्यस्यापि निष्पत्तिरनुबन्धः KāmSū. 353. 16 (6. 6); आह कोऽसावन्यो नैनुपलभामहे ŚābaBh. 60. 4 (on i. 1. 5); यथच्यदनुत्साध यगो विनश्येत् फलमसति निमित्ते न स्यात् ŚābaBh. 390. 2 (on ii. 1. 5); अन्येनेति प्रकृतादितरद्वर्वाति

ŚābaBh. 1333. 10 (on v. 3. 40); अन्यददृष्टति अन्यत्करोति ŚābaBh. 1353. 10 (on vi. 1. 3); कुपयास्त्वन्ये PāSū. 105. 13 (comm. अन्ये इति। गृहस्यग्रहधारि-
वानप्रस्थभिषुपापिण्डिनां पन्थानः। ते कुपयाः। परिपूर्णम् इदं हि साधुवृत्तं कथितं
सद्भिरसाधुवृत्तमन्यत् PañcT. 1. 81 (90. 12); स्वयम् अनयं न करिष्यति
ततोऽन्यस्मादुत्पादयिष्यति PañcT. 1. 85 (5) (93. 5); गणयति नञि भक्ष्याभक्ष्यम्
अन्यानि चैवम् YogYā. 2. 4 (5. 16); त्रिपंडकादशदशमानुषपचभावावन्तोऽन्यथान्यानि
LaJāta. 1. 0. 19; आदौ दृष्टिरन्येषाम् JānāSra. 2. 16; सुखं ग्राह्यं यथान्येन
संसृष्टं सह गृह्यते VākyaPa. 2. 63; तेन चापि व्यवच्छिद्ये त्रय्यन्ये सहचारिणि।
असंभवद्विशेषाणां तत्रान्येषामदर्शनम् VākyaPa. 2. 69; अर्थान्तरे च यद्वृत्तं तत्प्रकृत्यन्तरं
विदुः। तुल्यरूपं न तद्वृत्तव्यस्मिन्ननुपपत्त्ये VākyaPa. 2. 179; 2. 186; यत्तुल्यस्य
प्रयोगेण यत्तादिव नियुज्यते। तत्रप्रसिद्धं मन्यन्ते VākyaPa. 2. 268; 2. 286;
यद्यानुपात्तं शब्देन तत्कस्मिंश्चित्तानीयते। क्वचित्तुधानमेवायं भवत्यन्यस्य लक्षणम्
VākyaPa. 2. 307; न वाक्यस्याभिधेयानि भेदवाक्यानि कानिचित् तस्मिंस्तुष्टरिते
भेदास्तथान्यन्तर्निपद्यते VākyaPa. 2. 397; भवद्दार्ष्टान्त्युपपत्त्येवानां प्रियेतेऽन्यस्यान्य
CāndraVyā. iv. 3. 12; यानि चान्यानि (व्यञ्जनानि/अक्षराणि) यथा करणे सर्पसाम
धर्मरोचनाभीवर्तेषु संयमम् Gautā. 1. 6 (452); निरालम्बनपक्षे न ह्यस्यान्येन व्यपदेशः
उपपद्यते Brha. 60. 3; तयोराख्यायिका किल। नायकेनैव वाच्यान्या नायकेनतरेण
वा Kāvya. 1. 24; एकान्यदिशोरन्तरयोगे विक्षेपोऽर्थहान्तरकम्। ग्रहणयदन्यत्
साध्यं स्फुटविक्षेपोऽवन्त्या च KhandKhā. 8. 6; अगातिमप्र(Read पठ) नृपतिभिर्
... अस्मद्वयङ्ग(Read पठ) जैरन्यैर्वा ... अस्मदाद्योन्युपन्यत्यः EI. iv. 81. 64;
कपायतिकमयुराः पित्तमन्ये तु कुर्वते AṣṭāSār. i. 3. 7 (1. 1); शाण्डकी चासुतं
चान्यत्कालान्तं रोचनं लघु AṣṭāSār. i. 28. 16 (1. 6); ग्राह्यं ग्रहणं किंचिद्
व्यपदेशेन केनचित्। हस्ते तिष्ठति तदायत् तावदन्यं न सेवते ViṭV. 73;
अनेन च सर्वापरोक्षार्थं प्रतिपत्तिः प्रमाणभूता, अन्यस्मात् तत्प्रतिपत्त्ययोगात्
त्रिरूपलिङ्गाद्यर्थेयत्युक्तं भवति। अनुमानाश्रयत्वादेवेति अवधारणात् HetuBhT. 4.
8; प्रजां संरक्षति नृपः सा वर्धयति पार्थिवम्। वर्धनादङ्गणं श्रेयस्तत्राग्रेऽन्यत्
सदयसत् NūiSā. 1. 14; अथ किलान्यदपि तत्रार्थं यदयोनिजा कन्यकेति MahāvīC.
1. 14 (3); अन्यैः पिष्ट्वापि युद्धाभिनयविधिनाटी तौ तपस्विप्रारोही MahāvīC. 6.
25; साधनाभासता चात्र पूर्वपक्षार्थगोचरा। अन्यमाधनमन्यस्य साधनाभास उच्यते
ŚlokaVār. 1. 122 (41. 2); न हि स्वतोऽसतो शक्तिः कर्तुमन्येन शक्यते ŚlokaVār.
2. 47 (59. 4); 2. 73 (68. 3); न चान्यैर्ग्रहेऽर्थस्य स्यादभासो रमादित्तु ŚlokaVār.
2. 91 (72. 9); येन वैवाभिपद्योऽर्थं प्राप्तिः प्रियतमैरपि। जनः संघो विदुष्यते
किमुतान्यर्थनादिभिः BhāgP. i. 13. 19; तेजोधातुरन्यो न संभवतीत्युपादिनम्
BrahmSūBh. (Śān.) 183. 6 (on i. 3. 22); ततोऽन्यसनाकर्षणेऽन्यस्योदाहरणदामेव
वाक्यमापद्यते BrahmSūBh. (Śān.) 253. 14 (on i. 4. 15); स्मृतिश्च तन्माह्या ...
अन्याथा तदनुसारिण्यः BrahmSūBh. (Śān.) 282. 5 (on ii. 1. 1);
ईश्वराग्रजनिस्थितिप्रलयाः नावेतानाद्यधानादन्यस्याद्वा BrahmSūBh. (Śān.) 315.
5 (on ii. 1. 14); केचिन्महार्हा मणयो वद्वैद्व्यादयोऽन्ये मय्यमवीर्यः BrahmSūBh.
(Śān.) 329. 11 (on ii. 1. 23); अतस्तस्यामात्यस्य चान्यस्य दुर्गागमो भवति ...
अन्येनास्थितः अन्यास्थितः अन्ये समर्थकस्य पूर्व यदयोऽन्यस्य च पृथक्। विपर्ययेण
वा यत् स्याद्विज्ञानाद्व्यक्त्यान्यथापि वा। ज्ञेयः सोऽर्थान्तरन्यासः KāvyaśānSāSār.
2. 4; म्यो ज्यौ गौ च तुरीयमेकतः पृथगन्यत् (शक्यम्) JayaChand. 5.
24; वद्वस्तुतीयपुरुषस्याप्यी ... तेवैकैकोऽन्याभ्यां समधनतो यन्ति ते त्रयः
पुरुषाः GaṇiSāSār. 5. 166; स्वरूप आत्मनः स्थानम् ... ततोऽन्येनाभिषेदव्यः
आत्मनोऽज्ञानहेतुकः BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 109; स्वधर्मो मुक्तये पुक्तो
नान्यो मुनिभिरित्येते KūrmaP. 241. 2 (1. 22); तदुत्पत्त्याद्व्यक्त्यस्तदुत्पत्त्याः ŚākaśāVyā.
ii. 1. 20; तथा व्यादे। वान्येन (व्यादेः अन्येन सह व्यादोनां द्वन्द्वे) ŚākaśāVyā.
ii. 4. 117; मन्त्रावसान एव निराधाराधिः अन्यस्यानामन्त्रत्वात् सर्वस्मृतीनां चाम्नि
विरोध एकाग्रत्वादिहायेवमेवानुष्ठानम् ManuBh. i. 115. 18 (on 2. 75); वरं च
राजतेजश्च द्वयमेवातिभीषणम्। एकमेकत्र पतति पतत्यन्यत्समन्ततः Hitopa.
2. 153; अन्यदुच्छ्रुतं सत्त्वमन्यच्छास्त्रनिपन्नितम्। सामानाधिकरण्यं ह तेजस्तिमिरयोः
कुतः Hitopa. 3. 95; स्त्रियां जाया जरा ... माया कीमुदगन्धा च सर्वा
पूर्वा सहान्यथा AgniP. 350. 13; रक्षाशान्तिर्नयो लभो निग्रहो निघ्नं तथा।
पद् कर्माणि तदङ्गत्वादन्येषां न पृथक् स्थितिः TantrRā. 6. 35; पश्चिमादि तु
वाक्यन्तमन्या आवाह्य पूजयेत् TantrRā. 8. 58; 8. 71; भूताक्षराणि क्रमशो दश
द्वित्रिक्रमेण तु। एवमेकादशविधं मध्येऽन्येषां निवेशनम् TantrRā. 9. 64; वामैः
कोदण्डनिवहमन्यैः खड्गं च विभ्रती। ध्यातवारिसेनाम् ... विजयं प्रोक्तवानुयात्
TantrRā. 24. 46; प्रमाणस्वरूपयोरेकं श्रौतं अन्यदार्थम् Kāsi. i. 67. 13 (on 2. 21);
एकस्तयोरमुकमरयविन्दुनोलेः प्रासादमत्रितनयाभवनन्तथाया EI. i. 80. 19; प्रमाणस्य
तत्त्वं विनिश्चित्य तज्ज्ञातीयस्यान्यस्य ... प्रामाण्यादवाधार्थविनिश्चयेन प्रवर्तन्ते
Tātpa. (Vā.) 12. 1 (on i. 1. 1); 12. 22 (on i. 1. 1); अत्र श्रव्यासनादीनां मन्यरोज्ञेव-
योरपि। अन्येषां चैव मुनिभिर्निर्णयः पूर्ववन्तः YukuKa. 229. 2; अन्यस्य तु

मायाप्रकृत्यादेः ... असत्त्वात् न क्वचिदपि हेतुत्वम् PratyabhiHr. 2. 11 (1): अन्यस्माद्बोष्पा नीचः प्रायेण दुःसहो भवति। रविरपि न तपति तादृग्यादृशं तपति बालुकानिकरः PadmP. vi. 8. 14; गाथाः ... उक्तात्युक्ता तथा मध्या प्रतिष्ठान्या सुपूर्विका VṛtaRa. 1. 18; अन्यानि वा निरतिशयरूपलावण्यव्यञ्जकानि AuciViCa. 11 (18); रूपं तु दृश्यते स्पर्शः प्राप्यते। तस्मादन्यददृष्ट्वान्यस्मिन् प्राप्तिमाणे निर्धारणं नास्ति TarkBhā. (Mo.) 2. 4; अन्यत्रान्यतोऽपि चान्योऽपि दृश्यते SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 4. 121; पात्रस्थाप (v. l. v) रपात्रश्रीहारीण्यन्यापि क्रमात्। प्रमाणमिदमेतेषां शिव्यादीनाम् SamarāSū. 5. 7; उत्कीर्णं माधवेनेदं श्रीगंगाधरसुनुना। श्रीचन्द्रमाधवो येन घटितोक्तं हसनि(सन्नि)व El. xiv. 199. 24; क्लीबमन्येनेकं च वा SiddhaHe. iii. 1. 128; चान्येन SiddhaHe. vi. 1. 133; El. xii. 241. 1; v. 124. 16; iii. 44. 34; क्लञ्जबाह्ममेषणविन्दुरेकोऽनन्तयोनिविन्दवोऽन्यः शंकरपरा-त्रिशुलविसृष्टोऽपरश्चैत एव खण्डाः ParaśuKS. 10. 24 (261. 19); लक्ष्मणस्य वचनद्वयं भविष्यति। एकं तावद्वाचय ... अन्यदपि वाचय PrasāRā. 7. 11 (1); दशास्यः स्वाम्युर्ध्वं रघुपतिशरश्रेणिदलितान्। करैरेकरैर्कर्मसि भूषामादाय युगपत्सिपचन्यैरन्यैः सफलयति दौर्द्विशतिमपि PrasāRā. 7. 46; अमृतस्यैव सेतुरित्यन्येषां हेयत्ववचनात् BrahmSūBh. (Ma.) 5B. 1 (on i. 1. 8); तद्वाचयोपमयान्यद्य प्रमाणत्वेऽनुमीयते AnuVyā. 5B. 2 (on i. 1. 1); 19B. 1 (on 2. 1); शास्त्रीय-विधानामत्रैवान्तर्भावोऽन्यासाम् (?) नादरणीयत्वं चेति TatvSaṁkhyā. 49. 2; तत्तन्तायौ दली। तत्तन्तः शब्दो दसंज्ञः स्यात्। अन्यस्तु लिंसंज्ञः MugdhaBo. 1. 12 (2. 22); अन्यश्चाश्रद्धामर्षे MugdhaBo. 25. 11 (144. 21); दैवजवर्णजनि चंगदेवः। श्रीभास्कराचार्यनिबद्ध(ऋ)शास्त्रविस्तारहेतोः कुरुते मठं यः। भास्कररचितग्रंथाः ... तद्व्यपकृताधान्ये व्याख्येया मन्मथे नियमात् El. i. 343. 19; प्राणं चेदिदया पिवेत्रियमितं भूयोऽन्यया रेचयेत् HaiPra. 2. 10; क्वचिदेकस्यानर्थकत्वमन्यस्य सार्धकत्वम् Ekāva. 7. 4 (1) (188. 8); प्रेमविस्मयमात्रत्रान्यस्याप्यनुभावता RasāSū. 58. 10 (1. 214); आस्तामन्यत् सुजनाः परोपकारिकरणदुर्लभाः। संतापितपिशुनेषु स्वगुणेष्वपि हन्त खिद्यन्ते ŚāringaPa. 243; याणिक्त्वं तरणेस्तथातिविमलं मुक्ताफलं शीतगोः ... अन्ययोश्च गदिते गोमेदवैदुर्येकं ŚāringaPa. 1418; अन्यैरपि विचित्रैस्तैः पाश्चात्त्रादिभिस्तथा। ... गन्तव्यम् ... पदं पारमार्थिकम् YogVā. iii. 96. 50; कार्यं ... आश्रीयते ... अन्यस्तु नाश्रित एव PariVr. (Sī.) 9. 13; अन्यं प्रति पूर्ववृत्तित्वे ज्ञात एव यस्य यं प्रति पूर्ववृत्तित्वं गृह्यते तं प्रति तत्स्यान्था-सिद्धिर्द्वितीया TarkKau. 7. 11; हयप्रीत्यसंहितायामपि कस्यचिन्मोक्षैकान्यम् अन्येषामपि फलान्तरेण सह मोक्षप्रदत्वमुक्तम् PāñcRaRa. 8. 4; छायामन्येषु कुर्वन्ति स्वयं तिष्ठति छातये। ... महाद्रुमाः MādhabāA. 63; यथा अणिगति अइउवर्णा गृह्यन्ते। एवमन्येऽपि ज्ञेयाः PrakriKau. i. 19. 1; समूतेऽन्यस्य स्यादेव। तिष्ठास्यति। सुपुष्यति PrakriKau. ii. 346. 3; ग्यादयो प्यन्तनिकर्मगत्यथा मुख्यकर्मणि। प्रत्ययं यान्ति दुष्पादिर्गोणेऽन्ये तु यथारुचि PrakriKau. ii. 442. 4; एकं दन्तच्छदस्य स्फुरति जपवशादर्थमन्यत्रकोपात् Subhāsi. 70; अगुणकणो गुणराशिर्द्वयमिह देवात्खलमुखे पतितम्। प्रसरति तैर्मयैकैः सलिले घृतवज्रद्वयमेत्यन्यः Subhāsi. 466; रवेरेवोदयः श्लाघ्यः कोऽन्येषामुदयग्रहः Subhāsi. 548; 851; 1239; अन्यस्य भावोऽन्यभावः AnuBh. 78. 19 (on i. 3. 12); वाद्ययुक्तेनान्येन युक्तयोर्युष्मदस्मदोददेशनिषेधः Prasā. i. 260. 9; अन्यस्मिन्नान्योऽयं यत्र च भवतीह कारणं प्रीतेः तन्त्रज्ञैः सा कथिता संन्यस्तलक्षणा प्रीतिः KandaCū. ii. 1. 78; अस्मि(?)त्रना)मिकाङ्कुष्टी श्लिष्टी चान्याः प्रसारिताः। मयूरहस्तः कथितः AbhinDa. 108; एवकारेणान्येषां ग्रहत्वं व्यवहिनति VīraMi. 343. 4 (on i. 296); वाक्यस्फोटतिरिक्तानामन्येषामन्यस्तवत्वयोधनाय तदुपादानम् VajyāBhū. 59 (236. 6); यस्याज्ञातं नैव शास्त्रं किमन्यैः NityoNi. 1. 15; प्रतिषेधेषु मुख्यत्वमङ्गान्यद्य यद्वेत्। तत्सर्वं श्रीगुरुप्रेते रत्नालेकेऽधिगम्यताम् NityoNi. 1. 23; अपूर्वो नियमोऽन्यस्य परिसंख्येति च क्रमात् VedāntSiSūMañ. 1. 3; (with Abl.) thing other than परि धामिषु सूर्योऽर्हानां जनिमामगम्। रात्री जगदिवायुर्दसात् AV. vi. 12. 1; इदमिहा उ नापरं जरस्युन्निदितोऽपरम् AV. xviii. 2. 51; अन्यदेवाहः संभुवात् VājaS. 40. 10; DevaBr. 1. 3; यदन्यदेवेयश्च प्राणेभ्यश्च तत् सत् SāṅkhāA. 3. 6 (12. 28); आत्मैवेदमत्र आसीत् पुरुषविधः। सोऽनुवीक्ष्य नान्यदात्मनोऽपश्यत् BrāraU. i. 4. 1; कृपा देवगोपेत्यतोऽन्यानि पा इत्युष्मान्तिन अप्रति. 89; वयट्कारक्रियायां चोर्ध्वमान्यभागाभ्यामन्यन्मन्त्रलोपात् ĀśvaS. I. ii. 19. 27; यथायं पूर्वमग्निगौरन्यन्मिषुनेभ्यः ĀśvaS. I. iii. 2. 15; I. v. 10. 15; यदन्यतरिषवणादुत्सर्जनाद्य तत्तत्तत्रावर्तते ĀpaS. i. 4. 6; i. 17. 10; संप्रेषकाले यदन्यदिध्वाहर्षिस्तत्संप्रेष्यति ĀpaS. viii. 10. 4; यदि प्रायोमकालादाहवनीयोऽनुगच्छेद् गार्हपत्यादन्यं प्रणयेत् ĀpaS. ix. 10. 1; यानि द्वावयं संश्लेषणानि स्युस्तरैरनम-भिदिग्धाद्यदन्योऽन्यामप्येभ्यश्च यद्वेति चिदभिश्च इति ĀpaS. xv. 17. 8; यद्विष्णुकाकाले सर्वस्य तद् दद्यादन्यत् भूमेः पुरुषेभ्यश्च ĀpaS. xxii. 1. 9; xxiii. 9. 16; xxiv. 1. 34; परकृतिः पुराकल्पश्च। अतोऽन्ये मन्त्राः HirS. i. 1. 12 (28. 6); सर्वं ब्रह्मा दक्षिणत उदङ्मुखः कुर्याद्वेभ्योऽन्यत् LajyaS. iv. 9. 1; सुसंज्ञितम् ... यत्र सर्वत आपो नाभिः स्यन्देरन्नया वर्षाम्यस्तत्र गतं उदङ्मुखः ĀśvaGS. iv. 5. 5;

समी अप्रच्छिन्नाशी दर्भी प्रादेशमात्रौ पवित्रे कृत्वा अन्येन नखात् छित्वा ... दर्भैरपिदधाति HirGS. i. 1. 23; i. 16. 5; नादोऽनुप्रदानं स्वरयोजवत्सु। ... अयोपेयुः श्वासः। भूयान्नयमेभ्योऽन्येषु TaiPrāti. 2. 11; भोजनाभ्यञ्जनादानाद्यदन्यत्कुरुते तित्तिः। ... क्रिमिभूत्वा पितृभिस्सह मज्जति BaudhDS. ii. 1. 52; अन्यत्कृमादयं पूर्णादन्यत्पादावसेचनात्। अन्यत्कुशलसंप्रश्राद्रेषियति जनार्दनः MahāBhā. v. 85. 13; समासादन्यत्स्निग्धमिति चेदध्ववडवयोऽप्यङ्गुवचनम् Vār. 3 on ii. 4. 26; किं हि तदन्यत्सुत्राद् व्याकरणं यस्यादः सूत्रं स्यात् MahāBh. i. 11. 17 (on i. 1. 1); i. 86. 4 (on i. 1. 27); i. 88. 9 (on i. 1. 27); i. 101. 10 (on i. 1. 42, 43); i. 119. 22 (on i. 1. 49); i. 167. 9 (on i. 1. 63); अतोऽन्ये व्यञ्जनदोषाः MahāBh. i. 13. 27 (on i. 1. 1); न हान्यत्त्वं शब्दस्यास्त्यन्यदतो रूपात् MahāBh. i. 175. 21 (on i. 1. 68); किं पुनरयं पर्युदासो यदन्यत्पित इति। आहोस्वित्तरज्यां प्रतिषेधः पित्रेति MahāBh. i. 193. 23 (on i. 2. 4); i. 194. 1 (on i. 2. 4); कान्यत्रोत्सहेतु भवितुमन्यदतो मध्यात् MahāBh. i. 203. 24 (on i. 2. 27); i. 216. 1 (on i. 2. 44); i. 221. 11 (on i. 2. 45); अन्यदतो योगे योगे उपस्थानात् MahāBh. i. 271. 25 (on i. 3. 11); i. 279. 12 (on i. 3. 19); i. 319. 13 (on i. 4. 17); तत किमन्यच्छक्यं विज्ञातुमन्यदतः संज्ञायाः MahāBh. i. 323. 6 (on i. 4. 23); अयं संघातो द्रव्यादन्यश्च विधिनाश्रीयते MahāBh. i. 341. 7 (on i. 4. 57); तत्र ... नित्ये समासे प्राप्ते वाच्येन किमन्यच्छक्यमभिसंबन्धुमन्यदतः संज्ञायाः MahāBh. i. 364. 4 (on ii. 1. 1); i. 445. 3 (on ii. 3. 4); ii. 234. 17 (on iv. 1. 82); अथान्यद् गुणेषुः साधनं भवति MahāBh. ii. 120. 11 (on iii. 2. 115); शेषश्च कः। यदन्यत्क्रियायाः क्रियायाः MahāBh. ii. 142. 24 (on iii. 3. 13); ii. 180. 12 (on iii. 4. 69); ii. 232. 2 (on iv. 1. 78); ii. 366. 14 (on v. 1. 119); यदन्यदचः तस्य दिव्यचनं स्यात् MahāBh. iii. 3. 19 (on vi. 1. 1); iii. 35. 20 (on vi. 1. 45); iii. 51. 9 (on vi. 1. 72); न हि अन्यत्सुशब्दादतोदात्तत्वं प्रयोजयत्यन्यदतो जसः MahāBh. iii. 104. 11 (on vi. 1. 166); iii. 105. 15 (on vi. 1. 167); iii. 135. 12 (on vi. 2. 139); iii. 150. 16 (on vi. 3. 34); यदन्यद्विधिणल्लङ्घ्य इति MahāBh. iii. 336. 1 (on vii. 3. 85); iii. 464. 17 (on viii. 4. 47); निर्देशास्त्यान्यदधत्त MīmāSū. iv. 1. 29; न चान्येनान्येत परिक्रियात्कर्मणः परार्थत्वात् MīmāSū. x. 2. 25; पृष्ठार्थेऽन्य-द्रथन्ताराद्योनिपूर्वत्वात्स्यात् MīmāSū. x. 4. 43; साक्षी दृष्टयुतादन्यद्विद्वन्न्यायसंसिद्धिः। अवाङ्मरकमभ्येति ManuSm. 8. 75; ManuBh. ii. 108. 17 (on 8. 75); विप्रसेवेव शूद्रस्य विशिष्टं कर्म कीर्त्यते। यदतोऽन्यद्विद्वि कुरुते तद्वत्त्वस्य निष्फलम् ManuSm. 10. 123; ManuBh. ii. 365. 16 (on 10. 123); उत्पद्यन्ते च्यवन्ते च यान्यतोऽन्यानि कानिचित्। तानि ... अनुत्तानि ManuSm. 12. 96; ताभ्यामन्यस्य शिखाद्या द्वे द्वे पथं फलानि च AhhidhK. 4. 92; स्नातुसंचिन्तितं सर्वं तीर्थं पितृदेवीकसः। ततोऽन्यद्यधरी गच्छेत्राशास्ते शपन्ति हि BrParāSm. 2. 102; अतोऽन्यत् उपोद्घातप्रसक्तानुप्रसक्तम् चेति ŚābaBh. 372. 5 (on ii. 1. 1); परिक्रयः प्रत्यक्षमाप्नात इति। अतस्तेनैव परिक्रितव्या नान्येन ŚābaBh. 1836. 13 (on x. 2. 25); महतोऽन्यत् SāṅkhyaPraSū. 6. 66; वटादिषु यथा दीपो येनार्धेन प्रयुज्यते। ततोऽन्यस्यापि साधिव्यात् स करोति प्रकाशनम् VākyaPa. 2. 300; 2. 301; किमपि किं चिदस्ति ते SlokaVār. 2. 90 (72. 8); न च ब्रह्मणोऽन्यन्नामरूपाभ्यामर्थान्तरं दुपादानकारणमशुद्धयिगुणकम् ... अभ्युपगन्तव्यम् BrahmSūBh. (Sāṅ.) 269. 17 JayaChand. 5. 5; यथोक्तात्रमयादस्मादन्यः स्यात्तद्विलक्षणः TaiUBhāVā. 96. 25 (2); संस्कारोऽभिमत आयुष्मतः किं स्मृतिवीजम् अन्यो वा प्रोक्षणाधिष्ठ इव व्रीहार्देः प्रमाणिका जरी लगी। वितानमाभ्यां यदन्यत् स्यात् YuktiKa. 72. 7; स्यात्प्रियादशनच्छदात् SubhāRaK. 17. 65; अन्यस्य (स्वरादेर्नामघातोरेत्यस्य द्वित्वभाज इत्यन्यदागमेत् वाजिभ्यः तदनुपदिष्टम् SiddhaHe. iv. 1. 8; वाजिनेनावसिञ्चेत् अतश्चाप्यदि दोषाय ĀśvaVai. 3. 11; हिततमं च ब्रह्मप्राप्तेरन्योपपद्यते एव वदन्ति ... तत्र ग्राह्यम् ManvaMu. 303. 18 (on 8. 78); यद् भूताकाशस्य प्रयोजनं 41); बुद्धिबोध्यत्रयादन्यत् संस्कृतं क्षणिकं चेति AnuBh. 134. 12 (on ii. 2. 22); या कर्मणि Prasā. ii. 442. 13; स्वर्णानुभवप्रभयो यः पुरुषार्थः विशिष्यतेऽन्यस्मात्। 68 (255. 10); श्रीवीरोडवतुर्वैदियंगलान्ना ... निष्कं कारं। परिकल्प्य यदतोऽन्यत्सिद्धायाविषय ... यद्य ... राजप्राज्ञं तत्सर्वं। परिकल्प्य ... दत्तम्

El. v. 87. 184; Iaii (with interrogative or indefinite pronoun or negative particle) any other, some other मा सो अन्यद्विदत भागधेयम् AV. xviii. 2. 31; अमरिरेतावती विभक्तीराशो नान्यां MaiS. i. 7. 3 (i. 112. 3); वेदाहमेते पुरुषम् ... तमेव चिदिन्त्यातिभ्रूयुर्मेति नान्यः पन्यां विपुतेऽस्यनाय VājaS. 31. 18; VājaS. (K.) 35. 18; न पुरुष्ठ १८ न धाया नान्या देवतेन्द्रश्च होव छन्दांसि च रात्रौ वहन्ति AitBr. 16. 5 (446); न चान्यः संबन्धः ĀśvaSS. I. v. 6. 25; अध्येष्यामाणो नाया वायो वदेत् ĀpaSS. xv. 21. 12; अन्यद्वा विकृते किंचित्द्रव्यस्य निदर्शनम् MahāBhā. ii. App. I. (15) 27; आशीरन्या न ते योन्या पीलोमीपङ्कला भव Śāk. 7. 28; नास्माकमन्या गतिरस्ति PañcT. i. 38 (2) (30. 6); 2. 72 (246. 5); तस्य च न श्रेणे ... नासिना नान्येन वा केनचिदाद्ये(न) ... भूतनर्मकनिकर-
दुरापगतत्वित्नायत्युत्तेनाहृत AvantiKa. 109. 19; 110. 1; तथा विप्रऽप्यस्मिन्नमत
धनुरन्यास्ति न गतिः MahāvīC. 3. 27; तदपि नामान्येन केनचिदुपायेन दण्डकारण्यानां
प्रतिवेद्यम् MahāvīC. 4. 38 (5); व्यापकता नान्या सर्वस्मात् व्याप्य तस्मै ParaS.
2. 23; वेदान्तोऽपि ... कविघेतनं ब्रह्म जगतः कारणं कविदचेतनं प्रधानं
कविदन्यदेवेति BrahmSūBh. (Śān.) 48. 2 (on i. 1. 10); ब्रह्म तु नान्येन
श्रुतियोपपन्नमित्येव BrahmsūBh. (Śān.) 183. 8 (on i. 3. 22); 202. 11 (on i. 3. 31);
तत्ति हन्यस्मिन्नविशिष्टेषामेतेषां आकाङ्क्षा स्यात् BrahmsūBh. (Śān.) 313. 7 (on
ii. 1. 14); 331. 4 (on ii. 1. 24); मा श्रोपम् ... तव चरितमपास्यान्यदाख्यानाजतम्
MukuMā. 23; कथं स्वार्थविशेषोऽत्र यावतार्थक्रियां हि स्मृ! कुर्वन्नान्यस्तथाप्यर्थो
निर्विशो(ः)शेषो निजात्मनि AjadaPraSi. 1. 6; "शुभ्योद्विप्रो दशाहेन" इति न हन्यन्त
पुनर्नवनने प्रबोजनमस्ति ManuBh. i. 447. 28 (on S. 59); नागरुकः ... तत्रत्यो
नान्यस्माद्देशागतः JayaMa. 58. 18 (on 1. 4); ततो जायते केवलिनान्यम्-
द्विन्तानिरोद्धलक्षणं ध्यानं नास्ति TātPaVr. 265. 14 (on 2. 106); नान्या गतिरिति
ध्यात्वा प्रात्यपद्यत सोऽप्यदः SamaraSarh. 6. 430; नान्यः पन्था द्वितीयकः HathPra.
4. 60; अनवाग्रहामहात्म्ये श्रुतिरेव शरणं नान्या बावो युक्तिरिति AnuBh.
128. 9 (on ii. 1. 31); जाने ... नैव ... तातात् परं परमर्दवतनन्यदत्र
Vidvanm. 1. 25; (with vinai) something else than न च प्रसिद्धा विनान्योऽर्थो
युज्यते BrahmsūBh. (Ma.) 3A. 10 (on i. 1. 1); घृतमेकं विना चान्यत् सर्वं
कांस्यतनं नृणां RasRaSa. 5. 209; (used as noun) anything else, something
else मा चिद्वन्यदि शंसतु RV. viii. 1. 1; AV. xx. 85. 1; न वेमुन्यद्वा पंपन्
वर्चिन् RV. viii. 2. 17; AV. xx. 18. 2; नालवेदेना पुरो अन्यदस्ति RV. x. 31.
8; AV. v. 11. 5; स ह तत्परारज्यमियाय वसुमान्तरपर्यासिंतं भूतम् AV. x. 7.
31; धिष्ण्या न्युप्यन्तेऽनयोर्लोकयोर्विधूर्यै न्यन्य उप्यन्ते नान्ये ये न्युप्यन्ते KāhS.
26. 1 (ii. 120. 1); न ह वा एतदन्यो वसुक्रान्मरुत्वतीयमुदयवत् AitĀ. II. i. 2.
2. 4; आत्मा वा इदमेक एवाग्र आसीन्नान्यत्किञ्चन मित् आĀ. II. iv. 1. 1;
नाड्यः ... मूर्धानमपि निःसृक्तौ ... विषाङ्कन्या उक्तमेव भवन्ति KāhU.
6. 16; यानि पञ्चधा त्रीणि तीन्थे न न्यायः परमन्यदस्ति ChāndoU.
ii. 21. 3; एक नान्यत् पश्यति नान्यच्छृणोति नान्यद्विज्ञानाति स भूमा ChāndoU.
vii. 24. 1; एको दोषोऽस्य नान्योऽस्ति MahāBhā. iii. 278. 22; य आत्मनो
दुधरितादशुभं प्राप्नुयाच्चरः। एनसा तेन नान्यं स उपाशङ्क्षितुमर्हति MahāBhā.
vi. 16. 2; मत्तः परतरं नान्यत्किंचिदस्ति MahāBhā. vi. 29. 7; BhagGī. 7. 7 (Śān.
कारणान्तरम्); वधं हि क्षत्रबन्धूनां धर्ममाहुः प्रधानतः। नास्य कृत्यतमं
किंचिन्यद्वस्यनुविर्हणात् MahāBhā. xii. 60. 17; xii. 139. 32; xiii. App. I. 15
(3255); राजा वा राजमात्रो वा भृगयामटे वने। अन्यद् वा धापदं किंचित्
सौमित्रे ज्ञातुमर्हसि Rāmā. ii. 90. 6; अश्रोतरेवावर्णापस्थस्य नान्यस्यावर्णापस्थस्येति
सौमित्रे ज्ञातुमर्हसि Rāmā. ii. 90. 6; अन्यदपि तत्र किंचिद्ववति जलं
MahāBh. i. 25. 23 (on ŚivSū. (Gr.). 3. 4); अन्यदपि तत्र किंचिद्ववति जलं
स्थलं वा MahāBh. i. 40. 23 (on i. 1. 1); i. 453. 1 (on ii. 3. 19); न
चान्यत्किंचिदपेक्ष्यमस्ति ते संख्यामेवापेक्षियामहे MahāBh. i. 82. 8 (on i. 1. 23);
i. 261. 14 (on i. 3. 3); तत्र किमन्यच्छक्यं विशेषयितुमन्यदतो विहितात्तरन्यायात्
MahāBh. i. 88. 9 (on i. 1. 27); i. 296. 19 (on i. 4. 1); ii. 5. 8 (on iii. 1. 2);
iii. 150. 25 (on vi. 3. 34); नान्यस्मिन्वेऽर्थ एकारोऽर्थ ओकारी वास्ति MahāBh.
i. 117. 24 (on i. 1. 48); शब्दस्य तु शब्देन कोऽन्योऽपिसंबन्धो भवितुमर्हत्यन्यदतः
स्यानात् MahāBh. i. 119. 22 (on i. 1. 49); iii. 51. 9 (on vi. 1. 72); न कश्चिदन्य
आदेशः प्रतिनिर्दिश्यते MahāBh. i. 122. 5 (on i. 1. 50); i. 174. 16 (on i. 1. 66-
67); अलेवान्यस्य भवति नान्यः ... ड्विवानेकालन्यस्य भवति नान्य इति
MahāBh. i. 130. 7 (on i. 1. 52); i. 351. 28 (on i. 4. 108); iii. 27. 9 (on vi.
1. 18); iii. 210. 23 (on vi. 4. 82); आत एव च सिन्धुगनान्नान्यस्यास्तिन्धुगनात्
MahāBh. i. 168. 4 (on i. 1. 63); i. 175. 6 (on i. 1. 66-67); मृडादिभ्य एव परस्य
कचः कित्चं भवति नान्येभ्यः MahāBh. i. 195. 7 (on i. 2. 7); कृत्छित्तान्तस्यैव
प्रत्ययान्तस्य प्रातिपदिकसंज्ञा भवति नान्यस्य MahāBh. i. 217. 10 (on i. 2. 45);
समास एवार्यवतां सुपुद्यानां प्रातिपदिकसंज्ञो भवति नान्यः MahāBh. i. 218.
15 (on i. 2. 45); i. 361. 23 (on ii. 1. 1); येनां पदानां समासो न तावतेषामन्यद्ववति

MahāBh. i. 225. 12 (on i. 2. 48); तस्यास्य क्रान्त्यो द्वितीयः सहायो भवितुमर्हन्त्यदत्त उपसर्गात् MahāBh. i. 279. 11 (on i. 3. 19); i. 445. 2 (on ii. 3. 4); नान्यत्पुटेनान्यदाख्येयम् MahāBh. i. 258. 20 (on i. 3. 1); iii. 39. 6 (on vi. 1. 50); यदन्त्याप्नोति तन्मा भूत् किं चान्त्याप्नोति MahāBh. i. 474. 20 (on ii. 4. 9); ii. 299. 12 (on iv. 2. 124); iii. 25. 21 (on vi. 1. 17); iii. 242. 20 (on vii. 1. 3); एतेषामेवायन्तानां यः कर्ता स षौ कर्मसंशो भवति नान्येषाम् MahāBh. ii. 32. 12 (on iii. 1. 26); न चान्यः कर्ता दृश्यते ... नान्यः कर्ता भवत्यन्वदत्तः कुशूलत् MahāBh. ii. 67. 18 (on iii. 1. 87); MahāBh. ii. 145. 22 (on iii. 3. 19); iii. 153. 17 (on vi. 3. 34); iii. 310. 14 (on vii. 2. 102); iii. 350. 5 (on vii. 4. 35); खरवसानयोः विस्मर्जनीयः ... नियमार्योऽयमारम्भः। रोरेव सुपि नान्यस्य सुपि MahāBh. iii. 426. 22 (on viii. 3. 16); iii. 432. 13 (on viii. 3. 38); एवं सति ... द्विस्थितुर्त्यनेन किं कार्यम्। अन्यो हि नेदुदुपयः कृत्योऽयं कश्चिदप्यस्ति MahāBh. iii. 435. 15 (on viii. 3. 43); यूकामक्षिकमत्कुणम्। ऊष्मणश्चोपजायन्ते यद्यान्यत्किंचिदीदृशम् ManuSm. i. 45; नासु मूदं पुरीषं वा ध्वानं च समुत्सृजेत्। अमेघक्षितमन्यद्वा ManuSm. 4. 56; नान्यदयेन संस्तरूपं किमर्थमस्ति ManuSm. 8. 203 (ManuBh. नान्यत् कुड्ममादिष्वं कुड्म्येण तदभासेन कुसुंभादिना संसृष्टम्); शरीरबृंहणे नान्यत्खाद्यं मांसाद्विशिष्यते CarāS. (1941 Ed.) i. 27. 87; नान्यमनोहारी नितिम्विनीध्यां दुःखंकेहेतुं च कश्चिदन्यः SaṭTrayī. 81; 249; 705; अस्यास्त्येकं शुणु मुरारिपोर्ध्मान्पूयूपयानं त्यक्त्वा नान्यत् किमपि भुवेन दृश्यते शास्त्रदृष्ट्या VājāS. 35; यज्ञानां प्राप्य मानी ...। किमन्यत् प्रतिपद्यते PratiYau. 1. 7; अन्यदपि देशसात्प्यात्ययुक्तमन्यत्र न प्रयुज्यते KāmSū. 153. 22 (2. 7); उत्थितं दृष्टोऽन्यच्च कवच्येनो न किंचन RaghuVa. 12. 49; किमन्यदस्याः परिपद्यः श्रुतिप्रसादहेतोर्मातादनन्तरकर्णयमित्ति Śāk. 1. 2 (2); 2. 4 (2); अस्ति नः सुवर्तिश्रवणलोभादन्यदपि प्रत्यक्षम् Śāk. 1. 25 (5); चोदना हि भूतं भवन्तम् ... इत्येवंजातीयकमर्थं शक्नोत्यवगमयितुं नान्यत्किं च नेन्द्रियम् ŚābaBh. 13. 3 (on i. 1. 2); नातः परतरोऽन्योऽस्ति राज्यपेदकरो गवः PañcT. 1. 76 (88. 11); भागानामनुपल्लेपात्र वर्णां न पदं भवेत्। तेषामन्यपदेत्यस्तत् किमन्यपदिदयताम् VākyaPa. 2. 29; 2. 328; नान्यच्च नामाप्रधानात् CāndraVyā. ii. 1. 10; प्राकृतेन च बन्धेन तया वैकारिकेण च। दाक्षिणेन तृतीयेन बद्धो नान्येन मुच्यते SāmikhyāKāBh. 26. 6 (on 44); 33. 5 (on 62); देवि किमन्यत्। यज्ञः प्रवर्तते VenīSārī. 1. 279; न चान्यदस्ति गार्हस्प्याद् गरिष्ठम् AvantiKa. 195. 1; प्रशान्त्यन्त्यव्युपानेन ... तृपितस्य न चायेन पिपासापि प्रणश्यति VṛGautāSm. 531. 14 (6); नाकाले नानवसरे ... वेश्यावेशमनि कर्तव्यं नान्यत् कामुकसंनिधौ ViṭVṛ. 22; EI. xix. 260. 15; यवैकस्य विपक्षत्वमिष्यते तदा तदभावस्यैवेष्ट्यताम् न विरुद्धस्य अन्यस्य वा ... नत्वस्माकं त्रिविधमपि विपक्षमिष्ट्यताम् विवक्षितधर्मानान्यं चान्यमिति भावः HetuBīṭ. 75. 19; 2. 22; किमन्यदक्षस्य संभवपदं ननु कर्णिकायाः KalyāMaSt. 14; ParaS. 2. 23; एभिरन्यदेव किमपि प्रस्तुतम् MahāviC. 1. 52 (2). 4. 49 (3); निसर्गतः पवित्रस्य किमन्यत्पावनं तव MahāviC. 4. 27; 6. 27 (9); UtaRaC. 1. 9 (1); कटं बतान्यदेव किमपि UtaRaC. 7. 1 (20); विजितमेव मया किमन्यत् MālaMā. 7. 215; 9. 99; 10. 65; (कामः) नान्यः सिध्यति कामेन तस्मात्कामो निरर्थकः ParaS. 6. 60; जिज्ञासानन्तरं कार्यत्पत्रापि द्वयमोक्षितम्। नानाधीत्य न चाप्यन्यत्कृत्वा इत्येतन्न लभ्यते ŚlokaVār. 1. 79 (26. 4); 2. 52 (61. 4); अतस्तदेव वाक्यं स्यादन्यच्च द्योतको गणः। ŚlokaVār. 7. 51 (860. 6); यदि ... वेदान्तेष्वपि ... हविष्येतनं ब्रह्म जगतः कारणं, हविष्यदेतनं प्रधानं, हविष्यदेतदेवेति ... ततः ... ईशत्यादिश्रवणमकल्पयित्वात् BrahmsūBh. (Śān.) 48. 2 (on i. 1. 10); 49. 2 (on i. 1. 11); 75. 13 (on i. 1. 24); ब्रह्मकाशराशब्दाद्यम्, तस्यैवान्वरान्तर्धृतिः कर्णं नान्यस्य कस्यचित् BrahmsūBh. (Śān.) 161. 3 (on i. 3. 12); 235. 7 (on i. 4. 6); सति ह्यन्यस्मिन्नविजिज्ञासापेक्षोऽयं आकाशः स्यात् BrahmsūBh. (Śān.) 313. 7 (on i. 1. 14); 313. 9 (on ii. 1. 14); यतः यस्मात् सर्वमपि भूतानि भवन्ति ... यस्मिंश्च तस्यं विनाशं यान्ति पुनः भूयः एव इत्यवधारणार्थः नान्यस्मिन्नित्यर्थः ViṣṇuSāBh. 27. 17 (11); नान्यत्तमृत्वा तत्पुनरेव विलाप्य। ... तम् ... हरिमीडे HariStu. 46. 6; किमन्यत्तव कोपकारणम् ĀścaCū. 1. 17 (2); तत्र तत्र स्थिते तत्तद् भवतीत्येव दृश्यते। नान्यत् ĪśvaPraSū. i. 2. 10; फलमिह परलोकाद्वारशुद्धेः किमन्यत् Kapphipā. 4. 24; 16. 70; नास्त्यात्मा ... बौद्धानां चरितं किमन्यदियती दम्भस्य भूमिः परा NyāyMañ. ii. 39. 13; ii. 93. 1; पञ्चाससौख्यं वितरति पुवतिः कामिनां नान्यदेवम् SubhāRaSañ. 104; नायमत्यन्तसंवासी लभ्यते येन केनचित्। अपि स्वेन शरीरेण किमुत्तानेन केनचित् Hitopa. 4. 76; इष्येवास्ति तत्त्वेन मिथ्यान्यदिति चिन्तयन्। गन्धर्वनगराकारं स संसारमन्यत् BrKāthāŚloSañ. 3. 42; यदन्यत्क्रियमित्म् इति व्यसत्याश्रयणमुचितम् ĀtmaSā. 15. 15; तस्य नान्यत् किञ्चित् भवेत् Yuktika. 215. 2; काव्यस्यान्यन्यशोभाहेतुः कश्चिदन्योऽस्ति योऽस्माभिर्न गणितः Loc. 4. 20 (on i. 1.); त्रिवर्णमूलं घनमेव नान्यत् CaturSañ. 2. 2; तस्य श्रीवि(बि)रुदंकरामनूपतेरन्य-

(न्यत्)किमावर्ण(ण्यते) Ei. xxv. 57. 22; iii. 313. 5; तस्य ... एकमेव परं वित्तं नान्यं किञ्चन संसृती Adip. 7. 8; नान्यत् । युष्मदस्मद्भ्याम् पूर्व जसत्तादन्त्यदामन्यं विशेष्यमानस्यै तद्विशेषणे परेऽसदिव न स्यात् SiddhaHe. ii. 1. 27; अवःसमानं न हि किञ्चिदन्यद्रसायनं श्रेष्ठतमं हि जन्तोः RasRaSa. 5. 152; अयमीदृशस्य व्यापारस्य योग्यो नान्यस्य NyāyMāVi. 2. 16 (on 0. 0. 0) सौर्व चरं निर्वपेत् इत्यत्र ... आग्नेय-पुरोडाशैतिकत्यतैव नान्यस्य NyāyMāVi. 5. 16 (on i. 1. 0); नान्यर्पितो विधाधारः पदार्थः प्रसिद्धपद्याख्यार्थं विना अन्यो न युज्यते TaitvPrakā. 7A. 13 (on i. 1. 1); आर्याणाः प्रत्यानयनं विना नान्यदस्य शोकोपशमनस्य UnmaRā. (Vi.) 26 (2); अथासेऽणः परस्य स्तीतिण्यन्तयोरेव सस्य षः स्यात् षभूते सनि नान्यस्य PrakriKau. ii. 345. 7; करमशिशुकः ... नान्यद्भुक्ते न पिवति न शेते न रमते Subhāsi. 670; 1408; 1411; न चात्यशब्देनान्यः संभवति । अन्येषां पूर्वमेव पठितत्वाच्चे हि जीवमाह-ApuBh. 65. 3 (on i. 2. 20); 76. 24 (on i. 3. 8); प्रमातृसत्तैव घटादिसत्ता नान्येति सिद्धं घटादेरपरोक्षत्वम् VedāntPari. 68. 4; अन्यत् किं चलतीव हविजपदात् Jivān. 386. 5; कल्याणमाशास्यति(ते?) नः किमन्यत् ŚrṅgāSar. 160; (with Abl.) anything else or something else than न हि त्वर्दिन्द्र वस्यो अन्यदस्ति RV. v. 31. 2; AV. xx. 82. 2; पृथ्यां दुग्धं सकृत्पुस्तद्वस्यो नानु जायते RV. vi. 48. 22; तस्माद्वान्यत्र पुरः किं वृनासं RV. x. 129. 2; तस्माद्दे नान्यत्परमस्ति तेजः AV. xix. 53. 4; न त्वेवान्यत् कुशलाद् ब्राह्मणं ब्रूयात् Śāṅkhā. 7. 9 (28. 6); एतेन निष्क्रम्य यथार्थं नत्येवान्यत्पूर्वमेवः ĀśvaSS. I. v. 11. 3; आश्रवयिष्यन्त्यान्वादाथावणाद् ब्रूयादाश्रविते नान्यदानीधः प्रत्याश्रणात् । प्रत्याश्रविते नान्यदध्यर्पुर्पजति वचनाद्यजेत्युक्ते होता नान्यद्वपत्कारात् ĀpaSS. ii. 16. 2; v. 25. 16; देवेनोपहृतो राजन्यो भवेदिह पूरुषः । स दैवमेवाश्रयते नान्यत्तत्र परायणम् MahāBhā. i. 34. 3; उप्रैवस्यैरहं तस्या नान्यद्वैवात्समर्थये Rāmā. ii. 19. 16; न ह्यन्यत्त्वं शब्दस्यास्त्यन्यदतो रूपात् MahāBhā. i. 175. 21 (on i. 1. 68); i. 265. 17 (on i. 3. 9); नान्यः कर्ता भवति अन्यदतः कुशलात् ... अन्यदतः केदारत् MahāBhā. ii. 67. 18 (on iii. 1. 87); ii. 187. 19 (on iii. 4. 110); न चान्यः स्वापेर्दिदारी MahāBhā. iii. 27. 9 (on vi. 1. 18); iii. 403. 15 (on viii. 2. 25); हरणे ... मांसस्य मधुनश्चैव यद्यान्यत्पशुसंभवम् । ... तन्मन्याद द्विगुणो दमः ManuSm. 8. 328; वेश्म च शुचि ... पुजितदेवायतनं कुर्यात् । नद्यतोऽन्यदगृहस्थानां वित्तग्राहकमस्तीति गौर्दीयः KāmSū. 233. 23 (4. 1); तदेवंगते किमधुना प्राप्तकालम् । अथवा किमन्यदयुद्धात् PañcT. i. 119 (2) [122. 1]; तस्मादलीक्यो वाक्याद् अन्यः कश्चिन्न विद्यते VākyaPa. 2. 349; त्वतो नान्यत्किञ्चिदस्ति स्वरूपम् ViṣṇuP. v. 1. 46; तद्वाच्यभिचारकारणं यथोक्तादन्यत्र युज्यते इति तद्विकला न हेतुलक्षणभाज इति HetuBīT. 9. 10; कृत्यं कुलस्य कदनात् परतश्च नान्यत् MahāviC. 5. 25; किं न्येतस्यात्किमन्यादितोऽथ वा MālaMā. i. 163; न करालोपहाराद्य फलमन्यद् विभाव्यते MālaMā. 5. 223; नानुमानादतोऽन्यदधि बाधकम् ŚlokaVār. 2. 90 (72. 8); 'तत्त्वमसि' 'अहं ब्रह्मास्मि' 'अहं ब्रह्मास्मि' इत्युक्ते किञ्चिदन्यदाङ्गस्यमस्ति BrahmsūBh. (Śāṅ.) 313. 6 (on ii. 1. 14); यस्मादन्यत्रास्त्यपि नैवं परमार्थम् ... । दृश्यादन्यो निर्विषयज्ञानमयत्वात् । तम् ... हरिमौडै HariStu. 46. 4; न च भुजयलाद्वीरोऽन्यस्याद्धनंजयमिच्छति RāghPañ. 5. 69; मित्र किमन्यत् Hitopa. i. 29 (9); 2. 99 (39); मनस्विनो दरिद्रस्य वनादन्यत्कुतः सुखम् Hitopa. i. 99; न ह्यव्यभिचारिज्ञानजनकत्वादन्यत् प्रामाण्यम् TātpaT. 13. 13 (on i. 1. 1); दुःखं जिहस्यः ... तत्त्वज्ञानमेव तदुपायमार्कण्यन्ति न ततोऽन्यम् ĀtmaTaVi. 10. 4; नात्र गतिः कृष्णपदारविन्दात् SiddhāRā. 97. 14; तत्रान्यत्सुखं सर्वं (Read 'सर्व') किं तोयादनुत्तमात् (Read 'तमात्') Ei. xii. 26. 24; (with 'rte') anything other than क्रतेऽमरत्वमन्यद्वा सर्वमुक्तं भविष्यति । अन्यद् वृणीतां मृत्योश्च विधानममरः समम् MahāBhā. i. 201. 20; न च प्रियादर्शनाद्वेते शरणमन्यत् Śāk. 3. 6 (2); विविक्ताद्वेते नान्यदुत्सुकस्य मनसः शरणम् Vikramo. 2. 3 (3); अन्तःपुराद्वेते हृष्टा नानेनान्या रणायनिः YogVā. i. 8. 6; 1B (animate) i another or other नि रीरमन् यजमानातो अन्ये RV. ii. 18. 3; iii. 35. 5; x. 160. 1; वृषा इदम्या भुवनान्यस्य प्रजायन्ते RV. ii. 35. 8; यद्वन्यान् वृषभो रोरंवीति सो अन्यसिन्धुधे नि दधाति रेतः RV. ii. 55. 17; मा वांयुन्ये नि यमन् देवयन्तः स यद्वेदे नाभिः पूर्वा वांम् RV. iv. 44. 5; v. 81. 3; ये राधसा श्रवंसां घातयन्त्यान्सुवीर्यं निष्ठाभि सन्ति जनांम् RV. vi. 10. 5; vii. 1. 14; आ त्वर्धुश्च संवर्धुयां हुवे गायत्रेवंप्रसम् । यस्यां अन्ये दश प्रति धुरं वहन्ति वरुणः RV. viii. 3. 23; x. 81. 6; अन्यो नेत्सुरिरोहते भूरिदावन्तुरो जनः RV. viii. 5. 39; x. 132. 4; उत स्वस्या अरंत्वा अरिर्हि व उतात्यस्या अरंत्वा वृको हि षः RV. ix. 79. 3; विधो ह्यर्धुन्यो अरिराजगाम RV. x. 28. 1; x. 132. 4; जयन् क्षेत्राणि सहस्रायमिन्द्र कृष्णानो अन्यानधरास्त्युपलान् AV. ii. 29. 3; vii. 35. 1; vii. 36. 1; तिस्रो हं प्रजा अत्यापमायुष्यर्धुन्या अर्कमुभितोऽविशन् AV. x. 8. 3; MaiS. iv. 5. 8 (iv. 76. 4); एषा त्वयां मुर्धुर्धुं सं संभुवार्नन्मः सर्वे पशवो ये अन्ये AV. xii. 3. 51; xii. 4. 22; सर्वे वा अन्ये पशवो योनिमन्तः पुरुषयोनयः MaiS. ii. 3. 3

(ii. 30. 8); ii. 5. 1 (ii. 46. 15); यस्य प्रयाणमन्यस्य इयुर्देवा VājaS. 11. 5; 17. 22; कियदन्य क्रतियजः KauṣiBr. 6. 11 (25. 21); आदित्यानां त्वा देवानां व्रतपते ब्रूतेनादधामित्यन्यासां ब्राह्मणीनां प्रजानां TaiBr. I. i. 4. 9; ĀpaSS. v. 11. 7; सः निरमिमीत ... धुव्रेभ्यः प्राणेभ्योऽन्यान्यहृन्देयान् GopBr. i. 1. 12; इत्यम् चेद् वा अन्ये देवा अनेन वेदेन यक्षन्तः JaimiUBr. i. 1. 2; अन्यत् प्राणि हत्यैकराभ-मुपसन्नगिन्तिस्मिन् इति द्वितीयां SāmāViBr. i. 7. 8; शुक्लाया गोः ससुपवत्सत्वा अन्यस्या वाच्यं वैत्वं मणिमुत्पाप्य तदहस्त्रिवृत्तं कारयेन्मणिम् SāmāViBr. ii. 2. 2; वक्ता चास्य त्वाहग्न्यो न लभ्यो नान्यो वरस्तुल्य एतस्य कश्चित् KaṭhU. 1. 22; व्यापन्नानि हवीषि केशनखकीटपतङ्गैरन्यैर्वा वीभर्तः ĀśvaSS. i. iii. 10. 20; यस्य पशवो नोपधरेन्नान्यान् वाभिजनात्रिनीत्सेत सोऽप्तोर्यामिण यजेत ĀśvaSS. II. iii. 11. 1; ऐन्द्रमत्यन्याः प्रजा वृषभन् ĀśvaSS. II. iv. 3. 12; II. v. 6. 8; ĀpaSS. xxiii. 8. 6; xxiii. 13. 8; गौर्वै वरोऽतिवरोऽन्यो धेनुर्वरोऽतिवरोऽन्योऽन्यद्वा-वान्वरोऽतिवरोऽन्यः पण्डौही वरोऽतिवरोऽन्यः ĀpaSS. v. 11. 4; (जाघनीम्) तां पत्यै प्रयच्छति तां साध्वयवेऽन्यस्यै वा ब्राह्मणाय ĀpaSS. vii. 27. 12; ये यजमानस्यामात्याः ... ओदनशेषान् प्राशन्ति । क्रतियजोऽन्ये वा ब्राह्मणाः ĀpaSS. viii. 11. 8; कौत्साद्राजानं क्रीणीयादन्यस्माद्वा ब्राह्मणात् ĀpaSS. x. 20. 12; सोमक्रयणीमावर्त्यन्या गवा निष्क्रीय यजमानस्य गोष्ठे विद्युजति ĀpaSS. x. 27. 5; LāyāSS. ix. 6. 17; अथैनं रत्निभ्य आवेदयति ... । एष वो जनता राजनेत्यन्यादः ĀpaSS. xviii. 12. 7; xxi. 13. 5; तं प्रतिप्रस्थाता दीक्षयति । अन्यो वा ब्राह्मणः ĀpaSS. xxi. 3. 1; ये चान्ये आचार्याः ते चापि तृप्यन्त KauṣiGS. ii. 5. 4; धैक्षम् ... । तत्समाहृत्योपनिधायार्चायां प्रब्रूयात् । तेन प्रदिष्टं भुञ्जीत । विप्रवासे गुरोराचार्यकुलाय । तैर्विप्रवासेऽन्येभ्योऽपि श्रोत्रियेभ्यः ĀpaDS. i. (1). 3. 34; अपत्यं पौत्रप्रभृति गौत्रम् । ... वान्यस्मिन् सपिण्डे स्थविरतरे जीवति P. iv. 1. 165; विविधाः संभवा राजानुक्ताः संभवपर्वणि । अन्येषां चैव विप्राणाम् MahāBhā. i. 2. 75; कीर्तिं प्रधृयतां लोके पाण्डवानां महात्मनाम् । अन्येषां क्षत्रियाणां च MahāBhā. i. 56. 26; मृगसंवेवृत्तं घोरैरन्येभ्यश्चापि वनेचरैः । तद्वन्म MahāBhā. i. 63. 13; द्रोणः ... जिज्ञासुः पर्यपृच्छत । अन्यांश्च शिष्यान् MahāBhā. i. 123. 57; पाण्डवास्तु ... भीष्मस्य पादौ जगृहुः ... । अन्येषां चैव वृद्धानाम् MahāBhā. i. 133. 2; ii. 44. 17; vii. 61. 34; अन्ये तु नानानुपपन्नपौत्राः कृष्णापतैर्नम-मनःस्थमाविः । व्यायच्छमाना दहशुश्रूषन्तीं संदष्टदन्तच्छताप्रवयन्ताः MahāBhā. i. 178. 11; कुन्तीसुताः ... रक्षयाः ... यथा च मम राज्ञश्च तथा दुर्योधनस्य ते । तथा कुरुणां सर्वपापमन्येपापमि MahāBhā. i. 195. 3; एते चान्ये च बहवो राजानः MahāBhā. ii. 4. 30; ii. 7. 25; ii. 8. 30; एताः सहस्रशश्चान्याः ... । उपतिष्ठन्ति धनदं पाण्डवाप्सरसां गणाः MahāBhā. ii. 10. 12; स किरातैश्च चीनैश्च वृतः ... । अन्येश्च बहुभिर्योधिः MahāBhā. ii. 23. 19; अन्ये च शतशस्तुर्धर्मनो-भिर्मनुजर्षभ ... । दिग्भ्यः सर्वे समापेत्तुः पार्थिवाः MahāBhā. ii. 31. 3; सभास्तु ये तत्र बभूवुरन्ये ... । तेषामभूद्विषमतीव कृष्णां दृष्ट्वा सभायां परिकृष्यमाणाम् MahāBhā. ii. 60. 39; vi. 44. 43; अन्यं वृणीष्ट पतिमाशु भामिनि MahāBhā. ii. 63. 3; औदकाणि च रत्नाणि बलिं चादाय भारत । अन्येभ्यो भूमिपालेभ्यः पाण्डवाय न्यवेदयत् MahāBhā. ii. App. I. 33 (31); व्यासो वसिष्ठो मेनेयः ... । अन्ये च क्रपयः सिद्धाः iii. 32. 11; iii. 118. 20; अन्यां यः कां प्रयच्छामि प्रजां अभिपुद्गाय सुग्रीवः कुम्भकर्णमपेतभीः MahāBhā. iii. 271. 6; vi. 47. 3; vii. 40. जनान् MahāBhā. iv. 2. 23; vii. 148. 8; xiii. 144. 11; अन्ये धूर्ततरा दक्षाः ... । कर्णम् । संप्राद्वंश्चेदिपतिं विहाय सिंहं दृष्ट्वा धुम्रमुगा इवान्ये MahāBhā. v. 22. 27; अत्र तेन यदा भुक्तमन्यैदन्तं तपस्विभिः । अथ गृह्णात्रमन्युषां ब्रह्मवादिनाम् MahāBhā. v. 104. 11; v. 166. 20; अन्याश्च हृष्यन्ते स्त्रियश्च MahāBhā. vi. 23. 9; अन्ये च तत्वका योधाः पाण्डवानां महारथान् ... वारयामासुः MahāBhā. vi. 112. 123; x. 8. 37; x. 8. 63; अन्यांश्च वीरान्समरे प्रमुह्यद्द्रोणः तस्य जातोऽहमन्येषां च सुरदिषाम् MahāBhā. vii. 156. 22; अर्जुनस्याभवद्गर्जः । नृपः MahāBhā. vii. App. I. (8). 519; अन्ये च पार्थिवाः शेषाः समयं चक्रिरे x. 18. 25; अन्यांश्च पार्थिवान् ... पावकैः समदाहयन् MahāBhā. x. 8. 37; तथैव मृगजतीभिरन्याभिरुपशोभसे MahāBhā. xii. 150. 17; एवं बहुविधं धर्मं प्रतिबुद्धिर्नयेदितम् । न कुर्वन्ति कथं विप्रा अन्ये नानाव्रते स्थिताः MahāBhā. xii. 336. 62; अन्योऽप्यथ न विक्रेयो मनुष्यः किं पुनः प्रजाः MahāBhā.

xiii. 45. 24; समाधस्यत ... युधिष्ठिरः। ... अन्येऽथ पुरुषव्याघ्रः MahāBhā. xiv. 14. 4; वयं भीष्मस्य कुर्महे प्रेतकार्याणि फल्गुन ... अन्येषां चैव सुहृदाम् MahāBhā. xv. 17. 17. xv. 28. 13; कीर्तिं प्रथयता लोके पाण्डवानाम् ...। अन्येषां क्षत्रियाणां च MahāBhā. xviii. 5. 34; समानयत् स तान् विप्रान् ...। पुरोहितं यस्मिन् च ये चान्ये द्विजसत्तमाः Rāmā. i. 11. 6; i. 17. 3; i. 87. 23; (उपतस्थुः) नलं नीलं हनुमन्मन्त्रांश्च हरिव्युपान् Rāmā. i. 17. 23; iv. 3. 5; कौशिकः ... अत्रवीत् ...। अन्यमिन्द्रं करिष्यामि लोको वा स्यादनिन्दकः Rāmā. i. 59. 22; ii. 57. 15; त्वं हि कर्तुं वने शक्तो राम संपरिपालनम्। अन्यस्यापि जनस्येह किं पुनर्मम मानद Rāmā. ii. 24. 11; सुमन्त्र ... अन्येऽथ देवीः सहिताः कैकेयी च पुनः पुनः। आरोग्यं ब्रूहि कौसल्याम् Rāmā. ii. 46. 23; iv. 37. 5; यां वृत्तिं वर्तते रामः कौसल्यायां महाबलः। तामेव नृपनारीणामन्यासामपि वर्तते Rāmā. ii. 110. 5; अन्येऽथ वनचारिभिः। ... श्रीमान्परिवृतस्तदा Rāmā. iv. 38. 12; vi. 39. 27; न कथंवन गन्तव्यं कुरुणामुत्तरेण वः। अन्येषामपि भूतानां नातिक्रमति वै गतिः Rāmā. iv. 4. 57; vi. 49. 12; vii. 6. 34; अन्यात् विकटानाम् राक्षसी वाक्यमब्रवीत् Rāmā. v. 536*; अन्ये तु हरिवीराणां युधाग्रिकम्ब्य दूधपाः। लङ्कां जग्मुः Rāmā. vi. 30. 14; vi. 42. 15; अन्येष्वपि गतेष्वेव देवेष्वरिनिपूदन। रावणः प्राविशद्यज्ञम् Rāmā. vii. 18. 6; सकर्मकाणां प्रतिपेक्षोऽन्योऽन्यमास्त्विष्यत इति Vār. 11 on P. iii. 1. 87; एते चान्ये च बहवः ... राजानो विनेशुरजितेन्द्रियाः AnthSā. i. 38. 5 (1. 6); तथायत्तुयत्नमन्यस्मिन् पुत्रे वारेषु वा स्निह्यन्तमरणाय आपृष्टेत् AnthSā. i. 90. 5 (1. 18); वदय्यत्येक कथेदानीमन्यो भवज्जातीयकः पुरुषः शब्दानां प्रयोगे साधुः स्यात् MahāBh. i. 9. 2 (on i. 1. 0); एवं तर्हीहान्ये वैयाकरणः ... वृद्धिमारभन्ते MahāBh. i. 48. 9 (on i. 1. 3); i. 87. 3 (on i. 1. 27); ऊँ इति उ इति। अन्येषामाचार्याणां मतेन विति MahāBh. i. 72. 12 (on i. 1. 17-18); राजपुरुष इत्युक्ते राजा पुरुषं निवर्तयत्यन्येभ्यः स्वामिभ्यः पुरुषोऽपि राजानमन्येभ्यः स्वैभ्यः MahāBh. i. 364. 26 (on ii. 1. 1); ii. 172. 8 (on iii. 4. 21); ii. 413. 12 (on v. 3. 55); इहान्य आचार्याश्चो प्रत्यङ्गस्य प्रतिपेक्षमाहुः MahāBh. iii. 177. 2 (on vi. 3. 138); अदृश्य प्रकाशनम्। अङ्गिता गाव इत्युच्यतेऽन्याभ्यो गोभ्यः प्रकाशयन्ते MahāBh. iii. 408. 19 (on viii. 2. 48); हतत्विषोऽन्याः शिथिलोऽन्वाहवः। स्त्रियः Buddhac. 8. 25; अन्येनापीति चेत् MīmāSū. vi. 6. 7; अहम् ... असृजम् ... मरतिवचम् ... नारदमेव च। एते मर्तुस्तु सत्तान्यान् ManuSm. 1. 36; य एतेऽन्ये त्वमेवोपान्याः क्रमशः परिकीर्तिताः। तेषां त्वगस्थिरोमाणि वदन्त्यत्र मनीषिणः ManuSm. 4. 221; ManuBh. i. 403. 20 (on 4. 221); न तापसब्राह्मणं वयोमिरिषि वा धृषिः। आकीर्णं भिक्षुर्कैर्वाच्यैरगारमुपसंजृजेत् ManuSm. 6. 51; शौनकः शाकुनैश्च ... तथा चान्ये महर्षयः CaraS. i. 1. 13; इह हि भुवनान्ये धीराधतुदंश भुञ्जते कतिपयपुरस्याभ्ये पुंसां क एष मदन्वरः ŚatTrayī. 162; मां चिन्तायामि ...। सायन्यमिच्छति जनम् ŚatTrayī. 311; मङ्गलार्थेऽन्यथा दत्तात् वल्कलांस्तावदानय। करोम्यन्यैर्नैर्धर्मं नैवाप्तं नोपपादितम् Prati. 1. 24; अयमन्यः पुरुष एभ्यो व्यतिरिक्तः SāmkhyaKāBh. 22. 26 (on 37); ऋषीणां समवेतानां त्वमेव परमो मतः। धर्मस्येह समस्तस्य नान्यो वक्तव्यस्तु सुव्रत LaViṣṇuSm. 1. 5; मित्राणि ... च तानि अन्येषां वरचित्वां दोषान् प्रत्यक्षानामिकांश्च श्रावयेयुः KāmSū. 192. 6 (3. 1); याक्षान्या अपि ... कन्याः शकुन्तलाद्याः ... मोदन्ते स ...। ताक्षश्या निदर्शयेत् KāmSū. 227. 10 (3. 5); 229. 12 (3. 5); एकस्याम् ...। विस्रभाद्वायुपालम्पस्तमन्यासु न कीर्तिवत् KāmSū. 253. 13 (4. 2); 356. 15 (6. 6); वनिता ... अन्या प्रकामसुरतश्रमखिन्नदेहा RtuSār. 4. 14; 5. 12; 5. 14; कः संनद्धे विरहवियुरां त्वयुपेक्षेत जायां न स्यादन्योऽप्यहमिव जनो यः पराधीनवृत्तिः MeghDū. 8; केतकवर्हमन्यः ... विपाटयामास युवा नखाग्रैः RaghuVa. 6. 17; 6. 22; शमयति गजानन्यान् गन्धद्विपः कलमोऽपि सन् Vikramo. 5. 18; उक्थ्यशा यज सोमस्येत्यन्येषां स्तुतशस्त्रवतां सोमानामाह SaṅkarKā. (AOR. Ed.) ii. 3. 29; यज सोमस्येत्यन्येषां स्तुतशस्त्रवतां सोमानामाह SaṅkarKā. (AOR. Ed.) ii. 3. 29; त्वं मम यो देवान् कर्तुमन्यान् समुत्सहे MārkaP. 75. 60; JaineVyā. iii. 1. 83 (164. 23); एवं चेद्वान्यशयति यजमानेन समानं तत्प्रयोजनं न त्वेनान्येन वा यजमानेन ŚābaBh. 1482. 10 (on vi. 6. 7); कथमन्योऽत्र ... सिंहः PañcT. 1. 63 (30) (80. 1); 2. 7 (12) (195. 3); 3. 33 (34) (289. 9); स (चा)न्यस्मिन्विष्णुत्रये तां (तुलाम्) निक्षिप्य देशान्तरं (अर्थोपार्जनाय) प्रायात् PañcT. 1. 164 (6) (171. 2); यावदन्यो द्वौ (धूर्तौ) ताभ्यामपि ब्राह्मणोऽभिहितः PañcT. 3. 57 (12) (315. 2); यावदन्यो द्वौ (धूर्तौ) ताभ्यामपि ब्राह्मणोऽभिहितः PañcT. 3. 57 (12) (315. 2); 3. 57 (20) (316. 1); 3. 66 (23) (327. 11); वलीवदनको नाम वानरराजः ... अन्येन ... कपिना (तस्मात्) स्वयूयाव्रित्तः PañcT. 4. 1 (3) (371. 9); अत उपतरेण ते निवर्त्या येनान्येऽपि खलास्तथा न भूयः YogYā. 2. 29 (8. 5); महाराजश्रीशम्भुयशः ते निवर्त्या येनान्येऽपि खलास्तथा न भूयः YogYā. 2. 29 (8. 5); मानयति El. xxiii. 201. ... ष्यानान्तरिकान् अन्या(म)श्च वल्लभजातीयान् ... मानयति El. xxiii. 201. 8; iv. 157. 9; vi. 138. 26; xv. 3. 6; xvi. 276. 7; xix. 269. 40; xx. 130. 6; xxi. 95. 24; xxiii. 268. 10; यस्योत्खातकस्त्वेषावचरितस्यावारमार्गं नृपा यत्नेनापि

ययातुत्ययशसो नान्येनुगन्तुं क्षमाः El. xiv. 116. 8; ix. 52. 26; भूमेर्वर्तनशतम् ... उदकातिस्सर्गाणातिवृष्टं यतोऽस्मदंश्वर्येभ्योऽगमिन्पुतिभोगपतिभिः ... अस्मदाद्योनु-
मन्तव्यः पालयितव्यश्च El. ix. 298. 23; iii. 275. 70; v. 205. 69; xi. 183. 22; xii. 34. 23; xviii. 76. 12; xix. 257. 21; xx. 107. 21; xxi. 265. 78; xxii. 198. 18; xxv. 24. 38; यत्नेनानुमितोऽप्यर्थः कुशलेरनुमानिभिः। अभिपुक्ततरैरन्येभ्योपपाद्यते VākyaPa. 1. 34; 2. 252; अन्ये च बहवः प्रधाना व्यवहारणश्च (read व्यवहारिणश्च) विज्ञप्ता El. xviii. 76. 8; iii. 108. 41; परममोहधरः श्रीश्रीलालित्यः ... सर्वानेवायुक्तकविनिपुक्तद्राक्षिकमहत्तरयाटभटकुमारामात्यादीनान्यंश्च यथाभिसंव्यव-
मानकान्स्माज्ञापयति El. xi. 179. 18; फलकालेऽन्य एव विटाः समुपस्थास्यन्ते HarṣaC. 285. 12; अद्योद्यानलतामिमां समदनं नारीमिदानीं ध्रुवं पश्यन्कोपविपाट-
लघुतिपुलं देव्याः करिष्याम्यहम् Ratnā. 2. 4; अस्मदंश्वर्येभ्योऽगमिन्पुतिभोगपतिभिः ... अस्मदाद्योनुमन्तव्यः El. vi. 298. 24; v. 40. 19; x. 104. 31; अशौ ... सहान्ये
केशिन्मुपानीय ... (जय?यज)माना(यै) निरदिशत् AvantiKā. 202. 3; अन्यानपि
ब्रह्मभागान् मुनीन् गणधरादिक्ान् ... प्रणय ... पचस्य चरितं वक्ष्ये PadmP. (Ra.) 1. 15; ग्राह्यं नाम न चान्यस्य कामुकस्य तदग्रतः ViṭVr. 25; 32; विदितास्तु
सन्तु राजानः सर्वे मण्डशसंभवाः अन्ये च पृथिवीपालाः El. iii. 51. 13; xxiii. 120. 8; देव्या विस्मृतप्रायं जगत्त्वन्तोऽपि साहसिकः MahāViC. 6. 13 (1); यदा
तावदन्येऽपि मुनयस्तमेव हि ... प्राचेतसमृषिम् ... उपासते UtaRāC. 2. 3 (1); करिकलमकः ... सोऽयमन्येन ... द्विरदपतिना संपितयाभियुक्तः UtaRāC. 3. 6; अन्येषु जन्तुषु रजस्तमसावृतेषु ... समः परमेश्वरे च ... यितजन्मा
MālaMā. 1. 194. 2. 230; असंख्या त्रिपुरादेवी ... त्रिपुरैकजन्म दुर्गा वा चान्या
कुमुदन्दरी KulaCūT. 1. 2; 5. 66; दीक्षितस्यायमाचारः कामनन्यस्य योगिनः ParaS. 29. 64; किं त्वन्येऽपि जना वदन्ति सुमणोऽप्यस्याः प्रियः ŚrngāTi. (Ru.) 1. 30; महाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीजयवर्द्धनदेवः कुशली कंठेरकविपरीयवह्निकायां
ब्राह्मणां [n] (Read ब्राह्मणान्) संपुन्य प्रतिवासिनोऽन्यांश्च कुटुम्बिन (read कुटुम्बिनः) ...
समाज्ञापयति El. ix. 45. 24; xix. 136. 11; xxi. 41. 37; भगवान् बादरायणः। अन्ये
च मुनयः सुत परावरविदो विदुः BhāgP. i. 1. 7; विष्णुः ... अपाययत्सुरानन्यान्मोहिन्या
मोहयन्नित्रया BhāgP. i. 3. 17; i. 13. 4; ii. 6. 14; काणादाः ... ईश्वरं निमित्तकारण-
मुनिमिते ... एवमन्येऽपि तार्किकाः ... पूर्वपक्षवादिन इहोत्तिष्ठन्ते BrahmSūBh. (Śāh.) 35. 2 (on i. 1. 4); 202. 17 (on i. 3. 31); तां प्रकृतिमज एकः पुरुषो
जुषमाणः ... अनुशेति अन्यः पुनरजः पुरुष उत्पन्नविदेकज्ञानो विरक्तो जहात्येनां
प्रकृतिम् BrahmSūBh. (Śāh.) 241. 3 (on i. 4. 8); 271. 8 (on i. 4. 23); कपिलमिति
श्रुतिसामान्यमात्रत्वात् अन्यस्य च कपिलस्य सगरपुत्राणां प्रतनुः वासुदेवान्यः
स्मरणात् BrahmSūBh. (Śāh.) 285. 5 (on ii. 1. 1); 291. 5 (on ii. 1. 4); यया
अमृतसमुद्रः स्वयममृतस्वरूपः सन् अन्यानीपि लोकान् अमृतपायिषेयादिमुक्तामृतं
संजीवयति तथा ... स्वयममृतस्वरूपा LalitāTrīBh. 256. 13 (on 2); गोविन्दराजः
... अन्यमहान्पतिभिर्भुङ्गिष्वस्मैत्य ... अवलुप्यमानाम् लक्ष्मी(म)व्यवहो चकार
El. xxi. 142. 31; xxii. 83. 37; (सांपराये तर्तव्याभावात्तथा ह्यन्ये) अन्ये शाखिन-
स्तापिडनः शाट्यायनिनश्च प्रागेव हानं समामनन्ति BrahmSūBh. (Bhā.) 185. 23 (on iii. 3. 27); निखिलमेव मौख्यं सांख्यहृदयेष्वेव प्रतिष्ठितमिति कथमन्यो
जन इदानीं मुखौ भविष्यति NyāyMañ. ii. 62. 20; यशोर्ज्ञानपरो नृपात्त्वर्षुर्वि
शालिस्त्यानिव (1) पुनःपुनरतिष्ठि (Read रतिष्ठि) भस्वरद एव चान्यानीपि El. xviii. 245. 21; ix. 5. 6; ix. 9. 46; श्री कुलस्तम्भारकः ... ष्ठादण्डपञ्चिका
अन्यान्यपि राजप्रसदिन चाष्ट षष्ट (Read अन्यान्यपि राजप्रसदिन) El. xii. 157. 13; ये चान्ये सुहृदः समृद्धिसमये ब्रह्मभिलाषाकुलराते सर्वं मिलन्ति Hitopa. 3. 1. 170; 3. 135(5); असाधुमयवेतनोऽन्यः कथिद्वक एव निपुण्यताम् Hitopa. 3. 34(1); तयोर्द्वे प्रवेशयोः पूर्वोक्तगुणवाञ्छिजः El. xi. 192. 20; (पर्यसु) प्रोक्तेषु
पञ्चव्येषु ... कुर्यात् प्रतिष्ठां सिद्धात्मा न त्वन्यो ज्ञानगर्वितः TantrRā. 2. 65; एकाङ्गित्वे स्थितान्यास्तत् परिबारास्तथाविधाः TantrRā. 11. 59; 14. 60; 18. 69; उभयैक्याद्विवेकाला जीवोऽन्यस्तद्विवेकवान् TantrRā. 36. 35; अन्येऽथ
क्रोडासहायैरनुवर्तमानान्यमानो नलः सेवासुखमनुभवितुमागतवान् NalaCam. 4. 16 (13); अधप्रभृत्तुर्नगमपत्यवात्सल्यमन्येषु वनपुं पुत्रेषु संविमजस्य SubhaDha. 5. 4 (9); पुनरावृत्तिरन्येषां प्रपञ्चमवाप्तिनाम् SkandP. v (1). 7. 36; एवं चान्ये
च राजानः ... उपासांचक्रिरे ViṣṇuDhaP. i. 1. 6; भूयोर्गोपेयो राजगुणैर् महतिर्
स चिरायुर्पर्वेदोर्गो इतोऽन्यस्त्वन्यथा चरन् Yuktika. 77. 19; 206. 13; 216. 2; एकः क्षमेव क्षितिमीक्षतेऽन्यः ... सेवकः SevyāSev. 43; स्वजनैर्मुक्तस्ततो भुञ्जीत
... अन्येषांपासकैः BrahmP. 67. 51; सपत्नीव कृता तेन मन्येऽन्या वरवीर्येनी
DevīBhāP. i. 5. 77; सत्यन्ये बह्वः शिष्या अपि तस्य महात्मनः SaurP. 1. 8; अथातिरिक्तोरिव राजरज्यमन्यं तदाज्ञां प्रति यस्य यतुः El. ii. 188. 38; [हृदयवत्स्य चावानपुजश्चोत्पद्यगोत्रस्थितेरन्या राजलदेविकेति विधिद्व द्वे पर्येषोवत्
स. El. i. 216. 18; xiv. 300. 26; ब्राह्मणो ब्राह्मणं घातयित्वा तस्यैव शिरःकपालमदाय

तीर्थान्यनुसंचरेत् ... तदलाभेऽन्यस्यैव ब्राह्मणस्यैव ग्राह्यम् *Mitā*. 418. 3 (*on* 3. 243); स समं सामानिकासुरैः । ... आत्मरक्षैस्तथाचैरप्यसुराणां कुमारैः । तद् विमानं समारुह्य क्षणावन्दीधरं ययौ *TriṣaṣaPuC*. ii. 2. 382; *ŚrīKaC*. 25. 122; अन्येषामपि देवानां निन्दां द्वेषं च वर्जयेत् *Mānaso*. i. 12. 105; अन्यापि गतव्रासान् ... नैमि ... जिननायकान् *MalliC*. 1. 5; मम वंशक्षये क्षीणे योन्यो राजा भविष्य(व्य)ति तस्याहं करलान्तेमि न लोप्यं मम शासनं(नम्) *El*. xxii. 194. 22; अन्यो विधाता वाल्मीकिः *RāghPāp*. (Ka.) 1. 8; अन्येऽपि शाखिनः विदुषः शरीरपातात्पश्चात् ... कर्मफलस्याभावमामनन्ति *VedāntKau*. 321. 11 (*on* iii. 3. 27); सर्वज्ञः स्फुटमेव कोऽपि भगवानन्यः क्षिती शंकरः *El*. i. 358. 39; सत्वत्यन्येषु दारेषु तामेव मनुजाधिपः । बह्वमस्त *MadhuraVi*. 1. 74; वृद्धिरस्य तरोः ... प्रार्थिता ... नानादेशसमागतैरविदितैराक्रान्तमन्यैः खगैस्तं लब्धवासरोऽपि वृद्धशकुनिद्वारे स्थितो वीक्षते *ŚaṅgaPa*. 986; स्थितेषु स्वीयदारेषु स्त्रियमन्यां न संसृशेत् *MahNirvāT*. 8. 40; पत्युः संयमिनां प्रणय चरणौ ... संयन्त्रेन ... धन्यास्तथान्यान् गुह्यं *NyāyPari*. 1. 8; स देवः ... विस्मितान् कुर्वन् जनानन्यान् समागतान् *ŚaṅkaVi*. (Ā.) 10. 1; योऽसौ पीलुस्त्वया ... त्यक्तः ... करभदयितावृन्दैरन्यैः सुखं परिभुज्यते *Subhāsi*. 667; 884; 1054; नरपालकन्यकाः ... अन्याः प्रोद्धाविधाटीयलकृतहरणाः *El*. xxi. 287. 42; सालुवमंगिरा[ट्] । तस्यादुदभवन्नन्ये यङते (read यङते) चक्रवर्तिनः *El*. vii. 81. 14; प्रख्यातश्रीस्तिरुवडिमहापाण्ड्यवाणादरायप्राम्पानन्यापि रणमुखे पार्थिवानां जित्वा *El*. xvi. 293. 124; xvi. 315. 148; भरद्वाजः ... अन्यापि मुनींश्चक्रे नीलजः सुचिरायुषः *BhāvPra*. (Bhā.) 1. 54; यास्यत्यन्यं धनिनं भविता तव को दिगम्बरास्त्राभिः *ĀryaŚ*. 24; सुरारिवीरावुदितौ दिती द्वौ ... यमी च लोकस्य यमाविवान्यौ *Nārāy*. iii. 11. 7; वलद्वलीभङ्गमलीकमन्या बाला तमालं द्रुतमालस्ये *Rāṣṭrau*. 14. 49; यदस्य युद्धेषु महत्कुतूहलं य उद्यमो यत्रतिपालनं च वा । इदं किमङ्ग श्रुतमीक्षितं नु वा महौजोऽन्यस्य महोत्सवेऽपि *Gaṅgāva*. 1. 83; पिच्छला गुरुसारा चागुरुः ... कुशिशान्या कपिला *KośaKaTa*. 1. 3391; अन्यस्तनूजस्तरणिकुलमणैर्वंशभूषाभूषितोऽभूत् *ParamāKā*. 1. 4; हित्यान्यान्दरिवारास्त्राजित्यै सुरारिः ... ददौ प्रसूनम् *UpadeŚ*. 83; उद्यमनोऽप्युपायति कौशिकोऽन्यः *ŚrīgaṅSar*. 137 [*Kośas give anya as the meaning of following words : apara, NānārthāSaṁ*. ii. 58. 131; *itara, AmaK*. 2719; *AnekāSaṁ*. 3. 516; *ViśvaPa*. 133. 100; *DharK*. 2003; *NānārthSaṁ*. 12. 5; *NānārthSaṁ*. ii. 42. 10; *AnekāTi*. 3. 28; *NānārthaMa*. 1583; *ViśvaLoK*. 295. 113; *para, Vaija*. 234. 49; *AnekāSaṁ*. 2. 425; *NānārthāSaṁ*. i. 103. 707; *MediK*. 136. 55; *ŚabdaRa*. (Vā.) 3915; they give *anya* in the sense of following words : *itara, AnekāSaṁ*. 2. 336; *MediK*. 120. 5; *ŚabdaRaSaK*. 232. 9; *para, NānārthSaṁ*. 7. 65; also they give *anya* as a synonym of following words : *anyatarat, AbhidhāCin*. 1468; *itara, AbhidhāCin*. 1468; *DharK*. 1828; *AnekāK*. 617]; (with Abl.) other than प्रवृत्ताहुतीर्जुहति वषट्कृतारोऽन्येऽच्छायाकात् *ĀśvaŚS*. I. v. 3. 12; II. vi. 15. 1; न शास्ता विद्यतेऽस्माकमन्यस्तस्मात् सुरेश्वरात् *MahāBhā*. iii. 233. 16; vi. 40. 69; x. 15. 6; न तं पश्यामि लोकेऽस्मिन् त्वतोऽन्यत् धनुर्धरम् *MahāBhā*. viii. 57. 23; xiii. 139. 8; त्वत्तः प्रियतरो मम । मनुजः ... रामादन्यो न विद्यते *Rāmā*. ii. 10. 17; i. 18. 11; पञ्च पञ्चनखा भक्षया इत्युक्ते गम्यत एतदतोऽन्येऽभ्यस्य इति *MahāBhā*. i. 5. 15 (*on* i. 1. 1); i. 95. 15 (*on* i. 1. 38); प्रातुरन्यस्मिन् सपिण्डे स्थविरतरे जीवति पौत्रादरेष्वन्यं यज्ञीवति तद्वा युवसंज्ञं भवति । गार्ग्ययणो गार्ग्यः *JaineVyā*. 164. 25 (*on* iii. 1. 83); प्रतिपिध्यत एव तु परमार्थतः सर्वज्ञात्परमेश्वरादन्यो द्रष्टा श्रोता वा 'नान्योऽतोऽस्ति द्रष्टा' इत्यादिना *BrahmSūBh*. (Śā.) 56. 15 (*on* i. 1. 17); अन्यः स एष ननु चन्द्रमसो रवेश्च चन्द्रावदातचरितः सुतरां चकास्ति *El*. i. 359. 42; ऐहिकामुमिकां क्लेशान् कुशिसीहित्यकाम्यया । स्वीकुर्वन्नस्ति दुर्मधाः कोऽन्यस्तस्करतो जनः *KaumuMi*. 7. 4; विशति वितनोरन्यो धन्यो न कोऽपि ममान्तरम् *GāGo*. x. 19 A. 2; यः पुमान् ... पुरुषोत्तममदन्याम् ... देवतामुपास्ते । उपासनप्रकारमाह । असौ ब्रह्मरुद्रादिः देवोऽन्य ईश्वरः अहमन्यो जीव इति भावेन स न वेद *VedāntRaMañ*. 111. 10; वंशः ... बधेलस्य भूभुजां मान्यः । अजघन्योऽस्ति जगत्यां यस्मादन्यो न भूपालः *KandaCū*. i. 1. 4; (used as noun) another one, other one अग्रिम् ... यं सीमिदुन्य ईळते *RV*. i. 36. 1; अन्यस्यासा जिह्वया जेन्यो वृषा न्ययन्येन वनिनो मृष्ट वारुणः *RV*. i. 140. 2; आपो भूयिष्या इत्येको अग्रवीदग्निर्भूयिष्य इत्यन्यो अग्रवीत् *RV*. i. 161. 9; i. 164. 12; द्वा सुपुर्णा ... समानं वृक्षं परं यस्मज्जात । तयोऽन्यः पिप्लवं स्याद्वत्यन्यश्चन्यो अग्नि चाकशीति *RV*. i. 164. 20; *AV*. ix. 9. 20; ix. 10. 16; x. 7. 42; *MundU*. iii. 1. 1; *Nir*. 14. 30; अन्यस्य दित्तमग्नि संचरेण्यम् *RV*. i. 170. 1; बामन्यः ... सुरिः ... दिवो अन्यः सुभगः पुत्र ऊहे *RV*. i. 181. 4; अन्यस्या गर्भमन्य ऊं जनन्तु सो अन्योर्मिः सचते जेन्यो वृषां *RV*. ii. 18. 2; सो अपां नृपादन्भिस्सतवर्णोऽन्यस्येदेह तृनां विषे *RV*. ii. 35.

13; विश्वान्यन्यो भुवना जजान विश्वमन्यो अभिचक्षाण एति *RV*. ii. 40. 5; प्राञ्चं यन्ति पर्यन्य आंसते येषां सुख्ये अंसि श्रुतः *RV*. iii. 9. 3; यदी मातरो जनयन्त वहिमन्यः कर्ता सुकृतोरन्य क्रुन्धन् *RV*. iii. 31. 2; अन्या वृत्तं भवति क्षेति माता *RV*. iii. 55. 4; *ĀpaŚS*. x. 16. 8; अन्यस्यां वृत्तं रिहती भिमाय *RV*. iii. 55. 13; iii. 55. 17; ते मर्मजत दहृवांसो अद्रि तदेपामन्ये अभिमा वि वीचन् *RV*. iv. 1. 14; येन वयं दित्येमात्यन्यान्तं वाजं चित्रमृभवो दद नः *RV*. iv. 36. 9; विश्वो अन्ये सहसा प्रासुन्यन् *RV*. v. 1. 8; अपृच्छमन्यं उत ते म आहुः *RV*. v. 30. 2; य एक इदं प्रतिमन्यमान आदस्मादन्यो अजनिष्ट तन्यान् *RV*. v. 32. 3; नृहृष्टन्ये अश्वनुवन् *RV*. v. 40. 9; य ई चिकेतदनुतस्य गोपा अवधरन् पुरो अन्येन पश्यन् *RV*. vi. 9. 3; vi. 30. 4; अरुपस्य दुहितारु विरुषे स्तुभिरन्या पिपिशे सुरो अन्यार *RV*. vi. 49. 3; सोममन्य उपासदत् पातं वन्योः सुतम् । कुरन्मन्य इच्छति *RV*. vi. 57. 2; ता गृणीहि ... इन्द्रावरुणा चक्षना । वज्रणान्यः शर्वसा हन्ति वृत्रं सिपंक्त्यन्यो वृजनेषु विप्रः *RV*. vi. 68. 3; न त्वायां अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न जातो न जनिष्यते *RV*. vii. 32. 23; *SV*. (Jai). iii. 4. 2; *SV*. (Kau.) II. i. (1). 11. 2; *AV*. xx. 121. 2; *KāthS*. 39. 12 (iii. 129. 12); *VājaS*. 27. 36; *MahāBh*. ii. 379. 4 (*on* v. 2. 39); मरुतः ... रायः ... दातु नृ घिघमन्य आदभुदरावा *RV*. vii. 56. 15; नैतावदुन्ये मरुतो यथेमे भ्राजन्ते रुक्मैरायुधैः *RV*. vii. 57. 3; vii. 69. 6; (इन्द्रावरुणा) सुभ्राह्मन्यः स्वराह्मन्य उच्यते वाम् *RV*. vii. 82. 2; क्षेमेण मित्रो वरुणं दुवस्यति मुक्किद्वेष्टः शुभमन्य ईयते *RV*. vii. 82. 5; वृतान्यन्यो अग्नि रक्षते सदा *RV*. vii. 83. 9; vii. 86. 3; अखल्लोकृत्यं ... अन्यो अन्यमुप वदन्तमेति *RV*. vii. 103. 3; अयु क्वायोगिरिति दासदन्यानांसुः *RV*. viii. 1. 33; नि पु ब्रह्म जनानां याविष्यं तुयमा गतम् मो प्युन्यो उपासन् *RV*. viii. 5. 13; वहन्तु त्या ... हरयः ... तिरिधित् ... सर्वानि ... अन्येषां या शंतक्रतो *RV*. viii. 33. 14; viii. 96. 19; अन्यम् पु त्वं यन्यन्त उ त्वां परि ष्यजाते *RV*. x. 10. 14; *AV*. xviii. 1. 15; स्वाहान्ये स्वधयान्ये मंदन्ति *RV*. x. 14. 3; अन्यस्यां वृत्तं रिहती भिमाय *RV*. x. 27. 14; x. 34. 4; अहं न्ययन्तं सहसा सहस्करं नव ब्राधतो नवति च यक्षयम् *RV*. x. 49. 8; x. 82. 3; विश्वान्यन्यो भुवनाभिचष्टे क्रतुरन्यो विदधेऽजायते पुनः *RV*. x. 85. 18; अन्या वोः अनामवतुन्यान्त्यास्या उपावत *RV*. x. 97. 14; असावन्त्यो अंसुर सुयत द्यौः *RV*. x. 132. 4; असपला संपलानी जयन्त्यभिमुवरी । आवृक्षमन्यासां वर्यो राधो अत्येयसामिव *RV*. x. 160. 5; येन चित्तेन वंदसि येन त्वान्योऽभि दासति सर्वं तदन आ भर महां दासाय रंध्यः *RV*. (Khila.) iii. 15. 9; असौ यां सेना मरुतः परेषामन्यैति न औजसा रंध्यमाना । तौ गृह्णत तमसांपन्नतेन यंधामीपामन्यो अन्यं न जानात् *RV*. (Khila.) iii. 21. 1; v. 7 (1). 8; *AV*. iii. 2. 6; *VājaS*. 17. 47; *VājaS*. (K.) 18. 47; देवी जोष्टी राजन्यरुणास्तु मन्यवे विश्वं ह्यग्र निधिकेभि दुग्धम् । सहस्रमन्यान्त्र सुवाभि जातमिवाध्या *AV*. iii. 10. 2; अन्यो अन्यमभि हर्यत वृत्तं औसुयमन्यान्त्रापय *AV*. iv. 5. 7; अमा कृत्या पाप्मानं यस्तनान्यं जिघांसति *AV*. iv. 18. 3; iv. 36. 3; पृथामनु व्यावर्तन्तेऽन्यं पाप्मानं पथताम् *AV*. vi. 26. नान्यासां कीर्तायश्च *AV*. vii. 37. 1; vii. 38. 4; शिशू क्रोडन्ती परि यातोऽर्णवम् या उ चान्येभिराभूताः *AV*. viii. 5. 9; या पूर्वं पतिं वित्त्वाध्यान् विन्दतेऽपरम् पुर्यादधति सर्वदा *AV*. xii. 1. 58; ते वा अन्येषां कुर्म्यी 3. 46; यो अंसु स्यादंशाभ्यो अन्यमिष्टे तर्हि सः *AV*. xii. 4. 13; शिशु अन्या वो अन्यमपि मा प्रयुक्तं *TaiS*. IV. iii. 11. 4; तं वा एतं यजमान *TaiS*. V. vi. 9. 3; अत्यन्यानां नान्यानुपागाम् *MaiS*. i. 2. 14 (i. 23. 1); i. 6. यदन्यस्योत्तरस्यावर्त्येतामन्यापिदध्यात् *MaiS*. iii. 10. 3 (iii. 133. 3); संवेभ्यो वा अगृह्णांताः प्रजा अन्यान्त्याः परिहायपादत *MaiS*. iv. 5. 8 (iv. 76. 4); विन्दते य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते *KāthS*. 7. 10 (i. 72. 4); एष बावैकः प्राड्वस्यति य आहितानिः प्रत्यक्षोऽन्यः *KāthS*. 19. 6 (ii. 7. 5); प्रथमं वित्त्वा न रामामुपेयाद्वितीयं मिथुनमेव करोति *KāthS*. 19. 6 (ii. 7. 5); प्रथमं वित्त्वा न रामामुपेयाद्वितीयं स्वनृतमेवा करोति या पत्युः क्रीता सत्यथान्यैश्चरत्यनृतमेव निरवदायंतं सत्यमुपैति

20. 27; iii. 267. 40; iii. 268. 12; अन्यस्मिन् प्रेयमाणे तु पुरस्ताथः समुपेतम्।
अहं किं करवाणीति स जरावसति वसेत् MahāBhā. iv. 4. 38; iv. 15. 5;
iv. 25. 8; iv. 28. 13; iv. 666* (5); शमम् ... अथ दर्पाचितो मोहान् कुर्मद्विराट्पुनः।
अन्येषां प्रेषयित्वा च पञ्चादस्मात्समाह्वये MahāBhā. v. 5. 9; v. 51. 8; v. 122.
27; v. 155. 23; नदीनां पर्वतानाम् ... नामधेयानि ... ये चान्ये भूमिमाथिताः
... समाचक्ष्व MahāBhā. vi. 6. 1; प्राक्रोशदन्यमन्योऽत्र तथान्यो विमुञ्चोऽब्रवत्।
अन्यः प्राप्तस्य चान्यस्य शिरः कायादापरहत् MahāBhā. vii. 31. 28; vii. 134.
13; vii. 161. 27; vii. 164. 70; vii. 165. 44; vii. 950* (6); viii. 1. 45; viii. 4.
50; उच्यते च भुजावन्यो निक्षिप्य च महीतले। ... मृतमन्यो महाराज पद्भ्यां
तडितवांस्तदा। जीवतश्च तथैवान्यः शस्त्रं कार्ये च्यमब्रवत् MahāBhā. viii. 19.
63; viii. 30. 4; viii. 43. 16; अन्यस्यै त्वं गाण्डिवं देहि पार्थ यस्तत्तोऽस्मैष्विता
या निशिष्टः MahāBhā. viii. 49. 61; viii. 68. 9; viii. 439* (2); viii. 1062*
(9); viii. 1062* (11); x. 8. 72; अन्यस्यापि न पातव्यं रुधिरं किं पुनः स्वकम्
MahāBhā. xi. 14. 14; (नारी) अन्या चापहतं कायाघातकुण्डलमुब्रजम्। स्वस्य
वन्द्योः शिरः कृष्ण गृहीत्वा पश्य तिष्ठति MahāBhā. xi. 18. 10; xii. 17. 8;
xii. 87. 30; xii. 159. 3; xii. 252. 16; xii. 262. 25; एषमेवात्मनात्मानमन्यस्मिन्किं
न पश्यसि MahāBhā. xii. 308. 126; xii. 318. 40; xii. 905* (2); xiii. 45. 22;
xiii. 47. 33; xiii. 107. 26; xiii. 148. 33; xiii. App. I (15). 508; xiii. App. I
(15); 959; xiii. App. I (15); 985; याः ... प्रमदाः ... बुद्धिमाहसमन्विताः।
... अन्यासां हि पतिं यान्ति स्वपतिद्वेषकारणात् MahāBhā. xiii. App. I (15).
1990; ArthŚā. ii. 20. 7 (3.); MahāBhā. xiii. App. I (15). 2452; xiii. App. I
(15). 2552; xiii. App. I (15). 2553; xiv. App. I (15). 1661; (कृषिपतिः)
अन्यैर्विधानं [comm. विधानं] श्वैव समस्तादुपशोभितम् Rāmā. i. 1056*; iv.
17. 21; यदि भुक्तिमहान्वेन देहमन्यस्य गच्छति। दद्यात् प्रवसतः श्राद्धं न
तत्पश्यशनं भवेत् Rāmā. ii. 100. 14; तारया प्रतिपिष्टः सन्मुग्रीवेण समागतः।
न यामन्येव संरब्धं प्रमत्तं वेदुर्महसि Rāmā. iv. 17. 17; रुक्मात्वं हंस्यकलियम्।
... वानरम् ... माहिषप्रतिपुष्यन्तमन्येन च समागतम् Rāmā. iv. 17. 21; अन्येरपि
कृतं पापम् प्रमत्तैरमुषाधिपैः। प्रायश्चित्तं च कुर्वन्ति तेन तच्छान्यते रजः
Rāmā. iv. 18. 32; श्रिया ... ददशं काश्चित् ...। अन्याः पुनर्हन्तलोपविष्टाः
Rāmā. v. 4. 16; मन्त्रिभिर्मन्त्रतत्त्वज्ञैरन्यैश्च शुभबुद्धिभिः। अन्यास्तानां सविष्टः ...
अपश्यद्वाल्सपतिम् Rāmā. v. 47. 13; नीलेन सह संयुक्तं रावणं राससेध्वरम्।
अन्येन युष्मानस्य न युक्तमिधावपन्नम् Rāmā. vi. 47. 70; अन्येभ्योऽपि त्वया
रक्षया प्राप्नुयां धर्पणं यदि Rāmā. vii. 26. 21; vii. 35. 34; अन्येषां न गतिर्ह्यत्र
कुर्मयोरिभूते द्विजम् Rāmā. vii. 78. 22; गन्धर्वनगरं शुभम्। निवेशय महाबाहो
स्वं पुरे ...। अन्यस्य न गतिस्त्र देशः परमशोभनः Rāmā. vii. 100. 13;
यथा चण्डालोदपानश्चण्डालानामेवोपभोग्यो नान्येषाम् ArthŚā. i. 70. 1 (1. 14);
तयोरुपपादादन्येऽपि जानन्तीवमस्य संज्ञेति MahāBh. i. 38. 16 (on i. 1. 1);
अन्यैरेतद्द्रष्टुमयशक्यम् MahāBh. i. 217. 21 (on i. 2. 45); प्रतीपमन्य ऊर्मिर्गुह्यति।
अन्योपमन्य ऊर्मिर्गुह्यति MahāBh. i. 315. 15 (on i. 4. 9); i. 405. 18 (on ii.
1. 69); अन्यस्यायासनमिच्छतीत्येवमयं गम्यते MahāBh. ii. 13. 4 (on iii. 1. 7);
ii. 107. 12 (on iii. 2. 60); ii. 154. 16 (on iii. 3. 108); आचार्यकं योगविश्वी
द्विजानामप्राप्तनन्यैर्जनको जगाम BuddhaC. i. 45; इहार्थमेकं प्रविशन्ति स्त्रेदं स्वार्थमन्ये
श्रमपानुवन्ति BuddhaC. 7. 24; 9. 63; क्षीणे युगे किं बत दुर्बलोऽन्यः BuddhaC.
13. 12; यद्यन्या रूपगुणाधिकत्वाद्भर्ता हतस्ते Saund. 6. 41; 13. 52; उत्सर्गं तु
प्रधानत्वाच्छेषकारी प्रधानस्य तस्मान्नयः स्वयं वा स्यात् MīmāSū. iii. 7. 19;
अन्यो वा स्यात् परिक्रियामानात् MīmāSū. iii. 7. 20; vi. 2. 7; तन्नायानुविजो
वृणीरन् MīmāSū. x. 2. 42; ŚābaBh. 1842. 6 (on x. 2. 42); अन्ये सांप्रदाये
प्रकृतित्वं MīmāSū. x. 6. 51; ŚābaBh. 2009. 17 (on x. 6. 51); संप्रपराये
तर्तव्याभावताया हन्ये BrahmsS. iii. 3. 27; पिण्डनिर्वपणं केचित्सुरस्तादेव कुर्वते।
वयोभिः खादन्त्यन्ये प्रक्षिपन्त्यन्येऽप्यु वा ManuSm. 3. 261; ManuBh. i. 318.
23 (on 3. 261); षट्कर्मको भवत्येषा त्रिभिरन्यः प्रवर्तते ManuSm. 4. 9; उपानहो
च वासश्च धृतमन्यैर्न धारयेत्। उपवीतमलंकारं कृवं करकमेव च ManuSm.
4. 66; 4. 168; नान्योपपन्नं प्रजास्तोह न चायन्यपरिग्रहे (v. j. चान्यस्य परिग्रहे,
Allahabad Ed.) ManuSm. 5. 162; न तापसैर्ब्राह्मणैर्वा ... आकीर्णं भिक्षुकैर्नान्यैर-
गारपुसैर्ब्रजेत् ManuSm. 6. 51; एतच्च न परे चक्रुर्नारे जातु साधवः। यदन्यस्य
प्रतिज्ञाय पुनरन्यस्य दीयते ManuSm. 9. 99; बीजमेकं श्रंसन्ति क्षेत्रमन्ये मनीषिणः
ManuSm. 10. 70; 12. 123; इह ह्यत्र राजानं राजमात्रमन्यं वा विदुर्ब्रह्मं दमनं
विरैर्यनं वा पाययितुकामेन मियजा ... संपरा उपकल्पनीया भवन्ति CarasS.
i. 15. 3; षतुः शपनमुल्लङ्घ्य वा चान्येषां प्रवर्तते। तस्या अन्नं न भोक्तव्यम्
AṅgīTām. 113; पश्यन्त्यन्ये सविभ्रमाः। हृदये चिन्तयन्त्यन्ये श्रियः को नाम
योषिताम् ŚaṭTrayī. 247; अस्मत्कृते च परितुष्यति कविदन्या ŚaṭTrayī. 311;
होतुः केषांचित् ... फलिताः ... श्रियः। अयिं लङ्घयतां खनीः खनयतां शोणितानं

धुन्दताम् अन्येषां व्यवसायसाहसधियां तन् नास्ति यत् पच्यते *SaTrai*. 465; पश्येह मधुकरीणां संचितमर्थं हरन्त्यन्ते *SaTrai*. 525; 574; मान्धाता सुमहीपतिः ... अन्ये चापि युधिष्ठिरप्रभृतयो यावद् भवान् भूपते नैकेनापि समां गता वसुमती मन्ये त्वया यास्यति *SaTrai*. 848; सत्त्वावासा नव स्मृताः अनिच्छावसनान्नाये चतस्रः स्थितयः *AbhidhK*. 3. 7; समस्तं सुखदुःखेषु तथा विद्वेषरागयोः। आत्मन्ययोः समानत्वम् *BrParāSm*. 12. 134; देवराजश्चाहल्याम् ... रावणश्च सीताम् अपरे चान्ये च बहवो दृश्यन्ते कामवशणा विनष्टाः *KāmSū*. 24. 13 (1. 2); . 134. 10 (2. 5); एको धारयेदेनामन्यो निषेवेत *KāmSū*. 145. 4 (2. 6); 183. 15 (2. 10); तथायुक्तं मातुलकुलानुवर्ता ... मातुलदुहितरमन्यस्य वा पूर्वदत्तां साधयेत् *KāmSū*. 208. 2 (3. 3); 210. 13 (3. 3); अन्याभिरपि सह विश्वासार्थमधिकमधिकं चाभिपुञ्जीत *KāmSū*. 220. 11 (3. 4); 245. 21 (4. 2); अन्यां रहसि विसम्भैरन्यां प्रत्यक्षपूजनैः। यहुमानेस्तथा चान्यामित्येवं रजयेत्त्रियः *KāmSū*. 253. 22 (4. 2); 284. 18 (5. 4); (दुर्तकर्मणि) चित्रानुरतस्तभोगान्वासामपि दर्शयेत् *KāmSū*. 287. 8 (5. 4); 307. 4 (6. 1); 336. 17 (6. 4); 349. 5 (6. 5); अन्या भ्रियेण परिभुक्तमपेक्ष्य गावं हर्षान्विता *RtuSaṁh*. 4. 16; जालान्तरेष्वितिष्टिरन्या प्रस्थानभिर्ना न वदन्त्य नीवीम् *KumāSaṁh*. 7. 60; *RaghuVa*. 7. 9; रक्ताशोकधलकिसलयः केसरश्च ... एकः सख्यास्तव सह मया वामपादाभिलाषी काङ्क्षत्यन्यो वदनमदिराम् *MeghDū*. 75; तमीशः कामरूपाणामत्याण्डलविक्रमम्। भजे भिन्नकटैर्नागैरन्यानुपरोधयैः *RaghuVa*. 4. 83; भूत्वा शरण्या शरणार्थमन्यं कथं प्रपत्ये *RaghuVa*. 14. 64; तस्याः स राजोपपदं निशान्तम् ... ययार्हमन्यैरनुजीविलोकं संभावयामास *RaghuVa*. 16. 40; शिष्या क्रिया कस्यविद् आत्मसंस्था संक्रान्तिरन्यस्य विशेषयुक्ता *Mālavikā*. 1. 16; दातुं वा प्रभवसि मामन्यस्य कर्तुमेव दासम् *Vikramo*. 3. 14; अंगमनंगकिलष्टं सुखदेन्या न मे करस्पर्शात् *Vikramo*. 3. 16; शनौ योगहेतो कक्षाहासः (आयुषः)। विपरीतमित्यन्ये *JaimiUpaSū*. ii. 1. 11; प्राणिनि शुभदृष्टे तच्छूले निधनं मातापित्रोः। तद्वशेषे स्पष्टवले। तच्छूले इत्यन्ये *JaimiUpaSū*. ii. 2. 6; अन्य ईदृक् कथं भवेत् *MatsyaP*. 1. 26; अन्यस्य अर्थः अन्यदर्थः *JaineVyā*. 313. 32 (on iv. 3. 206); कुर्यात्। शेषमन्यः स्वयं वा *ŚābaBh*. 1088. 2 (on iii. 7. 19); किं त एव सत्त्विण ऋत्विजः उतान्य उपादातव्याः ... प्रपयेद्य ततश्चारात्येव्यन्येषु च सादरम् ऋत्विज्यपुरोहिताचार्यैराशीर्भिरभिनन्दितः *YājñSaṁh*. 1. 332 (comm. अन्येषु च महीपतिषु); (राजा ... अभिपिच्य ... तत्सुतम् ... सप्रिकृष्टान्वयं चान्यं प्रजाविशानुमदितम्) तत्भावेऽन्यमन्यमिषिज्ञेत् *RājNiRa*. 73. 12; शाठ्यादन्यैरपकृतमपि प्रीतिमेवोपायति *PañcT*. 1. 98 (104. 13); 1. 163 (3) (170. 2); अन्यानपि परित्यज्य ममाश्रिता एते सर्वे (वराकाः 1) *PañcT*. 2. 6 (7) (192. 4); आत्मनश्चपले नास्ति कुतोऽन्येषां भविष्यति *PañcT*. 2. 14 (197. 7); 2. 30 (8) (231. 6); 3. 98 (26. 358. 6); अस्मदङ्गशरराजभि (Read 'द्वंश्यर'न्यैश्च ... पल्लिकादायोनमुन्तव्यः *El*. xi. 221. 12; एवं खडु नानासत्त्वानां समाचारोऽन्यदृष्टमन्यो न स्मरतीति *NyāyBh*. 24. 16 (on i. 1. 10); यस्मिन्योगे पूर्णमायुः प्रदिष्टं तस्मिन् प्रोक्तं चक्रवर्तित्यमन्यैः *Bṛhajjā*. 7. 8; सार्धं नः स गिरं करोतु सविता योऽन्यैरुत्तुयोपमः *YogYā*. 1. 1; ध्रुवसेनः ... सर्वानेव स्वानयुक्तकं ... 'दण्डपाशिकादीन्' अन्यांश्च ... अधीयति (Read अनुदशयति) *El*. xi. 107. 15; आगामिभद्रनुपतिभिरस्मदंशैरन्यैर्वा ... अस्मदायोनमुन्तव्यः *El*. x. 88. 49; i. 88. 47; ii. 21. 1; vi. 293. 69; viii. 193. 48; ix. 33. 59; xi. 180. 30; xiii. 280. 31; xvi. 19. 8; xviii. 250. 70; xxi. 118. 27; xxii. 119. 58; xxiii. 222. 62; श्रीमहाराजधरसेनः ... सर्वानेव ... 'अमात्यादी(नो)नन्यांश्च यथा' सवद्वमानका(न) (Read 'संबन्धमान'स) समाज्ञापयति *El*. xi. 83. 22; अस्मात्सावकासतां दासतां पुरतोऽहमेव भजामि *VāsaDa*. 207. 2; यो यस्य स्वमिव ज्ञानं दर्शनं नाभिगच्छते। स्थितं प्रत्यक्षपक्षे तं कथमन्यो निवर्तयेत् *VākyaPa*. 1. 39; यः संयोगविभागाभ्यां करणरूपजन्यते। सः स्फोटः ... ध्वनयोऽन्यैरुदाहृताः *VākyaPa*. 1. 103; (प्रतिभा) इदं तदिति सान्येषामनाख्येया कथंचन *VākyaPa*. 2. 146; 2. 395; आगमैरधिकाः केचिद्विज्ञानैरपरैरधिकाः। प्रयोगसौष्ठवादन्ते *MāṇḍūŚi*. 15. 4; चतसृणां विवृत्तीनामन्तरं मात्रिकं भवेत्। अर्धमात्रिकमन्येषामन्येषामनुमात्रिकम् *NāraŚi*. ii. 4. 3; नो ह्यन्त्यन्येन पुरुषेणोपलब्धेऽपि विषयेऽन्यस्य उपलब्धिरिच्छा भवति *Bṛhajjā*. 215. 6; अन्ये दोषेभ्य एवातिदुष्टेभ्यः ... वदन्यामस्य संभवम् *AṣṭāHf*. i. 13. 26; श्रीशीलदित्यः ... सर्वानेवायुक्तकं ... 'कुमारामात्यादीन्' अन्यांश्च यथा संबन्धमानकान् समाज्ञापयति *El*. xxi. 118. 18; 'सोपदन्तः कुशली ... 'स्यानान्तरिकान् अन्यांश्च द्वाटभटवत्प्रजानीयान् ... ययार्हम् पूजयति *El*. xxiii. 202. 5; महाराजमहासामन्तश्रीमाधवराजः ... वर्तमानभविष्यत्कु (Read 'भविष्यत्कु) मारा मात्योपरिकतदायुक्तकानन्याश्च (Read न्यांश्च) ययार्ह (Read ययार्ह) पूजयति *El*. vi. 145. 19; यत्प्राप्य दानपतिमर्थिजनोन्मयेति तत्केल्लिदानमपि ययार्हं न जातु *El*. ii. 164. 24; अत्रान्यपि भुजाजितं फलवतीमुन्मैः सुजतः श्रियः। [प्रा]सादतदनुक्रमेण बहवश्चाकारयन् भूपुत्रः *El*. ii. 36. 54; अस्मत्कुलकक्रममुदारमुदाहरद्विरन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम् *El*. i. 73. 16; ii. 361. 21; xx. 107. 24; अन्ये पुनरुल्लुखिगन्ध-रूपाधारणं लवणमिच्छन्ति *AṣṭāSaṁh*. i. 93. 11 (1. 17); शेते मया यथा सार्धं

सान्येनापि तथा यदि। हा हतोऽस्मि। *ViṭVr*. 17; सुप्तान्येन सहान्येन शो मां संभावयिष्यति *ViṭVr*. 19; अन्यो वहिर्भासमानो नान्तरहति धारणम् *VibhāVi*. 5; वेदान्तेषु विप्रतिपद्यन्ते विपश्चितः ... अन्ये तु कर्मविधिविरोधात् ... श्रुतार्थपरिग्रहे उपचरितार्था न मन्यन्ते *BrahmSi*. 1. 7; अनर्थ एष वो वक्तव्यमन्यस्य दीयत इति *MahāvīC*. 1. 587; यदि परिभवतत्रान्यस्यादुपैति धिगस्तु नः *MahāvīC*. 3. 17; अधिकः समश्च तपसा ज्ञानेन चान्योऽस्ति मे *MahāvīC*. 3. 37; अन्योन्यमाहात्यविदोरन्यैरविदिततामनोः। विराजते विरोधोऽपि *MahāvīC*. 4. 34; आः। शक्यं नाम मयि तिष्ठति त्वयान्येन वा युक्तमुल्लङ्घयितुम् *MahāvīC*. 4. 54 (9); रक्षोभियोगस्त्वन्तेषां दृश्यते दैन्यमप्यलम् *MahāvīC*. 6. 40; स्वापहेतु-रनुपाधितोऽन्यया रामबाहुपधानमेप ते *UttāRāC*. 1. 37; वध्या सार्धं पयसि विहन्तु सोऽयमन्येन दर्पात् ... अभियुक्तः *UttāRāC*. 3. 15; सर्वोत्पत्तिमतामीशमन्ये हेतुं प्रचक्षते। नाचेतनं स्वकार्याणि किल प्रारभते स्वयम् *TattvSaṁh*. 46; अन्ये त्वीशचर्याणां पुरुषं लोककारणम्। कल्पयन्ति दुराख्यातसिद्धान्तानुगुह्युः *TattvSaṁh*. 153; (ग्रामः) एवं विदित्वास्मदंशैरन्यैश्च स्वदत्तिनिर्विशेषं परिपालनीयः *El*. vi. 211. 37; ix. 5. 19; अन्यांश्चाकीर्तितान् स्वपादपरोपजीविनः ... समाज्ञापयति *El*. xvii. 321. 32; अन्यैर्न जातु विजितुं(तं) गुरुशक्तिसारम् *El*. xxiii. 218. 10; रागादन्यान्युदस्य प्रकटितविनया यं नृपं सेवमाना राजश्रीरेव चक्रे स(कल) कविजोदी (Read 'गीत') यत्तथ्यस्वभावम् *El*. xxi. 143. 35; vi. 290. 29; ब्रह्मदायसिद्धा (Read ब्रह्म) भुञ्जते भोजयतः ... प्रतिदिशते वान्यस्य न केनचिदल्पापि परिपन्थना कार्या *El*. ix. 37. 57; केचिदिकल्पवसना आहुरात्मानमात्मनः। दैवमन्ये परं कर्म स्वभावमपरं प्रभुम् *BhāgP*. i. 17. 19; अने(न्ये)वायुफलान्यु(व)भक्षनिरताः(ः) ... इत्थं योगजुषः ... ध्यायन्ति *El*. xxi. 40. 25; xix. 268. 24; अन्ये तु यत्र यदध्यासः तस्यैव विपरीतधर्मत्वकल्पनामाचक्षते *BrahmSūBh*. (Śāñ.) 2. 9 (on i. 1. 1); देहमात्रं चैतन्यविशिष्टमात्मेति प्राकृता जनाः ... इन्द्रियाण्येव चेतनान्यात्मेत्यपरे। मन इत्यन्ये *BrahmSūBh*. (Śāñ.) 9. 3 (on i. 1. 1); न हि स्थाणावेकस्मिन् स्थाणुर्वा पुरुषोऽन्यो वा इति तत्त्वज्ञानं भवति। तत्र पुरुषोऽन्यो वा इति मिथ्याज्ञानम् *BrahmSūBh*. (Śāñ.) 12. 5 (on i. 1. 2); यो ह्यन्यानानन्दयति स प्रचुरानन्द इति प्रसिद्धं भवति यथा लोके योऽन्येषां धनिकत्वमापादयति स प्रचुरधन इति गम्यते तद्वत् *BrahmSūBh*. (Śāñ.) 54. 13 (on i. 1. 14); 87. 3 (on i. 1. 30); 120. 8 (on i. 2. 18); 129. 13 (on i. 2. 23); 232. 4 (on i. 4. 3); 243. 17 (on i. 4. 10); कैश्चित् देवाः पितरः ... पञ्चजना व्याख्याताः। अन्यैश्च चत्वारोः वर्णा निपादपञ्चमाः परिगृहीताः *BrahmSūBh*. (Śāñ.) 248. 11 (on i. 4. 12); कैश्चिदभिपुर्क्यैर्लेनोत्प्रेक्षितास्तर्का अभियुक्ततरैरन्यैराभास्यमाना दृश्यन्ते *BrahmSūBh*. (Śāñ.) 302. 12 (on ii. 1. 11); अथ कस्यचित्सिद्धमाहात्म्यस्य कपिलस्य अन्यस्य वा संमतस्तर्कः प्रतिष्ठितः *BrahmSūBh*. (Śāñ.) 302. 15 (on ii. 1. 11); अन्यः परः राजा येषां ते अन्यराजानः *ChāndoUBh*. 464. 13 (on vii. 25. 2); अत्रे प्रतिष्ठितो गीत इत्यु ह एके अन्ये आहुः *BṛĀraUBh*. 72. 10 (on i. 3. 27); हेतुमन्तःप्रविश्यान्ते प्राप्नोषादानलक्षणां। चित्रयन्ति हि कार्याणि भीमोदकरसा इव *IsvaSi*. (U.) 2. 16; धर्मादायोः निगु(सु)ष्टः। अस्य भुञ्जते भोजापयतः कृपतः कर्पापयन्तं वा अस्मदंशैरन्यैर्वा भोक्तृभिः प्रतिपेधो न करणीयः *El*. ix. 5. 19; भुक्तं कैश्चिद् जगदुपरि भाक्तमाहुस्तमन्ये *Dhivanyā*. 1. 1; तथा चान्येन कृत एवात्र श्लोकः *El*. vi. 211. 37; वैरं निजं परिहरन्ति विरोधिनीये (प्राणिनः) *El*. xxi. 150. 21; नछिन्दावात्र चान्यैः छिन्नश्छिन्नलोतिको विल्ववारिः *Kapphiṇā*. 12. 46; उत्तानोऽयं षड् देया इति अन्यं तदर्थमात्रमेतत् च तद्द्वारकमेव दान्यम् *NyāyMān*. *NyāyMān*. ii. 71. 1; दयातयैर्जुगन्तस्य ज्ञपन्तस्य न क्षीयते तदपरित्यागोच्छामत्सरः परे केपामाचार्याणां मतेन ज्ञप भवति। दन्तः। दात्यः। अन्येषाम् धातः। अन्येषामाचार्याणाम् *ŚākajāVyā*. i. 2. 78; इष्टादिभ्योऽन्येषाम् इष्टादिभ्यस्तदस्य प्रहरणमिति ... नुष्ठानुत्सवभवः *ManuBh*. i. 76. 17 (on 2. 16); योऽभ्यासार्थमधीयात्सामान्यं द्योदिश्यैवं *ManuBh*. i. 135. 16 (on 2. 116); i. 146. 24 (on 2. 137); i. 209. 15 (on 3. 5); i. 355. 7 (on 4. 66) अन्ये तु धातुं पितृणां पचनमाहुः *ManuBh*. i. 436. 13 (on 5. 32); पिशाया विधिमन्येष्व मांसमग्रन्ति। ततोऽन्योऽपि तथा भक्षयन्निशाचसहशो भवतीति निश्चते *ManuBh*. i. 442. 11 (on 5. 50); अन्ये पठन्ति असवर्णुतानामिति यद्यपि तत्रिर्वापकानां च *ManuBh*. i. 446. 24 (on 5. 58); अन्येषां स्नानमात्रं अन्ये व्याचक्षते। यदप्रागल्भ्यादिभिः खलितपदमुदाहरन्ति *ManuBh*. ii. 110. 2 (on 8. 78); तद्वान्येन संस्कृतायामन्य औरसः स्यात् *ManuBh*. ii. 293. 25

वरा भक्ति परमवनिर्मुक्तः स्वास्थ्यमन्ये च भेजुः EI. i. 198. 9: i. 217. 24: अन्यो वा शमिता सर्वकर्माणामविशेषात् SankarāBh. 12. 9 (on i. 1. 40); एकांते तु क्रिया कार्या हृष्ट्यार्विफल भवेत् Rasā. 4. 24; स तु प्रायशो कदाचन्यया पलोमिती माधुकरि कर्तुं गाते भविष्यति पुनश्चावयोः सङ्गे भवतु GopāKāCan. 134. 4; अङ्गुल्यान्येऽन्यायाप्याहङ्गुलं चावलेखकम् SaṅgīRā. iii. 240. 9 (6. 71); सद्भाव भज पुण्डरीकनयने मान्यानिमान्यान्य SaduktiKā. 49. 2; Subhāṣi. 84; दानाणि ... प्रदत्तानां। अलम्पि नास्य यस्माद्ग्राणयतुनेकं गुणग्रामं। अन्येयान् EI. i. 30. 51: सूर्यं प्रोक्तत्वाद्य ह्रस्वस्य। एवमन्येयामपि BrahmSūBh. (Ma.) 6A 2 (on i. 1. 12); PramāLa. 1B. 4; कथान्येयामपि सतं वादः ... जल्प इतिवर्तते KathāLa. 1B. 3; नित्या दुःखा रमान्ये तु स्पृष्टदुःखात्ममलशः TattvSaṅkhyā. 38. 5; अन्यश्च परमात्मा ईशशब्दोक्तत्वात् ŚrūtaPra. ii. 6. 27 (on i. 3. 6); अस्त्विक प्रवर्तते न वा क्षविष्येयं योगे। ननु विधिना स्वयमप्रवर्ततेः किमर्थमन्यं प्रवर्तयंतु CaturCin. III. i. 111. 2; पालनीयमिदमखिलं। भाविभिरेतदंशैरन्यैरपि रश्चमात्यपुण्याय EI. xxii. 291. 30; xxii. 291. 31; अन्येऽधीयते अगरीरं वाव ... रूपेणाभिनयिष्यते इत्यादि VedāntPāSau. 320. 16 (on iii. 3. 27); विषेति भायत्यन्याकार्णविति व्यपक्षमम् BhāvPra. (Śā.) 49. 21; यव क्षापि निपात्य यादवकुलतंसस्य केसद्विपः स्मारे स्मारमद्य हरामि तदलं मन्ये किमन्येन मे KṛṣṇaKā. 2. 107; पुङ्गुः ... बुद्धिसागरनामानम् ... दूरीकृत्य तत्पदे अन्यं नियोजयामास BhojPra. i. 17; एतत्सिद्धासते प्राहुरन्ये वज्रासते विदुः HaṇPra. i. 37; नरस्य लोकतुङ्गित्वे करधं किमीषितं नास्ति दुरापमन्यः EI. xxv. 16. 35; xxv. 14. 24; शीर्षमिद्वयमपदेवशुतः (Read सुतः) ... विषयपत्तिग्रामपति (Read पत्तिनः)। अन्यश्च (Read अन्यांश्च) ... मानयति EI. iv. 200. 10; एवमन्येऽपि ChandoMa. i. 23 (1); दत्तिलश्च मत्तगश्च ये चान्ये तत्तनुद्वाः। ग्रन्थान् नानाविधैः RasāSu. 8. 8 (1. 51); अथ परकीया - अन्यापि द्विधा कथ्या नाविधा चेति भेदतः RasāSu. 27. 21 (1. 106); क्रवेदाद्य यनुवेदात् सामवेदादथर्वणः। भारत्याद्याः क्रमाज्ज्ञाता इत्यन्ये तु प्रकथते RasāSu. 71. 11 (1. 260); सजातीयविजातीयैर्मावेयं त्वतिरस्कृताः। क्षीराश्विवन्नन्यन्यान् स्वात्मत्वं स्थायिनी हि ते RasāSu. 145. 12 (2. 104); योऽन्येयो धनं विद्याश्च प्रयच्छति सः प्रचुरधनः प्रचुरविद्यः VedāntKau. 31. 7 (on i. 1. 15); द्रुतेऽन्यस्या-सतोऽप्यार्यो गुणान् दोषान्तु दुर्जनः ŚāṅgaPa. 242; एकं निष्पत्तायस्तान्येनोपरि तिष्ठत। दातुयाचकयोर्मदः कराम्यामेव सूचितः ŚāṅgaPa. 271; अपूर्वः कोऽपि कौपाणिः सज्जनस्य खलस्य च। एकस्य ज्ञान्यति स्नेहात् वर्धतेऽन्यस्य वारितः ŚāṅgaPa. 359; जल्पन्ति सार्धमन्येन पश्यन्त्येवं सविप्रमम्। ह्रतं चिन्त्यन्यन्यं न स्त्रीणामेकतो रतिः ŚāṅgaPa. 1497; अविद्यापलपिहितनयनैरन्यैरन्यया व्याख्यातानि द्रष्टुमन्त्राणि TattvPrakā. 1B. 10 (on i. 1. 0); 14B. 4 (on i. 1. 10); यच्चान्यैरन्यत्ताभावस्वल्पमुक्तम् TattvSaṅkhyā. 34. 1; स्वकृतक्षणभङ्गोऽपि जेतुमन्यं समीहते LajMe. 2. 26; अन्यापेनान्येन प्रापितं न गृह्णीयात्। अथवा अन्येन प्रापितं निवेदितं कार्यं न प्रसेतं नोपेक्षेत ... अन्येन विवदमानेन तत्संबंधिना वा Subodhi. 3. 26 (on 2. 5); केनचित्। नीयमानां जनकानां तं निग्नान्यो जहार ताम् AdhyāRā. iii. 8. 23; अन्ये तु पूर्वं धातुरपसर्गेण युज्यते पश्चात्साधनेनत्याहुः PariVr. (Śi.) 192. 4; 5; 63. 5; अवध्याः ब्राह्मणा गायः ... ये चान्ये नरणे गताः MādhavāA. 70; दमयन्ती ... निजगद नैषधम्। अपि जीवितनाथ ... अणां प्रकृतं कथमन्यामिव मां भ्रामासे Nālābhyu. 7. 30; न च पुरुषाणामन्येकत्वादेकं प्रति प्रकृतिगतयोग्यताया अपायः अन्यं प्रति त्वनपाय इति न मुक्तस्य संसारपत्तिरिति वाच्यम् SarvaDaKau. 137. 24; गुर्वादिकर्मणि हन्यान् किनुनान्यम् DaṇḍaVi. 10. 18; अलंकृतमन्यस्य दातुं प्रसाधिताम् DaṇḍaVi. 185. 9; किमन्यः ... पक्षात्रं सविर्पं भुक्त्वा स्वमन्यांश्च व्यमुन्यतुः RājTa. (Śr.) i (7). 25; अन्य इच्छन्ति यत्सान्यं प्रजावान् प्रजया तथा NītiMāñ. 16; अन्ये पक्षिभिः पिण्डान्त्राद्यवन्ति ManvaMu. 137. 23 (on 3. 261); अन्यः पुनस्ततोऽल्पपरिहृतः विमिर्यजन-ध्यापनपरिहृतः ... प्रवर्तते ManvaMu. 145. 22 (on 4. 9); 439. 14 (on 10. 70); आत्मनोऽन्येषां वा गेहे गेहे ManvaMu. 474. 10 (on 11. 114); परमात्मानम् ... अन्ये पुनः ... प्रजापतिरुपतपोपासते ManvaMu. 525. 21 (on 12. 123); व्याख्यातुमेव केचित्कुशलाः शास्त्रं प्रयोक्तुं अलमन्ये Subhāṣi. 155; अतिसंबन्धकर्तृणां वित्तमन्यस्य कारणम्। अन्यः संवीर्यते यत्तादन्त्यं मयु पीवते Subhāṣi. 474; प्रत्युपकुर्वन्त्यपि न भवति पूर्वोपकारिणा तुल्यः। एकोऽनुकरोति कृतं निष्कारणमेव कुर्वतेऽन्यः Subhāṣi. 516; प्रस्थाने स्वतन्त्रः स्ववर्त्मनि विधेरन्यैर्गृहीतः करः Subhāṣi. 1017; हतं हृदयमेकेषामन्येषां चक्षुषः क्लमः Subhāṣi. 1254; 1365; तामुपसत्तामपहाय साधुचरितास्त्वन्नाम मध्ये स्थितः Subhāṣi. 1404; 1432; नो जानासि ... किं त्वन्यापरिपृच्छ मन्ययशरः पीडामलङ्घामिनाम् Subhāṣi. 1632; ममापुत्रस्य को भावी भोक्ता ... मङ्गायस्या भवेत् ... कुशाग्रन्यासा वा पदेनान् CampāŚreKa. 20; वीर्यदंष्टं तुरुष्कं गजपतिनुपतिं चापि जित्वा तद(1)न्यान् EI. xiii. 127. 19; i. 364. 20; ix. 332. 21; xiv. 171. 26; पतञ्जल्यस्यामुखान् गुलनन्यांश्च पश्वितः नतोऽसि YogSā. 1. 5 (1); पुत्रा कल्पपादपाकाराः। (धर्मा)नुष्ठानपराः शीवतः

श्रीकृतोऽन्येषाम् EI. ii. 44. 15; वीरश्रीनारसिंहस विजयनगरे रत्नसिंहासनस्थः कीर्त्या
नित्या निरस्यन् नृगणलहृषणपथव्याम् अथान्याम् EI. iii. 152. 29; i. 364. 27;
iv. 13. 34; ix. 333. 3; xi. 334. 124; xii. 352. 57; xiii. 127. 28; xiv. 218. 27;
xvi. 251. 100; iii. 152. 21; यदि भगवांस्तादृशो न स्यादन्यस्या तादृशत्वं नोपपद्येत
ApuBh. 87. 9 (on i. 3. 24); 95. 7 (on i. 3. 38); न हान्यस्य सर्वं प्रियं भवति
ApuBh. 115. 19 (on i. 4. 22); तस्य लीलत्वेऽप्यन्यस्य तत्कीर्तने मोक्षः ApuBh.
128. 20 (on ii. 1. 33); मञ्जीरमन्या महिलाकरस्थमङ्गयोरदत्तैव रयादयासीत् Acyutarā.
12. 6; चत्वारि भूतान्येव त्वंपदार्थ इति चार्वाकाः। चक्षुरादीनि प्रत्येकमित्येव।
मिलितानीत्येव SiddhāBh. 11. 4; एको वक्ति प्रथमनिहत्तं केशं कंसमन्यः Kuval.
20 (18); नायिकया ... स्वनायकवृत्तान्ते निगद्यमाने ... शङ्कितवतीमन्यां प्रति
'नहि नूपुरः' इति निह्वः Kuval. 30 (4); कामिन्याः सुखता भर्त्रा ... तदलाभात्तान्येन
मोहन्यमनुभूयते BhaktiRa. 1. 17; अन्यं शरीरानुप्रवेशेऽपि तत्कृतकलेशभाक्त्वाभावेन
स्वविलक्षणम् ŚivārkaMaDī. i. 351. 26 (on i. 2. 11); दिवसे जनसंवाधे स्वकृतं
चिह्नं प्रियः समुद्दिश्य। दर्शयति तच्च दृष्ट्वाऽदृष्ट्वाभ्यां सोपहासा स्यात् KandaCū.
ii. 5. 34; एष विधिस्त्विति सूक्ष्मो धीरास्वपि चाग्रगण्योपासु। अन्यासु स स्फुटः
स्यात् KandaCū. v. 3. 30; कर्मफलमहेतुं चतुराः संवर्णयन्त्ये। हरेति शास्त्रसंज्ञा
लनस्य तथार्थाराशेशः Sārā. 2. 3; अन्याया तु तस्याप्येतादृशं रूपं न संभवति
इति ... व्यञ्जितम् RasGaṇ. 371. 9; शब्दाख्यमपरं ब्रह्म ... वृथान्वेदिनिपुज्यते
KaliVid. 37; सेनयोस्तद्वन्त्यः क्षुब्धन्मन्त्राद्रिमुह्यज्जलधिसमभवद्वाव एवोऽज्जम्भे
ParamāKā. 16. 114 B; स्वरदीर्घावपि ह्यन्ये वर्णयोऽन्यस्य मन्यते VaiyāBhā.
255. 10; शुद्धवंशीयः कश्चनैकत्र जारकर्म कृत्वा परलोकप्राप्यः समुनरन्यां घृष्यति
AlaṅkāMañ. 80. 6; अन्ये तु ... एकत्रैव शब्देऽनेकार्थनिष्पितानि भिन्नानि
तादात्म्यानीत्याहुः VaiyāSiMañ. 56. 24; वायुपुराणादभिव्यक्तं शैवमुपुराणमित्यर्थ
इत्यन्ये BālamBha. i. 7. 6 (on i. 3); अन्यः। उक्तपूर्वादिभिन्नः BālamBha. ii.
22. 6 (on 2. 17); स्पृशेन ते परमसुन्दरि दुर्निखलं निर्वाणमुन्मिषति मे दुस्वामन्यः
ŚrīgāSar. 86; (with Abl.) one other than अन्यमुन्मिषतिः के चिद् RV.
i. 129. 10; अन्यं ते अस्मन् नि वपन्तु सेनाः RV. ii. 33. 11; viii. 75. 13;
viii. 78. 4; viii. 80. 1; AV. xviii. 1. 40; द्वं यदीं विभूतो मातुरन्ये इहेहं जाते
युष्मां सर्वं च RV. v. 47. 5; viii. 2. 6; viii. 8. 8; उतान्यो अस्मर्धजते वि चावः
पूर्वः पूर्वो यजमानो वनीयान् RV. v. 77. 2; x. 121. 10; अन्येन मदाहोना याहि
तुयम् RV. x. 10. 8; x. 10. 12; अन्यमिच्छस्य सुभगे पतिं मत् RV. x. 10. 10;
AV. xviii. 1. 11; MaiS. iii. 3. 6 (iii. 39. 3); iv. 8. 10 (iv. 119. 17); अन्वास्ते
अस्मत्पन्तु हेतव्यः VājaS. 17. 7; प्रजाः ... सृष्टाः पराभवन्। तदिदं सरीसृपमभवद्
यदन्यत् सर्पयः JaimiBr. 1. 187; सर्वाधानुवाक्यावत्योऽप्रेषा अन्या अन्यायात्प्राप्यः
ĀśvaS. i. 1. 5. 30; भक्षयेयुः ... एवमितरेषामेकैकं यावता दश पूर्वैरन्
यजमानश्चमसादन्यान् (यजमानचमसादन्यान्) LāṭyāS. ix. 2. 4; अन्यारादितरैः
... उत्तरपदाजाहिषुके इत्यस्यायशः अन्यो देवदत्तात् MahāBh. i. 454. 9 (on
ii. 3. 22); JaineVyā. i. 4. 38 (70. 20); CāndraVr. ii. 1. 81; KātanVr. on ii.
4. 21; मातृपितृभ्यां स्वसा मातृप्यसा पितृप्यसा। अन्या मातृप्यसा MahāBh.
ii. 252. 21 (on iv. 1. 96); iii. 7. 23 (on vi. 1. 2); येऽन्ये ज्येष्ठकनिष्ठाभ्यां
तेषां स्थान्मध्यमं धनम् ManuSm. 9. 113; यथा सतोऽसतो नान्याः शक्या दर्शयितुं
पृथक्। तथा व्यापकता नान्या सर्वस्मात् व्याप्य तत्समृता ParaS. 2. 23;
(नेतरोऽनुपपत्तेः) इतर ईश्वरादन्यः संसारी जीव इत्यर्थः BrahmSūBh. (Śāh.)
55. 13 (on i. f. 16); 105. 13 (on i. 2. 9); 256. 19 (on i. 4. 16); तैरप्युत्प्रेक्षिताः
सन्तस्ततोऽन्यराभास्यन्त इति न प्रतिष्ठितत्वं तर्कानाम् BrahmSūBh. (Śāh.) 302.
13 (on ii. 1. 11); भगवान् ... ततोऽन्यांश्च सनकसनन्दनादीनुत्पाद्य निवृत्तिलक्षणं
धर्मम् ... ग्राहयामास GītāBh. (Śāh.) 1. 6 (on 1. 0); किमाशितोऽन्यैः शरणं त्वदन्यः
MahāViS. (H.) 2. 6; पार्थिवः ... कार्यदर्शनमारभेत। पार्थिवः पृथिवीपतिः
क्षत्रियादन्योऽपि DaṇḍaVi. 1 (13. 19); कृपाणतोऽन्यान्। निर्भिन्दत्रिजमुनेनपुणेन
सोऽयं पृथ्वीशः Acyutarā. 11. 42; गन्यादस्या भेषा अन्याभ्यो वा तथा गन्याः
KandaCū. vi. 4. 33 [Vaija. 284. 5 and ŚabdaRaSaK. 4515 give 'anya as the
meaning of na] (with Inst.) one other than अन्येन भर्त्रा या उत्पादिता
प्रजा सा नैव तस्याः प्रजाः ManuBh. i. 494. 8 (on 5. 160) 1 B ii (with
interrogative or indefinite pronoun or negative particle) any other,
some other मारिकुरेना प्रया गाधेनेवे यन्ति देवयः। अन्यो नेसुरिरोहते
भूरिदार्वः तरो जनः RV. viii. 5. 39; नास्ति लोके पुमानन्यः क्षत्रियेषु इति चैव
यत्। मन्यसे स च ते राजन् सुमहान् बुद्धिर्विष्णवः MahāBhā. ii. 20.
13. iii. 250. 2; योऽसौ रणे नरं नान्यं पृथिव्यामभिमन्यते। तस्याद्य सुतपुत्रस्य
भूमिः पात्यति शोणितम् MahāBhā. viii. 52. 14; न तेन जन्मप्रभृति दृष्टपूर्वं
तपस्विना। स्त्री वा पुमान् वा यद्यान्यत् सत्त्वं नगरराष्ट्रजम् Rāmā. i. 9. 9;
सा भामिनी। ... नान्यं नरमुपस्थातुं सुराणामपि चैधरम्। ... अन्येयमिति
निश्चित्य पानभूमी चचार सः Rāmā. v. 9. 3; ब्राह्मणेन ... अध्येतव्यं प्रयत्नतः।

श्रियेष्वथ प्रवक्तव्यं सम्यङ्नान्येन केनचित् ManuSm. 1. 103 (ManvaMu.
क्षत्रियादिना); 2. 16 (ManvaMu. शूद्रादेः); कष्टोऽन्यः क इह भवेत् कृतघ्नमपः
Avimā. 4. 3; के मम धन्विनोऽन्ये KumāSaṁ. 3. 10 नान्योऽयमिति य
स्यादयस्मिन्प्रीतिकारणे तन्त्रज्ञैः कथ्यते सापि प्रीतिः संप्रत्ययान्तिका KāmSū.
93. 17 (2. 1); न च तेन (शिलीमुखाः) ... न नीता निष्कलेषु नान्येष्वन्येषु
स्यापि स्पृष्टा AvantiKa. 110. 7; न चाध्यात्माधिकारोऽन्यौ कीचिद्वावृत्तं पितृतां
संभवतः BrahmSūBh. (Śāh.) 107. 19 (on i. 2. 11); देवादिषु ह्युपासकेष्व-
भ्युपगम्यमानेष्वदित्यः कमन्यामादित्यमुपासीत BrahmSūBh. (Śāh.) 202. 11 (on i.
3. 31). 202. 18 (on i. 3. 31); (with Abl.) any other than न हि मामाह्वे
क्रुद्धमन्यः साक्षाच्छचीपतेः पुमान्योधयितुं शक्तः MajāBhā. i. 181. 18; (with rite)
any other than अभियोक्ता बलियस्त्वादलब्ध्या न निवर्तते। उपहारादहेतुं तस्यात्
संधिरन्यो न विद्यते Hitopa. 4. 130; (used as noun) anybody else, somebody
else न किंरन्यस्यावांन् RV. i. 52. 13; सुत्यमितत्र त्वावां अन्यो अस्तीन्द्र देवो
न मर्त्यो ज्यायांन् RV. vi. 30. 4; vii. 32. 23; नान्येन स्तोमो वसिष्ठो अन्वेते
वः RV. vii. 33. 8; नृहृत्पुत्रं बलाकरं मर्दितारं शतक्रतो RV. viii. 80. 1; viii. 96.
19; ब्रह्माणस्ते युशसः सन्तु मान्ये AV. ii. 6. 2; कामप्रेवात्मनां पशुनामार्दुत्वं न
हान्यः कामं पशुनां प्रयच्छति TaiS. II. vi. 8. 1; वीरं वाचं तद्देवानामवदयतेऽन्यस्यै
वै कमाधेयमन्यैस्ते पुनराधेयम् MaiS. i. 7. 5 (i. 113. 15); सर्व एव (पुत्राः)
समावहन्वन्ति। नान्योऽन्यमितक्रामति KāthS. 6. 4 (i. 52. 21); इन्नेणे वाऽउक्तोऽन्यत्वं
चेदन्त्येऽनुब्रूयाः ŚatBr. XIV. i. 1. 22; XIV. i. 1. 32; नेशे मे कश्च महिमानन्यः
BāskāU. 12; न यज्ञाङ्गनात्मानमभिपरिहरेदन्तं वा BhārSS. i. 1. 15; ननान्यो
(ननान्यो) अतः पश्येत् LāṭyāS. iii. 3. 23; DrāhySS. vii. 3. 22; तमन्तरेणावहीनं
च यजमानसंचरो नान्येषाम् LāṭyāS. iv. 10. 28; DrāhySS. xii. 2. 27; नान्यं
लोके पतिं वृणे MahāBhā. i. 76. 29; युध्यते गरुडध्वजः। न ह्यस्य प्रियकृतक्षिदन्त्यः
पाण्डवं विद्यते MahāBhā. vii. 764* (5); सुहृन्मित्रविनाशश्च दैवयोगादुपागतः।
कोऽन्योऽस्ति दुःखिततरो मया लोके पुमानिह MahāBhā. xi. 1. 19; xii. 30.
32; xii. 306. 70; कश्चित्तु संशयो मेऽस्ति तन्मे ब्रूहि पितामह। अस्यामापि
कष्टायामन्यं पृथमं के वयम् MahāBhā. xiii. 47. 2; xiii. 54. 28; कथ्यशुः
... वनवरः सदा। नान्यं जानाति विप्रेन्द्रो नित्यं पित्रनुवर्तनात् Rāmā.
i. 8. 8; i. 58. 23; त्रिषु लोकेषु कोऽन्योऽस्ति यो न जानाति मे बलम् Rāmā.
vii. 18. 10; देवदत्त एव कर्ता नान्यः। गौरेव कर्म नान्यत् MahāBh. i. 218.
9; (on i. 2. 45) कः स्त्रीनिमित्तं न चलेदिहान्यः Saund. 7. 27; तस्य
शास्त्रेऽधिकारोऽस्मिन्नेषो नान्यस्य कस्यचित् ManuSm. 2. 16; दुःखं केहेतुं कश्चिदन्यः
ŚatTrayī. 81; महामान्नसंबद्धा राजसंबद्धा वा तत्रैकदेशचारिणी काचिदन्या वा
कार्यसंपादिनी विधवा पञ्चमीति चारायणः KāmSū. 67. 18 (1. 5); 220. 1 (3. 4);
301. 19 (5. 6); 354. 20 (6. 6); 366. 15 (7. 1); 369. 19 (7. 2); सीतां हित्वा
Śāk. 6. 10 (4); संसारार्णवमनस्य ममोपायो हि कथ्यताम्। यं ज्ञात्वा न पुनर्जन्म
वचनाद् नान्येन श्रुपितं गृह्णति ŚābaBh. 341. 6 (on i. 4. 9); अभियुक्तं च नान्येन
नोक्तं विप्रकृतिं नयेत् YājñāSm. 2. 9; यदाहं कौमारं भर्तारं मुक्त्वा मा(न्यं)
परपुरुषं (मनसापि) वेष्टि तदनेन सत्येनाव्यङ्गं मुखमस्तु PañcT. i. 55 (71)
(55. 5); त्वयैवापहृतमेतद्धनं (नान्येन) PañcT. i. 158 (36) (158. 4); 2. 2 (15) (188.
2); 5. 2 (50) (403. 1); (समर्थं धायम्) आपद (वि) मोक्षणायेति (नान्योऽस्माकमापदो
किमन्यं के को नान्यो हृदये स्थितः ज्ञातमेव मया त्वेव यथाहं न प्रियस्तव
श्रुतपूर्वः UtaRaC. 4. 22 (25); हन्त ते कथयिष्यामि ... यदन्येन श्रुतं पूर्वम्
ParaS. 30. 4; 30. 41; किन्त्येन केनचिद्वा संबद्धम् BrahmSūBh. (Śāh.) 12.
14 (on i. 1. 2); योऽयमदृश्यत्वादिगुणको भूतयोनिः स परमेश्वर एव स्यान्नान्य
रागादन्यान्युदस्य प्रकटितविनया यं नृपं सेवमाना राजश्रीरेव चक्रे स'कल'कवि-
मदिदेवं नावन्तान्यमपरेष्वपि यो मनस्वी EI. xxii. 84. 48; कस्यान्यस्य प्रभयः
EI. xviii. 96. 17; पुक्तं कैश्चिद् विक्रमेण आपरेभ्यो दत्तं चान्यैः EI. vi. 30.
13; xii. 100. 14; एतैर्गुणैरुक्तैः पुनरन्यः को मया प्राप्तव्यः Hitopa. 1. 70 (1);
नातः पटुतरोऽन्योऽस्ति राज्यपेदकरो मतः Hitopa. 2. 123; 3. 81; वृद्धापत्ये
164. 4 (on iii. 1. 79); नप्राविजेतुं रणशिरसि परान्नायकेभ्यः प्र(ी)दातुं निर्वोद्धुं
स्वस्वित्यं धरणिपरिवृको नेहशोच्यः EI. xviii. 247. 36; भूपः ... तिष्ठन्नपि न
संपृष्टो न च हृष्टो भयेन यः ... नान्यैर्मायापुरैर्। EI. xxii. 123. 10;

ली. 77. 35; xii. 205.1; xii. 224. 26; अन्यो धर्मः समस्यस्य विषमस्यस्य चापरः
MahāBhā. xii. 252. 4; xii. 294. 38; xii. 303. 13; तौ सखायौ पुरा ह्यस्तां
मानुषत्वे परंतप। अन्यो योनिं समापन्नौ सार्गालौ वानरौ तथा MahāBhā.
xiii. 9. 8; प्रत्याख्यातोऽस्मि अन्यो गतिं गमिष्यामि स्वस्ति वाऽस्तु तोषचनाः Rāmā.
i. 57. 7; अन्य मध्यस्थचिन्ता तु विषमद्वन्द्विकोदया Rāmā. ii. 35* (4); v. 46. 47;
गन्धर्वः प्रकृतिस्वरूपे कृद्ग्रहणानर्थक्यमन्यस्योत्तरपदस्याभावात् Vār. i. on P. vi.
2. 139; एकोऽयमातोदकं नद ... अन्यदिदं शीतमन्यदिदमुष्णमिति MahāBh.
i. 42. 1 (on i. 1. 3); i. 106. 10 (on i. 1. 44); दधकम् ... इति। नायं पशुर्
अन्योऽयमकशब्दः किंदाणादिको रुचक इति यथा MahāBh. i. 139. 20 (on
i. 1. 56); तथेवर्णाकृतिः। तथेवर्णाकृतिः। ननु चान्यकृतिरकारस्याकारस्य च
MahāBh. i. 179. 15 (on i. 1. 69); अन्यो हि शब्दः विज्ञातित्यन्यः कितिंति ज्ञीतिं
च MahāBh. i. 191. 16 (on i. 2. 31); अन्योऽयमुदातानुदातोः स्थान एक आदिश्यते
MahāBh. i. 207. 20 (on i. 2. 31); i. 255. 7 (on i. 3. 1); i. 370. 6 (on ii. 1.
1); ii. 79. 10 (on iii. 1. 94); कः ... योगविभागादयं कर्तुं पश्यते न चान्यस्मिन्त्रयं
आदिश्यते MahāBh. ii. 98. 10 (on iii. 2. 4); भिदा विदारण इति वक्तव्यम्।
भित्तिरन्या छिदा द्वैधीकरण इति वक्तव्यम्। छित्तिरन्या। ... आरा शक्त्यामिति
वक्तव्यम्। आर्तिरन्या MahāBh. ii. 153. 10 (on iii. 3. 104); ii. 160. 6 (on
iii. 3. 133); इमौ चान्यौ हिस्वी सर्वेषां पुरुषाणां सर्वेषां वचनानामिष्येते MahāBh.
ii. 170. 8 (on iii. 4. 25); ii. 171. 11 (on iii. 4. 9); ii. 12. 9 (on iv. 1. 25);
ii. 281. 8 (on iv. 2. 45); ii. 343. 10 (on v. 1. 19); ii. 135. 12 (on vi. 2. 139);
अन्यो हि शब्दो रयं वहति अन्यो हि रमस्य वोढा MahāBh. ii. 333. 15
(on iv. 4. 76); iii. 360. 21 (on vii. 4. 93); iii. 377. 3 (on viii. 1. 51); iii. 392.
19 (on viii. 2. 6); iii. 431. 23 (on viii. 3. 37); तन्त्रापयत्याचार्योऽन्या
मंज्यान्त्यतरिणाम् MahāBh. ii. 343. 10 (on v. 1. 19); ii. 366. 20 (on v. 1. 119);
iii. 351. 14 (on vii. 4. 47); अन्यदमणमन्यत्परिमाणम् MahāBh. ii. 378. 20 (on
v. 2. 39); ii. 386. 5 (on v. 2. 59); iii. 82. 9 (on vi. 1. 108); iii. 86. 12 (on
vi. 1. 115); यस्य भावदान्या संख्या प्रवर्तते तत्रेति वक्तव्यम् MahāBh. ii. 382.
25 (on v. 2. 48); अन्यो महान् भूतप्रकृतौ वर्तते MahāBh. iii. 160. 4 (on vi.
3. 46); अणन्तेतद्द्रुमन्यद् भवति MahāBh. iii. 227. 23 (on vi. 4. 149); ii.
229. 22 (on iv. 1. 78); ii. 247. 22 (on iv. 1. 93); iii. 228. 4 (on vi. 4. 149);
iii. 267. 7 (on vii. 1. 73); iii. 320. 18 (on vii. 3. 4); iii. 331. 4 (on vii. 3.
56); अन्यथायैः प्रतीतेषु MīmāSū. ii. 1. 27; विक्रयी त्वन्यः कर्मणोऽचोदितत्वात्
MīmāSū. iii. 7. 31; vi. 6. 34; आत्मन्द्रियार्थसंनिकर्षाग्रिमिष्यते तदन्यत् VāiseSū.
iii. 1. 18; अन्यदन्यस्यादन्यत्त्वादन्यदित्यन्ताभावात् NyāySū. ii. 2. 31; अन्ये
कृतयुगे धर्मास्तेतावां धारयेत् विकरैः। अन्ये कलियुगे नृणाम् Manusm. i. 85;
ParāSm. i. 22; अन्येध्वः विकल्पनैः विकल्पितानाम् अवचवप्रभावनानामनेनैव
समुदायप्रभावेतत्त्वमध्यवसातुं शक्यम् CarāS. iii. 1. 10; तेनागदो भवति अन्यं वा
भावमापद्यते SuśruS. iv. 14. 8; (आर्यौ) विपुलाऽन्या Jānāśra. 5. 28; Chandonu.
4. 4; बहिर्धरक्षिरन्यदेवकारणमपदिश्य संयुज्येत KāmSū. 298. 23 (5. 6); कलात्तरे
फलस्य अन्यद्व्यपक्षं कारणमस्ति ŚābaBh. 59. 7 (on i. 1. 5); तत्र ह्यन्यद्व्यपक्षयोः
गुणः ŚābaBh. 1529. 9 (on vii. 1. 3); 1529. 12 (on vi. 1. 3); किमयं दुरात्मा
विकीर्णति। किं मयैवानर्थाय आहो स्तिव कश्चिदन्योऽस्याध्यवसायः PañcT. 2.
1 (11) (183. 2); यदियदन्यदिति मन्यसे तत् स्वात्मनोऽन्यत्त्वादित्यत्र भवति
NyāyBh. 139. 5 (on ii. 2. 31); संख्येयोऽन्यत्र यः स्यात् स ह्युक्तु निगदितः
संख्येयोऽन्यो गुणानाम् YogYā. i. 14 (3. 14); तस्य तस्योपमानेव धर्मोऽन्यो व्यतिरिच्यते
VākyaPa. i. 63; 2. 261; न वर्णव्यतिरेकेण पदमन्यत्र विद्यते VākyaPa. i. 72;
पादादौ च पदादौ च संयोगावयवेषु च। जः शब्द इति विज्ञेयो योऽन्यः
स य इति स्मृतः YājñāSi. 150; य एवादात्त इत्युक्तः स एव स्वरितात्परः।
प्रचयः प्रोच्यते तज्ज्ञेन घात्रान्यत् स्वरात्रन्तम् NāraSi. i. 8. 2; यद्योमाद्यप्रसन्धान-
मुकारादिपरं पदम्। स्वरात्तं तादृशं विधायनन्यद् व्यक्तमुष्णः NāraSi. ii. 5.
9; अन्या हि वृक्षसंविदुः अन्या च वनसंविदुः Bṛha. 170. 4; अन्योऽन्यसाधेक इव
सामान्यादुपवर्तते KāvyaJñā. (Bh.) 5. 24; अन्या विषेपकला मन्दान्यत्वात्फलथिकाः
स्युः BrāhmSphuSi. 11. 53; न त्वंनरं पूर्वधृतं न च तैलवसे स्पृशेत्।
वासोऽन्यदन्यच्छने निर्गमं देवतार्चने (धारयेत्) AṣṭāSaṁ. i. 11. 5 (1. 3); यद्विद्वानपि
तादृशेऽप्यभिज्ञेन धर्म्यत्पयो विद्युतः किं द्रुमोऽत्र तदन्यदेव न वसन्त्येकत्र
सर्वे गुणाः MahāvC. i. 33; अहत्यायाह चाप्यन्यः संस्कारः तस्य दोतरम् ...
यः कृतो ब्रह्मचारिणः ŚlokaVār. 1. 93 (32. 6); अन्यत्ताध्यमहृद्वेव यगादीननु-
त्थितः ŚlokaVār. 2. 192 (104. 5); अस्यायमन्योऽर्थः BrāhmSūBh. (Śān.) 90.
7 (on i. 1. 31); प्रत्युधारणमन्येऽन्ये वर्षाः स्युः BrāhmSūBh. (Śān.) 197. 3
(on i. 3. 28); 237. 1 (on i. 4. 6); 238. 16 (on i. 4. 16); अस्तिश्च ... नान्या
असती वा कार्यं नियच्छेत् BrāhmSūBh. (Śān.) 320. 11 (on ii. 1. 18); अन्यत्
पुण्येव विषया क्रियते फलमिति आहः वदन्ति, अन्यत्तादृशविषया कर्मणा क्रियते

फलम् IsopBh. 15. 19 (on 10); KenUBh. 35. 16 (on 1. 4); पर्यायोक्तं यदनेन
प्रकरणेभिधीयते। वाच्यवाचकवृत्तिभ्याम् KāvyaśāstraSā. 4. 6; कालः ...
अन्योऽन्यतराऽन्यतिक्रमगतिः सूक्तोऽविभागी पुनः KalyāKā. 4. 2; यत्रावयव-
मुखस्थितसमुदायविशेषणं प्रधानार्थम् पुन्यन्येतान्यः सोऽयं स्यादवयवस्थेयः Kāvyaśāstra.
(Ru.) 10. 18; 11. 19; यथा ब्रह्म अन्यत् अहं चान्य इति भ्रान्त्या भेदं मन्यानस्य
... एकतैव ... बोध्यते IṣṭaSi. 27. 13; अन्यदेव हि सत्यत्वमाप्तवादत्वेहेतुकम्।
वाक्यार्थश्चान्य एवेह ज्ञातः पूर्वतरं च सः NyāyMañ. i. 143. 1; अन्ये पदार्थानां
धर्माः प्रतिपुगं भवन्ति ManuBh. i. 42. 6 (on 1. 85); यथा वसन्तेऽन्यः पदार्थानां
स्वभावोऽन्यो ग्रीष्मेऽन्य एव वर्षासु ManuBh. i. 42. 7 (on 1. 85); तत्र समाने
कस्मिंश्चिद् भिन्नेऽन्यस्मिन् अन्यः समुदायः संजात इत्यसमानप्रवरत्वाच्च (त्र) प्रतिषेधः
ManuBh. i. 209. 15 (on 3. 5); अन्य निन्दा 'अन्यो द्वेषः ManuBh. i. 277.
26 (on 3. 151); यत्र तु संसृष्टयोरेकीभावो न, चान्यस्तत्प्रत्ययो न तत्र केवलश्रयौ
विधिप्रतिषेधौ प्रवर्तितुमर्हतः ... अन्यद्वि तत्र रूपमन्यच्च रससंस्थानादि तत्प्रत्ययहेतुः
ManuBh. i. 360. 25 (on 4. 80); श्राद्धमेव विहितं न पुनः अन्या काचिदेव
क्रिया ManuBh. i. 436. 14 (on 5. 32); ii. 169. 4 (on 8. 203); वर्णवर्धास्यं
क्रमविशेषशालिपरिचयेऽन्ये जन्त्ये संस्काराः TattvBi. 26. 1; अभावोऽन्यो विरुद्धो
वा संविदोऽपि यदीष्यते तदानीं संविद्वैतप्रतिज्ञां दूरतस्त्यज SarvSi. 89.
21; वाक्यस्य वक्रभावोऽन्यो भिद्यते यः सहस्रधा VakroJi. 40. 10; तदाकर्णयान्यदेव
तय तल्लोकावातेः कारणम् YaśasCam. ii. 235. 8; अन्या याऽस्त्यपरा नाडी
मूलाधारात्समुत्थिता ŚivS. 2. 29; पराशरसंहितायान्तु मानं तदेव किन्तु युक्तिरन्या
YuktiKa. 25. 15; 62. 3; 215. 1; Loc. 6. 17 (on 1. 1); शोकः स्थायिभावः ...
विप्रलम्भशृङ्गारोचितरितस्याभिभावत्वादन्य एव Loc. 27. 7 (on 1. 5) इष्टसिद्धिः प्रसिद्धांशे
हेत्वसिद्धिरप्येव नान्या सामान्यतः सिद्धिः NyāyKuA. i. 163. 11; गौरस्तु ...
यद्वहन्त्येहानं किमपि च विधाधनन्तुदुहितम् EI. i. 262. 31; अन्यदभिधेयं शब्दस्यान्यत्
प्रकाश्यं प्रयोजनम् PramāMi. 50. 9 (on ii. 1. 5); विष्णुवर्धनः। यो ... आचक्राम
... अन्यान् द्विषद् देशान् ... येन ... अन्यान्यपि च पुण्यानि पौनः पुन्येन
चकिरे नरसिंह इति EI. vi. 95. 11; धान्यश्चान्यसमृद्धा (Read 'न्यैस्समृद्धा') ... शोभताम्
... उत्सवाः EI. vi. 154. 167; गतिकन्यस्तत्पुरुषः (अन्यो बहुव्रीह्यादिलक्षणहीनः)
SiddhaHe. iii. 1. 42; आत्मद्रव्यम् ... अन्यद्विभ्रं भवति TātpaVr. 146. 13
(on 2. 13); मनुष्यभवे यत् ... तदपेक्षया भवान्तरेऽन्यद्विसदृशं संस्थानादिकं भवति
TātpaVr. 214. 18 (on 2. 61); दर्शपूर्णमासयोरन्तरालसंयोगात्रहान्यन्यद्विक्रमं विद्यते
SahkarKāBh. 126. 18 (on iii. 1. 25); अन्यत् आर्याच्छन्दो मल्लुतच्छन्दो रत्नायक्यां
ज्ञेयमिति KāvyaKāVr. 6. 11 (1. 2); विष्णोरन्यच्च तत्तन्मिति सम्यग्विनिर्णयः
AnuVyā. 49B. 1 (3. 3); इत उत्तरमन्या स्यात्पदवी का तु कीर्तिश्च YogVā.
iii. 29. 51; अन्यद्विज्ञानमस्तीति धीरन्यविषया न वा NyāyPari. 44. 3 (1. 1);
मुख्यार्थवाधे तद्युक्तो ययान्योऽर्थः प्रतीयते ... अस्तौ लक्षणा SāhiDa. 37. 2;
कार्योदयः किंचिदन्यत्कारणमपेक्षयैव भवितुं युक्तः SāhiDa. 589. 3; अनेकं सुबन्तं
अन्यस्य पदस्यार्थं वर्तमानं वा समत्यते स बहुव्रीहिः PrakriKau. i. 575.
3; कृतयुगेऽन्ये धर्मा भवन्ति। ManvaMu. 25. 5 (on 1. 85); प्रस्तुत्य पठमन्यमणिं
पठन्ति AnuBh. 207. 1 (on iii. 3. 1); स पुत्रयोगामृतपानतृप्तेरकर्तव्येद्येत्यमृतं तदन्यत्
VīraBhā. 1. 91; एवं दुर्लभ्यवस्तुन्यपि सुलभतया हस्तलब्धे यदन्यत् तस्या वाचा
धिया वा भजति यत जनः सुदृढतैव स्फुटयम् Nārāy. i. 1. 2; पवमाने अन्यासां
बृहतीनां हेतुः पृष्ठे चान्यासां कुकुमां दाशतयीष्यस्मानयने षष्टिसंख्यानुपपत्तेः
Bhāṭṭi. iii. 107. 3 (on ix. 2. 6); (अन्या अन्या क्रूरो भवन्ति) इति वचनेन
तत्रिरासात् Bhāṭṭi. iii. 111. 5 (on ix. 2. 6); अथ कामनार्थिकं सामर्थ्यापेक्षते
न श्रुतमन्यत् SiddhaTa. 31. 11; अनर्गले भिन्ने त्वन्यद् ŚabdaRa. (Su.) 6. 63;
अन्यस्तु भिन्ने त्रिषु वा समाने KośaKaTa. 2. 7209; यदुत्पत्तिलयी सान्या
सुष्टिर्यस्माच्च देहिनाम् SiddhaTaVi. 1. 7; (with Abl.) different, distinct or
separate from परं मृत्योः अनु परेहि पन्थां यत्र नो अन्य इतरो देवयानात्
... स्वाहा MantrBr. i. 1. 15; अन्यदेव तद्विदितात् अयो अविदितादधि KenU.
1. 4; यद्यन्यदेकाहिकाद्वैधदेवं स्वस्त्यात्रेये निविदं दध्यात् ĀśvaŚS. i. vi. 9. 6;
नजसासादन्यो भाववचनः स्वरोत्तरपदवृद्धयर्थम् Vār. 10 on P. v. 1. 119; MahāBh.
ii. 368. 16 (on v. 1. 119); ii. 370. 9 (on v. 1. 121); न चै
पदार्थादन्यस्यार्थस्योपलब्धिर्भवति वाक्ये। MahāBh. i. 218. 2 (on i. 2. 45); येषां
पदानां समासस्ततोऽन्यस्य पदस्यार्थोऽन्यपदार्थः MahāBh. i. 426. 3 (on ii. 2. 24);
यदि द्वयं साधनं नैतदन्यद्वैधव्यभिहितात्। अयं हि गुणः साधनं भवत्येत-
दन्यदभिहितात् MahāBh. i. 442. 21 (on ii. 3. 1); न चान्य आकारादनन्तरा
द्विदस्यन्यदतो लभः MahāBh. ii. 187. 19 (on iii. 4. 110); अन्यः स भावो वाहः
प्रकृत्यर्थात् MahāBh. ii. 145. 16 (on iii. 3. 19); ii. 177. 19 (on iii. 4. 67); वाचकः
सर्वलिङ्गानां द्रव्यादन्यो गुणः स्मृतः MahāBh. ii. 217. 5 (on iv. 1. 44); MīmāSū.
2282. 17 (on xii. 4. 27); यद्यान्यदसत्तत्तदसत् VaiśeSū. ix. 1. 5; Upask. 377.
7 (on ix. 1. 5); निरुध्यमाने कारित्रं द्वौ हेतुः कुरुतः त्रयः। जायमाने ततोऽन्यौ

तु प्रत्ययौ तद्विपर्ययात् AbhidhK. 2. 63; AbhidhKoBh. 298. 4 (on 5. 21);
तस्याभिधेयभावेन यः शब्दः समवस्थितः। तस्यायुद्धारणे रूपमन्यत्तस्याद्विभक्त्ये
VākyaPa. 1. 65; स्कन्धेभ्यः पुद्गलो नान्यस्तीर्थदृष्टिप्रसङ्गतः। नान्योऽन्येकतायादे
साध्वी तस्मादवाच्यता TattvSaṁ. 337; इतश्च शरीरादन्यो मनोमयत्वादियुगः
BrahmSūBh. (Śāṅ.) 100. 17 (on i. 2. 5); नान्योऽन्यदर्थान्तरमुपदिष्टं वागमयम्
BrahmSūBh. (Śāṅ.) 155. 11 (on i. 3. 8); 161. 4 (on i. 3. 12); 236. 5 (on i.
4. 6); 324. 15 (on ii. 1. 18); 325. 2 (on ii. 1. 18); 325. 18 (on ii. 1. 19);
ऐकात्म्यविषयान्नान्यो वेदान्तवचसां यतः। लभ्यते विषयः कश्चित् BrĀraUBhVā.
(Sambandha.) 16; 471; तस्मादन्यो विधिपूषतिः ManuBh. i. 282. 12 (on 3. 173);
न ज्ञानादन्यदर्थस्य भासनम् Kāśi. ii. 171. 22 (on 5 (3). 200); समाहारः ... सोऽपि
नान्यः समुद्ययात् SaraKaṇṭhā. 485. 2; अग्निहोत्रादिसाधुकृत्याया विद्योत्पत्त्यर्थया
अन्यापि विद्या ... साधुकृत्यान्तत्ता संभवत्येव BrahmSūBh. (Rā.) 725. 4 (on
iv. 1. 17); VedāntKau. 395. 11 (on iv. 1. 17); किं ब्रह्मकार्यं जगद्ब्रह्मणोऽन्य-
दुतानन्यद् VedāntDī. 87. 2 (on ii. 1. 15); प्रभृत्यन्यार्थद्विकृत्वबहिरादितरैः (पक्षे)
स्यात्। ... अन्यो भिन्नो वा मैत्रात् SiddhaHe. ii. 2. 75; विशेषणविशेष-
तत्संबन्धेभ्योऽन्यन्यद्वद्वा। उपलक्षितं चोपलक्षणापोलक्ष्यतत्संबन्धेभ्योऽन्यन्यद्वद्वा
NyāySu. (Ja.) 375B. 5 (on ii. 2. 6); हेतुः साध्यादन्य एव भवति Upask. 144.
8 (on iii. 1. 7); ज्ञानम् ... आत्मनि लिङ्गमसिद्धिविरुद्धनैकान्तिकेभ्योऽन्यत् Upask.
161. 15 (on iii. 1. 18); आरोपितस्य संयोगस्यात्यन्ताभावस्तु अनारोपितस्य
संयोगस्यात्यन्ताभावादन्यः एव Nyāyāmṛ. 16B. 7; शैपिकाः अपत्यादिचतुरर्थ-
नेभ्योऽन्यस्मिन् जातादावर्थे वेदितव्याः Prasā. i. 767. 16; अहंकारकार्यास्तृष्ट्यादेर्यदन्य-
पालनान्तर्गमितादिकम् तत् महत्तत्त्वादेव भवति SāmkhyaPraBh. 162. 28 (on
6. 66); न चैवं घटादन्यः पट इत्यत्र कथमन्योन्याभावप्रतीतिरिति वाक्यम्
अन्यत्स्यापि पृथक्स्वरूपत्वात् Tarkāmṛ. 10. 20; (used as noun) different,
distinct or separate thing or idea etc. स ह होमः पवत इत्यनुवृत्तस्य
वा अन्ये स्युरिति प्रत्युवाच KauṣiBr. 16. 9 (73. 7); अन्यदेवाहुर्विधयान्यदाहुर्विधया
IṣaU. 10. 13; KenU. 1. 3; आरभ्य कर्माणि गुणान्वितानि भावांश्च सर्वान्
विनियोजयेद्यः। तेषामभावे कृतकर्मनाशः कर्मक्षये याति स तत्त्वतोऽन्यः ŚvetāU.
6. 4; आसनं वा सर्वत्रैवभूतः। (कुर्यात्) वचनादन्यत् ĀśvaŚS. i. i. 1. 26; वेनेतो
गच्छेयुरन्येन प्रत्याग्रेयुः LāṭyāŚS. iv. 4. 17; v. 9. 7; ग्रैहि त्वं नगरं कृण्वे न
भयं विद्यते तव। अन्येनाहं गमिष्यामि विराटस्य महानसम् MahāBhā. iv.
22. 27; अन्येऽपि यन्त्रानां लोका अन्ये चापि तपविनाम्। क्षमावतां च त्रीलोकान्
शूरा गच्छन्ति भारत MahāBhā. vii. App. I (8). 273A. 1; xii. 65. 8; सुखदुःखे
समाधाय पुमानन्येन गच्छति। अन्येनैव जनः सर्वः संगतो यश्च पार्थिवः MahāBhā.
xii. 279. 22; विपर्ययं न कुर्यात् यासो दुष्टिमात्रः। ... अन्यदेव भवेत्तस्य
शयनीये ... अन्यद्रव्यास्तु देवानामर्चयामन्यदेव हि MahāBhā. xiii. 107. 79; न
रूपसामान्यात्तदेवमिति भवति MahāBh. i. 19. 7; (on ŚivSū. (Gr.) 1); i. 136.
18 (on i. 1. 56); यदि योऽल्ल चान्यश्च तत्र स्वादल्लहणमनर्थकं स्यात् MahāBh.
i. 213. 17 (on i. 2. 41); i. 240. 3 (on i. 2. 64); i. 292. 13 (on i. 3. 67); कर्ता
प्रादुर्भवति MahāBh. i. 330. 2 (on i. 4. 30); i. 336. 9 (on i. 3. 78); अन्यद्वान्यथा
तदेवोपमेयमाहोस्विदनुपमानमन्यदुपमेयम् MahāBh. i. 397. 6 (on ii. 1. 55);
तथा ह्यर्थो गम्यते MahāBh. ii. 22. 14 (on iii. 1. 12); iii. 34. 13 (on vi. 1.
45); iii. 255. 18 (on vii. 1. 37); न त्वत्रास्ति विशेषः सति वा शय्यसति
अन्यमिवेयं पश्यन्ति जनाः सोऽयमन्य इव दृश्यमानोऽन्यमिव्यात्मानं पश्यति।
अन्याहपि MahāBh. ii. 107. 14 (on iii. 1. 31); ii. 86. 22 (on iii. 1. 114);
पुनरन्यदपि पुंसः प्रतिपदं कार्यमुच्यते MahāBh. iii. 267. 19 (on vii. 1. 74); तुल्या
च कारणश्रुतिरन्यैरङ्गाङ्गसंबन्धः MīmāSū. iv. 4. 36; स आहवनीयः स्यादाहुति-
पत्नी या नान्यमुपगच्छति। सेह कीर्तिमवाप्नोति YājñSm. 1. 75; VīraMi.
138. 6 (on 1. 75); असत्त्वपुतो भावश्च क्रियान्येनाभिधीयते VākyaPa. 2. 197; 2.
261; 2. 263; अन्यत् सामान्यलक्षणम् NyāyBi. i. 16; परिहृतमुज्जसंगः समन्यनो
न कुरुषे वृषं चापः। नन्य एव हृत्स्वमत्र परमेश्वरो जगति Kāvyaśāstra.
(Ru.) 10. 17; तस्य तस्य अन्योऽन्यश्चाचार्यः IṣṭaSi. 241. 19; ननुसकमन्येनैकं च
वा ŚākajāVyā. ii. 1. 91; प्रोक्तानि कायकर्मणि प्रयोगेऽन्यत् समर्चयेत् TantrRā.
6. 34; अन्यान्यवयवानि स्युरन्यि परमेश्वरि TantrRā. 7. 67; कर्त्रादीनां समावेशः
सहान्यैः क्रियादिषु ... सहोक्तिः सा SaraKaṇṭhā. 481. 5; देशः पुरं निवासश्च
समा वेशमासनानि च। यद्यदीदृशान्यच्च तत्तच्छ्रेयस्करं मतम् SamarāSū. 1. 4

अस्मात्प्रतिविषयात्कर्मणो विद्योत्पादकादिरूपादन्यायलक्षविषया कृत्यास्ति (विद्या)
VedāntPāṣau. 395. 6 (on iv. 1. 12); प्रातः सान्यगुळं शरत्सु विहितं ग्रीष्मे
च शान्त्योदनम्। सायं तल्लवणेन तैलसहितं त्वन्येषु तद्व्यवस्थायात् MātāLi.
11. 28; सूर्याद्विषयायां चापु। सूर्यस्य स्त्री देवता सूर्या। अन्यः सूरि PrakriKau.
i. 360. 2; (तृतीयासप्तत्योर्वहुलम्) कचिदन्यदेव स्यात् PrakriKau. i. 474. 6;
अन्यस्मिन्नान्योऽयं यत्र च भवतीह कारणं प्रीतेः KandaCū. ii. 1. 78; (मायाम्)
अजो ह्येको जुषमाणोऽनुशेते जह्यातेऽनु मुक्तभोगमाणोऽन्यः VedāntPari. 99.
2; वाक्यम् ... लौकिकं त्यागोक्तं प्रमाणम्। अन्यदप्रमाणम् Taṭkārṇ. (A.)
53. 21; विशेषणविशेष्ययोः समानलिङ्गत्वमेव ह्यतिर्लङ्गिकं तत्र च साक्षादन्योऽपेदेनेत्य-
न्यदेतत् AlankāKau. (Vi.) 72. 6; (with Abl.) different, distinct or separate
thing or idea from पदार्थादन्यस्यानुपलब्धिरिति चेत् पदार्थाभिर्बन्धस्योपलब्धिः
Vār. 4 on P. i. 2. 45; अल्पनः ... अन्यत् अल्पनव्यतिरिक्तम् SyādvāMañ
8 (78); 2Aii (with anyā) different, i.e. various वयंप्रपद्यो दक्षीरान् अन्यः
इव स्तुत्यस्मिन्नेत पशुकाः KāthS. 25. 2 (ii. 104. 17); गायत्री वै प्रातस्सवनस्य
ज्यैष्ठ्यम्। तद् यत् तन्नाम्यदन्यत् छन्दः क्रियतेऽयं तद् गायत्रिमत्याख्यायते
JaimiBr. i. 280; अन्यदन्यद् वै प्राणेभ्योऽन्नम् आहरन्ति। तस्मादचैरन्यैः सामभिः
स्तुयन्तेऽन्या अन्या अनुशंसन्ति समाना एव गृहा इति JaimiBr. 2. 39; समानीः
परस्तादयो भवन्त्यन्यत् अन्यत् साम JaimiBr. 2. 380; अन्यामन्यां घनादवस्थां
प्राप्य देशेषिकीं नराः। अतृप्ता यान्ति विध्यंसम् MahāBhā. xii. 317. 19; यद्यपि
तावदत्रैतच्छक्यते वक्तुं यजान्या चान्या च क्रिया यत्र खलु सैव क्रिया तत्र
कथम् MahāBh. i. 257. 1 (on i. 3. 1); i. 442. 17 (on ii. 3. 1); आकृतिरन्या चान्या
च भवति द्रव्यं पुनस्तदेव MahāBh. i. 7. 17 (on i. 1. 1); प्रतिवेदान्तं ह्यन्या चान्या
सृष्टिरुपलभ्यते BrahmSūBh. (Śān.) 250. 2 (on i. 4. 14) [Vaija. 228. 2 गिवस
anya as a synonym of vibhinna]; (used as noun) various things अन्यस्मिन्नायम्
स्तुयन्ति समानेन साम्ना JaimiBr. 2. 380; क्रीडनकद्रव्याणि ... तत्र कन्दुकम्
... अन्यदन्यच्च संदर्शयेत् KāmSū. 210. 15 (3. 3); 2Aiii different, i.e. disturbed
या भूमन्तिस्ते नृप काचिदन्या BuddhaC. i. 67; 2Aiv different, i.e. immaterial
or irrelevant ते तु भावा ज्ञानाकाराः बहिर्बन्धन्यदेतत् Kāśi. ii. 171. 26 (on
5 (3). 200); 2B (animate) i different, distinct or separate या पूर्वं पतिं
विश्रुत्यान्यं विन्दतेऽपरेम् AV. ix. 5. 27; पूर्वाऽर्धेऽन्यां जनंताया गां निदध्याङ्-
घनाऽर्धेऽन्यांनिपि MaiS. ii. 1. 9 (ii. 10. 18); अथ योऽन्यां देवतामुपास्तेऽ-
न्योऽसावन्योऽहमस्मीति न स वेद BrĀrA. i. 4. 10; हन्यां सदैव भुजगम् ...
अन्ये ते भुजगा विप्र ये दक्षन्तीह मानवान् MahāBhā. i. 10. 3; अन्यानिपि
स नः क्षुद्र शङ्खेऽपपापायितः MahāBhā. vii. 1157*. 2; अन्यो हि न ह्येकरथेन
मर्त्यो युध्येत यः पाण्डवमिन्द्रकल्पम् MahāBhā. viii. 366*. 7; xii. 11. 7; xii.
211. 27; xii. 295. 20; अहमेव हि संमोहादन्यमन्यं जनाङ्गनम्। मत्स्यो
यथोदकज्ञानादनुवर्तितवानिह। ... अनुवर्तितवान्मोहादन्यमन्यं जनाङ्गनम् MahāBhā.
xii. 295. 24; xii. 296. 10; अन्य एव तथा मत्स्यस्तथान्यदुदकं स्मृतम्।
न चोदकस्य स्पर्शेन मत्स्यो लिप्यति सर्वशः MahāBhā. xii. 303. 15; xii. 306. 74;
अन्यो गोषु स्वामी। अन्यो गवां स्वामी MahāBhā. i. 454. 11 (on ii. 3. 22);
अन्यो राजा त्वमन्यच्च तस्मात्कुर्व युदुव्यते Rāmā. ii. 100. 10; v. 9. 3; नान्योऽयमिति
यत्र स्यादन्यस्मिन्प्रीतिकारणे तन्त्रज्ञं कथ्यते सापि प्रीतिः संप्रत्ययात्मिका KāmSū.
93. 17 (2. 1); न चात्र जीवघनशब्देन प्रकृतोऽभिधातव्यः परः पुरुषः परामृश्यते
येन तस्मात्परात्परोऽयमीक्षितव्यः पुरुषोऽन्यः स्यात् BrahmSūBh. (Śān.) 163.
6 (on i. 3. 13); प्रायः ... अमी दिवो विद्विषिनः किं तैर्ममान्यो भरः ĀścaCū.
6. 4; अन्या गणिका अन्या पुंश्ली ManuBh. i. 400. 5 (on 4. 211); अन्यो जीवो
भवेदेव तथा अन्यच्च शरीरकम् BrKathāK. 73. 142; सत्यामन्यां सवर्णायां धर्मकाः
न कारयेत्। सवर्णास्तु विधी धर्म्यं ज्येष्ठया न विनेतरा YājñiS. i. 1. 88; स
एवान्यो जातः सखि परिचिताः कस्य पुरुषाः सुब्रह्मि. 1138; (with Abl.)
different, distinct or separate from दीक्षमाणस्येन्द्र एवेन्द्रियमादते त्रिष्टुब्धिर्य-
पधदशस्तोमः आपुः सोमो राज्यं पितरो यश्कर्त्तिर्मन्यो वा अयमस्मद्भवति
AitBr. 34. 5 (868); यथा हि कदली नान्या त्वक्पत्रादपि दृश्यते। एवं विश्वस्य
नान्यत्त्वं त्वत्स्यायिधर दृश्यते ViṣṇuP. i. 12. 67; न खलु जातिव्यक्रियव्याहारवदन्याः
काश्चिच्छक्तयो ब्रह्मणो व्यतिरेकिण्यः विद्यन्ते VākyaPa. 17. 3; ननु नास्ति तव
ज्ञानप्रतिबन्धकारणरहितेति धरादन्यः संसारी BrahmSūBh. (Śān.) 39. 17 (on i. 1. 5);
40. 1 (on i. 1. 5); 55. 5 (on i. 1. 15); 56. 17 (on i. 1. 17); तस्मात्स्यादान्तर-
स्यान्तरस्यान्यस्यान्यस्यात्मन उच्यमानत्वात् BrahmSūBh. (Śān.) 58. 14 (on i. 1.
19); 58. 15 (on i. 1. 19); 58. 17 (on i. 1. 19); 67. 6 (on i. 2. 6); श्रुतिस्तु नान्योऽतोऽस्ति द्रव्य-
i. 1. 21); 73. 6 (on i. 1. 23); 101. 10 (on i. 2. 6); श्रुतिस्तु नान्योऽतोऽस्ति द्रव्य-
नान्योऽतोऽस्ति श्रोता इत्येवंजातीयका परमात्मनोऽन्यमात्मनं वारयति BrahmSūBh.
(Śān.) 10112 (on i. 2. 6); 103. 10 (on i. 2. 20); यदि पुनः परमेधरदन्य-
ददृश्यत्वादिप्राणकुम्भारं परिकल्प्येत नेयं परा विद्या स्यात् BrahmSūBh. (Śān.)

125. 19 (on i. 2. 21); 157. 11 (on i. 3. 8); योऽसिणि प्रसिद्धो द्रष्टा ... सोऽमृताभयलक्षणाद्ब्रह्मणोऽन्यथेत्यात् ... ततोऽमृताभयब्रह्मसामानाधिकरण्यं न स्यात् *BrahmSūBh.* (Śaṅ.) 177. 2 (on i. 3. 19); 178. 3 (on i. 3. 19); 237. 12 (on i. 4. 6); 238. 2 (on i. 4. 6); 263. 4 (on i. 4. 20); 264. 12 (on i. 4. 22); 315. 12 (on ii. 1. 14); 317. 6 (on ii. 1. 15); ब्रह्म ... शरीरादधिकमन्यत् *BrahmSūBh.* (Śaṅ.) 328. 3 (on ii. 1. 12); यस्तु परमात्मनोऽन्यमात्मानं जानाति स बध्यते *ŚvetāUBh.* 87. 14 (on i. 1. 6); एवं देहहृद्योऽन्य आत्मा पुरुष ईश्वरः *AparaAnu.* 40; सर्वेभ्य एव आदित्यादिजीवेभ्योऽन्य एव परमात्मा *BrahmSūBh.* (Rā.) 216. 16 (on i. 1. 22); जीवः ... यदा त्वस्मादन्यं सर्वस्येशम् ... निखिलजगन्निग्रयमनसं पश्यति तदा वीतशोको भवति *BrahmSūBh.* (Rā.) 279. 16 (on i. 3. 4); एवमहंकृतिः शरीरादभ्यस्त्यात्मनो लिङ्गम् *Apara.* 1013. 17 (on 3. 174); मुक्त्योऽन्यः एव ... विष्णुः *Taitvodyo.* 5A. 7; *VedāntPāSau.* 36. 20; (on i. 1. 22); द्वितीये तु स्वात्मनोऽन्यमन्यं वा *ŚatDū.* 143. 1; सर्वस्यैव ईशं जीवादन्यम् *TaitvPrakā.* 20A. 13 (on i. 1. 17); जीवः किं ब्रह्मणोऽन्योऽनन्यो वेत्यपि विद्वत्संस्तुतिः *NyāySu.* (Ja.) 206A. 3 (on i. 4. 6); ऋणद्विमानिनोऽस्मात् चेतनरूपात् आदित्यादन्य एव हिरण्यपरस्यः परमेश्वरः *BrahmSūBh.* (Śrī.) i. 267. 7 (on i. 1. 22); अद्यान्यो देवदत्ताद्यज्ञदत्तः *Prasā.* i. 430. 15; विषयेश्वरगण्यः सोऽमुष्टिरन्य तु जीवनी *KalpaK.* 307. 524; (used as noun) different, distinct or separate one यस्यगृहीतात्मन्यं वा ब्रह्मपर्ययुक्तः पुष्करसर्वतृकैः ... अङ्गानि संमुख्य प्रतीचीनं निरस्येत् *ĀpaGS.* iii. 9. 10; अहंत्वमासाद्य ... स एव धृत्वा न्य इवाभासे *Saund.* 17. 61; निर्देशाष्टयप्रक्षोऽन्यैः प्रधानवत् *MīmāSū.* vi. 4. 4; पदकर्मको भवत्येतां त्रिभिरन्यः प्रवर्तते *ManuSm.* 4. 9; अर्थोपमा विरहितः पुरुषः स एव त्वस्यः क्षणेन भवतीति विधिब्रमेत्युक्तं *ŚatTrayī.* 512 यस्य हि प्रसिद्धो वस्तुभेदः यया केसरादिमानाकृतिविशेषोऽन्यव्यतिरेकाभ्यां सिंहशब्दप्रत्ययमाह मुख्योऽन्यः सिद्धः ततश्चान्यः पुरुषः *BrahmSūBh.* (Śaṅ.) 32. 6 (on i. 1. 4); अन्यः प्रपञ्चासंस्पृष्टः *ŚvetāUBh.* 227. 2 (on 6. 6); अब्राह्मणाधर्मगिरोरन्येषु नामान्यवादाभ्रितपदुदासः । अन्यं विरुक्तं च समाभिधत्ते नोऽन्तर्मित्यादिषु धातुयोगात् *Saṁkṣeṣā.* i. 1. 406 (i. 302. 14); तन्वी नवपुराणेण सान्यैव घटिताभवत् *NavaSāC.* 6. 50; अन्यं सन्तं परमात्मानं स्वयमिति मन्यमानः *ViṣṇuTaNi.* 10A. 6; पित्रादीनामन्यायेनां श्राद्ध-शेषाग्रभोजनम् । ब्रितानि विघ्नानां च यतीनां च विग्रहितम् । अन्ये मित्रगोत्राः *NirṇaSi.* 328. 10; यः कदम्बकुलान्यन्तरपतीत्येव च ... हरे [त स पञ्चमहापातक] [संयुक्ते] भवति *EL.* viii. 148. 11; मद्र कस्वं किं करालोऽथवा अन्यः *JānaPa.* 4. 3 (2) [*Kośas* give *anya* as the synonym of following words : *asadṛśya*, *Vaija*. 228. 2; *DharK.* 1828; *AnekāK.* 617; *bhinna*, *AnekāSaṁ.* 2. 273; *AbhidhāCin.* 1468; *vibhinna*, *Vaija*. 228. 2; and they give *anya* in the sense of following words : *asadṛśya*, *AnekāSaṁ.* 2. 336; *NānārthāSaṁ.* i. 40. 1; *MediK.* 120. 5; *asamāna*, *TrikaṢe.* iii. 3. 305; *ViśvaPra.* 116. 14; *ViśvaLoK.* 253. 1; *bhinna*, *AmaK.* 218. 9; *TrikaṢe.* iii. 3. 305; *ViśvaPra.* 116. 14; *NānārthāSaṁ.* i. 40. 1; *NānārthaRaMā.* 848; *ViśvaLoK.* 253. 1; *ŚabdaRa.* (Vā.) 3375; *sadṛśetara*, *NānārthSaṁ.* 7. 65; and they also give *anya* as the meaning of following words : *antara*, *AnekāK.* 733; *NānārthaMa.* 1543; *bhinna*, *NānārthāSaṁ.* i. 41. 18]; . (with Abl.) different, distinct or separate one from दुष्यमानाप्रबुद्धाभ्यामन्य एव तु निगुणः *MahāBhā.* xiii. App. 11(295); भेदव्यपदेशशाल्यः *BrahmSū.* i. 1. 22; अन्य इत्यर्थग्रहणात् । अन्यः कृष्णात् *PrakriKau.* i. 430. 6; एते हस्त्रियादन्यस्य संपवन्ति *ApuBh.* 94. 1 (on i. 3. 35); अन्यो मित्र इतरो वा कृष्णात् *SiddhāKau.* 149B. 10 (on ii. 3. 29); 2Bii (with Abl.) separate from, i.e. estranged from (वागर्थेयः) न च विन्तेन शक्योऽसौ नोद्यमेन न गह्या । अन्यो धर्नजयात्कर्तुम् *MahāBhā.* v. 85. 11; 2Biii (used as noun) (with *anya*) various ones किमस्य(य) नीरन्यैर्द्वयमयमिदं जीवितमिह स्थितो प्रात्यानाविस्तः(?)मिव मनुजे स्यान्तु परगोत्राय) *EL.* xxi. 55. 31; 3A (Inanimate) | one or some ते अन्यामन्यां नृणां सनिष्पात *RV.* i. 131. 5; समन्या यन्तुपं यन्तुन्याः *RV.* ii. 35. 3; अन्यद्व कर्वरमन्यदु धोऽसंभु समुहोर्वापक्रिन्दिः *RV.* vi. 24. 5; शुक्रं ते अन्यद् यजुतं ते अन्यद् विर्यरूपे अहन्ती घोरिर्वासि । ... पूडन् *RV.* vi. 58. 1; प्राचीनमन्यन्तुं वर्तन्तु रजः उदुनेयं ज्योतिषा यासि सुर्व *RV.* x. 37. 3; द्विवि मे अन्यः पवोऽंधो अन्यमंधीकृष्ण *RV.* x. 119. 11; पुनरन्यानि यंत्राणि प्रमुच्यन्ते नान्यानि *MaiS.* iv. 8. 8 (iv. 116. 1); अन्येऽन्यस्य ऊर्ध्वाक्षीयन्तेन्योऽन्यो *KāthS.* 21. 4 (ii. 42. 14); अस्माद् वा ऊर्ध्वा अन्ये प्राणा वेनन्यवोऽन्ये *AiBh.* 4. 3 (86); आकृतिप्राणा वा अन्या देवता अन्याः स्तोमप्राणाः *AiBh.* 7. 8 (213); एतस्य वा अनुरस्य प्रसासने गार्गी प्राच्योऽन्या नृधः स्यन्दन्ते श्वेत्यः पर्वतेभ्यः प्रतीच्योऽन्याः *ŚatBr.* XIV. vi. 8. 9; देवछन्दसानि वा अन्यान्यासन्नपुच्छन्दसान्यन्यानि *JaimiBr.* i. 192; पुरस्तादांशोः खलु वा अन्यो यज्ञः । उपरिष्टस्याशौरन्यः *TaiĀ.* v. 4. 6 (605)

12); आतश्चाभिज्ञा अन्येन हि वनेनेकं गां क्रीणन्त्यन्येन दावन्त्येन जीन् MahāBh. i. 95. 16 (on i. 1. 38); [Kōśas give *anya* in the sense of *eka*, AmaK. 2367; DharK. 24; AnekāK. 16; NānarthaMa. 89; and they give *anya* as the meaning of *eka*, Vaija. 228.3; NānārthaSār. 19.1; NānārthaSār. i. 40. 5; and AnekāSār. 2. 2 gives *anya* as a synonym of *eka* (used as noun) one or something अन्यं द्वयो मांतिरिथां जभारामंछादन्त्यं परि श्येनो अद्रेः RV. i. 93. 6; क्षुपेदमन्यद् द्विच्युर्नन्दस्य RV. i. 103. 1; अपाच्येदत्युभ्युर्नन्दति विपुरुषे अहंनौ संवरेते RV. i. 123. 7; (द्विजन्तां) अन्यस्यासा जिह्वा जेन्यो वृषा RV. i. 140. 2; अर्धत्तान्यं जुदेरे RV. ii. 22. 2; द्विच्युर्न्यः सदनं चक्र उद्या पृथिव्यामन्यो अध्यन्तरिक्षे RV. ii. 40. 4; विश्वांन्यो भुवना जगान् विश्वमन्यो अभिचक्षाण एति। सोमोपपूषाणवत्वं धियं मे RV. ii. 40. 5; अन्यदृष्ट कर्वरमन्यु श्वोऽसंष्ट्र सन्नुहारावकिरिन्द्रः RV. vi. 24. 5; अर्गोपपन्न्याववत्वं धियं मेऽस्मिन्हेवे सुहवा सुष्टुति नः। इडांमन्यो जनपुत्रमन्यः प्रजावन्तीरिप आ धेतमसे RV. vi. 52. 16; मर्त्येन्यद् दोहसे' गुणाय संकस्युर्क इंदहे पृथिव्यः RV. vi. 66. 1; विश्वांन्यो भुवनाभिचष्ट कर्तुरन्यो विदधंजायते पुनः RV. x. 85. 18; दक्षं ते अन्य आ वांतु परायांवांतु यद्रथः RV. x. 137. 2; AV. iv. 13. 2; शुणधं मा जङ्घिष्ठ विक्कन्तादधि रंक्षताम्। अरण्यादन्त्य आभूतः कृष्या अन्यो रसेभ्यः AV. ii. 4. 5; सुप्त छन्दांसि चतुरस्राणि अन्यो अन्यस्मिन्नध्यापितानि AV. viii. 9. 19; अहोरात्रं प्र जायेते अन्यो अन्यस्य रूपयोः AV. x. 8. 23; अर्वाग्न्यः पुरो अन्यो दिवस्पृष्टाद्गृहां निधी निहिती ब्राह्मणस्य AV. xi. 5. 10; सा नो भूमिर्गोव्यन्ये' दधातु AV. xii. 1. 4; समन्यो विदुरन्यो अन्यम्। य ओपंथीः संवते यद्य सिन्धुं AV. xii. 3. 50; सुत्ये अन्यः सुमार्हितोऽप्युर्न्यः समिधते AV. xiii. 1. 50; xiii. 2. 43; ये कृन्वन्ते देवकृता य उतो मर्त्येभ्यः (v. 1. य कृष्वो' देवकृता य उतो वंवतेऽन्यः, Viśva.) सर्वास्ताविधमेपजोऽसुरां जङ्घिष्करात् AV. xix. 35. 5; तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते घोरोपर्यै। अनन्तमन्यद् रुशंदस्य पाजः कृष्णमन्यद्वरितः सं भंरति AV. xx. 123. 2; त्वं सोम सुरया संविदानः प्रजामन्यः क्षत्रमन्यः पिपतु KāthS. 17. 19 (i. 264.4); परि त्वा गिर्वणो गिरोऽधि ह्योरदया उक्त्यं वचः शुक्रं ते अन्यघजतं ते अन्यदपश्यं गोपामनिपयमानमिति AitBr. 4. 2 (84); दे वै यज्ञस्य वर्तनी यावान्या संक्षिपेते मनसाया KauṣiBr. 6. 11 (25. 22); सुवर्णं हिरण्यं ह्येया विविधं। कृन्तीपेऽन्यदधुनयात्। जुह्यादन्त्यत् TaiBr. i. iv. 7. 4; तस्मादेकपायुरूपो हरत्यन्यं प्रति अन्येन तिष्ठति ŚaṅviBr. i. 3. 1; शीष्णांद्राता प्रतिपद्यत आत्मना होता।यां श्लेव प्राह तया प्रतिपद्यते। अथ यद् अन्यां प्राहान्यया प्रतिपद्यते विलोम तत् JaimiBr. 2. 46; केतस्याहः प्रतिपद् ... मनश्च वाक् च ... सर्वेऽन्यस्मिन्नामाः श्रिताः सर्वानया कामान्दहे AitA. i. iii. 2. 2; नाहमेवं ब्रवीमि। प्रयोमीति होवाचान्यो ह्यन्यस्मिन् प्रतिष्ठित इति ChāndU. vii. 24. 2; पशोर्देवतायवधानमस्य पुरस्ताद्ग्राभ्या अन्यदवाय देवतेष्ववदधाति ĀpaSS. ix. 19. 8; उखे करोति ... हसीयसीमन्यां वर्षीयसीमन्याम् ManSS. 107. 1; प्रतिप्रस्थाता ... रीहिणी जुहोति पुरस्तादन्यं वपट्कारस्य पुरस्तादन्यमवपट्कारस्य ManSS. 110. 5; अन्यस्मिन्वृष कर्तव्ये त्वमन्यत् कुरुषेऽन्य MahāBhā. i. 192. 28; रुहेण शुक्रं सितम् ... संभूतं लोहितोदे तु शुक्रशेषमवापतत्। सूर्यरश्मिषु चाप्यन्यदधीवापतद्भुवि। आसक्तमन्यदक्षेपु तदेवं पञ्चापतत् MahāBhā. iii. 220. 11; सुगपन्तियः ... अन्यस्य कृतेऽज्ञोपे प्राप्नोत्यन्यस्याकृते MahāBhā. i. 53. 4 (on i. 1. 4); अन्यस्य तुल्यास्यप्रयत्नोऽन्यस्य सवर्णसंज्ञो मा भूत् MahāBhā. i. 62. 16 (on i. 1. 9); अनित्यो लूक्। अन्यस्य कृते शीभावे प्राप्नोत्यन्यस्याकृते MahāBhā. i. 68. 1 (on i. 1. 11); i. 286. 4 (on i. 3. 60); ii. 10. 11 (on iii. 1. 13); iii. 4. 7 (on vi. 1. 1); न खल्वन्यत्प्रकृतमनुवर्तनादन्यद्वयति न हि गोधा सर्पन्ती सर्पणादहिर्मवति MahāBhā. i. 82. 3 (on i. 1. 23); iii. 39. 6 (on vi. 1. 50); प्रजामेका रक्षतुर्गमेकेति। अन्येत्यर्थः। सुधामार्दं गुम एकांताः। अन्या इत्यर्थः MahāBhā. i. 84. 1 (on i. 1. 24); i. 321. 27 (on i. 4. 21); ii. 412. 8 (on v. 3. 52); अन्यस्यान्तरतमोऽन्यस्य स्थाने मा भूत् MahāBhā. i. 122. 23 (on i. 1. 50); एवमर्थ एवायं यत्नः क्रियतेऽन्यस्य कार्यमुच्यमानमन्यस्य यथा स्यादिति MahāBhā. i. 134. 14 (on i. 1. 56); नान्यस्यासिद्धवचनादन्यस्य भावः। न ह्यन्यस्यासिद्धत्वादन्यस्य प्रादुर्भावो भवति MahāBhā. i. 146. 25 (on i. 1. 57); युक्तं तत्र यदेकादेशशास्त्रं तुवशास्त्रेऽसिद्धं स्यात्। अन्यदन्यस्मिन् MahāBhā. i. 147. 8 (on i. 1. 57); अन्येन चान्यस्य विधिर्भवति MahāBhā. i. 182. 24 (on i. 1. 72); कयं हीको नाम हलन्तः स्यादन्यस्यान्यः MahāBhā. i. 197. 13 (on i. 2. 10); अन्यद्वान्युष्टोऽन्यदावष्टे MahāBhā. i. 219. 16 (on i. 2. 45); i. 258. 20 (on i. 3. 1); i. 425. 15 (on ii. 2. 24); न खल्वन्यन्यत्प्रकृतमनुवर्तनादन्यद्वयति MahāBhā. i. 276. 9 (on i. 3. 12); यत्तर्ह्यन्यत्कारिण्यामीत्यन्यत् करोति MahāBhā. i. 333. 17 (on i. 4. 50); कयं ह्यन्यस्य लिङ्गसंख्याभ्यामन्यस्योपचारः स्यात् MahāBhā. i. 422. 15 (on ii. 2. 24); अन्यस्य कृतेषु शरीरसु प्राप्नोत्यन्यस्याकृतेषु MahāBhā. i. 500. 8 (on ii. 4. 85); अन्यस्यात्रोदात्तस्य

मन्यस्य लोपः MahāBhā. ii. 9. 11 (on iii. 1. 3); ऊहिरपि वहायं वर्तते। कयं पुनरन्यो नामान्यस्यायं वर्तते MahāBhā. ii. 90. 4 (on iii. 1. 131); iii. 36. 15 (on vi. 1. 45); उपेयज्ञहात्यन्यष्टो द्रव्यान्तरेष्वपि MahāBhā. ii. 217. 4 (on iv. 1. 44); सुसुपेति वर्तमानेऽन्यस्य चान्यस्य च समासो भवति MahāBhā. ii. 392. 1 (on v. 2. 94); शिल्पिनः ... अन्येन शुद्धं धौतकं कुर्वन्त्यन्येन शंफालिकमन्येन माध्यमिकम् MahāBhā. ii. 413. 25 (on v. 3. 55); कथमन्यस्योच्यमानमन्यस्य कायं स्यात् MahāBhā. iii. 6. 4 (on vi. 1. 2); iii. 232. 16 (on vi. 4. 163); iii. 263. 17 (on vii. 1. 72); iii. 315. 5 (on vii. 2. 117); iii. 354. 8 (on vii. 4. 61); नान्यस्यासिद्धवचनादन्यस्य भावः। न ह्यन्यस्यासिद्धवचनादन्यस्य प्रादुर्भावः MahāBhā. iii. 65. 19 (on vi. 1. 86); अनित्या आड्याट्स्याटः। अन्यस्य कृत औपि प्राप्नोत्यन्यस्याकृते MahāBhā. iii. 221. 17 (on vi. 4. 130); अनित्यो लोपः। अन्यस्य कृतायां वृद्धी प्राप्नोत्यन्यस्याकृतायाम् MahāBhā. iii. 345. 15 (on vii. 4. 1); अन्यद् दूरमन्यदनन्तिकम् MahāBhā. iii. 378. 5 (on viii. 1. 55); उदात्तत्वमन्यनित्यम्। अन्यस्य कृत आटि प्राप्नोत्यन्यस्याकृते प्राप्नोति MahāBhā. iii. 390. 9 (on viii. 2. 6); कथ पुनरन्यो नामान्यस्यायं वर्तते MahāBhā. iii. 408. 21 (on viii. 2. 48); अन्यदुक्तं जातमन्यदित्येतन्नोपपद्यते ManuSm. 9. 40; अन्यत् प्रस्तुतमन्यदापतितम् PañcRā. i. 36 (1); तेषां पृथक्कृतानां निरवदानं यथान्येषां हविः पृथक्त्वात् SankarKā. ii. 2. 33 (AOR. Madras Ed. 86); यद्यस्ति सर्गाकृतेऽपि द्वयमन्यपरं भवेत्। एवमन्यस्य सद्भावे द्वयमन्यत्प्रत्ययते TaitvSār. 102; केचिदन्यं धर्ममाहुः। केचिदन्यम् ŚābaBhā. 10. 3 (on i. 1. 1); न ह्यन्यस्य (वचनस्य) वितधभावेऽन्यस्य वैतथ्यं भविष्यतीति ŚābaBhā. 17. 5 (on i. 1. 2); अन्यदिच्छति अन्यत्करोति ŚābaBhā. 1353. 10 (on vi. 1. 3); स तत्र कियत्कालं यावदतिष्ठत् तावत् (v. 1. अन्यस्मिन्नहनि कपिजः शालिमक्षणादतीवपीचरतनुः स्वाश्रयं संस्मृत्य तत्रैव समायातः) PañcT. 3. 46 (15) (304. 2); ŚlokaVār. 5(7). 244 (213. 3); अन्यस्यामानीयमानायां श्रुतहानमश्रुतकल्पना च TūpT. 14. 20 (on iv. 1. 40); कोऽयमध्यासो नाम ... सर्वथापि तु अन्यस्यान्यधर्मावभासतां न व्यभिचरति। तथा च लोकेऽनुभवः शुक्तिका हि रजतवदवभासते BrahmSūBhā. (Śaṅ.) 2. 10 (on i. 1. 0); नन्वन्यस्य भावेऽप्यन्यस्योपलब्धिर्नियता दृश्यते BrahmSūBhā. (Śaṅ.) 317. 8 (on ii. 1. 15); अन्यत् ... क्रियां कारयतीति चेत् न, अन्यस्य स्वतस्सिद्धत्वाविषयत्वाद्यनुपपत्तेः UpadeŚā. 97. 5; किमिदमसंगतमस्मिन्नादावन्त्यतथायदन्ते च। यत्तेनोप्ता माषाः स्फुटमेतं कोदवा जाताः Kāvyaān. (Ru.) 11. 19; नान्यस्यान्यार्थायां प्रमाणमस्ति ManuBhā. i. 200. 6 (on 3. 1); अन्यदुक्तं सत्त्वमन्यच्छात्रनिन्यन्तम् Hitopa. 3. 95; अन्यस्यान्यथा भानं धीहत्तम् NayaVi. 87. 4 (on i. 1. 5); रूपं तु दृश्यते स्पर्शः प्राप्यते। तस्मादन्यत् दृष्ट्वान्यस्मिन् प्राप्यमाणे निर्धारणं नास्ति TarkBhā. (Mo.) 2. 4; ĀryaSaśā. 29; स समाधिर्यदन्यस्य गुणोऽन्यत्र निवेश्यते Vāgbhaṭā. 3. 11; पूर्वमपि स एव। न ह्यन्यस्यान्य(तेनन्य)त्वं युज्यते BrahmSūBhā. (Ma.) 25A. AnuVyā. 15B. 5 (on 1. 1); अन्यस्यान्यभावासां भवात् सोमाध्यशरीरभावाः स्वकृत्पुण्यफलभावा युज्यते VedāntKau. 268. 20 (on iii. 1. 22); निमज्ज यो रत्ननिधी श्रीमान्सोमेधरं शनैः। अन्यर्धं काञ्चनैः परैर्यथाऽन्यत् न्यवेदयत् E. यक्षिम् अन्यः कृतां सुकृतोऽन्य कृन्धम् RV. iii. 31. 2 (Sāy. तयोर्मध्ये); अन्या तयोऽन्यद्वोर्ध्वेति RV. iii. 33. 2; VājaS. 12. 88; नानां चक्राते युय्यात् वपुषि पुतयोऽन्योऽनिदिष्टमाणोऽन्यस्ती संपर्वन्तो यजमानम् TaiS. II. ii. 4. 6; सामपुयसं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षमन्ये TaiS. I. vii. 3. 1; इयां वै देवाः ... सृष्टं वा अन्याः प्रजा आसन्नसृष्टा अन्यां MaiS. i. 10. 5 (i. 145. 7); भार्गिनीर्वा अन्याः प्रजा अन्या अन्यां MaiS. ii. 5. 1 (ii. 47. 1); तस्माद्यावरा अन्याः अन्ये ये पुरस्तादुरोडाशास्ते वीरस्था ये पश्चादुरोडाशास्ते वीरस्थाः KāthS. 1. 196; वृक्षेणोऽन्ये तु कपो नर्दन्तो मधुदर्पिताः। अन्ये वृक्षान्नपद्यन्ते प्रपतन्त्यपि vi. 15. 29; कथेदानीमन्यो भवज्जातीयकः प्रपतन्त्यपे मार्गमन्ये न लेभिरे Rāmā. ii. 80. 23 (on 8. 17); नो खल्वन्येन पुरुषेणोपलब्धेऽपि विषयेऽन्यस्य उपलब्धिरिच्छा कृपणाः प्राणेभ्यः प्रसितम् ŚārngPa. 3395; इह हि भुवनान्ये धीराश्चतुर्विंश भुजते Subhāṣi. 532; (used as noun) one or someone हरिरन्यस्यां भवति

स्वधावाञ्छुक्रोऽन्यस्यो दन्देशे सुवर्षीः RV. i. 95. 1; अमि द्विजन्मां विवृदन्नमृत्यते संवत्सरे वावधे जुग्धमी पुनः। अन्यस्यासा जिह्वा जैन्यो वृषा चरुच्येनं वृनिनो मृष्टवारणः RV. i. 140. 2; अपाङ् प्रोङ्ति स्वधयां गृभीतोऽमृत्यो मर्त्येना सर्वानिः। ता शशन्ता विपुलीनां विपुन्ता चरुच्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् RV. i. 164. 38; हरी अन्यस्य पीपयन्तु वार्जमुञ्जा रजोऽस्यधिना वि घोषैः RV. i. 181. 5; अन्यस्या गर्भमृत्य ऊं जनन्तु RV. ii. 18. 2; द्विचरुच्यः सदनं चक्रे उद्यापुधियामृत्यो अद्यन्तरिक्षे RV. ii. 40. 4; विश्वान्युचो भुवनां जुजान् विश्वमृत्यो अधिवक्षाण एति RV. ii. 40. 5; प्रप्राये यन्ति पर्यन्त आसते येषां सुख्ये असिं श्रितः RV. iii. 9. 3; सं यजन्तो सुधनीं विश्वशंभुसाववेदिन्द्रो मृधवा गोपुं शुभ्रिपुं। युजं ह्युप्यमकृतं प्रवेपनुर्द्युं गव्यं सृजते सत्यमिधुर्निः RV. v. 34. 8; शुण्वे वार उग्रमुं प्र दमायन्न्यमन्यमतिनेनीयमानः RV. vi. 47. 16; इक्षामृत्यो जुनपुद्रममृत्यः RV. vi. 52. 16; अरुपस्य दुहितरा विसृं स्तुभिरन्या पिपिशे सुरो अन्ये RV. vi. 49. 3; सोममृत्य उपांसुत् पांतवे च्युतोः सुतम्। करुममृत्य इच्छति RV. vi. 57. 2; vi. 57. 3; वज्रेणान्यः शवंसा हन्ति वृषं सिपंकन्युचो वृजनेपु विप्रः RV. vi. 68. 3; मरुतः ... मृश रायः सुवीर्यस्य दत्त न विधमृत्य आधुमदुरावा RV. vii. 56. 15; सुप्राहृत्यः स्वराहृत्य उच्यते वां मुहान्ताविन्द्रावरुणा मुहवेषु RV. vii. 82. 2; अजामिमृत्यः श्रध्वनन्मातिरहभ्रिन्मृत्यः प्र वृणाति भूर्यसः RV. vii. 82. 6; वृत्राण्युच्यः संमिधेपु जिप्रते वृत्रान्युचो अमि रंस्तु सदा RV. vii. 83. 9; आपं ... देवीरिन्तु वरुणम् ... पुः। कृटीरन्यो धारयति ... वृत्राण्युच्यः ... हन्ति RV. vii. 85. 3; अष्टब्रह्मकृत्यां ... अन्यो अन्यमुप वदन्तमेति RV. vii. 103. 3; vii. 103. 4; स्वाहृत्ये स्वध्यायन्ते मंदन्ति RV. x. 14. 3; अहं चरुच्यं सहसा सहस्करम् RV. x. 49. 8; विश्वान्युचो भुवनाभिचर्ये कर्तुरन्यो विदधजायते पुनः RV. x. 85. 18; AV. vii. 81. 1; xiii. 2. 11; xiv. 1. 23; न वा अरण्यनिहंन्त्युच्येध्रामिगच्छति RV. x. 146. 5; विश्वान्युचो भुवनाभिचर्ये कर्तुरन्यो विदधजायते पुनः RV. (Khila.) iii. 22. 10; स्विष्टमघानां करिष्यो रवमिगृत्तमच ऊर्जा स्वतवसेमं यज्ञं दिवि देवेपु धत्तां वीतामंग्यस्य होंतयज RV. (Khila.) v. 7 (1). 8; सहस्रमृत्यान् प्र सुवापिं साकम् AV. i. 10. 2; अन्यो अन्यं न जानातु AV. iii. 2. 6; अन्यो अन्यमुभि हयंत वृत्तं जातमिवाच्या AV. iii. 30. 1; अन्यो अन्यस्य वृत्तं वदन्तु एतं AV. iii. 30. 5; अपाङ् प्रोङ्ति स्वधयां गृभीतोऽमृत्यो मर्त्येना सर्वानिः। ता शशन्ता विपुलीनां विपुन्ता चरुच्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् AV. ix. 10. 16; प्राच्या तनुंस्तिरुते धृते अन्ये AV. x. 7. 42; मृधा वा एवोऽमिपणो यस्मात् समुनेच्यः श्रेयान् TaiS. II. iv. 2. 3; अन्या वो अन्यामति वा प्रयुक्तं TaiS. IV. iii. 11. 4; यः। नः प्रयुक्तोऽन्योऽन्यस्य दुष्ठात् TaiS. VI. ii. 2. 2; KāhS. 24. 9 (ii. 100. 7); KapiKaS. 38. 2 (206. 5); कृष्णानो अन्यं अंधरान्त्तर्पलां नु मािS. i. 2. 10 (i. 20. 13); अत्यन्धानां नांन्यानुपागामवोक्त्वा परिम्यः परोऽवरेष्योऽविदम् MaiS. i. 2. 14 (i. 23. 1); यौ नस्तत्रपावो नोऽन्योऽन्यस्य दुष्ठादितं एवं सं निरुच्छात् MaiS. iii. 7. 10 (iii. 90. 5); अरातीवन्ति वा अन्यं पुंरुपाय नान्यं MaiS. iv. 3. 1 (iv. 39. 1); सेनां ... स्पर्धमाना। तां गृह्णत तमसाऽप्रव्रतेन यथापी अन्यो अन्यं न जानन् VājaS. 17. 47; देवी जोष्टी वसुधिते ... अयांन्याया देवाऽस्यान्यावसुधसु वार्याणि यजमानाय VājaS. 28. 15; ते ये युक्तेऽन्ये विमुक्तेऽन्ये उपावहन्ति उपावेव ते क्षेमयोगी कल्पयन्ति AitBr. 3. 3 (61); ते। अन्योऽन्यस्य नातिरुद्धं। अहमुनेन यज्ञा इति TaiBr. I. iii. 2. 1; अपि वा एता अन्योऽन्यस्य लोकमद्यायन्। अहमुनेन यज्ञा इति TaiBr. I. iii. 2. 1; अपि वा एता अन्योऽन्यस्य लोकमद्यायन्। अन्यधातुमस्ययाज्यन्तेः ĀpaSS. viii. 4. 12; नान्योऽन्यमनुप्रपयेत ĀpaSS. xii. 26. 14; तस्यामथां च पुरुषीं ... यज्ञोपकरणशेषाऽश्वाभिलषायान्यस्य दयुः LātyaSS. x. 17. 16; DrāhySS. xxxi. 2. 25; अन्येनान्यस्य विषमं देवनं प्रतिभाति ये MahāBhā. ii. 53. 16; अन्येऽस्य युगमच्छिदन्धजमन्ये न्यपातयन्। ईषामन्ये हयानन्ये सुतमन्ये न्यपातयन्। अन्ये छत्रं वस्यं च वन्युरं च तथापरे MahāBhā. iii. 230. 30; सन्ति बह्वस्तव प्रेष्या राजपुत्रि वशानुगाः। अन्यां प्रेषय भद्रं ते स हि मामवमस्यते MahāBhā. iv. 14. 15; अन्यो धनं प्रेतगतस्य भुङ्क्षे वयांसि तथापि विमुखोऽद्रवत्। अन्यः प्राप्तस्य चान्यस्य शिरः कायादपाहरत् MahāBhā. v. 31. 28; भीतश्चान्य उदकोऽदयोः भीत उपाद्रवत्। असंप्राप्तस्य तं देशमन्यो जीवितमाददे MahāBhā. vii. 237*(1); भयेन सोऽप्याशु पपात भूमावयः प्रनयः पतितं विलोक्य। अन्यस्य सासिर्निपपात ... बाहुः ... अन्यस्य सव्यः MahāBhā. viii. 1062*(8); अन्येषां सायकाः क्षीणास्तथान्ये शरपीडिताः MahāBhā. ix. 24. 5; धनुष्यन्ये व्यासिपन्त ज्याश्चान्ये तथासिपन्। दधुरन्ये महाशंखान्ये जघ्नुश्च दुन्दुभीः। चिक्रीडुश्च तथैवान्ये MahāBhā. ix. 60. 5; दानेनान्यं बलेनान्यमन्यं सुनृता गिरा। सर्वतः परिगृहीयाद्राज्यं प्रायेह धार्मिकः MahāBhā. xii. 76. 31; हन्ति शिविकामन्ये यान्त्ये शिविकागताः। सर्वेयामुद्धिकामानान्ये रथपुरःसराः MahāBhā.

xii. 318. 42; पश्यामि। आग्रमम् ...। अजित्यं मनसाप्यन्यः MahāBhā. xiii. 14. 36; अन्ये क्रतवतः प्रस्थानुपतस्युः सहवशः। अन्ये नानाविधाऽशौलकाननानि च भेजिरे Rāmā. i. 16. 18; अन्यः कृष्णाजिनमदाधज्ञसुचं तथापरः Rāmā. i. 209*(1); जनाः ... नावधारुरुहस्यन्ये स्ववेस्तेरुस्तथापरः। अन्ये कुम्भघटैस्तेरुच्ये तेरुध बाहुभिः Rāmā. ii. 83. 20; यदि भुक्तमिहान्येन देहमन्यस्य गच्छति। दद्यात् प्रवसतः श्राद्धं न तत् पथ्यशनं भवेत् Rāmā. iii. 100. 14; राहसेन्द्रस्य योषितः ...। अन्या कक्षगतेनैव मङ्गुकेनासितेक्षणः। प्रसुता भामिनी भाति Rāmā. v. 8. 35; v. 276*(1); अन्या कमलपत्राक्षी पूर्वोन्दुसट्टानना। अन्यानालिङ्ग्य सुश्रीणी प्रसुता मदविह्वला Rāmā. v. 8. 44; v. 8. 38; शतं शतसहस्राणां पूयगृहवर्गकसाम्। लङ्घादाराण्युपाजमुरन्ये योदुं समन्ततः Rāmā. vi. 31. 41; निशाचराः ...। तद्रक्षो बोधविष्यन्तश्चक्रुरन्ये पराक्रमम् Rāmā. vi. 48. 43; सक्कनं क्रियाणि प्रतिपेधोऽन्योऽन्य-माश्लिष्यत इति Vār. II on P. iii. 1. 87; MahāBh. ii. 68. 24 (on iii. 1. 87); कथं पुनरन्यस्य प्रकर्षणान्यस्य प्रकर्षः स्यात्। नैवान्यस्य प्रकर्षणान्यस्य प्रकर्षणं भवितव्यम् MahāBh. i. 405. 18 (on ii. 1. 69); यदान्येन कर्तव्यां क्रियामन्यः करोति तदा प्रत्यय उत्पाद्यते MahāBh. ii. 364. 13 (on v. 1. 116); अष्टाध्यायीमधीयानोऽन्यं पश्यत्यनधीयानं येऽत्र विहिताः शब्दास्तान्प्रयुजानम् MahāBh. iii. 174. 12 (on vi. 1. 109); अन्येनान्यस्य विम्लेषः किं पुनर्न भविष्यति BuddhaC. 6. 49; (मुनवः) उच्छेन जीवन्ति खगा इयान्ये तृणाणि केचिन्मृगवधरन्ति BuddhaC. 7. 15; हृदयैकं रूपमन्यो हि रज्यतेऽन्यः प्रदुष्यति। कथिन्द्रवति मय्यस्यस्तत्रैवान्यो घृणापते Saund. 13. 52; अन्यां चेद्दृशयित्वाया वोदुः कन्या प्रदीयते। उभे ते एकशुल्केन बहेत् ManuSm. 8. 204; एतत्तु न परे चक्रुः ... साधवः। यदन्यस्य प्रतिज्ञाय पुनरन्यस्य दीयते ManuSm. 9. 99; जल्पन्ति तार्थन्येन ...। हृदये चिन्तयन्त्यन्यं प्रियः को नाम योपिताम् ŚaTrayā. 247; आलिङ्ग्यन्त्यन्यं रमयति वचसा ŚaTrayā. 402; एको धारयेदनामन्यो निवेदेत्। अन्यो जयनं मुखमन्यो मध्यमन्यः KāmSū. 145. 4 (2. 6); अन्यां रहसि विस्मर्यन्यां प्रत्यक्षपुनर्नः। ... इत्येवं रज्येत्स्त्रियः KāmSū. 253. 22 (4. 2); दौत्येन प्रहितान्याया स्वयंपेव नायकमभिगच्छेत् KāmSū. 284. 13 (5. 4); नर्मणि चान्यमपदेश्य हसति वदति तस्मिन्काक्षेण परिजनस्य प्रेक्षणं ताडनं च KāmSū. 331. 18 (6. 3); अन्यां भेदयितुं गम्यात् KāmSū. 340. 6 (6. 4); अन्यां वा लाभतो विपुयुक्षमाणा KāmSū. 349. 6 (6. 5); 349. 8 (6. 5); (वनिताः) अन्याधिरं सुरतकलियरिश्रेणपदेवं गताः RūSaṁh. 4. 17; केन्द्रोपगैः प्रोक्तफलैः दलभ्यावित्याहुरन्ये न पृथक्फलैः ती Brhājā. 12. 3; शब्दमन्यमपथस्तु पाठोऽन्यैरुपपद्यते VākyaPa. 2. 261; चतुर्णां विवृतीनामन्तरं मार्तिकं भवन्। अर्धमात्रिकमन्येनामन्येनामपुमाधिकम् NāraS. ii. 4. 3; KāśiVr. on viii. 1. 12; सुपान्येन सहान्येवं श्वो मां संभावयिष्यति ViṭVr. 19; प्रथमायाः प्रियो ज्ञेयो मय्यमायास्तवमुग्रियः। अतिप्रियस्तुतीयायास्तया योऽन्यो न सेवते ViṭVr. 53; ग्राहं गतास्तत्रकथंयचन्दन्ये ŚlokaVār. 5 (2). 201 (267. 7); मृपान्योः मृपान्यः परो मिश्रमेनं परः प्राकृतं चापरो बुद्धिमात्रम् DevīBhūSt. 153. 8; यो ह्यन्यस्य धर्मः सोऽन्यस्याधर्म एव ManuBh. i. 69. 29 (on 2. 8); योऽभ्यासार्थमधीयानस्यान्यं चोद्दिश्येवं व्याचक्षाणस्य तत्सन्निकर्षमन्य आगत्य तदग्रहणानुवृत्ते गृहीयात् सदेहं वापनुदेत् ManuBh. i. 135. 16 (on 2. 116); स्वाध्यायविधिः स्वाध्या एष। नान्यस्यान्यार्थतायां प्रमाणमस्ति ManuBh. i. 200. 6 (on 3. 1); अन्यस्या अपि ग्राह्यादिविवाहेन. विवाहविध्यामाणायाः ManuBh. ii. 169. 15 (on 8. 205); या कुलीनमकुलीनमन्यमन्यमाश्रितगुणं गुणहानम्। वेत्ति नो कपटसंकटचय्या तां व्रजन्ति गणिकां किमु शिष्टाः SubhāRaSaṁh. 24. 11; तिर्यङ्मनुष्याभ्यामन्यस्ये याचनमयाचनम् PārāSū. 40. 24; अन्ये भ्रमन्ति भगवन्नास्तन्येवातिसुस्थिताः। अन्ये भ्रमन्ति भगवन्नास्तन्येवातिसुस्थिताः Siourā. 10. 12; यं वेदान्तविदो वदन्ति ... शिवं। ... अन्ये तस्मिन्नेव बुद्धिद्वयमभेदं त्वन्ये जिनं वामनम् EI. i. 149. 3; कौलस्यमनवं पुष्यं पुष्येभ्यन्याददादे DvyaŚraKā. 17. 5; द्रष्टव्यमस्ति यदि मङ्गलमेव वस्तु। अन्ये किं तदिह नाश तवेव वक्त्रम् ... ईशणीयम् JinaCatur. 19; अतिसंयककर्तृणां वित्तमन्यस्य कारणम्। अन्येः संवीर्यते यत्नान् मध्वन्यः परिमुच्यते UtaKuC. 1. 5; एको हारमुपाजहार सुहृदमन्यः प्रहारं दिदाम् EI. i. 308. 13; न ह्यन्येद्येतयते अन्यः प्रयतत इति सम्भवति SarvaDaKau. 106. 18; गुणगुणवत्र विचारणीया। परिग्रहार्हः प्रथमस्तयोः स्वादन्त्यस्तु विन्यस्तप्यन्तरोऽस्तु Aeyutarā. 12. 39 (17); गम्यादस्या मेधा अन्यान्यो वा तथा गम्याः KandaCū. vi. 4. 33; एकाकी त्वेककक्षीकोऽन्यान्योऽन्यतर इत्यपि KalpaK. 229. 142; ईदृशोऽर्थपरस्य जनस्य प्रकारः। यथान्येन निक्षिप्तं वस्तव्योऽनुभवति JānaPa. 5. 14 (5) (with Gen. plural) one among many सुरवः सुव्रताः। अन्यस्तेषां परिधिरेस्तु कश्चिद् RV. i. 125. 7; यदेवामृत्यो अन्यस्य वायम् ... वदन्ति RV. vii. 103. 5; सेना ... न ओजसा स्पर्धमाना। तां गृह्णत तमसोऽप्रव्रतेन यथामांषामन्यो अन्यं न जानात् RV. (Khila.) iii. 21. 1; SV. (Kau.) II. ix. (3). 4. 3; AV. iii. 2. 6; यदा त्वेष विकाराणामन्योऽहमिति मन्यते। तदा विकारानुक्त्यै परमव्यक्तमानुयात् MahāBhā. xii. App. I. 29B. (261); कुर्यात्।

इतरमन्यत्तेषां यतो विशेषः स्यात्। अन्यो होतृपुरुष एव स्यात् ŚābaBh. 1126. 3 (on iii. 8. 21): (with Gen. dual) one of the two beings द्वा सुपूर्णा ... तयो रन्यः पिप्लं स्वाद्वति R.V. i. 164. 20; MuṇḍaU. iii. 1. 1; ŚvetāU. 4. 6; AV. ix. 9. 20; VākyaP. 34. 5; VedāntKa. 139. 2 (on i. 2. 11); जिष्णुर्वामन्यः सुमन्त्रस्य सुरिदिवो अन्यः सुपर्णः पुत्र ऊहे R.V. i. 181. 4; मित्रावरुणा ... वामन्यः पदवीः R.V. vii. 36. 2; वृत्राण्यन्यः समिधेषु जिह्वते ... वाम् ... इन्द्रावरुणा R.V. vii. 83. 9; देवी जोष्टी वसुधिति ययोरन्याषा देवांसि यूयवदान्यावसदसु वार्याणि यजमानाय वसुने वसुधेयस्य वीतां यज R.V. (Khila.) v. 7 (3). 4; 3Bii animal-like, i.e. stupid अन्योऽप्यथ न विक्रियो मनुष्यः किं पुनः प्रजाः MahāBhā. xiii. 45. 24; (BhārBhā. पशुः) 4A (inanimate) new पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति देव्यमन्यदपि पित्रोः कृण्वते सचां R.V. i. 140. 7 (Sāy. पूर्वविद्यमानम्); हनानैर्न इति त्यत्पु यदग्रवीद्यमस्य ये देवपुनर्मनिन्दिषुः। अन्या नामानि कृण्वते सुते सचां अनुदैर्नाकन्यात् नार्भः स्पर्त R.V. i. 161. 5; सन्ति पुनः केचिदन्येऽपि शब्दाः येयामन्योऽन्यकृतो भावः MahāBh. i. 240. 1 (on i. 2. 64); शब्दान् ... प्रयुञ्जे। अयं नूनमन्यानि जानाति MahāBh. iii. 174. 14 (on vi. 3. 109); संचितं तु यदारण्यं वक्तव्यं विधिवदने। त्यजेदाधुन्ये मासि वन्यमन्यत्समाहरेत् LaViṣṇuSm. 3. 4; (बालकिम्) तमजातशत्रुः ... अपोय ... तत्कर्तारमन्यं वेदितव्यतयोपचिह्नेषु BrahmsūBh. (Śān.) 256. 16 (on i. 4. 16); कायन्या मुकुलधिकारमिलिता लक्ष्मीरशोकद्रुमे माकन्यः समयोचितेन विधिना घटेऽभिजातं वपुः SubhāRaK. 8. 24; 4B i dissimilar अन्यी विभिन्नासदृशौ Vajja. 228. 2; AnekāSaṁ. 2. 336; DharK. 1828; AnekāK. 617; 676; NānārthSaṁ. 7. 65; NānārthSaṁ. i. 40. 1; MediK. 120. 5; 4Bii unequal भिन्नासमान्योरन्यः स्यात् TrikaŚe. iii. 3. 305; ViśvaPra. 116. 14; ViśvaLoK. 253. 1; 5A (animate) (used as noun) other one, i.e. competitor, rival, opponent or enemy मुहूर्तं असि महिष ... सहमानो अन्यन् R.V. iii. 46. 2; iii. 48. 3; न वा अरण्यनिर्हन्त्यन्यश्चेन्नाभिगच्छति R.V. x. 147. 5; एषं पन्यामरुक्षाम ... यस्मिन् ... अन्येषां विन्दते वसु AV. xiv. 2. 8; अतिष्ठाप्य वर्वसाध्यन्यास्यर्ष्यं इवा भूहि प्रदिश्वतस्तस्य AV. xix. 33. 5; स वाच्यञ्जिनीयात्तं यान्यो जिनीयाद् TaiS. VI. i. 6. 7; यज्ञेन वै देवास्वर्गं लोकमापन्तेऽकामयन्तेन नो लोकमन्यो नानुप्रजानीयात् KāhS. 26. 6 (ii. 129. 11); ततो देवां अभवन्त्रांसुरा अभवन्त्रान्यो नानुपश्येत्तदेतान्निदधीत प्रांत्यस्याननुवशात्यैः KāhS. 37. 16 (iii. 95. 22); ब्रह्माणत्ते वृजशंसः सन्त्यु मान्ये VājaS. 27. 2; परा सप्तान् वाधस्यान्येषां विन्दते वसु MantrBr. ii. 4. 1; कश्चिदप्यदशान्येषु स्वपक्षे दश पञ्च च। त्रिभिस्त्रिभिर्विज्ञातेर्वेत्ति तीर्थानि चारकैः MahāBhā. ii. 5. 27; अन्ये मामभ्यघावन्त निवातकवचा युधि MahāBhā. iii. 167. 5; vii. App. I (13). 22; राजा (पुरीमावासायामास) दुर्गामन्यैर्दुरासदाम् Rāmā. i. 5. 13; स्वदेशे संतुष्टः करितुरगकोशे सति न यो भवेद् यायौ सोऽन्यैः कृतपरिभवो याति विलयम् YogYā. i. 8 (2. 12); अन्येश्च विजिगीषोश्च विग्रहे हीयमानयोः। सन्धाय यदवस्थानं सन्धायानुमन्यते YuktiKa. 13. 1; रक्तोऽस्तमेति रक्तोदितश्च नृपतिं करोत्यन्यम्। ... अन्यं नृपं करोति। अन्यं परं शत्रुमिति यावत् AdbhSāg. 23. 23; यस्यामूलकुलभूमिप्रलयमथनव्यस्तान्यस्तस्यान्वुधेर (read अन्युधेर्युधैः) ... अपरा लक्ष्मीः EI. xviii. 109. 12; अन्यः स्यादितरस्मिन् वाच्यः तु वैरिणि ŚabdaRaSaK. 232. 9 (anya is given as a synonym of ari in AnekāK. 688; and AnekāK. 725 gives anya in the sense of ari) 5B (inanimate) (used as noun) I thing belonging to another person शोणितं दुग्धं गार्हपत्ये संस्थाप्यान्येन जुहुयात् ĀśvaŚS. i. iii. 11. 5; त्वं दातुम् सुमहच्छक्यं दुःखमन्यस्य पालनम् EI. xvi. 30. 42; II other thing, i.e. something wrong य उदात्ते कर्तव्येऽनुदात्तं करोति खण्डिकोपाध्यायस्तस्य चपेटां ददात्यन्यत्वं करोषीति MahāBh. i. 41. 24 (on i. 1. 1); KāśiVr. on iv. 4. 64; अन्यद्वान्युष्टोऽन्यदाचष्टे MahāBh. i. 219. 16 (on i. 2. 45); i. 425. 15 (on ii. 2. 24); यतर्ह्यन्यत्करिष्यामीत्यन्यत् करोति MahāBh. i. 333. 17 (on i. 4. 50); iii (used as noun) other thing, i.e. counter-subject अन्य एव विपक्षोऽन्यधर्मयोगी वान्यो न विविक्षितधर्मानाश्रयः विरुद्ध एव वा सहानवस्थानलक्षणविरोधेन HetuBīT. 75. 11; 6A (animate) additional, more or many प्रजा हं तिस्रो अत्यायमीयुर्न्युन्या अर्कमुभितो विविधे R.V. viii. 101. 14; कर्तव्यन्येष्वस्तवपि। ... धर्मं लोको न व्यतिवर्तते VākyaPa. i. 135; नरं नारीं नृपं चान्यं नगरं वाय पत्नम्। देशं जनपदं विश्वं तन्मध्ये प्रविलिख्य तत् पूजयेत् TantrRā. 7. 58; भंजामलकुलतिलकः ... भविष्यदराजनाका ... ब्राह्मणप्रधान अन्याश्च दण्डपाशिकाटभाटवल्लभजातिना। यथारहमानयति बोधयति समादिशयति चान्यत्। शिवमस्माकं विदितमस्तु EI. xi. 100. 18; ज्ञानं तवर्कं ऽथ तन्ने प्रतिघमिदमथो धर्मशास्त्रेषु चान्यस्तत्सालोभादः तत्त्व स्तुतिवचनपदं नैव यायात्यवादात् EI. xiii. 291. 17; वसिष्ठः ... ततोऽन्यस्ताहसिः समजनि ततोऽन्यो मुनिरिति क्रमात्सांशुर्वशः त्रिपुवनवतंसः प्रवृत्ते EI. xxv. 212. 44; 6B (inanimate) additional, more or much अन्यं वरं नधिकेतो वृणीष्व

KathU. 1. 21; एवमिष्ट्वा महाबाहुः क्रतुभिर्भूरिदक्षिणैः। अन्यद्वर्षशतं रामः सीमे सत्यमयोधयत् MahāBhā. ii. App. I. 21. (474); तथा चरन्तमवभोत्यन्ते भारतानां चराः स्म। अन्यांश्चरेयास्तावतोऽब्दास्ततस्त्वं निश्चिन्त्य तदास्तिजानीहि पार्थ MahāBhā. iii. 35. 9; अन्यानि पञ्च वर्षाणि गलान्तं कल्पितानि च MahāBhā. vi. 34* (1); सूर्यस्त्वष्टौ सहस्राणि द्वे चान्ये ...। विष्कम्भेण ततो राजन्यण्डलं विज्ञातं समम् MahāBhā. vi. 13. 43; vi. 73. 63; तस्मै दद्यामहम् ... शक्यम् ...। अन्यं तस्मै पुनर्दद्यां सौवर्णं हस्तिपङ्कजम् ... अन्यं तस्मै वरं दद्याम् MahāBhā. viii. 27. 4-6; viii. 314* (1); व्रितो यज्ञेषु कुशलः ...। अन्याचितो बहुतरा गावः समुपलप्यते MahāBhā. ix. 35. 22; xii. 252. 2; इदमन्यत्परं पश्य मात्र मोहं करिष्यसि MahāBhā. xiii. 318. 43; एवं तर्ह्ययमन्यो दोषो जायते MahāBh. iii. 274. 6 (on vii. 1. 95-96); ऋयो यजृषि चान्यानि सामानि विविधानि च ManuSm. 11. 264; ManvaMu. 502. 17 (on 11. 264); पुराणशाल्यो मुनः ...। एवं प्रकाश्य प्रकारं य(द्यन्यत्) तद्वज्रं लघु सं ... (स्मृतम्) BhelaS. 4. 5 (1. 5); नेमे वेदा यतः श्राव्याः स्त्रीशूद्राद्यासु जातिषु। वेदमन्यत्ततः स्रस्ते सर्वश्राव्यं तु पञ्चमम् NātyaŚā. i. 14; नखकर्माणि। ... आकृतिकारयुक्ताणि चान्यान्यपि कुर्वीत KāmaSū. 121. 25 (2. 4) (JayaMa. अन्यान्यपि पक्षिकुसुमकलशपत्रवल्ल्यादीनि नखकर्माणि); 209. 6 (3. 3); मासानन्यानामप्य चतुरो लोचने नीलपित्वा MeghDū. 107; विन्दुद्वयं विरुध्य पूर्णपशयोर्दिशोः मध्यच्छायाशिरसि ज्ञेयो विन्दुस्तृतीयोऽन्यः MaBhāsk. 3. 45; संबन्धे सति यत्त्वन्वाधिक्यमुपजायते। वाक्यार्धमेव तं प्राहुः VākyaPa. 2. 42; श्रुतयोऽन्या द्वितीयस्य मुमुग्धायताः स्मृताः NāraŚi. i. 7. 11; अष्टादशाधिकं चान्यच्छु(च्यु)तं मायाधिकारिणाम् (विधत्ते) MrgendraT. i. 1. 25; एवमेतानि तन्नाणि तथान्यान्यपि कोटिशः। श्रुत्वा देवि तेप्यवयवेषु वर्तयितुमन्येयामन्येयामवयवानां कल्पनीयत्वात् BrahmsūBh. (Śān.) 321. 10 (on ii. 1. 18); व्रीणि वर्षसहस्राणि मानुषाणि प्रमाणानि। त्रिंशदन्यानि वर्षाणि मतः सप्तर्षिर्वत्सरः LiṅgaP. i. 4. 20; वैनाशिकमिदं चान्य(ज)ज्ञात्वा लोकस्य चर्षितौ (read चर्षितौ) EI. ix. 15. 20; भूमिर्दत्ता सकेदारा बुध्वा(बुद्धा) सांसारिकं फलं। नष्टपाटकग्रामे भूरन्या देउलपाटके ... दत्ता EI. xxi. 49. 33; गणपांवा -महादेवा अन्य(द्य) सुकृतं कृतम् EI. iii. 100. 103; अन्यदप्यन्यव्यतिरेकवाक्यमाह VedāntRāmā. 111. 24; केचित्तु ... पञ्चान्ये वायवः सन्तीत्याहुः VedāntŚā. (Sa.) 11. 19; (used as noun) additional thing पितृभ्यश्चोदकदानं यथोत्साहमन्यत् GautDS. i. 5. 5; लक्षणं चरितं चापि गवां यद्यापि मङ्गलम्। तत्सर्वं मे सुविदिमम् अन्यद्यापि महीपते MahāBhā. iv. 3. 9; न चायमुरेव स्थानेऽन्यिष्यते। किं तर्हि। उक्षान्यस्य च MahāBh. i. 127. 7 (on i. 1. 51); न चायमव एवादेशः। किं तर्हि। अचक्षान्यस्य च MahāBh. iii. 346. 4 (on vii. 4. 2); कलपकं कलासारं तथान्यत् कुञ्जिकमतम् ...। एवमेतानि तन्नाणि KulaCūT. i. 7; प्रोक्तानि काम्यकर्माणि प्रयोगेऽन्यत्समर्पयेत् TantrRā. 6. 34; पदद्वयस्य स्थानं ते दत्तमन्यन्यदस्ति च BṛDharmaP. i. 47. 86; शृण्वन्स्यादपि AlankāŚā. 105. 4; नित्यग्रहणान्यदपि सिध्यतीत्याह Prasā. i. 606. 20; 7A (animate) rest, remaining विधेयौ ह्यनुन्यो अरिराज्जगम् R.V. x. 28. 1; तदेतत् प्रेयः पुत्रात् प्रेयो वित्तात् प्रेयोऽन्यस्मात् सर्वसादन्तरतरे यदयमात्मा BrĀraU. i. 4. 8; द्विजान्विसृज्य सोऽन्यांश्च समाधाव-Subhā. i. 949; (used as noun) rest or remaining one बोद्धारो मत्सरग्रस्ताः 7B (inanimate) rest, remaining सा मां सुत्योक्तिः परिं पातु विश्वतो धावां सूर्यः R.V. x. 37. 2; सर्वा एनमन्याः देवता जेहत्यनिरेनं देवतानां न जहाति SāmaViBr. i. 1. 8; अन्यानि प्रकृत्यासराणि ŚāṅkhāŚS. i. 2. 6; तत्तुलनादायापविध्यैः यिषक्तव्यः MahāBh. i. 481. 6 (on ii. 4. 32); iii. 105. 16 (on vi. 1. 167); सर्वेष्वपि स्वलक्षणम् CaraS. i. 20. 15; नामभूतेभ्योऽप्रधानभूतेभ्यश्च सर्वादित्यो यदुक्तं यद्यान्यत् सर्वाधिकार्यं तत्र भवति CāndraVr. on ii. 1. 10; वर्णाणां प्रथमा द्वितीयाः शयसहाहायोषा सर्वत्र लघु पञ्चमम्। द्विचतुषादयोर्हस्वं सप्तमं दीर्घमन्ययोः ŚrūtaBo. 10; स्वाश्रयव्यापकाः SaptāPa. 50 (15); न्यादिष्यन्ताद्वगत्यर्थं मुख्ये ... गोपे याचादयः। अन्ये तु यथेष्टं द्विचतुषादयोऽपि स्मृतिः YuktiKa. 221. 20; छेदो भागेन कर्तव्यः अन्ये तु यथेष्टं द्विचतुषादयोऽपि स्मृतिः YuktiKa. 221. 20; छेदो भागेन कर्तव्यः अन्ये त्रिभिरन्यापिरवगुण्यते RasRaSa. 9. 35; तत्तत्कार्यसामर्थ्यम् ... न तु स्वतस्तेषामिति। एवं सत्यन्यत्सर्वं संगतं भवति ApuBh. 64. 2 (on i. 2. 18); 116. 7 (on i. 4.

23): (used as noun) rest or remaining thing पुरुष एवेदं सर्वं यदभूतं यद्यं भूयम् । उतामृतत्वस्य धुरो यदन्येनाभवेत् सह AV. xix. 6. 4; सोम आसीनोऽन्यत् ĀśvaŚS. i. iii. 1. 23 (comm. यदन्यन्त्रायरुणस्य सोमे कर्मास्ति तदासीनो ब्रूयात्); यथाग्रहणमन्यत् ĀśvaŚS. i. v. 10. 20 (comm. अतोऽन्यत्सर्वं यथाग्रहणम्); i. v. 14. 15; i. v. 15. 14; समागमन्यत् ĀśvaŚS. i. v. 12. 22 (comm. अर्बुपापवामनी-भ्योऽन्यत् सर्वं समागमनं भवति); i. vi. 3. 17; ii. 2. 26; Brhājā. 7. 11; यत्संवर्तते स्योद्धा । यदन्यत्तदजिनम् ĀpaŚS. viii. 2. 6 (comm. अज्यशिष्टं तु वाजिनम्); viii. 16. 21; आलभते ... यथादेवतमन्यत् KātyŚS. ii. 5. 16; स्त्रीधुववान्याभूतान्ति । स्तुनयनेति वृष्ट्या ... ऊभान्तान्यन्यानि APrāti. 92; यथोपाधवप्रसंधाम् उकारादिपरं पदम् । स्वरोन्तं तादृशं विद्याद्यदन्यद् व्यक्तनृष्णः PāṇiŚi. 15; YājñiŚi. 144; उपयोधोदात्तत्वं स्यादन्येषां चानुदात्तत्वम् MahāBh. iii. 98. 8 (on vi. i. 158); i. 62. 10 (on i. 1. 9); घोषवन्तोऽन्ये Kātan. i. 1. 12; SiddhaHe. i. i. 14; अन्यदेकधा AbhidhK. 2. 11 (Bh. जीविताष्टमं चक्षुरादि । एतदव्याकृतमेव); त्यागिप्रयामूचकं मिथुनमस्या दर्शयेत् । एवमन्यद्विरलशो दर्शयेत् KāmSū. 3. 3 (217. 5); यतुधतुर्ब्रूमिन्येषाम् Jānāśra. 1. 4; अनर्थकानां पाठो वा शेषत्वन्यः प्रतीयेत VākyaPa. 2. 261; दन्त्योऽप्यकरणं सुहृममायुयं तरुणं ववः । स्वभावं शिशुकसाह्वरन्यद् गुरुकृतं भवेत् MāṇḍūŚi. 10. 10; पादादि च पादादि च संयोगावपेह्यु च । स शब्द इति विज्ञेयो योऽन्यः स य इति स्मृतः NāraŚi. ii. 2. 16; रसाः तत्राद्यामारुतं ध्वन्ति त्रयः ... पित्तमन्ये तु कुर्वते AṣṭāHr. i. i. 16; ततस्तेदेव वाक्यं स्यादन्यश्च द्योतको गणः ŚlokaVār. 7. 51 (860. 5); चोदानप्रमाणको धर्म इत्येतावन्मात्रेण नास्तिकशास्त्रादपसारिता अन्यत्सामान्यमेव कृतम् TātpaT. (U.) 3. 22 (on i. 1. 10); अर्थवच्छास्त्रम् । तच्छेषतया चान्यदुपपुक्तम् BrahmsūBh. (Śān.) 17. 11 (on i. 1. 4); यदन्यद्विरलकालीनम् ... विपिनदिकम् । तन्मध्ये रचिता भूमिर्द्वल्लेनोपतिष्ठते YuktiKa. 18. 7; अतिरोहितमन्यत् Aparā. 7. 5 (on i. 4-5); बहुलमन्येभ्यः । श्रविष्ठादिभ्योऽन्येभ्यो भार्येभ्यः सप्तम्यन्तेभ्यो भाणो जातेऽर्थे दुब् बहुलं नाम्नि स्यात् SiddhaHe. vi. 3. 109; आकाशादिपञ्चकं सन्धन्ये । अन्यत् नित्यमनित्यं च Saptapa. 21 (88); तत्रापुतसिद्धयोः सन्धन्यः समवायः । अन्ययोस्तु संयोगे एव TarkBhā. (Kc.) 29. 1; अन्यदिद्वयप्राप्त्यपेक्षरवत् ज्ञातव्यम् KāvyaKaVr. 17. 26 (1. 3); स्वतन्त्रो भगवान् विष्णुः ... अन्यदस्वतन्त्रमिति शेषः TattvSaṁkhyā. 18. 2; 8A (animate) stranger पृष्ठन्तमन्यपरं चिदिच्छेत् RV. x. 117. 4; (used as noun) stranger one अर्थोऽप्यणा विरहितः पुरुषः स एव चान्यः क्षणेन भवतीत्यतिचित्रमेतत् PañcT. 2. 35 [233. 4]; Hitopa. 1. 97; BhojPra. 3. 2; नान्यस्तवायमवले श्वशुरः पिता च KundaMā. 1. 28; 8B (inanimate) (used as noun) strange thing अन्यत् प्रस्तुतमन्यदापतितम् PañcRā. 1. 36 (1); 9 (used as noun) former one शतमन्यस्य दक्षिणाधोऽन्यस्य KāthS. 13. 3 (i. 183. 5); कैतस्याहः प्रतिपद् ... मनश्च वाक्य ... सर्वेऽन्यस्मिन्मात्राः श्रिताः सर्वानन्या कामानुवेहे AitĀ. i. iii. 2. 2; पुरुषे पशौ वाभ्यवेते प्रतीपमन्य ऊर्मियुध्यति । अर्थोपमन्यः ĀpaŚS. xviii. 13. 4 (Anekā. 688 gives *anya* as a synonym of *pārva*); 10A (animate) i (used as noun) second, i.e. latter one शतमन्यस्य दक्षिणाधोऽन्यस्य KāthS. 13. 3 (i. 183. 6); त्यागिप्रयोजनकृतोः (vol. श्वतोः) श्रेयानन्यो मते तु केषांचित् KandaCū. vi. 5. 11 (Anekā. 688 gives *anya* as synonym of *para*; MediK. 136. 55 and ŚabdaRaSaK. 256. 14 give *anya* in the sense of *uttara*); 10Aii second, next or following one भद्रसुतान्यः गोगापरा भद्रदेवजा गौरी ... येनोद्भाः[.] EI. i. 156. 6; समर्पितोऽर्घिना योऽन्यः परो धर्माधिकारिणि । प्रतिवादी स विज्ञेयः ... तथा अन्ये द्वितीयः स विज्ञेयः SmṛtiCan. iii. 73. 7; व्ये निरण्याोऽपि हतारिकामोऽन्यः पृथिव्यां परमेधरः सः Surath. 1. 78; य(ट)पुत्रा कल्पपादपाकाराः ... श्रौतंतेः श्रीकृतोऽन्येषां । प्रथमो रंला[.]ख्यसुतः ... प्रतात्यः पोमाहः EI. ii. 44. 15; ii. 44. 19; (used as noun) second one, next one or following one आतथाभिज्ञा अन्येन हि वस्नेनैकं गां क्रीणन्त्यन्येन द्वावन्येन त्रीन् MahāBh. i. 95. 16 (on i. 1. 38); स्पृष्टः वससि लीलया करस्वैः काश्चिद् कचाकर्षणाद् अन्या कामपरेण पादपतनैः कण्ठग्रहेणापरा । ... स पायाद्धरिः EI. iv. 31. 1; पट्कर्मको भवत्येषां निधिरन्यः प्रवर्तते ManuSm. 4. 9 (ManuBh; SmṛtiCan; ManvaMu. अन्यो द्वितीयः); अस्मदंशे व्यतिक्रान्ते योऽन्यः कोऽपि भविष्यति[.] तस्याहं करे लग्नो (Read लग्नोऽस्मि); EI. ix. 70. 30; एकः ह्यातलमण्डनाय ... तथान्या जगद्धारिद्वचरनाशनाय ... अभूत् EI. vi. 200. 5; 10Aiii third शोभोः साहासल्लेखः सुरपतिरपरो धर्मराजस्तथान्यः ... पातु पयोद्धवो मेः SaduktiKa. 2. 1; (used as noun) third one बीलमेके प्रशंसन्ति क्षेत्रमन्ये मनीषिणः बीजक्षेत्रे तथैवान्ये ManuSm. 10. 70; जल्पन्ति सार्धमन्येन पश्यन्त्यन्ये सविप्रमाः । हृदये चिन्तयन्त्यन्यं श्रियः को नाम योषिताम् ŚatTrayī. 247. 402; ŚānigaPa. 1497; अन्यां रहसि विस्मरन्त्यां प्रत्यक्षपूजनेः । बहुमानेस्ताथा चान्याम् इत्येवं रजयेत्तत्रियः KāmSū. 253. 22 (2. 4); संज्ञा केचिद्व्यापारमर्थं मन्यन्ते ... अन्ये तु ... आहुः । अन्ये

यु. कर्मविधिविरोधात् ... श्रुतार्थपरिग्रहे उपचारितार्थान्वयन्ते Brahmsi. 1. 7: (देवः) कश्चिदन्त्यपरिग्रहं दधति सृजन्त्यन्वहं कृत्स्नं जगत् EI. i. 309. 17; कैश्चिज्जगज्जनितं पुरा। विद्युतमपरिर्दत्तं चान्यैर्विजित्य तृणं यया Subhāṣi. 532; 10B (inanimate) i (used as noun) second, i.e. latter thing कैतस्याहः प्रतिपद् ... ममश्च वाक्च ... सर्वेऽन्यस्मिन्कायाः धिताः सर्वानन्या कामान्दुहे AitĀ. i. iii. 2. 2; पुरुषे पशौ वाप्यवेते प्रतीपमन्य ऊर्मिर्मुष्यति। अन्वीपमन्यः ĀpaSS. xviii. 13.4; 10Bii second, next or following गृहपतरेव सामिधेनी-कल्पेनावधानकल्पेनेति प्रक्रमयुयानि चान्यान्वेवसुराणि स्युः ĀpaSS. xxi. 2. 1; अन्यस्मिन्ग्रहच्युष्युः MahāBh. ii. 407. 22 (on v. 3. 22); Pāṇṇ. 2. 27 (5) (218. 4); भोगस्वर्गापवर्गकाङ्क्षाणां भक्तिरेवैकः पन्थाः नान्यः पन्था इति श्रुतिः PārāSū. 7. 20; प्राक्कल्पे यादृशी संज्ञा वेदाः शास्त्राणि च क्रियाः? कल्पेऽन्यं तादृशाः सर्वे धर्माः स्युः SkandP. ii. (9). 24. 60; अन्यस्मिन्निजगामे तूर्णं प्राप्ते पुरोहिते। ... कोटके ज्येष्ठपुष्पोकाशं न्यवेजदत् BrKathāMañ. i. 2. 90; बाणः (Read भागः) कौशिकवंशजाय च तथा श्रीमंचयाध्याभूतं (Read मृते) कोयन्यः कपिगोनजराय महते श्रीदेवयायेततः। अन्यः कश्चिदहोमकाय च भरद्वाजमर्यापोऽहं। (Read ऋ) तये EI. iii. 29. 125; (used as noun) second thing, next thing or following thing (उपाः) प्रदीध्याना जौर्वमुन्यापिरिति RV. i. 113. 10; अहं ते सर्वं भैक्षं गृह्णामि न चान्यद्यरसि MahāBhā. i. 3. 43; तेजोजलश्रितं बाह्यं तेभ्यन्त्यपिशिताश्रितम्। मेदस्तृतीयं पटलम् SuśruS. vi. 1. 8; पदादी च पदादौ च संयोगावग्रहं यं च। यः शब्दः इति विज्ञेयो योऽन्यः स य इति स्मृतः Māpūṣi. 8. 7; कामकलाया ... माता। ... आद्या कारणमन्या कार्यम् KāmKaVi. 28; पञ्चानां च चतुर्णां च तथाष्टानां यथाक्रमम्। ऋनु स्यात्संमुखं स्थानमन्यदर्शनसंज्ञितम् Mānaso. iii. 1. 372; एकस्मिन्नेकं सूर्यमन्यस्मिन्प्रमार्जनी PūrāPaSārñ. 2. 22; कक्षितं कान्तानुवृत्तमध्यारे। अर्थायमे निदानं विरक्तज्ञानि चान्यास्मिन् KandaCū. vi. 1. 4; 10Biii second, i.e. right, cf. अन्यकुचादानः; 10Biv second, i.e. left. cf. अन्यनेत्रकः; 10Bv third अनन्या यौवने मृत्यौ बुद्ध्या भवति मोहितः। मध्येऽनन्या जरायां तु सोऽन्यां रोचयते मतिम् MahāBhā. x. 3. 11; एकं योगसमाधिना मुकुलितं चक्षुर्द्वितीयं पुनः पार्वत्योः ... अन्यदूरनिस्तचापमनक्रोधानलोदीपितं शंभोः ... नेत्रत्रयं पातु वः SkandP. v(3). 150. 18; ŚāktiMu. 2. 14; PrabaK. 39. 23; (used as noun) third thing, idea etc. अन्येन शुद्धं धीतकं कुर्वन्त्यन्येन शैफालिकमन्येन माथ्यमिकम् MahāBh. ii. 413. 25 (on v. 3. 55); त्रिद्वारेभ्य नृपतेर्वान्तुर्मुखं प्रगम्यते। दे मुख्यं तत्र चान्यत्स्यामुमुखम् YuktiKa. 34. 11; उभयायसंमेलनस्य संभवात् Nyāyam. 191. 8; 11A (inanimate) i great, wonderful, extraordinary, unique परं मृत्योः जनु परं हि पन्थां यस्तं अन्य इतरो देवयानात् VājaS. 35. 7; VājaS. (K.). 35. 40; माणिक्यबाहूद्भूतकङ्कणानि। अन्यानि राज्ञो माणिमूर्णानि MahāBhā. vi. 1035*(7); अन्यैव भागतेते तपस्विनां निर्वपन्ति Śāk. 2. 13 (6); विच्छेदग्रहणेऽर्थानां प्रतिपान्यैव जायते VākyaPa. 2. 145; आश्चर्यमाश्चर्यम्। अन्य एवायं प्रकारः MahāviC. 2. 33 (8); अन्य एवाधुणः कथप्रकाशो भगवत्याः MālaMā. 3. 114; अन्यदेव किमपि वस्तुनरं तत् Rāmābhyu. 269. 30; नन्य एव सर्वजन्तुनामुप-संहारको मृत्युः प्रसिद्धः ŚānatBh. 181. 4 (on 1. 5); मा रोदी राजतनये श्रियमन्यां गमिष्यसि BṛNārāP. 7. 70; अन्यैव काचित् खलु छायोपजस्तस्मात् NitiVā. 5. 64; किं तु किंचित्सर्वसंवेधमन्यतुल्यमिव स्त्रियाः YaśasCam. i. 7. 8; अन्यैव काचिद्वदनेनुल्हरीरन्यैव नेत्रोपलकान्तिरासीत्। अन्यैव तस्याः कुपुष्पमृशोभा भगेरिवान्तधृतरागवतः YaśasCam. i. 226. 1; अन्यां धत्ते तथापि श्रियमतिश्रियीर्मेव शैलोद्वितीयाम् EI. ii. 120. 10; प्रसाधितस्याथ मुरद्विषोऽभूद् अन्यैव लक्ष्मीरिति युक्तेनेतत् SaraKanjā. 38. 7; अन्यास्ता गुणरत्नरोहणमुको धन्या मृद्वन्येव सा। संभाराः खलु तेऽन्य एव विधिना वरेष सृष्टो युवा KāvyaPr. 338. 1; SāhiDa. 403. 3; अन्यद्वं किल ... अस्य (राज्ञः) DvyaśāKā. 1. 198; स्तिपण्डित-प्रक्रियैरायोधनेयु द्विपक्षकानामयन्य एव विदधे विद्याज्ञानसंगमः EI. i. 222. 16; कायन्यैव निशाचरेन्द्रशिरसां कान्तिः समुज्ज्वते Prasara. 7. 48; अन्यं प्रपञ्चविलक्षणम्। ईशम् VedāntKa. 139. 4 (on i. 2. 11); सोऽन्यः कोऽपि घनाघनध्वनिघनः पारिन्दुगुञ्जारवः ... जगैर्यः श्रुतः ŚārngPa. 913; (अन्यज्ञानं तु जीवानाम्) अन्यत् विलक्षणम्। अलौकिकत्वात्तरम् TanvPrakā. 159. 4 (on iii. 2. 32); पुमांश्चेतनः अन्योऽस्मदादिविलक्षणः अन्तर्धानादिशक्तियाम् NyāySu. (Ja.) 279A. 13 (on ii. 1. 3); सुन्दरि तवाभिसारे परिपाटी काचिदन्येव SundaS. 70; अन्यदेवास्य गाम्भीर्यमन्यद्वैर्यं महीपतेः Kuval. 38; शौर्यं चेत्पुनरन्यदेव तदिति स्तोत्रं विचित्रं सताम्। शुभत्रेव भगीरथविरितिपतिर्निने सहस्रं समाः GaṅgāV. 1. 86; अन्यैवेयं तव कल्ल लोकाग्रिण्यति क्षणात् AlankaMañ. 51. 9 (14); KuṣṭaMa. 784; (used as noun) great, i.e. unusual thing प्रियेऽन्यव्यशङ्क्य च सा जगत् Saund. 6. 20; 11 B (animate) great, wonderful, extraordinary, unique स पुनरन्य एव देवो न्यक्कृतसर्वोर्वीपतिचरितः VāsaDa. 22. 4; (उत्तमः पुरुषस्वयः)

अन्यः अत्यन्तविलक्षणः GītāBh. (Śaṅ.) 445. 3 (on 15. 17); 245. 16 (on 8. 20); VīraMi. (Bhakti.) 148. 6 [AnekāK. 688 gives *anya* as a synonym of *śreṣṭha*] 12 (animate) inferior, subordinate अभ्युपगम्य दुहितरि जातं पुत्रिकापुत्रमन्यं दौहित्रम् BaudhDS. ii. 2. 15 (comm. अन्यत्वमौरसापेक्षया तत्स्यास्य गौणत्वप्रदर्शनार्थम्); 13 (animate or inanimate) similar अन्यो मित्रतुल्ययोः NānārthaRaMā. 848; 14 (animate) changed, altered संप्रत्येत्ये (v. l. न्यन्ये) वधुपुपरतं बालम् ŚatTraiY. 282; 15 (animate) ordinary प्रयुक्तपाणिग्रहणं यदन्यदधुवरं पुष्यति कान्तिमप्रयाम्। ... किं कथ्यते श्रीरुभयस्य तस्य KumāSārth. 7. 78; अन्येषु जन्तुषु रजस्तमसावृतेषु विश्वस्य धातरि समः परमेश्वरे च सोऽयम् ... चित्तजन्मा MālaMā. i. 194; कात्रा(ण्णा)टके वलमनन्तमजेयमन्यैरि श्रि(भृ)रुपे किंप्रद्विषति पशु(स)सहसा जिगाम्य EI. xiii. 279. 10; iii. 106. 12; vi. 210. 11; viii. 185. 16; x. 85. 11; xxi. 140. 10; xxii. 105. 11; (used as noun) ordinary one शूरान्यस्यान्विधत्ते सुकृतिवदखिलां न्यैरिभ्रम्यानिर्भाम्नां काष्ठान्ततत्पर्यः। श्रिरिर्मा नयति रणे EI. vi. 355. 53; यस्मिन् दिग्विन्यार्थमुदाहरति प्रस्थानभेरीवरे गंधीरे स्फुटमुद्यतव्यवनिभूतव्यन्येषु वार्तव का EI. vi. 96. 28; 16 the pronominal word *anya* नहति नूनं नृत्यन्योऽन्योऽन्याभिरन्यान्यन्तश्च TaiPrāti. 7. 16; सर्वकान्यकियत्तदः काले वा P. v. 3. 15; Kātan. ii. 6. 34; CāndraVyā. iv. 3. 13; JaineVyā. iv. 1. 80 (255. 31); ŚākajāVyā. iii. 4. 18; SiddhaHe. vii. 2. 95; अपष्ट्यतृतीयास्थस्यान्यस्य दुगाशीराशास्थितोसुकोतिकारकरागच्छेपु P. vi. 3. 99; एकान्याभ्यां समर्थान्याम् P. viii. 1. 65; पूर्वान्यान्यतरेतरापाधरोभयतरेन्य एषुषु Vār. 6 on P. v. 3. 22; MahāBh. ii. 407. 21 (on v. 3. 22); CāndraVyā. iv. 3. 17; JaineVyā. iv. 1. 87 (256. 13); ŚākajāVyā. iii. 4. 21; SiddhaHe. vii. 2. 98; MugdhaBo. 7. 103 (77. 13); हृष्टैः समानान्ययोश्चोपसंख्यानम् Vār. on P. iii. 2. 0; MahāBh. ii. 107. 7; (on iii. 2. 60); PrakriKau. i. 273. 4; अपष्ट्यतृतीयास्थस्येत्युच्यते तत्रेदं न सिध्यति। अन्यस्येदमन्यदीयम्। MahāBh. iii. 173. 11 (on vi. 3. 99); अकारान्तात्सर्वानानो लिङ्गात्परस्य जैवचनस्य स्मैर्यवति। ... किं तत्सर्वनाम। ... अन्य - अन्यतर KātanVr. on ii. 1. 25; Jaine Vyā 9. 3 (on i. 1. 35); CāndraVr. on ii. 1. 6; SiddhaHe. vii. 3. 53; दिगतरतस्त्वेन्यं (एभिर्योगे लिङ्गात्पद्यमी भवति) Kātan. ii. 4. 21; KātanVr. on ii. 4. 21; दिक्छन्द अन्य ... इत्यैतैर्युक्ते काविभक्ती भवति JaineVyā. 70. 17 (on i. 4. 38); छकारद्वेऽन्यस्य दुक् JaineVyā. iv. 3. 204 (313. 25) (अन्यस्य दुगागमो भवति। अन्यस्येदं अन्यस्मिन् भवं वा अन्यदीयम्) 313. 32 (on iv. 3. 206); CāndraVyā. v. 2. 116; CāndraVr. on v. 2. 116; समानान्यत्वदादेरुपमानाद् व्याप्ये दृशः वसकजी च CāndraVyā. i. 2. 51; CāndraVr. on i. 2. 51; SaraKāṇṭhā. (Gr.) i. 4. 95; ŚākajāVyā. iv. 3. 180; SiddhaHe. v. 1. 152; किं यद्व्यादनघतने हिल्वा CāndraVyā. iv. 3. 15; MugdhaBo. 7. 101 (77. 9); कतमत् पश्य। इतरत् तिष्ठति. इतरत् पश्य। अन्यत् तिष्ठति, अन्यत् पश्य। अन्यतरत् तिष्ठति. अन्यतरत् पश्य CandraVr. ii. 1. 25; KāśiVr. on vii. 1. 25; चातुस्थस्य पूर्वान्यी Bhārṣi. 12 (comm. एते शब्दाः दीर्घविरलाः); तृतीयास्तस्य चान्यस्य शब्दस्यार्थशब्दे उत्तरपदे दगागमो वा भवति। अन्यस्मै इदमन्यदर्थम् ŚākajāVyā. ii. 2. 57; यस्तकिमन्याद्वद्योगेर्निर्धार्य इतरः ŚākajāVyā. iii. 4. 105; MugdhaBo. 7. 96 (76. 22); अयात्राह्यच पूर्वोऽह्नीत्यादी पूर्वोत्तरा परात्। तथाद्यान्यतरेतरात् पूर्वधुरादयः AgniP. 360. 36; 361. 35; एकशब्देऽन्यमन्यप्रधानासहायसंख्याप्रथमसमानवाची Pradī. iv. 121A. 6 (on iv. 1. 93) (Udyota एके मन्यन्ते); सर्वविधो ... इतरान्यतरावन्त्यौ ... सर्वनामानि SaraKāṇṭhā. (Gr.) i. 1. 112; अपष्ट्यन्तादतृतीयाद्यान्यदर्थं उत्तरपदे द्वे अनौ वा स्यात्। अन्यदर्थः। अन्यार्थः। पष्ट्यादिवर्जनं किम्। अन्यस्यान्येन वार्योऽन्यार्थः SiddhaHe. iii. 2. 119; अन्यस्य त्वदादेश्च हगादावुत्तरपदे आः स्यात्। अन्याहक्। अन्याहः। अन्याहः। SiddhaHe. iii. 2. 152; पिण्डनिर्वापणं कुर्यात्तथास्या अपि गोत्रजाः। अन्या इति छन्दसम् SmṛtiCan. vi. 202. 7; अय यस्सराः शब्दाः। यथा ... उल्लाप अन्य नय KāvyaKaVr. 95. 23 (3. 5); 52. 30 (3. 1); सर्वविधउप ... अन्य ... श्रिः MugdhaBo. 3. 9 (11. 14); अन्यादेः परस्य स्थभोर मस्य तः स्यात्। न त्वेकतरात् परस्य। अन्यत्। ... हे अन्य। अन्ये। अन्यानि MugdhaBo. 3. 88 (23. 21); अवसाने झलं घरो वा स्युः। ... एवम् अन्यत् अन्यतरत् इतरत् PrakriKau. i. 198. 1; अन्यपरेतरन्यतिरिक्तेषु तु नास्य प्रवृत्तिर्बाह्यकादेव LaŚābdeSe. ii. 414. 51; 17 extrinsic or extraneous, cf. अन्यहेतु *adj.*

²अन्य (ā-nya) *adj.* [f.-ā] [P. vi. 213; Kāsi Vr. on vi. 1. 213; Siddhākau. 613A. 14 (on vi. 1. 213); derived as *a-ni-yā*, DEBRU. 79; but *Viśva. an-* to breath] not going down, i.e. unsuppressible, inexhaustible इन्द्रं धेनुं सुदुधामन्यामिषिर्मुन्यारामरुक्तं RV. viii. 1.10 (but *Sāy.* नवतिरलक्षणां, MW. and *Apṛt.* f.); SV. I. iv (1). 1. 3; SV. (Jai.) MānGS. I. 31. 3; iii. 9. 3; अन्यं ध्यत्वा पुनर्वैष्णो गोम्यो जघं ध्यत्वा । निःक्रुयादं नुदामसि AV. xii. 2.

16; (used as noun) (one) who is inexhaustible उर्षो वो विश्वदेवसो नमस्तु
असृष्ट्यन्मित्रं RV. viii. 27.11 (but Sây. अहष्टपूर्वार्णः); यो असृष्ट्य विश्वमनु
ईशो विश्वंश्चोष्टतः। अन्येषु क्षिप्रधन्वने तस्यै प्राणु नमोऽस्तु ते AV. xi.
4. 23; AV. (P.) xvi. 23. 3 [PW; Grassmann] (but pw; MW; Apte;
Sūryakānta-f.)

अन्य (anya) m. 1 name of one of the twelve Bhṛgu-gods, a son of Bhṛgu
2 name of a sage-like king (Rājarsi) 3 epithet of Śiva 4 name of a mountain
5 name of a figure of speech 6 term of particular quantity 1 name of one
of the twelve Bhṛgu-gods, a son of Bhṛgu भुवनो भावनश्चैव अन्यश्च ...
इत्येते भृगवो देवाः स्मृता द्वादश याज्ञिकाः VāyUP. ii. 4. 87; 2 name of a
sage-like king (Rājarsi) (पुरुषः) शुद्धो निरञ्जनाभातः ... अस्ति नास्तीति
सोऽन्यो वा VāyUP. ii. 40. 118; 3 epithet of Śiva (हरस्य ... अष्टोत्तरसहस्रान्
नाम्नां श्रुत सुव्रताः) अन्यः Līngap. i. 65. 143; 4 name of a mountain
भारतस्यास्य वर्षस्य नव भेदाः ... गिरयस्ते व्यवस्थिताः ... रागद्वेषस्तुष्टेर्वान्यः
ViṣṇuDhāP. i. 8. 5; 5 name of a figure of speech हेतोर्हेतुवन्तरस्य काये
कार्यतन्त्रस्याभिधानं समुद्ययः। अनेकेषामेकत्र निबन्धस्त्वन्धः Kāvyaṇu. (Vā.) 41.
7; 6 name of a substitute quantity (of celestial latitude) त्रिभज्यका बाणवै-
र्विन्निरी चन्द्रार्कजस्यष्टविद्योगमक्ता। लब्धस्य चापं प्रथमः शरान्यदिकुर्यात्स्थितोऽन्यः
शरसंस्कृतस्य SiddhāTaVi. 247. 3.

अन्य (anya) gr. 1 particular kind of *unādi* suffix राजेरन्यः Uṇā. 3.100;
2 second person यत्र प्रथमश्चान्यश्च प्राप्नोति तत्र प्रथम एव भवति MahāBh.
i.352. 2 (on 4. 108) [AbhidhāCin. 1468 gives *anya* as a synonym of *ivam*];
3 third person मित्रंश्चोऽस्मद्व्युपदन्त्याः JaineVyā. i. 2. 152; 44. 37 (on i. 2.
152); छुटोऽन्यस्य डारौरसः (छुटोऽन्यस्य त्रिकस्य डारौ रस् इत्येते आंश
भवन्ति) JaineVyā. i. 4. 154; तिप् तस् शीत्यन्यः ... त आताम् झडित्यन्यः
JaineVyā. 44. 37 (on i. 2. 152); लेऽन्यव्युपदस्मासु तिप्तस्झिसिथ्यस्मिपवस्मस्
SākajāVyā. i. 4. 1; त्रीणि त्रीण्यन्यव्युपदस्मदि SiddhaHe. iii. 3. 17.
अन्य (anya)

भूमिर्गोष्यन्यै दधातु AV. xii. 1. 4 [SŪRYAKĀNTA]

अन्यक (anya-kā) *pronominal adj.* [f.-ā] [Derived with affix -ak-, P. v. 3. 71; Jaine Vyā. iv. 1. 130. Dr. 176.]

1 (used as noun) rest, remaining one राजका इदंन्युके युके सरस्वतीमनु
RV. viii. 1. 18; 2 (used as noun) enemy नभन्तामन्युके समे RV. viii. 39.
1; viii. 40. 1-7; viii. 41. 1-10; viii. 42. 4-6; TaiS. III. ii. 11. 3; Nir. 5. 23;
10. 5; नभन्तामन्युकेयां ज्याका अधि धन्यस्तु RV. x. 133. 1-6; SV. (Kau.)
II. ix (1). 14. 1-3; SV. (Jai.) iv. 1. 4-6; AV. xx. 95. 2; xx. 95. 4; TaiS. I.
vii. 13. 5; III. ii. 11. 3 (comm. कुत्सितानां वैरिणाम्); MaiS. iv. 12. 4 (iv. 189.
9); अयं वन्युः परधायं ममायमन्यमन्यकः AnnaU. 5. 61; 3A (inanimate)
(used as noun) any thing else, something else पावाणानपि तद्रूपं
द्रवीकुर्यात्किमन्यकैः PadmP. (Ra.) 33. 11; न ब्रह्मलोको वैकुण्ठो न कैलासो न
चान्यकः TejoBiU. 6. 18; 3 B (animate) (used as noun) somebody else
अपि वा त्र्यंशः पुत्रि नैनं शक्तः कुतोऽन्यकः (used as noun) somebody else
धशुरं शुभे SkandP. i(2). 59. 47; 4A (inanimate) another यस्य पुंससु
तच्छेषं शौचैस्तस्य किमन्यकैः BrParāSm. 6. 215; उपकर्तुं तदा मर्त्यभवे किं
कृमन्यकत् PārśvC. 1. 419; सुजादिभिरन्यकैश्च तालैः। रघुनाथविलासमुख्य-
लास्यानखिलाङ्कायिदकल्पयस्तल्लम् Raghunā. 12. 25; (used as noun) another
प्रश्नच्छेदं फलेन संगुणयेत् विधावूर्ध्वं तत्स्थमन्यकया। हन्यान्मध्यफलमगुणौ
सधिलान्मन्यकम् TejoBiU. 6. 2; विस्तारे नभभक्ते तु मन्वंशं तुल्यमन्यकैः।
(used as noun) another one भवानयो SilpaRa. i. 41. 28; 4B (animate)
PauṣkS. 1. 26.

अन्यक (anyaka) m. name of a demon निःसुप्सुप्मान्यकजम्भशम्बरनाह
सुरान्त्रमुखानभापत DaśavaC. 3. 2.
अन्यकारनिवृत्त्यर्थ

eliminating another *ka* sound त्यादीनां बोध यः ककारस्तदणन्तं पठन्तु भवति
... कोपान्तिमिति सिद्धे त्यादिविग्रहणं अन्त्यकारणं पठन्तु भवति
on v. 2. 34.

अन्यककुब् (anya-kakubh) *adj.* belonging to the another, i.e. opposite
direction मादयत्य भुजयोः सभाशयोर्व्यस्तकर्णहतयोर्व्यदन्तरम् । ऐक्यमन्यककुयोः
पलप्रभा जायते श्रुतिविद्योगभाजितम् GrahāGa. 94. 18 (9. 76); Golā. 272. 2
(31. 48)

अन्यकथन (anya-kathana) *n.* 1A statement of another (view) प्रज्ञावतां ह्येतोऽधिकान्यकथनस्याप्यविरोधात् NyāyPari. 263.13; 1B statement of something else तथा चान्यप्रस्तावे अन्यकथनमापतितमिति भावः Bhāṣk. i. 213. 12 (on i. 5. 5); 2 description of distinct (purpose) ततोऽन्यकथने प्रयोजनाभावात् तत्र समार्क इत्याशङ्कां परिहरत्स्वमुपन्यस्य व्याघटे TatvPrakā. 74A. 6 (on i. 4. 20)

अन्यकथा (anya-kathā) *f.* A another story or narration तावदन्यकथाच्छेदे प्रणम्य सगरोऽजितम् PadmP. (Ra.) 5. 185; नान्यं नमामि गौरीश नान्याख्यामादे- शिव SkandP. iv. 63. 63; किमप्रस्तुतेनान्यकथाप्रस्तावेन। यदेव तावदाकर्णयितुमावयोरद्- भुतजलनिधिगमनतःकरणम् Mukundā. 207 (8); B another talk or conver- sation अयाप्युद्विगमानस्य तस्य लोकोऽनुवर्तनम्। चकारान्यकथाङ्कैः कुर्वन् मङ्गस्य विस्मृतिम् PadmP. (Ra.) 13. 37; C story other (than that of Hari) हरेरन्यकथा सूत श्मशानसदृशी स्मृता PadmP. i. 1. 14.

अन्यकदम्बवृत्त (anya-kadambavṛtta) *n.* another circle (than the circle which passes through pole of ecliptic), i.e. circle of longitude अन्यजातं परिकल्प्य चात्र नतिस्तु या सायकदम्बवृत्ते SiddhāTaVi. 326. 16.

अन्यकन्यकालाभ (anyakanyakā-lābha) *m.* obtainment of another maiden न मेऽन्यकन्यकालाभो बहुमानाय मानसे SamarāSam. 5. 187.

अन्यकन्या (anya-kanyā) *f.* another maiden or young girl सा ... अवाप्तनिरुपमरूपलावण्यादिगुणकलाया ... अन्यकन्याजनदुर्लभमलब्धलोकोत्तरं प्रभुत्वमलङ्कृतवतिप्रेमवासना ... निराकुल स्थिता कालमेतावन्तम्. TilāMañ. 410. 20; अलीकधर्मोसहस्रंरात्र तस्यान्यकन्यापरो रसाय NaisC. 6. 15.

अन्यकपालसंस्थ (anyakapāla-saṁstha) *adj.* existing in different quadrants विद्युतसहिते रवीन्द्वरेकान्यकपालसंस्थयोराधः BrāhmSphuSi. 7. 8.

अन्यकमलार्थिता (anyakamalārthi-tā) *f.* the state of being the one who desires another lotus राज्ञा शंकरपूजायै ज्ञात्वाच्यकमलार्थिताम्। अशोकदत्तः प्रययौ पुनर्नक्तंघरीं प्रति BrKathāMañ. v. 1. 151.

अन्यकर (anya-kara) *m.* 1 another hand क्रमेण ... एककरे पाशम् अन्यकरे अङ्गुशम् इतरकरे पुण्ड्रेषुधापम् ... गन्धं पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्यं कल्पयामि नमः ParaśuKS. 4. 5 (139. 11); NityoNi. 42. 26; 2 hand, i.e. captivity of other (remaining king in Caturāṅga) युष्मकृष्टमेतत् राजद्वयं यदा हस्ते न स्यादन्यकरे परः। तदा राजा हि राजानं धारतेऽपि तं हनिष्यति CaturDī. 12. 11.

अन्यकरग्रह (anya-karagraha) *m.* marriage to another person कन्या नृपस्यान्यकरग्रहाहः सृष्ट्वा त्वया किं फलमाप्तमासीत् YātraPra. 4. 101.

अन्यकरजक (anyakarañjaka) *m.* plant *Carbosperrum Halicacabum* कामुके लघुकाशमयी कैडर्योऽन्यकरजके RājNi. 429. 6.

अन्यकरण (anya-karaṇa) *n.* 1 act of alienating, i.e. estranging or sowing dissension जायाया अनुकूलायाः पुत्रवत्याः 'करोत्यन्यविवाहम्' इत्येतदाक्षारणम्। एवं गुणवतः पुत्रस्याकारणेऽन्यकरणम् ManuBh. ii. 193. 11 (on 8. 275); 2A performance of another (optional rite) नित्यानामकरणेऽन्यकरणात् प्रत्यवायो न तु नित्यकरणस्य करणप्रागभावस्य हेतुत्वम् NyāyKa. 145. 21; 2B performance by another person, cf. अन्यकरणनिषेधार्थम्; 3 act of making, i.e. denoting something else शब्दाद्यव्यवहारश्च कश्चिद्यन्त्रानुवर्तते। प्रक्रियान्तरमाश्रित्य तदान्यकरणं भवेत् NyāyKu. 12. 18; 4 some other or other instrument, cf. अन्यकरणाविरोध.

अन्यकरण (anya-karaṇa) *adj.* having something else as the instrument अत एव चान्यकरणत्वस्य पदार्थविधया भासमानत्वाद्वात्पर्यस्यापि करणत्वं न संसर्गबलमप्यम्, अपि तु धातुलभ्यमेव MīmāKau. iii. 32. 6 (on ii. 1. 5)

अन्यकरणकभावनाविधि (anyakaraṇaka-bhāvanāvidhi) *m.* prescription of activity which has something else as its instrument अन्योद्देशेनान्यकरणक- भावनाविधिश्चतुर्थः MīmāKau. i. 163. 18 (on i. 4. 2); धात्वयोद्देशेन अन्यकरणक- भावनाविधिस्तृतीयः BhāṣṭDī. i. 60. 3 (on i. 4. 2)

अन्यकरणनिषेधार्थम् (anyakaraṇaṇiṣedhārtham) *adv.* for the sake of prohibition of performance by another person यत्तु गोभिलेन ... उक्तम् ... न तु गृहपत्यकरणेऽप्यन्यकरणनिषेधार्थम् ViraMi. (Āhnikā) 397. 24.

अन्यकरणाविरोध (anyakaraṇāvirodha) *m.* absence of contradiction to another instrument कार्यतत्त्वान्यकरणविरोधः। दृष्टार्थत्वाभावात्तद्व्यभाव एव करणम् BālaKrī. i. 183. 17 (on 1. 307)

अन्यकरणीय (anya-karaṇīya) *n.* another duty त्यक्त्वान्यकरणीयं तन्मार्गेऽहं संप्रवेशितः KathāKau. 1. 80.

अन्यकरद्वय (anya-karadvaya) *n.* another pair of hands द्वयो विष्वक्सेन- धतुर्भुजः। साक्षाद् विष्णुसमो मुखाव्यापृतोऽन्यकरद्वये LakṣmīT. 38. 75.

अन्यकरभन्यस्तभार (anyakarabhanyasta-bhāra) *adj.* who has placed the load on another camel अन्यकरभन्यस्तभारो वणिक्ततः। स गत्वा स्वगृहं भृत्यान्सर्वस्वं तानदण्डयत् KathāSāSāg. x. 6. 202.

अन्यकरभी (anya-karabhī) *f.* another female camel पाण्ड्यारिकेणान्यकरभी शोधिता(?)। स्वयं तयैव स्थितः KumāDePra. 112(2). 24.

अन्यकरस्थ (anyakara-stha) *adj.* being in the hands of other भोजमन्य- करस्थोऽयमशक्नो ह्यन्यथा मम RājTa. (Ka.) 8. 3003.

अन्यकरिणी (anya-kariṇī) *f.* another female elephant प्रगल्भप्रेमाद्रार्गमपि विपहते नान्यकरिणीं स्मरन्दावपञ्चत्तं हृदयदयितो वारणपतिः ŚārngPa. 926; Subhāṣi. 629.

अन्यकरिन् (anya-karin) *m.* another elephant नादातुमन्यकरिमुक्तमदाभुतिकं धृताङ्गुशेन न विहातुमपीच्छताम्। रुद्धे गजेन सरितः सरुपावतारे रिक्तोदपान- करमास्त चिरं जनौघः ŚiśuVa. 5. 33.

अन्यकरिमण्डल (anyakari-maṇḍala) *n.* group of other elephants आग्रातु- मन्त्यकरिमण्डलदानगन्धर्व्यकृतप्रवरपीवरहस्तदण्डम् HarVi. 31. 11; 44. 7.

अन्यकरीन्द्र (anya-karīndra) *m.* another lordly elephant स्यां तन्मपरतन्त्र इवेभः प्रेयं पर्यणमदन्यकरीन्द्रः Kapphiṇā. 17. 49; तिष्ठत्यन्यकरीन्द्रसंवरमनाः कोपव्याकीर्णितः YaśasCam. i. 497. 2.

अन्यकर्ण (anya-karṇa) *m.* 1 another hypotenuse of a triangle कर्णाश्रितस्थलमुजैक्यमुवी प्रकल्प्य तच्छेषभूजौ च बाहू। साध्योऽवलम्बोऽयं तथान्यकर्णः सोढ्यः कथं चिच्छ्रवणो न दीर्यः Līlā. 183; अन्यकर्णस्तदापान्यकर्णक्यं चान्ययान्तरम् SiddhāTaVi. 377. 14; 2 ear of another person यदि कथेयमन्यकर्णपयगामिनी परतर्कविषया च न भवति तदा निर्वहति कार्यम् PuruṣPa. 67. 28.

अन्यकर्तव्यता (anya-kartavyatā) *f.* performance of another (act) नो खल्वन्यकर्तव्यतान्यत्र प्रवर्तयति प्रसङ्गात् NyāyMa. 210. 11.

अन्यकर्तृ (anya-kartṛ) *m.* A another agent or doer नान्योऽव्यव्यवयवेभ्यः सत्यन्यकर्तृर्यान्तरभावात् इह ये यस्मिन् सत्यन्त्यत् कुर्वन्ति ते तत्पदार्थान्तरं भवन्ति NyāyVār. 230. 12 (on ii. 1. 31); B another performer अन्यकर्तृर्विषये यथाकृतकर्तृविशेषवचनानि श्राद्धप्रकरणगतानि SmṛtiCan. vi. 91. 20.

अन्यकर्तृक (anyakartṛ-ka) *adj.* [f.-ā] 1 having another as the agent or doer अन्यकर्तृकस्य व्याहृतस्य विधेर्वादः परकृतिः NyāyBh. 121. 15 (on ii. 1. 65); ग्रीयमाणान्यः कर्ता यस्य सोऽन्यकर्तृकः Nyās. i. 287. 6 (on i. 4. 33); अन्यकर्तृकं हनेऽन्यकर्तृकोपायनस्यावश्यंभावाभावात् ŚrūtaPra. ii. 489. 21 (on iii. 3. 26); न च तत्कर्तृकोऽन्यकर्तृको वा रक्तताप्यास्तच्छब्देतिताप्याशुद्धिविरोधी ŚatDū. 53. 3; यद्यपि रुचिर्दीप्तौ पठ्यते तथापीहान्यकर्तृकऽभिलाषे वर्तते Prasā. i. 414. 10; अन्यकर्तृकोऽभिलाषो रुचिः SiddhāKau. 144B. 2 (on i. 4. 33); अन्तर्दिष्टन्यकर्तृकत्वकर्मकदर्शनाभावात्तुल्ये व्यवहितदेशस्थितिरुपस्तद्वदकं यत्कर्तृकदर्शना- भावमिच्छति LaŚabdeŚc. i. 500. 1; अन्यवचनस्य अन्यकर्तृककरणसंभवादाह BālamBha. ii. 293. 31 (on 2. 188); 2 having any other person as the agent पयोव्रतम् तत्तु ब्राह्मणकर्तृकस्यैव, नान्यकर्तृकस्येति एवं सर्वत्र ŚābaBh. 1252. 1 (on iv. 3. 4); प्रयुक्तयोस्तत्रैवोपयोगश्चमत्कारी, नान्यकर्तृकविरकालदर्शन इत्यनुदाहरण- मेवैवदस्यान्तकारस्येति सहृदया विचारयन्तु RasGaṇ. 614. 5; 3 composed by another person असंभवस्तु विद्विष्टः सत्यवादी कथं भवेत्। अतोऽन्यकर्तृकोऽप्यस्ति वेदकारागमो न नः TatvSam. 2091; न ह्येते धैत्यवन्दनादिवाक्यवदन्यकर्तृकाः स्मर्यन्ते TātpaT. (Vā.) 432. 14 (on ii. 1. 68); 4 performed by another person न चान्यकर्तृको क्रियामन्यः समासत्रां कर्तुं समर्थः TantrVā. 1169. 11 (on iii. 8. 20); परिवेषणं त्वन्यकर्तृकमेव। एवं च पत्नीव्यापारोऽपि श्राद्धे संपादितः स्यात् BālaKrī. i. 158. 9 (on 1. 236); कथं क्रतुर्धत्ते सत्यन्यकर्तृकस्य न भवति TantrRa. 165. 7; (used as noun) (rite) performed by another person अन्यकर्तृकग्रापि यजमानसंस्कारोपपत्त्या यजमानकर्तृक्यनाक्षेपाद्यकथंयत्तु संबन्धमात्रेण यूपानुवितसंस्कारकत्वसंभवादिति भावः MayūMāli. 750. 9 (on x. 6. 15); 5 produced or caused by another घटस्य चोत्पत्तिरुच्यमाना न घटकर्तृका किं तर्ह्यन्यकर्तृका इति कल्प्या स्यात् BrahmsūBh. (Śān.) 322. 6 (on ii. 1. 18); न ह्यन्यस्य भानमन्यकर्तृकम् IṣaSi. 291. 17; अन्यकर्तृकां जगदुत्पत्तिमाश्रिते वाक्यानि Bhām. 301. 7 (on i. 4. 14); अन्य एव हि देवदत्तकर्तृकः पाकः अन्य एव चान्यकर्तृकः PadMañ. on KāśiV. on P. iii. 1. 22 (379. 17); यथेनाज्ञत्यक्रियं कार्यं तत्ततोऽन्यकर्तृकं यथा मनुष्याद्यशक्नवकर्तृकं बलीकादिति NyāyPari. 285. 8; कथमन्यकर्तृकमन्यगामिफलं स्यात् BrahmsūBh. (Śrī.) ii. 409. 1 (on iii. 4. 45)

अन्यकर्तृकक्रिया (anyakartṛka-kriyā) *f.* ritual action or rite performed by another person अन्यकर्तृकक्रियाप्रकाशनार्थमावृत्त्या भवितव्यमिति भावः MayūMāli. 852. 2 (on xii. 1. 9)

अन्यकर्तृकता (anyakartṛka-tā) *f.* 1 the state of being performed by another person (आर्त्विज्यम्) तद्विधे प्रधानम्। तस्य च द्वौ धर्मौ, अन्यकर्तृकता ग्राहणकर्तृकता च। तत्रान्यकर्तृकता व्यावर्तते *ṬupT.* 147. 10 (on vi. 6. 16); *ŚāstrDī.* 508. 2 (on vi. 6. 3); न त्वन्यतरस्यान्यकर्तृकता यतः कर्तृविशेषश्चिन्त्यते *TantrRa.* 275. 20; बन्धनार्थादानस्यान्यकर्तृकत्वानुपपत्तेः अध्यर्तृकर्तृकत्वस्य विधिं विनैव सिद्धेः *MīmāKau.* iii (1). 84. 10 (on i. 2. 44); 2 the state of having another as the agent हरित्यस्याभिलाषस्य भक्तिः कर्त्री अन्यकर्तृकताभिलाषस्य *Prasā.* i. 414. 14; i. 414. 16.

अन्यकर्तृकत्व (anyakartṛka-tva) *n.* 1 the state of having another as the agent आगतवचनाद्य निमन्त्रणस्यान्यकर्तृकत्वेऽप्यदोषः *BālaKrī.* i. 146. 23 (on i. 223); स्वयंकर्तृकत्वान्यकर्तृकत्वार्थां सर्गं क्रमाक्रमव्युत्क्रमैस्तत्क्रमे च विवादेऽपि स्रष्टरि स विवादो न विद्यते *VedāntKa.* 210. 6 (*op.* i. 4. 14); तस्य च स्वामिकर्तृकत्वेनान्यकर्तृकत्वानुपपत्तेः *BhāṭṬi.* ii. 61. 17 (on iii. 7. 24); समाख्यामात्रादन्यकर्तृकत्वाश्रयणे परिक्रयाभावस्थलेऽपि समाख्यान्यकर्तृकत्वं स्यात् *MayūMāli.* 332. 10 (on iii. 8. 1); 2 the state of being performed by another person नैवैवं दोहानुपपत्तिः, तस्यान्यकर्तृकत्वेन बाधकाभावात् *MīmāKau.* ii. 51. 8 (on ii. 3. 16); अवाप्तारव्यापाररूपोपधानानुवादेन मन्त्रविधी समन्त्रकस्याप्युपधानस्यान्यकर्तृकत्वप्रसङ्गे सति चयनसमानकर्तृकत्वासिद्धेः *MīmāKau.* i. 291. 14 (on i. 4. 27); स्वस्यैव प्रेषासंभवाद्भिन्नेनान्यकर्तृकत्वम् *MīmāKau.* ii. 359. 9 (on iii. 3. 14); न त्वत्र परस्मैपदान्यकर्तृकत्वनिमित्तः *BhāṭṬi.* ii. 64. 23 (on iii. 8. 2); न चान्यकर्तृकत्वे याजमानसमाख्याविरोधः *MayūMāli.* 84. 12 (on i. 4. 13); 338. 22 (on iii. 8. 11); न च यजमानैरेव संस्कारार्थमातिथ्यं कर्तव्यमित्यर्थान्यकर्तृकत्वनिवृत्तिः सिद्ध्यति वाच्यम् *MayūMāli.* 750. 8 (on x. 6. 15); 3 the state of being composed by another person अन्यकर्तृकत्वानुक्तेः, भाष्यकारीयत्वमेव कल्प्यत इति भावः *LaṣābdeSe.* ii. 100. 10.

अन्यकर्तृकपिण्ड (anyakartṛka-piṇḍa) *m.* rice-ball prepared by another person स्वयंग्रहणमादराय न पुनः पुत्रशिष्यत्वादिनिवृत्त्यर्थम्। ... इत्यन्यकर्तृकपिण्ड-निर्वपणदर्शनात् *SmṛtiCan.* v. 422. 10.

अन्यकर्तृकव्याघात (anyakartṛka-vyāghāta) *m.* contradiction caused by another अन्यकर्तृकव्याघातप्रतिपत्तिर्योगित्वेनावस्थानमात्रम् *NyāyPari.* 229. 7.

अन्यकर्तृकव्यापार (anyakartṛka-vyāpāra) *m.* ritual action or rite performed by another person यजमाननिष्ठव्यापारस्यैव विधेयत्वेनान्यकर्तृकव्यापार-स्याविधेयत्वेन नाध्यर्तुनियमः *BhāṭṬi.* ii. 64. 22 (on iii. 8. 2)

अन्यकर्तृकश्राद्ध (anyakartṛka-śrāddha) *n.* obsequial oblation offered by another person देवदत्तकर्तृकश्राद्धे हि ये देवताभूतास्तेषां मध्ये यः कश्चिदन्यकर्तृक-श्राद्धेऽनुप्रविशति तेषां सापिण्ड्यम् *NirṇaSi.* 203. 27.

अन्यकर्तृकोपायन (anyakartṛkopāyana) *n.* undertaking which has another as the agent किं सुहृदुर्द्विद्रुपायनं हान्या संनिपतेत्, उत नेति। अश्रुतत्वात् अन्यकर्तृक हानेऽन्यकर्तृकोपायनस्यावश्यंभावाभावात् ... नोपायनं संनिपतति *SṛutaPra.* ii. 489. 21 (on iii. 3. 26)

अन्यकर्तृत्व (anyakartṛ-tva) *n.* 1 the state of having another performer यत्र यचनं तत्रान्यकालत्वमन्यदेशत्वमन्यकर्तृत्वमपि भवति *ŚābaBh.* 2167. 2 (on xi. 3. 1); तस्मिन् काले एककालोपनिपातादन्यकर्तृत्वेऽवघते कर्तृविशेषश्चिन्त्यते *ṬupT.* 58. 10 (on v. 1. 25); 2 the state of being the producer of another thing न चाज्ञाननुदो मानस्यान्यकर्तृत्वं घटनुद इव कपालकर्तृत्वं दृष्टम् *lṣaSi.* 367. 6.

अन्यकर्त्रेपेक्षा (anyakartr-apekṣā) *f.* requirement for another as the agent द्वितीये स्फुटैवान्यकर्त्रेपेक्षा *VedāntKa.* 211. 27 (on i. 4. 15)

अन्यकर्मक (anyakarma-ka) *adj.* 1 (used as noun) type of transitive verbal root which has another object than that of verbal root तस्य तर्ह्यान्यकर्मकस्यापि प्राप्नोति। उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः *MahāBh.* ii. 69. 1 (on iii. 1. 87); तप संतापे अस्य कर्ता कर्मवद्भवति स च तपःकर्मकस्यैव नान्यकर्मकस्य *KāśiVṛ.* on P. iii. 1. 88; *PadMañ.* on *KāśiVṛ.* on iii. 1. 88 (476. 10); 2A having any another object किं च युजानस्य निरुपाधिमात्मानं पश्यतोऽहंप्रत्ययो नान्यकर्मक इत्यकर्मको वा आत्मकर्मको वाभ्युपगन्तव्यः *NyāySu.* (Ja.) 157A. 8 (on i. 2. 1); 2B having another object अन्यकर्मकोपाध्याया-दर्शनेच्छायामुपाध्यायस्यापादानसंज्ञा माभूत् *ŚivārkaMaDī.* i. 12. 20 (on i. 1. 1)

अन्यकर्मकर (anyakarma-kara) *adj.* A who performs another activity अन्यकर्मकरे भक्षयति तदुपकाराभावादनङ्गं स्यात् *ŚābaBh.* 2033. 7 (on x. 7. 23); B which does any other activity गोविन्दचरणार्थायैव तत्त्रियं कर्म वै विना। शङ्खचक्राङ्गितौ तस्य नान्यकर्मकरौ करौ *SkandP.* iv. 20. 14.

अन्यकर्मकरणत्व (anyakarmakarṇatva) *n.* another instrumentality

and objecthood नेमे अन्यकर्मकरणत्वविलक्षणे फलधात्वर्थकर्मकरणत्वे *BhāvaṇāVi.* 158. 1.

अन्यकर्मकारक (anya-karmakāra) *adj.* 1 who performs acts otherwise गुणायुष्ये तथा कालदेशान्यकर्मकारकम् *MārkaP.* 14. 24; 2 (anyakarma-kāra) who causes to perform another act (आचार्यः ... । न चान्यत्कारयेत्कर्म) अन्यकर्मकारकमाचार्यं प्रत्याह *VīraMi.* (Vyavahāra.) 315. 12.

अन्यकर्मकृत् (anyakarma-kṛt) *m.* one who performs ritual act prescribed by other school or tradition शाखारण्डः स्वशाखीयकर्मलुप्तोऽन्यकर्मकृत् *KalpKa.* 86. 157.

अन्यकर्मजनित (anyakarma-janita) *adj.* produced from the action of other अलिकदम्बकैरन्यकर्मजनितैर्मलिनकर्मभिः कचेविव गृहीत्या निजफलानुभूतिरुत्पद्यते ... माधराजमहिषीं ददशुः *AvantiKa.* 119. 18.

अन्यकर्मता (anyakarma-tā) *f.* the state of being another action उपादेयोऽगुणो यत्र भवेत् प्रकरणात्तरं। तत्राकर्मान्तरं युक्तमुद्देश्ये त्वन्यकर्मता *TantrVā.* 619. 19 (on ii. 3. 24)

अन्यकर्मत्व (anyakarma-tva) *n.* 1 the state of being the object which is other than that of the verbal root (सिद्धं वा पुनरेतद् भवति) अन्यस्याश्रयमाणस्य क्रियाविशेषस्य कर्मणः संभवादित्यर्थः। अथ वा कर्मशब्देन कर्मत्वमुच्यते। अन्यकर्मत्वादित्यर्थः *Pradī.* ii. 270B. 8 (on i. 4. 51); 2 the state of being another rite or performance अथेति प्रकृते छिन्न एतच्छब्दोऽग्रां वदेत्। संबध्येवान्यकर्मत्वमिह नूतनसंज्ञया *NyāyMaVi.* 87. 26 (on ii. 2. 8); दधिहीमेऽन्यकर्मत्वं गुणो वाच्यत्वं पूर्ववत्। निर्गुणत्वादिमिहोद्देशे युक्तो दध्यादिको गुणः *NyāyMaVi.* 89. 1 (on ii. 2. 10)

अन्यकर्मन् (anya-karman) *n.* 1 another rite, performance or ceremony 2 another profession or occupation 3A (Gr.) object of another action B object which is other than that of verbal root 4A any other action or duty B other duty or action C action of other 5 type of designation Sahaṃ 1 another rite, performance or ceremony स्वधर्मं रेमिरे वर्णा देवे कर्मणि (v. 1. अन्यकर्मणि) निःस्पृहाः। तमाश्रित्य महीपालमासंश्चैवाकुतोभयाः *MahāBh.* i. 62. 9; आयुःकर्मसाक्षादधिकानि सूर्यदान्यकर्मणि *YogSā.* 11. 50; पृथ्व्यन् चोलात्राशने चोपानयने। शुभदं जन्मनक्षत्रमशुभं त्वन्यकर्मणि *NāraS.* 22. 4; पूर्वास्तप्या विशिष्टस्य विधानादन्यकर्मं तत् *NyāyMaVi.* 338. 12 (on vi. 5. 1); 2 another profession or occupation न शक्यते जीवितमन्यकर्मणा *MahāBh.* iv. 5. 1; ततो मयान्यकर्मणि मुक्तसर्वगण्यि स्वयम्। व्याधकर्मं समारभे *RatnaCūKa.* 363; 3A (Gr.) object of another action अन्यकर्मणः। अन्यस्यात्राज्ञा कर्मान्यस्य ग्रामः *MahāBh.* i. 335. 24 (on i. 4. 51); 3B object which is other than that of verbal root, cf. अन्यकर्मत्वः 1; 4A any other action or work पशुलाभो नाकर्मनिमित्तको नान्यकर्मनिमित्तकः *NyāyMañ.* i. 252. 24; 4B other duty or action शक्रसंक्रामिताङ्गुष्ठसुधया स्वाग्यवर्धत। धात्र्योऽन्यकर्मभिर्धात्र्योऽर्हतां न अभूत् ... ऋतुर्धनानाम् *DvyāśraKā.* 10. 15; अभेदमारोपय वैष्णवं धनुर्धनुर्धनम् 2. 108; युद्धक्रियां विना सैन्यं योजयेन्नान्यकर्मणि *ŚukraNī.* of other अन्यशेदन्यकर्मप्रजनितफलमुक्, शास्त्रवैयाकुली स्यात् *TattvMu.* 2. 59; 5 type of designation Sahaṃ स्यादन्यकर्म ... पञ्चाशत्सहमानि हि *Tājñi.* 1 (3). 2 (130); 1(3). 16 (138)

अन्यकर्मन् (anya-karman) *adj.* having another action दृष्टवद्येत्यत्रोहः स्यात् 144. 2; अन्युपद्रासो राग तत्कर्ता भवति क्षणात्। अन्यकर्मन्यभावश्चेत्येतन्नैवोपपद्यते *YogVā.* ii. 9. 14.

अन्यकर्मपरतन्त्रता (anyakarma-paratantrā) *f.* subordination to the action of others अन्यकर्मपरतन्त्रतयासावीधरः कथमीधर एव। तत्कृपाक्रमतोऽथ विशेषो नारकदिवचनादकृपः किम् *PramāVaBh.* 48. 17.

अन्यकर्मपराहृषी (anyakarma-parāhṛukhi) *adj.* (f.) indifferent to any other work ब्रूहि सुष्ठु महामणे किमर्थं हरपन्दिरे। संपार्जनरता नित्यमन्यकर्मपराहृषी *SaurP.* 48. 35.

अन्यकर्मस्तापन् (anyakarma-ratātman) *adj.* having the nature of taking delight in another, i.e. wrong work मन्त्रं यत्कृमात्समुपागतम्। मुद्राचितं महादुःखं ... तत्प्रमादादबुद्धानापन्यकर्मस्तापनाम्। अन्यकर्मज्ञत्व (anyakarmāṅga-tva) *n.* the state of being subservient to another rite अन्यकर्मज्ञत्वेतदाक्यप्रवृत्तेः पूर्ववगमस्यात् *BhāṭṬi.* ii. 354. 3

अन्यकर्मार्थक्य (anyakarmānarthakya) *n.* futility of another rite
अन्यकर्मार्थक्यशंसी च कश्चिदर्थवादी भवति NyāyMañ. i. 257. 9.

अन्यकर्मोपबृंहण (anyakarmopabṛihaṇa) *n.* help or assistance from
other action कृष्यादिवत् फलार्थत्वात् अन्यकर्मोपबृंहणम्। अग्निष्टोमस्तत्पक्षेत्
विद्यान्यत् किमप्येते UpadeSā. 134. 23.

अन्यकर्मोपदेश (anyakarmopadeśa) *m.* act of teaching another rite
तत्किमर्थमन्यकर्मोपदेशः उपदिष्टान्यपि तानि बहुलेशसाध्यनि NyāyMañ. i. 257. 12.

अन्यकर्मोपयोगित्व (anyakarmopayogitva) *n.* the state of being
conducive to another rite अन्यकर्मोपयोगित्वात्काश्याः स्युस्तथापि नः TantrVā.
407. 12 (on ii. 1. 23)

अन्यकलत्र (anya-kalatra) *n.* 1 wife of another person जानात्यन्यकलत्रं
च कूपं साजगरं यथा PadmPa. (Ra.) 98. 23; योऽपरिचिन्त्य भवार्णवदुःखमन्य-
कलत्रमपीप्सति कामी SubhāRasāh. 588; 2 another wife सा देव्यन्यकलत्रसंघटनया
दुःखं परं प्रापिता Ratnā. 4. 19.

अन्यकलत्रग (anyakalatra-ga) *adj.* approaching the wife of another
person आरक्षिको वधुरयः कुशलो नियुद्धे पूषोऽयं वान् कलहकृत् क्षितिर्जोशसंस्थे।
मूर्खोऽन्यदारनिरतः सुकविः सितान्शे सत्काव्यकृतखपरोऽन्यकलत्रगश्च Bṛhajjā. 19.5.

अन्यकलनात्याग (anyakalanā-tyāga) *m.* abandonment of other defective
knowledge आभासमात्रमेवेदं न सन्नसन्नगत् त्रयम्। इत्यन्यकलनात्यागं सम्यग्ज्ञानं
विदुर्दुःखाः AnnaU. 5. 33.

अन्यकला (anya-kalā) *f.* 1 another art व्यावर्त्यन्यकलासु. दृष्टिम्। ...
कान्तेव दक्षा कविता धिनोति ŚivLī. 1. 24; 2 digit of other plants (than
Mars) एवं शिरोमणौ सार्वभौमेऽन्यकलामिते। भीमादिकसिकाविन्याययुक्तान्युदितानि
यै SiddhāTaVi. 400. 12.

अन्यकल्प (anya-kalpa) *m.* 1 other fancy तत्कार्यं वा यदादृश्यमन्यकल्पज-
रावत्। कार्ये दृश्येऽपि वा तेन नान्ययोऽस्य प्रतीयते TaitvSāh. 3304;
2 another aeon अन्यकल्पेषु हे देवाः क्षीरशावी हरिः स्वयम्। रामो ज्ञेयः
BhaviP. 575B. 24 (iii) (4). 15. 60)

अन्यकल्पक (anya-kalpaka) *adj.* 1 which causes any other assumption
कल्पितं च नान्यकल्पकमितरकल्पितवत् IṣṭāSi. 336. 5; 2 (used as noun) (one)
who assumes subsequently अन्नाहुः पूर्वसंस्तरमाहोयुक्तोऽन्यकल्पकः Vedānt-
SiSūMañ. 2. 42 (comm. पूर्वपूर्वाविधोपहितस्योत्तरोत्तरकल्पकत्वम्)

अन्यकल्पन (anya-kalpāna) *n.* 1 assumption of another factor प्राकृतपद-
त्यागेऽन्यकल्पने चादृष्टद्वयं कल्पेत TantrVā. 68. 5 (on i. 2. 52); निद्रामिक्षे
स्नानशौचे नेच्छामि न करोमि च। द्रष्टारथेत्कल्पयन्तु किं मे स्यादन्यकल्पनात्
AvadhūU. 14; कर्मादृष्टादीनामपि नियामकत्वेनाभ्युपेतानां परस्परभिन्नानामपि
सर्वेष्वन्यसंबन्धाविशेषात्। तत्राप्यन्यकल्पनेऽनवस्थापतेऽथ VedāntRaMañ. 1.1
(17.1); परस्परस्मारकत्वमुपजीव्य ... प्रतिसंधानव्यवहारोपपत्तौ किमन्यकल्पनेन
NyāyPari. 501.16; 2 imagination of another person मित्रोदासीनशत्रुत्वं
यथैकस्यान्यकल्पनात्। अभिन्नस्य चित्तसदृशद्वेदोऽन्तःकरणश्रवः NaiṣkaSi. 75. 2.

अन्यकल्पना (anya-kalpanā) *f.* 1 assumption of another factor संबन्ध-
पौरुषेयत्वे स्यात् प्रतीतिरसंविदः। संकेतात् तदभिव्यक्तावसमर्थान्यकल्पना PramāVār.
1. 229; VyaktiVi. 15. 21; अर्थज्ञानानन्तरं हि कर्मकरणम्। वेदाद्यार्थज्ञानम्।
... तत्र ज्ञाने कर्मकर्तृविरोधः। अन्यकल्पनायां त्वनवस्था AnuBh. 89. 14
(on i. 3. 28); 2 assumption of something else ज्ञानस्यैव
प्रभेदोऽयमिच्छाद्वेषसुखादिकः। न वस्तुनन्तरमित्येवं न त्तोऽन्यकल्पनम् NyāyMañ.
ii. 15. 27; न ह्यन्यस्य दर्शनेऽन्यकल्पना युक्ता, अतिप्रसङ्गात् KaSi. i. 65. 16 (on
2. 20); iii. 186. 11 (on 5 (7). 79); परोक्षसु बुद्धौ साक्षात्स्वरूपोपाधन-
सामर्थ्यरहितोऽयुक्तप्रतिपत्तिरेव। न चान्यदर्शनेऽन्यकल्पना युक्ता, अतिप्रसङ्गात्
TātpaT. (Vā.) 158. 17 (on i. 1. 5); अर्थावबोधलक्षणदृष्टफलकामेऽधिकारिणि
सत्यन्यकल्पनायोगात् VivaPraSāh. 176. 22; संहितित्वदृष्टपरित्यागेनान्यकल्पना-
नुपपत्तेः NyāySu. (Ja.) 71A. 8 (on i. 1. 1); 3 assumption, i.e. establishment
of another thing न ह्यसंबन्धान्निदर्शनेन अन्यकल्पना संभवति NyāyRa. 498.
21 (on 5 (10). 6); भगवत्परत्वे संभवत्यन्यकल्पना न युक्ता AnuBh. 70. 3
(on i. 2. 26)

अन्यकल्पित (anya-kalpita) *adj.* assumed by other party नान्यकल्पित-
जातिभ्यो वृक्षादिप्रत्यया इमे। क्रमित्वानुगमादित्यः पावकादिधियो यथा TaitvSāh.
810; न बहिर्भूतेरन्यकल्पितानुमानादिरिति फलितोऽर्थः VedāntKau. 17. 2 (on
i. 1. 1)

अन्यकल्प्यत्व (anyakalpya-tva) *n.* the state of being what is to be
assumed by any other कल्पत्वाच्च नान्यकल्प्यत्वम्, अन्यथा अनवस्थानात् IṣṭāSi.
336. 4.

अन्यकवच (anya-kavaca) *m., n.* another mystic syllable forming part
of a formula (mantra) used as an amulet स्तोत्रं पठित्वादी ततोऽन्यकवचं पठेत्
KaliViT. 34. 23.

अन्यकवि (anya-kavi) *m.* A another author प्रायश्चित्तादिदानकाले यो
वाक्यमात्मीयमन्यकविकृतम् ... बोद्धार्य मानवादिप्रायश्चित्तं दद्यात् कश्चिदपि धर्मार्थं
प्रतिपद्येत TantrVā. 125. 8 (on i. 3. 7); B another poet आख्यायिका कथावत्स्या-
त्कवेर्वाशुकीर्तनम्। अस्यामन्यकवीनां च वृत्तं पद्यं क्वचित् क्वचित् SāhiDa.
376. 20.

अन्यकविता (anya-kavitā) *f.* poetry of other बाणः ... अन्यकवितास्वकि-
चिद्भाविनः स्वर्गान्मावज्ञातवान् UdaySuKa. 150. 30.

अन्यकान्ता (anya-kāntā) *f.* desire for another अविचार्य ग्रहणे खलु भूयः
स्यादन्यकान्ता तरला KandaCū. iv. 2. 25.

अन्यकान्त (anya-kānta) *m.* another beloved दीर्घार्थं च भवे भवे।
भवेवराणां स्त्रीणां चान्यकान्तासक्तचेतसाम् YogSā. 2. 103; नारीणां च नराणां
चान्यकान्तासक्तिवर्जनम् PārśvC. 6. 769.

अन्यकान्ता (anya-kāntā) *f.* 1 another woman ज्ञात्वान्यकान्तासक्तं त्वां
कदाचिज्जीवितं सती। जहाति BṛKathāMañ. xiii. 1. 109; अन्यकान्तासक्तनायक-
विषयकज्ञानमेव मनःक्षोभकारणम् ŚṛṅgāMañ. (A.) 24. 2; 28. 17; नायकेनान्य-
कान्तासक्त्या वञ्चनं रचितम् ŚṛṅgāMañ. (A.) 40. 13; 2 wife of another person
दीर्घार्थं च भवे भवे। भवेवराणां स्त्रीणां चान्यकान्तासक्तचेतसाम् YogSā.
2. 103; PārśvC. 6. 769; नेत्रस्य रूपं श्रोत्रस्य ध्वनिं संस्पृशतो न चेत्।
तददृष्ट्यान्यकान्ताङ्गं स्पृशतो दुष्कृतं कुतः RājTa. (Ka.) 5. 376; केलीसय समागता
प्रियतमं श्रुत्वान्यकान्तागृहम् ŚṛṅgāMañ. (A.) 22. 21.

अन्यकाम (anya-kāma) *adj.* [f-a] having desire for another person,
loving another person अतस्त्वां न नियोष्यामि अन्यकामासि गम्यताम् MahāBhā.
i. App. I. 55 (11); कथं मामन्यकामां त्वम् ... वासयेया गृहे भीष्म MahāBhā.
v. 171. 7; न तत्र काचित्प्रमदा ... न चान्यकामासि न चान्यपूर्वा विना ...
जनकाल्यजायु Rāmā. v. 7. 66; न स्त्रियमवजानीत, नातिविश्रम्भयेत् ... नान्यकामाम्
CaraS. i. 8. 22; स्त्रियम् ... नादक्षिणां नान्यकामां नाकामां नान्यवापितम्।
श्रुत्वां नातिभुक्तो वा स्वयं धैर्मगुर्गैर्युतः ViṣṇuP. iii. 11. 116; BhaviP. 897B.
25 (iv. 205. 125); अभियुक्ता तु मन्देच्छा सान्यकामा तु कामिनी ViVr. 27;
26; अन्यकामासु यद्दामास्त्वयिका रुचिः। सा ह्यगम्याभिकामस्य कामं कामस्य
वास्ता RāmāMañ. 253. 17; शूलः कामपि कन्यां दुर्लभामन्यकामां समीहमानः
... विलम्बं कारितवान् RukmiHa. 1. 3 (4); (used as noun) (one) desirous of
another person शोकात् कृद्धातिमिदुरान्यकामाव्यायकामा वा न गर्भं धत्ते
AṣṭāSāh. i. 200. 2 (2.1); यदात्यबोजोऽत्यबलः पुमानुदेगः स्त्रीदेययुक्तोऽन्यकामो
वा नार्या च्चावाप्रतिपातं करोति AṣṭāSāh. i. 205. 2 (2.2); वानरपुरीषसङ्गितैः
कीर्णा नैवान्यकामा स्यात् KandaCū. vii. 2. 17;

अन्यकाम (anya-kāma) *m.* 1 other sensuous plane of existence अन्ये
नरकवेद्यान्यकामवेद्यं द्वयं विदुः। हृद्येयं कृष्यामन्ये अन्यकृष्याशुक्लं तु कामजम्
AbhidhK. 4. 63; 2 another love or desire तस्य धर्मक्रियाहानिः ... जायते।
सक्तोऽन्यभार्या चान्यकामासक्तः सदैव सः MārK. P. 65. 25; ततोऽन्यकाममयोप-
शब्दादेर्दोषदर्शनात् MatsyaP. 124. 109.

अन्यकामना (anya-kāmanā) *f.* any other desire प्रायश्चित्तं चरिष्यामि ...
लोकसंग्रहणार्थाय नान्यकामनयायुना SkandP. iii (1). 19. 34.

अन्यकामवत्त्व (anyakāma-vat-tva) *n.* the state of having desire for
another object अत्र तु तस्य सर्वेषु लोकेषु कामाचारो भवति ... इति
श्रुतिः पठ्यते। ... तद्भाववतोऽन्यकामवत्त्वमिति वा AnuBh. 258. 22 (on
iii. 3. 51)

अन्यकामवेद्य (anyakāma-vedya) *adj.* to be known through other
sensuous plane of existence अन्ये नरकमेद्यान्यकामवेद्यं द्वयं विदुः AbhidhK.
4. 63.

अन्यकामिनी (anya-kāminī) *f.* A another beloved woman दिशति
नान्यकामिनीभ्यस्तव हृदये हृदयेधरावकाशम् Kirāta. 10. 55; अयं कामी कामयित्वान्य-
कामिनीम्। निद्रासुखमुपासीनः प्रतिबुद्धः पिपासितः BṛKathāSāh. 20. 75; मन्ये
तदन्यकामिन्यामुत्पन्नस्य मनोरतिः ŚṛṅgāMañ. (A.) 27. 11; B wife of another
person अनिच्छोरपि तस्येच्छा दानात्तेनान्वीयत। दुःशीलेनान्यकामिन्याः स्मितमात्रादिव
सुहा RājTa. (Ka.) 7. 625.

अन्यकामुकदशन (anyakāmuka-daśana) *m., n.* teeth of another
lover कयापि द्वारदेशात् प्रियं ज्ञात्वा अन्यकामुकदशनखण्डितोऽप्यस्य ...
शुकमुद्रिष्य यदुक्तं निर्दयं किं त्वं बिम्बफलोभादधरं विदारयसि AuciViCa.
35 (8)

अन्यकाम्यकर्मन् (anya-kāmyakarman) *n.* another optional rite एकमध्येऽन्यकाम्यकर्माभ्यस्तु न भवत्येव गुणफलाद्वेति NirṇaSi. 22. 9.

अन्यकार (anya-kāra) *m.* other item मृगदर्पयुतं स्नानं कार्यं कर्तव्यवर्धनम्। दुस्सुरानलदेस्तुत्यैवाङ्क्यकारसमायुतेः ViṣṇuDhaP. ii. 64. 27.

अन्यकारक (anya-kāraka) *m.*, *n.* 1 another agent यद्यन्यकारकाप्रयोज्यत्वं कर्तृत्वं नन्वयमपि कारकोपादानेन प्रयुज्यते NyāyVār. 403. 8 (on iii. 2. 3); 464. 18 (on iv. 1. 21); 2 another cause निप्रार्थसमवेतत्वाच्च च संबन्धसंभवः। न चान्यकारकोत्पाद्ये कारकं कारकान्तरम् ŚlokaVār. 7. 63. (864. 1); 3 another syntactic or semantic relation व्याकरणेन विरुद्धं पदमसाधु। यथा 'अन्यकारकवैयर्थ्यम्' इति। अत्र हि ... दुका भवितव्यम्। ततश्च 'अन्यकारक' इति रूपमपेक्ष्यते KāvyaśāstraSū. ii. 1. 5.

अन्यकारण (anya-kāraṇa) *n.* 1 another cause अन्यकारणवैकल्यात् नोत्तरविज्ञानसंभूतिः AbhidhKoBh. 12. 2 (on 1. 17); गत्वा गत्वा तु तान् देशान् यद्यथा नोपलभ्यते। ततोऽन्यकारणाभावादसन्नित्यवगम्यते ŚlokaVār. 5 (7). 38 (459. 10); अपूर्वं तु न कदाचित्फलसाधनत्वेन संभाव्यते। यतोऽन्यकारणनिषेधे सति तद्विषया परिशेषसिद्धिः स्यात् TantrVā. 361. 18 (on ii. 1. 5); किं च धर्मिग्राहकमानेन कारणतयैव प्रकृतेः सिद्धौ नान्यकारणाकाङ्क्षातिः SāṅkhyaPraBh. 39. 15 (on 1. 75) अहंकारः प्रत्यगात्मन्यवमर्शोऽन्यकारणासंसृष्टो बुद्धिनिमित्तकः BālaKrī. ii. 64. 2 (on 3. 168); वायुसूर्यगमनं परस्परव्याहतिपूर्वकम् अन्यकारणासंभवे सति ... परस्पराहतजलतरङ्गोद्यमनवत् NyāyKa. 47. 19; 2 any other cause क्षेत्रज्ञः ... एतस्मिन्पण्डले योऽन्तर्विज्ञानात्मत्वमागतः। अविद्याभावनाकर्महेतुतो नान्यकारणात् BrĀraUBhVā. ii. 3. 53; 3 another reason, cf. अन्यकारणवश.

अन्यकारण (anya-kāraṇa) *adj.* which has the former (i.e. *śaktipravṛtti*) as its cause शक्तिप्रवृत्त्या न विना रसः सैवा(त्)स एवा(त्)न्यकारणः PramVār. 1. 11.

अन्यकारणक (anyakāraṇa-ka) *adj.* which has another as its cause भवतु नामान्यकारणकः संबन्धः Śarka. 10. 19.

अन्यकारणतस् (anyakāraṇa-tas) *adv.* on account of another cause प्राङ्नायिका फलतोऽन्यकारणतश्च विमृश्यते JayaMa. 61. 7 (on 1. 5)

अन्यकारणत्वं (anya-kāraṇatva) *n.* 1 causality of another अज्ञानम् ... निवर्तते ... कर्मसहितादपि ज्ञानादेतत्सिध्यतीति चेत्, न, बाजसनेयके तस्यान्यकारणत्ववचनात् KenUBh. 287 (on 1. 1); नानुमानेनान्यकारणत्वं शङ्क्यम् TattvPrakā. 11A. 1 (on i. 1. 3); 2 (anyakāraṇa-tva) the state of having another for its cause नायं दोषः, अन्यकारणत्वात् IṣaSi. 288. 7.

अन्यकारणवश (anyakāraṇa-vaśa) *m.* [Abl.] on account of another reason नायिकासिद्धिः ... वेश्या च। अन्यकारणवशात्परिगृहीतापि पाक्षिकी चतुर्थीति गोणिकापुत्रः KāmSū. 63. 4 (1. 5) (JayaMa. पुत्रात्सुखाद्य यदन्यकारणं तद्वशात्); विधया प्रप्रणितान्यकारणवशात्परिग्रहे द्रष्टव्या JayaMa. 68. 18 (on 1. 5); 289. 4 (on 5. 5)

अन्यकारित (anya-kārita) *n.* agency, i.e. intervention of another प्रतीत्यभावप्रमवे कथं जनः समसवृत्तिः श्रयतेऽन्यकारितम् MaYānaSū. 23. 8 (6. 4)

अन्यकारित (anya-kārita) *adj.* developed by another person बहिः स्वकारितेऽन्यकारिते बोधाने गमनं च विहार इत्यर्थः JayaMa. 51. 13 (on 1. 4)

अन्यकारिन् (anya-kārin) *adj.* (used as noun) (one) who does something else विशेषेतेषु शक्तस्य तत्त्यागादन्यकारणः। न विद्या सेत्स्यतीत्येषा शङ्का केन निवार्यते VedāntKa. 529. 1 (on iv. 1. 18)

अन्यकारुका (anyakārūkā) *f.* worm bred in excrement कृकणः कृमिरुद्धिः कृशकीटोऽन्यकारुका Hārāva. 163.

अन्यकार्य (anya-kārya) *n.* 1 different, i.e. irrelevant act 2Aii another act or task ii work or action of another iii duty of another iv another duty v another performance B another thing 3A effect of another B another effect 4 work of enemy 5 one act or task 1 different, i.e. irrelevant act स्त्रिया मुखसंदर्शनेऽन्यकार्यसंभाषायां वा पूर्वः साहसदण्डः ArthŚā. i. 281. 1 (2. 23) (comm. प्रकृतकार्यातिरिक्तकार्यप्रदायौ वा); 2Aii another act or task अन्तर्धारिणीम् ... घोषपृष्ठं तथा सह विषहमवकाशनेनामन्यकार्यपदेशेनानाययेत् KāmSū. 229. 13 (3. 5); 230. 6 (3. 5); जीवितं ननु सर्वस्मादिष्टं सर्वशरीरिणाम्। सति तत्रान्यकार्याणामात्मलाभस्य संभवः PadmP. (Rā.) 15. 127; 16. 213; अन्यकार्य-व्यग्रस्वीषधं न प्रवर्तते AṣṭāSaṅh. i. 137. 16 (1. 27); विनाकारमपान्यकार्यम्। ... नृप सः ... आदिशङ्कुकुम्भवन्तिवप्रम् DvyāśraKa. 14. 31; अन्यकार्यत्कयापङ्कः कयाविशेष उच्यते Mānaso. iv. 2. 195 (? 395); PratāYaBh. 120. 7 प्रारब्धादन्यकार्याणां कारणं परिवर्तकः ŚāhiDa. 327. 3; प्रतिपादनेनः प्रपन्नैश्वर्याणामुजयोः

सरोजरम्याख्याः। संग्राहयेदं खलु तासूचितमन्यकार्येऽपि KandaCū. iii. 2. 15; अमेध्यवस्तुषु जुगुप्सोदयात्वाद्भेद्यप्युपनिवन्धकभावनातो जुगुप्सा, ततः सुतरामन्यकार्यं जुगुप्सोदयादसंज्ञः Vidvanmo. 7. 55 (8); (सैन्यम्) अशिक्षितम् ... युद्धं विनान्यकार्यं योजयेन्मतिमान् सदा ŚukraNī. 4 (7). 178; 2Aii work or action of another अक्रिया चन्द्रकार्याणामन्यकार्यस्य च क्रिया Kāvyaḍa. 2. 84; समाचरेत् स्वकार्यमन्यकार्यं वा शिष्यः KulārT. 12. 96; 2Aiii duty of another मम कर्मतरः सदा। धृतिः कुशलश्चैव ... अन्यकार्यजुगुप्सुकः VarāP. 115. 39; 2Aiv another duty बहिः सक्ता दृष्टिस्ते नान्यकार्याणि पश्यति RāmāMañ. 95. 10; अखिलेऽन्यकार्येषु दिनादिरुदयो रवेः VasiS. 13. 13; सा चित्ते धृत्वा तं विभुं चान्यकार्यम्। हित्वा स्वात्मन्येव हर्षाभिरामा चिन्तायुक्ता जायते पचनेत्रा ŚrīgāDī. 1. 45; नृपः। ... प्रदर्शयेदन्यकार्यमन्यकार्यमन्येद्यं वा ŚukraNī. 4 (7). 291; 2Av another performance अन्यायं प्रेषसंयुक्तं पूर्वायं देवतोपलक्षणम् अन्यकार्यभेदात् एते निगमा इति SaṅkarKāBh. 112. 10 (on ii. 4. 40); 2B another thing अन्यकार्यनिरपेक्षमेव वस्तु स्वाभाव्येन परिणममानमीधरेच्छानपेक्षतयाभिधायेत्युच्यते ManuBh. i. 14. 11 (on 1. 11); सुखादिकं च घटादेरपि रूपादिबदेव धर्मोऽन्तःकरणोपादानत्वादन्यकार्याणामित्युक्तम् SāṅkhyaPraBh. 49. 20 (on 1. 127); 3A effect of another प्रत्यलान्तरं व्यक्तीरपि दृष्टा इति न कार्यः शब्द इति। तथात्रापि संस्थानमत्य(न्य) कार्यमपि दृष्टम् PramVāBh. 43. 30; अन्यकार्यं चेद्वृष्यं, रूपादिकारणतया शून्यस्य कल्पना वृषा IṣaSi. 184. 2; अन्यकार्यमकार्यं च नान्यत्कारणमीक्ष्यते BrĀraUBhVā. ii. 4. 119; न च सासूयादन्यकार्यमन्यः करोति स्फुलिङ्गासारूयात् स्वद्योतेनापि दाहप्रसङ्गम् Kīraṇā. 268. 9; 3B another effect अवलगिति द्विधा। प्रस्तुतार्थसमावेशादन्यकार्यस्य साधनम्। ... प्रस्तुतार्थोपदेशतः BhāvPra. (Śā.) 230. 19 (8); 4 work of enemy (मार्गं) यायातु ... बराहमकराभ्यां वा) मकरव्यूहः ...। तस्यान्तमन्यकार्यमवकृतं निश्चयेनावतिष्ठते ManuBh. ii. 55. 20 (on 7. 187); 5 one act or task अन्यकार्येष्टयना अन्यकार्यकरणम्। अन्यकार्यप्रसङ्गात् प्रकृतकार्यसिद्धिश्च अवलगितम् PratāYaBh. 120. 7.

अन्यकार्य (anya-kārya) *adj.* A engaged in another duty सर्वथास्यन्य-कार्योऽपि गृहीतो भवता हृदि। भर्तृस्नेहश्च यस्यावपीदृशः शक्तिरेव च BuddhaC. 6. 6; B engaged in another task तपसा ब्रह्मचर्येण ...। रसायनविधानेन ... स्थिता महर्षयः पूर्वं न हि किं चिद्रसायनम्। ग्राम्यानामन्यकार्याणां सिध्यत्यप्रयतात्मनाम् CaraS. vi. 1(3). 8 (1941 Ed.); न वेगितोऽन्यकार्यः स्यात्त्राजित्वा साध्यमामयम् AṣṭāSaṅh. i. 7. 12(1. 3); AṣṭāHr. i. 2. 19; BhāvPra. (Bhā.) 5. 21; ŚukraNī. 3. 6; त्यक्त्वान्यकार्यरथवीरवर्धिविलोक्यमानो वदतीति किं किम्। प्रणम्य भूपं दरनम्रमीलः प्रचक्रमे व्यक्तमिदं प्रवक्तुम् HammīMaKā. 11. 53.

अन्यकार्यकरण (anyakārya-karaṇa) *n.* act of doing another act or task अवलगितम् ...। अन्यकार्येष्टयना अन्यकार्यकरणम् PratāYaBh. 120. 7. अन्यकार्येष्टयन (anyakārya-chadman) *n.* [Inst.] under the guise of one activity अन्यकार्येष्टयना अन्यकार्यकरणम्। ... अवलगितम् PratāYaBh. 120. 7.

अन्यकार्यता (anyakārya-tā) *f.* the state of being the effect of another न दृश्यते तावदन्यकार्यतेति चेत्, सत्यम् PrakaPañ. 203. 7.

अन्यकार्यत्व (anyakārya-tva) *n.* A the state of being the effect of another धूमादीनामन्यकार्यत्वस्येति चेत् न, बहिर्कार्यस्यापि धूमस्यान्यकार्यत्वसंभवत् PrakaPañ. 203. 6; कारणानामपि कार्यत्वदर्शनेन परमात्मनोऽपि जगत्कारणत्वे ii. 25. 19 (on i. 3. 11); B the state of being another effect एतत्कर्तव्यं न वेति वाक्यस्योपश्रुतित्वम् GuruCandr. i. 209. 20.

अन्यकार्यनिरत (anyakārya-nirata) *adj.* engaged in the task of another person दातान्यकार्यनिरतः पशुपथं दानि ...। केदारजः कृषिकरः सुबहूपज्योः नरम् ...। कूरं वाक्यतिनान्यकार्यनिरतम् Brhājā. 14. 1.

अन्यकार्यपर (anyakārya-para) *adj.* 1 interested in any other task v. 35. 19; 2 conveying something else लोके क्रियाकार्यपरतया व्युत्पन्नानां नियोजनान्यवशात्तदन्यकार्यपरत्वं युक्तम् TantrRaha. 55. 22.

अन्यकार्यप्रसङ्ग (anyakārya-prasaṅga) *m.* occasion for another act or task अवलगितमपि द्विविधम्। ... अन्यकार्यप्रसङ्गात् प्रकृतकार्यसिद्धिश्च PratāYaBh. 120. 8.

अन्यकार्यविमुख (anyakārya-vimukha) *adj.* abstaining from other duties इन्द्रियसुखानि निर्विशयनकार्यविमुखः स पार्यिकः RaghuVa. 19. 47.

अन्यकाव्य (anya-kāvya) n. another poetry अन्यकाव्यैः कवित्वं तु
कलङ्कस्यापि घृष्टिकः NāṅyaDa. 24.4 (11): श्रीकालिदासस्य वचो विचार्य भवान्यकाव्ये
रमते मतिर्मे Surath. 1. 35.

अन्यकितव (anya-kitava) *m.* another gambler रुध्यतेऽन्यकितवैर्निषेध्यते च्यते वचनमुच्यते कटु। नोऽद्यतेऽत्र परिभूयते नरो हन्यते च कितवेन निच्यते SubhāRaSāh. 638.

अन्यकीर्ति (anya-kīrti) *f.* 1 fame of enemy सोऽस्तेनत्यायाः स्तेनतामन्यकीर्तः ... प्रेषुर्निष्कापेयोऽसिमादत्त दर्पात् DvyaśraKā. 18. 10 (comm. शत्रुकीर्तः); 2 fame of another, cf. अपःकृतान्यकीर्ति.

अन्यकीर्तिवधू (anyakīrti-vadhū) *f.* wife in the form of fame of enemy (असौ) लुब्धोऽन्यकीर्तिवधूयां च परवध्वाः पराजपि DvyaśraKā. 1. 176 (comm. शत्रुकीर्तिकान्तायाम्)

अन्यकुचादान (anyakucādana) *n.* taking hold of the other, i.e. right breast अन्यकुचादानतरलहस्ताग्रम्। आत्मजमवलोकयतोः शिवयोरकः स्मिताङ्गुरो जयति YātrāPra. 1. 3.

अन्यकुटुम्बक (anya-kuṭumbaka) *n.* family of other तन्त्रम् ...। सेनायां सामसूत्रे च सिद्धान्तेऽन्यकुटुम्बके NānārthāSāh. i. 35. 27.

अन्यकुदर्शनित्रज (anyakudarśani-vraja) *m.* multitude of other wicked philosophers न योगिराजान्यकुदर्शनित्रजैः समानतां विप्रति सुनोऽर्हते। करैरपि ध्वान्तरिपोर्विदुष्यते न तारकाणामुदितैः किमु प्रभा Gurvā. 229.

अन्यकुनाथ (anya-kunātha) *m.* another bad king भूः। सपदि नृत्यति पालिमहाध्वजोऽन्यकुनाथविवर्जिता EI. vii. 39. 3.

अन्यकुमारवत् (anyakumāra-vat) *adv.* like other boy श्रीमन्नेमिकुमारः ...। शान्तयेताः कचित्रैव रमतेऽन्यकुमारवत् PāṇḍaC. 16. 7.

अन्यकुल (anya-kula) *n.* A family of other person अयोध्यामीयतुः शीघ्रं सुनोर्मातृविभातरौ। तत्र च स्वान्यकुलयोर्धर्माधिकरणेऽपि च। डुढाकाते उपे TriṣaṣṭPuC. iii. 3. 149; B another family, cf. अन्यकुलज.

अन्यकुलज (anyakula-ja) *adj.* born in another family अन्यकुलजो राजा विजयोऽष्टावभूत्समाः। पत्नेन परीतं यक्षकार विजयेधर्मम् RājTa. (Ka.) 2. 62; 8. App. 4; विवाहयज्ञयोर्धर्मोऽन्यकुलजैर्भोजने क्रियमाणे भोजनमध्ये यद्यशौचं भवति तदा अशौचरहितकुलान्तरजद्वारेणावशिष्टभोजनाप्रविशेनं कारयितव्यम् HārLa. 106. 3.

अन्यकुलजात (anyakula-jāta) *adj.* born in another family सद्भावकस्य भावशुद्धस्य अन्यकुलजातस्यापि ... धर्मबुद्धयानयने पुण्यातिशयार्थमिदमुक्तम् HārLa. 193. 6.

अन्यकुलमहिला (anya-kulamahilā) *f.* other noble woman यद्रमनक्रियायाः सीताविशेषणभूतायाः कर्मभावेन विशेषणं तत् तस्याः ... अन्यकुलमहिलादुर्लभम् ... उत्कर्षमर्पयति VyaktiVi. 48. 12.

अन्यकुलमहेला (anya-kulamahelā) *f.* other noble woman यद्रमनक्रियायाः सीताविशेषणभूतायाः कर्मभावेन विशेषणं तत्तस्याः ... अन्यकुलमहेलादुर्लभम् ... उत्कर्षमर्पयति Kāvyaṇu. (He.) 213. 11.

अन्यकुलीना (anyakulīnā) *adj.* (f.) who belongs to another family एकस्य मातान्यकुलीनापरस्य पिता। तस्यादीहिरोऽप्यमुत्र लोक एनम् ... संतारयति नरकात् ManuBh. ii. 284. 19 (on 9. 139)

अन्यकुलोद्भव (anyakulodbhava) *adj.* born in another family तस्मिन्निःसंततौ राज्ञि प्रशान्तेऽन्यकुलोद्भवः। दभार गोधरो नाम समूधरवरां धराम् RājTa. (Ka.) 1. 95; 8. App. 12; उद्यगतग्रहफलम्। त्रिप्रभृतिभिरुद्यैः नृपवंशमवा भवन्ति राजानः। पञ्चादिभिरन्यकुलोद्भवश्च तद्वत्त्रिकोणमर्तः LaJāta. 10 (7). 3.

अन्यकुलोद्भूत (anyakulodbhūta) *adj.* born in a different family प्रतिभात्यवगीतोऽयं प्रवादो मेऽद्य चेतसि। अनयान्यकुलोद्भूतो यदयं संप्रवेशितः RājTa. (Ka.) 7. 434.

अन्यकुलोपयुक्त (anyakulopayukta) *adj.* appointed for another family ब्रह्मा ब्रह्माण्डाग्निरिवारमेयो नान्यकुलोपयुक्तो यस्यान्यकुलोपयुक्तः पुरोधाः ... अथर्व-विहितानि कर्माणि कुर्यात् स तस्य प्रत्यङ्गिरो भूत्वा AVPar. 3 (1). 9-10.

अन्यकुसुम (anya-kusuma) *n.* any other flower न जपैः पूजनेवापि मम तोषस्तथा भवेत्। न पर्यर्चनान्यकुसुमैः शमीपत्रैर्यथा भवेत् GaPeC. ii. 32. 3.

अन्यकूपज (anyakūpa-ja) *adj.* produced in another (earthen) pot अथान्य-कूपजः कोऽपि स चलः श्वेतवर्णवान्। पारदो विविधैर्यौगैः सर्वरोगहरः स हि RasRaSa. 1. 73.

अन्यकृत (anyā-kṛta) *adj.* [f.-d] 1A committed by another (used as noun) (that) which is done or committed by another B committed by one 2A (hatred) produced by enemy B produced or caused by another person 3A made or done by one (used as noun) (that) which is made or done by another B performed by another (used as noun) (that) which is performed

by another 4A composed by another B (used as noun) (that) which is executed or prepared by another party C cooked by another 5 treated as another, i.e. lower 6 obtained by another 1A committed by another 2A ... एनो¹ अन्यकृतं भुजेम् RV. vi. 51. 7 (bur Sāy. अन्यैः शत्रुभिः कृतमुपशान्तम्); KāthS. 30. 3 (ii. 184. 14); KapiKaS. 46. 6 (281. 2); यत्कामेनो¹ अन्यकृतं यत् त्वमकृतमाहृतः। तस्मात्त्वा विथा भूतानि मुञ्चन्तु पर्यहसः AV. (P.) ii. 24. 3; ii. 30. 5; यदेवं तनूकृतं चान्यकृतं चैनस्तेदितेनावयजति द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति MaiS. iii. 9. 1 (ii. 112. 9); अन्यकृतत्वेनसोऽव्यजनंमसि स्वाहां TaiĀ. x. 59. 1 (919. 5); ĀpaSS. xiii. 17. 9; MānSS. 90. 15; ĀgñiveGS. iii. 12. 2 (183. 7); प्रातरुथाय देवान्यस्तु प्रकीर्तयेत्। स्वजादन्यकृताद्यैव सर्वपापात्मुच्यते MahāBhā. xii. 201. 24; न तावन्तानामन्यकृतेन प्रतिषेधातिक्रमेण दोषसंबन्धो युक्तः ManuBh. i. 265. 16 (on 3. 123); ii. 115. 11 (on 8. 98); अन्यकृतयोः पुण्यपापयोः ... ग्रहं च विरुद्धमेव VedāntKau. 322. 1 (on iii. 3. 28); पादोऽधर्मस्यैत्यादी तत्तुल्य-पापान्तरोत्पत्तौ तात्पर्यमन्यकृतस्य पापस्यान्यत्र संक्रमानुपपत्तिः DaṇḍaVi. 18. 1; अन्यथायन्यकृतैर्दोषैः परिदेवनमन्यतः। प्रसिद्धदोषगुणतामुपपत्तिं विदुर्बुधाः SāhāS. 3. 18; (used as noun) (that) which is done or committed by another माहन् ... अन्यकृतेन भोजम् RV. ii. 28. 9; MaiS. iv. 14. 9 (ii. 228. 15); कृतानां मुञ्चताऽहंसैः यदन्यकृतमारिम TaiBr. III. viii. 12. 2; TaiĀ. ii. 3. 1 (201. 2); तस्मिन् समिध आदधुः ... यद्वान्यकृतमारिमानया समिधा ... इति तृतीयायां LāyāSS. ii. 12. 12; DrāhySS. vi. 4. 11; 1B committed by one न हान्यकृतपापस्य परेणानुष्ठितेन वै। प्रायश्चित्तेन शान्तिः स्यान्महापातकपञ्चके SkandP. iii (1). 33. 58; 2A (hatred) produced by enemy त्वं सोम तनूकृत्यो देवोभ्योऽन्यकृतेभ्यः। उरु युतासि वरुधम् RV. viii. 79. 3 (Sāy. शत्रुकृतेभ्योऽग्निदेभ्यः); TaiS. I. iii. 4. 1; VI. iii. 2. 2 (BhāṭṭaBhā. अन्यैर्दुरात्मभिरभिचारिदिवृत्तैः कृतान्यन्यकृतानि; Sāy. अन्यैरस्मिन्निरोधिभिरभिचरन्दिः कृतानि प्रेरितानि); MaiS. i. 2. 13 (ii. 22. 4); KāthS. 3. 1 (i. 22. 17); KapiKaS. 2. 8 (19. 4); VājaS. 5. 35 (Uvaja अन्यकृतानि दुर्जनकृतानि; Mahi. अन्यैरस्मिन्निरोधिभिः कृतानि प्रेरितानि); VājaS. 5. 35; VājaS. (K.) v. 9. 1; ŚatBr. III. vi. 3. 7; ŚatBr. (K.) IV. vi. 3. 6; BaudhSS. i. 195. 2; RPrāti. 2. 25; 2B produced or caused by another person न प्ररोचनान्यकृता कर्माङ्गम् TantrVā. 15. 15 (on i. 2. 7); स एष प्राणोऽपरतनः प्राणेन स्वशक्त्यैव याति, नान्यकृतं गमनादिक्रियास्वस्य सामर्थ्यम् ChāndōUBh. 450. 9 (on vii. 15. 2); विमत्सरः अन्यकृतोपद्रवोपनिपातहेतुभूतस्वकर्मनिष्पन्नेन परेषु विगतमत्सरः GītāBh. (Rā.) 262. 4 (on 4. 22); धर्माः (Read तस्माद्धर्मः) प्रयत्नेन रक्षणयोगो [महि]क्षितो (Read 'क्षितो') [1*] स्वकृतोऽन्यकृतो वापि EI. vi. 344. 105; त्रयश्च कपटाः। एको वस्तुक्रमजः। अन्यो देवकृतः। अपरोऽन्यकृतः NāṭaLaRaK. 2817; 3A made or done by one ननु चैवमन्यकृतात्कर्मणः अन्यस्य फलेऽभ्युपगम-मानेऽकृताभ्यागमदोषापत्तिः ManuBh. i. 94. 12 (on 2. 37); ii. 113. 11 (on 8. 90); ii. 202. 13 (on 8. 305); अन्यकृतेन कर्मणात्रापूवोत्पत्तिरिति शास्त्रसिद्धभूतिगादिवत् Kiraṇā. 149. 12; अन्यकृतस्य कर्मणः कथमन्यत्र फलजनकत्वम् ManvaMu. 176. 20 (on 4. 173); अन्यकृते पूर्वपाठे अन्यकृतमिति नारादुरोधत् BālamBha. ii. 97. 25 (on 2. 84); (used as noun) (that) which is made or done by another जिज्ञासा परयोपिति कोपः स्वल्पो नखादिचिह्ने स्वे। अन्यकृतस्याशङ्क रागस्यैवाप्रकाशश्च KandaCū. vi. 2. 12; 3B performed by another ब्रह्मविद्धि प्रारब्धस्यायैव कर्म कुरुते तत्त्वन्यकृतात्कर्मणः सकाशात् ... वीर्यवत्तरं भवति AnuBh. 315. 5 (on iv. 1. 18); अन्यथा हि अन्यकृतेनाप्युपधानेनाध्वर्युर्कर्तृकचयनोपपत्तेः न नियमेनैक-कर्तृकतासिद्धिः MīmāKau. i. 288. 17 (on i. 4. 27); दर्शादिजन्यफलभोगे जातेऽपि तत्कर्तृत्वानपायादन्यकृतदर्शपूर्णमासजन्यप्रसादादन्यस्य फलापत्तिः Bhāṭṭi. iii. 51. 10 (on ix. 1. 4); (used as noun) (that) which is performed by another यागस्य फलम् ... मेघपुष्पगर्भमेघसंघस्य संतापस्योत्सादकत्वं कर्मणः फलजनकत्वम् उतान्यकृतस्य प्रपादिवद्भोजनादिवद्वा NyāyRaMā. 144. 7; 4A composed by another स्फुटतायां प्राधान्यं न चकास्ति ... तथापि हृदयेनानुप्रविशति। यथा ... 'देवा परिअणिआतासु' इत्यत्रान्यकृतासु व्याख्यासु Loc. 45. 21 (on 1. 15); अतथ्यपि तेनोक्तं सहते ... अन्यकृतं तत्कृतं भाषते ... विपरीतं कर्म तेन कृतमन्यकृतं भाषते अनुरक्तौ RājNiRa. 50. 12; अयमुपदेशः पाणिनेरन्यकृत इति स्पष्टमेवोक्तम् LaSābdeSe. i. 7. 23; 4B (used as noun) (that) which is executed or prepared by another party लेख्यम् ... जानपदम् ... तद्य द्विविधम् - स्वहस्तकृतमन्यकृतं च ... अन्यकृतं ससाक्षिकम् Mitā. 191. 3 (on 2. 84); ससाक्षिकमपि स्वहस्तलिखित-मस्तीति गम्यते। अन्यकृतं तु साक्षिमदेव प्रमाणम् SmṛtiCan. iii. 140. 11; iii. 150. 17; BālamBha. ii. 98. 2 (on 2. 84); 4C prepared, i.e. cooked by another अन्यकृतस्यान्नादेरुपभोगो राज्ञो भवति SārnkhyāPraBh. 51. 28 (on 1. 105); 5 treated as another, i.e. lower निकृतोऽन्यकृते (v. l. निःकृतोऽन्यकृतोऽयमे Anekā. (Pa.) 3145; 6 obtained by another, cf. अन्यकृतत्व 3.

अन्यकृत (anya-kṛta) *n.* other means उपनिषत्समाख्ययाप्यन्यकृतत्परं श्रेय इति ब्रह्मविद्यापनिषदुच्यते ŚvetāUBh. 9.1 (on 1. 0)

अन्यकृतकर्मन् (anyakṛta-karman) *n.* act done by one अन्यकृतकर्मफल-मन्यो मुद्गे ŚivārkaMaDī. ii. 93. 15 (on ii. 2. 26)

अन्यकृतत्व (anyakṛta-tva) *n.* 1 the state of being composed by another ग्रन्थकर्तापि भगवानेव ...। नैवान्यकृतत्वं धर्मशास्त्रस्येति द्रुमः BālaKrī. i. 8. 1 (on 1. 2); 2 the state of being produced or accomplished by another ग्रहोद्गर्भप्रकाशार्थ इति चेत् - अग्रहभावे प्रकाशोऽप्यर्थस्यान्वेय स्यात्, सदाभावेऽन्य-कृतत्वासिद्धेः रवेरिव IṣṭaSi. 273. 16; इतरयोपकारस्य स्वाभाविकत्वसंभवेनान्य-कृतत्वासिद्धिः VedāntKa. 283. 16 (on ii. 2. 26); 3 the state of being obtained by another न ऋणस्यान्यकृतत्वेनाज्ञानस्यापि तत्र संभवादपलापाभावादित्यभिप्रायः Subodhi. 9. 2 (on 2. 20); BālaBha. ii. 24. 19 (on 2. 20)

अन्यकृतप्रलेख्य (anyakṛta-pralekhyā) *n.* document prepared by another person अन्यकृतलेख्यस्योत्तमर्णधर्मणसाक्षिद्वयलेखरूपपञ्चपुरपास्तुत्वात् पञ्चालं पत्रमिति लोके व्यवहारः SmṛtiCan. iii. 134. 9.

अन्यकृतव्यवच्छेद (anyakṛta-vyavaccheda) *m.* exclusion of what is done, i.e. laid down by another (सपणधेद्विवादः स्यात्तत्र हीनं तु दापयेत्। दण्डं च स्वपणं चैव धनिने धनमेव च) एवेनान्यकृतव्यवच्छेदः दण्डस्तु वर्तत एवेति भावः BālaBha. ii. 23. 6 (on 2. 18)

अन्यकृतव्यवहार (anyakṛta-vyavahāra) *m.* transaction made by another person वचनान्तरविरोधस्तेनान्यकृतव्यवहारस्यासिद्धिप्रतिपादनेन नियमस्य दुर्बलत्वादित्याशयेन शङ्कते BālaBha. ii. 48. 14 (on 2. 32)

अन्यकृतालय (anyakṛtālaya) *m. n.* temple made, i.e. built by another person प्रतिष्ठापनाप्रमपि यः कुर्यादन्यकृतालये। स सार्वभौमराज्यं वै प्राप्नुयात् SkandP. ii (9). 29. 40.

अन्यकृताशङ्का (anyakṛtāśāṅkā) *f.* doubt made, i.e. raised by another person यथा परकृताशङ्का तस्मिन् काये व्यपति ते। वेदेऽप्यन्यकृताशङ्का तथा तेषां व्यप्यति NyāyMañ. i. 218. 19.

अन्यकृति (anya-kṛti) *f.* 1 square of another (series) मुखमात्मोनान्यकृतिर्हि-केष्टपदधातवर्जिता प्रचयः GaṇiSāSañ. 1. 86; 2. 38; 2 purpose or objective of other (suggestions) इष्टस्य निषेध्यत्वमाक्षेपोक्तेर्निबन्धनम्। सौकर्येणान्यकृतये न निषेधकता AlaṅkāSa. 118. 7.

अन्यकृतियुत (anyakṛti-yuta) *adj.* added by the square of another (i.e. of equinoctial shadow of the Sun) संयुतवान्यकृतियुतादाद्यात्। पदमन्ययुतविहिनम् ... शङ्कुः BrāhmSphuSi. 3. 55.

अन्यकृतियुतो (anyakṛti-yutona) *adj.* added and subtracted by the square of another (term) वर्गोऽन्यकृतियुतोऽन्यस्तस्ययोगान्तरार्थकृतिभक्तः Brāhm-SphuSi. 18. 72.

अन्यकृतिविवरतस् (anyakṛtīvivaratā) *adv.* with the explanation of square of another, i.e. similar (hypothenus) कर्णोऽन्यकृतिविवरतोऽन्यश्च ĀryaSi. 15. 54 (160)

अन्यकृतिविशेष (anya-kṛtīviśeṣa) *m.* specific action of others संबन्धो ह्यवस्थापरतन्नाः ...। अवस्था अध्वन्यकृतिविशेषमन्युच्यते AbhinBhā. iii. 62. 15 (on 19. 105)

अन्यकृतोपकार (anyakṛtōpakāra) *m.* help or assistance done by another person भावस्यान्यकृतोपकारस्य च किमेकक्षणवर्तित्वमुत जाते भावे उत्तरक्षणे उपकारः VedāntKa. 277. 9 (on ii. 2. 20); 283. 14 (on ii. 2. 26)

अन्यकृत्य (anya-kṛtya) *n.* another action or deed या बीजमेकं जगतां गतान्यकृत्यैः कृता चेत्सति योगिभिर्वा। ... प्रभावमस्याः शृणु शर्वपत्याः Surath. 2. 50.

अन्यकृपाणसर्ग (anyakṛpāṇa-sarga) *m.* movement of another sword सहेत केन रणवर्त्मनि नन्दकोऽपि ... योऽसुराणाम्। कल्पापितोष्वाकिरणांशु-करालरश्मिरेखाच्छलेन कुल्लेऽन्यकृपाणसर्गम् HarVi. 36. 21.

अन्यकेसरिन् (anya-kesarin) *m.* another lion प्रथमपक्षे तस्य केसरिणे विवक्षितजातिमात्रविहितहेवाकातिरिक्तयमत्कारातिशयाविर्भावोऽन्यकेसरिण इव निर्निबन्धन एव स्यात् VyaktiVi. 56. 8.

अन्यकोटरवासिनी (anyakōṭara-vāsiṇī) *adj. (f.)* inhabiting another hollow or cavity प्रियदर्शनस्तस्मिन्नेव कूपेऽन्यकोटरवासिनीं गोधां उवाच Pañcā. 235. 17.

अन्यकोटिज्या (anya-kōṭijyā) *f.* Rcosine of the remaining part (of arch) आद्यखण्डं तु ... अन्यकोटिज्यागुणिततद्विभज्यत्रिज्यांशसम्पु SiddhāTaVi. 71. 12; तथापि चाज्ञातकर्णस्य मानमत्र व्यक्तं जायते तद्विलोमात्। यदा

कोटिर्न्येकबहोस्तदन्यकोटिज्याञ्चि त्रिज्यायात् फलं यत् SiddhāTaVi. 159. 10.

अन्यकोटिव्यवच्छेद (anyakōṭi-vyavaccheda) *m.* exclusion of other alternative or option एवकारः पूर्वोद्धेऽन्यतोऽन्यकोटिव्यवच्छेदार्थकतया विशय-व्येधनार्यः ViraMi. 721. 4 (on 2. 266-269)

अन्यकोपन (anya-kopana) *n.* act of causing disorder to other (humors) अन्यकोपनात्। स्वातन्त्र्याद्बहुरोगत्वाद्दोषाणां प्रबलोऽनिलः AṣṭāHr. ii. 3. 84 (comm. स्वजातीयोपेक्षयापि पित्तस्लेष्माणीं वातेन यथा कोप्यन्ते); विमुत्तादाशुकारित्वाद् बलित्वादन्यकोपनात्। ... दोषाणां प्रबलोऽनिलः BhāvPra. (Bhā.) 4. 60.

अन्यकोष्ठ (anya-kōṣṭha) *n.* another enclosed area or space तत्राम्यन्तर-तोऽद्विवर्गकलशे मादृन्कोष्ठानि च TantrSa. 8. 8.

अन्यक्रतुज्ञान (anyakṛatu-jñāna) *n.* knowledge of another sacrifice (than the present one) अन्यस्मिन् कर्तृ कर्तव्येऽन्यक्रतुज्ञानं न दृष्टाय भवति ŚābaBh. 1122. 1 (on iii. 8. 18)

अन्यक्रत्वङ्गत्व (anyakṛatvaṅga-tva) *n.* the state of being a subsidiary part of another sacrifice यत्रानारभ्याधीते मन्त्रे क्रतुविशेषाङ्गत्वबोधिका समाख्या तत्रान्यक्रत्वङ्गत्वे श्रुत्यन्तरमुद्गम् MīmāKau. ii. 357. 4 (on iii. 3. 14)

अन्यक्रम (anya-krama) *m.* 1 another sequential order स्थिता रेखाद्वयक्षान्ये नैवान्यक्रमयोगिनः। जायन्ते वायुतो वर्णा नित्येकत्वेन वर्णिताः TatvSaṁ. 2765; 2 another (suitable) order कालप्राप्तक्रमं पूर्वमावर्त्यन्यक्रमं ब्रजेत् TantrRā. 25. 54.

अन्यक्रान्ति (anya-kṛānti) *f.* another declination (of any celestial body with respect to the pole of ecliptic) त्रिज्यागुणाय तद्वापमन्यक्रान्तिः स्वदिग्मेव SiddhāTaVi. 253. 21; अन्यक्रान्त्याः स्पष्टान्यक्रान्त्यांश्चाद्य तत्र क्रमेण क्षेत्रांशाः ध्रुवां ध्रुवावन्ग्रहविहङ्गं गोलसंधिरित्यन्यक्रान्तिस्पष्टक्रान्त्योरानयनं यथोक्तमुपपन्नम् SiddhāTaVi. 256. 10-12.

अन्यक्रिय (anya-kriya) *adj. [f.-ā]* 1 engaged in other affairs अन्यक्रिया-गामपि राजमार्गे स्त्रीणां नृणां वा बहुमानपूर्वम्। तं देवकल्पं नरदेवसुं निरीक्षमाणा न ततर्प दृष्टिः BuddhaC. 10. 7; 2A having, i.e. signifying different function वक्षुः साधु च वर्तते रसवशादेकमन्यक्रियम् Kāvyañu. (He.) 26. 17; AlaṅkāSa. 160. 14; 2B having, i.e. meant for different action स्याद् व्याघातोऽयथाकारि वस्त्वन्यक्रियमुच्यते। दीर्घगदीयते हन्ति तैरेव कुसुमायुधः Candā. 5. 86.

अन्यक्रिया (anya-kriyā) *f.* 1A another action or task अन्यादीनामन्य-क्रियायां चतुर्थार्थत्वादेनितृता एव तेभ्यः इच्छनादयः प्राग्बुद्धयोरनु हेतुBiT. 81. 28; किञ्चाक्षिद्वययोगेन करयोरन्यक्रियास्वभावः सुत्राभा नयननिर्मातृनकरं कर्म स्वकं निन्दति El. ii. 352. 24; 1Aii another process शब्दप्रमाणकेऽन्यक्रियाजनित-निवृत्तमात्रवर्तितार्यो निर्मन्यशब्दधिराचरविशेषोपादानासमर्थः TantrVā. 307. 14 (on i. 4. 12); 1Bi another observance अशक्तोऽन्यक्रियां कर्तुमुपवासं तु केवलम्। कृत्वा विमुच्यते पापात्सप्तकृत्यकृतां वरः BhaviP. 359B. 1 (ii) (2). 8. 31); 1Bii other (funeral) rite निर्वत्या(वर्त्या)न्यक्रियां सर्वां स पितृव्यगालिनीम्। 1 रात्र्यापिभेक-संभारं चक्रे योऽंशमिदंनेः RājTa. (Śrī.) 2. 219; 1C another duty कृतनिविडसमाधि-भावन्यन्नतरात्मा परिशिधिलितवृत्तिवर्ततेऽन्यक्रियासु KarpūC. 9; 1D any other action or task असिम्यक्ये हननक्रियायामेव कर्तुंनिषेधः प्रतीपदे, नान्यक्रियायाम् ŚrutaPra. ii. 371. 29 (on ii. 3. 33); 2A performance of another rite विहिताकरणेऽपि तत्कालेऽन्यक्रिया प्रत्यवायेहेतुः Kāṣi. iii. 162. 14 (on 5(7). 3); 2B action of other human beings अन्यक्रिया किमनित्येव NyāySu. (Ja.) 161B. 5 (on i. 2. 2); 2C action or rite of another, cf. अन्यक्रियासंबन्ध.

अन्यक्रियाकरण (anyakriyā-karaṇa) *n.* performance of another duty (पितृसक्रिया) ब्रह्मचारिव्यतिरिक्तक्रियासद्भावे ब्रह्मचारिणोऽन्यक्रियाकरणे ब्रह्मचर्यलोप-प्रसङ्गात् कर्तुं न युक्तम् HarLa. 178. 11.

अन्यक्रियापरिच्छेदार्थम् (anyakriyāparicchedārtham) *adv.* for the sake of determining other actions शेषाः क्रियाः ... अवान्तरक्रिया-परिमाणेन प्रत्यासत्तेरन्यक्रियापरिच्छेदार्थमुपादीयमानेनोपलब्धन्ते TantrVā. 631. 12 (on ii. 4. 2)

अन्यक्रियाभिधान (anyakriyābhidhāna) *n.* mention of another action न ह्यन्यार्थं संकल्पमभिधायान्यक्रियाभिधानं संगच्छते NyāySu. (Ja.) 205A. 4 (on i. 4. 6)

अन्यक्रियावत् (anyakriyā-vat) *adv.* like another action इयं क्रिया स्वाभाव्यविकालीनत्वानधिकरणकिंचित्कालीनक्रियान्याक्रियात्वादन्यक्रियावत् NyāySu. (Ja.) 289A. 5 (on ii. 1. 4)

अन्यक्रियावाचक (anyakriyā-vācaka) *adj.* expressive of another action एतदर्थमेव कृतग्रहणं, तद्वचनक्रियावाचकं न च तद्युद्धेन संगृहीतम् AbhinBhā. ii. 426. 16 (on 18. 38)

अन्यक्रियाविषय

अन्यक्रियाविषय (anyakriyā-viṣaya) *adj.* referring to another performance of rite इये त्येत्यस्य ... अन्यक्रियाविषये बाधे ... प्रमाणाभावेन समस्तस्यैवैकैकत्र विनियोगावगतेरेकवाक्यत्वोपपत्तिः MīmāKau. iii (2). 124. 22 (on ii. 1. 48)

अन्यक्रियासंबन्ध (anyakriyā-sambandha) *m.* connection with the action or rite of another न त्वच्चर्यायाः स्वामिनि केनचिदपि प्रकारेण तत्क्रियासंपुक्ता उपपद्यन्त इत्यन्यक्रियासंबन्धात्ता मिथ्यते ŚābaBh. 2011. 22 (on x. 6. 56)

अन्यक्लेशमोचिनी (anyakleśa-mocini) *adj. (f.)* who removes trouble of others संतानार्थगौरीरन्युक्तान्यक्लेशमोचिनी। स्वकर्मनिरता नित्यं मूलमे प्रथमार्तवा NāraS. 15. 21.

अन्यक्षणव्यक्तित्व (anyakṣaṇavyakti-tva) *n.* the state of being other individual moment(s) अन्येषु तत्क्षणव्यक्तित्वसंबन्धेषु अन्यक्षणव्यक्तित्वसंबन्धोऽवच्छेदकः GuruCandr. i. 92. 4.

अन्यक्षणोचिता (anyakṣaṇocitā) *adj. (f.)* fit for the next moment राज्ञः स्नानक्षणे यामुल्लवण्यलहरी तनोः। पीता क्षणेन सा तेन प्रवृत्तान्यक्षणोचिता DarpDa. 4. 66.

अन्यक्षम (anya-kṣama) *adj.* fit for other (action) जयेयुः प्रतिमल्लकम् ... कर्षयेत्। अक्षय(क्त)धेतया क्रष्टुमूल्यं तस्य सविक्रमम्। निषीड्य धारयेन्मल्लं यया(था) नान्यक्षमो भवेत् Mānaso. iv. 6. 939.

अन्यक्षमापाल (anya-kṣamāpāla) *m.* other king अथ प्रतीहारधुरंधरा सा जगद तां दन्तरुचिप्रयाहै। अन्यक्षमापालविलोकनोत्वं प्रक्षालयन्तीव कलङ्कमस्याः VikraDeC. 9. 135.

अन्यक्षितिपाल (anya-kṣitipāla) *m.* other king विहितान्यक्षितिपालमानभङ्गाः [1*] अभवदुपजातमीतिज्ञा यदनेकेन सकोऽसिहान् कलिङ्गाः। EI. vi. 6. 13; जायः कुमारः ...। यक्षीतिरन्यक्षितिपालरूपीसंधानद्वीत निजवल्लभस्य EI. iii. 88. 104; धराधिपः ...। बुभुजे विषयान्विलासिनीसचिवोऽन्यक्षितिपालदुर्लभान् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 10. 11.

अन्यक्षुद्रा (anyakṣudrā) *f.* name of a plant जपा नृकन्दान्यक्षुद्रामुबुकुन्देषु लक्ष्मणा RājNi. 430. 22.

अन्यक्षुद्रादितस् (anyakṣudrādi-tas) *adv.* from minor ones (obstacles) etc. caused by enemy गृहरक्षा भवेद्व्याधिरोद्राहभुजंगमात्। राजतो वैरितो बाधादन्त्यक्षुद्रादितस्तथा TantrRā. 9. 96 (comm. वैरिभुजंगप्रयोगादितः)

अन्यक्षेत्र (anya-kṣetrā) *n.* 1A field or territory of another स्थेनो ह्यन्यं नमुत्वा परेस्मादन्यक्षेत्रे अपरंरुद्धं घरन्तम् AV. iii. 3. 4; AV. (P.) ii. 74. 4; प्रीतानि तुक्मने ब्रूणे अन्यक्षेत्राणि वा इमा AV. v. 22. 8; AV. (P.) xiii. 1. 6; xiii. 1. 13; अन्यक्षेत्रे न रमसे वृशी सन्त्युड्यासि नः AV. v. 22. 9; AV. (P.) v. 21. 7; xiii. 1. 14; वैतहव्यमन्यक्षेत्रं वा एते प्रयन्ति ये रात्रिमुपयन्ति PañcBr. ix. 2. 1; दद्यात् दक्षिणाम् ... यदन्यक्षेत्राच्च पुरुषेभ्यस्तेषुभयोर्विवारयोः LāṭyāSS. ix. 11. 1; येषां तु वृक्षादीनामेकस्य क्षेत्रे भूतप्रदेशा वर्तन्ते अन्यक्षेत्रयोपरि शाखास्तद्विषयेऽप्याह SmṛtiCan. iv. 555. 11; 1B field or territory of one अन्यक्षेत्रे तु जातानां शाखा यत्रान्यसंस्थिताः। स्वामिनं तं विजानीयात् KātySm. 761; अन्यक्षेत्रेऽप्येन क्रियमाणः सेतुर्विदं बह्वकारकः ... तदासी न निषेधः DīpKa. 59. 31 (on 2. 156); 2A another territory एतस्मिन् कलशे सर्वमन्यक्षेत्रगार्हितम्। ... न्यसेत् PauṣS. 42. 192; 2B another area वेद्युतिः स्थानहता वेद्यो मुखफलगुणः स्वखातफलम्। त्रिचतुर्मुजवृत्तानां फलमन्यक्षेत्रफलहृतं वेधः GāṇīSāSārh. 7. 23½; 3 wife of another यामुप्यायणस्तु जनकस्यैरसादपकुट्टोऽन्यक्षेत्रोत्पन्नत्वात् Mitā. 234. 19 (on 2. 128)

अन्यक्षेत्रज्ञाधिष्ठित (anyakṣetrajñādhīṣṭhita) *adj.* ruled by another individual soul अन्यक्षेत्रज्ञाधिष्ठिते व्रीह्यादी संश्लेषमात्रम् VedāntDī. 150. 1 (on iii. 1. 24); अन्यक्षेत्रज्ञाधिष्ठिते व्रीह्यादी जायन्ते संसर्गमात्रं प्राप्नुवन्तीत्यर्थो ज्ञेयः VedāntPāSau. 269. 21 (on iii. 1. 24)

अन्यक्षेत्रविनिर्गता (anyakṣetra-vinirgatā) *adj. (f.)* sprung forth in the field of another अन्यक्षेत्रोपजातानां शाखास्तत्त्वन्त्र संस्थिताः। स्वामिनस्ता विजानीयादन्यक्षेत्रविनिर्गताः NāraSm. 166. 14.

अन्यक्षेत्रोपजात (anyakṣetropajāta) *adj. (used as noun)* (tree or plant) taken root or grown in the field of one अन्यक्षेत्रोपजातानां शाखास्तत्त्वन्त्र संस्थिताः। स्वामिनस्ता विजानीयादन्यक्षेत्रविनिर्गताः NāraSm. 166. 14.

अन्यक्षेत्रान्यथामान (anyakṣmā-nāthamāna) *adj.* who becomes a master of the territory of another तत्राभवत्क्षेत्रियाभिधानो भर्ता ...। क्षत्रान्यैर्विप्रदल्लभ्य-मन्यक्षेत्रान्यथामानं जयमानमेजः JānaHa. 1. 12.

अन्यखण्ड (anya-khaṇḍa) *m., n.* another continent अन्यखण्डे गता सैव स्वेष्टा BhaviP. 422B. 12 (iii. 5. 22); त्वया विरचितस्तात ... नरा भुवि।

अन्यखण्डे न गच्छति BhaviP. 598A. 13 (iii. 24. 5)

अन्यखन्युत्थ (anyakhany-uttha) *adj.* arising, i.e. produced in another mine ताम्रम् ...। नेपालादन्यखन्युत्थं म्लेच्छमित्यभिधीयते RasRaSa. 5. 44. अन्यखेचर (anya-khecara) *m.* another Vidyādhara (a class of semi-divine being) विद्याधरः ... शुके प्राह कुञ्जोऽहं स्थास्याम्यन्यखेचरः SamarāSārh. 2. 177.

अन्यखेट (anya-kheṭa) *m.* other planet (than Saturn) अन्यखेट-युतिविम्बकाभ्यां तत्तुल्यकालांशकमस्य विम्बं कृत्वा SiddhāTaVi. 268. 16.

अन्यखेटज (anyakheṭa-ja) *adj.* belonging to other planet चन्द्रस्य बलमाधार आधेयं चान्यखेटजम्। आधारभूतेनाधेयं दीयते परिनिष्ठितम् NāraS. 14. 20; आधेयं त्वन्यखेटजं दीयम् VasiS. 23. 47.

अन्यखेटबल (anyakheṭa-bala) *n.* power of another planet तद्वत्स्यात्। अमृतमयं तत्समादध्यधिकं त्वन्यखेटबलान् (?) VasiS. 20. 9.

अन्यख्याति (anya-khyāti) *f.* reputation of another तेन प्राणानुपेक्ष्य-वमन्यख्यातेर्मनस्विना। ऊर्ध्वाधरोहे सोपानं कृतम् RājTa. (Ka.) 7. 1450.

अन्यग (anya-ga) *adj. (f. -ā)* 1A (woman) going to another person सा प्रीतियोगमप्राप्ता तेनोद्देशेन दूयिता। पुरुषदेहिणी वा स्याद्विद्विष्टा वा ततोऽन्यगा KāmSū. 207. 4 (3. 2) (JayaMa. तं मुक्त्वान्यं पुरुषं गच्छति); RatiRaha. 11. 22; 1B (woman) living with another person (of the same class) (आशौचकम्) त्रिरात्रं स्यात्तथाचार्यास्वभार्यास्वन्यासु च KūrmaP. 620. 10 (2. 23); विष्णुवचनोक्तेषु स्वभार्यासु अन्यगासु सजातीयोत्कृष्टजातीयपुरुषान्तरसंगतासु विराजन् (अशौचम्) HārLa. 79. 7; 2A referring to any one else एवमेव महान् शब्दो मैत्रेय भगवानिति। परमब्रह्मभूतस्य वासुदेवस्य नान्यगः ViṣṇuP. vi. 5. 76; 2B referring to another one, cf. अन्यगतः; 3A pertaining to anything else न चान्यगौ भेदाभेदौ तत्र उपचार्यौ IṣṭaSi. 21. 3; 3B pertaining to the other इदमंशश्च सत्यत्वं शुक्तिं सत्य ईश्यते। स्वयत्वं वस्तुता चैवं विक्षेपे वीक्ष्यतेऽन्यगम् PañcDa. 6. 34; 4 present in another, i.e. individual soul सा मन्ददृष्टितस्यैव ब्रह्मणः किं ततोऽन्यगा। ब्रह्मणश्चेत्त सार्वज्ञमन्यगा चेत्स्यतोऽन्यता AnuVyā. 16A. 6 (on 1.4)

अन्यगच्छ (anya-gaccha) *m.* 1 ultimate term in a progression त्रिकविद्युत्तरश्चेत्थां गच्छे क्वापि च यत्फलम्। तदेव त्रिगुणं कस्मिन्नन्यगच्छे भवेददं BījGa. 10. 158; 2 different, i.e. heterodox school, cf. अन्यगच्छीय.

अन्यगच्छीय (anyagacchī-ya) *adj.* belonging to different, i.e. heterodox school तदुःखेन निःसृतोऽन्यगच्छीयदेवचन्द्रपदाकाराभ्यां सह श्रीकाशमीरं प्रति PrabaCin. 60 (n). 3; अन्यगच्छीयदेवेन्द्रसूरिमर्यागिरिभ्यां सह कलाकलापकौशलार्थं गौडदेशं प्रति प्रस्थिताः KumāPraPra. 88. 14.

अन्यगज (anya-gaja) *m.* other elephant जयत्यन्यगजान् हस्ती पार्श्वोर्निजमदा-अनात् IśānSīPa. i. 51. 57.

अन्यगजासह्य (anyagajāśahya) *adj.* not tolerated or conquered by any other elephant औपवाहो ह्यसामन्यगजासह्यः सुशिक्षितः PariPar. 2. 586.

अन्यगण (anya-gaṇa) *m.* 1 different, i.e. western group of people वीक्ष्यतेऽन्यगणेष्वत्राचरणा लक्षणेज्जिताः Gurvā. 466; 2 another class of verbal roots सर्वे धातवः अन्यगणपठिता अपि विषयो यस्य तत् तथोक्तम् Nyās. i. 551. 14 (on iii. 1. 83)

अन्यगणिकाप्रयुक्त (anyaganikā-prayukta) *adj.* prompted by another harlot अन्यगणिकाप्रयुक्ता यदि यूयं प्रहसनोद्यताः SamaMā. 8. 33.

अन्यगत (anya-gata) *adj. (f. -ā)* 1A (woman) living with another person B approaching another person 2A referring to any other B referred to in other text 3A pertaining to one (used as noun) (that) which pertains to one person B pertaining to another person 4 present in another 5 gone, i.e. devoted to any one else 1A (woman) living with another person अनौरसेषु पुत्रेषु भार्यास्वन्यगतासु च। निवासराजनि प्रेते तदहः शुद्धिकारणम् YājñāSm. 3. 25; किं भूपसा भगिनि मां गणयान्यगतामिति। विरहचलनोच्छिष्टं जुहोमि ज्वलेन वपुः RāmC. (App. 1) 40. 38; भार्यास्वन्यगतासु च। परपूर्वासु च स्त्रीषु ज्ञाह्यच्छुद्धिरिष्यते ŚaṅkhaSm. 15. 13; ViṣṇuDhaP. ii. 75. 18; अन्यगतासु पुनर्विवाहमन्तरेण भर्तृन्तरं सपाशितासु स्वैरिणीषु SmṛtiCan. vi. 41. 5; 1B approaching another person बहुविधसंयोगसुरतसंपन्ना। रोदित्यन्यगतेऽस्मिन्सा मध्या कामिनी पूज्या ŚṛṅgāDī. 1. 13; 2A referring to any other लिङ्गलिङ्गिनौ विधिप्रतिषेधौ अनुमीयमानौ तद्विषयावेवानुमातुं शक्यते नान्यगता गुणाः कथंभावेन नापेक्षिताः प्रयोगवचनेनानुपसंहृता नाङ्गं भवन्ति TantrVā. 648. 6 (on ii. 4. 20); 3A pertaining to one न चान्यगतया देवतयान्यस्य व्यपदेशो भवति TantrVā. 1112. 3 (on iii. 6. 42); न चान्यगतमेकत्वमन्यत्रोपचर्यते NyāyKu. 148. 10; TatvCin. iii. 34. 3;

क्षोभस्त्वन्यगते हेतावन्यस्मिन् कार्यकल्पनम् RasāSu. 259. 14 (3. 119); न ह्यन्यगतेन व्याप्येनान्यत्र व्यापकसिद्धिः NyāySu. (Ja.) 116B. 6 (on i. 1. 5); (used as noun) (that) which pertains to one person न ह्यन्यगतं व्याप्यबुद्ध्याद्यन्यगमनस्य (गतस्य) व्यापकबुद्ध्यादेर्निमित्तं भवति NyāySu. (Ja.) 351A. 12 (on ii. 2. 6); 3B pertaining to another person न ह्यन्यगतस्याप्यासस्यापनोदनसमर्थं ... विप्रम इत्याशङ्क्येते PañcPā. 6. 15 (on i. 1. 1); न किंचिदपि गुरुगतन्यगतं वा कीर्तयेत् ManuBh. i. 182. 20 (on 2. 203); ManvaMu. 75. 21 (on 2. 203); तस्मादन्यगता वर्णा आश्रमा अपि नारदा। आत्मन्यारोपिताः सर्वे भ्रान्त्या NāraPaU. 6. 14; अज्ञानरागादिकं बुद्धेरवाभिमतं न पुरुषस्येति कथमन्यगतेनाज्ञानादिना पुरुषस्य बन्धमोक्षाद्युपपत्तिः NyāyMa. 283. 2; शस्त्रपातादिपुरुषस्पर्शनवर्जनीयास्वगतान्यगतान्ध धर्मेण सहन् ... युद्धाख्यं कर्मारभत् GītāBh. (Rā.) 85. 5 (on 2. 18); संहारकर्तृत्वेऽन्यगते तदभावापातात्त्रिपेक्ष्यम् TattvPrakā. 112B. 8 (on ii. 3. 13); 4 present in another घण्टासंबन्धे शब्दः ... अन्यगते शब्दव्यञ्जके यथैकस्यां घण्टायां भवति तथा घण्टान्तरेष्वपि TātpaT. (Vā.) 460. 7 (on ii. 2. 35); अन्यस्यान्यगतैर्दोषैर्दूषणं न हि नीतिमत् BhaviP. 29A. 13 (i. 8. 47); सुशीलवृत्तः ... यमेषु धैवान्यगतेषु नय्यथः PadmP. v. 15. 356; नो ह्यनु दुःखं दुःखतया भवेत्तुरन्यगतस्यापि तस्य तथाभावप्रसङ्गात् NyāyMa. 175. 9; अन्यगतशब्दार्थनिवृत्तत्वं तदधिकरणत्वं चेति द्विधा हि शब्दप्रवृत्तिनिमित्तम् TattvPrakā. 67A. 11 (on i. 4. 3); 67B. 3 (on i. 4. 3); अन्यगतस्य शब्दप्रवृत्तिनिमित्तस्यैव परतन्त्रत्वे न तत्र मुख्यवृत्त्युपायात् NyāySu. (Ja.) 151B. 8 (on i. 1. 11); न ह्ययं शब्दतन्त्रं विशेषं विहायान्यगतं विशेषं तत्र बोधयति SiddhāLeSaṁ. 216. 10; प्रागन्यगतस्यैव प्रकृते राजतस्यापि तस्य राजस्तुत्युत्कर्षकत्वात् RasGaṇ. 47. 12; 5 gone, i.e. devoted to any one else मन्मन्त्रोपासकाः निरपेक्षा नान्यगतस्तोत्रां दृश्योऽहमन्वहम् AdhyāRā. iii. 2. 37.

अन्यगतकर्तृत्व (anyagata-kartṛtva) *n.* agency present in another person गौणोपासनाफलं च प्रधानयोगतयोक्तम्। तत्रान्यगतकर्तृत्वोपासनावादेऽपि संभवति AṇuBh. 9. 13 (on i. 1. 2)

अन्यगतक्रियाकारकसंबन्ध (anyagata-kriyākāraṣambandha) *m.* syntactic relation of cause and action pertaining to another स्वत्वमिमावादावपि संबन्धेऽन्यगतक्रियाकारकसंबन्धोऽस्ति TātpaT. (Vā.) 36. 9 (on i. 1. 1)

अन्यगततत्तद्रूप (anyagata-tattadrūpa) *n.* particular form belonging to other letters रश्चुतेर्लक्ष्युतिर्भवति इत्युक्तम्। तस्यैव भावः। वस्तुतो रत्वादिमात्र कश्चित् किं तु अन्यगततत्तद्रूपेण स्कोटस्यावभासमात्रम् VaiyāSiMāñ. 231. 3.

अन्यगतत्व (anyagata-tva) *n.* 1 the state of pertaining to others तेपामन्यगतत्वे तु न स्यात्सयक्समन्वयः AnuVyā. 48A. 1 (on 3. 3); 2 the state of being present in another person अध्ययनस्य ... तादर्थ्यमेव युक्तम्, न तु अध्यापनाङ्गत्वम् तस्य अन्यगतत्वेन बहिर्द्वत्वात् PūrvottaVāNāMā. 287. 8.

अन्यगतत्वतस् (anyagatatva-tas) *adv.* due to the state of pertaining to another पुरुषस्य स्वरूपावस्थानं मुक्तिरित्यपि परास्तम्। आत्मनः सुखरूपत्वात् बन्धस्यान्यगतत्वतः TattvPradī. (Ci.) 368. 9.

अन्यगतधर्म (anyagata-dharma) *m.* property present in another object अनुमानं च धर्मगतधर्मोपलब्धौ प्रवर्तते न पुनस्तर्कः तर्कस्त्वन्यगतधर्मप्रदर्शनेनापि प्रवर्तते NyāyVār. 145. 9 (on i. 1. 40)

अन्यगतप्रवृत्तिनिमित्त (anyagata-pravṛttinimitta) *n.* cause of use (of a word) pertaining to another अज्ञस्त्वितोऽपि विद्वद्देवेव प्राबल्यात् अन्यगतप्रवृत्तिनिमित्तस्यापि भगवदधीनत्वाच्च तत्रैव मुख्यत्वोपपत्तेरिति भावः TattvPrakā. 22A. 13 (on i. 1. 21)

अन्यगतप्रशंसा (anyagata-praśaṁsā) *f.* eulogy relating to another गवाधादीनेष्व नैवान्यस्य प्राशस्त्यं विद्यते इत्येवम् अन्यगतप्रशंसानिमित्तः प्रतिषेधः TantrVā. 327. 1 (on i. 4. 22)

अन्यगतबहुत्व (anyagata-bahutva) *n.* plurality present in others न च स्वस्य बहुत्वाभावेऽन्यगतबहुत्वस्य तदधीनत्वेन बहुत्वसंख्यावाचिशब्दवृत्तिः TattvPrakā. 71A. 5 (on i. 4. 12)

अन्यगतभावा (anyagata-bhāvā) *adj. (f.)* having feeling (of love) pertaining to another person दुष्टान्यगतभावा च कन्यादोषाः प्रकीर्तिताः NāraSm. 177. 36; VyāvaNi. 382. 12; (त्यजेत्कन्याम् ... विप्रदुष्टाम्) विप्रदुष्टां रोगिण्यादिशब्दितामन्यगतभावां च त्यजेत् ManuBh. ii. 262. 20 (on 9. 72); ViraMi. (Sāṁskāra.) 744. 24.

अन्यगतभेद (anyagata-bheda) *m.* difference present in one कश्चन विरोधः। किमेकार्यवत्प्रवृत्तिनिमित्तभेदयोः ... किं वा निमित्तयोरेव। नाद्यः अन्यगतभेदस्यान्यगताभेदेनाविरोधात् NyāyKu. 140. 17.

अन्यगतमुख्यविशेष्यत्व (anyagata-mukhyaviśeṣyatva) *n.* chief qualifi-

candness present in another प्रथमावगतयागादिव्युत्पत्तिवेलायाम् ... अन्यव्युत्पत्ति-कल्पना, न त्वन्यत्र। अन्यगतमुख्यविशेष्यत्वस्यानुपस्थितत्वेन विशेषणज्ञानाभावात् MīmāKau. iii (2). 39. 13 (on ii. 1. 5)

अन्यगतविधेय (anyagata-vidheya) *n.* predicate belonging to another अन्यगतविधेयनिषेधपर्यवसायित्वावश्यकभावेन तत्रिर्वाह्य ... व्याख्येयम् ŚivārkaMaDī. i. 256. 26 (on i. 1. 21)

अन्यगतसंस्कार (anyagata-saṁskāra) *m.* impression present in one न ह्यन्यगतसंस्कारेणान्यस्य स्मृतिः संभवति ŚatDū. 122. 6.

अन्यगतसुकृतदुष्कृत (anyagata-sukṛtaduṣkṛta) *n.* merit and demerit belonging to one अन्यगतसुकृतदुष्कृतयोरन्यत्र प्रवेशसंभवेन स्तुतिपरत्वमिप्रायः ŚrūtaPra. ii. 490. 4 (on iii. 3. 26)

अन्यगतस्तुति (anyagata-stuti) *f.* praise pertaining to one यत्रान्य-गतस्तुतिविक्षयान्यस्तुतिः क्रियते तत्रापि व्याजस्तुतिरेव Kuval. 71 (45)

अन्यगतहृदयत्व (anyagatahṛdaya-tva) *n.* the state of having the heart attached to another अयं किं नामान्यगतहृदयत्वम् MadaKeC. 74 (10)

अन्यगतहेतु (anyagata-hetu) *m.* probans present in another अन्यगतहेतु-समुत्पत्तं तु न कथंचिदपि स्यात् NyāyPari. 338. 7.

अन्यगतहेतुत्व (anyagatahetu-tva) *n.* the state of being probans present in another शुर्पगताश्रयणहेतुत्वपदेशात्रान्यगतहेतुत्वप्रसङ्गः TantrVā. 49. 7 (on i. 2. 30)

अन्यगतान्नकरणत्व (anyagatānnakaraṇatva) *n.* the state of being the means of (preparing) food present elsewhere न च शुर्पगतहोमसाधनत्वे साध्येऽन्यगतान्नकरणत्वस्य हेतुता संभवति MīmāKau. iii (1). 55. 9 (on i. 2. 30)

अन्यगताभेद (anyagatābheda) *m.* absence of difference present in another कश्चन विरोधः। किमेकार्यवत्प्रवृत्तिनिमित्तभेदयोः ... किं वा निमित्तयोरेव। नाद्यः अन्यगतभेदस्यान्यगताभेदेनाविरोधात् NyāyKu. 140. 17.

अन्यगति (anya-gati) *f.* 1 knowledge of the opposite व्याजस्तुती निन्दस्तुति-भ्यामन्यगतिः AlankāRa. 40 (1); 2 attainment of another thing स एनात् ब्रह्म गमयतीति। न ह्यन्यविधया अन्यगतिर्युक्ता BrahmSūBh. (Ma.) 11B. 7 (on i. 2. 16); 3 any other refuge उपायस्वरूपगतेरपि दृश्यमानत्वात् कथमिव श्रीकृष्णादितेऽन्य-गतेरभावत्वम् VedāntRaMāñ. 103. 11 (on 3. 8); 4 different state (of existence), cf. अन्यगतिस्त्व; 5 another alternative or option, cf. अन्यगतिस्त्व; 6 gait of another, cf. अन्यगत्यादि.

अन्यगति (anya-gati) *adj.* 1 having any other alternative or option उद्भ्रान्तभेककुलीर्णजले तडागे कोऽप्यस्ति नाम यदि नान्यगतिर्विकोटः SaduktiKa. 274. 8; 2 having another gait अतोऽन्यगतयो नेष्टाः सर्वदेव तुरंगमाः AśvaVai. 3. 94

अन्यगतिमत् (anyagati-ma(n)t) *adj.* having another alternative or option अन्यन्यगतिन्यायलभ्यानामर्थानामन्यगतिमदर्थयवयत्वाभावात् CaurCin. iii (1) 344. 13.

अन्यगतिस्थ (anyagati-stha) *adj.* (used as noun) (one) abiding in a different state (of existence) यद्यपि देवो देवं न मारयति अन्यगतिस्थं तु मारयति AbhidhKoBh. 253. 8 (on 4. 83); यावन्न दुःखवेदनाभ्याहता भवन्ति। अन्यगतिस्था नित्यं जानते AbhidhKoBh. 430. 18 (on 7. 56); अन्यगतिस्थं तु मारयतीति। प्रेतादिगतिस्थम् Sphuṭā. iv. 91. 23 (on 4. 84)

अन्यगतोत्पत्ति (anyagatotpatti) *f.* origination which is present in one अन्यगतोत्पत्त्यादेरन्यत्रारोपे बीजं तु अन्तःकरणस्य रागादिदोष एव VaiyāSiMāñ. 220. 6 (comm. अन्तःकरणस्थकारबुद्धिमहाय यकारबुद्धिकरणान्)

अन्यगत्यसंभव (anyagaty-asambhava) *m.* impossibility of another alternative of option नेत्रैरितोत्पत्तः पयैः इत्यादी चान्यगत्यसंभवात् SāhiDa. 567. 4.

अन्यगत्यादि (anyagaty-ādi) *adj.* gait of another etc. विकृतवेदादिविभावः ... आदिशब्दप्रवर्तनान्यगत्याद्यनुकरणासत्त्रलापभूषणादीनि विभाव्य यस्य सः Kāvyaṇu. (He.) 89. 7.

अन्यगत्य (anyaga-tva) *n.* the state of referring to another one बहुविधसमायुक्तैर्बहुभौ स्तनामभिः। प्रसिद्धैरन्यगत्वेन दास्यसाक्षात्प्रवर्तनः AnuVyā. 12A. 5 (on 1. 2); 13A. 7 (on 1. 4)

अन्यगन्ध (anya-gandha) *n.* red lotus (lit. having distinct odour) अन्यगन्धं (v.l. अन्यगन्धं) सोमाख्यं सुरक्तं रक्तैरवन् ParyāMu. 13. 25.

अन्यगन्ध (anya-gandha) *m.* odour of another object न च जले गन्धस्य-वापवेनान्यगन्धप्राप्तिः सुतरां दुर्बलेति कथ्यम् BālamBha. i. 74. 21 (on 1. 20)

अन्यगमकत्व (anyagamaka-tva) *n.* the state of being what indicates another object न हि धूमे वह्निगमकत्वं सदातनम्। अन्यगमकत्वस्य च दर्शनात् Loc. 197. 23 (on 3. 33)

अन्यगमन

अन्यगमन (anya-gamana) *n.* 1 act of construing with another एकत्र विधिर्गच्छति तदा नेतरत्र गतो पवति, एवमितरगमनेऽन्यगमनानुपपत्तिरसंबन्धात् TantrVā. 478. 9 (on ii. 2. 6); 2 act of going to another person हे राघवं त्वया ... भूः ... बद्धा निबद्धा। निजायतीकृतैत्यर्थः। अन्यगमनशङ्कया इति भावः AlankāMañ. 20. 17.

अन्यगमा (anya-gamā) *adj.* (f.) proceeding by means of other thing, i. e. chariot सेना ... स्वगमान्यगमा चेति द्विधा ...। स्वगमा या स्वयं गन्त्री यानगान्यगमा स्मृता ŚukraNī. 4 (7). 2.

अन्यगर्भ (anya-garbha) *m.* another womb चराचरगुरुग्रहा। ... अन्यगर्भ परान् गर्भान् सदैव परिवर्तयन्। रतिमाप्नोति MārkaP. 51. 13.

अन्यगर्भ (anya-garbha) *adj.* based on anything else द्रव्यसंबन्धो हि सर्वत्र क्रियागर्भ एव ... क्रियाकरणसंबन्धस्तु नान्यगर्भ इति स एव युक्तः TantrRa. 220. 10.

अन्यगवी (anya-gavi) *f.* cow belonging to another person अन्यदीयो वृषभो यद्यन्यगवीपु यत्सान्बहूनि जनयेत् ManuBh. ii. 255. 17 (on 9. 50)

अन्यगवेषणा (anya-gaveṣṇā) *f.* act of searching for another person अथवा मय्येव तिष्ठति भग्नभागधेये किमन्यगवेषणया Mukundā. 183 (3)

अन्यगात्र (anya-gātra) *n.* body of another being अन्यन्यागात्रप्रतिच्छन्नरूपो दुरन्धेयः स्यादुर्गुणः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 10. 33; अन्यगात्रमपि निर्विशतो मे निर्वृतिर्भवति कापि तत्रापि MadaKeC. 74.

अन्यगात्रगूढ (anyagātra-gūḍha) *adj.* who has hidden (himself) in the body of another being किं कुर्मः क्व नु मृगयामहे क्व यामः ...। विशातुं कथमिममीशमहे विचिन्त्यायासिन्धु क्षितितलमन्यगात्रगूढम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 10. 21.

अन्यगाथा (anya-gāthā) *f.* laudatory verse about other ये कथास्ते विहायान्यगाथाः प्रभो कीर्तयन्तेऽथ शृण्वन्ति वा ते जनाः। दुःखिताः स्युः SkandP. ii. (9). 15. 24; पापपणशेन यन्त्रितः। अनाहत्य वृथागाथासक्तबुद्धिः (v.l.) अनाहत्यान्यगाथासु सक्तबुद्धिः। प्रवर्तते BṛNāraP. 1. 65.

अन्यगामिता (anyagāmi-tā) *f.* the state of going to other इदम-युक्तं यदन्त्यकृतस्य कर्मणोऽन्यगामिता फलस्योच्यते ManuBh. i. 387. 20 (on 4. 177)

अन्यगामित्व (anyagāmi-tva) *n.* 1 the state of approaching another person निर्धनस्य तु नियोगादिना योऽस्य भार्या संगृहीयात्, स दद्यात्। ... तयोपितामेवान्यगामित्वसंभवात् BālaKrī. i. 218. 3 (on 2.47); 2 the state of (property) going to another person (as inheritance) पुत्रे विद्यमाने पितृद्रव्यस्यान्यगामित्वाभावात् अनन्याश्रितद्रव्यः पुत्रं कृण्वं दायः ...। सत्यपि पुत्रे पितृद्रव्यस्यान्यगामित्वमङ्गीकृत्यापि दोषमाह Subodhi. 27. 21-22 (on 2. 51)

अन्यगामिन् (anya-gāmin) *adj.* [f.-i] 1AI present in another न ह्यन्य-गुणोऽन्यगामी भवति TantrVā. 52. 12 (on i. 2. 31); 1AI pertaining to another यदिह विषेदकं कथितमभ्यसनप्रभृतिकमन्यगामि तदसिद्धमपि NayaMañ. III. iii. 1. 2; 1BI approaching another person, adulterous ततः सोऽर्गलितद्वारा भार्या तामन्यगामिनीम्। हृष्टा दुःखाशनिहतो देवदासो व्यचिन्तयत् KathāSaSāg. iii. 5. 27; Rāṣṭrau. 4. 9; (used as noun) (woman) approaching another person तदहमियमन्यगामिनीति दत्तांशंयुक्तानि प्रत्याहर्तुमुद्यतोऽस्मि ŚṛṅgāBh. 69 (1); 1BI going to another संज्ञासामुपगतमपि श्रियं कामिनीमिव गुणं कललसाम्। स्यामुपेक्ष्य कुरुतेऽन्यगामिनीम् Rāṣṭrau. 4. 9; प्रारब्धानि ... अन्यगामीनि भवेयुरित्यत्रासंभवनानिरासायाह GoviBh. 297. 4 (on iv. 1. 18); 1BI going to another person (as inheritance), cf. अन्यगामित्व 2; 2 belonging to one अन्यगामिना यस्तुनान्यदुपलभ्यते यतः Saṅkṣeṣā. i. 334 (i. 248. 10)

अन्यगामिफल (anyagāmi-phala) *n.* fruit going to other कथमन्यकर्तृक-मन्यगामिफलं स्यात् BrahmsūBh. (Śrī.) ii. 409. 1 (on iii. 4. 45)

अन्यगामिफल (anyagāmi-phala) *adj.* having fruit going to one वाक्यशेषोक्तं फलमिच्छतिः पितुरेव न पुत्रस्यान्यगामिफले कर्मण्यस्य प्रेरणानुपपत्तेः UpaParā. 9. 15.

अन्यगिर (anya-gir) *f.* speech of another person कस्ते वाक्यामृतं त्यक्त्वा शृणोत्यन्यगिरं बुधः RasāSu. 60. 19 (i. 222).

अन्यगुण (anya-guṇa) *adj.* 1 having different quality त्रयः। ज्ञन्ति चान्यगुणत्वेन रसदोषं शरीरिणाम् BhelaS. 67. 8 (3.1); 2 subordinate to other, cf. अन्यगुणता 2.

अन्यगुण (anya-guṇa) *m.* 1 other channels or means द्वितीयगुह्ये दिनकरतनये ... अन्यगुणैः कृतं वसुधं तदपि खलु भवत्यन्विव वंशपत्रपतितं न बहु न च विरम् BṛSaṅh. 104. 40; 2 other advantage छनेन हीनान्यगुणान्वितापि

प्रीतिं न यात्रा मनसः करोति YogYā. 5. 34; 3AI extraordinary quality किं त्यक्तापास्तदेवत्यमानुष्यकपरिग्रहे। ज्वलितान्यगुणैर्गुणैः स्थिता तेजसि मानिता Kirātā. 15. 21; 3AII other (poetical) merit or excellence वाणी ...। या श्रूयपि सर्वान्यगुणैर्व्यनक्ति ŚrīKaC. 2. 14 (comm. अन्ये गुणा औदार्यदयः); 3AIII other (actual) merit, ŚrīKaC. 2. 14 (comm. सा च गुणैर्मशक-वाणादिभिः); 3AIV other quality or virtue प्रतिविम्बवदप्येवामानन्दोऽन्यगुणा यथा AnuVyā. 44A. 8 (on 3.2); अन्यगुणानकीर्तयतोऽन्यां कल्पय विद्याम् NayaMañ. III. iii. 12. 24; 3B quality or virtue of another न सतोऽन्यगुणान् हिंस्याव्रासतः स्वस्य वर्णयेत् YaśasCam. ii. 350. 7; संगतान्यगुणानङ्गीकारमाहुरतद्गुणम् Candrā. 5. 105; 4A property of one न ह्यन्यगुणोऽन्यगामी भवति TantrVā. 52. 12 (on i. 2. 31); 4B property of another ननु कथं शरीरगुणत्वनिराकरण-नान्यगुणत्वसिद्धिः YuktiSneha. 120. 26 (on i. 1. 5); 4C another (phonetic) property, cf. अन्यगुणक B.

अन्यगुणक (anyaguṇa-ka) *adj.* A possessing another quality द्रव्य-मरुणिन्मा परिच्छिद्यमानमरुणाशब्दाभिधानीयतां लभते। तदेवान्यगुणकं नारुणाशब्दः शक्योत्यभिवादितुम् ŚābaBh. 682. 3 (on iii. 1. 12); क्रिया हि प्रधानभूता ... अन्यजातीयमन्यगुणकं च द्रव्यमनिच्छन्ती NyāyRa. 919. 21 (on 7. 269); B (used as noun) (one) possessing another (phonetic) property उदात्तादिगुणयुक्तानां अन्यगुणकव्यावृत्तिस्तु स्थानेऽन्तरतमपरिभाषया बोध्या Laṣabdeṣe. i. 89. 5.

अन्यगुणकीर्तन (anyaguṇa-kīrtana) *n.* act of telling the virtues of others नासीष्टवं प्रसङ्गे न चान्यगुणकीर्तनेषु भारत्याः KuṭṭaMa. 579 (comm. परेषां गुणकीर्तनेषु गुणश्लाघासु अपि भारत्याः वाचः असौष्टवं न; उद्भिन्नपीनपुलकारणो भवामि यत्सत्यमन्यगुणकीर्तनतोऽहमेकः HarVi. 579.

अन्यगुणकृत (anyaguṇa-kṛta) *adj.* caused by another quality वयःकृत-ज्येष्ठत्वे उक्तार्यालमादाह। ज्येष्ठा गुणेति। अन्यगुणकृतज्येष्ठत्वमपि नाभिमतम् BālaBha. ii. 200. 24 (on 2. 135)

अन्यगुणख्याति (anyaguṇa-khyāti) *f.* fame of virtue of another गुणस्तस्य जगत्सर्वं शशाङ्किरणाभले। व्याप्तमन्यगुणख्यातिरिस्वरकरणकारणैः PadmP. (Ra.) 15. 149.

अन्यगुणग्रह (anyaguṇa-graha) *m.* assumption of the quality of another object अन्यगुणग्रहोऽन्यस्य स्वगुणत्यागतस्तु यः। तद्गुणालंक्रुतिः AlankāMañ. 191.5.

अन्यगुणता (anyaguṇa-tā) *f.* 1 the state of being a quality of another object तदिदमपि द्वयं सुखादीनां शरीरगुणत्वं नियारयद्वन्यगुणतां सूचयति ŚāstrDī. 120. 1 (on i. 1. 5); 2 the state of being subordinate to other कर्तुरुपाधितयोक्त कृदाद्यतया गतान्यगुणतां वा VyaktiVi. 5. 20.

अन्यगुणदूषण (anyaguṇa-dūṣaṇa) *n.* censure of qualities or virtues of others असुन्यान्गुणदूषणम् AbhidhāCin. 323.

अन्यगुणदोष (anya-guṇadoṣa) *m.* virtue and vice of others तथान्य-गुणदोषेषु संशयैकान्तवादिभिः। पुरुषातिशयो ज्ञातुं यद्यशक्यः किमिच्छते NyāyVi. 2. 388.

अन्यगुणनिबन्धन (anyaguṇa-nibandhana) *adj.* caused by the qualities of others भूतानामपि तदारम्भाकाणां प्रवृत्तिविशेषोऽन्यगुणनिबन्धन एव TātpaT. (Vā.) 572. 4 (on iii. 2. 39)

अन्यगुणनिमित्त (anyaguṇa-nimitta) *adj.* caused by the quality of others दृष्टशान्यगुणनिमित्तः प्रवृत्तिविशेषो भूतानां सोऽनुमानमन्यत्रापि NyāyBh. 216. 8 (on iii. 2. 37); न केवलं शरीरस्य प्रवृत्तिविशेषोऽन्यगुणनिमित्तः TātpaT. (Vā.) 572. 3 (on iii. 2. 39)

अन्यगुणनिष्ठ (anyaguṇa-niṣṭha) *adj.* pertaining to the quality of others स्वनिष्ठगुणस्यान्यगुणनिष्ठप्रतिबन्धकतानिष्पत्तिप्रतिबन्धकतानाश्रयत्वेऽतद्गुणः AlankāKau. (Vi.) 405. 16.

अन्यगुणप्रकाशन (anyaguṇa-prakāśana) *m.* manifestation of virtues of others विहिरोऽन्यगुणप्रकाशने। परदोषावरणे महत्तमः PṛthviVj. 12. 62.

अन्यगुणभुज (anyaguṇa-bhuj) *adj.* possessing other virtues बरा गुणाः। एभिर्हीनोऽन्यगुणभुजमहीभुक् सधनोऽपि च। महीं स्वल्पां नैव भुङ्क्ते ŚukraNī. 1. 176.

अन्यगुणरहित (anyaguṇa-rahita) *adj.* devoid of other qualities or virtues यस्यैते पुरोहितादयः तस्यैव ते अन्यगुणरहिता अपि पुरोहितादित्वेनैव पात्राणि CaturCin. i. 33. 13.

अन्यगुणर्द्धि (anya-guṇarddhi) *f.* merit and prosperity of another असुन्यान्गुणर्द्धीनामौद्धत्यादसहिष्णुता SaraKaṇṭhā. 588. 17; SāhiDa. 160.5.

अन्यगुणस्वीकार (anyagūṇa-svīkāra) *m.* acceptance, i.e. assumption of quality of others तदुपः। स वान्यगुणस्वीकारोऽर्थात्त्वगुणत्यागे भवति *AlaṅkāRa.* 97. 3.

अन्यगुणापहार (anyaguṇāpahāra) *m.* stealing the virtues of others नो जीविकेयमिदमन्यगुणापहारकर्म प्रकामसुखदं व्यसनं खलस्य UdaySuKa. 17. 21.

अन्यगुणासहिष्णुता (anyaguṇāsahiṣṇutā) *f.* non-tolerance of virtues of others ईर्ष्यान्यगुणासहिष्णुता ManvaMu. 255. 19 (*on* 7. 48)

अन्यगुणोत्कर्ष (anyaguṇotkarṣa) *m.* excellence of other qualities
 अन्यसामान्यं सत्त्वं तस्यावधार्य सः। तुष्टोऽप्यन्यगुणोत्कर्षात्तुतोष सुतरां नृपः
 KathāSāSāg. v. 2. 158.

अन्यगुणोपमर्द (anyagunopamarda) *m.* act of reproaching or denial of virtues of others यः स्यान्पि ... गुणान् खलतया मर्तिर्न करोति। तस्यास्य

भोगिन इवोप्ररुपः छलस्य दाक्षिण्यमस्ति कथमन्यगुणापमर्दे SubhāRak. 38. 18.
 अन्यगुणोपरक्तं (anyagunoparakta) *adj.* affected by, i.e. associated
 with the quality of other अन्यगुणोपरक्तं वस्तु स्वल्पत एव प्रतीयते AlankāRā.
 97. 4.

अन्यगुरु (anya-guru) *m.* another teacher श्रुत्वा चान्यगुरोर्वक्त्रात् ...।
पूर्वविद्याम् ... ज्ञात्वा सिद्धीश्वरो भवेत् KaliViT. 3. 9.

अन्यगृध्र (anya-grdhra) *m.* another vulture मांसाशिनान्यगृध्रेण तस्य
यत्नमभूद्वि SkandP. iv. 28. 43.

अन्यगृह (anya-gr̥ha) *n.* house of another person मन्त्रा पित्रा सुतेन स्त्री
वियुक्तान्यगृहे वसेत् Br̥haspaSm. 193. 9; 296. 481; पानं दुर्जनसंसर्गः पत्या च
विरहोऽननम्। स्वजनमन्यगृहे वासो नारीणां दूषणानि षट् Hitopa. 1. 86; त्वया
गृहे यन्मत्ता दीयते तु प्रयत्नतः। तन्मे न रोषते चौर्व्यं कथमन्यगृहे कृतम्
ĀdiP. 22. 83; सा कालं गमयत्यन्यगृहे TriṣaṣṭPuC. i. 1. 543; मदीयेऽपि गृहे
कालान्नावशिष्टोऽस्ति पूर्वजः। का वार्तान्यगृहेऽस्ति TriṣaṣṭPuC. ii. 6. 138;
त्वदन्तिकेऽम्ब स्थास्यामि यास्याम्यन्यगृहे न तु। वरं मे मोदकं या दा इत्युचानो
रुरोद सः PārśvaC. 3. 773.

अन्यग्रहत्व (anyagrha-tva) *n.* the state of being the house of one person चैत्रग्रहे मैत्रस्तिष्ठति इत्यन्यग्रहत्वेन निर्दिष्टे अप्यन्यावस्थानमुच्यते ŚivārkaMaDī. i. 432. 6 (*on* i. 3. 13)

अन्यगृहद्वार (anyagr̥ha-dvāra) *n.* door of the house of another person
अन्यगृहद्वारविद्धं गृहद्वारं न चिन्तयेत् ŚukraNī. 1. 233.

अन्यगृहपरिचय (anyagraha-paricaya) *m.* acquaintance with the house of another person अन्योऽस्ति नगरघट्टकानां प्रवेशाय मार्गः तद्यपि तैरन्यगृहपरिचयद्वार एव लक्ष्यं गृह्यते DhūrtaViSām. 3. 21.

अन्यगृहवास (anyagrha-vāsa) *m.* act of living in the house of another person पानं दुर्जनसंसर्गः पत्या च विरहोऽटनम् । स्वप्नोऽन्यगृहवासश्च नारीणां द्वेषणानि षट् SkandP. iv. 40. 89.

अन्यगृहवासिनी (anyagr̥ha-vāsīnī) *adj. (f.)* living in the house of another person वृषाहास्यमुखीं चैव सदान्यगृहवासिनीम् । विवादशीलं भ्रमितां निष्ठुरां नोद्वहेद्वधः BrNāraP. 24. 8.

अन्यगृहस्था (anyagraha-sthā) *adj. (f.)* staying in the house of another person तात नान्यगृहस्थपि चलन्तेऽविधा यथः RāmC. (App. 1) 40. 52.

अन्यगृहीत (anya-grhīta) *adj.* [f-ā] i held by another person न
गृहस्थितयान्यगृहीतया या यष्ट्या यष्टिमानित्युच्यते BālaKrī. i. 106. 25 (on l.
132); ii held, i.e. worn by another person भूषणं हारकटकादि तदङ्गुलं
तदीयमेतद्वेति ज्ञात्वा विना प्रयोजनेनान्यगृहीतमपि स्पृश्यते ManuBh. ii. 220.
7 (on 8. 357)

अन्यग्रहोषिता (anyagrhoṣitā) *adj. (f.)* who has lived in the house of another person रजकः क्रोधसंकुष्टो भार्यामन्यग्रहोषिताम्। पदा संताडयामास PadmP. iv. 55.68.

अन्यगेह (anya-geha) n. 1 another house गुरोः कुले न पिबेत् न ज्ञातिकुलवन्धुषु। अलाभे त्वन्यगेहानां पूर्वं पूर्वं विजयेयितुं ManuSm. 2.184 (ManvaVi. निषिद्ध्यन्यगृहाणाम्); 2 house of another person वीरः। न यथाप्यागाध-
चित्तुपचक्रवान्न न यथा यथा नाशं तदन्यगेहे DvyāśraKā. 12. 2; अन्यगेहे वासः
परगणे वसन्त्यान्यगृहेषु। २५१ ३ अन्याग्रेहोऽग्रगण्येषु UtaKuC. 252.

अन्यगेहगा (anyageha-gā) *adj. (f.)* going to the house of another person

अन्यगेहवास (anyageha-vāsa) *m.* act of living in the house of another person स्वप्नोऽन्यगेहवासश्च नरीतिदूषणानि बद्ध ManuSm. 9. 13 (Manu 3Mu. परगृहनिवासः); ManuBh. ii. 245. 5 (on 9. 13)

अन्यगोहाटन (anyagehātana) *n.* act of going to the house of another person वक्तव्यं नानृतं किञ्चिन्नान्यगोहाटनं तथा BrahṃP. 124. 25.

अन्यगोहोदकाकान्त (anyagehoda-kācānta) *adj.* (used as noun) (one) who has sipped water in the house of another person भुञ्जानेषु च विप्रेषु त्वन्तरा मृतसूतके। अन्यगोहोदकाकान्ताः सर्वे ते शुचयः स्मृताः BṛhaspaSm. 353. 6.

अन्यगो (anya-go) *f.* cow belonging to another person यदन्यगोषु वृषभो
वत्सानां जनयेच्छतम्। गोमिनामेव ते वत्सा मोघं स्कन्दितमार्षभम् ManuSm.
9. 50.

अन्यगोक्षार (anyago-kṣāra) *n.* alkali or ashes (of cowdung) of another cow कपिलागोर्मत्सोक्तं तद्धं गोभस्म नो चेदन्यगोक्षारं यत्र कापि स्थितम् BṛJābU. 3. 1.

अन्यगोचर (anya-gocara) *adj.* [f. -3] 1 related to another (syntactico-semantic item) उद्देश्यं तत्कर्मन्यगोचरयापि क्रियया तस्मात्पुनश्चान्यमणत्वात् BhāvaṇVi. 138. 2; 2A referring to another object or topic विद्यानमेव नैकस्य व्यवच्छेदोऽन्यगोचरः BrahmSi. 46. 12; न हि शुक्लो रजतज्ञानं बाधतिमिति स्वगोचरमन्यगोचरं वा भवति Kāśi. 72. 19 (on 2. 21); भूतसंजीविनीं विद्याम् ... दत्तवाम् सुरेश्वरः ... । इतरा लौकिकी विद्या दैहिकी चान्यगोचरा BrahmP. 95. 27; अस्य स्वसंविन्यात्रलस्य तन्निष्ठबोधस्य अभिष्टः न ह्यन्यसंविदन्यगोचरा इति भावः Bhāsk. i. 216. 11 (on i. 5. 5); 2B referring to any other thing एकैकनियमादेव गतिः स्यान्नान्यगोचरा TantrVā. 226. 12 (on i. 3. 23); न चान्याभासनन्यगोचरं भवितुमर्हति Bhām. 438. 22 (on ii. 2. 28); 2C referring to one object न ह्यन्यगोचरस्य ज्ञानस्य ततोऽन्यगोचरत्वेन भ्रमः ŚaṅDū. 128. 18; 3 obtained or understood by another (means) अष्टपट्वै त्वज्ञानं संबन्धप्रत्ययोऽपि वा । संबन्धो न च तस्यार्थो योऽर्थः स त्वन्यगोचरः ŚlokaVār. 431. 85 (5). 102); 4 belonging to other (than oneself) अज्ञातवैचं परं तत्त्वं मायामोहितचेतसः । स्वात्मन्यारोपयन्त्येतन् कर्तृताद्यन्यगोचरम् SarvaVeSārṣa. 428.

अन्यगोचर (anya-gocara) *m.* A object known by any other (means)
 नान्यगोचरे नाभ्यगोचर इत्यनुसंहारबुद्धिर्नि परस्परव्यावृत्तवर्णमात्रं (र्णत्रितयावाप्ताहिनी
 TatvBi. 49. 3; B object known by other (means) एष च ज्ञानस्य दोषो
 यद्यन्यगोचरस्य अन्याकारत्वम् Kāśi. ii. 20. 13 (an 5 (I). 19)

अन्यगोचरज्ञान (anyagocara-jñāna) *n.* knowledge referring to one
तद्विस्तिरेव वा विषयदेदनं भवेत्। ... अन्यगोचरज्ञानस्यान्यविषयत्वमभवात् Kāśi.
ii. 129. 14 (on 5 (3). 70)

अन्यगोचरत्वमात्र (anyagocaraiva-mātra) *n.* mere state of referring to other (than itself) भासमानादन्यगोचरत्वमात्रमतिप्रसङ्गः VedāntKa. 286. 13 (*on* ii. 2. 28)

अन्यगोचरा (anyagocarā) f. name of one of the mothers (Māys attending on Skanda) मातृणां शृणु नामानि ...! दत्तुम्यदता वैव भूतितीर्थान्यगोचरा
MahāBhā. ix. 45. 27.

अन्यगोचरी (anyagocari) f. name of one of the mother (Mātr̥s attending on Skanda) मातृणां शृणु नामानि ...। चतुष्पयस्ता वैद भूतितीर्थान्यमोचरा (v.l. अन्यगोचरी) MahāBhā. ix. 45. 27.

अन्यगोत्र (anya-gotra) *adj.* of a different family स्वायत्तित्वा प्रमाणं पुत्रं
राज्ये ...। अन्यगोत्रं प्रशस्तं वा क्षत्रियम् ...। अन्तकाले च संप्राप्ते य
इच्छेदाश्रमान्तरम् । ... सिद्धिमेवानुयात् MahāBhā. xii. 63. 19; (used as
noun) (one) of a different family संगोत्रेणान्यगोत्रेण वा निदुतेन क्षेत्रजातः
क्षेत्रजः पुत्रः ArthŚā. ii. 40.5 (3. 7); स्वगोत्रो वान्यगोत्रो वा ...। प्रथमेऽहनि
यो दद्यात् स दशाहं समापयेत् LaghvaśvaSm. 20. 6; अन्यगोत्रेऽप्यसंख्यः
प्रेतस्थानिं ददाति यः। पिण्डं चोदकदानं च स दशाहं समापयेत् AgniP.
166. 20.

अन्यगोत्र (anya-gotra) *n.* another family गुरोः कुले न मिश्रत स्वज्ञातिकुल-
बन्धुषु। अल्पे त्वन्यगोत्राणां पूर्वं पूर्वं विवर्जयेत् BhaviP. 18A. 25 (i. 4. 155);
यस्य दत्तकः पुत्रोऽध्ययनादिसर्वगुणोपपन्नो भवति सोऽन्यगोत्राद्व्यक्तोऽपि सत्यय्योरसे
निर्निगमाणां गरीयात् ManvaMu. 390. 3 (an 9. 141)

अन्यगोत्रक (anyagotra-kā) *adj. (f.)* belonging to different family
सृष्टा रजस्वमन्योन्मत्तं समोना चान्यगोत्रक। ... विरात्राशुदिरिष्यते BṛYamaSm.
3. 65.

अन्यगोत्रज (anyagotra-ja) *adj.* [F-4] born in a different family हरन्ति
 ग्रावभिरिव स्थां पुनरेन्यगोत्रजैः। यथाः पश्येधर्मान्त्यत्तरङ्गियः इवाङ्गनाः RājTā.
 (Ka.) 7.427; (used as noun) (one) who is born in a different family प्रेनकमौरसः

अन्यगोत्रतस्

पुत्रः पित्रोः कुर्याद्यधिविधि। तदभावेऽधिकारी स्यात्सपिण्डो वान्यगोत्रजः
LaghvaśvaSm. 20. 1; कुलशीलसमैः सार्धं कृतोद्वाहोऽन्यगोत्रजैः। ... गृहिधर्म्या
कल्पते YogŚā. 1. 47; RauhīC. App. 1; हावयोदित्यन्यगोत्रजान् धनदानव्यतिरेकेणेत्यर्थः
HārLa. 23. 5; अन्ये अन्यगोत्रजा एतानि होमकर्मणि कुर्युः HārLa. 24. 8;
एकाहं ग्रहं वा अन्यगोत्रजान् पूर्वात्कव्यवस्थाया हावयित्वा ऊर्ध्वं स्वयं वतानहोमकर्म
कर्तव्यम् HārLa. 24. 15; 25. 1; शालानौ केवले होमः कार्य एवान्यगोत्रजैः।
... होमः औपासनाख्यः, सोऽन्यगोत्रजैः कार्यः SmṛtiCan. vi. 77. 8; अत्र कैश्चित्तेताने
दशरात्रं होमः स्वयं कर्तव्यः। आवसथ्ये तु अन्यगोत्रजेन DīpKa. 76. 28
(on 3. 17); वर्णाः ... विधवान्यगोत्रजा नृदितकर्णा ... पाके BālamBha. i.
501. 1 (on 1. 225)

अन्यगोत्रतस् (anyagotra-tas) *adv.* from different family उपपन्नो गुणैः
सर्वैः पुत्रो यस्य तु दात्रिणः। स हरेतैव तद्विषयं संप्राप्तोऽप्यन्यगोत्रतः ManuSm.
9. 141.

अन्यगोत्रत्व (anyagotra-tva) *n.* the state of being one belonging to
different family एकत्वं स गता भर्तुः पिण्डे गोत्रेऽथ सूतके इति अन्यगोत्रत्वान्मा-
तुर्माताभेन सहायुक्तमेव दानम् BālaKrī. i. 154. 10 (on 1. 225)

अन्यगोत्रनिवृत्ति (anyagotra-nivṛtti) *f.* exclusion of one belonging to
different family जातेरविशेषात् स्त्रीपुंसयोर्ब्राह्मणीनामपि प्राप्तावात्रेय्या वचनमन्यगोत्र-
निवृत्त्यर्थम् ManuBh. ii. 396. 17 (on 11. 86)

अन्यगोत्रोपसंबन्ध (anyagotropasambandha) *adj.* related to different
family अन्यगोत्रोपसंबन्धः प्रेतस्याग्निं ददाति यः। पिण्डम् ... स दशाहं समाचरेत्
LaHārīSm. 60.

अन्यगोपति (anya-gopati) *m.* A other king स्वध्वजव्याधिकशोभायनितो
वित्रास्य ... सकलान्यगोपतीन्। ... हठादाक्रम्य गां षण्ड इवैव भोक्ष्यते NemiC.
2. 26 (comm. गोपतयः क्षितिपाः); B other bull, NemiC. 2: 26 (comm. पक्षान्तरे
- गोपतयो - वृषमेन्द्रः)

अन्यगोमुख (anya-gomukha) *n.* another direction or cardinal point
कुर्यात् ... मूलप्रासादस्यानुरूपतः। प्रागद्वारे वायुकोणे वा नैर्ऋत्यां वान्यगोमुखे।
प्रासादम् ŚilpaRa. ii. 29. 5.

अन्यगोल (anya-gola) *adj.* being in another hemisphere ओजे पदे युग्मपदे
विधुषेदकान्यगोलश्च सपातयन्नात्। ज्ञेयस्तदानीं खलु यातपातः KaraṇaKu.
9. 3 (31)

अन्यगोलक (anyagola-ka) *adj.* being in a different hemisphere
अर्कशशिक्रांतिकलान्तरैरव्यजीवा समान्यगोलकयोः KhaṇḍKKhā. 7. 2.

अन्यगोव्यक्ति (anya-govyakti) *f.* another individual cow तथाप्येकां
गोव्यक्तिमवगाहमानाच्छक्तिग्रहादन्यगोव्यक्तिशब्दधीः स्यात् LaCandr. 317. 9.

अन्यग्रन्थ (anya-grantha) *m.* other treatise अग्रग्रन्थे RasRaSa. 5. 151;
अन्यत्र - अन्यग्रन्थे Bhāsk. i. 34. 23 (on i. 1. 1)

अन्यग्रन्थसाधारण्य (anyagrantha-sādhāraṇya) *n.* the state of being
common to other treatises ग्रन्थस्य च नाट्यवेदस्य उत्पत्त्यादिपञ्चकस्य
तद्वत्स्यान्यग्रन्थसाधारण्यत् प्रश्रसंगतिः AbhinBhā. i. 3. 5 (on 1. 1)

अन्यग्रन्थानुक्त (anyagranthanukta) *adj.* not mentioned in any
other treatise तदुक्तमेव प्रकारान्तरमन्यग्रन्थानुक्तमाह BālamBha. ii. 121. 13 (on
2. 113)

अन्यग्रह (anya-graha) *m.* 1 another planet इष्टग्रहेष्टशेषाद् ध्रुवणो
गतनिरपवर्तसंगुणितैः। छेदनिर्दिष्टोऽस्मादन्यग्रहशेषमिष्टो वा BrāhmSphuSi.
18. 88; 1B remaining planets (than the Venus, Jupiter and Moon)
शुक्रेऽस्तमन् प्राप्ते तथा चास्ते बृहस्पतौ। शशङ्गेऽन्यग्रहाद्यैव विवाहो न प्रशस्यते
ViṣṇuDhaP. ii. 87. 31; 2 knowledge of another (object) अतत्स्वरूपरूपते
नान्यस्यान्यग्रहादग्रहः ŚivDr. 5. 88; न चैकग्रहेऽन्यग्रहसमाग्री प्रतिबन्धिका TaitvCin.
i. 626. 2; AdvaiSi. 319. 6.

अन्यग्रहकुज (anyagraha-kuja) *m.* another planet than Mars अन्यग्रहकुजे
बिम्बगतकदम्बवृत्तध्रुववृत्तयोरन्तरं सत्रिग्रहक्रान्तिभुजः SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 30. 11;
31. 17.

अन्यग्रहचिह्न (anya-grahacihna) *n.* another (hypothetical) point (treated)
as a planet क्रांतिवृत्ते यत्र ग्रहचिह्नं तत्सककदम्बवृत्तनाडीवृत्तसंपातेऽन्यग्रहचिह्नम्
SiddhāTaVi. 256. 3; तत्र क्रमेण क्षेत्रांशः ध्रुवो ध्रुवावन्यग्रहचिह्नं गोलसंधिरित्यन्य-
क्रान्तिसप्तक्रान्त्योराज्यनम् SiddhāTaVi. 256. 12.

अन्यग्रहण (anya-grahaṇa) *n.* 1A apprehension of another thing न
ह्यन्यग्रहणं वस्तु मित्रं वित्तावपेक्षते। अन्योन्याश्रयदोषोऽयं तस्मादस्मिन्निरासदः
TaitvSaṁ. 1065; 1B knowledge (of universe) as different (from oneself)
यदन्यग्रहणं जाग्रतस्वप्नयोः तदविद्याकृतम् TaiUBh. 275. 13 (on 2. 8); 2 use or

mention of the word *anya* अन्योऽन्यत्पश्यतीत्येतदुपादाय ... अन्यग्रहणस्य
प्राप्तप्रतिषेधार्थत्वात् TaiUBh. 231. 9 (on 2. 1); अन्यः पूर्वस्थितो वा आधिः पर्याप्तः
कार्यः। अन्यग्रहणस्य पर्याप्तत्वेन भाव्यमित्येतावन्मात्रपरत्वात् SmṛtiCan. iv. 322.
10; 3 act of taking the rest (अप्सु प्राप्त्य) प्राप्तनमादौ ततोऽन्यग्रहणम् ManvaVi.
150. 25 (on 2. 64)

अन्यग्रहणसापेक्ष (anyagrahaṇa-sāpekṣa) *adj.* dependent on the
knowledge of other (syllable) अन्यग्रहणसापेक्षं कथं जात्यादि वस्तु सत्।
अर्थग्रहणसापेक्ष उक्तमन्योन्यसंश्रयम् Sphoṣi. 259. 1.

अन्यग्रहणादि (anyagrahaṇādi) *adj.* mention of the term *anya* (other)
etc. अन्यग्रहणादौ प्राणादि करणम् GoviBh. 159. 15 (on ii. 3. 33)

अन्यग्रहविजित (anyagraha-vijita) *adj.* conquered or influenced by
another planet आधानकालं ... योऽन्यग्रहविजितः केतुल्काभिहतः स स्वभासे
गर्भपाताय भवति ViṣṇuDhaP. ii. 167 (294A. 5)

अन्यग्राम (anya-grāma) *m.* another village ग्रामान्तरेति। अस्माद्ग्रामादन्य-
ग्रामम् KāmSū. 231. 7 (3. 5); मन्ये संप्रति वैद्योऽप्यन्यग्रामं गतो नूनम् SūktiRa.
110. 8; कश्चित् कुलपुत्रः। स परिणीतोऽन्यग्रामे PrabaK. 80. 29; PurāPraSaṁ.
8. 8.

अन्यग्राह्यत्व (anyagrāhya-tva) *n.* the state of being fit to be grasped
by other अन्यग्राह्यत्वप्रभावाय विशदयति। धान्यमिति BālamBhā. ii. 280. 30
(on 2. 161)

अन्यग्लायकचरक (anyaglāyaka-caraka) *m.* one who moves for
(finding) another suffering person ग्लायकः - समुत्पन्नवेदनादिकारण एवेत्यर्थः
अन्यस्यै वा ग्लायकाय भोजनार्थं चरतीति अभ्रग्लानकचरकोऽयमग्लाय-
कचरकोऽन्यग्लायकचरको वा SthānT. 298A. 12.

अन्यघट (anya-ghaṭa) *m.* another jar or pitcher अन्यघटाभिप्रायेण गेहे
घटोऽस्तीत्युक्ते यत्र घटान्तरं दृष्ट्वा तमानयति TaitvCin. iv(1). 107. 2; यथैकघट-
मुक्तस्याकाशप्रदेशस्यान्यघटयोगाद्घटाकाशाव्यवस्था तद्वदिति SāmkhyaPraBh. 67. 31
(on 1. 150)

अन्यघटकुक्ष्यन्तर (anyaghaṭakukṣy-antara) *n.* [Loc.] inside the belly
of another pitcher क्षिप्रेऽन्तरे घटे दीर्घे नताधोनालसंयुते। तत्राहं निक्षिपेदन्यघटकुक्ष्यन्तरे
खलु RasRaSa. 9. 48.

अन्यघटादि (anyaghaṭādi) *adj.* another jar etc. स्पृशस्य वा यत् स्वज्ञानं
अन्यघटादिविविक्तेन स्वेन रूपेण ज्ञानं तत् कर्तुं PratyabhiVi. i. 378. 1 (on
i. 7. 10)

अन्यघात (anya-ghāta) *m.* 1 damage to another person वधशब्देन (न)
मरणमुच्यते, अपि तु परकृतयातदानादि, तत्रान्यघातदानाद्यपि प्रत्यक्षेण रक्षे प्रदश्यते
AbhinBhā. ii. 427. 17 (on 18. 39); 2 killing of another person यथा कोऽपि
तत्तलोहपिण्डेन परं हनुकामः सन् पूर्वं तावदात्मानमेव हन्ति पश्चादन्यथा
नियमो नास्ति TālpāVr. 211. 11 (on 2. 57)

अन्यघृतादि (anya-ghṛtādi) *adj.* clarified butter etc. which are other
(than purified) संस्कृताज्यस्य यद् विन्दुं क्षिपेदन्यघृतादिषु। संस्कृतान्येव तानि
स्युः IṣānSiPa. i. 14. 138.

अन्यघोष (anya-ghoṣa) *m.* sound of another घोषश्च रथेनाविधेयित्वादन्य-
दीयोऽपि मन्त्रं निवर्तयेत्। सिद्धान्ते तु नान्यघोषः NyāyMāVi. 532. 16 (on
x. 4. 2)

अन्यङ्गश्वेत (anyaṅga-śveta) *adj.* (animal) without blemish and white
सौर्यं पशुमन्यङ्गश्वेतं सवनीयस्योपालम्ब्यमालभेरन् AitBr. 18. 5 (492) (but Śāy.
अन्यङ्गं वर्णान्तरेण संपादितं चिह्नम् अन्यङ्गं तादृशश्चासौ श्वेतश्च सोऽयमन्यङ्गश्वेतो
वर्णान्तरेण मिश्रितः सर्वश्वेत इत्यर्थः)

अन्यचक्र (anya-cakra) *n.* 1 attack of enemy उपसर्गोऽन्यचक्रे च ... यः
पलायति स जीवति CāṇaNiDa. 3. 19; 2 another country स्वाम्याद् यत्र नो
तत्र वैरमारीत्यवृष्ट्यः। दुर्मिक्षमतिवृष्टिर्वा भये च स्वान्यचक्रे TriṣaṣaPuC.
i. 3. 688.

अन्यचक्षुर्वत् (anyacakṣur-vat) *adv.* like the eye of another person इदं
चक्षुरेत्तज्जन्यसंयोगज्ञानत्वरहितसंबन्धज्ञानजनकं चक्षुष्ट्वादन्यचक्षुर्वत् NyāySu. (Ja.)
359A. 12 (on ii. 2. 6)

अन्यचक्षुस् (anya-cakṣus) *n.* eye of another person कुक्षोऽन्यचक्षुःकीर्तिश्रीर्हृदं
चक्रेऽन्यचक्षुषाम् BuddhaC. 12. 98; ब्रह्मवन्यचक्षुषि च भोग्यपुपभोग्यं च परीक्षितं
NītiVā. 25. 87.

अन्यचत् (a-nyacat) *adj.* not bending (one's own finger) तस्मिन्
हिरण्यपाणिर्गुह्येन कनिष्ठिकया चाङ्गुल्यांशून् संगृह्य अन्यचत्प्रि त्वं देवं
सवितारमित्यतिवन्दस्वां मिमीते ĀpaŚS. x. 24. 8 (comm. अनाकुक्ष्यन्)

अन्यचतुष्पद (anya-catuspada) *m.* other quadruped तथैवान्यचतुष्पदानां प्रकीर्ति(र्ति?)तां दोषगुणी बुधेन YuktiKa. 215. 11.

अन्यचतुःस्थान (anyacatus-sthāna) *n.* [Loc.] in the place of other four (fingers) धृतरात्रो भवतो चर्पिष्ठेनाङ्गुलपर्वणा समन्यचतुःस्थाने हसिष्ठेनेतरासु MānŚS. 199. 16.

अन्यचर्मन् (anya-carman) *n.* hide of another animal पूर्णमास्यामुपानयः स्वपते चर्मसंस्तरे। वैयाघ्रे च जटाभारं समुद्रग्रन्थान्यचर्मणा VāmaP. 16. 11; नरवर्मचर्मन्यचर्मन्यां सिद्धराजेन निजकृपाणे प्रत्याकारः कारितः PrabaK. 91. 4.

अन्यचित्तास्थ (anyacitā-stha) *adj.* remaining on the funeral pyre of another person इत्युक्त्या सा श्मशानं च नीत्वा तस्माददर्शयत्। अस्थीन्यचितास्थानि KathāSaSāg. x. 5. 197.

अन्यचिति (anya-citi) *f.* another altar एतया विकृत्याभिमान्यन्यचितिं चिन्वन्ति KātyŚS. xvi. 5. 9.

अन्यचित्त (anya-citta) *adj.* [f-ā] A having mind fixed on some other person, inattentive सेवार्थमादर्शनमन्यचित्तो विभूयमानस्य मम धारयित्वा। विमर्तितोऽन्यस्य जनस्य तं चेष्टामोऽस्तु तस्मै Saund. 6. 18; तस्यान्यचित्तस्य शृगात्मकस्य घ्राणं न जहः हृदयं प्रतेषुः Saund. 7. 10; तत् श्रुत्वा रुजितः किंचिद्वृत्कणोऽप्यभाषत। न दर्पादन्यचित्तोऽहम् PañcT. 2. 26 (43) (216. 9); यो गौरवं भयं प्रेम दक्षिणं पूर्वोपेपितः न मुञ्चत्यन्यचित्तोऽपि ज्ञेयोऽसौ दक्षिणो यथा ŚrīngāTī. (Ru.) 1. 31; PuruṣPa. 197. 3; UjjvaNiMa. 36. 5; गृहे क्षेत्रे तडागेषु ...। अन्यचित्ता रुदन्यो याः स्त्रियस्तिष्ठन्ति VarāP. 96. 43; अन्यचित्तां कथं त्वां वै गृह्णामि वरवर्णिनि। पितरं स्वं वरारोहे ब्रज शीघ्रं निराकुलः DevīBhāP. i. 20. 49; नीलीरागोऽनुकूलः स्यादनन्यचर्मणीरतः। दक्षिणश्चान्यचित्तोऽपि यः स्यादविकृतः स्त्रियाम् Vāgbhaṭṭa. 5. 8; AlaṅkāṢe. 20. 8; (used as noun) (one) having mind fixed on another person अन्यचित्तस्य भुजानस्याप्यास्वादिभानामाभावात् AbhinBhā. i. 289. 13 (on 6. 31); अन्यचित्तां ज्ञात्वा स्वपतिना मुक्ता। राजदण्डभयात् परपुरुषेण मुक्ता VetāPañ. (Śi.) 28. 31; B having mind fixed on another object or thing, inattentive नान्यचित्तो नरो भूत्वा पिबेद्धरिक्थामृतम् BrNāraP. 1. 78; एवमन्यचित्तस्येन्द्रियार्थसंयोगेऽप्यग्रहात् तस्मिन्निर्गमयोगोऽनुज्ञातः NayaVi. 76. 7 (on i. 1. 4); नायकोक्तिभिरन्यचित्तायाः नायिकायाः JayaMa. 159. 7 (on 2. 8); शिष्यो गुरो ... प्रतिकूलं च संत्यजेत्। तेनैवोक्तं पटेद्वेदं नान्यचित्तः पुरस्थितः BrahmP. 222. 16; मनुस्तत्स्यैव राज्यं स्यात्कुणाख्यं तु नेति सा। अन्यचित्ते नरपतायकरोत् PariPar. 9. 20; तोयस्थितम् ... भूमद्वन्यचित्तं मृगं हठात्। बाणेनारकणकृष्टेन विध्येत् Mānaso. iv. 15. 1489; कथमियमन्यचित्तेव लक्ष्यते। क पुनश्चित्तमस्याः PrasaRā. 2. 21 (3); मत्तां मद्येन। प्रमत्तां अन्यचित्तां क्रोडादिना ManvaVi. 301. 19 (on 3. 34); आख्यं। किमिति अन्यचित्तासि Hāsyāma. 1. 8 (2); (used as noun) (one) having mind fixed on another object or thing न हान्यचित्तस्य चलेन्द्रियस्य लिङ्गं क्षयं धर्मपक्षाद्युत्तस्य Saund. 7. 47; न तीर्थे स्त्र्याकुले स्नायात् चलेन्द्रियस्य लिङ्गं क्षयं धर्मपक्षाद्युत्तस्य Saund. 7. 47; न तीर्थे स्त्र्याकुले स्नायात् नासज्जनसमावृते। दर्शहीनोऽन्यचित्तश्च न नग्नो न शिरोविना BrParāS. 2. 106; BrBrahmaS. iii. 7. 148; अन्यचित्तेन यद्वत् यद्वत् विधिविजितम्। अनासनस्थितेनापि तज्जलं रुधिरायेत VedavyāSm. 3. 26; हस्तस्वान्यचित्तश्च शून्या हस्ते भवन्ति च। तदेषु मतिमाकोपं न कुर्वीत SkandP. i (2). 6. 76.

अन्यचित्त (anya-citta) *n.* another mind अपि तु वर्तमानं चित्तमात्मनोऽन्यचित्तेहेतुभावं व्यवस्थाप्य निरुध्यतेऽन्यद्योतयते तुलादण्डनामोन्नामवत् Sphuṭā. ii. 89. 5 (on 2. 44)

अन्यचित्तकृत (anyacitta-kṛta) *adj.* done by one whose mind is fixed on another person एतत् कामफलं लोके यद् दयोरैकचित्तता। अन्यचित्तकृते कामे श्वयोरिव संगमः ŚatTrayī. 225.

अन्यचित्तता (anyacitta-tā) *f.* A the state of having mind fixed on another object or thing, inattentiveness दुरासनं दुरानीतं पिपासा चान्यचित्तता। एते चित्तिविनाशस्य हेतवः ViṣṇuDhāP. iii. 41. 13; B the state of having mind fixed on another person, inattentiveness विश्वासिनि च विश्रम्भः प्रवासे चान्यचित्तता। विश्रम्भाज्जायते स्त्रीणां नानाविधविवेष्टता PadmP. iv. 103. 16

अन्यचित्तत्व (anyacitta-tva) *n.* A the state of having mind fixed on another object or thing, inattentiveness स्वभावत इति मीग्याद्यात्यान्यचित्तत्वाद् AbhinBhā. iii. 162. 17 (on 22. 24); B the state of having mind fixed on another person, inattentiveness दक्षिण्यमानुकूल्यं च घाट्यं चानियतत्वतः। नोचितान्यस्य शाठ्यं स्यादन्यचित्तत्वसंभवात् RasāSu. 19. 6 (1. 84)

अन्यचिद् (anya-cid) *f.* A false knowledge न हि नित्यविद्वान्यप्रतीचः परिणामः पुनरन्यचित्तस्वरूपः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 15. 132. (comm. प्रमज्ञानात्मकः) B another knowledge अविनाशिचिदाश्रयस्य भूयोऽन्यचिदाधारतया स्थितेरोपात्तः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 15. 134.

अन्यचिन्ता (anya-cintā) *f.* 1A attention to or thought of another thing or matter ततोऽन्यचिन्तां परिहृत्य कानी यतेत संकेतकशास्त्रकेषु NāgaSa. 5. 2; किं च संप्रति गता तावदन्यचिन्ता। आत्मपि चिन्त्यो वर्ततेऽन्यः। TilaMañ. 280. 8; लोकः स्वस्वकर्मकृतं फलं प्राप्नोति ततोऽहमपि स्वकार्यं कुर्वे। अन्यचिन्त्या किं प्रयोगनम् KathāK. 20. 16; 1B thought of opposite यदि नाम प्रसिद्धे स्यादुतेति च वा(विचार)णे प्रवृत्तान्यचिन्तायां तद्वयदति निश्चये BhāvPra. (Śa.) 274. 21 (9); 1C deliberation or discussion on another thing मणयः तेषां यः ओषः समूहः स एव सारः यस्य, अन्यचिन्तानां जलस्थानीयत्वात्तम् Bhāsk. ii. 210. 19 (on iii. 1. 1); 2 any other thought शुद्धचेतन्यरूपात्मा सर्वसद्बुधिवर्जितः। नित्यानन्दः प्रसन्नात्मा हान्यचिन्ताविवर्जितः TejoBiU. 4. 6.

अन्यचिन्तानुरोध (anyacintānurodha) *m.* [Inst.] in accordance with attention to or consideration of another thing महाशीतपरीतस्त्वमजानन् हितमात्मनः। अन्यचिन्तानुरोधेन हिमवारिणि मज्जसि PadmP. (Ra.) 55. 21.

अन्यचिन्तापरिश्रम (anyacintā-parīśrama) *adj.* tired of, i.e. occupied with the thought of other मोक्षचिन्तामतिक्रम्य योऽन्यचिन्तापरिश्रमः। हरिसंवाहिनी यः स पशुर्योनितः पशुः BhaviP. 322B. 31 (ii) (1). 5. 40

अन्यचिन्ताविनिश्चय (anyacintā-viniścaya) *m.* ascertainment of the thought of another thing नाट्यारम्भे तुलायां चाप्यन्यचिन्ताविनिश्चये। आश्वये देवतारूपं समष्टिरुद्रादृष्टा AbhinDa. 68.

अन्यचिन्तित (anya-cintita) *adj.* thought by other (चन्द्रपीडः) मृदुकाव्यमिवान्यचिन्तितस्वभावमिप्रायावेदकम् ... राजकुलं विवेश Kād. 91. 14.

अन्यचिन्त्यत्व (anyacintya-tva) *n.* the state of being what is doubtful or questionable to other रोपाद् देयात् तथा लोभान्मोहाद् रागात् तथैव च। अन्यचिन्त्यत्वायाति दुःशीलानामपि स्यात् SamaraSū. 44. 17.

अन्यचिह्न (anya-cihna) *n.* 1 other sign-post येषां यीतान्यचिह्नोन्नयमपि बहतां मार्गाख्याति मेरी SūryaŚ. 44; 2 mark or emblem of other (deity) स्वधराविहोपर्यन्यचिह्नं न धार्यम् PārāSū. 9. 6.

अन्यचुम्बन (anya-cumbana) *n.* act of kissing another (lady) न त्वां मां द्रष्टुं वल्लभ लप्स्यसे। अन्यचुम्बनसंक्रान्तलक्षारक्तेन चक्षुषा KāvyaDa. 2. 125.

अन्यचेतिका (anya-cetika) *f.* another maid सर्वस्मिन्नुत्सवव्यग्रे जने युक्त्यान्यचेतिकाः। निवार्य ...। हंसावलीं प्रवेश्य ...। चक्रेऽशोककरीयेयां तां सा कनकमञ्जरी KathāSaSāg. xii. 4. 157.

अन्यचेतन (anya-cetana) *adj.* having mind devoted to someone else तेषां पचनिधिस्त्रव वसते नान्यचेतनः। गजाश्च महिषाश्चाश्वा गावोऽजा विपरिप्लुताः VāmaP. 17. 55.

अन्यचेतस् (anya-cetas) *adj.* A having mind fixed on another person, inattentive कथय किमन्यचेतसा मया नावधारितं किमन्योक्तमिति Ratnā. 2. 6 (49); स्वभावाद्गतिना जिह्वा(हा?)विशेषादन्यचेतसः। ततः सुहृदयस्तासामर्थ्यं को विकृतिं भजेत् PadmP. (Ra.) 110. 31; प्रयोगहृत्मानमनभावन्यान्यचेतः। भूषाविशेषरचना-सदसद्विद्वेकशून्यैव काचिदवलोकयति स्म वक्त्रम् HarVi. 23. 47; अज्ञानां तासां तुतोष न तु चादुर्भिरन्यचेतः। आगच्छ तापसि भवामि तवैष दासः RāmC. 19. 60; तरल्यसि दृष्टं किमन्यचेता दृष्टिरिव लोहकृतं किमुष्णमुष्णम्। क्षसिपि RāghPāp. (Dha.) 15. 27; मान्त्रिकः प्राह भो राजन् राक्षसी योऽन्यचेतसः। प्रमविद्यति तत् कोऽयं विलम्बोऽस्या विनिग्रहे PārāC. 3. 863; B having mind fixed on another object, inattentive यावतामददतीं नम्रसतं नां विधाय कथयान्यचेतसम्। वक्षसि न्यसितुमात् तत्करः स्वं विमिय मुमुदे स तम्रखेः NāisC. 18. 72.

अन्यचेतस् (anya-cetas) *n.* another thought प्रसन्न्येन अन्यया तद्व्यग्रयं किञ्च मृष्यते। मत्वा सुदुरमयेवमसिद्धादन्यचेतसः NyāyVi. 2. 23.

अन्यचेतस्क (anyacetasa-ka) *adj.* (used as noun) (one) having mind fixed on another object, inattentive अन्यचेतस्कस्य हि गुरुविश्रुद्धिदाहिवर्जनं सामन्यभोजनं च न स्यात् ManuBh. i. 103. 1 (on 2. 53)

अन्यचेष्ट (anya-ceṣṭa) *adj.* having different activity पताटवर्षसु पुमान्यदा भवेत्तद्वन्यचेष्टो भवतीह मानवः VārāP. 39. 8.

अन्यचोदन (anya-codana) *n.* act of impelling, i.e. referring to one न हान्यचोदनेऽन्यस्य कार्यं क्रियमाणे यद्योक्तं कृतं भवति। तस्माद् द्रव्येव शब्देनोच्यते Prādī. ii. 95A. 11 (on i. 2. 64)

अन्यचोदित (anya-codita) *adj.* impelled or prompted by another person यः स्वयं यजति नान्यचोदितो यः स्वयं च यजते घृतादरः। जानते तमिह भूपतेधराः Rāvaṇā. 2. 58 [moved by another, MW.]

अन्यचोद्य (anya-codya) *n.* another (question) to be raised चोद्यपूर्वक एतस्मिन् अन्यचोद्यस्य संभवात् BrĀraUBhVā. iv. 4. 1234.

अन्यचौर

अन्यचौर (anya-caura) *m.* another robber or thief अन्यचौरण वा तेषां कुलीनेन च शंकर। प्रविश्य विज्रः क्रियते KulaC8T. 5.9.

अन्यच्छन्दवर्तिन् (anyacchanda-vartin) *adj.* following or complying with the will or liking of another person दक्षिणस्वयवत् प्रोतो दक्षिणजे वदान्यसरलाच्छन्दवर्तिष्यपि KośaKaTa. 2. 4912.

अन्यच्छन्दस् (anya-cchandas)(= anya-chandas) *n.* another metre अन्यासम् आगम्यमानानाम् ऋचाभ्यन्यच्छन्दस्कृतप्रसक्तं त्रिच्छन्दस्कृतविद्युपपत्तेः BhaṭṭiDī. iv. 3. 19 (on x. 5.2); iv. 4.3 (on x. 5.2); किं वा अन्यच्छन्दोयुक्तगायत्रच्छन्दस्केऽपि MīmāKau. ii. 303. 16 (on iii. 2. 41)

अन्यच्छन्दानुवर्तिन् (anyacchandañuvartin) *adj.* following or complying with the will or liking of another person दक्षिणा त्रिष्यवाक्सरलावामेव्यन्यच्छन्दानुवर्तिनि Vajja. 260. 46.

अन्यच्छाया (anya-cchāyā) *f.* 1 another modification of voice अन्यच्छायाप्रवृत्तौ ये छायान्तरमुपश्रिताः। छायावास्ते मताः स्यायाः गीतविद्या-विशारदैः SaṅgiRa. ii. 176. 8 (3. 125); 2 shadow of another (woman) कामिनी ... अन्यच्छायावलेकेऽपि परालये भनागपि। पत्ये कृष्यति NājaLaRaK. 2371.

अन्यच्छायायोनि (anyacchāyā-yoni) *adj.* produced from the shadow of another (poet) अर्थो द्विविधः, अयोनिरन्यच्छायायोनिर्वा KāvyaśāhSū. iii. 2. 7; अर्थस्यायोनेरन्यच्छायायोनेर्वा यदि न भवति दर्शनं तत्कथं काव्यम् KāvyaPra. 483. 9. 13; SāhiDa. 464. 6; 464. 9.

अन्यच्छासन (anya-cchāsana) *n.* different preaching or doctrine जैनादन्यच्छासनमनृतं भवतीति वैधर्म्यम् PrabhāC. 77. 26.

अन्यच्छेद (anya-ccheda) *m.* denominator of another, i.e. next (term) अन्यच्छेदेनान्यौ छेदांशौ ताडयेत् समच्छिप्ये ĀryaSi. 15. 13 (147)

अन्यच्छन्दस् (anya-chandas)(= anya-cchandas) *n.* another metre योनी यान्यच्छान्दान्यच्छन्दः संपद्यते ... तदाप्रेषु गीतमसार्दागवानभ्यासम् ĀryaSi. vii. 9. 13; DrāhySS. xx. 425.

अन्यज (anya-ja) *adj.* [f. -ā] A produced from different object or thing यः प्रत्यक्षो धियो हेतुः तुल्यकारणजन्मनः। तस्य भेदः कुतो बुद्धेः व्यभिचार्यन्यजश्च सः PramāVār. 3. 470; अपग्रहश्च अनिवाच्योऽनादिः। तज्जो भ्रमः नाच्यः IṣaSi. 334. 22; तीव्रार्तिषु रणोत्थासु गदोत्थास्वन्यासु च। शीघ्रं शमं प्रयान्त्येव क्लेशास्तत्र प्रपूजनात् Tantrā. 26. 87; इति पापान्यसंख्यानं प्रमादादन्यजान्यपि। अन्यजानि अपण्यजानि अविक्रियजानि CaturCin. ii(1). 417. 12; Bi belonging to another person जनानामभयं दत्त्वा तत्र स्थित्वा तथान्यजम्। आत्मसाक्रियते राष्ट्रं स दण्डो देशहारकः Mānaso. ii. 20. 1044; Bii born of another person यदि बीजिनः क्षेत्रिणो वा पश्चादौरसोऽपि यद्यन्यजः ViraMi. 593. 8 (on 2. 127); (used as noun) (one) born of another person आत्मजोऽन्यन्यजो वापि गयाम्भूमी यदा तदा। यत्राम्ना पातयेत्सिण्डं तत्रयेद्ब्रह्म शाश्वतम् VāyuP. ii. 43. 13; C produced from the opposite, i.e. illusion अन्यत्ववेदनादन्यः परस्माद-तिवाहिकः। ब्रह्मत्ववेदनाद्ब्रह्म सा संवित्तिर्हि नान्यजा YogVā. iii. 67. 58.

अन्यजड (anya-jaḍa) *n.* another non-sentient being व्यतिरेकेतराभ्यां हि निधयोऽन्यजडालोः। व्यवस्थितिः प्रतिष्ठा च सिद्धिर्निवृत्तिरुच्यते AjaḍaPraSi. 1. 12.

अन्यजन (anya-jana) *m.* 1 stranger अथ यदतोऽन्यजाशीलको वा पापकृतो वा हुतायो वान्यजना वा विमर्शीरन् गोBr. i. 3. 18 (87.14); स्वजनेऽन्यजने च तुल्यबुद्धिः BuddhaC. 5. 18; नैति रतिं गृहपत्तनमध्ये ग्रामधनस्वजनान्यजनेषु। वर्षसमं क्षणमेकमवैति पुष्यधनुर्वंशतामुपयातः SubhāRaSaṁ. 575; 2 other person, other people तेऽन्यजना अन्ववन्। अस्मान् (अपि पञ्चाशन्वाभजतमिति) VādhūSS. iv. 8. 3; स यं दिव्यात् तमूवध्येन च लेहितेन (च) मनसा सन्यार्यनम् एतेभ्योऽन्यजनेभ्यः संप्रयच्छेत् VādhūSS. iv. 8. 6; दर्शने चास्याः ... तामुद्दिश्य बालेनान्यजनेन वा सहान्योपदिष्टा दयार्थं कथा KāmSū. 266. 15 (5.2); वाक्यश्रवणं तथा चरेत्तस्याः। बालेनान्यजनेन च तामुद्दिश्य दिद्यार्थं च। अन्यापदेशयुक्ताः कथयेत् सुकथाः कथापथाभिः KandaCū. v. 2. 11; भृत्यं प्रभुं तनयमन्यजनं च मत्स्यौ नो मन्यते विषयवैरिवशः कथायित् SubhāRaSaṁ. 101; आत्मनैव कृतं कर्म स्वयमेवोपपुज्यते। शुभं वा यदि वा पापं भोक्तारोऽन्यजनाः स्मृताः SkandP. vi. 124. 47; वृत्तं च द्विविधं स्त्रीणां बाह्यमाभ्यन्तरं तथा। भर्तुरन्यजने बाह्यं श्रितमन्यजनेन लङ्घितुं यम् DvyaśraKā. 8. 86; अवद्यमुक्तं पथि यः प्रवर्तते श्रितमन्यजनं च नित्यः SindūPra. 13; KumāPraPra. 65. 12; धनम् ... अन्येन योषितमन्यजना हरन्ति ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 3. 39; किमस्माभिरिदं कथितम्। नहि नहि अन्यजनेः Jivān. 130. 5; 3 ordinary or common man ज्वराभिभूते नृपती

सचिवेऽन्यजनेऽथवा। महासुदर्शनं यन्त्रं कथितं मन्त्रकोविदेः AhirbūS. 38. 20; अन्यजने न किञ्चिच्छक्नोति कर्तुमिति कोपवता न भाव्यम् SubhāRaSaṁ. 37; भिक्षाशने होमजपोपन्नः कथं स देवोऽन्यजनेन तुल्यः YaśasCam. ii. 120. 6; उत्कण्ठा भविष्यति। ब्रह्मादीनामदृश्यं यत् किं तदन्यजनस्य वै PadmP. iv. 74. 14; वश्येत्सजपमुपेत्य नृपमपि पुरुषं तथान्यजनम् IśānSiPa. i. 19. 82; तत् किं न लज्जसे शोचन् प्रभाव्यन्यजनेष्विव TriṣaSaPuC. i. 6. 516; 4 rest of people अत्र मन्त्रिमुख्येऽस्मिन्धात्यन्यजननेऽपि च KathāSaSāg. xii. 19. 156.

अन्यजनक (anya-janaka) *adj.* (used as noun) (one) who produces another भावः ... नित्योऽपि स्वस्वतनुपयोगित्वेऽपि सहकारिसमवधानं कार्योप-योगादपेक्षेत। अथ मतं क्षणिकोऽपि नैवापेक्षतेऽन्यजनकस्य स्वयमन्यपेक्षानुपपत्तेः PañcPā. 28. 6 (on i. 1. 1)

अन्यजनक (anya-janaka) *m.* another father तयोर्वस्य यजनकस्य धनं स तदेव गृहीयात् त्वन्यपितृजोऽन्यजनकस्य ManvaMu. 400. 16 (on 9. 191)

अन्यजनकृपालु (anyajana-kṛpālu) *adj.* compassionate towards other people प्राणान्भोगान्दारान्स्तेषु सदान्यजनकृपालुत्वात्। आमोदते निकामं तद् विरतिं पालयेन्न कथम् MaYānaSū. 110. 3 (14. 44)

अन्यजनता (anya-janātā) *f.* other people यदध्वर्युः प्रत्यङ् धि'ष्ययानतीयादन्य-जनतास्य क्षेत्रमभ्यारोहका स्यात् MaiS. iii. 8. 10 (iii. 111. 6)

अन्यजनदुर्लभ (anyajana-durlabha) *adj.* rare in other people अन्यजन-दुर्लभेन ... भदनतन्त्रसारणेन ... युवयोरेव रागेण वञ्चिताः स्मः Ubhayābhi. 15. 12.

अन्यजनन (anya-janana) *n.* 1 another birth हीनोऽयमन्यजननोपहताभिमाना-ज्ज्ञातोऽभुतमगुणस्तदकारकत्वात् SubhāRaSaṁ. 48; 2 next birth कुर्वतीं सुकृतमेतदेति यत्रातिरन्यजननेऽपि मामिमम् Surath. 6. 87.

अन्यजननी (anya-janani) *f.* 1 another mother किमन्यजननीजठरोद्धवेन धर्मादिकं कृतमशेषफलापिहेतुः MatsyaP. 100. 10; BhaviP. 729A. 25 (iv. 85. 29); PadmP. v. 20. 14; 2 mother of another person शाण्डिल्यो मुनिरब्रवीत्। एष बालोऽन्यजननीं श्रितो भैक्ष्येण जीवति SkandP. iii(3). 6. 51.

अन्यजनपद (anya-janapada) *m.* another countryside संधिं वा कृत्वा जनपदमेनं निवेशयेत् निविष्टमन्यजनपदमविज्ञातो हन्यात् ArthŚā. iii. 206. 7 (13.4)

अन्यजनप्रीति (anyajana-prīti) *f.* pleasure of other people सुखम् ... किमन्यजनप्रीतये ब्रविणसंचये नश्चरे SubhāRaSaṁ. 246.

अन्यजनवत् (anyajana-vat) *adv.* like an ordinary or common person लीलाप्रचालितमहेशनिवासशैल स्वामिन् शुचान्यजनवत् परितप्यसे किम् RāmC. (App. 2) 37. 21.

अन्यजनवाद (anyajana-vāda) *m.* blame or sensure by ordinary or common people छाद्यतेऽन्यजनवादवारिदैः। जानकी KundaMā. 6. 37.

अन्यजनशङ्का (anyajana-śaṅkā) *f.* consideration as ordinary or common man महाश्रावण मर्षय मर्षय। अन्यजनशङ्कया खल्विदमनुष्ठितं न दर्पात् Mfrcch. 1.43(1)

अन्यजनसंक्रमता (anyajana-śaṅkramatā) *f.* causeway for other people व्याकुर्मे बहु किमस्य ततोः ... यदुपकारः रसः परेषु। उन्मूलितोऽपि ... वारिदुर्गे मार्गे यदन्यजनसंक्रमतामुपेतः SaduktiKa. 260. 25.

अन्यजनसंक्षय (anyajana-śaṅkṣaya) *m.* destruction of other people पीतकृष्णोस्तेर्मिश्रैर्विप्रपूर्वकान्। हन्ति द्वित्रिचतुर्भिर्वा राज्ञोऽन्यजनसंक्षयः NāraS. 2 (1). 14.

अन्यजनसंदिग्ध (anyajana-sandigdha) *adj.* doubtful or unknown to ordinary or common people बहुविद्भ्यः समग्राहि समग्रा हि मतिस्तस्या। अतोऽन्यजनसंदिग्धे न संदिग्धे हिताहिते Yādvā. 6. 54.

अन्यजनसंबद्धा (anyajana-sambaddhā) *adj.* (f.) connected with ordinary or common people महामात्रस्य राज्ञो वा संबन्धः। ... अन्या वा कायिदन्यजनसंबद्धा कार्यसंपादिनी यजनसंबद्धा तत्कार्येषु व्याप्रियमाणा JayaMa. 68. 4 (on 1. 5)

अन्यजनसामान्य (anyajana-sāmānya) *adj.* common to the rest of the people अथान्यजनसामान्यैर्गुरुभिर्मतिकोविदैः। नृणां कृतोपदेशानां सिद्धिर्भवति कीदृशी SkandP. iii (3). 17. 2.

अन्यजनाग्रहणीय (anyajanāgrahaniya) *adj.* unintelligible to other people पूर्वप्रस्तुतार्थलिङ्गसंबद्धमन्यजननाग्रहणीयं लौकिकार्थं द्ययं वा वचनमुदासीना या श्रावयेत् सा वातद्वती KāmSū. 286. 15 (5. 4); JayaMa. 286. 19 (on 5.4)

अन्यजानानुराग (anyajanānūrāga) *m.* love for other person (than husband) सप्रेमदानैर्मधुरैर्वचोभिः संरक्षितव्याः सततं युवत्यः। अरक्षिता हास्यपतित्रि-वर्गनाशं करोत्यन्यजानानुरागात् NāgaSa. 19. 11.

अन्यजनाभिज्ञा (anyajanābhīṣaṅkā) *f.* apprehension of being a stranger
विजुजान्यजनाभिज्ञा नान्यस्तवायमवले श्वशुरः पिता च KundaMā. 1. 28.

अन्यजनाशक्य (anyajanāśakya) *adj.* impossible for ordinary or
common people स्वस्य च श्रोत्राद्यास्वरूपग्रहणमन्यजनाशक्यम् ... मत्वा ...
स्वयं च राधाकृतमिग्रहीतुं सः CaitaCa. 58. 5 (3)

अन्यजनाश्रय (anyajanāśraya) *adj.* existing in another person दोषैरन्यज-
नाश्रयैरपटवो जाताः सः AmaŚ. 34; SaraKaṇṭhā. 330. 23; SāhiDa. 593. 2.

अन्यजनाश्रय (anyajanāśraya) *m.* shelter of other people संक्लेशाभि-
निवेशेन प्रवृत्तिर्यत्र जायते। तत्सर्वं राज्ञि विज्ञेयं स्तेवं स्वान्यजनाश्रये YaśasCam.
ii. 344. 15.

अन्यजनाश्रित (anyajanāśrita) *adj.* existing in another person
दोषैरन्यजनाश्रितैरपटवो जाताः सः इत्यद्भुतम् ŚatTrayī. 851; KāvyaśāliSū.
iv. 3.2; SubhāRaK. 17.17; SūktiRa. 195.14; SaduktiKa. 121.7; AlankāŚe.
13.0 (75)

अन्यजनित (anya-janita) *adj.* procreated by another person (than one's
own self) अन्यं तु बोद्धारं भर्तारमुत्पादकमन्यजनितेन पुत्रेण पुत्रिणमाहुः
ManvaMu. 369. 21 (on 9. 32)

अन्यजनीय (anyajaniya) *denom.* to regard like a stranger स्वजनमन्य-
जनीयति मूढधीः परजनं स्वजनीयति मयापः SubhāRaSaṁ. 520.

अन्यजनभविष्णु (anyajanur-bhaviṣṇu) *adj.* which is going to be
produced in the next birth तपोऽनले जुहति सूर्यस्तनूदिवं फलान्यजनभविष्णवे
NaiśC. 9. 45.

अन्यजन्तु (anya-jantu) *m.* 1 different creature गोगजाधोष्ट्रमहिषनर-
पश्वदयो यथा। रमन्ते चेदियोगी नु पक्षिणोर्वान्यजन्तुषु VasiS. 45. 93; 2 ordinary
being धन्याः सत्पुरुषास्ते ये गता मोक्षमनुत्तरम्। यतो न तेऽन्यजन्तूनां कर्मवन्-
निवन्मनम् SamarāSaṁ. 4. 626; 3 other creature दध्यौ पालः पुरा चाहं
तुषितेष्वन्यजन्तुषु। पीतवात्र पयो भोग्यं भुक्तवात्रैव कर्हिचित् PālaGoKa. 184.

अन्यजन्मकलङ्कित (anyajanma-kalaṅkita) *adj.* (f.) vitiated by any
other birth इयं प्रथममुत्पन्ना सा तनुर्ग्रहणः पदात्। शुद्धा जातिर्भागवत्स्य
नान्यजन्मकलङ्किता YogVā. iv. 17. 2.

अन्यजन्मकृत (anyajanma-kṛta) *adj.* 1A accomplished in former birth
अन्यजन्मकृतैः पुण्यैः सुरुच्यां सुरुचिर्नृपः ViṣṇuP. i. 11. 20; 1B committed in
former birth कौशिको ब्राह्मणः कश्चित् प्रतिष्ठानेऽभवत्पुं। सोऽन्यजन्मकृतैः
पापैः कुष्ठरोगातुरोऽभवत् MärkP. 16. 14; अन्यजन्मकृतस्यास्य ... वापकर्मणः।
भविष्यति ... कथमेतत्परिक्लेशः BrKathāK. 57. 321; यथा तव विवाहे च भर्तारो
मरणं गताः। स्वयंवरनिमित्तेन क्षयं गतं च क्षत्रियम्। ... अन्यजन्मकृतं
कर्म तव पापं सुलोचने PadmP. ii. 88. 20; युज्यतेदिदृष्टमात्रैरन्यजन्मकृतान्यपि।
गलन्त्येनांसि TriṣaSaPuC. i. 4. 780; 1C done or performed in former birth
दैवे पुरुषकारे च स्थितं ह्यस्य बलवत्तम्। अन्यजन्मकृतं कर्म दैवं पौरुषमैहिकम्
AṣṭaSaṁ. i. 62. 3 (1. 9); अकृतेऽप्युत्तमं पुंसामन्यजन्मकृतं फलम्। शुभाशुभं
समभ्येति विधिना संनियोजितम् Pañcā. 139. 3; 2 next or future birth यौवनं
घलमपायि शरीरं गत्वरं वसु विमृश्य विशिष्टः। नान्यजन्मगततत्किपाकं
दृष्टसौख्यमपि कर्म विद्यते SubhāRaK. 49. 49; 3 the word anyajanmakṛta
कर्तृकरणे कृता बहुलम् इति मन्यते। एवं च अन्यजन्मकृतम् PadMañ. on KāśiVr.
on P. ii. 1. 45 (60. 21)

अन्यजन्मचरित (anyajanma-carita) *n.* activity belonging to former
birth तदन्यजन्मचरितं नरनाथ निजं भवान्। मुनीन्पृच्छ BhaviP. 168A. 30
(i. 116. 35)

अन्यजन्मजनित (anyajanma-janita) *adj.* A produced in the former
birth कर्मान्यजन्मनि कृतं (v.1. अन्यजन्मजनितम्) सदस्य दैवम्। तत्केवलं भवति
जन्मनि सत्कुलाढ्ये YogVā. 1. 3; B committed in the former birth दर्शयता
चैतमन्यजन्मजनितेन मे फलितमधर्मेण का प्रतिपत्तिः HarṣaC. 47. 3.

अन्यजन्मजा (anyajanma-jā) *adj.* (f.) arisen from former birth
तदहर्जातकस्यापि वासना सान्यजन्मजा ŚivDr. 5. 76.

अन्यजन्मजात (anyajanma-jāta) *adj.* arisen from former birth सा चेवं
देवी ... किमन्यजन्मजातसंबन्धपुरुषविशेषप्रसूढाढ्येनवासनावशेन ... नामितवति
पाणिग्रहणमङ्गलम् TilaMañ. 169. 14;

अन्यजन्मदुरित (anyajanma-durita) *n.* sin or evil committed in the former
birth कस्ते हे वकुलान्यजन्मदुरितोद्रेको गरीयानयं येनेयं वनितावितोर्ण-
मदिरागवृष्यपानस्पृहा AnyāŚ. (Ma.) 41.

अन्यजन्मन् (anya-janman) *n.* 1 former birth, past life किं नु कर्माशुभं
पूर्वं कृतवत्सि जन्मनि (v.1. कृतवत्यन्यजन्मनि) MahāBhā. i. 68. 70; त्वयाहं

तोपितः पूर्वजन्मजन्मनि बालक ViṣṇuP. i. 12. 82; ये बान्धवाबान्धवा वा येऽन्यजन्मनि
बान्धवाः। ते तुल्यमिच्छा यान्ति ViṣṇuP. iii. 11. 36; MatsyaP. 102. 25; PadmP.
iv. 89. 35; अन्यजन्मनि सर्वात्मा विष्णुरम्यदितस्तथा ViṣṇuP. v. 13. 35; अन्यजन्मनि
कस्यापि विप्रयोगः कृतो मया। सोऽयं मयायुगतः को दोषोऽस्य महात्मनः
MarkP. 70. 36; कर्मान्यजन्मनि कृतम् सदस्य दैवम्। तत्केवलं भवति जन्मनि
सत्कुलाढ्ये YogVā. 1. 3; यदुपचितमन्यजन्मनि शुभाशुभं तस्य कर्मणः प्राप्तिम्।
व्यजयति शास्त्रमेतत् Lalāṭa. i (0). 3; YaśasCam. ii. 93. 4; कर्मणापिदमिहितम्।

समस्तं प्राणिजातस्य कृतानामन्यजन्मनि PadmP. (Ra.) 8. 247; अन्यजन्मसु ये दारा
पितृश्रातृसुतादयः। क गतास्ते ममानादौ संसारे PadmP. (Ra.) 32. 84; अपुण्यया
मया नूनमन्यजन्मनि बालकः। कस्या अपहृतः PadmP. (Ra.) 43. 79; मया
वियोजिताः पुत्रा मृषाणामन्यजन्मनि VarāṅgaC. 15. 30; अपान्तरतमे देशे
तपस्तेऽन्यजन्मनि। अपान्तरतमा नाम शिशोस्तेन प्रकीर्तितम् BrahmVaiP.
i. 22. 18; अन्यजन्मनि पापिष्ठा मुक्ता त्वं पिङ्गलेक्षणा। अतो लेकेषु विख्यातः
पिङ्गलेक्षधरसंज्ञकः SkandP. v (2). 81. 90; स्फुटं जानाम्यहं कर्म ह्यन्यजन्मनि यत्कृतम्।

न्यासभङ्गः कृतः कस्य तस्मात्पुत्रो हतो मम PadmP. ii. 106. 8; 2 next or future
birth वण्डालनाननुज्ञातः प्रवेक्ष्य ज्वलनं यदि। वण्डालदासतां यास्ये पुनरन्यजन्मनि
MārK. 8. 216; स पापं केवलं भुङ्क्ते पुरीषं चान्यजन्मनि। अतिधियस्य भग्नया
गृहात् प्रतिनिवर्तते MärkP. 29. 31; वज्रे नृपो राज्यमधिष्ठस्यन्यजन्मनि MärkP. 93.
11; 95. 8; भर्ता नारायणो नूनं भविष्यत्यन्यजन्मनि MatsyaP. 70. 23; असी
च्येष्टमार्गया अन्यजन्मन्यपि मा भूवं मूर्खजाया AvantiKa. 182. 6; कथमिवेतरथा
सुभ्रमोऽन्यजन्मनि स एव पतिः ŚiśuVa. 9. 13; इह जन्मनि न स्यादेदन्यजन्मनि
तद्वधुवम् ParaS. 30. 12; सोऽन्यजन्मनि दह्मगिर्विश्रवाद्य महातपाः BhāgP. iv.

1. 36; अन्यजन्मनि ...। दानुर्नर्हति मे नाय कैवल्यं केवलम् SkandP. i (1).
14. 10; स्याणोर्वदस्य पूर्वण हस्तिपादेधरः शिवः। तं हृष्टा मुच्यते पापैरन्यजन्मनि
संभवेः VāmaP. 46. 29; येनासौ तदिनाशाय पुत्रमैच्छन् ब्रूते स्थितः। सोऽन्यजन्मनि
पुत्रोऽभूत्तद्वर्तमानं वरः VarāP. 28. 5; अन्यजन्मन्यहं वकी भवयंश्च ततः स्फुटम्
BrKathāK. 109. 23; विधवा चाप्युपायेनां सनमीं त्रिपुरान्तक। नान्यजन्मसु
दैव्यं प्राप्नुयात् BhaviP. 108B. 12 (i. 59. 24); सौचित्यामास नृपः सत्सुखा
विस्मिस्तथा। कथं स्यात्संपदेया मे पुनरन्यजन्मनि BhaviP. 167B. 25 (i.
116. 16); भार्यामित्रे इमे एव भूयास्तां स्मरतो मम। अन्यजन्मन्यपीतुक्त्वा

हृदि कृत्वा च शंकरम् KathāSaSāg. iv. 2. 164; जामूतवाहनो भर्ता तद्व्याप्तोऽन्य-
जन्मनि KathāSaSāg. xii. 23. 72; गतेऽपि वयसि ग्राह्या विद्या ...। यद्यपि
स्यात् फलदा सुलभा सान्यजन्मनि ŚārngPa. 1425; Subhāsi. 2645; मुनीन्नुद्वेजेयस्तु
मनागपि हि ...। स आनोत्पपदो घोरा अन्यजन्मनि पालयत् PālaGoKa.
4; ज्वलनं त्विपः कथमिवेतरथा सुभ्रमोऽन्यजन्मनि स एव पतिः Subhāsi. 1924;
तपस्तदुग्रं ध्रुवमाततान। येनान्यजन्मन्यपि रामनाम्नस्त्वयैव मीतति बभूवः दाराः
Rāgh. 9. 14; त्वां पुनरन्यजन्मनि रिपुं बाष्ठाणि MahāN. 9. 90; 3A different
birth रविमण्डलेत्यित इवान्य इव स्वयमन्यजन्म गतवानिव सः। नरपीमयोजन-
सुदुःसहया प्रमया परिष्कृततनुः RāghPān. (Dha.) 12. 3; 3B another (form of)
birth जन्मान्तरेऽपि पुत्रादिरूपेऽन्यजन्मन्यपि पुत्रस्य हि पितुरेव बुद्धिर्बान्धवेन
आगच्छति Bhāsk. ii. 246. 20 (on iii. 2. 2) [being born again. MW.]

अन्यजन्मपरिवृत्ताश्रय (anyajanmaparivṛttāśraya) *adj.* who has acquired
the cycle of other births तस्य अन्यजन्मपरिवृत्ताश्रयस्य ... बन्धोः ... सर्वजन्मप्राणि-
मृतसंभूतं मांसं कथमिव भक्ष्यम् ... बोधिसत्त्वेन LañkāS. 100. 19.

अन्यजन्मप्राप्तिनिमित्त (anyajanmaprāpti-nimitta) *n.* cause of obtain-
ment of next or future birth कर्म(यो)ऽन्यजन्मप्राप्तिनिमित्तानि नोपमृशन् इति
युक्तम् ChāndoUBh. 301. 11 (on v. 10. 5)

अन्यजन्मफलदान (anyajanmaphala-dāna) *n.* gift of fruit in the form
of next or future birth तपसा च पुनरन्यजन्मफलदानेन दुःसाधमाकलय्य
फलमैहिकं महाकाले महामांसविक्रयमकरोत् AvantiKa. 38. 12.

अन्यजन्मभर्तृ (anyajanma-bhartṛ) *m.* husband in the former birth
इतोऽन्यजन्मभर्ता मे लोको दक्षमन्त्रात्कः। इदानीं तपसा सेव ज्ञातोऽभूत् VarāP.
22. 28.

अन्यजन्मभवान्तर (anyajanma-bhavantara) *n.* another embodiment in
next or future birth श्रुतसागरसद्विक्रयं श्रुत्वा बन्धुवत् तम्। यत् किं कोऽपि
जानाति ह्यन्यजन्मभवान्तरम् BrKathāK. 11. 32.

अन्यजन्मसुकृत (anyajanma-sukṛta) *n.* good or virtuous act in former
birth वाड्येव सूचयति पूर्वतरं भविष्यत् पुंसोऽन्यजन्मसुकृतं यदि वेतरश्च
Pañcā. 141. 10.

अन्यजन्मानुभूत (anyajanmanubhūta) *adj.* (used as noun) (that) which
is experienced in former birth यदिह जन्मन्येवानुभूतं स्मरति नान्यजन्मानुभूतमिति,
तस्मादुर्ध्वं देहावस्थेव NyāyMañ. ii. 39. 20.

अन्यजन्मान्तर

अन्यजन्मान्तर (anya-janmāntara) *n.* [Loc.] during the period of former birth किमन्यजन्मान्ते कृतमवदातमेभिः परापतप्रभृतिभिः पत्रयैः कर्म येन तिर्यक्त्वेऽप्युपगतोऽयमायतनच्छयना विमानवासः TīlāMañ. 220. 12; वैद्यापि पुरा राजवनेन विधिना एतासु तिथिष्वन्यजन्मान्ते उपवासविधिः कृतः BhaviP. 39B. 9 (i. 16. 27)

अन्यजन्मान्तरकृत (anyajanmāntara-kṛta) *adj.* done during the period of the former birth अन्यजन्मान्तरकृतं कर्म पुंसां शुभाशुभम्। यत्तस्य शकुनः पाकं निवेदयति गच्छताम् BrSañ. 86. 5.

अन्यजन्मीय (anyajanm-īya) *adj.* (used as noun) (that) which pertains to former birth एतस्मिन्देसरसि स्नानं कुरु महाद्विज। कृते स्नानेऽन्यजन्मीयं येन स्पर्शसि VarāP. 2. 82.

अन्यजन्मोपात्त (anyajanmopāṭṭa) *adj.* acquired in former birth अन्यजन्मोपात्तसंस्कारानुबन्धेन वा पुरुषप्रयत्नेन वा संस्कारातिशय उपजायते Kād. 13. 11.

अन्यजन्य (anya-janya) *adj.* 1 other than what is related to man अपेतो जन्यं भयमन्यजन्यं च वृत्रहन् KauśīBr. 9.4(42. 20); ŚāṅkhāŚS. v. 13. 3; 2 (anyajan-ya) belonging to another person विद्याधाराः ... मिरुन्तः केचिदन्योऽन्यमन्यजन्यजासहाः। स्फारानास्फोटयामासुः TriṣaṣaPuC. iv. 1. 649.

अन्यजन्य (anya-janya) *adj.* [f-ā] 1 produced by another person स्वज्ञानाख्यक्रियाशक्तिरमुष्य दुरपह्वा। अर्थक्रियान्यजन्वा तु न भावेनापि जन्यते NyāyMañ. i. 56. 15; कुलालादिकृतीनां त्वन्यजन्वाहृष्टप्रागभावव्याप्यप्रागभावप्रतियोगित्वमिति ŚivārkaMaDī. i. 141. 5 (on i. 1. 3); 2 caused by another कलुषीभावोऽन्यजन्यस्तव ... पृच्छामि तत्त्वां पयः SaduktiKa. 235. 31.

अन्यजय (anya-jaya) *m.* victory over enemy स्वसामन्तांश्च संधीयान्यन्नेनान्यजयाय वै। संधिः कार्यः ŚukraNī. 4(7). 241.

अन्यजलालाभ (anyajalālabha) *m.* non-availability of other water विष्णुश्च परनिपानेषु न स्नानमाचरेदाचरेद्वा पक्षपिण्डानुलुप्त्यापदीति। आपदि अन्यजलालाभे BālamBha. i. 420. 16 (on i. 1. 159)

अन्यजलाशय (anya-jalāśaya) *m.* another water reservoir अनागतविधाता (नदीस्रोतः प्रविश्य) अन्यजलाशयं गतः PañcT. 1. 127 (18) (133. 2); Pañcā. 87. 13; अन्यजलाशयेभ्यो महानदीमवतरन्त्यः ... दृष्टिपथमवतरुः ... तरुणकिरातकामिन्यः NalaCam. 5. 56 (28); अया लोकमिवान्येति सद्गुणैश्च सद्गुणः। तद्योऽब्धिं यान्ति वै हित्वा शतशोऽन्यजलाशयान् ĀdiP. 1. 26.

अन्यजलोल्लङ्घ (anyajalollāṅgha) *m.* crossing of ordinary water आस्तामन्यजलोल्लङ्घवार्ता धीरधियः प्रभो। त्वामवाप्य सदाधारं तरन्ति भवसागरम् PārśvC. 8. 70.

अन्यजाग्रदर्थनयोरय (anyajāgrad-darśanayogyā) *adj.* fit for perception by another who is awake न च यथान्यजाग्रदर्थनयोरया जाग्रदर्थानं तथा अन्यजगद्वदर्थनयोरयाः स्वप्नार्था इति ... शक्यम् ŚivārkaMaDī. ii. 232. 3 (on iii. 2. 6)

अन्यजात (anyā-jāta) *adj.* 1A (used as noun) (child) born of another person न श्रेयो¹ अने अन्यजातमुस्ति RV. vii. 4. 7; Nir. 3. 1 (59. 9); 1Aii (used as noun) (one) born from other person (than brother-in-law) देवरवत्यामन्यजातमप्रागम् GautaDS. iii. 10. 21; लणोडुपभृगुपुत्राः शुभैरहृष्टस्तथान्यजातश्च Sārā. 9. 33; पत्नी जीवति तद्दृष्टे स्थितायां तद्भार्यायां यो गृहोत्पन्नः भङ्ग्या उपपत्तिवेन वा पत्युः क्षमया जायते सोऽन्यजातः कुण्ड उच्यते ManuBh. i. 282. 17 (on 3. 174); 1B originating from another person मा यो² भुजेमान्यजातमेनो मा तत्कर्म वसवो यद्यप्येव RV. vii. 52. 2; 2 derived from other (sources) नष्टप्रसूतमायुतदण्डः यार्थं परिहीणिकयौपायनिकं डमरातकस्वपुत्रकं निधिधान्यजातः ArthŚā. i. 140. 3 (2. 6); सीताराष्ट्रक्रियम् ... अन्यजातव्ययत्वात्पोषशानानुपलभेत ArthŚā. i. 230. 2 (2. 15); (used as noun) (revenue) derived from other (sources) नष्टप्रसूतादिरन्यजातः ArthŚā. i. 232. 1 (2. 15); 3 born in different (family or race) अन्यजातो नरो योऽत्र प्रकरोति निमज्जन्। तस्य चिह्नं त्वया कार्यम् SkandP. vi. 113. 91; स त्वं न मागी छतु रायकस्य किमन्यजातोऽपि लभेत रायम् ŚivaP. ii (5). 44. 3 (271B.4)

अन्यजातक (anyajāta-ka) *adj.* born in a different, i.e. low caste विभूतिं निन्दते यो वै ब्राह्मणः सोऽन्यजातकः। यति नरके ŚivaP. i. 24. 74 (32A.5)

अन्यजाति (anya-jāti) *f.* 1A different species (of being) अभिहितगुणसंयुतेन राज्ञा ... अभियोग्यः। ... ब्रजन्ति वा कैयुनमन्यजात्याम् YogYā. 3. 12; 1Aii different class (of building) स्वजातिपरिवेयाया नाप्यजातिप्रद्विताः। ... केवला जातिशुद्धाश्च प्रासादाः शुभदा नृणाम् SamarāSū. 50. 5; पराजयं परिवर्तयन्जातिप्रद्वितैः। ये ... येऽन्यविग्रहाः। ... अत्यायुषस्ते प्रासादा भवन्ति

SamarāSū. 50. 15; 1Bi person of different caste पत्नी ... । अन्यजातिसमुद्भूता अन्येन विधृता यदि। तावुभौ धर्मकार्येषु संत्याज्यौ SkandP. vi. 241. 25; इदं चान्यजातिव्यभिचरिताकामतो वधे VirāMi. 1011. 14 (on 3. 268); 1Bii different caste, cf. अन्यजात्युद्भवः 2A other degree सहस्रद्विधो वर्गस्यदिवधस्तद्गतोऽन्यजातिवधः। अन्योऽन्यवर्णघातो भायितकः BrāhmSphuSi. 18. 42; 2B other entity (i.e. mean Sun) तुल्यतदहर्णयोः ... सावनजात्यन्तराभावादप्यन्यजात्यन्तरान्तिः SiddhāTāVi. (ŚeṣaVā.). 3. 13; 3 different generic property नान्यजातिविशिष्टोऽर्थः स्वतो जात्यन्तरं ततः। कश्चिदेति जगत्पस्मिन्नन्यत्रहेतुतः BrāraUBhVā. ii. 1. 439; 4 different type अबोधान्तिस्तकर्णार्थं गदितं यच्छिरोमणौ। अन्यजातिभवं जात्यं चन्द्रार्कान्तश्च तत्र सत् SiddhāTāVi. 244. 23.

अन्यजाति (anya-jāti) *adj.* 1 of different class, heterogeneous व्यञ्जको नान्यजातिश्चेच्छ्रेणं शब्दस्य ते कथम् ŚlokaVār. 6. 46 (742. 3); सजातीयेषु नियता दृश्यते नान्यजातिषु BrāraUBhVā. ii. 3. 105; 2 belonging to different caste यथान्यजातिः पुरुषो नान्यजातिसुतागताः BrDharmaP. ii. 14. 12; (used as noun) (husband) belonging to different caste अन्यजातेर्मृतस्याय धृता वापि विवाहिता। वैधानस्य मार्गेण सा तमुद्धरते पतिम् SkandP. vi. 241. 23; 3 of different category प्रमाणमिच्छा च समानजाती आद्यन्तोस्तः फलमन्यजाति Līā. 70.

अन्यजातिग्रहण (anyajāti-grahana) *n.* knowledge of other generic property यथैव ... आकारविशेषादयोऽन्यजातिग्रहणे कारणं तथैवात्रोत्पादकजातिस्मरणम् TantrVā. 6. 7 (on i. 2. 2); यदि चान्यजातिग्रहणे सर्वत्रैकस्मिन् सहकारि स्यात्ततोऽन्य तद्वैषम्यस्य दोषत्वं शङ्क्येत NyāySu. (So.) 11. 31 (on i. 2. 2)

अन्यजातिपरिणत (anyajāti-pariṇata) *adj.* entering into the (mutation of) another birth तत्र कायेन्द्रियाणामन्यजातिपरिणतानाम् (जात्यन्तरपरिणामः प्रकृत्यापूरतः) YogBh. 183. 1 (on 4. 2)

अन्यजातिविषया (anyajāti-viśayā) *adj.* (f.) referring or pertaining to different class सेयमन्यजातिविषयान्योक्तिः समासोक्तिरेव भवति SaraKāṇthā. 463. 1.

अन्यजातिसमायोग (anyajāti-samāyoga) *m.* association, i.e. allying with other species (of being) वशिष्ठः स महर्षिश्च विश्वामित्रश्च कौशिकः। अन्यजातिसमायोगं गतावयमितीजसी MarkP. 9. 12.

अन्यजातिसंबन्धिन् (anyajāti-sambandhin) *adj.* related to different species मृगमांसः ... मृगजातिसंबन्धि मांसम्। न अन्यजातिसंबन्धि इति Nyās. ii. 447. 8 (on vi. 3. 42)

अन्यजातिसुता (anyajāti-sutā) *f.* girl of different caste यथान्यजातिः पुरुषो नान्यजातिसुतागताः। अन्यथा संकरान् कुर्युस्तन्निवर्तय सर्वथा BrDharmaP. ii. 14. 12.

अन्यजातित्थ (anyajāti-stha) *adj.* pertaining to different species अथायां रासभेनास्ति संभवोऽस्येति चेन्न सः। नितान्तमन्यजातित्थशफादितनुसाम्यतः PadmP. (Ra.) 11. 197.

अन्यजातीय (anyajātiya) *adj.* 1A belonging to different caste स च यथन्यजातीयः पतितः क्लीब एव वा KāySm. 81; (used as noun) (person) belonging to different caste तद्वत्पि वा अन्यजातीये अनभिधानं द्रविडानाम् TantrVā. 590. 5 (on ii. 3. 3); उपनायनं पुरुषस्य तथा चान्यजातीयानां विशेषतः एकादशे द्वादशे वा कार्यम् BhaviP. 269A. 23 (i. 182. 10); राजशब्देन चात्र क्षत्रजातीयो वान्यजातीयो ... गौणवृत्त्या प्रतिपाद्यते SmṛtiCan. iii. 34. 9; अन्यदप्यन्यजातीयास्वपि महापातकमुपलक्ष्यते ManvaVi. 650. 11 (on 5. 90); कर्मणाम् ... विपर्ययेऽन्यजातीयेनान्यजातीयवृत्त्युपजीवने ... तज्जातीयत्वं तस्य भवति VirāMi. 172. 25 (on 1. 96); 1B belonging to different species यो मोहादन्यजातीयं कुरुते वृषभं नरः। तस्य नश्यन्ति वित्तानि धनमायुः कुलं बलम् YuktiKa. 210.4; (used as noun) belonging to different species संस्थानमात्रस्य त्वन्यजातीयेष्वपि समानत्वात् NyāySu. (So.) 10. 34 (on i. 2. 2); 2 belonging to different generic property क्रिया हि प्रधानभूता गोत्वशुक्लत्वाभ्यामवरुद्धत्वादन्यजातीयमन्यगुणं च द्रव्यमनिच्छन्ती श्रुतावेव जातिगुणावेकस्मिन् द्रव्ये नियच्छति NyāyRa. 919. 21 (on 7. 269); 3 belonging to different type or kind व्युत्पत्तिर्विकृता उत्पत्तिः। सा चान्यजातीयशब्दोत्पत्तिर्दुःश्रुतिशब्दोत्पत्तिर्वा AdbhūSāg. 469. 23.

अन्यजातीयत्व (anyajātiya-tva) *n.* the state of belonging to different caste (आपवाचः) ते सातुर्वर्ण्यदन्यजातीयत्वेन प्रसिद्धास्तदा दस्यव उच्यन्ते ManuBh. ii. 344. 28 (on 10. 45)

अन्यजातीयदाह (anyajātiya-dāha) *m.* act of burning, i.e. remotion of (the body of) a person belonging to different caste अन्यजातीयदाहं कृत्वा तत्पुत्रप्रत्याघ्नप्रक्षणे प्रेतजात्यशौचं तावद्भवत्येव HārLa. 92. 1.

अन्यजातीयालम्बन (anyajātyāyālambana) *n.* substratum belonging to different kind कथं नामान्यजातीयालम्बनस्यसंभूता वेदान्यालम्बना भविष्यति येन वा वित्तेन संप्रयुक्ता ततो भिन्नलम्बनेति AbhidhK. 145. 22; Sphuṭā. iii. 64. 13 (on 3. 32)

अन्यजात्य (anya-jātya) *n.* 1 another, i.e. similar type (of hypothesis) एकजात्यस्यसंभुजकर्णसंभाव्यजात्यस्यसंभुजकोटिकर्णसंघिः SiddhāTaVi. 56. 14; 2 another quantity अन्यजात्यं परिकल्प्य चात्र नतिस्तु या सान्यकदम्बवृत्ते SiddhāTaVi. 326. 15.

अन्यजात्यसंभव (anyajāty-asambhava) *m.* absence of origin from a person of different caste न च मास्तु मानसव्यभिचारद्रक्षणम् अन्यजात्यसंभवेन प्रजाशुद्धिवाताभावादिति वाच्यम् SmṛtiCan. iv. 565. 14.

अन्यजात्युद्भव (anyajāty-udbhava) *adj.* born in a different caste स सुहृद् व्यसने यः स्याद् अन्यजात्युद्भवोऽपि सन् Pañcā. 90. 22.

अन्यजान्मिक (anyajānm-ika) *adj.* belonging to another birth अविद्यादीनां धर्माणां हृद्वे धर्मे यानि बीजानि जातस्य भूतस्यैव तान्यन्यजान्मिकस्य जातिजगरामरस्याक्षेपहेतुः BodhiBhū. 71. 6; 71. 9 [DBHS.]

अन्यजान्वयद्वय (anyajānv-avabaddha) *adj.* fixed by, i.e. related to the other knee प्रीवायाः सभुजायाश्च पादेनक्रमणे सति। अन्यजान्वयद्वयेन कुर्यादुत्तरकोट्टरम् Mānaso. iv. 6. 906.

अन्यजामातृ (anya-jāmātr) *m.* other son-in-law अन्यजामातृवार्ताभ्यां द्वाभ्यां प्रयाणकात्। निर्वर्तितव्यं युष्माभिरिति चासावुवाच तान् BrKathāSloSām. 22. 135.

अन्यजायाप्रसक्त (anyajāyā-prasakta) *adj.* attached to second wife अन्यजायाप्रसक्तेन पित्रा तत्प्रेरितेन सः। निरस्तो वनवासाय सभार्यो निरागृह्णात् KathāSāSāg. x. 9. 3.

अन्यजालस्थ (anyajāla-stha) *adj.* remaining in another web भूजाः ...। विषोद्देगाद्य तत्पुष्पजालस्थेऽथारटस्त्वय। अन्येऽपि तेऽन्यजालस्थाः प्रवृत्ताः क्रन्दिंतुं तदा KathāSāSāg. xii. 3. 94.

अन्यजिघृक्षा (anya-jighṛkṣā) *f.* desire for seizing another object गृहीता-दिपयाद्योऽस्य विरामोऽन्यजिघृक्षया। सा संहतिः समाख्याता तत्त्वशास्त्रविशारदः LakṣmīT. 13. 28.

अन्यजित (anyajita) *n.* name of a Śaiva text शैवागमस्य भेदाः स्युः प्रथमं कामिकादयः। ... कामिकं योगजाचित्यकारणान्यजितं तथा ŚānSīPa. ii. 1. 49(5)

अन्यजिता (anya-jitā) *adj.* (f.) (used as noun) (one) who is won by another person नाहं गृह्णाम्यन्यजितामिति साल्बनिराकृता। ऊर्ध्वरेतास्तस्वहमिति भीष्मेण च निराकृता (अम्बा) MahāBhā. i. App. I. 55 (41)

अन्यजीव (anya-jīva) *m.* 1 another individual soul अन्यः अन्यजीवः LaCandr. 490. 23; बन्धुजीवं नन्देन्यमन्यजीवस्य का कथा AlankāMañ. 163. 3; एकचित्तत्वापेक्षया ... तथा चान्यजीवजन्ममरणदिनापि अन्यजीवस्य जन्ममरणादिमत्त्वं युक्तमेव Bhāsk. ii. 81. 24 (on ii. 3. 2); 2 another living being अद्यतेऽयमपीरास्या बन्धुजीवप्रभाहः। अन्यजीवप्रभां हन्त हरतीति किमद्भुतम् Kuval. 120 (7)

अन्यजीववत् (anyajīva-vat) *adv.* like another living being येन केनापि भावेन तेन संबध्यते तु यः। संसृतिं न प्रयात्येव स तु क्वाप्यन्यजीववत् SkandP. ii (9). 3. 38.

अन्यजीवाधिष्ठित (anyajīvādhiṣṭhita) *adj.* inhabited by another individual soul 'त इह व्रीहियवाः' इत्यादौ चान्यजीवाधिष्ठिते व्रीहियवादौ संश्लेषमात्रम् VedāntSā. (Rā.) 252. 3 (on iii. 1. 24); जायन्ते इति श्रवणात् तस्य व्रीह्यादिजन्म। अन्यजीवाधिष्ठिते व्रीह्यादौ जीवस्य संश्लेषमात्रम् BrahmsūBh. (Śrī.) ii. 218. 1 (on iii. 1. 24)

अन्यज्ञातत्व (anyajñāta-tva) *n.* the state of being known by another person ज्ञातरूपस्य चान्यज्ञातत्वे प्रमाणाभावात् IṣṭaSi. 208. 10.

अन्यज्ञान (anya-jñāna) *n.* 1 knowledge of another (object) अवलरोपेण प्रतिपत्तौ न तदात्मज्ञानम् अन्यज्ञानमेव भवति Brahmsi. 151. 22; तत्र ज्ञानं स्वतःसिद्धं क्रिया कार्याधिता सती। परैरप्युपलभ्यते तयान्यज्ञानमूढते IṣṭaPraSū. i. 1. 4; PrakaVi. 100. 21; न हान्यज्ञानान्मोक्ष उपपद्यते BrahmsūBh. (Ma.) i. 1. 4; PrakaVi. 100. 21; 2 knowledge of one 6B. 8 (on i. 1. 16); TattvPrakā. 19B. 12 (on i. 1. 16); नचन्यज्ञाने नान्यस्य अन्यज्ञानादन्यफलप्राप्तेरयोगात् LalitāTriBh. 355. 18 (on 59); नचन्यज्ञाने नान्यस्य कविदस्त्यबुद्धता BrĀraUBhVā. i. 4. 981; अन्यज्ञानेनान्यज्ञानासंभवपरिहारीयया तु हृद्यन्तोपादानम् VedāntDī. 15. 5 (on i. 1. 5); एकस्मिन्विज्ञाते सर्वं विज्ञातं भवतीति प्रतिज्ञातेऽन्यज्ञानेनान्यज्ञानासंभवं मन्यमानस्य VedāSām. 89. 5; कारणद्वयमेवावयवस्यन्तरासत्त्वं कार्यद्वयमिति। कथमन्यथान्यज्ञानादन्यस्य विज्ञानं स्यात् NyāyKu. 143. 9; अन्यज्ञानादन्यत्र प्रवृत्तावतिप्रसङ्गो कः प्रतीकारः Kirāṇā. 268. 6; न हान्यज्ञानादन्यज्ञानं

संभवति PrakaVi. 100. 21; GoviBh. 97. 8 (on ii. 1. 14); PrakaVi. 124. 6; अन्यज्ञानादन्यत्र ज्ञेयमिति VedāntKa. 108. 16 (on i. 1. 7); 3 knowledge of anything else सूक्तेन पौरुषेणैवं यजन्यध्यात्मकोविदाः। इति पंडित्युतिस्तेन नान्यज्ञानादिमुच्यते AnuVyā. 8B. 9 (on i. 1. 1); तं विदित्वास्य मुक्तिः स्यान्नान्य-ज्ञानात्कथंन AnuVyā. 9A. 7 (on i. 1. 1); 4 another knowledge अन्यज्ञानस्य ... प्रमाण्यपनुमीयते TarkBhā. (Ke.) 56. 9; सन्तर्पेन विदुरिति तत्त्वेनान्यज्ञानं यदुक्तं तेन ... ज्ञानक्रियाविशिष्टं जीवं वर्तमानं विदुः AnuBh. 33. 25 (on i. 1. 11); 5 thought of other परचित्तविषयः - अन्यज्ञानविषयः Bhāsk. i. 173. 21 (on i. 4. 5)

अन्यज्ञानकृत (anyajñāna-kṛta) *adj.* caused by another knowledge अनुभवज्ञानस्य ... स्वान्तर्भावभासो नैसर्गिकः - निस्पृष्टेः स्वातन्त्र्यात् आयातो न तु स्मरणदेरिवान्यज्ञानकृतवासनादिबलात् PratyabhiVi. i. 336. 3 (on i. 6. 9)

अन्यज्ञानज्ञेय (anyajñāna-jñeya) *adj.* (used as noun) (object) which is to be known by another knowledge ज्ञानस्य च निर्वाच्यत्वे ज्ञेयस्यापि तथात्वं स्यात्, अन्यज्ञानज्ञेयवत् IṣṭaSi. 48. 3.

अन्यज्ञानधारा (anyajñāna-dhārā) *f.* flow or continuation of the knowledge of another (object) अन्यज्ञानधाराकार्लानाहंकारस्य ... अनुसंधानम् SiddhāLeSām. 155. 3; न चास्मिन्क्षे ... अन्यज्ञानधाराकार्लानाहमर्थानुसंधाना-नुपपत्तिः SiddhāLeSām. 183. 3.

अन्यज्ञानप्रतिबन्ध (anyajñāna-pratibandha) *m.* hinderance to the knowledge of another (object) न चैवमन्याज्ञाने द्वारत्वम्, अन्यज्ञानप्रतिबन्धद्वारेण शुद्धज्ञान एव द्वारत्वसंभवात् AdvaiSi. 694. 15.

अन्यज्ञानप्रतिबन्धिका (anyajñāna-pratibandhikā) *adj.* (f.) hindering the knowledge of another (object) (बुभुत्सा) नाप्यन्यज्ञानप्रतिबन्धिका, यदबुभुत्सायामपि पटज्ञानोदयात् TattvCin. i. 772. 5.

अन्यज्ञानमात्र (anyajñāna-mātra) *n.* another knowledge in general (संततिः) सा चानादिरन्ता च न सिद्धिं कथमुच्छति। ... नित्यहेतुसमुद्भूतं नित्यं सत्त्वत एव वा। भूतमात्रोद्भवं वापि यद्वान्यज्ञानमात्रजम् TattvSām. 1880.

अन्यज्ञानवर्जित (anyajñāna-varjita) *adj.* devoid of another knowledge गृह्णान्तगुणा ... यां शिरसा धृत्वा शिवोऽन्यज्ञानवर्जितः BrDharmaP. i. 58. 60.

अन्यज्ञानसाधन (anyajñāna-sādhana) *n.* means of another knowledge श्रेयस्तरनिवृत्तिफलकपरिसंख्येत्याहुः। तत्र। ... श्रुत्यादिविचारस्यान्यज्ञानसाधन-त्वेनाप्राप्तेः Nyāyāmṛ. 624B. 3.

अन्यज्ञानहेतु (anyajñāna-hetu) *m.* cause of the knowledge of another (object) न हान्यसंनिकर्षोऽन्यज्ञानहेतुः SphoṭSi. 140. 2; स्वज्ञानेनान्यज्ञानहेतुताविशेषि-तमुपदेश्यत्वमसाधारणम् ŚrūtaPra. iA. 187. 5 (on i. 1. 1)

अन्यज्ञानादि (anyajñānādi) *adj.* knowledge of another etc. अन्यविषयक-संयमसिद्धितयान्यज्ञानादेः कथनात् YogSā. 53. 14 (3)

अन्यज्ञानानपेक्ष (anyajñānānapekṣa) *adj.* independent of any another knowledge दृष्टेर्दृष्टेति विज्ञायत एव, अन्यज्ञानानपेक्षत्वात् BrĀraUBh. 131. 13 (on i. 4. 10)

अन्यज्ञानानुपयोगिन् (anyajñānānupayogin) *adj.* not conducive to the knowledge of another प्रमेयम्। किं लक्षणम्। यद्विषयं ज्ञानमन्यज्ञानानुपयोगित्वेन निःश्रेयसाङ्गं भवति तत्प्रमेयम् NyāySā. 34. 13.

अन्यज्ञानाभाव (anyajñānābhāva) *m.* absence of another knowledge अन्यज्ञानाभावस्तु न स्वयंप्रकाशप्रज्ञातत्वावभासप्रतिबन्धकः VivaPraSām. 25. 22.

अन्यज्ञानावेद्य (anyajñānāvedya) *adj.* not to be known by means of another knowledge एकज्ञानवेद्यस्यान्यज्ञानावेद्यत्वात् NyāyKu. 49. 12.

अन्यज्ञानासंसृष्ट (anyajñānāśamsṛṣṭa) *adj.* not associated with any other knowledge तपःक्रियाविशेषान्यदर्थं सेवने तपस्विनस्तज्ज्ञानमन्यज्ञानासंसृष्टं केवलम् SarvaDaSām. 3. 174.

अन्यज्ञानासंभव (anyajñānāsambhava) *m.* impossibility of the knowledge of another अन्यज्ञानेनान्यज्ञानासंभवपरिहारीयया तु दृष्ट्यन्तोपादानम् VedāntDī. 15. 6 (on i. 1. 5); एकस्मिन्विज्ञाते सर्वं विज्ञातं भवतीति प्रतिज्ञातेऽन्यज्ञानेनान्यज्ञानासंभवं मन्यमानस्य VedāSām. 89. 5.

अन्यज्ञानसंयोगिता (anyajñānānupayogitā) *f.* the state of being conducive to the knowledge of another कृतः पुनरेव प्रमेयविशेषो उच्यते ... प्रमेयज्ञानस्य प्रमाणज्ञानवदन्यज्ञानोपयोगितानन्तरं ... अपवर्गे हेतुत्वप्रतिज्ञानात् NyāyMāñ. ii. 2. 5.

अन्यज्ञार्था (anyajñārthā) *adj.* (f.) meant for other knower, i.e. sentient being प्रतिपुरुषमेकैकं चित्तम् ... तदुच्यतेतदर्थैव नान्यज्ञार्था स्वार्था वेति IṣṭaSi. 361. 3.

अन्यज्ञेयत्व

अन्यज्ञेयत्व (anya-jñeya-tva) *n.* the state of being what is to be known by another ज्ञेयत्वे चान्यज्ञेयत्वमज्ञत्वमात्मत्वं च घटादिवत्स्यात् *IṣṭaSi.* 175. 5; यतो अन्यथेतनश्चेतनं ज्ञेयश्चेत् अनात्मैव, अन्यज्ञेयत्वात्, घटवत् *IṣṭaSi.* 241.1; ज्ञेयत्वेऽपि घटादिवदज्ञत्वानात्मत्वाच्चान्यज्ञेयत्वात्प्रसङ्गात्, अन्यतज्ज्ञादष्टेऽथ, तज्ज्ञस्य चान्यज्ञेयत्वे चानवस्थानात् *IṣṭaSi.* 343. 14.

अन्यज्यकासाधन (anya-jyaka-sādhana) *n.* act of finding out another chord of an arc कोटेश्च कोट्यंशद्वयस्य चैवम्। अन्यज्यकासाधनमुक्तमेवं पूर्वैः *Golā.* 282.6.

अन्यज्यासाधन (anya-jyānāyana) *n.* act of obtaining the remaining Rsine (of the unconsidered part of arc) ये चान्ये साधिते तदज्ञ्यानां भावनया किल। अन्यज्यासाधनं कार्यं चापक्षेत्रविचक्षणैः *SiddhāTaVi.* 63. 21.

अन्यज्यासाधन (anya-jyā-sādhana) *m.* act of finding out another chord of an arc चापान्तरस्य जीवा स्यात् तयोरन्तरसंमिता। अन्यज्यासाधने सत्यगियं ज्याभावोदितता *Golā.* 283. 6; भावनया ज्यानयनं — भूषकारेणैवान्यज्यासाधने सत्यगियं ज्याभावोदितेत्यनेन सूक्ततायुक्तम् *SiddhāTaVi.* 67. 14.

अन्यञ्च (a-nyañc) *gr.* non-subordinate, i.e. principal nominal stem अनीयः। न्यञ्चब्दोऽत्राधानवचनो नञ्पूर्वः *JaineVyā.* iii. 1. 17.

अन्यडामर (anya-ḍāmara) *m.* another Ḍāmara (knight or lord) उर्युक्त्थिर-संप्राप्तैरभोभिर्गुणैर्निर्गतः। मायां प्रयुक्तुं प्रारभे प्रेरितः सोऽन्यडामरैः *RajTa.* (Ka.) 8. 1721.

अन्यदौकित (anya-ḍhaukit) *adj.* brought by others विप्रुतिमध्ये लुब्धस्य प्राप्तयाव्यदौकितैः। अपूर्वैर्निजभृत्येषु विक्रयेऽभूत्कुलोचितः *RajTa.* (Ka.) 7. 113.

अन्यणलन्त (anya-ṇalanta) *adj.* (used as noun) another verbal form ending with *nal* (perfect ending) आहति भूतेऽन्यलड (v.l. 'णल')त्तप्रमादं ब्रूयो लुटि *KāvyālaṅSū.* v. 2. 44.

अन्यत् (anyat) *ind.* [enumerated in the *svarāḍigaṇa*, *GaṇPā.* 254. 162; *KāśiVr.* on i. 1. 37: *SaraKaṇṭhā.* (Gr.) i. 1. 22; *SiddhāKau.* 107A. 1 (on i. 1. 37); enumerated in the *cāḍigaṇa*, *GaṇRa.* 1. 8 (19)] 1A further, additionally, optionally B anew, more 2A except, otherwise B separately 3A in other cases B moreover, again and again, besides 4 or else 5 the indeclinable word *anyat* 1A further, additionally, optionally एतदन्यत् कुर्युर्बुध्यान्त्यण्येयुः *PañcBr.* ix. 7. 11 (comm. प्रवृत्तकर्मणोऽन्यत् संस्थान्तम्); *Kṣudra.* 1.10; अन्यच्च [1°] बह्विधमिच्छा युक्ता राजभिः [संगराद्धैभिः *El.* viii. 165. 19; तत्पातकफलेनासी ... योरतरं दुःखमश्नुते नरकावनी। अन्यच्च *El.* iii. 213. 40; अन्यच्च। ... कलियणनायकः ... आचंद्रार्कस्थिरं दत्तवान् *El.* iii. 216. 19; 1B anew, more अभिपुत्र्यान्त्यसोममृहीत्या ग्रहान् ... सुषुः *PañcBr.* ix. 8. 2 (but comm. अभिपुत्रं सोमं परित्यज्य अन्यत् लिङ्गव्यत्ययः अन्यं सोमम् ... अभिपुत्रः); एतदन्यत् कुर्युः। अभिपुत्र्य सोममन्यदगृहीत्या ग्रहान् ... मार्जालीये स्तुवीरन् *JaimiBr.* 1.345; कृपया धृतगोपविग्रहे कियदन्यन्यगृहमाहे वयम् *KṛṣṇaKa.* 3. 23; अन्यत्कुम्भारदां पूर्णदन्त्यदावसेचनत्। अन्यत्कुश-संप्रश्नप्राप्यति जनार्दनः *MahāBhā.* v. 85. 13; प्रतिदिशमचलां कीर्तिमानन्तर्जति। कियान्यघद्यदित् नित्यति *El.* xviii. 349. 2; 2A except, otherwise सप्तदश उ एवान्यत् पयमानास्युः। त्रिवृच्युतराणि स्तोत्राणि *JaimiBr.* 1.346; अर्धर्वन्यायाध्वः। वचनादन्यत् *ŚāṅkhāSS.* i. 1. 27; सानयः सर्वेऽन्यत् योऽशितिब्रसुधातुर्मास्येभ्यः *MānSS.* 197. 1; पयसि स्थालीपाकः पाकयज्ञेषु। वचनादन्यत् *KauṣiGS.* i. 11. 3; अङ्गमनङ्गाविरुद्धं (v.l. अन्यत्कथमिव पुलकैः) सुखयेदया न मे करस्पर्शतु *Vikramo.* 3. 16; 2B separately एतच्च पवित्रव्यं प्रतिपात्रमन्यदन्यविधेयम् *CaturCin.* iii (1). 1234. 11; 3A in other cases चाप्यमनम्। अन्तरा च याज्यानुवाक्ये। निगदानुवचनाभित्पवनशस्त्रजपानां चारय्यासमाप्तेः। अन्यजज्ञस्य साधनात् *ĀśvaSS.* I. i. 5. 37; एवं चान्यदिति प्रथमान्तप्रतिरूपको निपातोऽन्यस्मिन्नित्यर्थे वर्तत इति विज्ञयम् *PariVr.* (Si.) 63. 3; 3B moreover, again and again, besides यवना हयानुपादाय ...। अन्यच्च विविधं रत्नं द्वारि तिष्ठन्ति वारिताः *MahāBhā.* ii. App. 1.33 (25); अन्यच्च ब्रूयां राजेन्द्र प्रतिज्ञां मम नित्यदा *MahāBhā.* vii. 95*; भवतं ददामि ...। अन्यच्च वित्तं विविधं महर्षे किं ब्राह्मणस्येह गजेन कृत्यम् *MahāBhā.* xiii. 105. 11; अन्यच्च शकुन्तलायाः प्रसाधनमभिप्रेतमत्रालिखितुं विस्मृतमस्याभिः *Śāk.* 6. 19 (3); 7. 7 (1); महाराजधोरणभजदेवः ... समादिशयति चान्यत् मयतः शिवम् अस्याकं विदितमनु भवनाम् *El.* xii. 323. 15; अन्यच्च 11; परस्मिन्नि संसारे मृतः को वा न जायते। अन्यच्च। गुणिगणनानारम्भे पतति न कर्तव्यं सुसंभ्रया यस्। तेनाम्बा यदं भुविनी वद वन्या कीदृशी भवति *Hikṣa.* 0. 13 (1); किमिति मुधा मर्त्यं यशः कुरुध्वम्। अन्यच्च।

मवेऽस्मिन् ... जायते पुण्ययोगेन परार्थे जीवितव्ययः *Hitopa.* 3. 138 (1); अन्यदेतेषामपि पुरा ... वागासीत् *Kād.* 13. 13; यथाह संवन्धी महाराजदशरथः। अन्यच्च। यत्कल्याणं किमपि मनसा तद्वयं वर्तयामः *MahāvīC.* 3. 22 (2); अन्यच्च किं न स्मरसि *UtaRāC.* 4. 17 (5); अन्यच्च यथा गृहीतसविशेषमण्डनः प्रतीक्ष-तामानुयात्रिको जनः *MālaMā.* 6. 14; अन्यच्चस्मात्समृतो भवत्या त्वयाहं पितृभावतः *SkandP.* v (1). 2. 22; अन्यच्च ... त्वं समुद्रस्य मन्थने। धृतवानसि कौण्यं मन्दरं मधुसूदन *VarāP.* 1. 6; स्वस्यत्वा (Read अन्यच्च)। स्वदत्तां परदत्तां वा शो हरेरे त वसुधरां *El.* v. 196. 59; अन्यदित्यन्यार्थे देवदत्त आयातोऽन्यच्च यज्ञदत्त इति *GaṇRa.* 1. 8 (20); *Prasā.* i. 302. 18; अन्यत्तदेव चेदन्मिमत्त्वं किं तत्र मण्यते *AnuVyā.* 27A. 4 (on 2. 2); अन्यच्च मम सर्वस्वं मम जीवितजीवितम्। वत्सः श्रीशालिभद्रश्च सांयात्रिक इवागमत् *ŚāliC.* 6. 142; अन्यच्च। देवी शान्तिः ... प्रबोधयति *Prabocan.* 2. 27 (33. 7); अन्यच्च यस्य धान्तौ ब्रह्मविष्णु उपर्ययः *Dhūria.* 33; अन्यच्च, शिरसि सुमनः संगं धार्यन्ते तत्त्वोऽपि हि *CampaŚreKa.* 35A. 3; अन्यच्च। एवकारेण यावज्जीवं स्वामिमात्रविषयकोऽनुरागः *ŚrīgāMaṇ.* (A.) 3. 2; *ŚabdaKaDru.* 4 or else राजा वा राजमात्रो वा मृगयामतं वने। अन्यच्च श्रापं किंचित्सीमित्रे ज्ञातुमर्हसि *Rāmā.* ii. 90. 6; यदि होकमेव कारणमीश्वरः स्यादन्वयं युगपत्सर्वेण जगता भवितव्यं स्यात् *AbhidhKoBh.* 101. 23 (on 2. 64); 5 the indeclinable word *anyat* नञिविभक्त्यन्त्यस्यैवाधिकरणे तथाहार्थः *PariVr.* (Si.) 62.22; 63.3.

अन्यत् (anyat) *gr.* particular kind of suffix अर्तैरन्यत् *SaraKaṇṭhā.* (Gr.) ii. 3. 19.

अन्यतएत (anyāta-eta) *adj.* variegated or spotted on one side, PW.; MW.; *Apṛe.*

अन्यतएतत् (anyāta-etas) *adj.* variegated or spotted on one side, *Apṛe.*
अन्यतएनी (anyāta-enī) *f.* female deer spotted or variegated on one side तत् सुहृत्प्रतिगृहीतं भवत्युभयतएनी स्यात् तदाहुरन्यतएनी स्यात् *TaiS.* VII. i. 6. 5 (*Sāy.* अन्यतरस्मिन्नेव पार्श्वे शुक्लरेखा पर्याप्ता)

अन्यतएनी (anyāta-enī) *adj.* (f.) spotted or variegated on one side अन्यतएनी मैत्रीः *MaiS.* iii. 13. 9 (iii. 170.7); *VājaS.* 24. 8; *VājaS.* (K.) 26. 2; अथास्यैषा सहस्रतन्यतएनी कण्डुकृतोपकल्पा भवति *BaudhSS.* ii. 270.6.

अन्यतःशुणुत् (anyataḥ-kṣṇūt) *adj.* sharp on one side वैणव्यभिः ... अन्यतःशुणुकार्या अन्यतःशुणुदि फालस्तावन्तमकै करोति *MaiS.* iii. 1. 2 (iii. 3. 5); *ŚatBr.* VI. iii. 1. 34.

अन्यतःपक्ष (anyataḥ-pakṣa) *m.* view (that Brahman experiences ignorance) through another अन्यतःपक्षेऽनवस्था। तिरस्कारपूर्वकानुभवपक्षं शङ्कते *ŚrūtaPra.* iB. 17.30 (on i. 1. 1)

अन्यतःप्राप्ति (anyataḥ-prāpti) *f.* obtainment through another (means) अन्यतःप्राप्त्यभावमात्रमिहाप्राप्तिरिति वक्तव्यम् *VidhiRa.* 8 (39. 12); धात्वर्थस्यान्यतः प्राप्तेरेवकारार्थस्य प्राधान्येन ... एवकारार्थपरिसंख्येय विधेया *MayūMāli.* 705. 17 (on x. 4. 12)

अन्यतःप्लक्षा (anyataḥ-plakṣā) *f.* name of a lotus-lake in *Kurukṣetra* (lit. which has entrance on one side) सु आध्या जुल्यकुरुक्षेत्रं समुषा चकारान्यतःप्लक्षेति विसवती तुल्ये हाध्यन्तेन वज्राज *ŚatBr.* XI. v. 1. 4.

अन्यतक्र (anya-takra) *n.* another (variety of) butter-milk अन्यतक्राणाम्-पेयतया ग्रन्थगीरवभयाद्य नेह गुणा निरूपिताः *BhojanKu.* 144.5.

अन्यतज्ज्ञादष्टि (anyatajñādaṣṭi) *f.* non-experience or non-perception of another knower of that ज्ञेयत्वेऽपि घटादिवदज्ञत्वानात्मत्वाच्चान्यज्ञेयत्वात्प्रसङ्गात्, अन्यतज्ज्ञादष्टेऽथ *IṣṭaSi.* 343. 15.

अन्यतत्त्व (anya-tattva) *n.* another principle विशेषस्त्वर्थं, यत्तेश्वरवादेऽन्य-तत्त्वानां तत्रैवाविभागादीधरैवेत्यन्येवेकं तत्त्वम् *SāṅkhyaPraBh.* 31. 8 (on 1.61)

अन्यतत्त्वापकयुक्ति (anya-tatsādhakayukti) *f.* another conjunction accomplishing that एतादृशभावनया विनान्यतत्त्वापकयुक्तिं चापैक्यान्तरन्यासिद्धौ मानाभावात् *SiddhāTaVi.* 67. 12.

अन्यतदुद्धि (anya-tadbuddhi) *f.* another knowledge of that यदि च शणिकं सर्वं तदेवेदमिति गम्यमानम्, तदुद्धेरन्यतदुद्धयपेक्षत्वे तस्या अन्यन्यतदुद्धय-पेक्षत्वमित्यनवस्थायाम् *BrĀraUth.* 15. 16 (on i. 2. 1); *BrĀraUthVā.* i. 2. 62.

अन्यतनू (anya-tanū) *f.* another body नाना बिभर्ष्यवितुमन्यतनूः *BhāḍP.* xii. 8. 41.

अन्यतन्त्र (anya-tantra) *n.* 1A another Tāntric text वगला शतनामानि कस्यनाम् ... यज्ञोक्तं अन्यतन्त्रेषु *KāliVIT.* 16. 1; तन्त्रेऽस्मिन्नन्यतन्त्रेषु यस्य यन्त्रस्य यत् फलम्। प्रोक्तम् *TantrRā.* 33. 57; 1B another text or school ममैव यत्नः कुण्डस्य होमार्थमिहाय तत्रत्योऽन्यो विशेषः सुधियान्यतन्त्रात् *SiddhāTaVi.*

103. 11; 2 another method of composition वर्णः पदं वाक्यविधिः समासो लिङ्गं क्रिया कारकमन्यतन्त्रम् । ... चतुर्दश स्युः YaśasCam. ii. 419.21.

अन्यतन्त्र (anya-tantra) *adj.* [f. -ā] A (inanimate) dependent on something else स्विनष्टा ह्याख्यातात् क्रिया प्रतीयते नान्यतन्त्रा TātpT. (Vā.) 473. 16 (on ii. 2. 57); B (animate) (used as noun) (one) who is dependent on another अन्यतन्त्राय अपि शक्योऽनर्थः प्रतिहन्तुम् ManuBh. ii. 242. 17 (on 9.3); स्वतन्त्रस्यान्यतन्त्रस्य बाह्यान्तःसमयोगतः । तत्र व्युत्पत्तिरित्यस्य या सामयिकतेति सा AgniP. 345. 17.

अन्यतन्त्रज्ञ (anyatantra-jña) *adj.* knower of another school (of astronomy) विज्ञानाति स भवत्याचार्यो वै ब्रह्मोक्तान् योऽन्यतन्त्रज्ञः BrāhmSphuSi. 15. 59.

अन्यतन्त्रता (anyatantra-tā) *f.* the state of being dependent on another यत्संसारिणमात्मानं ऊरीकृत्यान्यतन्त्रताम् । तस्योपदेशो मुक्तस्य स्वातन्त्र्योपनिर्देशम् MahāP. 42. 0; न हान्यतन्त्रतामवेणाविधेयत्वं ब्रूमः AdvaiSi. 874. 9.

अन्यतन्त्रोक्त (anyatantra-ukta) *adj.* (used as noun) (that) which is stated in other text or school कृत्वेन स्पष्टातिथिद्वारा अन्यतन्त्रोक्तः BrāhmSphuSi. 2. 31; एतेन नाडीप्रदेशा अन्यतन्त्रोक्ता व्याख्याताः JayaMa. 160. 22 (on 2. 8) **अन्यतन्त्रोपजीवन** (anyatantrapajīvana) *n.* dependence on another text or school अन्यस्य विधानाभावे सति एकविधेरन्यतन्त्रोपजीवनासंभवात् न प्रसङ्गः MayūMāli. 845. 19 (on xii. 1. 1)

अन्यतपस्विवत् (anyatapasvi-vat) *adv.* like another ascetic शीर्णपर्णा-म्बुजाताशकष्टेऽपि तपसि स्थितम् । समुद्रहन्ता नापूवं गर्वमन्यतपस्विवत् KāvyaśāSāSam. 2. 7 (*9)

अन्यतम (anya-tama) *adj.* [f. ā] [PrakriKau. i. 935.1; in *n.* takes substitute *at* for case affixes of nom. and acc. sg., P. vii. 1.23; AltGr. III. 583; III. 587; DEBRU. 605] 1A (inanimate) another (used as noun) another thing B (animate) (used as noun) another one (with Abl.) other than (with *ite*) other than 2A (animate) any one else (used as noun) any one else B (inanimate) any thing else (used as noun) any thing else 3A (inanimate) one among many, one of many (used as noun) one among many things, one of many things B (animate) one among many, one of many (used as noun) one among many persons, one of many persons 4A (animate) either of the two B (inanimate) either of the two 5 (inanimate) extraordinary 6 some of many, a few of many 7 (animate) different (used as noun) different one 8A (animate) one (used as noun) one person B (inanimate) one 9 the word *anyatama* 10 many 1A (inanimate) another गौतमस्य पुत्रोऽस्ति । संवृतं लोके यस्मिन् मा धारस्यस्यन्तमो वाध्वा । तस्य मा लोके धारस्यः ŚāṅkhāĀ. 3. 1 (11.3); निर्वर्ज्ये च चतुर्होले मानमन्यतमं शृणु YuktiKa. 220. 20; दृढतरप्रमाणान्तरप्रसिद्धे वस्तुनि प्रत्यक्षप्रवृत्तावेतदन्यतमं प्रतिबन्धकं कल्पते ŚāṅkhyaTaPra. 156. 1; (with Abl.) अलाभे स्वस्य सूत्रस्य प्रोक्तदन्यतमं बुधः गृहीयात् सूत्रम् SamarāSū. 37. 14; (used as noun) another thing यथागमं वा वेदे वा विलङ्घ्यान्त्यतमं भजेत् । तस्याहं विकलाङ्गार्या समुद्धर्तुमशक्तिका BrDharmaP. i. 36. 142; 1B (animate) (used as noun) another one अजम्यज्राः ... । भुक्त्वातोऽन्यतमस्यान्नममत्या क्षणं त्र्यहम् ManuSm. 4. 222; वेद्यामवने 1.4; बहवः पुरुषाः ... कृतसंकेताः पारावकचन्दनाय प्रवृत्ताः तत्रान्यतमस्या-कृतमवगम्यान्त्यतमः प्रवर्तते ŚāṅkhyaTaKau. 368. 1 (on 31); अन्यः कश्चित् ... शीराववाचेतरो दत्तो हान्यतमस्तु कौशिकजनुर्भाजे द्विसिंहाय च EI. iii. 29. 131; विजतेऽभिमुखी प्रियमन्यतमं विसहेत वद ब्रजनाथ कथम् PadyaVe. 880; (with Abl.) other than सेशं पुनात्यन्यतमो मुकुन्दात् को नाम लोके मगवत्पदार्यः BhāgP. i. 18. 21; (with *ite*) other than एकादशानां रुद्राणामृते हान्यतमं सुते । के शिवाख्यं महारुद्रं पतिं प्राप्तासि दुर्मते BrDharmaP. i. 37. 54; 2A (animate) any one else तेषां छागश्च मेषश्चोपाकर्णीयावलम्बेऽन्यतममालभेत BauddhSS. iii. 355. 2; देवतिर्यङ्मनुष्येष्वन्यतमायैकस्य याचनमित्येकं PārāSu. 40. 22; केनचिदेतद्वंशजेनान्यतमेव वा स्वल्पस्य (स्वल्पआयस्य) - आवा(बा)धा हस्तप्रक्षेपो वा क्(आ)र्यः EI. xxiii. 160. 17; (used as noun) any one else यत् ... निवारितं नान्यतमेन भीमं तदा नाशंसे विजयाय संजय MahāBhā. i. 54* (3); अष्टध्यान्यतमं लोके शीलौदार्यगुणैः समम् । अहं सुतो वामधवं पृथिग्रभं इति श्रुतः BhāgP. x. 3. 41; भर्त्रा विना पतिवियुक्ता स्त्री पित्रादीनामन्यतमेन हीना विरहिता तदनाहता न तिष्ठेत् VīraMi. 151. 5 (on 1. 86); 2B (inanimate) any thing else ब्राह्मणस्वम् ... न ह्यस्यान्यतमं किंचिदस्वं प्रत्यवकर्शनम् BhāgP. i. 7. 28; अन्यतममवयवमन्तरेण सकलमिदमनुष्यकार्यवाक्यं स्यात् NyāyMāli. ii. 144.

18; (used as noun) any thing else कश्चिद्वाहीनानुदेश्यन्यस्ता त्विन्यनौतयक्षिणा-नामन्यतम इति पृष्ट्वा प्रतिशृणोति प्रत्याघटे वा ŚāṅkhāS. v. 1. 10 पटीगुणक्रियाजातिरुद्धः शब्देहेतवः । नात्यन्यन्यतमोऽर्थायां तेनात्मा नामिधीयते NāṅkaSi. 166. 8; (अन्यतमया वृत्त्या जीवन्तु स्नातकः) व्रतानीमानि धारयेत् न तदपेक्षमेकजीवितम् अन्यतमेन वृत्तिविधानात् ManuBh. i. 334. 16 (on 4. 13); 3A (inanimate) one among many, one of many पतिं मास्यपरपक्षेऽन्यतमेऽहनि ... पितृभ्यस्तत्पत्नीभ्यः पिण्डानपर्वति VaikhāGS. 4. 7 (60. 18); प्राणो नाम वायुर्लघ्वमाक्रामयुरप्रभृतीनां स्थानानामन्यतमस्मिन् स्थाने प्रयत्नेन विधायते ĀpiSi. 8. 1; विद्यामित्रम् ... धर्मो जिज्ञासया ... अध्यगच्छत् स्वयम् ... सप्तयोषाणमन्यतमं वेपमास्थाय MahāBhā. v. 104. 9; जपन्यान्त्यतमं वेदं योजनानां शतं ब्रजेत् MahāBhā. xii. 48* (3); ManuSm. 11.75; AgniP. 169. 3; हीनमन्यतमनायवयवेन न्यूनम् NyāySū. v. 2. 12 (Bh. प्रतिज्ञादीनामवयवानामन्यतमेनायवयवेन हीनं न्यूनं निग्रहस्यानम्); अतो अन्यतमया वृत्त्या जीवन्तु स्नातको द्विजः । स्वर्गायुष्यवयव्यानि व्रतानीमानि धारयेत् ManuSm. 4. 13; एषामन्यतमे स्थाने यः सास्यमनृतं वदेत् । तस्य दण्डविशेषास्तु प्रवक्ष्याम्यनुपूर्वशः ManuSm. 8. 119; जातिप्रशंकरं कर्म कृत्यान्त्यतममिच्छया । चरेत्सांतपनं कृच्छ्रं प्राजापत्यमनिच्छया ManuSm. 11. 124; ViṣṇuSm. 38. 7; एक एव रस इत्युवाच भद्रकायः, यं पक्षानामिन्द्रियार्थानामन्यतमं जिज्ञावेपिकं भावमाचक्षते CaraS. i. 26. 8 (1941 Ed.); ii. 1. 29 (1941 Ed.); यदा ... यातलः ... स्वरवमनविरचनासारानामन्यतमेन कश्चिन् कश्चितः वातलमाद्वारमाहरति ... तस्यापचाराद्वातः प्रकोपमापद्यते CaraS. ii. 3. 6; vi. 16. 27; प्रमेहिणं स्निग्धमन्यतमेन तैलेन ... वा धूतेन वामपेत् SuśruS. iv. 11. 7; सोमाः समाख्याताः ... अन्यतमं सोममुपयुयुधुः ... सोमकन्दं सुवर्णसुच्या विदार्य पयो गृहीयात् सुśruS. iv. 29. 10; vi. 21. 27; धन्वन्महीवारिवृक्षगिरिदुर्गाणामन्यतमं दुर्गमाशयेत् ViṣṇuSm. 3. 6; देशप्रवृत्तिसात्त्याद्या ब्राह्मप्राज्ञापत्यार्थदेवानामन्यतमेन विवाहेन शास्त्रतः परिणयेत् KāmSū. 196. 9 (3. 1); Avantika. 195. 13; प्रजापतिः ... सागराणां नदीनां च ... । आदित्यानामन्यतमं पर्जन्यमभिपिक्तवान् BrahmandP. ii. 8. 14; न ह्यग्निहोत्रं जुहुयात्स्वर्गकाम इत्यतो वाक्यादन्यतमात् पदान् अग्निहोत्रात्स्वर्गो भवतीति गम्यते ŚābaBh. 92. 2 (on i. 1. 24); किं घृततलवसानामन्यतमेन द्रव्येणाज्रनीयाः शर्करा उत घृतैर्नवेति ŚābaBh. 365. 9 (on i. 4. 24); NyāyMāVi. 59. 10 (on i. 4. 19); सुरान्मुपगतगोमूत्रं यंसामग्रिमिदमिह । मुरापोऽन्यतमं पीत्वा मरणाच्छुद्धिमृच्छति YājñSm. 3. 253; श्राद्धं कृतं येन महालयेऽस्मिन्निवृत्तेः श्याहं ग्रहणे गययाम् । किमधमेधैः पुरपरैरनेकैः पुण्यैरिमेरन्यतमैः कृतैः किम् PrajāSm. 20; कामज्वादिपु नेत्राभावे देवनलवंशैरण्डादीनामन्यतमां नाडीं योजयेत् AṣṭāSāh. i. 159. 13 (1. 30); पात्रे तु कुर्यात् ... नल्लक्षपक्षकस्फटिकशङ्खान्यतमे शीतम् AṣṭāSāh. i. 164. 11 (1. 32); तद्गर्भोऽन्यतमो विन्दुनातिप्रणवमुपितः । वर्णा वा वाचकः पञ्चन्द्रादिकृतशेखरः MrgendraT. ii. 1. 3; आसामन्यतमां दीक्षां विकीर्षुः ... शिष्यः स्वप्ने निवेदिते । मङ्गले मङ्गलं द्रुयात् MrgendraT. ii. 8. 9; उत्तरेण सिद्धे अन्यतरग्रहणं किमर्थम् । अन्यतमं वनम् JaineVr. 339. 18 (on v. 1. 22); धर्मश्च भूतादीनामेवात्यतमः स्यात् TātpT. (U.) 33. 18 (on 2. 5); 389. 15 (on 2. 7. 5); साहस्यम् । नेदं द्रव्यगुणकर्मसामान्यमवयवविशेषाणामन्यतमम् PrakaPañ. 267. 8; न चात्र प्रत्यक्षादीनामन्यतमं प्रमाणमस्ति BrahmsūBh. (Śāṅ.) 203. 18 (on i. 3. 32); TarkSāh. (Ā.) 65. 9; अनेकेषु ब्रह्मणः सृष्टिप्रकारेभ्यश्चनमन्य सृष्टिप्रकारस्य प्रमुखे पूर्वमर्था सृष्ट इति ज्येष्ठः MunḍaUBh. 305. 16 (on i. 1. 1); अपि सर्वप्रमाणानामज्ञातत्वादिसिद्धये । नेह्यतेऽन्यतमं मानं स्वतःसिद्धं न चापि नन् BrĀraUBhVā. i. 4. 258; उत्पत्त्यादेरन्यतमो न च मोक्ष इह्यते BrĀraUBhVā. iii. 3. 116; एकत्वपक्षे त्वेतेषां दोषो नान्यतमो भवेत् TaiUBhVā. 157. 14 (2); शब्दे विभागजत्वं धर्मः केन द्रव्यत्वादीनामन्यतमेन धर्मेण सहचरितः स्यात् NyāyMāli. ii. 121. 28; (उदितेऽमुक्तिं चैव ... । सर्वथा वर्तते यज्ञः) सर्वथा कर्तव्य एतेषां कालानामन्यतममिच्छाकाले ManuBh. i. 75. 18 (on 2. 15); अन्यतमेन कर्तव्येन त्रिरप उदकमाचामेत् ManuBh. i. 106. 13 (on 2. 60); ii. 123. 20 (on तीर्थेन त्रिरप उदकमाचामेत्) ... प्राक्तेभ्यन्यतमे कुण्डे नवहस्तप्रमाणकः । कारयेत्केतुर्द्विहम् RugVi. 2. 32; 8. 8; न चास्यतेभ्यन्यतमोऽपि गुणः YaśasCam. ii. 54. 10; तिर्यग्मानुपदेवत्वमूषिकानामन्यतमां भूमिकामवाय ... इन्द्रियसुखं ममासदयति TaitvPrādi. (A.) 91. 4 (on 1. 70); आतुरम् ... हिङ्गु(धूमम्) ... पाययेच्छुद्धं च स्नेहेनान्यतमेन वा SiddhYo. 31. 3; 42. 10; तेनैव प्रत्युत्तरं चैनेव बुक्त्वादीनामन्यतमोपक्रान्ता JayaMa. 151. 7 (on 2. 7); अथादिताद्येन क्रियमाणे द्वयस्यैवार्थादीनां क्षणान्यतमस्य द्वयस्योत्पत्तिः JayaMa. 354. 2 (on 6. 6); न चैह धर्मद्रव्यार्थादीनां प्रयोगान्यतमं प्रमाणमस्ति Bhām. 49. 1 (on i. 1. 1); चत्वारि प्रमाणानि संश्लेषितानि न चैतेभ्यन्यतमस्तकः TātpT. (Vā.) 60. 8 (on i. 1. 1); योग्योऽज्ञायां बाह्यानां प्रधानां यच्च इत्यने । यत्राभावेऽथ चणका धन्यन्यतमेन परम् AṣṭāCī. 11. 39; डिमसमवकारेहामृगादीनामन्यतमः प्रयोगः प्रस्तावि

अन्यतमकल्क (anyatama-kalka) *m.* sediment of one of the many pres. गोमयमालतीपूषिककर्णन्यतमकल्को रसो वागारधूमो वा *AṣṭaSāh. i. 48. 15 (1.8)*

अन्यतमत्व (anyatama-tva) n. A the state of being one of the many
धर्मप्रमाणतया ... चतुर्दशविधास्थाने व्यवहिरगणनं तदव्यविकृतं तद्विभक्त्या हीनमात्रं
तदन्यतमत्वेन स्मर्यते ĀgaPrā. 10. 21; तेभ्यो व्यतिरिक्तमन्यद् (भूषणं) भूषणान्तरं

तत्त्वमात्रत्वेन, पूर्वोक्तानामेवान्यतमत्वेनेत्यर्थः VakroJi. 219. 21; श्रुतार्थापत्तिवेद्य एव हि वेदोऽविज्ञात इत्युच्यते। स हि ऋगादीनां नान्यतमत्वेन ज्ञायते Kāśi. iii. 185. 27 (on 5. 7. 78); व्यभिचार्यपेक्षया विभावानुभावानां चान्यतमत्वम् Kāvyañu. (He.) 80. 15; तद्विधेयं सति, अगुणत्वसंख्यात्वेनान्यतमत्वं तत् अतिरिक्तैकत्व-समवेतपरंपराजाल्यन्तरीकारात् TarkSañ. (Ā.) 2. 18; ननु कर्तुर्हेतुविशेषत्वं नो हेतुष्वन्यतमत्वं, सर्वकार्यानुवृत्तत्वं वा अभिप्रेत्येदमुच्यते NyāySiA. 232. 3; हेतुयामनुभवसंज्ञातेः। न चान्यतमत्वमनुवृत्तमिति शक्यते वक्तुम् RasGañ. 419. 3; न चान्यतमत्वमेव तद्विधिमतीति वाच्यम्। अत्रैवैव प्रकारेणेतारत्कारभेदवत्स्यापि सुवच्यतात् RasGañ. 616. 14; न चैवमनुगामपत्त्यान्यतमत्वमेव तद्वच्यं तथा च नोक्तोप इति वाच्यम् VaiyāBhū. 38. 9 (on 7); किं चान्यतमत्वेन सर्वेषां धातूनां ते तेऽर्था धर्तव्याः VaiyāBhū. 50. 4 (on 11); B the state of being any one of the many तच्च सामान्यरूपम् ... न तु पञ्चविधमिध्यात्वानामन्यतमत्वम् LaCandr. 47. 16.

अन्यतमत्वखण्डन (anyatamatva-khaṇḍana) *n.* negation of the state of being one of the many एतेनोपलम्भसंसर्गाभावः कारणमित्यपि निरस्तम्। तत्रापि प्रागभावादिविकल्पानामप्रतिषेधप्रसक्तत्वात्, अन्यतमत्वखण्डनस्य पूर्वमेव कृतत्वात् TattvPradī. (Ci.) 278. 3.

अन्यतमत्वविशिष्ट (anyatamatva-viśiṣṭa) *adj.* qualified by the state of being one of the many तत्तद्वदविवक्ष्यकसुपहितत्वस्य तावद्व्यक्तितादात्म्यानामन्यतमत्वविशिष्टरूपस्य वा संबन्धस्य भेदादित्यर्थः LaCandr. 317. 30.

अन्यतमत्वादि (anyatamatvādi) *adj.* the state of being one of the many etc. व्यविशेषणत्वेन तेषामलिङ्गत्वात् अन्यतमत्वाद्भावेऽपि धूमज्ञानादनुमितिसत्त्वात् च TattvCin. ii (1). 543. 1; लौकिकव्यवहारोपयुक्ताभावस्य तदीयविशेषणता-संबन्धानामन्यतमत्वाद्यसाधारणरूपेण वा निवेद्यात् GuruCandr. i. 46. 6.

अन्यतमत्वाभाव (anyatamatvābhāva) *m.* absence of the state of being one of the many व्यापकसदृशोपपादकविवयत्वात्समस्य चैवामन्यतमत्वाभावेन तदविवयत्वात् TantrRa. 234. 18; ज्ञानस्यात्मत्वपुरुषार्थप्रतिबन्धित्वाभ्युपगमेऽपि तदपेक्षयात्तुनित्यतेः पुरुषार्थत्वमुक्तं ज्ञानं प्रति ज्ञातुर्दुःखतदेतद्व्यन्यतमत्वाभावात् ŚrūtaPra. iB. 171. 10 (on i. 1. 4); ii. 121. 25 (on i. 4. 11); उपसंहारगतानाम् ऋगादीनां च तेषामन्यतमत्वाभावेन ऋगादिशब्दानाम् ... तेषां वेदेषु लक्षणानिस्त्विदप्रदर्शनापेक्षयात् UpaPār. 4. 29.

अन्यतमदारु (anyatama-dāru) *m.* n. wood of one of the many (trees) तस्याष्टौ भागाः ... अग्निमुपसमाधाय खदिरकदरधवस्येनान्यतमदारुभिर्गोमयैर्वा प्रज्वालयेत् AṣṭāSārñ. i. 51. 9 (1. 8)

अन्यतमदेश (anyatama-deśa) *m.* one of the many portions त्रिविधस्यागमस्य निःशेषतोऽन्यतमदेशागहालीढमवगाढम् YaśasCam. ii. 323. 25.

अन्यतमदोष (anyatama-doṣa) *m.* one of the many faults यस्त्वन मनोवाक्यक्रियाकानामन्यतमदोषेणासमर्थः, तं प्रतीममन् परित्रान्यप्रकारभेदमाह BālaKrī. ii. 72. 5 (on 3. 195 (? 205))

अन्यतमदीर्घत्व (anyatama-daurbalya) *n.* weakness of one of the many आत्माणीतत्वेन तुल्यकस्यत्वात् अन्यतमदीर्घत्वनिमित्तानुपलम्भाच्च न कश्चिदगमः कं चिद्विद्यते NyāyMañ. i. 244. 15.

अन्यतमद्रव्य (anyatama-dravya) *n.* one of the many substances अग्निं पूजयित्वा आज्यतिलान्नानामन्यतमद्रव्येण पुरुषसुक्तेन प्रतिमन्त्रं जुहुयात् VīraMi. (Pūjā.) 138. 5.

अन्यतमद्वय (anyatama-dvaya) *n.* two among many. तथाप्येते-षामसाधारणत्वमित्यन्यतमद्वयाक्षेपकत्वे सति नार्थैकान्तिकत्वमिति KāvyaPra. 98. 2 (comm. अन्यतमेषु विभावानुभावव्यभिचारिषु द्वयस्य); तत्राप्येतेषामौचित्या-दन्यतमद्वयाक्षेपकत्वमिति न व्यभिचारः Kāvyañu. (He.) 81. 4.

अन्यतमधूम (anyatama-dhūma) *m.* smoke of one of the many (trees) दद्यात् ... उपाग्रतुम् ... भूर्भुवःपञ्चशिपिपार्सरज्जान्यतमधूममन्त्रान्तरा च AṣṭāSārñ. i. 209. 20 (2. 3)

अन्यतमनायक (anyatama-nāyaka) *m.* one of the many heroes पूर्वस्थितौ विपद्येत नायको यत्र चापरस्तिष्ठेत् (v. j. पूर्वस्थितौ विपद्येत यत्र चान्यतमनायकस्तिष्ठेत्) NāyaŚā. 20. 62.

अन्यतमनिमित्त (anyatama-nimitta) *n.* one of the many causes अन्यतमे स्थाने अन्यतमनिमित्तं प्राप्य ManvaVi. 947. 13 (on 8. 119)

अन्यतमनिमित्त (anyatama-nimitta) *adj.* caused by either of the two यस्य अन्यतमनिमित्तस्य BālamBha. iii. 65. 9 (on 3. 20)

अन्यतमनिर्धारकत्व (anyatamanirhāra-k-tva) *n.* the state of being that which determines one of the many (the deities) प्रयोगसाधारणस्यैव पूर्वपक्ष-हेतुत्वात् तस्य च जाठरभूततृतीयदेवतास्वन्यतमनिर्धारकत्वाभावात् ŚrūtaPra. iB.

339. 11 (on i. 2. 25)

अन्यतमनिर्धारण (anyatama-nirhāraṇa) *n.* ascertainment of one of the many (alternatives) तत्र अन्यतमनिर्धारणकारणाभावात् BrahmSūBh. (Śāñ.) 629. 14 (on iii. 3. 9); अध्यासापवादैकत्वविशेषणपक्षेऽन्यतमनिर्धारणकारणाभावात् अनिर्धारणमिति पूर्वः पक्षः ŚrūtaPra. ii. 468. 23 (on iii. 3. 9)

अन्यतमनिवारण (anyatama-nivāraṇa) *n.* removal, i.e. refutation of any one of the many (senses) अस्ति खलु सर्वेषां प्राणानामिदं द्रवणमिति। दुष्करं च द्वादशानामेवेन्द्रियत्वग्रहणम्। अन्यतमनिवारणस्याशक्यत्वात् TattvPrakā. 133A.4 (on ii. 4. 3)

अन्यतमनिवृत्ति (anyatama-nivṛtti) *f.* cessation of one of the many अस्यां च गन्धरसस्पर्शशब्दाः कथितं सहैव उत्पद्यन्ते, सहैव च विनश्यन्ति। क्वचिद्यान्यतमानुवृत्तिः, अन्यतमनिवृत्तिश्च NyāySiA. 252. 30.

अन्यतमनिष्ठ (anyatama-niṣṭha) *adj.* existing in one of the many गोत्वादिना अभिमतव्यक्त्यानामन्यतमनिष्ठतादात्म्यरूपवैशिष्ट्येनेत्यर्थः GuruCandr. i. 169. 5.

अन्यतमपक्ष (anyatama-pakṣa) *m.* 1 one of the many groups किं विचारसहत्वं नाम सदसदादिपक्षेषु अन्यतमपक्षनिवेशो वस्तुभूतो धर्मः परं विचारं न सहते VedāntKa. 297. 12 (on ii. 2. 31); 2 one of the many views सांख्यवैशेषि-कसुगतादिमतानामपि प्रदर्शनार्थं तेष्वन्यतमपक्षमात्रप्रतिपक्षपस्याकृतत्वात् ŚrūtaPra. ii. 338. 9 (on ii. 2. 42)

अन्यतमपदार्थ (anyatama-padārtha) *m.* another word - meaning वायुस्य तु परस्परोरक्तपदार्थपुञ्जभावः इतरपदार्थविशेषितान्यतमपदार्थरूपो वा वायुपदार्थो विषयः NyāyMañ. ii. 97. 1.

अन्यतमपरिगृहीत (anyatama-parigṛhīta) *adj.* inclusive of or accom-panied with one of the many मुद्रसतीनवेत्राग्रपटोलनिम्बमुस्तकानामन्यतमपरिगृहीतेन यूपेण मृदुभोजनं भोजयेत् KāśyaS. 335A. 5.

अन्यतमपरिचारक (anyatama-paricāraka) *m.* one of the many servants अन्यतमपरिचारकेण मन्दमन्दमुपवीज्यमानो मुहूर्तमिव स्थित्वा ... आहारमण्डपमयासीत् (भूमिपतिः) TilaMañ. 69. 7.

अन्यतमपरिशेष (anyatama-pariśeṣa) *m., n.* omission or elimination of one of the many ईश्वरेच्छाज्ञानप्रवृत्तानामन्यतमपरिशेषे मानाभावात् सर्वेषां च तथात्वे गौरवम् VaiyāBhū. 188. 8 (on 36)

अन्यतमपित्त (anyatama-pitta) *n.* bile of any one of the many सिंहव्याघ्र... शोधानामन्यतमपित्तयुक्तं सक्षौद्रं पानमेव जीवन्तो नामागदः AṣṭāSārñ. i. 47. 7 (1. 8)

अन्यतमपीत (anyatama-pīta) *adj.* consumed with one of the many (liquids) सुस्मरजीकृतं मातुलुङ्गवाडिमवदररससीधुसुलोष्णसलिलान्यतमपीतम् ... शुक्राग्निसादानपनयति AṣṭāSārñ. ii. 91. 16 (4. 16)

अन्यतमप्रकारवत् (anyatamaprakāra-va(n)t) *adj.* having one of the many kinds यो ह्यर्थः प्रमाणसाध्यः स संभावितप्रकारेऽन्यतमप्रकारवानुपलब्धः NyāySu. (Ja.) 438A. 13 (on ii. 3. 14)

अन्यतमप्रकोप (anyatama-prakopa) *m.* tumult or wrath of one of the many पुरोहितामात्यकुमारकुल्यः सेनाभिगोप्ता इमे प्रधानाः। एषां हि सन्तोऽन्यतम-प्रकोपमन्तःप्रकोपं समुपादिशन्ति NītiŚā. 16. 20.

अन्यतमप्रदेश (anyatama-pradeśa) *m.* one, i.e. a particular region (राज्यं) विरामावसरं प्रतिपालयन्नेकान्तोऽन्यतमप्रदेशे ... आस्थानगोष्ठीं ब्रह्म NalaCam. 5. 49 (8)

अन्यतमप्रधान (anyatama-pradhāna) *n.* one of the many chief or principal acts तानादि प्रधानपञ्चकस्य क्रमः ...। तेनान्यतमप्रधानाकरणेऽपि ... वैशुण्यात्फलानुत्पत्तिरपास्ता LalitāSāBh. 202. 31 (on 240)

अन्यतमप्राधान्य (anyatama-prādhānya) *n.* one of the many means of knowledge तत्र श्रुत्यादीनामन्यतमप्राधान्याददर्शनात् TattvPradī. (Ci.) 50. 2.

अन्यतमप्रयोग (anyatama-prayoga) *m.* dramatic representation or performance of one of the many postures मुष्टिप्रभवत्वात्खटकस्य मुष्टिकत्ववैशिष्ट्य-व्यपदेशो मुष्टिखरकपित्यखटकानामन्यतमप्रयोगानुज्ञानार्थम् AbhinBhā. ii. 78. 12 (on 9. 206)

अन्यतमप्राधान्य (anyatama-prādhānya) *n.* primary nature or chief qualificandness of one of the many (constituents) अन्यतमप्राधान्यसंभवे अन्यसंज्ञाविज्ञानात् पूर्वपदार्थप्राधान्य एवाव्ययीभावसंज्ञा भवति Pradī. ii. 360A. 26 (on ii. 1. 6)

अन्यतमप्राशन (anyatama-prāśana) *n.* act of consuming one of the many (animals) अभिचारशौलं वा सिद्धव्यञ्जो गोधाकूर्मकैटकूटानां लक्षण्यानामन्य-

तमप्राशनेन मनोरथानवाप्स्यसीति ग्राहयेत् ArthŚā. ii. 188. 2 (5. 1) (but comm. अन्यतमस्य श्मशानाग्निहुतावशिष्टस्य)

अन्यतमफलेच्छामात्र (anyatamaphalecchā-mātra) *n.* mere desire for one of the many fruits or results फलेच्छायाः कारणत्वादन्यतमफलेच्छामात्रेणैव प्रवृत्तौ जातायाम् ... न किञ्चिद्वाधकम् Bhāṭṭi. ii. 130. 20 (on iv. 3. 9)

अन्यतमवाधा (anyatama-bādhā) *m.* act of rejecting either of the two (options) संप(भा?)वितसमुद्यमेन विकल्पो युक्तः पक्षे अन्यतमबाधप्रसङ्गात् BrahmSūBh. (Bhā.) 163. 8 (on iii. 2. 7)

अन्यतमवाधा (anyatama-bādhā) *f.* exclusion of one of the many (goals) अप्रस्तुतप्रशंसा ... धर्मार्थकामानां प्रायेऽन्यतमवाधया। स्वभिप्रायसिद्ध्या च जायमानेह दृश्यते SaraKaṇṭhā. 470. 16.

अन्यतमबाहुल्यनिमित्त (anyatamabāhulya-nimitta) *adj.* caused by the abundance of one of the many (aspects) त्रिवृत्कृतत्वेऽपि विशेषसंज्ञालभो दृष्टः - पृथिवीयमिमा आपोऽयमग्निरित्यन्यतमबाहुल्यनिमित्तः ChāndōUBh. 289. 5 (on v. 8. 2)

अन्यतमभक्षण (anyatama-bhakṣaṇa) *n.* act of eating one of the many (prohibited foods) भक्ष्यादन्यतमभक्षणे तु संवत्सरस्यैकमपीत्युक्तत्वात्कुच्छं ब्राह्मणेन कर्तव्यमेव ManvaVi. 673. 2 (on 5. 127)

अन्यतमभाववत् (anyatamabhāva-vat) *adv.* like the state or condition being one of the many (seers) सप्तर्षीणामेकैकस्य सप्तस्वन्त्यतमभाववन्मुष्याणां दावानविशेषस्य च पञ्चस्वन्त्यतमत्वाभावेन संख्यान्वयप्रतीत्यनुपपत्तेः सप्तसप्तम्यर्थाभावः ŚrūtaPra. ii. 121. 25 (on i. 4. 11)

अन्यतमभाषानिवद्ध (anyatamabhāṣā-nibaddha) *adj.* (used as noun) (literary work) composed in one language अन्यतमभाषानिवद्धं भाषान्तरेण परिवर्त्यत इति नटनेष्वप्यम् KāvyaMī. 66. 25.

अन्यतमभृत्य (anyatama-bhṛtya) *m.* one of the many servants पुरस्तादवस्थितस्य प्रेयसोऽन्यतमभृत्यस्य प्रतिस्कन्धं समर्पिताङ्गभारः TilaMañ. 178. 13.

अन्यतमभोजिनी (anyatama-bhojini) *adj.* (f.) (used as noun) (one) taking food in one of the many (utensils etc.) दर्भसंस्तरशायिनीं करतलशरावपणान्यतमभोजिनीं हविष्यं त्र्यहं च भृत्यः संरक्षेत् (वैद्यः) SuśruS. iii. 2.25.

अन्यतममध्य (anyatama-madhya) *m., n.* [Loc.] among many (meanings) किं चान्यतमत्वेन सर्वेषां धातूनां तेऽर्थाः धर्तव्याः ...। अन्यतममध्ये विकल्पस्यापि धृतत्वात्। कृपु सामर्थ्ये इत्यस्य विकल्पयतीति प्रयोगादर्शनादिकल्पार्थत्वात् VaiyāBhū. 50. 6 (on 11)

अन्यतममय (anyatama-maya) *adj.* consisting, i.e. made of one of the many (materials) भिक्षार्थं यतेः पात्राणि मृत्तिकावशकाष्टसंजीवनीनामन्यतममयानि भवन्ति न तु तैजसानि ViraMi. 836. 18 (on 3. 60)

अन्यतममात्र (anyatama-mātra) *n.* mere one of the many (causes) ननु कोऽयं विशेषः, यदि कारणानामन्यतममात्रम्, तदयुक्तम्, दिक्कालप्रेष्यविचारात् NyāyKu. 100. 19.

अन्यतममात्री (anyatama-mātrī) *adj.* (f.) of the length of one of the many (measures) प्रथमं चक्रं द्वौ सार्धौ मध्यमं त्रिभागोनास्त्रय उत्तममिति। तेषामन्यतममात्रीं रज्जुमुपयतःपाशां कृत्वा ... परिमण्डलं परिलिखति BaudhŚS. ii. 415. 15.

अन्यतममाषबीज (anyatama-māṣabīja) *n.* māṣa-grain (in weight) of one of the many लक्षणाध्यक्षः चतुर्मासताम्रं रूप्यरूपं तीक्ष्णव्रपुसीसाञ्जनानामन्यतममाषबीजयुक्तं कारयेत् षण्णम् ArthŚā. i. 205. 6 (2. 12)

अन्यतममुख (anyatama-mukha) *n.* [Inst.] through one of the many (aspects) शास्त्रे चोत्तरवस्वरूपप्रमाणसाधनफलान्यतममुखेन प्रत्यधिकरणं विचारः क्रियते ŚivārkaMaDī. i. 22. 19 (on i. 1. 1)

अन्यतमयोग (anyatama-yoga) *m.* 1. [Abl.] by one of the many means धर्मक्रमविक्रममाणामन्यतमयोगो[ग]ादेवाय ... व्यासगीताश्चात्र श्लोका भवन्ति EI. iii. 132. 19; iv. 144. 11; xii. 5. 9; xiv. 362. 22; xviii. 310. 23; 2 possession of one of the many मिथ्याज्ञानस्य ... जात्यालिङ्गितव्यक्तीनां मध्येऽन्यतमव्यक्त्या विना यदनादिकालस्यावर्तनमन्यतमयोगनियम इति यावत् VedāntKa. 11. 5 (on i. 1. 1)

अन्यतमरस (anyatama-rasa) *m.* extract or paste of any one of the many शिरोमध्यङ्गप्रयुक्ते वेदना ग्रन्थिजन्म केशज्यवनं च। तत्र ... गोमयमालती-मूषिककर्णन्यतमकल्पो (v. 1. *रसो Varanasi Ed.) रसो वनारधूमो वा AśāSārā. i. 48. 15 (1. 8)

अन्यतमरूप (anyatama-rūpa) *n.* A either of the two forms द्विरूपस्य वस्तुनोऽन्यतम(र)रूपोपादानं द्वन्द्वविधितिः KāvyaMī. 71. 25; B different form

(वृत्तीनां बहुरूपताम्) बह्विनीनां यत्र यत्राधान्येनान्यतमरूपावभासं तत्प्रदर्शयितुमुत्तरो ग्रन्थः AbhinBhā. iii. 91. 7 (on 20. 26); C one of the many forms एतद्वैव न जानीम इति। विध्यधिकारपरिभाषासंभवत्वाद् अन्यतमरूपनिश्चयाभावात् Pradi. iv. 294B. 16 (on v. 1. 119)

अन्यतमरूपसौन्दर्याद्यपेक्ष (anyatamarūpasaundaryādy-apekṣa) *adj.* depending upon the beauty, form and other (qualities) किं पुनः शुल्कस्य परिमाणम्। एषामन्यतमरूपसौन्दर्याद्यपेक्षं सौभाग्यापेक्षं च ManuBh. ii. 224. 17 (on 8. 369)

अन्यतमरेखाद्वय (anyatama-rekhādvaya) *n.* one pair of lines अन्यतमरेखाद्वयग्रहण आदिमध्ये मध्यान्व आधन्व्ये वा रेखे ग्राह्ये SetuBa. 88. 25.

अन्यतमरोगवत् (anyatamaroga-va(n)t) *adj.* possessing, i.e. suffering from one of the diseases पापरागी 'उन्मादस्त्वद्गो राजयन्मा धासो मधुमेहो मगदरो महोदरमश्मरीत्यष्टौ पापरागाः' इति देवलेक्तपापरागेष्वन्यतमरोगवान् SmṛtiCan. v. 183. 15.

अन्यतमलक्षणयोग (anyatamalakṣaṇa-yoga) *m.* connection with one of the many characteristics प्रतीकमानेषु षण्णां लक्षणानां मध्ये अन्यतमलक्षणयोगोऽस्येव Upask. 17. 11 (on i. 1. 4)

अन्यतमलिङ्ग (anyatama-liṅga) *n.* one of the three grammatical genders एकत्वे जात्यपेक्षं लिङ्गमर्थप्राप्तं त्वपेक्षम्। तस्मादेकवचनान्तेनान्यतमलिङ्गयुक्तेन विग्रहो भवति TūpT. 148. 16 (on vi. 7. 14)

अन्यतमलिङ्गधर्म (anyatama-liṅgadharma) *m.* one of the many distinguishing features (of the probans) अन्यतमलिङ्गधर्मानुविधानेन प्रवर्तमाना अहेतवः सन्तो हेतुवदाभासन्त इति हेत्वाभासः NyāyVār. 20. 16 (on i. 1. 1); सामान्यम् अन्यतमलिङ्गधर्मानुविधानं वा यद्वा तत्साधनस्य लिङ्गस्य त्रैविध्यम् तत्रैकधर्मधर्मानुविधानम् ... विवक्षितम् NyāyVār. 165. 11 (on i. 2. 45); पञ्चमु चतुर्षु वा लिङ्गरूपेष्वन्यतमलिङ्गधर्ममेकं वा द्वयं वा त्रयं वा अनुविधानाः ... हेत्वाभासः TātpaT. (Vā.) 64. 27 (on i. 1. 1); न हि विशेषस्यान्यतमलिङ्गधर्मानुविधानं नापि प्रकृतसाध्यसिद्धये प्रयोगो येन हेत्वाभासः स्यात् TātpaT. (Vā.) 720. 22 (on v. 2. 19)

अन्यतमवध (anyatama-vadha) *m.* slaughter of one of the many (animals) मार्जारदीनानामन्यतमवधे त्रिरात्रं क्षीरं पिबेत् Aparā. 1130. 13 (on 3. 271); गर्दभच्छागमेपाणामन्यतमवधे वृषोऽनङ्गान् देयः Aparā. 1131. 27 (on 3. 272)

अन्यतमवर्ण (anyatama-varṇa) *adj.* having one of the many colours यत्र वा तत्र देशेष्वसितहरितनीलपीतरकारुणानामन्यतमवर्णानि कृष्णपर्यन्तानि मण्डलानि प्रादुर्भवन्ति Hastyāyur. 70. 5 (1. 9)

अन्यतमवाचिन् (anyatama-vācin) *adj.* expressive of one of the many (senses) न हि तन्नुष्यन्योगुणप्रधानभावेऽस्तीति न तत्रान्यतमवाचिशब्देन समुदाय उच्यते ŚrūtaPra. iB. 77. 28 (on i. 1. 1)

अन्यतमवासिन् (anyatama-vāsin) *adj.* living in one of the many (places) ब्रह्महर्णो(न?)वनकुटीग्रामसीमशून्यगोत्रजवृक्षमूलानामन्य(तम)वासिनो वापितशिरसः AvantiKa. 231. 6.

अन्यतमविकल (anyatama-vikala) *adj.* devoid of, i.e. deficient in one of the many (characteristics) सहेतुकवतुषष्ठरूपेण अन्यतमविकलः केशिदूरेरन्वितो हेत्वाभासः SarvaDaKau. 76. 14.

अन्यतमविशेषण (anyatama-viśeṣaṇa) *n.* one of the many attributes उक्तेष्वन्यतमविशेषणमन्ततो गत्याव्यवर्जनोपमिति भावः ŚrūtaPra. iA. 114. 30 (on i. 1. 1)

अन्यतमविशेषाभाव (anyatamaviśeṣābhāva) *m.* absence of any one of the many particularities अन्यतमविशेषाभावे तु न तत्त्वमिति भावः BālamBha. iii. 81. 10 (on 3. 30)

अन्यतमविषय (anyatama-viśaya) *adj.* [f.-ā] 1 having one of the many objects संपवतु कामं प्रियामुखप्रसवाद्यधितगतरमेवानेकं तथापि तत्रैवान्यतमविषया शक्तिरप्यध्यवसीयते NyāyMa. 164. 4; 2 referring to one of the many aspects एकैकेन सह मिलेनेस्य विचारात् इयमष्टीनाम् अन्यतमविषयोऽपि मिलेनेस्यवकाश उपन्यस्यते Pradi. v. 313A. 6 (on vi. 4. 48)

अन्यतमविषय (anyatama-viśaya) *m.* 1 having one of the many objects यस्य कर्तुरनेको विषयः तस्यान्यतमविषयवकाशये विषयान्तरसिद्धौ करणान्तरमेषित्वं दृष्टम् NyāyVār. 393. 3 (on iii. 1. 55)

अन्यतमविषयक (anyatamaviśaya-ka) *adj.* referring to one of the many items अप्तादर्शविधिविषयाणामन्यतमविषयको विवादो व्यवहार इति राजवन्त्य-दिवचनानां आर्थिकोऽर्थः प्रत्येतव्यः SmṛtiCan. iii. 3. 1.

अन्यतमवृत्ति

अन्यतमवृत्ति (anyatama-vṛtti) *f.* one of the many, i.e. three modes of pronunciation (based on time) द्रुतमध्यविलम्बितासु ... ह्रस्वाकारस्यापि भेदे भिन्नकालत्वे चान्यतमवृत्तौ तत्परकरणेऽन्यतमवृत्तावतो भिन्न एतेऽनापत्तेः VāyāSiMañ. 233. 3.

अन्यतमवृद्धि (anyatama-vṛddhi) *f.* superintention of one of the many (i.e. four principal goals of human life) धर्मादीनां परस्परविरोधं विनयेत् । अन्यतमवृद्धौ सर्वोत्थितिर्येत् ManuBh. ii. 44. 1 (on 7. 151)

अन्यतमवेदशाखा (anyatama-vedaśākhā) *f.* any one of the many schools of the Vedas न च छान्दोग्यब्राह्मणवत् स एव शाखिनो धारका इति शक्यं वक्तुम् । अन्यतमवेदशाखानन्तरगतत्वात् BālaKrī. i. 18. 28 (on 1. 7)

अन्यतमवेदाङ्ग (anyatamavedāṅga) *n.* subsidiary prescribed by one of the many Vedas यज्ञेऽन्यतमवेदाङ्गे ऋचे नैमित्तिकं श्रुतम् TantrVā. 979. 18 (on iii. 4. 13)

अन्यतमवैकल्य (anyatama-vaikalya) *n.* deficiency, i.e. absence of one of the many (items) यदा तु क्रियासंबन्धमन्तरेणोपायपरिज्ञानसामर्थ्यान्त्रोपादानेऽन्यतमवैकल्यात् पाचकशब्दः प्रवर्तते तदोपाचारतोऽपाक्षीत् पाचकः पश्यति पाचक इति NyāyVār. 200. 12 (on ii. 1. 16); यथैव हि सात्तापुच्छकर्णशृङ्गादिसंस्थानविशेषाभिव्यक्त्यर्थं योत्वं तेषामन्यतमवैकल्येऽपि शेषैरभिव्यज्यते NyāyKu. 26. 9; अपौकल्यं च कृचिकारणानामन्यतमवैकल्यात् कृचिच्छक्तिवैकल्यादिति भिद्यते NyāyKu. 171. 8; अस्य हि याजनाध्यापनप्रतिग्रहादीनामन्यतमवैकल्येऽपि ... ब्राह्मणव्यवहारस्यानुपलब्धत्वात् समुचितस्य लक्षणत्वम् CaturCin. iii. (1). 344. 5.

अन्यतमव्यक्ति (anyatama-vyakti) *f.* one of the many individuals पिथ्या-ज्ञानव्यवस्थात्संस्कारात्पञ्चात्म्यालङ्घितव्यक्तीनां मध्ये अन्यतमव्यक्त्या विना यदनादिका-लस्यावर्तनमन्यतमयोगिनियमः VedāntKa. 11. 4 (on i. 1. 1)

अन्यतमव्यतिरेक (anyatama-vyatiṛeka) *m.* absence of one of the many कारणेषु च अन्यतमव्यतिरेकस्यापि कार्यानुत्पत्तिं प्रति प्रयोजकत्वात् NyāyKuA. ii. (2). 38. 8; सत्त्वस्य सत्त्वे सत्त्वोत्पत्तिमत्त्वस्य वा हेतुत्वे एषामन्यतमव्यतिरेक उपाधिरिति न पूर्वसाधनव्यतिरेकः TattvCin. ii. (2). 74. 17.

अन्यतमव्यपगम (anyatama-vyapagama) *m.* absence of one of the many (syntactico-semantic relations) अनेककारकसंदर्भसंनिधाने कार्यमात्मानं लभते तेषामन्यतमव्यपगमेऽपि न लभते NyāyMañ. i. 383. 12.

अन्यतमव्यवच्छेदार्थ (anyatamavyavacchedārtha) *adj.* meant for the exclusion of the word *anyatama* अन्यतमग्रहणमन्यतमव्यवच्छेदार्थम् GaṇRa. i. 21 (49)

अन्यतमव्यवहार (anyatama-vyavahāra) *m.* use of one of the many अन्यतमव्यवहारेणैव तत्प्रयोजनसिद्धेर्न सह व्यवहरन्ति NyāySu. (Ja.) 168B. 7 (on i. 2. 6)

अन्यतमव्यूह (anyatama-vyūha) *m.* one aggregate सुवर्णजातीयः खल्ववयवाः अन्यतमव्यूहपरित्यागेनान्यतमं व्यूहमापद्यमाना रुचक इति ... परिणमन्ते TātpaT. (Vā.) 464. 5 (on ii. 2. 40)

अन्यतमशक्तिविनाशक (anyatamaśakti-vināśaka) *adj.* destroying one of the many powers कानिचित् प्राप्यधितानि शक्तिव्यविनाशकानि, कानिचिदन्यतमशक्तिविनाशकानि ŚrūtaPra. ii. 560. 5 (on i. 4. 43)

अन्यतमशब्द (anyatama-śabda) *m.* 1 the word *anyatama* अन्यतमशब्दो बहुवचनधारितविशेषमेकमाह न तु साधकतमम् TātpaT. (Vā.) 30. 9 (on i. 1. 1); अन्यतमशब्दस्य बहुवच्येकविषयत्वेन अनुगतार्थाभावे द्रव्यादिषु कचिदप्यपर्यवसानात् TarkSanh. (Ā.) 12. 25; 2 another word न द्वितीयः । योगवयवचन्द्रपुष्पादिशब्द-द्वन्द्वानामवयवप्रसादादिसाम्येऽन्योन्यस्यान्यतमशब्दार्थनिर्धारकत्वात् SāhiDa. 51. 2.

अन्यतमसंख्या (anyatama-saṅkhyā) *f.* one of the many numbers पुरुषाणां तु पदान्द्विसंख्यासु मध्ये अन्यतमसंख्येयवन्त एवेति संख्याभेदवत्त्वं द्रव्यत्वात् VedāntKa. 305. 16 (on ii. 2. 41)

अन्यतमसत्ता (anyatama-sattā) *f.* existence, i.e. availability of one of the many (wives) अनेकभार्याभिः सहैवाधानादिकं कर्म ... उतान्यतमसत्तायामि निर्वाहः BālamBha. i. 267. 15 (on 1. 89)

अन्यतमसत्त्वपद (anyatamasattva-pada) *n.* resort of valour of one of the many (beings) द्विजदेवगन्धर्वयक्षमहीक्षितामन्यतमसत्त्वपद, ... द्विरद ... मात्राशतं तिष्ठ तिष्ठ YāśasCam. i. 484. 4.

अन्यतमसद्भाव (anyatama-sadbhāva) *m.* presence of one of the many (associates) संशयहेतूनां समानधर्मादीनामन्यतमसद्भावमात्रात् संशयापनेन प्रत्यवस्थानं संशयसमः यथा अनित्यः शब्दः TārkiRa. 281. 2; एकोपाधिपरिगृहीतानां तेषामभावानामन्यतमसद्भावे यदि कार्यं जायते, ततो भवेदपि तस्य कारणता NyāyKu. 166. 16.

अन्यतमसमागम (anyatama-samāgama) *m.* association with, i.e. enjoying of one of the many (objects of enjoyment) त्वया मधमांसमहिलासु मध्येऽन्यतमसमागमः कर्तव्यः YāśasCam. ii. 327. 27.

अन्यतमसंबन्ध (anyatama-sambandha) *adj.* related to one of the many (people) एषां मध्येऽन्यतमसंबन्धान्नमानतो मुक्त्वा ब्रह्ममुपयासः ManvaMu. 185. 27 (on 4. 222)

अन्यतमसंबन्ध (anyatama-sambandha) *m.* one of the many relations स्वभिन्नद्रव्यव्यक्तिवृत्तितादात्म्यानामन्यतमसंबन्धेन सद्गुणविशिष्टम् GuruCandr. i. 174. 15; व्यापकतायां प्रतियोग्यधिकरणव्यावृत्तविशेषणतायि शेषाणामन्यतमसंबन्धेन कार्यवशिष्टत्वं निवेश्यम् GuruCandr. ii. 23. 20; ये संयोगादयस्तेषामन्यतमसंबन्धेन गुण्यादिविशेषणिका या धीः LaCandr. 59. 8.

अन्यतमसंबन्धिन् (anyatama-sambandhin) *adj.* belonging to one of the many (elephants) वैश्वयाधिमगसूर्यदेवतेषु करिषु अन्यतमसंबन्धिलक्षणेपेत ... हे हे हल ... तिष्ठ तिष्ठ YāśasCam. i. 487. 6.

अन्यतमसिद्धायतनमण्डप (anyatama-siddhāyatanamaṇḍapa) *m., n.* one of the many pendals of temples of the Siddhas चैत्यायतनानि स्थानस्थानेषु नमस्यन्ती ... अन्यतमसिद्धायतनमण्डपेन चिरसंजातकालधितयगोचरज्ञानलभम् ... एकं महर्षिमद्राक्षीत् TilaMañ. 406. 5.

अन्यतमसोपान (anyatama-sopāna) *n.* one of the many staircases कुसुपानि ... निक्षिप्य सलिलक्षालितेऽन्यतमसोपाने कृतस्नाना ... जपन्ती पवित्राणि गायत्रीपदानि तावदास्त TilaMañ. 257. 10.

अन्यतमहरण (anyatama-haraṇa) *n.* act of taking away one of the many (items) पुरुषस्त्रीक्षेत्रगृहाणामन्यतमहरणे ... चान्द्रायणं प्रायश्चित्तम् ManvaMu. 483. 18 (on 11. 163)

अन्यतमहेतु (anyatama-hetu) *m.* one of the many probans विपक्षाद्व्यवृत्तिर्यस्य नास्ति स सव्यभिचार इत्यन्यतमहेतुरुपरहितत्वमनैकान्तिकलक्षणमिह विवक्षितम् NyāyMañ. ii. 155. 16.

अन्यतमांश (anyatamāṁśa) *m.* one of the many parts or aspects भोक्तृभोग्यनियन्तृष्वन्यतमांशे कृत्तनपरिसमाप्तेः इतरांशद्वयासंभव इति पूर्वपक्षम् ŚrūtaPra. ii. 271. 7 (on ii. 1. 31)

अन्यतमाक्षेप (anyatamākṣepa) *m.* censure of another (Brahmin) ब्राह्मणादीनामेकतमेनान्यतमाक्षेपे दण्डः DaṇḍaVi. 205. 1.

अन्यतमाग्रहण (anyatamāgrahaṇa) *n.* non-mention of one of the many समनियतत्वेनान्यतमाग्रहणे बाधकाभावेन धासविवारयोस्त्यागेऽपि न न्यूना LaSābdeSe. i. 125. 3.

अन्यतमाङ्ग (anyatamāṅga) *n.* 1 one of the many bodily limbs or parts लेके हस्तपादाद्यन्यतमाङ्गमतेन दुःखेन अङ्गिनो देवदत्तस्य दुःखित्वम् BrahmsūBh. (Śaṇ.) 481. 1 (on ii. 3. 45); 2 one of the many factors of syllogism नपि सत्प्रतिपक्षत्वम् । ... एकस्यान्यतमाङ्गवैकल्यचिन्तायामस्य वैकल्ये तस्यैव वाच्यत्वात् NyāyKuA. i. 105. 4; 3 any one of the many parts अन्यतमाङ्गानङ्गीकारे को दोषः TārkiRa. 188. 3.

अन्यतमात्मक (anyatamātma-ka) *adj.* of the nature of one of the many (substances) न हि श्रोत्रस्याकाशदिगहंकाराणामन्यतमात्मकस्य शब्दस्य च निष्क्रियता तयोः संभवति संयोगः NyāyRaMā. 59. 6; मनस्तु पृथिव्यादीनामेवान्यतमात्मकम् ŚāstrDī. 36. 17 (on i. 1. 4)

अन्यतमात्मन् (anyatamātman) *adj.* (used as noun) (that) which is of the nature of one of the many पञ्चमस्तु चिन्त्यते, किमेतेष्वन्यतमात्मा तस्य विषयः तदन्यो येति ĀtmaTaVi. 563. 10; KhaṇḍanKhā. 1177. 24.

अन्यतमाध्वर्युशाखा (anyatamādhvaryuśākhā) *f.* one of the many branches of the Yajurveda वाक्येन ... वैकल्पिकेव्यात्मतुष्टिरित्यन्यतमाध्वर्युशाखां तत्कल्पं वा स्वेच्छया परिजिघृक्षताम् BālamBha. i. 255. 25 (on 1. 89)

अन्यतमानयन (anyatamānayana) *n.* determination of one of the many sides भुजकोटिकर्णानामन्यतमाध्यामन्यतमानयनाय करणसूत्रं बृत्तद्वयम् Līlā. 133(1)

अन्यतमानाश्रयण (anyatamānāśrayaṇa) *n.* absence of resorting to any one of the many प्रयोजनाभावात् तन्त्रावृत्त्येकशेषाणामन्यतमानाश्रयणम् Pradi. v. 2A. 11 (on vi. 1. 1)

अन्यतमानिर्धारण (anyatamānirdhāraṇa) *n.* non-ascertainment of any one of the many (meanings) चतुर्थसंख्यन्यतमानिर्धारणेऽपि - सर्वथा कस्मिंश्चिदर्थे प्रमाणमेवेदमिति सामान्यतः प्रामाण्यनिश्चयस्यानपोद्यत्वात् ŚrūtaPra. iB. 339. 15 (on i. 2. 25)

अन्यतमानिर्वाह (anyatamānirvāha) *adj.* (used as noun) (that) which is one of the many unexplorable articles शस्त्रवर्मकवचलोहरथरलधाद्यपञ्चन-

अन्यतामभिधान (anyatamābhidhāna) *n.* 1 expression of any one of the many अन्यतामभिधाननियमं निराकृत्य अण्यतामभिधानं सिद्धान्तमाह Tāpaṭ. (Vā.) 477. 13 (*on* ii. 2. 65); 2 denotation of one of the many घटवत् घट इवेत्यादीनामभिधानार्थत्वात्. व्यास्युपन्यासानन्तरमेतेष्वन्यतामभिधाने न दोषः NyāyPari. 322. 9; किं प्रयोजनविपर्ययमनन्तानाम् पश्यवक्तव्यत्वाभावः; किं वा अन्यतामभिधानेन

sarvāḍigāṇa, GaṇPā. 241. 9; CāndrVr. on ii. 1. 6; KāśiVr. on i. 1. 27; JaineVr. 9. 3 (on i. 1. 35); KātanVr. ii. 1. 25; SaraKaṇṭhā, (Gr.) i. 1. 112; GaṇRa. i. 21 (47); PrakritKau. i. 134. 4; enumerated in the *cāḍigāṇa*, GaṇPā. i. 10 (75); in *n*. takes substitute *at* for case affixes of nom. sg. and

GanRa. 1. 10 (25); in *n.* takes substitute *ar* for case affixes of nom. sg. and

मन्त्रे गुणदोषी विचार्य च । स्वयं निश्चित्यान्तरत्कार्यं कुर्यान्हीपोतिः Mānaso.
ii. 9. 716; मृगशीर्षे त्वन्यतरे स्वीयर्षकः स्थिते यदि । कनिष्ठाङ्गुष्ठयोर्गोपादराहकर
इरितः AbhinDa. 198; विवादिनोः कथंचिद्वैवाभनुपयोरन्यतरत् प्रमाणमन्यतरेण वादिना
कृतं निर्णायकम् SmṛtiCan. iii. 116. 18; उत्साहक्रोधोद्युभयत्र तस्यादीरौद्रयोर्न्यतर
एव रसो वर्तताम् RasTa. 127. 4; अनुष्ठानाशक्तेरन्यतरस्मिन्नुद्ये हि पूर्वनिमित्तकम-
नुष्ठेयम् उतोत्तरनिमित्तकमिति संशय्य UpaParā. 5. 20; न चात्र किंचित्न्यतरस्मिन्ने
विनिगमकमुपक्रमे दृश्यते UpaParā. 41. 16; साधनद्वयस्य पक्षप्राप्तावन्यतरस्य
साधनस्याप्राप्तादशायां यो विधिः स नियमविधिः MīmāṇsāPra. 244. 14;
प्राङ्मुखोदङ्मुखोद्युधामनादावेव मनस्तुष्टिः स्वविषयेऽन्यतरस्मिन् धर्मं प्रणामिति
ब्रह्मः VīraMi. 21. 7 (on 1. 7); (used as noun) one of the two things, either
of the two things यद् युजः तस्य ग्रावणो दन्तः । अन्यतरं वा पुते
संशुच्यतोर्निर्वस्यति TaiBr. I. iv. 6. 1; युधि द्वे कृष्णाजिने भुवतः । तयोरन्यतर-
त्प्रत्यानद्धति SātBr. III. iii. 4. 8; SātBr. (K.) IV. iii. 4. 5; ग्रही ... धुवध्वानरौ
... अन्यतर एव गृह्यते SātBr. IV. ii. 4. 1; औन्द्वरीः शाखामुपगृह्णीत ।
तयोरन्यतरमुपसृशति SātBr. V. iv. 3. 25; VII. i. 2. 19; स वै कृष्णान्विवान्यतर
उपधत्ते SātBr. (K.) II. i. 4. 1; तुह्यं तयोरन्यतरज्यायो रूपमेव SātBr. (K.) III.
ii. 5. 2; IV. ii. 2. 13; एते ध्रिष्णीं सो हेयं गायत्री तयोः कुयोरन्यतराणांचिच्छेद
SātBr. (K.) IV. vi. 2. 5; अनयोस्तुणयोरन्यतरदुपास्यति SātBr. (K.) IV. viii. 1. 11;
V. iii. 1. 4; उष्णिक्कुकुर्मा माध्यदिनं सवननभिप्रत्याहरन्ति ... । तयोरन्यतरस्यां
ब्रह्मसाम JaimiBr. 2. 224; पर्शो इष्टिः ... आगार्वाणवी वा । उभे वा । अन्यतरा
पुरस्तात् ĀśvaŚS. I. iii. 1. 6; द्वयोर्न्यतरां द्विः ĀśvaŚS. II. i. 10. 5 (comm.).
द्वाभ्यामृभ्यां प्रथमाभ्यासेन द्वितीयाभ्यासेन वा त्वः कर्तव्यः; अग्निमास्ते ...
आवषेत उभयोरारोहानम् । अन्यतरस्यामेकं ĀśvaŚS. III. ii. 6. 4; पुर्वमियुषु सप्तम्याम् ।
अन्यन्यतरस्याम् ŚākhāŚS. vi. 1. 14; गार्हत्यापत्यन्धवावज्ञारौ निर्वर्त ...
तयोरन्यतरमुत्तरपरमवान्तरदेशं निरस्य ĀpaŚS. i. 22. 2; HirŚS. i. 6. 4 (133. 20);
वेदा । तयोरन्यतरः परिवास्तितः ĀpaŚS. xv. 5. 19; (रश्नाम्) संमुन्यान्तरस्याम्
(सिधि) अन्तं प्रवेशयति KātyŚS. vi. 3. 16; vii. 4. 21; अन्यतरस्मिञ्छेयं कृत्वा
वशिर्नन्दानं गृह्णाति प्रतिप्रस्थाता KātyŚS. ix. 13. 20; यजमानोक्तावाज्यभागी बर्हिर्वजं
चानुयाजौ । अन्यतरत् कृत्वा KātyŚS. x. 8. 31 (comm. पञ्चाहुतिकं दशाहुतिकं
वा); अन्यतरेण (विधिना) प्राचीनमुदीचीनं वाभिप्रव्रज्य ... दर्भमयं बर्हिंराहरति
HirŚS. i. 2. 25 (81. 1); ऋतुग्रहैः प्रव्रतः ... त्रयोदशन्यतरौ सह चतुर्दश
सह प्रथमो सहोत्तमौ HirŚS. viii. 8. 1 (890. 27); जुहुयात् ... पूर्वाम् । ...
उत्तराम् (आहुतिम्) । अन्यतरां वा स्वाहाकारद्वितीयाम् LātyaŚS. i. 7. 9; सर्पिर्मधुग्या-
मृत्विजो भोजयेदहोनेपु । अन्यतरेण वा LātyaŚS. ii. 6. 9; DrāhyŚS. ix. 2. 9;
मध्यमानेऽग्निं नर इत्येतयोः (साम्नोः) अन्यतरत् LātyaŚS. iv. 10. 2; माध्यदिने
येदको द्वौ वा बृहत्यामेव । त्रीनन्यतरस्यां संभवेयुः । (बृहती) अन्यथा स चेत्
द्वयोर्न्यतरं गायत्र्यां धानंजयः LātyaŚS. vi. 3. 18; DrāhyŚS. xvi. 3. 16. (comm.).
द्वयोर्कच्योरेकं गायत्र्यां कुर्यात् एकं बृहत्याम्; धैवर्षाशाखयोरन्यतरस्य सप्तम्यामष्ट्यां
वा (तिथौ) LātyaŚS. ix. 9. 8; DrāhyŚS. xvii. 1. 9; स्वरसान्नोर्वात्यतरस्मिन्
रथन्तरस्तोत्रीयं कुर्यात् LātyaŚS. x. 7. 10; DrāhyŚS. xxix. 2. 17; द्रव्येषुभूतितं
गच्छत्यन्यतराम् DrāhyŚS. vi. 2. 14; इतरयोरेवान्यतरत् कुरुः DrāhyŚS. xxxi.
2. 4; यथापदं चान्यतरेण संदधत् त्रिपुत्रमेधेतदलोपसंभवात् RPrāti. 11. 17;
अन्यतरेणापि लाभोऽस्माकं भविष्यति MahāBhā. iv. App. I. 27 (35); एकोऽन्यतरः
Vār. 3 on P. v. 2. 47; दिवसः रात्रिश्च ... त्रिभिर्मुहूर्तैरन्यतरः घण्टासं वर्धते
हसते च AnthŚā. i. 266. 4 (2. 20); यन्त्रोभे समानाक्षरे । यत्र त्वन्यतरस्य यस्सु
सा संज्ञा MahāBh. i. 39. 27 (on. i. 1. 1); ii. 382. 2 (on v. 2. 47); उभयोः
पक्षयोरन्यतरस्याध्यापनादप्रतिषेधः NyāySū. ii. 2. 28; तैलपरिपीतान्यतराणि ...
सरकपाण्योरन्यतरेणादाय ... स्नेहपाककल्पेन विपचेत् SuśruS. iv. 4. 28; तापोष्मस्वेदी
विशेषतः श्लेष्मज्जी, उपनाहस्वेदो वातघ्नः अन्यतरस्मिन् पित्तसंघृष्टे द्रवस्वेदः
SuśruS. iv. 32. 14; सन्तः परीक्ष्यान्यतरद् भजन्ते मूढः परस्त्वयनेवबुद्धिः Mālavikā.
I. 2; Acyutarā. 12. 39 (5); न च तयोस्तुत्यबलवत्त्वमिति अन्यतरस्यानुमेयोद्दिश-
ः । 2; PadārthSaṁ. 239. 9; बुधशुक्राभ्यां कामी
स्यागमवाधितत्वादयं तु विरुद्धभेद एव PadārthSaṁ. 239. 9; बुधशुक्राभ्यां कामी
विषयरागः । तत्र केत्वंशे गोपनमन्यतरे JaimiUpaŚS. iv. 3. 43; परः पूर्वमेषते
अनपेक्षमाणोऽन्यतरः प्रमादपाठः स्यात् ŚābaBh. 456. 3 (on ii. 1. 48); हेतोस्तयोपपत्त्या
वा स्यात् प्रयोगः ... । द्विधान्यतरेणापि साध्यसिद्धिर्भवेत् Nyāyāva. 17;
असंभवादवश्यं वा विरोधेऽन्यतरस्य तु । अन्याय्यकल्पना सापि विकल्पेन प्रसज्यते
ŚlokaVār. I. 51 (16. 4); 2. 42 (57. 6); 6. 35 (225. 10); ManuBh. i. 4. 4 (on
1. 2); i. 219. 19 (on 3. 26); यदनुगतं तत्कथं व्यावृत्तम् । यच्च व्यावृत्तं
तत्कथमनुगतम् । इत्यन्यतरत् प्रान्त्यावगतम् Śarka. 16. 6; नायं परिरक्षणक्षणा
धर्माधर्मलक्षणस्य वा कर्मणो निर्देशः, तयोरन्यतरस्याप्रकृतत्वात् BrahmuŚBh.
(Śāā.) 257. 2 (on i. 4. 16); 258. 5 (on i. 4. 17); नेदमंशस्य रूपम्, रूपस्य
वा नेदमंशः प्रतियोगी स्यात् । तयोरन्यतरस्य ज्ञायमानभेदस्य प्रतियोगित्वेऽन्यतरस्या

nyāySiA. 110. 20; स चोकिचरणे स्मर्यमाणो मियो विरुद्धौ धर्मावरोपयन्-
न्यतरञ्चधारयति TāpāT. (Vā.) 144. 12 (on i. 1. 3) जयनमस्कारकतरप्रक्रमे अन्यतरस्य
अर्थाक्षितता अवश्यमङ्गीकर्तव्या PratyabhiVi. i. 22. 4 (on i. 1. 1); आत्मस्यन्दो
दुष्टिर्वा स्यात् प्रयत्नो वा इच्छाद्विषयोरन्यतरो वा NyāyMañ. i. 335. 13;
भर्त्सनेऽन्यतरस्याम् ŚākaṭiVyā. ii. 3. 18 (comm. पूर्वस्यामुपरस्यां वा उक्ती);
साध्यसाधनयोर्विषयभेदो न दृष्टः एकत्वं च, तदन्यतरस्मिन्नश्रित्यव्येऽसम्भवं
विषयभेदो रोषते Kāśi. i. 236. 23 (on 4. 76); न ... वस्तुनो युगपदेव सत्त्वमसत्त्वं
च समुच्चित्य बोद्धुं शक्यम्, अन्यतरोपमर्दं ह्यन्यतरद्वेष्टावरोहति ŚāstraDī. 41.
13 (on i. 1. 4); प्रकाशतमसोरन्यतरस्य कौटस्थसप्तद्विः ĀtmaTaVi. 519. 9; न
चोभयोरन्यतरस्मिन्नव्याप्यतत्त्वे च वक्ष्यो भ्रान्तिजनकत्वम् Kiraṇā. 17. 8;
कार्यकारणयोरन्यतरेणापि द्वयजातीये न विरुध्यते Kiraṇā. 34. 8; यद्यपि चोभयविषयं
संशयज्ञानं तथापि तयोरन्यतरेणैन्द्रियं संयुक्तमेव उभयावधारितत्वात् PramaMi. 24.
10 (on i. 1. 29); आये भविष्यं तावत्तदसत्त्वयोरन्यतरं KṣaṇānKṣā. 129.
10; अथातः शब्दयोरन्यतरेणात्मं ŚrūtaPra. iA. 13. 3 (on i. 1. 1); ii. 147. 25 (on
i. 4. 19); नित्यकाव्ययोरुपवासस्तयोरन्यतरमारम्भमाणः प्रथमदश्यां चोजनानन्तरं
दन्तथावर्तं कुर्यात् CaturCin. ii. (I). 1005. 16; एकादशीद्वादशी चान्यतरस्यां वा
अन्ययुक्त्यायं ध्रुवयुक्तोपवासेनैव व्रतद्वयसिद्धिः CaturCin. ii. (I). 1144. 12;
कुन्शीलानुरोधेन द्वयोर्द्वयोरन्यतरो बित्वाविर्वस्य कुले येः परिगृहीतः ManvaVi.
136. 19 (on 2. 45); यत्र हि यत्तदोरन्यतरस्य निर्देशस्तत्र ... तदितरेणोपसंहारो
न्यायः Ekāva. 6. 2 (23) (160. 17); नाटके प्रख्यातमिति वृत्तम् ... । शुभ्रारवोर-
रसयोरन्यतरस्य प्राधान्यम् PrasāYaBhū. 103. 4; जडजडयोः ... द्वयोरन्यतरस्य
वा स्वार्थानुयत्या न सप्रतिपत्तिविरोधः NyāySiA. 190. 12; भेदाभेदयोः
परस्परपरिहारेणावस्थानान्न्यतरस्यैव वास्तवत्वादुभयात्मकत्वमयुक्तम् SarvaDaSaṁ.
3. 226; इन्द्रगार्हपत्यशब्दयोरन्यतरस्य गौणत्वेऽवश्यंभाविनि सति इन्द्रशब्देन वह्निं
लक्षयिष्यति NyāyMaVi. 123. 5 (on iii. 2. 2); 211. 1 (on iii. 8. 11); उत्तरक्षणयोः
बन्धमेलयोरन्यतरस्य एव प्रसूते VedāntKau. 230. 9 (on ii. 3. 31); प्रमेव
प्रमाणमित्येकं । प्रमाकरणमेवेत्यपरं । तयोरन्यतरद्वित्वेन NyāyPari. 5. 2; 40. 6;
सुपुष्तावपीति तयोरन्यतरद् ग्राह्यम् (बाह्यव्यग्रहणोः) ĀnuBh. 76. 21 (on i. 3. 8);
सामान्यग्रहणार्थः ककारः । तद्विधातार्थः पकार इति बाध्यम् । अन्यतरेणैव
सामान्यग्रहणस्य सिद्धत्वात् Prasā. ii. 376. 11; द्वयोरन्यतरमुक्ततमवशिष्यते Prasā. ii.
791. 2; चतुस्संख्यामुष्टिद्वययोः ... सप्तदशशरावरपरिमाणस्य चरोः संपादयितुम-
शक्यत्वेनावश्यमन्यतरस्मिन् बाधितव्ये ... मुष्टिबाधोऽङ्गीकृतः ŚivārkaMaDī. i.
87. 22 (on i. 1. 1); सहोपातयोश्चतुष्पदत्वपाद्विषयोरन्यतरेणैव सादृश्यं विवक्षणीयम्
ŚivārkaMaDī. i. 280. 20 (on i. 1. 6); श्रुतिर्नमै अङ्गत्वघटकभूतोद्वेयत्व-
कृतिकारकत्वयोरन्यतरस्य प्राधान्येन वाचकशब्दः BhāṭṭDī. i. 186. 9 (on iii. 1.
4); आधाराधेययोरन्यतरस्यातिवस्तुतत्सिद्धिरुक्तम् RasGaṇ. 610. 4; मद्रथद्रयोः
पर्यायत्वादन्यतरो न पठनीयः SiddhāKau. 156B. 11 (on ii. 3. 73); 202A.
11 (on ii. 2. 29); उपमानोपमेययोरन्यतरस्मिन् (धर्मांरोपः, उक्तिोपमा) AlankāMañ.
10. 4; 70. 17; अन्यतरस्य आमङ्गीकार इत्यर्थकं पदेद्वयमेतदित्युपास्तम् LaŚabdeSe.
i. 503. 24; प्रकृतिप्रत्यययोरुभयोरपि शास्त्रविषयत्वे एव साधुत्वं, न त्वन्यतरस्य
VaiyāSiMañ. 88. 10; 3B (animate) one of the two, either of the two तस्यै
हाविर्बुद्ध्या श्रुयन्ऽनुपबद्धास्त ततो ह गन्धर्वं अन्यतरमुरणं पुमेयः ŚaīBr.
XI. v. 1. 2; (used as noun) one of the two persons, either of the two
persons ता या इमास्त अपर्यां अमूर्ता इमा अन्यतराभिर्वाच नं कामपानोति
य एतासुभयौयु AitBr. 15. 4 (425); किराताकुन्ति ... पुरा मायया दर्शनीयायामतुः ।
तयोरन्यतरोऽपि प्रत्ययमाणोऽब्रवीत् JaimiBr. 3. 170; दार्यद्रतम् ऋचिगवाचार्य-
योरन्यतरस्य वा रक्षेस्वतस्तरम् KātyŚS. xxiv. 6. 32; बहवः स्युरनिदिताः स्वकर्म-
न्यतरयिका राज्ञां निषीद्व्यनमितापाश्चान्यतरस्मिन् GaṇDŚ. ii. 4. 2; मातापितृभ्यां
दत्तोऽन्यतरेण वा योऽपत्यार्थं परिगृह्यते स दत्तः BaudhDŚ. ii. 2. 20; ii. 2.
23; ManuSm. 9. 171; तयोरन्यतरः प्रैति विद्देवं चाधिगच्छति MahāBhā. i.
3. 94; ManuSm. 2. 111; ViṣṇuSm. 29. 7; एकस्य सैनिकाः । ... न्यस्तप्रान्तोऽह-
मेकतः । आध्यामन्यतरं पार्यं यत्ते ह्यदतरं मतम् । तद्गर्हीतं भवान् MahāBhā.
v. 7. 18; भारीवध सुबाहुश्च वीर्यवन्ती सुशिखिती । तयोरन्यतरेणार्हं योद्धा स्याम्
Rāmā. i. 19. 25; ऋचिद्वयुपामयमध्यः स्यात्पदाधिधनोरन्यतरश्रुतो वा BuddhaC.
7. 7; येषां ज्येष्ठः कनिष्ठो वा हीयेतसंप्रदानतः । त्रियेतान्यतरो वापि तस्य
भागो न लुप्यते ManuSm. 9. 211; देवि गृह्यताम् अनयोरन्यतरा Mālavikā. 5.
9 (23); रुचा वान्तरः कुर्यादितरो वर्तयेच्छिरः । विनापि शीर्षकत्वं कुर्याद्व्यग्रहेऽथ
पातके YājñSaSm. 2. 96; पित्तान्नपदयोर्वाहः कृपादन्नाश्चिर्विभक्तौ । स्पैरन्यतराभ्यां तु
सप्तैर्द्विद्वजं विदुः RugVi. 2. 7; तौ रामरुक्मणौ ... । तत्किमन्योरन्यतरः
सिनाकधन्वो दनयिता AnarghaRā. 5. 38 (3); जीवमुत्क्राणयोरन्यतर उभौ वा
प्रतीयेयाताम् BrahmsaBh. (Śaṇ.) 183. 10 (on i. 1. 31); जीकस्य परस्य वान्यतरस्य
पुरस्वामिनो दहराकाशत्वं संशयः BrahmsaBh. (Śaṇ.) 165. 2 (on i. 3. 14);

नित्यत्वे ... अन्यतरकर्मजस्योभयकर्मजस्य चा संयोगस्यानुपपत्तेः ज्ञानोत्पत्त्यसंभवात् NītiMā. 70. 11; संयोगविभागपरिमाणानाम् अन्यतमस्य प्रतियोगित्वे नापेक्षं दोषः इति चेत् न ... अन्यतरकर्मजसंयोगस्य ... असंभावितत्वात् TarkSaṁ. (Ā.) 20. 8; अन्यतरकर्मजो यथा क्रियावता श्येनेन सह निष्क्रियस्य स्याणोः संयोगः TarkBhā. (Ke.) 70.2; NyāySu. (Ja.) 336A. 3 (on ii. 2. 6); संयोगः । ... कर्मजोऽपि द्विविधोऽन्यतरकर्मज उभयकर्मजश्च TarkKau. 5. 24; क्षणभङ्गपरिणाम-योरिदं प्राप्तिपूर्विका प्राप्तिः संयोगः, स चान्यतरकर्मजः Upask. 324. 19 (on vii. 2. 9); महत्त्वसंयोगादिगुणवत्त्वाच्च शब्दो द्रव्यम् अन्यतरकर्मजादि-कारत्वव्यतिरेकेण द्रव्यस्यावस्थानासंभवात् SarvaDaKau. 93. 15; अप्राप्तयोस्तु या प्राप्तिः सैव संयोग इतिरितः । कीर्तितस्त्रिविधस्त्वेव आद्योऽन्यतरकर्मजः BhāṣaPa. 115; संयोगस्त्रिविधः अन्यतरकर्मजः ... मनःकर्मणा आत्ममनसोः संयोगः Tarkāmy. 11. 1; न च संयोगस्यान्यतरकर्मजत्वादिनिमित्तदर्शनात् विमुच्यन्तकर्मणोरात्ममनसोः ... अनुदयप्रसङ्गः MānaMe. 216. 6; 247. 1; Aii (type of separation) produced from the action of one of the two न हि विभागे त्रैविध्यं सेद्धम् अर्हति, अन्यतरकर्मजोभयकर्मजयोः विभागयोः तथैव संयोगात् अपाकरणसंभवात् TarkSaṁ. (Ā.) 73. 3; 74. 6; इत्यथः ... संयोगपूर्वकोऽन्यतरकर्मजः (विभागः) ... यथा श्येनक्रिया शैलश्येनविभागः TarkBhā. (Ke.) 70. 8; विभागः । प्रधानः कारणकारण-विभागोऽन्यतरकर्मजः उभयकर्मजो वा SarvaDaKau. 27. 2; B (obtainment) produced from the action of one of the two यद्युच्ये ताप्राप्तिपूर्विका प्राप्तिरन्यतरकर्मजा या संयोगः Bhām. 409. 23 (on ii. 2. 17); VedāntKa. 271. 12 (on ii. 2. 17)

अन्यतरकर्मजनित (anyatarakarma-janita) *adj.* produced from the action of one of the two (items) अन्यतरकर्मजनितोऽयं संयोगः NyāySiA. 264. 14.

अन्यतरकर्मजन्मन् (ānyatarakarma-janman) *adj.* produced from the action of one of the two (items) अन्यतरकर्मजन्मनांश्च संयोगविभागयोर्द्वैष्टत्वेनोभयत्र क्रियाप्रत्ययप्रसङ्गः BhāvanāVi. 51. 1.

अन्यतरकर्मन् (anyatara-karman) *n.* 1 action belonging to one of the two द्वयद्वयतरकर्मणा ... गतिकल्पनायां प्रमाणाभावात् सिद्धमस्य व्यापकत्वम् TātpaT. (Vā.) 218. 4 (on i. 1. 10); न च नित्यविभूनां संयोगैरित्यपिः संयोगहेतुनामन्यतरकर्मोभयकर्मणामसंभवेन तेषां संयोगस्वभावात् TarkīRa. 160. 11; अन्यतरकर्म उभयकर्म संयोगश्च संयोगकारणम् । विमुक्तस्तदसंभवः SarvaDaKau. 63. 12; 2 one of the two actions जीवानामनुकूलप्रतिफलयोः कर्मणांसाधारण्यं स्यात्तत्र दत्त्वा यद्यन्यतरकर्मप्रवृत्तेरवगोचं तं निरुच्यते NyāyKu. 119. 13.

अन्यतरकर्मादि (anyatarakarmādi) *adj.* action belonging to one of the two persons etc. न चासी संयोगः संबन्धिनामयुतसिद्धत्वात् अन्यतरकर्मादि-निमित्तासंभवात् PadārthaSaṁ. 326. 2; अन्यतरकर्मादीनां निमित्तानामभावाच्च भावोत्पादकारणसामर्थ्याभावात् NyāyKa. 326. 8; तदेतद्वर्तम् । जीवपरयोः संयोगे कारणस्यान्यतरकर्मदिरसंभवात् SarvaDaSaṁ. 15. 152; न चासी संयोग एव, अन्यतरकर्मादीनां तदुत्पादकानामभावात् Upask. 349. 1 (on vii. 2. 26); अन्यतर-कर्मादिव्रयमेव विभागस्यासमवायिकारणम् SarvaDaKau. 27. 3.

अन्यतरकल्क (anyatara-kalka) *m., n.* pulp or paste of another (drug) रान्नादेवदार्वादन्यतरकल्केन वा सुक्षीरं साधितं सर्पिः AṣṭāSaṁ. ii. 198. 6 (6.6)

अन्यतरकल्प (anyatara-kalpa) *m.* A one of the two procedures सत्रेऽन्यतरकल्पाश्रयेणोऽपेक्षां तेन क्रतूपकारालभादिगुणः क्रतुर्न फलं साधयेत् ŚāstrīDi. 506. 9 (on vi. 6. 1); B one of the two alternatives भिन्नकल्पानां सत्रे संभूय प्रवृत्तौ तदन्तर्गतप्रयाजेष्वन्यतरकल्पस्यैवाश्रयणीयतया केषांविस्तुर्वगुण्यप्रसङ्गात् VidhiRa. 10 (51.16); ŚivārkaMaDī. i. 61.15 (on i. 1. 1)

अन्यतरकल्पन (anyatara-kalpāna) *n.* assumption of one of the two things तृणारणिमणीनां वह्नी कारणत्वग्रहे शक्तिविजात्ययोरन्यतरकल्पनं तद्वद्वद्भावो नाप्यन्यतरिकाभ्यां व्यभिचारात् TattvCin. ii (2). 131. 2.

अन्यतरकारक (anyatara-kāraka) *n.* one of the two syntactic or semantic relations नजोऽपि तेनैव संबन्धो न प्राप्नुयादुद्यन्तनादित्यमीक्षणैर्नेति - न त्वन्यतरकारकेण TantrRa. 29. 19 (on iv. 1. 3)

अन्यतरकारण (anyatara-kāraṇa) *n.* A one of the many causes अयं मनसि त्रिकारणं पुत्रजन्म तत्रान्यतरकारणवैकल्यात् पुत्रो न भवतीति कारणवैकल्यं गम्यते NyāyVār. 268. 12 (on ii. 1. 57); B one of the two causes तौ च हर्षशोको सुखदुःखसाधनाधिगतमनुस्मरणान्यतरकारणौ भवितुमर्हतस्तथा दृष्टत्वात् NyāyMañ. ii. 41. 12.

अन्यतरकार्य (anyatara-kārya) *n.* one of the two effects साध्यानिह स्वत्प्राप्त्याभावाज्ज्ञानसंकोचवर्धमान्याभावादन्यतरकार्यत्वाधिकरणत्वम् ŚivārkaMaDī. ii. 126. 18 (on ii. 3. 7)

अन्यतरकाल (anyatara-kāla) *m.* 1 different, i.e. less time सहाध्यायिच्येक-

रात्रं द्वादशाब्दकालान्यतरकालसहाध्यायिच्येकस्मृतिCan. vi. 44. 9; 2 one of the many periods वर्षपण्यमन्त्रिमयासमानामन्यतरकालतः कुटुम्बभोजनपर्यायिच्येकान् कुशुल्धान्यवान् ManvaVi. 454. 9 (on 4. 7)

अन्यतरकृतापलाप (anyatarakṛtāpalāpa) *m.* denial made by one of the two persons मौलं यथास्थितं जातस्य तद्विधान्यतरकृतापलापमिप्राचम् BālamBha. ii. 272. 12 (on 2. 149)

अन्यतरकोटि (anyatara-koṭi) *f.* A one of the two sides of a doubt कारणत्रयात् ... अन्यतरकोटिनिर्णायकप्रमाणवैयर्थ्ये सति यथावथं संशयो भवति TarkīRa. 166. 4; साधारणे धर्मिणि निश्चयः स्याद्यन्यतरकोटिनिर्णायकं प्रमाणं स्यात् VedāntKa. 93. 8 (on i. 1. 4); पुनर्द्विविधोऽयमन्यतरकोटिपरिशेषयोग्यत्वतश्च-योग्यत्वभेदात् NyāyPari. 66. 5; B one of the two sides of an argument सदसत्तोरन्यतरकोटिबाधकोऽसच्छब्दः कथं कोटिद्वयोर्तीर्णतामुपस्थापयेत् । अन्यतर-कोटिसमर्पकतया हि सच्छब्दस्यानुभवात्कल्पानुपस्थापकत्वम् ŚrūtaPra. ii. 227. 10 (on ii. 1. 12); C one of the two alternatives or categories एवं च स्वल्पधर्मयोरन्यतरकोटिबाधभावात् अन्योच्चाभावपृथक्त्वविशेषाणामपि भेदत्वं पलवितम् ŚatDū. 90. 15; BālamBha. ii. 257. 8 (on 2. 145)

अन्यतरकोटिज्या (anyatara-koṭijyā) *f.* another Rcosine (for the radius or any kind of perpendicular side) अन्यतरकोटिज्यापरमत्वे तत्परमत्वेऽपि तदभावे तदभावाभावात् SiddhāTaVi. 69. 18; अन्यतरकोटिज्याया अभावादसिद्धेः SiddhāTaVi. 71. 21; आयुखण्डं त्वन्यतरकोटिज्यागुणिततद्विज्यात्रिविध्यंशरूपं धनम् SiddhāTaVi. 72. 15.

अन्यतरक्रियाजन्य (anyatarakriyā-janya) *adj.* produced from the action of one of the two persons अन्यतरक्रियाजन्ये उभयक्रियाजन्ये च विभागे एकैकस्यापि प्रत्येकमस्त्येव कर्तृत्वम् BhāṣaDī. ii. 302. 1 (on vi. 5. 17)

अन्यतरक्षेप (anyatara-kṣepa) *m.* another or second remainder or additive quantity क्षेपद्वयसंबन्धिनिरुद्धेऽन्येऽप्युक्त्योर्वर्तते । तत्रान्यतरक्षेपपदेनेत्येन SiddhāTaVi. 68. 5; अन्यतरक्षेपे यदि मूलप्रदः तदभावेऽपि क्षेपप्रदक्षेपे SiddhāTaVi. 68. 7.

अन्यतरखण्डन (anyatara-khaṇḍana) *n.* refutation of one of the two (alternatives) भेदाभेदस्य भेदाभावे अन्यतरखण्डनमाध्याम्यमध्यखण्डनमाधेन AdvaiSi. 789. 21.

अन्यतरगत (anyatara-gata) *adj.* existing in one of the two यदुद्बोधयोर-न्यतरगतप्रतिबन्धनिराकर्तृत्वम् ŚatDū. 126. 4.

अन्यतरगति (anyatara-gati) *f.* understanding of one of the two (alternatives) उभयावगती भेदो ग्राहीतत्त्वः । स भेदो गुह्यमणो न तेन विकथ्यते । अन्यतरगतिस्तु विद्यनुवादयोर्विराधात् ŚābaBh. 1985. 21 (on x. 6.3)

अन्यतरगुणस्वरूप (anyataraguṇa-svarūpa) *n.* 1 nature of one quality अननुसूपसंगो विषयम् । ... संगस्य ... संयोगादिलक्षणस्यापि । संगस्यगौरव्यतर-गुणस्वस्वपरिस्कार्योऽयं चतरगुणस्वरूपतया अयोग्यत्वम् RasGaṇ. 596. 8; 2 nature of another quality, RasGaṇ. 596. 8; 604.19.

अन्यतरग्रह (anyatara-graha) *m.* acceptance of either of the two नैकमिच्छेद्ग्राह्यं हित्वा स्याद्येद्वयतरग्रहः । यस्त्येको बहुभिः श्रेयान्कानं तेन गणं त्यजेत् MahāBhā. xii. 84. 10.

अन्यतरग्रहण (anyatara-grahāṇa) *n.* 1 comprehension or knowledge of one of the two अन्यतरग्रहणानि विशेषितमेतन् NyāyVār. 204. 20 (on ii. 1.20); अथ वास्तव्यान्तरग्रहणेऽन्यतरस्य विशेषणत्वेन ग्रहणम् NyāyRa. 477. 14 (on 5 (8). 14); यतः शब्दाधीनोः संबन्धिनोरन्यतरग्रहणे अन्यतरस्मरणमाविरन्ति

SarvaDaKau. 41. 14; 2 acceptance of any one of the two न चान्यतरग्रहणं युक्तं वचनद्वयस्यापि साम्यात् TattvPrakā. 205B. 8 (on iv. 2. 1); 3 assumption of any one of the two नापः पृथिव्याः कारणं नाप्यन्वयः । ... निरवकाशप्रवृत्त्यान्यतर-ग्रहणायोगात् TattvPrakā. 112A. 1 (on ii. 3. 12); 4 mention of the term anyatara अत्र वाञ्छितः समुच्चये । वा स्यादिति कोऽस्तु । यदा तयोरन्यतर-ग्रहणनैकत्वार्थः BālamBha. ii. 237. 21 (on 2. 135-136)

अन्यतरग्राहक (anyatara-grāhaka) *adj.* producing the knowledge of one of the two (objects) विषययोर्व्याप्तिग्राहकप्रमाणसंज्ञावात् । अन्यतर-ग्राहकप्रमाणाभावे च तत एव व्याप्तिभङ्गात् TattvPradī. (Ci.) 255. 8.

अन्यतरग्राहित्व (anyataragrāhi-tva) *n.* the state of producing the knowledge of one of the two (objects) अन्यतरग्राहित्वपक्षेऽपि न भेदमात्रग्राहित्वम् निराश्रयभेदग्राहसंभवात् ŚatDū. 87. 24.

अन्यतरग्राहिन् (anyatara-grāhin) *adj.* producing the knowledge of one of the two (objects) स्वरूपभेदयोः सद्वदयोः किं द्वयोरसि ग्राहकं प्रत्यक्षम्, उत अन्यतरग्राहि ŚatDū. 87. 21.

अन्यतरचन्द्र

अन्यतरचन्द्र (anyatara-candra) *m.* one of the two moons जीवेशभेदो मिथ्याभेदाच्चन्द्रभेदवदित्यनुमानं मानम्। इति चेत् न ... अन्यतरचन्द्रयैवो-
पितत्वेनारोपितानारोपितभेदस्य सत्यत्वाच्च TattvPrakā. 30B. 12 (on i. 2. 6); Vādā.
140. 1.

अन्यतरचाप (anyatara-cāpa) *m., n.* another arc अन्यतरज्यासाधने तु
अन्यतरचापोनितदिश्रचापलुप्ततरस्य ज्याया अन्यतरज्यायाश्च योगः साध्यः
SiddhāTaVi. 71. 14; 73. 14.

अन्यतरचित्त (anyatara-citta) *n.* one knowledge or consciousness
अस्थिरयोरपि ज्ञानयोः समानकालतयास्ति संबन्ध इति कस्मादन्यतरचित्त-
वासितमन्यतरचित्तं स्मृतिं नाधत्ते TātpaT. (Vā.) 215. 14 (on i. 1. 10)

अन्यतरचोदना (anyatara-codanā) *f.* one of the two injunctions 'आसीरन्,
उपेयुः' इत्यनयोरन्यतरचोदना तल्लक्षणम् NyāyMāVi. 502. 30 (on x. 2. 13)

अन्यतरजननी (anyatara-janānī) *f.* mother of either of the two persons,
i.e. bride and groom वधूवरयोरन्यतरजनन्याः रजोदर्शने निर्णयः VīraMi.
(Sārṁskāra.) 817. 11.

अन्यतरजन्य (anyatara-janya) *adj.* produced from one of the two
विषयतया शाब्दबोधमात्रं प्रति वृत्तिस्तत्कारज्ञानान्यतरजन्यपदार्थोपस्थितिर्हेतुरिति
निर्णीतमन्यत्र VāyāBhū. 126. 12 (on 26)

अन्यतरजयपराजय (anyatara-jayaparājaya) *m.* victory or defeat of
either of the two निर्णिकं व्यवहारे ...। अन्यतरजयपराजयान्यतरावधारणं प्रापिते
VīraMi. (Vyavahāra.) 80. 10.

अन्यतरजाति (anyatara-jāti) *f.* 1 one of the two generic properties
गत्वतीप्रलयादीनां च तीव्रकारादी। तेषां च जातित्वाभ्युपगमात्। तत्रान्यतर-
जातिमग्रे वा NyāySiA. 207. 28; 2 one of the two castes मातृजातीयतास्तु न
तु तजान्यतरज्य ... अन्यतरजातिस्वीकारे च विनिगमनाविरहात् BālamBha.
i. 281. 14 (on 1.91)

अन्यतरजातीयता (anyatarajātīya-tā) *f.* the state of being related to one
of the two castes तादृशे क्षेत्रज्ञे मातृसाजान्त्येऽपि उभयसाजान्त्याभावः। ... अत
एवोक्तं प्रयोजकवैकल्ये कचिदन्यतरजातीयतापीत्येव इत्यनुपपदेव स्फुटीभविव्यति
BālamBha. i. 275. 27 (on 1. 90)

अन्यतरज्ञान (anyatara-jñāna) *n.* 1 knowledge of any one of the two
(objects) अग्रे न विवेकस्स्याद्विपरीतग्रहोऽस्थितः(?)। कृते नान्यतरज्ञानं नातो
भ्रान्तिस्तथा ग्रहे IṣṭaSi. 289. 18; 2A knowledge of one of the two persons
दम्पत्योः परस्परधर्मव्यतिक्रमे सत्यन्यतरज्ञाने दण्डेनापि स्वधर्मव्यवस्थापनं राज्ञा
कर्तव्यमिति व्यवहारमध्येऽस्योपदेशः ManvaMu. 364. 6 (on 9. 1); 2B knowledge
of one of the two (objects) प्रकृते धर्मादिपदस्य ... सिद्धसाधनम्, एवमन्यतरज्ञान-
रूपग्रहज्ञानायाध्याप्रसिद्धादिकम् LaCandr. 718. 37; जीवस्वरूपं दूरस्थवनस्पत्योरेकं
चेत्यन्यतरज्ञानायाध्याभेदत्वेन साध्यत्वान्नानुमादिकम् LaCandr. 813. 36.

अन्यतरज्या (anyatara-jyā) *f.* 1A Rsine of another or remaining arc
अन्यतरज्योन्तिरन्यज्यास्वरूपमन्तरमन्यतरज्यायुतमैक्यज्या स्यात् SiddhāTaVi. 69.
10; 69.11; 1AII Rsine of another (part of an arc) अन्यतरज्याद्वितीयखण्डे तु
हराभावादुपेत्य एव हरः SiddhāTaVi. 71. 5; 1B Rsine of one of the two
(arcs) ज्याया अन्यतरज्यायाश्च योगः साध्यः स चात्यतरज्योनोऽन्तरज्या स्यादिति
स्थितिरिति SiddhāTaVi. 71. 15; 72. 3; 2A another, i.e. parallel or similar chord
(to the radius of an arc) अन्यतरज्याया अभावे तद्विग्रज्यायाः सत्ये ... अन्तरं
प्रत्यक्षम् SiddhāTaVi. 69. 13; 69. 20; तत्र खण्डद्वयात्मकस्थूलैक्यज्याया विशेषधनेऽन्य-
तरज्यारूपद्वितीयखण्डे एव शोधितम् SiddhāTaVi. 71. 3; 72. 2; अन्यतरज्यासाधने
तु अन्यतरचापोनितदिश्रचापरूपान्तरस्य ज्याया अन्यतरज्यायाश्च योगः साध्यः
SiddhāTaVi. 71. 14; 72. 20; 73. 14; 2B another Rsine (of the two arcs) तत्र
लाघवादन्यतरज्यागुणस्योभयत्र तुल्यत्वात् SiddhāTaVi. 71. 8.

अन्यतरज्यागुणित (anyatarajyā-guṇita) *adj.* multiplied by another Rsine
(of the two arcs) गुण्यगुणकयोः कामचारान्यतरज्यागुणितजिज्यायामेव शोधनं सिद्धम्
SiddhāTaVi. 71. 8; तत्कोटिज्यात्वेन फलितमन्यतरज्यागुणितं त्रिज्यामत्तं जातम्
SiddhāTaVi. 71. 10.

अन्यतरज्यापरमत्व (anyatarajyā-paramatva) *n.* greatness (of quantity)
of another, i.e. second Rsine अन्यतरज्यापरमत्वे पूर्वस्थूलानुपातजस्यूलान्तर-
युतान्यतरज्यारूपस्थूलैक्यज्यायास्त्रिज्यामितयाः ... तद्विग्रहोक्तमन्यमितस्य परमत्वम्
SiddhāTaVi. 70. 11; 71. 19; एवमन्यतरज्यापरमत्वे तुक्तस्यूलानुपातेन योगस्य
शून्यत्वात् SiddhāTaVi. 72. 1; 73. 6.

अन्यतरण (anya-taraṇa) *n.* act of crossing the other (bridge) एतं सेतुं
तीर्त्वा अन्यसन्नमन्यो भवतीति च। तत्र तरणं नाम तत्प्राप्तयेऽन्यतरणमेव
BrahmSūBh. (Mā.) 73A. 10 (on iv. 4. 1); एतं सेतुं गन्तुमन्यतीर्त्वंति

तत्प्राप्तयेऽन्यतरणमेवोच्यते न तु ब्रह्म तीर्त्वा स्वल्पविभर्वाः TattvPrakā. 218B.
11 (on iv. 4. 1)

अन्यतरतःक्षुण्णता (anyatarataḥ-kṣuṇṇatā) *adj.* (f.) *Viśva.*; cf. अन्यतरतःक्षु-
ण्णता अन्यतरतःक्षुण्ण (anyatarataḥ-kṣuṇṇa) *adj.* (f.) sharp on one of the two sides
अग्रिमादत्ते वैष्णवी कल्पायां सुषिरामसुषिरां वोभयतःक्षुण्णमन्यतरतःक्षुण्णं वा प्रादेशमात्रम्
ĀpaSS. xvi. 1. 7; देवस्य त्वेति चतुर्भिरग्रिमादत्ते। खादिरां वैष्णवीं वा कल्पायां
सुषिरामसुषिरां वोभयतःक्षुण्णं तामन्यतरतःक्षुण्णं HirSS. xi. 1. 11 (7. 26); xvii. 1.
13 (398. 3) (but *Viśva.* अन्यतरतःक्षुण्णता)

अन्यतरतःपक्षस् (anyatarataḥ-pakṣas) *adj.* having wing (only) on one
side अथ यो विषये कुरुते यथान्यतरतःपक्षसा रथेन धावयन्नध्वानं यत्राकूतं
न समश्रूयति KauṣiBr. 7. 7 (32. 9)

अन्यतरतःपाश (anyatarataḥ-pāśa) *adj.* [f.-ā] having loop or noose on
one side पत्नीमूर्ध्वजुमासीनां संनहति तिष्ठन्तीं वा स्वयं वा पत्न्यात्मानं मौञ्जेन
योक्त्रेण अन्यतरतःपाशेनाभ्यन्तरं वाससो वाह्यतो वा BhārSS. ii. 5. 3; ĀpaSS.
ii. 5. 4; यजमानमन्यतरतःपाशया मौञ्ज्या मेखलया त्रिवृता पृथ्व्या मध्यतः संनहति
BhārSS. x. 6. 10; ĀpaSS. x. 9. 13; आशासाना सीमनसमिति मौञ्जेन योक्त्रेणान्य-
तरतःपाशेन पत्नीः संनहत्यूर्ध्वजुमासीना तिष्ठन्ती वा HirSS. i. 7. 15 (159. 13);
VaikhāSS. 5. 3.

अन्यतरतन्तु (anyatara-tantu) *m.* 1 one of the two threads कथं तन्तुः
संयोगे सत्यन्यतरतन्तारम्भके अंशो कर्मोत्पद्यते NyāyKa. 150. 24; 2 one thread
अन्यतरतन्तुनाशेऽपि तत्त्वन्तरादिनाशात् तत्रिष्ठोत्तरसंयोगादपि तद्विभागविनाशसिद्धेः
TarkSām. (Ā.) 75. 13.

अन्यतरतस् (anyatarā-tas) *adv.* 1 on one of the two sides, on either
of the two sides अन्यतरतो हि तद्वरीयः क्रियते TaiBr. I. ii. 6. 3; तदा
आहृत्यन्तरत एव परियजेत् SatBr. (K.) V. iv. 4. 4; यदा प्रजामात्रा न स्युर्न
भूतमात्राः स्युर्न ह्यन्यतरतो रूपं किंचन सिध्येत् Sāṅkhā. 5. 8 (22. 5);
इत्युपरिष्ठात्। अन्यतरतश्चेदगनाविष्णु महि धाम प्रियं वामित्युपाधेव ĀśvaSS.
I. v. 19. 3; अन्यतरत आन्यम् KātySS. iii. 4. 2; तेषां तु युध्यमानानां साग्रः
संवत्सरो गतः। न चान्यतरतस्तत्र विजयो वा क्षयोऽपि वा Rāmā. vii. 23.
9; वनिरूपितं कन्यायां कन्यानिरूपितं च वरे पृथगेव सापिण्ड्यं न तु
संयोगव्यासस्यवृत्त्युभयनिरूपितमेकमेव येनान्यतरतो निवृत्ती निवृत्तिः स्यात् BālamBha.
i. 193. 29 (on 1. 53); 2 on one side अस्थि ह्यगस्थि हि द्वन्तोऽन्यतरतो हेतुस्थि
करोति SatBr. I. vi. 3. 29; SatBr. (K.) II. vi. 1. 21; तुस्मानन्यतरत आन्यं
कुर्यादधस्ताद्वोपरिष्ठाद्वा SatBr. I. vii. 4. 10; SatBr. (K.) II. vii. 2. 9; ऋतुभिरिति
चतुध्रित्वेन्यथा पात्रे विपर्यस्येतेऽन्यतरत एव तद्देवा अहरसृजन्तान्यतरतो
रात्रिमन्यतरत एव तद्देवा मनुष्यानुजन्तान्यतरतः पशून् SatBr. IV. iii. 1. 13;
SatBr. (K.) V. iii. 2. 11; स यदि कामयेतोभयतः परियजेद्यद्य कामयेतान्यतरतः
परियजेत् SatBr. IV. iv. 2. 6; अन्यतरतो हीदं वाघः क्षुण्णतुभयतःक्षुण्णत्वेव भवति
SatBr. VI. iii. 1. 34; SāṅkarKāBh. 144. 16 (on iii. 2. 46); अज्येनोभयतः
परियजति। अन्यतरतो वा KātySS. x. 6. 9; xv. 8. 28; ĀpaSS. xiii. 13. 20;
साहस्यतिरिच्यते रोहिण्युपध्वस्ता द्विरूपोभयतः एन्यन्यतरतो वा ĀpaSS. xxii.
15. 8; स च संहितकालः किमुभयतः किवान्यतरतः कियामेत्तपेक्षायाम् VīraMi.
(Samaya.) 133. 8; 3 on the other side, SatBr. IV. iii. 1. 13; SatBr. (K.) V.
iii. 2. 11; 4 optionally वर्णसंख्येऽन्यतरतः VājaPrāti. 5. 15 (comm. वर्णसमाप्तः
संख्यासमाप्तश्चान्यतरतो विकल्पेनावगृह्यते); 5 from either of the two ends
अन्यतरतोऽतिरात्रत्वात् पञ्चदशरात्रस्याहीनत्वं कुण्डपायिनामयनस्य च तद्भूतेज्यहीनत्वस्य
दर्शनात् Mīmāṣū. viii. 2. 29; ŚābaBh. 1611. 22 (on viii. 2. 29); BhāṣiCan.
36. 12 (on xiii. 4. 27); एवं तुल्यापेक्षा कर्मणामन्यतरतो न बाधिता भवति
ŚābaBh. 1573. 5 (on vii. 4. 6); तस्मादत्रोत्पत्तिप्रयोगवचनाध्यायाद्व्याहाराणामन्यतरतो
विधिः TupT. 36. 6 (on iv. 3. 26); BhāṣiCan. 84. 2 (on xv. 2. 23); 6 in one
part, cf. अन्यतरतोभेद.

अन्यतरतात्पर्यसंदेह (anyataratātparya-sandeha) *m.* doubt regarding
the speaker's intention in one of the two गोसहशपदस्योपलक्षणनिमित्तयोरन्य-
तरतात्पर्यसंदेहात् Kiraṇā. 322. 20.

अन्यतरतादर्थ्य (anyatara-tādarthya) *n.* the state of being intended for
either of the two अन्यतरतादर्थ्यमन्तरेणानुपपद्यमाने नियमनादिसंबन्धे परमात्मनस्सर्वज्ञस्य
... पारार्थ्यमित्यवसीयते NyāyKu. 190. 18

अन्यतरतोऽन्योतिस् (anyatarato-iyotis) *adj.* having brightness or lustre
on one side तदाहुः कयमुभयतोऽन्योतिषोऽभिफल्वा अन्यतरतोऽन्योतिः पृच्छ्ये इति
GopBr. i. 4. 20 (108. 11)

अन्यतरतोऽतिरात्र (anyatarato-tirātra) *adj.* having Atirātra-sacrifice
on either of the two ends स्तोमा विज्ञायन्ते। उभयतोऽतिरात्रा एव सत्रिया

अन्यतरत्र (*anyatara-tra*) *adv.* 1 in another case, elsewhere तस्यान्तर्णीयं निर्वृतव्यम् । अवश्यमन्यतरत्र संकल्पभेदो भवति ŚābaBh. 1466. 2 (*on vi.* 5.20); यावती द्रव्ये अपेक्षमाणे तावती एवानपेक्षमाणे । नान्यतरत्र भेदः NyāyBh. 266. 8 (*on iv.* 1. 40); प्राद्यप्राहकयोधातो न ज्ञानात्समानता । तस्मादन्यतरत्रेदं ज्ञानत्वं संप्रतीयते ŚlokaVār. 5 (3). 147 (309. 1); TāpaT. (U.) 275. 10 (*on* 5 (3). 147); सदसद्बुधता बुद्धिर्भवेदन्यतरत्र नः ŚlokaVār. 5 (8). 25 (481. 2); न चात्रान्यतरत्रापि प्रामाण्ये संशयः किंतु निश्चितप्रामाण्येरेव द्वयोस्समर्थनोपेक्षामात्रं कथमिदमुभयमुपपद्यताम् Kāśī. iii. 169. 21 (*on* 5 (7). 29); उभयविचारात्मकयासाप्तमाष्टमधोरन्यतरांशेन चतुर्थोत्तरपट्टकान्तर्भावादत्यन्तरत्रारम्भे कर्तव्यं सति NyāyRaMā. 178. 4; अर्थप्राप्तेरुपोभयनेत्यनेनान्येषामुभयत्रापि द्वन्द्वो वायते, अन्यतरत्र तु भवत्येव PadMañ. *on* KāśīVr. *on* P. ii. 4. 12 (256. 14); सत्प्रतिपक्षोऽप्यन्यतरत्र व्याप्यादिसंशयमापादयन् अनैकान्तिकादावेव पर्यवस्यति Upask. 161. 3 (*on* i. 17); अस्यास्तु उपमानोपमेययोः अन्यतरधर्मस्यान्यतरत्रारोपो लक्षणमस्तु RasGaṇ. 459. 11; 2 in one case पक्षमतिपक्षयोस्तु द्वयोरन्यतरत्रार्थोऽवधारणं भवति नोभयत्र NyāyMañ. ii. 149. 3; हृष्टप्रयोगः । तस्य तु किमुभयं पदार्थ उत्तान्यतरत्र गौणः NyāyRaMā. 129. 13; उभययापि सदसदिद्वेकसिद्धिः । समानयोगक्षेप्तमुभयोः । कथमन्यतरत्र सत्त्वमसत्त्वं वा व्यवस्थाप्यतामिति चेत् सत्यम् NyāyKu. 63. 9; 3 *on* one of the two things or objects मुसरोल्लूखे ... द्वन्द्वनिर्देशेन संबुक्तयोरन्य- 3 *on* 1. तत्र होमो युक्तः ManuBh. i. 245. 10 (*on* 3. 78); ManvaMu. 104. 4 (*on* 3. 88); ऋग्वेदजुर्वेदयोः श्रयमाणस्य सोमविकारस्यान्यतरत्राङ्गभूयस्त्वाभावेन भूयस्त्वे- 88); नोभयश्रुतीत्ये (त्यु)क्तविनिगमनाविरहादुभयत्रापि विधिः स्वीकर्तव्यः VidhirR. 10(70.7)
अन्यतरत्रितयः (*anyatara-tritaya*) n. one of the two triads शैशिरादीनामुभय-
कीर्तने त्रिवत्थाख्याप्यत्वादेरन्यतरत्रितयकीर्तननैव त्रीनु वर्णीत इति विध्यर्थानुष्ठान-

अन्तरधनविभाग (anyazadhana-vibhāga) m. division of the property of one of the two (parents) मानुस्मृत्यं पितरि जावत्यपि मानुधनविभागः कार्य एव। अन्यतरधनविभागे उपयोर्धनव्यक्तप्रतीक्षणानुयोगात् SmṛtiCan. iv. 599.2.

अन्यतरधन्यमहीविभाग

अन्यतरधन्यमहीविभाग (anyatara-dhanyamahāvibhāga) *m.* one of the many blessed regions of earth वाराणसीमगधसिंहलभूमिभागे नेपालभूमिपु तथाङ्गमहीप्रदेशे। सौराष्ट्रकेऽन्यतरधन्यमहीविभागे शुङ्गायसां कृतिवराः प्रवदन्ति जम् YuktiKa. 170. 7.

अन्यतरधर्म (anyatara-dharma) *m.* 1A property of one of the two objects समानानेकमध्यवसायान्यतरधर्ममध्यवसायाद्वा न संशयः NyāySū. ii. 1. 1; 1B property of another उपमानोपमेययोरेन्यतरस्मिन्नन्यतरधर्मोपपत्तयः पदार्थवृत्तिनिर्देशना Kuval. 54 (10); AlaṅkāMañ. 70. 17; 1C quality of one of the two, cf. अन्यतरधर्मकः 2A one of the two characteristics or properties तत्साधनस्य लिङ्गस्य त्रैविध्यं तत्रैकतमधर्मनुविधानं द्विलक्षणस्यान्यतरधर्मोपनिधानं विवक्षितम् NyāyVār. 165. 13 (on i. 2. 45); उभयधर्मोपलब्ध्यावन्यतरधर्मोपनिधानं प्रकरणसमर्थः NyāyVār. 175. 21 (on i. 2. 48); अथ शरीराद्येकदेशं पक्षयसि तथाप्यन्यतरधर्मसिद्धौ दृष्टान्तः NyāyVār. 473. 12 (on iv. 1. 24); अवश्यं कर्तव्ये अन्यतरधर्मतिक्रमे गुणधर्मोऽतिक्रमितव्यः TantrVā. 822. 13 (on iii. 3. 9); अन्यतरधर्मोपलब्धयेव पक्षधर्मोपलब्धयेतिरक्तम् पश्यन् NyāyMañ. ii. 160. 11; अन्यतरधर्मनिकर्मपात्रे तु शब्दस्य व्यापारः न स्वरूपारोपः Kāśi. i. 272. 22 (on 4. 178); 2B one of the two qualities धर्मद्वयवति धर्मिणि क एषोऽन्यतरधर्म-पक्षपातः AbhinBhā. ii. 223. 8 (on 14. 2); 2C one of the two duties आचारस्तु स्वशास्त्रोक्तरीणां कयोरेन्यतरधर्मोपान्धन एव ViraMi. (Āhnikā). 199. 6.

अन्यतरधर्मक (anyatara-dharma-ka) *adj.* having the qualities of one of the two (groups) राशयन्तरम् ... अन्यतरधर्मकमेव तदुत्पन्नं प्रागनवधृततथाभाव-मुपरिष्टादवधार्यत इति चेत् न Kāśi. i. 84. 5 (on 2. 35)

अन्यतरधर्मता (anyataradharma-tā) *f.* [Inst.] by way of being the property of one of the two (objects) नायमाकारोऽर्थज्ञानयोरन्यतरधर्मतया निर्धारितोऽवभासते TātpaT. (U.) 241. 16 (on 5 (3). 6); NyāyRa. 269. 20 (on 5 (3). 6)

अन्यतरधर्मत्व (anyataradharma-tva) *n.* the state of being the property of one of the two (objects) न चान्यतरधर्मत्वं विस्पष्टं तत्र गृह्यते ŚlokaVār. 5 (3). 6 (269. 8)

अन्यतरधर्ममुख (anyataradharma-mukha) *n.* [Inst.] through one of the two qualities तत्र भवनमिति तदनुभवति ... अन्यतरधर्ममुखेन क्रियाख्यस्य धर्मिणो द्वाभ्यामपि यथासंकेतसम्पर्शो AbhinBhā. ii. 223. 6 (on 14. 2)

अन्यतरनारीधृत (anyataranārī-dhṛta) *adj.* held by one of the many women दृष्टयानिमि ... उल्लेखनान्यतरनारीधृतैर्नारिभिर्दिन्दनेन कृतच्छायमपि विच्छायां मुखमुदहन्तीम् ... योपतिम् HarṣaC. 323. 3.

अन्यतरनाश (anyatara-nāśa) *m.* destruction of one or either of the two अत एवान्यतरनाशेनोभयनाशमप्याह-द्दे यौने चित्तवृक्षस्य प्राणस्पन्दनवातने। एकस्मिन्ध तयोः क्षीणे क्षिप्रं द्वे अपि नश्यतः JīvanVi. 86. 15; तत्रान्यतरनाशेऽपि नैमित्तिकानुष्ठानम् ŚivārkaMaDī. i. 255. 15 (on i. 1. 21); MayūMāli. 485. 9 (on vi. 4. 6)

अन्यतरनिगरण (anyatara-nigaraṇa) *n.* act of swallowing, i.e. absorbing of one of the two विषयविषयिणोरन्यतरनिगरणेनाभेदप्रतिपत्तिरध्यवसायः Pratā-YaBhū. 383. 2.

अन्यतरनिबन्ध (anyatara-nibandha) *adj.* related to one of the two (factors) अयं च दिव्यनिबन्धनो दण्डो निहवमिव्याधिपयोगयोरन्यतरनिबन्धनेन दण्डेन समुद्यीयते SmṛtiCan. iii. 288. 14.

अन्यतरनिबन्धन (anyatara-nibandhana) *adj.* [f.-ā] caused by one of the two (conditions) यद्यविवेकाग्रहोऽपि तत्परिपन्थी विद्यते इति कुतोऽन्यतर-निबन्धनो व्यवहारः TātpaT. (Vā.) 90. 11 (on i. 1. 1); नानिश्चिते स्याणौ पुरुषे चान्यतरनिबन्धना प्रवृत्तिः BrahmSi. 18. 15.

अन्यतरनिमित्त (anyatara-nimitta) *adj.* caused by one of the two (conditions) अवान्तरवाक्यादीक्षणाविधानम्। तस्मादन्यतरनिमित्तं भक्षणमश्रुतम् ŚābaBh. 1447. 10 (on vi. 4. 25)

अन्यतरनिमित्त (anyatara-nimitta) *n.* one of the two causes हेतुद्वयस्य समानबलत्वादिकल्पे सत्यन्यतरनिमित्तकृतमेव भक्षणम् NyāyMāVi. 174. 5 (on iii. 5. 12)

अन्यतरनियति (anyatara-niyati) *f.* another determining or facilitating factor गवां विभागाविभागयोर्वैजमान्येय प्रयोजिका, उतास्त्यन्यतरनियतिः NyāyMāVi. 523. 27 (on x. 3. 12)

अन्यतरनियन्त्रण (anyatara-niyantraṇa) *n.* restriction of one of the two (factors) किं तु ज्ञे फले च स्वातन्त्र्येण प्रतीते प्रकरणादिवशेनान्यतरनियन्त्रणं क्रियते NyāySū. (Ja.) 188A. 8 (on i. 4. 1)

अन्यतरनियम (anyatara-niyama) *m.* 1A limitation or loss of (power of) one of the two (factors) नित्योपलब्ध्यनुपलब्धिप्रसङ्गोऽन्यतरनियमो चान्यत्र BrahmSū. ii. 3. 32; BrahmSūBh. (Rā.) 532. 8 (on ii. 3. 32); BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 148. 6 (on ii. 3. 32); VedāntSā. (Rā.) 211. 5 (on ii. 3. 32); उपलब्ध्यनुपलब्ध्योरन्यतरनियमो वा VedāntDī. 125. 19 (on ii. 3. 32); नित्यवृद्धौ वा नित्यमुक्तौ चात्मैक्यन्यतरनियमो वा स्यात् VedāntPāSau. 229. 24 (on ii. 3. 31); अथानुपलब्धिः सर्वदा तथा सति मोक्षदशा विरुध्यते। अथान्यतरनियमः AquBh. 151. 10 (on ii. 3. 32); 1B limitation or restriction of one of the two एकेन च विध्यन्तेन भवितव्यमित्युक्तम्। न च गृह्यतेऽन्यतरनियमे विशेषः। तस्मादनियमः ŚābaBh. 159. 11 (on viii. 1. 11); विकल्पेन प्राप्तयोर्वृद्धयन्तरयोरन्यतरनियमार्थे 'वृहत्पृष्ठं भवति रथन्तरं पृष्ठं भवति' इति विधौ ... अतिव्याप्तिः स्यात् VidhiRā. 9 (42.9); 2 restriction of one उपनयन्यमस्तावत्र संभवति। अनेकस्मिन्नर्थे वाक्यस्यैकस्य तात्पर्यायोगात् तस्माद् अन्यतरनियमसंभवात् प्रश्नः Pradī. ii. 152A. 9 (on i. 3. 12); 3 certainty or affirmation of one or either of the two यदिनोरेकतरस्य मिथ्याभिमोयापह्नवयोरन्यतरनियमात्तन्निमित्तको दण्डोऽन्यत्रापि अस्ति DaṇḍaVi. 32. 6; यदि च निर्धर्मकत्वस्य ... सूक्ष्मं पश्यसि GuruCandr. i. 43. 16; 4 another rule कार्योपासकान् परोपासकान् वा नयतीत्यन्यतरनियमं न स्वीकरोति इत्यर्थः GoviBh. 312. 6 (on iv. 3. 15); 5 rule of one of the two चतुरष्टसंख्ययोरन्यतरनियमस्तु 'भक्तिप्रिया भक्तिगम्या भक्तिवश्या भयापहेत्येधर्पा-लोचनधर्मा' व्युत्पत्तिर्मां च सुज्ञान एव LalitāSaBh. 41. 30 (on 74)

अन्यतरनिरूपित (anyatara-nirūpita) *adj.* described by one of the two (factors) गुणहेतौ पक्षम्या विकल्पेन विधायकसूत्रान्तरमप्यन्यतरनिरूपितहेतुताविषयकमेव VyutpaVā. 163. 32.

अन्यतरनिर्णय (anyatara-nirṇaya) *m.* 1A determination or ascertainment of one of the two श्रुतिसामर्थ्यादन्यतरनिर्णयज्ञापनार्थं गम्यमानमर्थग्रहणं यत् करोति तेन ज्ञापयत्यन्यतरस्मिन् पक्षे निर्णयः NyāyVār. 147. 2 (on i. 1. 41); स्वाभाविके तावदुभयस्मिन्नन्यतरनिर्णयकारणं बाह्यम् अपश्यतां नैकत्रापि विश्वासो भवेत् Kāśi. i. 85. 14 (on 2. 37); जल्पे तु ... नावश्यं तत्तर्जिन्यः। तस्माद् अन्यतरनिर्णयावसानत्वेन जल्पान्नेदो वादस्येति सिद्धम् TātpaT. (Vā.) 64. 8. (on i. 1. 1); भाष्ये लक्षणप्रतिपदोक्तभावा अन्यतरनिर्णयो वातिप्रसङ्गपरिहारायोपन्यस्यते SiddhāSi. i. 10. 18; तथाप्यन्यतरनिर्णयकारणाभावात् MayūMāli. 35. 11 (on i. 3. 5); 1B ascertainment of any one of the two केवलं हृद्भवां स्थाणुपुरुषसाधारणी नान्यतरनिर्णयाय प्रभवति Kāśi. iii. 66. 9 (on 5 (4). 95); न च श्रुत्यादिना लिङ्गबाधेनान्यतरनिर्णयः TattvPrakā. 22A. 6 (on i. 1. 21); 2 ascertainment of one बाधः ... अन्यतरनिर्णयेनान्यानुमित्यसंभवः BhāṭṭiCin. ii. 20. 6 (on i. 3. 2)

अन्यतरनिर्देश (anyatara-nirdeśa) *m.* statement of one of the two (factors) विवक्षातोऽन्यतरनिर्देशः प्रतिज्ञाहेत्वोर्विरोध इति प्रतिज्ञाहेतु आश्रित्य उभयाश्रितो भवति NyāyVār. 174. 16 (on i. 2. 47)

अन्यतरनिर्धारण (anyatara-nirdhāraṇa) *n.* A ascertainment of one of the two ततो अन्यतरनिर्धारणार्थं यद्विशिष्टोपपदं ग्रहणं युक्तम् TantrVā. 1110. 15 (on iii. 6. 42); अजातदन्तत्वात् सद्यःशौचं कृतचुडत्वात्त्रिरात्रमित्यन्यतरनिर्धारणे हेतुभावाः HārLa. 37. 10; अन्यतरनिर्धारणावश्यभावे ... सति अनुगुणं वचनव्यक्तिः स्वीकार्यः MayūMāli. 517. 7 (on vi. 8. 1); B ascertainment of any one of the two अन्यतरनिर्धारणकारणानिरूपणाच्च अप्रतिपत्तिः प्राप्नोति BrahmSūBh. (Śān.) 494. 1 (on ii. 4. 1); विरुद्धाद्येद्वयस्मरणं चान्यतरनिर्धारणकारणाभावे संशयं जनयति NyāyRa. 375. 19 (on 5 (4). 88)

अन्यतरनिर्वाह (anyatara-nirvāha) *m.* carrying on, i.e. justification of one of the two विशेषानुयोगे प्रतिवक्तुं न शक्नुयात् हेत्वाभासतास्थापकाव्यान्व-पक्षधर्मत्वयोरन्यतरनिर्वाहो वा न प्रगल्भेत NyāyPari. 323. 8.

अन्यतरनिवृत्ति (anyatara-nivṛtti) *f.* 1A cessation of another विरुद्ध-योरेकपरिच्छेदेऽन्यतरनिवृत्तिरवश्यंभाविनाविरुद्धत्वादेव NyāyMañ. ii. 19. 12; 1B cessation of one of the two भावाभाववद् अनयोरेन्यतरनिवृत्तौ अन्यतर-व्यवस्थानात् अर्धक्रियाजनने भावानां न तृतीयप्रकारसंभवः ĀtmaSi. 69. 16; दुःखनिवृत्तये सुखं चेत् - दुःखनिवृत्तौ सुखनिवृत्तिर्न स्यात्। तदा सुपुत्रावपि सुखान्वयप्रसङ्गः। अन्यतरनिवृत्तिरन्यतरसंयोगश्चेत् स्वापेऽपि दुःखसुखान्वयः प्रसज्येत् ŚrūtaPra. iB. 93. 17 (on i. 1. 1); 2A exclusion of one of the two अन्यतरनिवृत्त्या अग्रहणस्यार्थवत्त्वाद् अज्मात्रं गृह्यते तदन्तं निरस्यते Pradī. i. 273B. 22 (on i. 1. 14); यस्मात्परोक्षानवधतनयोः प्रकृतत्वे अन्यतरनिवृत्तिर्यत्नेन क्रियमाणा द्वितीयस्या-नवृत्तिमुपापयति Pradī. iii. 193B. 8 (on iii. 2. 118); अन्यतरनिवृत्तिरुक्तो विधिः परिसंख्याविधिः BhāṭṭiCin. i. 71. 16 (on i. 1. 4); 2B exclusion of one

अन्यतरपरिग्रह (anyatara-parigraha) m. 1 acceptance of one of the two (alternatives) तत्रागुप्यात्मिप्रयायीनोऽन्यतरपरिग्रह इति हृदयप्रयोजनभेदादपि मिद्वो वाक्यभेदः TantrVā. 432. 24 (on ii. 1. 47); यः सोमं वपति यस्य सोममृत्विग्बभूवतीति चात्राप्यन्यतरपरिग्रहे तु स्वामिवनग्रहणं युक्तम् TantrVā. 1014. 2 (on iii. 4. 41) (735)); तदेव ब्रह्म आनन्दमय आत्मा अक्षय्यो, तदेव च अब्रह्म पुष्टं प्रतिष्ठा अवयव इत्यसमग्रस्यं स्यात्। अन्यतरपरिग्रहे तु युक्तम् ... ब्रह्मनिर्देश आश्रयितुम् BrahmsūBh. (Sān.) 59. 13 (on i. 1. 19); क्रमविक्रानयोरन्यतरपरिग्रहेण रान्यस्य दुष्करः परिणामः NāṭVā. 5. 29; तत्रोपयोरालंकारयोरन्यतरपरिग्रहेण दोषः ... तत्र संकरालंकारो वक्ष्यते Kāvyañn. (Hc.) 316. 20; तथापि बुद्धिप्राणयोरन्यतर-

अन्यतरपरिच्छेद

परिग्रहो न्यायः ŚrūtaPra. iB. 303. 13 (on i. 2. 11); वस्तुविकल्पानुपपत्तेरन्यतरपरिग्रहे हेत्वभावात् NyāySu. (Ja.) 314A. 1 (on ii. 2. 1); न ह्युपधिरन्यदन्धाकरोति ... अतश्चान्यतरपरिग्रहेऽपि निरस्तसमस्ताविशेषमेव ब्रह्म प्रतिपत्तव्यम् NyāySu. (Ja.) 500B. 4 (on iii. 2. 8); तत्र चोभयासंभवादन्यतरपरिग्रहे वचनार्थवत्त्वाय साहचर्यं परिगृह्यते MayūMāli. 528. 8 (on vii. 1. 2); 2 acceptance of one (alternative) विप्रतिपत्तौ च स्मृतीनामवश्यकर्तव्येऽन्यतरपरिग्रहे अन्यतरपरित्यागे च श्रुत्यनुसारिण्यः स्मृतयः प्रमाणम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 284. 7 (on ii. 1. 1); यन्नान्यतरपरिग्रहे साधकप्रमाणाभावः ... तत्रैवोभयप्रसक्तिरनिवार्या Kāvyaṇu. (He.) 300. 7; होमत्वादावनीयस्य स्थानत्वं प्राप्तम्, एवमनेकहोमविषयवाक्यद्वयेऽन्यतरानुष्ठानगर्भेऽन्यतरपरिग्रहविरोधोऽस्त्येव ŚrūtaPra. ii. 423. 20 (on iii. 1. 25); 3 acceptance of any one of the two न चोभयभावः, विरोधादेव । न चान्यतरपरिग्रहोऽविशेषात् Kāśi. iii. 60. 23 (on 5 (4). 88); एकः प्रकारो दर्शितो द्वितीयः प्रकारस्तु संदेहसंकराख्यः । यन्नान्यतरपरिग्रहे साधकं प्रमाणं नास्ति AlankāŚa. 199. 16; यत्र पुनरन्यतरपरिग्रहे साधकबाधकप्रमाणविरहस्तत्र संदेहसंकरः Ekāva. 8. 6 (95) (219. 8); 4 acceptance of one among many (beings) कयाचिदुपपत्त्या स्मरणकालभूतसूक्ष्मप्रकृतिजीवविशेषाणामन्यतरपरिग्रह इति वक्तव्यमुपासनार्थम् ĀṇuBh. 77. 22 (on i. 3. 10)

अन्यतरपरिच्छेद (anyatara-pariccheda) *m.* ascertainment of another न चैकस्य संस्यदेतुत्वमन्यतरपरिच्छेदात् Kāśi. iii. 63. 27 (on 5 (4). 92)

अन्यतरपरित्याग (anyatara-parityāga) *m.* 1 abandonment of one of the two (alternatives) तस्मादन्यतरपरित्यागे सति त्वत्पक्षसिद्धिर्भवतीति संनिकृष्टवशेन दध्यपि होमेन संबध्यते TantrVā. 548. 19 (on ii. 2. 25); शीतोष्णयोरिवान्यतरपरित्यागो बलात्प्राप्नोति BrahmSūBh. (Bhā.) 82. 23 (on i. 4. 21); स च क्वचिदन्यतरपरित्यागकारणाभावादप्राप्त्यनुज्ञायते यया ग्रीहिभिर्यजेत यवैर्यजेत ĀgaPrā. 61. 12; अभावास्याया अभावादन्यतरपरित्यागावश्यकत्वे यत्पूर्वधुरिति वचनानुसारेण चन्द्रादर्शनस्यैव हानं युक्तम् BhāṭṭiCan. 15. 12 (on xiii. 2. 11); 2 abandonment of another (alternative) विप्रतिपत्तौ च स्मृतीनामवश्यकर्तव्येऽन्यतरपरिग्रहेऽन्यतरपरित्यागे च श्रुत्यनुसारिण्यः स्मृतयः प्रमाणम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 284. 7 (on ii. 1. 1); 3 abandonment of one (alternative) तत्र आरब्धस्य क्रतोरवश्यसमापनीयत्वेन अन्यतरपरित्यागेन अनुष्ठाननिवृत्त्यवश्यंभावात् PūrvottaVāNaMā. 150. 12.

अन्यतरपरिशेष (anyatara-pariśeṣa) *m.* remaining of one of the two (items) तादात्म्यं तु मिश्रत्वे स्थिते अस्थिते च कुतः सिध्येत, आद्ये निरोधात् द्वितीये तु अन्यतरपरिशेषात् TarkSaṁ. (Ā.) 32. 22; न च प्रकृतिपुरुषसंगतिः अतिरिक्तास्ति ... तयोः अन्यतरपरिशेषे कुतः संगतिः TarkSaṁ. (Ā.) 50. 1; 52. 2; ततश्चान्यतरपरिशेषे प्रमाणिकेनात्मना निषेधस्यैव स्थितौ विधेरसंभवः ŚatDū. 108. 24; केयमेकप्रतीतिर्नाम ... न प्रथमद्वितीयौ, अन्यतरपरिशेषादिसंज्ञात् NyāySā. 265. 25.

अन्यतरपरिहार (anyatara-parihāra) *m.* rejection or refutation of one of the two (views) विरोधे च अन्यतरपरिहारेणान्यतरत्र प्रवर्तमानः TantrVā. 237. 12.

अन्यतरपर्याय (anyatara-paryāya) *m.* synonym of one (word) अनिज्योतिरित्यत्र ज्योतिः शब्दः सूर्यावाची सूर्यो ज्योतिरिति पुनरनिवाची तेनोभौ मिश्रश्रित्विति ... अन्यतरपर्यायश्च सन्नित्यत्र न प्रयुज्येत TantrVā. 30. 3 (on i. 2. 12)

अन्यतरपर्युदास (anyatara-paryudāsa) *m.* exclusion or elimination of one of the two न चैकीकरणपृथक्करणाभ्यां तस्यानाभासता स्यात् येनान्यतरपर्युदासे प्रत्ययेन NyāyPari. 283. 3.

अन्यतरपाठ (anyatara-pāṭha) *m.* reading of one or either of the two (terms) इह सुहृदयदुर्हृदयशब्दादेव पठितव्यौ ... अन्यतरपाठेऽपि हि सौहार्दं दोषादिति सिध्यति GaṇRa. 7. 406 (431)

अन्यतरपार्श्व (anyatara-pārśva) *n.* 1 one side, i.e. particular extremity काण्डभग्नम् ... अस्ति ... अन्यतरपार्श्वविशेषं छिन्नम् SuśruS. ii. 15. 10; 2 one of the two sides, i.e. region of the ribs सिरां विध्येत् ... चतुर्थे कृचाधोगतानामन्यतरपार्श्वश्रयाम् AṣṭāSaṁ. i. 176. 22 (1. 36)

अन्यतरप्रकर्षविषय (anyatara-prakarṣa-viśaya) *adj.* referring to the excellence or eminence of one of the two (items) उक्तदोषपरिहारादुद्धारोपि प्रशस्तत्वाद् अन्यतरप्रकर्षविषयः प्रश्नः Pradī. iv. 289B. 17 (on v. 1. 115)

अन्यतरप्रकार (anyatara-prakāra) *m.* 1 one quality अस्ति च तयोरन्यतरप्रकारनिषेधेऽन्यतरव्यवस्थानियमः TātpaT. (Vā.) 552. 18 (on iii. 2. 14); 2 [Inst.] in one of the two ways दुःखहेतुभावाद् अन्यतरप्रकारेणास्ति कर्मिणो दुःखम् TātvPrakā. 147A. 3 (on iii. 1. 27)

अन्यतरप्रकाश (anyatara-prakāśa) *m.* appearance or manifestation of one of the two (items) परस्परप्रकाशेन अहमर्थतदभिमानयोरन्यतरप्रकाशेन GuruCandr. iii. 52. 8.

अन्यतरप्रकाशक (anyatara-prakāśaka) *m.* manifestor or indicator of one of the two तेन ... गौणवृत्त्यान्यतरप्रकाशकत्वाङ्गीकारात् BhāṭṭiCin. ii. 55. 2 (on i. 4. 3)

अन्यतरप्रतिक्षेप (anyatara-pratikṣepa) *m.* 1 negation of one न चोभयविधेरन्यतरमुभयनिषेधः । अन्यतरप्रतिक्षेपरूपत्वादन्यतरान्नस्य NyāyKu. 62.6; 2 negation of one of the two उदयाचलकारागृहादी ... किं च परस्परविरुद्धतया तिरस्कृततृतीयकोटिकमियान्यतरप्रतिक्षेपे परस्यैव लाभं जनयति AlankāŚe. 3. 1 (c) (8)

अन्यतरप्रतिज्ञातार्थ (anyatara-pratijñātārtha) *m.* object or item promised by one of the two अन्यथा अन्यतरप्रतिज्ञातार्थविपरीतम् VīraMī. (Vyavahāra.) 130. 18.

अन्यतरप्रतिपादनशक्ति (anyatara-pratipādanaśakti) *f.* power expressing one of the many (meanings) कारकान्तरेषु च व्यभिचारादन्यतरप्रतिपादनशक्तिं विहायाम् ... किंचिदुपस्थापकमस्ति TantrVā. 960. 11 (on iii. 4. 13)

अन्यतरप्रतिबन्ध (anyatara-pratibandha) *m.* 1 obstruction or impediment of one of the two आद्ये विसदृशकार्यजनकत्वस्य द्वितीयेऽन्यतरप्रतिबन्धस्य तृतीये तुभयजनकत्वस्यापादकं कुतः NyāySu. (Ja.) 392B. 4 (on ii. 2. 7); 2 obstruction or impediment of another item सामान्यविशेषपरिच्छेदावस्थाप्ये कस्य प्रथमतस्तुत्पादो भवेत् ... अन्यतरसामग्र्या अन्यतरप्रतिबन्धकत्वे च उभयोरव्यभाव-प्रसङ्गात् JñānBi Pra. 37. 30.

अन्यतरप्रतिभास (anyatara-pratibhāsa) *m.* 1 knowledge of any one of the two यदि नास्त्येवान्यतरप्रतिभासोऽपि उद्भवाभिभावकत्वत्वे तु विशेषः इत्युपरिष्ठाद्व्याप्यः Śarka. 18. 13; 2 knowledge of one of the two, i.e. individual and generic property जातिरूपान्तर्गता व्यक्तिः, तत्स्वरूपान्तर्गता च जातिः तत एवान्यतरप्रतिभास एवेतरमिश्रगोचर इति चेन्न NyāyKu. 132. 8.

अन्यतरप्रतिषेध (anyatara-pratiśedha) *m.* prohibition of one (party) संसर्गो यद्यप्युभयाश्रयत्वादन्यतरप्रतिषेधेनोभयोरपि सिद्धः प्रतिषेधः ManuBh. ii. 383. 27 (on 11. 46)

अन्यतरप्रतीति (anyatara-pratīti) *f.* 1 knowledge of one (generic property) उभयत्र चाभिधानौ शक्तिरितिभारः शब्दस्य अन्यतरप्रतीत्या चान्यतरप्रतीतिः सिद्धेः NyāyMān. i. 293. 4; 2 knowledge of another (individual), NyāyMān. i. 293. 4; 3 knowledge of one of the many (semantic relations) घटमहं जानामीति कर्मकर्तृक्रियाणां प्रतीतिः अन्यतरप्रतीत्युत्पत्तौ प्रमाणाभावात् PramāMī. 31.23 (on i. 1. 42); 4 knowledge of one of the two यदि विशेषणविशेष्ययोरैक्यमस्ति, तर्ह्यन्यतरदेव प्रतीयेत । अन्यतरप्रतीतिर्वास्तु, तथापि नैक्यम् ŚrūtaPra. iA. 122. 29 (on i. 1. 1)

अन्यतरप्रत्यय (anyatara-pratyaya) *m.* knowledge of another प्रमाणयुक्तं न चैतत् ब्रह्मस्वरूपम् एकराप्रतीतावन्यतरप्रत्ययात् Kirāṇā. 210. 14.

अन्यतरप्रदिग्धा (anyatara-pradigdhā) *adj.* (f.) besmeared with something else अजातुषेयेष्वेव तप्तां जतुमधूच्छिष्टान्यतरप्रदिग्धां शलाकाम् AṣṭāSaṁ. i. 183. 3 (1. 37)

अन्यतरप्रबन्ध (anyatara-prabandha) *m.* one of the two (Prakrit and Sanskrit) literary compositions योऽन्यतरप्रबन्धे प्रवीणः स महाकविः KāvyaMī. 19. 24.

अन्यतरप्रमेय (anyatara-prameya) *n.* death of one of the many (uterine brothers) तेन विभक्तानामन्यतरप्रमेये सोदर्य एव गृह्णीयान्नस्य भागः परिलुप्यते ManuBh. ii. 303. 14 (on 9. 212)

अन्यतरप्रयोग (anyatara-prayoga) *m.* 1 adoption of another in practice पृथगधिकास्तत्पृथक्प्रयोगता । अन्यस्यान्यतरप्रयोगः ManuBh. ii. 393. 17 (on 11. 77); 2 employment or use of one of the two (factors of syllogism) अन्यतरप्रयोगेणापि साध्यसिद्धेरुभयोपादानमनर्थकम् इति मीमांसकाः PrakāPañ. 223.12; हेतुपनययोस्त्वन्यतरप्रयोगेणापि साध्यसिद्धेरुभयोपादानं व्यर्थमिति मीमांसकाः TantrRaha. 11. 22; 3 utterance of one of the two प्रत्ययार्थोपाधित्वाच्च द्वयोरसंवेहयोऽन्यतरप्रयोगः Pradī. iv. 279B. 34 (on v. 1. 74)

अन्यतरप्रयोजक (anyatara-prayojaka) *m.* prompter of one of the two तौ हि वधकखादकौ स्वायंप्रवृत्तौ नष्टाश्चदधरयवत् इतरेतोरपकारमनुभवन्तौ न पुनरन्यतरप्रयोजकौ ManuBh. i. 443. 23 (on 5. 51)

अन्यतरप्रवृत्तिनिवृत्ति (anyatara-pravṛttinivṛtti) *f.* activity and withdrawal pertaining to another अनयोरैकतरप्रवृत्तिनिवृत्त्योरेव अन्यतरप्रवृत्तिनिवृत्ति

any one of the two उभयश्रुत्यवगतस्येतेतरविरोधाभावाच्चान्यतरभावाच्च
VedāntDī. 245. 22 (on iv. 4. 7); न केवलमाकारद्वये, अन्यतरबाधनिरपेक्षमिति

अन्यतरमिथ्यात्वा (anyatara-mithyātva) *n.* 1 falsehood or falsity of a

one of the two

अन्यतरमूलत्व

NitiMā. 21.14; 2 falsehood or falsity of one किं चेयमविद्या .. साश्रया वा।
... असावाश्रयः किं ब्रह्मस्वरूपम्। उत तदेवोपहितम्। ... न प्रथमः नित्यशुद्ध-
स्याशुद्धिविरोधात्। अन्यतरमिष्यात्वे वा उपयमिष्यात्वे वा तदविरोध इति चेन्न
ŚatDū. 175. 25; 3 falsehood or falsity of one of the two (एकमिष्यात्वे
अपरसत्यत्वनियमात्) एकमिष्यात्वे अन्यतरमिष्यात्वे GuruCandr. i. 110. 8.

अन्यतरमूलत्व (anyataramūla-tva) *n.* the state of having one of the two
(Vedas) as the basis स्युतेत्यन्यतरमूलत्वानवधारणाद् वेदत्रेप्रतिनिमित्तप्रायश्चित्तावधारणं
स्यात् TantrVā. 979. 8 (on iii. 4.13)

अन्यतरमूलप्रसिद्धि (anyataramūla-prasiddhi) *f.* establishment or
recognition of any one of the two as basis स्तुतिनिन्द्यात्मकत्वेन ह्येकवाक्यता
तया चानुमीलितस्तुतिनिन्दोत्प्रेक्षाश्रयणम्। न चान्यतरमूलप्रसिद्धिरस्ति यतोऽवतिष्ठेत्
TantrVā. 3. 19 (on i. 2.1)

अन्यतरयुक्त (anyatara-yukta) *adj.* mixed with one of the two (items)
सृश्यपश्चिमिभक्त्य गजादिदन्तस्य च क्षीमवत् स्थिते तस्य पक्षकेन गोमूत्रजलयोरन्य-
तरयुक्तेन शास्त्रविदा शुद्धिः कर्तव्या ManvaMu. 219.10 (on 5. 121)

अन्यतरयोग (anyatara-yoga) *m.* 1 tenability of another, i. e.
primordial matter (being the cause) पूर्वभावित्वे द्वयोरेकतरस्य हानेऽन्यतरयोगः
Sāmkhya PraSū. 1. 75; 2 one of the two congresses समुद्ययेनेति न विकल्पेन।
द्वयोयोगयोरन्यतरयोगे स्वाभाविकरागस्यानुत्पत्तेः JayaMa. 183. 11 (on 2. 10)

अन्यतरयोग्यता (anyatara-yogyatā) *f.* competency or fitness for
(obtaining) one of the two देशतः सर्वतो वापि नरो न लभते व्रतम्।
स्वर्गपर्वपर्यवस्य नास्त्यन्यतरयोग्यता YaśasCam. ii. 326. 8.

अन्यतररजतप्रतिभास (anyatararajata-pratibhāsa) *m.* appearance of
any one of the two silvers न हि संप्रतिपन्नसमीचीनरजतस्वीकारोऽपि निमित्तमस्त्यन्द-
रजतावभासात्। न ह्यन्यतररजतप्रतिभासपक्षपाते कारणमस्ति NyāySu. (Ja.)
43A. 5 (on i. 1.1)

अन्यतररञ्जन (anyatara-rañjana) *n.* one of the many acts of pleasing
ordelighting स हि भागः काव्यं यश्च यश्च रसमिषिन्यन्दी वर्ण्य इत्युक्तमस्मृत्।
ततश्चान्यतररञ्जनोपक्रमविनयेहृदयसंवादिर्वैचित्र्यांशोऽसौ नाट्ये लस्याङ्गप्रसादोपनत एव
AbhinBhā. iii. 74. 17 (on 19. 134)

अन्यतररसनिर्वह (anyatararasa-nirvāha) *m.* development of one of
the many sentiments यस्मिन् सति बह्वपि पदानि एकपदवद्भासन्ते स श्लेषः।
... तं चान्यतररसनिर्वहि निवेष्टन्ते Kāvyaṇu. (He.) 235. 8 (4)

अन्यतररुढित्व (anyatara-rūḍhitva) *n.* conventionality of one of the
two (words) जातिशब्दो राजेति तत्तत्तस्य कर्म रान्यम् ...। तस्मात् तदावुद्भावपि
रुढिशब्दो नापि यौगिकी। अन्यतररुढित्वे तु राजशब्दस्य तत्कल्पना युक्ता
TantrVā. 591. 13 (on ii. 3. 3)

अन्यतररूप (anyatara-rūpa) *adj.* 1 having one nature द्विरूपं ब्रह्म श्रूयते
... सविशेषम् ... निर्विशेषं तत्र किमुभयरूपं ब्रह्म प्रतिपत्तयम् उतान्यतररूपम्।
यदाचान्यतररूपं तदापि किं सविशेषमुत निर्विशेषम् NyāySu. (Ja.) 500B.1
(on iii. 2. 8); 2 having one of the two forms of one असंकीर्णत्वस्य व्यावर्तक-
वैशिष्ट्याद्युत्पत्तिवैशिष्ट्याद्यन्यतररूपत्वेन प्रश्रय विशिष्टपरत्वापातात् Nyāyāmṛ.
439A. 6; 3 having any one of the many forms उपासनभेदात् फलभेदस्या-
वश्यकत्वात् मार्गभेदोऽपि तथा ...। मार्गस्तु नान्यतररूपोऽतो यस्योपासकस्य
येन मार्गेण गमनं स मार्ग उपदिश्यत इति नोपसंहारो युक्तः AnuBh. 332.24
(on iv. 3.1)

अन्यतररूप (anyatara-rūpa) *n.* 1A one of the two forms or
characteristics न मुख्यतः किंचिद् दृश्यते कारणान्तरम्। मुख्यत्वस्य विवक्षा
तु यथेष्टं न न युज्यते। सर्वत्रैवाद्यद्वये संभवत्यन्यतररूपविवक्षा युक्ता TantrVā.
972. 25 (on iii. 4.13); न चैकस्य सामान्यविशेषात्मकत्वविरोधादन्यतररूपं प्राप्त-
मीपचारिकं वा NyāyRa. 547. 11 (on 5 (12). 7); विन्यो वर्धितकमिति।
पूर्ववदन्यतररूपारोपेण व्याख्येयम् Pradī. ii. 250A. 3 (on i. 4. 24); न च केवल-
न्यधिकेवल्यतिरेकिणोर्ह्यन्यतररूपशून्यतया हेत्वाभासत्वापत्तिः Upask. 159. 19
(on iii. 1. 17); 1B one of the two (grammatical) natures or conditions एकस्य
यदा धर्मद्वयं न संभवति तदान्यतररूपप्राप्त्यानुभयोः साम्यात् कार्यप्राप्तिः Pradī.
iv. 92A. 26 (on iv. 1. 78); यच्चन्तस्य धातोः पुत्रपत्न्योरनन्तरयोः संप्रसारणं भवत्युक्ते
... तत्र धातुत्वानन्तरयोरन्यतररूपपरित्यागेन भवत् संप्रसारणम् ...
अनन्तर्यभावाश्रयेण भवति PadMañ. on KāśiVr. on P. iv. 1. 78 (388. 6);
2 form or nature of one of the two यदि वस्तुचन्तरमेवापूर्वमुच्यते तदयमुक्तम्।
तस्य साध्यसाधनयोरन्यतररूपानुपवेशितया प्रत्येतुमशक्तेः Kāśi. i. 162. 14 (on
2. 197); अपूर्वम् ... कर्मशक्तिः फलशक्तिर्या वस्तुचन्तरमेव वा स्यात्। न
चैतस्य साध्यसाधनयोरन्यतररूपानुपवेशः संभवति YuktīSneha. 25. 30 (on i.

9. 2); 3 one form or nature असतोरपि यहिः सामान्यविशेषयोर्ज्ञानाकारणो-
सद्भावातन्निवन्धनं बुद्धिद्वयम् ...। किं चान्यतररूपाभ्युपगमे तदाक्षेपादेवतररूपो-
रूपं सिध्यति NyāyRa. 547. 20 (on 5 (12). 8); अवश्यं कर्मात्मना करणत्वा-
या धातुना यागः प्रतिपादनीयः। तत्रान्यतररूपप्रतिपादनेऽन्यतरणेव गुणेन फलेन
वा संबन्धात्रोभयसंबन्धसिद्धिः ŚāstrDī. 71. 17 (on i. 4. 6); तदुभयमपि घटादायभूयमानं
कथमुभयरूपातिरेकमन्तरेण निरुद्धेतेति चेत् विरोधेऽन्यतररूपवाधेनेतरपरिरक्षणेन-
विरोधे चोभयसमर्थनेनेत्युक्तम् NyāyKu. 63. 2; [Inst.] in one form or nature
यदि च तत्र हिंसात्वाभावे ... स्मृत्याभिकारस्य निषिद्धतया तत्र अधर्मत्वं
विभाव्यते। तदा तस्यान्यतररूपेण धर्मत्वेऽपि न क्षतिः BhāṣCin. i. 8.6 (on
i. 1. 2); 4 any one of the many forms or characteristics गमकौपीयिकान्य-
तररूपशून्यत्वं हेत्वाभासत्वं तेनान्यतररूपशून्यत्वस्य निश्चयवत् संदेहोऽप्यनुमितिप्रवचकः
Upask. 159.16-17 (on iii. 1. 17)

अन्यतररोग (anyatara-roga) *m.* disease of any one of the two यत्र
त्वन्यतररोगनिवृत्त्यर्थमेव दशदिप्रयोगः तत्रेतरस्य पत्नीत्वाद्यभावेऽपि गुणलोपे चेति
न्यायेन ... न सर्वत्र तथा कल्पनायां प्रमाणमस्ति BhāṣDī. ii. 223.19 (on
vi. 1.4)

अन्यतरलक्षण (anyatara-lakṣaṇa) *n.* one of the two forms or
characteristics उक्तयोरलक्षणयोरन्यतरदनुभूतित्वं न तु समुचितमुभयम् ...।
तत्रान्यतरलक्षणराहित्यरूपमननुभूतित्वम् ŚrūtaPra. iA. 135.12 (on i. 1.1)

अन्यतरलक्षणा (anyatara-lakṣaṇā) *f.* secondary signification of
indication in one of the two ब्रीहिजातिर्निर्दिश्यते ब्रीहिद्रव्यलक्षणार्था वा
अपूर्वसाधनविशेषलक्षणार्था वा। अन्यतरलक्षणया कृतार्थेति नोभयलक्षार्था स्यात्
ŚābaBh. 1660. 15 (on ix. 1.13); अग्नेर्ऋग्वेद इत्यादावप्युगादिशब्दाद्यथा अवश्यः
भिन्नार्थयोः सामानाधिकरण्यस्यान्यतरलक्षणया समर्थनीयत्वात् UpaParā. 13.20;
'ओमित्येतदक्षरमुदीय मिति ...। अन्यतरलक्षणया ... किमुदीयशब्देनोदीयावयव
ओंकारो लक्षणीयः 'ओमित्येतदक्षरमित्यनेन वा तद्वानुदीयो लक्षणीय इत्यत्र
विनिगमकं नास्ति ŚivārkaMaDī. ii. 296. 14 (on iii. 3.9)

अन्यतरलघुचाप (anyatara-laghucāpa) *m., n.* another, i. e. remaining
small arc उपपन्नं चापान्तरस्य जीवा स्यात् तयोरन्तरसंमितेति। अत्रान्तरन्याया
धनत्वम् अन्यतरलघुचापेनत्वेन सिद्धम् SiddhāTaVi. 72. 18.

अन्यतरलाभ (anyatara-lābha) *m.* obtainment, i. e. knowledge of another
(meaning) एतद्रीत्येवान्यतरो पादाने नान्यतरलाभेऽन्यतरसर्वणं ग्रहणवैयर्थ्यापत्तिः
BālamBha. i. 275.9 (on 1.90)

अन्यतरलिङ्ग (anyatara-liṅga) *n.* 1A one of the two grammatical genders
यत्र तु ... शुद्धादेव प्रातिपदिकान्यतरलिङ्गप्रत्ययो भवति ...। तत्र तथात्वाभ्युपगमे
न किंचिद् विरुद्धम् TantrVā. 951. 11 (on iii. 4.13); 1B any one of the two
grammatical genders न च गोपश्चादिशब्देभ्यन्यतरलिङ्गभक्तिर्जातिवदस्ति
TantrVā. 951.21 (on iii. 4.13); 2 one of the two indicative or characteristic
marks (ब्रह्मणः) अन्यतरलिङ्गपरिग्रहेऽपि समस्तविशेषरहितं निर्विकल्पकमेव ब्रह्म
प्रतिपत्तयम् BrahmsūBh. (Sān.) 582. 19 (on iii. 2. 11); एवं जीवत्वे निश्चितं
इति। द्वयोरेपि जीवपरयोर्लिङ्गप्रतिभासेन विरोधादन्यतरलिङ्गभङ्गोऽवश्यंभाविनि ŚrūtaPra.
ii. 2. 24 (on i. 3.1)

अन्यतरलिङ्ग (anyatara-liṅga) *adj.* having only one indicative or
characteristic mark सन्मुभयलिङ्गाः श्रुतयो ब्रह्मविषयाः ...। किमासु श्रुतिषु
उपयलिङ्गं ब्रह्म प्रतिपत्तयम्, उतान्यतरलिङ्गम् BrahmsūBh. (Sān.) 582. 9
(on iii. 2.11); काश्चित् ... श्रुतयः सविशेषलिङ्गाः ... च निर्विशेषलिङ्गाः।
तासु किमुभयलिङ्गं ब्रह्म प्रतिपत्तयम् उतान्यतरलिङ्गम् ŚrūtaPra. ii. 445.3
(on iii. 2.29)

अन्यतरलोप (anyatara-lopa) *m.* loss, i. e. exclusion of one of the two
किं संख्यानुग्रहो मुष्टिलोपः उत मुष्ट्यनुग्रहः संख्यालोपः अथवा किं संख्या
मुष्टीनां च लोपः अथवान्यतरलोप इति। किं प्राप्तम्। अन्यतरलोप इति
ŚābaBh. 1856. 17 (on x. 2.64); ŚivārkaMaDī. i. 304.18 (on i. 2.1)

अन्यतरवचन (anyatara-vacana) *adj.* (used as noun) (ihat) which is
expressive of one of the two न प्रकरणेन शक्यते पर्वशब्दस्य कालव्यतितां
बाधितुम् ... यदि वा समुदायवचनः तत्संबन्धात् काले। अन्यतरवचनो युक्तो
नोभयवचनः ŚābaBh. 1739.11 (on ix. 2. 53)

अन्यतरवचन (anyatara-vacana) *n.* one of the two expressions अथ
वचनव्यक्तिद्वयसंभवेनान्यतरवचनव्यक्तिपरिग्रहाभिप्रायेण घोषद्वयम् TātpaT. (U.) 19.7
(on 1.82)

अन्यतरवत् (anyatara-va(n)t) *adj.* possessing of one of the two (senses)
यद्यत् किं स्वार्थिकत्वविकारार्थकत्वयोरन्यतरवान् उत प्राचुर्यार्थः ŚrūtaPra. iB.
192. 9 (on i. 1.13)

अन्यतरवत्त्व (anyataravat-tva) *n.* the state of possessing one of the two (items) स्वसमानाधिकरणत्वात्पन्नाभावप्रतिपोगित्वं प्रतिभासकवृत्ति तयोरन्यतरवत्त्वं मिथ्यात्वम् *GuruCandr. i. 80.3*; अभावस्य स्वप्रतियोगिगुणसत्ताकत्वम् ... प्रतिभासिकनिष्ठं व्याहारिकपरमार्थिकान्यतरप्रतियोगिकत्वं व्याहारिकनिष्ठं पारमार्थिक-प्रतियोगिकत्वं चेत्यन्यतरवत्त्वम् *LaCandr. 102.9*; यदज्ञानाभावत्वमज्ञानप्रयुक्ताभावत्वं च तयोरन्यतरवत्त्वं वा ज्ञानप्रयुक्तनिवृत्तित्वम् *LaCandr. 175.4*.

अन्यतरवर्ग (anyatara-varga) *m.* one of the two classes कंचित् कालमन्य-तरासिद्धद्वयं विमतिपथापतितस्य वस्तुनः पक्षत्वमुपेयते, निर्णयजन्यता तु विमतिविरतौ नूनमन्यतरवर्गपतितोऽस्ती भविष्यति *NyāyMañ. ii. 164. 25*.

अन्यतरवर्ण (anyatara-varṇa) *m.* caste of either of the two (parents) नियोगतः ...। सवर्णेन चोत्पादितस्य नैव वर्णान्तरत्वापत्तिः। संकरजातानामपि च पुनरुक्त्यपकर्षार्थां सप्तमे पञ्चमे चान्यतरवर्णापत्तिः स्मर्यते *TantrVā. 7. 5 (on i. 2.2); NyāySu. (So.) 10.4 (on i. 2. 2)*

अन्यतरवर्ण (anyatara-varṇa) *adj.* (wife) belonging to another caste स्ववर्णादिक्रमेणोदहारस्य दैवादन्यतरवर्णदारनाशेऽन्तरितस्य पुनस्तद्वर्णकम्यकं परी(रि)णीतवतः ... दारेषु ... विवाहक्रमेण गमनं नियम्यते *ViraMi. (Samskāra.) 162. 11*.

अन्यतरवाक्य (anyatara-vākya) *n.* another sentence न ह्येवंभूतविपरीत-कोट्युपनीतदर्शकवाक्यव्यतिरेकेणान्यतरवाक्यप्रतिज्ञास्वरूपमस्ति *Kiraṇā. 336.9*.

अन्यतरवाक्यम् (anyatara-vāgyama) *m.* control of speech of any one of the two (viz. officiating priest and patron) 'अध्वर्युयजमानौ वाचं यच्छतः' इत्यादी ... समासोपात्तसाहित्यस्य विवक्षापत्तेः अन्यतरपदार्थबाधे अन्यतरवाक्यमानुषपत्तिः *MīmāKau. ii. 181.18 (on iii. 1.14)*

अन्यतरवाचित्व (anyataravāci-tva) *n.* the state of expressing one of the two (senses) शोणप्रातिपदिकमविभक्तावयवं गुणाध्वयोर्वाचकमापद्यमानमनेकभक्ति-कल्पनाभयादन्यतरवाचित्वेनाध्यवसीयमानम् ... व्यभिचारिगुणवचनत्वेनावधारितम् *TantrVā. 950.9 (on iii. 4.13)*

अन्यतरवाचिन् (anyatara-vācin) *adj.* expressive of one of the two (senses) अन्येन संयुज्य पदार्थान्तरसंबन्धेऽन्यतरवाचिशब्दनिर्देशे दृष्टान्तमाह *ŚrutaPra. ii. 596. 20 (on iv. 2. 4)*

अन्यतरवाच्यवाचकसंबन्ध (anyatara-vācyavācakasambandha) *m.* expressive and expressed relationship of one प्रेरणा भावना चैकप्रत्ययवाच्यतया युगपत्प्रतिपक्षे। न तत्रान्यतरवाच्यवाचकसंबन्धज्ञानादन्यतरात्पत्तिर्युक्ता *TantrRaha. 44.12*.

अन्यतरवादिन् (anyatara-vādin) *m.* A advocate or disputant of one of the two ननु अस्तीयमुभयरूपा बुद्धिः। किंतु अन्यतरवादिभिरन्यतरसामान्य-भेदासनानिबन्धना भ्रान्तिः औपचारिकी वा इत्युक्तम् *Śarka. 2. 24*; B one of the two advocates or disputants अन्यतरवादिप्रसिद्धमन्यतरं प्रति यत् साधयितुमुपादीयते तत्साध्यम् *NyāyMañ. ii. 162. 12*; एतेऽसिद्धभेदाः ... उभयासिद्धा भवन्ति। यदा त्वन्यतरवाद्यसिद्धत्वेन विवक्षितातदात्यतरासिद्धा भवन्ति *NyāySā. 9.2; PramāMi. 55. 24 (on ii. 1.19)*; नोभयवादिंसिद्धं व्यावर्तकत्वमपेक्ष्यते किं त्वन्यतरवादिंसिद्धम् *LaCandr. 402. 21*.

अन्यतरवासस् (anyatara-vāsa) *adj.* having one of the two (garments or skins) as clothing कापायाजिनयोरन्यतरवासो जटी शिङ्गी वा ... यथोक्तेषु वर्णेषु ब्रह्मचारिधर्माण्यनुतिष्ठति *VaiḥhGS. 2.8*.

अन्यतरविकल्प (anyatara-vikalpa) *m.* one of the two alternatives or options 'विभागाश्चे' इत्यत्र ... न च शक्यं वक्तुम् - पितृ विधिमुखेन प्रवर्तते, किं तु प्रतिपक्षमुखेनेति, एकत्वाद वाक्यस्य तस्य चान्यतरविकल्प एवोपक्षीयत्वात् *PadMañ. on KāśiVṛ. on P. i. 1.44 (159.6)*

अन्यतरविगम (anyatara-vigama) *m.* loss or cessation of one of the two परस्परसंनिधानेन यदा द्वयोरपि सामर्थ्यमाहितं तदान्यतरविगमेऽपि सामर्थ्यहानाभावः। *Pradi. ii. 468A. 8 (on ii. 2. 29)*; दीपः किं विशरणत्वभावः उत स्थिरत्वभावः। ... पिण्डीभावविशरणहेतुभूतवायुद्वयमभ्युपेत्यम्। तयोर्मयः प्रतिघातुकत्वादन्यतरविगमे ... पिण्डीभाव एव वा विशरणमेव वा स्यात् *ŚrutaPra. iA. 152. 22 (on i. 1.1)*

अन्यतरविजय (anyatara-vijaya) *m.* victory of one of the two (entities) विजयेऽपि तु सत्रियान्तकरश्चेद् राजपुत्रं (रामं) विजयते नैनमभिहत्य रोषणो विरमेत् *MahāvīC. 2.12(1)*

अन्यतरविद् (anyatara-vid) *m.* knower of one of the two (entities) कर्मविस्तृप्तपणे ... ब्रह्मनिरूपणे च ... अन्यतरविदोऽशक्यनिरूपणासुदुर्गीयविद्यासुभयविद एव चिन्तनावकाशः *ŚatDū. 75. 2*.

अन्यतरविधा (anyatara-vidhā) *f.* one of the two kinds or classes (अनात्तवाक्यस्य) तस्य सदपि द्वैविध्यं नोपदर्शितमस्माभिः। अन्यतरविधानुपातिनोऽय-

नाप्तवाक्यस्याप्राप्यात् *Kāśi. i. 113.13 (on 2.102½)*; प्रतियोगिनी शुक्तिरियमिति, विपरीता नेदं रजतमिति, तदनयोरन्यतरविधोपनिपातिनी ... अस्ति बुद्धिः *NyāyRa. 239.14 (on 5(2). 94)*

अन्यतरविधान (anyatara-vidhāna) *n.* assertion of another सपेक्षत्वा-नपेक्षत्वयोश्चान्यतरनिषेधस्यान्यतरविधाननान्तरीयकत्वेन प्रकारान्तराभावात्तद्विराद् भावाद् भावोत्पत्तिः *Bhām. 434.17 (on ii. 2. 26)*

अन्यतरविधि (anyatara-vidhi) *m.* 1 injunction of one अन्यतर-विधायन्यतरस्याश्चैतत्त्वात् को धर्मः कथंलक्षण इत्येकेनैव सूत्रेण व्याख्यातम् *Kāśi. i. 59. 24 (on 2.2)*; नित्योऽनित्यो वेत्यत्रैकतरनिषेधस्यान्यतरविधिरूपतोभयविधिनियेध-योरसंभवात् *TattvPradī. (Ci.) 228.2*; 2 injunction of another न च कृत्यैक-देशाभ्यां प्रकारान्तरमस्ति। अनयोरन्यतरनिषेधस्यान्यतरविधिनान्तरीयकत्वात् *TātpaT. (Vā.) 381.12 (on ii. 1.32)*; किं पुनरिदं मिथ्यात्वं प्रमाणगम्यत्वं वा ... सदसद्विलक्षणत्वं वा ...। न पञ्चमः। एकतरनिषेधस्यान्यतरविधिनान्तरीयकतया तदसंभवात् *TattvPradī. (Ci.) 33.9*; भेदाद्यनुभवस्याभ्रान्तित्वमेव भवति। परस्पर-विरुद्धयोरन्यतरनिषेधस्यान्यतरविधिनान्तरीयकत्वात् *Tattvodyo. 5A. 4*; ईदृशे कथम् आलस्याभावः स्यात् इति चेत्, सिद्धे दुःखाभाववत् इति ब्रूमः ... भावाभावयोः मिथो विरोधित्वात् अन्यतरनिषेधस्य अन्यतरविधिनान्तरीयकत्वात् *TarkSaṁh. (Ā.) 113.20*; अन्यतरस्वरूपेऽन्यतरविधेरशक्यत्वादुक्तमन्यतरकार्यम् इति *MayoMāli. 84.6 (on i. 4.13)*; 3 affirmation (of existence) of another यदि विद्याणा-भावाधिकरणत्वप्रतीतिर्भ्रान्तिः शशोऽधिकरणं स्यात्। भावाभाव-योरन्यतरनिषेधस्यान्यतरविधिपर्यवसायित्वेनाभ्युपगमात् *KhaṇḍanKhā. 1099.3*; 'द्वौ नञौ प्रकृतमयौ सातिशयं गमयत' इतिन्यायेनैकतरनिषेधस्यान्यतरविधिरूपत्वात् ... व्याघातः *Nyāyāmṛ. 407B. 8*; भूतले घटो नास्ति ...। न चैवं तत्र घटस्तत्त्वप्रसङ्गः ... तदभावाभावेऽपि तदनधिकरणत्वोपपत्तेः उभयधिकरणत्वयोग्य एवान्यतराभावेऽन्यतरविधिनियमात् *BhedaDhi. 86.4*.

अन्यतरविनाश (anyatara-vināśa) *m.* destruction, i.e. killing of one of the two persons वृत्तपर्वतकयोरन्यतरविनाशेनापि चाणक्यस्यापकृतं भवति *Mudrārā. 1.15(3)*

अन्यतरविनिश्चय (anyatara-viniścaya) *m.* ascertainment or deter- mination of one of the two दोषभावाभावाभ्यामन्यतरविनिश्चये नास्मन्यतेऽप्यसौ दण्डवारिता पदवी *NyāyMa. 76. 4*.

अन्यतरविपत्ति (anyatara-vipatti) *f.* misfortune or calamity of one of the many (operators) अथ किं संप्रुप व्यवहरतामन्यतरविपत्ती तदीयं द्रव्यमन्यैर्विणिग्भिर्हीतव्यम्। नेत्युच्यते *Bālākri. i. 288.4 (on 2. 268)*

अन्यतरविभक्ति (anyatara-vibhakti) *f.* 1 case affix of one of the two (words) अवश्यं कर्तव्येऽन्यतरविभक्तिपरिणामे ... कथ्यते कर्तुरिक्तत्वं इति। *TantrVā. 957.17 (on iii. 4.13)*; 2 one of the two case affixes किं लिङ्गवचनं हेतुतु तृतीयापञ्चमयोरन्यतरविभक्त्यन्तं साधनत्वव्यापकं लिङ्गवचनं वा *TattvPradī. (Ci.) 251. 5*.

अन्यतरविभाग (anyatara-vibhāga) *m.* classification or division of one of the two (forms) देव्या अर्धनयनशब्दमशरीरद्वयसमुद्भयशैलत्वेनान्यतरविभाग-मात्रेणैवोपास्त्युपकारस्य कल्पयितुं शक्यत्वात् *SetuBa. 266.1*.

अन्यतरविभागिन् (anyatara-vibhāgin) *adj.* (used as noun) one of the two constitutes of separation or division तन्वोः विभागस्य आश्रयनाशात् उत्तरसंयोगात् च नाशः ... तदपि न, अन्यतरविभागिविनाशात् विभागविनाशे अन्यतरावस्थानात् तदवस्थानस्यापि सुवचत्वात् *TarkSaṁh. (Ā.) 75. 21*.

अन्यतरवियोग (anyatara-viyoga) *m.* semantic separation of one सर्वादीनीत्यस्य ... तदन्तर्विधिरित्यास्तम् ... स्वार्थयोगार्थयोरन्यतरवियोगे-नान्यत्रान्वययोगात् *LaŚabdeSe. i. 220.11*.

अन्यतरविरहिन् (anyatara-virahin) *adj.* (used as noun) (item) devoid of any one of the two शास्त्रप्रमाणकत्वं द्रव्यज्ञः संप्रत्यक्षः। ... न च प्रवृत्तिनिवृत्त्योरन्यतरविरहिणः प्रयोजनशून्यत्वम् *SarvaDaSaṁh. 4. 382*.

अन्यतरविरोधिता (anyatara-virodhitā) *f.* [Inst.] by way of being contradictory to one of the two प्रत्यक्षे मिथस्मानाधिकरणत्वेन तयोः (भेदाभेदयोः) युगपद्भावेऽन्यतरविरोधितया एकतरस्य शाब्दादिबुद्धेः प्रतिबन्धकत्वसंभवात् *GuruCandr. i. 35.12*.

अन्यतरविलम्ब (anyatara-vilamba) *m.* delay of one of the two गोदोहन-वाक्ये त्वन्यतरविलम्ब एव, फलस्य स्ववाक्ये श्रवणात् पशुं प्रति गोदोहनस्य साधनतामात्रस्य कल्पत्वात् *ŚrutaPra. ii. 533.27 (on iii. 3.63)*

अन्यतरविवक्षा (anyatara-vivakṣā) *f.* speaker's intention for one of the two अर्थवतामपि वाक्यानाम् ...। उच्चारणार्थप्रत्ययाने ... अन्यतरविवक्षया प्रयुज्यमानेऽपि किंचिन्नान्तरोक्तं भवति *TantrVā. 50. 3 (on i. 2.31)*; विविक्ष्यस्य

निमित्तत्वान्नदरः ... अन्यतरविषयापि निमित्तश्रुत्युपपत्तेः ... इति द्रष्टव्यः
Bhāṭṭi. ii. 275.18 (on vi. 4.6)

अन्यतरविशक्ति (anyatara-vivakṣita) *adj.* meant by one of the two (aphorisms) रूपोपन्यासाद्येति सूत्रस्य पुरुष एवेदमिति वाक्यप्रतिपत्तौ ...
'वर्णनमनुपपन्नम्, पूर्वसूत्रयोरन्यतरविशक्तितेकविज्ञाननिबन्धनसर्वविज्ञानान्तर्गतत्वात्
सर्वान्यभावस्य ŚrūtaPra. iB. 338.16 (on i. 2. 25)

अन्यतरविशक्ति (anyatara-vivikta) *adj.* distinguished from one यो हि
मेयमात्रप्राप्तौ सहोपलम्भमातिष्ठते तस्यान्यतरविशक्त्यान्तरबुद्धयभावादभेद एव
त्रयस्यापद्येत Kāśi. ii. 106. 28 (on 5(3). 32).

अन्यतरविवेक (anyatara-viveka) *m.* distinction or separation from
another अन्यतरांशान्येऽन्यतरविशक्तिः सिद्धो ग्राह्यग्राहकयोर्भेदः Kāśi. ii. 135.11
(on 5(3).85)

अन्यतरविशिष्ट (anyatara-viśiṣṭa) *adj.* [f. -ā] 1 qualified by any one
of the two न्यायितोऽप्यत्रयं सोमः परिप्राप्यते। ... क्रयो विधीयते। स च
नान्यतरविशिष्टः प्रतीयते ŚābaBh. 698.2 (on iii. 1.12); प्रधानभूते (आख्यातायै)
आकृतिगुणो वा तत्संबन्धार्थमुच्यते, तत्रोभयविशेषणविशिष्ट एकस्माद् वाक्यादवगम्यते।
... अन्यतरविशिष्टं कुर्वन्नश्रुतं कुर्यात् ŚābaBh. 1441.18 (on vi.4.23);
2 qualified by one किमाकृत्यैव विशिष्टः संबन्ध एव उत व्यक्त्यैव ...
किमन्यतरविशिष्टयान्यतरयायोभाष्यामित्येव समुदायविशेषणत्वपक्षाः पूर्ववदेव योग्याः
TantrVā. 246.14 (on i. 3.26); अन्यतरविशिष्टस्यान्यतरस्य वा तदेकस्य
वाक्यार्थव्याङ्गीकरणे प्रमाणान्तरविरोधाभावात् वाक्यार्थः संगच्छते VedāntSā. (Sā.)
23.15; (used as noun) (that) which is qualified by one व्यक्तेरेव शब्दार्थो
नाकृतिः। न च विकल्पसमुच्चयसंबन्धसमुदायान्यतरविशिष्टयान्यतरविधानपक्षाः संभवन्ति
TantrVā. 257. 4 (on i. 3.26); 3 qualified by one of the two (viz. qualities
or virtues) बीजं बीजी पुरुषः विशिष्टं ब्राह्मणादिविगुणत्वं। अन्यतरविशिष्टत्वेन
प्रजा विशिष्टा न भवति किं तु यत्रोभयं विशिष्टं स एव प्रसवः शक्यते
ManvaVi. 1133.6 (on 9. 34)

अन्यतरविशेष (anyatara-viśeṣa) *m.* 1 one particular quality यत्र हि
अर्थसामर्थ्येन संशयः ... तत्रान्यतरविशेषानवगमेऽपि नैराकाङ्क्ष्यम् BrahmSi. 90.7;
2 peculiarity or distinction of one रजतजालविशेषस्युत्पत्तिं तस्मिन् धर्मिणि
रजतप्रत्ययो भवति विपर्ययत्वकः, संशये ह्युभयविशेषस्मरणं करणम्, इह
त्वन्त्यतरविशेषस्मरणमिति विशेषः NyāyMañ. i. 167.23; अन्यतरविशेषानुपलम्भे भ्रान्त्या
हेतुत्वेन प्रयुज्यमानस्तयोच्यते NyāyMañ. i.215.32; शब्दस्य ... करणपरत्वे तु
फलत्वे न गुणस्येत्यन्यतरविशेषपरत्वेऽन्यतरस्यैव संबन्धान् तन्नेहोभयसंबन्धः
ŚāstrDī. 71.7 (on i. 4.6); स्थागुर्वा पुरुषो वेति संशयानन्तरं दारुमयो मांसमयो
नायमिति संशयो नोपपद्येत ...। अन्यतरविशेषदर्शनं संशयप्रतिरोधकं संशयेन
तृभयोरुपदर्शनम् KhaṇḍanKā. 1258. 6; द्वयोरन्यतरस्य चोरत्वे सिद्धेऽयम् ...
तयोरन्यतरस्याचोरत्वे वा तात्पर्यान्विगम्यत्वम्। तथाप्युभयोरन्यतरविशेषनिर्णयाभावात्
तस्मिन् संशये एव NyāyPari. 66. 2; 3 speciality or distinction of one of
the two द्वयापेक्षाबुद्धयोर्विनाशात् परस्परस्य विनाशः ...। इह चान्यतर-
विशेषानवधारणदुर्भयोरपि विनाशं प्रति कारणत्वम् NyāyKa. 170.16.

अन्यतरविशेषण (anyatara-viśeṣaṇa) *n.* A qualification of another यत्
... नानावाक्यत्वमुक्तं तद्विह स्थिताम् ... यदि हि लिङ्गं बलीयस्ततः
संभवदन्तरविशेषणत्वेनैकवाक्यत्वं परित्यज्य ... प्रयोजनभेदाद् वाक्यभेदो भवति
TantrVā. 869.20 (on iii. 3.14); न च अर्थयोराकाङ्क्षासत्त्वेऽप्यधिधानतोऽन्य-
तरस्यान्यतरविशेषणत्वयोग्यत्वरूपेणाख्यातद्वयस्योपस्थापकत्वाभावाद् ... स शब्दोऽवश्यं
कल्पनीय इति वाक्यम् MayūMāli. 584. 23 (on ix. 1. 5); B one of the two
qualifications or attributes जीवत एव चैतस्यैवाभावावधैत्यस्य बहिर्भावं साधयति,
अन्यतरविशेषणापाये तु न इत्याह Tātpa. (U.) 393.15 (on 5(7). 25); क्तपठ्योः
प्रकृतत्वात् अन्यतरविशेषणे दोषदर्शनात् पृच्छति - कथमिति Prādī. ii. 434A.
16 (on ii. 2.14); पितृवृत्तिक्रिया ... उत्तरस्मिन्नेव पर्वणि क्रियेत तत्रास्य चोदितत्वात्।
अभावास्यानुपपत्तिरिति चेत् ... सकलचोदितानुष्ठानसंभवेऽन्यतरविशेषणपरित्यागे
प्रमाणभावात् SaṅkarKāBh. 20.15 (on i.2.21); C attribute of one क्वचिद्वि-
प्रतिबिम्बभूतयोरन्यतरविशेषणस्य शब्दत्वेऽन्यस्यार्थत्वमपि AlaṅkāKau. (Vi.) 37.3.

अन्यतरविशेष्य (anyatara-viśeṣya) *n.* one of the two substantives अत्र
प्रदोषवर्णने खलस्य संबोध्यत्वेन खलोपाकरयोः प्रकृतयोरन्यतरविशेष्यप्रतिपादकस्य
दोषाकरत्वस्य साम्यम् AlaṅkāRa. 44.59.

अन्यतरविषय (anyatara-viṣaya) *adj.* A relating to, i.e. existing at one
(point of time) न च लिङ्गः कालविशेषसंबन्धेनोत्पत्तिरित्यन्यतरविषयमेव निमित्तं
ब्रूयात् TantrVā. 584. 21 (on ii. 3.2); B referring to one of the two यदि
बुद्धिकर्मणोः सर्वेषां समुच्चय उक्तः स्यात् अर्जुनस्यापि स उक्त एवेति ...
कथमुभयोरुपदेशे सति अन्यतरविषय एव प्रश्नः स्यात् GiāBh. (Śā.) 20.16

(on 2.1-10); पृथक्परिग्रहौ पक्षप्रतिपक्षाबुद्धौ। 'न हि ताभ्यां निर्णयः तयोरन्यतर-
विषयो हि भवति न तत्करणक एवेति' सत्यम् NyāyMañ. ii. 148. 20;
C having one of the two as the object. cf. अन्यतरविषयत्वB.

अन्यतरविषयत्व (anyatara-viṣaya-tva) *n.* A the state of referring to one
of the two स्वशब्दस्य वादिप्रतिवादिनोः अन्यतरविषयत्वं प्रसङ्गविषयत्वं वा
TarkSañ. (Ā.) 103. 27; B the state of having one of the two as the object
'अक्षरसम्भारान्तधृतेः' इत्यत्रापि ... प्रकृतिपुरुषयोरन्यतरविषयत्वनिर्धारकः पूर्वपक्षहेतु-
र्विद्यते ŚrūtaPra. iB. 339.9 (on i. 2. 25)

अन्यतरवृत्ति (anyatara-vṛtti) *adj.* 1 referring to one of the two (senses)
साधारणत्वेऽप्यात्मशब्दस्य न प्रकरणमुपपदं वा किंचिन्निश्चायकमन्तरेणान्यतरवृत्तिता
निर्धारितो शक्यते BrahmSūBh. (Śā.) 44.15 (on i. 1.7); 2 existing in one
of the two (viz. subject or counter-subject) साधनाव्यापकत्वमुपाधेर्निश्चितमेव।
न चान्यतरवृत्तित्वस्य ... उपाधित्वकल्पे साधनाव्यापकत्वासंभव इति वाच्यम्
Guru-Candr. i. 421.12; LaCandr. 411.15.

अन्यतरवृत्ति (anyatara-vṛtti) *f.* one course of action प्रत्यक्षा वृत्तिस्तस्य
राज्ञो भवेदेकान्ततो हि दोषः ...। अस्यार्थः। ... एकान्ततः अन्यतरवृत्तिमात्राश्रयेण
ViraMi. (Rājaniṭi.) 186.15.

अन्यतरवृद्ध (anyatara-vṛddha) *m.* another elderly person वृद्धयोर्व्यवहर-
तोरेकतरवृद्धप्रयुक्तशब्दश्रवणसमनन्तरजनितान्यतरवृद्धसमवेतत्वेष्टां दृष्ट्वा शब्दशक्तिः
अवसीयते ĀgaPrā. 20.19.

अन्यतरवैकल्य (anyatara-vaikalya) *n.* 1A deficiency of one of the
two संस्कारद्वयपक्षे तु ब्रूया दोषद्वयं हि तत्। येनान्यतरवैकल्यात्तार्विः शब्दो
न गम्यते TattvSam. 2209; 1Aii deficiency of one अष्टौ दृष्टान्तदोषाभेदे
भाषन्ते। तन्निरासाय दृष्टान्तदोषस्य पृथगुपादानम्। ... उभयविकलतावत्र
परिसंख्येयः। अन्यतरवैकल्येनैव दृष्टान्तदुष्टतासिद्धायाधिक्यप्रसङ्गात् NyāySu. (Jā.)
265A. 10 (on ii. 1.2); 1B deficiency of any one of the two द्वयसंस्कारपक्षेऽपि
सत्यं दोषद्वये (व)चः। यत्रान्यतरवैकल्यं प्राक्तनस्यानुवृत्तिः TattvSam. 2572;
ŚlokaVār. 6.87 (752.7); 2 absence of one of the two आसङ्गाविद्ययोरैव-
मन्योन्याश्रयोत्पत्तिः। ... निरासङ्गस्य विदुषस्तस्मान्मुक्तिं प्रतीमहे। स्यादन्यतरवैकल्ये
न वेत्येतदनिश्चितम् BṛĀraUBhVā. iv. 3.1100.

अन्यतरवैदिकार्थ (anyatara-vaiddikārtha) *m.* one of the many meanings
of the Vedic statement एकस्यैवागमस्यानेकार्थप्रतीती युक्त्यनुसारिणमर्थमुपाहाय
तदनुगुणतद्विरुद्धार्थपरित्यागः क्रियत इति नोक्तनियमपङ्क्तः। ... अन्यतर-
वैदिकार्थानुसारिण्या युक्तेरङ्गीकृतत्वात् NyāySu. (Jā.) 241A. 13 (on ii. 1.2)

अन्यतरवैयर्थ्य (anyatara-vaiyarthya) *n.* 1A futility or uselessness of
any one of the two (items) एकाधिष्ठानेनैव कार्यं स्यादिति चेत् - स्यादेव।
तथापि न संभेदेऽन्यतरवैयर्थ्यम् NyāyKūA. ii. 43.11; छन्दोगपरिशिष्टम् -
सदोषवर्तिना भाव्यम् ... यत्करोति न तत्कृतम्। अत्र पूर्वार्धेनोपवीतित्वेऽपि
पुरुषार्थत्वमुत्तरार्धेन क्रत्यर्थमभिप्रेतमतो नान्यतरवैयर्थ्यम् ViraMi. 87.8 (on i.2.9);
न च प्रकृते संभेदान्यतरवैयर्थ्यमिति न्यायाद् द्वयोरेव व्यापकताबोधकत्वमवर्जनीयमिति
वाच्यम् VyūtpaVā. 154.3; विनियोगम् ...। आत्मनि रश्मात्मविषयकरणम्।
... उत्तरत्र वक्ष्यमाणो विधिस्तु क्रमविधानार्थ इति नान्यतरवैयर्थ्यम् SetuBa.
59.27; मृतेति निमित्तद्वयं नैकम् अन्यतरवैयर्थ्यापत्तेरित्याह BālamBha. ii. 282.3
(on 2. 164); 1B futility or uselessness of one of the two (items) किं पुरुषस्य
प्रवृत्तिशक्तिरिति न वा। ... यदि न शक्तिस्तर्हि पुरुषाङ्गित्वमनुपपन्नं स्यात्। ...
यदि तत्रास्ति शक्तिस्तर्ह्यन्यत्रापि स्यादित्यन्यतरवैयर्थ्यम् TattvPrakā. 97A. 6 (on
ii. 2.9); अन्यतरवैयर्थ्यं स्पष्टमेव BālamBha. i. 360.16 (on i.1.11); ii. 97.13 (on
2.83); 1C futility or uselessness of another अनपेक्षयेदगम्यकार्यस्य हेतुव्ययायो-
रवैयर्थ्यस्यापरिहार्यत्वात् MayūMāli. 8.33 (on i.2.1); 2 meaninglessness of
one of the two (words) अन्नायाहीत्यर्थव्यस्य पाठत एवोत्तरत्वलभेनान्यतर-
वैयर्थ्यापत्त्येन्द्रव्याघ्रां प्रथममहरित्यत्र प्राथम्यस्येवोत्तरत्वमात्रविकसितम् BhāṭṭiCan.
101. 26 (on xvi. 1.5); गोपदलक्षणायां गवि चित्रान्यो न स्यादिति लक्षणा
युक्ता तथापि पदद्वयमपि लक्षकम्। परस्परं तात्पर्यग्राहकत्वाच्च नान्यतरवैयर्थ्यमिति
संप्रदायः VaiyāBhū. 157.11 (on 5.31); विभक्तिवचनशब्दो कारकसंख्यापरी-
त्ययपरत्वेऽन्यतरवैयर्थ्यापत्तेः LaŚabdeSe. i. 363.16.

अन्यतरवैलक्षण्य (anyatara-vailakṣanya) *n.* distinction of one of the
two अनिवर्चनीयस्य जगतः सदसद्विलक्षणत्वेऽपि सद्विलक्षणत्वमात्रेणास्तत्वेन
ग्रहणम्। ... श्रुतिष्वन्यतरवैलक्षण्येनैव प्रयोगदर्शनात् LalitāSaBh. 140.14 (on 181)
अन्यतरव्यतिरेक (anyatara-vyatiṛeka) *m.* absence of one of the two
(sentences) अर्थवादविधिवान्ययोरन्यतरव्यतिरेकप्रयुक्तप्रवृत्त्यजनकत्वेनाकाङ्क्षा
BhāṭṭiCin. i. 50.19 (on i. 1.4)

अन्यतरव्यतिपद्म (anyatara-vyatiṣaṅga) *m.* syntactic connection with another ननु क्रियाकारकयोरन्यतरोधारणेऽप्यन्यतरस्यान्यतरव्यतिपद्मे बुद्धि भवति Kāśi. iii. 134.18 (on 5/5).107)

अन्यतरव्यपदेश (anyatara-vyapadeśa) *m.* I mention of any one of the many न त्वस्माकं देवता पिबति। किं तर्हि संकल्पविषयत्वेनैवोपयुज्यते। न च मिश्रसंकल्पेऽन्यतरव्यपदेशः संभवति तद्विधत्तु समासस्य सापेक्षेचप्रवृत्तेः TantrVā. 812.2 (on iii. 2.41); 2 one of the two designations अत्रापीगुलक्षण एव गुणो यो ह्युभयोः स्थाने भवति। लभते सोऽन्यतरव्यपदेशम् Nyās. i. 43.24 (on i. 1.4); i. 99.20 (on i. 1.51); PadMañ. on KāśiVr. on P. i. 1.51 (178.11); उरण् रपरः - ऋवर्णस्य स्थाने यः अण् आदिश्रयमानः स रप्रत्याहारपरो भवति। यो हि द्वयोः संवन्धी भवति सः अन्यतरव्यपदेशं लभते Rūpāva. 1.9 (on i. 1.4); अकारऋकारयोरुभयोः स्थाने भवन्नप्युभयमृत्वात्त्वेन रपरः स्यात्। उच्यते। यो ह्युभयोः स्थाने भवति लभतेऽसावन्यतरव्यपदेशम् Prasā. i. 59.15.

अन्यतरव्यप्राय (anyatara-vyapāya) *m.* death of one of the two persons (विप्रलम्भशृङ्गारः) स चतुर्था - पूर्वानुरागो मानः प्रवासः करुणश्च। ... संगत-योरैवान्यतरव्यप्राये करुणः SaraKaṇṭhā. 625.14.

अन्यतरव्यभिचार (anyatara-vyabhicāra) *m.* deviation from, i.e. absence of one of the two मध्यमपरिमाणत्वमपि तस्य (आत्मनः) अनित्यत्वप्रसङ्गात् न - इति चेत्, न ... परमाणुषु अन्यतरव्यभिचारस्य तव सिद्धा(द्वयं) सुकरनिरसनत्वात् TarkSār. (Ā.) 55.9.

अन्यतरव्यवस्थान (anyatara-vyavasthāna) *n.* establishment of another अर्थक्रियासु भावानां कर्तृत्वस्य द्वयोः गतिः। क्रमेण युगपद् वेति ... अनयोरन्यतरनिवृत्तावन्यतरव्यवस्थानादर्थक्रियाजनने भावानां न तृतीयप्रकारसंभवः ĀtmaSi. 69.16.

अन्यतरव्यवस्थानियम (anyataravyavasthā-niyama) *m.* rule of the establishment of another यत्र यत्प्रकारप्रतिषेधेन यदितरप्रकारव्यवस्थानियमसत्र न प्रकारान्तरसंभवः यथा नीलप्रकारप्रतिषेधेनानीलप्रकारव्यवस्थायां पीते अस्ति य तयोरन्यतरप्रकारनिषेधेऽन्यतरव्यवस्थानियमः TātpaT. (Vā.) 552. 18 (on iii. 2.14)

अन्यतरव्यवस्थापन (anyatara-vyavasthāpana) *n.* establishment of another न ह्येकतानेके प्रतिस्पर्धिप्रकारान्तरवत्यौ तयोरन्यतरनिषेधेऽन्यतरव्यवस्थापनात् NyāyMa. 46. 5.

अन्यतरव्यापक (anyatara-vyāpaka) *adj.* which pervades one of the two अतीन्द्रिय उपाधिर्वापको न वा। ... उत्तरत्रापि नित्योऽनित्यो वा ... अनित्यत्वेऽपि हेतुसाध्ययोरुभयोर्यापक उभयाव्यापकोऽन्यतरव्यापको वा NyāyPari. 114.4.

अन्यतरव्याप्तत्व (anyatara-vyāptatva) *n.* pervadedness of another अपि चेद् वैलक्षण्यं नानिर्वचनीयत्वं जगतः। न च विरोधः। विरोधिनोरन्यतर-निषेधेऽन्यतरव्याप्तत्वानुभावात् KarmaNi. 2A.7.

अन्यतरव्याप्ति (anyatara-vyāpti) *f.* I pervasion of one of the two things साध्यतदभावयोरित् तद्व्याप्यत्वेनावधारितयोर्विरोधादेकत्र न निश्चयः किं तु संशयः, निर्णये चान्यतरव्याप्तिसंशय इति व्याप्यत्वासिद्धिः TattvCin. ii(1). 878.3; 2 one of the two (types of) concomitancies or pervasions अन्यव्याप्तिरेव प्रधानभूता व्यतिरेकव्याप्तिरन्यव्याप्तिरसिद्धप्रतियोगिभावात् समीची। तत्र अन्यतर-व्याप्त्युदाहरणमात्रेणापि परार्थप्रयोगोऽपि चरितार्थः NyāyPari. 143.2.

अन्यतरव्याप्यत्व (anyataravyāpya-tva) *n.* the state of being pervaded by either of the two यत्र जीवित्वस्य बहिःसत्त्वगृहसत्त्वान्यतरव्याप्यत्वं गृहीतं तत्र ... बहिःसत्त्वमुनिमी भासते SiddhāMu. 73. 20 (on 144)

अन्यतरव्यावृत्ति (anyatara-vyāvṛtti) *f.* exclusion of another न च प्रयत्नेन बुद्धिरिह साध्यते बुद्ध्या वा प्रयत्नः इतरव्यावृत्त्या चान्यतरव्यावृत्तिः Kirāṇā. 102.9.

अन्यतरशङ्का (anyatara-śāṅkā) *f.* doubt regarding one of the two aspects उपपद्यतेः सर्गप्रलयपरः परैर्याख्यातः। तदुक्तम् ... जगतो बहुपादानकत्व-बहुकर्तृत्वयोरन्यतरशङ्काव्यावर्तनसंभवेन निमित्तोपादानभेदनिवारकत्वाभावात् ŚrūtaPra. ii. 166.26 (on i. 4. 25)

अन्यतरशिरस् (anyatara-śiras) *n.* one of the two heads, i.e. alternatives पूर्वपक्षं वक्तुमन्यतरशिरसो युक्तिमत्त्वेन निर्धारणाकाङ्क्षां दर्शयति ŚrūtaPra. iB. 174. 28 (on i. 1. 5); ii. 637.27 (on iv. 4. 4); गन्धादिविशिष्टद्रव्यस्य नित्यानित्य-साधारणतया भासमानैर्ब्रह्मत्वादिभिरेव तत्रान्यतरशिरो निर्णिनीषया विशेषकधर्मचिन्तायां तु गन्धवचम् ... उभयोरप्यनिष्कर्षकम् NyāyPari. 63.7.

अन्यतरश्रुति (anyatara-śruti) *f.* A one of the two scriptural passages

यत्र तुभयत्र द्वितीया निर्दिश्यते तत्रान्यतरश्रुतिमात्रप्रसङ्गस्य पूर्वपक्षसिद्धान्तयोरविशेषात् कथं नियमः VedāntKa. 520. 6 (on iv. 1.6); B any one of the two scriptural passages श्रुतिद्वयेन जीवेशयोर्भेदाभेदावुच्यते। न चान्यतरश्रुतिबाधो युक्तः TattvPrakā. 122B.12 (on ii. 3.43)

अन्यतरश्रौतत्व (anyataraśrāuta-tva) *n.* the state of being prescribed by the Vedas of one of the two अपुण्यं गतिश्चोभयं श्रौतम्। अतो न कल्पनागौरवम्। अन्यतरश्रौतत्वे च न कल्पनागौरवम् ŚrūtaPra. ii. 363.27 (on ii. 3. 23)

अन्यतरषट् (anyatara-ṣaṭka) *n.* one of the two hexads, i.e. groups of six होमलिङ्गाः षट् षण्मन्त्रा आम्नाताः। तत्र षड् जुहोतीति ध्रुवमाणो विधिरन्य-तरषट्स्य होमेषु विनिर्दोषार्थमाहुतिवाद एव BhāṭṭiCan. 67. 22 (on xiv. 4. 28)

अन्यतरसंयोग (anyatara-samyoga) *m.* A association or relation with another दुःखनिवृत्तिरेव सुखं चेत् - दुःखनिवृत्तौ सुखनिवृत्तिर्न स्यात्। तदा सुपुत्रावपि सुखान्वयप्रसङ्गः। अन्यतरनिवृत्तिरन्यतरसंयोगश्चेत् स्वापेऽपि दुःखमुखान्वयः प्रसज्येत् ŚrūtaPra. iB. 93.17 (on i. 1.1); B association or relation with one of the two निषेधस्य कर्तव्यपुरुषार्थोभयविधिसंयोगे ... एकैकं वाक्येन तदुभयरूपबोधनस्याशक्यतया अन्यतरसंयोग एव स्वीकर्तव्ये ... शीघ्रप्रतीतिकपुरुषार्थ-हिंसासंयोग एवादतव्यः PūrvottaVāNaMā. 44. 2.

अन्यतरसंविति (anyatara-saṁvitti) *f.* knowledge of one of the two अभिज्ञत्वं यदा चेष्टं ग्राह्यग्राहकवस्तुनोः। तदान्यतरसंविती द्वयाकारं ग्रहणं भवेत् ŚlokaVār. 5(3).73 (290.6)

अन्यतरसंस्पर्श (anyatara-sarisparsa) *m.* association with any one of the two सजातीयविजातीयव्यावृत्त्योर्न च भिन्नता। यतोऽन्यतरसंस्पर्शो विकल्पे न प्रकल्पते NyāyMañ. i. 289. 5.

अन्यतरसंख्या (anyatara-saṅkhyā) *f.* measure, i.e. quantity of one of the two विवादास्यदं धनमनास्थयोक्तम्। अघनाभियोगमहत्वात्पत्वे तत्र विहितदण्डधनप्रापश्चित्तप्रत्याम्मानधनयोरन्यतरसंख्यया प्रत्येतव्ये इति तात्पर्यायः SmṛtiCan. iii. 237. 2.

अन्यतरसंगति (anyatara-saṅgati) *f.* semantic relation with one of the two संबन्धमात्रतात्पर्यं नैकस्यान्यन्यो भवेत्। तद्विशेषपरत्वे तु स्यादन्यतरसंगतिः ŚāstrDī. 70.10 (on i. 4.6)

अन्यतरसचिव (anyatara-saciva) *adj.* A associated with one of the two things स्मृतिवचनेषु ... धारणादिष्वन्यतमोकावायन्यतमान्तरमिदिरनुमंभेया। ततश्च व्यापनमेव धारणनियमयोरन्यतरसचिवं हि ... शरीरत्वमवगमयति ŚrūtaPra. ii. 152. 8 (on i. 4. 22); B assisted or helped by one of the two मातृशरीरं प्राप्तात् कर्मणः प्रथमं हृदयवस्तु स्त्रीन्द्रियपुरुषेन्द्रिययोरन्यतरसचिवोऽष्ट-द्रव्यकलापः तदनन्तरं चित्तमप्युत्पद्यते ŚrūtaPra. ii. 307. 4 (on ii. 2. 30)

अन्यतरसत्ता (anyatara-sattā) *f.* existence of (only) one of the two persons पत्नीवदिति ... यजमानस्य पत्नीसंबन्धविशिष्टमग्निहोत्रं कर्म भवति। अस्त्येति वष्ट्या मनुष्या चोभयसंबन्धविशिष्टाविधानादन्यतरसत्तायां न भवति BālamBha. i. 267. 20 (on i. 89)

अन्यतरसत्त्व (anyatara-sattva) *n.* existence of another गोत्वाश्चत्व-योरैकस्मिन् गजे निषेधे गजत्वात्पत्ताभावव्याप्यत्वं निषेधत्वावच्छेदकमुभयानुसृत्यमिति नैकतरनिषेधे अन्यतरसत्त्वम् AdvaiSi. 213. 3.

अन्यतरसदसद्भाव (anyatara-sadasadbhāva) *m.* presence and absence of one of the two (उपाधिद्विविधमाह) भवन्ति ते च द्विविधा निश्चिताः शङ्किता इति। ... उक्तयोर्विशेषयोरन्यतरसदसद्भावशङ्कायां तु शङ्कित उपाधिः स्यात् TārkiRa. 69.7.

अन्यतरसद्भाव (anyatara-sadbhāva) *m.* existence of one of the many 'भातुपुत्रो स्वसुदुहितृभ्यामिति' भ्रातृस्वश्रोत्रकशेषं भ्रातरचिति वा पुत्रदुहितोरकशेषे पुत्राविति। एतेषामन्यतरसद्भावे भवति तत्रान्वितिः Subodhi. 77. 23 (on 2.145)

अन्यतरसंदिग्धता (anyatara-sandigdhatā) *f.* doubtfulness of either of the two वायसिद्धप्रतिवायसिद्धतया उभयान्यतरसंदिग्धतया च चतुःषष्टिद्वये-नाष्टाविंशकं शतमरम् (हेत्वाभासानाम्) TātpaT. (Vā.) 332. 14 (on i. 2. 4)

अन्यतरसंनिपात (anyatara-sannipāta) *n.* occurrence or presence of one of the two 'यदयोऽवन्देत्' इत्यादिलिङ्गा ... शेषित्वेनासंभवे ... नद्भेदे च वाक्यभेदावश्यकत्वादनुपपन्नं निमित्तद्वयेऽप्येकं निमित्तकविधानं तेनान्यतर-संनिपातेऽप्येत् BhāṭṭiDī. iii. 192. 5 (on x. 1.1)

अन्यतरसमर्थ (anyatara-samartha) *adj.* competent for (performing) one अनुमन्त्रेणैव प्राण्यभिमुखेदप्राणि कन्यां चेत्याश्रययनोक्तयोः कन्यासंशानुपपन्न-योरुभयसमर्थं प्रत्युभयम्, अन्यतरसमर्थं प्रत्यन्यतरदिति VīraMi. (Sāṅskāra.) 401.19.

अन्यतरसमवेतत्व

अन्यतरसमवेतत्व (anyatarasamaveta-tva) *n.* the state of being inherent in one of the two समवायिकारणतत्समवायिकारणयोरन्यतरसमवेतत्वं समवायिकारण-प्रत्यासन्नत्वम् NyāySu. (Ja.) 337A.10 (on ii. 2.6)

अन्यतरसमानाधिकरणत्व (anyatara-samānādhikaraṇatva) *n.* community of locus of one of the two सामानाधिकरणप्रत्यये व्यक्त्योर्भेदाभेदा चकास्त इत्यादि भागतीव्रिधाद्येति चेन्न । ... अन्यतरसमानाधिकरणत्वेन अज्ञायमानत-द्विषयकज्ञानत्वमेव तद्विरोधितया तज्ज्ञानत्वम् GuruCandr. i. 35. 14.

अन्यतरसमाप्ति (anyatara-samāpti) *f.* end or completion of one of the two (observances and Vedic studies) (समावर्तनाय) वेदव्रतयोस्समाप्तिरुत्तमः पक्षः । अन्यतरसमाप्तिर्धमः VīraMi. (Sārṁkāra.) 565. 18.

अन्यतरसमारोप (anyatara-samāropa) *m.* superimposition of one of the two सत्त्वं चैकं कार्यकारणयोः ... तत्र भेदाभेदयोरन्यतरसमारोपकल्पनायां किं तात्त्विकभेदोपादानाभेदकल्पनास्त्वाहो तात्त्विकभेदोपादाना भेदकल्पना Bhām. 361. 14 (on ii. 1. 16)

अन्यतरसमाश्रयण (anyatara-samāśrayaṇa) *n.* act of resorting to one of the two (alternatives) न या श्रोतुं ... अन्यतरसमाश्रयणसंदेहसमुद्रतरङ्ग-परंपरानिमज्जनेन क्लेशयेत् ŚivārkaMaDī. i. 118. 26 (on i. 1. 2)

अन्यतरसमुच्चय (anyatara-samuccaya) *m.* connection with one सूर्यवाक्ये चशब्दद्वयश्रवणान्यतरसमुच्चयस्यैकेनैव चशब्देन लभे चशब्दान्तरस्यान्यसमुच्चय-प्राप्त्यर्थतया ... गुणविधिः संभवति MayūMāli. 64. 22 (on i. 4. 4)

अन्यतरसंपत्ति (anyatara-sampatti) *f.* attainment or accomplishment of one of the two उभयसंपत्तिसत्त्वे तु न केनापि तन्मात्रफलेष्कृतां द्वितीयादिविवाहः । 'धर्मप्रज्ञासंपत्ते दारे नान्यां कुर्यात्' इत्यापस्तम्बोक्तेः । अन्यतरसंपत्त्यभावे उभयाभावे चापि द्वितीयादिविवाहः BālamBha. i. 229. 3 (on i. 81)

अन्यतरसंबन्ध (anyatara-sambandha) *m.* connection (of dressing and worshipping) with one of the two persons आच्छादनाह्ण कन्याया वरस्य चान्यतरसंबन्धे प्रमाणाभावादुभयोपयोगः कार्यः ManuBh. i. 219. 28 (on 3. 27)

अन्यतरसंबन्धिन् (anyatara-sambandhin) *adj.* connected with one of the two things न च अन्यतरसंबन्धिसमवेतकर्मासमवायिकारणकः संयोगः संभवति, संबन्धन्तः प्राप्तिनियमप्रसङ्गात् TarkSaṁ. (Ā.) 70. 4.

अन्यतरसंमानाश्रयण (anyatarasammanāśrayaṇa) *n.* act of restoring to, i.e. acceptance of one or either of the two measures यदुक्तमेकादशिन्यां पक्षवेदिसंमानदर्शनं न स्यादिति । तत्र ब्रूमः । ... एकादशिन्यां हि सत्यामन्यतर-संमानाश्रयणत् क्लेशो भवेत् TantrVā. 650. 14 (on ii. 4. 25)

अन्यतरसम्यक्प्रयोग (anyatara-samyakprayoga) *m.* proper employment of one of the two हृष्टान्तेन व्याप्तिप्रतीतिः । ... अन्यतरसम्यक्प्रयोगेऽपि च व्याप्तिप्रतीतिः TātpaT. (U.) 40. 8 (on 2. 26)

अन्यतरसवर्ण (anyatara-savarṇa) *n.* 1 person belonging to the same caste of one of the two उत्पादकासावर्णेऽपि क्वचिदन्यतरसवर्णोत्पत्ति-स्मरणान्नान्तं तदुच्छेदः NyāySu. (So.) 13. 20 (on i. 2. 2); 2 one of the two occurrences of the word *savarṇa* (सवर्णः सवर्णासु जायन्ते हि सजातयः) अन्यतरोपादानेनान्यतरलभेऽन्यतरसवर्णग्रहणवैध्यापत्तिः BālamBha. i. 275. 9 (on i. 90)

अन्यतरसाधक (anyatara-sādhaka) *adj.* proving one of the two न च सद्भावासन्नायौ सहैकत्र संभवतः । न चान्यतरसाधको हेतुरुपलभ्यते NyāyBh. 39. 3 (on i. 1. 23)

अन्यतरसाध्यत्व (anyatarasādhya-tva) *n.* the state of being what is to be accomplished by either of the two (Sāmans) बृहद्रथन्तरयोऽन्यतरत् स्यात् । कुतः । 'बृहता रथन्तरसाम्ना वा' इति ज्योतिष्टोमस्यान्यतरसाध्यत्वावगाभात् NyāyMāVi. 560. 23 (on x. 5. 15)

अन्यतरसाध्यविकल (anyatarasādhya-vikala) *adj.* devoid of any one of the two probandums नेदं वाक्यार्थानुमानं किं तु सिद्धेऽर्थे वाक्यस्य लिङ्गानु-मानमेव । तत्र च हृष्टान्तोऽन्यतरसाध्यविकलः NyāySu. (Ja.) 276A. 10 (on ii. 1. 2)

अन्यतरसापेक्षत्व (anyatara-sāpekṣatva) *n.* expectancy of or dependence on either of the two न तावदेकस्यैवेन्द्रशब्दस्य युगपत् तद्विस्तृतासंस्पर्-वृत्तिद्वयसंभवं, अन्यतरसापेक्षत्वेन एकस्या अपि वृत्तेरनुपपत्तेः MīmāKau. iii. (2). 89. 9 (on ii. 1. 15)

अन्यतरसामग्री (anyatara-sāmagrī) *f.* totality of causes of one सामान्य-विशेषपरिच्छेदावधारणायमे कस्य प्रथमतरमुत्पादो भवेत् । अन्यतरोत्पादे तदितरस्या-प्युत्पादप्रसङ्गात्, अन्यतरसामग्र्या अन्यतरप्रतिबन्धकत्वे च उभयोरप्यभावप्रसङ्गात् JñānBīPra. 37. 30.

अन्यतरसामत्वपक्ष (anyatarasāmatva-pakṣa) *m.* view of the state of having one Sāman (being employed at the Viṣuvat-sacrifice) समुच्चितोभयसामा जगत्सामा । नैवमपि युक्तम् । एवं हि सति जगत्सामेत्यनर्थकं स्यात् । ... अन्यतरसामत्वपक्षयोः पूर्वार्थ्यामप्रताप्यामवरुद्धत्वात् ŚāstrDī. 730. 9 (on x. 5. 15)

अन्यतरसामपक्ष (anyatarasāma-pakṣa) *m.* view of having one Sāman (being employed at the Viṣuvat-sacrifice) नन्याप्रयणाप्राप्तं गृहीयादित्येतावत्युक्ते कथं समुच्चयपक्षे निवेशः, अन्यतरसामपक्षेऽपि निवेशसंभवात् MayūMāli. 730. 13 (on x. 5. 15)

अन्यतरसामान्यभेद (anyatara-sāmānyabheda) *m.* either of universal or particular ननु अस्तीयमुभयरूपा बुद्धिः । किं तु अन्यतरवादिभिरन्यतरसामान्य-भेदावसाननिबन्धना प्राप्तिः औपचारिकी वा - इत्युक्तम् Śarka. 2. 24.

अन्यतरसिद्ध (anyatara-siddha) *adj.* A established in the view of one उभयवादिसिद्धस्य साधनत्वम्, नान्यतरसिद्धस्येति दिङ्मन्त्रेणोक्तम् 'तत्र यो वादिप्रतिवादिः निश्चितः स साधनम्' इति TātpaT. (U.) 224. 21 (on 5 (2). 130); B established in the view of one of the two प्रतिवादिवादिनोसिद्धं व्यावर्तकत्वं नापेक्षते किं तु तयोरन्यतरसिद्धमिति भावः GuruCandr. i. 384. 9.

अन्यतरसिद्धि (anyatara-siddhi) *f.* 1A1 accomplishment of one of the two कारणभावे बलसमुच्चये वा परस्य दुर्गमुन्मुच्छापगच्छेत् । अग्निप्रतद्बदविभ्रे वा प्रविशेत् । अन्यतरसिद्धिर्हि त्यक्तात्मनो भवतीत्याचार्याः ArthŚā. ii. 340. 1 (7. 15) (comm. शत्रुजयात्त्वानाशयोरेकतरस्य); मे श्वराहयोः कलहे चण्डाल-स्येयान्यतरसिद्धिर्भविष्यति ArthŚā. iii. 53. 5 (9. 2); 1A11 establishment of one of the two शक्तिसंकेतयोरन्यतरसिद्धिरिति चेत् न, तद्विज्ञानकत्वेन ज्ञातव्यस्यैव संबन्धत्वात् TattvCin. iv (2). 656. 1; शास्त्रतोऽन्यतरसिद्धौ तस्यावल्यापेक्षया चक्रकापातः NyāySā. 227. 30; यत्र जीवित्यस्य बहिःसत्त्वगृहसत्त्वान्यतरव्याप्यत्वं गृहीतं तत्रान्यतरसिद्धौ जायमानायां गृहसत्त्वबाधाद् यहिःसत्त्वमनुमितिं भासते SiddhāMu. 73. 20 (on 144); 1B establishment of another एकतरहृष्टैकतर (v.1. ऋष्ट्यान्यतर SāmkhyaSūVr.) सिद्धिर्नापलापः SāmkhyaPraSū. 1. 112; उपमानमित्युपमेयमिति च संबन्धिशब्दवैतौ तयोः एकतरोपादानेनैवान्यतरसिद्धिः Kāvyaśā. ii. 2. 1; (शब्दस्य) कार्यत्वानित्यत्ययोः परस्परविनाभावादेकतरसिद्धावन्-तरसिद्धिर्भवत्येव NyāyMañ. i. 188. 31; स्वर्गकामशब्दः किं भावनापेक्षितं भावं समर्थ्य आहोस्विद् विध्यपेक्षितं निघोष्यम् उभयपरत्वात्तुपपत्तेर्वैकल्यापातादन्यतराण्य-तरसिद्धेः NyāyRaMā. 165. 22; अन्यनियमे ... व्यतिरेकोऽप्यवर्जनीयः । अन्यव्यतिरेकयोरन्यतरनियमस्यान्यतरसिद्धिनान्तरौयकत्वादिति बौद्धस्थितेः Kiraṇā. 145. 6; 2 ascertainment of one of the two (अन्यतरसिद्धिः) असाधन्यतरसिद्धयन्तरं तु सम्यग् हेतुरुभयासिद्धौ वा भविष्यति NyāyMañ. ii. 163. 6.

अन्यतरस्थापिस्वर (anyatara-sthāyisvara) *m.* one of the two basic tones (दूरस्थाभाषणे तारं शिरसा) दूरस्थाभाषणे कर्तव्ये शिरःस्थाने वज्रपञ्च-मयोरन्यतरस्थापिस्वराश्रयेणांशस्वरविभागचतुश्चतुष्कसंमिश्रं कर्तव्यम् AbhinBhā. ii. 398. 16 (on 17. 130)

अन्यतरस्नेहसंपादन (anyatara-snehasampādana) *n.* act of forming or cultivating friendship with one of the two persons साम दानं च भेदश्च दण्डश्चेति चतुर्विधः । उपायस्सर्वकृत्येषु ... । भेदस्त्रिचान्यतरस्नेहसंपादनं पुरा NītiPra. 8. 78 (comm. एकेन स्नेहसंपादनम्)

अन्यतरस्मरण (anyatara-smaraṇa) *n.* A recollection of one of the two जन्मान्मोर्न्यतरस्मरणोत्सादनेऽपि समानोदकभायो निवर्तते SmṛtiCan. vi. 37. 13; B recollection of another शिष्याद्ययोः संबन्धिनोरन्यतरग्रहणे अन्यतरस्मरणमा-विरसित SarvaDaKau. 41. 14; न हि चैत्रमैत्रादिषु साहचर्यशब्दादन्यतरदर्शनेनान्य-तरस्मरणं जायमानं स्वोपादकतया संबन्धान्तरकल्पनामपेक्षते ŚivārkaMaDī. i. 176. 22 (on i. 1. 4); श्रूयमाणेतिकारविसर्गादीनां वाचकता न तु ... अर्थप्रत्यायकत्वम् । ... अन्यथा वृषभो वृष इत्यादावप्यन्यतराण्यन्यतरस्मरणेनैकत्रैव शक्यापत्तेः BhāṣCin. i. 61. 13 (on i. 1. 4)

अन्यतरस्मृति (anyatara-smṛti) *f.* one of the two Smṛti-texts (canons) सिद्धवस्तुपरत्वेऽन्यतरस्मृत्यनुगुणं वेदार्थो नेयः न तुभयानुगुणम् ŚrūtaPra. ii. 210. 28 (on ii. 1. 1)

अन्यतरस्वरूप (anyatara-svarūpa) *n.* 1 one of the two forms यदावधारणं गुणान्तरव्यावर्तनक्षमम्, तदानीमविरोधासंभवेन प्रायत्यदौर्बल्यविभागाश्रयणस्य न्यायव्यावृ-... अन्यतरस्वरूपस्यसिद्धिः ŚrūtaPra. ii. 638. 29 (on iv. 4. 5); 2 one form (अन्यतरस्य कार्येऽन्यतरस्य विधानाद् गुणविधिः) अन्यतरस्वरूपेऽन्यतरविधेरशक्य-त्वादुक्तमन्यतरकार्यं इति MayūMāli. 84. 6 (on i. 4. 13)

अन्यतरस्वीकार (anyatara-svikāra) *m.* acceptance of one of the two (options) क्रियायामिव वस्तुनि विकल्पासंभवादवश्यकर्तव्येऽन्यतरस्वीकारे कल्पमूलकत्वात् श्रुत्यनुसारिण्यः स्मृतयः प्रमाणम् PrakaVi. 387. 13.

अन्यतरहविर्विनाश (anyatarahavir-vināśa) *m.* loss or decay of one of the two sacrificial materials सत्यपुष्पयश्रवणे यद्युभयं हविरातिपियादित्यन्यतरहविर्विनाशोऽपि भवत्येव पञ्चश्रावः ManuBh. ii. 408. 2 (on ii. 123)

अन्यतरहस्तच्छेदन (anyatarahasta-cchedana) *n.* act of cutting off one of the two hands (उत्सेपकग्रन्थिभेदो करसंदंशहस्तकौ। कायो करसंदंशोऽङ्गुल्यः तद्धीनी यद्वा करसंपुटः करसंदंशः तद्धीनी। अन्यतरहस्तच्छेदनमित्यर्थः BālaKrī. i. 290. 24 (on 2. 278)

अन्यतरहान (anyatara-hāna) *n.* abandonment of one of the two (words) "चन्द्रादर्शने अमावास्यायामपराह्णे पिण्डपितृयज्ञेन धरन्ति" इति चेदित्यस्य ह्यविशेषणस्य कालस्य पूर्वस्मिन्नाप्यहति विद्यमानत्वात्। चन्द्रादर्शने नास्तीति चेत् न उत्तरमिषमपि पूर्वार्हेति चेत् अमावास्याया अनुपपत्तिः। नियोगतोऽन्यतरहाने) वरं विशेषणहानिः SankarKāBh. 20. 9 (on i. 2. 21)

अन्यतरहेतु (anyatara-hetu) *m.* one of the two causes युगपद्विरुद्धकार्यजननायोगात् ज्ञान उपलब्ध्यनुपलब्ध्योरन्यतरहेतुरास्थाप्यते VedāntDī. 126. 2 (on ii. 3.32)

अन्यतरा (anya-tarā) *f.* (declined pronominally) [AltGr. III. 583]

1 [Loc.] A optionally, variously, either way B additionally, inclusively

2 [Loc.] word or expression *anyatarasyām* 3 low-caste woman

1 [Loc.] A optionally, variously, either way उडुपद्याद् भावादिकर्मणोरन्यतरस्याम्

(निष्ठा सेणू न किन्) P. i. 2. 21; i. 2. 58; i. 2. 69; द्वितीयतृतीयचतुर्थतुर्वाच्यन्यतरस्याम्

P. ii. 2. 3; संज्ञोऽन्यतरस्यां कर्मणि P. ii. 3. 22; ii. 3. 34; तुल्यार्थैरनुलोपायाभ्यां

तृतीयान्यतरस्याम् P. ii. 3. 72; ii. 4. 40; ii. 4. 44; ii. 4. 69; उपविदनागृह्योऽन्यतरस्याम्

P. iii. 1. 38; iii. 1. 41; iii. 1. 54; अक्षोऽन्यतरस्याम् P. iii. 1. 75; iii. 1. 122;

समुच्चयेऽन्यतरस्याम् P. iii. 4. 3; iii. 4. 32; पादोऽन्यतरस्याम् P. iv. 1. 8; iv. 1.

24; दैवयज्ञशिक्षावृत्तिसात्पुत्रिकाण्डेविद्विभ्योऽन्यतरस्याम् P. iv. 1. 81; iv. 1. 103;

iv. 1. 140; उदधितोऽन्यतरस्याम् P. iv. 2. 19; iv. 2. 48; iv. 2. 105; युष्मदस्मदोऽन्य-

तरस्यां खञ् च P. iv. 3. 1; iv. 3. 46; iv. 3. 64; हेतुमनुष्येभ्योऽन्यतरस्यां रुच्यः

P. iv. 3. 81; शलालुनोऽन्यतरस्याम् P. iv. 4. 54; iv. 4. 68; शर्पादञ्जयन्यतरस्याम्

P. v. 1. 26; v. 1. 53; विंशत्यादिभ्यस्तमञ्जयन्यतरस्याम् P. v. 2. 56; v. 2. 96; v. 2. 109;

सर्वस्य सोऽन्यतरस्यां दि P. v. 3. 6; v. 3. 21; एनबन्धन्यतरस्यामदूरेऽपञ्चम्याः

P. v. 3. 35; v. 3. 44; वहलपार्थाच्छम् कारकादन्यतरस्याम् P. v. 4. 42; v. 4. 109;

नञ् दुःसुभ्यो हलिसकयोरन्यतरस्याम् P. v. 4. 121; वक्षस्यान्यतरस्यां किति P.

vi. 1. 39; vi. 1. 59; अन्तोदात्तादुत्तरपदादन्यतरस्यामनित्यसमासे P. vi. 1. 169; vi.

i. 184; पूषेऽन्यतरस्याम् P. vi. 2. 28; vi. 2. 54; निष्पोषर्गपूर्वमन्यतरस्याम् P.

vi. 2. 110; vi. 2. 169; पुत्रेऽन्यतरस्याम् P. vi. 3. 22; vi. 3. 44; नगोऽप्राणिष्वन्यतरस्याम्

P. vi. 3. 77; vi. 3. 110; सनः क्तिचि लोपश्चात्यान्यतरस्याम् P. vi. 4. 45; vi.

4. 70; चिण्णुलेदीर्घोऽन्यतरस्याम् P. vi. 4. 93; vi. 4. 115; तुल्योस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. vii. 1. 35; जराया जरसन्यतरस्याम् P. vii. 2. 101; लौलेर्नुगुलुकाव्यन्यतरस्यां

15; vii. 4. 41; अकृच्छ्रे प्रियसुखयोरन्यतरस्याम् P. viii. 1. 13; प्रत्योऽन्यतरस्याम्

P. viii. 2. 54; viii. 2. 56; तिरसोऽन्यतरस्याम् P. viii. 3. 42; viii. 3. 85; इष्यो

होऽन्यतरस्याम् P. viii. 4. 62; युष्मदस्मदोरन्यतरस्यामन्वादेशे Vār. 1 on P. viii.

1. 26; MahāBh. iii. 373. 22 (on viii. 1. 26); हृदयाद्यालुरन्यतरस्याम् Vār. 5 on

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

P. v. 2. 122; MahāBh. ii. 399. 18 (on v. 2. 122); तिष्ठोस्तादाशिव्यन्यतरस्याम्

प्रतिपेयश्चात एवान्यतरस्याग्रहणसामर्थ्यात् प्रवर्तते KāśiVr. on ii. 2. 3; on ii. 3. 34; छन्दसि विषये बहुलमदो यस्त आदेशो भवति। ... अन्यतरस्याग्रहणेव कस्मात् क्रियते तदेवोत्तरार्धमपि भविष्यति KāśiVr. on ii. 4. 39; अन्यतरस्याग्रहणेन लज्ज विकल्प्यते Nyās. ii. 94. 15 (on v. 2. 97); अभिनिविशश्चेत्यत्र परिक्रयण इत्यतोऽन्यतरस्याग्रहणानुवर्तनादिकल्पेन कर्मसंज्ञाविधानात् सप्तमी कृता Pradi. ii. 326A. 31 (on ii. 1. 1); ii. 507B. 1 (on ii. 3. 32); 'हक्रोरन्यतरस्याम्' इत्यादावन्यतरस्याग्रहणे वाग्रहणे योभयत्रविभागास्त्वितिः PadMañ. on KāśiVr. on P. i. 1. 44 (159. 11); on P. i. 2. 22 (297. 9); वशरथापत्त्यनित्यादिमासायम् ... द्वितीयान्यतरस्याग्रहणानुवृत्तिरुक्ता न्यासकृता PariVr. (Śi.) 70. 8; 175. 9; अन्यतरस्यामित्यनुवृत्तेः समासोऽपि उपबन्धत्वमिति PrakriKau. i. 697. 2; LaṣabdeSe. i. 88. 12; केत्यनुवर्तमानेऽन्यतरस्याग्रहणमुत्तरसूत्रे चकारण तस्यानुवर्तमानार्थम् Prasā. i. 453. 18; i. 509. 23; ननु च पूर्वसूत्रादिहान्यतरस्याग्रहणं न स्वयं Prasā. i. 606. 18; i. 888. 15; नीलादिशब्देभ्यो मतुपः प्रसक्तिर्नास्तीत्येतदभिहितम् ... सूत्रगतस्य अन्यतरस्याग्रहणस्य सर्वत्रैव मत्वर्थीयप्रकरणे मतुसमुच्चयार्थत्वेन अनुवृत्तिरप्युच्यते PūrvaVaNaMā. 121. 18; द्वितीयं भिक्षायाः द्वितीयभिक्षा। ... अन्यतरस्याग्रहण-सामर्थ्यात् 'पूरणगुण' इति निषेधं बाधित्वा पक्षे षष्ठीसमासः। भिक्षाद्वितीयम् SiddhāKau. 173B. 1 (on ii. 2. 3); 226A. 1 (on iv. 1. 92); 'परिक्रयण' इत्यतोऽन्यतरस्याग्रहणानुवृत्तेरस्य वैकल्पिकत्वम् LaṣabdeSe. i. 468. 5; आरम्भसामर्थ्यादेव विकल्पे सिद्धेऽन्यतरस्यामिति स्पष्टार्थम् LaṣabdeSe. ii. 163. 13; ii. 261. 18; ii. 307. 10 [TrikaSe. iii. 4. 6; KoṣaKaTa. 2. 2975]; 3 low-caste woman ब्राह्मणाः क्षत्रियाः वैश्याः सर्वणापाणिग्रहम्। अकृत्यान्यतरापाणेः पतन्ति नृप संग्रहात् MārK. 113. 34.

अन्यतरांश (anyataraṁśa) *m.* 1 zodiacal sign or place of (a planet that is) other than (the one having highest degree) 2 one of the two views or sides (of an argument) 3A one of the many parts, aspects or elements B one of the two parts, aspects or elements 4 one part or aspect 1 zodiacal sign or place of (a planet that is) other than (the one having highest degree) (नवमे) शना मृत्युवदग्रिकणश्च। स्वांशोऽपि। अन्यतरांशे च JaimiUpaSū. iii. 3. 72; 2 one of the two views or sides (of an argument) यदपि च नित्यानित्यपृथक्त्वैकत्वसामान्यविशेषव्यतिरेकाद्येकांताप्रतिपादनं तदपि पक्षपातादृष्टेऽन्यतरांशनिर्लपणाशङ्केः TantrVā. 81. 8 (on i. 3. 2); 3A one of the many parts, aspects or elements संबन्धमात्रं कृत्वा निवृत्तव्यापारायां श्रुतावन्यतरांशनिवेशो योग्यत्वादायितव्यः TantrVā. 353. 8 (on ii. 1. 1); 3B one of the two parts, aspects or elements सर्वे हि जगत् स्वभावदयानुभूतम् ... न च स्वभावान्तरमस्ति, सत्त्वगुणत्वादयो ह्यन्यतरांशापानिः TātpaT. (U.) 44. 15 (on 2. 36); कार्यपदार्थयोः सत्त्वगुणत्वादयो ह्यन्यतरांशापानिः TātpaT. (U.) 44. 15 (on 2. 36); कार्यपदार्थयोः ... सप्तमाष्टमयोरन्यतरांशेन चतुर्थीचरपदकान्तरांशवादन्यतराब्रह्मे कर्तव्ये सत्त्वविशेषादुत्तरपदक एकारम्भः NyāyRaMā. 178. 4; विशिष्टाहंती विशेषण-विशेषयोरन्यतरांशसिद्धयभिप्रायेण कर्मफलत्वात्स्थिरत्वब्रह्मज्ञानफलानन्तस्थिरत्वज्ञानहेतुक इत्युक्तम् ŚrūtaPra. iB. 88. 13 (on i. 1. 1); ननु ज्ञानं सत्त्वगुणत्वज्ञत्वत्वा-दिव्यभावसद्भावात् कथं निःस्वभावत्वम्। मैवम्। सत्त्वगुणत्वादीनामन्यतरांशापानित्यात् YukuSneha. 21. 17 (on i. 1. 2); 4 one part or aspect अन्यतरांशान्वयेऽन्यतरविकल्पासिद्धौ ग्राह्यग्राह्ययोर्मदः Kāśi. ii. 135. 10 (on 5 (3). 85); ii. 138. 6 (on 5 (3). 93)

अन्यतरांशवत् (anyataraṁśa-vat) *adv.* like one of the two parts or aspects अनुमानमन्तर्णीतं नविभागं द्वात्मकम् अविभागत्वाद् अन्यतरांशवत् Kāśi. ii. 125. 10 (on 5 (3). 64)

अन्यतराकाङ्क्षा (anyatara-kāṅkṣā) *f.* 1 expectancy of (only) one, one-sided requirement (a definition of 'position') उभयाकाङ्क्षाक्षणसंबन्धाभावे ह्यन्यतराकाङ्क्षाक्षणः संबन्धो गृह्यते न संभवे TantrVā. 832. 9 (on iii. 3. 11); एकत्वं तु ... ग्रहमेव द्वारमवलम्बित्ये। तत्त्वतयावगमदान्यतराकाङ्क्षापि हि संबन्धकारणमेव TantraRa. 55. 2; अन्यतराकाङ्क्षाक्षणत्वेन च विप्रकृतः (संबन्धः) NyāySu. (So.) 37. 9 (on i. 2. 7); अन्यतराकाङ्क्षावपि संबन्धोऽपि ... भविष्यति NyāySu. (So.) 43. 14 (on i. 2. 7); 77. 15 (on i. 2. 22) पञ्चातनर्थ-वादानर्थक्यपरिहाराय ... अन्यतराकाङ्क्षार्थवादस्यान्वये सत्यपि निर्णीतार्थत्वायोगान् तदनुरोधेन अर्थवादस्यैव घृतापुल्लक्षकत्वं स्यात् UpaParā. 19. 24; यत्र च परस्परकाङ्क्षविरहेऽपि अन्यतराकाङ्क्षा ... तत्रापि ... एकस्य द्वयोर्वा आकाङ्क्षां परिकल्प्य भवत्येवान्वयः MīmāKau. i. 185. 9 (on i. 4. 3); ii. 166. 2 (on iii. 1. 122); विकृत्याकाङ्क्षवदन्यतराकाङ्क्षया अयनन्यथासिद्धत्वादिनियोजकत्वम् MīmāKau. i. 126. 18 (on iii. 2. 1); अन्यतराकाङ्क्षवत्संबन्धस्यानुनन्तमन्त्रकल्पवदन्तान्दि-नो देवतप्रेक्षया उभयाकाङ्क्षावलम्बयान्यनन्तवर्णकल्पसमिदादिदेवतानां ह्रस्वत्वेन ... नियमाविध्ययोगात् MīmāKau. iii. (2). 147. 24 (on ii. 2. 2); BhāṇDī. i. 109. 23 (on ii. 2. 2); षड्विधं तु क्रमे उभयाकाङ्क्षाक्षणान्यतराकाङ्क्षाक्षणस्य तत्रापि

पाठक्रमात् ... संनिधानस्य प्राबल्यम् Bhāṭṭī. i. 252. 22 (on iii. 3. 5); ii. 158. 19 (on v. 1. 3); उपहोमादीनां वैकृतात्मन्यतराकाङ्क्षयैव ग्रहणम् Bhāṭṭī. iii. 270. 16 (on x. 4. 1); विश्वजिज्ञास्येन ... दर्शपूर्णमासाङ्गत्वं स्वीक्रियत इति। धैवम्। स्वतन्त्रफलार्थेन्यतराकाङ्क्षया संबन्धः स्यात् MīmāṇsāPra. 216. 12; 219. 17; 225. 18; 2A expectancy of any one of the two न ह्यन्यतराकाङ्क्षा अन्यदेहेतुः अपि तूभयाकाङ्क्षा NyāyKūA. ii. 84. 2; द्वयोश्च परस्परकाङ्क्षायां संबन्धः, न त्वन्यतराकाङ्क्षायाम् Pradī. iii. 3B. 16 (on iii. 1. 1); 2B expectancy of one of the two कर्मणाम् ... पुरुषाभिप्रेत्यमाकाङ्क्षात्वं संनिधानान्यतराकाङ्क्षानिवन्धो रक्तपटन्यायेन संबन्धः Bhām. 610.7 (on iii. 3. 25); प्रकृतानां विशिष्य स्तोत्रादौ विनियोगेन निराकाङ्क्षत्वादन्यतराकाङ्क्षापुक्तसामान्यवाक्येन कथं विनियोगः MīmāKau. ii. 264. 2 (on iii. 2. 21); उभयाकाङ्क्षालक्ष्यत्वेन याज्याया एव देवताकल्पकत्वसंभवे अन्यतराकाङ्क्षालक्ष्यानुवन्धनमन्त्रस्य तदभावादुक्तवाक्यानाम् ... पञ्चैवात्यसिद्धिः LaCandr. 825. 36; प्राकरणीकीनां क्रियाणां विश्वजिज्ञास्येन फलकल्पने रात्रिसत्र-न्यायेनार्थवादिकफलकल्पने वाक्यतराकाङ्क्षया फलसंबन्धः कल्प्येत SiddhāTa. 35. 26; अस्तां च तयोस्त्याष्टं पालीवतमित्यादाविवान्यतराकाङ्क्षायाः ... अन्यः BhāṭṭīCin. ii. 51. 4 (on i. 4. 2).

अन्यतराकाङ्क्षातत्त्वं (anyatarākāṅkṣā-tas) *adv.* in comparison with one-sided requirement प्रयाजानाम् ... अन्यतराकाङ्क्षातथोभयाकाङ्क्षा बलीयसी MīmāṇsāPra. 216. 19; अङ्गत्वकल्पने तूक्तयोभयाकाङ्क्षया संबन्ध इति अन्यतराकाङ्क्षातथोभयाकाङ्क्षा बलवती SiddhāTa. 36. 2.

अन्यतराकार (anyatarākāra) *m.* 1 any one of the two forms अन्यतरलक्षण-राहित्यसम्पन्नं अनुभूतित्वमन्यतराकारविहरप्रयुक्तमिति सोपाधिकत्वमित्यर्थः ŚrūtaPra. iA. 135. 13 (on i. 1. 1); 2 one form इदं जगत् ... सत्यम् उत मिथ्या ... तत्र मिथ्येत्युत्तरं वक्तव्यम्। तत्रान्यतराकारोपस्थापके आकारान्तरनिषेधके च शब्दे वक्तव्ये आकारद्वयोपस्थापकं सामानाधिकरण्यामनुपपन्नम् ŚrūtaPra. iA. 233. 10 (on i. 1. 1).

अन्यतराक्रान्तत्वं (anyatarākṛānta-tva) *n.* the state of being affected by one of the two समीचीनो ह्यनुभवः प्रमेति व्यवस्थितम्। ... न चेदमनुमानम्, आश्रयासिद्धिबाधयोरन्यतराक्रान्तत्वात् NyāyKūA. ii. (2). 28. 7.

अन्यतरागम (anyatarāgama) *m.* one of the two scriptures युक्तिः ... सा खल्वन्यतरागमप्राप्तामण्यमुपोदलयन्ती अन्यतरागमबाधया अर्थनिर्णाय प्रभवति। अन्तरागमसिद्ध्याध्याश्रयेणाश्रयासिद्ध्याध्यानवकाशात् NyāySu. (Ja.) 240B. 12 (on ii. 1. 2); 241A. 10 (on ii. 1. 2).

अन्यतराग्नि (anyatarāgni) *m.* one of the two fires यस्योभावानुगतवाग्रौ ... तस्य प्रायश्चित्तिरित्यत्र ... श्रुतस्याग्न्युभयत्वस्याविवक्ष्यान्यतराग्न्यनुगमनेऽपि ... आधानं सहितयोरेवाग्न्योरुत्पादनक्षमम् VidhiRa. 29 (151. 1).

अन्यतराग्नेयवत् (anyatarāgneya-vat) *adv.* like the ones, i.e. the properties belonging to one of the two fires न चैव सौत्येऽपि ... भेदकत्वापत्तिः। तत्राकाङ्क्षावशेन कल्पस्य प्रकृतिवच्छब्दस्यैकप्रकृतिधर्मैव निराकाङ्क्षत्वोपपत्तेः अन्यतराग्नेय-वदित्येव कल्पनात् MīmāKau. ii. 87. 13 (on ii. 3. 24).

अन्यतराग्रहण (anyatarāgrahaṇa) *n.* non-apprehension of one सिद्धं बाह्यालम्बनमेव ज्ञानम्। एवं तावदन्यतराग्रहणेऽन्यतरो न गृह्यते Kāśī. ii. 133. 9 (on 5 (3). 78); ii. 133. 12 (on 5 (3). 78).

अन्यतराङ्ग (anyatarāṅga) *n.* 1 accessory to one of the two ननु संभावितमूलं वाक्यमाप्तविशेषात् प्रमाणं भवति, न चेहान्यतराङ्गावधारणे किञ्चिन्मूलं संभवति NyāyRa. 901. 15 (on 7. 199); 901. 20 (on 7. 200); 2 one of the two elements (of Tāla) अयुगन्यतराङ्गं स्यात् प्रवृत्तं स्थितयन्तम् SaṅgīRa. iii. 73. 4 (5. 126); 3 any one of the two limbs अन्यतरत्वं तदतद्वृत्ति, न च तदतद्वृत्ति-सामानाधिकरण्येन ज्ञायमानस्य दोषत्वम् ... अन्यतराङ्गवैकल्यानापेक्षीयस्य तुल्यबलत्वज्ञानस्यैव प्रतिबन्धकत्वात् TatvCin. ii. (1). 989. 5; ii. (1). 989. 1.

अन्यतराङ्गिरस (anyatarāṅgirasa) *m.* one of the two principal sentiments दशङ्गं नाटकम् परम्। वीरशङ्करयोरन्यतराङ्गिरसनिर्भरम् BhāvPra. (Śā.) 237. 6 (8).

अन्यतरातिक्रम (anyatarātikrama) *m.* transgression of one of the two (prescribed rites) (अकृत्वा वैश्वरूपमसमिध्य च पावकम्। अनातुरः सप्तरात्रमवकीर्णव्रतं धरेत्) अन्यतरातिक्रमैकाहायतिक्रमयोस्तु गीतमोक्तः क्रमादायहोमः समिद्धवाहोमश्च ManvaVi. 234. 13 (on 2. 187).

अन्यतरातिदेश (anyatarātiśeṣa) *m.* transfer of one of the two ऐन्द्राग्रैकक-पालयोर्मध्येऽन्यतरातिदेशेनैव तद्व्याप्तिरिति तद्विधानार्थक्यम् Bhāṭṭī. ii. 346. 24 (on vii. 1. 5).

अन्यतरातिशय (anyatarātiśaya) *m.* excess of one of the two (items) (अङ्गयोः ग्रन्थिनः श्रेष्ठाः) उभयोः प्रशस्त्यत्वे सत्यन्यतरातिशयविवक्षायां श्रेष्ठ

इतीच्छते विधानादीषदध्ययना अज्ञास्तेभ्यः समग्रग्रन्थाद्येतारः श्रेष्ठाः ManvaMū. 521. 6 (on 12. 103).

अन्यतरातिसेवनता (anyatarātiśevana-tā) *f.* the state of consuming excessively another (taste) केषांचिन्मधुरे भवत्यतितराकाङ्क्षाम्भस्सेवनादस्य वाक्यतरातिसेवनतया चाञ्छा भवेदादरात् KalyāKā. 5. 42.

अन्यतरातीन्द्रियाधारत्व (anyatarāndriyādhāra-tva) *n.* the state of being one transcendental substratum इन्द्रियमनःसंनिकर्षस्त्वव्यपदेशकोऽप्रसिद्धश्च ...। नन्यतरातीन्द्रियाधारत्वमिन्द्रियार्थसंनिकर्षस्याप्यस्ति उभयातीन्द्रियाधारता आत्मनः संनिकर्षस्यापि नास्ति NyāyVārPari. 506. 7.

अन्यतरात्मकत्व (anyatarātmaka-tva) *m.* the state of being of the nature of the one सत्प्रतियोगिकासत्प्रतियोगिकभेदद्वयं वा साध्यम्। तथा चोभयात्मकत्वेऽन्यतरात्मकत्वे वा, तदभेदासंभवेन ताभ्यामर्थान्तरानवकाशः AdvaiSi. 57. 1.

अन्यतरात्यन्ताबाधक (anyatarātyantabādhaka) *adj.* which excessively contradicts or impedes one of the two (rules) (इधरपरिच्छेदः) नियमे हि विरोधनयात् परानुत्पत्तिरेव। न च विषयव्यवस्थया विरोधपरिहारे सति अन्यतरात्यन्ताबाधकापच्छेदन्यायावतारो युक्तः NyāySiA. 226. 19.

अन्यतरादान (anyatarādāna) *m.* absence of giving (punishment etc.) to one of the two अग्निज्ञानेन चास्य गृहे जनमुभयं याचेत। अन्यतरादाने यद्येते पुरस्तात् (निक्षेपं स्तेयदण्डं च) ArthŚā. ii. 78. 7 (3. 12).

अन्यतरादोष (anyatarādoṣa) *adj.* (used as noun) (that) which forms another unspoiled portion (of Agnihotra-milk) विष्यन्मानम् ... अन्तः परिधिदेशे निर्वपेयुः। अन्यतरादोषे व्यासिच्य प्रचरेयुः ĀśvaŚS. I. iii. 10. 25.

अन्यतराधिकरणनिर्णय (anyatarādhikaraṇa-nirṇaya) *m.* ascertainment of one of the two theories यादः खलु नानाप्रवक्तृकः प्रत्यधिकरणसाधनोऽन्यतराधि-करणनिर्णयावसानो वाक्यसमूहः NyāyBh. 6. 11 (on i. 1. 1); विचारणा हि नाम संशयोत्तरकालमाविनी साधनदूषणप्रयोगरूपान्यतराधिकरणनिर्णयावसाना NyāyVār. 119. 12 (on i. 1. 33); जल्पे ... यत्र निर्णयावसानत्वमस्ति न ततोऽजल्पादन्यतराधि-करणनिर्णयावसानत्वेन वादो व्यवच्छेत्तुं शक्यते NyāyVārPari. 340. 5.

अन्यतराधिकार (anyatarādhikāra) *m.* direct reference to one of the two यद्यपि विज्ञानप्रमाणयोरन्यतराधिकारेण संस्कारनिर्णययोर्व्युदासः विज्ञानाधिकारे हि तत्पूर्वकमनुभवकारणमनुमानमिति सूत्रसंबन्धः NyāyVārPari. 709. 7.

अन्यतराधिकारिक (anyatarādhikārika) *adj.* falling under the entitle-ment of one of the two (spouses) रोगादिना अशक्तौ कार्यान्तरव्यापृते वाक्यतराधिकारिककर्मसु यद्यपि स्वाभिः कालादिवत् प्रयोगविध्यविषयत्वात् ... न प्रतिनिधिप्रसक्तिः Bhāṭṭī. ii. 258. 22 (on vi. 3. 7); न हि दम्पत्योः सह विहितमाधानादिकमन्यतराधिकारिकं. कस्यापि संमतम् BālamBha. ii. 201. 15 (on 2. 145).

अन्यतराधिगमहेतु (anyatarādhigama-hetu) *m.* cause or means of the knowledge of any one of the two अभेदे हेतुभावादेकयैव बुद्धयोभयाधिगमो युक्तः, नैकत्वेऽन्यतराधिगमहेतुर्नास्तीति शक्यं वक्तुम् Brahmsi. 66. 4.

अन्यतराध्यास (anyatarādhyaśa) *m.* superimposition of one of the two (viz. object and knowledge) न चोभयाध्यासः शून्यवादप्रसङ्गात्। अन्यतराध्यासे च विनिर्माणमनुवृत्तत्वव्यावृत्त्यप्रकाशजडत्यादिकमेव AdvaiSi. 472. 13; विषय-विपरिणयोरन्यतराध्यासे आवश्यकं LaCandr. 472. 35.

अन्यतरानतिपात (anyatarānatipāta) *m.* non-transgression, i.e. non-overextension of one of the two न च सेवा दुःखहेतुः सेवात्वादिति वाक्यम् ... एतद्व्यतिरिक्तसेवा दुःखहेतुः सेवात्वात् एतत्सेवावद् इत्यत्रापि व्यतिरेकोपलक्षित-व्यक्तिद्वयेऽशतः सिद्धसाधनबाधयोरन्यतरानतिपातात् NyāySiA. 221. 11.

अन्यतरानुवृत्ति (anyatarānanuvṛtti) *f.* absence of continued existence, i.e. persistence of one of the two अस्ति च भेदग्राहिणी सत्यपि तस्मिन्नसत्त्वादिति हेतुर्जनिता हृष्टिरिति। (न चैते बाध्यबाधके। अन्यतरानुवृत्तिप्रसङ्गात्) NyāySu. (Ja.) 364B. 4 (on ii. 2. 6).

अन्यतराननुष्ठान (anyatarānanuṣṭhāna) *n.* non-performance of one of the two (rites) 'आहवनीये जुहोति' इति वाक्येन होमत्वादाहवनीयस्य स्थानत्वं प्राप्तम् एवमेकहोमविषयवाक्यद्वयेऽन्यतराननुष्ठानगर्भोऽन्यतरपरिग्रहविरोधोऽस्त्येव ŚrūtaPra. ii. 423. 20 (on iii. 1. 25).

अन्यतरानभिधान (anyatarānabhidhāna) *n.* non-expression of one of the two (semantic relations) कृदादावपि कर्माभिधानादेवाभिधानव्यवस्था अन्यतरा-नभिधाने स्तुतिरिति तु - सूत्रार्थः VajyāBhū. 6. 18 (1. 2).

अन्यतरानर्थक्य (anyatarānarthakya) *n.* futility of one of the two (items) सिद्धान्तेऽपि गुणफलयोः ... संबन्धस्य वक्तव्यत्वात् प्राप्तभावनायां च गुणफलोभय-

संबन्धविध्यनुपपत्तेरन्यतरानर्थक्यपरिहारार्थं भावान्तरविधेरवश्यं वाच्यत्वेन ... नात्याश्चिन्ताया अध्यायसंगतिः MayūMāli. 149. 18 (on ii. 2. 11)

अन्यतरानवकाश (anyatārānavakāśa) *m.* absence of occasion or scope for another न चेदं युक्तमेकत्र विधावपरविध्यविरोधस्यानुरोध्यत्वात् विधिनियेध-योर्वेधोरेकतरेण स्पृष्टेऽन्यतरानवकाशात् DaṇḍaVi. 241. 22.

अन्यतरानवधारण (anyatārānavadhāraṇa) *n.* non-ascertainment of one of the many एष चिन्तामणिः किं नु ...। अत्र येष इति विशेष्यम् ...। अहोविद् विशेषणम् ... इत्यन्यतरानवधारणात् संदेहनायं संकरः Ekāva. 2. 12 (12) (74. 4)

अन्यतरानिच्छा (anyatārānicchā) *f.* i unwillingness of one of the two (spouses or parents) यागोऽवश्यं सह पत्या कर्तव्यः। इतरथान्यतरानिच्छायां त्याग एव न संवर्तते ŚābaBh. 1363. 2 (on vi. 1. 17); भार्यायामसंनिहितायां तद्विच्छया अभावात् कथं साधारणस्य श्राद्धे विनियोगः। साधारणे हि द्व्ये अन्यतरानिच्छायां त्याग एव न संवर्तते ManuBh. i. 297. 29 (on 3. 202); (माता पिता वा दद्यातां यमद्विः पुत्रमापदि) 'च'शब्दः पठितुं युक्तो 'माता पिता वेति'। न ह्यभयोरपत्यमन्यतरानिच्छायां दातुं युक्तम् ManuBh. ii. 295. 5 (on 9. 168); ii lack of desire of one of the two आद्यः संप्रयोगः समागमलक्षणः स स्त्रीपुंसयोरन्यतरानिच्छया रक्षणाञ्जया भयाद् वा परतन्त्रायां न घटते JayaMa. 17. 8 (on 1. 2); अन्यतरानिच्छायां तु पुनर्न योपिद् वा (दण्ड्या) BālaKrī. i. 293. 24 (on 2. 289-290)

अन्यतरानिर्धारण (anyatārānirdhāraṇa) *n.* non-ascertainment of one of the two अथ लिङ्गोऽनुमीयते तदानैकान्तिकादेरन्यतमं दूषणम् ... तस्यात् तस्य तस्य दोषस्य कुत्र द्वयोर्मध्येऽस्तित्वमस्तीत्यन्यतरानिर्धारणे ... लक्षणांशस्य दुरवधारणत्वं दुष्परिहरमेव KhaṇḍanKhā. 897. 7.

अन्यतरानिर्धार्यत्व (anyatārānirdhāryatva) *n.* non-ascertainment of one of the many भेदश्रुत्यनुसारेण ... सूत्रितवत्स्वरकारस्य कोऽभिप्राय इत्याकाङ्क्षायां ... मुख्यभेदरूपात्पन्ताभेदपक्षस्यान्यतरानिर्धार्यत्वपक्षस्य च प्रमाणविरुद्धत्वात् ... अनन्यत्वरूपं विशिष्टाद्वैतभेदश्रुतीनामर्थ इत्येव सूत्रकारस्याभिप्रायः ŚivārkaMaDī. ii. 31. 29 (on ii. 1. 22)

अन्यतरानिश्चय (anyatārāniścaya) *m.* non-ascertainment of one न च समानोपायत्वाद्भयोरन्यतरानिश्चये नान्यतरनिश्चय इति संप्रतम् NyāyVārPari. 667. 1.

अन्यतरानुगम (anyatārānugama) *m.* 1 knowledge of one of the two (उभयोरपि संवितावुभयानुगमोऽस्ति) अस्त्येव तु भावाभावप्रतीतावन्यतरानुगमः Kāśi. iii. 199. 13 (on 5 (7). 14); 2 going out, i.e. extinction of one of the two (fires) 'यस्योभावान्नी अनुगतावभिनिष्कोचेदभ्युदयाद् वा पुनराद्येवं तस्य प्रायश्चित्तिरिति किमुभयानुगमो निमित्तमुतान्यतरानुगमोऽपि ŚāstrDī. 487. 10 (on vi. 4. 8); आधानादग्निद्वयोत्पादेऽपि ... अन्यतरानुगमेऽपि भवति MayūMāli. 487. 9 (on vi. 4. 8)

अन्यतरानुगमन (anyatārānugamana) *n.* going out, i.e. extinction of one of the two (fires) अग्निहेत्रे श्रूयते यस्य ... अभिनिष्कोचेत् यस्य वाभ्युदयात् पुनराद्येयमेव तस्य प्रायश्चित्तिरिति। तत्र संदेहः। किमन्यतरानुगमने पुनराद्येय-मुतोभयानुगमन इति। ... पुनराद्येयमन्यतरानुगमने भवितुमर्हति ŚābaBh. 1447. 16 (on vi. 4. 26)

अन्यतरानुगुणता (anyatārānugunatā) *f.* [Inst.] in conformity with one, i.e. first or former श्रुत्योर्विरोधे वस्तुनि विकल्पानुपपत्तेरन्यतरानुगुणतयान्यतरा नेत्या Bhām. 479. 8 (on ii. 3. 12)

अन्यतरानुगुण्य (anyatārānugunya) *n.* [Inst.] in conformity with one i.e. first or former भेदाभेदविषययोः कर्मज्ञानकाण्डयोः परस्परविरोधादन्यतरानु-गुणेनान्यतरद् व्याख्येयम् BrahmSūBh. (Bhā.) 12. 12 (on i. 1. 4)

अन्यतरानुगृहीत (anyatārānugrṛhita) *adj.* favoured by one परमपुरुषार्थभूते ब्रह्मप्राप्तिलक्षणमोक्षेऽपि ... तथातया विवदन्ते। तत्साधनतोऽपि कर्मयोगलभ्यः ज्ञानयोगलभ्यः अन्यतरानुगृहीतान्यतरलभ्यः ... इति ĀtmaSi. 5. 9.

अन्यतरानुमति (anyatārānumati) *f.* consent of one of the two persons द्वयोः साधारणे धने परस्वत्वापादनमन्यतरानुमतिमन्तरेण नोपपद्यते BrahmSūBh. (Rā.) 537. 13 (on ii. 3. 41)

अन्यतरानुरक्ता (anyatārānuraktā) *adj.* (f.) syntactically connected with one हविरार्तिमात्रमुभयार्तिमात्रं च निमित्तं स्यात्। अन्यतरानुरक्तायास्तन्वत्यरेण संबन्धे द्विरुधारणाद्वाक्यभेदः स्यात् ŚāstrDī. 486. 5 (on vi. 4. 6)

अन्यतरानुराग (anyatārānurāga) *m.* 1 love of (only) one, one-sided love परपरिग्रहेऽन्यतरानुरागग्रहणेति दुर्घटप्रतिभासः खलु कार्योपन्यासः YaśasCam. ii. 361. 12; नायकयोः प्रागसंगतयोः ... परस्परानुरागोऽन्यतरानुरागो वा ...

व्यभिचारिभावः ... अनुभावेरनुबद्धः प्राप्तप्राप्यप्रकर्षावस्थो विप्रलम्भशृङ्गाराख्यां लभते SaraKāṇṭhā. 623. 11; RasāSu. 175. 20 (2. 172); BhikṣāKā. 31. 10.

अन्यतरानुरोध (anyatārānurodha) *m.* 1 accordance with, i.e. acceptance of one of the two अन्यतरानुरोधविषये प्रथमानुरोधो न्यायः Bhām. 228. 17 (on i. 3. 24); 2 [Inst.] in accordance with one i.e. the first or former श्रुतेर्नान्यतरानुरोधेनान्यतराद्यः कल्प्यः BrahmSūBh. (Bhā.) 49. 16 (on i. 2. 28)

अन्यतरानुवाद (anyatārānuvāda) *m.* 1A restatement or reiteration of one पक्षदशान्यायानीति द्वयसंख्ययोरुभयोः स्तोत्रेष्वप्राप्तत्वात्नान्यतरानुवादेनेतर-विधानसंभवः TantrVā. 292. 24 (on i. 4. 3); अविशेषप्राप्ती परप्रतिषेधफलोऽन्य-तरानुवादः परिसंख्या PrakaVi. 989. 15; 1B restatement or reiteration of one of the two वपट्कर्तृत्वस्य च क्रियान्तरेष्वप्यनैकान्यादन्यतरानुवादे तु सर्वभक्षणां प्रायस्यं विधीयते सर्ववपट्कर्तृत्वापाराणां च TantrVā. 1053. 3 (on iii. 5. 31); अथस्य तु विशेषितं वचनमन्यत्। पङ्क्तिशान्तिरस्य वङ्क्य इति। तदितरः प्रत्याह। नायं विधीयत इति। शक्यश्चान्यतरानुवादः TūpT. 227. 20 (on ix. 4. 17); 2 restatement or reiteration of the other किं तत्त्वम्, उभयमन्यतत्त्वम्, उतान्यतरतत्त्वम् ... अथ कालावच्छिन्नान्यतरनिषेधाद्यर्थोऽन्यतरानुवाद इति मन्यसे तदा तृतीयः पक्षः परिशिष्यते ŚatDū. 196. 27;

अन्यतरानुशय (anyatārānuśaya) *m.* repentance of one of the two (parties) वृत्ताः पदार्थास्तथापि प्रत्याहरणं विधीयते। निष्पन्नेऽपि घनप्रयोगे स्वस्थाननीतिव्यपि रूपकेषु प्रत्यानयनं कर्तव्यमन्यतरानुशयात् ManuBh. ii. 179. 11 (on 8. 228)

अन्यतरानुष्ठान (anyatārānuṣṭhāna) *n.* A performance of any one of the many (rites) 'क्रतुर्वै तु' द्रव्यार्जने बहिः प्रयोगेणानुष्ठीयमानेऽभूद्यमानविशेषतया सर्वाध्यात् तदनुष्ठानेन ... युगपत् सर्वानुष्ठानासंभवादन्यतरानुष्ठानेऽप्यनध्यवसायात् ... अशकनीयोऽर्थः स्यात् TantrRa. 20. 19; B the act of observing or undergoing of one of the two (punishments) मरणान्तिकयोरन्यतरानुष्ठानेन गुरुतल्पः शुच्यत् Miā. 441. 32 (on 3. 259)

अन्यतरानुसार (anyatārānusāra) *m.* [Inst.] in accordance with another यथेकं वाक्यं स्यात्तदा ... सर्वभागसाधारणदक्षिणाशब्दस्य तद्भागरपरत्वं स्यात्। ... इह तु भिन्नवाक्यत्वादेकस्यापि अन्यतरानुसारेण नयनम् MayūMāli. 693. 11 (on x. 3. 18)

अन्यतरानैकान्तिकत्व (anyatārānaikāntikatva) *n.* inconclusiveness or deviation (of the probans in the theory) of one of the two (disputants) आकाशार्देनित्यत्वादिसाधनानि निरवयवद्वयत्वादीनि आगमबाधान्यतरानैकान्तिकत्वादि-भिर्दूषणीयानि NyāySiA. 198. 6.

अन्यतरानैकान्त्य (anyatārānaikāntya) *n.* inconclusiveness or deviation (of the probans in the theory) of one of the two (disputants) अचेतनत्वात् चेतनाधिष्ठितावेव धर्माधर्मौ कार्यकरी वास्यादिवदित्यनुपपन्नम् ईधरज्ञानप्रयत्नादी व्यभिचारेणान्यतरानैकान्त्यात् ŚrūtaPra. iB. 128. 22 (on i. 1. 3); अबाधिते बाध्यत्वे दृश्यत्वेहेतुर्वर्तते इति भवताभ्युपगतत्वेन तयाभ्युपगमेऽन्यतरानैकान्त्यप्रसङ्गः ŚatDū. 96. 6; 115. 8.

अन्यतरान्त (anyatārānta) *adj.* (used as noun) (word) ending in one of the two (case affixes) of the two किं लिङ्गवचनं हेतुरुत तृतीयापञ्चम्योरन्य-तरविभक्त्यन्तं साधनत्वव्यापकं लिङ्गवचनं वा। ... न तृतीयः। साधनशब्देन हेतुविवक्षायामात्माश्रयात्। तृतीयापञ्चम्योरन्यतरान्तार्थमिधाने पूर्वोक्तदोषारपतेः TattvPradī. (Ci.) 251. 8.

अन्यतरान्त (anyatārānta) *m.* [Loc.] i at the end of one of the two, i.e. the lunar day or asterism 'तित्युक्षयोर्वदा छेदो नक्षत्रान्तमथापि वा। अर्धरात्रेऽदवा कुर्यात् पारणं त्वपरेऽहनि।' इति हेमाद्री वचनाद्वर्धरात्रेऽभ्युपन्यासेऽन्यतरान्ते वेति मुख्यः पक्षः NirṇaSi. 100. 1; 105. 30; ii at the end of one of the two, i.e. the lunar day and asterism वृक्षशतातपस्तु ... महानिशाधामन्यतरान्ते तृतीयदिने पारणम् NirṇaSi. 100. 9.

अन्यतरान्तर (anyatārāntara) *n.* another one of the two उभयविधिर्यथा विरोधान्नोपपन्नतयोभयनिषेधोऽपि। न चोभयविधेरन्यतरानुपपत्तिनिषेधः। अन्यतर-प्रतिषेधरूपत्वादन्यतरान्तरस्य NyāyKu. 62. 6.

अन्यतरान्तरन्यान्तर (anyatārāntaranyāntara) *n.* difference between the one and other, i.e. small and smaller sine of arc ऐक्यन्यायनेऽन्य-तरन्यैक्यन्यायोऽन्तरन्यायनेऽन्यतरान्तरन्यान्तरं स्वीकृत्यापि तद्वैक्यतदन्तरन्ययोः सिद्धिः SiddhāTaVi. 72. 21; 71. 20.

अन्यतरान्तर्भाव (anyatārāntarbhāva) *m.* incorporation, i.e. possession of another (being) मयनात्पूर्वमनुद्धतानीं दारुण्येकशब्दः ... (यथा वा) अद्वितीमात्रवर्णयोः योबायाम् ऐक्यमिति प्रयोगः। तत्र हि चेतनद्वयमस्ति।

अन्यतरान्यतम

तथाप्यन्यतरापायलक्षणे वैरूप्यशापप्रवासेऽपि शोकरूपत्वापत्तेः RasāSu. 189. 16 (2. 220)

अन्यतरान्यतम (anyatarānyatama) *m.* words *anyatara* and *anyatama* शाकटायनस्तु यत् तत् किमन्याद् द्वयोर्निर्धार्यं इतरः। वैकाद् बहूनां प्रश्ने इतमश्चेति सूत्रायां इतरइतमौ। अन्यतरान्यतमौ सिद्धौ GaṇPa. 1. 21 (49)

अन्यतरान्यतर (anyatarānyatara) *adj.* one or another (of many or more than two) नापि सो पुण्यकथं अन्तरेण शक्यं क्षणाय अन्यत्र त्रीहि यानेहि अन्यतरान्यतरेण चानेन MaVastuAva. ii. 362. 9; यो वा तस्य हयराजस्य बालेष्वलंबिष्यति अन्यतरान्यतरे वा अङ्गताये ... अनुक्रमेण जम्बुद्वीपं प्रापयिष्यति MaVastuAva. iii. 73. 2; पञ्चानां वाणिजकशतानाम् अन्यतरान्यतरो वाणिजको ... राक्षसीनामाधिष्येया ततो अनुत्पन्नीयं भवेत् MaVastuAva. iii. 74. 4; वयं भगवन्नष्टाष्टौ शीलवन्मत्मानं प्रतिजानीम बहुश्रुतं वा ... अन्यतरान्यतरेण वा गुणेन ŚikṣāSa. 98.20 [DHBS.]

अन्यतरान्यय (anyatarānyaya) *m.* semantic relation with one of the two (referents) धात्यर्थस्य ... फलनिरूपणमेव करणत्वं गुणनिरूपितमेव कर्मत्वं योग्यत्वादिति अन्यतरान्ययः स्यात् BhāṭṭiCin. ii. 58. 15 (on i. 4. 5)

अन्यतरान्वित (anyatarānvita) *adj.* semantically related or construed with one of the two (referents) आत्मकाश्रयत्वतदेकार्थत्वयोरन्यतरान्वितं प्रकारत्वमपृथक्सिद्धविशेषणत्वमित्यर्थः ŚrūtaPra. iB. 64. 31 (on i. 1. 1)

अन्यतरापच्छेद (anyatarāpaccheda) *m.* separation or exclusion of one of the two अनियतविरोधपूर्वपर्यं ह्यपच्छेदनयः अन्यतरापच्छेदे बाधकाभावेन प्रामाण्यसिद्धेः ŚatDū. 200. 28.

अन्यतरापत्ति (anyatarāpatti) *f.* A contingency of one of the two (स्वर्गस्य) साध्यत्वमपि तर्ह्यनुपपन्नम् स्वर्गस्य तथा अनिर्देशात् ...। वर्तमानेच्छाविशेषणत्वमितरस्याप्यविरुद्धम्। न, फलनितमित्योरन्यतरापत्तेः BhāvanāVi. 72. 3; ग्रीहीणां मेधेति मन्त्रलिङ्गाद् ग्रीहिप्रयोग एवाङ्गत्वं न तु यवप्रयोग इति सिद्धान्तहानापत्तेः। तथैवापूर्वार्थकार्यानुत्पत्तिव्यभिचारान्यतरापत्तेः VaiyāBhū. 86. 21 (on 22); B contingency of another न तावत् प्रमाणमप्रमाणं च ज्ञानं संभवति। विरुद्ध-स्वभावयोरैकत्र प्रतिषेधेऽन्यतरापत्तेरपरिहार्यत्वात् Kāśi. iii. 89. 21 (on 5 (4). 154)

अन्यतरापरित्याग (anyatarāparityāga) *m.* non-abandonment of one of the two ते ... विद्याविद्यारूपत्वादिच्छेदे इत्यन्यतरापरित्यागेनैकेन पुरुषेण सहानुष्ठातुमशक्यत्वात् तयोः ... श्रेय एव केवलमाददानस्य ... शिवं भवति KāhUBh. 121. 13 (on 2. 1)

अन्यतरापत्त (anyatarāpāta) *m.* contingency of one of the two असत्त्वेव भ्रान्तिस्सतीव भातीति तत्रिवर्तनं फलमिति चेत् न, तत्सत्त्वप्रमसत्त्वमिष्यात्वविकल्पे सद्वितीयत्वावस्थयोरन्यतरापत्तात् ŚatDū. 53. 7; किं प्रत्येकमवयवानां चैतन्यं संघातस्य च। नाहः। बहूनां चेतनानामहमहमिकया प्रधानभावमनुभवतामैकमन्यभावेन सममपि विरुद्धद्विकृत्यतया शरीरस्यापि विशरणनिक्रियत्वयोरन्यतरापत्तात् SarvaDaSam. 16. 212; न च तत्पक्षीकारः शक्यः बाधासिद्धयोरन्यतरापत्तात् NyāyPari. 389. 3.

अन्यतरापाय (anyatarāpāya) *m.* 1A loss of one संनियोगशिष्टानामन्यतरापाय उपयोरन्यभावः MahāBh. ii. 215. 23 (on iv. 1. 36); PariVr. (Śi.) 131. 14; 1Aii loss, i.e. suppression of one तत्र चान्यतरापाये द्वितीयापायतः पुनः। ... अभावता ŚlokaVār. 5 (3). 126 (303. 3); 1Bii absence of one of the two (points) धर्मप्रज्ञासंपन्ने दारे नान्यां कुर्येत अन्यतरापाये तु कुर्येत ManuBh. i. 213. 22 (on 3. 12); स्वतन्त्रप्रवृत्तिर्विषयज्ञानकामनाभ्यां नियता, तयोरन्यतरापायेऽपि तस्या असंभवादतः कामत इत्युक्तम् Miti. 407. 17 (on 3. 226); 1Bii loss of one of the many ब्राह्मण इत्युक्ते योऽर्थो गम्यते नासी शकरादीनामन्यतरापायेऽपि गम्यते PadMañ. on KāśiVr. on P. i. 2. 45 (339. 22); 2Aii absence of one of the two (spouses) (ईशानम्) आन्यसंस्कारश्चायम्। गुणिभूतावीक्षितारौ। तत्रान्यतरापाये नियतं वैगुण्यम् ŚābaBh. 1362. 9 (on vi. 1. 17); 2Aii absence of one of the two (entities) हेतोर्हि निश्चयजननेऽन्यव्यतिरेकायङ्गमन्यतरापायेऽपि न निश्चयाय हेतुः पर्याप्तो भवति Kāśi. iii. 60. 9 (on 5 (4). 86½); विरोधादन्यतरापाये बाधासिद्धयोरन्यतराप्रसङ्गात् ĀtmaTaVi. 39. 2; विशेषण(योर्)द्वयोः वचनव्यक्तिभेदात् अन्यतरापाये चन्द्रादर्शस्यमावास्यामुचितत्वात् तदनुवादः SaṅkarKāBh. 20. 11 (on i. 2. 21); 2B absence of another यथा कार्यं कर्त्रधीनं तथा कारकान्तराधीनमित्युभयव्याप्तात् कार्यादेकतरापायेऽन्यतरापाय इति दर्शितम् NyāyVārPari. 211. 8; 3 non-establishment of one of the two स्वभावतो नेदमिष्टमित्यसिद्धेः। अनन्योद्देशप्रवृत्तकृतिव्यापत्तात्। अनन्या तदसिद्धेः। ततो व्याघातादन्यतरापायः NyāyKuA. ii (2). 93. 6; 4 exclusion of one of the two श्रोत्रियत्वं श्रोत्रियपुत्रत्वं चेति मिलितमुपमं श्रैष्ठ्यहेतुता पूर्वमुक्तम्। इदानीमन्यतरापाये किं न्याय्यम् CaturCin. iii (1). 443.7; 5 separation of one of the two

संभोगशिरस्केऽन्यतरापायलक्षणे वैरूप्यशापप्रवासेऽपि शोकरूपत्वापत्तेः RasāSu. 189. 16 (2. 220)

अन्यतरापेक्ष (anyatarāpekṣa) *adj.* 1 referring to one of the two स्वाप्यसंपत्त्योरन्यतरापेक्षमाविष्कृतं हि Brahmsū. iv. 4. 16 (bur Śāh. अन्यतरामवस्थामपेक्ष्य); तयोश्चावस्थयोः प्राज्ञप्राप्तिर्निःसंयोधत्वं च विद्यते। अतस्तयोरन्यतरापेक्षमिदं वचनम् BrahmsūBh. (Rā.) 769. 17 (on iv. 4. 16); वेदनाभाववचनं सुषुप्तिमरणयोरन्यतरापेक्षम् VedāntSā. (Rā.) 409. 3 (on iv. 4. 16); VedāntDī. 249. 3 (on iv. 4. 16); वाक्यम् ... सुषुप्त्युक्तान्त्योरन्यतरापेक्षम् VedāntPāSau. 431. 11 (on iv. 4. 16); VedāntKau. 431. 20 (on iv. 4. 16); BrahmsūBh. (Śrī.) ii. 495. 4 (on iv. 4. 16); अन्यतरापेक्षामुभयश्रुत्युक्तमित्यर्थः AṇuBh. 355. 25 (on iv. 4. 16); 2 dependent on one यः संयोगो नोदनाभिघात-योरन्यतरापेक्ष उभयापेक्षो वा स संयुक्तसंयोगः PadārthaSār. 304. 12.

अन्यतरापेक्षा (anyatarāpekṣā) *f.* 1A semantic expectancy for one of the two अन्यतरापेक्षारहिते कार्ये न भवति समासः Nyās. i. 395. 20 (on ii. 2. 29); द्वयोर्मध्येऽन्यतरापेक्षातिशयविशयविशिष्टस्याध्वनुत्तेः ... स्वार्थे प्रत्ययः LaṣabdeSe. ii. 369. 1; 1B [Inst.] with expectancy for one अन्यतरापेक्षया उभयापेक्षया वा संगतिः साक्षात्संगतिः ŚrūtaPra. iA. 74. 11 (on i. 1. 1); 2 [Inst.] in comparison with another अन्यतरदन्यतरापेक्षया अधिकसत्ताकम् GuruCandr. i. 110. 10.

अन्यतरापेक्ष्य (anyatarāpekṣya) *adj.* having one of the two as its referent नैतद्व्ययं मुक्तस्य विशेषज्ञानं वारयितुमलम्। यत् स्वाप्यसंपत्त्योरन्यतरापेक्षं तत्। स्वाप्ययः सुषुप्तिः संपत्तिस्तुक्कान्तिः GoviBh. 322. 2 (on iv. 4. 16)

अन्यतराप्रतीति (anyatarāpratīti) *f.* non-perception of any one of the two नापि विदुतावस्थायां जलत्वंद्रवत्वयोरन्यतराप्रतीतिः। येन व्यतिरेकोपलम्भः स्यात् NyāySiA. 257. 29.

अन्यतराप्रामाण्य (anyatarāprāmānya) *n.* invalidity or non-authoritativeness of one of the two किं तु विरोधादन्यतराप्रामाण्यमेवोक्तं स्यात्पृथग्वाविषय-त्वाभावात् ŚrūtaPra. ii. 446. 25 (on iii. 2. 29); अन्यतराप्रामाण्यपक्षेऽन्यततोऽसम्भव-मन्तरेण गत्याभावात्। न हि निर्गुणवाक्यमेव बाधितुं युक्तम् ŚatDū. 200. 7.

अन्यतराभाव (anyatarābhāva) *m.* 1A absence of another person पितृप्रमाणश्चत्वारः पूर्वं धर्म्याः। मातापितृप्रमाणाः शेषाः। तौ हि शुल्कहरो दुहितुः। अन्यतराभावेऽन्यतरो वा ArthŚā. ii. 13. 7 (3. 2); 1B absence of another entity न चेत्तरेतरापेक्षया कस्यचित् सिद्धिरिति। यस्मादेकभावेऽन्यतराभावाद्व्यापायः NyāyVār. 256. 19 (on ii. 1. 30); 2A absence of any one of the two persons, i.e. spouses यत्र पत्न्यव्यतिरेकेन यजमानाव्यतिरेकेन चान्येन होम उच्यते, तत्रान्यतराभावे वैगुण्यम् ŚābaBh. 1362. 4 (on vi. 1. 17); मुक्तबल-योरन्यतराभावाच्च तत्सिद्धिः SāṅkhyāPraSū. 1. 93; असमक्षं तु दम्पत्योर्होतव्यं नर्त्तिकादिना। द्वयोरप्यसमक्षं तु भवेद्धुतमनर्थकम्। इति अत्रापिशब्दात्कार्यवच-न्यतराभावेऽपि न दोष इत्युक्तं भवति SmṛtiCan. ii. 424. 16; आधानादिपु पतिपत्न्योरन्यतराभावे आधानादिव्यतिरेकसिद्धिः Subodhi. 31. 3 (on 2. 52); 2B absence of any one of the two entities or things न चैकज्ञानान्यत्वेन ग्राह्यग्राहकभूतयोर्मयोरेकत्वं स्यात्। तत्र परस्परापेक्षत्वे सत्यन्यतराभावेनान्य-तरस्यासत्त्वं स्यात् Tāpāṭ. (U.) 270. 21 (on 5 (3). 125); एकाधिकरणत्वं घटादिविशेषाभावे न युक्तमिति चेत् न 'इदमुदकम्' इति मरीच्यद्वा अन्यतराभावेऽपि सामानाधिकरण्यदर्शनात् GītāBh. (Śāh.) 28. 14 (on 2. 16); युगपदनयोर्विधानात् सलोपाभावे व्यञ्ज न भवितव्यम्। युगपद् विधाने हि नान्यतराभावे कार्यमुपयुज्यते Nyās. i. 500. 3 (on iii. 1. 11); अपरे त्वन्यतराभावेऽप्यभावात्समुदायार्थताभाः NyāyRa. 914. 20 (on 7. 249); व्याप्तिर्हि संबन्धत्वाद्वाध्याप्यव्यापकसापेक्षा कथं तयोरन्यतराभावे सा सत्या भवेत् ŚatDū. 132. 23; व्याप्तिपक्षधर्मताविशिष्टेनैव हि हेतुना स्थापनं दूषणं वा तयोरन्यतराभावे प्रतिषेधहेतुरपि दुष्यत्येव NyāyPari. 220. 2; युगपद्विधानात् सलोपाभावे ... पयायत इत्यादावेव भवितव्यम्। युगपद्विधाने हि नान्यतराभावे कार्यं स्यात् Prasā. ii. 375. 11; सिद्धिज्ञानं च लिङादिभिर्जन्यते, तद्येष्टसाधनत्ववलयदनिष्टानुबन्धित्वज्ञानम्। अन्यतराभावे प्रवृत्त्यजननात् BhāṭṭiCin. i. 8. 23 (on i. 1. 2); 3A absence of any one entity पूर्वोक्तं पक्षमन्यतत्वेनोपसंहरति साम्येनान्यतराभावे विकल्पः केचित्स्थिते। अतदुपगोऽतस्तस्यः स्यान्नेषो वा तदुपगो भवेत् VākyaPa. 3 (1). 80; प्रतिहन्ति मुनिर्येन दैवमापतितं कश्चित्। ... एवमास्थितेभ्य उपमं कारणम् अन्यतराभावे फलमावात्। केचित् केचित्वाद्यान्येन वर्तन्त इति तत्परिगृह्यते ManuBh. ii. 62. 29 (on 7. 205); ग्राह्यग्राहकयोरितरेतरापेक्षत्वादन्यतराभावेऽन्यतरादपि न स्यात् ततश्च निःस्वभावकत्वात् ज्ञानस्वैवाभावः स्यादिति NyāyRa. 294. 14 (on 5 (3). 89); शक्तेश्च प्रत्येकपर्याप्ततया न समुद्घयापत्तिः। अन्यथान्यतराभाव-

विशिष्टान्यतरस्योभयाभावविशिष्टद्विधादेर्वा हेतुत्वकल्पने गौरवापत्तिः व्यभिचारश्च BhāṭṭiCin. i. 33. 29 (on i. 1. 4); घटाभावाधिकरणत्वाभावे इव तत्रापि तदभावाभावेऽपि तदनधिकरणत्वोपपत्तेः उभयाधिकरणत्वयोग्य एवान्यतराभावेऽन्यतराविधिनिष्ठायाः BhedaDhi. 86. 3; नवात्राशनस्य बुभुक्षातृणाभोग्यपूर्वकत्वे नान्यतराभावे इष्टिपरिमित-नवात्राशनेऽपि नैवाग्रयणेऽधिकारः BhāṭṭiCan. 73. 18 (on xv. 1. 14); 3B absence of any one person कुमार्या एव सर्वमातृधनाधिकारित्वे यौतकधने मन्यादेर्विशेषवचनं व्यर्थं स्यात्। तथा च पुत्रकुमार्योः तुल्यवदधिकारः। तयोरन्यतराभावेऽन्यतरस्य तद्धनम् BālamBha. ii. 260. 26 (on 2. 145); 4 absence of any one of the many 'इन्द्रवरुण' इत्यादिना विहितस्य क्रीडोत्तनेन लुक्, संनिवोगविशिष्टानामन्यतराभाव इत्यानुको निवृत्तिः। PadMañ. on KāśiVf. on P. i. 2. 49 (350. 21)

अन्यतराभासत्व (anyatarābhāsatva) *n.* fallacious nature of one of the two (items) प्रकृतेऽपि जीवनगृहाभावनियमग्राहकप्रमाणयोरन्यतराभासत्वेनाभासत्व-संभवात् TattvCin. ii (1). 657. 10.

अन्यतराभिगमन (anyatarābhigamana) *n.* act of approaching one यथांक्तं प्राक् - 'सक्तं तु वशिं नारी संमाध्यान्वय वा व्रजेत्' इति। पूर्वस्मिन्देशेऽन्यतराभिगमनेऽन्यतरस्मादर्थः JayaMa. 359. 19 (on 6. 6)

अन्यतराभिधान (anyatarābhidhāna) *n.* A expressive power or denotation in one of the two (senses) अस्य प्रत्यवस्थानम् - सामान्य-शब्दस्यानेकार्थत्वेऽन्यतराभिधानकल्पनायां विशेषवचनम् NyāyBh. 67. 11 (on i. 2. 12); प्रकरणाद्यभावे संदेहः शान्तशृङ्गारन्यतराभिधाने तु निश्चयः KāvyaPra. 385. 5; B expressive power or denotation in one sense संबद्धानां चार्थानामन्यतराभिधानेनैवेतरत्र प्रतिपत्तिसिद्धेः। कथं तर्हाकृतिप्रत्यय इति चेद् अत आह। विभागादिति TantrVā. 256. 18 (on i. 3. 26)

अन्यतराभेद (anyatarābheda) *m.* non-difference from another यद्यन्यतर-भेदमाश्रित्य हेतुत्वमुच्यते तर्ह्यान्यतराभेदमाश्रित्याहेतुत्वमपि स्यात् MayūMāli. 183. 1 (on iii. 1. 1)

अन्यतराभ्युपगम (anyatarābhyupagama) *m.* admittance of one of the two (theories) अन्यर्थसंज्ञाकरणं तु पूर्वोक्तयोः दर्शनयोरन्यतराभ्युपगमसूचनायम् Nyās. i. 54. 1 (on i. 1. 8)

अन्यतरामुख्यत्व (anyatarāmukhyatva) *n.* secondariness of one उभयमुख्यत्वसंभवेऽन्यतरामुख्यत्वाश्रयणापपत्तेश्च ŚrūtaPra. ii. 429. 9 (on iii. 2. 1)

अन्यतरारोप (anyatarāropa) *m.* superimposition of another अन्यतरारोपे धर्मिणि अन्यतरारोपस्यावश्यकत्वे श्रुते ... आरोप उचितः RasGaṇ. 502. 13.

अन्यतरार्ति (anyatarārti) *f.* destruction or loss of one दर्शपूर्णमासयोर्होमौ प्रकृत्य श्रूयते 'यस्योभयं हविरार्तिमाच्छेदेन्द्र पञ्चशरावमोदनं निर्वपेदिति। तत्र संशयः किमुभयार्तां पञ्चशराव उतान्यतरार्तावपीति ŚāstrDī. 484. 19 (on vi. 4. 6); द्वित्यस्य वियक्षायामन्यतरार्ती नैमित्तिकाभावप्रसङ्गः ŚivārkaMaDī. i. 255. 10 (on i. 1. 21); MayūMāli. 485. 7 (on vi. 4. 6)

अन्यतरार्थ (anyatarārtha) *m.* 1A one of the two things or objects सदसत्त्वं तथैकस्य विरुद्धत्वादसंभवि। ... तयोरन्यतरार्थस्य निश्चयाभावेहेतुः। सदसत्त्वं प्रपञ्चस्य जैनास्तु प्रतिजानते Sarivāsi. 84. 3; 1B one thing or object अन्यतरार्थानुगन्तनं न तदितरस्य साक्षात्काराय कल्पते TattvVai. 34. 25 (on अन्यतरार्थानुगन्तनं न तदितरस्य साक्षात्काराय कल्पते TattvPrakā. 1. 29); अभ्युपगतार्थद्वयेऽन्यतरार्थेऽप्रामाण्यप्राप्तावयार्थेनाधासप्रसङ्गात् TattvPrakā. 107A. 5 (on ii. 3. 1); 2 one of the two meanings अनेकार्थप्रतिपादकेऽपि वटादिपदे यत्रान्यतरार्थप्राधान्यनियामकाभावस्तत्रैव लघवस्य ... नियामकत्वम् MimāKau. iii (2). 36. 12 (on ii. 1. 5); 3 one of the two cases or concerns उच्यते। चत्र शास्त्रविरोधे बलवाच्यायोऽन्यतरार्थविनिगमकः ससम्प्राप्तिविवाकस्य सभापतेर्न हृदयमारोहति ViraMi. (Vyavahāra.) 88. 20.

अन्यतरार्थ (anyatarārtha) *adj.* 1A meant for (prescribing) one उपमार्थत्वविधिना ह्यन्यतरार्थत्वमपि प्राजोति TantrRa. 108. 4 (on iv. 1. 45); 1B meant for (prescribing) any one न त्वन्यतरार्थत्वविधेरुभयार्थत्वयोः 'किं TantrRa. 108. 5 (on iv. 1. 45); 2 denoting one of the two (meanings) 'किं शब्दस्य आक्षेपकुत्सयोः अन्यतरार्थत्वे हेतोः वक्तव्यत्वात् तदनुतेः। नूनत्वम् TarkSaṇ. (Ā.) 82. 30; किमिदमनिर्वाच्यात्वम्। निःस्वभावत्वं चेन्नित्यं प्रति-स्यार्थत्वे स्वभावशब्दस्यापि भावाभावयोरन्यतरार्थत्वेऽसत्त्व्यातिसत्त्व्यात्वभ्युपगमप्रसङ्गः SyādvāMañ. 13 (43); वा शब्दो अन्यतरार्थः। वेदं व्रतानि वेत्यादाविव विकल्पार्थत्वे एकस्यैव ग्रहणं स्यात् BālamBha. i. 190. 18 (on i. 53)

अन्यतरार्थम् (anyatarārtham) *adv.* 1 for the sake of (ruling of) one of the two (operations) अन्यतरार्थं पुनर्वचनम् Vār. 13 on P. i. 1. 3; अन्यतरार्थं मेतत्स्यात्। सार्वधातुकार्थधातुकयोर्गुण एवेति MahāBh. i. 50. 2 (on i. 1. 3); 2 for the sake of securing only one (option) तत्रान्यतरार्थं क्रियेत यदि विनिगमनाय 2 for the sake of securing only one (option) तत्रान्यतरार्थं क्रियेत यदि विनिगमनाय हेतुर्भवेत् ŚābaBh. 1209. 3 (on iv. 1. 22); 3 for the sake of one of the many

(options) ये तु सनुदायाश्च पर्यद्भोजनमिव तदन्त्यतरार्थमिति न शक्यते यदितुम् TūpT. 229. 9 (on ix. 4. 29)

अन्यतरार्थवाद (anyatarārthavāda) *m.* one of the two explanatory or glorificatory passages पक्षद्वयेऽप्यन्यतरार्थवादस्यानाज्झ्यावश्यकत्वेन प्रकरण-पाठस्य पाशिकत्वपरिहारायमन्तरार्थवादस्यैव तदौचित्यस्य BhāṭṭiDī. ii. 144. 11 (on iv. 4. 5)

अन्यतरावगम (anyatarāvagama) *m.* knowledge of one of the two (objects) अथ शब्दोपात्तन्यायेन प्रथमसूच्योदाहरणं यतो वा इमानि भूतानीति जगदिसुत्रस्य एकम्। पूर्वोक्तेन न्यायेन पृथिव्यादीनां जगदिदर्शनात्कारण एकत्वानात्वयोरन्यतरावगमे प्रमाणाभावात् PañcPā. 81. 11 (on i. 1. 2)

अन्यतरावधारण (anyatarāvadhāraṇa) *n.* 1A ascertainment of one of the two (entities) कुशले गुणकृतमेसारक्रमस्य समाप्तिरिति नेतरस्मिन्नित्यतो गुणसृष्टिप्रवाहोच्छेदानुच्छेदान्यतरावधारणे दोषः YogBh. 387. 24 (on 4. 33); रजतजगत्संसाधारणे सति हिरण्यशब्देऽन्यतरावधारणमूलमन्यत् कृत्यं स्यात् TantrVā. 991. 8 (on iii. 4. 21); 1B ascertainment of one (entity) अन्यतरार्थमाध्यवसायाद्य संशयो न भवति। ततो ह्यन्यतरावधारणमेव NyāyBh. 74. 5 (on ii. 1. 1); 1C ascertainment of one of the many (entities) तुल्यप्रयोगप्रतिपत्तीनामन्यतरावधारणमशक्यमिति वेदत आह TantrVā. 226. 18 (on i. 3. 23); 2 ascertainment of any one of the many persons चमसाध्यवृत्तां तुल्यकल्पत्वादन्यतरावधारणप्रमाणं नास्तीति सदस्यजमानयोरन्यतरः संदिग्धं TantrVā. 1149. 13 (on iii. 7. 38)

अन्यतरावयवसंबन्ध (anyatarāvayava-sambandha) *m.* connection with the limbs of one of the two persons येषु क्षेत्रजगुब्जकानौनपानंयवसहोद्वेषु रंषत्प्योरन्यतरावयवसंबन्धः तेषां विकलावयवारब्धत्वेन न्यायमिन्द्रमेव प्रतिनिधित्वं नीवारादिवत् ViraMi. (Sāṃskāra.) 207. 10.

अन्यतरावर्तपरिवर्तिन् (anyatarāvarta-parivartin) *adj.* (used as noun) (one) revolving in one of the two whirlpools भावनाप्रकर्षपर्यन्तजन्मनस्तु सत्यपि विशदनिर्भासित्वे प्राच्यानुभवगोचरादनधिकमधिकं वाध्यवस्थानः स्मृतिविप्रमोहतसोरन्यतरा-वर्तपरिवर्तिनः कुतः प्रामाण्यकृन्प्रतिलम्भः ŚivaSi. (Yā.) 71. 21.

अन्यतरावश्यभाव (anyatarāvāśyambhāva) *m.* necessity of one of the two things अतः सूत्रवैयर्थ्यशङ्कापरिहारासिद्धयोरन्यतरावश्यभावात् परोनार्थ-पत्तत्त्वं सूत्रस्यापुक्तम् ŚrūtaPra. iB. 191. 15 (on i. 1. 12); हेतोर्विषयवृत्तित्वेन साधारणत्वविरुद्धत्वयोरन्यतरावश्यभावात् NyāyPari. 318. 8; तथापि शिरःकन्दन्-योरैकस्मिन् अवयवविवयवभावेनानुप्रविष्टत्वरत्वात् शिरःशठनानन्तरं मूर्च्छामरण-योरन्यतरावश्यभावेन दृष्टविरुद्धादस्य तादृशवचनस्य ... विघाताद्यः SiddhāLeSaṇ. 331. 4.

अन्यतरावस्थान (anyatarāvasthāna) *n.* existence or remaining of one of the two (parts) अन्यतरविभागाविनाशात् विभागाविनाशे अन्यतरावस्थानात् तदवस्थानस्यापि सुबलत्वात् TarkSaṇ. (Ā.) 75. 22.

अन्यतरावस्थाभिप्राय (anyatarāvasthābhiprāya) *m.* [Inst.] with the intention of referring to one of the two states विशेषविज्ञानभावाभावाभिधानं मुक्तिसुपुल्योरन्यतरावस्थाभिप्रायेण ऐश्वर्याभिधानं तु सगुणविद्याविवयम् PrakaVi. 1104. 20.

अन्यतराविज्ञान (anyatarāvijñāna) *n.* absence of knowledge or non-comprehension of one of the two समानोदकभावस्य निवृत्तिसंवाददेदने। जन्मान्मोरन्यतराविज्ञानेऽपि निवर्तते SmṛtiCan. vi. 37. 16.

अन्यतराविवक्षाप्रसङ्ग (anyatarāvivakṣā-prasaṅga) *m.* occasion of the non-expectancy of any one of the two तादर्थ्येयनुध्यायधिकारित्वसंबन्धानुबादिकया उक्तविधिनित्तत्वे लक्षणा। अतश्च नान्यतराविवक्षाप्रसङ्गः BhāṭṭiDī. i. 265. 4 (on iii. 3. 9)

अन्यतरावृत्ति (anyatarāvṛtti) *f.* non-existence or absence of either of the two सत्ययुगमपदश्रवणे दधिपयसोरन्यतरावृत्तावपि तदेव प्राप्यस्थितम् ManuBh. i. 89. 4 (on 2. 29)

अन्यतरावृत्ति (anyatarāvṛtti) *f.* repetition of one of the two षट्क्रमानुरोधेन प्रयोगो भविष्यति। अन्यतरावृत्ती च प्रयोगाकाङ्क्षावैयर्थ्यात् SaṅkarKāBh. 14. 22 (on i. 2. 8)

अन्यतराव्यभिचार (anyatarāvvyabhicāra) *m.* absence of deviation from one of the two अन्यतराव्यभिचारेऽपि धूममात्राव्यभिचारिणो वक्रिमात्राव्यभिचारिणो वा TārkiRa. 199. 1.

अन्यतराव्यभिचारिन् (anyatarāvvyabhicārin) *adj.* (used as noun) (that) which is not deviating from one अनित्यास्त्रिविधाः। उभयाव्यभिचारिणः अन्यतराव्यभिचारिणः उभयव्यभिचारिणः NyāyVārPari. 693. 5; Kirāṇā. 301. 6;

अन्यतराव्याप्ति

अनित्यत्वेऽपि उभयाव्यभिचारिणो उभयव्यभिचारिणोऽन्यतराव्यभिचारिणो वा TārkiRa. 199. 1.

अन्यतराव्याप्ति (anyatarāvyaṁpti) *f.* non-pervasion in the theory of one of the two (disputants) अन्ये तु मन्यन्ते। अन्यतराव्याप्त्यादिकं नाम नास्तेव NyāySu. (Ja.) 474A. 4 (on iii. 2. 1)

अन्यतराशन (anyatarāśana) *adj.* (used as noun) (one) subsisting on either of the two युक्तो नियतचित्तवृत्तिः। वार्यनिलाशनस्तदन्यतराशनः ManvaVi. 712. 22 (on 6. 31)

अन्यतराश्रय (anyatarāśraya) *adj.* A residing in either of the two योगस्य ह्यवाश्रयत्वेऽपि भवत्यन्यतराश्रयः ŚlokaVār. 4. 65 (154. 2); अस्त्वन्यतराश्रयो व्यपदेशः। इह तु नियमेनैवाक्षेण व्यपदेशो दृश्यते नार्थेन Kāśi. i. 233. 22 (on 4. 65); B having either of the two as the substratum, cf. अन्यतराश्रयता.

अन्यतराश्रय (anyatarāśraya) *m.* A one of the two substrata संयोग-नाशो विभाण इति चेत्। न। अन्यतराश्रयविनाशात् संयोगविनाशे विभक्तप्रत्यय-प्रसङ्गात् Kiraṇā. 231. 4; B relational subjunct of one of the two विशेषणतासंबन्धावच्छिन्नव्यापकतायामवच्छेदकं यत् ... तयोरन्यतराश्रयप्रतियोगित्वम् LaCandr. 176. 8; C substratum of one अन्यतराश्रये धर्मिण्यन्यतरारोपस्या-वश्यकत्वे, श्रुते प्रकृतव्यवहारधर्मिण्येवाप्रकृतव्यवहारस्वरूपो उचितः RasGaṇ. 502. 13.

अन्यतराश्रयण (anyatarāśrayaṇa) *n.* A act of resorting to, i.e. acceptance of one स्वतन्त्रया श्रुत्या नित्यमेव गार्हपत्योपस्थानं चोदितं लिङ्गेन स्वतन्त्रेणैन्द्रोपस्थानं तन्नान्यतराश्रयणे सतीतरञ्चोदिते सन्न क्रियते TantrVā. 866. 20 (on iii. 3. 14); B act of resorting to, i.e. acceptance of one of the two अन्यतराश्रयणे च प्रथमश्रुतत्वादणीयस्त्वं युक्तमाश्रयितुम् BrahmSūBh. (Śāh.) 97. 7 (on i. 2. 1); C act of resorting to, i.e. dependance upon either of the two एकस्यापि तत्परशब्दस्य तन्नाच्योरन्यतराश्रयणादर्थभेदे न विरुद्धः PadMañ. on KāśiVr. on P. i. 1. 70 (246. 16)

अन्यतराश्रयता (anyatarāśraya-tā) *f.* [Inst.] by way of having either of the two as the substratum नीलादिराकारो भासते। न चायं ज्ञानार्थयोरन्यतराश्रयतया निर्धारयितुं शक्यते Kāśi. ii. 115. 17 (on 5 (3). 55)

अन्यतराश्रयत्व (anyatarāśraya-tva) *n.* the state of having one of the two as the substratum त्याश्रयकारणभेदकत्वे परिणामविवर्तयोरन्यतराश्रयत्वे वा, स एव दोषः TarkSaṁh. (Ā.) 4. 10.

अन्यतराश्रयासिद्धि (anyatarāśrayāsiddhi) *f.* non-establishment of one of the two substrata, i.e. subjects त्वसिद्धान्तमात्रसिद्धप्रकृतिपरमाण्वादपेक्षीकारे त्वन्यतराश्रयासिद्धिः NyāyPari. 283. 10.

अन्यतरासंनिधान (anyatarāśannidhāna) *n.* absence of any one of the two नित्ययोगे एवायं मत्वर्थीयो यथा क्षीरीणो वृक्षा इति। ... न चान्यतरासंनिधाने सम्बन्धो युज्यते। तस्य द्विष्टत्वात् Nyās. i. 514. 17 (on iii. 1. 26)

अन्यतरासंनिधि (anyatarāśannidhi) *m.* absence of any one of the two (उभौ तौ वर्तयतः) उभौ ताविति। अन्यतरासंनिधि क्रियाया अनुत्पादादुभयोः कर्तृत्वम् Pradī. iv. 279A. 3 (on v. 1. 72)

अन्यतरासाधारणत्व (anyatarāśādhāraṇatva) *n.* non-commonness or peculiarity of one of the two इतरांशयोरन्यतरासाधारणत्वे प्रकृतेरब्रह्मत्वान्हादिकं ब्रह्मोपादानं न स्यात् ŚrūtaPra. ii. 176. 6 (on i. 4. 28)

अन्यतरासाधारणनिमित्त (anyatarāśādhāraṇanimitta) *n.* extraordinary or peculiar cause of one of the two साधारणनिमित्तायामन्यतरासाधारणनिमित्त-निर्वृतावेकतरनिर्वृतावितराणवृत्तिसंभवात् NyāyVārPari. 77. 10.

अन्यतरासिद्ध (anyatarāsiddha) *m.* type of fallacious probans (*lit.* not admitted by any one of the two parties or disputants) असिद्धश्चतुर्विधः। उभयासिद्धोऽन्यतरासिद्धः तद्भावासिद्धोऽनुमेयासिद्धश्चेति PadārthaSaṁh. 238. 11; अन्यतरासिद्धा व्यापकाव्यापकभेदेन द्वित्रिशकं शतम् NyāyVār. 169. 19 (on i. 2. 45); परपक्षानुपादानं तद्वैध्यानुदाहृती। कथमन्यतरासिद्धहेत्वाभासव्यवस्थितिः Kāvyaśāh. (Bh.) 5. 23; न तु साध्यत्वमन्यतरासिद्धैकलनमिति NyāyMañ. ii. 162. 21; ii. 194. 5; एतेऽसिद्धभेदाः ... यदा त्वन्यतरवाद्यसिद्धत्वेन विवक्षितास्त-दान्यतरासिद्धा भवन्ति NyāySā. 9. 2; अन्यतरासिद्धोदाहरणमाह कृतकत्वेति Kāśi. iii. 55. 10 (on 5 (4). 77½); अन्यतरासिद्धः कार्यत्वादनित्यः शब्द इति NyāyKa. 240. 8; एते चासिद्धभेदाः वादिप्रतिवादिनोरन्यतरस्याप्रसिद्धत्वेऽन्यतरासिद्धाः Sarva-DaKau. 47. 13; एते चासिद्धभेदाः यदान्यतरस्यैव वादिनोऽसिद्धा भवन्ति तदान्यतरासिद्धा इत्युच्यन्ते MānaMe. 73. 7.

अन्यतरासिद्ध (anyatarāsiddha) *adj.* A (used as noun) (that) which is not admitted by any one of the two (parties) परमार्थतत्त्वमन्यतरासिद्धं नाम

वस्त्वेव नास्ति TātpaT. (U.) 324. 22 (on 5 (4). 81); B not admitted by or not established in the theory of one of the two (parties) यदा हि बौद्धं प्रति सर्वत्र कार्योपलम्भादात्मनस्सर्वगतत्वं भीमांसकासाधयन्ति, तदान्यतरासिद्धाश्चो हेतुर्भवति Kāśi. iii. 56. 13 (on 5 (4). 80½); अन्यतरासिद्धं व्याप्यं प्रसाध्यानुमानव्यवस्थाप-नमुच्छिन्नम् KhaṇḍanKha. 1287. 15; असत्यहेतुजन्यधीविषयत्वमन्यतरासिद्धम् ŚrūtaPra. iA. 177. 23 (on i. 1. 1); प्रकृतेः त्वन्यतरासिद्धो हेतुः Ekāva. i. 13 (63) (33. 3); न च प्रपञ्चे तत् प्रतिवादिनो मम सिद्धम्। अतोऽन्यतरासिद्धो हेतुरिति NyāySu. (Ja.) 39A. 12 (on i. 1. 1)

अन्यतरासिद्धता (anyatarāsiddha-tā) *f.* [Inst.] by way of being not admitted by one of the two (parties) यदा प्रतिज्ञाया हेतुविरोध इति हेतोरेष्वन्यतरासिद्धतया प्रतिज्ञातुल्यत्वाभिप्रायम् TātpaT. (Vā.) 341. 6 (on i. 2. 6); यत्तु ... ज्ञानमात्रा न भवति रूपादिवदित्यनुमानं तत्सर्वमन्यतरासिद्धतयापास्तम् TattvPradī. (Ci.) 24. 8.

अन्यतरासिद्धत्व (anyatarāsiddhatva) *n.* 1 non-establishment of one of the two (items) क्षणिकत्वगुणत्वयोरन्यतरासिद्धत्वात्। दृष्टान्तश्च साधनविकलः ŚrūtaPra. iA. 103. 27 (on i. 1. 1); 2 (anyatarāsiddha-tva) the state of being not established or not admitted by one of the two (parties) द्वितीयस्य तु तत्त्वमन्यतरासिद्धमिति प्रथमेन द्वितीयं बाधितमिति स्वार्थानुमान एवायं दोष इत्येके TattvCin. ii (1). 875. 2; आपादकस्याहार्थत्वेनान्यतरासिद्धत्वात् NyāySu. (Ja.) 478A. 3 (on iii. 2. 1)

अन्यतरासिद्धवत् (anyatarāsiddha-vat) *adv.* like a type of a fallacious probans (*lit.* not admitted by one of the two parties) किं तु कैचिकाल-मन्यतरासिद्धवद्विमतपथापतितस्य वस्तुनः पक्षत्वमुपेयते NyāyMañ. ii. 164. 24.

अन्यतरासिद्धि (anyatarāsiddhi) *f.* A1 non-establishment or non-admittance in the theory of any one of the two (parties), type of defect of probans अवस्तुत्वेन साध्यत्वाविषेयाद्धेतुसाध्ययोः। सपक्षेऽन्यतरासिद्धिर्न दोषायाव जायते ŚlokaVār. 5 (11). 33 (517. 10); न चैवमन्यतरासिद्धिरदूषणम्, यावत्तु वादी न साधनं साधयति, तावदन्यतरासिद्ध्या निर्गृह्यते, साधिते तु तस्मिन् दूषणं परिहृतं भवति Kāśi. iii. 57. 20 (on 5 (4). 82½); ननु यद्यन्यतरासिद्धिर्दूषणं तत्तत्सिद्धोऽपि कथाः समुच्छिद्धेरन् NyāyRa. 372. 17 (on 5. 81); असिद्धयोऽन्यतरासिद्धिर्भावासिद्धिभेदेन च भिद्यते TārkiRa. 227. 2; ईश्वरस्याप्यपरजात्याधारत्वसाधनेन प्रतिकूलतत्परताहतत्वात् ... अन्यतरासिद्धिः PrakaVi. 665. 6; समवायिकारणत्वे च, अन्यतरासिद्धिः न हि समवायमनङ्गीकुर्वन्तः समवायिकारणत्वं नाम किञ्चिदङ्गी-कुर्वन्ति TarkSaṁh. (Ā.) 4. 9; कैचिपुनरा रजतविषयं ज्ञानम् ... रजतेतराविषयत्वं साध्यमङ्गीकृत्य साध्याविशिष्टतादोषं परिहरन्ति। तदसत्। ... अन्यतरासिद्धिः NyāySu. (Ja.) 45B. 13 (on i. 1. 1); 418B. 9 (on ii. 2. 11); अन्यतरासिद्ध्युभया-सिद्धिभेदेन चतुःपक्षाश्चत्तम् NyāyPari. 314. 7 (2. 4); Aii non-establishment or non-admittance (of the probans) in any one of the two substratums, i.e. subjects परेणोक्ते कृतकत्वादावविप्रतिपत्तव्यत्वापत्तेः अन्यतरासिद्ध्याद्युच्छेदापातात् KhaṇḍanKha. 1340. 2; पूर्व न्यूनस्यावतारः तदुत्तरं त्वपसिद्धान्तस्य न बाधव्यवस्था-विनायापर्यान्तरत्वमन्यतरासिद्ध्युद्भावनहेतोः ... प्रकृतोपयोगात् TārkiRa. 344. 4; न च कल्पिताकल्पितत्ववैयम्येद्धेतोरन्यतरासिद्धिराशङ्कनीया TattvPradī. (Ci.) 13. 8; कल्पितत्वाभावात् दृष्टान्तस्य साध्यविकलत्वमुक्तं भवति कल्पितत्वहेतोरन्य-तरासिद्धिश्च ŚrūtaPra. ii. 246. 21 (on ii. 1. 15); ज्ञानसंस्कारपक्षे हेतोरन्यतरासिद्धिः NyāySā. 221. 21; परेणान्यतरासिद्धावुद्भावितायां तत्साधनस्फूर्तिमापि तूष्णीं भवितव्यम् NyāySu. (Ja.) 30B. 9 (on i. 1. 1); 275A. 1 (on ii. 1. 2); B non-establishment of any one of the two (items) अन्योन्याश्रयदोषश्च हेतोः साध्यस्य निश्चये। द्वयोरन्यतरासिद्धावन्यस्याप्यविनिश्चये TattvSaṁh. 1388; 2098; विरुद्धार्थ-गोचरयोः सन्नतिपक्षहेत्वोर्मध्येऽवश्यमन्यतरासिद्ध्यादिदोषेण भवितव्यम् KhaṇḍanKha. 896. 9; किं च दृश्यत्वं प्रमाणतो वा भ्रान्त्या वा। नोभयमपि, अन्यतरासिद्धिः Vāda. 39. 6; साक्षात् संबन्धश्च स्वमते संयोगः परमते तु समवाय इति नान्यतरासिद्धिः SarvaDaKau. 93. 8.

अन्यतरास्वारस्य (anyatarāśvārasya) *n.* inappropriateness or unfitness of one of the two परेषां प्रत्ययार्थस्वारस्यम् ... अन्यतरास्वारस्यमुभयत्राविशिष्टमिति चेन्न ŚrūtaPra. ii. 162. 23 (on i. 4. 23)

अन्यतरु (anya-taru) *m.* 1 another tree न च द्वयोरपि वाच्यालंकारत्वम्, विभिन्नविषयत्वात्। यया वा नामाण्यन्यतरनिर्मितमभूत्तत्तावदुन्मीलितम् Vakroli. 59. 21; Bhallaś. 86; Subhāṣi. 1017; 2 plant Andropogon Saccharatus बीजपुष्पिकान्यतरौ ŚabdaRaSaK. 50. 12.

अन्यतरेखा (anyatarecchā) *f.* desire of one of the two persons न कश्चिदभियोजनं दिव्येषु विनियोजयेत्। ... अनेनार्थिप्रत्यर्थिनोरन्यतरेच्छया दिव्याङ्गीकारे नायं नियम इत्यर्थदुक्तम् SmṛtiCan. iii. 224. 17.

अन्यतरेयुस् (anyataredyus) *adv.* [P. v. 3. 22; MahāBh. ii 407. 22 (on v. 3. 22); Kātan. ii 6. 37; JaineVyā. iv. 1. 87; (CāndraVyā. iv. 3. 17; SiddhaHe. vii. 2. 98; MugdhaBo. 7. 103 (77. 13)] 1 word or expression anyataredyus सद्यः ... पूर्वयुरन्येयुन्यतरेयुः ... उत्तरेयुः P.v. 3. 22; अन्यतरस्मिन्नन्यतरेयुः MahāBh. ii. 407. 22 (on v. 3. 22); CāndraVr. on iv. 3. 17; KāśiVr. on v. 3. 22; KātanVr. on ii. 6. 37; JaineVr. 256. 14 (on iv. 1. 87). Prasā. i. 907. 17; 2A on the next day, on the following day धनुषि प्रतिलक्षणात्वे नृपतेरन्यतरेयुरात्मजे JānaHa. 4. 15; 10. 4; अन्यतरेयुराहस्ये ... भक्त्या भगवतो रत्नाकरस्य पूजां प्रतिष्ठपम् TilaMañ. 123. 15; अन्यतरेयुरेव दिवसे, रक्तचन्दनचितचण्डिकालपनमनोहारिणि सति पूर्वगिरिशिखरशंखं सुरे YaśasCam. i. 580. 3; 2B on (yet) another day अन्येयुरेकेऽन्यतरेयुरे शुचैतरेयुश्च मुदापरेयुः। ... ययुस्तदानीं योधाः Rāvaṇā. 17. 9; 2C on either of the two days पूर्वयुरपरेयुश्चान्येयुरन्यतरेयुः। तुभ्यं दृष्टान्ति ये दर्पादुत्तरेयुः पतन्ति ते DvyaśraKā. 19. 5 [AmaK. 2890; Vajja. 287. 8; KalpaK. 460. 26] [on one day or another, APTE.]

अन्यतरेय (anyatareya) *m.* name of a Vedic seer प्रचयस्वर आचारः शाकल्यान्यतरेययोः RPrāti. 3. 13.

अन्यतरोक्ति (anyatarokti) *f.* A mention of (only) one (word in the aphorism) अतिक्रान्तकविशिष्टेऽर्थे वर्तमानात् प्रत्यग्रहणमित्येत स चातिक्रान्तः कालः अन्यतरोक्ती नैव गृह्यते Nyās. ii. 121. 9 (on v. 3. 53); B statement of one of the two तेनैव ज्ञातसंबन्धे द्वयोरन्यतरोक्तिः अर्थापत्त्या द्वितीयैः स्मृतिः समुपजायत PramāVār. 1. 29.

अन्यतरोत्पत्ति (anyatarotpatti) *f.* A rise or occurrence of one of the two (sides) (अ)संप्राप्ती संदिग्धायां स्याद् वा न वेति यो विकल्पः स शुद्धः संशयः। द्वयोरन्यतरोत्पत्त्या विकल्पस्य संकीर्णपानत्वात् JayaMa. 353. 25 (on 6. 6); B origination, i.e. expression of another (meaning) प्रेरणा भावना चैकप्रत्ययवाच्यतया युगपत्प्रतिपक्षे। न तत्रान्यतरवाच्यवाकसंबन्धज्ञानान्यतरोत्पत्तिर्युक्ता TantrRaha. 44. 13.

अन्यतरोदय (anyatarodaya) *m.* rise or occurrence of one of the two ननु प्रमाणये कथं बाध्यत्वं तस्मिन्वा कथं तदित्यपच्छेदेऽपि प्रसज्यत इति चेन्न; अनित्यविरोधपौर्वापर्यतया अन्यतरोदयसंभावना च प्रयोगान्तरेण प्रामाण्योपपत्तेः ŚatDū. 97. 30.

अन्यतरोद्देश (anyataroddeśa) *m.* A purpose or aim of one of the two विधाने षष्ठप्रकारपतेर्वाक्यभेदाच्च ... समुदायतत्फलयोरन्यतरोद्देश इतरवेययम् BhāṭṭiCan. 18. 22 (on xiii. 2. 17); B [Inst.] with the intention of (referring) to one of the two मायावीजशक्तिवीजयोरन्यतरोद्देशेनेतरसंज्ञाविधिरित्येकः पक्षः SetuBa. 67. 6.

अन्यतरोद्भूतवृत्ति (anyatarodbhūtavṛtti) *f.* manifested function of one of the two रागमोहयोग्यपक्षेऽपि हि तयोरन्यतरोद्भूतवृत्तियोगाद् रागधरितो मोहचरित इति वा व्यपदिश्यते Sphuṭā. ii. 57. 14 (on 2. 33)

अन्यतरोद्भूति (anyatarodbhūti) *f.* rise or occurrence of one of the two उभयोरन्यतरोद्भूती किं नाम भविष्यति Kāśi. i. 94. 25 (on 2. 59)

अन्यतरोपक्रम (anyataropakrama) *m.* occurrence of one of the two अत्यक्तोपक्रममहदहंकारेन्द्रियतन्मात्रभूतसृष्टिकरणेषु जीवपरी पञ्चविंशपञ्चविंशकौ। अक्षरतमसोरन्यतरोपक्रमे कालस्य पृथग्गणने च पञ्चविंशकसप्तविंशकाट्यविंशकत्वादिकं यथासंभवं भाव्यम् NyāySiA. 205. 20.

अन्यतरोपदेश (anyataropadeśa) *m.* teaching of either or one of the two (types of words) किं शब्दोपदेशः कर्तव्य आहोस्तिपशब्दोपदेश आहोस्तिद्विभयोपदेश इति। अन्यतरोपदेशेन कृतं स्यात् MahāBh. i. 5. 14 (on i. 1. 0)

अन्यतरोपनिपात (anyataropanipāta) *m.* occurrence of one of the two (options or alternatives) न च सिद्धार्थं वचनमनपेक्षं भवति। तस्य हि साधकबाधकयोरन्यतरोपनिपातः संभवति Kāśi. i. 67. 20 (on 2. 21); न च सिद्धे वस्तुनि साधकबाधकयोरन्यतरोपनिपातसंभवप्रसक्तेः ... तद्गोचरववसः प्रामाण्यप्रच्युतिः ĀgaPrā. 19. 15; 40. 1.

अन्यतरोपमर्द (anyataropamarda) *m.* destruction of one न ह्येकस्यैव वस्तुनो युगपदेव सत्त्वमसत्त्वं च समुच्चित्य बोद्धुं शक्यम्, अन्यतरोपमर्देन ह्यन्यतरद् बुद्धावारोहति ŚāstrDi. 41. 12 (on i. 1. 4)

अन्यतरोपलक्षणपर (anyataropalakṣaṇa-para) *adj.* meant for indicating either or one of the two संकेतसमयेति पूर्ववस्थास्मरणग्रहणयोरन्यतरोपलक्षणपरम् NyāyVārPari. 607. 1.

अन्यतरोपलब्धि (anyataropalabdhī) *f.* obtainment of one दैविकज्ञानसंसर्गिणोरन्यतरोपलब्धिः सैवेतरस्यानुपलब्धिः NyāyRa. 486. 20 (on 5(8) 38)

अन्यतरोपहितचित्त (anyataropahitacit-tva) *n.* the state of being the consciousness delimited by one of the two असत्त्वापादकाज्ञानास्वीकारनते अनाधृततादात्म्यं तद्गोचरवृत्तिश्चेत्यन्यतरोपहितचित्तेनैव तथा GuruCandr. i. 151. 7.

अन्यतरोपादान (anyataropādāna) *n.* Ai mention of one of the two (entities) लुप्तुलुप्तुवोरैकतरो (v. 1. अन्यतरो PadMañ. पादानेऽपि रूपत्रयं सिध्यत्यर्थ-भेदात् द्वयोरुपादानं कृतम् KāśiVr. on P. iii. 1. 58; PadMañ. on KāśiVr. on P. iii. 1. 58 (444. 12); Prasā. ii. 74. 13; यस्यासौ प्रकृतिस्तस्यामेव तदर्थ्यां प्रकृतावस्यपि प्रकृतिग्रहणे प्रत्ययो विज्ञायते। तस्मादन्यतरोपादानेऽपि सर्वमिष्टं संपद्यते Nyās. ii. 12. 23 (on v. 1. 12); ii. 651. 26 (on vii. 1. 48); यत्रान्यतरोपादानं तदेकार्थतैव प्रत्येतव्या BrahmSūBh. (Bhā.) 51. 20 (on i. 3. 1); यद्यपि दानप्रतिग्रह-क्रियेयोरन्यतरोपादानेनैवेतराक्षेपः ... तथापि क्रियाद्वयोपादानं द्युतपूरणार्थम् ManuBh. ii. 155. 11 (on 8. 165); 'शाखावान् वृक्षः' इत्यादी वृक्षादेराधारभावाऽप्यस्ति, तत्पूर्वकं संबन्धितं च — इत्यन्यतरोपादानेनैष्टद्वियये सिद्धिं मत्वा पृच्छति — किमर्थमिति Pradī. iv. 340A. 14 (on v. 2. 94); vii. 10. 94 (on viii. 1. 1); (क्रतुपञ्चेत्यथ) सोमसाध्येषु यागेष्वेतौ प्रसिद्धौ। तत्रान्यतरोपादानेन सिद्धे उभयोरुपादानसामर्थ्यादसौमका अपीह गृह्यन्ते SiddhāKau. 260B. 11 (on iv. 3. 68); Aii mention of one of the two (words) अन्यतरोपादानेनान्यतरलक्षेऽन्यतरस-वर्णग्रहणवैयर्थ्यापत्तिः BālamBha. i. 275. 9 (on 1. 90); B acceptance, i.e. reference to one of the two (items) निमित्तफलयोरनुपादेयत्वात् ते प्रतिकर्मापादीयेते। तत्रान्यतरोपादाने कृतार्थत्वादेकं प्रत्युपादीयते TūpT. 113. 9 (on vi. 3. 2)

अन्यतरोपास्यविषयत्व (anyataropāsyaviśaya-tva) *n.* the state of having one of the two as the object of meditation केवलदेवताविषयानाम् ... बहुलमुप-लम्बेन तद्वद् अस्याप्यर्थवादस्य अन्यतरोपास्यविषयत्वोपपत्तेः ŚivārkaMaDī. i. 441. 24 (on i. 3. 16)

अन्यतरोभयभेद (anyatarobhaya-bheda) *m.* difference as either or both अनित्य शब्दः घटव्यतिरिक्तत्वात् पटवदिति। ... अत्र चासिद्धिवदन्यतरो-भयभेदेनापि विभागोऽनुसंधेयः NyāyPari. 288. 15; 321. 11.

अन्यतर्क (anya-tarka) *m.* 1 theory or doctrine of other (philosophers), i.e. Vaiśeṣikas etc. उत्तरं ग्राहकाभावाद्भिन्नाभावाच्च नास्ति नः। तदा ग्रहणमित्येवदन्यतर्केषु चोच्यते ŚlokaVār. 5(3). 232 (335. 2) (NyāyRa. वैशेषिकादीनां बाह्याद्वैवादिनाम्); अन्यतर्केषु स्थित्वं भाष्यकारेणोच्यते उत्पद्यमानैवेत्यादि Kāśi. ii. 184. 22 (on 5(3). 232); 2 another logic or reasoning ह्येन — न त्वन्यतर्कवत् शिथिलेन Bhāsk. i. 268. 13 (on i. 5. 15)

अन्यतर्जनी (anyatarjani) *f.* fore-finger of another, i.e. right (hand) अगमामन्यतर्जन्या कर्नायस्या यथाक्रमम्। आबध्य दक्षिणेत्येष्टमध्यमानायाकात्रयम् IśānŚiPa. i. 38. 59.

अन्यतःशितिबाहु (anyātaś-śitibāhu) *adj.* (used as noun) (one) having white fore-leg on one side शितिबाहुन्यतःशितिबाहुः समन्तशितिबाहुस्त ऐन्द्रबाहुवाः TaiS. V. vi. 13. 1 (Sāy. अन्यत्रेकदेशे शितित्वं यस्य सः); VājaS. 24. 2.

अन्यतःशितिरन्ध्र (anyātaś-śitirandhra) *adj.* (used as noun) (one) having white ear-hole on one side शितिरन्ध्रोऽन्यतःशितिरन्ध्रः समन्तशितिरन्ध्रस्ते नैत्रावकुण्ठाः TaiS. V. vi. 13. 1; Vājas. 24. 2.

अन्यतस् (anyā-tas) *adv.* [GaṇRa. 3. 181 (220)] 1 Ai from another place ii from one place Bi to another place, aside, elsewhere ii to any other place iii to another place Ci in another place, elsewhere ii at another place, i.e. in seclusion D through another way, i.e. gate 2A on one side or part Bi on the other side or part ii on the other side (of balance) C to another side D on the top edge or in front Ei from another side ii from the other side, i.e. from behind F at another end 3 on the enemy 4A by another person i.e. from another one else, from some one else ii from another person. Ci to another person ii to any one else, towards any one else D in another person E with another person 5 without, except, apart from 6Ai from another direction ii from another direction, i.e. the eastern direction Bi to or towards some other direction ii to the other, i.e. opposite direction 7Ai from another source ii from any other source B from another cause or reason, extraneously Ci by any other means ii by another means D by another authority 8Ai after another word or stem ii after any other word or stem B in comparison with another (word), from another 9A in another way, otherwise B in any other way 10Ai to or towards another thing ii to or towards something else Bi from another thing or object ii from one thing iii from anything else C for other things D with regard to another,

अन्यत्

i.e. body 11A on the other hand B on the contrary 12A from the rest 13 in addition to, additionally 14 in some other sense 15 in another time, at another time 16A in another case B in the case of one 17 for another purpose, aim or objective 18 as being distinct or different, distinctly 1AI from another place उत द्वयन् नो निदु निरन्त्यरिधिरत RV. i. 4. 5 (Sāy. अन्यस्मादि देशतः) AV. xx. 68. 5; अन्यतस्तस्याह्वय अवं दध्यात् TaiS. V. i. 9.4; नान्यस्मिन् गृहान्दरेयुर्नान्यता ओहरेयुः MaiS. i. 6.12 (i. 105. 12); ĀpaSS. v. 7.6; Kāthakabrahmanasaṅkalana 8. 5; MaiS. i. 10.17 (i. 157.16); यथा वा इदमन्यतो चित्वा गृहानाहर्त्येवं तं तदाहुः MaiS. iii. 4.5 (iii. 51.10); याः संसृजेयां अस्य पुरां सुयुग्धान्यतो विन्दत MaiS. iv. 2.10 (iv. 33. 5); iv. 5.5 (iv. 69.13); स स्वामेव देवतामुपैत्यन्त आह्वयावदध्यात् KāthS. 19.10 (ii. 11.3); KāpiKaS. 30.8 (145.5); KāthS. 22.2 (ii. 58.19); अन्यतो ह्येवया सह भवन्ति ŚatBr. II. v. 2.29; ŚatBr. (K.) I. v. 1.26; नापितोऽन्यतः प्रत्युपस्यागत्य तां (भार्याम्) आह PañcT. 1.55 (81) (57.1); अन्यतः कुतोऽपि द्विविधमपरिहरेयम् KaumuMi. 7.7 (2); 1Aii from one place पितरो मातरः पुत्रा मिथस्त्यक्त्याशनायया। अन्यतश्चात्यन्तथायुः TriṣaṣaPuC. iii. 1. 27; शून्या यात्यन्त्यतोऽन्यत्र गतिस्पृहापि Surath. 13.86; 1Bi to another place, aside, elsewhere स त्वं तदं परश्चरण्यतः AV. (P.) v. 20.3; गुरोर्वत्र परीवादो निन्दा वापि प्रवर्तते। कर्णां तत्र पिपातव्यी गन्तव्यं वा ततोऽन्यतः ManuSm. 2.200 (ManvaMu. तस्माद् वा देशाद् देशान्तरम्); SūktiRa. 52.1; अये तन्त्रीनादो युवतिक्लगीतध्वनियुतः। अन्यतो यास्यामि Avimā. 3.14a (1); यावन्नास्य प्रोचरितस्य हृष्टिगोपरे गच्छामि। तावदन्यतो ब्रजामि PañcT. (Kos.) I. 121(6) (21.4); यो मां पश्यति तत्त्वरोऽपि न कथं छिन्ना प्रयास्यन्तः DhūrtiViSārṇ. 6.19; अनया ...। अन्यतोऽपि ब्रजन्त्या मे हृदये निहितं पदम् Nāga. 1.19; Subhāṣi. 1205; यान्तोऽन्यतः स्तुतकृतस्वरमाधु दूरदुदुवाहुना जुहविर मुहुरात्मवर्षाः ŚiśuVa. 5.15; SaraKaṇṭhā. 314.22; विषजुष्टाहाराम्यवहारात् ... चायीकरोऽन्यतो याति AṣṭāSārṇ. i. 46.17 (1.8); कथं प्रतिपत्तिशून्यमुत्थायान्यतः प्रवृत्तः MālaMā. 9.88; 9.154; शीरणभजदेवः[ ] ... मानयति बोधयति (Read बोधयति) सर्मा[ ] दिश(य)ति चान्यत्(त(तः)) EI. xii. 327.21; एतावदस्तु। अन्यतः प्रक्षिपामि AnarghaRā. 2.43 (3); उत्तिष्ठ वत्स गच्छायः साधयामोऽन्यतोऽधुना RāmC. 1.90; नास्ति मृत्योर्भयमिति युक्तमितोऽन्यतः प्रयातुम् Hitopa. 3.138; (यन्त्रम्) रिपुद्वारे खनेत्रिंशि। सप्ताहात् तद्गृहादहोरी प्रयातुघाटितोऽन्यतः TantraRā. 11.81; श्रुतयेन्दुसूतिसरितोऽन्यतो हृतः NavaSāC. 10.55; पुत्रदारादिसंबन्धः पुंसां धननियन्तः। क्षीणात् पुत्राः पलायन्ते दारा गच्छन्ति चान्यतः DarpaDa. 2.29; इहैव भद्र वस्तव्यं गन्तव्यं नात्यन्तस्त्वया KathāSāSāg. vii. 9.51; आशङ्क्य वयं दाशैः ...। अनागतविधाताय बुद्धिमानन्यतो ययौ KathāSāSāg. x. 4.81; सखि अन्यतो गच्छायः PrabhoCan. 3.9 (52.16); उपायकोटिदुरक्षे स्वतस्तत इतोऽन्यतः। सर्वतः पतनप्राये काये कोयं तवाग्रहः EI. xxi. 55.29; महाद्वयं समुत्पीठं ... आचार्यवर्षा विहृतं ययुस्त्वतः TriṣaṣaPuC. i. 1.222; iii. 1.27; विहरति वने राधा साधारणप्रणये हरी ... ईर्ष्यावशेन गतात्यतः GitGo. ii. 5.1; कथमियं लज्जते। तदन्यतो नयामि PrasaRā. 2.21 (9); 6.2 (2); एतामेकाकिर्नि मुक्त्यान्यतो यास्याम्यहं यदि। मन्ये जीवितमेतस्या भविता ये पुरस्सरम् MalliC. 6.172; सुलोचनानां सुशिरोरुहां करैः प्रवालमाभन्यत यत् पुरःस्थितम्। अतः स्वनेत्राङ्गुलकम्भीरुमिर्मूर्गीमदूरैरपयातमन्यतः VasaViKā. 7.21; राजा ... अवदत्। ... अहं सैन्यमाश्रमदन्यतो नये PārśvaC. 4.62; 4.130; गुरुश्च वज्र इत्याख्यां तस्य कृत्या समारपयत्। साध्वीपार्थाच्छ्रविकाणां व्यहारीदन्यतस्ततः PrabhāC. 4.15; 56.8; माता ... वैभवम्। स्फारीकृत्यान्यतः प्रागात् ŚāliC. 1.82; धन्यानां गणनाक्षणे न खलु सा रेखान्यतः संपत्ति Pārśvanāṣṭa. 15; मनो मदीयं गतमन्यतोऽभूत् ŚāṅkaDigVi. (Mā.) 10.82; सुभगोऽप्यस्याः प्रियो नान्यतो हृष्टिं निक्षिपति SāhiDa. 99.15; न युक्तं मम सांप्रतमन्यतो गमनम् UnmaRā. (Vi.) 26 (1); ये वसन्ति वने त्वत्र भूताः प्रेताश्च राक्षसाः। ... निर्गच्छन्त्यतः शीघ्रम् TantrSa. 1.49; क्षिपतोऽप्यन्तर्धितं सैव सारङ्गलोचना। शङ्खे कृतपापस्य हृदयात्रापसंपत्ति Subhāṣi. 1237; द्रुतादिकमपि ध्वनिपु श्रोत्रं प्राप्येव क्षिप्रमन्यतः प्रयातेषु ... शब्दोऽपि ... द्रुत इति गृह्यते Yuktisneha. 93.27 (on i. 1. 5); 1Bii to any other place यतोऽत्रैवाहं तत् प्रलोक्य नान्यतोऽहं गच्छामि Loc. 21.14 (on 1. 4); अथः ...। जगाम वार्यमाणोऽपि तस्मिन् सरसि नान्यतः PariPar. 3.98; अनाहृत्य हठात् सीतां नान्यतो गन्तुमुसहं PrasaRā. 1.60; त्वं नो दत्तोऽतिवृद्धत्वे ...। लोचनादन्यतो गन्तुमनर्होऽसि वनान्तरम् GopaKeCan. 63.11; ये भावा मयि भाविताः। अहं तैरुपगन्तव्यो न तेषामन्यतो गतिः ŚāṅgaPa. 311; 1Biii to another place पितरो मातरः पुत्रा मिथस्त्यक्त्याशनायया। अन्यतश्चात्यन्तथायुः TriṣaṣaPuC. iii. 1.27; 1Cii in another place, elsewhere तस्मिन्पुनरतो शब्दे पुनरेवात्यन्तोऽभवत्।

शब्दोऽपरः MahāBhā. iii. 23.7; दिनं दिनं तु नरके दहते पच्यतेऽन्यतः Märkp. 8.141; 8.142; 23.46; अन्यस्मिन्नन्यतो भावादतिदेशोऽपि युज्यते PrakāPañ. 498.11; (गृहेषु) तेषु ... अन्यतो रचिता शय्या विविक्ता आस्ते SāmaraU. 266.16; गृहङ्गणे गृहद्वारि क्रीडा भवति नान्यतः Adip. 22.88; पाञ्चालीयः। कुराव्वरापनयनं हृष्टैवमेव स्थिताः संपृता अपि भूभुजामभिजने कर्माणि कुर्मोऽन्यतः। ... तत् पुंस्त्वं परिहृत्य हन्त चरतां युक्तैव नः क्रीयता PārthaPa. 10; मानं खलो यल्लभतेऽन्यतोऽपि PrthviVi. 1.25; अवनीभूति बोधयत्यरीतास्तत्वरयैकत्र ततोऽन्यतो नियुक्तः। ... द्रुतामासेदुरुदाधुः सहसम् ŚāṅkaDigVi. (Mā.) 15.19; चायवीया हि ध्वनयोऽभिव्यञ्जकाः ते च श्रोत्रं प्राप्यैवान्यतः प्रयाताः Yuktisneha. 138.14 (on i. 1. 6); आरगुदीचाम् गोधारः। रका सिद्धे 1.31 (73); कलिन्दकन्यापुलिने तदे वा गृहेऽन्यतो वा निवसन् कदापि। ... नन्द नो नन्दकिशोर एषः Vidvanmo. 8.6; 1Cii at another place, i.e. in section परिचारिकां स्वामी संवत्सरमात्रमन्यतो धारयेत् KāmSū. 365.13 (7.1); 1D through another way, i.e. gate मार्गविपर्यासे शवद्वारादन्यतः शवनिर्णयने पूर्वः साहसदण्डः ArthSā. i. 355.3 (2.36) (comm. व्यवस्थितप्रेतनिर्हरण-द्वारातिरिक्तद्वारेण); 2A on one side or part बृहदन्यतः पक्ष आसीद्व्यन्तरमुन्यतः सर्वले सुप्रधी। यद् रोहितमर्जनयन्त देवाः AV. xiii. 3.12; देवा मनुष्योः पितरस्तेऽन्यतः आसुत्रसुरा रक्षांसि पिशाचास्तेऽन्यतः TaiS. II. iv. 1.1; KāthS. 10.7 (i. 132.11); यदुन्यतः पृष्ठानि स्तुर्विचिधश्चस्यात् TaiS. VII.iii.5.2; VII.iii.7.3; VII.iii.9.3; एतेषामेव व्यतिकरेऽन्यतोऽर्थोऽन्यतोऽनर्थः KāmSū. 360.7-8 (6.6); 2Bi on the other side or part बृहदन्यतः पक्ष आसीद्व्यन्तरमुन्यतः AV. xiii. 3.12; TaiS. II. iv. 1.1; KāthS. 10.7 (i. 132.11); असपत्न्यास्त्रोऽन्यतोऽन्यतः KātyāSS. xviii. 11.8; अपरे पुनरस्यान्यतो विशिष्टेन कन्यालभने कन्यामातरमुन्मादयेयुः KāmSū. 193.4 (3.1); 360.7-8 (6.6); प्रमुदितवस्तेकस्तत् क्षितिपतिमण्डलमन्यतो वितानम्। ... आसीत् RaghuVa. 6.86; शुक्रान्तमन्यतः (v.l. 'भन्यतः') शुद्धः स्त्रीजनस्य तदाज्ञया। लीलोपदेशदानैक्यप्रो विशति मन्यः JānaHa. 2.70; अभिययौ स हिमाचलम् ...। तपनमण्डलद्विपतिमेकतः सततैर्नश-तमोवृतमन्यतः Kirāṭā. 5.2; निम्नेऽन्यतः। ... स्फटिकभूतुल्ये प्रसन्ने क्वचित् ... मुनिवस्तोये श्रमातोऽभवत् DaśāvaC. 1.51; सत्सङ्गप्रियता च वीररभसोन्मादश्च मां कर्पतः। वैदेहीपरिरम्भ एषः ... स्निग्धो रुणद्धन्यतः MahāviC. 2.22; भवतु। अन्यतः संचारयामि UtaRāC. 1.18(4); 1.30(4); मनांसि यत्रासमयानि सन्ततम् ... यशांसि यत्तेजसि नेशुरन्यतः EI. xviii. 243.4; साविस्थानं निगद्यते। अङ्गुलिनि दशैकत्र कलमात्रं ततोऽन्यतः MānaSo. iii. 1.417; iv. 3.641; एकतः ... अर्णोराजसुभिर्पुत्रैः विलम्बैः। मालवक्षितिधरं यत् मध्येकृत्य कृत्यविदुषान्यत एव। श्रीभटेन ... उल्लोडिताद् यदिह विग्रहवार्धः। कालकूटमुदगाधुदुर्गम् VasaViKā. 5.29; 13.66; एकतः पितुराज्ञा मे परिवादास्तथान्यतः PārśvC. 1.133; निशि यदा चीरः प्रविष्टस्तदा लब्धं कर्पटमन्यतस्तदुपरि क्षिप्या रुद्रवर्गितः ŚāṅgaPa. 409; यदा कलाः कलयति तदा पशुपोषणं न संपद्यते। तदेकतः सासंगोऽन्यतः प्रस्युतो भवति PuruṣPa. 183.15; पुरमेतत् ...। क्रीडागिरीर्नैरिव वीरलक्ष्या यदेकतोऽराजत वारणेनैः। गङ्गातरैरिव दत्तरङ्गैस्तथान्यतोऽर्थैः पदलताविधैः HammiMaKā. 11.47; एकतो नृपतेः सेना काष्ठाखानस्य चान्यतः। दंष्ट्राद्वी यमस्येव लक्षिता सर्वभक्षिका RājTa. (Śrī.) 4.447; क्वापि केकिगलमेचकच्छवीन्यतः कुटजपण्डपण्डराः। ... हा कथं बत विलोकये दिशः Rāgh. 11.23; 2Bii on the other side (of balance) कलञ्जनाकं द्रव्यम् एकदेशे निधापयेत्। अन्यतो जलविन्दुस्तु तोलनार्थं विनिक्षिपेत् Yuktika. 119.23; MānaSo. ii. 4.463; 2C to another side दुर्निरक्षितमन्यतो मन्त्रणम् ... वर्जयेत् KāmSū. 236.18 (4.9) (JayaMa. तिर्यङ्मुखं कृत्या भाषणम्); अन्यतो नय मुहूर्तमानं चन्द्र एष सरले कलामयः। मा कदाचन कपोलयोर्मलं संक्रम्य समतां नयिष्यति SaraKaṇṭhā. 437.2; Subhāṣi. 2029; 2D on the top edge or in front जज्ञे तत्केशयः ... चक्रम् ...। उत्तमोऽन्यतो दुःखमुत्तमोऽभ्युदयोऽन्यतः। आसीदतिक्रमं तस्मिन्नासीदति रवाविव RāghPañ. (Dha.) 18.79 (comm. अन्यतोऽग्रतः); 2Ei from another side एकतः स्थूलविस्तारः। अन्यतस्तु यनाः स्माः भवेयुस्तस्य दन्तकाः SāmaraSū. 29.44; अभेदमात्रप्रतीतो रूपकं नियतधर्महान्यान्यतः सर्वतोऽभेदप्रतीतो अभेदः AlaṅkāRa. 27 (10); 2Eii from the other side, i.e. from behind आरुढैरुदयाचलं दिनपतेरुत्तैस्त्वामिषाहैरारक्तं पुरतोऽन्यतश्च विपुलध्वा-न्तावलीमेचकम्। एतद् दिग्वलयम् RasSa. 18; 2F at another end कुर्यात् ... दोरं हस्तप्रमाणकम्। एकतो मुद्रिकायुक्तमन्यतो वध्नसंयुतम् MānaSo. iv. 13.1354; 3 to the other side, i.e. on the enemy अन्यतोऽस्मद् अघां? कृधि AV. (P.) i. 86.6; 4A by another person यद्यस्त्रियजा यदि वान्यत आहतः। विसलकस्य भेषजीर्दवीराप इमामवन् AV. (P.) xx. 37.1; अथः ...। वाजपेयवद्वान्येनाभिषिच्यते कृष्णाग्निने ...। अन्यतस्त्वभिवाद्यः KātyāSS. xxii.

इष्टानिष्टफलकत्वविशेषितकर्तव्यताकं वा गुणदोषत्वम् तदन्यतसिद्धत्वा-त्रार्थवादापेक्षम्
MimāṅKau. iii (1). 6. 3 (on i. 2. 1); iii (2). 227. 18 (on ii. 2. 19); iii (2). 284.
14 (on ii. 2. 26); नियतप्रमाणप्रतिपाद्यानामेव धर्मत्वप्रतीतिः अन्यतः प्रमितस्य
फलाधानत्वमावावत् तेषामप्राप्यम् BhāṭṭiDī. i. 42. 3 (on i. 3. 3); प्रथममेव
क्रियाधर्मप्रतीतिः कुतः साधारणप्रतिज्ञा। सूत्रस्यान्यतः साधारणप्रतिज्ञार्थत्वा-
सिद्धावावृत्तिसिद्धेः SiddhāSi. i. 41. 26; यूपस्यादुष्वरत्वेन भवनस्यान्यतोऽप्राप्तत्वा-
प्राप्तार्थकत्वादेव विधिः कल्प्यताम् MayūMāli. 10. 22 (on i. 2. 2); 776. 23
(on x. 8. 5); होमवस्तुवत्तयोरन्यतो लब्धयोरिह संबन्धमात्रविधानेन ... चतुरवत्
जुहोति BhāṭṭiCan. 49. 6 (on xiv. 2. 5); विधेये भेदकं तन्मन्यतो नियमो न
हि VaiyaBhū. 56 (229. 23); अधिकमन्यतोऽवगन्तव्यम् BālamBha. i. 15. 3
(on i. 11. 12); 7C by any other means आनृत्यमधमर्णस्य धनवानत एव नान्यतः
SmṛtiCan. iv. 335. 3; 7C by another means अन्यत इति सिद्धे विकल्पार्थमिदम्
LaṣabdeSe. i. 396. 24; 7D by another authority, cf. अन्यतःसिद्धAi; 8Ai after
another word or stem वर्णादनुदात्तात् तोपधात् तो नः। अन्यतो ङीप् P.
iv. 1. 40; अन्यतोऽपि च Kātan. iv. 3. 49 (Vr. गमेरन्यस्यादपि संज्ञायामसंज्ञायामपि
नान्युपपदे ङो भवति); दृश्यतेऽन्यतोऽपि JaineVyā. iv. 1. 79 (Vr. कामीपं च
विहाय अन्यविषयकन्येत्योऽपि दृश्यते तसादयः); कर्मण्युपपद आकारान्तादनुपसर्गाद्भातोः
को भवति। ... अन्यतोऽपि च इति उः KātanVr. on iv. 3. 4; अन्यत्रान्यतोऽपि
चान्योऽपि दृश्यते SaraKāṇṭhā. (Gr.) i. 4. 121; तोपधादन्यतो वर्णादनुदात्तात् ङीप्
स्यात् PrakriKau. i. 351. 2; पूर्वनादिस्थितस्तु यद्यपि स्वल्पेण भूतत्वादि न स्यात्
तथाप्यन्यतो भविष्यति Prasā. ii. 7. 13; स्युः कर्तरीमनिन्वाये को घोः किः
प्रादितोऽन्यतः KalpaK. 469. 69; कलापिनो वचनसामर्थ्यादणसिद्धौ पुनरण्यग्रहण-
न्यतोऽपि विधानार्थम् LaṣabdeSe. ii. 275. 8; 8Aii after any other word
or stem इदमप्यसौः कादेव नान्यत इति MahāBh. iii. 245. 3 (on vii. 1. 11);
8B in comparison with another (word), from another (word)
पूर्वप्रथमावन्यतोऽतिशये ŚākṣiVyā. ii. 3. 5 (Vr. पूर्वशब्दः प्रथमशब्दश्चान्यतोऽतिशये
तदर्थस्य प्रकर्षं धोत्ये दिरुच्यते); SiddhaHe. vii. 4. 77 (comm. एतौ स्वार्थस्यान्यतः
प्रकर्षं धोत्ये द्विः स्याताम्); 9A in another way, otherwise मूपकः ...
हन्तव्योऽनुपकारकः। उपप्रदानैर्माजोरो हितकृतार्थत्वेऽन्यतः Tantrākhyā. 10. 16;
PañcT. i. 47 (32. 6); अन्यतोऽपि बहुशो व्यवसितचारित्रा तस्यो वैश्यायायिव
गमनम् ... न धर्मपीडां करिष्यति KāmSū. 63. 13 (1. 5); न हि भिन्नशाखा-
धिगतत्वेऽप्यगुणमात्रविशेषतासिद्धौ ... इह तु स्वल्पस्यान्यतोऽधिगतवैषम्यम् BālaKrī.
i. 24. 17 (on 1. 7); मदनस्याज्ञाकरणे मन्ये जगदखिलमेककल्पमिदम् तिर्यञ्च इति
नरा इति देवा इत्यन्यतो भेदः VairāS. (A.) 50; परस्परमन्यतो वा परिलङ्घना
विधातव्या तदिदं धर्मदानम् ... सर्वैरपि प्रतिपालनीयम् Et. iii. 275. 69; xi.
59. 10; 9B in any other way न ह्यात्मनः शरीरात्माभिमानलक्षणं मिथ्याज्ञानं
मुक्त्यान्यतः सशरीरत्वं शक्यं कल्पयितुम् BrahmSūBh. (Śān.) 31. 10 (on
i. 1. 4); 10Ai to or towards another (द्युन्मन्त्र) प्रमत्तस्य ... नान्यतोऽभिमुख्य
... निद्राव्यापतायै चलिताकम् KāmSū. 113. 5 (2. 3); 10Aii to or towards
something else न शक्यते चित्तम् ... अन्यतः प्रवर्तयितुम् Nāgā. 2. 10
(36); भूयो भूय इमे वसन्तमरुतधेतः हरन्त्यन्यतः Subhāṣi. 1188; तस्य (भरतस्य)
तस्मिन् भूमे दूरसमीपपरिवर्तिनि। आसीच्चैतः समासक्तं न ययावन्यतो द्विज
ViṣṇuP. ii. 13. 22; 10Bi from another thing or object यदि द्वितीयं पदार्थमन्यत
आरभेत ततोऽधिकैरपि व्यवधत्वात् ŚābaBh. 1294. 3 (on v. 1. 8);
नानुष्णशीतादन्यन्यतो व्यवच्छेदप्रसङ्गात् HetuBīT. 75. 16; विक्रीडिषा ... कथं
निवृत्तस्य सदान्यतः BhāṅP. iii. 7. 3; वैशिष्ट्यमन्यव्यावृत्तिः (v. 1. ९) अन्यतो
व्यावृत्तिः। समानाधिकरणं व्यावर्तकं विशेषणम् SaptāPa. 192 (55); यस्मिन्ने
RāSāSa. 11. 128; मधुरक तव करनिकरैः किं किं क्रांतं कुलं न कुसुमानाम्।
तद्वद सरसिजमुकुले लब्धं किञ्चिदन्यतस्तत्किम् ŚārngāPa. 815; 10Bii from
one thing क इह नेच्छेद् भवद्भिः सह ... संबन्धम्। किन्तु न शक्यते
चित्तमन्यतः प्रवर्तयितुम् Nāgā. 2. 10 (36); 10Biii from anything
else निरर्गतः पवित्रस्य किमन्यत्पावनं तव। तीर्थोदकं च वक्षिष्य नान्यतः
शुद्धिमहंतः MahāviC. 4. 27; UuāRāC. 1. 13; न चान्यतो विशिष्टस्तै तुल्यपर्यनु-
योगतः। सहकारिकलापानामनवस्था च ते भवेत् TattvSār. 430; 10 C for
other things एतदर्थं पुरा प्रोक्तो वाल्मीकिर्मुनिसत्तमः। स तु रामायणं कृत्वा
निरपेक्षोऽन्यतोऽभवत् BrDharmaP. i. 27. 26; 10D with regard to another, i.e.
body सौख्येण ह वा एवोऽवतिष्ठते स्थूलत्वेनोदेति सूक्ष्मशायो स्थूलश्च प्रकृतितः
सूक्ष्मोऽन्यतः स्थूलोऽन्यमाहुः BrahmSūBh. (Ma.) 41A. 2 (on ii. 4. 9) (TattvPrakā.
अन्यतः शरीरादितः); 11A on the other hand अतिकोमलमेकतोऽन्यतः
सरसाम्भोरुहवृत्तकर्मणः। वहति स्फुटमेकमेव ते वचनं शाकपलाशदेशयताम् ŚiśuVa.
16. 18 (comm. अन्यतः अन्यः); एकतसावत् अन्यतन्तौ क्रियादर्शनम् ... अन्यतस्तु

क्रिया क्रियातो विभागः NyāyMañ. i. 117. 28; एकतो रोदिति प्रिया अन्यतः
समरतृणनिर्घोषः। स्नेहेन रणरसेन च भटस्य दोलायितं हृदयम् Loc. 173.
14 (on 3. 24); (भरतः) एकत्र विश्वविजयी विनयी चान्यतो गुरौ। पारिवर्त्यैर्विजयात्
द्वैतीयकः प्रशस्यते TriṣaṣaPuC. i. 5. 101; एकतश्च सुरसुन्दरीजनः श्रीः प्रतीयति
युयुत्सुमन्यतः। पाप्मना सह पलायतोऽयशश्चैतः कुलकलङ्कारणम् SūktiMu.
92. 30; अन्यतः स्मरनाराचाः शुष्यतस्तद् गुणान्मम JānaPa. 1. 48; 11B on
the contrary कपिप्रवरंरक्षणो दुरकर्मदोर्विशतिः शिरोदशकमग्रतः पदवृत्त्यं
चान्यतः JānaPa. 1. 53; 12 from the rest लक्ष्याधिनिष्ठमुपलब्धमतोऽन्यतोऽर्थात्
SārhkṣeSā. 1. 515 (i. 370. 13); तेषां त्रैवर्णिकत्वमेव नास्ति दूरे ब्राह्मणभावः,
न हौन्द्रियसंप्रयोगसमनन्तरं केपुचिदेव देहविशेषेषु अनुवर्तमानमन्यतो व्यावर्तमानम्
... ब्राह्मण्यं नाम जातिविशेषमपरोक्षायामः ĀgaPrā. 7. 8; 13 in addition to,
additionally तत्रापि पर्वताः सप्त विज्ञेयाः ... कङ्कस्तु पञ्चमः ...। ककुचाप्यन्तर्वरः
सरित्रामान्यतो द्विजाः BrahmP. 20. 27; 14 in some other sense मोक्षे ज्ञानं
विज्ञानमन्यतः AbhidhāCin. 310; 'यद्युपन्यन्तरे विष्णो बधू नकुलपिङ्गलो चादन्यतोऽपि'
SiddhāKau. 518A. 10 (on Uṇā. 1. 22); 15 in another time, at another time
क्षयः कर्तिकादित्रये नान्यतः स्यात् तदा वर्षमध्येऽधिसादयं च GrahaGa.
34. 4 (6. 6); 16A in another case शब्दाभिलाषविकलं प्रत्यक्षं निर्विकल्पकं -
इत्यपि न। तन्मात्रस्यशून्यत्वमसिद्धत्वादलक्षणम्। यावद् वाचकसंस्पर्शशून्यत्वं
गतमन्यतः TarkSār. (Ā.) 87. 18; 16B in the case of one पञ्चनखापञ्च-
लक्षप्रणयोरन्यतः प्राप्तौ अन्यपरिवर्जनवत्, आत्मसाक्षात्कारस्योपनिषदतिरिक्तात्
प्राप्यसंभवात् VivaPraSār. 4. 2; 17 for another purpose, aim or objective
राज्ञा ... स्मार्ताः शुभमरणं पृष्टाः। ... पुनरन्यतो गोकार्थमूलकमानयित्वा(?)
समेते तत्र पुनः स्मार्ताः पृष्टाः PurāPraSār. 13. 6; 18 as being distinct
or different, distinctly इति संकथयन्तीषु सखीष्वैक्षिष्ट सान्यतः Gaṅgāva.
4. 54 [from another motive, MW.; from another ground or motive, Arṇe]

अन्यतस्य (anyatas-tya) m. [DEBRU. 699] opponent, adversary,
enemy (lit. born of another (mother) अन्यतस्त्वानां सपत्नानां जयनशीलो भवति
BrĀraUBh. 222. 17 (on ii. 1. 6); अन्यतो मातृतो जाता अन्यतस्या उदाहृताः
BrĀraUBhVā. ii. 1. 64.
अन्यतस्त्यजायिन् (anyatastyā-jāyīn) adj. [DEBRU. 699] conqueror of
enemy, overwhelming adversary (lit. born of another (mother) स य
एतमेवमुपास्ते जिष्णुर्हपराजिष्णुर्भवत्यन्यतस्त्यजायि SātBr. XIV. v. 1. 6; BrĀraU.
ii. 1. 6 (Śān. अन्यतस्त्वानां सपत्नानां जयनशीलो भवति); स यो हैतमेवमुपास्ते
जिष्णुर्ह वा अपराजिष्णुरन्यतस्त्यजायी भवति ŚāṅkhāĀ. 6. 7 (23. 12);
अन्यन्यतस्त्यजायी स्यात् सपत्नप्राप्तुर्मर्दनः BrĀraUBhVā. ii. 1. 64.
अन्यतःसङ्ग (anyatas-saṅga) adj. connected on one side (only) तस्यैवोऽन्य-
तसङ्गो गोआयुयी उक्थ्यावन्तरी भवतः JaimiBr. 2. 321.

अन्यतःसिद्ध (anyatas-siddha) adj. Ai established by another authority
ऋक्सामविशेषितस्तोत्रानुरागं यागस्यान्यतःसिद्धमुपादाय केवलफलसंबन्धमात्रं विधानेन
बोध्यत इति कुतो वाक्यभेदः ŚāstrDī. 157. 1 (on ii. 2. 12); Aii obtained
from another cause or source शुद्रस्य त्वन्यतःसिद्धविद्यत्वाभावात् तदननमपि
प्रयुज्यते ŚāstrDī. 454. 8 (on vi. 1. 7); अन्यतःसिद्धतद्ग्रहणादेवोत्तरकृतविधि-
प्रवृत्तौ आक्षेपशक्तिकल्पनाया गौरवप्रस्तत्वात् SiddhāTa. 21. 24; तिलैः शान्या
इत्यादिविधीनामन्यतः सिद्धहोमाश्रयेण ... फलाय गुणविधिरूपत्वात् NityoNi.
123. 15; B referred to by another (word) सामान्यवान् अचलनात्मकः
संयोगविभागयोर्न कारणं गुणः - इति निरस्तम्, अच(ल)नात्मकविशेषणस्य
अन्यतःसिद्धकर्मव्यावृत्त्यस्य निरर्थकत्वात् TarkSār. (Ā.) 56. 16; दृष्टं लिङोऽन्यतः-
सिद्धकर्तव्यत्वानुवादिनीत्वम् NyāySu. (So.) 42. 14 (on i. 2. 7); प्रसङ्गस्थले अन्यतः-
सिद्धोपकारभावात् पुरोडाशप्रयोगविधिराधयेन नोपकारजनकीभूतं प्रयागादिकमनुष्ठापयति
BhāṭṭiDī. iv. 219. 15 (on xii. 1. 1)

अन्यतःसिद्धत्व (anyatassiddha-tva) n. the state of being obtained from
another source हीं कर्त्तुं सौः इति ...। अत्र मायाग्न्योर्व्यत्ययेन योगः
बिन्दोरव्यवहितप्राप्तिर्वतायाः स्वरेष्वन्यतःसिद्धत्वात् SetuBa. 60. 3.

अन्यतःसिद्धि (anyatas-siddhi) f. A establishment by another authority
सदनुभूतिरेव। सा च स्वतःसिद्धा। ... अन्यतःसिद्धौ घटादिवदननुभूतित्वप्रसङ्गः
BrahmSūBh. (Rā.) 24. 6 (on i. 1. 1); B reference by another (word)
यथाकथंचिदुपकारमात्रस्यान्यतःसिद्धिं पर्यालोच्य तमेवानुमन्यते MayūMāli. 811.
13 (on xi. 2. 8)

अन्यता (anya-tā) f. 1A difference (from Brahman) एतत्ते कथितं राजन्
योगम् ...। यं प्राप्य ब्रह्मणो योगी शान्धतां नान्यतां ब्रजेत् MārKp. 39.
8; अतद्भावोऽन्यता चेति न विशेषोऽस्ति कश्चन AnuVyā. 11B. 9 (on 1.
2); 16A. 7 (on 1. 4); ब्रह्मैवेदं जगत् सर्वमन्यतायास्ततः कुतः। प्रसङ्गः YogVā.

अन्यतापिन् (anya-tāpin) *adj.* (used as noun) (one) who scorches others
नय। आमपाके च गर्भजं शलपाकेऽन्यतापिन्म् SkandP. iv. 8. 80.

MarkP. 34. 107; 4 another school of philosophy, vi. 107-108.

अन्यतीर्थकर

अन्यतीर्थकर (anya-tīrthakara) *m.* another Jaina Arhat तेषां तु मद्रकाराणां यथा मद्रं करोऽप्यम्। पूर्वतीर्थकरपथेनान्यतीर्थकरो यथा DvyākṣaKā. 11. 70. अन्यतीर्थयशस् (anyatīrtha-yaśas) *adj.* (used as noun) 1 (one) who has (defeated) glory of another school of philosophy अध्यापयन्तम् ... अन्यतीर्थ-यशसं श्रुतिभाष्यजातम्। आक्षिप्य पाशुपतप्रेषणवीरशैवमाहेधराद्य विजिता हि सुरेश्वरायैः ŚāṅkaDigVi. (Mā.) 10. 115 (comm. तिरस्कृतान्यशास्त्रयशशम्); 2 (anya-tīrthayaśas) (one) possessing extraordinary thought and fame, ŚāṅkaDigVi. (Mā.) 10. 115 (comm. लोकविलक्षणे एव ... शास्त्रकीर्तिकुले यस्य तम्)

अन्यतीर्थयात्रा (anya-tīrtha-yātrā) *f.* pilgrimage of another holy place तौ द्वावपि मुनिं नमस्कृत्यान्यतीर्थयात्रां कर्तुं गतौ विमानारूढौ KathāK. 39. 22.

अन्यतीर्थिक (anya-tīrthika) *m.* A member of another sect of philosophy, another heretic कुशल इति तदव्यक्त्योत्साहव्युदासाय(धै?) सम्यगित्यन्यतीर्थिकमोक्षार्थोत्साहव्युदासायम् MaYānaSū. 105. 28; इदं च ... महावीरजिनवरप्रतिमया प्रसाधितस्य सिद्धायतनमैत्र्या पवित्रितं तीर्थमन्यतीर्थिकपरिगृहीतरेकसत्त्वप्रलयहेतुभिः प्रपातितैः समीकृतम् TilāMañ. 319. 23; एकांशग्राहकनयानुययिनोऽन्यतीर्थिकाः SyādvāMañ. 22 (36); B other (than Buddhist) Sectarian अयं खलु अन्यतीर्थिक-चरकपरिज्ञाजक ... श्रमणा आध्यायदुस्तसिंखनसंहृष्टरोमजाता अभून्तुः MaVastuAva. iii. 412. 7; पश्चिमाचाराभेव दिं गच्छति स्म तत्र तत्र बोधिसत्त्वमेवाद्वान्नीत्। तेन खलु पुनः समयेन शुद्धावासकायिकैर्देवपुत्रैः सर्वेऽन्यतीर्थिका निगृहीता अभूवन् LaliVi. 195. 25 [DBHS.]

अन्यतीर्थिकपूर्व (anyatīrthika-pūrvā) *adj.* (used as noun) formerly a member of another sect किं पुनर्यमहाकश्यपो अन्यतीर्थिकपूर्वो समानो आर्यमानन्दं ... कुमारवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति MaVastuAva. iii. 49. 12 [DBHS.] अन्यतीर्थ (anya-tīrthya) *m.* another heretic महाबन्धनसंयुता अन्यतीर्थ्याः MaYānaSū. 124. 10.

अन्यतीर्थ (anya-tīrthya) *adj.* (used as noun) (one) who upholds other heretical views अत्रज्ञायमानकुलयोगः कोऽप्ययं मायापुरुष इत्येवं परिकल्पये-युदेवः पिशाच इति वा यथान्यतीर्थ्या अपभाषन्ते AbhidhKoBh. 119. 22 (on 3.9)

अन्यतुच्छजन (anya-tucchajana) *m.* other mean people अन्यतुच्छजनस्येव न स्मयोऽस्य महाधृतेः KāvyaPra. 647. 6; 648. 4.

अन्यतुरग (anya-turaga) *m.* another horse आरोहति क्षितिपतौ विनयोपपन्नः ... अन्यतुरगं प्रतिहेतितं च।... योऽथः स भर्तुरधिरात् प्रचिनोति लक्ष्मीम् YogYā. 11. 14.

अन्यतुलविहीन (anyatula-vihīna) *adj.* devoid of comparison with another, matchless भिन्नकरप्रमवमन्यतुलविहीनं धन्योत्तरैरपि दुरापमहो महार्थम्। रत्नद्वयं तदिदमेकसुवर्णपिण्डे ... विनिहितम् MadaKeC. 67.

अन्यतुल्या (anya-tulyā) *adj.* (f.) equal to any one else राधातुल्याश्च सर्वास्ता नान्यतुल्याः प्रियंवदाः BrahmVaiP. ii. 2. 64.

अन्यतेजस (anya-tejas) *n.* 1A valour of an enemy वाहिनीपतौ पटुतरकरा-स्फालनोत्सर्गं ... न्य(अन्य)तेजस्तिरस्कारिण रक्तचक्रधारिणि ... अभ्यवर्तन्त मन्त्रिणः AvantiKa. 52. 2; हेरेरिव तवाभाति नान्यतेजांसि तेजसि SaraKaṇṭhā. 10. 22; अन्यतेजोऽसहस्रास्य पिधातुं यमदीधितिम्। कृपयेव शराक्षकुरस्तम् दिवि मण्डपम् PāṇḍaC. 10. 360; 1A1 valour of another, SaraKaṇṭhā. 10. 22; PāṇḍaC. 10. 360; 1B illumination or lustre of another उदयमारुरुहति ... न्य(अन्य)तेजस्तिरस्कारिण रक्तचक्रधारिणि ... प्रतिक्षणयिजृम्भमाणदुःसहोष्णि ... अभ्यवर्तन्त मन्त्रिणः AvantiKa. 52. 2; अपिदद्यत्समासास्यतेजांसि ... नः ... कौतुभः सोऽस्तु भूयैः ViṣṇuPaḍaSt. 30; हेरेरिव तवाभाति नान्यतेजांसि तेजसि SaraKaṇṭhā. 10. 22; 2 another lustre, brilliance or luminary, AvantiKa. 52. 2; आसीत्तमोमयं सर्वम् ... अन्यतेजोविचर्जितम् SkandP. iv. 26. 9; ŚivaP. ii (1). 6. 5 (43A. 11); अन्यतेजस्तिरस्कारजनितेजसमुद्गारस्वस्य हेतोः सूर्यकान्तेषु दर्शितत्वाद् दृष्टान्तः RasāSū. 251. 1 (3. 105)

अन्यतेजस्विन् (anya-tejasvin) *adj.* (used as noun) A another brilliant or refulgent person स हि ... कदाचिदसहमानोऽन्यतेजस्विषु ... उद्यवाद्यं हिशो वशीकर्तुम् UdaySuKa. 4. 13; अन्यतेजस्विनां तेजस्तदपास्यति ते सुतः TriṣaṣaPuC. i. 2. 247; अन्यतेजस्विनां तेजो ग्रसमानो ग्रेन्द्रवत् (नरेन्द्रः) TriṣaṣaPuC. i. 5. 411; अन्यतेजस्विमाह्वान्यग्रासोऽजागरतेजसम्। प्रातः प्राचीव मार्तण्डं सा क्रमात् सुषुप्ते सुतम् PāṇḍaC. 17. 239; B another luminary, PāṇḍaC. 17. 239.

अन्यतेजोभिभव (anyatejo'bhibhava) *m.* 1 assault or overpowering by another luster यस्यानुरूपा अपि सूर्यकान्तास्ते हन्यतेजोऽभिभववाहहन्ति Śāk.

2.7; 2 existence of another luster on all sides, Śāk. 2. 7 (comm. अप्रिमितो भवो भवनं प्राप्तिः। संबन्धः इति यावत्)

अन्यतैलपूतादि (anya-tailaghrādi) *adj.* oil and clarified butter etc. (remaining) in another (lamp) न दग्धशेषवत्यां तु पुनर्दीपं प्रवर्तितम्। नोच्छिष्टाशुचितैलघैर्नान्यतैलपूतादिना IśānŚiPa. i. 8. 79; ii. 5. 94.

अन्यतो गमनादि (anyato-gamanādi) *adj.* act of going away to some other place and the like चपलता। अमर्षप्रदेष्टेष्टादिभिः। तां ताडनसंसम्प्रान्य-तो गमनादिभिः (निर्दिशेत्) NāJaLaRaK. 2044.

अन्यतो घातिन् (anyato-ghātīn) *adj.* [P. vii. 2. 54; DEBRU. 346] striking from another end, i.e. from behind अथ य उत्तरामुपवसति युष्मा पुराधामवृत्तः संपिष्टादप्रत्यालम्भमान् सोऽन्यतो घात्येव स्यात् ŚatBr. I. vi. 3. 33 (but PW.; MW.; Apte. striking in one direction)

अन्यतो जात (anyato-jāta) *adj.* produced from another source अन्यतो जातानि धूमादिव्याप्तिस्मृतौ सत्याम् ... तद्व्यापारकत्वात् सिद्धेः KhaṇḍanKhā. 493. 14.

अन्यतो ज्योतिस् (anyāto-jyotis) *adj.* 1A having (performance of) Soma-sacrifice Jyīṣṭoma on one side (only) कुस्मादुभयतो ज्योतिषोऽभिम्लवा भुवन्त्य-न्यतो ज्योतिः पृष्ठयः ŚatBr. xii. ii. 2. 1; 1B having (the chanting of) the Jyotis (stoma) only on one side अन्यतो ज्योतिः पृष्ठयः ŚatBr. xii. ii. 2. 1; 2 having light on one side only क्रतुवः पृष्ठयोऽन्यतो ज्योतिषो वाऽऽ क्रतुव एव एषां ज्योतिर्य एष त्वपि ŚatBr. xii. ii. 2. 1.

अन्यतो दत् (anyāto-dāt) *adj.* [P. v. 4. 141-142] having teeth on one side (only) यत् श्मश्रूणस्तत् पुरुणाणां रूपं ... यदन्यतो दन् तद् गर्वम् TaiS. II. i. 1. 5; किं तद् यज्ञे यजमानः कुर्वते येनान्यतो दन्तश्च पशून् द्याधरं TaiS. II. vi. 2. 2; अथौ दक्षिरन्यतो ददभ्यो भूयान् TaiS. V. i. 2. 6; V. v. 1. 3; KāhS. 19. 3; KapiKaS. 30. 1; श्वेतो लोमशस्तु पुरो लघुघन्यतो दन्तुष्यादजावत् JaimiBr. 2. 262; श्रेष्ठत एवैतत् सर्वा देवताः प्रीणन्ति। ... यदन्यतो दन्तद् गवाम् JaimiBr. 2. 371.

अन्यतो दन्त (anyato-danta) *adj.* having teeth on one side (only) ये वा अन्यतो दन्ताः पशवस्ते राधन्तराः JaimiBr. I. 128; 2. 84; भक्ष्याः। अनुष्टुः पशुनामन्यतो दन्ताश्च VasiSm. 14. 31.

अन्यतो दृष्टहेतु (anyatodṛṣṭa-hetu) *m.* cause observed elsewhere कोलस्थानेऽत्र कर्षः स्यादन्यतो दृष्टहेतुना SiddhYo. 12. 24.

अन्यतो देशीय (anyatodeśīya) *adj.* (used as noun) (one) belonging to another country, foreigner जनमासत्रं कुर्वीत, नान्यतो देशीयमकृतार्थमानम् ArthŚā. i. 103. 5 (1. 21)

अन्यतो द्वार (anyato-dvāra) *adj.* having an opening or a door on one side (only) तदेतत् सर्वतो द्वारमनिषेधं साम। अन्यतो द्वारं हैनदेक एवाभ्रज्जुपासते JaimiUBr. i. 30. 2.

अन्यतोऽभाव (anyato'bhāva) *m.* mutual absence सत्परिच्छेदकेनपि प्रत्यक्षाद्यग्रहे भवेत्। व्यावृत्तेरन्यतोऽभावमात्रायाः केनचित्कचित् BrĀraUBhVā. ii. 1. 594.

अन्यतोऽभिमुख (anyato'bhimukha) *adj.* disposed or inclined to another स्वप्नाभिमुखोऽथवा अन्यतोऽभिमुखः। एते निद्राहतये चुम्बन्ते KandaCū. ii. 3. 27.

अन्यतो भू (anyato-bhū) *adj.* arising from any other source नाभासा अन्यतो भुवः GaudKā. 4. 49.

अन्यतो मद (anyato-mada) *adj.* (responsive call uttered) with the word mada on one side only यत्र होतुरभिजानाति प्र धावा यज्ञैः पृथिवी क्रतावृधेति तदन्यतो मदं प्रतिगृणाति BaudhŚS. i. 252. 5; iii. 111. 6.

अन्यतो मुख (anyāto-mukha) *adj.* 1 facing one quarter अयायमन्यतो मुखः पुरुषः। स एतत्सर्वतो मुखो भवति यत् परिवर्तयते ŚatBr. II. vi. 3. 16; ŚatBr. (K.) I. vi. 3. 10 (but pw. facing or looking at one side only); 2 devoted to or inclined towards another (religion) ब्राह्मणाद्यास्तु ये वर्णास्सर्वधर्मान्यतो मुखः। यान्ति ते नग्रसंज्ञाम् ViṣṇuP. iii. 18. 48.

अन्यतो य (anya-toya) *n.* other water अन्यतो यैस्तदुत्सृष्टमर्घ्यपात्रे स्थितैरैः। न गृह्णाति महादेवि दत्तं विधिशैतरपि TantrŚā.(K.) 81. 32.

अन्यतो युक्त (anyāto-yukta) *adj.* [P. vi. 2. 2] yoked (with a bull) on one side अन्यतो युक्तं यवाचितुमच्छायाकाय ... ददाति ŚatBr. (K.) VII. iv. 1. 21.

अन्यतोऽरण्य (anyāto'aranya) *n.* land that is woody (only) on one side अन्यतोऽरण्याय दावपम् (आलभते) VājaS. 30. 19; TaiBr. III. iv. 11. 1 [a land which is woody here and there, Apte]

XIV. i. 23-24; अयं यदन्यत्र ब्रह्मोपदिश्यते। नैव हि तेनार्त्विज्यं करोति JaimiUBr. i. 40. 3; अन्यत्र मे मनोऽपुदित्यह Śāṅkhā. 5. 7 (21. 9); नैव वाचा न मनसा प्राप्नुं शक्यो न चक्षुषा। अस्तीति ब्रुवतोऽन्यत्र कथं तदुपलभ्यते KāṭhU. 6. 12; यदेतदन्यत्रास्यन्त्यासि। यद्वेतदन्यत्रास्यत् स्याच्छ्रुतानो वेनद्वयुवायांसि वैन्द विमधीरम् BrĀraU. iii. 9. 25; अन्यत्र द्विवेदान्मित्रावरुणदेवते च ĀśvaŚS. I. iii. 6. 4; धर्मं चायं च कामे च मोक्षे च भरतर्षभ। यद्विहासि तदन्यत्र यजेहासि न तत् कश्चित् MahāBhā. i. 56. 33; SaraKapthā. 305. 17; अस्मिंल्लोके तपस्तप्तं फलमन्यत्र दृश्यते MahāBhā. v. 43. 5; मासद्वयं चापरत्र सायं संवत्सरं कश्चित्। पक्षमन्यत्र मासांश्च न्यवसद्वयं राघवस्तदा Rāmā. iii. 159* (2); प्रातः शुभु समादेशं सुग्रीवस्य महात्मनः। धर्मार्थसहितं युक्तिमहं चान्यत्र च क्षमम् Rāmā. (Gorr.) v. 47. 3; सुन्दरी ...। सा ...। चित्तावलोकणेन मुखेन तस्यौ भर्तारमन्यत्र विश्वमाना Saund. 6. 4; नाभेरधस्तात् ... उपहतः ... प्रक्षाल्य शुष्येत्। अन्यत्रोपहतो मृतोयैस्तदङ्गं प्रक्षाल्य स्नानेन ViṣṇuSm. 22. 78; तां काशीं परिहृत्य हन्त विबुधैरन्यत्र किं स्थीयते ŚatTrayī. 430; मित्रकार्यमपदिश्यान्वत्र शेते KāmSū. 328. 19 (6. 8); अन्यत्र श्रुतमन्यत्र कृतं भवेत् ŚābaBh. 605. 9 (on ii. 3. 18); असी ... (तौ) दारकमन्यस्मिन् मित्रगृहे (सु)गुप्तं कृत्वा (तद्)गृह-मागतः (v. j. तस्य पुत्रमन्यत्र गुप्तं कृत्वा तद्गृहं समागतः) PañcT. I. 164 (18) (172. 6); 3. 36 (19) 293. 5 (v. j.); सामान्यतो हट्यम् ब्रह्मापूर्वकमन्यत्र हट्यस्यान्यत्र दर्शनमिति NyāyBh. 17. 2 (on i. 1. 5); संश्लेषोऽन्यत्र यः स्यात् स खलु निगदितः संशयोऽन्यो गुणानाम् YogYā. I. 14; ह्रस्वं लघुं विजानीयात्। तत् संयोगोत्तरं विद्याद् गुर्वन्यत्र नियोगतः MāṇḍoŚi. 10. 11; अन्यत्र या भवेदुष्मा सुभां तां विनिर्दिशेत् YājñāŚi. 148; पदान्ते पदमध्ये च वकारो दृश्यते यदा। लघुरेव स मन्त्रो ह्यन्यत्रापि लघुतरः ParaŚi. 62; हितं गुरुजनवाक्यं शास्त्रोक्तिं च ये न शृण्वन्ति कालोद्विष्टाः तस्मात् तान् सुपरिहृत्यान्यत्र वसेत् Bārhas. 5. 15; अन्यत्र शरज्जलधरेरिव सयःसुतपयःपटलधवलस्तनुभिः ... आतपत्रखण्डैः श्वेतदीपायमानम् ... राजद्वारमगात् HarṣaC. 94. 10; 189. 14; वीरकेतुमन्त्री ... अन्यत्र रवितिशिधिः DaśKuC. 16. 20; अन्यत्र सर्वतो दिशमुन्नमति भपञ्जरः BrāhmSphuŚi. 21. 5; अन्त्ये सैन्द्रपत्नीकाः कल्पवासिपुराङ्गनाः PadmP(Ra.). 2. 139; सर्व एव प्रमाता गुरुशिष्यादिपदे अन्यत्र वा व्यवहारः स्थितः ParaTri. 10. 14; तस्य पातः ... अशुभोऽन्यत्र MāliniT. 8. 123; पचनालयमन्यत्र साहितं दीक्षितेतरैः। ... अन्नम् ... सेनेशाय न दातव्यम् PāraS. 19. 33; अन्यत्र हट्यस्यान्यत्रारोपणमुपचारः Śarka. 3. 6; सच्छब्दाव्य-त्येषणपूर्वकम् ... सष्टत्वं दर्शयति।। तस्यान्यत्र BrāhmSūBh. (Śa.) 36. 19 (on i. 1. 5); द्रुम् ... कलिः प्रयातः [1] एकत्रात्म्यं(यत्नेन) वायुरेनिधिनान्यन्यत्र रुध्वा (Read रुद्ध्वा) घनं निष्कृत्वा[सि]मलोद्वेतेन विहरद्ग्राहतिभीमेन च EI. vi. 243. 10; यथा तत्र तथान्यत्र ŚivSū. 3. 14 (Vār. आत्मनाधिष्ठिते देहे यद्वत् सर्वज्ञतादयः। स्फुरन्ति तद्वत् सर्वत्र); अन्यत्र चापिनवमाल्ययुतं चचार। ... रङ्गाङ्गणम् RāmC. 19. 7; अथ सर्वप्राणिनामेक एवात्मा ... इतीहशमद्वैतमुच्यते, तदव्यप्रमाणम् ... अन्यदृष्टे च सुखसाधने वस्तुनि स्मरणं ... कार्यजातस्यान्यत्रानु-पलम्भात् NyāyMañ. ii. 103. 16; यथान्यत्र न सन्ति तथात्रापि मा भूयन् ManuBh. i. 61. 9 (on 2. 6); यासामन्यत्र देवतात्वं हट्यं तासामेतत् पूजाविधानम् ManuBh. i. 176. 27 (on 2. 189); i. 453. 12 (on 5. 67); साहचर्यादन्यत्रापि तथैवेत्याशङ्क्य ज्ञायते ManuBh. i. 462. 27 (on 5. 88); तदुत्सिय नृपासनम्। अवन्तिवर्धनोऽन्यत्र स्वाध्यायमास BrKathāŚloSaṁ. 2. 86; 10. 160; सर्व समानमन्यत्राभिनिवेशात् ĪśvaŚi. (Yā.) 80. 3; शक्तौ विद्यमानायामपि व्युत्पत्त्यादिरा-हार्यकारणसंपत्प्रतिनियतदेशविषयतया न व्यवतिष्ठते ... तन्नादशेनाद अन्यत्र च दर्शनात् VakroJī. 46. 5; (देशरूपानुकारेण यस्य मासनि भावकाः। नमः ... विष्णवे भरताय च) एकत्र मत्स्यकूर्मादिप्रतिमानामुद्देशेन अन्यत्रानुकीर्तिरूपनाटकदिना Avalo. I. 11 (on 1. 2); यदि सुव्रतस्य प्रत्यक्षपदस्याव्ययीभावः समासोऽन्यत्र पुनरस्य कः समासः TātpaT. (Vā.) 101. 8 (on i. 1. 2); एकस्यां गुणहीनायां कृषिमन्यत्र कारयेत् YuktiKa. 6. 11; 19. 9; अज्ञानाहम्भतो राजा योऽन्यत्र गृहमारभेत्। सोऽविनाशस्तुमानोति YuktiKa. 36. 3; एकत्र ... धनुःस्थानधीरः करः कीर्तिं कंदल्यत्रयव्रविरतः ...। अन्यत्र ... सूक्तैः सत्कथ्यः शतं व्यवसिताः स्तोतुं तयायक्षमाः EI. xxii. 60. 15; अन्यत्र यूपं कुसुमावचायं कुरुधम् Kāvyaṇu. (He.) 44. 10; यत्र साधारणं किं विदेकत्र प्रतिपाद्यते। अन्यत्र तस्मिन्त्यै सा परिसंख्योच्यते Vāgbatā. 4. 141; राधाप्रेमलता ...। श्रीकृष्णापादपं हित्वा कथमन्यत्र वर्तते GopāKeCan. 105. 11; नात्र ब्रह्मपरिग्रह इति चेत्। न ... प्राणाध्वेतनान्तर्गमित्वेन तदुभयविरक्षणेन चान्यत्राहितत्वाद्विहापि तदयोगात् VedāntPaSāu. 46. 11 (on i. 1. 32); सः (अर्जुनः) ...। यदुपु सबलदेवेषु व्यरेष्वन्यत्र पुलितबलदेवेषु। मुदितमनाः ... (सुभद्रायाः) पाणिमुपेतपचनमो जगृहे YudhiVi. 2. 32; तत्रस्थानि वस्तुनि अन्यत्र सुगुप्तस्थाने निक्षिप्य SanyāKau. 10. 1; नीत्यान्यत्र निशं प्रातरागते प्राणवल्लभे। अन्यासंभोगविहैस्तु कुपिता खण्डिता

मता PratāYaBhū. 30. 3; राज्यम् ... त्यक्तम् ... यन्मोहमल्लो जितः। ... त्वया सौपाश्वर्यपरंपरा जिनवर कान्यत्र संभाव्यते JinaCatur. 5; आर्यखपटा अन्यत्र विजहः PrabaK. 11. 6; अन्यत्र धेन्यादेरन्यत्रानुदुहादी तदुपभुक्तस्य तृणोपकारैः शीराकारेण परिणामाभावात् VedāntKau. 181. 1 (on ii. 2. 5); 313. 5 (on 3. 20); रूपप्रत्यक्षसामग्रीमभिधाय तामन्यत्रातिदिशत्राह Upask. 202. 8 (on iv. 1. 9); ग्रामे पुरे पत्तने देशेऽन्यत्र मनोरमे सुरसमिप्ययै क्षितिं कल्पयेत् TantrSa. 128; तीर्थानां करमाकलय्य विधिनायन्यायि युक्ते धनम् EI. ii. 415. 25; कस्यान्यत्राप्तेऽस्मिन् रत्तिरतिविपुला हृष्टिरेवाप्तं ते Subhāṣi. 60; चित्रं कारणमन्यत्र कार्यमन्यत्र दृश्यते Subhāṣi. 2434; श्रेष्ठी प्रोवाच ... अन्यत्र गवेपय CampaŚreKa. 387; अन्यत्र ... शून्ये मृत्युमवाप्नोति TantrSā. (K.) 12. 21; न च प्रकृतिधर्मा एव सन्वदृष्टाव इति वाच्यम्, अन्यनिष्ठादृष्टादिभिरन्यत्र सुखदुःखाद्युत्पादेऽतिप्रसङ्गात् YogSā. 71. 9; सर्वत्र विद्यमानस्य दिवि विद्यमानत्वं न विरुध्यते। अतः शब्देन न तत्राविद्यमानत्वम्। किं तु ततोऽप्यन्यत्र सत्त्वं बोध्यते AnuBh. 46. 80 (on i. 1. 26); 130. 21 (on ii. 2. 5); अन्यत्र लोके शास्त्रे च संज्ञानां समावेशात् Prasā. i. 209. 15; अन्यत्र भिक्षुर्भूते ... परमं पदं यत् HariVi. 5. 9; अन्यत्र पञ्चतपसोऽपि मुनेरावसथेषु शांभयेषु स्वैरचारी विशिष्यते NīlaVi. 34. 3; अन्यत्र गमितरात्रे मित्र प्रातः समायातः ŚrīgāMañ. (A.) 7. 5; अन्यत्र (वर्णितम्) BhojanKu. 57. 4; यद्यप्यत्यतिरोपतः प्रकुरुतेऽप्यन्यत्र कोलाहलं सम्यग् दृश्यत एव साधु न तथा रङ्गोऽत्ररङ्गोदमवः ParamāKā. 20. 136; बाढं तन्वी ... बाढं लघ्वी पदनलिनयोर्बाढमन्यत्र मृद्वी ŚrīgāSar. 106; अन्यत्र वक्षितनिशं परिलोहिताङ्गमयाङ्गनागतमिमागतमुत्पारश्मिम्। प्रातर्निरीक्ष्य ... Hasyārna. 2. 1; IBii in or at any other place दीक्षितं नान्यत्र दीक्षितविमितात् सूर्योऽभिनिर्गच्छेन्नान्यत्राभ्युदियात् KāṭhS. 23. 2 (ii. 74. 20); KapiKaS. 35. 8 (184. 7); ĀpaŚS. x. 15. 5; प्रजापतिः प्रजा असृजत ... सोऽन्नमेव भूत्वंकधातिष्ठता अन्यत्रात्रमवित्त्वा ततः प्रजापतिमेव ... अभिसमावर्तन्त KāṭhS. 37. 1 (iii. 84. 14); अन्यत्रैवावसायानि मथित्वोदधूय जुहुयात् KapiKaS. 4. 5 (43. 1); न वा अन्यत्र मुखादन्नं विनोति PañcBr. xxiv. 14. 7; प्रो दीपः ... वर्जयित्वा द्वे व्यजनेऽन्यत्र न कश्चित् Aprāti. 96; पुत्रावभिप्रेक्ष्यति राघवः। अन्यत्र न त्वयोध्यायाम् Rāmā. vii. 51. 26; अन्यत्राभावाच्च BrāhmSū. ii. 2. 5; मधुपर्कं च यज्ञे च पितृदेवतकर्मणि। अत्रैव पशवो हिंसा नान्यत्रेत्यब्रवीन्मनुः ManuSm. 5. 41; YogSā. 2. 35; राजानमेव संक्षिप्य विद्वान् याति परां गतिम्। विना मलयमन्यत्र चन्दनं न विवर्धते PañcT. (Kos.) 1. 47 (12. 16); स्वर्गान्नान्यत्र गान्धारो नारदस्य मतं यथा NāraŚi. i. 2. 7; जीवतो गृहाभावादशनाद् अन्यत्राभावो नोपपद्यते Brha. 112. 1; प्रकृत्या सुकुमारः कुमारः कदाचिदप्यन्यत्रापरिक्लृप्तपूर्वतपस्वी MālaMā. 3. 116; सात्ताद्विपूर्व गोत्वं नान्यत्र Śarka. 14. 22; मोक्षस्य नैव किंचिद् धामास्ति न चापि गमनमन्यत्र ParamāSā. 60; (स्वेच्छया स्वभित्ती विश्वमुन्मीलयति) 'स्वभित्ती' न तु अन्यत्र क्वापि PratyabhiHr. 6. 3 (2); पृथगर्थे ह्येते वाक्ये न तुल्यार्थे। एकत्र विधिश्चवणादन्यत्र तदभावादिति TantrRa. 45. 8; न सारदादेशमपास्य हट्यस्तोत्रं यदन्यत्र मया प्ररोहः VikraDeC. 1. 21; शत्रवश्चण्डकोपेन येन स्वस्थानचालिताः। निजकांतामनो मुक्त्वा स्थितिमन्यत्र नो गताः EI. xiv. 301. 34; पिता तव। सत्तप्तं नरकं प्राप स्थानं नान्यत्र तादृशम् TriṣaŚaPuC. i. 1. 427; कार्यं मध्यमं विचक्षणैः। नान्यत्र दृश्यते क्वापि ब्रह्मसूत्रं ततः स्मृतम् Mānaso. iii. 1. 536; विचिन्त्य चिन्तामणिमेतमेव ... नान्यत्र सत्तः श्रममाचरन्तु CaturCin. ii. (1): 3. 18; मायैव तेन जननीयधकोपितेन। तत्तन्मयायुचरितं परमार्थबुद्ध्या नान्यत्र किं तु भवतोः सुहृदोः समीपे JānaPa. 3. 92; IC in one place अन्यत्र श्रुतमन्यत्र कृतं भवेत् ŚābaBh. 605. 9 (on ii. 3. 18); अन्यत्र हट्यस्यान्यत्र दर्शनमिति NyāyBh. 17. 2 (on i. 1. 5); Śarka. 3. 6; चित्रं कारणमन्यत्र कार्यमन्यत्र दृश्यते Subhāṣi. 2434; ID on the other, i.e. right side मेघनादोऽपि पार्श्वे वागेऽन्यत्र ... कुम्भकर्णः MahāviC. 6. 35; 1E elsewhere, i.e. behind प्रियं वक्ति पुरोऽन्यत्र विप्रियं कुरुते ŚrīgāTi. (Ru. 1. 33); UjjivaNīMa. 38. 7; 2Ai to another person न अन्यत्रां चिद्विद्युत्स्वत्तो जगमुराशंसः RV. viii. 24. 11; अन्यत्रात्मदयेना कुरुष्व AV. x. 1. 16; अन्यत्रात्मन् मरुतुस्तत्रिधैतन TaiBr. III. vii. 11. 2; नो हान्यस्सै दद्याद् यज्ञं तदन्यत्रात्मनः कुर्यात् ŚatBr. III. v. 1. 25; अन्यदस्ता तु या कथा पुनरन्यत्र दीयते AṅgiSm. 5. 110; मा मां स्मार्शीर्ब्रजान्यत्र दुष्टे यः सहस्तव MärkP. 61. 61; अन्यत्रापि पूज्या भवन्ति ददाति तु नान्यत्रात्मनः कुरुते ŚatBr. III. v. 1. 25; अनवक्षितपूर्वसोहदा रमतेऽन्यत्र गता तयाङ्गना Saund. 8. 41; देष्यः स्यात् सूचिताभावे प्रयात्यन्यत्र कौतुकम् ViVr. 26; व्यलीकार्यं निष्कासितो मयासावन्यत्र गतो यत्नादानेत्यवः KāmSū. 337. 24 (6. 4); यद्यन्यानुरोधेन न अन्यत्र रससात्यमापादयेत् ManuBh. i. 295. 20 (on 3. 195); रत्नं त्रिभुवनेऽप्येषा कन्योत्पन्ना गृहे मम। नान्यत्र दातुं शक्या KathāSāSag. iii. 4. 75; 2Bi on another person अन्यत्र राज्ञामभि यातु मयुः

iv. 17. 3; iv. 19. 22; अर्कवर्तधेत् पुरुषस्य ... सिध्यत् संकल्पः ...। न कर्म
कुर्यात् ... अन्यत्र युद्धाद् बहु यज्ञयोग्यः MahāBh. v. 26. 2; v. 36. 49;
यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मवचनम्; MahāBh. vi. 25. 9 = BhagGī. 3.
9; (but Śaṅ. अन्यत्र कर्मणा); MahāBh. vi. 84. 8; अन्यत्र दधकालात् ते सद्देशेन
समेयुः। अत्राहणे न हि ब्रह्म ध्रुवं तिष्ठेत् MahāBh. xii. 3. 31; नानाविधेभ्यो
भूतेभ्यो मयं नान्यत्र मानुषात् Rāmā. i. 15. 5; न किं विन्मय कर्तव्यं
तवान्यत्राभिप्रेयनात् Rāmā. ii. 4. 15; भर्तारं तं परिस्पृश्य का स्त्री दैवतमात्मनः।
इच्छेत्तिष्ठितुमन्यत्र कैकेयः Rāmā. ii. 60. 5; ii. 98. 17; न हि धर्मविरुद्धस्य ...।
दण्डादन्यत्र पश्यामि निग्रहम् Rāmā. ii. 18. 21; चकार न पुरा कश्चिन्न च
कर्ता करिष्यति। उपादाय सुरान् सन्त्रानिमन्यत्र रावयात् Rāmā. (Gorr.)
v. 95. 32; न हि तं परिपश्यामि यस्तरेत महार्णवम्। अन्यत्र गुरुडाद् वायोरन्यत्र
च हनुमतः Rāmā. vi. 1. 3; कस्य पुत्रत्वं गच्छेदन्यत्र कश्यपात् HariVarā.
45. 45; अन्यत्रापद ऐश्वर्यं ज्येष्ठभाणि तु पूज्यते ArthŚā. i. 89. 5 (1. 17);
i. 101. 8 (1. 20); भगिनीः कस्या विधवाधाभिप्रतः शक्तिमतो द्वादशपणो दण्डोऽन्यत्र
पतितेभ्यः अन्यत्र मातुः ArthŚā. i. 113. 6-7 (2. 1); गुरुवदस्मिन् गुरुपुत्रे
वर्तितव्यमन्यत्रोक्तिष्ठभोपात् पाषोपसंग्रहणाच्च MahāBh. i. 135. 25 (on i. 1. 56);
राजा शुद्धोदनो नाम ...। राष्ट्रमन्यत्र च बलेन स किंचिदप्युत्तमः Saund.
2. 33; नास्ति अन्यो उपायो नान्यत्र एतं समुद्रं उत्सिद्यामि MaVastuAva. ii. 90. 14;
त इन्द्रियाणि तद्व्यपदेशादन्यत्र श्रेष्ठात् BrahmSū. ii. 4. 17; AṅuBh. 164.
6 (on ii. 4. 17); अन्यत्रान्येभ्यो विशेषेभ्यः VaisēSū. i. 2. 6; श्रोणः कोटिकर्णः
... प्रतिनिविद्ध यावत् सार्धं न पश्यति नान्यत्र गर्दभानामेव Divyāva. 4. 15;
सर्वजम्बुद्वीपद्वाराच्च परिक्षीणमन्यत्र राज्ञः कनकवर्णस्य Divyāva. 181. 32; परस्य
दण्डं नाद्यच्छेत् क्रुद्धो नैव निपातयेत्। अन्यत्र पुत्राच्छिष्याद् वा ManuSm.
4. 164; AṣṭāSārā. i. 12. 3 (1. 3); सर्वानेव भक्त्यान् पश्यता सहाय्यव-
हन्देश्वरैकस्याधिलिखित्वात् Caras. i. 26. 85 (1922 Ed.); प्रायः पितृलभमन्यत्र
वाडिमाभिरुक्ता Caras. i. 27. 4 (1922 Ed.); AṣṭāSārā. i. 99. 15 (1. 18); सर्वैरिन्द्रियैः
सर्वानिन्द्रियाथानात्पुत्रशरीरगतान् परिक्षेतान्यत्र रसज्ञानात् Caras. iii. 4. 7 (1941
Ed.); न च स्त्राभ्यः ... न भृत्येभ्योऽस्ति मे भयम्। अन्यत्र विषयोगेभ्यः
BhelaS. 30. 6 (1. 18); नान्यः कश्चित् सत्त्वः संविद्यते य एतां गणनां
परिज्ञातव्यम्याहं वा यो वा स्यान्मादृशः LaliVi. 103. 29; तथागत ... व्याहरति।
अचिराभिमुद्धोऽहमसीति नान्यत्र सत्त्वानां परिपावनार्थम्। अवतारणार्थम् एतं
धर्मपर्याया मायिताः SaddhaPuṇ. 190. 15; न ... तथागतः परिनिर्वृते ...
न परिनिर्वास्यति ... अन्यत्र वैयधिकसत्त्ववशात्पुत्राय GaṇḍVyū. 157. 9; जरा
देहं मृत्युर्हरति सकलं जीवितमिदं तस्य नान्यच्छ्रेयो जगति विदुषोऽन्यत्र तपसः
ŚaṭTrai. 258; अर्धमाः न रक्षणतः कल्प्याः। तेऽन्यत्र संबन्धहारायां
अभिधीयते LankāSū. 1. 43 (110) (8. 19); ज्ञातिकुलस्थानभिगमनमन्यत्र व्यसनोत्सवा-
भ्याम् KāmSū. 241. 5 (4. 1); 224. 10 (3. 4); अन्यत्र अन्तःपुरचारिणीनां बहिनिलिखामो
बाह्यानां चाप्रवेशः। अन्यत्र विदितार्थाव्याप्त्यः KāmSū. 252. 24 (4. 2); 317. 18
(6. 2); निर्वन्धपृष्ठः स जगाद सर्वं स्तुवन्ति पौराधारितं त्वदीयम्। अन्यत्र
रक्षोभनोपनितायाः परिग्रहान् मानवदेव देव्याः RaghuVa. 14. 32; नियतेनोपाचार्यो
वः स तदान्यत्र दाम्मिक्त् MalsyaP. 70. 30; अस्यातिहृतं प्राकाम्यं दुष्कृतकर्मणः।
अन्यत्र कुलटाण्डपतितेत्यन्ताया द्विषः YājñiSa. i. 215; न च सर्वतोऽदलोकरदेन्य-
त्रातुरात् KāśyaS. 60A. 43; सुकुन्दैरपि किं क्रियतेऽन्यत्र प्राणविद्योगात् PañcT.
1. 63 (20) (78. 2); 4. 1 (44) (376. 1); प्रज्ञोऽन्यत्र CāndraVyā. i. 3. 24; iv.
1. 99; यज्ञादन्यत्र प्रपूर्वात् स्तुणार्थेभ्यः भवति CāndrVy. on i. 3. 24; SaraKarmā.
(Gr.) ii. 4. 49; नान्योरर्थतः कश्चिद् भेदः। अन्यत्र प्रयोगभेदात् NyāyBi. 3.
7; अपत्याधिकारादन्यत्र लौकिकं गोत्रं गृह्यतेऽपत्यामार्गं न तु पौत्रप्रभृत्येव KāśiVy.
on P. iv. 2. 39; धीरः संसर्गविपतिषु। श्रुतान्यत्र संतुष्टः AṣṭāSārā. i. 11.
17 (1. 3); धान्यं त्यजेत् तथा शाकम् ...। असंजातरसं तद्वच्च्युक्तं चान्यत्र
मूलकात् AṣṭāSārā. i. 41. 6 (1. 7); i. 99. 14 (1. 18); प्राक् शब्दाद् भोजयेद्विष्टं
मयं तीक्ष्णं च पाययेत्।... अन्यत्र मृदापश्चिदभारामुखरोगेभ्यः AṣṭāSārā.
i. 185. 13 (1. 38); (बाणोपचारे) अन्यत्रात्ययिकाद् ब्याधिविरेकं सुतरो त्यजेत्
AṣṭāSārā. ii. 175. 6 (6. 1); को विषयार्थोऽन्यत्र व्यक्रकभावात् SphoṭSi. 195.
2; न घानुजीविनं पश्येदनेकं पृथिवीपतिः। अन्यत्रात्ययिकात् कार्यात् NitiSā.
7. 48; कान्यत्र रामदेवादमन्यत्राणि MahāviC. 5. 36 (1); 6. 8; न मानुष्ये विनान्यत्र
तत्त्वज्ञानं तु लभ्यते KulārT. 1. 14; न च व्याप्रियेतेऽन्यत्र वचनं प्राञ्जिकान्
तत्तत्तत्तः SlokaVār. 5 (2). 146 (253. 1); कः छतु इह गवि गोत्वमिति मत्तिमप्युत्साहेद्
प्रति SlokaVār. 5 (2). 146 (253. 1); कः छतु इह गवि गोत्वमिति मत्तिमप्युत्साहेद्
अन्यत्र निरस्तवपायन्त्रणाद् भवतः PrakaPañ. 71. 2; 224. 19; मन्ये त्वां विषये
वाचां स्तुतमन्यत्र अन्वयसात् BhāṣP. i. 4. 13; iii. 25. 41; प्रसक्तक्रियानिवृत्त्याद-
सीत्येव ब्राह्मणो न हन्तव्यः' इत्यादिषु प्रतिषेधार्थं मन्यामेव, अन्यत्र प्रजापति-
व्रतादिभ्यः BrahmSāBh. (Śā.) 30. 8 (on i. 1. 4); 83. 11 (on i. 1. 28); 237.
व्रतादिभ्यः BrahmSāBh. (Śā.) 30. 8 (on i. 1. 4); 83. 11 (on i. 1. 28); 237.

सम्यग्ज्ञानत्वानुपपत्तेः संसाराविमोक्ष एव प्रसज्येत *BrahmSūBh.* (Śaṅ.) 305. 1 (on ii. 1. 11); न गद्ये समातप्रायं वृत्तमन्यत्रोदगातादियः संवादात् *KāvyaśāhSū.* v. 1.4; अग्राहणशब्दो ब्राह्मणजातेरन्यत्र जातित्रये वर्तमानं पुरुषत्वमाचष्टे *ManuBh.* i. 195. 29 (on 2. 241); i. 214. 29 (on 3. 14); i. 238. 11 (on 3. 60); नानिवेद्यः प्रकुर्वीत भर्तुः किंचिदपि स्वयम्। कार्यमापन्नतीकारादन्यत्र जगतीपतेः *Hitopa.* 2. 80; न येषु स्त्रीविग्रहः कश्चिदन्यत्रेश्वरशक्तिर्यः। त एश्वरा लोकाः *PārāSū.* 27. 3; धनम् ...। भूमेरन्यत्र सर्वत्र सत्प्राज्ञादी निधीयताम् *BrKāthāŚloSāh.* 18. 590; कोऽपि महिमा तादृगभ्युपेतव्यः। स चेहापि समानः अन्यत्राभिनिवेशात् *TattvBi.* 118. 1; राजा ... नासी कस्य चित् प्रणमत्यन्यत्र गुरुजनेभ्यः *NitiVā.* 5. 67; 11. 9; यन्मृतानामवस्थानं तत् कथं जीवतां भवेत्। अन्यत्र शवशीलेभ्यः *YāśasCam.* i. 131. 9; ii. 328. 26; सूर्यादन्यत्र यद्गन्धेऽप्यर्थासंस्पर्शं तत् कृतम्। खद्योत इति कीटस्य नाम तुष्टेन केनचित् *BhallaS.* 13; *Subhāṣi.* 777; सर्वं समानमन्यत्राभिनिवेशात् *Bhām.* 578. 16 (on iii. 2. 41); *PramāMā.* 1. 12; स पात्रे समितोऽन्यत्र भोजनान्मितो न यः *TrikaŚe.* iii. 1. 28; श्रेष्ठादन्यत्र ये प्राणास्त इन्द्रियाणि *VedāntSā.* (Rā.) 231. 3 (on ii. 4. 15); उभयथापि तत्प्रथममन्तरंगानुपपत्तिरेव एकत्रोर्यत्वादन्यत्रोरपिष्यत्वात् तस्यैव *Kiraṇā.* 17. 6; दण्डको नै रः। ... प्रथमधण्डवृष्टिप्रातः। अन्यत्र रातमाण्डव्याभ्याम् *ChandahSū.* 7. 34; शब्दार्थयोः पुनर्वचनं पुनरुक्तमन्यत्रानुवादात् *AlaṅkāSā.* 22. 6; अन्यत्र। इति वर्जने। पतितान्त्र विभूयादन्यत्र मातुः *GaṇRa.* 1. 8 (21); दर्विहोमादन्यत्र चतुरवत्तं विधीयते *SaṅkarKāBh.* 81. 18 (on ii. 2. 14); अन्यङ्गवयोदशी रम्या ...। रम्यतोऽन्यत्र तृतीया चतुर्थयिदिव *CaturCin.* iii (3). 116. 17; न कश्चिदपानयते पुमानन्यत्र भार्गवात् *SūktiRā.* 84. 3; यथा फलानां पक्वानां नान्यत्र पतनाद् भयम्। एवं नरस्य जातस्य नान्यत्र मरणाद् भयम् *SūktiRā.* 197. 10; न च जगत्कर्तृत्वं परमात्मनोऽन्यत्रासौ संभवति *VedāntKau.* 133. 23 (on i. 4. 16); प्रत्ययविधेयान्यत्र लौकिकस्य गोत्रस्य ग्रहणम् *PariVr.* (Sī.) 167. 5; 192. 18; तृपातः सारज्ञो विरमति न विज्ञेऽपि मनसि। ... न स भुगयतेऽन्यत्र सरसीम् *Subhāṣi.* 650; देवदत्तस्य कौशलं तर्कादन्यत्र नास्ति *Prasā.* i. 456. 11; अन्यत्र नित्यद्रव्येभ्य आश्रितत्वविमोक्ष्यते *BhāṣaPa.* 24; व्युत्पितस्य च तस्य नैव रामादन्यत्र शरीराणाम् *AdbhūDa.* 5. 19 (2); अन्यत्र ... वारणे *KośaKaTa.* 2. 2929; 3B without अयो अपृष्ठं वा एतद् यदन्यत्र बृहत्त्यै क्रियते *KauṣiBr.* 29. 5 (140. 19); नान्यत्र कृष्णाजिनादसीत्। यद्यन्यत्रासीत् देवां जनमगन् यज्ञ इति जपेत् *ĀpaŚS.* 15. 11; (गौ) तामन्यत्रैव शस्त्राद् घ्नन्ति *BaudhPiMe.* i. 7. 3; अर्वाक् वेद् भिक्षुः वष्णां वर्णाणां तं पुराणसंस्तरं निसृज्य वा अनिसृज्य वा अन्यं नवं संस्तरं कारयेत् अन्यत्र संघसंपत्त्या *PrātiSū.* 18. 2; अन्यत्र (आत्मनः?) परमात्मानं विना अग्रह्मात्मकं स्वनिष्ठं यो वेद, तं सर्वम् ... अभिषमेत् *ŚrūtaPra.* ii. 152. 27 (on i. 4. 22); गुणजन्यत्वं चान्यत्र नित्यद्रव्येभ्यः *Upask.* 28. 9 (on i. 1. 8); धूम्रं दहनादन्यत्र न वर्तते *MānaMe.* 26. 1; 3C outside न वै किलान्यत्रानि-होत्राङ्गोक्तनित्या अवकाशोऽस्ति *JaimiBr.* 1. 44; 1. 328; आनन्दत्वादीनि न ब्रह्मणोऽन्यत्र सम्यक् संभवन्ति *BrahmSūBh.* (Śaṅ.) 84. 1 (on i. 1. 28); 89.1 (on i. 1. 31); लक्ष्यादन्यत्र वर्तमानत्वप्रतिव्याप्तिः *YatindraDī.* 4. 4; 4 towards another direction आदित्यस्य प्रयाजः ... यजति ... प्रधीयमानानामेषामुपद्रष्टां स्यादन्त्यत्रेक्षमाणेन होतृर्ध्वमनुपद्रष्टायां भवति *MaiS.* iv. 6. 9 (iv. 93. 5); दशमे मासि गर्मा हिताः प्रजायन्तेऽन्यत्रेक्षमाणो जुहोति *KāthS.* 28. 6 (ii. 161. 8); *KapiKaS.* 44. 6 (262. 18); दर्शनाहवनीये प्रात्यान्त्येक्षमाण आदित्यं जुहोति *ĀpaŚS.* xiii. 10. 2; 5 on different basis, out of different source तस्यैवकादश स्वयोनौ नवान्यत्र *KauṣiBr.* 25. 8 (115. 15); 6A in any other case or event सर्वं वै सत्तत् सर्वमेषु एतान्यस्य प्रवर्जनात्युक्तो नान्यत्र *SatBr.* XIV. 2. 2. 47; XIV. ii. 2. 51; न त्वन्यत्राध्यर्थाकरं। न जपः प्राणभिहिङ्गारात् *ĀśvaŚS.* I. i. 2. 24; नान्यत्र होतुरिति कौत्सः *ĀśvaŚS.* I. i. 4. 6; अनियमोऽन्यत्र *MīmāSū.* v. 1. 3; कार्योऽन्यत्र प्रतिज्ञायाः प्रयोगो न कथंचन *Kāvyaśāh.* (Bh.) 5. 40; अन्यत्र वेदवाक्यानां विधिसंस्पर्शमन्तरेण प्रमाणत्वं न दृष्टम् *BrahmSūBh.* (Śaṅ.) 16. 15 (on i. 1. 4); 16. 19 (on i. 1. 4); न चान्यत्र परमात्मज्ञाना षोऽकविनिवृत्तिरिति *BrahmSūBh.* (Śaṅ.) 157. 15 (on i. 3. 8); 217. 6 (on i. 3. 40); जन्मोच्छेदानन्तरितत्वात्तत्र युक्तम्, नान्यत्रेति चेत् न *BrahmSūBh.* (Śaṅ.) 323. 19 (on ii. 1. 18); 'प्रत्यभिवादनकालेऽन्यत्र च दीक्षितः ... नान्ना न वाच्यः' *ManuBh.* i. 1. 1. 4 (on 2. 128); न चान्यत्रापि तु स्वात्मन्येषा स्यादुपकारिणी *PratyabhiVi.* i. 16. 2 (on i. 1. 1); अन्यत्राविनियोगात् *TantrRa.* 19. 5; यस्तत्त्व(त्त्व)न्यस्तैः प्रचण्डतपसां तेजोभिः कृमिलिप्तं तन्नान्यत्र चरित्रमुन्नतमातावलेव तावत् स्थितम् *ELi.* i. 358. 33; अन्यत्र न निषिद्धता *PrakriKau.* i. 68. 7; न मन्वादिदन्त्यत्रोपयोगः *AquBh.* 120. 17 (on ii. 1. 1); प्रकरणपरिगृहीता श्रुतिर्नान्यत्र न्यायसंपादिका *AquBh.* 174. 15 (on iii. 7. 9); 6AII in another case or event यत्किंचोपस्थितो यजेदन्यत्रापि *ĀśvaŚS.* I. i. 11. 11; अन्यत्र विसृष्टवागबहुभाषी

यज्ञमनाः *ĀśvaŚS.* I. i. 12. 30; I. ii. 16. 3; I. iii. 6. 22; I. v. 9. 18; अन्यत्रापि संनिपातेन तृचं सूक्तं वानन्तर्हितमेकासने द्विः शंसेत् *ĀśvaŚS.* II. i. 2. 15; II. iii. 6. 7; II. vi. 3. 8; II. vi. 8. 39; यथादेवतमन्यत्र *SāṅkhāŚS.* iv. 9. 6; एवमन्यत्र विप्रक्रान्ते तन्त्रे *ĀpaŚS.* vii. 7. 5; ix. 9. 9; उपग्रहणम् स्येनान्यत्र *KātyāŚS.* i. 10. 7; ऋतुष्ठा यज्ञायज्ञीयमन्यत्र (गायेत्) *LāṭyaŚS.* i. 5. 15; फलैकत्वादिच्छिद्यो यथान्यत्र *MīmāSū.* xi. 2. 23; स्वाहाकारवपटकारनमस्काराः प्रदानार्था यथान्यत्र *SaṅkarKā.* ii. 4. 57 (AOR Madras Ed.); iii. 1. 5 (AOR Madras Ed.); संबन्धादेवमन्यत्रापि *BrahmSū.* iii. 3. 20; तैः ... मानार्थेषु च दानमन्यत्र बोधयोगः *KāmSū.* 239. 13 (4.1); अन्यत्र प्रकरणाग्रानादङ्गभावे निर्जाते प्रयोगवचनोऽस्य कर्तव्यतां वक्ष्यति *ŚābaBh.* 730. 5 (on iii. 1. 19); 995. 11 (on iii. 5. 15); द्वयोः सयौजमन्यत्र तद्धतिः *SāṅkhyaPraSū.* 5. 117; विवादयेत् सद्य एव कालोऽन्यत्रेच्छा स्मृतः *YājñiSm.* 2. 12; *Mitā.* 140. 18 (on 2. 12); *BālaKṛi.* i. 206. 23 (on 2. 12); यदेकत्र विधीयते तदन्यत्र प्रतिषिध्यते *NyāyVār.* 10. 9 (on i. 1. 1); अन्यत्र तु एकारान्तावेताविति विनिश्चिती *BhārSi.* 32; यतः ... दृष्टेन हेतुनाभिगतो न भवति, तस्मादन्यत्रैकान्तात्यन्ताभि(?)धातके हेतौ जिज्ञासा *SāṅkhyaKāBh.* 2. 9 (on 1); प्रत्यवाय एवैकत्र स च उपायश्चान्यत्र इति विशेषः *Brha.* 157. 8 (on i. 1. 5); केवलं व्यामोहात् हेतुत्वमन्यत्र प्रसिद्धमेव *HetuBīT.* 7. 6; 10. 22; कुतोऽन्यत्र प्रसङ्गः *SpohSi.* 18. 2; 95. 2; न हि ... कार्ष्णैः पथतीति समः संबन्धावगमः; एकत्र नैराकाङ्क्षयात् अन्यत्रान्यापेक्षणात् *BhāvanāVi.* 30. 3; अन्यत्र चाभिनिविष्टोऽसि *MahāViC.* 3. 4 (8); वक्तृधीरात्तत्वावस्थेयु गम्यतेऽन्यत्र विस्तृतिः *ŚlokaVār.* 2. 162 (94. 4); 2. 256 (123. 2); उभयथापि विधानं व्याहृतं, एकत्र विरोधात् अन्यत्र चानुवादकत्वात् *TātpaT.* (U.) 31. 5 (on 2. 1); 147. 7 (on 4. 111); यदि ह्यवगतं ब्रह्मान्यत्र विनियुज्येत, भवेत्तदा विधिशेषत्वम् *BrahmSūBh.* (Śaṅ.) 33. 10 (on i. 1. 4); 321. 12 (on ii. 1. 18); श्रुतमेकं यदन्यत्र स्मृतेरनुभवस्य वा। हेतुतां प्रतिषेधेत् काव्यलिङ्गं तदुच्यते *KāvyaśāhSāh.* 6. 7; अन्यत्रायं विधिः *ManuBh.* i. 117. 7 (on 2. 78); अन्यत्र तदाधारायाः शक्तेरेकत्वादेकवचनम् *ManuBh.* i. 124. 3 (on 2. 90); i. 331. 24 (on 4. 9); हस्तिनां गमनं प्रोक्तम् ...। तदन्यत्र तुरङ्गाणाम् *Hitopa.* 3. 72; अन्यत्र वन्दिशावेव न तादृग(द) बन्धमाश्रयेत् *YuktiKa.* 20. 5; 65. 12; अन्यत्राप्रतीयमानयोः प्रयोगादप्रतीतम् *SaraKaṇṭhā.* 9. 15; 91. 14; प्रधानतया यत्र स्थितो रसादित्तत्रालंकारः ...। अन्यत्र तु ... गुणीभूतव्यङ्ग्ये रसवत्त्रेयऊर्जस्विसमाहितादयोऽलंकाराः *KāvyaPra.* 85. 2; अन्यत्रान्यतोऽपि चान्योऽपि दृश्यते *SaraKaṇṭhā.* (Gr.) i. 4. 121; अन्यत्र व्यासङ्गादश्रुतेन न्यूनम् *TārkiRā.* 358. 4; प्राचुर्यमेषां शुभ्रो वीरादुपुस्तमामगे। अन्यत्र तेषां संसर्गवशात्कव्यवशादपि *BhāvPra.* (Śā.) 10. 14 (1); काव्यात् कर्तव्यताधीः सरसान्यत्र न तथा *PratāYaBhū.* 5. 8; रूपादयः। ... अन्यत्राचिन्ताः *TarkKau.* 5. 2; अन्यत्र तद्विशिष्टप्रत्ययानुदयप्रसङ्गात् *Upask.* 52. 12 (on i. 2. 3); चकारादन्यत्रापि बहुलं लुक् स्यात् *PrakriKau.* ii. 359. 3; धन्यन्तरेर्वाक्छलादन्यत्र प्रतिषेधमात्मनि विधिं शृण्वन्हरिः पातु वः *Subhāṣi.* 84; एककारेण फलविवरणमेकत्रायोगव्यवच्छेदार्थमन्यत्रान्ययोगव्यवच्छेदार्थम् *VidhiRā.* 1 (5. 2); न च ... कथमेकत्राल्पज्ञातान्यत्र सर्वाङ्गतेति वाच्यम् *SiddhāTa.* 34. 25; योयानुपद्रव्या अभावः प्रत्यक्षः, अन्यत्र तु अतीन्द्रियः *Tarkāmr.* 15. 7; अन्यत्र त्वपराधानुसारेण दण्डयेत् *ViraMi.* 367. 26 (on 1. 338-339); भावशान्त्यादि-ध्वनीनाम् ... निदानम् ... यदेकत्र चर्चणायां भावेषु स्थित्यवच्छिन्नमर्यादित्वम् ... अन्यत्र तु प्रशमावस्थात्वादिरपि *RasGaṇ.* 130. 2; 'प्रतिमाः ... यजेतान्यत्र प्राङ्मुखः' शरपक्षे आकर्षणं क्रियाविशेषः अन्यत्रान्तः करणेनाकर्षणं ज्ञानम् *AlaṅkāMañ.* 6. 5; एकत्र कलासाकल्पम्, अन्यत्र च कोलाहलवत्त्वम् *AlaṅkāKau.* (Vi.) 14. 10; एतच्च स्थिरप्रतिमाविषयम्। अन्यत्र - चलाचासु *NirṇaSi.* 241. 28; 365. 17; अन्यत्रापि तथेत्याहुर्दुर्तेर्निर्गमनात्परे *VedāntSiSūMañ.* 1. 116; 6B in the case of another, i.e. inferior समेषु स्वात्मवत्त्वेनः सत्त्वान्यत्र ततो दया *AnuVyā.* 50A. 8 (on 3. 3); 7A in or at any other time नान्यत्र iii. 1. 23; अन्यत्रापि न तदुक्तिः *TarkSāh.* (Ā.) 47. 15; स्वस्मात्—अन्याननुयायिनः, अन्यत्रासंबन्धिन इति यावत् *Bhāsk.* i. 5. 15 (on i. 1. 1); 7AII in or at other time अन्यत्र उभयतः कालः *KauṣiGS.* v. 4. 5; मघापिण्डप्रदानं स्यादन्यत्र परिवर्जयेत् *AtriS.* 396; कृत्वेह स्वजन्तोत्सर्गं पुनरन्यत्र च क्रियाः। अत्राणः खलु लोकोऽयं परिप्रमति चक्रवत् *BuddhaC.* 14. 5; स्वातिसौम्ये च भैषज्यं कुर्यादन्यत्र वर्जयेत् *AgniPi.* 121. 14; धात्वर्थानाम् ... यत्र काले प्रत्यया उक्तास्ततोऽन्यत्रापि स्युः *SiddhāKau.* 476B. 6 (on iii. 4. 1); 7BI on or at another occasion यत् प्रयानानुयाया अन्यत्र भवन्त्युप कृत्वादत्र न भवन्ति ... अक्रियामेकेऽन्यत्र तदर्थवादवदनात् *ĀśvaŚS.* I. v. 13. 9; I. v. 14. 25; I. v. 15. 17; यथेन्द्रुसंक्षये तददन्यत्रापि निगद्यते *MatsyaP.* 16. 52; गुर्वर्थं वा यथार्थं वा

नोवेदन्यत्र पाण्डव। वदन्ति येऽनृतम् VṛGautāSm. 581. 21; एतत् प्रवेशे
वृत्तानीकाले इतरत्रापि ज्ञेयम्। अन्यत्र त्वनियमः CaturDī. 22. 4; 7Bii on
any other occasion कान्ये ... पक्षहोमो विधीयते। इधमहोमं च नान्यत्र ParaS.
29. 39; 7C at the later or future time, cf. अन्यत्रभाविकलः 8Ai in another
way अन्यत्र कथं तदुपलभ्यते KathU. 6. 12; अन्यत्र वा विशेषणकृत्यं दर्शयितव्यम्
MānaMe. 29. 9; 8Aii in any other way सर्वथा हि न शोच्यते स्नेहादन्यत्र
मोहजात् BhāgP. i. 13. 43; 8B otherwise इतिपरस्तिर्यङ्नीचोऽनोदाते मध्योदाते
पर्याणि काण्वस्य वा। उदात्तमयोऽन्यत्र नीच एव VājaPrāti. I. 150; रात्रिः
पूरणी वाच्या चेत्त्रय मुख्यत्वमन्यत्र PrakriKau. i. 583. 7; अन्यत्र। सुहृदयः
दुर्हृदयः PrakriKau. i. 615. 3; ii. 365. 4; अन्यत्र तूदात्तयुतिः प्रातिश्राव्यं प्रसिद्धा
SiddhāKau. 4B. 4 (on i. 2. 32); 9A in case of another word अकारस्य स्थान
एकारमाहुः ...। तदेव चान्यत्र विपर्ययेण कार्यं एते RPrāti. 14. 16 (Uvaja
अन्येषु पदेषु); उदात्तमयोऽन्यत्र नीच एव VājaPrāti. I. 150; विधेमेत्यन्यत्र APrāti.
159; 134; एकवचनान्यत्र APrāti. 164; अन्यत्रापि च Kātan. iv. 3. 92; iv.
6. 52; विभाषान्यत्र JaineVyā. iv. 3. 102; न सामान्यं भिन्नरूपं प्रतीयते वर्णध्वन्यत्र
शब्दत्वात् ŚlokaVār. 5 (11). 17 (514. 5); संप्रदानाद्यान्त्रोपादयः ŚakaṭāVyā.
iv. 3. 57; SiddhāHe. v. 1. 15; अपर्याश्रद्धेऽन्यत्रापि ŚakaṭāVyā. iv. 4. 113;
SiddhāHe. v. 4. 15; प्रे स्तोऽन्यत्र SaraKaṇṭhā. (Gr.) ii. 4. 49; अन्यत्र अपुनव
PadMañ. on KāsiVṛ. on P. v. 4. 29 (345. 16); न चान्यत्र हलादी नुमाभावादिभिरन्यत्र
PrakriKau. i. 200. 2; नान्यत्र राजाध इत्यादीं PrakriKau. i. 224. 1; i. 346.
5; i. 498. 4; बहुलोक्तेरन्यत्रापि PrakriKau. i. 951. 9; ii. 165. 4; ii. 491. 8; ii.
711. 3; अन्यत्र तृपधादीर्यत्वेन Prasā. i. 234. 12; किप्रत्ययो यस्माद्विहितः तस्य
अन्यत्रापि प्रत्यये पदान्तस्य कृत्यम् Prasā. i. 290. 7; i. 673. 23; ii. 165. 19;
ii. 718. 22; लेलुवादेरन्यत्र प्रयोजनाभावः PāṇiTaVāNaMā. 56. 3; अन्यत्रासिद्धत्वं
भवत्येव LaṣabdeSe. i. 33. 1; SiddhāKau. 97B. 3 (on viii. 2. 80); अन्यत्र
यदुत्तरपदमनोदात्तमेकाच् SiddhāKau. 628B. 16 (on vi. 1. 169); 9B before
another suffix भू सत्तायाम् ... एवमन्यत्रापि लकारे वेदितव्यम् DhātuPra.
1. 1 (7.4); तस्मादन्यत्रापि प्रत्यये पदान्तस्य कृत्यं स्यात् PrakriKau. i. 275.
1; 10Ai in another sense ताभ्यामन्यत्रोपादयः P. iii. 4. 75; iii. 4. 96; कृत्ययुतो
अन्यत्रापि च Kātan. iv. 5. 92; शब्दादेवान्यत्र भावः स्यात् MimāSū. vii. 1.
12; तच्छ्रुतावन्यत्र विधिप्रदेशः स्यात् MimāSū. vii. 3. 1; उणादयोऽन्यत्राभ्याम्
JaineVyā. ii. 4. 62; धर्मविकल्पोऽन्यत्र हृष्टस्यान्यत्र प्रयोगः NyāyBh. 69. 5 (on
i. 2. 14); शब्दो नियततादर्थ्यः शक्यान्यत्र प्रयुज्यते VākyaPa. 2. 277;
प्रमाणान्तरसिद्धत्वादन्यत्रानेकशक्तित्वा ŚlokaVār. 5 (3). 178 (317. 3); नायं ज्योतिः
शब्दश्चक्षुर्वृत्तेरवानुग्राहेक तेजसि वर्तते अन्यत्रापि प्रयोगदर्शनात् BrahmSūBh.
(Śāh.) 76. 16 (on i. 1. 24); अपिधैव मुखार्थे बाधिता सती अघरितार्थत्वात्
अन्यत्र प्रसरति KāvyaKaVṛ. 44. 17 (2.4); तत्र चान्यत्र च प्रसिद्धानां शब्दानां
विष्णो समन्वयम् ... दर्शयति BrahmSūBh. (Ma.) 14A. 10 (on i. 3. 1); अन्यत्र
अन्यत्वात् झीप् PrakriKau. i. 355. 5; क्रियायोपपदादन्यत्र शुद्धे भविष्यत्यर्थे
धातोर्वृद्ध प्रत्ययः स्यात् PrakriKau. ii. 43. 5; भगवदंशत्वादन्यत्रोपचारात् प्रयोगः
AṇuBh. 68. 18 (on i. 2. 24); 104. 12 (on i. 4. 7); अन्यत्र पक्षे नुम् Prasā.
i. 202. 16; अन्यत्र गवां पक्षात्समीपं वा अनुगु इत्येव Prasā. i. 652. 12;
i. 401. 20; 'पूर्वयत्नः' इति सिद्धमन्यत्र विधीयते Prasā. ii. 417. 18; अन्यत्र
दक्षिणो देशः Prasā. ii. 749. 16; 'वाक्यस्मरणयोरङ्गित्वा' अन्यत्र झि' इति विवेकः
SiddhāKau. 25B. 4 (on i. 1. 14); 200B. 7 (on v. 4. 150); 'अच्' इति
योगविभागादन्यत्रापि SiddhāKau. 210A. 16 (on v. 4. 75); 330B. 13 (on viii.
1. 15); अन्यत्र तु ... निष्ठायां नेद् SiddhāKau. 506B. 11 (on vii. 2. 29);
10Aii in any other sense नान्यत्र वर्तितुमर्हति BhāvanāVi. 79. 2; नान्यत्र।
चिकित्सति PrakriKau. ii. 131. 1; 10B in one sense धर्मविकल्पोऽन्यत्र हृष्टस्यान्यत्र
प्रयोगः NyāyBh. 69. 5 (on i. 2. 14); 10Ci in the sense of ordinary person
आकार इङ्गिताकृत्योरितरोऽन्यत्र पामरे। MediK. 141. 115; आतरत्तरपण्ये
स्यादितरोऽन्यत्र पामरे ŚabdaRaSaK. 265. 9; 10Cii in the sense of distinction
विलक्षणं व्यर्थसंस्थाविलिखेऽन्यत्र च त्रिषु AnekāK. 250; 11Ai to any other
thing or object न ह्येकविषयेऽन्यत्र सज्यन्ते प्राणिनस्तथा। अविज्ञाते यथाहारे
बोद्धव्यं तत्र कारणम् Saund. 14. 10; 11Aii to another thing or object सत्यपि
च संबन्धे कथमन्यप्रतिपत्तावन्यत्र प्रवृत्तिः HetuBīT. 5. 5; 11Bi in any other
thing or object नान्यत्र रमते मनः MārK. 68. 39; विना न सहित्विदापरत्र
गुणः कथंयितुं प्रयते कवीनाम्। आलम्बते तत्क्षणमम्पसीव विस्तारमन्यत्र न
तैलविन्दुः ŚrīKaC. 2. 12; Subhāsi. 173; 11Bii in or on another thing or object
प्रतिविम्बं यथान्यत्र स्थितम् VākyaPa. 1.49; तं केचित् अन्यत्रान्यधर्माध्यास इति
वदन्ति BrahmSūBh. (Śāh.) 2.7 (on i. 1. 0); अन्यार्थी ...। अन्यत्र विषयान्तरे
कृताथौ Nyās. i. 261. 2 (on i. 4. 2); नोपचरितौ तौ अन्यधर्मो हि अन्य

उपचार्यस्यात् IṣaSi. 20. 22; अन्यधर्म्य ... अध्यासः अन्यत्र बाधो Bhām.
13. 19 (on i. 1. 0); समाधिमन्यचमांगानन्यत्रोपपन्नं विदुः SaraKaṇṭhā. 452. 24;
735. 17; अन्यत्र कौपीतकिनां प्राणविद्यामर्षोमे वसिष्ठ्यादयो गुणा उपास्याः
सन्ति BrahmSūBh. (Rā.) 623. 4 (on iii. 3. 10); स समाधिर्धन्यस्य गुणोऽन्यत्र
निवेज्यते Vāgbhaṭā. 3. 11; भावः ... अन्यत्र ऋटिति प्राप्तः AnuVyā. 39B.
3 (on 3. 2); 26A. 11 (on 2. 2); यथार्थं प्रमाणम्। ... द्वितीयम् ...। असाविक्रमम्।
अन्यत्र सर्वविषयम् PramāLa. 1A. 4; आरोपितस्यान्यत्र सत्तामभ्युपगच्छताम्
TattvSaṁkhyā. 9. 2; रजतादेरन्यत्र सत्त्वमावेदयन् TarkSaṁ. (Ā.) 6. 1; 60. 16;
विद्यमानं यदे वर्तमानं सामान्यमन्यत्र जायमानं मंदध्वमानं तस्मादागच्छत्वंवध्यते
अनागच्छात् SarvaDaSaṁ. 2. 129; धेनूदेरन्यत्रानुसृष्टादी तदुपभूतस्य तृणोदकादः
क्षीराकारेण परिणामाभावात् VedāntKau. 181. 1 (on ii. 2. 5); आकाशानुपवेशात्
आकाशादन्यत्र शब्दः NyāyPrā. 23. 5; यद्वर्गोऽन्यत्र भासते Upask. 153. 15
(on iii. 1. 14); अन्यत्रापि न तथात्वमायास्यति AṇuBh. 202. 20 (on iii. 2.
34); अन्यत्र स्वसाहज्यमसहमानस्योपमेवं किंचित् प्रदर्श्य तावता तस्य तिरस्कारः
Kūval. 13 (1). 28; 11C for any other thing or purpose अजानन्नात्मानं
सकलविषयज्ञानवपुषं ...। बहोरागहर्षः कलुषितमनः कोपि यतस्तं कथञ्जानत्रेन
[ज्ञानमपि त्रुतो]न्यत्र यतते EI. iii. 196. 173; 11D with another thing दशाष्टक्रियया
मिद्धो रसोऽमी साधकांतमः। ह्य रसो नष्ट इत्युक्त्वा संवेतान्यत्र तं रसम्
RaSaSa. 7. 34; 12A in another text, section, field etc. योऽनधीत्य द्विजो
वेदमन्यत्र कुरुते श्रमम्। स जीवदेव श्रुतमागु गच्छति सान्यः VāsiDS.
3. 2; ManuSm. 2. 168 (ManvaMu. अर्थशास्त्रादी); संवेत्तादेवमन्यत्रापि BrahmSū.
iii. 3. 20; अन्यत्र मुनवद्धं प्रयोजनम् ŚābaBh. 431. 2 (on ii. 1. 29); अन्यत्रायुक्तम्
PañcT. (Kos.) 39. 3; मोक्षे धीज्ञानमन्यत्र विज्ञानं शिल्पशास्त्रयोः AmaK. 288
(AmaKoU. अन्यत्र शिल्पे चित्रादी गान्धे); Jivān. 324. 7; वृत्तावाख्यातसदृशं
पदमन्यत्र युज्यते VākyaPa. 2. 35; 2. 350; कार्यं च कारणादव्यतिरिक्तमिति
वक्ष्यामः ...। तथान्यत्रापि ... उपासनं दृश्यते BrahmSūBh. (Śāh.) 79.
16 (on i. 1. 25); 171. 6 (on i. 3. 16); 251. 14 (on i. 4. 14); 283. 15 (on ii.
1. 1); अन्यत्र गुणविधयः BālaKri. i. 10. 18 (on i. 1. 5); यदि पुनरेकशक्तिं
प्रमाणमन्यत्रायुज्येत BrahmSūBh. (Bhā.) 6. 19 (on i. 1. 1); अन्यत्र शास्त्रान्तरे
... वशिष्ठत्वादयो गुणा उपादेयाः BrahmSūBh. (Bhā.) 179. 2 (on iii.
3. 10); अन्यत्रायुक्तम् NyāyMañ. i. 4. 7; निर्वीतस्य ... अन्यत्र यो विनिर्वाणः
ManuBh. i. 108. 24 (on 2. 63); अन्यत्र गान्धे अङ्गेषु तर्कगान्धेयेषु वा
ManuBh. i. 163. 6 (on 2. 168); i. 235. 8 (on 3. 57); i. 339. 18 (on 4. 25);
अन्यत्र काव्य(व्य)नाटकवास्तव्यायनभरतराजनीत्यादी। निवेन कथामिध्या(द्धा)न्तेत्येव
खिलेष्वपि यस्य नास्ति समः EI. vi. 96. 37; ग्रन्थस्य चयं प्रकृष्टता यदन्यत्र
ग्रन्थे विस्तरं गतस्ततोऽभिहितानामिहैकत्र तावतामेव पदार्थधर्माणां ग्रन्थं संक्षेपेण
कथनम् NyāyKa. 3. 13; अथान्यत्रापि Yuktika. 20. 11; 197. 18; पत्यादि-
गुणबाहुल्यमन्यत्र कथितं बुधैः Yuktika. 41. 9; यदाह अन्यत्र PratyabhiVi.
i. 35. 2 (on i. 1. 1); एकत्र मनसा (अध्यासः) अन्यत्र तु वक्षसा SaraKaṇṭhā.
465. 18; अन्यत्राख्यादित्यसंबन्धिनो ब्रह्मणः सत्यस्यैकत्वेन विषयक्यादुमदोमभवत्रोपसंहारः
BrahmSūBh. (Rā.) 631. 2 (on iii. 3. 20); उक्तं चान्यत्र KāvyaPra. 50. 1; दृश्यते
ब्रह्मसूत्राणामेकध्यानं सर्वशः AnuVyā. 1B. 6 (on 1. 1); तद्वान्यत्र निरस्तम्
TattvSaṁkhyā. 15. 2; अन्यत्र कौपीतकीप्राणसंबादेऽपि प्राणसंबन्धित्वेन ते उपादेयाः
VedāntPaSau. 305. 12 (on iii. 3. 10); VedāntKau. 306. 14 (on iii. 3. 10);
भाषाया ... सदैवतः परिकीर्तिताः। तद्विभागोऽन्यत्र दर्शयितव्यः NālaLaRaK.
114; योऽर्थः ... अमृतसेतुत्वेनामृतोऽन्यत्रापि मुक्त्यादित्वेन प्रसिद्धः VedāntKau.
77. 25 (on i. 3. 2); अधिलोकादयश्च शास्त्रान्तरेऽन्यत्रैव प्रसिद्धा योगाध्यायकाः
AṇuBh. 63. 13 (on i. 2. 18); कठवक्ष्यामन्यत्र च श्रूयते AṇuBh. 85. 21 (on
i. 3. 2); इयं बहुधा विस्तृतमन्यत्र AlankāSe. 2. 3a (19);
ध्वनिगुणीभूतव्यङ्ग्ययोरन्यत्रास्माभिः प्रपञ्चः कृतः CūṭaMī. 4. 23; अन्यत्राप्रपञ्चः
NayaMañ. II. iii. 6. 12; अन्यत्र विस्तरः BhāṭṭDī. i. 22. 8 (on i. 2. 1); अन्यत्र
तु शब्दायनया ... विदेवविद्यते RasGaṇ. 298. 5; करारिधिः काव्यस्य त्वारम्भसमाप्ती
भवत एवेत्यादिरित्यन्यत्र विस्तरः NūpaSi. 8. 12; पुरकरेकयोः पिङ्गकडयोः
व्यत्ययोऽपि हृष्टोऽन्यत्र NityoNi. 31. 7; अन्यत्र प्रपञ्चितम् LaṣabdeSe. i.
67. 18; i. 323. 3; कलाम् कुशला धूर्ता समाना गणिका स्मृता। नात्र
तद्विस्तरोऽस्माभिरुच्यतेऽन्यत्र स्तुतिः SāhiSā. 4. 19; 12B in another dispute
or view साहसत्तेयपारुष्यगोमिश्रापात्ये स्त्रियाम्। विवादत्वेत्येव एव कालेऽन्यत्रेच्छया
स्मृतः YājñSaSm. 2. 98; अन्यत्रापि प्रायशो जीविकामात्रकलैव त्रयो PrāboCan.
व्यवस्थितः VākyaPa. 2. 98; अन्यत्रापि प्रायशो जीविकामात्रकलैव त्रयो PrāboCan.
2. 25 (30. 15); अन्यत्रापि प्रायशो जीविकामात्रकलैव त्रयो PrāboCan.
227. 13; एकाग्रविधानस्यान्यत्र प्रवेशे प्रत्यवाय-तिशयश्च PāñcRāRa. 14. 9;
अनियमनोवादिभिरपि हि ... श्रुतिरन्यथायनपरतदेव योज्या। तुल्यमिदमन्यत्रापीति

NyāyPari. 16. 8; अन्यत्र तुल्यभावात्पूर्वविप्रतिषेधेन नुम् PrakriKau. i. 205.
4; एकत्रानित्यत्मन्यत्र कार्यत्वस्य निरूपकम् AnuBh. 133. 4 (on ii. 2. 16);
12C in the latter half or second quarter (of a verse) स्यात् कलाङ्गुल्या कनिष्ठ्या
तया चानामयान्यत्र SaṃgīRā. iii. 18. 2 (on 5 (1) 33); विष्वाख्यमुक्तमन्यत्र
हृद्वरेत च तत्राति AnuVyā. 7B. 2 (on i. 1. 1); 13A on the contrary अन्यत्र
कर्म वैव कर्मविपाकं च MaVastuAva. iii. 66. 8; श्रेणः कोटिकर्णः ... सार्धं
न पश्यति नान्यत्र गर्दभयानमेव Divyāva. 4. 15; सर्वजन्मुदीपादनाथं परिक्षीणमन्यत्र
राज्ञः कनकवर्णस्य Divyāva. 181. 32; न खलु पुनर्निक्षेपो मायादेवी बोधिसत्त्वकुक्षिगे
गुरुकायतां संजानीते अन्यत्र लघुतामेव मृदुतामेव सौख्यतामेव LaliVi. 53. 1;
न च केवलमात्यर्थं ध्यायत्यास्थानकं ध्यानम्। अन्यत्र करुणाचित्तो भावी
लोकस्य विपुलार्थम् LaliVi. 189. 20; समनुस्मरणं कस्यापि दाघक्षेदन्यत्रैव
एवात्मना ध्यात्वा संतयेत् SaddhaPuṇ. 72. 5; 52. 10; 225. 7; वयं दरिद्राः ...।
सचक्षुषः शुद्धपटभिर्शोभिता नान्यत्र हीनाः कनैकैरलंकृताः ŚatTrayī. 730; अधर्माः
... न रक्षणतः कल्याः। तेन्यत्र संव्यवहारार्थं अभिधीयन्ते LankāSū. 1. 43 (110) (8. 19); 13B on the other hand एकत्रोन्नतगान्धर्वभरतं प्राप्ते तथा
नम्रतामन्यत्र श्रियमुदयहृत्पलितं तुङ्गे भुजङ्गधरे EI. ii. 333. 1; अन्यत्रानुवृत्तं
Subhāṣī. 1004; 14 in separate or different place अकृतात्कारणाद् अन्यत्र
पृथग्भूतम् VedāntKa. 97. 17; (on i. 1. 4) मलयजरसविन्दुर्वाधते नेत्रमन्तर्जनयति
च स एवाकादमन्यत्र गावे Subhāṣī. 307; पुष्पेऽन्यत्रवाकशो निपुणमपहतो
सौरभालेनभिः Subhāṣī. 934; 15 the word *anyatra* अन्यत्र घायेद् विपु चित्
सुकं किं स्विदन्तरेणैकपदेऽहोऽहोः। ... अन्यत्र। इति वर्जने GaṇRa. 1. 8 (19. 21); ŚrūtaPra. iB. 79. 16 (on i. 1. 1); iB. 147. 25 (on i. 1. 4)

अन्यत्रकरण (anyatra-karāṇa) *m.* illegitimate son वा महायाद्वतीनां स्थाने
घतत्रोऽन्यत्रकरणस्य ŚāṅkhāGS. iii. 13. 5 (comm. अन्यजातः पुरुषः तस्य)
KauṣīGS. iii. 15. 5.

अन्यत्रग (anyatra-ga) *adj.* referring or applicable to another अन्यत्रगः
शब्दः उक्तन्यायैः समन्ततः एको नाराणां देवो भण्यते AnuVyā. 10B. 7
(on i. 1. 1); NyāySu. (Ja.) 153B. 10 (on i. 1. 12)

अन्यत्रगत (anyatra-gata) *adj.* going to, i.e. perceiving another शष्पाणीव
विचिन्तनमन्यत्रगतमानसम्। वृकीवोरणमासाद्य मृत्युरादाय गच्छति MahāBhā. xii. 169. 12; क्षेत्रप्राणगृहसक्तमन्यत्रगतमानसम् ... मृत्युरादाय गच्छति ViṣṇuSm. 20. 42; MatsyaP. 201. 8; अन्यत्रगतचित्तोऽपि चक्षुषा रूपमीक्षते। तत्संक्राप्रहस्तत्र
स्पष्टः PramāVār. 3. 175; यथान्यत्रगतविकल्पचेतसोऽपि ... कल्पनाकलङ्कानङ्घ्रितैव
धीरुपजायते TattvSaṃPañ. 222. 10 (on 668)

अन्यत्रत्य (anyatra-tya) *adj.* A existing in another thing अन्यत्रत्यो यथान्यत्र
प्रकारोऽन्यत्रमुच्यति तथा धर्मा अपीष्यन्ते PrakaPañ. 493. 15; B belonging
to or coming from any other place नान्यत्रत्यो दीक्षितोऽपि स हि मुक्तिरभाजनम्
SkandP. iv. 85. 15; C pertaining to (the view or theory of) others अन्यत्रत्यो
ह्यपर्यायः कुतश्चिन्तुति PratyabhiVi. i. 26. 2 (on i. 1. 1) (Bhāsk. बौद्धसिद्धान्तादि-
पुष्पः)

अन्यत्रदर्शन (anyatra-darśana) *n.* observation, i.e. obtainment in another
place अन्यत्रदर्शनस्या अन्यच्चयुक्तिरिह नास्ति UpaParā. 4. 22.

अन्यत्रधर्मनु (anyatradharma-manu) *m.* formula beginning with the
expression "anyatra dharmāḥ" अन्यत्रधर्मनुना प्रथितेरेषु प्रश्नत्रये करण-
साधकतत्फलेषु ... क्लृप्तिरिति PūrvottaVāNaMā. 256. 8.

अन्यत्रप्रदर्शयत्व (anyatrapradarśya-tva) *n.* the state of being what is
to be shown in another section त्रिधापिप्रकृत्याहस्तुतीयो भागोऽपराह इत्यन्यत्र-
प्रदर्शयत्वानुसंधेयः CaturCin. iii. (1). 314. 3.

अन्यत्रप्रसिद्ध (anyatra-prasiddha) *adj.* A established in another sense
अन्यत्रप्रसिद्धानां शब्दानां परमात्मनि समन्वयः प्रदर्शयते BrahmSūBh. (Ma.) 5B. 9 (on i. 1. 12); अन्यत्रप्रसिद्धानां विष्णावेव समन्वयम्। शब्दानाम् AnuVyā. 7A. 5 (on i. 1. 1); 47B. 7 (on 3. 3); अन्यत्रप्रसिद्धानन्दयनान्नां ब्रह्मणि समन्वयसमर्थनात्
TattvPrakā. 15B. 13 (on i. 1. 2); 22B. 8 (on i. 1. 22); 39A. 1 (on i. 2. 24);
65A. 7 (on i. 4. 1); अन्यत्रप्रसिद्धानामसमन्वयस्य फलम् ... उपसंहरति NyāySu. (Ja.) 154B. 2 (on i. 1. 12); 171A. 9 (on i. 2. 7); B ascribed or applied elsewhere
परमात्मन्यन्यत्रप्रसिद्धेन्द्रादीनाम् ... अस्ति शास्त्रादिसंगतिः TattvPrakā. 21B. 2
(on i. 1. 20)

अन्यत्रप्रसिद्धत्व (anyatraprasiddha-tva) *n.* the state of being established
in another sense न चान्यत्रप्रसिद्धत्वविरोधः TattvPrakā. 68B. 13 (on i. 4. 8)

अन्यत्रप्रसिद्धि (anyatra-prasiddhi) *f.* establishment or usage in another
sense उभयत्रप्रसिद्धानामन्यत्रप्रसिद्धिपराकरणमात्रस्य ... अमुख्यत्वेन प्रायस्यायोगात्
TattvPrakā. 15B. 7 (on i. 1. 12); 22B. 8 (on i. 1. 22); न ह्यन्यत्रप्रसिद्धिविरोधः
परमेधरस्वरूपं प्रतिपादयन्ति NyāySu. (Ja.) 143A. 12 (on i. 1. 6)

TattvPrakā. 69A. 9 (on i. 4. 9)

अन्यत्रभाव (anyatra-bhāva) *m.* existence in another place कर्वाणाम-
धाराणामभावेऽप्याधेयानां गिरामवस्थितिरन्यत्रभावो विषयार्थ इति विषयत्वेन ...
ज्ञेयम् AlaṅkāSa. 137. 7.

अन्यत्रभाविकफल (anyatrabhāvi-phala) *adj.* having fruits occurring at
the later or future time यान्यन्यत्रभाविकफलानि ज्योतिष्मदीनि तत्रापि ...
कर्मणो वर्षशते फलं भविष्यति ManuBh. i. 71. 17 (on 2. 10)

अन्यत्रमनस् (anyātra-manas) *adj.* whose mind is attached to some
other object, distracted अन्यत्रमना अभूवं नादर्शम् ... नाश्रौषम् ŚatBr. XIV.
iv. 3. 8; BrĀraU. i. 5. 3; AitUBh. 275. 3 (on 4. 0); ततोऽन्यत्रमना आसं
नातोऽप्राज्ञं त्वदीरितम् BrĀraUBhVā. i. 5. 102.

अन्यत्रय (anya-traya) *n.* another triad द्वितीयायां साध्ययुतं कोणेऽन्यत्रयं
लिखेत् TantrRā. 10. 25.

अन्यत्रवत् (anyatra-vat) *adv.* as (staying) at different place अन्यत्र-
मन्यत्रवदीक्षमाणौ परस्परेणाध्युषितेऽपि देशे। ... तथ्यं मिथस्तौ परिपस्वजाते
NaiśC. 6. 51.

अन्यत्रशब्दद्वय (anyatrasābda-dvaya) *n.* pair of *anyatra*-words प्रकृत-
स्यान्यत्रशब्दसामानाधिकरण्यवत् VedāntKau. 121. 18 (on i. 4. 6)

अन्यत्रसावकाश (anyatra-sāvakāśa) *adj.* having scope elsewhere द्वौ
प्रसङ्गौ अन्यत्रसावकाशौ यत्र युगपत् प्राप्नुतः स तुल्यबलविरोधः Prasā. i. 114. 13.

अन्यत्रस्थ (anyatra-stha) *adj.* being on another, i.e. opposite side कल्ले
कुशलाः सर्वेऽन्यत्रस्था जिग्यिरे मया RatnaCūKa. 454.

अन्यत्रस्थान (anyatra-sthāna) *adj.* occurring in different case (प्रमाणानाम्)
तेषां बृहद्रथन्तरकालेयस्तोत्रीया इन्द्रक्रतुश्चान्यत्रस्थानाः LātyaŚS. x. 6. 4; यार्हताः
प्रगाथाः ...। तेषां चत्वारोऽन्यत्रस्थानाः बृहद्रथन्तरकालेयस्तोत्रियाः NidaSū.
82. 20 (5. 3); 84. 4 (5. 4)

अन्यत्रादृष्ट्यपेक्षत्व (anyatrādr̥ṣṭyapekṣa-tva) *n.* the state of requiring
the absence of perception elsewhere अन्यत्रादृष्ट्यपेक्षत्वात् कथितदृष्ट्यपेक्षणात्।
श्रुतौ संबध्यतेऽप्योहो नैतदस्तुनि युज्यते PramāVār. 3. 172.

अन्यत्रानुक्तावाप (anyatrānuktāvāpa) *m.* insertion of what is not stated
in another section कथिदन्यत्रानुक्तावापेन कथिदन्यत्रोक्तोद्वापेन ... परमेधरस्वरूपं
प्रतिपादयन्तीति शाखानां स्वभावः NyāySu. (Ja.) 143A. 12 (on i. 1. 6)

अन्यत्रानुराग (anyatrānūrāga) *m.* love for another person अन्यत्र-
नुरागवत्यानि पत्यावनुरागिण्यां परकीययामितिव्याप्तिः स्यात् ŚṛṅgāMañ. (A.) 3.
5; सामान्या ... अन्यत्रानुरागभावेऽपि वित्तग्रहणार्थमनुरागवती भवति ŚṛṅgāMañ.
(A.) 13. 22.

अन्यत्राभाव (anyatrābhāva) *m.* non-existence in any other place अन्यत्रा-
भावाच्च न तृणादिवत् BrahmSū. ii. 2. 5; तृणादेः प्राज्ञानाधिष्ठितस्य
परिणामभावाद्दृष्टान्तासिद्धेः। कथमसिद्धिः। अन्यत्राभावात् BrahmSūBh. (Rā.)
474. 1 (on ii. 2. 4); VedāntKau. 180. 25 (on ii. 2. 5)

अन्यत्रायतना (anyatrāyatanā) *adj.* (f.) having abode or place elsewhere
तामन्यत्रायतनां सर्ती नियुनक्ति JaimiBr. 1. 268.

अन्यत्रावस्थित (anyatrāvasthita) *adj.* A pertaining to another place
प्रागभावेऽपि शक्यः ... अन्यत्रावस्थितभावज्ञानेन वा निरूपयितुम् TātpaT. (Vā.)
440. 20 (on ii. 2. 10½); B existing elsewhere अन्यत्रावस्थितकलिकलुपित-
वासनावद्विः पुरुषैः सह वासनाद्वारा कलिप्रवेशः संभवत्येव TristhaSe. 306. 18.

अन्यत्रास (anya-trāsa) *m.* fear from another यत्र तत्र स्थितायन्यत्रासावच्छ-
परायणा ... विफला फल्दा सा स्वभावजा ŚāṅgāPa. 2507.

अन्यत्रिक (anya-trika) *n.* set of three verbal endings of the third person
आभ्यामन्यत्रयार्थं साधनेऽन्यत्रिकं भवति JaineVyā. 45. 6 (on i. 2. 153)

अन्यत्रिदिकस्य (anyatridik-stha) *adj.* being, i.e. fixed in other three
directions कल्पयतां रचयतु घनद्वारमन्यत्रिदिकस्यम् TantrSa. 2. 34.

अन्यत्रेन्द्रियवृत्ति (anyatrendriyavṛtti) *adj.* (used as non) (one) having
functions of sense-organs turned towards something else अन्यत्रेन्द्रियवृत्तिश्च
कारमाणप्रयोजनात्। ... कुतः सौख्यं च यौवने PadmP. ii. 66. 108.

अन्यत्रैवप्रसिद्ध (anyatraiva-prasiddha) *adj.* established only in the
other sense अन्यत्रैवप्रसिद्धाव्याक्तादिशब्दानां भगवति समन्वयप्रतिपादनात् TattvPrakā.
65B. 4 (on i. 4. 1)

अन्यत्रोक्त (anyatrokta) *adj.* stated in another section अल्पत्वं च
तदभिधानसमाप्तावन्यत्रोक्ताहट्टैकार्यधर्मानभिधानम् CaturCin. iii. (1). 757. 11; (used
as noun) (that) which is stated in another section कथिदन्यत्रोक्तोद्वापेन ...
परमेधरस्वरूपं प्रतिपादयन्ति NyāySu. (Ja.) 143A. 12 (on i. 1. 6)

[illegible][illegible]

अन्यत्वकथन

घाधाररहित्वम्, न त्वाधारदन्त्यत्वम् AdvaiSi. 794. 5; परशब्दो नान्यार्थोऽन्य-
त्वस्याव्यभिचितत्वात् LaSābdeSe. i. 49. 22; अन्यपामित्यस्योत्तरेपामित्यन्वयः ।
अन्यत्वं च पुत्रिकातः BālamBha. ii. 174. 21 (on 2. 132); [Inst.] as being
another thing तमसोऽन्यत्वेन संभावने हि तमो लेपनमेवेति प्रतीतिः स्यात्
AlaṅkāRa. 32. 60; यन्नायमर्थस्यैव नान्यत्वेनोपपत्तिरिति प्रकृतं हि भवेत्
प्राज्ञातमनुवृत्तं प्रवर्तते PrāṇaYāBhū. 383. 5; CitraMī. 73. 16; वर्णनीयपदार्थस्य
यदन्त्यत्वेन वर्णनम् । भेदकतिशयोक्तिः सा AlaṅkāMañ. 51. 6; 3B the state
of being another thing (than what it is) अन्यत्वमप्यतद्भावो न तद्भवद्वयं भवति
कथमेकम् TattvPrādī. (A.) 146. 7 (on 2. 14); अन्यत्वाविशेषेऽपि योऽन्नां किंचिदेव
वस्तु कार्यं स्यात् किंचिदेव कारणम् TarkBhā. (Mo.) 23. 16; लोकेऽन्यद्वय-
वस्तुन्यत्वं वस्तुन्तरेणाभेदमापन्नम् NyāySu. (Ja.) 294A. 12 (on ii. 1. 5); [Inst.]
as being another thing (than what it is) जडश्वेतत्वात्कार्थतयाऽन्यत्वासावान् ध्रुवम् ।
अन्यत्वस्वन्तराध्यासादस्यान्यत्वेन भासते SarvaSiSārṇ. 12. 42; 4 the state of
being dissimilar, dissimilarity यच्चसाम्यादिदमपि वित्तमवगम्यते । न, अन्यत्वात्
ŚābaBh. 17. 4 (on i. 1. 2); 5 the state of being unique, i.e. indifferent (पुरुषस्य ।
केवलं माध्यस्थ्यम्) केवलं केवलभावः, केवलमन्यत्वमित्यर्थः, त्रिगुणैः केवलऽन्यः
BāhkhyaKaBh. 14. 12 (on 19); 6 the state of being the latter one, cf.
अन्यत्वोपलक्षण.

* अन्यत्वकथन (anyatva-kathana) *n.* statement of otherness पूर्वोदाहरणे
स्वतःशब्दादन्यत्वकथने हेतुः AlaṅkāMañ. 52. 6.

अन्यत्वकर (anyatva-kara) *adj.* 1 causing distinction (in affix etc.)
अनुबन्धोऽन्यत्वकर इति चेतन ... लोपात् Vār. 3 on P. i. 1. 26; Vār. 9
on P. i. 1. 69; 2 causing distinction (in nature or form) तुल्यदेशजातीत्यत्वे
लक्षणान्यत्वकरं कालाक्षी गौः स्वस्तिमती गौरिति । ... जातिलक्षणसाम्याद्
देशभेदोऽन्यत्वकरः इदं पूर्वमिदमुत्तरमिति YogBh. 177. 12-13 (on 3. 53)

अन्यत्वकर्तु (anyatva-kartṛ) *m.* one who makes distinction, i.e. shows
the ownership of others राजस्येऽन्यत्वकर्तृणां तदाकारमायातिनाम् । शिक्षणार्थं
चरा योऽन्यत्वेन विज्ञाय तत्त्वतः NītiPra. 8. 36.

अन्यत्वकल्पन (anyatva-kalpana) *n.* A assumption or imagination of
otherness अच्यवसिति सिरात्वं प्रकृतस्यान्यत्वकल्पनं यदा । संबन्धासंबन्धौ तद्व्यवसाये
भवेदतिशयोक्तिः Ekāva. 8. 13 (236. 11); 8. 13 (1) (237. 1); अथापह्नुतिः -
प्रकृतस्य निषेधेन यदन्यत्वकल्पनम् । ... अपह्नुतिः ... अन्यत्वकल्पनमात्रं रूपके
CitraMī. 70. 13; B assumption of distinction भेदकतिशयोक्तिस्तु
तस्यैवान्यत्ववर्णनम् (v.l. 'त्वकल्पनम्) Kuval. 38.

अन्यत्वकल्पना (anyatva-kalpanā) *f.* 1 assumption of difference अविद्या-
कल्पितस्याविद्याकल्पितान्यत्वस्यान्यत्वकल्पना IṣṭaSi. 325. 22; तत्त्वतो विभक्ताभावेऽप्य-
विद्ययाकाशादेरन्यत्वकल्पनायां सत्त्वामिति विभक्तत्वम् VedāntKa. 310. 21 (on
ii. 3. 6); 2 assumption of otherness अक्षपादस्य कणादयत् प्रमातृकल्पना परमेश्वरस्य
प्रमातृरन्यत्वकल्पना SarvaMaSārṇ. 26. 11.

अन्यत्वकल्पिका (anyatva-kalpikā) *adj.* (f.) which causes the assump-
tion of difference जीवस्य या स्वरूपकल्पिका अविद्या सैव तस्यान्यत्वकल्पिका
IṣṭaSi. 332. 14.

अन्यत्वकारण (anyatva-kāraṇa) *n.* A cause of difference, i.e. change
or transformation अन्यत्वकारणं यथा सुवर्णस्य सुवर्णकारः YogBh. 101. 5
(on 2. 28); TattvVai. 102. 7 (on 2. 28); B cause of difference विषयसामग्री-
साम्यादेकत्वनिधये । न विलक्षणतामात्रं किंचिदन्यत्वकारणम् NyāyMañ. i. 139. 18.

अन्यत्वकल्पति (anyatva-kṣipti) *f.* assumption of otherness प्रत्यक्षा-
यास्ततोऽन्यत्वकल्पति नैवं प्रसज्यते NyāySiA. 238. 8.

अन्यत्वगर्भित (anyatva-garbhita) *adj.* consisting of difference तस्य
चान्यत्वगर्भितस्यैकस्मिन्नसंभवात् Nyāyāmṛ. 519A. 9.

अन्यत्वग्राहिन् (anyatva-grāhin) *adj.* grasping or referring to difference
अन्यत्वग्राहिप्रत्ययमिष्यात्वे हि सर्वं साधनं न सिध्यति NyāyRa. 235. 11 (on
5 (2). 76)

अन्यत्वज्ञान (anyatva-jñāna) *n.* knowledge of difference अन्यत्वज्ञान-
मिष्यात्वे हि अन्यत्वं न स्यात्, तद्भावे च ... साधनासिद्धिः NyāyRa.
235. 13 (on 5 (2). 77)

अन्यत्वता (anyatva-tā) *f.* the state of being distinctness or distinction
अन्योऽहमन्येयमिति यदा बुध्यति बुद्धिमान् । तदैवोऽन्यत्वतामेति न च मिश्रत्वमात्रेण
MāhāBhā. xii. 295. 20.

अन्यत्वदर्शन (anyatva-darśana) *n.* 1 knowledge of otherness तथा सांख्याः
... अन्यत्वदर्शने तस्युः ChāndoUBh. 537. 15 (on viii. 12. 1); अन्यत्वदर्शनापवादाच्च
विद्याविषये सहस्रशः श्रूयन्ते TaiUBh. 221. 7 (on 1. 11); विशेषसंज्ञा ...

अन्यत्वदर्शनलक्षणा BrĀraUBh. 318. 15 (on ii. 4. 13); 2 perception of
difference विदुषां हि फलहेतुभ्याम् आत्मनः अन्यत्वदर्शने सति तयोः अहमिति
आत्मदर्शनानुपपत्तेः GītāBh. (Śāh.) 365. 8 (on 13. 2); सतोरेव लोके अन्यत्वदर्शनात्
IṣṭaSi. 166. 8.

अन्यत्वदर्शिन (anyatva-darśin) *adj.* perceiving the difference न
विधिप्रतिषेधशास्त्रं तावत् फलहेतुभ्याम् आत्मनः अन्यत्वदर्शिनः भवति GītāBh.
(Śāh.) 365. 12 (on 13. 2)

अन्यत्वदुःख (anyatva-duḥkha) *n.* sorrow of being another कालेनान्यत्वं
दुःखार्तिवासनाशतशो ध्रुवम् । ... वस्तु सद्भासते ParaśuKS. 18. 3 (318. 26);
TantrRā. 26. 41.

अन्यत्वनियम (anyatva-niyama) *m.* rule or determination of distinction
मा भूदन्यत्वनियमः पात्रे तन्त्रं किमेच्छिकम् । नियतं वा NyāyMāVi. 648.
13 (on xi. 3. 13)

अन्यत्वनिरूपण (anyatva-nirūpaṇa) *n.* act of describing or pointing
out the otherness न च सर्वप्रसिद्धत्वे गम्येतकोऽपि कश्चन । तेनासिद्धिरसिद्धिनां
नास्त्यन्यत्वनिरूपणम् TantrVā. 245. 13 (on i. 3. 26)

अन्यत्वनिश्चय (anyatva-niścaya) *m.* ascertainment of distinction यद्य-
नुकार्यानुकरणयोरर्थभेदादन्यत्वनिश्चयस्तथाप्यन्यत्वस्य दाढ्याय स्वरादिभेदोपन्यासः Prādī.
iv. 334A. 35 (on v. 2. 59)

अन्यत्वनिषेध (anyatva-niśedha) *m.* negation of otherness देवद्याकाराणां
मनात्माकारत्वाच्च सर्वं तं परादात् इत्यादिनान्यत्वनिषेधश्च BrahmSūBh. (Rā.)
373. 9 (on i. 4. 19)

अन्यत्वपक्ष (anyatva-pakṣa) *m.* A view as being another स च सामान्यस्य
सतः तत्त्वान्यत्वपक्षयोः न संभवति PramāVāSvopVr. 48. 32; B view as being
distinct अन्यत्वपक्षस्तावदनुभवाभ्युपगमोपपत्तिविरुद्धत्वात्संभावितः NyāySu. (Ja.)
375B. 5 (on ii. 2. 6); [Loc.] in the view as being distinct उभयस्मिन्नपि
विषयेऽनारम्भणमेवाधिकरणस्यान्यत्वपक्षे स्यात् ŚāstrDī. 49. 3 (on i. 3. 10)

अन्यत्वप्रकल्पन (anyatva-prakalpana) *n.* assumption as being another
प्रकृतस्य निषेधेन यदन्यत्वप्रकल्पनं साम्यादपह्नुतिः CitraMī. 70. 11; RasGaṇ.
372. 16.

अन्यत्वप्रकारक (anyatvaparakāra-ka) *adj.* having the distinction as the
qualifier अन्यत्वप्रकारकानुमितिविषयतारूपधात्वर्थतावच्छेदकफलश्रयो भिदाकर्मतया
भेदः VyutpaVā. 183. 33.

अन्यत्वप्रतिद्वन्द्विन् (anyatva-pratidvandvin) *adj.* opposed to the
otherness प्रत्यक्त्वं न ... अन्यत्वप्रतिद्वन्द्वित्वत्वं वा Nyāyāmṛ. 372B. 5.

अन्यत्वप्रतिपत्ति (anyatva-pratipatti) *f.* knowledge as being another
जीवस्य कार्यकारणसंघातादन्यत्वप्रतिपत्तेः PañcPā. 40. 1 (on i. 1. 1); स परस्पर-
प्रदेशानां प्रदेशवन्त्यात् कर्मणैकीभूतस्यात्मनोऽन्यत्वप्रतिपत्तिकारणं भवति SarvaDa-
Sārṇ. 3. 209.

अन्यत्वप्रतिपादन (anyatva-pratipādana) *n.* act of explaining
distinction व्यावर्तकाकारान्तरेणाप्यन्यत्वप्रतिपादनसंभवात् ŚrutaPra. iB. 194.
26 (on i. 1. 13)

अन्यत्वप्रतियोगिन् (anyatva-pratīyogin) *adj.* A counter-positive of
difference उभयव्यतिरेकस्यान्यत्वप्रतियोगिकोऽप्यप्रवेशेन तत्संप्रतीतिव्यतिरेकपक्षतापातात्
KhaṇḍanKhā. 877. 15; B counter-positive of the otherness स्वयत्वं चान्यत्व-
प्रतियोगि SiddhāLeSārṇ. 73. 2.

अन्यत्वप्रतिषेधार्थम् (anyatvapratīśedhārtham) *adv.* for the sake of
negating the difference नान्यत्वेऽप्यन्यासस्योपचारादिति । ... एतत्सूत्रमन्यत्व-
प्रतिषेधार्थम् NyāyVār. 303. 18 (on ii. 2. 31)

अन्यत्वप्रतीति (anyatva-pratīti) *f.* knowledge as being another यदि ...
आकाशस्य नामरूपमध्यस्थात् ब्रह्मणोऽन्यत्वप्रतीतिः तदा ... त्रिकोटिकसंशयोपपत्तिः
ŚivārkaMāDī. i. 501. 11 (on i. 3. 42)

अन्यत्वप्रत्यय (anyatva-pratyaya) *m.* knowledge of distinction परमाणो-
स्तद्देशानुपपत्तावुत्तरस्य तद्देशानुभवो भिन्नः सहस्रणभेदात्तयोरीधरस्य योगिनोऽन्य-
त्वप्रत्ययो भवति YogBh. 178. 9 (on 3. 53)

अन्यत्वप्रत्युपस्थापक (anyatva-pratyupasthāpaka) *adj.* which makes
(one) realise the otherness अन्यत्र प्रविभक्ता इव अन्यत्वेन काम्यमानाः ...
तस्य आसैव अन्यत्वप्रत्युपस्थापकहेतोरेविद्याया अभावात् आत्मकामम् BrĀraUBh.
571. 15 (on iv. 3. 22)

अन्यत्वप्रथा (anyatva-prathā) *f.* showing, i.e. apprehension of
distinction (शब्दः) न चासी क्षणिको युक्तः साधकानुपलम्भनात् प्रत्युद्धारणमन्यत्वप्रथा
व्यञ्जकभेदतः TarkSārṇ. (Ā.) 119. 16.

अन्यत्वानन्यत्व (anyatvānanyatva) *n.* difference and non-difference
 आसत्त्वस्यान्यत्वानन्यत्वाभ्यामनित्यत्वत्वात् BrahṃSūBh. (Śab.) 382.11 (on ii.
 2.18); प्रकाशमनेयमिवा किं ब्रह्मात्मना प्रकाशते उत तदन्यत्वेन। यद् वा
 अन्यत्वानन्यत्वसाधारणत्वात् ŚamDū. 176.9; जगत्प्रत्यक्षव्याख्यानविचारस्य लोकवेदात्

अन्यत्वापत्ति

पदतदर्थान्यत्वापत्तिविचारधीनत्वादित्यन्यत्वापत्तिरप्येव प्रथमं विचार्यते Mīmāṃsā. i. 138. 2 (on i. 3. 30)

अन्यत्वापत्ति (anyatvāpatti) *f.* undesired contingency of difference संबन्धात्तदधिकरणसंबन्धान्यत्वापत्तेरित्येव न पन्थाः। तत्संबन्धिनि व्यवहार इति चेत्। तस्यैव विशिष्टत्वेनान्यत्वापत्तिर्य व्यवहारविषयगतविशेषस्य यत्कृतशक्यत्वात् KhaṇḍanKhā. 1057. 17-19; न च प्राकृत उपकारे वैकृतानां जनकत्वसंभवः। तथासत्युपकारस्याधिकपदार्थजन्यत्वेनान्यत्वापत्तेः MayūMāli. 697. 21 (on x. 4. 1); विज्ञातुर्ग्रहणापेक्षेव नास्ति, स्वयमेव ग्रहीतृत्वेन स्थितत्वात्। न च तस्यैव तद्ग्रहणं युक्तमन्यत्वापत्तेः Bhāsk. i. 73. 11 (on i. 1. 4)

अन्यत्वाभाव (anyatvābhāva) *m.* 1 absence of otherness अद्वयार्थो हि परमार्थः। तद्वयार्थम् ... संदर्शयति। न सत्परिकल्पितपरतन्त्रलक्षणाभ्यां न चासत्परिनिमित्त्यलक्षणेन। ... न चाप्यथा ताभ्यामेवान्यत्वाभावात् MaYānaSū. 22. 17 (6. 1); शब्दानित्यत्वं तु रेखागवयन्येन समाधेयम्। अनन्यवदित्यस्यान्य-वत्रेत्यर्थः। तत्रान्यसादृश्यनिषेधेऽन्यत्वाभावः सुतरामिति चेत्। न LaSābdeSe. i. 76. 1; ii. 1106. 16; 2 absence of difference (तदनन्यत्वम्) 'तस्मात् कारणात् परमार्थतोऽनन्यत्वम्' - व्यतिरेकेणाभावः कार्यस्यावगम्यत इति हि तेषां योजना। अतस्तत्पुरुषसामर्थ्यादनन्यत्वमन्यत्वाभावः स्यात् ŚrūtaPra. ii. 232. 2 (on ii. 1. 15)

अन्यत्वाभिमान (anyatvābhimāna) *m.* notion as being different सत्यभेदे ... वृत्ती नात्वाभिमानः। यथा द्रव्यान्तरापरिहितस्फटिकद्रव्येऽन्यत्वाभिमानो - नीलो लोहित इति NyāyBh. 200. 2 (on iii. 2. 9)

अन्यत्वायोग (anyatvāyoga) *m.* untenability of difference भावरूप-ान्तेरेण भावात् भवत एवान्यत्वाभाव इति चेत् - न, भावरूपेऽन्यत्वायोगात् IṣṭaSi. 231. 1.

अन्यत्वावगम (anyatvāvagama) *m.* understanding as being different अन्नमयादीनामन्योन्यमन्यत्वावगमात् NyāySu. (Ja.) 131B. 10 (on i. 1. 6)

अन्यत्वावधि (anyatvāvadhi) *m.* limit or point of the otherness अन्यत्वा-वधेरान्न उपलक्षणत्वे अन्यत्वमात्रमुपलक्ष्यमाणमन्यत्वावधयन्यत्वमादाय पर्यवस्येत् KhaṇḍanKhā. 1303. 15.

अन्यत्वावभास (anyatvāvabhāsa) *m.* (erroneous) appearance of the otherness अविद्याकृतं भूतमात्रोपाधिसंसर्गजम् अन्यत्वावभासं तिरस्कृत्य पूर्णमेव अनन्तरमवगच्छाम् ... ब्रह्म अवशिष्यते BrĀraUBh. 686. 11 (on v. 1. 1)

अन्यत्वावश्यभाव (anyatvāvāśyabhāva) *m.* necessity of the difference वरणस्य दृष्टार्थत्वेन वृत्तानां पुनर्वर्णनानुपपत्त्यान्यत्वावश्यभावे तत एव संज्ञायाः ... अन्यपरत्वं स्वीकार्यम् MayūMāli. 324. 4 (on iii. 7. 10)

अन्यत्वाविशेष (anyatvāviśeṣa) *m.* 1 absence of particularity, i. e. similarity in being another शक्तिश्च कारणस्य कार्यानिर्णयार्था कल्प्यमाना नान्या असती कार्यं नियच्छन्तु ... अन्यत्वाविशेषात् BrahmsūBh. (Śān.) 320. 12 (on ii. 1. 18); अवं चागुणीऽप्यपेक्षतां संबन्धत्वे सत्यन्यत्वाविशेषात् IṣṭaSi. 90. 20; अथान्यस्य चेदन्यम् कार्यं कस्मात् सर्वं सर्वस्य न भवति अन्यत्वाविशेषात् TātpaJ. (Vā.) 166. 3 (on i. 1. 5); 560. 3 (on iii. 2. 14); प्रागुत्पत्तेः कार्यस्यासत्त्वात् कार्यादन्यत्र कारकव्यापारेण भवितव्यम्। तत्रान्यत्वाविशेषात् तनुगतकारकव्यापारेण घटीत्यतिप्रति प्रसन्न्येत BrahmsūBh. (Rā.) 420. 15 (on ii. 1. 15); ननु ज्ञानान्येच्छेद् घटीत्यस्मत् प्रकाशः कथं ज्ञाने चेत्, तर्हि एकस्मिन् सर्वस्य प्रकाशः स्यात् अन्यत्वाविशेषादिति चेन्न GoviBh. 130. 10 (on ii. 2. 28); 2 absence of particularity, i. e. similarity in being different यदपि कर्तृभोक्त्रोन्यत्वाविशेषेऽपि संतानान्तरजातानां भोक्तृत्वप्रमद्वपरिहाराय हेतुत्वंभाववृत्तौ विशेषः परैरुक्तः सोऽपि दुःसाधन एव NyāyRa. 700. 16 (on 5 (17). 47)

अन्यत्वाव्यतिक्रम (anyatvāvvyatikrama) *m.* non-transgression of the otherness स्वभावे हि भावाच्च तत्त्वमन्यत्वं वा लब्धमेतु, तत्प्राप्तत्वंभूत-स्यान्यत्वाव्यतिक्रमात् PramāVāSvopVr. 49. 7.

अन्यत्वाशङ्का (anyatvāśāṅkā) *f.* doubt regarding the difference न ज्ञानत्वा-ज्ञानत्वे वस्तुसद्वत्तुम्। अतो न तन्मानमेवे। न च तद्वैरन्यत्वाशङ्क्यमपि, तथा अनुग्रहात् IṣṭaSi. 371. 15.

अन्यत्वासंभव (anyatvāsambhava) *m.* impossibility of the otherness लक्षणे न द्वित्वमन्यत्वमन्यत्वमन्तः ततः BrĀraUBhVā. iv. 3. 1523; व्यतिरेकवित्पक्षे जलरेकत्वेनान्यत्वमन्यत्वात् ... व्यतिरेकवित्पक्षे युक्तम् Mīmāṃsā. i. 143. 13 (on i. 3. 32)

अन्यत्वासिद्धि (anyatvāsiddhi) *f.* non-establishment of the otherness अन्यत्वेन उक्तम् इति चेन्न, अत्रान्यत्वमिदं: ŚūDū. 147. 18; नापि सर्ववैयर्थ्यादयमन्यत्वमन्यत्वं ...। अनिवार्यत्वेन तद्वरणे वैयर्थ्यानिषेधेऽसतोऽ-निवर्त्यत्वमन्यत्वमिदं: NyāyBh. 30A. 8.

अन्यत्वोपपादन (anyatvopapādana) *n.* explanation of the otherness उपासितुरुपास्यस्यान्यत्वोपपादनाद् यथावस्थितस्यैवोपास्यत्वाद्यान्यत्वेनोपास्यमिति पूर्व-पक्षः VedāntDī. 221. 10 (on iv. 1. 3); नेतरोऽनुपपत्तेरित्यत्र च संसारजीव-द्वयत्वोपपादनमयुक्तम् ... ब्रह्मणः संसारित्यशङ्कया अभावात् ŚrūtaPra. iB. 236. 9 (on i. 1. 20)

अन्यत्वोपलक्षण (anyatvopalakṣaṇa) *adj.* indicator of the state of being the latter one पूर्वत्वमन्यत्वोपलक्षणमिति परविधावपीर्यं संज्ञा न भवति Prādī. ii. 264B. 21 (on i. 4. 50)

अन्यत्वोपलब्धि (anyatvopalabdhī) *f.* knowledge of difference ननु चान्यत्वोपलब्धी सत्यां गोवाहीकस्य च गौणो निर्देश उपपद्यते 'गोवाहीक' इति Brha. 208. 3 (on i. 1. 5)

अन्यत्वोपलम्भ (anyatvopalambha) *m.* knowledge of difference विरुद्ध-धर्माधिकरणयोश्चान्योन्यमन्यत्वोपलम्भनियमादिति भावेनोक्तम् NyāySu. (Ja.) 199B. 3 (on i. 4. 6)

अन्यत्स्थान (anyat-sthāna) *n.* (irr.) 1 some other case अन्यत्स्थानगतस्य निवर्तनं धर्माः LātyāŚS. ii. 10. 21 (comm. यज्ञायज्ञीयस्यानिष्टोमसाम्नीऽन्यत्स्थाने प्रयुज्यमानस्य); 2 another place ईदृशेन वक्ष्येन लज्जा भवति सृष्ट्याम्। इति हेतोर्निगच्छ त्वमन्यत्स्थानं विलोक्य CampāSreKa. 394.

अन्यथय (anyathaya-) *denom.* 1 to change or to transform कथमेवं वृत्तम्। भवतु। विधिखिलसितं को वान्यथयेत MahāvīC. App. (282. 30); अथययत्तवो विकल्पना न वस्तु विकल्पयति वान्यथयन्ति वा Bhām. 70. 10 (on i. 1. 2); निर्णीतार्थ उपक्रम उपसंहारमन्यथयेन्न प्रश्नोपक्रमः संधिधार्थत्वात् VedāntKa. 118. 19 (on i. 1. 22); 318. 17 (on ii. 3. 16); अविरुद्धं तु यद् वृत्तं रसादिव्यक्तयेऽधिकम्। तद्व्यन्यथयेद् धीमान् SāhiDa. 323. 2; न खल्वीधरोऽपि वस्तुशक्तिमन्यथयति SiddhāSi. i. 147. 25; 2 to change (the sense), to employ differently चरममन्यथा सिद्धं प्रथमावगतमन्यथयति Bhām. 190. 6 (on i. 2. 26); 3A to make otherwise मानान्तरानुसारी चोद्देशो न तद्विरोधेनोद्देश्यमन्यथयति Bhām. 671. 13 (on iii. 3. 61); भास्करस्त्वस्थूलमित्यादेर्वर्ण्यवप्राप्त निषेधत्वा-नुपपत्तेरधिकरणमन्यथयामास VedāntKa. 154. 15 (on i. 3. 10); यदि श्लेषेणान्यथा वान्यथयेत्स्यात्पद्धतिः SāhiDa. 537. 2; ददति च वरं दत्त्वा सद्यस्तमन्यथयन्ति च दुहिणहरगोविन्दाद्या दैत्येण NīlaVi. 66. 13; 3B to make otherwise, i. e. to contradict संज्ञया न विकल्पयन्ति विपर्यया वान्यथयन्ति VedāntKa. 54. 4 (on i. 1. 2); सांख्यदिमतानि ... उक्तार्थमन्यथयन्ति NyāySu. (Ja.) 313B. 3 (on ii. 2. 1); 3C to make otherwise, i. e. to avoid कथं मरणमन्यथयत् SūkaSa. 65. 6; 65. 10; 3D to make otherwise, i. e. to deceive कन्याकरे मृदन्ति पादपं पुप्यन्ति गात्रे पुलकाङ्गुराणि। हरे हरे माधव माधवेति हरिस्मृतिरन्यथावकार BhārCam. 3. 68 (comm. वक्ष्यामासेत्यर्थः)

अन्यथयित (anyathayita) *adj.* made otherwise, i. e. degraded सांख्यदि-नान्यथयितं श्रुतिपूर्ववर्त्मान्तरुं कथं परिशिवांशमृते प्रभुः स्यात् ŚāntikaDigVi. (Mā.) 7. 46.

अन्यथयितव्य (anyathayitavya) *adj.* [f. -ā] 1 (sense) to be changed मानान्तराभावे त्वायोऽर्थः श्रुत्यर्थेनापवाधानयो, न तु तद्वलेन श्रुत्यर्थोऽन्यथयितव्यः Bhām. 336. 19 (on ii. 1. 4); कार्यान्वितभूतविषयाः ...। ते ... नाव्याहारदिभिः क्लेशेनान्यथयितव्याः VedāntKa. 83. 17 (on i. 1. 4); श्रुतिलिङ्गात्रान्यथयितव्या VedāntKa. 116. 21 (on i. 1. 22); 2 to be changed or transformed पृथिव्यादि-धातुभ्योऽचेतनेभ्यः ... अनुस्येव कायस्योत्पत्तिः सोऽयं प्रतीत्यसमुत्पादो दृष्टत्वात्रान्य-थयितव्यः Bhām. 419. 20 (on ii. 2. 19); 3 to be made otherwise, i. e. to be contradicted सदेकत्वभावे हि ब्रह्म श्रूयते तदसति बाधके नान्यथयितव्यम् Bhām. 477. 2 (on ii. 3. 9); मम देह इति प्रत्ययो नान्यथयितव्यः NyāySu. (Ja.) 491A. 6 (on iii. 2. 1); अस्तु नामैवं प्रलापः। निदर्शनं तु कथमन्यथयितव्यम् ŚrīgaSar. 60 (23); 4 (pred.) A to be made otherwise, i. e. to be amended प्राचीनपाठस्य यथाकथंविद् गतिश्चित्त्या स्वयं नान्यथयितव्यम् BālamBha. i. 65. 23 (on i. 14); 4B to be made otherwise, i. e. to be practised wrongly स्वगृहीतं बह्वत्वं वा यादृशमुक्तं तत्तथैवानुष्ठेयं न तु शास्त्रान्तरापेक्षान्यथयितव्यम् BālamBha. i. 100. 21 (on i. 24½); i. 253. 18 (on i. 89)

अन्यथयितुम् (anyathayitum) *inf.* 1 to change or to transform न च ... आत्मा देहेन्द्रियादिव्यतिरिक्तः शक्य उपनिषदां सहस्रैरन्यथयितुम् Bhām. 3. 13 (on i. 1. 0); 80. 7 (on i. 1. 4); 104. 23 (on i. 1. 4); अयं यत् सूत्रे विधिं तद्व्यन्यथयितुं पुमान्। न कोऽपि शक्तः PañcDa. 6. 160 (comm. अन्यथाकर्तुंशः न च ... जीवोऽप्युपरि ... बाध्यम्। ... देहव्यापिगुणोपलम्भस्यान्यथयितुम् शक्यत्वात् AdvaiSi. 851. 9; ज्ञानत्रयि जगदेव निखिलमपरिचितुमन्यथयितुं च नैपुण्यं ब्रह्मणस्य NīlaVi. 13. 1; 2 to change (the sense) न तु प्रथमागतौ ब्रह्मत्वशब्दौ

Tātpaṭ. (U.) 83. 19 (*on* 2. 158); 'द्वा सुपर्णा' इति नेयमृगसाध्याधिकरणस्य सिद्धान्तं भजते पैङ्क्तिरहस्याग्रणोपनान्त्या व्याख्यातव्यात् BrahmsūBh. (Śaṇ.) 110. 12 (*on* i. 2. 12); अथोच्येत— अन्यथा वचनमुपास्थानहे यया नाप्रतिष्ठादोषो भविष्यति BrahmsūBh. (Śaṇ.) 302. 18 (*on* ii. 1. 11); समर्थकस्य पूर्वं यद्यवोऽन्यस्य च पृष्ठतः। विपर्ययेण वा यत् स्यादिशब्दोक्त्यानन्धाधिपि वा KāvyaśālāSāsam. 2. 4; विपुला तु यात्यया पादभाक् JayaChand. 4. 8; वक्रता तदन्ययोस्तं व्याचष्टे चात्यया तनुतरदः। एवं नैव तदभर्द्धौत्या सा श्लेषवक्रोक्तिः। Kāvyaśālā. (Ru.) 2. 14; तस्मादेदानावाक्ये पठितम्भि पिञ्जाद्वचनाय योजनायम् SamkṣepSā. 1. 63 (i. 65-17); अनन्या प्रकरान्तरेणानुभवतनुमानं क्रियायाम् BrahmsūBh. (Bhā.) 112. 14 (*on* ii. 2. 9); पुनरपरे तस्याभावमन्यथा कथयेदुः Dhvanyā. 24. 1 (*on* I. 1); अन्यार्थवानिसम्बन्धाहाहं दग्धोऽभिमत्यते। अनन्या दाहशब्देन दाहार्यः सम्प्रतीत्येन NyāyMañ. i. 29. 5; न कुर्वदिकं फलमित्येवदनन्या परिफ्रियते ManuBh. i. 175. 19 (*on* 2. 189); अन्ये तु शरीरास्थापि चात्यय इत्यन्यथा व्याख्यानयन्ति ManuBh. ii. 106. 3 (*on* 8. 69); अन्यथैव हि सोहार्द्र ब्रह्मस्थान्तरालनः। प्रवर्ततेऽन्यथा बाणी शाटयोपहतचेतसः Hitopa. i. 74; केचित्सुरनन्या काथयन्ति NalaCam. 6. 59 (111) ... न चापि सम्पित्रव्याहृतदर्शाहितत्वपर्यंत ... 'वास्यार्थधीरन्योपघापधनानुक्रममाण...' वाक्यमेकमनवरयमिति TatTVBi. 75. 1; मत्तयीयावृत्रत्ययान्त्ये तथात्वं घटेत नान्यथा ĀtmaSi. 36. 13; अनन्या लोकपाण्डित्यं वेदपाण्डित्यमन्यथा। अनन्या तत्पदै शान्तं लोकः किुरुनाति चान्नया YaśasCam. ii. 251. 9; अहम् ... इव वाक्यम् ... अन्ययोऽप्यन्यस्यानः YaśasCam. ii. 357. 12; यस्य तु मन्दफलकावेदमयपरितोषः तं प्रत्यनन्या वर्णयति Kāśī. i. 13. 17 (*on* i. 33); पासूपतोतरतुत्यमेकजातीयं कं वर्जनवीमत्यन्यथा समाधानमाह Kāśī. ii. 41. 17 (*on* 5 (2). 30); अन्यथा ग्राह्यग्राहकोर्मदै दर्शयति चेन्नैति Kāśī. ii. 164. 9 (*on* 5 (3). 176); अन्यथातदधमनिवेत्यादिबाध्यप्रमाणमाह Kāśī. iii. 184. 21 (*on* 5 (3). 232); यया प्रादीपान्तिरिवयः ... प्रमाणमूलमारभ्यते तथा तत्तत्परमाणुपुरिपि तप्तोद्यम्। तस्मादनन्या समाधीत्ये NyāyKa. 9. 8; एष वक्ष्यमाणसो जीवानां निश्चयेन निर्दिष्टः। अर्हन्निर्गतानां व्यवहारोऽन्यथा भणितः TatTVPradī. (A.) 253. 2 (*on* 2. 97); धर्मः ... मनूपाअन्यन्या दृष्टः VarāP. 121. 14; उत्सृष्टानिलविष्णुने नरे बलिं निशाययेत्। अनन्या विक्रितां वस्तिनवानः प्रतिपद्यते SiddhaYo. 75. 5; वासायनीयं किंस कामसूत्रं प्रस्तावितं कैद्यादिहन्यथेव JayaMā. i. 6 (*on* i. 1.); यद्यपि विषयः शरीरमपि तथापि अन्यथाय दुःखहेतुभाष इत्याह Tātpaṭ. (Vā.) 8. 22 (*on* i. 1. 1.); व्याख्यानं भाष्यज्ञानस्य त्वन्यथा भविष्यति Tātpaṭ. (Vā.) 15. 20 (*on* i. 1. 1.); अन्यदनन्या प्रकाशते इति संविदिरुद्धम् Tātpaṭ. (Vā.) 87. 20 (*on* i. 1. 1.); भोजनयि नगरउत्तिकरन्यथोक्ता YuktiKa. 25. 7; भोजने तु हारलक्षणमन्यथोक्तम् YuktiKa. 194. 17; अन्ये पुनरन्यथा विचित्रविचित्रयोर्लक्षणां व्याचष्टे SaraKanjihā. 248. 7; येयं पर्याधारपरिमितिनः तिचात्रविचित्रयोरलक्षणा धारकं मध्यमनूपलयमानं बोधयति SaraKanjihā. 392. 22; सान्ध्यापूरुपधमाणा धारकं मध्यमनूपलयमानं बोधयति SaraKanjihā. 466. 12; यद्यपि हीनं अनन्यावस्थितं वस्तु यस्यामुलोश्यतेऽन्यथा SaraKanjihā. 466. 12; यद्यपि हीनं प्रत्यक्षत्वात् शीघ्रं प्राप्नोति तथायन्यथापि प्राप्त्यतोऽर्थस्य विद्यानमनर्थकमेव TantraRa. 61. 20; 'तनुतिर्या सह' ... इति भाष्यपर्यवारादिभिर्वाच्यं प्रतिपाद्यत् करणारम्भमन्यथा दर्शयति TantraRa. 180. 7; 234. 14; पदार्थविधिच्यापूतेन विधिनान्यथापि सिध्यतः क्रमस्य ... विद्योत्पयोग्यत्वात् TantraRa. 241. 9; ब्रह्मणे विधिनान्यथापि सिध्यतः क्रमस्य ... आन्यासधोपादादेशं प्रत्यक्षापो महान् भवेत् दक्षिणेनास्य यामतः पुरुषोत्तमम्। अनन्यासधोपादादेशं प्रत्यक्षापो महान् भवेत् SamarāSū. 70. 142; द्विपद्यते नीतिर्हिभङ्गिका। अनन्यापि। अन्येरपि छन्दोभिर्दिक्तिर्दिभिर्भी अन्यैरुच्च Chandonu. 4. 87; अन्यथापि घटनामिदम् Prasara. 7. 17 (2); एतावानेव तर्के इति प्रतिष्ठापकप्रमाणभावादनुक्तदनन्यायानुमेयानीति चेय ब्रह्मसूBh. (Mā.) 24B. 4 (*on* ii. 1. 12); अत एतदभिप्रायजानपूर्वकं वा वात्मनां व्युत्पत्तिः अन्यथा वा NyāyKu. 7. 8; पञ्चमलकारदिभाषावे न तत्रिणयः स्यादित्युपरिपत्तिः अन्यथा वा NyāySu. 7. 8; पञ्चमलकारदिभाषावे न तत्रिणयः स्यादित्युपरिपत्तिः अन्यथा वा NyāySu. (So.) 49. 1 (*on* i. 2. 7); (महाराष्ट्र) परितोषदनन्याविधित्वकल्पनामाह NyāySu. (Ja.) 22B. 12 (*on* i. 1. 1.); उल्सृष्टोत्सुक्य मदूकं भ्यातं पतति चाप्रक्रम्। तत्कुर्वन्मरोगमन्त्रार्थं शस्त्रतोऽन्यथा RasRaSa. 2. 8; किञ्चित् केनापि यथा विहितं तदस्मू तत्ततोऽन्येन। कियन्तोऽन्यथा तथैव व्यापारोऽयं सनाख्यातः Ekāva. 8. 42 (294. 12); सः ... वसुदेवमभजत। त्वमसि मे जनकः किनिहान्यथा Yādava. 3. 23; अन्ये त्वन्यथा समाधानमाहुः त्वमसि मे जनकः किनिहान्यथा RāsaSū. 174. 4 (2. 166); 'ब्राह्मणाः' इति लोके। येदे त्वन्यथा पठयते "ब्राह्मणासः RāsaSū. 174. 4 (2. 166); 'ब्राह्मणाः' इति लोके। येदे त्वन्यथा पठयते "ब्राह्मणासः ..." इति NyāmMAVi. 38. 12 (*on* i. 3. 10); अन्ये तु ब्रह्मनिष्ठया स्पष्टनिष्ठानां प्रथमे द्वितीयतृतीयोरस्पष्टानां समयनः प्रतिपाद्यते इत्यन्यथा फदायानावसते प्रथमे द्वितीयतृतीयोरस्पष्टानां समयनः प्रतिपाद्यते इत्यन्यथा फदायानावसते TatTVPrakā. 15B. 11 (*on* i. 1. 12); एवमशब्देनान्यदेवोपपन्नतं सूचयति NyāySu. (Ja.) 22B. 12 (*on* i. 1. 1.); विमुक्तश्च विमुक्त इति श्रुतार्थापत्तिस्तु माध्यकृतेवान्यथोपपादिते NyāySu. (Ja.) 24B. 5 (*on* i. 1. 1.); एवं जन्यजाने विषयव्यसन्यन्यथा व्यवस्थितव्यात् NyāySu. (Ja.) 47A. 8 (*on* i. 1. 1.); जनिनेतत्तयादिवाक्यं तु बहुभिर्निरवकाशमितिः श्रुतिभिर्विच्छिन्नमन्यथा व्याख्येयम् NyāySu. (Ja.) 421A. 9 (*on* ii. 2. 11); कर्मकाण्डवृत्तिकारादयोऽपि हि ... प्रमाणव्यवसायं यथायथमन्यथा

अन्या

संज्ञा: NyāyPari. 9.1: एतानि चाङ्गानि उक्तेनैव सौर्वापर्येण भवन्ति। अङ्गान्तराणि
 त्वन्यायापि SāhiDa. 303.4: आन्तरक्षणस्य विहितत्वात् तदेव दृष्टं प्रयोजनं
 तद्येनान्यायापि संभवति DaṇḍaVi. 10.2; 10.4: कुलकमष्टस्त्वत्र कर्तृपापमेव भागशः
 तद्येनान्यायापि संभवति DaṇḍaVi. 10.2; 10.4: कुलकमष्टस्त्वत्र कर्तृपापमेव भागशः
 साधारण्येन संक्रामति ... इत्याह। तद्येनान्यायापि संभवति DaṇḍaVi. 10.2; 10.4: कुलकमष्टस्त्वत्र कर्तृपापमेव भागशः
 कल्पनाकाशत्वात् DaṇḍaVi. 18.11: कात्यायनेनान्याया नैमाख्या प्रदर्शिता VyāsaNi.
 14.1: भाष्येपेक्षी विधिर्दत्ते तेन चिन्तितमन्याया CampaŚreKa. 88: 258: तस्मात्
 श्वेनादिनिवृत्तिरर्थशब्दस्य प्रयोजनमित्यन्याया वर्णनीयम् YuktiSneha. 29.13 (on
 i. 1.2): अत्र भगवता वृत्तिकारेण 'तस्य निमित्तपरीष्टि रित्येव-मादिसूत्रत्रयमन्याया
 व्याख्यातम् YuktiSneha. 48.29 (on i. 1.5): यद्यप्यधिकरणमन्याया रचितम् AnuBh.
 38.13 (on i. 1.18): AnuVyā. 65A.6 (on iv. 1.2): अन्याया त्वधिकरणरचना
 अन्तस्तद्धर्माधिकरणेन गतार्थात्वादयुक्तैव AnuBh. 64.3 (on i. 2.18):
 प्रकरणशास्त्रात्त्वमस्मदुक्तोऽर्थोऽन्याया वर्णितः AnuBh. 104.22 (on i. 4.8):
 पुनरन्यायाशङ्क्य परिहरति AnuBh. 109.21 (on i. 4.15): 123.6 (on ii. 1.11):
 एकमिदं सूत्रमन्याया योजयति धृष्ट इति AnuBh. 124.17 (on ii. 1.14): 131.
 18 (on ii. 2.9): 207.20 (on iii. 1.1): तत्र वार्तिककारोऽन्यायापठितव्यमित्याह
 Prasā. i. 339.16: व्यासकृत्स्वात्मनि परस्य क्रमज्ञानजननशक्त्यान्याया चोपपद्यते
 BhedaDhi. 20.1: 'चक्राभिधातप्रसङ्गाच्चैव' ... इति प्राचीनोदाहरणं त्वन्याया
 योजितम् Kuval. 68 (26): अन्याया वाक्यार्थप्रतिभासेऽपि प्रमाणान्तरबलेन यदन्याया
 वाक्यार्थवर्णनम् ŚivārkaMaDī. i. 9.3 (on i. 1.1): आनन्दादिश्रुतयोऽन्याया व्याख्येयाः
 ŚivārkaMaDī. i. 149.14 (on i. 1.3): इत्येके आचार्या आहुरतोऽन्येऽन्याया प्राहुः
 KandaCū. ii. 2.5: अन्याययहेतुमात्रं तु दृष्टमूलसंभव इति न विरोधः।
 अतोऽन्याया सूत्रं व्याख्येयम् MīmāṃsāKau. i. 26.1 (on i. 3.4): ii. 322.14 (on
 iii. 3.9): भार्गवतीत्याधिकरणवर्णनसंभवात् सूत्राण्यन्याया व्याख्येयानि MīmāṃsāKau.
 i. 39.18 (on i. 3.7): प्रयाजशेषाभिधारणन्यायाप्यत एवास्माभिर्न्यायोपापदितत्वात्
 BhāṭṭiDī. iv. 12.5 (on x. 5.8): भाष्यकारेण त्वन्याया व्याख्यातम् BhāṭṭiDī. iv.
 22.5 (on x. 5.13): गौरवान्मानाभावात् कार्यस्यान्यायाप्युपपत्तेः RasGaṇ. 10.2:
 फलस्यान्यैवोपपत्तेर्लक्षणाकल्पनस्यान्यायाप्यत्वात् RasGaṇ. 319.4: तार्किकाः पुनस्ता-
 दात्यस्थाने समवायमभिधेयतोऽन्याया सन्निकर्माहुः MānaMe. 14.5: अन्यायस्य
 अन्यायापि सिद्धत्वात् MānaMe. 131.5: अथ प्रतीत्यर्थमन्याय्येत्येति SiddhāTaVi.
 54.8: संप्रत्ययानि त्रिपुराचक्रमन्याया ...। अन्याया पूर्वोक्तप्रकारैवलक्षण्येन
 SeiUBa. 43.18: इदमुपधासंज्ञासुत्रं भाष्ये स्पष्टा फलानामन्योपापदानेन भाष्ये
 प्रत्याख्याता च LaŚabdeSe. i. 306.12: अन्याया। प्रकारान्तरमित्यर्थः BālamBha.
 ii. 14.12 (on 2.7): यदुक्तमन्याया काव्ये कवीनां समयोऽन्याया। तत् ...
 समयोऽन्याया SāhiSā. 2.54 [Kośas give anyathā in the sense of aparā,
 ViśvaPra. 188.29: MediK. 198.37: ViśvaLoK. 411.34]: IAlī in any other
 way हनुमन्तं कपिं व्यक्तं मन्ये नान्यथेति सा Rāmā. v. 33.78: संपुषु संविधायापि
 सिद्धैर्मन्त्रैषादधिभिः। नान्याया प्रतिपत्त्यं न दत्तो गमयेदिति VākyaPa. 2.
 324: एवमेतन्मन्त्रदेवं नान्याया समुदाहृतम्। यथाख्यातं तथा ज्ञातमादितः समनुक्रमात्
 MālinīT. 3.2: ŚlokaVār. 4. 253 (207.2) तद्धानमिभूतं रूपमन्यायाशक्यनिदर्शनं
 व्यापारान्तरसंश्लेषेन निदर्शयति (BhāvānāVi. 101.3: अचेतना तु प्रकृतिर्नान्याया
 संप्रसूयते ParaS. 2.27: वर्तमानात् प्रकारात् अन्याया प्रकारान्तरं नास्ति IśopBh.
 7.20 (on 2): अशुचित्वं शरीरस्य प्रियाप्रियविपर्ययः। गर्भासे च यमतिस्तस्यान्युच्येत
 नान्याया ŚākhikaSm. 7.11: नान्याया व्यवहितः संघो लभ्यते ManuBh. i.
 376.15 (on 4.131): स खल्वन्यमेको वाक्यात्मा वाक्यार्थधीहेतुरनुभवाद्वा व्यक्तायापि,
 अर्धधीमेदादा अन्यायानुपपद्यमानात् TatvīBi. 9.2: चण्डालनिर्लेपोऽप्येवं श्रवणे बोधने
 क्रमः। यद् ब्रह्मवर्चनं तत्र तत्तथा न तदन्याया Mānaso. ii. 13.926: ईक्षणीयत्वतो
 विष्णुर्वाच्य एव न चान्याया 'AnuVyā. 5B.9 (on i. 1.5): कांस्यम् ...। रुद्ध्वा
 गजपुटे पङ्कं शुद्धिमायाति नान्याया RasRaSa. 5.211: महीयसांमेव महीपतीनां
 नयो विपक्षेऽपि नान्याया स्यात् Acyutarā. i. 32: अत्रत्याश्रमशब्दः ...
 धर्मपरोऽन्यायासंभवः BālamBha. i. 3.19 (on i. 1): IBI in a different manner
 (of performance) (समुद्रोऽसि नभस्वानित्याहेतुं द्वै वार्तस्य रूपः) अलिनां
 जुहेति न ह्येतेषामन्याया आहूतिरविकल्पते TaiS. V. iv. 9.4: संस्थां हुतं व्रतयति
 यदेतोऽन्याया त्रयं येत् MaiS. iii. 6.9 (iii. 72.16): iii. 7.10 (iii. 91.9): यदेतोऽन्याया
 कुपुंशुच्यं कुपुंशुः MaiS. iii. 7.2 (iii. 77.5): एतदेतं तर्जुवर्जनान्याया ब्रूयात्
 MaiS. iv. 2.8 (iv. 29.11): स एव स्वर्गः पशुर्न एनमेवं विभज्यन्त्य
 येतोऽन्याया ĀśvaS. II. vi. 9.17: अपरेणानिं दक्षिणं जानाव्यानाय वासीनो
 दवीहोमाजुहेति वचनादन्याया ĀpaS. xxiv. 3.10: xxiv. 3.12: विष्टवानुपपत्तिर्नान्याया
 LāyaS. x. 6.9: DrāhyS. xxix. 1.12: ये भार्याकळेवरमन्याया ग्रहीष्यति
 DhūrtaViSār. 31.2: अन्यस्मिन् शास्त्रमन्याया पुरुषप्रकृतिः PādaTā. 23.2:
 पुरुषासनं गृहस्थेनातिथेः क्रियमाणं कस्यचित् प्रीतिकरम् ... अन्यस्त्वन्याया ...
 पुरुषासनं विरज्यति ManuBh. i. 68.14 (on 2.6): अज्ञानादयवा मोहात्
 योऽन्याया गृहमाचरेत् स विधीदति YuktiKa. 49.16: 61.12; 66.15; 70.8;

96.3: सिद्धेति किम्। अन्याया शिरः कृत्वा भुङ्क्ते PrakriKau. ii. 690.6:
 शरीराधमेव देवेस्तत्र तत्र होमः कृतः। तत् कथं पञ्चमाहुतावेवान्याया भवेत्
 AnuBh. 182.3 (on iii. 1.26): रङ्गवह्निरचनादि भवत्या प्रस्तुतं किमपि पाणितनम्।
 अन्याया विरचयन्त्युक्तो मे हा कदा भवतु लोचनलेखः YātrāPra. i. 32 [Kośas
 give anyathā in the sense of prakāra, VajraK. 288.20; ŚeṣaNā. 1747;
 ŚabdaRa. (Vā.) 4612]; IBI in a different way, differently, distinctly उच्यते
 गृहणीयात्राभिपुण्यादभिपुण्वन्ति वाऽन्याभ्यो देवताभ्यस्तदन्याया ततः करोति युवा
 चान्याभ्यो देवताभ्यः ŚatBr. IV. vi. 1.9; VIII. vi. 2.18: एकस्मिन्नापि दृश्येऽपि
 दर्शनं भिद्यते पृथक्। कालान्तरेण वैकोऽपि तं पश्यत्यन्याया पुनः VākyaPa.
 2.138; 2.241: तां शक्तिं समवायाख्यां शक्तौनामुपकारिणीम्। भेदाभेदावतिकात्मानमन्यथैव
 व्यवस्थिताम् VākyaPa. 3.3.10: Kāvyaśā. (Bh.) 3.12: प्राचीमेतां भुवनरचना-
 मन्याया निर्माणे कार्योपातीस्त्वयि रचितवानन्तरायं महेश्वरः AnarghaRā. 132;
 BrahmSūBh. (Śā.) 192.14 (on i.3.28): अन्यात्रापि तथा बहुदुतवः
 पूर्वापरालोचनान्नेतव्यं परिहृत्य मण्डनवचस्तद्व्ययथा प्रस्थितम् Samkṣeṣa. 2.174
 (ii. 106.16): NyāyaMān. i. 384.1: तत्रेति मन्त्रमन्याया वृत्तिः। आकारो मुखनयनारः
 JayaMa. 214.6 (on 3.3): अन्याथासाध्ये व्याधिप्रतीकारे मधपानेकसाध्यायां ब्राह्मणस्य
 प्राणरक्षायाम् ... ब्राह्मणस्य मधपानेनापि न पापम् PuruṣPa. 100.14: अपूर्वविदस-
 न्याया लक्ष्यते JānaPa. 3.45 (2); IBI in a different form अथवाच्यं ते
 (v.l. अन्याया दृश्यते) वर्णा दीनश्चासि निशाचर Rāmā. vi. 21.3: तथा पुद्गलैरात्म-
 प्रवेशो ह्यन्याया पुनः। देशना धर्मनैरात्म्यप्रवेशः कल्पितात्मना Viṃśā. 10:
 अर्धर्थादिषु शब्देषु रूपभेदः क्रमाद्यथा। तन्त्रातथैकशब्दत्वे भिन्नानां श्रुतिरन्याया
 VākyaPa. 2.105: देशकालेन्द्रियार्थभेदेऽप्यन्यथाऽन्याया ... तथा तदवसीयते
 VākyaPa. 2.298: अन्याया कुम्भकारेण मुद्रिकारस्य कस्यचित्। पटादेः करणात्
 सिध्येत वल्मीकस्यापि तत्कृतिः PramāVā. 2.13: सौगतापरनिर्दिष्टमनःसंसिद्धयसिद्धये
 साकारमन्यायावृत्तं मन्ये सूत्रमिदं कृतम् TatvīSaṇ. 633: अन्याया परमं तत्त्वं
 जनाः विरज्यन्ति चान्याया। अन्याया शास्त्रसद्भावो व्याख्यां कुर्वन्ति चान्याया
 KulārT. i. 92: विज्ञातस्यान्याया सम्यग्विज्ञानं ह्येव तन्मन्त्रम् AnuVyā. 2A.11
 (on i. 1.1): अन्यायासन्तं प्रतीकभिन्नत्वादिप्रकारं सन्तम् NyāySu. (Ja.) 615B.
 1 (on iv. 1.3): न च तयोरमूर्तत्वेन ... नैवं यत्कुमुचितमिति वाच्यम्। ईश्वरत्वेन
 नान्यायापि करणसंभवात् AnuBh. 314.13 (on iv. 1.17): (used as adj.)
 I different from कित्येतायमन्त्रमुपजानीत युधेदमितोऽन्यायासदिति ŚatBr. i. vi.
 1.4: न वाऽन्यस्य कस्य च न देवतायै सकृदभिपुणोति तदन्याया ततः करोति
 युधे चान्याभ्यो देवताभ्यः ŚatBr. IV. vi. 1.10: ते होचुः कथमिदमितोऽन्याया
 स्यादिति ŚatBr. (K.) II. v. 3.3: यद्यहमिहाभिव्यक्तमन्यायातो विपुवन्तमकल्पयिष्यम्
 JaimiBr. 2.387: स होवाचैवं न्यूनं त्वं वेत्यान्याया वयमतो विधेति JaimiBr.
 3.156: अन्यतोद्धारं हेऽनन्देक एवाप्रभुपुसासते। अतोऽन्याया विद्युः JaimiUBr.
 i. 30.2: अथ येऽन्यायातो विदुरचिरान्जने स्ते क्षयलोका भवन्ति ChāndoU. vii.
 25.2: ii different, of different kind सततं क्षताद्य नायात्येतापि भवन्ति मरणलिङ्गिनि
 एषोऽन्याया विकित्याः CaraS. vi. 23.34 (1941 Ed.): कफ्यातज्वरात्तैभ्यो हितमुष्णान्यु
 ... शीतमन्याया SuśruS. vi. 39.107 (comm. उपोदकगुणविपरीतगुणम्):
 उदात्तायमहाद्यस्तु स्वरितः स्यादनन्तरः। तैरोविरामं तं विद्यात्तैरोव्यजनमन्याया
 YājñiS. 82: विसर्गाद्य परः कादियंअनात्किल पूर्वगः। हत्वपूर्वं नञौ द्वित्वापठेते
 पदान्तगी। अपि स्वरतरावेव श्लिष्टी भवति नान्याया MādhyāSi. 1.5:
 अलंकारवदग्रायमर्थं न्याय्यमनाकुलम्। गौडीयमपि साधीयो वैदर्भीमिति नान्याया
 Kāvyaśā. (Bh.) i. 35: एतत् त्वत्पुरमन्यथैव सहसा संजातमावेद्यते MahāViC.
 4.57: यवमध्यान्याया JayaChand. 3.30: पुरुखाः प्रयासान्त उर्वशीबुद्ध्या
 लतादिकं यद्यदासदा तददानेकशोऽन्याया बभूव SaraKaṇṭhā. 657.7: रसवदमृतं
 कः सन्देहो मधून्यपि नान्याया। मधुरमपि किं घृतस्यापि प्रसन्नरसं फलम्
 SubhāRaK. 17.65: Subhāsi. 1511: ततोऽध्रप्रहारादूर्ध्वं मुक्तभूवपुरीषकम्। लब्धसंज्ञं
 प्रतापाद्यं दोलयन्तं शिरो मुखः। आयुष्मन्तः विजानीयादन्याया चान्याया छलु
 RasRaSa. 12.78: अहो ते शक्र धीमान्धमग्रे भाव्यं किलान्याया NīlaVi. 26.
 20: ICI in a wrong way, wrongly, ज्यायो वा हि कनीयो वा न हि वा
 तेन तत् समम्। कपालमन्याया संत्यच्छिद्र उपधीयते JaimiBr. 2.395: अहं
 पञ्चधा दशधा चैकधा च सहस्रधा नैकधा चासमम्। मया ततमिदमश्नुते
 तदन्यायासद्वदि मे असिद्धिः BāṣkaU. 19: महादेवेन दिष्टं ते पुत्रजन्म नराधिप। अनेन
 क्रमयोगेन मा ते बुद्धिरतोऽन्याया MahāBhā. iii. 104.22: v. 10.26: मुनिपुंगवः।
 उवाच रामम् ...। अन्याया छलु काकुत्स्थ तपस्वी समुदाहरन्। दुःसासीव
 परे लोके स्वानि मांसानि पक्षयेत् Rāmā. iii. 11.26: यस्तवां प्रियो
 नाभ्यचरत्कदाचित्मन्याया यात्यतिफोतरासि Saund. 6.21: अर्जवाभिहितं वाच्यं
 न च गन्तव्यमन्याया यात्यतिफोतरासि Saund. 6.21: अर्जवाभिहितं वाच्यं
 मया प्रयुक्तम् इदम् Mālavikā. 1.20: त्वम् अन्याया कल्पयसि। अहं पुनः
 सत्यमेव कोपस्थानं न पश्यामि Mālavikā. 4.16 (3): शिविकायां स्थितं चेदं

opposite way, contradictorily, contrary तया तद् प्रविता ... नान्यथा
वरवाणि MahāBhā. iii. 70* (5); शोकातस्य प्रवृत्तो ने स्लोको भवतु नान्यथा
Rāmā. i. 2. 17; आहारं प्रपन्नं नृणां उपबुक्तं क्षतुर्विधम् । पच्यमानं द्विधा
काये कोष्ठे त्याचाभं तदन्यद्यद्यथा BheLaS. 19. 11 (1. 11); यदभावि न
तन्नावि भावि चेत् न तदन्यथा । इति चिन्ताविषयोऽयमगदः किं न पीयते
SaTrayī. 666; 267; Hitopa. O. 19; 4. 9; Dūtāṅg. 19 (12); तस्य सर्वातिशायित्वं
या ते न मर्यादितम् । अन्यथा विनश्ये तस्य महिमायं तथासूते JayaS.
4. 74; अन्यथा पापैः (फलं भवति) JaimīUpaSū. i. 2. 49; अर्थापरितिप्रति हट्टः
श्रुतो वार्थोऽन्यथा नोपपद्यत इत्यर्थकल्पना ŚābaBh. 38. 1 (on i. 1. 5); कदाचिदियं
द्रोधिघर्मव्यवस्थितशरीरं मां दृष्ट्वावध्यैवावगच्छेत PañcT. 3. 33 (15) (287. 11);
सेन्दुविषपदिक्तास्य युक्ता दिस्फेषितास्य (नतिः) SūrySi. 5. 12; शीघ्रे मन्दधिकेऽतीतः
संयोगो भवितान्यथा SūrySi. 7. 2; प्रत्यापीडोऽन्यथा Jānāsra. 2. 18; श्वपुक्तिमुपश्लेशते
कृती कुक्षते तत्रातिकारमन्यथा Kirātā. 2. 9; चलनेनानुमितोऽप्यर्थः कुशलैरनुगतुभिः ।
अभिवृत्ततरैरन्यैरन्यैरेवोपाधते VākyaPa. 1. 34; न तदस्ति न तत्रास्ति न तदेकं
न तत् पृथक् । न संसृतं विभक्तं वा विकृतं न च नान्यथा VākyaPa.
3 (2). 12; दक्षिणे निःसृतः प्राण अपानस्तवन्यथा भवेत् LomSi. 7. 7; तस्योपकार
शक्तत्वं किं जीवन् किमुतान्यथा VenjSant. 3. 216; देहोऽयं नर इति
संज्ञितोऽन्यथा वा BhagAju. 29. 8; तस्येदं निधनदिनं विधेर्विलासात् कल्याणी
परिणतिरसुत्तु वान्यथा वा MahāvīC. 6. 28; वर्त्सी न खल्वन्यथा वस्तुवृत्तम्
MālāMā. 10. 195; सत एव द्वैतभेदेन अन्यथागुग्ममाणत्वात् न असत्त्वं
कस्याचित्तद्विदिति द्वयः ChāndoUBh. 348. 6 (on vi. 2. 3); स्वाविद्योत्पत्त्वान्निराम्यन्दनं
तद् विज्ञातव्यं वा ग्रहीरन्यथेतत् SamkśeŚā. 2. 128 (ii. 81. 14); यस्तन्यथा
वर्तते तत्र बन्धुवत्प्रत्युत्पानाभिवादनेः मातुलिपुत्पत्त्यसंपूर्णा करिष्या ManuBh.
ii. 273. 2 (on 9. 110); मित्रं नान्यथा मन्त्रव्यम् Hitopa. i. 54 (3); नित्यं नैमित्तिकं
कायं सापेक्षं पूर्वपूर्वतः । अन्यथा भजनं चेष्टन् करोत्यापत्परम्पराम् TanurRā.
2. 3; अयानुभवगा दाद्या नानुभूतोऽन्यथा भवेत् SivDr. 4. 17; अयनिष्टफलं स्वजं
जानन्तोऽपि द्विजातयः । राजोपचारवतुराः स्वापयामासुरन्यथा BrKathāŚloSanh.
2. 44; एकद्विपञ्चसप्तानि शुभान्यन्यानि चाप्यथा YukiKa. 49. 1; या तु कान्तिप्रलाढ्य-
व्यक्तीनामन्यथा गतिः । अर्थप्रधानः प्रोक्तः स वाक्ये गुणधिरपयः SaraKanJhā.
30. 23; समर्थयं यत्प्रथमं प्रियां प्रति क्षणेन तमे परिवर्ततेऽन्यथा । अतो विनिद्रे
सहसा विलेचने कराणि न स्पृशविभावितप्रियः SaraKanJhā. 365. 20; किं त्वेवं
विजनस्योर्हतजनः संभावयत्यन्यथा KāvyaPra. 207. 3; स्वार्योवबोधाम एव बोधः
प्रकाशते नार्थकयान्यथा तु MahāViŚl. (H.) i. 12; यवसा प्रियमाख्याति कर्मणा
वर्ततेऽन्यथा द्वैधीभावाऽपरः प्रोक्ते म्रिय्यावयनसंज्ञकः MānasO. ii. 16. 961;
सैन्यमस्मद्धिताय तत् । पर्यवस्येदिति वदन्मभावन्यथा च तत् RājTa. (Ka.).
8. 1690; अभूतपूर्वं यज्ञोक्तस्य पूर्वं भवति पूर्वं च यदन्यथा तदद्भुतम् AdbhūSāg.
4. 20; आकालाग्नेशिवाप्तं प्रथममजनि यतद्विर्थासंवृत्त्या संप्रत्यागम्येलङ्घि किमिदमयत-
रत्त्यन्यथेतत् तेजः PṛthviV. 1. 77; तवासुराप्यादले कराग्र्यहं न शुक्रयुद्धया
व्यवहार्यमन्यथा PṛthviV. 2. 20; बुधोदयः सर्वजगद्विपत्तौ भवेत्कदाचिद्भगमन्यथा
वा VasīS. 5. 1; साक्षाभावाऽन्यथा व्यायो व्यापकः । साधनान्यथा TarkKhā.
(Ke.) 40. 15; TarkKau. 12. 11; अतर्क्यं तर्कणान्यासंभाष्यम् ManvaV. 1522.
27 (on 12. 94); सत्यमङ्गीकृत्य एव बाधोऽस्ति । किन्वन्यथा विज्ञातस्य सम्यग्विज्ञान-
गोचरत्वं लक्षणं NyāySu. (Ja.) 440B. 4 (on ii. 3. 14); जाग्रन्भावमिति । अन्यथा
अविद्यमानत्वेन NyāySu. (Ja.) 497A. 10 (on iii. 2. 1); ज्ञयं जन्मान्यथा वा
TatvMu. 1. 32; अन्यदर्शीचित्यं देशकालार्थानामन्यथा यद्दर्शनम् ŚāhiDa. 423. 10;
स्वचित्तु वक्त्रार्थाचित्यादन्यथा रचनादयः ŚāhiDa. 469. 9; यद्वाच्यं तद्भवत्येव
नान्यथा भवितव्यता CampaŚreKa. 28; कीलयामोहनार्थमन्यथा भास्येत्रदत्त
ApuBh. 40. 23 (on i. 1. 19); वेऽन्यथा कल्पयन्तीत्यभिप्रेत्य स्वमनमाह ApuBh.
72. 12 (on i. 2. 32); दर्शनमस्या द्विविधं स्वाभाविकमन्यथा चैव KandaCū. v.
2. 5; अन्यं समस्तस्या अपि द्विगुणा वा साक्षिणी यदन्यथा पूर्वसाक्षिर्विशरांतं
बुधः VirāMi. 511. 26 (on 2. 80); सर्वदा भूज्यतां वान्यैर्मो भवति नान्यथा
SabhaŚ. 85; कदम्बदलितो गोले भक्तम् ... प्रवहातिनलबद्धं सत् ध्रुवनध्यवेशेन
SiddhaTaVi. 23. 14; दिगन्तान्ता दिवं तां वा पातालं वा व्यस्तमान् । तस्यापि
न जनस्यास्यान्यथा स्याद्विधसौ लिपिः ParamāKā. 37. 16; तस्ये ना लुठ
कोमलङ्घि । तनुतां हन्ताङ्गराजोऽभुजे नारीतो दयितोनयानसनयो ना स्यान्यथा
कोमलङ्घि । तनुतां हन्ताङ्गराजोऽभुजे नारीतो दयितोनयानसनयो ना स्यान्यथा
कोमलङ्घि । तनुतां हन्ताङ्गराजोऽभुजे नारीतो दयितोनयानसनयो ना स्यान्यथा
कोमलङ्घि । तनुतां हन्ताङ्गराजोऽभुजे नारीतो दयितोनयानसनयो ना स्यान्यथा
कोमलङ्घि । तनुतां हन्ताङ्गराजोऽभुजे नारीतो दयितोनयानसनयो ना स्यान्यथा

4. 8; तिमिदं शाठ्यमुज्ज्वला मन्त्रिदेशं समाचर । अन्यथा जीवलोकोऽयं सुदृष्टः
क्रियतामिति BrKathāŚloSāh. 5.263; या च पुनर्यते तं स्त्री गौरीव्रतविचारिणम् ।
तस्य वरं महामौरी दयते शापमन्यथा BrKathāŚloSāh. 19.16; सहितवित्यत्रापि
... शब्दस्य शब्दान्तरेण ... साहित्यं परस्परसर्वस्वत्वज्ञानमेव दिव्यंभितम् । अन्यथा
तदिदंलाहदकारित्वहानिः प्रसज्येत Vakroji. 12. 3; सहमोजिषु लोकेषु पुरैव
परिवेषयेत् । भुञ्जानस्यान्यथा पूर्वं तदृष्टिदिवसंक्रमः YaśasCam. i. 510. 10;
युगपद् गुणदोषी निरूपयन्तु भवन्तः । अन्यथा गुणानुपेक्ष्य ... असतो दोषाः
करोमिन् Kāśi. i. 2.23 (on 0.4); तेष्वेव प्रतिसंविधानविकलं पश्यन्तु साक्षिष्विव
द्राघ्योदुरमागतेष्वपि न स क्षीयते यद्यन्यथा BhallaŚ. 90; ननु प्रातिपक्षे
सान्तरालोऽप्यमिति ग्रहणं न स्यात् नान्यथा तदुपपत्तेः NyāyKa. 24.1; अनिच्छतापि
त्वया लोकवृत्तमनुसरणीयम् । अन्यथा न लौकिकी न परीक्षक उन्मत्तवदुपेक्षणयोगः
स्याद् TātpaT. (Vā.) 15.11 (on i. 1.1); 45.2 (on i. 1.1); स च तादृगालोकवयवी
प्रत्यक्षोऽन्यथा न रूपमात्रेण तदनुमानं शक्यम् TātpaT. (Vā.) 120. 10 (on
i. 1.4); 131.7 (on i. 1.4); विष्णुत्रं कारयेदं क्रोशक्रोशश्चान्तरे । वारि दद्याद्
यथाकामं घासं मुष्टिञ्च चारयेत् । अन्यथा दयेजनातिव वक्ष्याम्येतांति AśvaCi.
9.26; किमन्यदुक्तं सुधुषेते सान्द्रया तदन्यथा नाथ न पाटलावचः NavaSāC. 7.22;
अहो किमपि कल्याणमासन्नफलमय नः । अन्यथा हि गृहं सन्तः किमायान्ति
भवदिधाः NavaSāC. 16. 79; (चामरम्) संस्कारेण भवेच्छत्रं भवेन्मलिनमन्यथा
YuktiKa. 74. 11; तदपि दुर्लभः खड्गो नान्यथा भयहेतुकः YuktiKa. 155.11;
तत्रान्यथा सति मुखामचवीर्यहानिः YuktiKa. 193. 9; ये वा अन्यथा
बहुतरताडनैरपीम । क्षीणाङ्गः YuktiKa. 195. 19; अन्यथा युक्तिम् अपरामृशतः
अपरमायंऽपि नमस्कारादतस्य सांसारिकजनमध्यपातित्वमेव PratyabhiVi. i. 18.
7 (on i. 1.1); संकोचोऽपि विचार्यमाणः चिदकास्तेन प्रथमानत्वात् विन्यय एव
अन्यथा तु न किञ्चित् PratyabhiHr. 10.5.4 (5); अन्यथा तत्तु देहादि अपि
न प्रकाशेत PratyabhiHr. 36.6 (15); कामिनीगण्डनिस्यन्दबिन्दुरिन्दुर्मते मम ।
अन्यथा कथमेतस्य जगदुद्योगिनी द्युतिः SaraKāṇṭhā. 101. 19; नेत्यं चेत्
कथमन्यथा वसुमती भोगे विवादोन्मुखी EI. i. 309. 18; साधारणं सामान्यमिति
सदसत्त्वसाधारणमित्यर्थः । अत एव घटोऽस्तीत्यस्तिशब्दप्रयोगोपपत्तिः अन्यथा
पौनरुक्त्यात् NyāyRa. 932.20 (on 7.310); यद्यन्यथा न शक्यं वै कर्तुमिदं हिजातमः
BrahmP. 10.46; तत्परेणैव ये पूज्य भविष्यति न चान्यथा BrDharmP. i.
10. 67; तस्मात्तथैव तत्काहं मरिष्यामि न चान्यथा BrDharmP. i. 36. 60;
देवोऽयं भगवान्भानुनर्यामी सनातनः । यो ब्रूते सर्ववस्तूनां तत्त्वं ज्ञात्वैव
नान्यथा SaurP. 1.11; विधिना सेवितः कामः स्वर्गदः श्रध्रमन्यथा SaurP.
3.23; अन्यथा चैत्रशरीरलनकण्ट-कोटरगार्थं मैत्रशरीरव्यापारप्रमङ्गन् NyāyMa.
5.7; अन्यथा यस्यापतं तस्य मतम् ... इति ब्रह्मणो मतत्वविज्ञातत्वयवचनं तत्रैव
विदुष्यते BrahmSūBh. (Rā.) 62. 21 (on i. 1.1); मन्त्राश्च ...
देवतादिगतविग्रहादिगुणविशेषमपिददत एव तत्र किञ्चित्कुर्वन्ति । अन्यथेन्द्रादिस्मृत्यनुगतेः
BrahmSūBh. (Rā.) 313. 16 (on i. 3.25); जीवानां प्राचीनकर्मफलभोगाय
जगत्पृथ्व्यनुपगमाच्च । अन्यथा विषममृत्यु-नुपपत्तेश्च BrahmSūBh. (Rā.) 378.
19 (on i. 4.21); 415. 10 (on ii. 1.12); अन्यथा ... देहादिभोगकाल एव सर्वकर्मसंयं
सूक्ष्मशरीरस्यापि विनाशः स्यात् BrahmSūBh. (Rā.) 640.5 (on iii. 3.29); अन्यथा
... यः प्राणेन प्राणिनि योऽशनयाग्नियमाधृतो इति प्रतिवचनभेदानुगपत्तिः
BrahmSūBh. (Rā.) 647.10 (on iii. 3.35); जीवात्मा परमपुरुषांशः ...
नानाव्यपदेशात् । अन्यथा च तत्त्वमसि अयनात्मा ब्रह्म इत्येक्योपदेशाच्च VedāntSā.
(Rā.) 217.2 (on ii. 3.42); न च जातिनियमे सपञ्चायकारणमात्रं निबन्धनम्
अपि तु सामग्री । अन्यथा द्रव्यगुणकर्मणामेकोपादानकत्वं विजातीयत्वं न स्यात्
NyāyKa. i. 16.3; अदान्तरजातिभेदस्य क्षीरेषुमुद्राभ्यामुपविद्वन्भवमिद्व्यात् ।
अन्यथा महान्धकारे रस्योपरम्भमात्रेण वायुर्वाताति प्रत्ययो न स्यात् Lakṣaṇā.
10.4; 5.9; व्यापार्यचित्ते बुद्धिं व्यय एव नैवावयवविशेषाद्यु विभाषणंन DaśāvaC.
7.243; प्रश्नमुक्तिकृता पेयमन्यथा नैतिहाद्वयः । शुक्लापि पाण्डवः पीत्वा तस्यै
7.243; प्रश्नमुक्तिकृता पेयमन्यथा नैतिहाद्वयः । शुक्लापि पाण्डवः पीत्वा तस्यै
तस्याज जीवितम् DaśāvaC. 8.534; कृतं तु खण्डा सहितान्यदोना मन्दस्फुटमुक्तिरियं
कुण्डः Bhāsv. 4.14; वाराणस्यां त्वयोक्तं च तन्मां कथितुमर्हसि । अन्यथाहं
कृपासिन्धो सद्यस्तस्यै कलेवरम् PañcaRā. (Nā.) ii. 7.9; कदाचित्कापि लभ्योऽस्ति
योगेनेतीश वज्रना । अन्यथा सर्वकल्याणसु भासि पक्तिमतं कथम् Stotrā. 1.
16; अरे, तिष्ठ, मा रोदी । अन्यथा कर्णावुत्पादयिष्यामि KaumaMi. 7.2
(8); यत्रिस्तुं (सिं) शनिरस्तमस्तकतया लच्छा(च्छा)न्यथा दुर्लभं देवत्वं
स्वच्छ(ब)न्धुर्मुद्रात्मनो हृदया भट्टोद्धितम् EI. ii. 184. 16; परावृत्तानुवाहुः
स्वायतं केवलं वरम् । अन्यथा सुविनामानः कथमर्होऽस्तिप्रतिबन्धनः EI. xxi.
55.29; अष्टपुर्वो भावी वोऽपमृत्युर्बन्धनमस्तं पुरिष्यते कथम् TriṣaṣaPuC. i. 5.352; i. 6.
790; अन्यथा लघुहस्तागमस्तं पुरिष्यते कथम् TriṣaṣaPuC. i. 5.352; i. 6.
236; ततः बट्टकारः । तत्रार्हो यथा शरीरपरिमाण आत्मा । अन्यथा शरीराकल्प-
माप्ताफल्यं वा Kāvyaṇu. (Hc.) 7.16; दैवो हि सहजा सन्निः सतमित्यावयोपरिमाणम् ।

अन्यथा

अन्यथा व्याप्यकोऽस्तु वितायुः क्षणमन्तिः DryāśraKā. 9.50: प्रायः श्रौचिजयं
 तदेतद्वर्तते तत्प्राप्तिकायां स्मिन् संक्रान्तं कथमन्यथानिचिराद्विद्ये गोद्विषयः EI.
 iii. 194. 135: अन्यथा तु वृत्त्युपपत्तिः। केवल्यजननावाहयमेकधा मनुदायसाहचर्यं
 AlankāSa. 35. 2: नूनं नम्यमानुषाभिरुक्तमन्त्रादिना विभोः। अन्यथा कथमेतानामु
 जनः नान्तेन शुचिर्न Vāgbhaṭā. 4.138: अनिष्टिगणं पृथुः तिरा योकीर्तिर्गौरि(नान्य)दे।
 दिव्यकः यदि नान्दा तद् भ्रमन्यन्यथा कथम् EI. ii. 334. 6: नूनं नन्दाश
 एवासी मातुः भोगानदानम्। हृष्टाहृष्टक्रियाभिर्दत्तं भवताहृष्टन्यथा RājTa. (Ka.)
 1. 130: अन्यथा ऐकिकप्रत्यक्षमात्रविशेषानिन्द्रियजन्यप्रामाण्यकथनं प्रत्यक्षमित्य-
 रत्तत्वादिनि TārkiRa. 59. 1: अर्थस्य तुल्यतापोदानान् रूपभेदः पदयोरधार्तात्प्रतीयते।
 अन्यथा यमकाद्रेयो न स्यात् AlankāSa. 1 (1): न्यतामनखरत्नानाम् ... इत्यादी
 ... निजशान्ताद्विद्वन् काया। अन्यथा मुञ्चं चन्द्र इत्यादी पदार्थकथंकेऽपि
 निजशान्ताद्विद्वन् इति रूपकाभावः स्यात् AlankāSa. 18 (16): आत्मनः श्रोत्रायां
 जन्माधिपे हन्तादिपे जन्मनशब्दे च परिधेयाध्यान्तरं नासेन विग्रहो भवति।
 अन्यथा वृष्टिः AdbhūSāg. 292.15: सन्तत्यजुर्विदं न वा गिरिकन्दरेऽपि तिष्ठन्ति
 दारदिभवाः कथमन्यथा वा EI. v. 184. 22: स्ववैद्यप्रतिमं प्रसीदसि यदि त्यक्तोऽन्यथा
 हस्तकः GiGo. iv. 9. 9: एताश्च नर्तनविधौ श्लाघतः संप्रदायतः। सतामनुग्रहेणैव
 विज्ञेयी नान्यथा भुवि AbhinDa. 324: (ततः प्रीत्या ददी पूर्वां कंसाय मगधधरः)
 प्रतिपन्नं युगान्तेऽपि नान्यथा हि महत्त्वनाम् PāṇḍaC. 2. 92: मात्स्ये न्यायोऽन्यथा
 वत्सः। भवेद्वनवत्सरः PāṇḍaC. 6. 684: योगयाज्ञवल्क्योऽपि ...। पूर्वोद्दिष्टस्तथा
 नन्तरन्यथा मार्जनं सूत्रम्। इति। अन्यथा नित्यनामे SmṛtiCan. ii. 318.
 9: येन त्रिविधवारेण त्रिधा पद्धतिर्न यशः। धवत्सं दधुस्त्रीणि जगति
 कथमन्य(न्य)था EI. ix. 109. 15; ix. 121. 17: यत्किंचित्करणस्यापि यज्ञतैवान्यथा
 भवेत् AnuVyā. 3B. 1 (on i. 1. 1): इति शब्दाध्याहारेण योन्यम्। अन्यथा
 स्वतन्त्रमस्वतन्त्रं च तत्त्वं प्रत्येकं द्विविधमिति प्रतीतिः स्यात् TattvSaṁkhyā.
 11. 3: वक्ष्यति। अन्यथा गङ्गावालुकापरिगणनवत् इदं तत्त्वसंख्यानमपार्थक्यं स्यात्
 TattvSaṁkhyā. 17. 1: प्रधानतया सर्वविविकमेव वेदितव्यम्। अन्यथा द्विविधं
 तत्त्वं भावोऽभावश्च ... इति कर्तव्यम् TattvSaṁkhyā. 26. 3: यथा सौम्येकेन
 मृत्पिण्डेन सबं मृण्मयं विज्ञातं स्यादित्यादिना। अन्यैककशब्दः पिण्डशब्दश्च व्यर्थः
 स्यात् ViṣṇuTaNi. 11A. 4: नूनं क्षेत्रमिदं द्योरीरति तयोः श्रीअर्बुदस्तत्पुं भेजाते
 कथमन्यथा सममिमं श्रीआदिनेमी स्वयम् EI. viii. 222. 32: संस्कारजन्यं ज्ञानं
 प्रत्यभिज्ञास्मरणरूपं च संस्कारजन्यत्वेनोभयसंग्रहः। अन्यथा प्रत्यभिज्ञायाः
 पुष्टभावापत्तेः RasTa. 84. 3: उचितं पूर्णचन्द्रस्य कुमुदिन्यभिधा प्रिया। असुर्यपश्यता
 यस्याः कथंचिदपि नान्यथा SamarāSaṁ. 1. 48: एवं समवायत्ताभिः संन्यात्समवाय
 इत्यपि किं न कल्पते ... अन्यथा निःस्वभावत्वाच्छाविषाणवदस्तुत्वमेव भवेत्
 SyādvāMañ. 7 (44): अवश्यमितिपदं वाच्यवाचकयोरुभयोरप्येकानेकात्मकत्वं
 निश्चिन्तयेदकान्तं व्यपच्छिनति। अत उपदर्शितप्रकारान्यथा सामान्यविशेषकान्तरूपेण
 प्रकारेण SyādvāMañ. 14 (11): गोमद्रस्य कुलेऽस्माकं सुकृतेत्त्वमवारतः ...
 अन्यथा क्व वयं नाथ मर्त्यलौकिकैकिकाः Śālik. 7. 100: भो पुत्राः।
 मृतकवतिष्ठन्तु। अन्यथा स पारधी गल्मोटनं करिष्यति SamyaKau. 13.
 9: आयुष्मन् विजानीयादन्यथा चान्यथा खलु। ततः शीताम्बुसंपूर्णे कटाहे तं
 निवेशयेत् RasaRaSa. 12. 78: तथविधिमतिश्रद्धापरविधुरान्तःकरणतयेव नमस्कृतेः
 कृतत्वात्। अन्यथोपहासादावपि नमस्कारः संभवति Ekāva. i. 1. 31 (11. 2):
 तदा मां विदग्धां स्वसखीं मन्येथा अन्यथा न तृणयेति PrabaCin. 127.
 20: अन्यथा गीणवृत्तिर्लुप्येत ŚatDū. 50. 9: तत् शुच्यं राक्षसो दध्यौ। नान्यथा
 भवितव्यता UtaKuC. 459: अशेषचिदचित्प्रकारं ब्रह्मैकमेव तत्त्वम्। ...
 तदितरनिषेधश्च। अन्यथा समस्तप्रमाणसंशोधप्रसङ्गात् NyāySiA. 187. 15: यदि
 ... शुद्धासनं स्वयं बहय तदा गामिमां ब्रह्मक्यादाकृपापि अन्यथा तु न
 PrabaK. 9. 10: सुत्रायो नैवः अन्यथा तयोर्विषयविषयिभावानुपपत्तेः VedāntKau.
 6. 7 (on i. 1. 1): पशुपतिशरीरस्य न तावन्नित्यत्वं संभवति हृष्टविरोधात् अन्यथा
 कुलादिशरीराणामपि नित्यत्वापत्तिः स्यात् VedāntKau. 209. 15 (on ii. 2. 39):
 देहविद्योगकाले ... गतेरर्थवत्त्वं देहप्राप्तानन्तरमेव प्राप्तविषयं भवति। अन्यथा
 दुष्कृतमाह्वान्यङ्गीकारे ... श्रुतिविरोधः VedāntKau. 322. 17 (on iii. 3. 29):
 30. 23 (on iii. 3. 35): प्रमाणज्ञानस्य प्रमाणाभावविषयत्वेऽपि तदर्थस्यानेतद्विषयत्वात्।
 अन्यथा भ्रमो ममासीदित्यदिप्रमाणज्ञानस्यापि ... भ्रमविषयस्यापि प्रामाणिकताप्राप्तात्
 Vādā. 31. 2: यद्यदिदं तवास्त्यस्य तत्तद्भवतु नान्यथा AdhyāRā. i. 3. 30: अन्यथा
 शास्त्रगतैषु लुटतां भवतामिह भवत्यकृत्रिमाज्ञानं कल्पैरपि न निर्वृतिः YogVā.
 i. 3. 7: अत्र चार्थे कर्तरि च इति सूत्रं प्रमाणम्। अन्यथा अपां स्रष्टा
 ओदनस्य भोजक इत्यादी कर्मणि चेत्यनेनैव प्रतिषेधस्य सिद्धत्वात् कर्तरि चेत्यनर्थकं
 स्यात् PariVr. (Si.) 4. 12: परिभाषा प्रयोजनाभावात् स्वीकर्तव्यता। युक्तं चैतत्।
 अन्यथा अस्यां सत्यां प्रोपुर्नविषयतीत्यत्र गुणावादेशयोर्द्विवचनेऽपीति स्थानिवत्त्वं

न स्यात् PariVr. (Si.) 9. 6: 157. 4: पर्यन्तथा यदि नृदः क्षिपते नन्दन नन्यात्मनः
 भवान् नान्यथानि गम्यत इति न पर्यन्तथा वैयर्थ्यम् AnṭhSam. 53. 3: अं
 ज्ञानिनिप चान्यत्नयान्नाम्येन भेदाद्वैदेषि चित्तस्य मन्त्रमेव। मायवद्वैदमे-
 नानुमानात्। अन्यथा घटादी पार्थिवद्रव्यवानामप्यभेदः कुतो नाशङ्कनीयः VedāntRe-
 Mañ. i. 1 (5. 2): प्राप्य वित्तं जडामूर्णं निर्दुर्लभं यन्नि नान्यथा DrākKaś.
 44: श्रीवेदान्तमपेशरात्रयोः परस्परकार्यवचनानामान्यन्तेऽपि स्थानिमनस्यवर्त्ययेव
 निर्बोहयन्। अन्यथा सर्वोपलब्धप्रमेणात् PāñcRāRa. 26. 10: अत्रानामन्यन्ते-
 चन्यव्यतिरिक्तार्थासत्ता सर्व हि मामग्री। अन्यथानुमानतो विशेषप्रतीतिनात्रान्यथानु-
 प्रसङ्गात् NyāyPari. 96. 7: योयं कृचिदन्यथा स्यादपराष्टुपुष्पकः NītiPrā. 4.
 23: काव्यात्मभूतस्य रमस्यानपकपकत्वे नेपां दोषन्यमपि नाङ्गीक्रियते। अन्यथा
 नित्यदोषानित्यदोषत्वव्यवस्थापि न स्यात् SāhiDa. 10. 1: पुष्पेण यक्तायै क्रियते
 तद् विचार्यैव कर्तव्यम्। अन्यथा परमापदां पदं भवति SīrhāDvā. 37.
 9 (27): तादृशः कायमन्यथावर्तितले हेन्मामनी (Read हेन्मामनी) राशचः EI. ii. 418.
 40: निर्दोषमपि मां सेव्यतयाधिसिपमि तदा दन्ताकाराण्येनां त्यज्यायै लक्ष्यं
 त्यद्वृत्ताद्यास्यापि नान्यथा Bharat. 1B. 8: कथमन्यथा ... महामुनेरनावरणं संपाद्ये
 Upask. 3. 11 (on i. 1. 1): इधमेषु दिवसेषु कार्यतन्मान् प्रतीहि दिवमुक्तो
 नृपान्। अन्यथा कथमपि त्यजन्त्यमां दुर्लभं भवदुपमानोत्सवम् Nalābhyu. 3.
 37: आयाधिक्यं व्ययतः संपाद्यं सर्वधान्यथापत्तिः TantrSa. 2. 5: सा वक्ति यदि
 शुको जीवति तदा जीवामि नान्यथा PurāPraSaṁ. 6. 30: तत्रापि गुणो ज्ञानमेव
 अन्यथोपसंहारविरोधात् DaṇḍaVi. 37. 9: जगत्तदपे किमु यत्पतापे पतङ्गव्यतिपात
 भास्यान्। पतङ्ग इत्येतदमुष्य नामान्यथा कथ्यन्ताः कथमामनन्ति HammiMaKā.
 1. 56: तत्योगोपाय एवैको पुक्तो मे नान्यथा सुखम् RājTa. (Śā.) (17). 146:
 अन्यथेकैद्वहेण अनेकेतो डाप्यापो न गृह्येयाताम् PrakriKau. i. 319. 1:
 अन्यथावमानुःखेन दहमानः कथं निद्रां लभते ManvaMu. 68. 1 (on. 1. 163):
 राजा च नृपतिं हत्या कुर्यात् सिंहासनं वदा। द्विगुणं वाहेत्येव पण्यमन्यथानु-
 भवेत् CaturDī. 10. 6: क्षणमङ्गि जगत्सर्वमिति तथ्यं मुनेर्वचः। कोऽन्यथा हरिणाक्षिणां
 सहेत विरहव्ययाम् Subhāsi. 1198: प्रायस्सद्यस्तरितो यती। एवमादिगुण्युक्तः शिष्यो
 भवति नान्यथा TantrSā. (K.) 2. 19: तत्सात्सर्वप्रयत्नेन यः सुधीः स विचारयेत्।
 अन्यथा वर्णयेन्मन्त्रं इत्याह भगवान् शिवः TantrSā. (K.) 26. 20: अतः परमेतेषां
 याजनाध्यापने प्रतिग्रहं च ये ब्राह्मणाः करिष्यन्ति ते ज्वलन्तोऽपि पतियन्ति
 नान्यथा BallāC. 108. 11: तदा संस्कारमात्रशेषं वित्तं तिष्ठति अन्यथा च्युत्तानुपपत्तेः
 YogSā. 5. 8 (1): भगवान् स्वकीडाधमेव जगद्वृषणाधिभूय क्रीडतीति वैदिकैर्निर्णीयते।
 ... अन्यथा जीवस्य ... स्यान्न ब्रह्मपरत्वम् AnuBh. 24. 3 (on i. 1. 11):
 यथा विकृतस्य जगतः कारणं ब्रह्माविकृतं सच्चिद्वृषमेवमेवानन्दमयोऽपि कारणत्वादव-
 कृतोऽन्यथा तद्वाक्यं व्यर्थमेव स्यात् AnuBh. 35. 7 (on i. 1. 13): 46. 14 (on
 i. 1. 26): भौतिकगुणानामसंबन्धाधमेव ह्याध्यायारम्भः। अन्यथा सर्वस्यापि तत्कारणत्वेन
 तत्संबन्धस्य विद्यमानत्वात् AnuBh. 52. 21 (on i. 2. 1): 58. 12 (on i. 2. 10):
 68. 13 (on i. 2. 24): 101. 14 (on i. 4. 1): ननु धर्मित्वे परत्वमनुपपन्नम्। अन्यथा
 पूर्वोक्तो दोषः इत्यत आह AnuBh. 102. 14 (on i. 4. 3): AnuBh. 115. 13
 (on i. 4. 21): कथमनादित्वमिति चेदुपपद्यते। अन्यथा कस्य संसारः AnuBh.
 129. 8 (on ii. 1. 36): 154. 9 (on ii. 3. 42): अत्र साधकत्वेन विषये बाधकमाह।
 अन्यथा हि विरोध इति। अन्यथा मर्यादापुष्टिभेदेन व्यवस्थाया अकथने
 विरोधाद्धेतोस्तथेत्यर्थः AnuBh. 234. 26 (on iii. 3. 29): 321. 13 (on iv. 2. 6):
 तत्र हि 'पदान्तात्' इत्युपवर्तते। अन्यथा पुरा क्रूरस्य विसृणो विरश्मिन् इत्यत्रापि
 प्रसā. i. 93. 16: वृद्धापुष्टावप्यस्थिरद्वयचूलक्षणप्रत्ययविधौ तत्संप्रत्ययार्थं
 व्यापृष्टातिपदिकग्रहणं कार्यम्। अन्यथा समर्थविशेषणमेतत्स्यात् Prāsā. i. 118.
 17: दादेः। धातुपदेशावस्थायां यो दादित्स्य हस्य घत्वं स्यादिति ज्ञेयम्।
 ... अन्यथा अटि जाते अटो धातुभक्तत्वात् Prāsā. i. 208. 14: i. 250. 15:
 तादृशं च द्वीतिसंभोगात्ताचीनं सर्वं सोढमेवेति नैतद्धाटनार्हम्। अन्यथा स्वयं
 द्वीतिसंप्रेषणानुपपत्तेः CitraMi. 2. 18: स्यादन्यथागुणस्य हि संयोगो दुःखहेतुः सः
 KandaCū. iv. 2. 26: धर्मस्य परोक्षस्वभावत्वात् तज्ज्ञानं परोक्षम्। ब्रह्मणो
 नित्यपरोक्षतत्त्वलक्षणत्वात् तज्ज्ञानमपरोक्षम्। अन्यथा उपभयज्ञानस्यावधार्यत्वापत्तेः
 SarvaMaSaṁ. 8. 17: वेदानां भारतादिवाक्यव्यवहारीकवैयर्थ्यमेव वाक्यत्वाद्युक्तम् ...
 अन्यथा छन्दोगप्रसिद्धोद्ग्रन्थस्यापि तथात्वापत्तेः BhāṭṭiDī. i. 14. 8 (on i. 1. 7):
 न च मुख्ये संभवति किमिति लक्षणिकत्वं स्वीकार्यमिति वाच्यम्। ... अन्यथा
 सिंहे देवदत्त इत्यपि ... मुख्यं स्यात् MīmāNyāPra. 209. 33: मशः
 क्रोशन्तीत्यादौ लक्ष्यार्थमञ्जस्यपुरुषादेः शाब्दबोधविषयताया आवश्यकत्वात् अन्यथा
 पूर्वानुभूतस्य पुरुषादेः प्रतीयनिर्वाहात् ŚaktiVā. 25. 2: अन्यथा शास्त्रातिक्रमेण
 प्रयुक्तः स दण्ड उत्कलक्षणं जगत्प्रकोपयेत् ViraMi. 376. 18 (on 1. 356): अयं
 धर्म इत्यवधारणप्रतीतिर्धर्मान्तरस्याप्रतिषेधात्। अन्यथा हि तासामयमेव धर्म
 इत्यवधारणापत्तिः ViraMi. (Suddhi.) 180. 32: स्थूलसूक्ष्मैर्हृदनकणिकादुःसहैरन्यथा
 ते। दग्धप्रायं सुभग भविता श्वासवातैः शरीरम् BhramDā. 40: एवं तस्या

विदग्धाया गूढतत्त्ववैयक्तिकचिन्ता, अन्याया वैदग्ध्यभ्रष्टापत्तेः RasGañ. 19. 1; द्वयदशादिदिवेः पुण्यं वक्तुमयनग्रहणम्। अन्याया ... अयनग्रहणं व्यर्थं स्यात् लोक
NirṇaSi. 4. 17: विशेषव्यविशेषणवाचकयदयोस्मति विशेषानुशासने समानवचनकत्व- 29.
नियमात्। अन्याया 'घटा नीलः' इत्यादेरपि साधुप्रामाण्यत्वात् VyutpaVā. 6. पितृ
2: कार्यमनुभवन् कार्या स्थानी ... नाश्रीयते नोपादीयते ... अन्याया 'दीधौड् पुनः
दीर्घसिद्धेनयोः' 'वेवीड् वेतिना तुल्ये' एतयोर्विज्ञादेव गुणनिषेधे सिद्धे किं आन
गुणनिषेधेन PariVr. (Nī.) 2. 2; 3. 11; 4. 14; 5. 11; परकीयासंभोगे द्रव्यग्रहणं ह्यन
न निमित्तं, किं तु स्नेह एव। अन्याया गृहकृत्यायै भर्तृसकाशाद्वित्प्रतिग्राहिणी उप
स्वीयापि सामान्या स्यात् ŚringāMañ. (A.) 13. 15; प्रमाणस्य हि प्रमेयावगतिरेव (Śa
कार्यं न तु प्रयोजनवर्धोवर्गतिः। अन्यथोपेक्ष्यवस्तुनोऽपेक्षगमप्रसङ्गात् MayuMāli, in
5. 29 (on i. 2. 1); नरपतेःश्वर्यानुचर्यानुगः प्रकाश्या बहुधान्याया नरपतेःश्वरेव तं
दृष्ट्याकारोत् 1. 1); ParamāKā. 11. 74: आदिशन्ति यदेतस्य पिता माता गुरुमया (R
तदनेन विद्यत्वात् कदाचिदपि नान्यथा ParamāKā. 67. 95; पक्षपातोऽपि धर्मस्य प्रति
जयाया ... सद्भृत्यसन्नस्यैव क्षयाय पुनरन्यथा KathāK. 117. 4; भोगिनां iii
सर्वत्र भोगा भवन्ति एतदन्यथा KathāK. 135. 19; 149. 4; अर्थः पुरुषार्थः शा
पुरुषोत्तमस्तद्विशिष्टमित्यर्थः। अन्यथेत्यभ्युक्तिः विनायः GoviBh. 238. 3 (on 6.
iii. 3. 30); याचको याचते रुद्धीं यत्किंचिदसु न प्रभून्। अन्याया गतलक्ष्मीकाङ्क्षि ना
न. याचति तत्स तान् Damaru. 110; आत्मपूजाविधानादेवात्मप्राप्तासादनस्यासोः। B
अन्यथा विशेषार्थद्वयेणैवात्मपूजने प्रधानदेव्यै निवेदनात्पूर्वमुच्छिष्टकरणेनाभापतेः। 3
SetuBa. 73. 3; तस्याहमिति तादृकस्यस्वरूपपरामर्शः। अन्याया स्फटिकादिवत् ii
अर्थोपरागे जडत्वापातात् Bhāsk. i. 4. 5 (on i. 1. 1); तत्कार्यतावच्छेदकतया ii
समवायसिद्धिः अन्यथा स्वरूपसंसर्गण ... अन्यसदुत्पत्त्या व्यभिचारप्रसङ्गात् MañiKā. 2.
22. 1; सर्वत्र प्रत्याख्यानमेवपरमेव। अन्यथाज्ञानमपि पारायेण धर्मश्रवणम् ... 2
पाणिनिन्यासप्रत्याख्यानस्याप्यसङ्गतिः स्यात् LaSabdeSe. i. 6. 15; सुयामादिषु
दुःपुङ्गवेष्वपि साधकः। स हि 'अपदुःसुपु स्यः कुः' (उ.सू. २५) इति
दूषणकस्याधातोः कुप्रत्यये साधुः। अन्याया दुसुपूर्वकालुप्रत्यये ... तद्व्ययं
सप्रत्यये LaSabdeSe. i. 45. 10; i. 66. 5; वर्णश्चेदिति। तद्विशिष्टश्चेदित्यर्थः।
अन्यथा ... असङ्गतं स्यात् LaSabdeSe. i. 396. 16; अन्यथा चित्सत्तनीय-
याधिग्रस्तत्वेनेत्यर्थः BālamBha. i. 443. 29 (on i. 179); वृषस्वधर्मनिरतो भवेत्
तेजःक्षयोऽन्यथा ŚukraNī. 1. 26; 4 (5). 234; उक्तधर्मश्च तदाकाशस्यास्यो ग्राह्यः
अन्यथासंभवापत्तेः AlāṅkāKau. (Vi.) 6. 9; अन्यथान्यकूर्तवैयैः परिदेववमन्यतः।
प्रसिद्धदोषगुणतामुपपत्तिं विदुर्बुधाः SāhiSā. 3. 18; मां संयोजय कान्तया विरहिणं
किं जीवितेनान्यथा ŚrīṅgāSar. 142: (used as adj.) (with atas, itas and tatas)
other than, otherwise than एवं त्वयि नान्ययेतोऽस्ति न कर्म लियते नरं
VājaS. 40. 2; VājaS. (K.) 40. 2; ĪśaU. 2: अथ येतोऽन्यथा तद्यथा सेठ्ठया
वा पापकृतो वा पशुं विमश्रीरस्ताहक्तत् AitBr. 31.1 (805); सर्वासु गतिषु
यथा ब्रजन्त्यन्यथा ततः प्रत्यायन्ति ŚāṅkhāS. iv. 6. 12; MānSS. 222. 8;
अतोऽन्यथा कर्तपत्यम् (नाम दोषो भवति) BaudhDS. i. 10. 38; एत एवविद्याः
कालः क्षमायाः परिकीर्तिताः। अतोऽन्यथानुचर्तसु तेजसः काल उच्यते MahāBhā.
iii. 29. 32; न त्वद्य शक्यमस्माभिरेतत्कृतमतोऽन्यथा। नूनं देवकृतं हेतद्यमेवं
कृतवानसि MahāBhā. iii. 126. 22; अंध्यात्मज्ञाननित्यत्वम् ...। एतज्ज्ञानमिति
प्रीतमज्ञानं यदतोऽन्यथा MahāBhā. vi. 35. 11; BhagGī. 12. 11 (Sāñ. विपर्ययेण);
यज्ञाय जग्धिर्मास्येत्येव देवो विधिः स्मृतः। अतोऽन्यथा प्रवृत्तिस्तु राक्षसो
विधिरुच्यते ManuSm. 5. 31; कपायः स्तम्भनः शीतः सोऽभयायामतोऽन्यथा YājñSm.
CaraS. i. 26. 51 (1941 Ed.); तत्सिद्धौ सिद्धिनाप्नोति विपरीतमतोऽन्यथा YājñSm.
2. 8; एष एव सतां धर्मो विपरीतो मतोऽन्यथा PañcT. I. 79 (90. 2);
अशुभकर्मतोऽन्यथा प्रदिष्टं स्थितपतितं च करोति मृष्टमन्नम् YogYā. 2. 22;
आकारवन्तः संवेद्या व्यक्तस्मृतिनिवधन्नाः। ये ते प्रत्यवभासन्तं संविन्वावं
त्वतोऽन्यथा VākyaPa. 2. 135; सशर्शानां कारणं सृष्टमन्तस्थानामतोऽन्यथा।
यमानां संवृतं प्राहुर्विवृतं च स्वरोष्णाम् MāndūŚi. 6. 9; ओष्ठद्वयस्वरावनन्तरी
यत्र यत्र संयोगसंयुतौ। तत्र ... करणमतोऽन्यथा LomŚi. 4. 8; मयम् ...
गुरु त्रिदोषजननं नवं जीर्णमतोऽन्यथा AṣṭāHr. i. 5. 65; रक्तारूपमपि या दानं
फणिनी बहु मन्यते। अतोऽन्यथापि विज्ञेया विपरीता विचक्षणैः ViVr. 56;
कामिनी बहु मन्यते। अतोऽन्यथापि विज्ञेया विपरीता विचक्षणैः ViVr. 56;
अशधीस्मृतिस्त्रिंशभिश्चिन्तायाभिनिबोधकैः। व्यवहारावि-संवादस्तदाभासस्ततोऽन्यथा
Laghniya. 1. 25; पुष्टार्थालंकारं मध्यममपि सादरं रचयेत्। गामयार्थेति यथा
यत्किंचिदतोऽन्यथा तदिह Kāvyaśā. (Ru.) 6. 46; सन्निपातज्वरोऽसाध्यः
कृष्णसाध्यस्ततोऽन्यथा RugVi. 2. 24; यावदेहो मनुष्यस्य समर्थः कार्यसाधने।
तावत्समादरं याति विपरीतमतोऽन्यथा ĀdiP. 7. 23; भुवनानि निबन्धीयात् जीणि
...। अज्यदृश्यां सितं कीर्तिमकीर्तिं च ततोऽन्यथा Vāgbhaṭa. i. 1. 18; दुष्टप्रवृत्तं
महाभारं छेदे कृष्णं समुज्ज्वलम्। पूतिगन्धं बहिः कृष्णं शुद्धं सीसमतोऽन्यथा
RasRaSa. 5. 171; पितृहितमतिक्रान्तं पुत्रो यः साधु मन्यते। तदपत्यं मन्त्यते
लोके विपरीतमतोऽन्यथा SūktiRa. 74. 15; इतोऽन्यथा तु चित्तस्य न दुस्तिथिर्वा

कविः BhaktiRā. 2. 25 (comm. प्रकारान्तरेण); राजा विराजते लोके
 लेकरजनकारणम्। अतोऽन्यथा विधातव्यः स्वधर्मो विजिगीषुणा ParamāKā.
 29. 102; 4Bi in another case, in another example मधुपर्कं च यज्ञे च
 पित्र्यदेवतकर्मणि। अत्रैव च पशुं हिंस्रान्मन्थेत्यत्रयमन्तुः VāsīDS. 4. 6; कः
 पुनरर्हति निर्जातऽर्थेऽन्यथा प्रयोजकुम् MahāBh. i. 252. 20 (on i. 2. 73);
 आनाय्योऽनित्य इति चंद्राक्षिणार्त्तानां कृते भवेत्। एकयोर्नो तु तं विद्यादानयो
 ह्यन्यथा भवेत् MahāBh. ii. 89. 8 (on iii. 1. 127); एवं च मति ... मोक्षोपदेश
 उपपद्यते। अन्यथा ह्यमुष्ये सदात्मनोऽप्येव देशे ... अनित्यफलं स्यात् BrahmsūBh.
 (Śān.) 44. 3 (on i. 1. 8); सत्यं त्वं स्व रूपं धत्तेऽर्थां देवकालीनम् च।
 तं च न खलु वृषीयात्रिकाकारपन्ययातिरसात् Kātyālaṇ. (Ru.) 7. 7; 4Bii
 in other view अन्यथा सर्वगतत्वपक्षे तस्य ज्ञानमात्रत्व पक्षे च BrahmsūBh.
 (Rā.) 532. 7 (on ii. 3. 32); 5A for another purpose or reason गुर्वग्निहोत्रार्थकृते
 प्रसिद्धा सुतस्तव। न निवार्यो निवार्यो स्यादन्यथा प्रसिद्धो वनम्, MahāBhā.
 iii. 280. 25; 5B for any other purpose or reason श्रुयतां भुवि भृगुलः प्रदत्तं
 शासनं मया। पाल्यतामन्यथा नात्र मौली दक्षिणोऽयमञ्जलिः El. xiv. 303. 51;
 6A in the absence of, without, except सा त्वया सह तत्राहं यास्यामि श्रिय
 नान्यथा Rāmā. ii. 26. 8; श्रूयऽसि रिहतां नित्यं मन्यते त्वेऽन्यथा न रुक्
 BhāḡP. i. 14. 44; अन्यथा तदेव्यक्तातेर्दर्शनं नः कथं नृणाम् BhāḡP. i. 19.
 36; कविः ... सिद्धेऽन्यथाऽर्थे न चेत तत्र परिश्रमं तत्र समीक्षमाणः BhāḡP.
 ii. 2. 3; पाणिपत्रं मिलत्येतच्छक्तिश्च स्थितिभोजनं। यावतावदहं भुञ्जं रह्याम्याहारमन्यथा
 YaśasCam. ii. 282. 2; विपरितनियमोऽन्यथैवोपपद्यमानो विकृष्टः PramāMī. 55.
 27 (on ii. 1. 20); स्वस्थः शरात्रिदायाभ्यामन्यथा कृतशोधनः ... रसायनम् ...
 मस्येत् RasaRaSa. 28. 64; एवं तथोपचर्यां योषित् पुरुषेण यत्नतः सम्यक्।
 देनप्रायुर्द्धतिं सा केन स्यादन्यथा निरता KandaCū. ii. 1. 64; 6B without
 any cause निष्कारणेऽन्यथा पुनः MediK. 197. 37; KośaKaTa. 2. 3177;
 6C without accepting अन्यथा पुनः। अस्वीकारे KośaKaTa. 2. 2938; 7 then,
 else (with katham, kim or kutas) इदेष सा कर्तुमवन्ध्यरूपतां समाधिमास्याय
 तपोभिरात्मनः। अवाप्यते वा कथमन्यथा द्वयं तयाविधं प्रेम पतिश्च तादृशः
 KumāSam. 5. 2; SaraKaṇṭā. 671. 10; न खलु नेपथ्यसंगीतकविम्। अन्यथा
 कथं त्वामर्चनीयं नार्चयिष्यामः Mālavikā. 2. 10 (1); तव सारिकान्तरमन्यथ्य
 समागतोऽसि कथमन्यथा सखिविर्यतां तवैव VāsaDa. 109. 2; अस्य निर्माणे
 गिरयो ग्राहिताः परमाणुतां कुतोऽन्यथा गौरवमिदम् HarṣaC. 109. 6; कुतोऽन्यथा
 सवन्त्येष स्वेदच्छायाभूतद्रवम् Ratnā. 2. 17; जानामि जालिको के? न त्वं
 किमप्योवेक्षिताम्। अन्यथा कथम् ... अतिनृशंसमाचरः? AvantiKa. 188. 6;
 कथं सुराजंभवमन्यथा अथवा ŚiśuVa. 12. 52; कथमन्यथा दासन्त्यं तां न
 पश्येत् UtaRaC. 3. 43 (14); मनसः कथमन्यथा जयं विजयन्ते निखिलं महीतलम्
 Kapphīṇā. 5. 28; देवं च मानुषं कर्म लोकस्यास्य क्लान्तिषु। कुतोऽन्यथा
 विचित्राणि फलानि समवेष्टिपु YaśasCam. i. 382. 9; अतिशुद्धमन्थाय नार्णो
 यथा न देवोऽपि ग्रहीतुं शक्नोति महिलानां हृदयम्। कथमन्यथं पुराण्यो
 धृती YaśasCam. ii. 63. 2; आनिध्यमणोः कथमन्यथैवम् आपानि रत्नानि
 भवद्विधानि NavaSaC. 9. 4; सवज्रमग्नियक्ष्णं पतिनोऽसि पाददोन्त्यसा। कथमन्यथा
 रुलाटे यावकसतितकपहिरियम् SaraKaṇṭhā. 383. 6; गुणहीना वयं नूनं विदया
 गुणशालिनः। हरिः कुतोऽन्यथास्मासु विभुषः DaśaVaC. 4. 38; अयोधेः ...
 अविश्ववः ... पर्याविशः। ... दहन्ते कथमन्यथार्थमलिनान्धारयुतस्योदयः SubhāRaK.
 10. 18; तन्वक्ष्णीयम् ... मन्ये धारा शशिप्रदीपनिर्मता। भवतु महिमा सवन्ध्यानमयं
 कथमन्यथा विगलितं सनुर्लेखनोपः कथं च निष्काकरः SubhāRaK. 16. 19;
 निर्भिन्ना तनुरावगोरिति मया तज्जानमद्य स्फुटम् ... सोऽन्यथं कथमन्यथा दहनि
 मानेप त्वदीयकणः SubhāRaK. 20. 13; भवयुतेः संख्यादृष्टमूर्ध्व भारत
 भाति। एतत्कृताकारुष्ये किमन्यथा रोदिति प्राया AryaSaSa. *36; शान्त्रम्
 ... ब्रह्मपरानन्दादिदमन्यथैव मतम्। जहार नारदादीनां चित्तानि कथमन्यथा
 AbhinDa. 11; सा प्रोवे नर्पदीपोऽयं स्यादीहकं कथमन्यथा SamāraSa. 2.
 361; अस्ति च प्राप्ताभ्यन्। कथमन्यथा धूमोत्पन्नमानसं धूमध्वजे प्रेक्षावतां
 प्रवृत्तिरूपपदेत SarvaDaSaṁh. 1. 67; ज्ञानलक्षणसन्निकर्षणं तु तद्विषयोभूततत्त्वार्थानां
 प्रत्यक्षं मनसा ज्ञ्यते। कथमन्यथा कथिक्कामभूततत्त्वार्थसंग्रहानम् TarkKau.
 9. 22; सर्वधनया सहस्य संसर्गो विद्यते. अन्यथा कथनंनदनेन ज्ञातम् SīrhāDvā.
 31. 8 (12); कथमन्यथापरः सर्वोऽपि तादर्थ्येन श्रियः स्यात् SarvaDaKau. 127.
 3; तन्मन्ये निभूतं त्वयाह हृदये कथिद्धतो वक्ष्ये निश्चासाः कथमन्यथा द्विगुणनामते
 तवैवं गताः Subhāṣi. 1102; नूनमयं मे ज्ञापः कान्ताविहो रसायनीभूतः।
 वर्षसहस्रमधिककालव्याप्तं वतंते JānaPa. 2. 15 (2); निपुणः खलु भवान् ... कथमन्यथा
 'कथमिदमन्यथा वतंते JānaPa. 2. 15 (2); निपुणः खलु भवान् ... कथमन्यथा
 भावनं प्रयापि भवदीयप्रसंगभारस्य' ŚrngāSar. 120 (2); 8A from another
 source, by another means or reason अधिगतत्वाद् वेद्यर्थ्यनिर्गतं चेत्। न।

अन्यथाकरणेच्छा (anyathākaraṇecchā) *f.* desire to do otherwise (पूर्तानाम्)
लक्षणं न परीक्षेत ह्यन्यथाकरणेच्छया PāraS. 10.85.

अन्यथाकर्तव्यत्वं (anyathākartavyatva) *n.* 1 the state of being what is to be performed in one manner ननु प्रागन्यथाकर्तव्यत्वेनावगतस्य निमित्तो-
पजननानन्तरमन्यथाकर्तव्यत्वावगमे द्वयोरपि ज्ञानयोः ... प्राप्ताय न संभवति
MayūMāli. 503. 27 (on vi. 5. 19); 2 the state of being what is to be performed
in another manner, MayūMāli. 503. 27 (on vi. 5. 19)

अन्यथाकर्तुम् (anyathā-kartum) *inf.* 1 to falsify 2 to get in another way
3A to violate, to transgress B to contradict, to annul, to disprove 4A to alter,
to modify B1 to make otherwise ii to formulate reversely C to change
5 to perform in a different manner 1 to falsify तदेवं गते न शक्तेऽहं
तीक्ष्णहृदयत्वात् शापमन्यथाकर्तुम्। गम्यतामिति MahāBhā. i. 3. 133; संश्रुत्य च
न शक्यामि जीवमानः प्रतिश्रवम्। मुनीनामन्यथाकर्तुम् Rāmā. iii. 9. 17;
2 to get in another way आहाराय समारम्भस्तव चायं विहंगम। शक्यश्चान्यथा-
कर्तुमाहरोऽप्यधिकस्तव्या MahāBhā. iii. 131. 15; 3A to violate, to transgress
तां न देवा न गन्धर्वा नासुरोऽप्यमराससाः। उत्सहन्तेऽन्यथाकर्तुं प्रतिज्ञां तस्यसाविनः
MahāBhā. vii. 53. 14; भूतं भव्यं भविष्यच्च निमेषाया हनिष्यति। कृतान्तमन्यथाकर्तुं
नेच्छेत्सोऽयं धनंजयः MahāBhā. ix. 373* (4); न युक्तमस्य साधोर्वचनमन्यथाकर्तुम्
CaṇḍaKau. 3. 22. (5); पितुर्वाचमिमां वत्स नान्यथाकर्तुमर्हसि PāṇḍaC. 5. 39;
विक्रीतमाहितं क्रीतं दत्तं पित्रा तु जीवता। पुत्रस्तदन्यथाकर्तुं यः पुमान् प्रसह्यते
SūktiRā. 74. 13; महादेवस्योत्कृष्टत्वात् ... रुद्रस्यैवोपासनया मोक्षः सिद्ध इति
फलितार्थः श्रुतिमन्यथाकर्तुमशक्यत्वात् ŚaṅkaVi. (Ā.) 44. 10; 3B to contradict,
to annul, to disprove गुणभूतानि सूत्राणि प्रधानभूतानि वेदवाक्यानि तत्राख्यानार्थानि
हि तानि। न च गुणानुरोधेन प्रधानमन्यथाकर्तुंचितम् Kāśi. i. 22. 4 (on
1. 52½); अर्थकं वस्तुभयात्मकं न भवतीति सहप्रमाणावसितोऽयमर्थो न
शक्यतेऽन्यथाकर्तुं तर्हि तयोस्तुल्यदलत्वं नास्त्येव एकस्य यथार्थत्वादिति कुतः
संशयः NyāyKa. 244. 1; बाधकं विना तस्यान्यथाकर्तुमशक्यत्वात् NyāyKuA.
ii (2). 77. 1; अनुमतिनियुक्त्योरभावेऽपि कुटुम्बभरणार्थमस्वतन्त्रकृतं स्वतन्त्रो
नान्यथाकर्तुमर्हतीत्याह मनुः SmṛtiCan. iii. 308. 10; 4A to change न शक्यमन्यथाकर्तुं
दृष्टं हि बलवत्तरम् Vāyup. ii. 36. 49; पुण्यवति पुरातन्यः स्थितय एताः
केन शक्यन्तेऽन्यथाकर्तुम् HarṣaC. 337. 6; PadmP. (Rā.) 73. 27; न शक्यते
वचनशतेनापि वस्तुतत्त्वमन्यथाकर्तुम् BrahmSūBh. (Bhā.) 249. 6 (on iv. 4. 22);
परमेश्वरप्रत्ययेऽपि स्वभावस्यान्यथाकर्तुमशक्यत्वात् VakroJi. 163. 17; वासनावसितं
हि चेतो न ब्रह्मणापि शक्यतेऽन्यथाकर्तुम् YaśasCam. ii. 101. 6; (लिङ्गवचनभेदः)
स चैवामेव परस्परमुपमानोपमेयभावविवक्षायां पर्यायान्तरमावादन्यथाकर्तुं न शक्यते
SaraKaṇṭhā. 115. 18; एकत्वं प्रतीतिसिद्धमवाधितं न शक्यमन्यथाकर्तुम् NyāyRa.
560. 11 (on 5 (12). 55); शक्ते कर्तुमकर्तुं वान्यथाकर्तुमपि प्रभो। अणिमादिगुणोपेते
पईश्वर्यविलासिनि GaṇeP. i. 44. 11; i. 48. 27; कर्तुं तथाकर्तुमदीनसत्त्वः
शक्तेऽन्यथाकर्तुमपीह देवः GaṇeP. i. 88. 7; Kāvyaṇu (He.) 286. 15; शक्तेऽपि
हान्यथाकर्तुं स्वेच्छानियमतो हरिः AnuVyā. 21A. 8 (on 2. 1); प्रमाणज्ञानं वस्तुतन्त्रं
न पुरुषतन्त्रं कर्तुमकर्तुमन्यथाकर्तुं चाशक्यत्वात् ŚrūtaPra. iA. 50. 4 (on i. 1. 1);
SivLi. 1. 64; 4B to alter or modify यद्यपि शब्दाभिधेयनिमित्तविशेषोऽस्माभिर्दुर्विवेकः
तथापि न सर्वलोकप्रसिद्धशब्दप्रयोगोऽन्यथाकर्तुं युक्तः NyāyKu. 171. 2;
शब्दस्वभावस्यान्यथाकर्तुमशक्यत्वात् Yuktisneha. 155. 34 (on i. 1. 7); न खलु
शब्दस्य परोक्षज्ञानजननस्याभावं सहकारिसहस्रेणापि अन्यथाकर्तुं शक्यम् JñānBīPra.
32. 5; 4Ci to make otherwise, जन्मान्तरकृतं हि कर्म फलपुनरपि पुरुषस्यैव
जन्मनि। न हि शक्यं देवमन्यथाकर्तुमभियुक्तेनापि Kād. 62. 2; 4Cii to formulate
reversely वस्तुस्थितेरनवबोधादहर्णो अवास्तवत्वभ्रान्त्या स्वज्ञानोत्कर्षकुर्वन्प्रीढया
मन्त्रांतरणद्वारान्यथाकर्तुं प्रवृत्तेर्भास्कराचार्यः ... स्वीकृतः SiddhāTaVi. 20. 17;
43. 23; 5 to perform in a different manner श्रद्धाशब्देनोपक्रमोपसंहारावन्यथाकर्तुं
युक्ते AṇuBh. 171. 12 (on iii. 1. 5)

अन्यथाकल्पन (anyathā-kalpna) *n.* A assumption (of a word) in another
sense, i.e. secondary meaning उत्पत्तिश्रुतीनां मुख्यार्थसंभवेऽपेक्षितार्थत्वे नान्यथा-
कल्पनमयुक्तम् BrahmSūBh. (Bhā.) 145. 4 (on ii. 4. 2); B1 assumption
otherwise, i.e. presumption दृष्टः(ष्ट) श्रुतोवाक्यो(ताभ्याम्)न्यथाकल्पनमर्थोपपत्तिः
Aparā. 626. 17 (on 2. 21); Bii assumption contrarily अपुमात्रन्यथाकल्पनेऽपि
दोषः स्यात् AṇuBh. 2. 7 (on i. 1. 1); न परामर्शेनान्यथाकल्पनम् AṇuBh. 85.
2 (on i. 3. 20)

अन्यथाकल्पना (anyathā-kalpna) *f.* A assumption otherwise, i.e.
modification न च मन्त्राणामन्यथाकल्पना युक्ता BrahmSūBh. (Bhā.) 184.
9 (on iii. 3. 25); B assumption in another way अन्यथाप्रतिपत्त्यान्यथाकल्पनैव
दोषः Kāśi. iii. 32. 10 (on 5 (4). 37); अन्यथाकल्पनानिवन्धन एवायमाकारो

ज्ञानाकारो वा NyāyRa. 327. 10 (on 5 (3). 207); C assumption, i.e. inference
in the opposite way अन्यथाकल्पना त्वपुक्तेत्यवोचाम AṇuBh. 148. 27 (on ii.
3. 26)

अन्यथाकाम (anyathā-kāma) *m.* desire for transgression, i.e. appoa-
ching prohibited woman हिंसास्तेनान्यथाकामं पेशूच्यं पशुयुक्तम् (त्यजेत्)
AṣṭāSārā. i. 13. 13 (1. 3); AṣṭāHr. i. 2. 21; ŚūkraNī. 3. 7.

अन्यथाकार (anyathā-kāra) *adj.* making, i.e. showing difference
स्तुत्यर्थे वाक्येऽन्यथाकारं प्रत्यवस्थानम् NyāyVār. 179. 16 (on i. 2. 54)

अन्यथाकार (anyathākāra) *adj.* [f. 3] 1 having another form एतत्ताव-
दृशकर्मैव निमित्तेऽन्यथाकारम् TūpT. 141. 22 (on vi. 5. 24); न हि
प्रतियोगिनमधिकरणं चानुपलब्धमेवान्यथाकारं स्मरति NyāyVārPari. 495. 2;
हैप्रतीतिर्विलक्षणा। सा च न घटादिमात्रेण विपदेणान्यथाकारा भवितुमर्हति
KhaṇḍanKhā. 194. 3; 2 having one form विधेरेवं हि तदुपयोगो भवेद्यन्यथाकारं
ज्ञानमन्या दधीत Bhām. 560. 8 (on iii. 2. 16); 3 having contrary or opposite
nature संशयोऽपि हि वस्तुतो विपयतत्त्वमन्यथाकारं दर्शयन् विपर्यय एव
AbhinBhā. ii. 308. 13 (on 16. 16); अन्यथाकारं लक्षणमभिधत्ते KhaṇḍanKhā.
903. 20; पूर्वज्ञान-प्रसन्नितस्यान्यथाकारस्य लोडनमेवेति वक्तव्यम् NyāySu. (Ja.)
40B. 4 (on i. 1. 1); KōśaKaTa. 2 2938.

अन्यथाकार (anyathā-kāra) *m.* 1 change य एतस्मिन्नन्यथाकारप्रतिषेधः
तदुपचारच्छलमिति NyāyVār. 180. 4 (on i. 2. 55); 2 assumption (of a word)
in another sense वक्षेतीह परोक्तेरन्यथाकारः SāhiDa. 537. 12; 3 doing otherwise.
MW.

अन्यथाकार (anyathākāra) *m.* different form ये तु पक्षेहेतु अन्यथाकारं
गृहीत्वा दुष्योवभूतः तन्मतमुपन्यस्य दुष्यति TāpāT. (Vā.) 402. 5 (on ii. 1. 36)

अन्यथाकारक (anyathā-kāraka) *m.* creator in another way, another
creator ऐश्वर्यस्यान्यथाकारकाः प्रकृतिकाल्यमन्त्राद्या अधिपतयो न भवन्तीत्यर्थः
VedāntKau. 428. 9 (on iv. 4. 9)

अन्यथाकारम् (anyathākāram) *adv.* [P. iii. 4. 27] 1A in another way
साध्यस्येव न हेत्वव्यापारेण प्रवर्तते इयं त्वन्यथाभिहिते हेतो अन्यथाकारं
प्रवर्तते NyāyVār. 554. 4 (on v. 1. 38); वेत्त्यन्यथाकारमगोपमवकारं कथंकारमिदं
रहो नः DvyaśraKā. 14. 3; अन्यथाकारं पुनः सिद्धाप्रयोजने KōśaKaTa. 2.
2939; 1B in any other way न प्रमाणसिद्धिमिद्वयत्वमन्यथाकारं कर्तुं शाशकीति
PrakaVi. 429. 11; 2 in a different manner अन्यथा भुङ्क्ते इति यावानर्थः
तावानेव अन्यथाकारं भुङ्क्ते इति गम्यते KāśiVr. on iii. 4. 27; KātanVr.
on iv. 6. 28; धूम्यो णम् भवति अनयात् ...। अन्यथाकारं भुङ्क्ते JaineVr.
139. 10 (on ii. 4. 13); अन्यथाकारं भुङ्क्ते, एवंकारं भुङ्क्ते KātanVr. on iv.
6. 9; PrakriKau. ii. 690. 5; SiddhāKau. 582A. 17 (on iii. 4. 27);
3A differently गुर्वल्पव्याधिसंस्थानम् ... दृश्यतेऽन्यन्यथाकारम् AṣṭāHr. i. 12.
69; 3B in altered or modified form अस्माभिरप्यस्मिन्नर्थे न खलु दुष्यता।
त्वद्वाद्यन्यथाकारमभराणि कियन्त्यपि KhaṇḍanKhā. 693. 6; श्रुतेनान्यथा-
कारमभराणि कियन्त्यपि। काव्यालंकारविधायोः शीघ्रोद्वेगनिरुद्धम् AlankāSe.
22. 4 (6); 4 in opposite way यदार्जवादुक्तमयुक्तमन्यन्यथाकारमकारि ज्ञेयः
MahāViSār. (H.) 16; 5 otherwise यथानययोरमुयाप्रतिपत्तिः। अन्यथाकारमाह त्वां
रावणः स स्थितोऽन्यथा Rāvaṇa. 13. 12; बहव एवाश्रयशब्दाः आश्रयस्थित्या-
दयोऽपि पुण्यपुण्येव बहवः असिद्धभेदपरिगणनग्रन्थोऽन्यन्यथाकारं बौद्धव्यो
बाधदर्शनादिति चेन्न KhaṇḍanKhā. 1102. 22; मूर्ध्वः स्वम्वयेऽप्येकमन्यथाकार-
पादपः। मां तु प्रत्यन्यथाकारं कथंकारमपुः प्रभो PāṇḍaC. 16 276; अत्रनययिनु
च भवतो विकाराभिधानशक्तेर्वृद्धिस्तथादानन्दमवेऽपि विकाराभिधानयैव युक्तम्,
लाघवात्, अन्यथाकारं गौरवादिति PrakaVi. 115. 11; KōśaKaTa. 2. 3046.

अन्यथाकारिन् (anyathā-kārīn) *adj.* which produces in a different
manner स्याद् व्याघातोऽन्यथाकारि तथाकारि क्रियेत चेन्। धैर्यमन्त्रिणेन हन्ति
तैरेव कुपुगपुयः Kuval. 102; तथा कार्यन्यथाकारि साधनं क्रियते यदि।
व्याघातालंक्रुतिः प्रोक्त तदा काव्यविदां वरः AlankāMañ. 145. 8.

अन्यथाकुर्वत् (anyathā-kurvāt) *adj.* 1 acting in a wrong way अन्यथा-
कुर्वतामेवं मोक्षो वो नोपपद्यते Rāmā. vii. 19. 3; 2 acting contrarily अन्यथा-
कुर्वन्नासंदेति। अनासेयकाल आसंघं कुर्वन्नित्यर्थः Subodhi. 4. 17 (on 2. 5);
3 acting otherwise अहो कष्टमिव प्रतिमाति। प्रतिमातिरेकमहात्मन्यथाकुर्वन्नस्मि
CaitaCa. 11. 22 (1); 4 violating, transgressing स विनयोऽन्यथाकुर्वन् ...
दण्डमाणं भवेत् ŚūkraNī. 4 (5). 97.

अन्यथाकुर्वाण (anyathā-kurvāṇa) *adj.* violating, transgressing गुरुवचन-
मन्यथाकुर्वाणे सापराधे नयि शङ्क्य महती बाधमाना ममन्तरे VetāPañ.
(Jam.) 148. 1.

अन्यथाकृ

अन्यथाकृ (anyāthā-kṛ-) *vm.* u. 1 to violate, to transgress य इदानी-
मन्यथा करोति स उच्यते खट्वाकूतोऽयं जाल्मः MahāBh. i. 384. 11
मन्यथा करोति स उच्यते खट्वाकूतोऽयं जाल्मः MahāBh. i. 384. 11
(on ii. 1. 26); 2A to do or act in another way तत्र विप्रत्ययो नाम विपरीतं
प्रवर्तते। अन्यथा कुरुते कार्यं मन्तव्यं मन्यतेऽन्यथा BuddhaC. 12. 25;
2B to act contrarily or in opposite way शुद्धस्य द्विजशुश्रूषा परमो धर्म उच्यते।
अन्यथाकुरुते किञ्चित् तद्वदेतस्य निष्फलम् ParāSm. 1. 64; 2C to act wrongly
अन्यथाकुरुते कुर्याद्यदि मोहात्कथंचन GobhīSm. 1. 36; एवम् आज्ञा(ज्ञे)त्वा[ए-
योऽन्यथा कुर्यात् तमहं देहान्तरगतोऽपि महतावधानेन निर्देहयम् EI. viii.
287. 19; एवं अभिश्रावितो योऽन्यथाकुर्यात् स महापातकेऽहं नरके वसेत्
EI. ix. 290. 14; पश्चात्कर्म विधातव्यमात्मनः शुभमिच्छता। अन्यथा कुरुते यस्तु
तस्य सिद्धिर्न जायते Rasā. 2. 131; 3 to act otherwise आत्मरक्षां पुरा कृत्वा
पश्चात् कर्मणि साधयेत्। योऽन्यथा कुरुते मोहात् स भवेदेवतापशुः KulārT.
16. 127; (आरा) मकः उदकातिसर्गेण धर्म(र्म)स्य वृत्त्या(त्त्या) प्रदत्तः इत्यस्य
योऽन्यथा करोति EI. xxiii. 272. 16; मंगलं महा श्री जो (Read यः) अर्न्याया
करोति EI. x. 33. 25; जो (Read यः) अर्न्यायाकरोति तस्य गर्वभः[ः] पिता
सुकरि (Read सुकरी) माता EI. x. 34. 14; कम्पनादन्यत्र तु शीलं चालयति।
अन्यथा करोतीत्यर्थः SiddhāKau. 377A. 7 (on vii. 4. 68); 4 (pass.) to be
changed तदेव वस्तुत्वशान्न्याया क्रियत इति नवनेपथ्यम् KāvyaMī. 70. 16.

अन्यथाकृत (anyāthā-kṛta) *adj.* [f. -ā] 1 falsified 2A changed B changed
in its position C altered, modified 3 performed wrongly 4A contradicted
B made opposite 5 stated in other way 1 falsified लोकप्रवादोऽयं भरतेनान्यथाकृतः
Rāmā. iii. 15. 32; किं च यथोदितदक्षिणाकत्वेन कर्मसमापनं हि शास्त्रेण पूर्वमेव
स्वतः प्राप्तम्। तत्तु प्रापञ्चितशास्त्रेणान्यथाकृतम् ŚrūtaPra. iA. 86. 27 (on i.
1. 1); 2A changed कैकेया हि तदन्यथाकृतमहो निःशेषमेकक्षणे Prati. 2. 19;
मञ्जरीकृत्य धर्मात्मः पञ्चवीकृत्य चाधरम्। नान्यथाकृतमन्त्रास्यमतोऽवयवरूपकम्
Kāvyaāda. 2. 72; वीरचरिते तु बाली रामवर्धामागतो रामेण हत इत्यन्यथा-
कृतः SāhiDa. 292. 2; 2B changed in its position स्थितिस्थापकस्तु स्पर्शवद्वेष्ये
... स्वाश्रयमन्यथाकृतं यथावस्थितं स्थापयति PadārthaSaṁh. 267. 15; NyāyKa.
271. 24; अन्यथाकृता हि शाखा मुच्यमाना संस्कारेण पुनः पूर्ववचनैवावतिष्ठते
Bhāsk. i. 129. 10 (on i. 3. 2); [ŚabdaRaSaK. 142. 8]; 2C altered, modified
पशुमाभ्यामिध्यादी सुवमेनान्यथाकृतम् ŚlokaVār. 1. 56 (18. 3); 'अपतितया'
इत्यत्र पतिं विनेत्युक्त्या पश्यात्पतनाभावेनान्यथाकृतम् SāhiDa. 537. 6; सुबुद्धिर्मन्त्रिणा
धातुलिपिर्नान्यथाकृता CampaŚreKa. 148; अन्यैरन्यथाकृतं योजनं कथयति
'अन्ये तु' इति Bhāsk. i. 182. 15 (on i. 4. 6); 3 performed wrongly शान्तिहोमं
प्रकृवीत बलिदानेऽन्यथाकृते PāraS. 19. 193; 4A contradicted मुयः प्रत्ययमायाति
प्रत्ययेऽन्यथा कृते SamaMā. 4. 37; 4B made opposite सुवच्युना कृतत्वेन
राजा मय्यन्यथाकृतः PariPar. 8. 451; 5 stated in other way मातुरभावे पिता
रिष्यग्राहीत्युक्तम्। तदन्यैरन्यथाकृतम् Subodhi. 71. 21 (on 2. 136)

अन्यथाकृति (anyāthā-kṛti) *f.* A1 making into another (form) सद्गोपेन्द्रावना
माया ... अथान्यपदार्थानामन्यथाकृतिरेव वा BhāvPra. (Śā.) 30. 1 (2);
A1 making into something else; altering अजल्यप्रसङ्गस्यान्यार्थस्यान्यथाकृतेः
SarvaSiSāh. 9. 39; B act of changing अस्वतन्त्रा हि माया स्याद-
प्रतीतेर्विना चित्तिम्। स्वतन्त्रापि तथैव स्यादसङ्गस्यान्यथाकृतेः PañcDa. 6. 132
[Vaijā. 194. 24]

अन्यथाकृत्य (anyāthākṛt-ya) *ger.* 1 having falsified अन्यथाकृत्य विषयमन्य-
धेयाध्यवस्यति VākyaPa. 1. 90; 2 altered, modified सर्वविप्रववादी ...
सूत्रोक्तसिद्धान्तमन्यथाकृत्य श्रुतिसूत्रोद्घातनेन प्रगल्भते AquBh. 146. 5 (on ii. 3. 18)

अन्यथाकृत्या (anyāthākṛt-tyā) *ger.* [irr.] 1A having taken [P. iii. 4. 27] one
way अन्यथाकृत्या प्रयोजनमुक्तमन्यथाकृत्या परिहारः MahāBh. i. 20. 9 (on ŚivSū.
(Gr.). 2); अन्यथाकृत्या चोदितमन्यथाकृत्या परिहारः MahāBh. ii. 203. 8 (on
iv. 1. 7); NyāyMā. i. 381. 13; 1B having taken in another way, MahāBh.
i. 20. 9 (on ŚivSū. (Gr.). 2); ii. 203. 8 (on iv. 1. 7); 2 having made in different
manner अन्यथाकृत्या शिरो भुङ्क्ते KāśiVr. on iii. 4. 27; KātanVr. on iv. 6.
9; JaineVr. 139. 11 (on ii. 4. 13); जनेऽन्यथाकृत्य ऋजुकिरेवकृत्वा कथं कृत्य ऋतं
सुखी स्यात्। ... नृपो मन्त्रकृदन्वशास्तः DvyaśāKā. 14. 4; 3 having altered
or modified आदिसुत्रत्रयमन्यथाकृत्या व्याचष्टे भाष्यकारः ŚāstraDī. 48. 2 (on
i. 1. 5)

अन्यथाक्रम (anyāthā-krama) *m.* different order तत्परिशिष्टकृता आस्यना-
सासीत्यादिना अक्षिनासिकयोरन्यथाक्रममभिधानात् ViraMi. (Āhnikā.) 82. 9.

अन्यथाक्रियमाण (anyāthā-kriyamāṇa) *adj.* being performed in wrong
order or sequence प्रकृतौ यथापाठं प्रतीयेत। स्वशब्दे हि तेषां पाठक्रमः।
सोऽन्यथाक्रियमाणे बाधितः स्यात् ŚābaBh. 1298. 3 (on v. 1. 15)

अन्यथाक्रिया (anyāthā-kriyā) *f.* act of bringing out change, changing
निरोधे कारणं तस्य नास्ति नैवान्यथाक्रिया CaraS. i. 16. 33.

अन्यथाक (anyāthā-kva) *adv.* how otherwise 'अन्यथाक सिद्धदेशप्रत्यय-
प्रार्थितायाः ... इत्यादिना सर्वथा स्पृशन्ति स्वामिनमभ्युदयाः' इत्यन्तेन वीजोत्पत्तेरेव
बहुकरणात्परिकरः Avalo. 7. 17 (on i. 27)

अन्यथाक्षिप्तचित्त (anyāthākṣipta-citta) *adj.* (used as noun) (one) whose
mind is attentive elsewhere, inattentive धर्मदेवो धनं तस्य यावत् पितुदत्तवत्।
सोऽपि मौन्यमवत् काममन्यथाक्षिप्तचित्तवत् MalliC. 7. 128.

अन्यथाखि (anyāthā-khi) *gr.* excepting khi suffix त् ... 'हसाम्' ...
खिलोपस्थाशदववाधन्यथाखिणुनलोपिनाम् ... तु वा MugdhaBo. 8. 52
(86. 24)

अन्यथाख्यातत्व (anyāthākhyāta-tva) *n.* the state of being cognized
elsewhere अन्यत्र सतोऽन्यत्र ख्यातत्वं ह्यन्यथाख्यातत्वम्। अन्यत्र सतोऽन्यत्र
ख्यातिर्दोषवशात् ŚrūtaPra. iB. 7. 10 (on i. 1. 1)

अन्यथाख्याति (anyāthā-khyāti) *f.* 1 (Sāṅkhya) assertion that something
is not really what it appears to be through sense-perception
2A knowledge or appearance otherwise, invalid or erroneous knowledge
(technically defined as a knowledge referring to the qualifier in the
substratum of its absence) B invalid knowledge, i.e. knowledge regarding
what is transformed otherwise C invalid knowledge, i.e. knowledge of what
is qualified by unrelated property D invalid knowledge, i.e. knowledge
having some other form (than itself) E invalid knowledge, i.e. knowledge
of one as another 3 illusion 4 the word anyāthākhyāti 1 (Sāṅkhya) assertion
that something is not really what it appears to be through sense-perception
नान्यथाख्यातिः स्ववचोव्याख्यातात् SāṅkhyaPraSū. 5. 55; अन्यथाख्यातत्वन्ययुगममात्र
एव योगतोऽत्र विशेष्यवित्यात् SāṅkhyaPraBh. 25. 12 (on i. 55); विपर्ययसवसाकं
विवेकाग्रह एवान्यथाख्यातेर्निरस्यत्वात् SāṅkhyaPraBh. 84. 27 (on 2. 33);

2A knowledge or appearance otherwise, invalid or erroneous knowledge
(technically defined as a knowledge referring to the qualifier in the
substratum of its absence) तत्र सत्यक्षस्विधा भिन्नः आत्मव्यातिरन्यथाख्यातिरन्यथा-
ख्यातिरिति IṣaSi. 40. 3; 41. 7; नातोऽन्यथा भवेच्छ्रुतिर्नान्यथाख्याततां गता।
अतोऽन्यथाख्यातान्यथाख्यातिमात्रमिति व्युत्पत्त्यात् IṣaSi. 235. 11; ये तु दोषोपहृतीषामप्री-
तोऽन्यथाख्यातिमाहुः तेषां दोषस्त्वभाय विपरीतशक्तिकल्पना स्यात् NayaVi. 92.
7 (on i. 1. 5); 93. 7 (on i. 1. 5); यस्मिन् श्रुतिकारो यस्य रजतादेर्ध्यास इति
लोकप्रसिद्धिः नासावन्यथाख्यातिनिबन्धना Bhām. 16. 2 (on i. 1. 1); न चात्यन्ता-
हृत्पूर्वार्णां कल्पनाजालगोचरत्वमिति चोपपादितमन्यथाख्यातिनिरूपणावसरे Tātpra.
(Vā.) 172. 22 (on i. 1. 5); अपरे पुनरन्यथाख्यातिं भ्रान्तिमावक्षते NyāyMa.
81. 6; तथा हि शशविषाणमिति ज्ञानमन्यथाख्यातिर्वा स्यादसत्त्वातिर्वा ĀtmaTaVi.
192. 11; विपरीतमवगतं यथेति लौकिकी प्रतिपत्तिः अन्यथाख्यातिरिति च वैयर्थिकी
यथार्था न वा ĀtmaTaVi. 662. 17; रजतार्थिनः पुरोवर्तिनि प्रवृत्तेरन्यथा-
ख्यातिरेवोद्गीकर्णीया NūiMā. 25. 17; सामान्यमवाययोरन्यथाख्यातेरपि प्रतिभासे अन्यथा-
ख्यातिं विहायासत्त्वातिप्रवेशपातात् KhandanKhā. 390. 5; ननु तर्हि देहधर्मस्या-
त्मन्यध्यासे स्यादन्यथाख्यातिः। अथ तस्याज्ञानत्वान्न स्यात् अन्यत्र सतोऽन्यत्र
संसर्गाभासोऽन्यथाख्यातिः PrakaVi. 19. 21; वादिनां विमतेर्वाधाद् व्यवहाराद्
भ्रमेक्तिः। स्वाराध्यान्यथाख्यातिः प्रसिद्धा नापनीयताम् NyāyKu. 44. 5;
श्रुत्यादिरेव हि रजतात्पतनान्यथाख्यातेर्विषय इत्यभ्युपगम्यते ŚatDī. 95. 26;
सर्वज्ञानानां यथार्थत्वात्प्रमाणरूपेण विशेषणव्यावर्त्याप्रसिद्धेर्विशेषणवैयर्थ्यमन्यथाख्यातौ
मानाभावात् TattvCin. i. 430. 3; तर्हि वा भूदख्यातिः। अस्त्यन्यथाख्यातिः
VivaPraSaṁh. 39. 17; केचित् यथार्थमेव सर्वविज्ञानमिति मन्यमाना नान्यथाख्यातिं
सहन्ते NyāySu. (Ja.) 41B. 4 (on i. 1. 1); 43A. 7 (on i. 1. 1); न चान्यथाख्यातौ
किमपि प्रमाणमस्ति NyāySu. (Ja.) 44B. 10 (on i. 1. 1); अन्यथाख्याति-
माश्रित्याभ्युपगमेऽप्यन्यथासिद्धम् NyāySu. (Ja.) 289B. 1 (on ii. 1. 4);

अन्यथाख्यतिरन्यथाख्यातिरसत्त्वातिरिति तत्राह। इत्यर्थान्तररूपस्य भासश्चित्तवचनकृताः
YogVā. vi (2). 166. 7; केचिदन्यथाख्यातिमिच्छन्तः स्मृतेः प्रामाण्यमनिच्छन्तः
सम्यगनुभवः प्रपत्तिं लभ्यन्ति NyāyPari. 36. 1; विपर्ययमेव धर्मान्तरधर्मन्तरभेदादवस्था-
ख्यातिविपरीतख्यातिभेदेन कचियवहरन्ति NyāyPari. 55. 6; अत्रार्थासत्त्वतः
स्यादियमविषयता, सर्वथासत्त्वतो वा। तादृक्त्वेऽप्यन्यथाख्यातस्यदधिगमयोरिव पूर्वय
एवः TattvMu. 4. 30; प्रपत्तिं ह्यारोप्यते नाप्रमितमसत्त्वातेर्निरासात् अन्यथाख्यातः
साधनादिति भावः Upask. 315. 12 (on vii. 2. 6); नन्विदं रजतमिति 'ज्ञानं विशिष्टं
न भवति येनान्यथाख्यातिः स्यात् SarvaDaKau. 33. 19; 34. 14; 38. 29; अन्यत्र
सतोऽन्यत्रारोपोऽन्यथाख्यातिरेव YuktiSneha. 50. 17 (on i. 1. 5); 59. 26 (on
i. 1. 5); अनिर्वाच्यख्यातसंभवात् ... अन्यथाख्यातिरेव युक्ता Nyāyāmr. 423B.

नूतनानि न। अस्तौ त्वान्यथा ह्यातिरन्यथाख्यातवान्।
 अन्यथाख्यातिविषयत्व (anyathākhyāti-viṣaya-tva) *n.* the state of being
 the object of invalid knowledge तत्र किमिदं मित्यात्मभिर्मेनम्। किं नुच्छन्नम्,
 उतन्यथाख्यातिविषयत्वम् ŚaṅDū. 95. 23.
 अन्यथाख्यातिवेद्ये (anyathākhyāti-vedya) *adj.* to be known through
 invalid knowledge किं वास्तव्यानिरेक्षे प्रसजति भवतामन्यथाख्यातिवेद्ये TatvMu.
 4. 13.

मात्रनिर्वचनीयत्वेनान्यथाख्यातिपरिहार इति SiddhāTa. 7. 12.
 अन्यथाख्यातिप्रसङ्ग (anyathākhyāti-prasaṅga) *m. undesired occasion*
 of (the fault of) invalid knowledge अत्रैवान्यथाख्यातिप्रसङ्गात् NyāyKu. 48. 5;
 अतथाप्रतीतावन्यथाख्यातिप्रसङ्गात् NyāySiA. 265. 20; अन्यथाख्यातिप्रसङ्गे शङ्किते
 तत्संसर्गस्यानिर्वचनीयत्वेन च परिहृते SiddhāTa. 7. 9; सम्पत्त्यनः परिणामः
 सुखादेरत्राच्यासेऽन्यथाख्यातिप्रसङ्गात् SiddhāTa. 17. 9; वद्वहभावाज्ञानात्तत्त्वतादौ
 वद्वहयुत्पत्तिः। एवं च नानुभवविरोधो नाप्यन्यथाख्यातिप्रसङ्गः SiddhāTa. 55.8.
 अन्यथाख्यातिभङ्ग (anyathākhyāti-bhaṅga) *m. refutation of (the theory*

अन्यथाख्यातिभङ्गः (anyathākhyāti-bhaṅga) *m.* refutation of (the theory)

अन्याध्यातव्याप्य (anyathākhyāti-vyāpya) *adj.* (used as noun) (probans) pervaded by invalid knowledge रजतमात्रवृत्तिधर्मवदित्यन्याध्यातव्याप्यं सिध्यतीत्यप्राप्तकालत्वम् TattvCin. i. 432. 1.

अन्याध्यातशालिन् (anyathākhyāti-sālin) *adj.* possessing illusion कश्चित् शब्दो नित्य इति वदति। अन्यधानित्य इति। तयोस्तावदन्यतरणान्यथा-ख्यातशालिना भवितव्यम् NyāyKu. 44. 8.

अन्याध्यातिसमाधान (anyathākhyāti-samādhāna) *n.* answer to the (contingency of) invalid knowledge न च कश्चिदुक्तप्रकारमन्यथाख्यातिसमाधानं नानुमनुं शक्नोति KhandanKhā. 1335. 12.

अन्याध्यातिसंभव (anyathākhyāti-sambhava) *m.* possibility of invalid knowledge अन्यत्रापि स्यादित्येतावन्यथाख्यातिसंभवादान्धासोऽर्थनिश्चयः IṣṭaSi. 41. 18.

अन्याध्यातिसाधन (anyathākhyāti-sādhana) *n.* means which establishes invalid knowledge असत्यस्थले इष्टज्ञानमपि प्रवर्तकं न तु भेदाग्रहे हेतुतावच्छेदकमित्यन्यथाख्यातिसाधनं न भवतीति चेत्। न TattvCin. i. 509. 4; निर्विषयसदन्यथाख्यातिसाधने विरोधापसिद्धान्तादिदोषात् NyāySiA. 227. 19.

अन्याध्यातिसामग्री (anyathākhyāti-sāmagrī) *f.* totality of causes of invalid knowledge एतेन वेत्तदाहदिववेत्तादिवृत्तैवान्यथाख्यातिसामग्रीत्युपगमोऽपि मन्दफलः NayaVi. 93. 5 (on i. 1. 5)

अन्याध्यातिसिद्धि (anyathākhyāti-siddhi) *f.* establishment of invalid knowledge समग्रधीकार्यगम्यसामग्र्या विशेषोपधानात् सामग्र्यन्तरं न धीजातीयमेव विकृत्येति नान्यथाख्यातिसिद्धिः NayaVi. 93. 7 (on i. 1. 5); एवं वादिनां विवादकार्यकारणतया अन्याध्यातिसिद्धिः NyāyKu. 47. 8.

अन्याध्यातिस्वीकार (anyathākhyāti-svīkāra) *m.* acceptance of (the theory of) invalid knowledge तादान्यस्य च प्रतीतावन्यथाख्यातिस्वीकारात्, अप्रतीतावाश्रयसिद्धेः TattvPradī. (Ci.) 70. 1; अर्थक्रियासामर्थ्यस्य तवाप्रसक्तत्वात्। प्रसक्तौ चान्यथाख्यातिस्वीकारप्रसक्तेश्च NyāySu. (Ja.) 57A. 2 (on i. 1. 1); आद्ये सिद्धसाधनम्। ... द्वितीयेऽन्यथाख्यातिस्वीकारः विशिष्टज्ञानस्यैव तथात्वात् SarvaDaKau. 34. 2; तार्किकादेरन्यथाख्यातिस्वीकारेण पटादिनिवर्तकधीविषयत्वस्य घटादिजातावन्यथाख्यातिस्वीकारात् LaCandr. 316. 25.

अन्याध्यातीति (anyathākhyātiṣi) *f.* acceptance of the (contingency of) invalid knowledge अनिवर्तनीयं रूपं सत्येन ख्यातीति वदतः सत्संवित्तिविरोधात्, अन्याध्यातीत्येदधानाधासात् IṣṭaSi. 42. 3.

अन्याध्यात्यनङ्गीकार (anyathākhyāty-anāṅgīkāra) *m.* non-acceptance of invalid knowledge स्यादेवं यथन्यथाख्यात्यनङ्गीकारेऽपि व्यवहारस्य बाधाबाधौ स्याताम् NyāyKu. 52. 11; न चान्यथोः संबन्धो विप्रकृत्योर्विशिष्टबुद्धौ भाति, अन्याध्यात्यनङ्गीकारात् GuruCandr. ii. 105. 19.

अन्याध्यात्यनभ्युपगम (anyathākhyāty-anabhyupagama) *m.* non-acceptance of invalid knowledge सा चान्यथाख्यात्यनभ्युपगमे न स्यात् NyāyKu. 46. 10; प्रतिज्ञानन्तरं हेतुप्राप्तसोऽन्यथाख्यात्यनभ्युपगमे न स्यादिति NyāyKu. 58. 14; अविद्याया एव पञ्चपर्याया बुद्धिपुरुषसंयोगहेतुतावचनाच्च अन्याध्यात्यनभ्युपगममात्र एव योगतोऽत्र विशेषीचरित्यात् SāṅkhyaPrāBh. 25. 12 (on i. 55)

अन्याध्यात्यभाव (anyathākhyāty-abhāva) *m.* absence of invalid knowledge तन्मते अन्याध्यात्यभावाद्यगो मल्लुतिसाध्य इति ज्ञानं कृतिशून्यस्य नास्त्येव BhāṭṭCin. i. 66. 7 (on i. 1. 4)

अन्याध्यात्यभ्युपगम (anyathākhyāty-abhyupagama) *m.* acceptance of invalid knowledge अन्याध्यात्यभ्युपगमेऽपि शुक्तिकाकारस्येदं रजतमिति ज्ञानं प्रत्यनालम्बनभाधाने ... अनभ्युपगम एव परिहारः NyāyMa. 74. 6.

अन्याध्यात्ययोग (anyathākhyāty-ayoga) *m.* untenability of invalid knowledge ग्रह एव त्वर्थवान्, अख्यातेरन्यथाख्यात्ययोगादख्यातिकाल इव IṣṭaSi. 262. 8.

अन्याध्यात्यसंभव (anyathākhyāty-asambhava) *m.* impossibility of invalid knowledge तुल्यसदसंतरन्यथाख्यात्यसंभवः IṣṭaSi. 138. 1; दृष्टश्यादि-विशिष्टबुद्धेः प्रमात्वेनान्यथाख्यात्यसंभवात् GuruCandr. ii. 105. 20.

अन्याध्यात्यादि (anyathākhyāty-ādi) *adj.* invalid knowledge etc. अन्याध्यात्याद्यभ्युपगमेऽपि ... अवश्यं सा अभ्युपेया IṣṭaSi. 218. 3.

अन्याध्यात्यापत्ति (anyathākhyāty-āpatti) *f.* undesired contingency of invalid knowledge अनिष्टामेदग्रहस्य निवर्तकत्वे च रजत एव नेदं रजतमिति कृत्वा न निवर्तत अन्याध्यात्याख्यातपत्तेः TattvCin. i. 463. 1; नापसिद्धान्तो नान्यथाख्यातपत्तिर्न वा ग्रन्थविरोध इत्यनवधम् AdvaiSi. 134. 1; न चापिद्यानिष्ठस्य सत्तादान्यस्य घटादौ भाने अन्याध्यात्यापत्तिः GuruCandr. i. 9. 7; व्यावहारिकस्य शुक्तिगतनिषेधप्रतियोगित्वे तत्र तस्यैव प्रसक्तैर्वाच्यतया अन्याध्यात्यापत्तिः

GuruCandr. i. 66. 9; व्यावहारिकरजतस्यैव स्वरूपेण निषेधस्यीकारे भ्रमबाधवैयर्थि-करण्यादिवारणाय तस्यैव भ्रमे भानस्य वाच्यत्वेऽन्यथाख्यातपत्तिरिति दोगोऽपि न LaCandr. 134. 6; व्यक्त्यंशे शक्तेरवाधेनान्यथाख्यातपत्तिविरहात् ŚakuVā. 203. 10; त्वन्मते योग्यताविशिष्टज्ञानस्यैव शाब्दबोधे हेतुत्वादन्यथाख्यातपत्तेः BhāṭṭCin. i. 65. 27 (on i. 1. 4)

अन्याध्यात्यापात (anyathākhyāty-āpāta) *m.* undesired contingency of invalid knowledge बाह्यपुत्रादिसाकल्यवैकल्यधर्मसदृशान्धर्मानात्मनि देहादिविशिष्टे-ध्यस्तति अन्यथा अन्याध्यात्यापातात् PrakaVi. 19. 18; शब्दोऽभ्यासार्थक इतीत्यादि निरस्तम्, अभिधानादेः प्रागरमार्थसदादौ परमार्थसत्यादिप्रतीत्यभ्युपगमे अन्याध्यात्या-पातात् JñānBīPra. 25. 13.

अन्यथाख्यान (anyathākhyāna) *n.* 1 description in a wrong way, wrong discussion सुसर्वज्ञाश्च किं कुर्युन्मथा ग्रन्थदेशम्। अर्थस्य चान्यथाख्याने प्रमाणं तन्मतं यतः PadmP. (Ra.) 11. 193; 2 invalid knowledge अन्येषां तु ज्ञातस्य स्यादेवांशासंभवस्योक्तत्वाद् भ्रान्त्यसिद्धेः भ्रान्त्याप्यन्यथाख्याने न सिध्येत् IṣṭaSi. 121. 7; न चानाकारस्याकारत्वेनान्यथाख्यानम् ŚrutaPra. iB. 37. 20 (on i. 1. 1); तथा बाधकस्य ज्ञानस्य बाध्यप्रतिसंबन्धिसापेक्षत्वात् बाध्यस्यान्यथाख्यानस्य सिद्धिः NyāyKu. 47. 10.

अन्यथाख्यानानि (anyathākhyānāni) *adj.* invalid knowledge etc. सत्त्वे सति अन्यथाख्यानानिभिस्तत्तद्वाद्यभिप्रेतैरेव ख्यातियाधोपपत्तेः ŚrutaPra. iB. 7. 8 (on i. 1. 1)

अन्यथाख्यापन (anyathākhyāpana) *n.* 1 act of causing illusion अथं च ... अन्यथाख्यापनस्य ... मायां विना असिद्धेर्वक्ष्यमाणत्वात् IṣṭaSi. 218. 16; 2 act of causing invalid knowledge अन्याध्यापनान्यथाभावबोधे धियः अर्थन्य-भावनिरासेनैव निरस्तत्वात् IṣṭaSi. 235. 17; ब्रूहन्मथात्वं बुद्धेः किमन्यथाख्यापनं न चेत् IṣṭaSi. 288. 2.

अन्यथाख्यापिका (anyathā-khyāpikā) *adj.* (f.) which causes invalid knowledge अतोऽन्यथाख्यापिका धीनान्यथाख्यातिरिष्यते IṣṭaSi. 287. 3.

अन्यथागण (anyathā-gaṇa) *m.* different group न चाहरुपहितोऽन्यथागणो द्वादशाहः MayūMāli. 555. 20 (on viii. 1. 10)

¹अन्यथागति (anyathā-gati) *f.* 1 another way or alternative अन्यथागत्-संभवादिफल्य इति मन्यते TantrVā. 283. 23 (on i. 4. 1); मायाश्रयचिन्मात्रबुधे तथोपचारः। न पुनस्तदुपाधियोगतोऽन्तःकरणस्येति समान्यथागतिर्हि ŚaṅkaDigVī. (Mā.) 15. 101; 2 act of going elsewhere निरुद्धोक्तिः सहस्रान्नं वैयर्थ्यं चान्यथागतिः। युक्तयः पूर्वपक्षस्य AnuVyā. 38A. 4 (on 3. 1)

²अन्यथागति (anyathāgati) *f.* absence of means otherwise क्षीयन्ते वास्य कर्माणि दृष्ट एवात्मनीधरे। इति श्रुतिपुराणादिवचनेभ्योऽन्यथागतेः AnuVyā. 52A. 10 (on 3. 3)

अन्यथागम (anyathāgama) *m.* scripture which is other than the Vedic one महाद्यैर्हितैर्यत्र संकरः शिवयोगिनाम्। नृपराष्ट्रभयं तत्र कारणं चान्यथागमः ... अन्यथागमस्वयीवाहः शैवाद्यागमः DaṇḍaVi. 271. 13.

अन्यथागोत्र (anyathā-gotra) *adj.* of different descent or family. ये केचन समानगोत्रा अन्यवेता अन्यथागोत्राः स्युरेकस्याप्यवधं वरण एव तेषां वरणं स्यात् BaudhSS. iii. 163. 8.

अन्यथाग्रह (anyathā-graha) *m.* 1 illusion अध्यासो नाम खल्वेव वस्तुनो योऽन्यथाग्रहः SarvaVeSāSār. 497; चक्षुरादिदोषान्तराद्रूपे अन्यथाग्रहो न केवलत् सद्दर्शग्रहात् इति चेत् सोऽस्तु दोषान्तरादेव तस्यैव भ्रमान्यथात् IṣṭaSi. 281. 3; 2 act of grasping, i.e. knowing otherwise, invalid knowledge or erroneous knowledge किं त्वेतदिति जिज्ञासोर्निषिद्धेऽन्यथाग्रहे। तावतो व्यवधानस्य बुभुत्सा च न युज्यते BrĀraUBhVā. i. 4. 466; वाक्यप्रवृत्तेस्तुल्यत्वाच्च युक्तोऽन्यथाग्रहः BrĀraUBhVā. ii. 3. 61; ii. 4. 317; अल्पत्वाग्रहणं नाम न प्राचुर्यग्रहणम् अपि त्वल्पत्वविषयज्ञानसंकोच इति अन्यथाग्रहाभावात् ŚrutaPra. iB. 33. 30 (on i. 1. 1)

अन्यथाग्रहण (anyathā-grahana) *n.* 1 acceptance otherwise यथाश्रुत-दन्यथाग्रहणं निष्प्रमाणकम् TantrVā. 47. 5 (on i. 2. 29); 2 act of grasping, i.e. knowing otherwise, invalid knowledge or erroneous knowledge अस्माद्वदं रूपं नास्तीत्येव निरूप्यते। अन्यथाग्रहणाभावाद्धीनं तत्त्वजनबोधयोः NaiṣkaSi. 192. 3; अन्यथाग्रहणवदन्यथाग्रहणबीजमग्रहणमनात्मधर्म एवेत्याह NaiṣkaSi. 193. 8; तत्पदार्थेन संसृज्यमानस्यंपदार्थः पराकृत्यैव निर्लेपमनर्थहेतुमग्रहणमन्यथाग्रहणं च तथा निश्चीयते PañcPā. 38. 7 (on i. 1. 0); बाह्यं चेदस्तु स्याद् यथाव्यवस्थितमेव ग्रहीतव्यम्, अन्यथाग्रहणे न किञ्चित् कारणम् NyāyRa. 327. 9 (on 5. 3); 207); अद्वैतस्य वस्तुनोऽन्यथाग्रहणं नाम द्वैतरूपेण प्रतिभासः JīvanVi. 112. 1; अन्यथाग्रहणरूपप्रमादिज्ञानसद्भावात् तत्रिरासार्थं तत्त्वपदम् MānaMe. 5. 5;

अन्यथाद्वित्व (anyathā-dvītvā) *n.* twofoldness in another way द्विविध-
वचनेन द्वित्वे प्राप्ते प्रत्यक्षमनुमानं चेति पुनर्यदुक्तं तदन्यथाद्वित्वनिरासार्थम्
TarkBhā. (Mo.) 4. 4.

Alankāra. 70. 3.

अन्यथानुपपत्तिमूल (anyathānupapatti-mūla) *adj.* based on untenability or inexplicability otherwise (विधिः) अन्यथानुपपत्तिमूलश्चासौ न च तद्धिते संभवत्यन्यथानुपपत्तिः TantrVā. 303. 24 (on i. 4. 9)

158. 13 (on 5 (7). 1); का गृहाभावस्यान्यनूपपद्यमानात् PrakaPāñ. 277. 5.
कार्यस्यान्यनूपपद्यमानताव्यवस्थायत्वं वा अनन्ययासिद्धत्वम् Tatv.Cin. ii (2).
155. 12.

अन्यथापसगत

वर्णतत्त्वेऽप्यभिधानान्यत्वान्नात्यम्, अभिधाविधान्यत्वात् समासासमासयोरन्यथान्य इतीयं दिक् NayaVi. 271. 2 (on i. 1. 24); अन्यथान्यथावश्यकत्वे उक्तान्यकल्पनया उपजीव्यत्वकल्पने मानं चिन्त्यम् GuruCandr. i. 342. 17.

अन्यथापसगत (anyathāpakṣa-gata) *adj.* gone to the opposite side
दैत्यगुरुः ... अथान्यथापसगतो न राजते VarāP. 11. 54.

अन्यथापतित (anyathā-patita) *adj.* fallen in another direction अन्यथा-
पतितस्तथान्यो वृक्षः सः सर्वगर्हितः ŚīlpaRa. i. 14. 110.

अन्यथापति (anyathāpatti) *f.* becoming otherwise, change स्थितस्यान्यथा-
पतिः प्रत्यादेशः AlankāRa. 74.

अन्यथापदप्रचार (anyathā-padapracāra) *m.* 1 wrong use of foot-step
तत्कथं कृतवानसि ... लस्यस्येवान्यथापदप्रचारम् NalaCam. 5. 0 (19); 2 use
of word in a different sense, NalaCam. 5. 0 (19)

अन्यथापन (anyathāpana) *n.* act of making otherwise, i.e. interpreting
differently अतः सर्वोत्तरादेशसंनिधावन्यथापनम् NyāyPari. 353. 14.

अन्यथापर (anyathā-para) *adj.* given to wrong thing अन्यथापरेण प्रकारेण
वृत्ता निर्वृता या रससंपत् VakroJī. 238. 16.

अन्यथापरिणत (anyathā-pariṇata) *adj.* transformed otherwise अन्यथा-
परिणते वस्तुनि ह्यातिरन्यथाख्यातिः NyāySu. (Ja.) 41B. 4 (on i. 1. 1)

अन्यथापरिभाषण (anyathā-paribhāṣaṇa) *n.* explanation in another
way एवंजनज्ञाने विपयत्वस्यान्यथाव्यवस्थितत्वाद्यज्ज्ञानं यत्प्रतिभासमित्यन्यथापरि-
भाषणमनुपपन्नम् NyāySu. (Ja.) 47A. 9 (on i. 1. 1)

अन्यथापाकसंभव (anyathā-pākasambhava) *m.* possibility of heating
without (the loss of substance) कथं न कारणगुणपूर्वकता रूपादीनाम् ... मैवम्
... अन्यथापाकसंभवात् TattvPradi. (Ci.) 319. 9.

अन्यथापाठ (anyathā-pāṭha) *m.* variant reading ईयथाठान्यथापाठे प्रत्यवायस्य
दर्शनात् Ekāva. 1. 4 (13. 6); सर्वसंकरवादिनामन्यथापाठो भ्रमात् AṇuBh. 79.
19 (on i. 3. 13)

अन्यथापात (anyathā-pāta) *m.* fall (of dice) otherwise विपातः पराजयः ।
अन्यथापाते सति जये यादृशः पातः सर्वे उत्तानाः पतन्त्यवाद्यो वेति PadMañ.
on KāśiVr. on P. ii. 1. 10 (26. 22)

अन्यथापादन (anyathāpādāna) *n.* 1 manifestation erroneously माया
शब्दरूपादीनामन्यथापादनमसतो वा प्रकाशनम् Kāvyaṇu. (He.) 386. 13;
2 transformation or change वर्णगन्धरसस्पर्शावन्यथापादनानि च । ... अशुभस्य
नाम्न आश्रयाः TriṣaṣaPuC. iii. 7. 118.

अन्यथापालन (anyathā-pālana) *n.* act of keeping (pledge) in another
way कात्यायनोऽप्यन्यथापालने क्वचिदनुबन्धननाशेन सह लभनाशस्य विकल्पमाह
SmṛtiCan. iv. 326. 3.

अन्यथापति (anyathāpti) *f.* transformation or change बुद्धत्वं शुक्लधर्मप्रवर-
गुणयुता आश्रयस्यान्यथापतिस्तत्प्रतिनिर्विकल्पाद्विषयमुपहतो ज्ञानमार्गात्तुशुद्धात् Ma-
YānaSū. 35. 21 (9. 12)

अन्यथाप्रकाशन (anyathā-prakāśana) *n.* manifestation in another form
एष च ज्ञानस्य दोषः यदन्यथास्थितस्यान्यथाप्रकाशनम् Kāśi. i. 93. 25 (on 2.
58); एतावच्च विपर्ययस्य तत्त्वं यदन्यादृशस्यान्यथाप्रकाशनम् Kāśi. ii. 159. 20
(on 5 (3). 162)

अन्यथाप्रकृति (anyathā-prakṛti) *adj.* of different nature उपचरेद्विह कलं
प्रकृतिं समीक्ष्य यामासीम् । देशानुसारतः सा तुभ्यति वैवाच्याप्रकृतिः KandaCū.
ii. 5. 27.

अन्यथाप्रतिपत्ति (anyathā-pratipatti) *f.* 1 invalid or erroneous knowledge
अप्रतिपत्त्यन्यथाप्रतिपत्तिजन्या हि बुद्धिरसंग्रहिकां बुद्धिं गृह्णीयात् TāpaT. (U.)
257. 10 (on 5 (3). 67); शास्त्रनिष्पन्ने चेदे सति अन्यथाप्रतिपत्तिर्न कर्तव्या
VedāntKau. 386. 17 (on iv. 1. 3); अदृष्टेण दृष्टेण बुद्ध्यान्यथाप्रतिपत्तिः NyāyPari.
219. 9; विनापि प्रतिपत्तिं कर्म स्वफलं साधयति परं त्वन्यथाप्रतिपत्तौ दुष्यति
MayūMāli. 827. 16 (on xi. 3. 13); 2 wrong or unnatural construing
तस्यान्यथाप्रतिपत्तेः सर्वग्राह्यत्वं स्पष्टं JīvanVi. 161. 10.

अन्यथाप्रतिपन्न (anyathā-pratipanna) *adj.* known in one way अन्यथा-
प्रतिपन्नान्यथाकल्पनेन दोषः Kāśi. iii. 32. 10 (on 5 (4). 37)

अन्यथाप्रतिपादकत्व (anyathāpratipādaka-tva) *n.* the state of conveying
wrongly विमतमनारम्भोपयन्यथाप्रतिपादकत्वात् MāyāKha. 2A. 8.

अन्यथाप्रतिपादन (anyathā-pratipādāna) *n.* act of explaining, i.e.
proving in another way किमन्यथाप्रतिपादनप्रयासेन इति चेत् न, परमेश्वर-
साधारण्यलक्ष्णानां द्विरूपमप्युक्तं दृश्यमानानां तस्मिन् नारायणेऽनुसरतेः ŚivārkaMaDī.
i. 259. 2 (on i. 1. 22)

अन्यथाप्रतिभान (anyathā-pratibhāna) *n.* act of knowing in another
way न केवलं स्वातन्त्र्येऽन्यथाप्रतिभानादव्यवस्था किं तु संदेहादपीत्याह NyāySu.
(So.) 38. 34 (on i. 2. 7)

अन्यथाप्रतीति (anyathā-pratīti) *f.* 1 contrary or opposite knowledge
परोक्तयोक्तयोरज्ञानमप्रतिपत्तिः । तयोरेव विरुद्धा प्रतिपत्तिर्विप्रतिपत्तिः ।
अन्यथाप्रतीतिरिति यावत् TārkiRa. 318. 4; 2 invalid or erroneous knowledge
असतः सत्त्वप्रतीतिः सतोऽसत्त्वप्रतीतिरित्यन्यथाप्रतीतिरेव भ्रान्तिरित्याह ViṣṇuTāVi.
7A. 9; अतोऽन्यथाप्रतीत्यादेरज्ञानमूलत्वाद्येव युक्तमिति भावः TattvPrakā. 12A.
4 (on i. 1. 4); अस्यान्यस्य चेत्यन्यथाप्रतीतिनिरासायाह TattvPrakā. 21A. 10 (on
i. 1. 19); न चेदं सर्वं भ्रान्तं कदाप्यन्यथाप्रतीत्यभावात् । विनैव याचकेन
भ्रान्तिरित्याद्युपगमेऽतिप्रसङ्गात् NyāySu. (Ja.) 400A. 8 (on ii. 2. 7); नैव प्रतीतिः,
इदं रजतमित्येव तद्भावात् — इति चेत्, तर्हीहापि मृद घट इत्येव प्रतीतेरन्यथा-
प्रतीतिरिति तुल्यम् TarkSam. (Ā.) 5. 16.

अन्यथाप्रत्यय (anyathā-pratyaya) *m.* 1 knowledge in different order
इह तु क्रमवर्तिनां वर्णानामन्यथाप्रत्ययासंभवाद्येव व्युत्पत्तिसत्थैव प्रतीतिरिति न
किं चिदवद्यम् NyāyMañ. i. 363. 31; 2 knowledge in another way
अज्ञानवशादन्यथासतोऽन्यथाप्रत्ययो जायते VedāntKau. 424. 20 (on iv. 4. 4);
3 contrary knowledge अभाववद्भावेऽप्युपपत्तावन्यथासिद्धेः । ... बाधितोऽयमिति
चेत् । अन्यथाप्रत्ययानुपलब्धेः NyāySu. (Ja.) 359A. 2 (on ii. 2. 6)

अन्यथाप्रयुज्यमान (anyathā-prayujyamāna) *adj.* being performed in
a different manner स एव पदार्थोऽन्यथाप्रयुज्यमानो विपरीतस्वभावो भवति
ManuBh. i. 21. 19 (on 1. 26)

अन्यथाप्रयोग (anyathā-prayoga) *m.* 1 wrong usage लिङ्गवचनकालकारकाणा-
मन्यथाप्रयोगोऽपशब्दः ArthŚā. i. 177. 7 (2. 10); 2 use in another way अन्यथा
ज्ञानतोऽपि विप्रलम्भकस्यान्यथाप्रयोगदर्शनाच्च TattvPradi. (Ci.) 269. 3.

अन्यथाप्रवर्तमान (anyathā-pravartamāna) *adj.* acting contrarily न
ह्यख्यातिः प्रवर्तयति ... यद्यन्यथाप्रवर्तमानस्याप्यख्यातिरस्ति तथापि न तस्याख्यातिः
प्रवृत्तिहेतुः IṣṭaSi. 115. 24.

अन्यथाप्रवृत्ति (anyathā-pravṛtti) *f.* 1A another, i.e. inconsistent activity
न हि ये यथा यमर्थं विवक्षन्ति ते तथैव तमनुतिष्ठन्ति विसंवादानभिप्रायानामन्यथा-
भिधानान्यथाप्रवृत्तिदर्शनाल्लोके सर्वत्रानाध्यासात् HetuBīT. 2. 13; 1B contrary or
opposite activity or tendency यान्यथा प्रवर्तयत्यख्यातिः सा भ्रान्तिः.
अन्यथाप्रवृत्तिहेतोर्भ्रान्तित्वप्रसिद्धेः IṣṭaSi. 115. 22; ह्यातिरपि नान्यथाप्रवृत्तिहेतुः
व्यभिचारादिति चेत् तर्हि ताम्यमन्या तद्धेतुर्भ्रान्तिरित्येताम् IṣṭaSi. 116. 2;
शमादिनामेव वित्तसंवन्धप्रतीतेः हृष्टेनैव च चित्तस्यान्यथाप्रवृत्तिनिरोधेनोपकारकत्वादन-
रङ्गत्वम् PrakāVi. 968. 12; 2 wrong activity स्वधर्मः ... राज्ञश्चान्यथा-
प्रवृत्तावुपदेशेन सम्मार्गावतारणम् BālaKrī. i. 267. 7 (on 2. 189); यस्य तु
विस्मृत्याप्यन्यथाप्रवृत्तिराशङ्क्यते तस्य दशकं शतम् (दण्डः) ManuBh. ii. 100.
17 (on 8. 59)

अन्यथाप्रसिद्ध (anyathā-prasiddha) *adj.* 1 established in one sense or
shape गौणोऽन्यथाप्रसिद्धो वा प्रयुज्येतान्यथा यदि । न चान्यादृङ्निमित्तत्वं कस्य
चित्संप्रतीयते ŚlokaVār. 5 (11). 124 (541. 5); 2 known in one way
न च प्रमाणान्तरेण अन्यथाप्रसिद्धेऽर्थेऽन्यथाज्ञानम् ... उपपद्यते BrahmSūBh.
(Śān.) 594. 19 (on iii. 2. 21)

अन्यथाप्रसिद्धि (anyathā-prasiddhi) *f.* contrary or opposite knowledge
क्षणिकत्वं च कारणदेवदत्तः अन्यथाप्रसिद्धिविरोधः IṣṭaSi. 50. 13.

अन्यथाप्रेक्षण (anyathā-prekṣaṇa) *n.* act of looking in a different manner
अनुभावा अन्यथाकरणान्यथाप्रेक्षणान्यथाकथनादयः RasTa. 97. 9.

अन्यथाबुद्धि (anyathā-buddhi) *adj.* (used as noun) (one) having evil
intention ज्ञात्वा कल्याणबुद्धिं पूजयेदन्यथाबुद्धिमपकृष्टं यासयेत् ArthŚā. ii. 274.
5 (7. 6); अन्यथाबुद्धिः कालेन लम्पितव्यः KāmSū. 337. 11 (6. 4) (JayaMa-
raṅgaDātukam)

अन्यथाबुद्धि (anyathā-buddhi) *f.* 1 wrong supposition अनुरागद्वयैतः
प्रणयस्यातिभूयः (v.l. तद्विहायान्यथाबुद्धिं मद्विज्ञप्तिमिमां शृणु) PañcT. i. 64 (83.
2); KathāSāSāg. x. 4. 111; 2 erroneous knowledge अहमित्यन्यथाबुद्धिर्विना देहं
कथं भवेत् KalkiP. iii. 16. 30.

अन्यथाबुभुषु (anyathā-bubhūṣu) *adj.* desirous of becoming otherwise
(in form) सत्यप्यन्यरूपसंस्थायो अन्यथाबुभुषोः स्वरूपस्य तथास्थितौ नान्यथाभावः
IṣṭaSi. 225. 1.

अन्यथाबोधकत्व (anyathābodhaka-tva) *n.* the state of referring to
erroneously कथं च रूपज्ञानस्याप्यन्यज्ञानवत् बोधकत्वे सति अप्रामाण्यं बाध्यत्वं
वा । अन्यथाबोधकत्वादिति चेत्, तच्च न IṣṭaSi. 97. 2.

अन्यथाभाव (anyathā-bhāva) m. 1A change, transformation
B becoming otherwise, i.e. defeat ii being other than C alteration,
modification 2 deterioration 3A different, i.e. larger measure or quantity
B different nature or form 4A illusoriness or inconsistency B wrong thought
C erroneousness or invalidity of knowledge 5A adverse condition,
B dejection, contrary or opposite nature C negative state or condition,
negative concomitance 6 diversity 1A change, transformation प्रकृतेरन्यथाभावो
यत्र यत्रोपजायते । तत्र तत्र विजानीयात्सर्वमुपातलक्षणम् AVParī. 64 (1). 2;
आदौ तत्त्वैऽन्यत्वे स्वरक्षणे स्वयमथान्यथाभावे । संक्लेशेऽय विशेषे
शक्तिरनुपतिर्धर्मोक्तं MaYānaSū. 11. 52; प्रकृतेरन्यथाभावो न कश्चिद्विशेष्यति
GauḍKā. 3. 21; 4. 7; 4. 29; न ज्ञातुमन्यथाभावोऽस्ति सर्वदा वर्तमानवभावात्
BrahmSūBh. (Śān.) 432. 13 (on ii. 3. 7); एवं तावत्कर्माणि कुर्वत्यपि विबुधि-
त्यतो यावज्जीवानुष्ठानादन्यथाभावः स्वरूपाप्रवृत्तिः SvetaUBh. 24. 10 (on I
0); 24. 13 (on I. 0); न कदाचिद्वस्तुनो अन्यथाभाव इति वाच्यं स्यात् IṣṭaSi-
51. 11; 149. 14; अनेनाप्यभवेत् पूर्वपूर्वादन्यथाभावापेक्षात्

उत्तरेतिरव्याख्याभावस्य अनवस्था IṣāSi. 219. 22; अन्यत्वे चान्धामावोऽ-
न्यथाभावेऽपि चान्त। अतोऽन्यतान्यथाभावं न स्वल्पात्र चान्ततः IṣāSi.
231. 14; 236. 12; 252. 5; वेति नीलदिगण्डं कट्टन्दिरिसस्य हि। अकस्मान्न्यायाभाव
यप्मासेन स मृत्युपाक् SkandP. iv. 42. 15; प्रतिपदिकविह्वयनामैकेकस्य
इयोर्द्वयोः समस्तानां वाच्याभावात् ... अट्ठ्याचकारः ऊहः सिध्यति NyāyRaMa.
174. 9; प्रकृतेरन्यथाभावः सर्वथा लभ्यते जनेः BhaviP. 629A. 6 (iv. 7. 15);
विदेशस्य स्वरूपान्यथाभावेन ज्ञानचक्रोपविकासरूपेण कार्यतोदितता VedāntDī. 9.
4(oni. i. 1.); पूर्वकृतस्य इति शब्दो विधिनिति प कर्तुमन्यथाभावः KathāSaSāg.
xii. 19. 45; Subhāsi. 3103; सुमते नान्यथाभावः बलिनः पूर्वकर्मणाः। अपि देवाः
क्षमाः कर्तुम् KathāSaSāg. xii. 34. 199; न भवेदन्यथाभावः पूर्वोपरिमितकर्मणाम्
MallīC. i. 125; अतत्त्वतोऽन्यथाभावो विवर्तः VedāntKa. 2. 25 (on i. 1. 0).
विकारोऽन्यथाभावः RasTa. 6. 4; तत्र दक्तव्यं कोऽयं परिणामः इति। ...
काष्ठस्य सम्प्रदायापचितवत् अन्यथाभावो वा VivaPraSaṁ. 260. 9; अन्यथाभावादिति
कायपरिमाणत्वाभावापत्तेरित्यर्थः NyāySu. (Ja.) 414A. 1 (on ii. 2. 10);
अन्यथाभावस्यैवैधानित्यत्वेन व्याप्तिर्नास्ति NyāySu. (Ja.) 414A. 10 (on ii. 10).
10); तात्त्विकोऽन्यथाभावः परिणामः क्षीरदायिवदत् SarvaDaKau. 122. 14;
प्राक्तयाभूतस्य पश्चादन्यथाभावः NyāyāmR. 117B. 6; 9(on i. 14); यद्येतत्संपादयेत्
न दद्यादशेऽन्यथाभावात् AṇuBh. 243. 22 (on iii. 3. 35); मर्यादापुष्ट्योर्यं
कदाचिदन्यथाभावः AṇuBh. 322. 1 (on iv. 2. 7); वस्तुनस्तत्समसाकोऽन्यथाभावः
परिणामः SiddhālLaSaṁ. 45. 4; ऊहो नाम प्रकृतावन्यथाष्टस्य विकृतावन्यथाभावः
BhāṭṭiDī. iii. 38. 6 (on ix. 1. 1); LaCandr. 681. 24; ब्रह्मणोऽन्यथाभावो विवर्तः।
न च ब्रह्मान्यथा भवतीति तद्रताविद्याया अन्यथाभवन् वाच्यम् LaCandr. 573.
29; एकस्या व्यक्तेः सर्वावयवावच्छेदेनान्यथाभावः कावत्यन्तः SiddhālKau. 325A.
6 (on v. 4. 53); मुक्तिर्हित्यान्यथाभावः स्वरूपेण ध्वजस्थितिः YogVār. On i. 1;
on i. 4; प्राग्ब्रह्मस्य नियमो रीतिभङ्गः उद्गाहतः SāhiSā. 2. 81 [Vaija. 194.
29]; NānārthāSaṁ. ii. 29. 204; ŚabdarasSaK. 150. 12]; 1BI becoming
otherwise, i.e. defeat द्वैवदोऽन्यथाभावो न मन्ये विघटे क्वचित् MahāBhā.
vii. 127. 13 (BhārBhādī. परामवः); 1BI being otherwise न पुनः हृष्टस्यान्यथा-
भावो हृष्टवान्नानुपपन्न इति शक्यते वक्तुम् Brha. 223. 4; अनुगम्यान्यथाभावत्वं
च सामान्यमेवोक्तं। विघटे तत्कथं नास्ति तयोर्भेदः परिरफ्टम् TattvSaṁ.
1744; नपुंसकसिद्धित्वे 'स्वयोनपुंसकात्' इति लुक् सर्वतः। तदन्यथाभावं दर्शयति
Tālpāt. (U.) 192. 13 (on 5(1).1); तस्यान्यथाभावासंभावात्तत्क्षणस्यतःसिद्धिपरि-
शुद्धत्वात् KhandanKhā. 34. 1; (स्व)नुमतेषु न परीक्षाको) सुबुद्धौख्यतादभावादि-
साक्षिसिद्धेश्च क्रियेवन्यथाभावास्यानुष्मत्तात् Vāda. 126. 5; न हि स्वात्मनि कदाचन्यथा-
भावः येन परिहाजनस्या स्यात् Vāda. 127. 6; IC alteration, modification
समुदायसादृश्यं ज्ञानीनां च परस्परसादृश्यमन्यथाभावः AlankāSa. 20. 12; योग्यगुण-
योरन्यथाभावे चत्वारो भेदाः AlankāRa. 66. 2; तस्य लब्धादर्शनशून्या नान्यथाभावे-
विधेयः AlankāRa. 94. 23; क्रमः ... तस्य ये त्वन्यथाभावे कुर्वन्प्राप्ततरादिषु
... तत्रापि पुरुषार्थोर्ध्वं प्रमाणान्तरकारितम् NyāyKu. 13. 14; यदि कर्त्या
भङ्ग्यान्यथाभावः उपनिबध्यते तदा विसहृशकार्योत्पत्तिर्द्वितीयं विषयम् Ekāv.
8. 38 (10) (288. 10); विचारस्यान्यथाभावे विशेषमतिविधेयः RāsāSu. 255. 1
(3. 113); SāhiDa. 340. 16; आवेदानाले यदुक्तं तद्विप्रकृतिमन्यथाभावं भाषाका-
न नयेत् VyavaNi. 64. 6; गानस्योद्गीतया काल्पनीयत्वमित्यन्यथाभावश्चेन भा-
MayūMāli. 705. 23 (on x. 4. 12); ऋग्भेदे त्वन्यथाभावस्य ग्रन्थकारोपेक्षेत-
कोक्तत्वं जाना तुल्यावृत्तसंभवात् MayūMāli. 719. 5 (on x. 5. 3); तदारिपत्य-
विमृणानां विनाऽन्यथाभाव अहो विचित्रः AlankāMañ. 141. 8; 2 deterioration
प्रकोपो वाच्याभावावो हत्यो वा नोपजायते SuśruS. iii. 4. 78; 3A differer
i.e. larger measure or quantity कुकुटाण्डकमात्रं तु प्राप्तं च परिकल्प-
अन्यथाभावदोयेण नवेमोऽति (हिं) च शुच्यति BṛYamaSm. 2. 5; ParaSm. 10
(comm. उत्कर्षपरिमाणदधिकपरिमाणत्वम्); BṛParaSm. 9. 3; 3B different nature
form प्रतिज्ञातोऽन्यथाभावः प्रमाणः प्रतिप्रतिपत्तिः NyāyVi. 2. 11; परिमाणवि-
विशेषोऽन्यथाभावः कल्पितो वैशेषिकः NyāySu. (Ja.) 338B. 4 (on ii. 2. 1)
यस्य वस्तुनो यल्लक्षणं तन्निवृत्तिरूपोऽन्यथाभाव एव नदनिव्यतनिबन्धनम् Nyāy.
(Ja.) 414B. 3 (on ii. 2. 10) निवृत्तचनभेदेऽपि न साधारणधर्मस्यान्यथाभावात्स-
दोषः SāhiDa. 428. 1; 4A illusoriness or inconsistency अन्यथाभावः शुक्ति-
हे रजतवत् प्रकाशते Brha. 58. 5 (on i. 1. 5); स्वयमन्यथाभावस्य च म-
विना अस्तिहेः IṣāSi. 218. 17; 219. 6; कर्मत्यागादिप्रसिद्धिश्च अन्यथाभावरूप्या
द्विक्रीयतिस्मिडैव लेके IṣāSi. 224. 9; 347. 6; SarvaDaKau. 122. 13; आ-
स्वकीयप्रतिज्ञायान्यथाभावमभवात्त्वेव प्रथममेवान्यथाभिप्रेति साक्षित्वेन निर्देष्टव्यात्वभा-
वनामिति प्रकृते षड्वचम् Subodhi. 36. 16 (on 2. 80); किंचान्यथाभावोऽन्यथाभा-
GoviBh. 82. 1 (on i. 4. 26); 4B wrong thought अतो मयन्यथाभावो न क-
ChāndōUBh. 279. 18 (on v. 3. 6); यत्तव चेति न न मागयन्यथा-

च विना मन्त्रतन्त्रादिकमन्यथाभूतस्वार्थस्यान्यथाभासनोपायः ViraMi. (Rājāniti.) 304. 23.

अन्यथाभिधान (anyathābhidhāna) *n.* 1 another statement, i.e. rule क्रयकालपेक्षया दापनकालेऽर्घ्यवृद्धावेतद्व्युत्पन्नम् अर्घ्यहासे त्वन्यथाभिधानात् SmṛtiCan. iv. 510. 5; 2 false statement यत्र ... लिप्सादिनान्यथाभिधानं तत्र साक्षिणो दण्डविशेषः प्रकीर्णकप्रकरणे दर्शितः DaṇḍaVi. 107. 3; आप्ता मित्राणि ... साक्षिणो न कर्तव्याः। लोभरागद्वेषमृष्टिभ्रंशदीनान्यथाभिधानहेतूनां संभवात् ManvaMu. 300. 24 (on 8. 64)

अन्यथाभिनिविष्टबुद्धि (anyathābhiniṣṭa-buddhi) *adj.* whose mind is firmly fixed on what is contrary राजा ... चलितशास्त्रस्तु शास्त्रादन्यथाभिनिविष्टबुद्धिरन्यायेन राज्यमात्मानं चोपहन्ति ArthŚā. iii. 14. 2 (8.2)

अन्यथाभिप्राय (anyathābhiprāya) *m.* [Inst.] with different intention यद्वाक्यं केनचिदन्यथाभिप्रायेणोक्तं सदपरेण ... अन्यार्थघटनया योज्यते AlaṅkāŚā. 175. 5.

अन्यथाभू (anyathā-bhū-) *1.P. [irr.]* 1 to become false पयन्यथा भवेदेतद्गो मासौ जीवितं यम। न मां द्रव्यति काकुत्स्थः Rāmā. v. 56. 89; न हि देवतावचनमन्यथा भविष्यति Pañcā. 211. 24; PuraPraSaṁ. 4. 6; देवी प्रोवाच भो भद्रे सा वाणी नान्यथाभवेत् CampaŚreKa. 25; 2 to change or transform यन्नवे भाजने लघ्नः संस्कारो नान्यथा भवेत् Hitopa. 0. 8; सुबुद्धिः प्राह भो धातो यद्गले लिखितं त्वया। धीवलेन तया कुर्वे यथान्यथा भविष्यति CampaŚreKa. 123; 3 to be contrary, cf. अन्यथाभूतः 4A to be different, cf. अन्यथाभूतः 3A; 4B to be of another kind, cf. अन्यथाभूतः 3B; 5 to be in one form, cf. अन्यथाभूतः 4.

अन्यथाभूत (anyathā-bhūta) *adj.* [f.-ā] 1 which is changed or transformed एतस्मिन्त्यन्यथाभूते नान्यं हिंसितुमुत्सहे MahāBhā. v. 103. 6; ततः स्वमन्यथाभूतमवलोक्य सुसमदः। ... नर्तितुं स समुद्यतः PadmP. (Ra.) 41. 47; भावः ...। नष्टो वा नान्यथाभूतस्ततो नातिप्रसज्यते NyāyVi. 2. 268; अन्यथाभूत एवासी प्रप्यते चेदिदं वद IṣṭaSi. 233. 1; पूर्ववत्स्यात्तः अन्यथाभूतस्य पूर्ववत्स्यामेव स्थापनलिङ्गस्य ... भवदित्यसंस्कारासाधकत्वात् TarkSaṁ. (Ā.) 117. 11; स्थितस्थापकस्तु स्पर्शवद्विशेषवृत्तिः। अन्यथाभूतस्य ... धनुरादेः ... तथैव स्थापकः TarkBhā. (Ke.) 75. 6; 2 which is contrary अतोऽन्यथाभूतास्तु हितानावशते CaraŚā. iii. 3. 7 (1941 Ed.); देवतादर्शनं सासात् ... शुभं दृष्ट्वा सिद्धिं प्राप्नोत्यभीप्सिताम्। एतदेवान्यथाभूतं दुःस्वप्न इति कीर्तयते MālinīT. 8. 130; प्रवृत्तमन्यथा कुर्यादपि मोहात् कथंचन। यतस्तदन्यथाभूतं तत एव समापयेत् CaturCin. i. 105. 14; ii (1). 33. 7; 3A which is different नान्यथाभूतस्य दन्यथाभूतं व्यापारं सोऽपि विन्दति TantrVā. 971. 10 (on iii. 4. 13); स हन्यथाभूतः Kāvyaśā. iv. 3. 21; सा प्रखलन्ती स्वभावतोऽन्यथाभूता ManuBh. ii. 84. 1 (on 8. 26); (रुद्रस्य) इति च विरुध्यते। अन्यथाभूतस्यापततायाम् YaśasCam. ii. 255. 10; अतो विद्याचनान्यथाभूतं विभक्तपित्रादिद्रव्योपयोगेन प्राप्तं तदविभक्तानां सामान्यम् SmṛtiCan. iv. 638. 13; 3B which is of another kind अन्यथाभूतमधार्मिकं सन्तम् ManuBh. i. 415. 18 (on 4. 255); अयं स्वयमस्त्यक्त्यत्तास्तस्मादिज्ञानमन्यथाभूतमित्यनुमीयते ŚāstrDī. 59. 18 (on i. 1. 5); तत्र पतितत्वान्निप्रवेशौ ... अन्यथाभूताभ्यां ताभ्यामभेदेनाध्यवसितौ ज्ञेयौ AlaṅkāŚā. 198. 19; इन्द्रियेण तथाविधं ज्ञानं जायताम्, लिङ्गशब्दादिना त्वन्यथाभूतम् ŚatDū. 68. 10; प्रकृतशुद्धादन्योऽपि यः कथित् ... अन्यथाभूतमात्मानम् ... कथयति ManvaMu. 191. 31 (on 4. 255); (used as noun) that which is of another kind अन्यथाभूतस्य वा परिणामायोगात् TarkSaṁ. (Ā.) 53. 6; 4 which is in one form अन्यथाभूतस्य सन्तमन्यथात्मानं कुरुते ChāndoUBh. 407. 2 (on vi. 16. 1); अनृतमन्यथाभूतं सन्तमन्यथात्मानं कुरुते NyāyKa. 132. विप्रलम्भको हि पूर्वानुभूतमेवार्थमन्यथाभूतमन्यथा च कथयति NyāyRa. 312. 20 23; इदमेव भ्रान्तीनां तत्त्वं यदन्यथाभूतस्यान्यथा ग्रहणम् NyāyRa. 312. 20 (on 5 (3). 161); अयं माया। सा च विना मन्त्रतन्त्रादिकमन्यथाभूतस्वार्थस्या- (on 5 (3). 161); अयं माया। सा च विना मन्त्रतन्त्रादिकमन्यथाभूतस्वार्थस्या- किं न्यथाभासनोपायः ViraMi. (Rājāniti.) 304. 23; 5 invalid or erroneous ब्रूहि किं न्यथाभासोपायः IṣṭaSi. 218. 12.

अन्यथाभूतखि (anyathābhūta-khi) *gr.* (root) first portion of reduplication of which is changed अन्यथाभूतखेस्तु चखदतुः MugdhaBo. 8. 52 (87.4)

अन्यथाभूतता (anyathābhūta-tā) *f.* the state of being what is changed उपयोरन्यथाभावेऽप्यन्यथाभूततेव हि IṣṭaSi. 235. 3; [Inst.] by way of being what is changed प्रतिक्षणमन्यथाभूततया कादाचित्कावस्थायोगिनो विद्वस्तुनो नास्ति शब्दाभिधेयत्वम् BrahmSūBh. (Rā.) 106. 5 (on i. 1. 1)

अन्यथामति (anyathā-mati) *adj.* who thinks differently यः करोति च पेशुन्यमन्यथागन्यथामतिः पाटयते हि दिवा जिह्वा तस्य MārKp. 14. 51; VāmaP. 12. 10.

अन्यथामति (anyathā-mati) *f.* false or erroneous knowledge प्रत्यग्या-

त्यविज्ञानजन्यो नातिरेकमाक्। प्रत्यङ्मोहाभिनहनध्वंसश्चाप्यन्यथामतेः BrĀra-UBhVā. i. 4. 1555; ध्यान्मात्रनिरासेन न ततोऽन्यथामतिः NaiṣkaSi. 198. 2; नास्तज्जातिनिर्दिष्टत्वं निषिद्धा त्वन्यथामतिः IṣṭaSi. 137. 13; अन्यथा प्रथयेदर्थं यदि संप्रत्यन्यथामतिः IṣṭaSi. 254. 1; अतोऽनवधृतापत्ताभावस्य पुरुषस्य वाक्यमन्यथामतिमपि जनयेत् NyāyKu. 47. 2.

अन्यथामनस् (anyathā-manas) *adj.* having changed, i.e. distracted mind काचित् ... दिदृक्षन्ती समालोक्य तं बभूवान्यथामनः PadmP. (Ra.) 53. 176.

अन्यथामूल्य (anyathā-mūlyā) *adj.* of otherwise, i.e. great price यदि दत्तान्यथामूल्यं क्रेता पण्यं न गृहीयात्, तदा क्रेतुरेव दोषः BalaKrī. i. 286. 9 (on 2. 260)

अन्यथायोग (anyathāyoga) *m.* absence of accountability otherwise अन्यथायोगतः सर्वः। तथैवेत्यनुमीयते PramāSaṁ. 3. 33.

अन्यथायोग (anyathā-yoga) *m.* wrong combination अनवस्थान्यथायोगो न चेत् तत्त्वं न सिध्यति TarkSaṁ. (Ā.) 87. 7.

अन्यथायोजन (anyathā-yojana) *n.* 1 different explanation एतदुक्तस्यान्यथायोजनरूपमवसन्दिताम् PrāśaYaBhū. 143. 3; 2 application in another way उपलपस्तु पूर्वोक्तस्यान्यथायोजनं भवेत् RasāSu. 62. 11 (1. 223)

अन्यथारचनादर्शन (anyathāracanā-darśana) *n.* observation of different construction तत्प्रतिपन्नखलीकाराय धृतव्यसनं अन्यतो वा कुतश्चित् कारणादन्यथारचनादर्शनात् PramāVāSvopVr. 113. 13.

अन्यथारूप (anyathā-rūpa) *n.* 1 false or illusory form मुक्तिर्हित्वान्यथारूपं स्वरूपेण व्यवस्थितिः BhāgP. ii. 10. 6; TatvPrakā. 218B. 8 (on iv. 4. 1); 2 [Inst.] in another form भ्रान्तिज्ञानमभावज्ञानं चोभयं अन्यथासन्तमर्धमन्यथासंज्ञेन प्रतिपद्यते NyāyRa. 246. 9 (on 5 (2). 119); 3 different form or nature यद्वस्तुनोऽन्यथारूपं तथा स्यात्पूर्वरूपता Candrā. 5. 104; स्वतोऽपरिचितप्रसुखरूपस्याप्युपस्थितोऽन्यथारूपसंभवादविरोध इति परिहरति ŚrūtaPra. ii. 17. 28 (on i. 3. 7)

अन्यथारूप (anyathā-rūpa) *adj.* of different form एत एवान्यथारूपस्तथा संसारभीरुता। ... आश्रवाः शुभनान्तोऽयं तीर्थकृद्वाय आश्रवाः TriṣaŚaPuC. iii. 7. 124.

अन्यथारोप (anyathāropa) *m.* false or illusory imposition प्रत्यक्षेऽप्यन्यथारोपव्यवच्छेदप्रसिद्धये NyāyVi. 2. 471.

अन्यथार्थ (anyathārtha) *m.* 1 different sense or meaning एवमन्यदपि मग्नान्यथार्योपलपनविषयमभिधाय YaśasCam. ii. 148. 4; अन्यथार्योपदर्शनस्वभावस्य चोत्पत्तिः NyāyVārParī. 568. 17; 2 contrary or opposite sense or meaning एकदेशाश्रयिणः अन्यथार्थप्रत्ययः स्यात् NyāyKuA. ii. 70. 7.

अन्यथार्थकरण (anyathārthakaraṇa) *n.* wrong interpretation or analysis आवभूयिकसुत्रस्य नियन्त्रकस्य सद्भावदन्यथार्थकरणस्यायुक्तत्वात् BalamBha. i. 324. 5 (on 1. 100)

अन्यथार्थता (anyathārtha-tā) *f.* the state of referring to different sense or meaning कथं प्रसिद्धबहुलशब्दानामन्यथार्थता AnuVyā. 10B. 4 (on 1. 1)

अन्यथार्थत्व (anyathārtha-tva) *n.* the state of referring to different sense or meaning मन्त्रार्थवादानामन्यथार्थत्वं मन्यते चेत्, अशुभताप्रवृत्तयः वेदं प्रतारयति ŚrūtaPra. iA. 227. 2 (on i. 1. 1); ये तु शुभेतरन्यार्थत्वं कल्पितमतानुसारं नयन्ति AnuBh. 74. 18 (on i. 3. 2)

अन्यथार्था (anyathārthā) *adj.* (f.) referring to opposite, i.e. huge form अविरतमुदितः पायसरेव दिव्यैः किंचिद्वाण्डं वनान्ते तनुमतिविजन्मन्यतानादन्यथार्थाम् BhārCam. 5. 74 (comm. किंचित्त्विरुद्धः अर्थः महत्त्वात्मकः)

अन्यथार्थोक्ति (anyathārthokti) *f.* explanation of meaning in another way प्रथेदेनान्यथार्योक्तिरनुवृत्तिरिति स्मृता SāhiŚā. 3. 15.

अन्यथालक्षण (anyathā-lakṣaṇa) *adj.* [f.-ā] of another kind or characteristics संज्ञाप्यक्त्वम्। यथा ... अन्यथालक्षणासारनकर्णितः। अन्यथालक्षणां वर्धमानकर्णितः ŚābaBh. 1547. 9 (on vii. 2. 16); नापि सत एव अन्यथालक्षणां विकारवस्था विकारः Nyās. i. 591. 16 (on iii. 2. 1); स्वभावाद अन्यथालक्षणां विकारवस्था विकारः Nyās. ii. 275. 18 (on vi. 1. 115); PadMā. on KāśiVr. on P. vi. 1. 115 (589. 14); हन्यथालक्षणं फलं स्यात् NyāyRaMā. 114. 2.

अन्यथालपना (anyathā-lapanā) *adj.* (f.) who speaks untruthfully or falsely प्रिया तस्य सरूपा स्यादन्यथालपना न ते NaiṣC. 20. 40 (comm. अन्यथा प्रिया तस्य सरूपा स्यादन्यथालपनं भावजं यस्याः)

अन्यथालपना (anyathā-lapanā) *adj.* (f.) whose face is otherwise, i.e. ugly प्रिया तस्य सरूपा स्यादन्यथालपना न ते NaiṣC. 20. 40 (comm. तव प्रिया अन्यथा कुरूपं रूपं मुखं यस्यास्तादृशी)

अन्यथालम्ब्य

अन्यथालम्ब्य (anyathālabhya-tva) *n.* the state of not to be obtained otherwise अर्थसिद्धेऽन्यथालम्ब्यत्वात् ... अवश्याभ्युपेयः एकः शब्दः SphoṭSi. 165. 2.

अन्यथालम्बनत्व (anyathālabhana-tva) *n.* the state of having something else as the cause अन्यथालम्बनत्वे च न निरालम्बना मतिः VibhāVi. 78.

अन्यथावक्तव्य (anyathā-vaktavya) *adj.* which is to be spoken of in another way वचनेऽन्यथावक्तव्येऽन्यथाभाषणम् Kāvyaṇu. (He.) 374. 8.

अन्यथावक्तु (anyathā-vaktu) *m.* one who speaks falsely वक्ता अन्यथावक्ता DaṇḍaVi. 338. 19.

अन्यथावगम (anyathāvagama) *m.* understanding contrarily मिथ्यात्वान्न स्य न विरोध इति चेत् कुतस्ति मिथ्यात्वम् आगमादनुमानाद्वा। अन्यथावगमादिति चेत् PañcPā. 15. 18 (on i. 1. 1)

अन्यथावचन (anyathā-vacana) *n.* 1 act of speaking falsely, false statement अवचनेऽन्यथावचने च दोषिणः स्युः GauṇDS. ii. 4. 6; 2 act of stating contrarily, contrary statement ज्ञात्वा अन्यथावचनान्माता वन्द्येतिवत् IṣṭaSi. 156. 23; अन्यथावचने दोषमाह KāSi. iii. 76. 20 (on 5 (4). 126); NyāyRa. 386. 13 (on 5 (4). 126); 3 act of stating in another way यथा चार्थानुगतमन्यथावस्थितस्यान्यथावचनं प्रत्यवायाय ŚāstrDī. 47. 2 (on i. 3. 9)

अन्यथावचस्व (anyathā-vacas) *n.* contrary statement, i.e. denial लोकागम-प्रसिद्धेषु पदार्थेष्वन्यथावचः। तमुद्यच्छेदकारि स्यात् ŚlokaVār. 6. 148 (767.8); अपलापोऽन्यथावचः AgniP. 338. 52.

अन्यथावत् (anyathā-vat) *adv.* other-like सर्वैः प्रतीयेत हि दृश्यरूपं ततोऽन्यथावदतिरेकं न स्यात् BhaviP. 81A. 15 (i. 41. 27)

अन्यथावदत् (anyathā-vadat) *adj.* speaking falsely क्षत्रिये तु अन्यथावदत-त्वाद्वाहनायुधानि विकलानि भविष्यन्ति SmṛtiCan. iii. 204. 5:

अन्यथावदत (anyathāvabhāta) *adj.* known wrongly प्रभवशादन्यथाव-भातस्य पञ्चादन्यथा निश्चयनं निश्चयः AlaṅkāRa. 47. 4.

अन्यथावभाषण (anyathāvabhāṣaṇa) *n.* (employment of) other language भयगीरवल्लभादेर्हर्षाद्याकारमुत्तिरबहिर्त्वा। व्यापारान्तरसक्त्यन्यथावभाषणविलोकादिकारी SāhiDa. 155. 3.

अन्यथावभास (anyathāvabhāsa) *m.* A false appearance, illusion प्रतीप-गमनदोषप्रयुक्तस्तत्रान्यथावभासः ĀtmaSi. 29. 9; न च ... अक्षसंनिकर्षादन्यथाव-भासो युक्तः NyāyMa. 60. 3; तद्दोषकृतञ्च तत्रान्यथावभासः BrahmSūBh. (Rā.) 49. 2 (on i. 1. 1); B appearance in another way शुक्तादिषु रजतादिप्रतीतेः ... द्राघेन चान्यस्यान्यथावभासायोगाच्च BrahmSūBh. (Rā.) 94. 14 (on i. 1. 1); C appearance in different form अथेन्द्रजालम्। तच्च मन्त्रतन्त्रादिना अन्यथास्थित-स्यार्थस्यान्यथावभासः ViraMi. (Rājānii.) 305. 24.

अन्यथावभासकत्व (anyathāvabhāśaka-tva) *n.* the state of manifesting falsely शुकैः ... स्वाभावे प्रामाण्येऽपि दोषतोऽन्यथावभासकत्वसंशयात्कत्वयोः समारोपोपपत्तेः PrakāVi. 530. 12.

अन्यथावर्ण (anyathā-varṇa) *adj.* having altered letters, misspelt सः ... स्वरच्युतमन्यथावर्णमपगतमात्रं दुर्गामाहात्यं पठित्वा PuruṣPa. 153. 28.

अन्यथावर्णन (anyathā-varṇana) *n.* contrary, i.e. unfaithful description दिव्यादीनामिव धीरोदात्तादीनामन्यथावर्णनं विपर्ययः KāvyaPra. 444. 3; एवमुक्तानां प्रकृतीनामन्यथावर्णनं व्यत्ययः Kāvyaṇu. (He.) 150. 4.

अन्यथावर्णयत् (anyathā-varṇayat) *adj.* describing contrarily अन्यथा-ख्यातिमन्यथावर्णयतो द्वितीयसूत्रे मिथ्याज्ञानविवेचनवेलायाम् ... भाष्यविरोधः TattvPradī. (Ci.) 73. 9.

अन्यथावस्तु (anyathā-vastu) *n.* different object ननु भवतोऽप्यन्यथा-वस्तुल्लिखितं विप्रमाः AmṛUda. 4. 17 (2)

अन्यथावस्था (anyathāvasthā) *f.* another state or condition दशमीमन्यथा-वस्थामिषुषि क्षापतो दिनैः। सेनानीज्ञातवृत्तान्तस्तमुवाच ततो रहः BrKathāMañ. iii. 1. 30.

अन्यथावस्थित (anyathāvasthita) *adj.* 1 existing in opposite way or side प्रतिविम्बरूपेण दर्पणेऽन्यथावस्थितस्यार्थानारीधररूपरक्षणस्य द्रव्यस्य ... द्रव्यान्तर-रूपेणोत्प्रेक्षणम् ... द्रव्योत्प्रेक्षा SaraKāṇṭhā. 466. 21; 2 remaining in one way यथा चार्थानुगतमन्यथावस्थितस्यान्यथावचनं प्रत्यवायाय ŚāstrDī. 47. 2 (on i. 3. 9)

अन्यथावक्ष्यरचना (anyathā-vākya-racanā) *f.* act of construing the sentence in another way अन्यथासंविदानस्यान्यथावक्ष्यरचनादर्शनात् NyāyRa. 913. 20 (on 7. 245); ŚāstrDī. 24. 14 (on i. 1. 2)

अन्यथावाद (anyathā-vāda) *m.* A false deposition or change of statement शुद्धम् ... जन्ममरणान्तरे-यद् यः पुण्यफलं तद् राजानं गच्छेत्।

राज्ञश्च किल्बिषं युष्मान् अन्यथावादे ArthŚā. ii. 69. 4 (3. 11) (comm. असत्य-कथने); नये त्रयाणां मध्ये एकस्यान्यथावादे ... तृतीयस्य चैकतया तत्र साक्षिणे न निर्णयः ViraMi. 509. 20 (on 2. 78); Aii false statement कोऽयमाप्तो नम ... प्रमादष्टेति विशेषणे च तथा भूतस्यान्यथावादव्यापनात् KhandanKāṇṭhā. 763. 19; B alteration of words uttered पूर्वोक्तस्यान्यथावादो ह्यपलप इति स्पृष्टः NātyaŚā. 22. 56; BhāvPra. (Śā.) 11. 5 (1); C statement of denial अन्यथावादशपथाद्यपनेयो मध्यमः RasMañ. 35 (6) (comm. अपलापोक्तिः); D title of a work, pw.

अन्यथावादिता (anyathāvādi-tā) *f.* [Inst.] by way of being one who deposes falsely or changes his statement तथा च पत्रलिखितं पूर्वपक्षमन्यथा कुर्वन्प्रत्यन्यथावादितया हीन इत्याह SmṛtiCan. iii. 106. 10.

अन्यथावादित्व (anyathāvādi-tva) *n.* the state of being one who deposes falsely or changes his statement अत एव तेषामन्यथावादित्वं निरस्तम् Bālam-Bha. ii. 11. 31 (on 2. 6); [Inst.] by way of being one who deposes falsely or changes his statement अन्यथावादित्वेन व्यवहारस्य भङ्गप्रसङ्गात् Mitā. 130. 12 (on 2. 6); BālamBha. ii. 17. 1 (on 2. 9); तथाभियोक्तुमुक्तं त्यक्त्यान्यथा न वक्तव्यमित्यर्थः। यः पुनरन्यथा वक्ति सोऽन्यथावादित्वेन हीनो भवति SmṛtiCan. iii. 105. 16.

अन्यथावादिन् (anyathā-vādin) *adj.* A who deposes falsely, who changes his statement तत्र सभ्योऽन्यथावादी दण्ड्योऽसभ्यः स्मृतो हि सः KātySm. 13. 79 (Kane Ed.); BṛhaspaSm. 17. 103; SmṛtiCan. iii. 50. 6; तेषामेकोऽन्यथावादी भेदात्सर्वे न साक्षिणः KātySm. 47. 359 (Kane Ed.); रागादिना ये सभ्याः स्मृत्युक्तादन्यथावादिनः सभ्या हीनवाद्युक्तदण्डात् द्विगुणं दण्डं प्रत्येकं दण्डनीयाः DīpKa. 36. 19 (on 2. 4); (used as noun) (one) who deposes falsely or changes his statement श्रुतदेशजातिकर्मणामन्यथावादी कार्यापणशतद्वयं दण्ड्यः ViṣṇuSm. 5. 26; अन्यथावादिनो यस्य ध्रुवस्तस्य पराजयः ViṣṇuSm. 8. 38; YājñSm. 2. 79; ViraMi. 510. 7 (on 2. 79); वैवाहिकमन्यायनम् ... क्रियाविशेषेषु भाण्डमुच्छ्लक्षं गच्छेत्। अन्यथावादिनः स्तेयदण्डः ArthŚā. i. 273. 1 (2. 21); अत्र रागलोभवशात् भयाद्वा अन्यथावादी ... द्विगुणं दण्डं दण्ड्य इत्याह SmṛtiCan. iii. 50. 8; एवं मोहवशादप्यन्यथावादिनो दण्ड्य इत्याह कात्यायनः SmṛtiCan. iii. 50. 15; अन्यथावादिनो मिथ्येतदितिवादिनः व्यवस्थितः पराजयः DīpKa. 48. 15 (on 2. 73); (अन्यवादी ... हीनः पञ्चविधः स्मृतः) अन्येति। अन्यथावादीत्यर्थः BālamBha. ii. 10. 5 (on 2. 6); B who teaches wrongly अधमाः। ते शप्ता मुनिभिः षड्भिः शिवनिन्दापराः पुरा। न श्रोतव्यं हि तद्वार्ता तेऽन्यथावादिनो यतः ŚivaP. vi. 16. 19 (491B. 7); C who speaks lie सिद्धान्तोक्ता हि सत्या यन्नान्यथावादिनो जिनाः SamarāSaṁ. 9. 570; 9. 738; (used as noun) (one) who speaks lie अन्यथावादिनो जात्यन्या इवानुक्रमनीयाः NaiṣkaSi. 91. 1.

अन्यथावादिन् (anyathāvādin) *m.* speaking inconsistently (in law) prevaricating or a prevaricator, MW.

अन्यथावादिसहित (anyathāvādi-sahita) *adj.* together with one who deposes falsely सर्वशब्देनान्यथावादिसहितानामेव बहूनामसाक्षित्वमुक्तम् SmṛtiCan. iii. 189. 15.

अन्यथाविज्ञात (anyathā-vijñāta) *adj.* (used as noun) (one) known erroneously अन्यथाविज्ञातस्य सम्यग्विज्ञानम् NyāySu. (Ja.) 39B. 11 (on i. 1. 1); Nyāyāmr. 15B. 7 (on 1. 1)

अन्यथाविज्ञान (anyathā-vijñāna) *n.* erroneous knowledge अन्यथा-विज्ञानमेव भ्रान्तिः NyāySu. (Ja.) 41B. 2 (on i. 1. 1)

अन्यथाविधि (anyathā-vidhi) *adj.* (used as noun) (thing) of another kind एतदेव हि पथ्यं ते कर्तव्यं नान्यथाविधिम् PadmP. (Rā.) 66. 36.

अन्यथाविधित्व (anyathāvidhi-tva) *n.* the state of being of another kind or form प्रवचनं मन्त्राणां लक्षणम्, यथा प्रोच्यन्ते तथाविधा विज्ञायन्ते। ... तेषां अन्यथाविधित्वे प्रमाणं नास्ति ŚābaBh. 2264. 4 (on xii. 3. 24)

अन्यथाविधि (anyathāvidhi) *adv.* in contradiction to the rule कुर्यान्मूत्रपुरीषे तु. राज्ञो चेद्दक्षिणामुखः। ... न ग्राममध्ये विप्रेन्द्र कुर्वीताप्यन्यथाविधि PāraS. 2. 37.

अन्यथाविषमविभाग (anyathā-viṣamavibhāga) *m.* unequal portion (made) in a different form तत्र शास्त्रोक्तोद्धारविषमविभागव्यतिरेकेणान्यथा-विषमविभागनियेधार्थमाह Mitā. 221. 23 (on 2. 115)

अन्यथाविहित (anyathā-vihita) *adj.* constructed wrongly मेरोलु त्रिविधस्यापि लिङ्गमुत्तममृद्धिदम्। अन्यथाविहितं ... विरोधकत्वं SamarāSū. ii. 89. 23.

अन्यथावृत्त (anyathā-vṛtta) *adj.* of wrong, i.e. unrighteous behaviour or conduct धर्मवागम्यथावृत्तः पक्षिणः सोऽनुशास्ति ह MahāBhā. ii. 38. 30.

अन्यथावृत्ति (anyathā-vṛtti) *f.* 1A wrong behaviour or abnormal conduct मन्त्रपेदो हि द्रुतामात्यस्यामिनामिज्जिताकाराभ्याम्। इज्जितमन्यथावृत्तिः ArthŚā. i. 71.7 (i. 15); NītiVā. 10.36; 1B altered course of action अन्यथाचिकीर्षतोऽन्यथावृत्तिर्वा प्रमादः NītiVā. 10. 40; 2 act of going against, transgression तदत्र यथा स्वामिशसनमन्यथावृत्तिं न भजेत ... तथा अनुतिष्ठामः YaśasCam. i. 141.6; 3 opposite course अथ वायोस्तिर्यग्गतेदेहि चान्यथावृत्तिरन्यथाया मन्त्राणामिव NayaVi. 211.3 (on i. 1.5); 4 different nature प्रकृतिविक्रियात् इति स्वभावान्यथावृत्तेत्यर्थः। अनेनेज्जितमन्यथावृत्तिलक्षणं दर्शयति JayaMa. 328.13 (on 6.3); 5 different signification यत्र स्याल्लिपिलोपेन समीचीनोऽर्थविस्तरः। न भवत्यन्यथावृत्तेः तत् स्यादक्षरलोपकम् SāhiSā. 2.148.

अन्यथावृत्ति (anyathā-vṛtti) *adj.* 1A of changed function, i.e. disturbed or perturbed मेघालोके भवति सुखिनोऽप्यन्यथावृत्ति चेत् MeghaDū. 3; 1B of changed function दुष्टेऽपि पत्न्यौ साध्वीनां नान्यथावृत्ति मानसम् KathāSaSāg. xii. 10.39; 2A of different state or condition ताम्भ्यामन्यथावृत्तिर्दुर्बुद्धिः KāvyaMī. 11.5; 2B of different nature राजा तु तथा प्रवृत्तायां तस्यां सवितर्कमहो कोऽयमात्रापस्यान्यथावृत्तिरुपक्रमोऽमुष्याः UdayaSuKa. 132.22; 3 of false course अवसानेन्यथावृत्तिरपि व्यापारो न करोति कामप्यर्थक्षतिम् YaśasCam. ii. 72.4; 4 of different behaviour अङ्गिनि सालंकृतिलक्षणदिकार्याणि कार्याणि हि नाटकेषु। अतोऽन्यथावृत्तिषु पण्डितेषु न दण्डमाकर्षति शास्त्रकारः NāṭaLaRaK. 1732 [altered, disturbed by strong emotion, MW.]

अन्यथावैचित्र्यायोग (anyathāvaicitryāyoga) *m.* impossibility of different varieties संकल्पयामि समकल्पयमित्यादेरपि संकल्पस्यान्यथावैचित्र्यायोगात् ParāTri. 186.5.

अन्यथाव्यवहार (anyathā-vyavahāra) *m.* 1 contrary activity नेदं रजतमिति वाधः कथमिति चेत्, सोऽप्यव्यवहारमेव नुदन् शुक्तिरूपविवेकेन, अन्यथाव्यवहारं निवर्तयति IṣṭaSi. 42.20; 2 different behaviour अनुभावा अन्यथावेष्टितान्यथाव्यवहारादयः RasTa. 138.6.

अन्यथाव्यस्तसंविद् (anyathāvyasta-sarṇvit) *f.* cognition which is distinct in various ways, heterogeneous cognition सर्वथा भावात् सदेहेऽप्यन्यथाव्यस्तसंविदः PramaSaṁ. 3.43.

अन्यथाव्याख्या (anyathā-vyākhyā) *f.* wrong interpretation or explanation यथोक्तस्यान्यथाव्याख्या यत्रावस्यन्दितं हि तत् BhāṇPra. (Śā.) 232.14 (8)

अन्यथाव्याख्यात (anyathā-vyākhyāta) *adj.* 1 interpreted in another way सामीप्यमानमुपमानमिति न युक्तम्। उपमानस्यान्यथाव्याख्यानात् (v.l. व्याख्यातत्वात्) NyāyVār. 31.1 (on i. 1.3); 2 interpreted wrongly अन्यैरन्यथाव्याख्यातानि ब्रह्मसूत्राणि TatvaPrakā. LB. 10 (on i. 1.0)

अन्यथाव्याख्यान (anyathā-vyākhyāna) *n.* interpretation or explanation in another way सामीप्यमानमुपमानमिति न युक्तम्। उपमानस्यान्यथाव्याख्यानात् NyāyVār. 31.1 (on i. 1.3); अतो यदन्यथाव्याख्यानं तदयुक्तम् TatvaPrakā. 208B.5 (on iv. 2.6); अन्यथाव्याख्यानं त्वस्तेभूः इति श्रित्ता निर्देशो वैचित्र्यार्थः इति यदुक्तं तदसंगतं स्यात् PariVr. (Śī.) 84.21 'न कर्मणा वर्धत' इत्यादि-श्रुतेरन्यथाव्याख्यानं विचिकित्साहेत्वभावात् ... आनन्ददिसद्भावमात्रं जगत्कर्तृर्ह्यङ्गीकृत्य ŚivārkaMaDī. i. 149.16 (on i. 1.3); सपत्न्यशब्दस्य भाव्यतोऽण्निरूपितप्रकृत्य-निरूप्यमेव लभ्यते इति तस्यान्यथाव्याख्यानं मानाभाव एव LaŚabdeSe. ii. 99.2.

अन्यथाव्याख्यानयोग (anyathāvyākhyānāyoga) *m.* untenability of interpreting in another way विशिष्टप्रतियोगित्वाप्रतीतिः उत्करीत्या वाधकाभावेनान्यथाव्याख्यानयोगाच्च Nyāyāmṛ. 422B.5.

अन्यथाव्याख्यानोपपत्ति (anyathāvyākhyānopapatti) *f.* tenability of interpreting in another way आनन्ददिसद्भावमात्रं जगत्कर्तृर्ह्यङ्गीकृत्य तत्र नित्य-निरतिशयानन्दश्रुतिमात्रस्यान्यथाव्याख्यानोपपत्तेस्तथा ŚivārkaMaDī. i. 149.18 (on i. 1.3)

अन्यथाशक्यनिर्दर्शन (anyathāśakya-nidarśana) *adj.* illustration of which cannot be possible otherwise बुद्धिभेदस्तु पाकादिषु ... अनभिभववाध पचत्वादी। तद्यानभिभूतं रूपमन्यथाशक्यनिर्दर्शनं व्यापारान्तरसंश्लेषेनैव निर्दर्शयन्ति BhāṇarāVi. 101.3.

अन्यथाशङ्कमान (anyathā-śaṅkamāna) *adj.* [f.-ā] suspecting otherwise चिन्तयन्त्यासमर्थो हिन्यान्यथाशङ्कमानया निवारितोऽस्मि Ubhayābhi. 2.15; दणवास्तु ... अप्रतकलशं मधुसूदनस्य पुरोनिहितमन्यथाशङ्कमानाः ... अवतारयामासुः ...

कामपि विवादकयाम् NīlaVi. 121.4.

अन्यथाशङ्क्यसंभव (anyathāśaṅkya-sambhava) *adj.* having origin which is to be doubted otherwise यथा कार्यं स्वभावो वाच्यन्यथाशङ्क्यसंभवः। हेतुश्चानुपलम्भोऽयं तथैवेत्यनुमान्यताम् NyāyVi. 2.335.

अन्यथाशपथ (anyathā-śapatha) *m.* false or wrong swearing तत्रापहियमाणसुवर्णादिद्रव्यजात्यपेक्षोऽनृतशपथयोऽन्यथाशपथे स्वल्पे ManuBh. ii. 124.21 (on 8.111)

अन्यथाशब्द (anyathā-śabda) *m.* 1 the word anyathā असतश्च प्रकारभावात् तदपेक्षो अन्यथाशब्दो व्यर्थः IṣṭaSi. 231.9; अन्यथाशब्दो हि प्रकृतदन्यथात्वं द्यूते ŚrūtaPra. ii. 507.7 (on iii. 3.37); इतिशब्दः अन्यथाशब्दप्रथमसमाप्ती Bhāsk. i. 359.9 (on i. 7.3); 2 unreal speech पुराणानामप्यन्यथाशब्द-रचनेवाहित्यत्वम् ViṣṇuTaNi. 3A.9.

अन्यथाशास्त्रकारिन् (anyathāśāstra-kārin) *adj.* who acts against the scripture or law अन्यथाशास्त्रकारी च न विमानं पिता प्रभुः NāraSm. 194.16; अन्यथाशास्त्रकारी विधिनिषेधातिक्रमकारी Aparā. 718.25 (on 2.114); अन्यथाशास्त्रकारी स्मृत्याचारव्यपेतमार्गवर्ती SmṛtiCan. iv. 605.14

अन्यथाशीलिक (anyathāśīli-ka) *adj.* having different nature, accustomed to do otherwise यदतोऽन्यथाशीलिको वा पापकृतो वा हुतादो वाच्यजना वा विमर्शारन् गोपBr. i.3.18 (87.13)

अन्यथासंविदान (anyathā-sarṇvidāna) *adj.* knowing in one way अनाप्त-स्यान्यथासंविदानस्यान्यथा वाक्यरचनादर्शनात् NyāyRa. 913.20 (on 7.246); ŚāstrDi. 24.13 (on i. 1.2)

अन्यथासंवेदन (anyathā-sarṇvedana) *n.* act of making known contrarily नाचरन्प्रवेद्यतामात्रेण मिथ्यात्वं, किं तु पुनः अन्यथासंवेदनेन Kāśi. i.265.23 (on 4.155)

अन्यथासंस्थ (anyathā-sarṇstha) *adj.* constituted in one way यत्किंचिदन्यथासंस्थमन्यथाच्यातमजसा AnuVyā. 65B.1 (on 4.1); यत्किंचिदग्नौदकादिक-मन्यथासंस्थं पवित्रं मत् अन्यथा पवित्रं घ्यातुरजः(?)सा महादोषकरं किमु सर्वेधरो हरिरपकृतया घ्यातः NyāySu. (Ja.) 615B.6 (on iv. 1.3)

अन्यथासक्ति (anyathāśakti) *f.* wrong attachment दुःखमकस्यान्यथासक्त्या सुखे निवृत्तिप्रमिता ŚivDr. 7.37.

अन्यथासंकेति (anyathā-saṅketita) *adj.* conventionally established or signified in contrary or opposite sense शुक्तिकाज्ञानस्यान्यथासंकेतितरतज्ञान-स्मृतिहेतुत्वसंभवनान्यथाख्यातित्यप्रसङ्गात् NyāySu. (Ja.) 45B.9 (on i. 1.1)

अन्यथासंज्ञिन् (anyathā-saṅjñin) *adj.* (used as noun) (one) who speaks contrarily अन्यथासंज्ञिनो वाक्यमर्थभिन्ने मृगवचः AbhidhK. 4.74.

अन्यथासत् (anyathā-sat) *adj.* 1 existing in one way तस्मादन्यथासत्तं अन्यथा प्रतिपद्यते ŚlokaVār. 5 (2). 117 (245.6); NyāyRa. 246.3 (on 5 (2). 117); न तावत्तदनादिप्रत्ययाः स्यांशदलम्बनाः तेषु दाहार्थमेवास्यामन्तमेवास्यामन् गृह्णन्ति ŚāstrDi. 51.11 (on i. 1.5); योऽन्यथासत्तमास्येशमन्यथा प्रतिपद्यते। किं तेन न कृतं पापं चोरेणात्मापहारिणा AnuVyā. 65A.6 (on 4.1); AnuBh. 207.20 (on iii. 3.1); इन्द्रोऽप्यन्यथासत्तमास्येशमन्यथावैव मानुषास्तेषुपदिष्टयान् VedāntKau. 45.16 (on i. 1.31); अन्यथासतोऽन्यथाप्रत्ययो जयते VedāntKau. 424.19 (on iv. 4.4); 2 existing contrarily प्रन्तिः ... कल्पयत्यन्यथासत्तं न त्वात्मानं व्यवस्थिति ŚlokaVār. 5 (3). 210 (328.4); अन्यथासत्ता रूप्येणापि तस्यासार्थत्वायोगात् IṣṭaSi. 134.9; अतोऽन्यथासत्तद्वयं न भार्ताद IṣṭaSi. 134.21.

अन्यथासत्ता (anyathā-sattā) *f.* contrary existence सदमद्रूपम् अतोऽवाच्यं शुक्तौ रूप्यमिति स्थितम्। नैव कल्पनान्यथासत्ता यथा भाति तथास्ति चेत् शुक्तौ रूप्यमिति स्थितम्। नैव कल्पनान्यथासत्ता IṣṭaSi. 133.14.

अन्यथासंनिवेशप्रणयन (anyathāśanniveśa-praṇayana) *n.* composition of different (sentence-) construction चेदस्य ... न चान्तरित्वेऽपि पुरावाक्यवदन्

अन्यथासंनिवेशप्रणयनं शङ्कनीयम् VivaPraSaṁ. 281.7.

अन्यथासंपत्तिमुख (anyathāśampatti-mukha) *n.* [inst.] by way of fortune taking wrong turn अस्त्वदित्यस्य सर्वशेषिणः भावविपर्ययादित्यन्यथासंपत्तिमुखेन न त्वाभावमुवेनाभियानस्य KāvyaPra. 183.2.

अन्यथासंपादय (anyathā-sampādaya) *adj.* attainable by other means द्विचिदचित्यत्यक्तं सद्व्यन्यथासंपादयम् Vakroli. 225.2.

अन्यथासंबन्धयोग (anyathāśambandhāyoga) *m.* untenability of having any other type of syntactic or semantic relation प्रथमानस्यान्यथासंबन्धस्यान्यथासंबन्धयोगात् इत्यर्थ इत्याहारादित्युक्तम् Prasā. i. 695.18.

अन्यथासंभव (anyathā-sambhava) *m.* 1 another source भद्रे भामिनि या मां विशम्भितागमनमन्यथासंभवविभवं श्रुत्वा AvantiKa. 239.10; 2 possibility

अन्यथासिद्धत्रैविध्य (anyathāsiddha-trāividhya) *n.* three-foldness of a variety of fallacious probans यस्तुतस्तु नियतपदं व्यर्थम्। तद्व्याख्यासिद्धे-विध्यराहित्यम् BhāṭṭiCin. i. 34. 29 (on i. 1. 4)

अन्यथासिद्धत्व (anyathāsiddhatva) *n.* 1 the state of being explained in another way ननु न वयं कल्पयामः दर्शितः शिष्टप्रयोगः। न। तस्यान्यथासिद्धत्वात् PāṇPa. 52.20 (on i. 1.1); कस्य वा न भवति रोपः ... अत्र काचिद् विदधा ... अघरसत्तस्यान्यथासिद्धत्वम् ... आह VyaktiVi. 117.3; तद्विशेषे पैकस्य पाठसंनिधानान्वयनियामकोऽवर्जनीयत्वे नान्यथासिद्धत्वात् Aparā. 292.25 (on 1.203); परस्माद्वहणोऽन्यत्र प्रयोगस्यान्यथासिद्धत्वात् तत्र शक्तिरूपनम् ŚrūtaPra. iA. 19.9 (on i. 1.1); नारायणशब्दस्य ... अन्यस्तस्यापि तस्य ... अन्यथासिद्धत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 133. 6 (on i. 1. 2); 2 the state of being non-essential or redundant, redundancy एकवृद्धेरन्यथासिद्धत्वात् किं निमित्ता स्फोटकल्पना BrahmSūBh. (Bhā.) 63. 13 (on i. 3.28); पुक्तं तत्र अन्यथासिद्धत्वं चक्षुष्यापारस्य NyāyMañ. i. 48.25; अन्ये त्वन्यथासिद्धत्वं नाम तद्वेदमुदाहरन्ति NyāyMañ. ii. 163. 15; तत्सद्भावे बाधकं प्रमाणं नास्ति प्रत्यक्षानुपलब्धेरन्यथासिद्धत्वात् NyāyKa. 71.2; स्मृत्यनुसंधानं संस्कारात् सिद्धम् इति अन्यथासिद्धत्वात् आत्मानुमानाव न पर्याप्तम् PratyabhiVi. i. 83. 8 (on i. 2. 1); यद्यपि ... सामानाधिकरण्याभावाः प्रत्यक्षेण निर्धार्यते तथापि प्रत्यक्षस्यान्यथासिद्धत्वात् ... भावग्राहिणे बाध्यत्वम् Pradī. iii. 199B.25 (on iii. 2.124); स्वोपस्थापितार्थविषयप्रामाण्यं विनापि संपादितो-दयत्वमन्यथासिद्धत्वम् ŚrūtaPra. iA. 84.27 (on i. 1.1); व्यवहितहेतुरन्यथासिद्धत्वात् व्यवहितकार्यं प्रति हेतुः ŚrūtaPra. ii. 180. 5 (on i. 4. 28); प्रत्ययस्य च संहतिविभागाभ्यामेवान्यथासिद्धत्वात् NyāySiA. 260. 22; ननु दोषस्याप्रामाण्यहेतुत्वेन तदभावस्य प्रमां प्रति हेतुत्वं दुर्निवारमिति चेत् न। दोषाभावस्याप्रामाण्यविरुद्धत्वेनान्यथासिद्धत्वात् SarvaDaSaṃ. 12. 263; इदानीमन्यथासिद्धत्वमेव कियतां पदार्थानामत आह येनत्यादिना SiddhāMu. 9.23 (on 19); वृत्तेषु कारणतावच्छेदकत्वेन षड्भावादिवत् अन्यथासिद्धत्वेन कारणत्वानुष्ठीकारात् JñānBiPra. 24. 1; पदार्थोपस्थितान्यथासिद्धत्वे शक्त्यापि तथात्वापातात् ŚaktiVā. 24.5; वस्तुतः श्वेनानुकूलकृतेर्मरण-प्रयोजकत्वमेव न तु मरणकारणत्वमन्यथासिद्धत्वात् VyūtpaVā. 161.10; वलवद-निष्ठानुबन्धित्वज्ञानं च द्वेषाभावजनने नान्यथासिद्धत्वात् प्रवृत्तौ हेतुः BhāṭṭiCin. i. 88. 21 (on i. 1. 4); 3 the state of being proved or established by another means अन्यथासिद्धत्वं विपरीतप्रमाणमवाधित्वायुदयसंभवः ŚrūtaPra. iA. 85. 18 (on i. 1.1); न च भेदव्यपदेशानां प्रत्यक्षविप्रसिद्धाद्वैत्वेनान्यथासिद्धत्वम् VedāntaSa. 57. 7; अतीन्द्रियशब्दकल्पनमन्यनुपपन्नम्। अर्धप्रतीतिरन्यथासिद्धत्वात् TantrRaha. 26.29; पितृतीत्यादेरन्यथासिद्धत्वेन प्रयोजनत्वानुपपत्तेः PāṇiTaVāNaMā. 67. 9; क्रियान्वयव्यतिरेकयोर्जातित्व्य अकृतयान्यथासिद्धत्वादन्यथासिद्धजात्यन्वयव्यतिरेका-नुविधानेन जातिशब्दत्वम् MayūMāli. 542. 15 (on vii. 3.11) [wrong arguing, wrong demonstration, that demonstration in which arguments are referred to untrue causes, MW.]

अन्यथासिद्धत्वघटित (anyathāsiddhatva-ghaṭita) *adj.* possessing redundancy अन्यथासिद्धत्वघटितेन तेनेति प्रकृते तत्र तयोरन्यथासिद्धत्वात् तत्त्वम् BālamBha. iii. 125. 26 (on 3. 227)

अन्यथासिद्धत्वदूषण (anyathāsiddhatva-dūṣaṇa) *n.* refutation of redundancy वक्ष्यमाणं त्वन्यथासिद्धत्वदूषणं प?पात्रमार्थिकं द्रष्टव्यम् TātpaT. (Vā.) 118. 25 (on i. 1. 4)

अन्यथासिद्धत्वप्रतिपादन (anyathāsiddhatva-pratipādana) *n.* statement of the state of being explained in another way यत्पुत्रे क्रियते वस्तु तदावार्थाधोदयन्ति तदर्थस्य अन्यथासिद्धत्वप्रतिपादानाय Pradī. vi. 66A. 34 (on vi. 1. 67)

अन्यथासिद्धत्वादि (anyathāsiddhatvādi) *adj.* redundancy etc. एवं सिद्धसाधनत्वानैकान्तिकत्वम् ... अन्यथासिद्धत्वादिदोषदूषितत्वादनुमानविशेषोत्प्रेक्षणमेव ŚatDū. 72. 19.

अन्यथासिद्धत्वापत्ति (anyathāsiddhatvāpatti) *f.* undesired contingency of redundancy कृतेरपि कपालसंयोगेनान्यथासिद्धत्वापत्तेः GuruCandr. ii. 19.23.

अन्यथासिद्धदेवताव्यय (anyathāsiddhadevatānvaya) *m.* semantic relation (of sacrifice) with the deity explained in another way योगेन विना देवतासंबन्धस्योपादयितुमशक्यतयान्यथासिद्धदेवतान्वयबलाद्याविधिरेवेशानवाक्येनात्म-मात्रविधिरित्यर्थः MayūMāli. 643. 1 (on ix. 4. 14)

अन्यथासिद्धभेद (anyathāsiddha-bheda) *m.* division of a variety of fallacious probans एवमन्यथासिद्धभेदो द्रष्टव्यः NyāyVār. 170. 13 (on i.2.45)

अन्यथासिद्धय (anyathā-siddhaya) *denom.* to make something redundant लोकप्रसिद्धिमन्यथासिद्धयत्यनुमानं. वानेकान्त्यपि VedāntKa. 222. 2 (on i. 4. 19)

अन्यथासिद्धयितुम् (anyathāsiddhayitum) *inf.* to make something redundant शुक्तिरूप्यादेशाननिवर्त्यत्वम् ... नष्टम् ... तत्राशस्य जायमानत्वेन निमित्तनाशनाशयत्वेनान्यथासिद्धयितुमशक्यत्वात् GuruCandr. ii. 321. 9.

अन्यथासिद्धयिष्यत् (anyathāsiddhayiṣyat) *adj.* going to make something redundant परोक्षान् हेतुनन्यथासिद्धयिष्यन् प्रथमं तावत्सुहृद्भावेनाह TātpaT. (Vā.) 519. 18 (on iii. 1. 28)

अन्यथासिद्धरजतज्ञान (anyathāsiddha-rajatajñāna) *n.* knowledge of silver established by other means हेतुवैधर्म्यव्याख्यातिरस्तु न त्वन्यथासिद्धरजत-ज्ञानस्याप्रवर्तकत्वमिति TattvCin. i. 803. 4.

अन्यथासिद्धलिङ्ग (anyathāsiddha-liṅga) *n.* force of the word established by another means देवतासामान्योपद्रव्यत्वापि द्रव्यसाहचर्यस्य ... उपपद्रव्यत्वेनान्यथा-सिद्धलिङ्गोपद्रव्यसाहचर्यापेक्षया दीर्घत्वात् BhāṭṭiDī. iii. 19. 18 (on viii. 2. 2)

अन्यथासिद्धसंनिधि (anyathāsiddha-sannidhi) *m.* contiguity or proximity which is redundant तद्विनाभूतव्यतिरेकस्य तद्व्यतिरेकेणैवान्यथासिद्धसंनि-धेरपि हेतुत्वान्निकारे प्रमाणाभावात् KhandanKhā. 794. 24.

अन्यथासिद्धा (anyathāsiddhā) *adj.* (f.) not proved or established otherwise बाधधीरन्यथासिद्धा न सत्त्वमवगाहते TarkSaṃ. (Ā.) 134. 25.

अन्यथासिद्धात्मनेपदश्रुति (anyathāsiddhātmanepadaśruti) *f.* scriptural statement of Ātmanepada (verbal ending) which is explained by another means अन्यथासिद्धात्मनेपदश्रुतिरपि तत्र न प्रमाणम् Pūrvotta-VāNaMā. 286.3.

अन्यथासिद्धान्वयव्यतिरेक (anyathāsiddhānvayavyatireka) *m.* redundant positive and negative concomitances तेषामन्यथासिद्धान्वयव्यतिरेकावधारित-कारणतामुल्लङ्घनेन तैरेव व्याप्तिबाधत्वात् TattvCin. i. 509. 5.

अन्यथासिद्धार्थता (anyathāsiddhārtha-tā) *f.* the state of being the object established by another means असिद्धार्थतान्यथासिद्धार्थता TātpaT. (Vā.) 212. 13 (on i. 1. 10)

अन्यथासिद्धि (anyathā-siddhi) *f.* 1A redundancy, unessentiality, dispensability B inconsistency, untenability 2 explanation in another way 3A proving or establishing by another means B comprehension otherwise 4A variety of fallacy of probans B wrong demonstration, false reasoning, wrong argument 1A redundancy, unessentiality, dispensability उभयवाच्यन्यथासिद्धिर्न प्रत्यक्षमनुमानं वा SāṃkhyaPraSū. 5. 100; Sāṃkhya-PrāBh. 138. 32 (on 5.100); महदनुग्रहणस्य चान्यथासिद्धिरहेतुः NyāyVār. 379. 1 (on iii. 1.31); आग्नेयादिवत्कल्पनागौरवं न कल्पकगर्हिततामावहतीति चेत् न इहान्यथासिद्धिः TattvBi. 26.6; दोषान्वयव्यतिरेकाव्याप्यन्याद्वैकल्यान्यथा-मिद्धिरुक्ता NyāyRa. 58. 16 (on 2.45); यो यदर्थं कल्पते तस्यान्यथासिद्धिरेव तस्याभावः ĀtmaTaVi. 81.10; न चाधिष्ठानविषयतयान्यव्यतिरेकयोग्यधामिद्धिः TattvPradī. (Cī.) 78.12; न तावत् इमं द्रविति प्रतिस्तिथ्या परस्पराश्रयतयान्यथा-सिद्धयोर्द्वैतत्वात् TarkSaṃ. (Ā.) 3.21; घृतादी स्नेहादिप्रतीतिः अन्यधामिद्धी मिद्वान्तमिद्धिः तन्मिद्धी च तदन्यथासिद्धिः इति अन्योन्याश्रयत्वात् TarkSaṃ. (Ā.) 36.21; श्रुतिप्रमाणव्यतिरेकायां तदुपलक्षणमात्रेणान्वयव्यतिरेकयोरेवमन्यथासिद्धिः ŚatDū. 133. 17; न च तत्र

जन्मान्तरीयतत्कल्पनम् ... लोकावगतकारणेनान्यथासिद्धिश्च TattvCin. i. 5. 6; तदनेनासंहितया निर्देशे निमित्तान्तरं वदता हेतोरन्यथासिद्धिरुक्ता भवति NyāySu. 6; सिद्धाMu. 10. 16 (on 20); कृतेरपि घट्टयान्यधामिद्धिर्वक्तुं शक्यत्वेन घटादिदृष्टान्तः साध्यविकलः स्यात् ŚivārkaMaDī. i. 148. 27 (on i. 1. 3); न च तयोरेकत्र गौणार्थविषयत्वकल्पनेनान्यथा-न्यथासिद्धिः MīmāKā. i. 55. 5 (on i. 3.8); अनुगतसुप्तातरसत्त्व एव तेन रूपेणादच्छेदकत्वं अन्यधामिद्धिः स्वीकारान् GuruCandr. i. 169.11; तेन रूपेण इन्द्रियान्वयव्यतिरेकयोरेवमन्यथासिद्धिः LaCandr. 341. 11; इन्द्रियान्वयव्यतिरेकयोरेवमन्यथासिद्धिः YogVār. on 1.1; VedāntiPari. 249. 4; अतो ज्ञानेन न योगस्यान्यथासिद्धिः SetuBa. 81.29; किं त्ववश्यकत्वव्यतिरेकादिभिरन्यथासिद्धिरेवेति न हेतुत्वसंभावनापि

SaṃBh. 87. 5 (on 22); 1B inconsistency, untenability समान्यान्यथासिद्धिः वैयर्थ्याभावात्. 87. 5 (on 22); 1B inconsistency, untenability समान्यान्यथासिद्धिः वैयर्थ्याभावात्. 87. 5 (on 22); 1B inconsistency, untenability समान्यान्यथासिद्धिः वैयर्थ्याभावात्.

श्रुत्येते ManuBh. ii. 107. 27 (on 8.74); एवं सति द्रव्योः प्रमाणव्यतिरेकोऽन्यथासिद्धिः तद्व्याप्त्यभावात्. 87. 5 (on 22); 1B inconsistency, untenability समान्यान्यथासिद्धिः वैयर्थ्याभावात्.

यसंपादयमानान्यथासिद्धिः तद्व्याप्त्यभावात्. 87. 5 (on 22); 1B inconsistency, untenability समान्यान्यथासिद्धिः वैयर्थ्याभावात्.

यस्यानुकूलकोऽस्ति स एव स्यात् प्रयोजकः। तदभावेऽन्यथासिद्धिस्तस्याः स हि निवारकः TarkSaṃ. 232. 2; अर्थान्तरेषु ब्रह्मप्रयोगस्यान्यथासिद्धिः विवक्षुः

समर्थनेन प्रत्याख्यात एव PūrvottaVāNaMā. 279. 1.

अन्यथासिद्धिसंभव (anyathāsiddhi-sambhava) *m.* 1 possibility of establishment by other means प्रत्यक्षस्य दोषमूलत्वेनान्यथासिद्धिसंभवादिदोषं शास्त्रमन्यथासिद्धिं प्रत्यक्षस्य बाधकम् VedāSam. 102. 16; 2 possibility of redundancy श्रवणकीर्तनस्मरणानाम् ... युगपदपि संभवादन्यथासिद्धिसंभवे विनिगमकाभावादेकेनैव मुक्तिः AnuBh. 239. 1 (on iii. 3. 31)

अन्यथासिद्धिसंभावना (anyathāsiddhi-sambhāvanā) *f.* possibility of establishment by other means तासामन्यथासिद्धिसंभावनाया निर्णयभावे तु युक्तिव्यसमर्थत्वात् श्रपधैरेव निर्णयित SmṛtiCan. iv. 720. 2.

अन्यथासिद्ध्यसंभव (anyathāsiddhy-abhāva) *m.* 1 absence of redundancy जन्मजनकयोर्व्युत्पन्नपदव्यत्यतिरेकगृहेऽन्यथासिद्ध्यभावात् Upask. 198. 13 (on iv. 1. 6); व्यापारेण व्यापारिणोऽन्यथासिद्ध्यभावात् Bhāṭṭi. iv. 68. 10 (on x. 7. 1); 2 absence of explanation in another way 'एतन्मन्त्रमयमित्यादिफलवाक्येषु प्रत्येकम् ... उपासनावाक्येषु श्रुतस्यैव ... अन्यथासिद्ध्यभावात् ŚivārkaMaDī. i. 228. 8 (on i. 1. 16)

अन्यथासिद्ध्यसंभव (anyathāsiddhy-asambhava) *m.* 1 impossibility of redundancy निमित्तनाशनाशयत्वेनान्यथासिद्ध्यसंभवात् LaCandr. 530. 40; 2 impossibility of being explained in another way 'स एष यज्ञः पञ्चविधः ... पशुः सोमः' इति व्यवहारस्य ज्योतिष्योन्मान्मान्यथासिद्ध्यसंभवेनानर्थक्यभावाद्धेतुभावः MayūMāli. 138. 8 (on ii. 2. 6)

अन्यथासिद्ध्यादि (anyathāsiddhy-ādi) *adj.* 1 establishment by other means etc. अवयव्याख्यं भौतिकं द्रव्यम् ... बुद्धिशब्दान्तरादेरन्यथासिद्ध्याद्युपपादनेन निरस्तम् NyāyPari. 507. 7; 2 redundancy etc. वार्तिकप्रत्याख्यानदेरन्यथासिद्ध्यादिनिबन्धनत्वेन विवक्षितार्थे भाष्यवार्तिककारयोर्न विगानम् MayūMāli. 48. 11 (on i. 3. 9)

अन्यथासिद्ध्यापत्ति (anyathāsiddhy-āpatti) *f.* undesired contingency of redundancy घटत्यादेरपि संयोगविशेषविशिष्टनृद्वयान्यथासिद्ध्यापत्तेः VaiyāBhū. 257. 18 (on 69)

अन्यथासिद्ध्युपवर्णन (anyathāsiddhy-upavarṇana) *n.* description of redundancy ननु विग्रहे सा नास्तीत्येवमभिप्रायं तदित्युक्तमिति चेन्न। समसो तस्याः साधकस्य भाष्यकारैरन्यथासिद्ध्युपवर्णनविरोधापत्तेः VaiyāBhū. 151. 14 (on 30)

अन्यथासिद्ध्युपहत (anyathāsiddhy-upahata) *adj.* set aside by wrong argument अन्यथासिद्ध्युपहतदुर्बलतर्कं विहाय श्रुतिबलमेव सूत्रयितव्यम् ŚrūtaPra. ii. 370. 28 (on ii. 3. 32)

अन्यथासिध्यत् (anyathā-sidhyat) *adj.* being established, i.e. present without (probandum) हेत्वाभासोऽन्यथासिध्यन्नप्रयोजक इष्यते NyāyPari. 276. 6.

अन्यथास्तोत्र (anyathā-stotra) *n.* false praise, i.e. ironical statement सत्त्वास्त्यान्यथास्तोत्रेणानुज्ञेन्द्रियपरोरिणाम्। क्षेपं करोति चेदण्ड्यः YājñSm. 2. 204; AgniP. 257. 1; Mitiā. 283. 7 (on 2. 204) अन्यथास्तोत्रेण वा सातिशयस्तुतिरप्येः 204; 2 प्रसिद्धं मूर्खं हे चतुर्वेदिन् इत्येवं वदन् ... दण्ड्यः BālaKrī. i. 274. 2 (on 2. 208); अन्यथास्तोत्रमन्त्र एव चक्षुष्यमनसीत्यादि DaṇḍaVi. 210. 7; अन्यथास्तोत्रं निन्दापर्यायस्तुतिवाक्यमन्थादेः पुण्डरीकचक्षुरसीत्याद्यभिधानम् ViraMi. 681. 16 (on 2. 204); अन्यथास्तोत्रं निन्दास्तुतिः ViraMi. (Vyavahāra.) 380. 13 [satire, pw. Arre]

अन्यथास्थ (anyathā-stha) *adj.* occupying a different (viz. third, sixth and tenth) position अनुष्णादीधितौ। अतोऽन्यथास्थे शुभपुंग्रहेक्षिते नरेण संयोगमुपैति कामिनी Brhājñ. 4. 1.

अन्यथास्थित (anyathā-sthita) *adj.* 1 being or existing in one form अन्यथास्थितस्य अन्यथाभिहितस्य अप्रतिपत्तिर्विप्रतिपत्तिश्च NyāyVār. 181. 13 (on i. 2. 60); जायन्ते भ्रान्तिबुद्धयः। बुध्यमाना वस्तुस्वप्नमन्यथास्थितमन्यथा PrakaPañ. 47. 10; एष च ज्ञानस्य दोषः यदन्यथास्थितस्यान्यथाप्रकाशनम् Kāśi. i. 93. 25 (on 2. 58); अन्यथास्थितस्यान्यथाभावाद् भ्रान्तमेव योगिज्ञानमभ्रान्तपदेन व्यावर्तितं कथं प्रत्यक्षम् Kāśi. i. 123. 16 (on 2. 115); यद्वात्र कार्यमुत्प्रेक्षाविमितं तत्र पतितत्वाग्निप्रवेशी वस्तुस्थित्या अन्यथास्थितावपि अन्यथाभूतायां ताभ्यामभेदेनाव्यवसितौ नैवै AlankāSa. 198. 18; यो हान्यथास्थितं वस्तुस्वप्नमन्यथायैव प्रतिपद्यमानः ... स्वयं नष्टः परात्राश्रयति न खलु तस्मादन्य उपहासपात्रम् SyādvāMāñ. 4 (49); अथैन्द्रजालम्। तच्च मन्त्रतन्त्रादिना अन्यथास्थितस्यार्थस्यान्यथावभासः विरचयतो (Rājanīti.) 305. 24; 2 wrongly stated or described रसावेशतः काव्यं विरचयतो न च विवेकी दृष्टिस्तस्मादनुरीक्षेत। ... अन्यथास्थितस्य परिवर्तनम् KāvyaMi. 52. 22; 3 being contrary दुष्टं विज्ञानमन्यथास्थितमाकारं गृह्णाति Kāśi. ii. 174. 22 (on 5 (3). 207); 4 being or existing differently शब्देऽर्थे च संबन्धे

चान्यथास्थितो यावन्न बोध्यते तावत्सम्यक् संपाधिरशक्यः NayaVi. 169. 5 (on i. 1. 5)

अन्यथास्वभाव (anyathā-svabhāva) *m.* contrary or opposite character अस्याः (अविद्यायाः) ... अन्यथास्वभावे दृढं व्यवस्थितायाः कथमन्यथास्वभावम् BrahSi. 9. 25.

अन्यथास्वभाव (anyathā-svabhāva) *adj.* of changing nature अविक्रिन्न-जन्मजरामरणशोकाद्यनेकानर्थक्यः प्रतिक्षणमन्यथास्वभावः ... एष संसारवृक्षः KāthUBh. 169. 11 (on 6. 1)

अन्यथास्वर (anyathā-svara) *adj.* (used as noun) (that) which possesses different accent अन्यथास्वरस्य कृतोऽनुदात्तत्वे प्राप्नुवन्त्यन्यथास्वरस्याकृतो MahāBh. i. 502. 6 (on ii. 4. 85); अन्यथास्वरस्य कृत आद्युदात्तत्वे प्राप्नोति MahāBh. ii. 7. 22 (on iii. 1. 3); iii. 61. 7 (on vi. 1. 85); iii. 390. 2 (on viii. 2. 6)

अन्यथीभाव (anyathī-bhāva) *m.* alteration, altered state or condition अप्रमाणमनुपमम् ... प्रतीत्यावताराविरुद्धज्ञानमत्यन्तोपशमं तत्त्वं तयावितथानन्यथानन्यथीभावं सर्वस्वरुतचरणम् LaliVi. 26. 51 (6); विशेषेणावचारी व्यवचारः। अन्यथीभावेन विस्वादनमित्यर्थः Sphuṭā. ii. 85. 12 (on 2. 44) [DBHS.]

अन्यथीभावमात्र (anyathībhāva-mātra) *n.* merely altered state or condition, mere alteration तस्यैव तु द्रव्यस्यान्यथीभावमात्रं परिणामः AbhidhKoBh. 159. 21.

अन्यथेच्छाप्रवृत्ति (anyathecchā-pravṛtti) *f.* appearance of desire to alter (word etc.) अन्यथाकरणेच्छायपि वर्तते न ध्वनिः। ... अन्यथेच्छाप्रवृत्तौ तु नाशज्ञ विनिवर्तते TattvSaṁ. 2675.

अन्यथैव (anyathaiḥ) *ind.* 1A in one way अन्यथैव हि मन्यन्ते पुरुषास्तांनि तानि च। अन्यथैव प्रभूतानि करोति विकरोति च MahāBhā. iii. 31. 33; 1B in another way, MahāBhā. iii. 31. 33; 2 without तदुक्तम् 'अन्यथैवानि-संबन्धाद्वाहं दग्धोऽपिमन्यते' इत्यादि NyāyMañ. i. 296. 27.

अन्यथोक्त (anyathokta) *adj.* stated differently अन्यथोक्तवक्ष्यमाणानेकश्रुति-विरोधप्रसङ्गादिति भावः ŚivārkaMaDī. ii. 145. 28 (on ii. 3. 21)

अन्यथोक्तत्व (anyathokta-tva) *n.* the state of being stated differently पुंवाक्येऽन्यथोक्तत्वं यावन्नान्येन गम्यते। तावद्यथाश्रुतं मुक्त्वा नान्यथात्वपरिग्रहः TantrVā. 715. 11 (on iii. 1. 13)

अन्यथोक्ति (anyathokti) *f.* 1 opposite or contrary statement or analysis परिहृत एव प्रायो दोषोऽर्थस्यान्यथोक्तिपरिहारात् KāvyaLāh. (Ru.) 11. 1; 2 statement in another way स्वाभाविकान्यथानामसहभावान्यथोक्तयः AnuVya. 38A. 3 (on 3. 1)

अन्यथोत्पत्ति (anyathotpatti) *f.* production in a different form यः कर्मपूर्वं उत्तरोत्तरवित्तप्रसवः सा संततिस्तस्या अन्यथोत्पत्तिः परिणामः AbhidhKoBh. 477. 16 (on 9. 0)

अन्यथोत्पाद (anyathotpāda) *m.* production in a different form संतरेरन्यथात्मिति। अन्यथोत्पादः Sphuṭā. ii. 67. 10 (on 2. 36)

अन्यथोदाहरण (anyathodāharana) *n.* counter example सामान्यतो दृष्टपदं व्याख्यायान्यथोदाहरणमाहेति योजना NyāyVārPari. 742. 4 (on i. 1. 5)

अन्यथोदितगुण (anyathodita-guṇa) *m.* quality which is mentioned otherwise को नामानुबन्धव चन्द्रमुरिभं कुन्दोज्ज्वलं कौमुदी सीतां कीर्तिमतोऽन्यथोदितगुणस्तीतामकीर्तिं च कः HammiMaKā. 14. 30.

अन्यथोपकारकत्व (anyathopakāraka-tva) *n.* the state of being auxiliary in another way हन्तेस्तु प्रकृतिवद्वचनादन्यथोपकारकत्वं न संभवति NyāyRaMā. 183. 19.

अन्यथोपक्रान्त (anyathopakrānta) *adj.* opened in one way अन्यथोपक्रान्ते वाक्येऽन्यथोपसंहृते उक्तमोऽन्यनर्कः स्यादुपसंहारोऽपि ŚābaBh. 966. 2 (on iii. 4. 31)

अन्यथोपक्षेप (anyathopakṣepa) *m.* mentioning separately पूर्वश्लोकेन सह नात्र पौनरुक्त्यं शङ्कितव्यम्। तस्यान्यथोपक्षेपात् AbhinBhā. i. 54. 14 (on 2. 22)

अन्यथोपगम (anyathopagama) *m.* accepting differently मूलप्रकृतिर-विकृतिर्महदाद्याः प्रकृतिविकृतयः सप्त ... इत्यन्यथोपगमात् AnuBh. 107. 13 (on i. 4. 11)

अन्यथोपदेश (anyathopadeśa) *m.* 1 teaching in another way तेषां च पुनः प्रतानयित्वा कदाचिदर्थोक्तमित्युक्तमन्यथोपदेशं वा संभावनाप्रसंगमप्यदिश्या प्रामाVāSvopVr. 113. 20; 2 contrary statement or अन्यथोपदेशसंभवात् प्रामाVāSvopVr. 113. 20; 3 expression तावन्मात्रदोषपरिहारायान्यथोपदेशः स्वनादिषु तथा प्रकृतोऽपि AnuBh. 84. 16 (on i. 3. 19)

चान्यस्याशीरादियु परतो दुगागमो भवति। ... अन्यदाश CāndraVr. on v. 2. 117; KāśiVr. on vi. 3. 99; JaineVr. 313. 29 (on iv. 3. 205); PrakriKau. i. 664. 7; SiddhāKau. 217B. 6 (on vi. 3. 99);

अन्यदाशार्थम् (anyadāśārtham) *adv.* for eating on next day काकभास-पतत्रिणाम्। धृतानामन्यदाशार्थं ग्रथितं वंशपञ्जरम् YogVā. v. 48. 12 (comm. दिनान्तरे भक्षणं तदर्थम्)

अन्यदाशिस् (anyad-āśis) *f.* [P. vi. 3. 99; JaineVyā. iv. 3. 205; Cāndra-Vyā. v. 2. 117] the word or form *anyadāśis* (lit. distinct blessing) अपच्छन्तस्यातृतीयान्तस्य चान्यस्याशीरादियु परतो दुगागमो भवति। अन्यदाशीः CāndraVr. on v. 2. 117; KāśiVr. on vi. 3. 99; JaineVr. 313. 28 (on iv. 3. 205); PrakriKau. i. 664. 7; SiddhāKau. 217B. 6 (on vi. 3. 99)

अन्यदाशीर्वचन (anyad-āśirvacana) *n.* blessing given by another person किमन्यदाशीर्वचनानि ... अन्यदास्थितत्वेरिति न व्यधत्ताम्। ... जयस्यान्यत्कारके स्याद्धि यशोऽन्यदीयम् DvyāśraKā. 6. 91.

अन्यदास्थ (anyad-āsthā) *adj.* attached to another कोकाः सशोका अपि नान्यदास्था नक्तं विमुक्ता निजवल्लभाभिः Rāgh. 9. 47.

अन्यदास्था (anyad-āsthā) *f.* [P. vi. 3. 99; JaineVyā. iv. 3. 205; CāndraVyā. v. 2. 117] the word or form *anyadāsthā* (lit. different regard, i.e. disregard) अपच्छन्तस्यातृतीयान्तस्य चान्यस्याशीरादियु परतो दुगागमो भवति। ... अन्यदास्था CāndraVr. on v. 2. 117; KāśiVr. on vi. 3. 99; Jaine Vr. 313. 29 (on iv. 3. 205); PrakriKau. i. 664. 7; SiddhāKau. 217B. 6 (on vi. 3. 99)

अन्यदास्था (anyad-āsthā) *adj.* (f.) existing at a different time अन्यदास्थाया एव सामग्रास्तदा कार्यनियमः KhaṇḍanKhā. 53. 1.

अन्यदास्थित (anyad-āsthita) *adj.* [P. vi. 3. 99; JaineVyā. iv. 3. 205; CāndraVyā. v. 2. 117] the word or form *anyadāsthita* (lit. engaged in or dependent on something or someone else अपच्छन्तस्यातृतीयान्तस्य चान्यस्याशीरादियु परतो दुगागमो भवति। ... अन्यदास्थितः CāndraVr. on v. 2. 117; KāśiVr. on vi. 3. 99; Jaine Vr. 313. 29 (on iv. 3. 205); PrakriKau. i. 664. 7; SiddhāKau. 217B. 6 (on vi. 3. 99)

अन्यदास्थितत्व (anyadāsthita-tva) *n.* the state of being dependent on someone else किमन्यदाशीर्वचनान्यदाशस्तन्यदास्थितत्वेरिति न व्यधत्ताम्। तद्वान्यदुत्सु-कपिनी जयस्य DvyāśraKā. 6. 91 (comm. अन्यस्मिन्निन्नादौ शत्रुविजयार्थमाश्रयणम्)

अन्यदिक् (anyadik-ka) *adj.* belonging to opposite direction अन्त्यादिलोमा यदि तेऽन्यदिक्काः GrahaLā. 14. 10.

अन्यदिक्त्व (anyadik-tva) *n.* the state of being in opposite direction स्फुटास्फुटक्रान्तिजयोधरार्थयोः समान्यदिक्त्वेऽन्तरयोगजासवः। फलेद्विवाख्याः GrahaGa. 141. 10 (13. 6)

अन्यदिक्संश्रय (anyadik-saṁśraya) *adj.* (used as noun) (one) existing in another quarter or direction वास्तुद्वारमुदमुखम्। युक्त्यानयैव कर्तव्यमन्य-दिक्संश्रयेऽपि च SamarāSū. 15. 10.

अन्यदिक्स्थित (anyadik-sthita) *adj.* placed in another quarter or direction परितस्तरेततो दर्शः पूर्वस्मादुत्तरावधि। उदकसंस्थैरुत्तराग्रैः प्रागग्रैरन्य-दिक्स्थितैः। अणिम MahNirvāt. 9. 28.

अन्यदिगङ्गना (anya-digaṅganā) *f.* other woman in the form of direction संभुक्तान्यदिगङ्गनागणगुणाभोगप्रलोभादिशाम् ... राजन्यधर्माश्रयः श्रीमत्(लं)-ह्मणसेनमूपतिः EI. xii. 9. 17; xxi. 217. 13.

अन्यदिगपक्रम (anyadig-apakrama) *m.* declination towards the opposite side (of equator) अर्कचन्द्रयोः क्रान्त्योः। साम्ये वैधृत एकायनेऽन्यदिगपक्रमसमत्वे GrahaGa. 166. 5 (18. 8)

अन्यदिगैक्य (anyadig-aikya) *n.* total or addition (of the shadows) in opposite direction समदिशि विपुवच्छान्यान्यदिगैक्यं कर्णविवरहत्तम् BrāhmSphuSi. 3. 57.

अन्यदिगजय (anyadig-jaya) *m.* conquest of another quarter or direction अन्यदिगजयसानन्दकौबेरीहाससुन्दरे। स्थितं कैलासशैलेन्द्रे पुरारिम् ...। उपानम्पुः KathāSaSag. xviii. 1. 16.

अन्यदिगज्ञान (anyadig-jñāna) *n.* knowledge of another quarter or direction यदा ध्रुवादेव सदोत्तरा दिग् ज्ञेयान्यदिगज्ञानमतः सुबोधम् SiddhāTaVi. 195. 6.

अन्यदिदेश (anya-digdeśa) *m.* 1 one region or direction पविध्यनं वर्तमानं कथं पश्यन्त्यनागतम्। अन्यदिदेशेनान्यदिदेशे सत्यदर्शनम् ŚivDr. 2. 48; 2 another region or direction, ŚivDr. 2. 48.

अन्यदिग्बाणनति (anyadig-bāṇanati) *f.* celestial latitude and inclination

(of a planet) in opposite direction सत्त्वेऽपि बाणस्य तयोर्विभेदे यत्रान्यदिग्बाणनति समे स्तः SiddhāTaVi. 317. 8.

अन्यदिगवक्त्रगेह (anyadigvaktra-geha) *n.* house facing another quarter or direction (than that of the presiding deity of the house) यद्दिग्मुखो वास्तुपुरुषः सदनं तन्मुखं शुभम्। अन्यदिगवक्त्रगेहं तु दुःखशोकमयवाहम् VasiS. 39. 60.

अन्यदिग्वियुति (anyadig-viyuti) *f.* subtraction (where the Sun and Moon are) in opposite direction स्वक्रान्त्यन्ते विज्यागुणे हते लम्बकेन रविशशिभोः। अग्रे पृथक् स्वशङ्कुतलतुल्ययुतिरन्यदिग्वियुतिः BrāhmSphuSi. 7. 6 (comm. विभिन्नदिशोरन्तरं कार्यम्)

अन्यदिग्मुख (anyadiṁ-mukha) *adj.* facing another quarter or direction (than north) विष्णुवे विसृजेद् दिग्। ... उदङ्मुखः समाविश्य प्रतिबन्धेऽन्यदिग्मुखः ŚivaP. i. 13. 10 (11B. 9)

अन्यदिन (anya-dina) *m., n.* another day, next day पुनरन्यदिने तत्रत्यमेकं सिंहकेसरं मोदकं लात्वा ... स्ववाटिकायामपातः Bharat. 13B. 3; अन्यदिनेऽसौ रेणुवच्छिन्नं त्यक्त्वा व्रतमुपादत्ते PārśvC. 5. 150; संसारानित्यतामन्यदिने सदृच्छीर्मात्रात्। संभाव्य नागदत्तं स्वे पदे न्यास्यत् PrabhāC. 21. 14; अन्यदा(v.) अन्यदिने। प्रोषितमर्तुकाया गृहे पिशुः कश्चिद् भिक्षार्थी प्रविष्टः PrabhāC. 41. 4; कुमारोऽन्यदिनेऽचालीम्लिनार्थं महीपतेः RatnaCūKa. 162.

अन्यदिवस (anya-divasa) *m.* another day, next day तद्वान्यदिवसे ... हनुकामोऽत्यमर्षणः। ... संबलस्य मते स्थितः MahāBhā. i. 1318* (1); पार्थिवः ... अन्यदिवसेष्वन्येतेवान्यदिष्ठत् TilaMañ. 35. 5; अन्यदिवसे प्राप्ते सोऽन्यजः ... संग्राप्तो वधार्थं तस्य भूपतेः SkandP. vi. 31. 80; ततोऽन्यदिवसे प्राप्ते ... दद्याद्विप्राय दक्षिणाम् BhaviP. 159A. 8 (i. 105. 3); अद्यान्यदिवसे प्रातः समानीय सखीहम्। ... कृतवान्यद्विष्णुव मे ĀdiP. 24. 1; आदित्यशीतकिरणौ ग्रस्तावस्तं गतौ यदा। हृष्टा तद्वान्यदिवसे स्नात्वा भुञ्जीत SaurP. 51. 22; अद्यान्यदिवसे तेन पुरुषेण नृपान्तिकम्। नीयते ... असौ PārśvC. 7. 285; संजातवमनविरेकः। स यदि भोजनादन्यदिवसे तर्हि स्नात्वा धृतप्राशनम् ... कुर्यात् CaturCin. iii (1). 797. 2; तद्वैत्ये जमिबानन्यदिवसे PrabhāC. 112. 9.

अन्यदिवसघटिका (anyadivasa-ghaṭikā) *f.* measure of time (=24 minutes) of the remaining part of the day उदितघटिका यदि हता गुणिताश्च स्वान्यदिवसघटिकाभिः BrāhmSphuSi. 10. 56.

अन्यदिवसोपहार (anyadivasopahāra) *m.* offering on another day देवमन्यदिवसोपहारक्रियाक्रमेणैव समूरिपावमध्यर्च्य UdaySuKa. 140. 15.

अन्यदिव्ययुवति (anya-divyayuvati) *f.* another divine maiden सान्यदिव्य-युवतिप्रमसमां नित्यमेत्य तमगात्रवा नवा NaisC. 18. 79.

अन्यदिश (anya-diś) *adj.* A of or related to another quarter or direction संयोगान्तरमवन्तिशशास्त्रविशेषयोः समान्यदिशोः स्फुटविशेषः KhaṇḍKhā. 5. 4; BrāhmSphuSi. 5. 13; दिनमध्यार्कक्रान्त्यसमागमोऽन्तरं समान्यदिशोः नतभागाः BrāhmSphuSi. 3. 47; 9. 11; 10. 42; बाहुव्यन्दुदलगुणा कर्णविषयता भूगान्यदिक् BrāhmSphuSi. 17. 7; कृत्यस्य तुल्यान्यदिशोः क्रमेण योगान्तरं वा चलनं चन्द्रे BrāhmSphuSi. 17. 7; कृत्यस्य तुल्यान्यदिशोः क्रमेण योगान्तरं वा चलनं रवीन्दोः Bhāsv. 6. 5; दैरिन्यन्दोऽप्योन्मुक्त्याशयोर्विवरमन्यदिशोऽस्तु योगः। स्पष्टो भुजो भवति GrahaGa. 148. 22 (15. 3); भुजयोरन्यदिशोरन्तरमक्यं रविभुजणम् भुजो भवति GrahaGa. 148. 22 (15. 3); KaranaKu. 4. 15 (21); B being in the opposite direction स्वबाहुकोटी ...। कार्यं च तुल्यान्यदिशोः क्रमेण बाहोश्च कोटयोश्च विषययोगात् SiddhāTaVi. 225. 12.

अन्यदिश (anya-diś) *f.* 1 another quarter or direction प्रभावात् स्वामिनः स्वामिप्रतिबिम्बानि चक्रिरे। रत्नसिंहासनस्थानि व्यन्तरा अन्यदिश्वपि TriśaṣaPaC. iii. 1. 334; अन्यदिशु खवं तेषां श्रद्धदत्तनाहानिदम् NaraS. 31. 4; अन्यदिशु द्विशालस्य नैःस्वं शोकं लभेन्नरः VasiS. 39. 134; खराभायाः स्याद् ग्रहमन्यमन्यदिशि खरासोऽथवा शेषकम् GrahaLā. 5. 11; 2 opposite direction एकं द्वारमन्यदिशि एकं च यद्वदिशि PrabhāC. 110. 21; 3 different direction, अन्यन्यदिक्पापमक्रमसंदेशो राशिः स्वमध्येऽस्ति यदा तदा स्यात् SiddhāTaVi. 239. 18.

अन्यदिशगत (anyadiśagata) *adj.* returning from another quarter or direction तस्याहृष्यकरद्वयज्वरमिदं जीवेन त्रिं वनाङ् मुञ्चती किन्तु कर्तुमिच्छति कुत प्रेमान्यदेशा(v.) दिशा)गते SubhāRaK. 22. 49.

अन्यदीक्षायुज (anyadikṣā-yūj) *adj.* who has undertaken the imitation in another cult अन्यदीक्षायुजा नृणाम् ...। शुश्रूषं निर्णयं प्रीत्या जिवनेवैधमखणं ŚivaP. i. 22. 12 (28B. 13)

अन्यदीप्ति (anya-dīpti) *adj.* of distinct lustre हनन्तिन्यवनं वानमन्यन्यदीप्ति ... कुले ... धर्माधिपत्यनवितुः JipaS. 3. 15.

अन्यदीय (anyad-īya) *adj.* [f. -ā] [P. vi. 3. 99; Siddhānta. iii. 2. 121] 1A related to or belonging to another (person) (used as noun) (that) which is

अन्यदीयक

related to or belonging to another (person) B existing in another (context) C belonging to another (sect or group) 2 belonging to or pertaining to one 3 belonging to other, i.e. enemy, hostile 4 belonging to different (tradition) (used as noun) (view) of different tradition 5 second 6 the word or form *anyadiya* 1A related to or belonging to another (person) अन्यदीयविशिष्टे न केवलं निःस्पृहस्य भवितव्यमाहते Kirātā. 13. 46; नारीरन्यदीयाः परामुशत् Bhaṭṭi. 17. 38; न हि त्वय्यन्यदीया लोपादयः DaśKūC. 50. 10; किमन्यदीयं कार्यम् MahāvīC. App. B. vi. 7. 13 (296. 13); अन्यदीयेस्तु ये द्रव्यैरव्ययन्ति ... स तेषां विफलप्रथमः ParaS. 5. 69; 10. 55; नात्मीयान्यदीयाद्या प्रत्यक्षादेर्निवा ... । वसः सत्यता दृष्टा ŚlokaVār. 2. 24 (52. 1); धर्माणामन्यदीयानां कथमन्यत्र संगमः Prakāṣa. 495. 6; यतो नान्वेति तेनायमन्यदीयो भवेदहम् NaiṣkaSi. 70. 2; अपि चरितमवाच्यमन्यदीयं रहयति पक्षिणो न किं मनुष्यः RāghPaṇ. (Dha.) 15. 21; अन्यदीयमविन्यय पतकं निर्घृणो हरति जीवितोपमम् । द्रव्यम् SubhāRasāh. 628; तन्नान्यदीयमादयं स्वापतेयं व्रताश्रयैः YaśasCam. ii. 344. 21; सखीभिः सह क्रीडारव्याचत्वरदिषु । यज्ञविवाहादिषु चान्यदीयेषु । जनसंग्रायेयिनि JayaMa. 195. 10 (on 3. 1); एकदेशेनान्यदीयं द्रव्यं देवतामुभयं वा श्रयन्ति TantrRa. 64. 5 (on iv. 1. 18); यत्र त्वात्मीयमन्यदीयं वा प्रत्यक्षादिकं नास्ति तत्र वाक्यप्रामाण्यं लोके न दृष्टम् NyāyRa. 52. 13 (on 2. 24); अन्यदीयमन्येषु पौरुषं पत्रगा इतमन्यदास्थपम् । ... आययुः Rāvaṇā. 19. 50; अन्यदीये तृणे रत्ने ... । मनसा विनिवृत्तिर्या तदस्तेयम् JabālaDaU. 1. 11; चौर्यं हि नामान्यदीये ... वस्तुनि स्वकीयताबुद्धिं कृत्वा GītāBh. (Rā.) 183. 9 (on 3. 12); न व्यथयति । सतानुदुस्तुक्यमिषी जयस्यान्यत्कारकेत्यादि यशोऽन्यदीयम् DvyaśraKa. 6. 91; विश्वातोऽजितधीः शिशुकलयेते काकोऽन्यदीयाक्रिजान् RājTa. (Ka.) 6. 275; सर्वः ... । स्नेहैरेन्यदीये तु न किञ्चिदधिगच्छति RājTa. (Ka.) 8. 2864; मनुकमतिक्रम्यान्यदीयं वचनमालने ज्ञानाय न भवति SmṛtiCan. i. 17. 1; यो हस्ती ... प्राजनाडुशरश्चाध्वन्यहस्तिस्यानेषु निक्षिप्यान्यदीयानि यानि तान्यात्मसात्कृत्वा ... आत्मव्यापारसंज्ञोऽवतिष्ठते Hastyāyur. 236. 16 (2. 32); पूर्वपक्षेऽन्यदीयोऽपि शब्दोऽत्रास्तु रये सति NyāyMāVi. 532. 3 (on x. 4. 2); यस्मिन्सत्यन्यदीये हानिवृद्धिं स्वस्मिन्नोरोयेते तादृशोऽन्यविषयस्तामसवृत्तिविशेषः स्नेहः JīvanVi. 21. 18; अन्यदीयोः शुतिलिङ्गयोर्बाहुन्ये अन्यस्येन्द्रादेः प्राणशब्दाव्याच्यं युक्तम् NyāySu. (Ja.) 153A. 9 (on i. 1. 11); आत्मीयश्चान्यदीयश्च जयत्यतिवस्ततोः YogVā. ii. 5. 7; अन्यदीयैरलंकारैर्नाहंकारो विभूषणे DṛṣṭāKaŚ. 69; न चान्यदीयमानुक्रम्यते प्रतिम् ... भनांसि योपिताम् Nalābhya. 4. 60; शुक्लतनुतुल्यवस्त्रां गृह्णाति धनाशयान्यदीयं यः Subhāsi. 896; यावदन्तरमदानवानयोः ... । अन्यदीयमयदीयदानयोस्तावदन्तरमिति प्रतीयते RājTa. (Prā.) 903; स्वकीयं हृदयं भिन्ना निर्गता यौ पयोधरी हृदयस्यान्यदीयस्य भेदेन का कृपा तयोः Kuval. 120(9); धर्मः ... । राजर्षीणां पुराणानामन्यदीयोऽस्ति सुव्रते ParamāKā. 29. 101; (used as noun) (that) which is related to or belonging to other (person) न किञ्चिदेवं हि तुष्टैरपि नान्यदीयम् RāghPaṇ. (Dha.) 3. 16; 1B existing in another (context) न हर्षाभिधानेऽन्यदीयस्यात्मीयस्य च विशेषः TantrVā. 54. 3 (on i. 2. 32); 1C belonging to another (sect or group) मायोपदेशात्परमं भिन्नब्रह्म विरक्तो मुनिरन्यदीयः MahāViSt. (H.) 1. 10; SyādvāMañ. 10 (2); 2 belonging to or pertaining to one न चान्यदीयं व्यापारमन्यः शक्नोति कर्तुम् TantrVā. 495. 7 (on ii. 2. 16); कथमन्यदीये सुकृतदुष्टे चैव उपेयते BrahmsūBh. (Śaṇ.) 660. 4 (on iii. 3. 26); अन्यदीयोऽपि नान्यस्य भेदः स्यात्कल्पनां विना BrāraUBhVā. v. 1. 87; न चान्यदीयायां सत्तायामन्यस्यानुष्ठातृत्वसंभवः ManuBh. i. 76. 17 (on 2. 16); ii. 255. 17 (on 9. 50); उपकारस्यान्यदीयस्यान्यत्रातिदेशात् NyāyRaMā. 177. 5; अन्यदीयं द्रव्यमन्यस्य क्रयादिव्यतिरेकेण यत्कीयं भवति तद्विषयम् Mīta. 167. 18 (on 2. 51); अन्यदीयस्य महिन्नोऽन्येन ... प्राप्नुमशक्यतया ŚivārkaMaDī. i. 406. 32 (on i. 3. 6); 3 belonging to other, i.e. enemy, hostile कृतकृत्येष्वन्यदीयेषु योज्ये स्यादङ्गोऽन्यः सामभेदोपदाने RāghPaṇ. (Dha.) 11. 27; 4 belonging to different (tradition) यस्य सङ्ख्यशास्त्रपाठमन्यदीयमाकर्ष्य ज्ञानमुत्पद्यते सा सिद्धिः शब्दः SāhkhyaTaKau. 444. 2 (on 51); अन्यदीयपाठमाकर्ष्य स्वयं वा शास्त्रमाकर्ष्य यज्ज्ञानं जायते तदिति SāhkhyaPraBh. 99. 25 (on 3. 44); (used as noun) (view) of different tradition भगवत्पादमाध्येऽस्मिन्नन्यदीयोऽपि वर्धते BrāraUBhVā. i. 4. 1124; 5 second, cf. अन्यदीयविवाहः 6 the word or form *anyadiya* अन्यस्येदमन्यदीयम् MahāBh. iii. 173. 11 (on vi. 3. 99); JaineVr. 313. 26 (on iv. 3. 204); PrakriKau. i. 665. 2; महोदयः शेषेऽर्थे घो भवति । ... अन्यदीयः GānRa. 5. 317 (356); CāndrVr. on v. 2. 116; SiddhāKau. 217B. 7 (on vi. 3. 99).

अन्यदीयक (anyadiya-ka) *adj.* belonging to another person परकीयान्यदीयके KośaKaTa. 2. 328.

अन्यदीयकर्मन् (anyadiya-karman) *n.* action belonging to another person उभयकर्मजसंयोगस्थलेऽन्यदीयकर्मणः स्वापेक्षिकपरसमवेतत्वात्त्वस्य च तज्जनसंयोगादिरूपफलशालित्वाद्यैरे कर्मलक्षणमतिप्रसक्तम् VaiyāBhū. 102. 3 (on 24)

अन्यदीयकार्य (anyadiya-kārya) *n.* duty belonging to another person तादर्थ्यं च ... तदुपयुक्तत्वे निर्वहति न त्वन्यदीयकार्याध्यापनाङ्गत्वेन ŚivārkaMaDī. i. 24. 15 (on i. 1. 1); PūrvottaVāNaMā. 287. 4.

अन्यदीयकृतिसामग्री (anyadiyakṛti-sāmagrī) *f.* totality of causes of the activity of another person न चान्यदीयकृतिसामग्री यत्पदनिष्ठानुबन्धित्यज्ञानाभावात्स्य अन्यदीयानिष्ठसाधनत्वज्ञानाद्विधट्यते BhāṭṭDī. iv. 98. 9 (on x. 8. 1)

अन्यदीयकृषिकर्मन् (anyadiya-kṛṣīkarman) *n.* agricultural activity of one अन्यदीयकृषिकर्मफलानि अन्यो हरति ŚivārkaMaDī. ii. 48. 18 (on ii. 1. 34)

अन्यदीयक्षेत्र (anyadiya-kṣetra) *n.* 1 fertile soil, i.e. wife belonging to another person कर्तव्यं केवलमुत्पादयित्वात्यदीयक्षेत्रे न तूदोषा ManuBh. ii. 250. 6 (on 9. 32); 2 field of another person यद्दीजं जलवेगवाताभ्यामन्यदीयक्षेत्रादानीं यस्य क्षेत्रे जायते तस्मैत्रस्वामिन एव तद्दीजं भवति ManvaMu. 373. 21 (on 9. 54)

अन्यदीयगमन (anyadiya-gamana) *n.* movement belonging to another person अन्यदीयगमनानुक्रान्तेनादिविश्लक्षणव्यापारवति गच्छतीत्यप्रयोगात् VyutpaVā. 197. 6; VaiyāBhū. 26. 22 (on 5)

अन्यदीयगवौ (anyadiya-gavī) *f.* cow belonging to another person यदन्यदीयगवौषु वृषभो वत्सशतमपि जनयेत्सर्वे ते वत्साः स्त्रीगवौस्वामिनो भवन्त्येव न वृषभस्वामिनः ManvaMu. 372. 32 (on 9. 50)

अन्यदीयगुण (anyadiya-guṇa) *m.* 1 virtue of another येषां पुनर्गुणवतामपि साम्ययुयं वेतोऽन्यदीयगुणसंपदि धिक्खलस्तान् HarVi. 38. 24; 2 quality belonging to one उल्लासेऽन्यन्यदीयगुणेनान्यस्य गुणाधानमस्ति RasGaṇ. 692. 13; 3 quality belonging to another रक्तस्फाटिकादिन्यायेनान्यदीयगुणेनैव रजनं विवक्षितम् AlaṅkāMañ. 192. 3.

अन्यदीयगुणग्रह (anyadiyaguṇa-graha) *m.* assumption of the quality belonging to another thing तद्गुणः स्वगुणत्यागादन्यदीयगुणग्रहः । पयरागायते नासामैतिकं तेऽधरत्विषा Kuval. 141.

अन्यदीयगुणग्रहण (anyadiyaguṇa-graṇa) *n.* assumption of the quality belonging to another thing अन्यदीयगुणग्रहणाग्रहणे च रक्तस्फटिकवस्त्रमालिन्यादिन्यायेनान्यदीयगुणेनैवानुरञ्जनानुरञ्जने विवक्षिते Kuval. 144 (11); AlaṅkāMañ. 192. 3.

अन्यदीयगुणदोष (anyadiya-guṇadoṣa) *m.* quality and defect belonging to one अन्यदीयगुणदोषप्रयुक्तमन्यस्य गुणदोषयोरुपाधानमुल्लासः RasGaṇ. 683. 21; 685. 17.

अन्यदीयगुणाग्रहण (anyadiyaguṇāgrahaṇa) *n.* non-assumption of the quality belonging to another thing अन्यदीयगुणाग्रहणं च जपाकुसुमसंहितपाणन्यायेनान्यदीयगुणेनारञ्जनम् AlaṅkāMañ. 193. 1.

अन्यदीयता (anyadiya-tā) *f.* the state of belonging to another स्वातन्त्र्येण च तयोस्सिद्धौ नान्यदीयता स्यात् IṣṭaSi. 189. 20 (on i. 115)

अन्यदीयत्व (anyadiya-tva) *n.* the state of belonging to another न तस्यान्यदीयत्वं भेदो वा कुतश्चित्सिद्ध्यते IṣṭaSi. 197. 19 (on i. 125); त्यागरूपेच्छं स्वस्वत्याभावमिवान्यदीयत्वेन त्यज्यमानगतं स्वत्वमपि तत्र विपरीकरोति VyutpaVā. 173. 20; अन्यदीयत्वे तु आश्वलायनपरमस्तु BālaMha. i. 102. 24 (on i. 244)

अन्यदीयत्वप्रत्यायक (anyadiyatva-pratyāyaka) *adj.* conveying the state of belonging to another पारनेधरत्वेन प्रसिद्धानामपि विशदयित्वादीनामन्यदीयत्वप्रत्यायकश्रुतिप्राबल्यशङ्कया पूर्वपक्षदशायां नातिस्पष्टता ŚivārkaMaDī. i. 332. 3 (on i. 2. 28)

अन्यदीयत्वविभावन (anyadiyatva-vibhāvana) *n.* (used primitively) knowledge of the state of belonging to another स्वकीयविशेषणत्वेनैतस्यान्यदीयत्वविभावनश्च ŚivārkaMaDī. i. 326. 8 (on i. 2. 6)

अन्यदीयत्वसंशय (anyadiyatva-saṁśaya) *m.* doubt regarding the state of belonging to another तत्पुरुषोद्धारितनमःपदात् त्यागबोधे सति त्यागे त्यन्त्यमाने द्रव्ये चान्यदीयत्वसंशयानुदात्ता VyutpaVā. 174. 4.

अन्यदीयदोष (anyadiya-doṣa) *m.* fault of another person ततोऽन्यदीयदोषेण कस्मात्सा (प्रिया) वर्जिता मया PadmP. (Ra.) 16. 120.

अन्यदीयद्रव्य (anyadiya-dravya) *n.* 1 (sacrificial) material belonging to another (deity) अन्यदीयद्रव्यशेषस्यापि कर्मान्तरे विनियोगो वाचनिकः NyāyMāVi. 640. 5 (on xi. 2. 15); अन्यदीयद्रव्योपजीवकस्य हि स्विष्टकृतो न तद्द्रव्योत्पत्तिस्तत्कारतद्द्रव्यधिकरणपात्रसंस्कारादिप्रयोजकत्वम् VīraMi. (Sāṁskāra.) 899. 18; 2 wealth

or property belonging to another person अन्यदीयद्रव्यमिवादासीन्विविययमृतं तद्वचं न भवति BālamBha. ii. 131. 31 (on 2. 113)

अन्यदीयधर्म (anyadiya-dharma) *m.* (expedient) property belonging to another ritual निरपेक्षस्यापि अन्यदीयधर्मग्रहणे सोमस्यापि ऐष्टिकधर्मग्रहणं प्रसज्येत PūrvottaVāNaMā. 312. 14; तस्याशोदककल्पनामन्तरेण न अन्यत्रान्यदीय-धर्मप्रापकत्वं PūrvottaVāNaMā. 315. 17.

अन्यदीयधर्मधर्म (anyadiya-dharmādharmā) *m.* merit and demerit belonging to another (soul) अन्यन्तात्मना अन्यदीयधर्मधर्मोपात्तसुखदुःखाद्यग्रहणम् TantrVā. 382. 1 (on ii. 1. 5)

अन्यदीयानामन् (anyadiya-nāman) *n.* name or designation of other (things) प्राणाहुतिषु अर्धवादिकस्य अग्निहोत्रशब्दस्य अन्यदीयानाम् एव सतः ... तासु वृत्त्यर्थं शक्तिकल्पनानपेक्षणात् PūrvottaVāNaMā. 8. 5; 10. 11.

अन्यदीयनिधनविधान (anyadiyanidhana-vidhāna) *n.* injunction or prescription of the concluding passage of a Sāman (nidhana) belonging to another (recension) विकल्पप्राप्तिः नावययानाम्। अतो नान्यदीयनिधनविधानम् TantrVā. 577. 18 (on ii. 2. 29)

अन्यदीयनिमन्त्रण (anyadiya-nimantraṇa) *n.* act of calling or summons pertaining to another person अन्यदीयनिमन्त्रणप्रत्याख्याने ब्राह्मणकृतेऽपि ... नाधर्म इति लभ्यते BālamBha. i. 500. 17 (on 1. 225)

अन्यदीयपुण्यपाप (anyadiya-puṇyapāpa) *n.* merit and demerit belonging to one अन्यदीयपुण्यपापेऽन्यत्र संक्रमेते ManvaMu. 264. 13 (on 7. 94)

अन्यदीयपुत्रजन्मन् (anyadiyaputra-janman) *n.* birth of a son of another person न खल्वन्यदीयपुत्रजन्माद्यनुबन्धिसुलग्नत्वादीनां हर्षहेतुत्वम्। अतः स्वपुत्रजन्मविशेषणीभूतानां सुलग्नत्वादीनामेव हर्षहेतुत्वम् ŚrūtaPra. iB. 90. 26 (on i. 1. 1)

अन्यदीयभाष्यादिग्रन्थ (anyadiya-bhāṣyādigrantha) *m.* treatise such as commentary etc. belonging to another (author) अन्यदीयभाष्यादिग्रन्थेषु तु क्लिष्टो देयतापवाध्याहारः केवलं गतानुगतिकतया समाश्रितः ŚivārkaMaDi. i. 10. 5 (on i. 1. 1)

अन्यदीयरूप (anyadiya-rūpa) *n.* form belonging to another thing ननु तद्रूपाग्रहे धर्मिणोऽपि चाक्षुषत्वं न स्वादिति चेत् — न, अन्यदीयरूपेणापि धर्मिणो ग्रहसंभवात् शङ्कस्येव पितृपीतिन्मा SiddhāMu. 20. 8 (on 41)

अन्यदीयविवाह (anyadiya-vivāha) *m.* second marriage अनङ्गसेवनम् ...। अन्यदीयविवाहस्य विधानं जिनपुंगवैः। अतिचारा मताः SubhāRaSam. 850.

अन्यदीयविशिष्य (anyadiya-viśikha) *m.* arrow belonging to another अन्यदीयविशिष्ये न केवलं निःस्पृहस्य भवितव्यमाहते Kirātā. 13. 46.

अन्यदीयविषय (anyadiya-viśaya) *adj.* referring to (the property of) another person विभागशब्दश्च बहुस्यापिकथनविषयो लोकप्रसिद्धः। नान्यदीयविषयो न प्रहीणविषयः Mitā. 218. 26 (on 2. 114)

अन्यदीयव्यापार (anyadiya-vyāpāra) *m.* activity belonging to one न चान्यदीयव्यापारं ह्यन्योऽशक्तेर्नियुज्यते BrĀraUBhVā. ii. 4. 484.

अन्यदीयशीचाशौच (anyadiya-śaucāśauca) *n.* purity and impurity belonging to another person अन्यदीयशीचाशौचोत्पादनविनाशशक्तस्य लोकेष्टरूपस्य नृपतेः कुतः स्वकीयाशीचम् ManvaMu. 214. 19 (on 5. 97)

अन्यदीयसंबन्धाघटकत्व (anyadiyasambandhāghaṭaka-tva) *n.* the state of not constituting the relation with another अन्यनिष्ठप्रतियोगितादेरन्यदीयसंबन्धाघटकत्वेनाव्यावर्तकत्वात् LaCandr. 418. 28.

अन्यदीयसुखदुःखादि (anyadiya-sukhaduḥkhādī) *adj.* pleasure and pain etc. belonging to another person कथं पुनर्नान्येऽपि सर्वेषां सर्वशरीरैः संबन्धादन्यदीयसुखदुःखाद्यनुपलब्धिः TantrVā. 381. 6 (on ii. 1. 5)

अन्यदीयसुखादिवेदन (anyadiyasukhādi-vedana) *n.* experience of the pleasure etc. belonging to another person यदात्मसंबन्धीनि सुखादीनि वेदयते तदा प्रत्ययो नान्यदीयसुखादिवेदने Prādī. iii. 49B. 18 (on iii. 1. 18)

अन्यदीयस्वार्थतात्पर्यक (anyadiyasvārthatātparyaka) *adj.* intended to convey the meaning of oneself who is other (than the speaker) अन्यदीयस्वार्थतात्पर्यकोद्धारणानधीनोद्धारणरूपं स्वतन्त्रोद्धारणमस्मत्प्रवृत्तिनिमित्तानुगमम् ŚaktiVā. 119. 11.

अन्यदीया (anyadiyā) *f.* type of heroine, wife of another person (नायिका) अन्यदीया दिद्या प्रोक्ता कथोदा च ŚrngāTi. (Ru.) 1. 87; गुणतो नाधिक्यं स्यादुत्तमा ... स्वान्यदीया परिग्रहात् SaraKāṇthā. 567. 18; 685. 16; स्वीयासु निमृतास्ते स्युरन्यदीयासु मध्यमाः BhāvPrā. (Śā.) 102. 15 (4)

अन्यदीयाकाङ्क्षाभाव (anyadiyākāṅkṣābhāva) *m.* absence of expect-

tancy for another, i.e. subsidiary प्रधानस्य स्वसूत्रोक्ताङ्कलापेनैवाकाङ्क्षा-शान्तेरन्यदीयाकाङ्क्षाभावः BālamBha. i. 254. 3 (on 1. 89)

अन्यदीयाकारणत्व (anyadiyākāraṇatva) *n.* non-causality belonging to the another व्यतिरेकस्यान्यदीयाकारणत्वमात्रनिश्चयहेतुत्वाद् वादस्य कारणतामवधारयितुमनर्थं चाह NyāySu. (Ja.) 271B. 4 (on ii. 1. 2)

अन्यदीयाज्ञानावस्था (anyadiyājñānāvasthā) *f.* the state or condition of nescience belonging to another अन्यप्रमसिद्धस्य अन्यदीयाज्ञानावस्थोपादानकस्य GuruCandr. ii. 340. 22; LaCandr. 535. 43.

अन्यदीयानिष्टसाधनत्व (anyadiyāniṣṭhāsādhana-tva) *n.* the state of being the means conducive to the undesired consequence belonging to another न चान्यदीयकृतिसामग्री ... अन्यदीयानिष्टसाधनत्वज्ञानाद्विद्यत्यते BhāṭṭDi. iv. 98. 10 (on x. 8. 1)

अन्यदीयान्यसंगम (anyadiyānya-saṅgamā) *m.* association of one with another प्रतिपत्तिविरोधोऽयमन्यदीयान्यसंगमे। मुखान्तरेण संबन्धे स च नास्ति कथंचन Prakāṣā. 495. 13.

अन्यदीयारोप (anyadiyāropa) *m.* superimposition of (the property of) another गत्यन्तरसंभवेऽन्यन्यदीयारोपः समाश्रयणीयः ŚivārkaMaDi. i. 270. 18 (on i. 1. 23)

अन्यदीयावास (anyadiyāvāsa) *m.* house belonging to another person किमन्यदीयावासाविहितस्थितिरनभिप्रेतमात्मनो दशान्तरमनुभवित्यापि TilaMañ. 280. 10.

अन्यदीयेच्छा (anyadiyecchā) *f.* will or desire of another (स्वेच्छाकेसरिणः) कीदृशस्य मधुरिणोः। स्वेच्छया केसरिणः। न तु कर्मपारतन्त्र्येण, नाप्यन्यदीयेच्छया Loc. 2. 6 (on 1. 0)

अन्यदीयोच्चारण (anyadiyocchāraṇa) *n.* utterance of another person अन्यदीयोच्चारणस्य स्वातन्त्र्यापत्तिः ŚaktiVā. 120. 14.

अन्यदुःख (anya-duḥkha) *n.* 1 pain or sorrow belonging to another person अवेतः ... अन्यदुःखमजानतः PramāSam. 3. 71; योऽन्यदुःखानि विज्ञाय साधुवाक्यैः प्रबोधयेत्। स एव विष्णुमुत्तमस्यः BrNāraP. 7. 82; नान्योऽन्यदुःखं भुङ्क्तेऽत्र स्वमेव हि सृज्यते ĀdiPi. 21. 48; अन्यदुःखैः। दुःखी ... नृपः DvyaśraKā. 20. 43; 2 sorrow of other, i.e. enemy शत्रुत्रयेनाधप्यात्मनस्सुखार्थं दुःखपरिहाराय वा नान्यदुःखमात्रपर्यवसायि IṣaSi. 30. 5; 3 some other pain or disease सुषुप्ते वा अन्यदुःखम् इति श्रापम् ManuBh. ii. 27. 6 (on 7. 85)

अन्यदुःखसंक्रान्तिदर्पण (anyaduḥkhasaṅkrānti-darpaṇa) *m.* mirror for the transfer of pain of another person मन्तु मे सदाप्यन्यदुःखसंक्रान्तिदर्पणः KaumuMi. 2. 6.

अन्यदुक्त (anyad-ukta) *adj.* said, i.e. recognised as distinct तज्ज्ञानम-ज्ञानमनोऽन्यदुक्तम् Brahmp. 233. 75.

अन्यदुत्सुक (anyad-utsuka) *adj.* (v. pi. 3. 99; JaineVyā. iv. 3. 205; CāndraVyā. v. 3. 117) 1 eager for another के चान्यदुत्सुकधियोऽन्यथनं जयनः RāghPān. (Dha.) 15. 50; 2 the word or form anyaduṣuka (lit. badly eager) अषष्ठवन्तस्यातृतीयान्तस्य चान्यस्याशीरादिषु परतो दुर्गामो भवति। ... अन्यदुत्सुकः CāndraVr. on v. 2. 117; KāśiVr. on vi. 3. 99; अन्य-दुत्सुक अन्यदुत्सुकः JaineVr. 313. 29 (on iv. 3. 205); PrakriKau. i. 664. 8; SiddhāKau. 217B. 7 (on vi. 3. 99)

अन्यदुरवाप (anya-duravāpa) *adj.* difficult to attain for another person वेदान्तज्ञपरिशीलनलब्धवर्णः ... देहान्तमन्यदुरवापमदास्यसि MahāviC. App. B. 6. 5 (294. 19)

अन्यदुराप (anya-durāpa) *adj.* very difficult for another person to attain अतिदुरवापम् (v. 1. अन्यदुरापम्)। मदुरसि कुचकण्ठं विनिवेज्य शोषय मन्मथमनपम् GiGo. xii. 23. 4; यश्च प्रहृषितः किरीटयष्टनानिमृष्टमेवावेनं धन्यं त्वन्यदुरापरी-तिरसिकामुनिं निनायाविरात् CanurCin. iii (1). 5. 16.

अन्यदुरासद (anya-durāsada) *adj.* unattainable or unassailable for another person अतुलं तस्य बलमन्यदुरासदम् SkandP. i (3). 10. 14.

अन्यदुर्ग (anya-durga) *m., n.* 1 unassailable fortress of enemy अन्यदुर्ग-मात्सारापटवी वा परदण्डेन यदितुकायः ... परदण्डमादनुक्रामो वा प्रयो दद्यात् ArthŚā. ii. 282. 9 (7. 7); 2 another fortress ताभ्यां विनान्यदुर्गाणि निष्कृताणि नहीमुजाम् ŚukraNī. iv. 6. 7.

अन्यदुर्जन (anya-durjana) *m.* other wicked person अतिनिबिडतया तत्रैव अन्यदुर्जनं (anya-durjana) *m., n.* 1 unassailable fortress of enemy अन्यदुर्ग-मात्सारापटवी वा परदण्डेन यदितुकायः ... परदण्डमादनुक्रामो वा प्रयो दद्यात् ArthŚā. ii. 282. 9 (7. 7); 2 another fortress ताभ्यां विनान्यदुर्गाणि निष्कृताणि नहीमुजाम् ŚukraNī. iv. 6. 7.

अन्यदुर्गपोषभोग (anyadurṅgopabhogā) *m.* enjoyment of another wicked king पुरुषसिंहः ... पावयत्रिवान्यदुर्गपोषभोगासुखमिदम् ... सौम्यां दिशमभिप्रातिष्ठत AvantKā. 222. 12.

अन्यदुर्लभ (anya-durlabha) *adj.* [f. -ā] 1 difficult for another to secure स्मरतेव संशब्दपुरं चरणानुग्रहमन्यदुर्लभम्। अमुना कुसुमाश्रुवर्षिणा त्वमशोकेन सुगान्त्रि शोच्यसे Raghuv. 8. 63; राधां गङ्गा ददशे सा ...। सखीदत्तं च ताम्बूलं गृह्णीमन्यदुर्लभम् BrahmvaiP. ii. 11. 37; किमु विस्मरसि स्मरातुरं प्रमुत्सर्गनिहान्यदुर्लभम् VikraDeC. 15. 83; गिरिजाप्रियः। ... कटाक्षानन्यदुर्लभान् कुमारे निदधे ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 1. 45; मद्दर्शनं विमोक्षाय कल्पते हान्यदुर्लभम् AdhyāRā. i. 3. 33; अस्मिञ्जन्मि सामग्री येयं प्राप्तान्यदुर्लभा RājTa. (Śrī.) 1(7). 62; अर्चितचण्डीचरणप्रसादफलमन्यदुर्लभं तरुणः। ... खण्डयत्यधरम् SundaS. 80; पत्नी ... भवतः ... प्रपदे वरमन्यदुर्लभम् ŚivLi. 5. 74; 2 difficult for others to possess अनेन कथिता राज्ञः गुणास्तस्यान्यदुर्लभाः Raghuv. 10. 53; मया ... अन्यदुर्लभैराकारादिभिर्गुणातिशयेन प्रेयमाणया तद्वितैरेव शेखर-स्नगुलेपनादिभिश्च चिरमुपासितासि DaSkKuC. 70. 8; वृद्धिमेतावतीमन्यदुर्लभामलभामहि PāṇḍaC. 15. 116; 3 difficult for another, i.e. for ignorant to achieve सद्गुरोः पादसेवातः संप्राप्तात्मस्वप्निणः। विशेषः को भवेदन्यदुर्लभः सत्यविग्रहः TantrRā. 36. 72.

अन्यदुर्लभाङ्गता (anyadurlabhāṅga-tā) *f.* the state of having the body difficult for others to possess स्वप्नतुरन्यदुर्लभाङ्गताङ्गतांशप्राप्तिनी ... धुनोतु नो मनोमलं कलिन्दनन्दिनी सदा YamunāA. 6.

अन्यदुर्वचलेखन (anyadurvaca-lekhana) *n.* one of the sixty-four arts (lit. writing difficult for other) कलाः सुधनुर्कतराः। षष्टिः ... अन्यदुर्वचलेखनम् KalpaK. 189. 505.

अन्यदुर्वचलेखनी (anyadurvacalekhani) *f.* particular type of skill, pw. अन्यदुर्वह (anya-durvaha) *adj.* difficult to be borne by other यक्षाप-माशमप्रख्यं सेयुं धत्तेऽन्यदुर्वहम् Bhaṭṭi. 4. 26.

अन्यदुष्कर (anya-duṣkara) *adj.* difficult for another to carry out भवान्। करोतु साहायकमन्यदुष्करं यशस्करं संप्रति दीत्यमेव नः Nalābhyu. 4. 8.

अन्यदुःसह (anya-dussaha) *adj.* unbearable to another औपत्तिकमाशी-विषाणामिवान्यदुःसहं महाप्रतापानिमनम्(?) AvantiKa. 74. 13.

अन्यदूत (anya-dūta) *m.* messenger or go-between for another person एतया नायकोऽप्यन्यदूतश्च व्याख्यातः KāmSū. 284. 20 (5. 4); अनया कथितो ज्ञेयो नायकताप्राप्तियान्यदूतश्च KandaCū. v. 4. 44.

अन्यदूतानुपात (anyadūtānupāta) *m.* act of following the go-between for another person असक्तमभिनन्देत सक्तं परिभवेत्तया। अन्यदूतानुपाते च यः स्यादतिविशारदः JayaMa. 340. 11 (on 6. 4); 341. 7 (on 6. 4)

अन्यदूति (anyad-ūti) *f.* [P. vi. 3. 99; JaineVyā. jv. 3. 205; CāndraVyā. v. 2. 117] the word or form anyadūti (lit. ill. help, different help or protection of another) अन्यस्याशीरादिषु परतो दुगागमो भवति। ... अन्यदूतिः CāndraVr. on v. 2. 117; KaṣiVr. on v. 3. 99; अतास्तस्याभास्यस्य चान्यस्य दुगागमो भवति ... ऊति राग इत्येतेषु परतः। ... अन्या ऊतिः अन्यदूतिः JaineVr. 313. 30 (on iv. 3. 205); PrakriKau. i. 664. 8 (on vi. 3. 99); SiddhāKau. 217B. 9 (on vi. 3. 99)

अन्यदृक्कर्म (anya-dr̥kkaṛman) *n.* another operation of observation (by which any planet of a certain latitude is referred to the ecliptic) विशेषपुणभूषणं ग्रहेऽन्यदृक्कर्मपरहल्यत् BrāhmSphuSi. 21. 66.

अन्यदृक्चिह्नवश (anyadr̥kcihna-vaśa) *m.* [Abl.] on account of another point of observation अन्यदृक्चिह्नवशात्स्वपृच्छदृष्टं तु सूर्योदयदर्शनं न SiddhāTaVi. 302. 6.

अन्यदृक्चिह्नवशतः (anyadr̥kcihnavāśa-tas) *adv.* on account of another point of observation तत्रस्थे रवौ तस्य तद्वशादेवोदयास्तलम्बनतुल्यं लम्बनं तत्रास्ति नान्यदृक्चिह्नवशतः SiddhāTaVi. 310. 10.

अन्यदृश् (anya-dr̥ś) *f.* 1 another (point of) observation स्वयम्। मध्यतिर्य-कस्थितौ स्थित्वा ह्यदूरं नान्यदृक्स्थितैः। ... हन्मन्त्रं हृदयाभ्यसेत् PauṣkS. 27. 111; 2 other knowledge दृशोऽन्यदृग्वावेद्यत्वस्य आरब्धं वस्तु Bhāsk. i. 176. 21 (on i. 4. 5)

अन्यदृश् (anya-dr̥ś) *adj.* looking at something else आचमेत् ...। प्रश्नुषो वा विविक्षस्यो न बहिर्जानु नान्यदृक् AṣṭaSaṁ. i. 7. 17 (1. 3); (used as noun) (one) having the sight of other (than learned, i.e. common people) जलाश्रयाय विरचय्य सूर्यमशक्यमप्यन्यदृशां सरन्मम्। हृष्टाशुना सद्यवनाः सिताम्बुविन्प्रतीतिं जनयन्ति लोके SiddhāTaVi. 206. 8 (Comm. युक्तिशून्यनयनानां जनानाम्)

अन्यदृश्य (anya-dr̥śya) *n.* knowledge of another न चान्यमोहजमन्यदृश्यं सिद्धं मे IṣṭaSi. 336. 12.

अन्यदृश्य (anya-dr̥śya) *adj.* visible to another अन्यदृश्यचन्द्रच्छायाया-दित्यचन्द्रवैकदेशदर्शने रिष्टमिति AdbhuSāg. 518. 21.

अन्यदृष्ट (anya-dr̥ṣṭa) *adj.* 1 perceived by any other अर्थापत्तिः पुनः प्राये नान्यदृष्टेऽर्थ इष्यते ŚlokaVār. 4. 89 (162. 1); सामाजिकवर्गस्य च पापविशुद्धिः शिवलोकगतमनन्तफलं नृत्तस्येति नान्य(दृष्ट)दृष्टेकप्रयोजनाद्विन्नप्रयोजनत्वमुक्तम् AbhinBhā. i. 205. 10 (on 4. 319); 2 perceived elsewhere अन्यदृष्टलिङ्ग-त्रयसमारोपेण तारकादी लिङ्गत्रयप्रतिभासं विज्ञानमुत्पद्यते TātpaT. (U.) 290 13 (on 5 (3). 212); 3 perceived by one न हान्यदृष्टे वस्तुन्यैः प्रत्यभिज्ञायते क्वचित् Br̥ĀraUBhVā. i. 2. 61; न चान्यदृष्टे वस्तुनि अन्यस्मिन् स्मृतिरूपपद्यते BrahmsūBh. (Bhā.) 122. 7 (on ii. 2. 25); तथा हि नान्यदृष्टोऽर्थः स्मृत्यन्येन शक्यते NyāyMañ. ii. 10. 26; न हान्यदृष्टोऽर्थोऽन्येन स्मर्यते SyādvaMañ. 18 (55); (used as noun) (object) perceived by one नान्यदृष्टस्य स्मरणमन्यस्यासि YogBh. 136. 5 (on 3. 14); नानासत्त्वानां समाचरोऽन्यदृष्टमन्यो न स्मरति NyāyBh. 24. 16 (on i. 1. 10); 165. 5 (on iii. 1. 12); न हि अन्यदृष्ट-मन्योऽनुस्मृत्यमर्हति BrahmsūBh. (Sān.) 577. 6 (on iii. 2. 9); Br̥ĀraUBh. 233. 19 (on ii. 1. 15); नान्यदृष्टं स्मरत्यन्यः NyāyKuA. i. 56. 6; अन्यदृष्टस्यान्येन स्मरणासंभवात् SiddhāMu. 24. 24 (on 48)

अन्यदृष्टानुसार (anyadr̥ṣṭānusāra) *m.* [Inst.] in accordance with what is observed by other न चापरम्। अन्यदृष्टानुसारेण वासुदेवेऽपि गृह्यते AnuVyā. 62B. 10 (on 3. 4)

अन्यदृष्टान्तवर्जित (anyadr̥ṣṭānta-varjita) *adj.* devoid of another instance or exmaple कृतप्रतिकृतैरस्त्रप्रयोगैः क्रीडतोस्तयोः। अदृष्टान्तमभूद्युद्धमन्यदृष्टान्तवर्जितम् Yādavā. 16. 101.

अन्यदृष्टि (anya-dr̥ṣṭi) *f.* 1 sight of another person अग्निः उष्णप्रकाश-गुणायामभिष्वज्यते, तत् न अग्न्यपेक्षया, किं तर्हि अन्यदृष्टेः अग्नेरीक्ष्यप्रकाशो धर्मो व्यवहृति Br̥ĀraUBh. 619. 19 (on iv. 4. 6); 2A different view (that self is distinct from things other than what constitute body) अन्यापेक्षतु यो लभः सोऽन्यदृष्टिसमुद्भवः UpadeSā. 307. 6; अन्यदृष्टिस्त्वविद्या स्यात् UpadeSā. 307. 7; अन्यदृष्टावितोऽत्र न नियोगो मनागपि TaiUBhVā. 47. 13 (2); एकस्यैव ममांशस्य गुणव्यामोहो जगत्। द्वितीयस्यान्यदृष्ट्या तु भासते नापि बन्धनम् Br̥BrahmaS. ii. 2. 53; 2B seeing as something else शास्त्रवशादन्य-दृष्ट्यालोकनं प्रतीकम् VedāntKa. 124. 6; 3 sense of vision of other अन्धादेरन्यदृष्ट्यात्र घटः किं प्रयते न चेत् ŚivDr̥. 5. 38; 4 another knowledge यद्यप्रत्यक्ष उपलम्बः स्यात्तर्हि चक्षुष इव तत्पार्थदृष्टिरन्या स्यात् ...। तस्या अन्यन्यदृष्ट्यपेक्षत्वेनानवस्थानात् VedāntKa. 293. 6; 5 other faith or philosophical view than Jainism, JainaL.

अन्यदृष्टि (anya-dr̥ṣṭi) *adj.* 1 having the different view (that self is distinct from things other than what constitute body) अन्यदृष्टिः शरीरस्य तावन्मात्रो ह्यविद्यया UpadeSā. 331. 56 (comm. देहबाह्येभ्यो व्यावृत्त्यान्यदृष्टिः); 2 looking elsewhere तं वदति सोऽन्यदृष्टिः सभूभङ्गं विधूतहस्ताग्रः KalāVi. 2. 28.

अन्यदृष्टितः (anyadr̥ṣṭi-tas) *adv.* according to the view of another person लिङ्गादी जीव एवेति केचित्तत्रैकदेशिनः। महाभूतलयेतिस्तु कलानामन्यदृष्टिः VedāntSiSūMañ. 1. 20.

अन्यदृष्टिदोष (anyadr̥ṣṭi-doṣa) *m.* defect caused by the (evil) sight of another person वालस्यान्यदृष्टिदोषादौ रक्षाविधिः। ... दुष्टदृष्ट्यावलोकन इत्यन्यः ViraMi. (Sāriskāra.) 279. 16; 126. 2.

अन्यदृष्टिप्रशंसा (anyadr̥ṣṭi-praśaṁsā) *f.* praise of other philosophical view than Jainism, JainaL.

अन्यदृष्टिविरह (anyadr̥ṣṭi-viraha) *m.* absence of the sight of another person अन्यदृष्टिविरहे यः संमुखं वीक्षितः SubhāRaK. 15. 20.

अन्यदृष्टिस्तव (anyadr̥ṣṭi-saṁstava) *m.* praise of other than Jaina philosophical view, JainaL.

अन्यदृष्टिहत (anyadr̥ṣṭi-hata) *adj.* contaminated by the glance of another person पेयं स्थितैस्तोयं केशकीटविरजितम्। ... कार्यं नान्यदृष्टिहतं क्वचित् PadmP. v. 13. 409.

अन्यदेव (anya-deva) *m.* 1A another god or deity दीनानाथानुगतमनसो यस्य नत्यान्यदेवा यान्ति द्वैधम् EI. xxv. 333. 2; पायसान्यन्यदेवेषु यत्नेन परिवर्जयेत् BhaviP. 343B. 9 (ii (1). 18. 21); विमानैरन्यदेवानां विमानं तत्र वेष्टितम् TriṣaPaPuC. i. 2. 389; अन्यदेवान् वदन्तीह विशेषगुणवत्ततः AnuVyā. 47B. 11; अन्यदेवानामनुपास्यत्वात् तदभिधायकमेदवैयर्थ्यम् TattvPrakā. 182B. 2 (on iii. 3. 57); 222B. 13 (on iv. 4. 19); रूपयो येऽन्यदेवाश्च बलिं गृह्णन् संयताः

अन्यदेवत्वकर्मन्

अन्यदेवत्वकर्मन् (anyadevatya-karman) *n.* rite (performed) for another deity अन्यदेवत्वकर्मण्यपि तदन्तरात्मभूतो हरिरनुसंधेय इत्येवकाराभिप्रायः PāñcRāRa. 71.18.

अन्यदेवत्वत्वं (anyadevatya-tva) *n.* the state of having another deity गार्हपत्यादिविधान्यामेनान्यदेवत्वत्वेऽपि ब्रह्मविद्याङ्गत्वेऽप्येतेरित्याशङ्कानिराकरणार्थं सूत्रम् ŚivārkaMāDi. i. 394. 6 (on i. 2. 33)

अन्यदेवत्वपशु (anyadevatya-paśu) *m.* animal (meant, i.e. consecrated) for another deity अन्यदेवत्वपशुशेषत्वस्य समभिव्याहारगम्यत्वात् MīmāKau. ii. 359. 17 (on iii. 3. 14)

अन्यदेवत्वपूर्वेष्टि (anyadevatya-pūrvēṣṭi) *f.* previous rite having another for its deity यवान्यदेवत्वपूर्वेष्टियाज्यान्मानानन्तरम् ... ऋचः पठिताः BhāṭṭiDī. i. 222. 15 (on iii. 2. 7)

अन्यदेवत्वविकृति (anyadevatya-vikṛiti) *f.* modificatory rite or modification having another for its deity अन्यदेवत्वविकृतिसन्निधावन्यदेवत्यानुमन्त्रणस्यान्मातस्य तदेवत्यानुमन्त्रणेन याधः MīmāKau. ii. 360. 23 (on iii. 3. 14)

अन्यदेवत्यानुमन्त्रण (anyadevatyānumantraṇa) *n.* consecration meant for another deity अन्यदेवत्वविकृतिसन्निधावन्यदेवत्यानुमन्त्रणस्यान्मातस्य तदेवत्यानुमन्त्रणेन बाधः MīmāKau. ii. 360. 23 (on iii. 3. 14)

अन्यदेवत्याभ्यास (anyadevatyābhyāsa) *m.* repetition of sacrifice having another for its deity तन्मात्राङ्गमेव तु सुब्रह्मण्यानिगदः लिङ्गात्। न त्वन्यदेवत्याभ्यासाङ्गम् BhāṭṭiDī. iii. 83. 4 (on ix. 1. 15)

अन्यदेवत्व (anyadeva-tva) *n.* the state of being another god or deity अन्यदेवत्वस्यैवादनरेदेश एव नास्ति ManuBh. i. 60. 18 (on 2. 6)

अन्यदेवनमस्कार (anyadeva-namaskāra) *m.* salutation to any other god अन्यदेवनमस्कारो न तत्फलमवाप्नुयात् VāyuP. i. 20. 31; KūrmaP. 307. 12 (I. 30); LiṅgaP. i. 91. 70.

अन्यदेवपादोदक (anyadeva-pādodaka) *n.* water (used) for (washing) the feet of another god or deity हरेः पादोदकेऽन्यदेवपादोदके तथा। करोति समर्पतां यो हि ब्रह्महत्यां लभेत् सः BrahmVaiP. ii. 30. 153.

अन्यदेवप्रसादन (anyadevaprāsāda-ja) *adj.* resulting from the grace of any other god or deity मन्त्रप्रसादेन सर्वं नान्यदेवप्रसादजम् LiṅgaP. i. 107. 14.

अन्यदेवपूजा (anyadeva-pūjā) *f.* worship of other god or deity अन्यदेवपूजायां तव पूजा भविष्यति BrahmVaiP. iv. 35. 7; अन्यदेवपूजानां तु ... पूर्वाह्नः कालः ViraMi. (Pōjā). 3. 15.

अन्यदेवप्रतिष्ठा (anyadeva-pratiṣṭhā) *f.* installation of (idol of) any other deity नान्यदेवप्रतिष्ठा तु कार्या वै भोजकेन तु BhaviP. 172B. 29 (i. 117. 46); 219B. 28 (i. 147. 25); 288B. 31 (i. 196. 9)

अन्यदेवभक्ता (anyadeva-bhakta) *m.* devotee of another god or deity श्रेयोऽन्यदेवभक्तोऽसौ स विप्रः कुरुनन्दनः BhaviP. 303B. 29 (i. 210. 33)

अन्यदेवभजन (anyadeva-bhajana) *n.* service to or worship of another god भगवति ... तवाङ्गी त्यक्त्वाऽन्यदेवभजनं त्वयि जैनभावाः DevīBhāP. i. 7. 40.

अन्यदेवरत (anyadeva-rata) *adj.* devoted to another god मन्त्रायामहित-श्चापि अन्यदेवरतोऽपि च। प्रकाशास्तोभमानोति सत्यं सत्यं वदाम्यहम् KulaCūT. 7. 70.

अन्यदेवशरण (anyadeva-śaraṇa) *n.* resort to or refuge in another god हित्यान्यदेवशरणं भजनं च विशेषतः। ये भजन्ति हरेः पादं कृष्णिकशरणं नराः ŚārvTa. 9. 48.

अन्यदेवसम (anyadeva-sama) *adj.* equal to another god अन्यदेवसमं देवं मनुते पुरुषोत्तमम् BrBrahmaS. i. 5. 50.

अन्यदेवसमत्व (anyadeva-samatva) *n.* equality with another god अन्यदेवसमत्वेन जानन्तु शिवमद्वयम् ŚivaP. iv. 27. 39 (381A. 15); अन्यदेवसमत्वेन योऽभज्जगदुच्छज्यम् BrBrahmaS. i. 5. 74.

अन्यदेवसमान (anyadeva-samāna) *adj.* equal to any other god (दक्षः) अन्यदेवसमानं स मानं प्राप न चाधिकम् SkandP. iv. 87. 25.

अन्यदेवाङ्कित (anyadevāṅkita) *adj.* marked with any other god दृश्यते जगत्। लिङ्गाङ्कं च भगाङ्कं च नान्यदेवाङ्कितं क्वचित् SkandP. i(2).13.142.

अन्यदेवानवज्ञा (anyadevānavajā) *f.* act of not condemning any other god अन्यदेवानवज्ञा च भूतानुद्वेगदायिता BhaktiRāSi. i. 2. 24 (47. 9).

अन्यदेवी (anya-devī) *f.* another goddess or deity सर्वज्ञातप्रयामपिरन्य-देवीरिष्याश्रितचक्रभूमे। ... सर्वस्य लोकस्य सावित्रि पाहि BrahmandP. iii. 30. 24.

अन्यदेवेष्ट (anyadeveṣṭa) *adj.* liked by another god ये विप्रः अन्यदेवेष्टः स्वधर्मनिरताः सति। ते गत्वा शक्रलोकं च BrahmVaiP. ii. 26. 36.

अन्यदेवोपासक (anyadevopāsaka) *m.* worshipper of another god न सङ्गः शक्त्युक्तानां नानादेवोपसेविनामित्यादिवचनादन्यदेवोपासकानां सङ्गोऽपि महानिषिद्धः VedāntRaMāñ. 3. 8 (112. 8)

अन्यदेश (anya-deśa) *m.* 1A another region or place क्रोधास्तस्यैव राजानमन्यदेशं समाश्रितः BrDe. 5. 16; गमनायान्यदेशस्य चोदयन्त्युपयोऽयं माम् Rāmā. ii. 108. 18; दक्षिणेन हिमवतः पश्चात्काम्पिल्या उदक् पारियात्रादन्यथं ब्रह्मवर्चसं सर्ववामतोऽन्यदेशजातिकुलधर्माणामन्यथाः ŚāṅkhaLiDS. 7; अज्ञातकुलनाम-नमन्यदेशादुपागतम्। ... अतिथिं तं विदुर्वृधाः Mānaso. i. 15. 114; इत्थं यातः सरिदधिपतिर्तुल्येवोऽन्यदेशम् SūktiMu. 0. 24; अत्रान्तरे महाघोरमनावृष्टिकृतं भयम्। उदभूदन्यदेशेषु RājTa. (Śrī). 1(7).19; 1B another province, country or kingdom

यथा नरस्याकुलबान्धवस्य गत्यान्यदेशं गृहमागतस्य। तथा हि मे संप्रति बुद्धिः श्रोत्र्यामि किञ्च प्रियमप्रियं वा PratiYau. 1. 5; तदुपपन्नस्य सामन्ताः येऽन्यदेशे व्यवस्थिताः BrhaspaSm. 165. 38; गोप्यः ...। अन्यदेशं गते कृष्णे चेरुर्व्यावनात्सम् ViṣṇuP. v. 13. 24; मदपालस्तु तनयः ...। अन्यदेशे च वृत्त्यर्थं जगाम BhaviP. 430B. 16 (iii) (2). 4. 24); देवदत्तस्तु नीतोऽभूदन्यदेशमलङ्घितः KathāSāSā. iv. 1. 64; पूर्व्यं राजानः पीतपात्रेष्वन्यदेशादेशान्तरवृत्तेषु ... यस्मिन् ... बलदपहरन्ति EI. xii. 195. 141; निजं देशं परित्यज्यान्यदेशं गन्तुमुतः SamarāSārñ. 2. 321; अन्यदेशे विहरन्त्यं मा भूच्छानसलाघवम् PrabhāC. 10. 25; DanḍaVi. 118. 14; शुद्रः ... वृत्त्यर्थमन्यदेशमप्याश्रयेत् ManvaMu. 38. 2(2). 24); 1C another place शुश्रूषमाणेन गुरोः समीपे स्थेयं न नये च ततोऽन्यदेशे ŚāṅkaDigVi. (Mā.). 14. 3; 2 another point of space or spot

अन्यदेशक्षणाभुवस्तु तयोरन्यत्वे हेतुः YogBh. 178. 5 (on 3. 53); ज्ञातांशान्यदेशात् ... योऽन्यदेशः। तस्यांशान् शीघ्रमाचक्ष्व SiddhāTaVi. 371. 4; छेदोऽन्यदेशोऽप्य-भागकास्तत्पलांशकास्तत्र नतांशमानम् SiddhāTaVi. 372. 7; अत्रान्यदेशो हि ग्रहः SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.). 43. 23; 3 different place तद्देशो चान्यदेशो वा स्वप्नज्ञानस्य गोचरः ŚlokaVār. 5(2). 109(243. 2); तस्य वस्तुतस्तत्त्वान्यदेशो ब्रह्मविष्यं प्रति NayaVi. 73. 7 (on i. 1. 4); गगनमिदम् ... अन्यदेशम् नीति कुम्भेन साकं ब्रजति ŚatSlo. 61; एतस्य ... अन्यदेशाज्ञातं ययाचिरे DvyāśraKā. 15. 102; नीतसर्वं विधिना मधुघोऽन्यदेशम् Subhāsi. 738; ŚārngPa. 826. PadyāTa. 216;

4 another portion or section (of a text) एवं च वेदाद्येकदेशस्याप्रामाण्येऽन्य-देशप्रमाणतायामनाश्चासात् न विष्णोर्जगत्कारणत्वसिद्धिः TattvPrakā. 81A. 5 (on ii. 1. 4)

अन्यदेश (anya-deśa) *adj.* [f. -ā] 1 (used as noun) (one) who has gone to another country अन्यदेशश्च देशान्तरगतो न नियोगतः परपदार्थान् करोति ŚābaBh. 250. 7 (on i. 3. 19); 2 performed at a different place अङ्गानि तु विधानत्वात् ... स्यादेकदेशत्वमिति। नान्यदेशाया मारुत्याः ŚābaBh. 2149. 1 (on xi. 2. 35)

अन्यदेशकाल (anya-deśakāla) *m.* 1 different time and place शक्तिभिः सर्वभावानां व्यवहारानुपातिता। तेनान्यदेशकालेऽपि रूपे ताभिः स सिध्यति TantrVā. 367. 10 (on ii. 1. 5); अन्यदेशकालगतं रजतं तद्विपरीतान्यदेशकालगतत्वेन संस्कारवशेन पुरुषो गृह्णाति Bhāsk. ii. 124. 6 (on ii. 3. 13); 2 another time and country, cf. अन्यदेशकालादिर.

अन्यदेशकाल (anya-deśakāla) *adj.* existing at different time and place विपरीतख्यातो ब्रवी गतिः रजतं वा अन्यदेशकालमत्रालम्बनम् NyāyMāñ. i. 162. 30.

अन्यदेशकालादि (anyadeśakālādi) *adj.* 1 different time and place etc. अन्यदेशकालाद्यामांशे अस्य संहर्तृता, नीलाद्यामांशे स्थापकता PratyabhiHr. 23. 13 (10); 2 another time and country etc. मा धूम्रुगे कलावेतद्देशे चाकार्यकृद्भिर्ने। स्यादन्यदेशकालादी द्विजानामतिशायिनाम् BhaviP. 80B. 24 (i. 41. 18)

अन्यदेशकृत (anyadeśa-kṛta) *adj.* committed in another province अन्यदेशकृतं पापमस्मिन्क्षेत्रे विनश्यति SkandP. v(3). 29. 47.

अन्यदेशग (anyadeśa-ga) *adj.* present in another point of space किं शुक्रावयन्याख्यातिः किंवा रूपेऽन्यदेशगे IṣṭaSi. 259. 7.

अन्यदेशगत (anyadeśa-gata) *adj.* 1 gone to another region गोप्यश्च ...। अन्यदेशगते कृष्णे चेरुर्व्यावनात्सम् BrahmP. 189. 22; 2 pertaining to another point of space अन्यदेशगतसंसर्गाभावं प्रति प्रतियोगित्वेन च स्फुरतः ... प्रमाणद्वयप्रसङ्गात् VedāntKa. 241. 9.

अन्यदेशज (anyadeśa-ja) *adj.* hailing from another country जिज्ञासुः पर्यपृच्छत। अन्यांश्च शिष्यान्भीमादीन् राजशैवान्यदेशजान् MahāBhā. i. 123. 57; अवका इति बाध्यन्ते सबलैरन्यदेशजैः PṛthviVi. 5. 143.

अन्यदेशजात (anyadeśa-jāta) *adj.* pointing to another country नृपदूत-
वरान्यदेशजातान्यभिवातः स्वजनदि चागमाख्यम् BrSaṁ. 96. 2.

अन्यदेशता (anyadeśa-tā) *f.* the state of being (known) at a different
place यत्र यत्र तेजसोऽसन्निधितस्तत्र तत्र छायाग्रहणादन्यदेशतानिबन्धनो गतिप्रभः
Kiraṇā. 19. 15.

अन्यदेशत्व (anyadeśa-tva) *n.* 1A the state of pertaining to any other
place प्रतिपेक्ष्य त्वरायुक्तत्वात् तस्य च नान्यदेशत्वम् Mīmāṣū. x. 7. 42;
1B the state of pertaining to another place असिद्धिर्वाच्यदेशत्वात् प्रधानवैगुण्याद-
वैगुण्ये प्रसङ्गः स्यात् Mīmāṣū. xii. 1. 15; सिद्धयोरपि संबन्धिभ्यामन्य-
देशत्वाभावादिभिरयुतसिद्धिः स्यात् VedāntKa. 270. 27 (on ii. 2. 3); 2A the state
of being performed at a different place अङ्गानां मुख्यकालत्वं मुख्यदेशत्वम्
... । यत्र वचनं तत्र ... अन्यदेशत्वम् ŚābaBh. 2167. 1 (on xi. 3. 1);
2B the state of being at a different place यदि तु संयोगिनोः कार्योः
संबन्धिभ्यामन्यदेशत्वं युतसिद्धिः Bhām. 407. 18 (on ii. 2. 17); 3 name of one
of the fourteen poetical figures (pertaining to sense) सहोक्तिरन्यदेशत्वं
विशेषोक्तिर्विभावना । एवं स्युरधालंकाराद्युद्देशं न चापरे Alankāṣe. 11. 2;
प्रयोजनप्रयोगयोर्वैयधिकरणमन्यदेशत्वम् Alankāṣe. 13. 0 (70)

अन्यदेशनिवासिन् (anyadeśa-nivāsin) *adj.* (used as noun) (person)
living in another region अथ गारुडिकमान्त्रिकतान्त्रिकर्मपजिकान्यदेशनिवासिनः
समाहूताः Pañcā. 64. 9.

अन्यदेशनिष्ठ (anyadeśa-niṣṭha) *adj.* existing at a different place अन्यदेश-
निष्ठात्यन्ताभावप्रतियोगित्वस्य घटे प्रत्यक्षम् LaCandr. 337. 39.

अन्यदेशनृपति (anyadeśa-nṛpati) *m.* king of another country अत्र
राजान्यदेशनृपतिः क्षत्रिय एव श्रीत्रियो विद्यामात्रज्ञातः ManvaVi. 352. 7 (on
3. 120)

अन्यदेशपथ (anyadeśa-patha) *m.* path, i.e. trade in another country
श्रेण्यो वणिज एवान्यदेशपथोपजीविनः DaṇḍaVi. 262. 19.

अन्यदेशभाषा (anyadeśa-bhāṣā) *f.* language of another country
अन्यदेशभाषाभिधानेन वा यत् व्याख्येयार्थं न भवति तत् सदुत्तरम् Miā.
133. 1 (on 2. 7)

अन्यदेशमृत (anyadeśa-mṛta) *adj.* A died in another country अन्यदेशमृतं
ज्ञाति श्रुत्या पुत्रस्य जन्म वा । अनिर्गतदशाहं तु शेषाहोर्निर्विशुद्धयति
BrhaspaSm. 357. 32; B died in another i.e. distant country अन्यदेशमृतं
असिद्धिहेतुदेशमृतम् SmṛtiCan. vi. 47. 8.

अन्यदेशयात्रा (anyadeśa-yātrā) *f.* journey to another country कुमारस्यापि
... यद्यन्यदेशयात्रास्थितिविलोकनकुतूहलेन युज्यते गन्तुम्, प्रस्तुतस्यापि प्रयोजनस्य
सिद्धावयमेवावसरः TilaMañ. 323. 2.

अन्यदेशविद्ध (anyadeśa-viddha) *adj.* (used as noun) penetrating
through other (than natural) place शेषितबहुत्वेन वेदनया चान्यदेशविद्धमिति
जानीयात्, निरुपद्रवतया तद्देशविद्धमिति SuśruS. i. 16. 4.

अन्यदेशवृत्तित्व (anyadeśavṛtti-tva) *n.* the state of existing in another
point of space or place मुखे च यत्किंचिद्देशवर्तिनि ... अन्यदेशवृत्तित्वाग्रहणं
दर्पणदेशित्यारोपः ŚatDū. 125. 1.

अन्यदेशवैलक्षण्य (anyadeśa-vailakṣanya) *n.* difference from another
region अत्रान्यदेशवैलक्षण्येन स्वभावात् एव ... अप्रकृत एवारोपितः Alankāṣa.
29. 61.

अन्यदेशसमुद्भव (anyadeśa-samudbhava) *adj.* born in or hailing from
another country कच्छदेशं परित्यज्य येऽन्यदेशसमुद्भवाः । अशोणमस्तकाः सर्वे
Mānaso. iv. 8. 1175.

अन्यदेशसंबन्ध (anyadeśa-sambandha) *adj.* having relationship with
(the woman of) another country वचनप्रपञ्चसारं जायाश्रितमन्यदेशसंबन्धम् ।
पुरुषमभिगन्तुकामा नवेयमभिसारिका हृष्टा KuṣaMa. 596.

अन्यदेशसंबन्धिता (anyadeśa-sambandhitā) *f.* relationship with
different place देशान्तरसंबन्धितया भूतस्यैवान्यदेशसंबन्धितया वर्तमानत्वाविरोधात्
VedāSaṁ. 86. 4.

अन्यदेशस्थ (anyadeśa-stha) *adj.* [f. -ā] 1A existing in another point
of space अन्यदेशस्थधुवादिसत्तेव इह असतः पूर्वकालसत्तैवाद्य भाति IṣaSi.
255. 3; 1B dwelling in another country ते च गत्वान्यदेशस्थं दुर्मिक्षासामकुक्षयः ।
तम् ... तच्छिष्या गां ययाचिरे KathāSaSāg. vi. 1. 111; सान्यासकान्यदेशस्था
सुखप्राप्त्यस्य नामवत् KathāSaSāg. vi. 7. 168; विदेशस्थमन्यदेशस्थं यत्र मृतो
ऋषिर्न भूयते HārLa. 32. 11; 1C found in another section, i.e. context
अनुवर्तमानेऽपि पुनः संप्रसारणग्रहणं श्रुत्वमघोनामित्यस्यान्यदेशस्थस्यापि निषेधार्थम्

Prasā. i. 232. 11; 2A existing in different place पूर्वनालीद्विनन्द्योऽपि नेदानीमस्ति
यद्यपि । पूर्वसत्तैव वेदाद्यान्यदेशस्थसत्त्वत् IṣaSi. 255. 2; 2B existing in one
place यदा त्वन्यदेशस्थं कारणमन्यदेशस्थं च कार्यमुपनिबध्यते तदा ...
असंगत्याख्योऽलंकारः Alankāṣa. 129. 17; 2C existing in another place
अत्रान्यदेशस्थितेन कारणेनान्यदेशस्थकार्योत्पादो व्याहृत्यते Kāvyaṇu. (He.) 325. 10;
Alankāṣa. 129. 17.

अन्यदेशस्थत्व (anyadeśastha-tva) *n.* the state of being found in another
section, i.e. context एकसंज्ञाप्रकरणान्यदेशस्थत्वेन लोपसंज्ञया आमां समावेशः
LaṣābdeSe. i. 245. 13.

अन्यदेशस्थिति (anyadeśa-sthita) *adj.* [f. -ā] 1 residing at another place
अन्यदेशस्थिता पत्नी ... । तदा तं (पिण्डं) जीर्णवृषभशृङ्गो वा भोक्तुमर्हति
BrhaspaSm. 345. 125; 2 existing in one place अन्यदेशस्थितेन कारणेनान्य-
देशस्थकार्योत्पादो व्याहृत्यते Kāvyaṇu. (He.) 325. 10.

अन्यदेशशांश (anyadeśākṣāṁśa) *m.* geographical latitude pertaining
to another region अत्रान्यदेशशांशास्तत्कालान्यंशा लम्बांशाः ध्रुव्यांशास्तुलांशान्तरं हि
दुर्वावृत्तीयं नतम् SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 44. 7.

अन्यदेशगत (anyadeśāgata) *adj.* who has come from another region
अन्यदेशगतेनोपिनासु जरत्प्रगतितासु ... संप्रयुक्तस्त्रीवशीकरणपूर्णेन ... जरद्विडि-
धार्मिकेणाधिष्ठितं चण्डिकामपश्यत् Kād. 227. 8; अन्यदेशगते दूरात्परिभ्रमति यो
नरः । तस्य संदर्शनादन्ये पुताः स्युः VarāP. 160. 79; निश्चयं चेदं नूनमधैवायमन्य-
देशगतोऽन्यथा नैवं यदृच्छ्या पृच्छतीति चिन्तयन्त्या मया प्राप्तलमेवोदितम्
TilaMañ. 163. 4; सायम् ... सकृद्युद्धन्तरस्तले । समावसत्कार्यदिक्तेः सोऽन्यदेशगतेः
सह KathāSaSāg. v. 2. 87; तत्रोपविष्टाय प्रतीहारः ... अन्यदेशगतान् ...
दर्शयेत् ViraMi. (Rājāniti.) 83. 19; (used as noun) (one) who has come from
another region तत्पादस्थकरद्वयभ्रमिदम् ... मुञ्चन्ती किमु कर्तुमिच्छसि कुरु
प्रेमान्यदेशगते SubhāRaK. 22. 49.

अन्यदेशगम (anyadeśāgama) *m.* act of coming from another region
नो मये ... स्कन्दारोहणताडनात्परिभवं नैवान्यदेशगमम् । ... सिंहवांसितमौ-
र्भूलकल्पा यास्यन्ति कस्याश्चयम् SaduktiKa. 256. 10; ŚārngPa. 934.

अन्यदेशाचार (anyadeśācāra) *m.* practice (found) in another country
नान्यदेशाचारस्याप्रामाण्यमिति मेधातिथिः ViraMi. (Paribhāṣā.) 56. 5.

अन्यदेशादि (anyadeśādi) *adj.* 1 different place etc. विशेषाभावा-
द्विदेशकालव्यवदन्यदेशादिभावः केन वार्यत विशेषाभावात् HetuBīṭ. 9. 7;
अन्यदेशादिभावित्यो व्यक्तयश्चेन्नियन्तुम् । सर्वत्रालम्ब्यं यस्माद्देशकालान्यात्मकम्
TatvSaṁ. 250; अन्यदेशादितत्सार्थव्यग्रहात्रायामितिः IṣaSi. 254. 8; असत्तद्व
तदनुपपत्तौ सत्तामयत्रैव न पुनरन्यदेशादौ तत्रानुपयोगात् NyāyMa. 93. 8;
2 another (part of the) country etc. दृष्टमात्रमुद्रासर्कयंथतदवति कल्प्यते ।
परलोकोऽन्यदेशादिस्तथात्रास्माभिरुच्यते TatvSaṁ. 1874.

अन्यदेशादिग (anyadeśādi-ga) *adj.* (used as noun) (one) who exists
at a different place etc. अन्यदेशादित्येतद्देशादित्यत्वसंभवः IṣaSi. 254. 6.

अन्यदेशाधिपत्य (anyadeśādhīpatya) *n.* sovereignty over another
country श्रवणलायी ... । अन्यदेशाधिपत्यं वा राज्यनान्तीति भागवतं ViṣṇuDhaP.
ii. 99. 72.

अन्यदेशान्तर (anya-deśāntara) *n.* another foreign country अन्यदेशान्तर-
गमनेनात्मानं रक्षयिष्यामः ManuBh. ii. 101. 15 (on 8. 62); गते मुद्गदं शकुन्तान्
... वरं मरणमेव वा शरणमन्यदेशान्तरम् Subhāṣi. 3203.

अन्यदेशप्राप्ति (anyadeśāprāpti) *f.* non-reaching to another place सा
च क्रिया यदि तद्देशस्य एव संस्कारे कारित्रं करोति न युज्यते ।
स्थितस्यान्यदेशप्राप्तेः MayānaSū. 152. 29 (18. 88)

अन्यदेशायात (anyadeśāyāta) *adj.* (used as noun) (one) who has come
from another country, foreigner अन्यदेशायातमतिचिकणं क्षमात्यं न कुर्वत
NītiVā. 18. 13.

अन्यदेशावच्छिन्न (anyadeśāvacchinna) *adj.* delimited by another point
of space नाप्यन्यदेशावच्छिन्नलोकसंयोगाच्चाक्षुषोत्पत्त्यसंभवात् ... आलोक-
संयोगनिष्ठायामवच्छेदकत्वं स्वीकार्यम् LaCandr. 340. 32; तत्रान्यदेशावच्छिन्न-
संयोगनिष्ठायामवच्छिन्न उपलम्भात् VajraSiMañ. 200. 3.

अन्यदेशाश्रय (anyadeśāśraya) *m.* resort, i.e. retiring to another country
शत्रौ बलवति प्रभो । अन्यदेशाश्रयः कार्यः KathāSaSāg. x. 6. 10.

अन्यदेशीय (anyadeśīya) *adj.* 1 hailing from another country भिलुका-
नन्यदेशीयान् प्रेतस्त्वानिरामतान् । हृष्टपृच्छपूः RājTa. (Śrī.) (17). 20; (used
as noun) (one) hailing from another country, foreigner अन्यदेशीयम् ...
असन्नं न कुर्वत NītiVā. 24. 3; अन्यदेशीयानां विद्यानान्तरं सूचितम् HārLa.

200. 7; 2 (used as noun) (that) which exists in at a different place अन्यदेशीय-प्रतिपेयिर्विशिष्टव्याग्रहणेन तस्यानुपलब्धिविरोधाभावाच्च BhedaDhī. 31. 3.

अन्यदेशीयपुरुष (anyadeśīya-puruṣa) *m.* person hailing from another country, foreigner तद्देशीयपुरुषाणामिवान्यदेशीयपुरुषाणामपि प्रतीतेरनिवार्यत्वेन व्यवस्थानुपपत्तेः MimāKau. i. 55. 14 (on i. 3. 8)

अन्यदेशीयवादिन् (anyadeśīya-vādin) *m.* debater hailing from another country वद त्वमन्यदेशीयवादिना सह संगतम् PrabhāC. 136. 18.

अन्यदेशोद्भव (anyadeśodbhava) *adj.* born in or hailing from another country हयाः ... । अन्यदेशोद्भवा ये च ते वै नीचाः प्रकीर्तिताः YuktīKa. 182. 5; AśvaCi. 2. 4; अन्यदेशोद्भवा अपि द्विजातयः ... एतान्देशान् ... आश्रयेन् ManvaMu. 38. 3 (on 2. 24); (नृपः) अन्यदेशोद्भवानपि ... मनुष्यान् ... सेनाग्र एव योजयेत् ManvaMu. 282. 21 (on 7. 193)

अन्यदेश्य (anyadeś-ya) *adj.* (used as noun) (one) hailing from another country अन्यदेश्यात् ... स्वदेशो भजति भाजनं विस्त्रम्भस्य AvantiKa. 193. 17.

अन्यदेह (anya-deha) *m.* 1 another body जरासंचारणं चापि अन्यदेहेषु न श्रुतम् MahāBhā. i. 696*; अन्यदेहेन दत्त्वा तु गुरुवे गुरुदक्षिणाम् MärkP. 8. 129; न चान्यदेहो मदभूषां हरिद्रां धर्तुमर्हति PadmP. iv. 102. 81; 2A next body, i.e. next birth कर्मफलं प्राप्नुवन्ति स्म ... । मनुष्यास्त्यन्यदेहेन शुभाशुभम् MahāBhā. i. App. I. 35 (34); HariVarh. i. 257* (1); Kirātā. 11. 26; अन्यदेहं गतो जन्तुः पूतिगन्धमुषो भवेत् PadmP. (Ra.) 14. 276; मुक्तोऽपि ... किं त्वन्यदेहाय गुणान् युञ्जे BhāgP. v. 1. 16; अन्यदेहस्यापि भावं जैमिनिर्मन्यते BrahmSūBh. (Ma.) 74B. 4 (on iv. 4. 10); भोग्यवदन्यदेहमपि जीवः ... समश्रुते NayaMañ. III. i. 1. 1; क्षेत्रियः पुमान् । अन्यदेहे चिकित्साहं ViśvaLoK. 273. 121; 2B former body, i.e. former birth कृतवानन्यदेहेषु कर्ता च विधुरं मनः Kirātā. 11. 26 (comm. स्वस्यैव देहात्परेषु, अतीतानागतेष्विति शेषः); 3 different body केवलापि मनोबुद्धिर्यदेवमविरोधिनी । ततोऽन्यदेहसद्भावसिद्धये यत्नितो वयम् TattvSaṁ. 1937; 4 body of another person निजाभिमानसंसृष्टे स्वशरीरे महोदयात् । अन्यदेहे तथावृत्तेस्तथाबुद्धिविशिष्टता ŚivDr. 7. 39; स्वयं देहविधुरस्य कथमन्यदेहेन भोगो दुन्यते TattvPrakā. 220A. 10 (on iv. 4. 5); 5 body of one, cf. अन्यदेहादि 1.

अन्यदेहगत (anyadeha-gata) *adj.* being in another body तच्छ्रुत्वा नरदेवानां पुनरागमनं नराः । जह्युर्मृदिताश्चासन्नन्यदेहगता अपि MahāBhā. xv. 41. 25.

अन्यदेहचिकित्साहं (anyadeha-cikitsāraha) *adj.* (used as noun) (disease) curable in next birth, i.e. incurable (in the present birth) अन्यदेहचिकित्साहं क्षेत्रियं क्षेत्रजे तृणे DharK. 1959; AnekāSa. 1; AnekāSaṁ. 3. 477; AnekāK. 642; AnekāTi. 3. 286.

अन्यदेहचिकित्स्य (anyadeha-cikitsya) *adj.* (used as noun) (disease) curable in next birth, i.e. incurable (in the present birth) क्षेत्रियम् ... । अन्यदेहचिकित्स्ये चासाध्यरोगे च जानते ViśvaPra. 120. 72.

अन्यदेहतत् (anyadeha-tas) *adv.* from another body प्राणव्यूहाय चैवायमा-द्रयत्यन्यदेहतः । स्थानेच्यव्युत्करणो नालं स्यात्कर्मणे यतः BrĀraUBhVā. iv. 3. 1953; यामनः प्राह राजानं संकल्पयितुमुद्यतः । तावद्धारां निरुध्यैव स्थितः शक्रोऽन्यदेहतः GaṇeP. ii. 31. 37.

अन्यदेहत्य (anya-dehatva) *n.* former birth अहमस्यान्यदेहत्वे पुत्र आसं सुसंतः SkandP. vi. 92. 18.

अन्यदेहप्रविष्ट (anyadeha-praviṣṭa) *adj.* entered into the body of another अन्यदेहप्रविष्टः किं कियं पश्चात् गतः । इति भ्राता तदास्माकं का धृतिर्दानयोत्तम KathāSaSāg. viii. 2. 55; सायुज्यं नाम शीरनीरवदन्यदेहप्रविष्टप्रहदेवतादिवद्य संश्लेषमात्रम् Nyāyāmṛ. 642B. 2 (on 4. 5)

अन्यदेहप्रवेशद (anyadehapraveśa-da) *adj.* which gives, i.e. facilitates entry into the body of another उपदेक्ष्यामि ते योगमन्यदेहप्रवेशदम् KathāSaSāg. viii. 2. 78.

अन्यदेहविवर (anyadeha-vivara) *m., n.* cavity in the body of another person, i.e. mother देहान्यदेहविवरे जठराग्निना ... भृशतत्पदेहः । ... गणयन् स्वमासाश्रित्यस्य कृपणधीः BhāgP. iii. 31. 17.

अन्यदेहविषक्त (anyadeha-viṣakta) *adj.* attached to next body त्यज्यतामेष नितेजाः शून्यः काष्ठत्वमागतः । अन्यदेहविषक्तो हि शावं काष्ठमुपासते MahāBhā. xii. 149. 55.

अन्यदेहसमुत्पत्ति (anyadeha-samutpatti) *f.* origination of next body, i.e. next birth किं करोमि पितः प्राप्तं कष्टं कायप्रपातजम् । अन्यदेहसमुत्पत्ती जनकं वद सांपतम् DevīBhāP. vi. 14. 53.

अन्यदेहसंप्राप्ति (anyadeha-samprāpti) *f.* attainment of next body, i.e. next birth उत्तान्यदेहसंप्राप्त्या सुखं ते मनसेषितम् MatsyaP. 154. 339.

अन्यदेहसंभव (anyadeha-sambhava) *m.* recurrence of next body, i.e. next birth पितृद्वयं मया प्राप्तं अस्मिन्नेव हि जन्मनि । मातृद्वयं च ... यदन्यदेहसंभवे MärkP. 76. 36.

अन्यदेहस्थ (anyadeha-sṭha) *adj.* 1 being in another body सिसृक्षुरन्यदेहस्थः प्रीतिमाप ततः सुराः ViṣṇuP. i. 5. 33; 2 being in different body तस्य ... अन्यदेहस्थस्य तु न तौ Nyāyāmṛ. 294B. 9 (on 1. 43)

अन्यदेहादि (anyadehādi) *adj.* 1 body of one etc. अन्यया अन्यदेहादावन्य-देहादिभावापातात् Bhāsk. i. 67. 9 (on i. 1. 3); 2 body of another etc., Bhāsk. i. 67. 9 (on i. 1. 3)

अन्यदेहानुगत (anyadehānugata) *adj.* accompanied by next body, i.e. next birth तत्तोपतधण्डिकायास्य देव्या वरोऽन्यदेहानुगतः स दत्तः । येन प्रमासोऽय स एषो जातः KathāSaSāg. viii. 2. 381.

अन्यदेहान्तर (anyadehāntara) *n.* [Loc.] A at the time of next body, i.e. next birth अन्यदेहान्तरे च त्वं रूपभाग्युपान्विता । पश्चभिः प्राप्य कौमरं महाभागा भविष्यसि MahāBhā. i. App. I. 100 (113); B at the time of another body, i.e. former birth न मया सुकृतं किंचिदन्यदेहान्तरे कृतम् । ... इत्यंभूतोऽस्मि दुर्गतः SkandP. vi. 47. 47.

अन्यदेहाप्ति (anyadehāpti) *f.* attainment of next body, i.e. next birth संदेहोऽन्यदेहाप्तौर्वैवर्त्यं वृजिनं यदि । त्यजत श्रोत्रियाः सत्यं हिंसादूषणसंशयात् NaiṣCa. 17. 46.

अन्यदेहाभाव (anyadehābhāva) *m.* absence of any other body चिन्मात्रदेहं विनान्यदेहाभावस्याङ्गीकारात् TattvPrakā. 221B. 2 (on iv. 4. 10)

अन्यदेहार्थम् (anyadehārtham) *adv.* for next body, i.e. next birth परिष्ठातोऽन्यदेहार्थं पूर्वप्रवेति तां विदुः BrĀraUBhVā. iv. 4. 120.

अन्यदेहाविष्ट (anyadehāviṣṭa) *adj.* occupying body of another person अन्यदेहाविष्टग्रहदेवतादिवद्य संश्लेषमात्रम्, न त्वैक्यमिति AdvaiSi. 894. 15.

अन्यदेहाश्रित (anyadehāśrita) *adj.* resorting to or occupying another body तस्यैव (चैतन्यस्यैव) तदभवेत्साक्षात्त्रान्यदेहाश्रितस्य तत् BrĀraUBhVā. iv. 3. 202 (comm. देहान्तराश्रितस्य तु चैतन्यस्य नान्याश्रितं तत्साक्षाद्वयति)

अन्यदेहिक (anyadehi-ka) *adj.* relating to the body of another person जीवत्वभावं हि परित्यज्यान्यदेहिकम् । परभावं प्रकुरुते NātyaŚā. 26. 7.

अन्यदेहिन् (anya-dehin) *m.* another living being (निर्जरा भावना) निर्जरा सा स्मृता देहा सकामा कामवर्जिता । ज्ञेया सकामा यमिनामकामा त्वन्यदेहिनाम् YogŚā. 4. 87; TriṣaṣaPuC. iv. 1. 830; त्वयि शासति भूनाथ मेदिनीमन्यदेहिनाम् । न भयं वास्तवं किंचिद् दृश्यते शशशृङ्गयत् MalliC. 1. 238.

अन्यदेहोत्थ (anyadehottha) *adj.* arisen in another body बोधात्मागपि दुःखित्वं नान्यदेहोत्थमस्ति नः NaiṣkaSi. 89. 11.

अन्यदेहोत्पत्ति (anyadehotpatti) *f.* production of next body, i.e. next birth अस्मिन् देहे स्वर्गस्य भोक्तुमशक्यत्वाद्भुताथन्यदेहोत्पत्तिरर्थोपपत्त्या कल्पते NyāyMāVi. 249. 1 (on iv. 3. 12)

अन्यदेहोद्भव (anyadehodbhava) *adj.* arising in the former body, i.e. former birth अन्यदेहोद्भवं कर्म फलिष्यति SkandP. vi. 61. 11.

अन्यदेहोद्भव (anyadehodbhava) *m.* origination of next body, i.e. next birth अन्यदेहोद्भवे वापि ... तस्य धनसंपन्नः ... कुरुते द्विजः SkandP. vi. 92. 11.

अन्यदैवत (anya-daivata) *adj.* having another divinity, addressed to another deity तद् यदन्यदैवते मन्त्रे निपतति नैघण्टुकं तत् Nir. 1. 20 (42. 5); मन्त्रेऽन्यदैवतेऽन्यानि निगद्यन्तेऽत्र कानिचित् BrDe. 1. 18.

अन्यदैवत (anya-daivata) *n.* another deity अथ देवासुवाः हविषामन्य-दीजमन्यदैवतस्य कुर्यात् BaudhŚS. iii. 370. 10; भासते सा भगवती पापजी रलितायिका । अन्यदैवतपूजानां यस्याः पूजाफलं विदुः BrahmāṇḍP. iii. 37. 85; राजा पुरासीच्छंकराभिधः । ... अन्यदैवतपूजकः SkandP. iii (1). 48. 4.

अन्यदैवत्य (anya-daivatya) *adj.* A having another diety or divinity, offered to another diety or divinity यद्यन्यदैवत्यः पशुराग्नेय्येव मनोता कार्या TantrVā. 68. 2 (on i. 2. 52); अन्यदैवत्यः पशुः GuruCandr. i. 266. 6; B addressed to another diety or divinity अन्यदैवत्यमन्त्रादेश देवतायाश्चानादेशे प्रजापतिदेवताविधानेऽपि मन्त्रवर्णविरोधः ViraMi. (Paribhāṣā). 105. 25.

अन्यदोदयी (anyadodayīpa) *m.* name of a leader of Yogins अभूत् त्रिशत्या वरयोगिनां वृत्तोऽन्यदोदयीपाभिधयोगिनायकः Gurvā. 306.

अन्यदोष (anya-doṣa) *m.* 1 fault or defect of another person *n*
हसेच्छान्यदोषांश्च सानसूया प्रकीर्तिता AtriS.34; नानृतं ब्रूयात् ... नान्यदोषान्ब्रूयात्
CaraS. i. 8.19; अन्यदोषमिव स स्वकं गुणं ख्यापयेत् Kirāā. 13.48; अन्यदेवं
नर्वात्यन्यदोषानिदोषतापि वा। दुर्लभत्वात् प्रमाणानां दुर्बोधेत्यपरे विदुः PramāVā.
I. 221; वृत्त्यागं विदधति न ये नान्यदोषं वहन्ते ... सञ्जास्ते भवन्ति
SubhāRaSārī. 464; प्रहृष्यते नान्यदोषैरन्मया प्रकीर्तिता BhaviP. 9B. 28
(i. 2 157); अन्यदोषाणां चोन्नावनम् PramāMī. 74.19 (on ii. 1. 35); 2 other
black or evil (spirit) अन्यदोषोपपृष्टम्। ... भस्मना सर्पेस्तथा। ताडयेत्
BrParāSm. 11. 174; 3 another fault or defect अन्यदोषाः सुरापानादयः Aparā.
275. 3 (on 1. 193); अन्यदोषेण धातुदोषः AlankāMañ. 182.13.

अन्यदोषतस् (anyadoṣa-tas) *adv.* from another fault एवं द्विजातिमापन्नो विमुक्तो बाल्यदोषतः (v. 1. बाल्यदोषतः) VedaVyāSm. 1.23.

अन्यदोषरत (anyadoṣa-rata) *adj.* delighting in (the expression of) fault of another person निर्दोषऽन्यदोषरते निष्कुटो गृहवाटिका AnekāSam. 3, 153.

अन्यदोषाभिधायिन् (anyadoṣābhidhāyin) *adj.* expressing the fault of another person अन्यपदेशवादी अन्यमपदिश्यान्वदोषाभिधायी DaṇḍaVi. 199.11.

अन्यदोषेक्षण (anyadoṣeṣaṇa) *n.* act of observing or finding fault of another person हे चित्त ... । यदन्यदोषेक्षणदक्षिणानां जिह्वैव वृत्तान्तपटः स्फोटोऽस्ति Surath. 156.

अन्यदोषोक्ति (anyadoṣokti) *f.* expression of fault of another person
अत्युक्तिमन्वदोषोक्तिमसभ्योक्तिं च वर्जयेत्। प्रापेत दघनं नित्यम् YaśasCam.
ii. 349.9.

अन्यदोहदोद्योग (anyadohadodyoga) *m.* endeavour or activity (of fulfilling) vehement desire of another (lady) व्यसनोत्सवयोर्युक्ता कार्यं
 गेहेऽन्यदोहदोद्योगः KandaCū. vi. 3.13.

अन्यद्गन्ध (anyad-gandha) *n.* kind of a medicinal plant (*lit.* having unique smell) चातुर्जातकक्कोरुवद्गन्धशिक्षकैः। सर्वगन्धिदं घृतमन्युत्सद्य। (v. l. षड्गन्धि) सुगन्धकम् ParyāRaMā. 1720.

अन्यदगुण (anyad-guṇa) *adj.* [irr.] having more or additional quality
 एकस्यामलकस्यैतत्फलमन्यदगुणं मम BrKathāMañ. ix. 2. 468.

अन्यद्शादि (anyaddaśādi) *adj.* [irr.] another biting or stinging insect etc. ऊष्मणः ... अन्यद्शादिसहस्रं पुस्तिकापिपिलिकादि जायते ManvaMu. 16. 21 (on 1. 45)

अन्यद्वार (anyad-dvāra) *n.* [irr.] [Inst.] through another means or way
महापातकादीनामन्यद्वारेण दिव्यमाह कात्यायनः *DīpKa.* 50. 20 (on 2. 98): cf.
अन्यद्वार.

अन्यदिदृक्षा (anyad-didṛkṣā) *f.* [irr.] [Inst.] with the desire for seeing
a new (residence) हरिः । तस्माद्देशात्समुत्थाय जगामान्यदिदृक्षया DevīBhāṣ.
v. 33, 19 .

अन्यद्धर्मजाल (anyaddharma-jāla) *n.* [irr.] [Ins.] by means of the
host of other holy activities रामनाथमहलीश्वरसेवा यत्र लभ्यते। तदन्यद्धर्मजालेन
नैव लभ्यते कश्चित् SkandP. iii(1). 43. 65.

अन्यद्धान्य (anyad-dhānya) *n.* [irr.] another type of corn or grain
विक्रीणीतः तिलान्यस्तु मुक्त्यान्यद्धान्यसामकान्। विमुच्य पितरस्तं तु प्रयान्ति
हि तिलैः सह BrParāSm. 5. 90.

अन्यद्वय (anyad-bija) *n.* [irr.] another quick-silver or mercury किरा
ययोक्तसिद्धवीजोपरि त्रिगुणात्प्रोत्तरान्यद्वीजम् RaseCin. 3. 47(27.4)
अन्यद्भाव (anyad-bhāva) *m.* [irr.] opposite state, i. e. disappearance

अन्यद्रव्य (anya-dravya) *n.* 1 another kind of wealth or property
तत्र नाम तिरोभावोऽन्यद्भावः परिकीर्त्यते LakṣmīT. 12.15
अन्यद्रव्य (anya-dravya) *n.* 1 another kind of wealth or property
पृथग्वी त स्यो यान् नानाद्रव्या सर्वदा KātySm. 2. 16 (Kane Ed.);
अन्यद्रव्य (anya-dravya) *n.* 1 another kind of wealth or property

पितरि मृते विभागात्तान्यद्रव्यविभवादासीन्यपियत्र तद्व्यं न भवति Subodhi.
47.27 (on 2. 100); राजा भुवः स्वामी स्मृतः। अन्यद्रव्यस्य भूमिसंबद्धद्रव्यस्य
न स्वामी ViraMi. (Rājāṇiti.) 271.6; 2 another, i.e. foreign substance,
material or thing जानाति यः सविकल्पं न भुङ्कति सोऽन्यद्रव्ये TanvPrāḥ.
(A.) 215.7 (on 2. 62); 3 wealth or property of another person अन्यद्रव्यस्य
द्रव्यस्याप्याज्ञादिनान्येन दाने आज्ञादिकतुरेव पूर्वं न तु साक्षादनुस्त्वान्याज्ञादिनान्ये
हते आज्ञादिकतुरेव दानं यत्कर्म BālamBha. iii. 134.3 (on 3. 243); 4 another

अन्यद्रव्यकत्व (anyadravyaka-tva) *n.* the state of being made of another substance प्राकाशपदार्थस्य अन्यद्रव्यकत्वाभावेन हिरण्यमयत्वस्य नित्यप्राप्तत्वात् Bhāṭṭi. iii. 263. 4 (on x. 3.17)

अन्यद्रव्यग्रहामोद (anyadravyagrahāmōda) m. consent to the acceptance of the property of another person दानं पञ्चविधं प्राहुः स्वधनस्य समर्पणम् । अन्यद्रव्यग्रहामोदोऽपूर्ववस्तुप्रदानकम् NītiPra. 8. 76.

अन्यद्रव्यतानापत्ति (anyadravyatānāpatti) f. absence of contingency of becoming another substance अन्यस्यान्यद्रव्यतानापत्तेस्सत्यत्वात् ŚrūtaPra, iA. 247. 21. (on i.1.1)

अन्यद्रव्यप्रत्यक्ष (anyadravya-pratyakṣa) *n.* perception of another substance अन्यसंयोगादन्यद्रव्यप्रत्यक्षापत्तेरिति अतिप्रसङ्गाऽस्तीति वाच्यम् Siddhānta-Le-Sarīn. 209. 2.

अन्यद्रव्यमय (anyadravya-maya) *adj.* made of another substance
 प्राकाशविति हिरण्यमायेवोद्यते, नान्यद्रव्यमयौ, धेनुशब्दवत् TupT. 251.14 (on
 x. 3. 63)

अन्यद्रव्यमिश्र (anyadravya-miśra) *adj.* mixed with another substance
पिप्पलीमरीचादंस्तु प्रत्यक्षस्य निषेधो न त्वन्यद्रव्यमिश्रस्य NīṃaSi. 293. 8.

अन्यद्रव्यमिष (anyadravya-miṣa) *n.* [Inst.] under the pretext of the property of another person अहम् ... अन्यद्रव्यमिषेण वसु तद्गोणीमचितम् ... अनयम् DaśKuC. 21. 6.

अन्यद्रव्ययुत (anyadravya-yuta) *adj.* mixed with another substance
अन्यद्रव्ययुतं तैलं न दुष्यति कदाचन BhāvPra. (Bhā.) 5. 67.

अन्यद्रव्यवत् (anyadravya-vat) *adv.* in the manner of another thing
 or good अवान्तरे स चेन्म्रियेत तदा अन्यद्रव्यवद्वेषेषु प्राप्ता सर्वेषु या
 यथिष्टिरादिवत् ManuBh. ii. 270.19 (on 9.97)

अन्यद्रव्यव्यवहितं (anyadravya-vyavahita) *adj.* intervened by another thing अन्यद्रव्यव्यवहितं द्रव्यमव्याहृतं च यत् NaraSm. 130. 5.

अन्यद्रव्यसंकीर्णत्व (anyadravyasankīrṇa-tva) n. the state of being mixed with another substance अयात्पनोऽन्यद्रव्यसंकीर्णत्वेऽप्यर्थनिश्चायकमस्ति त्वं
स्वरविभागहृतत्वं नो धोतयति TatvPrādī. (A.) 215. 3 (on 2. 62)

अन्यद्रव्यसाध्य (anyadravya-sādhya) *adj.* to be accomplished through another substance or material क्रयादयः सोमद्रव्यसाध्यस्य नित्यस्यैव ज्योतिष्टोमस्य नानित्यस्य अन्यद्रव्यसाध्यसाधि CaturCin. iii(1). 323.14.

अन्यद्रव्यागमन (anyadravyāgamaṇa) *n.* bringing in other (fresh) substance or material तदुपलभितत्वादेव यागनिवृत्तेः प्राक् प्रशेषादनिवृत्तयागाव-
 षण्मासादिति नान्यद्रव्यागमनम् TantrVā. 1029.9 (on iii. 4. 47(241))

अन्यद्रव्यासाधारण (anyadravyāsādhāraṇa) *adj.* which is un-
common or distinguished from other, i.e. non-soul substance कि
तर्हि जीवस्य शरीरादिपरद्रव्येभ्यो भिन्नमन्यद्रव्यासाधारणं स्वस्त्यन्यम् TātpraVr.
233. 28 (on 2. 80)

अन्यद्रष्टृ (anya-draṣṭṛ) *m.* any other seer स स्वव्यातिरकेण नान्यद्रष्टा

अन्यद्रष्टाकाङ्क्षा (anyadraṣṭā-ākāṅkṣā) *f.* expectancy for other seer
or observer धर्म्मग्राहकप्रमाणेन द्रष्टृतया पुरुषमिन्द्रो नाभ्यद्रष्टाकाङ्क्षति
SāṅkhyaPrBh. 39. 16 (on 1.75)

अन्यद्रागः (anyad-rāga) m. [P. v. 3. 99] 1 the word or form *anyadrāga*
 अपद्यन्तस्यस्यतृतीयान्तस्य चास्यस्याधोरादिभ्यो परतो दुर्गागमो भवति । ... अन्यद्रागः
 CāndrVf on v. 2. 117; अन्यो रागः अन्यद्रागः KāśiVf. on v. 3. 99; JaineVf.
 313. 30 (on iv. 3. 205); PrakriKau. i. 664. 8 (on i. 3. 99); SiddhāKau. 217
 B.7 (on v. 3. 99); 2 another feeling or interest रसान्तरनिर्वाहकान्यद्रागमत् ।
 तस्य यः । भवत्यप्यवयो वृद्धेतश्चासं तं प्रवक्षते SaraKanthā. 557.16; हृदयो
 ॥ अन्यद्रागान्यद्रागमेति DvyaśraKā. 6. 90.

अन्यद्वा (anyad-vā) ind. moreover, or else शिवा यदि प्रसिद्धोऽन्य
 लोहांश्चैवदत्तसमायत् । अन्यद्वा विकृतं क्वचित्द्वयस्य निर्दशनम् MahāBh.
 ii. App. I. 27 (15); ii. App. I. 28 (52); न च क्वचिद्विद्वत्स्यः ... कौशिकः ।
 नासन्नं मूलस्तेनान्यद्वा तत्र किञ्चन MahāBh. xiii. 139. 32; श्रवणमुग्राग्रनि
 MahāBh. xiii. App. I. 10(296)

अन्यद्वा सुरभि नरः Manabha. *an. 111B. 10* through other means अन्यद्वारा विपक्षं
 अन्यद्वार् (anya-dvār) f. [Inst.] 1 through other means अन्यद्वारा विपक्षं
 तु विद्वांसामनुच्यते YuknKa. 12.13; एवं सर्वस्य सहायन्यद्वारा वा ब्रह्मजातत्वे
 सिद्धं ... अस्ति ज्ञानादि संगतिः TanvPrakā. 111B. 10 (on ii. 3. 12);
 प्यन्तप्रयोगादुपपन्नानुपपन्नं अन्यद्वाराणि कर्तव्यम् DīpKa. 3. 22 (on 1.14);
 अनुपावस्यान्यद्वारा तदुपरत्तन्मन् Nyāyapr. 219B. 6 (on 1.24); नान्यद्वारा भवेदेवा
 लला BṛBrahmaS. ii. 5. 17; जन्मन्यायमिधानद्वारं विना हृष्टविधयान्यद्वारा
 कर्णत्वात्ममत्वा MimāKas. iii. (1). 68.5 (on i. 2. 42); 2 through another
 देशान्तरागतानां च विदुषामन्यद्वारा सङ्गं कारायेत्येव KāvyaMī. 55.12.

अन्यद्वार

एकोऽसमर्थस्तदा स्वकर्तव्यमन्यद्वारा कारयेत् ViraMi. 717.17 (on 2. 264); होमस्य निषेधः स्वकर्तव्यम्। अन्यद्वारा तु भवत्येव BalamBha. i. 540.20 (on 1. 249); महापातक्यादीनामन्यद्वारा दिव्यमाह BalamBha. ii. 110.23 (on 2. 99); अन्यद्वारा समन्त्रमेव कारणीयम् BalamBha. ii. 231.3 (on 2. 135)
 अन्यद्वार (anya-dvāra) *n.* 1 another door पेधां प्रवेशयेन्नैकामन्यद्वारे कारयन्। द्वारं प्रवेशयेत् पेधां नारोहणयाक्षयोः SamaraSū. 39.41; 2 [Inst.] through one means अन्यद्वारेणान्यस्य साधनायोगात् ŚāstrDī. 270.8 (on iii. 4. 10); साधुक्तमवश्यकर्तव्यमपि तद्वचनमन्यथा तदा तिरस्कृत्यान्यद्वारेण साधयति RajNīRa. 51.14.

अन्यद्वारक (anyadvāra-ka) *adj.* having something else as its means अतश्च जातिरेवाङ्गमिति भीमांसका जगुः। तस्याधेदं क्रियाङ्गत्वमन्यद्वारकमात्मवत् NyāyMañ. i. 294.10.

अन्यद्वारकत्व (anyadvāraka-tva) *n.* the state of having something else as its means प्रकृतोपाकरणस्य च स्तोत्रद्वारकत्वमेव क्लृप्तमिति नान्यद्वारकत्वप्रसङ्गः BhāṣDī. iii. 272.16 (on x. 4.2)

अन्यद्वारकाश्रयत्व (anyadvārakāśrayatva) *n.* substratumhood having something else as its means सूत्रकारव्यवहारे चान्यद्वारकाश्रयत्वानुमातवैकमत्य-प्रदर्शनात् ŚivārkaMaDī. i. 566.15 (on i. 4. 27)

अन्यद्वारकृत (anyadvāra-kṛta) *adj.* done through another person सर्वविधं चैतत् स्वयंकृतमन्यद्वारकृतं चेति द्विविधम् DaṇḍaVi. 219.15.

अन्यद्वारद्वय (anya-dvāradvaya) *n.* other two gates अन्यद्वारद्वयं पार्श्वस्थितं कुर्यादलोकसिद्धयर्थम् इति पद्मद्वारं नाट्यगृहमावक्षते AbhinBhā. i. 70.6 (on 2. 97)

अन्यद्विकल्पना (anyad-vikalpanā) *f.* wrong assumption in addition तदार्थं सर्वकार्येषु तिष्ठते त्वयि निर्णयः। एते सुखिन्यो कन्ये तामास्तामन्यद्विकल्पना PāṇḍaC. i. 447.

अन्यद्विज (anya-dvija) *m.* 1 other (type of) bird प्रागन्तरीक्षगमनात् स्वमपत्यजातमन्यद्विजैः परभूताः किल पोषयन्ति Śāk. 5.22; 2 another Brāhmin अन्यद्विजाय मोहावृणो वदान्यो द्विजस्य गां दत्त्वा UpadeŚ. 18.

अन्यद्विजाति (anya-dvijāti) *f.* other twice born classes (than the Kṣatriyas) राजमन्दिरसंयुक्तं स्कन्धाधारमुदाहृतम्। पार्श्वे चान्यद्विजातीनां गृहं तथैरिको(कम)दितः(क्तम्) MānaSā. 10.44.

अन्यद्वितीयादि (anya-dvītiyādi) *adj.* other second etc. प्रथममपि च गानमन्यद्वितीयादिसाहचर्यात्परिवर्तशब्देनोच्यते AbhinBhā. i. 228.19 (on 5.65)

अन्यद्विप (anya-dvīpa) *m.* enemy elephant मग्नानङ्गे गाढमन्यद्विपाणां दन्तान् दुःखादुत्खनन्ति स्म नागाः ŚiśuVa. 18.37; YuktiKa. 199.15.

अन्यद्विरद (anya-dvirada) *m.* another elephant अन्यद्विरदडिण्डिमकार्क-नाङ्गलनानामने दीर्घफूलकारैः परिववदुःखमिवावेदयन्तम् ... दर्पशातमपश्यत् (हस्तिनम्) HarṣaC. 106.4.

अन्यद्विरुक्तपर (anyadvirukta-para) *adj.* (used as noun) (that) which is latter or second in any other repeated (word or form) अन्यद्विरुक्तपरस्य तु न संज्ञा LaŚabdeŚe. i.108.2.

अन्यद्वीप (anya-dvīpa) *m., n.* another island यज्ञैर्ज्ञपयो विष्णुरन्यद्वीपेषु चान्यथा BrahmP. 19.22.

अन्यद्वीपमध्यग (anyadvīpamadhya-ga) *adj.* situated in the middle of other islands महासाधनसामन्तमण्डलस्यान्तरे स्थितः। शुशुभेऽसौ यथा जम्बूद्वीपोऽन्यद्वीपमध्यगः PadmP. (Ra.) 38.26.

अन्यद्वीपाम्बुधि (anya-dvīpāmbudhi) *m.* another island and ocean क्षाराब्धेरुत्तरतो जम्बूद्वीपे स्थितेर्धम्। ... याम्येऽर्धेऽन्यद्वीपाम्बुधयोऽन्याब्धौ हुताशनो वसति ĀryaSi. 16.10 (186)

अन्यद्व्रत (anyād-vrata) *n.* other vow (than bad one) अपु द्वेषो अपु द्वरः। अन्यद्व्रतस्य सधिमः TaiĀ. iv. 11.4 (507.1) (Sāy. पूर्वोक्तद्वेषोऽपि त्विवाभ्या-मतिरिक्तम्)

अन्यधन (anya-dhana) *n.* wealth of another person नान्यधनमपजहार Saund. 3.31; के वायुदुत्सुकधियोऽन्यधनं जयन्तः RāghPañ. (Dha.) 15.50; नादत्तेऽन्यधनं ह्यतस्मिह यो ब्रह्मव्रतं सेवते MalliC. 6.561; वयम् ...। उपात्तस्य व्यये तन्नामृतेऽन्यधनमिच्छवः PrabhāC. 205.1; परस्त्रीसंगमे कामो लोभो नान्यधनेषु च। ... स्वप्राजा ... धार्यो नृपैः सदा ŚukraNī. 1.118.

अन्यधन (anya-dhana) *adj.* possessing any other kind of wealth तमपुत्राङ्गणाः सर्वे ...। वयं नान्यधना ब्रह्मन्केवलं तु तपोधनाः BrahmP. 74.67.

अन्यधनसय (anyanyadhana-kṣaya) *m.* destruction of wealth of another

person लक्ष्मीः परोपतापेन कष्टानन्यधनक्षयः। भूतदाहेन चागारं गच्छन्ति वा दुर्जनाः BrKathāMañ. 16.361.

अन्यधनाङ्गना (anya-dhanāṅganā) wealth and wife of another person श्रीमद्भेदः श्रितमल्लिदेवस्तस्यानुजः ...। वभूव यस्यान्यधनाङ्गनासु सुख्या न बुद्धिः शनलव्ययुद्धेः EI. viii. 209.6.

अन्यधरणीराजन् (anya-dharanīrājan) *m.* another lord of earth शुल्कं त्यक्तुम्। नान्यधन्यधरणीराजां जनप्रीतये EI. ii. 53.25.

अन्यधराधव (anya-dharādhava) *m.* another lord of earth शत्रुयात्राकृते दुराद्धावन्तोऽन्यधराधवाः। भार्यैरिव विपत्तूणाः फाल्गुनाधैर्ममन्थिरे PāṇḍaC. 13.845.

अन्यधर्म (anya-dharma) *m.* 1A any other duty or practice B other duty or practice (than the prescribed one) i.e. wrong practice C another special duty or way of life 2A characteristic feature, quality or attribute of another B characteristic feature, quality or attribute of one C another characteristic, quality or attribute 3 different philosophical view 4A any other merit B merit of one 1A any other duty or practice येषु हेतुस्तस्य खादनस्य न ते वेदः कारणं नान्यधर्मः। तस्मात् ... दोषं न पश्यामि MahāBhā. xii. 139.85; धर्माद्युपायार्थं नान्यधर्मेषु कारणम् BrahmP. 237.42; 1B other duty or practice (than the prescribed one), i.e. wrong practice कुलधर्मं हि नो वेत्ति योऽन्यधर्मेण दुर्मतिः KulārT. 2.18; यथा व्याहृतिरेकतामधिगता यद्यान्यधर्मं ययौ BhaviP. 86B.14(i. 44.33); अन्यधर्मो ह्यधर्मश्च देवास्तन्ये हि तेऽसुराः BhaviP. 563B.35 (iii. 4. 11.27); नान्यधर्मं हि सेवेत न द्रुह्यादं कदाचन ŚukraNī. 3.55; 1C another special duty or way of life युगान्तरेऽन्यधर्मं हि सेवितव्या नरेण हि PadmP. i. 61.5; शुभं शीनक वक्ष्यामि चान्यधर्मं पुरातनम्। व्यासजैर्भित्तिर्वादं श्रोतॄणां पापनाशनम् PadmP. iii. 2.1; 2A characteristic feature, quality or attribute of another

अन्यधर्मोऽपि तत्सिद्धिं संबन्धेन करोत्यव्ययम् Kāvyaśā. (Bh.) 5.49; शुभं च होमसंबन्धित्वेन प्रतिज्ञातेऽन्यधर्मस्याहेतुत्वादवश्यं तद्व्रतमेवात्रकरणत्वं वक्तव्यम् TantrVā. 48.13 (on i. 2.30); इदमेव तन्मुखं भिन्नाभिन्नत्वं यावेतौ रूपधर्मौ भेदेभेदौ तद्व्युत्पत्तिरिति ... अन्यधर्मो ह्यन्यधर्मोऽप्यस्यत्वात् IṣṭaSi. 20.21; अन्यधर्मं त्वमिदं स्यात्त्वतो वस्तु प्रमाथयम् BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 955; अन्यत्र शुक्तिकादावन्यधर्मस्याप्यन्तरस्य रजतादेर्ज्ञानाकारस्य ... अध्यासः PañcPā. 11.19 (on i. 1.0); वर्णं ह्रस्वदीर्घत्वादयः अन्यधर्मा अपि समारोपिताः तत्त्वप्रतिपत्तिहेतवः Bhām. 5.16 (on i. 1.0); Bhām. 13.18 (on i. 1.1); NyāyMa. 146.7; शुक्त्यादावन्यधर्मस्यापि ज्ञानाकारस्य ... अध्यासः PrakāVi. 7.24; अन्यस्मिन्-न्यधर्मान् घटयतु विषयाद्यत्र नातिप्रसक्तिः TatvMu. 1.49; ब्रह्मप्रतिपादने ब्रह्म-धर्माणामेव मुख्यत्वम्, नान्यधर्माणां AnuBh. 191.13 (on iii. 2.14); जीवत्वेऽन्यधर्मरूपस्यान्यधर्मस्य तन्निष्पत्त्यात् AdvaiSi. 287.2; 2B characteristic feature, quality or attribute of one अन्यधर्मस्ततोऽन्यत्र लोकसीमानुरोधेन।

सम्यगाधीपते यत्र स समाधिः Kāvyaśā. i. 93; समाधिः सोऽन्यधर्मार्थं यदन्यत्राधिरोपणम् SaraKaṇṭhā. 63.4; सोऽन्यधर्मवस्तुनि पुनरन्यधर्माणामेवाधिरोपेण मेलितं नाम समाधेरेव भेदो भवति SaraKaṇṭhā. 456.9; अन्यधर्माणामन्य-त्राधिरोपणमुपाहारः SaraKaṇṭhā. 735.17; समाधिरन्यधर्मश्चेदन्यत्र प्रतिपद्यते Mānaśo. iv. 2.211; समाधिः अन्यधर्मस्यान्यत्र सम्यगारोपणम् NāṭaLaRaK. 1498; RasāSu. 68.7; (1. 238); AlankāŚe. 7.2 (18); समाधिरन्यधर्माणां यदन्यत्राधिरोपणम् PrataYaBhū. 329.13; अन्यधर्मस्यान्यधर्मवृत्तित्वाभ्युपगमेऽतिप्रसङ्गाच्च NyāySu. (Ja.) 174B.5 (on i. 3.3); संघातविशेषरूपताख्या देहरूपा यावत्था न तन्निमित्ततोऽपि पुरुषस्य बन्धः। कुतः ... अन्यधर्मस्य साक्षादन्यधर्मकत्वेऽतिप्रसङ्गात् Sāṅkhya-PrāBh. 11.32 (on 1.14); 12.9 (on 1.16); अन्यधर्मेणान्यधर्मोऽन्यत्राधिरोपणम् SāṅkhyaPrāBh. 23.31 (on 1.53); 24.19 (on 1.55); कथं वाच्यधर्माभ्याम-विवेकविवेकाभ्यामन्यस्य बन्धमोहास्योकारे कर्मादिभिरिव नाव्यवस्थेति SāṅkhyaPrāBh. 28.25 (on 1.58); उभयत्रान्यधर्मस्यान्यत्रासंभवेन तत्तद्व्यवहारमोक्षोपादौ पर्यवसानं तुल्यम् Kuval. 54(6); 2C another characteristic, quality or attribute

धर्मयोरेकस्यापि धर्मस्य निदेशे अन्यधर्मस्य संवित् प्रतिपत्तिर्भवति Kāvyaśā. iv. 2.10; 3 different philosophical view ये अन्यधर्मं त्यक्त्वा रसिकानन्द-सेवकास्ते भक्ता नान्ये SāmaraU. 236.18; 227.11; 4A any other merit घटोपकरणे बुद्धिर्घटोत्पत्तौ न सा मता। एवं धर्माद्युपायार्थं नान्यधर्मेषु कारणम् BrahmP. 237.42; 4B merit of one न च तत्र यमनामधर्मोऽन्यस्य साहायकमाचरणीयम्, अन्यधर्मस्यान्यं प्रत्यनुपयोगात् NyāyKuA. i. 42.3; TatvCin. ii (2). 143.8 [different characteristic, MW.; different property or characteristic, ApTe]

अन्यधर्म (anya-dharma) *adj.* having different characteristic, MW.

अन्यधर्मकरण (anyadharmakaraṇa) *n.* observance of the duty of others न चान्यैः स्त्रीधर्मस्तुल्योऽयम् ... किं तु तत् उत्कृष्टस्तेनैतदनुरोधेन-
वान्यधर्मकरणम् Aparā. 102. 9 (on i. 77)

अन्यधर्मकल्पना (anyadharmakalpanā) *f.* assumption of the attribute of one 'सर्वधाति तु अन्यस्य अन्यधर्मकल्पनां न व्यभिचरति'। अन्यस्य अन्यधर्म-
कल्पना अनुत्ता, सा च अनिवर्चनीयता Bhām. 18. 19 (on i. 1. 1)

अन्यधर्मग्रहण (anyadharmagrahaṇa) *n.* reference to another attribute or property 'अदिशब्देनान्यधर्मग्रहणम्' Bhāsk. ii. 191. 12 (on ii. 4. 15)

अन्यधर्मज्ञ (anyadharmajña) *adj.* produced from other duty or practice (than the prescribed one), i.e. wrong practice धर्मपक्षाः सुरा ज्ञेया
असुराध्यानधर्मजाः BhaviP. 563B. 36 (iv. 11. 27)

अन्यधर्मज्ञान (anyadharmajñāna) *n.* knowledge of the attribute of one अन्यधर्मज्ञानस्यान्यं प्रति धर्मत्वाभावात् अपृथक्सिद्धधर्मत्वम् ŚrūtaPra. ii. 367. 21 (on ii. 3. 32)

अन्यधर्मतिरोभाव (anyadharmatirobhāva) *m.* disappearance of other quality or attribute अन्यधर्मतिरोभावा मुल्लेच्छातो स्वतन्त्रिणः AṇuBh. 155.3 (on ii. 3. 43)

अन्यधर्मत्व (anyadharmatva) *n.* 1 the state of being the characteristic feature, quality or attribute of another न कर्मणान्यधर्मत्वादतिप्रसक्तेश्च
SāmkhyaPraSū. i. 1.16; 1.17; 1. 53; अन्यधर्मत्वेऽपि नारापातस्तिद्धिरकत्वात्
SāmkhyaPraSū. i. 1.53; निरस्ता च भूतानां समवायिकारणतेति सिद्धमन्यधर्मत्वम्
Brha. 212. 9 (on i. 1. 5); न चागन्तुकत्वाद्धर्म एव न भवतीति वाच्यम्।
अन्यधर्मत्वे प्रमाणाभावात् AṇuBh. 195. 2 (on iii. 2. 20); न कर्मणान्यधर्मत्वादिति
सूत्रेण पूर्वं कर्मणा वक्तव्यो निराकृतः SāmkhyaPraBh. 41. 25 (on i. 8. 2); 2
the state of being another characteristic feature or attribute

अतीन्द्रियान्यधर्मत्वशङ्का स्यात् NyāyKuA. i. 102. 1; 3 the state of being attribute or property of one अन्यधर्मत्वेनायगतानां तत्संबन्धादरेणान्यत्र प्रदेशे प्रापणं येन
व्यापारेण भवति सोऽतिदेशः MayūMāli. 526. 24 (on vii. 1. 1)

अन्यधर्मत्वस्थिति (anyadharmatva-sthiti) *f.* state or condition of being the attribute of another पीतत्वादीनामन्यधर्मत्वस्थिती शङ्कादीनां च तद्विरुद्धधर्मत्वे
स्थिते ... वाधेन भ्रान्तत्वावधारणात् NyāyKuA. i. 102. 3.

अन्यधर्मत्वानुपपत्ति (anyadharmatvānupapatti) *f.* untenability of being the attribute of another वेदस्तु वर्णात्मा श्रौतग्राहः। उपलब्धिनिष्ठोऽपि किं
वर्णानां धर्मः उत वर्णेष्वारोप्यते। ... नाथः अन्यनिष्ठस्यान्यधर्मत्वानुपपत्तेः
VivaPraSaṁ. 282. 2.

अन्यधर्मत्वाभाव (anyadharmatvābhāva) *m.* absence of the state of being the attribute of another जपाकुसुमसंलक्षितवदनधर्मत्वाभावात् AṇuBh. 194. 25 (on iii. 2. 20)

अन्यधर्मत्वायोग (anyadharmatvāyoga) *m.* untenability of being the attribute of another सत्तैव महानात्वेति चेन्न, तस्यान्यधर्मत्वायोगात्
SānDā. 220. 23.

अन्यधर्मदृढासक्त (anyadharmadr̥ḥāsakta) *adj.* strongly attached to a different philosophical view ये शैवाः शाक्ताः ... भीमांसकाः जडतां प्राप्ताः
चायांका अन्यधर्मदृढासक्ता भवन्ति SāmaraU. 273. 13.

अन्यधर्मद्वय (anya-dharmadvaya) *n.* other two duties अन्यधर्मद्वयोपदेशं
विकीर्तुरेकं धर्ममुक्तवान् BālamBha. ii. 192. 27 (on 2. 135-136)

अन्यधर्मन् (anya-dharman) *adj.* having another or different property, APte.

अन्यधर्मनिमित्त (anyadharmā-nimitta) *adj.* caused by another attribute or property अन्यधर्मनिमित्तश्चेत्तत्राप्यस्त्यस्तापतिः। तदन्यधर्महेतुत्वेऽनिच्छा-
संस्कारधर्मता TattvSaṁ. 745.

अन्यधर्मप्रतिपत्ति (anyadharmā-pratipatti) *f.* knowledge of another characteristic or attribute धर्मयोरेकनिर्देशेऽन्यधर्मप्रतिपत्तिः साहचर्यादित्यन्ये
मन्यन्ते VyaktiVi. 95. 20; हेतुहेतुमद्भावस्तयोरसिद्ध इति साहचर्यासिद्धौ कुतोऽन्यधर्म-
प्रतिपत्तिरिति सिद्धिः VyaktiVi. 95. 27.

अन्यधर्मप्रापक (anyadharmā-prāpaka) *adj.* causing to obtain another duty or practice अपेक्षासामर्थ्यं चोदककल्पनयैव अन्यत्र अन्यधर्मप्रापकम्
PūrvottaVāNaMā. 314. 18.

अन्यधर्मबाहुल्य (anyadharmā-bāhulya) *n.* abundance of other attributes समुच्चयोपमातोऽन्यधर्मबाहुल्यकीर्तनात् AgniP. 343. 13.

अन्यधर्ममात्र (anyadharmā-mātra) *n.* mere attribute or property of one अन्यधर्ममात्रमन्यत्रोपदध्यादिति कास्त्वै स्वभावः क्रियामात्रं वा

Kiraṇā. 124. 4.

अन्यधर्मयोग (anyadharmā-yoga) *m.* association with another characteristic or attribute अन्यधर्मयोगादार्थमोपपन्नं प्रतिमा AlankāRa. 13.

अन्यधर्मरत (anyadharmā-rata) *adj.* taking delight in a different philosophical view भाषायाः समुत्पन्ना आसुराः कर्मजडा अन्यधर्मरता एव भवन्ति
SāmaraU. 220. 8.

अन्यधर्मरहित (anyadharmā-rahita) *adj.* devoid of, i.e. not cherishing any other philosophical view ये अन्यधर्मरहिता अन्यासंस्काररहितास्ते तन्मण्डलं
प्राप्नुवन्ति SāmaraU. 273. 8.

अन्यधर्मरहितत्व (anyadharmā-rahita-tva) *n.* the state of being devoid of, i.e. not cherishing any other philosophical view ते अन्यधर्मरहितत्वेन
प्रेमानन्दे प्रीतिमापद्यन्ते SāmaraU. 256. 16.

अन्यधर्मराहित्य (anyadharmā-rāhitya) *n.* absence of other attribute साक्षी चेत्ता केवले निर्गुणश्च इत्यादिश्रुतिषु यान्यधर्मराहित्यलक्षणा केवलतोक्ता
सा लौकालिकैव AṇuBh. 353. 25 (on iv. 4. 14)

अन्यधर्मवत्त्व (anyadharmāvat-tva) *n.* the state of possessing the characteristic or attribute of another ब्राह्मणं भगवत्त्वेन जीव उक्तः। ननु
कथमन्यस्यान्यधर्मवत्त्वेन कथनम् AṇuBh. 149. 13 (on ii. 3. 29)

अन्यधर्मविजातीय (anyadharmā-vijātiya) *adj.* dissimilar in nature to other attribute or property यत्तु बाह्येन्द्रियत्वादि प्राप्यकारित्यसाधनम्। अन्यधर्म-
विजातीयविद्विरोधाद्व्यभिचारि तत् TattvSaṁ. 2528.

अन्यधर्मविधि (anyadharmā-vidhi) *m.* injunction or prescription of the characteristics of another (sacrifice) परप्रकरणे अन्यधर्मविधेरन्यायत्वात्
TantrVā. 885. 5 (on iii. 3. 16); Bhām. 275. 2 (on i. 3. 40)

अन्यधर्मशक्तित्व (anyadharmāśakti-tva) *n.* the state of being the expressive power with regard to another attribute or property न
त्वन्धर्मशक्तित्वेनापीति न घटपदस्य नानार्थत्वम् LaCandr. 669. 15.

अन्यधर्मसंग्रह (anyadharmā-saṅgraha) *m.* obtainment of quality or attribute of another लक्षणाचलादिसकलश्रीलदानप्रकृतिभूतस्य धान्यपर्वतस्य
कथमन्यधर्मसंग्रहः CaturCin. i. 365. 19.

अन्यधर्मसमावेश (anyadharmā-samāveśa) *m.* presence or existence of another attribute or property अन्यधर्मसमावेशे प्राप्ता तत्र च धर्मिता।
द्रव्यादेरपि धर्मित्वमसादेव च संमतम् TattvSaṁ. 578.

अन्यधर्मसंबन्ध (anyadharmā-sambandha) *m.* 1 relation with the quality of one अन्यधर्मसंबन्धान्यत्वेनोपपत्तिकम्। प्रकृतं हि भवेत् प्राज्ञास्त-
मुत्पन्नां प्रवक्षते PrataYaBhū. 383. 6; CitraMī. 73. 16; अन्यधर्मसंबन्ध-
निमित्तेनान्यस्यान्यतादात्म्यसंभावनमुत्पन्ना Kuval. 35(1); 2 relation with the quality of another धर्मस्य प्रकृतप्रकृतसाधारण्यदात्म्यसंबन्धः CitraMī. 81. 20;
मिलितेनोभयेन विषयस्यान्यधर्मसंबन्धनिर्वाहः CitraMī. 84. 3.

अन्यधर्मस्वीकार (anyadharmā-svīkāra) *m.* acceptance of attribute of another अन्यधर्मस्वीकारस्तदगुणः AlankāRa. 97.

अन्यधर्मार्थ (anya-dharmādharmā) *m.* other merit and demerit संस्कृताच्छब्दास्तस्यात् धर्मोऽन्यस्मादधर्म इति नियमे चान्यधर्मार्थमोपायानुष्ठानवैयर्थ्यम्
PramāMī. 69. 20 (on ii. 1. 34)

अन्यधर्मार्थारोप (anyadharmādhārōpa) *m.* superimposition of the attribute or property of another अन्यधर्मार्थारोपादयं निरुद्धेदः समाधिपदः
SaraKāṇthā. 453. 9.

अन्यधर्मार्थास (anyadharmādhāyāsa) *m.* 1 superimposition of the attribute or property of one तं केचित् अन्यत्रान्यधर्मार्थास इति वदन्ति
BrahmSūBh. (Sān.) 2. 7 (on i. 1. 0); Bhām. 13. 17 (on i. 1. 0); 2 superimposition of
स्मिन्नन्यधर्मार्थासः ŚrūtaPra. ii. 580. 8 (on iv. 1. 7); तस्मिन्नन्यधर्मार्थासः संभवति VedāSān. 87. 11.

अन्यधर्मानावृत्ति (anyadharmānāvṛtti) *f.* non-obstruction by another attribute तत् अनावरणस्वभावकाशम्। तदप्रत्यक्षविषयत्वादन्यधर्मानावृत्त्यानुमन्यते
Sphuṣā. i. 17. 4.

अन्यधर्मानिवृत्ति (anyadharmānivṛtti) *f.* non-removal or lack of cessation of another attribute or property दर्शनमात्रेणान्यधर्मानिवृत्तिः AṇuBh. 308. 12 (on iv. 1. 6)

अन्यधर्मानुवृत्ति (anyadharmānūvṛtti) *f.* continuation of the attribute of another सन्त्यापोऽन्तः शून्यतत्त्वाः सप्रत्यक्षसंयुताः। रूपवत्योऽन्यधर्मानुवृत्त्या
रूपवत्यो रस्तो गुणः PañcDa. 2. 92.

अन्यधर्मानुसंधान (anyadharmānusandhāna) *n.* recollection of the attribute of one अघ्यासो हि नाम चेतनस्यान्यस्मिन्नन्यधर्मानुसंधानम् BrahmsūBh. (Rā.) 477. 10 (on ii. 2. 9); अन्यधर्मानुसंधानरूपोऽघ्यासो निर्विकारपुरुषस्य न संभवति VedāntSā. (Rā.) 146. 1 (on ii. 1. 10); ŚivārkaMaDī. ii. 14. 28 (on ii. 1. 10)

अन्यधर्मपेक्षा (anyadharmāpekṣā) *f.* [Instr.] in comparison to another practice वेदोक्तं प्रकरणे ...। शरीरशोषणं यत् तत् तप इत्युच्यते बुधैः। परं युगान्तरापेक्षया मनुष्यामध्याधिक्यात् सुशक्ततया अन्यधर्मपेक्षया प्रचुरतरम् ViraMi. (Paribhāṣā.) 48. 16.

अन्यधर्मापेक्ष (anyadharmāpekṣa) *m.* exclusion of other attribute or denial of other property एतत् संवृत्तित्वम्। अतोऽन्यथा परमार्थसत्यम्। तत्र भिन्नेऽपि तद्वृद्धिर्भवत्येव। अन्यधर्मापेक्षेऽपि वृद्ध्या तत् परमार्थसत् AbhidhKoBh. 334. 7 (on 6.4)

अन्यधर्माभाव (anyadharmābhāva) *m.* absence of another property मुमुक्षुत्वे सति अन्यधर्माभावापराधेन प्रवृत्तभावो न दृष्ट्यः VivaPraSāri. 217. 20.

अन्यधर्मारोप (anyadharmāropa) *m.* superimposition of the attribute of another साधर्म्येणान्यधर्मारोपे सचिकल्पकप्रत्यक्षस्य निर्विकल्पकपूर्वत्वनियम-दर्शनात् MānaMe. 245. 6.

अन्यधर्मालय (anya-dharmālaya) *n.* other building (built) in charity (for public), i.e. public building तत्रैव सत्त्राशा वा आ(चा)नेये पानीयमण्डपम्। अन्यधर्मालयं सर्वं यथेष्टं दिशितो(त्तु) भवेत् MānaSā. 9.70.

अन्यधर्मावच्छिन्न (anyadharmāvacchinna) *adj.* (used as noun) (one) delimited by another attribute or property अन्यावच्छिन्ने प्रमितित्वमन्यधर्मावच्छिन्ने चाभावत्रयसंबन्धः KhaṇḍanKhā. 637. 3; अन्यधर्मावच्छिन्नं बुद्धिस्थीकृत्य प्रयुक्ते पदे ... तत्र तदवगाहिज्ञानस्य भ्रमन्त्यनियमात् ŚaktiVā. 113. 11; एकधर्मावच्छिन्नप्रतिप्रयोगिताया अन्यधर्मावच्छिन्नसंसर्गत्वे मानाभावात् VyutpaVā. 129. 19.

अन्यधर्मावभासता (anyadharmāvabhāsa-tā) *f.* the state of having the manifestation of the attribute of another कोऽयमध्यासो नाम ... सर्वथापि तु अन्यस्य अन्यधर्मावभासतां न व्यभिचरति BrahmsūBh. (Sān.) 2. 10 (on i. 1. 0)

अन्यधर्मावभासित्व (anyadharmāvabhāsi-tva) *n.* the state of manifesting the attribute of another अन्यस्यान्यधर्मावभासित्वं नाम लक्षणम् PañcPā. 12.1 (on i. 1. 0)

अन्यधर्मासक्त (anyadharmāsakta) *adj.* attached to, i.e. believing in different philosophical view अन्यधर्मासक्ता इदं मण्डलं न जानन्ति SāmaraU. 272. 19.

अन्यधर्मिज्ञान (anyadharmi-jñāna) *n.* knowledge of any other substratum शक्तिज्ञानं हि नान्यधर्मिज्ञानप्राप्तम् SāmkhyaPraBh. 137. 28 (on S. 95)

अन्यधर्मिधर्म (anyadharmi-dharma) *m.* attribute or property of another substratum आद्ये पक्षे स्फोटारूपधर्मिधर्मो वा हेतुर्भवेत् अन्यधर्मिधर्मो वा TattvSārPañ. 721. 9 (on 2705-6)

अन्यधर्मिन् (anya-dharmin) *m.* A substratum of another attribute or property यैव चास्य साध्यधर्मिणि स्वसाध्यायिनाभाविता सैव गणकत्वे निबन्धनं नान्यधर्मिणि HetuBiT. 15. 12; B another substratum अगृह्यमाणे तु रजताख्ये अन्यधर्मिणि कथं तद्वर्तनेन लौकिकत्वं गृह्यते NyāyMañ. i. 172. 16.

अन्यधर्मोपजीवन (anyadharmopajīvana) *n.* subsistence by means of the practice of another यत्र समसंस्थानं धर्मविप्रतिषेधस्तत्र कस्य स्वधर्मलाभः कस्य चान्यधर्मोपजीवनम् ŚāstrDī. 864. 7 (on xii. 2. 8)

अन्यधर्मोपनयन (anyadharmopanayana) *n.* application of the attribute or property of another अन्यस्मिन्नन्यधर्मोपनयननियमः प्राग्वदत्र TattvMu. 1. 65.

अन्यधर्मोपाधिक (anyadharmopādhika) *adj.* having one attribute as the adjunct or condition न हि कालोऽपि अन्यधर्मोपाधिकं व्यवहारमन्यत्र कुर्वाणः प्रमातृनियमपेक्षते Kiraṇā. 123. 9.

अन्यथा (anya-dhā) *adv.* in the other, i.e. wrong way, wrongly यथा मध्यासिध्य लजानावपेत् तदन्यथेव स्यात् . तादृक् तत् JaimiBr. 2. 79.

अन्यथातु (anya-dhātu) *m.* 1 another (tissue) element, i.e. secretion अष्टौ रेतोदोषा इति तनु शुक्लं फेनिलम् ... अन्यथातुपहितमवसादि च CaraS. i. 19.5 (1922 Ed.); दोषाः ...। शुक्लं संदुष्यन्त्याशु ...। अन्यथातुपसंश्लेषमवसादि

तथाष्टम् CaraS. vi. 30. 140 (1941 Ed.); 2 different metal तथा चान्यथातुयानां महामते। ईषत्सुवर्णमिश्रेण पूरयेत्त्वेन धातुना PauṣkS. 38. 102; गोलः ...। सीसस्य लघुनालार्थे हान्यधातुभयोऽपि वा ŚukraNī. 4 (7). 204; 3 (Gr.) another verbal root अन्यधातुव्यवच्छेदार्थम् एतत् Nyās. i. 295. 18 (on i. 4. 51); नय्य गाथां शृणोतीत्याद्यन्यधातुव्यवच्छेदार्थं परिगणनं करोति Prasā. i. 387. 15; 4A (Mus.) composition of melody by other कुट्टिकारोऽन्यधातोर् तु यतुकारः प्रकीर्तितः SaṅgīRa. ii. 151. 10 (3. 12); 4B dissimilar or different tonal composition उद्वाहश्चान्यधातुः स्याद्व्यवच्छेदश्चान्यधातुकः। मेलपकोऽन्यधातुः स्यादाभोगश्चान्यधातुकः। चतुर्धातुकमेतद्धि रूपकं कीर्तयते बुधैः SāṅgīRa. 2035.

अन्यधातुक (anyadhātu-ka) *adj.* having dissimilar or different tonal structure or composition स प्रलम्भो ध्रुवस्थाने यत्रोद्गाहोऽन्यधातुकः SaṅgīRa. ii. 265. 1 (4. 171); उद्वाहश्चान्यधातुः स्याद्व्यवच्छेदश्चान्यधातुकः SāṅgīPa. 2035.

अन्यधातुज (anyadhātu-ja) *adj.* made of different metal लोहसारमयं वापि नालास्त्रं हान्यधातुजम् ŚukraNī. 4 (7). 205.

अन्यधातुत्व (anyadhātu-tva) *n.* the state of having dissimilar tonal structure or composition केनापि रूपकं गीतं निजादन्येन धातुना। येन तस्यान्यधातुत्वाद्भेदोऽनीसंश्रितं मतम् SaṅgīRa. ii. 346. 17 (4. 371)

अन्यधान्ययुत (anyadhānya-yuta) *adj.* mixed with other grains जेतुजुटं जले मग्नम् ...। अन्यधान्ययुतं हीनवीर्यं जीर्णतयापि च। धान्यं त्वज्जुटं AṣṭāSāri. i. 41. 4 (1. 7); AṣṭāHr. i. 6. 139.

अन्यधान्यवत् (anyadhānya-vat) *adv.* like other grains क्षेत्रेषु सिकेतूप्यन्तं गोधूमा अन्यधान्यवत् PariPar. 2. 364.

अन्यधामन् (anya-dhāman) *adj.* [P. iv. 1. 13] having a distinguished or extraordinary lustre देवी दुरीरन्धममरतनता नन्दिनोमान्यधामा SaraKaṇṭhā. 285. 16.

अन्यधामा (anya-dhāmā) *adj.* (f.) [P. iv. 1. 13] having a distinguished or extraordinary lustre देवी दुरीरन्धममरतनता नन्दिनोमान्यधामा SaraKaṇṭhā. 285. 16.

अन्यधारण (anya-dhāraṇa) *n.* act of holding by another person धारयेदिति च प्रयोजकत्वेनाप्युपपत्तेरन्यधारणेऽपि कमण्डलोरविरोधः BālaKī. i. 107. 3 (on 1. 132)

अन्यधार्मिक (anya-dhārmika) *m.* 1 heretic अन्यधार्मिकाः — शाक्यद्वयः SthānT. 164A. 9; 2 house-holder अन्यधार्मिकाः ... गृहस्था वा SthānT. 164A. 9.

अन्यधिककरण (anya-dhikkarāṇa) *n.* disregarding other person अथ गर्वः। अन्यधिककरणादात्मोत्कर्षो गर्वो बलविजः PratāYaBhū. 252. 7.

अन्यधी (anya-dhī) *adj.* devoted to different (god) सर्व एव यजन्ति त्वां सर्वदेवमयेश्वरम्। येऽप्यन्यदेवताभक्ता यद्यन्यधियः प्रभो BhāgP. x. 40.9 [one whose mind is alienated, MW; whose mind is turned away from God. APTE]

अन्यधी (anya-dhī) *f.* 1A knowledge of another thing or object कथं शुक्लग्रहो नाम ग्रहाभाव उतान्यधीः IṣṭaSi. 271. 13; अन्यशब्दोऽन्यत्र वर्तमानः प्रथमं तावदन्यधियमुत्पादयति TātpaT. (Vā.) 479. 13 (on ii. 2. 65); ऐक्यसाध्य-वैधर्म्यभावेः स्यादेकतोऽन्यधीः NyāySiA. 227. 24; 1B knowledge of another person प्रमाणेतरसामान्यस्थितेरन्यधियो गते। प्रमाणान्तरसद्भावः प्रतिषेधाच्च कथयितुं TarkBhā. (Mo.) 4.7; 2 knowledge of the rest तदवच्छिन्नतये नारुं प्रत्यगोधाहतेऽन्यधीः BrāraUBhVā. i. 4. 1410; 3 knowledge or notion of difference सुप्तस्य विषयालोको ध्यायतो वा मनोरथः। नानात्मकत्वाद्विकलस्तथा भेदात्मधीर्गुणैः (v.l. अन्यधीर्गुणैः) BhāgP. xi. 10. 3; 4 different impression or idea परिणामविशेषः ... *विटपादिरेष पन्थाः। कुरुतेऽन्यधियं विरेण दृष्टः प्रवसन्त्यः इवादिकाल इव RasSa. 58.

अन्यधीनिषेध (anyadhī-niṣedha) *m.* prohibition of the knowledge of another person व्यवस्थान्यधीनिषेधानां सिद्धेः प्रत्यक्षेतरप्रमाणसिद्धिः PramāMī. i. 1. 11.

अन्यधीपरिच्छेदा (anyadhī-paricchedā) *adj.* (f.) delimited by, i.e. distinguished from the knowledge of other स्मृतिर्भवेदतीते च सा गृहीते कथं भवेत्। स्यान्नान्यधीपरिच्छेदा भिन्नरूपा स्वबुद्धिधीः PramāVār. 3. 179.

अन्यधीमात्र (anyadhī-mātra) *n.* knowledge of another thing in general मुमुक्षोः ... ब्रह्मनिर्विकल्पस्य अन्यधीमात्रविरोधित्वं सर्वसंमतम् GuruCandr. i. 363. 10.

अन्यधीतापेक्षत्वं (anyadhīśāpekṣa-tva) *n.* the state of being expectant or dependent on the knowledge of another नीलात्तरापेक्षयातिशयत्वादिरूपेण ज्ञाने

अन्यधीसापेक्षत्वेऽपि तत्स्वरूपनिष्ठानर्थाच्छावपयताशालिज्ञानं न तत् LaCandr.
791. 33. (anvadhī-betu) m. I cause of another knowledge

अन्यधीहेतु (anyadhi-hetu) *m.* 1 cause of another knowledge न चानदस्य
 जति कि चित्तमाणं यस्तज्ज्ञानेनान्यधीहेतुः, यथा घृमापि: TāpT. (Vā.) 370.
 5 (an. i. 1. 16): 2A cause of the knowledge of another person स्वज्ञानेनान्यधीहेतुः
 सिद्धेऽर्थे व्यक्ती मतः VyaktiVi. 15. 8; 2B cause of the knowledge of
 another thing एकत्रायंऽन्यधीहेतुर्व्यअना साभिधात्रयः SāhiDa. 58. 8 (comm.
 अन्यस्यार्थानतरस्य धीहेतुर्बोधोपायः)

अन्यथीहृति (anyadhī-hnūti) *f.* denial of, i.e. contradiction with knowledge of another thing or difference आत्मनोऽस्य चेद्धर्मा अस्युक्तवादयो मताः। अज्ञेयत्वेऽस्य किं तैः स्यात् आत्मत्वे ह्यन्यथीहृतिः UpadeSā. 141.1; अनात्मत्वेऽस्य किं तैः स्यादात्मत्वे त्वन्यथीहृतिः TaiUBhāVā. 58. 10 (2)

अन्यधृत (anya-dhṛta) *adj.* worn or used by another person
 वस्त्रोपानहमाल्योपवीतान्यधृतानि न धारयेत् *ViṣṇuSm.* 71. 47; न रक्तमुल्बणं
 चान्यधृतं वासो विभूयात् *GautDS.* i. 9. 5; *KūrmaP.* 548. 11 (2. 15); वस्त्रं
 नान्यधृतं धार्यं न रक्तं मलिनं तथा *ViṣṇuDhaP.* ii. 89. 4; ब्रह्मसूत्रेण उपर्योक्तमित्यधृतं
 सर्वथा न धारयेत् *VīraMi.* 89. 17 (*on* 1. 29); (used as noun) (that) which
 is worn by another person विपर्ययं न कुर्वीत वाससो बुद्धिभावरः। तथा
 नान्यधृतं धार्यं न चापदशमेव च *MahāBhā.* xiii. 107. 78; अन्यधृतं तु प्रहास्य
 कामं विभूयात् *Aparā.* 173. 6 (*on* 1. 131a)

अन्यधेनु (anya-dhenu) *f.* one cow अन्यधेनुमेव अन्यवस्तेन तद्धेनुदोहाशक्तौ
व्यस्थितविकल्पः HārLa. 139. 5.

अन्यध्यान (anya-dhyāna) *n.* 1 thought of another person ये च वीरास्तनाल्ला ये च मच्चस्थिताः (v.l. चान्यध्यानसंस्थिताः)। शुष्वन्ति सत्कथां ते वै भवन्त्यनृजुपादपाः SkandP. iii (3). 22. 36; 2A meditation or contemplation on one नह्यन्यध्यानमन्यज्ञानौमुख्यमुत्पादयति BrahmsūBh. (Rā.) 156. 12 (on i. 1. 4); 2B meditation or contemplation on something else भवत्यन्यध्यानात् क्वचिदपि न हि प्राप्तिरन्येक्षणस्य ह्यपे पापीयानां प्रभवति न च ध्यानमन्यादलम्बनम् NayaMañ. I. iii. 4. 8.

अन्यध्रुव (anya-dhruva) *m.* other polar star, i.e. pole of ecliptic
 ध्रुवस्याधःस्थितत्वेऽन्यध्रुवस्योर्ध्वस्थितत्वं भवति SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 43. 20.

अन्यध्रुष (anya-dhruṣ) *adj.* who offends other निरुक्तः स्वाद्विकृतोऽन्यध्रुषः
स्वस्थानगोऽपि सः KośaKaTa. 2. 150.

अन्यध्वंस (anya-dhvaṃsa) *m.* destruction of another entity अतो
अन्यजन्म विनाप्यन्यध्वंसः स्यात् IṣṭaSi. 368. 5.

अन्यध्वजारोह (anyadhvajāroha) *m.* act of raising another flag विना
 त्वन्यध्वजारोहमुत्सवं परिकल्पयेत् । तत्राप्यन्यध्वजारोहं कुर्याद्वा विभवे सति PāraS.
 16. 39.

अन्यक्त (anya-nakta) *n.* vow of eating only at night pertaining to other deity (than Visnu) अन्यक्तं तु संक्रान्त्यादावपि रात्रावेव NirṇSi. 162.

अन्यनक्षत्रवत् (anyanakṣatra-vat) adv. like (that on) other
constellation तेनानिषिद्धं पुनर्वस्थोरूपनयनमन्यनक्षत्रवद्भवत्येव BālamBha.
i. 61. 17 (on 1. 14)

अन्यनगरं (anya-nagara) n. another town or city दैवज्ञाः ...।
ततोऽन्यनगरेभ्यश्च भूतनाराष्ट्रेभ्य एव च। ... प्रापुर्वेणाप्युपागमन् MarkP. 109.
41; एयोऽचलन्तः। ... शन्यमन्त्रोऽन्यनगरं प्रति ParśvC. 2. 794.

अन्यतन्मू (anya-natabhṛū) f. another (beautiful) woman (lit. another one having arched eyebrows) भृशति भर्तति हत हृदये शयः सचकितं मदनोऽन्यतन्मूचः। समुदतिष्ठदसंशयमवुदन् इतरथा किमु कश्चुसंधयः HammiMaKā. 7. 66:

अन्यनदी (anya-nadī) f. ordinary river पश्यन्ति मोहिता विष्णो
गङ्गामन्यनदीमिव SkandP. iv. 27. 54. (śaṅkadeivy)

अन्यनमस्कार (anya-namaskāra) *m.* salutation to other (than deity)
अन्येऽपि भगवत्समक्षमन्यनमस्कारः देवं पृष्ठतः कृत्वा अवस्थानम् ... इत्यादयोऽपराधा
अन्यतोऽनुसंधेयाः VīraMi. (Pūjā). 191. 13.

अन्यनरः (anya-nara) *m.* 1 other, i.e. third or neutral person तन्यन-
नसादरम्। सा दरे पृतना निन्ये हीयमाना रसादरम् ŚiśuVa. 19.23 (comm.
अन्ययां तटस्थनामपि नराणाम्); 2 one person क्षणमिद्विषु भावेषु प्रत्यभिज्ञा च
दुष्येत्। न हान्यनरदृष्टोऽर्थः प्रत्यभिज्ञायते परैः TattvSañ. 493; 3 other
person (than husband) रूपोत्पत्त्यनरलोचनगोचरेषु। यस्या न सन्ति सुतरां
कथितेतिज्ञानि कान्तासु सैव गृहिणी बहुमाननीया NāgaSa. 15.14; त्वनाया नायतः
स्मृतिपथमपि पत्यरन्यनरः ŚrīgMañ. (A.) 3. 18.

अन्यनामसहस्र

अन्यनामसहस्र (anya-nāmasahasra) *n.* another set of thousand names
यथास्य पठनोद्देही प्रीयते ललितान्विका। अन्यनामसहस्रस्य पाठात्र प्रीयते तथा
LalitāSa. 20.

अन्यनायिका (anya-nāyikā) *f.* another heroine or lady जिघ्रन्ती
मृगमदचन्दनानुलेपं कान्ताङ्गस्थितमिदमन्यनायिकायाः। मत्वेति प्रियमवपत्य ŚṛṅgāMañ.
(A.) 28.19.

अन्यनायिकापराङ्मुख (anyanāyikā-parāṇmukha) *adj.* detached from
or disinterested in another heroine or lady सर्वदान्यनायिकापराङ्मुखो
भार्यायामेवानुक्षणमनुरक्तोऽनुकूलः PadyaVe. 398. 4.

अन्यनायिकासक्तत्व (anyanāyikāsakta-tva) *n.* the state of being
attached to or intent on another heroine or lady पत्युरन्यनायिकासक्तत्वेऽ-
नुकूलत्वाभावे नायकापराधस्य नायिकाकोपहेतुत्वेन कोपोत्पत्तौ ... स्वाधीनपतिकात्वमेव
व्याहृत्ये ŚṛṅgāMañ. (A.) 15. 17.

अन्यनारी (anya-nārī) *f.* 1 other woman स चापि तां प्राप्य ...
न चान्यनारीषु मनो दधे MahāBhā. i. 40. 9; सद्नेऽयं सुनन्दाया जग्मतुस्तौ
... । तस्यास्तावन्नारीभिर्द्वार्यायां निवेदितां PariPar. 12. 37; अन्यनारीरूप-
गर्वहारा केचं कुलङ्गना UtaKuC. 215; शक्ती स्वयमभियोगो युक्तः कन्यासु
चान्यनारीषु KandaCū. v. 2.3; 2 ordinary or common woman मद्धिधानामन्यनारीणां
मलशोचनय देवो हुताशः एव मे शरणम् AvantiKa. 122. 15; असुर्यपश्यानामपि
प्रजयद्योषिताम्। शीलमङ्गो भवत्येवमन्यनारीषु का कथा PariPar. 2. 561;
3 co-wife उद्दिश्य प्रियकरुङ्गलापविर्देवशोचनमपि कृतमन्यनार्याः। अभ्योभिर्मुहुरित्यद्
वधूरमर्षात् ŚiśuVa. 8. 37 (comm. सप्तत्याः); प्रियेणाङ्गि बतान्यनार्यं मदीयनामपि
सर्पितानि ŚṛṅgāMañ. (A.) 27. 22

अन्यनारीपात्र (anyanārī-gātra) *n.* body or limb of co-wife काचिदङ्गेऽन्य-
नारीगात्राङ्गनं वक्ष्यस्याङ्गारागम्। क्रीडाव्याजात् ... उन्मादं स्म स्मेरवक्त्राम्बुजश्रीः
HarVi. 18. 27.

अन्यनारीजनित (anyanārī-janita) *adj.* made or produced by co-wife
करजदशनविहं नैशमङ्गेऽन्यनारीजनितमिति सरोषामीर्यया शङ्खमानाम्। स्मरसि न
खले दुत्तं मत्तयेतत् त्वयैव स्त्रियमनुनयति ... विलसी ŚiśuVa. 11. 37;
SūktiMu. 85. 7.

अन्यनारीदुराप (anyanārī-durāpa) *adj.* difficult to attain for other
woman अनवगुणकलपैरन्यनारीदुरापैरनुसुतनिगचितम् ... मुहुरमान्तीमन्तरानन्द-
वृद्धिम् YātrāPra. 5. 132.

अन्यनारीपरिग्रह (anyanārī-parigraha) *m.* act of accepting, i.e.
marrying other woman तत्कथं तामपास्याद्य विशालस्तनयमहम्। नृशंसानां करिष्यामि
अन्यनारीपरिग्रहम् MārK. 127. 30.

अन्यनारीभुजोत्पीड (anyanārī-bhujotpīḍa) *m.* pressing of the arm by
other woman अन्यनारीभुजोत्पीडात्कस्याश्चित्तकाटके। कथुकेऽभुजतो रेजे स्तनांशः
सघनेन्दुवत् PadmP. (Ra.) 103. 90.

अन्यनारीसमुद्भूत (anyanārī-samudbhūta) *adj.* arising from or made
by (union with) other lady अन्यनारीसमुद्भूतं चिह्नं यस्य न दृश्यते। अघरे
वा शरीरे वा स कान्त इति भाष्यते NātyaŚā. 22. 305.

अन्यनारीसुत (anyanārī-suta) *m.* son of ordinary or common woman
नान्यनारीसुतेत्यतं वर्लं यत्त्विति पार्थिव MārK. 44. 13.

अन्यनारीस्तनमर्दन (anyanārīstana-mardana) *n.* act of crushing or
rubbing of the breast of other woman कृपाणग्रहणप्रवीणः। विवर्जयामास
विगर्हितानि तस्याः। अन्यनारीस्तनमर्दनाणि EI. i. 106. 22.

अन्यनाश (anya-nāśa) *m.* 1 destruction of the rest वर्तमानं जगत् सर्वं
मुहूर्तात्र भविष्यति। अन्यनाशेन जगतो लोकस्य च परंतप MahāBhā. v.
480* (2); 2 destruction of other (sciences) शास्त्रमिदं पठनीयं न तु
केवलमन्यनाशाय KandaCū. v. 6. 47.

अन्यनास्तित्वा (anya-nāstītā) *f.* absence of another (object) स्वसपरमात्रं
दृष्ट्वापि पश्चात् किं चित् स्मरन्निपि। तत्रान्यनास्तित्वां पृष्टस्तदैव प्रतिपद्यते
ŚlokaVār. 5 (8). 28 (483. 2); SarvaDaKau. 98. 27.

अन्यनिकायभव (anyanikāya-bhava) *adj.* belonging to other aggregates
or groups एषां हि सर्वत्राणां प्रभावेन अन्यनैकायिका अन्यनिकायभवाः क्लेशा
रागादय उपजायन्ते Sphuṇā. ii. 138. 11 (on 2. 54)

अन्यनिकेतन (anya-niketana) *n.* house of another person उत्सवे
लोकयात्रायां तीर्थस्थाननिकेतने। न पत्नीं प्रेषयेत् प्राज्ञः MahNirvāT. 8. 43.

अन्यनिष्ठा (anya-nighna) *adj.* (used as noun) (word) devoted to another
(substantive), i.e. adjective पर्यायं परायत्तः परायीनोऽन्यनिष्ठावत् KośaKaTa.
2. 99.

अन्यनितम्बिनी (anya-nitambinī) *f.* another lady (lit. woman with
large and beautiful hips) आस्तामन्यनितम्बिनी रतिरपि त्रासात्र पीयं के
PrabaCin. 40. 23.

अन्यनिधन (anya-nidhana) *n.* death of other भ्रातः पञ्जरलवकं वा
कुरु संतोषमन्यनिधनेन। प्रातस्तयैव धातुर्वामत्वं किं न जानासि ŚāṅgaPa.
1206.

अन्यनिधिवत् (anyanidhi-vat) *adv.* like other treasures ब्राह्मणस्यापि-
निधिम् ... नापि शत्रवो हरन्ति, अन्यनिधिवद् भूम्यादिस्थापितः कालवशात्
न नश्यति ManvaMu. 262. 8 (on 7. 83)

अन्यनिन्द (anya-ninada) *m.* other sound तमन्तर्धाय निन्दं (v.l.
अन्तर्धायान्यनिन्दं) ध्वनिर्भीमस्य नर्दतः। अश्रूयत महाराज सर्वसंन्येषु MahāBhā.
vii. 104. 32.

अन्यनिन्दक (anya-nindaka) *m.* blamer or censurer of another विदुष-
कोऽन्यनिन्दके AnekāSañ. 4. 33.

अन्यनिन्दा (anya-nindā) *f.* 1 act of blaming or censuring one प्रकरणे
व्यवस्थिते तत्तत्त्वभिप्रायेणाविद्वन्मतान्तरनिन्दोपन्यासः। अन्यनिन्दा अन्यस्तुतये
BrĀraUBh. 91. 5 (on i. 4. 6); यत्र ... अन्यनिन्दयान्यनिन्दायाश्च प्रतीतित्व
... अप्रस्तुतप्रशंसा न वक्तव्या Kuval. 72 (7); अन्यनिन्दापादनद्वारान्यस्तुतिपरं
प्रथमवाक्यम् LaCandr. 717. 36; पादपस्तुतौ न व्याजस्तुतित्वम् ... अन्यनिन्दायां
वाच्यनिन्दायां गम्यमानायां नास्या अलंकृतेर्विषयः RasGañ. 561. 12; व्याजस्तुतिः
... अन्यनिन्दयापरस्य स्तुतिः AlaṅkāMañ. 113. 7; 2 act of blaming or
censuring another सत्यां वाचं वदति कुरुते नात्यशंसान्यनिन्दे SubhāRāSañ.
455 कृतमानतुलकर्मन्यनिन्दात्मप्रसन्नम्। ... अशुभस्य नाम्ना आश्रयाः TriṣaṣaPūC.
iii. 7. 119; iv. 1. 301; प्रत्यनीकम्। ... व्याजस्तुतेर्भेदः। ... इह त्वन्यनिन्दा
बलवत्स्तुतिः AlaṅkāRa. 40(4); अज्ञत्वमन्यनिन्दासु यतोऽपि जितपरिपूम्। ...
कर्मन्दिनः प्रणयेद्य गाहते स्म महोन्नतिम् YātrāPra. 3. 53; Kuval. 72(7);
RasGañ. 561. 12.

अन्यनिन्दांश (anyanindārṇśa) *m.* part or aspect of blaming another
विधेयस्तुत्यंशेनान्यनिन्दांशेन वा NyāySu. (So.) 9. 32 (on i. 2. 2)

अन्यनिन्दापटीयस् (anyanindā-paṭīyas) *adj.* skilled in blaming others
वीरमन्यतया हृत्तानन्यनिन्दापटीयसः। स तानवज्ञया पश्यन् PāṇḍaC. 1. 313.

अन्यनिपात (anya-nipāna) *n.* another reservoir of water तत्रावग्रह-
शुकेऽन्यनिपाते गजयूषयः। ... अभ्यः पातुमागात् कदाचन KathāŚāŚāg.
x. 6. 30.

अन्यनिबन्ध (anya-nibandha) *m.* 1 another literary work शब्दविधेयं
विज्ञाय कृत्वा तद्विदुषासनम्। विलोपन्यायनिबन्धांश्च कार्यः काव्यक्रियादरः
Kāvyaśāh. (Bh.) 1. 10; 2 another digest or compendium of law 'दिव्यं योगः
... कदाचन' इति। इदमर्थमन्यनिबन्धेष्वभावात्त्रिणयामृतमात्रोक्तैर्निर्मूलमेव NirṇaSi.
157. 27.

अन्यनिबन्धकार (anya-nibandhakāra) *m.* another composer or author
अन्यनिबन्धकारैरत्र दृष्ट्यादं वेति पूर्वत्रैव विकल्पपरतया व्याख्यातम् BālamBhā.
ii. 154. 16 (on 2. 122)

अन्यनिबन्धन (anya-nibandhana) *adj.* [f.-ā] having another cause,
caused by something else भिन्नस्वयोर्यश्च संयन्तोऽन्यहेतुको दृष्टः। तेनात्रान्यन्य-
निबन्धनेन तेन भवितव्यम् Śarka. 10. 3; प्रकृतित्वनिबन्धना हि पञ्चमी नान्यनिबन्धना
PañcPā. 77. 6 (on i. 1. 2)

अन्यनिबन्धनत्व (anyanibandhana-tva) *n.* the state of having another
cause न चाविधेयत्वेऽर्थविचारो निर्निबन्धनस्यादिति वक्तुं शक्यम्, अन्यनिबन्धनत्वार्थ-
विचारस्य NītiMā. 4. 9.

अन्यनिमन्त्रणादि (anyanimantranādi) *adj.* second invitation etc.
(अतिक्रामन् पापः सुकरतां व्रजेत्) कथंचिदन्यनिमन्त्रणादिनापि अतिक्रामन् तस्य
गृहेऽनमन् ManvaVi. 394. 27 (on 3. 190)

अन्यनिमित्त (anya-nimitta) *n.* 1 any other cause विषयेषु पूर्वप्रत्यक्ष-
विलक्षणानामुत्पत्तावन्यनिमित्ताभावाद् यदत्र निमित्तं स कारः PadārthaSañ.
63. 17; 2 other sign साधकस्य न तत्रास्ति शुभं किंचित् पितामह। यदि
वाच्यनिमित्ताति शुभाणि च महान्ति च ParaS. 9. 40; 3 another cause (of
word-usage) यत्रान्यन्यनिमित्तं नास्ति तत्रापि स्वस्वमेव निमित्तमादाय वाच्यं
प्रवर्तते Prasā. i. 590. 9.

अन्यनिमित्त (anya-nimitta) *adj.* [f.-ā] having another cause, caused
by something else अतदात्मकेष्वन्यनिमित्तः प्रत्ययो भवति PadārthaSañ. 322.
11; अन्यनिमित्तमयुगपदग्रहणम् NyāyVār. 84. 20 (on i. 1. 16); न हि अनेने
उष्णत्वाभावात् अन्यनिमित्तम् BrĀraUBh. 521. 16 (on iv. 3. 6); अग्रमाणज्ञानं

अन्यनिमित्तासंभव (anyanimitāsambhava) m. impossibility of any other cause उत्तरपूर्वेण चाद्यस्तादुपरिच्छेति दिशप्रत्यया यतो भवति सा दिगिति। अन्यनिमित्तासंभवाद् PadārthaSām. 66.24; योगिनाम् ... परमाणुषु मुक्तत्वमनसु चाच्यनिमित्तासंभवाद् येन्यो निमित्तेभ्यः प्रत्याघारं विलक्षणोऽयं विलक्षणोऽयमिति प्रत्ययव्यावृत्तिर्भवति (तेऽन्त्या विशेषाः) PadārthaSām. 321.20; NyāyKa. 323.14; प्रत्ययात् निमित्तं सिध्यति दिशसु कुतः सिद्धिस्त आह अन्यनिमित्तासंभवात्

independent of another शक्तिप्रणयसाधयत् ... अन्यनिरपेक्षत्वबलेनैव हन्तुं या
शक्तिः स्व गृह्यते PadMāi. on KāśVj. on P. iii. 2. 54 (577.14)

अन्यनिरपेक्षत्वभावा (anyanirapekṣa-svabhāva) *adj. (f.)* having one's own nature independent of another स्वाभाविकज्ञानबलादिगुणगणनिकेतभूतान्यनिरपेक्षत्वभावा स्वाध्याय शक्तिः VedāntKau. 211.12 (on ii. 2. 44)

अन्यनिरपेक्षानुरजन (anyanirapekṣānuranjana) *n.* act of entertaining independent of another द्वौ त्रीन् चतुरो वा एकस्यापि मूलं गच्छेत् ... तावत्सु विदेष्यन्त्यनिरपेक्षानुरजनेन JayaMa. 343. 2 (on 6. 5)

अन्यनिरपेक्षार्थम् (anyanirapekṣārtham) *adv.* for the sake of independence from another (text) प्रकरणाधिकरणसंख्यानमन्यनिरपेक्षार्थम् JayaMa. 9.6 (on 1.1)

अन्यनिराकरण (anya-nirākaraṇa) *n.* rejection of another (cause such as Prajāpati) भौतिकगुणानामसंबन्धार्थमेव ह्यध्यायारम्भः ... अन्यनिराकरणेन तत्प्रतिपादकत्वनिर्धारकाधिकरणानां वैयर्थ्यमेव ĀnuBh. 52. 22 (on i. 2.1)

अन्यनिराकरणपरत्व (anyanirākaraṇapara-tva) *n.* the state of being meant for the refutation of another(option) समविभागसाधकं विषयविभाग-निषेधकं चोक्तं तदपि ... निराकृतमित्युक्तं तत् तत् सूत्रदर्शनमूलकमान्य-सूचकम्। तस्यान्यनिराकरणपरत्वं तत्र हि स्पष्टम् BālamBha. ii. 137. 12 (on 2.116)

अन्यनिराकरणार्थम् (anyanirākaraṇārtham) *adv.* for the sake of the refutation of another (objection) परीक्षेण ब्रह्मकथनार्थमक्षरपदमन्यनिराकरणार्थम् ĀnuBh. 78. 8 (on i. 3.10)

अन्यनिराकाङ्क्ष (anya-nirākāṅkṣa) *adj.* having no expectancy for another, independent of another यत्र त्वन्यनिराकाङ्क्षेण शास्त्रेण विहितस्यानुष्ठानमन्ययुक्तमुपजीव्यते तत्र प्रसङ्गः TantrRa. 85. 9.

अन्यनिराकृति (anya-nirākṛti) *f.* exclusion of another (meaning) यदि गौरित्यर्थः शब्दः कृतार्थोऽन्यनिराकृतिः। जनको यदि गोबुद्धेय्यतामपरो ध्वनिः Kāvyaśā. (Bh.) 6.17; TattvSaṁ. 912.

अन्यनिराशंस (anya-nirāśaṁsa) *adj.* independent of another (meaning) यावदभिरर्थः संबन्धः प्राक्छब्दस्याधारितः। तावत्त्वन्यनिराशंसः श्रुतः सन् कुरुते गतिम् VyaktiVi. 124.12.

अन्यनिराशा (anya-nirāśā) *f.* [Inst.] without hope for another सा ... क्षुद्राधिपतिं द्विजम्। तद्वृत्तं याचमानं तं रुणद्धन्यनिराशया PrabhāC. 16.4.

अन्यनिरास (anya-nirāsa) *m.* exclusion of another thing विद्यात्मनास्य वाच्यत्वे त्याग्यमेकान्तदर्शनम्। सर्वत्रान्यनिरासोऽयं शब्दार्थ इति वर्णितम् TattvSaṁ. 998.

अन्यनिरिक्षिणी (anya-nirīkṣiṇī) *adj. (f.)* looking at another person हीनंजातिरता नारी पथि चान्यनिरिक्षिणी। आत्मलावण्यनिरता संत्याज्येत्यविद्या ययुः ĀdiP. i.18.16.

अन्यनिरिक्षित (anya-nirīkṣita) *adj.* aspected by another (planet) नराः। अभियाचितमात्रदीक्षिता निहतेरन्यनिरिक्षितरपि Brhājā. 15. 2.

अन्यनिरुत्सुका (anya-nirutsukā) *adj. (f.)* indifferent towards any another person औपाञ्चकार कामग्निरदशवक्त्रम् ...। विदाञ्चकार वैदेहीं रामादन्यनिरुत्सुकाम् Bhaṭṭi. 6. 1.

अन्यनिरुद्धा (anya-niruddhā) *adj. (f.)* surrounded or restrained by other (keeper of prostitutes) बहुधाचन्यनिरुद्धाः कथमन्यभिगम्यन्तेऽन्तः पण्यस्त्रियो वहिश्च क्षेत्रभूमयः NalaCam. i. 30 (16)

अन्यनिरूपित (anya-nirūpita) *adj.* described or conditioned by another thing अन्यनिरूपितपूर्ववर्तित्वग्रहेहेतुककार्यपूर्ववर्तित्वग्रहविषयत्वं द्वितीयम् BhaṭṭiCin. 34. 31 (on i. 1. 4)

अन्यनिरूप्य (anya-nirūpya) *adj.* to be described or conditioned by another thing भेदस्य सादृश्यादिवदन्यनिरूप्यस्यैकमात्रवृत्तित्वात् Nyāyāmṛ. 557A.9.

अन्यनिरूप्यत्व (anyanirūpya-tva) *n.* the state of being what is to be described or conditioned by another thing प्रतियोगिनो भेदस्वभावानन्तर्भावेऽपि स्वभावभूतस्य भेदस्य वस्तुस्वभाववदेवान्यनिरूप्यत्वानुपपत्तेः TattvPradī. (Ci.) 168. 9.

अन्यनिर्णय (anya-nirṇaya) *m.* ascertainment of another (as denotative of meaning) तत्संबन्धानुसूत्रार्थवाचित्वेनान्यनिर्णयः ŚlokaVār. 7. 184 (896. 6)

अन्यनिर्देश (anya-nirdeśa) *m.* direction or indication of another अन्यनिर्देशस्तु निवर्तकतत्सत्त्वादिभिर्भाषा Vār. 3'on P. i. 3. 11; अन्यनिर्देशस्तु लोके निवर्तको भवति MahāBh. i. 272. 7 (on i. 3. 11); i. 273. 3 (on i. 3. 11); यत्र अन्यनिर्देशो नास्ति तत्रोपतिष्ठते Nyās. i. 219. 20 (on i. 3. 11); अन्यनिर्देशस्त-निवर्तकः, तद्यथा देवदत्ताय गौदीयताम्, विष्णुमित्राय कम्बल इति कम्बले

गौरिवर्तको भवति PadMañ. on KāśiVr. on P. i. 3. 11 (409. 6)

अन्यनिर्भासम् (anyanirbhāsam) *adv.* by way of envisaging something else अनिर्भासं सनिर्भासमन्यनिर्भासमेव च। विज्ञानाति न च ज्ञानं वाह्यमर्थं कथंचन TattvSaṁ. 1999.

अन्यनिर्हरण (anya-nirharana) *n.* act of carrying (the dead body) of another person आचार्यादीनां दाहदशहे ... ब्रह्मचारी ब्रह्मचार्येव न सुप्तमृतो भवतीत्यर्थः। एवं चान्यनिर्हरणे भवत्येव DipKa. 76. 15 (on 3. 15)

अन्यनिवर्तक (anya-nivartaka) *adj. [f-ikā]* I which expels or removes another (nescience) आत्मा चेदीश्वरोऽस्मीति विद्या सान्यनिवर्तिका Upadeśā. 140.1. 2 which excludes another षण्णां श्राद्धदेवतात्वं विधीयते इति नान्यनिवर्तकमिति CaturCin. iii (1). 120. 8.

अन्यनिवर्तकधर्म (anyanivartaka-dharma) *m.* property or character which excludes another विषयवाक्यानुगुण्यं सूत्रस्य स्यात्। तत्र ह्यन्यनिवर्तकधर्मो द्रष्टृत्वादिवगम्यते ŚrūtaPra. ii. 24. 13 (on i. 3. 11)

अन्यनिवर्तन (anya-nivartana) *n.* A exclusion of another यथा नैवविद्यो भावस्तस्य नैव निवृत्तिः। ऐकान्तिकमसंबन्धाद्व्यन्यन्यनिवर्तनम् TattvSaṁ. 121; स्वाधीभिधाने शब्दानामर्थदन्यनिवर्तनम्। तद्योगो व्यतिरेकोऽपि मम तत्पूर्वको ह्यसौ TattvSaṁ. 1096; B removal, i.e. negation of another वर्णादित्योऽयं नादात्मा वायुरूपमवाचकम्। पदवाक्यात्मकः स्फोटः सारूप्यान्यनिवर्तने TattvSaṁ. 2311; ŚlokaVār. 6. 320 (811. 3); स्फोटश्च द्विविधो वैयकारणभिमतः सारूप्यान्यनिवर्तने च सांख्यसींगताभिमतं NyāyRa. 811. 14 (on 6. 320)

अन्यनिवारक (anya-nivāraka) *adj.* (used as noun) (guard) preventing other people अयं क इत्यन्यनिवारकाणां गिरा विभुर्गारि विभुश्च कण्ठम्। दृशं ददौ विस्मयनिस्तरङ्गां स लङ्घितायामपि राजसिंहः NaiśC. 6. 12.

अन्यनिवृत्ति (anya-nivṛtti) *f.* 1A exclusion of another चादीनामपि नन्योगो नैयातीत्यनपोहनम्। वाक्यार्थेऽन्यनिवृत्तिश्च व्यपदेश्यं न शक्यते TattvSaṁ. 978; ŚlokaVār. 5 (13). 148 (604. 10); सारूप्यान्यनिवृत्ती च नित्येतत् साध्ययित्वे। तस्मादेतत्तु सामान्यमस्ति सिद्धं द्वयोरपि ŚlokaVār. 5. 103 (241. 6); यद्यपि च नियमे अन्यनिवृत्तिरयं कल्पनीया, तथापि साधुशब्दस्मृत्यव्यवहितानाम् ... अपशब्दानाम् ... व्यावृत्तिः संभवति TantrVā. 233. 4 (on i. 3. 25); न तु वाक्यार्थ एवान्यनिवृत्तिर्निर्देयशक्यत्। अप्रवृत्त्यैव तत्सिद्धेः प्रवृत्तो हि निवर्त्यते TantrVā. 729. 18 (on iii. 1. 14); रूपविधियातुत्वाच्च प्रत्यक्षमन्यनिषेधकं स्वविषयतामात्र-पर्यवसानात् अन्यनिवृत्तिरभावप्रमाणगम्या BrahmSūBh. (Bhā.) 99. 5 (on ii. 1. 14); नाटकस्य प्रकरणस्योभयोः संकरात्मिका। लक्ष्यते नाटिकायत्र संकीर्णान्यनिवृत्त्यै BhāvPra. (Śā.) viii. 243. 18; न ह्यत्र पूर्ववन्मन्त्रस्यान्यनिवृत्तिः शक्यते शङ्किमु MīmāKau. iii (1). 61. 16 (on i. 2. 33); BhāṭṭiDī. i. 12. 1 (on i. 1. 6); 1B removal, i.e. negation of another केवलप्रत्यक्षलक्षणकरणमन्यनिवृत्तिं मूढतां या सूत्रकारस्य सूचयति TātpaT. (U.) 122. 20 (on 4. 8); उपसेचनश्रुत्या सर्वप्राप्तेर्ब्रह्मक्षत्रग्रहण-मनुवादमात्रमन्यनिवृत्ती वाक्यभेदात् BrahmSūBh. (Bhā.) 40. 20 (on i. 2. 9); अन्यनिवृत्तेशाब्दत्वात् अनर्थत्वाच्च Bhām. 168. 11 (on i. 2. 9); यस्मादेतद्व्यतिरिक्तं यदस्ति कर्म कुरुते तदस्य निष्फलं भवतीति पूर्वस्तुत्यर्थं न त्वन्यनिवृत्त्यै। पाक्यशादीनामपि तस्य विहितत्वात् ManvaMu. 449. 2 (on 10. 123); करणे चाद्यदिवाच्यनिवृत्तेः सिद्धयुपपत्तेः फलत्वायोगात् MīmāKau. iii (1). 80. 2 (on i. 2. 44); iii (1). 80. 14 (on i. 2. 44); वसिः शपा लुका यीतिर्निर्दिष्टोऽन्यनिवृत्त्यै SiddhāKau. 351A. 7 (on vii. 1. 5); 1C removal i.e. negation of the rest इहान्यनिवृत्तिरनर्थिका पुरुषार्थविशेषानवगमादित्यर्थः VedāntKa. 137. 11 (on i. 2. 9); 2 inapplication of another (means) यदि त्वन्यनिवृत्त्यैव परिशेषः प्रकल्प्यते। शशङ्गनिमित्तत्वं फलानां किं न गम्यते TantrVā. 361. 20 (on ii. 1. 5); 3 cessation of another अन्यनिवृत्त्यैव कार्यकारणभाव आक्षिप्त इति नासौ सूत्रकारेण दर्शनीयः TātpaT. (Vā.) 82. 3 (on i. 1.1)

अन्यनिवृत्तिपर (anyanivṛtti-para) *adj.* 1 referring to the removal, i.e. negation of another प्रतिग्रहे च क्रीते च नालेख्या सिद्धयति क्रिया। इति यदिदं कात्यायनीयवचनं तल्लेख्यप्राधान्यपरं, न त्वन्यनिवृत्तिपरम् VyāvaNi. 88. 3; 2 referring to the exclusion of another गोदक्षिणात्वम् ... अन्यनिवृत्तिपरं भवति TantrRa. 59. 2.

अन्यनिवृत्तिपरत्व (anyanivṛttipara-tva) *n.* the state of referring to the removal, i.e. negation of another तत्पूर्वपदेत्तरपदग्रहणमिति। अन्यनिवृत्तिपरत्वादस्य व्यतिकरेऽपि कार्यप्रवृत्तिः Pradī. v. 221B. 7 (on vi. 3. 23); यतः पुत्रिकासुत इत्येतत्साम्यद्वयपुत्रिकासुतस्य निवृत्तिरेव गम्यते। शब्दवृत्तेरन्यनिवृत्तिपरत्वादिति CaturCin. iii (1). 83. 9; ननु सर्वस्यापि शब्दस्यान्यनिवृत्तिपरत्वात्त्याहारदोषः CaturCin. iii (1). 97. 16; अन्यनिवृत्तिपरत्वाद्वास्त्य तेषां परस्परव्यतिरेकेऽपि भवति PadMañ. on KāśiVr. on P. vi. 3. 23 (212.15)

अन्यनिवृत्तिप्रयुक्ता (anyanivṛtti-prayuktā) *adj.* (f.) caused by the cessation of another अत्र च शोभनत्वाशोभनत्वसत्तायामेव वक्तव्यायाम-सत्तायुक्तेनापिधानमन्यनिवृत्तिप्रयुक्ता तन्निवृत्तिरिति ख्यापनार्थम् Alaṅkāṣa. 83. 8.
अन्यनिवृत्तिफल (anyanivṛtti-phala) *n.* fruit in the form of exclusion of another वेदवाक्याविरोधस्य सति संभवे लौकिकार्यग्रहणं कर्तव्यम्। ... 'वेदवाक्यविरोधे न' इत्यन्यनिवृत्तिफलम् TātpaT. (U.) 13.14 (on i. 1.47); प्रत्यासन्नं वाचहन्तिनियततामुत्पूज्य नान्यनिवृत्तिफलकल्पनावसरः TantrVā. 59. 18 (on i. 2. 42)

अन्यनिवृत्तिफल (anyanivṛtti-phala) *adj.* having exclusion of another as its fruit प्राप्तार्थो हि विधिरन्यनिवृत्तिफलो विज्ञायते BrahmSi. 29. 14; अत्यन्ताप्राप्तमर्थं हि विधयो बोधयन्ति नः। प्राप्तार्थो यो विधिः सोऽन्यनिवृत्तिफल इत्येव BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 413.

अन्यनिवृत्तिफलक (anyanivṛttiphala-ka) *adj.* having exclusion of another as its fruit अन्यनिवृत्तिफलकसिद्धविषयकविधित्वमेव नियमत्वम् LaṣṭabdeSe. i. 308. 16.

अन्यनिवृत्तिफलत्व (anyanivṛttiphala-tva) *n.* the state of having exclusion of another as its fruit अग्निहोत्रशब्दोपादानादीपासनपरिग्रहेऽपि नैव परिवेदनं भवति शब्दप्रवृत्तेरन्यनिवृत्तिफलत्वात् CaturCin. iii (3). 814. 12.

अन्यनिवृत्तिप्रयुक्त (anyanivṛtti-yukta) *adj.* associated with the cessation of another शेषशब्दोऽन्यनिवृत्तिप्रयुक्तमवस्थानमाह Prādī. vi. 253. 15 (on vii. 4. 60)

अन्यनिवृत्तिरूप (anyanivṛtti-rūpa) *adj.* 1 of the form of exclusion of another नान्यनिवृत्तिरूपत्वं भावप्रतीतिः SāṅkhyāPraSū. 5.93; तयोरुपचारेणन्य-निवृत्तिरूपतया अवस्तुत्वात् TātpaT. (Vā.) 136. 14 (on i. 1. 3); 2 of the form of removal, i.e. negation of the rest अन्यनिवृत्तिरूपपरार्थस्यार्थसिद्धत्वेना-कल्पनीयत्वात् BhāṭṭīDī. i. 35. 15 (on i. 2. 4)

अन्यनिवृत्तिवत् (anyanivṛtti-vat) *adv.* like the removal, i.e. negation of the rest "ग्रीहिभिर्नयेत" इत्यत्र तृतीया निरपेक्षसाधनत्वबोधनादन्यनिवृत्तिवदत्रापि निरपेक्षसाधनत्वप्रतीतिर्तृतामत्रैणैव श्राद्धं न त्वश्रादिना VīraMi. (Tīrtha.) 25. 17.

अन्यनिवृत्तिसाम्य (anyanivṛtti-sāmya) *n.* equality in the case of exclusion of another उपसंहार एव अन्यनिवृत्तिसाम्यात्रियम् इत्युक्तम् TantrRa. 141. 16

अन्यनिवृत्तिस्फुरण (anyanivṛtti-sphuraṇa) *n.* manifestation of the removal, i.e. negation of another अन्यनिवृत्तिस्फुरणात्रैव दोष इति चेत् ĀtmaTaVi. 278. 5.

अन्यनिवृत्त्यंश (anyanivṛtṭy-aṁśa) *m.* A element or aspect of the removal, i.e. negation of another तस्माद्येवैव शब्दे पु नञ्योगस्तेषु केवलम्। भवेदन्यनिवृत्त्यंशः स्वात्मैवान्यत्र गम्यते TattvSaṁ. 1002; ŚlokaVār. 5 (13). 164 (611.4); B element or aspect of the exclusion of another नियमार्थं रूपे शास्त्रे ...। प्राप्ते चान्यनिवृत्त्यंशः फलमर्थतत्प्रतीयते TantrVā. 91. 12 (on i. 3. 3)

अन्यनिवृत्त्यर्थ (anyanivṛtṭyārtha) *adj.* A meant for the removal, i.e. negation of another (letter) उरपरपरवचनमन्यनिवृत्त्यर्थं चेदुदात्तादिषु दोषः Vār. 1 on P. i. 1. 51; MahāBh. i. 125. 21 (on i. 1. 51); न चर्यणः पुनर्वचनमन्यनिवृत्त्यर्थम् Vār. 3 on P. iv. 1. 114; MahāBh. ii. 256. 15 (on iv. 1. 114); कोपघादणः पुनर्वचनमन्यनिवृत्त्यर्थम् Vār. 5 on P. iv. 2. 104; MahāBh. ii. 294. 11 (on iv. 2. 104); रसादिभ्यः पुनर्वचनमन्यनिवृत्त्यर्थम् Vār. 1 on P. v. 2. 95; KāśiVr. on v. 2. 95; B meant for the exclusion of another आनन्दशब्दश्चामुख्यार्थोऽपि अपरार्थत्वात् मित्रार्थस्यत्वात्। ... अन्यनिवृत्त्यर्थानां निवृत्तेरवस्तुत्वात् नाभेदविरोधित्वम् IṣṭaSi. 26. 20; अथ सिद्धे संश्रयणे तद्वचनमन्यनिवृत्त्यर्थमिति परिसंख्या तया स्यात् ManuBh. i. 81. 19 (on 2. 24); अस्यामेवाशङ्क्यां द्वितीयमिति वचनम् अन्यनिवृत्त्यर्थम् ManuBh. ii. 259. 1 (on 9. 61); सभ्यैरेवेत्यवधारणमन्यनिवृत्त्यर्थम् SmṛtiCan. iii. 37. 3.

अन्यनिवृत्त्यर्थता (anyanivṛtṭyārtha-tā) *f.* the state of being meant for the exclusion of another न च प्राप्ते सति विधिरयं प्रवृत्तो वेनात्यान्यनि-वृत्त्यर्थता कल्प्येत TantrVā. 59. 20 (on i. 2. 42)

अन्यनिवृत्त्यर्थत्व (anyanivṛtṭyārtha-tva) *n.* the state of being meant for the exclusion of another आनन्दशब्दस्य मुख्यार्थत्वेऽपि अन्यनिवृत्त्यर्थत्वोपपत्ते-र्नभेदविरोधित्वम् IṣṭaSi. 26. 23.

अन्यनिवेश (anya-niveśa) *m.* another, i.e. further addition (to one's share) बहुना कालेनायथाकृतां ब्रूयाद्यावदितरैः स्वेषु स्वेषु भागेष्वन्यनिवेशशरीर-प्रतिस्कारादि कृतं भवेत् ManuBh. ii. 254. 19 (on 9. 47)

अन्यनिश्चायिन् (anya-niścāyin) *adj.* which determines another (thing)

सकलप्रतिपासस्य प्रान्तत्वासिद्धितः स्फुटम्। प्रमाणं स्वान्यनिश्चायि द्वयमित्थं प्रसिध्यति Nyāyāva. 7.

अन्यनिःशेषगुण (anyaniśēṣa-guṇa) *m.* all other virtues यदन्यनिःशेष-गुणैरपाकृतं तपोऽधिकश्चेन्नगतापि पुन्यते SubhāRaSārī. 894.

अन्यनिषिद्धाचरण (anyaniṣiddhācāraṇa) *n.* performance of other prohibited act न च ... भावनायाः ... अकरणे प्रत्यवायस्य करणे ... अन्यनिषिद्धाचरणजन्यप्रत्यवायध्वंसस्यैव ... भावत्वकल्पनात् MimāKau. i. 266. 18 (on i. 4. 22)

अन्यनिषेध (anya-niṣedha) *m.* 1 negation or prohibition of another अन्यविधानेनान्यनिषेधोऽवगम्यते स्वशब्देन वा निषेधः ManuBh. i. 270. 16 (on 3. 135); एकविधावन्यनिषेधः स इति चेत् न। भेदे भावभेदयोरेव प्रसङ्गात् KhaṇḍanKhā. 1052. 20; तत्तयोः प्राधान्यप्रतिपादनार्थं न पुनरन्यनिषेधाव SmṛtiCan. i. 223. 16; 2 negation or prohibition of one अन्यनिषेधपरस्य वचनस्यान्यथा निर्वाहायोगादर्थक्यसिद्धिः ŚrūtaPra. iA. 241. 30 (on i. 1. 1); 3 refutation or denial of another (rule) 'तमेव विद्वान्' 'यनेपेव वृणुत' इत्यादावन्यनिषेधाच्छङ्काभावः TattvPrakā. 6B. 4 (on i. 1. 1); पूर्वसूत्रवत्प्रामाण्यतोऽन्यनिषेधे मानाभावात्रियम-प्रकरणाय नियमस्यैव निषेधः LaṣṭabdeSe. ii. 138. 13.

अन्यनिषेधक (anyaniṣedha-ka) *adj.* which negates or prohibits others स च विषयो यत्रान्यनिषेधका नञादयः प्रयुज्यन्ते Śarka. 74. 14; किं रूपदि-विधातुत्वाच्च प्रत्यक्षमन्यनिषेधकम् BrahmSūBh. (Bhā.) 99. 5 (on ii. 1. 14); श्रुत्यादीनां चान्यनिषेधकत्वाभावात् TattvPrakā. 216B. 6 (on iv. 3. 15)

अन्यनिषेधकत्व (anyaniṣedhaka-tva) *n.* the state of being that which refutes or denies another अवैयर्थ्यावधारणस्यान्यनिषेधकत्वं वक्तव्यम् Śivārka-MaDī. i. 194. 25 (on i. 1. 5)

अन्यनिषेधतत् (anyaniṣedha-tas) *adv.* on account of the negation of another अन्यापेक्षया किं वाच्यः किं वाचाच्योऽपि विधिस्त्वपि यदि चान्यनिषेधतः TattvSārī. 997.

अन्यनिषेधन (anya-niṣedhana) *n.* negation or prohibition of others दशेति नियमार्थं स्याच्च ततोऽन्यनिषेधने BrĀraUBhVā. vi. 3. 15; अवधारणं हि फलतोऽन्यनिषेधनमेवेति भावः Bhāsk. i. 310. 15 (on i. 6. 3)

अन्यनिषेधमुख (anyaniṣedha-mukha) *n.* [Inst.] through the negation of another अन्यनिषेधमुखेन पुनर्विचारयति AnuBh. 83. 5 (on i. 3. 17)

अन्यनिषेधरूप (anyaniṣedha-rūpa) *adj.* of the form of negation of another अपोहस्यान्यनिषेधरूपस्य तथैव प्रतीत्या भाव्यम् Śarka. 66. 9.

अन्यनिषेधात्मन् (anyaniṣedhātman) *adj.* of the form of the negation or prohibition of another निषेधस्य प्रसिद्धत्वात् प्रकारान्तराभावात् एकविधिरन्यनिषेध इति चेत् शुक्तिर्धात्वन्वयः स्यात् IṣṭaSi. 322. 11.

अन्यनिषेधाभाव (anyaniṣedhābhāva) *m.* absence of the negation or prohibition of another नापि विद्यमानमेव। अन्यनिषेधाभावान् Loc. 21. 22 (on i. 1. 4); निषेधाभावाच्च नापि विषयस्य विषयान्तरादधिक्यं सज्जतीयर्थ्यतिरेकः। तत्रान्यनिषेधाभावात् Alaṅkāṣa. 29. 76; त्रियो हीति वाक्येऽन्यनिषेधाभावाद्धवेदव-शङ्का TattvPrakā. 6B. 4 (on i. 1. 1)

अन्यनिषेधार्थ (anyaniṣedhārtha) *adj.* meant for the negation of another अन्यनिषेधार्थोऽपि विधिर्नियतः Alaṅkāṣa. 83; अप्राप्ताद्योऽप्यवधारणरूपमन्यनिषेधार्थ-पर्यवसायि तु विधानं नियमः Alaṅkāṣa. 83(5)

अन्यनिषेधार्थता (anyaniṣedhārtha-tā) *f.* the state of being meant for the negation of another सति संभव इति विधिमुखेन प्रवर्तमानस्य न असति इति अन्यनिषेधार्थता वक्तव्या Kāśi. i. 22. 15 (on i. 534)

अन्यनिषेधार्थम् (anyaniṣedhārtham) *adv.* for the sake of the negation of another तस्मादन्यनिषेधार्थं सार्धकत्वान्ननुशयप्रतिषेधिका AnuBh. 174. 25 (on iii. 1. 1)

अन्यनिष्ठ (anya-niṣṭha) *adj.* [f.-ā] 1A existing or abiding in another अन्यनिष्ठवहेर्धूमवत् पर्वतवृत्त्यन्ताभावप्रतियोगित्वेऽपि तत्प्रतियोगिता न कश्चित्त्वेना-वच्छिद्यते TattvCin. ii (1). 124. 1; यद्यपि धूमवत्त्वाद्धूमवत्त्वं सिध्यति तथापि वच्छिद्यते TantrVā. 284. 6; न ह्यतीतः संसारः ... उपलभ्यमानो नान्यनिष्ठेन तेन NyāyPari. 499. 3; स चान्तर्गो यो यदि विज्ञातरितः स्यात् चान्यनिष्ठः प्रतिमतिं NyāyPari. 499. 3; स चान्तर्गो यो यदि विज्ञातरितः स्यात् तदामृतत्वं चान्यनिष्ठं न ... विद्युत्कसाचकं स्यात् TattvPrakā. 36B. 5 (on i. 2. 18); अन्यनिष्ठस्यापि तदस्यवृत्तत्वं संभवति ŚivārkaMaDī. i. 109. 27 (on i. 1. 2); अवधातादीनां तु चान्यनिष्ठप्रवृत्तिविषयत्वज्ञानांतरकालत्वमन्यं तज्ज्ञानम् (on i. 1. 2); अवधातादीनां तु चान्यनिष्ठप्रवृत्तिविषयत्वज्ञानांतरकालत्वमन्यं तज्ज्ञानम् BhāṭṭīDī. ii. 185. 17 (on v. 2. 7); 1B existing in one नान्यनिष्ठ वेदान्तस्य वेदान्तस्य VīraMi. 878. 10 (on 3. 143); 2A referring to another अन्यनिष्ठप्रति-

अन्यनिष्ठकर्तृत्व

जन्मस्वानर्थपरिहारार्थत्वे नान्यस्य भ्रान्तिरिति रीतिः AlaṅkāKau. (Vi.) 389. 24; 2B belonging or pertaining to another अन्यनिष्ठस्य जन्मादेः ... उपलक्षणतया ब्रह्मलक्षणमुपादानत्वं लक्ष्ये लक्षणघटकम् ŚivārkaMaDī. i. 556. 5 (on i.4.23); 3 dependant or based on another, cf. अन्यनिष्ठता 3; 4 subordinate to another, cf. अन्यनिष्ठत्व.

अन्यनिष्ठकर्तृत्व (anyaniṣṭha-kartṛtva) *n.* agency existing in another भिन्नयो हेतुकर्तृत्वं तच्च स्वतन्त्रकर्मिणा अन्यनिष्ठकर्तृत्वनिर्वाहव्यापाररूपा VyutpaVā. 127. 21.

अन्यनिष्ठकर्मन् (anyaniṣṭha-karman) *n.* action present in one अन्यनिष्ठकर्मणान्यस्य भोगे पुरुषविशेषनियमो न स्यात् तत्राह तत्कर्माजितत्वात् SāṅkhyaPraBh. 159. 30 (on 6. 55)

अन्यनिष्ठज्ञान (anyaniṣṭha-jñāna) *n.* knowledge existing in one अन्यनिष्ठज्ञानेनान्यनिष्ठज्ञाननिवृत्ती त्वत्यन्तविरोधोऽतिप्रसङ्गात् SiddhāTa. 54. 8.

अन्यनिष्ठता (anyaniṣṭha-tā) *f.* 1 the state of referring to another संपूर्वस्तिष्ठतिह समाप्तिर्वचनः अन्यनिष्ठताया ब्रह्मणि समाप्तिर्न स्यात् Vedānt-Ka. 484. 24 (on iii. 4. 18); 2 the state of existing in another जन्मादिकर्तृत्वस्य च यदान्यनिष्ठता निवार्यते TattvPrakā. 9B. 3 (on i. 1. 3); 3 the state of being dependant or based on another प्रोक्षणस्य च अन्यनिष्ठतया पारतन्त्र्येण निर्देश्यत्वमुपादेयत्वम् MayūMāli. 177. 10 (on ii. 3. 13)

अन्यनिष्ठत्व (anyaniṣṭha-tva) *n.* 1 the state of being subordinate to another अध्ययनेनेति निर्देशेन गुणकर्मत्वं सूचितं भावार्थस्यान्यनिष्ठत्वप्रतीतेः ŚrūtaPra. iA. 29. 12 (on i. 1. 1); 2 the state of existing in another जन्मादिकाण्यन्यनिष्ठत्वनिरासादस्ति शास्त्रसंगतिः TattvPrakā. 9B. 2 (on i. 1. 3); तस्या चान्यनिष्ठत्वेऽनिर्देश्यत्वं न भवति TattvPrakā. 50B. 2 (on i. 6. 22); 3 the state of belonging or pertaining to another गवाश्चयतप्राशस्त्यस्यान्यनिष्ठत्वद्व्यापनेनातिशयोक्तार्थत्वात् MīmāKau. i. 285. 6 (on i. 4. 26); 4 the state of being dependant or based on another वरमावश्यकस्यैव समीहितसाधनत्वस्य स्वप्रवृत्तिहेतुत्वेन रूपस्य प्रवर्तनात्वेन रूपेण विध्यर्थत्वकल्पनं लघवात् MīmāNyāPra. 270. 25.

अन्यनिष्ठप्रकारता (anyaniṣṭha-prakāratā) *f.* qualificierness belonging or pertaining to another विशेष्यत्वं चात्रान्यनिष्ठप्रकारतानिरूपितानिरूपितत्वमात्रं न त्वन्यनिष्ठविशेष्यतानिरूपितप्रकारतानाश्रयत्वम् AlaṅkāKau. (Vi.) 384. 13.

अन्यनिष्ठप्रतियोगिता (anyaniṣṭha-pratīyogitā) *f.* counterpositiveness existing in another अन्यनिष्ठप्रतियोगितादेरन्यदीयसंबन्धाघटकत्वेनाव्यावर्तकत्वात् LaCandr. 418. 28.

अन्यनिष्ठफल (anyaniṣṭha-phala) *n.* fruit belonging to another अन्यनिष्ठफलोद्देशेनान्यस्यापि साधने प्रवृत्तिः LalitāSaBh. 201. 8 (on 237)

अन्यनिष्ठविशेष्यता (anyaniṣṭha-viśeṣyatā) *f.* qualificandness belonging or pertaining to one विशेष्यत्वं चात्रान्यनिष्ठप्रकारतानिरूपितत्वमात्रं न त्वन्यनिष्ठविशेष्यतानिरूपितप्रकारतानाश्रयत्वम् AlaṅkāKau. (Vi.) 384. 13.

अन्यनिष्ठव्यापार (anyaniṣṭha-vyāpāra) *n.* activity or operation pertaining to another एवं च विधिष्यस्यान्यनिष्ठव्यापारबोधकत्वं लोकसिद्धं सिद्धं भवति MīmāNyāPra. 270. 16.

अन्यनिष्ठासदृश्यप्रतियोगित्व (anyaniṣṭha-sādrśyapratīyogitva) *n.* relational adjunctness of comparison pertaining to another प्रत्युत धर्मे चन्द्रभिन्नवृत्तित्वबोधेन चन्द्रस्यान्यनिष्ठासदृश्यप्रतियोगित्वलाभेन चन्द्रनिष्ठासदृश्यप्रतियोगित्वान्यप्रतियोगिकसादृश्यानाश्रयत्वबोधे चमत्कारोत्कर्षस्य ... अपहोतुमर्हत्वात् AlaṅkāKau. (Vi.) 66. 9.

अन्यनिष्ठा (anya-niṣṭhā) *f.* devotion to someone else अज्ञानकाले एषोऽविद्वान् उदरमीपदपि साधनसंबन्धप्रयोजनैकतममन्तरमन्यनिष्ठां कुरुते Vedānt-Kau. 34. 14 (on i. 1. 20)

अन्यनिष्ठज्ञान (anyaniṣṭhajñāna) *n.* nescience existing in another person अन्यनिष्ठज्ञानेनान्यनिष्ठज्ञाननिवृत्ती त्वत्यन्तविरोधोऽतिप्रसङ्गात् SiddhāTa. 54. 8.

अन्यनिष्ठात्यन्ताभाव (anyaniṣṭhātyantābhāva) *m.* constant absence existent in another घटादिज्ञानान्तरम् अयमिहैव नान्यत्वेत्यन्यनिष्ठात्यन्ताभावप्रतियोगित्वस्यानुभवात् GuruCandr. i. 215. 5; अन्यनिष्ठात्यन्ताभावस्तु न चक्षुरादिप्राज्ञः GuruCandr. i. 215. 6.

अन्यनिष्ठाहृदयि (anyaniṣṭhāhṛdī) *adj.* transcendental merit etc. pertaining to one अन्यनिष्ठाहृदयिभिरन्यत्र सुखदुःखाद्युत्पादेऽतिप्रसङ्गात् YogSā. 71. 8 (4)

अन्यनिष्पत्ति (anya-niṣpatti) *f.* result or effect of another समवायिकारण-विषयः कारकव्यापारः स्याद् इति चेत्, न अन्यविषयेण कारकव्यापारेणान्यन्य-तेरतिप्रसङ्गात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 324. 12 (on ii. 1. 18); न च सर्वस्येष्टतया प्रीतिरन्यनिष्पत्तये भवति Kāśī. ii. 31. 4 (on 5 (2). 4)

अन्यनिष्पादकयत्न (anyaniṣpādaka-yatna) *m.* effort producing another क्रिययोर्मध्ये सर्वे आद्यं च अन्यनिष्पादकयत्ननिष्पाद्यत्वम् BālamBha. ii. 259. 10 (on 2. 145)

अन्यनिःस्पृहा (anya-niṣpṛhā) *adj.* (f.) devoid of desire for another तदुपप्रत्यया चैका संततिश्चान्यनिःस्पृहा ViṣṇuP. vi. 7. 91; TattvVai. 120. 22 (on 3. 2)

अन्यनिहृति (anya-nihnuti) *f.* denial of another, i.e. emphasis विकल्पना पृथक्क्रियावधारणान्यनिहृतिः Vaija. 34. 40.

अन्यनीति (anya-nīti) *f.* 1 (finding of) another process इच्छाविकल्पः क्रमशोऽभिनीय नीते निवृत्तिः पुनरन्यनीतिः Brhājā. 13. 4; BrSāh. 77. 22; 2 [Inst.] by way of another, i.e. opposite example सामान्यात् बुद्धिहेतोः प्रमितिमधिकतः साधयत्यन्यनीत्या TattvMu. 4. 102 (comm. अप्रमादृष्टान्तीकरणेन)

अन्यन् (anya-nṛ) *m.* ordinary people प्रभुरहमन्यन्पूणां न वैष्णवानाम् PadmP. vi. 194. 102.

अन्यनृप (anya-nṛpa) *m.* 1 rival king जम्बुकथ नृपो वीरः ...। अजेयोऽन्यनृपैर्य त्वया युधि निपातितः BhaviP. 484B. 10 (iii (3). 13. 38); 2 another king निहितशासनमन्यनृपेष्वपि प्रियतमअयधोषमनारतम् EI. xviii. 10. 11; कीर्तिमन्-नृपाणां च वदेन्नीतिफलं तथा ŚukraNī. 2. 225; नीतिप्रवृत्तं त्वन्यनृप उद्धरणक्षयः ŚukraNī. 4 (7). 417.

अन्यनृपदौकित (anyanṛpa-dhaukita) *adj.* presented by another king रत्नमन्यनृपदौकितमन्ये तत्प्रसादमलभन्त नृपास्तत् NaisC. 21. 4.

अन्यनृपति (anya-nṛpati) *m.* 1 rival king याते मत्तनये स्थितान्यनृपतिन् निर्जित्य यो जित्वरो बन्दीकृत्य रिपुत्रिहत्य च तदा तीर्णप्रतिज्ञोभवत् EI. vi. 31. 30; 2 another king जातोऽस्मादभिमन्युरन्यनृपतीनामन्यमानस्तुणम् EI. ii. 238. 17.

अन्यनृपतिश्रीनिलय (anyanṛpatiśrī-nilaya) *m.* abode of the fortune of another king विक्रा(क्र)मक्रान्त(Read)न्यनृपत्(Read)तिश्रीनिलयानाम् ... वक्ष्यमानं पल्लवानां धर्ममहाराजश्रीसिंहं अजम्भुं आ EI. xv. 254. 16.

अन्यनृपद्विपेन्द्र (anya-nṛpadvipendra) *m.* another elephant - like, i.e. excellent king दुरासदामन्यनृपद्विपेन्द्रैः। सखीजनः प्रीतमना निदध्यौ Yādvā. 13. 25.

अन्यनृपमण्डल (anyanṛpa-maṇḍala) *m., n.* circle, i.e. territory of other king समग्रहीतया राजा सोऽन्विष्यन् निखिलान् बुधान्। विद्वदुभिक्षमवधयान्यनृपमण्डले RājTa. (Ka.) 4. 493.

अन्यनृपश्री (anyanṛpa-śrī) *f.* fortune of another king प्रागेवात्यनृपश्रीभिर्मात्येव निजलाञ्छनैः। उज्जितैरङ्गितं मृदोः पदयोश्चत्रचामरैः KathaSaSāg. iv. 3. 70.

अन्यनृपश्रीनिलय (anyanṛpaśrī-nilaya) *m.* abode of the fortune of another king स्वविक्रमाक्रान्तान्यनृपश्रीनिलयानाम् ... पल्लवानाचर्ममहाराजश्रीसिंहवर्मा EI. viii. 162. 13; viii. 235. 13.

अन्यनृपसुनु (anya-nṛpasūnu) *m.* another prince विजयवाहनाम् च तयान्यनृपसुनुवः PadmP. (Ra.) 2. 145.

अन्यनृपस्खलित (anyanṛpa-skhalita) *n.* fault or misdeed of another king मगवन् नाहिसि मामन्यनृपस्खलितैः खलीकर्तुम् HarṣaC. 158. 6.

अन्यनृपातपत्र (anyanṛpāpatra) *n.* umbrella, i.e. rule of other king मांघातानाम्। शासन्यहीं परिहृतान्यनृपातपत्राम् EI. xii. 192. 44.

अन्यनृपालसंघ (anyanṛpāla-saṅgha) *m.* host of enemy kings आयोजने-ष्वन्यनृपालसंघात्समाहृता कीर्तिरिति स्वभृत्यैः ... प्रादर्शयन् Raghunā. 9. 66.

अन्यनेत्र (anya-netra) *n.* eye of another person यो यः पश्यति तत्रे ...। तस्य तस्यान्यनेत्रेषु रुचिरेव न जायते AlaṅkāSa. 22. 2; Subhāṣī. 1222.

अन्यनेत्रक (anya-netraka) *n.* second, i.e. left eye सर्वार्थसाधकचक्रन्यासमाह ... तस्य कोणानि दक्षक्षिणासामूलान्यनेत्रके NityaṢoḍa. 8. 64; अन्यनेत्रकं वामनेत्रम् SetuBa. 292. 12.

अन्यनेय (anya-neya) *adj.* to be led by other अन्यनेयौ हि संभनान् पदौ च मन्यते CaraS. vi. 27. 18 (1941 Ed.); BhāvPra. (Bhā.) 8(25). 9 (comm. अन्यचाल्यो भवतः)

अन्यनैकायिक (anyanaikāy-ika) *adj.* pertaining to other (four) Nikāyas द्वितीया (कोटिः) अन्यनैकायिकः सर्वत्रहेतुः AbhidhKoBh. 95. 23 (on 2. 57);

सत्कायदृष्टादिकः सर्वत्राः। सह सर्वत्राहेतुवे सर्वत्रास्वभावत्वात्। अन्यनैरपेक्ष-
निरुद्धहेतुत्वाद् Sphuṭa. ii. 155. 16 (on 2.57)

अन्यनैरपेक्ष (anya-nairapekṣya) *n.* absence of dependency on another
पूर्वमध्यकादेवत्येकाराभिप्रायः ... यद्वा अन्यनैरपेक्षपर एवकारः ŚrūtaPṛa.
iB. 206. 20 (on i. 1. 13); [Inst.] without dependency on another द्वितीयसु
लोकप्रसिद्धेरेव प्रावत्यम्। तस्या अन्यनैरपेक्षेणवात्सलात् MīmāKau. i. 74.
13 (on i. 3. 9); अतश्चोत्पत्त्यपूर्वस्य साक्षादन्यनैरपेक्षेण चाग्रेयजन्यत्वात् ...
तत्साधनत्वमेव लक्ष्यते MīmāKau. ii. 146. 15 (on iii. 1. 10); मनीषी ...
स्वयमन्यनैरपेक्षेण पूर्वसूत्रप्रकारेण जगद्भावसमर्थः GuruCandr. i. 446. 4;
LaCandr. 424. 26.

अन्यनैवेद्य (anya-naivedya) *n.* food-offering made to any other (god)
यः। भुक्ते न चान्यनैवेद्यं तस्य तुष्यति केशवः ViṣṇuDhāP. i. 58. 4.
अन्यनैप्रतिवद्धा (anyanau-pratibaddhā) *adj.* (f.) tied to another boat
नावं चापानाविकाथित्वान्। अन्यनैप्रतिवद्धां वातवेगशां च नोपेयात् ArthŚā.
i. 107. 4 (1. 21); NitiŚā. 7. 33.

अन्यपक्ष (anya-pakṣa) *m.* 1A another view नानाहवनीयपक्षे अन्वहं
संकल्पादि अन्यपक्षे आदायेव संकल्पः KāthSSSāmkalana. 5. 3; 1Aii another,
i.e. alternative view धृमाग्न्योरिव संबन्धमन्यपक्षे कुतोऽस्य धीः IṣṭaŚi. 280.
16; निरूपणं स्वल्पमहागुणानाम्। वक्ष्येऽन्यपक्षस्य विदूषणार्थम् VāsiS. 32. 111;
वृत्तेरज्ञाननिवृत्त्यर्थपक्षान्यपक्षयोरेपि ... वृत्त्यादिद्वारकोपरागः ... अज्ञाननिवृत्तिश्चाद्यौ
बोध्यः GuruCandr. ii. 159. 14; न चान्यपक्षे क्रियानुवृत्तिर्गारवं सर्वं हि वाक्यं
क्रिया परिसमाप्यते VīraMi. 67. 21 (on 1. 23); ब्रह्मचर्यमध्येऽस्य विहितत्वेनान्य-
पक्षयोरेतदसंभवादाह BālamBha. i. 165. 8 (on 1. 36); 1Bi view of other, i.e.
opponent पलायनादनुतरादन्यपक्षाश्रयेण च। हीनस्य गृह्यते वादी न स्वावक्यमित्येव
च BrhaspaSm. 97. 22; अन्यपक्षाश्रयाद् वादी हीनो दण्ड्यश्च स स्मृतः ŚūkaNī.
4(5). 136; 1Bii side or party of other, i.e. enemy उद्यतं राजकमन्यपक्षं
प्रत्युद्ययानुक्रमेणैन्द्रगृहम् RāghPān. (Dha.) 16. 71 (comm. शत्रुपक्षम्); 1C another
side (of body) (विचित्रतशरीरस्य भित्तिकस्थाने) अन्यपक्षस्थिते सुत्रे मृगपृष्ठं तु
घटितम् Mānaso. iii. 1. 544; 1Cii another side (of an equation) एकाव्यक्तं
शोधयेदन्यपक्षादुपायन्यस्वेतरस्माद् पक्षात् BijGa. 7. 89; आद्यं वर्णं शोधयेदन्यपक्षा-
दन्यान् रूपाण्यन्यतश्चाद्यभक्ते BijGa. 9. 134; 2 another fortnight विपरीतक्रमेणाब्रह्म-
वादाय हासयेत्। वर्धयेदन्यपक्षे तु पिपीलीमध्यमैन्दवम् BrParāSm. 9. 3.
अन्यपक्षतावच्छेदक (anya-pakṣatāvachchedaka) *m.* another delimiting
property of the subjectness ब्रह्मत्वतुच्छत्वावच्छेदेन साध्यहेत्वोरभावधीः अन्यपक्षता-
वच्छेदकावच्छेदेन साध्यहेतुज्ञानं न विरुणद्धि GuruCandr. i. 6. 3.

अन्यपक्षद्योतक (anyapakṣa-dyotaka) *adj.* suggestive or indicative of
alternative view उपसंहृतं पक्षमपेक्ष्य अन्यपक्षद्योतकं किंतु इति पदं व्याचष्टे
Bhāsk. ii. 217. 13 (on iii. 1. 2)

अन्यपक्षद्वय (anya-pakṣadvaya) *n.* other two cases अद्यमेतरविषये
त्वेतत्पक्षद्वयस्थानेऽन्यपक्षद्वयमाह SmṛtiCan. iv. 385. 14.

अन्यपक्षालम्बन (anyapakṣāvalambana) *n.* act of resorting to an
alternative view एकं यजुस्त्रिवारं जप्त्वा अन्यपक्षालम्बनेनानुब्रुवन् आवर्त्येत्यर्थः
SmṛtiCan. v. 385. 18.

अन्यपक्षाश्रयण (anyapakṣāśrayaṇa) *n.* act of resorting to the side or
party of the rival or enemy प्रकाशिता निजनायकस्य गुणाः दूषितमन्यपक्षाश्रयणम्
TilaMañ. 287. 13.

अन्यपक्षिका (anyapakṣ-ikā) *f.* adhering to other (heretical) sect ये
चापि ज्ञातव्ये अनन्यपक्षिका MaVastuAva. ii. 80. 17 [DBHS.]; cf. अनन्यपक्षिका.

अन्यपक्षिन् (anya-pakṣin) *m.* 1A another bird जितहंसगतिम् ...।
तमन्यपक्षिणो हृष्टा भयवन्तो विसिस्मियुः PadmP. (Ra.) 41. 165; 1B any other
bird उड्याचक्रे श्येनो व्योमनि सत्वरम्। चिन्तयद्ब्रह्मणस्थानमन्यपक्षिविजितम्
SkandP. iv. 76. 67; 2 kind of bird मर्कटी चान्यपक्षिणि RājNī. 426. 9.

अन्यपञ्चक (anya-pañcaka) *n.* another group of five (constellations)
शूलत्रयेऽपि नवकं मरणायाव्यपञ्चकम्। त्रिवै NāraS. 6. 41.

अन्यपञ्चख (anya-pañcanakha) *m.* rest of the five-clawed animal
मह्येति शाकारिरूपमक्षयपञ्चपञ्चखान्जित्वान्यपञ्चखमृतशरीरमित्यर्थः BālamBha.
iii. 81. 30 (on 3. 30)

अन्यपटादि (anyapaṭādi) *adj.* different cloth etc. न हि घटसामान्यादन्य-
पटादौ (v. 1. 'न्यपटादौ') ... घटसामान्यस्य संभवो येन यद्योक्तान्यासिद्धिः स्यात्
TarkKau. 7. 26.

अन्यपठित (anya-pāṭhita) *adj.* I read differently भट्टेः ... धातुपाठोऽन्य-
पठितो भ्रंशार्थः स्वरवर्णकः BhaviP. 556B. 24 (iii) (4). 8. 84; 2 read by others

अत्रापिनाहितदत्तयोरन्यपठितयोः समुच्चयो विज्ञानेश्वरकृतः BālamBha. ii. 183. 17
(on 2. 133)

अन्यपति (anya-pati) *m.* A another ruler क्वत्तपतिभ्योऽन्यपतियुक्तो न
वेति सदेहः TattvPrakā. 221A. 2 (on iv. 4. 9); B another master पुण्ये।
रविरभिगतेऽयं भवेदावर्जितं च नान्यपतिः TājīNī. iii (1). 5. 59 (345)

अन्यपत्नी (anya-patnī) *f.* 1A wife of another person कोरणादप्यन्यपत्या
संभाषणं कुर्वन् प्रथमसाहसं दण्डं प्राप्नुयान् ManuBh. ii. 219. 11 (on 8. 354);
न साधुरात्मस्तुतिरुन्नतानामपत्यमेवापि न चान्यपत्नी Surath. 13. 84; न चान्यपत्या-
मुत्पादितोत्पादकस्य प्रजा भवति ManvaMu. 226. 32 (on 6. 162); 1B wife
of other, i.e. lower caste अन्यपत्नीजनितानां न ब्राह्मणादिजातित्वम् ManvaMu.
426. 19 (on 10. 5); 2 another wife अयान्यपत्यः सुवेने स्म पुत्रान् राजस्तत्स्तेन
च तैश्चकासे VīraBhā. 1. 47.

अन्यपत्नीजन (anya-patnījāna) *m.* another wife कुरु दिव्यं च पत्नीनां
सहस्राणां च षोडश। अन्यपत्नीजनस्यापि चाष्टाधिकशतस्य च BrahmVaiP.
iv. 103. 23.

अन्यपत्नीयुत (anyapatnī-yuta) *adj.* accompanied by other wives
सूर्यप्रभः ... उवास पितृसंयुतः ससचिवोऽन्यपत्नीयुतः KathāSaSāg. viii. 1. 187.

अन्यपत्नीविमुख (anyapatnī-vimukha) *adj.* indifferent to other wives
अन्यपत्नीविमुखः कदलीगर्मया तवा। समं स तस्यावाख्याततद्भूतान्तः स्वमन्त्रि
KathāSaSāg. vi. 6. 121.

अन्यपथागत (anyapathāgata) *adj.* come through another way
हैवतबानाद्यैः पश्चादन्यपथागतैः। विदधे ... ततस्मुपटसंसयः RājTa. (Śrī.) 4.
182.

अन्यपद (anya-pada) *n.* 1A another word B other word (than the
compound-constituents) 2 another foot 3 another stage of religious life
4 another or second term or digit 5 the word or form *anya* 1A another word
यदि तर्हि विभक्त्यर्थोऽभिधीयते ... अर्थग्रहणसाध्यात्। इहानिकमन्यपद इतीयता
सिद्धम् MahāBh. i. 422. 24 (on ii. 2. 24); अवकल्पते। या चान्यपदवृद्धिर्नद्रावप्रतीतिः
इयं च TantrVā. 67. 20 (on i. 2. 52); दोषः समानोऽयं विधेरन्यपदेव्यपि।
विशिष्टायावगत्यर्थं प्रयुज्यन्ते BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 727; सुखार्थस्य
पदस्यान्यपदेनार्थप्रकाशनम्। अङ्गमुत्पद्यताम्कं नाम वीर्यङ्गं प्रथमं दूयैः Mānaso.
iv. 2. 156; उपचारव्यावृत्त्यर्थमन्यपदेनोपसंहारः AnuBh. 41. 22 (on i. 1. 20); भेदपक्षे
... अन्यपदेनोपादानात् ... एतच्छास्त्रस्यद्वयसाहस्य ... पक्षे अदीक्षितदर्शनोपरतिः
MīmāKau. ii. 116. 14 (on ii. 4. 8); 1B other word (than the compound-
constituents) अन्यपदग्रहणो हि समासो नास्ति ते 'दली GapeP. ii. 3. 25;
2 another foot पादभेकं सनाकुच्य स्थित्वान्यपदजानुनी। उत्तानिते करं न्यस्य
स्थितिर्नद्रमितीरितम् AbhinDa. 278; 3 another stage of religious life गुरोरर्थातवेदो
गृही भवति नान्यपदं प्रयाति ŚānkaDigVi. (Mā.) 2. 15 (comm. अन्याश्रमं
न प्रयाति इति नियमो नास्ति); 4 another or second term or digit (पक्षी)
तत्पदग्रहणतोऽपि समी ती। तत्र चापदमन्यपदं हि स्वादिदं च यदि वेदमपीत्यम्
SiddhāTaVi. 90. 14; 5 the word or form *anya* तत्र चान्यपदस्य 'द्वयार्थान्द्रकृता-
दन्येनाप्रकृतेन' इति यद्यर्थः, तदा ... समुचितोपमायामव्याप्तिः AlankāKau.
(Vi.) 15. 5.

अन्यपदद्वन्द्व (anya-padadvandva) *n.* pair of feet of another person
केनाप्यन्यपदद्वन्द्वं छिन्नं शस्त्रेण तत्रिणि RājTa. (Śrī.) 4. 536.

अन्यपदनिर्मिता (anyapada-nirmita) *adj.* (f.) composed of other words
पञ्च षट् सप्त वा वस्तुन्यस्य शाखा निगद्यते। शाखेव प्रतिशाखा स्वात्मिकं
तन्यपदनिर्मिता SaṅgiRa. iii. 45. 4 (5. 89); iii. 70. 3 (5. 116)

अन्यपदप्रसोष (anyapada-prakṣepa) *m.* use or utterance of another
word सर्वनामयुक्तमन्त्रान्ते सति तस्य स्थानेऽन्यपदप्रसोषः क्रियते TantrVā.
420. 2 (on ii. 1. 34)

अन्यपदप्रयोग (anyapada-prayoga) *m.* use or utterance of another
word विभक्तिप्रयोगस्य अन्यपदप्रयोगस्य ... अविभागः नासंबन्धनम् MīmāKau.
i. 150. 11 (on i. 3. 35)

अन्यपदवाच्यत्व (anyapadavācya-tva) *n.* the state of being expressed
by another word प्रयत्नानां करणतद्व्यापारतत्कार्यजनकत्वायोगेन करणादीनाम्
अन्यपदवाच्यत्वयोगान् MīmāKau. ii. 331. 7 (on iii. 3. 11)

अन्यपदवाच्यत्वोक्त (anyapada-vācya-ukta) *m.* limitation or restriction of (the
meaning of) the word *anya* ईशाभेदेनैव तद्भावादन्यपदसंकोचे मानाभावात्
GuruCandr. ii. 306. 1.

अन्यपदाव्याहार (anyapadāvyāhāra) *m.* act of supplying another
word परायाधिति पञ्चमन्यपदाव्याहारेण व्याख्याता TantrVai. 159. 20 (on 3.35)

अन्यपदानुर्कष (anyapadānukarṣa) *m.* semantic or syntactic relation of another word लिङ्गसंज्ञापनसूत्रे अन्यपदानुर्कषेण तावन्मात्रे त्वन्य एव कर्ता BhāṣṭCan. 8. 7 (on xiii. 1.15)

अन्यपदान्तरान्तर (anyapadāntarāntara) *n.* [Loc.] in the midst of the foot-prints of others मार्गे गवामन्यपदान्तरान्तरे निरीक्षणाः ययुरङ्ग सत्वरः BhāṣṭP. x. 16.18.

अन्यपदार्थ (anyapadārtha) *m.* 1 meaning or sense of another word (than the compound-constituents) or third referent अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् P. ii. 1.21; अनेकमन्यपदार्थे P. ii. 2.24; खलेयवादीनि प्रथमान्तान्यपदार्थे Vār. 2 on P. ii. 1.17; MahāBh. i. 381. 6 (on ii. 1.17); नदीभिः संख्यासमासेऽन्यपदार्थे प्रतिषेधः Vār. 1 on P. ii. 1.20; MahāBh. i. 382. 6 (on ii. 1.20); शिशूतुङ्गविधिपु नृपुंसकग्रहणं शब्दग्रहणं चेदन्यपदार्थे प्रतिषेधः Vār. 2 on P. vii. 1.23; MahāBh. iii. 249. 6 (on vii. 1.23); बहुव्रीहिरन्यपदार्थे वर्तते MahāBh. i. 86. 4 (on i. 1.27); ii. 392. 8 (on v. 2.94); Nyās. i. 119. 25 (on i. 1.62); अन्यपदार्थेऽप्येकशेषो भवति। विंशतिश्च ... विंशती इति MahāBh. i. 239. 19 (on i. 2.64); एतावत् शब्दाभ्यामेवोऽर्थ उच्यतेऽन्यपदार्थोऽपि तु गम्यते MahāBh. i. 382. 14 (on ii. 1.20); समासार्थो नोपपद्यतेऽन्यपदार्थो हि नाम स भवति MahāBh. i. 426. 2 (on ii. 2.24); दिक्समासे सहयोगे वान्तरालं प्रधानं चाभिधीयते तत्रान्यपदार्थः इत्येव सिद्धम् MahāBh. i. 428. 21 (on ii. 2.26); छावन्पदार्थे JaineVyā. i. 3.18 (Vr. अन्यपदार्थे खुविपये नदीभिः सह सुवन्तं हसो भवति); अन्यपदार्थेऽनेकं बम् JaineVyā. i. 3.86; खलेयवादीनि प्रथमान्तिनि विभक्त्यन्तरेण नैव संबध्यन्ते अन्यपदार्थे च काले वर्तन्ते KāśiVr. on ii. 1.17; Prasā. i. 483.9; क्षीराशब्दस्यान्यपदार्थे बहुव्रीहिरभ्युपगन्तव्यः TantrVā. 252. 23 (on i. 3.26); 687. 7 (on iii. 1.12); मध्यमस्य धातोर्विधानात् धातुरन्यपदार्थो विज्ञायते Nyās. i. 327. 19 (on i. 4.106); पदमिदमन्यपदार्थं समस्यतेऽधोपमेयवचनेन Kāvyañ. (Ru.) 8.19; यथावृत्तः यद्वृत्तं यत्कारं वात्येति च बहुव्रीहिः। अन्यपदार्थो राजा ManuBh. ii. 1.11 (on 7.1); गवयो दर्शनमस्येति गवयदर्शनम्। संहस्रमन्यपदार्थः Kāśi. iii. 137. 8 (on 5 (6). 1-2); तदुपसंविज्ञाने बहुव्रीहौ वृत्तिपदार्थान्यपदार्थाः अभिनेयाः AbhinBhā. ii. 66. 12 (on 9.172); उपात्तस्त्वेकदेश एवान्यपदार्थो युक्तः NyāyRa. 346. 21 (on 5 (4). 3); 353. 18 (on 5 (4). 24); एहीडावयामन्यपदार्थे नृपुंसकत्वे च SaraKaṇṭhā. (Gr.) iii. 2.105; iii. 3.6; बहुव्रीहिसमासे ... प्रधानस्यान्यपदार्थस्य बहुव्रीहिसिद्धपदप्रतिपाद्यता KhandanKhā. 119.13; आत्येधर इत्यादिबन्धनपदार्थोऽपि द्वयस्यः NyāyKu. 75.18; चित्रगुमानयेत्यत्र वाक्याचित्रगोत्यामिनः संबन्धितया अन्यपदार्थस्य प्रतीतिः TatTVin. iv (2). 727. 2; मधुकरपदस्यार्थमजानन्यपदार्थमवगत्य ... संगतिं गृहीत्वा वाक्यार्थं प्रतिपद्यते NyāyMāVi. 18.10 (on i. 1.5); इह तु पडहोऽन्यपदार्थः NyāyMāVi. 572. 6 (on x. 6.3); सर्वं आदिर्येवामिति न विश्वाद्योऽन्यपदार्थाः Pariv. (Si.) 88.2; तदुपसंविज्ञानबहुव्रीहौ कर्णादिवाचिनः कर्णादिशब्दस्य तद्विशिष्टोऽन्यपदार्थो लक्ष्यः Nyāyām. 467B.6; नदीभिः सह सुवन्तं समस्यतेऽन्यपदार्थं नाम्नि सोऽन्यपदार्थः। उन्मत्तगङ्गा देवः PrakriKau. i. 485.5; समस्यमानपदार्थो यत्रान्यपदार्थस्यैकदेशः स्यात् स तदुपसंविज्ञाने बहुव्रीहिः PrakriKau. i. 620.4; ते च नवैकादश ऐत्यन्यपदार्थोऽत्रास्त्येव न तु मन्त्यः Prasā. i. 593.5; एवं बहुव्रीहौ चरमपदस्यान्यपदार्थं लक्षणा Tarkām. 24.14; वैशिष्ट्यपक्षेऽपि अन्यपदार्थो विशेषणं विशेष्यं वा MīmāKau. ii. 3.9 (on ii. 3.1); अथवा अन्यपदार्थस्य अवच्छेदकान्तराभावात् जगत्सामत्वमेव ... विवक्षितम् MīmāKau. ii. 13.20 (on ii. 3.2); ज्योतिष्टोमपदेऽपि ज्योतिषि स्तोमा यस्मिन् इत्यन्यपदार्थस्य यागस्य लक्ष्यत्वात् MīmāKau. iii (2). 250. 12 (on ii. 2.21); एवमुपदशा इत्यन्यपदार्थनवैकादशव्यक्तीनां बोधः BhāṣṭCan. i. 108.8 (on i. 1.4); अन्यपदार्थं विद्यमानं सुवन्तं नदीभिः सह नित्यं समस्यते संज्ञायाम् SiddhāKau. 165A. 10 (on ii. 1.21); अन्यपदग्रहणो बहुव्रीहिरन्यपदार्थस्य होमरूपः जुहोतिर्नैव विधीयते MayūMāli. 63. 15 (on i. 4.4); अन्यपदार्थस्याशब्दत्वेऽपि व्याख्यानाद्भवित्यति LaŚabdeSe. i. 511. 6; ग्रन्थोऽन्यपदार्थः LaŚabdeSe. i. 534. 16; ii. 75.4; ii. 616.4; 2 (anya-padārtha) another object or thing or substance एकवाक्यत्वमित्येते। तथैवान्यपदार्थे तु ह्योरपि काण्डयोः BrāraUBhVā. iii. 1.17; अथवान्यपदार्थानामन्यथाकृतिरेव वा BhāvPra. (Śā.) 30.1 (2); कुटं गणमादायैव प्रधानमन्यपदार्थं बोधयति TatTVin. i. 803.6; अन्यधर्मसंबन्धादित्यन्यपदार्थो धर्म्युत्प्रेक्षासु विषय्येव CitraMī. 82.1; 83.11; ज्योतिष्टोमस्यैवान्यपदार्थवच्छेदकत्वप्रतीतिः रत्नरत्नसामत्वस्यापि निमित्तविशेषणत्वे युक्तो वाक्यपदः MīmāKau. ii. 13.22 (on ii. 3.21)

अन्यपदार्थ (anyapadārtha) *adj.* referring to or indicating the meaning or sense of another word (than the compound-constituents) or third referent प्रपिष्टशब्दस्य भागशब्देन सह अन्यपदार्थो बहुव्रीहिः समासः ŚābaBh. 885.6 (on iii. 3.41); PrakāVi. 38.18; अन्यपदार्थो णिर् आश्रीयते Pradi. iii. 100B.

13 (on iii. 1.48); प्रथमं द्वन्द्वं कृत्वा पश्चाद्बहुवचनान्तरे सामनी अयेत्यन्यपदार्थो बहुव्रीहिः ŚāstrDī. 742. 13 (on x. 6.4); अन्यपदार्थेन समासेनैव घातक-सामान्योरुक्तत्वात् SaraKaṇṭhā. 401.18; समासे सत्यपि अन्यपदार्थयोः यकाररक्तयोः एव क्रियान्वयित्वेन ... हकारस्य क्रियान्वयत्वात् SetuBa. 326.30; अकर्मकग्रन्थे च धातुरेवान्यपदार्थः LaŚabdeSe. i. 467.12; बहुव्रीहिः वाक्यमन्यपदार्थः BālamBha. i. 2.9 (on 1.1); (used as noun) (Bahuvrīhi compound) referring to or indicating the meaning or sense of another word (than the compound-constituents) or third referent अन्यपदार्थः किम्। अद्य श्वो वा गमिष्यति CāndraVr. on i. 3.3; अन्यपदार्थो भवे च्याजदयो यथायोगं भवन्ति CāndraVr. on vi. 1.39; गुणो गन्धः। सोऽन्यपदार्थस्य एकान्तो न भवति Nyās. ii.187.12 (on v.4.135); Prasā. i. 610.11; अन्यपदार्थं प्रथमान्तेऽपि। सह पुत्रेणामतः। सपुत्रकः KātanVr. ii. 5.9; उभयमन्यपदार्थवष्टीसमासयोरभिधीयमानेन SaraKaṇṭhā. 428.16; तदुपसंविज्ञानं बहुव्रीहिं दर्शयति। तस्य - अन्यपदार्थस्य, गुणःवर्तिपदार्थः PadMañ. on KāśiVr. on P. i. 1.27 (130.21); चित्रगुशब्दात्परं यत् सर्वनामस्थानं तदन्यपदार्थस्यैकत्वादी Prasā. i. 174.13; अन्यपदार्थं पूरणी अनुप्रविशति Prasā. i. 583.19; स आदिर्यस्येत्यन्यपदार्थो दुर्लभः LaŚabdeSe. i. 106.4; यदि हन्यपदार्थः पठ्यन्तः एव स्यात् VaiyāBhū. 183.3 (on 33)

अन्यपदार्थकृत (anyapadārtha-kṛta) *adj.* effected from or caused by the meaning of another word अन्यपदार्थकृतत्वाद्यत्र बहुत्वस्य Pradi. ii. 559B.1 (on ii.4.62)

अन्यपदार्थक्रिया (anyapadārtha-kriyā) *f.* activity as the meaning of another word ग्रहणादिरूपेऽन्यपदार्थक्रियारूपः कर्मव्यतिहाररूपश्चेत्यर्थः LaŚabdeSe. ii. 109.13.

अन्यपदार्थग्रहण (anyapadārtha-grahana) *n.* grasping of the meaning of another word अर्थभिधानस्यान्यपदार्थग्रहणमन्तरेण ... जातिविशेषस्य शस्त्रीश्यामादिकः समास उपमेयस्य वाचकः Pradi. ii. 395B. 14 (on ii. 1.54)

अन्यपदार्थघटकता (anyapadārthaghaṭaka-tā) *f.* the state of consisting of the meaning of another word अन्यपदार्थघटकतया समासवाच्या च LaŚabdeSe. ii. 94.15.

अन्यपदार्थता (anyapadārtha-tā) *f.* 1 the state of being the meaning of another word (than the compound-constituents) or third referent तत्र ह्यर्थसंप्रत्यय एव वाच्यपदार्थतैव वा भवति तत्रैकशेषो गार्थी विंशती इति MahāBh. i. 239.22 (on i. 2.64); क्षेत्रसंवन्धाच्च गम्यमानः क्षेत्रस्वामी सपात इत्यन्यपदार्थतयाभिसंबध्यते ManuBh. ii. 183.15 (on 8.240); अत्र तिरोहितावयवभेदस्य पक्षस्यान्यपदार्थतया रात्रिप्रधानम् SiddhāKau. 192B.5 (on vii. 4.14); न च कर्तृ सापेक्षसत्ताकत्वेऽपि पृष्ठस्तोत्रेऽनपेक्षत्वं शङ्कनीयम्। तस्यान्यपदार्थतयानुक्तत्वात् MayūMāli. 160.26 (on ii. 3.1); 2 the state of referring to or indicating the meaning of another word (than the compound-constituents) or third referent यद्येनोच्यते स तस्यार्थ इति। अपि चान्यपदार्थता न प्रकल्पेते MahāBh. i. 382.12 (on ii. 1.20); 3 [Inst.] by way of being another object घटपटी संयुज्यते यत्रेत्यादौ संयुज्यमानपदार्थातिरिक्तस्यैवान्यपदार्थतया प्रतीतिः LaŚabdeSe. i. 52.12.

अन्यपदार्थतात्पर्यग्राहक (anyapadārthataṭparya-grāhaka) *adj.* which helps to grasp the speaker's intention in the meaning of another word अन्यपदं तु तस्यैव नवनीतप्रकृतिकत्वाद्नुवादः अन्यपदार्थतात्पर्यग्राहकं चेति नानेकविधेत्या BhāṣṭDī. ii. 77.18 (on iii. 8.20)

अन्यपदार्थतावच्छेदक (anyapadārthatāvachchedaka) *m.* delimitor of the state of referring to the meaning or sense of another word द्वित्रा इत्यत्रापि समस्यमानपदार्थसंख्येयप्राधान्येन बहुव्रीहित्वमन्यपदार्थतावच्छेदकम् BhāṣṭCan. i. 107.22 (on i. 1.4); अत्रांशे तुल्यसंबन्धित्वमन्यपदार्थतावच्छेदकम् BhāṣṭCan. i. 108.4 (on i. 1.4)

अन्यपदार्थत्व (anyapadārtha-tva) *n.* 1 the state of being the meaning or sense of another word (than the compound-constituents) or third referent संख्याया अर्थसंप्रत्ययादन्यपदार्थत्वाद्यानेकशेषः Vār. 25 on P. i. 2.64; MahāBh. i. 239.15 (on i. 2.64); आक्षिप्तस्यैकदेशिणो युक्तमन्यपदार्थत्वम् Kāśi. iii. 5.4 (on 5 (4).2); ननु प्रमातुरन्यपदार्थत्वे पक्षधर्म्यपक्षमेकदेशत्वमिति युज्यते NyāyRa. 353.17 (on 5 (4).24); प्रवृत्तिनिमित्तस्यान्यपदार्थत्वाश्रयणे ... शब्दस्यापि भाषितपुस्तकविज्ञाने समानायामाकृतवित्यर्थो लभ्यते Pradi. v. 224A.14 (on vi. 3.34); आकृतिरेवान्यपदार्थत्वेनाश्रिता Pradi. vi. 72.16 (on vii. 1.74); अहो यद्यन्यपदार्थत्वम्, तदा भवदुक्तमेव स्यात् NyāyMāVi. 572.5 (on x. 6.3); न च संस्कारस्यान्यपदार्थत्वे सिद्धायाश्रयाः करणत्वं संभवतीति वाच्यम् ViraMī. (Saṃskāra.) 295.25; उपनीयतेऽनेनेति व्युत्पत्तौ ... कदाचिदाचार्यस्यान्यपदार्थत्वे

नोपनयनं स्यात् VīraMi. (Sāṃskāra.) 334.16; सादृश्यप्रयोजकतत्त्वतियोगित्वात् नो-
गित्यतदवच्छेदकतदन्यधर्मप्रकारकधीतिशेष्यत्वेनाविवक्षितस्यैवान्यपदार्थत्वात् AlaṅkāKau.
(Vi.) 16.1; 2 the state of referring to or indicating the meaning of another
word (than the compound-constituents) or third referent तत्र
बहुव्रीहिनिरदेशेऽन्यपदार्थत्वात् Vār.14 on P. vi. 1.1; MahāBh.
iii. 3.19 (on vi. 1.1); अन्यपदार्थत्वाद्बहुव्रीहेः MahāBh. i. 86. 4 (on i. 1. 27); न
चाप्यन्यपदार्थत्वं जातेरध्वयसीयते TantrVā.687.15 (on iii. 1.2); इकस्त्वन्यपदार्थत्वं
नैव संभवति PadMañ. on KāśiVr. on P. i. 2.10 (280.5); न च स्वस्वमेवात्र
नास्ति संपदार्थः। अन्यपदार्थत्वायोगात् ŚatDū.218.19; सत्यार्थधातुकग्रहेऽन्यपदार्थत्वेन
तस्य ग्रहणात् धातुलोप इति बहुव्रीहिः स्यात् Prasā. ii. 366.13; यद्वातिभूतपदे
बहुव्रीह्याश्रयणेन भक्तिपरत्वम्। तत्र। संनिधानमावेऽन्यपदार्थत्वेन भक्तेर्ज्ञातृशक्त्यत्वात्
VīraMi. (Bhakti.) 21.2.

अन्यपदार्थधी (anyapadārtha-dhī) *f.* knowledge of the meaning of
another word or third referent अज्ञातविग्रहस्य बहुव्रीहौ शक्तिप्रमादन्यपदार्थधीरिति
चेत् TattvCin. iv (2). 727.7; न ह्युक्तस्थलोपभित्तरूपान्यन्यपदार्थधीकृतो विशेषः
LaCandr. 777.31.

अन्यपदार्थनिर्देशक (anyapadārtha-nirdeśaka) *adj.* indicative of the
meaning of another word or third referent भेद्यत इत्येतदर्थमवश्यावर्णनेन
अन्यपदार्थनिर्देशकस्य आर्धधातुकपदस्याभावेऽपि ... बहुव्रीहिनिरदेशेनैव ... अवगन्तुं
शक्यत्वात् PāṇiTaVāNaMā. 18.18.

अन्यपदार्थपरत्व (anyapadārthapara-tva) *n.* the state of referring to
or indicating the meaning of another word or third referent क्वचिद्बहुव्रीहेरन्य-
पदार्थपरत्वमपि न स्यात् TattvCin. iv (2). 743.1.

अन्यपदार्थपुरुष (anyapadārtha-puruṣa) *m.* person as the meaning of
another word or third referent सपुत्र आगच्छतीत्यस्य पुत्रेण सहागच्छति य
इति विग्रहात् प्रथमान्तान्यपदार्थ एव पुत्रागमनकालान्त्यो न तु क्रियायामिति
न समानुपपत्तिः। न चान्यपदार्थपुरुषालाभः VyūtpaVā. 166.23.

अन्यपदार्थप्रतिपादकत्व (anyapadārthapratipāḍaka-tva) *n.* the state
of referring to or indicating the meaning of another word or third referent
अनेकपदानाम् अन्यपदार्थप्रतिपादकत्वाभावेन बहुव्रीहित्वभङ्गपत्तेः BhāṭṭCin. i.109.19
(on i. 1.4); अनेकमन्यपदार्थ इत्यनेनानेकमुपन्यासान्यपदार्थप्रतिपादकत्वे बहुव्रीहि-
विधानाच्चिन्त्यादिपदानां सर्वेषाम् ... युगपदधिकरणवचनतास्तत्त्वाद्भाष्यपत्तिः VaiyāBhū.
139.19 (on 30); 177.27 (on 33)

अन्यपदार्थप्रतीति (anyapadārtha-pratīti) *f.* knowledge of the meaning
of another word or third referent अन्यपदार्थप्रतीत्यवधार्या बहुव्रीहिणा ...
ज्योतिष्टोमो निमित्तत्वेनानुकीर्त्यते MayūMāli. 160.3 (on ii. 3.1); बहुव्रीहेः ...
कथंचिदनेकेषामन्यपदार्थप्रतीतित्वात्पुनरुक्तिनेन तत्संभवेऽपि घटादिपदेऽपि समुदायशक्ति-
विलोपापत्त्या दुर्वचम् VaiyāBhū. 177.27 (on 33)

अन्यपदार्थप्रधान (anyapadārtha-pradhāna) *adj.* having the meaning
of another word (than the compound-constituents) or third referent as
the chief or head कश्चित् समासः ... अन्यपदार्थप्रधानः। ... बहुव्रीहिः MahāBh.
i. 379.1 (on ii. 1.6); i. 382.9 (on ii. 1.20); i. 392.9 (on ii. 1.48); Nyās.
i. 381.14 (on ii. 2.6); नन्वविधेति नजसमासः ... किम् ...। अन्यपदार्थप्रधानः
TattvVai. 63.11 (on 2.5); LaSābdeSe. ii. 50.9; तदत्रान्यपदार्थप्रधानं संबध्यते
TattvVai. 147.11 (on 3.17); अन्यपदार्थप्रधानोऽयं बहुव्रीहिः PadMañ. on
KāśiVr. on P. vii. i. 22 (554.13); PrakriKau. i. 466.1; SiddhāKau. 209A.11
(on i. 2.73); BhāṭṭCin. i. 107.4 (on i.1.4); VaiyāBhū. 135.2 (on 29);
(used as noun) (Bahuvrīhi compound) which has the meaning of
another word or third referent as the chief or head अन्यपदार्थप्रधानस्तर्हि
अन्यपदार्थप्रधानस्य अभिधेयवक्षिज्ञता
भविष्यति MahāBh. i. 410.9 (on ii. 2.6); अन्यपदार्थप्रधानस्यालङ्घने
KāśiVr. on ii. 4.18; Nyās. i. 451.20 (on ii. 4.18); पूर्वपदार्थप्रधानस्यालङ्घने
प्राप्ते अन्यपदार्थप्रधानस्योन्मत्तगृह्णित्यादावभिधेयवक्षिज्ञे प्राप्ते वचनम् Prasā.
i. 475.21.

अन्यपदार्थप्रधानत्व (anyapadārthapradhāna-tva) *n.* the state of having
the meaning of another word or third referent as the chief or head सुवाससेति
the meaning of another word or third referent as the chief or head सुवाससेति
बहुव्रीहेरन्यपदार्थप्रधानत्वादिस्पष्टमेव पुरुषप्राधान्यम् TantrVā. 992.24 (on iii. 4.
30 (?24)); अन्यपदार्थप्रधानत्वे त्वविद्यमानविद्या बुद्धिर्वक्तव्या TattvVai. 63.16
(on 2.5); स हि अन्यपदार्थप्रधानत्वात् गुणवचनो न भवति Prādī. v. 364A.33
(on vi. 4.161); बहुव्रीहेर्नान्यपदार्थप्रधानत्वभङ्गः ŚrūtaPra. iB. 103.4 (on i. 1.2);
PadMañ. on KāśiVr. on P. i. 1.27 (130.17); बहुकुरुवरेति। बहवः कुरुवरा
अस्यामिति बहुव्रीहिः। तस्यान्यपदार्थप्रधानत्वात् Prasā. i. 335.24; उन्मत्तगृह्णित्या-
दिरन्यपदार्थप्रधानत्वात् सत्त्ववाच्यव्ययीभावः Prasā. i. 474.8.

अन्यपदार्थप्राधान्य (anyapadārtha-prādhānya) *n.* chiefness or pre-
dominance of the meaning of another word or third referent समाहारो ह्यत्र
समासार्थः। स यदि समाहरणं समाहार इति भावरूपस्तदान्यपदार्थप्राधान्यम् Prādī.
ii. 366B.30 (on ii. 1.19); अन्यपदार्थप्राधान्यं वा अमधिको देश इतिवत्
SarvaDaSān. 15.263; अन्यपदार्थप्राधान्ये पुनर्बहुव्रीहिः स्यात् अत्राहाणको देशः
Prasā. i. 537.9; बहुव्रीह्यादन्यपदार्थप्राधान्येनैव VyūtpaVā. 165.23; BhāṭṭCin.
i. 108.9 (on i. 1.4); उन्मत्तगृह्णित्यव्ययीभावः ... अन्यपदार्थप्राधान्याद्बहुव्रीहि-
लक्षणातिव्याप्तिश्च VaiyāBhū. 135.5 (on 29); समासस्त्वन्यपदार्थप्राधान्यं इव
चाप्यप्राधान्ये एव LaSābdeSe. ii.128.1.

अन्यपदार्थबुद्धि (anyapadārtha-buddhi) *f.* knowledge of the meaning
of another word or third referent क्वचिद्बहुव्रीहेरन्यपदार्थं तात्पर्यमेव न भवति
... तत्रान्यपदार्थं ... शक्तिरेव। अन्यथा ... तत्रान्यपदार्थबुद्धिराभिधानिक्येव
न भवतीति युक्तम् TattvCin. iv (2). 744.1.

अन्यपदार्थबोधकत्व (anyapadārthabodhaka-tva) *n.* the state of
indicating the meaning of another word or third referent विद्यापदस्यापि परंपरया
अन्यपदार्थबोधकत्वात् TattvCin. iv (2). 734.3; सर्वपदस्यापि तात्पर्यग्राहकतया
परंपरया अन्यपदार्थबोधकत्वात् BhāṭṭCin. i. 111.15 (on i. 1.4)

अन्यपदार्थभासन (anyapadārtha-bhāsana) *n.* act of enlightening or
illuminating another object स्वभासने दान्यपदार्थभासने नार्कः प्रकाशांतर-
मीपदिच्छति SarvaVeSāSān. 620.

अन्यपदार्थभूत (anyapadārtha-bhūta) *adj.* 1A which has become
indicative of the meaning of another word or third referent बहुव्रीह्यापि ...
न पूर्वोत्तरपदार्थयोर्नान्यत्तरस्यैवपदार्थपूतद्वयप्राधान्याव्यवसानम् TantrVā. 693.1
(on iii. 1.12); अन्यपदार्थभूतेन आर्धधातुकेन लोपो विशङ्क्यते PadMañ. on
KāśiVr. on P. i. 1.4 (79.7); अन्यपदार्थभूतसमुदायान्तर्गतस्य शक्त्या ... बहुव्रीहि-
विषयत्वेन तदविषयत्वासंभवेः Nyāyām. 523B.8; AdvaiSi. 777.2; अन्यपदार्थभूतानां
ग्रहान्तराणामेव इयमेन्द्रवायवपूर्वता विधीयते MayūMāli. 731.16 (on x. 5.17);
1B which has become the meaning of another word अन्तर्मुखं - प्रमात्सोमुखेन
स्थितम्, यस्मिन् अन्यपदार्थभूते बहुव्रीह्येनस्वरूपधारिणि इदमिति बाह्यसंमुखे
प्रमाणरूपे इति यावत् Bhāsk. i. 85.13 (on i. 2.1); 2 which has become another
thing or object मुख्यस्य चन्द्रलोकोद्देशायां भुवं भोक्तुमभिलाषो निमित्तम्, तद्विषयगतमपि
नान्यपदार्थभूतचन्द्रगतम् CitraMī. 83.15.

अन्यपदार्थमात्र (anyapadārtha-mātra) *n.* mere meaning of another
word or third referent उपलक्षणविमुक्ते स्त्वन्यपदार्थमात्रम्, तत्रायुपलक्षणताप्रतिपत्त्यं
वृत्तिपदाद्योऽप्यभिनेयः AbhinBhā. ii. 66.13 (on 9.172); लोहितपादकेति। अत्रापि
अन्यपदार्थमात्रं शब्दार्थः Prādī. iv. 54A.2 (on iv. 1.20); iv. 345A.37 (on v.
2.94); यत्र तु न बहुव्रीह्यादी वाचकान्तरसत्त्वं तत्र पदद्वयस्यैव स्वार्थविज्ञानान्यपदार्थ
अन्यपदार्थमात्रे वा निरुल्लक्षणा MīmāKau. ii. 159.23 (on iii. 1.12)

अन्यपदार्थरूप (anyapadārtha-rūpa) *adj.* of the form of the meaning
of another word n तावदत्र विशेषणस्य रचनरसान्त्यद्वयेः निमित्तत्वम् ...
3.1); ii. 160.8 (on iii. 1.12)

अन्यपदार्थलक्षणा (anyapadārtha-lakṣaṇā) *f.* indication in the meaning
of another word n करणव्युत्पत्तिः। अन्यपदार्थलक्षणपदात् VīraMi. (Sāṃskāra.)
334.13.

अन्यपदार्थवत् (anyapadārtha-va) *adv.* like another thing or object
अन्यपदार्थवत् स्वमुखादेस्तथेक्षणम्। प्रमाणदेशभेदादिदृष्टेऽन्यपदार्थवत्
नाभिमुख्येन तद्दृष्टेः सा च बहुव्रीहिर्नैव रूप्यते TātpT. (Vā.) 297.23 (on i. 1.37);
निराश्रिते सा च बहुव्रीहिर्नैव रूप्यते TātpT. (Vā.) 297.23 (on i. 1.37);
TattvSān. 2081; संख्या पृथक्सती तत्र संख्येयान्यपदार्थवत् SānviSi. 82.26.

अन्यपदार्थवाचक (anyapadārtha-vācaka) *adj.* expressive of another
object n ह्यन्यपदार्थवाचकानां तत्त्वत्वं संपद्यते NyāyVār. 329.15 (on ii.
2.67)

अन्यपदार्थविधान (anyapadārtha-vidhāna) *n.* use, i. e. indication of
the meaning of another word or third referent अन्यपदार्थविधानात्तत्प्रधानो
बहुव्रीहेरनुग्रहीयते TantrVā. 580.10 (on ii. 3.1)

अन्यपदार्थविवक्षा (anyapadārtha-vivakṣā) *f.* speaker's intention to
indicate the meaning of another word or third referent अन्यपदार्थविवक्षयेवे-
निराश्रिते सा च बहुव्रीहिर्नैव रूप्यते TātpT. (Vā.) 297.23 (on i. 1.37);
अन्यपदार्थविवक्षायां वीरपुरुष इत्यादौ बहुव्रीहिः सिध्यति Prādī. ii. 410A.28
(on ii. 1.68); PadMañ. on KāśiVr. on P. ii. 1.69 (91.18)

अन्यपदार्थविशेष (anyapadārtha-viśeṣa) *m.* particular meaning of
another word सर्वत्र च योग्यत्वात्समानाधिकरणपदान्तरपरोक्षे अन्यपदार्थविशेषो
गम्यते TantrVā. 693.6 (on iii. 1.12)

अन्यपदार्थविशेषण (anyapadārtha-viśeṣaṇa) *n.* qualifier of the meaning of another word एकत्वसंख्यायुक्तेन अन्यपदार्थविशेषणेन प्रतिवचनं नोपपद्यते Prādī. ii. 453A. 11 (on ii. 2. 24); सापेक्षस्य रथन्तरादेः अन्यपदार्थविशेषणत्वे सामर्थ्यभङ्गप्रसङ्गेन समासानुपपत्तेः वैशिष्ट्यानुपपत्तिः MīmāKau. ii. 4. 5 (on ii. 3.1); ii. 11.11 (on ii. 3.2)

अन्यपदार्थविशेष्यक (anyapadārthaviśeṣya-ka) *adj.* having the meaning of another word or third referent as the chief qualificand बहुव्रीहिर्विशेष्यः ... अन्यपदार्थविशेष्यक एव बोधः VaiyāBhū. 176.16 (on 32); तत्पदार्थं धर्मितावच्छेदकीकृत्यान्यपदार्थविशेष्यकतत्पदार्थप्रकारकशब्दज्ञानस्याप्रसिद्धत्वात् AlankāKau. (Vi.) 60.1.

अन्यपदार्थविषय (anyapadārtha-viṣaya) *adj.* referring to the meaning of another word अन्यपदार्थविषयस्य अन्तःशब्दस्येदं व्याख्यानम् Prādī. vi. 156. 20 (on vii. 2. 91)

अन्यपदार्थवृत्ति (anyapadārtha-vṛtti) *f.* signification in the meaning of another word or third referent यदा श्रयाशब्दः श्रय्यामेव उपमाने वर्तते, उपमेयं तु समासवाच्यं तदान्यपदार्थवृत्तित्वात् बहुव्रीहिसंज्ञाप्रदज्ञातविवन्धनः पासिककपूषसङ्गः Prādī. ii. 199A.19 (on i. 4.1)

अन्यपदार्थशक्तत्व (anyapadārthasakta-tva) *n.* the state of being expressive of the meaning of another word or third referent न च बहुव्रीहेरन्यपदार्थशक्तत्वाभावे अरुणापदात् विशिषापात्तस्य सूत्रे द्रव्यगुणयोरिति निर्देशानुपपत्तिः MīmāKau. ii. 160.4 (on iii. 1.12); ii. 160.18 (on iii. 1.12)

अन्यपदार्थशक्ति (anyapadārtha-śakti) *f.* power of expressing the meaning of another word or third referent अरुणाधिकरणवार्तिके बहुव्रीहेरन्यपदार्थशक्तिरेव न तु लक्षणा MayūMāli. 231. 2 (on iii. 2. 20)

अन्यपदार्थसद्भाव (anyapadārtha-sadbhāva) *m.* existence of the meaning of another word पञ्चगवमिति यदा समाहारो भावलोपो वाच्यः तदान्यपदार्थसद्भावः Prādī. ii. 199A. 22 (on i. 4.1)

अन्यपदार्थसंपादन (anyapadārtha-sampādana) *n.* obtainment of the meaning of another word सूत्रे त्वनारब्धेऽन्यपदार्थसंपादनाय दक्षिणपूर्वाशब्दयोः स्वार्थ एव वृत्तिरुपगन्तव्यः Prādī. ii. 460A. 26 (on ii. 2. 26)

अन्यपदार्थसंबन्ध (anyapadārtha-sambandha) *m.* semantic or syntactic relation with the meaning of another word द्वन्द्वगर्भो बहुव्रीहेरियम्। ... प्रथमं तावत् बृहद्य रथन्तरं वेति द्वन्द्वः पश्चादन्यपदार्थसंबन्धः TūpT. 271. 3 (on x. 6.4); अन्यपदार्थसंबन्धोत्तरं वर्तिपदार्थप्रकर्षविवक्षया साधुः LaSabdeSe. i.150.6.

अन्यपदार्थसंबन्धित्व (anyapadārthasambandhi-tva) *n.* the state of being related to the meaning of another word गायत्रस्य केवलस्य छन्दसोऽन्यपदार्थसंबन्धित्वाभावेन नित्यं छन्दोऽन्तरसंहितस्यैवान्यपदार्थसंबन्धितया नित्यसापेक्षत्वम् MayūMāli. 230.14 (on iii. 2.19)

अन्यपदार्थसामान्य (anyapadārtha-sāmānya) *n.* generality of the meaning of another word शब्दशक्तिस्वाभावात् अन्यपदार्थसामान्यमेव अभिधातुं समर्थः समासः Prādī. ii. 447A. 35 (on ii. 2. 24)

अन्यपदार्थसृष्टि (anyapadārtha-sṛṣṭi) *f.* creation of another object (than Brahman) अन्यपदार्थसृष्टौ वैषम्यनैर्घृण्ये स्थाताम्। कर्माधीनत्वे त्वनीशता AnuBh. 15. 22 (on i. 1. 3)

अन्यपदार्थांश (anyapadārthāṁśa) *m.* part or portion of the meaning of another word or third referent प्रत्ययग्रहणेनान्यपदार्थांशो वीप्सागर्भबहुव्रीहिणा लब्धम् ... लक्षणमवतिरार्थमिति भावः LaSabdeSe. i. 346.14.

अन्यपदार्थानुपादान (anyapadārthānupādāna) *n.* non-reference to the meaning of another word or third referent न हि नमः पिनाकपाणय इत्यन्यपदार्थानुपादानं दोषाय Kāśi. iii. 3. 25 (on 5 (4). 2)

अन्यपदार्थान्तर (anyapadārthāntara) *n.* meaning of another word or third referent अन्यपदार्थान्तराणोर्हं हित्वायं कुर्वती श्रुतिरभिधत्त इत्युच्यते NyāyVār. 324. 21 (on ii. 2. 67)

अन्यपदार्थान्वय (anyapadārthānvaya) *m.* semantic or syntactic relation with the meaning of another word or third referent किं बहुव्रीहिरुद्देश्यसमर्पकः वृत्तपदं वा ...। नान्यः। अन्यपदार्थान्वये समासानुपपत्तेः MīmāKau. ii. 188. 6 (on iii. 1.18)

अन्यपदार्थापेक्ष (anyapadārthāpekṣa) *n.* expectancy for the meaning of another word or third referent अन्यपदार्थापेक्षणात् बहिरङ्गो बहुव्रीहिः Prādī. ii. 149A. 12 (on i. 3.12)

अन्यपदार्थापेक्षत्व (anyapadārthāpekṣa-tva) *n.* the state of having expectancy for the meaning of another word or third referent एकशेषो न

शक्यते यद्विधुम्। अन्यपदार्थापेक्षत्वात् तस्य बहिरङ्गत्वात् Prādī. ii. 462A. 15 (on ii. 2. 28)

अन्यपदार्थापेक्षा (anyapadārthāpekṣā) *f.* expectancy for the meaning of another word or third referent चित्रगुरिति। अन्यपदार्थापेक्षयोर्भयोरपि प्रथमानिर्दिष्टत्वेन एकविभक्तित्वेन वा अनियमे प्राप्ते उत्तरपदार्थविशेषणार्थं पूर्वनिपातार्थं विशेषणग्रहणमिति भावः LaSabdeSe. ii. 122.15.

अन्यपदार्थाभाव (anyapadārthābhāva) *m.* absence of the meaning of another word or third referent उपमानशब्दस्योपमेयवृत्तित्वादन्यपदार्थाभावाद् बहुव्रीहेरभावात् सहसुपेत्यनेनैवात्र समासः कार्यः Prādī. ii. 356A. 12 (on ii. 1. 3)

अन्यपदार्थाभिधान (anyapadārthābhidhāna) *n.* denotation or expression of the meaning of another word or third referent युक्ते देवतातद्धितादावनन्यप्रयोजनत्वाच्छब्दाधिक्यस्यान्यपदार्थाभिधानम् TantrVā. 694. 2 (on iii. 1.12); 694.16 (on iii. 1.12); निर्विशेषपदस्य बहुव्रीहित्वादन्यपदार्थाभिधानमवर्जनीयम् ŚrūtaPra. iA. 117. 24 (on i.1.1)

अन्यपदार्थावगति (anyapadārthāvagati) *f.* knowledge of the meaning of another word or third referent न चासहविवक्षायां तन्त्रसत्त्वे 'इदित' इति गुरुनिर्देशो व्यर्थः अन्यपदार्थावगतये तत्सत्त्वात् LaSabdeSe. i. 183.1.

अन्यपदार्थाश्रय (anyapadārthāśraya) *adj.* dependant on the meaning of another word or third referent अन्यपदार्थाश्रयो बहुव्रीहिर्भविष्यति MahāBh. i. 382.15 (on ii. 1. 20)

अन्यपदार्थासिद्धि (anyapadārthāsiddhi) *f.* non-establishment of the meaning of another word or third referent ज्ञानं स्वप्रकाशमित्युक्तिरेवानुपपत्तिरित्याख्यातम्, अन्यपदार्थासिद्धेः NyāyKu. 70.7.

अन्यपदार्थीभूत (anyapadārthī-bhūta) *adj.* who has become the meaning of another word or third referent न दण्डः न लोहिता उज्जीपाः प्रवरन्ति किं तु अन्यपदार्थीभूता ऋत्विज एवेति सर्वत्र विशेष्यप्रवर्णैव मतिः NyāyMañ. i. 80.12.

अन्यपदार्थोक्त (anyapadārthokta) *adj.* expressed by the Bahuvrīhi compound अन्यपदार्थोक्तद्वितीयायवयवक्रियाविलक्षण इय प्रयोगेण पृथक्पदतया वाक्यकल्पः ... कविभिरुत्प्रेक्षावयव इत्युच्यते SaraKaṇṭha. 468.18.

अन्यपदार्थोपसर्जनभूत (anyapadārthopasarjanībhūta) *adj.* which has become subordinate to the meaning of another word or third referent बहुव्रीह्यान्तपदे प्रथमोपनिषितस्य रथन्तरादिशब्दस्य अन्यपदार्थोपसर्जनभूतत्वार्थप्रतिपादकत्वेन तस्मिन् यद्विशिष्टोपात्तनिमित्तत्वादन्यानुपपत्तेः MīmāKau. ii. 2.14 (on ii. 3.1)

अन्यपदार्थोपस्थिति (anyapadārthopasthiti) *f.* recollection of the meaning of another word or third referent अस्तु वा तदावयववार्थोपस्थितिः सापेक्षत्वादन्यपदार्थोपस्थित्येवबहुव्रीहौ गौरवम् MīmāKau. ii. 277.18 (on iii. 2. 27)

अन्यपदोदित (anyapadodita) *adj.* expressed by another word विधिर्निर्विषयस्तुल्यमिदमन्यपदोदितम्। विशिष्टार्थावगत्यान्यपदार्थोऽपि प्रयुज्यते Brahmi. 102.19.

अन्यपदोपादान (anyapadopādāna) *n.* mention of another word (than those constituting Sūtra) अवतारकाले ... कुतो लोकानां पूर्वावस्थातो भगवत्येवाधिक्यमिव प्रतीतं भवतीत्यभिप्रायेणान्यपदोपादानम् AnuBh. 203.13 (on iii. 2. 36)

अन्यपदार्थिता (anyapadarmāthitā) *f.* desire or request for another lotus अन्यपदार्थितां तस्य धीमान्निज्ञाय मारुतिः। ययौ सौरभमार्गं घनदायुषितां दिशम् DaśāvaC. 8. 484.

अन्यपर (anya-para) *adj.* [f. -ā] 1 (used as noun) (verbal root kr-) which is followed by another (verbal ending than the perfect) 2A referring to another sense (used as noun) (utterance) referring to another sense 2B (used as noun) referring to one sense 3 referring to another person 4 having different aim or purpose (used as noun) (one) having different aim or purpose 5A engaged in another (action) 5B1 (used as noun) (that) which is concerning or devoted to another ii (used as noun) (one) who is devoted to another (deity) 6 subordinate to another (suggested sense) 1 (used as noun) (verbal root kr-) which is followed by another (verbal ending than the perfect) लिट्परस्यैवानुप्रयोगो यथा स्यादन्यपरस्य मा भूत् MahāBh. ii. 48. 5 (on iii. 1. 40); अन्यपरस्य प्रतिषेधो मा भूत् MahāBh. iii. 378.12 (on viii. 1. 56); 2A referring to another sense अन्यपरं हीदं वाक्यं वाचो नित्यतामनुवदति ŚābaBh. 91.7 (on i. 1.23); वक्तैव कथयति अन्यपरं ममेदमभिप्रेतं

०. ŚrutaPra. ii. 228.17 (on ii.1.15)
 १. अन्यपरत्वे (anyapara-tva) n. 1 the state of having different aim or
 २. purpose अन्यपरत्वात् गीषेयवागतिः Bṛha.208.7; कर्तव्यनिष्ठा ... वस्तुतत्त्वे
 ३. श्रृष्ट्यवादपदानामन्यपरत्वात् मीषेयवागतिः Bṛha.208.7; कर्तव्यनिष्ठा ... वस्तुतत्त्वे
 ४. प्रमाणं वृत्तान्तेष्विदार्थवाद्येयज्ञानम्, अन्यपरत्वात् BrahṃSi. 136.2; मन्त्रविज्ञानि
 ५. ... न च मृतान्तरं न्यायागतं सुचयति अन्यपरत्वात् TantrVā. 70. 22 (on
 ६. i. 3.1); अग्निहोत्रादिविषयानामुच्चारणस्य ... अन्यपरत्वे सति ... तदर्थनिर्णयार्थ
 ७. शक्तं नारद्वच्यं स्यात् TātpraJ. (U) 6.2 (on i.1); 19.23 (on i. 85); 132.18
 ८. (on 4. 52); Kāśi. i. 228.12 (on 4. 52); NyāyRa. 150.18 (on 4. 53);
 ९. स्वाध्यायस्यान्यपरत्वादविचक्षितार्थात् PrakāPañ. 18.9; अन्यपरत्वात् स्वाध्याया-
 १०. शरणामविचक्षितः प्रतीयमानोऽप्यर्थः Kāśi. i. 39.13 (on i. 38½); क्रियोद्यतस्यापि
 ११. वारणे कारणणामन्यपरत्वे रोधो न भवति SaraKāṇṭhā. 500.17; संभवति
 १२. चार्थवादानेव मूलव्यमिति न ...। नन्वन्यपरत्वात्तेषां न मूलत्वं संभवति
 १३. अन्यपरत्वं च तत्तदारम्भप्रकरेरेवागम्यते VedaSāh. 142.16; ननु मुक्तस्य
 १४. प्रिजादिसर्गलोपेक्षत्वे ब्रह्मनुभवादन्यपरत्वम् ... स्यात् ŚrutaPra. ii. 646.19 (on
 १५. iv. 4.14); अन्यपरत्वं ह्युच्यमानं कार्यपरत्वं वा स्यात् स्मृतिपरत्वं वा तद्योभयमपि
 १६. न युज्यते NyāySu. (So.) 18.25 (on i. 2. 6); येषु च सूत्रेषु ...
 १७. जैमिनिमतनुक्तम् ... तेष्वपि ... परब्रह्मसंज्ञाः ... प्रतीयन्ते, तदपि
 १८. तत्तत्तत्तत्कर्माण्डेवताधिकरणपर्यादेरन्यपरत्वं स्थिराकरोति ŚābDh. 56. 29; 71.4;
 १९. 227.27; परामर्शस्यान्यपरत्वं समर्थं ... निर्देशस्य लक्षोपि कर्तव्यं प्रकृत्यापि
 २०. किमवयवादीनां विष्णुत्वग्रहणेन TattvPrakā. 19B. 6 (on i.1.16); किं ब्रह्मणि

श्रुतीनामन्यपरत्वं प्रकृत्य भेदसमवायकत्पनया NyāySu. (Ja.) 170A.11 (on i. 2. 6); अन्यपरत्वं च वेदस्य प्रयोजनवदर्थपरत्वात् YuktiSneha. 110. 32 (on i.1.5); 'हिरण्यगर्भः समवर्तताये' ... इत्यादिना अन्यपरत्वं प्रतीयते ŚivārkaMaDī. i.70.18 (on i.1.1); 'आग्नेयो वै ब्राह्मणो देवतेत्येव' इत्यादी अन्यपरत्वस्यापि दर्शनेनास्याः स्यूतेरित्येकत्वात् MīmāKau. i. 249.11 (on i. 4. 14); i. 280.17 (on i. 4. 24); i. 296. 21 (on i. 4. 29); ii. 76.10 (on ii. 3. 24); न चान्यपरत्वम्, स्वार्थक्ये फलनिमित्तगुणाद्विप्रतिपादकशब्दाभावेन तत्परत्वासंभवात् MīmāKau. iii. (2). 154. 5 (on ii. 2. 3); iii. (2). 167.15 (on ii. 2. 3); iii. (2). 180. 2 (on ii. 2. 6); पण्णां फलसंबन्धसिद्धिरित्येकविधया विद्वद्वाक्यप्रयोजनमित्यन्यपरत्वादपि न ... अभ्यासस्वरूप-सिद्धिः BhāṭṭiDī. i.115. 5 (on ii. 2. 3); प्रधानविद्याः ... बहुविद्याः ... तत्र न तावच्छब्दान्तराद्भेदः। विविधातोरेकत्वात् ...। मन्वाद्युपासितस्वरूपगुणान्तरविधानेन पुनःश्रुतेरन्यपरत्वाच्च SetuBa. 62. 28; [Inst.] by way of having different aim or purpose न च ब्रह्मलिङ्गमन्यपरत्वेन परिणेतुं शक्यम् BrahmsūBh. (Śaṅ.) 88.19 (on i. 1. 31); वाक्यत्वमन्यपरत्वेन नेत्यलक्षणम् ŚivārkaMaDī. ii. 2. 5 (on ii. 1.1); न च ... कथमप्यभिचरितक्रतुसंबन्ध इति वाच्यम्। मन्त्रार्थावादा-देन्यपरत्वेन स्वर्गादित्येव प्रमाणमावात् MīmāKau.ii. 255.22 (on iii. 2.20); फलस्य ... कर्मण एव पुनःपुनर्विधानेऽन्यपरत्वेन तादृशस्य पुनःश्रवणस्याभ्यास-रूपत्वाभावात् LalitāSaBh. 239. 22 (on 319); 2 the state of referring to another sense अर्थान्यमान्यमन्यपरत्वाच्छब्दानां न प्राप्तत्वं प्रयोजनं भवति TantrVā. 14. 21 (on i. 2. 7); अन्यपरत्वादक्षराणां तेष्वेवोऽर्थप्रतिपत्तिरेवानुपपन्ना PrakaPañ. 6.13; शब्दानामन्यपरत्वं न प्रतिपाद्यते BrahmsūBh. (Śaṅ.) 225.11 (on i. 4. 1); ब्रह्म ... न च सिध्यति, अन्यपरत्वाद्भेदस्य SanatBh. 262.2 (on 2.41); श्रुतयस्तावत् सर्वस्य वस्तुनः परमात्मशरीरत्वमुद्धोषयन्ति। प्रमाणान्तर-प्राप्तार्थविशेषाणां तासां नान्यपरत्वम् NītiMa. 39.22; तात्पर्यमन्यपरत्वम् AlankāSa. 23.2; Ekāva. 7.9(1)(193.1); श्रुतीनामन्यपरत्वमपि यदि स्यात् तथापि पदसमन्वय-बलेन ... तासामन्यपरिभवनात् KharḍanKhā. 145.14; 'भूतिकेयेव सत्य मित्याद्यगमेन प्रपञ्चस्य सत्यतावगमादद्वैतागम एवोपरितार्यः किं न स्यादिति चेन्न। तस्यान्यपरत्वात् TattvPradī. (Ci.) 44.5; शक्तिगोचरतोऽन्यपरत्वादप्राप्तिपण्यम् PrakaVi. 298.16; असत्यप्राप्ताण्यपदान्यपरत्वाद्भावेत् ŚrūtaPra. iA. 72. 7 (on i.1.1); अन्यपरत्वं तात्पर्याभावः, ब्रह्मणि प्रमाणमावाप इत्यर्थः ŚrūtaPra. iB.139.11 (on i.1. 4); iB. 253. 20 (on i. 1. 23); ii. 172.18 (on i. 4. 28); अन्यपरत्वम् अविरुद्धार्थान्तरपरत्वम् ŚrūtaPra. ii. 640.16 (on iv. 4. 7); प्रमाण-ान्तरसिद्धस्य तु शब्देना(द्भेन?) बाधमारयति, अन्यपरत्वात् NyāyKu. 137.13; न च भेदविधायकश्रुतिवलाद्भेदनिषेधकश्रुतीनामन्यपरत्वम् ŚatDū. 129.15; 227. 9; क्षेत्रज्ञशब्दः परमात्मवाची। तत्रायतो नान्यपरत्वमस्य वाक्यस्य ŚaṅkaDigVi. (Ma.) 8.119; यत्तु जैमिनीयशब्दाधिकरणे वर्णनित्यत्वसमर्थनं व्याचष्टुः स तु व्याख्यातृणामेवपराधः। ... अन्यपरत्वात्तस्याधिकरणस्य NyāyParī. 21.8; षट्चक्रभेदमात्रं योग इति यद्युच्येत, तदपि न मानम् ... 'सर्वभूतस्थमात्मानम् ... ब्रह्म परमं याति नान्येन हेतुना' इति निषेधस्यान्यपरत्वात् ŚaṅkaVi. (Ā.) 199.3; वाक्यार्थैवैवान्यपरत्वे अनन्यितपदार्थकत्वचोधानवकाशात् YuktiSneha. 5.37 (on i.1.1); भगवद्वाक्यानामन्यपरत्वेऽन्यवाक्यानां च भगवत्परत्वे ... वैपरीत्ये फलमाघेत AnuBh. 52.11 (on i.2.1); 55.6 (on i.2.5); अन्यपरत्वे वा स्वातन्त्र्ये वा पदानि नः। व्यञ्जयन्ति परानन्त्यम् BhaktiRa. 3.30; मानान्तरेण प्राप्ते-बाधिते चान्यपरत्वस्य देवताधिकरणेनापि प्रमाणकत्वाव्यवस्थानात् GuruCandr. i.447.19; [Inst.] by way of referring to another sense सर्वान्तरताः प्रकृत्यादिशब्दाः ...। तेषां चान्यपरत्वेन सर्वशब्दाभिधेयत्वं परमात्मनः सिद्धयति TattvPrakā. 75A.4 (on i.4.24); 'उत्ताना वै देवताव हन्ति' इत्यस्य च रोदनार्थवादवदन्यपरत्वेना-साधकत्वात् MīmāKau. i.139.14 (on i. 3. 20); ii. 221. 24 (on iii. 1. 27); 3 the state of being subordinate to another नान्यपरत्वेऽपि स्वभावो न निवर्तते Loc.166. 24 (on 3. 20); किमविवक्षितत्वमुपादेयत्वमुत्तान्यपरत्वम् VyaktiVi. 35.11; 35.23.

अन्यपरत्वत् (anyaparatva-tas) adv. on account of the state of referring to another sense केविद्यह्यरन्त्यस्य सूत्रस्यान्यपरत्वत्। न वायतेऽनधीतत्वं नानन्तर्यं विधीयते ŚlokaVār. i (1). 85 (28. 2); व्यर्थतो ब्रह्मजिज्ञासा वाक्यस्यान्यपरत्वत् SarvaSiSāh. 12. 9; इच्छाम्येवार्थावदत्वं वचसोऽन्यपरत्वत् BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 127.

अन्यपरत्वनिराकरण (anyaparatva-nirākaraṇa) n. refutation of the state of referring to another sense वेदान्तवाक्यमन्यपरत्वनिराकरणेन तद्विषयत्वं प्रतिपादयदधिकरणं प्रवर्त्य इत्यर्थः ŚivārkaMaDī. i. 376. 7 (on i. 2. 22).

अन्यपरत्वनिर्णय (anyaparatva-nirṇaya) m. decision regarding the state of having different aim or purpose अग्निः सर्वा देवताः ... इत्यादेः व्याघातकर्मविधिशेषाभ्यामन्यपरत्वनिर्णयात् न तेषामानन्त्यब्रह्मादिसिद्धिः

NyāySiA. 225. 9.

अन्यपरत्वमात्र (anyaparatva-mātra) n. mere state of having different aim or purpose तथाप्यन्यपरत्वमात्रमनया भङ्गोच्यते ŚivārkaMaDī. ii.129. 7 (on ii. 3. 8)

अन्यपरत्वव्याख्या (anyaparatva-vyākhyā) f. explanation of the state of having different aim or purpose श्रुतेरन्यपरत्वव्याख्योपपत्तेर्वलवद्विरोधापत्तेन स्मृतिप्रामाण्याविधातः MīmāKau. i (3). 33.17 (on i. 3. 7)

अन्यपरत्वव्याख्यान (anyaparatva-vyākhyāna) n. explanation of the state of referring to another sense केषांचिच्छब्दानाम् ... अन्यपरत्वव्याख्येन ... कतिपयसुत्रारम्भः PrakaVi. 318. 20.

अन्यपरत्वशङ्का (anyaparatva-śāṅkā) f. A doubt regarding the state of referring to another sense ज्योतिषीत्यादिसूत्रद्वयस्यान्यपरत्वशङ्कापरिहारपरत्वेन व्याख्यानस्य कृतकत्वं च स्यात् ŚrūtaPra. ii. 74.15 (on i. 3.32); अन्यपरत्वशङ्का सङ्गुक्तस्य नाथद्वयमलक्षणमिति मननमावश्यकम् TattvCin. ii (2). 184. 6; B doubt regarding the state of having different aim or purpose प्रमाणस्यान्यपरत्वशङ्कया लक्षणस्यातिव्याप्तिः NyāySu. (Ja.) 123B.12 (on i.1.6); शास्त्रस्यान्यपरत्वशङ्कया सर्वशब्दानां भगवत्परत्वः प्रतिज्ञातुमुचितः NyāySu. (Ja.) 145A.5 (on i.1.6); एष आत्मेत्यादिसंदर्भस्यान्यपरत्वशङ्कानवकाशात् ŚivārkaMaDī. i. 435.30 (on i. 3.13)

अन्यपरत्वसंभव (anyaparatva-sambhava) m. possibility of the state of referring to another sense वाक्यस्य कालविधिफलकत्वेनान्यपरत्वसंभवात् MīmāKau. ii. 242. 2 (on iii. 2. 11)

अन्यपरत्वस्थापन (anyaparatva-sthāpana) n. establishment of the state of having different aim or purpose न चात्र श्रुतिविरुद्धतया कालव्यापदेशः ŚatDū. 71.16.

अन्यपरत्वानभ्युपगम (anyaparatvānabhyupagama) m. non-admission of the state of referring to another sense कथमसौ स्तोमादिशब्दानामन्यपरत्वानभ्युपगमे संभवेत् TattvPrakā. 69B.13. (on i. 4.10)

अन्यपरत्वादि (anyaparatvādi) adj. 1 the state of being subordinate to another etc. एवमन्यपरत्वादिस्त्वरानिरोधकहेतुचिरहविशेषितास्मरणक्षिप्तेन ज्ञानाभावानुमितिरूपमिदम्, 'न किंचिदवेदियम्' इति ज्ञानम् ŚrūtaPra. iB. 20. 27 (on i.1.1); 2 the state of having different aim or purpose etc. जगत्सत्यत्वश्रुतेरन्यपरत्वादेः वक्ष्यमाणत्वात् GuruCandr. i. 303.14.

अन्यपरत्वाभाव (anyaparatvābhāva) m. A absence of the state of referring to another sense न चैवं वाक्यवृत्तिपदत्वाव्रजोऽन्यपरत्वाभावः TattvCin. iv (2). 789. 10; प्रकृते तु तद्विशेषवाक्यस्यान्यपरत्वाभावेन ... सर्वार्थत्वानुपपत्तेः परिहर्तव्यम् MīmāKau. iii. 222.1 (on iii. 1.27); फलसंबन्धस्यापि ... प्राप्तत्वेन अन्यपरत्वाभावात् BhāṭṭiDī. i.149. 23 (on ii. 3. 4); B absence of the state of having different aim or purpose कर्मविध्यपेक्षया प्रयोजन-वत्तरत्वेनान्यपरत्वाभावादभ्यासादेव कर्मभेदसिद्धिः MīmāKau. iii (2).173. 6 (on ii. 2. 5)

अन्यपरत्वाभिमान (anyaparatvābhimāna) m. wrong notion regarding the state of referring to another sense किमिदं लक्षणवाक्यस्य दूषणाभिप्रायेणोक्तम्। उतान्यपरत्वाभिमानेन ŚatDū. 164. 28.

अन्यपरत्वाभ्युपगम (anyaparatvābhyupagama) m. admission of the state of referring to another sense स्तोमादिशब्दानामन्यपरत्वाभ्युपगमे किं ज्योतिष्येमादिशब्दैरेवविशेषतोऽपराद्धम् TattvPrakā. 69B.13 (on i. 4.10)

अन्यपरत्वावसाय (anyaparatvāvasāya) m. A ascertainment of the state of having different aim or purpose विशेषविहितेनोद्देश्येन सामान्यविहितेत्यो-पांशुत्वस्य अन्यपरत्वावसायात् BhāṭṭiDī. i.103.1 (on ii. 1.14); B ascertainment of the state of referring to another sense छान्दोग्यस्थम् ... वाक्यम् ... अन्यपरत्वावसायात् गवादीनां दक्षिणात्वविधायकम् BhāṭṭiDī. iii. 255. 2 (on x. 3.11)

अन्यपरत्वाविशेष (anyaparatvāviśeṣa) m. non-distinction of the state of having different aim or purpose मन्त्राणामन्यन्यपरत्वाविशेषेण ... कर्मन्वि-पदार्थव्यवस्थानीम् ... तद्विशेषणानां मन्त्रेषु बहुलमुपलब्धेः ŚivārkaMaDī. i. 320. 21 (on i. 2. 3)

अन्यपरत्वाशङ्का (anyaparatvāśāṅkā) f. A doubt regarding the state of referring to another sense तेषां खल्वन्यपरत्वाशङ्कानिराकरणपूर्वकं ब्रह्मणि प्रामाण्यमुपपादनीयम् ŚivārkaMaDī. i. 38.15 (on i.1.1); B doubt regarding the state of having different aim or purpose हिरण्यगर्भमन्त्राणां च कथमन्य-परत्वाशङ्का नावकाशां लभते ŚivārkaMaDī. i. 234. 21 (on i. 1.17)

अन्यपरिग्रहः (anya-parigraha) m. 1 wife of another person, man's

अन्यपरिसंख्याफलक (anyaparisaṅkhyāphala-ka) *adj.* having exclusive

अन्यपरिसंख्या

specification of other as the fruit अतः तत्रागत्या अन्यपरिसंख्याफलकत्वाङ्गी-
कारेऽपि न प्रकृते तदाश्रयणम् *MīmāKau.* iii (1). 92. 21 (on i. 2. 44)

अन्यपरिसंख्यार्थ (anyaparisāṅkhyārtha) *adj.* meant for exclusive
specification of others विशेषविधीनां तत्प्राप्त्यस्त्यमात्रपरत्वेनान्यपरिसंख्यार्थत्वाभावात्
VīraMi. (Sāṁskāra.) 369. 18.

अन्यपरिसंख्यार्थम् (anyaparisāṅkhyārtham) *adv.* for the sake of
exclusive specification of other तेनान्यपरिसंख्यार्थं सूत्रं भूढेन बोध्यते
ŚlokaVār. 4. 8 (135. 6)

अन्यपरिसमाप्ति (anya-parisamāpti) *f.* completion of another (action)
अपरेऽन्यपरिसमाप्तिं च्यदिशन्ति *ŚābaBh.* 633. 4 (on ii. 4. 8)

अन्यपरिहार (anya-parihāra) *m.* A abandonment of another (activity)
बालानामपि येनान्यपरिहारेण स्तनादौ प्रवृत्तिः सा न इदम् इत्यनिश्चिन्ता
भविष्यतीति *BrahmSi.* 18. 13; B avoidance of another (thing) तथा
चान्यपरिहारेणैव व्याख्यायन् युक्तम् *NyāySu.* (Ja.) 8A. 8 (on i. 1. 1); प्रवेशत्वं
गृहादिप्रवेशेऽन्यपरिहारेण वर्तते *SarvaDaKau.* 60. 4.

अन्यपरोक्ति (anyaparokti) *f.* statement referring to another (sense)
अन्यपरोक्तिप्रसिद्धपरिग्रहातिशयं चेदं (पठति पराशरशब्दम्) *ŚrūtaPra.* iA. 227.
14 (on i. 1. 1); अन्यपरोक्तिप्रसिद्धपरिग्रहातिशयत्वात् ... श्रीमद्वैष्णवमिदं पुराणं
प्रमाणतमम् *ŚrūtaPra.* iA. 230. 27 (on i. 1. 1); प्रतिक्षेपस्तु कश्चित्कोऽन्य-
परोक्त्या ... सुप्रसन्नमात्रस्यायुद्धारार्थो वेति न प्रधानविरोधकल्पनलिङ्गम् *NyāyPari.*
403. 12.

अन्यपर्णपात्र (anyapārṇa-pātra) *n.* vessel (made) of other (kind of)
leaves पल्लशसंभवेऽन्यपर्णपात्राणि नैत्याहव्रिः *BālamBha.* i. 516. 16 (on
1. 234-235)

अन्यपर्याय (anya-paryāya) *m.* 1A another alternative आदिशब्देऽन्य-
पर्यायघोटनार्थः *AbhidhKoBh.* 40. 5 (on 2. 4); 1B synonym of the word *anya*
परशब्देऽन्यपर्यायः *LaŚabdeSe.* ii. 214. 3; 2 other state आधारो स एवान्यपर्याया-
णामित्यर्थेनाभेदवृत्तिः *SyādvāMañ.* 23 (194)

अन्यपर्वतवासिन् (anyapārvata-vāsin) *adj.* inhabiting or staying in
another mountain येऽन्यपर्वतनिवासिनः परे तेऽपि शङ्कितमयाश्चकम्पिरे *Rāṣṭrau.*
4. 27.

अन्यपल (anya-pala) *m., n.* flesh or meat of another ये भक्षयन्त्यन्यपलं
स्वकीयपलपुट्ये! त एव घातकाः *YogŚā.* 3. 23.

अन्यपल्ल (anya-palha) *m.* any other Palha अन्यपल्ल (अन्यस्य पल्लजातीयस्य)
कस्यचि(कस्यचिद)कामकारो नास्ति *El.* iii. 313. 7.

अन्यपशु (anya-paśu) *m.* 1 another animal or beast संदिशानामन्यपशूनां
तद्विरोधाचरणवृद्ध्या *ManvaVi.* 1075. 14 (on 8. 342); 2 rest of the
animals अन्यपशुनिन्द्याद्वारा स्तुतिः *BhāṭṭCin.* ii. 72. 27 (on i. 4. 15)

अन्यपश्चादि (anyapāśv-ādi) *adj.* another animal etc. तदभावोऽन्यपश्चादौ
नृसमासेन कथ्यते *TantrVā.* 326. 8 (on i. 4. 21)

अन्यपाक (anya-pāka) *m.* 1 act of cooking by another, i.e. inferior
person द्विजोत्तमः ... देवोच्छिष्टं न जग्राह अन्यपाकाभिज्ञश्च *SkandP.* ii
(2). 38. 57; 2 act of cooking of other things यत्तु ... मांसपाकप्रतिषेधोऽन्य
पाकान्यनुज्ञानार्थ इति *BhāṭṭDī.* iv. 244. 7 (on xii. 2. 1)

अन्यपाचित (anya-pācita) *adj.* cooked by another, i.e. person परात्र
नैव भुजीयात् स्वकीयं चान्यपाचितम् *LaghvāśvaSm.* 1. 174.

अन्यपाठ (anya-pāṭha) *m.* recitation of any other text श्रीकृष्णारूप-
गुणवर्णनशास्त्रवर्णबोधाधिकार इह चेदलमन्यपाठैः *PadmP.* iv. 80. 67.

अन्यपाठक (anya-pāṭhaka) *m.* another reciter वैदध्यातिशयादन्यपाठकानां
पुरोऽपि यत् स्थातं तदपि गृह्णाति *PrabhāC.* 29. 7.

अन्यपाठ्य (anya-pāṭhya) *n.* another recitation (than that of benedictory
verse) अन्यपाठयानामुत्पापनादीनां प्रयोगवशादन्यथात्पोपत्तिर्दृश्यते *AbhinBhā.* i.
217. 13 (on 5. 22)

अन्यपाणि (anya-pāṇi) *m.* another, i.e. right hand अन्यपाणिसंतन्य-
मानमलितलहडमरुडाकारकन्दलं परिच्छेदयतेव परं परशयसरसिजेन विरचितापीति-
मुद्राभिनीतिमादिनटमद्राशीत् *YātraPra.* 5. 10 (11)

अन्यपाणिग्रह (anya-pāṇigraha) *m.* act of taking (the bride) by the
hand by another person, i.e. marriage to another person अन्यपाणिग्रहं
प्रयातायाः। यदनासिपुत्रिकाया इवाङ्गशोभं कदर्ययति *ĀryaSaSa.* 585.

अन्यपाणिधृत्कीर (anyapāṇidhṛta-kīra) *adj.* holding a parrot in another,
i.e. right hand अन्यपाणिधृत्कीरम्। किमपि करुणायोघेरधिदेवताभिरस्तु मम
चित्ते *YātraPra.* 5. 87.

अन्यपातक (anya-pātaka) *n. m.* other, i.e. minor sin मह्यं वै ब्राह्मणवै-
मया विज्ञप्तकामिकम्। दद्यात् ब्रह्मभूषणवीरहत्यायाश्चान्यपातकैः *BilvU.* 305. 21:
महापातकयुक्तो वा युक्तो वाच्यन्यपातकैः। सकृत् प्रसादग्रहणात् मुच्यते नञ्
संशयः *MahNirvāT.* 3. 86.

अन्यपातकिन् (anyapātak-in) *adj.* (used as noun) (one) who commits
(any) other sin दृष्ट्वा मधुपुरीं नरः। ब्रह्महापि विशुध्यते किं पुनस्तन्यपातकी
SkandP. ii (5). 17. 8; iv (1). 27. 133.

अन्यपातालगृह (anya-pātālagṛha) *n.* other house of lower world ततो
मल्लिकावोचन्यमैतद्गृहमत्र तु। त्वमन्यपातालगृहात्प्राप्ता प्राणिकाद्य मे *KathāSaSāg.*
viii. 2. 267.

अन्यपात्र (anya-pātra) *n.* A another sacrificial utensil दर्शनाद्यान्यपात्रस्य
MīmāSū. viii. 4. 7; B another vessel अन्यपात्रेण वोदकं पितृतीर्थं स्पृशन् दद्यात्
ŚaṅkhaSm. 13. 9; दृढे चतुर्गुणे वस्त्रे क्षिप्त्वाधः पीडनाद्वसः। निपतत्यन्यपात्रे
तु सर्वोऽपि यदि पारदः *RasPraSū.* 1. 100.

अन्यपाद (anya-pāda) *m.* 1 another foot or leg एवमेकपादं सुस्थितं
स्थापयित्वा अन्यपादमीयत्संकुचितं तस्योपरि निधाय ... पादसिरां व्येत्तु
AṣṭāSaṁ. i. 178. 14 (1. 36); सश्लोपदं निजपदं सिकतासु गूढं कृत्वा निरीक्ष्य
पुनरीदृशमन्यपादम्। उच्चैरुहसि मनुजाः *RasSa.* 85; 2A another quarter (of
a verse) वत्स श्लोकस्यैकपादं व्याख्यातं च यथागमम्। व्याख्यां करोत्यन्यपादं
यथाज्ञानं निशाम्य *PāncāRā.* (Nā.) i. 2. 26; 2B another quadrant (of a circle)
भिनति वेधकृद्ग्रहो न चान्यपादमादरात्। असंभवाच्छीनयोर्दृशोः समत्वमत्र वै
VasiS. 32. 74; 2C another quarter, i.e. one of the four parts (of injustice)
दुर्व्यवहारदर्शनादधर्मसम्बन्धी ... परश्चतुर्थभागः साक्षिणमसत्यवादिनम्। अन्यपादः
समावतः सर्वान् ... व्याप्नोति *ManvaMu.* 291. 28 (on 8. 18).

अन्यपादप (anya-pādapa) *m.* 1 any other tree अन्यपादपानुपयोगेन
पलाशेव्यारामः स्थितः *Sphuṭā.* i. 12. 9 (on 1. 3); 2 another tree वर्धितः सेवितः
किं तैः सत्यध्वेऽन्यपादपैः। वर्धितो नरकाद्रक्षेत् स्पृष्टोऽरिष्टानि हन्ति यः
SārngāPa. 1033.

अन्यपाप (anya-pāpa) *n.* other sin वेदाभ्यासादिरतं पञ्चमहायज्ञानुष्ठानपरं
महापातकजान्यपि पापानि इह रहसि अकामकृतानि न स्पृशन्ति किमुतान्यपापानि
तादृशानि *VīraMi.* 1074. 13 (on 3. 310)

अन्यपारतन्त्र्य (anya-pāratantrya) *n.* subservience to another भगवन्तं
गुरुं चर्तं ह्यात्मनोऽन्यपारतन्त्र्याभिमानः *VedāntRaMañ.* 4. 10 (134. 17)

अन्यपार्थिव (anya-pārthiva) *m.* another king (युवराजमन्यतः)
विविधैस्तेनैतदन्यपार्थिवदुर्लभैः। शिष्टैरपरिमैश्वर्ये लोके लोकोत्तरैर्गुणैः *Rāmā.* ii.
26* (1); तं प्रमत्तमपि न प्रभावतः शेकुराक्रमितुमन्यपार्थिवाः *RaghuVā.* 19.
48; तथापि चान्यपार्थिवकुलपुत्रको न कश्चित्कश्चिदात्मनः श्रियमधिप्रवेशयितुं विश्रम्-
विपयीकृतो भीत्या *UdaySuKa.* 8. 19; शशिबिम्बताम् ... परितापसंपदमिवान्य-
पार्थिवैर्जनितां न्यपोहितुमृतस्य तिष्ठतः *PrthviVi.* 9. 56.

अन्यपार्वणवत् (anyapārvaṇa-vat) *adv.* like the oblations offered at
new and full moon अन्यपार्वणवदध्यादानादि कृत्वा नान्दीमुखा मातर इदं यो
अर्घ्यमिति ... अर्घ्यं दद्यात् *BālamBha.* i. 578. 30 (on 1. 250)

अन्यपार्श्व (anya-pārśva) *m., n.* [Loc.] 1A on another extreme side
अङ्गुष्ठसीमि कलयोत्रतिरर्धतोऽन्यपार्श्वेऽङ्गुष्ठैः प्रपददेर्ध्यमुत्प्रमाणैः *TantrSa.* 2. 104
(comm. कनिष्ठवति पार्श्वे); 1B on another side लक्ष्मणमन्यपार्श्वे। अग्रे ...
सपीरसुनं मध्ये स राघवमलोकयदध्वनीलम् *Rāṣṭrau.* 12. 29; 2 [Loc.] near
another person पृष्ठोऽन्यपार्श्वे भ्रान्त्या तत्कोऽप्यन्यो निहतो भवेत् *SamatSaṁ.*
5. 576; 3 one side or neighbourhood, cf. अन्यपार्श्ववर्तिन्.

अन्यपार्श्वक (anyapārśva-ka) *m., n.* another, i.e. left side अन्यपार्श्वकि
वामपार्श्वे। ... न्यस्तव्याः *SetuBa.* 290. 1.

अन्यपार्श्वग (anyapārśva-ga) *adj.* being on the other, i.e. back side
यत्पार्श्वसमाह्वयकृतिकर्णज्याकृतेः। विशेष्य मूलं तद्यार्पे नियतं चान्यपार्श्वार्थः। भवेत्
स विषयो ब्राह्मः *SiddhāTaVi.* 159. 21.

अन्यपार्श्वगत (anyapārśva-gata) *adj.* (line) going through another side
(of body) अन्यपार्श्वगतं सूत्रं क्रमेणैव निरूपितम्। *Mānaso.* iii. 1. 426; iii. 1. 483.

अन्यपार्श्ववर्तिन् (anyapārśva-vartin) *adj.* (used as noun) (Vassal)
present in one side or in neighbourhood ननु तत्रापि अन्यपार्श्ववर्तिनोऽन्य-

सीमानिर्णायकत्वं कथम् *BālamBha.* ii. 273. 82 (on 2. 150-151)

अन्यपार्श्वसम (anyapārśva-sama) *adj.* equal to (one that is related
to) another side कोटिपीठव्याथ तद्योपमन्यपार्श्वसमो भुजः। सदेत्यं गणितं प्राज्ञैर्नयने-
तादृशस्थले *SiddhāTaVi.* 159. 24.

अन्यपावनकारण (anyapāvana-kāraṇa) *n.* cause of purifying or

KathaSaSag. x. 2. 69; x. 2. 91.
अन्यपुरुषासङ्ग (anyapuruṣaśaṅga) m. association with or attachment to another man.

अन्यपुरुषोत्पन्न

to a man who is other than the husband विरक्ता वीक्ष्य तं वृद्धं त्वं प्राप्ता रूपलेभतः। तदन्यपुरुषासङ्गमपि स्वेच्छं करोत्यसौ KathāSaSāg. vi. 7. 185; भार्या पितृगृहे त्यक्त्वा किं गृहं नाशितं त्वया। तत्रान्यपुरुषासङ्गः पापया हि कृतस्तया KathāSaSāg. x. 2. 85; शिक्षयत्यन्यपुरुषासङ्गमीर्ष्यं हि स्त्रियः KathāSaSāg. x. 1. 68; x. 9. 95.

अन्यपुरुषोत्पन्न (anyapuruṣoṭpanna) *adj.* begotten by a man who is other than the husband आनुलोभ्येन प्रतिलोभ्येन च सवर्णायामन्यपुरुषोत्पन्नस्य प्रालिखितदेवलयचयेन शुद्रसधर्मत्वोक्तेः ... उपनयनमात्रं केचिद्विद्वन्ति BālamBha. i. 285. 1 (on 1.94)

अन्यपुरुषोपभोग (anyapuruṣopabhoga) *m.* enjoyment by a stranger एकैकस्मिन् पुरुषे नियतानामन्यपुरुषोपभोग उपभोक्तृदण्डविधानादनियतपुरुषपरिग्रहो दण्डग्रहणे हेतुः Subodhi. 107. 8 (on 2.290)

अन्यपुरुषोपान्त (anyapuruṣopānta) *n., m.* [Loc.] in the company of a stranger or non-relative तत्रान्यपुरुषोपात्ते स्थानं युक्तं ममाधुना KathāSaSāg. xii. 34. 244; [Ab.] from the presence of a stranger or non-relative सुकन्येयम् ...। एतान्यपुरुषोपान्ताद्व्रजव इति वक्ति माम् KathāSaSāg. xvii. 3. 42.

अन्यपुष्प (anya-puṣṭ) *m.* crow (*Lit.* which rears another) काकस्तु ... परभृदायसोऽन्यपुद् वैजा. 27.16.

अन्यपुष्ट (anya-puṣṭa) *m.* Indian cuckoo (*lit.* reared by another), the Kokila प्रहृष्टरपि चान्यपुष्टैः। ... द्विरैकः स्वनद्वयं तस्य मनो नुनोद Saund. 7.11; नानामनोज्ञकुपुष्पमभूतितान्ताष्टान्यपुष्टनिनदकुलसानुदेशान्। ... हृष्टवा जनः ... मुदमेति सर्वः RtuSaṁh. 6. 25; मत्तहृष्टान्यपुष्टपुवनतरुम्यं दर्शयामास देव्याः MatsyaP. 180. 44; पुनर्तमृगालश्राविदाव्यान्यपुष्टा धुनिशमपि विडालः सारसः सुकरध BrSaṁh. 88. 3; YogYā. 14.17; प्रसक्तचिन्ताहितमन्यपुष्टः शोकेन कार्यं वहतीति मन्ये JānaHa. 7.17; उदितैरन्यपुष्टानामारुतेम हतं मनः Kāvyaḍa. 3.31; बलिपुष्टकुलदिवान्यपुष्टैः पृथगस्मादधिरेण भाविता तैः ŚiśuVa. 2.116; रुणत्ति किं मां कलहसि मुग्धे मृतास्मि मतः स मृतोऽन्यपुष्टः RāmC. 22.80; जाने जगन्मोहन-कौतुकेन विधाय कृजामिषमन्यपुष्टैः। अर्हनिशं वृत्तवनेषु यस्याम् अधीयते NavaSa. 1.35; ये तस्यरुचानपथेऽतिवेलेनमृकः शिशिरैरन्यपुष्टाः। क्रतुक्षितिशस्य त एव चित्रमाशानविद्यापतयो बभूवुः ŚrīKaC. 6.10; द्रष्टव्यन्यपुष्टस्मरद्वैतस्य यस्य प्रवासिच्यसने नियोगः। थुत्वा कुहमन्यमपि मुहूर्तं जगुर्न सामानि मुदा मुनीन्द्राः Surath. 13.11; तन्या मनोज्ञत्वरन्येणेन विनिर्जितः ... अन्यपुष्टः शोकेन कार्ण्यं वहति SaduktiKa. 117.30; असूचयन्तामभुवः स्वनादेः अव्याहतामाशिमन्यपुष्टाः Yādava. 8.5; आत्स्या चूताङ्कुरमन्यपुष्टाः ...। आकारयन्तीव वनं गतं त्वं दिव्यान्ममी दर्शयितुं प्रदेशान् Yādava. 8.23; दत्तं प्रियाभिर्बहुमानपूर्वम् आसाद्य चूतासवमन्यपुष्टाः Pārva. 3.3; सद्यः किमित्युपरि लोचनमप्यन्ती पापाद्वैवक्षत भयङ्करमन्यपुष्टम् BhikṣāKā. 26.6; चरन्ति भृङ्गाः समन्यपुष्टैः ŚivLi. 2.31; अन्यपुष्टं होतारं ... आजहूः युवानः ŚivLi. 6.16 [RājNi. 279.26 gives *anyapuṣṭa* as the synonym of *kuhūra* and *kokila*; and ŚabdaRaSaK. 91. 16 gives *anyapuṣṭa* as the meaning of *parapuṣṭa*]

अन्यपुष्टकोलाहल (anyapuṣṭa-kolāhala) *m., n.* great as well as indistinct noise caused by Indian cuckoos तत्र चैत्यमहोद्याने ...। सारिकाचञ्चरीकान्य-पुष्टकोलाहलकुले PadmP. (Ra.) 113. 22.

अन्यपुष्टनारी (anyapuṣṭa-nārī) *f.* female Indian cuckoo धत्तेऽन्यपुष्टकरट-स्थितिमन्यपुष्टनारीमिवाविरुचिं मधुपायिपङ्क्तिम् HarVi. 31. 27.

अन्यपुष्टनिनद (anyapuṣṭa-ninada) *adj.* who makes a noise like that of Indian cuckoo यः कान्तिमान् ... मान्योऽन्यपुष्टनिनदः स तु देवसत्त्वः MātaLi. 8. 2.

अन्यपुष्टा (anya-puṣṭā) *f.* female Indian cuckoo (*lit.* reared by another) पुष्पावनदे तिलकद्रुमस्य हृष्टान्यपुष्टं शिखरे निविष्टम् Saund. 7. 7; स्वरेण तस्याममृतसुतेव प्रणयितायामपि जातवाचि। अन्यपुष्टा प्रतिकूलशब्दा श्रोतुर्विन्तीरिव ताडयमाना KumāSaṁh. 1. 45; सुषुन्दरी शुकरीका शिवा च श्यामारला पिङ्गलिकान्यपुष्टाः YogYā. 14.1; स्त्री ... हंसी गत्यान्यपुष्टं मधुरवचनतो नेत्रतो मार्गभार्याम् ... विजिग्ये SubhāRaSaṁh. 111; अत्र पार्वतीस्वरप्रतिकूलः शब्दोऽन्यपुष्टायाः AlākāRa. 22 (37) [Kośas give *anyapuṣṭā* as the synonym of *kokila*, RājNi. 279. 26; KalpaK. 333. 139]

अन्यपुष्टारदित (anyapuṣṭārāṭita) *n.* cooing or warbling of Indian cuckoos तन्नामकार्ण्यं नराधिपोऽसौ वसन्तमालोक्य ... तथान्यपुष्टारदितं मनोरमं चकार चक्षुःपरिवर्तनं बुधः PadmP. iv. 12. 79.

अन्यपुष्टि (anya-puṣṭi) *f.* 1 nourishment of another, अयं तावदेतदवस्थं स्वापिनमस्मांश्च हृष्टा स्वपानास्मानमन्यपुष्टयर्थं स्वर्गमनयाय सत्त्वहिताय निवेदयति Tantrākhyā. 33. 24; PañcT. 1.117 (4) (116. 8); 2 Ficus Heterophylla

त्रायमाणान्यपुष्टयां च मेथिकाचित्रमूलयोः RājNi. 426. 3.

अन्यपुष्प (anya-puṣṭa) *n.* another flower पाटल्या वनमध्ये कुसुमितया मोहितस्तथा प्रमरः। सैवेयमिति यथाभूतप्रतीतिरस्यान्यपुष्पेऽपि ŚārngPa. 1014.

अन्यपुष्पसंश्लेष (anyapuṣṭa-saṁśleṣa) *m.* union with another flower (भृङ्गः) यदि नामोदरभरणप्राप्त्यै कुरुतेऽन्यपुष्पसंश्लेषम्। तदपि न पुष्टिर्भृङ्गा अविन्या अ(आ)रविन्दमकरन्दम् KuṭjaMa. 729.

अन्यपूजन (anya-pūjana) *n.* worship of another (deity) पूजयन् सर्वदेवान् यो ह्रस्मान्तेऽन्यपूजने। शिवौ संपूजयेत् यस्तु तेन तस्य कृतार्था BrDharmP. i. 39. 54; तस्याद्भगवतान्यपूजने लीलामात्रम्, लोकसंग्रहायत्वात् VedāntaRāMañ. 3. 8 (110. 19)

अन्यपूजा (anya-pūjā) *f.* worship of any other (deity) गुरुपूजां विना भद्रे नान्यपूजां समाचरेत् KālīViT. 4. 15; काली शिवश्च द्वावेति सर्वदेवयो मतौ। एतयोः पूजने वृत्ते नान्यपूजां पुनश्चरेत् BrDharmP. i. 39. 52.

अन्यपूर्ण (anya-pūrṇa) *adj.* full of other (diagrams) अन्यपूर्णानि धामानि चतुष्कं कन्यका न्यसेत् PauṣK. 4. 67.

अन्यपूर्व (anya-pūrva) *adj.* [f-ā] 1A having another person (as the husband) earlier, married to another person earlier (used as noun) (woman) who has another person (as the husband) earlier, married to another person

earlier B (used as noun) (woman) who has another person (as a lover) earlier C virgin widow remarried (and the like) (i.e. woman of loose character) 2A preceded by any other (letter, word etc.) B preceded by another (letter, word etc.) (used as noun) (that) which is preceded by another

(letter, word etc.) 1A having another person (as the husband) earlier, married to another person earlier अन्यपूर्वासु भार्यासु कृतकेषु सुतेषु च। तेषां चोपरते स्नानं नाध्यायो नोदकक्रिया ŚaṅkhaLiDS. 367; मन्मथानां हि कः सत्तु पुरुषः परिकीर्तयेत्। अन्यपूर्वा स्त्रियं जातु MahāBhā. ii. 42. 19; तथान्यपूर्वया नाहं भार्यार्थी वरवर्णिनि MahāBhā. v. 172. 4; v. 172. 15; न तत्र काचित्प्रमा प्रसह ... गुणेन लब्धा। न चान्यकामापि न चान्यपूर्वा विना ... जनकालजो

तु Rāmā. v. 7. 66; पुनर्भूरियम्। अन्यपूर्वायुरुद्धा नात्र शङ्कास्ति KāmSū. 64. 4 (1.5); JayaMa. अन्यः पूर्वा यस्याः येयं क्षतयोनिः त्यजेत् ... सगोत्रम् ... अन्यपूर्वा सुतेन हीनस्य सुताम् SkandP. iii (2). 21.6; अपकृष्टजातीयास्त्वन्यपूर्वा भार्यासु ... सद्यःशौचम् HārLa. 81.12; वेदेहकादयोग्यामेव तत्र आन्ध्रोऽन्यपूर्वायां तु मेदः ManvaVi. 1299. 6 (on 10.36); वृहस्पतिवाक्ये हीनायामित्यत्र चान्यपूर्वा

शूद्रा विवक्षिता DaṇḍaVi. 171. 11; पुनर्भूरन्यपूर्वा तस्यां जातः पौनर्भवः ViraMi. (Āhnika.) 500. 14; (शयौ नान्यपूर्व) अन्यपूर्वं पूर्वमन्येन भुक्ते शयने ViraMi. (Āhnika.) 557.4; अन्यः पूर्वा यस्याः सा अन्यपूर्वा ViraMi. (Samskāra.) 735. 7; अन्यपूर्वामन्यभावां स्त्रियं व्यालिमिष त्यजेत् ŚukraNī. 3. 170; (used as noun) (woman) who has another (as the husband) earlier, married to

another person earlier सवर्णायामन्यपूर्वायाश्च सकृत्स्निपाते पादः पतति Hirṣṣ. xxvii. 5.230 (220. 16); ĀpaDS. ii (10). 27. 11; विधिहीनमन्यपूर्वायां मृतभर्तृकायां गोलको जीवभर्तृकायां कुण्डश्च विप्र्री द्वौ निन्दितौ स्याताम् VaikhāDS. iii. 11.4; अन्यपूर्वेति मां सत्यो नाभिनन्दति बालिशः। साहं धर्मार्थ कामाद्य विहीना शोकधारिणी MahāBhā. iApp. 1.55 (61); श्रुत्वेतत्तोऽब्रवीन्नेष्टा हन्यपूर्वा मम प्रिया KathāSaSāg. xii. 17.24; कन्यालक्ष्णमत्रान्यपूर्वायाश्च विचारणा ViraMi. (Samskāra.) 129.3; 1B (used as noun) (woman) who has another person

(as a lover) earlier अनन्यपूर्विकामित्यत्रानन्यपूर्वा परिणयोक्ता तत्रान्यपूर्वा कीदृशीत्याह Mitā. 21. 9 (on 1. 67); 1C virgin widow remarried (and the like) (i.e. woman of loose character) एवं सर्वप्रकरणान्यपूर्वापर्युदासे प्राप्ते विशेषमाह Mitā. 21.17 (on 1. 68); (अन्यपूर्वाप्रजाताश्च पतितान् मनुव्रवीत्) अन्यपूर्वाः पुनर्भूतयः CaturCin. iii (1). 368. 11; अन्यपूर्वापर्युदासः ... पुनर्भूविवाहविधिना बाधित एव BālamBha. iii. 36. 16; 2A preceded by any other

(letter, word etc.) संयसद्य ...। संपूवादेव यसो नान्यपूर्वादिति MahāBh. ii. 60. 15 (on iii. 1. 71); 2B preceded by another (letter, word etc.) एवं तर्हि ज्ञापयत्याचार्य उत्तरो भावप्रत्ययोऽन्यपूर्वात्तत्पुरुषाद्भवति MahāBh. ii. 370. 6 (on v. 1.121); (हन्तेः) अन्यपूर्वादपि च दृश्यतेमधुहा CāndraVr. on i. 2. 64; (used as noun) (that) which is preceded by another (letter, word etc.) अन्यपूर्वरपि पद्यादिमाकृ सन् एकाररेफतनोपपद्य RPrāti. 5. 10; अन्यपूर्वभ्योऽपि दृश्यतेविरोधी, प्रयामी CāndraVr. on i. 2. 96; गतिकारकाभ्यामन्यपूर्वस्य नेष्यते KāśiVr. on P. vi. 4. 82; Prasā. i. 165. 56; नञ् पूर्वाणामपीत्यपिशब्दान्यपूर्वाणां केवलानां च विधिरयिष्यते KāśiVr. on P. vii. 3. 47; अन्यपूर्वाणामप्रसङ्गाच्च कर्तव्यं नञ्ग्रहणम् Pradi. vi. 204. 18 (on viii. 3. 47); स हि अन्यपूर्वाणां केवलानां च विकल्पो

यथा स्यादित्येवमर्थः Prasā. i. 332.16.

अन्यपूर्वक (anyapūrva-ka) *adj.* [f.-ikā] 1A preceded by another (letter, word etc.) यो रूपवानन्यपूर्वको बाधकः प्राप्नोति ... स वा बाधको प्रविध्यति *MahāBh.* ii. 79. 15 (on iii. 1. 94); अत्र शैषिकाणामनुवृत्तौ छे प्राप्ते मयडारभ्यमाणोऽन्यपूर्वको भवति *Pradī.* iv. 228B. 11 (on iv. 3. 155); यथेयद्वयजे सर्वत्र अन्यपूर्वको नैवं गुणवृद्धी इति *Pradī.* v. 357B. 9 (on vi. 4. 148); 1B preceded by another (relation) प्रतीतिः ... । सा चान्यपूर्विका *ŚlokaVār.* 5 (15) 5 (640.6); 2 (used as noun) (type of secondary object) preceded by other designation औदासीन्येन यत् प्राप्यं यद्य कर्तुरनोमितम् । संज्ञान्तरैरनाख्यातं यद्यद्यान्यपूर्वकम् *VākyaPa.* 3 (7). 46 (comm. अन्यत्कारकं पूर्वं यस्य); अनीक्षितमपि चतुर्विधम् । ... संज्ञान्तरैरनाख्यातमन्यपूर्वकं च *BhāṭṭCin.* i. 96. 33 (on i. 1. 4); अन्यपूर्वकम् । संज्ञान्तरप्रसङ्ग इत्यर्थः कूरमभिप्रेक्ष्यति *VaiyāBhū.* 24 (106. 21); 3 having earlier another person (as the husband), earlier married to another person earlier (अन्यपूर्विकां कानाम्) अन्यः पूर्वो यस्याः सा अन्यपूर्वा अन्यपूर्ववान्यपूर्विका न अन्यपूर्विका अनन्यपूर्विका ताम् अन्यपूर्विकाम् (उद्देहेत्) *VīraMi.* (Sāṁskāra.) 735.7; (used as noun) (woman) earlier who has another person (as the husband), earlier who is married to another person अनन्यपूर्विकामुद्देहेत्तुक्तं, तत्रान्यपूर्विका कीदृशीत्यपेक्षायामह *VīraMi.* 130. 23 (on i. 67)

अन्यपूर्वत्व (anyapūrva-tva) *n.* the state of being (a widow) who (has offspring and) was married to another person earlier कस्या ... सुखकला ... अधमवर्णा न्यूना । ... तस्या अपि न्यूना पुनर्भूः स्वीकारेऽन्यपूर्वत्वात् *JayaMa.* 62. 22 (on 1. 5)

अन्यपूर्वा (anya-pūrvā) *f.* A word or form *anyapūrvā* अन्यपूर्वपुनर्भू-शब्दोः पर्यायत्वात् *BālaMha.* iii. 37. 22 (on 3. 16); B (widow) earlier married to another person यत्तु यस्मिन्नास्या अन्यमेवाश्रितायाश्च पुनर्भूत्वमुक्तं तत्पुनर्भूत्व-स्यान्यपूर्वामात्रवचनत्वमपिप्रेत्य *BālaMha.* iii. 39. 33 (on 3. 16) [a woman previously betrothed to one and married to another, *Śabdakalpādruma*, PW., MW.]

अन्यपूर्वात् (anyapūrvā-iva) *n.* the state of being a woman earlier married to another person अनेन तदवस्थायामन्यपूर्वात्वमपि निरस्तम् *BālaMha.* i. 205. 9 (on 1. 67)

अन्यपूर्विकता (anyapūrvika-tā) *f.* the state of being preceded by, i.e. based on another यदि त्वदित्येऽपि गतिहेतोः फलसिद्धिः शक्यनिधया तदानादरोऽन्यपूर्विकतायाः *NayaVi.* 137. 4 (on i. 1. 5)

अन्यपृथग्जन (anya-prthagjana) *m.* other ordinary or common persons या मूर्तिः क्षमया मुनिधरमया ... कस्तां नान्यपृथग्जनैस्तुल्यितुं मन्दाक्षमन्दायते *ŚaṅkaDigVi.* (Ma.) 4. 70 (comm. अन्यैः प्राकृतजनैः तुल्यितुम्)

अन्यपृष्ठ (anya-prṣṭha) *adj.* asked (i.e. hinted at) by another person हरिवाहनः ... । अन्यपृष्ठः ... अनुगम्यमानः परिजनेन ... अनुसरार कौबेरदिकपयम् *TilaMañ.* 233. 11.

अन्यपृष्ठ (anya-prṣṭha) *n.* 1 back side (of the house) of another person अन्यपृष्ठस्थितद्वारं वेश्म खादकमुच्यते । परस्परविरोधाय तद् वेश्म गृहिणैस्तयोः *SamarāSū.* 48. 19; 2 rear of another (planet) यथा यथा स्वपृष्ठोत्थमप्याह्वान्यतपृष्ठं खमध्यं चान्तरितं तथातथा खपृष्ठकुजान्यपृष्ठकुजमन्तरितं स्यात् *SiddhāTaVi.* (ŚeṣaVā.) 15. 8.

अन्यपौरुषगुण (anyapauruṣa-guṇa) *m.* virtue of another person's valour अन्यपौरुषगुणेष्वपि श्रुतिं प्राप्तवत्सु घनगर्जितेष्विव । राजहंसवनिनेव मानसाश्रयः निःसरति तावकी स्तुतिः *VikraDeC.* 5. 45.

अन्यप्रकरण (anya-prakaraṇa) *n.* 1A another topic, fact or subject नान्यप्रकरणपत्तिः संस्कारो वा विहन्ति तम् *TantrVā.* 750. 4 (on iii. 1. 21); 1B different context अन्यप्रकरणेऽप्यन्यश्रुतिः प्रासङ्गिकीयं भवतु *TattvPrakā.* 26A. 7 (on i. 1. 26); 2 section dealing with another act द्वे किल भावेन ... । तत्रार्थलिङ्ग ... स्वावाक्यप्रकरणान्यप्रकरणानारभ्यवादस्मिलोकाचारप्राप्ततदितिकर्तव्यतावती तत्र तत्र सिध्यति *Kāśi.* ii. 13. 24 (on 5 (1). 15); *YuktiSneha.* 47. 26 (on i. 1. 5)

अन्यप्रकरणत्व (anyaprakaraṇa-tva) *n.* A the state of being another topic, fact or subject 'उपासकस्य विष्णुपदप्राप्त्युक्त्या तदवगमात् अन्यप्रकरणत्वे तदयोगादिति भावः *TattvPrakā.* 68A. 10 (on i. 4. 6); B the state of being different context यावद्यथाकथंचिदपि ब्रह्मप्रकरणत्वं सिध्यति तावदन्यप्रकरणत्वम-युक्तमिति हि शब्दार्थः *AnuBh.* 48. 4 (on i. 1. 28)

अन्यप्रकरणमध्य (anyaprakaraṇa-madhya) *m., n.* [Loc.] in a different context दैविकमुपरिधारणमन्यप्रकरणमध्ये श्रुतमपि विधेयम् *VivaPra-Saṁ.* 5. 15.

अन्यप्रकरणसिद्धि (anyaprakaraṇa-siddhi) *f.* establishment of another topic, fact or subject यत्सिद्धावन्यप्रकरणसिद्धिः सोऽधिककरणसिद्धान्तः *NyāySū.* i. 1. 30; तत्सिद्धावन्यप्रकरणसिद्धेः स एवाधिकरणसिद्धान्तः *NyāyMañ.* ii. 129. 6.

अन्यप्रकार (anya-prakāra) *m.* 1A [Inst.] in another way or manner अथवान्यप्रकारेण केचिद्व्याने प्रवर्तते *BrahmāṇJP.* iii. 19. 9; अथवान्यप्रकारेण नवायतनमुच्यते *PāṇcaRā.* (Ha.) i. 14. 7; वक्ष्याम्यन्यप्रकारेण लिङ्गमादाहिकं शुणु *AgnīP.* 54. 1; अथवान्यप्रकारेण लेष्टदाहो विधीयते *VāstuVi.* 16. 30; उक्तादन्यप्रकारेण प्रधानेऽनुमीयमानेऽपि ज्ञातृत्वशक्तिवियोगाद्वचनानुपपत्तिस्तदवस्थैव *BrahmSūBh.* (Śrī.) ii. 60. 5 (on ii. 2. 7); अन्यप्रकारेण पुरश्चरणमिष्यते *TantrSā.* (K.) 38. 5; वस्तुनोऽन्यप्रकारेण स्थितस्यापरिधेयं यत् । उल्लेख्यं हि सोऽप्येसा *SāhiSā.* 2. 114; 1B different method यन्नेयास्तज्जं गर्भसित्तिजं तत्र लम्बनम् । उक्तोदयात्तभूजोक्त्या साध्यं नान्यप्रकारजम् *SiddhāTaVi.* 302. 10; 2 another kind or type योगभाष्येऽस्मदुक्तप्रकारस्यैवोक्तत्वेनान्यप्रकारस्याप्रामाणिकत्वात् *SāṁkhyāPraBh.* 87. 19 (on 2. 46); 3 qualifier to another, cf. अन्यप्रकारस्तत् 2; 4 another cause, cf. अन्यप्रकारमरण.

अन्यप्रकार (anya-prakāra) *adj.* [f.-ā] 1 of another kind or type तत् अनुपभोगनिष्फल लक्ष्मीरन्यप्रकारा दरिद्रता *Tantrākhyā.* 121. 5; तदेवं सर्वभावानां तद्भावान्यभावान्यामभेद इत्यद्वैतं जगदित्युक्तमन्यप्रकाराया वावा *BrahmSi.* 67. 11; सदसत्सदसदनिर्वचनीयप्रकारेभ्यो ह्यन्यप्रकारैवाज्ञानस्य निवृत्तिर्युक्ता *IṣṭaSi.* 85. 20; विदुषः ... ब्रह्मप्राप्तये ... बहुविधो मार्गः ... तत्रैवान्यप्रकारः श्रूयते *VedāntKau.* 411. 19 (on iv. 3. 1); 2A having different form, cf. अन्यप्रकारस्तत् 1A; 2B having different characteristics, cf. अन्यप्रकारस्तत् 1.

अन्यप्रकारक (anyaprakāra-ka) *adj.* [f.-ikā] 1 of another kind or type निषेधमात्रपक्ष शब्दार्थो यदि कल्प्यते । अभावशब्द(वाच्या स्याच्छून्यताम्यप्रकारिका) *TattvSaṁ.* 919; अपोहजब्दवाच्याय शून्यताम्यप्रकारिका *ŚlokaVār.* 5 (13). 36 (576. 4); हनैवमप्रमाणत्वमुक्तमन्यप्रकारकम् जगद्वानादि ज्ञातौ विश्वमित्रः श्रुजघनीम् *TantrVā.* 110. 4 (on i. 3. 4); अस्मत्पक्षादन्यप्रकारके ज्ञानमात्रसर्वगततामवादे नित्य-मुत्पन्नपक्षलब्धयोः प्रसङ्गः स्यात् *VedāntKau.* 230. 4 (on ii. 3. 31); 2 referring to another qualifier यादृशं कृतिसाध्यत्वं विकीर्णयोः प्रकारः तादृशं ज्ञाने नास्तौत्यन्यप्रकारकज्ञानादेव विकीर्णं स्यात् *TattvCin.* iv(2). 115. 2.

अन्यप्रकारतत् (anyaprakāra-tas) *adv.* in another way or manner ककारादिगणः ... शास्त्रान्तरविनिर्दिष्टः कथ्यतेऽन्यप्रकारतः *RasRaSa.* i. 126.

अन्यप्रकारता (anyaprakāra-tā) *f.* 1 the state of having different characteristics रुचकात् स्वस्तिकस्यान्यत्वे सिद्धे तस्य ततोऽन्यप्रकारता ततश्चान्यत्व-मिति *IṣṭaSi.* 231. 18; 2 the state of being of another kind or type अन्यप्रकारतां वा वाक्यार्थस्य विशेषार्पणेन विधत्ते *Kāvyānu.* (He.) 286. 16.

अन्यप्रकारत्व (anyaprakāra-tva) *n.* 1A the state of having different form ननु रुचकत्वस्तिकयोर्हेमात्मना अन्यन्यत्वेऽपि भावात्मना वा तयोरन्यप्रकारत्वा-देवान्यत्वं सिध्यति *IṣṭaSi.* 231. 16; 1B the state of having different characteristics वार्तिके यदि कारणमतमन्यप्रकारत्वं विवक्षितं तदा कारणमत-प्रकारमेवेऽपि न कश्चिद्वियगते विशेषः पिष्टपेषणपरीहारोपयोगी दर्शितः स्यात् *NyāyVārPari.* 146. 5; 2 the state of being a qualifier to another न च समवाये-नान्यप्रकारत्व एव जातेः स्वरूपेण प्रकारता *Bhāṭṭi.* i. 56. 18 (on i. 3. 10)

अन्यप्रकारप्रतिपादनार्थ (anyaprakāra-pratipādanārtha) *adj.* meant for the expounding in some other way तावकत्वादिना अन्यप्रकारप्रतिपादनार्थस्त-दधिकरणारम्भ इति चेत्, न *VivaPraSaṁ.* 169. 1.

अन्यप्रकारमरण (anyaprakāra-maraṇa) *n.* death due to another cause योमृतादयो द्वयविशेषा अन्यप्रकारमरणानिवृत्त्यर्थः *ManuBh.* ii. 397. 24 (on 11. 90)

अन्यप्रकारव्यवस्थापन (anyaprakāra-vyavasthāpana) *n.* establishment in another way or manner अन्यप्रकारव्यवस्थापनं च विषयसङ्ग्रहणेत्रेण न बाधके विना प्राप्तत्वेनापि तथा सत्यतिसङ्गत् *NyāyVārPari.* 287. 5.

अन्यप्रकाश (anya-prakāśa) *m.* 1A manifestation of one n ह्यन्यप्रकाशेऽन्यत् सिध्येत् *Kāśi.* ii. 172. 4 (on 5 (3). 200); कथमन्यप्रकाशेऽन्यः प्रकाशेत् *SphoṭSi.* 134. 3; 2 another light अन्यप्रकाशं न किमप्यपेक्ष्य यतोऽयमाभाति निजालम्बेन । ततः स्वयंन्योतिरप्यं विदात्या *SarvaVeSāSaṁ.* 621; तदा तस्यान्यप्रकाशानुमृदं विना नीलवद्ग्रहणमेव न संभवेत् *Bhāsk.* i. 199. 20 (on i. 5. 2)

अन्यप्रकाशकता (anyaprakāśaka-tā) *f.* the state of manifesting another स्वरसम्भुरत्वे न लब्धात्मकान्यप्रकाशकते संस्तः *IṣṭaSi.* 309. 19.

अन्यप्रकाशिका (anya-prakāśikā) *adj.* (f.) expressing another, i.e. void अपोहशब्दवाच्याय शून्यताम्यप्रकारिका (v. 1. अन्यप्रकाशिका) *ŚlokaVār.* 5 (13). 36 (576. 4)

अन्यप्रकृति (anya-prakṛti) *f.* 1A stem of other (word) अन्यप्रकृति-स्त्वमहन्प्रकृतौ महान्महत्वेव Vār. 1 on P. vi. 3. 46; 1B another base or stem 'कृत्यन्तुते बहुलम्' इत्यन्यप्रकृतेरपि यत्। बहुलप्रहणात् JayaMa. 37. 24 (on 1. 3); 2 other constituent elements of the state विना मिषमकाण्डेऽपि यात्रा न प्रति नोचिता। एवं ह्यन्यप्रकृतीनामपि शङ्कास्पदं भवेत् TriṣaṣaPuC. iv. 2. 225.

अन्यप्रकृति (anya-prakṛti) *adj.* (used as noun) (one) of different nature समानगुणभूयिष्ठानामन्यप्रकृतीनामाहारविहाराणामप्यवहारः श्रेयान् AṣṭaSaṁ. i. 103. 2 (on 1. 19)

अन्यप्रकृतिक (anyaprakṛti-ka) *adj.* 1 (used as noun) (one) having a material cause which is other (than clay) इष्टकाशब्दस्य मृत् प्रकृतिद्रव्याभिषङ्ग-जातिमत्वात् तस्यापि ... शब्दयोगो वर्तते यद्विष्टकाशब्दोऽन्यप्रकृतिके SankarKaBh. 56. 9 (on ii. 1. 2); 2 having another as base or stem स्वार्थकदेशेऽपि संख्यायां स्वप्रकृतिकमिषमक्यर्थसंख्यान्यसाकाङ्क्षतयान्यप्रकृतिकषष्ठ्यर्थसंख्यान्यसाकाङ्क्षतया तेषां संख्यानायकताप्रवादः VyutpaVā. 109. 15.

अन्यप्रकृतियुक्त (anyaprakṛti-yukta) *adj.* associated with other constituent elements of the state अन्यप्रकृतियुक्तानां राज्ञां वृत्तिविचारिणाम्। अन्यध्यापनप्रश्नानां न तान्संयोज्यमर्हति MahāBhā. xiii. App. I. 15 (984)

अन्यप्रज्ञानवगाहित (anyaprajñānavagāhita) *adj.* not known by the intelligence of others तेनावधारिताः सर्वेऽन्यप्रज्ञानवगाहिताः PrabhāC. 135. 13.

अन्यप्रणीत (anya-praṇīta) *adj.* [f-ā] 1A taught by another person देशनान्यप्रणीतव स्यात् ŚlokaVār. 2. 137 (86.8); 1B composed by another person अन्यप्रणीतत्वे च कथं मानवीयसंहिता ManvaMu. 3. 32 (on 1. 4); 2 prepared or built by others गेहव्यन्यप्रणीतव्यहिरिव निवसान्युन्दुर्मेन्दुरेपु Nārāy. xi. 93. 7.

अन्यप्रतर्दानादिकर्तृकोपासन (anyapratardanaādikartṛkopāsana) *n.* other worship performed by Pratardana etc. न हि ... इन्द्रान्तर्पामित्वेन अनुसंधीय-मानस्य स्वाभेदेन अन्यप्रतर्दानादिकर्तृकोपासने कथिदिरोघोऽस्ति PūrvoṭtaVāNaMā. 180. 5.

अन्यप्रताप (anya-pratāpa) *m.* valour of the enemy निजान्यप्रतापोऽतिहा-निहेतुर्नन्ददण्डोद्योगात्मिका यथाहं दण्डनीतिः BalaKrī. i. 182. 21 (on 1. 306)

अन्यप्रतारण (anya-pratāraṇa) *n.* act of deceiving other person लोभेन नृपतेः सेवा दम्भादन्यप्रतारणम्। ... भविष्यति कलौ SaurP. 40. 62.

अन्यप्रतिग्रह (anya-pratigraha) *m.* act of receiving (of gifts) from others अन्यप्रतिग्रहो विद्वन् प्राग्रधु शृचिना दिज। अशौचे सूतके वापि न तु ग्राह्या भवन्ति ते BrParāSm. 10. 283; (दोषान् परित्यज्य व्रीनेतान्) 'व्रीन्' स्त्रीसंभोगान्यप्रतिग्रहपुनर्भोजनाख्यानं CaturCin. iii. (1). 1006. 4.

अन्यप्रतिपत्ति (anya-pratipatti) *f.* 1A cognition of another thing ययान्यस्य दर्शनादन्यप्रतिपत्तिरनुमानम् NyāyVār. 210. 1 (on ii. 1. 28); 1B cognition of one सत्यपि च सम्बन्धे कथमन्यप्रतिपत्तावयन्न प्रवृत्तिः HetuBīT. 5. 5; किं घटादौ शक्तिग्रहः उतापूर्वं उभयत्र वा, नाथः अन्यप्रतिपत्तावयनशक्तिग्रहानुपयोगात् TatvCin. iv (2). 344. 9; 1C another cognition इडाद्यर्थस्य नाशेऽन्यः शेषाद् ग्राह्यो न वाग्रिभः। शेषसत्त्वाच्च शेषेऽन्यप्रतिपत्त्यवरोधनात् NyāyMāVi. 329. 22 (on vi. 4. 2); 2 other (philosophical) opinion or view अन्यप्रतिपत्तिसहितो नास्ति को न लभते तल्लोकप्रतिपत्तिः SāmaraU. 287. 21.

अन्यप्रतिपत्तिहेतु (anyapratipatti-heṭu) *m.* cause of the cognition of another thing स्वप्रतिपत्तिद्वारेणान्यप्रतिपत्तिहेतुर्लोकं व्यञ्जकः सिद्धो दीपादिवत् स चेत् प्राक् सिद्धः स्यात् PramāVāSvopVr. 92. 2.

अन्यप्रतिपादकता (anyapratipādaka-tā) *f.* the state of being expressive of another referent अभावादन्यप्रतिपादकतामुक्तमुपपादयति VedāntKa. 381. 14 (on iii. 2. 22)

अन्यप्रतिपादन (anya-pratipādana) *n.* expression of another यत्र तु मध्ये प्रतिपादनीयस्यान्यप्रतिपादनशेषत्वं न तत्रायं नियमः प्रवर्तते ŚivārkaMaDī. i. 267. 22 (on i. 1. 23); i. 267. 34 (on i. 1. 23)

अन्यप्रतिबन्ध (anya-pratibandha) *adj.* having any other as the impediment अविद्याप्रतिबन्धमात्रो हि मोक्षो नान्यप्रतिबन्धः, नित्यत्वादात्मभूतत्वाच्च MunḍU. 359. 15 (on iii. 2. 9)

अन्यप्रतिभास (anya-pratibhāsa) *m.* appearance or manifestation of another तत्त्वं च हेत्वाभासस्यापि यथार्थप्रतिपत्तिरिति नित्यस्य ... अन्यत्राभासेऽन्य-प्रतिभासकल्पनाया निर्मितत्वात् KhandanKhā. 395. 12.

अन्यप्रतियोगिक (anyapratiyogi-ka) *adj.* 1 having another as the counter positive यन्मानो च यौ न तौ तत्प्रतियोगिकौ, किंत्वन्यप्रतियोगिकादेव

यथा घटपटयोर्मियो भेदाभावौ IṣṭaSi. 6. 21; न ह्यन्याभावोऽन्यप्रतियोगिकः BhedaDī. 84. 2; 2 (used as noun) (one) having another as the relational adjunct or counter correlative न च त्रिविधस्यापि विभागस्योत्तरसंयोगावसानत्वं यथोर्विभागः ... तयोः अन्यप्रतियोगिकसंयोगे मिथोविभागस्य विनाशहेत्वभावात् TarkSaṁ. (Ā.) 75. 5.

अन्यप्रतियोगिकत्व (anyapratiyogika-tva) *n.* the state of having another as the relational adjunct or counter correlative किमन्यप्रतियोगिकत्वेन वर्ण्यते साम्यं वाच्यम् CitraMī. 11. 20.

अन्यप्रतियोगित्व (anyapratiyogi-tva) *n.* the state of having another as the relational adjunct or counter correlative 'वर्ण्यस्य साम्यं वाच्यम्' इत्यस्य कोऽर्थः - किम् - अन्यप्रतियोगित्वेन वर्ण्यस्य साम्यं वाच्यम् AlankāKau. (Vi.) 16. 5.

अन्यप्रतियोग्यंश (anya-pratiyogyarṇṇa) *m.* another part or aspect which is the counter positive तत्तयोः एकमेवावच्छेदकम् अन्यप्रतियोग्येषु विशेषणमात्रम् GuruCandri. 57. 17.

अन्यप्रतिरुता (anya-pratirutā) *adj.* (f.) echoed or responded by (calling) or cry of) another शिवा ...। अन्यप्रतिरुता याम्या सोढ्वन्मृतशंसिनी BrSaṁ. 90. 7.

अन्यप्रतिषेध (anya-pratiṣedha) *m.* 1 denial or negation of anything else (than the Supreme Soul) तथान्यप्रतिषेधात् BrahmSū. iii. 2. 36; तथा अन्यप्रतिषेधे अपि असति वस्तु वस्त्वन्तरादयावर्तत इति परिच्छेद एव आत्मनः प्रसज्येत BrahmSūBh. (Śaṅ.) 611. 7 (on iii. 2. 37); सर्वं तं परादादित्यादिरन्य-प्रतिषेधः ŚrūtaPra. ii. 455. 30 (on iii. 2. 36); ऐश्वर्यकारणत्वादिविषये अन्यप्रतिषेधो दृश्यतां नाम ŚivārkaMaDī. ii. 268. 30 (on iii. 2. 35); 2 exclusion of other persons लक्ष्मीं शिक्षयतः स्वयंवरविधौ धन्यन्तरेवाक्छलादित्यन्यप्रतिषेधमात्मनि विधिं शृण्वन् हरिः पातु वः SaduktiKa. 49. 4.

अन्यप्रतिषेधद्वार (anyapratīṣedha-dvāra) *m.* [Inst.] through the denial or negation of anything else (than the Supreme Soul) यस्य नेति नेतैतदन्य-प्रतिषेधद्वारेण ब्रह्मणो निर्देशः कृतः तस्य विधिमुखेन कथं निर्देशः कर्तव्यः BrĀraUBh. 481. 10 (on iii. 9. 26)

अन्यप्रतिषेधन (anya-pratiṣedhana) *n.* denial or negation of anything else (than the Supreme Soul) भवेत् परब्रह्मणि वेदवाक्यात् प्रतीतिरन्यप्रतिषेधनेन SaṁkṣepSā. 1. 291 (i. 218. 23)

अन्यप्रतिषेधप्रतिपत्ति (anyapratīṣedha-pratipatti) *f.* knowledge of the denial or negation of anything else केवलवस्तुस्वरूपप्रतिपत्तरेवान्यप्रतिषेधप्रतिपत्ति-रूपत्वात् SyādvāMā. 13 (58)

अन्यप्रतिषेधमुख (anyapratīṣedha-mukha) *n.* [Inst.] A in the form of denial or negation of anything else अयमेव हि भावाभावयोर्विशेषो यदेकस्य विधिरूपतया ग्रहणम् अपरस्य त्वन्यप्रतिषेधमुखेन NyāyKa. 226. 21; B through the denial or negation of anything else भावत्वं तत्स्यात्मन्यस्ति नो वा ... नास्ति चेत् स्वस्यान्यप्रतिषेधमुखेन चाप्रतीयमानस्याभावत्वप्रसङ्गः KhandanKhā. 1049. 20.

अन्यप्रतिषेधसमाश्रयण (anyapratīṣedha-samāśrayaṇa) *n.* act of resorting to the denial or negation of anything else (than the Supreme Soul) अन्यप्रतिषेधसमाश्रयणेन च सर्वगतत्वमप्यात्मनः सिद्धं भवति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 611. 3 (on iii. 2. 37)

अन्यप्रतिषेधाश्रयण (anyapratīṣedhāśrayaṇa) *n.* act of resorting to the denial or negation of anything else (than the Supreme Soul) अनेन ... अन्यप्रतिषेधाश्रयणेन च सर्वगतत्वं सिध्यति ŚrūtaPra. ii. 456. 14 (on iii. 2. 36)

अन्यप्रतिष्ठा (anya-pratiṣṭhā) *f.* other foundations or sacred buildings लोठनेऽन्यप्रतिष्ठानामधन्यप्रतिष्ठापणे। न तेनाद्यतने काले संरक्ष्ये RājTa. (Ka.) 8. 3351.

अन्यप्रतिष्ठित (anya-pratiṣṭhita) *adj.* established in anything else (than the Supreme Soul) भूमा नान्यप्रतिष्ठितः अनादिषु साक्षादसंबन्धात्, कार्यषु तादात्म्यात् LaCandri. 600. 13.

अन्यप्रतिष्ठितत्व (anyapratīṣṭhita-tva) *n.* the state of being established in anything else (than the Supreme Soul) सत्यस्य भूमान्यस्याभावाद्भ्रू नान्यप्रतिष्ठितत्वं परमार्थतः GuruCandri. iii. 62. 6.

अन्यप्रतीक्षा (anya-pratīkṣā) *f.* 1 expectancy for other thing काममन्य-परी (v. 1. प्रतीक्षा) शोक्तिनियमस्तु विरुध्यते। सर्वत्रानुपलम्भः स्यात्तस्मादप्यपिता यदि PramāVār. 1. 255; 2 [Inst.] with the expectancy for another person सज्जश्यायु वेद्यथास्वन्यप्रतीक्षया SamaMā. 3. 12.

अन्यप्रतीति (anya-pratīti) f. Ai understanding of another, i.e. relevant thing अस्तुतादन्त्यप्रतीतिरस्तुततप्रशंसा AlaṅkāRa. 38; 39 (1); उपादानेनान्य-प्रतीतिर्भूयन्तरेण वाभिधानं पर्यायोक्तम् AlaṅkāRa. 46; Aii understanding of another (between the two) न वैकं परित्यज्यान्यप्रतीतिः ŚaktiVā. 85. 6; B knowledge of something else श्रुत्यादिनापाततोऽन्यप्रतीतितावपि श्रुत्यादिविचारस्यान्य-ज्ञानसाधनत्वेनाप्राप्तेः Nyāyāmṛ. 624B. 3.

अन्यप्रतीत्यपेक्षा (anyapratīty-apekṣā) f. expectancy for the knowledge of another भेद एव ... नैकप्रतीतिरन्यप्रतीत्यपेक्षायात्रेण समर्थयितुं शक्यः KhaṇḍanKhā. 196.10.

अन्यप्रत्यक्ष (anya-pratyakṣa) adj. cognized by means of the perception of another न्योतिरेकात्मकम् ... । तदन्यस्य जडत्वाच्च नान्यप्रत्यक्षमिष्यते BrāraU-BhVā. iv. 3. 103 (comm. अन्यदीपप्रत्यक्षादिगम्यम्)

अन्यप्रत्यक्ष (anya-pratyakṣa) n. perception of one न ह्यन्यप्रत्यक्षेणान्यस्य निश्चयः ... संभवति NyāySu. (Jā.) 82A. 5 (on i.1.1)

अन्यप्रत्यय (anya-pratyaya) m. 1 another suffix येयः किन्प्रत्ययो विधीयते तेषामन्यप्रत्ययान्तानामपि पदान्ते कुत्वं यथा स्यात् MahāBh.iii.411.15 (on viii. 2. 62); कृतुतद्धितान्तस्यैव प्रतिपदिकसंज्ञा नान्यप्रत्ययान्तस्य (पदस्य) Nyās.i.187.19 (on i. 2. 45); 2 one idea or notion कथमन्यप्रत्ययदृष्टस्यान्यः कर्ता भवेत् YogBh.37. 9 (on i. 32)

अन्यप्रत्यय (anya-pratyaya) adj. dependant on the faith in another नान्यप्रत्ययशब्दा वागविभाति युदे सताम् Kāvyaṅ. (Bh.) 6. 5.

अन्यप्रत्ययवमर्श (anya-pratyavamarśa) m. other reflection or determine knowledge मन्त्रः ... विमर्शः ... परत्वं चास्य विकल्पस्येभ्योऽन्यप्रत्ययवमर्शेभ्यः उत्तीर्णत्वात् Bhāsk. i. 264. 7 (on i. 5.14)

अन्यप्रत्यायन (anya-pratyāyana) n. A act of conveying similar word शब्दो नियतं न स कार्यभाक् । अन्यप्रत्यायने शक्तिर्न तस्य प्रतिबध्यते VākyaPa. 1.61; B act of conveying another (sense) प्रतीयमानो हि प्रधानं कथमन्य-प्रत्यायनेऽङ्गभावं तदैव गच्छेत् Pradī.555A. 6 (on i.1.69)

अन्यप्रद (anya-prada) adj. who gives or bestows (the knowledge of) what is other (than the self) गुरवो बहवः सन्ति आत्मनोऽन्यप्रदा भुवि KulārT. 13.106.

अन्यप्रदेश (anya-pradeśa) m. A other country or region पानीयं न तु पानीयं पानीयेऽन्यप्रदेशे । अजीर्णं कथितम् AṣṭaSam.i.22.9 (1.6); BhojanKu. 192. 10; B other place, i.e. the part (of the body) स्थानसंज्ञितो वायुस्तस्मादुत्कृष्य नीयते । योऽन्यप्रदेशं प्राप्य स उत्कर्षक इष्यते MāliniT. 17. 9.

अन्यप्रधान (anya-pradhāna) adj. (used as noun) (one) having another as the chief or head कन्याम् ... । परतन्त्रोऽन्यप्रधानः सधनोऽपि न रुमते JayaMa. 208. 8 (on 3.3)

अन्यप्रधान (anya-pradhāna) n. another principal act राजसूयादी इष्टिपशुरुपाणि प्रधानान्येवायन्यप्रधानसंयुक्तानि BhāṭṭiDī. iii. 195. 6 (on x. 1. 3)

अन्यप्रभा (anya-prabhā) f. splendour or light of another कूपमण्डकल्लो या विन्ते नान्यप्रभां खलः Kapphina. 16. 54.

अन्यप्रमादा (anya-pramadā) f. A wife of another person पदमनास्ततोऽ-न्यप्रमादा मे राख्येन कारणम् । न चान्यप्रमादजेन भोगेन महतापि हि PadmP. (Ra.) 66. 33; 73. 61; B other woman सौभाग्यमन्यप्रमाददाङ्कः । दोषोऽपि युनं गुण एव मेने पुरन्धिभिः VikraDeC. 7. 62.

अन्यप्रमदानुरक्त (anyapramadānurakta) adj. passionate towards other woman विरक्तमन्यप्रमदानुरक्तं विमुक्तदाक्षिण्यलवम् ... । या संवृणीते खलु दूतिका सा SūktiMu. 41. 2.

अन्यप्रमा (anya-pramā) f. other valid knowledge स स्वशब्दप्रकाशितः । आक्षेपा निरपेक्षश्च कथ्यतेऽन्यप्रमां प्रति BrahmSi. 110.10.

अन्यप्रमाण (anya-pramāṇa) n. 1 any other authority or proof स्वैरेवात्मना व्यवस्थितो य औपनिषदः पुरुषः ... उपनिषत्त्वेव विज्ञेयः नान्यप्रमाणगम्यः BrāraUBh. 480. 13 (on iii. 9. 26); 2A another means of valid knowledge सञ्ज्ञासंज्ञिसंज्ञप्रतिपत्तिराप्तवचनकार्या । तथा ... अन्यप्रमाणनिर्देशश्च NyāySā.31.1; 2B any other means of valid knowledge, cf. अन्यप्रमाणविषयA.

अन्यप्रमाण (anya-pramāṇa) adj. 1A having another authority or proof अन्यत् प्रमाणमवगतिहेतुर्वस्य ... तदन्यप्रमाणम् Nyās. i. 197. 6 (on i. 2. 56); 1B having any other authority or proof, cf. अन्यप्रमाणक 2; 2A having another as the means of valid knowledge, cf. अन्यप्रमाणक 1; 2B having another one as the deciding agent i.e. superior cf. अन्यप्रमाणत्वC.

अन्यप्रमाणक (anyapramāṇa-ka) adj. [f-ikā] 1 halving any other

as the means of valid knowledge अदृष्टविषया चेत् स्यादेतेषां साध्यासाधुता । वेदवाक्यैरनिर्दिष्टा न सास्यन्यप्रमाणिका TantrVā. 191. 9 (on i. 3. 18); 2 having any other authority or proof ब्रह्म शास्त्रप्रमाणकमेव नान्यप्रमाणकम् VedāntPaSāu. 17. 25 (on i. 1. 4)

अन्यप्रमाणतत्त्वं (anyapramāṇa-tas) adv. on account of any other authority or proof भेदसंसर्गहीनोऽर्थः ... । एतस्मादेव विज्ञेयो वाक्यान्त्रान्यप्रमाणतः BrāraUBhVā.iii. 5.100.

अन्यप्रमाणत्व (anyapramāṇa-tva) n. A the state of having another authority or proof प्रधानप्रत्ययार्थवचनमर्थस्य अन्यप्रमाणत्वात् P.i. 2. 56; अन्यत् प्रमाणमवगतिहेतुर्वस्य ... तदन्यप्रमाणम् । तस्य भावोऽन्यप्रमाणत्वम् Nyās. i. 197. 6 (on i. 2. 56); आस्तामन्यप्रमाणत्वमभेदे सर्ववस्तुनः । भेदप्रमाणमेवेतद्वैतं साधयत्यलम् BhedaDhi.118. 4; अन्यप्रमाणत्वाङ्गीकृत एव व्युत्पत्त्यनुसारेण विशेषणविशेष्यभावेन बोधोपपत्तेः VaiyāBhū. 44. 7 (on 8); B the state of being another authority or proof भवतु शास्त्रस्य विषयान्तरतोऽन्यप्रमाणत्वम् TātpaT. (U.) 358. 13 (on 5 (5). 39); C the state of having another one as the deciding agent, i.e. superior बालस्यान्यप्रमाणत्वाच्च लोको योद्धुमिच्छति NitiSā.9.29 (comm. अन्यप्रमाणः स्वयं प्रभुशक्त्यभावात्)

अन्यप्रमाणनैरपेक्ष्य (anyapramāṇa-nairapekṣya) n. non-dependence on other means of valid knowledge उपदेशैवमवदानस्य संप्रदानोत्कर्षादपि अन्यप्रमाणनैरपेक्ष्यम् VedāntRaMañ. 2.6 (75.19)

अन्यप्रमाणमूल (anyapramāṇa-mūla) adj. based on any other authority or proof न हीदं विधिमूलं दर्शनम् । नान्यप्रमाणमूलम् ŚābaBh.1673.1 (on ix.1.31)

अन्यप्रमाणविषय (anyapramāṇa-viṣaya) m. A object of any other means of valid knowledge अज्ञानप्रमाणमपि केवलं नान्यप्रमाणविषयं सृशति IṣaSi.195.11; B object of another means of valid knowledge लोकप्रसिद्ध-पदगोचरतानिमित्तमन्यप्रमाणविषयत्वमिह प्रसिद्धम् Saṅkṣeṣā. i. 278 (i. 211. 18)

अन्यप्रमाणागोचरता (anyapramāṇāgocara-tā) f. the state of not being the object of any other means of valid knowledge ब्रह्मणोऽन्यप्रमाणागोचरतया वेदेकप्रमाणकत्वमुक्तम् VedāntKau. 148. 4 (on ii.1.1)

अन्यप्रमाणाभाव (anyapramāṇābhāva) m. absence of any other authority or proof तद्यदि पूर्वपक्षो भविष्यति ततोऽन्यप्रमाणाभावाद्भिन्नियोजक-श्रुत्यनुनानेन मूलं कल्पयिष्यामः TantrVā. 51. 4 (on i. 2. 31)

अन्यप्रमाणाविषया (anyapramāṇāviṣaya) adj. (f.) not being the object of any other means of valid knowledge क्रिया । अन्यप्रमाणाविषया वाक्यादेवाव-गम्यते BrāraUBhVā. i. 3. 71.

अन्यप्रमात् (anya-pramātṛ) m. another knower कार्यमन्यविचार्यस्य लिङ्गमन्यप्रमातात्मा । तदाभासस्तदाभासादेव त्वधिपतेः परः IṣaPraSū. ii. 4. 13.

अन्यप्रमात्रपेक्षा (anyapramātrapekṣā) f. [Inst.] in comparison with another knower आत्मेव प्रकाशते । ... अन्यप्रमात्रपेक्षया च प्रकाशमानत्वात् PratyabhiVi. i. 52. 4 (on i.1.1)

अन्यप्रमादक (anya-pramādaka) m. other person who commits mistake or error रिपोर्विनाशमुद्दिश्य त्वक्त्या (त्यक्त्वा) चान्यप्रमादकम् । सहसा क्रियते यात्रा सा भवेच्छीघ्रणा भूशम् Mānaso. ii. 13. 753.

अन्यप्रमेय (anya-prameya) n. any other object of valid knowledge प्रकृतं हि अस्माकमीधरस्वरूपं तच्च स्वप्रकाशमेव प्रमेयोपरोधेऽपि (v.1. अन्यप्रमेयो-परोधेऽपि) नोपलभ्यत इत्युक्तमसकृत् PratyabhiVi. ii. 177. 3 (on ii. 4.11)

अन्यप्रमेयक (anya-prameyaka) m. other objects or things न्येष्टयुनाय मार्गः । ... शस्त्राधिकारं दत्त्वाय विप्रज्ज्ञान्यप्रमेयकान् । ... स्वात्मजेभ्यो ददौ RājTa. (Prā.) 41.

अन्यप्रमेयत्व (anyaprameya-tva) n. the state of being the object of any other valid knowledge न तदान्यप्रमेयत्वं न किञ्चित्तस्य विद्यते LakṣmīT. 32.31.

अन्यप्रयुक्त (anya-prayukta) adj. 1Ai employed by another person धर्मार्थान्यप्रयुक्तः क्षेपणिक इव ... त्वमसि VāsaDa.198.1 (comm. अन्येन धर्मार्थान्यप्रयुक्तः राजा नागरिकादिना वा प्रयुक्तः); स लब्ध्यापि तं कृत्याधादिनं केनचित्कर्म्मिण्येन राजा नागरिकादिना वा प्रयुक्तः; 4.116; द्विजम् । बराकेऽन्यप्रयुक्तेऽस्मिन् को दोष इति नावधीत् RājTa. (Ka.) 4.116; 1Aii employed by the enemy. VāsaDa. 198. 1 (comm. अन्येन शत्रुणा प्रयुक्तः); 1Bi impelled or prompted by another, i.e. the opposite, VāsaDa. 198. 1 (comm. धर्मार्थान्यप्रयुक्तोऽस्मिन् को दोष इति नावधीत्); 1Bii impelled or prompted by another (injunction etc.) अन्यप्रयुक्तस्य पक्षद्वयगतफलद्वारा ... अधिकारपरत्वम् NayaVi.33.3 (on i.1.1); (used as noun) (one) impelled or prompted by another (injunction etc.) यत्र त्वनिराकाङ्क्षेण शास्त्रेण विहितस्या-

अन्यप्रयुक्त

नुष्ठानमन्यप्रयुक्तमुपजीव्यते TantrRa.85.9; 118.2; 1C. induced by another, i.e. desire, VāsaDa.198.1 (comm. त्रिवर्गे धर्माधीनमन्यः कामस्तेन प्रयुक्तः); 2A dependent or based on another अभावस्य ... प्रतियोगिनमुत्सारयतः तस्यान्य-प्रयुक्तसंनिधिः NyāyKuA. i. 28. 5; 2Aii dependent or based on another, i.e. third factor अर्थलोपस्थले नार्थस्य स्वरूपेण लोपः उपयोगी अपि तु ... विशेषणाभावप्रयुक्तो विशेषणभावप्रयुक्तोऽन्यप्रयुक्तश्चेत्यादि BhāṣāDi. iii. 191.15 (on x.1.1); 2B caused or produced by another क्षणिकत्वमिति अभ्युपगतं (v.l. अन्यप्रयुक्तं युक्तमित्युपगतं) स्यात् TarkBhā. (Ke.) 45. 2; 45.11; 3 (used as noun) (that) which is performed for one (principle rite) अनेकशेषिसद्भावेऽपि यत्रान्यप्रयुक्तस्यैवायं विनियोगः ŚivārkaMaDī. i. 73. 34 (on i.1.1)

अन्यप्रयुक्तत्व (anyaprayukta-tva) *n.* 1 the state of being dependent or based on another साधवो वेदार्थसाधनप्रवृत्ताः तेषामाचारः स्वस्वपूर्वकालीन-साधनुष्ठितस्य प्रतिसंधानमनुष्ठानं तच्च प्रमाणं धर्मं लब्धशीलदन्यप्रयुक्तत्वशङ्कारहिता-त्रिधारितमूलम् ManvaVi. 101. 13 (on 2. 6); 2 the state of being used for another तत्सिद्धमज्ञानमन्यप्रयुक्तत्वात्पुनरुत्पत्त्यर्थप्रयुक्तत्वम् Mīmāṇsā-Pra. 232. 32.

अन्यप्रयुक्तदार (anyaprayukta-dāra) *m.* (pl.) wife induced by another (motif) विधाधानार्जननियमवदन्यप्रयुक्तदारसंभवे तस्यानाक्षेपकत्वात् Mīmāṇsā. 366.6 (on 3. 57)

अन्यप्रयुक्तस्नानादि (anyaprayukta-snānādi) *adj.* bath etc. caused by another तत्रैति रात्रिदिने उच्यते सा वैधदेवीवितद्वृणुमते अपि। तत्र तादृशमन्त्रलिङ्गाभावात्। तयोर्निमित्तित्वेऽधिकरणत्वे वान्यप्रयुक्तस्नानाद्यभावापत्तेश्च NīmaSi. 52.2.

अन्यप्रयुक्तानुष्ठान (anyaprayuktānusthāna) *n.* performance impelled or prompted by another (objective) तथा अध्ययनविधायन्यप्रयुक्तानुष्ठान-निर्वाहितकार्यभावे नियोज्यो नाप्याहियते PrakaPañ. 387. 7.

अन्यप्रयुक्ति (anya-prayukti) *f.* A employment with different aim or objective तदेवमध्ययनविधेरन्यप्रयुक्त्यैवानुष्ठानसिद्धेर्नियोज्यो नास्ति PrakaPañ. 23. 15; B employment of other (cake) प्रकृतस्तदुत्तराद्यदि च लब्धात्मा स्थितृकृत्रान्य-प्रयुक्त्यै प्रभवति TantrRa. 91.10.

अन्यप्रयुक्त्युपजीव्यत्व (anyaprayuktyupajīvyatva) *n.* the state of being the cause of the employment for another सविशेषणोपादाने नान्य-प्रयुक्त्युपजीव्यत्वाविकरणात् ŚivārkaMaDī. i. 78.15 (on i.1.1)

अन्यप्रयोग (anya-prayoga) *m.* A unique use (of word) अयं पुनरन्यप्रयोगः संस्कारेऽप्येकान्त एव ... वेदादिवत् प्रयुक्तः TantrVā. 306. 23 (on i. 4.11); B another usage अन्यप्रयोगस्योदाहरणत्वेन दानेऽप्यस्य भाष्यप्रयोगत्वाभावात् LaSābdeSe. i. 261.16.

अन्यप्रयोजन (anya-prayojana) *adj.* A having any other objective or purpose स्वधर्मसंयुक्तं कुटुम्बिनमप्यागच्छति धर्मपुरस्कारो नान्यप्रयोजनः सोऽतिथिर्भवति ĀpaDS. ii (3). 6.5; B having other objective or purpose तथा प्राप्तिक्रियान्य-प्रयोजनान्यङ्गन्यार्थान्यपि ... शेषत्वं गच्छेयुः TantrVā. 667. 21 (on iii.1. 4); न त्वसाविदानीमन्यप्रयोजनः शक्यः कल्पयितुम् TantrVā. 1064.15 (on iii.5. 2)

अन्यप्रयोजन (anya-prayojana) *n.* 1A any other objective or purpose पदान्तराणां दत्ताने दत्तो निराकाङ्क्षत्वान्नान्यप्रयोजनमाकाङ्क्षति TupT. 6.4 (on iv. 1. 8); 1B other objective or purpose चोदकाच्च नामधेयं बलवत्। तस्मादन्यप्रयोजन-मनामयुक्तं पुरस्तादुपसदा सीमने प्रचरन्त्यन्तरा त्वाष्ट्रेणोपरिऽष्टादिण्येन TupT. 192. 21 (on ix.1.25); तथाप्यन्यप्रयोगो भजते इति। अन्यसाधनान्यप्रयोजनान्यसंबन्धशून्यः VedāntRaMañ. 4.10 (146.8); 2A any other cause (of grammatical operation) यदा त्वस्यान्यप्रयोजनाभावः तदा लाघवाय कृद्ग्रहणमेव कर्तव्यम् Pradi. vi. 106.19 (on vii. 2. 8); 2B another cause (of grammatical operation) यदि हि क्लिरणस्यान्यप्रयोजनं न स्यात् Prasā. ii. 22.17; 3 other profit or interest अयेति तेन रामं हि संत्यज्यान्यप्रयोजनम् BrBrahmaS. ii. 7.12; मनस्याधाय तं कालं विमुक्त्यान्यप्रयोजनम्। आत्मारामा भवेद्यत्र चित्रसङ्गमस्ततो यथा ŚrīgaDi. 1.44.

अन्यप्रयोजनक्रिया (anyaprayojana-kriyā) *f.* action having another objective or purpose तत्राप्यन्यप्रयोजनक्रियाद्वारमन्त्रेण नापुर्वं भविष्यति TantrVā. 390. 3 (on ii. 1. 12)

अन्यप्रयोजनता (anyaprayojana-tā) *f.* the state of having another objective or purpose नास्य विधेरन्यप्रयोजनतामापादयति NyāyMañ. ii. 93. 12.

अन्यप्रयोजनत्व (anyaprayojana-tva) *n.* A the state of having another objective or purpose नन्वेवं तर्हि फलग्रहणं न कर्तव्यं दुःखपदेनैव गतार्थत्वादित्युक्तम्, भवं तस्यान्यप्रयोजनत्वात् NyāyMañ. ii. 76. 23; B the state of having any other objective or purpose नान्यार्थत्वादिति। अन्यप्रयोजनत्वादित्यर्थः TātpaT. (Vā.) 314. 15 (on i. 2. 1)

अन्यप्रयोजनार्थ (anyaprayojanārtha) *adj.* A meant for any other objective or purpose आचमनप्रवृत्तस्य पिपासापगमवन्नान्यप्रयोजनार्थतमवगच्छते AitUBh. 245. 18 (on 1. 0); B meant for another aim or purpose यत्नाः अन्यप्रयोजनार्थव्यापाराः स्वहर्षमात्रहेतुका वा LalitaTriBh. 343.15 (on 52)

अन्यप्रयोजनसक्ति (anyaprayojanāsakti) *f.* attachment to or interest for another objective or object अन्यप्रयोजनसक्तिर्युपैति न हि तन्मनः MārkaP. 69.8.

अन्यप्ररोचना (anya-prarocanā) *f.* favourable description, i.e. praising of something else यदि प्रागप्यसौ तस्मादार्थादासीन्न तेन सः। संयुक्त इति तस्यान्यस्तदर्थोऽन्यप्ररोचना ŚlokaVār. 5 (15). 62 (655. 4)

अन्यप्रलपित (anya-pralapita) *n.* useless talk of other ones, i.e. opponents बौद्धाधिकारशिरोमण्युक्तम्, तन्मूलकमन्यप्रलपितं चानवकाशम् GuruCandr. ii. 83. 20.

अन्यप्रलपिन् (anya-pralapin) *adj.* talking of others विस्मृताश्च प्रियं हृष्ट्वा त्वामिहान्यप्रलपिनम्। ... सा ते भार्या KathāSaSāg. xiv. 2. 81.

अन्यप्रवण (anya-pravaṇa) *adj.* inclined towards, i.e. attached to another woman अन्यप्रवणे प्रेयसि ... सखि भवन्ति विफलश्रयाः ह्यस्याः ĀryāSaSa. 24.

अन्यप्रवर्तकत्व (anyapravartaka-tva) *n.* the state of prompting or impelling others स्मृत्यन्तरे तु उपनियम्यतिरिक्तानामप्यधिकारिणां स्वयमशक्तानामन्य-प्रवर्तकत्वमुपलभ्यते CaturCm. iii(1). 112. 6.

अन्यप्रवर्तिता (anya-pravartitā) *adj.* (f.) set up or arranged by others यदा स्वयं गोष्ठीं न प्रवर्तयेत्तदप्यन्यप्रवर्तितां यायात् JayaMa. 60.18 (on 1.4)

अन्यप्रवेश (anya-praveśa) *m.* A entry into other (heretic school of thought) परमिह कुहनासिद्धयेऽन्यप्रवेशः TattvMu. 4.115; B admission of others अन्यप्रवेशासहनाः ... नास्य सेवकाः RājTa. (Ka.) 3.140.

अन्यप्रशंसा (anya-praśaṁsā) *f.* A praise by others (ब्रह्मा) स हि स विरजा भूत्वा वसतेऽन्यप्रशंसं (शंसं)या Vāyup. ii. 6. 28; B praise of others शङ्काकाङ्क्षाचिकित्सादि(v.l. अन्य, Schmidt's Ed.) प्रशंसासंस्तवा मलाः। पक्षेभ्यं दर्शनस्योक्तः जिनेन्द्रैः SubhāRaSaṁ. 862.

अन्यप्रश्न (anya-praśna) *m.* 1 question about one तदप्यप्रश्ने तदन्योक्तिरित्यसंगतिः स्यात् ŚatDū. 161. 24; 2 other question अहोऽस्ति यः। आत्मप्रश्नोचितः सोऽङ्कः उद्दिष्टसंज्ञकः। ह्यहो यथास्ति सोऽङ्कः स्यादन्यप्रश्नोचितः SiddhāTaVi. 392.11.

अन्यप्रसक्त (anya-prasakta) *adj.* [f.-ā] A attached to the one who is other (than the husband) अभ्यन्तरकृते ... स्त्रियं वा दरिद्रकुलमन्यप्रसक्तां वा ... परीक्षेत AnhSā. ii. 147. 7 (4.6); ii. 150. 11 (4.7); भवेत् ...। अन्योक्त्याशयोः सितायनिययोरन्यप्रसक्ताङ्गना Brhājā. 24.9; यात्रा प्राणच्छिदादीन् प्रविनोति दोषान्। अन्यप्रसक्ता वनितेव मोहात् YogYā. 5.33; एतयैव कृतं ह्येतदुत्पत्तिरन्यप्रसक्त्या KathāSaSāg. vi. 6.81; B attached to one (woman) योऽन्यप्रसक्तोऽप्य-भावितस्तान्तस्तस्यापरस्यापि राग उत्पद्यत एव JayaMa. 183.17 (on 2.10)

अन्यप्रसङ्ग (anya-prasaṅga) *m.* 1A occasion, i.e. postulation of another (creator) श्रीराधय तस्य स्यात्तस्योत्पत्तिर्न तत्कृता। तद्वदन्यप्रसङ्गोऽपि नित्यं यदि तद्विषये ŚlokaVār. 5 (15). 48 (651.6); 1B occasion, i.e. employment of other (materials) उद्ग्रहणम् अन्यप्रसङ्गनिवृत्त्यर्थम् BrĀraUBh. 806.11 (on vi.4.16); 2A [Inst.] in a different context अत्र च जाग्रत्स्वप्नसुषुप्ततुरीयाण्यु-पन्यस्तानि अन्यप्रसङ्गेन BrĀraUBh. 513.3 (on iv.3. 1); मनुद्रव्यांशे विरोधपरिहारोऽत्र व्याख्यात्रान्यप्रसङ्गेन कण्ठतः कृत एव BālamBha. ii. 203. 1 (on 2. 135); 2B any other topic or subject matter प्रकृति ... वेदे विशेषतो ब्रह्मासाधारणगुण-स्वरूपादिनिर्णयेऽन्यप्रसङ्गाभावात् ब्रह्मात्मिकैव प्रतिपत्तव्या VedāntKau. 124.8 (on i. 4. 9); 3 one occasion or case दिधावलगितं प्रोक्तमार्थावलगनात्मकम्। अन्यप्रसङ्ग-दन्यस्य संसिद्धिः प्रकृतस्य वा RasāSu. 273. 16 (3. 168)

अन्यप्रसङ्गन (anya-prasaṅjana) *n.* occasion of replacement of other (fire) नित्योत्थानौ काम्यवह्नौ संयुज्येताथ बाधकः। कार्यभेदादिमोऽन्यः कामेनान्यप्रसङ्गनात् NyāMāVi. 699. 8 (on xii. 4. 7)

अन्यप्रसव (anya-prasava) *adj.* having distinct or strange origin बहुशीर्षा दिशीर्षा वा तथान्यप्रसवा अपि। यवा वा ब्रीहयो वापि स्वामिनो मरणात् ते AVPari. 70B (4). 4.

अन्यप्रसाद (anya-prasāda) *m.* 1 food offered to any other (deity) भक्तिः सा सात्त्विकी ज्ञेया भवेदव्यभिचारिणी। नान्यप्रसादं भुञ्जीत VṛHārSm. 8. 86; 2 favour or grace of any other (deity) परब्रह्मणि देवेश सर्वोपास्ये महेश्वरे। अन्यप्रसादतः कार्यसिद्धिर्दति नेति हि ŚivaP. ii (5). 10. 10 (231A. 16)

यदाष्टसाधनतां न जानाति तदा नैव प्रवर्तते Mimamsa

अन्यबर्हित (anya-barhita) *n.* one of the twenty characteristics of foundations (lit. extended by others) असंप्रानमसंदिग्धमविनाश्यन्यबर्हितम् । ... इति येत्य गुणा विंशतिः SamarāSū. 41.2.

अन्यबल (anya-bala) *n.* 1 army of other (states) कुरुगन्धारावन्ति-द्रविश्वबलानि रुधिरधारावन्ति कृत्वा YudhiVi.7.103; 2 strength of others ये भुजते चान्यबलोपपन्नं प्राप्तं शुगल इव भूमिपालः EI.xxi.284.20.

अन्यबहुरशक्ति (anyabahutara-śakti) *f.* other various or manifold powers काचित् शक्तिरन्यबहुरशक्तिरुकीकारं कुर्वति निकटत्वादास्या Pratyabhi-Vi.ii.222.2 (on iii.1.3)

अन्यबाण (anya-bāṇa) *m.* another arrow का शक्तिरन्यबाणानां प्रेरणे त्वयि पार्थिव DevīBhāP.v.11.23.

अन्यबाध (anya-bādha) *m.* 1 danger from others यथा च योगपुरुषैरन्यान् राजाधितिच्छति । तथायमन्यबाधेभ्यो रक्षेदात्मानमात्मवान् ArthSā. i.108.5 (1.21); 2A another contradiction उर्णपदार्थपूर्वेद्युस्तस्यावध्यपेक्षाभावोऽन्यबाधात् नाप्रकृतत्वात् SaṅkarKāBh.19.21 (on i.2.20); 2B contradiction or sublation of one किमन्यबाधेऽन्यस्य निष्यात्त्वम् NyāyKu.66.9; 124.17.

अन्यबाधकत्व (anyabādha-kṭva) *n.* the state of being contradictory to any other thing श्रुतेः स्वार्थबोधनेनोपक्षयान्नन्यबाधकत्वम् PrakaVi.414.16; निरवकाशत्वाभावाज्जन्यबाधकत्वमित्यन्यैः सह संकरः AlankāSa. 97.7.

अन्यबाधन (anya-bādhana) *n.* sublation of or setting aside other (rule) वचनादन्यबाधनम् Vār.1 on P.vii.1.40.

अन्यबाधन (anya-bādhana) *adj.* harassing others हिसारतिषु रीद्रेषु मलिनैश्चन्यबाधनम् । ईर्ष्यामलं खलेष्यस्ते Kapphañā.16.52.

अन्यबाध्यत्व (anyabādhyatva) *n.* the state of being what is to be contradicted by others दुर्बलत्वाभावाज्जन्यबाधकत्व(धत्व)मित्यन्यैः सह संकरः AlankāSa.97.8.

अन्यबाल (anya-bāla) *m.* A another child पश्यति स्मान्यबालं सा गुणेशोऽयं भवेदिति GaṇeP.ii.81.2; B young one of another खगेषु मान्यो द्रिक् एव नान्यो यथान्यबालं स्वहितेन पाति PadyaVe.695.

अन्यबालविलक्षण (anyabāla-vilakṣaṇa) *adj.* different or distinct from other children क्षत्रगोत्रोचितैस्तैस्तरन्यबालविलक्षणैः । एतयोर्बाल्यचापल्यैः स तुतोप PāṇḍaC.1.253.

अन्यबाह्यार्थ (anya-bāhyārtha) *m.* other external object अन्यबाह्यार्थ-वैलक्षण्येनार्थग्रहणोत्तरकालमेव बुद्धेर्ग्रहणमाश्रितम् TātpaT.(U.) 294.20 (on 5(3).233)

अन्यबिम्ब (anya-bimba) *m., n.* 1 another idol कूर्चन चान्यबिम्बेन कुर्यात्त्रियोत्सवं हरैः PāraS. 19.58; 2 disk of another (planet) नृदृग्विस्वादादतयात्र बिम्बं संहरयते येन भृगोः कलघम् । तथान्यबिम्बान्यपि ... न वास्तवानि SiddhāTaVi. 39.12; SiddhāTaVi. (Śeṣavā.) 28.23.

अन्यबीज (any-bīja) *n.* 1A other seedcorns or grains मुद्रा ... । भर्जितान्यन्यबीजानि अधमा परिकीर्तित MahNirvāT.6.10; 1B seed of other person, cf. अन्यबीजज; 2 other mystical letter forming the essential part of a formula कथ्यतां मातरन्यबीजं सुधोषमम् KālīViT. 26.1 [an adopted son (born from other parents), one who may be adopted as a son for want of legitimate issue, APte]

अन्यबीजज (anyabīja-ja) *adj.* [but m., MW.] (used as noun) (one) born from the seed of other person, adopted son य एतेऽभिहिताः पुत्राः प्रसङ्गादन्यबीजजाः । यस्य ते बीजतो जातास्तस्य ते नेतरस्य तु ManuSm.9.181.

अन्यबीजजात (anyabīja-jāta) *adj.* born from the seed of other person यतस्तेऽन्यबीजजातास्तस्यैव ते पुत्रा नेतरस्य ManuBh.ii.297.24 (on 9.181)

अन्यबीजसमुत्पन्न (anyabīja-samutpanna) *adj.* an adopted son (born from other parents), one who may be adopted as a son for want of legitimate issue, APte.

अन्यबीजसमुद्भव (anyabīja-samudbhava) *adj.* [but m., MW.] born from the seed of other person अन्यबीजसमुद्भवा अपि दत्ताद्यास्तनयाः ... प्रतिग्रहीत्-पुत्रतां प्राप्नुवन्ति ViraMi.(Saṅskāra).225.16 [an adopted son, MW.; APte]

अन्यबीजोत्पन्न (anyabījotpanna) *adj.* [but m., MW.] born from the seed of other person य एते क्षेत्रजादयोऽन्यबीजोत्पन्नाः पुत्राः ... ते यद्बीजोत्पन्नास्तस्यैव पुत्रा भवन्ति ManvaMu. 397.12 (on 9.181) [an adopted son, MW.]

अन्यबुद्धदर्शिन् (anyabuddha-darśin) *adj.* who sees other Buddhas सः ... अन्यबुद्धदर्शी स्मृतये तस्य समेयिवान् BuddhaC.5.20.

अन्यबुद्धि (anya-buddhi) *f.* 1A knowledge of another thing निग्रहे

बुद्धिमानसोरन्यबुद्धिर्न जायते BrahmanḍP.ii.13.141; अन्यस्मिन्नन्यबुद्धिर्न यदि, न घटते तत्तद्वृत्तिः TattvMu. 4.12; 1B knowledge of one person न हान्यबुद्धिः पुरुषान्तरप्रत्यक्षा VivaPraSaṅh. 46.2; 2Ai another idea गान्यबुद्धयनिरूप्यत्वात् ŚlokaVār.5(11).34; 2Aii contradictory idea अन्यबुद्धिर्विपरीतबुद्धिः NyāyRa. 517.18 (on 5(11).32); 2B thought or idea as of an ordinary person गोधूममूढक इव हस्तं गोभुरमूढके । निक्षेपयस्यन्यबुद्ध्या मयाय कलिभिर्छिप्य RāmaCūKa. 435; 3A knowledge as another अन्यबुद्धिपरिच्छेद्यं हि अन्यविदेवताम् ... अन्तरेण न हि तत्कर्म निर्वर्त्यते BrĀraUBh. 674.1 (on iv.5.15); 3B another knowledge or cognition बोध्यान्ययेव सान्यापि बुद्धिर्बोध्यन्यबुद्धयः (?बुद्ध्या) IṣṭaSi.177.17; 4 another intellect एकस्या बुद्धेरयं घट इति वृत्तौ सत्याम् अन्यबुद्धिवृत्तिद्वारा नानुभवो 'घटं जानामीति ŚāmkhyaPraBh.67.6 (on i.149)

अन्यबुद्धिनिरूप्यत्व (anyabuddhinirūpya-tva) *n.* the state of being comprehensible by another idea गत्याधारत्वमन्यबुद्धिनिरूप्यत्वं वा वस्तुविषयविद्यमानत्वेन सपक्षेऽस्मापिः साध्यं दर्शयितव्यम् NyāyRa. 517.21 (on 5(11).34)

अन्यबुद्धिविषय (anyabuddhi-viṣaya) *m.* object of another knowledge मा भूदन्यबुद्धिविषयादात्मनोऽपि बुद्धिर्भिन्नेति KhanḍanKhā.164.8.

अन्यबुद्धिविषयत्व (anyabuddhiviṣaya-tva) *n.* the state of being the object of another knowledge सद्बुद्धेरन्यबुद्धिविषयत्वात्कार्यस्य सत्ताऽन्यद्वस्तुत्तरं स्यात् ChāṇḍoUBh. 346.18 (on vi. 2.2)

अन्यबोद्ध (anya-boddh) *m.* another knower भिन्नेऽभिन्नेऽपि मेमे धीर्नानुवादोऽन्यबोद्धरि BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 743.

अन्यबोध (anya-bodha) *m.* 1 knowledge of another person प्रतिपत्तन्तरे बोधो नान्यबोधानुवादकृत् BrahmSi. 104.19; 2 reference to the second person, i.e. addressee स्यातन्त्र्यं चान्यबोधतात्पर्येणानुद्धारयितृत्वम् BhāṭṭiCin.i.127.2 (on i.1.4)

अन्यबोधनाशक्ति (anyabodhanāśakti) *f.* incapacity or incompetence of making known to others अन्यबोधनाशक्तेर्नाप्रसिद्धे विशेषणे पक्षतिङ्गिः ŚlokaVār. 5(2).58 (231.2); कथमन्यबोधनाशक्तिः, अत आह NyāyRa. 231.9 (on 5(2).58)

अन्यबोधिसत्त्वसमता (anyabodhisattva-samatā) *f.* equality or uniformity with other Bodhisattvas तदन्यबोधिसत्त्वसमताया च यथा तैरभिषिप्तं तथाभिषमयात् MaYānaSū.94.16 (14.31)

अन्यब्ज (a-nyabja) *adj.* A who has no pain or sorrow अन्यब्जः ... जिनशयः ... जयतु JinaS.2.9 (F.N. न विद्यते च्यब्ज उपतापः ... वा यस्य); B who has no disease, JinaS.2.9 (F.N. न विद्यते च्यब्जः ... रोगो वा यस्य)

अन्यब्रह्मबुद्धि (anya-brahmabuddhi) *f.* thought or idea of Brhman in the other, i.e. non-Brahman नेदं ब्रह्म इत्यात्मनोऽब्रह्मत्वं पुनर्यत्ते नियमार्थम् अन्यब्रह्मबुद्धिपरिच्छेदनार्थं वा KenUBh.38.10 (on 1.5)

अन्यब्रह्माण्डाधिपति (anyabrahmaṇḍādhipati) *m.* lord of other universe अन्यब्रह्माण्डाधिपतिर्ब्रह्मा दशमुखः स्वयम् । ... आगतः BrahmVaiP. iv.33.61.

अन्यब्राह्मण (anya-brāhmaṇa) *m.* Brahmin who is other (than the priest) दक्षिणाद्रव्याणि च यथा ... अन्यब्राह्मणदीनानाथादिभ्यो भूयसी यथाशक्ति ViraMi. (Rājaniti.) 379.7.

अन्यभ (anya-bha) *n.* remaining constellation or asterism मनुजा भवन्ति ... कुलभेषुः ... कुलमुख्याः । उपकुलभे ... भोक्तारस्तत्त्वभेषु सामान्याः VasiS. 14.88; जन्मत्रिपं पञ्चमसप्तमं भं त्यक्त्वाच्यभं शोभनमामनन्ति VasiS. 32.176.

अन्यभक्त (anya-bhakta) *m.* A devotee of other (deity than the Lord Viṣṇu) वैष्णवेष्वन्यभक्तेषु ब्राह्मणेष्वितरेषु च । करोति समतां यो हि ब्रह्महत्यां लभेत् सः BrahmVaiP.ii.30.152; इहान्यभक्तोऽपि समेष्यति क्रमाद् भवन्तम् Nārāy.4.8.8; B other devotee यद्यन्यलक्षणं चान्यभक्ते लक्ष्यते सज्जनैः । तयापि निष्ठायालस्य तं तं जानीहि ŚātraT. 4.84.

अन्यभक्तसहस्र (anya-bhaktasahasra) *n.* thousands of devotees of other (deity than the Lord Viṣṇu) अन्यभक्तसहस्रेभ्यो विष्णुभक्तो विशिष्यते LiṅgaP. ii.4.20.

अन्यभक्ति (anya-bhakti) *f.* A devotion to any other (deity than the Lord Śiva) नान्यभक्तिस्तु शंकरे PaśSū. 71.1 (comm. शंकरे भावना कर्तव्या नान्यत्रेत्यर्थः); A devotion to any other (deity than the Lord Viṣṇu) त्वयि भक्तिः सदा भूयायावस्थानं जनार्दन । अन्यभक्तिर्मम विभो रोचते न कदाचन VarāP. 126.19; B other (kind of) devotion यद्यन्यसाधनान्यभक्ते कुर्यादतिव्रतः । न तत्र कश्चिद्विषयः स्याद्विसेवा यतः कृता ŚātraT.4.39.

अन्यभवाभ्यास (anyabhavābhyāsa) *m.* repeated experience of non-

being otherwise 4A existence of one thing C occurrence of, i.
other thing or associate ii existence of one thing C occurrence of, i.

अन्यभावगता

appending another suffix 5 another object or thing 6 another state or category 7 being different, difference 1A1 different nature न ह्यित्सदभावान्यभावा न स्तः MahāBh. 1.370.24 (on ii.1.1); i.370.26 (on ii.1.1); 1A1i other nature or aspect एवं द्वैतत्वेन पित्र्यत्वेन च द्वैतियमेव कालस्य नान्यभावो नान्यस्त्वत्पत्तम् CaturCin.iii(1).166.18; 1A1ii [Inst.] in another form अपानं तु अन्यभावेन ज्ञानमात्रमेव Bhāsk.i.414.7 (on i.8.6); 1B1 nature of another (than the Brahman) सर्वभावानां तद्भावान्यभावाध्यामपेद इत्यद्वैतं जगदित्युक्तमन्यप्रकारया वाचा Brahmsi.67.11; अन्यस्य भावः अन्यभावः BrahmsūBh. (Śaṅ.) 161.4 (on i.3.12); अन्येषां भावोऽन्यभावस्तत्पत्तं व्यावर्तयति श्रुतिः Bhām.205.9 (on i.3.12); अन्यभावोऽन्यत्वं प्रधानादिभावः BrahmsūBh. (Rā.) 292.12 (on i.3.11); अन्यभावोऽन्यत्वम् ... परमात्मनोऽन्यत्वं ह्यस्याक्षरस्य व्यावर्तयति VedāntSā. (Rā.) 90.2 (on i.3.11); VedāntDī. 47.5 (on i.3.11); BrahmsūBh. (Śrī.) i. 423.8 (on i.3.11); अन्ययोरुभयोर्वा भावोऽन्यभावस्तस्य व्यावृत्तेः VedāntKau. 85.23 (on i.3.12); ApuBh. 78.19 (on i.3.12); 1B1i nature of another अन्यस्य भावः — अन्यभावः, ततो ब्राह्मणादिव सुखं विधानार्थं पाठात् स्वार्थं यज्ञं Pradi.i.95B.24 (on i.1.0); iv.334A.31 (on v.2.59); अन्यस्य वा भावोऽन्यभावः GaṇRa.3.178 (217); 2A1 another, i.e. evil intention or baser motive स्त्रियः ... अजोघ्नं शुद्धैर्मनोभिः खलु नान्यभावात् BuddhaC.3.23; 2A1i another intention or mind अन्यभावेनेश्वरादिचित्ता अन्यदेव प्राप्नुवन्ति । तद्भावेन कदाचित्तमेव प्राप्नुवन्ति Sāmaru.U.256.20; 2B1 another, i.e. hostile feeling यदि वा मन्यते ... अविज्ञातं प्रकृष्टमन्यभावेदशीयम् ... देशं परो यास्यति विपरीतमहमिति ... संधिपुण्यात् ArthSā.ii.270.7 (7.6) (comm. अस्वाभिपक्षेदशीयनम्); 2B1i another emotion, i.e. despondency मा चञ्चलत्वं गन्तव्यं मान्यभावः (2व) कदाचन BrDhamP.i.40.56; 2B1ii feeling about other एवं प्रकृष्टेऽन्यभाववराहित्यतारतम्येन भगवद्भावतारतम्यम् ApuBh.273.18 (on iii.4.11); 2C another, i.e. indifferent attitude दुष्टाचारे समारब्धे त्वन्यभाव-समुत्थिते । दण्डः पातयितव्यः NātyaŚā.23.70; 2D other sentiment, i.e. external indication of internal feelings or emotions (sāttvikabhāva) परानभिभाव्यो मनोविकारः ... स्यापिभावः । ... । न चान्यभावेऽस्तिव्यापिः RasTa.11.2; 3A becoming another, i.e. change or transformation द्रव्यं प्रधानम् ... स्वभावस्यस्थानात् ... परिधेयं द्रव्यमन्यभावं न गच्छति SuśruS.i.40.3 (comm. आप्यादिजातिं न गच्छति); न हि अन्यस्य अन्यभावो मुख्य उपपद्यते BrahmsūBh. (Śaṅ.) 553.6 (on iii.1.22); धूमो भूत्वाग्रं भवति इत्याद्यन्यभावः श्रूयते BrahmsūBh. (Ma.) 46B.11 (on iii.1.24); छेदहाहविनिर्घर्षणादिभिर्नान्य-भावमुपयति काञ्चनम् SūktiRā.31.35; ŚārngiPa.247; Subhāṣi.257; अन्यस्यान्य-भावं वदन्ती श्रुतिरेव गौणत्वं वदति ApuBh.180.11 (on iii.1.24); 174.15 (on iii.1.9); प्रकीरो वान्यभावो वा शमो वा नोपजायते । प्रकृतीनाम् BhavPra. (Bhā.) 4.48; 3B being otherwise तद्विज्ञाकारकविभक्तिवचनान्य-भावस्तद्भावात् । ... (उपमायाम्) तस्या भिदेत् Kāvyaśā. (Ru.) 11.26 (comm. अन्यथात्वात्); 4A existence of the stranger (cause) अपर्यन्तकारणस्य भवतोऽन्यभावेऽभावात् विरोधगतिः PramaVāSvopVr. 3.24; विरोधोऽप्यविकल- [कारणस्य] भवतोऽन्यभावेऽभावादवगम्यते HetuBīṭ.6.13; 66.1; 4B1 existence of any other thing or associate कथमिवास्तत्त्वभावस्य भावे न एकात्तेनान्यभावः HetuBīṭ.73.23; 4B1i existence of one thing न च नियमेनान्यभावेऽन्य-स्योपलब्धिर्दृष्टा BrahmsūBh. (Śaṅ.) 317.5 (on ii.1.15); 4C occurrence of, i.e. appending another (suffix) विकल्पार्थानां पक्षेऽभावमात्रार्थत्वेऽन्यभावार्थकत्वाभावात् LaŚābdeSe.ii.261.17; 5 another object or thing स एव चेत् । तथैवोपलभ्येत, विशेषाभावात् । अन्यद्येत् कथमन्यभावे तदस्ति PramaVāSvopVr. 10.23; अन्यो भावः अन्यभावः अन्यद् वस्तु Pradi.iv.334A.33 (on v.2.59); 6 another state or category द्रव्यत्वमन्यभावो वा धर्माणां नोपपद्यते GaudKā.4.53; उक्तेन न्यायेनान्यभावावेऽन्यभावश्च नास्ति IṣaSi.235.12; कैवल्यम् ... नापि मुख्यान्यभावी ते पुनः । नान्यभावेऽप्यविभ्रान्तं वैलक्षण्योपलक्षणम् TattvSaṅh.815; DaivaVyā.199; नरपरि जीवात्परमेष्ठिनस्यान्यभावमुपपादयति BrahmsūBh. (Śrī.) i.535.2 (on i.4.16); अन्यभावोऽन्यत्वं भेदः ŚivārkaMaDī.i.536.18 (on i.4.16)

अन्यभावगता (anya-bhāvagatā) adj. (f.) who has fixed her mind on a man who is other (than husband) अन्यभावगतां चापि को नारीं वासयेद् गृहे MahāBhā.i.App.I.55 (10)

अन्यभावता (anya-bhāvatā) f. [Inst.] with another intention or mind रमते सह रामाभिः प्राप्य वैद्याघरं पदम् । अन्यभावतया नानः कीर्तनादि भार्गव ViṣṇuDhāP.i.57.24.

अन्यभावत्व (anyabhāva-tva) n. A the state of referring to the another

object or thing शास्त्रयोनित्वात् इत्यस्यान्यथायां वाच्य इति चेन्न, रचनानुपपत्तेः इत्यादेरन्यभावत्वात् NyāySiA.232.25; B the state of being another object or thing सा भूदन्यभावत्वमन्यभावात्वं तु स्यात् SarvaDaSaṅh.16.733.

अन्यभावना (anya-bhāvanā) f. variety of figure of speech called Bhāvika (lit. intention of the other person) स्वाभिप्रायस्य कथनं यदि वाच्यमन्यभावना । अन्यपदेशो वा यस्तु त्रिविधं भाविकं विदुः SaraKāṇṭhā.547.25; 549.6.

अन्यभावनियम (anyabhāva-niyama) m. rule of becoming another वाचा विरूपनित्ययेत्यादिश्रुतेः ... मूलप्रमाणस्य ... नित्यत्वात् वेदस्य तदुक्तानां देवानामनित्यत्वात्पुनरन्यभावनियमाभावाच्च शब्दे विरोध इति चेन्न BrahmsūBh. (Ma.) 18A.6 (on i.3.28)

अन्यभावपक्ष (anyabhāva-pakṣa) m. view regarding (one) becoming another अन्यस्य चान्यभावपक्षे ... ऐकान्तिकाद्वैतप्रतिपादनपरः ... श्रुतः उपरुद्धेरन् Bhām. 318.14 (on i.4.22)

अन्यभावव्यावृत्ति (anyabhāva-vyāvṛtti) f. exclusion of the nature of another (than Brahman) अन्यभावव्यावृत्तेश्च Brahmsū.i.3.12; अन्यभावव्यावृत्तेषु कारणाद् ब्रह्मवाक्षरद्वयाध्यम् ... अन्यस्य भावोऽन्यभावः तस्माद्व्यावृत्तिरन्यभावव्यावृत्तिः BrahmsūBh. (Śaṅ.) 161.2-4 (on i.3.12); अन्यभावव्यावृत्तिरन्यभावरस्य परस्परुपपत्तां द्रव्ययति BrahmsūBh. (Rā.) 292.19 (on i.3.11); 293.1 (on i.3.11); अन्यभावव्यावृत्तेश्च ... अन्यवस्तुस्वभावानां व्यावृत्तेश्च BrahmsūBh. (Ma.) 16A.1 (on i.3.12); 'तद्वा एतदक्षरम् ... अविज्ञातं विज्ञातु' इत्यन्यभावव्यावृत्तेः VedāntPaSau.85.20 (on i.3.12); अन्यभावव्यावृत्तेः ... अब्रह्मधर्म इति यावत् । तस्यात्र व्यावृत्तेः ApuBh.78.19 (on i.3.12)

अन्यभावाददर्शन (anyabhāvadārśana) n. non-perception of the state of (one) becoming another अन्यस्यान्यभावाददर्शनात् TattvPrakā. 145B.11 (on iii.1.24)

अन्यभावानुपपत्ति (anyabhāvanupapatti) f. untenability of (one) becoming another न चान्यस्यान्यभावानुपपत्तिः Bhām.538.5 (on iii.1.22); अन्यज्ञानादन्यस्यान्यभावानुपपत्तेः PrakaVi.124.6; श्रुतार्थापत्त्यान्यस्य पूर्वसिद्धस्यान्य-भावानुपपत्त्यनुगृहीतया विरोधात् PrakaVi.736.25.

अन्यभावापत्ति (anyabhāvāpatti) f. undesired contingency of (one) becoming another न ह्यन्यस्यान्यभावापत्तिरुपपद्यते TaiUBh.274.12 (on 2.8)

अन्यभावायोग (anyabhāvāyoga) m. untenability of (one) becoming another चन्द्रलेके यदमयं वपुरारब्धं भोगाय तत् ... भोगक्षये ... आकाशतुल्यं भवति ... । अन्यस्यान्यभावायोगात् GoviBh.192.1 (on iii.1.23)

अन्यभावार्थकर्तृ (anyabhāvārtha-kartṛ) m. agent meant for placing in another manner एकत्वादिष्टकादेरन्यभावार्थकर्तृमुखवादः SaṅkarKāBh.65.1 (on ii.1.38)

अन्यभावासंभव (anyabhāvasambhava) m. impossibility of (one) becoming the other अन्यस्यान्यभावासंभवात् सोमाख्यशरीरभावः स्वकृतपुण्य-फलभोगाय युज्यते VedāntKau. 268.20 (on iii.1.20)

अन्यभावित्व (anyabhāvi-tva) n. the state of becoming otherwise, i.e. contrariety स्वभावसिद्धानां शरीरैकदेशानामन्यभावित्वं मरणाय SuśruS.i.32.3 (comm. अन्यथाभावित्वम्)

अन्यभावित्तम्भविनिवेश (anya-bhāvistambhaviniveśa) m. fixing of the future pillars elsewhere नित्यमिति । न केवलमत्र प्रथमपरिग्रहे यावदन्य-भावित्तम्भविनिवेशाय भूभागमानग्रहणादवित्यर्थः AbhinBhā. i.55.20 (on 2.31)

अन्यभाषा (anya-bhāṣā) f. language which is other (than Sanskrit) अन्यभाषास्वयुदाहार्यम् ChandaśCū.4.1 (25); विधिप्रिया व्याहरतान्यभाषाः Yādavā. 12.19.

अन्यभाषानिषेध (anyabhāṣā-niṣedha) m. prohibition of language which is other (than Sanskrit) अन्यभाषानिषेधस्य क्रत्वर्थत्वमेव Mīmā-Kau.i.132.18 (on i.3.27)

अन्यभाष्य (anya-bhāṣya) n. another commentary काण्वमाध्यन्दिनीयैस्तत्र-वानुष्ठेय (ब्रह्मयज्ञः) इत्यन्यभाष्योक्तम् ... अपास्तम् BālamBhā.i.105.1 (on 1.24)

अन्यभाष्यता (anyabhāṣya-tā) f. the state of being what is to be manifested or known by another भातोऽन्यन्यभाष्यत्वासिद्धेस्त्वयंप्रभवेन, नान्यभाष्यता IṣaSi. 316.10.

अन्यभाष्यत्व (anyabhāṣya-tva) n. the state of being what is to be manifested or known by another (भातमानयोः) तयोरभावेऽन्यस्य भातोऽन्यन्य-भाष्यत्वासिद्धेस्त्वयंप्रभवेन IṣaSi. 316.9.

अन्यभिक्षाचर (anya-bhikṣācara) *m.* other mendicant अन्यभिक्षाचर-
विषया तस्यतुः सुस्थितौ पुरः ŚāliC.6.132.

अन्यभिक्षुकग्रहणार्थ (anyabhikṣukagrahaṇārtha) *adj.* meant for the
inclusion of other mendicant चशब्दश्चादरातिशयोक्त्यर्थः अन्यभिक्षुकग्रहणार्थ
वा स्यात् BālaKrī.1.97.9 (on 1.107)

अन्यभित्ति (anya-bhitti) *f.* other wall यस्यां भित्ति कृतं पूर्वं तस्यापुनरि
कारयेत्। तथान्यभित्ति तद्वारं विधातव्यं प्रदक्षिणम् SamarāSū. 39.47.

अन्यभित्तिविम्ब (anyabhitti-bimba) *m., n.* reflection on another wall
मणिमन्दिरभित्तिविम्बिताङ्गयो रमणीयं हस्तशुक्रा नवोदः। वनितः पुनरन्यभित्तिविम्ब-
पया मीलितलोचना बभूवुः Nalābhyu.2.30.

अन्यभिल्ल (anya-bhilla) *m.* other wild tribe's man इतश्चान्यभिल्लं रथो
गृहीतः KathāK. 149.18.

अन्यभिषज् (anya-bhīṣaj) *m.* other physician (भिषक्) न चान्यभिषग्मि-
र्विरोधं गच्छेत् KāśyaS.60B.11; 218B.32; अन्यभिषजां च विपनाशैरगदेः ...
अपि न निर्विपीकरिष्यामि Pañcā. 64.5.

अन्यभुक्त (anya-bhukta) *adj.* [f. -ā] Aii enjoyed by another person अनया
कृतमन्यभुक्तया (जानक्या) ĀścaCū.5.21; Aii (used as noun) (that) which is
enjoyed, i.e. possessed by another person किं पुनरन्येनान्यभुक्तस्य पट्टिर्वाद्यद्वे
र्ध्वपरमिति व्याख्येयम् VyavāNi. 134.13; B used, i.e. worn by another person
न धारयेदन्यभुक्तं वासः SkandP. iv.38.61; C (used as noun) (that) which is
eaten by another person अन्यभुक्तं कृतं वृत्तिरित्यलं धूर्तवार्तया NaisāC.17.53
(comm. अन्येषां ब्राह्मणानां भुक्तिर्भोजनः)

अन्यभुज (anya-bhuja) *m.* another side or base (of a triangle) अन्यभुजस्य
... ज्ञानं सुबोधम् SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 30.15.

अन्यभुजंगम (anya-bhujāṅgama) *m.* other serpent फणेरन्यभुजंगमाः।
गृहीतपुत्रदाराद्य ... पातालमुत्सृज्य ययुः शरणम् MārkaP. 131.9.

अन्यभुजज्ञान (anyabhujajñāna) *n.* knowledge of other side or base
(of a triangle) अन्यभुजज्ञानं तत्त्वधर्मप्रकारतः सुबोधम् SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.)
30.10.

अन्यभुजज्यका (anyabhujajyākā) *f.* sine of another side (of a triangle)
लनं पद्मभुतं चास्तमय चान्यभुजज्यका SiddhāTaVi. 377.17.

अन्यभुवन (anya-bhuvana) *n.* other world एकैकभुवनेऽन्यभुवनानामवतारः
KāvyaKāVr. 153.12 (4.7)

अन्यभुवनोदरसंप्रवेश (anyabhuvanodara-sampraveśa) *m.* entrance
inside another world आमन्त्र्यतेऽन्यभुवनोदरसंप्रवेशमुत्कीर्णकर्णकुहराश्रयिणः समीराः
HarVi. 38.54.

अन्यभूत (anya-bhūta) *adj.* [f. -ā] A (used as noun) (that) which has
become another, i.e. changed स्थानिसंज्ञान्यभूतस्य भवतीति वक्तव्यम् MahāBh.
i.163.10 (on i.1.62); B which has become other (than oneself) न
चान्यनोऽन्यभूता क्रियास्ति KenUVāBh.69.15 (on 1.1)

अन्यभूत (anya-bhūta) *n.* other element अपाम् ... तद्ग्रहणान्यभूतानामपि
प्राप्तेः TatvPrakā.138B.2 (on iii.1.2)

अन्यभूति (anya-bhūti) *f.* fortune or prosperity of other person मत्सरः
स्यात्। ... द्वेषेऽन्यभूतेः KośaKaTa. 2.7986.

अन्यभूदेव (anya-bhūdeva) *m.* other Brahmin पौरुषं पौरुषार्थं च
तदर्थं च यथाक्रमम्। चक्रवर्त्यन्यभूदेवसामान्यानां प्रदर्शिताः Yuktika. 80.19.

अन्यभूप (anya-bhūpa) *m.* other king राजद्वारेऽन्यभूपानां शिष्टानां वा।
प्रवेशयेत् Yuktika.34.17; दोषस्त्यक्त्वाचन्यभूपेषु यं शुद्धा श्रीरभिधायत् RājTa.
(Ka.) 4.49.

अन्यभूपति (anya-bhūpati) *m.* other king वयम् ... विचरामोऽन्यभूपतिम्
BhaviP.518A.23 (iii(3).27.63); कामार्णवं भुवि नयन् ... विनयादन्यभूपतिः
(Read भूपतिः) EI.xxi.33.20.

अन्यभूपाल (anya-bhūpāla) *m.* other king अत्रान्तरे राजसुहृद्वैः
सोत्कर्षपौरुषः। गुणैर्लभे प्रकाशत्वमन्यभूपालदुर्लभः RājTa.(Ka.)7.609.

अन्यभूभुज (anya-bhūbhuj) *m.* other king देव त्वयि हमानाये,
सीणान्यभूभुजां कीर्तिः ChandaśCū.2.72 (2); दुरेऽन्यभूभुजो प्रातः शङ्के ध्याते
त्वयाधुना। ... क्षोभो रामस्यापि मनस्यभूत् PāṇḍaC.16.45.

अन्यभूभृत् (anya-bhūbhṛt) *m.* other king अपाङ्गेनापि यो लोकान्यान्वैक्षत
समाश्रिताः।] न ते याचितवन्तोऽन्यभूभृत्तं धनतृष्ण्या EI.x.87.34; सुवर्णमणिकेयुरा-
ह्वरैरन्यभूभृत्तः। कलर्येव पदं भोज तेषामाजोति सारवित् BhojPra.23.11.

अन्यभूमि (anya-bhūmi) *f.* 1 another stage आसन्नबोधिबोधतदुपायज्ञान-
लभतश्चापि। आशयशुद्धिर्ज्ञेया कीशत्यं त्वन्यभूमिगतम् MaYānaSū.15.18 (4.13);

2 other country or land वलिनः ... न सन्नेवान्यभूमौ ... भवाद्दशाः AvantiKa.
221.9; 3 next story or floor (of a building) अन्यभूमिनिधानस्य(नं च) लक्षणं
वक्ष्यतेऽधुना MānaSā.30.1.

अन्यभूमिक (anyabhūmi-ka) *adj.* belonging to another stage तद्भूमिकेन
चक्षुषा तद्भूमिकानि रूपानि पश्यति, अन्यभूमिकेनापि AbhidhSā.14.5; यत्र कार्यं
स्थितश्चक्षुषा रूपानि पश्यति किं तानि कायचक्षुस्सुपविज्ञानान्येकभूमिकान्येव भवन्त्या-
होस्विदन्यभूमिकान्यपि AbhidhKoBh.35.2 (on 1.45); Sphuṭā.1.104.2 (on 1.46)

अन्यभूमिपति (anya-bhūmipati) *m.* other king अन्यभूमिपतिनाम सदा
शिशावयिष्यत इहास्य न कैश्चित् DvyāśraKā.8.67.

अन्यभूषणभार (anyabhūṣaṇa-bhāra) *m.* (act of carrying) weight of
other ornaments (विजयादेवी) पृथिव्या भूषणं सामृत् तस्याः शीलं तु भूषणम्।
अन्यभूषणभारस्तु प्रक्रियामात्रहेतुकः TriśaŚaPuC.ii.2.15.

अन्यभूत (anya-bhṛt) *m.* 1 Indian cuckoo (*lit.* reared by other) यदा
... हिमाम्पे चान्यभूतः प्रलपाः YogYā.3.9; जगति यामतर्जयवोषणां जगदुत्सृष्टो
व्यपदेशतः Kapphīṇā.8.11; लसन्मघावन्यभूतं पद्मवम् NavaSāC. 7.41 [परभूतः...
अन्यभूतरेपृष्टौ AbhidhāCin.1321 (comm.)]; 2 crow (*lit.* rearing other) काकः
... वायसोऽन्यभूतः AbhidhāCin.1322; काकः ... ध्वान्नोऽन्यभूतः ParaNā. 1297.

अन्यभूत (anya-bhṛta) *m.* 1 one, i.e. soldier hired by the enemy,
mercenary नानाहते न हभूतो(v.l. नान्यभूतो) मम सैन्ये बभूव ह Mahā-
Bhā.vii.89.7; 2 Indian cuckoo (*lit.* reared by other) पारायतान्यभूतसारस-
चक्रवाकदायुहस्यशुकति-तिरिर्वर्णिनां यः। कोलाहलो विरमते BhāṅgP.iii.15.18;
BrBrahmaS.iii.5.17; धत्ते नान्यभूतस्य यद्यपि कलः कण्ठे पदं पद्ममः
SāktiMu.59.6; इयमागतेव शशिनाशिकुहूरयचयमाव्यलपदन्यभूतः। पिककृन्तिरेव्यति
न का मुपदे विपसाद चाध्वगवधू रसकृत् Hammi MaKā.5.11; अन्यभूतः परपुष्टः
कलकण्ठः कोकिलः पिकः AbhidhāRaMā.2.88; कोकिलः परपुष्टश्च मत्ताख्योऽन्यभूतः
पिकः ParyāRa-Mā.491; काकपुष्टस्त्वन्यभूतस्ताप्राक्षः कोकिलः पिकः Vaija.28.26;
परपुष्टान्यभूतो च पिके NāmSū.1867.

अन्यभूतच्छद (anyabhṛta-cchada) *m.* wing of Indian cuckoo अन्यभूतच्छ-
दच्छेदः। तव सर्वगतस्य संप्रति क्षितिः क्षितियः क्षित्युरभीक्ष्णानिव ŚiśuVā.16.50.

अन्यभूतध्वनि (anyabhṛta-dhvani) *m.* note or warbling of Indian
cuckoo मधुरपद्मरागरसाक्षितो जगदरज्यदन्यभूतध्वनिः MadhuVi.5.69.

अन्यभूतपक्ष (anyabhṛta-pakṣa) *adj.* having the wings like those of
Indian cuckoo (काकाः) सेनाङ्गस्या युद्धं परिमोषं चान्यभूतपक्षाः BrSām.95.11.

अन्यभूतवल्गुवचना (anyabhṛta-valguvacanā) *adj.* (f.) speaking as
sweetly as Indian cuckoo पुण्यस्नानं नृपतेः कर्तव्यम्। ... श्रीमतिमृगेश-
भिरुह्येऽन्यभूतवल्गुवचनाभिः BrSām.48.14.

अन्यभूतस्वर (anyabhṛta-svara) *m.* sound or warbling of Indian cuckoo
पटेत् ... सवने तृतीये ...। ययूरहसात्यभूतस्वराणां तुल्येन नादेन PāṇiŚi.37.

अन्यभूता (anya-bhṛtā) *f.* female Indian cuckoo (*lit.* reared by other)
कलमन्यभूतासु भाषितम् ... मां निदिताः सत्यमो युगाः RaghuVā.8.59.

अन्यभेद (anya-bheda) *m.* 1A other divisions ततोऽन्यभेदकृच्छ्रः। ततो
दशसुप्तकादन्येषां भेदानां कृत्वाः कल्पन्म KāvyaśānSū.1.3.32; 1B other variety
or type प्रतीयमानस्य चान्यभेददर्शनेऽपि (v.l. भेदेऽपि) रसभावमुत्पन्नैवोपपन्नस्य
Dhvanyā.89.1 (on 1.5); 2A other mutual absence or difference इह्मानी चेत्तो,
Dhvanyā.89.1 (on 1.5); 2B mutual absence or difference from one
न हक् प्रतीयमानस्य चान्यभेददिवत्। Śāśa.6.20; न चान्यभेदवद्विभी भेदस्तद्दर्शनामपि।
न हक् प्रतीयमानस्य चान्यभेदमापादयति TātpT.(Vā.) 141.11 (on i.1.4); नन्यभेदादन्यस्य
न चान्यभेदोऽन्यभेदमापादयति TātpT.(Vā.) 141.11 (on i.1.4); 3 type or variety of rhyme
from another TātpT.(Vā.) 141.11 (on i.1.4); 3 type or variety of rhyme
or alliteration of Aśthānāyamaका अस्यानयमकम् ... स्वभेदे चान्यभेदे च स्युजं
सुखं च SaraKāṇthā.208.22; 216.18.

अन्यभेदक (anyabheda-ka) *m.* other divisions (of time) विविधेदे पर्वभेदे
कल्पभेदेऽन्यभेदे। छायां तेषु च विद्यता पार्वती तेन कीर्तिता BrahmVaiP.
ii.57.24.

अन्यभेदतत् (anyabheda-tas) *adv.* due to the difference from others
तेनैवसौ स्वभावेन समान इति गम्यते। एकप्रत्ययमर्ज्ञस्य हेतुत्वेनान्यभेदतः
तत्त्वSām.1758.

अन्यभेदन (anya-bhedana) *adj.* destroying (the invading army of)
enemy सर्वतोऽपि शैलदुर्गभेदं चान्यभेदन्म् AgniP.221.5.

अन्यभेदानुच्छेद (anyabheda-nuccheda) *m.* non-avoidance of the variety
of rhyme or alliteration, Aśthānāyamaका अव्यपेतव्यपेतं तदस्यानयमकं विदुः
... अन्यभेदानुच्छेदेन सुखम् SaraKāṇthā.212.3.

अन्यभेदानुमान

अन्यभेदानुमान (anyabhedānumāna) *n.* inference of other difference न चैकभेदवत् नान्यभेदानुमानम् SarvaDaSaṁ.5.54.

अन्यभेदिन (anya-bhedin) *adj.* distinct from others एकप्रत्यवमर्शस्य च उक्ता हेतवः पुरा। अभयादिसमा अर्थाः प्रकृत्यन्यभेदिनः TattvSaṁ.1005.

अन्यभेदोच्छेद (anya-bhedoccheda) *m.* avoidance of the variety of rhyme or alliteration, Asthānāyamaका अन्यभेदव्यपेतं तदस्यानयमकं विदुः। ... यमकम् ... पादसंघावन्यभेदोच्छेदेन स्थूलं यथा SaraKaṇṭhā.211.15.

अन्यभेषज (anya-bheṣaja) *n.* other remedy or medicine नीलधेक्रान्त-मसकम्। ... गुञ्जामात्रं निषेवितम्। निहन्ति ... रोगान् दुर्जयानन्यभेषजैः RasRaSa.2.76.

अन्यभेषजत्व (anyabheṣaja-tva) *n.* the state of being other medicine अनुकूलवृद्धिमात्रं(तत्पक्षविजितानाम्)वयवानामन्यभेषजत्वा(?) पुनरनुनीय स्वयमसित-लोचनाभिर्वासभवमनीयत AvantiKa.37.6.

अन्यभोक्तृ (anya-bhoktr) *m.* other relisher or enjoyer (अभिवाख्याताः) अभितः सर्वत्र। विशेषेण अन्यभोक्तृत्वलिखणतया। आ समन्तात्। ख्याताः प्रसिद्धाः AbhinBhā.1.289.18(on 6.31)

अन्यभोग (anya-bhoga) *m.* 1 use by others आत्मशरीरस्य कर्मोपकरणानि ... अन्यभोगेन दुष्यन्ति ParaS.12.35; 2A experience of others सुखदुःखादि-संवित्तेरवित्तिर्न हर्षदयः। अनुमानिकभोगस्यान्यभोगविशेषतः NyāyVi.2.15; 2B enjoyment, i.e. possession by others देवानामनिराकर्तृत्वभावत्वात् तद्धनस्यान्य-भोगो न हानिः SmṛtiCan.iii.158.18; 3 motion of another planet स्वत्वक्षणागले अन्यभोगविह्वलान्तरं कक्षावृत्ते ग्रहान्तरम् SiddhāTaVi.(ŚeṣaVā.)28.23.

अन्यभोगाश्रय (anya-bhogaśraya) *m.* other substratum of enjoyment न तावत् अन्यभोगाश्रयनियमनार्थम् ... शरीरत्वम् ŚivārkaMaDī.ii.214.18 (on iii.1.22)

अन्यभोग्य (anya-bhogya) *adj.* [f.-ā] fit to be enjoyed by others न च पाणिग्रहणादहेतुभोग्यं यौवनम् इति DaśKuC.53.16; तौ श्रीवधू चिन्तयतामभोग्यां तेन स्वात्कर्मम् ...। न शीतपुष्पं न मतं सुखाय RāghPān.(Dha.)8.54.

अन्यभोजन (anya-bhojana) *n.* 1 (one) feeding another एकस्यान्यभोजनाद् अपरस्यापि इतरो भोजनादिः Nyās.ii.909.2 (on viii.1.12); 2 food or meals for others अहो द्राविडगेषु पितुः श्राद्धेऽन्यभोजनम् Damaru.96.

अन्यभोज्य (anya-bhojya) *adj.* fit to be enjoyed by others आक्रान्तं ह्यपतिराज्यमन्यभोज्यम् Acyutarā.11.1.

अन्यभ्रम (anya-bhrama) *m.* A other wrong knowledge or illusion अतो निद्रादोपस्थाभावे भावे च न स्वजवाहः। तथा अन्यभ्रमवाधोऽपि IṣṭaSi.284.5; B wrong knowledge or illusion of the one अन्यभ्रमसिद्धस्यान्यन्येनानुवदितुं युक्तत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 325.25 (on i. 2.5)

अन्यभ्रमार्थम् (anyabhramanārtham) *adv.* for the movement of the other (planet) आकाशगोलः प्रवहः परेशविनिर्गतेऽन्यभ्रमार्थमस्ति SiddhāTaVi.44.4.

अन्यभ्रमणावरोध (anyabhramanāvarodha) *m.* obstruction to the movement of the other (planet) कथं भ्रमोऽन्यभ्रमणावरोधात् SiddhāTaVi.41.21.

अन्यभ्रान्ति (anya-bhrānti) *f.* A wrong knowledge or illusion of the other अत एवान्यभ्रान्तिज्ञस्य न भ्रमः TattvCin.i.176.6; B wrong knowledge or illusion regarding the other अन्यभ्रान्त्या भवान्नागतः CampaŚreKa.387.

अन्यभ्रान्तिशान्त्यर्थम् (anyabhbrāntiśāntyartham) *adv.* for removing the wrong knowledge of, i.e. mistaken identity (of one) with the other न चान्यभ्रान्तिशान्त्यर्थं विशेषं लञ्छनैर्धर्जैः। प्रादुर्भावास्तु विज्ञेयाः PauṣkS.36.135.

अन्यमङ्गल (anya-maṅgala) *n.* any other auspicious ceremony उत्सवे वासुदेवस्य दिवसे नान्यमङ्गलम् NāraS.29(0).6; न तयोर्ग्रतमुद्गाहान्यङ्गले नान्यमङ्गलम् NāraS.29(0).149.

अन्यमणि (anya-maṇi) *m.* other gem or jewel दासन्ति ह्यन्यमणयः सर्वे चिन्तामणयः पुरः TriṣaṣaPuC.ii.3.110.

अन्यमण्डप (anya-maṇḍapa) *m. n.* other pavilion युग्ममण्डपदेशे तत्सम-मूलेव(एव)मण्डक्य। अन्यमण्डपदेशे यन्मानोरम्यमण्डक्य(तम्) MānaSā.19.104.

अन्यमण्डल (anya-maṇḍala) *n.* territory of others अन्यमण्डले। अङ्गुल्यग्रोण निर्देशः ... मास्तु ते RājTa.(Jo.)569.

अन्यमत (anya-mata) *n.* A view or opinion of other, i.e. opponent दिनगतपटिका दिगुणाः पञ्चदशा नान्यमतमेतत् BrāhmSphuSi.13.46; चम्पकाशाला नान्यमतेन JayaChand.6.14; तन्मतमिति यत्रोक्त्या वक्तव्यमतेन सिद्धमुपमेयम्। द्रव्यादयोपार्जनं तथा विशिष्टं स्वमतसिद्धम् Kāvyaśān.(Ru.)8.69; अन्यमते स्वरध

अन्यमन

प्रयोजनम् GaṇRa.4.264(311); इयं चान्यमते ख्यातिः प्रथते RājTa.(Ka.)1.323; इत्यन्यमतस्य तर्काः AnuVyā.73A.1(on 4.3); नचैतदन्यमतेऽपि समम् TattvPrakā.98B.8(on ii.2.12); णु स्तुतो। अनौपीत। नचिता अन्यमतेऽत्र वेद। नाना PrakriKau.ii.187.1; चर्मतीत्येतत्त्वचन्यमतेनोक्तम् Prasā.ii.378.14; श्रीकृष्णधनन्य-मतमन्यमतमास्तं करोति CaitaCa.6.11(1); न चान्यमते अपराकर्मादिमतवतयोर्गो-यदिद्विषयवत्त्वमेवास्त्विति वाच्यम् VīraMi.(Vyavahāra.)134.7; B other theory or doctrine जीयान्यमततावनीभूदशनिः श्रीमेघचन्द्रो मुनिः EI.vi.33.62; अगोपि सकल्हेदह्यपिवेदानुभवेऽन्यमतेन हेतुमाह VedāntSā. (Rā.)205.1 (on ii.3.24); अन्यमतमाह - तथा इति Bhāsk.i.61.14 (on i.1.3)

अन्यमतत्व (anyamata-tva) *n.* [Inst.] as being the view of opponent अयं पक्षः ... अन्यमतत्वोक्तं MīmāKau.iii.24.24 (on 1.2.7)

अन्यमतदूषित (anyamata-dūṣita) *adj.* (used as noun) (one) who is corrupt by other doctrine न कश्चिदग्रतस्तस्य रणे वीरोऽवतिष्ठते। जिनसास-वीरस्य यथान्यमतदूषितः PadmP.(Rā.)89.89.

अन्यमतप्रवीण (anyamata-pravīṇa) *adj.* skilled or well-versed in the doctrine of others ग्रन्थार्थविनियुतेऽन्यमतप्रवीणः ... वैद्यो भयेत् KalyāKā.1.29.

अन्यमतशासन (anyamata-śātana) *n.* destruction, i.e. refutation of other doctrine सः ... ततोऽन्यमतशासने प्रयतते स्म पृथ्वीतले ŚaikaDigVi.(Mā.)14.54.

अन्यमतशैल (anyamata-śaila) *m.* mountain in the form of other doctrine जिनशसन्तः।। यदन्यमतशैलानां भेदेन कुलिशायते EI.xxi.146.61.

अन्यमतास्वीकरण (anyamatāsvīkaraṇa) *n.* non-acceptance of other doctrine अन्यमतास्वीकरणम्। एष नित्यो धर्मः PārāSū.20.2.

अन्यमति (anya-mati) *adj.* 1A who follows other sect भक्ति जनस्यान्य-मतेषु रक्षन्। ... मार्गं ततोऽन्यं सुगतः प्रपेदे Saund.5.5; अर्चयित्वा शिष्टीरित्ये-साकं स्वमतिभिरन्यमतिभिर्वा पुराणेतिहासात् वाचयन्तः ... तिष्ठेयुः PārāSū.63.8; 1B belonging to other sect पारानन्दाः। यद्यन्यमतिश्चोचक्रं ब्रजेयुः। मांसं मूर्जं प्रणयन् न गृहीयुः PārāSū.13.18; 2 (used as noun) (one) who thinks of some other matter, (one) who is inattentive गुरोरनुमतिं कुर्यात्पठन्नान्यमतिर्भवत् YājñiSā.19.

अन्यमतिन् (anyamat-in) *adj.* who follows other sect अन्यमतिनो ब्राह्मणान् ... भोजयित्वा PārāSū.12.7; (used as noun) (one) who follows other sect परानन्दमत्यन्यमतितं दीक्षयेत् PārāSū.3.31; अन्यमती परानन्दमतितं न दीक्षयेत् PārāSū.4.1.

अन्यमतोपसंग्रहार्थम् (anyamatopasaṅgrahārtham) *adv.* for the sake of including the doctrine of others अन्यमतोपसंग्रहार्थं यत्कव्यमध्ये ऊह्यन्त्यस्य प्रक्षेपः Prasā.i.61.11.

अन्यमत्वर्थीय (anya-matvarthīya) *adj.* (used as noun) other affix which has the sense of secondary possessive affix mat अन्यमत्वर्थीयनिवृत्त्यर्थं वचनम् SiddhāKau.303B.1 (on v.2.95)

अन्यमय (anya-madya) *n.* other type of intoxicating drink or wine क्षत्रियवैश्ययोः सुराया एव निषेधो नान्यमद्यस्येति बोध्यम् BālamBhā.i.162.8 (on 1.33)

अन्यमध्यसूत्र (anyamadhyasūtra) *n.* (imaginary) line connecting the centre point of other (planet) and the centre-point of the sky स्वमध्यसूत्रादन्यमध्यसूत्रान्तरम् SiddhāTaVi.(ŚeṣaVā.)15.9; तत्कोटित्वान्न त्वमध्यसूत्रे कोटिः SiddhāTaVi.(ŚeṣaVā.)15.10.

अन्यमध्यस्थ (anya-madhyastha) *m.* other mediator अन्यमध्यस्थमयं न स्वीकुरुते PuruṣPa.130.16.

अन्यमनस् (anya-manas) *adj.* 1A having the mind fixed on or directed to something else, absent-minded (यन्मे बाहुमचिच्छदः) अनामसोऽन्यमनसः MahāBhā.vii.961*(2); श्रोतृणां ग्रहणार्थमन्यमनसो काव्योपचारात् कृता। ... मया Saund.18.63; प्राङ्मुखोदङ्मुखो वापि न चैवान्यमना नरः ViṣṇuP.iii.11.80; नास्तातो नैव संविद्ये न चैवान्यमना नरः। ... भुञ्जीत MārkaP.34.59; BrahmP.221.58; न दीनो नापि वा क्लृष्टो न चैवान्यमना नरः। ... श्राद्धं कुर्यात् BrahmāṇḍP.ii.11.80; स तत्फलं प्राप्य च वामनस्य संकीर्तयन्नान्यमनाः पदं हि VāmaP.95.3; तस्याः ... कीलितम् (v.l. इत्यं पूर्वकथाभिरन्यमनसो विशिष्य वामाक्षलं राधायाः स्तनकोरकोपरि चलन्नेत्रो हरिः पातु वः) GōGo.xii.23.4; (used as noun) (one) having the mind fixed on or directed to something else, (one) who is absent-minded यां ह्यन्यमना वाचं वदत्यसुर्या वै सा वाग्देवजुष्टा AitBr.6.5(161)(but PW. possessed by a strange spirit); 9.4(248); ManuBh. i.471.13(on 5.108); मनसः समाधौ सत्त्वनिष्पत्तिर्भवतीति। तस्य च

अन्यमन्यम्

MaVastuAva.i.266.1; ये चान्यमन्यस्य करोति घोषान् शृणोति तत् सर्वमशेषतोऽसौ
SaddhaPur.212.17; 212.8; 2A various सा दानि अन्यमन्यहि परिप्राजिकाहि
साधं समुल्लं करोति MaVastuAva.iii.390.5; अन्यमन्येहि अर्थेहि दृष्टिं कुर्वामि
उज्जुक्ताम् SaddhaPur.86.2; 2B different प्राकृत्युत्थार्थव्यादन्यमन्यं व्याचक्षणस्य
प्रजापतेः प्रतारकत्वं प्रसज्यते BrahmSūBh. (Śān.)178.10 (on i.3.19)

अन्यमन्यम् (anyāmanyam) *adv.* A one another, each other, mutually
समृन्मन्यपर्य्युत्तेर्वे RV.v.44.11 (Śāy. परस्परम्); सत्त्वा ... अन्यमन्यं विवोदन्ति
कुन्दा क्रोधयशानुगाः MaVastuAva.i.10.12; i.13.8; i.27.7; येऽपि तत्र सत्त्वा
उपपन्ना तेऽपि अन्यमन्यं संजल्पेयुः MaVastuAva.i.41.8; i.230.3; ते दानि
पंचकुमारशता पितुः कालगतस्य राज्यहेतोः अन्यमन्यं विवदित्वा ... न चान्यमन्यं
विहिंसन्ति धर्मिकत्वात् MaVastuAva.ii.436.16; iii.334.11; iii.341.15; (पितृवः)
अन्यमन्यं प्रियायन्ति पश्य धर्मस्य धर्मताम् MaVastuAva.iii.453.7; यथा मया
पूर्वं प्रकीर्तितासीत् ... परंपरा एव तथान्यमन्यं ते व्याकरिष्यन्ति Saddha-
Pur.134.9; अन्यमन्यमिमे ब्राह्मणा भोजयन्ति KāśiVr. on viii.1.12; प्रयोगः ...
योऽन्यमन्यमुदीरयेत्। नसौ विशुद्धः AṣṭāHr. i.13.16; B one after another
अन्यमन्यमुप तिष्ठन्तु रायः RV.x.117.5.

अन्यमन्युसमुत्थ (anyamanyu-samuttha) *adj.* arising from the anger
of another person अन्यमन्युसमुत्थानां दोषाणां मर्षणं क्षमा KūrmaP.551.13
(2.15); PadmP.i.54.28.

अन्यमन्योपचय (anyamanyopacaya) *m.* [Inst.] by mutual assistance
सर्वमहायुवर्तिनी अन्यमन्योपचयेन निधिता। एकैकश तेषु वर्तिनी पूर्वपराञ्चत
नोपलभ्यते LaliVi.13.101 [DBHS.]

अन्यममता (anya-mamatā) *f.* attachment to others त्यक्तान्यममता
विष्णी ममता प्रेमसंयुता भक्तिरित्युच्यते PadyaTa.261.

अन्यमय (anya-maya) *adj.* [f.-i] A of different or strange nature स
भविष्यति दाहसक्रियायै स्फुटमेवात्यमयो वियोगवह्निः HarVi.15.56 (comm.
अन्यद्वयं प्रकृतं यस्य सः); B made of something else विपातिमानमासेदुपी
सुतनुरन्यमयीव जज्ञे HarVi.27.89; अविकार्यं शून्यं चेद्वयं स्यादेव तन्मयम्।
स्याद्येदन्यमयं रूपं मुधा ते शून्यकल्पना IṣaSi.183.22.

अन्यमयूरक (anya-mayūrakā) *m.* another peacock ततो विनयदत्त-
स्तमुवाचान्यमयूरकम्। गृहाण मणिरत्नं वा कुतस्तं ते ददायहम् PadmP.(Ra.)
48.150.

अन्यमरण (anya-marāṇa) *n.* death of the person who is other (than
the knower) ज्ञान्युक्तमणस्त्वान्यमरणस्य को विशेषः TaitvPrakā.211A.2 (on
iv.2.17)

अन्यमरणवत् (anyamarāṇa-vat) *adv.* like the death of the person who
is other (than the knower) तस्याप्यन्यमरणवत् प्रारब्धनिबन्धनत्वात् Taitv-
Prakā.210B.12 (on iv.2.17)

अन्यमरणाविशिष्टत्व (anyamarāṇāviśiṣṭa-tva) *n.* the state of not being
distinct from the death of the person who is other (than the knower) अतो
ज्ञानिमरणस्यान्यमरणाविशिष्टत्वात् TaitvPrakā.210B.13 (on iv.2.17)

अन्यमरुत् (anya-marut) *m.* (pl.) other gods or deities परितोषणं यदिह
भक्तिये भवतस्तदन्यमरुतां च भवेत् Achyutarā.5.34 (comm. देवतान्तराणां)

अन्यमर्दन (anya-mardana) *adj.* crushing or destroying the enemy
तुष्टेयुषासैव्योतं (सैन्यान्ते) गर्जतोऽन्यमर्दनम्। द्रष्टुं ततो रिद्धं तुलामन्योऽन्य-
मागतम् Kapphiṇā.18.15.

अन्यमर्मज्ञ (anyamarma-jña) *m.* one who knows weak or vulnerable
points of others पाटलिकोऽन्यमर्मज्ञे छात्रे स्यात् Harāva.239; ViśvaPra.19.207;
MediK.15.80; ViśvaLoK.32.185; ŚabdaRaSaK.34.11.

अन्यमसूरक (anya-masūrakā) *n.* other lintel implying the cornice of
the entablature मध्यमसूरकम्। तदधस्तु तथा त्यक्त्वा न्यसेदन्यमसूरकम्
PāraS.16.408.

अन्यमहापाप (anya-mahāpāpa) *n.* other great crime or sin पाठेऽपिरन्य-
महापापसमुच्चायकः BālaBha.iii.135.14 (on 3.243)

अन्यमहिमन् (anya-mahiman) *m.* greatness or virtue of one उल्लासोऽन्य-
महिम्ना वेदोयो ह्यन्यत्र वर्ण्यते Candā.5.101.

अन्यमहिलाप्रसङ्ग (anyamahilā-prasaṅga) *m.* [Inst.] in illicit pursuit
of the woman who is other (than one's own wife) अत्र अन्यमहिलाप्रसङ्गेन
दयितेन निजाया वल्लभाया महत्त्वं ज्ञायते AlaṅkāRa.100(8)

अन्यमही (anya-mahī) *f.* A another region or province आपृच्छयतां
घ गच्छामि तावदन्यमहीम् PadmP.(Ra.)31.166; B another land या (सङ्घात्यजा)
पुष्यितस्माकरेख्यान्यमहीं हसन्तीव विभाति नित्यम् Raghunā.1.52.

अन्यमहीभुज् (anya-mahibhuj) *m.* other king अच्छिन्ता च राज्यं
प्रसङ्गान्यमहीभुजम्। अदत्तादानमेवैकमाजन्माचरितं मया TriṣaṣaPuC.ii.1.156.

अन्यमहीभृत् (anya-mahibhṛt) *m.* other king अनुवृत्तिं ध्रुवं तेऽथ
कुर्वन्त्यन्यमहीभृताम् MārkaP.81.13.

अन्यमहोदधि (anya-mahodadhi) *m.* other great ocean शंखामन्य-
महोदधौ च विदधे नाकौकसां सेनया EI.v.32.9.

अन्यमांस (anya-māṁsa) *n.* A flesh or meat of other beings तत्स्य
हितमिच्छन्तो मुञ्चन्तधाहितं मुहः। अन्यमांसः स्वमांसस्य कथं वृद्धिविधायि-
याśasCam.ii.330.2; B other flesh or meat देवताधर्ममुपात्तं मांसहविश्रतान्यमांसं
न भक्ष्यम् ManvaVi. 607.13 (on 5.31)

अन्यमांसस्पर्श (anyamāṁsa-sparśa) *m.* act of touching the flesh or
meat of other being अन्यमांसस्पर्शनिवृत्तिर्लङ्घम् ... अन्यगिरिषु पाकलङ्घनपक्षे
BhāṭṭiDī. iv.244.4 (on xii.2.3)

अन्यमांसापदेश (anyamāṁsāpadeśa) *m.* [Inst.] on the pretext of the
flesh or meat of other being अन्यमांसापदेशेन मांसान्येतानि दापयेत् Bhela-
S.128.19 (6.4)

अन्यमातृका (anyamātr-kā) *adj.* (f.) who has another woman as the
mother स्वयं त्वया न देयेयं कन्यैषा हन्यमातृका KathāSaSāg.xi.1.77.

अन्यमातृज (anyamātr-ja) *adj.* [f.-ā] A born of another mother (but
of the same father), half-sister स्वसारं चान्यमातृजम्। ... गत्या तत्कृत्यं
समाचरेत् SamvaSm.160; B (used as noun) (one) born of another mother
(but of the same father), half-brother धनम् ...। असंस्पृष्टयि वाद्यात्संयुते
नान्यमातृजः YājñiSm.2.139; AgniP.255.26; BālaBha.ii.249.22 (on 2.139);
संस्पृष्टयि अन्यमातृजः सोदर्यं सति न धनभाक् BālaKrī.1.253.4 (on 2.143);
तत्र च संस्पृष्टः संस्पृष्टीत्यर्थः, नान्यमातृजः Mitā.248.22 (on 2.139); नान्यमातृज
इति भागस्याप्येवकाराध्याहारं कृत्वा SmṛtiCan.ii.705.7; संस्पृष्टो द्रव्यसंसर्गवानन्य-
मातृज एव केवलं न गृह्णीयात् VyavaMa.149.10

अन्यमात्र (anya-mātra) *adj.* 1 of merely opposite (characteristics)
(पृथग्परमाथयोः) अन्यमात्रयोरपि तत्परामर्शाभावाद् दुरुपगमं सामान्यम् Kāśi.ii.33.25
(on 5(2).7); 2 limited to other यत्र स्वमात्रधर्मद्वयमात्रधर्मद्वया किमुद्वेक्षते
तत्र ... अज्याप्तिः CitraMī.76.14.

अन्यमात्र (anya-mātra) *n.* A other in general, all others तदा हेतौ
साधनेवागिनावधारिते सर्वतोऽग्नेरन्यमात्राद् व्यावृत्तिः प्राप्नोति Kāśi.iii.81.8
(on 5(4).135); संभवति च ... लक्षणयान्यमात्रे ... प्रवृत्तिः NyāyRa.575.20
(on 5(13).33); सर्वगतत्वस्य सिद्धान्तहेतुयोक्तत्वाच्च नान्यमात्रं प्रतिषेध्यम्
ŚrūtaPra.ii.456.7 (on iii.2.36); व्याख्यानात् तत्र मनुष्यादन्यमात्रस्य ग्रहणं न
रूढिः PadMañ. on KāśiVr. on P.ii.4.23(267.21); B any other एकतोऽन्यशब्दः
स्याद्वहुस्तोमेऽपि याग्रिमः। त्रिवृदन्त्येयधवादाग्न्यामात्रस्य संभवात् NyāyMāVi.
295.15 (on v.3.15)

अन्यमात्रनिवृत्ति (anyamātra-nivṛtti) *f.* exclusion of all others
अतस्साधर्म्येष्टान्तोऽपि व्याप्याद् धूमादेः व्यापकाभावनिवृत्तिमात्रमेव दर्शयितव्यम्,
नान्यमात्रनिवृत्तिः इति Kāśi.iii.81.18 (on 5(4).136)

अन्यमात्रपर (anyamātra-para) *adj.* meant to convey all others
अन्यशब्दश्च अन्यमात्रपरो वा स्वात्यन्तसजातीयान्यपरो वा ŚrūtaPra.ia.105.30
(on i.1.1)

अन्यमात्रवचन (anyamātra-vacana) *adj.* A expressive of all others
(परशय्यासतोधानगृह्यानां वर्जयेत्) अन्ये त्वन्यमात्रवचनं परशब्दं वर्णयन्ति
BālaKrī.ii.116.23 (on 1.159); B expressive of merely other अथान्यमात्रवचनो
नञ् अग्राहणादिविद्यते Kāśi.iii.61.28 (on 5(4). 88)

अन्यमात्रविरोधिन् (anyamātra-virodhi) *adj.* contrary to all other
(positive entities) वदतोऽग्राहणाधर्मावचनमात्रविरोधिनी ŚlokaVār.5(13).33
(575.6)

अन्यमात्रोपलक्षण (anyamātrapalākṣaṇa) *adj.* indicative of all others,
i.e. injunctions अपूर्वविधाविति। यत्रान्यो विधिर्नास्ति तत्रेत्यर्थः। पूर्वग्रहणमन्य-
मात्रोपलक्षणम् PadMañ. on KāśiVr. on P.ii.4.51 (571.8)

अन्यमान (anya-māna) *adj.* 1 having another (than itself) as the means
of knowledge (भेदेतरेतराभावां धर्मो) अथ अन्यमानी तदपि मेयत्वात् तौहः
भेदाभावात् IṣaSi.6.6; 2 having different measurement लघुर्विस्तरोऽतिष्ठोऽन्य-
मानः। करोति गोमेदमग्निर्विनाशम् YuktiKa.106.14.

अन्यमान (anya-māna) *n.* 1A other proof or means of knowledge
किमिवैहान्यमानेषु तयापेक्षाभिधातुः TaiUBhāVā.165.15(2); Brāra UBhVā.
i.4.869; 1B any other means of knowledge, cf. अन्यमानागम्यः; 2A different

अन्यमार्ग (anya-mārga) *m.* 1A) different, i.e. untrodden way or path
आहुकाले तु यो दद्याद्युग्मेने च उपानहौ। स गच्छत्यन्यमार्गेऽपि अश्वदानफलं

अन्यदुष्टे दुष्टांते च विषयवन्तः स एव परिहृतः. ĀryaSaśa. 13; SārāṅgaPa.
466; IC [Inst.] through another person or agent एषोऽन्यत्र रागीत्यन्यमुक्तेन
अभिहितः. AbhinBhā. iii. 238. 12 (on 23. 28); स्वयमन्यमुक्तेन वा

सूत्रं विधानं भाष्यरक्षकः AbhinBha1. vi. 18. 7-10 — 109

अन्यमुखत्

पूर्वमायचिताम् ... हिरण्यादिभिक्षाम् ... अत्रम् ... ग्राहामिति विरिञ्चिरन्यत
ManvaMu. 190. 23 (on 4. 248); परब्रह्मस्वरूपमनुभवैकवेद्यं न शब्दादिभिर्वैद्यमिति
ज्ञानाय स्वयं तत्त्वप्रतिपादिकाप्यन्यमुखेन उक्तवती AṇuBh. 260. 7 (on iii. 3. 53);
राजानिममुदन्तमन्युखेन प्रापयिष्ये Jivān. 123. 8; 2A other face यद्यत्पात वदनं
दशकन्धरस्य। आजन्मनोऽन्यमुखतत्क्षणदर्शनेन प्रीत्येव विस्मयमयद्युति तत्तदासीत्
DaśavaC. 7. 254; 2B face of the man who is other (than husband) पतिविरहे
यान्यमुखपि नापश्यत्। ... सा ... कुमुदिनी ChandaśCū. 2. 68; 3 [Inst.]
in another way अन्यमुखेन यथास्थित एवार्थः प्रतिपाद्यते AlaṅkāRa. 37. 33; तत्
स्वरूपं नान्यमानगम्यमिति ज्ञापयितुमन्यमुखेनाह AṇuBh. 24. 16 (on i. 1. 11)

अन्यमुखतत् (anyamukha-tas) adv. through another person or agent
अन्यधिकारवृत्तम् ...। राजा न शुण्पादन्यमुखतस्तु कदाचन ŚukraNī. 2. 256.

अन्यमुखनिरिक्षकत्व (anyamukhanirīkṣaka-tva) n. the state of
observing through another, i.e. the state of being dependent on another
चक्षुरादीनां प्रामाण्यमन्यमुखनिरिक्षकत्वेन। न स्वतः AṇuBh. 18. 23 (on i. 1. 4)

अन्यमुखप्रेक्षितत्व (anyamukhaprekṣita-tva) n. the state of looking
through another, i.e. the state of being dependent on another अयं च निर्वेदः
... अन्यमुखप्रेक्षितत्वाद्व्यभिचार्येति Kāvyaṇu. (He.) 115. 17.

अन्यमुखप्रेक्षिता (anyamukha-prekṣitā) f. act of looking up to
something else अर्थानाम् ... विरुद्धानामन्यमुखप्रेक्षितापरतन्त्रीभूतानां श्रौतेन
क्रमेण स्वात्मपरापरीक्ष्यविश्रान्त्यत्मा Loc. 167. 12 (on 3. 20)

अन्यमुखप्रेक्षित्व (anyamukhaprekṣi-tva) n. the state of looking through
another, i.e. the state of being dependent on another विच्छिन्नज्ञानयोगो हि
कादाचित्कत्वेन स्वव्यतिरिक्तहेत्वपेक्षत्वेनान्यमुखप्रेक्षित्वग्रस्त एव Bhāsk. i. 276. 7 (on
i. 5. 17)

अन्यमुखसंप्रेक्षिन् (anyamukha-samprekṣin) adj. who looks at the face
of another, i.e. who is dependent on another अतोऽप्रधानत्वं जडे विभावानुभावयो
... संविदात्मकेऽपि नियमेनान्यमुखसंप्रेक्षिणि संप्रवर्तते तदतिरिक्तः स्थाय्येव
AbhinBhā. i. 281. 23 (on 6. 31)

अन्यमुनि (anya-muni) m. A another sage यद्वाञ्छन्ति तपोभिरन्यमुनयः
तस्मिन्तत्त्वस्यन्त्यो Śāk. 7. 12; SaraKaṇṭhā. 77. 21; SaduktiKa. 322. 12; B another
seer, i.e. teacher or authority नातकलक्षणं दशरूपकमृषिप्रणीतमन्यमुनिवाक्यैः
संवलितम् ... वक्ष्यामः NāṭaLaRaK. 7; मार्जनप्राणायामावबन्धमुक्तुकावुपसंहरणीयो
ViraMi. (Āhnikā). 279. 2.

अन्यमुनिसमुच्चायक (anyamuni-samuccāyaka) adj. which includes
other seer, i.e. teacher or authority अपिरन्यमुनिसमुच्चायकः BālamBha. ii.
319. 4 (on 2. 257)

अन्यमुष्टिनिसृष्ट (anyamuṣṭi-nisṛṣṭa) adj. which is cast or snapped
from the fist of the second, i.e. right hand अन्यमुष्टिनिसृष्टेन तर्जनीग्रेण संस्पृशेत्
IśānSiPa. i. 38. 54.

अन्यमूढासम्भव (anyamūḍhāsambhava) m. impossibility of other
ignorant or illusioned person उक्तन्यायेनैकस्य मोहे नटे अन्यमूढासम्भावत्
... अविद्येति ... व्ययस्या न सुः IṣṭaSi. 339. 13.

अन्यमूर्ति (anya-mūrti) f. [Inst.] in another form सुपर्णमन्यमूर्त्येव ...
आरोहद् वाजिराजं चमूतिः TriṣaṣPaC. i. 4. 392.

अन्यमूर्ति (anya-mūrti) adj. of different form स्निग्धः शशाङ्कतनयः
प्रचुरार्पदध लोकेऽन्यमूर्तिरुदितो भयरोगकृत्सः VasiS. 5. 17.

अन्यमूर्धन् (anya-mūrdhan) m. rest of the heads अन्यमूर्धा तु
नालिकेरकरङ्गवत् PadmP. (Ra.) 1. 29.

अन्यमूल (anya-mūla) adj. having other (than the Vedas) as the basis
यान्यतो वेदादन्यमूलानि च कानिचिच्छास्त्राणि ... उत्पद्यन्ते ManvaMu. 519.
28 (on 12. 96)

अन्यमूलता (anyamūla-tā) f. the state of having other, i.e. the Vedas
as the basis (स्मृतिः) तदान्यमूलतापरेरकान्तेनैव बाध्यते TantrVā. 96. 16 (on i. 3. 3)

अन्यमूलत्व (anyamūla-tva) n. the state of having other (than the
Vedas) as the basis नान्यमूलत्वे तत्परिग्रहोपपत्तिः BālaKrī. i. 22. 14 (on 1. 7);
अन्यमूलत्वे च यदत्र धर्मशास्त्राविरुद्धं तदुच्यते ManuBh. ii. 1. 9 (on 7. 1)

अन्यमृगनयना (anya-mṛganayanā) f. another fawn-eyed lady माकन्द-
मञ्जरी पश्य। इत्यभिप्रायैकामालिख्यत्यन्यमृगनयनाम् SrīgāMañ. (A.) 7. 26.

अन्यमृगेन्द्रनाद (anyamṛgendra-nāda) m. roar of another lion हरिः
Bhaṭṭi. 2. 9; ŚārngPa. 591; Subhāṣi. 2412.

अन्यमृगमय (anya-mṛgamaya) adj. (used as noun) (object) which is

made of different earth or clay न होकेमृत्पिण्डात्मकान्य (? अन्यन्य) मृगमयानि Viṣṇu-
TaNi. 11A. 4.

अन्यमृत्तिका (anya-mṛttikā) f. clay from the places which are other
(than prescribed) ब्रह्माण्डपुराणे ... पर्वताग्रे नदीतीरे ...। मृद एवातु
संपाद्या वर्जयेत् त्वन्यमृत्तिकाः। ... अन्यमृत्तिका वर्जयितव्याः ViraMi. (Āhnikā).
248. 24; 249. 1.

अन्यमृथार्थता (anya-mṛthāthātā) f. falsity of another thing न ह्यन्यथेति
नैकस्मिन्मृथार्थेऽन्यमृथार्थता ŚlokaVār. 2. 181 (100. 4)

अन्यमेयरहिता (anyameya-rahitā) adj. (f.) devoid of the object of
knowledge which is other (than itself) (अपरोक्षता) सा ... एका ...
अन्यमेयरहिता चाभ्युपेया सर्वैः IṣṭaSi. 314. 6.

अन्यमैथुनी (anya-maithunī) adj. (f.) having sexual intercourse with
man who is other (than the husband) सुखस्थे सारपण्ड्ये चन्द्रे मातान्यमैथुनी
JātaPā. 12. 71.

अन्यमोक्ष (anya-mokṣa) m. liberation or salvation of another person
अन्यविषये अन्यमोक्षस्यास्फुरणात् Bhāsk. i. 27. 7 (on i. 1. 1)

अन्यमोह (anya-moha) m. 1A ignorance or illusion of another person
यथा स्वप्ने ... *भेदजातं त्वमोहेनैव ते भाति नान्यमोहेन IṣṭaSi. 333. 10;
न चान्यमोहं तज्ज्ञं च वेत्ति, अन्यथा स्वमोहक्षयेऽपि तदज्ञानात् ... अमुक्तिः
IṣṭaSi. 333. 15; 1B ignorance or illusion of one person अकल्प्यश्रेयान्यमोहोऽन्यस्य
भाति IṣṭaSi. 339. 6; 2A one illusion n च त्वत्कल्पितस्यान्यमोहस्यान्यमोहकल्पकत्वम्
TattvPradī. (Ci.) 384. 5; 2B another illusion, TattvPradī. (Ci.) 384. 5.

अन्यमोहकल्प्य (anyamoha-kalpya) adj. to be produced from the
illusion of another person मोहोऽप्यन्यमोहकल्प्यश्चेन्न तत्स्थितौ नश्येत् IṣṭaSi.
339. 4.

अन्यमोहज (anyamoha-ja) adj. (used as noun) (thing) which is
produced from the illusion of another त्वमोहकल्पितं कष्टतेनान्यमोहेन कल्प्यते।
नान्योऽन्यमोहजं विद्यामोहोऽन्योऽतोऽपि निष्पन्नः IṣṭaSi. 335. 22; 336. 12; नैकमोहज-
मेवान्यमोहजं द्रुमः IṣṭaSi. 338. 16.

अन्यमोहतज (anyamoha-tajja) n. illusion of another and its product
or result अन्यमोहतजदेरसंस्कारमात्रत्वात् IṣṭaSi. 335. 11; कथं च सन्नपि मोहोऽन्य-
मोहतजदिभाने हेतुः IṣṭaSi. 336. 1; (अन्यमोहस्य) तस्य कल्पकश्चेत् त्वमोहः तस्य
अन्यमोहतजत्वहानिः IṣṭaSi. 336. 2; अन्यमोहजस्यान्यदृश्यस्य चासिद्धत्वादन्यमोहतजानां
चान्यदृष्टानां तं प्रत्यसिद्धेः IṣṭaSi. 338. 21; स्वमोहक्षयेऽपि अन्यमोहतजप्रानादमुक्तिः
IṣṭaSi. 339. 8.

अन्यमोहादि (anya-mohādi) adj. A ignorance or illusion etc. of another
मोहिनोऽन्यमोहादि भाति नामोहिनः IṣṭaSi. 333. 17; अन्यमोहादि भाति वेत्तत्त्वमोहे
नटेऽपि तदज्ञानादमुक्तिः IṣṭaSi. 336. 19; B ignorance or illusion etc. of one
अतः कार्येणान्यो मोहः तत्कारणं वस्तुत्तरं वा नानुमेयम्। ... न
चान्यमोहाद्यसिद्धावन्यो मूर्धस्सिध्येत् IṣṭaSi. 336. 17.

अन्यमोहादिकल्पना (anyamohādi-kalpanā) f. assumption of the
ignorance or illusion etc. of another अतो अन्यमोहादिकल्पना व्यर्था न च
सा कार्या IṣṭaSi. 335. 19.

अन्यमोहादिवोधकृत् (anyamohādivodha-kṛt) adj. which causes the
knowledge of the illusion etc. of another न च त्वमोहोऽन्यमोहादिवोधकृत्
IṣṭaSi. 336. 6.

अन्यमोहाद्यभान (anyamohādy-abhāna) n. non-appearance or non-
manifestation of the illusion etc. of another स्वप्ने मोहिनोऽन्यमोहाद्यभानात्
IṣṭaSi. 333. 18.

अन्यमोहिन् (anya-mohin) adj. another ignorant अन्यमोहितन्योहानां श्रवे
तत्कार्यमावयशश्च्येत् IṣṭaSi. 338. 9.

अन्यमोहिमोह (anyamohi-moha) m. illusion of another ignorant यद्य-
मोहिनोऽन्यमोहिमोहतजं न भाति IṣṭaSi. 334. 1; नामोही अन्यमोहिमोहादि पश्यति
IṣṭaSi. 335. 16; अन्यमोहिमोहानां स्थितौ तत्कार्यस्थितितस्यात् IṣṭaSi. 337. 20.

अन्यमोहासिद्धि (anyamohi-asiddhi) f. none-establishment of another
ignorant अन्यमोहासिद्धौ तन्मोहाद्यसिद्धेश्च IṣṭaSi. 338. 24.

अन्ययजिनकल्पना (anyayaji-kalpanā) f. supposition of another verbal
root 'yaj' (to sacrifice) यथा ... सोमेन यजेतेत्यस्मिन्नुपलिखमानेनान्ययजिनकल्पना
TantrVā. 21. 16 (on i. 2. 7)

अन्ययज्ञ (anya-yajña) m. sacrifice (performed) by another person
अन्ययज्ञे ... अग्निन्यः परिपशम् ... जुहुयात् AṇuSS. xiv. 31. 9; B sacrifice
which is other (than Aśvamedha) अन्ययज्ञेऽप्यग्निष्टुतश्चेत् GautDS. iii. 4. 10.

अन्ययुज् (anya-yuj) *adj.* connected, i.e. clustered with the
(consonant) घोषवन्ति व्यञ्जनानि ... । दादयो बादयो वान्त याजदोषो
शतौ SVSaptaLa. 2; हकारेरफसंयुक्तः ... । सुस्पष्टं तं विज्ञानीयाधकारो नाभ्य-
Yājñas. 161.

in any other (referent) (आत्मिमाद नयत्यन तद् ब्रह्म) ज्ञानपरकः स
सन्नययोगव्यतिरेकपरः ŚrutiPra. iA. 248. 22 (an i.1.1)

अन्ययोगव्यपेक्षा

अन्ययोगव्यपेक्षा (anyayoga-vyapekṣā) *f.* [Inst.] with the expectancy of the relation with the other thing नरलोकः सुतेनायं जय एवेति भवति । एतत्त्वयोगव्यपेक्षी नान्ययोगव्यपेक्षया BrĀraUBhVā. i. 5. 241; iv. 3.838.

अन्ययोगव्यवच्छिन्ति (anyayoga-vyavacchīti) *f.* exclusion of the relation with other person अन्ययोगव्यवच्छिन्त्या मनसति विशेषणात् । देहेन्द्रियवियोगः स्यात् Bhām. 758. 9 (on iv. 4. 10); अन्ययोगव्यवच्छित्तिरयोगमुपलोकते TarkSaṁh. (Ā.) 16. 30.

अन्ययोगव्यवच्छेद (anyayoga-vyavaccheda) *m.* A exclusion of relation or association with other person [अयोगव्यवच्छेदेन विशेषणात्] — यथा चैत्रो धनुर्धरः । नान्ययोगव्यवच्छेदेन यथा पाशो धनुर्धर इत्याशेष्यामः PramāVāSvopVr. 1. 23; Tarkāmr. 24. 22; न ह्यन्ययोगव्यवच्छेदेन विशेषणं भवति HetuBhT. 17. 1; किं प्रोद्देशप्रवृत्त्ययोगव्यवच्छेदो विवक्षितः उतान्ययोगव्यवच्छेदः ŚrūtaPra. iB. 94. 13 (on i. 1. 1); नाहमेव जाने इत्यन्ययोगव्यवच्छेदाद्विच्छिन्तिविशेषः SāhiDa. 440. 13; अन्ययोगव्यवच्छेदादुपास्ते यदरुन्धती । ... पतिव्रतम् MahāN. 9. 122; B exclusion of relation or association with other thing अन्ययोगव्यवच्छेदे प्रशंसितमोर्वेत् BrĀraUBhVā. iii. 3. 171; सोऽयमयोगव्यवच्छेदो नान्ययोगव्यवच्छेदः PañcPā. 49. 21 (on i. 1. 1); सगुणावस्थगतनेधर्षणं निर्गुणं विद्या स्रुयते । न चान्ययोगव्यवच्छेदेन विशेषणम् Bhām. 758. 23 (on iv. 4. 11); प्रमातृप्रमेयाभ्यां सह प्रमोत्यादस्य अन्ययोगव्यवच्छेदेन संबन्धः TātpaT. (Vā.) 24. 20 (on i. 1. 4); अतः स्वत एवेत्यवधारणं नायोगव्यवच्छेदेनायन्ययोगव्यवच्छेदे NyāyVārPari. 120. 2; तथायन्ययोगव्यवच्छेदोऽपि वार्तिककृता निराकर्तव्यः NyāyVārPari. 640. 8; 641. 12; पूर्वयोगव्यवच्छेदेनावधारणम् ... उत्तरान्नान्ययोगव्यवच्छेदेन PramāMī. 38. 17 (on i. 2. 6); धूमः किं धर्मिणान्ययोगव्यवच्छेदेन संबध्यते उतायोगव्यवच्छेदेन TārkiRa. 291. 1; अयोगव्यवच्छेदमात्रेणावधारणोपपत्तावन्ययोगव्यवच्छेदेनावधारणा-स्वीकारात् TārkiRa. 293. 2; अयोगान्ययोगव्यवच्छेदेन गन्धवद् वृत्तिजातिः TarkSaṁh. (Ā.) 26. 29; पूर्ववैयकारस्यावधारणार्थस्याप्यभिसंवन्धात्तत्रैव नान्यत्रेत्यन्ययोगव्यवच्छेदः SyādvāMañ. 9 (7); अन्या वह्मिनामेव धूमवानित्यन्ययोगव्यवच्छेदेनोदाहरणशरीरं स्यात् TattvCin. ii (1). 523. 2; अयोगव्यवच्छेदः सिपाधयिषितः न त्वन्ययोगव्यवच्छेद इति चैत्र NyāySiA. 231. 19; अन्ययोगव्यवच्छेदः प्रयोजनम् NyāySu. (Ja.) 172B. 4 (on i. 3. 1); नन्वत्र जगत्तागभावस्य जगत्कारणत्वमात्रं वा साध्यम् अन्ययोगव्यवच्छेदेन वा NyāySu. (Ja.) 283A. 9 (on ii. 1. 4); 'आकाशस्योत्तर' इत्यत्र तु तस्य स एवेत्यन्ययोगव्यवच्छेदेन NyāyPari. 24. 1; ननु नायमन्ययोगव्यवच्छेदः किन्त्यन्ययोगव्यवच्छेदः Upask. 17. 2 (on i. 1. 4); पदार्थस्य सतोऽत्रैवातर्भावादन्ययोगव्यवच्छेदोऽपि सिद्ध एव SarvaDaKau. 5. 5; अयोगव्यवच्छेदोऽपि अन्ययोगव्यवच्छेदो न संजापटीति SarvaDaKau. 8. 10; उत्तरार्थे उपपत्त्यान्तरव्यावृत्तेरौक्त्या पूर्वार्थेऽन्यन्ययोगव्यवच्छेदस्या-श्रयितुमुचितत्वात् AlaṅkāKau. (Vi.) 287. 18; अन्ययोगव्यवच्छेदस्य तु फलस्य ग्रहणं न युक्तम् ŚivārkaMaDī. i. 380. 10 (on i. 2. 22); ज्ञानं तदयोगव्यवच्छेदमात्रमवगमयेत् नान्ययोगव्यवच्छेदम् ŚivārkaMaDī. ii. 389. 20 (on i. 2. 24); अन्ययोगव्यवच्छेदस्य या प्रकृते बोधः GuruCandr. iii. 150. 18; आत्मा ज्योतिरेव ... विशेष्यसङ्गतैवकारस्यान्य-योगव्यवच्छेद एव मुख्यत्वात् LaCandr. 780. 13; एवकाराद्युपस्थाध्योरन्ययोग-व्यवच्छेदायोः परस्परमन्यवोधः VyutpaVā. 95. 8; एवं चैवकारादावन्ययोगव्यवच्छेदा-योगव्यवच्छेदयोः ... शक्तिप्रदर्शनमुपपन्नम् BhāṅCin. i. 124. 1 (on i. 1. 4); C exclusion of the relation or association with the other (systems) अयान्ययोगव्यवच्छेदस्य प्रस्तुतत्वात् ... स्तुतिकारः ... स्तुतिमाह SyādvāMañ. 22 (1); जगतोऽभ्युदयरणे ... अन्ययोगव्यवच्छेदेन भगवत एव सामर्थ्यं दर्शयन् ... पुरुषाणामातिथीचतुरतां प्रतिपादयति SyādvāMañ. 32 (2); समाप्ता चेयमन्ययोगव्यवच्छेदद्वान्निशिकास्तवनटीका SyādvāMañ. 32 (52); D exclusion of the connection with the next, i.e. higher number इत्याणि नवैव नधिकानि इत्यन्ययोगव्यवच्छेदः SarvaDaKau. 7. 15.

अन्ययोगव्यवच्छेदक (anyayoga-vyavacchedaka) *adj.* [f. -ikā] A which excludes the connection with the next, i.e. higher number ... अन्ययोग-व्यवच्छेदिकाद्वात्रिंशिकाख्यं श्रीमहावीरस्वामिस्तोत्रम् MahāViSt. (H.) (Colophon); B which excludes relation or association with other person न तावत्स्वर्गकामपदम् दर्शपूर्णमासनिर्गोमस्य ... पुरुषेणायोगं व्यच्छिनत्ति, ... नापि तदन्ययोगव्यवच्छेदकम् VivaPraSaṁh. 133. 16; अन्ययोगव्यवच्छेदकावधारणयुक्तत्वात्प्रशब्दो ब्रह्मादीनाधिकरोति TattvPrakā. 169A. 7 (on iii. 3. 18)

अन्ययोगव्यवच्छेदकता (anyayogavyavacchedaka-tā) *f.* the state of excluding the association with other thing अन्ययोगव्यवच्छेदकतया विशेषण-त्सम् LaCandr. 315. 25.

अन्ययोगव्यवच्छेदकत्व (anyayogavyavacchedaka-tva) *n.* A the state of excluding the relation or association with other thing मनसति विशेषण-स्यान्ययोगव्यवच्छेदकत्वेनावधारणार्थत्वाद्दिदुषो देहाद्यभावा इति पूर्वपक्षयति VedāntKa. 552. 16 (on iv. 4. 10); नन्ववधारणस्य ... कथमन्ययोगव्यवच्छेदकत्वम् Tattv-

Prakā. 168A. 12 (on iii. 3. 16); स्वारसिकमन्ययोगव्यवच्छेदकत्वं त्यक्त्या ... अयोग-व्यवच्छेदकत्वमाश्रितम् ŚivārkaMaDī. i. 270. 20 (on i. 1. 35); विशेष्यसंगतिवकारस्य अन्ययोगव्यवच्छेदकत्वं च युक्तम् GuruCandr. ii. 260. 11; B the state of excluding the relation or association with other person 'संकल्पादेव त्वेवकारः संकल्पयितु-व्यापारान्तरव्यवच्छेदक एव ... विशेष्यसंगतत्वे नान्ययोगव्यवच्छेदकत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 486. 26 (on iv. 4. 8)

अन्ययोगव्यवच्छेदपर (anyayogavyavaccheda-para) *adj.* A meant for the exclusion of the relation or association with other thing दीपस्या पुनः पुनरित्यन्ययोगव्यवच्छेदपरत्वेन नियमः, नान्ययोगव्यवच्छेदपरत्वेन VakroJī. 79. 15; अवधारणेनान्ययोगव्यवच्छेदपरं मध्यमविभुपक्षो निरस्यते VedāntRaMañ. i. 1 (16. 13); धार्यत्वादीनां तदेकप्रतिसंवन्धित्वमर्थ इत्यन्ययोगव्यवच्छेदपरत्वाङ्गीकारे परमेश्वरस्यापि धार्यनियम्यशेषभूतास्मादिशरीरेष्व्याप्तेः ŚivārkaMaDī. i. 308. 8 (on i. 2. 1); धृताव-धारणम् त्वयोगव्यवच्छेदपरम्, मोक्षहेतुप्रसादे अन्ययोगव्यवच्छेदपरं वा GuruCandr. ii. 325. 22; B meant for the exclusion of the relation or association with other person दर्शनजन्यादेवधरप्रसादात् पुनः कर्मादिहेतुकादित्यन्ययोगव्यवच्छेदपरत्वोप-पत्तेश्च NyāySu. (Ja.) 23A. 5 (on i. 1. 1); 'दृष्ट्वैव तं मुच्यते' इत्यवधारणयोग-व्यवच्छेदपरम् । मोक्षहेतुप्रसादेऽन्ययोगव्यवच्छेदपरं वा Nyāyāmr. 292A. 8; प्रसादेऽन्य-योगव्यवच्छेदपरत्वोक्तिः शोभते GuruCandr. ii. 326. 13; C meant to convey the exclusion of the relation or association with other thing 'विदन्ति' इति द्वितीयमन्ययोगव्यवच्छेदपरम् KāvyaPra. 428. 6; Kāvyaṇu. (He.) 171. 18; इदमेव-शब्दावधारणान्ययोगव्यवच्छेदपरं ŚrūtaPra. iA. 48. 9 (on i. 1. 1); एवशब्दोऽन्ययोग-व्यवच्छेदपरः Bhāsk. i. 23. 15 (on i. 1. 1); i. 28. 6 (on i. 1. 1)

अन्ययोगव्यवच्छेदबोध (anyayogavyavaccheda-bodha) *m.* knowledge of the exclusion of the relation or association with other thing ब्रह्मादिपङ्क्त्यन्ययोगव्यवच्छेदात् अन्ययोगव्यवच्छेदबोध इति लीलवत्या व्याख्यातम् LaCandr. 640. 35.

अन्ययोगव्यवच्छेदबोधक (anyayogavyavaccheda-bodhaka) *adj.* which conveys the exclusion of the relation or association with other thing एवकारस्यान्ययोगव्यवच्छेदबोधकत्वव्युत्पत्त्या ... अभावेषु पदार्थत्वव्यवच्छेदः GuruCandr. iii. 149. 17; LaCandr. 640. 26.

अन्ययोगव्यवच्छेदविवक्षा (anyayogavyavaccheda-vivakṣā) *f.* speaker's intention for the exclusion of the relation or association with other thing त्वदुक्तमपि शरीरलक्षणमयुक्तं, तत्र ... अन्ययोगव्यवच्छेदविवक्षायाम् असंभवपक्षः PārvottaVāNaMā. 198. 7.

अन्ययोगव्यवच्छेदहेतु (anyayogavyavaccheda-hetu) *m.* cause of the exclusion of the relation or association with other thing ते चायोगान्य-योगव्यवच्छेदहेतुभूता अर्थस्वभावाः कथम् इति शङ्कायाम् ... परिहरति ŚrūtaPra. iA. 48. 12. (on i. 1. 1)

अन्ययोगव्यवच्छेदाधिकृत (anyayogavyavacchedādhikṛta) *adj.* authorised or entitled to the exclusion of the relation or association with the other (systems) अस्यां च स्तुती अन्ययोगव्यवच्छेदाधिकृतः तस्य च तीर्थ-न्तरीयपरिकल्पितत्वाभासनिरासेन तेषामाप्तत्वव्यवच्छेदः स्वल्पम् SyādvāMañ. 2 (1)

अन्ययोगव्यवच्छेदाभिप्राय (anyayogavyavacchedābhīprāya) *m.* [Inst.] with the intention of excluding the relation or association with other thing कर्मावबोधनमिति तु प्रकृतोपयोगादुक्तम्, नान्ययोगव्यवच्छेदाभिप्रायेण PrakaVi. 74. 10.

अन्ययोगव्यवच्छेदार्थ (anyayogavyavacchedārtha) *adj.* meant to convey the exclusion of the relation or association with other thing एवकारः नान्ययोगव्यवच्छेदार्थः PrakaVi. 1063. 20; SmṛtiCan. iv. 583. 2; SarvaDaKau. 4. 21; 7. 12; नियमपरिसंख्याविधयोः फलभेदे स्थिते सति एवकारेण फलविवरणमेक-त्रायोगव्यवच्छेदार्थमन्यत्रान्ययोगव्यवच्छेदार्थम् VidhiRa. i (5. 2); ŚivārkaMaDī. i. 53. 16 (on i. 1. 1); MayūMāli. 374. 10 (on iv. 2. 9)

अन्ययोगव्यवच्छेदार्थक (anyayogavyavacchedārtha-ka) *adj.* A meant for the exclusion of the relation or association with other thing अन्ययोगव्यवच्छेदार्थकेनावधारणेन च तत्सायं निराक्रियते VedāntRaMañ. i. 4 (58. 24); अन्ययोगव्यवच्छेदार्थकावधारणं स्वयमेव व्याकुर्वञ्छेकारणं स्वयमेव स्फुटयति VedāntRaMañ. 2. 6 (78. 11); B meant to convey the exclusion of the relation or association with other thing अन्ययोगव्यवच्छेदार्थकोऽयमेवकार उक्तार्थे विद्यारोपितत्वे प्रमाणम् VedāntRaMañ. i. 4 (66. 2); एवकारस्यान्य-योगव्यवच्छेदार्थकत्वेन श्रौतपरिसंख्यारूपत्वे ... विकल्पापत्तेर्न श्रौती परिसंख्या MimāKau. iii (1). 83. 1 (on i. 2. 44); विशेष्यसंगतैवकारस्यान्ययोगव्यवच्छेदार्थकत्वेन ... अग्रकालसत्त्वबोधकत्वम् LaCandr. 524. 18.

अन्ययोगव्यवच्छेदासंभव (anyayogavyavacchedāsambhava) *m.* impossibility of the exclusion of the realtion or association with other thing अन्ययोगव्यवच्छेदासंभवेन तत्पक्षपरित्यागः MayūMāli.161.22. (on ii.3.1)

अन्ययोगव्यावर्तक (anyayoga-vyāvartaka) *adj.* which excludes the realtion or association with other thing आग्रयणापादानकत्वरूपस्य विशेषणस्य अन्ययोगव्यावर्तकत्वाभावेन विशेषणत्वानुपपत्तिः MīmāKau.ii.189.15 (on iii. 2.33)

अन्ययोगव्यावृत्ति (anyayoga-vyāvṛtti) *f.* A exclusion of the realtion or association with the other (systems) अन्ययोगव्यावृत्त्या सिद्धमानत्वमर्हति MahāP. 42. 47; B exclusion of the realtion or association with other thing शूर्पकरणत्वयोर्विशेषणविशेष्यभावमात्रेणकार्योपपत्तेर्न ... सामर्थ्यमङ्ग इति चेन्न, विशेषणत्वस्य अन्ययोगव्यावृत्तिं विना असंभवेन MīmāKau.iii(1). 52.18 (on i. 2.27); न्यातित्वांमे सामान्तराणामपि नियतत्वेन बृहदन्तरयोरन्ययोगव्यावृत्त्या विशेषणत्वासंभवात् Bhāṭṭi. i.141. 21 (on ii.3.1); iii. 285. 15 (on x. 4.12); एवकारः ... अन्ययोगव्यावृत्तेरपि न विधायकः GuruCandr. i. 462.5; अयोगान्य-योगव्यावृत्तिभिन्नफलको विधिरपूर्वविधिः BhāṭṭiCin. i. 74.18 (on i.1.4)

अन्ययोगव्यावृत्तिरूप (anyayogavyāvṛtti-rūpa) *adj.* A of the form of the exclusion of the realtion or association with other thing विपक्षत्वमन्ययोगव्यावृत्तिरूपम् VivaPraSār. 226. 10; B of the form of the semantic relation with the other (referent) न चैवकारार्थस्यान्ययोगव्यावृत्तिरूपस्य इतर-पदार्थेऽपि अन्यत्वानुपपत्तिः Bhāṭṭi.iii.285.17 (on x.4.12)

अन्ययोगव्यावृत्तिसाक्षिन् (anyayogavyāvṛtti-sākṣin) *adj.* witnessing the exclusion of the relation or association with other person तेष तपांसि यः। वैदुष्ये लम्बकान्यन्ययोगव्यावृत्तिसाक्षिणि ŚrīKaC.25. 24.

अन्ययोगव्यावृत्त्यनुवाद (anyayogavyāvṛtṭy-anuvāda) *m.* reiteration of the exclusion of the realtion or association with other thing अन्ययोगव्यावृत्त्यनुवादस्य निषेधेनैव सिद्धा पुनरनेन करणे ... वैयव्यात् Bhāṭṭi. iii.167.16 (on ix. 4. 2); निषेधेनैवान्ययोगव्यावृत्त्यनुवादसिद्धेः अयोगव्यावृत्त्यनुवादसिद्धेः अयोगव्यावृत्त्यनुवादस्यापि चर्चत्वात् GuruCandr.i.462.1.

अन्ययोगव्यावृत्त्यर्थक (anyayogavyāvṛtṭyārtha-ka) *adj.* A meant for conveying the exclusion of the association with other thing न तावदत्रैवकारः ... अन्ययोगव्यावृत्त्यर्थकतया ... अनुवादः Bhāṭṭi.iii.167.14 (on ix.4.2); B meant for the exclusion of the relation or association with other thing यत्र तु निवृत्ता कर्तव्यस्य प्राप्तित्वाद्योगव्यावृत्त्यसंभवादययोग व्यावृत्त्यर्थकत्वमादाय श्रीतपरिसंख्यात्वमावश्यकम् MīmāKau.iii(1).81.8 (on i. 2. 44)

अन्ययोगा (anya-yogā) *adj. (f.)* (Gr.) (genitive case) connected (in its sense) with the other (than the phrase 'in place of' (sthāne)) शास्त्रे या पृष्टी अनियतयोगा श्रूयते सा स्थानेयोगेव भवति, न अन्ययोगा KāśīVf. on i. 1.49

अन्ययोगादि (anyayogādi) *adj.* realtion or association with other thing etc. अयोगान्ययोगादयस्तु व्यवच्छेदाः समभिध्याहारभ्या इत्यपरे Upask.18.1 (on i.1.4).

अन्ययोगिन् (anya-yogin) *m.* A devotee of other (sect or system) श्रीगुरुं पूजयेद्भक्त्या ... । तदभावे कुलङ्गं च तच्छिष्यं चान्ययोगिन्म् । संतोषयेत् KulārT. 10.15; B other ascetic पश्य कान्तास्य महात्म्यम् ... दुःकरस्यान्ययोगिभिः BrKathāK.19.11; गौडाचार्य निर्विकल्पे समाधावन्ययोगिनाम् । साकारब्रह्म निष्ठानामत्यन्तं भयमृष्टिरे PañcDa.2.28.

अन्ययोगिन् (anya-yogin) *adj. (used as noun)* (object) having relation or association with any other object ध्रुवा ह्यनित्याद्य न चान्ययोगिनः नियच्छ कार्यं न च तेषु न युज्यते UpadeSā. 458. 24 (comm. क्षणिकानामन्यसंबन्ध कालपर्यन्तमवस्थानसंभवात्)

अन्ययोग्या (anya-yogyā) *adj. (f.)* fit or suitable for any other person देवेयं गौतमावैव नान्ययोग्या शुभानना Brahmp.87.13.

अन्ययोद्ध (anya-yoddh) *m.* A any other warrior न ह्यन्ययोद्धा विद्यते सृज्यानाम् ... योऽद्य सहेत कर्णम् MahāBhā. viii. App.1.19 (11); B other soldier न संख्यायन्ययोद्धाणां पतितानामबुध्यत TriṣaSaPuCiv. 2. 250.

अन्ययोध (anya-yodha) *m.* other soldiers ये कुरवः ... तं कोपयाचकः ... । तान् (शृणुहः) सोऽतिथीन् कारितवान् यमस्य प्रधानसाल्वे (सहाये)न तयान्ययोधीः VirāBhā. 2. 61.

अन्ययोधिन् (anya-yodhin) *adj. (used as noun)* (one) who is fighting with other warriors मूर्च्छितं नैव विकलं नाशस्त्वं नान्ययोधिन्म् ... हिंसयेत्

ŚāringaPa.1935.

अन्ययोनि (anya-yoni) *m., f.* 1A vagina of woman of other caste B vagina of wife of other person 2 cause which is other (than that which produces) 3A race or species, i.e. being which is other (than human being) B other, i.e. auspicious species (as an emblem) 4 variety of sense or meaning (Artha) (lit. produced by other poet) 1A vagina of woman of other caste नान्यस्त्रियं नान्ययोनिम् ... व्यवायं गच्छेत् CaraS.i.8. 22; AṣṭaSaṁh.i.59. 23 (1.9); AṣṭaHf. i.7.70; नान्ययोनावयोनी वा नापवृत्तीपद्यस्तथा । द्विजदेवगुरुणां च व्याधौ नाश्रमे भवेत् ViṣṇuP.iii.11.121; स्त्रीव्याधायनिवृत्तस्य सहसा भजतः ... अन्ययोनिमिच्छन्तीमगम्यां नवसूतिकाम् । ... मुष्टिदन्तनखोत्पीडयिष्यवद्वृत्तपानैः दोषा दुष्टा यता गुह्यम् ... आमयान् ... जनयन्ति AṣṭaSaṁh.ii.319.16 (6.38); गुरुत्पत्रतं कुयुद्धितः सिकतावान्ययोनिषु ViṣṇuDhaP.ii.73.147; 1B vagina of wife of other person तन्नाभिगमोऽन्ययोनावयोनी चेति द्विविधदर्शनात् नान्ययोनावयोनी चेति विष्णुपुराणीयनिषेधदर्शनात् DaṇḍaVi.161.16; 2 cause which is other (than that which produces) त एते रसाः स्वयोनिवर्धनाः, अन्ययोनि-प्रशमनाश्च SuśruS.i.42.6; 3A race or species, i.e. being which is other (than human being) अन्ययोनिर्गर्भधनः Jaimi UpaSā. iii.4.24 (Bangalore Ed.); प्राप्य तं मानुषं देहं कर्तव्यं धर्मसाधनम् । स्वर्गमोक्षपदं नृणां दुर्लभं चान्ययोनिषु DevīBhāP. iii. 25.19; यः ... । अन्ययोनिं प्रयाति स प्रतिपिष्टेन कर्मणा । किं करोति पिता माता PadmP.ii.105.39; 3B other, i.e. auspicious species (as an emblem) (सिंहासनलक्षणम्) आर्यहीनं व्याधियक्यं सर्वमपदिनाशनम् । धनयोनिश्च काकाश्च गर्दभान् धानं वज्रयेत् । अन्ययोनिः शुभंभा सर्वैर्वा शुभयोर्निर्मह योगयेत् MānaSā.45.42; 4 variety of sense or meaning (artha) (lit. produced by other poet) त्रिपथमर्धमन्ययोगमहि यदुत्तान्ययोनिर्निर्मुक्तयोनिर्योनिश्च । तत्रान्ययोनिर्दिष्टा प्रतिबिम्बकल्पः, आलेख्यप्रत्यक्ष KāvyaMi.63.3.

अन्ययोनि (anya-yoni) *adj.* produced from the material which is other (than that of the idol itself) पीठिका दश कीर्तिताः । शैले शैलमयी दद्यात् पार्थिवे पार्थिवी तथा । ... नान्ययोनिस्तु कर्तव्या सदा शुभफलेभ्युभिः MatsyaP.262.20. अन्ययोनिज (anyayoni-ja) *adj. (used as noun)* (one) born in other race or species निश्चिन्ताः स्यावरा ह्येते सौख्यमेपां महद्भुवि । बहुना किं मनुष्येभ्यः सर्वो धनोऽन्ययोनिजः SkandP.ii(2).45.93. अन्ययोनिभाज् (anyayoni-bhāj) *adj.* falling into the other race or species (जन्तुः) तत्र देवि कृमिर्भूत्वा तदन्ते चान्ययोनिभाक् ŚaktiSaṁhT. i.3.110. अन्ययोनिविषय (anyayoni-viṣaya) *adj.* pertaining to the vagina of wife of other person अन्ययोनिविषयस्याभिगमस्य बलछलदिकृतत्वकृतं दण्डविशेष-माह DaṇḍaVi.165.11.

अन्ययोपा (anya-yoṣā) *f.* wife of other person एकमाश्रयाभ्येतं नियमं शोभनामपि । अवष्टभाभि नानिच्छामन्ययोपां बलादिभिः PadmP. (Ra.) 14. 365; दीक्षिता न च योया चेत् ... अन्ययोपा ... स्वयं तस्या गुरुमंदेत् KulaCūT. 3. 12; संप्रसमानेव सर्वगानाणि । संश्लिष्यतेऽन्ययोपा तित्तं तस्यामृतं पुरतः KuṭṭaMa. 843 (comm. अन्ययोपा परदाराः)

अन्ययोषित् (anya-yoṣit) *f.* A wife of other person न स्त्रियं गच्छेन् ... । नादक्षिणां नान्यकायां नाकानां नान्ययोषितम् ViṣṇuP.iii.11.116; प्राप्ययवै त्यजेत् ... गर्भिणीमन्ययोषितम् AṣṭaHf. i. 7. 69; विप्रभ्यः कोऽन्ययोषिति YogSā. 2.94; B ordinary woman लक्ष्मीः ... दुःखार्णवं गतायेया सदृशी नान्ययोषिता PadmP. (Ra.) 53.23; Bii other woman तास्ताः (युवतयः) प्रदक्षिणीकृत्य निजा वायन्ययोषितः । कुलमृतरसं पूर्वं गुरवे विनिवेदयेत् KulaCūT.2.23; यस्य प्रयान्तीरभवान्ययोषितोऽप्यलंकृताः BhāgP. iv. 3.12; तद्गहि किं न कामोऽहं प्रतिः कस्यान्ययोषिताम् KathāSāSāg. x. 8.137; स्वयमेवानिनादैको रोजनार्थं गृह्णन्ता । आरोप्य भरतं तत्र ... । वसिष्ठं च तथान्यत्र केकयी चान्ययोषितः AdhyāRā. ii. 8. 40.

अन्ययोषिदुपधानपद (anyayosiḍ-upadhānapada) *n.* state or condition of a pillow, i.e. love for other woman निद्रावती निरिजया कृतदेहमचिरयजनाम विपुरां स्वयिन्दुमौलिः । अन्यन्ययोषिदुपधानपदे निरुद्धे पत्या ध्रुवं प्रमुञ्चनं भजतेऽन्यनारीन् BhikṣāKā.38.2.

अन्ययोषिदिशङ्कित (anyayosiḍ-viśāṅkitā) *adj. (f.)* suspicious of another woman अक्षिभृती वीर्य स्वयमन्ययोषिदिशङ्कित । मुग्धा नाशु विरोत् SkandP. iv.10.5.

अन्ययोवत (anya-yauvata) *n.* number of young women belonging to other persons सः ... क्षोदययवदयन्ययोवतम् । ... अजीजनत् ... अल्पजम् DvyāśraKā.20.62.

अन्यराद्धान्त (anya-rāddhānta) *m.* doctrine or conclusive theory of philosophy of others अस्मद्राद्धान्तसंसिद्धौ नान्यराद्धान्तसिद्धता BrĀraUBhVā.

form E form of another 2A different nature B nature of another (अन्य) 1A the nature of another 3 another colour 4 other symptom 5 the word *anyarūpa* 1A another form अविद्यत् यतोऽन्यस्य सान्यस्वरूपम् प्रपञ्चकाशक्तिः [सिका] Vibhira VI. 149: अन्यत्वं यस्तद्विद्युत्पमाहेतुर्नित्यं शास्त्रविद्यम् Loc.91.11 (on 2. 22-23): यतोऽन्यस्वरूपस्यायामसिन्नत्वमनो यतः BhaktiRāsi. ii.1.18: 1B one form नै सान्यस्वरूपसंक्रान्त्यन्यसंक्रान्तिः (संचयः)। तदास्त्येन च संक्रान्तिरित्यात्मदयस्वान्वेत्

IV. आन्यरूपसंक्रान्तिव्यसक्रान्तिसंभवः।

अन्यरूपता

TattvSār. 271; 1C contrary form, i.e. object प्रतिषेधविकल्पादेः संबन्धश्च विरुध्यते। अन्यरूपपरिच्छेदात् ŚlokaVār. 7. 96 (872. 5); 1D different, i.e. disguised form सैवाहम् ...। कृताचरुपा भवता परिज्ञातासि नाधुना KathāSaSāg. v. 2.192; [Inst.] in different, i.e. disguised form पार्वतीहरयोः बोधम् ...। कुरु गव्याचरुपा Gāṇepī. 85. 23; इहायातो वसन्तकः। द्वारि स्थितोऽन्यरूपेण KathāSaSāg. ii. 4. 65; साथ धीरान्यरूपेण तद्वक्षायतनं निशि। ... ययी KathāSaSāg. ii. 5.172; 1E form of another अपवारितकं तद्य परिवर्तकमुच्यते। स्वल्पादन्यरूपत्व-मन्यरूपात्स्वरूपात् NāṭaLaRaK. 2270; 2A different nature इदमपि वस्तुस्वरूपं गृह्णाति नान्यरूपं निषेधति NyāyMañ. ii. 96. 26; 2B nature of another स्वरूपमन्यरूपं च युक्ता देवाः समस्ताराः। जानन्ति AnuVyā. 57A.7 (3.4); [Inst.] in the nature of another प्रपञ्चनिवृत्तिरूपेण साध्यत्वमिति चेत्, न ह्यन्यरूपेणान्यः साध्यः स्यात् ŚatDā. 188. 28; विषयिणो रूपेण विषयस्य रजनं रूपकम्। अन्यरूपेण रूपवत्करणत् Kuval. 20(2); 3 another colour, cf. अन्यरूपादि; 4 others symptom इत्येतदन्यरूपाणामभावे विपरलक्षणम्। स्वावरस्य विपरस्यैतद्वृत्तं भवति Hastayāur. 180.21(2.10); 5 the word *anyarūpa* तथान्यरूपमिति तु व्यतिरेकव्यभिचारोदाहरणम् YuktīSneha. 156.12 (on i.1.7)

अन्यरूपता (anyarūpa-tā) *f.* Ai the state of having different form या एता बुद्धिभूतय उक्ता एतदीपाधिष्वेव पुरुषस्यान्यरूपता न स्वतः Sāṅkhya-PrasūBh. 84. 31 (on 2.34); प्रत्यगज्ञानमात्रैकनीडव्यात्रान्यरूपता BrĀraUBhVā. i. 4. 671; अभ्यासेन स्थिरं चित्तम् ... अभ्यासेनान्यरूपता ŚāṅgaPa. 4187; [Inst.] as having another form अन्यस्यान्यरूपतया संभावेन AlaṅkāRa. 32 (115); Aii the state of (word) having different nature प्रत्यक्षप्रत्यभिज्ञाते वेदशब्देऽन्यरूपता TantrVā. 266.13 (on i.3.26); B the state of having changed or altered form अहो कालस्य सूक्ष्मोऽयम् ... क्रमः। यत्पाकपरिणामेन सर्वं यात्यन्यरूपताम् DarpaDa. 4.65; C the state of being different, difference भवान्तरे शिशितराससयस्योऽन्यरूपतामेत्यमर्कभूर्हरिः PrthviVi. 2.11.

अन्यरूपत्व (anyarūpa-tva) *n.* 1Ai the state of having another form न चान्यस्यान्यरूपत्वं विकृतत्वेऽपि दृश्यते AnuVyā. 15B.5 (on 1.4); 1Aii the state of having any other form एवम् ... द्वैविध्यमेव कालस्य नान्यभावा नान्यरूपत्वम् CaturCin. iii(1). 166. 19; 1B the state of having changed or altered form अन्यरूपत्वम् अन्यविकारत्वम् NyāySu. (Ja.) 199A. 8 (on i. 4. 6); 2 the state of having the form of other परिवर्तकमुच्यते। स्वल्पादन्यरूपत्वमन्य-रूपात्स्वरूपात् NāṭaLaRaK. 2270.

अन्यरूपत्वासंभव (anyarūpatvāsambhava) *m.* impossibility of the state of having another form न च तस्य मुख्यं रेतःसिग्लूपत्वम्। अन्यस्यान्य-रूपत्वासंभवात् GoviBh. 193.12 (on iii.1. 27)

अन्यरूपनिषेध (anyarūpa-niṣedha) *m.* A negation or prohibition of the form of the other अन्यरूपनिषेधोऽयं स्वल्पेणैव तिष्ठति। इत्यन्यथा निरर्थं स्याद्रूपकमवधारणम् TattvSār. 1149; B negation or prohibition of any other form अन्यरूपनिषेधमन्तरेण तत्स्वरूपपरिच्छेदस्याप्यसंपत्तेः NyāyMañ. ii. 96. 26; SyādvāMañ. 13 (56)

अन्यरूपनिष्पत्ति (anyarūpa-niṣpatti) *f.* origination of the form of another 'परं ज्योतिरुपसंघं स्वेन रूपेणाभिनिष्पद्यते' इत्युक्तम्, अन्यरूपनिष्पत्तौ स्वशब्दानुगतेः Brahmsi. 121.15.

अन्यरूपप्रकाशिका (anyarūpa-prakāśikā) *adj. (f.)* manifesting another form अविधात्वं यतोऽन्यस्य सान्यरूपं यत्प्रकाशति [शिका] VibhāVi. 149.

अन्यरूपप्रतीति (anyarūpa-pratīti) *f.* cognition of another form न तु कदाचिदपि सर्वेषाम् अन्यरूपप्रतीतिः NyāyRa. 199.16 (on 4. 220)

अन्यरूपव्यतिभिन्नान्तरम् (anyarūpavyatibhinnaṅman) *adj.* having the nature delimited by the form of another न खल्वन्यरूपव्यतिभिन्नान्तरा कुतश्चिद्विभितादयबोधः SphoṭSi. 178. 6.

अन्यरूपसंवि (anyarūpa-saṁvitti) *f.* cognition of another form अभावलक्षणं मानं ततश्चेतश्चिरुच्यते। किमन्यरूपसंविः किमभावस्य तस्य वित् PramaVāBh. 6.9.

अन्यरूपसंवेद्य (anyarūpa-saṁvedya) *adj.* A knowable in another form यो ह्यन्यरूपसंवेद्यः संवेद्येताय वा पुनः ŚlokaVār. 4.155 (182.6); B knowable in the form of another नान्यरूपसंवेद्यतामात्रेण मिय्यात्वम् Kāśi. i. 265. 23 (on 4.155); YuktīSneha. 39. 34 (on i.1.4)

अन्यरूपसंत्याग (anyarūpa-santyāga) *m.* abandonment of the form of another अपन्यरूपसंत्यागे स्वरूपस्य तथास्थितिः। नैव स्यादन्यथाभावः IṣṭaSi. 224. 21.

अन्यरूपसमुद्भव (anyarūpa-samudbhava) *m.* appearance of another

form एकरूपपतिरोभावे ह्यन्यरूपसमुद्भवे। मृदादाविच संसिध्येत्परिणामस्तु नाहमे TattvSār. 139.

अन्यरूपसंबन्धादि (anyarūpasambandhādi) *adj.* connection with the form of another etc. योऽन्यरूपसंबन्धादिस्तित्यक्षितः न तस्यापि तथाभावे अन्यथाभावः IṣṭaSi. 224.17.

अन्यरूपागत (anyarūpāgata) *adj.* approached in different, i.e. disguised form अन्यरूपागतश्चाय लक्ष्यस्ते दिव्यकामुकः। स्वापकाले यतो दिव्याः सुताः स्वे रूप आसते KathāSaSāg. vi. 6.30.

अन्यरूपादि (anyarūpādi) *adj.* another colour etc. अन्यसंबन्धात्तत्र अन्य-रूपादिप्रतिभाससंभवात् TarkSār. (Ā.) 63.3.

अन्यरूपानुवेध (anyarūpānuvedha) *m.* intermixture of the form of the other (word) अन्यरूपानुवेधेन चाप्रतिभासनमयुक्तम् SphoṭSi. 237.1.

अन्यरूपापत्ति (anyarūpāpatti) *f.* undesired contingency of, i.e. changing into another form तस्यैव वस्तुनो विषयान्तरयोजनादन्यरूपापत्तिर्विपर-परिवर्तः KāvyaMī. 71.16.

अन्यरूपारोप (anyarūpāropa) *m.* imposition of the form of another अथान्यरूपारोपः कल्पना, योगिज्ञानमपि अज्ञातादियु वर्तमानरूपारोपेणैव वर्तते इति न कल्पनापोढम् Kāśi. i. 123. 15 (on 2.115)

अन्यरूपाश्रयत्व (anyarūpāśraya-tva) *n.* the state of being the sub-
stratum of other form, i.e. matter महत्त्वमेपां सर्वान्यरूपाश्रयत्वेनैवारिकत्वात् AbhidhKoBh. 8. 13 (on 1. 12)

अन्यरूपिणी (anya-rūpiṇi) *adj. (f.)* being in different, i.e. disguised form मातृपुंखाच्छ्रुत्वा पदावस्तन्यरूपिणीम्। तत्र वासवदत्तां तां सुतरां यद्वहमन्य KathāSaSāg. iii. 2. 44.

अन्यरूपीकृत (anyarūpī-kṛta) *adj.* which is made to possess another form रूपकम्। तस्य द्वौ भेदौ तुल्यैरवयवैः सर्वैरेवान्यरूपीकृतैर्युक्तं यदि वा किंचित् सादृश्ययुक्तं रूपितम् AbhinBhā. ii. 325.18 (on 16.56)

अन्यरूपोच्चारण (anyarūpocchāraṇa) *n.* utterance of another form तथा शब्दानुतमप्यन्यरूपे वाच्ये सत्यन्यरूपोच्चारणम् ŚāstrDī. 47.3 (on i.3.9)

अन्यरूप्य (anya-rūpya) *n.* A silver which is other (than shell) नातोऽ-
न्यथा भवेच्छ्रुतिर्नान्यरूप्यतात्तां गता IṣṭaSi. 235.10; B another silver न चान्यरूप्यज्ज बुद्धिर्जाता तत्रेत्यसन्मतिः IṣṭaSi. 286. 3.

अन्यरूप्यवत् (anyarūpya-vat) *adj.* like the other silver अदुष्टाक्षोऽपि तस्यैवत्सति रूप्येऽन्यरूप्यवत् IṣṭaSi. 152.20.

अन्यरेखा (anya-rekhā) *f.* A rest or remaining line तथान्यरेखालोपेन लताः स्युर्विदिगायताः IṣṭaSiPa. i. 6. 77; ii. 8. 80; B other (than the straight) line तिर्यग्न्योऽन्यरेखाभिर्गोमूत्री द्विपदी द्वये VīdaMuMa. 3.17.

अन्यरेतसु (anya-retas) *adj.* born of another's seed वन्युविरोधिनम्। पुत्रं पितुरसंतिग्धं जानीयादन्यरेतसम् RājTa. (Ka.) 7.435; यः पुत्रः पितरं द्वेष्टि तं विधादन्यरेतसम् ŚāṅgaPa. 1484; Subhāṣi. 2992.

अन्यरेफ (anya-repha) *m.* A other letter *r* (than the letter with the
indicatory letter *h*) रजे विः स्यात्तुपि न त्वन्यरेफस्य MugdhaBo. 3.110(27.9); B other letter *r* (than what is substituted for *visarjaniya*) सप्तमीबहुवचने रोरेव
विसर्जनयो नान्यरेफस्य PrakriKau. i. 217.5; SiddhāKau. 80B.11 (on viii. 3.16)

अन्यरै (anya-rai) *m.* wealth of others हिंसातृतान्यरैरामारत्यारम्भपरिग्रहैः।
मया संचितम् ... एतः MahāP. 2. 23.

अन्यरोग (anya-roga) *m.* other diseases औषधशेषे भुक्तम् ... औषधं
हि शेषेऽजे। न करोति गदोपशमं प्रकोपयत्यन्यरोगांश्च SiddhYo. 1.86; साम्यं प्रतीत्य
सखि साम्प्रतन्यरोगैः ... सोऽयं पुनः स्मरगतो विपरीतवृत्तिः BhikṣāKā. 29.8.

अन्यरोगक्षपित (anyaroga-kṣapita) *adj.* (used as noun) (one) weakened
by other diseases निहन्ति ...। तृष्णान्यरोगक्षपितम् AṣṭāHr. ii. 5.78.

अन्यरोध (anya-rodha) *m.* A interruption by other (element) न भावे
नापि धात्वर्थे काटैरिति समागमः। ... अन्यरोधात् BhāvanāVi. 28. 5; B
act of stopping by another तं न लवंगपतयो रुरुधुर्वृत्तकीरो भटे न हि
घटेत मृधेऽन्यरोधः RāmC. (App. 2) 37. 60; Bli obstruction from another
स्वगत्या चलितस्यैवमूर्ध्वस्थस्य कथं चन। नाधःस्थगतिस्तस्य चलनं त्वन्यरोधतः
(गोलस्य) SiddhāTaVi. 25. 2.

अन्यरोष (anya-roṣa) *m.* anger of another अन्यरोषादात्मगतार्थिनां हतानाम्
... अशीचं न भवति VīraMi. 805.6 (on 3.27)

अन्यर्क्ष (anyarkṣa) *m., n.* 1 next house or zodiac sign बली राशयनोऽन्य-
र्क्षगामी दीप्तांशकिर्महः। दत्तेऽन्यर्क्षे TājīNī. i. 2.66 (124); 2 another planet or
star तदैक्यात्पूर्वभुजान्तरे त्वन्यर्क्षम् SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 43.1.

अन्यलभ्यप्रथन

अन्यलभ्यप्रथन (anyalabhya-prathana) *n.* act of spreading which is to be obtained or known by other (means of knowledge) 'उरु प्रयत्नेति पुरोडाशं प्रययतीत्यन्यलभ्यप्रथनप्रातिपदस्यार्थकृत्यनियमः VidhiRa. 10 (55. 25); 27 (142. 15)

अन्यलभ्यप्राप्ति (anyalabhya-prāpti) *f.* knowledge to be obtained by other (means of knowledge) वाया एषा ... इत्यन्यलभ्यप्राप्तिपूर्विका परिसंख्या VidhiRa.10 (56.6); न चैवं सत्यन्यलभ्यप्रातिपदपरिसंख्याद्वारा तत्तदर्थप्राप्तिनियमपरिसंख्यानां लाभं प्राग्दर्शितानुदाहरणानि प्रत्युद्भूतानि स्युः VidhiRa.30 (172.13)

अन्यलभ्यफल (anyalabhya-phala) *n.* fruit or result to be obtained from other (source) इत्यमुनिष्पादिकफलसंकरो दर्शितः। अन्यलभ्यफलसंकरो यथा VidhiRa.10(55. 20); 10 (68. 8)

अन्यलभ्यश्रपण (anyalabhya-śrapaṇa) *n.* act of baking which is to be obtained or known by other (means of knowledge) तस्मादन्यलभ्य-श्रपणविधानेन ... ग्रीहिनियमव्यावर्तनार्थोऽयं विधिः VidhiRa.10 (60.11)

अन्यलभ्यसंकर (anyalabhya-saṅkara) *m.* co-mingling to be obtained or known by other (means of knowledge) अनुनिष्पादिसंकर एवैतदुदाहरणं युक्तं न त्वन्यलभ्यसंकरे VidhiRa.10 (57. 22)

अन्यलभ्यस्वर्ग (anyalabhya-svarga) *m.* heaven which is to be obtained or known by other (means of knowledge) अतोऽग्निहोत्रस्यान्यलभ्यस्वर्ग-संबन्धबोधनद्वारा तत्संनिधिसमाप्तामातातामनिर्दिष्टफलानां कर्मणां फलवदफलयायेन तदङ्गत्वप्राप्त्यर्थम् VidhiRa. 10 (67. 11)

अन्यलम्ब (anya-lambā) *m.* another complement of latitude or co-latitude भुजैक्यकोणास्तिगिं भुजैक्यं स्वात्यल्पकर्मो न सदान्यलम्बः SiddhāTaVi. 79.15.

अन्यलम्बनभेदतस् (anyalambanabheda-tas) *adv.* due to the difference of parallax at the second place आद्यलम्बनभेदेन हययोगे लम्बनं यथा। तद् भ्रमाश्रयितं तेन चान्यलम्बनभेदतः SiddhāTaVi.301.8.

अन्यलय (anya-laya) *m.* other dissolution or absorption श्रेष्ठश्चित्तलयोऽयं तत्तदन्वयव्यवर्तनेकेषु PrabhuSu.149.

अन्यलनारत (anyalalanā-rata) *adj.* attached to the woman who is other (than one's own wife) पूर्वभायां परित्यज्य ... त्वमन्यलनारतः। दृढकाण्ठमनेत्येव BrKathāMañ. xiii.1.101.

अन्यलवन्य (anya-lavanya) *m.* rest of the Lavanyas (particular tribes' men) भोजः ... । अनास्योऽन्यलवन्येयुः दिवाग्रामं पुनर्ययी RājTa.(Ka.)8.2951.

अन्यलभाषेक्षा (anyalābhāpekṣā) *f.* desire for another attainment or gain 'स्तान्दलभाषे ... । ननु तज्ज्ञापे किमन्यलाभापेक्षा न भवेदित्याशङ्क्याह Bhāṣā.1.33. 20 (on i.1.1); i.34.9 (on i.1.1)

अन्यलिखित (anya-likhita) *n.* writing of another person वाचयति नान्यलिखितम् ŚāstraPa. 4042; Subhāṣi. 2344.

अन्यलिङ्ग (anya-liṅga) *adj.* 1A having other characteristic कृष्ण-हस्तकर्मण्येन न कुर्वन्ति तथाचलिङ्गेऽपि कुर्वन्ति। तस्मात् देशतो ज्यवस्था ŚāstraBh.252.3 (on i. 3. 23); 1B following the gender of another (i.e. substantive) ऊजवानुपरो द्रावयन्यलिङ्गं स्थलं स्थली AmaK. 566; 2602; (used as noun) (substance or base) of any other gender स्त्रीप्रत्ययोऽयमाश्रयलिङ्गनिमित्त इत्यवधारणादन्यलिङ्गविवर्तितं TantrVā.306.23 (on i.4.11); 1C having different indicator mark, cf. अन्यलिङ्गत्व; 2 (used as noun) (devotee) belonging to the other (sect than that of Śiva) कापालिकाश्रमभोजन ... जातीधरमण्डलेऽन्य-लिङ्गधरमण्डलम् ... शुध्यति IsānSiPa. ii.20.35 (17)

अन्यलिङ्ग (anya-liṅga) *n.* 1 different probans तत्र चानवस्था लिङ्ग-ग्राहिणोऽपि अनुमानस्य तदन्यलिङ्गबलेनोत्पत्तेः HetuBīT.23.16; 2 another phallus (especially of Śiva) तपसा प्रीणयित्वा ... वृषभवाहनम्। प्राप्तलिङ्गः ... (अहम्) संपुगातः। अन्यलिङ्गं त्वमधुना प्रतिष्ठाप्यतु सैकतम्। ... पूजयसे विभो SkandP. iii (1). 45.12; 3A gender of another क्रियाविशेषणम् ...। आभ्यन्तरं तु विशेषापरिग्रहादविलिङ्गसंख्यं कथमिवान्यलिङ्गं गृहीयात् SaraKāṇthā. 514. 19; 3B other gender, cf. अन्यलिङ्गसंख्या; 4A other characteristic mark अन्यलिङ्गानि तदनुगुणतया नेतव्यानि VedāntDī. 73. 21 (on i.4.17); महावाक्ये हृष्टानां अन्यलिङ्गानाम् ... पूर्वाधिकरणेऽपि स्थापितत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 546. 34 (on i.4.19); 4B other indicator mark or factor तत्रान्यलिङ्गं. च यदि भवेत्तदपि तदन्तरात्पत्ति ... योज्यम् VedāntKau. 47.4 (on i.1.32); अन्यलिङ्गानां तत्तत्तर्थाभिप्रेतव्यस्योपपत्तेः विद्युरेवायं प्राणः TattvPrakā. 28B. 5 (on i.1.31); आश्रयभेदे विभेतिविवक्षायां पति ... पृथिकान्यलिङ्गमन्त्रलक्षणपरिध्यादिनियमायातिश्च

अन्यलोके

VidhiRa.24(128.11); अतः प्रमाणभूतलिङ्गलक्षणेनान्यलिङ्गानामसंग्रहो न दोषाय ŚivārkaMaDī. i. 81. 5 (on i.1. 1); 5 apparel as the distinguishing mark of wandering ascetic which is other (than that of Jains), JainaL.

अन्यलिङ्गक (anyaliṅga-ka) *adj.* following the gender of another word or the substantive, i.e. an 'adjective तुषारः शीतलः शीतो हि हिमः सप्तान्यलिङ्गकाः AmaK. 183; शैलजे ना तु मधुपे शिलातुल्येऽन्यलिङ्गकम् MedīK. 130.109.

अन्यलिङ्गता (anyaliṅga-tā) *f.* the state of having different gender ननुसकलिङ्गतायां फलजातावेव भवितव्यम्। न अन्यलिङ्गतायाम् Nyās. ii. 290. 24 (on vi.1.143)

अन्यलिङ्गत्व (anyaliṅga-tva) *n.* the state of being different probans नापि कस्यचित्सह संबन्धग्रहणेनान्यलिङ्गत्वम् TātpaT. (U.) 418.17 (on 5 (8). 34)

अन्यलिङ्गनिर्दर्शन (anyaliṅga-nidarsana) *n.* exhibition of other character-istic mark साधारणादन्यतरत्वादन्यलिङ्गनिर्दर्शनेन हि गुणाभिधाने साधारणानां विपर्यये दोषादौ ... वैरूप्यादयो दीर्घुल्लयादयश्च JayaMa. 310.18 (on. 6.1)

अन्यलिङ्गसंख्या (anya-liṅgasāṅkhyā) *f.* other gender and number लिङ्गान्तरसंख्यान्तरयोगे अन्यलिङ्गसंख्यापरित्यागात् Pradī.ii. 450A.15 (on ii. 2.24)

अन्यलिङ्गसिद्ध (anyaliṅga-siddha) *m.* soul who has attained perfection still being in the apparel as the distinguishing mark of wandering ascetic which is other (than that of Jains) एतेषामेव ... स्वलिङ्गसिद्धानां रजोहरणाद्यपेक्षा अन्यलिङ्गसिद्धानां एका वर्गणा SthānT. 34A. 3.

अन्यलिङ्गसिद्धकेवलज्ञान (anyaliṅgasiddha-kevalajñāna) *n.* highest possible knowledge obtained by the soul who has attained perfection still being in the apparel as the distinguishing mark of wandering ascetic which is other (than that of Jains), JainaL.

अन्यलिङ्गानाश्रयण (anyaliṅgānāśrayaṇa) *n.* non-resorting to or non-admission of another indicator factor 'सिद्धान्तेऽपि चान्यलिङ्गानाश्रयणात्तत्तत्त्वं लिङ्गेनेत्येतदस्यैव TantrVā. 796. 3 (on iii. 2. 22)

अन्यलिङ्गिन् (anya-liṅgin) *m.* A devotee belonging to the cult which is other (than heretic) तच्छेषाशीर्षचः ... अन्यलिङ्गिनाम्। पार्थिवैः परिहृत्यम् MahāP. 42. 23; विलोक्य रौद्रव्रतितोऽन्यलिङ्गिनः प्रकुर्वतः कन्दफलशानादिकम्। इमेऽपि कर्मक्षयकारकव्रता विचिन्वन्तेऽतिप्रतिहन्त्यते रुचिः SubhāRaSaṁ. 177; B devotee belonging to the sect which is other (than that of Śiva) अन्यलिङ्गी तु तत् त्यक्त्वा पुनः शैवे तु दीक्षितः IsānSiPa. ii.11.10 (23); अदीक्षितं विप्राधिः स्पृष्टवाच्यन्यलिङ्गिभिः। ... अभिषिच्य IsānSiPa.ii.63.76.

अन्यलिङ्गप्रशंसा (anyaliṅgi-praśamsā) *f.* praise of devotee belonging to the cult which is other (than heretic) अन्यलिङ्गप्रशंसेयं सम्यक्त्वक्षयकारिणी BrKathāK. 7. 101.

अन्यलिङ्गिसंसृष्ट (anyaliṅgi-saṁsṛṣṭa) *adj.* connected with the devotee belonging to the sect which is other (than that of Śiva) अन्यलिङ्गिसंसृष्टात्रभोजने त्रिलक्षणं चान्द्रायणं कुर्यात् IsānSiPa.ii.20. 35 (18)

अन्यलिप्त (anya-lipta) *adj.* connected with other किं त्वन्यलिप्ताप्रमितेषु विभं कृत्वाय तद्यत्ययतः स्वरुद्धया। विभस्य लिप्ता युगभागजीवेत्यनेन मान्यकृतं कृतं तैः SiddhāTaVi. 212. 20.

अन्यलीला (anya-līlā) *f.* another (divine) sport शिवायाः ... अन्यलीलां प्रवक्ष्येऽहम् ŚivaP. ii(3). 7. 25 (131A.10)

अन्यलुप्त (anya-lupta) *adj.* stolen by another person मत्तान्यलुप्तं स्वर्णं ते जमुधूरा ययागतम् KathāSaSāg. xii. 5. 267.

अन्यलेखधारक (anyalekhya-dhāraka) *adj.* holding another's document तेनान्यलेखधारकेणेतद्विषयामनकारणमुद्भावनयमित्याह व्यासः SmṛtiCan. iii.150. 8.

अन्यलेप (anya-lepa) *m.* other unguent शिवाय ...। सुगन्धं चन्दनं दद्यादन्यलेपानि(?) यत्ततः ŚivaP.ii(1).13. 58 (55A.14)

अन्यलोक (anya-lokā) *m.* 1A next world यदाहवनीय उपवपेदन्यलोकेऽस्य पशून् दद्यात् MaiS. iii. 7. 7 (iii. 84. 5); वर्तमानलोकादन्यलोकेऽपि यो देहः स जन्मान्तरे स्यात् JayaMa. 320. 21 (on 6. 2); उच्यते पुनर्यत् खडु रत्नमयं तदन्यलोकेऽपि निःसप्तम् Rāgh.13. 24; 1AII other worlds अपरवशो जायते जीवलोकः शोकेनेवान्यलोकादनुदयकृति गते SūryaS.85; ब्रातुं यातेऽन्यलोकात् विशु ... हितं वः SūryaS. 95; त्वलोकादन्यलोकः क तु भयरहितः ... पपनाभ Nāṇy. xi. 94. 4; 1B another region or province तत्तत्त्वं चालितो राज्यादन्यलोके वसिष्यति VarāP.10. 24; 2 other people or person स्वकृत इह विष्णुप्राप्त्यपत्यन्यलोकाः UjjvaNiMa. 492. 1; पूर्वोद्भूतो ज्यवस्थां नरपतितिलकः स्थापयित्वा स्वराज्यं शासित

अन्यवक्त्रावलोकिनी (anyavaktrāvalokinī) *adj. (f.)* A looking at the face of any other स जातः प्रथिता यस्य पुण्याः संतोषसंपदः नान्यवक्त्रावलोकिन्यस्तरुण्यो

299.] अन्यवदन (anya-vadana) *adj.* who has turned his face to the other
face side सर्वाङ्गिषु निरुद्धमङ्गुलं स्त्रीणां तदुक्तं तयोराद्यं विद्भिर्वरं प्रसिद्धमितरत्रावावरन्

पुनः। तन्मध्ये यदपत्यरन्मसकृद्विषयव्येष्टेति यं तस्मादधुनापि नान्यवदानास्तेष्वोऽपि निश्चोऽस्तु कः HammiMaKā.8.47.

अन्यवदान्य (anya-vadānya) *m.* other liberal giver चित्रं तद्वनदानवृष्टिपय-मस्ततस्य किं ब्रूमहे यस्मिन्नन्यवदान्यकीर्तिरतुला धत्ते तृणश्रेणिताम् CaturCin. i. 3. 17; iii(2).4.18.

अन्यवध (anya-vadha) *m.* act of slaying of that (beast) which is other (than the consecrated) अहो महामते न युन्यतेऽन्नान्यवधः प्रवोदितात् BhāgP. iv. 19. 27.

अन्यवधू (anya-vadhū) *f.* Ai bride of another person नृपं तम् ... सा चत्वार्यादन्यवधूर्भवति। महीधरं मार्गशशुपेतं स्त्रोतवहा सागरगामिनीव RaghuVa. 6.52; अन्यवधूर्भवति सागरगामिनीत्यनयोर्विन्ध्यप्रतिबिम्बभावः CitraMī. 21. 5; Aii wife of another person दशस्यस्येव शापोऽस्ति तस्यान्यवधूरते BrKathāMañ. xiii. i.52; यशश्चन्द्रमहीपते। पात्यः कुलध्वजेनैव नियमोऽन्यवधूनेन MalliC. 8.542; पाञ्चालं प्रति कङ्कितेन निभृतं भीमानृतः कीचकः तस्मादन्यवधूर्नरं मनसायालापनीया भुवि PañcSā.4.17; B another woman or maid या न ययी प्रियमन्यवधूभ्यः सारतरागमना यतमानम्। तेन सहेह बिभर्ति रहः स्त्री सा रतरागमनायतमानम् ŚiśuVa. 4. 45; अभ्यर्थनीयः स गतेन रत्ना त्वया न शुद्धान्ततो मदर्थम्। प्रियास्यदाक्षिण्यबलात्कृतो हि तदोदयेदन्यवधूनिषेधः NaiṣC. 3. 92.

अन्यवधूकथा (anyavadhū-kathā) *f.* talk regarding the wife of another person परिहासेऽन्यनैवित्यं स्वनेऽन्यवधूकथाम्। ... कथन्तीन्द्रो न मृष्यति PratāYaBhū.16.6.

अन्यवधू (anya-vadhya) *adj.* to be slain by any other (than Kārtikeya) तारकः ... अन्यवधू न चैवायम् ... शंकरात्मज SivaP. ii. (4).9.9 (203A.11)

अन्यवन (anya-vana) *n.* another forest स गत्यान्यवनं दिव्यं ददर्श रुचिरं सरः RāmāMañ. 498. 8; अहम् अन्यवन (v.l. 'नम') आगन्तुम् अशक्ता ... प्राणांस्तस्याज VetāPañ.(Jam.)120.14.

अन्यवनिता (anya-vanita) *f.* Ai another woman, i. e. co-wife अन्यथान्यवनितागतचित्तं चित्तायमवभिश्चित्तवत्या। पीतभूरिसुरायपि न मेदे निर्वृतिर्हि मनसो मदहेतुः ŚiśuVa. 10. 28; Subhāṣi. 2010; Aii another woman कस्यापिदन्यवनिताकर्णभरणसङ्गतः। विच्छिन्नपतितो हारः कुसुमाञ्जलिं गतः PadmP.(Ra.)103.94; लीलातामरसाहतेऽन्यवनिताभिःशुद्धपट्टाधरः कथितेसरद्रुपितेक्षण इव व्यामील्य नेत्रे स्थितः AmaS. 72; KāvyaPra. 278.3; SūktiMu. 67.7; कर्णात्सितपरागशकरप्रत्यर्पितशोणिमा फासेऽस्मिन् सुभगस्य नान्यवनिता-पादभुजालकः SūktiMu. 88. 8; मन्ये तयान्यवनितासहोपगूढसाशङ्कया वसति तत्र कृतात्यनुजः BhikṣāKā. 7. 10; Aiii any other woman, cf. अन्यवनितादुर्लभः; B wife of another person यत् कृष्णमन्यवनिताकपटापहारवीरं विपाट्य वितरापि रणे शिवायः RukmiHa. 4.16.

अन्यवनितागम (anyavanitā-gama) *m.* sexual intercourse with the wife of another person वरमात्मा हुतो वह्नी वरं गरलमाशितम्। न परं नरकप्राप्तिहेत्यन्यवनितागमः PālaGoKa. 158.

अन्यवनिताजन (anya-vanitājana) *m.* other ladies or women वैरुष्यमेव सखि तस्य विराय काङ्क्षे येनायमन्यवनिताजनवर्जनीयः BhikṣāKā. 25. 2; 35.14.

अन्यवनितादुर्लभ (anyavanitā-durlabha) *adj.* unobtainable by any other woman अन्यवनितादुर्लभेन ... महादेवीशब्देन परं प्रीतः प्रसादमकरोत् Kād. 177. 4.

अन्यवनिताव्यसन (anyavanitā-vyasana) *n.* passion for the wife of other person तस्य ...। हिंसागुतान्यवनिताव्यसनम् ... बभूव दूरे EI. viii. 19. 55.

अन्यवनितासक्त (anyavanitāsakta) *adj.* attached to another woman, i. e. co-wife अथान्यवनितासक्तमवमत्स्यवल्गुभम्। ईर्ष्यावेशेन वैमुख्यमेव मान उदाहृतः AlaṅkāṢe. 20.13; Rasjī. 6.905.

अन्यवनितासङ्ग (anyavanitāsāṅga) *m.* A attachment to or passion for another woman, i. e. co-wife मानोऽन्यवनितासङ्गदीर्घा विकृतिरुच्यते Vāgbhaṭa. 5. 19; B attachment to the wife of another person अन्यवनितासङ्गहाशयो महान् एकैकव्यसनादता इति नराः सर्वेन को नश्यति SirihāDvā.197.12.

अन्यवनोपम (anyavanopama) *adj.* resembling another forest or wood देशादुत्थकतुन्येन पित्रा कोपात्प्रवासितः। अवन्तिदेशादुद्भूतां ख्यातिमन्यवनोपमात्। शाङ्खवत्याः ... शुचि प्रप्रावितः KathāSaSāg.xii. 3.123.

अन्यवनफल (anya-vanyaphala) *n.* other wild fruit अन्योऽन्यं कलहायने न शाश्वतिकवैरिणः। दधते रससीन्दर्यमन्यवनफलान्यपि PāṇḍaC.8.129.

अन्यवपुस् (anya-vapus) *n.* body of another person न हि दोषकृत्तदपि

शिष्टसरण्यवनार्थमन्यवपुरेत्य यत् ŚaṅkaDigVi.(Mā.)9.100.

अन्यवयस्क (anyavayas-ka) *adj.* (used as noun) (one) of the age which is other (than that of prescribed age) द्वादशवयस्कं प्रायश्चित्तमुपदिश्यते 'तत्र प्राणा विपधेरत्रिति' ततोऽन्यवयस्के तस्यायश्चित्तं कल्प्यम् Mitā.501.11 (on 3.293)

अन्यवर (anya-vara) *m.* 1 other bridegroom अन्यवरसंकयासु विद्यमाना भवति। तत्पक्षकैश्च सह न संसृज्यते KāmSū. 215.22(3.3) (JayaMa. तत्पक्षरिति अन्यवरपक्षैः); 2 another boon न काङ्क्षेऽन्यवरं कंचित् GaneP.ii.80.15.

अन्यवरकोटी (anya-varakoṭī) *f.* other millions of boons सर्वे नमस्कृत्य महेश्वरम्। ... सर्वात्मना प्रपन्ना वै याचामहे वरोत्तमम्। किमन्यवरकोटीभिरप्य नो दीयतां वरः SkandP.v(1).5.43.

अन्यवरवैमुख्य (anyavara-vaimukhya) *n.* aversion for other boon तस्यान्यवरवैमुख्यात्प्रवृद्धे जपिनः फले। भीताः शतक्रतुमुखास्तद्विजं सपयित्वावन् BrKathāMañ. vi. 1. 83.

अन्यवर्ग (anya-varga) *m.* 1 square of the second आद्यन्त(v.l. 'यान्)-वर्गयोगान्मूलं पूर्वापरात् भुजात्कोटिः BrāhmSphuSi.7.9; 2 other class or type (of limbs) जराज्वरादतिपराभूतस्य जन्तोरियं तृष्णा निःशरणान्य(णस्त)वर्गविभवाच्छिद्य संमाद्यति BhartrNi.4.18.

अन्यवर्जन (anya-varjana) *n.* A exclusion of other thing अपोह-कल्पनायां च वरं वस्त्वेव कल्पितम्। इत्येतद्व्याहतं प्रोक्तं नियमेनान्यवर्जनत् TatvSarh. 1179; B exclusion of other person गुरुवाक्ये च द्विजानामन्यवर्जनात् ... तदाक्षितेन गुरुवाक्येकवाक्यतां भजता नियधेन विप्रोपनयने स्पष्ट एव षोडशर्शनियमः BālamBha.i.66.27 (on 1.14)

अन्यवर्ण (anya-varṇa) *adj.* [f. -ā] 1A of another colour तुल्यं स्वर्णं बंधुधा विचक्रे यथा विद आत्मन्नन्यवर्णान्। अपाजित्कृष्णां रुशतीं पुनो न वा लोहिनी तां ते अग्नौ जुहोमि AV. xii.3.54; AV. (P.)xvii. 41. 4; इतरां पीडयत् केतुरन्यवर्णां यदा भवेत् AVPari. 54 (1). 4; कार्तिकी कृत्तिकायुता चेत्यातस्यं तितमुक्षणमन्यवर्णं वा ... ब्राह्मणाय दत्त्वा कान्तारभयं न पश्यति ViṣṇuSm. 90.16; श्वेतगुणस्याभावेऽन्यवर्णस्यापि छागस्यालम्भनात् Nyās.i.368.6 (on ii.1.57); मध्योऽन्यवर्णां यस्य स्याद्युक्तरस्य कुसुमस्य च। पुष्पं शुक्लं तु तद्विद्यान्मनेजं केशवप्रियम् ViṣṇuDhaP.ii.91.13; नैव धन्यः प्रकीर्तितः। अन्यवर्णं शिरो यस्य पुष्पं वा यस्य वाजिनः। पुच्छेन शिरसा वापि नानावर्णेन निन्दितः AśvaVai. 3. 123; ŚārngPa.1655; स्कन्धे वक्षसि बाह्वोश्च अंसदेशे तथैव च। अन्यवर्णां भवेद्वाजी कधुकी स प्रकीर्तितः AśvaVai. 3.147; 3. 148; 3.149; अग्निदग्धनिष्ठा स्फोटाः ... असाध्यान्निर्दिशेतान् ...। अन्यवर्णास्तु मर्मस्था ब्रणवन्तास्तु साधयेत् HastyaYur.190. 26 (2.11); विष्णुरूप द्विजश्रेष्ठ ...। तर्तु वैतरणीनां कृष्णां गां ते ददाम्यहम् ... कृष्णाया अभावे अन्यवर्णापि देया BālamBha.iii. 214.11 (on 3.327); 1B of one colour वृषभदोषाः ...। पूर्वार्धमन्यवर्णं तु परार्धं चान्यवर्णकम्। ... विवर्णः कुलनाशनः YuktiKa.209.7; 2 of another sound or letter पकारवर्गोपहिताद्य रक्तादन्यं यमं तुष्णतान्योनमौभनात्। अनुस्वारमुपधां वान्यवर्णां स्वरोपधात्तोऽन्यमोदयश्चेत् RPrāti. 14. 22; 3 of another class or caste दशैताः कपिलाः प्रोक्ताः ...। ब्राह्मणो वाहयेतांस्तु नान्यवर्णः कथंचन VrGautāSm. 571.7(9)

अन्यवर्ण (anya-varṇa) *m.* 1 other class or caste चतुर्थं त्याग्रे धर्मो मयायं ते निवेदितः। सामान्यमन्यवर्णानामाश्रमाणां च मे शृणु MārkaP. 28. 31; 'शुद्धो वा ब्राह्मणं हत्वा प्रायश्चित्तचतुष्टयमिति' चाङ्गिरोभविष्यत्पुराणान्यां विप्रापेक्षान्यवर्णानां(प)धिकप्रायश्चित्तविधानात् BālamBha. iii. 136. 13 (on 3. 243); 2A other vowel except a, i. e. vowel u or ī पापं विलोमपूर्वं चाकार्य कार्षीत्तदादियु। स्वरभक्तिं विजानीयान्नान्यवर्णोऽत्र संभवेत् BhārSi. 5; 2Bi other letter (than that constitutes Prakrit) अन्यवर्णसंसर्गः सङ्गः। तद्विनित्तीत्यस्य अन्यरूपतिरस्कृतस्यापत्तिः प्राप्तिः परिवर्तकः KāvyaālaSū. iv. 1. 6; 2Bii letter which is other (than those constituting the formula) (मन्त्राः) अन्यवर्णस्तु कीर्तिताः। रुद्धा विसंधिकाः प्राप्तदुःखा वैरिसमन्विताः TantrRā. 1. 78 (comm.) मन्त्राक्षरेभ्यो बहिर्भूतैः); 2C letter or word of others, i. e. former poets अन्यवर्णपरावृत्त्या बन्धविह्वनगृह्णैः ...। सतां मध्ये कविधौरो विमान्यते HarṣaC. 4. 1; ŚārngPa. 196; 2D one letter or sound अन्यायं प्रेरितो बाधुर्यथा नान्यं करोति सः। तयान्यवर्णसंस्कारशक्तो नान्यं करिष्यति TatvSarh. 2195; ŚlokaVār. 22. 81 (751. 3); 2E other letter or sound, cf. अन्यवर्णप्रपञ्चB; 3 other colour or complexion (of body) HarṣaC. 4. 1; ŚārngPa. 196; 4 other, i. e. unknown quantity (in a line) 'वर्गायं चेत्तुल्यशुद्धौ कृतायां पक्षस्यैकस्यैवार्थान्मूलम्' ... वर्गप्रकृत्या विषयो न चेत्यात्तदान्यवर्णस्य कृतेः समं तम्। कृत्वा BijGa.10.149; हरभक्ता यस्य कृतिः शुद्ध्यति सोऽपि द्विरूपपदगुणितः। तेनाहोऽन्यवर्णा रूपपदेनान्वितः कल्प्यः BijGa.10.176; रूपयुक्तश्चोनितो वान्यवर्णो

हत्वं तद्वत् ज्येष्ठमानं च कृत्वा। कार्या शेषप्रक्रिया बुद्धिभ्रंशद्वयोक्ता भास्करावः
स्वबीजे SiddhāTaVi.394.11.

अन्यवर्णक (anyavarṇa-ka) *adj.* of another colour वृषभदोषः ...।
पूर्वार्धमन्यवर्णं तु परार्धं चान्यवर्णकम्। ... विवर्णः कुलनाशनः YuktiKa.
209. 7.

अन्यवर्णकृति (anya-varṇakṛti) *f.* other, i. e. unknown quantity and
square number प्रकृतिधिकरणस्य वर्गाङ्गोऽथावशेषकम्। अन्यवर्णकृती रूपाचिता
क्षेपो द्विखण्डजः SiddhāTaVi.394.18.

अन्यवर्णग (anyavarṇa-ga) *adj.* relating to, i. e. having another colour
पुष्पाणि ...। आगन्तवस्तुरंगस्य ये भवन्त्यन्यवर्णगाः। विन्दवः पुष्पसंज्ञास्तु
ते हिताहितसंज्ञकाः AśvaVai. 3. 82 (comm. स्ववर्णभिन्नवर्णाः)

अन्यवर्णज (anyavarṇa-ja) *adj.* born in another class or caste ब्राह्मणं
वाचकं विद्याभ्यास्यवर्णजमादरेत्। श्रुत्यान्यवर्णजादाचं वाचकावरकं ब्रजेत् BhaviP.
313A.1 (i. 216. 74)

अन्यवर्णता (anyavarṇa-tā) *f.* the state of having changed colour (गावः)
यास्तु तस्मादपक्रम्य सोममेवाभिसंस्थिताः। यथोत्पन्नाः स्ववर्णस्थास्ता नीता नान्यवर्णताम्
MahāBhā. xiii. 76. 22.

अन्यवर्णन (anya-varṇana) *n.* description of something else (शृङ्गारदि-
रसनिर्लपणम्) वार्ताप्रवाणं संदेशो निर्देशः प्रतिपादनम्। तत्त्वदेशोऽतिदेशोऽयम्-
पदेशोऽन्यवर्णनम् AgniP. 338. 53.

अन्यवर्णप्रपत्त (anya-varṇaprapatt) *m.* A other person who hears one
letter or sound नियतश्रुतियोग्यौ चेच्छ्रोत्रवर्णौ च संस्कृता। नान्यवर्णप्रपत्तौ
पुनः स्याच्छ्रवणं तदा TattvSār. 2574; B person who hears other letter or
sound, TattvSār. 2574 (comm. अन्येषां वा वर्णानां प्रपत्तारः)

अन्यवर्णमान (anyavarṇa-māna) *n.* value of other, i. e. unknown
quantity अन्येऽपि भाष्ये यदि सन्ति वर्णास्तन्मानमिष्टं परिकल्प्य साध्यं।
विलोमकोत्थापनतोऽन्यवर्णमानानि भिन्नं यदि मानमेवम् BijGa. 9.134.

अन्यवर्णवर्गादि (anyavarṇavargādi) *adj.* square etc. of other, i. e.
unknown quantity वर्गादियौ हरस्तेन गुणितं यदि जायते। अद्यत्वं तत्र तन्मान-
भिन्नं स्याद्यथा तथा। कल्प्योऽन्यवर्णवर्गादितुल्यं शेषं यथोक्तवत् BijGa. 10.174.

अन्यवर्णसंस्कार (anyavarṇa-saṁskāra) *m.* embellishment of other
letter वर्णान्तरानुगुणः श्रोत्रसंस्कारोऽन्यवर्णसंस्कारः NyāyRa. 751.14 (on 6. 81)

अन्यवर्णसंक्रम (anyavarṇa-saṁkrama) *m.* transfer or change into other
letter (than that constitutes Prakrit) अन्यवर्णसंक्रमेण भिन्नरूपस्य पदस्य
तादृशविधिरयमिति तात्पर्यार्थः Kāvyaśā. iv. 1. 6.

अन्यवर्णसमुद्भव (anyavarṇa-samudbhava) *adj.* born in another class
or caste श्रवणं च पुराणस्य वाचनं चापि शक्यते। ... ब्राह्मणादावकाष्ठ्यायं
नान्यवर्णसमुद्भवात् BhaviP. 89B. 23 (i. 47. 68)

अन्यवर्णस्त्री (anyavarṇa-stṛī) *f.* woman of another class or caste
अन्यवर्णस्त्रीषु जातानां दायदार्धार्धहर्निर्वर्णक्रमेण ŚaṅkhaLiDS. 275.

अन्यवर्णान्त (anyavarṇānta) *adj.* ending in another vowel कृदन्तेऽन्य-
वर्णान्ताद्या। सर्वत्रकारान्ताद्या APṛāti. 102.

अन्यवर्णोदित (anyavarṇodita) *adj.* prescribed for another class or
caste विप्रणां सर्वतोभद्रम् ... शृङ्गाणां स्वस्तिकं हितम्। ... अन्यवर्णोदितं
लिङ्गमिहामुत्रार्धाशानम् IśānŚiPa. ii. 37. 36.

अन्यवर्णोपवेशिता (anyavarṇopaveśita) *adj.* (f.) seated, i. e. used by
the person of the other class or caste न विशीर्णखट्वायां नान्यवर्णोपवेशितायां
अन्यवर्णः (शयीत) ŚaṅkhaLiDS. 157; ViraMi. (Āhnika) 557. 8.

अन्यवर्तन् (anya-varṭman) *n.* different path, i. e. system of philosophy
नानामतध्यान्विनाशनक्षमो वेदान्तद्वयविकासने पटुः। आविकृतोऽयं पुवि
भाष्यभास्करो मुधा बुधा धावत नान्यवर्तन्सु AṇuBh. 361.18 (on iv. 4. 22)

अन्यवर्ष (anya-varṣa) *m.* other division of earth or continent (पूजन्म्)
इति ते कथितं सर्वं जम्बुभारतसंमतम्। विपरीतं यतश्चाग्रं अन्यवर्षस्य संमतम्
KālīViT. 21.15; अन्यवर्षव्यपि ये पर्वताः सन्ति तेव्यपि संभोग एव न दुःखमिति
NāṭyaLaRaK. 121.

अन्यवर्षधर (anya-varṣadhara) *m.* other mountain-range तेऽन्यवर्षधरे-
ष्वोऽनुपपद्यादादरे तथा। प्रसर्धिन इवाव्योऽन्यमेकस्मिन् कर्मणीरिताः TriṣaṣPaC.
i. 2. 488.

अन्यवश (anya-vaśa) *m.* A [Inst.] under the influence of other thing
यद्यन्यवशेनेदं (v. l. यद्यन्यवशेनैव) कृतं ते पत्रगाशुभम् MahāBhā. xiii. 1. 30;
Aii [Inst.] under the influence of other person अभियातं स्वयं मित्रं संभूयान्यवशेन
वा ... कृच्छ्रेण साध्यते ArthŚā. iii. 39. 3 (8. 5); [Abl.] under the influence

of other person स्वेच्छदंवावतारो मे नैव चान्यवशात्तनः SaurP. 55. 16; B
[Inst.] on account of or dependence on other अथ पुरुषान्तरधारणमुच्यते एवमपि
तद्वशेन तैरन्येवमन्यवशेनेत्यनादित्वेऽपि ... न क्वचित्प्रामाण्यावस्थानम् TantrVā. 11.16
(on i. 2. 7); स्वात्मवशेनैव न तावत् व्यवतिष्ठते तस्मात् अन्यवशेन व्यवतिष्ठते
PratyabhiVi. ii. 69. 2 (on ii. 3.1); C [Loc.] under the control of another
person स्वदेहप्रभो घन्या विमिदगन्यवशे स्थिताम् BrahmiP. 159.4.

अन्यवश (anya-vaśa) *adj.* dependent on another तन्त्रिकं सकलापेक्षं
नातीवान्यवशं तथा UjjvaNīMa. 190. 7.

अन्यवशग (anya-vaśa-ga) *adj.* A being under the influence of other
thing अन्यवशेनेदं कृतं ते पत्रगाशुभम् MahāBhā. xiii. 1. 30; B being under
the control of other person भोगास्तेऽभिमतानि न कस्य सुखदाः किं त्वक्षिपस्मादलच्छेदे
सर्वमनन्त्य(गण्य)मन्यवशगं हृष्यं न किंचित्कचित् DaśavaC. 9.68; यशेः किमयं
न सोन्यवशगः El. xxi. 283.16.

अन्यवशवर्तिनी (anya-vaśa-vartini) *adj.* (f.) being under the control of
other person स्वपत्नीं बन्धकीमृतामिवान्यवशवर्तिनीम्। वीक्ष्य राजाश्रयं
शोचन्नासीत्कलवर्धनः RājTa. (Ka.) 5.467.

अन्यवशीकृत (anya-vaśī-kṛta) *adj.* made dependent on other thing
नैवमने श्रवणमन्यवशीकृतं किंतु स्वाधीनम् MayūMāli. 777. 6 (on x. 8. 5)

अन्यवश्य (anya-vaśya) *adj.* A being under the influence of other
thing अन्यवशेनेदं (v. l. न्यवशेनेदं) कृतं ते पत्रगाशुभम् MahāBhā. xiii. 1. 30;
B dependent on other thing न हि सशरीरत्वप्रयुक्तनिष्ठभोक्तृत्वम् अपि
तन्यवश्यत्वकृतम् VedānīSā. (Rā.) 148. 5 (on ii. 1.14)

अन्यवस्तु (anya-vastu) *n.* 1A other material संभारेषूपकल्पयेत्। ...
अन्यवस्तुनि यानि च AVPari. 21(1). 4; ग्रहणविसर्गयोः यस्योपकरणस्यान्यवस्तुनो
वा ग्रहणे स्वीकरे विसर्जने TātpaVr. 299.11 (on 3. 22); El. ii. 238.30; 1B
other object or thing प्रत्यक्षदेरनुत्पत्तिः प्रमाणाभावे इत्येते। सात्वतोऽपरिणामो
वा विज्ञानं नान्यवस्तुनि TattvSār. 1649; ŚlokaVār. 5 (8). 11 (475. 6); IṣaSi.
84.16; गृहीतेऽपि च भावांशे नैवामावेऽन्यवस्तुनः। सर्वत्र मतिः ŚlokaVār.
5 (8). 35 (486.1); ते प्रमाणात्तराज्ञाताः संख्या वैपान्यवस्तुनि ŚlokaVār. 5 (14). 63
(628.6); समाधिमेव मन्यन्ते ... तदपि दिवा धर्माणामेव चाध्यासे धर्मिणां
नान्यवस्तुनि SaraKaṇṭhā. 455.22; प्रधानमन्यवस्तुनां प्राज्ञ एकोऽन्यवस्तुनि
BhāvPra. (Śā.) 182.5 (7); तद्वाप्यपोषा पुनरर्थात् सान्यवस्तु ŚaṅkaDigVi. (Mā.)
2.61; 1Bii other object of enjoyment यथा निपीय यौषधं न स्पृष्ट चान्यवस्तुषु
PañcaRā. (Nā.) i. 1.82; 1C subject matter which is other (than what is under
discussion) वस्तु किंचिदभिप्रेत्य तत्तुल्यस्यान्यवस्तुनः। उक्तिः ... सा समासेतिरिच्यते
SāhiSā. 2.98; 2 one object or thing न हान्यवस्तुग्राहदन्त्यत्र गृहीते भ्रमः IṣaSi.
286. 20.

अन्यवस्तुग्रह (anyavastu-graha) *m.* knowledge of other object स किं
ग्रहामावः, उत अन्यवस्तुग्रहः IṣaSi. 271.16.

अन्यवस्तुत्व (anyavastu-tva) *n.* the state of being other object
यथाज्ञानाभ्यामन्यवस्तुत्वं सत्यत्वं, तन्मया नेष्टम् IṣaSi. 364.18; 319. 7.

अन्यवस्तुनिरपेक्षता (anyavastunirapekṣa-tā) *f.* [Inst.] by way of being
not dependent on other thing अग्रहि रागिहृदयं दयितस्य येन यद्यान्यवस्तु-
निरपेक्षता मनोऽग्नौ HarVi. 27. 99.

अन्यवस्तुप्रदेश (anyavastu-pradeśa) *m.* part of one thing अन्यवस्तु-
प्रदेशमध्येऽन्यस्य वस्तुनः प्रवेशोऽवगाहः SarvaDaSār. 3.249.

अन्यवस्तुभाव (anyavastu-bhāva) *m.* existence of other object, i. e.
substance ग्रहप्रागभावादिग्रहादन्त्यद्येत् तदावेऽप्यन्यवस्तुभाव इव ग्रहस्यादेव IṣaSi.
274. 8.

अन्यवस्तुविलक्षण (anyavastu-vilakṣaṇa) *adj.* (used as noun) (that)
which is distinct (in character) from (that of) other thing प्रागपि हि
वेदशब्दादन्यवस्तुविलक्षणम् ... चान्यविलक्षणानुपलभ्यन्ते TantrVā. 72.15 (on i.3.1)

अन्यवस्तुव्यवच्छेद (anyavastu-vyavaccheda) *m.* differentiation from
any other objects बाह्यवस्तुप्रत्यभिज्ञानात् च कथमन्यवस्तुव्यवच्छेदप्राप्तौ विकल्पो
युक्तः Bhāṣk.i. 327. 8 (on i.6.6)

अन्यवस्तुस्वभाव (anyavastu-svabhāva) *m.* nature of the object which
is other (than that of Viṣṇu) अस्तूलमन्यवस्तुस्वभावादिना स्थूलमन्यवस्तुस्वभावानां
व्याकुलेषु BrahmiSūBh. (Mā.) 16A. 2 (on i.3.12)

अन्यवस्त्र (anya-vastra) *n.* A other cloth जलनानं ततः कुर्वान्यवस्त्र-
परिग्रहम् VarāP. 142. 34; B cloth of other person रजकः ... न परकीयेवस्त्रे-
रन्यवस्त्राणि नयेत् ManvaMu. 359. 26 (on 8. 396); अन्यवस्त्राभरणयोः स्वर्णस्य
परिधायकः। ... छलनि SūtraNī. 4(5). 76.

अन्यवस्त्रसंयुक्त (anyavastra-samyukta) *adj.* wearing other cloth रजस्वलां तु यो भार्या मोहतो गन्तुमिच्छति। स्नात्वा अन्यवस्त्रसंयुक्तमुत्तार्येनैव शुध्यति BrahmāṇḍP.iii. 8.15.

अन्यवस्त्रनपेशत्व (anyavastvanapekṣa-tva) *n.* the state of being independent of other thing अन्यवस्त्रनपेशत्वे ह्यन्यैकार्थेतिष्यते TantrVā. 397. 4 (on ii.1.16)

अन्यवस्त्रन्तराध्यास (anya-vastvantarādhyāsa) *m.* superimposition of other thing on one thing अन्यवस्त्रन्तराध्यासादप्यन्यत्वेन भासते SarvaSi-Saṁ.12. 42.

अन्यवस्त्यप्ति (anyavastv-āpti) *f.* obtaining of other object तदाप्यन्यवस्त्यप्तिर्न हेतुं विना IṣṭaSi.234. 8.

अन्यवाक्य (anya-vākya) *n.* A other statement अन्यवाक्येष्वपि भगवताश्रमप्रातिर्दिशिता VedāntKau. 364. 8 (on iii. 4. 20); नान्यवाक्ये समापत्ता Alankāśe. 9. 4; B statement of others भगवद्वाक्यानामन्यपरत्वेऽन्यवाक्यानां च भगवत्परत्वे दिव्यधर्मादिव्यधर्मव्यत्यासेन वैपरीत्यं फलमापद्येत् AṇuBh. 52.11 (on i. 2. 1); C statement denoting something which is other (than the Brahman) किमिदं ब्रह्मवाक्यं आहोस्विदन्यवाक्यम् AṇuBh. 58.18 (on i.2.11)

अन्यवाक्य (anya-vākya) *adj.* acting according to the statement of other पुरुषः। ... संग्रामे विख्यातो भूमिसुते नान्यवाक्यश्च Sārā.14. 8.

अन्यवाक्यतत्त्व (anyavākya-tas) *adv.* on account of the statement of other तेन नानुसृतो मोक्षं न दद्यादन्यवाक्यतः AnuVyā. 47A. 6 (on 3.3)

अन्यवाक्यवत् (anyavākya-val) *adv.* A like the statement of other तद् वाक्यानां प्रमाणत्वं मूलज्ञानेऽन्यवाक्यवत् ŚlokaVār. 2.136 (86.6); B like other statement परीक्ष्येयं न वा वेदवाक्यं स्यात्परीक्ष्येयता। काठकादिसमाध्यानाद्वाक्यत्वाद्वाक्यवत् NyāyMāVi.21. 2 (on i.1.8)

अन्यवाक्यार्थ (anya-vākya-rtha) *m.* A other sentence-meaning सत्यज्ञानादुभयः सत्यः पुरुषार्थाभिधायकः। अहेतुरन्यहे(त्वा)ख्याधरिनिष्ठितचेतसाम् PramāṇSaṁ. 3. 68; B one sentence-meaning अन्यवाक्यार्थसंबन्धज्ञानाद्यान्यो न गम्यते ŚlokaVār.7.239 (911.9); (anyavākya-rtha) C meaning of another sentence हेतुगर्भोऽन्यवाक्यार्थः स एवार्थान्तरं भवेत् SāhiSā. 2. 125.

अन्यवाग्विमोक्त (anyavāg-vimokta) *m.* leaving of the speech referring to other things अन्यवाग्विमोक्तश्चासंगतः AṇuBh. 73. 21 (on i. 3.1)

अन्यवाग्विप्रमर (anya-vāg-damara) *m., n.* other speech-riot or loud assertion किमिहान्यवाग्विप्रमरः PrabhāC.174.30.

अन्यवाद्वात्र (anya-vādmātra) *n.* mere words of others अव्यापृतेन्द्रियस्यान्यवाद्वात्रेणाविभायनात्। न चानुदितसंबन्धः स्वयं ज्ञानप्रसङ्गतः PramāVār. 3.132.

अन्यवाच् (anya-vāc) *adj.* speaking differently, i.e. dissemblingly यः करोति च वैशुन्यमन्यवागन्यायमिति: MārK.14.51.

अन्यवाच् (anya-vāc) *f.* speech or word which is other (than the one referring to Viṣṇu) नामानि नारायणगोचराणि त्यक्तवान्यवाचः कुहकाः पठन्ति MukuMā.31.

अन्यवाचक (anya-vācaka) *adj.* 1A expressing one object or thing अन्यवाचकेन शब्देनान्यस्य वचनं नोपपद्यते MahāBh. i. 432.19 (on ii. 2. 29); (used as noun) (word) expressing one object or thing अन्यवाचकेनान्यस्य वचनानुपपत्तिः Vār.9 on P. ii. 2. 29; MahāBh. i. 432.18 (on ii. 2. 29); i. 432. 22 (on ii. 2. 29); 1B (statement) expressing something which is other (than the Brahman) अन्यवाचकाकान्यस्य वेदान्तेषु भगवद्वाचकानि AṇuBh. 17. 20 (on i.1.4); 2 expressing the different one भिन्नस्त्रिषु स्यादन्यवाचकः AnekāK. 456.

अन्यवाचकत्व (anyavācaka-tva) *n.* A the state of expressing the other न जातिशब्दो भेदानां वाचक इति। कस्य तर्हि वाचकः भेदवाचकत्वप्रतिषेधादन्यवाचकत्वमायातम् NyāyVār. 330. 7 (on ii. 2. 67); शब्दानाम् ... मुख्यत एवान्यवाचकत्वम् TatvPrakā.73B.9 (on i.4.19); B the state of expressing something which is other (than the Brahman) यत्रान्यवाचकत्वेऽप्यविरोधस्तत्रान्यदप्यमुल्लेख्यते BrahmsūBh.(Ma.)24B.11 (on ii.1.13); GoviBh.83.5 (on i.4.28)

अन्यवाचकशब्द (anyavācaka-śabda) *m.* word expressing one thing अन्यवाचकशब्दस्य मुख्यतयात्र ब्रूयभावत् BrahmsūBh. (Śrī.) ii.138. 5 (on ii. 3. 7)

अन्यवाचिता (anyavāci-tā) *f.* the state of expressing another object or thing तद्वानभिहितं नैवमुक्तं चेन्नान्यवाचिता TantrVā. 320. 8 (on i. 4. 22)

अन्यवाचित्व (anyavāci-tva) *n.* A the state of expressing the changed

meaning विशेषणत्वमेष्येयं नैवार्थाननुरज्जनात्। आनर्थक्यान्यवाचित्वविपरिप्रसन्नान् ŚlokaVār. 7. 91 (871. 4); B the state of expressing another object or thing संख्यावाचित्वाभ्युपगमवादी व्यत्ययेन बहुवचनं मन्यते। अन्यवाचित्वाद्यं नूतनम् Pradi.i.312B.16 (on i.1. 24)

अन्यवाचिन् (anya-vācin) *adj.* A expressing another object or thing धात्वर्थयोगिनोऽनन्तरमेवोदाहरणं दत्तम्। नामर्थयोगिनोऽप्यन्यवाचिनो दत्तम् Śarka.36.3; त्वशब्दस्त्वन्यवाची Pradi. ii. 268A. 31 (on i. 4. 51); त्वशब्दोऽयमन्यवाची हिः पठितः स्वरभेदात् Prasā. i. 134. 14; (used as noun) (word) expressing another object or thing न चान्यवाचिना तस्य संबन्धः संप्रतीयते TantrVā 303. 7 (on i. 4. 9); B expressing different object or thing संख्याप्रथमसमानासाहायमुख्यान्यवाच्येकशब्दः Prasā. i.698.11; Bii expressing the changed meaning. cf. अन्यवाचित्वA.

अन्यवाच्य (anya-vācya) *n.* other denotation प्रत्यक्षं होव तद्वत् वाच्यमन्यन्यवाच्यत्वं ŚlokaVār.7.155 (890. 2)

अन्यवाच्य (anya-vācya) *adj.* (used as noun) (that) which is to be expressed by another (word) तस्माद्वैद्यातद्धर्मकथनमन्यवाच्यस्य तत्रैव ब्रह्मपरत्वमिति सिद्धम् AṇuBh.97.13 (on i.3. 41)

अन्यवाञ्छन (anya-vāñchana) *n.* A expectancy for other (means) शब्देन निश्चये तस्मादन्यस्मादन्यवाञ्छनम् Brahmsi. 76. 13; B need or requirement of anything else विशेषेणैव लब्धेयु केपुचिन्नान्यवाञ्छनम् ŚlokaVār. 5 (12). 33 (553. 8)

अन्यवाञ्छा (anya-vāñchā) *f.* expectancy or desire for anything else तत्त्वं धर्मं विधेहि स्थिरविशदधिया जीव मुक्तत्वावाञ्छां येन प्रव्यस्तवार्था विततसुखमयी मुक्तिरक्ष्मीमुपैषि SubhāRaSaṁ. 412.

अन्यवात (anya-vāta) *m.* other (diseases caused by) wind वाताभिव्यन्वद्यन्यवाते मारुतपर्यये। पूर्वभक्तहितं सर्पिः क्षीरं वाप्यथ भोजने SiddhYo.61.63.

अन्यवाद (anya-vāda) *m.* A statement as (being) other (rite) तस्माद्वैदित्योऽप्यन्यवादिशेषात् संस्थानामेकाहोहीनसत्राणां चायमन्यवादः ŚāstrDī. 437. 3 (on v.3.14); B speech or talk regarding other person नान्यदाराग्रान्यवादान्ये पवित्राः प्रचक्रिरे DvyāśaKā.7. 46 [m., n. talking about something else, shuffling and evading the question causing annoyance (to the community) by doing this, DBHS.]

अन्यवादित्वा (anyavādi-tā) *f.* [Inst.] by way of speaking otherwise तत्रान्यवादितया हीनस्तेन निरूपितः — पूर्ववादं परित्यज्य योऽन्यमालम्ब्यते पुनः। वादसंक्रमणात् ज्ञेयो हीनवादी स वै नरः SmṛtiCan iii.105. 20.

अन्यवादित्व (anyavādi-tva) *n.* the state of speaking otherwise यद्वस्तु यत्रकारेणावेदनसमये निवेदितं तत् तथैव भाषायां लेखनीयं नान्यथेत्यमर्थार्थेन एवान्यवादित्वनियन्हीनतापरिहारार्थ एवोपदेशः VīraMi. (Vyavahāra) 96.26.

अन्यवादिन् (anya-vādin) *m.* 1 one of the five types of faulty respondent (hīna) (lit. one who speaks otherwise or who gives false evidence) अन्यवादी क्रियादेपी ... हीनः पञ्चविधः स्मृतः NāraSm.34.33; BrhaspaSm. 37.10; KātySm. 202; Mitā. 130. 12 (on 2. 6); अन्यथा चेत् 'अन्यवादी क्रियादेपी' इति पराजयप्रसङ्गात् VyavāNi. 37. 8; 64. 6; अन्यवादीत्यतः हीनलक्षणे वक्ष्यते VīraMi. (Vyavahāra) 46. 13; 2 one who professes (faith in) different (cult) सोऽहं ह्यहं मया लब्धः ... । अमी यतो बहिर्भूताः क्लिश्यन्तेऽन्यवादिनः PadmP. (Ra.) 35.102; 3 opponent or disputant शिष्योऽन्यवादिकुम्भीन्-कुम्भीनभेदोद्यमः। ... समेष्यति महामतिः PrabhāC.80.15 [a defendant in general, APTE]

अन्यवादिरिकल्पित (anyavādi-parikalpita) *adj.* assumed by one who professes (faith in) different (cult) अन्यवादिरिकल्पितानां पदार्थानामत्रैवान्तर्भावत् SiddhāBī.89.1.

अन्यवादिरिदहस्तित् (anyavādi-madāhastin) *m.* intoxicated elephant in the form of an opponent or disputant अन्यवादिरिदहस्तित्मस्तकस्फटनाय घटने पटीयसे EI. iii. 213. 42.

अन्यवाद्यङ्गीकृत (anyavādy-āṅgikṛta) *adj.* admitted by opponent or disputant अन्यवाद्यङ्गीकृतप्रमाणानामेतेष्वेव त्रिष्वन्तर्भावः SāṅkhyaTāPra. 154. 3.

अन्यवाप (anya-vāpā) *m.* 1 Indian cuckoo (lit. sowing for others, i.e. leaving eggs in the nests of other birds) अन्यवापौऽर्धमासार्णम् TaiSi. V. v. 17.1; MaiSi. iii. 14.18 (iii. 176. 6); KāthS. v.7. 7 (v.180.12); VājaS. 24. 37; VājaS. (K.) 26. 8; 2 crow (lit. rearing the eggs of others) ककः ... अन्यवापः ... वायसः ŚabdaRa. (Vā.) 1582.

अन्यवारक (anya-vāraka) *adj.* which excludes other person (than oneself) स्वयमात्मैति पर्यायी तेन लोके तयोः सह। प्रयोगो नास्त्यतः स्वयमात्मत्वं चान्यवारकम् PañcDa. 6. 43.

अन्यवाराण (anya-vāraṇa) *n.* exclusion of other person (than oneself) अन्यत्ववारकं स्वत्वमिति चेदन्यवारणम् PañcDa. 6. 42.

अन्यवारित (anya-vārita) *adj.* A obstructed or prevented by other (beloveds) अनुदितवचनं नयप्रियं मां गणयसि रवितमन्यवारितं वा RāghPān. (Dha.) 15. 25 (but comm. अन्यथा निषिद्धम्); B avoiding (eyes of) others (than those of Śiva) दुर्गम् ... अन्यवारितलोचनाम् । ताम् ... मुदिता दहजुः सर्वं BrahmVaiP. iv. 44. 48; ŚivaP. ii(3). 46. 25 (180A. 5)

अन्यवारितस् (anyavāri-tas) *adv.* in comparison with other waters (अर्थः) गाङ्गावर्षिः कोटिगुणो ज्ञेयो विष्णोऽन्यवारितः SkandP. iv. 27. 99.

अन्यवारुणी (anya-vāruṇī) *f.* species of plant or grass वृत्तकं चान्यवारुण्यां क्षुद्रायां चिर्भाटाह्वये । लिङ्गिन्यां चेति पञ्चसु ज्ञेया विरफला दुर्घः RājNi. 431.12.

अन्यवार्ता (anya-vārtā) *f.* other happenings or news ज्ञाननिधिं प्रसन्ने मोक्षोऽपि तुच्छः किमुतान्यवार्ता(?)र्त्ता GaneP. i.13. 42.

अन्यवार्तिक (anya-vārtika) *n.* other explanatory or supplementary rule अन्यवार्ति(र्त्ति)कानामिवात्र प्रकरणेऽपादात् LaŚabdeSe.ii.100.10.

अन्यवास (anya-vāsa) *m.* other dwelling अत्र ...। सिन्दूराचम्योक्षणं क्षणमपि क्षीणान्यवासस्पृहः श्रीरामस्पृहया करोति भगवान् किं वा महारभवः EI. xxv.18. 49.

अन्यवासना (anya-vāsanā) *f.* mental impression of one नापि मृगमदवासनेव वस्त्रादिषु, संसर्गादन्यवासनान्तरं संक्रामति NyāyKuA.i.57.3.

अन्यवासर (anya-vāsara) *m., n.* A another day तिथ्यन्ते यदि सूर्यः स्पृश्यन् उदेतोऽशो(उदितोऽन्य)वासरं चापि PañcSi.3.27(3.65); B next day यदाज्ञापयतीत्युक्त्वा कनकेनान्यवासरे । समाहूता नृपाः PadmP.(Ra.) 28. 261; वयस्येनां पुरो नीत्वा स्वयं गत्वान्यवासरे । ददर्श शरनिभिर्नां दीनां भावनिकाम् BrKathāMañ. ii.1.99; राज्यकामोऽन्यवासरे । ... द्विजान् सर्वानचूयुदत् RājTa. (Ka.) 5. 457; C former or previous day यावन्ति व्रतमुख्यानि मदीयानि हरिप्रिये । अन्यवासरमिथापि न कुर्यादरुणोदये BrBrahmaS. iv. 5. 61.

अन्यवासस् (anya-vāsas) *n.* 1 another garment समुत्तीर्णन्यवासः परिधायाचामत् PārāSū. 44.1; श्रीखण्डमयनादायावसानशान्यवाससी । नाटव्रति-दुःखेनावतपते नकुलस्थितम् TriṣaṣaPuC. iv. 5. 109; 2 clothes of one रजकः ... न चान्यवासोऽन्यपरिधानार्थं दद्यात् ManvaMu.359.26 (on 8. 396)

अन्यवास्तु (anya-vāstu) *n.* A one building अन्यवास्तुच्युतं द्रव्यं अन्यवासी न योजयेत् SamarāSū. 48. 63; B another building, SamarāSū. 48.63.

अन्यवाहन (anya-vāhana) *n.* vehicle of any other (than that of Kubera) अथ वा पुष्पकमिव धनदाज्ञान्यवाहनम् Rāmā.vii.16. 7.

अन्यवाहन (anya-vāhana) *adj.* having different vehicle भानुमन्मुपासते ... अधिनावन्यवाहनी BhaviP. 237B.5 (i.158. 42)

अन्यविकरण (anya-vikaraṇa) *m.* other sign or affix तत्र येऽन्यविकरणा अनूयन्ते तेषां तत्तत्तयुक्ता एव विकरणाः LaŚabdeSe. ii. 528. 3.

अन्यविकार (anya-vikāra) *m.* 1A other modification मृद्विवेकदर्शनाम् अन्यविकारशब्दबुद्धौ निवर्तते ChāndoUBh. 348. 15 (on vi. 2. 3); 1B modification of other thing अन्यस्य अन्यरूपत्वम् अन्यविकारत्वम् न दृश्यते NyāySu. (Ja.) 199A. 8 (on i. 4. 6); 2 the expression or word anyavikāra, ChāndoUBh. 348. 15 (on vi. 2. 3)

अन्यविकृति (anya-vikṛti) *f.* A other ectype अन्यविकृतिविव कर्तव्यं सा (दीक्षणीया) BhāṭṭiDī. iii. 194. 4 (on x.1. 2); B modification of another thing काष्ठं भस्म क्रियत इति वाक्यजबोधय काष्ठविकृतिर्भस्माविकृतिवति संज्ञयानिवर्तकत्वानुपपत्तेः VyutpaVā.143.17.

अन्यविकृतीष्टिन्याय (anyavikṛtiṣṭi-nyāya) *m.* maxim of other ectypal sacrifice न चात्रान्यविकृतीष्टिन्यायः BhāṭṭiDī.ii.168.1 (on v.1.11)

अन्यविक्रम (anya-vikrama) *m.* valour of any other person तव भ्राता ... सहते नान्यविक्रमम् TriṣaṣaPuC.i.5.222.

अन्यविक्रीत (anya-vikṛita) *adj.* sold by a person who is other (than the owner) स्वं लभेतान्यविक्रीतम् YājñSm. 2. 168; अन्यविक्रीतं स्वानुपपत्ति-मन्तरात्स्वामिना विक्रीतमात्मीयद्रव्यं क्रेतुः सकाशात् स्वामी गृहीयात् SmṛtiCan. iv. 500.3; आत्मीयं द्रव्यं संमतिव्यतिरेकेणान्यविक्रीतं पूर्वस्वामी प्राप्नुयात् DipKa. 61.2 (on 2.168)

अन्यविक्षिप्त (anya-vikṣipta) *adj.* distracted by the other (agency) सांप्रसक्त्यन्यविक्षिप्तो नैकार्थ्यं प्रतिपद्यते TantrVā.397.5 (on ii.1.16)

अन्यविगान (anya-vigāna) *n.* contradiction with one thing कार्ये विगानमङ्गीकृत्यान्यविगानेनान्यस्य विगीतत्वेऽनिप्रसङ्ग उक्तः PrakāVi.351.25.

अन्यविग्रीहीतारि (anyavighrīhātari) *m.* enemy arrested or attacked by others पशुविजयाशक्तौ भवस्य क्रुध्यतो जयात् । येनान्यविग्रीहीतारिजयकालनयः श्रितः NāṣC.17. 23.

अन्यविग्रह (anya-vigraha) *adj.* having a different body or shape (प्रासादः) येऽन्यविग्रहाः । कर्तुः कारयितुर्नते नन्का चापि चात्मनः SamarāSū. 50.15.

अन्यविग्रह (anya-vigraha) *m.* another body अयं पुर्यटकं भ्रात्यदना-क्रान्त्यान्विग्रहम् । योगेनाकृष्य योगिन्यस्तत्र संधिमतेन्यधुः RājTa.(Ka.)2.105.

अन्यविचारक (anya-vicāraka) *m.* one who deliberates over or inquires into something else न हान्यविचारकाणां ब्रह्मज्ञानमुपलभामहे VivaPraSām. 8.1.

अन्यविचेष्टित (anya-vicēṣṭita) *adj.* having any other activity तस्तीन्दर्वैद्य नर्मभिः । गुणैरिव महादन्ती बद्धो नान्यविचेष्टितः । ... अभिरेमे दक्षपुत्र्या महेशः ŚivaP.ii.(2).21.46 (95A.3)

अन्यविजन (anya-vijana) *adj.* another solitary or deserted (region) जगाम चान्यविजनं देशं दृष्ट्वा मुनीधरान् PadmP.i.35.5.

अन्यविज्ञान (anya-vijñāna) *m.* 1A knowledge of other (sciences) वर्जितोऽन्यविज्ञानैरतया यस्त्वंलंकृतः । स गोष्ठ्यां नरनारीणां कयास्त्रं विगाहते KāmSū. 2. 10 (188. 3); 1B cognition of another person प्रकाशकानपेक्षं च स्वचिदुपं प्रजायते । अन्यविज्ञानमप्येवं साध्यशून्यं निदर्शनम् TattvSām. 189; 1Bii learning of other person भगवान्मूर्खोऽभूत्तमसा दृतः । विद्वानिवान्यविज्ञान-मास्त्योपहताशयः RāmāMañ. 47. 18; 1C knowledge of one अन्यविज्ञानेनान्य-दिज्ञातं भवति ChāndoUBh. 337. 15 (on vi. 1. 3); 2A other type of knowledge, i.e. sensory perception अनन्तरग्रहणमन्यविज्ञानव्यवहितनिवृत्त्यर्थम् Sphuṭā. i. 44.9 (on i.17); 2B other type of knowledge, i.e. inference etc. प्रत्यक्षादन्य-विज्ञानमतीतानागतैरपि । जन्त्ये ŚlokaVār. 5(3).202 (326.1)

अन्यविज्ञानव्यासक्त (anyavijñāna-vyāsakta) *adj.* engaged in other type of knowledge, i.e. sensory perception अन्यविज्ञानसंमुखीभाविनः पुद्गल-स्यान्यविज्ञानव्यासक्तस्येत्यर्थः Sphuṭā.i.93.9 (on 1.42)

अन्यविज्ञानसमङ्गिन् (anyavijñāna-samaṅgin) *adj.* (used as noun) (that) which is endowed with other type of knowledge, i.e. sensory perception यदि चक्षुः पश्येदन्यविज्ञानसमङ्गिनाऽपि पश्येत् AbhidhKoBh.30. 4 (on 1.42)

अन्यविज्ञानसंमुखीभाविन् (anyavijñāna-sānmukhibhāvin) *adj.* facing or engaged in other type of knowledge, i.e. sensory perception अन्यविज्ञानसंमुखीभाविनः पुद्गलस्यान्यविज्ञानव्यासक्तस्येत्यर्थः Sphuṭā.i.93.9 (on 1.42)

अन्यविज्ञानाव्यवहित (anyavijñānāvavahita) *adj.* not interrupted by any other type of knowledge, i.e. sensory perception यदि चक्षुः पश्येदन्यविज्ञानसमङ्गिनाऽपि पश्येत् AbhidhKoBh.30. 4 (on 1.42)

अन्यविज्ञाप्य (anya-vijñāpya) *adj.* to be made known by others किं वान्यविज्ञाप्यमशेषसाक्षिणः BhāṭṭP. viii. 6.14.

अन्यवित्त (anya-vitta) *n.* wealth of another person नार्क्षीर्दोष्येन्द्रादी-तान्यवित्तम् MahāBhā. xii. 261.23; अन्यवित्तेन स द्विजः कृतवाक्यं मन्त्रजम् BhaviP. 445B.18 (iii) (2).17.18)

अन्यवित्ति (anya-vitti) *f.* other consciousness or understanding अन्यवित्तिग्रहणात् दीर्घनस्यादन्यत् वेदितं गृह्यते AbhidhKoBh. 46.2 (on 2.11)

अन्यविदूषित (anya-vidūṣita) *adj.* (used as noun) (that) which is polluted or spoiled by others न मित्रमाजनेऽश्रीयान्नाश्रितान्यविदूषिते PadmP. iv.9.59.

अन्यविद्ध (anya-viddha) *adj.* (used as noun) (one) who is struck by any other (arrow) नान्यविद्धे ... निपतति . मनेषवः DaśāvaC. 8. 658.

अन्यविद्या (anya-vidyā) *f.* 1 other science सदोपमुक्तं सर्वाभिरन्यविद्या-करोषुषिः । ... न्यवारयित्वा ... व्याकरणार्णवम् । ... अलं कर्तुमयं जनः Kāvyaśāh. (Bh.) 6. 2; 2A knowledge (of something) which is other (than that of the Brahman) न तद्विद्यां विना अन्यविद्याया असदविद्या निवर्तते इत्याशङ्कन्यम् IṣṭaSi. 193. 6; 2Bii knowledge of one person न चान्यविद्यानन्यविद्या हन्ति IṣṭaSi. 329.11; 2Biii knowledge of one thing न हान्यविद्यानन्यविद्या-ब्रह्मSūBh. (Ma.)11B. 7 (on i. 2.16); देवान् देवयज्ञो यानि ... इत्यादेरन्य-विद्या(?)ध्यान्यगतेरयुक्त्वात् TattvPrakā. 36A.1 (on i. 2.16); न हान्यविद्यानन्य-विद्या(?)ध्यान्यगतेरयुक्त्वात् TattvPrakā. 36A.1 (on i. 2.16); न हान्यविद्यानन्य-विद्या(?)ध्यान्यगतेरयुक्त्वात् TattvPrakā. 36A.1 (on i. 2.16); 2C philosophy of other system प्राप्तिर्मुक्ता NyāySu. (Ja.)132B.5 (on i. 1.6); 2C philosophy of other system or faith अन्यविद्या भगवति श्रुतिनि ताः ŚivLī.7.19.

अन्यविद्यापरिज्ञान (anyavidyā-parijñāna) *n.* awareness of the knowledge (of something) which is other (than that of the Brahman) अन्यविद्यापरिज्ञानमवश्यं नश्वरं भवेत् ŚukRaU. 259. 28.

अन्यविद्यारुचि (anyavidyā-ruçi) *f.* liking for the philosophy of other system or faith अन्यविद्यारुचिर्न भवत्येव SāmaraU. 250. 11.

अन्यविद्योपासक (anyavidyopāsaka) *adj.* follower of the philosophy of other system or faith ये ब्राह्मणा अन्यविद्योपासकाः ... कर्मधर्मदेविषुपासका एव भवन्ति ते SāmaraU. 273. 10.

अन्यविद्विष (anya-vidviṣ) *m.* other enemy नृपतिः ... । जयेदात्मानमेवादी विजयायान्यविद्विषाम् KathāSaSāg. vi. 8. 192.

अन्यविद्वेषिन् (anya-vidveṣin) *adj.* hating the person who is other (than the Śūdra) भयान् शूद्रः ... पूर्वजन्मिन् ... अन्यविद्वेषी PadmP. ii. 16. 28.

अन्यविध (anya-vidha) *adj.* (f. -ā) A of other kind or type अभेदादा-श्रयणं स्यादन्यविधया गिरा BrahmSi. 67. 7; छिनत्त्यन्यविधं लोहं वज्राग्निति तद्वदेत् YuktiKā. 154. 11; B of different kind or type संकीर्तनध्वनिः ... रुद्धार्थ एव पुनरन्यविधो बभूव CaitaCan. 191. 11 (8); (सर्वोदनप्रीतचित्ता) अन्यविधैरन्योदनैः प्रीतं तुष्टं चित्तं यस्याः LalitāSaBh. 120. 32 (on 161)

अन्यविधप्रत्यक्ष (anyavidha-pratyakṣa) *n.* perception of other kind or type (of object) अन्यत्रान्यविधप्रत्यक्षेच्छानामुत्तेजकतया तादृशेच्छायामसत्याम् VyutpaVā. 77. 5.

अन्यविधमिथ्यात्व (anyavidha-mithyātva) *n.* other kind or type of falseness अन्यविधमिथ्यात्वस्यास्मदीयत्वे ... न्यूनता स्यात् GuruCandr. i. 241. 2.

अन्यविधान (anya-vidhāna) *n.* 1Ai injunction or prescription of something else यावत्सं वाच्यविधानेनानुवादः स्यात् MīmāSū. xi. 1. 48; अन्यविधानादारण्यमोजनं न स्यात् MīmāSū. xii. 1. 30; अवदानविशेषविधानेन प्राकृतस्यान्यविधानं बाध्यते SaṅkarKāBh. 85. 2 (on ii. 2. 27); अनुवादत्वेऽप्यन्यविधानाय प्रमाणानुदितस्य तात्त्विकत्वनिष्पत्त्या AdvaiSi. 429. 8; अन्यविधानार्थेवायमनुवादः GuruCandr. i. 479. 8; LaCandr. 429. 31; 1Aii predication (of semantic relation) of another '... याने सोमलितविधानमिति चेत्' तथा सति हि धात्वर्थेऽन्यविधानादस्ति श्रुत्यनुग्रहः TantrRa. 137 (?144A). 7; प्रणयनाङ्गताया हि दोहनविधौ धात्वर्थेऽन्यविधानादस्ति श्रुत्यनुग्रहः TantrRa. 158. 1; 1B performance of something other (than what is prescribed) स्वधर्मक्षणगान्यविधानाद्यो द्विजल्पयाम् । संतापयति तस्यासी परिकृष्यति भास्करः VāmaP. 14. 119; 2A affirmation of the other अन्योऽन्यव्यवच्छेदरूपाणामेकव्यवच्छेदान्यविधानादप्रतिषेधः विधिप्रतिषेधयोर्विधानात् PramāVāSvopVr. 9. 6; 2B affirmation of one किमन्यविधानेनान्यनिषेधोऽवगम्यते स्वशब्देन वा निषेधः ManuBh. i. 270. 16 (on 3. 135)

अन्यविधानातत्पर्यक (anyavidhānatātparyā-ka) *adj.* meant to convey the affirmation of the other वाशब्दः ... 'विषमपि वा भक्षयेत् न तु परात्रं भुञ्जीथाः' इतिवदन्यविधानातत्पर्यक एव Bhāṭṭi. iv. 104. 16 (on x. 8. 4)

अन्यविधानार्थ (anyavidhānārtha) *adj.* meant to convey the injunction of something else अनुवादः ... नापि 'दद्यात् जुहोतीत्यत्र जुहोतीतिरान्यविधानार्थः Nyāyām. 162B. 7; AdvaiSi. 429. 7.

अन्यविधानार्थता (anyavidhānārthatā) *f.* the state of being meant to convey something else अन्यविधानार्थताया अपि संभवात् GuruCandr. i. 481. 11.

अन्यविधानार्थम् (anyavidhānārtham) *adv.* for the sake of enjoining or prescribing something else यद्रजतं तदानयेत्यादी अन्यविधानार्थं भ्रान्तिरिद्वानुवादे तात्त्विकत्वादर्शनात् AdvaiSi. 822. 29.

अन्यविधानानुत्व (anyavidhānātva) *n.* other kind or type of falsehood एकविधसत्यत्ववर्षाष्टिष्ठज्ञानेऽपि अन्यविधानानुत्वसंशयानिवृत्तेः LaCandr. 696. 31.

अन्यविधानान्वयोध (anyavidhānavayabodha) *m.* other kind or type of cognition of semantic relation अगत्या एकविधान्वयोधेऽन्यविधान्वयोध-सापग्रास्तद्व्यवच्छेदकतात्पर्यज्ञानस्य वा प्रतिबन्धकत्वोपगमात् VyutpaVā. 111. 7.

अन्यविधि (anya-vidhi) *m.* 1Ai injunction of the other तत्र हि पूर्वार्थनिषेधपुरःसरोऽन्यविधिकेकज्ञानेऽभ्युपेयते BrahmSi. 45. 20; तत्किमिदानीं भावाभावी न परस्परभावात्मानौ यदेकनिषेधे नान्यविधिः स्यात् TātpaT. (Vā.) 172. 10 (on i. 1. 5); नैकादिनिषेधोऽन्यविधिस्ततः NyāyMāVi. 363. 8 (on vi. 7. 10); 1Aii injunction of something else, cf. अन्यविधिपरः 1B ascription or imposition of another (imaginary object) विषयस्य मुख्यस्य वापह्नवे अन्यविधिपरपद्धतिः AlankāRa. 29; 2A [Inst.] in any other way अथाह्यं वरवधूसुरतोपभोगं जीवामि नान्यविधिना क्षणमन्तरेण CaurPañ. 49; 2Bi another manner (of performance) कायकृते चान्यविधावुक्तदिशा स्याद् हुतम् ĪśānSiPa. i. 21. 54; 2Bii another

method or process (तस्यैव (सेतोः) ... कश्चिद्विध्यन्तरमाह) विध्यन्तरम् अन्यविधिम् BālamBha. ii. 279. 10 (on 2. 158); 2C another grammatical rule इतरोऽन्यविधिपूर्वकत्वाभावं गुणस्य दर्शयति Pradi. vi. 166. 8 (on vii. 2. 100); 2D another injunction or prescription अन्यविधिशेषत्वाभावे प्राप्यभावेन नित्यमनुवादान् प्रतिषेधवचनानामानर्थक्यं प्रसज्यते CaturCin. iii. (2). 187. 15; 2E another system स्थापुः पुमान्वेति च संशयः स्यात्तदन्येवान्यविधौ निरुक्तम् Vidvāmo. 4. 32. अन्यविधिज (anyavidhi-ja) *adj.* produced, i. e. ascertained through another method or process फलगुणयोः स्याद् यो घुचरगणिते । अन्यविधिजयोजो ĀryaSi. 18. 22 (229) (comm. अन्यविधिजयोः कुट्टकतिरिक्तविधित उत्पत्तयोः)

अन्यविधिघ्नौघ्य (anyavidhi-dhrauvya) *n.* certainty of injunction of the other एकनिषेधेऽन्यविधिघ्नौघ्यम् KhandanKhā. 361. 6.

अन्यविधिपर (anyavidhi-para) *adj.* meant for the injunction of something else इध्मादीनामेव प्राप्तेरन्यविधिपरं वाक्ये तदभावतात्पर्याभावेन बाध्यते MayūMāli. 571. 2 (on viii. 4. 2)

अन्यविध्यर्थलभ्य (anyavidhy-arthalabhya) *adj.* implied by (lit. obtained through the meaning of) another injunction अन्यस्यामयेवविद्यायाम् अन्यविध्यर्थ-लभ्यप्राप्तपरिसंख्यायां त्रैदोष्यासंस्पर्शात् VidhiRa. 30 (173. 7)

अन्यविनियुक्त (anya-viniyukta) *adj.* employed or used in other (works) रेखाचिन्तान्यविनियुक्तविपरुक्षा निन्दा शिलात्र SilpaRa. i. 14. 5.

अन्यविनियोग (anya-viniyoga) *m.* use for (the preparation of) other thing सकलस्य स्तरणविधानादशक्योऽन्यविनियोगः TantrVā. 1180. 4 (on iii. 8. 32)

अन्यविनिवृत्ति (anya-vinivṛtti) *f.* exclusion of another thing अन्यर्थक-निवृत्त्यान्यविनिवृत्तिः कथं भवेत् PramāVār. 1. 25.

अन्यविनोदतस् (anyavinoda-tas) *adv.* on account of any other sport दन्तोऽप्येवविशेषसाध्यः ... । अभ्यासयोगेन स दंपतिभ्यां संसाध्यते नान्यविनोदतस् AnaṅgaRa. 9. 33.

अन्यविन्यस्तदृश् (anyavinyasta-drś) *adj.* (f.) who has cast or fixed her eyes somewhere else आकस्मिकः पक्षपुटाहतायाः क्षितेस्तदा यः स्वन उद्यवार । प्रागन्यविन्यस्तदृशः स तस्याः संग्रान्तमन्तःकरणं चकार NaisC. 3. 2 (comm. अन्य-स्वप्रदेशाल्लेशान्तरेषु विन्यस्ते चालिते दृशौ यया सा)

अन्यविप्रकर (anyavipra-kara) *m.* hand, i. e. palm of another Brahmin दानकाले तु संप्राप्ते पात्रे चासंनिधौ जलम् । अन्यविप्रकरे दद्याद्दानं पात्राय दीयते BrParāSm. 10. 296.

अन्यविप्रलम्भ (anya-vipralambha) *m.* [Inst.] with a view of cheating others यद्यपि परमार्थतः क्रतोर्विक्रयो नास्ति तथापि यस्य ... अन्यविप्रलम्भेन वा प्रवृत्तितस्य प्रतिषेधः ManuBh. i. 401. 27 (on 4. 214)

अन्यविप्रवत् (anyavipra-vat) *adv.* like any ordinary Brahmin तत्रान्यविप्रवद्भुक्त्वा गुह्यचन्द्रान्तिके घ सः । सिपेवे शयनं रात्रौ याममात्रमतिक्रितः KathāSaSāg. iii. 3. 101.

अन्यविबुधोत्तम (anyavibudhottama) *adj.* foremost among other gods उवाच ... । वरं ब्रूहि महाबुद्धे बुधान्यविबुधोत्तमः SkandP. iv. 15. 51 (comm. अन्यदेवेषु उत्तमः)

अन्यविभक्ति (anya-vibhakti) *f.* case affix which is other (than the nominative) (which follows the stem rājan) राज्ञो गोशान्धश्च पुरुषश्च ... एतानि समानविभक्त्यन्यविभक्ती राजा MahāBh. i. 366. 26 (on ii. 1. 1)

अन्यविभक्त्यन्त (anyavibhakti-anta) *adj.* (used as noun) (stem) which ends in another case affix बहुलग्रहणस्य सर्वोपाधिबन्धविचारार्थत्वादन्य-विभक्त्यन्तस्यापि समासो भवति Nyās. i. 357. 8 (on ii. 1. 37); (पार्श्वे भावेति वक्तव्यः) भावेत्यामन्त्रणं विवक्षितमित्यन्यविभक्त्यन्तो न प्रयोज्यः AbhinBhā. ii. 380. 16 (on 17. 74)

अन्यविभव (anya-vibhava) *m.* wealth of other person अकृशोद्यमः ... भुजगादिवान्यविभववद्धि विषये Saund. 3. 31.

अन्यविभाग (anya-vibhāga) *m.* different share (यद्येकरिचिन्नौ स्यातामीरसक्षेत्रजौ सुतो) नायं पारिभाषिकः क्षेत्रजः । तस्यान्यविभागस्य वक्ष्यमाणत्वात् BālamBha. ii. 151. 5 (on 2. 720)

अन्यविमुख (anya-vimukha) *adj.* i. averse from all other things विद्याधरोऽन्यविमुखः कामार्ताः समचित्तयत् KathāSaSāg. vi. 4. 8; ii turning back, i. e. indifferent towards other (dependents) उष्णा यथान्यविमुखस्त-दृशोऽभूत् केसरी KathāSaSāg. x. 4. 72; iii not caring for anything ततोऽन्य-विमुखः खड्गं प्रेष्युस्तं पृथिवीमहम् । भ्रान्ता सहयानप्राप्य खिन्नो मनुमिहागतः KathāSaSāg. xii. 3. 63.

अन्यविमोक (anya-vimoka) *m.* leaving out, i. e. absence of reference to other things अन्यविमोकाकक्षासंगतः। एकविज्ञानेन सर्वविज्ञानस्य पृष्टत्वात्कथ-
मन्यविमोकः AnuBh.73. 22 (on i.3.1)

अन्यविरक्तिहेतु (anyavirakti-hetu) *m.* cause of indifference or detachment from other (worldly) objects नालंकृतौ न शयने न मिथः प्रलये ... रागो निरत्ययसुखोऽन्यविरक्तिहेतुः BhikṣāKā.24.14.

अन्यविरुद्धत्व (anyaviruddha-tva) *n.* the state of being contradictory to the other तदभावमन्तरेण तयोरन्यविरुद्धत्वायोगात् HetuBī.75. 20.

अन्यविरोध (anya-virodha) *m.* i contradiction with another (statement) अन्यविरोधं परिहरति। यद्येति BālamBha.i.159. 29 (on i.29); ii [Inst.] in contradiction with, i. e. against another person अन्यविरोधेन स्वात्मसंविन्तया कथं व्यवहारः Mitā.125. 9 (on 2.1)

अन्यविरोधित्व (anyavirodhi-tva) *n.* the state of being contradictory to the other, i. e. effect of nescience ज्ञानस्याज्ञानद्वारं वाच्यविरोधित्वेन ज्ञान-
मनिवर्त्यस्वादिनिवर्तकत्वायोगात् Nyāyāmṛ. 228B.5.

अन्यविलक्षणता (anyavilakṣaṇa-tā) *f.* [Inst.] by way of being distinct from the rest उपलक्ष्यतेऽन्यविलक्षणतया प्रतिपाद्यते व्यक्तिरन्येन्युपलक्षणं जातिः NyāyKa 294. 20.

अन्यविलम्बन (anya-vilambana) *n.* second type of parallax चन्द्रतिम-
रश्वोर्धुतिकाले तु सदैव ते दृगुत्थे। प्रथमान्यविलम्बने सप्ते सतः Siddhā-
TaVi.305.15.

अन्यविलम्बनोक्ति (anyavilambanokti) *f.* statement referring to the second type of parallax (इन्द्रधनुः) तयोरधःस्वग्रहणोलसंयं यदन्तरं दृष्टिविलम्बनं स्यात्। तत्साधनं चान्यविलम्बनोक्त्या ज्ञेयम् SiddhāTaVi. 353. 9.

अन्यविवक्षा (anya-vivakṣā) *f.* 1A i intention to speak what is different भ्रान्तस्यान्यविवक्षायां वाक्यं चेदन्यदीक्ष्यते। तथा विवक्षम्येतत्तत्(क्षामान्ये त?)
सार्धैव प्रवर्तते TattvSam.1516; भ्रान्तस्यान्यविवक्षायामन्यद्वयं च दृश्यते ŚlokaVār.
2. 261 (94. 2); NyāyKa.132.17; 1Aii [Inst.] with the intention of referring to another one अन्यशब्दो हरिश्चैवस्वमेभ्योऽन्यविवक्षया। प्रत्युक्तो नैव दोषाय
AnuYā.58A.11 (on 3.4); 1B intention to speak one thing नान्यविवक्षातोऽन्या-
भिधानसंभवः NyāyKa. 132. 17; 2 intention of other to speak अन्यविवक्षादेरपि
तदुपादिवत्प्रत्यक्षत्वात् वाक्यं व्यर्थम् IṣṭaSi. 346.17; यदि नाम स्वविवक्षादि
तेऽसिद्धम्. कथं ते अन्यविवक्षादि सिद्धम् IṣṭaSi. 347.13.

अन्यविवर्जिता (anya-vivarjitā) *adj.* (f.) devoid of (reference to) other (persons or things) (सुग्रीवस्य) सुतो यस्याङ्गदामिष्यः ...। किंकिचाविषये
यस्य संकथान्यविवर्जिता PadmP. (Ra.) 47. 28.

अन्यविवर्धिता (anya-vivardhita) *adj.* a cuckoo, अप्रे.

अन्यविवशमनस् (anyavivaśa-manas) *adj.* having mind under complete control of other woman एणासि वल्लभस्ते शठोऽन्यविवशमनाः ChandaśCū. 4.
5 (14)

अन्यविवाद (anya-vivāda) *m.* quarrel of someone else गृहीत्वान्यविवादं
तु विषयेन केनचित् SūtraNi.3.321.

अन्यविवादिन् (anya-vivādin) *adj.* dissonant to other (tones) निगावन्-
विवादिनो SamgiRa.i.92.4 (1(3).49) (comm. अन्येषां पक्षानां विवादिनी विरुद्धिनी)

अन्यविवाह (anya-vivāha) *m.* A other type of marriage अन्यविवाहालाप-
एव पैशाचमाह व्यासः SmṛtiCan.i.231. 13; B marriage of others, cf. अन्यविवाह-
करण.

अन्यविवाहकरण (anyavivāha-karaṇa) *n.* i performing marriage of others, JainL; ii performing marriage of others (than one's own children).
JainL; iii performing marriage of others (than those of one's family members), JainL.

अन्यविवाहन (anya-vivāhana) *n.* act of performing marriage of others (than one's own children) अतिचाराः ... अन्यविवाहनम्। मदनतात्प्राप्तोऽ-
नङ्गक्रीडा च ब्रह्मणि स्मृताः YogŚā.3.93.

अन्यविवाहासंभव (anyavivāhāsambhava) *m.* impossibility of other type of marriage अन्यविवाह(?)संभवे पैशाचमपि ब्राह्मणादीनां सर्वेषां मयुरेवैव
BālamBha.i. 202. 16 (on i.61)

अन्यविवेकिन् (anya-vivekin) *adj.* differing from the rest सा च
एकसाध्यसाधनतया अन्यविवेकिनां भावानां तद्विकल्पवासनायाश्च प्रकृतिः यदेवेमेया
प्रतिभाति PramāVāSvopVr. 24. 29.

अन्यविशेष (anya-viśeṣa) *m.* A other distinctive feature पुरुषसमितिनिर्ग-
सिद्धयोरुपदेशापेक्षणाविशेषात् अन्यविशेषाभावाद्देवो नैसर्गिकोऽन्यस्तु पौरुषेय इति

दुरवसानम् PramāVāSvopVr.104.17; अयं ननुपे अन्यविशेषाभावेऽपि मानाङ्गस्य
ज्ञातत्वं भवत्येव IṣṭaSi. 199. 23; B other particularity or essential difference
यस्य सामान्यस्य नरत्वादेयं विशेषा ब्राह्मणत्वादयो निधिध्वन्ते तद्विचर्जितं नरत्वादि-
सामान्यं प्रतीयमानमर्थान्यविशेषगतमेव प्रत्येतव्यम् Śarka.34. 13; C other peculiar
thing एवं चैवमादौ आलिङ्गनादेर्निषेधेऽन्यविशेषप्रतीतिः AlankāRa. 48. 25.

अन्यविशेषण (anya-viśeṣaṇa) *n.* 1A act of qualifying others पृथ्वाद्ययो
विकारः ...। प्राणासन्नविशेषास्तु विशेषोऽन्यविशेषणत्वात् BrahmāṇḍP.19. 183;

1Bi qualifier of another अपूर्वकर्मविधायकत्वेन द्विवेकव्यम्। कतरत्तद्विशेषणं कतरदन्य-
विशेषणमिति TantrVā.1098.9 (on iii.6.22); नन्यविधानुतेऽन्यन्यदृष्टमन्यविशेषणम्
BrāraUbhVā.(Sambandha.)116; 1Bii qualifier of one अन्यविशेषणस्यान्यत्र

संबन्धबोधकत्वाभावात् AlankāKau.(Vi.) 48. 2; 1C attribute of another thing
अन्यविशेषणत्वाभावेन ... साध्याप्रसिद्धिप्रसङ्गात् ŚivārkaMaDī. i. 139. 26 (on
i.1.3); 2A another attribute धर्माभिसंबन्धो न निविशेषणस्य नाप्यन्यविशेषणसहितस्य
Bhām.606.15 (on iii.3.21); 2B other adjunct or qualifier तुच्छब्रह्मणोः
वाप्यसिद्धिवाचनायान्यविशेषणे GuruCandr. i.5.23.

अन्यविशेषणता (anyaviśeṣaṇa-tā) *f.* A the state of being the attribute of another thing अन्यविशेषणतैकस्याभावप्रकाशजातिगुणशरीरविशिष्टान् अनिव्यक्ति-
गुणस्यात्मनः प्रति प्रकाशजातिगुणशरीराणां यथा ह्यंशत्वम् VedāntSā.(Rā.) 17.6
(on i.1.2); अन्यविशेषणतैकस्याभावानां प्रकाशजातिगुणानां विशेष्यमपि लौकिकम्
ŚivārkaMaDī. ii.159.34 (on ii.3.46); [Inst.] as being the attribute of another
thing गगनादिस्वन्वविशेषणतयापि न ग्रहणमिति NyāyMañ.i.124.28; ननु नैन्द्रिय-
विशेषणतया ... तदग्रहणे किमायातमिन्द्रियसंनिकपस्य NyāyVārPari. 464.2;

B [Inst.] as being the qualifier of another thing अन्यविशेषणतया प्रयुक्तनाशर-
शब्देन विशेष्यसमर्पकाक्षरशब्दार्थस्य प्रत्यभिज्ञानाभावात् ŚrūtaPra.iB. 270.17 (on
i.1.27); एकधर्मविशेषणतयोपस्थितस्य स्वातन्त्र्येणान्यविशेषणतयान्वयबुद्धेरवा-
वृत्त्यप्रसङ्गात् VyutpaVā. 132. 6.

अन्यविशेषणत्व (anyaviśeṣaṇa-tva) *n.* A the state of being the attribute of another thing न चासन्नेवायं बुद्ध्या (दृष्ट्या) जातोऽपि नो हेतुः यन्तु संबन्धु-
शक्नोति। अनवगतस्यान्यविशेषणत्वायोगात् Śarka.50.13; 'प्राणोऽस्मीति प्राणस्यान्य-
विशेषणत्वप्रतीतिः प्राणः प्राधान्येनोपास्यतया प्रतिपाद्यते ŚivārkaMaDī. i. 285. 23
(on i.1.29); यत्र मन्त्रे ... अन्यविशेषणत्वेन वा त्रिदुष्टप्रकाशिता BhāṇḍiDī.
iv. 44. 9 (on x.5.26); B the state of being the qualifier of another thing न
ह्यन्यसमवायस्यान्यविशेषणत्वोपयोगः NyāyKu.141.4; दक्षिणीयद्विधाऽन्यविशेषणत्वोप-
न्यवर्हितवत्तन्वाख्यातसत्त्वेन स्वतन्त्रेणान्यविशेषणत्वलाभात् VidhiRa.7 (35. 3)

अन्यविशेषणद्वय (anya-viśeṣaṇadvaya) *n.* another pair of qualifiers
अन्यविशेषणद्वयस्य पक्षतावच्छेदकप्रवेशे प्रयोजनाभावात् LaCandr. 27. 26.

अन्यविशेषणभूत (anyaviśeṣaṇa-bhūta) *adj.* which has become the attribute of another thing प्राणोऽस्मीत्यादेरानुदाहरणमन्यविशेषणभूतपरमात्मलिङ्गत्वात्
ŚrūtaPra. iB. 274. 18 (on i.1.30)

अन्यविशेषणविशेष्यभाव (anya-viśeṣaṇaviśeṣyabhāva) *m.* other qualifier-and-qualificand relation अन्यार्थसंबन्धोऽन्यविशेषणभूतानां भूतानिभिः श्रुतानिभिः
संबन्धः अन्यविशेषणविशेष्यभावे स्तुत्यर्थत्वेनैवेयम् SaṅkarKāBh.i.17.18 (on i.
4. 58)

अन्यविशेषणाभाव (anyaviśeṣaṇābhāva) *m.* absence of another
qualifier आलम्बनिर्यापो ... अन्यविशेषणाभावादिद्वयं विशेष्यत्वात् TantrVā. 605.
10 (on ii.3. 13)

अन्यविशेषणोभूता (anyaviśeṣaṇi-bhūta) *adj.* (f.) which has become the qualifier of another सा चान्यविशेषणोभूता न संभवतीत्यतोऽपि मुख्यविशेष्यत्वम्
BhāṇḍiCin. i. 83.25 (on i.1.4)

अन्यविश्लेष (anya-viśleṣa) *m.* A separation from the rest ज्ञानार्थक्रियायां
तांतां दृष्ट्वा वेदेऽपि कुर्वन्। अर्थात् तद्व्यवस्थेयविषयेष्वभिनिभः सह PramāVār.
1. 99; B exclusion of other thing तस्य च प्रतिबिम्बस्य गतावेवानुगम्यते।
तान्ध्यादन्यविश्लेषो नास्यान्यात्पक्षता यतः TattvSam. 1019

अन्यविश्लेषभावतस् (anyaviśleṣabhāva-tas) *adv.* on account of the existence of the exclusion of other thing अन्यविश्लेषभावतः। प्रसज्यप्रतिषेधः TattvSam. 1009.

अन्यविश्वस्य (anyaviśva-sya) *adj.* existing in other world ब्रह्मस्य
चेऽन्यविश्वस्यतो लेना अधुना मयि BrahmVaiP.ii.11.135.

अन्यविषम (anya-viśama) *adj.* [f.-ā] (used as noun) A following uneven or odd (digit) पङ्क्त्यां पङ्क्तिहते सप्तेऽन्यविषमत्वात्पक्षतत्वेन कलं पङ्क्त्यां
तद्विगुणं चसेत् Līlā.21; B other unequal (side) यदिष्यो भुजः। ज्ञातस्तस्या
त्रिषम्याजी भक्त्याविषमत्वात्। ... तद्व्यवस्थेयपक्षतत्वेन भुजः SiddhāTaVi.159.23.

अन्यविषयभुज

अन्यविषयभुज (anya-viṣayabhujā) *m.* other unequal side अन्यविषय-भुजस्तद्व्यान्तरपरदस्य इत्युपपन्नं शेषं प्रागुपपन्नमेवाकरे SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 14. 2.

अन्यविषय (anya-viṣaya) *m.* 1 other context, i. e. other derivation न चेयद्वयजदेक्षत्यान्यविषये वचनात् Vār.4 on P.vi.4.148; MahāBh. iii. 227. 14 (on vi.4.148); 2 other region or country यदुपपन्नं प्रत्यन्तमन्यविषयं वा प्रेषयेद् यत्र गर्भः पण्यं दिव्यो वा न भवेत् ArthaSā. i.88. 3 (1.17); दुर्मिक्षे राजा ... निष्पन्नस्यमन्यविषयं वा सजनपदे यायात् ArthaSā.ii.131.5 (4.3); लङ्कायां समन्तादन्यविषये कालचक्रादिदिङ्मण्डलसंपर्कवशात् स्वस्तिकचतुष्टयमुत्पाद्य बाह्यपुत्रं क्रान्तिमण्डलं सूर्यसूत्रं किल राशिमुपभवति ŚaṅkaVi.(Ā.) 216. 12; 3A one subject matter न चान्यविषयेणान्यविषयस्य दुर्बलस्यापि बाधो युक्तः TantrVā. 953. 13 (on iii. 4.13); 3B another subject matter, TantrVā.953.13 (on iii. 4.13); न ह्यन्यत्र श्रुतमन्यविषयस्य बाधने समर्थम् TantrVā. 1061. 18 (on iii. 5.47); 4A other thing or object प्रिया तावत्रेयं कथयति मनो मे स्फुटमिदं तदाकारोत्सुक्यादपथनयनेनान्यविषये। ... विधिर्मां ... सुखयति TāpaVā. 3.15; रामस्योदात्तप्रकृतेरनिरागत एव तत्त्वानिनिवेशिनी मतिर्नान्यविषये प्रवर्तते RasāSu. 171. 20 (2.158); 4B object which is other (than the Brahman or Kṛṣṇa) (अनन्यचेताः सततं यो मां स्मरति नित्यशः। तस्याहं सुलभः पार्थ) न अन्यविषये चेतः यस्य सोऽयम् अनन्यचेताः GītāBh. (Śaṅ.) 241.17 (on 8.14); कृष्णमभिष्टूय स यावदः ...। परित्यज्यान्यविषयं मनस्तत्र निवेश्य सः। ... विरामय समाधितः BrahmP. 192. 60; कृष्णम्। त्यक्त्वा कमन्यविषयं नेत्रयुगं द्रष्टुमुत्सहते PraboSu. 191; 4C other object of enjoyment सर्वथा तद्रतचित्तत्वादन्यविषयान् न्यन्दनलप्रस्थानोपपाति JayaMa.256.9 (on 5.1); दीर्घायमिन्द्रियाणाम् ... पापकरणेष्वपि सज्जन्ते यदन्यविषयेषु PraboSu. 193; 5 object of another (knowledge), cf. अन्यविषयत्व3; 6 one object, cf. अन्यविषयानुभव.

अन्यविषय (anya-viṣaya) *adj.* [f.-8] 1A having other thing as the object Bi relating to, i.e. bringing about one thing ii relating to, i.e. bringing about another thing Ci regarding or concerning another thing or object ii regarding or concerning one thing or object iii regarding or concerning other (deity) Di referring to or conveying other thing or object ii referring to or conveying other (person, deity etc.) iii referring to the opposite or contrary thing E having the object which is other (than the Brahman) 2A having any other as the subject matter or topic B having another as the subject matter or topic 1A having other thing as the object कर्तृभरा तत्र प्रज्ञा। श्रुतानुमानप्रज्ञाभ्यामन्यविषया विशेषार्थत्वात् YogSū. 1.49; YogBh.53.7 (on 1.49); भूयिष्ठमन्यविषया न तु दृष्टिरस्याः Śāk. 1.30; अन्यविषये मनसि न प्राणादिकं नापि हस्तादिकं स्वकार्यपर्याप्तं भवति Aparā. 982. 6 (on 3.91); 1Bi relating to, i.e. bringing about one thing अन्यविषयं करणम् अन्यविषयां क्रियां करोति NyāyVār. 46. 13 (on i.1.5); TātpāT. (Vā.) 168. 15 (on i.1.5); अन्यविषयेण कारकव्यापारेणान्य-निष्पत्तेरतिप्रसङ्गात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 324. 12 (on ii.1.18); नचन्यविषया वृत्तिः कथमन्यत्र स्थितिं निवध्नाति TattvVai. 40.27 (on 1.35); न ह्यन्यविषयो व्यापारोऽन्यत्र क्रियेत्यभ्युपगमः NyāyVārPari. 610. 2; 1Bii relating to, i.e. bringing about another thing, NyāyVār. 46. 13 (on i.1.5); TātpāT. (Vā.) 168. 15 (on i.1.5); 1Ci regarding or concerning another thing or object अथ सा विशेषस्मृतिः किं विशेषविषया उत्तान्यविषया NyāyVār. 102.14 (on i.1.23); 504.14 (on iv.2.1); अन्यसंप्रयुक्ते चक्षुष्यन्यविषयं ज्ञानं न प्रत्यक्षम् Brha.66.7; PañcPā.8.12 (on i.1.1); न खलु रजतज्ञानविरोधाच्छ्रुतिज्ञान-मन्यविषयमविषयं वा BrahmSi.42.4; अन्यस्वापि संवित्तिर्यदन्यविषयेष्वेते ŚlokaVār.5(3).72 (290.3); विज्ञानं शास्त्रार्थविषयं ज्ञानम्, अन्यविषयं वैपुण्यम् ChāndoUBh.434.15 (on vii.7.2); अन्यविषयस्य ज्ञानस्य स्मृतिवत्त्वद्रोषोऽपि सर्वत्र व्याख्यातौ PañcPā.7.18 (on i.1.1); अर्थस्याज्ञातज्ञापकमपि मानं तद्विषयमेव उत्तान्यविषयम् IṣaSi.198.4; अन्यसंप्रयुक्तेन्द्रियस्य हि ताः अन्यविषया जायन्ते (प्रान्तयः) Kāśi.iii.88.15 (on 5(4).147); अन्यज्ञानमस्तीति धीरन्यविषया न वा NyāyPari.44.3; (रसाः) मिश्रा एवान्यविषयाः प्रोक्ताः संकीर्णमिश्रिताः। भगवद्विषयास्ते तु ख्याताः केवलमिश्रिताः BhaktiRa.2.39; चिरेणागतः पुत्र इत्यादिप्रत्ययाः किं कालविषयाः अन्यविषयाः वा MānaMe.189.5; 1Cii regarding or concerning one thing or object अथ मन्यसेऽन्यविषयं तत्त्वज्ञानमन्यविषयं मोहं निवर्तयति, एवं च सत्यपर्वः प्राणिमात्रे प्राप्नोति NyāyVār. 504. 14 (on iv. 2.1); 1Ciii regarding or concerning other (deity) अन्यविषयध्यानार्थनादिकं हेयमिति किं वक्तव्यम् VedāntRaMañ. 3. 8 (112. 3); 1Di referring to or conveying other thing or object अन्यविषयं वाक्यमस्तु शक्रादिवाचकम्

MrgendraT.i.1.13; प्रश्नः स्वविषयव्यवस्थित एव न चेत् तत्र वक्तव्यं स निर्विषयः पृष्ठादन्यविषयो वा VedāntKa. 118. 21 (on i.1.22); (यैवं त्रेते विचिकित्सा मनुष्ये अस्तीत्येकं नायमस्तीति चैके) इति प्रश्नस्त्वन्यविषयः स्यादिति न शङ्क्यम् ŚivārkaMaDī. i.517.30 (on i.4.6); 1Dii referring to or conveying other (person, deity etc.) यस्मिन्स्तत्त्वन्त्यदीये हानिवृद्धी स्वस्मिन्प्राप्यते तादृशोऽन्यविषयस्तामसवृत्तिविशेषः स्नेहः JīvanVi. 21. 18; स्वकर्तृके अन्यविषये निन्दास्तुति निषिध्यते JīvanVi. 157. 13; तत्रान्यविषयाया रुढेः ... भगवद्विषयाः ... च ... महायोगादुपपादितमेव दुर्बलत्वम् NyāySu. (Ja.) 146A. 9 (on i. 1.7); अन्यविषया चापि निषिद्धत्वेन हेया VedāntRaMañ. 3. 8 (112. 3); आनन्दमयशब्दः परविषयो जीवविषयोऽन्यविषयो वास्तु ŚivārkaMaDī. i. 217. 5 (on i.1.15); अत्युक्तिरसंभाव्यासंभावयम्। ... विष्णुविषयायाः शक्यत्वसंभावे चान्यविषया निश्चयेन शक्या कर्तुमिति फलति LaŚābdeSe. i. 475. 13; 1Diii referring to the opposite or contrary thing, cf. अन्यविषयत्व 1Di; 1E having the object which is other (than the Brahman) वाच्यम् ... ब्रह्मविषयां वदेत् ... अन्यविषयां न वदेत् ManvaMu. 237. 4 (on 6.48); 2A having any other as the subject matter or topic ग्रन्थविषयमेव ग्रहणं विज्ञापते, नान्यविषयम् KāśiVr. on v. 2. 77; योगविभागः सूचीविषय एव। नान्यविषय इति Nyās. i. 192. 16 (on i.2.50); 2B having another as the subject matter or topic शृण्वन्ति येऽन्यविषयाः कुकथा मतिघ्नीः ... तांस्तान्निष्यन्त्यशरणेषु तमःपु BhāṣP. iii.15.23; भेदनाप्र(प?)हरणामवर्दनानि यथायोगं स्त्रीविषयाणि अन्यविषयाणि तैः प्राप्तं वस्तुविष्णानं प्रमदालक्षणं यस्य तादृशः शुद्धारो यस्मिन् AbhinBhā. ii. 442. 9 (on 18.79); अयमपि कश्चन मन्योऽन्यविषयोऽस्तु ŚivārkaMaDī. i.406. 14 (on i.3.5); अन्यविषयोऽयं क्षतयोनिविवाहस्थाधर्मत्वोपदेशः BālaBha. ii. 339. 9 (on 2.289); 3 having any other (than the verbal root कृ वच्, etc.) as the compounding element नियतविषयाण्यपि क्रियाविशेषणानि भवन्ति, यथा - ऊर्वादयः कृत्वस्तिभ्यः अन्यविषया न भवन्ति PadMañ. on KāśiVr. on P.1.3.51 (449.22)

अन्यविषयक (anyaviṣaya-ka) *adj.* 1Ai regarding other thing or object दृष्टिपदेन ज्ञानमात्रमुच्यते। तेनान्यविषयकदर्शनश्रवणादिज्ञानाभाव उक्ते भवति AnuBh. 249. 15 (on iii. 3.42); 1Aii regarding any other thing भक्तस्य ज्ञानं नान्यविषयकम् AnuBh.358.8 (on iv.4.19); 1Aiii regarding or concerning one thing or object अन्यविषयकसंयमस्य प्रतिनियतान्यपदार्थज्ञानादिकं योगजधर्मद्वारा भवति YogSā. 54. 1 (3); 53. 14 (3); 1B relating or referring to another thing or object नान्यविज्ञानातीत्येतावदेव चारितार्थ्येऽपि यद्विन्द्रियव्यापारो निषिध्य-स्तत्रान्यविषयकस्तेन भगवद्विषयकः स सिद्धो भवति AnuBh. 356. 21 (on iv. 4.17); 2 having other as the subject matter or topic यच्च विप्रभोजनत्वापि पिण्डदानमुक्तं तदन्यविषयकम् BālaBha. i. 528. 14 (on 1.242)

अन्यविषयकत्व (anyaviṣayaka-tva) *n.* the state of referring to the object which is other (than the Brahman) अविद्यासमानविषयकत्वं तु शुद्धब्रह्म-विषयिण्याः अन्यविषयकत्वेऽप्युपपद्यते GuruCandr. i. 60. 9.

अन्यविषयकव्यापार (anyaviṣayaka-vyāpāra) *m.* operation relating or referring to another thing or object सर्वविषयकप्रत्यक्षमुपदिश्यत इत्यन्यविषय- (v. 1. 'विषयक')व्यापाररहितं नोपपद्यते AnuBh. 357. 4 (on iv.4.18)

अन्यविषयकसंस्कार (anyaviṣayaka-saṁskāra) *m.* impression regarding one thing or object न चान्यविषयकसंस्कारेण नान्यत्र स्मरणमिति वाच्यम् TattvCin. iv(1). 293. 3.

अन्यविषयग्राहित्व (anyaviṣayagrāhi-tva) *n.* the state of grasping or perceiving other thing or object कथमेते भुवां परिसराः संस्तुतपूर्वा इवान्यविषय-ग्राहित्वं न क्षमन्ते चक्षुषोः MahāvīC. 7. 27 (1)

अन्यविषयग्राहिन् (anyaviṣaya-grāhin) *adj.* (used as noun) (that) which grasps or perceiving the thing or object which is other (than oneself) न हि स्वविषयग्राहि प्रमाणम् अन्यविषयग्राहप्रमाणमित्यस्यवस्था VivaPraSaṁ. 63.9.

अन्यविषयज्ञान (anyaviṣaya-jñāna) *n.* knowledge or cognition of another thing or object यदन्यविषयज्ञानमन्यसंप्रयोगे भवति न तद्वत्त्वम् ŚābaBh. 27.2 (on i.1.5); PañcPā.7.9 (on i.1.1); 8.12 (on i.1.1); अन्यविषय-ज्ञानमप्यस्य संवाद उच्यते तदुक्तम् अदर्शनात्, न हि तत्प्रमाणं कुम्भज्ञानस्य संवादः NyāyMañ. i.149. 28; अन्यसंप्रयोगे अन्यविषयस्य ज्ञानस्य (v.1. अन्यविषय-ज्ञानस्य) स्मृतिवत्त्वद्रोषो सर्वत्र व्याख्यातौ PañcPā. 7.18 (on i.1.1)

अन्यविषयज्ञानापेक्षा (anyaviṣayajñānāpekṣā) *f.* [Inst.] in comparison with knowledge or cognition of other thing or object अमी ... अन्यविषय-ज्ञानापेक्षया अतदर्थो एव NyāyVārPari.558.16.

अन्यविषयता (anyaviṣaya-tā) *f.* Ai the state of having other thing as the object सर्वं चाक्षुषं प्रभास्पानुविद्धबुद्धिबोध्यं न ततोऽन्यविषयतामुज्जति SphoṭSi. 181. 2; (अन्यविषयं कृत्वा मनोबुद्धिस्मृतीन्द्रियम्। ध्येय आत्मा नास्मादन्त्यः BālaKrī. ii. 44. 2 (on 3.111); Aii[Inst.] by way of having other person as the object (पर्यनुयोगः) सोऽयमन्यविषयतयोच्चान्नस्तत्र भगवद्भूतारोपमन्तरानुपपद्यमानस्तद्रूपतामुपकल्पयन्त्यो रूपरूपकभावमनुमापयति VyaktiVi. 126. 10; B the state of referring to other thing or object सामान्याभिधानं तु प्रकरणोक्तपेक्षाण्यविषयतामपि ज्ञापयति ManuBh. ii. 140. 5 (on 8.148); [Inst.] as referring to other thing or object द्वे विधे इत्यत्र च वेदायन्यविषयता योग्यते तदा तस्यापरविद्यात्वम् TatvPrakā. 38A. 10 (on i. 2. 21)

अन्यविषयत्व (anyaviṣaya-tva) *n.* 1A the state of having other thing as the object अपूर्वकल्पनायां तु साध्यसाधनसंदन्मानुषपतिर्गमका ... । अनन्यताव्याकणस्यापि गकारादिज्ञानजनितसंस्कारादिद्वारेण औकारादिस्मरणोत्पादकत्वेन कल्पितस्यान्यविषयत्वायोगात् TātpaT. (U.) 458. 13 (on 5 (11). 67); (अन्यविषयं कृत्वा मनोबुद्धिस्मृतीन्द्रियम्। ध्येय आत्मा) मनसोऽन्यविषयत्वे विकल्पादिबुद्धिः DipKa. 85. 21 (on 3. 111); 1B the state of having the object which is other (than the Brahman) यद्विदितं व्यक्तं तदन्यविषयत्वादस्य KenUVāBh. 73.15 (on 1.4); 1C the state of regarding or concerning other thing or object विज्ञानस्य आत्मविज्ञानच्छिद्रे अन्यविषयत्वप्रसङ्गः BrĀraUBh. 489.19 (on iii. 9. 27); भेदाभेदानयोर्ह्येकविषयत्वे भेदोऽभेदो वा अर्थस्यात् ... । नतरामन्यविषयत्वे IṣaSi. 17. 21; 78. 4; अन्यगोचरज्ञानस्यान्यविषयत्वासंभवात् Kāśi. ii. 129. 14 (on 5 (3). 70); फलच्छा तु ... न प्रत्यक्षं प्रति हेतुः अन्यविषयत्वात् NyāyKa. ii. 2 (2). 87. 14; स्मृत्यन्त्यविषयत्वे घटादिस्मरणं स्यात् DipKa. 85. 22 (on 3. 111); न ... जलप्रत्ययस्यापि प्रसिद्धजलमन्तरेण अन्यविषयत्वम् Upask. 187. 9 (on iii. 2. 18); अनन्तरसंदर्भस्यापि ... नान्यविषयत्वशङ्काशः ŚivārkaMaDī. i. 329.19 (on i.2.8); प्रकृते तु विधिफलस्यान्यविषयत्वानुपपत्तेः MimāKau. ii. 96.16 (on ii.3.27); iii(2).251.15 (on ii.2.21); स्थलस्थितेन स्थल एव तर्पणं कर्तव्यमिति नियमस्यान्यविषयत्वं निश्चयते ViraMi. (Āhnikā). 363.20; निषेधस्यान्यविषयत्वं न कल्पनीयम् MayūMāli. 46.5 (on i.3.9); 1Di the state of referring to the opposite or contrary thing भावव्यतिरिक्तोपादादभावव्यतिरेकाप्रामाण्यमन्यविषयत्वं वा स्यात् IṣaSi. 130. 22; मिथ्याशब्दस्य असदर्थत्वम् ... न ... अन्यविषयत्वेन वा तस्य (रजतदेः) चरितार्थत्वात् TarkSam. (Ā.) 81. 19; 1Dii the state of referring to or conveying another thing or object आख्यानविशेषवाक्यान्मन्यविषयत्वमाशङ्क्य विद्यायामन्यं दर्शयति VedāntKau. 365.21 (on iii.4.23); चयन्यविषयत्वेनापि कल्प्यश्रुत्यावकाशो भवेत् तदा ... कल्प्यश्रुतेरपि ... संकोचरूपवाधोऽपि कल्प्यते MimāKau. i. 21.14 (on i.3.4); 2 the state of referring to another as the subject matter or topic अन्यविषयत्वात्सोऽविरोधः प्रागुदीरितः BrĀraUBhVā. v. 1. 78; सुष्टे प्राक्सद्रावश्रुतेन्यविषयत्वात् एकविज्ञानेन सर्वविज्ञानप्रतिज्ञासिद्धिः VedāntKau. 242. 23 (on ii. 4. 4); पुराणादिषु चान्यविषयत्वेन प्रतीयमानमपि पक्षकृत्यान्तर्गतविरतवर्णनमशेषं तद् ... शिवे पर्यवस्यति ŚivārkaMaDī. i. 70. 20 (on i.1.1); अस्य मनस्य ... अन्यविषयत्वं परिकल्प्य तस्य ... मूलान्तरान्वेषणायां गौरवमिति पूर्वपक्षी मन्यते ŚivārkaMaDī. i. 337. 22 (on i. 2. 9); श्रुत्यादेरन्यविषयत्वादिकल्पनादित्यभिमानः GuruCandr. i. 288.16; 3 the state of being the object of other (knowledge) (अधिष्ठानतत्त्वज्ञानत्वेनैव भ्रमनिवर्तकत्वात्) अधिष्ठानतत्त्वज्ञानेति। अन्यविषयत्वा-निरूपिता या भ्रममूलाज्ञानविषयनिष्ठविषयता तच्छालिज्ञानेत्यर्थः GuruCandr. i. 359. 14; LaCandr. 394. 33.

अन्यविषयपरिकल्पना (anyaviṣaya-parikalpanā) *f.* assumption of (asceticism as) being concerned with others अन्यविषयपरिकल्पनायां तु यावज्जीवविधानश्रुतिः ... संकोचिता स्यात् BrĀraUBh. 672. 19 (on iv. 5. 15) **अन्यविषयप्रमाण** (anyaviṣaya-pramāṇa) *n.* means of knowledge or authority concerning one thing एकदेशस्य प्रमाणसिद्धावयवेकदेशान्तरस्य सिद्धिः कुतस्त्या। अन्यविषयप्रमाणेनान्यसिद्धेरसंभवात् ViraMi. (Vyavahāra). 98. 26. **अन्यविषयवासिन्** (anyaviṣaya-vāsin) *adj.* residing in other country **अन्यविषयवासी** वरकीर्तिर्नाम वरो महता वाद्यशब्देनापच्यति Pañcā. 150. 5. **अन्यविषयवृत्ति** (anyaviṣaya-vṛtti) *f.* 1 mental function or mood of mind concerning other object त्यक्तान्यविषयवृत्तिर्ययति सारं श्रुतं नतं पुरुषम्। तदसी कथं न विन्देत् परमानन्दम् RasiRāñ. 50 (comm. (वैराग्ये) असौ पुरुषः त्यक्तान्यविषयवृत्तिः सन्); 2 interest concerning other man (than the husband). RasiRāñ. 50 (comm. (शुद्धरे) सा स्त्री त्यक्तान्यविषया वृत्तिर्यया सा)

अन्यविषयव्यासेप (anyaviṣaya-vyākṣepa) *m.* withdrawing (of mind) from other thing or object यद्येतसोऽन्यविषयव्यासेपरिहारेण शास्त्रार्थनिरूपणप्रवणता तथीलम् ManuBh. i. 67.7 (on 2.6)

अन्यविषयव्यापार (anyaviṣaya-vyāpāra) *m.* operation relating or referring to another thing or object सर्वविषयकप्रत्यक्षमुपदिश्यत इत्यन्यविषयव्यापारराहित्यं नोपपद्यते AnuBh. 357. 4 (on iv.4.18)

अन्यविषयश्रुतिलिङ्ग (anyaviṣaya-śrūtiliṅga) *n.* direct statement and power of words referring to the thing or object which is other (than the Brahman) प्राप्ताप्यम् ... । तद्वान्यविषयश्रुतिलिङ्गादिजातत् ब्रह्मविषयश्रुतिलिङ्गादिकस्य बलवत्त्वेनोपादनीयम् ŚivārkaMaDī. i. 38.16 (on i.1.1); सर्वेषां शब्दानामन्तर्गमिष्येव शक्तिः अन्यत्र सर्वत्र लक्षणा इत्यभ्युपगमे ब्रह्ममीमांसाधिकरणेषु अन्यविषयश्रुतिलिङ्गादिमूलकानां पूर्वपक्षागमनानुग्रहप्रसङ्गः PūrvottaVāNaMā. 122. 19.

अन्यविषयसंवेदन (anyaviṣaya-samvedana) *n.* feeling for or experience of other thing or object अस्तं नयदिवाच्यविषयसंधानम् (v.1. अन्यविषयसंवेदनम्) ... अभूतत्किमपि गीतम् NalaCam. 6. 42 (35)

अन्यविषयसंक्रान्ति (anyaviṣaya-saṅkrānti) *f.* transference to other thing or object पुण्यपापयोः फलजननार्हत्वस्यान्यविषयसंक्रान्ती हि हान्युपपन्नम् ŚivārkaMaDī. ii. 328. 10 (on iii. 3. 26)

अन्यविषयसंधान (anyaviṣaya-sandhāna) *n.* attention to other thing or object अस्तं नयदिवाच्यविषयसंधानम् ... अभूतत्किमपि गीतम् NalaCam. 6. 42 (35)

अन्यविषयसामर्थ्य (anyaviṣaya-sāmarthya) *n.* capacity of referring to one thing or object उत्पत्तिकाले यन्मन्यविषयसामर्थ्यमवधूतं न तस्य तद्विनिर्वाणकाले परावर्तयितुं शक्यते TantrVā. 844.24 (on iii. 3.14)

अन्यविषयस्थ (anyaviṣaya-stha) *adj.* staying in other region or country न ह्यन्यविषयस्थानां बालानां मृत्योर्न भयम् Rāmā. vii. 73.11.

अन्यविषयानुभव (anyaviṣayānubhava) *m.* experience of one object न खल्वन्यविषयानुभवजन्मा संस्कारः शक्तोऽन्यत्र ज्ञानं जनयितुम् TattvVai. 52. 18 (on i. 49)

अन्यविषयापहार (anyaviṣayāpahāra) *m.* concealment of the object of other (knowledge) (ज्ञानम्) न च स्वविषये प्रदूतमन्यविषयापहारं रययितुमलम् PramāVāBh. 5. 1.

अन्यविषयार्थापत्ति (anyaviṣayārthāpatti) *f.* presumption regarding other thing or object योगे कल्पमाने वाग्विपदीपात्तयागातिक्रमकारणाभावात् तत्सद्रावे चान्यविषयार्थापत्त्यनुत्पत्त्यात् एव यागः TantrVā. 530. 22 (on ii.2.23)

अन्यविषयाशङ्का (anyaviṣayāśāṅkā) *f.* suspicion regarding other person मयि नूनमन्यविषयाशङ्का त्वया त्यज्यताम् SūktiMu. 57.7; ŚārngPa. 3559.

अन्यविषयिणी (anya-viṣayinī) *adj.* (f.) regarding or concerning another thing or object न हि ज्योतिष्टोमविषयकस्याभावात्तः मंडात्त्वामावः, अन्यविषयिण्या अपि संज्ञायाः संभवात् MimāKau. iii(2).251.14 (on ii. 2. 21)

अन्यविषयसदृश (anya-visadrśa) *adj.* dissimilar to another person यो हि एकया व्यक्त्या सदृशः सोऽन्यविषयसदृशो भवति NyāyMaDī. 293.31.

अन्यविहित (anya-vihita) *adj.* performed by one person अन्यविहितं कर्म भुज्यतामपररपि KumāDeC. (So.) 31.11.

अन्यवीर्यासहिष्णु (anyavīryāśahiṣṇu) *adj.* intolerant of the power or valour of others मया दिग्जययात्रायामन्यवीर्यासहिष्णुना। ... हताः क्षमायाः TriṣaSaPuC. ii. 1.154.

अन्यवृक्ष (anya-vṛkṣa) *m.* A different tree यं कर्मयेतान्योऽस्य लोकमग्न्या-रोहेदिति तस्यान्यवृक्षस्य स्वरुचपले कुर्यात् ĀpaS. vii. 3. 5; HīrS. iv. 1. 37 (400. 19); B any other tree शर्मावृक्षे तु योऽध्वनो नान्यवृक्षेन संयुतः। मध्ये मूलं न बाधे तु स गर्भः परिकीर्तितः AVParī. 22(1). 5; C other tree विना कल्पदुर्गवासमन्यवृक्षेषु चक्षिरे SamavaS. 6. 22; प्राकारमवतद्धान्यवृक्षेण स्वगृहे व्रज KathāSaSāg. xii. 8. 120.

अन्यवृक्षज (anyavṛkṣa-ja) *adj.* produced from, i. e. belonging to other tree वृक्षेऽन्यवृक्षजं पुष्पं जायते फलमेव वा AVParī. 69(3). 4; औदुम्बरः स्यात्तत्र चन्दनवृक्षजः ViraMi. (Samskāra). 172.20.

अन्यवृक्षमूल (anyavṛkṣa-mūla) *n.* root or foot of another tree अन्यवृक्ष-मूलवासिन्म् ... गोमायुमवृक्षजन Tantrākhya. 18. 9; PañcT. i. 60 (65. 2)

अन्यवृक्षस्तवक (anyavṛkṣa-stabaka) *m.* bunch of blossoms belonging to other tree औदुम्बरस्तवकाभावोऽन्यवृक्षस्तवको ग्राह्यः ViraMi. (Samskāra). 172.18.

अन्यवृक्षान्तर (anya-vṛkṣāntara) *n.* interior part or inside of another tree सा काकी ... अग्रवीत् ... तदन्यवृक्षान्तरमाश्रयावः Pañcā.35.12.

अन्यवृत्त (anya-vṛtta) *adj.* A chosen by one अन्यवृत्ता ऋत्विजोऽन्यवृत्तेः संसृज्येरन् BaudhŚS. iii. 375. 2; B chosen by another, BaudhŚS. iii. 375. 2; VaidhŚS.21.16.

अन्यवृत्त (anya-vṛtta) (=anya-vṛta) *adj.* [f. -ā] 1A following different course (of life) ततोऽन्यवृत्तमात्मानं समवेक्ष्य भारत MahāBhā. xi.12. 6; 1B following a distinct way of behaviour यदाष्टके संपरिवर्तते पुमांस्तदान्यवृत्तो भवतीह VarāP. 39. 8; 2 chosen by, i.e. married to any other person अहं ब्रह्मज्ञान्यवृत्ता न माता न पिता मम BrahmanP. 107. 29.

अन्यवृत्ता (anya-vṛtta) *n.* another metre मित्रवृत्तं च कृत्वा न पठेत् यथा विच्छेदं न कुर्याद्येनान्यवृत्तप्रतिभक्तिं AbhinBhā. ii. 403. 12 (on 17. 145)

अन्यवृत्तक (anyavṛtta-ka) *adj.* composed in another metre एकवृत्तमर्थैः पदैरवसानेऽन्यवृत्तकैः ... सर्गाः SāhiDa. 372. 13.

अन्यवृत्ति (anya-vṛtti) *adj.* 1A existing in the opposite or counter subject समानो धर्म इति विवक्षिततज्ज्ञातीयान्यवृत्तिर्यः समानः NyāyVār.187. 2 (on ii.1.6); 1B existing in one (locus) अन्यवृत्तिवहितद्वतोरन्यवृत्तिधूमवच्छिन्नान्यत्ताभावाभ्यांऽन्याभावप्रतिवोगित्वाद्यधिकरणवह्निधूमयोर्न व्यपतिः TattvCin. ii(1).132.1; 1C existing in the other (locus), TattvCin.ii(1).132.1; 2 (used as noun) (one) occurring in the Kāraka which is other (than the grammatical object) अन्यायान्तिविश्लेषायामकर्मातिशयादिना । उद्देशादन्यवृत्त्यापि फलमेवेत्येतरमात्रं BhāvanāVi. 137. 3 (comm. अन्यगोचरया क्रियया अन्यदाप्तुमियेत ततः कर्म भवेत्येव); 3 having other function वित्तापरनाम्नी बुद्धिरेव श्रेष्ठान्यवृत्तिकरणेभ्य इत्यर्थः SāhikhyāPraBh. 86. 30 (on 2. 43); 4 occupied or engaged with any one else मनापि नान्यवृत्तिः ... अहम् ... देवानन्वण्डितस्यालयं तच्छुश्रूषया गतः CaitaCa. 23. 4 (1)

अन्यवृत्ति (anya-vṛtti) *f.* 1A other activity साध्यकोटेरलम्ब्यत्वात्तल्लभोऽपि तदाश्रयः । न चान्यवृत्तिनिष्ठस्य तस्मात्तत्साधको भवेत् MrgendraT. iv.1. 74; 1B activity of other person अन्यवृत्तपुरुषेन परेभ्यः श्रवणेन वा । न च तेषामियं वृत्तिर्व्यभिचारोपलभ्यन्तात् TattvSār. 1957; 2 means of livelihood of person of another caste अन्यवृत्त्यार्जितधनेनापि फलश्रवणात् ViraMi. (Paribhāṣā.) 71.6.

अन्यवृत्तित्व (anyavṛtti-tva) *n.* A the state of existing in the opposite or counter subject कः पुररयं व्यभिचारः साध्यतज्ज्ञातीयान्यवृत्तित्वम् NyāyVār. 171.17 (on i.2.46); अनेकान्तिकादिषु निमित्तसमावेशात् संज्ञाद्वयसमावेशः विवक्षिततज्ज्ञातीयान्यवृत्तित्वेनानैकान्तिकत्वं हेतुविषयस्वरूपवाधारूपेण तु विरुद्धः NyāyVār. 174. 8 (on i.2.47); B the state of existing in the other अन्यधर्मस्यान्यवृत्तित्वाभ्युपगमेऽतिप्रसङ्गात् NyāySu. (Ja.)174B. 5 (on i.3.3); Bii the state of existing in something which is other (than the earth) पृथिव्यामेव गत्य इत्यादी ... अस्तु वा तत्र प्रतियोगिताया पृथिव्यन्यवृत्तित्वभावापुरोधेनैवकारस्यान्यवृत्तित्वार्थकत्वम् VyutpaVā.150.12.

अन्यवेग (anya-vega) *m.* 1 other urge or force (such as of urine, faeces etc.) बालो बृद्धोऽन्यवेगार्तल्यनेज्जोच मधुनम् AṣṭāHr. i.7.72; BhāvaPra. (Bhā.) 3.24; 5.298; 2 speed of one अन्यवेगात्कथमन्यत्र चापलमिति शङ्कावारणाय निबद्धेन 'तदुदितः स हि यो यदनन्तरः' इत्यर्थान्तरन्यासेनोपस्कृतम् CitraMi. 99.20.

अन्यवेणु (anya-veṇu) *m.* other bamboo वेणुरेव भवेच्छ्रेष्ठस्तस्य यस्यापि लक्षणम् । ... स्थूलग्रन्थिर्न कर्तव्यः ... न हीनश्चान्यवेणुभिः NāṭyaŚā. 21.178.

अन्यवेणुसंघर्ष (anyaveṇu-saṅgharṣa) *m.* friction or rubbing with other bamboo न हीनश्चेति अन्यवेणुसंघर्षेऽपूर्णाऽवयवतः AbhinBhā. iii. 137. 16 (on 21. 178)

अन्यवेद (anya-veda) *m.* 1 other Vedic text अयाप्येतामेनान्यवेदाः सामानन्ति NidāŚū.133. 3 (8. 2); 2A one (branch of the) Veda नान्यवेदेनोपनीतस्यान्यवेदाध्ययनमित्यर्थः ViraMi. (Sārṁskāra.)337. 24; 2B other (branch of the) Veda, ViraMi. (Sārṁskāra.) 337. 24.

अन्यवेदन (anya-vedana) *n.* A knowledge of the thing which is other (than the Brahman) अन्यवेदेनेऽपि मुनिर्वेत् BrāraUBh.646.17 (on iv.4.22); B knowledge of one thing कथमन्यवेदेनेऽन्यवेदनाध्यवसायः Kāśi. i.124. 2 (on 2. 115)

अन्यवेदनाध्यवसाय (anyavedanaādhyaavasāya) *m.* ascertainment of the knowledge of another thing कथमन्यवेदेनेऽन्यवेदनाध्यवसायः Kāśi. i.124. 2 (on 2. 115)

अन्यवेदिन् (anya-vedin) *adj.* 1 (used as noun) (one) knowing the thing

which is other (than the Brahman) पुरुषं वेत्ति नो मुन्येवान्नः पन्था हि विद्यते । इति श्रुतेरन्यवेदी कथं मुक्तिं प्रयास्यति AnuVyā.1.68B. 7 (on 1.1); 2 conversant with other (branch of the) Veda अतोऽन्यवेदिनामेव ऋग्वेदं पुनरुपनयनेऽयं विधिः BālamBha. i. 58. 6 (on 1.14); अस्ति हान्यवेदिनां क्रमिकवेदारम्भपक्षो युगपत्तदारम्भपक्षश्च BālamBha. i. 58. 9 (on 1.14)

अन्यवेदीयत्व (anyavedīya-tva) *n.* the state of belonging to other (branch of the) Veda प्रयोगविधेः प्रधानांशेऽन्यवेदीयत्वेनान्यस्वरूपादकत्वात् ... नैव कश्चिद्विरोधः MīmāKau. ii. 321.13 (on iii. 3. 9)

अन्यवेदोपनीयमान (anyavedopanīyamāna) *adj.* (used as noun) (one) being initiated in accordance with (the injunctions laid down in) the other (three) Vedas अन्यवेदोपनीयमानस्य तु नाथर्वणोपनयनसंस्कारमप्रापितस्याधवेदोपनयनेऽधिकारः NyāyMañ. i. 237. 28.

अन्यवेद्य (anya-vedya) *n.* 1 activity which is to be experienced in another (stage) नान्यवेद्यकृदार्यः कामेऽग्रे वास्थिरोऽपि न AbhidhK. 4. 52; 2 distinct thing to be known अन्यवेद्यमणुमात्रमस्ति न स्वप्रकाशमखिलं विजुष्यते । यत्र नाथ भवतः पुरे स्थितिं तत्र मे कुरु Stotrā. 13. 9 (comm. अन्यद्विजं वेद्यम्)

अन्यवेद्य (anya-vedya) *adj.* 1 (used as noun) (individual soul) to be known as distinct दीपयेत् किं न संतानः संतानान्तरमजंसा । अन्यवेद्यविरोधात् NyāyVi. 2. 81; 2 knowable (extraneously) by another नात्मानं नान्यथाप्रावं स्वमात्मा वेत्यभेदतः । वेद्यत्वे नात्मताज्ञत्वे कुम्भवद्यान्यवेद्यता IṣṭaSi.239.10.

अन्यवेद्यत्व (anyavedya-tva) *n.* the state of being knowable (extraneously) by another वेद्यत्वे चान्यवेद्यत्वात् स्वसंवेद्यताहानिः IṣṭaSi.114. 17; अन्यवेद्यत्वाद्यामातुल्यं देहस्य IṣṭaSi. 346. 23; ज्वालानामन्यवेद्यत्वेन तयात्वेऽपि स्वप्रकाशसंविच्छिन्नेभेदस्याविभावनयोगात् VivaPraSār.70.23; विज्ञानसाधकस्य साक्षिणोऽन्यवेद्यत्वेनावात्वेऽन्यवस्थापरिहाराय ... बौद्धपक्ष एव .. अङ्गीकृतः PrakaVi. 541. 21.

अन्यवेलाकूल (anya-velākūla) *n.* other tidal shore प्रवहणानि ... अन्यवेलाकूलेभ्यः श्रीसेनमिश्ररत्नेन समागतानि PrabaCin.14.6.

अन्यवेशा (anya-veśa) *m.* other entrance or access मृदाभागमिश्रानुमयश मूर्ता विन्यस्यगोक्ष गदिता मुनीन्द्रैः । एकावरुद्धेन हि चान्यवेशः स्थलेऽत्र दृष्टस्त्विति तद्विरोधात् SiddhāTaVi. 42. 6.

अन्यवेशन (anya-veśana) *n.* 1 absorption of other (modification) (विकाराः) आसंसे ह्यविशेषाश्च विशेषा अन्यवेशनान् MatsyaP. 123. 55; 2 another abode जाता कामाहृतप्रेम्णा नर्तितभूधनुर्धरा । इत्यादि वाक्यं संश्रुय गतश्चरोऽन्यवेशनम् PadmP. iv.55.40.

अन्यवेशमगत (anyaveśma-gata) *adj.* gone to the house of any other person ब्राह्मणानां गृहं गत्येत्येन ... नान्यवेशमगतानिति गम्यते CaturCin. iii(1).1136. 18.

अन्यवेशमतः (anyaveśma-tas) *adv.* A from the house of other person द्रव्याणामल्पसाराणां सेतयं कृत्यान्यवेशमतः । चरेत्तान्तपनं कृच्छं तन्निर्यात्वात्तुमुद्ये ManuSm. 11. 164; MatsyaP. 227. 43; ViṣṇuDhaP. ii. 73. 141; ii. 111. 6; Bii from the house of other person (of same caste) अन्यवेशमतो समहीनयन्गृहात् ManvaVi. 1426. 7 (on 11. 164); Bii from the house of other person (of lower caste), ManvaVi. 1426. 7 (on 11. 164)

अन्यवेशमन् (anya-veśman) *n.* Aii house of other person दुःखोत्पादने द्रव्यमन्यवेशमनि प्रक्षिपतो द्वादशपणो दण्डः ArthaŚā. ii. 109.5 (3. 19); मया साध्वी स्ववर्धदृशेऽप्य सा । विषण्देहा जीवन्ती प्रेष्यात्येनान्यवेशमसु RājTa. (Ka.) 6. 21; Aii house of any other person, cf. अन्यवेशमगतः B one house अन्यवेशमस्थितास्तुमात्रं वेशमान्तरमग्नमत् TantuVā. 180. 9 (on i. 3. 11)

अन्यवेशमस्या (anyaveśma-sthā) *adj.* (f.) (used as noun) (female artisan) who works in the house of other person सैरन्त्री नान्यवेशमस्या स्वतन्त्रा शिल्पजीविनी AbhidhāCin. 521; ParaNā. 2014.

अन्यवेश्या (anya-veśyā) *f.* other harlot or courtesan अत्यल्पः परिवारोऽयं तात्पुल्लप्रणयी स्थितः । नास्माकमन्यवेश्यानामियासंख्यः परिग्रहः SamaMā. 7. 30.

अन्यवेश्यासंसृष्ट (anyaveśyā-saṁsṛṣṭa) *m.* type of hero (fir. one who is attached to other harlot) (अपूर्वपूर्वसंसृष्टयोः पूर्वसंसृष्टः श्रेयान्) (नायकः) पूर्वो द्विविधः ... अन्यवेश्यासंसृष्टोऽसंसृष्टश्चेति JayaMa. 339. 23 (on 6. 4)

अन्यवेश (anya-veśa) *m.* 1 [Inst.] in the appearance of other person. under the disguise अन्यवेशेण तु गतां दृष्ट्वा सा त्वां प्रियं वेदेत् MahāBhā. i. App. I. 115 (52); 2A dress of other person अन्यवेपादिनाच्छत्रं स्वरूपं प्रोक्तमावृत्तम् BhaktiRaSi. ii. 1. 19; 2B character of other person भूमिकान्यवेशस्य च स्वीकरणे प्रदिष्टा KośaKaTa. 2. 3709; 3 other dress, cf. अन्यवेशत्व.

अन्येष (anya-veṣa) *adj.* 1 who has assumed the appearance of other person, disguised कुनिसराफातु! ग्रहाष्टगाङ्गुन वुतध तस्मिन् ये येऽन्येषाध भवन्ति घारा: TājūNi. iii.1. 49 (380); 2 wearing any other dress हट्टं मया प्रथममस्य चदेवस्त्वं तेनैव निर्वृतिरहो मम नान्येषम् CātsCa.181.6(8)

अन्यवेपथ्व (anyaveṣa-sṭha) *adj.* having or wearing other dress
 प्रतिहारस्तु न स तं मन्दा लोकैककोणम् । परिजितेऽन्यवेपथ्वं राजस्त्रीष्वप्रकाशकः
 KathāSaSāg. xii. 4. 33.

अन्यवेपानुकरण (anyaveśānukaraṇa) *n.* imitation of the character of other person नारायणमृते ... नान्यवेपानुकरणं नान्यपर्वानुमोदनम् BrBrahmS. iv. 7. 87.

अन्यवैकल्य (anya-vaikalya) *n.* deficiency in other thing सिद्धमेव
तद्वैकल्यागोपयुक्तमिति चेत् । कथमिदानीमुपयुक्तानुपयुक्त्यारम्भः PramāVāSvop-
Vr. 91. 16.

अन्यैवेचित्र्य (anya-vaicitrya) *n.* other wonder वाय्वरूपं कथयामि सम्यग्
यताऽन्यैवेचित्र्यमपीह खस्थम् SiddhaTaVi. 35.15.

अन्यवैदेशिकपथिक (anya-vaideśikapathika) *m.* other foreign traveller
 अवस्थितोऽहमद्यैव दुर्गागिरिकान्तारमध्यवर्ती परिवृता वनधापदशतैरन्यदेजकपथिक-
 सामान्यमवस्थायिशपम् TilaMañ. 244. 8.

अन्वैभव (anya-vaibhava) *n.* greatness or power of other person
भोष्टान् जित्वा गतो हृष्टोऽसहमानोऽन्वैभवम् । श्रीशोभाधरात् सुव्रजराजमुद्घोऽवधीततः
RājTa. (Jo.) 676.

अन्यैर्विमुख्य (anya-vaimukhya) *n.* [Inst.] due to the aversion to others, i.e. independence from others चिरकालमन्यैर्विमुख्येन प्रत्यक्षेणैव प्रकाशमानस्यार्थस्य ... अनुभवाभावरूपपर्यवसानात् ŚatDū. 81. 25; स्वप्रकाशस्यान्यैर्विमुख्येन ह्यपीनसिद्धेर- विद्याया एवासिद्धिप्रसङ्गात् ŚatDū. 128. 15.

अन्यवैयर्थ्य (anya-vaiyarthya) *n.* uselessness of the rest वृत्तिव्याप्यत्वस्यैव
हेतुत्वसंभवेनान्यवैयर्थ्यमित्यपास्तम् LaCandr. 235. 9.

अन्यवैयर्थ्यप्रसङ्गः (anyavaiyarthya-prasaṅga) *m.* undesired occasion
of the uselessness of the rest नाप्येक एव तत्कुर्वात् अन्यवैयर्थ्यप्रसङ्गात् Sphoṣi.
229. 3.

अन्यवैयर्थ्यसंपादक (anyavaiarthya-sampādaka) *adj.* causing the uselessness of the rest साध्यात्वात् नान्यवैयर्थ्यसंपादकम् LaCandr. 624. 34.

अन्यवैरिन् (anya-vairin) *m.* enemy of others स्वयमादिष्टपुरुषैर्वा चौरैरर्थ-
निमित्तं साहस्यदान्यवैरिभिर्वा हतस्य घातमासन्नेभ्यः परीक्षेत ArthaŚā. ii. 151.
5 (4. 7) (but comm. अन्यस्मिन् वैरवदभिः)

अन्यवैलक्षण्य (anya-vailakṣanya) *n.* [Inst.] due to the distinction or difference from other शुद्धभेदयोस्त्यन्यवैलक्षण्येनाप्यभिचारेण च कार्यकारित्वादि (प्रयोजनम्) KāvyaPra.52.2; Kāvyañu. (He.) 29.10; BhāvPra. (Śā.) 166.1 (6); SāhiDa 46.8 चत्वेत्यान्यवैलक्षण्येन दानादिगणपरिवृत्तः AlankāRa. 48 (45)

अन्यवैशिष्ट्यज्ञान (anya-vaiśiṣṭyajñāna) *n.* A qualificative knowledge of one thing अन्यवैशिष्ट्यज्ञानेच्छया अन्यवैशिष्ट्यज्ञानहेतुत्वात् BhedaDhi. 99. 4; B qualificative knowledge of other thing. BhedaDhi. 99. 4.

अन्यवैश्यः (anya-vaiśya) m. other person of Vaiśya caste स ता
(भार्या) त्यक्त्वा ... उपयेमे ... अनवैश्यस्य वै कन्याम् PadmP ii.86.8.
अनवैश्यानि (anavaiśyāni) f. means of livelihood of a person

अन्यवैश्यवृत्ति (anya-vaiśyavṛtti) f. means of livelihood
of Vaiśya caste which is other (than that of Brahmin etc.) अन्यवैश्यवृत्त्याग्रयेण
वैश्यत्वप्राप्तेः सर्वत्र सत्त्वेन तयोक्तेरसाङ्गत्वं स्पष्टमेव BālamBha. iii. 85. 21 (on
3. 40)

अन्यव्यक्ति (anya-vyakti) *f.* A one individual तच्च सामान्यप्रत्ययज्ञानमात्रं
पूर्वपक्षव्यक्तिगतत्वेन गृह्यमाणमासीत् इदानीमन्यव्यक्तिगतत्वेनाभ्युपेतं TāpaI. (U.)
177.3 (*on* 4. 233); *Vyākṛti-Sāhitya* 43. 27 (*on* i. 1. 4); B another individual.

अन्यव्यक्ति-विषय (anyavyakti-viṣaya) *adj.* referring to one individual

यानुगतस्वरूपस्य निर्वक्तुमशक्यत्वात् । अन्यथान्यव्यक्तिविषयस्यान्यत्र तथात्वापत्तः ।
KhaṇḍanKhā. 549. 10.

अन्यव्यक्त्यात्मता (anyavyaktyātma-tā) f. the state of being
nature of another individual जात्यादेरन्यस्य अन्यव्यक्त्यात्मता नास्ति
IṣṭaSi.320.11.

अन्यव्याग्र (*anya-vyagra*) *adj.* occupied elsewhere, about something else यदा तु पूर्वमात्मलोकमन्यव्याग्रस्य ज्ञातुर्नरदेश उपादन्ति तदा ... पूर्वमेतदन्तरमेतदिति पवित्रभागानपपत्तिः YogBh. 177. 14 (on 3.53); तस्मिन्नेव

१११तदुत्तरमतादात प्रावभागांनुपपातः १०८-

देशोऽन्यव्यग्रस्य द्रष्टुः कुत्सितावयवसंनिवेश उपायवर्त्यते TattvVai.179.12 (on 3.53)

अन्यव्यतिरिक्त (anya-vyātirikta) *adj.* different from other (particular instance) अन्यव्यतिरिक्त इति विशेषणं प्रक्षिपसि तदान्यविषयस्य प्रत्यक्षता न स्यात् KhaṇḍanKhā.557.11.

अन्यव्याया (anya-vyathā) *f.* A suffering of others ईहदुःखमयं भुक्त्वा
ज्ञात्यन्यन्यव्यायां ध्रुवम् RājTa.(Ka.) 5. 199; B pain, i.e. offence to others
कषेऽग्निभृत्यां वीतरागो मध्यस्य एव सः। कस्यापि कुरुते नोपकारमन्यव्याधभायात्
SamaraSārā. 9. 533.

अन्यव्यपदेश (anya-vyapadeśa) *m.* 1 [Inst.] A under other pretext
संयत्ताष्टादशनिक्षेपकालातिक्रम्यत्तराः। सहान्यव्यपदेशेन दाने पक्ष मला मताः
SubhāraSaṃ. 860; 1B in the name of another person अन्यसंवन्धन्यव्यपदेशेन
यदीयते तत्पर्यायाद्यम् Mītā 56. 13 (on 1.168); VīraMi. 243. 2 (on 1.168);
VāMi. (Āhnika).518.9; 2 reference or indication to another thing
अन्यनान्यव्यपदेशे अतिप्रसङ्गे व्यवहारविलोपः NyāyVārPari.553. 8.

अन्यव्यपदेशगुप्त (anyavyapadeśa-guṣṭa) *adj.* hidden under other
 प्रत्येक अग्रे गच्छत ... गोप्यः ... राधा शनैर्यास्यति। इत्यन्यव्यपदेशगुप्तद्वयः
 कुर्यन् विविक्तं व्रजम् ... अशिवं कृष्णः स मुञ्चानु वः SubhāRaK. 6.36.

अन्यव्यपदेशिनी (anya-vyapadeśinī) *adj. (f.)* making other pretext, indicating other thing अर्थ नायकपार्थगमनरूपम् । अनिवर्तन्या अन्यव्यपदेशिन्येत्यर्थः ।
JayaMa. 221.14 (on 3.4)

अन्यव्याप्राय (anya-vyapāśraya) *m.* expectancy for or dependence on
other thing नात्मना वस्तुनो भेदो भेदस्यान्यव्याप्रायत्वात् BrĀraUBhVa.iv.3.1717.

अन्यव्यपेक्षण (anya-vyapekṣaṇa) *n.* expectancy for or dependence on another thing निष्प्रव्रानंशस्य प्रामाण्यस्य स्वहेतुः। तदेवं न विनाशापि निश्चयेऽन्यव्यपेक्षात् TattvSār. 2841; विरक्तस्य तु जिज्ञासोर्मानाप्रान्यव्यपेक्षणम् BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 90.

अन्यव्यपेक्षा (anya-vyapekṣā) *f.* expectancy for or dependence on another thing तत्राप्यन्यव्यपेक्षायामनवस्था प्रसज्यते TattvSārṁ. 403; [Inst.] in the expectancy of another thing केचिद्व्यापि मुञ्चन्ति पुनरन्यव्यपेक्षा

अन्यव्यपेक्षिता (anyavyapekṣi-tā) *f.* the state of being expectant of or dependent on any thing else उत्पत्त्यादिविरुद्धत्वानुक्तान्यव्यपेक्षिता BrAra-UBhV4. i. 4. 812.

1. अन्यव्यपोह (anya-vyapoha) *m.* exclusion from the rest तादृगन्यव्यपोहाय
परिसंख्या तु सा स्मृता KāvyaPra.703.2; प्रश्नपरिसंख्यायामन्यव्यपोह एव तात्पर्यम्
KāvyaPra.711.1; SāhiDa. 604.11.

अन्यव्यपोहन (anya-vyapohana) n. exclusion, i.e. differentiation from
 others प्रमातृत्वेनाहमिति विमर्शोऽन्यव्यपोहानात् [ŚvaPraSū. i. 6. 5.]

अन्यव्यवच्छेद (anya-vyavaccheda) *m.* 1A exclusion of others अन्यव्यवच्छेद-
व्यवच्छेदो व्यतिरेकः स्वतन्त्रम् NyāyVi.2.123;2.45; अर्थान्तरव्यवच्छेदः संबन्धोऽतो
न दृश्यति ŚlokaVār.7.270 (920.2); दृष्टिं अन्यव्यवच्छेदः शब्दव्याख्याऽङ्गीक्रियते

तथापि तस्यावन्मूलरूपार्थात् सर्वत्रापि न प्रत्यक्षम् Sārka. 38. 10; यदि स एव नृस्येत
तोऽन्यद्वयचन्द्रेन विना कथमेकारणम् Sārka. 49. 9; 66. 13; 75. 2; मात्राग्रहस्ततोऽन्य-
च्चवेद्येय Nyās. ii. 631. 16 (on vii. i. 18); अष्टादशविधिरूपता मयस्तेन
गुह्यते किं तु अन्यद्वयचन्द्रेनेव Nyāy-Mañ. ii. 278. 1; i. 300. 12; अन्यद्वयचन्द्रेस्तपि

ननु संसर्गदन्वयवच्छेदोऽपि गम्यते NyāyMāi.i.334.7; अन्यव्यवच्छेदे तदर्थे हि तदेवावच्छेदव्यवच्छेदो यद्विरोधिः TāpT.(Va.)151.6(oni.1.4); विद्याज्ञाननिर्वाणोऽन्यव्यवच्छेदेन वा अदोर्गव्यवच्छेदेन वा । न तावदाद्यः । अन्यव्यवच्छेदस्य तत्रापि

भावतु Nyāy Vārtikā. 644. 2; तदेव हर्माविशेषणं भवति वदन्त्यवच्छेदनं प्रयोजनवत्
U.) TarkBhā. (Ke.) 88. 3; वस्तुनरसिद्धादेकविधिरन्यवच्छेदः ŚatDa. 90. 18; 1B
ual. exclusive specification from the rest (such as *Parisaṅkhyā*) अन्यवच्छेदे
निर्दिष्टं तस्य *Parisaṅkhyā* 340. 17; वदन्त्यवच्छेदः

तात्पर्यभावादुदात्तात्कारस्य परिमख्यता परः Praśāsthā. 340.1. चङ्गनामहमनय-
व्यवच्छेदं कुरुति सा परिमख्योक्तिरुपेति Alankāra (Vi.) 358. 21: 2 differenti-
ation or distinction from another तत्परिच्छेदान्नारोप्यव्यवच्छेद इत्युपनिषत्प्र-
णयः Pratyakhyā Vi. 370. 5 (on 1. 7. 7.)

अन्यव्यवच्छेदक (anya-vyavacchedaka) *adj.* which excludes others

कवकानां निषेधः ... आह ManvaMu. 230. 23 (on 6.14)
अन्यव्यवच्छेदकत्वे (anyavyavacchedaka-tva) n. the state of being what
अन्येषां ननु यत्र विशेषमस्ति नित्यप्राप्ता तत्रैव ... अन्यव्यवच्छेदकत्वापेक्षा

तदा excludes others ननु ५२ ॥
अथैव MayūMali. 160.20 (on ii. 3. 1)

अन्यव्यवच्छेदन (anya-vyavacchedana) *n.* differentiation or distinction from another विविधत्वेन च शङ्कितस्य कल्पोऽन्यव्यवच्छेदेन विकल्पः PratyabhiVi. i. 303. 6 (on i. 6.1)

अन्यव्यवच्छेदपूर्वकम् (anyavyavacchedapūrvakam) *adv.* as preceded by the exclusion of other things पूर्ववाक्येनेवान्यव्यवच्छेदपूर्वकं भगवत्प्रातेरानन्द-हेतुत्वप्राप्ति ... आह AquBh. 325. 12 (on iv. 2.13)

अन्यव्यवच्छेदरूप (anyavyavaccheda-rūpa) *adj.* A of the nature of the exclusion of others विज्ञानमेवेदम् ... स्वांशग्राहकमन्यव्यवच्छेदरूपमुपगते Śārika. 68.12; B of the nature of differentiation from another अपोहनव्यापारस्य अन्यव्यवच्छेदरूपस्येति भावः Bhāsk.i.300. 21 (on i. 6.1)

अन्यव्यवच्छेदरूपत्व (anyavyavacchedarūpa-tva) *n.* the state of being of the nature of exclusion of others भवतु नामापचित्यतिरेकेणात्र प्रत्ययः । स त्वभावस्त्वो युज्यते अन्यव्यवच्छेदरूपत्वात् Śārika. 67. 4.

अन्यव्यवच्छेदादि (anyavyavacchedādi) *adj.* exclusion etc. of others अतो युक्तं यदन्यव्यवच्छेदादिदोषनिरपेक्षेण प्रत्यक्षेणावसीयत इति Kāśi.i.252. 26 (on 4.117)

अन्यव्यवच्छेदार्थ (anyavyavacchedārtha) *adj.* meant for the exclusion of others (क्षत्रिया मागधं वैश्याव्यूहस्तारमेव च) चैवशब्दो क्षत्रियावैश्यान्विता-न्यव्यवच्छेदार्थो VirāMi. 166. 20 (on 1.94)

अन्यव्यवधान (anya-vyavadhāna) *n.* occurrence in the middle or intervention of other (letter) तेन व्यवहितेऽपि कार्यं विज्ञायमानमन्यव्यवधाने न प्रवर्तते Prādī.vi.235.15 (on vii.4.1)

अन्यव्यवस्थापन (anya-vyavasthāpana) *n.* establishment of or settling any other thing स्वयमव्यवस्थितप्रमाण्यानां च तेषां कथमन्यव्यवस्थापने सामर्थ्यम् SyādvaMāñ. 17 (49)

अन्यव्यवस्थितरूप्य (anyavyavasthita-rūpya) *n.* silver settled as different अतः ... शुक्तिः ... अन्यव्यवस्थितरूप्यात्मतां गता IṣaSi.235.13.

अन्यव्यवहर्तृमेलकारपुरुष (anya-vyavahartṛmelakakārapuruṣa) *m.* other brokers and intermediary असंभाव्यपापपुरुषाकुलस्यान्यव्यवहर्तृमेलकार-पुरुषसमुहस्य समक्षं गृहीतं लभते नापहारयति ManuBh. ii. 168. 8 (on 8.201)

अन्यव्यवहारोपपत्ति (anyavyavahāropapatti) *f.* tenability of usage as another पुरुषस्य प्रकाशरूपस्येति सिद्धे तत्संयन्त्रमात्रेणान्यव्यवहारोपपत्तौ प्रकाशाल-कर्मकल्पनागौरवमित्यपि बोध्यम् SāṅkhyaPrāBh.64. 26 (on 1.146)

अन्यव्यवहित (anya-vyavahita) *adj.* intervened by another स्वल्पेऽव-स्थितिर्येषां शब्दानामिति नेत्यते । न तानन्यव्यवहितान् प्रयुञ्जीत विचक्षणः VyākīVi. 98. 20.

अन्यव्यवाय (anya-vyavāya) *m.* intervention of other (phonetic element) अङ्गव्याये गत्येऽन्यव्यवाये प्रतिषेधः Vār.1 on P.viii. 4. 2; Prādī. vii. 212.18 (on viii. 4. 2)

अन्यव्यसनार्थिन् (anya-vyasanārthin) *adj.* (used as noun) (one) intending or wishing ill luck for others विरताब्जतया न तैः स्थितं विपदन्य-व्यसनार्थिनां पुरः ŚivLi.15.12.

अन्यव्याज (anya-vyāja) *m.* [Inst.] under the pretext of another तत्र किं रहस्यप्राप्तमित्यन्यव्याजेनावगम्य रहोब्रतमनुतिष्ठेत् Mitā.506. 5 (on 3.300)

अन्यव्याधि (anya-vyādhi) *m.* other disease अदृश्यमानासु चैतास्वतिप्रवृद्ध-व्याधेरन्यव्याधुक्तानामपि यथासत्रं व्यधः AṣṭāSārṇi.1.177. 8 (1.36)

अन्यव्याध्यनुपद्रुत (anyavyādhy-anupadruta) *adj.* not sick with or not afflicted by any other disease शिरःकम्पमक्षीणस्यान्यव्याध्यनुपद्रुतस्य ... मारुतविधानेनोपक्रमेत् AṣṭāSārṇi. ii. 283.7 (6. 28)

अन्यव्यापार (anya-vyāpāra) *m.* Ai action or activity of another अन्यव्यापारेषु मोहनद्वैतियकरणाच्चोहम् JayaMa. 88. 15 (on 2.1); All operation of other (item) काष्ठादीनामन्यव्यापारानधीनक्रियानुकूलव्यापारवत्स्वपस्यातन्मस्य काष्ठं पचतीत्यादौ विवक्षया काष्ठोदः कर्तृत्वं VyutpaVā.158. 13; Bi other action or activity, किं च परस्परोपकारो हि ... लक्षणघटकः ... तत्र हि ... । अन्यव्यापारस्यानवश्यकतया चमत्कारितातिरिहात् RasGaṇ. 614. 2; Bii other movement अत्र ह्यन्यव्यापारवद् देवतापरितोषः AbhinBhā.iii.67.10 (on 19.120)

अन्यव्यापारत्व (anyavyāpāra-tva) *n.* the state of being other action or activity न वा पात्रेषु पृथक्करणं तदवच्छेदकम् । तस्य संख्यासंपादकत्वेन अन्यव्यापारत्वाभावात् MimāKau.i.185. 24 (on i. 4. 3)

अन्यव्यापारपेक्षा (anyavyāpārāpekṣā) *f.* expectancy for or dependence on other action or activity यागेनापूर्वं कुर्यादिति ... नात्रान्यव्यापारपेक्षां पश्यामः MayūMāli. 526. 8 (on vii.1.1)

अन्यव्यापाराभिनिर्वृत्य (anyavyāpārābhinirvartya) *adj.* (used as noun) (that) which is to be accomplished by activity of another न चान्यव्यापारा-भिनिर्वृत्यमन्यस्यसंबन्धितया कार्यत्वेन संवेदयितुमलम् PrakāPañ. 452. 4; TantrāRaha. 54.16.

अन्यव्यापारासंभव (anyavyāpārāsambhava) *m.* impossibility of other action or activity ईश्वरस्य हिरण्यगर्भकर्तृत्वम् ... अन्यव्यापारासंभवान् तदनुकूलज्ञानवत्त्वमात्रम् SiddhāTa.48.11.

अन्यव्यापृत (anya-vyāpṛta) *adj.* engaged in other (activity) अन्यव्यापृते वा यजमाने एतावत्पदार्था आज्ञायेक्षणद्वयः ŚāstrDī. 474.15 (on vi.3.7)

अन्यव्याप्त (anya-vyāpta) *adj.* pervading, i.e. applicable to other (than what is to be defined) एतान्यपि लक्षणान्यन्यव्याप्तानि नेत्याह TattvPrakā. 9A. 9 (on i. 1. 2)

अन्यव्याप्ति (anya-vyāpti) *f.* A pervasion of another यद्यपि चान्यस्य साध्यव्यापकत्वसाधनाव्यापकत्वसंशयो नान्यव्याप्तिग्रहप्रतिबन्धकः TattvCin. ii.(1).190.3; B pervasion of one n चान्यव्याप्त्यान्यस्य गमकत्वेऽतिप्रसङ्गः TattvCin.ii.(1).677.5.

अन्यव्यामिश्रितसांकर्य (anyavyāmiśrita-sāṅkaryā) *n.* intermixture owing to the mingling, i.e. expansion with another तत्र यद्यन्यव्यामिश्रित-सांकर्यम् अन्यसंबन्धादिति ParāTri.172. 3.

अन्यव्यावर्तक (anya-vyāvartaka) *adj.* Ai which excludes other thing प्रकृतपरामर्शकेनैतच्छब्देन, अन्यव्यावर्तकेनैवकारेण चाग्निष्टुतः, समर्थमागत्वा NyāyMāVi.90.22 (on ii.2.12); Aii which excludes other (child) वैष्णवेऽन्य-व्यावर्तकतुष्टिताकृतवृद्धेत्यव्याप्त्यानर्थक्यापत्तेः BālamBha.iii.73.10 (on 3. 23); B which distinguishes or differentiates from the rest श्रीभर्ता मोक्षकत्वम् । अन्यव्यावर्तकानेकविशेषणविशेषणान् BrBrahmaS. iv. 8. 70; अन्यव्यावर्तकत्वान्-परिपत्रिदिनामयुक् ... क्षेमपत्रं तु तत् ŚukraNī. 2. 317.

अन्यव्यावर्तकचैतन्यमात्र (anyavyāvartaka-caitanyamātra) *n.* mere consciousness which excludes other (non-sentient being) जीवेऽपि अन्य-व्यावर्तकचैतन्यमात्रविर्भाव आवश्यक इति परमार्थः JñānBīPra. 2. 2.

अन्यव्यावर्तकत्व (anyavyāvartaka-tva) *n.* the state of being what excludes other अन्यव्यावर्तकत्वस्य वागादिसत्त्वेनायोगात् TattvPrakā. 61B.3 (on i. 3. 40)

अन्यव्यावृत्त (anya-vyāvṛtta) *adj.* 1A excluded from the opposite or contrary तस्माद् दृष्ट्या अपि भावाः केनचिदात्मना तदन्यव्यावृत्तेन कथंविशिष्टाः HeuBīTī.59.6; यस्य तर्हि न बाह्योऽर्थोऽन्यथा(?)व्यावृत्त इत्यते । वन्यासुतादिशब्दस्य तेन कापोह उच्यते TattvSārṇi. 1202; 1B excluded from others इहापि अन्यव्यावृत्तं अन्याधीनसत्त्वं लक्षणमस्तु Nyāyāmī. 292B. 7; 2 (used as noun) (that) which is differentiated from the rest प्रत्यगित्यर्थं शब्दोऽन्यव्यावृत्तमाह Upask. 184.3 (on iii. 2. 14)

अन्यव्यावृत्तवस्तु (anyavyāvṛtta-vastu) *n.* object excluded from others प्रतिभासान्तराद्वैदान्यव्यावृत्तवस्तुनः । ... तत्रान्वापोह इत्येषा संज्ञोक्ता सनिबन्धना TattvSārṇi. 1007.

अन्यव्यावृत्ताधिगति (anyavyāvṛttādhigati) *f.* understanding of what is differentiated from the rest तद्व्यापारोपगत्यान्यव्यावृत्ताधिगतिः पुनः । शब्दार्थोऽयं स एवेति वचनेन विरुध्यते PramāVār. 3. 169.

अन्यव्यावृत्तानभिधान (anyavyāvṛttānabhidhāna) *n.* non-expression of what is differentiated from the rest प्रवृत्तिनिवृत्त्यनुज्ञायां चैक्योदनादवराद-वचनेन स्यात् अन्यव्यावृत्तानभिधाने PramāVāSvopVr. 31.25.

अन्यव्यावृत्ति (anya-vyāvṛtti) *f.* 1Ai exclusion of others प्रत्यये चान्यव्यावृत्तिरन्यव्यावृत्तिप्रत्ययः । शब्दाश्च निश्चयाश्च निमित्तमनुकृत्यते PramāVār. 1.61; 1Aii act of getting rid of others सोदर्यनियमादेवान्यव्यावृत्तौ तदुक्तिर्वैयर्थ्यात् BālamBha.ii.249.13 (on 2.139); 1B differentiation or distinction from the rest न घालीकस्य ... स्वलक्षणेन साहश्यं मन्यतेऽन्यव्यावृत्तेः TātpaTī. (Vā.) 18.14 (on i.1.1); अपि चात्यन्तविलक्षणाणां सालक्ष्यमन्यव्यावृत्तिकृतमेव TātpaTī. (Vā.) 486.20 (on ii.2.65); तद्विलासा इवेत्येतत् ... अन्यव्यावृत्तौ लक्षणव्यतिष्ठते Kāvyaṇu. (He.) 288. 18; वैशिष्ट्यमन्यव्यावृत्तिः SaptāPa. 192(55); प्रमाणनि ... अध्यासस्यान्यव्यावृत्तौ ... पर्यवस्यति VivaPraSārṇi. 29.24; 1C elimination or negation of another पचत्यादिषु चान्यव्यावृत्तिरसंभावनीया NyāyRa. 604. 11 (on 5(13).139); यत्र हि विशेषणं श्रुतं तत् एवान्यव्यावृत्तिर्भवति ŚāstrDī. 320.4 (on iii. 7.6); कार्यमेव नयतीत्यन्यव्यावृत्त्या कार्यप्राप्तौ विशेषहेत्वभावात् TattvPrakā. 216B.6 (on iv. 3. 15); 2 the word or expression anyavyāvṛtti किं चान्यव्यावृत्तिशब्दस्यापटव्यावृत्तिरित्यर्थो वाच्यः SāṅkhyaPrāBh.137.17 (on 5. 93)

अन्यव्यावृत्तिनिष्ठ (anyavyāvṛtti-niṣṭha) *adj.* A pertaining to the distinction or differentiation from the rest तत् ... नियतप्रतिपासत्यान्व-
व्यावृत्तिनिष्ठम् TātpaT. (Vā.) 18. 7 (on i. 1. 1); B of the nature of exclusion
of others यद्भावाभावासाधारणं तदन्यव्यावृत्तिनिष्ठम् ĀtmaTaVi. 308. 2.

अन्यव्यावृत्तिपर (anyavyāvṛtti-para) *adj.* meant for the elimination
or negation of another अन्यव्यावृत्तिपरस्तद्धेदनामनुवादः TattvVai. 145. 29
(on 3.17)

अन्यव्यावृत्तिपूर्वकम् (anyavyāvṛttipūrvakam) *adv.* as preceded by the
exclusion of others ज्ञानस्य मुक्तिहेतुत्वमन्यव्यावृत्तिपूर्वकम् SarvaVeSāSam.
170.

अन्यव्यावृत्तिफलत्व (anyavyāvṛttiphala-tva) *n.* the state of having the
exclusion of others as the fruit or effect सर्व एव तादवियमोऽन्यव्यावृत्तिफल-
त्वादन्वयः TantrVā. 570. 15 (on ii. 2. 28)

अन्यव्यावृत्तिभेद (anyavyāvṛtti-bheda) *m.* difference, i. e. plurality
of differentiation or distinction from the rest अन्यव्यावृत्तिभेदात् फलमभिधत्तः
स्यादखण्डत्वहानिः TattvMu. 4. 99.

अन्यव्यावृत्तिमुख (anyavyāvṛtti-mukha) *n.* [Inst.] by way of the
elimination or negation of another अन्यव्यावृत्तिमुखेन बोधने निर्विशेषत्वमकम्
ŚrutaPra. ii. 445. 19 (on iii. 2. 29); ii. 447. 23 (on iii. 2. 29)

अन्यव्यावृत्तिरूप (anyavyāvṛttri-rūpa) *n.* form or nature of the
differentiation from the rest शिंशपानुपलब्धिधेदन्वव्यावृत्तिरूपतः BrĀraUBhVā.
iv. 3. 791.

अन्यव्यावृत्तिरूप (anyavyāvṛttri-rūpa) *adj.* A of the nature of exclusion
of others तदुभयमन्यव्यावृत्तिरूपमवस्तु TātpaT. (Vā.) 154. 14 (on i. 1. 4);
तस्मात्त्वान्यविनोऽन्यव्यावृत्तिरूपस्यासमर्थस्यापि सामर्थ्यं समारोप्य ... प्रवर्तन्ते लोक-
विकल्पाः TātpaT. (Vā.) 489. 5 (on ii. 2. 65); B of the nature of the
differentiation or distinction from the rest अयापहोऽन्यव्यावृत्तिरूपत्वाद्मादस्वभाव
इत्येते तदास्य प्रत्ययत्वेन ग्रहणं न स्यात् NyāyKa. 320. 15; तद्वेदमन्यव्यावृत्तिरूपम्
TātpaT. (Vā.) 486. 7 (on ii. 2. 65); यदत्यन्तविलक्षणानां सादृश्यापादकं तदन्यव्या-
वृत्तिरूपं दृष्टम् NyāyRa. 566. 16 (on 5 (13). 2); ĀtmaTaVi. 308. 3.

अन्यव्यावृत्तिरूपता (anyavyāvṛttri-rūpa-tā) *f.* the state of being of the
nature of differentiation or distinction from the rest कस्य वस्तुना सह
सादृश्यान्वव्यावृत्तिरूपतास्थीयते TātpaT. (Vā.) 488. 1 (on ii. 2. 65); 488. 7 (on
ii. 2. 65)

अन्यव्यावृत्तिवत् (anyavyāvṛtti-vat) *adv.* like the elimination or negation
of another उद्गीथमिति विशेषणान्यव्यावृत्तिवत् VedāntKa. 407.20 (on iii. 3.10)

अन्यव्यावृत्तिवर्त्मन् (anyavyāvṛtti-vartman) *n.* [Inst.] by way of the
differentiation or distinction from the rest मेवव्यावृत्ति मानानां ज्ञानव्यावृत्ति-
वर्त्मना BrĀraUBhVā. iv. 4. 662.

अन्यव्यावृत्तिवाचिन् (anyavyāvṛtti-vācin) *adj.* expressive of the
differentiation or distinction from the rest अनेनान्यव्यावृत्तिवाचिना विपरीत-
प्रमाणभावग्राहकं प्रमाणमुपस्थाप्यते NyāyKa. 254.13.

अन्यव्यावृत्तिविशिष्ट (anyavyāvṛtti-viśiṣṭa) *adj.* qualified by the
differentiation or distinction from the rest पुनर्वचनमन्यव्यावृत्तिविशिष्टं त्वदर्थं
लक्षयति SāhiDa. 222. 6.

अन्यव्यावृत्तिस्वभाव (anyavyāvṛtti-svabhāva) *adj.* of the nature of
differentiation or distinction from the rest सामान्यम् ... अन्यव्यावृत्ति-
स्वभावभावभावसाधारणं चेदम् NyāyKa. 319.7.

अन्यव्यावृत्त्यपेक्षा (anyavyāvṛtity-apekṣā) *f.* [Inst.] in comparison with
the differentiation or distinction from the rest न हि क्षणस्यान्यव्यावृत्तिरभाव-
रूपान्वव्यावृत्त्यपेक्षया वा तस्यारोपितं साधारणं रूपमवस्तुभूतं प्रत्यक्षेण गृह्यते
NyāyKa. 191. 6.

अन्यव्यावृत्त्यर्थम् (anyavyāvṛtityartham) *adv.* for the sake of differentia-
tion or distinction from the rest तद् इहेति वचनान्यानातिशयज्ञापनार्थं, न
त्वन्वव्यावृत्त्यर्थम् BālaKrī. 49.24 (on 1.34)

अन्यव्यावृत्त्यात्मन् (anyavyāvṛtity-ātmān) *adj.* of the form of exclusion
of others स्वलक्षणं तु परमार्थसत् न तु सामान्यं तस्य ... अन्यव्यावृत्त्यात्मन-
स्तुल्यत्वात् TarkBhā. (Ke.) 3.11.

अन्यव्यासक्त (anya-vyāsakta) *adj.* A (used as noun) (one) engaged
(in fighting) with another मृषासि त्वं हविर्वाजी राख ... अन्यव्यासक्तयातितात्
Bhaṭṭi. 6.129 (comm. अन्येन योद्वा व्यासक्तं हतवान्); B attached to something
else अन्यव्यासक्तचित्तया मया बलप्रचारे न हृदिरपिता ŚrīgāSa. 112 (1)

अन्यव्यासक्ति (anya-vyāsakti) *f.* engagement in another (work) वृत्तेः
संरुद्धे तदा च पालेऽन्यव्यासक्त्या तत्रागत्य क्षेयमकुर्वति (किञ्चिदं भवेत्)
ManvaVi. 1021. 29 (on 8. 235)

अन्यव्यासङ्ग (anya-vyāsaṅga) *m.* interest or engagement in other thing
or object अन्यव्यासङ्गादिसंस्कारविरोध्यभावविशेषितस्यास्मरणस्य व्यभिचारभावात्
ŚrūtaPra. iB. 20. 16 (on i.1.1)

अन्यव्यासङ्ग (anya-vyāsaṅga) *adj.* (used as noun) (one) engaged in
(the study of) other (sciences) क्षीमन्मानदेवप्रभृतां वृत्तम् ... अन्यव्यासङ्गानां
यच्छतादुच्छिदं च PrabhāC. 120. 23.

अन्यव्युत्पत्ति (anya-vyutpatti) *f.* significative or expressive power of
one प्रयोक्तुरन्विते व्युत्पत्तिः श्रोतुधानन्विते अन्यव्युत्पत्त्यान्यो न शब्दार्थं प्रत्येति
NyāyKa. 6. 1.

अन्यव्रत (anyā-vrata) *adj.* (used as noun) [but MW. m.] 1 (one)
devoted to the religious practice or observance which is other (than that of
the Veda), infidel अपुङ्गरोऽन्यव्रतस्य सधिरं RV. v. 20. 2 (Sāy. वैदिकादिप्रत-
व्रतं कर्म यस्य); अन्यव्रतम् ... अर्धवयम्। अव स्वः ... इयुवीत् RV. viii.
70. 11; अमृतुरन्यव्रतो अर्धनुषः RV. x. 22. 8 (Sāy. श्रुतिस्मृत्यतिरिक्तकर्मा);
2 (one) having other work or law अप देवो अप ङ्गरो अन्यव्रतस्य सधिम
MaiS. iv. 9. 10 (iv. 131. 7); VājaS. 38. 20 (Uvāta अन्यत् व्रतं कर्म यस्य
मनुष्यकर्मणः सकाशाज्जगदनुग्राहकम्); ŚatBr. XIV. iii. 1. 19; ŚatBr. (K.) XVI.
ii. 3. 10 (devoted to other gods, Apte)

अन्यव्रत (anyā-vrata) *n.* 1A other (ritualistic) work or law अप देवो
अपु ङ्गरोऽन्यव्रतस्य सधिम VājaS. (K.) xxxviii. 5.3 (Sāy. अन्यव्रतस्य प्रवृत्तव्रतस्य
परिमयाय अन्यव्रतं अन्यकर्म सधिम प्रानुयाम। ... अन्यव्रतस्य इति कर्मणि
पठ्ते); 1B any other vow or religious practice or observance प्रत्यक्षः ...
सुर्यसिन्धिराशनः। तस्मादन्यव्रते भक्तिर्न कार्या शुभमिच्छता BhaviP. 118B. 7
(i. 66. 62); 2 observance of other person अन्यव्रतपारणे मुक्तं वैस्वयमपि तद्व्रतं
कर्तव्यम् CaturCin. ii (2). 134. 22.

अन्यशकलोपादान (anyaśakalopādāna) *n.* act of using another splinter
or chip अज्ञानान्तरेऽन्यशकलोपादानम् ŚāstrDi. 820. 11 (on xi. 3. 5)

अन्यशक्तता (anya-śaktatā) *f.* capacity or potency of another शक्तस्य
शक्तेते कर्तुमेवं चेन्नान्यशक्तता ŚivDr. 4. 3.

अन्यशक्ति (anya-śakti) *f.* 1A capacity or potency of one कथमन्य-
शक्तिरन्यत्र समवेति TantrVā. 372. 9 (on ii. 1. 5); ŚāstrDi. 80. 15 (on i. 1. 5);
1B entitlement or right to perform another (act) द्विविधाशक्तस्य सत्त्वेनेक-
शक्तिनाशेऽपि अन्यशक्तिरनाशः BālaBha. iii. 61. 16 (on 3. 19); 2A another
extraordinary power रुद्रस्य नाशशक्तिः सा त्वन्यशक्तिः परा शिव DevīBhāP.
iii. 30. 30; 2B expressive power in one (referent) अन्यप्रतिपत्तावन्य-
शक्तिग्रहानुपयोगात् TattvCin. iv(2). 344. 9; 2Bii another expressive power
नैकशक्त्यान्यशक्तिप्रतिबन्धः TattvCin. iv(2). 611. 2.

अन्यशक्ति (anya-śakti) *adj.* having distinct potency or power दृष्टं
हि अन्यशक्तित्वेन निज्ञातानामपि पदार्थानाम् ... अन्यद्विषयं सामर्थ्यम् BrĀraUBh.
387. 1 (on iii. 3. 1)

अन्यशङ्का (anya-śāṅkā) *f.* A [Inst.] owing to the suspicion, i. e.
mistaking of another person अन्यशङ्का स्तुतिदमस्माभिरनुचितं न दर्शान्
Cārud. 1. 24(13); B [Inst.] with doubt regarding someone else यस्य नन्दगोप,
अलमन्यशङ्का Bālc. 1. 19 (21); Bii doubt regarding something else
गुणार्थमेव वचनम्, न दोषार्थमिति न ततोऽन्यशङ्कोत्पादनीया AgnBh. 202. 9
(on iii. 2. 32)

अन्यशतत्वं (anyaśata-tva) *n.* the state of being (the word expressing
the number which is) other than hundred शतप्रतिषेधेऽन्यशतत्वेऽप्रतिषेधः Var.
1 on P. v. 1. 21; शतप्रतिषेधेऽन्यशतत्वे प्रतिषेधो न भवति MahāBh. ii. 346.
7 (on v. 1. 21)

अन्यशपथ (anya-śapatha) *m.* other vow or oath अन्यशपथानादृचैव
लक्षणः। निज्ञाभोजनशपथं कारितो वननात्प्या YogSā. 3. 68.

अन्यशब्द (anya-śabda) *m.* 1A one word उभयमर्थमविच्छेदेऽन्य-
शब्दविवक्षया। योऽन्यः प्रयुज्यते शब्दो न सोऽर्थस्यमिधायकः VākyaPa. 1.157;
1Bi other word, i. e. epithet न चान्यशब्दोच्चारणे तेषां देवतान् भवति
TantrVā. 539. 21 (on ii. 2. 23); 1Bii other word तद्विशिष्टं लक्षणगताभ्यां
तदन्यशब्दाध्यायमिधायकम् VidhiRa. 20 (114. 8); 1Biii any other word, cf.
तदन्यशब्दोऽन्यः 2 the word or expression अन्य अन्वं तदर्थमिति व्यक्यन्यरे
अन्यशब्दोऽन्यः 2 the word or expression अन्य अन्वं तदर्थमिति व्यक्यन्यरे
अन्यशब्दोऽन्यः तदर्थमिति व्यक्यन्यरे अन्य अन्वं तदर्थमिति व्यक्यन्यरे

सम्यक् पाठापेक्षयापाठे वर्तते Nyās. i. 1043. 26 (on iv. 4. 64); व्यवस्थाया एतत् फलमन्यशब्दसमानार्थैकशब्दस्य ग्रहणं यथा स्यात् Nyās. ii. 938. 2 (on viii. 1. 65); न ब्राह्मणवधान्यो बहुतरोऽधर्मो दुःखफलोऽस्ति। अन्यशब्दाध्या-
हारेण पश्चमी ManuBh. ii. 228.15 (on 8. 381); TāipaT. (Vā.) 529.17 (on iii. 1. 57); Kiraṇā. 218.13; देवरायेत्यभिप्रायेणान्यशब्दप्रयोगात् SmṛtiCan. iv. 404.12; परान्यशब्दवन्नविभक्तपेक्षया यद्यन्यत्तरं तत्र प्रयुक्तौ SmṛtiCan. iv. 637.3; अन्यशब्दो हरिश्चैवसमेष्वन्योऽन्यव्यवस्था। प्रयुक्तौ नैव दोषाय AnuVyā. 58A.10 (on 3. 4); अन्यशब्दस्य विशेषविषयत्वेऽपि तथाभावात् TarkSaṁh. (Ā.) 125.21; उत्तराधिकरणे, 'भेदव्यपदेशाद्यान्यः' इत्यन्यशब्दः प्रयुक्तः ŚrūtaPra. iB. 197.21 (on i. 1. 13); iA. 105.4 (on i. 1. 1); ii.5.10 (on i.3.4); 'यद्यन्योऽस्ति परः कोऽपीत्यन्यशब्देनान्यादृश्यत्वेनोच्यते ŚatDū. 151.1; TaitvPrakā. 19B.4 (on i. 6. 17); NyāySu. (Ja.) 169A.3 (on i. 2. 6); न चान्यारादितरेत्यादिसूत्रे अन्यशब्दस्यार्थपरत्वेन इदमस्मान्निर्गमितवत् इदमस्मात् पृथगित्यपि प्रयोगादिति वाच्यम् ŚaṅkaVi. (Ā.) 260.7; 'अन्य'शब्दनिर्देशादितिभोजनपर्यन्तं वैधदेवे कृते यद्यपरोऽतिथिरागच्छेत्ता ... तस्यात्र दद्यात् ManvaMu. 107.25 (on 3. 108); अन्यशब्दस्य प्रस्तुतसदृशान्तरतया व्युत्पन्नत्वेन इहापि सर्वनियामकद्रष्टव्यनिषेधात् Nyāyāmṛ. 601B.9; साध्यमात्रम् ... अन्यशब्दादिभिर्लक्ष्यम् ŚivārkaMaDī. i. 496.14 (on i. 3. 40); अत्रान्यशब्दो न धर्मस्य युगभेदेन स्वरूपात्यन्तमावष्टे ViraMi. (Paribhāṣā.) 47.15; ŚṛṅgaMañ. (A.) 27.4; 'अपशवो वा अन्ये गो-
अधेय' इत्यन्यशब्देन घटादयो नोच्यन्ते MayūMāli. 87.5 (on i. 4.16); MayūMāli. 87.6 (on i. 4.16); ज्योतिष्टोम इति ज्योतिष्टोमशब्देनान्यशब्दा-
न्येऽग्निष्टोमान्येन ज्योतिष्टोमेनेत्येवमुक्त्वादिसंस्थज्योतिष्टोमस्यैव निर्देशः स्यात् MayūMāli. 437.5 (on v. 3.14); अन्यशब्दस्य सर्वपरत्वेऽपि विरोधाभावादिति भावः MayūMāli. 437.24 (on v. 3.15); अन्यशब्दः प्रयुज्यमानः ... दायग्रहण-
क्रमयोधकवाक्ये तत्र पाठोपपत्त्या तदविरोधात् BālamBha. ii. 234.3 (on 2. 135-136); 3A other sound स एवातिरामन्यशब्दप्रच्छादको यदा। विज्ञानाकल इत्युक्तस्तदासावपराजिते MālinīT. 14.38; 3B any other sound, cf. अन्यशब्दविवर्जितः; 4 ordinary words, cf. अन्यशब्दवैलक्षण्य.

अन्यशब्दग्रह (anyaśabda-graha) *adj.* (used as noun) (ears) grasping any other word नान्यशब्दग्रही तस्य जाती शब्दग्रहावपि SkandP. iv. 20.13; iv.74.81.

अन्यशब्दग्रहण (anyaśabda-grahana) *n.* act of grasping other word तस्याः शब्दग्रही नान्यशब्दग्रहणतत्परौ SkandP. iv.74.81.

अन्यशब्दप्रतिबिम्ब (anyaśabda-pratibimba) *m.n.* reflection, i.e. echo of othersound पक्षीकरणप्रक्रियया पटहृदयोनिधिप्रभृतिशब्दानां शितिसलिलादिशब्दत्वेन प्रतिध्वनेराकाशशब्दत्वेन तस्यान्यशब्दप्रतिबिम्बत्वायोगात् SiddhāLeSaṁh. 95.1.

अन्यशब्दप्रत्यय (anyaśabda-pratyaya) *m.* other word and knowledge अप्रसिद्धवस्तुभेदस्य ... त्वन्यत्रान्यशब्दप्रत्ययौ भ्रान्तिनिमित्तावेव BrahmSūBh. (Śaṅ.) 32.8 (on i. 1. 4)

अन्यशब्दप्रयोग (anyaśabda-prayoga) *m.* A use of other word अन्यशब्द-
प्रयोगस्य ... उपपत्तेः MīmāKau.i.126.14 (on i.3.26); B use of any other word अतश्च एव वाक्यार्थान्वयीति नान्यशब्दप्रयोगप्रसक्तिः BhāṭiDī. iii. 291.6 (on x. 4. 13)

अन्यशब्दरूप (anyaśabdarūpa) *n.* different word-form द्वन्द्वतत्पुरुष-
योऽन्यशब्दरूपम् ... भवति ŚāstrDī. 743.9 (on x. 6. 3)

अन्यशब्दवत् (anyaśabda-vat) *adv.* like other word देशान्तरस्थितः शब्दो
रूपमृतोऽन्यशब्दवत् TantrVā. 202.9 (on i. 3. 18)

अन्यशब्दवाच्य (anyaśabda-vācya) *adj.* to be expressed by other word
यदि च जातिशब्दाद्या भेदा न भवन्ति अन्यशब्दवाच्यास्तर्हि प्राप्नुवन्ति NyāyVār. 329.19 (on ii. 2. 67)

अन्यशब्दविवर्जित (anyaśabda-vivarjita) *adj.* devoid of any other
sound अर्धरात्रे ततस्सिमन्त्रन्यशब्दविवर्जितः। संकृत्यावीवदक्षिणां गन्धर्वः श्रौत्रहारीणीम् PadmP. (Ra.) 17.272.

अन्यशब्दविषयत्व (anyaśabdaviṣaya-tva) *n.* the state of having other
word as the object अनन्यत्वमभ्युपगत् तन्निवर्तत इति। कथं निवर्तते प्रतिषेधस्यान्य-
शब्दविषयत्वात् NyāyVār. 304.9 (on ii. 2. 33)

अन्यशब्दवैलक्षण्य (anyaśabda-vailakṣanya) *n.* difference or distinction
from ordinary words तावन्मात्रविश्रान्तावपि चान्यशब्दवैलक्षण्यकारित्वेन वस्त्वलंकार-
ध्वनेरपि जीवितत्वमपि वित्यादुक्तम् Loc.28.21 (on 1.5); नाभिव्यज्यते काव्येन रसः।
किं त्वन्यशब्दवैलक्षण्यं काव्यात्मनः शब्दस्य Loc.68.10 (on 2. 4)

अन्यशब्दसंबद्ध (anyaśabda-sambaddha) *adj.* syntactically relating
to other word अन्यशब्दसंबद्धापत्यर्थस्यानुक्तस्पर्शव्युत्पत्ताकारे LaŚabdeSe. i.20.1.

अन्यशब्दस्य (anyaśabda-sīha) *adj.* belonging to other word पितरास्मिन्-
त्रान्यशब्दस्थक्रममादाय तथा प्रतिपादने स्वारस्याभावात् BālamBha. ii. 208.19
(on 2. 135)

अन्यशब्दानुत्पाद (anyaśabdānūtpāda) *m.* non-origination of other
sound कारणाभावादन्यशब्दानुत्पादः NyāyVār. 309.12 (on ii. 2. 39)

अन्यशब्दाभिधेयत्व (anyaśabdābhidheya-tva) *n.* the state of being
expressed by any other word मुख्यतया भवादिशब्दाभिधेयत्वेन नान्यशब्द-
भिधेयत्वमावप्रसङ्गः BrahmSūBh. (Śrī.) i. 125.4 (on i.1.2)

अन्यशब्दार्थ (anyaśabdārtha) *m.* 1 meaning of another word एतदन्य-
शब्दार्थोपहः शब्दार्थः NyāyVār. 331.19 (on ii. 2. 67); 324.21 (on ii. 2. 67);
विकल्पानुपपत्तेः नान्यशब्दार्थसंग्रहः TarkSaṁh. (Ā.) 125.25; 2 meaning of the
word *anya* अनन्यशब्दार्थान्यशब्दार्थस्यान्यत्वात् IṣṭaSi. 222.4; द्विविधो ह्यन्यशब्दार्थः

श्वेतनाचेतनभेदात् VyaktiVi. 66.15; Kāvyaṇu. (He.) 183.19; SmṛtiCan. iv. 439.9; समाने युक्ते इति मन्त्रे अन्यशब्दार्थो भेदव्यपदेशशब्देन विवक्षितः ŚrūtaPra. ii.5.8 (on i.3.4); द्वितीये साध्याविशिष्टता। अन्यशब्दार्थेषु समवायकारणभूतव्यवहृतेषु
समवायस्य साधनीयत्वात् SarvaDaSam. 3.127; अन्यशब्दार्थो हिरण्यगर्भः
ŚivārkaMaDī. i. 231.16 (on i.1.17); अन्यशब्दार्थवाचि 'पुनः' शब्दं व्याख्ये
अन्या इति Bhāsk. ii.103.12 (on ii. 3.6); LaŚabdeSe. i.501.19.

अन्यशब्दिका (anyaśabd-ikā) *adj.* (f.) expressed by another word गूढं
यदि सैका च जातिरेवान्यशब्दिका ŚlokaVār. 5 (12).13 (549.2)

अन्यशब्दोक्त (anyaśabdokta) *adj.* expressed by another word अन्वाङ्ग-
स्यान्यशब्दोक्तफलसाधनरूपत्वात् ŚivārkaMaDī. i.40.31 (on i.1.1)

अन्यशब्दोच्चचारयिषा (anyaśabdōccārayiṣā) *f.* intention for uttering
another word नेहान्यशब्दोच्चचारयिषा ŚābaBh. 86.2 (on i.1.18)

अन्यशमिन् (anyaśāmin) *adj.* (used as noun) another ascetic न
कदाचिदन्यशमिनामिव क्वचित् विदुरीश्वरत्वम्। ... तच्च अवदातदृष्टयः HarVi.6.22.

अन्यशयनसंनिवेश (anyaśāyanasanniveśa) *m.* any other manner or
position of lying down वाहुमध्यमपरसरेण विक्षेपयोगात् पार्श्वे संनिवेशनयत्
पूर्वकायस्यापरकायस्योर्ध्वनयनं नान्यशयनसंनिवेशात् AbhinBhā. ii.174.17 (on 12. 228)

अन्यशर (anyaśara) *m.* A another arrow or shaft नैवमन्यशरोऽयं
यद्दृढो मणुस्तथा। यत्नः कार्यस्ततो यादं विशेषस्यावधारणे SamarāSaṁh. 3.235; B arrow of another द्वैधीकृते शिरसि पाणिना धृते चोर्ध्वं निहनुमहितस्य
चित्तयत्। संघागतेऽन्यशरशल्पतः परो हृष्यन्नघायत नियोऽनुमुक्तः HammiMaKā. 12.44.

अन्यशरीर (anyaśārīra) *n.* A next body तेन चान्यशरीरेषु पुनर्निक्षेप-
कल्पना ŚlokaVār. 5 (7).64 (704.8); B another body वरमयानमपपणमेव वा
वरमिवान्यशरीरमपपणम् YuktiKa. 215.13; C body of others योनिप्राप्तेः पूर्वं
... अन्यशरीरेषु संसर्गमात्रम् NyāySiA. 210.24; D former body, cf. अन्यशरीरकम्.

अन्यशरीरक (anyaśārīra-ka) *n.* another body अकर्महेतुकोऽयमिति
योगिनोऽन्यशरीरकं ŚivDr. 6.103.

अन्यशरीरकृत (anyaśārīra-kṛta) *adj.* committed by, i.e. acquired
through former body, i.e. birth अन्यशरीरकृतेन पूर्वजन्माजितवृत्तेन ...
याजनादिना संसर्गं न गच्छेत् ManvaMu. 458.29 (on 11. 47)

अन्यशरीरस्थ (anyaśārīra-stha) *adj.* existing in body of another स
एव त्वं यदि मे पूर्ववल्भः। तथाप्यन्यशरीरस्थो ममासि परपूरुषः KathāŚaŚāḡ. xvii. 6.169.

अन्यशरीरोपसंक्रान्ति (anyaśārīropasankrānti) *f.* transference into
another body पूर्वोपासशरीरादिपरित्यागादन्यशरीरोपसंक्रान्तिः सः प्रेत्यभावः
NyāyVār. 86.4 (on i. 1. 19)

अन्यशलाकागुणा (anyaśalākā-guṇā) *adj.* (f.) multiplied by next pin
अपसृतिरन्यशलाकागुणा शलाकान्तरेण भक्ता भूः BrāhmSphuSi. 22.32.

अन्यशस्त्रधारा (anyaśastra-dhārā) *f.* blade of sword of other अन्यशस्त्र-
धाराशतानधिगतप्रणयामृताईम्। कण्ठग्रहं सपदि यस्य चकार चक्रधारायिक-
तनुरुचिद्विपतेव राहोः HarVi. 37.22.

अन्यशस्य (anyaśasya) *n.* another (type of) corn अधिष्ठिते स्यलीकृते
श्रेष्ठोऽधुमधामभिः। प्रशस्यैरन्यशस्यैश्च युक्तप्रत्युहवर्जितः PadmP. (Ra.) 2.9.

अन्यशाख (anyaśākha) *m.* Brāhmaṇa who has gone over to another
school (of religion etc.), an apostate, Aprte.

अन्यशाखक (anyaśākha-ka) *m.* Brahmin who has gone over to another
school of the Veda (by leaving his own school), apostate शाखारण्डोऽन्यशाखकः
AbhidhāCin. 857.

अन्यशाखा (anya-śākhā) *f.* A another branch or school of the Veda
अथ वेदशाखासु कर्ता भवति वेदवित् AVPar. 67(8). 1; बहुयानां तु यत्कर्म
यदि स्यादन्यशाखाया LaghvaśvaSm. 24.18; B one school of the Veda, cf.
अन्यशाखागतiii.

अन्यशाखागत (anyaśākhā-gata) *adj.* i belonging to, i.e. mentioned
in another branch or school of the Veda शाखान्तरे पुनरन्यशाखागत-
ज्योतिष्टोमाधनयोधात् ... न भेदबुद्धिर्जायते TantrVā. 641. 20 (on ii. 4. 9);
कथमन्यशाखागतेषु, उद्गीथादिषु अन्यशाखाविहिताः प्रत्यया भवेयुः BrahmsūBh.
(Śaṅ.) 703.13 (on iii.3.56); ii belonging to or pertaining to one school of
the Veda अन्यशाखागताद्रीधसंबन्धे ... संनिधियाय उक्तः VedāntKa. 472.11
(on iii. 3. 56); iii belonging or pertaining to the other school of the Veda
यदन्यशाखागतगुणा अपि ग्राह्या विवक्षिताः तदा तेषामन्यामानां स्यात् ŚivārkaMaDī.
ii. 290.14 (on iii. 3. 5)

अन्यशाखाङ्गपेक्षा (anyaśākhāṅgāpekṣā) *f.* [Inst.] in comparison with
the subsidiary of another branch or school of the Veda अन्येषामन्यत्रेत्यर्थ-
ङ्गीकारेण ... अन्यशाखाङ्गपेक्षया च असमाप्तिः MīmāKau. ii.124.9 (on ii. 4. 20)

अन्यशाखात्व (anyaśākhā-tva) *n.* the state of being another branch
or school of the Veda अन्यशाखात्वादनपेक्षा सा श्रुतिः PraśnaUBh. 275. 5
(on 4. 5)

अन्यशाखाधीत (anyaśākhādhīta) *adj.* read in another branch or school
of the Veda अन्यशाखाधीतं च कुटुरुरसि इति मन्त्रप्रमादने विदधत् सर्वशाखा-
प्रत्ययत्वं दर्शयति TantrVā. 652. 5 (on ii. 4. 30)

अन्यशाखाध्ययन (anyaśākhādhyaṇa) *n.* study of another branch
or school of the Veda अन्यन्यस्तद्धर्मोपदेशार्थमन्यशाखाध्ययनं इष्टार्थमेवास्तु
CaturCin.iii(1).754.14.

अन्यशाखाध्येतु (anyaśākhāध्येतु) *m.* student of another branch or
school of the Veda अन्यशाखाध्येतुरपि च वातादिदोषवशोपज्ञातशाखान्तराध्येतृत्व-
भ्रमस्य तच्छाखागुह्यानुसरणं प्रसज्यते CaturCin.iii(1).750.5.

अन्यशाखावस्थित (anyaśākhāvasthita) *adj.* present, i.e. mentioned
in another branch or school of the Veda यो ह्यन्यशाखावस्थितान् विधीनुपसंहरति,
स स्वशाखाविहितं क्रमपुरुषण्डि ŚābaBh.645.17 (on ii. 4. 32)

अन्यशाखाविषय (anyaśākhā-viṣaya) *m.* subject matter or topic of
another branch or school of the Veda स्मार्तानां पाकस्त्वन्यशाखाविषय इति
केचित् NirṇaSi. 297.18.

अन्यशाखाविहित (anyaśākhā-vihita) *adj.* enjoined in another branch
or school of the Veda अन्यशाखाविहिताः प्रत्यया भवेयुः BrahmsūBh. (Śaṅ.)
703.14 (on iii. 3. 56)

अन्यशाखास्थ (anyaśākhā-stha) *m.* Brahmin who has gone over to
another branch or school of the Veda (by leaving his own school), apostate
शाखारण्डोऽन्यशाखास्थः NāmMāli. 345; Vaija. 84.13.

अन्यशाखिन् (anyaśākhin) *m.* follower of another branch or school
of the Veda विप्राग्निमन्त्रवेष्टाण्डे बहुयान् । ... अन्यशाखिनो वा LaghvaśvaSm.
24.15; शिरोव्रतस्यान्यशाखिनामपि प्राप्तत्वादायवर्णिकानामेवेति नियमानुपपत्तिः
VedāntKau. 299. 9 (on iii. 3.1)

अन्यशाखीयग्रहण (anyaśākhīya-grahaṇa) *n.* act of following or
accepting (the rites) laid down in another branch or school of the Veda
स्वशाखायामाध्वर्यवादेरनुकृतत्वात् किं कर्मलोप एवोतान्यशाखीयग्रहणम् BālamBha.
i. 253. 2 (on 1. 89)

अन्यशाखोक्त (anyaśākhokta) *adj.* mentioned or laid down in another
branch or school of the Veda अन्यशाखोक्तधर्मा अयेकस्यां विद्यायामुपसंहियन्ते
AṇuBh. 231.6 (on iii.3.26); 214.19 (on iii.3.5); अन्यशाखोक्तस्य कस्यचिद्व्यस्य
निषेधः BālamBha. i. 253. 20 (on 1. 89)

अन्यशाख्य (anyaśākhya) *adj.* (used as noun) (hymns) belonging to
another school or branch of the Veda अन्यशाख्यं द्विजो नोहात् पाठयन्
प्रविलीयते AVPar. 69(9). 3.

अन्यशालान्त (anyaśālānta) *adj.* extending upto the other end of the
court प्रासादादन्यशालान्तं जलसावार्थनिर्गमम् । कुर्यात् MānaSā. 31. 50.

अन्यशासन (anyaśāsana) *n.* 1 doctrine which is other (than that of
the Jainas) जिनेन्द्रशासनादन्यशासने ... । न ... विद्यते कर्मणां हयः PadmP.
(Ra.) 105. 203; 14. 218; 2A any other order or command विना गुर्वज्ञया
शिष्यो विश्वसेनान्यशासनात् KulārT. 12. 104; 2B other decree of grant
मनुकाहुं ककृत शिशवालयस्तावदस्तु सममन्यशासनः (Read शासनैः) EI. i. 107.30.

अन्यशासन (anyaśāsana) *adj.* having other decree of grant मनुकाहु-
[ककृत] शिशवालयस्तावदस्तु सममन्यशासनः (Read शासनैः) EI. i. 107.30.

अन्यशास्त्र (anyaśāstra) *n.* 1 another grammatical rule or operation
योगविभागोऽन्यशास्त्रनिवृत्त्यर्थेदोदम्यतिप्रसङ्गः Vār. 4. on P. vi. 1. 102; MahāBh. iii.
79. 6 (on vi.1. 102); 2A injunction of secondary, i.e. accessory (rite) तत्तत्तत्तत्
चान्यशास्त्रम् MīmāSū. i. 4. 3; तस्माद् गुणविधी इत्येवं प्राप्ते द्वयः । तत्तत्तत्तत्
चान्यशास्त्रम् ŚābaBh.338.8 (on i.4.3); 2B another injunction न ह्यन्यशास्त्रे
सति ... एकात्नेन. पारमार्थिकत्वम् TantrVā. 14. 19 (on i. 2. 7); 3A another
science, art or scripture, other system of knowledge ब्रुवन्नन्यशास्त्राणि
चतुःषष्टिविधानिः । विद्वत्संसिद्धिर्नात्यर्थं कथासु परिपूज्यते KāmSū. 187. 22
(2.10); वेदार्थवित्तमैः कार्यं यत्कृतं मुनिभिः पुरा । स ज्ञेयः परमो धर्मो
नान्यशास्त्रेषु संस्थितः KūrmaP. 24.4(1.2); गोप्यमानासनबन्धे अन्यशास्त्रं नाधिक्रियते
JayaMa. 188.6 (on 2.10); यो वेद वेदवदनम् ... स वेदमपि वेद किमन्यशास्त्रम्
Golā. 176. 25 (19. 8); 3B another doctrine or philosophy प्रबलतरं
शास्त्रमेतदन्यशास्त्रापेक्षया JīvanVi. 58. 5.

अन्यशास्त्रतस् (anyaśāstra-tas) *adv.* in other science or scripture इत्यं
संशेषतः प्रोक्तं विलोरोऽस्यान्यशास्त्रतः SiddhāTaVi. 36. 21.

अन्यशास्त्रपरिज्ञान (anyaśāstra-parijñāna) *n.* knowledge of other
science or art अन्यया ह्यपरिज्ञाने अन्यशास्त्रपरिज्ञानेऽपि न केवलं सिद्धिं
नाधिक्रियति अन्यत्रापि नात्यर्थं पूज्यते JayaMa. 187.18 (on 2.10)

अन्यशास्त्रप्रमाणतस् (anyaśāstrapramāṇa-tas) *adv.* on the authority
of other science or scripture स्थानानि ... । एवमन्यन्यपि ज्ञेयान्यन्यशास्त्रप्रमाणतः
SiddhāTaVi. 33. 23.

अन्यशास्त्रमत (anyaśāstra-mata) *n.* that which is approved by other
system of knowledge अन्यशास्त्रमतं कुर्यान्न कदापि वरानने KālīViT. 4.19.

अन्यशास्त्रमद (anyaśāstra-mada) *m.* pride or arrogance of (the
followers of) other system of knowledge नैवान्यशास्त्रमदमनहेतुना वा किन्तु
स्वकीयतप इत्यवधार्य... विधायते तत् KalyāKā.1.12.

अन्यशास्त्रविरुद्धत्व (anyaśāstra-viruddhatva) *n.* contradiction to other
science or scripture एवमन्यशास्त्रविरुद्धत्वमपि SāhiDa. 417. 4.

अन्यशास्त्रश्रवण (anyaśāstra-śravaṇa) *n.* study of other science or
scripture स्मार्तस्य गृह्यादिपरिज्ञानमात्रोपेक्षितत्वाच्च च तत्परिज्ञानमन्यशास्त्रश्रवणाद्विना
न भवति Aparā.75. 27 (on 1.51)

अन्यशास्त्रसंस्मृत (anyaśāstra-susmṛta) *adj.* (used as noun) (one)
who is well initiated according to other system of knowledge नाधारान्
क्रान्तिं योग्यश्चान्यशास्त्रसंस्मृतः PārāSū.14.6.

अन्यशास्त्रापरिज्ञान (anyaśāstrāparijñāna) *n.* absence of knowledge
of other system अस्यास्तु परिज्ञाने अन्यशास्त्रापरिज्ञानेऽपि केवलं सिद्धः ...
स्यात् JayaMa.187. 20 (on 2.10)

अन्यशास्त्रार्थवादिन् (anyaśāstrārtha-vādin) *m.* advocate of the essence
of other science or system of knowledge (than that of the Vedic) वेदमूर्तिरहं
विप्रं नान्यशास्त्रार्थवादिभिः ज्ञायते VarāP.70. 43.

अन्यशास्त्रासामान्या (anyaśāstrāśāmānyā) *adj.* (f.) not common to
other system of knowledge अन्यशास्त्रासामान्या स्वसंज्ञा SuśruS. vi. 65. 34.

अन्यशास्त्रोत्पत्ति (anyaśāstrotpatti) *f.* origination of another science
or scripture अत्रैव हि सूरिब्रामोहादन्यशास्त्रोत्पत्तिः AṇuBh. 198. 13 (on iii.
2. 27)

अन्यशास्त्रोपपन्न (anyaśāstropapanna) *adj.* obtained or known from
other system of knowledge अन्यशास्त्रोपपन्नानां चार्थानामिहोपनिषत्तानामर्थवजातेषां
तद्विद्येय एव व्याख्यानमनुश्रोतव्यम् SuśruS.i.4. 6.

अन्यशिक्षाकृत (anyaśikṣā-kṛta) *n.* [Loc.] for the sake of instruction
to others अस्यास्तु दोषदण्डोऽयमन्यशिक्षाकृतेऽपि हि PariPar.9.108.

अन्यशिक्षाविवक्षण (anyaśikṣā-vicakṣaṇa) *adj.* clever or well versed
in (giving) instruction to others का हि पुंगवना तेषां वेदमन्यशिक्षाविवक्षणाः
PariPar.1. 383.

अन्यशिक्षित (anyaśikṣita) *n.* instruction (given) by another person
अहं स्वयमेवावसरोपेतं ब्रुविष्ये अन्यशिक्षितं क्रियन्कथयिष्ये PrabaCin.33.26.

अन्यशिक्षिप्रख्य (anyaśikhi-prakhya) *adj.* (used as noun) (one)
resembling ordinary peacock (स्वयमवयूरम्) तं यद्यद्वैल्ले कुर्वीत । तावदन्य-
शिक्षिप्रख्यं दृष्ट्वा सोऽयमुक्तोऽभवत् PārāC. 6. 633.

अन्यशिरस् (anyaśīras) *n.* head of another person पुत्रम् ... ।
असृष्टमन्यशिरसि स्थितमन्यनस्ते को नाप साम्यमनुशास्त्रमनोश्चरायैः YaśasCam.

अन्यशिल्पिनः

ii. 379.17; यः पातार्थमुपार्जितोऽन्यशिरसस्तैवेव सिन्धुप्रभुः ... स्वशिरसः पातं वरेणाचभूत् RājTa.(Ka.)7. 804; Subhāṣi. 3132; अप्राप्तप्रथमपार्वतरुणा व्यानप्र-
मूकीभवद्वैक्येन्यशिरसु SūktiMu. 92. 5.

अन्यशिल्पिनः (anyaśilpi-jana) *m.* group of other artisans or artists
सम्पूर्णकर्मलेन कारुशिल्पिनां सावाधं पीडाकरमन्यशिल्पिनस्य ... कुर्वतां कार्यापणसहस्रं
दण्डः ... कर्तव्यः BālaKrī. 285.5 (on 2. 255)

अन्यशिवालयः (anya-śivālaya) *m., n.* another temple of Śiva श्वेतः
... अवतीर्याचरादाशु प्रविष्टोऽन्यशिवालये SkandP. iv. 76.16.

अन्यशुभद्वेषः (anyaśubha-dveṣa) *m.* envy or jealousy for welfare of
others मत्सरोऽन्यशुभद्वेषे AmaK. 2680; AnekāK. 731; NānārthaMañ. 1565;
ViśvaLoK. 309.197.

अन्यशुभप्रदः (anya-śubhaprada) *adj.* which causes welfare to others
(ग्रहः) सर्वैरन्यशुभप्रदंनरपतिर्देवान्वितं संश्रयेत् YogYā. 1.16.

अन्यशुभलक्षणः (anya-śubhalakṣaṇa) *n.* other auspicious sign or mark
विगाढयौवनान्यशुभलक्षणयोगाद्बाहू लघुदोषत्वात् JayaMa. 200. 19 (on 3. 2)

अन्यशुभपूजकः (anya-śuśrūṣaka) *m.* servant or attendant of other person
पुनर्ब्राह्मणापश्रयग्रहणात् अन्यान्याधितस्यान्यशुभपूजकैर्यतदविरोधेन धर्म एव ManuBh.
ii. 327. 22 (on 9. 335)

अन्यशूद्रः (anya-śūdra) *m.* Śūdra who is other (than the one mentioned
earlier) वासनापितगोपालकुलमित्राधीसीरिणः। एते शूद्रेषु भोक्तृणाः ... अन्यशूद्रेषु
अत्रायं ये भुञ्जन्ति क्षुधा क्षिणाः चरेद्यान्त्रायणं व्रतम् AṅgiSm. 121.

अन्यशून्यः (anya-śūnya) *adj.* devoid of the second एकभजम् ...
अन्यशून्यं पश्यन् स वा एष विद्वान् ... आत्मरतिः ... भवति ChāndU. 463. 16 (on viii. 25. 2)

अन्यशून्यत्वः (anyaśūnya-tva) *n.* the state of being devoid of the
second यथान्यशब्दो बहुव्रीहिरभिमतः, तदा अन्यशून्यत्वमन्यत्वम् ŚrūtaPra.
ii. 231. 28 (on ii. 1.15)

अन्यशृङ्गः (anya-śṛṅgā) *n.* 1A one of the (two) horns उभौ सहै दर्शपूर्णमासं
आलभ्या उद्गं अन्यशृङ्गं सितौ मुख्यते MaiS.i. 4.15 (i. 64.18); 1B another cusp
or horn (of the Moon) शशिश्चङ्गयोः ...। स्यादेकशृङ्गोत्तरित्यशृङ्गं नतं भवेत् तत्र
वदामि युक्तिम् SiddhāTaVi. 240. 10; 2 another turret or pinnacle अस्योर्ध्वमन्यशृङ्गं
स्यात् सदृशो(च्छ?)परितुष्टि(?) SamarāSu. ii. 59. 2 (57)

अन्यशेषः (anya-śeṣa) *adj.* A subordinate, subsidiary or subservient
to another अन्यशेषं हि भूतं द्रव्यम् ... संप्रवर्तितं Bhām. 102.6 (on i. 1.4);
अद्वैतवाक्यम् ...। अन्यशेषोऽपि प्रत्यक्षाविरुद्धे लोके ... अमुष्यवृत्तेः Nyāyāmṛ.
113B.8; B subordinate to, i.e. dependent on other स्वातन्त्र्यमन्यशेषत्वं हित्वा
मच्छरणो भव BrBrahmaS.i. 7.99; C supplementary to another (sentence)
अन्यशेषे वाक्यार्थे अपूर्वोऽपि तात्पर्यात्सीकारात् GuruCandr. i. 314.18.

अन्यशेषः (anya-śeṣa) *m., n.* 1A remnant, remainder or residue of other
(rite) अन्यशेषस्यापि चान्यत्राधिष्ठानलक्षणया ... विनियोगोपपत्तेर्विस्संस्कारार्थ-
मेवाभिधारणम् TantrRa. 94.5; 1AII remnant of (offering to) other (deity than
Viṣṇu) सोमशर्मा ...। अन्यशेषेण देवेशं विष्णुशेषेण चापरम्। यजते
BrBrahmaS.i. 5.51; 1B left over of another (वेण्वः) नान्यशेषं च धारयेत्।
अवैष्णवानां संपापावन्दनादिविजयेत् PadmP. iv. 82.35; 2A subordinate or
subservient part of one अन्यशेषस्यान्यशेषविरोधात् ... अधिष्ठानलक्षणया सोऽपि
विरोधः श्रमयिष्यते VedāntKa. 433.23 (on iii. 3.15); 2AII subservient or
subordinate part of another, VedāntKa. 433.23 (on iii. 3.15); 2B
supplementary part of another (injunction, sentence etc.) अन्यशेषोऽपि बुद्धिस्तथा
लौकिकस्तु न तादृशः दर्शनात् AdvaiSi. 717.5 (LaCandr. अन्यशेषस्य
अन्यार्थपरवाक्यपदकस्य); विधायकवाक्ये अन्यशेषो नार्थ इत्युक्ते तु उपसर्गपरत्व-
खण्डनं न स्यात् GuruCandr. i. 326.6; मुख्यतात्पर्यविषयो वाक्यार्थो नान्यशेषः
LaCandr. 380.25; स वै सुची व्यूहतीति सुगृह्यहन्विशेषत्वात्। यद्यप्राप्तार्थकत्वे-
नान्यशेषस्यापि विधिकल्पकत्वम् VirāMi. (Sāṅskāra). 720.8.

अन्यशेषताः (anyaśeṣa-tā) *f.* A the state of being supplementary
to another स्वपदार्थैरेव वाक्यार्थपरिसमाप्तेर्नान्यशेषता ManuBh. i. 121. 27 (on 2.
84); [Inst.] by way of being supplementary to another अन्यशेषतया तस्यार्थ-
वादत्वात् ManuBh. i. 338. 21 (on 4. 24); अन्यशेषतयोपपत्तेऽपि सार्वज्ञादी तात्पर्यं
वाक्यमेदापत्तेः AdvaiSi. 726.19; B [Inst.] by way of being subservient or
subordinate to another तस्य प्रधानत्वात् नान्यशेषतया तद्व्याप्यत्वम् TarkSaṁh.
(Ā.) 110. 27; अन्यशेषतयैव प्रवृत्तिशेषत्वाम्युपगमात् NyāyPari. 396.13; तद्य
दुःखभोगनिवृत्तेः पुरुषार्थत्वमन्यशेषतया न संप्रवर्तति सैव स्वतः पुण्यार्थः
SāṅkhyāPraBh. 7. 29 (on 1.1)

अन्यशेषत्वः (anyaśeṣa-tva) *n.* A the state of being supplementary to
another न विशेषनिराकरणश्रुतीनामन्यशेषत्वमवगन्तुं शक्यम् BrahmSūBh. (Sāṅ.)
835. 15 (on iv. 3. 14); तन्निमित्तन्यशेषत्वाद्वाहरोऽत्र लौकिकः NyāyMaVi.
76.24 (on ii. 1.16); अन्यशेषत्वाभावेनानुवादानर्थक्याग्राह्यहरो न्याय्य इति भावः
MayūMāli. 385.9 (on iv. 3.10); द्वितीयाभावस्य ... अन्यशेषत्वायोगेनावतरतात्पर्य-
विषयत्वात् Nyāyāmṛ. 256A. 6; अन्यशेषत्वानन्यशेषत्वे नामुख्यार्थत्वमुख्यार्थत्वयोः
प्रयोजकं AdvaiSi. 375. 1; न हि वाक्यार्थस्यान्योपकारकत्वमन्यशेषत्वम् GuruCandr.
i. 328.6; i. 328.15; अन्यशेषत्वस्यामुख्यार्थत्वे प्रयोजकत्वादेव LaCandr. 378. 34;
न संवदेतेति परिपूर्णस्य वाक्यस्यान्यशेषत्वे प्रमाणाभावात् MayūMāli. 271. 6
(on iii. 4. 11); 'एतन्नास्तीति ... पञ्चविंशदह' इति वाक्यं न विधायकमन्यशेषत्वात्
MayūMāli. 498. 21 (on vi. 5. 9); B the state of being subordinate or
subsidiary to another लघुत्वादस्यान्यशेषत्वाशङ्कापि कस्यचित् स्यात् BālaKrī. ii.
95.16 (on 3. 237); द्रव्यादीनामेव क्रियां प्रति शेषत्वम् ... न हि क्रियाया
अन्यशेषत्वमिति NyāyMañ. i. 303. 21; VedāntKa. 433.23 (on iii. 3.15); तेन रूपेण
अन्यशेषत्वानुपपत्तेर्विरोधः स्यात् TantrRa. 88.13; कृतिर्हि कार्यशेषत्वान्यशेषत्वमद्वैते
NyāyRaMā. 164.21; मन्त्राणां कर्मणां चान्यशेषत्वावगमाद् विधायामनुसंहारः
PrakaVi. 854. 21; अन्यथा दर्शपूर्णमासादीनामन्यशेषत्वप्रसङ्गात् ŚrūtaPra. ii. 487.
20 (on iii. 3.25); आत्मज्ञाने फलश्रवणात् कथमन्यशेषत्वम् SarvaDaKau. 131.10;
परमानन्दप्राप्तिः ... लभ्यते इति निराकाङ्क्षत्वान्यशेषत्वसंभावना SiddhāBh. 81.1;
अन्यशेषत्वाभावाच्च नार्थवादः PrasthāBhe. 6.6; तदपि तात्पर्यं न मुख्यम्, तद्विषय-
स्यान्यशेषत्वात् LaCandr. 511. 36; C the state of being subordinate, i.e. inferior
to another person चित्स्वरूपेण देहादेर्भिन्नो . यद्यप्ययं जनः। तथापि देहयोगेन
ह्यन्यशेषत्वरक्षसा संसृष्टः ... नाधिकारी परार्चने BrBrahmaS.i. 5.39.

अन्यशेषभावः (anyaśeṣa-bhāva) *m.* the state of being subordinate or
subservient part of another पुरोडाशदेशान्यशेषभावेन पर्यग्निकरणदिसंस्काराहत्वात्
TantrVā. 390. 18 (on ii. 1. 12)

अन्यशेषभूतः (anyaśeṣa-bhūta) *adj.* which has become subordinate
or subservient part of another प्रयाजादिषु ... अन्यशेषभूतेष्वपि योग्यतया-
शेषत्वव्यवहारः NyāyRaMā. 211.1; तस्य अन्यशेषभूतत्वेन संस्कार्यत्वसंभावित्वार्थः
BhāṣiCin. ii. 85. 4 (on ii. 1. 5)

अन्यशेषवाक्यार्थः (anyaśeṣa-vākyaṛtha) *m.* sentence-meaning which
is supplementary to another अन्यशेषवाक्यार्थयोधके समिधो यजतीत्यादिदेवे ...
मुख्यार्थत्वव्यवहारो न स्यात् GuruCandr. i. 327. 4.

अन्यशेषाभिमानिन् (anyaśeṣābhimānin) *adj.* thinking (oneself) to be
subordinate to another, i. e. Viṣṇu अन्यशेषाभिमानिनम् ... स्वीकृत्यैवम्
BrBrahmaS.i. 5.19.

अन्यशेषार्थकः (anyaśeṣārtha-ka) *adj.* having a meaning subordinate
or supplementary to another स्वतात्पर्यविषयप्रतीत्युपपादकवाक्यार्थप्रतीपादकत्व-
रूपमन्यशेषार्थकवाक्यत्वम् GuruCandr. i. 328. 3.

अन्यशेषिन् (anya-śeṣin) *adj.* which has another as subsidiary, i.e.
primary यत्र त्वेकः शेषस्तावानेव च संबन्धान्तरविरोधनैकेन प्रमाणेनान्यशेष्यार्थो
विज्ञायते TantrVā. 837. 2 (on iii. 3.14)

अन्यशैलः (anya-śaila) *m.* A another mountain द्वारिंशतिरुत्सेधो गिरेस्त-
थाष्टादशान्यशैलस्य GaṇiSāSaṁh. 6. 206; B ordinary mountain अस्यान्यशैलस्य च
तं विशेषं प्रवक्षते DvyaśraKa. 16.64.

अन्यशोकनिमग्ना (anyaśoka-nimagnā) *adj.* (f.) engrossed in other
sorrow or misery मरणं जीवनं तासां जीवनं मरणाधिकम्। सद्भर्तृरहितानां
च शोकेन हतचेतसाम्। अन्यशोकनिमग्नानां कालेन पानभोजनात्। विपरीतः
कान्तशोकः BrahmVaiP. iv. 17.94.

अन्यशोणितोपधानः (anyaśoṇitopadhāna) *n.* act of besmearing with
the blood from another (source) अन्यशोणितोपधाने द्विशतो दण्डः ArthSā.
ii. 173. 9 (4. 12) (comm. क्षतशोणितप्रदर्शनाय अन्यरुधिरस्य स्वस्त्रलेपने)

अन्यशौक्यकरणः (anya-śauklyakaraṇa) *n.* act of whitening another
thing अज्ञातस्वरूपं स्थितमेव अङ्गारस्यैव कार्यमन्यशौक्यकरणे IṣāSi. 212.11.

अन्यशौण्ड्वनिः (anyaśauṇḍva-dhvani) *m.* sound of another intoxi-
cated one सोढो येन कदाचिदेव न निजे गोष्ठेऽन्यशौण्ड्वनिः Subhāṣi. 1018.

अन्यश्राद्धकृत् (anyaśrāddha-kṛt) *adj.* performing the ceremony for
the benefit of deceased relatives who are other (than the parents)
(कुम्भजसोदरः। आस्ते) श्राद्धकृत्त्रिस्तथान्यश्राद्धकृद्भिनाः SkandP. iii(1). 13.18.

अन्यश्राद्धाधिकारिता (anyaśrāddhādhikāritā) *f.* entitlement for the
ceremony for the benefit of deceased relatives who are other (than parents)
जीवितितरि ... नान्यश्राद्धाधिकारिता MahNirvāt. 10. 69.

अन्यश्रित (anya-śrīta) *adj.* dependent on another (state of mind) एषु केचित्सामर्थ्यं पुन्यन्यश्रिता अपि BhāvPra. (Śā.) 32. 21 (2)
अन्यश्री (anya-śrī) *f.* prosperity of anyone else नान्यस्त्रियमपिलयेन्नान्यश्रियम् CaraS. i. 8. 19.

अन्यश्रुति (anya-śruti) *f.* A scripture regarding other thing अन्यप्रकरणेऽप्यन्यश्रुतिः प्राप्तङ्गीकृतं भवतु TatvPrakā. 26A. 7 (on i. 1.26); B other scriptural statement सर्वथा विज्ञातुर्विषयत्वं न युक्तमित्यभिप्रायः। तथा चान्यश्रुतयः Bhāsk. i.73. 2 (on i.1.4)

अन्यश्रुति (anya-śruti) *adj.* (used as noun) (one) who has heard other words स एवान्यश्रुतीनां स्यादर्थयानिति विस्मयः ŚlokaVār.794.1(6.251)

अन्यश्रुतिविषय (anyaśruti-viṣaya) *m.* subject matter or topic of other scriptural statement अतात्त्विकविषयकत्वम् अन्यश्रुतिविषयसत्तान्यूनसत्ताक-विषयकत्वम् LaCandr.722. 8.

अन्यश्रेयोविधातार्थम् (anyaśreyovighātārtham) *adv.* for the sake of destroying the welfare of others अन्यश्रेयोविधातार्थं वेऽर्चयन्ति जनार्दनम्। सा पूजा ... पूजकानांशु हन्ति BrNāraP. 35. 7.

अन्यश्रोत्रनिष्ठिता (anyaśrotra-niṣṭhita) *adj.* (f.) fixed, i. e. extended upto the other, i. e. right ear पूषाशस्विन्याख्ये द्वे सव्यान्यश्रोत्रनिष्ठिते PāraS. 3.98.

अन्यश्रौतस्मार्तकर्मन् (anya-śrautasamārtakarmān) *n.* other rites pre-
scribed by scripture and code of law आदिना अन्यश्रौतस्मार्तकर्मपरिग्रहः Bālam-
Bha.iii.132. 10 (on 3. 243)

अन्यश्लाघा (anya-ślāghā) *f.* praise of others शङ्काकाङ्क्षाविनिन्दान्यश्लाघा च मनसा गिरा। एते दोषाः प्रजायन्ते सम्यक्त्ववैतिकाणाम् YaśasCam. ii. 283.1.

अन्यश्लेष (anya-śleṣa) *m.* connection or association with another एष्य एवानुसंयुतेभ्यः अन्यश्लेषाद्यै संयुता उत्पद्यन्ते AbhinBhā.ii.56.15 (on 9. 127)

अन्यसंयुक्त (anya-samyukta) *adj.* A related to another (act) प्रधानाद्यान्य-
संयुक्तास्तथारम्भाभिवर्ततानङ्गत्वात् Mīmāṣū.x.1.5; B connected with one thing or
object किं तर्हि अन्यसंयुक्तेन्द्रियस्य अन्यार्थविषयाः Kāśi.i.207.20 (on 4.12);
कथमन्यसंयुक्तमिन्द्रियं अन्याकारज्ञानस्य हेतुः Yuktisneha. 49. 35 (on i.1.5)

अन्यसंयुक्तत्व (anyasamyukta-tva) *n.* the state of being related to
another (act) देयतानान्यसंयुक्तत्वात् ... न प्रकरणेन यागार्थत्वम् TantrVā.
516.10 (on ii. 2.19)

अन्यसंयोग (anya-samyoga) *m.* 1A connection or association with
another (rite) संस्कारे चान्यसंयोगात् Mīmāṣū.x.4.10; तस्मादन्यसंयोगो हेतुः
स चोभयोरविशिष्टः Tātparī.(Vā.)533. 21 (on iii.1.69); 1Aii connection or
association with any other thing तत्संयोग एव न्यायो नान्यसंयोगः ŚābaBh.
1135. 16 (on iii. 8. 33); 1B connection with one object न चात्रापि द्रव्यप्रत्यक्षे
द्रव्यसंयोगः कारणमिति सामान्यनियमात्रोपपत्तेरन्यसंयोगादन्यद्रव्यप्रत्यक्षापत्तेरिति
अतिप्रसङ्गोऽस्तीति वाच्यम् SiddhāLeSam. 209. 1; 2 meeting with another
woman पार्थमेति प्रियः ... अन्यसंयोगाद्विहितः SāhiDa.120.10.

अन्यसंयोगनिमित्त (anyasamyoga-nimitta) *adj.* caused by the contact
with another thing अन्यसंयोगनिमित्तं कालुष्यम् BrĀraUBh. 541.2 (on iv. 3.7)

अन्यसंजनार्थम् (anyasamjanārtham) *adv.* for the sake of delight-
ing or pleasing another person लुब्धा वेश्यास्तानन्यसंजनार्थं देहान् वैराग्यादेहि-
वत्संत्यजन्ति Ubhayābhi. 8. 14.

अन्यसंवित्काल (anyasamvit-kāla) *m.* [Loc.] at the time of the knowledge
of another object नन्यन्यसंवित्काले विद्युद्वत्संविदपि नास्ति IṣaSi.14. 23.

अन्यसंवित्ति (anya-samvitti) *f.* any other knowledge नीलादिवित्तेरा-
त्मांशग्राहित्वं केन गृह्यते। नात्मना नान्यसंवित्त्वा सापि ह्यात्मावसायिनी ŚāstrDi.
55.4 (on i.1.5)

अन्यसंविद् (anya-samvid) *f.* 1A another (type of) knowledge or
cognition तत्प्रत्यक्षं परोऽक्षं च द्विदैवात्रान्यसंविदाम् Laghūya.1.61; परित्स्फुरति
न वा। प्रथमे किं कर्मत्वेन किं नान्यसंविदपेक्षस्वयवहारहेतुत्वेन VedāntKa.
294. 24 (on ii. 2. 5); 1B another consciousness नान्यसंविदतन्नाशोऽन्यन्य-
मुपलभ्यनात् SamviSi. 87. 9; 2A knowledge of another object नन्यसंविदत्वा
भाति, न विद्युद्विशेषितेति चेत् IṣaSi.15.5; 2B knowledge as being different,
i. e. non-contextual प्राप्तिमान् अन्यसंविदस्तुल्यदर्शने KāvyaPra. 733. 4 (comm.
अन्यत्वेनाप्राकरणिकत्वेन संविद् ज्ञानम्); 2C knowledge of one n ह्यन्यसंविदन्मगोवरा
इति भावः Bhāsk. i.216.11 (on i.5.5)

अन्यसंविदुत्पत्ति (anyasamvid-utpatti) *f.* origination of another

knowledge तस्याप्यनुभवेऽभिद्वेः प्रधानन्यायमिन्द्रियम्। नन्यसंविदुत्पत्तिरन्यसंविद-
प्रसङ्गे TatvSam. 2025.

अन्यसंवेद्य (anya-sarivedya) *adj.* [f-ā] to be known through something
other (than itself), i. e. to be known extraneously अन्यसंवेद्ये च नन्यसंवेद्यतः
संविदः IṣaSi.16. 24; अन्यसंवेद्या वेदविद्या इत्यन्ते IṣaSi.114. 4.

अन्यसंवेद्यपि (anya-sarivyāpti) *f.* pervasion by another, i. e. more
subtle element तस्य तस्यान्यसंवेद्यनिर्देष्टा लोकं हितेयं वा BrĀraUBhVā.ii.
6. 9 (comm. अन्येन सूक्ष्मतरं व्यपिः)

अन्यसंश्रय (anya-sarīśraya) *adj.* A dependent on any other प्रधानं
कारणम् ... यदाहुः ... ध्रुवमन्यसंश्रयमन्यसंश्रयम् MārkaP. 45. 33;
अनादिकारणं यत्तदव्यक्ताख्यं महर्षयः यदाहुः ... नान्यसंश्रयम् SkandP.v (2).
5. 9; B resorting to another (for shelter), refugee दानिन् क्रियया युक्तम् ...
आश्रयेदीदृशं यस्तु सोऽन्यसंश्रय उच्यते Mānaso. ii. 15. 954.

अन्यसंश्रित (anya-sarīśrita) *adj.* A accompanied by another person
एकाकी नान्यसंश्रितः। निष्कारणं च रूपते VarāngaC. 4. 83; B existing
in others उत्तमानामयं प्रोढो विभावैरन्यसंश्रितः। आत्मसंश्रितोऽपि प्रायः शरीरेण
शान्वितः RasāSu.162.7 (2. 142)

अन्यसंश्रुत (anya-sarīśruta) *adj.* promised to another person
स्वकुटुम्बाविरोधेन ... सर्वस्वं देयं यद्वाच्यमन्यसंश्रुतम् AgniP. 256.26.

अन्यसंश्लेष (anya-sarīśleṣa) *m.* close contact with (each) other
पक्षगोरान्यसंश्लेषः कुक्षितं विनतंऽक्षितम् BhāvPra. (Śā.) 126.12 (5)

अन्यसंसक्त (anya-sarīśakta) *adj.* engaged (in battle) with another
person निजधानान्यसंसक्तं सत्यं रामो लतानृगम् Bhaṭṭi. 9.126.

अन्यसंसर्ग (anya-sarīśarga) *m.* 1A contact or association with another
प्राये जनेऽन्यसंसर्गाद्वृण्ता दपितापि च YaśasCam.i.411.7; यद्यप्यस्य ... अन्य-
संसर्गो न वस्तुनोऽस्ति Bhām. 221.15 (on i.3. 19); यत् खलु केनविदपि रूपेण
अनिरूप्यम् ... तस्यान्यसंसर्गः ... नास्ति NyāyRa. 579.16 (on 5 (13).50); यदि
नियमनकसंयुक्तस्यान्यसंसर्गं प्रतिक्षिपदध्यसमुदियात् न त्वेदमिन् ĀmaTaVi.607.20;
VivaPraSam.233.22; 1B rest of semantic relations न द्वय संसर्गः अन्यसंसर्गवत्
संसर्गविधया भासते MīmāKau.iii(2). 6. 10 (on ii.1.1); 2 alliance with another
(for shelter) which is one of the three types of sowing (seeds of) dissensions
(Bheda) सत्संश्रयः अन्यसंसर्गः दुर्गसंश्रयणं तथा। इति भेदात्प्रयः प्रोक्ताः Mānaso.
ii. 15. 950.

अन्यसंसर्गकृत (anyasarīśarga-kṛta) *adj.* caused by the association
with another thing न चासावचन्यसंसर्गकृतः प्रमाणाभावात् ŚāstrDi.38.14 (on
i.1.4)

अन्यसंसर्गाभाव (anyasarīśargābhāva) *m.* absence of contact or
association with another thing विषयविषयभासत्वं च यत् यत् परिकल्प्यते
विज्ञानस्य, तदपि अन्यसंसर्गाभावात् अनुपपन्नम् BrĀraUBh.540.7 (on iv.3.8)
अन्यसंसर्गिन् (anya-sarīśargin) *m.* another relational adjunct ग्राह्य-
ग्राहकरूपेण यद्यापि मलकल्पनम्। अन्यसंसर्गभावात्तत्तुपपन्नवद्वा BrĀraUBh-
Vā. iv.3.710.

अन्यसंसर्गिन् (anya-sarīśargin) *adj.* having contact or connection
with another thing भाष्येऽन्यसंसर्गिण आत्मनोऽभिव्यक्तिर्नन्यसंसर्गिन्मन्दि-
कदृष्टान्तवर्णननयुक्तम् VedāntKa. 161. 10 (on i.3.5)

अन्यसंसृति (anya-sarīśrti) *f.* other transmigratory existence नेयं सौल
... बीजभूता अन्यसंसृतेः BrBrahmaS.ii.1.46.

अन्यसंसृष्ट (anya-sarīśṛṣṭa) *adj.* [f-ā] 1A contaminated with another
thing (उपसृष्टे) अद्विरेव नान्यसंसृष्टपिः BālaKrī.39.21 (on i.20); 1B mixed
with other (than what is prescribed) अन्यसंसृष्टेन चाज्ञेयोषो भस्मन्यमन्त्रको होम
उक्तः CaturCin. iii (1). 1348. 21; 2 involved in another person मम कान्ता
... चरते व्रतम् ... अथवा चान्यसंसृष्टा कामरोगेण चावृता VarāP. 137.121.

अन्यसंस्कार (anya-sarīśkāra) *m.* A another mental impression तज्जः
संस्कारोऽन्यसंस्कारप्रतिबन्धी YogSū. 150; TantrVai. 53. 29 (on 150); Aii
impression of another person नन्यसंस्कारिकेऽवस्था एव व्यवहाराः यद्वा प्रवृत्ता
इत्यन्ते। न। तेषामन्यसंस्काराहितानां यद्यप्रत्ययं प्रबोधान् PramāVāSvopVf.
84. 9; Bii any other sacrament ब्रह्मसंस्कारो वैश्वशुद्धौ नान्यसंस्कारमर्हतिः PārāSū.
14.5; Bii another sacrament उपनयनसंस्कारानन्तरं पुनः संस्कारं नामान्यसंस्कारं
पुनर्विज्ञादितुपसंस्कारमर्हति रूपते BālamBha. i. 65. 20 (on i.1.4)

अन्यसंस्कारसंस्कृत (anyasarīśkāra-sarīśkṛta) *adj.* consecrated with
another sacrament येषां नोद्वाहसंस्कारा ह्यन्यसंस्कारसंस्कृताः। संकल्पिकं पवेत्तेषां
श्राद्धं कार्यं मृतेऽहनि BrParāSm. 7. 79.

अन्यसंस्कृता

अन्यसंस्कृता (anya-saṁskṛtā) *adj. (f.)* initiated by another person
मृते भर्तृयक्षतयोन्मामन्यसंस्कृतायां जातः पौनर्भवः BālaKrī. i. 248.4 (on 2.134)

अन्यसंस्थ (anya-saṁsthā) *adj.* 1 being in the other or opposite (direction) पौरः पूर्वं भवति दिनकृद् यायिसंज्ञोऽन्यसंस्थः YogYā. i. 15; 2A existing in another person किमन्यसंस्थं न स्वात्मसंस्थं ज्ञेयम् ŚvetāUBh. 116.1 (on 1.12); (used as noun) (that) which is in another, i. e. belonging to another person सहयोगस्त्यन्यसंस्थेऽपि दृष्टः BālaKrī. i. 106.26 (on 1.132); 2B resting on, i. e. entrusted to another person गोविन्दराजनृपतिः ... तस्यानुजः ... राज्यं च (ब)भारं गुरुभक्तवतोऽन्यसंस्थम् EI. ix. 197. 22.

अन्यसंस्था (anya-saṁsthā) *f.* another form of sacrifice स्तोत्रं प्रत्येकविशं हरिवच्छस्यते ततः। इष्यते ह्यन्यसंस्थात्वं स्तुतशस्त्रयुतस्ततः NyāyMaVi. 558. 2 (on x. 5.12); 558.10 (on x. 5.12)

अन्यसंस्थाकत्व (anyasaṁsthāka-tva) *n.* the state of belonging to another form of sacrifice इतरेषां त्रयाणामन्यसंस्थाकत्वात् Bhāṭṭi. iii. 26.13 (on viii.3.2)

अन्यसंस्थित (anya-saṁsthita) *n.* different position यत्र लम्बजलवा जिनोनकाः तत्र नोदयचराद्यपुन्यत्। नान्यसंस्थिततयान्यथोदितं येन नैष विषयो नृगोचरः Golā. 215. 35 (9. 25)

अन्यसंस्थिता (anya-saṁsthitā) *adj. (f.)* being with another भवदत्तस्य सत्पुत्रेण अन्यसंस्थिताम्। भ्रष्टामकृष्य राजर्षिम् ... पादमूलं कृतम् EI.xxi.155.3.

अन्यसंस्नेह (anya-saṁsneha) *m.* deep friendship with other person न तथा सदृशी कान्ता राधिका यातिविश्रुता। तां त्यक्त्वा त्वन्यसंस्नेहस्तवैव गुणहीनता ĀdiP.14.19.

अन्यसंस्पर्श (anya-saṁsparśa) *m.* A contact or association with another (activity) अतो स्थापनात्त्वसिद्धिः नान्यसंस्पर्शव्यपेक्षितेति BhāvanāVi. 100. 1; B contact or association with other (object) द्रागितो ह्यन्यसंस्पर्शनिरेष्येण दृश्यते NyāyMañ. i. 275. 9.

अन्यसंहित (anya-saṁhita) *adj. (used as noun)* (one formula) composed of another (formula) अथाप्यन्यसंहितस्य संहितामवेक्ष्य गायन्ति NidaSū.22.13 (2.1)

अन्यसकर्मकथातु (anya-sakarmakadhātu) *m.* other transitive verbal root अन्यसकर्मकथातुनामयर्थः स्वयम्भाः VyūptāVā.123.7.

अन्यसकाशा (anya-sakāśa) *m.* [Abl.] from other person पितृद्वय-विरोधेन या विद्या प्राप्ता अन्यसकाशातया लब्धं धनम् Subodhi.50.33 (on 2.118)

अन्यसक्त (anya-sakta) *adj. [f. -ā]* Ai attached or devoted to another man अन्यासक्ता (v.1. अन्यसक्ता) त्वयं कन्या ... मया जिता MahāBhā. i. 1019* (1); अन्यसक्तं किमर्थं त्वमात्मानमवदः पुरा MahāBhā. i. App.1.55 (36); अन्यसक्तां वधूं कन्यां वासयेत्स्वगृहे न हि MahāBhā. i. App.1.55 (37); स्लथं मित्रं स्त्रियं चान्यसक्तां प्राप्य कुतः सुखम् PadmP. (Ra.)15.181; अनार्यं किं त्वया पापं कृतं जनकसन्निधि। श्रुता मयान्यसक्ता त्वम् BrKathāMañ. xvi.1.146; अस्ते विद्यो मृत्युमर्षति कन्या बालेऽन्यसक्ता VasiS. 32.13; सा ... चापांशकाद्ये धनिनी द्वितीये भागेऽन्यसक्ता VasiS. 32.50; Aii attached or devoted to another woman यां चिन्तयामि सततं मयि सा विरक्ता। साप्यन्यमिच्छति जनं स जनोऽन्यसक्तः ŚatTrayī.311; VetaPañ. (Śi.)17.12; B having the mind fixed on something else, i. e. distracted by something else नान्यसक्तः ... जपं कुर्यात् BrParāSm. 4. 69; BālamBha. i.111.7 (on 1. 24½)

अन्यसक्तमनस् (anyasakta-manas) *adj. (used as noun)* (one) having mind attached to another person प्राणानामपि नान्यसक्तमनसो यस्याहमालम्बनम् ... तस्य ... यातपि न ध्रुयते Subhāṣi.1155.

अन्यसक्ति (anya-sakti) *f.* attachment to another person कार्यार्थमन्यसक्ती यदि या यः स्याद्रतोदयो यूनोः। कृत्रिममन्या हृदि चेत् व्यवहितमेतत् समानात् KandaCū. ii. 10. 28.

अन्यसखी (anya-sakhī) *f.* another female friend शृणु सुन्दरि कास्त्यन्यसखी प्राणसमा मप PadmP. (Ra.)12.99.

अन्यसंकथा (anya-saṁkathā) *f.* other talk अनुगारं प्रतिहतधालयत्र-न्यसंकथाः। कालं विलम्बयामास PrabhāC. 157.13.

अन्यसंकर (anya-saṁkara) *m.* mixture of another caste योर्नो कर्मणि बीजे वा यस्य नास्त्यन्यसंकरः। तस्य ... न पापे रमते मतिः Subhāṣi. 2823.

अन्यसंकरण (anya-saṁkarṣaṇa) *m.* another (form of Viṣṇu as) Saṅkarṣaṇa न्यसेत्। उत्तरे वासुदेवं चाथवान्यसंकरणं स्मृतम् MānaSā. 19.122.

अन्यसंकल्प (anya-saṅkalpa) *m.* imagination of another person भवति ... अन्यसंकल्पचित्तस्था नगरश्रीरिवासती YogaVā.ii.17. 35.

अन्यसंकल्पित (anya-saṅkalpita) *adj.* created by any other cause नान्यसंकल्पितो नाम सर्गाद्यभ्यास ईदृशः YogVā.iii.53.39.

अन्यसंकीर्ण (anya-saṅkīrṇa) *m.* other men of mixed caste येऽन्यसंकीर्णः ... कर्तुः कारयितुं नन्दकाः SamarāSū.50.15.

अन्यसंकेत (anya-saṅketa) *m.* one convention or signification पदार्थसंकेतबलादेव वाक्यार्थोऽपि भासते इति चेन्न अन्यसंकेतेनान्योपस्थितावतिप्रसङ्गात् Upask. 403. 4 (on ix. 2. 4)

अन्यसंक्रमण (anya-saṅkramaṇa) *n.* 1 reference to any other meaning न त्वत्र लक्षणात्यन्तरिस्कारान्यसंक्रमणयोरभावात् Loc.63.4 (on 1.4) (KSS. Ed.); 2 connection with anything else 'यथा सुदीप्ता दितिमन्त्रस्याक्षरपरापादानपक्ष्या तदेकविषयत्वस्य च प्रतीयमानत्वेन परिणाम्युपादानत्वस्यान्यसंक्रमणायोगात् Śivārka-MaDī. i.379. 5 (on i. 2. 22)

अन्यसंक्रान्ता (anya-saṅkrānta) *adj.* 1A attached to another woman कथं माम् अन्यसंक्रान्ताहृदयम् उपलालयन्तमपि ते सखी न लक्षयिष्यति Mālavikā.3.2(12); 1B connected with another object परिणाम्युपादानत्वस्यान्यसंक्रान्तात्पराविद्याविषयत्वेनोक्तभूतयोन्यक्षरं ब्रह्मैव स्यादिति चेन्न ŚivārkaMaDī. i. 378. 34 (on i. 2. 22); 2 referring to another object स्पष्टलब्धे विधेये भावार्थे को हि विद्वान् विधिमिह तमुपेक्ष्यान्यसंक्रान्तामिच्छेत् VidhiRa.28 (145.13)

अन्यसंक्रान्ति (anya-saṅkrānti) *f.* 1 transference to another (form) न चान्यरूपसंक्रान्तावन्यसंक्रान्तिर्भवः TatvSaṁ. 271; 2A act of going to another (topic or subject matter) न चैकनिर्णयारम्भे अन्यसंक्रान्तावनोचितं स्यात् KhandanKhā.1339.21; 2B entry or passage into another (course) एवैवाधिरादितिः कर्मणामन्यसंक्रान्तिश्च NyāySiA. 220.11.

अन्यसंख्य (anya-saṅkhyā) *adj.* 1 of different number (अजाविकम्) विषमं प्रातुसंख्यापेक्ष्यान्यसंख्यम् Aparā. 723.15 (on 2. 117); 2 denoting or referring to any other number समस्यमाने षोडशवाचिनी युष्मदस्मी। समासार्थोऽन्यसंख्यधेत् स्तो युवावी त्वमावपि PrakriKau. i. 252. 2; SiddhāKau. 92B. 9 (on vii.1.33)

अन्यसंख्यत्व (anyasaṅkhyā-tva) *n.* the state of referring to any other number समासार्थस्य त्वन्यसंख्यत्वादेकवचनं बहुवचनं वा भवति Prasā. i. 252.10.

अन्यसंख्या (anya-saṅkhyā) *f.* Aii another number वीसायां विषय-भावाद् विरोधादन्यसंख्यया। द्विधा समासयोगाच्च शतं संघेऽवतिष्ठते VākyaPa. 2.387; Aii any other number यदि षट्संख्याविधिपराणि वचनानि कथमन्यसंख्य-निवृत्तिपराण्यपि भवेयुः CaturCin. iii(1). 119. 21; B different or separate number द्वन्द्वे प्रत्येकमन्यसंख्याप्रतिपादकविभक्त्यभावेन बहुत्वेनैव सर्वेषां प्रतीतिः LaSābdeSe. ii. 228. 3.

अन्यसंख्यात्व (anyasaṅkhyā-tva) *n.* the state of being another number यस्य वा भावादन्यसंख्यात्वं तत्र Vār.3 on P.v.2.48.

अन्यसंख्यापरिच्छेद (anyasaṅkhyā-pariccheda) *m.* [Inst.] by excluding or distinguishing from another number अन्यसंख्यापरिच्छेदेन पुनः संख्येय-मुपस्थापयति ŚābaBh.1764. 6 (on ix.3.41)

अन्यसंख्येय (anya-saṅkhyeya) *adj. (used as noun)* other thing to be counted तत्र संख्यया नान्यसंख्येयं ग्राह्यम् TūpT. 89.15 (on vi.1. 22)

अन्यसंख्येयगता (anyasaṅkhyeya-gatā) *adj. (f.)* existing in another thing to be counted अक्षरभिन्नाणि यानि संख्येयानि तद्वतायां अक्षरगताप्येष संख्यायां भवानवस्थितो न पुनरन्यसंख्येयगतायामपि ŚābaBh. 1623. 27 (on viii. 3. 28)

अन्यसङ्ग (anya-saṅga) *m.* A conjunction with another (syllable) यदन्यसङ्गमुत्सृज्य नेपथ्यमिव नर्तकः। शब्दस्वरूपमारोहेत् Kāvyaśā. iv.1.7; B union or intercourse with another person स्त्रिया हि प्रियतमविभ्रमगन्धनोऽन्यसङ्गः RāghPañ. (Dha.)15.10; मां पश्यन्ती त्वं गुरुसविधगा शङ्कमानान्यसङ्गम्। आसीः कोपात् कलुषनयना MayūSaṁ. 2. 88; Cii act of clinging to or attachment with any other thing करोति नान्यसङ्गं च निर्मोहः सङ्गवर्जितः BrahmVaiP. iv.59. 80; निसर्गगुरवो नान्यसङ्गमिच्छन्ति ... अमी RājTa. (Śrī.)3.479; सर्वोदत्तत्वादन्यसङ्गं नेते CaitaCa. 191. 18 (8); Cii act of clinging to or attachment with other thing अस्याङ्गसङ्गमहाय किमन्यसङ्गः BrBrahmaS. i.3. 28; नरः सङ्गवशात् नानात्वं भजति. कामिनीसङ्गात् कायुकः ... अन्यसङ्गाद्वान्यः SāmkhyaPraBh. 81. 31 (on 2.27)

अन्यसंगत (anya-saṅgata) *n.* name of a defect of word (lit. connected with what is other than the contextual word) अपराधीन इत्यादि विरुद्धमिति कृन्तम्। अन्यसंगतमुसङ्गहारशोभिषोधरा Candrā. 2.14.

अन्यसंगता (anya-saṅgatā) *adj.* (f.) A attached to another man or intercourse with another man सततं न निरीक्षेत ... स्त्रियम् ... न नानां नान्यसंगताम् AṣṭāSāh. i. 12.18 (13); ViṣṇuDhā. ii. 89.14; KathāSā. Sāg. vii. 2.119; xii. 5. 252.

अन्यसंगति (anya-saṅgati) *f.* A accompaniment or connection with another thing तत् क्लृप्तायव्यवस्था स्यात् तस्य तस्यान्यसंगते: ŚlokaVār. 4. 148 (180. 6); B semantic relation with any other thing (except action) तया गुणमपीत्येवं नारुण्यस्यान्यसंगति: TantrVā. 707.15 (on iii. 1.12)

अन्यसंगम (anya-saṅgama) *m.* A union or intercourse with another woman पूर्ववृत्तं व्यासङ्गात् (v. 1. अन्यसंगमात्) विस्मृतो भवान् Śāk. 5. 29 (1); Aii union or intercourse with another man यन्मन्यसंगमवती च तदा परस्त्री तत्त्वावबद्धमनसः सुधियां भवन्ति ŚarTrayī. 423; Subhāsi. 523; B association with another woman न मालिनी संसहेतुः अन्यसंगमम् Bhaṭṭi. 2. 6; Subhāsi. 2164;

अन्यसङ्घिमुखी (anyasaṅga-vimukhī) *adj.* (f.) averse or hostile to coming in contact with other (king) दर्शनेन विजयधिवं रणेन्यसङ्घिमुखीं करोति यः VikraDeC. 5. 42.

अन्यसंघात (anya-saṅghāta) *m.* another group (श्रिगर्गनमपाङ्गि-गणानामप्ययं विधिः। भेदं चैषां नृपो रक्षेत् पूर्ववृत्तिं च पालयेत्) वशब्दान्यसंघात-राजादिविरोधिव्यवहारश्च BālaKrī. i. 270. 11 (on 2.196)

अन्यसञ्जराजन् (anyasajja-rājanya) *m.* other armed warrior अस्ति गूर्जरदेशोऽन्यसञ्जराजन् दुर्जरः PrabhāC. 121.6.

अन्यसंचय (anya-saṅcaya) *m.* A rest of collections मत्संचयारिणं वीर्य प्रारभे खनितुं शठः। ... यावत् तं प्राप तत्रस्य हारं मे चान्यसंचयम् KathāSāSāg. x. 5.111; B another accumulation of stores संगृहीतं विनिपुक्ता-वशिष्टं च ब्रह्ममाधिने मासि त्यजेत्। पुनरन्यसंचयं कुर्यात् ViraMi. 827.12 (on 3. 47)

अन्यसंचार (anya-saṅcāra) *m.* type of Yogic power (lit. movement elsewhere) अभ्यासेनान्यसंचारो ह्याभ्यासेनान्यसत्ता ŚārngPa. 4187.

अन्यसंचारिन् (anya-saṅcārin) *adj.* moving with another person इयं तेन कथं भवेन्मतिरियं तदग्रामवासा यतः संत्यक्तसमये दयाविरहिणा तेनान्यसंचारिणा GopāKeCan. 134. 8.

अन्यसंज्ञा (anya-saṅjñā) *adj.* A called 'second' फलजं स्वकीयेन शरांगकेन विहीनितं शेषमितोऽन्यसंज्ञाः SiddhāTaVi. 82. 5; 86.21; स्वस्ववृत्ते ग्रहयोगावधि स्वस्वक्रान्तंशाः ध्रुववृत्ते आद्यसंज्ञाः कदम्बवृत्तेऽन्यसंज्ञाः SiddhāTaVi. 256.1; स्वतःसिद्धरवेनतांशैरेवान्यसंज्ञं विहितं हि पूर्वं SiddhāTaVi. 318. 24; पुनः अन्यसंज्ञो द्वितीयः SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 30. 9; दुर्बुद्धिनामं चक्रविकलात्पत्वं यद्यन्यसंज्ञं द्वितीयः SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 48.20; दुर्बुद्धिनामं स्यात्तर्हि तदेव विकलावशेषम् SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 48.20; अन्यसंज्ञस्य चक्रविकलात्पत्वेन कुदिनात्पत्वात्तदेव विकलावशेषं तावदवगतम् SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 49. 2; B called 'third person', cf. अन्यसंज्ञक.

अन्यसंज्ञक (anyasaṅjñā-ka) *adj.* called 'third person' आख्यातवाच्यस्य भावस्यैकत्वात् अस्मद्युष्मत्संज्ञाभावाच्च अन्यसंज्ञक एक एव च भवति JaineVr. 96. 1 (on ii.1.63)

अन्यसंज्ञज्ञान (anyasaṅjñā-jñāna) *n.* knowledge called 'second' स्फुटान्यापमकर्णोऽन्यसंज्ञज्ञानं सुबोधम् SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 30.14.

अन्यसंज्ञा (anya-saṅjñā) *f.* 1 name of another person योऽगुणान् कीर्तयेत् क्रोधात् ... अन्यसंज्ञानुयोगी (v. 1. 'नियोजी') वा वाङ्मुष्टं तं नरं विदुः KātySm. 773; DaṇḍaVi. 199.3; ViraMi. (Vyavahāra.) 380.30; 2A another name यत् कालान्तरेणापि नान्यो संज्ञा (v. 1. नान्यसंज्ञा) नृपतिं ViṣṇuP. ii. 13.100; ŚārngkhyāPraBh. 21.8 (on 1.43); 2B another, i. e. censurable name अन्यसंज्ञानियोजी निन्दितसंज्ञाप्यदेशकारी DaṇḍaVi. 199.4; 3 name 'second' अन्यान्संज्ञापमके च योऽस्ति स एव विज्ञ स्फुटपातकालः SiddhāTaVi. 361.12.

अन्यसत्ता (anya-sattā) *f.* presence of another thing संप्रबो नामाविन-भाववर्तिनोऽर्थस्य ग्रहणादन्यसत्ताविज्ञानम् NyāyVār. 277. 10 (on ii.2.1)

अन्यसत्तात्रिक (anya-sattāntrika) *m.* other good scientist अन्यसत्ता-त्रिकेभ्योऽधिकतरम् ... त्वं विज्ञानसिद्धिः SiddhāTaVi. 368.10.

अन्यसत्त्व (anya-sattva) *n.* 1 dissimilar being (which is distinct from the species of the mother) सततं दृश्यमाने च राजराष्ट्रप्रभावम् ... । विरुद्धयोगिगमनमन्यसत्त्वप्रसूतयः AVParī. 64 (3). 2; 2A other beings कयासि च विरुद्धयोगिगमनमन्यसत्त्वप्रसूतयः AVParī. 64 (3). 2; 2A other beings कयासि च अन्यसत्त्वानि ... । उपयुज्यन्ति सत्यानि BrParāSm. 5. 159; स्फुटदुरगमनो भूमिदेशे नियामन्। न भवति नृप धृष्टं यद्वदेवान्यसत्त्वैः YaśasCam. i. 306.3; पृच्छाशकुनं

वयि शानं मुक्त्यात्र नान्यसत्त्वस्य । ... नवविधमस्ति ŚārngPa. 2327; 2B other animals हरिणः ... हृष्टिं धत्ते मय्यपि क्रूरतारं नैतद्वन्येभ्यन्यसत्त्वेषु मये UnmaRā. (Vi.) 17.

अन्यसत्त्वजा (anyasattva-jā) *adj.* (f.) produced from another animal आदर्शोऽश्विनि यमं वा छायां यच्च न पश्यति। पश्यत्येकाग्रहीनां वा विकृतं वान्यसत्त्वजाम्। ... तं वदन्ति गतायुषम् BhāvPra. (Bhā.) 6(1.7). 71.

अन्यसत्त्वविवाधन (anyasattva-vibādhana) *n.* harassing of other living beings घातो जलस्यजीयानामन्यसत्त्वविवाधनम् SamarāSāh. 4.473.

अन्यसत्त्वोदर (anyasattvodara) *n.* womb of another living being अन्यसत्त्वोदरे जन्तोर्भया रूपं तथा स्थितिः MārK. 11.9.

अन्यसदृश (anya-sadrśa) *adj.* A different (from what is mentioned) and (yet) similar नखिव युक्तमन्यसदृशाधिकरणे तथा हार्थगतिः MahāBh. ii. 22. 13 (on iii.1.12); ii. 145. 18 (on iii. 3.19); iii. 34.12 (on vi.1. 45); iii. 153.13 (on vi. 3. 34); VyādiPari. 54; KātanPari. 49; Nyās. i. 382.1 (on ii. 2. 6); PariVr. (Nī.) 18. 13; B equal or similar to others अन्यसदृशो भवामीति बुद्धिः मत्सरः JīvanVi. 149.10.

अन्यसदृशार्थ (anyasadrśārtha) *m.* referant which is different (from what is mentioned) and (yet) similar नखिव युक्तमन्यसदृशार्थे तथा हार्थगतिः Prasā. i. 116.17.

अन्यसद्भाव (anya-sadbhāva) *m.* A existence of one न चान्यसद्भावेन अन्यस्याध्वरोपः सिध्यति TantrVā. 323. 19 (on i. 4. 22); B existence of any other शेष इति अनेन युष्यदसद्वोरभावः शेषः न पुनरन्यसद्भाव इति दर्शयति PadMañ. on KāśiVr. on P. i. 4. 108 (640. 5)

अन्यसद्भावनियेष (anyasadbhāva-niśedha) *m.* negation of the existence of any other स्वातन्त्र्येणान्यसद्भावनियेषाय श्रुतिस्त्वियम् Nyāyām. 600B. 12.

अन्यसद्भावनियेषिका (anyasadbhāva-niśedhikā) *adj.* (f.) which negates the existence of any other न चेयं श्रुतिः स्वातन्त्र्येण अन्यसद्भावनियेषिका AdvaiSi. 840.32.

अन्यसद्वान् (anya-sadman) *n.* house of others सान्यसद्वान् ... चक्रे कर्माणि ŚāliC. 1. 26.

अन्यसन (a-nyasana) *n.* not depositing नारसिंहचक्रण्यङ्गु ... अन्यसनाद्य नृसिंहानदी भवति NṛSiṅgSaCaU. 85.13.

अन्यसंततिजन्य (anyasantati-janya) *adj.* (used as noun) (that) which is produced in another series नान्यसंततिजन्यस्येति व्यवस्था भविष्यति NyāyRa. 715.14 (on 5 (17).103)

अन्यसंतान (anya-santāna) *n.* 1 another series कदाचिदन्यसंताने तथैवाप्येत वाचकैः। हृष्टस्मृतिमपेक्षेत न मासेत परिसृष्टम् PramāVār. 3.298; न विद्यसित-विज्ञानजन्या वा मतयो मताः। ज्ञानत्वादन्यसंतानसंबन्धा इव बुद्धयः TatvSāh. 1862; 2 chain of other (men) तदैव मयविता स्यादुरव्यवहितेक्षणान्। अन्यसंतान-संबन्धज्ञानशक्ये हृष्टितः TatvSāh. 3561.

अन्यसंतानवर्तिन् (anyasantāna-vartin) *adj.* [f. -i] belonging to other series अन्यसंतानवर्तिन्यो बुद्धयो निदर्शनम्। ... यदि ज्ञानं, न तद् विवक्षितातीतदेहवर्तिचरमज्ञानजन्यम् ... यथान्यसंतानवर्ति ज्ञानम् TatvSāhPañ. 521.6-7 (on 1861-1862); तत्संतानवर्त्येव प्रत्ययः स्मर्ता ... स्यान्न अन्यसंतानवर्ती TatvVai. 38. 8 (on 1.32)

अन्यसंधान (anya-sandhāna) *n.* alliance or friendship with other (kings) राज्ञः किमन्यसंधानैः संधिबन्धात्पत्सी मया। प्राज्ञैर्हि भिद्यता भोज्यमानुराय समर्थे RājTa. (Ka.) 8. 3042.

अन्यसंध्या (anya-sandhyā) *f.* prayer at other junctures (of a day), other twilight prayer सायंसंध्यामेवादी कुर्यात्ततोऽन्यसंध्यातर्पणदिकम् ViraMi. (Āhaika.) 266.6.

अन्यसन्निकर्ष (anya-sannikarṣa) *m.* (comprehension) relation or contact with one object न ह्यन्यसन्निकर्षोऽन्यज्ञानहेतुः SphoṛSi. 140. 2.

अन्यसन्निधानमात्र (anyasannidhāna-mātra) *n.* mere proximity of another object नान्यसन्निधानमात्रेणास्य लोकयेति श्रुत्योऽस्मद्विदितवियत्यत्वरूपेणपश्यन्ने ŚivārkaMaDi. i. 268. 21 (on i.1.23)

अन्यसंनिधि (anya-sannidhi) *m.* 1 association with another अन्यसंनिधितो भेदो नास्य नापि स्वरूपतः SphoṛSi. 101.2; 2A nearness or proximity of another अवधारितान्यसंनिधिव्यवधानम् ... परयात्मानमुपेयुषः ... भगवतः ... अथतदीनिधिं करोमि YaśasCam. ii. 374. 22; 2B proximity of other (than the speaker and the object to be known) वक्तृबोद्धव्यकलां वाक्यवाच्यान्यसंनिधेः ... । योऽर्थस्यान्यार्थोहेतुव्यापारो व्यक्तेरेव सा KāvyaPra. 72.5 (comm. अन्यस्य

अन्यसंनिधिर्विशिष्ट

वक्तुर्बोद्धव्यमिदं संनिधिः; Ekāva. 2. 13(4)(78.6); अन्यसंनिधिवाच्योः ... ।

वैशिष्ट्यादन्यमर्थं या बोधयेत् सार्थसंभवा (व्यञ्जना) SāhiDa. 64. 4.

अन्यसंनिधिवैशिष्ट्य (anyasannidhi-vaiśiṣṭya) *n.* distinction of proximity of another अर्थसंभवा (व्यञ्जना) अन्यसंनिधिवैशिष्ट्ये यथा SāhiDa. 67.3.अन्यसंपिण्डाशौच (anyasapindaśauca) *n.* impurity arising from the death of other kinsman अन्यसंपिण्डाशौचमध्ये विदेशमृतान्वारोहणं त्वनाशङ्क्यकमेव NirṃaSi. 343. 13.अन्यसमन्या (anya-samajyā) *f.* another equal sine of arc व्यकुलङ्घ्यं तद्वृत्ते द्विजान्यान्समन्या SiddhāTaVi. 345.7.अन्यसमध्यवसाय (anya-samadyavasāya) *m.* cognition of another यावदन्यसमध्यवसायो न भवति तावत्तुल्याकृती तदेवानुष्ठेयमितरेषां निवृत्तिः TūpT. 264. 14 (on x. 5. 6)अन्यसमभिव्याहार (anya-samabhivyāhāra) *m.* utterance of one (word) अन्यसमभिव्याहारे त्वन्येनापि MīmāKau. iii.(2).37.23 (on ii.1.5); अन्यसमभिव्याहारादौ अन्येनापि (अन्यः) BhāṭṭiDi. i.87.5 (on ii.1.2)अन्यसमय (anya-samaya) *m.* 1A religious doctrine or principle of others न निन्देदन्यसमयान् BrahmanḍP.iii.43.63; एवैव दिगन्यसमये धर्मान्तरेऽपि TattvPrakā. 54B. 8 (on i. 3. 28); 1B other religious doctrine or principle अन्यसमयस्यापि कुलस्य महदन्तरम् KulārT. 2. 16; श्रीकालदन्यसमयास्तादृशः कुलनाथिके KulārT. 2. 46; 2 [Loc.] at other time or in other context अन्यसमये च पराशरः AdbhūSā. 25. 20; कीर्तित्यस्य तदुद्यमोचितसंश्लेषहनायमाना रिपून् नित्यं हा(मा)ययतीत्यन्यसमयेयमासाविद्वेषिणी ELxii.312.51.अन्यसमवाय (anya-samavāya) *m.* inherence of one न ह्यन्यसमवाय-स्थानविशेषणत्वोपयोगः NyāyKu.141.3.अन्यसमवायिन् (anya-samavāyin) *adj.* (used as noun) (that) which inheres in another (substratum) तत्समवेतमेव द्वेकत्वादि लक्षयितुं शक्यते, नान्यसमवायि TantrVā. 963.14 (on iii. 4.13)अन्यसमवेत (anya-samaveta) *adj.* [f.-ā] Al inherent in another person अयान्यस्याप्यन्यसमवेता शक्तिरिष्यते NyāyKa.274.16; क्रिया हि ब्रह्मसमवेता ... अन्यसमवेता वा Bhām. 96. 4 (on i. 1. 4); अन्यसमवेतानां च ज्ञानानामप्यनुमानादिगम्यत्वदर्शनात् NyāyKu.61.6; न ह्यस्मदर्थमपहायान्यसमवेतं सुखमध्यक्षमनुभूयत इति NyāyKu.109. 8; (used as noun) (that) which is inherent in another person अन्यसमवेतस्यापूर्वदन्वयापारत्वेनापि उपपत्तेः NyāyKa. ii.(2). 97.7; Al (used as noun) (that) which is inherent in another thing अन्यसमवेतस्य वा संबन्धात् NyāyKu. 151.5; B inherent in one अतः कथमन्यसमवेतेन कर्मणान्यस्य कर्तृत्वम् NyāyRa.709.10 (on 5 (17). 82); अन्यसमवेताभ्यां धर्माधर्माभ्यामन्यस्य सुखदुःखानुपपत्तेः Kirāṇā. 148. 21; के विदन्यसमवेता अयन्यमुपरजयन्ति NyāySu. (Ja.) 467A. 5 (on iii. 2.1); अन्यसमवेता क्रिया कथमन्येन युज्यते Prasā. i. 740.13.अन्यसमवेतत्व (anyasamaveta-iva) *n.* the state of being inherent in another person फलस्य च पुत्रपश्चादेरन्यसमवेतत्वाद्भिन्नाधिकरणत्वं कर्मफलोरिति अपि न चोद्यम् NyāyMañ. ii. 75. 20; अन्यसमवेतत्वस्यैव बाधकत्वात् NyāySu. (Ja.) 215A. 12 (on i. 4. 6)अन्यसमवेतदुःख (anyasamaveta-duḥkha) *n.* suffering inherent in one न ह्यन्यसमवेतदुःखेन अन्यदीयं पापं नश्येत् BhāṭṭiDi. ii. 65. 20 (on iii.8.3)अन्यसमवेतरूप (anyasamaveta-rūpa) *n.* form inherent in one अन्यसमवेतरूपाणामन्यत्र कर्तुमशक्यत्वात् BhāṭṭiCan. 38. 2 (on xiv. 1. 5)अन्यसमसंख्यानिरासार्थम् (anyasamasāṅkhyānirāsārtham) *adv.* for the sake of excluding another even number चत्वार इत्यादिविशेषोपादान-मन्यसमसंख्यानिरासार्थम् SmṛtiCan. iv.542.19.अन्यसमा (anya-samā) *adj.* (f.) equal in other points, i. e. centring स्थितिश्चात्यसमा यथा। स्थापयित्वा तथा देवम् ParaS. 19.73.अन्यसमाकर्षण (anya-samākṛṣaṇa) *n.* act of drawing towards, i. e. referring to one thing ततोऽन्यसमाकर्षणेऽन्यस्योदाहरणादसंबद्धं वाक्यमापद्येत BrahṃSūBh. (Śāṅ.) i. 253. 14 (on i.4.15)अन्यसमाक्षेप (anya-samākṣepa) *m.* reference to other, i. e. suggested meaning इदित्यन्यसमाक्षेपे तथा दोषो न विद्यते SāhiDa.88. 9.अन्यसमाधिभीरुत्व (anyasamādhi-bhīrutva) *n.* fear or dread regarding the austerity of others अस्त्येतदन्यसमाधिभीरुत्वं देवानाम् Śāk.1.24 (51)अन्यसमान (anya-samāna) *adj.* A similar to others हलाहल-स्थान्यसमानतोक्ता AlāṅkāRa. 24 (29); B equal to any other person स त्वम् ... तत्त्ववित्तर नान्यसमानः ŚāṅkaDigVi. (Mā.) 5.161.अन्यसमानधर्मवत् (anyasamānadharmava-(n)t) *adj.* possessing quality similar to others अन्यसमानधर्मवत्त्वं कुत्रोपयुज्यत इत्यत आह AquBh. 202. 12 (on iii. 2. 33)अन्यसमानार्थत्व (anyasamānārtha-tva) *n.* the state of having the motive similar to others अन्यथान्यसमानार्थत्वादनुपायः JayaMa.18. 3 (on 1.2)अन्यसमायुक्ता (anya-samāyuktā) *adj.* (f.) joined with any other एकैक(?) शिंशा धन्या श्रीपर्णी तित्तुकी तथा। एता नान्यसमायुक्ताः कदाचिद्युभकारिकाः MatsyaP. 257.11.अन्यसमावेश (anya-samāveśa) *m.* inclusion of other (poetic qualities) संक्षिप्तत्वमुदात्तत्वं प्रसादोक्तिसमाधयः। अत्रैवान्यसमावेशात्पञ्च शब्दगुणाः स्मृताः AlāṅkāSe.7. 2.अन्यसमाश्रय (anya-samāśraya) *adj.* [f.-ā] A dependent on another नात्मनो विद्यतेऽपेक्षा वस्तुनोऽन्यसमाश्रया BrĀraUBhVā. i. 4. 435; B resorting to others स भूभारः परं प्राणी जीवन्नपि मृतश्च सः। यो न धर्माधर्माभ्यां भवेदन्यसमाश्रयः YaśasCam. ii. 329. 23; C belonging to others दोषैरन्यसमाश्रयैरपटवो जाताः स इत्यद्भुतम् Subhāsi. 1346.अन्यसमाश्रित (anya-samāśrita) *adj.* belonging to others दोषैरन्यसमाश्रितैरपटवो जाताः स इत्यद्भुतम् AlāṅkāSa. 130. 8.अन्यसमास (anya-samāsa) *m.* any other compound पात्रमवधारणे समित्यहुलाभ्यां न चान्यसमासः SaraKaṇṭhā.(Gr.)iii. 2. 66; मयूरच्छात्रं व्यसंकेतोपमायां न चान्यसमासः SaraKaṇṭhā.(Gr.)iii. 2. 103.अन्यसमासाभाव (anyasamāsābhāva) *m.* absence of any other compound उभयसमासप्रतिषेधादन्यसमासाभावाच्च द्वन्द्वः NyāyVār.75.5 (on i.1.14)अन्यसमासार्थानुपलब्धि (anyasamāsārthānupalabdhī) *f.* non-perception, i. e. non-cognition of the meaning of any other compound तत्रानये होत्रमस्मिन्निति ... अन्यसमासार्थानुपलब्ध्येश्च ... बहुव्रीहिः TantrVā. 295. 7 (on i.4.4)अन्यसमीप (anya-samīpa) *n.* [Loc.] near another rite अत एव तादृशस्थले अन्यसमीपे अनुष्ठीयमानस्यापि पाठसंनिहितफलवदङ्गत्वम् MīmāKau. ii. 343. 9 (on iii. 3. 12)अन्यसमुच्चय (anya-samuccaya) *m.* inclusion of others च शब्दान्तरस्यान्यसमुच्चयप्रापणार्थतया प्रकृते उत्पत्तिशिष्टगुणवच्छेदोऽपि गुणविधिः संभवेति MayūMāli.64.22 (on i.4.4); योऽग्निं दद्यात् सखे नरः। सोऽपि कुर्वन्नवभृष्टम् ... । अत्र अपिनान्यसमुच्चयः BālamBha. iii. 29. 22 (on 3.16)अन्यसमुच्चयार्थ (anyasamuccayārtha) *m.* [Inst.] with the intention of (conveying) the inclusion of others स्त्री शूद्रश्चेति चकारयोरन्यसमुच्चयार्थेनैव ब्राह्मं प्रतीतेरनुक्तसमुच्चये मानाभावात् ViraMi. 47.12 (on 1.20-21)अन्यसमुच्चयक (anya-samuccāyaka) *adj.* which includes others मनु वाक्ये चायन्य(न्य?)समुच्चयकाचित्यन्यत्र स्पष्टम् BālamBha. i.176.10 (on 1.53)अन्यसमुत्पत्ति (anya-samutpatti) *f.* origination of other thing अन्यत्वेऽन्यसमुत्पत्ती घटस्यायातमत्र किम् ŚivDr. 6. 62.अन्यसमुन्नति (anya-samunnati) *f.* rise or prosperity of other person प्रकृतिः खलु सा महीयतः सहते नान्यसमुन्नतिं यया Kirātā. 2. 21; VyākūVi. 99.14; ŚūktiRa. 168. 26.अन्यसमुन्नतसहिष्णुत्व (anyasamunnaty-asahiṣṇutva) *n.* non-tolerance of the rise or prosperity of other person अन्यथा समर्थकस्य प्रकृतिमहीयत्वस्य हेतोरन्यसमुन्नतसहिष्णुत्वलक्षणेन साध्येन सर्वोपसंहारव्याप्तिर्न प्रतीयत VyākūVi. 99. 23.अन्यसमूहित (anya-samūhita) *adj.* united or joined with others नियतान्यसमूहितयोः समाहितः कीर्तितः सद्भिः KośaKaTa. 2. 5658.अन्यसंपद (anya-sampad) *f.* prosperity or fortune of others सद्भा न ह्यन्यसंपदत्पानाम् YātūPra. 3.128.अन्यसंपर्क (anya-samparka) *m.* A association with others संसर्गोऽन्यसंपर्कः Sphuṭā. iii.103. 6 (on 3.94); B contact with other things भ्रमादुच्यते संपर्काद्विच्छेदो विपर्येयिव ŚlokaVār. 5 (3). 193 (323. 2); अन्यसंपर्कद्विच्छेदो बुद्धिज्ञानाद्विच्छेदो भवति (पूर्वविषयस्य) Kāśi. ii.169. 7 (on 5 (3).193)अन्यसंपर्ककृत (anyasamparka-kṛta) *adj.* caused by the contact with other thing निर्मलस्वभावेऽपि दर्पणे अन्यसंपर्ककृतमलस्यापनयनम् ... निवर्णक्रिया भवति VivaPraSam. 318.15.अन्यसंपाद्यत्व (anyasampādya-tva) *n.* [Inst.] by way of being what is fit to be carried out by others आज्ञा हि नाम नैवान्यसंपाद्यत्वेन गम्यते NyāyMañ. i. 326. 20.

9: (प्रकाशस्थितिः दुरुपपन्नः) अन्यसंबन्धिः अन्यसंबन्धित्वाद्येवम् Bhāṣk. i. 200.
10 (on i. 5. 2): [Inst.] as being related to another अन्यसंबन्धित्वेनावगता-

10 (on i. 5. 2) [inst.] as being

अन्यसंबन्धिन्

नामन्यसंबन्धित्वेन भानम् Bhāṣi. 20.26 (on i.1.4); (परकीयाभिमतस्य ... परत्वं कस्य भवेत् इति न विनाः) परकीयाभिमतस्य - अन्यसंबन्धित्वेनाभिमतस्य Bhāsk. i.215.18 (on i.5.5); B [Inst.] as being related to one, Bhāṣi. Cin. i. 20.26 (on i.1.4)

अन्यसंबन्धिन् (anya-sambandhin) *adj.* [f. -i] 1A relating to one person यन्त्रान्यसंबन्धिर्न क्रियामन्यः करोति इतरसंबन्धिर्न चेतः स कर्मव्यतिहारः KāśiVr. on i.3.14; Subodhi. 104.9 (on 2.283); अन्यसंबन्धिना धान्यस्य अन्येन संग्रहाद्रवति साधनकर्मच्युतीहारः Nyās. i.221.23 (on i.3.14); ViraMi. (Āhnikā). 518.9; 1Aii relating to one thing यत्र चान्यसंबन्धी धर्मः परस्य परसंबन्धी चान्यस्य स धर्मविनिमयरूपः AlaākāPa. 57 (3); (used as noun) (that) which is relating to one thing (प्रकाशस्थितिः दुरुपपादा) अन्यसंबन्धिनः अन्यसंबन्धित्वायोगात् Bhāsk.i.200.10 (on i.5.2); 1B relating to another कथं सोऽन्यसंबन्धिन्या क्रियया अकारः स्यात् Nyās. i.164.16 (on i.2.27); AbhinBhā.ii.426.14 (on 18.38); यत् परिसमाप्तं प्रयोगहै तत्संबन्धिनः कार्यस्याविधिः स्यान्त्रान्यसंबन्धिनः Prasā. i.249.20; 2 (used as noun) another relational adjunct एकसंबन्धिनोऽपि समवायोऽवितिष्ठते। अन्यसंबन्धिसद्भावाद्योगो नो चेन्न भेदतः Tattv-Sam. 859.

अन्यसंबन्धिसंतान (anyasambandhi-santāna) *n.* series relating to another संतानान्तरम् समनन्तरोक्तमन्यसंबन्धिसंतानम् Bhāsk.i.216.21 (on i.5.5)

अन्यसंबन्धोपपत्ति (anyasambandhopatti) *f.* tenability of semantic relation with another (meaning) नान्यार्थ इति ज्ञातेन संहितेनाप्येकवाक्यता भवति, अन्यसंबन्धोपपत्ती सत्याम् ŚābaBh.1134.1 (on iii.8.31)

अन्यसंभव (anya-sambhava) *m.* existence of other (verbal roots) सत्त्वा धातवः केचिदनुक्ता अपि सन्ति चेत्। सन्तुक्तास्तेऽपि चात्रोक्ता न दुष्यन्त्यन्यसंभवे DaivaVyā. 200.

अन्यसंभवन् (anya-sambhavin) *adj.* possible for, i.e. applicable to other person योऽस्यात्मा ... यं पुरस्कृत्य पुरुषः ... प्रवर्तते यथा गोर्वाहदोहादी, नान्यसंभवितोऽर्थस्य, यथा युद्धप्रवेशः स एव स्वभावो यथास्वं शब्दोदितः, न द्रव्यत्वादिसामान्यम् PramāVāSvopVr.59.17.

अन्यसंभोग (anya-sambhoga) *m.* Ai sexual intercourse with another man मुग्धा मय्या प्रीढा ... अन्यसंभोगचिह्नद्वया च ... इति ... सरसवीचीनाम् ... शृङ्गारप्रवाहोऽयम् SaduktiKa. 66.29; परोढा तु परेणोढयन्यसंभोगललासा RasāSu. 28.11 (1.109); Aii sexual intercourse with another woman, cf. अन्यसंभोगदुःखिताः B topic dealing with the sexual intercourse with another person अपराकेन्दुल्लङ्घनप्रतिभिरन्यसंभोगपर्यन्तं व्याख्याता (गतप्रत्ययगता) BālamBha. iii.35.32 (on 3.16)

अन्यसंभोगदुःखिता (anyasambhoga-duḥkhitā) *f.* A type of heroine called Sāmānyavanitā (lit. distressed due to the intercourse (of husband) with another woman) (सामान्यवनिताः) एता अन्यसंभोगदुःखिता वक्रोक्तिगर्विता मानवत्यधेति तिस्रो भवन्ति RasMañ. 32(1); ŚrīgārāL.152.7; B type of heroine called Khaṇḍitā (lit. distressed due to the intercourse (of husband) with another woman) (खण्डिता) सैव नायकपरोऽक्षं सखीनां पुरतः कोपप्रकाशनशीला अन्यसंभोगदुःखिता ŚrīgāMañ. (A.)23.10; 6.28; 15.8; 24.6; स्वेतरनायिका-संभोगदुःखिता अन्यसंभोगदुःखिता ŚrīgāMañ. (A.) 27.4.

अन्यसंमिलन (anya-sammilana) *n.* union or meeting with a man who is other (than the hero) प्रमदायास्तु भोग्यत्वम्। ... भोग्यस्य तु पारतन्त्र्या-देयान्यसंमिलने शृङ्गारभङ्ग इति दर्शितम् AbhinBhā. i.311.15 (on 6.46)

अन्यसरस् (anya-saras) *n.* ordinary lake युक्ता न ते वणिक्पुत्र राजपुत्रीं प्रति स्पृहा। हंसो वाञ्छन्तु नामन्यसरोऽभ्युजसुखश्रियम्। हरिनाभीहृद्वाभ्योऽन्यसंभोगलक्ष्याः स कः पुनः KathāSaSāg. xii.5.292.

अन्यसरित् (anya-sarīt) *f.* other river प्रतिपक्षेणापि पतिं सेवने भर्तृवत्सलाः साध्यः। अन्यसंभोगां शतानि हि समुद्रगाः प्रापयन्त्यधिम् Mālavikā. 5.19.

अन्यसर्ग (anya-sarga) *m.* another creation तदा सृष्ट्यान्सर्गं तु ... दध्यौ प्रजापतिः VarāP. 2.33.

अन्यसर्वसमुच्चय (anyasarva-samuccaya) *m.* collection of all the rest (of the property) अस्मै दत्तं च घनं स्यात् विवाहात् प्राप्नुतं तत्र वा घेनान्यसर्वसमुच्चयस्तत्सर्वं तस्यां तादृश्यामतीतायां भृगुरेवेत्येतं BālamBha. ii.265.12 (on 2.145)

अन्यसर्वस्व (anya-sarvasva) *n.* entire property of others वञ्चित्वान्य-सर्वस्वं विश्वासेनाहरत्यलम्। स नीचः ŚukraNi. Add. after 2.69 (230.16)

अन्यसर्वनविवृति (anyasavāna-nivṛtti) *f.* exclusion of other Soma-pressing (in a Soma-sacrifice) यद् वैश्वदेवः प्रातःसवने गृह्णते, प्रातःसवने

वा एतद्वैश्वदेवयज्ञं संस्थापयतीति वैश्वदेवसंस्तुतिर्नान्यसर्वनविवृतिः ŚābaBh. 1829.9 (on x.2.8)

अन्यसर्वगोपिता (anyasavarnānvitā) *adj.* (f.) belonging to other person of the same caste शीलवत्तु यां गृहीत्वा मन्येतात्मानमेव सत्कृतिनम्। यावत्तु चैव नैनामन्यसर्वगोपिता पूर्वम् KandaCū. iii.1.14.

अन्यसहकारिकारण (anya-sahakārikāraṇa) *n.* other auxiliary causes or means नेति नेत्यद्वैतात्मदर्शनम्, इदं च अन्यसहकारिकारणनिरपेक्षमेव ... अमृतत्वसाधनम् BrāraUBh. 669.17 (on iv.5.15)

अन्यसहाय (anya-sahāya) *m.* other helper or assistant अन्यसहायेनापि संयुक्ताणां कृते देवदत्तेन पाकः कृत इति लोके व्यवहारदर्शनेनोपपन्नोऽन्यसहायिन कृतोऽपि चयनस्याध्वर्युर्कृत्वाविरोध इति सहायान्तरव्यावृत्त्यर्थं तद्विधिविरोधम् MayūMāli. 88.23 (on i.4.17)

अन्यसहित (anya-sahita) *adj.* [f. -ā] 1A associated with or accompanied by another thing यदि हि रथन्तरं नित्यं ज्योतिष्टोमे अन्यसहितं वा स्यात् ततो न व्यवच्छिन्नात् TantrVā. 582.19 (on ii.3.2); एतच्च ... अद्योर्वात-लेनेकेकान्यसहितेन वापिनयेत् AbhinBhā. ii.36.18 (on 9.45); यस्य त्वन्यसहितस्यैव साध्यान्वयः सः तदभावे निश्चिते तद्विहितो न प्रयोजकः NyāyRa.351.16 (on 5(4).15); तस्य (परमाणोः) ... एकाकिनोऽन्यसहितस्य वा न प्रत्यक्षत्वम् NyāyRa. 402.14 (on 5(4).177); यदधिष्ठानमन्यादि तर्कितं स्वत एवान्यसहितं वेति संदेहः AṇuBh.163.1 (on ii.4.15); (used as noun) (one) associated with or accompanied by another thing एकस्मिन्विविपि स्वित्कृत्यवदीयमाने सति समयत्तशब्दोऽन्यसहितादवदीयमानवचनो नावकल्पेत TantrVā. 1035.15 (on iii.5.3); प्रातःसवनसंबन्धिसोमभक्षण एवायं मन्त्र उतान्यसहितेऽपि MīmāKau. ii.303.21 (on iii.2.41); 1BI (used as noun) (one) accompanied by any other (deity) विद्यो हि केवलः पत्नीवादेवता नान्यसहितः TantrVā.806.16 (on iii.2.36); 1Bii accompanied by another (deity) किमन्यसहिते पूर्वाणि देवताय-मैन्द्रापोणे चरी पेषणं भवत्युत एकस्मिन्नेव TantrVā. 904.17 (on iii.3.39); ŚāstrDī. 258.14 (on iii.3.15); MīmāKau.ii.300.20 (on iii.2.39); BhāṣiDī. i.289.21 (on iii.3.15); 1C associated with another person तत्र भार्या गतासुं तां दृष्ट्वा अन्यसहितामपि। ... सद्यः सोऽपि जहावसून् KathāSaSāg. xii.28.84; पित्राशीचेनापि केवलेन मात्राशीचस्य न निवृत्तिः। किमुताचन केवलेनान्यसहितेन वेति योज्यम् BālamBha. iii.62.26 (on 3.20); BālamBha. ii.259.4 (on 2.145); 2 qualified by another thing (विज्ञानम्) तदेव हि देहा प्रकाशते। अन्यसहितमसहितं च तत् Kāśi. iii.190.13 (on 5(8).1); 3 employed with another (word) (यवाश्च तिलाश्च मापाश्च) चशब्दश्चुत्वा ह्यन्यसहिता माषा निर्दिष्टाः ŚāstrDī. 687.7 (on x.3.11); (used as noun) (word) employed with another (word) केवलप्रयोगादेवामपिङ्गः प्रवया वृक्षः प्लक्षश्चेत्येवमन्यसहितामेष प्रयोगनियमात्र केवलानामर्थभिधानम् NyāyRa. 922.18 (on 7.277); YukiSneha. 158.18 (on i.1.7); तदा हि न ज्ञायते किं तयोरेवावधित्वमुतान्यसहितयोः Pradī. i.230A.4 (on i.1.7); माषाणामानन्तर्येऽपि न केवलानां तेषां विपरिवृत्तिः किं तु चशब्दबलान्यसहितामपि MayūMāli.687.13 (on x.3.11)

अन्यसहितपूषन् (anyasahita-pūṣan) *m.* (deity) Pūṣan accompanied by other (deity) अन्यसहितपूषदेवताकयागजन्त्यापूर्वस्यापि पूषस्याभिकभागसंबन्धपूर्णत्वा-विशेषात्तत्रापि पेषणं स्यादेव MayūMāli. 258.18 (on iii.3.15)

अन्यसहितपूषोद्देश (anyasahitapūṣoddeśa) *m.* [Inst.] with the objective of (deity) Pūṣan accompanied by other (deity) यजमानेनान्यसहितपूषोद्देशेन त्यक्तस्यापि प्रत्येकमेव स्वीकारात् ... तत्रापि पेषणं स्यादेव MayūMāli.258.18 (on iii.3.15)

अन्यसहितमनस् (anyasahita-manas) *n.* mind accompanied, i.e. assisted by other (organs) नन्वन्यसहितमनोजन्यत्वमनुमानादीनामप्यस्त्येव NyāyRa.176.19 (on 4.136)

अन्यसहिताग्नि (anyasahitāgni) *m.* (deity) Agni associated with other (deity) आग्नेयशब्दः केवलानिदेवताकमेवाभिधत्ते नान्यसहिताग्निदेवताकमित्यर्थः MayūMāli. 209.1 (on iii.2.1)

अन्यसहितावस्थ (anyasahitāvastha) *adj.* being, i.e. occurring together with another, i.e. feminine constituent पुंसत्वं तु भिन्नवत्त्वा नामार्थगतमेवावस्थते न तु नामार्थकदेशगतम् अन्यसहितावस्थपुमर्थस्यैव नामार्थत्वात् TattvCin. iv(2).817.2.

अन्यसहितेन्द्र (anyasahitendra) *m.* (deity) Indra accompanied by other (deity) नान्यसहितेन्द्रदेवताके मन्त्रः MīmāKau.ii.302.9 (on iii.2.40)

अन्यसाक्षिपूर्वक (anyasākṣi-pūrvaka) *adj.* preceded by the witness who is other (than oneself) ग्राहकादेरन्यसाक्षिपूर्वकत्वसिद्धेः स्वसाक्षिणोऽन्य-

अन्यसापेक्षता (anyasāpekṣa-tā) *f.* the state of being (syntactically) dependent on another (word) स्मार्तमिति विशेषानुपादानात् अन्यसापेक्षतेव ManuBh. i. 235.22 (on 3.57); अनुवादरक्षणयच्छदसमभिव्याहारेण अन्यसापेक्षताज्ञापकेन ज्योतिशशब्दस्य दुर्बलत्वावगमात् ŚrūtaPra. iB. 260.10 (on i.1.25); [Inst.] as being (syntactically) dependent on another (word) पुत्रेण सहागत इत्याद्यै सहशब्दार्थस्य क्रियापदान्तरित्वेनान्यसापेक्षतया तेन सहशब्दार्थस्य समासासंभवेन सपुत्र इत्यादिप्रयोगानुपपत्तेः VyutpaVā. 165.21.

अन्यसापेक्षत्व (anyasāpekṣa-tva) *n.* A the state of being dependent on another thing स्वव्यवहारेऽन्यसापेक्षत्वमिति चेन्न ŚatDū. 102.27; क्रमसामान्यस्य ... अन्यसापेक्षत्वेन विलम्बोपरित्यक्तत्वात् BhāṭṭiDī. iii. 24.19 (on viii.3.1); चतुःशत्येककथनात् तदर्थमन्यसापेक्षत्वे स्वातन्त्र्यमङ्गः SetuBa.6.21; B the state of being (syntactically) dependent on another (word) न ह्यत्र समासे सहार्थस्य प्राधान्यम्। येनान्यसापेक्षत्वेऽपि समासो भवेत् VyutpaVā. 165.23.

अन्यसामग्रीजन्य (anyasāmāgrī-janya) *adj.* (used as noun) (that) which is produced from totality of causes of another तान्यां जनितो यो विशेषो मृतसंस्थानविशेषात्कः स एव तदन्यसामग्रीजन्यात् पिबते HetuBīT.97.18.

अन्यसामर्थ्य (anya-sāmārthya) *n.* A [Abl.] on the ability of other person नारभेत्परसामर्थ्यात् (v.1. नारभेद् अन्यसामर्थ्यात्) पुरुषः कार्यमात्मनः MahāBhā. ii. 51.7; B strength of other person अविज्ञायान्यसामर्थ्यं स्वसामर्थ्यं प्रदर्शयेत्। उपहासमवाप्नोति SkandP. iv.5.68.

अन्यसामर्थ्याभाव (anyasāmārthyābhāva) *m.* absence of the ability of other person आत्मोदाहरणेनान्यसामर्थ्याभावनिश्चये। पुरुषत्वादिहेतुभ्यः कार्यं चातिप्रसज्यते TattvSār. 3465.

अन्यसामान्य (anya-sāmānya) *n.* 1 oneness or identity of other (Kāraṇas) कर्तृसामान्यात् सिद्धमिति चेत् तदभेदेऽन्यसामान्ये प्रकृतिभावप्रसङ्गः Vār. 2 on P. viii.1.51; 2A another common feature नाकाशादिः ... न तदव्यसे अन्यसामान्यपेक्षा LaCandr. 495.31; 2B other, i.e. lower or non-extensive generic property द्रव्यत्वभूतत्वापरभिधानमन्यसामान्यमुदाहरन्ति Vidvanmo. 4.36.

अन्यसामान्य (anya-sāmānya) *adj.* [f. -ā] A common to others अन्यसामान्यैरन्येभ्यः ... प्रत्युहप्रवचैः ... तम् ... चालपितुं न शेकुतः YaśasCam. ii. 287.23; सोऽन्यसामान्यया हास्मान् दृष्ट्वा संभावयिष्यते Śālic. 7.106; B similar to others उपमानस्यानादरः क्वाचानन्यसामान्यगुणस्यान्यसामान्यतापादेन वा भवति AlankāRa. 24 (10); C ordinary like others धन्योऽसि किं ते कथयामि राधां तामन्यसामान्यतया ब्रवीषि Vidvanmo. 8.8.

अन्यसामान्यगुण (anyasāmānya-guṇa) *m.* quality common to others ये चान्यसामान्यगुणाः सदैव स्वभावसंसिद्धगुणा यदास्ते ... हन्तुं न शक्ताः VasiS. 32.114.

अन्यसामान्यधी (anyasāmānya-dhī) *f.* consideration of being ordinary like others भवादेशं नायकरत्नमीदृशम्। तमन्यसामान्यधियावमानिति त्वया महान्तं बहु मनुमुत्सहे NāiC. 9.6.

अन्यसाम्य (anya-sāmya) *n.* 1 resemblance or similarity with another अन्यसाम्यं महतां हि दैन्यम् RāghPān. (Dha.) 16.62; बाधेऽदृष्टेऽन्यसाम्यात् किं दृष्टेऽन्यदपि बाध्यताम् KhandanKhā. 500.10; AdvaiSi. 464.16; RasGaṇ. 159.2; LaCandr. 464.28; 2 similarity of other things, cf. अन्यसाम्यव्यवृत्तिः।

अन्यसाम्यवर्तित (anyasāmya-ghaṭita) *adj.* consisting of similarity with another अन्यसाम्यवर्तितप्रतिप्रयोगात्परेषां किं फलम् GuruCandr. ii. 76.15; LaCandr. 464.30.

अन्यसाम्यतत् (anyasāmya-tas) *adv.* due to the similarity with another चोदनाजनिते ज्ञाने दाढ्यं प्रागपहसितम्। संदिग्धो हि तथाभावस्तद्ग्राह्यस्यान्यसाम्यतः TattvSār. 3089.

अन्यसाम्यव्यवृत्ति (anyasāmya-vyāvṛtti) *f.* exclusion of similarity of other things त्वन्युक्तं कमलेनैव तुल्यं नान्येन केनचित्। इत्यन्यसाम्यव्यवृत्तेरियं सा नियमोपमा Kāvyaḍa. 2.19.

अन्यसायक (anya-sāyaka) *m.* arrow of ordinary person एवंरूपजवाकारः ... मृगजातयः। न ...। समासादयितुं शक्याः ... अन्यसायकैः BrKathāŚloSār. 8.47.

अन्यसारस्वत (anya-sārasvata) *adj.* (used as noun) (person) of other, i.e. vicarious learning, plagiarist अन्यसारस्वता नाम सन्त्यन्योक्तानुवादिनः Kāvyaśā. (Bh.) 6.6.

अन्यसारूप्य (anya-sārūpya) *n.* similarity (in form) with another (word) नानुबन्धकृतान्यसारूप्येनैकतत्त्वानेकात्कृत्यनि SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2.100.

अन्यसाहसासंभव (anyasāhasāsambhava) *m.* impossibility of other

kinds of temerity or reckless act प्रकृतेऽन्यसाहसासंभवादाह। व्यभिचि BālamBha. ii. 66.3 (on 2.51)

अन्यसाहित्य (anya-sāhitya) *n.* 1A association with another object वस्तुनः उपलभ्यस्यान्यसाहित्ये कैवल्ये चापनीते HetuBīT. 147.21; 1B [Inst.] in association with another (metre) देवतावच्छन्दोऽप्यन्यसाहित्येन स्यात् MayūMāi. 230.16 (on iii. 2.19); 2 utterance (of one) with another (word) अन्यसाहित्यातितामात्रेत्यादिनैकशेषो न BālamBha. i. 231.27 (on 1.86)

अन्यसिंह (anya-simha) *m.* another lion त्वत्तो ये जन्म लप्स्यन्ते ...। कस्तान् विशिष्यते सोढुमन्यसिंहानिवाहवे PāṇḍaC.1.205.

अन्यसिद्धान्त (anya-siddhānta) *m.* A established truths or doctrine of others प्रमाणवित्। [स्वा]न्यसिद्धान्तविद्यास्य श्रीमान् रुद्रशिखो गुरुः। ... अभूत् EI. i. 36.27; B cult or system of another तन्त्रतन्त्रान्तरस्थानेषु अन्यसिद्धान्तावतरणवचनमपवर्गप्रत्यासत्त्यतिशयनिबन्धनप्राशस्त्याधिक्यपरमिति मन्त्रान्यम् PāñcīkRa. 31.9.

अन्यसिद्धान्तज्ञान (anyasiddhānta-jñāna) *n.* knowledge of the doctrine of another भिन्नविषयत्वे तस्यान्यसिद्धान्तज्ञानवत्तदनुपकारकत्वम् ŚatDū. 62.9.

अन्यसिद्धान्तशासन (anyasiddhānta-śāsana) *n.* treatise on the doctrine of another नैवं वेदान्तसिद्धान्तादन्यसिद्धान्तशासने। मेयसिद्धिः BrĀraUBhVā. iv. 4.910.

अन्यसिद्धान्तसंसिद्धि (anyasiddhānta-sānsiddhi) *f.* establishment of the doctrine of another नान्यसिद्धान्तसंसिद्धिर्लभ्यते सर्वतार्किकैः BrĀraUBhVā. iv. 3.806.

अन्यसिद्धार्यता (anyasiddhārtha-tā) *f.* the state of having the meaning established by another means पदं स्वधर्मं व्युत्क्रामेदन्यसिद्धार्यतान्यथा BrahmiSi. 103.4.

अन्यसिद्धि (anya-siddhi) *f.* 1 attainment of any other thing ब्रह्मैवात्र परं ब्राह्मं तज्ज्ञानं नान्यसिद्धये TaiUBhVā. 46.10 (2); 2 establishment of another thing यत्सिद्धार्यार्थदन्यसिद्धिः सोऽधिकरणासिद्धान्तः VedāntKa. 132.6 (on i.2.1); अन्यविषयप्रमाणेनान्यसिद्धेरसंभवात् ViraMi. (Vyavahāra.) 98.26.

अन्यसिन्धुर (anya-sindhura) *m.* another elephant विषादिदोषाः प्राणस्थसद्वत्प्रशिक्षाद्युना। गन्धसिन्धुरदानाम्भोगन्धेनैवान्यसिन्धुराः TriśaSaPuC. i. 1.848.

अन्यसीमा (anya-sīmā) *f.* A another boundary ततो गुरुभिरुक्तम् - 'नरकं (नगरं?) त्यक्त्वा अन्यसीमायां तिष्ठत' KumāDePra. 112(20).10; B boundary of another (king) सामन्तशब्दः पृषोदरादिः। ननु तत्रापि अन्यार्थवर्तिनोऽन्यसीमानिर्णायकत्वं कथम् BālamBha. ii. 273.32 (on 2.150)

अन्यसुख (anya-sukha) *n.* 1A any other happiness or pleasure विरहोत्कण्ठता गोष्यो नान्यसुखं विदुः SāmaraU. 241.6; 1B other happiness or pleasure यथा ह्यन्यसुखेषु सुखरूपं प्रत्यभिज्ञायते नैवमात्मनि प्रत्यभिज्ञानीमः ŚāstrDī. 129.9 (on i.1.5); 2A pleasure of others यो देहमर्पयति चान्यसुखस्य हेतोस्तस्य वदान्यगुरवे तरेव नमोऽस्तु BhāmiVi. 1.89; 2B pleasure of any other person, cf. अन्यसुखप्रेक्षिन्; 3 pleasure to another, cf. अन्यसुखदत्त.

अन्यसुखदत्त (anyasukhada-tva) *n.* the state of giving pleasure to another जैह्वं तस्मात्तदत्तं च निर्वेदाध्वं कीर्तितम्। भङ्गयान्यसुखदत्तं च स आजल्य उदीरितः UjjvaNiMa. 495.3.

अन्यसुखप्रेक्षिन् (anyasukha-prekṣin) *adj.* comprehending the pleasure of any other person अप्रधानत्वं जडे विभावानुभाववर्गे व्यभिचारिनिर्वये च संविदात्मकेऽपि नियमेन नान्यसुखप्रेक्षिणि संभवति Kāvyaṇu. (He.) 76.25.

अन्यसुखादि (anyasukhādi) *adj.* other pleasures etc. विष्णुपुस्तप्रसङ्गस्य निपेणैर्नापि नारदः। स्वर्गापवर्गी न सायं किमुतान्यसुखादिभिः ŚātraT. 8.30.

अन्यसुत (anya-suta) *m.* A son of another person कथमात्मसुतामिहा त्रयसेऽन्यसुतं विभो Rāmā. i. 61.13; B another son मूकोऽपि बालोऽपि मन्त्रिभित्त्य मूषते। स सुतः स्थापितो नार्येऽभावेऽन्यसुतस्य च SkandP. vi. 46.8.

अन्यसुतपक्षपात (anyasuta-pakṣapāta) *m.* partiality towards the son who is (begotten) of other (than one's husband) अन्यसुतपक्षपातं कथयति मातुः KuṭjaMa. 584.

अन्यसुत्याकालीन (anyasutyā-kālīna) *adj.* pertaining to the time of other Soma-pressing अन्यसुत्याकालीनेनाह्वानेनात्र नास्त्युपकारः NyāyMaVi. 647.9 (on xi. 3.11)

अन्यसुपर्वन् (anya-suparvan) *m.* other gods न ब्रह्मा न सुरारतिर्न पुरारतिरिन्द्रः। मद्ग्रे गर्वितुं किंचित्का कथान्यसुपर्वणम् ŚivaP. v. 49.27 (466B.15)

अन्यसुभट (anya-subhata) *m.* another great warrior आरोबुमन्यसुभटे प्रलब्धिकाङ्क्षी रदित्यतपरान्निभासुरे। क्रोधादध्रमन्करिवरो रणाङ्गेषु शुण्डाद्वयौ दधदिव व्यभाव्यत HammiMaKā. 12. 43.

अन्यसुरादिवन्द्य (anyasurādi-vandya) *adj.* venerable or praiseworthy of other gods etc. मारो हरेऽन्यसुरादिवन्द्यो वितायमानो विल्वं प्रयातः BrahmP. 112. 5.

अन्यसुरार्चन (anyasurārcana) *n.* act of worshipping of another god सर्वतीर्थेषु स्नानमन्यसुरार्चनम्। ... वाञ्छनीयानि सन्ति वा। सर्वाप्येतानि BrahmVaiP. i. 6.21.

अन्यसुरालय (anyasurālaya) *m., n.* temples of other gods राजवेश्म-
धिकमपि शस्यतेऽन्यसुरालयात् SamarāSū. 40. 9.

अन्यसुरास्पद (anya-surāspada) *n.* other abode of gods, other temple कृता देवगृहास्तैरेव तत्पार्श्वेऽन्यसुरास्पदः। दिङ्मातृसमीपस्थकर्मोपन्यात्रितम् RājTa. (Ka.) 4.702.

अन्यसुषुप्ति (anya-suṣupti) *f.* sleep of one न ह्यन्यसुषुप्तावयः सुप्तो भवति Bhāsk. i. 52. 23 (on i. 1. 1)

अन्यसुहृद् (anya-suhṛd) *m.* any other friend or ally न त्वत्तो ममान्यसुहृद् कोऽप्यस्ति Pañcā. 136. 7.

अन्यसूक्त (anya-sūkta) *n.* other hymns, i. e. Puruṣasūktas श्रीसूक्तमन्यसूक्तानि वैष्णवानि च कीर्तयेत्। ... अन्यसूक्तानि पुरुषसूक्तानि CaturCin. ii(1). 388. 13.

अन्यसूतक (anya-sūtaka) *n.* another impurity caused by child-birth सूतके चान्यसूतके प्राप्ते ... पूर्वाशौचेन शुद्धिः VaikhāGS. 7. 5.

अन्यसूत्र (anya-sūtra) *n.* A another rule of Mathematics वाञ्छितसूत्रगहारा हरा भवन्त्यन्यसूत्रगहाराः GañiSāSār. 2. 95; Bii other aphorisms, i. e. the Brahmasūtras अन्यसूत्राणामपि मुख्यसूत्रात् किंविशिष्याभिधीयते ब्रह्मसूत्राणामेव TattvPrakā. 3B. 1 (on i. 1.0); Bii other aphorism in the Īśvarapratyabhijñā-sūtras यदि चित्तशब्देन अस्मिन् सूत्रे मनस एवेति स्यात् तर्हि अन्यसूत्रे आलम्बनविषयां शङ्काम् ... न कुर्यात् Bhāsk. i. 173. 10 (on i. 4. 5); Bii other aphorisms in the aphorisms of Pāṇini अन्यसूत्राणां समाहारद्वन्द्वविषये न प्रवृत्तिः LaSābdeSe. ii. 144. 7; C other texts or scriptures (of Śrauta) आचल्यनसूत्रोक्तं हौत्रं यदा वीधायैर्गृह्यते तदा तैरनीयोमीयोऽनुष्ठेयो नान्यसूत्रोक्त-
हौत्रग्रहेण BālamBha. i. 247. 25 (on i. 89)

अन्यसूदमुख (anyasūda-mukha) *n.* mouth of another cook अन्यसूद-
मुखाढातां प्रयागस्तामवाप्तवान् RājTa. (Ka.) 7. 687.

अन्यसूरि (anya-sūri) *m.* other scholar उक्तं यद्वाच्यसूरिभिः। तत्तद्वाज-
चरित्रेऽस्मिन् बाष्पाके प्रकटीकृतम् BallāC. 123.1.

अन्यसृष्टि (anya-sṛṣṭi) *f.* A creation (of intellect etc.) of another (ignorant) अन्यसृष्ट्युरागेऽपि न विरतोऽप्रबुद्धरुद्रतत्त्वस्वोपायः Sāmkhya-
PraSū. 3. 66 (Bh. ज्ञानियुरुप प्रति निवृत्तापि प्रकृतिरन्यस्याज्ञास्य बुद्ध्यादिसृष्ट्यु-
परागात्र विरता भवति); Bii creation of any other (Veda) आदी वेदक्यवादस्त-
विभजनवशात् तावता नान्यसृष्टिः TattvMu. 4. 112; Bii creation of any other
(thing) इच्छा ...। एतत् सृष्टेहास्यसृष्ट्यादुदात्ते EI. xv. 354. 57.

अन्यसेना (anya-senā) *f.* A army of the enemy न सौधवेराधितरांश्रहेतिः
स्थिरं तथैकं पदमन्यसेना। वैराटवीचारमयेन जाता गेहेखिवाजिष्वपि कस्य
गर्जः RāghPān. (Dha.) 16.41 (comm. विपक्षसेना); B army of the other person,
i. e. Rāvaṇa, RāghPān. (Dha.) 16.41 (comm. रावणसेना)

अन्यसेवा (anya-sevā) *f.* service to any other त एव धन्या लोके
...। नान्यसेवा कृता यस्तु BrahmP. 159. 3.

अन्यसेविन् (anya-sevin) *adj.* serving others, i. e. Kauravas कुन्त्याः
सुतमपि लोकोऽन्यसेविनं कर्णम्। राधेयमेव मेने UpadeS. 82.

अन्यसैन्य (anya-sainya) *n.* A other troops बहुलानुरक्तसंपाते च
यातव्यस्योपजापभयान्यसैन्यानां भूतादीनामविधासै ... इति मीलबलकालः ArthSā.
iii. 51. 6 (9. 2); अन्यसैन्येऽग्रेणीयाहम् भवत्येको महाबलः। सर्वेऽपि तादृशाः
सैन्याः सैन्ये तस्य महौजसः TriṣaSaPuC. i. 5. 315; Bii army of the enemy
प्रकात्तानामन्यसैन्येऽग्रहीतुम्। ... भ्राम्यतामाजिभूमौ वारी वारैः सस्मरे वारणानाम्
ŚiśuVa. 18. 56; RāghPān. (Dha.) 16. 36; Bii army of other person, i. e.
Rāvaṇa वरुण्यनीलह्वनमन्यसैन्यं ज्वलत्प्रकोपानलमुपतप्तम्। इष्ट्या यमाकारनिरप्रजज्ञं
संहारमहाय भुवः शशङ्गे RāghPān. (Dha.) 16. 36 (comm. रावणसैन्यम्)

अन्यस्त (a-nyasta) *adj.* 1 not rejected or refused सोमप्रवाकमागतम् ...
आह ...। कश्चिदन्यस्तमार्तिर्ज्यम् JaimiS. 1 (comm. अग्रत्याख्यातम्); 2 not

touched with (Māntic syllable) अङ्गैरन्यस्तैरसुरगणा हरन्ति जयम् ĪkṣaSiPa.

i.4.19; 3 not placing, i. e. producing, cf. अन्यस्तकरज.

अन्यस्तकरज (anyasta-karaja) *adj.* not placing, i. e. producing a nail-
mark ताम्बूलदानन्यस्तकरजं करपङ्कजे। मम न स्मरसि NaiS. C. 20. 87 (comm.
अक्षिपनद्वयसमम्)

अन्यस्तन्यपान (anyastanya-pāna) *n.* act of drinking milk of other
(than that of the mother) अजापालार्पितोऽन्यस्तन्यपानेन जीवितः SamarāSār. 4. 388.

अन्यस्तुति (anya-stuti) *f.* A praise or eulogy of another person ये
...। ह्रीमन्तः स्वगुणप्रशंसनविधावन्यस्तुताबुलुका धिग् धात्रा कृपणेन येन
न कृताः कल्पान्तदीर्घायुषः ŚatTrayī. 695; SubhāRaK. 37. 30; ŚārngPa. 248;
अन्यनिन्दा अन्यस्तुतये BrĀraUBh. 91.5 (on i. 4.6); चवाच्यतस्तुतिविवक्षयान्यस्तुतिः
क्रियते तत्रापि व्याजस्तुतिरेव Kuval. 71(46); अन्यस्य स्तुत्यान्यस्तुतौ ...
गन्यमानायां नास्या (व्याजस्तुतेः) अलंकृतैर्विषयः RasGān. 561.12; Aii praise
of another thing, cf. अन्यस्तुत्यर्थः; B praise or eulogy of one person
अन्यस्तुत्यान्यनिन्दातिशयप्रतीतावपि अतिशयोक्तिः AlankāRa. 39. 28; अन्यस्तुत्यान्य-
स्तुत्यभिचक्तिरिति पञ्चमप्रकारव्याजस्तुतिप्रतिबन्दीभूतयेव व्याजनिन्दा Kuval. 72(6);
यत्रान्यस्तुत्यापरस्य स्तुतिः प्रतीयते तत्रापि व्याजस्तुतिः AlankāMañ. 112.16.

अन्यस्तुतित्व (anyastuti-tva) *n.* the state of being the praise or eulogy
of others पश्विंशदहो वा एष यद् ब्रह्मशाह इति। न चायं विधिरन्यस्तुतित्वात्
TupT. 143. 24 (on vi. 5. 29)

अन्यस्तुतिनिन्दा (anya-stutinindā) *f.* praise and blame of one
अन्यस्तुतिनिन्दायां परस्य निन्दास्तुत्योरितिप्रयविवक्षायाम् ... स्तुत्यतिशयोऽवगम्यते
AlankāRa. 39. 26.

अन्यस्तुत्यनुपपत्ति (anyastuty-anupapatti) *f.* untenability of the praise
of another पराविद्याप्रकरणे गतिकीर्तनं स्तुत्यर्थमित्यनुपपन्नम्। अन्यफलतया-
वगम्यमानान्यस्तुत्यनुपपत्तेः ŚrutaPra. ii. 626. 11 (on iv. 3. 15)

अन्यस्तुत्यभिव्यक्ति (anyastuty-abhivyakti) *f.* manifestation of the
praise of another अन्यस्तुत्यान्यस्तुत्यभिचक्तिरिति पञ्चमप्रकारव्याजस्तुतिप्रतिबन्दी-
भूतयेव व्याजनिन्दा Kuval. 72 (6)

अन्यस्तुतिपर (anyastuti-para) *adj.* meant to convey praise of another
अन्यनिन्दापादनद्वाराच्यस्तुतिपरं प्रथमवाक्यम् LaCandr. 717. 35.

अन्यस्तुतिपर्यन्तम् (anyastutiparyantam) *adv.* upto the praise of
another निन्दया निषेध एव कल्प्यतां किमित्यसावन्त्यस्तुतिपर्यन्तं नीयते NyāySu.
(So.) 61. 13 (on i. 2. 11)

अन्यस्तुतिव्याज (anyastuti-vyāja) *m.* [Inst.] under the guise of praising
one अन्यस्तुतिव्याजेन तदन्यस्तुतिरित्यर्थानुगमसद्भावात् Kuval. 71(46)

अन्यस्तुत्यर्थ (anyastuty-artha) *adj.* meant for praising another thing
वेदिसंमानस्य प्रशंसया विधेयत्वप्रतीतिरशक्यमन्यस्तुत्यर्थत्वं कल्पयितुम् TantrVā.
650. 19 (on ii. 4. 25); यदि पारिव्राज्यम् अनुष्ठेयमपि सत् अन्यस्तुत्यर्थं स्यात्
दर्शपूर्णमासादीनामपि अनुष्ठेयानां स्तुत्यर्थता स्यात् BrĀraUBh. 651.3 (on iv.
2. 22); उपाध्यायमात्रस्यानुपयोगादन्यस्तुत्यर्थत्वमङ्गीकर्तव्यम् NyāyRa. 656. 8 (on
5(15). 65)

अन्यस्तुत्यर्थम् (anyastutyartham) *adv.* for the sake of praising another
thing मन्त्रपदानाम् ... शक्यार्थस्यैव वाह्यार्थमन्यस्तुत्यर्थं धीमाश्रमम् BhañDi.
iii. 72. 15 (on ix. 1. 12)

अन्यस्तोत्र (anya-stotra) *n.* A other praise or prayer एतस्तोत्रं विना
देवि अन्यस्तोत्रं पठेत्तु यः। सर्वं तस्य प्रदेद्व्यर्थम् KaliViT. 34.22; B
any other hymn (rk) गायत्र्यादीनां पवनानेष्वेव मत्वात् नष्टिपय एवायमावापः
नान्यस्तोत्रेषु MīmāKau. iii(1). 81.15 (on i. 2. 44)

अन्यस्तोत्रगामित्व (anyastotragāmi-tva) *n.* the state of seeking for
any other hymn (rk) क्रतुरपि च तत्रान्यस्तोत्रगामित्वेनागमिष्यते TantrVā. 559.10
(on ii. 2.27)

अन्यस्त्री (anya-stṛī) *f.* A wife of other person नान्यस्त्रियं नन्ययोनियम्
... गच्छेत् CaraS. i. 8. 22; संविवाच्यस्त्रियं तु वा। स्नात्वा भुक्त्वा त्वहोरात्रं
पञ्चगव्यं सनावरेत् JayāS. 25.15; रावणः परमः प्रज्ञो भूत्यानस्त्रियमग्रहीत्
PadmP. (Ra.) 98. 41; अन्ययोनियस्त्रियं विशेषाच्च वयोवर्गवृद्धां ... न
गच्छेत् AśvāSār. i. 59. 23 (1. 9); नृपानां निधिरन्यस्त्री मुखाणां प्रत्ययान्तः।
गच्छेत्तुः खवत् त्याग्या दुरतः सा नरोत्तमैः SubhāRaSam. 780; चेष्टितानि
व्याधिवदुःखवत् त्याग्या दुरतः सा नरोत्तमैः SubhāRaSam. 780; चेष्टितानि
... संस्रानत्रपाणि तु। अन्यस्त्रियाः प्रगल्भयास्तथा स्तुवार्योयितः SāhiDa. 140.18;
... 1B second wife, cf. अन्यस्त्रीवाञ्छाः 2A other woman or lady आमीः ... मा
1B केशजासं सोऽन्यस्त्रीणां रतादो कस्तहमनुवर्तते यः प्रिये दोषस्यैव CandīS.
208; केशजासं सोऽन्यस्त्रीणां रतादो कस्तहमनुवर्तते यः प्रिये दोषस्यैव CandīS.
81; अत्यन्तदक्षित त्वं मे किमन्यस्त्रीभिरुक्तं PadmP. (Ra.) 73. 86; अन्यस्त्रीणां

or part (of body) कुपिते बाहुमध्ये च भ्रान्तचित्ते तथोदरे। अधस्तंताड्यते प्राज्ञैर्नान्यस्थानेषु कर्हिचित् ŚukraNī. 4(7).125; 3 other house (in horoscope) चन्द्रे लाभे सुते शनौ। अन्यस्थानेषु सर्वेषु शत्रुपक्षाग्निः स्वप्न VasiS. 37.195; 4 place of other (letter) पदाभ्यामन्यस्थाने जातस्य रक्षन्ध ककारस्य संयोगादेलोपो नेति केचित् PrakriKau. i. 279. 16 (F.N.)

अन्यस्थानगत (anyasthāna-gata) *adj.* used or employed, i.e. chanted on another occasion (of ritual) अन्यत् स्थान (v.1. अन्यस्थान) गतस्य निर्वर्तन् धर्माः LātyāSS ii. 10.21; DrāhySS vi. 2.22.

अन्यस्थानचतुष्क (anya-sthānacātuska) *n.* another quadruple of grounds or alters (for offering) ग्रामाद्ये सगणानां तु दत्तिं दद्यात् ... । अन्यस्थानचतुस्ते तु केचलानां दत्तिं देवत् PāraS. 17. 546.

अन्यस्थानजन्मन् (anyasthāna-janman) *adj.* originating in another place जहाति पूर्वं नाधारमहो व्यसनसंततिः। अन्यत्र वर्तमानस्य ततोऽन्यस्थान-जन्मनि PramāVār. 1.154.

अन्यस्थानवासिन (anyasthāna-vāsin) *adj.* staying at another place or region किंवृत्ता एवान्यस्थानवासिनः Tantrākhyā. 4.11; PañcT. 1.5 (11) (14.11)

अन्यस्थानसंस्थ (anyasthāna-saṁstha) *adj.* situated at the place or seat of other (humour) तत्रान्यस्थानसंस्थेषु तदीयामबलेषु तु। कुर्याद्विक्तां स्वामेव AṣṭāSam. i. 104. 11 (1.19); AṣṭāHr. i. 13. 20.

अन्यस्थानस्थित (anyasthāna-sthita) *adj.* being or remaining in another place अन्यस्थानस्थितोऽपि यः। संतापं कुरुते क्रोधाङ्गारः स हृदि धार्यते PārśvC. 2. 364.

अन्यस्थानोद्भव (anyasthānodbhava) *adj.* born in another place नान्यस्थानोद्भवैर्विप्रैः श्राद्धकर्मव्रतानि च। नारां नारैः कुर्यात् SkandP. vi. 222. 32.

अन्यस्थापन (anya-sthāpana) *n.* imposition of other, i.e. imaginary thing प्रकृतं प्रतिपिधान्यस्थापनं स्यादपहृतिः SāhiDa. 536.1 (comm. उपमानारोपः)

अन्यस्थालिकोदर (anyasthālikodara) *n.* [Loc.] inside another pan ततोऽन्यस्थालिकोदरे। पलार्धममृतं क्षिप्वा रसस्थलीं च तन्मुखे ... स्थापयेत् RasRaSa. 18. 165.

अन्यस्थिति (anya-sthiti) *f.* sustenance of another thing प्रयत्नान्वय-व्यतिरेकानुविधानेन तस्यापि स्थितिं प्रति कारणात्मा। ... शरीरस्थितिर्येन न त्वन्यस्थितिः NyāyKuA. ii(2). 55. 7.

अन्यस्थूलवस्था (anya-sthūlāvasthā) *f.* another visible state or gross condition स्थूलवस्थासाधारणतयादिकस्थूलवस्थायास्तथाकृत्येन हेतुत्वे अन्यस्थूलवस्थायास्तदसंभवः LaCandr. 816. 32.

अन्यस्नपन (anya-snāpana) *n.* another act of causing to bathe or ablution स्नापयेत् पुरोत्तमम्। सहस्रकलशैः सम्यक् पुरोदितविधानतः। यद्वा-न्य-स्नपनेनैव तत्तत्कालोचितेन वै PāraS. 20. 136.

अन्यस्नातक (anya-snātaka) *m.* other Brahmin who has bathed, i.e. completed his Vedic studies or observations of vows (and begins second period of life) यद्यपि व्रतानि वेदाध्ययनं च नित्यवदुपदिशता मनुजोपपन्नातक एव श्रेष्ठत्वादभिहितस्तथापि स्मृत्यन्तरादन्यस्नातकोऽपि बोद्धव्यः ManvaMu. 85. 27 (on 3. 2)

अन्यस्नेह (anya-sneha) *m.* 1 love for another अन्यस्नेहपरावृत्तां संयुक्तमणामपि। त्रियं कामयते यस्तु सोऽधमः परिकीर्तितः BhāṣPra. (Śā.) 107. 5 (5); 2 another oil केचिदाहुः सर्पिप्राण्युद्भवस्नेहान्यस्नेहवाचकस्तैलशब्दः CaturCin. iii(2). 717. 7.

अन्यस्पन्दोपजीविनी (anyaspaṇḍopajīvinī) *adj.* (f.) depending on the activity of another, i.e. fickleness of mind एषा हि वासना ... चिन्मयीवासावन्यस्पन्दोपजीविनी। निमेषमप्यतिष्ठन्ती स्यैवांशज्ञं प्रयच्छति YogVā. iii. 113. 18 (comm. अन्यस्पन्दं मनश्चाद्यल्पमुपजीवति तच्छील)

अन्यस्पृहा (anya-sprhā) *f.* covetousness or wishing for (the possessions of) any other person दमो नान्यस्पृहा ... ज्ञानेनैतदवाप्यते Mahā-Bhā. xii. 156. 12.

अन्यस्पृहाकर (anyasprhā-kara) *adj.* who makes wish for another किं तेन ननु जातेन कुलाङ्गरेण पापिना। यस्मिन् जीवत्यपि निजाः पितरोऽन्यस्पृहाकराः SkandP. i(2). 3. 53.

अन्यस्फुटकान्ति (anya-sphuṭakānti) *f.* another clear declination of a planet विदन्ति ये गोलसुसुप्ततत्त्वं तैरन्यथैवानयनं तु कार्यम्। बिम्बस्फुटकान्ति-मवांशकानां चान्यस्फुटकान्तिमवांशकानाम् SiddhāTaVi. 254. 19.

अन्यस्मरण (anya-smaraṇa) *n.* A recollection by another person

अन्यस्मरणमोपादिप्रसङ्गाच्च न बाधकाः। अन्तुतेः PramāVār. 2. 269; B recollection of another अन्यस्मिन्नसाधारणे स्वलक्षणे दृष्टेऽन्यस्मरणस्य किं वर्तते NyāyMañ. i. 283. 11.

अन्यस्मृति (anya-smṛti) *f.* 1 other traditional legal scriptures (Smṛti texts) अन्यस्मृतीनां विषयादिभिर्नितरां सर्वज्ञैरेव कृतत्वात् BrahmSūBh. (Ma.) 23B. 3 (on ii. 1. 1) सांख्यस्मृतिः न ... न ग्राह्येति वाच्यम् ... इति चेन्न। अन्यस्मृतीनां वेदोक्तचेतनकारणविषयाणां बाधप्रसङ्गात् VedāntPāSāu. 147. 12 (on ii. 1. 1); श्रुत्या विष्णोर्जगत्कारणत्वाभ्युपगमेऽन्यस्मृतीनामप्राप्त्यर्थं प्रसज्यते TattvPrakā. 80B. 2 (on ii. 1. 2); मनुनापि वृद्धननोः स्मृतिमुपलभ्य सानुमेया तेनान्यन्यस्मृति-मुपलभ्येत्येवं स्मृतिपरंपरामूलकानुमानपरंपरा MayūMāli. 19. 13 (on i. 3. 1); 2A recollection of another thing सहशानुमवादन्यस्मृतिः स्मरणमुच्यते PrātāYaBhū. 370. 5; 2B recollection by another person आत्मनि तुपलब्धिर न कदाचित् अचानुभूतेऽन्यस्मृत्यसंभवात् GoviBh. 128. 5 (on ii. 2. 25); 2C following or subsequent recollection (of the thing experienced before) न च संतानेक्यं स्थायिसंतानस्वोकारं स एव स्थिर आत्मेति मतान्तरापत्तेः। अस्याकारोऽन्यस्मृत्यसिद्धेः GoviBh. 128. 6 (on ii. 2. 25)

अन्यस्मृतिस्त (anyasmṛti-tas) *adv.* as compared to the other traditional legal scriptures (Smṛti texts) अन्यस्मृतिस्तो मनोः प्राणाप्यातिशयने प्रायत्य-स्थानत्र प्रतिपादितत्वाद्येन भातस्यमुत्सायं विचारणीयम् BālamBha. ii. 270. 6 (on 2. 145)

अन्यस्मृतिविरोधाभास (anyasmṛti-virodhābhāsa) *m.* apparent contradiction with other traditional legal scriptures (Smṛti texts) अन्यस्मृतिविरोधाभासोऽपि निरसनीयः BālamBha. ii. 128. 16 (on 2. 113)

अन्यस्मृत्यनवकाश (anyasmṛty-anavakāśa) *m.* absence of scope for other traditional legal scriptures (Smṛti texts) अन्यस्मृत्यनवकाशमात्राच्च सिद्धान्त-सिद्धिः VedāntKa. 229. 20 (on ii. 1. 1); स्मृतिबलेनाक्षेपन् स्मृतिबलेनैव निराकरिष्याम इत्यान्यस्मृत्यनवकाशताद्रोपोपन्यासः GoviBh. 86. 6 (on ii. 1. 1)

अन्यस्मृत्यनवकाशदोष (anyasmṛtyanavakāśa-doṣa) *m.* fault of absence of scope for other traditional legal scriptures (Smṛti texts) स्मृत्यनवकाशदोषप्रमङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात् BrahmSū. ii. 1. 1; स्मृतिबलेन वेदान्ता व्याख्येया इति पुनराक्षेपः। तस्य समाधिः नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रमङ्गवदिति BrahmSūBh. (Śāh.) 283. 9 (on ii. 1. 1); नैतदेवमन्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गान् BrahmSūBh. (Bhā.) 87. 19 (on ii. 1. 1)

अन्यस्मृत्यायुक्ता (anyasmṛtyādy-uktā) *adj.* (f.) stated in other traditional legal scriptures (Smṛti texts) etc. प्रधानस्य स्वमूलात्काङ्गकार्यानेन आकाङ्क्षाशान्तेरन्यस्मृत्यायुक्ताकाङ्क्षाभावात् BālamBha. i. 100. 15 (on 1. 24½)

अन्यस्व (anya-sva) *n.* A properties or belongings of others नान्यस्वभावादीत CarS. i. 8. 19; हिंसामसत्यमन्यस्व परस्त्रीमिति गोभतान्। वर्ज्यैः PārśvC. 8. 181; B properties or belongings of one अन्यन्यमन्यहस्तेषु वीर्याधिः किं न दृश्यते ŚukraNī. 4 (5). 291.

अन्यस्वत्व (anya-svatva) *n.* 1 ownership of others यद्वनं स्वामिसंबन्धादेव निमित्तादन्यस्वत्वाकान्तं तद्वदयहरणं पुत्रत्यादिना अप्रतिबद्धं भवति BālamBha. ii. 218. 2 (on 2. 135-136); 2 relationship of others (माङ्गं कर्मणि ... स्वव्रत्यत्यागात्मकं प्रधानं स्वयं कुर्यात् तस्यानन्यनियमादित्यात्) तस्येति। अन्यस्वत्वा-भावात् BālamBha. iii. 54. 2 (on 3. 17)

अन्यस्वत्वापादन (anyasvatvāpādana) *n.* act of effecting or producing the ownership of others (पार्यायिकदणम् ... उपपातकम्) भावदयाः ... विक्रयो द्रव्यं गृहीत्वान्यस्वत्वापादनम् ViraMi. 931. 17 (on 3. 242)

अन्यस्वदुःसूहा (anyasva-dussprhā) *f.* evil desire for the properties of others अपिग्यान्यस्वदुःसूहा KośaKaTa. 1. 1990.

अन्यस्वप्नदृश (anya-svapnadṛś) *m.* another dreaming person यथान्यजगद्दृशनयोग्या जाग्रदर्थं न तथान्यस्वप्नदृशनयोग्याः स्वजायाः Śivārka-MaDī. ii. 232. 3 (on iii. 2. 6)

अन्यस्वभाव (anya-svabhāva) *adj.* having different nature यद्यसौ तद्देशकालस्वभवादन्यस्वभावो भवेत् TātpaT. (Vā.) 140. 15 (on i. 1. 3); अन्य-स्वभावोऽपि षटोऽवग्रहस्य कारणम् PrayabhiVi. 242. 2 (on i. 5. 11); (चन्द्रादिनो-स्वभावोऽपि षटोऽवग्रहस्य कारणम्) नान्यस्वभाव इत्यर्थः SiddhāKau. 653A. 17 (on vi. 2. 166)

अन्यस्वभाव (anya-svabhāva) *m.* different nature कला संश्लेषमयाति कर्तृगान्यस्वभावतः। सकलस्त्रिविधो जीवः LiṅgaP. i. 86. 17.

अन्यस्वर (anya-svara) *adj.* having different accent आधुदातानि। समानशब्दान्यस्वरारणि APṛā. 28.

अन्यस्वर (anya-svara) *m.* 1 another accent or tone चंद्रिवाच्यस्वरस्तत्रै-
वायमुच्यते MahāBh. i. 6. 15 (on iii. 1. 3); नाप्राप्तेऽन्यस्वरं तिसुस्वर आरभ्यते
MahāBh. iii. 10. 4. 17 (on vi. 1. 166); तेषां नामान्यस्वरः प्राप्नोति TūpT. 192. 20
(on ix. 1. 25); 2 another vowel अपरो लोपोऽन्यस्वरं यं वा Kātan. i. 5. 9.

अन्यस्वरान्त (anyasvarānta) *adj.* ending with another vowel एवमन्य-
स्वरान्तरपि सामान्यशब्दः श्लेषः। यथा सदा-रो-पचितो युवा धनुर्धरवत् Kāvya-
KaVr. 49. 2 (3. 1)

अन्यस्वरापादक (anyasvarāpādaka) *adj.* effecting another accent
यत्रापि नावादेशस्थं तत्रापि प्रयोगविधेः प्रधानांशेऽन्यवेदीयत्वेन अन्यस्वरापादकत्वात्
MīmāKau. ii. 321. 13 (on iii. 3. 9)

अन्यस्वरूप (anya-svarūpa) *n.* 1A one form अन्यस्वरूपेण प्रतिपन्नमन्य-
स्वरूपेण प्रतिलब्ध्यात्मकं स्वतन्त्रमपि परार्थव्यापारतन्त्रम् YogBh. 80. 2 (on 2. 17);
1B another form, YogBh. 80. 2 (on 2. 17); कुड्यादियु ह्यन्यस्वरूपस्यावरणं भवति
Sphuṭā. i. 17. 12 (on 1. 5); किं कृत्स्न एवान्योऽन्यन्यश्च ... नाप्यन्यदा अन्यस्वरूपस्य
भावे IṣaSi. 222. 13; TātpT. (Vā.) 457. 15 (on ii. 2. 32); 2A nature of another
मित्रस्य हेत्वन्तरादुदात्ते च भावस्योपलब्ध्यादिप्रसङ्गः अन्योत्पादादन्यस्वरूपप्रच्युतेर-
भावात् घटो नष्ट इति च भावकर्तृको व्यपदेशो न स्यात् NyāyKa. 78. 19;
2B another nature (न पुनर्व्यवहारः) पुनः अन्यस्वरूपग्रहणकाले Bhāsk. i. 87. 14
(on i. 2. 1)

अन्यस्वरूपतत् (anyasvarūpa-tas) *adv.* in another form यद्वयं चेह
संदंश्चं वृद्धेभ्यः प्रतिपद्यते। तदैव गमकोऽस्यायमिति नान्यस्वरूपतः ŚlokaVār. 5
(10). 21 (503. 7); ममापि च तदैव स्यात्सुखं नान्यस्वरूपतः DevīBhāP. v. 16. 8.

अन्यस्वरूपावच्छिन्न (anyasvarūpāvacchinna) *adj.* (used as noun)
(that) which is delimited by another nature यत्तु तादात्म्येन ब्रह्मणो
दृश्यसंयुक्त्याद्यवधारणान्यस्वरूपं ब्रह्म विपत्त्यादितुल्यं तथापि तैवेवाभावो निवेश्यः
अन्यस्वरूपावच्छिन्नाभावस्य वाध्यत्वात् GuruCandr. i. 64. 12.

अन्यस्वस्वीक्रिया (anyasva-svikriyā) *f.* appropriation of the properties
or belongings of other person अदत्तादानमन्यस्वस्वीक्रिया वलचौर्यतः AbhidhK.
4. 73.

अन्यस्वहति (anyasva-hṛti) *f.* act of taking away of the properties or
belongings of other person दशपतिर्नष्टलो महीजः ... जनयेत् ... अन्यस्वहतिं
च स्वर्जम् TājñiN. 2(6). 22.

अन्यस्वामिक (anyasvāmi-ka) *adj.* [f. -ā] A having another owner
अन्यस्वामिकपश्चादित्यर्थः ManvaVi. 1140. 16 (on 9. 48); अस्तु वा प्रणष्टाधिगत-
स्थलवदन्यस्वामिकस्य विनियोगः DaṇḍaVi. 291. 7; Bli having the master who is
other (than Brahmin) दासेत्यपि ब्राह्मणस्वामिकेषु चौरदण्डः शारीरमार्थं वाधिकं
वाच्यमन्यस्वामिकेष्वल्पमिति प्रतिभाति DaṇḍaVi. 128. 16; Bli having another
master अस्वामिकान्यस्वामिका वा परिणीता सती (दासी) वरस्वामिनः स्वीभवति
VīraMi. 662. 2 (on 2. 182-183)

अन्यस्वामिकत्व (anyasvāmika-tva) *n.* the state of having another
master न हि प्राकृतोऽपि संकल्पयन् अन्यस्वामिकत्वम् ... संकल्पयति Brah-
mSūBh. (Śaṅ.) 854. 4 (on iv. 4. 9)

अन्यस्वामिन् (anya-svāmin) *m.* 1 another lord or master एवं स्थितेऽपि
यद्यन्यस्वामिना श्रीरधिष्ठिता। तदा दृगस्ति नीरोगा तरिव पुनरावृत्ता Śālic.
5. 7; जात्यं तेजस्विनं प्रौढं भोगाभोगं तरंगमम्। अन्यस्वामीति नाम्नापि शृङ्गेणैव
त्यजाम्यहम् Śālic. 5. 102; 2 word or expression *anyasvāmin* लक्ष्मीं लक्षणालीव
सर्वसीध्यावहापि हा। मूर्ध्नि काकपदेनान्यस्वामिशब्देन निष्कला Śālic. 5. 101.

अन्यस्वामिनामन् (anyasvāmi-nāman) *n.* name or sign of another lord
or master नामान्यस्वामिनामपि तदवस्थीयतामिति। शालिमस्यापयल्लक्ष्मीर्निरुत्तर-
मनुत्तरा Śālic. 7. 140.

अन्यस्वाम्य (anya-svāmīya) *n.* A any other authority or control
यस्यान्यस्वाम्यशून्यं क्रमसमुपनतं क्षेत्रमाहः ELxii. 191. 40; B ownership of another
person विभागशून्यो हि भावव्युत्पत्त्या रूढ्या चान्यस्वाम्यसहभावेन विमजनीयार्थ-
सामान्यस्थितस्य स्वस्वाम्यस्य तदसहभावेन तदेकदेशे व्यवस्थापनमभिधत्ते BālamBha.
ii. 141. 5 (on 2. 117)

अन्यस्वीकार (anya-svīkāra) *m.* admission of another (sense) अत्र
प्रसिद्ध्यादिप्रसङ्गेऽपि तत्परित्यागेनान्यस्वीकारे किं बाधकम् TattvPrakā. 8A. 1 (on
i. 1. 1)

अन्यहत (anya-hata) *adj.* killed by others मांसं चान्यहतस्याहं मृगादेर्वृत्तये
परम्। स्वधर्मनिरतो भूत्वा विक्रीणे नार्यगर्धतः KathāSaSāg. ix. 6. 188.

अन्यहान (anya-hanana) *n.* act of striking another (pawn), i.e. mutual
clash प्रवेशोऽन्यहानं नास्तीति भावः CaturDī. 14. 17.

अन्यहरघ्न (anyahara-ghna) *adj.* multiplied by the denominator of
another प्रमितफलेऽन्यहरघ्ने विच्छिदि वा सकलवच्च भागहनी GaṇiSāSanh. 2. 8.
अन्यहर्ष (anya-harṣa) *m.* delight or pleasure of others योऽन्यहर्षेण
हर्षितः। स एव जगतामीशः ... हरिः BṛNāraP. 7. 83.

अन्यहविष्क (anyahaviṣ-ka) *adj.* having another oblation material अन्य
कर्मान्तरमन्यहविष्को यागः ŚābaBh. 620. 2 (on ii. 3. 26); तद्धविरित्यनुवाकः।
अनुवादशेद्वन्यहविष्केऽपि कर्मणि संस्थिते प्रायश्चित्तमिति गम्यते ŚābaBh. 1437.
25 (on vi. 4. 5); प्रयोजने तु चोदयन्ति ... आग्नेयादीन्येव हवीर्पीति कथमन्यहविष्को
याग इति TantrVā. 625. 12 (on ii. 3. 26)

अन्यहविष् (anyahaviṣ-īva) *n.* the state of being (mentioned as) another
oblation material तच्छ्रुती चान्यहविष्प्रात् MīmāSū. x. 1. 40.

अन्यहविस् (anya-havis) *n.* another oblation material प्रकृत-
हविर्यकारत्वेऽपि ... अन्यहविः प्राप्त्यभावेन मध्ये निधानानुपपत्तिः Mīmā-
Kau. ii. 22. 24 (on ii. 3. 3)

अन्यहस्त (anya-hasta) *m.* 1 one person तथान्यहस्तविक्रीतं योऽन्यस्मै
संप्रयच्छति NāraSm. 159. 8; [Loc.] to one person अन्यहस्ते विक्रीतं पुनरन्यहस्ते
विक्रीतं दुष्टमेवादुष्टवद्विक्रीयते DīpKa. 69. 25 (on 2. 257); 2A another hand
प्राचलहण्डनाथा ...। एकयैव कराङ्गुल्या घूर्णयन्ती हलायुधम्। मुक्तं
चान्यहस्तेन भ्रामयन्ती BrahmanḍP. iii. 28. 19; हस्तेनादाय यन्ता सृणिम् ...
अन्यहस्तेनैवं तोत्रम् ... प्रेरयेद्यारु नागम् MātaLī. 12. 11; 2B hand of another
person अन्यहस्तात्परिभ्रष्टमकामादुद्धृतं भुवि। चौर्येण वा परिक्षिप्तं लेवं यत्नात्
परिक्षेपेत् KālySm. 811; Mitā. 304. 18 (on 2. 268); Aparā. 841. 26 (on 2. 268);
Subodhi. 102. 1 (on 2. 268); प्रतिप्राप्तमेवान्यहस्तेन दत्तमेव भोक्तव्यम् HārLa. 159. 1;
3A [Abl.] from the other person एतत् सर्वमन्यहस्तादादाय प्रयोगनिषेधस्य
SmṛtiCan. ii. 471. 11; [Loc.] i to another person अन्यहस्ते च विक्रीय दुष्टं वा
दुष्टवधादि। विक्रीणीते दमस्तत्र मूल्यात् दुग्गुणो भवेत् YājñiāSm. 2. 257; DīpKa.
69. 25 (on 2. 257); ii through another person मुनिप्रभावादाप्राणि संजातानि ...।
इति मत्वाचन्यहस्ते च कान्तायै प्रजिघाय सः BṛKathāK. 12. 24; [Inst.] through
another person राजकीयं लौकिकं च द्विविधं लिखितं स्मृतम्। स्वहस्तलिखितं
चान्यहस्तेनापि विलेखितम् ŚukraNī. 4(5). 170; वेश्याद्रव्यस्याप्रतिप्राह्मत्वादन्यहस्तेन
दानम् JayaMa. 347. 11 (on 6. 5); 3B [Loc.] in the possession or to the
ownership of another person निक्षेपोऽन्यहस्त एव यदन्यस्मै देयत्वेन निक्षिप्तम्
BālaKṛi. i. 225. 16 (on 2. 69); चौरैरन्यहस्ते दासत्वेन विक्रीतः स मोक्तव्यः
BālaKṛi. i. 265. 23 (on 2. 186); यद्रायादुपनिधिरन्यहस्ते न्यस्तः तद्रायातीते काले
स ग्राह्यः SmṛtiCan. iv. 422. 11; अन्यस्वमन्यहस्तेषु चौर्यायैः किं न दृश्यते
ŚukraNī. 4 (5). 291; 3C [Loc.] with another person मुक्तः क्षुभ्यान् मक्षकेषु
लभते नैवान्यहस्ते रतिम् YaśasCam. i. 232. 9.

अन्यहस्तगत (anyahasta-gata) *adj.* 1 gone to the hand of any other.
i.e. unskilled person वास्याद्युवः ... पुरुषाश्रयाः कार्यविशेषं कुर्वन्ति न
अन्यहस्तगतः ChāndoUBh. 25. 4 (on i. 2. 8); 2 gone to the hands of, i.e. fallen
in the possession of another person आगमेन लेख्यादिना प्रकाशमस्त्वितिचिरभोगेन
वा नष्टं द्रव्यमन्यहस्तगतं मदीयमित्येवं भाव्यम् BālaKṛi. i. 262. 15 (on 2. 175);
महारत्नम् ... अबुद्धिमान्। अन्यहस्तगतं दृष्ट्वा पश्चात्स परितप्यते Subhāsi. 392.
अन्यहस्तद्वार (anyahasta-dvār) *f.* [Inst.] through another person
अन्यहस्तद्वारा तेषां (चण्डालश्चपचानाम्) भक्तादि देयम् BālamBha. i. 290. 13
(on 1. 94)

अन्यहस्तलिखित (anyahasta-likhita) *n.* document (prepared) by
another person तत्रान्यहस्तलिखितस्य साक्षिबहुत्वापेक्षा लेखापेक्षा कर्त्रपेक्षा च
लिखितसापग्री शास्त्रनियमसिद्धा VyāvaNi. 81. 11.
अन्यहस्तस्थ (anyahasta-stha) *adj.* existing, i.e. held in the hands of
another person भूमिष्ठे पात्रेऽन्यहस्तस्थे वा दत्त्वा तत्पात्रं भूमौ स्थितं ते
गृहीयुः ManuBh. ii. 346. 2 (on 10. 51)
अन्यहस्ताङ्गुलि (anyahastānguli) *f.* finger of another hand (कृष्णम्)
अन्यहस्ताङ्गुलिव्यक्तस्वरवंशार्पितानमन्। ध्यायन् जपन् हरिं मन्योरेकं छत्रं विना
PañcaRā. (Nā.) iii. 14. 43.

अन्यहान (anya-hāna) *n.* abandonment of another (rite) वैकल्पिकत्वादे-
कोपादानेऽन्यहानात् प्रयोगपरिमाणसाम्ये सति बह्वलं वेत्यनुपयोगात् CaturCin.
iii (1). 758. 8.

अन्यहानि (anya-hāni) *f.* 1 absence of another परेणाप्यन्यतो गन्तुमयुक्तं
परकल्पितः। प्रसङ्गो ह्यसंबन्धादेकाभावेऽन्यहानये PramāVār. 4. 12; TarkBhā.
(Mo.) 27. 5; 2 loss (of the property) of another person यथात्मवसुनाशेन क्षोभो
मनसि वर्तते। तथा न चान्यहानौ AdīP. 28. 35

अन्यहानि (anya-hāni) *f.* 1 absence of another परेणाप्यन्यतो गन्तुमयुक्तं
परकल्पितः। प्रसङ्गो ह्यसंबन्धादेकाभावेऽन्यहानये PramāVār. 4. 12; TarkBhā.
(Mo.) 27. 5; 2 loss (of the property) of another person यथात्मवसुनाशेन क्षोभो
मनसि वर्तते। तथा न चान्यहानौ AdīP. 28. 35

अन्यहानि (anya-hāni) *f.* 1 absence of another परेणाप्यन्यतो गन्तुमयुक्तं
परकल्पितः। प्रसङ्गो ह्यसंबन्धादेकाभावेऽन्यहानये PramāVār. 4. 12; TarkBhā.
(Mo.) 27. 5; 2 loss (of the property) of another person यथात्मवसुनाशेन क्षोभो
मनसि वर्तते। तथा न चान्यहानौ AdīP. 28. 35

अन्यहानि (anya-hāni) *f.* 1 absence of another परेणाप्यन्यतो गन्तुमयुक्तं
परकल्पितः। प्रसङ्गो ह्यसंबन्धादेकाभावेऽन्यहानये PramāVār. 4. 12; TarkBhā.
(Mo.) 27. 5; 2 loss (of the property) of another person यथात्मवसुनाशेन क्षोभो
मनसि वर्तते। तथा न चान्यहानौ AdīP. 28. 35

पदार्थानां लोकेऽसाधारणः कश्चित्। स्वभावोऽग्न्यादिकानां हि नासाधारणः।

हस्त: NyaySu. (1a.) 367A.13 (on 11.2.b)

अन्यांशुक

अन्यांशुक (anyāṁśuka) *n.* garment of another person अन्यांशुकमतिर-
भसादिविषयविधायिना मयाकृष्टम् KundaMā. 4.19.

अन्यांशोदाहरण (anyāṁśodāharaṇa) *n.* illustration or example of
another part or aspect तस्य हेतुस्येत्यादेरेधानोपयुक्तत्वेऽप्येतान्येभ्य इत्यस्यार्थ-

प्रतीत्यर्थमन्यांशोदाहरणम् TattvPrakā.39A.1 (on i. 2. 23); 110A.10 (on ii. 3.9)
अन्याकर (anyā-kara) *m.* hand of another woman अन्याधान्याकरे कृत्वा
भूषणम् ...। बलादाकृष्य जग्राह SkandP.vi.111.52.

अन्याकरण (anyākaraṇa) *n.* non-production of different (effect) अस्यापि
हेतुर्थः सत्यन्याकरणात् NyāyVār.230.16 (on ii.1.31)

अन्याकाङ्क्षा (anyākāṅkṣā) *f.* 1 syntactic expectancy for another (word)
अन्याकाङ्क्षानिष्पाद्यत्वेन वा प्रधानकाङ्क्षा न विद्यत इति अध्याहारः TantrVā.
358.15 (on ii. 1. 3); 2 expectancy for another (act) न यागापूर्वफलानां
स्वमित्यन्याकाङ्क्षास्ति [UpT].153.11 (on vii.1.1); निविदां परप्रकरणस्थत्वावसायात्
... तत्पूर्वभाव्युपवीतस्य च मध्ये अन्याकाङ्क्षया ग्रहणोपपत्तिः MīmāKau. ii. 199.
18 (on iii.1.21); 3 desire for any thing else अन्याकाङ्क्षारहित एव हि तत्त
उच्यते Bhāsk.i.7.21 (on i.1.1)

अन्याकार (anyākāra) *adj.* [f. -ā] 1 of one form ननु अप्रत्यक्षज्ञान-
पक्षेऽन्याकारमालम्बनमन्यथैव ज्ञानस्योत्पत्तिर्नोपपद्यते Brha.58.4 (on i.1.5); अन्याकारस्य
विज्ञानस्यान्याकारमालम्बनमिति नोपपद्यते Brha. 60.7 (on i.1.5); 64.6 (on i.1.5);
अन्याकारमपि ज्ञानं कथमन्यस्य वेदकम्। सर्वः स्यात्सर्वसंवेद्यो न हेतुश्च नियामकः
TattvSār. 2040; स्वप्ने ... अन्याकारवस्तुगोचरोऽन्याकारो युक्त एव Kāśi.
ii.159.15 (on 5 (3).160); विगीताः प्रत्यया यथार्थाः प्रत्ययत्वात् संप्रतिपन्नवत्
इत्यनुमानात्, अन्यान्याकारस्य प्रत्ययस्य अन्यालम्बनतायामनुभवविरोधात्
TattvPradī.(Ci.)61.4; अन्याकारं ज्ञानमन्यथाख्यातिः NyāySu.(Ja.) 42B. 2 (on
i.1.1); 2 of another form Brha.60.7 (on i.1.5); 65.2 (on i.1.5);
कथमन्यसंप्रकृतिमिन्द्रियम् अन्याकारस्य ज्ञानस्य हेतुः Kāśi. ii. 80.8 (on 5.19);
द्विचन्द्रादिविभ्रमेऽन्यथार्थे व्ययस्थितेऽन्याकारा बुद्धिरुपजायते Kāśi. ii.116.17 (on
5(3).57); स्वप्ने ... अन्याकारवस्तुगोचरोऽन्याकारो युक्त एव Kāśi. ii.159.15
(on 5(3).160); 3 of different nature यदि मद्व्यतिरिक्तः कोऽप्यात्मा मदाकार-
भूतज्ञानैकारादन्याकारोऽस्ति तदाहमेवमाकारोऽयम् ... शक्यते व्यपेक्ष्यम्
BrahmSūBh.(Rā.)76.15 (on i.1.1); 4 of different type or kind अन्याकारं मननं
तु परेषां दुर्बलम् SāmkhyaPraBh. 35.15 (on 1.65)

अन्याकार (anyākāra) *m.* 1 another form अन्याचा च तमेवार्थं वेत्तीति
व्याहृतं वचः। अन्याकारस्य संवित्ती स ह्यर्थो विदितः कथम् TattvSār.2490;
[Inst.] in another form सदेवाऽन्याकारेण कल्प्यते TātpaT. (U.) 204.11 (on 7.
39); 2 form or aspect of another thing तत्र चान्याकारस्यासतः सत्येन
प्रतिभासाङ्गीकारात् तस्यानिर्वचनीयत्वं ब्रूम इति चेन्न Vādā. 11.1; [Inst.] in the
form or aspect of another thing शुक्लो रजतमिति। सा खलु दोषवशादन्याकारेण
अवभासते Kāśi.ii.17. 20 (on 5.19); 3 form of one अन्याकारस्यान्यत्र
समर्पयितुमशक्यत्वात् ŚatDū.101.11.

अन्याकारज्ञान (anyākāra-jñāna) *n.* knowledge of the form of another
thing कथमन्यसंयुक्तमिन्द्रियमन्याकारज्ञानस्य हेतुः YuktiSneha. 49.35 (on i.1.5)

अन्याकारणत्व (anyākāraṇa-tva) *n.* the state of not being the cause
of any other thing अस्यापि हेतुर्थः सत्यन्याकरणत्वात् (v.1. अन्याकारणत्वात्)
NyāyVār. 230.16 (on ii.1.31)

अन्याकारता (anyākāra-tā) *f.* [Inst.] in the form, i.e. under the aspect
of another thing मिथ्यासत्त्वम् ... किमन्यन्तासत्त्वम् उताऽन्यस्यान्याकारतया
प्रतीतत्वाभाहोस्विदनिर्वाच्यत्वम् SyādvāMañ.13 (40); अन्यद्व्याकारतया प्रसक्तं बाध्यते
YuktiSneha. 49. 34 (on i.1. 5)

अन्याकारत्व (anyākāra-tva) *n.* the state of having the form of another
thing एष च ज्ञानस्य दोषो यद्यन्यगोचरस्यान्याकारत्वम् Kāśi.ii. 20.13 (on
5(1).19)

अन्याकारधी (anyākāra-dhī) *f.* cognition of the form of another thing
तद्रूपव्यतिरिक्तश्च नापरात्पोलभ्यते। न चान्याकारधीवेद्या युक्तास्तेऽतिप्रसङ्गतः
TattvSār. 565.

अन्याकारपरिणाम (anyākāra-pariṇāma) *m.* transformation into the
form of another दर्पणद्रव्यस्यान्याकारपरिणामे काल्पकर्मपेक्षायामपि प्रतिबिम्बपरिणामे
पुनः स्वस्वरपरिणामे वा न तदपेक्षा, इति चेत्, एवमपि न मुखप्रतिबिम्बान्याकारपरिणामो
युक्तिसहः VivaPraSār. 81.7.

अन्याकारप्रकाश (anyākāra-prakāśa) *m.* 1 cognition having one form
अन्याकारप्रकाशोपहितं च भावनाबीजं कथमन्याकारप्रकाशप्रारुर्भावनिमित्तं स्यात्
SphoṭSi.135.1; 2 cognition having another form, SphoṭSi.135.1.

अन्याकारवद्वस्तु (anyākāra-vad-vastu) *n.* object having one form
अन्याकारवद्वस्तुग्राहि नाकारान्तरवति वस्तुनि प्रमाणम् NyāyBi.25.3.

अन्याकारवाचिन् (anyākāra-vācin) *adj.* expressing one form अन्याकार-
वाचिनाभिन्नादिशब्दानां प्रवृत्ती आकारान्तरस्य निमित्तत्वायोगात् अर्धशून्यत्वमवर्जनीयम्
ŚrūtaPra.ii.62. 29 (on i. 3. 27)

अन्याकारार्थ (anyākārārtha) *m.* object in another form युगपत्त हि
सर्वेषामन्याकारार्थवेदनम् ŚlokaVār. 4. 219 (199. 3)

अन्याकारोपलब्धि (anyākāropalabdhī) *f.* perception (of an object) in
another form तस्यैव प्रतिपत्तिः स्याद्यदीक्ष्येत तथास्थितम्। अन्याकारोपलब्ध्यो
तु तस्य दृष्टिः कथं भवेत् TattvSār. 2582.

अन्याकारोल्लेखिन् (anyākārollekhin) *adj.* describing the form of another
thing अन्याकारोल्लेखिज्ञानमन्यालम्बनमन्यथाख्यातिः इति तु विरुद्धम् NyāySu.
(Ja.) 42B. 3 (on i.1.1)

अन्याकृत (anyākūta) *adj.* having different purpose अन्याकृतेर्नमस्या-
दिभिरपि न परः स्यादनेकान्त्यदुःस्थैः TattvMu. 3. 9 (comm. अन्याभिप्रायैः
भीतिपरिहारादिकार्यान्तरसिद्धयुद्देश्यैः)

अन्याकृति (anyākṛti) *f.* 1 another figure पचपुण्याकृतिर्वच दृश्यते
मधुसर्पिणि। ... अन्याकृतिषु वाप्येतदे स्थाने शान्तिकारकाः। तेषामाशयं
विद्यादायुषार्थधनेन वा AVPar.70 (7).1; 2 different figure or sign नखराध्यातः
प्रोक्तः शशकलुप्तसंज्ञया ... अन्याकृतीरपि तथा कुर्यात् KandaCū. ii. 4.23;
3 another form एकस्य द्वित्वे परस्य तदभावोऽनुचित इति न वाच्यम्,
साधकानेकविषये तस्यायाङ्गीकारात्, यत्रान्याकृतिकरणे मित्रार्थत्वसंभावना तद्विषयत्वात्
LaŚabdeSe. i. 87.11.

अन्याकृति (anyākṛti) *adj.* of different form सैवासौ यन्तिता, स एव
तनयस्ते धैव मे वान्धवाश्चित्रं केवलमेक एव हि कथं जातोऽहमन्याकृतिः
YāśasCam. ii. 181. 4 (comm. अन्यादृशः)

अन्याक्रमण (anyākramaṇa) *n.* act of crossing of other thing
अन्याक्रमणेष्वपि ... तन्मस्कारमन्त्रं विधाय ŚivārkaMaDi.i.551.33 (on
i. 4. 22)

अन्याक्रान्त (anyākṛānta) *adj.* encroached or overtaken by another
person अचिरेण कृणी स्वापराधादिनान्याक्रान्तं यदि नाधिमर्षयति तदास्माभिराधि-
स्समर्प्यते SmṛtiCan.iv. 350.1.

अन्याक्ष (anyākṣa) *m.* perpendicular side of another latitude मध्याह्नार्कम-
यूखं प्रवेश्य ... मध्याह्नलम्बिसूत्रात्तलान्तरांशास्तद्व्याक्षः PañcSi 14.22;
अन्याक्षभुजकोटिभ्यामनुपातात्सुखिना। क्रान्त्यन्त्यका कर्णगुणा कोट्या दोष्या च
संहता SiddhāTaVi.181.8.

अन्याक्ष (anyākṣa) *n.* 1 eye of another person शोधितं तिमिरेणास्य व्यक्तं
चक्षुर्तान्द्रियम्। पश्यतोऽन्याक्षः (v.1.1.क्ष) दृश्येऽर्थं तदव्यक्तं कथं पुनः PramāVār.
3.405; 2 another sense organ or faculty अन्याक्षग्राह्यताहग्विधगुणविरहो हान्यदसं
न रुच्ये TattvMu.51.

अन्याक्षरनिवेश (anyākṣara-niveśa) *m.* insertion, i.e. using of one
letter अन्याक्षरनिवेशेन अन्यार्थगमनेन च। आकुलं च क्रियादानम् NāraSm.30.17

अन्याक्षिप्त (anyākṣipta) *adj.* 1 implied or indicated by another
कचिदन्याक्षिते वस्तुनि लब्धे सति तत्राप्रयोजको विधिर्भवति NyāyMañ. i. 325.
17; 2 implied by one लक्ष्यानुरोधादन्याक्षिप्तस्याप्यन्यत्रान्वयः LaŚabdeSe.i.188.1.

अन्याक्षुण्ण (anyākṣuṇṇa) *adj.* not practised or attempted by other
(poet) अन्याक्षुण्णरसप्रमेयमणिती विंशस्तदीये महाकाव्येऽयं व्यगलन्नस्य चरिते
सर्गो निसर्गोऽयलः NaiṣaC.20.162.

अन्याक्षेप (anyākṣepa) *m.* implication of other (determinant or
condition which develops a particular state of mind) अन्याक्षेपेऽयं ह्यम्
SāhiDa. 89. 5 (comm. विभावाक्षेपे)

अन्याख्या (anyākhyā) *f.* name of other (god) नान्यं नमामि गौरीश
नान्याख्यामादे शिव SkandP.iv.63.63.

अन्याख्यात (anyākhyāta) *n.* another verb यत्रैकाख्यातार्थे अन्याख्यातार्थः
प्रकारो यथा पश्य मृगो धावतीत्यादी तत्रैकावक्यत्वम् BhāṭiCin.i.48.9 (on i.1.4)

अन्यागतार्थ (anyāgatārtha) *adj.* sense of which is not known through
other means लिङ्गधन्या योजनायं विध्यर्थसंभवेन स्फुटमुदितनादेतद्व्यागतार्थम्
Sāmkṣeṣā.i.63 (i. 65.18)

अन्यागति (anyāgati) *f.* absence of any other way or means क्लृप्तिरन्य-
गती(?)धैव सिद्धान्तस्यैव साधकः AnuVya.38A.5(3.1)

अन्यागद (anyāgada) *m.* particular minor disease विवृत्तान्यागदेऽपि
DharK.817.

अन्यागन्ध (anyāgandha) *n.* red lotus कुपुटं कुपुटं। शालुक। तदल्पगन्धम् (v. 1. तदन्यागन्धम्) सोमाख्यं सुरक्तं रक्तकरवम्। रक्तशालुक ParyāMu. 13. 25; cf. अन्यागन्ध.

अन्यागम (anyāgama) *m.* 1A act of bringing or inclusion of other नान्यत्वात्तो नान्यागमः ŚāstrDī. 472. 22 (on vi. 3. 4); प्रयोजनतमपौरुष्यस्योपनिषत्तुनेन पञ्चदशर्षत्वस्य यष्टयधिकत्रिंशत्ताक्षरकत्वस्य चोपपत्तेर्नान्यागमः BhāṭṭiCan. 101. 6 (on xvi. 1. 4); विकृतावपि यावत्संख्यापूरणं तयोरेवाभ्यासे नान्यागमः MayūMāli. 722. 13 (on x. 5. 8); 1B act of bringing of another person, cf. अन्यागमोपपत्तिः; 2 other, i.e. non-Vedic scripture अधिकारो हि सुरुषः कथितोऽन्यागमेत्यलम् AnuVyā. 18A. 5 (on 2. 1)

अन्यागमन (anyāgamana) *n.* act of bringing or inclusion of other (re) बर्हितं तुचे भवतः इति तृचश्रवणादन्यागमनम् ŚāstrDī. 606. 7 (on ix. 2. 6); भाष्यकारेणान्यागमनस्यैव पूर्वपक्षितत्वेन पठितयोगानमिति पूर्वपक्षज्ञेया भाष्यविरुद्धत्वात् MayūMāli. 607. 9 (on ix. 2. 6)

अन्यागमाङ्गता (anyāgamāṅga-tā) *f.* the state of being subsidiary to other, i.e. non-Vedic scripture वेदस्यैव यष्टज्ञानि ... नान्यागमाङ्गता तेषां न ह्यप्युक्ता परैरपि SarvaSīSaṁ. 5. 17.

अन्यागमोपपत्ति (anyāgamopapatti) *f.* tenability of bringing of another person तदभावेऽपि वचनेनैवान्यागमोपपत्तेः BhāṭṭiDī. ii. 260. 17 (on vi. 3. 8)

अन्यागरु (anyāgaru) *m., n.* aloe, Agallochum अन्यागरु पौतकं च लोहं वर्णप्रसादनम्। अनार्यकमसारं च कृमिगन्धं च काष्ठकम् RājNi. 99. 16.

अन्यागामित्व (anyāgāmi-tva) *n.* the state of not going to other person (for recovery of loans) (पुत्रे सति) तस्य सत्त्वे तस्यान्यागामित्वात्तदयम् BālamBha. ii. 65. 10 (on 2. 51)

अन्याग्नि (anyāgni) *m.* 1 fire of another योऽन्याग्निं यजतं यस्य वा अन्येऽग्निं यजेत् सोऽग्नये वैधानराय द्वादशकपालं [पुरोडाशं] निर्वपेत् MānSS. 99. 17; 2 other fire अनुगते ब्रह्मेऽतीतंऽन्याग्निनापि संसर्गे च ... पतिरेकोपवासं कृत्वा पुनराधानं कुर्यात् VaikhāGS. 6. 15 (99. 8)

अन्याग्र (anyāgra) *adj.* having other (deity than Indra and Vāyu) as the first एति वां एयं यजमुखाद्यं ऐन्द्रवायवाग्रभ्यो ग्रहेभ्योऽन्याग्रान्ग्रहान्ग्रहीते MaiS. iv. 8. 9 (iv. 117. 13)

अन्याग्रह (anyāgraha) *m.* non-grasping or non-perception of something else नचिदमश्रयेऽपि ... अग्रहो अर्थवानेव, न, अन्याग्रहत्वात् IṣṭaSi. 268. 9; अन्याग्रहे न तु भ्रान्तिशुक्लं भुक्त्वग्रहेऽपि च IṣṭaSi. 271. 23.

अन्याग्रह (anyāgraha) *m.* strange insistence पुंसोऽन्याग्रहनालापरिसित- विप्रेक्षितानि च। ... वर्जयेत् BhaviP. 31B. 5 (i. 10. 18)

अन्याग्रहण (anyāgrahana) *n.* non-mention or non-inclusion of other एकप्रणयार्थकद्वन्द्वसंभवेनान्याग्रहणस्यावश्यकत्वे प्रत्यासत्त्या तत्तद्वाक्योपस्थितप्रणयार्थकत्वे द्वितीयं गृह्यते LaSābdeSe. ii. 131. 4.

अन्याङ्क (anyāṅka) *n.* other mark or sign ब्राह्मणवाङ्मेन सममन्याङ्कं न विद्यते ŚaṅkaVi. (Ā.) 108. 16.

अन्याङ्ग (anyāṅga) *n.* 1A1 other limb or part (of body) ii rest of the parts (of the body) B other limb or part (of sacrifice) C other limb (of enunciation) 2A subsidiary to another act or rite B subordinate to another thing C another subsidiary (act) 3 other architectural unit 4 body of others 1A1 other limb or part (of body) उत्पुज्य सोऽन्याङ्गमत्तोऽग्रहीत् RāghPān. 1A1 other limb or part (of body), cf. अन्याङ्गदिरहा; 1B other (Dha.) 18. 97; 1Aii rest of the parts (of body), cf. अन्याङ्गदिरहा; limb or part (of sacrifice), cf. अन्याङ्गानन्वयः; 1C other limb (of enunciation), cf. अन्याङ्गिनरूपणः; 2A subsidiary to another act or rite cf. अन्याङ्गस्यायन्यशब्दोक्त- cf. अन्याङ्गिनरूपणः; 2A subsidiary to another act or rite cf. स्वतन्त्रकर्मकनिर्णयः। फलसाधनरूपत्वात् ŚivārkaMaDī. 40. 3 (on i. 1. 1); अयं च स्वतन्त्रकर्मकनिर्णयः। अन्याङ्गे उपवासप्रतिनिधौ च तदनुसारेण निर्णयः NirṇaSi. 15. 5; 2B subordinate to another thing, cf. अन्याङ्गता A; 2C another subsidiary (act), cf. अन्याङ्गमन्त्रः; 3 other architectural unit cf. अन्याङ्गदर्शनः; 4 body of others, cf. अन्याङ्गविपरिदत्त.

अन्याङ्ग (anyāṅga) *adj.* having limbs, i.e. auxiliary elements which are other (than Kalā) कलाङ्ग उत्तमा ज्ञेया अन्याङ्ग मध्यमाः स्मृताः। ... मन्त्राः LakṣmīT. 22. 37.

अन्याङ्गता (anyāṅga-tā) *f.* A the state of being subordinate to another thing (विधौ विरुद्धसमावेशस्य दुष्टत्वं नानुवादे) अनुवाद इत्यन्याङ्गतायमित्यर्थः Loc. 167. 10 (on 3. 20); न ह्यत्र विधिः ... अपि त्वन्याङ्गतात्वाज्जोऽनुवादः Kāvyaṇu. (He.) 139. 2; समुद्देश्यरितं यत्र ... वर्ज्यते अन्याङ्गतापन्नं तत्रोदात्तमुदात्तम् AlankāMaṇ. 216. 13; 217. 8; B the state of being subsidiary to another (act) विधित्वकलाधने स्वयं प्रधानभूतस्यापि फलान्तरसाधने अन्याङ्गतायां न तावदर्थविरोधः

PūrvottaVāNaMā. 17. 6; पदार्थस्य तत्संबन्धित्वेन रूपेण तादृशोपकारद्वारेणान्याङ्गता- बोधकं प्रमाणम् BhāṭṭiDī. ii. 337. 8 (on vii. 1. 1)

अन्याङ्गत्व (anyāṅga-tva) *n.* A the state of being subordinate to another thing प्राधान्यम् ... वाच्यस्य व्यङ्ग्यान्तरस्य वा। ... न द्वितीयो व्यङ्ग्यान्तरा- ङ्गत्वेऽन्याङ्गत्वादेव युग्यत्वसिद्धेः AlankāRa. 45. 29; B the state of being subsidiary to another (act) न हि आधानस्यैव उपनयनस्य अन्याङ्गत्वमवधूतम् PūrvottaVāNa- Mā. 286. 17; कः प्रसङ्गः अन्याङ्गत्वे MīmāKau. ii. 143. 2 (on iii. 1. 7)

अन्याङ्गत्वकल्पना (anyāṅgatva-kalpanā) *f.* assumption of the state of being subsidiary to another (act) पूर्वा विहितायाः पुजायाः ... भाष्यान्तरा- काङ्क्षाभावेऽन्याङ्गत्वकल्पनानुदयात् SetuBa. 200. 31.

अन्याङ्गत्वग्राहक (anyāṅgatva-grāhaka) *adj.* which proves the state of being subsidiary to another (act) अन्यसंबन्धित्वेन अन्याङ्गत्वग्राहकप्रमाणाभाव इत्युक्ती ... प्रकृतिविकृतिपदोपादानम् BhāṭṭiDī. iii. 186. 8 (on x. 1. 1)

अन्याङ्गत्वाभाव (anyāṅgatvābhāva) *m.* absence of the state of being the subsidiary to another (act) अनुपपत्त्यादीनामन्याङ्गत्वाभावात्सोमयागवत्सोमसामङ्गित्वे- नोपक्रमसंभवात्तद्वारेणारम्भाणीयास्ति NyāyMāVi. 483. 5 (on x. 1. 3)

अन्याङ्गत्वावधारण (anyāṅgatvāvadhāraṇa) *n.* ascertainment of the state of being subordinate to another (act) उपनयनस्यान्याङ्गत्वं नावयुतमित्यसिद्धं तस्यान्याङ्गत्वावधारणात् PūrvottaVāNaMā. 286. 19.

अन्याङ्गत्वासंभव (anyāṅgatvāsambhava) *m.* impossibility of the state of being the subsidiary to another (act) उपदीतस्यान्याङ्गत्वासंभवात् महाप्रकरणात् दर्शपूर्णमासाङ्गत्वम् MīmāKau. ii. 204. 24 (on iii. 1. 21)

अन्याङ्गदर्शन (anyāṅga-darśana) *n.* act of seeing other architectural unit अभियोगो द्विधा ज्ञेयः शङ्कया प्रत्ययेन वा। असत्संसर्गतः शङ्का प्रत्ययोऽ- न्याङ्गदर्शनात् Mānaso. ii. 20. 1264.

अन्याङ्गदिरहा (anyāṅga-didrkṣā) *f.* desire to see the rest of the parts (of body) विपश्चक्ष तदन्याङ्गदिरहाव्यसनं सः KathāSaSāg. xiv. 2. 65.

अन्याङ्गना (anyāṅgana) *n.* other land or area अन्यत्र वक्षितनिर्गं परिलोहिताङ्गमन्याङ्गनागतमिवागतपुष्परश्मिम्। प्रातर्निरास्य Hāsyaṅga. 2. 1.

अन्याङ्गना (anyāṅganā) *f.* 1 other woman इन्दी स्मृत्पुत्रागतेऽपि सहसा निशङ्कमन्याङ्गनां मा मा मा सृष्टा मा सृष्टेति ... रोहिणी जल्पति BhāvS. 14; 97; 2 wife of other person अन्याङ्गनां गत्वा तदुक्तार्थं समाचरेत् BrahmandP. iii. 8. 16; उन्मादो मरणम् ... तद्विनवारणाव पुत्रप्रेरन्याङ्गना चाल्मिन्द्रियेति वदन्ति काश्यपपुरुषेनेन्द्रवात्स्यायनाः PañcSā. 4. 19; नान्याङ्गनां च मनः, शर। सप्त तालान् भित्त्वा तदा प्रविश भूतलमप्यगाधम् MahāN. 4. 65; 5. 51; 3A type of Abhisārikā (woman who goes to meet her lover) कुलजाज्याङ्गना यस्या विद्या स्यादभिसारिका ŚrngāTi. (Ru.) 1. 151; 3B type of heroine ऊहा च कन्यका चेति द्विविधान्याङ्गना भवेत्। ... त्रयोदशविधा स्त्रीया द्विविधान्याङ्गना मता BhāvPra. (Sā.) 95. 3 (4); 4 ordinary woman, cf. अन्याङ्गनासङ्ग.

अन्याङ्गनागत (anyāṅganāgata) *adj.* who has come from other woman (after meeting), अन्यत्र वक्षितनिर्गं परिलोहिताङ्गमन्याङ्गनागतमिवागतमुष्परश्मिम्। प्रातर्निरास्य Hāsyaṅga. 2. 1.

अन्याङ्गनाङ्गप्रसङ्गिन् (anyāṅganāṅga-prasaṅgin) *adj.* attached to or fond of the body of other woman (पुंसः) नतिभिराभिष्टम्भमाणाश्च ... भूतवत्तदिलोयन्तेऽन्याङ्गनाङ्गप्रसङ्गिनः VarāṅgaC. 5. 63.

अन्याङ्गनाजन (anyāṅganājana) *m.* another group of women अजक्यं घ्यातुनयस्याः सुतयोऽन्याङ्गनाजनेः PadmP. (Ra.) 65. 53.

अन्याङ्गनाप्रणय (anyāṅganā-praṇaya) *m.* affection or love for other woman एकं पुत्रं स पुनर्यशरीरदानादन्याङ्गनाप्रणयसंगमनाभ्यनुज्ञाम् BhikṣāKā. 25. 6.

अन्याङ्गनारति (anyāṅganā-rati) *f.* sexual intercourse with other woman (said to be a sin) अन्याङ्गनारतिः। कर्न पञ्चविधं प्राहुर्दुष्कृतं धरणीपतेः BrahmandP. iii. 6. 37.

अन्याङ्गनावीक्षणविभ्रम (anyāṅganāvīkṣaṇa-vibhrama) *m.* amorous gesture of the eyes of other woman जरेव धन्या दन्तिताजनानां यस्याः समालिङ्गनाजि पुंसि। अन्याङ्गनावीक्षणविभ्रमाणां न जातु जायते समागमयोः YaśasCan. ii. 84. 4.

अन्याङ्गनासंगम (anyāṅganā-saṅgama) *m.* sexual intercourse with other woman कान्तः कुदादेकरेण वंजीमोहिदः कपति कौतुकेन। अन्याङ्गना- संगमशुद्धिहेतोः श्यान्तं भुजङ्गमिव हेमकुम्भान् RasiJi. 7. 1124.

अन्याङ्गनासङ्ग (anyāṅganāsahya) *adj.* unendurable or intolerable by ordinary woman पुरा तु मत्वामिनि निर्गतेऽस्मिन्नन्याङ्गनासङ्गमवापि दुःखं (नया) VarāṅgaC. 22. 23.

अन्याङ्गनिराकृत

अन्याङ्गनिराकृत (anyaṅga-nirākṛta) *adj.* rejected by other limbs अयम् ... चन्द्रमन्याङ्गनिराकृतस्याकस्येव (अकरुणयेव) काश्यस्यावकाशं ददाति AvantiKa.79.17.

अन्याङ्गनिरूपण (anyaṅga-nirūpaṇa) *n.* exposition of other limb (of enunciation) काकुरेवात्र प्रधानम्। ... अन्याङ्गपदक्रममध्यपतितस्योप-संहारोऽन्याङ्गनिरूपणं चाभिधानमिति सर्वमसमञ्जसं स्यात् AbhinBhā. ii. 386. 24 (on 17.103)

अन्याङ्गभाव (anyaṅgabhāva) *m.* subordination to another न हि स्वातन्त्र्येण पुरुषार्थसाधने शक्तः तत्साधनार्थमन्याङ्गभावं भजते PūrvottaVāNaMā. 16.18.

अन्याङ्गभूत (anyaṅga-bhūta) *adj.* which has become a subsidiary to another (act) अन्याङ्गभूतानुयाजोत्तरत्वस्यापि संभवेनोत्कर्षे प्राप्ते न तावद्विकृतादेव क्रमकरोति BhāṭṭiDī. ii.173.3 (on v.1.15); निषेधोऽपि चात्र न विधेयक्रियाङ्गभूत एव विवक्षितः अपि त्वन्याङ्गभूतोऽप्यविशेषात् BhāṭṭiDī. ii. 298. 15 (on vi.5.12)

अन्याङ्गमध्य (anyaṅga-madhyā) *m., n.* [Loc.] in the middle of another subsidiary (act) गीतकविधिः प्रथमाङ्गान्तरमन्याङ्गमध्येऽपि च वर्धमानप्रयोगस्य चित्तेऽपि भावात् ... न पुनर्गणनार्हमिति न दोषः AbhinBhā. i. 217.18 (on 5.22)

अन्याङ्गलोप (anyaṅga-lopa) *m.* loss of another subsidiary (act or rite) विशसनदिपदार्थलोपेऽन्याङ्गलोपे प्रमाणाभावात् शेषं यत् स्थिष्टकृत्तयाजादि तदप्येन संस्थापयति BhāṭṭiDī. iii. 183. 19 (on ix. 4. 13)

अन्याङ्गविकल (anyaṅga-vikala) *adj.* deficient in other limb (of body) (छअमन्यं वापि ... ह्युवन्वायो दण्डम्) छजं पादविकलम्। अन्याङ्गविकलमपि वा BālamBha. ii. 300. 5 (on 2. 204)

अन्याङ्गविमर्दित (anyaṅga-vimardita) *adj.* touched by the limbs of others नरान्तरमुखक्लेदपूर्णोऽन्याङ्गविमर्दितः। उच्छिष्टभोजने वक्तुं भद्रे वाञ्छति को नरः PadmP.(Ra.)12.126.

अन्याङ्गविषय (anyaṅga-viṣaya) *adj.* referring to another subsidiary (actor or rite) यद्यप्यशक्तिकृतं हापनं तदपि एको यथा शक्नुयादित्युपबन्धनान्याङ्गविषयं विज्ञायते TantrVā. 887.17 (on iii. 3.19)

अन्याङ्गसंस्थित (anyaṅga-samsthita) *adj.* put on other part (of body) अन्याङ्गसंस्थिताः सर्पाः तदङ्गभरणानि च। बभूवुः ŚivaP. ii(3). 39 40 (170A.4)

अन्याङ्गसङ्ग (anyaṅga-saṅga) *m.* contact with other part (of body) सांमुख्यं वस्तुजातं नयति ननु विदीशस्य यदर्शनाख्यं नेत्रद्वन्द्वम् ... विमलमिति ततोऽन्याङ्गसङ्गं विहाय Subhāṣi. 1013.

अन्याङ्गानन्वय (anyaṅgānanvaya) *m.* absence of connection or relation with other limb or part (of sacrifice) आज्यभागान्वयात्पूर्वमन्याङ्गानन्वयात् ... अतिदेशपरिलोपकत्वम् BhāṭṭiDī. iv. 82. 21 (on x. 7. 9)

अन्याङ्गानुष्ठान (anyaṅgānuṣṭhāna) *m.* performance of another subsidiary (act or rite) यदि तु प्रधानान्तरसंनिधावन्याङ्गानुष्ठानं तदा तेनैव ... अङ्गानि विप्रकृष्येरन् VedāntKa. 34.11 (on i.1.1)

अन्याङ्गद्वय (anyaṅgula-dvaya) *n.* two remaining fingers (i. e. thumb and little finger) सपादवेदभागं तु दीर्घमन्याङ्गद्वये ŚilpaRa. ii. 5. 31.

अन्याङ्गुलान्तर (anyaṅgulāntara) *n.* (distance of) another finger-breadth अन्याङ्गुलान्तरं चेकं ततः सप्ताङ्गुलं भवेत् BhaviP. 373A. 22(ii) (2). 14 (713).16)

अन्याङ्गोपाङ्गदि (anyaṅgopāṅgādi) *adj.* other limb and minor or sub-limb सू. तत्त्वकल्पन इन्द्रियसंख्या न व्यतिष्ठते। अन्याङ्गोपाङ्गदीनामपि इन्द्रियत्वप्रसङ्गात् SyādvāMañ. 15(123)

अन्याङ्गि (anyaṅghri) *m.* foot of other, i. e. untouchable person उत्सिक्तभाषितं भर्तुर्योपितो जितपर्तुकाः। जानन्त्यन्याङ्गिस्त्वत्तशिरस्ताडनसंनिभम् RājTa. (Ka.) 7. 439...

अन्याचार (anyaścāra) *m.* 1 behaviour or conduct of another person कार्यार्थिनो हि लोकस्य किमन्याचारचित्तया YaśasCam.i.446. 5; 2 practice or duty of other (family or caste) कुलाचारं परित्यज्य अन्याचारं ब्रजन्ति ये। एतत्पातकसंचारं कथितं तत्त्वेदिभिः PadmP. ii. 67. 6; ब्राह्म्यादित्रस्तस्यागन्धान्याचारनियेवणम् ... स्वकर्तव्यागिनश्च ये ... एतैः स्त्रीनराः पापैरुपपातकिनः स्मृताः ŚivaP. v. 6. 11(412A. 9)

अन्याचार्य (anyaścārya) *m.* other teacher (of grammar) फिषिति प्रातिपदिकस्यैव पुनरन्याचार्यकृता संज्ञा Nyās. i (2). 839.15 (on iv.1. 37)

अन्याचार्यसंज्ञा (anyaścārya-saṅjñā) *f.* technical or conventional term (made) by other teacher (of grammar) धस्तनीति। कुट इयमन्याचार्यसंज्ञा Nyās.

i(2). 684. 5 (on iii. 3.15)

अन्याचिद्रूप (anyačidrūpa) *n.* other insentient form (विधाभिज्ञापित-ध्वर्यश्चिद्रूपो मुक्त उच्यते) चिदेव घना अन्याचिद्रूपव्यामिश्रणशून्या यस्य रूपम् PratyabhiVi.ii.246.12 (on iii.2.2)

अन्याचेतनपञ्चद्रव्य (anyačetana-pañcadravya) *n.* other insentient five substances अन्याचेतनपञ्चद्रव्याणामसंभवस्तच्छुद्धुद्धैकस्वभावं परमात्मद्रव्यं निश्चिनेति TātpaVr.189.10 (on 2. 42)

अन्याच्छादन (anyačchādana) *n.* act of covering other thing ताप्यादिना कौपीनाच्छादनस्यापि कर्तुं शक्यत्वात् ... अन्याच्छादनेऽपि ... परिदधतिपदप्रयोगात् यद्यपि न कौपीनाच्छादन एव तद्विधानं, तथापि ... ताप्यादिरुपविवेच विधानादुभयत्रैवाहतनिवृत्तिः BhāṭṭiDī.iii.281.18 (on x.4.8)

अन्याजदिप्रत्यय (anyaājādi-pratyaya) *m.* other suffix with vowel as its initial (letter) अजादीनां मध्ये प्रथमो यावजादी अन्याजादिप्रत्ययापेक्षया लब्धप्रथमव्यपदेशो Prādī.vi.109B.29 (on vi.1.102)

अन्याज्ञा (anyaājñā) *f.* A command of another person मयाज्ञा प्रप्रेषद्व नान्याज्ञा प्रप्रेषदिह SkandP. iv. 26.101; B command of one person अन्याज्ञादित्यने हते आज्ञादिकर्तुरेव वधफलं पूर्णं युक्तम् BālamBha. iii. 134. 4 (on 3. 243)

अन्याज्ञान (anyaājñāna) *n.* 1 nescience of another व्यावृत्तिज्ञानस्यान्याज्ञाने द्वारत्वात्पत्या ब्रह्मज्ञाने द्वारत्वायोगात् Nyāyāmṛ. 457A. 6; 2 द्रव्यघटजातिमददीनां विषयाणां भेदवेदज्ञानादन्याज्ञानं न निवर्तते LaCandr.678.28; 2 another nescience वृत्तिज्ञानम् ... अन्याज्ञानप्रयुक्तस्य घटो न भातीति व्यवहारस्यानुपपत्तौ प्रयोजकम् LaCandr. 488.19; GuruCandr.ii.152.17.

अन्यादवी (anyaāvi) *f.* another forest हित्त्वारविन्दमकरन्दमयो मिलिन्दाः। अन्यादवीं कुमतिः ... ते भ्रमन्ति PadyāTa.259.

अन्याहास (anyaāhāsa) *m.* loud laughter of others व्यात्युक्षीर्णनिर्मित-न्यात् (हृहासं पर्यष्वञ्जिव्यञ्जितप्रेम सुभूः HarVi.18.45.

अन्यातक (anyaāta-ka) (= ajñāta) *adj.* not known सो सत्यो स्वकं शालिभागं परिरक्षन्तो अदित्रमन्यातकं शालिभागमादिदेयं MaVastuAva.i.346.11.

अन्यातिक्रम (anyaātīkrama) *m.* [Inst.] by transgressing other बहुव्यासी-नेष्यन्यातिक्रमेण लोकेर्गुह्यते LaŚabdeSe. ii. 398. 5.

अन्यातिशायिगुण (anyaātīśāyi-guṇa) *m.* quality excelling that of other अन्यातिशायिगुणीतमपि प्रसह्य वैरङ्गिकं जनयते जडमिक एव VasaViKā.7.69.

अन्यातिसंधान (anyaātisandhāna) *n.* act of overreaching or outwitting other चेष्टन्यातिसंधानं वदन्त्यधिलं बुधाः BhāvPra.(Śā.) 211.5(7)

अन्यातहास (anyaātahāsa) *m.* loud laughter of others व्यात्युक्षीर्णनिर्मित-न्यात्तहासं पर्यष्वञ्जिव्यञ्जितप्रेम सुभूः HarVi.18.45.

अन्यात्मक (anyaātma-ka) *adj.* having the nature or form of another साक्षात्फलमिति ... अन्यात्मकमिति मतिराहार्या तत्त्वं क्वचिदपि न तिरोदध्यात् NayaMañ. IV.i.5.10.

अन्यात्मकता (anyaātmaka-tā) *f.* the state of having the nature or form of another तस्य च प्रतिबिम्बस्य गतावेवानुगम्यते। सामर्थ्यादन्यविश्लेषो नास्यान्यात्मकता यतः TatvSarh. 1019.

अन्यात्मता (anyaātma-tā) *f.* the state of having the nature or form of another नान्यस्यान्यात्मता यस्माद्धंसे वाध्यं एव वा TaiUBhāVā. 153. 8 (2); 1ṣaSi.234.19; अन्यस्यान्यात्मतायाः साधकत्वेनोपन्यसिष्यमाणैः प्रत्यक्षादिभिर्न मिथ्यात्वमुपभितुं शक्यते VivaPraSaṁh. 30. 4; नन्वन्यस्यान्यात्मता सती उतासती NyāySu. (Ja.) 46A. 5 (on i.1.1)

अन्यात्मतानुपपत्ति (anyaātmātānupapatti) *f.* untenability of the state of having the nature or form of another परिच्छिन्नस्यापरिच्छिन्नेन तादात्म्यमिति चेत्, न। पूर्वस्तु स्थिते नष्टे वाग्न्यात्मतानुपपत्तेः SiddhāTa. 3.19.

अन्यात्मताप्राप्ति (anyaātmātā-prāpti) *f.* obtainment of the state of having the nature or form of another अन्यस्यान्यात्मताप्राप्तौ न क्वचिदुत्पन्नं नैषाSi. 40. 8.

अन्यात्मतावभास (anyaātmātāvabhāsa) *m.* appearance of the state of having the nature or form of another बाधनिमित्तमितरतरविवेकमन्तरेण अन्यस्यान्यात्मतावभासोऽप्यभित्यवगन्तुमशक्यत्वादस्यैव बाधः, इति चेत्, मैवम् VivaPraSaṁh. 30.7; 31.3.

अन्यात्मताविभ्रम (anyaātmātā-vibhrama) *m.* wrong notion or illusion of the state of having the nature or form of another अन्यस्य अन्यात्मताविभ्रमः लोकसिद्धः Bhām.19. 3 (on i.1.1)

अन्यात्मत्व (anyaātma-tva) *n.* the state of having the nature or form of another न च विषयस्य सुखादित्युत्पत्त्याभावे तज्ज्ञानादान्तरसुखोदयो न स्यादिति

(than y or v) at the beginning अन्याद्यपि तत्रापुक्तमावाऽन्त्यापहतोः. ii. 2.
2. 15; 2 (class of words) beginning with *anya* अन्यादेस्तु तु: Kātan. ii. 2.
8 (V. अन्याद्वर्गेणाग्रमुपसङ्गित्तत्त्वयोः स्यमोलौपो भवति तुरागनद्यः) पञ्चतोऽनेक
तत्रस्यान्वादिवद् स्वमोः Śākaiṭ Vyā. i. 2. 2; SiddhaHe. i. 4. 58; तोऽन्यादेर्मोऽनेकरतल
MugdhaBo. 3. 88 (23. 20); 3. the word or expression *anyaddi* अन्यदि-
पपदार्थतत्तत्तन्व्यासिद्धेरन्यतः शास्त्रासिद्धेः IṣṭaSi. 236. 8; पेदनमिता अन्यादिशब्दा
भेदशब्दाः NyāySu. (Ja.) 131B. 13 (*on* i. 1. 6); अन्यादिशब्दाभेदप्रदेशः क्रियात्वाभावेन
कारकत्वासंभव इति मुनिः सूत्रान्तरं प्रणिनाय VyutpaVa. 182. 26; अन्यादिपद-
सम्भविष्याहारे तु पञ्चम्युपपदविभक्तिः BhāṭīCin. i. 105. 9 (*on* i. 1. 4);

724] 1A like another, resembling another, appearing like another B of
another type or kind 2 looking (at oneself) as another 3Ai different, distinct
ii changed iii changed, i.e. lost B dissimilar (effect) 4 (used as noun) (that)
which is contrary 5 of one type or kind 6 unique, excellent, extraordinary
7 the word *anyādrś* 1A like another, resembling another, appearing like
another अन्य दृश्यामन्याद् MahāBh. ii. 107.12 (*on* iii. 2. 60); बाहुबलिः ...
आगतः। तं दीप्येऽन्यादृशमिव भूयान् कालोऽत्र कारसन् TriṣaṢaPuC. i. 5.
464; त्यक्तवस्त्राद्योऽपि पक्षतत्त्वश्चमन्यादृग्न्याह्नयावाप्रयेण Sūtra. 1. 60: किं पुनरपि
भगवत्तन्मन्यादृशमिव विभावयामि TripalJi. 4. 1 (8); 1B of another type or kind
न त्वन्यादृशाकारमिवोपाविर्भावी त्वत्सम्पत्तौ संपन्नः BrahmsūBh. (Śan.) 176.
15 (*on* i. 3. 19); श्रोतारः ... अन्यादृशोऽपि सत्येद MahāP. 1.140; अज्ञान-
हेतोरन्यादृशस्य च ज्ञानाविवर्तते BrĀraUBHVa. i. 4. 1018: क्रोधेन यातुष्यतः
पुनरन्यादृशमादृशा प्रहारोपरकर्मज शाश्वतिं व्यनुव्रत् UdaySuKa. 80. 1; व्याकरणा-
दिधृतमपि कविबद्धने शब्दबुन्दस्यादृक् SūkṛtiMu. 4. 20; अनिनयनाने (पूर्वप्रतीत-
विपरतीतिविध्यनुवादभावे) हि तस्मिन्पन्यादृशं विध्यनुवादमावर्णाश्रित्यैव वाक्यार्थे

प्रतिपादयन्ति CaturCin. iii. (1). 114.12; आमर्दितकद्विशरासमासीदन्त्याहूष्मयितमङ्गल्यस्य
SivLi.20.34 [अन्याहश् विलक्षणमन्याहश् तस्यान्याहक् KośaKaTa. 2. 647];
2 looking (at oneself) as another अन्यमिवेयं पश्यन्ति जनाः सोऽयमन्य इव
दृश्यमानोऽन्यमिवात्मानं पश्यति । अन्याहगिति MahāBh. ii.107.15 (on iii. 2.60);
3Ai different, distinct कृत्यान्व देहमन्याहक् ताहक् कृत्या पुनर्हरिः । कुरुते
जगतः कृत्यमुत्तमधममध्यमम् MatsyaP.154.357; न चान्यरूपमन्याहकुर्याज्ज्ञानं
विशेषणम् TattvSār. 949; करोति भावयतीत्येताध्यापि श्रुत्या तावदन्याहगेवार्थः
प्रतीयते TantrVā.352.11 (on ii.1.1); अन्याहवाक्यस्वरूपं विरोधोऽसौ Kāvyaśāh.
(Ru.)10.5; लौकिके वैदिके चैव तस्य (हरसिंहदेवस्य) कार्यं विनिश्चयः ।
भवनत्यान्याहशस्य कुतश्चन्द्रमलं यशःPuruṣPa.64.22. 3Ali changed कामदेवोद्यान-
याहप्रतिनिवृत्तमन्याहश् भवनतमधवार्यापि MālaMā.1.188; अन्याहश् भावमुपलक्ष्य
तयोर्द्वयोः । सुदर्शनोऽब्रवीत् KathāSaSāg. ix. 2.303; वानरधत्तिकुलम् (शिशुमारम्) ।
सखेऽन्याहशमघ त्वां पश्यामीति स पृष्ट्यान् KathāSaSāg. x. 7.114; 3Aii
changed, i.e. lost न तस्याधितमन्याहक् KathāSaSāg. xviii. 4. 147; 3B
dissimilar (effect) नान्यो विलक्षणो हेतुर्नान्यादृक्फलं भवेत् ŚlokaVār.5(2).198
(266.1); 4 (used as noun) (that) which is contrary नातीन्द्रिये हि युज्येते
सदसताविनिश्चयो । निश्चयो वेदवाक्याद्येदन्त्याहम् किमन्यतः TattvSār. 2390;
हस्ततारपितामकवत् तात्पर्यसंवेदने सत्यन्याहपुदीरयन्ति SāmkṣeŚā.1.262 (i.
201.13); 5 of one type or kind नास्त्यन्याहश् स्वलक्षणं प्रतिपन्नेऽन्याहशस्य
सामान्याकारस्य ज्ञानस्य वासनातः प्राप्तिः Śārka.55.10; 6 unique, excellent,
extraordinary नित्यं विधिः सततसंनिहितो विभूतिमन्याहश् सृजति ... धनंन्याप
RāghPañ.(Dha.)1.52; (विष्णुम्) तं ददृशुर्देवाः शेषपर्यङ्गमास्थितम् । अधिरूढशरन्त्येध-
मन्याहशमिवाभ्युदम् Yādavā.1.66 (comm. अन्याहश् विलक्षणं लोकोत्तरम्); (तन्वी)
जनयत्यानन्दमन्याहशम् ŚrīgāBhū. 36; अन्याहश् चमत्कारमात्मानन्दैकसाक्षिणम् ।
दर्शयन्तीं प्रतियक्तिं देवीं वाचमुपासमे AdbhūDa. 1.2; (रामावतारो रघुनाथभूषः)
नीलेश्वरान्येव नितिमिनीनां नेत्राणि ... आनोदमन्याहशमानुवन्ति कलानिधेर्यस्य
कलालिसैः Raghunā. 3. 16; 7 the word anyādrś वायुरसजातः समुद्रमहोरात्रे
... ईहृ चान्याहृ शृणुनासः ... सुरभिर्निरिच्छायै VājaPrāti.5.37.
अन्याहश् (anyā-drś) m. name of particular Maruts (lit. extraordinary)
ईहृ चान्याहृ चैताहृ चं प्रतिहृ चं मितश्च संमितश्च संपरः TaiS. I.
viii. 13. 2 (Sāy. ईहृङ्ङित्यादीनि मरुद्भिःशेषाणां नामधेयानि); TaiS. IV. vi. 5.5;
KāpS. 18. 6 (i. 270. 10); KapiKaS. 28. 6 (126. 4); VājaS. 17. 81; VājaS.
(K.) 18. 7; पर्युपस्तारं दर्विहोमाकारमीहृ चान्याहृ चेत्यनुदुह्य ... चित्रज्योतिश्चेति
जुहोति BaudhS. ii.55.16; ii.56.4; ईहृ चान्याहृ चेति सप्तभिर्गणैरासीनो
हस्तेन गणेन गणमुदुह्य मारुतान् जुहोति ĀpaSS. xvii. 16.15; HirS. xii.
5. 28 (101.30); अरण्येऽनुवाक्यतृतीयेर्गणः कपालानुपदधाति । ईहृ चान्याहृ
चेत्येताध्याम् ĀpaSS. xviii. 12. 12; मरुतो वै ... अन्याहृ याहृ च प्रति-
कृत्या । ... संरमथ तथा गणः Vāyup. ii. 6.127; BrahmanP. ii. 5.96.
अन्याहश् (anyā-drśa) adj. [f. -i; -ā (irr.)] [P.iii.2.60; vi.3.91; iv.1.3;
Vār.1 on P.iii.2.60; MahāBh.ii.107.8 (on iii.2.60); KaśiVr. on iii.2.60;
JaineVr.107.31 (on ii.2.58); KātanVr. on iv.3.75; BhāṣāVr. vi.3.91;
MugdhāBo.26.85(159.4); PrakriKau.ii.531.2; SiddhāKau.497A.5 (on
iii.2.57); AltGr. III.592; Debru. 724] 1A like another, resembling another,
appearing as another BI of another type or kind ii of any other kind (used
as noun) (means) of any other kind C (used as noun) another 2A (used as
noun) (that) which is dissimilar BI different (used as noun) (that) which is
different II changed 3 unique, extraordinary (used as noun) (that) which is
unique or extraordinary 4 of one type or kind 5 contrary, opposite 1A like
another, resembling another, appearing as another इमे नूनमीहृशा अन्याहृशा
इतीहानीनभ्युदे ChāndU. iv. 14.2; देवता सर्वा विभान्त्यन्याहृशा इव BrahmanP.
iii. 9.37; (मदयम्) उत्कृष्टताङ्गयष्टिरन्याहृशीव क्षणमजनिष्ट DaśKuC. 88. 4;
अन्येषुधु प्रविष्टेन हृष्टा सान्याहृशी मया KathāSaSāg. vi. 6. 150; तं
वीक्ष्येऽन्याहृशमिव भूयान् कोऽत्र कारणम् TriṣaPaPuC. i. 5.464; किं पुनरघ
भगवन्तमन्याहृशमिव विभावयामि TripuDi. (8); नायमभेदो भेदाभावात्मा ... अपि
त्वन्याहृश इति चेन्न ŚaDū. 84. 3; कथमघ अन्याहृश इव दृश्यसे DhūrtaSa.
72. 8; ज्वाला ... द्वितीया त्वन्याहृशी TantrRaha. 29. 16; न होके वस्तु
प्रतिक्षणमन्याहृशं भवति निमित्तभेदव्यतिरेकेण AnuBh. 198. 3 (on iii. 2.26);
किं ताहृशमिदं ज्ञानं उतान्याहृशमिति संशयो भवति MānaMe. 185. 1; (निलीनामिव
SetuBa.115.10; तन्नामश्रवणात् प्रभृति मम हृदयमन्याहृशमिव वतते MadāKcC.
20(4); नृपतिः ... विशिष्टचिह्नयुक्तः स्यात् समयेऽन्याहृशो भवेत् ŚukraNi.
5.15; 1BI of another type or kind समादिष्टोऽहमार्थेण ... सीताया रावणभवन-

संस्थानाद्यारिर्धं प्रति समुत्पन्नविमर्शानां पौराणामन्याहृशाः प्रलापाः प्रवर्तन्ते KundaMā.
1. 4 (10); तस्मान्न्याहृशाद् भवन्न्याहृशो एव ततो न व्यभिचारः HetuBh.
156. 15; 157. 23; 158. 16; नान्याहृशे सार्थं करोत्यन्याहृशीं पतिम् ŚlokaVār.
5 (13).101 (592.5); न त्वन्याहृशीं प्रधानासत्तिं शक्नोति कल्पयितुम् प्राकृतवाच्यं
TupT. 58.2 (on v.1.24); सर्वसंपादनेऽन्याहृशः क्रमोऽन्याहृश इतरत्र TupT. 71.17
(on v.3.2); 100.16 (on vi.1.37); 152.16 (on vii.1.1); नास्त्यन्याहृशि स्वलक्षणे
प्रतिपन्नेऽन्याहृशस्य सामान्याकारस्य ज्ञानस्य वासनातः प्राप्तिः Śārka. 55. 10; न
हि वृक्षसमुद्ययनिबन्धनो वनप्रत्ययोऽन्यस्मिन् वृक्षसमुदायेऽन्याहृशो भवति तेषां
वृक्षाणां विद्यमानत्वात् Śārka. 104. 8; न त्वन्याहृशावाविर्भावानाविर्भावो स्वस्वस्य
संभवतः BrahmsūBh.(Śāh.)176.15 (on i.3.19); उत्तर्गोऽप्ययं वायः संप्रदा-
नतानात्सको द्रष्टव्यः, अनादिनिधनाया अन्याहृशस्योत्तर्गस्यासंभवात् BrahmsūBh.
(Śāh.) 191.18 (on i.3.28); न हि उपाधियोगादप्यन्याहृशस्य वस्तुनोऽन्याहृशः
स्वभावः संभवति BrahmsūBh.(Śāh.) 582. 16 (on iii.2.11); ईहृश एव संबन्धः
न अन्याहृशः BrahmsūBh.(Śāh.) 610.1 (on iii.2.35); सुकविपरंपरया
चिरम्बिगीतततान्याहृशानिवद्धं यत् । वस्तु तदन्याहृशमपि वधनीयात्तत्सिद्धयैव Kāvyaśāh.
(Ru.) 7.8; 'अग्निहोत्रं जुहोति यवागूं पचति' इति पाठादन्याहृशेऽपि क्रमेऽन्याहृशमार्थे
अर्थात् क्रमनियमविपर्ययः Kaśi. ii. 29.5 (on 5(2).4); 'पूर्ववत्प्रयाजशब्दस्याग्रेण ग्रन्थं
व्याचक्षाणाः पूर्वपक्षरूपमन्याहृशमाहुः TantrRa. 100. 11; पुनरन्याहृशी जिज्ञासा
जायते NyāyRaMā. 7.4; आचार्यस्य तु ... अन्याहृशं विधितत्सम् अभिमतं
लक्ष्यते NyāyRaMā. 47.4; स हि विप्रलिप्सया तथाभूतेऽप्यर्थेऽन्याहृशीं हस्तवेद्यम्
... करोति NyāyRa. 412. 8 (on 5(5).21); 935. 6 (on 7.316); सुपटलसिस्त्व-
न्याहृश एव UdaySuKa. 79.12; घटशरावादिरूपेणावस्थितायास्तस्या एव मूर्तिस्त्राया
अन्यानि नामधेयानि व्यवाहाराध्यान्याहृशाः VedāSār. 89. 10; अन्याहृशीयार्थः
परिपाटी (v.1. अन्याहृश) PrasaraS.3.36 (12); चन्द्रो मुञ्चति केशरारुणकरान्शेषु
नान्याहृशान् GopāKeCan.146.29; न तु अन्याहृशम् आनन्त्यं तत्र युक्तम्
TarkSār. (Ā.)129.18; यद्गुणैरवयवैर्वैयर्थ्यव्याचरन्त्यते तद्गुण एवासी नान्याहृशः
NyāyKu.111.9; अनिवर्तमाने हि तस्मिन्नन्याहृशं विध्यनुवादभावमाधिर्यैव वाक्यार्थं
प्रतिपादयन्ति CaturCin. iii(1).114.12; स एव पुन्यो न त्वन्याहृशः ManvaVi.
1055.4 (on 8.303); वार्तिककारास्त्यन्याहृशीं परिभाषां पठन्ति PariVr.(Śi.)134.19;
आदत्ते एवमोऽपि सौरभमयीमन्याहृशीं वासनाम् ŚrīgāBhū. 8; उतरत्र ...
पादचतुष्टयस्यापि गायत्र्यां, भूतपृथिवीशरीरहृदयरूपस्य प्रतिपादनमिहान्याहृशस्य
ŚivārkaMaDī. i. 278. 13 (on i.1.26); अन्याहृश्या अपि आकाङ्क्षायाः समासस्यैव
उपपत्तिरन्यतया उपदर्शितः ... अप्रयोजकत्वात् VyutpaVā. 30.1; आखण्डस्य
तु मतिरन्याहृशो NīlaVi.67.7; तार्किकास्तु उपमानमन्याहृशमन्येयपत्नो गोगतसाहृश्य-
ज्ञानमनुमानिकुर्वन्ति MānaMe. 110.6; आशङ्के तव मन्दासलहरीमन्याहृशीं घन्टिकाम्
MūkaPañ. 2.46; MayūMāli.415.13 (on i.1.11); वक्रोक्तिरुक्तवाक्यार्थस्वीकारोऽन्य-
हृशः स्मृतः SāhiSa. 2.131; [अन्याहृशं विलक्षणम् KośaKaTa. 2.647]; 1BI
of any other kind अथत्यवेद कालान्तरेऽपि प्रमाणस्यभावात् नान्याहृशः NyāyRa.
80.15 (on 2.113); वाक्यार्थविमर्शः प्रवर्तमानो वक्त्रभिप्रायप्रतिरूप एव प्रवर्तते
नान्याहृशः VyaktiVi.67.9; यद्वरणं स्वीयत्वेनाङ्गीकाररूपं तदेव न त्वन्याहृशमपीति
AnuBh. 253. 24 (on iii.3.47); औपत्यिकशब्देनैव नित्यत्वं वक्तुं शक्यं
नान्याहृशम् VāyāSiMañ. 223.1; कर्कशात्वं च नान्याहृशं किं तु दुर्लभदुरभिप्रायकत्वम्
BālamBh.ii.200.20 (on 2.135-136); (used as noun) (means) of any other
kind उपायसत्यतां मुक्त्वा नान्याहृशयुपयुज्यते BrĀraUBhVā. i. 4. 993; याहावस्थितिः
पदेरन्वयो वृद्धव्यवहारे दृश्यते ताहृशान्येवान्वयं प्रतिपादयन्ति नान्याहृशानि
ŚāstrDī.155.13 (on i.1.7); 1C (used as noun) another अन्याहृशस्य (स्त्रीप्रत्ययस्य)
वाचकत्वं नावधार्यते तस्मादीकारान्तः स्यात् TantrVā. 306. 24 (on i.4.11);
क्रत्वर्थस्य प्रत्यासन्नफलेनान्याहृशस्य बाधः NyāyRaMā. 186. 12; दुष्करसंधिः पूर्णो
निर्धनः ... अन्याहृशस्तु रक्तो भवति सुखेनेति केऽप्याहः KāndaCū. vi. 4.
31; किं ब्रूमः सहकार तावकगुणानन्याहृशैर्दुर्लभान् सौरभ्येण यदध्वगानपि मुहुः
प्रीणासि दूरादपि PadyaVe. 673; 2A dissimilar, unlike अन्याहृशस्तु पितृत्या-
चार्यादुनः BālaKrī. i.50.4 (on i.3.4); (used as noun) (that) which is dissimilar,
unlike अन्याहृशादपि ताहृशो भावे तच्छक्तिनियमाभावात् न हेतुभेदः भेदकः
इति अकारणं विश्वस्य वैश्वरूप्यं स्यात् PramāVāSvopVr. 14.16; 2BI different
योऽयं युवा कोऽपि ब्राह्मणाकृतिरस्यावलोकायतो वदतश्चान्याहृश एवाभिप्रायो
मयोपलक्षितः Kād. 309. 8; न चान्यरूपमन्याहृशकुर्याज्ज्ञानं विशेषणम् । कथं
चान्याहृशे ज्ञाने तदुच्येत विशेषणम् TattvSār. 949; विषयोऽन्याहृशस्तावद्दृश्यते
लिङ्गशब्दयोः ŚlokaVār. 5(5).55 (420.7); न ह्यार्थाध्वसानान्याहृशं नामज्ञानं
व्यवहाराङ्गं भवति TantrVā.321.13 (on i.4.22); विच्छवासिनोऽपि ... नायमभिप्रायः
... भ्रान्तौस्तु तदीयमभिप्रायमज्ञानानैरन्याहृशमेव तद्व्याख्यातम् Śārka. 23.10;
वेदवचसात्तात्पर्यमन्याहृशम् SāmkṣeŚā. 1.464 (i.336.21); एतेषां स्मृत्यन्तरेऽन्याहृशः
क्रम उक्तः ManuBh. ii.297.16 (on 9.180); प्रधानस्य अन्याहृशी कर्तव्याता

NyāyRa.Mā. 204. 16 धूमस्य तु वस्तु एव तादृशस्य संबन्धग्रहणम् अन्याद्वा-
द्व्यापदिग्नप्रतीतिर्भ्रान्तिः NyāyRa.522.22 (on 5(11).53); भवतः सावानं नातिव्यतिर-
पेक्षया अन्यादृशं भवति NyāyRa. 687. 13 (on 5 (16). 24); अन्यादृशम् शब्दो
ब्रह्मणि न दृश्यत इति चेत् ŚaṅkDī. 185. 20; अन्यादृशो च कृतिसाध्वता न
दृष्टा TatvCin. ii.(2). 40, 15; वर्णः स्वभावविकल्पादिन्यादृशो मुञ्चकालिपादिः
ManvaMu. 293. 10 (on 8. 25); लोलाक्ष्या गुरुसंनिधौ न्यस्य 20; अन्यादृशं न्यस्य
Subhāṣ. 1055; एकांते वनतो गृहं शशिमुखोऽन्यन्यादृशो दृश्यते Subhāṣi. 2239;
स्वभावाभिमन्त्रमालायां तु अन्यादृशः संस्कारः TantrSā.(K.).26.14; यत्र तु न्यायेन
अन्यादृशं बलाबलम् ... तत्र तन्मूलतुष्टुतिरूपवचनातिदेशेन न्यायकृत्यातिदेशस्य
वाद्य इत्येव द्रष्टव्यम् Bhāṣi.Dī. iii. 14. 3 (on viii. 1. 8); असृष्टद्वयान्यादृशा-
स्यातन्व्यार्थकत्वकल्पनं भ्रान्तिः GuruCandr. ii. 306. 18; परं त्विदं विषयजगत्क-
ल्लष्टं संदृश्यतेऽन्यादृशमभ्यरे तत् SiddhāTaVi.210.13; 3. 65; 2Bīi changed
किमन्यादृशीव गतिरस्य विमानराजस्य MahāViC.7.20 (1): माद्यव अद्य ...
कामदेवोद्यानवायत्राप्रतिवृत्तमन्यादृशं भवन्मन्थधारयामि MālaMā.1.188; करोमि
क्षणात् वस्तुव्यत्ययविप्रमेण भ्रमिति त्रैलोक्यमन्यादृशम् UdaySuKa.86. 28;
t.7.114; 3 unique, extraordinary, excellent स्वरति घासी ... अन्यादृशोदार-
पुरुषत्वादीयसः संग्रहारपरिचयस्य AvantiKa.55.12; RāghPān. (Dha.)152;
काव्यस्याप्रफलस्येव ... रसोऽन्यन्यादृशो भवेत् NalaCam.1.17; किं वस्तुन्यपकमन्याः
कृतधियो रेखिव सान्यादृशी SaraKāṇthā. 127.18; ततस्तं दहशुर्देवाः ... अन्यादृश-
पियायुदम् Yādavā.1.66; परिक्रमप्रक्षितभाषिताद्यैरन्यादृशैरापातविभावनैवैः। मय्यपपत्रा
मदलालसा वा जितयत्रा वेति जनेऽशशङ्के Yādavā. 2.20. 8.91; प्राणं धीरतया
पटीतरुणा यत्सीरभं तद्विराममध्यं महि तस्य महिषा धन्योऽयमन्यादृशः
ŚaṅkaDigVi. (Mā.).4.92; अन्यादृशानामदसोयनानाकुशेऽशयासीकिर्लकिचित्तानाम् ...
साक्षित्वमयाश्रयितुं समीहं ŚaṅkaDigVi. (Mā.).9.78. 13.24; (तन्वी) नो पूरयत्त्रस्ता
मदलालसा तथापि जनयत्यानन्दमन्यादृशम् ŚrīgaBhū. 36; अन्यादृशं रूपमतोऽपेक्षुः
CaitaCa.124.15 (5); अन्यादृशं चमत्कारम् ...। दर्शयन्तीं प्रतिव्यक्तिं देवीं
वाद्यमुपास्महे AdbhūDa. 1. 2; 7. 15 (18); नोलोत्सलान्येव नितम्बिनीनां नेत्राणि ...
आमोदमन्यादृशमानुवन्ति कलानिधेयस्य कलाविलासः Raghunā.3.16; शब्दा यद्वदन्
प्रपद्य मृदुतामाशासतेऽन्यादृशीम् ŚivLi.1.81; रूपेणैव महीपते तव धनुःपाण्डित्यमन्या-
दृशम् PadyaVe. 60; जानामि भवतो मयि प्रीतिमन्यादृशीम् NīlaVi.107.11
किं वाधः पुलिनाद्य यस्य कदलीकाण्डावाग्रापितौ। तन्मन्ये चतुरस्य पुम्यधनुषः
सर्गोऽयमन्यादृशः JānaPa.5.22; शाहनृपेऽनुशासति महौ महात्म्यमन्यादृशं द्रष्टुं चारु
युर्वरेति च पदं पृथ्वा अभूत् सार्धकम् ParamāKā. 2.14; 8.52; धीर श्रीसुरनीर-
पण्डित घनश्राम त्वमन्यादृशः Damaru.7; (used as noun) (that) which is
unique or extraordinary तस्यैतस्य ... विनेयतामुपगता धन्याः किलान्यादृशाः
ŚaṅkaDigVi. (Mā.).6.17; 4 of one type or kind तस्योदन्यादृशाद् भवन्नन्यादृशं
एव ततो न व्यभिचारः HetuBiT. 156.15; 157.23; भेदे ह्यन्यादृशस्यान्यादृशाद्वा
विवादायोगात् HetuBiT. 158. 16; नान्यादृशो सार्धं करोत्यन्यादृशो मतिम् ŚlokaVār.
5 (13). 101 (592. 5); सर्वसंपादनेऽन्यादृशः क्रमोऽन्यादृश इतरतु TupT.71.17 (on
v. 3. 2); न हि उपाधियोगादप्यन्यादृशस्य वस्तुनोऽन्यादृशः स्वभावः BrahmsūBh.
(Śaṅ.)582. 16 (on iii. 2.11); एतावद्य विपर्ययस्य तत्त्वं यदन्यादृशस्यान्यादृशाप्रकशनम्
Kāśi. ii. 159. 20 (on 5 (3).162); बहकालत्वे त्वन्यादृशः क्रमः सद्यःकालत्वे
नान्यादृशः MayūMali. 415.13 (on v.1.11); 5 contrary, opposite vyः प्रागव्यापकः
सोऽन्ते कथमन्यादृशो भवेत् Mreन्द्रaTj.2.21.

अन्यादृश (anyā-dṛśa) *m.* name of a sage (*lit.* extraordinary) अन्यादृशी
मुनिः KalpaK. 371.15.

अन्यादृशकर्तृत्व (anyādrśa-kartṛtva) *n.* another kind of agenthood
भावनायाः प्रत्ययार्थतावादिनामन्यादृशकर्तृत्वस्य दुर्बलत्वात् Vaiyābhū.46.7 (on 9)
[having different]

अन्यादशक्रमत्वं (anyādśakrama-tva) *n.* the state of having different order मन्त्राणामन्यादशक्रमत्वे तदनपपत्तिः स्यात् *MīmāṃsāPra.* 236. 27.

अन्यादृशग्रह (anyādrśa-graha) *m.* act of knowing in another way
 छलपकृत्या त्वन्योपापमभिसंशान्निधावकं कपटम् (v. 1. छलोक्त्याकथितार्थस्य कपटोऽन्या-

दृष्टाग्रहः) NāṭyaŚā. 16.30; SāhiŚā. 3.14.
अन्यथा (ananyathā, yadācāra) m. conduct like others एकः

अन्यादृशतदाचार (anyādrśa-tadācāra) m. *Conduct*
इत्यनेनान्यादृशतदाचारेऽस्वरसः सूचितः *ViraMi. 25. 2 (on 1.9)* *सहस्रस्योप-*

अन्यादृशता (anyādṛśa-tā) f. the state of being different
लक्षणेऽप्यन्यादृशतैवेति सर्वस्तादृशस्तथाविधजन्मेति सिद्धम् HenuBī. 165.20.

अन्यादृशत्वं (anyādr̥śa-tva) *n.* 1 the state of being unlike
 साम्यात् सरूपतयावसीयमानस्याप्यन्यादृशत्वात् HemuBīṭ. 156.1; तुल्याकारत्वे सति
 समान्यतयावसीयमानस्याप्यन्यादृशत्वात्

कथमन्यादशत्वात् HetuBīṭ. 161. 14; देवर्षिशरीरापेक्षयास्वादशरीरात्मा प्रयाजक्रमे
Upask. 213. 6 (on iv. 2. 5); न च मन्त्रपाठस्यान्यादशत्वात्

215.6 (on IV. 2. 5). 4

त्रासपपाठक्रमदेवेति वाच्यम् *MīmāṃsāPra.236.19*; [Loc.] in different case
 अन्याहशत्वे तस्यैव क्रमस्यानुष्ठानं स्यात् *MīmāṃsāPra.236.20*; 2 the state of
 appearing like another यथोऽस्ति परः कोऽप्येतन्नान्यशब्देनान्याहशत्वमेवाच्यते
SatDū.151.1.

अन्यादृशदोष (anyādr̥śa-doṣa) *m.* other kind of defect or disqualification अन्यादृशदोषश्चान्यत्त्वस्य प्रकृतेऽनुपयोगादाह । अंशेति BālamBha. ii.251.19 (on 2.141)

अन्यादृशप्रत्यक्ष (anyādr̥śa-pratyakṣa) *n.* other kind of perception
अन्यादृशप्रत्यक्षस्यलीयप्रतिबन्धकृतया च न त्वन्यते निर्वाहः VyūpaVā.77.5.

अन्यादृशप्रपञ्चा (anyādṛśa-prapañcā) *adj. (f.)* of unique behaviour.
i.e. incomparable अन्यादृशप्रपञ्चेव दृष्टा वेगवर्ती मया BṛKathāŚloSam.15.28.

अन्यादशप्रयोग (anyādśa-prayoga) *m.* another kind of use or employment निपातनं नाम अन्यादशे प्रयोगे प्राप्तेऽन्यादशप्रयोगकरणम् LaŚabdeŚe.i.290. 9.

अन्याद्भबोधोत्पत्ति (anyādr̥śabodhotpatti) *f.* origination of another kind of cognition अन्याद्भबोधोत्पत्तेरनुभवविरुद्धतयेष्टापत्तेरयोगात् ŚaktiVā. 50.19

अन्यादृशम् (anyādṛśam) *adv.* in any other way, differently पठन्नन्यादृशम्
तत्र तं विनाशयति ध्रुवम् TantrVā. 786. 9 (on iii. 2. 19); मर्यादानिरतस्त्वमेव
जलधे द्रुतेऽत्र कौडन्यादृशम् Śṛṅgātī. (Ru.) 3. 65.

अन्याहशमणिधर (anyāḥśamaṇi-dhara) *adj.* who wears another kind of jewel पदाभ्यां तव धृते पदावन्यावन्याहशमणिधरेः प्रेयसि हरेः JānaCaCa.64

अन्यादृशविषयता (anyādr̥śa-viṣayatā) f. objectness of another kind
अन्यादृशविषयताया एव प्रतिबध्मतावच्छेदकत्वोपगमावश्यकतया Vyutpā. 77.7

अन्याद्दशवेद (anyādr̥śa-veda) *m.* another kind of Veda अन्याद्दश
वेदैस्तन्नामरूपानुसंगानासंभवात् ŚivārkaMaDī. i. 466.12 (on i.3.29)

अन्यादशाकार (anyādśākāra) *adj.* of different form or character
अहमेवमाकारोऽयं चान्यादशाकार इति शक्यते व्यपदेश्यम् BrahmsūBh. (R)

76.15 (on i.1.1)
 अन्याद्दृशतसंबन्ध (anyādrśa-sattāsambandha) *m.* different relation

of existence न त्वन्यादशसुखतत्त्वम्: Gṛu Candr. i. 251. 13.
अन्यादशसुख (anyādrśa-sukha) n. extraordinary happiness

अन्यादृशोदाहमङ्गल (anyādṛśodvāhamāṅgala) n. unique auspicio

rite of marriage अन्वाहशाद्वहमङ्गलसमुपवर्तनपर्ययसमुच्चयतारात्रादिव्रजयानन्दरत्नाद्वहल
सरभसननुरागिणीम् ... कर्मलिनी गाढानुरागतयाश्लिष्य AnandRa. 5.0 (2)

त्वादजडस्य चान्यादृश्यत्वादन्यत्वासिद्धेः IṣṇSi. 338. 23.

अन्यादृश्यरूप (anyadrśya-rūpa) n. form invisible to any other अन्यादृश्य-
वित्तसंप्रदायान्यादृश्यरूपम् (भवति) ŚāṅU. 417. 27 (1. 69)
अन्यादृष्टि (anyadr̥ṣṭi) f. absence of knowledge of another अन्यादृष्टि-

अन्याद्यपि (anyadyapi) : absence of knowledge of another
हृदयेऽपि क्षयिद्वयमो न हृदयः IṣaSi. 272. 2; तत्रान्दियान्तरहृदयमावात्रान्याहृदयो
IṣaSi. 272. 4

अन्यादोडी (anyādoḍī) f. name of a medicinal herb अन्या शेंडी (

338.16. *अन्याद्भुता (anyādbhuta) n. other strange events* *ज्वालन्नुनान्य प्रेक्ष*

यानि ... अपि वान्यान्हुतानि ...। एतेषु शान्तिं कुर्वीत AVPar. 69(6)
 वान्यान्हुतानि (anvādyāmantrya) *adj.* (used as noun) (vocative w

preceded by the word in other (than vocative case) नादिशब्दान्याधामन्य
 9) विज्ञानं नान्यथा नान्यथा च इत्यादिनामन्याधामन्ये न स्युः (आदेशः) MugdhaBo.3

(33.16) *अन्याधारा* (anyādhāra) *adj.* [f. -ā] 1A occurring in or belonging to

another person क्रिया धातुव्यमात्रं स्यादन्त्याधारेऽपि कर्तृन्ता Sloka Vār. 5
75.708.10: अन्त्याधारेऽपि कर्मणीत्यर्थः NyāyRa.708.10 (on 5 (17).75)

75 (708. 1); अथवा
subsisting or occurring in another substratum व्ययथातकभावां विरोधः, त
कः
नायन्याधारम् NyāyMa. 18. 2; नाजात एकोऽन्यं

नायन्याधारः Nyāyār. 574B. 7 (comm. सोऽन्याधारः अन्यप्रदशब्दः
न भवति दध्यापेक्षया मित्राधिकरणस्य इति यादवः सोऽ

न हन्ति: 2 having any other as the substratum, i.e. supported by an

... नान्याधारः स्वशक्त्येव वियति नियत निष्ठताहास्य पृष्ठ Gola. 18
नान्याधारोऽय मूर्तश्चेतस्याधारोऽय तस्य च। अन्यः Siddhā

मो भूगोल: ...

_____

अन्यान्यप्रमेय

धारणात् ... न किं विदयन्यान्यत्वविकं बाधितम् NyāyRa.633.12 (on 5 (14).79)

अन्यान्यप्रमेय (anyānanya-prameya) *adj.* knowable as different and (yet) not different ज्ञानसाध्यत्वं ब्रह्मणः संप्रसज्यते। अन्यान्यप्रमेयेऽपि दोषोऽयं दुर्निवारणः BrĀraUBhVā. i. 4.1118.

अन्यान्यप्रमेयत्व (anyānanyaprameya-tva) *n.* the state of being knowable as different and (yet) not different अन्यान्यप्रमेयत्वे तद्यपीष्टं न सिध्यति BrĀraUBhVā. i.4.1116.

अन्यान्यभूत (anyānanya-bhūta) *adj.* being different and (yet) not different अनेकान्तस्वभावत्वे चान्यान्यभूतयोरवस्थातद्वतोर्वर्तमानानामुत्पत्तिस्थिति-विनाशानां को विरोधः इति NyāyRa. 844. 7 (on 6. 440)

अन्यान्यभेदादि (anyānanyabhedādi) *adj.* distinction etc. as being different and (yet) not different यदा तु शबलं वस्तु युगपत्प्रतिपद्यते तदान्यान्यभेदादि सर्वमेव प्रतीयते TattvSaṁ. 1746; ŚlokaVār. 5(12).63 (562.7)

अन्यान्यविकल्प (anyānanya-vikalpa) *m.* option, i.e. objection based on being different and (yet) not different अन्यायात्वे स्थितौ नाशे चान्यान्यविकल्पयोः। जरादिविषया दोषा एत एवानुपपन्निः TattvSaṁ. 1828; अन्यान्यविकल्पविशेषाः प्रतीयन्ते Śarka.19.14; अन्यान्यविकल्पश्च सर्वत्रानेकान्तवादाश्रयणेन परिहृत्यः NyāyRa. 694.16 (on 5 (17). 22)

अन्यान्यवृत्ति (anyānanya-vṛtti) *adj.* existing in both different and (yet) not different तत्रान्यान्यवृत्तीनामनेकान्तस्वभावतः। उत्पत्तिस्थितिनाशानां विरोधः प्राङ्निराकृतः ŚlokaVār.6.440 (843. 5)

अन्यान्यनिरूपण (anyānanyānirūpaṇa) *n.* absence of description of (what is) different and (yet) not different वाक्यवाक्यार्थयोर्नापि वस्तुत्वमुपपद्यते स्पष्टं पदतदर्थधाम्यान्यान्यनिरूपणात् ŚlokaVār.7.6 (847.10)

अन्यान्योभय (anyānanyobhaya) *n.* both different and (yet) not different अन्यान्योभयात्मकत्वेन ह्यसदेव तत् BrĀraUBhVā.iv.3.637.

अन्यान्यवित्त (anyānananyavai-tva) *n.* the state of not being construed with another करणत्वादिन्यान्यान्यवित्तं लिङ्गनन्यवित्तं वा तदिति भावात् VaiyāBhū. 59. 16 (on 14)

अन्यान्यवित्त (anyānananyavai-tva) *adj.* not semantically related to another तद्विपर्ययताभिधायन्यान्यवित्तनिष्कृष्टस्यार्थपर्यवसायित्वे हि सति न सर्वेषां वाक्यार्थव्यापारः स्यात् NyāyMañ. i. 366.14.

अन्यानपेक्ष (anyānapekṣa) *adj.* [f. -a] 1A independent of another ज्ञाननिष्ठ तु कर्मनिष्ठोपायलब्धात्मिका सती स्वातन्त्र्येण ... अन्यानपेक्षा GītāBh.(Śān.)84.5 (on 3.4); NyāyRa.534.8 (on 5(14).93); (एकत्वदर्शनम्) अन्यानपेक्षं तदभूदिति चेन्नैवमित्यते BrĀraUBhVā.i. 4. 72; स्वफलेऽन्यानपेक्षाणां साधनानां समुच्चयः BrĀraUBhVā. i. 5. 228; अन्यानपेक्षं सन्मानं प्रमेयार्थसमर्पकम् BrĀraUBhVā.iii.3.81; स्थेनं ते सदनं करोमीत्यस्य हि सदनकरणसामर्थ्यमन्यानपेक्षं स्वस्वत एव प्रत्यक्षमवगम्यते ŚāstrDī. 245.1 (on iii. 3. 7); चेत्तद्विज्ञानपेक्षं मतिषु न हि भवेत् TattvMu. 2. 6; (used as noun) (one) independent of another कथं ह्यन्यानपेक्षस्य विपरीतात्मसंभवः ŚlokaVār. 2. 36 (55. 3); स्वाभाविकत्वमुभयोर्विरोधाजोपपद्यते। कथं ह्यन्यानपेक्षस्य विपरीतात्मसंभवः NyāyKu. 17. 10; ज्ञानस्य स्वप्रणामं प्रतिवाज्ज्ञानं प्रत्यप्यन्यानपेक्षस्यैव निवर्तकत्वात् Nyāyāmr. 607. 8; 1Aii independent of another, i. e. self-dependent or sovereign सर्वमन्यानपेक्षं सदीक्ष्यमाणं स्वमात्रया BrĀraUBhVā.i.4. 434; अन्यानपेक्षं यद्यस्य वृत्तं तत्परमार्थिकम् BrĀraUBhVā.i. 6.74; स्वार्थमन्यानपेक्षं सद्यैतन्मं नाक्षमानम् BrĀraUBhVā. iv. 3. 242; सर्वमन्यानपेक्षं सत्त्वात्ममात्रतयेक्षितम् BrĀraUBhVā. iv. 3. 1326; ननु बोधस्वभावः पुरुषोऽन्यानपेक्ष एव NyāyRa.187. 8 (on 4. 167); ब्रह्मणोऽन्यानपेक्षस्यैव कारणत्वं संभवति VedāntDī. 92. 8 (on ii. 1. 24); 1B independent of another, i. e. not being produced by or based on another हेतुनिबद्धं कार्यं तदन्यानपेक्षं हेतुमात्राधीनोत्पादवादुपपत्तां नाम Bhām. 421. 2 (on ii. 2. 19); ननु प्रत्यक्षोदरन्यानपेक्षं प्रामाण्यं संभवति ŚāstrDī. 19. 16 (on i. 1. 2); यद्यस्यावश्यंभावि तत्तस्यान्यानपेक्षं यथा संविदः स्वप्रकाशत्वमवश्यंभावि PrākāVi. 529. 15; 2 indifferent to others, i. e. innate स्वभावो नामान्यानपेक्षः PañcPā. 78. 26 (on i. 1. 2); अस्तु तर्हि बह्विसंबन्धः स्वाभाविकतया अन्यानपेक्षोऽप्यभिचारी गमकत्वाद्गम्यं Tātpaṭ.(Vā.) 161. 15 (on i. 1. 5); 3 not expectant of any other यद्यैवान्यानपेक्षस्याख्यातोपात्तव्यापारसमयायसंभवः स एव कर्ता ŚāstrDī. 671. 9 (on x. 2. 19); बहुव्रीहिरन्यानपेक्षोऽन्यपदार्थं प्रतिपादयति Prādī.ii.410B.24 (on ii. 1. 68); 'सत्त्वं ज्ञानम्' ... इत्यादाव(न्यो)न्यानपेक्षाणामेव सत्यादिपदानां ब्रह्मलक्षकत्वदर्शनाच्च Nyāyāmr. 460B.7; 4 irrespective of others,

cf. अन्यानपेक्षत्व 2.

अन्यानपेक्षकर्तृत्व (anyānapekṣa-kartriva) *n.* agenthood independent of another न चेतनत्वहेतुना जीवस्यान्यानपेक्षकर्तृत्वं साध्यम् TattvPrākā. 89A.11 (on ii. 1.24)

अन्यानपेक्षण (anyānapekṣaṇa) *n.* i. absence of dependence on another नित्यं सत्त्वमसत्त्वं वा हेतोरन्यानपेक्षणात्। अपेक्षातो हि भावानां कादाचित्कस्य संभवः PramāVār.1.36; TattvSaṁ.1823; SaṅgārSa.(Rā.)173; अवयवसंन्य-त्वादवबोधस्य। तस्य च स्वगोचरप्रकाशनेऽन्यानपेक्षणात् Kāśi. ii. 21.27 (on 5 (1). 22); अशेषविशेषाग्रहिप्रत्यक्षप्राप्ते तद्वद्विषयमन्यानपेक्षणात् AdvaiSi.426.7; परिशेषार्थमन्यानपेक्षणात् SiddhāLeSaṁ. 303. 4; ii absence of dependence on other (basis or cause in the production) कथं तर्हीदानीमहेतुको विनाश उक्तः जातस्य तद्भावेऽन्यानपेक्षणात् PramāVāSvopVr. 66.11; विक्रियाविक्रिया तस्य तत्त्वमन्यानपेक्षणात् TaiUBhVā. 156.11 (2); सिद्धस्यान्यानपेक्षणात्। पारमन्यास-योगाच्च तेन कर्तापि कल्पितः IśvaPraSū.i. 2.11; अन्यदङ्गं नो कार्यं कार्ये वाच्यानपेक्षणात् NyāyMāVi.591.18 (on x. 7.10)

अन्यानपेक्षतत्त्व (anyānapekṣa-tas) *adv.* A because of being independent of another अस्मान्मन्यत्वमेवैति शौक्यमन्यानपेक्षतः BrĀraUBhVā. i. 4. 447; अज्ञाते न विरोधोऽस्ति ज्ञाते चान्यानपेक्षतः BrĀraUBhVā. i. 4. 1296; B because of being independent on another, i. e. not being produced by or based on another ऐकात्म्यस्यागमार्थत्वाद्युत्तेज्यान्यानपेक्षतः BrĀraUBhVā. iv.4. 482.

अन्यानपेक्षता (anyānapekṣa-tā) *f.* 1 the state of being independent of another अथ मानान्तरापेक्षं तन्मानं मेयबोधकम्। द्वयोरेकक्रियाविशालायाचन-पेक्षता BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 683; विधिर्ह्यान्यानपेक्षतया पूर्वं भवति ŚatDū. 200. 1; तेजः पराभिभवसामर्थ्यमन्यानपेक्षता वा NyāyPari. 504. 18. 2 the state of being indifferent to others, i. e. innate तत्र हि यदन्यानपेक्षता झगिति पदार्थस्वरूपमवभासते तत्परमार्थिकम् NyāyMañ. ii. 94. 9.

अन्यानपेक्षत्व (anyānapekṣa-tva) *n.* 1A the state of being independent of another, i. e. not being produced by or based on another असाधित्वं ईश्वरहेतुकोः। तस्यान्यानपेक्षत्वादीश्वरवदनादित्यप्रसङ्गः AbhidhKobh. 102. 14 (on 2. 64); न च स्वयंहृष्टेः कदाचिदपि अहृष्टिस्संभवति, स्वस्वमताया ह्येवमन्यानपेक्षत्वात् IśvaSi.4. 5; 1B the state of being independent of another, i. e. being self-dependent, sovereignty चैतन्यस्वरूपस्य तु आत्मनः स्वतन्त्रिदे अन्यानपेक्षत्वं न केनचित् वारयितुं शक्यम् UpadeSā. 85. 91; तेजस्त्वान्यानपेक्षत्वं अनिरुद्धत्वमप्युक्तं LakṣmīT.4. 17; अन्यानपेक्षत्वात्प्रधानस्य सर्वदेव सृष्टिः प्रसक्तं VedāntDī. 99. 1 (on ii. 2. 3); सर्वात्मकं सद्वृद्धं ब्रह्म। स्वयंवहारेऽपि स्वसत्ता-तिरेकेणान्यानपेक्षत्वात् स्वयंप्रकाशं च NitiMā. 31.13; स्वतन्त्राख्यं तन्मम् ... यस्याः। स्वतन्त्रस्यान्यानपेक्षत्वात्तन्महत्त्वम् LalitāSaBh.71.17 (on 107); 1C the state of being independent of another यद्वैशेषिकाः प्रागभावमेव कार्यातिनिगमनं कल्पयन्ति, तदप्यप्राप्तम् अभावकल्पनपेक्षया भावकल्पने लघुत्वात् भावानां ह्यव्यव-अन्यानपेक्षत्वाच्च SāmkhyaPraBh. 54.29 (on i. 1.15); अनुव्यवसायज्ञानस्य स्वतन्त्र-न्यानपेक्षत्वे पूर्वज्ञानस्यापि तथात्वसंभवात् SarvaMaSaṁ. 37. 23; 2 the state of being irrespective of others तथाप्यन्यानपेक्षत्वे किं केति न निरुद्धते Śloka- Vār. 2.37(56. 2); 3 the state of not being expectant of others अपेक्षे-पदानैव भेदकल्पना ... एकत्वग्रहस्य चान्यानपेक्षत्वात् Bhām. 89. 25 (on i. 1. 4); विधिज्ञानमात्रेण प्रवृत्तिसिद्धेरन्यानपेक्षत्वात्कथमित्यपेक्षाप्रदर्शनमुक्तम् Nyāy- Su.(So.) 33. 32 (on i.2.7)

अन्यानपेक्षत्वदर्शन (anyānapekṣatva-darśana) *n.* observation of the state of being independent of another क्षीरस्य दधिभावेऽन्यानपेक्षत्वदर्शनम् अनेककारकोपसंहारनियमो न दृश्यते VedāntDī. 92. 7 (on ii. 1. 24)

अन्यानपेक्षत्वप्रतीति (anyānapekṣatva-prāṭi) *f.* knowledge of the state of being independent of another न विद्यायाः फलसिद्धावुपाकरत्वाच्च अशाब्दत्वात् ... इत्यादिभिरुपत्रस्य वेदनस्य मोक्षसाधनत्वे अन्यानपेक्षत्वप्रतीतितत्त्वाच्च तदनुपपन्नम् ŚrūtaPra. ii. 551. 27 (on iii. 4. 26)

अन्यानपेक्षध्वनि (anyānapekṣa-dhvani) *m.* sound not dependent on another अन्यानपेक्षध्वनिभिः श्रोत्रसंस्कारभेदाद्विभेदे भेदाग्रहच्छब्दभेदप्रभः NāyaVi. 240. 2 (on i. 1. 8)

अन्यानपेक्षम् (anyānapekṣam) *adv.* 1A without dependence on another. independently पुरुषकर्मोद्भूतिकान्निद्रयाणि स्फुटमवगमयन्ति स्वं स्वमन्यन्ते Sāmkṣeśā.3.250 (ii. 295.2); अधीहि भगवन्वेदसारमुद्धृत्य त्रिपुण्ड्रविधिं यस्मादन्यानपेक्षमेव मोक्षोपलब्धिः BhāsmJaU. 561. 12; 1B without dependence on another, i. e. without being based on another श्रुतिध्यानपेक्षमेव प्रपञ्चतन्त्रि-माचष्टे NyāySu.(Ja.)196B. 6 (on i.4. 6); 2 without consideration for others.

irrespectively of another घटादिकमेव यदान्यानपेक्षं वोच्यते तदा घटादिकमित्येव प्रतीयते KhandanKhā. 193. 22.

अन्यानपेक्षा (anyānapekṣā) *f.* [Inst.] 1 without expectancy for another वाक्यस्य वाक्याय वृत्तिरन्यानपेक्षया Vākyapa. 2. 264; पाठक्रमेणानुष्ठानं स्वाध्यायैव विशिष्टक्रमेणान्यानपेक्षयावगतत्वात् प्रत्यक्षम् TantrRa. 262. 6; 2A [Inst.] without dependence on another, independently प्रत्यक्षात्न्यानपेक्षा हि तदन्त्यतपेक्षया BrāraUBhVā. i. 4. 1042; सर्वत्र सत्तासत्ता वा नियमेऽन्यानपेक्षया KhandanKhā. 635. 7; 2B [Inst.] without respect or consideration for others, irrespectively शृणु कदिमतं तन्नं पूर्णमन्यानपेक्षया TantrRā. i. 4; 2C [Inst.] without any other basis or cause (of the production) गृहीत्वा वस्तुसद्भावं सूत्रा च प्रतिवेगिणम्। मानसं नास्तिताज्ञानं जायतेऽन्यानपेक्षया SarvaDaKau. 98. 8.

अन्यानपेक्षितविधि (anyānapekṣita-vidhi) *adj.* having activity not dependent on another अन्यानपेक्षितविधी न खलु प्रधानवाचां भवत्यवसरः सति भव्यभूत्ये NāiC. 11. 34.

अन्यानपेक्षिन् (anyānapekṣin) *adj.* [f. -in] 1 not expectant of others प्रकान्तरूपोऽपि विधिस्तावत्प्रतीक्षते। यावद्योग्यत्वमात्रा भावनान्यानपेक्षिणी ŚlokaVār. 7. 276 (922. 2); 2 indifferent to others बुद्धिन्निष्परीरिभ्यो मित्र आत्मा ... भेदश्चास्यान्यानपेक्षि स्वस्वमेव SarvaMaSaṁ. 34.1; 3 independent of others चिन्ता सर्वत्र तल्लाना बुद्धिरन्यानपेक्षिणी SāhiSā. 5.85.

अन्यानपोहकत्व (anyānapohaka-tva) *n.* the state of not negating, i. e. not excluding another अन्यानपोहकत्वमिति कोऽर्थः Śarka. 75.14.

अन्यानभिभूतसार (anyānabhībūta-sāra) *adj.* having the strength not overpowered or surpassed by others भाति प्रतापेन महामहीशः श्रीनाथवोऽन्यानभिभूतसारः AlaṅkāMañ. 62.14.

अन्यानयनासह (anyānayanāsaha) *adj.* not tolerating the act of bringing another person अतुष्यन्तं च वेतालं तमनयननासहम्। तर्पयिष्यन्त्वमांसानि च्येतुमारभते सः KathāSaSāg. v. 3.239.

अन्यानर्थक्य (anyānarthakya) *n.* 1A uselessness of other (rites or actions) अन्यानर्थक्यात् MīmāSū. i. 2.4; न तावत्फलविधित्वावसरः। यदि पुनरित्यते ततोऽन्यानर्थक्यम् TantrVā. 8.19 (on i. 2. 4); अन्यानर्थक्याभातिप्रतिषेधोऽयम् NyāySu. (So.) 18. 20 (on i. 2. 6); यद्यपि च पूर्णाहुत्यादेस्सर्वफलसाधनत्वं स्यात्, तथापि नान्यानर्थक्यम्, कर्मतारतम्येन फलतारतम्योपपत्तेः MīmāKau. iii. (1) 37. 10 (on i. 2.17); पूर्णाहुतेरवश्यापेक्षयाः सर्वकर्मणां फलत्वे स्यादन्यानर्थक्यम् SiddhāSi. i. 43. 16; यत्र त्वन्यानर्थक्यं तत्र विध्युद्देशगतमपि फलपदनर्थवाद एव VīraMi. (Paribhāṣā). 67. 22; 1B uselessness of other (parts of speech) बल्यदनिष्ठानुवृत्त्यित्थम् ... तद्य वाक्याय इव सर्वैः पदैरन्त्यपदेन वा लक्ष्यते, नयान्यानर्थक्यम् BhāṣiCin. ii. 5.16 (on i. 2.1); 2 the word anyānarthakya अन्यानर्थक्यवाक्ये उदाहरणं पूर्णाहुत्या सर्वान् कामानवाप्नोति ŚābaBh. 129.10 (on i. 2.16); 3 uselessness, i. e. futility of other (option) पितृस्तु सप्तमात् (on i. 2.16); 3 uselessness, i. e. futility of other (option) पितृस्तु सप्तमात् पञ्चमाद् वेति विकल्पः। पञ्चमादित्यनुकूलोऽयम्, अन्यानर्थक्यात् BālaKri. i. 62. 12 (on i. 53); अतो विषयव्यवस्थयैव श्रौतस्मार्तानां परस्परव्याख्यानमुद्देशः वलेनैवानुसर्तव्यं न त्वन्यानर्थक्येन इत्येषा दिक् BālaKri. ii. 106.8 (on 3.243(9))

अन्यानर्थक्यकरत्व (anyānarthakyakara-tva) *n.* the state of rendering other (rites) as useless समानफलमपि कर्माणि यानि परस्परानपेक्षाणि क्रियन्ते तेषां यथारुच्यनुष्ठानान्नान्यानर्थक्यकरत्वम् TantrVā. 8.20 (on i. 2. 4)

अन्यानर्थक्यचोद्य (anyānarthakya-codya) *n.* question or objection of the uselessness of other (rites) उपासनाविधिफलव्यादा अपि विषया भवेयुः तुल्यं हि तेभ्यपि अन्यानर्थक्यचोद्यम् PūrvottaVāNaMā. 246. 5.

अन्यानर्थक्यदोष (anyānarthakya-doṣa) *m.* fault of the uselessness of other (rites) केचित्तु यात्रायाः प्रधानत्वम् ... सिध्यतीत्याहुः। न चान्यानर्थक्यदोषः कर्मानुसारेण फले तारतम्यकल्पनात् VīraMi. (Tīrtha.) 33.17.

अन्यानर्थक्यन्याय (anyānarthakya-nyāya) *m.* maxim or law of the uselessness of other (rites) अग्निहोत्रेणात्पेन स्वर्गावातावनिष्टोमायायनर्थक्यस्यान्यानर्थक्यन्यायविषयत्वात् SiddhāSi. i. 43.19.

अन्यानर्थक्यप्रसङ्ग (anyānarthakya-prasaṅga) *m.* A undesired occasion of the uselessness of other (rites) ब्रह्मयज्ञनिमित्तानि फलानि क्रत्वधिकृतपुरुषेभ्यो अन्यानर्थक्यप्रसङ्गाद् व्यावृत्तानि TantrVā. 113.8 (on i. 3.4); परमार्थतत्त्वान्यानर्थक्य-प्रसङ्गविज्ञातपारायार्थापादितार्थवादत्वात्फलश्रुतिर्न फलप्रतिपत्तिराना विज्ञायते TantrVā. 240. 3 (on i. 3. 25); B undesired occasion of uselessness of other (options)

नापि ज्ञानफलानित्यत्वं संभावनात्तुषोऽपि कल्पयितव्यः ... अन्यानर्थक्यप्रसङ्गाच्च गुणवादत्वात् SiddhāSi. i. 13. 22; अत्र च वर्षे वर्षे इत्यादिरर्थवादः न तु

फलविधिः। अन्यानर्थक्यप्रसङ्गात् VīraMi. (Āhnikā). 534.3.

अन्यानर्थक्ययुक्ति (anyānarthakya-yukti) *f.* reasoning or argument of the uselessness of other (options) अन्यानर्थक्ययुक्त्याद्यपि हि विफलताक्यादि-साधारणं ते PūrvottaVāNaMā. 258. 3.

अन्यानर्थक्यशङ्का (anyānarthakya-śāṅkā) *f.* doubt regarding the uselessness of other (rites) अपापन्लोकध्वजगदिवत् तत्फलार्थवादा अविवक्षितार्थाः इत्यभिप्रेत्य अन्यानर्थक्यशङ्का तत्परिहारश्च तेषु न प्रवर्तिताः PūrvottaVāNaMā. 249.13.

अन्यानर्थक्यसूत्र (anyānarthakya-sūtra) *n.* aphorism consisting of the word anyānarthakya अष्टाफलविधिरन्यानर्थक्यमित्यनेन अन्यानर्थक्यसूत्रं योजितम् NyāySu. (So.) 16.12 (on i. 2. 4); अन्यानर्थक्यसूत्रस्य सर्वविषयत्वे च सर्वसाधारणेन परिहारेण सूत्रितेन पवितव्यम् PūrvottaVāNaMā. 247.13.

अन्यानर्थक्यादि (anyānarthakyādi) *adj.* 1 (aphorism) containing the word anyānarthakya etc. अन्यानर्थक्यादिमुक्ताणामवर्जनीयं तत्तदुपासनाविधिरन्यानर्थ-वादसाधारण्ये ... अभिसंधिनिगूहम् PūrvottaVāNaMā. 249. 7; 2 uselessness of other (actions) etc. (आत्मोपासनेषु) न तेषु नैविनिना अन्यानर्थक्यादिदोषपरिहारा-श्चिन्तिताः PūrvottaVāNaMā. 252.19.

अन्यानर्थक्योपपत्ति (anyānarthakyopapatti) *f.* tenability of the uselessness of other (rites) समानफलकर्माल्पत्वमहत्त्वमात्रेणान्यानर्थक्योपपत्तेः NyāySu. (So.) 16. 18 (on i. 2. 4)

अन्यानर्थक्योपपादनार्थम् (anyānarthakyopapādanārtham) *adv.* for the sake of explaining the uselessness of other (rites) अन्यानर्थक्योपपादनार्थं पौर्वापर्यमुपन्यस्तम् NyāySu. (So.) 16.17 (on i. 2. 4)

अन्यानलक्षणा (anyānala-lakṣaṇa) *adj.* (f.) characterised by another type of fire सावित्री च यतीनां वै त्वाराधनम् ... षट्कर्मसत्तानां वाकी- (?) किमन्यानलक्षणा (?) अन्यानलक्षणा (?) PauṣK. 28. 35.

अन्यानवगम्या (anyānavagamyā) *adj.* (f.) not cognized by any other (means of knowledge) अन्यानवगम्यापि संख्या स्यात् सूर्ययानवत् ŚlokaVār. 5 (14). 65 (629. 3)

अन्यानवबुद्ध (anyānavabuddha) *adj.* not perceived by any other person यथा च तेषां सत्यत्वं सिध्यन्त्येतेन हेतुना। तथा अन्यानवबुद्धार्थप्राप्त्या-भावसाधनम् ŚlokaVār. 2.124 (83. 8)

अन्यानवभास (anyānavabhāsa) *m.* non-cognition of any other thing पूर्वाभूतदेशकालाग्रहो प्रान्तिरिति चेत् न। अन्यानवभासोऽवभासान्तरं निरव्यकराति Kāśi. ii. 18. 23 (on 5 (1).19)

अन्यानवभासन (anyānavabhāsaṇa) *n.* non-appearance of any other, i. e. gross body उपाने स्पृष्टदेहस्य स्वरूपे यद्भानमात्मनः। सोऽन्यथा व्यतिरेक-सद्भावेऽन्यानवभासनम् PañcDa. i. 38 (comm. अन्यस्य स्पृष्टदेहस्यानवभासनम-प्रतीतिः व्यतिरेकः)

अन्यानवभास्य (anyānavabhāsyā) *adj.* not to be illuminated by any other thing, i. e. self-illuminated तद्वि परं ज्योतिर्यदन्यानवभास्यमात्मन्योतिः MuṇḍUBh. 340.10 (on ii. 2.10); योऽन्यानवभास्यः सर्ववभासकः स्वयमेवावभासते तं भगवन्तं योगिन एव पश्यन्ति SaṁatBh. 290.13 (on 4. 2)

अन्यानवभास्यत्व (anyānavabhāsyā-tva) *n.* the state of being what is not to be illuminated by any other thing, i. e. self-illumination निरतिशयं च अस्य स्वयंज्योतिष्टम्. सर्ववभासकत्वात् स्वयमन्यानवभास्यत्वाच्च BrāraUBh. 528.13 (on iv. 3. 7)

अन्यानवयवत्व (anyānavayava-tva) *n.* the state of not being component part of any other (syllogism) हेतुसद्व्यतिरेकेणान्यानवयवत्वात् न तन्वयसन्त-नामवयव इति विरुद्धः NyāyVār. 229. 7 (on ii. 1. 31)

अन्यानवयवित्व (anyānavayavi-tva) *n.* the state of not being any other composite or whole तद्व्यतिरेकेणान्यानवयवित्वं हेतुस्यापि प्रसङ्गः पूर्ववत् NyāyVār. 230.11 (on ii. 1. 31)

अन्यानवशेषतः (anyānavāśeṣa-tas) *adv.* without being attached to anything else अविद्यातत्कार्याभ्यामात्मन्यानवशेषतः। संवद्यते BrāraUBhVā. iv. 3. 117.

अन्यानक्षिप्त (anyānākṣipta) *adj.* [f. -ā] 1 not implied by any other (element) विधायाका हि श्रुतिरन्यानक्षिप्ता धातुवर्धमानयोरेव सतिरुद्धा TantrVā. 454.15 (on ii. 2. 2); 2 not known or ascertained by any other (means, अन्यानक्षिप्तविधिशक्तिकत्वात् आधारमिन्द्रावकावयोः कर्मचोदनेन प्रत्येत्यया MīmāKau. iii. (2). 197.18 (on ii. 2. 16)

अन्यानसोपकत्व (anyānāsōpaka-tva) *n.* the state of not being what points to any other (acc) न च निर्वापार्थमुपासनां तदुपासनात्वायेन ग्रहणोपपत्तेर-

वयात्तस्यान्यानाक्षेपकत्वम् *MīmāKau. iii (2). 69.14 (on ii.1. 9)*

अन्यानात्मादिधर्म (anyānātmādidharma) *m.* other property such as non-sentient etc. तस्यानित्यत्वादस्यानात्मादिधर्मवति अर्थे कृतकत्वादिवृत्तेः हेत्वभावात् *HetuBīT. 75.14.*

अन्यानाराधित (anyānārādhitā) *adj.* not worshipped by any other person अन्यानाराधितो देवो वसुधिष्णो विवस्वतुः *Vāyup. ii.1. 27.*

अन्यानाहित (anyānāhita) *adj.* 1 not imposed by any other thing एवं चान्यानाहितत्वभावविशेषेण पुण्यहेतुर्भूमिर्जलं वा तीर्थमिति सिध्यति *VīraMi. (Tīrtha.)10. 24; 2 the word or expression anyānāhita अन्यानाहितेत्यत्रान्यपदेन शालग्रामसांनिध्यादीनां विशिष्योपादानादभावसमुदायप्रवेशाच्च दोषः VīraMi. (Tīrtha.)11.15.*

अन्यानिमित्तकत्व (anyānimittaka-tva) *n.* the state of not being caused, i. e. not being indicated by any other thing अथ गौरवेण अन्यानिमित्तकत्वे सति सनिमित्तकत्वादिति व्यतिरेकिण एव गवयत्वप्रवृत्तिनिमित्तकत्वधीरिति चेत् *n TattvCin. iii. 87. 3.*

अन्यानिरुक्ति (anyānirukti) *f.* absence of explanation in any other way अपरोऽक्षार्थविषयत्वं ज्ञानस्य अपरोऽक्षत्वं नाम। अन्यानिरुक्तेः *SiddhāLe-Saṁ. 400. 8.*

अन्यानिवेश्यङ्ग (anyāniveśy-aṅga) *n.* subsidiary part not to be related to any other (rite) उत्तेजकं चान्यानिवेश्यङ्गसंबन्धानुपपत्तिः *MīmāKau.ii.195.8 (on iii. 1. 20)*

अन्यानिषेध (anyāniśedha) *m.* non-rejection of any other (act) अन्यानिषेधान्याय्योपासनम् *TattvPrakā.183B. 8 (on iii.3.60)*

अन्यानिषेधकत्व (anyāniśedhaka-tva) *n.* the state of not rejecting any other (view) मुनिमतयोश्चान्यानिषेधकत्वेनाविरोधात् *TattvPrakā. 216B. 8 (on iv.3.15)*

अन्यानिष्टि (anyāniṣṭi) *f.* non-admission of any other (constituent) एवं समूहशब्दार्थे समुदायव्यपेक्षतः। अन्यानिष्टेष्ट सर्वेऽपि प्राप्नुवन्ति निरर्थकाः *TattvSaṁ. 984.*

अन्यानीतपुस्तक (anyānīta-pustaka) *n.* book brought by another person यदा चान्यानीतपुस्तकेन देवदत्तहस्तः संयुज्यते तदा देवदत्तेनापि कथं न युज्यते *NyāySiA. 254. 8.*

अन्यानुकरणरूपा (anyānukarāṇa-rūpā) *adj. (f.)* of the form of imitation by other person जीवगतापहतपाप्मत्वाद्यभिष्यक्तिरवश्वमन्यानुकरणरूपा वाच्या *ŚivārkaMaDī. i.11.32 (on i.1.1)*

अन्यानुकल्प (anyānukalpa) *m.* another secondary alternative procedure अन्यानुकल्पः विवाहश्च पाणिग्रहणादिसंस्कारः स च भार्यात्वोत्पादकः *Bālam-Bha.i.190.1 (on 1.53)*

अन्यानुक्तचतुर्मास (anyānuktacaturmāsa) *m.* other non-mentioned or omitted (period of) four months अन्यानुक्तचतुर्मासे सर्वहर्ष्यान्न कारयेत् *MānaSā. 35.93.*

अन्यानुगतभोजन (anyānugata-bhojana) *n.* act of eating by following another, i. e. act of eating without proper invitation कृमिकीटवयोहेत्यामन्यानुगत-भोजनम् ... एतान्येनासि सर्वाणि *ViṣṇuDhaP.ii.73.67.*

अन्यानुत्पत्ति (anyānūtpatti) *f.* non-origination of any other thing तेजस उत्पत्तिमात्रं हि श्रुतं नान्यानुत्पत्तिः *ŚrūtaPra.ii.343.16 (on ii.3.6)*

अन्यानुनिष्पादित्व (anyānuniṣpādi-tva) *n.* the state of being produced following another प्राप्तपरिसंख्यानोऽपि न त्रैदोष्यमन्यानुष्पा(?)नुष्पा)दित्वेन शब्दव्यापारा-विषयत्वात् *VidhiRā.10 (50.17)*

अन्यानुपकारकता (anyānupakāra-ka-tā) *f.* the state of not being conducive or contributory to any other (living being) औदुब्यरत्वादयस्त्वन्यानुपकारकतया साक्षात् *MīmāNyāPra. 220. 33.*

अन्यानुपजीवकत्व (anyānupajīvaka-tva) *n.* the state of not being dependent or subsisting on any other thing न चानयोरङ्गविभावः एकस्यान्यानुपजीवकत्वात् *AlaṅkāKāu.(Vi.)415. 23.*

अन्यानुपजीव्य (anyānupajīvyā) *adj.* which does not produce any other thing अन्यानुपजीव्यसर्वविभवे कर्मकलये सदेऽप्यात्यस्यति ... दुर्मधसः *NīlaVi.5.14.*

अन्यानुपदिष्टार्थत्व (anyānupadiṣṭārtha-tva) *n.* the state of referring to what is not taught by any other (speech) as the meaning सहसिद्धत्वे भयानुपपत्तिरिति चेत् ... न, अन्यानुपदिष्टार्थत्वात्सहसिद्धत्वावयस्य *BrāraUBh. 83.14 (on i. 4.2)*

अन्यानुपदेश (anyānupadeśa) *m.* absence of mention of any other way or method (अनेनैव विधिना दीयमाना विशेषतः) नित्येऽपि चायमेव प्रकारः अन्यानुपदेशात् *BālaKṛi. i.141. 2 (on 1. 203)*

अन्यानुपभुक्ता (anyānupabhuktā) *adj. (f.)* (used as noun)(woman) not enjoyed by any other person अनन्यपूर्वाशब्दश्च कन्याशब्दसमानार्थत्वाद्वाहतापर एव। न त्वन्यानुपभुक्तापरोऽपि गर्भिणीसंस्कारानुपपत्तिप्रसङ्गात् *BālamBha. iii. 33.22 (on 3.16)*

अन्यानुपरक्त (anyānuparakta) *adj.* not (adventitiously) qualified by any other thing वाचकानामपि लक्षकत्वमन्यानुपरक्तत्वस्वभावात् *AdvaiSi.692.26.*

अन्यानुपस्थिति (anyānupasthiti) *f.* absence of any other (Smṛti text) एवं च तद्वति वर्णशब्दो रूढः "चातुर्वर्ण्यं चरेद्भक्षम्" इत्यादिषु नियमेन ततस्तदुपस्थितेरन्यानुपस्थितेश्च *BālamBha. i.275.11 (on 1.90)*

अन्यानुपहित (anyānupahita) *adj.* not conditioned by, i.e. independent of any other (light) स एव हि स्वात्मना सन् वक्तव्यो यस्यान्यानुपहितं रूपं कदाचित् *PratyabhiVi. i.64.3 (on i.1.3) (Bhāsk. प्राहकतया स्थितेनान्येन न विच्छिरीकृतम्)*

अन्यानुप्रवेश (anyānupraveśa) *m.* inclusion of other matter स्वर्गादीनां पुरुषेणार्थमानत्वात् तत्र च नैराकाङ्क्षे कथमन्यानुप्रवेशः *BrahmSi. 28.19.*

अन्यानुबन्ध (anyānubandha) *m.* 1 other consequence (रोमाञ्चः) अस्यापि सात्त्विकत्वादन्यानुबन्धादयो न जायन्ते *SaraKaṇṭhā. 581. 6; 2 another indicatory letter लष् इति सूत्रेऽन्यानुबन्धे कर्तव्ये पुनर्णकारानुबन्धद्वये परिभाषा ज्ञायते PariVr.(Nī.) 1. 5.*

अन्यानुबन्धक (anyānubandha-ka) *m.* another indicatory letter केवलोपादानेऽनुबन्धसहितस्यान्यानुबन्धकग्रहणे ऽनुबन्धविशिष्टस्य च ग्रहणं नेत्यर्थः *PariVr. (Nī.) 32. 15.*

अन्यानुभव (anyānubhava) *m.* A experience of another thing or object अन्यानुभवरूपप्रदेशभेदाभावाच्चेति एकशब्दाभिप्रायः *ŚrūtaPra. iB. 16. 29 (on i.1.1); B experience of another person स्वानुभवस्वभावस्याविद्यया विनायन्यानुभव-रूपत्वविरोधात् ŚrūtaPra. ii. 635. 20 (on iv. 4. 3); C act of relishing by another person नायकनिष्ठस्य स्थायिकप्रलक्षणस्य रसस्य सामाजिकानुभवयोग्यता नोपपद्यते अन्यभवास्य तस्यान्यानुभवयोगादिति चेत् RasāSu.173. 4 (2.166)*

अन्यानुभाव (anyānubhāva) *m.* other indication of feelings by gesture or ensuants रसभावतदाभासवृत्तेः प्रशमबन्धनम्। अन्यानुभावनः शून्यरूपं यत्तत्समाहितम् *KāvyālaṅSāSaṁ. 4. 7; VakraJī.173.14.*

अन्यानुभाव्य (anyānubhāvya) *adj.* which is to be experienced or cognized by other (sentient being) मूर्तानां विरुद्धानां च समवेशस्तु तेष्वन्यानुभाव्य-मूर्तद्रव्यान्नावस्थितिप्रतिघातकत्वाभावाद्यानुभाव्यविरुद्धत्वाभावाकल्पनेन उपपद्यते *PūrvoltaVāNaMā. 345.16.*

अन्यानुभाषित (anyānubhāṣita) *adj.* pointed out by other (teachers) अत एव व्यवस्थितत्वमन्यानुभाषितमप्रयोजनकम् *AlaṅkāSā. 204.1.*

अन्यानुभूत (anyānubhūta) *adj.* (used as noun) (object) experienced by one अन्यानुभूतं न ह्यन्यो जनो जानाति जातुचित् *TriṣaSaPuC.i.1.681; आत्पनि तूपलब्धिरन्यानुभूतेऽन्यस्मृत्यसंभवात् GoviBh. 128. 5 (on ii. 2. 25)*

अन्यानुभूति (anyānubhūti) *f.* experience of one person विमतं स्मरणम् अन्यानुभूतौ अन्यस्य वा संभवति *PrakaVi.527.18.*

अन्यानुमति (anyānumati) *f.* consent of other person अभ्युद्धतं त्वमेव गृहाणेति अन्यानुमतिमन्तरेणाभ्युद्धतभूत्यादिसर्वद्रव्यविषयमेतद्वचनम् *SmṛtiCan. iv. 643. 2; अग्निहोत्रशब्दोऽग्निसाध्यश्चैतस्मात्तनित्यकर्मपरः तेष्वन्यानुमत्येवाधिकारो न्यायसाभ्यात् NīpaSi.357.6.*

अन्यानुमा (anyānumā) *f.* inference of other things धूमभासोरपि प्राप्ता शब्दात्यानुमां प्रति *Kāvyālaṅ.(Bh.)6.7.*

अन्यानुमान (anyānumāna) *n.* inference, i. e. supposition of another (injunction) आलम्भेतेत्यनेन अन्यानुमानप्रतिबन्धः *TantrVā.21.16 (on i.2.7)*

अन्यानुमिति (anyānumiti) *f.* inference of the other (of the two) प्रमेयापहारनिबन्धनो बाधः, स च परस्परान्त्यन्ताभावसमानाधिकरणयोरन्यतर-निर्णयेनान्यानुमित्यसंभवः *BhāṭṭCin. ii. 20. 6 (on i.3.2)*

अन्यानुमीयमान (anyānumīyamāna) *adj.* (used as noun) (other thing) that is being inferred 'संयोगात्' गम्यगमकभावरूपात् अनुमीयमानोऽपि वस्तुसौन्दर्यलक्षणसमीप्यत्वेनान्यानुमीयमानविलक्षणः ... रसः इति श्रीशङ्करः *KāvyPra. 90.1(comm.)अन्यो योऽनुमीयमानः; अन्यानुमीयमानविलक्षणः ... भावः ... रसः Kāvyānu. (He.) 70. 2; वस्तुसौन्दर्यतः सोऽपि रसनीयत्वमेव्यति। अन्यानुमीयमानेन स्यादित्वेन विभावितः BhāvPra.(Śā.)51.6(2)*

अन्याययिन् (anyānyayin) *adj.* following, i. e. supporting other (sentiments) (सन्तमधेष्टाप्रतीयातः) अयं च पुटोऽपि सान्त्विकत्वात् सदेवान्याययितीति नानुभावादभिरनुवध्यते SaraKāṇṭhā. 580.18.

अन्याययुक्त (anyānyayukta) *adj.* (used as noun) (one) questioned or asked by other person अन्याययुक्तस्य प्रोढप्रश्नस्य ... सत्प्रतिपक्षीकरणदर्शनात् KhaṇḍanKā. 904. 9.

अन्यायुरक्त (anyānurakta) *adj.* [f. -ā] 1A syntactically connected or construed with another (word) विशेषणं हि स्वनुरक्तं प्रत्ययं विशेष्ये जनयति न त्वन्यायुरक्तम् Tātparī. (Vā.) 624.10 (on iv.1.50); 1B semantically connected with another (meaning), cf. अन्यायुरक्तस्यार्थः 2 attached to another person कथामन्यायुरक्तां कथममृतमुजे मानुषीं कामयन्ते NalaCam. 7.26; किं वायुना त्वं तया पापयान्यायुरक्तया KāthāSāSāg. ix. 2.236; अन्यायुरक्ता इधया त्वयि प्रीतिं कथं भजेत् KāthāSāSāg. xii.5.250.

अन्यायुरक्तस्यार्थ (anyānurakta-svārtha) *m.* one's (i.e. word's) own meaning semantically connected with another (meaning) तदपि पदमन्यायुरक्तस्यार्थायि NyāyMañ. i.365.15.

अन्यायुरक्ता (anyānuraktā) *f.* one of the twentyseven types of girls not fit to be married (lit. girl in love with other person) अन्यायुरक्ता विगना नष्टा संसृष्टमेधुना ... नोद्वाहाः कन्यकास्सप्तविंशतिः Vajja. 87. 48.

अन्यायुराग (anyānurāga) *m.* attachment with another person अनिष्टोत्प्रेक्षा शङ्का ... परस्मिन्ध्या - समुद्रदत्तस्य नन्दयन्त्यामन्यायुरागशङ्का Kāvyaṇu. (He.) 109.9.

अन्यायुरागविरस (anyānurāga-virasa) *m.* [Inst.] with disgust or indifference due to attachment to another person अन्यायुरागविरसेन विलोकनाद्वा जानामि सम्यगविलोकनमेव रम्यम् NaiṣC. 11. 93.

अन्यायुरागिता (anyānurāgi-tā) *f.* the state of being attached to another person काचित् वसति प्रार्ययमानं पथिकयुवानमुद्दिश्योत्पन्नमन्यव्यादेशा तस्यान्या-युरागितामाशङ्कमाना ... पूर्ववृत्तान्तम् ... वक्तुमुपक्रमते VyākṛtiVi. 123. 27.

अन्यायुरोध (anyānurodha) *m.* [Inst.] 1 by one consideration बहुषु पानकेषु सत्सु यद्यन्यायुरोधेन न अन्यत्र रससात्म्यमापादयेत् ManuBh. i. 295. 20 (on 3. 195); 2A by following another न चानुवृत्तिसामर्थ्यम्, अन्यायुरोधेनाप्यनुवृत्तिर्भवति PadMañ. on KāśīVr. on P. i. 1. 12 (110. 17); 2B in conformity or accordance with another एवमन्यायुरोधेन प्रवृत्तत्वादपि पाठकृत्याऽर्थक्रेण बाध्यते ŚivārkaMaDī. ii. 191. 13 (on iv. 4. 18); दृष्टश्च लोके अन्यायुरोधेनाप्यवश्य-पेक्षितविषये स्वकार्यसंकोचेन अकाल एव तदवकर्षः BhāṭṭiDī. ii. 116. 11 (on iv. 2. 6).

अन्यायुरोधाभाव (anyānurodhābhāva) *m.* absence of the act of following another मायया क्रीडायामन्यायुरोधाभावेनातिमुख्यत्वात् ... मायाभावेन स्वप्नः AnuBh. 184.11 (on iii. 2. 3).

अन्यायुरोधिन् (anyānurodhin) *adj.* following, i.e. depending on another न स्थितिः साप्ययुक्तं भेदाभेदविधेर्वाचने। विज्ञानोत्पत्तियोग्यत्वात्। अन्यायुरोधिन् यत्। तत् व्यञ्ज्यं योग्यतायाश्च कारणं कारणं मतम् PramāVār. i. 147.

अन्यायुल्लेख (anyānullekha) *m.* absence of reference to any other thing अहंकारविगमात् विषयानुभवाभावाच्च तत्प्रतिस्थानमिति चेत् ... अन्याभादस्यान्या-युल्लेखस्य च दृष्टमात्रस्मृतिप्रतिबन्धकत्वायोगात् ŚaṭDh. 81. 24.

अन्यायुविद्धबोध (anyānuviddha-bodha) *m.* cognition connected with, i. e. based on something else अन्यायुविद्धबोधेऽपि नान्यत्वमुपगच्छते Spho- ti. 178.4.

अन्यायुविधान (anyānuvidhāna) *n.* 1 act of following or acting in conformity with another चलत्वाद्यालोकवत्तमे द्रव्यान्तरम्, अन्यायुविधाननियमात्र स्वाभाविकं चलनमस्य घटरूपादिवदिति चेत् TattvPradī. (Ci.) 31. 6; 2 if any other accordance न च कृपाणान्यव्यतिरेकानुविधानात् कृपाणं मुखदोषत्ववत् औपपत्तिक-मौपाधिकत्वम् अन्यायुविधानमावात् TattvCin. iv(1). 435. 7.

अन्यायुविधायित्व (anyānuvidhāyī-tva) *n.* the state of being in accordance with other (condition) अन्यायुविधायित्वेऽपि स्वधर्मा एव ते AnuBh. 195.1 (on iii. 2. 20).

अन्यायुशासन (anyānuśāsana) *n.* 1 rule of another (king) पृथिवीम् ... तामेवाय महाबाहो पश्याम्यन्यायुशासनात्। हीनां हस्तिनवाश्वेन MahāBhā. xi. 17.21; 2 advice of another प्राक्प्रत्ययपत्तिनियोगवशात्साध्याषु च स्वयमन्यायुशासननिरपेक्षोऽनुतिष्ठति ManuBh. i. 22.27 (on 1.28).

अन्यायुषक्त (anyānuṣakta) *adj.* attached to another woman अन्या-युषक्तेऽपि हरी वियातां प्रायुक्त दूतीमिव दृष्टमन्या Yāadvā. 13.54.

अन्यायुषङ्ग (anyānuṣaṅga) *m.* other consequence or ensuant अत्रापि पूर्ववदन्यायुषङ्गो न भवति SaraKāṇṭhā. 581.18.

अन्यायुष्ठितकर्मन् (anyānuṣṭhita-karman) *n.* action, i. e. diet observed by someone else आरोप्यसिद्धिर्दृष्टास्य नान्यायुष्ठितकर्मणा ViveCū. 55.

अन्यायुसंधान (anyānusandhāna) *n.* 1 recollection of one यत्रोत्तरे दीयमाने अन्यायुसंधानपूर्वकेऽप्यन्यत्कार्यं स्थितिं तदान्यकार्यादलगनादवलगतम् AbhinBhā. ii. 454. 22 (on 18. 116); 2 meditation on any other thing ईश्वरार्पितमनस्त्वेन समाहितस्यान्यायुसंधानमावात् ... सुखदुःखसाम्यम् JīvanVi. 24. 6.

अन्यायुसारिणी (anyānusārīṇī) *adj.* (f.) following, i. e. obeying (the rules of) another (king) पृथिवीम् ... तामेवाय महाबाहो पश्याम्यन्यायुशासनात् (v. 1. अन्यायुसारिणीम्) हीनां हस्तिनवाश्वेन MahāBhā. xi. 17. 21.

अन्यान्तरप्रदेश (anyāntara-pradeśa) *m.* region of other corridor अन्यान्तरप्रदेशे तु भुवनसोम(सि)(सी) प्रभूयते MānaSā. 33. 271.

अन्यान्तर्गतिस्थिति (anyāntargati-sthiti) *f.* existence, i.e. possibility of the inclusion of other (part) अङ्गलक्षणमिदं देवमिहोक्तं शेषलक्षणम्। तद्विशेषप्रपञ्चत्वा-त्तत्रान्यान्तर्गतिस्थितेः TantrVā. 655. 3 (on iii. 1.1).

अन्यान्तर्भाव (anyāntarbhāva) *m.* inclusion of other thing असमान-भिधानेनान्यान्तर्भावः PrakāVi. 506. 23.

अन्यान्तर्विशेषण (anyānta-viśeṣaṇa) *n.* qualifier or adjective ending with the word *anya* अजन्तेति। अन्यान्तर्विशेषणम् GuruCandr. i. 425. 19.

अन्यान्तिकस्य (anyāntika-stha) *adj.* existing in the possession of the person who is other (than the owner) परकीयस्यापि (धनस्य) दीर्घादिनान्या-न्तिकस्यस्य दर्शने तस्यैव स्वमित्यापत्तेः SmṛtiCan. iv. 601.1.

अन्यान्तिकस्थता (anyāntikastha-tā) *f.* [Inst.] by way of existing in the possession of the person who is other (than the owner) अन्याहितं स्वमिन् स्थितं परधनमन्यान्तिकस्थतया कृतम् SmṛtiCan. iv. 425. 14.

अन्यान्त्या (anyāntya) *adj.* (used as noun) last (knowledge) of the other (patron) स्यादनेकान्तिको हेतुरन्यान्त्येव्यसमीक्षणात् BrĀraUBhVā. i. 4.75 (comm. अन्यस्य यजमानस्य अन्येषु ज्ञानेषु).

अन्यान्त्य (anyāntya) *adj.* [f. -ā] [repetition of the word *anya* is optionally regarded as compound with the first member in nom. sg., Vār. 11 on P.viii.1.12] 1 each other 2 one after another 3 different (used as noun) (regions) which are different 4 different and different, i.e. various 5 excluded from different 6 other 1 each other कृष्णभिरुक्ताया कश्चिद्वर्षादुधिरा यंरते कुन्यान् Rv.i.62.8 (Sāy. परस्परव्यतिहारेण); सुमानो अद्या स्वयोरनुत्तमस्तमन्यान्त्यां वरतो देवांसिष्टे ... नक्तोपासा Rv.i.113.3; SV.(Kau.) 1751; प्रजा अमुजन वरतो अश्वानन्तीः अन्यान्त्यामादन् JaimiBr. i. 117. 3.148; ता अन्यान्त्यस्य लोकम् अभिध्यायन्तीः कार्यं गमयन्ति JaimiBr. 3.280; ता अन्यान्त्यस्य भागाय धेनुपरिसारम् अतृप्यन् JaimiBr. 3.313; शिरसी। निजनिजकवन्धे योजय। तयोस्तु कन्यान्यान्त्यकवन्धोऽन्यस्ते PrabaK. 81.7; PurāPraSaṁ. 8.15; 2 one after another द्वे विरूपे वरतः स्वयं अन्यान्त्यां वृत्तमुपधापयते Rv.i.95.1 (bā Sāy. परस्परव्यतिहारेण); AV.(P.) viii.14.1; VājāS. 33.5; VājāS.(K.) xxxii.1.5; 3 different अन्यान्त्याश्च (v.1. अन्यान्त्याश्च) विव तनयो यद्येष्टं प्रतिपद्यते MahāBhā. xiv.19.24; न चान्यान्त्यसंगलव्यतिशितव्यतिहरणात् अनधिगतायं गन्तुना TarkBhā. (Ke.) 32.4; (used as noun) (regions) which are different अन्यान्त्यवृत्तयः अष्टाः सर्वैरग्रहणादङ्गुलिरूपादिवदिति NyāyVār. 298.10 (on ii.2.18); 4 different and different, i.e. various अन्यान्त्यानि तु तन्नापि भगवन्मुखनिर्गतम्। नारं समुपजीक्यैव ... व्याप्तिनि JayāS. I (App.) 4; 5 excluded from different thing, cf. अन्यान्त्वः 1; 6 other, cf. अन्यान्त्यदिन.

अन्यान्त्यकर्तृ (anyāntya-kartṛ) *adj.* having various agents द्रव्याण्यन्यान्त्य-कर्तृणि सर्वांगित्वादेतं मतम् VarāṅgaC. 26.44.

अन्यान्त्यक्रिया (anyāntya-kriyā) *f.* various acts अकारज इव लोकक्रियाणाम-विच्छेदेऽपि चान्यान्त्यक्रियोदयव्यस्तपेव MaYānaSū. 37.19 (9.21).

अन्यान्त्या (anyāntya-tā) *f.* the state of being different, difference करणान्यान्त्या दृष्टा कर्तुः कर्ता स एव ... करणैर्भुक्तः कारणम् CaraS. iv.1.49 (1941 Ed.)

अन्यान्त्या (anyāntya-tva) *n.* 1 the state of being excluded from different thing अन्यान्त्यत्वेन ये भावा हेतुना करणेन वा। विशिष्टा मित्रवातिदेरमंकीर्ता विनिश्चिताः TattvSaṁ. 1069; हितादिकलक्ष्य कर्तरि न स्यात् शरीरस्यान्यान्त्यत्वात् Upask. 173.4 (on iii. 2. 4); तत्रैवानीधरत्वं सर्वेष्वनुत्त संकर्षणस्य जीवत्वम्। अन्यान्त्यम् AnuBh. 138. 21 (on ii. 2. 42); 2 the state of being different

अन्यान्वदिन

प्रतिसर्गं तेषामन्यान्वत्यकल्पने गौरवमित्येकस्यैव नित्यसर्वज्ञस्य कल्पनात् TattvCin. iv(1). 508. 5; 3 [Inst.] as being each other, i. e. mutually सामान्यलक्षणसिद्धयर्थं च व्यक्तवृत्त्यन्तरयोरन्यान्वत्येन क्रोडीकृतयोर्ग्रहणम् CitraMī. 39. 7.

अन्यान्वदिन (anyānya-dina) *n.* day which is other (than that of sacrifice) मासकक्षयाकृता मासयूनकालहोतृकृतहोमाधिकरणतायामन्यान्वदिने पुरुषान्तरकर्तृकहोमाधिकरणतासत्त्वेनाक्षैवे VyūtpaVā. 149. 17.

अन्यान्वधर्मविधान (anyānyadharmā-vidhāna) *n.* prescription of different properties धर्म्यनुवादिनान्यान्वधर्मविधानादेकमेवोच्यते TattvPrakā. 164A. 9 (on iii. 3. 2)

अन्यान्वपातानुगतम् (anyānyapātānugatam) *adv.* following the discharge of each other ते ... नान्यान्वपातानुगतं व्ययुञ्जिमागंसंपातमित्येव बाणाः RāghPān. (Dha.) 16. 51.

अन्यान्वप्रादुर्भाव (anyānya-prādurbhāva) *m.* 1 manifestation of different, i. e. new (organs) यद्यप्यकामिति किं नात्यन्ताप्यकामिति। संततयात्। अथवान्यान्वप्रादुर्भावात् MahāBh. i. 455. 21 (on ii. 3. 28); 2 the word anyānyapradurbhāva अन्यो(न्या)न्यप्रादुर्भावोदिति अपादान इति सूत्रस्थभाष्यप्रयोगे कर्मव्यतिहार स्पष्ट एव LaSābdeSe. ii. 416. 14.

अन्यान्वफलभक्षिन् (anyānyaphala-bhakṣin) *adj.* who eats different fruits अन्यान्वफलभक्षिणः। असंहता विनश्यन्ति। भारुण्डा इव पक्षिणः Pañcā. 127. 16.

अन्यान्वयोगिता (anyānya-yogitā) *f.* connection or association with another (quality) एकहत्या प्रधानेन शुद्धेनान्यान्वयोगिता। स्यादुणस्य यथा राज्ञः पुरुषो ब्राह्मणस्य च SambāSi. 3. 17.

अन्यान्वरत्नरूप (anyānyaratna-rūpa) *adj.* of the form of different and different, i. e. various jewels तत्रान्तर्दृशितान्योऽन्यमूर्तिभेदं क्षणे क्षणे। अन्यान्वरत्नरूपं च लिङ्गमध्यस्थं शुलिनः KathāSaSāg. xvii. 2. 115.

अन्यान्वराम (anyānya-rāga) *m.* love for or attachment to each other उर्वपतेन स्फटिकाश्मनश्च शौलोन्मिस्तस्यैहृदयस्य चान्तः। असंनिधानासततस्थिति-नामन्यान्वरामः। कुरुते प्रवेशम् Ind. Spr. 3810.

अन्यान्वरूप (anyānya-rūpa) *n.* 1 different and different, i. e. various forms अन्यान्वरूपसंभूतौ तस्मादेकस्वरूपतः। विवृत्तमर्थरूपेण कथं नाम तदुच्यते TattvSār. 141; 2 different forms, cf. अन्यान्वरूपतत्.

अन्यान्वरूप (anyānya-rūpa) *adj.* [f. -ā] of different and different, i. e. various forms यदियं संकोचात्मिका शङ्खैव ... अत एव वैविध्यकल्पनादेव सा बहुविधधर्मादिशब्दनिर्देश्या प्रतिशास्त्रं प्रतिदेशं चान्यान्वरूपा ParāTri. 235. 5; सोऽपि तथैव क्षणे क्षणे अन्यान्वरूपः स्रष्टव्यः (प्रमाणाभासः) PratyabhiVi. ii. 72. 4 (on ii. 3. 1)

अन्यान्वरूपतत् (anyānyarūpa-tas) *adv.* by way of different forms संस्कारसुवपातेन चतुर्था हृदयात्मना। यमुर्नोवचःकार्यजातेष्वन्यान्वरूपतः। ... इत्येवमूहापेहेन संबन्धो नापि तत्तदा PrabhāC. 177. 25.

अन्यान्वरूपता (anyānyarūpa-tā) *f.* the state of having different and different, i. e. various forms यथा ईश्वरः प्रमाता आत्मा शिव इत्यादिः अनन्तप्रकारः परामर्शः तस्य यद्यपि भेदोऽन्यान्वरूपता PratyabhiVi. i. 275. 3 (on i. 5. 17); यदेकात्मकमेकस्वभावं तस्य यो भेदोऽन्यान्वरूपता इत्येव सा क्रियोच्यते PratyabhiVi. ii. 196. 2 (on ii. 4. 18); [Inst.] by way of having different and different, i. e. various forms एकैकस्य वस्तुनोऽन्यान्वरूपतया निर्माणे सर्वपसमअसमापद्येत् SyādvāMañ. 6 (22); SarvaDaSār. 3. 136; तथा भाति अन्यान्वरूपतया भाति Bhāsk. ii. 18. 15 (on ii. 1. 5)

अन्यान्वरूपत्व (anyānyarūpa-tva) *n.* the state of having different and different, i. e. various forms अथ च अन्यान्वरूपत्वं भाति PratyabhiVi. ii. 17. 6 (on ii. 1. 5)

अन्यान्ववनभूमि (anyānya-vanabhūmi) *f.* different and different, i. e. various forest regions पञ्चवर्षीमतीत्येवमन्यान्ववनभूमिषु पुनर्द्वैतवनोत्सङ्गमधितस्यौ युधिष्ठिरः PāṇḍaC. 8. 558.

अन्यान्वव्यसन (anyānya-vyasana) *n.* different and different, i. e. various calamities अन्यान्वव्यसनश्रेणी यद् ममैषा पुरः स्थिता PārśvC. 6. 880; कुरुः ... राज्यदेशपरिग्रहादन्यान्वव्यसनोदयात् ... प्रजायते BhāvPra. (Śā.) 62. 18 (3)

अन्यान्वशय्या (anyānya-śayya) *f.* different yoke-pins सारस्वत-सन्नप्रधानयागानामनुदिनमन्यान्वशय्याः प्रान्तप्रदेशेषु कर्तव्यत्वात् चोभयप्रात्यग्निरशक्यः MayūMāli. 784. 22 (on x. 8. 11)

अन्यान्वशय्या (anyānya-śayya) *f.* one bed after another धृताधृतेस्तस्य

भवाद्विभोगादन्यान्वशय्यारचनाय लूनैः। अप्यन्यदारिद्र्यहराः प्रवालैर्जाता दरिद्रास्त-
वोऽमराणाम् NaisC. 8. 67.

अन्यान्वशास्त्र (anyānya-śāstra) *n.* different and different, i. e. various treatises अन्यान्वशास्त्रतरुसंगतचित्तहारिपुष्पोपमेयकतिचिन्तितप्रमेयैः। हृद्यम् ... एनं मालमिव वामलहृदो ... हृदये वहन्तु SyādvāMañ. 32(61)

अन्यान्वसाधन (anyānya-sādhana) *n.* different and different, i. e. various means अन्यान्वसाधनाधीना सिद्धिर्न विवक्षिता। तत्साधनात्तन्मात्रमिति स्रष्टव्यत्वे VākyaPa. iii. 9. 109.

अन्यान्वस्थान (anyānya-sthāna) *n.* different places अध्ययनोपक्रम-विरतिविविधेण तत्तत्स्थानपरित्यागेनान्यान्वस्थानेऽखिलैः पठ्यमानस्य वेदवाक्यान्-वयवतायाः सुप्रसिद्धत्वात् NyāySu. (Ja.) 10A. 7 (on i. 1. 1)

अन्यान्वस्वभाव (anyānya-svabhāva) *adj.* of different natures ते हि अन्यान्वस्वभावा युगपन्न भाति (महददिरूपाः) PratyabhiVi. ii. 196. 3 (on ii. 4. 18)

अन्यान्वहेतु (anyānya-hetu) *adj.* having different causes तद्वेदेनान्या-हेतवो वर्णाः स्वकारणानुपूर्वीजन्मानः PramāVāSvopVr. 108. 15.

अन्यान्वभास (anyānyābhāsa) *m.* different manifestations सोऽपि तथैव क्षणे क्षणे अन्यान्वरूपः (v. 1. अन्यान्वभासरूपः) स्रष्टव्यः PratyabhiVi. ii. 72. 4 (on ii. 3. 1)

अन्यान्वाहारवर्धित (anyānyāhāra-vardhita) *adj.* nourished by food of each other अन्यान्वाहारवर्धिताः। जिनशासनसंपन्नाः सर्वे ते चान्यथाः मताः MalliC. 7. 506.

अन्यान्वय (anyānvaya) *m.* A semantic relation with another (meaning) नञो अन्यान्वयस्य व्युत्पत्तयेऽपि अभावप्रतियोगिभूतस्य वरणस्य कृतिसाध्यत्वाभावेन भावनाचानुपपत्तेः BhāṭṭDī. iv. 99. 11 (on x. 8. 1); न च ... 'गोत्यमश्नुवती' त्यादि-व्यवहारः स्यादिति वाच्यम्, प्रकृत्यर्थविशिष्टसत्ताया एवान्यान्वयात् LaCandr. 317. 31; B syntactic relation with another (word), cf. अन्यान्वयासंभव.

अन्यान्वयबोध (anyānvaya-bodha) *m.* knowledge of semantic relation with another (meaning) अन्यथा अन्यपरादन्यान्वयबोधो न स्यात् ... इति शब्दाभासोच्छेदप्रसङ्गः TattvCin. iv(1). 109. 2.

अन्यान्वरहित (anyānvaya-rahita) *adj.* devoid of semantic relation with another (meaning) अनतिस्यत्प्रसङ्गलिङ्गानि ब्रह्मापलापान्यान्वरहितपूर्वपक्ष-विषयकस्याप्यात् तदनन्तरं द्वितीयपादे विचारितानि ŚivārkaMaDī. i. 399. 23 (on i. 3. 1)

अन्यान्वयव्युत्पत्ति (anyānvaya-vyutpatti) *f.* knowledge of semantic relation with another (meaning) तादृशस्यैव तदर्थयोरन्यान्वयव्युत्पत्तौ पार्थिक-बोधविषयत्वम् BhāṭṭDī. iii. 273. 23 (on x. 4. 2)

अन्यान्वयशङ्का (anyānvaya-śāṅkā) *f.* supposition of semantic relation with another (meaning) सर्वज्ञत्वादिपरमेश्वरलिङ्गानामन्यान्वयशङ्कादि-करणेन ... अदृश्यत्वादिगुणक इति धर्मनिर्देशः कृतः ŚivārkaMaDī. i. 378. 12 (on i. 2. 22)

अन्यान्वयासंभव (anyānvayāsambhava) *m.* impossibility of syntactic relation with another (word) सवितुर्भग इत्यस्य ब्रह्मैवार्थस्यात् ... सवितृशब्दस्य ... वरेण्यशब्दं विहायान्यान्वयासंभवान् ŚivārakaMaDī. i. 260. 26 (on i. 1. 22)

अन्यान्वयिन् (anyānvayin) *adj.* (used as noun) other relational adjunct अन्यान्वयिनोऽप्यपेक्षायां सत्यां कथंचिदन्यस्यात् ŚivārkaMaDī. i. 197. 12 (on i. 1. 7)

अन्यान्वित (anyānvita) *adj.* 1 semantically related with another (meaning) अन्यान्वितघटत्वं घटपदस्य शक्यम् LaCandr. 669. 15; अन्यान्वित-कर्मत्वमादिपदस्येत्यादिविरणायुक्तेरयमर्थः LaCandr. 669. 16; (used as noun) (that) which is semantically related with another (meaning) यदपीदमन्यान्वितं सामर्थ्यमङ्गीकुर्वतामन्यपदार्थानन्त्येन तदन्तिनामप्यानन्त्यात् बहुविधतया पदसामर्थ्यस्या-पद्येत् NyāyMa. 166. 11; कार्यपदस्य तु स्वरूपेऽन्यान्विते वेति प्रयोजकद्वैविध्याङ्गीकारे गौरवप्रसङ्गो बाधक उत्रेयः PramāM. 17. 18; कार्यपदस्य च स्वरूपे सामर्थ्यमन्यान्विते वा सामर्थ्यम् SarvaDaKau. 121. 6; 2 semantically related with one (meaning), cf. अन्यान्वितत्व.

अन्यान्वितत्व (anyānvita-tva) *n.* [Inst.] as being semantically related with one (meaning) अन्यान्वितत्वेनोपस्थितस्य अन्यत्राश्रयत्वाद्योग्यत्वात् Mayā-Māli. 11. 14 (on i. 2. 2)

अन्यान्वितत्वार्य (anyānvita-svārtha) *m.* meaning of one word semantically related with another (meaning) अन्यान्वितत्वार्ये पदानां सामर्थ्यं न कार्यान्वितत्वार्ये ViṣṇuSaBh. 24. 1 (on 10); तथा च सति अव्यवहितसंबन्धो-पादानसिद्धये अन्यान्वितत्वार्यमात्रे शब्दसामर्थ्यमभ्युपेयम् VivaPraSār. 330. 21.

यः साधन्यपदसः

अन्यापनय

अन्यापनय (anyāpanaya) *m.* removal of one thing अन्यापनये च नान्यस्यापनयः असंबन्धात् TantrVā. 1058.17 (on iii. 5. 44)

अन्यापनुत्ति (anyāpanutti) *f.* act of driving away other (calamities) अत्रापि दंपतीनां च सुखायान्यापनुत्तये। कर्मणि कुर्वतां दृष्ट्वा निवृत्तोऽस्मि विपर्ययम् BhāgP. vii. 13. 25.

अन्यापम (anyāpama) *adj.* having another declination of planet क्रांतिः ... । यद्वात्यापमजीवात्ता स्फुटान्यापमजिज्ञिन्ना SiddhāTaVi. 254. 3; छेदकोट्यपमो बाह्विषमोऽन्यापमः समः SiddhāTaVi. 256.19; अन्यापम्यापुजे कः कर्णः SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 30. 6.

अन्यापराजित (anyāparājita) *adj.* not conquered by other (kings) शूरोऽधेधयाजी च सदेवान्यापराजितः। विरुद्धं किं नु तेनोक्तं यथावत्त्वभिधायिना KathāSāSāg. viii. 1.123.

अन्यापराध (anyāparādha) *m.* 1 another mistake or sin यस्तु पूर्वकृतं पापमविमृशानुवर्तते। सोऽन्यापराधे दुर्मेधा विषमे विनिपात्यते MahāBhā. v. App. I.1(5); 2 offence of other person स्वल्पमन्यापराधं हि परस्तु बहु मन्यते ĀdiP. 25.28.

अन्यापरिगृहीतदेवालय (anyāparigṛhīta-devālaya) *adj.* whose temple is not taken by another देवोऽन्यापरिगृहीतदेवालयः DaṇḍaVi. 43.19.

अन्यापरिणय (anyā-pariṇaya) *m.* marriage with another (girl) एकासत्वे तत्परिग्रहे ततोऽन्यापरिणये सा सापत्न्यमाता BālamBhā. ii. 240. 32 (on 2.135-136)

अन्यापरोऽक्षत्व (anyāparo'kṣa-tva) *n.* the state of being perceptible to other person किं चायं ब्रह्मण्यध्यस्तो जीवचैतन्ये वा। आद्ये ... न केवलसाक्षिविद्यत्वं द्वितीये सुखादिवदन्यापरोऽक्षत्वमङ्गप्रसङ्गः SiddhāTa.12.13.

अन्यापलाप (anyāpalāpa) *m.* concealment or denial of (the nature of) other thing समेन वस्तुनान्यापलापोऽपहृतिः KāvyaśāSū. iv. 3. 5.

अन्यापावादकत्व (anyāpavādaka-tva) *n.* the state of refuting another (figure of speech) न चात्रैकस्यान्यापावादकत्वं युक्तम् RasGaṇ. 683.14.

अन्यापहृत (anyāpahṛta) *adj.* stolen by other person पटादयः ... । अन्यापहृता दुःखात्मा भवन्ति BrahmSūBh. (Śrī.) ii.55. 5 (on ii. 2.1)

अन्यापादन (anyāpādāna) *n.* imposition of other thing न च ... तदभावः प्रत्यक्ष इति वाच्यम् असतापादितेन वैशिष्ट्येनान्यापादनायोगात् BhedaDhi. 31.1.

अन्यापादान (anyāpādāna) *n.* act of taking other (vessels) यो नाम प्रयोगान्तरकाले रमणीयानि नवानि पात्राणि लभते तस्यैक्यवशेन पूर्वत्यागेनान्यापादानेऽपि न कश्चिदोपस्थात् BhāṭiDī. iv.189. 20 (on xi. 3.13)

अन्यापाय (anyāpāya) *m.* 1 separation of another (part from Āhavanīya) एतमाहवनीयमाहवनीयो(या)ऽप्रणयतीति श्रुतामाहवनीयस्यापादानत्वथवाणात्तस्य चान्यापाये ध्रुवत्वेनास्त्वैवाग्निशेषः BhāṭiCan. 80.14 (on xv. 2.11); 2 passing away, i. e. death of another स्वभावाशुचिदुर्गन्धमन्यापायदुरास्यम्। सन्तोऽदन्ति कथं मांसम् YaśasCam. ii. 329.10.

अन्यापेक्ष (anyāpekṣa) *adj.* A1 expectant of (right of) other person न तान् रथस्यो भूमिपान्यापेक्षी (v.1. अन्यापेक्षो) वृकोदरः। योद्यमास MahāBhā. ix. App. I.1 (44); A2 expectant of other, i. e. relative अन्यापेक्षं पृथक्त्वं चेत्स्वयं तद्वर्णयुष्टः BrāraUBhVā. (Sambandha.) 964; v.1.91; (भेदस्य) अन्यापेक्षं यतोऽन्यत्वं तेन तद्व्योमकाण्ययत् BrāraUBhVā. i.6.74; अन्यापेक्षं हि यद्वपुं न ततस्य स्वतो भवेत् TaiUBhVā. 156. 10(2); सर्व एव हि भावा भिन्नत्वभावा भिन्नत्वं च तेषामन्यापेक्षम् TātpaT. (Vā.) 613. 22 (on iv.1.39); B dependent on another thing (or means) (साधनानि) अन्यापेक्षणि चेद्गुः कर्मैकत्वं तदा भवेत् BrāraUBhVā. i. 5. 229; स्वतस्सिद्धश्चेदात्मा, नास्यान्यापेक्षं ज्ञत्वं युक्तम् IṣaSi. 312. 1; समर्थं प्रमेयत्वं त्वन्यापेक्षमसमर्थम् TātpaT. (Vā.) 332. 8 (on i.1.4); नान्यापेक्षं प्रामाण्यं किं तु स्वतस्सिद्धमित्युक्तम् NyāyRa. 70.15 (on 2.82); न ह्यवान्तरजातिर्नो न चान्यापेक्षमन्यथा (प्रामाण्यम्) NyāyKu. 36.10; ते सर्वज्ञत्वादयोऽन्यापेक्षाः NyāySu. (Ja.) 482B. 5 (on iii. 2.1)

अन्यापेक्षण (anyāpekṣaṇa) *n.* expectancy for another (activity) न हि मृदा घटम्, काष्ठैः पथतीति समः संबन्धावगमः, एकत्र नैराकाङ्क्ष्यात् अन्यत्रान्यापेक्षणात् BhāvanāVi. 30.3.

अन्यापेक्षता (anyāpekṣatā) *f.* dependence on any other (means) एवं तर्हि सार्वज्ञादेरपि नान्यापे(क्ष)ता NyāySu. (Ja.) 482B.12 (on iii. 2.1); MayūMāli. 60. 30 (on i. 4. 3)

अन्यापेक्षत्व (anyāpekṣatva) *n.* A syntactic expectancy for another (word) अन्यापेक्षत्वे च पृथगर्थत्वात् CāndrV. on iii.1.10; शूर्पेणेत्यत्रापि ...

अन्यापेक्षत्वे ... न समुद्ययः MīmāKau. i. 52. 4 (on i. 2. 27); न चान्यापेक्षत्वादेः लोकप्रसिद्धपदान्तरसामानाधिकरण्याधीनसिद्धित्वेनान्यापेक्षत्वाद्दीर्घत्वम् MīmāKau. i.75.12 (on i. 3. 9); पदस्यावयवत्वेन नित्यमवयवविनापेक्षत्वव्यवहाराया न नित्यमन्यापेक्षत्वम् MayūMāli. 140. 26 (on ii. 2. 6); न ह्येकपदस्यप्रयुक्तमन्यापेक्षत्वं किं त्वन्विताभिधानापर्यवसानप्रयुक्तम् MayūMāli. 202.9 (on iii.1.11); B dependence on another thing (or means) युक्तं यदेकत्र द्रव्ये रक्ताकरत्वे कालभेदात् क्रमेण संभवत इति तद्भावस्यान्यापेक्षत्वात् द्रव्यस्य च स्वाभिस्तत्त्व TātpaT. (U.) 44.10 (on 2.36); अन्यापेक्षत्वे स्वरूपस्यैवान्यापेक्षत्वेन अनित्यत्वप्रसङ्गात् IṣaSi. 4. 5; कृतस्थमेकं वस्तु सिध्येत्। तद्वात्मेव नान्यत् तस्य स्वतोऽसिद्धेरन्यापेक्षत्वात् IṣaSi. 232. 5; अतो नोत्पत्तावन्यापेक्षत्वम् Kāśi. ii. 21. 26 (on 5(1). 22); अङ्गुराभावे प्रयोक्तृत्वमात्रं स्यात्, तदपि न किञ्चित् अन्यापेक्षत्वात् PratyabhiVi. ii. 189.1 (on ii. 4. 14); न चेह सत्यक(का)मत्वाद्युपासकन्युक्तस्यान्यापेक्षत्वे प्रमाणमस्ति VedāntDī. 246. 11 (on iv. 4. 8)

अन्यापेक्षत्वाभाव (anyāpekṣatvābhāva) *m.* absence of syntactic expectancy for another (word) प्रातिपदिकार्थस्मृतौ द्वित्यादिवदन्यापेक्षत्वाभावेन स्यारसिकत्वादयैकत्वस्मृत्युपपत्तौ ... वचनलक्षणाया अयुक्तत्वात् MayūMāli. 624.18 (on ix. 3. 5)

अन्यापेक्षसिद्धि (anyāpekṣa-siddhi) *f.* attainment which is dependent on another thing (or means) तयोरन्यान्ययोर्मध्येऽनन्यस्यान्यापेक्षसिद्धिरित्यर्थः TātpaT. (Vā.) 457.15 (on ii. 2. 32)

अन्यापेक्षसिद्धि (anyāpekṣa-siddhi) *adj.* having attainment which is dependent on another thing (or means) भेदश्च न भेदित्वस्वरूपमात्रम् ... अन्यापेक्षसिद्धिकस्य भेदस्य स्वरूपत्वायोगात् SarvaMaSaṁ. 35. 23.

अन्यापेक्षा (anyāpekṣā) *f.* A [Inst.] with expectancy for another, in respect to another, as compared to another श्रुतेः ... स्मृतेश्च ... । ततोऽन्यापेक्षया स्यातामप्राप्तयप्रमाणते TantrVā. 92. 8 (on i. 3. 3); यदेव ह्येकं तदेवान्यापेक्षयानेकम् TantrVā. 739.11 (on iii. 1.14); कश्चिद्यस्य प्रमाणत्वं स्वशक्तेरवधारितम्। न ह्यन्यापेक्षया तस्या सा शक्तिरपगच्छति TantrVā. 844. 5 (on iii. 3. 14); अतिशेते इत्यतिशयः। अन्यापेक्षया योऽर्थ उत्कृष्टः। तेन वाच्यभूतं युक्तम् ... वाक्यम् AbhinBhā. i.330. 10 (on 6. 75); स्वापेक्षया व्यस्तोऽन्यापेक्षया च समस्तः SaraKaṇṭhā. 261. 2; 495. 8; तयोरन्यान्यापेक्षया स्नातको मान्यः ManvaVi. 204.2 (on 2.139); अन्यापेक्षया पूर्वापरयोरपि कालयोरेतदपेक्षया स्वाकाल्ये विरोधाभावः क्षणेऽपि स्वीकार्यः NyāySiA. 188. 27; अत्यन्ताभावः ... । न चैवं सोऽन्यापेक्षया भवति परः SarvaDaKau. 27. 24; यद्वैवान्यापेक्षयाख्यातोपात्तव्यापारसमवायः स कर्ता VaiyāBhū. 107. 27 (on 24); B dependence on another thing (or means) मिथ्यात्वमेवात्मनो न तेनात्मना प्रवेदितामिति तत्तदेवनाय युक्तैवान्यापेक्षा Kāśi. i.105.13 (on 2. 85); 'अपरत्वम्' अपूर्णत्वमन्यापेक्षितेदमिति (v.1. अपूर्णतान्यापेक्षेदमिति) PratyabhiVi. ii. 227. 3 (on iii.1.5); यदि बोधस्वभावतया पुरुषो विषयेषु बोद्धव्येषु करणं नापेक्षते तदा सर्वदा सर्वं जानीयात्, ततोऽन्यन्यापेक्षा NyāyRa. 187.11 (on 4.167); NyāyMa. 47.6; यद्य भावस्वरूपस्यानुभवे ततःप्रतिपत्ताविवान्यापेक्षा नास्तीति, तदापातरमणीयम् NītiMā. 23. 4; वेदादन्त्याविशेषात् न ब्रह्मजिज्ञासायामन्यापेक्षा युक्ता PrakaVi. 44.16; अन्यापेक्षा यदि स्वष्टे(रूपरिष्टा) सतीत्यं देशकालाया AnuVyā. 39B.11 (on 3. 2); यस्य हि स्वल्पे विद्यमानेऽपि प्रकाशार्थमन्यापेक्षास्ति, तस्य तद्गोचरप्रकाशसामग्र्यसंनिधानात् ... कदाचित्संशयास्पदत्वमपि भवति NyāyKu. 80. 18; न प्रत्यक्षसिद्धे वादिभिः प्रतिपत्तिनिरासार्थमन्यापेक्षा AdvaiSi. 428.17; अन्यापेक्षां यिनैव कार्योत्पत्त्यर्थे घटार्थिनां मृदाद्यादानवैयर्थ्यात्तः SarvaMaSaṁ. 24. 22; [Inst.] with dependence on another thing (or means) सद्रूपमेव च तत्राभिन्नमन्यनिरपेक्षमभावति भेदस्वन्यापेक्षयैति नाक्षणविद्याविषयतामुपयाति NyāyMañ. ii. 94.10; Bii dependence on any other thing (or means) पुष्टौ तु नान्यापेक्षेति न विरोधगन्धोऽपि AnuBh. 297.13 (on iii. 4. 46); C desire for any other thing अनवधिकातिशया नन्दमगवदनुभवेकतानस्य नान्यापेक्षेति न स्वयं पुनरावृत्तिहेतुरित्यर्थः ŚrūtaPra. ii. 653.18 (on iv. 4. 22); D syntactic expectancy for another (word) न च बोधायनविखनःशौनकाद्युक्तेषु ... सत्तु किमन्येनेति वाच्यम्। तदुक्तिरहितमन्यन्यापेक्षायां साधारणशास्त्रपरिग्रहोपपत्तेः PāñcRāRa. 21. 8; [Inst.] with syntactic expectancy for another (word) अजादी यौ प्रत्ययौ अन्यापेक्षया लब्धप्रथमन्यापेक्षौ तयोः परतः पूर्वसर्वणदीर्घः Pradi. v. 109B. 24 (on vi. 1.102); यस्यान्यापेक्षया व्यभिचार्युत्तरपदत्वं तस्मिन्नपि (इको ह्रस्वत्वम्) Pradi. v. 247B.15 (on vi. 3. 61)

अन्यापेक्षानुपपत्ति (anyāpekṣānupapatti) *f.* untenability of dependence on another thing (or means) सहकारिसमवधानं कार्योपयोगादपेक्षे। ... क्षणिकोऽपि (भावः) नैवापेक्षतेऽन्यजनकस्य स्वयमन्यापेक्षानुपपत्तेः PāñcPā. 28. 6 (on i.1.1)

ŚlokaVār. 5 (11). 19 (514.9); यत्र प्रतिपन्नस्वल्क्षणस्य - अर्थायम् - इति
प्रतीतिरिति। पश्चात् - नायमगौः - इति प्रत्ययः तन्नायपोहः Śarka. 24.
19; किमन्यापोहं न करोतीति अपोहकर्तृत्वं शब्दस्य निषिध्यते किं वापोहस्तम्
पश्चाकारां प्रतीतिं न करोतीति Śarka. 75. 14; ज्ञानं पुरस्तात् उपन्यस्तम्
...। उक्तं च अन्यापोहेन अतदहमध्यारोपेण च GītāBh. (Śan.) 393. 8 (on
13. 21); शब्दार्थन्यापोहं प्रवक्षते NyāyMañ. i. 276. 31; पवाधयोरन्यापोहेन
व्यवस्थायमानयोरमावोऽनश्चाश्च हस्त्यादयोऽपोह्याः NyāyMañ. i. 278. 17; i. 334.
8; अन्यापोहः शब्दार्थोऽनारोपितवाक्यत्वम् NyāyKa. 320. 10; बुद्धिः ... । सा

अन्यापोह रूप (anyāpoha-rūpa) *adj.* of the form of exclusion of another
समान्यत्वसाधनमपि विधिद्वयमन्यापोहसं दानेकज्ञानमयम् Bhām. 447.10 (on ii.
228)

अन्यापोहलक्षणा

अन्यापोहलक्षणा (anyāpoha-lakṣaṇā) *adj.* (f.) of the characteristic of exclusion of others अस्माकं तु शब्देनान्यापोहलक्षणा जातिरभिधीयत इति विशिष्य वक्तव्यम् NyāyVār. 330.17 (on ii. 2.67)

अन्यापोहवत् (anyāpoha-va(n)t) *adj.* having, i. e. qualified by exclusion of another अन्यापोहवद्वस्तु वाच्यमित्यभिधीयते। तत्रापि परतन्त्रत्वाद् व्याप्तिः शब्देन दुर्लभा TattvSār. 972; ŚlokaVār. 5(13).120 (598.1); न त्वन्यापोहवद्वस्तु वाच्यमस्माभिरीक्यते। व्यावृत्तादयतोऽभावात्त्रान्याद् व्यावृत्तिरस्ति नः TattvSār. 1099; अन्यापोहवत्पर्यं वृत्तिर्नास्तीति साध्यते ŚlokaVār. 5(13).168(612.3); अथान्यापोहवद्वस्तु गम्यं गमकमेव च। वक्तव्यं तत्र किं मानम् BrĀraUBhVā. iv. 3. 779; (used as noun) (substratum) which has exclusion of another गोत्ये गोशब्दो वर्तते। अन्यापोहवति न वर्तते इति विरुद्धमेव Śarka 75.23.

अन्यापोहवत् (anyāpoha-vat) *adv.* like exclusion of another सामान्य-विशेषव्यतिरेकेणान्यापोहवद्व्यक्तिः कथ्यते TantrVā.274.19 (on i.3.26)

अन्यापोहवाच्यत्व (anyāpohavācya-tva) *n.* the state of being what is to be expressed as exclusion of another (शून्यता) तस्यां चाश्चादियुद्धी-नामात्माशङ्कणं भवेत्। तत्रान्यापोहवाच्यत्वं मुधुवाम्पुण्यते TattvSār. 920; ŚlokaVār. 5(13).37 (576. 6); नन्वन्यापोहवाच्यत्वाज्जातिशब्दस्तु केवलः। विवक्षा परतन्त्रत्वाद्विवक्षाशब्द एव वा TattvSār. 1227.

अन्यापोहवाद (anyāpoha-vāda) *m.* theory or view of exclusion of another (as word-meaning) न चान्यापोहवादे उपचारो युक्तः NyāyVār. 331. 16 (on ii. 2. 67)

अन्यापोहवादिन् (anyāpoha-vādin) *m.* (Buddhist as) advocate of the theory or view of exclusion of another समानाधिकरणार्थान्यापोहवादिना वाच्यः NyāyVār. 334.8 (on ii. 2. 67); नैवं चेदपरार्द्धं ते किमन्यापोहवादिना Khaṇḍan-Khā. 618. 8.

अन्यापोहविशिष्ट (anyāpoha-viśiṣṭa) *adj.* qualified by exclusion of another सविकल्पकबुद्धेः शब्दस्य च विमुच्येनमन्यापोहविशिष्टवस्तुग्रहं सामान्य-मालम्बनमुच्यताम् Śarka. 53. 2; अन्यापोहे न वर्तते अन्यापोहविशिष्टे न प्रवर्तते Śarka. 75. 21.

अन्यापोहविषय (anyāpoha-viśaya) *m.* [Loc.] in the case of exclusion of another तेनान्यापोहविषये तद्वत्प्रक्षोपवर्णनम्। प्रत्याख्यातं पृथक्त्वे हि स्याद्वोपो जातिद्वतोः PramāVār. 1. 65.

अन्यापोहविषय (anyāpoha-viśaya) *adj.* [f.-ā] referring to exclusion of another (मिथ्यार्थः) स च सर्वपदार्थानामन्योऽन्याभावसंश्रयः। तेनान्यापोहविषयः तदतत्कार्यकारिणाम् PramāVār. 1. 81; प्रान्तिनिवृत्त्यर्थं प्रवृत्तं प्रमाणमन्यव्यवच्छेद-फलमिति सिद्धमन्यापोहविषयम् PramāVāSvopVr. 20. 14; सा द्युतिरन्यापोह-विषयेत्युच्यते अन्यव्यावृत्त्यर्थेषु व्यावृत्तिभेदमुपादायाविशेषेण निवेशनात् Pramā-VāSvopVr. 38. 2; तुल्यविषयाश्च विकल्पैः शब्दा इत्यन्यापोहविषया उच्यन्ते NyāyMañ. i. 280. 31.

अन्यापोहविषयता (anyāpohaviśaya-tā) *f.* the state of referring to exclusion of another पूर्वानुसारेण चेयं प्रतीतिरन्यापोहविषयतामात्मनो नातिक्रामति PramāVāBh. 13. 2.

अन्यापोहविषयत्व (anyāpohaviśaya-tva) *n.* the state of referring to exclusion of another यदपि विकल्पनां (?स्त्वानां) शब्दानां चान्यापोहविषयत्वसिद्धये प्रलपितम् ... तदपि यत्किंचित् NyāyMañ. i. 288. 2; परस्परसंबन्धलक्षणे नियमोऽर्थात् सिध्यति ... लिङ्गस्यान्यापोहविषयत्वान्भ्युपगमात् TātpaT. (Vā.) 268.4 (on i.1.33)

अन्यापोहव्यवच्छेद (anyāpoha-vyavaccheda) *m.* negation of exclusion of another यद्वान्यापोहेन शब्दोऽर्थं प्रतिपादयति तदानन्यापोहशब्दः किं प्रतिपादयतु। स हान्यापोहव्यवच्छेदं कुर्वन् विधिरूपाध्यायिभिर्भाष्यी च दृश्यते Śarka. 67. 23.

अन्यापोहसामान्य (anyāpoha-sāmānya) *n.* generality of exclusion of another अन्यापोहसामान्यस्य च व्यावर्तितत्वात् TātpaT. (Vā.) 574.8 (on iii. 2. 40)

अन्यापोहसिद्धि (anyāpoha-siddhi) *f.* establishment of exclusion of another नापि चान्यापोहसिद्धिः तदभावात् ĀtmaTaVi.308.1.

अन्यापोहात्मक (anyāpohātma-ka) *adj.* of the nature of exclusion of another अन्यापोहात्मकस्यापि न गत्वस्य समाश्रयः। इत्यमेवेति चेन्नैवमाश्रयसिद्धतापितः TattvSār. 2480; शब्दत्वादीनामभावादविपक्षेतेति चेन्न अन्यापोहात्मकेरपि तैरनैकान्तिकत्वात् TātpaT. (U.) 41.22 (on 2.29)

अन्यापोहानुविद्ध (anyāpohānuviddha) *adj.* [f.-ā] associated or connected with exclusion of another (सत्ता) अन्यापोहानुविद्धा तु सेवाभावः

प्रतीयते ŚlokaVār. 5 (13). 12 (569. 4); भावान्तरमभावेनैव धातुके स्थितं मया। अन्यापोहानुविद्धं चेन्नावेऽपोहे स्थितं तु तत् IṣṭaSi. 300. 15.

अन्यापोहापरिज्ञान (anyāpohāparijñāna) *n.* ignorance of exclusion of another अन्यापोहापरिज्ञानादेवमेते कुहप्यः। स्वयं नष्टा दुरात्मनो नाशयन्ति परानपि TattvSār. 1003.

अन्यापोहाभाव (anyāpohābhāva) *m.* absence of the denial or rejection of another अन्यापोहाभावे प्रश्रोतरोक्तौ न वैचित्र्यं किंचित् Kāvyaṇu. (He.) 345.10.

अन्यापोहार्थत्व (anyāpohārtha-tva) *n.* the state of being meant for referring to exclusion of another अन्यापोहार्थत्वेन पदानां विरोधो वक्तव्यः TātpaT. (Vā.) 192.21 (on i.1.5)

अन्यापोहालम्बन (anyāpohālambana) *adj.* based on exclusion of another अनुवृत्तप्रत्ययः किमालम्बन इति चेत् - अङ्ग, अन्यापोहालम्बन एवेति संतोष्यम् SarvaDaSār. 2.141.

अन्याप्रकारक (anyāprakāra-ka) *adj.* not having or referring to any other (than the potness) as the qualifier अन्याप्रकारकघटत्वप्रकारकप्रत्यक्षत्वेन-च्छेदात्तद्व्यतिरिक्ततायाः प्रमेयवदिति ज्ञानेऽभावाच्चोक्तदोषः LaCandr. 346.3

अन्याप्रकारकघटत्वज्ञान (anyāprakāra-ka-ghaṭatvajñāna) *n.* knowledge of the potness not having or referring to any other (than the potness) as the qualifier घटत्वांशे अन्याप्रकारकघटत्वज्ञान इत्यर्थः LaCandr. 345.43.

अन्याप्रकारकत्व (anyāprakāraka-tva) *n.* the state of not having or referring to any other as the qualifier घटत्वांशे अन्याप्रकारकत्वमनिवेश्य घटत्वप्रकारकत्वनिश्चयत्वेनैव विरोधित्वस्वीकारात् LaCandr. 346.9; 'घटो न वेति संशये घटत्वांशे अन्याप्रकारकत्वघटितरूपेण प्रतिव्यवच्यते गौरवम् LaCandr. 347.17.

अन्याप्रकाशन (anyāprakāśana) *n.* absence of manifestation of other (form) एकरूपपरिच्छेदे कथमन्याप्रकाशनम् SphoṭSi. 178. 5.

अन्याप्रतिसंयितत् (anyāpratibandhi-tas) *adv.* on account of the absence of recollection of other (impression) नामुक्तिः (पूर्वसंस्कारक्षयेऽन्याप्रति)संयितः PramāVār. 2.197.

अन्याप्रतीति (anyāpratīti) *f.* absence of perception of other (substance) द्रव्यैक्यं प्रत्यभिज्ञा प्रथयति परिमित्यन्तरेऽन्याप्रतीतेः TattvMu.1.22 (comm. द्रव्यान्तरस्यादर्शनात्)

अन्याप्रसक्ति (anyāprasakti) *f.* absence of application or use (of formula) in other (cases) मन्त्रेऽन्याप्रसक्त्यै विधिः VidhiRā. 27(142.1)

अन्याप्रसिद्धितत् (anyāprasiddhi-tas) *adv.* due to the non-establishment of different (cause) मायाभिधायास्तच्छेदेरेव चान्याप्रसिद्धितः। तदव्याप्तिमपि ह्येतत् जगत् AjaḍaPraSi.1.24.

अन्याप्राप्तत्व (anyāprāpta-tva) *n.* the state of not being known from any other (source) यागविधानापि क्रियारूपयागस्य स्यानुकूलप्रत्यक्षाधीनत्वेन स प्रयत्न एव विधीयते। अन्याप्राप्तत्वात् AnuBh.279.18 (on iii.4.19)

अन्याप्राप्ताप्य (anyāprāptāpya) *n.* A invalidity of any other (system) अनेन पञ्चरात्रप्राप्यमेव भवेन्नान्यप्राप्ताप्यम् TattvPrakā.10B.9 (on i.1.3); B invalidity of another (system) एकप्राप्ताप्योक्तवन्नाप्राप्ताप्यं लभ्यते TattvPrakā. 10B.11 (on i. 1. 3)

अन्याप्रिय (anyā-priya) *adj.* dear to other woman राधयोक्तं मम प्राणप्रियोऽस्त्यन्याप्रियोऽभवत् ĀdiP.14.17.

अन्याबाधक (anyābādha-ka) *adj.* not contradictory to another तद्धि बाधकं यदन्याबाधकमात्मानमेव न लभते Kāśi. ii. 21.19 (on 5.21)

अन्याब्द (anyābda) *m., n.* other year अन्याब्देषु मदीदृग्मं न भजते तेषां ह्यत्वात् पूर्वतः MātāLi.9.19.

अन्याभान (anyābhāna) *n.* absence of cognition of the other (of the two) दृष्टयोर्येकभावेऽपि अन्याभानं चेत् भेद एव तयोः IṣṭaSi.13.16.

अन्याभाव (anyābhāva) *m.* 1A absence of other (pronominal operations) 2 absence of other (grammatical operations) B absence of any other thing C another absence D absence of the other (of the two) E absence of another (owner) 2 absence of anything which is different (from the Brahman) 3 non-availability of other (donor) 4 absence of one thing 1A absence of other (pronominal operations) अन्याभावो द्विवचनद्विवच्यत्वात् Vār. 8 on P. i.1.27; 1Aii absence of other (grammatical operations) प्रकृत्यर्थनियमेऽन्याभावः Vār. 5 on P. i.3.12; न हि क्वचिदामः परो लिङोऽन्यः प्रयोगोऽस्ति। तस्माद् अन्याभावाद्धि एव ग्रहणम् Nyās.1.535.15 (on iii.

1. 43); 1B absence of any other thing विशिष्टस्य च नास्त्यन्यदन्त्याभावविशेषणम्
BrahmSi. 93. 6; यदन्यापेक्षं न तत्तत्त्वम्, अन्याभावे अभावात् TaiUBh. 275.
19 (on 2. 8); अन्याभावस्य भावत्वे स्यादभावः खण्ड्यवत् BrĀraUBhVā.
(Sambandha.) 952; तर्ह्यन्याभाव एव सास्तु (अज्ञानहासिः) IṣṭaSi. 366. 1;
अन्याभावोऽपि दृष्टाद् भवतो नान्यहेतुकत्वम् इति अहेतुकत्वे स्यात् PramāMi.
44. 2 (on i. 2.12); ननु शमीधान्यमपि केवलमप्युत्ते। सत्यम्। अन्याभावात्
केवलं भुज्जते SaṅkarKāBh. 125.17 (on iii. 1.21); अन्याभावस्यान्यनुज्ञेयस्य
च दृष्टान्नस्यप्रतिवन्धकत्वायोगात् ŚatDū. 81.24; न च तदन्यः, अन्याभावस्य
सिद्धान्तित्वात् ŚatDū. 142.9; अन्याभावेऽथ भावेऽपि पयोपसादयोऽग्रिमः
NyāyMāVi. 371.9 (on vi. 8.7); एकतत्त्वश्रवणादन्त्याभावदसत्त्वात् VedāntKau.
155.3 (on ii. 1.7); भावः स्वाभावेन विरुद्धो न त्वन्याभावेन Nyāyāmṛ.
552B. 8; 1C another absence नान्याभावविशिष्टत्वं कृत्वाभावगतौ भवेत्
BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 951; 1D absence of the other (of the two) कथं
च शुक्तिरूपयोरभेदे तव एकभावे भावे च अन्याभावोऽभावं च IṣṭaSi.
265.14; न च स्वाभावः फलात् सिध्येत् एकभावे अन्याभावात् IṣṭaSi. 307.
5; 1E absence of another (owner than oneself) तदागादेरप्रतिष्ठितस्य स्वयंकृतस्य
विक्रयः उत्सृष्टेयन्याभावात् ManvaVi. 1374.6 (on 11.61); 2A absence of
anything which is different (from the Brahman) आत्मा च ब्रह्म
सर्वान्तरत्वादपिपयः। अतोऽन्यस्यापि न हेयमुपादेयं वा। अन्याभावाच्च KenUvāBh.
75.19 (on 1.4); नावृत्तिर्ब्रह्मणः काचित् अन्याभावादभाववृत्तम् (ब्रह्म) ĀtmaU.
28; ViveCū. 572; Nyāyāmṛ. 500B.5; 2B absence of what is different (from
knowledge) अन्याभावज्ञानस्याप्यहेतुजन्मप्रसङ्गात् IṣṭaSi. 7.15; 3 non-availability
of other (donor) अन्याभावे प्रथमं यन्मुक्तिं भिसेत तदभावे ज्ञाति तदभावे गुरुकुरुम्
ManuBh. i. 171.26 (on 2.184); (होमः) अन्यद्वारा तु भवत्येव। अन्यभावात्
तु। "दशकृतः पिबेदपो गायत्र्या आहुमुग्दिजः। ततः ... जपेक्ष जुहुयादपि"
इति भविष्ये BālamBha. i. 540.20 (on 1.249); 4 absence of one thing न
ह्यन्याभावोऽन्यप्रतिवोगिकः BhedaDhi. 84.2; 5 absence of the opposite or
contrary, cf. अन्याभावनिधाय A.

अन्याभावकृत (anyābhāva-kṛta) *adj.* caused by the absence of other
thing असंभवः—अन्याभावकृतः संभवाभावः Bhāsk. i. 300.21 (on 6.1)

अन्याभावत्व (anyābhāva-tva) *n.* the state of being another absence
मा भूदन्त्याभावत्वमन्याभावत्वं तु स्यात् SarvaDaSaṁi. 16.734.

अन्याभावधर्मत्व (anyābhāvadharma-tva) *n.* [Inst.] by way of being
the property in the form of the absence of another स्वरूपेण हि सत्तोच्यते
अन्याभावधर्मत्वेन प्रागभावादिरूपेणेत्यस्ति विवेकः Śarka. 30.6.

अन्याभावनिश्चय (anyābhāva-niścaya) *m.* A ascertainment of the
absence of the opposite or contrary नैकप्रतिनियमोऽन्याभावनिश्चयनिमित्तम्
BrahmSi. 46.14; B ascertainment of the absence of any other thing
विभागोद्देश्यस्य पुनरनन्यपरत्वादन्त्याभावनिश्चयो भवति TāpaT. (Vā.) 100.23
(on i.1.2)

अन्याभावप्रतिपादन (anyābhāva-pratipādana) *n.* conveying or
explaining the absence of any other thing लक्षणस्य व्यवहारमात्रसारतया
समानासमानजातीयव्यवच्छेदमात्रसाधनत्वेन चान्याभावप्रतिपादनासामर्थ्यात् तदर्थमवधारणं
कृतम् NyāyKa. 8.21.

अन्याभावविरोधिन् (anyābhāva-virodhi) *adj.* contradictory to the
absence of anything which is different (from the Brahman) किं तदद्वैतं
यदन्याभावविरोधि IṣṭaSi. 366.3.

अन्याभावसाधन (anyābhāva-sādhana) *n.* establishment of the absence
of the other (of the two) (कार्यकारणयोः) एकस्य नियमेन अन्याभावसाधने
सिद्धेयानुपलब्धिनिषेधस्यानुपलब्धिरूपत्वात् PramāVāSvopVr. 3.27.

अन्याभावस्वभावत्व (anyābhāvasvabhāva-tva) *n.* the state of having
the nature of the absence of any other thing अन्याभावस्य भावत्वे (v. 1.)
अन्याभावस्वभावत्वे ASS. Ed.) स्यादभावः खण्ड्यवत् BrĀraUBhVā.
(Sambandha.) 952.

अन्याभावानिरूपण (anyābhāvanirūpaṇa) *n.* non-description of the
absence of any other thing भावान्तरभावशेदनाभावानिरूपणात्। भावभावान्तर-
भावनामैको वः प्रसज्यते IṣṭaSi. 296.1.

अन्याभास (anyābhāsa) *adj.* (used as noun) (knowledge) having the
appearance or form of one ज्ञानम् ... न चान्याभासमन्यगोचरं भवितुमर्हति
Bhām. 438.22 (on ii. 2.28)

अन्याभास (anyābhāsa) *m.* 1 other manifestation or appearance
आभासानां मिश्रं यद् रूपं तत्रावश्यं कश्चिदाभासः प्रधानत्वेन अन्याभासानां

विश्रान्तिपर्योक्तः PratyabhiVi. ii. 101.6 (on ii. 3.6); 2 image or reflection
of other (beings) अत एवोपमेत्येव चान्याभासविशेषिताम् AnuVyā. 43A.3
(on 3.2)

अन्याभाससमानाधिकरणत्व (anyābhāsasamānādhikaraṇa-tva) *n.* the
state of having community of locus with other manifestation शुद्धस्य—
अन्याभाससमानाधिकरणत्वेनास्थितत्वात् तद्वैयर्थ्यस्य Bhāsk.ii.104.21 (on ii.3.6)

अन्याभासस्थापन (anyābhāsa-sthāpana) *n.* establishment of other
manifestation (एष घटोऽस्ति) अत्र घ घटाभासस्यैव समानाधिकरणत्वम्।
तदाश्रयत्वेनैवान्याभासस्थापनात् Bhāsk. ii. 103.5 (on ii. 3.6)

अन्याभास्य (anyābhāsya) *adj.* not to be manifested or known by
other (than itself) ब्रह्मैवान्याभास्यमशेषस्य च साक्षात्(?) NayaMañ. i. iii.
6.12.

अन्याभास्यत्व (anyābhāsya-tva) *n.* the state of being not to be
manifested or known by other (than itself) 'अपि च स्वयं' इति सूत्रे
तु 'न तद् भासयत' इत्यादिक् ... उदाहरणम्। ... तच्च न प्रकृतविरुद्धम्
आद्येन ब्रह्मणोऽन्याभास्यत्वम् ... प्रतिपादितम् GuruCandr. ii. 128.16.

अन्याभिगमन (anyābhigamana) *n.* act of approaching, i.e. resorting
to other (god than Śiva) पङ्कुरन्याभिगमनेऽस्मि SkandP. iv. 63.64.

अन्याभिगम्यत्व (anyābhigamya-tva) *n.* the state of being fit to be
attacked by enemy स्वयमन्याभिगम्यत्वं करोति हि जडो जनः RājTa. (Ka.)
8.232.

अन्याभिजनसंभव (anyābhijana-sambhava) *adj.* born in another
noble family or race तस्मिन् प्रप्रांशिते भूयैरन्याभिजनसंभवः। धृपः प्रतापदित्योऽभूत्
RājTa. (Ka.) App. 8.11.

अन्याभिजनोद्भव (anyābhijanodbhava) *adj.* born in any other noble
dynasty or race अयाशोककुलोत्पन्नो यदन्त्याभिजनोद्भवः। भूमिं दामोदरो नाम
जुगोप जगतीपतिः RājTa. (Ka.) 1.153.

अन्याभिध (anyābhidhā) *adj.* of another name अन्याभिधं स्यात्स्मिन्संज्ञ-
द्विद्वृत्तान्तरं हन्वन् स्फुटं स्यात् SiddhāTaVi. 250.10.

अन्याभिधा (anyābhidhā) *f.* mention of other (than Hari) कीर्तयामि
...। कीर्तं हरेः स्वां सत्कृतुं गिरमन्याभिधमनीम् BhāgP. iii. 6.36 (Śrīdhara
हरिचरितारिक्तार्थमिधानं तया)

अन्याभिधाग्रहण (anyābhidhā-grahana) *n.* taking or uttering the name
of other, i.e. co-wife अन्याभिधाग्रहणवद्वक्तृनोऽभिधम्। पारी वित्तव्यहसिनयुति-
पितृकृत्याः। ... विदमो HarVi. 26.18 (comm. सपत्नीनाम्); व्यक्ति जगाम
यदरागभरणं हृष्टेरन्याभिधाग्रहणजो दयितेन रोषः HarVi. 26.61.

अन्याभिधान (anyābhidhāna) *n.* 1 expression of any other (meaning)
न चेत्कर्ता सर्वान्य इति चेदन्याभिधाने प्रतिपद्यते Vār. 3 on P. viii. 1.51;
2A name of co-wife अन्याभिधानपरुषे वयसि प्रियेण कर्पारिते सयदि मुक्तमदा
समन्तुः। ... कपोतलम्बिन्दुसितं वमार HarVi. 26.50; 2B different name

विदोऽन्त्याभ्यावरादयस्तस्या दुष्टयास्तथा स्थितेः। अन्याभिधानास्थानार्थः संकेतरूपः
स्थिताः YogVā. iii. 55.59; 3A act of stating another thing
नान्यविवक्षातोऽन्याभिधानसंभवः NyāyKa. 132.17; 3B (ambiguous) reference
to another thing अन्यदवाभिप्रेत्यान्याभिधानं समासंकिः AlankāŚe. 13.0(13);

4A one term अन्याभिधानप्रत्यययोग्यं द्रव्यमन्याभिधानप्रत्ययविषयाच्च पर्यायाः
तत्कथमेकमेव वस्तुभावात्मकम् SyādvāMañ. 23(29); 4B another term,
SyādvāMañ. 23(29)

अन्याभिधानानुपयोग (anyābhidhānānupayoga) *m.* uselessness or
futility of stating another thing नस्यैव प्रथममभिधाने प्राप्ते अन्याभिधानानुपयोगान्
आशेषस्यापि कुतोऽवकाशः Kiraṇā. 336.17.

अन्याभिधायिन् (anyābhidhāyin) *adj.* 1 denotative of any other (sense)
ज्ञायमानतदर्थत्वाच्चान्याभिधायिनी ...। पंचदशो BhāvanāVi. 114.2;
2 conveying other (than you) अन्याभिधायि तव नाम विभो गृहीतम् KāvyaPra.
199.3.

अन्याभिधेय (anyābhidheya) *adj.* which expresses the meaning which
is other (than praise) अन्याभिधेयमपि सत्ययुज्यते यत्पदं प्रसंसयम् Kāvyaśāst.
(Ru.) 6.36.

अन्याभिधाय (anyābhīnaya) *m.* acting which is other (than extraneous),
i.e. representation अन्यदित्युपपन्नं च अभिनयं चान्याभिधायं समं च तदिति
तत्र भवः समान्याभिधायः AbhinBhā. iii. 146.8 (on 22.1)

अन्याभिनिवेश (anyābhīniveśa) *m.* insistence on or intention of some-
thing else ज्ञात्वान्याभिनिवेशं ते पुत्रमेव ददास्वम् BhāgP. vi. 15.20.

अन्याभिप्राय (anyābhiprāya) *m.* [Inst.] 1 with another intention or purpose अन्याभिप्रायेण संपादितस्य वस्तुनः पुरुषान्तराभिमतकार्यान्तरोपयोगे सत्यपि पूर्वं तत्रियादकुरुष्यसादीनासीन् हि दृश्यते ŚrūtaPra. ii. 378.11 (on ii. 3. 41); 2 with intension of (conveying) one (meaning) अन्याभिप्रायेणोक्तं वाक्यमन्ये-
नान्यार्थकतया यद्योज्यते सा वक्रोक्तिः AlankāŚe.10.1(6)

अन्याभिप्रायोक्त (anyābhiprāyokta) *adj.* said with another intention or purpose अन्याभिप्रायोक्तमपि हि तत्सामान्यतोऽप्युपपद्यमानमेव Khaṇḍan-
Khā.640.16.

अन्याभिभाविन् (anyābhibhāvīn) *adj.* which overcomes or dominates other(defects) तत्रान्यस्थानसंस्थेषु ... । कुर्याद्विक्रान्तिं स्वापेव घलेनान्याभिभाविषु
AṣṭāSaṁ. i.104. 12 (1.19); AṣṭāHr. i.13. 20.

अन्याभिभूत (anyābhibhūta) *adj.* [f. -ā] 1 influenced, i.e. weakened by others रसभेदिककल्याणं चतुःषष्टिर्विचाराणां । सेहस्यान्याभिभूतत्वादसत्त्वाद्य
क्रमतस्तुताः AṣṭāSaṁ. i.128.24 (1.25); 2 disgraced by others याभिरन्याभि-
भूताभिरक्षितस्त्रानुमक्षमः । तासां केनाभिमानेन स्त्रीणां द्रक्ष्याम्यहं मुखम् RājTa.
(Ka.) 4. 609.

अन्याभिमत (anyābhimata) *adj.* desired by others अपहर्षात्स्तेयम-
कार्यादित्यत्र चान्याभिमतस्यैव वस्तुनोऽपहर्षात्त्वात् भेद एवायं दृष्टान्तः ViṣṇuTa.Ni.
10A.5.

अन्याभिमुख (anyābhimukha) *adj.* directed towards enemy अन्याभिमुखं
प्रयाणकमुपक्रान्त्यन्योपघातकरणं कुः(कूट्युद्धम्) NitiVa.30.90.

अन्याभियुक्त (anyābhiyukta) *adj.* charged or accused by other person
अन्याभियुक्तोऽप्यनभियोज्यः BālaKrī. i.206.2 (on 2.9)

अन्याभियोग (anyābhiyoga) *m.* charge or accusation by other person
एष हि गणिकाभातुरधिकारः यद् ... असारस्य ... अन्याभियोगैरवमानैश्चापवाहनम्
DaśKuC. 42.18.

अन्याभियोगिन् (anyābhiyogin) *m.* other adverseries हन्यात्
अन्याभियोगी(v.1. 'योगी) सामदानभेदमायोपेक्षादिभिः Bārhas. 1.31.

अन्याभियोधिन् (anyābhiyodhin) *m.* other adverseries हन्यात्
अन्याभियोगी(f. n. 'योधिनः) सामदानभेदमायोपेक्षादिभिः Bārhas. 1.31.

अन्याभिलाष (anyābhiḷāṣa) *m.* desire for another person अनुरागो नाम
... यत्संगमाभिलाषे योऽन्याभिलाषं न जनयति स तस्मिन्नुरागः ŚrṅgMāñ.
(A.) 52. 25.

अन्याभिलाषिता (anyābhiḷāṣitā) *f.* 1 desire for any other person
अन्याभिलाषिताभूत्यम् ... कृष्णानुशीलनम् BhktiRaSi. i.1.11 (comm.
भक्त्येकभिलाषेण युक्तमित्यर्थः); 2 longing for other (than oneself) मुरारिः ... ।
अन्याभिलाषितां ते ... हन्यात् StavMā. 237.16 (comm. स्वास्तृष्णाम्)

अन्याभिलाषिन् (anyābhiḷāṣin) *adj.* longing or desiring for another,
i.e. preoccupied with another पुरःस्थितो यथा भावश्चेतसोऽन्याभिलाषिणः । न
भासते तथैवाहं न भासे वासनायुगम् LakṣmīT. 14.22.

अन्याभिषेचन (anyābhiṣecana) *n.* coronation or consecration of other
person विना राजानमेतेन कुर्याद्यान्याभिषेचनम् AhirbūS. 39. 24.

अन्याभिषेचित (anyābhiṣecita) *adj.* consecrated or coronated by other
person न मयायं धृतो राज्ये बालोऽप्यन्याभिषेचितः RājTa. (Śrī.) 4. 439.

अन्याभिसंधान (anyābhisandhāna) *n.* 1 interest in one object
अन्याभिसंधानेऽन्यसिद्धिश्चेत् भूषणभूतापि कैश्चिद्भूषणत्वेन गृहीता AbhinBhā. iii.
19. 14 (on 19. 30); 2 [Inst.] with another idea or purport भागवन् अन्याभिसंधानेन
मयेदमुक्तम् Prasārā. 4. 26 (5)

अन्याभिहित (anyābhihita) *adj.* expressed or denoted by other
(grammatical element) अन्याभिहितानुद्धृतकवाच्यतमार्थत्वं प्रथमाया अपि
LaśadbeŚe. i. 494. 8.

अन्याभिहितशक्ति (anyābhihita-śakti) *f.* expressed sense denoted by
other (grammatical element) प्रथमाया अपि अन्याभिहितशक्तिरर्थः इति तत्रापि
तत्संसर्गो बोध इति तस्याः प्राधान्यम् LaśadbeŚe. i. 287. 2.

अन्याभ्यागत (anyābhyāgata) *m.* another uninvited guest योऽस्ति
भूजयेद्रक्त्या अन्याभ्यागतमेव च । ... तस्य विष्णुः प्रसीदति BrParāSm.
4. 214.

अन्याभ्यासशालिन् (anyābhyāsa-śālin) *m.* person engaged in the study
of the sciences which are other (than the Vedānta) तत्त्वस्मृतेरवसरतो
नास्तन्याभ्यासशालिन्ः PañcDa. 7. 127.

अन्यामन्या (anyāmanyā) *adj.* (f.) one another, each other, one after
another ते अन्यामन्यां नृयं सनिष्ठात RV. i.131.5; AV. xx. 75.3; वैष्णवो

वे सोमस्तं देवतया व्यर्थयति यदन्यामन्यां देवतां करोति KāṭhS. 26. 2 (ii.
123. 6); KapiKaS. 40.5(229.6)

अन्यामर (anyāmara) *m.* other god यत्रावलोक्य दिवि दीनमना
विभूतिमन्यामरेष्वधिककान्तिसुखादिकेषु । प्राप्याभियोगपदवीं लभतेऽतिदुःखम् ...
पुरुषः SubhāRaSaṁ. 56.

अन्यामानता (anyāmānatā) *f.* invalidity of other (means of knowledge,
viz. inference and word) न चान्यामानता कापि प्रमाणेनावसीयते AnuVyā.
24A.1 (on 2. 2)

अन्यामायीयासंकेतिकपरामर्श (anyāmāyīyāsāṅketika-parāmarśa) *m.*
other non-illusory and non-conventional consciousness or awareness
संकेतकाले गोपरामर्शोऽपि अन्यामायीयासंकेतिकपरामर्शधामन्येव निपतति ParāTī.
194. 8.

अन्यामित्रप्रभृति (anyāmītra-prabhṛti) *adj.* other enemy etc. प्रकृतयः
... । अष्टावन्यामित्रप्रभृतयो द्वादशैव ताः प्रकृतयो मिलित्या तदयं समुदायः
ManvaVi. 831. 3 (on 7. 156)

अन्यामुखशशिन् (anyā-mukhaśaśin) *m.* moon-like face of another
woman प्रणयिनि सति सिध्दम्यन्धुभिः काचिद्वान्यामुखशशिनमसूयासावि वक्त्रं
निवर्त्य । ... धसिततरलितार्द्रो तत्त्वबाष्पैस्सिधेयः SūktiMu. 67.3.

अन्यामेध्यस्पर्श (anyāmedhya-sparśa) *m.* touch of faeces or excrement
of other person पुरुषस्य नापेरुर्ध्वं करव्यतिरिक्ताङ्गनामन्यामेध्यस्पर्शं स्नानम्
Mittā. 66. 27 (on 1.191); अन्यामेध्यस्पर्श इत्यत्र मानमाह । मानुपेति । परस्तेति
व्यवृत्तानि स्पृष्ट्वेत्यर्थः BālaBha. i. 454. 16 (on 1.91)

अन्याम्वरा (anyāambaraga) *adj.* (used as noun) other one travelling
in space स्पष्टो भवेद्योजनकर्ण एषः स्वाकाशगोऽन्याम्वरगाद्विभिन्नः SiddhāTa-
Vi.143.5.

अन्याम्वरस्थ (anyāambarastha) *adj.* (used as noun) other one being
in space (गोलाः) ते केवलं स्वाम्वरग्नमार्थमन्याम्वरस्थप्रमणाय न स्युः SiddhāTaVi.
25.15.

अन्याम्बुद (anyāmbuda) *m.* another cloud (lit. water-giver) विवेश दिवं
भवनं भवोऽपि स नन्दी ... । यथाम्बुदोऽन्याम्बुदम्युदाभः LiṅgaP. i. 71.
134.

अन्याय (a-nyāya) *adj.* 1A against the standard, improper दीक्षोपसर्गो
व्यवायोऽन्याय इति शाण्डिल्यायनस्ते मासि सोमं क्रीणन्तीति वानन्तरं दीक्षायाः
क्रयं दर्शयति LālyāŚS.x.11.8; DrūhyŚS.xxx.2.10; अन्यायं वाविपर्यासं लज्जयापि
न तच्चेत् PāṇḍaC.6.927; 1B immoral अन्याया (v. 1. अन्याया) यावने मर्त्यः
(v.1. मर्त्याः) MahāBhā.x.3.11; 2 unresonable, incompatible अपि वा
प्रतिमन्त्रत्यात्राकृतानामहानिः स्यादन्यायश्च कृतेऽभ्यासः MīmāSū. x. 3. 26; 3A
who does not follow prescribed rule, who violates law भवतः ... अन्यायाः
पारदारिका इव ... सहायाः NalaCam. 4. 16 (32) (comm. न्यावरहिताः);
3B (used as noun) (one) who does injustice अन्यायो न्यायवादी स्वात्रिदोषे
दोषदायकः । पङ्क्तिभेदस्य कर्ता च गोसहस्रवधः स्मृतः SkandP. iiii(2). 40.
22; 4C acquired through unjust means अन्यायमर्थभाजं पश्यति भूषः
PrabhuS.48; 5 wrong, cf. अन्यायमति.

अन्याय (anyāya) *adj.* who approaches another's wife भवतः ...
अन्यायाः पारदारिका इव ... सहायाः NalaCam. 4. 16 (32) (comm.
अन्यामन्यसंबन्धामयन्ते गच्छन्तीत्यन्यायाः । परस्त्रीरता इत्यर्थः)

अन्याय (a-nyāya) *m.* 1A improper act, indecorum [Inst.] in an improper
manner or way, improperly B immoral behaviour, misbehaviour 2A [Abl.]
by unjust means [Inst.] by unjust means ii unjust act, injustice, unrighteous
or illegal activity [Abl.] unjustly, illegally, unrightously [Inst.] unjustly.
illegally, unrightously B1 [Inst.] by not following the prescribed rule, by
unprescribed means ii unprescribed act C fault, crime 3A wrong thought,
counsel or reasoning [Inst.] by wrong thought, counsel or reasoning B wrong
plan C absence of reason or cause 4A unreasonable or incompatible state
or condition B unreasonable or incompatible statement 5 absence of
judgement, i.e. bewildering position, confusion 6 untenability 7A name of
a king B name of a city 1A improper act, indecorum सर्वं लोभात्प्रवर्तते ।
अन्यायश्चावितर्कश्च MahāBhā. xii. 152. 6; यौ तु न्यायान्यायौ तयोः पुरुषवर्मत्वात्
नैकोऽपि क्रतुना गृह्यते इत्यविशेषः TantrVā. 587. 17 (on ii. 3. 3); ŚivārkaMaDī.
i.479.33 (on i.3.34); नन्वयमन्यायः आचार्यः सन् शिष्यं पृच्छतीति ChāṇḍoUBh.
316.8 (on v.12.1); अन्याया भेदेऽप्यभेदप्रतीतावन्याय एव स्यात् Kāvyañu. (He.)
299.18; मतिमान् आश्रयात्यायाम् अनाशङ्क्य विकृतिमान् आश्रयात् Nalo. 4.17;

अन्याभिप्राय (anyābhiprāya) *m.* [Inst.] 1 with another intention or purpose अन्याभिप्रायेण संपादितस्य वस्तुनः पुरुषान्तराभिमतकार्यान्तरोपयोगे सत्यपि पूर्व तन्निष्पादकपुरुषस्यैवासीय हि दृश्यते ŚrūtaPra. ii. 378.11 (on ii. 3. 41); 2 with intension of (conveying) one (meaning) अन्याभिप्रायेणोक्तं वाक्यमन्ये-नान्यार्थकतया यद्योज्यते सा वक्रोक्तिः AlaṅkāŚe.10.1(6)

अन्याभिप्रायोक्त (anyābhiprāyokta) *adj.* said with another intention or purpose अन्याभिप्रायोक्तमपि हि तत्सामान्यतोऽप्युपपद्यमानमेव Khaṇḍan-Khā.640.16.

अन्याभिभविन् (anyābhibhāvin) *adj.* which overcomes or dominates other (defects) तत्रान्यस्थानसंस्थेषु ... । कुर्याद्विक्रान्तां स्वामेव बलेनान्याभिभाविषु AṣṭāSaṁ. i.104.12 (1.19); AṣṭāHr. i.13. 20.

अन्याभिभूत (anyābhibhūta) *adj.* [f. -ā] 1 influenced, i.e. weakened by others रसभेदेककलाभ्यां चतुःषष्टिर्विचार्याः । स्नेहस्यान्याभिभूतत्वादल्पत्याद्य क्रमात्सुमताः AṣṭāSaṁ. i.128.24 (1.25); 2 disgraced by others याभिरन्याभिभूताभिरक्षितस्वातुषक्षमः । तासां केनाभिमानेन स्त्रीणां ब्रह्मण्यहं मुखम् RājTa. (Ka.) 4. 609.

अन्याभिमत (anyābhimata) *adj.* desired by others अपहर्षास्तेयम-कार्यादित्यत्र चान्याभिमतस्यैव वस्तुनोऽपहर्षयत्वात् भेद एवायं दृष्टान्तः ViṣṇuTaNi. 10A.5.

अन्याभिमुख (anyābhimukha) *adj.* directed towards enemy अन्याभिमुखं प्रयाणकमुपक्रान्त्यापवादकर्मणं कु(कूट)युद्धम् NītiVā.30.90.

अन्याभियुक्त (anyābhiyukta) *adj.* charged or accused by other person अन्याभियुक्तोऽन्यभिधोज्यः BālaKrī. i.206.2 (on 2.9)

अन्याभियोग (anyābhiyoga) *m.* charge or accusation by other person एष हि गणिकामातुरधिकारः यद् ... असारस्य ... अन्याभियोगैरवमानैश्चापवाहनम् DaśKuC. 42.18.

अन्याभियोगिन् (anyābhiyogin) *m.* other adverseries हन्यात् अन्याभियोगी(v.1. 'योगी) सामदानभेदमायोपेक्षादिभिः Bārhas. 1.31.

अन्याभियोधिन् (anyābhiyodhin) *m.* other adverseries हन्यात् अन्याभियोगी(f.n. 'योधिन्) सामदानभेदमायोपेक्षादिभिः Bārhas. 1.31.

अन्याभिलाष (anyābhiḷāṣa) *m.* desire for another person अनुरागो नाम ... यत्संगमाभिलाषे योऽन्याभिलाषं न जनयति स तस्मिन्ननुरागः ŚrīgāMañ. (A.) 52. 25.

अन्याभिलाषिता (anyābhiḷāṣitā) *f.* 1 desire for any other person अन्याभिलाषिताश्चन्यम् ... कृष्णानुशीलनम् BhktiRaSi. i.1.11 (comm. भक्त्येकाभिलाषेण युक्तमित्यर्थः); 2 longing for other (than oneself) मुरारिः ... । अन्याभिलाषितां ते ... हन्यात् StavMā. 237.16 (comm. स्वायत्तृष्णाम्)

अन्याभिलाषिन् (anyābhiḷāṣin) *adj.* longing or desiring for another, i.e. preoccupied with another पुरःस्थितो यथा भावश्चेतसोऽन्याभिलाषिणः । न भासते तथैवाहं न भासे वासनानुषागं LakṣmīT.14.22.

अन्याभिषेचन (anyābhiṣecana) *n.* coronation or consecration of other person विना राजानभेतेन कुर्याद्यान्याभिषेचनम् AhirbūS. 39. 24.

अन्याभिषेचित (anyābhiṣecita) *adj.* consecrated or coronated by other person न मयायं धृतो राज्ये बालोऽन्यन्याभिषेचितः RājTa. (Śrī.) 4. 439.

अन्याभिसंधान (anyābhisandhāna) *n.* 1 interest in one object अन्याभिसंधानेऽन्यसिद्धिश्चेत् भूयणभूतापि कैश्चिद्वृणत्वेन गृहीता AbhinBhā. iii. 19. 14 (on 19.30); 2 [Inst.] with another idea or purport भगवन् अन्याभिसंधानेन मयेदमुक्तम् PrasaRā. 4. 26 (5)

अन्याभिहित (anyābhihita) *adj.* expressed or denoted by other (grammatical element) अन्याभिहितानुद्धतकत्राद्यन्तमार्थत्वं प्रथमाया अपि LaṣadbeŚe. i. 494. 8.

अन्याभिहितशक्ति (anyābhihita-śakti) *f.* expressed sense denoted by other (grammatical element) प्रथमाया अपि अन्याभिहितशक्तिरर्थः इति तत्रापि तत्संस्पर्शको बोध इति तस्याः प्राधान्यम् LaṣadbeŚe. i. 287. 2.

अन्याभ्यागत (anyābhyāgata) *m.* another uninvited guest योऽतिथिं पूजयेद्भक्त्या अन्याभ्यागतमेव च । ... तस्य विषयः प्रसीदति BpParāSm. 4. 214.

अन्याभ्यासशालिन् (anyābhyāsa-śālin) *m.* person engaged in the study of the sciences which are other (than the Vedānta) तत्त्वस्मृतेरवसरौ नास्त्यन्याभ्यासशालिनः PañcDa. 7. 127.

अन्यामन्या (anyāmanya) *adj.* (f.) one another, each other, one after another ते अन्यामन्यां नृषो सनिष्णत RV.i.131.5; AV. xx. 75.3; वैष्णवो

वै सोमस्तं देवतया व्यर्थयति यदन्यामन्यां देवतां करोति KāhS. 26. 2(ii. 123. 6); KapiKaS. 40.5(229.6)

अन्यामर (anyāmara) *m.* other god यत्रावलोक्य दिवि दीनमना विभूतिमन्यामरेष्वधिककान्तिसुखादिकेषु । प्राप्याभिधोगपदवीं लभतेऽतिदुःखम् ... पुरुषः SubhāRaSaṁ. 56.

अन्यामानता (anyāmānatā) *f.* invalidity of other (means of knowledge, viz. inference and word) न चान्यामानता कापि प्रमाणानावसीयते AnuVyā. 24A.1 (on 2. 2)

अन्यामायीयासंकेतिकपरामर्श (anyāmāyīyāsāṅketika-parāmarśa) *m.* other non-illusory and non-conventional consciousness or awareness संकेतकाले गोपरामर्शोऽपि अन्यामायीयासंकेतिकपरामर्शधामन्येव निपतति ParāTri. 194. 8.

अन्यामित्रप्रभृति (anyāmītra-prabhṛti) *adj.* other enemy etc. प्रकृतयः ... । अष्टावन्यामित्रप्रभृतयो द्वादशैव ताः प्रकृतयो मिलित्वा तदयं समुदायः ManvaVi. 831. 3 (on 7. 156)

अन्यामुखशशिन् (anyā-mukhaśaśin) *m.* moon-like face of another woman प्रणयिनि सति सिद्धत्यम्बुभिः काचिद्वान्छामुखशशिनमसृयासि वक्त्रं निवर्त्य । ... धसिततरलितुङ्गी तत्त्ववाष्पैस्सिषेयः SūktiMu.67.3.

अन्यामेध्यस्पर्श (anyāmedhya-sparśa) *m.* touch of faeces or excrement of other person पुरुषस्य नाभेरुर्ध्वं करव्यतिरिक्ताङ्गानामन्यामेध्यस्पर्शं स्नानम् Mitiā. 66.27 (on 1.191); अन्यामेध्यस्पर्शं इत्यत्र मानमाह । मानुपेति । परस्वैतानि व्यपवृत्तानि स्पृष्ट्वेत्यर्थः BālamBha. i. 454. 16 (on 1.91)

अन्याम्वरा (anyāambaraga) *adj.* (used as noun) other one travelling in space स्पष्टो भवेद्योजनकर्ण एषः स्वाकाशगोऽन्याम्वराद्विभिन्नः SiddhāTa-Vi.143.5.

अन्याम्वरस्थ (anyāambarastha) *adj.* (used as noun) other one being in space (गोलाः) ते केवलं स्वाम्वराग्रमार्धमन्याम्वरस्थग्रमणाय न स्युः SiddhāTaVi. 25.15.

अन्याम्बुद (anyāmbuda) *m.* another cloud (lit. water-giver) विवेश दिवं भवनं भवोऽपि स नन्दी ... । यथाम्बुदोऽन्याम्बुदमम्बुदामः LiṅgaP. 1.71. 134.

¹अन्याय (a-nyāya) *adj.* 1A against the standard, improper दीक्षोपसर्गं व्यवयोऽन्याय इति शाण्डिल्यायनस्ते मासि सोमं क्रीणन्तीति वानन्तरं दीक्षायाः क्रयं दर्शयति LāyāŚS.x.11.8; DrāhyŚS.xxx.2.10; अन्यायं वाग्विपर्यासं लज्जयापि न तच्चेत् PāṇḍaC.6.927; 1B immoral अन्याय (v. 1. अन्याया) यौवने मर्त्यः (v.1. मर्त्याः) MahāBhā.x.3.11; 2 unresonable, incompatible अपि वा प्रतिमन्त्रत्वात्प्रकृतानामहानिः स्यादन्यायश्च कृतेऽभ्यासः MīmāSū. x. 3. 26; 3A who does not follow prescribed rule, who violates law भवतः ... अन्यायाः पारदारिका इव ... सहायाः NalaCam. 4. 16 (32) (comm. न्यायरहिताः); 3B (used as noun) (one) who does injustice अन्यायो न्यायवादी स्त्रिविधे दोषदायकः । पङ्क्तिभेदस्य कर्ता च गोसहस्रवधः स्मृतः SkandP. iii(2). 40. 22; 4C acquired through unjust means अन्यायमर्थभाजं पश्यति भूपः PraboSu.48; 5 wrong, cf. अन्यायमति.

²अन्याय (anyāya) *adj.* who approaches another's wife भवतः ... अन्यायाः पारदारिका इव ... सहायाः NalaCam. 4. 16 (32) (comm. अन्यामन्यसंबन्धामयन्ते गच्छन्तीत्यन्यायाः । परस्त्रीरता इत्यर्थः)

अन्याय (a-nyāya) *m.* 1A improper act, indecorum [Inst.] in an improper manner or way, improperly B immoral behaviour, misbehaviour 2A [Abl.] by unjust means [Inst.] by unjust means ii unjust act, injustice, unrighteous or illegal activity [Abl.] unjustly, illegally, unrightously [Inst.] unjustly, illegally, unrightously B [Inst.] by not following the prescribed rule, by unprescribed means ii unprescribed act C fault, crime 3A wrong thought, counsel or reasoning [Inst.] by wrong thought, counsel or reasoning B wrong plan C absence of reason or cause 4A unreasonable or incompatible state or condition B unreasonable or incompatible statement 5 absence of judgement, i.e. bewildering position, confusion 6 untenability 7A name of a king B name of a city 1A improper act, indecorum सर्वं सोमात्प्रवर्तते । अन्यायश्चातिवर्कश्च MahāBhā. xii. 152. 6; यौ तु न्यायान्यायी तयोः पुरुषमन्त्रत्वात् नैकोऽपि क्रतुना गृह्यते इत्यविशेषः TantrVā. 587. 17 (on ii. 3. 3); ŚivārkaMaDi. i.479.33 (on i.3.34); नन्वयमन्यायः आचार्यः सन् शिष्यं पृच्छतीति ChāndoUBh. 316.8 (on v.12.1); अन्याया भेदेऽप्यभेदप्रतीतावन्याय एव स्यात् Kāvyañu. (He.) 299.18; मतिमान् आश्रयत्यान्यायम् अनाशङ्क्य विकृतिमान् आश्रयाम् Nalo. 4.17;

अन्यायकन्याशुल्क (anyāya-kanyāśulka) *m., n.* unjust purchase-price of a girl अन्यायकन्याशुल्कं गोपियुनाधिककन्याशुल्कम् SmṛtiCan. v. 210.11. अन्यायकन्याशुल्कोत्थ (anyāyakanyāśulkoṭtha) *adj.* arising from unjust purchase-price of a girl अन्यायकन्याशुल्कोत्थं द्रव्यं चात्र विगृहीतम् MārkaP. 32.15; अन्यायकन्याशुल्कम् ... तेन प्राप्तम् अन्यायकन्याशुल्कोत्थम् SmṛtiCan. v. 210.12; गोपियुनाधिककन्याशुल्कसंभूतम् अन्यायकन्याशुल्कोत्थम् CaturCin. iii(1). 533. 20.

अन्यायकरण (anyāya-karaṇa) *n.* act of doing injustice राज्ञोऽन्यायकरणं, समुद्रस्य मर्यादादङ्घनम्, आदित्यस्य तमःपापणम् ... कलिकालविजृम्भितानि NītiVā. 17. 49.

अन्यायकर्तृ (anyāya-kartṛ) *m.* doer of injustice मूर्खमन्यायकर्तारं नाधिपत्ये नियोजयेत् SūktiRa.94.9; ŚāringaPa.1331.

अन्यायकर्मक्रोड (anyāyakardama-kroḍa) *adj.* being in the interior of, i. e. rolling in the dirt in the form of injustice न चेदुच्छेदये ... । अन्यायकर्मक्रोडं विवृण्वन्तं नृपद्वयम् PrabhāC.23.10.

अन्यायकल्पना (anyāya-kalpānā) *f.* assumption of the incompatible (factor) विप्रतिपत्तौ विकल्पः स्यात्समत्वाद् गुणे त्वन्यायकल्पनेकदेशत्वात् MīmāṢā. ix.3.15.

अन्यायकारिता (anyāyakāri-tā) *f.* the state of causing injustice अन्यायकारिता प्राधान्येन क्रोधस्य विषयः AbhinBhā. i.319.11 (on 6. 64)

अन्यायकारिन् (anyāya-kārin) *adj.* [f. -in] 1A doing injustice or unrighteous activity अन्यायकारिणस्तस्य वर्तते मृत्युरग्रतः PadmP. (Ra.) 54. 33; येन शत्रवः स्वप्रकृतयो विषयवासिनश्चात्याकारिणो दन्त्यते स दण्डोऽमात्यादिसंपत् ManuBh.ii.13.24 (on 7.43); कुमारस्यैवायं प्रमादो यदिदृशेऽप्यपराधे नैनमन्याय-कारिणम् ... निग्रहणेन विनयं ग्राहयति TilaMañ. 112.19; मयि दण्डादुद्ये चक्रमोक्षदन्त्यायकारिणम्! तदेनमेव मृदुनामि TriṣaṣaPuC. i.5.726; सदेवान्यायकारी त्वं सदा पीडयसि प्रजाः PārśvC. 3. 840; सान्तुनामा मन्त्री अन्यायकारिणं तं मदनपालम् ... व्यापादयामास PrabaCin. 56.11; वामनोऽन्यायकारी राज्ञा विद्युतः PurāPraSaṁh.75.13; मित्रेण चिन्तितम् एतस्यान्यायकारिणः साहाय्याद् ममापि दण्डादि भविष्यति Bharat. 2B. 4; अन्यायकारी कलहशीलो युद्धपराङ्मुखः ... स्वभावदुष्टानेतान् हि ज्ञात्वा राष्ट्रादिवासयेत् ŚukraNī. 4 (1). 103; (used as noun) (one) doing injustice or unrighteous activity यो राजा न हन्त्यान्यायकारिणः तस्य प्रभुम्यते राष्ट्रम् BrhaspaSm. 184.12; नयविनयोदेरन्याय-कारिणः समानं कालदः ... साधारण्यविभावत्वात् AbhinBhā. i.312.21 (on 6.49); अन्यायकारी नगरे जातो मत्त इव दिपः GaṇeP. 7.19; जयो हि न्यायकर्तृणामजयोऽन्यायकारिणाम् SkandP. iii (2). 40.53; 1B causing injustice, cf. अन्यायकारिता; 2 displaying immoral behaviour काश्चिदन्यायकारिण्य इव सभाजनोऽसुखनकरः ... कामिन्यो राजानं स्तपयामासुः NalaCam. 3. 19 (4); 3 (used as noun) (one) displaying improper behaviour आसीत् पुरे कश्चित् महाकोपी द्विजान्तजः । अन्यायकारिणामाद्यः MalliC. 2. 569.

अन्यायकारिविषय (anyāyakāri-viṣaya) *adj.* having the object that produces injustice दानवादिसदृशस्तन्मयीभूता एवास्यायकारिविषयं क्रोधमात्वादयन्ति AbhinBhā. i. 323. 16 (on 6. 64)

अन्यायकार्य (anyāya-kārya) *n.* act of injustice तत्प्रसीद मयान्यायकार्यं सर्वं सहस्र तत् MalliC. 6. 528.

अन्यायकुलसधन् (anyāyakula-sadman) *n.* abode of number of injustices उत्पन्नश्च ... सप्तम्यां नरकाव्यामन्यायकुलसधः सः SamaraSaṁh. 9. 759.

अन्यायकृत् (anyāya-kṛt) *adj.* Ai which causes injustice महाप्रभावाः ... स्वेष्टवृत्तान्यायकृता फलेन भिक्षां भ्रमन्तोऽपि न तां लभन्ते VarāhaG. 8.24; Ai who does injustice शशास धर्मेण पुरा चक्रवर्ती महाबलः । नान्यायकृञ् घातकः BhaviP. 167B.16 (i.116.12); नहतोः पुत्रावां प्राप्य कथमन्यायकृद्भवान् GaṇeP.ii(2).94.16; एवं धनिकोऽन्यायकृद्दण्डभाक् SmṛtiCan. iv. 329.11; B who commits fault or crime निरवासदन्त्यायकृत् तं दन्दशूकवत् MalliC. 8. 263; त्वन्यायकृत्ने बद्धा तत्सद्व्यवहाराय MalliC. 8. 467.

अन्यायकृत (anyāya-kṛta) *n.* unjust or unrighteous act दत्ताकृतमन्यायकृतं राज्ञोऽधिकृतं च न प्रमाजम् NītiVā. 28.11.

अन्यायकृत (anyāya-kṛta) *adj.* caused by injustice नान्त्यः भूयतोऽन्याय-कृतमेव व्यभिचारत् ViraMi. 447. 25 (on 2. 29)

अन्यायखण्डन (anyāya-khaṇḍana) *n.* removal of injustice अस्ति ... सुदन्तो नम रक्तः । यस्य ... अस्तिद्वारद्वारतन्त्यायखण्डनमेव YaśasCam. ii. 237. 6.

अन्यायगमिन् (anyāya-gāmin) *adj.* acting unjustly अमात्यपि संवीक्ष्य सकृदन्यायगमिन् । एकान्ते दण्डयेत् ŚukraNī. 1. 378.

अन्यायगृहीत (anyāya-grhīta) *adj.* A acquired unjustly अन्याय-गृहीतानस्तत्परिग्रहानगृहीत्वा ... दम्भमानमदायिताः प्रवर्तन्ते GītāBh. (Ra.) 610. 23 (on 16. 10); B recovered unjustly अन्यायगृहीतदण्डधनस्य गतिमाह Māṇ. 321.1 (on 2. 307)

अन्यायघोषणाकारिन् (anyāyaghoṣaṇā-kārin) *adj.* (used as noun) (one) who makes incompatible announcement or statement अन्यायघोषणाकारितुल्यं बन्दिजनं पुनः । भ्रमयित्वा वधस्थाननपनाम् (?)धिहागाम् PārśvC. 6. 517.

अन्यायचेष्ट (anyāya-ceṣṭa) *adj.* who does or performs unjust or illegal act वर्णाश्रमाधारमुकुर्वतो जनानन्यायचेष्टावृत्तित्तु दण्डयेत् Lokoti. 58.

अन्यायचेष्टित (anyāya-ceṣṭita) *adj.* who has done or performed unjust or illegal act तद्वच्च वल मा वा त्वं साम्यमन्यायचेष्टितम् । विमोक्षामो न ViṣṇuP. v. 35. 15; Brahmp. 208. 15.

अन्यायजन्य (anyāya-janya) *adj.* (used as noun) (that) which is produced from unjust action दत्तोपाजाया रिपवो रजन्यामन्यायजन्यं सह तेन तेजुः Surath. 2. 3.

अन्यायत (anyāyata) *m.* name of one of the twelve Bhrgu-gods भुनो भावनश्चैव अन्यथास्यायतस्तथा । इत्येते भृगवो देवाः स्मृता द्वादश याज्ञिकाः VāyuP. ii. 4. 87.

अन्यायतन (anyāyatana) *n.* other (holy) shrine श्रीशैलहिमशैलाग्रानि नानान्यायतनानि च ... मुक्तये SkandP. iv. 25. 36.

अन्यायतस् (anyāya-tas) *adv.* 1 immorally 2 improperly 3Ai illegally, unjustly or unrighteously B by unjust means 4 wrongly 1 immorally नाहमन्यायतः काममाचरामि शुचिस्मिते MahāBhā.i.78. 4; MatsyaP.32. 4; 2 improperly अय दक्षिणमावृत्य वृत्तं परमशीर्षिकाम् । कृतमन्यायतो हृद्व ततस्तपुःपरिव्रवीत् MahāBhā. xiii.10.27; त्रयोऽप्यन्यायतः सिद्धाः सन्तुडे कर्मणि स्थिते PañcT. (Kos.) 5. 77 (259. 21); स्वहितम् ... शिष्योऽप्यन्यायतो गृह्णन्नकं प्रतिपद्यते MāliniT. 18. 56; 3Ai illegally, unjustly or unrighteously अन्यायत इदं युद्धं क्षत्रधर्मविवा कृतम् Rāmā. vi.982* (1); यस्यादन्यायतस्ते च कंचिन्न-चौरचक्रम् Saund. 1.56; अन्यायतो ये तु जनं नरेशाः संपीड्य वितानि हरन्ति लोभात् । ... गतायुस्ते तु भवन्ति भूपाः BrParāSm.12.81; न्यायतोऽन्यायतो वापि भयन्त्रां तौ ममाहितौ । हन्तव्यी ViṣṇuP.v. 20. 21; Brahmp. 193. 20; अन्यायेन तु यो दद्याद् गृह्णात्यन्यायतश्च यः । ददतो गृह्णतो देवि कुलशापो भविष्यति KulārT. 14.10; यतस्तत्तद्विषयिण्ये न्यायतोऽन्यायतो धनम् BhāṅP. vi.1.66; तत्प्रत्ये भूमिच्छेदोपवर्णनं च प्रलिख्य प्रतिग्रहीत्रे दद्यान्नाद्यात्सवदत्ताः परदत्ता वा अन्यायतः PārāSū. 100.19; तस्मैत्यै चार्जयामास धनमन्यायतस्तदा SkandP. vii(4). 34.15; यः पुनरिहापरः केनापि वैगुण्येन गुरुभिरप्रदत्तामभिलषन्त्यामन्यायतः क्षिपेव ... स्यात् त्वं पापकारिनिजिते शापरूपोऽर्थः प्रकाशते, स सर्वथा निरवकाश एव TilaMañ.110.12; हत्वा भित्त्वा च भूतानि भुक्त्वा चान्यायतोऽपि वा । शिवमेकं सकृत् स्मृत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते LiṅgaP. ii. 54. 35; नैवमन्यायतः किञ्चिन्नाधवस्य शिष्यस्य वा । इति तत्र सभासद्विः सान्तर्हासमुदीरिते KathāSaSāg. v.1.197; 3B by unjust means यस्तस्य विक्रयी सोऽन्यायतः क्रये दण्डयते मूल्यं च हारयति ManuBh. ii.168.10 (on 8.201); सत्यं विवेक्ता संग्रामराजो योऽन्यायतोऽर्जितम् । निजं वृद्धायो द्विषणं प्रपामपि न निर्ममे RājTa. (Ka.) 7.122; अन्यायतः प्रतिदिनं समुपार्ज्यं वितं यद्दानभोगरहितं निहितं गृहान्तः । तत्संप्रयाति कृपणेषु RājTa. (Śrī.) 4. 566; 4 wrongly मिथ्योपचर्य ते तं तु गुरुमन्यायतो द्विजाः । कालेन सममुज्ज्वल सर्व एवायुः क्षये HariVāh.16.14; वक्ति वृतेषु यो मोहात् ... । लोभेनान्यायतः कामात्स याति नरकेऽधमः JayāS. 7.119.

अन्यायता (anyāyata) *f.* the state of being unrighteous activity, unjustness नीयते ... यया । न्यायश्चान्यायतां लोभात्किं तथा बुद्धविषया DarpaDa. 3. 29.

अन्यायतिमिर (anyāya-timira) *m., n.* darkness in the form of injustice अन्यायतिमिरनाशन विधुरितजनशरण सन्नानन्द । नृपवर रुदनीवल्लभ भवतु खिरं धर्मवृत्तिस्ते YaśasCam. i. 172. 2.

अन्यायतोपार्जन (anyāyatopārjana) *n.* acquirement or appropriation through unjust means किमु धनस्यान्यायतोपार्जनात् ... बभूवयं प्रजोपपन्नः RājTa. (Śrī.) 4. 658.

अन्यायत (anyāyatta) *adj.* (used as noun) (that) which depends on another (external fact) तादात्म्यं ह्यर्थस्य तन्मात्रानुरोधिन्येव नान्यायते । तद्वत्वेऽभूतस्य पक्षाभावनियमाभावात् PramāṇVāSvopVr. 2. 24.

VirāMi. (Rājanīti.) 18. 7.

injustice भावेष्यसि न्यायवृत्तिलेखे त्वन्यायबाधिका YogVā. iii.75.18.

अन्यायबीजाङ्कुर (anyāya-bijāṅkura) *m.* sprout of the seed in the form of injustice भुक्तेऽत्र तथातिवृष्टिमनिशं प्रोक्षसयामासिवान्। आशिश्च यथाविनाशमचिरादन्यायबीजाङ्कुरः HammiMaKā. 3. 82.

अन्यायभीति (anyāya-bhīti) *f.* fear of injustice अन्यायभीत्येव नृपं विलोक्य विलासिनी हंसगतिं मुपोच VikraDeC.12.15.

अन्यायभुजगाभोग (anyāyabhujagābhoga) *m.* hood of the serpent in the form of injustice यस्माद्भूयं लोकधतुर्वर्गफलोदयः अन्यायभुजगाभोग-गारुत्मगणैर्नृपात् YaśasCam. i. 219. 4.

अन्यायभूत (anyāya-bhūta) *adj.* which has become (an act of) injustice राजप्रसादादन्वय न तद्वक्तं परं नयेत्। राजप्रसादात् अन्यायभूतादिति शेषः SmṛtiCan. iii.170. 3.

अन्यायमति (anyāya-mati) *adj.* A indulging in wrong thought or counsel धर्मस्य साक्षादिव सनिकर्षं न कश्चिदन्यायमतिर्वभूव BuddhaC.10. 6; B having wrong intention मामन्यायमतिं मुक्त्वा विद्याधिष्ठायिका गता CitraPaC. 453.

अन्यायमलीमस (anyāya-malīmasa) *adj.* impure due to injustice पदं पथि निधत्सेऽत्र किमन्यायमलीमसे NavaSāC.16.111.

अन्यायमार्ग (anyāya-mārga) *m.* path of injustice अन्यायमार्गं स्वयमेव गच्छन् न लज्जसे सत्यमिदं हि जातम् KālikāKā.14; ये ये नृपाः न्यायमपास्य मोहादन्यायमार्गं स्म चरन्ति मूढाः। तेषां न सिद्धं किमपि स्वकार्यम् VīraBhā. 5.121; [Inst.] through or by the path of injustice अन्यायमार्गेण परैः आधर्यितः ... राजा प्राङ्गिर्याकेन वा पृष्टः, कार्यार्थं यत् आवेदयति तदेवास्य व्यवहारात्प्राप्तम् VyavaNi.23.4.

अन्यायमार्गप्रवण (anyāyamārga-pravaṇa) *adj.* (used as noun) (one) who is inclined towards the path of injustice अन्यायमार्गप्रवणाः समूलं जग्मुर्मिष्यन्ति च याति(न्ति) नाशम् VīraBhā. 5.66.

अन्यायमार्गसंस्थ (anyāyamārga-saṁstha) *adj.* (used as noun) (one) being on the path of injustice इदम् ... प्रकाशयेत्। ... नान्यायमार्गसंस्थानाम् JayāS. 29. 185.

अन्यायमार्गान्धकार (anyāyamārgāṇdhakāra) *m.* darkness in the form of the path of injustice चक्षुर्था विनान्यायमार्गान्धकारपतने कोऽपराधः Samya-Kau.22.18.

अन्यायमूल (anyāya-mūla) *adj.* based on wrong reasoning औपाधिक-ब्रह्मभेदवादन्यायस्यान्यायमूलस्य सकलश्रुतिविरुद्धस्य न कथंचिदप्यवकाशः BrahmSūBh. (Rā.) 122.17 (on i.1.1)

अन्यायमूल (anyāya-mūla) *n.* root of injustice हन्यादन्यायमूलं भगवति यमुने यारि कूलकं ते PadyaTa. 44.

अन्यायमूलक (anyāyamūla-ka) *adj.* based on wrong reasoning औपाधिकब्रह्मभेदवादन्यायस्यान्यायमूलकस्य ... न कथंचिदवकाशो विद्यते GītāBh. (Rā.) 575.1 (on 13. 2)

अन्यायमृत (anyāya-mṛta) *adj.* died through improper activity अन्यायमृतिविप्राणां ये वोढारो भवन्ति हि। ... ते सर्वे पापसंयुक्ताः BrParāSm. 8. 55.

अन्याययोधिन् (anyāya-yodhin) *adj.* fighting unjustly शरा इवान्याय-योधिने वितनोः। भिन्दति पृष्ठपतिताः ... मम तव श्वासाः ĀryaSaSa.517.

अन्यायरव (anyāya-rava) *m.* word of injustice विलापितान्यायरवः परामवः कथामपेक्षेव न यत्र जातुचित् RāghPāp. (Dha.) 1. 46 (comm. अनैतिशब्दः)

अन्यायलब्ध (anyāya-labdha) *adj.* [f. -ā] obtained by unjust means द्रव्येणान्यायलब्धेन यः करोत्यु(त्पत्तिं)र्ध्वदहिकम्। नासौ फलमवाप्नोति VṛSaSaSm. 62; दूरस्थान्यायलब्धा च देया गौर्न कथंचन BhaviP. 831A. 35 (iv. 151.22)

अन्यायलब्धान्न (anyāyalabdhānna) *n.* food obtained by unjust means अन्येऽन्यायलब्धार्थे (v. 1. *लब्धार्थे) ये बुभुक्षन्ति केवलम् SkandP. iv. 50. 124.

अन्यायलब्धार्थ (anyāyalabdhārtha) *m.* desirable object obtained through unjust means अन्येऽन्यायलब्धार्थं ये बुभुक्षन्ति केवलम्। तत्रो परिणतिं गच्छेद्वक्तुं वा तैर्न लभ्यते SkandP. iv. 50.124.

अन्यायलेश (anyāya-leśa) *m.* little bit or slight trace of injustice नृपानन्यायलेशोऽपि केशो नेत्र इवामले। मार्गप्रकाशके तस्मिन् न रतिं कुर्वते भृशम् PārśvC.1.694.

अन्यायवत् (anyāya-vat) *adv.* like an improper act or conduct न च मन्युस्त्वया कार्यः ... संसृत्य भीमलक्ष्मैर्यदन्यायवदावरेत् MahāBhā. xv.19.7.

अन्यायवत् (anyāya-va(n)t) *adj.* who has (done) injustice अन्याय-वांस्तदुच्छेद्य उद्धतः प्रतिनायकः SaraKāṇthā. 567.3; चौरराजोऽन्यायवाय् ... एक एव तलारक्षो नास्ति कोऽपि परः पुरे RauhiC.221.

अन्यायवन (anyāya-vana) *n.* forest in the form of injustice or evil प्रतापवह्निर्ज्वलितो यदीयः स्थाने यदन्यायवनान्धाक्षीत् HammiMaKā.1.35.

अन्यायवर्तनिन् (anyāya-vartanin) *adj.* behaving unjustly अन्यायवर्तनी-पात्यः क रे सोऽस्ति सुयोधनः PāṇḍaC. 9. 23.

अन्यायवर्तिजनवत् (anyāyavartijana-vat) *adv.* like person behaving immorally तत् ये ह्यशक्यपरिहारामपि हिसामपाकर्तुं प्रवृत्ताः, ते कथमिव स्थापि-प्रायेणान्यायवर्तिजनवदसद्वादिषु प्रवर्तन्त्रित्यभिप्रायः BālaKṛi. i. 226.13 (on 2. 71)

अन्यायवर्तिन् (anyāya-vartin) *adj.* A acting unrighteously or illegally, doing injustice अन्यायवर्तिनश्चापि भविष्यन्ति नराधियाः MahāBhā. iii. 950+;

(दण्डम्) यथार्हतः संप्रणयेन्नरेष्वन्यायवर्तिषु ManuSm. 7.16; मज्जिमल्लम् ... त्रिविधम् ... परचक्रात् चौरभयात् चलितोऽन्यायवर्तिनः BrhaspaSm. 739;

दुरात्मना ... विनिपातितम्। शत्रवं वाले त्ययि क्रूरं धिक्कृतमन्यायवर्तिनम् PadmP. (Ra.) 6.474; अन्यायवर्तिनो ये राजापथ्यकारिणो महामात्यादयस्तेपापयं दण्ड उच्यते ManuBh. ii. 5. 20 (on 7.16); ये द्विजाः प्रतियुक्तास्ति नृपस्यान्याय(?)वर्तिनः।

प्रयाति तेऽपि घोराणि नरकाणि BhaviP. 621A.19 (iv. 5. 68); PadmP. ii. 67.89; सत्त्वपि क्लीबादिषु पुत्रेषु अन्यायवर्तिषु च सवर्णापुत्रेषु पितृव्यादीनां

रिक्थग्राहित्वसंभवात् VīraMi. (Vyavahāra.) 268.3; अन्यायवर्तिनस्तस्यावयवकर्तव्य-कर्मभावादशौचग्रहणे कृतेऽकृतेऽपि न कश्चिद्विशेषः BālamBhā. iii. 70.14 (on 3. 21); (used as noun) A (one) acting unrighteously or illegally, doing

injustice राज्यं हि नाम ... नान्यायवर्तिनि ... पदमेवादधति Kād. 297.17; यत्त्वान्यायवर्तिनां निरंशत्वं गीतमेनोक्तं तदपेक्षेकपामिति वचनात् परमतत्वेनैवानुशासन-

मात्रप्रयोजनतया व्याख्येयम् BālaKṛi. i. 243. 12 (on 2.121); मर्षयेत्तदेतस्य किमेतदनुजस्य च। जीवितव्यकथाकन्यामित्यमन्यायवर्तिनोः PāṇḍaC. 6. 980; स

राजा धर्मिणां सोमो यमस्तत्त्वान्यायवर्तिनाम् PārśvC. 1. 693; अन्यायवर्तिनां राज्यं सर्वस्य च हरेद्वृषः ŚukraNī. 1.389; B behaving immorally अन्यायवर्तिनोऽत्यर्थं भवन्ति सुरसत्तमाः DevīBhāP. vi. 1.10.

अन्यायवर्तिपुरुष (anyāyavarti-puruṣa) *m.* person acting unrighteously or illegally यानि त्वनिहोत्राद्यकरणे द्रव्यापहरणादिवचनानि, तान्यन्यायवर्तिपुरुष-प्रशासनार्थानि BālaKṛi. i. 243. 10 (on 2. 121)

अन्यायावाक्य (anyāya-vākya) *n.* sentence or word of injustice उद्धीनपक्षिपक्षोत्यविरावैः करुणाकरैः। अहो अन्यायावाक्यं तु व्याजहारेव कानम् MalliC. 2. 224.

अन्यायावादिन् (anyāya-vādin) *adj.* speaking unjustly अन्यायावादिनः सभ्यास्तथैवोक्तोचजीविनः। ... निर्वाह्याः सर्व एव ते BrhaspaSm. 18.107; 180.14; अन्यायावादिनं मां च गुरुर्नित्यं निषेधति VarāP. 170.58; सन्यानाम्

अन्यायावादिनां तथोक्तोच्चादायिनां दण्डः DaṇḍaVi.105.7; 117.5.

अन्यायावादिन् (anyāya-vādin) *m.* speaker of injustice क्षेत्रत्रामगृहवादिनि ... अन्यायावादिनां त्वेतान्यासेधव्यानि BrhaspaSm. 26.160; तथा आवेदनकाले

यदुक्तं तद्विप्रकृतिमन्यथाभावं भाषाकाले न नयेत्। अन्यवादिनः (v.1. अन्याय-वादिनः) पराजयप्रसङ्गात् VyavaNi. 64. 6.

अन्यायविचारण (anyāya-vicāraṇa) *n.* investigation of injustice भूषः स एव दशोऽभूत्यान्यायविचारणे NemiC. 1. 53.

अन्यायविज्ञात (anyāya-vijñāta) *adj.* known improperly यथैवान्याय-विज्ञातादेवालेख्यादिपूर्वकात्। ... धर्मज्ञानं न संमतम् TantrVā.126.21 (on i. 3. 7)

अन्यायविपक्ष (anyāya-vipakṣa) *m.* [Inst.] by opposition to improper manner or way अन्यायविपक्षेण न्यायः AbhidhKoBh. 400.12 (on 7.13)

अन्यायविपाक (anyāya-vipāka) *m.* ripening, i.e. consequence of sin अन्ये निश्चिन्त्यन्यायविपाकं तमुपस्थितम् RāmC. 21. 20.

अन्यायवृत्त (anyāya-vṛtta) *adj.* 1 of unjust behaviour अन्यायवृत्तः कुरुपाण्डवेयानध्यातिष्ठद् धार्तराष्ट्रो दुरात्मा MahāBhā. v. 47.10; अतश्च क्लीबादिषु

पुत्रेषु सत्सु अन्यायवृत्ते च सवर्णापुत्रे सति रिक्थग्राही पितृव्यतत्पुत्रादिः Mitā. 168.10 (on 2.51); अन्यायवृत्ते नृपतावमुन्मिन्नाल्लभ्यते किन्नगरं न तौर्यः ŚivLi. 21. 76; 2 behaving or acting improperly पुमान् ... न्यायवृत्तो यथा भवेत्।

अन्यायवृत्तः पुरुषो न परस्य न चात्मनः MahāBhā. xii. 80.14; मद्येवमस्य नृपतेः ... । गच्छन्त्यान्यायवृत्तस्य नेतारः खलु वाच्यताम् NītiSā. 4. 47.

अन्यायवृत्ति (anyāya-vṛtti) *adj.* 1 of unjust behaviour अन्यायवृत्तः (v.1. *वृत्तिः) कुरुपाण्डवेयानध्यातिष्ठद् धार्तराष्ट्रो दुरात्मा MahāBhā. v. 47.10; ज्येष्ठः ... अंशं ज्येष्ठांशलभेत। चतुर्थमन्यायवृत्तिर्निवृत्तधर्मकार्यं वा ArthaSā.

ii. 37.3 (3.6); यः स्यादन्यावृत्तिस्तमयेवमेव यथाहणं दण्डेन योग्ययिति देवः DaśKuC. 86.17; 2 (used as noun) (one) behaving or acting immorally अराजवीजि लुब्धः क्षुद्रपरिपक्वः ... अन्यावृत्तिः ... इत्यभिज्ञसम्पत् ArthaŚā. ii. 228. 5 (6. 1); अयातव्ययोगपथे गुरुव्यसनं न्यावृत्तिं लघुव्यसनमन्यावृत्तिं विरक्तप्रकृतिं यायात् ArthaŚā. ii. 262. 1 (7. 5); ii. 310. 5 (7. 11); ii. 311. 4 (7. 11); BālaKrī. i.182. 26 (on 1306)

अन्यावृत्ति (anyāya-vṛtti) *f.* unjust tendency अन्यावृत्तिर्न बभूव लोकं राज्यं च यस्यद्धिभिप्रयाते। ... स राजवयोऽनुबभूव भोगान् VarāṅgaC. 28.16.

अन्यावृत्तिधृतराष्ट्र (anyāyavṛtti-dhṛtarāṣṭra) *m.* A King Dhṛtarāṣṭra (of Kashmir) acting unjustly ये धर्मजातिविरसाः कलितकर्णाः। अन्यावृत्तिधृतराष्ट्रकृतावसादास्ते कौरवा इव रणे न जयं लभन्ते RājTa. (Śrī.) 4. 343; B Dhṛtarāṣṭra (father of Kauravas) behaving unjustly, RājTa. (Śrī.) 4.343.

अन्यावृत्तिधृतराष्ट्र (anyāyavṛttidhṛta-rāṣṭra) *m., n.* country supported by injustice, RājTa. (Śrī.) 4.343.

अन्यावृत्तिमत् (anyāyavṛtti-mat) *adj.* resorting to improper tendency तस्मिन्ने नैवायदृश्यतः। कश्चिदासीधरो नापि कश्चिदन्यावृत्तिमान् Rāmā. i. 243* (2); मयि शासति दुर्मैधः कोऽयमन्यावृत्तिमान् MārK. 7. 5.

अन्यावृत्तिरभस् (anyāyavṛtti-rabhas) *n.* [Inst.] with the vehemence of unjust tendency अन्यावृत्तिरभसरभटीयमास्तान् HarVi. 36. 60.

अन्यावृद्धि (anyāya-vṛddhi) *adj.* who charges unjust, i. e. exorbitant interest अन्यावृद्धितो (v. 1. अन्यावृद्धयो) वार्द्धुपिकास्तन्त्रं देशं च नाशयन्ति NītiVā. 8. 23.

अन्यावृद्धि (anyāya-vṛddhi) *f.* unjust, i. e. exorbitant collection or deposition (of things) अन्यावृद्धितो वार्द्धुपिकास्तन्त्रं देशं च नाशयन्ति NītiVā. 8. 23.

अन्याव्ययतस् (anyāyavyaya-tas) *adv.* due to unjust expenditure सहोदग्रहणात्स्तेयं होढमत्पुपभोगतः। शङ्का त्वसञ्जनैकत्वादन्याव्ययतस्तथा NāraSm. 206.18.

अन्याव्यवहारिन् (anyāya-vyavahārin) *adj.* (used as noun) (one) behaving improperly पारदारिकचोराणामन्याव्यवहारिणाम्। शास्ता क्षितिपतिः प्रोक्तः BhaviP. 284B.19 (i.191.26); 621B.17 (iv. 5.81); PadmP. ii.67. 102; ŚivaP. v. 6. 56 (413A.11)

अन्याव्यवहारिन् (anyāya-śālin) *adj.* (used as noun) (one) acting unjustly पाषण्डान्यतितांश्चैव तथैवान्याव्यवहारिणः। नालयेत BhaviP. 158A.19 (i.104. 4)

अन्याव्यवहारिण्य (anyāya-śaundīrya) *n.* improper haughtiness or pride शूरः सुलोपो मतिमान् महेच्छस्त्वं तादृशश्चेतनयो जनन्याः। अन्याव्यवहारिण्यपश्य-मेतदायुष्यमस्मन्मतमाद्रियस्य RāmC. 23.77.

अन्याव्यवहारिण्य (anyāyaścānekārthatva) *n.* (irr.) (law or maxim in semantics about) incompatibility of polysemy न च ... ब्रह्मशब्दस्य कश्चिज्जातिविषयत्वनिर्णयमाकानुगतोपाधिरुपलभ्यते ... अन्याव्यवहारिण्यमिति न्यायात् SiddhāSi. i. 24. 8.

अन्यासख (anyāya-sakha) *adj.* having crime or sin for friend, friend of crime or sin स नाकिर्वैरी। अनुकूलयितुं कुलाद्रिकन्यां पुनरन्यासखं तमादिशे Surāth. 8. 33.

अन्यासमा (anyāya-samā) *adj.* (f.) equal to improper act यथा तत्क्षणमेवात्ता तयान्यासमागतिः Subhāṣi. 1234.

अन्यासमा (anyāyasamā) *adj.* (f.) equal to another chamberlain गुरुणा स्तनभारेण सोपदिष्टा तथा तथा। यथा तत्क्षणमेवात्ता तयान्यासमागतिः Subhāṣi. 1234.

अन्यासमास (anyāya-samāsa) *m.* unprescribed or irregular compound विशीना इत्यन्यासमासात् (नावगृह्यते) VājaPrāti. 5.39.

अन्यासमुद्भव (anyāya-samudbhava) *adj.* arisen from improper act महान् लोकापवादश्च भयान्यासमुद्भवः। न जायते करोम्येवं ततो निश्चिन्तमानसः PadmP. (Ra.) 72.69.

अन्यासमुपात्त (anyāya-samupātta) *adj.* acquired through unjust means अन्यासमुपात्तेन दानधर्मो धनेन यः। क्रियते न स कर्तारं व्रायते MahāBhā. iii. 245. 32.

अन्यासम्बन्ध (anyāya-sambandha) *m.* incompatible connection अपि त्वन्यासम्बन्धात् प्रकृतिवत्परैष्वपि यथार्थं स्यात् Mīmāṣā. ix. 3.12; अन्यासम्बन्ध-द्वयवचनान्तम् ŚābaBh. 1750.19 (on ix. 3.12)

अन्यासम्भूत (anyāya-sambhṛta) *adj.* acquired through unjust means

कौरवाः पर्वपुत्रं संपदेः ... । अन्यासम्भूताभोगविभवेरिव इत्ययः PāṇḍaC. 6. 949.

अन्यासहस्रकारिन् (anyāyasahasra-kārin) *adj.* doing thousands of acts of injustice अजस्रमन्यासहस्रकारिणः स्परस्य यत्रास्ति न कश्चिदङ्कुशः VikraDeC. 17.35.

अन्याससहित (anyāya-sādhita) *adj.* obtained through unprescribed or unjust means अन्याससहितं द्रव्यं यथान्यास्यै प्रयच्छति। स याति नरकं वीरम् BṛNārP. 14.171.

अन्यासिन्हीसुत (anyāya-siñhīsuta) *m.* Rāhu in the form of the injustice or evil सामन्तसिंहः ... । नान्यासिन्हीसुतलब्धभीतिर्नमित्रधाराधरलुब्धकान्तिः HammiMāKā. i. 59.

अन्यासुखलव (anyāya-sukhalava) *m.* little bit of pleasure (obtained) through unjust means अन्यासुखलवादिरामुत्र चानवधिर्दुःखानुबन्धः NītiVā. i. 46.

अन्यास्वरूप (anyāya-svarūpa) *n.* nature of injustice एतदन्यास्वरूपं राज्ञोऽग्रे निवेदयिष्यामि KathāK. 110.8.

अन्यायागत (anyāyāgata) *adj.* [f.-ā] got, i. e. obtained through unprescribed or unjust means अनेन पापानन्यायागतां लक्ष्मीं स निन्दयित्वा न्यायागतां पुण्यां लक्ष्मीमभिदूष्य मन्त्रोक्तं देवतामप्रार्थयत् BṛSārvaAnu. 5.15 (7.123); अन्यायागतमर्थं निन्दन्त्येव हि साधकः BṛKathāŚloSār. 17.7; निषिद्ध-जन्मापुत्रितं वा अन्यायागतं, कृपिवाणिज्यागतं ब्राह्मणस्य द्रव्यमशुचि Upask. 273.6 (on vi.2.6)

अन्यायाचरण (anyāyācāraṇa) *n.* improper behaviour अन्यायाचरणं यन्ने श्रीमभुक्तस्य चन्द्रितम् PañcRā. 1.24.

अन्यायाधिगत (anyāyādhigata) *adj.* obtained through unjust means नादीर्घाद्यं यशो लोभादन्यायाधिगतैर्धनैः Saund. 2.17.

अन्यायाध्ययननिवृत्त्यर्थम् (anyāyādhyaṇanivṛttyartham) *adv.* for the sake of exclusion of the study undertaken in unprescribed way अध्ययनलब्धापि विष्णुमक्तिरन्याया(द्या)ध्ययननिवृत्त्यर्थं पृथगुक्ता TatvPrakā. 5A.7 (on i.1.1)

अन्यायानिश्चय (anyāyāniścaya) *m.* absence of ascertainment of illegality (of the possession) अन्यायेनापि यद्वक्तुम्, इत्येतन्नान्यायेनापि युक्तमपहर्तुं न शक्यं किं पुनरन्यायानिश्चये इति व्याख्येयम् Mīd. 154. 11 (on 2. 27)

अन्यायापहृत (anyāyāpahṛta) *adj.* (used as noun) (that) which is taken away through unjust means or by injustice किं तु यत्सकाशादन्यायापहृतं तत्तस्यै प्रत्यर्पणीयम् DaśKuC. 52.6.

अन्यायाप्तधन (anyāyāpta-dhana) *n.* money obtained through unprescribed or unjust means अत्रताद्योतवेदेन अन्यायाप्तधनेन च। ... कृतं न तथा फलदायि तत् SkandP. ii (2). 38. 33.

अन्यायाभियोग (anyāyābhiyoga) *m.* complaint regarding the unrighteous or illegal activity मदीयं हिरण्यादिकमयं बलादप्सहरतीति अन्यायं करोतीति अन्यायाभियोगः VyavaNi. 45. 2.

अन्यायार्जन (anyāyārjana) *n.* acquisition through unprescribed or unjust means विहितधनव्यपराङ्मुखत्वं लोभः। अन्यायार्जनं च Aparā. 221. 6 (on 1.154)

अन्यायार्जित (anyāyārjita) *adj.* obtained through unprescribed or unjust means रूपको नाम राजसोऽन्यायार्जितेन द्रव्येण शंकरमारभ्य तैवेव द्रव्येण शण्दमीधरप्रीत्ये कृतवान् PadmP. iv. 113.203(2)

अन्यायार्जितद्रव्य (anyāyārjita-dṛavya) *n.* material or wealth acquired through unprescribed or unjust means अन्यायार्जितद्रव्येरोधरं ये उपसन्ते ते व्यङ्गा जायन्ते PadmP. iv. 113. 203 (1)

अन्यायार्जितधन (anyāyārjita-dhana) *n.* wealth acquired through unprescribed or unjust means प्रतिगृहीतुं श्राद्धलब्धयानादुचितयागादिकलेन ... सकलान् कुरुते। अन्यायार्जितधनानादुचितयागादेरफलद्रव्यान् MaṇvaMu. 115. 28 (on 3.143)

अन्यायार्जितवित्त (anyāyārjita-vitta) *n.* wealth acquired through unprescribed or unjust means अन्यायार्जितवित्तपूर्णमुदरम् ... सुखं महमा नीचं सुनिर्घं वपुः CāpaNiDa. 12. 4; अन्यायार्जितवित्तस्तु कुर्वन्नरकमानुयात् BhaviP. 254A.10(i.171.14); अन्यायार्जितवित्तवत् क्वचिदपि प्रदत्तं सम्पत्तं रदः VairāSa. (Pa.) 14.

अन्यायार्थसञ्चय (anyāyārthasāñcaya) *m.* accumulation of wealth (acquired) through unprescribed or unjust means धन्यायै नयान्यायार्थसञ्चयः कृतः BhaviP. 720A. 22 (iv. 82. 30)

अन्यायावाप्तवित्त (anyāyāvāpta-vitta) *n.* wealth acquired through unprescribed or unjust means अन्यायावाप्तवित्तेषु पुरुषाः स्पृहालवः ViṣṇuP.vi.1.21.

अन्यायावाप्तवित्त (anyāyāvāpta-vitta) *adj.* who has acquired wealth through unprescribed or unjust means स्त्रियः कलै भविष्यन्ति ... । अन्यायावाप्तवित्तेषु पुरुषेषु स्पृहालवः BrahmpP. 229. 21.

अन्यायिजन (anyāyi-jana) *m.* unjust person स्वच्छस्वभावोऽपि भवत्यवश्य-मन्यायिजनानाश्रयेण Surath.1.60; ललङ्कारे नाय जनाः ... । युधिष्ठिरं धर्मविधाविनीभिः क्रियाभिरन्यायिजनस्य हन्तुः VirāBhā.1.69.

अन्यायित (anyāyita) *adj.* unjustly treated, wronged अन्यायितोऽहम-हमयन्वृत्त्य सेवां निर्जीविकः JānaHa.10.83.

अन्यायिन् (anyāyin) *adj.* 1 unjust or unrighteous वेनमन्यायिनं विप्रा ममन्धुस्तकं रादभूत् । पृथुर्नाम महतेजाः MatsyaP. 4. 44; सुयोधनो नृपोऽन्यायी कृतमन्यो पुरोहितः BrKāthāK. 63. 145; अन्यं तादृशं कृत्वा जाता देवास्तु साधवः । अन्यायिनः सुरा नूनं पश्य त्वं धर्मलक्षणम् DeviBhāP.iv.15.52; कुस्तन्यायिनः पुत्र्यन्त्रायी नायकोऽपि ते PāṇḍaC.12.99; कंसः ... । परमारः पल्लोशो जयताको राज्यमकरोत् । अन्यायी PrabaK. 53. 15; (used as noun) (person) who is unjust (पुरुषाः) यदा अन्यायिभिस्तेऽपि युक्ता अभिभूयन्ते तदा तान् बलेन पूरयेत् VirāMi. (Rājanīti.) 250. 6; राजाप्रभृति सर्वेऽप्यन्यायिनो वसन्ति PurāPraSaṁ.110. 8; 2 acting improperly अवृत्ती अन्यायिनि ब्राह्मणे व्यापारनिरोधान्यायप्रख्यापनादीनि कर्तव्यानि Subodhi.17. 4 (on 2. 27); Bālam-Bhā.ii.38.15 (on 2.26); (used as noun) (person) acting improperly लोभेन प्रश्रयति अन्यायी धर्ममुन्मत्ति PāṇḍaC.11.188; 3 unbecoming, indecorous, MW.

अन्यायिन् (anyāyin) *m.* name of a coppersmith (belonging to the royalty of Nirvicaṭra) वसति शौल्यिकोऽन्यायी CampaSreKa. 398.

अन्यायुध (anyāyudha) *n.* other weapon मध्ये च देवीमभितो यजेतान्यायुधान्यपि TantrRā. 8. 20.

अन्यायोग (anyāyoga) *m.* absence of tenability of any other (basis) तस्याध्यायवसायेन भ्रान्ता शब्दार्थयोः स्थितिः । अन्यायोगादसत्त्वेऽस्याः सेदृश्यपि न संभवेत् TattvSaṁ.121.8.

अन्यायोक्तोचहारक (anyāyotkoca-hāra) *adj.* taking bribe illegally कुकृत्यप्रेरकः पापधन्यायोक्तोचहारकः । प्रियोऽभवद्विहाकीर्ती राज्ञो रिक्तेतरभिधः RājTa. (Śrī.) 2.33.

अन्यायोपगत (anyāyopagata) *adj.* obtained through unprescribed or unjust means अन्यायोपगतं द्रव्यम् ... । धर्माभिकाङ्क्षी यजते न धर्मफलमश्नुते MahāBhā. xiv. 94. 23; अन्यायोपगतैर्द्वयैराहृत्य यजने धिया धर्माभिकाङ्क्षी यजते न धर्मफलमश्नुते VāyuP. ii. 29. 102; BrahmandP. ii. 66. 79.

अन्यायोपरत (anyāyoparata) *adj.* delighting in unrighteous activities अन्यायोपरतः स्लक्ष्णो मयापटुरनुधमः । ... विशाखसंसमुद्रवः NāraS. 52.16.

अन्यायोपलक्षितत्व (anyāyopalakṣita-tva) *n.* the state of being adventitiously qualified by injustice अधर्माणामनित्यतोपक्रमणमन्या(यतोऽयो)-पलक्षितत्वात् ... दण्डदेवदुष्कृष्टितानामनित्यशोकावटमध्येतपकप्रवेको प्रविवेकेन नीत्या AvantiKa.119. 4.

अन्यायोपहत (anyāyopahata) *adj.* collected through unjust means अन्यायोपहतानि वा कुमिनलक्षिन्नानि भिन्नानि वा । ... पुण्याण्यथो वर्जयेत् IsānSiPa. ii. 5.79.

अन्यायोपहत (anyāyopahata) *adj.* collected through unjust means अन्यायोपहतानि वा नलक्ष्मीधिनानि तुत्रानि वा । ... पुण्याण्यथो वर्जयेत् IsānSiPa. i. 8. 67.

अन्यायोपाप्तवित्त (anyāyopāpta-vitta) *n.* wealth acquired through unprescribed or unjust means शास्त्रम् ... । अन्यायोपाप्तवित्तेन यदि वा कृतमन्यथा MārK. 97.27.

अन्यायोपार्जित (anyāyopārjita) *adj.* [f-ā] acquired through unprescribed or unjust means वृथा दानं तदुच्यते । आरुढपतिते दानं अन्यायोपार्जितं च यत् BrParāSm.10.317; अन्यायोपार्जितैर्यैर्व्यच्छादं क्रियते नरैः । तुष्यन्ते तेन चाण्डालमुकशायसु योनिषु MārK. 31.16; SkandP. iii(2).7.95; vii(1). 205.22; BrahmpP. 220.97; एतैरन्यैश्च बहुभिरन्यायोपार्जितैर्धनैः । आरभन्ते क्रियाः यास्तु पिशाचास्तत्र देवताः VāyuP. ii. 8. 280; अन्यायोपार्जितं द्रव्यं दशवर्षाणि तिष्ठति CāpaNiDa.15.6; अन्यायोपार्जितैर्द्रव्यैः सुखं भोक्तुमिच्छति । ... कुतः सुखम् SkandP. iv. 67.135; आरुढपतिते चैव अन्यायोपार्जितं धनम् SkandP. vii(1). 208. 7; या लोभः परद्रव्येषु अन्यायोपार्जितेषु च VarāP. 137.186;

अन्यायोपार्जितेनैव द्रव्येण सुकृतं कृतम् । न कीर्तिरिह लोके च परलोके न तत्फलम् DeviBhāP. iii.12.8; अन्यायोपार्जितं द्रव्यमर्धदूषणमुच्यते SūktiRā.65.6; अन्यायोपार्जितं वित्तं दशवर्षाणि पञ्च च । प्राप्ते षोडशके वर्षे समुलं च विनश्यति RatnaCūKa. 499; न तिष्ठन्ति चिरं गेहेष्वन्यायोपार्जिताः ध्रियः RājTa. (Śrī.) 4. 390; (used as noun) (wealth) acquired through unprescribed or unjust means प्रकृतोपाधिसंधानाधोरा विश्वासपातिनः । एतैरन्यैश्च बहुभिरन्यायोपार्जितैरपि । आरभ्यन्ते क्रिया यास्तु पिशाचास्तत्र देवतम् BrahmandP. ii. 7.408; अन्यायोपार्जितेषु यद्भवति तन्मनसापि चिन्तयितुमशक्यम् ĀtmaTāVi. 916. 11; SarvaDaSaṁ. 11. 153.

अन्यायोपार्जितद्रविण (anyāyopārjita-draviṇa) *n.* wealth acquired through unprescribed or unjust means महार्णवव्यपदेशेनान्यायोपार्जितद्रविण-दुर्व्यकारिणः ... कस्यचिदुच्यते AucViCa. 20 (89)(139.17)

अन्यायोपार्जितधन (anyāyopārjita-dhana) *n.* wealth acquired through unprescribed or unjust means गर्हणयान्यायोपार्जितधनत्वादित्ययमानसादृश्यः कश्चित्पुरुष आक्षिप्यते Kāvyaṇu. (He.) 310.5; क्रयक्रीतेः अन्यायोपार्जितधनक्रीतेः VirāMi.(Pūjā.) 69. 24.

अन्यायोपेक्षा (anyāyopekṣā) *f.* indifference or overlooking of injustice अन्यायोपेक्षा सर्वं विनाशयति NūtiVā. 8. 20.

अन्याय्य (a-nyāyaya) *adj.* [f-ā] 1A incompatible or unreasonable (used as noun) (thing or act) incompatible or unreasonable B untenable, impossible 2 unprescribed, unjustifiable, unjust (used as noun) (act) which is unprescribed or unjustified or unjust 3 improper (used as noun) (act) which is improper 4 (grammatically) irregular 1A incompatible or unreasonable नान्याय्यं हि भवान्याय्यं ब्रूयादिति मतिर्मम MahāBhā. vii. 5.4; व्यर्थं स्तुतिरन्यायेति चेत् MīmāSū. i. 2. 28; मत्तिरसंनिधान्यायेति चेत् MīmāSū. iii. 8. 43; वचनाद्यान्याय्यमभावे तत्सामान्येन प्रतिनिधिरभावादित्यस्य MīmāSū. vi. 3. 31; अन्याय्यं श्रुतिवचनम् ŚābaBh. 1288.11 (on v.1.1); नचन्याय्याः पूर्तीकाः ŚābaBh. 1425.7 (on vi.3.31); न चेदमन्याय्यं स्मृतिवचनम् स्वाध्यायाध्ययनविधेर्विनियुक्तविषयत्वात् Brha. 9. 19 (on i.1.1); अनेकार्थत्वमन्याय्यम् BhāvanāVi. 77.2; सेयमन्यतन्मन्याया द्वयोरप्यनवस्थितिः TantrVā. 91.19 (on i.3.3); बहुवेदगतन्यायविवेकज्ञो यदद्वयीत् । कात्यायनो न तद्व्याप्यन्याय्यमिति माहेशः TantrVā. 165.8 (on i.3.10); 225.11 (on i.3.23); अन्याय्यं होक्स्यार्थस्थानं शब्दत्वम् PrakaPañ. 261.4; इतरथा हि अन्याय्यं अनेकार्थत्वं प्राणशब्दस्य प्रसज्येत BrahmsūBh. (Śaṅ.) 515.2 (on ii.4.17); लोकप्रसिद्धिमुल्लङ्घ्य यतोऽन्यायोऽन्याया ग्रहः BrĀraUBhVā. ii. 4. 317; 'मुक्तेः क्रियाभिः सिद्धत्वात्' इत्याद्यनुचितं बहु । यदभाणि तदन्याय्यम् NaiṣkaSi. 46. 2; ब्रह्मरूपेण अभेद, अन्यरूपेण भेद इत्यन्याय्यम् IṣāSi. 22. 2; अतोऽन्यतरदन्याय्यमिति स्थिते ... आह Kāṣi.i.21.12 (on 1.52); तद्वैतदसदुत्पातन्याय्यम्, असत्त्वाविशेषणं हि सर्वं सर्वस्मादुत्पद्येत Kāṣi. i. 80.8 (on 2.34); iii. 32.23 (on 5(4).38); अन्याय्यं युक्तिशून्यमप्युपगतं स्यात् JayaMa. 85.18 (on 2.1); वहिः साधारण्यविधी सति लक्षणा न भवतीतरथा धर्मलक्षणा स्यात् । सा चान्याया TantrRā. 150. 9; प्रत्यासत्तिलक्षणशून्य-पुरोधेनाभिधानश्रुतिबाधोऽन्यतन्मन्याय्यः TantrRā. 160. 12; अनेकार्थत्वमन्याय्यं चान्याय्यम् NyāyRa. 501.21 (on 5(10).13); करहस्तादिषु तु विशेषानवधारणात् अन्यायाप्यनेकशब्दा गत्यन्तराभावादङ्गीक्रियते ŚāstrDī. 48.3 (on i.3.9); विरुद्धाया वेदोदितार्थविशदीकरत्याभावेन तस्या उपबृंहणत्वमन्याय्यम् VedāntSā. (Rā.) 140 4 (on ii.1.1); अन्याय्या बुद्ध्या कृतं कर्माशुभावहम् । तस्मात्तत्रायाया कुर्वत KāthāSāSāg. x. 4. 233; अतोऽर्ध्वं जयन्तस्य नेति ब्रूयतो न्याय्यम् (v.1. अन्याय्यम्) (वचः) GopāKeCan. 56.8; अयुक्तं वक्तुमन्याय्यं हन्त युष्मादेशं विशम् MalliC. 2.412; सर्वस्य यत्पूर्वकत्वादन्याय्यध्वगमनादेरदृष्टकारणकत्वकल्पनमन्याय्यं प्रसज्येत NyāyKu. 93.8; श्रुतिसूत्रयोरविरोधे सूत्रेष्वध्याहारदिकमन्याय्यम् ŚatDā. 246.22; क्रियां प्रति येषां कर्तृत्वमन्याय्यं तेषामकर्तृत्वे च सप्तमी वाच्या Prāśā. i. 457.13; 'साधुर्भूत्यो राजस्तत्त्वकधनेन' इति प्रत्युदाहरणमन्याय्यम् Prāśā. i. 462.9; स्मृतेस्तु कार्यप्रमेयतया विकल्पेनाप्युभयोपपत्तौ बाधाङ्गीकरणमन्याय्यम् MīmāKau. i. 15.14 (on i.3.3); i. 120.6 (on i.3.24); पुरुषावच्छेदकाङ्गीकरणमन्याय्यमेव MīmāKau. iii(2).21.13 (on ii.1.5); अन्यायापि छानेका शक्तिः कल्प्यते लक्षणा या भूदिति SiddhāSi. i. 21.18; यावद्वि समुद्ययः संभवति तावद्विकल्पानुसरणमन्याय्यम् VirāMi. (Bhakti.) 8.26; महदेवेदमन्याय्यम् यदलक्षणीयायाः संग्रहः, लक्षणीयायाश्चासंग्रहः RasGaṇ. 238. 5; (used as noun) (thing or act) which is incompatible or unreasonable भेदेन समीकरणं गुरुत्वभावेऽपि विविक्षितं नान्याय्यम् ManuBh. ii. 386. 23 (on 11.57); अतोऽयं ब्रजराजकुमारोऽपि अन्याय्यं ब्रूते GopāKeCan. 55.31; 1B untenable, impossible कर्माधारयोर्भिन्न-लक्षणात्वाद्देहेतुमत्कार्यवैलक्षण्यमन्याय्यं स्यात् KāmSū. 85.11 (2.1); फलमिव श्रूयते,

अन्यायनिगद

ii. 208. 3 (on 8. 321); वर्तमाने संभवति भूतपूर्वगत्याश्रयणस्यान्यायव्यत्वात् SmṛtiCan. i. 187. 7; बहुधाधस्यान्यायव्यत्वात् Nyāyāmṛ. 104A. 7; स्वरूपतः फलतो वा भेदमानसंभवे प्रगानाख्याङ्गकभेदस्यान्यायव्यत्वात् MīmāKau. iii(2). 99. 14 (on ii. 1. 27); तादृशेकाया अन्यायत्वं च तद्विषयस्यान्यायव्यत्वेन LaŚabdeSe. i. 453. 1; चित्रादावुक्तन्यायस्य कस्तत्वात्तादृशवाधस्यान्यायव्यत्वाच्च णिञो वैकल्पिकत्वं नोक्तम् LaŚabdeSe. ii. 600. 3; ii. 606. 8.

अन्यायनिगद (anyāyā-nigada) *adj.* having unreasonable declaration, having incompatible statement तत्रैकपत्नीक समवेताभिधायित्वसंभवान्नैकवचन-मन्यायनिगदं तस्माद् द्विबहुत्वयोः SāstrDī. 625. 6 (on ix. 3. 6); द्विवचनमेकवचनं च उभयमन्यायनिगदं तस्मादनुह इति प्रथमः पक्षः SāstrDī. 629. 16 (on ix. 3. 12)

अन्यायनिगदता (anyāyānigada-tā) *f.* the state of having unreasonable declaration or incompatible statement संभवत्यर्थवत्त्वे नान्यायनिगदता युक्ता SāstrDī. 629. 16 (on ix. 3. 12)

अन्यायनिगदत्व (anyāyānigada-tva) *n.* the state of having unreasonable declaration or incompatible statement अन्यायोमीये पक्षी ... त्रयो मेधस्य पतयः, तेवैकवचनस्य द्विचनस्य नान्यायनिगदत्वेन प्रकृताविवक्षितस्य वचनस्य विकृतावनुहः NyāyMāVi. 463. 16 (on ix. 3. 12); अतोऽन्यायनिगदत्वाद्वाह-प्रसक्तेरिङ्गिभेदम् MīmāKau. iii (1). 103. 9 (on i. 2. 54); त्रिषु वैकवचनस्या-न्यायनिगदत्वात् सर्वाषु विकृतिष्वविकारः MayūMāli. 630. 7 (on ix. 3. 12)

अन्यायनिगदत्वाभाव (anyāyānigadatvābhāva) *m.* absence of the state of having unreasonable declaration प्रकृती समवेतार्थत्वे संपादयितुं शक्ये सत्यन्यायनिगदत्वाभावाद्विकृतावनुहः NyāyMāVi. 463. 17 (on ix. 3. 12)

अन्यायभेद (anyāyā-bheda) *m.* [Inst.] by way of the distinction as what is (just and) unjust शतमेवेह पठितम् कश्चा(तश्चा)भिनेयानाम् ... त्रय-स्त्रिंशत्सार्वकानुष्ठापणं पञ्चाशतोऽर्थानां न्यायान्यायभेदेन नायकप्रतिनायक-विषयतया प्राधान्याभिप्रायेण AbhinBhā.i.19.17 (on 1.26-39)

अन्यायमान (anyāyā-māna) *adj.* adjectival word or expression *anyāyāmāna* (lit. behaving in improper way) अन्यायमानमिति पाठे दुःशासनो मां प्रत्यन्याय्यं करोतीत्यस्मिन्नर्थे ... णिलोपाद्वृत्तिः NyāySu. (So.) 194. 5 (on i. 3. 7)

अन्यायविकल्पदुष्ट (anyāyāvikalpa-duṣṭha) (= anyāyāvikalpa-duṣṭha) *adj.* unsteady or uncertain due to improper options स चान्यायविकल्पदुष्टं शूद्रमश्वान्दं परिहृत्य द्विजामश्वान्दमेव विज्ञापयति CaturCin. iii(2). 580. 4.

अन्यायविकल्पना (anyāyā-vikalpanā) *f.* unreasonable doubt वाशब्दस्य च व्यवस्थयैवोपपन्नत्वादन्यायविकल्पना न स्यात् BālaKṛi. ii. 30. 9 (on 3.66)

अन्यायवृत्त (anyāyā-vṛtta) *adj.* acting improperly सर्वाण्युपेक्ष्य-न्यायवृत्तो न लभेतकेषाम् GautDS. iii.10. 38.

अन्यायवृत्ति (anyāyā-vṛtti) *f.* improper conduct or behaviour तत्त्वादन्यायवृत्तिव्यपगमगुरुतां चः स निरन्त्यनाथः JinaS. 1.6.

अन्यायव्ययननिवृत्त्यर्थम् (anyāyādhyananivṛttyartham) *adv.* for the sake of exclusion of the study undertaken in unprescribed way अध्ययनलब्ध्यापि विष्णुभक्तिरन्याया(ध्या)ध्ययननिवृत्त्यर्थं पृथगुक्ता TattvPrakā. 5A. 7 (on i.1.1)

अन्यायानेकार्थविधान (anyāyānekārthābhidhāna) *n.* unreasonable or incompatible denotation or conveying of many meanings चरुशब्दोऽपि अन्यायानेकार्थविधानप्रतिबद्धशक्तिव्यात् ... ओदनविषय एव भवति TantrVā. 154. 18 (on i. 3. 8)

अन्याय्याश्रयण (anyāyāśrayaṇa) *n.* act of resorting to or dependence on what is unjustified संपूर्णत्याभिधाने नारोपितकर्मकालीनतिथिग्रहणस्य मुख्यकर्म-कालीनतिथिसंभवे अन्याय्याश्रयणात् CaturCin. iii(2). 92. 16.

अन्यारणि (anyāraṇi) *f.* other churning-wood अरण्योरल्पमय्यङ्गं यावत्तिष्ठति पूर्वयोः। न तावत्तुनराधानमन्यारण्योर्विधीयते GobhīSm. 3.18.

अन्यारण्याभिन् (anyāraṇya-gāmin) *adj.* going to another forest गौस्तु व्याघ्रादिभिर्हता। ... शुष्पन् शुन्येषु पालेषु तथान्यारण्यागमिषु। पाले संपादयत्युद्यैर्हन्त्या-त्तत्र न दोषमाक् BrParāSm. 8.150.

अन्यारब्ध (anyārabdha) *adj.* (used as noun) (body) originated or produced on account of another (act) अन्यारब्धोऽपि (शरीरे) कार्यसिद्धेः कल्पना-गौरवात् JñāSi. 75. 19.

अन्यारम्भसामर्थ्य (anyārambha-sāmarthyā) *n.* [Abl.] through the force or power of beginning, i. e. composing another (rule) अन्यारम्भ-

सामर्थ्यादिहैव नित्यमुत्तरत्र विकल्प इत्याशङ्केत Prasā. i. 297. 16.

अन्यारामादि (anyārāmādi) *adj.* garden etc. of other (people) अन्यारामादिसंभूतानामदत्तानां ग्रहणे तत्स्वरूपत्वमपि स्यात् PāñcRāRa. 136. 5.

अन्यारामोद्भव (anyārāmōdbhava) *adj.* (used as noun) (that) which is grown in the garden of other (people) (पुष्पाणि) अन्यारामोद्भवानि निषिद्धानि VīraMi. (Pūjā.) 258. 21.

अन्यारोप (anyāropa) *m.* 1A superimposition of other thing (on one thing) न त्वन्यत्रान्यारोप आरोपः AlankāRā. 26 (1); श्लेषेण कमलानामावासस्य कमलाया वासस्य चाभेदमात्रमत्र प्रतीयते, नैकत्रान्यारोपः RasGaṇ. 311. 7; ययोरिवादिशब्दप्रयोगे उपमा तयोरैकत्रान्यारोपे रूपकम् RasGaṇ. 317. 7; 1B superimposition (of the attribute) of another thing (on one thing) अन्यारोपनिमित्तं यत्क्रियते धर्मनिहवः। शुद्धापह्नुरिक्ता सारंकारनयणाभिः AlankāMān. 28. 16; 2 other superimposition अन्यारोपाभावप्रयोजकस्य त्वभावस्य। प्रतियोगी परकीयारोपो यस्तत्परंपरितम् AlankāKau. (Vi.) 217. 4 (comm. प्रकारान्तरेण सादृश्यनिर्वाहसंभवेऽपि चमत्कारविशेषजननार्थं रूपकान्तर-मुपन्यस्यते)

अन्यारोपण (anyāropaṇa) *n.* superimposition of another thing (on one thing) 'अवभास' इत्यवयवं व्याचष्टे 'समारोपण' इति। अन्यत्रान्यारोपणस्य ज्ञानमित्यर्थः Bhāsk. i. 315. 6 (on i. 6. 5)

अन्यारोपसापेक्षत्व (anyāropasāpekṣa-tva) *n.* the state of being expectant of other superimposition एकस्यैवान्यारोपसापेक्षत्वे परंपरितम् (रूपकम्) AlankāRā. 26 (37)

अन्यारोपहेतुत्व (anyāropa-hetutva) *n.* causality of other superimposition परंपरा एकारोपस्यान्यारोपहेतुत्वमित्येवंरूपा संज्ञाता AlankāKau. (Vi.) 217. 7.

अन्यारोपितवह्नि (anyāropita-vahni) *m.* fire superimposed by other person गुआपुआदि दहते नान्यारोपितवह्निना AvadhūU. 15; PāñcDa. 7. 259; 14. 46.

अन्यारोपितसंसारधर्म (anyāropita-saṁsāradharma) *m.* worldly qualities superimposed by another person नान्यारोपितसंसारधर्मानेवमहं भजे PāñcDa. 7. 259; 14. 46.

अन्यारोपितसंसारधर्मन् (anyāropita-saṁsāradharman) *adj.* bearer of the worldly qualities superimposed by other person नान्यारोपितसंसारधर्म-नेवमहं भजे AvadhūU. 15.

अन्यार्चन (anyārcana) *n.* worship of other (than one's tutelary deity) अन्यार्चने स्वेष्टेश्वरेऽत्यन्तभक्तिप्रापितपूर्वकान्येशप्रतिद्वारा स्वेष्टेश्वरप्रसादसिद्धये विशेषार्थ-नेनार्चयिष्ये एवं संकल्पयेत् PārāSū. 47. 6.

अन्यार्चा (anyārcā) *f.* worship of other (than one's tutelary deity) स्वेष्टार्चाशिष्टोपर्यन्यार्चाशिष्टं न धार्यम् PārāSū. 9. 9.

अन्यार्जन (anyārjana) *n.* acquisition of additional (wealth) किमिदमपर्याप्तं यदन्यार्जनायासः क्रियते DaśKūc. 133. 20.

अन्यार्तिनिवृत्ति (anyārṭi-nirvṛti) *f.* disappearance, i. e. pacification of agony of others अन्यार्तिनिवृत्तिमश्वनुवतां विधातुम् ग्लानिः स्वयं सुमनसाभुक्तिव-वृत्तिः BhikṣāKā. 28. 5.

अन्यार्थ (anyārtha) *m.* 1A [Loc.] for other purpose [Inst.] for other purpose ii other goal or aim (of human pursuit) B [Loc.] for the purpose of another [Inst.] for purpose of another Ci one purpose ii [Inst.] by means of purpose of one D different purpose 2A [Loc.] i in the sense of other, i. e. locative case ii in the sense of other, i. e. nominative case B [Loc.] i in the sense of other ii in the sense of different Ci meaning or sense (of a word) which is other (than that of the compound-constituents), i. e. third referent ii (topic dealing with) Bahuvrīhi compound iii Bahuvrīhi compound Di another meaning, i. e. unintended sense ii other sense or meaning iii other, i. e. non-contextual sense or referent E secondary or subordinate meaning F different sense or meaning 3 other intention 4A semantic item (Kāraka) which is other (than the grammatical) object B substance or thing which is other (than concept) 5 type of a riddle (Prahelikā) 6 type of a dream 7A subject matter, i. e. theme of another (poet) B text having different application C other text 8A other object or thing B object which is other (than Brahman) 9 name of a type of merit of poetic defect 10 wealth of another person 11 word or expression *anyārtha* 1A [Loc.] for other purpose आहृत्य दक्षिणानि तु होमार्थं वै प्रयत्नतः।

अन्यार्थे लौकिके वापि जुहुयात्कर्मसिद्धये BrahmandP.i.11. 91; [Inst.] for other purpose लिङ्गग्रहणं चान्याथेन यथा पठेऽहनि शक्रोणाप्त् LāṭyāSS.ix.6. 22; DrāhySS. xxvi.2.14; 1Aii other goal or aim (of human pursuit) मन्ये स्वामी वीतरागो गर्भवासात् प्रभृत्यपि। चतुर्षुपुरुषार्थाय सन्नोऽन्यार्थानपेक्षया TriṣaṣaPuC.i. 2.762; 1B [Loc.] for the purpose of another तद्व्यभिचयन्यार्थं प्रार्थयति NalaCam.7.44 (1); संक्षेपो यत्तु संक्षेपादात्यान्यार्थं प्रयुज्यते SāhiDa. 343.3; [Inst.] for the purpose of another अन्याथानभिषम्बन्धः Mīmāṣā.vi.2.8; 1CI one purpose दर्शयत्याद्यं पक्षमत्रं दार्ढ्यं तद् वैश्वदेवायै न भवति ... कथं पुनरन्यार्थस्य सतोऽन्यार्थशङ्का CaturCin.iii.2. 598.2; 1CII [Inst.] by means of purpose of one अन्याथेनान्यस्य तत्पुरुषाक्तस्योपकारः प्रसङ्गः । ... यत्तदन्यार्थेन स्वयं तत्पुरुषाक्तशक्तिरहितमुपक्रियते तत्र प्रासङ्गिकम् ŚivārkaMaD.i.78.10 (on i.1.1); 1D different purpose, cf. अन्यार्थदर्शन 1; 2A [Loc.] i in the sense of other, i.e. accusative case अन्यार्थे च Vār. 2 on P.vi.3.2; Vār. 2 on P.vi.3.5; Vār. 2 on P.vi.3.9; 2Aii in the sense of other, i.e. nominative case अन्यार्थे चैषा पक्षमी द्रष्टव्या। ब्राह्मणानि शंसति ब्राह्मणाच्छेमी MahāBh.iii.142.14 (on vi. 3. 2); अन्यार्थे चैषा तृतीया द्रष्टव्या। आत्मा पक्षमोऽस्यात्माना पञ्चमः MahāBh.iii.143.4 (on vi.3.5); अन्यार्थे चैषा सप्तमी द्रष्टव्या। हृदयं स्पृशतीति हृदिस्पृह्। दिवं स्पृशतीति दिविस्पृह् MahāBh. iii.144. 2 (on vi. 3. 9); 2B [Loc.] i in the sense of other एकशब्दोऽयं बह्वर्थः ... अस्त्यन्यार्थं वर्तते। तद्यथा। प्रज्जमेकां रक्षत्युर्ध्वमेका। अन्येत्यर्थः ... तद्योऽन्यार्थं वर्तते तस्यैव प्रयोगः MahāBh.i.83.25 (on i.1.24); i. 321.26 (on i.4.21); परशब्दोऽयं बह्वर्थः। ... अन्यार्थं वर्तते। परपुत्रः परभार्या। अन्यपुत्रः अन्यभार्येति गम्यते MahāBh.i. 306.6 (on i.4.2); अत्रियश्चान्यन्यार्थः। यदा यद्धि यस्याधि तत्ततोऽन्यत्सामर्थ्यात् KenUVāBh.75.13 (on 1.4); (यत्तदन्यत्) अन्यदित्यन्यार्थः। देवतत् आयातोऽन्यच्च यज्ञतत् इति। इतरार्थेऽपि GarRa.i.8(20); Prasā.i. 302.18; (त्वान्यतरैतरैतराः) त्वान्यतरशब्दाव्यन्यायः। तस्मै। अन्यतरस्य GarRa.i.21(49); अन्यार्थेऽयं नञ् Prasā.ii.780.7; तद्व्यवहारे रन्येऽन्यन्यार्थेऽपि तथान्तरम् ViśvaLoK. 294.105; एकं तु ... अन्यार्थं KoṣaKaTa. 2.3366; एकोऽन्यार्थं प्राधान्यं च प्रथमे कवले तथा। साधारणे समानेऽन्ये संख्यायां च प्रयुज्यते। ... तत्र संख्यान्यायांसहयवायी LaṣabdeSe.i. 217.7; 2Bii in the sense of different भिन्नं वाच्यवदन्यार्थं ViśvaLoK. 187.17; 2CI meaning or sense (of a word) which is other (than that of the compound-constituents), i.e. third referent (अनेकमन्यपदार्थः) अनेकमन्यार्थ इतीयत्युच्यमाने वाक्यार्थेऽपि बहुव्रीहिः स्यात् MahāBh.i.420. 2 (on ii. 2.24); अन्यार्थं नाम्नि CāndrVyā.ii. 2.14 (Vr. अन्यपदार्थं नदीशब्देः सह सुवृत्तं संज्ञायामेकार्थंभवति। उन्मत्तपद्मम्। तूष्णीगङ्गापुत्रः अन्यार्थे वा CāndrVyā.ii. 3.6 (Vr. अन्यपदार्थं वर्तमानाद् वननाद् वा जीव भवति ... बहुधीयरी बहुधीयाः); ii. 3.32; ii. 3.57; संख्याया अवहोरन्यार्थं CāndrVyā.ii.4.95 (Vr. बहुवर्जिता वा संख्या तदन्तान्यपदार्थं वर्तमानाद् इन् भवति); वन्माव्यन्यार्थं CāndrVyā.v.1.12 (Vr. वन्युशब्दे परतोऽन्यपदार्थेऽभिधेयं ष्यञः प्रधानस्य यण इम् भवति); आसन्नद्रादुपिकाध्यधर्मादिद्वितीयाध्यानार्थं ŚākaṭāVyā.ii.1.3; 2Cii (topic dealing with) Bahuvrīhi compound पूजायां स्वतेः प्रागन्यार्थात् CāndrVyā.ii.4. 54 (Vr. स्वस्तिभ्यां परात्पूजायां समासतो न भवति प्रागन्यार्थाधिकारात्); 2Ciii Bahuvrīhi compound अन्यार्थं तद्वृणु संविज्ञानमपि CāndraPari.12; वान्यार्थं ŚākaṭāVyā.ii. 2.113 (Vr. अन्यपदार्थं समासे बहुव्रीहि सहस्योत्तरपदे सादेशो भवति वा। सपुत्रः सहपुत्रः सहस्य सोऽन्यार्थं CāndraVyā.v.2.97; SiddhaHe.iii. 2.143; 2D another meaning, i.e. unintended sense विवक्षितोऽन्य एवार्थो यन्नान्यार्थेन विद्यते। मित्रार्थं तदपि प्राहुः काव्यम् NāṭyaSā.16.91; 2Dii other sense or meaning अन्यार्थेव्यल्पता- हेतोस्ताम्रमित्यतस्तथा AnuVyā.10A. 5 (on 1.1); (परिसंख्यायाः) स्वार्थत्यागः अन्यार्थस्वीकारः प्राप्तावधारणैति त्रयो दोषाः। पर्यनिकरणवाक्ये स्वार्थो विधिस्त्वजेत अन्यार्थो निषेधः स्वीक्रियेत NyāyMaVi. 99.9 (on ii.3.8); अभ्युपगताधर्मेऽन्य- अन्यार्थोः त्रयार्थेऽप्रागप्यप्राप्तावधारणार्थनाधासप्रसङ्गात् TattvPrakā. 107A.5 (on ii.3.1); अन्यार्थेऽपि पुरंदरादिषु हेतोः शब्दप्रवृत्तिहेतोर्निरर्थ्यादिरत्पता NyāySu.(Ja.)145B.1 (on i.1.6); 2Diii स्वार्थार्थिहार्थमन्यार्थो वर्तते पञ्चजनवाक्यस्य AnuBh.108. 2 (on i.4.12); 2Diii other, i.e. non-contextual sense or referent अर्थापत्तिर्वदन्यार्थोऽर्थान्तरतोः प्रतीयते SāhiDa. 341.18; 2E secondary or subordinate meaning गार्हपत्ये स्थितोऽपिस्थिते ... समीपस्थानविशेषणं गार्हपत्यो भवति। ... गार्हपत्यस्य नान्यार्थसमीपस्थितामिता ŚāstrDi. 212.9 (on iii. 2.2); 2F different sense or meaning अन्यार्थ एवामस्य वक्तव्यः प्रतिवादिना KathāLa. 1B.7 (237.7); वेदवाक्यानाम् ... अन्यार्थं नौयमानत्वमेक एव च्यायः ŚivārkaMaDi.i.91.6 (on i.1.1); निषेधः ... । अन्यार्थं पर्यवसन्नं विशेषभाषको भवेत् AlāṅkāMa.118.8; 3 other intention अन्यार्थसंज्ञोऽन्येति अन्तर्द्वयेन प्रमर्शं चित्रम् VarāṅgaC 19.47; 4A semantic

item (Kāraka) which is other (than the grammatical object) अन्यार्थ्यतिविषयशायनकर्मतिशयादिना । ... कलमदेव्यन्तेतराम् BhāvaṇaVi.137. 2 (comm. अन्यास्यास्य प्राप्तिः यद्य विदक्ष्यते ... तदन्त्यत् कारकम् ... न कर्म भवति; 4B substance or thing which is other (than concept) तेनाज्ञाननिवृत्तौ हि ज्ञानेऽन्यार्थः प्रसज्यते ŚlokaVār. 5(3).139(306.1) (NyāyRa. अज्ञानप्रज्ञानं ज्ञानादन्यदस्त्यन्तरमर्थ एव); 5 type of a riddle (Prahelikā) (lit. one having different, i.e. hidden meaning) यत्तु रुचिद्युतत्वेन प्रोक्तमन्यार्थसंज्ञितम् । प्रहेलिकादिषु प्रायो गुणवत् तस्य जुज्यते SakaKāṇṭhā.89. 25; 6 type of a dream (lit. one having excellent, i.e. rich sense) स्वप्नक्षानेकध्यानार्थो यथार्थोऽपार्थ एव च । यः सद्यः सुषुप्त्यर्थमन्यार्थः सोऽपिधीयते KathāSaSāg.viii. 3.147; 7A subject matter, i.e. theme of another (poet) कृतप्रवृत्तिरन्यार्थं कविर्वान्तं समन्यते SāhiDa. 389.7 (comm. अन्यार्थे अन्यकविर्वर्णितयाच्यार्थः); 7B text having different application, cf. अन्यार्थदर्शन 2A; 7C other text, cf. अन्यार्थदर्शन 2B; 8A other object or thing प्रतिफलितं यत्तेजः सचित्त्वः कांन्यादिवाचेषु । तदनु प्रविष्टमन्तर्गृहमन्यार्थप्रकाशयति PraboSu.117; 8B object which is other (than Brahman), cf. अन्यार्थकल्पन 1A; 9 name of a type of merit of poetic defect, cf. अन्यार्थदि2; 10 wealth of another person, cf. अन्यार्थपरिग्रहः; 11 word or expression anyārtha अर्थ परतोऽन्यस्य द्वागामो वा भवति । अन्यर्थः अन्यार्थः CāndrVr. on v. 2.118; (अर्थे विभाषा) अर्थशब्दउत्तरपदे अन्यस्य विभाषा द्वागामो भवति । अन्यर्थः । अन्यार्थः KāsiVr. on vi. 3.100; PrakriKau.i.665.4 (on vi. 3.100); SiddhāKau. 217B.12 (on vi. 3.100); अन्यस्य वा दुग् भवति । ... अन्यन्यार्थोऽन्यार्थः । अन्यर्थोऽन्यार्थः JaineVr. 313. 32 (on iv. 3. 206) अन्यार्थ (anyārtha) *adj.* [f.-ā] 1A) having different meaning or referent (used as noun) (statement) having different meaning or referent li having different, i.e. various meanings iii having different, i.e. hidden meaning BI having another meaning or referent (used as noun) (text) having another meaning or referent li having another, i.e. farfetched meaning iii (used as noun) (Bahuvrīhi compound) referring to the meaning (of a word) which is other than that of the constituents iv denoting other than the expressed, i.e. unintended meaning C having one meaning or referent (used as noun) (word) having one meaning or referent Di having the sense of another li having the sense of different 2 having different application 3A serving or having another purpose (used as noun) (that) which serves or has another purpose B which serves or has one purpose (used as noun) (that) which serves or has one purpose C having different aim or purpose 4A meant for another one, i.e. referring to the Brahman (used as noun) (statement) meant for another one, i.e. referring to the Brahman B meant for another (used as noun) (one) meant for another 5A having one field, i.e. subject matter B having another field, i.e. subject matter 1A) having different meaning or referent कर्मलिङ्गा मन्त्राः । तस्यान्यार्थाः KauṣiSū.1.5; उपसर्गनिपातानां प्रयोगनिषेधे सति । ... ये त्वन्यार्थविरुद्धार्थधातुशक्तयवशोपिनः । तेषां तदङ्गत्वेऽप्ये धातुमात्रमस्या हि ते ŚlokaVār. 7. 282(923. 8); अन्यार्थब्राह्मणधान्यान् । त्रायन्यर्थनिर्णयः तस्मादपि स्वतन्त्रत्वं कल्पनां नोपपद्यते । पुनरावृत्तिर्यनकम् Kāvyaśāh. (Ru.) तुल्यश्रुतिक्रमागमनार्थानां नियस्तु दर्शनात् । समानार्थान् । पुनरावृत्तिर्यनकम् Kāvyaśāh. (Ru.) 3.1; वाक्यं भवति तु दुष्टम् ... गतार्थम् ... गतार्थनाह यस्यार्थः सामर्थ्यादन्यार्थैव गम्यते वाक्यैः । तदिति प्रबन्धविषयं गतार्थमेतत्ततो विद्यान् Kāvyaśāh. (Ru.) 6.45; समानवर्णमन्यार्थं प्रसादि श्रुतिपेक्षम् । ... यमकम् Vakraṭi.Ś.6.11; यत्तु प्रसादः प्रतिपद्यत इत्यादावन्यार्थं विरुद्धार्थांशोपसर्गाः धातोः स्वादेशंति लोपयन्तः कथं धातुना संबध्यन्ते NyāyRa. 923.19 (on 7.282); YukiSneha.158. 25 (on i.1.7); सत्यर्थेऽन्यार्थानां दर्शनां श्रुतिकर्मके यमकम् Kāvyaśāh. (He.) 249. 9; बार्हस्पत्यवचनादिप्रार्थनयि असमप्रतयन्यान्वयपि एतद्बन्धं वा प्रतिपादयित्वा समुद्दिष्टः SmṛtiCanis. 508.14; निर्विशेषवदोऽन्यार्थं दूरादिद्वैक्यवाक्यवत् NyāySiA. 227.17; मुनिसत्कर्मित्वप्रपञ्चार्थः मुः कर्मप्रवचनीयः मुनिकर्मित्वप्रपञ्चार्थोऽन्यार्थः VaiyaSiMañ.111. 23; (used as noun) (statement) having different meaning or referent तस्मादुत्तरे दयसि पुनर्वन्तिःपञ्चवर्तितिवदनुद्येनेत्यन्यार्थात्पुरुषधर्मविधेयः TantarVā.151.11 (on i. 3.8); 1A) having different, i.e. various meanings, cf. अन्यार्थत्व 2B; 1A) having different, i.e. hidden meaning, cf. अन्यार्थत्व 2D; 1B) having another meaning or referent यदि लौकिकोऽर्थो विद्युद्देशेनाश्रितोऽन्यार्थो वाक्यशेषोऽन्यार्थश्च विद्युद्देशः इति न कथंयव संबन्धः स्यात् ŚāstrDi. 35.10 (on i. 3.5); अथ वदोः ... अस्या अङ्गनि प्रत्ययश्च ... । छत्तं स्याद्व्यमन्यार्थं हास्यरोषानिर्वाचकम् NālaLaRaK. 2005. 2001; अनेकार्थत्वे तत्कथोऽन्यार्थोऽपि संभवति NyāySu. (Ja.) 173A. 4

अन्यार्थ

(*on* i. 3.1); (used as noun) (text) having another meaning or referent (तथा चान्यार्थदर्शनम्) अन्यार्थोऽपि चैतमर्थं दर्शयति ŚābaBh.1317.20 (*on* v.2.20); 1Bii having another, i.e. farfetched meaning नाव्याख्यातेऽथशब्दार्थे ज्ञायते तेन तेन वक्ष्यते। अन्यर्थेऽथ चान्यार्थं प्रसिद्धिर्वाच्यते ध्रुवम् ŚlokaVār.1.67(23.1); तेन वक्ष्यते। अन्यर्थेऽथ चान्यार्थं प्रसिद्धिर्वाच्यते ध्रुवम् ŚlokaVār.1.67(23.1); तेन वक्ष्यते। अन्यार्थं (used as noun) (Bahuvrīhi compound) referring to the meaning (of a word) which is other than that of the constituents (भिन्नार्थकार्यद्वयादि-संख्याव्यादीनां चहृयपरवाः) अन्यार्थानां दानां हसंजः MugdhaBo.6.2(53.12); 1Biv denoting other than the expressed, i.e. unintended meaning, cf. अन्यार्थत्व2E; 1C having one meaning or referent परीक्ष्यं तु प्रमाणान्तरवलेनान्यार्थमपि प्रतिभासमानमन्यपरतया प्रतिपाद्यत इति Kāśī.i.5.5 (*on* 6.1.1); ŚāstrDī.35.10 (*on* i.3.5); उक्तमन्यार्थमन्येन वचोऽन्यार्थं प्रकल्पयेत्। अन्येऽर्थेति हि गण्डोऽयम् NāṭaLaRaK.2991; (used as noun) (word) having one meaning or referent नानात्वस्यैव संज्ञानमर्थप्रकरणादिभिः। न जात्यन्तरे वृत्तिरन्यार्थानां कथंन वक्ष्याPa.2.407; 1Di having the sense of another त्वशब्दोऽन्यार्थः उत त्वः अत्येकः अज्ञातवाक् Prasā.i.8.19; (परः संनिकर्षः संहिता) अतिशयित इति। अनेन परशब्दोऽतिशयेऽत्र वर्तत इत्युक्तम्। तत्तथाचार्यो न Prasā.i.39.6; LaśabdeSe. i.49.22; 1Dii having the sense of different अन्यार्थवाक्ये प्रकटे च भिन्नम् KośaKaTa.2.6138; 2 having different application द्वौ प्रसङ्गव्याख्याविकस्मिन् विप्रतिपेधः Vār.1 *on* P.i.4.2; MahāBh.i.304.13 (*on* i.4.2); अन्यार्थं हि वचनं भसं दर्शयति ŚābaBh.999.2 (*on* iii.6.20); 3A serving or having another purpose अन्यार्थं वा पुनः श्रुतिः MīmāṃSū.ii.3.14; TantrVā.315.15 (*on* i.4.18); NayaMañ.II.iii.3.6; अन्यार्थनि त्वेनानि नावच्यं शेषकार्येषु विनियोक्तव्यापि ŚābaBh.984.7 (*on* iii.4.42); तत्र प्रक्रमद्वयान्येन खदिरादिना जोषणादिकर्मविशिष्टेन यागार्थेन प्रकृतेनार्यैकवाक्यता ŚābaBh.1227.14 (*on* iv.2.4); (निराबाधम् ... पक्षं राजा विवर्जयेत्) अन्यार्थधार्थ्य-होच निराबाधः प्रकीर्तितः KātySm. (Add. Kane Ed.) 8.8; VyavaNi.28.2; केवाचिद्विद्युद्देशमात्रेण प्रवृत्ती सिध्यन्त्यामन्यार्था स्तुतिराश्रीयते TantrVā.644.19 (*on* ii.4.16); न ह्यन्यार्थायाः प्रतिपेधोऽन्यार्थो भवत्यनाकङ्क्षितत्वात् TantrVā.923.8 (*on* iii.4.12); गोदोहनं तथान्यार्थं न क्रत्वर्थस्य साधनम् TantrVā.1081.15 (*on* iii.6.10); कलानां प्रभवः ... चान्यार्थोऽपि श्रुतः केन क्रमेण स्यादित्यत इदमुच्यते PrasāUBh.296.10 (*on* 6.3); यद्यन्यार्थो योऽन्यार्थे न वृक्षत्यर्थस्ततो वृक्षत्यर्थमेतद्वचनं न भवति Nyāy.ii.216.14 (*on* vi.1.17); प्रीतेषां चान्यार्थत्वं युक्तं प्रीत्यर्थमन्यार्थानां प्रीतिः NyāyMañ.i.305.2; जुहुयात्ताभिरग्निमित्यनुवाचोऽयमन्यार्थ इति परस्ताद्वक्ष्यामः ManuBh.i.85.13 (*on* 2.28); अन्यार्थद्वययना-त्वतीयमानोऽर्थो न विवक्षितः NyāyRaMā.21.16; अन्यार्थं श्रैषसंयुक्तं पूर्वार्थं देवतोपलक्षणम् अन्यकार्यभेदात् एते निगमा इति SaṅkarKāBh.112.10 (*on* ii.4.40); गोदोहनस्य पशुशेषत्याग क्रत्वङ्गत्वम्। अङ्गपेशा च क्रतोरुपकारायान्यार्थस्यापि क्रतुपकारकत्वविरुद्धम् VedāntKa.36.8 (*on* i.1.1); पराभ्युपगतोदाहरणमन्यार्थम् NyāyPari.373.14; (used as noun) (that) which serves or has another purpose न चैवमपि प्रसङ्गेन सिद्धिर्भवतु प्रसङ्गस्यऽन्यार्थेनैवोपकारसिद्धौ विरुद्धधर्मांतरस्य चमसादिवदनङ्गत्वात् ViraMi.(Tīrtha).84.12; 3B which serves or has one purpose अन्यार्थमन्यफलमेव भवत्यवश्यमपराभ्युपगतमखिलं मतिदुर्विधानाम HarVi.36.59; (used as noun) (that) which serves or has one purpose पदार्थो चाश्रुतिः निर्धारयिष्यते तदर्थप्रतिपेधो विज्ञास्यते। न ह्यन्यार्थायाः प्रतिपेधोऽन्यार्थो भवत्यनाकङ्क्षितत्वात् TantrVā.923.8 (*on* iii.4.12); न खलु नियोगशेषभूता ... कृतिः पुरुषशेषभावमनुभवितुमर्हति। अन्यार्थस्यान्यार्थतानवत्कल्पनात् NyāyRaMā.164.24; दर्शनाद्वार्थं पक्षमत्रं दार्शं तद्वैधदेवार्थं न भवति ... कथं पुनरन्यार्थस्य सतोऽन्यार्थशङ्का CaturCin.iii(2).598.2; अन्यार्थनान्यस्य ... उपकारः प्रसङ्गः ŚivārkaMaDī.1.78.10 (*on* i.1.1); 3C having different aim or purpose ध्यायम् ...। अजुना संभवस्यामि शुशुष्यान्यार्थमद्वैतम् KāliVIT.25.4; 4A meant for another one, i.e. referring to the Brahman अन्यार्थश्च परमार्थः Brahmsū.i.3.20 (Sān. अन्यार्थोऽयं जीवपरमार्थः न जीवस्वरूपपर्यवसायी किं तर्हि परमेश्वरस्वरूपपर्यवसायी; Ma. परमात्मार्थश्च परमार्थः, Śrī. तादस्तन्माहात्म्यप्रतिपादनार्थो जीवपरमार्थः; VedāntPaSau. परमात्मनो जीवस्वरूपविभवेतुत्प्रदर्शनार्थः; VedāntKau. परमात्मनो जीवस्वरूपविभवेतुत्प्रदर्शनार्थः); यतोऽन्यार्थं जीवपरमार्थं ब्रह्मप्रतिपत्त्यर्थमस्मिन्वाक्ये जीमिनिराचार्यो मन्यते BrahmsūBh.(Sān.)259.4 (*on* i.4.18); अन्यार्थं जीवसंकीर्तनम् ... इति जैमिनिराचार्यो मन्यते BrahmsūBh.(Rā.)370.2 (*on* i.4.18); VedāntDī.74.7 (*on* i.4.18); जीवग्रहणमन्यार्थं जीवव्यतिरिक्तब्रह्मबोधाधर्ममिति जैमिनिन्यते VedāntPaSau.135.21 (*on* i.4.18); 136.8 (*on* i.4.18); तस्मिन्नपि पक्षेऽन्यार्थं तदर्थसंकीर्तनम् ApuBh.112.7 (*on* i.4.18); इह जीवसंकीर्तनम् अन्यार्थं जीवान्यब्रह्म-बोधार्थम् इति जैमिनिन्यते GoviBh.73.9 (*on* i.4.18); (used as noun) (statement) meant for another one, i.e. referring to the Brahman अन्यार्थं तु

जैमिनिः प्रश्रव्याख्यानाभ्यामपि चैवमेकं Brahmsū.i.4.18 (Ma. परमात्मज्ञानार्थम्; Śrī. प्राणाघतिरिक्तजीवसद्भावप्रतिपादनं तदतिरिक्तपरमेश्वरप्राज्ञोपासनार्थमिति); त्रयो धर्मस्कन्धाः ...। न ह्यत्र विधिशब्दः श्रूयते अतोऽन्यार्थमनुयायमात्रम क्रियते तेषामाश्रयणाम् BrahmsūBh.(Rā.)690.6 (*on* iii.4.18); VedāntDī.74.7 (*on* i.4.18); यतो जैमिनिनान्यार्थमसिद्धेऽर्थे विधिस्तथा AnuVyā.12B.11 (*on* i.3); अन्यार्थम् ब्रह्मोपासनस्तुत्यर्थम् ŚrutaPra.ii.544.31 (*on* iii.4.18); 4B meant for another यो ह्यन्यार्थो घटः सोऽर्थो न हष्टः IṣaSi.29.19; आत्मनोऽन्यार्थता-प्रसिद्धेश्च अमुख्यात्माश्रयत्वात् ... आत्मा नान्यार्थः IṣaSi.31.2; न ह्यात्मान्यार्थोऽन्यत्तु सर्वमात्मार्थम् Bhām.104.3 (*on* i.1.4); होमाभिधारणयोर्विधेयत्वमविवादमतो होतव्यमभिधार्या इति च विध्यर्थमेव न जर्तिलश्रवणवदन्यार्थम् ŚāstrDī.776.14 (*on* x.8.5); क्रतुकारकाप्याश्रित्य विहितमर्थकर्म द्विविधमङ्गं प्रधानं चेति। अन्यार्थमङ्गम् PrasthāBhe.4.16; यजमानस्यान्यार्थस्यैव पुरोडाशकपालवत् शुधधारणादौ विनियोगेऽपि तन्मात्रनिपत्यत्वा कृतार्थभावेन प्रतिपत्त्यर्हत्वात् MīmāKau.i.272.16 (*on* i.4.23); (used as noun) (one) meant for another (धर्मः) नान्यार्थ इति ज्ञातेन संनिहितेनापि एकवाक्यता भवति अन्यसंबन्धोपपत्ती सत्याम् ŚābaBh.1133.17 (*on* iii.8.31); 5A having one field, i.e. subject matter भवतां चोत्सर्गोऽन्यार्थोऽपवादश्चान्यार्थः SyādvāMañ.11 (260); 5B having another field, i.e. subject matter, SyādvāMañ.11(260)

अन्यार्थ (anyārtha) *n.* 1 type of defect of composition (*lit.* denoting other than or expressed, i.e. unintended meaning) अन्यार्थमर्थहीनं च ... भाषादोषास्तुदाहृताः NāraSm.29.8; ŚukraNi.4(5).129; नेयार्थं क्लृप्तमन्यार्थ-भाषकमयुक्तिमत्। गूढशब्दाभिधानं च कवयो न प्रयुज्यते Kāvyaān.(Bh.)1.37; विद्यादन्यार्थं विगमे Kāvyaān.(Bh.)1.40; पदार्थदोषानाह अन्यार्थं नेव-गूढार्थाश्लिक्लिष्टानि KāvyaānSū.ii.1.10; रुद्धिच्युतमन्यार्थम् KāvyaānSū.ii.1.11; SaraKaṇṭhā.7.12; क्लृप्तम् ... अन्यार्थम् ... इति दोषाः PrātāYa-Bhū.296.11; 297.10; भ्रष्टम् ...। अन्यार्थमर्थहीनं च तद् दिधा परिकीर्तते SāhiSā.2.60; 2 type of fallacious answer (*lit.* wrong answer, irrelevant reply or plea) अग्रसिद्धं विरुद्धम् ... अन्यार्थम् ... नोत्तरं शस्यते युधिः KātySm.173; ViraMi.(Vyavahāra).63.5; बलावलेन चैतेन साहसं स्थापितं पुरा। अनुकमेत-न्यन्यते तदन्यार्थमिति रितम् KātySm.181; अन्यार्थं व्याचष्टे - ... अनुकमेतन्यन्यते तदन्यार्थमिति रितम्। अर्थिनो यदसद्वृत्तकथन एव पर्यवसितं मिथोविरुद्धपदवद्य तदन्यार्थमित्यर्थः SmṛtiCan.iii.100.14-16; प्रकृतानुयोगित्वादन्यार्थम् ViraMi.(Vyavahāra.)63.27.

अन्यार्थक (anyārtha-ka) *n.* name of one of the sixteen defects of a word (*lit.* denoting other than expressed, i.e. unintended meaning) अन्यार्थकमपुष्टार्थम् ... दोषाः स्युः पदसंश्रयाः SaraKaṇṭhā.4.3.

अन्यार्थक (anyārtha-ka) *adj.* 1A having the sense of different भिन्नमन्यार्थकं विदुः AnekāSa.521; 1B having the sense of another अन्यर्थेन अन्यार्थकेतरादिपदग्रहणम् BhāṭṭCin.i.105.10 (*on* i.1.4); श्रौतान्तरद्वयस्यान्यार्थ-कान्तरशब्देन मयूरेति समासेनाह। गच्छेति BālaBha.i.74.20 (*on* i.20); 1C having the sense of second, i.e. second person अन्यार्थकत्वच्छब्दस्य सत्त्वेऽपि तस्य सर्वनामत्वे मानभावात् LaśabdeSe. i.222.9; 2 having one meaning अन्यस्यान्यार्थकं वाक्यमन्यथा योजयेद्यदि। ... सा वक्रोक्तिः SāhiDa.483.3.

अन्यार्थकता (anyārthaka-tā) *f.* [Inst.] by way of having another meaning अन्यापिप्रायेणोक्तं वाक्यमन्येनान्यार्थकतया यद्योज्यते सा वक्रोक्तिः AlāṅkāSe.10.1(6); वनादिशब्दस्यान्यार्थकतया प्रसिद्धेः कथमुक्ताधर्थाभोऽत आह। वनेत्यादि BālaBha.iii.94.17 (*on* 3.56)

अन्यार्थकत्व (anyārthaka-tva) *n.* the state of having another meaning or referent यिपदिति आसीदित्यर्थमित्येतरैर्यभाष्ये व्याख्यानात्तदेकवाक्यतया प्रकृते द्वितीयपदस्यान्यार्थकत्वात् GuruCandri.ii.264.9; LaCandri.524.38.

अन्यार्थकथन (anyārtha-kathana) *n.* 1 statement of other than the expressed, i.e. unintended meaning अन्यार्थकथनं यत् स्यात् सोऽपदेशः प्रकीर्तितः NāṭyaSā.22.59 (AbhinBhā. अन्यार्थकथनमपदेश इति स्वयं विवक्षितस्यान्य एव वक्तीत्यन्यकथनमित्यर्थः); BhāvPra.(Sā.)11.10(1); RasāSū.63.19(1.225); 2 act of conveying another sense, act of expressing another meaning विधिर्हि प्रवर्तकः। तस्य पुरुषप्रवृत्त्युपयोग्यार्थकथनेनैव चारितार्थादन्यार्थकथनस्य स्तुतिवचनम् ApuBh.282.22 (*on* iii.4.21)

अन्यार्थकर्मान्तरित (anyārthakarmāntarita) *adj.* being intervened by the action or rite serving another purpose सच्छिद्रपञ्चकालता च तावन्मात्र-योग्यस्यैव। अन्यार्थकर्मान्तरितत्वं सच्छिद्रत्वम् PañcRāRa.52.5.

अन्यार्थकल्पन (anyārtha-kalpana) *n.* 1A assumption of the object which is other (than the Brahman) अप्रमाणप्रसक्तिश्च स्यादितोऽन्यार्थकल्पने।

अन्यार्थत्वप्रकल्पन

33 (on 2.113); 1Bii the state of being meant for another (grammatical operation) प्रत्ययलक्षणेन च कार्यं शास्त्रं वातिदिश्यते न तु तात्पर्यं तस्यापौरुषेयत्वात्। तदेवमन्यार्थत्वात् स्पष्टग्रहणं सविभक्तिकोदेशार्थं कर्तव्यम् Pradī.vii.46.19 (on viii.1.18); 1Biii the state of being meant for another one, i.e. referring to the Brahman परामर्शस्यान्यार्थत्वमुत्तरत्र वक्ष्यति AnuBh.83. 25 (on i. 3.18); अर्थवादे तत्त्वव्यवस्थान्यार्थत्वाद्वाक्यप्रमाणान्वितं मनोमयत्वादियुगलजीवोपासनायामपि शमगुणविधिसंभवात् ŚivārkaMaDī.i. 298.17 (on i. 2.1); 1C the state of having different purpose अधिकं चान्यार्थत्वात् MīmāSū.x.4.14; शेषमक्षस्तथेति चेन्नान्यार्थत्वात् MīmāSū.xii.1.31; xii.1.46; न चास्य प्रयोजनवत्संनिहिताध्ययनपरित्यागेनान्यार्थत्वे प्रमाणमस्ति TantrVā.24.6 (on i.2.8); यदि श्रुतेन नैराकाङ्क्षान्यार्थत्वम् औपभुतमनुयाजार्थत्वेन निराकाङ्क्षी-कृतत्वाच्च प्रयणार्थं स्यात् TūpT.15.22 (on iv.1.43); विधिविरोधादन्यार्थत्वाच्च नेदं फलम् TālpT.(U.)11.17.14 (on 2.275); 2A the state of having a different meaning or referent शास्त्रे तुल्यजातीयेष्वर्थान्तरभूतेषु विशेषपस्योभयया दृष्टत्वादिति नान्यार्थत्वाच्छब्दे विशेषदर्शनात् PadārthaSāh.239.16; न त्वयं पक्षधर्म एव एकदेशवृत्तित्वादिति नावधारणस्यान्यार्थत्वात् NyāyVār.133.2 (on i.1.35); 'ब्रह्मैवेदं सर्वम्' ... इत्येवमदीनि वाक्यानि स्वप्रकरणस्थानि अन्यार्थत्वेन परिणेतुमशक्यानि BrahmSūBh.(Śaṅ.)610.18 (on iii. 2.36); कुत एतदगादिति ... कुत इति ... अपादानार्थत्वे हि पुनरुक्तता नान्यार्थत्वे BrĀraUBh.246.9 (on ii.1.19); नन्वज्ञानमित्यत्र नञो यद्यभावाऽर्थः तदा ज्ञानाभाव इति स्यात्, विरोध्यर्थत्वे च भ्रान्तिज्ञानम् अन्यार्थत्वे च भ्रान्तिसंस्कारः VivaPraSāh.25.10; भुजङ्गकुण्डली ...। पर्ययसाने न भुजङ्गरूपं कुण्डलं विद्यते यस्येत्याद्यन्यार्थत्वम् SāhiDā.473.6; कायब्यूहाश्रयस्य ... प्रभेदेऽभेदश्रुतेरित्यन्यार्थत्वात् BhedaDhi.78.2; ऋग्वेदादि-श्रुतीनामन्यार्थत्वादन्यश्रुतीनां चास्तत्वाच्चक्रादिधारणं श्रुतिपरिपयमित्युच्यते: NirmāSi.84.21; 2B [Inst.] by way of having different, i.e. various meanings प्रत्यक्ष-श्रुतिवाच्यत्वात्सामान्यार्थत्वेन नीयते ŚlokaVār. 2. 276(127. 9) (NyāyRa. एकस्य वाक्यस्यानेकाविधिवशक्तिः); 2C the state of having another meaning or referent पुनः श्रुतेर्यथादगुणार्थत्वेनान्यार्थत्वात् TantrVā.644.15 (on ii.4.15); नैवमुत्पत्त्यादि-श्रुतीनां निराकाङ्क्षप्रतिपादनसामर्थ्यमस्ति, प्रत्यक्षं तु तासांमन्यार्थत्वं समनुगम्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.)835.16 (on iv. 3.14); हन्त तर्ह्यनर्थकत्वादपोहमेतद्वाक्यम् ... न अन्यार्थत्वात् TaiUBh.260.9 (on 2.6); प्रविष्टस्य तु भावान्तराप्तिरिति चेत्, न, प्रवेशस्यान्यार्थत्वेन प्रत्याख्यातत्वात् TaiUBh.295.15 (on 3.10); कथं पुनरेतदवगम्यते बृहतीप्रज्ञाणोक्त्यनुष्ठेयं न पुनरन्यार्थत्वम् BrĀraUBh.65.6 (on i. 3.21); अनर्थक्यान्यार्थत्वयस्तु प्रसिद्धिबाधः Kāśī.i. 32.25 (on 1.67); वचनं तु व्यवस्थार्थमन्यार्थत्वादबाधतः ŚāstrDī.128.4 (on ii. 2.3); आगमस्यान्यार्थत्वात् NyāyMa.7.2; तथा चेदं वचनं, 'नास्यदृष्टं त्वत्वा कनीयांसं चिन्वीत' इति तेषां वचनानामन्यार्थत्वात् SaṅkarKāBh.71.6 (on ii.1.57); पूर्वापरादिशब्दानां च दिग्दर्शने स्वाश्रयत्वात् अन्यार्थत्वे च तत्त्वत्यये दिग्साधारणत्वस्य दुर्निर्लपत्वात् TarkSāh.(Ā.)50.14; श्रुतिविरोधेन स्मृतीनामेवान्यार्थत्वमप्रामाण्यं वा किं न स्यात् TattvPrakā.80A.1 (on ii.1.1); अवश्यानुष्ठेयमेव मुमुक्षुणा चैराग्यादि तद्धिना मोक्षसिद्धेः। न चैवं श्रुतिविरोधः।। तस्या अन्यार्थत्वात् TattvPrakā.140B.2 (on iii.1.7); न च श्रुतेरन्यार्थत्वं कल्पनीयम् TattvPrakā.145B.6 (on iii.1.24); (श्रीवदपुराणानाम्) न च तेषामपि श्रुतिवदन्यार्थत्वम् NyāySu.(Ja.)98B.11 (on i.1.2); फलान्तरसाधनवचनस्यान्यार्थत्वं 'स्वयमेवोक्तम् प्रत्ययार्थं च मोक्षस्य सिद्धयः संप्रकीर्तिताः' PāñcRāRa. 9.3; वेदे सृष्टिवाक्यानामेतद्व्यायेनान्यार्थत्वाच्च ब्रह्म जगत्कारणम् AnuBh.114.10 (on i.4.19); 2D the state of having a different, i.e. hidden meaning मात्रासंविदुच्यवनादन्यार्थत्वेन तद्भुते नाम। स्पष्टप्रच्छन्नार्थं प्रहेलिकाव्याहृतार्थं च KāvyaĀn.(Ru.)5.25; 2E the state of having meaning other than the expressed, i.e. unintended meaning अन्यार्थत्वासमर्थत्वे एतामेवोपसर्पतः। संदिग्धानामवाच्यत्वमाहुः संशयितार्थताम् AgniP.346.9.

अन्यार्थत्वप्रकल्पन (anyārthatva-prakalpana) *n.* assumption of the state of having meaning other than the expressed, i.e. unintended meaning निरुक्तिर्योगतो नामान्यार्थत्वप्रकल्पनम् Kuval.164.

अन्यार्थत्वप्रतीति (anyārthatva-pratīti) *f.* knowledge of the state of having different meaning अन्यार्थत्वप्रतीतिरहितस्य कस्यचिद्वाक्यस्य किंचिद्विधोपास्य-निर्धारणार्थत्वं कस्येत ŚivārkaMaDī.ii. 363.13 (on iii. 3.43)

अन्यार्थत्वाभाव (anyārthatvābhāva) *m.* absence of the state of being meant for another प्रथमवचनस्य जर्तिलादिवदन्यत्वाभावादिध्यर्थत्वमेवेत्यर्थः MayūMāli.776.27 (on x.8.5)

अन्यार्थत्वावयुत (anyārthatvāvadhṛta) *adj.* ascertained as the state of having another purpose अन्यार्थत्वावयुतवेदाभ्यासदिसमभिध्याहारात् ... अर्थवाद

एवायम् Kāśī.i.137.12 (on 2.146)

अन्यार्थदर्शन (anyārtha-darśana) *n.* 1 perception of different purpose 2A act of finding (a text having) different application B act of finding another text (pointing to the one, i.e. same conclusion) 3 act of showing (something) to be meant for another 4A indication of different meaning or referent B expression of another meaning or referent 5 the word anyārthadarśana 1 perception of different purpose नामस्वरूपं ... 'प्रायश्चित्त-न्यार्थदर्शनाच्छास्त्रान्तरेषु कर्मभेदः स्यात् MīmāSū.ii.4.8; ŚābaBh.633.10 (on ii.4.8); परिहारसूत्रवशेन पञ्चान्यार्थदर्शनान्युच्यन्ते TantrVā.640.9 (on ii.4.8); किमन्यार्थदर्शनानां प्राच्यपेक्षत्वादविधानाच्च नैव भक्षः TantrVā.1044.20 (on iii.5.19); स्मृतेर्मूलान्तरस्यापि संभावितत्वादन्यार्थदर्शनस्याप्यनुपपत्तिविधया लिङ्गत्वाच्च MīmāKau.ii. 367.6 (on iii. 3.14); 2A act of finding a text having different application स्याद्वान्यार्थदर्शनात् MīmāSū.iii. 5.20 (ŚābaBh. अन्यार्थं हि वचनं भक्षं दर्शयति); 2B act of finding another text (pointing to the one, i.e. same conclusion) तथा चान्यार्थदर्शनम् MīmāSū.iv.4.31; नानुक्तेऽन्यार्थदर्शनं परार्थत्वात् MīmāSū.iv.4.33; iv.4.38; iv.4.41; v.1.7; v. 2.20; तथा चान्यार्थदर्शनम् MīmāSū.vi.1.11; अपि चान्यार्थदर्शनाद्यथाश्रुतिं प्रतीयेत MīmāSū.vi.1.28; vi.1.38; vi.5.15; vi.7.10; उदयगनपूर्वपक्षाहःपुण्याहेषु दैवानि स्मृतिरूपान्यार्थदर्शनात् MīmāSū.vi.8.23; viii.1.31; viii. 3.5; ix. 2.18; x. 2.33; x.8.46; x.8.58; xi.1.45; xi.1.58; xi.1.70; xi. 2.5; xi. 2.11; xi. 2.16; xi.4.3; xi.4.21; xi.4.24; एवं च कृत्वाचान्यार्थदर्शनमुपपन्नं भवति ŚābaBh.1282.21 (on iv.4.31); अन्यार्थदर्शनं च भवति। यथा शूद्रस्याध्ययनमिति ŚābaBh.1381.9 (on vi.1.38); विग्रहवती देवता, भुङ्क्ते च। ... स्मृतेः उपचारात् अन्यार्थदर्शनाच्च ŚābaBh.1650.3 (on ix.1.6); यदा दश संस्तरान् दर्शपूर्णमासार्थं यततेऽग्निष्टोमयाजिनामाजोतीत्याद्यन्यार्थदर्शनादपि व्यवस्थासिद्धिः NyāySu.(So.)66.12 (on i.2.17); श्रुतौ स्मृतौ वा ... कालः प्रत्यक्षवचनेनान्यार्थदर्शनकल्पविधिना वा विहितः BhāṭṭaDī.ii. 331.19 (on vi.8.5); दैवानि कार्याणि तत्कालसंरणात् ... इति स्मृतिरूपदर्शनात् 'पूर्वाह्णे वै देवानां मध्यदिनं मनुष्याणामपराहः पितृणां मित्यन्यार्थदर्शनाच्छेति MayūMāli. 519.21 (on vi.8.5); 3 act of showing (something) to be meant for another अन्यार्थदर्शनाच्च SaṅkarKā.ii. 2.37 (JAS. Ed.); विद्यते चान्यार्थदर्शनेभ्यः आध्याग्याह देवान् यजेति SaṅkarKā.ii.3.4 (JAS. Ed.); अत्रेयन्ते देवाश्च पितरश्च इति इदमन्यार्थदर्शनमुक्तन्यायस्य द्रष्टव्यः कारणम् SaṅkarKāBh.110.7 (on ii.4.32); 4A indication of different meaning or referent अन्यार्थदर्शनस्य च प्राप्तिरहितस्यासाधकत्वात् BrahmSūBh.(Śaṅ.)285.7 (on ii.1.1); 'विज्ञानमयः', 'मनोमयः' इत्यादौ विज्ञानमयशब्दस्य अन्यार्थदर्शनात् अर्थतार्थता अवसीयते BrĀraUBh.526.16 (on iv.3.7); वाक्यशेषादग्निस्तुतिविधि-परत्वावगमात् अन्यार्थदर्शनस्य प्राच्यभावे प्रमाणत्वानुपपत्तेः TattvPradī(Ci.)156.14; प्रतिवाक्यं न तत्सिद्धिः क्वचिदन्यार्थदर्शनात् VedāntKa.196.9 (on i.4.1); परे तु ... पुनःश्रुतिनिन्दाशक्तिसमाप्तिवचनप्रायश्चित्तान्यार्थदर्शनानि ... पूर्वपक्षहेतुतया वर्णयन्ति ŚrūtaPra.ii.463.2 (on iii. 3.5); श्रुतिविध्युद्देशानामन्यार्थदर्शनानां तदेकवाक्य-त्वादर्थान्तराप्तापकत्वम् ŚrūtaPra.ii.517.24 (on iii. 3.43); हारीतवनेऽन्यार्थदर्शनम् CaturCin.iii(1).1509.9; विद्याप्रकरणे अध्ययनाङ्गोपनयनपरामर्शस्यान्यार्थदर्शनं लिङ्गित्वेव पर्यवस्यति ŚivārkaMaDī.ii.485.20 (on i. 3.27); 4B expression of another meaning or referent एतस्य चान्यार्थदर्शनमात्रत्वेन स्वतोऽविद्याकल्पत्वात् MīmāKau.i. 50.24 (on i. 3.7); अपहृतिरपहृत्य किंचिदन्यार्थदर्शनम् Kāvyaṣā.2.304; ŚaraKaṇṭhā.449.18; 5 the word anyārthadarśana (in the Sūtra) तथा अन्यार्थदर्शनं व्याचक्षाणा वक्ष्यामः TantrVā.486.2 (on ii. 2.10)

अन्यार्थदर्शन (anyārtha-darśana) *adj.* 1 serving the purpose of another thing चान्यन्यन्यार्थदर्शनानि ... तेषामपि लिङ्गत्वम् TantrVā.862.16 (on iii.3.14); 2A indicatory of another matter or thing अन्यार्थदर्शनं हि एतत् BrahmSūBh.(Śaṅ.)692.3 (on iii. 3.45); 2B indicatory of another meaning or referent लिङ्गं हि द्विविधं सामर्थ्यरूपमन्यार्थदर्शनं च VedāntKa. 459.21 (on iii.3.44)

अन्यार्थदर्शनत्व (anyārthadarśana-tva) *n.* [Inst.] by way of finding different meaning मानवः कर्तव्यतोपदेशः कालनियोगप्रकरणे दर्शयिष्यते त्रिधा विभक्तस्याहस्तुतीयो भागोऽपराह इत्यत्रान्यार्थदर्शनत्वेनानुसंधेयः CaturCin.iii(2).570.2.

अन्यार्थदर्शनभ्रम (anyārthadarśana-bhrama) *m.* error in finding different meaning महाभारतादिवचनानि ...। गन्धादिश्रुतिशून्यत्वात्तद्विषयार्थव न भवन्तीत्यन्यार्थदर्शनभ्रमेणैवोपन्यस्तानि CaturCin.iii(1).1037.17.

अन्यार्थदर्शनरूप (anyārthadarśana-rūpa) *adj.* of the form of indication of different meaning or referent शाबरभाष्यादिषु तत्र तत्रान्यार्थदर्शनरूपलिङ्गै-

पन्नासेऽपि लिङ्गमात्रसाधकम् *SivārkaMaDī. i.81.4 (on i.1.1)*; अन्यार्थदर्शन-
रूपलिङ्गाग्रं न साधकमिति प्रतिपादकप्रमाणप्रदर्शनाय सूत्रम् *SivārkaMaDī.ii.405.*
26 (on iii.4. 37); वैदिकमन्यार्थदर्शनरूपमन्यार्थासिद्धं लिङ्गं स्मृत्यनुमितवृत्तपेक्षया
प्रबलम् *MīmāKau.i. 367.4 (on iii. 3.14)*; अन्यार्थदर्शनरूपलिङ्गस्य स्वयं क्वचिदप्यर्थं
प्राप्ताप्यभावात् *MayūMāli.494. 27 (on vi. 5.1)*; अन्यार्थदर्शनरूपस्य लिङ्गस्य स्वतो
निष्ठापकत्वं तात्त्विकाणामसंप्रतिपन्नम् *MayūMāli. 541.9 (on vii. 3.10)*

अन्यार्थदर्शनलिङ्ग (*anyārthadarśana-linga*) *n.* probans which is
indicatory of different meaning or referent आर्यवादिकस्यान्यार्थदर्शनलिङ्गस्य
यथाकथंचित् स्तुत्यालम्बनत्वापत्तेः *SivārkaMaDī. i. 475. 27 (on i. 3. 33)*

अन्यार्थदर्शनोपपत्ति (*anyārthadarśanopapatti*) *f.* tenability of showing
(something) to be meant for another 'वाजिनो यजत्याहुतां विश्वाय'
इत्यान्यार्थदर्शनोपपत्तिः *BhāṣCin.ii.66.19 (on i.4.10)*

अन्यार्थदर्शनीपयिकत्व (*anyārthadarśanaupayika-tva*) *n.* the state of
being conducive to the expression of another meaning नान्या अत्रमहादिति
वाक्यान्तरमपि सदन्यार्थदर्शनीपयिकत्वात्तद्वाहृतम् *TantrVā. 988.16 (on iii.4. 24)*

अन्यार्थद्योतक (*anyārtha-dyotaka*) *adj.* indicating different meaning
or referent अन्यपरं वाक्यमन्यार्थद्योतकं लिङ्गमित्युच्यते *YuktiSneha.149. 2 (on*
i.1.6)

अन्यार्थद्रव्योद्देश (*anyārthadravyoddeśa*) *m.* [Inst.] in view of the
material meant for another (deity) नान्यान्यार्थद्रव्योद्देशेनाहुतिविधानं किं तु
द्रव्यविशेषविधिः *PrakaVi.883.16.*

अन्यार्थधी (*anyārtha-dhī*) *f.* 1 cognition of (sentence as having)
different meaning अन्यत्वाच्च पदार्थानां ते चेन्नान्यार्थधीर्भवेत् *ŚlokaVār.7.*
239(911.10); 2 cognition of other (than the expressed and indicated)
meaning, i.e. suggested meaning योऽस्यस्यान्यार्थधीहेतुर्वापारो च्यतिरेव सा
KāvyPra.72.7; BhāvPra.(Śā.)170. 22(6); Ekāva. 2.13(6) (78.8)

अन्यार्थन (*anyārthana*) *n.* expectancy for another नित्यं ज्ञानं विभासत्र
नित्यविषयं तेन नान्यार्थनम् *TattvMu. 3.17.*

अन्यार्थनिरास (*anyārtha-nirāsa*) *m.* removal of another object (of
sense) इन्द्रियाणि च इन्द्रियार्थाश्च इन्द्रियायाः। त एवेति विशेषणमन्येन्द्रिय-
निरासाधमन्यार्थनिरासार्थं च *Sphuṭā. i.41.12 (on i.1.14)*

अन्यार्थनिर्दिष्ट (*anyārtha-nirdiṣṭa*) *adj.* mentioned for other purpose
वाक्याण्योऽन्यार्थनिर्दिष्टयोरपि गायत्रीप्रकारत्वम् *ChāndōUBh.162. 5 (on iii.12.*
5); अन्यार्थनिर्दिष्टस्यापि जीवस्तोपास्यत्वम् *SivārkaMaDī. i. 316. 20 (on i.2.2)*

अन्यार्थनिश्चय (*anyārtha-niścaya*) *m.* ascertainment of another meaning
काण्वशाखायाम् 'अग्रस्यात्रमित्यस्य' पाठाभावेऽपि शाखान्तरगुणोपसंहारेण
लभ्यस्तदर्थोऽस्त्येव । न च काण्वशाखायां पाठाभावमत्रेण शाखान्तरस्यान्यार्थनिश्चयः
SivārkaMaDī. i. 529. 20 (on i.4.13)

अन्यार्थनीयमान (*anyārtha-nīyamāna*) *adj.* taken for another purpose
अधिकारार्थस्य चाद्यशब्दस्यान्यार्थनीयमानोदकुम्भदर्शनमिव श्रवणं मङ्गलायापि कल्पते
TattvVai. 2.18 (on i.1.1); माङ्गल्यमन्यार्थनीयमानोदकुम्भादिवत् ... प्रासङ्गिकं प्रयोजनम्
NyāyRa. 38.16 (on i.1.113); अधिकारार्थस्य च अद्यशब्दस्यान्यार्थनीयमानकुम्भमन्-
जलकुम्भादेर्दर्शनमिव श्रवणं मङ्गलायापि कल्पते *PramāMī. 2.2 (on i.1.1)*

अन्यार्थन्यास (*anyārtha-nyāsa*) *m.* act of putting forth or presentation
अन्यार्थन्यास (उक्तसिद्धयर्थमन्यार्थन्यासो व्याप्तिपुरःसरः। कथ्यतेऽर्थान्तरन्यासः
of another meaning *Vāgbhaṭṭā. 4. 91.*

अन्यार्थपर (*anyārtha-para*) *adj.* 1 meant to convey another meaning
एतदनन्तरमत्रोक्तार्थोऽत्रमिति मित्यादिश्लोकेनान्यार्थपरेणापि वक्ष्यते *VīraMī. 302. 9*
(on i. 2.38); 2 meant to convey secondary meaning, cf. अन्यार्थपरत्व।

अन्यार्थपरत्व (*anyārthapara-tva*) *n.* 1 the state of being meant to
convey secondary meaning न च स्वार्थपरत्वस्योपपत्तौ सत्यान्यार्थपरत्वकल्पना
युक्ता *Bhām. 35.11 (on i.1.1.1)*; 2 the state of being meant to convey another
meaning यदुक्तं पूर्वपक्षिणा अस्य वचनजातस्य अन्यार्थपरत्वं तत्र *Subodhi.47.*
32 (on i.2.100)

अन्यार्थपरत्वतस् (*anyārthaparatva-tas*) *adv.* due to being meant for
conveying another meaning यत्रादिकरणानीव नातो गोवरसंकरः। पित्राभिन्न-
प्रसिद्धयर्थं न चेयं श्रुतिरित्येते। यद्वै तदिति वक्ष्ये इतोऽन्यार्थपरत्वतः
BrāraUBhVā. iv. 3.1750.

अन्यार्थपरवाक्य (*anyārthapara-vākya*) *n.* sentence meant to convey
another meaning (अन्यशेषस्यातत्परत्वदर्शनात्) अन्यशेषस्य अन्यार्थपरवाक्यवदस्य
LaCandr.717. 27.

अन्यार्थपरिग्रह (*anyārtha-parigraha*) *m.* acceptance of wealth of

another person अन्यार्थपरिग्रहे सत्तादायतिच्छेदनमर्थस्य ... नीवस्य गमननायति-
जमयोऽनर्थानुबन्धः *KāmSū. 354. 24 (6.6)*

अन्यार्थपारवश्य (*anyārtha-pāraśaśya*) *n.* dependence on, i.e.
devotedness for the purpose of another प्रियं प्रति। विरक्तानां तु लिङ्गानि
कथ्यन्ते ... । गुह्यस्थानमन्यार्थपारवश्यमतदारः *BhāvPra.(Śā.)115.19(5)*

अन्यार्थपूर्वविप्रतिषेध (*anyārtha-pūrvavipratishedha*) *m.* opposition of
the former for the sake of the latter (grammatical operation) (अन उपधालोपिन
ऊधसो ङीप् पूर्वविप्रतिषेधम्) अन इति। यद्यपीदमन्यत्र वक्तव्यम्, तथाचन्यार्थपूर्व-
विप्रतिषेधप्रतिपादनप्रसङ्गेनात्रोक्तम् *Pradī. iv.35B.6 (on iv.1.75)*

अन्यार्थप्रकाशन (*anyārtha-prakāśana*) *n.* 1 act of implying other thing
or object प्रमेयलक्षणाथस्य वाक्यस्यान्यार्थप्रकाशनमुपपत्तिसामर्थ्यात् *NyāyBh. 28.6*
(on i.1.15); 2 act of conveying or expressing of another meaning किंचिदपद्रुत्य
यदन्यार्थप्रदर्शनं (v.l. 'प्रकाशनं) सापहृतिः *AlaṅkāŚe.13.0(19)*

अन्यार्थप्रकाशिनी (*anyārtha-prakāśinī*) *adj. (f.)* revealing any other,
i.e. the highest object विष्णोः कथास्य कणस्या न दान्यार्थप्रकाशिनी *PadmP. iv.*
26. 9.

अन्यार्थप्रतिपादन (*anyārtha-pratipādana*) *n.* act of conveying another
meaning अन्यार्थप्रतिपादनविवक्षायापि प्रमाददन्त्यद्वाक्यमुच्चारयति *Tātpaṭ.(U.)*
84.19 (on 2.161); अन्यपरस्य चान्यार्थप्रतिपादनाप्रतिषेधवाक्यवस्तुत्वात्पेऽप्यस्त्येवेति
Tātpaṭ.(U.)117. 22 (on 2. 276); वेदमुत्रात्मकं वाक्यं वाक्यभेददोषापादकम्
अन्यपरस्य चान्यार्थप्रतिपादनाशक्तेः *YuktiSneha. 32. 9 (on i.1.2)*

अन्यार्थप्रतीति (*anyārtha-pratīti*) *f.* knowledge of another meaning
आनन्दकोशयोक्त्यापनधुवाणानार्थानामन्यार्थप्रतीत्या हास्यकरत्वादयं व्याहारः *RasāSū.*
279. 3(3.174)

अन्यार्थप्रदर्शन (*anyārtha-pradarśana*) *n.* act of conveying another
meaning किंचिदपद्रुत्य यदन्यार्थप्रदर्शनं सापहृतिः *AlaṅkāŚe.13.0(19)*

अन्यार्थप्रधानत्व (*anyārtha-pradhānata*) *n.* prominence of the meaning
(of a word) which is other (than that of a compound constituent), i.e. third
referent किं रथन्तरविशिष्टः क्रतुरिह निमित्तमुत क्रतुविशिष्टं रथन्तरमिति।
तत्रान्यार्थप्रधानत्वाद्दुर्ग्रहेर्निमित्तता *ŚāstrDī.160. 3 (on ii. 3.1)*

अन्यार्थप्रयुक्त (*anyārtha-prayukta*) *adj.* employed for another thing
or matter अन्यार्थमुत्पद्यन् अन्यस्य कार्याय प्रयुक्तम्। उत्सर्गवाक्यमन्यार्थप्रयुक्तेन
वाक्येन नापीयते नापादगोचरीक्रियते *SyādvāMa.11(239)*

अन्यार्थप्रवृत्त (*anyārtha-pravṛtta*) *adj. [f. -ā]* A made for another
purpose (action) यो हि यया कृत्या अन्यार्थप्रवृत्तया विपर्यक्रियते, स एव
तत्र करणम् *PrakaPañ.453.13*; परशुमेधमनपितनापेक्षया कर्मैव, परशुमेधच्छति
नियच्छतीति। अन्यार्थप्रवृत्ततदपेक्षया तु करणम् *TantrRaha.61.21*; B begun
or undertaken for another purpose अन्यार्थप्रवृत्तादृक्श्रोतृव्यवहाराद् व्युत्पि-
त्तोर्व्युत्पत्तिग्रहणमानुषङ्गिकं जायते *SivārkaMaDī.175. 28 (on i.1.4)*;
C employed for another purpose उपनयनस्य चाद्यदन्यार्थत्वात् अन्यार्थप्रवृत्त-
लिङ्गद्वयम् ... शृङ्गाणां विधाधिकारस्य न व्यावर्तकम् *SivārkaMaDī. i.485.*
30 (on i. 3.37)

अन्यार्थप्रवृत्तकृति (*anyārthapravṛtta-kṛti*) *f.* action undertaken for
another purpose नान्यार्थप्रवृत्तकृतिव्याप्यतात्मिका क्रियायाः कर्तव्यता *NyāyRaMā.*
202.26; यदि अन्यार्थप्रवृत्तकृतिव्याप्यतारूपकृत्यतोऽपेता क्रिया *NyāyRaMā.203.4.*

अन्यार्थप्रवृत्तक्रिया (*anyārthapravṛtta-kriyā*) *f.* action begun or
undertaken for the sake of another purpose अन्यार्थप्रवृत्तक्रियाव्याप्यं करणम्
TantrRaha.47.15.

अन्यार्थप्रवृत्तप्रयत्न (*anyārthapravṛtta-prayatna*) *n.* effort made for
another purpose अन्यार्थप्रवृत्तप्रयत्नपेक्षया तु करणमेव परशुक्त् *TantrRaha.*
61.19.

अन्यार्थप्रवृत्तभावना (*anyārthapravṛtta-bhāvanā*) *f.* activity undertaken
for another purpose अन्यार्थप्रवृत्तभावनाभाव्यत्वलक्षणः करणभाव एव भावनायां
धात्वर्थस्य स्यात् *NyāyMa. 347. 2; TattvPradī.(Ci.) 352. 3 (comm. कृत्-*
व्यवच्छेदार्थमन्यार्थपरम्)

अन्यार्थप्रवृत्तव्यापार (*anyārthapravṛtta-vyāpāra*) *m.* operation under-
taken for another purpose अन्यार्थप्रवृत्तव्यापारव्याप्यत्वाल्लक्षणः करणभाव एव भावनायां
धात्वर्थस्य स्यात् *NyāyMa. 347. 2; TattvPradī.(Ci.) 352. 3 (comm. कृत्-*
व्यवच्छेदार्थमन्यार्थपरम्)

अन्यार्थप्रवृत्ति (*anyārtha-pravṛtti*) *f.* use in another meaning or referent
अन्यार्थप्रवृत्तिः शब्दस्य नस्तौति कोऽयं। नान्यार्थप्रवृत्तव्यापारो निमित्तमिति
Śāstra.76.11.

अन्यार्थप्रसक्त

अन्यार्थप्रसक्त (anyārtha-prasakta) *adj.* pertaining to other thing
अन्यार्थप्रसक्तप्रत्येयमादिभिः कृत्युप्यमानो बहुवचने प्रसक्तः TantrVā. 937.10
(on iii.4.12)

अन्यार्थप्राकृत (anyārtha-prākṛta) *adj.* belonging to the archetype
meant for another purpose सिद्धान्ते तु नियमार्थत्वादन्यार्थप्राकृतपुनःश्रवणरूप-
त्वाभावेनापूर्वतत्त्वमिति ध्येयम् MayūMāli.767.6 (on x.7.16)

अन्यार्थप्रापण (anyārtha-prāpaṇa) *n.* act of conveying of other meaning
or referent अन्यार्थप्रापणोक्तः (यद्यत्रियमहरणयोरप्यतिव्याप्तिरित्यम् VidhiRa.13
(88.21); नवमश्लोकायतारिकोदाहृतानां मध्ये यावन्त्यार्थप्रापणोद्यमपरिवर्जनविधीसाम्ना
स्तुवीत यदि रयन्तरसामा सोमः स्यादिति तयोर्विद्योरतिव्याप्तिः VidhiRa.13
(91.25)

अन्यार्थबाधक (anyārtha-bādhaka) *adj.* negating or sublating other
object or thing स्यादिज्ञानमन्यार्थज्ञानानि च अन्यार्थबाधकानि स्युः IṣṭaSi.94.11.

अन्यार्थबुद्धि (anyārtha-buddhi) *f.* knowledge of another meaning or
referent या शब्दार्थस्यान्यार्थबुद्धिहेतुः शक्तिः सभिधामूल व्यञ्जना SāhiDa.62.4.

अन्यार्थबोधकत्व (anyārthabodhaka-tva) *n.* the state of conveying
other meaning or referent समर्थन्तरभावे च कलिमार्गदिशब्दवत्। नान्यार्थबोधकत्वं
स्याद्ध्यनेनैवतशक्तिः TattvSaṁ. 2654.

अन्यार्थबोध्यत्व (anyārthabodhya-tva) *n.* the state of being what is
to be known for another purpose, i.e. exclusion अविवक्षितमिति किमयोध्यत्वं
विवक्षितम् उतान्यार्थबोध्यत्वम् ŚatDū.161.27.

अन्यार्थभजन (anyārtha-bhajana) *n.* act of assuming of another
meaning उत्पाकः, परिवर्तकः, संघात्यकः, इति चत्वारि सात्वत्यङ्गानि।
... प्रस्तुतात्त्यागादन्यार्थभजनं परिवर्तकः SaraKaṇṭhā.741.11.

अन्यार्थभाज्ज (anyārtha-bhāj) *adj.* relating to, i.e. denoting another
meaning or referent नामधात्वर्थयोगी च निषेधोऽन्यार्थभाग्भवेत् ŚlokaVār.7.
301(930.4)

अन्यार्थभाषण (anyārtha-bhāṣaṇa) *n.* statement of another meaning
or referent विधेयार्थस्य सिध्यर्थं साम्यादन्यार्थभा(षा)वणम्। सोऽयमर्थान्तरन्यासः
Mānaso.iv. 2. 255.

अन्यार्थम् (anyārtham) *adv.* 1AI for the sake of (supporting) other
act ii for laying down another (substitute) B for the sake of another
(grammatical operation) C for the sake of another purpose D for the sake
of purpose of others E for the sake of signifying another (meaning or
referent) 2A for the purpose of one (grammatical operation) B for the sake
of one (phoneme) C for the sake of one person 3 for the sake of what is
other than pertinent (exception) 1AI for the sake of (supporting) other (act)
अन्यार्थं दर्शनं न पुनर्ग्रहणात् KātyŚS.i.4.6; (comm. अन्यविधिपरं सत्
प्रसङ्गादन्यमर्थं ज्ञापयति); 1AII for laying down another (substitute) अन्यार्थं
पुनर्ग्रहणम् KātyŚS.i.4.7; 1B for the sake of another (grammatical operation)
न चान्यार्थं प्रकृतमन्यार्थं भवति MahāBh.i.82.2 (on i.1.23); अन्यार्थं कृतमेतदर्थमपि
स्यादिति भावः Prasā.i.133.10; ii.305.16; 1C for the sake of another purpose
अन्यार्थमपि प्रस्थितः पथि पतितं तुषणमर्थस्तौत्येव प्रतिपद्यते BrahmSūBh.(Sāh.)
205.19 (on i.3.33); अन्यार्थमानीयमानोदकुम्भदर्शनवत् Bhām.36.5 (on i.1.1);
अन्यार्थं गतयोः ... दम्पत्योरिह को न ... रसः GītGo.v.11.11; किम्
... अवेद्यत्वसमर्थनार्थमयं प्रयासः उत ... अन्यार्थम् ŚatDū.110.9; अन्यार्थं
फलान्तरार्थम् NyāySu.(Ja.)176A.5 (on i.3.8); अर्थान्तरारम्भवाक्यार्थधीफल-
कस्यायशब्दस्य कथमन्यफलकतेति चेन्न। अन्यार्थं नीयमानोदकुम्भोपलम्भवत्त-
त्संभवात् SarvaDaSaṁ.15.93; अन्यार्थं तु शरो भुजः मानैक्यलण्डं कर्णः
सदृशयुते तत्कोटिश्रेयुक्तवज्ज्ञानं सुयोधम् SiddhāTaVi.(ŚeṣaVā.) 37.9;
1D for the sake of purpose of others प्रवृत्तिश्च निवृत्तिश्च यद्य यावद्य चेद्विदुः।
आत्मार्थमेव नान्यार्थम् SarvaVeSāSaṁ.630; अकुर्वन्मनसः प्रीतिं यः स्त्रीषु
विहितादरः। अन्यार्थं भारयोदेव स परं क्लेशभाजनः YaśasCam.i.538.8;
यस्यन्यार्थमनुष्ठितं तदनुविष्यन्नं चान्यस्य साधनं भवति प्रतिपाद्यं वा तत्राप्रयोजकत्वम्
NyāyRaMā.209.20; अन्येनान्यार्थमानीतामन्यस्यै मां ददासि चेत् KathāSaSāg.xii.
22.76; अन्यार्थमर्थान् रक्षन्ति विव्रं लुब्धा महाशयाः RājTa.(Ka.)7.501;
साक्ष्यादिभिश्चान्यार्थमर्पित(ता)योऽयमित्यवधृतेन ... स समानुयात् SmṛtiCan.iv.
357.1; वाक्प्राणयोरन्यार्थमुदाहृतत्वात् ŚrūtaPra.iB.264.22 (on i.1.27); तत्त्वमेतान्यार्थ-
मन्यत्र नैवमन्यार्थमात्मनि PañcDa.1.9; अन्यार्थमपि करोतीति चेत् AgnBh.153.15
(on ii.3.40); अन्यार्थं या गुप्ता ...। वरणे कर्त्या KandaCū.iii.1.22;
योग्यप्राज्ञाणीः ... अन्यार्थमपि उभयोः परमभक्त्या अनुष्ठिते सति ... दुर्लभस्यापि
प्राप्तिः BālamBha.i.251.10 (on 1.89); यदि त्वन्यार्थं पाकस्तदा तच्छेषः स्वयमपि

भोक्तव्यः BālamBha.i.353.16 (on 1.104); अन्यार्थं योगतत्त्वविवक्षायापि प्रकृते
प्रोक्तरीत्या निवर्हि तद्विषयाया अनुपयोगात् BālamBha.ii.188.15 (on 2.135);
1E for the sake of signifying another (meaning or referent) अन्यार्थमेव व्याहारी
हास्यलोभकरं वचः DaśaRū.3.20; PrāṭiYāBhū.122.1; RasāSū.278.16
(3.174); 2A for the purpose of one (grammatical operation) न चान्यार्थं
प्रकृतमन्यार्थं भवति MahāBh.i.82.2 (on i.1.23); 2B for the sake of one
(phoneme) अन्यार्थम् प्रेरितो वायुर्थधान्यं न करोति च। तथान्यवर्णसंस्कारशक्तिं
नान्यं करिष्यति TattvSaṁ.2195; ŚlokaVār.6.80(751.2); 2C for the sake of
of one person प्रेतपात्रं पितृपात्रेषु सेचयेदर्थार्थम् ... तदयुक्तं, पितामहादेस्तत्कल्पितं,
न पितुः। न चान्यार्थं कल्पितादित्यन्यार्था युक्ता ManuBh.i.311.26 (on 3
238); 3 for the sake of what is other than pertinent (exception) न
धर्महेतुर्विहितापि हिंसा नोत्सृष्टमन्यार्थमपोष्यते MahāViŚt.(H.)1.11; अन्यार्थमुत्सृष्ट्य
अन्यस्य कार्याय प्रयुक्तम् SyādvāMān.11(238)

अन्यार्थमूलतस् (anyārthamūla-tas) *adv.* from the root (of the branch)
meant for another (purpose) शाखां छित्तोपवेपं च मूले कुर्वीत शाखाया।
... उपवेपं करोतीति साकाङ्क्षोऽन्यार्थमूलतः। पूर्वते NyāyMāVi.233.14 (on
iv.2.3)

अन्यार्थलक्षणा (anyārtha-lakṣaṇā) *f.* indication of the meaning of
other एकदेशानुमानेन के चिदाहुद्वयार्थताम्। अपरेऽर्थकदेशेन द्रव्येऽन्यार्थलक्षणा
ŚlokaVār.7.205 (902.10)

अन्यार्थवचन (anyārtha-vacana) *n.* 1 text indicating secondary meaning
तथा चैनं भुजानामिदोचरन्ति यदस्य विविधानुपचाराणुपहरन्ति। तथा चान्यार्थवचनं
भुजानां देवतां गमयति अस्तीन्द्र पिव च प्रस्थितस्येति ŚābaBh.1650.15 (on
ix.1.6); 2 statement meant for another (root) वृद्धत्यर्थमेतद्वचनं न भवतीति
सत्यप्येतस्मिन्नन्यार्थवचने वृद्धतेरभ्यासस्य नैव संप्रसारणेन भवितव्यम् Nyās.ii.
216.15 (on vi.1.17); 3 word denoting different meaning or referent
भिन्नमन्यार्थवचने ViśvaPra.86.15.

अन्यार्थवत् (anyārtha-va(n)t) *adj.* having, i.e. referring to what is
other than the intended meaning अन्यार्थवन्त्यपि पदानि हृदयस्थार्थागत्या अर्थान्तरे
संक्रम्य अत्र प्रवेशः SāhiDa.285.4.

अन्यार्थवर्णन (anyārtha-varṇana) *n.* description of another meaning
स्पर्धते च प्रपञ्चमिथ्यात्ववादिश्रुत्यादेरप्यन्यार्थवर्णनम् TattvPrakā.88A.2 (on
ii.1.18)

अन्यार्थवाचिन् (anyārtha-vācin) *adj.* expressive of different object
भिन्नमन्यार्थवाचि स्यात् DharK.1368.

अन्यार्थविधान (anyārtha-vidhāna) *n.* prescription of other thing न
लौकिकानामाचारग्रहणत्याच्छ्रयतां चान्यार्थविधानात् MīmāSū.viii.4.6.

अन्यार्थविनिवृत्ति (anyārtha-vinivṛtti) *f.* negation, i.e. exclusion of
other thing अन्यार्थविनिवृत्तिं च साक्षाच्छब्दः करोति नः। कृते स्वार्थविधाने
तु सामर्थ्यात्सावगम्यते। न तदात्मा परास्तेति विस्तरेणोपपादितम् TattvSaṁ.1192.

अन्यार्थविशिष्टसंज्ञिन् (anyārthaviśiṣṭa-sañjñin) *adj.* having conscious-
ness characterized by benefit or goodness of others आत्मनोऽन्यार्थविशिष्टसंज्ञिः
स्वकार्यता का कतमा परार्थता MaYānaSū.19.18(5.2)

अन्यार्थविषय (anyārtha-viṣaya) *m.* [Loc.] with reference to other
object स्मरणप्रत्यभिज्ञाने भवेतां वासनावशात्। अन्यार्थविषये ज्ञातुः प्रत्यभिज्ञा
तु दुर्लभा ŚlokaVār.5(17).109(716.8)

अन्यार्थविषय (anyārtha-viṣaya) *adj.* referring to the other object न
च भ्रान्त्यादयो ग्राह्यसंयुक्तमनस्य जायन्ते। किं तर्हि। अन्यसंयुक्तंनिरत्या-
न्यार्थविषयाः Kāśi.i.207.21 (on 4.12)

अन्यार्थवृत्ति (anyārtha-vṛtti) *adj.* signifying the other object एवं च
सप्तमी चन्दी द्वितीया स्तीतिशंसती। ... श्रुतिवृत्ता भविष्यन्ति त्वत्पक्षेऽन्यार्थवृत्तः
TantrVā.409.4 (on ii.1.24)

अन्यार्थवेदन (anyārtha-vedana) *n.* act of understanding of other
objects, i.e. topics ममागमार्थविज्ञानं ज्ञानं नान्यार्थवेदनम् SivaP.vii(2).10.
54(555B.11)

अन्यार्थव्यतिषङ्ग (anyārtha-vyatiṣaṅga) *m.* relation with the other
meaning or referent स्वार्थमात्रपर्यवसाने वाक्यार्थप्रत्ययाभावः प्रयोगवैयर्थ्यं च
स्यात्, तस्मादन्यार्थव्यतिषङ्गरता BrahmSi.25.24.

अन्यार्थव्यापृतत्व (anyārthavyāpṛta-tva) *n.* the state of pervading, i.e.
conveying another meaning or referent न भेदो येन तद्व्यर्थं तस्य
स्यात्प्रतिपादकम्। अन्यार्थव्यापृतत्वाच्च न द्वितीयार्थकल्पना TattvSaṁ.1594;
ŚlokaVār.5(7).58 (465.3)

अन्यार्थशङ्का (anyārtha-śāṅkā) *f.* doubt regarding another meaning or referent वैश्वदेवशब्देन भूतयज्ञपितृयज्ञमनुययज्ञा अयुपलक्ष्यन्ते। कथं पुनरन्यार्थस्य सतोऽन्यार्थशङ्का CaturCin.iii(2). 598. 2.

अन्यार्थश्रुत (anyārtha-śrūta) *adj.* heard, i.e. stated in the scriptures for another purpose अन्यत्रान्यार्थश्रुतानामपि मुख्यदेहत्वकल्पनेन क्लिष्टोपपादना-योगादित्याशङ्कानिराकरणार्थं सूत्रम् ŚivārkaMaDī.ii.198. 34 (on iii.1. 5)

अन्यार्थसंयुक्त (anyārtha-samyukta) *adj.* connected with the meaning or referent of another (word) प्रकृतिप्रत्ययौ ... । यत्रापि नाम हस्यते केवलवधुनादिवत् । तत्राप्यन्यार्थसंयुक्तमिति पूर्वं निरूपितम् ŚlokaVār.7. 354 (945.8)

अन्यार्थसंयोग (anyārtha-samyoga) *m.* relation with different purpose न देवताग्निरश्वक्रियमन्यार्थसंयोगात् MīmāSū.vi. 3.18; कुतः । अन्यार्थसंयोगात् । प्रतिनिधायमानमन्यदेतस्यः ŚābaBh.1418.11 (on vi. 3.18); हत्यादीनां दृष्टार्थत्वात्सि अन्यार्थसंयोगादिति । किमुक्तं भवति, प्रतिनिधिकारणार्थसंयोगादिति यावत् TūpI.121. 3 (on vi. 3.18); अन्यार्थसंयोगादप्यडादीनां भूतादिभिः ऋगादिभिश्च संबन्धः अन्यविशेषणविशेष्यभावे स्तुत्यर्थत्वमेवैषाम् SankarKaBh.117.18 (on ii.4. 58)

अन्यार्थसंनिधान (anyārtha-sannidhāna) *n.* 1 presence of different purpose अन्यार्थसंनिधानस्य संकोचकत्वमयुक्तमिति निरस्तम् UpaParā. 21.19; अन्यार्थसंनिधानस्याकाङ्क्षावशाद्विशेषकत्वं पठे वर्णितम् UpaParā. 22. 2. 2 proximity of another object or thing वाक्यादन्यार्थसंनिधानस्यातिदुर्बलत्वात्तनं ब्रह्मण उपास्तयान्वयो न सिद्धयेत् ŚivārkaMaDī.i. 315.18 (on i. 2.1); अन्यार्थसंनिधानं वाक्यानुकूलत्वात् न वाक्येन बाध्यम् ŚivārkaMaDī.i. 315. 30 (on i. 2.1)

अन्यार्थसंनिधानतस् (anyārthasannidhāna-tas) *adv.* owing to the proximity of another object or thing ब्रह्मण इव तद्गुणस्यान्यार्थसंनिधानत एव ग्रहणोपपत्तेः ŚivārkaMaDī.i. 296.19 (on i. 2.1); विषयसमर्पणार्थप्रणामाभावं निश्चित्य ह्यन्यार्थसंनिधानतो विषयग्रहणमपेक्षणीयम् ŚivārkaMaDī.i. 315.24 (on i. 2.1)

अन्यार्थसंनिहित (anyārtha-sannihita) *adj.* proximate to another thing or object 'अधिकं वा स्याद्वह्यत्वादिदरसंनिधानादिति न्यायेनान्यार्थसंनिहितस्यापि ŚivārkaMaDī.i. 339.12 (on i. 2. 9)

अन्यार्थसमारोप (anyārtha-samāropa) *m.* superimposition of another object or thing संकेतसंशयान्यार्थसमारोपविकल्पने । प्रत्यक्षासन्नवृत्तित्वात् कदाचिद् भ्रान्तिकारणम् PramāVār. 3. 290.

अन्यार्थसाधन (anyārtha-sādhana) *n.* cause of the establishment of another purpose प्रस्तुतार्थसमावेशादेकमन्यार्थसाधनम् BhāvPra.(Śā.)231.4(8)

अन्यार्थसूचक (anyārtha-sūcaka) *adj.* indicative of another meaning प्रसादनविधिं त्यक्त्वा वाक्यैरन्यार्थसूचकैः । यस्मिन् प्रसाधते योयिदुपेक्षा सा मता तथा ŚrīgāTi.(Ru.) 2.70; UjjivaNiMa. 543.14.

अन्यार्थसूचन (anyārtha-sūcana) *n.* indication of another meaning अपहृतिरपहृत्यकिंचिदन्यार्थसूचनम् AgniP. 344.18.

अन्यार्थस्थान (anyārtha-sthāna) *n.* [Loc.] in the place of one meaning अन्यार्थस्थानेऽन्यार्थवयोधादुत्प्रासितोऽसि PrabaK.72.18.

अन्यार्थस्वीकार (anyārtha-svīkāra) *m.* 1 acceptance of another meaning स्वार्थत्यागः अन्यार्थस्वीकारः प्राप्तवाद्यशेति त्रयो दोषाः NyāyMaVi. 99.8 (on ii. 3.8); 2 acceptance of different meaning अन्यार्थस्वीकारेण विरोधपरिहारो न्यायः प्रकारो द्रष्टव्यः NyāySu.(Ja.) 282A.10 (on ii.1. 3)

अन्यार्थगतद्रव्य (anyārthagata-dravya) *n.* material procured for the sake of another purpose अन्यार्थगतद्रव्योद्देशेनानुहृतीनां विधानात् ता आहुतयो न द्रव्याशेषकाः PrakaVi.884. 20.

अन्यार्थागम (anyārthāgama) *m.* understanding, i.e. hypothesis of different, i.e. implied fact दण्डापूर्पिकवाक्यान्वार्थागमोऽर्थापत्तिरिष्यते मृष्टिकेण दण्डो भक्षित इत्यनेन तत्सहचरितमपूर्वमक्षणमर्थादायातं भवति SāhiDa.605.1 (comm. मित्रार्थप्रतीतिः)

अन्यार्थाग्रहण (anyārthāgrahaṇa) *n.* non-grasping of another meaning तत्संज्ञाकरणज्ञानरूपप्रकरणादन्यार्थाग्रहणरूपनियमः ... उक्तः संख्यासंज्ञासूत्रे भाव्ये LaSābDeSe.i.42.16.

अन्यार्थादि (anyārthādi) *adj.* 1 having or referring to different, i.e. non-conventional meaning etc. अन्यार्थादिनि पदानि दुष्टानि Kāvyaśāh- non-conventional meaning etc. अन्यार्थादिनि पदानि दुष्टानि Kāvyaśāh- Sū.ii.1.10; 2 (used as noun) (type of merit of poetic defect) different meaning etc. दोषगुणेषु ग्रान्यपुनरुक्ततापार्थान्यार्थादयः सोऽज्ञेयाः SaraKaṇṭhā.706.17.

अन्यार्थानभिधान (anyārthānabhidhāna) *n.* non-expression of another

meaning असति वचनेऽन्यार्थानभिधानात् ŚābaBh.787.6 (on iii. 2. 28)

अन्यार्थानवगम (anyārthānavagama) *m.* non-understanding of another meaning कथम् ... आत्मविज्ञानविधानार्थं उत्तरौ ग्रन्थ इति गम्यते । अन्यार्थानव- गमात् AitUBh. 240.4 (on 1.0)

अन्यार्थानीयमान (anyārthāniyamāna) *adj.* being brought for another purpose ओंकारायशब्दो ... कृत्स्नशस्त्रस्थानन्तरायपरिसमाप्यादिकं कुर्वति । अन्यार्थानीयमानपूर्णकलशदर्शनवत् NyāySu.(Ja.)9B.8 (on i.1.1)

अन्यार्थानुनियम (anyārthānuniṣpanna) *adj.* produced subsequently from what is meant for another शास्त्राभिधानाग्राह्यत्वावगमादुपदेयं करोतीति साकाङ्क्षमन्यार्थानुनियमेन मूलेन निराकाङ्क्षीक्रियते ŚāstrDī.368.14 (on iv. 2.3)

अन्यार्थानुपपत्ति (anyārthānupapatti) *f.* untenability of other purpose अन्यार्थानुपपत्तेः । वेदान्तवचसो तथा ... वाक्यभेदप्रकल्पना । न न्याय्या BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 276.

अन्यार्थानुष्ठित (anyārthānuṣṭhita) *adj.* performed for the sake of another (rite) अन्यार्थानुष्ठितः शेषरूपकारेऽल्पकल्पना TantrVā.656.4 (on iii.1.1); अनागते पुरोडाशकाले न हि तदर्थता । अन्यार्थानुष्ठितं चाज्ञं न ह्यन्यत्परोकारकम् ŚāstrDī.843.18 (on xii.1.1)

अन्यार्थानुष्ठिताङ्ग (anyārthānuṣṭhitaṅga) *n.* subsidiary (rite) performed for the sake of another (action) अन्यार्थानुष्ठिताङ्गस्यान्येनोपजीवनं प्रसङ्गः ŚāstrDī.846.1 (on xii.1.1)

अन्यार्थान्तर्भाव (anyārthāntarbhāva) *m.* inclusion, i.e. conveying another meaning or referent यथा देवदत्तयज्ञदत्तयोः प्रकृतयोराह - देवदत्तः शूरः, इतरः कातर इति, तस्यान्यार्थान्तर्भावोऽस्तीति विन्यम् PadMañ. on KāśiVr. on P.ji. 3. 29(187.14)

अन्यार्थपेक्षा (anyārthāpekṣā) *f.* [Inst.] by dependence on another object अन्यार्थपेक्षकत्वम् ... । अन्यार्थपेक्षया तु तत् सर्वज्ञानानां मित्रार्थ- नानन्तीति तेषामपि बाध्यता स्यात् IṣṭaSi. 97.11.

अन्यार्थपौह (anyārthāpoha) *m.* exclusion of the meaning of another (word) यत्पुनरेतदस्यशब्दार्थापौहः(v.l. अन्यार्थापौहः)शब्दार्थ इति नदस्ययुक्तम् Nyāy- Vār. 331.19 (on ii. 2.67)

अन्यार्थान्तिविवक्षा (anyārthāpti-vivakṣā) *f.* expectation for obtaining another meaning अन्यार्थान्तिविवक्षायामकर्मज्ञातिशयादिना । उद्देशान्द्वयवृत्त्यापि फलेनेवेव्य- त्तराम् BhāvanāVi.137. 2.

अन्यार्थाभावतस् (anyārthābhāva-tas) *adv.* due to the absence of any other object अर्थप्रकाशरूपत्वं ज्ञानत्वं ब्रह्मणः कथम् । अन्यार्थाभावतो मांसे स्तेन स्वस्याप्यवेदनात् Nyāyamā.499A. 9.

अन्यार्थालाभ (anyārthālābha) *m.* non-obtainment of another objective अन्यार्थालाभे स्वयमपि प्रयोजकं भवति अत एव दान्यभागी पशावदिवहानी पशुपुरोडाशेनानुष्ठायते NyāyRaMā. 210.4.

अन्यार्थावबोध (anyārthāvabodha) *m.* knowledge of another meaning अन्यार्थावबोधेऽन्यार्थावबोधादुत्प्रासितोऽसि PrabaK.72.18.

अन्यार्थाशक्ति (anyārthāśakti) *f.* absence of competency for (referring to) other object [शक्तिरक्षणे पूर्वार्थयो] नहि धीः प्राणिन्या दिना । अन्यार्थाशक्तिविगुणे ज्ञाने ज्ञानोदयागतेः PramāVār. 3. 521.

अन्यार्थासक्तचित्त (anyārthāśakta-citta) *adj.* (one) having his mind not attached to any other object or thing अन्यार्थासक्तचित्तोऽपि द्वियन्त्रादि समोक्षते । अविच्छिन्नमतो नास्ति पारंपर्यमनुदभवः TattvSam.1322.

अन्यार्थासक्ति (anyārthāśakti) *f.* attachment for other object चिदान्नं शक्तिनियमादेकमेकस्य कारणम् । अन्यार्थासक्तिविगुणे ज्ञाने नाशोऽनिरग्रहात् PramāVār. 2.112.

अन्यार्थासम्भव (anyārthāsambhava) *m.* 1 impossibility of (meditation on) the thing which is other (than the Self) 'विज्ञाय प्रज्ञां कुर्वीत' इत्यादिवाक्यानि, अन्यार्थासम्भवात् BrĀraUBh.113.13 (on i.4.7); 'आमिषं च घ्याय अत्मानम्' इत्यादेः अन्यार्थासम्भवाद्य उपदेशस्य BrĀraUBh.693.3 (on v.1.1); 2 impossibility of another meaning 'न हि दृष्टेन्द्रियम्' इत्येवमादीनाम् अन्यार्थासम्भवात् यद्येतादर्थपरत्वमवगम्यते BrĀraUBh. 406.10 (on iii.4. 2); 'घ्यायतीव लेखयतीव' इति च श्रुतेः अन्यार्थासम्भवात् BrĀraUBh. 576.4 (on iv. 3. 22); यादवब्रह्म- श्रुत्यादिवाक्यानामन्यार्थासम्भवात् किञ्चिद्वचन एव देवार्थः BrĀraUBh.671.12 (on iv. 5.15)

अन्यार्थासम्भवत्वत् (anyārthāsambhavarva-tas) *adv.* due to the impossibility of other meaning वचसि हि । ... अर्थो विज्ञानेन तन्नि- स्तुरन्यार्थासम्भवत्वत् BrĀraUBhVā.v.1.72.

अन्यार्थासिद्धि

अन्यार्थासिद्धि (anyārthāsiddhi) *f.* non-accomplishment of other object
आत्वविकारत्वेऽपि संविदोऽन्यार्थासिद्धिस्ते समानेव IṣṭaSi. 313.18.
अन्यार्थका (anyārthi-kā) *adj.* (f.) having different meaning
“तेभ्यस्तेऽपानेभ्यः” इति श्रुतिस्तु ‘छन्दसि जज्ञिरे तस्मात्’ इति मन्त्रवर्ण-
विरोधादन्यार्थिकेव BhāṭṭiDi.14.19 (on i.1.7)

अन्यार्थिन् (anyārthin) *adj.* (used as noun) 1 (beggar) who asks for
other thing अतिप्रदाननिन्द्यः सर्वस्वक्षणक्षमः। छिनत्पन्यार्थिविफलान्तर्यक्षं क्रिया-
फलम् DaśāvaC.5.149; 2 (one) who seeks or wants one thing केयमल्यतिर्नाम।
किं ल्यात्पावमात्रम् उतान्यार्थिनोऽन्यत्र प्रवृत्तिहेतुविज्ञानम् VivaPraSaṁ.34.12;
सर्वत्रपेदाग्रहसंभवेनान्यार्थिनोऽन्यत्रप्रवृत्तिप्रसङ्गात् NyāySu. (Ja.)49B.11 (on i.1.1)
अन्यार्थोक्त (anyārthokta) *adj.* stated for different purpose अन्यार्थोक्त-
वाक्प्राणसहितैर्भूतादिभिः षड्विधा गायत्री VedāntKa.124.13 (on i.1.10)

अन्यार्थोदकुम्भ (anyārthodakumbha) *m.* water-jar meant for other
purpose मङ्गलं त्वन्यार्थोदकुम्भदर्शनेनेवाधार्तरप्रयुक्तायशब्दश्रवणेनैव भवति
SiddhāSi.8.20.

अन्यार्थोद्धरण (anyārthoddharaṇa) *n.* act of taking away (of fire) for
different purpose अन्यार्थोद्धरणे मन्त्रः स्यादित्युच्यतेः संगतिः MayūMāli.639.8
(on ix.4.9)

अन्यार्थोद्धृत (anyārthoddhṛta) *adj.* (fire) taken away for different
purpose अन्यार्थोद्धृताग्निनाशे प्रायश्चित्ताभावेऽपि MayūMāli.639.8 (on ix.4.9)

अन्यार्थोपदेश (anyārthopadeśa) *m.* instruction for the purpose of
another person राजा पुत्रवत्तत्त्वोपदेशात्। पिशाचवदन्यार्थोपदेशेऽपि Sāṁkhyā-
PraSū.4.2.

अन्यार्थोपलक्षण (anyārthopalakṣaṇa) *adj.* secondary to the meaning
of another (word) अन्यव्यतिरेकाभ्यां संख्याभ्युपगमे सति। युक्तं यत्साधनत्वं
स्यात् त्वन्यार्थोपलक्षणम् VākyaP.3(1).67 (Vṛtti प्रकृत्यर्थोपलक्षणं युक्तिमित्यर्थः)
अन्यार्थोपात्त (anyārthopāṭta) *adj.* used for another purpose फलाकाङ्क्षा-
वेलयामन्यार्थोपात्तमपि ... विशेषमात्रं सुकरम् TantrVā.36.5 (on i.2.19)

अन्यार्थोल्लेख (anyārthollekha) *m.* mention, i.e. knowledge of other
object मोक्षे अन्यार्थोल्लेखाभावात् Nyāyāmṛ.499A.7 (on 2.7); AdvaiSi.750.10.

अन्यार्थ (anyārdha) *m., n.* 1 half of the second (particular sum)
कालप्रमाणघातः परकालहृते द्विधाधमिश्रवशात्। अन्यार्थकृतियुतात् पदमन्यार्थेन
प्रमाणफलम् BrāhmSphuSi.11.15; 2 other half (of body) स्वप्ने तत्र ददर्श
स स्वपितरं देहम् ... मन्दाकिनीमन्यार्थेन च विप्रतम् ŚrīKaC.3.73 (comm.
शंकरनारायणरूपत्वात् ... वयुष्षड्वय्या शरीरार्थयुगेन); 3 second or latter half
पठ्ये स्ते लद्वितीयात्सप्तमे त्वाद्यात्पदमन्यार्थे च षष्ठमे Chandonu.4.2 (comm.
द्वितीयेऽर्थे)

अन्यार्थार्ध (anyārdhārdha) *m., n.* one half (reflected) from another
half, i.e. mutual half देहस्या दर्पणे यस्य पश्यति ...। अन्यार्थार्धमिवोत्प-
मर्धनारीधरान्तरम् SaraKaṇṭhā.466.20 (comm. यस्य दर्पणे प्रतिमां प्रतिविम्बं
देहस्या गौरी पश्यति अन्यार्थार्धामुत्पन्नपर्वनारीधरान्तरमिव)

अन्यार्पित (anyārpita) *adj.* offered to the one who is other (than
Kṛṣṇa) यत्किंचिद्विद्यते पुंसाम् ...। कृष्णार्पितं कुशलमन्यार्पितमसीद्व्यदम्
PadmP.i.61.96.

अन्यार्हशेषता (anyārha-śeṣatā) *f.* subordination fit for other हित्वा
चान्यार्हशेषतां नारायणं प्रपन्ना ये BrBrahmS. iv.7.82.

अन्यालंकार (anya-lāṅkāra) *m.* 1 other figure of speech अपहृत्यान्या-
लंकारलक्षणविशेषादर्थः। उल्लेखा VakroJī.195.10; 2 other ornament न चालंकारो
व्यापकोऽन्यालंकारवत् Loc.39.22 (on i.1.3)

अन्यालंकारगोचर (anya-lāṅkāra-gocara) *m.* object of other figure of
speech सामान्यस्तु स्वभावो यः सोऽन्यालंकारगोचरः VyaktiVi.109.3.

अन्यालंकारानुग्रह (anya-lāṅkāra-nugraha) *m.* act of facilitating other
figure of speech अनेनैवाभिप्रायेण भामहः — ‘अन्यरूपं यत्तत्सहोक्त्युप-
माहेतुनिदेशान्निविधम्’, इत्युक्त्वा ‘न त्वन्यालंकारानुग्रहनिराधिकीर्यया Loc.91.11
(on 2.20)

अन्यालंकारोपलक्षण (anya-lāṅkāropalakṣaṇa) *adj.* indicating other
figure of speech संकरालंकारेणैति त्वसत्। अन्यालंकारोपलक्षणत्वे हि किञ्चि-
त्स्यात् Loc.46.10 (on i.1.6)

अन्यालंकारोपस्कारक (anya-lāṅkāropaskāra-ka) *m.* ornamentation of
other figure of speech अन्यालंकारोपस्कारकत्वेनाङ्गता दुर्बलत्वं च संकरालंकारः
AlaṅkāRa.112(2)

अन्यालभ्य (anyālabhya) *adj.* [f.-ā] A not to be obtained from any

other means द्वे आहवनीय इत्यत्रान्यालभ्यपरिसंख्यामूला पराग्निकहोमानां
फलसंबन्धप्राप्तिः VidhiRa.10(66.9); B not to be obtained by other persons
मनसायन्यालभ्या युयतिषु धन्या समप्रलेकेषु। ... संप्राप्यते नारी KandaCō.
i.5.36.

अन्यालम्बन (anyālabhāna) *adj.* [f.-ā] 1 based on another न हि
अन्यसंप्रयुक्ते चक्षुषि अन्यालम्बनस्य ज्ञानस्योत्पत्तिः संभवति Brha.64.4 (on i.1.
5); न शयलेयाद्गोबुद्धिस्ततोऽन्यालम्बनापि वा। तद्भावेऽपि सद्भावाद् घटे
पातिवर्धुद्विवत् ŚlokaVār. 5(14).45(624.5); 2 having another as the
qualificand or substratum अन्याकारोल्लेखिज्ञानमन्यालम्बनमन्यथाख्यातिः NyāySu.
(Ja.)42B.3 (on i.1.1)

अन्यालम्बनता (anyālabhāna-tā) *f.* [Inst.] by way of being based
on another अन्याकारस्य प्रत्ययस्यान्यालम्बनतायामनुभवविरोधात् TattvPradī.
(Ci.)61.5.

अन्यालम्बित (anyālabhita) *adj.* held by another न हन्यालम्बितोऽधो
भवति लघुतरः TattvMu.5.37.

अन्यालय (anyālaya) *m., n.* A home of another woman प्रेयासं गोपयित्वा
... भवनद्वारदेशे ब्रवीषि त्वं मामन्यालयं प्रत्यतिकठिनमनास्ते तु कान्तः प्रयातः
ŚrīngMañ.(A.)22.11; B another temple, cf. अन्यालयाथम्.

अन्यालयाथम् (anyālayārtham) *adv.* for the sake of another temple
अन्यालयाथमानीतां शिलामयं सुनिर्मिताम्। ... स्थापयेत् सिद्धसद्यनि PāraS.19.
285.

अन्यालाप (anyālāpa) *m.* 1 of conversation with another person सर्वेषु
च तेषु शापभयात्प्रतिपन्नमीनेषु मुनिष्वन्यालपलीलाया चावधीरयति कमलसंभवे
भगवती कुमारी HarṣaC.12.8 (comm. अन्येन सहालपलीला कथाक्रीडाया);
2 different talk सख्या सार्धमन्यालपमकरोत् (दमयन्ती) NalaCam.7.46(11)

अन्यालाभ (anyālabha) *m.* non-obtainment of any other (house)
अन्यालाभात्प्रविष्टाः स्वः किं त्वन्नान्योऽन्यसाक्षिणः KathāSaSāg.vi.6.66.

अन्यावकाश (anyāvakaśa) *m.* 1 any other scope अनन्तः शब्दसागरः।
... अर्थमुत्तमम्। अन्यावकाशरहितं प्रकाशयति सादरम् AnuVyā.49B.9 (on
3.3); 2 scope or opportunity for any other thing मननेनैव संभावितनिकल्पत्वे
पुनरन्यावकाशाभावात् ŚatDū.62.17.

अन्यावगति (anyāvagati) *f.* knowledge of any other object अत्र अन्य-
वगतिर्नस्ति ज्ञेयस्यान्यस्याभावात् KāthUBh.126.14 (on 2.8)

अन्यावचन (anyāvachana) *n.* non-expression of any other thing सत्यम-
न्यावचनेऽपि भगवज्ज्ञानं भवतीति। तथाप्यन्यावचने पदान्य एव युज्यते न
वाक्यान्वयः TattvPrakā.74A.7 (on i.4.20)

अन्यावच्छिन्न (anyāvaccinna) *adj.* delimited by other property नार्थ
दोषः अन्यावच्छिन्नचित्तान्नाज्ञानविषयस्य भ्रान्तित्वम् PrakāVi.10.16; (used as
noun) (one) delimited by other property अन्यावच्छिन्ने प्रमितित्वम् Khandan-
Khā.637.3.

अन्यावच्छिन्नत्व (anyāvaccinna-tva) *n.* the state of being delimited
by other property तस्य चान्यावच्छिन्नत्वधारणाय ... हेतुत्वात् GuruCandr.
i.15.5.

अन्यावच्छेद (anyāvacccheda) *m.* [Inst.] in another delimiting part or
portion तदवच्छेदेनैव तन्निषेधति अन्यावच्छेदेन वा Nyāyāmṛ.142A.8; आकाशस्य
विशेषगुणः शब्दः स चाव्याप्यवृत्तिः, यदा किंचिदवच्छेदेन शब्द उत्पद्यते
तदान्यावच्छेदेन तदभावस्यापि सत्त्वात् SiddhāMu.12.22 (on 27); तादृशयोगस्य
चान्यावच्छेदेनैव ... आवश्यकत्वात् GuruCandr.ii.132.14; आदर्श ...
प्रतिविम्बत्वसाक्षात्कारस्य ... अन्यावच्छेदेन च तत्सम एव ViraMi.876.29
(on 3.141)

अन्यावच्छेदोपपत्ति (anyāvaccchedopapatti) *f.* tenability of other
delimiting part or portion आकाशस्यापि घटाकाशवदन्यावच्छेदोपपत्तेः Nyāy-
Mañ.i.196.2.

अन्यावतार (anyāvātāra) *m.* another incarnation अन्यावतारपरि-
कल्पनकल्लोभात् ऐक्यं निनाय निजमंशमिवान्यनिष्ठम् Yādava.23.60.

अन्यावतारधर्म (anyāvātāra-dharma) *m.* quality belonging to another
incarnation न तु तस्मिन्नेव स्वेऽन्यावतारधर्मवत्त्वमपि AnuBh.210.9 (on
iii.3.3); 214.20 (on iii.3.5)

अन्यावतारनिकर (anyāvātāra-nikara) *m.* collection or series of other
incarnations अन्यावतारनिकरेष्वनिरिक्तं ते भूमातिरेकमभिधीय्य तदावभोक्षे।
ब्रह्म परीक्षितुमनाः स परोऽक्षपावं निन्देऽथ वत्सकगणान् प्रवितत्य मायान्
Nārāy.x.52.1 (comm. अन्यावतारनिकरेषु नृसिंहादिषु)

अन्यावतारमूर्ति (anyāvatāra-mūrti) *f.* idol representing other incarnation उपलक्षणार्थोऽयं व्यहशब्दोऽन्यावतारमूर्तिनाम् VedāntaRāmā. 1.4 (47.13)

अन्यावधान (anyāvadhāna) *n.* concentration on another (letter, i.e. *klīm*) अन्यावधाने मदनस्य मोक्षः KaviKāṇṭhā. 1.14.

अन्यावधि (anyāvadhi) *adj.* having another limit उत्सर्गस्यापवादेन बाधः कस्य न संमतः। तद् ब्राह्मणपदमुत्सृज्य दध्यतेऽन्यावधी पदे ŚlokaVār. 7. 223 (907.6)

अन्यावधिक (anyāvadhi-ka) *adj.* having another limit अवधिपदि-श्रेयोऽन्यावधिकः प्रतीयते वाक्यार्थः स भवति SaraKāṇṭhā. 662.15.

अन्यावधित्व (anyāvadhi-tva) *n.* the state of having another limit असप्तमदिष्टिग्राह्य सप्तमस्यैव दिनस्य संपूर्णतामाचष्टे नान्यावधित्वम् ViraMi. (Sāṁskāra.) 266.6.

अन्यावद्वद्भावा (anyāvabaddha-bhāvā) *adj. (f.)* (used as noun) (woman) having feelings attached to other person अन्यावद्वद्भावां च भेदेन प्रतिपादयेत् NāṭyaŚā. 23.69.

अन्यावभास (anyāvabhāsa) *m.* appearance, i.e. superimposition of another thing अन्यस्मिन्नन्यावभास उन्मादः RasGaṇ. 110. 5.

अन्यावभासकत्व (anyāvabhāsa-ka-tva) *n.* the state of revealing or illuminating other thing न हि स्वतोऽविद्यमानं भासनमन्यस्य कर्तुं शक्यम्, यदादी-नानन्यावभासकत्वादर्शनात् KāthUBh. 168.18 (on 5.15); MuṇḍaUBh. 341.11 (on ii. 2.11); चैतन्यस्य ... तदेकसंयन्त्रस्योपादानात् कथमन्यावभासकत्वप्रसङ्गः AdvaiSi. 485.10.

अन्यावभास्य (anyāvabhāsyā) *adj.* which is to be revealed or illuminated by other thing प्रदीपः अन्यावभास्योऽपि सन् आत्मानं षट् च अघमासयति BrāraUBh. 534.1 (on iv. 3.7)

अन्यावयव (anyāvayava) *m.* 1A component part of another thing or object यदपीदमुच्यते चेऽवयवा अवयविनोऽर्धान्तरं भवन्ति ते तद्व्यतिरेकेणावयवया भवन्ति यथा चक्रादय इति NyāyVār. 229. 9 (on ii. 1.31); न चान्यावयवैः सार्धं संबन्धग्रहणं पुरा। तस्मात्तान्येन गृह्यते प्रत्यक्षेण कदाचन ŚivDr. 5.43; तथा चान्यावयवस्य ब्रह्मणो न पृथग्जिज्ञास्यता TattvPrakā. 21B.11 (on i. 1. 20); 1B constituent part or portion of second (sentence) एकदेजानुभावाद्वा द्वे सूत्रे परिकल्पिते। इतरेतरसामीप्यादेतावेव परस्परम्। कल्प्यते वाक्यदोषाय नान्यावयवकल्पना ŚlokaVār. 2. 280(129. 3); 2 another component part न चाप्यनुपपत्तिः ... । यथान्यावयवानां हि विनाप्यवयवान्तरैः ŚlokaVār. 5(11).13(513.7); 3 the state of being the component part of one, cf. अन्यावयवत्वA.

अन्यावयवत्व (anyāvayava-tva) *n.* A the state of being the component part of one नचान्यावयवत्वेन तदन्येष्वनुमानता ŚivDr. 5.42; B the state of being the component part of another न हि निरवयवस्यान्यावयवत्वं संभवति NyāyRa. 888.11 (on 7.150)

अन्यावयवसहित (anyāvayava-sahita) *adj.* A (used as noun) (object) possessing another component part or limb एकावयवसहितस्योपरुलम्बोऽन्यावयव-सहितस्यानुपरुलम्बः ĀtmaTaVi. 587. 5.

अन्यावयवसारूप्य (anyāvayava-sārūpya) *n.* similarity of form with the component part of another अन्यावयवसारूप्यादपोद्धारो यदीच्यते। खरशृङ्गां सारूप्याच्छशशृङ्गास्य किं न सः TantrVā. 220. 5 (on i. 3.18)

अन्यावयवसौष्टव (anyāvayava-sauṣṭhava) *n.* beauty of other component parts or limbs पश्यतो योनिसंस्थानमन्यावयवसौष्टवम् MahāBhā. i.1676*.

अन्यावरुद्ध (anyāvaruddha) *adj.* 1 whose particular (number) has been laid down न हि तं यागमन्यावरुद्धं प्रत्यर्थवतास्ति TantrVā. 314.18 (on i.4.17); 2 (used as noun) (that) which is connected with one अन्यावरुद्धेऽन्यस्य निवेश इत्यभावात् ŚāstrDī. 149. 8 (on ii. 2.10)

अन्यावरोध (anyāvarodha) *m.* (pl.) other wives (of a king) तस्यैवान्या-वरोधानां मुञ्चिं मान्या भविष्यति KathāSaSāg. vi.8.138.

अन्यावरोधसहित (anyāvarodha-sahita) *adj.* accompanied by other wives नरवाहनदत्तः ... । अन्यावरोधसहितस्तैस्तैर्विवाधारेभरैः। ... परिवारितः KathāSaSāg. xvi.1.17.

अन्यावर्जित (anyāvarjita) *adj.* (used as noun) (water) which is poured by other एतस्मादेव चान्यावर्जितेनाप्यावमनसिद्धिः BālaKrī. i.132.21 (on 1.194)

अन्यावलम्ब (anyāvalambā) *adj.* based on another शब्दे पापौघानां प्रभवति न च ध्यानमन्यावलम्बम् NayaMañ. I.iii.4.8.

अन्यावलम्बन (anyāvalambana) *adj.* based on any other अवबोधः प्रकाशनानो नान्यावलम्बन इति चतुरथम् SphoṭSi. 179.1.

अन्यावलम्बन (anyāvalambana) *n.* act of clinging to other thing अखण्डवस्तुनवलम्बनेन चित्तवृत्तेरन्यावलम्बनं विशेषः VedāntSā. (Sa.) 31.18.

अन्यावलोकनमल (anyāvalokana-mala) *m., n.* impurity (contracted) by looking at others तौ स पश्यन्नविर्गच्छरूपां हर्षाश्रुणा नृपः। अन्यावलोकनमलं चक्षुषोर्धौतवानिव KathāSaSāg. xii.6.149.

अन्यावष्टम्भतस् (anyāvaṣṭambha-tas) *adv.* by way of resorting others (to wealth and love) तदनिष्टानि विरचयेदन्यावष्टम्भतो ह्येषा KandaCū. vi. 3. 26 (comm. अन्यं धनरत्नपुष्पफलसममवष्टम्भ्य (अनुमृत्य) इत्यर्थः)

अन्यावस्थ (anyāvastha) *adj.* having, i.e. performed under different conditions यदि हि तस्मिन्नेव कर्मणि अन्यावस्थेऽयं (? स्योऽयं) धर्मो भवति TantrVā. 916.18 (on iii.4.9(1))

अन्यावस्था (anyāvasthā) *f.* 1 any other condition सर्वत्र वर्तते जाग्रत्स्वप्नं जाग्रति वर्तते। सुषुप्तं तुरीयं च नान्यावस्थया कुञ्चित् TriBrU. 10. 2 one state or condition बन्धो हि संयोगविशेषः स चाप्राप्तानां प्राप्तिः इति लक्षणः। प्राक्कालभाविनी अप्रागनिरन्यावस्था उत्तरकालभाविनी चान्या SyādvāMañ. 27(28)

अन्यावस्थान (anyāvasthāna) *n.* act of staying (in the house of one) by another person ननु 'चैवगृहे भ्रमतिष्ठतीत्यन्यगृहत्वेन निर्दिष्टेऽप्यन्यावस्थानमुच्यते ŚivārkaMaDī. i.432.7 (on i.3.13)

अन्यावाप (anyāvāpa) *m.* act of superimposing other subject, i.e. standard of comparison अनेदस्य प्राधान्याद्धेतस्य वस्तुतः सद्भावः। अन्यत्रान्यावाप आरोपः AlaṅkāSa. 35.1 (comm. अन्यत्रेति प्रकृते मुखादौ। अन्यस्येत्यप्रकृतस्य चन्द्रादेः)

अन्यावास (anyāvāsa) *m.* 1 another dwelling place or house किमसौ विनष्टो बद्धो वा। अथवान्यावास एतस्य प्रीतिरुत्पन्ना। येन नायानीति Tantrākhyā. 101.10; PañcT. 3.46(10) (303. 5); 2 abode of other कोऽयं दशौ यदन्यावासमन्येनावर्कितं गम्यते AvantiKa. 70.9.

अन्याविदितता (anyāvidita-tā) *f.* [Inst.] by way of not being known to other निद्रास्तुत्योरन्याविदिततया लेशत एवोद्धाटनेन ततो विशेषात् Kuval. 138(25) (comm. अन्येनाविदितं यथा स्यादिति क्रियाविशेषणम्)

अन्याविद्या (anyāvidyā) *f.* 1 ignorance of one न चान्याविद्यामन्यविद्या हन्ति IṣaSi. 329.11; 2 ignorance of another अन्याविद्याकल्पितस्य चेदविद्या तं कल्पयेत्, अनवस्था, तस्य तस्यान्याविद्याकल्पितान्याविद्याकल्प्यत्वात् IṣaSi. 332.19.

अन्याविनीतवनिता (anyāvinīta-vanītā) *f.* other badly trained, i.e. misguided woman कष्टं स्मराज्ञा दुर्लङ्घ्या यया नीता दशामिमां। अन्याविनीतवनिताहसिनीयं सखी मम KathāSaSāg. xii. 28. 38.

अन्याविभागतस् (anyāvivibhāga-tas) *adv.* by the division of other (type of) women रतिविवृद्धयै स्त्रीषु ... । यथानुकूलं पुत्रैरुपचारो विधीयताम्। उपचारस्त्रिधा वेश्यकुलन्याविभागतः BhāvPra. (Śā.) 112. 22(5)

अन्याविरोध (anyāvirodha) *m.* non-contradiction with other इत्याद्यप्रति-पक्षेऽन्याविरोधाद्य च मत्यांक्षेप्यतस्य पूर्वान्वयेन पृथग्व्यवहृत्या BālaBhā. i. 437.12 (on i.175)

अन्याविरोधतस् (anyāvirodha-tas) *adv.* by not conflicting other (goals) मनुः। ... सभार्यः सप्राज्ञः कामान् बुभुजेऽन्याविरोधतः BhāgP. iii. 22. 33.

अन्याविवाह (anyā-vivāha) *m.* marriage with another woman एतत्पूर्वस्यामनधिकारिण्यां यावदन्याविवाहः तद्विषयम् SmṛtiCan. ii.439.19.

अन्याविवेक (anyāviveka) *m.* non-distinction or non-discrimination of other, i.e. nonsoul (from Soul) प्रधानाविवेकादन्याविवेकस्य तद्वान्ने हानम् SāṁkhyaPrasū. 1. 57; SāṁkhyaPrāBh. 27.10 (on 1. 57)

अन्याविशिष्टज्ञान (anyāviśiṣṭa-jñāna) *n.* knowledge not qualified by other ज्ञानस्याज्ञाननाशकत्वपक्षे ज्ञानाज्ञानयोः अन्याविशिष्टज्ञानपरममूहात्तन्मनस्यैव GuraCandr. i.132.6.

अन्याविशेष (anyāviśeṣa) *m.* non-difference from other things अर्धसंस्कारभेदानां दर्शनात् संशयः पुनः। अन्याविशेषाद्वानां साधने किं कलं भवेत् PramāVār. 1.249; येषु व्यन्यमानस्य नास्य प्रत्यायनाङ्गता। अन्याविशेषाज्ज्ञानं सद्भावमाद्यस्य नित्यता TattvSām. 2695.

अन्याविशेषण (anyāviśeṣaṇa) *n.* non-modifier or non-qualifier of another नापि प्रत्ययादीन्याविशेषणत्वविशिष्टविशेषयता धातुजन्यशब्दबोधविषयत्वमेव क्रियात्वं निर्दिश्यम् VāyāBhā. 53. 3 (on 1.12)

Bhām. 96.6 (on i.1.4); तस्माद्विस्तसमाश्रये गुणगणे विते च नान्याश्रये। वितं वित्तमनन्यवित्तनियताः संपन्नमितं नुमः SamaMā.4.90: क्रिया क्रियात्मिका उतान्याश्रया PrakaVi.67.23; न ह्यज्ञानादिकं निराश्रयमन्याश्रयं वा परामृश्यते किं त्वहमर्थश्रयमेव Nyāyāmṛ.373B.6.

अन्याश्रयक्रिया (anyāśraya-kriyā) *f.* action having another as the substratum, i.e. dependent on another दर्पणान्योऽन्याश्रयक्रिया संक्रियते PrakaVi.67.25; न तत्राप्यन्याश्रयक्रियात्मनः परमार्थतः संक्रियमाणत्वम् PrakaVi.68.17.

अन्याश्रयण (anyāśrayaṇa) *n.* 1 dependence on another लीणमन्याश्रयणं श्रयणं: BālaKṛi.i.194.22 (on 1.341-342); 2 possession by another पुत्रे सति द्रव्यस्य अन्याश्रयणासंभवात् Mitā.168.3 (on 2.51)

अन्याश्रयत्व (anyāśraya-tva) *n.* the state of having another as the substratum अन्याश्रयत्वेऽपीति आत्मनिष्ठत्वेऽपीत्यर्थः Loc.135.23 (on 3.6); यद्येकानेकविध्यप्रसूतिमुखमयः संकरो लक्षणानाना(?)मित्येतान्याश्रयत्वं प्रथमचरनतादुक्त-संकर्यरीत्या VidhiRā.14.10(78.13); तस्मात्सुखदुःखादीनामन्याश्रयत्वमवश्याश्रयणीयम् MānaMe.197.4.

अन्याश्रयत्वाददर्शन (anyāśrayatvādarśana) *n.* non-observation of the state of having another as the substratum न च ब्रह्मधर्मस्य सुखस्य जीवाश्रयत्वोप-पत्तिः संभवति, लोके अन्यसुखस्यान्याश्रयत्वाददर्शनात् VivaPraSaṁ.219.24.

अन्याश्रयत्वाभाव (anyāśrayatvābhāva) *m.* absence of the state of having another as the substratum ज्ञप्तिरूपमुक्तज्ञानस्य ... अन्याश्रयत्वाभावात् न द्वैतापत्तिः SiddhāBi.147.5.

अन्याश्रयनाश (anyāśraya-nāśa) *m.* loss of other support न हि वक्ष्यतेऽपि वक्ष्याशु श्रियमन्याश्रयनाशं विधत्ते Yuktika.102.2.

अन्याश्रयिन् (anyāśrayin) *adj.* (used as noun) substratum of another कचिदाश्रितस्यैव द्रव्यस्यान्याश्रयित्वमवयवविवादिनां त्वदर्जनयम् NyāySiA.241.4.

अन्याश्रयोदय (anyāśrayodaya) *m.* rise of other support समं प्राक् च मृतस्यास्ति न मौलः अन्याश्रयोदयात् AbhidhK.4.72.

अन्याश्रित (anyāśrita) *adj.* 1A based on another यथा न्यायः स्वाकाश्रित-प्रमाणभ्युपगमे स एवान्याश्रितप्रमाणभ्युपगमेऽपीति NyāyVār.194.11 (on ii.1.14); 1B dependent on another न चाभावः स्वतन्त्रतया घटवदवस्थते, तदवमन्याश्रितो वक्तव्यः NyāyMāi.i.277.20; 2 existing in another substratum or locus यदि हि देशपरिच्छिन्नं ब्रह्म स्यात्, मूर्तद्रव्यवदाद्यन्तवदन्याश्रितम् ... स्यात् MunḍaUBh.357.18 (on iii.2.6); 3 resorting to another person बहुनां रक्षणे पुण्यमाश्रितानां विशेषतः अन्याश्रितममुं शत्रुं कथं शोधितुमर्हसि PadmP.iv.106.8; 4 possessed by or being in the custody of another अन्याश्रितमन्याधीनं द्रव्यं धनं यस्य सोऽन्याश्रितद्रव्यः Aparā.652.18 (on 2.51)

अन्याश्रित (anyāśrita) *m.* other inhabitant तद्वैवान्याश्रितसामान्येन विरं निवसति Hitopa.2.79(17)

अन्याश्रितक्रिया (anyāśrita-kriyā) *f.* action existing in another substratum देहादाविक्येनाप्यस्ते आत्मनि क्रियारोप्यते तज्जन्मसंस्कारश्च अतो नान्याश्रितक्रियाफलभाक्त्वमन्यस्येति न व्यभिचारः VedāntKa.77.1 (on i.1.4)

अन्याश्रितत्व (anyāśrita-tva) *n.* [Inst.] by way of existing in another substratum अनाश्रितत्वेनान्याश्रितत्वेन बोधपत्त्यर्थान्तरं च Nyāyāmṛ.83A.8; अन्याश्रितत्वेन ... अर्थान्तरम् AdvaiSi.323.2.

अन्याश्रितद्रव्य (anyāśrita-dravya) *adj.* who has wealth possessed by or being in the custody of another अन्याश्रितमन्याधीनं द्रव्यं धनं यस्य सोऽन्याश्रितद्रव्यः Aparā.652.18-19 (on 2.51); अन्यबधिरादयोऽन्याश्रितद्रव्यः ... पितुरिच्छांशग्रहणायोयत्वात् Subodhi.28.19 (on 2.51)

अन्याश्रितद्रव्यत्व (anyāśritadravya-tva) *n.* the state of being one whose wealth is possessed by or being in the custody of another अन्यादीनामन्याश्रितद्रव्यत्वेन ... नाधिकारः BālaBha.ii.66.20 (on 2.51)

अन्याश्लेषणमात्र (anyāśleṣaṇa-mātra) *n.* [Inst.] by merely embracing other अन्याश्लेषणमात्रेण भविता धर्मलक्षणा BrahmVaiP.iv.23.63.

अन्यास (a-nyāsa) *m.* improper or incorrect construing of words असंवेदाहं नञ्कर्मधारयस्तत्पुरुष इति अन्यासद्वयनञ्कर्मधारय इति पदच्छेदः PadMāi. on KāśiVr. on P.ii.4.19(264.12)

अन्यासंयोग (anyāsaṁyoga) *m.* absence of contact with another object न पर्यायान्तरं संयोगः प्रतिपाद्यते अन्यासंयोगात् NyāyVār.221.2 (on ii.1.31)

अन्यासंसर्गिन् (anyāsaṁsargin) *adj.* not connected with other अन्यासंसर्गिण आत्मनोऽभिधत्तिसंभवे ... आह VedāntKa.161.10 (on i.3.5)

अन्यासंसृष्टरूप (anyāsaṁsṛṣṭa-rūpa) *adj.* of the form which is not connected with any other तस्य तदन्यासंसृष्टरूपस्य यत् तत्त्वं तस्य प्रतिपेक्ष्य तुच्छरूपताया व्यवस्थापकं प्रमाणं प्रत्यक्षकम् HetuBī.180.5.

अन्यासंस्कृता (anyāsaṁskṛtā) *adj.* (f.) (used as noun) (woman) not married to another मेयातिथेः कन्याशब्दस्यानुपमुक्तमाश्रयस्वीकृत्यत्वोक्तिः ... सा तस्यान्यासंस्कृतामात्रवचनत्वस्य प्राचीनमतनिराकरणमात्राश्रया BālaBha.iii.37.25 (on 3.16)

अन्यासक्त (anyāsakta) *adj.* [f. -ā] 1 devoted or attached to another person अन्यासक्ता त्वयि कन्या ज्येष्ठा क्षात्रे मया जिता MahāBhā.i.1019*(1); अर्मा राजहंसाः ... कथमन्यासक्तामपीमां चक्रवाककामिनीं कामयन्ते NalaCam.5.49(19); अन्यासक्तेव पोषया सती द्रष्टि निजं पतिम् BrKāthāMāi.iv.1.122; व्याजेन पुत्रं नीता त्वमन्यासक्ता ते पतिः KathāSaSāg.iii.3.57; सान्यासक्तान्य-देशस्या मुखप्राप्त्यास्य नाभवत् KathāSaSāg.vi.7.168; कुलजः सोऽन्यासक्तां भार्या जानक्यं वहतु KathāSaSāg.xii.17.65; विप्रः पत्यान्यासक्तया वियम्। दत्तासंज्ञो बहिः क्षिपाः PārśvC.8.3; अत्र भवान् स्वजनतुल्यसुख इति स्तुतिः प्रक्रान्तान्यासक्तो भवानिति नित्याभिप्रेत्यन्ति Ekāva.8.30(14)(271.3); अन्यासक्तं पतिं मत्वा प्रेनविच्छेदमनुज। वीणापुरःसरं गानं स्त्रियाः प्रच्छेदको मतः SāhiDa.353.4; भर्तुः पार्श्वस्थानदेको जनस्तस्याः समाचारदर्शनार्थं समायातः। सा अन्यासक्ता व्याजेन PurāPraSaṁ.111.7; अन्यासक्त। भयदनुमती मन्दरा भारती स्यात् Subhāṣi.3517; अन्यासक्तां तस्या धारयेयं वा प्रियामन्याम्। कामकलानां व्याख्यानान्तरं रजयेत् KandaCū.iii.3.24; सखि, त्वदेकाग्रचित्तमपि मामन्यासक्तं संभावयसि Mukundā.143(1); (used as noun) (one) devoted or attached to another person नान्यासक्तो न खतु कुपितो नानुरागम्युतो वा। देवाधीनः सपदि भवतीमस्यतन्त्रस्पर्जामि SaraKāṇthā.626.15; SaduktiKa.287.24; अन्यासक्तो न भुञ्जानो न तिष्ठन्नपराङ्मुखः। ... संभाव्यद् गुरुणा सह ŚivU.7.16; चोरेयदि हतास्यैह तत्त्वधूर्यम वैरिणी। अन्यासक्ता गता क्वाप्यभिधास्यति मे पतिम् KathāSaSāg.vi.3.112; अन्यासक्तं गते च यां स्त्रियो मरणनिश्चिताः। भवन्ति KathāSaSāg.vi.7.23; 2 interested or engrossed in another matter किमिति भवान् ... मम कथायां विरक्तोऽन्यासक्तः PañcT.2.26(40)(215.5); Hitopa.1.79(13); 3 (used as noun) (one) (compre- hensionally) related to or connected with other object व्यामहो नान्यासक्तस्य बहिरिन्द्रियाणां सकलविषयसंयोगे सत्ययेकज्ञानरूपतिः SarvaDaKa.23.27.

अन्यासक्तयातिन् (anyāsakta-gḥatīn) *adj.* killing one who is attached to another person कर्मोपपदात् हन्तेर्णिनिः स्यात्। ... अन्यासक्तयाति BḥāṣāVr. on iii.2.86.

अन्यासक्तचित्त (anyāsakta-citta) *adj.* having mind interested or engrossed in another matter अन्यासक्तचित्तो देवः। तदवसरं प्रतिपाद्यामि Śāk.5.7(11)

अन्यासक्तजनानुराग (anyāsaktajanānuraṅga) *m.* love for one who is attached to another person कचित् क्वचित् प्रार्थयमानं पथिकदुःखानुद्दिश्योत्पन्न-मन्यथावशेना तस्यान्यानुरागितानांशुमाना शरणांतरपरिणामोऽन्यासक्तजनानुराग इति ... पूर्ववृत्तान्तम् VyaktiVi.123.27.

अन्यासक्तनिजवधु (anyāsakta-nijavadhū) *f.* one's own wife attached to another person कचित्कामिनन्यासक्तनिजवधूनिनिर्णं सानुनयं काचिदाह Kāvyaṇu.(He.)260.19.

अन्यासक्तमनस् (anyāsakta-manas) *adj.* having mind attached to another person तस्य भार्या पुंशस्त्री अन्यासक्तमना अजन्त्रं विटप सख्यङ्गुनयूरान् कृत्वा ... प्रवच्छति Pañcā.223.19; अन्यासक्तमनाक्षिरं नरवरो रामो रते सत्वरं ज्ञात्वा तन्मनसोदयं हणमया मन्दं समान्दोक्त्यन् AnangaRā.10.30(Add.139).

अन्यासक्तमनस् (anyāsakta-manas) *n.* mind attached to another person अन्यासक्तमनस्युपेक्षितगता फलक्य रोदिव्यति(ति) ŚāringaPa.3553.

अन्यासक्तवत् (anyāsakta-vat) *adv.* like one engrossed in another matter सुषुप्तेऽग्रहणमन्यासक्तवदिति चेत्, न सर्वाग्रहणम् TaiUBh.275.11(on 2.8)

अन्यासक्तहृदय (anyāsakta-hṛdaya) *adj.* having mind engrossed in another matter ये चान्यासक्तहृदया यजन्तींश्च प्रयत्नतः। देवानपि यदातीजः स्यान् भवानुत्पन्नः PadmP.ii.69.15.

अन्यासक्ति (anyāsakti) *f.* 1A interest or engrossment in another matter ये प्रजनन्दं सेवन्ते ते मण्डलं जानन्तोऽन्यासक्तिं विना मण्डलसक्तिं कुर्वन्तः सदा सर्वलोकरसंज्ञेक्यामासक्त भवन्ति SāmaraU.273.23; नान्यासक्तिर्नानाभिः। ... नारायणमृते BrBrahmaS.iv.7.88; 2A attachment to another thing

अन्यासक्तिरहित

अन्यासक्तिवैगुण्यसंभवे हि न स प्रत्ययस्समनन्तरप्रत्ययो भवति PramāVāBh. 251.8; 2B attachment to another person ईर्ष्या नाम नायकस्यान्यासक्तिभया वित्तविक्रिया PrataYāBhū. 279. 3 (comm. स्वप्रियस्यान्यासक्तभावात्त्राधिकान्त-रासक्त्यात्)

अन्यासक्तिरहित (anyāsakti-rahita) *adj.* devoid of interest or engrossment in another matter ये अन्यधर्मरहिता अन्यासक्तिरहितास्ते तन्मण्डलं प्राप्नुवन्ति SāmaraU. 273.8.

अन्यासक्तोपलक्षणार्थम् (anyāsaktopalakṣaṇārtham) *adv.* for indicating one attached to another person श्रोत्रियग्रहणमन्यासक्तोपलक्षणार्थम् Smṛti-Cā.iii.158.19.

अन्यासाङ्ग (anyāsaṅga) *m.* 1A connection or contact with other person अत्याहारः प्रलापश्च प्रजलोपे नियमाग्रहः। अन्यासाङ्गश्च लेख्यं च षड्भिर्मन्त्रो न सिध्यति KulārT.15.108; 1B devotion or attachment to another person यस्याः प्रेम निरन्तरमन्यासाङ्गेन खण्डयेत्कान्तः। सा खण्डिता Kāvyaān.(Ru.)12.44; इत्थं दुरवधार्यं स्त्रीचित्तस्य गतिः किर। अन्यासाङ्गं च कुर्वन्ति प्रियन्ते च पतिं विना KathāSaSāg.x.2.66; राधायामेव कृष्णस्य सुप्रसिद्धानुकूलता। तदालोके कदाप्यस्य नान्यासाङ्गः स्मृतिं व्रजेत् UjjvaNiMa.31.8; 2engrossment in other matter अन्यासङ्गात्कौतुकविनोदो विनोदः AlaṅkāRa.20(2); 21(1)

अन्यासाङ्ग (anyā-saṅga) *m.* intercourse with another woman इयं पुनरन्यासाङ्गकलुषा कलकण्ठी ... धर्ममित्रमाहन्ति यकुलमालिकया ŚṛiṅgāBhū.43(1)

अन्यासाङ्गम (anyā-saṅgama) *m.* intercourse with another woman अन्यासाङ्गमशङ्कित्या नायकस्यात्तरोषया। प्रेमच्छेदप्रकटनं लास्यं प्रच्छेदकं विदुः BhāvPra.(Śā.)246.1(8); RāsaSu.288.7(3.242)

अन्यासाङ्गविकृत (anyāsaṅga-vikṛta) *adj.* defiled with the intercourse with another woman ज्ञातेऽन्यासाङ्गविकृते खण्डितेऽप्यकथायिता DaśRū.2.25.

अन्यासाङ्गशङ्किन् (anyāsaṅga-śaṅkin) *adj.* suspecting intercourse with another male टीटिमी हि पुरा कापि भर्त्रान्यासाङ्गशङ्किना ... दूषिता KathāSaSāg.ix.1.78.

अन्यासाङ्गसूचन (anyāsaṅga-sūcana) *n.* indication of intercourse with another woman कथापि रन्तुं गतोऽसीति व्यङ्ग्यार्थेनान्यासाङ्गसूचनादयं शोषोपपत्तिः RāsaSu.19.11(1.84)

अन्यासाङ्गिन् (anyāsaṅgin) *adj.* devoted or attached to another woman स्त्रीणामीर्याकृतो मानः कोपोऽन्यासाङ्गिनि प्रिये DaśRū.4.59; BhāvPra.(Śā.)86.2(4); RāsaSu.181.7(2.203)

अन्यासति (anyāsatti) *f.* juxtaposition or contiguity with another (word) वक्तृप्रतिपादकाकुवाक्यवाच्यान्यासतिप्रस्तावदेशकालयेष्टादिविशेषवशादर्थस्यापि ... व्यञ्जकत्वम् Kāvyaṇu.(He.)42.1; 44.1.

अन्यासत्त्वे (anyāsattva) *n.* non-existence of another object अन्यासत्त्वे तु सत्त्वं चेदस्तुनोऽद्वैततापत्तेत् IṣṭaSi.274.7.

अन्यासदन (anyā-sadana) *n.* house of another woman अन्यासदने चाहं प्रविष्टः सखिभिः सह ĀdiP.23.38.

अन्यासन (anyāsana) *n.* location or settlement on another अधिष्ठानम् ... पुरेऽन्यासनचक्रयोः ViśvaLoK.211.156.

अन्यासनिन् (anyāsanin) *adj.* (irr.) (used as noun) seated on another vehicle तस्य वचः श्रुत्वा खिन्नोऽन्यासनीयविशत् PrabhāC.82.30.

अन्यासम (anyāsama) *adj.* not similar with any other कण्टकादि-दुःखपरिहारोऽपि सुखोपभोग एवेत्यन्या(न्या)समो दृष्टान्तः NyāySa.40.7.

अन्यासमवधान (anyāsamavadhāna) *n.* non-coexistence or non-community of locus with another thing अन्यासमवधानस्य वैयर्थ्यानवच्छेदकत्वात् TattvCinJi(2).154.1.

अन्यासमवधानावच्छिन्न (anyāsamavadhānavacchinna) *adj.* delimited by the non-existence or non-community of locus with another thing अन्यासमवधानावच्छिन्नकार्यानुत्पत्तिव्याप्यत्वं कारणत्वम् TattvCinJi(2).153.1.

अन्यासमवेत (anyāsamaveta) *adj.* (used as noun) (one) not inherent in another thing अन्या(न्या)समवेतस्यांशित्वमेतत् तन्नुसमवेतत्वं विना(नुपपन्नमि)-न युक्तम् Nyāyānṛ.86A.6.

अन्यासमागम (anyā-samāgama) *m.* union or intercourse with another woman न सहन्ते हि मानिन्यः पत्युरन्यासमागमम् BṛKathā-Maṇ.vii.1411.

अन्यासंबन्धिसुख (anyāsambandhi-sukha) *n.* happiness or pleasure not related to others अन्यासंबन्धिसुखाकाशकारे सत्यपि ... अपुरुषार्थत्वानुपलब्धेः TattvPradī.(Ci.)368.4.

अन्यासंभव (anyāsambhava) *m.* 1 non-existence of another (means of knowledge) अन्यासंभवस्य ततोऽनधिगतेः। न हि लक्षणतोऽन्यासंभवोऽधिगम्यते NyāyVār.30.1 (on i.1.1); 2 impossibility of another (usage) गुणार्थोऽन्यासंभवविति स्तुत्यर्थो विधीयते TantrVā.317.4 (on i.4.20); 3A untenability of another एकमन्यथाभावमभ्युपगम्य अन्यासंभव उच्यते IṣṭaSi.220.14; अन्यासंभवोऽसिद्धः VedāntKa.271.11 (on ii.2.3); 3B untenability, i.e. non-suitability of another (कामं शब्देऽर्थेयन्मित्रम्) अन्यासंभवेऽपि मित्रस्य कथंचिदनुज्ञोक्ता ManvaVi.368.6 (on 3.144); तत्तदुत्पत्तिवाक्ये निरपेक्षकरणस्य निरूपकापेक्षायामन्यासंभवेनैवापूर्वद्वयसिद्धेः MīmāKau.iii(2).59.23 (on ii.1.6); 4 inapplicability of another (grammatical element) अत्रापि नाधिकारोपयोगोऽन्यासंभवात् LaṣabdeSe.ii.87.2; इदं आगम एवान्यासंभवात् LaṣabdeSe.ii.539.13.

अन्यासंभविन् (anyāsambhavin) *adj.* not possible or not resulting from what other (than letter) अन्यासंभवि कार्यं गमकमिति चेत्। स्यादेतद्यदि तेषु वर्णेषु सत्यपि तत्कार्यं न स्यात् PramāVāSvopVṛ.85.3; न चान्यासंभवि कार्यं गमकम्, वर्णव्येव तत्संभवात् SphoṭSi.211.1.

अन्यासंभोग (anyā-sambhoga) *m.* intercourse with another woman अन्यासंभोगचिह्नेस्तु कुपिता खण्डिता मता PrataYāBhū.30.4.

अन्यासहित (anyā-sahita) *adj.* accompanied with another woman जानेऽन्यासहितं विलोक्य कुटिलं तं कूटकोपं त्वया प्रत्यक्षागमि निहवाहस्यया कोपेन दष्टोऽधरः DaśāvaC.8.80; Subhāṣi.1422.

अन्यासाहिष्णु (anyāsahiṣṇu) *adj.* not tolerating (the well-being of) other person अर्थाकृष्टिं विधातुम् ... दाभिकः श्रीजडानां जानात्यन्यासाहिष्णुः CaturSār.2.25.

अन्यासाहिष्णुता (anyāsahiṣṇutā) *f.* non-tolerance for another (woman) कष्टा हि स्त्रीणामन्यासाहिष्णुता KathāSaSāg.iv.2.184.

अन्यासाकाङ्क्ष (anyāsākāṅkṣa) *adj.* not expectant of or not dependent on another यदन्यासाकाङ्क्षं पटस्य स्वरूपमन्येन निरूप्यमाणं ततो भेदो भवति KhaṇḍanKhā.188.20.

अन्यासादयितव्य (anyāsādayitavya) *adj.* attainable by any other (means) नान्यासादयितव्यानि तेजसि मनुर्ब्रवीत् SkandPi.i(2).24.17.

अन्यासाद्य (anyāsādyā) *adj.* approachable by any ordinary person स तु सोमगिरिर्दिव्यो नान्यासाद्यः कथंचन Rāmā.4.946*(3)

अन्यासाधारण (anyāsādhāraṇa) *adj.* 1 not common to ordinary person अन्यासाधारणं प्रथमप्राक्षीदिति विसितः BṛĀraUBhVā.iii.2.133; 2 not common to others अन्यासाधारणं त्वयेशिकं प्रातिस्विकं च तत् त्रिकाःSe.iii.1.22.

अन्यासाध्या (anyāsādhya) *adj.* (f.) not possible to be occupied or approached by enemy पुरीं स्वामन्यासाध्यामग्निवन्त्रैस्तदात्वे संतन्वानशैलः Raghunā.8.82.

अन्यासांतश्रोण्यासाम् (anyāsāntaśroṇyāsām) सुराँ विकारयति ... पुनन्तु ... इति द्वादश घतस्रोऽन्यासांतश्रोण्यासाँ व्यत्यासम् VārāS.iii.ii.7.51 (better चतस्रोऽन्या अन्तः श्रोण्येसाँ व्यत्यासम् Kashikar Ed. III.ii.8.27) [Viśva-]

अन्यासामर्थ्य (anyāsāmarthya) *n.* lack of competency or inability of other people स्योत्पत्तये कर्तुः स्वनिर्माणसामर्थ्यं स्वोपादानोपकरणज्ञानं चापेक्षते। न त्वन्यासामर्थ्यमन्याज्ञानं च BrahmSūBh.(Rā.)141.9 (on i.1.3)

अन्यासिद्धविरुद्धादिदृष्ट (anyāsiddhāvairuddhādi-dṛṣṭ) *adj.* (used as noun) (those) who find fault (with instances) of imperfect and contradictory nature etc. of others अन्यासिद्धविरुद्धादिदृष्टान्तप्रदूषणैः। स्वजोपमत्वाङ्गतः समुदेति न किंचन YogVā.ii.18.57.

अन्यासुरेन्द्रवत् (anyāsūrendra-vat) *adv.* like other demon kings न बिभर्षि गुणोत्तुङ्गो गर्वमन्यासुरेन्द्रवत् HarVi.32.86.

अन्यास्ता (anyāsta) *adj.* [f.-ā] (used as noun) A (one) driven out by other woman अन्यास्तावदासतां दासतां पुरतोऽहमेव भजामि VāsaDa.207.2 (comm. अन्यया मत्सख्यतिरिक्तया अस्तः क्षिप्तः तत्संबोधनम्); B abandoned lady behaving good to creatures, VāsaDa.207.2 (comm. अनाः प्राणिनस्तेभ्यो हितान्या।...अस्ता तिरस्कृता)

अन्यास्तावद (anyāstā-vada) *adj.* [f.-ā][P.iii.1.134] 1 who speaks with the woman left by other, i.e. abandoned (by lovers) अन्यास्तावदासतां दासतां पुरतोऽहमेव भजामि VāsaDa.207.2 (comm. त्वदपेक्षयाऽयः शृङ्गारिभित्त-संबन्धिभिर्विस्ता क्षिता तया सह वदति तत्संबोधनम्), 2 (anyāstā-vada) who does not speak with the person who is left by other ladies, VāsaDa.207.2 (comm. अन्यास्तेनान्यनारीपरित्यक्तेनावदाभाषणकत्री)

अन्यास्तावदा (anyāstāvadā) *adj.* [f-ā] [P.iii.2.3] who gives protection to those driven out by others, VāsaDa. 207. 2 (comm. अन्यास्तानामवदार्क्षणकर्त्री)

अन्यास्त्र (anyāstra) *m., n.* 1 other missile or weapon स कृपासुमिहादेवः
... भृगुपुनन्दनम् । ददौ ... । स्वीयं पाशुपतं चास्त्रमन्यास्त्रमामेव च BrahmandP.ii.
34, 34; 2 missile or weapon of enemy हरणम् ... अन्यास्त्रद्वारणम् Śabda-
Ra.(Vā.)4383.

अन्यास्त्रयाततस् (anyāstraghāta-tas) *adv.* by striking with the other missile or weapon कङ्कालकेतुर्दुर्वृत्तो दुर्जयोऽन्यास्त्रयाततः SkandP. iv. 82. 51.

अन्यास्त्रधारण (anyastra-dhāraṇa) *n.* act of wielding of any weapon
which is other (than bashfulness) अन्यास्त्रधारणं स्त्रीणां विडम्बननसंशयम्।
लङ्घ्य भूषणं कान्ते न च धाष्टर्यं कदाचन DevīBhāṣ.v. 31. 38.

अन्यास्त्रासहन (anyāstrāsahana) *adj.* not brooking the weapon of enemy अकालमुक्तं ब्रह्मास्त्रमन्यमुक्तास्त्रमन्धरम्। अन्यास्त्रासहर्णज्ञानमहास्त्रावाहं हि तत् KathāSaSāg.xvii. 2. 39.

अन्यास्थित (anyāsthita) *adj.* [P.vi. 3. 99; JaineVyāiv. 3. 205; CāndraVyā.v. 2.117] the word or formation *anyāsthita* (lit. undertaken by the other) अपठ्यन्तस्यानुवृत्त्यान्तस्य चान्यस्याशीरादियु परतो दुर्गागमो भवति ... अन्यदास्थितः। अपठ्यन्तृत्वायस्येति किम्। ३९. अन्येनास्थितः अन्यास्थितः CāndraVr. on v. 2.117; KāśiVr. on vi. 3. 99.

अन्यास्वादापेत (anyāśvādāpeta) *adj.* devoid of taste of other (water)
मेघस्य ... धारा। अन्यास्वादापेते चातकवन्दे चया जवादापेते YūdhiVi.
2.51 (comm.) अन्यस्मात् नद्यादिजलस्यादादापेते रहिते चातकवन्दे ... जवादापेते
आपतितम्।

अन्याहन् (anyāhan) *n.* portion of a sacrifice appointed for one day's performances यत्तत्त्वक् विश्वजिति प्राप्यते ... तदेव चान्याहसु प्रसज्येत Bhāṭṭī.iv. 258.18 (xii. 3.1)

अन्याहरण (anyāharaṇa) *n.* act of bringing or inclusion of other (quality) किंचिदसामान्योक्तगुणेषु ब्रह्मणि दृष्टं वाच्याहरणम्। तत्तिह नास्त्यन्य-
गुणानाकीर्तयतोऽन्यां कल्पय विद्याम् NayaMañ.III.iii.12. 23.

अन्याहवाकुल (anyāhavākula) *adj.* engaged in or occupied with the battles elsewhere लोहरप्रस्थितौ विघ्नं राजपुत्रस्य कारितः। प्रवेशितः पुरं वैरी राजन्यन्याहवाकुले RājTa.(Ka.)7.1598.

अन्याहार (anyāhāra) *m.* procurement or arrangement, i.e. piling up (of the fire-altar) which is other (than first three) जानुदज्जं विन्वीत ... त्रिः परार्थोऽनेराहारः ... । प्रथमाहारनिमिता जानुदज्जत्वादयो गुणविधयः । ते गुणपरत्वान्नान्याहाराण परिसंचक्षते SaṅkarKaBh.70.17 (on ii.1. 55)

अन्याहिंसन (anyāhīnsana) *n.* absence of the act of injuring others
(अमृतं स्यादयाचितम् ... भैक्षम्) अयाचितं याच्नां विनान्यतो लब्धम्।
अमृतमन्याहिंसनात् ManvaVi. 452. 20 (on 4. 5)

अन्याहित (anyaḥita) *adj.* A fixed in other thing स च यात्रोत्सवश्चिन्नो
मयान्याहितचेतसाः। तत्रत्यनेनैव नो दृष्टः संसार इव योगिना BrKathā-
ŚloSan. 19.40; B existing in one कथमन्याहितशक्त्या अन्यस्य कारकत्वं
Kāśi.ii.67.18 (on 5(2).115 1/2); C fixed in another person अन्याहितभावा
पुरुषान्तरकृतभिलाषा BālamBha.i. 204. 24 (on1.66)

अन्यहितस्वान्ता (anyāhita-svāntā) *adj.* (f) having one's own mind fixed in another person अधुनान्याहितस्वान्ता यद्यपीच्छेदियं तु माम् । तयापि कानया प्रीतिः PadmP(Ra.), 72.60.

अन्याहुति (anyāhuti) *f.* other offering or oblation पद्मानन्दयन्त्र-
मन्याहुतियोग्योऽग्निः MayūMāli.776.11 (on x. 8. 5)

अन्याहूति (anyaahūti) *f.* act of calling by the female attendant in the harem अन्याहूती हेतून् विचार्य यत्नादिहाभिवक्तव्यान् KandaCū.v.6.13 (comm. अन्तःपुरिकाभिर्वहश आह्वयमानः)

अन्याहृत (anyāhṛta) *adj.* looted from enemy रघुनाथभूपम् । अन्याहृत-
गजादिवस्तुजातैरसेवन्त भटाः Raghunā.10.64.

अन्युब्ज (a-nyubja) *adj.* [ʌ-ã] 1 not crooked, i.e. straight अनाकुल-
 न्युब्जसमुदगतानि ... । तथैव धीराणि पदानि सप्त सपर्यितारसदृशो जगाम
 BuddhaC.1.14; B not facing downwards, i.e. facing upwards दमयन्ता प्रहिताः
 ... प्रविशिश्नरन्युब्जाः कुम्भिका वामनिकाश्च NalaCam.7.7(10) (comm. न्युब्जा
 अचोपगृह्यः पश्चान्नय्योगः । दिहक्षारसेनोर्ध्ववदनाः)

अन्युब्जभोजनपत्रस्थापन (anyubhājhojanapatra-sthāpana) *n.* placing

a dish or plate not upside down, i.e. facing upwards प्रत्युत्तरां चदलनपानन्तरं
जन्ममध्यंऽनुद्यमोजनपात्रान्दाननुक्त्या द्वितीयदिने प्रसादननुक्तं तत्पात्रान्तरमस्मादेव
सति वेदिनच्यम् CaturCin.iii(1).1512 19.

अन्युज्जेतनप्रमाण (anyubjetanapramāṇa) अथ पवित्रं निधायान्युज्जेतन-
प्रमाण(?) स्वधासित्युच्यते: इत्युक्त्वा ĀgṛveGS.iii.11.2 (177.14) [Viśva.]

अन्युद्ध (a-nyũkha) *adj.* [f. -ā] devoid of the insertion of the sound
 सर्वपूठ ... होता ... संसति। जगतीसंमन्युद्धम्। पश्वितसं वान्युद्धम्।
 अन्युद्ध वा ŚaṅkhaSS.xi.15.1; xi.15.13; कुन्तापमन्युद्धम् ŚaṅkhaSS.xii.6.13.
 (comm. एवं लक्षणं ... संसति) (but MW. *adv.*); अन्युद्धा विराजद्यतुयं हनि
 GopBr. ii.6.1 (244.6)

अन्युङ्खन (a-nyũṅkhana) n. absence of the insertion of the sound
 ण हि वैराजं तत् स्थानमन्युङ्खनाय KauṣīBr. 25.11(117. 24)

अन्युङ्ख्या (a-nyūṅkhyā) *adj. (f.)* other than (what is entitled) as the insertion of the sound *o* अन्युङ्ख्या विराजो वषट्काक्ष चतुर्ऽहनि (आवपनीयाः) AitBr. 29.3(736) (Śāy. उच्चारणविशेषोपायता ओङ्कारा न्युङ्ख्याः । ... तानर्हन्तीति न्युङ्ख्याः तद्विपर्यता अन्युङ्ख्याः)

अन्यून (ā-nyūna) *adj.* [f. -ā] 1A) not deficient II not omitted BI not less, i.e. undiminishing II not less III not narrow IV not less, i.e. the same C not little, abundant 2 entire, complete, full 3A) not defective II not faulty, faultless BI not inferior II not inferior, i.e. equal 4A) not lacking, i.e. perfect B not lacking, i.e. excellent 5 not less, i.e. not declined 1A) not deficient अग्निर्विदेवाः षष्ठस्तुष्टुपुष्टवद्वन् पर्वतः SaBr.II.1.13; अलमप्रत्यय-कारित्वान्यूनम् ... चिन्तय्य प्रयुक्ते । ... ज्ञातरम् BrahmanP.iii.3.98; हौमादिक्ये बहुफलमन्यूनं नाधिकं भवेत् BhaviP. 338B.10 (ii).13.30; अहीना

... । अथ त्रिभु स्थानयून NānārthāSār.i.51.52; Iti not omitted धृत
 वा शस्त्रपुङ्खं (v.l. अनूयनं शास्त्रमुक्तं) वा दुर्वाक्यं वा कदाचन । एतेष्वेवं कृते
 तस्य विग्रहार्थं वा भवेत् MāhāBhā. ii. App. I. 39 (262); अन्योऽयमन
 तिरिक्तश्च कयाभागः AdbhūDa.7.19 (1); IBI not less, i.e. undiminishing
 इन्द्रलोको हेतु यैषाच्युता विराट् ŚatBr. VIII.v.4.3; त्वम् ... । अनूयनश्च्यवृद्धिश्च
 स्वाचीनो नदिमान् वशी ViṣṇuP. v.1.48; (एषाश्चस्यमच्यवम्) अच्यवमनूयम्
 ManvaVi.1076.9 (on 8.344); IBI not less देशकालययौत्रय्यसंज्ञाजतिप्रमाणतः ।
 अनूयनं चैवियदितं सिद्धं साध्यं विनिर्दिशेत् BrhaspaSm. 57.48; गुणसाम्यमनूयनं
 च महामनु । प्रोच्यते प्रकृतिर्हेतुः प्रधानं कारणं परम् ViṣṇuP. vi.4. 34;
 BrahmuP. 232. 33; यदि ह्यनूयनमनतिरिक्तं वा दहनकारणमदहनस्यापि हेतुः
 नासावदहनो दहनो वा न स्यात् NyāyKuA.i.21.1; भावनाश्चक्रमन्त्रपुत्रावासाः ।

एतद्विस्तारपरः ... तामां तिसृष्वानुनामम् एकस्य चोर्व्यामायवन्तः एकाकरणेन
श्रीचक्रपूजनम् SetuBa. 272.14; 1BiiI not narrow, cf. अन्युनानतिरिक्त 1D;
1Biv not less, i.e. the same, cf. अन्युनानतिरिक्तविययः 1C not little abundant
अन्युने त्वधिकं प्राहुः ŚabdaRaSaK.7.16; अन्युनानि ववर्षुस्त्वुदहाः पुष्पाणि
पृथ्विसुराः ĀnandRa. 5.14; 2. entire, complete, full स वै द्विधा अन्यम् ।
अन्युना दशतो नयेत् ŚatBr. IV.v.8.16; कथमप्येतत् अहाराद्रेः संप्रजा अनुपत् ।
... भवति ŚatBr. VII.iii.1.39; ĀpaSS.xxii.17.5; दर्पेन केनचिद्यनूतः संघातो
गुणमिधायकः । न वेद्यच्छास्त्रनमसावन्यूनस्तेन गम्यते VākyaP. 2.214; अन्यूनं
गुणममृतस्य धारयन्ती ... सरसी ... रक्तवं वधूदृशां सुरा व ŚiṣuVa.8.
52; सर्वं समस्तमन्यूनम् AbhidhāCin.1433; ParaNā. 1493; ŚabdaRa. (Su.)
6.36; KośaKaTa.2.452; सर्वं धनं महाभागीरन्यूनं चारकोपमम् PrabdhāC.6.30;
पुण्यं युष्मागिरेव तत् उपार्जनीयमन्यूनम् PrabdhāC.14.25; प्रदयं पायसं
सुनुरन्यूनं भोजितस्तया Śālic.7.92; अनारम्भाधीनमनद्रूपं त्वन्यूनानिवने Nyāy-
MāVi.102.17 (on ii. 3.12); 3Ai not defective यदूनं करोनुप वृत्ते तेन
तदनुनं भवति ŚatBr. XI.ii.3.9; समेन ह वाड अस्याव्युच्छेदानुनानुनानातिरिक्त-
नायननेन भवति ŚatBr. XII.iii.5.13; स द्वापात् वैश्वभो वै पुरुषस्मिद्युष्मानः
तानीयानि पुरुषस्यान्युनानि । तस्माद् व्युनाहाराः JaimiBr. 2.47; सर्वं दर्शन-
मन्यूनमविकल्पम् VākyaP.1.9 (37.1); 3Aii not faulty, faultless अन्यून-
नूतनोपेक्षधरसारंकरणोपेक्षः । दद्याति वक्रतोऽेवमङ्गीम् VakraJī. 228.1-
3Bi not inferior देवस्वतनिसर्गेण तेषां ज्ञेयस्तु वितरन् । अन्युना नानितिरिक्तस्य
यस्मात् सर्वं विदस्वतः Vāyup.ii.38.39; जवनितिरिक्तः मनुष्ययोः ... ग्रहवयोः
... पितुरन्यूनो गुणैरेतां प्रादयति HarṣaC. 200.9; अन्यून एष्यः पूर्वव्यो भीमो
जयति संप्रति DryāḍaKā. 9.49; 3BiI not inferior, i.e. equal अन्युना हि
वयं तस्मात्पुत्रेनार्येन कर्मणा KāṭhāSaSāg. xii.13.13; 4A not lacking, i.e.
perfect सर्वेवात्सस्पंदभिजनाऽप्यन्यूनंवाचनवर्धते लक्ष्यते DaśKuC.130.1;
पुनर्यदः पुरुषोत्तमः । ... वेदान्तादिभिरन्यूनैर्वाक्यैर्विदन्ति (विदन्ति) यं बुधाः
PadmP. iv.17.34; दीक्षाभङ्गात्सर्वं सुनोरन्यूनं येन कारये Śālic.6.16; रत्नस्य

अन्यून

सुनुरन्यूनप्राप्तमानोस्ति मानिषु EI.xxii.290.17; श्रीमोकलम्पातिः। ... मनोरन्यून-
नीतिव्रतो नो जानाति निजप्रतापमत्तुलम् EI.ii.417.37; 4B not lacking, i.e.
excellent पयावती ... समये सुषुवे सुनुमन्यूनगुणवैभवम् SamarāSaṁ.8.12;
5 not less, i.e. not declined, cf. अन्यूनानतिरिक्त.4.

अन्यून (a-nyūna) *n.* 1 absence of inferiority विद्यां विना ह्यग्रीवादयूनं
युवयोरेपरि TriṣaṣṭPuC.iv.1.577; 2 perfection or perfectness आत्मसिद्धान्तसिद्धेऽपु
वादाङ्गावयवादपु। एकस्यावयवे प्रहुरन्यूनं च्यूननिग्रहम् TārkiRā.342.8;
3 absence of deficiency, i.e. excessiveness [संज्ञित्यं सर्वविधेन्यूनान्यूनं विचारतः
EI.ii.279.28.

अन्यूनकुचकुम्भिनी (anyūna-kucakumbhīnī) *adj.* (f.) having full
pitcher-like breasts दन्तीव दवदन्ती तामन्यूनकुचकुम्भिनीम्। निरीह्य पितरौ
चितं चक्रतुस्तद्विवाहे MalliC.6.55.

अन्यूनकौतुकभर (anyūnakautuka-bhara) *adj.* full of undiminishing
curiosity अन्यूनकौतुकभरः सहितो व्यस्यैरध्यारुरोह ललितामथ रत्नवेदीम्
KojīVi.9.

अन्यूनगानोचित (anyūnagānōcita) *adj.* befitting excellent singing
अन्यूनगानोचितसुक्तिवन्धम्। ... आत्मवीर्यमुद्रापायमास स चन्द्रवृन्दः Rāgh.13.6.

अन्यूनतनुतेजस (anyūna-tanutejas) *adj.* of excellent body-splendour
देवी ... सुखेन सुषुवे सुनुमन्यूनतनुतेजसम् SamarāSaṁ.2.17.

अन्यूनतर (anyūna-tara) *adj.* not inferior at all नवीनमन्यूनतरं स्वकल्लं
समीह्य तुष्यत्रपि विश्वकर्मा ... अताम्यत् Yādavā.2.34.

अन्यूनता (anyūna-tā) *f.* A the state of being deficient अन्यूनतोच्यते
यैस्तैष्वलमर्थेषु उपपदेषु Prasā.ii.649.7; B the state of not being inferior
'आकाशवत्सर्वगतश्च नित्यः' इति वचनमन्यूनतापरम् PūrvottaVāNaMā.370.10.

अन्यूनतेजस (anyūna-tejas) *adj.* of not less, i.e. immense power
जननात्तरं च्यपि जनादनादन्यूनतेजसः पादरजसां राजहंसस्यानुग्राहा भूयासम्
AvantiKa.127.11.

अन्यूनत्व (anyūna-tva) *n.* 1 the state of being perfect कार्यकारणभावस्य
वास्तवत्वेनान्यूनत्वात् VedāntKa.220.5; 2 the state of not being deficient
सूत्रस्यान्यूनत्वं भाष्यकृतोऽभिप्रेतम् NyāySu. (So.) 88.21 (on i. 2. 26)

अन्यूनदण्ड (anyūna-daṇḍa) *m.* fine which is not less मनुना 'कार्पाण-
वरमिति' कार्पाणदण्डन्यूनदण्डो विहितः Subodhi.88.19 (on 2. 204); BālamBha.ii.
300.4 (on 2. 204)

अन्यूनदशपञ्चाङ्ग (anyūna-daśapañcāṅga) *adj.* having acts not less
than five or (more than) ten अन्यूनदशपञ्चाङ्गं नान्योप्रस्तावनायुतम्। यद्वृषकविशेषः
स्यात्तन्नाटकमिति स्मृतम् BhāvPra. (Śā.) 237.13 (8)

अन्यूनदेशकालवृत्ति (anyūnadeśakāla-vṛtti) *adj.* existing in not less
region or time अनधिकदेशकालनियतं व्याप्यम्। अन्यूनदेशकालवृत्ति व्यापकम्
NyāyPari.100.1; अन्यूनदेशकालवृत्ति व्यापकम् YātrindaDī.18.4.

अन्यूनपयस (anyūna-payas) *n.* not little, i.e. abundant milk अवञ्छिता-
न्यूनपयःप्रदानम् आराशकान् ... आहारकर्पादभिहन्तुमिच्छत् Yādavā.7.12.

अन्यूनपरिमाण (anyūna-parimāṇa) *adj.* having measure which is not
less हुतशेषाद्यरोः महामाजार्थश्रवणपरिमाणान्यूनपरिमाणं बलिं सुवेण ... आदाय
... हरति ViraMi. (Saṁskāra).905.17.

अन्यूनपरिमाणत्व (anyūnaparimāṇa-tva) *n.* the state of having the
measure which is not less अन्यूनपरिमाणस्येव अधिकपरिमाणस्यापि न मध्यमपरिमाणेन
साध्यं युक्तम् ...। अन्यूनपरिमाणत्वमात्रं साध्यमिति परिहरति ŚrutaPra.ii.
32.25 (on i. 3.13)

अन्यूनपूर्णत्व (anyūnapūrṇa-tva) *n.* the state of being neither less nor
more क्षिप्रज्ञान्यूनपूर्णत्वे प्रतिपत्समुदागमौ। आलम्बनं च साधारं साकल्यं संपरिग्रहः
AbhisāAlāh.4.25.

अन्यूनप्रमाण (anyūna-pramāṇa) *adj.* having perfect measurement
अतोऽन्यूनप्रमाणस्तु (चु) पचाराणा गुणोत्तराः YuktiKa.95.19.

अन्यूनबलत्व (anyūnabala-tva) *n.* the state of not having less power
अन्यूनबलत्वस्यैव बाधकतायां प्रयोजकत्वसंभवात् GuruCandr. i. 379.22.

अन्यूनभक्ति (anyūna-bhakti) *adj.* of complete devotion अन्यूनभक्तिः
सः ...। वृषाङ्गमथर्च्य ... अनुकूल्यामास VasaViKā.11.66.

अन्यूनम् (anyūnam) *adv.* 1A not less अथैनं (यूपम्) प्रदक्षिणं पुरीषेण
पर्युहति ...। अन्यूनमनतिरिक्तं परित्यज्योदपात्रमुपनिनीय BaudhŚS.i.114.15;
1.189.7; 1B not less, i.e. sufficiently पर्याप्तित्वेनैष्वलमर्थं ... इत्यत्र अलमर्थं
इति किम्। अन्यूनं भुञ्जे JaineVr.143.35 (on ii.4. 51); 2 completely अनुनम्
(v.l. अन्यूनम्) आसीदसुरस्य कामैर्वीरवनेः श्रीरपि चाक्षयासीत् MahāBhā.iii.

27.13; 3 perfectly ये महात्मानो जनाः ... मां परित उपासतेऽन्यूनमुष्मन्ते
GītāBh. (Rā.) 472.6 (on 9. 22)

अन्यूनमाहात्म्य (anyūna-māhātmya) *adj.* of not less, i.e. undiminished
greatness नूनमन्यूनमाहात्म्यतःपल्लवितोर्जितः। कोऽप्यसावस्मदीयान् राण्यान्यथेत्यु-
चिच्छति PāṇḍaC.18.171.

अन्यूनलक्षण (anyūna-lakṣaṇa) *adj.* of excellent characteristics धारिण्या
सुनुरन्यूनलक्षणः सुषुवेऽन्यदा PariPar.1.117.

अन्यूनविषय (anyūna-viśaya) *adj.* referring to the equal राज-
समो मन्त्रीत्यादावन्यूनविषयस्य समशब्दप्रयोगस्य दर्शनात् Aparā.1084.24 (on
3. 260)

अन्यूनवृत्त (anyūna-vṛtta) *adj.* (used as noun) (one) of not inferior
living अन्यूनवृत्तसंवन्धित्ये भेदेनोक्त्यसंगतिः BālamBha.ii.300.25 (on 2. 206)

अन्यूनवृत्ति (anyūna-vṛtti) *adj.* existing in not less (region) पर्याप्त-
व्यवृद्धकले चान्यूनवृत्तित्वमेव च तन्म न त्वनतिरिक्तवृत्तित्वमपि VyutpaVā.193.19.

अन्यूनशब्दार्थ (anyūna-śabdārtha) *adj.* not deficient in word or meaning
इदमन्यूनशब्दार्थं तन्मदोषविवर्जितम् CaraS.viii.12.40 (1941)

अन्यूनशिक्षण (anyūna-śikṣaṇa) *n.* excellent teaching अन्यूनशिक्षणे दक्षः
शिक्षाकारो मतः सताम् SaṁgīRā.ii.154.14 (3. 20)

अन्यूनसंख्या (anyūna-saṅkhyā) *adj.* (f.) not less in number तुल्य-
(त्प)प्रमाणविरलाश्च दन्ताः अन्यूनसंख्या दशिकाश्चतस्रः। नीलेक्षणो गोवृषपक्षमेव
द्व्यंशिशदेतानि हि लक्षणानि AbhisāAlāh.8.17.

अन्यूनसत्क्रिय (anyūna-satkriyā) *adj.* having, i.e. devoting to excellent
charity तस्य श्रीसर्वदेवाख्यः सुनुन्यूनसत्क्रियः PrabhāC.138.11.

अन्यूनसत्ताक (anyūnasattā-ka) *adj.* having existence or reality which
is not narrow आरोप्यसत्ताधिकसत्ताकविषयत्वेनापेक्षिकप्रमाणत्वेनान्यूनसत्ताकविषयत्वेन
वा बाधकत्वात् AdvaiSi. 393.12; अन्यूनसत्ताकप्रतियोगिनिवेशे तु गौरवम्
GuruCandr.i.80.21; इदं ज्ञानमिदं ज्ञेयमितिवृद्धयोरन्यूनसत्ताकविषयकत्वाविशेषात्
GuruCandr.i.358.15; अन्यूनसत्ताकविषयकत्वस्य बाधकताप्रयोजकस्य न क्षितिः
GuruCandr.i.375.15; अन्यूनसत्ताकविषयकत्वेनैव बाधकत्वम् LaCandr. 94.25.

अन्यूनसत्ताकत्व (anyūnasattāka-tva) *n.* the state of having the existence
or reality which is not narrow एकस्यापरापेक्षायां अन्यूनसत्ताकत्वम् GuruCandr.
i.113.19; LaCandr. 222.15; अन्यूनसत्ताकत्वस्य पूर्वमनुपस्थितत्वात् LaCandr.
133.15.

अन्यूनसत्ताकात्यन्ताभाव (anyūnasattākātyantābhāva) *m.* constant
absence having the existence or reality which is not narrow अन्यूनसत्ता-
कात्यन्ताभावघटितमिथ्यात्वस्वीकारे ... मिथ्यात्वनिश्चायपतिः LaCandr.104.3;
106.8.

अन्यूनसत्ताकाभाव (anyūnasattākābhāva) *m.* absence having the
existence or reality which is not narrow अन्यूनसत्ताकाभावघटितोक्तप्रतियोगित्व-
निश्चये तस्या इष्टत्वात् LaCandr.104.4;496.30.

अन्यूनस्वरा (a-nyūnasvarā) *adj.* (f.) not deficient in notes स्वरजतयः
शुद्धाः ...। एताश्चान्यूनस्वराः NātyaŚā. 28.45 (3)

अन्यूना (anyūna) *f.* name of an Apsaras (lit. perfect) अपसरसः ...।
ननुतुः ...। अन्यूना (v.l. अन्यून) चानवया च MahāBhā.i.114.50.

अन्यूनाङ्ग (a-nyūnāṅga) *adj.* not defective in limbs ऋत्विगार्थोऽन्यूनाङ्गः
... अन्यूनान्गः LātyāŚS.i.1.7; DrāhyŚS.i.1.7.

अन्यूनातिरिक्त (ā-nyūnātirikta) *adj.* 1 neither defective nor excessive यद्धं
यज्ञस्यान्यूनातिरिक्तं तत्त्वित्वम् ... यद्धं यज्ञस्यान्यूनातिरिक्तं तत्त्वित्वम् ŚatBr.XI.ii.3.
9; तुदेन' स्थितं कुरुत एवमस्थेयं यज्ञोऽन्यूनातिरिक्तः सूर्यः संपृद्धो भवति ŚatBr. (K.)
III.ii.8.5; 2A neither less nor more अन्यूनानतिरिक्तानि ... सत्त्वरजस्तपसां ...

जगत्कारणम् VedāntDī. 97.20 (on ii. 2.1); कणादी स्थिरकर्मणि अन्यूनानतिरिक्तं
पृष्टार्थसमर्थकं साक्षिवचनं प्रमाणं नान्यदित्यनुसंधेयम् SmṛtiCan.iii.210.12; (इदं विश्वम्)
अनतिरिच्यमानम् अन्यूनानतिरिक्तम् तदेकस्मिन्नि यवत् Bhāsk.ii.216.22 (on iii.1.
2); 2B (used as noun) (that) which is neither deficient nor excessive
यत्रान्यूनातिरिक्तेन साहश्यं वस्तुनोर्ध्वयोः। शब्दमात्रेण कथ्यते स शब्दश्चेष्ट इत्यते
VyaktiVi.88.13.

अन्यूनातिरिक्ताभाव (anyūnātirikta-bhāva) *m.* the state or condition
of being neither defective nor excessive, i.e. proportionate शिरःपाणयः
तेष्वन्यूनातिरिक्ताभाववत्त्वात् ... सर्वाङ्गसुन्दरी LalitāTrīBh. 295.10 (on 25)

अन्यूनातिरिक्तम् (anyūnātirikta) *adv.* without diminution or excess
तच्छास्त्रविधानोक्तं तत्त्वं कर्म च ज्ञात्वा यथावद् अन्यूनानतिरिक्तं विज्ञाय कर्तुं
त्वमर्हसि GītāBh. (Rā.) 614.11 (on 16. 24).

अन्युनातिरेक (a-nyūnātireka) *adj.* which is neither less nor more
अन्युनातिरेकाणि समतायुपेतानि सत्त्वरजस्तमांसि ब्रह्मणि BrahmsūBh. (Rā.)
466.1 (on ii. 2.1)

अन्युनाधिक (a-nyūnādhika) *adj.* 1 neither defective nor excessive,
i.e. proportionate कन्याम् ... अन्युनाधिकाविनष्टदन्तवृक्षकशिशिलानी ...
शालयेत् KāmSū.190. 21 (3.1); 2 neither less nor more गकारादयोऽपि
पूर्वोक्तविपरीतवर्तिनो रूपादन्युनाधिकाः TattvBi. 52.5; पञ्चावयवेनान्युनाधिकेन
वाक्येन स्थितिस्तस्यास्य प्रतिपादनं क्रियते NyāyKa. 255.3; नातापिचोर्मरणादुद्धं
तयोरेव रिक्तमृणं च पुत्राः समं यावन्तो भ्रातरस्तावतो भागाग्रत्येकनन्युनाधिकानृणस्य
धनस्य च कृत्वा भजेरन् Aparā.720.18 (on 2.117); अन्युनाधिकपञ्चाङ्गत्वादि-
लक्षणसंयुक्तम् ... तद्वै प्रकरणं भवेत् BhāvPra. (Śā.) 243.10(8); तुल्यमन्युनाधिकम्
... प्राप्तयोः द्वयोर्मध्ये BālamBha.ii. 305.8 (on 2.212); 3 neither deficient
nor excessive एवमन्युनाधिकमेव साधनम् ŚāstrDī.64.13 (on i.1.5); अर्थः
प्रतीयते तादृश एव यत्रान्युनाधिकः प्रमाणद्वयेन निर्णययोग्यः Kāvyaū. (He.)
284.17; दोषाः ... तुल्याः नित्यैकतायादिभिः प्रत्ययमानाः अन्युनाधिकाः SyādvāMañ.
26 (4)

अन्युनाधिकता (anyūnādhika-tā) *f.* 1 the state of being neither deficient
nor excessive संक्षेपः ... अन्युनाधिकता शब्दवस्तुनोर्वावर्धयता AgniP. 344.6;
2 [Inst.] by way of being neither less nor more दोलायितमिति नयोऽन्युनाधिकतया
साध्यमुक्तम् Loc.173.16 (on 3.24).

अन्युनाधिकत्व (anyūnādhika-tva) *n.* the state of being neither less
nor more सर्वग्रहणादन्युनाधिकत्वमत्र दर्शयन् विकृते स्मभानामाधिक्यमन्युनातीति
AbhinBhā.i.68.14 (on 2.93); गुणभूता ह्यर्थप्रत्यायेन वर्णान्तेनैव साहित्येनैककृत्य-
मादिशब्दोपात्तं चान्युनाधिकत्वम् ... विवक्षितम् NyāyKa. 528.9 (on 5 (11).70)

अन्युनाधिकदेह (anyūnādhika-deha) *adj.* having the body which is
neither defective nor excessive, i.e. proportionate अन्युनाधिकदेहाः ... कृत-
विनयाः कामदास्तुरगाः YaśasCam. i. 315.5.

अन्युनाधिकम् (anyūnādhikam) *adv.* without omission or addition
अङ्गदः ... । तन्नामवचनं सर्वमन्युनाधिकमुत्तमम् । सामाज्यं श्रावयामास Rāmā. vi.
31.65.

अन्युनाधिकमान (anyūnādhika-māna) *adj.* of neither less nor more
measure श्रवणस्य विभागोऽयम् ... । अन्युनाधिकमानः स्यात् प्रशतो
द्विषितोऽन्यथा SamarāSū.76.21.

अन्युनाधिकरूप (anyūnādhika-rūpa) *adj.* [f. -ā] A having the form
neither less nor more, i.e. similar form अन्युनाधिकरूपास्तु त्वष्टावस्थविहासनः
BrĀraUBhVā.i.4.1044; B having neither deficient nor excessive form
अन्युनाधिकरूपांश्च कुर्वति प्रायशः शुभान् (भूतसंयान्) SamarāSū.77.68.

अन्युनाधिकवचनत्व (anyūnādhikavacana-tva) *n.* the state of having
neither less, i.e. omitted nor more, i.e. added words उभयकारकसंप्रत्यय-
न्युनाधिकवचनत्वमतिव्यक्तान्वयत्वमिति काव्यस्य गुणः Nītvā. 32.5.

अन्युनाधिकवाचक (anyūnādhika-vācaka) *adj.* expressive of neither
deficient nor excessive, i.e. exact (idea) अन्युनाधिकवाचकसुकुमपुष्टार्थशब्द-
चारुपदम् ... सुमतिर्वाक्यं प्रयुज्यते Kāvyaū. (Ru.) 2.8.

अन्युनाधिकसंस्थान (anyūnādhika-saṁsthāna) *n.* arrangement, i.e.
level which is neither deficient nor excessive परिशुताम्भोभिः समं स्थितं तु
भूतले । अन्युनाधिकसंस्थानं यथा ज्ञेयं तदम्भसाḥ IśānSiPa.ii. 24.4.

अन्युनाधिकसंस्थाना (anyūnādhika-saṁsthānā) *f.* arrangement, i.e.
level which is neither deficient nor excessive ततः परिशुताम्भोभिः समं स्थितं
तु भूतले । अन्युनाधिकसंस्थाना यथा ज्ञेयं (?) यथा तदम्भसाḥ VāstuVi. 26.13.

अन्युनाधिकसंग्रह (anyūnādhika-saṅgraha) *m.* inclusion of what is
neither deficient nor excessive एवग्रहणादन्युनाधिकसंग्रहः AbhinBhā.i.91.15
(on 4.31)

अन्युनाधिकसर्वाङ्ग (anyūnādhika-sarvāṅga) *adj.* having all limbs
which are neither defective nor excessive अन्युनाधिकसर्वाङ्गावां युक्त्वोऽनु
PariPar. 2. 255.

अन्युनातिरिक्त (anyūnānatirikta) *adj.* [f. -ā] A neither little nor
much ii neither less nor more iii neither omitted nor added iv neither narrow
nor wide or over-extending B neither deficient nor excessive C neither
defective nor excessive D neither less, i.e. declined nor increased E the
word anyūnānatirikta A neither little nor much अन्युनातिरिक्ताश्च वर्धन्यागो
हसन्ति च । उदयास्तमनेखिन्दीः पक्षयोः शुक्लकुण्डयोः ViṣṇuP. ii.4.90;
BrahmāṇḍP. i.19.134; Brahmap. 20.92; अन्युनातिरिक्ते च तथा मध्यमे

विषु । भवसंवेगादरेषु संभ्रमः AnekāK. 587; Aii neither less nor more
अन्युनातिरिक्ते यद् गुणसाम्यं तनोमयम् । तत् ... मूलं प्रकृतिश्चेति कथ्यते
AhibuS.7.1; यावन्तु तनुयुक्तोऽयमर्थो वर्तते तादृशेनान्युनातिरिक्तेषु परस्य
समवायानभ्युपगमात् NyāyKa.148.5; सः ... । अन्युनातिरिक्तव्यतिथिः पक्षैरहन्यत
RājTa. (Ka.) 8.35; स्वस्यशास्त्रोक्तादन्युनातिरिक्तकर्मकरणविषयः AnuBh. 209.
23 (on iii. 3.3); Aiii neither omitted nor added महानयं ग्रन्थमन्वर्धो
मात्रवाच्यन्युनातिरिक्तः केनचित् स्मर्यते Kāśi. i.138.22 (on 2.146); अन्युना-
तिरिक्तानि ... चतुःषष्टितन्त्राणि NyāyRa. 89.16 (on 2.146); SetuBa. 24.5;
मनुयर्थं शास्त्रमभिव्यक्तं तादृशेनान्युनातिरिक्तं मत्स्यशास्त्रेण तु (विशेषाः)
21 (on 1.119); Alv neither narrow nor wide or overextending ते (विशेषाः)
एव व्यक्त्यन्तरेऽप्यन्युनातिरिक्ता दृश्यन्ते TantrVā. 250.24 (on i.3.26); गच्छति
देवदत्त इति देवदत्तस्यैवान्युनातिरिक्तस्य प्रतिभासात् NyāyMañ.i.87.29; इयदेव
चेदमन्युनातिरिक्तं विशेषलक्षणार्थमिति कथनेन तु NyāyMañ.ii.118.18; यादृशं
प्रधानं सांख्येः स्मर्यते तादृशमेवास्मिन्नन्युनातिरिक्तं प्रतीयते Bhām. 290.14 (on
i.4.8); AdvaiSi. 773.4; B neither deficient nor excessive, i.e. exact
अन्युनातिरिक्तास्ते सर्वे सर्गा विवस्वतः । आरोग्यापुःप्रमाणभ्यः BrahmanḍP.i.
37.58; समग्रद्वयं तदेवास्य प्रायश्चित्तं समन्युनातिरिक्तं पूर्वोक्तमेव विषयव्यवस्थया
यथा स्यादित्येवमर्थः BālāKṛt. ii.134.17 (on 3.257(? 263)); देवः ... वपुः
स भजते परम् ... । अन्युनातिरिक्तः स्वर्गुणः पद्मिर्लोकनम् LakṣmīT.10.14;
शब्दार्थयोः संबन्धः ... पूर्वोक्तं एवान्युनातिरिक्तः स्मर्यते Kāśi.iii.141.13.
(on 5 (6).14); पूर्वपक्षम् ... । विशेषितं अन्युनातिरिक्तमप्रसिद्धत्वादिदूषणरहितम्
SmṛtiCan.iii.90.10; एवं व्यवस्थापितान्तमकाले संप्रान्ते पूर्वपक्षसत्तार्यस्या-
न्युनातिरिक्तमुत्तरं लेख्यमित्याह बृहस्पतिः SmṛtiCan.iii.96.8; नीलशब्द उत्पले
न तु तस्मिन्नन्युनातिरिक्तं वर्तते PadMañ. on KāśiVr. on P.i.4.96 (625.21);
C neither defective nor excessive, i.e. proportionate यावता यावानेव
परार्थानुमानेऽर्थोऽभिधानीय इत्यस्माभिरनुज्ञायते तावानेवान्युनातिरिक्तः स्वार्थानुमाने
प्रतीतिहेतुः HetauBī.71.10; (समाकृतिः) समा अन्युनातिरिक्ता यथाशास्त्रप्रमाणं
मूर्तिविग्रहो यस्याः सा LalitāTriBh. 332.8 (on 45); अन्युनातिरिक्तं यदङ्गन्यङ्ग-
सौष्टवम् । तत्सौन्दर्यम् BhāvPra. (Śā.) 73.19 (3); (अङ्गानि) तानि ... अन्यु-
नातिरिक्तान्यत्रापि ग्राह्याणि ŚivārkaMaDī. 509.32 (on i.4.1); D neither less,
i.e. neither declined nor increased नन्वेकं हेम अन्युनातिरिक्तमवस्थोर्गाम्यो
भिन्नवोरन्वितं चेत् IṣṭaSi. 227.3; E the word anyūnānatirikta अन्युनातिरिक्तार्थं
विहाय निष्प्रविषयकत्वं वा ज्ञानविशेषणं नेनेदाहरणद्वयदुःखः TattvCin.ii.1.708.1.

अन्युनातिरिक्तज्ञान (anyūnānatirikta-jñāna) *n.* knowledge which
is neither narrow nor wide अन्युनातिरिक्तज्ञानोत्पादिकेव सामग्री प्राप्यते काण्डम्
NyāyKa. 219.6.

अन्युनातिरिक्तता (anyūnānatirikta-tā) *f.* A the state of being neither
omitted nor added अर्धपदाक्षराणामन्युनातिरिक्तता ... हेतुदाहरणद्वयान्तेरर्थो-
पवर्णनाश्रान्पदतैति परिपूर्णता ArthŚā.i.169.6 (2.10); B the state of being
what is neither less nor more इतिशब्दः समातिवचनः सन् महत्त्वमप्यथा
अन्युनातिरिक्ततां ध्वनयति LalitāSaBh. 200.13 (on 234)

अन्युनातिरिक्तत्व (anyūnānatirikta-tva) *n.* the state of being what
is neither deficient nor excessive अन्यसाहित्यमनयोः (शब्दार्थयोः) ... काव्यसौ ।
अन्युनातिरिक्तत्वमनोहारिण्यवस्थितिः VakroJī. 27.4; [Inst.] by way of being
what is neither deficient nor excessive यो वन्युनातिरिक्तस्य यथादन्युनातिरि-
क्तत्वेन वर्णनं स्वभावात्किरलंकारः AlankāSa.178.1; वन्युनातिरिक्तः क्रियावर्ग-
संस्थानात्पक्षस्यान्युनातिरिक्तत्वेन वर्णनं सा स्वभावात्किः Ekāṣa.8.72 (5)

(328.9)
अन्युनातिरिक्तदेशकाल (anyūnānatirikta-deśakāla) *m.* time and
place which are neither less nor more व्यावृत्त्यधिकरणतया चैकदन्तमन्युनाति-
रिक्तदेशकालकत्वम् LaCandr.707.32.

अन्युनातिरिक्तदेशत्व (anyūnānatirikta-deśa-tva) *n.* the state of abiding
in neither narrow nor wide region द्व्यन्तेनान्युनातिरिक्तदेशत्वात् ... प्रतीति-
भेदादेशः Upask. 311.2 (on vii. 2.1)

अन्युनातिरिक्तधर्म (anyūnānatirikta-dharma) *m.* property which is
neither narrow nor wide अन्युनातिरिक्तधर्मोक्तद्वयस्य भावस्तद्वयस्य भावस्य भाव-
तुष्टाव स्तुतिकारः JñānBi. 27.25.

अन्युनातिरिक्तम् (anyūnānatiriktam) *adv.* without being less or
more इतीदम् इत्यनेन नामसहस्रमन्युनातिरिक्तमुक्तिं दर्शयति ViṣṇuSaBh.127.8
(on 121)

अन्युनातिरिक्तविषय (anyūnānatirikta-viśaya) *adj.* referring to neither
less nor more, i.e. the same भिन्नविषयत्वे तस्यान्यद्विद्वत्तत्वावत्तदनुष्कारकत्वम् ।

अन्यूनानतिरिक्तविषय

एकविषयत्वेऽन्यूनानतिरिक्तविषयं वा ŚatDū.62.10; तादृशज्ञानयोरन्यूनानतिरिक्त-
विषयकत्वात् LaCandr.409.26.

अन्यूनानतिरिक्तविषय (anyūnānatirikta-viṣaya) *m.* object which is
neither less nor more, i.e. the same अनुक्राङ्गपरिग्रहोऽपि ह्यन्यूनानतिरिक्तविषय-
परिकरनियमानभ्युपगम एव NyāyPārī. 226.6.

अन्यूनानतिरिक्तविषयताक (anyūnānatiriktaviṣayatā-ka) *adj.* referring
to what is neither less nor more, i.e. the same स्वविषयताया अन्यूनानतिरिक्त-
विषयताकज्ञानाध्यत्वोक्तावपि ... आरोप्यकारित्वस्य संभवात् GuruCandr.i.413.
20; न्यायान्तर्गतत्वे सति प्रकृतानुमित्यन्यूनानतिरिक्तविषयताकवाक्यार्थबोधजनकं चाक्यं
प्रतिज्ञा MañiKa.44.9.

अन्यूनानतिरिक्तविषयत्व (anyūnānatiriktaviṣaya-tva) *n.* the state of
referring to what is neither less nor more, i.e. the same अभिप्रायत्वेऽन्यूनान-
तिरिक्तविषयत्वस्य ... दृष्टितत्वात् ŚatDū.192.8; अन्यूनानतिरिक्तविषयत्वे
कस्यचिद्वाधकत्वं कस्यचिन्नेति नियामकभावात् ŚatDū. 222.19; पटशौकल्यपुद्गलो-
रन्यूनानतिरिक्तविषयत्वाभावः NyāySu. (Ja.) 106A.13 (on i.1. 2)

अन्यूनानतिरिक्तवृत्ति (anyūnānatirikta-vṛtti) *adj.* existing in (the region)
which is neither narrow nor wide अन्यूनानतिरिक्तवृत्तिजातिद्वयकल्पनायां प्रमाणा-
भावात् NyāyKuA.i.60.5.

अन्यूनानतिरिक्तवृत्तिता (anyūnānatiriktavṛtti-tā) *f.* [Inst.] by way of
existing in (the region) which is neither narrow nor wide लिङ्गत्वेऽन्यर्थ-
नापूर्वसाधनत्वेनान्यूनानतिरिक्तवृत्तितया संबन्धात् MīmāKau.ii. 222.16 (on
iii.1. 27)

अन्यूनानतिरिक्तवृत्तित्व (anyūnānatiriktavṛtti-tva) *n.* the state of existing
in (the region) which is neither narrow nor wide एकत्वम् ... द्रव्यमात्रवृत्ति
तदा द्रव्यत्वेन सहान्यूनानतिरिक्तवृत्तित्वम् Upask. 205.11 (on iv.1.11); न चैकत्वं
सत्तावत् सामान्यम् सत्ताया सहान्यूनानतिरिक्तवृत्तित्वात् Upask. 310.15 (on vii.
2.1); 313.4 (on vii. 2. 2); न ... अन्यूनानतिरिक्तवृत्तित्वरूपावच्छेदकत्वस्य ...
स्वीकारात् ... वैयर्थ्यस्य दूषणत्वम् GuruCandr.i. 386.15; अवच्छेदकत्वस्य
घान्यूनानतिरिक्तवृत्तित्वस्याभावेनार्थाश्रितत्वे ... शक्तिः MīmāKau.i.111.10 (on
i. 3. 24); विशेषणविधेः पार्लिकान्यस्य घान्यूनानतिरिक्तवृत्तित्वेनैव कल्पनीयत्वात्
MīmāKau.ii.167.5 (on iii.1.12).

अन्यूनानतिरिक्तव्यक्ति (anyūnānatirikta-vyakti) *f.* individual object
which is neither less nor more, i.e. the same अन्यूनानतिरिक्तव्यक्तिवृत्तेश्च
सामान्यद्वयस्यानभ्युपगमात् Kiraṇā.194.4.

अन्यूनानतिरिक्तव्यक्तिक (anyūnānatiriktavyakti-ka) *adj.* referring to
neither less nor more individual object घान्यूनानतिरिक्तव्यक्तिकमिति बुद्धिरुपलब्धि-
ज्ञानम् Kiraṇā. 22.11; तुल्यत्वं बाधकं तद्वान्यूनानतिरिक्तव्यक्तिकत्वम् Upask.
54.9 (on i. 2. 3)

अन्यूनानतिरिक्तसहस्रसंख्या (anyūnānatirikta-sahasrasaṅkhyā) *f.*
number thousand which is neither less nor more देवीसहस्रनामादिकमयन्यूनान-
तिरिक्तसहस्रसंख्याकमेव LalitāSāBh. 200.16 (on 235)

अन्यूनानतिरिक्ताङ्ग (anyūnānatiriktāṅga) *adj.* neither defective nor
excessive in limbs ब्रह्मैव विद्वान् ... अन्यूनानतिरिक्ताङ्गोऽप्रमत्तो यज्ञं रक्षति
GopBr.ii. 2. 5 (169. 5); ऋत्विजो वृणीतेऽन्यूनानतिरिक्ताङ्गान् ĀśvGS.i. 23.1;
आचार्यत्वं तु सोऽहंति। ब्राह्मणः ... अन्यूनानतिरिक्ताङ्गः PāṇcaRā.(Ha.)2.14.

अन्यूनानतिरिक्तात्मन् (anyūnānatiriktātman) *adj.* of the nature of
neither little nor much अन्यूनानतिरिक्तात्मा वर्द्धन्यापो हसन्ति च MatsyaP.
123.33.

अन्यूनानतिरिक्तादि (anyūnānatiriktādi) *adj.* neither deficient nor
excessive etc. अन्यूनानतिरिक्तादी विरोधो न हि विद्यते। न चात्यन्तविभिन्नार्थे
विरोधेऽन्यतरत्वात् NyāyPārī. 308.2.

अन्यूनानतिरिक्तावस्था (anyūnānatiriktāvasthā) *f.* state or condition
which is neither less nor more तेषां सत्त्वादिद्वयणां या साम्यावस्थान्यूनान-
तिरिक्तावस्था ... अकार्यावस्था SāṅkhyāPrāBh. 30.4 (on 1.61)

अन्यूनानतिरेक (anyūnānatireka) *m.* [Inst.] by way of being neither
less nor more (आगमः) सकलैरन्यूनानतिरेकेण ... रहस्यादियोगित्वम् LalitāTriBh.
328.2 (on 43); वेदान् ... स्वस्वरूपमूतान् ... अन्यूनानतिरेकेण तानेव
प्रतिभासयति LalitāTriBh. 345.5 (on 53)

अन्यूनानधिक (anyūnānadhika) *adj.* A neither less nor more मित्रभिन्नरवी
अन्यूनानधिके घटादिविषये तावत्प्रवृत्तिं तव SāṅkṣeSā.1. 209 (i.163.12);
षड्युगाः। अन्यूनानधिकाः सर्वे बासुदेवात् LakṣmīT.4. 21; वर्त्मपद्मं तयोः
प्रेम घान्यूनानधिकं तदा BrDharmaP. i. 9. 38; अश्वकर्णादावन्यूनानधिकमेव

पदद्वयम् NyāyRa. 908.9 (on 7. 224); YuktiSneha.157.8 (on i.1.7); (used
as noun) (that) which is neither less nor more यथेकपदप्रतिपन्नान्यूनानधिकमेव
पदान्तरेणापि बोध्येत तदा पर्यायत्वप्रसङ्गः ŚatDū.165.18; B neither defective
nor excessive अग्रजन्मानः ... अन्यूनान(न)धिकमुदुमनोहराङ्गान् ... दारान् ...
विहृद्याहेनाहृत्य AvantiKa. 195.9; तत्तदङ्गाधारनियमोऽन्यूनानधिककरणलक्षण इत्यर्थः
AṇuBh. 209.12 (on iii. 3.3); C neither narrow nor wide अवच्छेदकत्व-
स्यान्यूनानधिकदेशकालत्वरूपत्वे ... गौः शुक्ला इत्यादावव्याप्तेः Nyāyāṅg.
473A.7; D neither omitted nor added, cf. अन्यूनानधिकत्वतस्.

अन्यूनानधिकत्वतस् (anyūnānadhikātva-tas) *adv.* by way of being
neither omitted nor added रत्नत्रयमिदम् ... प्रवर्तितं तथैवेदमन्यूनानधिकत्वतः
JayāS.1.(App.)4.

अन्यूनानधिकदेश (anyūnānadhika-deśa) *adj.* existing in neither narrow
nor wide region न हि गोत्वं शुक्लान्यवप्रतियोगित्वेनाशुक्लव्यावृत्त्या वा अन्यूनान-
धिकदेशम् Nyāyāṅg.473B.6.

अन्यूनानधिकम् (anyūnānadhikam) *adv.* with neither narrowness nor
wideness यदेव सख्येनानिहितं द्रव्यं तदेवान्यूनानधिकं घटशब्देनाभिधीयते
NyāyāRa. 598.9 (on 5(13).120)

अन्यूनानधिकाङ्ग (anyūnānadhikāṅga) *adj.* [f. -i] I having subsidiary
rite which is neither omitted nor added प्राचीनावीत्यादिना कार्यम् न तु
तन्मध्यपतितं देवमपि विधिवदन्यूनानधिकाङ्गम् ManvaVi.443. 23 (on 3. 279);
2 neither defective nor excessive in limbs कन्याम् ... I अन्यूनानधिकाङ्गम्
... पुरुषः। शील्यतु KandaCu.iii.1.12.

अन्यूनारिष्टनेमि (anyūnāriṣṭa-nemi) *m.* felly of a wheel destroying
great calamity अरिष्टनेमिन्यूनानरिष्टनेमिं महाद्युतिम् ...। प्रणय्य PadmP.
(Ra.)1.13.

अन्यूनार्थ (anyūnārtha) *m.* neither less nor more, i.e. the same sense
or idea अन्यूनार्थवादिनः ... शब्दाः सादृश्यसूचकाः KāvyaDa. 2.60.

अन्यूनार्था (anyūnārthā) *adj.* (f.) referring to neither less nor more,
i.e. the same sense or idea भिन्नप्रतीतिः ... अन्यत्र यादृशी सत्याङ्गीकृता ततो
मात्रयाप्यन्यूनार्थाया इह जायमानाया यदि द्वयं विषयं नाङ्गीकुरुते तदा ...
भ्रान्तत्वं दुर्वारम् KhanḍanKhā. 1168.16.

अन्यूनवादान (anyūnāvādāna) *n.* not less (number or) apportionments
शमितृणामन्यूनवादानोद्धरणाय पार्थयोः साकल्यं स्मारयन् दृष्टार्थ एव तत्र
पङ्क्तिशतिसंख्या प्राधान्येन प्रकाशयते ŚāstrDī.631. 23 (on ix.4.1)

अन्यूनोद्धरण (anyūnoddharaṇa) *n.* taking of not less (number of) parts
or portions पार्थयोः साकल्यस्मरणद्वारावदानयोरवयवयोः पार्थयोरन्यूनोद्धरणार्थ-
तयादृष्टार्थ इत्यर्थः MayūMāli.631.13 (on ix.4.1)

अन्यूनोन्नति (anyūnonnati) *adj.* of not little loftiness, i.e. very high
अन्यूनोन्नतयः ... वर्पन्तः शममानयन् पांसून् गजाम्बोमुचः ŚīśuVA.17.69 (comm.
महोच्छ्रयाः)

अन्येक्षण (anyekṣaṇa) *n.* A eye of other person पदे पतद्धारिणि मन्दपणिना
प्रतीक्षितोऽन्येक्षणवधनक्षणः NaiṣC.16.58; B sight of other person भवत्यन्येक्षणात्
कचिदपि न हि प्राप्तिरन्येक्षणस्य क्षये पार्थिवानां प्रभवति न च ध्यानमन्यावतन्मन्
NayaMañi.iii.4.8.

अन्येच्छा (anyecchā) *f.* 1 desire or will of other person अन्येच्छया
स्वाभाविककर्तव्यत्वासिद्धेः NyāyKuA.ii.(2).94.1; स्वेच्छया न तु ब्रह्मादिवत्
अन्येच्छया ... (चित्तिः) विश्वम् ... उन्मीलयति PratyabhiHr. 5.17(2);
2 another desire or will श्रुत्यादेः प्रायेण ज्ञानिनामन्येच्छाभावपरत्वात् TatvPrakā.
186B.10 (on iii.4.1)

अन्येच्छाधीन (anyecchādhīna) *adj.* dependent on the desire or will
which is other (than labour itself) श्रमश्च नियमतोऽन्येच्छाधीनकृतिसाध्यः
TattvCin.iv(2). 57.1.

अन्येच्छानधीन (anyecchānadhīna) *adj.* [f. -ā] A independent of the
desire or will of another person प्रकृतेरकार्यत्वेऽप्यप्रेरित्वेऽन्येच्छानधीनत्वेऽपि
तद्योगः SāṅkhyāPrāBh.101. 30 (on 3. 55); असमाप्तार्थपुरुषसंनिध्यत्
तदर्थमन्येच्छानधीनाया अपि प्रकृतेः प्रवृत्तिरावश्यकी SāṅkhyāPrāBh.102.18
(on 3. 57); B not caused by the desire or will of another person
स्वर्गापर्वयोरैवान्येच्छानधीनेच्छाविषयत्वेन परमपुरुषार्थत्वात् Upask.7.5 (on i.1.2);
अन्येच्छानधीनेच्छास्य परप्रेमणः ... आत्मन्यसंभवात् GuruCandr. i. 485.14;
अन्येच्छानधीनेच्छायास्तयोरान्यूनान्युत्पत्तेः सुखभिन्ने तस्या असंभवात् LaCandr.
430.27; 751.27; 751.31; अन्येच्छानधीनेच्छायाः ... अन्यानुपपत्तेः LaCandr.
887. 39.

वृत्त्यस्यचवोऽपि यस्तरुतं नापत्रपः प्रोज्झति। अन्यान्योक्तिकामुघा मोनोऽभ्योज-
निवास्तरुहः। वेशमागत्य रहः पीयसिहं सोदरमव्रवीत् HammiMaKā. 9.181.

अन्योक्तिजल्पन (anyokti-jalpana) *n.* repetition of speech of another
अन्योक्तिजल्पनं सर्वं कृत्वा निःस्पृहताधिकम् ... इत्थं दोहदाः स्फारा वपुवुः
शंभुसुन्दरीम् ParamāKā.179. 51.

अन्योक्तिवत्प्रसङ्ग (anyoktitva-prasaṅga) *m.* undesired occasion
of being (the figure of speech) Anyokti अप्रस्तुताप्रतिपादकं छन्दोऽन्तरे च
अन्योक्तिवत्प्रसङ्गः। ... यत्र हि तस्मिन्नेव वाक्येऽभिधीयमानेनाप्रस्तुतेनार्थेन
शब्दानुसारात्प्रसङ्गात् प्रस्तुतस्यार्थस्य सारूप्यादिभिराक्षेपः सोऽन्योक्तिर्विषयः Kāvyaṇu.
(He.)312. 20.

अन्योक्तिपद्धति (anyokti-paddhati) *f.* chapter dealing with word or
speech referring to another कुकवीनां ततो निन्दा ... कदर्यपद्धतिरथो द्विविधा-
न्योक्तिपद्धतिः SūktiMu.0.43.

अन्योक्तिप्रपञ्च (anyokti-prapañca) *m.* extension of indirect speech
साधु ... निस्तेजितो दुष्टात्मान्योक्तिप्रपञ्चेन MohaRāPa.5.19(1)

अन्योक्तिप्रयोजकता (anyokti-prayojaka-tā) *f.* [Inst.] by way of being
conducive to (the figure of speech) Anyokti विशेष्यस्मिष्टता तु अन्योक्ति-
प्रयोजकतया न वाच्या Kāvyaṇu.(He.) 310.7.

अन्योक्तिबल (anyokti-bala) *n.* [Inst.] on the strength of indirect speech
द्रविणमापि भूषणमुत्सवे ... । बहुविधायुपकारभरक्षो भवति कोऽपि भवानिव
सन्निधिः। अत्र भवदर्थस्यान्योक्तिबलेनैवाक्षेपाद्भवानिवेत्यधिकम् Kāvyaṇu.(He.)
171.11.

अन्योक्तिभय (anyokti-bhaya) *n.* fear of the speech, i.e. question raised
by another (आवापेवैतस्य वेदिव्यावो न नावेतत्सजन इति) सज्जनादिति नातः
स्यादन्योक्तिभयकारणम् BrĀraUBhVā.iii. 2.138.

अन्योक्तिरूप (anyokti-rūpa) *adj.* of the form of the speech referring
to another पताकास्थानकम् ... द्विधा यदन्योक्तिरूपं तत्प्रथमं भवेत् BhāvPra.(Śā.)
202.15(7)

अन्योक्तिसार (anyoktisāra) *m.* name of a chapter in the Rasikajīvana
इति श्रीरसिकजीवनेऽन्योक्तिसारो नाम तृतीयः प्रबन्धः Rasijī. 3 (colophon)

अन्योच्चरित (anyoccarita) *adj.* uttered by another नमःपदेन च
स्वप्रवोक्तुपुरुषकर्तृत्वोपरागेणैव त्यागोऽभिधीयते। अन्योच्चरितनमःपदेनान्यदीयत्याग-
बोधनात् VyutpaVā.174. 2.

अन्योच्चरितवेदवाक्य (anyoccarita-vedavākya) *n.* Vedic statement
uttered by another वेदानां सष्टरीधरस्वामिप्रायमूलभूतं ज्ञानम् ... अन्योच्चरित-
वेदवाक्येषु च कारणं भविव्यति SiVārkaMaDi.i.156. 21 (on i.1.3)

अन्योच्चरितश्रुतिवाक्य (anyoccarita-śrutivākya) *n.* Vedic statement
uttered by another स्मृतिमूलभूतश्रुतिवाक्यस्यापि अन्योच्चरितश्रुतिवाक्यसमानानुपूर्वीकत्वेन
व्यभिचारतादस्यप्रसङ्गात् ... स्वसमानानुपूर्वीकत्वं विवक्षणीयमिति ... एको दोषः
SiVārkaMaDi.i.155. 29 (on i.1.3)

अन्योच्चरित (anyoccarita) *adj.* uttered by another भवति हि
कदाचिदन्योच्चरितपूर्ववर्णदर्शनसमनन्तरप्रत्ययसहकारी ... वर्णः तज्जानहेतुः SphoṭSi.
245.1.

अन्योच्छिन्न (anyocchinna) *adj.* cut or destroyed by other भूयां भूयसु
वैद्याया कृत्योच्छिन्नं (v.1. त्वन्योच्छिन्नं) मया द्विज। संस्थितं कच्छनीयं वै देवमित्रस्य
सर्वगम् PauṣkS. 9.134.

अन्योच्छिष्ट (anyocchiṣṭa) *n.* left over or remainder of food of another
उच्छिष्टं भक्षयेत् स्त्रीणां ताम्यो नोच्छिष्टमर्पयेत् (v.1. नान्योच्छिष्टं समर्पयेत्)
KulārT.8.24; नान्यं च पूजयेद्देवम् ... । नान्योच्छिष्टं तु मुञ्जीयात् BrBrahma-
S.ii. 5.82.

अन्योच्छिष्ट (anyocchiṣṭa) *adj.* containing the remnant of food of
another अन्योच्छिष्टेषु पात्रेषु भुक्त्वैतेषु महीभुजः। कस्मान्न तज्जामहस्तीचरिणां
न वा दधुः RājTa.(Ka.) 5.11.

अन्योच्छिष्टभुक्ति (anyocchiṣṭa-bhukti) *f.* feeding on the remainder
of food of another उत्तममध्यमाद्यभवेदानामेकैव मुखेन भुज्जानानान्योच्छिष्ट-
भुक्तिप्रसङ्गः SyādvāMañ.11(158)

अन्योच्छिष्टलेपनस्पर्श (anyocchiṣṭalepana-sparśa) *m.* act of touching
the smearings of remainder of the food of another अन्योच्छिष्टलेपनस्पर्शं शङ्कः
BālamBha.i. 544. 27 (on 1. 249)

अन्योच्छेषण (anyoccheṣaṇa) *n.* remainder of others (व्यसिके भ्रमाधिक्यं
च मर्षयितुं तद्वैकपात्राणामेव इति तेषामेवानुज्ञापनम्) व्यसिकमिति। अन्योच्छेषण-
भक्षणनिमित्तप्रसिद्धं वैमनस्यमिति यावत् MayūMāli. 293.4 (on iii. 5.16)

अन्योद (anyodha) *m.* son born of the wife married to another person
रेतनो वा भवेत्सुवस्यको वा क्षेत्रनो भवेत्। अय्युः (v.1. अन्योदः) समयं
मित्येतदेव निबोध ये MahāBhā.iii.49.13.

अन्योदा (anyodhā) *f.* A type of heroine (lit. woman married to another
person) अन्योदापि तथैतत्सर्वं कुरुते Kāvyaṇu.(Ru.)12.36; अन्यस्त्री कन्यकोदा
च नान्योदाङ्गिरसे कवित् DaśRū.2.20 (Avalo. नायकान्तरसंबन्धिनी); SāhiSā.4.17;
यावदानिरतान्योदा कुलदा गलितवशा SāhiDa.116.2; 125.1; सा ... स्वीयान्योदे
उभे बुधैः। मुग्धमध्यादिभेदेन षष्ठ्यभेदे ... षष्ठ्यभेदः UjjvaNiMa.132.1;
B woman married to another person परपरिगृहीतासु दान्योदासु सवर्णास्त्वपि
कामो विपरीतः JayaMa.62. 3 (on 1. 5)

अन्योदाचरित (anyodhā-carita) *n.* conduct or behaviour of a type of
heroine (lit. woman married to another person) (अन्यानायिका) अन्योदाचरितं
कापि जनहासाय विन्यसेत् SāhiSā.4.18.

अन्योत्कर्ष (anyotkarṣa) *m.* excellence of others अन्योत्कर्षनिपि वदप्रसङ्गेन
निराग्रहः। ... सोऽभूत्सम्यानां हृदयंगमः। ... मातृगुणः RājTa.(Ka.) 3.158;
2 prosperity of others अन्योत्कर्षसहित्वात्मनसि मलिनता ... यत्रोत्पद्येत तं हि
प्रदहति CaṭaCa.19. 3(1)

अन्योत्कर्षाभिधित्ता (anyotkarṣābhidhita) *f.* desire to describe
excellence of others नायकं प्रागुपन्यस्य ... । न तस्यैव वचं ब्रूयान्योत्कर्षा-
भिधित्तया Kāvyaṇu.(Bh.)1.22.

अन्योत्कृष्टगुण (anyotkṛṣṭa-guṇa) *m.* quality of other which is superior
(than that of oneself) तद्गुणः स्वगुणत्यागादन्योत्कृष्टगुणाहतिः PrātāYaBhū.415.7
(comm. संहितवस्तुनः सकाशादुत्कृष्टगुणः स्वीक्रियते)

अन्योत्क्रान्तिता (anyotkranti-tā) *f.* (irr.) [Inst.] due to the revolt of
others अन्योत्क्रान्तिता मन्त्रिसामन्तानां महीपतिः। यात्रागताय पुत्राय ददौ
दर्शनमात्रकम् RājTa.(Śrī.) 2.166.

अन्योत्तर (anyottara) *n.* 1 other answer अन्ये ब्रुवते नेदं निग्रहस्थानम्
अन्योत्तरस्याभिधानात् NyāyVār.567.16 (on v. 2.22); 2 another lowest division
of the entablature called *utara* तदुत्तरं (... कथ्यते) द्वारमोष(भा)-
समुत्तममन्योत्तरान्तं वा शिखान्तं चैव MānaSā.11.61; 3 rest of northward
shafis उपचितनिगदण्डस्थितम् ... विभज्य। कृत्वा तद्भागमन्तद्विहितम् ...
अन्योत्तराणि न्यस्याल्लोतरादीन्यपि रचयतु TantrSa. 2.79.

अन्योत्तरपद (anyottarapada) *n.* other subsequent word अन्योत्तरपदे
एषां दीर्घान्तत्वात्संभवाच्च LaŚabdeSe.ii.175.4.

अन्योत्तरीयघटना (anyottariya-ghaṭanā) *f.* act of covering of another
upper garment रीलागृहे ... । अन्योत्तरीयघटना मदनक्षयेव तेने वितानकमपि-
प्रमृत्तमयुधैः ŚrīKaC.15. 9 (comm. वितानरत्नांशुभिरुत्तरीयान्तरघटनम्)

अन्योत्थ (anyottha) *adj.* 1 produced from another न बहिरन्योत्थं बाष्पं
निर्याति पञ्चज PauṣkS. 27.194; 2 arisen, i.e. apparent in other thing अन्योत्थं
यद्विकारं तद्वैकामावाय सर्वदा VasiS.45. 35.

अन्योत्थान (anyothāna) *n.* act of awakening of another (self) (from
sleep) अन्योत्थानपक्षे हि सुप्तमात्रः मुच्यते BrahmSūBh.(Śāh.) 577.15 (on
iii. 2.9)

अन्योत्पत्ति (anyotpatti) *f.* A production of different thing चतुर्विधश्च
परिणामः पृथिव्या उपलभ्यते। कर्मकृतः ... । उपक्रमकृतः ... । भूतकृतः
... । कालकृतः कालान्तरपरिणामतः। स चान्तराण्यप्रतिगमनमन्योत्पत्तिं न
युज्यते दिनाशकारणमावात् MaYānaSū. 153. 28(18.90); न कारणममावाय-
न्योत्पत्तिः VedāntKa. 270. 23 (on ii. 2.17); B production of another, i.e.
comprehender उत्पत्ति ... । तत्रात्मन्य न शक्यं तत्रान्योत्पत्तिस्तदस्ति चा
ŚlokaVār. 5(3).181(318. 3)

अन्योत्पत्त्यवचन (anyotpatty-avacana) *n.* absence of statement
regarding the production of another अन्यान्युत्पत्त्यवचनोऽपि प्रायम्यं केनावगतम्.
अन्योत्पत्त्यवचनादिति चेत् तदर्थेन प्रायम्यं श्रुतोत्पत्तिबाधनमुपपन्नम् ŚrūtaPra.ii.
343.18 (on ii. 3.6)

अन्योत्पन्न (anyotpanna) *adj.* [f. -ā] 1 (offspring) begotten by a man
who is other (than the husband) नान्योत्पन्ना प्रजास्तीह ManuSm. 5.162;
ViṣṇuDhaPa.ii.34.17; 2 born of other (person) स्वसर्पिण्डविहीना ये ह्यन्योत्पन्ना
नराः खडु। मनसापि न मन्त्रव्या दत्तादास्यसुता इति ŚukraNi. 2.30.

अन्योत्पात (anyotpāta) *m.* 1 other calamity इदं तु जरपाकारं परं
त्वं पिनाकिनः। ... पठेत् ... राजभयेषु च । ... अन्योत्पातभूकम्पदवाग्निपान्मुष्टिषु
LingaP.i.96.126; 2 other portent वेलाहीनं कालहीनम् ... ग्रहणादिकम् ...
अन्योत्पातवत् तद्वि बाष्पवत् SiddhāTaVi. 36.18.

अन्योत्पाद

अन्योत्पाद (anyotpāda) *m.* production of another (action) कथ्यमान-
द्वपदेवाद् दिधा धात्वर्थसंगतिः। अन्योत्पादानुकूलत्वा भावना किं प्रदुष्यति
BhāvanāVi.141.3.

अन्योत्पादक (anyotpādaka) *m.* producer of any other thing न
हनुत्पादकादुपपद्यते इति संभवति। नाप्यन्योत्पादकात् Vādā.107.8.

अन्योत्पादक (anyotpādaka) *adj.* producing another thing तिङ्श्रुः। तत्र
च सर्वानुगतस्यान्योत्पादकव्यापारस्वरूपे शक्यतावच्छेदकत्वात् ... न ... वैयर्थ्यम्
MīmāKau.iii (2). 20. 21 (on ii.1.5)

अन्योत्पादकत्व (anyotpādaka-tva) *n.* the state of being the producer
of another thing नापि भावार्थनिष्पादितो विध्यर्थः स्वर्गं निष्पादयति, अन्योत्पादकत्वेन
निष्पाद्यमानस्य भावार्थवदवाक्यार्थत्वप्रसङ्गात् TātpaT.(U.)106. 24 (on 2. 229)

अन्योत्पादकवृत्ति (anyotpādaka-vṛtti) *adj.* existing in the producer
of another thing यस्य मते तावद्व्यापारत्वमेवान्योत्पादकवृत्तिभावनत्वं तदा तस्य
व्यापारसामान्यस्य विशेषापेक्षैव इतिकर्तव्यताकाङ्क्षा MīmāKau.i.154. 2 (on i.4.1)

अन्योत्पादकस्वभाव (anyotpādaka-svabhāva) *m.* nature of the producer
of another thing इत्युपगुणयोः भावार्थकारकत्वेन श्रवणादन्योत्पादकस्वभावत्वात् ...
ग्राहकग्रहणमपि भावार्थस्यैव भवति ŚāstrDī.97.13 (on ii.1.1); अवधातभावनाया
अन्योत्पादकस्वभावत्वेन जन्मभावापेक्षायां सत्यपि ग्रीष्मादीनां द्वितीयया कर्मत्वावगमे
... न तावदवधातो ग्रीष्मार्थः MīmāKau. iii.(2).63.15 (on ii.1.7); ii. 331.1
(on iii. 3.11)

अन्योत्पादन (anyotpādana) *n.* production of another thing भावार्थगतो
विधिः ... तावदुपायत्वमन्योत्पादनस्य भावार्थस्य बोधयति TātpaT.(U.)98.15
(on 2. 207); पूर्ववधागार्थस्यावधाने विनियोगासंभवादन्योत्पादनम् ŚāstrDī. 341.17
(on iii.8.18)

अन्योत्पादनानुकूल (anyotpādānānukūla) *adj.* conducive to the
production of another thing यन्मतेऽप्यन्योत्पादनानुकूलं व्यापारसामान्यं भावना
तन्मतेऽपि रथे गमनातिरिक्तव्यापारानुपलब्धे रथो गच्छतीति प्रयोगस्यैवचारिकत्वमेव
MīmāNyāPra. 271. 33.

अन्योत्पादनानुकूलत्व (anyotpādānānukūla-tva) *n.* the state of being
conductive to the production of another thing यद्यप्युदासीनत्वविच्छेदशब्दार्थः
कुर्वद्वृत्तं तद्व्यापारनानुकूलत्वम् MayūMāli.100.26 (on ii.1.1); [Inst.] by
way of being conducive to the production of another thing
धातुनान्योत्पादनानुकूलत्वेनावगतस्य धात्वर्थस्य तदन्यथानुपपत्त्या साध्यत्वेन प्रतीतेः
MayūMāli.97.21 (on ii.1.1)

अन्योत्पादनानुकूलस्वभाव (anyotpādānānukūla-svabhāva) *m.* nature
conductive to the production of another thing करोतिप्रत्ययवेधस्वरूपान्योत्पादना-
नुकूलस्वभावत्वमप्यनुभवसिद्धम् MayūMāli.101. 21 (on ii.1.1)

अन्योत्पादानुकूल (anyotpādānukūla) *adj.* conducive to the production
of another thing विषयश्चास्य साध्यस्वभावतया भावार्थ एव पूर्वापरीभूतोऽन्योत्पादानुकूले
भवितुमर्हति Bhām.108.11 (on i.1.4); स्पन्दादिवादिनोऽपि न स्वरूपेण स्पन्दादीनां
भावनात्माहुः, किं त्वन्योत्पादानुकूलं स्वरूपम् NyāyMaVi.63. 21 (on ii.1.1);
करोत्यर्थोऽपि अन्योत्पादानुकूले व्यापार एव न प्रयत्नमात्रम् MīmāNyāPra.272.33.

अन्योत्पादानुकूलता (anyotpādānukūla-tā) *f.* the state of being
conductive to the production of another thing यद्यपि धात्वर्थानामेवा-
न्योत्पादानुकूलतया क्रियारूपत्वमस्ति तथापि न धातुभिस्तद्वृत्तत्वमभिधीयते
ŚāstrDī.72.10 (on i.4. 6)

अन्योत्पादानुकूलत्व (anyotpādānukūla-tva) *n.* the state of being
conductive to the production of another thing येऽपि प्रयत्नं भावनामाहुः ...
तेऽपि न स्वरूपेण तेषां भावनात्माहुः। किं त्वन्योत्पादानुकूलत्वम् ŚāstrDī.101.11
(on ii.1.1); [Inst.] by way of being conducive to the production of another
thing अन्योत्पादानुकूलत्वेन सामान्यतस्तस्याख्यातादेव MīmāNyāPra. 272.15;
तादृशकरोतिना विवरणेनान्योत्पादानुकूलत्वेन यत्न एव शक्तिः BhāṣṭCin.i.82.1
(on i.1.4)

अन्योत्पादानुकूलव्यापार (anyotpādānukūla-vyāpāra) *m.* operation
conductive to the production of another thing अन्योत्पादानुकूलव्यापार-
सामान्यमेवाख्यातार्थः MīmāNyāPra. 272. 29.

अन्योत्पादानुकूलत्वक (anyotpādānukūlātma-ka) *adj.* having the
nature of being conducive to the production of another thing अपरं तु ...
अन्योत्पादानुकूलत्वकमाख्यातप्रत्ययाभिधेयम् ŚāstrDī.101.7 (on ii.1.1)

अन्योत्पादानुकूलत्वमन् (anyotpādānukūlātman) *adj.* [P.iv.1.13] having
the nature of being conducive to the production of another thing
अन्योत्पादानुकूलत्वा भावना किं प्रदुष्यति BhāvanāVi.141.3; धात्वर्थः ...

आख्यातेन तु अन्योत्पादानुकूलत्वना सामान्यरूपेणाभिधीयते MayūMāli.101.13
(on ii.1.1)

अन्योत्पादानुकूलत्वा (anyotpādānukūlātma) *adj.* (f.) [P.iv.1.13]
अन्योत्पादानुकूलत्वा भावना किं प्रदुष्यति BhāvanāVi.141.3.

अन्योत्पादित (anyotpādita) *adj.* A produced by the person who is
other (than the father) (अपुत्रेण परस्त्रे नियोगोत्पादितः सुतः) तेनान्योत्पादितो
ब्राह्मणस्य न स्यात् BālaKri.i.247.12 (on 2.131); अपत्यमन्योत्पादितं नास्तीत्याद्य-
भिधायित्वेन दत्तपुत्रनिषेधलङ्घनत्वप्रभावात् ViraMi.(Paribhāṣā.)27.5; B produced
by the person who is other (than the husband) अयं च स्वभार्यायामन्योत्पादितत्वेन
क्षेत्रजतुल्य इति तदनन्तरमुक्तः (गृह्येत्पन्ननामा) Aparā.736. 9 (on 2.128);
बहुभर्तृकयमिति लोकप्रसिद्धेः द्वितीयोऽपि भर्तवः। तस्मादन्योत्पादितत्वमसिद्धम्
ManvaMu. 227. 2 (on 5.162)

अन्योत्सृष्ट (anyotsṛṣṭa) *adj.* left out by other person वान्प्रस्यः ...
अन्याधीनमन्योत्सृष्टमशुचौ जातं गोरसं च वर्जयेत् VaikhāDS.iii. 5. 2.

अन्योदककुशाग्र (anyodaka-kuśāgra) *n.* tip of the Kuśa-grass (meant)
for (covering) another water प्रणीतापात्रमादाय पूरयेदम्बुना पुनः। अन्योदककुशाग्रेण
सम्यगाच्छाद्य ... विन्यसेत् LiṅgaP.ii. 25.17.

अन्योदकपान (anyodaka-pāna) *n.* act of drinking another water देवान्-
ग्रानादित्यभूतीन् ... अयमित्था तदीयं स्नानोदकमादायाभिपुक्तं संथाय मेवं
मंसाः यथान्योदकपानमभिप्रेतवैतुष्ययादिनिमित्तमिति BālaKri.i. 239.10 (on 2.116)

अन्योदन्त (anyodanta) *m.* talk of the person who is other (than heroine)
ययौ ... नर्मवन्मुभिः। समं परिरमन्नन्योदन्तादुपरमन्नयम् DvyāśraKā.7.69;
भूपा नान्योदन्तमसाहयन् DvyāśraKā.7.93 (comm. अन्यस्याः कामिन्याः वार्तामपि
नासाहयन्न सेहिरे)

अन्योदय (anyodaya) *m.* 1 prosperity of another person बुधः।
तिष्ठेदन्योदयं यावत्ततः स्वां दिशमाश्रयेत् MāliniT.19.17; 2 manifestation
of another (defect or merit) निवृत्तावन्योदयस्तुल्यम् AlaṅkāRa.69 (comm.
एकस्य दोषस्य निवृत्तौ दोषान्तरोदयो गुणस्योदयो गुणान्तरनिवृत्तिरिति)

अन्योदयद्वेष (anyodaya-dveṣa) *m.* hatred for the prosperity of another
person मत्सरोऽन्योदयद्वेषे Vajja. 262.63; ŚabdaRa. (Vā.) 4301.

अन्योदयासहिष्णु (anyodayāsaḥiṣṇu) *adj.* intolerant of the prosperity
of another person नररूपपशुश्च सः। अन्योदयासहिष्णुश्च छिद्रशर्त्तुं विनियुक्तः
ŚukraNī. 3. 249; अन्योदयासहिष्णुश्च शुक्कोचग्रहणे रतः ŚukraNī.4(1).99.

अन्योदर (anyodara) *adj.* [P. vi.1. 223], cf. अन्योदर्य [Viśva-]

अन्योदरसुत (anyodara-suta) *m.* son born of the womb of another
woman स्वोदरजातसुतसद्भावेऽन्योदरसुतानां व्यवधानात् CaturCin.iii.(1).100.11.

अन्योदर्य (anyōdarya-) *adj.* [f.-ā] [AltGr. II.1.107] (used as noun)
1A (son) born of another womb or woman न हि ग्रन्थायारंगः सुशेवोऽन्योदर्यो
मनसा मन्त्रा उं R.V.vii.4.8; Nir. 3. 2(59.12); 1B (wife) born in different
womb तस्मात् समानोदर्या स्वसा अन्योदर्याय जायाया अनुजीविनी जीवति
AitBr.13.13(386); 2A stepmother's son, stepbrother अन्योदर्यस्तु संसृष्टौ
नान्योदर्यधनं हरेत् YājñasSm.2.139; [but m., MW.]; AgniP.255.26; अन्योदर्यः
सापत्नो भ्राता संसृष्टौ धनं हरेत्, न पुनरन्योदर्यो धनं हरेदसंसृष्टौ Mitā.
248.16 (on 2.139); 749.12 (on 2.138); Aparā.747. 24 (on 2.138); 749.12
(on 2.138); SmṛtiCan. iv.704.18; DīpaKa.58.9 (on 2.139); 'अन्योदर्यः' सापत्नो
भ्राता संसृष्टिधनं न कृत्स्नं हरेत् VyavaNi.475.9; अन्योदर्यो भिन्नोदरः पत्नी-
पितृपितामहसापत्नप्रातृपितृव्यादिः संसृष्टौ चेद्धनं हरेत् VyavaMa.149.6
2B stepmother's daughter, stepsister सोदर्या विभजेरत्रिति शेषः। तासामन्य-
भावेऽन्योदर्या भगिन्यो भ्रातरश्च Aparā.749.12 (on 2.138); 3 cousin brother
अत्रान्योदर्यामातृजादिपदेन सापत्नो भ्रातैवोच्यते किं तु पितृव्यादिरपि Vyava-
Ma.148.18; 4 the word anyodara, VyavaMa. 148.18.

अन्योदर्यधन (anyodarya-dhana) *n.* wealth or property of stepbrother
अन्योदर्यस्तु संसृष्टौ नान्योदर्यधनं हरेत् YājñasSm.2.139; AgniP. 255. 26.

अन्योदित (anyodita) *adj.* 1 prescribed by other person कलवयोदितमर्षिः
सिद्धिमिच्छति नरः MahNirvāt. 2.18; 2 mentioned by other person
अन्योदितादूर्ध्वगृष्टिचिह्ने हगोलसंदर्शनमन्योक्तम् SiddhāTaVi.167.22.

अन्योदित (anyodita) *adj.* which is arisen at another इदं सूर्य-
कुण्डादिसंसाधनार्थम् ... विनान्योदितस्थूलसंख्याकयुक्तं सुबुद्धयर्थम् SiddhāTa-
Vi.404.7.

अन्योदितपरिका (anyoditaghaṭikā) *f.* time-span during which other
(planets) are arisen or visible उदितपरिका यदि हता ... अन्योदितपरिकाभिरुत्था
योगो न चेदसकृत्, BrāhmSphuSi.10.56.

अन्योऽन्य (ānyo-nya) (*but* anyo-nyā, MaiS.) *pronominal adj.*
[V. -ā] [this is a case of word-repetition; *anya* is repeated in denoting the

reciprocity of action and the reciprocal relationship is a compound it which first *anya* stands in nominative singular, afterwards used as nominative force and becomes a sort of oblique case; the second is always without the *avagraha*-mark; P. viii.1.12. PañcBr.i.12.10. PañcBr. ii.6.10. Kau.i.963.4; AltGr.I.1.170. II.1.47; Hitt.1.44.18. 330. III.134. Götting. 12. II.1.(nt.)89; III.491; III.580; III.593; I.A. *anānata* mutual reciprocal uses as noun) one another, each other (*īna*) with one another, with many other mutually, reciprocally B (inanimate); mutual reciprocal used as noun one another, each other 2 (used as noun), one another, i.e. both 3 the word or expression *anyo'anya* 4 different 5A one compared to the other B one to another 6 various 7 two 8 all 1A (animate); mutual, reciprocal अन्व्योऽन्यस्य चापि ... वृषयः। अर्जुनोऽपि न ने नृत्यः कृतद्वन्द्वेति वेदद्वयं MahāBhā.i.App.I.114 (101); (used as noun) one another, each other देवा वै दैव्यमनघ्यवसाय रिणो न प्राप्नुवन्ते वेदोऽन्योन्यमुच्यते इत्यत्र द्वन्द्वत्वंयति TaiS.VII.5.1; देवा अन्योऽन्यस्य श्रोतॄन्नेन्द्राद्यन्तरिक्षं कुर्वन्मान् MaiS.ji.2.6 (ii.19.13); यौ नस्तंत्रराष्ट्रौ नोऽन्योऽन्यस्मि दुष्टदेव एव न निर्रेच्छात् MaiS.jiii.7.10(iii.90.5); न वै देवा अन्योऽन्यस्य गृहे वसन्ति AitBr.22.4(579); GopBr.ii.6.10 (258.12); (यजननाम्) नाम्नोऽन्यमवयते PañcBr.ii.3.4; ii.9.3; न जन्ता जनानाम्यति नाम्नोऽन्यस्य प्रजा अवदन्ते PañcBr.ii.1.4; ii.3.7; ते अन्योऽन्यस्मा अप्राप नापिदन् PañcBr.vii.2.1; प्रजाः ... अविधृता असंजानाना अन्योऽन्यानाद् PañcBr.xxiv.11.2; अथ यदम् व्यतिचरते तान्योऽन्यमनुप्रपद्यते KauṣiBr.13.9(61.6); GopBr.ii.3.8(194.12); देवाः ... अन्योऽन्यस्य नातिदन्त TaiBr.I.iii.2.1; त्रेभ्योऽन्यच्च हिनृणात् इति ŚatBr.I.i.4.5; अयायित्वेय स्नातः। अन्योऽन्यस्य वृष्टे ब्रह्मवतः ŚatBr.IV.iv.5.23; ĀpaSS.viii.8.16; KāryaSS.v.532; BauddhGS.i.8.10; सूर्य देवाः। अन्योऽन्यस्मिन्नेव जुहुतश्चेरुः ŚatBr.V.i.1.2; ततो ह वा इदमवीचीन-मन्योऽन्यस्य गृहे वसन्ति JaimiBr.I.146; ते समीक्षनागासंसङ्काक-शतोऽतिष्ठन्न्योऽन्यस्यारन्ध्रमिच्छन्तः JaimiBr.I.197; त एवऽनिवेगनन्योऽन्यनीक्षन्ते JaimiBr.I.247; अथ ह सप्त समवसायान्योऽन्यस्य वरणमक्रोरामाना नियुक्तमनुष्ठान आसते JaimiBr.2.55; तौ ह सप्त सायं समागत्यान्योऽन्यभातुः JaimiBr.2.76; प्राणो याचि प्रतिष्ठितः ... तावेदावेगनन्योऽन्यवसिमिन् प्राविशती जाIUBr.1.41.9; प्राणस्ता वाचं रेहूहि तावन्योऽन्यं रेहूहिः ŚāṅkhāA.7.19(30.20); अन्योऽन्यं तु न हिंसात् TaiĀ.i.6.1(33.2); नैव विदुषाचार्यान्तेवासिनी। अन्योऽन्यस्मे दुष्ठाताम् TaiĀ.i.6.3(37.4); यदा वै मियुनी समागच्छत आपयोतौ वै तावन्योऽन्यस्य कामम् ChāndoU.i.1.6; य एष एतस्मिन्पठते पुरुषो यथायं वक्षिणेऽक्षन् पुरुषस्तावेतावन्योऽन्यस्मिन् प्रतिष्ठितौ BrĀraU.v.5.2; ते हान्योऽन्यस्य अभिसमीक्षापासुः ChāgU.4.6; कर्तारोऽन्योऽन्यस्मिन्ब्रह्मविच्छन्ते ŚāṅkhāA.vii.4.13; नैतदहरन्योऽन्यस्मा उपहतय व्याहूः BauddhSS.ii.252.7; पूर्वोऽध्ययुरूहाति जघन्यः प्रतिप्रस्थाता ...। नान्योऽन्यमनुप्रपद्यते ĀPaSS.iii.26.14; MānSS.81.21; मूलं परिहारीतस्मिन्नेव वधायान्योऽन्यमयावदतः पत्नी यजनानक्ष ऀPaSS.xvii.26.15; समुद्राय सर्वे वाजिनं भक्षणयन्त्यन्योऽन्यस्मिन्ब्रह्मविच्छन्तः HirSS.v.1.40(454); होताध्ययुः प्रतिप्रस्थाता च। ... अन्योऽन्यस्मिन्ब्रह्मविच्छन्ते HirSS.viii.7.47 (884); VākhaSS.15.31; राजन्पुरोहितौ ... यजनानवमतो अन्योऽन्यस्मिन्ब्रह्मविच्छन्तौ भक्षयित्वा KathS.Saṅkalana 30.9; अनुपाकेन स्नात्वा दर्शनान्योऽन्यस्य संप्रचच्छन्तो दित्सन्त इवान्योऽन्यम् HirGS.ii.18.9; मल्लयः ... माधन्तोऽन्योऽन्यं भक्षणाय Nir.6.27(126.13); मियुनी क्रमात्। ... सम्प्रक्षिन्तावन्योऽन्यं नयतः। वयुतो वा Nir.7.29(147.16); विरात्रमपिषेको विदमस्तद्यान्येन VāsiDS.23.28; इतरेतरान्योऽन्योऽन्यपदधत् P.13.16; KāśiVr.on.i.3.16; (सवम-पूर्वाणि) अन्योऽन्यं प्रति च क्रोधः सुधिष्टिरकिरीटिनेः MahāBhā.i.2.171; हाहाकारः समभवत्तत्र ... तत्र सहस्रशः। अन्योऽन्यं छिन्दतां शस्येः MahāBhā.i.17.15; MatsyP.251.21; पुत्री महावीर्यी जाती ...। अन्योऽन्यस्य श्रियकन-वन्योऽन्यस्य श्रियंवदी MahāBhā.i.201.4; (मुनीयतुदी) विरोधः स्वाध्यायात्म्यामन्योऽन्येन तथा कुरु MahāBhā.i.203.19; 204.30; उभौ ...। अन्योऽन्यस्यान्तरं प्रेषू MahāBhā.ii.21.12; कृष्णपाण्डवौ। अन्योऽन्यं समनुज्ञाय जग्मुः स्वहृग्नयति MahāBhā.ii.42.59; अन्योऽन्यस्य श्रियाः सर्वे MahāBhā.ii.69.10; अन्योऽन्यमनुनीयेवं प्रातरी तौ महाकुली। विदुरो क्षुराष्ट्रश्च केनाते परमां मुदम् MahāBhā.iii.7.24; परकाञ्चक्ष रैष्यश्च सखायौ संभवदुतः। तादृषतुरिहात्यन्तं (v.1.न्योऽन्यम्) प्रीयमाणी MahāBhā.iii.135.12; अन्योऽन्यं चातिसंरब्धौ विचेरतुर्मपंगौ MahāBhā.ivi.31.21; दुर्योधनश्चापि तमुपेतोज्ञः पर्यध-दुर्योधनपेकवीरः। अन्योऽन्यप्राजी पुरुषप्रवीरौ समं समाजघ्नतुराजर्षादौ 37.34; समयं तत्र चक्रते तावुभौ नृप। अन्योऽन्यस्वानभिद्वेहौ तौ संग्रामयन्तौ

अन्योऽन्य

ततः MahāBhā.v.193.7; संजयेमे महीपालः ...। अन्योऽन्यमभिनिजन्ति शस्त्रैः
 MahāBhā.vi.5.3; मिथुनानि च जायन्ते ...। जीवन्ति ते महाराज न चान्योऽन्यं
 जहति MahāBhā.vi.8.10; आत्मनः प्रतिलपेः ...। अन्योऽन्यमर्जुनं मत्वा
 स्वप्नत्मानं च जजिरे MahāBhā.vii.18.12; vii.163.24; उपे हेने ... स्थिते
 राजन् हनुमन्त्योऽन्यम् MahāBhā.viii.7.39; अन्योऽन्यस्य धनुर्ध्वं विच्छिदुरते
 महारथाः MahāBhā.viii.9.19; एकप्राणावुभौ कृष्णत्वयोऽन्यं प्रति संहती। पुरा
 यच्छ्रुतमेवासीदद्य पश्यामि तत् MahāBhā.ix.4.10; शरैः ...। अन्योऽन्यमाच्छादयतां
 महारथौ मद्राधिपश्चापि युधिष्ठिरश्च MahāBhā.ix.16.12; अन्योऽन्यमद्वयं
 राजन्मृगव्याघ्राः शनैरिदम् MahāBhā.ix.29.29; ततोऽन्योऽन्येन च तुष्यन्ति बहु
 मन्यन्ति चासकृत् MahāBhā.x.3.6; ये त्वजग्रात ... ते ...। निरीक्ष्यमाना
 अन्योऽन्यं श्रेणिं दृष्ट्वा प्रविशयुः MahāBhā.x.8.42; पृथिवीपालाः क्रुशक्षेत्रे
 समागताः। अन्योऽन्यं घातयिष्यन्ति दृष्टेः शस्त्रैः प्रहारिणः MahāBhā.xi.8.25;
 xiii.App.1.15(1059); कस्मादन्योऽन्यमिच्छन्ति विप्रलब्धयिधौ नराः MahāBhā.
 xi.12*(6); पालयानास्तथाऽन्योऽन्यं नरा धर्मेण भारत। खेदं परमजगत्पुः MahāBhā.
 xii.59.15; सत्यक्षेत्रज्ञयोः ...। इपीका वा यथा मुञ्जे ...। तथैव सहिता-
 वेतावन्योऽन्यमितिप्रतिष्ठिता MahāBhā.xii.240.22; परिचर्यां वने तां तु
 क्षुत्प्रतीयातकारिकाम्। अन्योऽन्येन निवेद्याय प्रतिष्ठन्त सहैव ते MahāBhā.xiii.
 95.12; मांसशोणितसंघाता अन्योऽन्यस्योपजीविनः MahāBhā.xiv.42.7; अन्योऽन्यं
 वीक्ष्य वीक्ष्यैवं स्मृत्या मातुरुपपन्नम्। सेहरे न महीपाला निपेतुः पृथिवीतले
 MahāBhā.xv.101*(1); यद्विज्ञेयस्य ततो वर्षे ऋषीनामनयो महान्। अन्योऽन्यं
 मुसलेस्ते तु निजघ्नुः कालयोदिताः MahāBhā.xvi.2.2; अन्योऽन्यस्य हि नो
 रक्षा कर्तव्या पुरुषपर्म Rāmā.ii.1106*(1); हाहाकारकृता नार्यो रामादर्शनकर्षिताः।
 ... अन्योऽन्यमभिधीक्षन्ते व्यक्तमार्ततराः स्त्रियः Rāmā.ii.1232*(4); वदन्ति रावं
 मुदिताः शकुनाः संघषाः कल्पम्। आह्वयन्त इवान्योऽन्यम् Rāmā.iv.1.21;
 हरिराघवा। अन्योऽन्यमभिधीक्षन्ते न तृत्तिपुजन्मपुः Rāmā.iv.4.13; परस्परं
 रहिता अन्योऽन्यस्याविदुरतः। ... ददृशुस्ते महाबिलम् Rāmā.iv.49.5;
 अन्योऽन्यमुपकुर्वन्ति Rāmā.iv.1157*(1); भिन्नं ये मन्त्रिणो मन्त्रमन्योऽन्ये नाभिंसंहितम्
 Rāmā.v.4.82 (Gorr. Ed.); जिज्ञासन्तावुभौ वीर्यमन्योऽन्यस्य जयपिणौ Rāmā.
 .iv.12.40*(2); अन्योऽन्यस्याङ्गसंस्पर्शातीव्यमाणाः सुमयमाः। ... सुषुप्तस्त्र
 योपितः Rāmā.v.7.59; अन्योऽन्यैराहताः सन्तः सत्सर्वभूमिनिखनाः Rāmā.v.74.36
 (Gorr. Ed.); अन्योऽन्यैराहताः सक्ताः Rāmā.vi.4.11; तेषामन्योऽन्यमभिधावताम्।
 रक्षसां वानराणां च द्वन्द्वयुद्धमवर्तत Rāmā.vi.33.5; (राक्षसाः) अन्योऽन्यं
 प्रमनयुस्ते विविधशृंगरं भयात् Rāmā.vi.44.33; तद्वचनं श्रुत्वा रावणस्य
 निशाचराः। तृष्णीमन्योऽन्यमैक्षन्त Rāmā.vi.539*(2); अन्योऽन्यं ते महाभागा
 जघ्नुः प्रहरणैर्भृशम् Rāmā.vii.21.31; (दक्षस्य पुत्राः) अन्योऽन्यमुचुस्ते सर्वे सम्यगाह
 महानृपिः HariVāh.3.20; संस्थानामन्तेवासिनः ... न चान्योऽन्यं संस्थास्ते वा
 विष्णुः AnthŚā.i.59.1(1.12); वासयेयुः। वैदेहाश्चान्योऽन्यं स्वकर्मस्थानेषु AnthŚā.i.
 351.1(2.36); बलव्यसनानि। ... कृपितमूलमिभगार्थयोः ... युद्धे, न भिन्नगर्भ-
 मन्योऽन्यस्माद्रिग्रम् AnthŚā.iii.37.2(8.5); स्वजनं यद्यपि स्नेहात् त्यजेयमहं
 स्वयम्। मूलुरन्योऽन्यमवशानस्मान् त्यागयिष्यति BuddhaC.13.25; हर्षान्विताश्चाप्सरसः परीषुः
 अन्योऽन्यमापुलुविरे तथान्ये BuddhaC.13.25; हर्षान्विताश्चाप्सरसः परीषुः
 सगर्वमन्योऽन्यमवेषामाणाः Saund.10.35; अन्योऽन्यस्याव्यभिचारो भवेदामरणान्तिकः।
 एष धर्मः समासेन ज्ञेयः स्त्रीपुंसयोः परः ManuSm.9.101; सर्वाः ...
 रूपलवण्यसौम्यगैरन्योऽन्येन समन्विताः PauśkS.21.19; अन्योऽन्यं भुजगवराः
 शंकरसर्वभूषणीभूताः। पश्यन्तो वदन्ति BhāvŚ.82; तथा नागरकाः केचिन्योऽन्यस्य
 हतिपिणः। कुर्वन्ति स्वविधासाः परस्परपरिग्रहम् KāmSū.174.3(2.9); दूषयित्वा
 ततोऽन्योऽन्यमेककार्यार्पणे स्थिरः KāmSū.300.22(5.6); ते बाह्यन्तस्तन्योऽन्यं
 भाण्डीरं वटमेत्य वै ViṣṇuP.v.9.15; कथं नु दिनस्यः स्यादन्योऽन्यमवदन्
 सुराः MārKp.16.45; भूभृतः सर्वे ... प्रोचुरन्योऽन्यमाकुलः MārKp.123.
 22; स समागम्य शर्मिष्ठाम् ...। अन्योऽन्यं चापिसंपूज्य जग्मतुस्तौ यथागतम्
 MatsyaP.31.25; स्त्रीपुंसकयोर्विभक्त्या वाम्बावो घोस्तु। अन्योऽन्यं नार्यौ
 भोजयतः। अन्योऽन्यं वा JaineVyā.386.18 (on v.3.9); KāśiVr. on
 viii.1.12; उपचर्या ... ज्येष्ठाय मध्या न बलं निहन्ति। त्वन्योऽन्यो(?)
 स्नेहयेत्तु सुखाच्च KāśyaS.19B.2; करटकदमनकौ ... अन्योऽन्यं चिन्तयतः
 PañcT.1.54(40) (47.2); Hitopa.2.98(5); ततस्तयोर्मतिरुत्पन्ना (v.1. तौ ...
 अन्योऽन्यमुचुतः) PañcT.1.126(6) (126.6); यो विहन्त्यात् परस्परम्, अन्योऽन्येन
 मध्यते PañcT.2.15(10) (199.2); अन्योऽन्यस्य धनव्यायसहजव्यापार-
 बन्धुस्थितास्तत्कालं सुहृदः Brhājā.2.18; उपरिष्टात् स्थितास्तस्य सेन्द्रा देवा
 महर्षयः। अपस्तादसुरास्तद्वद्विपन्तोऽन्योऽन्यमाश्रिताः SūrySi.12.35; देवासुराः
 ...। पश्यन्त्यन्योऽन्यमेतेषां वामस्ये दिनक्षये SūrySi.12.47; उपर्यात्मानमन्योऽन्यं
 कल्पयन्ति सुरासुराः SūrySi.12.51; अवधूयारिभिर्नीता हरिणैस्तुल्यवृत्तिताम्।
 अन्योऽन्यस्यापि जिह्वीमः Kirāṭa.11.58; अन्योऽन्यं स्पर्धमाना न च गृहविभवेः

स्वामिनो मुक्तशङ्काः साकं स्त्रीभिर्भजन्ते ... पार्वणं पौरमुल्याः MudāRā.
 3.10; कामिजनस्य संगमविधौ ... अन्योऽन्यस्य गुणोद्वेगैरकृतैकं रामायणः
 कारणम् Ubhayābhi.15.99; अन्योऽन्यमिमे ब्राह्मणा भोजयन्ति KāśiVr. on
 viii.1.12; पतयश्च भुवः ... हनुमन्त्योऽन्यम् ... सम(अत्रसञ्ज)न्त AvantiKa.101.16;
 अन्योऽन्यम् ... आह्वयन्ते ... परिधावन्ति ते AvantiKa.169.15; उभौ लो
 ... अन्योऽन्यस्यात्मानं न विवृणोते DaśKuC.96.8; 108.16; तदनेन वक्रोन्मय-
 भवन्द्रामन्योऽन्यस्य वर्तितव्यम् MahāviC.5.59(4); 7.39(1); जीवन्नेव मृतोऽन्यो
 यस्य जनो वीक्ष्य वदनमन्योऽन्यम्। कृतमुखभङ्गे दूरात्करोति पृथङ्मन्युः
 KuṣṭaMa.434; (ब्रह्मजिज्ञासूनाम्) एवं जिज्ञासापूर्वमन्योऽन्यं नृदत्ताम् ...
 स्मृतिराजायत AitUBh.288.2 (on 5.1); देवाः ... स्वं देवमावं शशाङ्गशक्तिं
 प्रतिपद्यामहे इत्युक्तवन्तोऽन्योऽन्यम् BrāraUBh.36.15 (on i.3.1); 708.4 (on
 v.2.5); अन्योऽन्यं भावयन्तः श्रेयः ... अवापस्यय GītāBh. (Śān.)89.6 (on
 3.11); 283.16 (on 10.9); शेषभोजनम् ...। अन्योऽन्यं तु दम्पत्योः क्रमानियमः
 BālāKri.1.96.8 (on 1.104); अस्पधन्त ततोऽन्योऽन्यं दैतया विवृणुः सह
 BrāraUBhVā.3.26; प्रयन्ति। त्यक्त्यान्योऽन्यं तं च वृक्षं विहङ्गाः यद्वत-
 दन्नातयांज्ञातयथ TaiUBhVā.86.3(2); यज्ञातं योग्यमन्योऽन्यं योजयद्विद्वान्
 जनः IśvaSi.(U.)2.43; वत्सेन मया च खं भजन्द्रामन्योऽन्यस्य जिगीषया
 द्वयी। दृष्टेयमुदग्रपर्वतासीदुद्दीज्यामयकपर्णकोपमा भूः RāmC.14.42; अन्योऽन्यस्य
 हते मुखे निहितयोस्तियर्कचन्द्रविद्वेशोः स द्वाभ्यामितिस्मृतव्यतिकरो माते
 विहत्योज्झितः AmaŚ.42; सौभ्रात्रहं ययोराशी(सी)द्वयोऽन्यमितिस्मृतव्यतिकरो माते
 5; प्रतिपद्यामहे महेधरमित्यन्योऽन्यमालोचयचक्रतुः (तौ) NalaCam.2.30(15);
 दितेस्तनुजाः ... गर्जन्यथान्योऽन्यमुपेत्य युद्धे VāmaP.9.49; न माता न हित
 न स्त्री ...। अन्योऽन्यः पतितस्तस्यान्याः ViṣṇuDhaP.ii.72.134; अन्योऽन्यस्य
 निरक्षन्त वदनानि सदःसदः BrKathāŚloSam.24.59; अन्योऽन्यस्य सहस्रस्य-
 मिलनादक्षयशोण्डीरयोः ... रघुवीरपङ्क्तिमुखयोरासीदसीमा रणः RāmāCam.6.83;
 नृपतिमटजनः ...। कान्तोपेतः सपदि च मंदिरामन्योऽन्यस्य व्यतिपदति पुरा
 Rāvaṇā.2.5; अन्योऽन्यं सस्मितं प्रेक्ष्य घालिलिङ्गुः समन्ततः LiṅgaPi.29.19;
 प्रियद्वंशुतरवशुत्तथापि प्रियद्वयः। तर्जयन्त इवान्योऽन्यं मञ्जरीभिश्चकाशिरं Brahmr.
 36.97; शकरीसमूहा युध्यन्ति चान्योऽन्यमपां निधौ SaurP.34.66; (त्रयः)
 मन्त्राचार्यं भियान्योऽन्यं स्पशं लब्ध्यापि नालपन् KathāSaSāg.i.4.63; ix.1.56;
 पञ्चातीवचन्द्रकेतुं यावद्यान्योऽन्यस्यप्रेमतिर्गर्धावलोकितैः। तिष्ठतस्तत्र तौ तावद्युधुवे
 तुर्यनिःस्वनः KathāSaSāg. xvii.3.50; निलीयान्योऽन्यस्मिन्पुत्रः शकरीाङ्कुरममं
 समीक्षन्ते ... विरहिणः SubhāRaK.23.38; तत्र यारिचराः स्वैरं खादन्त्यन्योऽन्यम्
 TriṣaSaPuC.i.1.571; तेऽन्यवर्षधर्मोऽन्यपचाद्याददरे तथा। प्रसर्धिन इवान्योऽन्य-
 मेकस्मिन् कर्मणीरिताः TriṣaSaPuC.i.2.488; तान्यन्योऽन्यमुदित्वैवमुत्थाय समरोमुञ्जी।
 प्रतस्थाते गिरिप्रस्थम् TriṣaSaPuC.i.4.494; अन्योऽन्यमाह्वयमानाः ...।
 अग्रसैन्यैरग्रसैन्या अमिलन् सैन्ययोर्द्वयोः TriṣaSaPuC.i.5.431; अन्योऽन्यं सैनिकानेवं
 गुणतः प्रेक्ष्य चक्रभृत्। ... समाहूयेत्यभापत TriṣaSaPuC.i.5.552; उक्त्वा
 मित्रेज्जिवामित्रेज्जिवा संग्रांमकीतुकात्। मम प्राग् मा परो जैपीदित्यन्योऽन्यमितिस्ताः
 TriṣaSaPuC.iv.1.526; (देवदत्तयजसिंहौ) तावन्त्योऽन्यं प्रपेदाते रहस्यैकनिधानताम्
 PariPar.6.44; कतरकठः कतमौत्सस्ते ज्ञातोऽस्मि किं नृप। इत्यादिपुनस्त-
 वन्योऽन्यमुपेयतामुभौ नृपौ DvyaśraKā.5.88; क्लेषयद्वयमन्यपदन्त्योऽन्यं
 चमूकयमरेपयद्वैः DvyaśraKā.8.118; तेच्छीयेते तौ स्म पेयीयानी दृष्ट्यान्योऽन्यम्
 तत् DvyaśraKā.20.97; अन्योऽन्यमित्यभिदधद्भिरुपेत्य हर्षेणाकारि शिल्पिभिरायातनव्यं
 काराख्यः स संधिः प्रोच्यते बुधैः Mānaso.ii.11.731; अन्योऽन्यं न सहन्ते
 ते दर्पक्रोधसमन्विताः ततः श्रमं कारयेत् लानकान् युद्धसिद्धये Mānaso.ii.8.1203;
 अन्योऽन्यस्य विलासवधितहशरोरं वपुर्वि(र्वि)प्रतोस्तत्रायः शिवयोरपीदमन-
 योर्द्वाम्यत्यम्याहृतम् El.iii.337.27; सा स चान्योऽन्यमुन्मन्य पश्यन्ती प्रतरी ...
 अशृण्वयुञ्जताम् RājTa.(Ka.)3.119; अशौचिनां सपिण्डानामन्योऽन्यस्यावं भोक्तव्यम्
 HārLa.26.5; भूयोऽपि नृपार्थं समेत्यान्योऽन्यं मन्त्रयिष्यामहे Pañcā.192.12;
 अन्योऽन्यस्यान्तरे तत्र पूगे ब्राते चान्योऽन्यमुत्सृज्य समरे न गन्तव्यमित्यादयस्तस्मि
 सभयाः SmṛtiCan.iv.524.3; अन्योऽन्यं करताडनेन हसतु स्वच्छन्दमालिङ्गन-
 KarṇP.C.13; वसंतलीलाविदग्धौ(1) सभयमन्योऽन्यं पश्यतः El.viii.115.76;
 अग्रमुवग्रभ्रममृतोऽन्योऽन्यं नमन्ति द्विपाः HammiMaMa.2.24; ज्योतिष्मेऽन्योऽन्यं
 संवध्य यज्ञशालातो निर्गच्छतामृत्तिजां विच्छेदिनिमित्तं प्रापयित्तं श्रुयते VedāniKa.6.19
 (on i.1.0); (रुष्यमण्येयनादौ) तौ वीरावन्योऽन्यं निशितैः शरैः। अयुधेताम्
 AdhyāRā. vi.9.38; गृहे कुसुमदोलभिरन्योऽन्यं दोलनक्रमैः। ... सा तथा
 सुखसंवृद्धा YogVā.iii.16.14; सन्धिरावाध्यामन्योऽन्यस्य नापकर्तव्यमिति नियमः
 DīpKa.34.29 (on 1.347); ViraMi.372.4 (on 1.347); ये च पित्रादयोऽपिता
 एव सन्तोऽन्योऽन्यं त्यजन्ति ते सर्वे पणशतं दण्डार्हा भवन्ति DīpKa.6.8.8
 (on 2.237); ViraMi.701.1 (on 2.237) अन्योऽन्यस्य हृदि स्थितेऽन्यमुनये

अन्योन्यकण्ठ (anyo-nya-kanṭha) *m., n.* each other's neck अन्योन्य-
कण्ठाद्विबाहुयोगात् पयासनाद्यं प्रवदन्ति सन्तः (रत्नम्) PañcSā. 5.17.
अन्योन्यकण्ठसम् (anyo-nyakanṭha-lagna) *adj.* clinging to each
other's neck अन्योन्यकण्ठसमी तौ नुककण्ठप्ररोदिनौ । बलद्वयामुद्वेगौ रोदयन्मासतु-
सम् । TriṣaSaPoCiv. 5.141.

अन्योऽन्यकण्ठाश्लेष

अन्योऽन्यकण्ठाश्लेष (anyo'nyakāṇṭhāśleṣa) *m.* act of embracing or clinging to each other's neck अन्योऽन्यकण्ठाश्लेषेण पीडितस्येव निर्ययुः। वाष्पाम्भस्तयोर्धाराः VikraDeC.4. 93.

अन्योऽन्यकण्डूयन (anyo'nyakandūyana) *n.* act of scratching mutually पत्न्युः केलिमतः कथां विरमयन्नन्योऽन्यकण्डूयनात् ... निरगास्तव्याजमालीजनः KāvyaMī. 39. 22.

अन्योऽन्यकथा (anyo'nyakathā) *f.* story of each other दूरेऽन्योऽन्यकथाकुतुहलविधिप्रतिस्तया भीतया ... नैवाधितः BhāvS.75.

अन्योऽन्यकथित (anyo'nyakathita) *adj.* [f. अ] told or narrated to each other अन्योऽन्यकथितां वार्तां नाश्रुयन्ते परस्परम् SkandP.iii(1).13.49; तौ च विचित्रसमागममुदितावन्योऽन्यकथितवृत्तान्तां। ... दम्पती तदाभूताम् KathāSaSāg.viii.4.345.

अन्योऽन्यकर (anyo'nyakara) *m.* hands of each other मध्यमाङ्गुलियुग्मं तु अन्योऽन्यकरपृष्ठम् JayāS.8.114; LakṣmīT. 34.88.

अन्योऽन्यकर (anyo'nyakara) *m.* rays of each other स्वयंप्रभमिति छातं नामम् ... । अन्योऽन्यकरसंबन्धजनितेन्द्रशरासनैः। रत्नैः कृतसमुद्योतं नित्यविद्युत्समप्रभैः PadmP.(Ra.) 7.339.

अन्योऽन्यकरण (anyo'nyakaraṇa) *n.* acts of each other, mutual acts नाहं प्रमाणं नैव त्वमन्योऽन्यकरणे शुभे MahāBhā.xii.137.48.

अन्योऽन्यकरताडन (anyo'nyakara-lāḍana) *n.* act of clapping of hands of each other तदा हसन्ति भूतानि अन्योऽन्यकरताडनैः MastyaP.185.65; पञ्च सुयोधितः। गायन्ति मधुरां गीतिम् ... अन्योऽन्यकरताडनैः PadmP.iv.110.4.

अन्योऽन्यकरपीडन (anyo'nyakara-pīḍana) *n.* act of pressing of each other's hands अन्योऽन्यकरमभेदाभिमन्योऽन्यकरपीडनम् PadmP.ii.66. 201.

अन्योऽन्यकरार्पण (anyo'nyakarārpaṇa) *n.* act of giving hands to each other मालेयं भुजगप्रमेण भवता जन्मान्य किं ध्रुयते । ... त्वामन्योऽन्यकरार्पणप्रणयिनः पश्यन्ति विश्वे जनाः SaduktiKa. 296. 30.

अन्योऽन्यकरावलम्बन (anyo'nyakarāvalambana) *n.* act of holding hands of each other धृतावसादे हरिणीदृशां दृशी कथंविदन्योऽन्यकरावलम्बने। ... नृपास्यमीयतुः Rāgh.1. 56.

अन्योऽन्यकर्तृकत्व (anyo'nyakartṛka-tva) *n.* the state of having each other as the agents दम्पत्योरन्योऽन्यकर्तृकत्वनियमेन निषेधानुपपत्तेः BālamBha.i. 424.4 (on 1.159)

अन्योऽन्यकर्मन् (anyo'nyakarmān) *n.* 1 different acts न पातकं भक्षणस्य दृष्टं सुरां पीत्वा पततीतीह शब्दः। अन्योऽन्यकर्मणि तथा तथैव न लेशमात्रेण कृत्यं हिनस्ति MahāBhā.xii.139.86; 2 acts of each other न खलु प्रासादादिनिर्माणं पापाणादन्योऽन्यकर्मभिरिकीभूय प्रवर्तन्ते VedāntKau. 187.19 (on ii. 2.12)

अन्योऽन्यकर्मव्यत्यास (anyo'nyakarmavyatyāsa) *m.* mutual exchange of duty अन्योऽन्यकर्मव्यत्यासात्तेषु सिद्धिर्न विद्यते। ययोपदेशयोगाद्धि सर्वाः सिध्यन्ति जातयः Hastyāyur.429.18 (3.8)

अन्योऽन्यकर्ष (anyo'nyakarṣa) *m.* act of dragging each other नरकं दुःखमेव तु। अन्योऽन्यकर्षशंस्युक्तमन्योऽन्यकर्षकारकम् ViṣṇuDhaP.ii.119.52.

अन्योऽन्यकलह (anyo'nyakalaha) *m.*, n. 1 mutual quarrel or fight अन्योऽन्यकलहे चापि ... वृणयन्। अर्जुनोऽपि न मे तुल्यः कुतस्त्वमिति तेऽब्रुवन् MahāBhā.i.App.I.114(101); अजानन्तो यान्ति क्षयमवशमन्योऽन्यकलहैरमी मायाग्रन्थौ तव परिलुठन्तः समयिनः DevīPañ. 5.1; सद्यस्त्वन्योऽन्यकलहात्राशमेति सुनिश्चितम् TantrRā.10. 59; एवं विदधतो मेहे ... । न सर्पपीडा नान्योऽन्यकलहान्यशुभानि च TantrRā. 30. 36; अरतीनामथान्योऽन्यकलहात्रिधनं भवेत् TantrRā. 31.49; असमार्गेरित्यादिना चाण्डालादीनामन्योऽन्यकलहे तु मरणे पतितत्वं नास्तीति दर्शयति HārLa. 206.7; तर्जनीं पाश ईरितः। अन्योऽन्यकलहे पाशे शुङ्खलायां नियुज्यते AbhinDa.194; वसन्तकः ... मालतीनित्यं माधवसेनचन्द्रसेनयोरन्योऽन्यकलहमुपशमितुं गतः ŚṛṅgāBhā. 65(2); छन्दद्वन्द्वे यस्य ध्वनति मधुरावासिवटो व्युदस्यन्ते सामस्वरकलितमन्योऽन्यकलहम् HarisDū.(Rū.)52; 2 mutual battle or war देशानामपि चान्योऽन्यकलहात् पीडनं भवेत् TantrRā.7.83; 3 mutual conflict, mutual dispute अन्योऽन्यकलहे तेषां कः समाधातुमीष्टे KhaṇḍanKhā. 204.22.

अन्योऽन्यकलहव्यग्र (anyo'nyakalaha-vyagra) *adj.* engrossed or engaged in the mutual quarrel or fight अन्योऽन्यकलहव्यग्रत्वेनात्नं कृत्वा पृथग्वसन्। ... न चापूर्वं परिततः RājTa.(Ka.) 6.360.

अन्योऽन्यकलहशान्ति (anyo'nyakalaha-sānti) *f.* pacification of mutual quarrel or fight सुन्दरि तव नयनाम्बुजमालकलानाथखण्डयोर्मध्ये। अन्योऽन्य-

कलहशान्त्यै भुक्तिप्रमरावली व्यरचि SundaS. 23.

अन्योऽन्यकलहादि (anyo'nyakalahādi) *adj.* mutual quarrel or fight etc. पृथक्कार्याण्यन्योऽन्यकलहादीनि ManvaVi.814. 5 (on 7.120)

अन्योऽन्यकलहायमान (anyo'nyakalahāyamaṇa) *adj.* mutually contradictory कम्पनहेतुत्वं ब्रह्मलिङ्गमन्योऽन्यकलहायमानात् प्राणवज्रश्रुतिद्वयात् बलवदित्यभिप्रेत्य ŚivārkaMaDī. i.496. 31 (on i. 3.40)

अन्योऽन्यकलकांशौशल (anyo'nyakalakāṇśaśala) *n.* each other's proficiency in the art (of enjoying) अन्योऽन्यकलकांशौशलेपचितरसवेगम् ... तथा सह संवेगसुखमनुभूय YaśasCam.ii. 37.1.

अन्योऽन्यकान्क्षिन् (anyo'nyakāṅkṣin) *adj.* desiring each other सर्वे श्रेष्ठा न वा श्रेष्ठाः सर्वे चान्योऽन्यकान्क्षिणः (v.l. कान्क्षिणः) । ... पञ्च वायवः MahāBhā.xiv.23.22.

अन्योऽन्यकारक (anyo'nyakāraka) *adj.* who work for, i.e. help each other स्वर्क्षतुङ्गमूलत्रिकोणाः कण्टकेषु यावन्त आश्रिताः। सर्व एव तेऽन्योऽन्यकारकाः कर्मणस्तु तेषां विशेषतः Brhājñā. 22.1.

अन्योऽन्यकारण (anyo'nyakāraṇa) *n.* 1 (Abl.) on account of each other (उपजीविनः) पूजिताः। संघर्षशीलाश्च सदा भवन्त्यन्योऽन्यकारणात् MahāBhā.xii. 56. 56; 2 cause of each other परस्परविनिर्भागास्तत्तन्योऽन्यकारणम्। तेषामस्त्येव संबन्धस्तदेवं सुपरिस्फुटम् TatvSār. 3081; न सायेन विना ध्यानं न ध्यानेन विना च तत्। निष्कम्पं जायते तस्माद्व्यपमन्योऽन्यकारणम् YogŚā. 4.114.

अन्योऽन्यकारणता (anyo'nyakāraṇatā) *f.* mutual or reciprocal causality व्यक्तिभेदेन च बीजाङ्कुरयोरन्योऽन्यकारणता NyāyKa.87.19.

अन्योऽन्यकारणत्व (anyo'nyakāraṇatva) *n.* mutual or reciprocal causality अन्योऽन्यकारणत्वाच्च श्रुत्येह ज्ञानकर्मणी। पूर्वज्ञात उद्धृतिविषयाः कर्मणो यतः BrĀraUBhVā.iv.4.122; अस्थिरे स्थिरत्वबुद्धिरूपाविद्याया रागद्वेषादिपरंपरायामन्योऽन्यकारणत्वात्सर्वमुपपन्नम् VedāntSā.(Rā.)175.5 (on ii.2.18); मनोनाशवानाशयद्वन्द्वयान्योऽन्यकारणत्वं व्यतिरेकमुखेणाह JīvanVi. 36.10; अविद्याया रागादीनां चान्योऽन्यकारणत्वात् BrahmsūBh.(Śrī).ii.83.1 (on ii. 2.18)

अन्योऽन्यकारित (anyo'nyakārīta) *adj.* 1 aimed or thrown at each other त्रीणिद्विषायनादीनां शापाश्चान्योऽन्यकारिताः MahāBhā.i. 2.187; अश्वत्थानः श्रुतं कर्म शापश्चान्योऽन्यकारितः MahāBhā.ii.App.I.1(3); 2 prompted by each other उपजीविनः। ... संघर्षशीलाश्च सदा भवन्त्यन्योऽन्यकारणात् (v.l. अन्योऽन्यकारिताः) MahāBhā.xii. 56. 56.

अन्योऽन्यकार्य (anyo'nyakārya) *n.* 1 mutual or reciprocal duty (धर्मं स्त्रीपुंसयोरपि ... शास्त्रेऽस्मिन्नुक्तयान्मुन्युः) स्त्रीपुंसयोर्युष्मत् (धर्मं) अन्योऽन्यकार्यम् ManvaVi.84. 29 (on 1.115); 2 function or effect of each other तुल्यबलयोः सत्प्रतिपक्षवदन्योऽन्यकार्यविधातकत्वमेव युक्तम् LaCandr.723.11.

अन्योऽन्यकार्यकारणभाव (anyo'nyakāryakāraṇabhāva) *m.* mutual or reciprocal cause - and effect - relationship शरीरं च पुनः ... अन्योऽन्यकार्यकारणभावेन चक्रवत् परिवर्तमानम् GītāBh.(Rā.)190. 2 (on 3.16); तत्र हि बीजाङ्कुरव्यक्तीनामन्योऽन्यकार्यकारणभावात् तत्सत्तानयोः परस्पराधीनत्वव्यपदेशः TatvPradī.(Ci.) 370.11.

अन्योऽन्यकार्यकारणत्व (anyo'nyakāryakāraṇatva) *n.* mutual or reciprocal cause - and effect - relationship तत्तद्व्यतिरेकान्योऽन्यकार्यकारणत्वेऽप्यविरोधः BālaKrī.ii.48.11 (on 3.114 (124))

अन्योऽन्यकार्यपति (anyo'nyakāryāpatti) *f.* undesired contingency of performances in the place of each other पशुयागानामन्योऽन्यकार्यपत्त्यसंभावदुपपद्यत एव समुद्ययः TantrVā.1112.8 (on iii.6.42)

अन्योऽन्यकाल (anyo'nyakāla) *m.* period or time of each other अन्योऽन्यकालविनिर्गतमिश्रविशेषस्य तस्य भागाख्यम् GaṇiSāSaṁ. 5.47.

अन्योऽन्यकिरण (anyo'nyakiraṇa) *m.* 1 brilliance, i.e. valour of each other कृष्णः संकर्षणश्चोमी ... । अन्योऽन्यकिरणप्रस्तौ चन्द्रसूर्याविम्वरे MahāBhā.ii.App.I.21(763); 2 rays of each other पञ्चवर्णमहारत्नराशिमत्तन्मन्त्रतम्। अन्योऽन्यकिरणोद्योतजनितेन्द्रशरासनम् PadmP.(Ra.) 3.138.

अन्योऽन्यकुलनिश्चय (anyo'nyakula-niścaya) *m.* ascertainment of, i.e. confidence in family of each other काञ्चीराज्ये कलिङ्गके। ... प्रीतिरन्योऽन्यकुलनिश्चयात् VarāP.137.78.

अन्योऽन्यकुशल (anyo'nyakuśala) *n.* welfare of each other अन्योऽन्यकुशलं पृष्ट्वा ... । उपविष्टौ यथास्थानं तौ हृष्टतनूरौ BrKathāK. 56. 332; उपविष्टौ तौ द्वावप्यन्योऽन्यकुशलं नृपौ। ... अपृच्छताम् KathāSaSāg.vii.4.149.

अन्योन्यकुशलप्रश्न (anyo'nyakuśala-praśna) *m.* enquiry about the welfare of each other अन्योन्यकुशलप्रश्नुवालापव्यतिकरविरामे च विदमधरो निपधनाधमवादीत् NālāCam.7.0(45)

अन्योन्यकृच्छ्रा (anyo'nyakṛcchra) *f.* mutual or reciprocal distress ततः संहर्यमानस्तं द्रव्योत्पन्नास्तु प्राणिनः। अन्योन्यकृच्छ्राविष्य मैथुनायोपवक्रः MārkaP.49.8.

अन्योन्यकृत (anyo'nyakṛta) *adj.* 1 caused by or based on each other कृतं सात्त्व्यम्। अन्योन्यकृतं सात्त्व्यम् MahāBh.i. 239. 25 (on i. 2.64); 2 done or made by each other अश्रुतान्योन्यकृतं व्यसंकेतं वियोगबाह्योऽपि जनोऽतिरागात् Bhaṭṭi.11. 25; अन्योन्यकृताशब्दस्वयंवरविशेषयोः। तयोरेव जगदेका चेटी तां सिद्धकन्यकाम् KathāSāSāg.xii. 23. 57; अन्योन्यकृता-लोचयन्त्रितोपायनिर्णयः। शुक्रनिर्घोर्तराष्ट्रश्च ताविन्दप्रथमयन्तुः PāṇḍaC.6.166; 3 committed by each other अन्योन्यशुद्धिर्वैरस्य जातान्योन्यकृताद्वधात् RājTa. (Śrī.)4.162.

अन्योन्यकृततर्जन (anyo'nyakṛtatārjana) *adj.* who have caused threat to each other थारंवारमन्योन्यकृततर्जनयोश्च तयोराकर्णात्कृत्(?)मुक्ताः ... सायकाः प्रसवुः TilaMañ.89.10.

अन्योन्यकृतनिर्भर्त्सन (anyo'nyakṛtanirbhartsana) *adj.* who have caused threat to each other तैः सह ... कुसुमशेखरराज्यलोकेत्यान्योन्यकृत-निर्भर्त्सनानि ... प्रतिदिनमायोधनान्भवन् TilaMañ.83.7.

अन्योन्यकृतनिश्रम (anyo'nyakṛtanishrama) *adj.* who have done effort (for fighting) with each other अन्योन्यसुमदुःखास्तं ... अन्योन्यस्य हितं रताः (v.l. अन्योन्यकृतनिश्रमाः) MahāBhā.vii. 33.16.

अन्योन्यकृतप्रशंस (anyo'nyakṛtaprasaṁsa) *adj.* who have made praise of each other अहश्यत ... आरब्धमन्योन्यकृतप्रशंसैः। ... अपास्तवैरं रणरङ्गनृत्तम् Yādavā. 20. 53.

अन्योन्यकृतवैर (anyo'nyakṛtavaira) *adj.* who have nurtured enmity against each other अन्योन्यकृतवैरी तु चक्रतुः प्रीतिमुत्तमान् MahāBhā. xii.136.195; अन्योन्यकृतवैराणां न संधिरुपपद्यते MahāBhā.xii.137. 27; अन्योन्यकृतवैराणां वैरस्यान्तं विवित्सताम् SūktiRa.136.6.

अन्योन्यकृतसंविद (anyo'nyakṛtasamvid) *adj.* 1 who have made acquaintance with each other आवृत्य श्रीमदेनान्यान्योन्यकृतसंविदः। स्वरं हसन्ति KaliVi.62; 2 who have made agreement with each other ततः ... भार्गवाङ्गिरसाभ्यामन्योन्यकृतसंविदो देवापुराः ... असुबन्निव्यपन्धिकारमगम् NilaVi.71.3.

अन्योन्यकृतसंधान (anyo'nyakṛtasandhāna) *adj.* who have made contact with each other देवगणाः ... अन्योन्यकृतसंधाना मन्त्रं कृत्वा समाहिताः। जगुस्ते तत्र SkandP.v(1).43. 20.

अन्योन्यकृतसंवेदना (anyo'nyakṛtasambodhanā) *adj.* (f.) who have made address to each other (कुञ्जिकाः) अन्योन्यकृतसंवेदनाश्च सहर्षमिदमवोचन् NālāCam.7.7(20)

अन्योन्यकृताङ्गभङ्ग (anyo'nyakṛtāṅgabhaṅga) *adj.* which have effected breaking of parts of each other सा ... अमूर्तार्णवमाकुले। ... गर्जन्तमन्योन्यकृताङ्गभङ्गैस्तुङ्गैस्तर्ङ्गैः ĀnandRa.1.11.

अन्योन्यकृतालाप (anyo'nyakṛtālāpa) *adj.* who have made conversation with each other अन्योन्यकृतालापमुद्धृतपुधुवेपधुः(?)धुविद्याचरबलम् PadmP.(Ra.)118.61; अन्योन्यकृतालापास्त्रिविष्टपसदस्ता। गोविन्दे निजमानन्दं विवतुः पुष्पवर्षतः PāṇḍaC.14. 223.

अन्योन्यकृत (anyo'nyakṛta) *adj.* cut by each other अन्योन्यकृत-स्तरसा भटानाम् ... भुजा निपेतुः NavaSāC.17. 20.

अन्योन्यकृत्य (anyo'nyakṛtya) *n.* mutual help or reciprocal office युगशतपरिवृत्तेरवमन्योन्यकृत्यैर्यतमुपलोकानुग्रहस्वाध्यायी Sāk.7. 34.

अन्योन्यकृत्यवृत्तान्त (anyo'nyakṛtynavṛttānta) *m.* entire happening regarding each other तत्र सर्वेऽपि तेऽन्योन्यकृत्यवृत्तान्तवर्णनैः। निर्युः ... तां विमावरीम् KathāSāSāg.xii.4. 283.

अन्योन्यकृत्यत्ताक्रम (anyo'nyakṛtyātkrama) *adj.* having attacks designed for each other क्वापि प्रस्तुतदोमुधे इव मियो वीवीमरैराहर्तैः ... कुतोऽप्यन्योन्यकृत्यत्ताक्रमैः। ... तन्वाते सरितौ विडम्बनमुपे तताहसानां नृणाम् YātṛPra.8.100.

अन्योन्यकेयुर (anyo'nyakṛtya) *m. n.* armlets of each other सा ... अन्योन्यकेयुरविधित्तिभिः ... आसीदुद्धिमहंसा सरिदङ्गनाभिः Raghu- Va.16.56.

अन्योन्यकेलिसंलाप (anyo'nyakṛtya-kelisamlāpa) *m.* playful conversation with each other चारुस्वने भवत्यी सुजत इवान्योन्यकेलिसंलापम् YātṛPra. 5.106.

अन्योन्यकेसग्रहण (anyo'nyakṛtya-keśagrabhaṇa) *n.* [Inst.] by pulling hair of each other परस्त्रीसंग्रहणे व्यभिचारे अन्योन्यकेसग्रहणेन प्राहः DipKa.72.7 (on 2. 283)

अन्योन्यकेसपाश (anyo'nyakṛtya-keśapāśa) *m.* tuft of hair of each other वदन् धृतान्योन्यकेसपाशेन वेष्टितान् KathāSāSāg. viii.6.148.

अन्योन्यकोटि (anyo'nyakṛtya-koṭi) *f.* end or side of each other रत्ना-द्गणानामन्योन्यकोटिघट्टनसंभवः। क्षोमाणि क्षोणिपालानामधार्शदाशुक्षणिः PāṇḍaC.1.296.

अन्योन्यकौसेयक (anyo'nyakṛtya-kauśeyaka) *m.* swords of each other विराय कौचित् कलहायनानावन्योन्यकौसेयककृतशीर्षी। विनुक्तदहौ ... दिव्यपुरीम-यातान् MadhuVi. 9.13.

अन्योन्यक्रिया (anyo'nyakṛtya-kriyā) *f.* A reciprocal action अन्योन्य-क्रियाकरणे व्यपदान्तात् प्राग्जु न भवति। व्याघ्रोशी व्याघरचर्चौ CāndraVr. on vi.1.17; B activity or action of each other अन्तरान्तरपनतान्योन्यक्रियाप्रशंसम् ... युनां प्रावर्तत क्रीडास्तपद्वयुद्धम् AvantiKa.72.5.

अन्योन्यक्रियातिशय (anyo'nyakṛtyātiśaya) *m.* excellence of action of each other अन्योन्यक्रियातिशयभणनात् ... विशेषविधक्षा SaraKaṇṭhā. 543.10.

अन्योन्यक्रियासप्तैकक (anyo'nyakṛtya-kriyāsaptaikaka) *m.* name of a chapter (lit. one of the seven groups dealing with action of each other) समुदायतः सप्तैकं कृत्वा सप्तैकका अभिधीयन्ते ... सप्तनोऽन्योन्यक्रियासप्तैकक इति SthānT. 387B.4.

अन्योन्यक्रोडा (anyo'nyakṛtya-kṛdā) *f.* name of a chapter in the Ādiparvan of the Mahābhārata (lit. various sports) इति श्रीमहाभारते आदिपर्वणि (v.l. अन्योन्यक्रोडा) एकान्विशत्यधिकगतनोऽध्यायः MahāBhā.i.119 (colophon)

अन्योन्यक्रोध (anyo'nyakṛtya-krodha) *m.* mutual anger त्रैयिम् ... ती ... । अन्योन्यक्रोधताप्राप्ती छादयामासुर्दुग्धि MahāBhā.vii.App.1. 24(39)

अन्योन्यक्लेश (anyo'nyakṛtya-kleśa) *m.* various sufferings नरकं दुःखमेव तु। ... अन्योन्यक्लेशसंयुक्तमन्योन्यकृपकारकम् ViṣṇuDhāP.ii.119.52.

अन्योन्यकुलक (anyo'nyakṛtya-kṣullaka) *adj.* inferior to each other अर्हद्वयं ... अन्योन्यकुलकं चार्हमिच्छाकारवचः सदा YaśasCam.ii.407.12.

अन्योन्यक्षेपिन् (anyo'nyakṛtya-kṣepin) *adj.* (used as noun) (those) who strike each other अन्योन्यक्षेपिणोर्द्वयुद्धं तत्रोदासीद् वालिसुग्रीवयोस्तात् Rāgh.10.75.

अन्योन्यखड्गपरिघट्टन (anyo'nyakṛtya-kṣadga-parighaṭṭana) *n.* act of striking the swords of each other अन्योन्यखड्गपरिघट्टनजायमानन्योतिःकण-प्रकर्तारकितान्तरिसम् ŚṛṅgāBhū.74.

अन्योन्यगणना (anyo'nyakṛtya-gaṇanā) *f.* consideration of each other (as equal) (योधाः) अन्योन्यसदृशगणनपरिभवनीयतया (Read गणनापरिभवनीयतया) ELxvii. 341.14.

अन्योन्यगणस्थित (anyo'nyakṛtya-gaṇa-sthita) *adj.* occupying the house of a friend or companion of each other, i.e. zodiacal sign उक्ते च्छे गणनाः यद्यन्योन्यगणस्थिताः। अद्यमादिविकल्पेन कुर्वन्ति विकृतिं तथा Śāra.15. 23.

अन्योन्यगण्डार्पित (anyo'nyakṛtya-gaṇḍārpita) *adj.* resting on each other's cheeks अन्योन्यगण्डार्पितकुण्डलानाम्। मुखानि रेजुः प्रमथेतमानाम् BuddhaC. 3.21.

अन्योन्यगत (anyo'nyakṛtya-gata) *adj.* 1 pertaining to each other यौमसेनः ... तेषां संपरिवृत्तः ... । अन्योन्यगतसौहार्दद्विष्टा दिष्टयौ च द्रुवन् MahāBhā.i.App.1.72(58); 2A concentrating on each other ययनां शतनो ह्यतीत्योन्यगतसम्(v.l. गत)घेतसाम्। पाण्डवानो कुत्सो च सायु माध्विति नो निवन् MahāBhā.vii.14.10; B attached to each other ती कामहितवित्ती नो निवन् बुधुधाते दिव्यनिशम्। अन्योन्यगतविनी BrahṇVaiP.iii. 20.47; 3 relating to, i.e. loving each other तवत्योन्यगती बाली दाल्यादेवेकतां गती HariVam. 51.2

अन्योन्यगति (anyo'nyakṛtya-gati) *f.* act of visiting each other अन्योन्यगति-संबुद्धेमाणी ती नरोत्तमी। सौम्यशान्देवेन्द्री इवास्तास्तं स्वधामनि PadmP.(Ra.) 22.164.

अन्योन्यगदापात (anyo'nyakṛtya-gadāghāta) *m.* strokes of the maces of each other तवत्योन्यगदापातं गदवैव ररहतुः PāṇḍaC.13. 913.

अन्योऽन्यगमन (anyo'nya-gamana) *n.* attaining or adopting the nature of each other न च तेषां (अर्थानां) परमार्थतोऽन्योऽन्यगमनमस्ति TatvPradī.(A.) 36.4 (on 1. 26)

अन्योऽन्यगदभुजबन्धन (anyo'nya-gādhabhubandhana) *n.* tight binding of the arms of each other अन्योऽन्यगदभुजबन्धनवचुरत्वं यूनामगाहं तथा परिभ्रमार्गः ŚrīKaC.15. 23.

अन्योऽन्यगदमलन (anyo'nya-gādhmalana) *n.* act of severe rubbing against each other अन्योऽन्यगदमलनेन रराज धूमवर्तिच्छटा करपुटाद्विदुत्पतन्ती HarVi.7.17.

अन्योऽन्यगदराम (anyo'nya-gādharaṅga) *m.* deep love or passion for each other अन्योऽन्यगदरामप्रबलीकृतचित्तजनमोहोः। कालत्ययो मनागपि समागमानन्दविचकरः KujaMa.1043.

अन्योऽन्यगात्र (anyo'nya-gātra) *n.* limbs of each other समेत्य सम्यग्बहु-बन्धुवर्गाः ...। यन्त्रैरनैकैः ... अन्योऽन्यगात्राण्यभिचिक्कुदुत्ते VarāṅgaC.2.74.

अन्योऽन्यगात्रप्रथित (anyo'nyagātra-grathita) *adj.* wound or entangled in the limbs of each other तदा कुम्भस्तु सुग्रीवं बाहुभ्यां जगृह तदा। ... अन्योऽन्यगात्रप्रथितो कर्षतावितरेतरम् Rāmā.vi.1481*(3)

अन्योऽन्यगामिन् (anyo'nya-gāmin) *adj.* mutually comparable त्वदायेन्दु समी दृष्ट्वा तदिदं कल्पामहे। अन्योऽन्यगामिन्वयमनयोरेव केवलम् SaraKaṇṭhā. 394.8.

अन्योऽन्यगीत (anyo'nya-gīta) *n.* songs of each other अन्योऽन्यगीतश्रवणानुरक्ताः अन्योऽन्यवेधैरितुप्तकापाः। विरं रमन्ते वनिता नरासु VarāṅgaC.7.60.

अन्योऽन्यगुण (anyo'nya-guṇa) *m.* 1 characteristics or properties of each other अन्योऽन्यसंश्रयणाहुरन्योऽन्यगुणवन्ति च। महाभूतानि दृश्यानि KāśyaS.79A. 2; 2A peculiarities (mentioned) in different places तस्मात् न अन्योऽन्यगुणोपसंहारः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 647.12 (on iii. 3.19); 2B qualities of each other करनिर्जितपल्लवाः। ... अन्योऽन्यगुणोर्जयपराजये अर्थात्तदोतरपि तौ सिद्धाविति तत्रापोपपत्तिः LalitāTriBh. 303.13 (on 29); 3 virtues or merits of each other साक्षापदीनं सख्यं भवेत् प्रकृत्या विशुद्धचित्तानाम्। किमुतान्योऽन्यगुणकथाविषमपिनिष्ठभावानाम् Subhāṣi. 245.

अन्योऽन्यगुणप्रधानभाव (anyo'nya-guṇaprādhānabhāva) *m.* mutual principal - and - subordinate relationship सत्त्वरजस्तमसामन्योऽन्यगुणप्रधानभावमुत्सृज्य साम्येन स्वरूपमात्रेणावस्थानम् सा प्रधानावस्था BrahmSūBh.(Śaṅ.) 359.4 (on ii. 2.8); न हि तत्तुल्यन्योऽन्यगुणप्रधानभावोऽस्तीति न तत्रान्यतमवाचिशब्देन समुदाय उच्यते ŚrūtaPrā.iB.77. 28 (on i.1.1); सत्त्वरजस्तमसामन्योऽन्यगुणप्रधानभावमुत्सृज्य साम्येन यदवस्थानं स प्रलयसंभव प्रधानावस्था ŚivārkaMaDi.ii. 59. 27 (on ii. 2.6)

अन्योऽन्यगुणभूत (anyo'nya-guṇabhūta) *adj.* which have become subsidiary to each other अन्योऽन्यगुणभूतैकभेदाभेदप्रसङ्गात्। ... नैगमाभास इष्यते Laghiya.1.39.

अन्योऽन्यगुणभूषा (anyo'nyagūṇa-bhūṣā) *f.* act of adorning with qualities of each other अन्योऽन्यगुणभूषा तु वर्णयतेऽलंकृतिश्च सा ŚukraNi. 4(3).59.

अन्योऽन्यगुणयुक्त (anyo'nyagūṇa-yukta) *adj.* associated with the merits of each other सत्ताङ्गस्यास्य राज्यस्य त्रिदण्डस्येव तिष्ठतः। अन्योऽन्यगुणयुक्तस्य कः केन गुणतोऽधिकः MahāBhā.xii. 308.155.

अन्योऽन्यगुणयोजित (anyo'nyagūṇa-yojita) *adj.* (f.) connected with the merits or virtues of each other ईदृशी च तयोः प्रीतिरन्योऽन्यगुणयोजिता। प्राप्यत्यन्तम् PadmP.(Ra.)12.50.

अन्योऽन्यगुणवैशिष्ट्य (anyo'nyagūṇa-vaiśiṣṭya) *n.* distinction of qualities of each other अन्योऽन्यगुणवैशिष्ट्यात् स्वरूपगुणेन सर्वासां वैशिष्ट्यात् न किञ्चिदसन्नमतिरिच्यते ManvaVi.1260.7 (on 9. 296)

अन्योऽन्यगुणवैशेष्य (anyo'nyagūṇa-vaiśeṣya) *n.* distinction of qualities of each other सत्ताङ्गस्येह राज्यस्य विष्टब्धस्य त्रिदण्डवत्। अन्योऽन्यगुणवैशेष्यात् किञ्चिदतिरिच्यते ManuSm. 9. 296; परस्परस्योपकारोपकारकाभावेनैकैकस्य न अन्योऽन्यगुणवैशेष्यात् परस्परस्योपकारोपकारकाभावेनैकैकस्य न विनाशोत्पत्तेः ManuBh.ii. 320.14 (on 9. 296)

अन्योऽन्यगुणसंयोग (anyo'nyagūṇa-saṁhyoga) *m.* combination of qualities of each other भेषजम् ...। प्रतिश्रावी ...। भिषक् ...। अन्योऽन्यगुणसंयोगादेते स्युः सिद्धिकारकाः BhelaS.17.1.(1. 9)

अन्योऽन्यगुणसंश्रय (anyo'nyagūṇa-saṁśraya) *m.* 1 act of adopting

the qualities of each other नयैते परिवेषणां वर्णा दैवतयोनयः। बहुत्वमेतं गृह्णन्ति अन्योऽन्यगुणसंश्रयात् AVParī.63(1).4; 2 act of resorting to the qualities of each other स्त्रीपुंसोः ...। अन्योऽन्यस्याभिसंबन्धादन्योऽन्यगुणसंश्रयात्। स्यं निर्वर्तयत्येते सर्वसु योनिषु MahāBhā.xii. 293.14; BrahmP. 242.3.

अन्योऽन्यगुणाश्रय (anyo'nyagūṇāśraya) *m.* act of resorting the qualities of each other धनदः करोति मेचकमन्योऽन्यगुणाश्रयेण चाप्यन्ये BrSaṁh. 34.3.

अन्योऽन्यगृहयान (anyo'nyagrha-yāna) *n.* act of going to, i.e. being in the astrological houses of each other मित्रेण सह प्रीतिर्मयिता लुनेधराय-पत्योश्च। ...। प्रीतिर्वाच्योऽन्यगृहयानात् TājīNi.iii.9(5).126(366)

अन्योऽन्यगेह (anyo'nya-geha) *n.* houses of each other अन्योऽन्यगेह-गमनागमनो जनीधस्तस्मिन्नुरे प्रतिदिनं ववृधे VarāṅgaC.1.41.

अन्योऽन्यगोचर (anyo'nya-gocara) *m.* objects of each other प्रत्यक्ष-नुयोर्येवं वृत्तेरन्योऽन्यगोचरे। परस्परव्यपेक्षत्वमविशेषं प्रसज्यते BrahmSi.81.4.

अन्योऽन्यगोत्रज (anyo'nyagotra-ja) *adj.* (used as noun) (those) born in the family of each other, i.e. in the same family तेऽन्योऽन्यगोत्रजद्वयातयोरासन् समत्तराः RājTa.(Śrī.)1(1).61.

अन्योऽन्यग्रथनागुण (anyo'nyagrathanā-guṇa) *m.* 1 quality in the form of composition with each other अन्योऽन्यग्रथनागुणयोगाद् गावः पदार्पणैर्बहुभिः। खलमपि तुदन्ति ĀryaSaSa. 58 (comm. परस्परविरोधिघटनास्तो गुणाः); 2 rope for (bulls) tying with each other अन्योऽन्यग्रथनागुणयोगाद् गावः पदार्पणैर्बहुभिः। खलमपि तुदन्ति ĀryaSaSa. 58 (comm. परस्परबन्धनबुद्धिः)

अन्योऽन्यग्रथित (anyo'nya-grathita) *adj.* [f.-ā] 1 entangled or inter-twined with each other अन्योऽन्यग्रथिताङ्गुष्ठा प्रसारितकराङ्गुली। महामुद्दे-मुदिता ŚāraTi.23.113; अन्योऽन्यग्रथितारुणाङ्गुलि नमत्पाणिद्वयोपरि न्यस्य ... मुखम्। ... कस्य ... त्वया स्पर्शते AmaS.139; Subhāṣi. 1099; अन्योऽन्यग्रथितसमाङ्गुलिकपाण्योः ... भवति हि धेनुसंज्ञमुद्रा ĪśānSiPa.i. 27.48; ii.7.4; अभिमुखमन्योऽन्यग्रथितानां दक्षवामकराङ्गुलीनाम् संयोज्य ... अधोमुखीकरणे धेनुः (मुद्रा) NityoNi.71.19; 2 bound or tied with each other अन्योऽन्यग्रथित-मुषयोर्व्यापिकं यत्स्वरूपं (Read यत्तु रूपम्) तत्ते प्राहुः प्रकृतिपुरुषस्यार्दनीधरत्वरूपम्) EI.xvii.180. 38; 3 connected with each other अस्त्यन्योऽन्यग्रथितलहरीदेवंत-वचनधुम्ये यस्य (प्रवरपुरस्य) क्षपितकलुषः संगमः पुण्यनद्योः VikraDeC. 18.19.

अन्योऽन्यघटन (anyo'nya-ghaṭana) *n.* collision with each other अन्योऽन्यघटने घैव घातके च घनाघनः DharK.1614.

अन्योऽन्यघटन (anyo'nya-ghaṭana) *n.* collision of each other अन्योऽन्यघटनविचूर्णितरत्नवन्धेमाङ्गदास्तममराधिभुवोऽधिजग्मुः HarVi. 2.2.

अन्योऽन्यघनकुड्मलायमान (anyo'nyaghana-kuḍmalāyamāna) *adj.* acting like buds closely clasped with each other अन्योऽन्यघनकुम्भ (इम्भ)-लायमानकेंद्रक(प्रकरपुटम् ... आलपन्तीम् ... अमात्याः ... समायसिरे AvantiKa.123.2.

अन्योऽन्यघनप्रेमन् (anyo'nya-ghanapreman) *m., n.* deep love for each other स रेमे कान्तया तया। ... इहैतैः पेशलान्योऽन्यघनप्रेमसार्थिकैः YogVā.iii.16. 9.

अन्योऽन्यघर्षण (anyo'nya-gharṣaṇa) *n.* act of clashing with each other त्रिषु नरकेषु ... केचित् ... प्लुच्यन्तेऽन्योऽन्यघर्षणैः TriṣaSaPuC.iii.4.111.

अन्योऽन्यघात (anyo'nya-ghāta) *m.* 1 act of hitting each other कश्चिदन्योऽन्यघातेन परिचूर्णितमस्तकात्। चकार ... प्राप्यविमूर्ध (चक्र)नाम् PadmP.(Ra.) 33. 236; 106. 20; अन्योऽन्यघातरन्धानधिगमलप्रक्रियायत् (Read लुप्तक्रियायित)स्थितयोधे EI.xvii.341.17; एवं भृशं सुकृपितं ...। अन्योऽन्यघातमितौ परस्परवधोयतौ PadmP.iv. 26. 55; 2 mutual product (of a sum in multiplication) अन्योऽन्यघाते पञ्चविंशत्यधिकं शतं प्रतिपादम् ChandaSū. 3.72(5)

अन्योऽन्यघातशब्द (anyo'nyaghāta-śabda) *m.* sound of hitting each other अन्योऽन्यघातशब्देन शब्दायितवमस्तलम्। दण्डसंगीतवत् कैश्चिद् दण्डाद्विद प्रवक्रये TriṣaSa-PuC. iv.1.647.

अन्योऽन्यघातिन् (anyo'nya-ghātin) *adj.* hitting each other भूतानि येऽत्र हिंसन्ति ...। जीवनायै च ते यान्ति कालसूत्रं च दुर्गतिम्। ... ध्वान्ते चान्योऽन्यघातिनः PadmP.i.31.32.

अन्योऽन्यघ्न (anyo'nya-ghna) *adj.* (used as noun) (those) multiplied by each other सैकगुणा स्वस्वष्टं हित्वात्योऽन्यघ्नशेषमितिः। अपवर्त्य ... हस्तगताः स्वधनसंख्याः स्युः GaniSāSaṁh. 5.233.

or dependent (प्रकाशविमर्शिन) उभयस्यापि न काचित्स्यात् अन्येऽन्यज्जावेनत्वादस्य
Pratyabhi.Vij.164.1 (or i. 4. 3)

अन्योऽन्यज्ञान

अन्योऽन्यज्ञान (anyo'nya-jñāna) *n.* knowledge of each other भेदतादात्म्य-
योरन्योऽन्यज्ञानाधीनज्ञानतया नैकमयनुभूयेत BhedaDhī.81.6.

अन्योऽन्यतर्जनीयुग्म (anyo'nya-tarjanīyugma) *n.* pair of fore-fingers
of each other (fists) उत्तानमुष्टियुगलं संमुखीकरणीं मता ...। अन्योऽन्यतर्जनी-
युग्मप्रमाणद्वयगुण्ठनी BṛBrahmaSiv. 2. 94.

अन्योऽन्यतल (anyo'nya-tala) *m., n.* palm of one (against) other
तलसंघट्टितम्। ... सय्यघट्टितमन्योऽन्यतलं ययोस्तादृशीं करीं कृत्वा AbhinBhā.
i.133. 9 (on 4.153)

अन्योऽन्यतलसंस्पर्श (anyo'nya-talasamśr̥ṣa) *adj.* touching palms
of each other यत्रार्थचन्द्रौ तिर्यङ्भावन्योऽन्यतलसंस्पर्शौ। चक्रहस्तः स विज्ञेयः
AbhinDa.192.

अन्योऽन्यतस् (anyo'nya-tas) *adv.* 1A from each other अन्योऽन्यतः पथि
वताविभितामिभोद्री ŚiśuVa. 5. 5; अपरस्परतोऽन्योऽन्यतः स्त्रीपुरुषमिधुनात्संभूतं
जगत् JīvanVi. 51.10; रूपरसादीनां धर्माणां धर्मिन्योऽन्योऽन्यतश्च भेदासिद्धेः
SarvaMaSār. 38.9; Bhāsk.i.50.11 (on i.1.2); 1B (successively) from one
another रसासुझांसपेदोऽस्मिन्नाश्रुकाणि धातवः। जायन्तेऽन्योऽन्यतः सर्वे
ŚāṅgaS.i. 5.11; 2 to each other, to one another अन्योऽन्यतो भागवताः प्रसज्य
सभाजयन्ते मम पौरुषाणि BhāgP.iii. 25.34; तेजोऽभ्रसा युक्तं क्लिष्टमन्योऽन्यतस्तथा
VarāP.18.10; जान्नुष्टपदेरुगुल्फकलनं वान्योऽन्यतः कामिनोः PañcSā.1.14;
3 mutually or reciprocally उत्पत्तिरुत्पादकानामुत्पाद्यानां च विशेषलक्षणम्।
अन्योऽन्यतो व्यवच्छेदात् AbhinBhā.i. 294.25 (on 6.38); रसः। तद्भेदाः ...।
जनकत्वं च जन्यत्वं तेषामन्योऽन्यतः पृथक् BhāvPra.(Śā.)3.8(1); न च
प्रमाणविरोधात् ब्रह्मसूत्राणामप्रामाण्यमपरत्वं वा प्रमाणानामप्रमाणत्वात्, अन्योऽन्य-
तस्तेषामभिमानिकप्रमाणानां विरोधाच्च ŚatDū.242.11; ब्रह्मणि ... श्रद्धातिशयसिद्धये
तत्कार्यभूतवियदद्युत्पत्तिं श्रुतीनामन्योऽन्यतोऽविरोधं च दर्शयति VedāntKau.
212.12 (on ii. 3.1)

अन्योऽन्यता (anyo'nya-tā) *f.* [AltGr.II.1.323] the state of being one
(good) another (bad) शुभफलमपि चैवं वायमन्योऽन्यतायाम् BṛSār.19. 22.

अन्योऽन्यताडक (anyo'nya-tāḍaka) *adj.* involving the beatings of
each other अन्योऽन्यताडकं घोरं तथान्योऽन्यमयंकम् (नरकम्) ViṣṇuDhāP.
ii.119.52.

अन्योऽन्यताडना (anyo'nya-tāḍana) *f.* reduplication or multiplication
of each other अन्योऽन्यताडनायां जातानि दश सहस्राणि अष्टौ शतानि
षोडशधिकानि ChandaSū. 3. 53(7); 3.72(5)

अन्योऽन्यतादात्म्या (anyōnya-tādātmya) *n.* [Inst.] by way of mutual
non-difference, i.e. reciprocal identity परस्परानुभूतालक्षणेनान्योऽन्यतादात्म्येन
स्वे देहे ... रसं परस्परभिलाषलक्षणं अस्यादेवति Loc.133.19 (on 3.14);
अहमित्यन्योऽन्यतादात्म्येन बुद्ध्यात्मनो भासेते SarvaMaSār. 3.6.

अन्योऽन्यतादात्म्यप्रतिपत्ति (anyo'nyatādātmya-pratipatti) *f.* perception
or knowledge of mutual or reciprocal identity अन्योऽन्यतादात्म्यप्रतिपत्तिर्यदा
भवेत्। अग्रहत्वं त्वमर्थस्य व्यावर्तते तदेव VākyaVr.40; PañcDa.7.77.

अन्योऽन्यतादात्म्यसामर्थ्य (anyo'nyatādātmya-sāmarthya) *n.* compe-
tency for mutual or reciprocal identity नन्वेवमन्योऽन्यतादात्म्यसामर्थ्याभावाद्यो
भवदीयो मूलहेतुरनैकान्तिकः VivaPraSār.13. 22.

अन्योऽन्यतादात्म्याध्यास (anyo'nyatādātmyādhyaśa) *m.* superim-
position of mutual or reciprocal identity यद्यप्यात्मनात्मनोरन्योऽन्यस्मिन्नन्योऽन्य-
तादात्म्याध्यासः समानः तथाप्यात्मनः संसृष्टरूपेणैवाध्यासः VivaPraSār.16.18;
विरुद्धस्वभावयोर्द्वैतात्मनोः शुक्तिरजतवदन्योऽन्यतादात्म्याध्यासो न निरूपयितुं शक्यते
ŚāṅkaVi.(Ā.)87.11.

अन्योऽन्यतादात्म्यानुपपत्ति (anyo'nyatādātmyānupapatti) *f.* untena-
bility of mutual or reciprocal identity लक्षणगम्या ... जहदल्लक्षणया
विशेषणमात्रपरित्यागस्य अन्योऽन्यतादात्म्यानुपपत्त्या बोधितत्वात् तदर्थं सा
अवश्यमङ्गीकर्तव्या LalitāTriBh. 282.18 (on 15)

अन्योऽन्यतादात्म्यापत्ति (ano'nyatādātmyāpatti) *f.* undesired
contingency of mutual or reciprocal identity भेदो नामन्योऽन्यभावः। स
चान्योऽन्यतादात्म्यापत्त्यैव निवर्तनीयः NyāySu.(Ja.) 222B. 2 (on i.4.6)

अन्योऽन्यतादात्म्याभाव (anyo'nyatādātmyābhāva) *m.* absence of
mutual or reciprocal identity सर्वमनैकान्तिकमित्यभ्युपगमविरोधः। अन्योऽन्य-
तादात्म्याभावात् BrahmSūBh.(Rā.)499.13 (on ii. 2. 31)

अन्योऽन्यतादात्म्योपदेश (anyo'nyatādātmyopadeśa) *m.* teaching of
mutual or reciprocal identity सर्पभूदलनयोरन्योऽन्यतादात्म्योपदेशवत् जीवेश्वर-
तादात्म्योपदेशोऽनुपपन्नः ŚrūtaPra.ii. 95. 22 (on i. 3. 44)

अन्योऽन्यतुण्ड (anyo'nya-tuṇḍa) *n.* faces of each other अन्योऽन्य-
तुण्डताडनरणद्विपाणे वृषगणे ... अल्पपदातिपरिवृत्तो बाह्यस्थानमण्डपमापद्युः
TīlaMāñ.124.3; अन्योऽन्यतुण्डपरिघट्टनचारुचूडाः सज्जन्यमी समरकर्मणि ताम्रवृषः
ŚrīgāBhū.71.

अन्योऽन्यतुमुल (anyo'nya-tumula) *adj.* mutually or reciprocally
tumultuous अन्योऽन्यतुमुले युद्धे जाते ...। इतस्ततः प्रयवृधे रक्तसिन्धुः
BrahmāṇḍP. iii. 22. 38.

अन्योऽन्यतुल्य (anyo'nya-tulya) *adj.* 1 equal to each other अयेन मानेन
अन्योऽन्यतुल्येन परिभ्रान्त्यां कृत्वा वृत्तद्वयं कृत्वा ParaśuKS.18.14(320.7);
2 similar or identical to each other वृत्तायन्योऽन्यतुल्यौ ... ऊरु वास हरेस्तौ
मुदमतिशयिनीं मानसे नो विधत्ताम् ViṣṇuPādSt.20; (अन्योऽन्यतुल्यकृतित्ववश्यात्)
आलोकयन् पञ्चनलान् नरेन्द्राः Nalābhyu. 5.12.

अन्योऽन्यतुल्यत्व (anyo'nya-tulyatva) *n.* mutual equality नैव हान्योऽन्य-
तुल्यत्वं तयोर्नाप्यनया सह ŚlokaVār. 5(14).38(623. 2)

अन्योऽन्यतेजःसंबन्ध (anyo'nya-tejassambandha) *m.* relation of lustre
or brilliance with each other अग्न्यादित्ययोरन्योऽन्यतेजःसंबन्धादिगमिताहुत्वा
आदित्याप्यायनम् ManvaVi. 326.13 (on 3.76)

अन्योऽन्यत्याग (anyo'nya-tyāga) *m.* 1 mutual avoidance, i.e.
opposition भेदाभेदयोरन्यन्योऽन्यत्यागेनात्मस्थितिभेदो हेतु NyāyBīṭ.109.4;
2 abandonment of each other अयं शतदण्डो विदुषोऽन्योऽन्यत्यागे DaṇḍaVi.
304.1; विदुषाऽन्योऽन्यत्यागे शतत्रयं दण्ड ऊहनीयः VīraMi.701.10 (on 2.
237)

अन्योऽन्यत्यागिन् (anyōnya-tyāgin) *adj.* [AltGr.II.1.323] abandoning
or forsaking each other पितापुत्रस्वसृभ्रातृदम्पत्याचार्याश्रयकाः। एवामपति-
तान्योऽन्यत्यागी च शतदण्डभाक् YājñiaSm. 2. 237; पित्रादीनामपतित-
नान्योऽन्यत्यागी च शतसंख्याकपणदण्डभाक् Aparā.823. 3 (on 2. 237)

अन्योऽन्यत्व (anyo'nya-tva) *n.* [Inst.] 1 by way of being (helpful to)
each other सर्वे ...। संकल्पेन विना तद्वदन्योऽन्यत्वेन संस्थिताः JayāS.4.16;
2 the state of being each other, mutual nature यद्वयं कथितं पूर्वं यदि तस्य
प्रदक्षिणम्। अन्योऽन्यत्वं प्रपद्येत तथा सिद्धिकरोऽनलः JayāS.15. 207;
PāraS.7.199.

अन्योऽन्यत्वाभाव (anyo'nyatvābhāva) *m.* absence of the state of
being each other विषयविषयिभावाख्यसंबन्धो द्विष्टः एकनिष्ठो वा, नाभ्यः
अन्योऽन्यस्मिन्नन्योऽन्यत्वाभावेन द्वयोरपि तस्यासिद्धेः ŚatDū.102.4.

अन्योऽन्यदण्डहनन (anyo'nya-daṇḍahanana) *n.* act of striking each
other by means of staff अन्योऽन्यदण्डहननैर्मोहयन्तौ मुहुर्मुहुः। ... अपुच्छतां
दुराधर्षी दण्डिनीदैत्यशेखरी BrahmāṇḍP.iii. 28.109.

अन्योऽन्यदत्त (anyo'nya-datta) *adj.* 1 given, i.e. offered by each other
रयाङ्गानामन्योऽन्यदत्तोत्पल्लेसरणि। द्वन्द्वानि ... मया ... ईक्षितानि RaghuVa.13.
31; अन्योऽन्यदत्तमृदुजग्धमृगालभङ्गस्युत्पल्लप्रसृतपक्ष्म कृताङ्गपलि। ... आपाति
हंसमिधुनम् UnmaRā.(Vi.)72; 2 given, i.e. exchanged by each other
अन्योऽन्यदत्तकचालवलरीप्रौढप्रहारपरिभ्रमहत्वा। कौचिद्वतौ युधि भटौ परमुत्त-
मालिङ्गिताविव मिथोऽपि रेजतुः HammiMaKā.12.49.

अन्योऽन्यदत्तभर (anyo'nyadatta-bhara) *adj.* who have given respon-
sibility to each other, i.e. dependent on each other अतः किमित्यमियमपि
मे महत्यामन्योऽन्यदत्तभरयोरन्योरुपेक्षा ŚivLi. 21.31.

अन्योऽन्यदर्शन (anyo'nya-darśana) *n.* A act of seeing each other
उत्सवादुत्सवतरं येषामन्योऽन्यदर्शनम्। ते सहायाः सुखा पाने CarāS.vi. 24.82
(1941 Ed.); क्रमादत्र विबुद्धा सा कन्या विप्रात्मजश्च सः। अन्योऽन्यदर्शनबद्धगणनेनै
बभूवतुः KathāSaSāg.vi. 8. 87; तत्र नीत्वा युष्माभिरतेयोः। अन्योऽन्यदर्शनं
युक्त्या संपाधानीयतां इतम् KathāSaSāg.xii.6. 333; xii. 22.86; शतगुणीभूत-
दुःखास्तेऽन्योऽन्यदर्शनात् KathāSaSāg.xii. 34. 295; अन्योऽन्यदर्शनक्रोधादभिधा-
वितयोस्तयोः। प्रावर्तत द्वयोर्युद्धमस्मैत्यारिसैन्ययोः KathāSaSāg.xviii.2.256;
ये तु शयनीययोर्विप्रकर्षदर्शनेनान्योऽन्यदर्शनस्यास्फुटत्वमनुमीयमानं हेतुतया मन्यन्ते
... तेऽप्युक्तवादिनः VyākṛiVi.115.7; अन्योऽन्यदर्शनान्यासाद् द्वयोरपि त्योस्ततः।
जज्ञे ... स्पर्शनं पूर्वजननः TriṣaSaPuC.i.2.144. लक्ष्मीनारायणयोरन्योऽन्यदर्शने-
नान्तःकरणद्वयीभावः RasāSū.151.16. (2.112); मातापित्रोर्मध्ये अन्योऽन्यदर्शनमात्रेण
वा TattvPrakā.148A.5 (on iii.1. 29); B sight of each other अन्योऽन्य-
दर्शनप्राप्तिक्रमावसरं विरात्। रामरावणयोर्युद्धम् ... अभवत् RaghuVa.12.87.
अन्योऽन्यदर्शनादि (anyo'nyadarśanādi) *adj.* act of seeing etc. each
other नायकयोः साक्षादन्योऽन्यदर्शनादिना सविशेषानुरागोद्घाटनात् पुष्पम् Avalo.15.8
(on 1. 34)

अन्योऽन्यपुरतुष (anyōnyadhūrā-tuṣa) m. (irr.) points of each other.
 तं रयाभिल्ला बहिर्निर्गतः प्रविशन्ति। पुरोहितपुत्रश्च
 रयाभिल्लो निर्गच्छति। यादवोऽन्यपुरतुषो सनः GtMs.iii(2).71.7.

अन्योऽन्यनमनकर्मन्

अन्योऽन्यनमनकर्मन् (anyo'nya-namanakarman) *n.* act of bowing to, i.e. greeting each other anyम् ... अवलोकयति स्म ... अन्योऽन्यनमनकर्मणि निर्ममायः ... परमभागवतसुरभिः ... अनिमेषपतिम् YātrāPra. 3.199(3)

अन्योऽन्यनयनसंपात (anyo'nyanayana-sampāta) *n.* meeting of the eyes of each other अन्योऽन्यनयनसंपातमितानौ ... अन्योऽन्यमशिश्लिपुः (भीममृमिपालनलौ) NalaCam.7.0(33)

अन्योऽन्यनवप्रेमन् (anyo'nya-navapremān) *m., n.* new or fresh love for each other अन्योऽन्यनवप्रेमकृतसंपादयोस्तयोः। अकस्माद्दृष्टे तत्र विद्याधरवर्यं दिवि KathāSaSāg.vii.1.141; अन्योऽन्यनवप्रेमसरसौ यावदत्र तौ। तिष्ठतस्तव-दुदभृद्धाहाहेति महारवः KathāSaSāg.xii. 22.13.

अन्योऽन्यनाथ (anyo'nya-nātha) *m.* controller or master of each other अन्योऽन्यनाथा इति पैङ्गिनां श्रुतिः AnuVyā.73B.2(4.4); ते च अन्योऽन्यनाथाः उत्तमाः अधमानां स्त्रीयानां नियामकाः NyāySu.(Ja.)654B.10 (on iv.4.7)

अन्योऽन्यनान्तरीयकत्वं (anyo'nya-nāntariyakatva) *n.* invariable concomitance with each other तेषामप्याभासानां यद्योचितं यदन्योऽन्यनान्तरीयकत्वं तत् एकेन संवेदनरूपेण ... निश्चीयते PratyabhiVi.ii.112.2 (on ii. 3.9)

अन्योऽन्यनामधेय (anyo'nya-nāmadheya) *n.* various or different names द्रष्टव्यं च शतानि सुगतानामन्योऽन्यनामधेयानाम् MaVastuAva.i.62.8.

अन्योऽन्यनामन् (anyo'nya-nāman) *n.* names of each other अन्योऽन्यनामश्रवणभिरागवन्त्योऽन्यमुदीक्ष्य च संप्रहृष्टौ VarāṅgaC.17.3.

अन्योऽन्यनामन् (anyo'nya-nāman) *adj.* called or named Anyo'nya (a figure of speech) अर्थयोरेकक्रियामुखेन परस्परं कारणत्वे सति अन्योऽन्यनाम अलंकारः KāvyaPra.707.5; अन्योऽन्यनामालंकारो न दीपकतामतिक्रामति Kāvyaṇu. (He.)307.11

अन्योऽन्यनाश (anyo'nya-nāśa) *m.* destruction of each other यस्मात् अन्योऽन्यनाशहेतुभूतानि एनमात्मानं नाशयितुं नोत्सहन्ते अस्यादीनि GilāBh.(Śaṅ.) 41.1 (on 2. 24)

अन्योऽन्यनाशकता (anyo'nyanaśaka-tā) *f.* the state of being the cause of the destruction of each other अन्योऽन्यनाशकतायाम् ... कथं न व्याप्तिभङ्गः KhanḍanKhā.13.10.13.

अन्योऽन्यनाशादि (anyo'nyanaśādi) *adj.* destruction etc. of each other, mutual destruction etc. द्रव्येष्वेव ह्यवस्थाः ...। ता एवान्योऽन्यवैरव्यतिभि-दुरतयान्योऽन्यनाशादिरूपाः TatvMu. 5.131.

अन्योऽन्यनिकट (anyo'nya-nikaṭa) *adj.* near each other अन्योऽन्यं स्वस्तिकवदवस्थितौ लक्ष्ये तु अन्योऽन्यनिकटौ दृश्येते AbhinBhā.ii.63.15 (on 9.158)

अन्योऽन्यनिकष (anyo'nya-nikaṣa) *m.* testing stones for each other सर्वमन्योऽन्यनिकषे निष्पृष्टं पश्यतस्तव। गच्छ लोकान् जितान्त्वेन कर्मणा यत्र याञ्छसि MahāBhā.xii.192.116.

अन्योऽन्यनिरपेक्ष (anyo'nya-nirapekṣa) *m.* friction with each other (दुर्वाशाः) ते ह्यन्योऽन्यनिरपेक्षतदहनज्वालावलीसंकुलाः ... सर्वं दहेयुर्वनम् Kuvā.135(15)

अन्योऽन्यनित्यात्वं (anyo'nya-nityātva) *n.* (irr.) eternity of each other (time and space) लोकरूपं तत्प्रमाणं कालचक्रं च तादृशम्। तयोरन्योऽन्य-नित्यात्वव्याप्तिं तद्वत् स्थितिं तयोः। ... शृणु TantrRā. 28.5.

अन्योऽन्यनिदानभूत (anyo'nyanidāna-bhūta) *adj.* which have become the causes of each other अशौऽतिसारग्रहणीविकाराः प्रायेण चान्योऽन्यनिदानभूताः AśāṣaSmṛ.ii.66. 9(4.10)

अन्योऽन्यनिद्रावसर (anyo'nyanidrāvasara) *m.* opportunity for making each other asleep अन्योऽन्यनिद्रावसरं प्रतीच्छन्द् न सुष्याप कृतावधानम् RāghPān.(Dha.)17.86.

अन्योऽन्यनिन्दाना (anyo'nya-nindā) *f.* censure of each other, mutual censure अन्योऽन्यनिन्दयेतरविधाने ... विकल्पो भविष्यति TantrVā.647.15 (on ii.4. 20)

अन्योऽन्यनिन्दार्थवाद (anyo'nyanindārthavāda) *m.* explanatory passage in the form of censure of each other एकोद्विष्टपार्षणपक्षयोरुदितानुदितहोमवत् अन्योऽन्यनिन्दार्थवादेन सह विहितयोः ... व्यवस्था बोद्धव्या SmṛtiCan.v.431.7.

अन्योऽन्यनिन्दावचन (anyo'nyanindā-vacana) *n.* statement of censure of each other इतरापकर्षवचनम् ... *अन्योऽन्यनिन्दावचनवत् ... उपपद्यते ŚivārkaMaDī .ii. 267. 33 (on iii. 2. 35)

अन्योऽन्यनिबद्ध (anyo'nya-nibaddha) *adj.* 1 composed or construed with each other यत्रान्योऽन्यनिबद्धानां गतप्रत्यागताक्षरैः। आरम्भश्च समविश्वं पादानां नाभिपण्डले SāhiSā. 2.153; 2 attached to each other अवापदन्योऽन्य-निबद्धभावयोस्तयोः प्ररोहं हृदि बालमन्मथः NavaSāC.7.43.

अन्योऽन्यनिविडाश्लेष (anyo'nya-nibidāśleṣa) *m.* close embrace of each other अन्योऽन्यनिविडाश्लेषेपवीतचङ्क्रमणवल्गौ। तौ ... निन्यतुः पथि यामिन्मू PāṇḍaC.6.372.

अन्योऽन्यनिमित्तनैमित्तिकभाव (anyo'nya-nimittanaimittikabhāva) *m.* mutual cause- and - effect relationship अन्योऽन्यनिमित्तनैमित्तिकभावेन वैधित्र्यं न विप्रतिषिध्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 395.15 (on ii. 2. 28)

अन्योऽन्यनिमित्तभाव (anyo'nya-nimittabhāva) *m.* relationship of causality of each other क्षान्त्यादीनामन्योऽन्यनिमित्तभावो यथा योज्यः MaYāna-Sū.116.1(16.71)

अन्योऽन्यनियत (anyo'nya-niyata) *adj.* 1A controlled by each other अन्योऽन्यनियतान् वैधान् धर्मसेतुप्रवर्तकान्। तानहं संप्रवक्ष्यामि MahāBhā.xiv. 35. 26; 1B regulated by each other शरीरद्वयमेव श्रूयते तस्मिन्शरीर-धिष्ठानशरीरयोरन्योऽन्यनियतत्वेन सूक्ष्मत्वेन चैकताभिप्रायात् SāmkyhaPraBh. 91.8 (on 3.1.1); 2 invariably existent in each other सादृश्यमनेकमन्योऽन्यनियतं च धीसिद्धं पदार्थान्तरम् NayaVi.148.9 (on i.1. 5)

अन्योऽन्यनियति (anyo'nya-niyati) *f.* mutual control अन्योऽन्यनियति-श्लेशनियमेनान्यथा भवेत् AnuVyā.11B.2 (on 1.2); चेतनानां यान्योऽन्यनियतिः ब्रह्मादीनां नियामकता मानुषादीनां तु नियम्यता NyāySu.(Ja.) 165A.12 (on i. 2.4)

अन्योऽन्यनियम (anyo'nya-niyama) *m.* 1 mutual construction अन्योऽन्यनियमेनैवं पक्षहेतव्योः परिग्रहः TantrVā.663.4 (on iii.1.2); 2 mutual invariable concomitance यत्र द्रव्यगुणैकार्थं श्रवणादेव गम्यते। अन्योऽन्यनियमस्तत्र तयोः स्थाल्यादिवद् भवेत् TantrVā.706.13 (on iii.1.8); द्वयोरपि द्रव्यगुणयोः स्वत एव परस्परमाकाङ्क्षावत्त्वेनान्योऽन्यनियमः MīmāKau.ii.166.8 (on iii.1.12); 3 mutual exclusion अस्मिन्नेव च पक्षे ... विशेषणानामन्योऽन्यनियमसिद्धिः TantrVā.739.3 (on iii.1.14); 4 mutual control अन्योऽन्यनियमे तस्यादवस्थित्य-संभवी AnuVyā.11B.3 (on 1. 2); ईश्वरमनङ्गीकृत्य परेणान्योऽन्यनियमेऽङ्गी-क्रियमाणेनवस्थित्यसंभवी ... युक्तौ NyāySu.(Ja.) 165B.8 (on i. 2.4)

अन्योऽन्यनियमप्रमाण (anyo'nyaniyamā-pramāṇa) *n.* proof regarding mutual invariable concomitance रेवतीवारवन्तीययोः ... अन्योऽन्य-नियमप्रमाणाभावात् ... अन्यानि ... सामानि प्राप्नुवन्ति TantrVā. 563. 20 (on ii. 2. 27)

अन्योऽन्यनियमलाभ (anyo'nyaniyama-lābha) *m.* obtainment of mutual invariable concomitance एकक्रियावशीकारादन्योऽन्यनियमलाभ इति भावः MayūMāli.170. 5 (on ii. 3.8)

अन्योऽन्यनियमयोग (anyo'nyaniyamāyoga) *m.* untenability of mutual concomitance एवं सति उद्देश्ययोः फल्यूपयोः ... अन्योऽन्यनियमयोगादवस्था-लाभस्तदवस्थाः NyāySu.(So.)77. 34 (on i. 2. 22)

अन्योऽन्यनियमनियामक (anyo'nya-niyamyaniyamaka) *adj.* mutually excluding and excluded सत्यादिशब्दा इतरेतरसंनिधानादन्योऽन्यनियमनियामकाः सन्तः ... निवर्तका ब्रह्मणः TaiUBh.234.8 (on 2.1)

अन्योऽन्यनियमनियामकभाव (anyo'nyaniyamanyaniyamaka-bhāva) *m.* relationship of mutually excluding and excluded तेषामर्थानामन्योऽन्यनियम-नियामकभावेन अविरोधेन व्यवस्थितानाम् ... ब्रह्मणोऽन्यत्र पर्यवसानासंभवत् तदेव लक्षयति IṣṭaSi. 31. 22.

अन्योऽन्यनिरपेक्ष (anyo'nya-nirapekṣa) *adj.* [f-ā] A independent of each other, mutually independent दुर्लभतरश्च संदेहः स्यादन्योऽन्यनिरपेक्षयोः सामान्यविशेषयोरितरेतरत्र च पर्यवसानात् TantrVā. 330. 5 (on i. 4. 23); अन्योऽन्यनिरपेक्षाणां कार्यान्त्यत्वे निवोगतः। प्रत्येकं यागेहेतुत्वाद्यनुष्टुमवकृते TantrVā.433. 2 (on ii.1.47); यथा सर्वास्वध्वर्युशाखासु दर्शपूर्णमासयोः तिष्ठोत्पत्तिर्वाति ... अन्योऽन्यनिरपेक्षाणि विधीयन्ते TantrVā.639.1 (on ii.4.8); शास्त्रान्तरेषु त्वन्योऽन्यनिरपेक्षस्यतन्त्रन्योः तिष्ठोत्पत्तिर्मादिरूपप्रतीतेः तुल्यार्थत्वनिमित्तो विकल्पः TantrVā.642.12 (on ii.4.9); अन्योऽन्यनिरपेक्षं च प्रत्यक्षमुपलभ्यते TantrVā.681. 5 (on iii.1.10); एकैकस्यान्योऽन्यनिरपेक्षस्य कर्तव्यतावगम्यते TantrVā.739.6 (on iii.1.14); पौर्वापर्यवलीयस्तत् तत्र नाम प्रतीयते। अन्योऽन्यनिरपेक्षाणां यत्र अन्य-धियां भवेत् TantrVā.819.6 (on iii. 3. 2); 1042.2 (on iii.5.16); अन्योऽन्य-निरपेक्षास्तु धारावाहिकबुद्धयः PrakāPañ.104.6; NyāySu.(Ja.) 254A.6 (on ii.1.2); आग्नेयादीनाम् ... किमन्योऽन्यनिरपेक्षाणां फलसाधनमव्युत्त सहितानाम्

अन्योऽन्यनिरपेक्षवाक्यद्वय (anyo'nyanirapekṣa-vākya-dvaya)

अन्योन्यनिषेध (anyo'nya-niṣedha) *m.* negation or sublation of each other मया... नमि सदसती, सत्त्वास्तक्योरन्योन्यनिषेधस्तत्त्वेनाधिकारण्यासंप्रदान् SarvaMaSam.41.8.

le SarvaM3Sam.410.

अन्योऽन्यच्छिद

अन्योऽन्यच्छिद (anyo'nya-niṣṭha) *adj.* relating or existent in each other यद्यन्योऽन्यच्छिदं स्यात्सख्यं तदपि युज्यते। सदा सहाय्यहेतुत्वात् UjjvaNiMa.196.8.

अन्योऽन्यनिषेध (anyo'nya-niṣeṣa) *m.* act of rubbing against each other हस्ताग्रयोरन्योऽन्यनिषेधः संघर्षणम् AbhinBhā.i. 321.8(on 6.64)

अन्योऽन्यनिसर्गोपजात (anyo'nyanisargopajāta) *adj.* developed from natural state or condition of each other (v.1. किं त्वनयोर्महद्विसर्गनेहः अन्योऽन्यनिसर्गोपजातनेहः Müller Ed.) कथं भेदयितुं शक्यः Hitopa. 2.105(2)

अन्योऽन्यनिहत (anyo'nya-nihata) *adj.* A slain by each other (महाराथाः पेतुरन्योऽन्यनिहता व्यसवः MahāBhā.viii.16. 31; B struck by each other वीरौ ... अन्योऽन्यनिहता नागौ ... युयुधाते BhaviP. 471B. 2(iii(3).6. 55)

अन्योऽन्यन्ययुद्ध (anyo'nya-nīpayuddha) *n.* royal war between each other अन्योऽन्यन्ययुद्धेन विजो देव पदे पदे RājTa.(Śrī.) i.7. 31.

अन्योऽन्यनैकार्यत्व (anyo'nyanaika-kāryatva) *n.* mutually several or different actions बुद्धानामन्योऽन्यनैकार्यत्वे चत्वारः श्लोकाः MaYānaSū.49.7 (on 9.81)

अन्योऽन्यनैरन्तर्य (anyo'nya-nairantarya) *n.* continuity or inseparability of one another सहचारिणेत्यनुसंबद्धचारिणा अन्योऽन्यनैरन्तर्येण MaYānaSū. 86.1 (on 13.6)

अन्योऽन्यनैरपेक्ष्य (anyo'nya-nairapekṣya) *n.* independence of or from each other ज्ञानयोगकर्मयोगोः आत्मप्राप्तिसाधनभावे अन्योऽन्यनैरपेक्ष्यमाह GītāBh.(Rā.) 289. 5(on 5.4); अन्योऽन्यनैरपेक्षाणां जन्म यत्र धियां भवेदिति वार्तिकोक्त्यान्योऽन्यनैरपेक्ष्यं विना परवलीयस्त्वायोगात् NyāySu.(So.)1500. 30 (on iii.4. 35); [Inst.] by way of independence of or from each other द्वयोः पदार्थयोरैक्यान्तरोपकारजनकत्वमन्योऽन्यनैरपेक्ष्येणैवावगम्यते MīmāKau. i(3).16. 3(on i. 3. 3); यौ अन्योऽन्यनैरपेक्ष्येण ... उपधायकौ LaCandr. 468. 21.

अन्योऽन्यनूनाधिकभाव (anyo'nya-nyūnādhikabhāva) *m.* condition of being smaller and bigger with respect to each other यद्यपि सर्पपेन्धन्योऽन्यनूनाधिकभावो विद्यते तथापि मेर्वपेक्षयावरन्तिर्देशः समानः GītāBh.(Rā.) 362. 2(on 6.47)

अन्योऽन्यपक्ष (anyo'nya-pakṣa) *m.* 1 parties of each other द्वैराज्यमन्योऽन्यपक्षद्वैपुनरागम्यां परस्परसंघर्षेण वा विनश्यति ArthSā.iii.12.5(8.2); 2 views of each other अन्योऽन्यपक्षं निराकुर्वद्भिर्वादिभिरेव रूपस्यानिर्वचनीयत्वं स्थापितम् IṣaSi.47. 23; भवतामन्योऽन्यपक्षा अपि न भ्रमास्तिष्यन्ति IṣaSi.143.1; न ... मुक्तिः भयद्विरेकान्योऽन्यपक्षं दूषयद्भिर्दूषितत्वात् IṣaSi. 344. 5; 3 one side or term to another पञ्चसप्तनवराशिकादिकेऽन्योऽन्यपक्षनयनं फलच्छिदाप्। संविधाय Līlā.79(2)

अन्योऽन्यपक्षप्रतिपक्षभाव (anyo'nya-pakṣapratipakṣabhāva) *m.* hostility and friendship of each other अन्योऽन्यपक्षप्रतिपक्षभादाद्यथा परे मत्सरिणः प्रवादाः। नयानशेषानविशेषमिच्छन्पक्षपाती समयस्तथा ते MahāViŚ.(H.)30.

अन्योऽन्यपतन (anyo'nya-patana) *n.* fall at each other (top and base of a tree) शरीरभङ्गं कर्तृणां नाशमग्रेऽन्यपतयद्भत्। अन्योऽन्यपतनं पूज्यं छेदं चोभयतः समम् MayaMa.15. 98.

अन्योऽन्यपति (anyo'nya-pati) *m.* A rulers of each other इमामवस्थां गमितः प्रत्यमित्रे रणाजिरे। तथैवान्ये नृपतयः (v.1. अन्योऽन्यपतयश्चान्ये) सहयुत्राः सवान्धवाः MahāBhā.xiii.1. 5; B lords of each other लनलनांशकौ स्वत्यपतिना वीक्षितौ शुभौ। न चेद्वान्योऽन्यपतिना शुभमित्रेण वा तथा। वरस्य मृत्युः NāraS. 29. 27.

अन्योऽन्यपरमाणुज्ञान (anyo'nyaparamāṇu-jñāna) *n.* knowledge of the atoms of each other अन्योऽन्यपरमाणुज्ञानापेक्षया हि तद्वचति NyāySu.(Ja.) 391A. 5(on ii. 2. 5)

अन्योऽन्यपरक्रम (anyo'nya-parākrama) *m.* valour of each other रामबालिनोः परस्परं युद्धचिकीर्षाभिप्राययोगादन्योऽन्यपरक्रमोत्कर्षवर्णनात् संलपः RasāSū.72.12(1. 265)

अन्योऽन्यपराङ्मुखता (anyo'nya-parāṅmukhatā) *f.* separation of or from each other अस्मिन् मुष्टादेव स्वस्तिकक्षेत्रे करौ कृत्वा द्वयोरपि यदा व्यावर्तितकरणेन कनिष्ठादिना परिवर्तनमन्योऽन्यपराङ्मुखा तदनन्तरं च पद्मकोशद्वयं तदा AbhinBhā.ii.78.18(on 9. 207)

अन्योऽन्यपराहत (anyo'nya-parāhata) *adj.* contradicted by each other क्लिष्टं तु संकुलं वाक्यं यदन्योऽन्यपराहतम् ParaNā.456.

अन्योऽन्यपरिकर्मित (anyo'nya-parikarmita) *adj.* embellished by each other ततस्तं ददशुर्देवाः ... अन्योऽन्यपरिकर्मितैः। अङ्गैरमितसौन्दर्यैरनुकल्पित-भूषणम् Yādavā.1.69.

अन्योऽन्यपरिघट्टन (anyo'nya-parighaṭṭana) *n.* mutual stirring or relation स्वस्वभाववशादेशादन्योऽन्यपरिघट्टनैः। सृष्टयः परिवर्तन्ते YogVā. iv.43. 39.

अन्योऽन्यपरिज्ञान (anyo'nya-parijñāna) *n.* act of discovering or acquaintance with each other ततोऽन्योऽन्यपरिज्ञानहर्षपूर्णं निजात्पनि। सुक्तं तन्म मातः स्म तौ कुमारीवरानुभौ KathāSaSāg.xvii. 3.49.

अन्योऽन्यपरिपन्थिन् (anyo'nya-paripanthin) *adj.* mutually contradictory इतिहासपुराणेष्वन्योऽन्यपरिपन्थिषु। स्वमूलगुणभेदेन बलावलविनश्यः NyāyPari. 353.15.

अन्योऽन्यपरिपिष्ट (anyo'nya-paripiṣṭa) *adj.* crushed by each other हयाः ...। अन्योऽन्यपरिपिष्टाश्च समासाद्य परस्परम्। अविक्षताः स्म दृश्यन्ते MahāBhā.ix. 22.47.

अन्योऽन्यपरिभक्षण (anyo'nya-paribhakṣaṇa) *n.* act of devouring each other प्रजानामनकामानामन्योऽन्यपरिभक्षणात्। अधर्मस्तत्र संजातः MahāBhā. i.60. 52.

अन्योऽन्यपरिभाषण (anyo'nya-paribhāṣaṇa) *n.* mutual conversation एतत् प्रकृतानुगुण्येनान्योऽन्यपरिभाषणात् परिभाषणम् PratāYaBhū. 204.1.

अन्योऽन्यपरिहार (anyo'nya-parihāra) *m.* A exclusion, i.e. deviation of each other अन्योऽन्यपरिहारेण स्वप्नजाग्रदवस्थयोः। कामकर्मत्मकासङ्गविकल्प-मिहोदितम् BrĀraUBhVā.iv. 3.1081; B negation of each other अन्योऽन्यपरिहारो वा ज्ञानाज्ञानात्मकः स्थितः ŚivDr.4. 24; C non-existence of each other, mutual absence यः प्रतियोगी तुल्यकक्षयोऽन्योऽन्यपरिहाराच्च विरुद्धस्तस्य योऽयमसः समारोपणलक्षणः PratyabhiVi.i. 315.1(on i.6. 5); Cii loss of each other धर्माधर्मयोःशुद्धयातपयोरिवान्योऽन्यपरिहारेणावस्थितयोर्द्वैदेवकस्य ग्लानिस्तदेवेतरस्या-भ्युत्थानम् VyaktiVi.83.1.

अन्योऽन्यपरिहारिन् (anyo'nya-parihārin) *adj.* mutually exclusive. i.e. opposite परस्परविरोधाभावादूपद्वयं नान्योऽन्यपरिहारितीत्युभयरूपसमुच्चयं भगवान् यादरायणो मेने VedāntSā.(Rā.) 404.4(on iv.4.7)

अन्योऽन्यपरिहासा (anyo'nya-parihāṣā) *f.* [Inst.] by mocking at each other माम् ... बाला गृहीत्वा क्रीडितुं गताः ... हस्ताहस्तेन क्रीडन्तश्चान्योऽन्यपरिहास्या VarāP.138.81.

अन्योऽन्यपरीक्षण (anyo'nya-parikṣaṇa) *n.* mutual examination or evaluation वरस्य कन्यावरणोद्यतस्य कुमारिकायाः पतिमर्थयन्त्याः। आख्यायतेऽन्योऽन्यपरीक्षणाय क्रमेण चेष्टा सरमासुतस्य ŚārngPa. 2367; तन्व्याः संप्रतिपत्तिदुःसह-तरिर्वाक्यैर्वपणानने मय्यन्योऽन्यपरीक्षणात्परिजनने मूकस्मितं कुर्वति Subhāṣi.1369.

अन्योऽन्यपरुष (anyo'nya-paruṣa) *adj.* mutually cruel or harsh लोभः क्रोधः ... देहिनाम्। अहीश्चान्योऽन्यपरुषा देहं भिन्नुः पृथग्विधाः MahāBhā.vii. App.I. 8(207)

अन्योऽन्यपलवित (anyo'nya-pallavita) *adj.* extended by one another अन्योऽन्यपलविततद्विनयप्रशंसः ... एकत्र तेन मिलितः फणिराजलोकः Nava-SāC.18. 26.

अन्योऽन्यपाणितलताडन (anyo'nyapāṇitala-tāḍana) *n.* act of flapping of each other's palms अन्योऽन्यपाणितलताडनलब्धालक्ष्या नीरान्निरीपुरथ दम्यतः सहेलम् HammīMaKā.6. 57.

अन्योऽन्यपाणिमलन (anyo'nyapāṇi-malana) *n.* act of crushing the hands of each other दिण्डेः सुलिङ्गकणिकाः सरुषः किरद्विरन्योऽन्यपाणि-मलनोत्थितधूमदिग्धैः। नालोपि धूर्जटिसदः कथमपि ... परुषाक्षिपातैः HarVi.7. 26; अन्योऽन्यपाणिमलनक्षतपरागपरलोपिकोद्धतपरागकणैश्चकार। ब्राह्मी जपकल्पि-शिताखिलदिक्रभातवेलेव HarVi.7. 59.

अन्योऽन्यपात्र (anyo'nya-pātra) *n.* vessels of each other गृह्णन्त्यन्योऽन्य-पात्राणि ... योगिनः KulārT.8.71.

अन्योऽन्यपादमीलन (anyo'nyapāda-mīlana) *n.* mixture of the quarters of each other एतयोरिन्द्रवज्रोपेन्द्रवज्रयोः संकरोऽन्योऽन्यपादमीलनमुपजातिः ChandāS. Cū. ii.156.1.

अन्योऽन्यपारतन्त्र्य (anyo'nya-pāratantrya) *n.* mutual dependence पारतन्त्र्यात्मा — अन्योऽन्यपारतन्त्र्यस्यः Bhāsk.i.118. 23 (on 2.11)

अन्योऽन्यपार्श्वसक्त (anyo'nyapārśva-sakta) *adj.* joined together by the side of each other अन्योऽन्यपार्श्वसक्ताभ्यां कराभ्यां स्यात्कोपेतकः। शीते भवे च कार्योऽयम् ViṣṇuDhāP.iii. 26. 55.

अन्योऽन्यपालन (anyo'nya-pālana) *n.* act of protecting or maintaining each other अन्योऽन्यपालनायाज्ञां राजस्त्रिदिवगामिनः। पालनीयामनुच्याय प्रत्यानय दयां मयि RājTa.(Jo.)371.

अन्योऽन्यपावन (anyo'nya-pāvana) *adj.* sanctifying or purifying each other मैथिलसुताम् ... भरता वन्दे ... वन्द्यं युगं चरणयोर्नकात्मजायाः ... शिरोऽस्य साधोरन्योऽन्यपावनमधुपुमं समेत्य RaghuVa.13.78; संपर्किणी नदी राज्ञा संपर्की सरिता नृपः। अन्योऽन्यपावनावेतावित्यूचे सारणः शुक्म् Rāvaṇā.11.24.

अन्योऽन्यपितृ (anyo'nya-pitr) *m.* fathers of each other अन्योऽन्यपितरो यूयं ते धेवेति निवाधत देवाश्च पितरश्चैव HariVarh.12.31; 12.41; VāyuP. i.56.85; BrahmandP.ii.9.35.

अन्योऽन्यपीडा (anyo'nya-pīḍā) *f.* A injury to each other संरब्धो हि महाबाहू परस्परदर्धेषिणो। अन्योऽन्यपीडो (v.1. अन्योऽन्यपीडा) चक्रते दहन्वावि लोचनेः MahāBhā.vii.107.6; B act of pressing each other संवाचोऽन्योऽन्यपीडा तद्रहितानसंवाधान् उरुग्रायवतः ... लोकान् अभिसिध्यति ChāndoUBh.444.13(on vii.12.2)

अन्योऽन्यपीनांसविषर्पण (anyo'nyapīnānsa-vigharṣaṇa) *n.* act of rubbing fat shoulders of each other अन्योऽन्यपीनांसविषर्पणम्। उल्लासितः कुङ्कुमपांसुपुरः पिशङ्गवत्येष दिशां मुखानि NavaSāC.14.16.

अन्योऽन्यपुरातनजनन (anyo'nya-purātana-janana) *n.* previous births of each other कन्याकुमारादेवमन्योऽन्यपुरातनजननमधेयपरिवितेः परस्परज्ञानाय साभिन्नमुक्त्वा मनोजरागपूर्णमानसी बभूवतुः DaSkuC.28.12.

अन्योऽन्यपुष्करोज्झित (anyo'nyapuskarajjhita) *adj.* thrown up by the tips of the trunks of each other कार्याण्यस्मिन् करिणां मियुनायम्भितोऽम्बुकैल्युक्तानि। अन्योऽन्यपुष्करोज्झितसीकरभवापिहितनयनानि SamarāSū.31.134.

अन्योऽन्यपुष्टता (anyo'nya-puṣṭatā) *f.* mutual saturation अन्योऽन्यपुष्टतां यातमोहसंवेदनधर्मैः। जन्तुः पापाणतामेति स्थितमित्यादिसर्गतः YogVā.iii.54.55.

अन्योऽन्यपूर्वकत्व (anyo'nyapūrvaka-tva) *n.* the state of being preceded, i.e. caused by each other सोऽन्युत्तरपूर्वकश्चेत् अन्योऽन्यावयता तयो-रन्योऽन्यपूर्वकत्वात् IṣṭaSi.220.4.

अन्योऽन्यपृष्ठ (anyo'nya-prṣṭha) *n.* backs of each other अन्योऽन्यपृष्ठ-परिरक्षितचापपक्षनिर्मुक्तशततरशब्दशराभिघातैः। सैन्यैरजिग्रहदसौ HarVi.49.13.

अन्योऽन्यप्रकटानुराग (anyo'nyapraṭānūrāga) *m.* mutually mani-fested love अन्योऽन्यप्रकटानुरागरभसादुद्भूतरोमाञ्चयोः ... यातो दुर्लभ-संगमोत्सवविधिर्व्युनोर्जनाख्येयताम् Subhāsi.2115.

अन्योऽन्यप्रकाश (anyo'nya-prakāśa) *adj.* manifesting each other किं च कुम्भादयो जडत्वान्न स्वतः प्रकाशन्ते नाप्यन्योऽन्यप्रकाशाः Nyāy-Ma.141.3.

अन्योऽन्यप्रकाशकत्व (anyo'nyapraṭāśaka-tva) *n.* the state of mani-festing each other व्यपदेशभेदाद्य ... नेन्द्रपदेन महेन्द्राभिधानम् ... द्वयोर्मन्त्रयोस्समान्तातयोरन्योऽन्यप्रकाशकत्वे विकल्पापत्तेः MīmāKau.iii(1).91.21(on ii.1.17)

अन्योऽन्यप्रकृति (anyo'nya-prakṛti) *f.* nature of each other पतिर्जायां प्रविशति स तस्यां जायते पुनः। अन्योऽन्यप्रकृतिर्ह्येषा MahāBhā.i.674*(2)

अन्योऽन्यप्रगुणगुण (anyo'nyapraguṇa-guṇa) *m.* merits or virtues befitting each other धरीयान्योऽन्यप्रगुणगुणिनिर्माणनिपुणो विद्यातुर्व्यापारः फलु MālaMā.1.150.

अन्योऽन्यप्रगृहीतत्व (anyo'nyapragrṛhita-tva) *n.* the state of being what is syntactically expecting each other ते चासी वचनातिशयाः तद्यथा सांस्कारवत्त्वम् ... अन्योऽन्यप्रगृहीतत्वम् - परस्परं यदां वाक्यानां सापेक्षता AupaSāT.40.14.

अन्योऽन्यप्रचल (anyo'nya-pracala) *adj.* mutually moving or dancing भृङ्गिरिदो ... चामुण्ड्यालिङ्गिते। ... अव्याद्वः ... तयोरन्योऽन्यप्रचलस्थिपञ्च-रणत्कङ्कालजन्मा रवः SubhāRaK.5.1; SaduktiKa.25.20.

अन्योऽन्यप्रणत (anyo'nya-pranata) *adj.* paying respect to each other, bowing to each other ब्रह्माविष्णुमहेश्वराः। ... अन्योऽन्यप्रणताश्चैव ललया परमेधराः KūrmaP.32.4(1.2)

अन्योऽन्यप्रणति (anyo'nya-pranati) *f.* act of paying respect to each other, act of bowing to each other वृत्तेऽन्येषां ययौचित्यमन्योऽन्यप्रणतिक्रमे ... शिवा कुन्तीमभाषत PāṇḍaC.16.169.

अन्योऽन्यप्रणय (anyo'nya-pranaya) *m.* love for each other, mutual love आनन्दैकमयाः ... विराटनगरे तस्मिन्पुस्तस्थामन्योऽन्यप्रणयेन ... वासराः

PāṇḍaC.10.480; अन्योऽन्यप्रणयान्मियो नरवधुयुग्मेधनष्टप्रिया ... समरतिः मंगार्यता निर्जरेः ŚṛṅgāDī.3.41.

अन्योऽन्यप्रणयकलह (anyo'nya-praṇayakalaha) *m.* mutual love - quarrel जात्वन्योऽन्यप्रणयकलहे जातरोयायि जिह्वादि(धर्मा (?) ध्येन) कित यत्करोरशुद्धिचरणैः। तन्मे ... स्मरयन्ति ... उत्पलान् इलानि HarisDū.(Vā.)111.

अन्योऽन्यप्रणयसुभग (anyo'nyapraṇaya-subhaga) *adj.* blessed by mutual love नैषा याव्या मम ... किन्त्यन्योऽन्यप्रणयसुभगः कोऽपि मैत्रीविराकः MayūSāri.1.22.

अन्योऽन्यप्रतिकर्मन् (anyo'nya-pratikarman) *n.* retaliation or hostility to each other देवस्यैकतमालपत्रमुकुटस्यायं पुरद्वेषिणो देहाधनं समन्यमानमसमं धः श्रेयसायातु वः। यस्मिन् भूधरकन्यकाश्चिमुतयोः ... अन्योऽन्यप्रतिकर्मन्ममिदुरा भूयाननङ्गन्वरः SaduktiKa.27.10.

अन्योऽन्यप्रतिकूल (anyo'nya-pratikūla) *adj.* directed against or opposed to each other मयैव तव कश्चिपुत्राणिः ... इत्यादी परिर्वनितम् ... भृङ्गिकृष्णद्वयोरन्योऽन्यप्रतिकूलमीशिवयोः पाणिग्रहे पातु वः SubhāRaK.5.29; SaduktiKa.25.10.

अन्योऽन्यप्रतिक्षेप (anyo'nya-pratikṣepa) *m.* mutual refutation or sublation स्यापुर्वा पुरुषो वेति ... एकस्मिन् युगपदन्योऽन्यप्रतिक्षेपस्य धीयिरुद्धत्वात् NyāyPari.58.3.

अन्योऽन्यप्रतिक्षेपक (anyo'nya-pratikṣepaka) *adj.* mutually refuting or sublating अन्योऽन्यप्रतिक्षेपकविरुद्धनानाधर्मवत्त्वन्तं विकल्पस्याप्यस्ति Citra-Mī.63.1.

अन्योऽन्यप्रतिघात (anyo'nya-pratighāta) *m.* act of dashing against each other अन्योऽन्यप्रतिघातसंकुलचक्रहोलकोलहलरुतागान्न इमे गर्भारपयगः पुण्याः सरित्संगमाः UtaRāC.2.30.

अन्योऽन्यप्रतिपक्षता (anyo'nya-pratipakṣatā) *f.* opposition to each other अनयोः ... अन्योऽन्यप्रतिपक्षताननुभवान् ... भेदाभेदविषयतयं व्यवस्थापनं युक्तम् NyāySū.(Ja.)399A.7(on ii.2.7)

अन्योऽन्यप्रतिपादक (anyo'nya-pratipādaka) *adj.* denoting or conveying each other तदतत् सूक्तमियुक्तं मियुनं परदिहितम्। आदावन्योऽन्य-मिश्रत्वादन्योऽन्यप्रतिपादकम् AbhiruS.59.42.

अन्योऽन्यप्रतिपूजक (anyo'nya-pratipūjaka) *adj.* worshipping or honouring each other विप्रा अन्योऽन्यप्रतिपूजि(?)काः। अन्योऽन्यं प्रतिगृह्णन्ति तारयन्ति तरन्ति च SaṁhvaSm.88.

अन्योऽन्यप्रतिवन्धक (anyo'nya-pratibandhaka) *adj.* (used as noun) (that) which is mutually contradictory अन्योऽन्यप्रतिवन्धकस्य तत्त्वे वा ज्ञानमेव न स्यात् TatvCin.i.774.13.

अन्योऽन्यप्रतिवन्धकत्व (anyo'nyapratibandha-bala) *n.* [Abi.] on the strength of mutual opposition or contradiction यस्याम् ... नियमहेतुनामन्योऽन्य-प्रतिवन्धकत्वादत्यन्तमपसरणे स एव साधारणभावः सुतरां पुष्यति AbhinBhā.i.279.12(on 6.31)

अन्योऽन्यप्रतिविम्ब (anyo'nya-pratibimba) *m.* reflection of each other अर्धतन्वर्धतन्वयोः अन्योऽन्यविपयतारूपोऽन्योऽन्यस्मिन् अन्योऽन्यप्रतिविम्बः सिद्धः SāṁkhyaPrāBh.44.30(on 1.87)

अन्योऽन्यप्रतिविम्बन (anyo'nya-pratibimbana) *n.* act of reflecting each other अयमेव च संयोगविशेषो बुद्ध्याद्यात्मनोरन्योऽन्यप्रतिविम्बने हेतुः SāṁkhyaPrāBh.48.32(on 1.99)

अन्योऽन्यप्रतिविम्बसिद्धि (anyo'nyapratibimba-siddhi) *f.* establish-ment of the reflection of each other विनिगमनाविरहेण वृत्तिधेतव्ययोरन्योऽन्य-विषयताल्लभ्यसंबन्धरूपतयान्योऽन्यस्मिन्नन्योऽन्यप्रतिविम्बसिद्धेयः SāṁkhyaPrāBh.44.17(on 1.87)

अन्योऽन्यप्रतिविम्बित (anyo'nya-pratibimbita) *adj.* reflected in each other इमे ते कौमुदीयौता अन्योऽन्यप्रतिविम्बिताः YogVā.6.5.

अन्योऽन्यप्रतिबुद्ध (anyo'nya-pratibuddha) *n.* [Iacv.] through mutual enlightenment एतद्वै पञ्चविंशकम्। बुध्यमानो पदवत्प ममात्यक् इति श्रुतः। अन्योऽन्यप्रतिबुद्धेन वदन्यव्यक्तमच्युतम् BrahṁP.244.6.

अन्योऽन्यप्रतिभाविक (anyo'nya-pratibhāvika) *adj.* felt for or concern- ing each other रक्षतां सौहृदं तस्मादन्योऽन्यप्रतिभाविकम् MahāBhā.i.200.20.

अन्योऽन्यप्रतिभावित (anyo'nya-pratibhāvita) *adj.* nurtured by concern for each other रक्षतां सौहृदं तस्मादन्योऽन्यप्रतिभाविकम् (v.1*भावितम्) MahāBhā.i.200.20.

अन्योऽन्यप्रतियोग

अन्योऽन्यप्रतियोग (anyo'nya-pratīyoga) *m.* counterpositiveness of each other संयोगश्च विभागश्च भेदश्चैव पृथक् पृथक्। अन्योऽन्यप्रतियोगेन ह्युपयोरपि दृश्यते AnuVṛ. 26B. 5 (on 2. 2); अन्योऽन्यस्य प्रतियोगोऽन्योऽन्यप्रतियोगः NyāySu. (Ja.) 369A.4 (on ii. 2.6)

अन्योऽन्यप्रतियोगिक (anyo'nyapratīyogi-ka) *adj.* 1 having each other as the counterpositive अन्योऽन्यप्रतियोगिकः अभावः अन्योऽन्यभावः TarkSaṃh. (Ā.) 131. 2; एक एव भेदः द्विधर्मिको दृष्टः इति। तस्मादन्योऽन्यप्रतियोगिकानेकधर्मिकानेकभेदविषयत्वं प्रतीतेरनं वक्तुं शक्यम् NyāySu. (Ja.) 369B.8 (on ii. 2.6); वस्तुतोऽन्योऽन्यप्रतियोगिकयोर्घटपटस्वरूपभेदयोः प्रतीतयोः सतोः असति सादृश्यदीप्रतिबन्धके अन्योऽन्यप्रतियोगिकतया विशिष्टभेदप्रतीतो बाधकाभावात् NyāySu. (Ja.) 408A. 2 (on ii. 2.8); Nyāyāmr. 560B. 11; AdvaiSi. 803. 1; 2 having each other as the relational adjuncts, cf. अन्योऽन्यप्रतियोगिकत्व.

अन्योऽन्यप्रतियोगिकता (anyo'nyapratīyogika-tā) *f.* [Inst.] by way of being what has each other as the counterpositive घटात्पटः पृथक् पटाद्य घटः पृथक् इति अन्योऽन्यप्रतियोगिकतया प्रतीयते NyāySu. (Ja.) 369A. 11 (on ii. 2.6)

अन्योऽन्यप्रतियोगिकत्व (anyo'nyapratīyogika-tva) *n.* the state of being what has each other as the relational adjuncts उभयविश्रान्त-सादृश्योपमायामन्योऽन्यप्रतियोगिकत्वांशे व्यक्तः। सादृश्यरूपोपमांशे वृत्तन्तरम् CitraMī. 39. 5; अन्योऽन्यप्रतियोगिकत्वविशिष्टसादृश्यविषयवृत्तन्तरनिरपेक्षकत्वं व्यक्तेः तद्विषयव्यक्तिनिरपेक्षत्वं वृत्तन्तरस्य चास्त्येव CitraMī. 39. 13; अन्योऽन्यप्रतियोगिकत्व-विशिष्टा ... सा उपमेयोपमा RasGaṇ. 265. 2; अन्योऽन्यप्रतियोगिकत्वस्य व्यञ्जन्यापारमात्रगम्यत्वेनोपमायाश्च ... अवोधनात् RasGaṇ. 265. 5; अन्योऽन्यप्रतियोगिकत्वमुपमायां न प्रतीयते RasGaṇ. 266. 4.

अन्योऽन्यप्रतियोगिता (anyo'nyapratīyogi-tā) *f.* the state of being the counterpositives of each other घटपटस्वरूपभेदयोः ... अन्योऽन्यप्रतियोगितया विशिष्टयोः Nyāyāmr. 560B. 12.

अन्योऽन्यप्रतियोगित्व (anyo'nyapratīyogi-tva) *n.* 1 the state of being the relational adjuncts of each other कस्यांचिकित्सायां भावानामन्योऽन्यप्रतियोगित्वं सहार्थ इति चेन्न। अनुत्पन्नस्थितिर्न (v.l. 'वि)रुद्धानामन्योऽन्यप्रतियोगित्वाभावात् सहभवतां च प्रतियोगित्वे कालस्याप्रत्याख्यानमेव NyāyKa. 64. 18; 2 the state of being the counterpositives of each other घटपटस्वरूपभेदयोरन्योऽन्यप्रतियोगित्व-योग्यघटपटत्वादिरूपेण प्रतीतयोः असति प्रतिबन्धके ... विशिष्टयोः Nyāyāmr. 560B. 11; AdvaiSi. 803. 1.

अन्योऽन्यप्रतिरुष्ट (anyo'nya-pratirūṣṭa) *adj.* angry at each other हयाः ... अन्योऽन्यपरिषिष्टाः (v.l. अन्योऽन्यप्रतिरुष्टाः) ... दृश्यन्ते MahāBhā. ix. 22. 47.

अन्योऽन्यप्रतिरोध (anyo'nya-pratirodha) *m.* mutual opposition or contradiction समत्वेऽपि प्रकरणसमत्वापादनदशायां मन्योऽन्यप्रतिरोधस्येष्टत्वेन तत्प्रसङ्गानुपपत्तेश्च ŚatDh. 71. 18.

अन्योऽन्यप्रतिवद्ध (anyo'nya-prativedha) *adj.* hitting against each other हयाः ... । अन्योऽन्यपरिषिष्टाः (v.l. अन्योऽन्यप्रतिवद्धाः) ... दृश्यन्ते MahāBhā. ix. 22. 47.

अन्योऽन्यप्रतिश्रुति (anyo'nya-pratishruti) *f.* mutual echo or reverberation गम्भीरत्वं तत्रैव शब्दस्य भ्रमणान्न्योऽन्यप्रतिश्रुतिकारसमारम्भसंपूर्णाद्य AbhinBhā. i. 64. 19 (on 2. 82)

अन्योऽन्यप्रतिषेध (anyo'nya-pratiśedha) *m.* 1 mutual contradiction or conflict अन्योऽन्यप्रतिषेधो विप्रतिषेधः MahāBhā. i. 304. 12 (on i. 4. 2); 2 mutual exclusion अन्योऽन्यप्रतिषेधदर्शनमपि स्वाद्यत्र चोक्तं विना (पुष्पाणाम्) ŚānSiPa. i. 8. 68; ii. 5. 82.

अन्योऽन्यप्रतिष्ठ (anyo'nya-pratiṣṭha) *adj.* based on each other, interdependent शरीरहृदयवायवोऽन्योऽन्यप्रतिष्ठाः BrĀraUBh. 479. 5 (on iii. 9. 26); देहहृदयवोऽन्योऽन्यप्रतिष्ठाः संहतत्वंतः। प्रयुक्ताः कर्मणा पुंसां वर्तन्ते भोगसिद्धये BrĀraUBh. v. 3. 92.

अन्योऽन्यप्रतिसंगम (anyo'nya-pratisaṅgama) *m.* counterunion of each other राजराष्ट्रभयावहम् ... विरुद्धानां च सत्त्वानामन्योऽन्यप्रतिसंगमम् AVPar. 64 (3). 3.

अन्योऽन्यप्रतिसर्पण (anyo'nya-pratisarpaṇa) *n.* act of approaching each other (ग्रहाणाम्) आरोहणम् ... अन्योऽन्यं प्रति सर्पणम् (v.l. अन्योऽन्यप्रतिसर्पणम्) ... । सर्वमेतत्परिक्षेत ग्रहाणां ग्रहकोविदः MahāBhā. ii. App. I. 28 (16)

अन्योऽन्यप्रतीघात (anyo'nya-pratighāta) *m.* hindrance to each other याभ्यां दिग्भ्यां द्वयोः परस्परगमच्छतीरन्योऽन्यप्रतीघातो भवति ते विरुद्धे दिशौ NyāyKa. 147. 2.

अन्योऽन्यप्रत्यनीक (anyo'nya-pratyānīka) *adj.* 1 mutually divergent अन्योऽन्यप्रत्यनीकानां रसानां स्निग्धरुक्षयोः। च्यत्यासादुपयोगेन प्रकृतिं गमयेद्विष्णुः CaraS. viii. 12. 8; 2 mutually contradictory अन्योऽन्यप्रत्यनीकानि च प्रावादुक्तानि दर्शनानि NyāyBh. 310. 5 (on iv. 2. 49)

अन्योऽन्यप्रत्यय (anyo'nya-pratyaya) *adj.* 1 having (factors as) mutual (remote) causal conditions द्वैदशाङ्गः प्रतीत्यसमुत्पादोऽन्योऽन्यहेतुकोऽन्योऽन्यप्रत्ययो न नित्यः ... अनुप्रवर्तते ĀryaŚāS. 13. 4.

अन्योऽन्यप्रत्यय (anyo'nya-pratyaya) *m.* faith or confidence in each other अविश्रम्भो न जात्यासीदन्योऽन्यप्रत्ययात् तयोः TriṣaSaPuC. i. 2. 63.

अन्योऽन्यप्रथन (anyo'nya-prathana) *n.* act of celebrating each other अन्योऽन्यप्रथनविडम्बनप्रवीणैः। ... आकस्मत्स्थविरहसां निशादडिम्बः। ... अद्राक्षीदमरविरोधिराजधानीम् Rāgh. 12. 51.

अन्योऽन्यप्रधन (anyo'nya-pradhana) *n.* mutual fight, i.e. mutual enmity सः। निनाय योधान् ... अन्योऽन्यप्रधनैर्धनम् RājTa. (Ka.) 8. 170.

अन्योऽन्यप्रयुक्त (anyo'nya-prayukta) *adj.* caused by each other जीवब्रह्मविभागस्याविधकत्वादविद्यायाश्च जीवाश्रितत्वात् जीवत्वाज्ञाने अन्योऽन्यप्रयुक्ते इति प्रयुक्तेरेव प्रतिबन्धः Nyāyāmr. 352A. 8.

अन्योऽन्यप्रयोजक (anyo'nya-prayojaka) *adj.* conducive to each other सर्व एते ह्यव्यवशा दण्डचक्रादयो यथा। ... अथ वा मतमेतत्ते तेऽन्योन्योऽन्यप्रयोजकाः MahāBhā. xiii. 1. 34.

अन्योऽन्यप्रवर्तन (anyo'nya-pravartana) *n.* act of prompting each other अन्योऽन्यप्रवर्तने अन्योऽन्यश्रयणात्। उत्तरस्य ज्ञानस्य जगत्कारणत्व-भावान्न्योन्योऽन्यश्रयणम् NyāySiA. 231. 27.

अन्योऽन्यप्रवर्तित (anyo'nya-pravartita) *adj.* caused to roll on by each other ब्रह्मैव मामाहेत्यादरातिशयः। पुत्रशतयोगाद्य(द)न्योऽन्यप्रवर्तितवहतरपरिवारयोगः AbhinBhā. i. 18. 12 (on 1. 24)

अन्योऽन्यप्रवर्तिण (anyo'nya-pravartīṇa) *adj.* delivered, i.e. given to each other अन्योऽन्यप्रवर्तिणदन्तनखरघोरघट्यदव्यअनैर्वृत्तौर्वीक्ष्य परां स्थितिं गतवतो निर्याजवीरव्रते। कन्दर्पः ... आशिश्चाय ... निद्राम् HammiMaKā. 7. 127.

अन्योऽन्यप्रविभागक (anyo'nya-pravibhāgaka) *adj.* causing mutual separation रक्ष्यतां सौहृदं तस्मादन्योऽन्यप्रतिभाविक्म् (v.l. अन्योऽन्यप्रविभागकम्) MahāBhā. i. 200. 20.

अन्योऽन्यप्रविभाविक (anyo'nya-pravibhāvika) *adj.* causing to appear dissension or strife between each other रक्ष्यतां सौहृदं तस्मादन्योऽन्यप्रतिभाविक्म् (v.l. अन्योऽन्यप्रविभाविकम्) MahāBhā. i. 200. 20.

अन्योऽन्यप्रवेश (anyo'nya-praveśa) *m.* entrance, i.e. merging into each other देवानामन्योऽन्यप्रवेशेन देहल्लयो भवति TattvPrakā. 210B. 10 (on iv. 2. 17)

अन्योऽन्यप्रश्न (anyo'nya-praśna) *m.* question to each other, mutual enquiry सर्वमुभयोरन्योऽन्यप्रश्नादनेनैव तरौः प्रकाण्डेनान्तरितः शृणोमि UdaySu. Ka. 134. 6.

अन्योऽन्यप्रस्तुत (anyo'nya-prastuta) *adj.* begun or commenced by each other कृत्वा च कांश्चिदन्योऽन्यप्रस्तुतप्रियव्यवहारान् ... निपथेधरश्चित्तयौचकार NalaCam. 5. 54 (42)

अन्योऽन्यप्रहाण (anyo'nya-prahāṇa) *n.* abandonment of each other तादात्म्यग्राहिणी प्रतीतिरियं गौरयमित्येकात्म्यतापरामर्शात् उभयोरन्योऽन्यप्रहाणेन स्वरूपान्तराभावाद्य अनुवृत्ता हि गोत्वस्येव NyāyKa. 315. 12.

अन्योऽन्यप्रहित (anyo'nya-prahita) *adj.* discharged by each other किं किं नेत्यभिसिध्यत् ... निशाचारिणामन्योऽन्यप्रहितामासुरशरस्रदायमाणैः गजैः ŚrīKaC. 23. 45.

अन्योऽन्यप्रहृति (anyo'nya-prahrīti) *f.* act of striking or attacking each other अन्योऽन्यप्रहृती रन्ध्रीक्षमाणी ... । अयुध्यतां दुराधर्यै दण्डिनीदण्डशेखरी Brahmanāp. iii. 28. 110; अन्योऽन्यप्रहृतिर्मा भूदिति काश्मीरिका पटः। पत्रशाखा च्यधुर्मूर्च्छिं हतुं निजपरभ्रमम् RājTa. (Śrī.) 4. 256.

अन्योऽन्यप्रान्तरान्तर (anyo'nyaprantāntarāntar) *ind.* in the space between each other अन्योऽन्यप्रान्तरान्तरविचलद्रुमरुतयुग्मगुआरवोर्द्विगुलैर्ग्रेहश्चक्ष्मखरिण-शिखास्पष्टदंष्ट्राकराः। क्रामन्वः पातु पञ्चाननः EI. xi. 190. 1.

अन्योऽन्यप्राप्त (anyo'nya-prāpta) *adj.* occurring after each other पात्रसंकोचे सति परस्परसंकरेण स्वादुतोपघातकानि यानि चान्योऽन्यप्राप्तपरिवेक्षणकानि च यानि विस्मृत्य पूर्वं न परिविष्टानि ... तानि भुञ्जतेऽपि द्विजेषु परिवेषणीयान्येव CaturCin. iii. (1). 1380. 21.

अन्योऽन्यप्राभूत (anyo'nya-prābhūta) *n.* present or gift for each other अन्योऽन्यप्राभूतस्तुष्टौ पुरं स्वं स्वं गतौ नृपौ PrabhāC. 98. 13.

अन्योऽन्यप्रियकाङ्क्षिन् (anyo'nyapriya-kāṅkṣin) *adj.* desiring favour or showing kindness to each other धृष्टद्युम्नः पाण्डवाश्च सत्यकिः केशवोऽष्टयः। सत्त्वस्थाः शौर्यसंपन्ना अन्योऽन्यप्रियकारिणः (v.l. अन्योऽन्यप्रियकाङ्क्षिणः) MahāBhā. ii. 49.19.

अन्योऽन्यप्रियकाम (anyo'nyapriya-kāma) *adj.* desiring favour or showing kindness to each other स्वोचितान्येव कर्माणि प्रारभन्ते च यानवाः। अन्योऽन्यप्रियकामाश्च राजभक्तिसमन्विताः BrahmandP.ii. 50. 9.

अन्योऽन्यप्रियकारिन् (anyo'nyapriya-kārin) *adj.* doing favour to each other धृष्टद्युम्नः पाण्डवाः ...। सत्त्वस्थाः शौर्यसंपन्ना अन्योऽन्यप्रियकारिणः MahāBhā. ii. 49.19; ii. App. I. 33(14)

अन्योऽन्यप्रियता (anyo'nyapriyatā) *f.* fondness or affection for each other अन्योऽन्यप्रियताप्रसन्नमनसः सर्वत्र सन्तु प्रजाः NāgaSa. 38.18 (comm. अन्योऽन्यं परस्पोपरि प्रियता स्नेहः मैत्रा)

अन्योऽन्यप्रियदर्शिन (anyo'nyapriyadarśana) *adj.* having pleasant or grateful sight for each other पाण्डवाः ...। सत्त्वस्थाः ... अन्योऽन्यप्रियकारिणः (v.l. अन्योऽन्यप्रियदर्शनाः) MahāBhā.ii.49.19.

अन्योऽन्यप्रीणन (anyo'nyapriṇana) *n.* act of pleasing each other लभ्यं परमं स्थानमन्योऽन्यप्रीणनात् GaṇeP.ii.139.11.

अन्योऽन्यप्रीतमनस् (anyo'nyapritamanas) *adj.* whose minds are pleased with each other अन्योऽन्यप्रीतमनसोरुपाशंकरयोरथ। स्लेपं संसक्तयोर्ज्ञात्वा शङ्कितः किल ब्रुवा BrahmandP.ii.10. 22.

अन्योऽन्यप्रीति (anyo'nyapriti) *f.* 1 love for each other, mutual love or affection शेषः सर्वोऽपि भृगुजने दूरीभूतस्तिष्ठति (v.l. अन्योऽन्यप्रीत्या पिदलकः करटकदमनकनमानाभि मन्त्रिपुत्रौ न गणितवान्) PañcT.1. 54(37)(46.7); परस्परं प्रीत्या (v.l. तेन स्नेहान्योऽन्यप्रीत्या च) कालोऽतिवर्तते PañcT. 2.77(34)(252.1); अन्योऽन्यप्रीतिरन्योरुमाशंकरयोरथा Vāyup.ii.11. 20; 2 pleasure to each other ततो युद्धमभूद्योरे परस्परवर्धयिष्याम्। अन्योऽन्यवधसंयुक्तमन्योऽन्यप्रीतिवर्धनम् MahāBhā. ix. 11. 38.

अन्योऽन्यप्रीतिकृत् (anyo'nyapriti-kṛt) *adj.* causing, i.e. having mutual love अन्योऽन्यप्रीतिकृतां समानरूपानुरागकुलध्वजम्। केषांकिदेव मन्ये समगमो भवति पुण्यवताम् Nāgā. 2.14.

अन्योऽन्यप्रीतिभावक (anyo'nyapriti-bhāvaka) *adj.* producing mutual love or affection रक्ष्यतां सौहृदं तस्मादन्योऽन्यप्रतिभाविकम् (v.l. प्रीतिभावकम्) MahāBhā. i. 200. 20.

अन्योऽन्यप्रीतिभाविक (anyo'nyapriti-bhāvika) *adj.* producing mutual love or affection रक्ष्यतां सौहृदं तस्मादन्योऽन्यप्रतिभाविकम् (v.l. प्रीतिभाविकम्) MahāBhā. i. 200. 20.

अन्योऽन्यप्रीतियुक्त (anyo'nyapriti-yukta) *adj.* possessing love for each other अन्योऽन्यप्रीतियुक्तौ तु नान्योऽन्यं जहतुः VarāP.122. 38; अन्योऽन्यप्रीतियुक्तानामेतेषां स्वस्वपत्तने। त्रयाणामपि मित्राणां याति कालः शनैः BrKathāK.134.4.

अन्योऽन्यप्रीतिसंयुक्त (anyo'nyapriti-samyukta) *adj.* having affection for each other अन्योऽन्यप्रीतिसंयुक्ता व्यवर्धन्त प्रजास्तदा MahāBhā. i. 102.6.

अन्योऽन्यप्रीतिसंहृष्ट (anyo'nyapriti-saṅghṛṣṭa) *adj.* pleased with mutual love or affection अन्योऽन्यप्रीतिसंहृष्टदत्तलभेन वै जने। तावूतहृष्टवदने .... नीराजनं प्रकर्तव्यम् BhaviP.813A. 25(iv.140.19)

अन्योऽन्यप्रीतिसंपन्न (anyo'nyapriti-sampanna) *adj.* having love for each other (दंपती) अन्योऽन्यप्रीतिसंपन्नौ तिष्ठतः स मुदन्तिर्तौ BrKathā. K.64.5.

अन्योऽन्यप्रीतिमुखित (anyo'nyapriti-sukhita) *adj.* delighted by love for each other भृगस्तु प्रीतिमानेवं कूर्मदीस्तनुवाच सः। पुण्यवानसि यस्मात्ता भवतः सुखदो मया। प्राणानुपेक्ष्य वैरेवं मृत्योरघ्राहयुद्धः। ... अन्योऽन्यप्रीतिमुखिताः काककूर्मसिखोऽवसन् KathāSaSāg. x. 5.139.

अन्योऽन्यप्रेक्षण (anyo'nyaprekṣaṇa) *n.* act of seeing or looking at each other आकाशे ...। अन्योऽन्यप्रेक्षणतोषमन्मूवकसुन्यस्तिष्ठयुनर्वसु च मन्ये each other RāvaP.1.40.

अन्योऽन्यप्रेक्षा (anyo'nyaprekṣā) *f.* act of seeing or looking at each other न निवर्तयितुं चापि शक्यं महती चमूः। अन्योऽन्यप्रेक्षा पश्य द्वयोर्द्वयं वरुणीनी MahāBhā. vi. 51. 39.

अन्योऽन्यप्रेमन् (anyo'nyapreman) *n.* love for each other, mutual love क तेऽन्योऽन्यं यत्नाः (v.l. वान्योऽन्यप्रेम KANE Ed.) क च महताः कौतुकसाः UtaRāC.6. 33.

अन्योऽन्यप्रेमप्रवण (anyo'nyaprema-pravaṇa) *adj.* disposed to or full of mutual love यदन्योऽन्यप्रेमप्रवणयुवतीमन्यकयासमारम्भे ... पुलकेशिततनुः। तथा मन्ये धन्यम् ... कुरङ्गाली दीक्षागुरुनकृत कंचिसुकृतिनम् SubhāRāK.15.41; Saduktika.71. 33.

अन्योऽन्यप्रेमसंयुक्त (anyo'nyaprema-samyukta) *adj.* possessing love for each other प्रियदुर्दर्शनाभिष्यो नन्दनः ...। अन्योऽन्यप्रेमसंयुक्तदंपत्योरनयोरभूत् BrKathāK.127.154.

अन्योऽन्यप्रेमसङ्ग (anyo'nyaprema-saṅga) *m.* possession of mutual love अन्योऽन्यप्रेमसङ्गेन याति कालः शनैः शनैः BrKathāK.138.47.

अन्योऽन्यप्रेमसंगत (anyo'nyaprema-saṅgata) *adj.* possessing mutual love विबुधा ...। पयनारापणस्नेहमीहमानी परीक्षितम्। क्रीडैकरसिका-त्मनावन्योऽन्यप्रेमसंगतौ। पश्यावः प्रीतिमनयोः PadmP.(Ra.)115. 3.

अन्योऽन्यप्रेमसंबन्ध (anyo'nyaprema-sambandha) *adj.* related or connected with mutual love (अज्ञासित्) अन्योऽन्यप्रेमसंबन्धं प्रस्फुरद्विमल जले। ... मीनयोर्पुंगलम् PadmP.(Ra.)3.131; भार्याद्वयं प्राह श्रेणिकः ...। अन्योऽन्यप्रेमसंबन्धम् BrKathāK. 55.102.

अन्योऽन्यप्रेमसंबन्ध (anyo'nyaprema-sambandha) *m.* relation or connection of mutual love अन्योऽन्यप्रेमसंबन्धचेतसोरनयोरभूत्। ... नन्दनः ... तिनदासः BrKathāK.13. 3; अन्योऽन्यप्रेमसंबन्धचतुष्टयमानसयोस्तयोः। दभूव परमा मैत्री BrKathāK. 32.12; युद्धयमिदं स्पष्टं महिषीणां दिने दिने। अन्योऽन्यप्रेमसंबन्धं चरत्रेकत्र तिष्ठति BrKathāK.121. 9.

अन्योऽन्यप्रेषित (anyo'nyapreṣita) *adj.* sent, i.e. communicated to each other अनयोरन्योऽन्यप्रेषितप्रच्छन्नदुतोक्तिवर्धितानुरागयोः चलन्त्यङ्गानि न मनोरथाः NalaCam. 5. 20(1)

अन्योऽन्यफल (anyo'nyaphala) *n.* fruit of each other सुत्रग्रामण्ये-नान्योऽन्यफलं भङ्क्त्वा सहोत्पन्नकार्यकारणभाविमङ्गया आह Sphuṭā.iii.63.20 (on 3. 32)

अन्योऽन्यफलित (anyo'nyaphalita) *adj.* producing consequences, i.e. divine attributes between each other गोयं तदेतद्भन्यतुष्टयम्। अन्योऽन्यफलितं सर्वैरशेषैरधिकं गुणैः LakṣmīT. 50.87.

अन्योऽन्यबद्ध (anyo'nyabaddha) *adj.* 1 joined together with each other (वाक्स्तम्भनकृत्) नरेन्द्रभृगुगावन्योऽन्यबद्धौ लिखेत् ŚāraTi. 24.66; 2A tied to each other समर्थौ। एकैकपादाविव देवदत्तावन्योऽन्यबद्धौ न हि ती प्रयातुम् KalyāKā.7.47; 2B fixed on each other, cf. अन्योऽन्यबद्धदृष्टित्वः 3(closely) related with or concerning each other अन्योऽन्यबद्धपरिहासपरंपराभिः ... परिवर्धयामा। ... अक्षान्विनिक्षिपति संप्रति पद्मलक्षी ŚrīṅgāSar.84; 4 contracted with each other, cf. अन्योऽन्यबद्धवैर.

अन्योऽन्यबद्धदृष्टित्व (anyo'nyabaddhadṛṣṭi-rva) *n.* the state of having a glance fixed on each other सेनाद्वितयम् ... युद्धसञ्जम् ... अन्योऽन्यबद्ध-दृष्टित्वाच्चित्रं भित्तिविवर्षितम् YogVā.iii. 32.7.

अन्योऽन्यबद्धवैर (anyo'nyabaddha-vaira) *adj.* having enmity or hostility contracted with each other अन्योऽन्यबद्धवैराणां निर्गायूणां नृपालम्। उद्योतमयः सौम्य पार्षवानामुपस्थितः Rāmā. iv. 29.30; संप्रति पार्षवानामपि तावदन्योऽन्यबद्धवैराणां प्रतिनिवृत्ताः कलशः DhūrtiViSār.11.2.

अन्योऽन्यबद्धस्पर्ध (anyo'nyabaddha-spardha) *adj.* having competition contracted with each other, i.e. competing with each other ऋतुभिरनि दर्शितनिजनिगुनकुसुमसुद्धिभिरन्योऽन्यबद्धस्पर्धैरिव ... आरामनम्रक्षीत् (नमरकतुः) TilaMañ. 212. 5.

अन्योऽन्यबद्धस्मित (anyo'nyabaddha-smita) *adj.* having smile fixed on each other तौ दंपती ... अन्योऽन्यबद्धस्मितौ NyāyŚā. 234. 27.

अन्योऽन्यबन्धन (anyo'nyabandhana) *adj.* (f. -i) 1 dependent on each other, interdependent (अर्थकामी) अन्योऽन्यबन्धनवैतौ विनान्योऽन्यं न सिध्यतः MahāBhā. v. 37. 34; SūktiRa.163.101; 2 joining or linking one another नृत्तं शुक्लन्योऽन्यबन्धनी BhāvPra.(Śā.) 246.17(8)

अन्योऽन्यबन्धन (anyo'nyabandhana) *n.* act of binding each other अस्तीकलहाकृष्टसुवशेषीकृतप्रजः। अन्योऽन्यबन्धनातीतविजसुवयुता इव। ... एताकोपवने दिव्यस्त्रीणां क्रोडाः RāghPāṇ.(Dha.)7. 38

अन्योऽन्यबल (anyo'nyabala) *n.* 1 strength of each other or one another प्रजहे सममेव तत्र तैरपेक्षितान्योऽन्यबलपतिभिः Kirātā.14.44; 2 दण्डयुद्धरताः सर्वे अन्योऽन्यबलकाङ्क्षिणः SkandP. i.(1).17.140; अभिप्रहरैर्विद्विद्वर-न्योऽन्यबलपतिः ... केचिद्वनजगः ... क्रोडन्ति Hastyāyur. 200.8(2.13); 2 armies of each other अन्योऽन्यबलद्वयम्। व्यधात्रनक्षयम् RājTa.(Prā.)244.

अन्योऽन्यबलबल

अन्योऽन्यबलबल (anyo'nya-balābala) *n.* strength and weakness of each other धृति...समाख्यानमेवाप्योऽन्यबलबलधारणसंदिग्धानवचनव्यक्तिपु ... निर्णयार्थं द्वितीयतृतीयौ पादावारम्येते BrahmSūBh.(Bhā.)37. 5(on i. 2.1)

अन्योऽन्यबाणवर्ष (anyo'nya-bāṇavarṣa) *adj.* showering arrows at each other तद्दानवमहाभयं देवायुधविराजितम् । अन्योऽन्यबाणवर्षं तथुद्धुर्दिनमावर्षी HariVarṇ. 37. 36.

अन्योऽन्यबाध (anyo'nya-bādha) *m.* 1 contradiction to each other इन्नेशानाद्यभिध्या स्वयमिह महदायुक्तिभिर्वा विशिष्टा ... स्यात् नैक ईशो न भवति यदि वा कश्चिदन्योऽन्यबाधात् TattvMu. 3.13; 3.71; 2 act of hurting, i.e. pressing each other, cf. अन्योऽन्यबाधिन्.

अन्योऽन्यबाधक (anyo'nya-bādha) *adj.* opposed or enemical to each other सिंहाऽब्रवीत्यक्तवाचो जातिलरा वयम् । अन्योऽन्यबाधकाश्चासदृष्टान्तं च क्रमाच्युत KathāSāSāg. x. 9. 56.

अन्योऽन्यबाधकत्व (anyo'nya-bādhakatva) *n.* opposition to each other, mutual contradiction कारणाभावे कार्यस्योत्पत्तिर्विभावना ... कारणाभाव इत्यन्योऽन्यबाधकत्वानुप्राणितद्विरोधात्कारणद्वेदः AlankāSa.124.7.

अन्योऽन्यबाधकभाव (anyo'nya-bādhakabhāva) *m.* mutually contradictory relationship धातुरुद्गमहेतुशब्दानामन्योऽन्यविरोधात् अन्योऽन्यबाधकभावानुपपत्तेः, अर्थनिश्चयकत्वेऽनुपपत्तेः सति प्रमाणान्तरायतोऽर्थनिश्चयः ŚrūtaPra. ii.191.22 (on i.4.29)

अन्योऽन्यबाधन (anyo'nya-bādhana) *n.* mutual contradiction भ्रान्तिश्च वस्तुवित्तिधेयतदन्योऽन्यबाधनम् PramāVāBh.193. 2.

अन्योऽन्यबाधनावस्था (anyo'nyabāadhanāvasthā) *f.* states or conditions opposing each other अन्यमान्यां धनावस्थाम् (v.l. अन्योऽन्यबाधनावस्थाम्) प्राप्य ... । असंतुष्टाः प्रमुहन्ति MahāBhā.xi. 2. 20.

अन्योऽन्यबाधा (anyo'nya-bādha) *f.* hinderance or impediment to each other दीपाध ... गेहे नान्योऽन्यबाधां जनयन्ति भान्तः VarāṅgaC.10.38.

अन्योऽन्यबाधित (anyo'nya-bādhita) *adj.* mutually contradictory तेषुः स्वल्पं भिन्नं हि वैल्यमभिधीयते । वैल्यं न च भिन्नं चेत्येतदन्योऽन्यबाधितम् TattvSārṇ.1718.

अन्योऽन्यबाधिन् (anyo'nya-bādhin) *adj.* obstructing, i.e. pressing each other विभाति तच्चा नवरोमराजिः ... । अन्योऽन्यबाधितनमण्डलस्य मध्यस्य धान्न विहितेव सीमा JānaHa.7.11.

अन्योऽन्यबाध्य (anyo'nya-bādhyā) *adj.* [f. -ā] contradictory to each other, mutually contradictory ज्योतिश्चास्त्रं पुराणाद्यपि न हि निगमग्रहमन्योऽन्यबाध्यम् TattvMu.1.64; एकाधारे विरुद्धाकृतियुगयुगपत्स्थायित्वेन्योऽन्यबाध्या TattvMu. 4.15.

अन्योऽन्यबाध्यत्व (anyo'nyabādhyatva) *n.* the state of being mutually contradictory ननु भेदज्ञानबाधितो ह्यस्यसर्पाध्यक्षमः ... अन्यथा तयोरन्योऽन्यबाध्यत्वान्ननेकस्य किं चित्स्यात् IṣaSi.108.10.

अन्योऽन्यबाध्यबाधकभाव (anyo'nya-bādhyabādhakabhāva) *m.* mutually contradictory- and -contradicted relationship मनुष्यत्वमर्कटत्वादेरन्योऽन्यबाध्यबाधकभावं विना समावेशाङ्गीकारे ... तदविशेषात् ŚivārkaMaDī.ii. 232.10(on iii. 2.6)

अन्योऽन्यबाहुमलन (anyo'nyabāhu-malana) *n.* act of rubbing arms of each other अभ्युष्मिषाच्छिखिशिखापटलं सुबाहुरन्योऽन्यबाहुमलनेन करद्वयस्यम् । त्वष्टा ... आधत्त घर्घटनार्थमिवाकर्ततेजः HarVi. 34.18.

अन्योऽन्यबीज (anyo'nya-bīja) *n.* seed of each other अन्योऽन्यबीजाधारकमन्योऽन्यजनकं च चित्तं चित्तान्तरदुष्टममानमन्योऽन्यवात्यवासकत्वेन प्रवर्तते Sphuṭā.ii.68. 20(on 2. 36)

अन्योऽन्यबीजलग्न (anyo'nyabīja-lagna) *adj.* whose seeds are stuck with each other रुद्राक्षस्य फलम् ... । अन्योऽन्यबीजलग्नं च मालायां परिवर्जयेत् PadmP.v. 57.11.

अन्योऽन्यबोधनाशक्त (anyo'nyabodhanāśakta) *adj.* unable to recognize each other देवाः ... । अन्योऽन्यबोधनार(श)क्ताः प्रणम्य शिवमूर्धिरे PadmP.iv.104.67.

अन्योऽन्यभक्त (anyo'nya-bhakta) *adj.* divided by each other क्षित्या छेदेन राशिं प्रथमफलमपोह्यतमन्योऽन्यभक्तम् GaṇiSāSārṇ. 5.115½; 136½.

अन्योऽन्यभक्ष (anyo'nya-bhakṣa) *m.* food for each other काके ... । अन्योऽन्यभक्षसंक्रामितानेन तुष्टिरुत्तमा भवति BrSārṇ. 95.43.

अन्योऽन्यभक्षण (anyo'nya-bhakṣaṇa) *n.* 1 object of eating, i.e. food for each other बिडालमत्स्यमज्जानां जन्तूनां क्षुद्रसंज्ञिनाम् । अन्योऽन्यभक्षणानि स्युः

AVPari.64(5).4; 2 act of eating each other अन्योऽन्यभक्षणे सक्ताः ... । ईदं परिवर्तते न ते यान्युत्तरां दिशम् MahāBhā.xii.185.23; अन्योऽन्यभक्षणं दृष्ट्वा भूतानामपि चाशुभम् । ... सहस्रेषु नरः कश्चिन्नोक्षवुद्धिं समाधितः MahāBhā. xii.290.37; BrahmP. 239. 36.

अन्योऽन्यभक्षणादि (anyo'nyabhakṣaṇādi) *adj.* object of eating, i.e. food etc. for each other etc. अन्योऽन्यभक्षणादीनि तिर्यक्त्वे च चिरं म्या । प्राप्तानि दुःखशल्यानि PadmP.(Ra.)32.86.

अन्योऽन्यभक्षिन् (anyo'nya-bhakṣin) *adj.* who eat each other (हिंसा भवन्ति क्रव्यादाः कृमयोऽभक्ष्यभक्षिणः । परस्परान्ति स्तेनाः) अन्योऽन्यभक्षिणः मत्स्याद्याः ManvaVi.1506.4(on 12. 59)

अन्योऽन्यभङ्ग (anyo'nya-bhaṅga) *m.* defeat of, i.e. victory over each other दिने दिने ... । अन्योऽन्यभङ्गाहिततीव्रतप्रतस्थापि दूरीकृतजन्यपर्यः Śaṅka-DigVi.(Mā.)8.71.

अन्योऽन्यभण्डन (anyo'nya-bhaṇḍana) *n.* mutual war सैन्यद्वयम् ... । अन्योऽन्यभण्डनासक्तं वधूव BrKathāK. 56. 307.

अन्योऽन्यभजन (anyo'nya-bhajana) *n.* act of sharing, i.e. serving each other इन्द्रियविषयविज्ञानामन्योऽन्यभजनं कारित्रभजनं वा भागः Abhidh-KoBh. 28. 20 (on 1.39)

अन्योऽन्यभय (anyo'nya-bhaya) *n.* fear of each other दिक्कालोत्पन्नकन्यायो राजडामरसंघयोः । ततोऽन्योऽन्यभयप्रशयद्वेयोरुदजन्मभूत RājTa.(Ka.)8.800.

अन्योऽन्यभयंकर (anyo'nya-bhayaṅkara) *adj.* one more terrible than the other नरकम् ... घोरं तथान्योऽन्यभयंकरम् । एवमेतेषु ते पापा नरकेषु समागताः ViṣṇuDhaP.ii.119. 52.

अन्योऽन्यभव (anyo'nya-bhava) *adj.* produced from each other, i.e. related respectively समवृत्तयोर्द्वयोर्हि द्वाविंशदशीतिहस्तविरतयोः । प्रासेऽप्यौ कौ वाणायन्योऽन्यभवौ समापक्ष्य GaṇiSāSārṇ.6. 232½.

अन्योऽन्यभवनगमन (anyo'nyabhavana-gamana) *n.* act of occupying the houses of each other (रुग्नेशदशमेशयोः) अन्योऽन्यभवनगमनात्क्रापावेष चिन्तितप्राप्तिः TājīNi.iii.1.110(360)

अन्योऽन्यभागगत (anyo'nyabhāga-gata) *adj.* occupying the (ninth) part of each other अन्योऽन्यभागगतयोः सितकृजयोरन्यपुरुषसत्ता स्यात् Sāra.45.18.

अन्योऽन्यभाजित (anyo'nya-bhājita) *adj.* divided by each other कर्णाश्रितभुजयातैक्यमुभयथान्योऽन्यभाजितं गुणयेत् BrāhmSphuSi.12. 28; Līlā.4.190.

अन्योऽन्यभाव (anyo'nya-bhāva) *m.* 1 feeling for each other, mutual feelings गौरी वः पातु पत्युः प्रतिनयनमिवापिष्कृतान्योऽन्यरूपा (v.l. प्रतिनयन इवापिष्कृतान्योऽन्यभावा) CaṇḍiS.41; अन्योऽन्यभावघटुरेण सखीजनेन मुक्ताः ... कटाक्षाः MālaMā.1. 237; SaraKāṇṭhā.618. 9; 2 existence of each other, i.e. mutual identity भिन्नयोरन्यन्योऽन्य(न्य?)भावविरोधात् एको भावः स्यात् IṣaSi. 5.7; 3 mutual exchange of conditions इन्द्रस्य ... शूकरस्य च ... मृषुतः संत्रासेऽपि समः स्वकर्मगतिभिश्चान्योऽन्यभावः समः ŚāntiS. 2.8; 2.13.

अन्योऽन्यभावना (anyo'nya-bhāvanā) *f.* feeling or regard for each other देवोऽपि भावयेत्स्थान्मानुषोऽपि न संशयः । अन्योऽन्यभावना कार्यं स स्तेयो यो न भावयेत् BhaviP. 323B. 32 (ii)(1). 5.76)

अन्योऽन्यभावारोपण (anyo'nyabhāvāropana) *n.* superimposition of the nature of each other ('योऽसौ सोऽहम्' इति वाक्ये) जीवब्रह्मणोरन्योऽन्यभावारोपणमिति चेत् ... न ŚrūtaPra.ii. 506. 21(on iii. 3. 37)

अन्योऽन्यभाषण (anyo'nya-bhāṣaṇa) *n.* mutual talk or conversation दोषा गताः ... अन्योऽन्यभाषणपदैरमृतोपमैश्च DevīBhāP.iii. 22. 35; अभिषाणः ... अनुरागः । यथा अन्योऽन्यभाषणमनङ्गविलासगोष्ठी PrātāYaBhū. 278.8 (comm. इष्टालापस्तम्भ) [संलोपोऽन्योऽन्यभाषणम् Śābdara.(Vā.) 1853]

अन्योऽन्यभाषानवबोध (anyo'nyabhāṣānavabodha) *m.* non-understanding of the dialect of each other अन्योऽन्यभाषानवबोधपीतेः संस्कृतिभाषि-व्यवहारवत्सु । दिग्मयः समेतेषु नरेषु वाग्भिः सौवर्गवर्गो न जनेरधिहि NaisC.10. 34 (comm. परस्परभाषाबोधभावात्)

अन्योऽन्यभाषित (anyo'nya-bhāṣita) *n.* mutual talk or conversation साग्रं योजनमेतस्मादतीत्यान्योऽन्यभाषितम् । शृणोत्ययं जनः PadmP.(Ra.) 39. 20; बहवः ... आसीनाः अन्योऽन्यभाषितमपि न स्मरन्तश्चेत्स्युः ChāṇḍoUBh. 446.7 (on vi.13.1)

अन्योऽन्यभिन्न (anyo'nya-bhinna) *adj.* 1 differing from or falling out with one another तेषामन्योऽन्यभिन्नानां स्वशक्तिमनुतिष्ठताम् । निग्रहः पङ्क्तिः कार्यः MahāBhā.xii.108. 26; 2 mutually different or distinct अन्योऽन्यभिन्ना

एवंतं पन्थानः BrahmSūBh.(Śaṅ.)821.15(on iv. 3.1): अन्योऽन्यभिरानाम-
परस्परवेदिनाम्। ज्ञानानामनुसंधानजन्मा नश्यन्नस्थितिः। ŚvaPraSū.i.3.6; स्मृति-
प्रकाशोऽनुभवप्रकाश इति अन्योऽन्यभिरं गुणम् PratyabhiVi.ii.363.3 (on
i.7.5); अणुत्वेनान्योऽन्यभिरानामंशत्वावच्छिन्नं रूपेणांशित्वरूपाद्विलक्षणानामात्म-
नामसंततिः सर्वत्राव्याप्तत्वाव्यतिकरः VedāntKau. 238. 25(on ii. 3.48)

अन्योऽन्यभिरकालत्व (anyo'nyabhinna-kāla-tva) *n.* the state of
belonging to mutually different periods (कालप्रकर्षतोः प्रवे(वे)कः संगमः)
कालप्रकर्षलक्षणाद्धतोः अन्योऽन्यभिरकालत्वात् कथं तत्रैक्यमता युक्तेति भावः
AbhinBhā.iii.172.17(on 22.48)

अन्योऽन्यभिरजातीयता (anyo'nyabhinna-jātiya-tā) *f.* [Inst.] by way
of belonging to mutually different classes 'भुवनानि विष्णुः' ... इत्यादिस्थिति-
वायुज्योतिर्भुवनवर्गगिरिदिगादीनामन्योऽन्यभिरजातीयता। ... ब्रह्मात्मकत्वापदेशः
सफलः ŚrūtaPra.ii. 25. 25(on i. 3.11)

अन्योऽन्यभिरता (anyo'nyabhinna-tā) *f.* the state of being mutually
different, mutual difference दोषादिलक्षणक्येऽपि तेषामन्योऽन्यभिरता।
तद्वैश्वरूपमेवेन ते च विज्ञानकेयलः। ŚvaPraSū.iii. 2.7.

अन्योऽन्यभिरत्वं (anyo'nyabhinna-tva) *n.* the state of being mutually
different रजतत्वं न शुक्लेश्च रजतस्य न शुक्लिता। तयोरन्योऽन्यभिरत्वं प्रत्यक्षणा-
वधारितम् PrakaPañ.45.6.

अन्योऽन्यभिरप्रकाश (anyo'nyabhinna-prakāśa) *adj.* having mutually
different manifestations भावाः ... विविक्तभाः - अन्योऽन्यभिरप्रकाशः
Bhāsk. ii. 49.19(on ii. 2.4)

अन्योऽन्यभिरवर्धन (anyo'nyabhiiti-var dhana) *n.* increasing fear to
each other ततो युद्धमभूद्येव परस्परवर्धयिषाम्। अन्योऽन्यवधसंयुक्तमन्योऽन्यभिर-
(v.)भूतिवर्धनम् MahāBhā.ix.11.38.

अन्योऽन्यभिरसूत्र (anyo'nyabhujā-sūtra) *n.* thread of arms running
through various women अन्योऽन्यभिरसूत्रेण स्त्रीनां ता ग्रथिता हि सा
Rāmā.v.7.60.

अन्योऽन्यभूषण (anyo'nyabhūṣaṇa) *adj.* decorating or ornamenting
each other अन्योऽन्यसदृशा यत्र तथा ह्यन्योऽन्यभूषणाः। अलंकारा गुणाश्चैव
समाः स्युः समता मताः(?) NāṭyaŚā.16.101.

अन्योऽन्यभूषा (anyo'nyabhūṣā) *f.* ornaments of each other प्रवाल-
मुक्तामणिभिः प्रतिष्टेः प्रत्याहतेः पत्रलतादुरादौः। अन्योऽन्यभूषापरिवृत्तिलोकां करोत्यसौ
तीरभूवा पयोधिः Yādava.18.87; शैलसुतानहेशौ। ... अन्योऽन्यभूषागदचरम्यं
तत्रान्तरं द्युतमदीव्यतां तौ Rāṣṭrau.1.14.

अन्योऽन्यभेद (anyo'nyabheda) *m.* 1 mutual feud or enmity, mutual
dissension पञ्चाशत् मनोः पुत्राः ...। अन्योऽन्यभेदो सर्वे विवेकुरिति नः
सुताम् MahāBhā.i.70.15; निष्पन्नोऽसावन्योऽन्यभेदः Hitopa. 2.156(3); दद्राज-
हृमोऽन्योऽन्यभेदकूलक्षयाद्युतः। क्रुद्धं नाशक्यताप्रौढैः श्रोतोभिरिव मध्यगः RājTa.
(Ka.)8.2467; 2 difference of each other, mutual difference शौक्याद् व्यावर्तते
(Ka.)8.2467; 2 difference of each other, mutual difference शौक्याद् व्यावर्तते

तयोः। ... नीलेनोत्पलं तु विशेषितम्। इयमन्योऽन्यभेदस्य व्यावर्तकतया तयोः। ...
वाक्यार्थत्वं प्रमाणान्तरविरोधो न विद्यते SarvaVeSaSāh.715; लौकिकानां
वैयर्थ्यादुपपन्नानाम्। न चैते पिशितवधुषः क्षणानामन्योऽन्यभेदमव्यवस्थिति
वैयर्थ्यादुपपन्नानाम्। न चैते पिशितवधुषः क्षणानामन्योऽन्यभेदमव्यवस्थिति
वैयर्थ्यादुपपन्नानाम्। न चैते पिशितवधुषः क्षणानामन्योऽन्यभेदमव्यवस्थिति

वैयर्थ्यादुपपन्नानाम्। न चैते पिशितवधुषः क्षणानामन्योऽन्यभेदमव्यवस्थिति
वैयर्थ्यादुपपन्नानाम्। न चैते पिशितवधुषः क्षणानामन्योऽन्यभेदमव्यवस्थिति
वैयर्थ्यादुपपन्नानाम्। न चैते पिशितवधुषः क्षणानामन्योऽन्यभेदमव्यवस्थिति

नाकलयामः BhāṭṭiCin.47.12(on i.1.4)
अन्योऽन्यभेदक (anyo'nyabhedaka) *adj.* who causes mutual enmity
or dissension (कूटशासनकर्तृश्च प्रकृतीनां च द्वेषकः। ... हन्यात्) द्वेषकान्योऽन्य-
भेदकान् ManvaVi.1233.6(on 9. 232)

अन्योऽन्यभेदकलह (anyo'nyabheda-kalaha) *m.* conflict due to mutual
enmity अन्योऽन्यभेदकलहकुमानभेदेर्जातिनि किं जडयिस्तव रूपमयं ŚāraTi.12.83.

अन्योऽन्यभेदग्रह (anyo'nyabheda-graha) *m.* grasping or knowledge
of mutual difference परस्परभेदग्रहोऽन्योऽन्यभेदग्रहसंज्ञः AdvaiSi.787.6.

अन्योऽन्यभेदग्रहिन् (anyo'nyabheda-grāhin) *adj.* which grasps or
proves mutual difference विषयाणामन्योऽन्यभेदग्रहिणभावात् भेदः सुदुर्लभः
VedāntKa. 470.15(on iii. 3. 53)

अन्योऽन्यभेदत्याग (anyo'nyabheda-tyāga) *m.* abandonment of mutual
difference न हि नामावृत्तरसा अन्योऽन्यभेदत्यागेन प्राक्सिद्धेन मधुना ऐक्यमापद्यते
AdvaiSi.836.15.

अन्योऽन्यभेदभेद (anyo'nyabheda-bheda) *adj.* (used as noun) (persons)
having mutual difference and dispute (ये पठन्ति शतावर्तम्) अन्योऽन्यभेदभेदानां
मैत्रोकरणमुत्तमम् SkandP.v(1).63. 223.

अन्योऽन्यभेदव्यवर्तकता (anyo'nyabhedavyavartaka-tā) *f.* [Inst.] by

way of being exclusive of mutual difference तत्रैव वाक्ये सशब्दाधृतकाल-
विशिष्टदेवदत्तस्यापेक्षार्थतत्कालविशिष्टदेवदत्तस्य चान्योऽन्यभेदव्यवर्तकतया विशेषण-
विशेष्यभावः VedāntSā.(Sa.)22.19.

अन्योऽन्यभेदाभाव (anyo'nyabheda-bhāva) *m.* absence of mutual
difference (शुद्धवैधात्मकत्वेऽपि येषाम्) अन्योऽन्यभेदाभावे च 'निर्मितास्ते' इति
कथं बहुवचनम् PratyabhiVi.ii. 251.3(on iii. 2.7)

अन्योऽन्यभेदाभेद (anyo'nyabheda-bheda) *m.* mutual difference and
non-difference भेदाभेदादिना पिण्डानामन्योऽन्यभेदाभेदसमर्थनं इदमिदं न भवतीति
भेदः इदमिदं भवतीत्यभेदः ŚrūtaPra.ii.121.14(on i.1.1)

अन्योऽन्यभेदावभासन (anyo'nyabheda-vabhāsana) *n.* knowledge of
mutual difference अस्मादिदं पूर्वमित्याद्यन्योऽन्यभेदावभासनात्मकं पुनरपि अभेदविश्रान्तं
येत् धृवनामुष्यते तत् सामान्येन विहित्युक्तं Bhāsk.ii.55.20 (on ii. 2.2)

अन्योऽन्यभेदिन् (anyo'nyabhedi) *adj.* breaking or destroying each
other अपक्रयोर्वा घटयोरवश्यमन्योऽन्यभेदी समसंनिपातः NītiSā. 9.61; Sūkti-
Ra.132.5.

अन्योऽन्यभेषज (anyo'nyabhēṣaja) *n.* drug (prescribed for) one (may
be substituted) for another काशधासहायच्छर्दिह्निष्प्राश्यान्त्योऽन्यभेषजैः (उपाचरेत्)
AṣṭāSāh.ii. 36.10(4.6)

अन्योऽन्यभोगव्यतिकर (anyo'nyabhoga-vyatikara) *m.* act of mixing
of enjoyments of each other जीवानामन्योऽन्यभोगव्यतिकरमाह ŚrūtaPra.ii.
385.10(on ii. 3. 52)

अन्योऽन्यभोग्यधी (anyo'nyabhogya-dhī) *f.* intention that each other
are enjoyable अन्योऽन्यभोग्यधीरेव रहः स्त्रीपुंसयो रतिः BhāvPra.(Śā.)78.15(4)

अन्योऽन्यभोज्यान्न (anyo'nyabhogyanna) *adj.* having food (of any
one) which is fit to be consumed by any other (of that class)
धर्मज्ञानान्योऽन्यभोज्यान्ना द्विजास्तु विदितान्यथाः। स्ववृत्त्योर्पार्जितं मेघमन्त्रेणैकशृणुमिषिकम्
VedavyāSm. 3. 56.

अन्योऽन्यभ्रमराकुल (anyo'nyabhramarākula) *adj.* crowded or
swarmed with different bees चतुर्विधैस्तमुक्तमन्योऽन्यभ्रमराकुलम्। आसीद्वनमि-
वोद्धतं स्त्रीवनं रावणस्य तत् Rāmā.v.7.62.

अन्योऽन्यभ्रान्ति (anyo'nyabh-rānti) *f.* variety of a figure of speech
called Anyo'nyā (lit. illusion of each other) अन्योऽन्यभ्रान्तिकान्योऽन्यभ्रान्ति-
रन्योऽन्यभेकता। अन्योऽन्यभ्रान्तिकृतेरन्त्यभ्रमेतद्विद्यते SaraKaṇṭhā. 346.7;
अणुकुमुमुक्षुप्रसिधतमधुकरौ शुक्लशकुन्तानां या पञ्चनवृक्षप्रतिन्यायं च मधुकराणां
शुक्लधुषु किञ्चुककुमुमभ्रान्तिः सेयमन्योऽन्यभ्रान्तिः SaraKaṇṭhā. 348.11.

अन्योऽन्यम् (anyo'nyam) *adv.* 1A (inanimate) to each other, mutually,
reciprocally B (animate) with each other or one another C (animate) to or
for each other, mutually, reciprocally 2 the word anyo'nyam 1A (inanimate)

to each other, mutually, reciprocally मनुष्यस्य सा सा बुद्धिस्तदा तदा
कालयोगविपर्यायं प्राप्यान्योऽन्यं विपर्यायं MahāBhā.x. 3.7; अन्योऽन्यमुपनीडय-
दुत्तराक्ष्याः स्तनद्वयं पाण्डु तथा प्रवृद्धम् KumāSāh. 1.40; Subhāṣi. 1542;
एते पितरो देवा देवाश्च पितरश्च वै। कृत्यार्तवार्धमासासु अन्योऽन्यं पितरः
सूताः BrahmandP.i. 28.94; अन्योऽन्यं प्रतिपञ्चसंहतिमिमं लोकस्थितं बाधयन्नेव
श्रोतुं कृपयन्नेवटिकान्यायप्रसक्तो विधिः Mṛccā.10.60; ताराग्रहगमन्योऽन्यं
स्वातां युद्धसमागमी SūrySi.7.1; स्वमागंगाः प्रयान्त्येते दूरमन्योऽन्यनार्धिताः (प्रभूः)
SūrySi.7.24; 12.41; (गुणाः) अन्योऽन्यमिषभा इति अन्योऽन्यं परस्परमिषमिति
SāmkhyaKāBh.10.1(on 12); कारकम् ... तस्य कस्य क्रियाक्रिये।...

अन्योऽन्यम् (anyo'nyam) *adv.* 1A (inanimate) to each other, mutually,
reciprocally B (animate) with each other or one another C (animate) to or
for each other, mutually, reciprocally 2 the word anyo'nyam 1A (inanimate)

to each other, mutually, reciprocally मनुष्यस्य सा सा बुद्धिस्तदा तदा
कालयोगविपर्यायं प्राप्यान्योऽन्यं विपर्यायं MahāBhā.x. 3.7; अन्योऽन्यमुपनीडय-
दुत्तराक्ष्याः स्तनद्वयं पाण्डु तथा प्रवृद्धम् KumāSāh. 1.40; Subhāṣi. 1542;
एते पितरो देवा देवाश्च पितरश्च वै। कृत्यार्तवार्धमासासु अन्योऽन्यं पितरः
सूताः BrahmandP.i. 28.94; अन्योऽन्यं प्रतिपञ्चसंहतिमिमं लोकस्थितं बाधयन्नेव
श्रोतुं कृपयन्नेवटिकान्यायप्रसक्तो विधिः Mṛccā.10.60; ताराग्रहगमन्योऽन्यं
स्वातां युद्धसमागमी SūrySi.7.1; स्वमागंगाः प्रयान्त्येते दूरमन्योऽन्यनार्धिताः (प्रभूः)
SūrySi.7.24; 12.41; (गुणाः) अन्योऽन्यमिषभा इति अन्योऽन्यं परस्परमिषमिति
SāmkhyaKāBh.10.1(on 12); कारकम् ... तस्य कस्य क्रियाक्रिये।...

अन्योऽन्यम् (anyo'nyam) *adv.* 1A (inanimate) to each other, mutually,
reciprocally B (animate) with each other or one another C (animate) to or
for each other, mutually, reciprocally 2 the word anyo'nyam 1A (inanimate)

to each other, mutually, reciprocally मनुष्यस्य सा सा बुद्धिस्तदा तदा
कालयोगविपर्यायं प्राप्यान्योऽन्यं विपर्यायं MahāBhā.x. 3.7; अन्योऽन्यमुपनीडय-
दुत्तराक्ष्याः स्तनद्वयं पाण्डु तथा प्रवृद्धम् KumāSāh. 1.40; Subhāṣi. 1542;
एते पितरो देवा देवाश्च पितरश्च वै। कृत्यार्तवार्धमासासु अन्योऽन्यं पितरः
सूताः BrahmandP.i. 28.94; अन्योऽन्यं प्रतिपञ्चसंहतिमिमं लोकस्थितं बाधयन्नेव
श्रोतुं कृपयन्नेवटिकान्यायप्रसक्तो विधिः Mṛccā.10.60; ताराग्रहगमन्योऽन्यं
स्वातां युद्धसमागमी SūrySi.7.1; स्वमागंगाः प्रयान्त्येते दूरमन्योऽन्यनार्धिताः (प्रभूः)
SūrySi.7.24; 12.41; (गुणाः) अन्योऽन्यमिषभा इति अन्योऽन्यं परस्परमिषमिति
SāmkhyaKāBh.10.1(on 12); कारकम् ... तस्य कस्य क्रियाक्रिये।...

अन्योऽन्यम् (anyo'nyam) *adv.* 1A (inanimate) to each other, mutually,
reciprocally B (animate) with each other or one another C (animate) to or
for each other, mutually, reciprocally 2 the word anyo'nyam 1A (inanimate)

to each other, mutually, reciprocally मनुष्यस्य सा सा बुद्धिस्तदा तदा
कालयोगविपर्यायं प्राप्यान्योऽन्यं विपर्यायं MahāBhā.x. 3.7; अन्योऽन्यमुपनीडय-
दुत्तराक्ष्याः स्तनद्वयं पाण्डु तथा प्रवृद्धम् KumāSāh. 1.40; Subhāṣi. 1542;
एते पितरो देवा देवाश्च पितरश्च वै। कृत्यार्तवार्धमासासु अन्योऽन्यं पितरः
सूताः BrahmandP.i. 28.94; अन्योऽन्यं प्रतिपञ्चसंहतिमिमं लोकस्थितं बाधयन्नेव
श्रोतुं कृपयन्नेवटिकान्यायप्रसक्तो विधिः Mṛccā.10.60; ताराग्रहगमन्योऽन्यं
स्वातां युद्धसमागमी SūrySi.7.1; स्वमागंगाः प्रयान्त्येते दूरमन्योऽन्यनार्धिताः (प्रभूः)
SūrySi.7.24; 12.41; (गुणाः) अन्योऽन्यमिषभा इति अन्योऽन्यं परस्परमिषमिति
SāmkhyaKāBh.10.1(on 12); कारकम् ... तस्य कस्य क्रियाक्रिये।...

यत्र स्थापुमानोपमेयता। उपमेयोपमाहुस्तां पक्षान्तरहानिगाम् Kāvyaśāstra. 5.14; Alankāra.14(19); अनुनाथाः ... अन्योऽन्यम् ... घटन्ते HarVi.9.66; सत्तत्वापेक्षापेदो भावानां नाम्युपेयते। स्वभावानादन्योऽन्यं विशेषो बाह्य एव सः BrĀraUBhVā.(Sambandha.)352; अन्योऽन्यव्यतिरेकित्वाग्रान्योऽन्यात्मकता ... । विरोधित्वाच्च नान्योऽन्यं संवन्धस्तापशीतवत् BrĀraUBhVā.i.2.14; ii.3.33; दृष्टदर्शनगोचराः । न चान्योऽन्यतोऽमीषां ज्ञेयत्वं मित्रसाधनम् NaiṣkaSi. 96.10; तयोः (दृष्टदृश्ययोः) भेदोऽभेद एव चान्योऽन्यं, भेदाभेदो न रूपद्वयाभावात् IṣṭaSi.18.16; विदधति विनिबद्धब्रह्मन्योऽन्यमारात्। किमपि सुनयधितान्त्रणं मन्त्रिवृत्ते Kapphiṇā.4.3; रूपरसयोः समवायिकारणमेकं कपित्वादि द्वयं न तु तयोरन्योऽन्यं कार्यकारणभावः NyāyMañ.i.119.6; यदि शरीरादव्यतिरिक्ता एव तदवयवः तदावस्थानामन्योऽन्यं भेदो न स्यात् NyāyMañ.ii.12.21; तद्वतोऽपि (विष्णुप्रतिविम्बोः) रथौ। युद्धान्युद्धौ द्व्यान् वेदन्योऽन्यमभिप्रातुकम् RāghaPaṇ.(Dha.)18.34; आसामन्योऽन्यमङ्गानि पूजासु परमेश्वरि। एकाङ्गित्वे स्थितान्यस्तत्परिवाराः TantrRā.11.58; 15.97; व्यङ्ग्यव्यङ्ग्यत्वमन्योऽन्यं न च स्यात् ĀtmaSi.27.22; वस्तुभेदान्नयकभेदादसत्तद्भाषाणामन्योऽन्यं भेदः Avalo. 3.26(on 1.11); 35.1(on 2.1); गन्धनेहोष्णताश्चान्योऽन्यव्यच्छेदहेतवो(v.l. अन्योऽन्यं व्यच्छेदहेतवो)ऽसाधारणधर्माः Bhām. 561.17(on iii. 2. 22); चिरं विभिन्नाः कुमुदेन्दुकन्दभासः समग्रा अपि यत्र ते ते। अन्योऽन्यमेकत्र निवाससौख्यकुहलेनेव गुणा घटन्ते NavaSāC.1.86; 16.59; विभागश्च्युतमपि। अन्योऽन्यं च ततोऽपि च विभक्तभाषति जगदेतत् ParamāSā.13; (रङ्गशीर्षं तु कर्तव्यं पङ्कारुक्तमन्यितम्) नेपथ्यगृहप्रतिफलानि सत्त्वभावपृष्ठस्तान्तरावन्त्योऽन्यं निवेद्य तयोरन्यं च तदपेक्षया चतुर्हस्तान्तरं सत्त्वद्वयम् AbhinBhā.i.61.22(on 2.68); i. 293.20(on 6. 3. 37); (यस्मिन्नस्ति न वस्तु) एवमेतेऽभावविकल्पाः शुद्धलक्षणमगताः । न त्वन्योऽन्यमसंबद्धाः Loc. 9.11(on 1.1); इलयोरन्यमित्यादिवाक्यैर्यस्यानुमीयते। समानश्रुतितान्योऽन्यं सोऽनुप्रासः प्रशस्यते SaraKāṇthā.233.22; 346.5; सत्यैव ... साङ्गव्योगतोऽन्योऽन्यं सममञ्जलिं कृत्वाष्टपी (मुद्रा) TripuTāU.538.8; (पञ्चभूतानि) अन्योऽन्यमश्रित्य द्योतं प्रोतमुद्रमात् TriBrU.4; वेदाः सर्वे पङ्कजास्तु ... । अन्योऽन्यं सर्वविद्यानां प्रामाण्यमधिकारतः SaurP.40.58; परस्परविरुद्धाः शुद्धरादय इति। तेषामन्योऽन्यमङ्गिभावाद्येनानामनीचित्यस्य जीवितसर्वस्वभूतस्य रक्षां कुर्यात् AucViCa.18(3) (132.5); पर्यवसिते कृतार्थत्वेऽन्योऽन्यं तदनु विदितं किं न कुरुताम् SubhāRaK.20.6; ये पाकादयोऽन्योऽन्यमन्यत्वेनावस्थिताः क्रियाविशेषास्तत्समवेतं सामान्यमेव वाच्यम् Kāvyaśāstra.(He.)28.10; अन्योऽन्यमुक्तपरीत्या च मित्राणीवात्र विद्याश्च गुणाश्च तस्युः DvyaśraKā.6.2; अन्योऽन्यभावव्यतिरेकोऽन्योन्यमेव(?)न्योऽन्यमेव) ... स्यात् KhandanKhā.292.13; रसोपरसलोहानि सर्वाण्येकत्र धामयेत्। अन्योऽन्यं द्व्यन्तां यान्ति Rasā.8.40; अन्योऽन्यं गलहस्तानोपनतयोर्द्वन्द्वेन यसोजयोः ... हेवाकिनी EI.viii.103.10; (द्रव्यम् ... एकं च तत्पृथक्त्वं च इत्युक्तत्वात्) अन्योऽन्यमेव विश्रान्तैवाहारव्यवहारयोः TarkSaṁ.(Ā.)68.17; कार्यमेवमन्योऽन्यमनुसंधानव्यत्ययः VedāntPāSāu.332.3(on iii. 3. 36); पदार्थानां तेषामाकाङ्क्षा-संनिधियोगात्तावदादयोऽन्यमन्ये जातेऽननुभवतःपूर्वः ... वाक्यार्थः परिस्फुरति Ekāva.1.13(90)(37.2); 2.11(73.1); 7.3(1)(186.7); भवति क्रियोपजननं यद्यन्योऽन्यं तदान्योऽन्यम् Ekāva.8.40(292.7); अन्योऽन्यं प्रदेशानुप्रवेशे सत्यविभागे-नास्त्यानां वन्धः SarvaDaSā.3.354; बीजद्वारवत् विज्ञानानां वासनानां चान्योऽन्यं निमित्तनिमित्तिकाभावेन वैधियस्योपपन्नत्वात् VedāntKau.200.14(on ii. 2. 28); अन्योऽन्यं सुखदुःखयोः समतया यद्व्यज्यते वैधवं तलेम PuruṣPa.200.27; अन्नरसमयान्योऽन्तर आत्मा प्राणमयः इत्यन्योऽन्यमन्यतोऽन्तःप्रमाण्यदीनां कथं ब्रह्मता TattvPrakā.19B.4(on i.1.15); पक्षद्वयेऽन्योऽन्यं बाध्यकभावश्चैव तदन्यथा-नुपपत्त्या ... इन्द्रादीनामभेदः प्राप्तः TattvPrakā.22A.7(on i.1.21); (आकाशोऽवकाशप्रदः) तत्र यासी अन्योन्य(स्य)स्पर्शभाषो विहितरिह, न सा प्राच्यतत्त्वेव स्यात् TattvMu.1.45; 'तव विरेहे ...' इत्यादी पवनदीनाम् ... 'हृदयभेदमसूर्यः ... अन्योऽन्यं विरोधो मुखत आभासते SāhiDa.592.1; सत्याः चरणाविन्दुगुल-मन्योऽन्यं सुप्रतिष्ठितम् VetāPañ.(Si.)44.5; द्विवादीनामन्योऽन्यं सामानाधि-करणम् Upask.21.10(on 1.6); परस्परपराधानमन्योऽन्यमन्यकरणम् ... न मर्ययेत् DaṇḍaVi.266.15; द्रव्यगुणयोरन्योऽन्यं व्यावर्त्यव्यावर्तकभेदो न प्रतीयते TantrRaha.9.17; आकाङ्क्षादीनां त्रयाणां न केवलमन्यं प्रत्येव कारणात्पुम्। किं त्वन्योऽन्यमपि कार्यकारणभावः ... अवगन्तव्यः TantrRaha.32.11; व्यावृत्ती-नामन्योऽन्यमेवेदं सति ... ज्ञानादिपदवैयर्थ्यम् Nyāyām.454B.4; 597B.8; न च योगिनां योगजधर्म एव प्रत्यासतिः स्यात् ... अन्योऽन्यं व्यभिचारात् YogSā.71.14(4); अब्धौ भङ्गो न हि किमभिन्नाः ते वान्योऽन्यं किमिह न मित्राः NayaMañ.II.5.10; स्वभावादन्योऽन्यं किसलयमपीदं तव पदम् ... दधाते सदृशताम् MūkaPañ.3.75; द्रव्यद्वयोर्कयोरोऽन्यं व्यतिषङ्गं विधाय ... विवृतम् BhāmCan.124.3(on xvi.4.4); (जडाः) तेऽन्योऽन्यं स्वविषयैः प्रमातृभिः सर्वत्र चित्राः कथा न कुर्वन्ति Bhāsk.i.65.12(on i.1.3); शब्दास्तु समतान्योऽन्यं

सालंकारी सुसंस्कृतौ SāhiSā.2.87; IB (animate) with each other or one another मशकोदुस्वरौ चापि संप्रयुक्तौ यथा सदा। अन्योऽन्यमन्यौ च यथा संप्रयोगस्तथा तयोः MahāBhā.xii.187.38; (तपस्विनः) अन्योऽन्यमुपजन्तुः शनैश्चक्रुर्मिथः कथाः Rāmā.ii.108.3; अन्योऽन्यमनुरक्तश्च चक्रयाकसधर्मिणः। ... जीवन्ति ते BrahmanāP.i.15.79; अन्योऽन्यमासीत् संजल्प उत्तमश्लोकवेतनम्। ... कौरवेन्द्रपुरस्त्रीणाम् BhāgP.i.10.20; देवासुरराजौ ... अन्योऽन्यं संविदमकुर्वन्तौ ... प्रजापतिसकाशपामजन्तुः ChāndōUBh.508.19(on viii.7.3); कथां चक्रु-स्तदानीत्येनं सुतेन सहिता द्विजाः BrahmanP.1.14; (सीलाप्रज्ञादेव्यौ) ददशतुल्याम् ... । अष्टपृथ्वीमन्योऽन्यम् YogVā.iii.24.10(comm.परस्परसाहित्येन); (स्वात्माराणा) स्वत्मानमेव द्वेधा विभज्यान्योऽन्यं क्रीडमाना LalitāSāBh.176.9(on 214); 1C (animate) to or for each other, mutually, reciprocally अनीकं यातुयानानाम् ... अन्योऽन्यमभिगर्जताम् Rāmā.iii.23.20; सभापमाणी तावन्त्योऽन्यं भ्रातरावुमी। वसुंधरायां पतितं पुष्पमार्गमपश्यताम् Rāmā.iii.60.15; वानरोत्तमाः। ... तेषां सभापमाणानामन्योऽन्यं स विभीषणः। ... स्वस्थ एव व्यतिष्ठत Rāmā.vi.11.8; स्पृष्टं(ष्टा) रजस्वलन्योऽन्यं ब्राह्मण्या ब्राह्मणी च या। ... पञ्चगव्येन शुच्यति AtriS.22.279; AṅgiSm.43; BrYamaSm.3.65; ParāSm.7.11; VṛSāSāSm.20; (नृपसुतं दृष्ट्वा) ताः ... नार्यः ... । अन्योऽन्यं दृष्टिभिर्हत्वा ... विनिश्चयः BuddhaC.4.6; द्रव्यम् ... । क्लमान्तरेऽन्योन्यविनोदनेन सलीलमन्योऽन्यमप्यनृ- SaundA.11; यदा नार्यावुपेयताम् ... । मुञ्चतः शुक्रमन्योऽन्यमनस्थितत्र जायते SuśruSā.iii.2.47; कस्येनो पितरौ ... संयोजितावन्योऽन्यं तनयादिकं जनयो भूयादिविभूतात्मभिः VijñāS.19; अन्योऽन्यं संमोदनीयां कथां व्यतिसारित्वा उभौ शिलात्वेन उपाविशताम् ĀryaSāS.1.14; स्त्रीणामुद्राह एको द्वे वेदोक्तः पवनो विधिः। स्त्रीपुंसोर्वत्र विन्यासस्तयोरन्योऽन्यमुच्यते BrParāSm.6.178; परस्परमुखाव्यादा क्रीडा यत्र प्रयुज्यते। विशेषयन्ती चान्योऽन्यं संवन्धः स विधीयते KāmSā.197.12(3.1); निष्पन्नोऽ(साव)न्योऽन्यं भेदः PañT.1.127(70)(140.4); अन्योऽन्यं यदि पश्यतः शशिरवी ... स्युः क्लीबयोगाः Brhjjā.4.13; अन्योऽन्यं प्रणयेशलाः प्रमदानामालापकथाः शृण्वन् कन्दर्पकेतुः ... विस्मयमकरोत् VāsaDa.233.5; सुरासुराणामन्योऽन्यमहोरात्रं विपर्ययात्। तत्पट्टिः षड्गुणा दिव्यं वर्णमासुरवैव च SūrySi.1.14; 12.4; चलति महीपतावन्योऽन्यमपरिभससंचलनचालिताद्वय- भङ्गमकरकोटिपाटितांशुकपटानाम् ... आसीदतिमहान्त्रंभ्रमो महीपतीनाम् Kād.13.20; DaSkuC.108.16; रामस्य रक्षप्रभोश्चान्योऽन्यं शरवृष्टिरेव चलते दृष्टिस्तयोर्वस्तव MahāviC.6.41; क तेऽन्योऽन्यं यत्नाः UtaRāC.6.33; प्रयो मित्रम् ... जीतिवत् वा। स्त्रीणां भर्ता धर्मदाराश्च पुंसामित्यन्योऽन्यं वत्सयोर्जातमस्तु MālaMā.6.233; सुहृदाः न ... निजतां मुष्टिभिर्मिथः। ... अजानतामिवान्योऽन्यं वतुःपञ्चावशेषिताः BhāgP.i.15.23; उद्गातुरुपाः संवद्धाः संलग्नाः अन्योऽन्यमेव संपन्ति ChāndōUBh.77.6(on i.12.4); सा परिपदवन्योऽन्यं विमृश्य सम्यगवधार्य यद्वते स धर्मः स्यात् BālaKrī.29.12(on 1.9); i.50.18(on 1.34); यज्रातं योग्यमन्योऽन्यं योग्यं वृद्धिमान् जनः IśvaSi.(U.)2.43; रागिद्वन्द्वैर्द्विजैः घटना गाढमन्योऽन्यमहं Kapphiṇā.12.47; (चक्रिणः ... पन्था देयः) चक्रयादीनां त्वन्योऽन्यं विकल्पः। स च शक्त्यपेक्षः ManuBh.i.148.13(on 2.139); संधिचिच्छेत्समेनापि ... । सुन्दोपसुन्दावन्योऽन्यं नष्टौ तुल्यबलौ न किम् Hitopa.4.23; कद्वध विनत च परस्परम्। सापत्न्यासूयया ... स्पर्धमाने ... । छलनेषणसत्त्वान्योऽन्यं मानभजने। विजहतुः NilaP.App.75; भवतो जनकः कोऽत्र जननी वा तदुच्यताम्। इत्यन्योऽन्यं पुरा ताभ्यां ब्रह्मेशाभ्यां किल प्रियः। परिवारोऽभवत् VāmaP.2.29; कृतजोत्करमन्योऽन्यं पीयते स्म ततो मधु BrKathāSloSā.2.29; अद्याप्यहो जगति सुन्दरलक्ष्मणं अन्योऽन्यमुत्तमगुणाधिकसंप्रपन्नः। अन्धभिर्यु- पमितुं न मया च शक्यं रूपं तदीयम् CaurPañ.43; मुखाभोजं हृशान्योऽन्यं विलासिभिरपीयत NavaSāC.16.59; अन्योऽन्यमाह्वयन्तः ... मिलिताश्च तोरणद्वारेषु कामिन्यः UdaySuKa.146.10; परकालाभतोऽन्योऽन्यं विवादे वृजिप्रविहः (एतत् ... पुराणस्य संशेषः) LiṅgaP.i.2.48; गोपिकाः ... । अन्योऽन्यं च प्रेमपूर्वं कथा मे संजल्पन्त्यः स्वालान्येव जगुः ĀdiP.23.90; सा चाकस्मात्सर्गमाभूतत् दृष्ट्वा वत्सगुल्मयोः। तत्रान्यपुरुषाभावाच्चान्योऽन्यमजायत KathāSāSāg.i.6.11; iii.4.371; x.6.93; अन्योऽन्यं लज्जयेव प्रतिफलमिषात्कुट्टिमान्विशन्तः पतलं भूमिपालाः ... गच्छन्ति ... गृहाणि KarmaSu.1.23; शूरन्य ... विरतो नाधपि दर्पतव। इत्यन्योऽन्यमहर्निशप्रणविभिः कोलाहलैः ह्माभुजां यत्कारणहः यापिकैरिष्यमितो निद्रापनोदवस्तुः EI.309.20; वलितमनसोरन्योऽन्यं समावृत्तभावयोः ... नयतरुणयोः को जानीते किमथ फलिष्यति SubhāRaK.19.42; (विजयवन्धवत्सेनौ) अन्योऽन्यमुद्यतकृपाणकडंबकुन्ती योद्धुं स्वयं परिवृद्धौ रभसावृत्तौ KaumaM.6.2; अन्योऽन्यमुद्यतसमन्यदधान्यतटातटं भजतोः। उदितेऽकेऽपि न मावसानं प्रसमायते युनोः ĀryaSāSā.29; अटव्यामेकस्यामन्योऽन्यमनुगतांगौ। वानरो वानरी चास्ताम् PariPar.2.407; स्वपक्षभङ्गकरणावभूताम्। अन्योऽन्यमुष्णकरणाव रात्रिवरारिरात्रिवराद्वली तौ DvyaśraKā.6.88; अन्योऽन्यमेणाङ्ग न संघटय

... एकः करोमि ... सैन्यबद्धम् HarVi.8.38: अन्योऽन्यमत्सरं वेत्ता स्वयमेवाशु
वारयेत् NitiSā.8.84: अन्योऽन्यमत्सरार्पकलहच्यवानमुखैः । सुखलेशोऽपि नवास्ति
कदाचिद् युष्टदामपि TriṣaSaPuCi.3.564.
अन्योऽन्यमत्सर (anyo'nya-matsara) *adj.* jealous of each other गुरोः
कल्याणपूर्तां द्वौ शिष्यावन्योऽन्यमत्सरी KathaSaSāg.x.7.163.
अन्योऽन्यमत्सरग्रस्त (anyo'nyamatsara-grasta) *adj.* seized or over-
powered by the jealousy of each other अन्योऽन्यमत्सरग्रस्ताः परस्परजयपिणः
(केचित्) ŚankaVi.(Ā.)3.17.
अन्योऽन्यमत्सराख्यान (anyo'nyamatsarākhyāna) *n.* act of telling of
envy or jealousy of each other अन्योऽन्यमत्सराख्यानं ता वाचापि भर्त्सयन्तु
BhaviP.29A.9(i.8.45)
अन्योऽन्यमदगन्ध (anyo'nya-madagandha) *m.* fragrance of rut of
each other अन्योऽन्यमदगन्धोऽन्यमत्सरायातसामजम् । ... संजातं समनीकमनीकयोः
SamarāSam.7.462.
अन्योऽन्यमदसम्मत (anyo'nyamada-sammatta) *adj.* intoxicated by
the pride of each other, having one haughtier than other वेद्यसा सृजितं विधं
द्वैतदानवराक्षसम् । अन्योऽन्यमदसम्मतम् SkandP.v(1).41.2.
अन्योऽन्यमनोरथ (anyo'nya-manoratha) *m.* desires of each other किं
नाभिज्ञोऽहं युवयोरन्योऽन्यमनोरथमुक्तद्वन्द्वतां यननसंज्ञकानाम् PadmPrā.4.17.
अन्योऽन्यमन्त्रिवरै (anyo'nya-mantivaraivairā) *n.* mutual enmity
between premiers or ministers अन्योऽन्यमन्त्रिवरैरसमुद्योयां राज्यम् ...
नारायति क्षणेन RājTa.(Śr.)3.297.
अन्योऽन्यमन्यसुख (anyo'nya-manmathasukha) *n.* sexual enjoyment
with each other अन्योऽन्यमन्यसुखानुभवानुबन्धिनःस्यन्दनलितयिज्ञानयोस्तदानीम् ।
चेष्टास्तयोःरुदभवत् HarVi.21.56.
अन्योऽन्यमन्यु (anyo'nya-manyu) *m.* 1 grief or rage of each other
हरिणा हरिसुन्दरीणम् । अन्योऽन्यमन्युमरवेगाविनोदानि स्नेहेन दुरिमितं शूश्रुर्वै
वर्षाभि RāmC.19.26; 2 anger of each other एषोऽस्मि ... तयोरन्योऽन्य-
मन्युग्रन्थिस्वयोरकारणाय प्रेषितः BālRā.2.16(3)
अन्योऽन्यमया (anyo'nya-maya) *adj.* consisting of, i.e. united with
each other समरे रामगोविन्दौ रिपुस्तान्यत्युच्यताम् । ... वीरौ तावन्त्योऽन्यमयावुभौ
HāiVam.81.66.
अन्योऽन्यमरण (anyo'nya-marāna) *n.* mutual destruction इच्छयादृष्ट्य
चाव्योऽन्यमरणे प्रकृतयः स्थिताः BrahmandP.i.3.35.
अन्योऽन्यमर्दन (anyo'nya-mardana) *n.* 1 mutual strife वृत्ते ग्रहे यदि
तमस्तत्क्षणमावृत्तं दृश्यते भूवः । आरोहणमित्यन्योऽन्यमर्दनैर्मयकरं राजाम् (ग्रहणम्)
BrSām.5.49; 2 mutual fight or crushing प्रार्थनं स्वगराक्षमदाहिनीनामन्योऽन्य-
मर्दनरसातिशयो रणोऽथ । मुष्टिद्वन्नात्रिनखरप्रतिरुद्धवेगनिस्त्रिंशामुद्रगदापरिघ्रहार्ः
RāmC.(App.2)37.45; 3 rubbing against each other अन्योऽन्यमर्दनरसाद्विना-
समोऽप्यतग्रीमवर्षाद्विधतधूमशिशोःदग्मं व । कस्यापि पाणिपुङ्गवं स्वमुजप्रताप-
वहोर्द्विर्गमनार्गमिवाचवधं ŚrīKaC.18.5.
अन्योऽन्यमर्दमान (anyo'nya-mardamāna) *adj.* being crushed or
destroyed by each other अन्योर्द्विर्मानयन्ति(Read अन्योऽन्यमर्दमानयन्ति?)-
समुद्धतपृथक्चक्रतुः(अथ)मवलि(Read नचिन्त)धरामण्डल(ः) ... समानन्दित-
पौरजनजनसः श्रीमदञ्जुपतिः(Read श्रीमदञ्जुपतिः) EI. xii. 326.7.
अन्योऽन्यमर्दित (anyo'nya-mardita) *adj.* crushed by each other पादस्य
शार्गांधरावृत्ताः सैनिकास्तव । ... भूशमन्योऽन्यमर्दितः MahāBhā.ix.16.58.
अन्योऽन्यमर्मन (anyo'nya-marman) *n.* A secret of each other
अन्योऽन्यमर्मपरिहासकदाभिरामा राज्ञः स्त्रियस्तिवति कथा न वमुद्य स्तेके
VarāṅgaC.1.61; B vital parts or vulnerable points of each other (विधन्)।
नक्षत्रियार्द्रांशः सुतोऽन्योऽन्यमर्ममभिदाइपति VarāṅgaC.6.27: 14.17.
अन्योऽन्यमर्मभेदार्यम् (anyo'nyamarmabhedārtham) *adv.* for the sake
of cutting vital parts or vulnerable points of each other अस्मिन्ता प्रमायायां
कृतकर्मस्य देहिने । अन्योऽन्यमर्मभेदार्यमन्योऽन्यकरपोडनम् PadmP.ii.66.201.
अन्योऽन्यमात्सर्य (anyo'nya-mātsarya) *n.* jealousy of each other पिता
नियमिताः पूर्वम् ... । तदायन्योऽन्यमात्सर्यमन्योऽन्यनिशापयिनिः । ... ब्रह्मनारायणौ
पूर्व रुद्रः कल्याणतरेऽसृजन्तु ŚivP.vii(1).13.16(516A.10)
अन्योऽन्यमान (anyo'nya-māna) *m.* measurement (in respect of
greatness) of each other राज्ञीनशेणम् नहता सहैवं क्रमादुदारेण विद्यो युदानः ।
तद्यनुक्तं मनितेनुगं नान्योऽन्यमानवहपुस्तहते ŚrīKaC.11.72 (comm.)
मानस्यः परियामस्वीकरः)
अन्योऽन्यमान (anyo'nya-māna) *m.* pride of each other लक्ष्मीनारायणः

*अन्योन्यमान (anyo'nya-māna) m. pride of each other अन्योन्यामान

अन्योऽन्यमानस

शान्तिरवगम्यते RasāSu.184.13(2, 207)

अन्योऽन्यमानस (anyo'nya-mānasa) *n.* minds of each other हिरण्यासः ...। मृगाङ्गुलेखाम् ... ददर्श सः। सायपश्यतम् ...। चित्रं श्रुतिपथेनादी प्रविश्यान्योऽन्यमानसम्। अनिर्गत्याप्यविशतां दृष्टिमार्गेण तौ KathāSaSāg.x. 9, 248.

अन्योऽन्यमारणासक्त (anyo'nyamāraṇāsakta) *adj.* engaged in the killing of each other अन्योऽन्यमारणासक्तभटगर्जितभूषणे। ... समरागजने जन्ये ...। घेटकादिवयं राजा ... गृहीतवान् BrKathāK. 56.418.

अन्योऽन्यमारणासक्ति (anyo'nya-māraṇāsakti) *f.* engagement in the killing of each other आगच्छतोस्तयोर्मर्गं ...। अन्योऽन्यमारणासक्तिरभवद्वन्य-मित्रयोः BrKathāK.100.6.

अन्योऽन्यमार्जन (anyo'nya-mārjana) *n.* mutual cleansing अनयोः कयोः शुद्धिं कुर्यादन्योऽन्यमार्जनात् TantrRā.4.7.

अन्योऽन्यमालाग्रथित (anyo'nyamālā-grathita) *adj.* woven into different garlands लतानां माधवे मासि फुल्लानां वायुसेवनात्। अन्योऽन्यमाला-ग्रथितं संसक्तकुसुमोद्यम्। ... आसीद्वनमिवोद्धतं स्त्रीवनं रावणस्य तत् Rāmā. v.7.61.

अन्योऽन्यमाहात्म्यविद् (anyo'nyamāhātmya-vid) *adj.* knowing the greatness of each other रमणीयपावने ब्रह्मसंसर्गमः। अन्योऽन्यमाहात्म्य-विदोरन्यैरविदितान्मनोः। विराजते विरोधोऽपि नाम स्नेहे तु का कथा MahāviC.4. 34.

अन्योऽन्यमिथुन (anyo'nya-mithuna) *adj.* coupled or paired with each other, living by couples तमो रजस्तथा सत्तम् ...। अन्योऽन्यमिथुनाः सर्वे MahāBhā.xiv. 36.4; कृष्णः ... ददर्श यमुनाम्। हंसकारण्डवोद्धृत्य सारसेश्च विनादितम्। अन्योऽन्यमिथुनैश्चैव सेवितानां मिथुनेचरैः HariVarh. 55. 30; रजो ब्रह्मा तमो हग्निः सत्त्वं विष्णुरजायत। ... एत एव त्रयो वेदाः ...। अन्योऽन्य-मिथुना ह्येते अन्योऽन्यमपनीविनः VāyuP.i.5.17; MārkaP.46.19; LiṅgaP.i.70.80; DevīBhāP.iii.8.15; गुणाः ... अन्योऽन्यमिथुनाः ... ते तयोक्ताः Sāṅkhya-KāBh. 9. 29(on 12); 10.7(on 12); MāthVr. 21.17(on 12); 22.11(on 12); SāṅkhyaTaPra. 166. 3.

अन्योऽन्यमिथुन (anyo'nya-mithuna) *n.* couple or pair of each other सत्त्वं प्रकाशकं विद्धि रजश्चापि प्रवर्तकम्। तमो निगमकं प्रोक्तमन्योऽन्यमिथुनप्रियम् KāśyaS.54A.19; वायुः ... पित्तं प्रकोपयति ...। सर्वतः श्लेष्मणा रुद्धमन्योऽन्य-मिथुनाश्रयत् KāśyaS. 217B. 21; अन्योऽन्यमिथुनवृत्तयः अन्योऽन्यसहचराः अविनाभाववर्तिनः (गुणाः) SāṅkhyaTaKau. 277. 1(on 12) (comm. स्त्रीपुरुषवत् मिथुनीभूताः)

अन्योऽन्यमिथुन (anyo'nya-mithuna) *m.* united mutually, MW.

अन्योऽन्यमिलित (anyo'nya-milita) *adj.* 1 meeting with each other उत्थिते तस्मिन्नवनीधरे ... प्रणम्य निर्गच्छतो नरेन्द्रसंदोहस्य ... गात्रसंघट्टेन हठादन्योऽन्यमिलितमुकुटमकरीतदोच्छलितैः ... मणिभिः सरोत्तरोद्गरो वेलग्नसर इव सागरावय ... संप्रतो ययुः ... महानास्थानसंक्षोभः UdaySuKa. 39. 5; 46. 30; 2 combined with each other अन्योऽन्यमिलिताः कांस्थघनवत्कठिना घनाः। ... सुभटा वयुः RājTa.(Śrī.)I(1).151.

अन्योऽन्यमिश्रण (anyo'nya-miśraṇa) *n.* act of mixing of each other वृत्तीनाम् ...। अन्योऽन्यमिश्रणादासां मिश्रां वृत्तिं च पञ्चमीम्। अशेषरससामान्यां मन्यन्ते RasāSu.85.15(1, 287)

अन्योऽन्यमिश्रता (anyo'nyamiśra-tā) *f.* [Inst.] by way of being mixed with each other ते सत्त्वतमसी ... चित्रपतङ्गसंगतीलात्मकरूपन्यायेनान्योऽन्य-मिश्रतायापि भातः PratyabhiVi. ii. 290. 5(on iv.1.6)

अन्योऽन्यमिश्रत्व (anyo'nyamiśra-tva) *n.* the state of being mixed with each other हिरण्यवर्णां श्रीसुक्तम् ... इत्युक्तं मिथुनं परचिह्नितम्। आदायन्योऽन्यमिश्रत्वादन्योऽन्यप्रतिपादकम् AbhirbuS. 59.42.

अन्योऽन्यमिश्रित (anyo'nyamiśrita) *adj.* 1 related to each other नयाः सर्वे स्वपक्षाभिनिवेशिनः। मिथ्यादृशस्त एवैते तत्त्वमन्योऽन्यमिश्रिताः VarāṅgaC. 26.60; 2 mixed with each other अन्योऽन्यमिश्रितमपि व्यतिरिच्य शुद्धं दुग्धं पिबत्युदकमुपश्रुति राजहंसः SubhāRaK.40.42.

अन्योऽन्यमुख (anyo'nya-mukha) *n.* A faces of each other देवी ... तौ ... चान्योऽन्यमुखे स्फेरापितेक्षणी। ददर्श चन्द्रलेखां तां मणिपुष्पेधरं च तम् KathāSaSāg.xvii.1.63; ते मुक्तसारङ्गाः ...। मिलित्वा वन्यपूयेन क्रीडन्ति क्षालिताङ्काः। अन्योऽन्यमुखमाग्राय धौतगन्धमलक्षितम् Mānaso.iv.15.1605; B mouths of each other अन्योऽन्यमुखवायुध्यां पूरणं वृषणं स्मृतम् ŚrīgāDī. 2.61.

अन्योऽन्यमुखदर्शन (anyo'nyamukha-darśana) *n.* appearance or sight of the faces of each other वक्षानाम् ...। तेषां दुरापमप्यासीदन्योऽन्यमुखदर्शनम् RājTa.(Jo.)177.

अन्योऽन्यमुखदर्शिन् (anyo'nyamukha-darśin) *adj.* looking at the faces of each other ते भूपमन्योऽन्यमुखदर्शिभिः। तन्मत्स्थापितमितिर्जोषमस्यापि मन्त्रिभिः ParamāKā.81. 22.

अन्योऽन्यमुखनिरीक्षणदि (anyo'nyamukhanirīkṣaṇādī) *adj.* act of looking etc. at the faces of each other अतिकृपणदुस्त्रिरन्योऽन्यमुखनिरीक्षणदिना ग्रास्यकर्णैव विस्मृतकालावधिः BhāgP.v.14. 31.

अन्योऽन्यमुखाग्र (anyo'nya-mukhāgra) *n.* fronts of the mouths of each other श्लिष्यन्द्रिरन्योऽन्यमुखाग्रसङ्गसखलत्खलीनं हरिभिविल्लैः। ... दुःखेन निधक्रमुरध्वाराः ŚiśuVa. 3.66.

अन्योऽन्यमुग्धगन्ध (anyo'nya-mugdhagandha) *m.* 1 lovely fragrance of passion of each other मदमुदितद्विपकपोलपालेक्ष। अन्योऽन्यमुग्धगन्धव्यतिहारः कषणमाचष्टे ĀryāSaSa. 36 (comm. पक्षे वासनायाः); 2 fragrance of innocent love for each other, ĀryāSaSa. 36 (comm. पक्षे ... अनुरागस्य)

अन्योऽन्यमूर्च्छन (anyo'nya-mūrccchana) *n.* intimate mixing with one another दोषेभ्य एवातिदुष्टेभ्योऽन्योऽन्यमूर्च्छनात्। कोद्रेभ्यो विपक्षेव वदन्त्यास्य संघेव AṣṭāSaṅ. i.114. 2(1. 21); AṣṭāHr.i.13. 26.

अन्योऽन्यमूर्च्छित (anyo'nya-mūrccchita) *adj.* intimately mixed with one another कफं पित्तमसृङ्गांसं भेदश्चान्योऽन्यमूर्च्छितम्। सुगन्धे दीपनं स्यात् कटिच्छिद्रमुपस्थितम् Hastāyur.453. 3(3. 9)

अन्योऽन्यमूर्द्धपातित (anyo'nyamūrdha-pātita) *adj.* dropped, i.e. struck at the heads of each other परमेश्वरवर्मा ...। अन्योऽन्यमूर्द्धपातितङ्ग-व्यतिपक्ततुरगसादिगणे। ... विक्रमादित्याम्। ... एककिपलायितम् [कृत्] (Read एककिपलायितं कृतवान्) EI.xvii. 341.13.

अन्योऽन्यमूला (anyo'nya-mūlā) *adj.* (f.) based on one another इयमविद्यादिकान्योऽन्यमूला चक्रपरिवृत्तिः BrahmSūBh.(Rā.)485.17 (on ii. 2.18)

अन्योऽन्यमूलाग्र (anyo'nya-mūlāgra) *n.* (from) the root of one to the tip of another अन्योऽन्यमूलाग्रसूत्रयोगादेव्योर्वा(र्वा)धे योगहते च लम्बः(यः)। वंशौ स्वयोगेन हतावभीष्टमुनी च लम्बो(म्बो)भयतः कुण्डले Līlā.159.

अन्योऽन्यमेलन (anyo'nya-melana) *n.* 1 mutual relationship अन्योऽन्य-मेलनं मिथः प्रत्यासत्त्यादिशब्दाद्यं तदुपक्षयविषयः NyāyKuA.ii(1). 234. 2; 2 mutual combination or association शृङ्गारवीरयोः सत्यमभेदोन्योऽन्यमेलनम् BhāvPra. (Śā.)134.7(6); 131. 2(6); 3 act of joining each other दारणद्विगुणं तक्षणे ...। पूर्वस्माद्विगुणा पश्चाद् चेतना शिल्पकारिणाम्। अन्योऽन्यमेलने तक्षणस्तुल्या प्रायेण कल्पिता ŚilpaRa.ii. 34.16; 4 bringing each other together. cf. अन्योऽन्यमेलनविधि.

अन्योऽन्यमेलनक्षमत्व (anyo'nyamelanākṣama-tva) *n.* the state of being competent of association with each other माधुर्यादयो गुणाः। तेषां च ... यदन्योऽन्यमेलनक्षमत्वेन ... संघातरूपतागमनं दीप्तललितमध्यमर्णनील-विषयं गौडीयवेदमर्षाशालदेशेवाकाप्रचुर्यदृशा तदेव त्रिविधं रीतिः Loc.6.15 (on 1.1)

अन्योऽन्यमेलनविधि (anyo'nyamelana-vidhi) *m.* act of bringing each other together क वनेचरेन्द्रः ... क मुक्तिः ...। अन्योऽन्यमेलनविधावनयोः प्रवीणा तत्तादृशी जयति देव तत्रानुकम्पा YātrāPra.6.115.

अन्योऽन्यमैत्र (anyo'nya-maitra) *n.* mutual friendship (विवाहः) वरवधोः स्वेच्छया च गान्धर्वोऽन्योऽन्यमैत्रतः SkandP. iii(2).6. 29; iv. 38.5.

अन्योऽन्यमैत्री (anyo'nya-maitrī) *f.* mutual close agreement (of words or syntactic order) पदानां परान्योऽन्यमैत्री शय्येति कथ्यते PrātāYaBhū.67.2 (comm. विनिमयासहिष्णुत्वम्)

अन्योऽन्यमोह (anyo'nya-moha) *m.* illusion or ignorance of one (being) another, mutual illusion or ignorance ब्रह्मण्यवोधे ... शुक्तौ रौघं च रौघेऽधिकरणमयवा ह्यतेऽन्योऽन्यमोहात् ŚatŚlo. 22.

अन्योऽन्यमोहन (anyo'nyamoha-ja) *adj.* (used as noun) (that) which is produced from mutual illusion or ignorance नान्योऽन्यमोहनं विद्यानोहो-न्योऽतोऽपि निष्पद्यः IṣāSi. 335. 22.

अन्योऽन्यन्त्रपरिघट्टन (anyo'nya-yantrapariḥṭṭana) *n.* mutual rubbing of machines अन्योऽन्यन्त्रपरिघट्टनदोल्पमाननिशेषचक्ररथिकाप्रमणाभि-रामम्। दृष्ट्वा वसन्तललितम् ... उपपाति न विस्मः(यत्त्व)यं कः SamardSū. 31.195.

अन्योन्ययुक्त (anyo'nya-yukta) *adj.* syntactically connected with the word anyo'nya इतरेतरान्योन्ययुक्ताच्छब्द (आत्मेनेपदं न) इत्यर्थः Prasā.ii. 399.10.

अन्योन्ययुद्ध (anyo'nya-yuddha) *n.* A act of fighting with each other, mutual war अन्योन्ययुद्धरभसाहतिरुणयुद्धादिव्यन्दिशितरसरिव लङ्घयन्ति। ... न शासनविधिं तव ताप्रवृद्धाः HarVi.47.155; राजानस्ते च नीतास्ता दृष्ट्वा वीरभटादयः। आसन्नान्योन्ययुद्धेन देहत्यागे कृतोद्यमाः KathāSāSāg.viii.2.74; अन्धे ... विभवे प्रवृत्ते। अन्योन्ययुद्धेः सित्तिपालकानां न दुःखानां जिनस्तथापि VasiS.6.30; 6.44; B quarrel between two, dual (नकुलव्याप्त्यै) उभौ चान्योन्ययुद्धेन तदा पञ्चत्वमागतां VarāP.126.108.

अन्योन्ययुद्धकान्ति (anyo'nyayuddha-kānti) *adj.* desirous of fighting with each other नाराधस्तद्वलेर्यचन्द्र्यमरदरिव। भूपुत्रो युयुधते तावन्न्योन्ययुद्धकान्तिं TriśaSaPuC.iv.2.178.

अन्योन्ययुद्धनिमित्त (anyo'nyayuddha-nimitta) *n.* omen indicating mutual war भागवते ... तत्रैव घृणीनामच्योन्ययुद्धनिमित्तम्। शिवा ... अभिरित्यनलानना AdbhūSāg.658.18.

अन्योन्ययुद्धयमान (anyo'nya-yuddhyamāna) *adj.* fighting with each other अन्योन्ययुद्धयमानपोत्रिप्रकाण्डकुण्डोद्यलितमुक्ताफलधवलितः ... प्रदेशरुप-शंभिताम् ... एकशुद्धयेतावत्पर्वतान्तरालाटवीं वीक्षमाणः ... गगनद्वजप्रनगरमामसाद TilaMañ. 235. 11.

अन्योन्ययोग (anyo'nya-yoga) *m.* 1A mutual contact or association सुहृदयमयुदेवं प्रेम मेऽन्योन्ययोगात्सहजमुपरिप्लव्यतानं हन्त यस्मिन्। ... तत्कदा भावि तादृदिनमनुदिनमेवं ध्यायति त्वो नरेन्द्रः RāghPān.(Dha.)13.42; नैरन्तर्व विभूनामपि भवति ततोऽन्योन्ययोगोऽपि योग्यः TattvMu.5.54; 1B mutual (sexual) union नायकनायिकयोः समसुरतमाह ...। इह भवति नितान्तं प्रीतिरन्योन्ययोगात् PañcSā.2.2; 2A mutual combination ध्वनैस्तेषां योगः संसृष्टिसंकरैः। अन्योन्ययोगादेवं स्याद्रेदसंख्यातिभूयसी KāvyaPra.215.3; 2B mutual (syntactic) connection पञ्चालदयः शब्दा जनपदिनां जनपदस्य च साधारण्येनान्योन्ययोगमपेक्षन्ते PadMañ. on KāśiVr. on P.ii.1.57 (78.8); समुद्ययान्वाचयनिश्चयान्योन्ययोगपक्षान्तरसंग्रहेषु। स्यात् KośaKaTa.2.3136; 3 mixture of each other (colours) अन्योन्ययोगात्संजातवर्णयोः कथ्यते ŚilpaRa.i.46.134.

अन्योन्ययोगक्षेम (anyo'nya-yogakṣema) *m.* mutual welfare (lit. mutual preservation of what is obtained) कर्म चान्योन्ययोगक्षेमोद्धनान्तरं ज्ञातियम् PratyabhiVi.i.357.3(on i.7.2)

अन्योन्ययोगविरह (anyo'nyayoga-viraha) *m.* absence of mutual contact, i.e. staying together सा शंकरस्य शरणं स च तज्जनन्या अन्योन्ययोगविरहस्त्यनयोरसहः ŚaṅkaDigVi.(Mā.)5.34.

अन्योन्ययोग्य (anyo'nya-yogyā) *adj.* Ai fit for each other केचिच्छ-शंसुर्वरं वराङ्गं महीपतीनां तनयाश्च केचित्। ...। अन्योन्ययोग्या इति केचिद्वचः VarāṅgaC.2.75; Aii fit to be done by each other व्यक्तिलुप्त इति केचिद्वचः ...। अन्योन्ययोग्यमन्योन्यविषये वा ल्वनं कुर्वन्तीत्यर्थः PadMañ. on KāśiVr. on P.i.3.14(416.8); B mutually fit (for syntactic relation) अर्थः पदरभिहिताः ...। अन्योन्ययोग्यसंगर्भाकाङ्क्षन्ते परस्परम् BhāvPra.(Śā.)159.21(6)

अन्योन्ययोजन (anyo'nya-yojana) *n.* A act of joining of various things कार्यकारणसंदेहो भवत्यन्योन्ययोजनात् (v.l. अन्योन्ययोजनात्) MahāBhā. xiii.1.34; B act of combining or mixing of each other पृथक्पृथक् गृहीतानां मेघा प्रोक्ता तथा स्मृतिः। अन्योन्ययोजने तु स्यात् प्रज्ञा संव विशेषतः PramāVāBh.83.35.

अन्योन्ययोजना (anyo'nya-yojanā) *f.* act of placing one (foot) with another (foot) (एवं पादस्य जङ्घायाः ...। समानकरणे चेष्टा चारी) अन्योन्ययोजनापतितताधार्या व्यायामशब्दस्यार्थ इति तात्पर्यम् AbhinBhā. ii.93.13(on 10.2)

अन्योन्ययोधन (anyo'nya-yodhana) *n.* act of fighting with each other, i.e. mutual fight अन्योन्ययोधनस्यार्थदुर्धरप्रसरोद्धराः। तानभ्युः ... ते द्विपः HarVi.43.95.

अन्योन्ययोनि (anyo'nya-yoni) *adj.* based on each other, i.e. productive of each other धर्मार्थी ...। इतरेतरयोनी तौ (v.l. अन्योन्ययोनी तौ) विद्धि मेघोदधी यया MahāBhā.iii.34.29.

अन्योन्यरक्त (anyo'nya-rakta) *adj.* A attached to each other अन्योन्यरक्तमनसाम् ... हरिसखासरसाम् ... परिवृत्तिमियाय रक्तिः Kirāṭ.

9.74; B loving each other प्रमोदात्मा रतिः संव यूनोरन्योन्यरक्तयोः DaśRū. 4.48; BhāvPra.(Śā.)82.9(4); देवदत्तस्तुवाद्याद्य यम चान्योन्यरक्तयोः। सखा-नियतिदेवीव शीघ्रं घटय संगमम् PariPar.2.470; अशङ्कितोपसंपन्नः प्रणयोऽन्योन्यरक्तयोः। अधःकरोति ... चन्द्रम् YogVā.ii.7.24.

अन्योन्यरक्तता (anyo'nyarakta-tā) *f.* the state of loving each other मानदिवा विरक्तितया ...। अन्योन्यरक्ततां भूयः पुष्यत्येव रतिं शुभाम् BhāvPra.(Śā.)117.13(5)

अन्योन्यरक्तिमन् (anyo'nya-raktiman) *m.* mutual love or affection रागः ...। स तु प्रायः स्वसंवेगो यूनोरन्योन्यरक्तिमा BhāvPra.(Śā.)82.3(4); 113.12(5)

अन्योन्यरक्षक (anyo'nya-rakṣaka) *adj.* (used as noun) (those) which protect or support each other अन्योन्यरक्षकः ... श्रेणिगुद्रकर्पकप्राय इति जनपदस्य गुणाः NītiVā.19.8.

अन्योन्यरक्षण (anyo'nya-rakṣaṇa) *n.* A act of protecting (themselves against) each other दुर्योधनवृकोदरो ...। तौ परस्परमासाद्य सत्तावन्योन्यरक्षणे MahāBhā. ix.56.16; B protection of each leading to the protection of other, mutual protection धर्मधार्यश्च कामश्च पुरुषार्थः परः स्मृतः। अन्योन्यरक्षणात्तेषां सेवा कार्या महीक्षिता ViṣṇuDhāP.ii.62.1.

अन्योन्यरक्षित (anyo'nya-rakṣita) *adj.* protected by each other अन्योन्यरक्षितं वीर बलं त्यागपिवर्तते MahāBhā.viii.43.48.

अन्योन्यरक्षिन् (anyo'nya-rakṣin) *adj.* protecting each other सर्वे श्रेष्ठा न वा श्रेष्ठः सर्वे चान्योन्यरक्षार्थिनः। सर्वे स्वविषये श्रेष्ठाः सर्वे चान्योन्यरक्षिणः MahāBhā.xiv.23.22.

अन्योन्यरक्षिताचार (anyo'nyarakṣitacāra) *adj.* who have paid customary compliments to one another अन्योन्यरक्षिताचारा यावत्सिद्ध्यन्ति ते क्षणान्। तावत्त्राययौ बुद्ध्वा वत्सराजः समन्त्रिकः KathāSāSāg.vii.1.144.

अन्योन्यरक्षणपर (anyo'nyarakṣaṇa-para) *adj.* given to delight or amusement of each other नरा युवतयश्च ...। अन्योन्यरक्षणपराः ... सौख्येन किञ्चरणानतिश्राययन्ति VarāṅgaC.i.27.

अन्योन्यरण (anyo'nya-ṛaṇa) *m., n.* battle against each other, mutual fight कायन्योन्यरणारम्भप्रद्वयोश्चाश्च योत्रिणः। ... किमपि न क्षोभं कुर्वते स किरीटिनः PāṇḍaC.5.78.

अन्योन्यरणत् (anyo'nya-ṛaṇat) *adj.* striking against each other शीतरुजान्योन्यरणद् दन्तरवैर्विस्तरकम्। साम पटन् माणवकोऽजासि मुहुयं च शुक्रः ChandaśCū.ii.77.3.

अन्योन्यरणहेति (anyo'nya-ṛaṇaheti) *f., m.* battle-missiles clashing each other अन्योन्यरणहेत्युग्रपूर्णपुष्पां रणार्णवः। बालुकामय एवामृच्छिन्नच्छत्र-तरङ्गः YogVā.iii.34.50.

अन्योन्यरणोद्यत (anyo'nya-ṛaṇodyata) *adj.* engaged in the battle against each other कुर्वन्त्यन्ये तदास्कन्दमघान्योन्यरणोद्यताः RājTa.(Śrī.)1(7).161.

अन्योन्यरत (anyo'nya-rata) *adj.* loving each other किन्दममलाच्यं कृतं सुविकृतं मया। यदन्योन्यरते भरुमियुनं सद्वियोजितम् PadmP.(Ra.)72.51.

अन्योन्यरति (anyo'nya-rati) *f.* passion for each other अन्योन्यरत्प्रातिशयादजलं रागाः प्रपञ्चे रमयन्ति रामान्।... शुक्रययै VasiS.6.31.

अन्योन्यरदन (anyo'nya-radana) *m.* tusks of each other अन्योन्य-संशरदनकुलशस्त्रिर्कीलित(Read अन्योन्यरदनकुलशस्त्रिर्कीलित) यदनमन्तगजद्वन्द्वे El. xvii.341.13.

अन्योन्यरदनाघात (anyo'nya-radanāghāta) *m.* strikings of tusks of each other अन्योन्यरदनाघातगतीः काशानवैः कर्णैः। अमुद्यन्तान्तरं तेनो यमस्त इव दन्तिनः PāṇḍaC.13.158.

अन्योन्यरन्ध्रावेक्षण (anyo'nya-randhrāvekṣaṇa) *n.* act of watching loopholes of each other ते ...। रुद्धाः संनाहिनोऽन्योन्यरन्ध्रावेक्षणदीक्षिताः RājTa.(Ka.)8.1501.

अन्योन्यरमणासक्त (anyo'nyaramaṇāsakta) *adj.* attached to or engaged in delighting each other हस्तिपूयम् ...। अन्योन्यरमणासक्तं वसति BrKathāK.102(5).1.

अन्योन्यरसमिश्रण (anyo'nyarasmi-saṁśleṣa) *m.* mixture of the rays of each other असंयुक्तविकारन्योन्यरसमिश्रणोऽनुमन्तः AdbhūSāg.207.21.

अन्योन्यरससंयोग (anyo'nyarasa-saṁhyoga) *m.* mixture of the juices or essences of each other एतास्तूपा मदितः ...। अन्योन्यरससंयोग-द्वनेकस्वहतो यन्तः PadmP.ii.66.14.

अन्योऽन्यरागवश (anyo'nyarāga-vaśa) *adj.* influenced by the passion or love for each other अन्योऽन्यरागवशयोर्व्युक्त्यासस्वच्छन्दताच्छिदपयातु तदालिख्यः NaisC. 21.140.

अन्योऽन्यरागिन् (anyo'nyarāgin) *adj.* loving each other ईदृशं प्रेम युवयोरेवमन्योऽन्यरागिणोः। अनन्यपरतन्त्रेण रतितन्त्रेण वर्धताम् ŚrīgaBhū.20.

अन्योऽन्यराजीवमधुव्रत (anyo'nyarājīvamadhuvrata) *adj.* attached to each other like honey bee and lotus विलेचनानां वृधे विहारैः। तयोरनन्यादृश-वैभवानमन्योऽन्यराजीवमधुव्रतानाम् Yādavā.13.87 (comm. अन्योऽन्यस्यैव पश्य प्रमराणां पद्मे भ्रमरवत् परस्परस्मिन्नासक्तिमताम्)

अन्योऽन्यराशि (anyo'nyarāśi) *m.* zodiac sign of each other अनो(न्यो)ऽन्यराश्यंशगतौ सितेन्दु ...। तयोस्तदानीं कुरुतस्त्वचश्वं संवन्धमाजीवितशर्मदं स्यात् VasiS. 31.7.

अन्योऽन्यराष्ट्राभिमुख (anyo'nyarāṣṭrābhimukha) *adj.* oriented towards the countries of each other निर्यान्ति विजिगीषवः। अन्योऽन्यराष्ट्राभिमुखाः पार्ष्णिवाः HariVarā. 59.51.

अन्योऽन्यरुचि (anyo'nyaruci) *f.* 1 lustre of each other आवाहयेत् प्रभुम् ...। स्वगुणभरणैर्दिव्यैः ... अन्योऽन्यरुचिरजितैः ... शोभितम् PāraS.6. 200; 10.179; PauṣkS. 38.177; 2 mutual wish or agreement प्रथमम् यान्ति ये मिथः। ... राज्ञे निवेद्यान्योऽन्यरुच्या राजानुरोधेनैव वा संधिकरणे तु न दण्डः VīraMi.(Vyavahāra).77.11.

अन्योऽन्यरुद्धप्रसरा (anyo'nyaruddha-prasarā) *adj. (f.)* having (their) courses obstructed by each other इमा विमानावलयः कथंचित् अन्योऽन्यरुद्धप्रसराः प्रयान्ति NavaSāC.14.14.

अन्योऽन्यरूप (anyo'nyarūpa) *adj. [f. -ā]* A of the form of (mixture of) each other (Elements) प्रभवतु भुवि सर्वं सर्वथान्योऽन्यरूपम् KalyāKā. 5.24; B having reciprocal form गौरी वः पातु पत्युः प्रतिनयनमिवा-विष्कृतान्योऽन्यरूपा CaṇḍīS.41.

अन्योऽन्यरूप (anyo'nyarūpa) *n.* 1 forms of each other अध्यस्ततां प्रति समर्थमवोधमात्रमन्योऽन्यरूपमिधुनीकरणे निमित्तम् SarikṣeSā.1.27(i.34.23) (comm. अन्योऽन्यार्थाध्यासे मिधुनीकरणे); 2 mutual natures न स्वस्वं लिङ्गादीनां प्रेरणाज्ञापकत्वतः। अन्योऽन्यरूपभेदेऽपि प्रेरणानुगमात्तथा BrĀraUBhVā. (Sambandha).635; 3 beauty of each other (सौदामिनी अङ्गहासौ) जातावाचां किलन्योऽन्यरूपाकृष्टविलेचनौ KathāSāSāg.xii.6.34.

अन्योऽन्यरूपपरिवृत्ति (anyo'nyarūpa-parivṛtti) *f.* exchange of the forms of each other सर्वं यतः समभेर्भवतश्च शूलित्रन्योऽन्यरूपपरिवृत्तिरतः किमासीत् YātūPā.6.113.

अन्योऽन्यरूपासंश्लेष (anyo'nyarūpāsāṁśleṣa) *m.* absence of connection with the forms of each other यथासं व्यवस्थितत्वभावाणां भावानामन्योऽन्यरूपासंश्लेषात् कथमेकत्वभावनमित्तः शब्दो भिन्नेषु भवेदित्युक्तं प्राक् PramāVā-SvopVf. 44.11.

अन्योऽन्यरेतोव्यतिषङ्ग (anyo'nyareto-vyatiṣaṅga) *m.* intermixture of semen of each other अन्योऽन्यरेतोव्यतिषङ्गदोषादनैरपत्यमुभयं तथैव। ... सुवर्णा ... स्वेतिणी बभूव BrahmP.128.29.

अन्योऽन्यरोष (anyo'nyarōṣa) *m.* [Inst.] with anger for each other. with mutual anger (राक्षसो भीमसेनश्च विक्रमं चक्रतुः परम्) वृक्षानुत्थाय ...। उत्क्षिप्यान्योऽन्यरोषेण ताडयामसत् रणे MahāBhā.i.1537*(5)

अन्योऽन्यरोषसंभाषण (anyo'nyarōṣa-sambhāṣaṇa) *n.* talk with mutual anger (संफटे रोषभाषणम्) वेणीसंहारे ... भीमदुर्योधनयोरन्योऽन्यरोषसंभाषणा-द्विजयबीजान्वयेन संफटः Avalo.22.15 (on 1.45)

अन्योऽन्यलक्षण (anyo'nyalakṣaṇa) *n.* 1 different characteristic features (सपं पञ्चेन्द्रियापर्यायाः ... तद्विज्ञानाश्रयाः) विशेषणमन्योऽन्यलक्षण-सौकर्यनिवृत्त्यर्थम् Spuḥā.i. 27.17(on 1.9); 2 characteristic features of one another सतासंबन्ध इष्टश्चेद्वस्तुनां लक्षणं न तत्। असिद्धेः समवायादेः कथं वान्योऽन्यलक्षणम् TattvSaṁ. 418; 3 characteristic features of both (men and women) अन्योऽन्यलक्षणैर्युक्तां नारीं संकीर्णकां विदुः ŚāringaPa. 3108.

अन्योऽन्यलग्न (anyo'nyalagna) *adj. [f. -ā]* 1 clung or intertwined with one another अन्योऽन्यलग्नपुच्छश्च गावो भयंकरा मताः ViṣṇuDbP. ii.164.60; अन्योऽन्यलग्नाभिरविरलेन्द्रिजबालदशयलनीलच्छदकलापच्छादितभिर्दिवापि संबद्धसन्तसंध्यारागशेषं प्रदोषध्वान्तमिव तन्वतीभिः ... तरुणवनलताभिः ... एललतागुहमद्राक्षम् TilaMañ. 245.15; अविरलशरजालैश्चक्रमन्योऽन्यलग्नैर्दिनविरवृद्ध-विषयवत्ये कलपारम्भम् (वितानम्) KirāṭVya.14; 2 attached to each other स राजा ... अन्योऽन्यलग्नाभिः ... अङ्गुलीभिरुपेतैः ... चरणद्वयेन द्योतमानम्

... वैमानिकमपश्यत् TilaMañ. 36.9; शरीररक्षाधिकारनियुक्तानां वीरपुरुषाणा-मन्योऽन्यलग्नाभिरनेकवर्णगुणलयनिकाभिः ... स्थपुटितायकाशं स्वावासमव्रजन् (यु) TilaMañ.123.6.

अन्योऽन्यलय (anyo'nyalaya) *m.* 1 one of the three types of Sandhāna (lit. clinging to each other in conjunction) संधानं द्वयोरनैरन्तर्गत् विचारयोगः अन्योऽन्यलयो वेति त्रिधा AbhinBhā.ii. 333.12(on 16.93); 2 absorption of each other भूताभिमानिनां चान्योऽन्यलयाभावादन्यथाव्याख्यानममुक्तम् TattvPrāk. 208B.7(on iv. 2.6)

अन्योऽन्यलावण्य (anyo'nyalāvanya) *n.* beautiful forms of each other अन्योऽन्यलावण्यविलोकनान्तं नेत्रद्वयं स्यात्सततं किलास्याः। इत्येव नास विहित विधाया मध्ये तयोर्दर्शनविज्जर्कम् Subhāṣi.1505.

अन्योऽन्यलिखित (anyo'nyalikṣita) *n.* receipt (lit. written document) of each other अन्योऽन्यलिखितं हस्ते गृहीत्वा स पुरोहितः। पृथगार्त्तम् KathāSāSāg.v.1.175.

अन्योऽन्यलीला (anyo'nyalīlā) *f.* amorous pleasures of each other विलासिनामादिगुरुस्त्रिलोक्यामन्योऽन्यलीलाभुजयन्धनेषु। उत्तमिताशोकपलाशपापिनं चैत्रमल्लः प्रतिमल्लमाप VikraDeC.7.47.

अन्योऽन्यलुण्ठन (anyo'nyaluṭhana) *n.* act of robbing or looting (properties) by one another राष्ट्रमासीद्भयाकुलम् ...। अन्योऽन्यलुण्ठनव्यत्योक्-लनमहाभयम् YogVā.iii. 51.3.

अन्योऽन्यलोठन (anyo'nyaloṭhana) *n.* rolling down of heads of each other सान्योऽन्यमन्यवोऽन्योऽन्यलोठनाद्राजसदनः। कर्तव्यं मरणं रातो व्यधुः स्वस्य स्वयं जडाः RājTa.(Jo.) 242.

अन्योऽन्यलोल (anyo'nyalola) *adj.* thirsty, i.e. longing for each other हीयन्त्राणां तत्क्षणमन्यभूयन्नन्योऽन्यलोलानि विलेचनानि KumāSaṁ.7.75 (comm. अन्योऽन्यस्मिन् ... सत्पणानि); RaghuVa.7. 23; SaraKaṇḥā. 571.8.

अन्योऽन्यवर्षज (anyo'nyavarṣa-ja) *adj.* born in different families अन्योऽन्यवर्षजो(Read अन्योऽन्यवर्षजः)कोऽपि। यो राजा भविव्यति El.xiii. 211.6.

अन्योऽन्यवक्त्र (anyo'nyavaktra) *n.* 1 mouths of each other अन्योऽन्य-वक्त्रार्पितपल्लवाग्रप्रासं नृवीरस्य कुरङ्गयुग्मम् JānaHa.1.57; 2 faces of each other तौ ... रमसादन्योऽन्यवक्त्राभ्याम् ... नयने संचारयामासतुः NalaCam.7.38.

अन्योऽन्यवचन (anyo'nyavacana) *n.* mutual talk or conversation राजविदूषकसागरिकासुसंगतानामन्योऽन्यवचनेन Avalo.14.13(on 1.34); इत्ये-नान्योऽन्यवचनत्परिभाषणम् Avalo.29.5(on 1.52); मिथो वाक्यमसद्वृत्तं प्रपञ्चः ... यथा विक्रमोर्वश्याम् - बलभीष्टविदूषकचेटयोरन्योऽन्यवचनम् SāhiDa.359.14

अन्योऽन्यवञ्चक (anyo'nyavañcaka) *adj.* deceiving each other दंष्टरी पुत्राः सोदर्याः ... माययान्योऽन्यवञ्चकाः TriṣaSaPuC.iv. 5.289; Kumā-PraPra.69.15.

अन्योऽन्यवदनावलोकन (anyo'nyavadanāvalokana) *n.* act of looking at the faces of each other तदन्योऽन्यवदनावलोकनविनोदेन दिनं तावदतिवाहयः Loc. 21.14(on 1.4)

अन्योऽन्यवदनासक्त (anyo'nyavadanāsakta) *adj.* fixed on the faces of each other अन्योऽन्यवदनासक्तलोचनैः स्मरसायकैः। कीलिताविव तौ वास्तं दंपती KathāSāSāg.ix. 5.106.

अन्योऽन्यवध (anyo'nyavadha) *m.* A act of killing each other परस्परमनेक भवेदन्योऽन्यवधः कृतः। श्रीकान्तवसुदत्ताभ्याम् PadmP.(Ra.)106. 202; देवाश्च दानवाश्चासन्तापन्ता भ्रातरो मिथः। अन्योऽन्यवधमीसन्ते(तः) BrahmP. 97.7; B act of striking each other, cf. अन्योऽन्यवधसंरम्भ.

अन्योऽन्यवधकाङ्क्षिन् (anyo'nyavadha-kāṅkṣin) *adj.* desirous of killing each other (भीमराक्षसौ) बलेन बलिनौ मत्तावन्योऽन्यवधकाङ्क्षिणी MahāBhā. i.1538*(4); वेगितानां समर्थानामन्योऽन्यवधकाङ्क्षिणाम्। ... निनादः श्रुत्ये महान् Rāmā.vi.45.41; बभूव तुषुर्कं युद्धमन्योऽन्यवधकाङ्क्षिणोः Rāmā.vi.87.28.

अन्योऽन्यवधसंयुक्त (anyo'nyavadha-sanyukta) *adj.* associated with. i.e. consisting of the killing of each other ततो युद्धमभूदधोरम् ... अन्योऽन्य-वधसंयुक्तम् MahāBhā.ix. 11.38.

अन्योऽन्यवधसंरम्भ (anyo'nyavadha-saṁrambha) *m.* vehemence or fury of striking each other शरजालावृत्तः सूर्यो न तदा स्म प्रकाशते। अन्योऽन्यवधसंरम्भादुभयोः संप्रयुध्यतोः Rāmā.iii. 27.9.

अन्योऽन्यवन्दन (anyo'nyavandana) *n.* act of saluting each other स्वसंप्रदायसंयुक्तैर्वीरैश्च सह पूजयेत्। अन्योऽन्यवन्दनं कृत्वा पिबेत्तदनुज्ञा KulārT.7.63.

अन्योऽन्यवर्णधात (anyo'nyavarna-ghāta) *m.* product of different types (of powers) अन्योऽन्यवर्णधातो भावितकः पूर्ववच्छेदम् BrāhmSphuSi. 18.42.

अन्योऽन्यवर्तन (anyo'nya-vartana) *n.* act of being complimentary to each other, i.e. mutual help or assistance (अनुभावाः) एतेषां स्वाधिभावेण कथ्यतेऽन्योऽन्यवर्तनम् BhāvPra.(Śā.)33.2(2)

अन्योऽन्यवर्तित (anyo'nya-valita) *adj.* A moved after each other योगिन्यः ... अन्योऽन्यवर्तितः ... स्वाभ्यवर्णभेदतः MālinīT. i.20.60; B turned or bent towards each other भूरुहाः ... नान्योऽन्यवर्तितः MayaMa.15.74.

अन्योऽन्यवश (anyo'nya-vaśa) *m.* [Abl.] owing to the control of each other सर्वदीनं हि विज्ञानं परिणामस्तथा यत्तान्योऽन्यवशाद् येन विकल्पः स स जायते Trimśi.18.

अन्योऽन्यवशत्व (anyo'nyavaśa-tva) *n.* the state of being under the control of each other न च बाधो मनोऽधीनत्वेऽपि देवतयोः कुम्भद्रिणि वाद्यम्। अचेतनस्यान्योऽन्यवशत्वस्य देवतानिमित्तत्वात् TatvPrakṣ. 207A.1(on iv.2.1)

अन्योऽन्यवशवर्तिन् (anyo'nya-vaśavartin) *adj.* being under the control of or dependent on each other निपादाः ...। अभीतरूपाः संहृतास्तेऽन्योऽन्यवशवर्तिनः। यद्यन्युत्तर मत्स्यांधं MahāBhā.xiii.50.17.

अन्योऽन्यवस्त्रपरिवर्त (anyo'nyavastra-parivarta) *m.* exchange of garments of each other क्रीडोपभोगमनुभूय सरित्स्थेभावान्योऽन्यवस्त्रपरिवर्तमिव व्यधात्मा ŚiśuVa. 5.39.

अन्योऽन्यवाक्याधिक्य (anyo'nyavākyaādhikya) *n.* excess of speech of one another स्पर्धयान्योऽन्यवाक्याधिक्यमधिक्यम् PratāYaBhū.121.3; 142.8.

अन्योऽन्यवाक्याधिक्योक्ति (anyo'nyavākyaādhikyokti) *f.* statement of the excess of speech of one another अन्योऽन्यवाक्याधिक्योक्तिः स्पर्धयाधिक्यं भवेत् DaśRū. 3.18; BhāvPra.(Śā.) 232. 9(8); SāhiDa. 360.19; SāhiSā.6.40.

अन्योऽन्यवाग्मुफ (anyo'nyavāg-gumpha) *m.* (offering of) garland of speech to each other अन्योऽन्यवाग्मुफः (म्भ)संभावितपरस्परौ। रङ्गद्वन्द्वी संप्राप्तसामान्यौ वभूवतुः ĀnandRa.6.60.

अन्योऽन्यवाच्यवाचक (anyo'nyavācya-vācaka) *adj.* expressive of different meanings (परस्परानवच्छिन्नार्थानाम्) वाच्यतासंबन्धेन परस्परविशेषितार्थानामन्योऽन्यवाच्यवाचकानामपर्यायाणामिति यावत् LaCandR.663.35.

अन्योऽन्यवाञ्छा (anyo'nya-vāñchā) *f.* desires of each other इने (तारिकानुसारिके) पूर्वापरिभावं ब्रजतेऽन्योऽन्यवाञ्छया LakṣmīT. 25.51.

अन्योऽन्यवाद (anyo'nya-vāda) *m.* dispute between each other तेपामन्योऽन्यवादोऽभून्मामको मामकस्तिवति PadmP. iv.105.102.

अन्योऽन्यवादविसंशुल (anyo'nyavāda-visaṁśhula) *adj.* unsteady due to the dispute between each other कर्मनिष्ठाः ... पापण्डिनः। तेन तेपामन्योऽन्यवादविसंशुलानामुद्यवचनिर्वचनचातुर्यधुर्याणाम् ... प्रसङ्गेन ... प्रायशो बहुलोदेगः एव नो महोपासः CaitaCa. 168.16.

अन्योऽन्यवादिन् (anyo'nya-vādin) *m.* I disputing with each other कलेः अन्योऽन्यवादिनां कलहात्तत्तन्मताभिनिवेशाज्ञापमाना ये दोषाः ... तान् ... हरतीति कलिदोषहरा LalitāTriBh. 259.1(on 4); अन्योऽन्यवादिकथितयुक्तिमित्रपाणां पुरुषार्थानां वर्गः समूहः श्रेयः ManvaVi. 256.15(on 2. 224); 2 advocates of different views ये तार्किकास्तर्कपरस्ताया मीमांसकाश्च ये। अन्योऽन्यवादिनश्चान्ये वात्ये वात्यवितर्ककाः। एकवाक्यं न कुर्वन्ति SkandP. i(1).8.15; 3 speaking to each other नानुयोष्ठमयुध्यन्त ...। सवक्रं धेहि सकुलं कुर्वित्यन्योऽन्यवादिनः DvyaśraKā. 5.41 (comm. मियो भाषिणः)

अन्योऽन्यवार्ता (anyo'nya-vārtā) *f.* (irr.) I state or condition of each other (संविदात्मनोः) उभयोरन्यन्योऽन्यवार्तानभिज्ञतया न संबन्धग्राहित्वं संभवति other (संविदात्मनोः) उभयोरन्यन्योऽन्यवार्तानभिज्ञतया न संबन्धग्राहित्वं संभवति VivaPraSaṁh.69.16; 2 conversation with each other दिदृक्षमाणावपि नैषमाणी अन्योऽन्यवार्ताद्वयमानसौ तौ। ... तनुत्वम् ... उपेतौ ŚaṅkaDigVi. (Mā.)3.19.

अन्योऽन्यविकारविकारिन् (anyo'nya-vikāravikārin) *adj.* change and changed with respect to each other जगद्ग्राणी नान्योऽन्यविकारविकारिणी। अन्योऽन्यमन्यत्वेनोपलभ्यमानत्वात् NyāySu.(Ja.)199B.1(on i.4.6)

अन्योऽन्यविक्षेप (anyo'nya-vikṣepa) *m.* reviling, i.e. obstruction of each other (विमर्शसंधेरङ्गानि) क्रोधसंरब्धानामन्योऽन्यविक्षेपो निरोधनम् PratāYa-

Bhū.112.11.

अन्योऽन्यविगीतवचनत्व (anyo'nyavigītavacana-tva) *n.* the state of having, i.e. making mutually contradictory speeches सूत्रवार्तिकभ्रम्यकाराणामन्योऽन्यविगीतवचनत्वप्रमाणत्वम् TantrVā. 238.6(on i. 3. 25)

अन्योऽन्यविग्रह (anyo'nya-vigraha) *m.* mutual conflict व्यवहारो भवेत्तदा। भर्तृयोगादन्योऽन्यविग्रहात्स्पर्धयापि भरतानाम् NāṭyaŚā. 27.70.

अन्योऽन्यविवर (anyo'nya-vicara) *adj.* moving to or meeting with each other (पाताले) नद्यः सरांसि रम्याणि हन्योऽन्यविवराणि च ŚivaP.v. 25.3(423B.6)

अन्योऽन्यविवार (anyo'nya-vicāra) *m.* enquiry of or controversy over one another अन्योऽन्यविवारमापायत्वे चान्योऽन्यविवारस्य निमित्तिरेव न स्यात् KhandanKhā.1023.4.

अन्योऽन्यविविचित्ररूप (anyo'nyavicitra-rūpa) *adj.* having mutually distinct forms यदेव तदसांकिर्क मन्त्रवपुः तदवान्योऽन्यविविचित्ररूपं पश्यद्विः मर्त्यैः संकेतोपायमुपास्यतयोरपिदिर्यते ParāTri.193.13.

अन्योऽन्यविच्छेद (anyo'nya-viccheda) *m.* mutual destruction तमनिरन्योऽन्यविच्छेदपुरणप्रवणारवेः। ... प्रणेदुध रणतोषः सैन्ययोरुभयोरपि PāṇḍuC. 12.495.

अन्योऽन्यविजय (anyo'nya-vijaya) *m.* victory over each other अन्योऽन्यविजयस्यष्टाः(स्थाः) कुक्कुटायांचलम्पटाः। ... तन्नाः Mānasā. iv.7.1100.

अन्योऽन्यविजयैपिन् (anyo'nya-vijayaiṣin) *adj.* desirous of victory over each other (कर्णार्जुनौ) तावुभावपि ...। अयुज्यतां सुसंरब्धान्योऽन्यविजयैपिणौ MahāBhā.i.181.11.

अन्योऽन्यविजिगीषा (anyo'nya-vijigīṣā) *f.* [Inst.] with a desire for victory over each other कुतः सौख्यं विचारतः। नृपाणां व्यग्रचित्तानामन्योऽन्यविजिगीषया SkandP. ii(2).42.130; PadmP. ii.66.179; देवानां चैव दैत्यानामन्योऽन्यविजिगीषया। दुःखमेव LiṅgaP. i.86.45.

अन्योऽन्यविजिगीषिन् (anyo'nya-vijigīṣin) *adj.* desirous of victory over each other (कर्णार्जुनौ) तावुभावपि ...। अयुज्यतां सुसंरब्धान्योऽन्यविजयैपिणौ (v.l. अन्योऽन्यविजिगीषिणौ) MahāBhā. i.181.11.

अन्योऽन्यविज्ञान (anyo'nya-vijñāna) *n.* recognition of each other अन्योऽन्यविज्ञानविवृद्धहर्षशोभी प्रविष्यत्यथ संगमो वान् KathāSaSāg. x. 3.170.

अन्योऽन्यवित्तव्यतिषङ्ग (anyo'nya-vittavyatisaṅga) *m.* mutual monetary transactions अन्योऽन्यवित्तव्यतिषङ्गवृद्धवैरानुबन्धो विद्वद्भ्यः मिथश्च ... विद्वजः BhāgP.v.13.13.

अन्योऽन्यविद्र (anyo'nya-viddha) *adj.* I passed through each other अन्योऽन्यविद्राङ्गुलिचक्रवालदोर्दण्डमध्ये भ्रमते मुरारिः। ... प्रकोष्ठरत्नाभरणैः किङ्कणम् HarVi.9.39; 2 pierced with each other रेखात्रयं तिर्यग्योर्ध्वमन्यमन्योऽन्यविद्राग्रगनिककोणात्। स्मृतं दुर्धस्तत् विप्रताकि चक्रम् TājīNi.(Parīṣiṣṭa.) 446.15.

अन्योऽन्यविद्विष् (anyo'nya-vidviṣ) *adj.* opposed to or hating each other अपरापरनीरोत्पजीवा अन्योऽन्यविद्विषः PrabhāC.113. 3.

अन्योऽन्यविद्विष्ट (anyo'nya-vidviṣṭa) *adj.* opposed or hated by each other अन्योऽन्यविद्विष्टो मूर्खः परिजनः प्रभो। स्वामिनोऽर्थं निहन्त्येव KāthāSaSāg. x.7.174.

अन्योऽन्यविद्वेपिन् (anyo'nya-vidveṣin) *adj.* opposing or hating each other मौलिसगृहिणां दुर्गविरुद्धयस्त्रिधाचक्रामुनप्रन्तुः जितितदवदैन्यशिरसान्मन्योऽन्यविद्वेपिणाम्। जते वाक्कलहं ... किं कुयादिति तद्वचः स्मितमुखः पाचान्य वः शंकरः ŚākṣiMu. 2.11.

अन्योऽन्यविधि (anyo'nya-vidhi) *m.* 1 injunction or prescription of each other यावज्जीवकोऽभ्यास इत्यत्र कलाम्यासयोरन्योऽन्यविधौन्युत्तं व्यख्यानम् TantrVā.773. 3(on iii. 2.6); 2 affirmation of each other अन्योऽन्यविधाविनिषेधेऽन्यन्योऽन्यविधये स्यात् KhandanKhā. 361.7.

अन्योऽन्यविनिवेदित (anyo'nya-vinivedita) *adj.* narrated to each other in detail सणं स्थित्वा च वृत्तान्तरन्योऽन्यविनिवेदितः। जनितान्योऽन्यसम्मानौ तौ विद्वाम् सभययुः PadmP. (Ra.) 28.121.

अन्योऽन्यविनिश्चय (anyo'nya-viniścaya) *m.* ascertainment or determination of each other संख्याय तदस्यमाणानुपूर्वी निरुक्तिरभ्यासगुणश्च तासां। प्रपेदनं संग्रहं विपक्षो ह्येवो गुणोऽन्योऽन्यविनिश्चयश्च MaYānaSū. 98. 21 (16.1)

अन्योऽन्यविनोदन (anyo'nya-vinodana) *n.* act of amusing each other (सुन्दरीनन्दी) कलमान्तरेऽन्योऽन्यविनोदनेन सलीलमन्योऽन्यमीमदद्य Saund.4.11.
अन्योऽन्यविपाटन (anyo'nya-vipātana) *n.* act of ousting each other
भूभुजो ग्रामकायस्था इवान्योऽन्यविपाटनम् । ... विदधुस्तन्निसेवया RājTa.(Ka.)5. 265.

अन्योऽन्यविपीडिता (anyo'nya-vipīḍitā) *adj.* (f.) rubbing each other (अपूरवन्) चातायनानि सद्देयाः स्त्रियोऽन्योऽन्यविपीडिताः PadmP.(Ra.)11.329.

अन्योऽन्यविप्रतिपत्ति (anyo'nya-vipratipatti) *f.* opposition to or disagreement with each other विचारकाणामन्योऽन्यविप्रतिपत्ती त्रैविद्यवृद्धेभ्यः सम्यग्गतिवतुर्दशविधास्थानेभ्यः न्यायं प्रत्यवहत्याधिगम्य ... निर्णयं गमयेत् Aparā. 599. 26(on 2.1)

अन्योऽन्यविप्रतिषेधादि (anyo'nyavipratishedhādi) *adj.* mutual contradiction etc. वेदान्ताव्याक्यानामन्योऽन्यविप्रतिषेधादिदोषगन्धाभावव्यापनाय विषदादीनां ब्रह्मकार्यताप्रकारो विशेष्यते VedāntDī. 8. 23(on i.1.1)

अन्योऽन्यविप्रयुक्त (anyo'nya-viprayukta) *adj.* separated from each other इदानीमन्योऽन्यविप्रयुक्तां रामलक्ष्मणां MahāvīC.6.10(8)(297.16); (तारावली-रङ्गमालिनौ) अन्योऽन्यविप्रयुक्ती तौ जातौ क्वापि वनान्तरे KathāSaSāg.xii.2.93.

अन्योऽन्यविषुप् (anyo'nya-viprus) *f.* drops falling from (the mouths of) each other याद्यान्योऽन्यविषुषः ... नोच्छिष्टं मनुब्रवीत् ParāSm.7.32.

अन्योऽन्यविभव (anyo'nya-vibhava) *m.* 1 wealth of each other अन्योऽन्यविभवसंभावनोद्भटाशयमिव परस्परव्यतिकरितकिसलयम् YaśasCam. i. 93.6; 2 prowess or glory of each other मसुदशूरी धात्रेयौ ... आस्तामन्योऽन्य-विभवसहौ RājTa.(Jo.)1175.

अन्योऽन्यविभाग (anyo'nya-vibhāga) *m.* mutual partition (of an inheritance), MW.

अन्योऽन्यविभाव (anyo'nya-vibhāva) *m.* prowess or glory of each other भूपालः ... रुक्मचारम् ... कचिदन्योऽन्यविभावस्यार्धोद्धरराजपुत्रवाह्यमानयजि-संघट्टमण्डितम् ... वीक्ष्यमाणः कटकं जगाम HarṣaC. 287. 9.

अन्योऽन्यविभिन्न (anyo'nya-vibhinna) *adj.* different from each other अत्रापि सर्वान्मोपातत्प्राथम्यं वामलोचनात्वं मनसिजदाहजीवनयोरन्योऽन्य-विभिन्नयोरप्यभिन्नहेतुकत्वोपपत्तावार्यो हेतुः VyaktiVi.85. 20.

अन्योऽन्यविभूषित (anyo'nya-vibhūṣita) *adj.* adorned by each other अन्योऽन्यविभूषितं तत् दन्तादिभिर् दन्तमवेक्षि धनैः Yādavā.13.107.

अन्योऽन्यविभेदतत् (anyo'nyavibheda-tas) *adv.* on account of the difference or schism between each other केप्यान्योन्यविभेदतो [वि]रलिताः EI.iv. 285. 50.

अन्योऽन्यविभेदिन् (anyo'nya-vibhedin) *adj.* mutually distinct सुधवाभिधाना सुतानवापत्प्रकृतेः समानानुपाणिवान्योऽन्यविभेदिनस्त्रीन् PrthviVi. 631.

अन्योऽन्यविभ्रष्ट (anyo'nya-vibhraṣṭa) *adj.* lost to each other कन्वर्पसुमनः केसराः (राः) ...। जङ्गिरेऽन्योऽन्यविभ्रष्टा वन्येभापातसंप्रमात् KathāSaSāg. xviii. 4. 276.

अन्योऽन्यविमर्दन (anyo'nya-vimardana) *adj.* crushing each other चतुश्चत्वारिंशदेते पञ्चान्योऽन्यविमर्दनाः। मेलयित्वा च पञ्चाशदेकोना हस्तशामकाः NītiPrā. 2. 37.

अन्योऽन्यविमर्दसंवाधम् (anyo'nyavimardasambādham) *adv.* with distress due to the rubbing against each other पौरयुक्कदम्बकैरन्योऽन्यविमर्द-संवाधमारुहमाणानु सौधम् ... प्रतोळीषु ... रणितमाततान प्रयाणदुन्दुभिः AvantiKa.62.19.

अन्योऽन्यविमिश्रिताङ्ग (anyo'nya-vimiśritāṅga) *adj.* having attributes, i.e. traits mingled with each other सर्वे ऋतवश्च पुण्याश्चाशिरैः अन्योऽन्य-विमिश्रिताङ्गाः Brahmp. 36.105.

अन्योऽन्यविमुक्त (anyo'nya-vimukta) *adj.* A discharged at each other प्रायतर्तान्योऽन्यविमुक्तबाणपरपरास्त्रत्रिविद्वितानः। चेतश्चमत्कारकरः सुराणां शक्रारि-रामानुजयोर्महाजिः RāmC.(App.2)39.43; B mutually given up निपेतुरन्योऽन्य-विमुक्तरोषाः श्वानो वरोहेषु Yādavā. 5. 20.

अन्योऽन्यवियोग (anyo'nya-viyoga) *m.* separation from each other, mutual separation विन्यादव्यां क चान्योऽन्यवियोगो नागशापतः KathāSaSāg.xii. 33. 32; (अभिषेकफलकयोः) अन्योऽन्यवियोगेन शैथिल्यं मापूदिति दृढसंस्लेषः संतदनम् NyāyMaVi.150. 2(on iii. 3.16); हरितां पतयोऽवमानिताः ... वितन्वते ध्रुवान्योऽन्यवियोगमावयोः Nalābhyu. 7. 55.

अन्योऽन्यवियोगरूपता (anyo'nyaviyogarūpa-tā) *f.* [Inst.] by way of

being of the form of separation from each other कैवल्यमेकाकित्ता। सा चान्योऽन्यवियोगरूपतया गुणपुरुषयोरुभयोरेव भवति YogSā.65.6(4)

अन्योऽन्यवियोगिता (anyo'nya-viyogitā) *f.* separation from each other, mutual separation अतोऽस्य राज्ञो देव्याश्च रक्षयान्योऽन्यवियोगिता KathāSaSāg.iii.1. 94.

अन्योऽन्यविरह (anyo'nya-viraha) *m.* separation from each other, mutual separation अन्योऽन्यविरहादपत्ती तौ विनेशतुः KathāSaSāg.iii.1. 94; अन्योऽन्यविरहो न स्यात्तः सहवासतः KathāSaSāg.viii. 2. 301.

अन्योऽन्यविरहोद्भव (anyo'nyavirahodbhava) *adj.* arising from the mutual separation शक्तिशक्तिमतोस्तत्र न वभूव परिश्रमः। जहत्तः सर्वसंतापमन्योऽन्यविरहोद्भवम् BrahmVaiP.iv.46. 30.

अन्योऽन्यविरुद्ध (anyo'nya-viruddha) *adj.* [f. -ā] A mutually inconsistent or irrelevant पद्यद्विष्टतमं लोके पूर्वसिद्धाविरोधि तत्। प्रतिप्राप्त-मतोऽन्योऽन्यविरुद्धं संतज्जेदुधः PāraS.19. 548; B mutually opposed or mutually contradictory (effects) यत्रान्योऽन्यविरुद्धं विरुद्धयत्प्रवृत्तिप्राप्तिसिद्धं वा। यत्तुद्व-मेकस्माज्जायत इति तद्भवेदधिकम् Kāvyaān.(Ru.)9. 26; न ह्येकस्यावृद्धेः ... रूपद्वयमन्योऽन्यविरुद्धं संभवति IṣṭaSi.114. 20; न केवलमन्योऽन्यविरुद्ध-वाच्यवाचकभावव्यङ्ग्यव्यञ्जकभावसमाश्रयत्वात्। न तादात्म्यमन्तराणाम् Loc. 46.11(on 1.16); श्मशानभस्मस्तानप्रणवपूर्वाभिधानान्यन्योऽन्यविरुद्धानि Brah-Subh.(Rā.)501. 23(on ii. 2. 35); वामलोचनात्वं मनसिजदाहजीवनयोरन्योऽन्य-विरुद्धयोरपि अभिन्नहेतुकत्वोपपत्तावार्यो हेतुः Kāvyaān.(He.)167.12; सांख्यदीनि शास्त्राणि अन्योऽन्यविरुद्धानि उताविरुद्धानि NyāySu.(Ja.)425B.4(on ii. 2.12); Bii mutually opposed, i.e. contradictory (causes) अत्र शनैरनेनान्योऽन्य-विरुद्धाहेतुतुद्वयादेकं हननरूपं कार्यमुपनिबद्धम् AlaṅkāRā. 58(31); C mutually hostile or inimical यत्रान्योऽन्यविरुद्धयोरपि महाद्वानीध्रियोरार्जवम् PrātāYa-Bhū.15.4.

अन्योऽन्यविरुद्धकर्मन् (anyo'nyaviruddha-karman) *n.* mutually inconsistent or irrelevant acts दिग्वातो यदि तत्किमस्य धनुषा ...। इत्यन्योऽन्य-विरुद्धकर्मणि रतं पश्यन्नित्यस्वामिनं भृङ्गी ... धत्तेऽस्मिन्नेषं वपुः MahāN. 8.18(5)

अन्योऽन्यविरुद्धचेष्टित (anyo'nyaviruddha-ceṣṭita) *n.* mutually inconsistent or irrelevant acts अन्योऽन्यविरुद्धचेष्टितमिदं पश्यन्नित्यस्वामिनो भृङ्गे ... धत्तेऽस्मिन्नेषं वपुः SaraKaṇṭhā. 341.1; SubhāRāK. 5. 33; PrabhāC.142.13; PrabaCin. 39. 5; Subhāṣi. 2399.

अन्योऽन्यविरुद्धधर्मिन् (anyo'nyaviruddhadharm-in) *adj.* having mutually contradictory attributes ऐक्यं तयोर्लक्षितयोर्न वाच्ययोः निगद्यतेऽन्योऽन्य-विरुद्धधर्मिणोः। खद्योतभान्योरिव ViveCū. 245; न शक्यमन्योऽन्यविरुद्धधर्मिणो गणैश्च वक्तुमपि ये प्रकीर्णकाः (विषयाः) DaṇḍaVi. 355.14.

अन्योऽन्यविरुद्धवाक्य (anyo'nyaviruddha-vākya) *n.* sentences contradictory to each other ब्रह्मस्वरूपं विचार्यते। तत्र प्रथममन्योऽन्यविरुद्धवाक्यानां निर्णयः क्रियते AnuBh.189.7(on iii. 2.11)

अन्योऽन्यविरुद्धता (anyo'nyaviruddha-tā) *f.* the state of being mutually opposed or contradictory गोत्वसत्त्वप्रमेयत्वचस्तुत्वादीनि भिन्नवत्। सामान्यसिद्धे खण्डादौ तेनान्योऽन्यविरुद्धता BrāraUBhVā.i.6.75.

अन्योऽन्यविरुद्धत्व (anyo'nyaviruddha-tva) *n.* A the state of being mutually inconsistent or irrelevant (act) प्रथमप्रयोग एव निमित्तद्वयवशान् प्रायश्चित्तद्वयं प्राप्तम्। तच्चान्योऽन्यविरुद्धत्वादिकल्प्यते NyāyMaVi. 349. 27(on vi. 5.18); B the state of being mutually opposed or contradictory भेदाभेदयोरन्योऽन्यविरुद्धत्वाभेदश्रुतीनां भेदश्रुतीनां चावश्यं गौणत्वमङ्गीकर्तव्यम् VedāntKau. 236.1(on ii. 3.42)

अन्योऽन्यविरुद्धरूपता (anyo'nyaviruddharūpa-tā) *f.* [Inst.] by way of having mutually opposed forms प्राणिनां प्रभुः ... द्वन्द्वैरन्योऽन्यविरुद्धरूपतया ... प्रजाः सृष्टाः अयोजयत् ManvaVi. 34. 5(on 1. 26)

अन्योऽन्यविरुद्धार्थ (anyo'nyaviruddhārtha) *adj.* [f. -ā] having mutually opposed or contradictory senses नैयां पदानामन्योऽन्यविरुद्धार्थत्वेन असंगति-राशङ्कनीया IṣṭaSi. 31.17; (भूतले घटो नास्ति) वचनयोर्हि व्याघातोऽन्योऽन्य-विरुद्धार्थत्वं तद्देहास्ति KhaṇḍanKhā. 974. 22; अस्या नपुंसकं भर्ता परं जाताः सुताः कथम्। इत्यन्योऽन्यविरुद्धार्था वणिक्पत्नी पतिव्रता MalliC.7. 293.

अन्योऽन्यविरुद्धावध्यवधिम् (anyo'nyaviruddhāvadhya-vadhi-ma(n)) *n.* *adj.* having mutually contradictory limit - and - limited (relation) न त्वखण्डमेकम् ... अन्योऽन्यविरुद्धावध्यवधिम्द्वयवाच्यव्यञ्जकमधिगन्तुं शक्यम् Pramā-Mā.6.13.

अन्योन्यविरुद्धोक्त (anyo'nyaviruddhokta) *adj.* expressive of mutually contradictory (ideas) शब्दोऽपि देहसंबद्धो निर्गुणोऽपि शुन्यते। इत्यन्योन्यविरुद्धोक्तं न युक्तं कपिलं वचः YaśasCam.ii. 253. 27.

अन्योन्यविरुद्धोक्ति (anyo'nyaviruddhokti) *f.* mutually contradictory statements अन्योन्यविरुद्धोक्तिक्याहते भयतोऽहं SaṁviSi.91. 20.

अन्योन्यविरुद्धमानार्थ (anyo'nyaviruddhamānārtha) *m.* objects which are mutually opposed or contradictory तार्किकाः ... अन्योन्यविरुद्धमानार्थदर्शित्वात् परमार्थतत्त्वाद्भवमेवापकृत्यन्ते PraśnaUBh. 298.8 (on 6. 3).

अन्योन्यविरोध (anyo'nyavirodha) *m.* 1A mutual opposition or contradiction विरुद्धमेव चान्योन्यं श्रावकयानं महायानं वेत्यन्योन्यविरोधं क्लृप्तः MaYānaSū.4.17 (1.9); अन्योन्यविरोधाद्यद्यानं हीनं हीनमेव तत् MaYānaSū.4. 24 (1.10); तर्कज्ञानानां तु अन्योन्यविरोधात्प्रसिद्धा विप्रतिपत्तिः BrahmSūBh. (Śāh.)304.7 (on ii.1.11); जन्मनाशयोरनं सहभावो युक्तस्तयोरन्योन्यविरोधात् IṣaSi.182.16; अन्योन्यविरोधं च श्रुत्यनुसारिणी स्मृतिरुपायः BrahmSūBh. (Bhā.)88. 5 (on ii.1.1); पूर्ववादिना स्वसाध्याऽर्थो मनानेन सुवर्णशतं देयमित्यादि लिखितादिना साध्यते। परेणापि न देयमिति तत्रोपयोगार्थसिद्धिरन्योन्यविरोधात् Aparā.613. 20 (on 2.7); लेखयानामन्योन्यविरोधं यत्रमाणतरं तदाह चासः Aparā. 691.13 (on 2.92); तत्कथं तयोः ... अन्योन्यविरोधादेकत्र समावेशः Kāvyaṇu. (He.)210.15; एतत् श्रुतिविरोधे उक्तं स्मृत्योरन्योन्यविरोधं द्रष्टव्यम् Manva Vi.110.13 (on 2.15); असुखमनण्वित्याद्याः निर्गुणश्रुतयः आसामन्योन्यविरोधात्प्रसिद्धाः प्रतीयते ŚatDū.198. 20; अदक्षिणत्वत्तत्त्वदानयोरन्योन्यविरोधः NyāyMaVi. 349.22 (on vi.5.18); द्वितीयाध्यायगोचरो वाक्यानामन्योन्यविरोधः सोऽपि पारमेश्वर-सर्ववैशिष्ट्यविरोधप्रतिहार एव NyāySu.(Ja.)307A. 5 (on ii.1.8); ततोऽन्योन्य-विरोधेनैकस्य मुखार्थबाधो वक्तव्यः AnuBh.156 (on i.1.3); शान्तेभ्यो गुरुग्रन्थ सार एव ग्राह्योऽन्योन्यपारमार्थवादविभक्तौऽसारभागेऽन्योन्यविरोधेनार्थबाधत्वेन चैकाग्रतया असंभवादित्याह SāṁkhyaPraBh.112.13 (on 4.14); अन्योन्यविरोधस्य निमित्तस्वभावयल्लभ्यत्वात् न तद्विवक्षाकृतो वाक्यभेदोऽपि BhāṭṭiDī.26.8 (on x.5.16); 1B mutual difference जीवात्मशब्देन परमात्मनोऽभिधानम् ... इदमेव सूत्रकारमतमित्यवगम्यते। त्रयाणामन्योन्यविरोधात् VedāntDī.76.11 (on i.4.22); 2 mutual enmity or hostility विवाहसंस्कारविहीनयोः हीनजातीयैर्लघुपुंसयोः अन्योन्य-विरोधेनान्योन्यं त्यजतोः धर्मः स्यात् दोषो न स्यात् SmṛtiCan.iv. 577.1.

अन्योन्यविरोधज्ञापन (anyo'nyavirodha-jñāpana) *n.* indication of mutual opposition or contradiction संयोगविभागयोरन्योन्यविरोधज्ञापनाय द्विवचनम् Upask. 23.4 (on i.1.6)

अन्योन्यविरोधतत्स (anyo'nyavirodha-tas) *adv.* A due to mutual opposition or contradiction प्राप्तं पाशुपतं तन्त्रं तत्रान्योन्यविरोधतः ĀgāPrā. 25.9; B due to mutual difference औदुम्बरीं न शक्नोति सर्वां वेष्टयितुं सूत्रम्। वेष्टितो वापि संस्पृष्टमतोऽन्योन्यविरोधतः ŚāstrDī. 22.16 (on i. 3. 2)

अन्योन्यविरोधप्रयुक्त (anyo'nyavirodha-prayukta) *adj.* caused by the mutual opposition or contradiction कादाचित्कत्वस्य च बृहद्रथंरत-योरन्योन्यविरोधप्रयुक्तत्वात् निमित्तता प्रकृताववगम्यते BhāṭṭiDī.26. 5 (on x.5.16); MimāKau.ii.11.16 (on ii. 3. 2)

अन्योन्यविरोधभाज (anyo'nyavirodha-bhāj) *adj.* having mutual hostility or enmity अर्द्धतमूर्तेर्विशिखेन शंभोः प्रत्युत्पत्तीनांशुशुताशनेन। अतन्त्र-तायोऽन्यविरोधभाजोरेकत्र शीतातपयोर्निवेशः ŚrīKaC. 20. 50.

अन्योन्यविरोधवचन (anyo'nyavirodha-vacana) *n.* statement of mutual opposition or contradiction स्मृतीनां श्रुतिविरोधे वक्तव्येऽन्योन्यविरोधवचनं किमर्थम् MayūMāli. 22. 23 (on i. 3. 2)

अन्योन्यविरोधवत्ता (anyo'nyavirodhavātā) *f.* [Inst.] by way of having mutual opposition or contradiction तत्त्वपदवाच्यार्थनिष्ठविशेषणद्वयस्य अन्योन्यविरोधवत्तया ...। वैशिष्ट्यायोगे अखण्डार्थो वाक्यार्थः संपद्यते LalitāTriBh. 265. 9 (on 6)

अन्योन्यविरोधवादिन् (anyo'nyavirodha-vādin) *adj.* stating mutually opposite or contradictory views एवमन्योन्यविरोधवादिषु दशिषु को नाम निश्चयः MāhVr.16.14 (on 9)

अन्योन्यविरोधापत्ति (anyo'nyavirodhāpatti) *f.* undesired contingency of mutual opposition or contradiction अत्र जातपूते यद्ग्राह्यं तत् जातस्य शिशोर्नाभिच्छेदादुद्वेगं मरणे वेदितव्यम् बृहन्नुवचनसमानविषयत्वेऽन्योन्यविरोधापत्तेः SmṛtiCan.vi.12.16.

अन्योन्यविरोधाभाव (anyo'nyavirodhābhāva) *m.* absence of mutual opposition or contradiction श्रुतीनामन्योन्यविरोधाभावो निरूप्यते VedāntPs.Sau. 212.7 (on ii. 3.1)

अन्योन्यविरोधित्व (anyo'nyavirodhitva) *n.* mutual difference यज्ञादिकर्मणस्तत्प्रवृत्तिरूपत्वेनान्योन्यविरोधित्वाच्च समुद्यु उपपद्यते ŚrutaPra.iA.46. 23 (on i.1.1); अत एवान्योन्यविरोधित्वस्य निमित्तस्वभावलभ्यत्वात् MimāKau. ii.11.18 (on ii.3.2)

अन्योन्यविरोधिन् (anyo'nyavirodhiṇ) *adj.* [f. -inī] 1 referring to or conveying mutually opposite or contradictory (things) बुद्धयोऽन्योन्य-विरोधिन्वो बसदा भवितुमर्हन्ति IṣaSi.267.8; प्रमाण्यं वेदानामेव ... उत्तरं तु मिथ्या स्युः सर्वेऽन्योन्यविरोधिन्ः NyāyMā.ii. 239. 21; एवान्योन्यविरोधिनी क नु मुने विद्या प्रयोज्या त्वया Tripuḍi.1.12; 2 differing with each other दिग्वायाः ... भस्माथास्य किमज्ञानाः। इत्यन्योन्यविरोधिं चेद्विदितं पश्यन्नित्ययामिनां भृङ्ग ... धत्तेऽस्थिशेषं वयुः SaduktiKa. 24.17.

अन्योन्यविलक्ष (anyo'nyavilakṣa) *adj.* aiming at each other पञ्चयामः किमियं प्रपद्यत इति सदैवं मया लभ्यते किं मां नालपतीत्ययं जनु शठः कोपनपायाश्रितः। इत्यन्योन्यविलक्षदृष्टिवतुरे तस्मिन्नवस्थान्तरे सव्याजं हनितं मया धृतिहरो मुक्तस्तु बाष्पतया Kuval.171(48) (comm. परस्परम् ... लक्षरहिता)

अन्योन्यविलक्षण (anyo'nyavilakṣaṇa) *adj.* [f. -ā] A mutually distinct or different ईश्वरः ... चेतन आत्मा ... औपनिषदः पुरुषस्तुतीयः एते त्रय आत्मानो अन्योन्यविलक्षणाः AitUBh.(Śāh.)273.1 (on 4.0); कीमारम् ... यौवनम् ... जरा ... तिस्रः अवस्थाः अन्योन्यविलक्षणाः GītāBh.(Śāh.)25.4 (on 2.13); द्वितीये तु कल्पे अन्योन्यविलक्षणमाकारद्वयप्रतिपत्तं च तदाश्रयभूतं दम्बितं ... न पुनरभेदः BrahmSūBh.(Rā.)164.11 (on i.1.4); अन्योन्यविलक्षणत्वात्

कारणद्वयात् विरहसमानिरूपस्यैकस्य कार्यस्योत्पत्तिः AlankāRa. 58(27); तदादृष्टमस्मिन्नेव शरीरे संपादितं सम्भावितं? (सम्पाद्यता?) इति न युक्तम् समानदेश्यानां समानाध्यासानानेव पुरुषाणामन्योन्यविलक्षणविचित्रस्मरणपाटवात् NyāyKu.113.14; त्वं न्यस्तसि मुरद्विषः शशिकले पाणी मया गम्यते दूती हन्त तवाहमेव कमले किं धिड्मृषा जल्पसि। इत्यन्योन्यविलक्षणप्रणयितामाधुन्युद्यो हरिः UjjvaNiMa.213.12; वचनसार्थक्याय प्रायपाठमनादुत्पापन्योन्यविलक्षणमेव स्वीकार्यं

यूपपरिमाणुयोरनं देह्यमुपरस्य विहितमस्ति BhāṭṭiCan. 35. 25 (on xiii.4. 26); B mutually opposite अग्निजलादयोऽप्यावद्विशेषा अन्योन्यविलक्षणा नियतगतयो विचित्रा दृश्यन्ते VedāntSā.(Rā.)158. 3 (on ii.1. 28); BrahmSūBh.(Śrī.)ii. 39.11 (on ii.1. 28)

अन्योन्यविलूनशीर्ष (anyo'nyavilūnaśīrṣa) *adj.* (used as noun) (those) who have cut off heads of each other अदृश्यतान्योन्यविलूनशीर्ष आरब्धम् ... रणरङ्गनृत्तम् Yādavā. 20. 53.

अन्योन्यविविक्त (anyo'nyavivikta) *adj.* mutually distinct or different मुखदेहश्चन्द्रशब्दादिरूपतयाप्रतीतः। अन्योन्यविविक्तस्वविशान्तरूपो(न)लम्भात् AlankāRa. 26(9); 'सविता विचवतीत्यादी तु शिशिरत्वात्पाकत्वादियमभेदा-वलब्धेनोपपन्नोपमाया अन्योन्यविविक्तविषयत्वम् AlankāRa. 56(47)

अन्योन्यविवेक (anyo'nyaviveka) *m.* 1 mutual negation or exclusion अभावव्यवच्छेदस्तु नियमेन भावोपस्थापनः। भावामादवोऽन्योन्यविवेकरूपत्वात् PramāVāSvopVr.103. 27; 2 mutual distinction or difference किमर्थं यज्ञानामन्योन्यविदेकोऽत्र दर्शितः SāṁkhyaPraBh. 35. 20 (on 1.66); प्रधानाख्यानां जगत्कारणगुणामन्योन्यविदेकाय तेषामवाचनरमपि वैद्यन्यं सिद्धान्तयति SāṁkhyaPraBh. 59.13 (on 1.127)

अन्योन्यविशिख (anyo'nyaviśikha) *m.* arrows of each other कर्षिकरिदिनोः ... संग्रामरसरोनाशितं वयुः। पुरेव दधतुः कर्णमन्योन्यविशिखरिय PāṇḍaC.10. 373.

अन्योन्यविशिष्ट (anyo'nyaviśiṣṭa) *adj.* qualified by each other तदीयता ज्ञानस्य स्वभावः ... अन्योन्यविशिष्टो उभयं ज्ञानस्य स्वभावः KhaṇḍanKhā. 1120. 5.

अन्योन्यविशेष (anyo'nyaviśeṣa) *m.* 1 distinction or difference of each other भिन्नविशेषणत्वे तु तेषामन्योन्यविशेषप्रतिपत्तिः VyākṛtiVi. 93. 26; 2 unique qualities or specialities of each other मुखं तदीयं विरारज ...। व्यवस्थितान्योन्यविशेषोभादेकत्वमात्रमिवेदुपपत्तम् Yādavā.12.41.

अन्योन्यविशेषक (anyo'nyaviśeṣa-ka) *adj.* which specify or distinguish each other न हि कारकमित्यनेनाधिकरणत्वमुक्तमधिकरणमिति वा कारकत्वं उभो चान्योन्यविशेषकौ भवतः MahāBh.i. 326.12 (on i.4. 23);

अन्योन्यविशेषण (anyo'nyaviśeṣaṇa) *n.* 1 qualifiers of each other उपादेयत्वे पुनर्नान्योन्यविशेषणत्वेन प्रयोजनम् ŚābaBh.1445.15 (on vi.4. 23); 2 act of excellencing each other तस्यातिथित्वातिरिच्यमाने परकृतेऽन्योन्यविशेषणेन। हन्ता पुरां भूरि पृष्ठकवर्षं निरस्य Kirāḍā.17.32 (comm. अतिभावेन परकृतेन करणेन)

...

...

...

...

...

...

...

अन्योऽन्यविशेषणविशेष्य

अन्योऽन्यविशेषणविशेष्य (anyo'nya-viśeṣaṇaviśeṣya) *n.* mutual qualifier and qualified तत्र नीलपदार्थनीलगुणस्य उत्पलपदार्थोत्पलद्रव्यस्य च शुक्लपटादिव्यावर्तकतयाच्योऽन्यविशेषणविशेष्यरूपसंसर्गस्य ... वाक्यार्थत्वाङ्गीकरणे प्रमाणान्तरविरोधाभावात् वाक्यार्थः संगच्छते VedāntSā.(Sa.)23.14.

अन्योऽन्यविशेषणविशेष्यता (anyo'nya-viśeṣaṇaviśeṣyatā) *f.* mutual qualifier - and - qualified relation सूर्यजलसूर्ययोश्च भेदनिरासेन अभेद इव बोध्यते ... न त्वन्योऽन्यविशेषणविशेष्यतया भेदः IṣṭaSi. 27. 20.

अन्योऽन्यविशेषणविशेष्यभाव (anyo'nya-viśeṣaṇaviśeṣyabhāva) *m.* mutual qualifier - and - qualified relation जतिजतिमतेर्विशेषतद्वत्तथा यः संबन्धः उत्तररूपः समवाय इति चेन्न । तेषामेवान्योऽन्यविशेषणविशेष्यभावेऽतिव्यापतेः TattvPradī.(Ci.)202.8; विशेषणानामन्योऽन्यविशेषणविशेष्यभावप्रसङ्गे हि दुर्वारः ŚrūtaPra.iA.89. 9(on i.1.1)

अन्योऽन्यविशेषणीभूत (anyo'nya-viśeṣaṇībhūta) *adj.* which have become qualifiers of each other धर्माः न षड्भ्यः पदार्थेभ्योऽतिरिच्यन्ते । किं तु त एवान्योऽन्यविशेषणीभूता धर्मा इत्युच्यन्ते NyāySu.(Ja.)361A.1(on ii.2.6)

अन्योऽन्यविश्लेषण (anyo'nya-viśleṣaṇa) *n.* act of separating each other मृगालसुखं निजवल्लभायाः ... चक्रवाकः । अन्योऽन्यविश्लेषणयन्त्रसूत्रप्रान्त्येय चक्षुस्तिमावकर्ष VikraDeC.1. 34.

अन्योऽन्यविश्वासमुख (anyo'nyaviśvāsa-mukha) *adj.* beginning with the faith in each other अन्योऽन्यविश्वासमुखं हि सख्यम् Rāvaṇā.12.76.

अन्योऽन्यविषम (anyo'nya-viśama) *adj.* 1 uneven (in form) with one another दन्ती चान्योऽन्यविषमौ । ... यस्य मुपली स गजाधमः YuktiKa. 204.18; 2 disproportionate to each other त्रिविधाः शरीरदोषा भवन्ति चातपित्त-श्लेष्मणामन्योऽन्यविषमप्रयोगजनसामान्या(?) च कुञ्जराणाम् Hastyāyur. 684.1(4.26)

अन्योऽन्यविषय (anyo'nya-viśaya) *m.* 1 [Loc.] with respect to each other मृगात्म्यविषयमर्प बहुगुणधित्तिदन्तमन्योऽन्यविषये जनयाभासुः सिद्धिमहीनरूपाः शक्तयः AvantiKa.103.14; 2 objects of each other तयोरेकपक्षविषयभेदाद-पित्रार्थत्वप्रसङ्गात् । एवं च सति भेदाभेदज्ञाने अन्योऽन्यविषयं नैव स्पृशतः IṣṭaSi.104.14; 3A range of each other अन्योऽन्यविषयभावं पश्यत यातेऽथ शशनि तपने च । अरुणमणिकुण्डलश्रियमम्बरलक्ष्मीविभर्तीव YaśasCam.i.602.5 (comm. परस्परगम्यत्वम्); 3B range or field (of application) of each other (व्यतिगमनं व्यत्ययः व्यतिहारः, विषयान्तरे विधानम्) अन्योऽन्यविषयावगाहानमित्यर्थः PadMañ. on KāśiVr. on P. iii.1.85(461.15)

अन्योऽन्यविषय (anyo'nya-viśaya) *adj.* [f.-ā] A concerning each other दूनोरन्योऽन्यविषया स्थानिनीच्छा रतिर्भवत् RasāSu.145.16(2.106); B referring to each other चमत्कारः ... । कथिदन्योऽन्यविषयप्रान्तिनिबन्धने । यथा पलाशकुसुमप्रान्त्या शुक्रतुण्डे पतत्यलिः । सोऽपि जम्बुफलप्रान्त्या तमलिं धर्तुमिच्छति CitraMī.65.11; पलाशमुकुलप्रान्त्या ... । अत्रान्योऽन्यविषयप्रान्तिविषयश्चनः (संदेहालंकारः) Kuval. 25(12); C having each other as the objects, cf. अन्योऽन्यविषयता ।

अन्योऽन्यविषयता (anyo'nyaviśaya-tā) *f.* 1 the state of having each other as the objects न चान्योऽन्यविषयता वृद्धिनाम् IṣṭaSi.115.12; 2A the state of being the objects of each other अन्योऽन्यविषयतापि निरस्ता सविषय-कान्योऽन्यग्रहे स्वग्रहापत्तेः KhandanKhā. 93.17; 2B the state of being the range or field (of application) of each other विनिगमनाविरेहेण वृत्तिचैतन्य-योरन्योऽन्यविषयताख्यसंबन्धरूपतयान्योऽन्यसिन्नन्योऽन्यप्रतिविम्बसिद्धेः Sāṅkhya-PrāBh.44.16(on 1.87); 44. 25(on 1.87); 44. 30(on 1.87)

अन्योऽन्यविषयनियम (anyo'nyaviśaya-niyama) *m.* rule or regulation regarding the objects of each other गार्हपत्यार्थत्वं मन्त्रस्य श्रौतं कथं शेषशेषित्वाच्च हि श्रुत्यङ्गीगार्हपत्योक्तमन्योऽन्यविषयनियमस्तत्वेकवाक्यतः ŚāstrDī.242.7(on iii. 3.7)

अन्योऽन्यविषयाकाङ्क्षा (anyo'nyaviśayākāṅkṣā) *f.* expectancy for the objects of each other अर्थास्तावत् स्वपदश्रोतयन्योऽन्यविषयाकाङ्क्षजनकत्वेन साकाङ्क्षाः TarkBhā.(Ke.)48.12.

अन्योऽन्यविषयानुसंधान (anyo'nyaviśayānusandhāna) *n.* recollection of the objects of each other अनुसंधानवर्जितानाम् अन्योऽन्यविषयानुसंधानरहितानाम् Bhāsk.i.191.17(on ii.4.15)

अन्योऽन्यविषयाव्यापकता (anyo'nyaviśayāvāpakatā) *f.* non-pervasiveness of the objects of each other अयोभयोरप्यसिद्धविशेषलक्षणा-दन्योऽन्यविषयाव्यापकता न दोषाय KhandanKhā.827.22.

अन्योऽन्यविसदृश (anyo'nya-visadṛśa) *adj.* mutually different or dissimilar (in form) धन्यः ... परस्परविषयदृशतत्तत्पदवाक्यव्यञ्जकानेकविधध्वनिसा-

दृष्टेनान्योऽन्यविसदृशतत्तत्पदवाक्यसादृश्याच्यापादयन्तः ... अवभासयन्ति TattvBi.18. 2; Bhām. 244.11(on i. 3. 28); प्रत्यलभेदाभिन्ना ध्वनयो व्यञ्जयन्तः ... सद्गुणः सन्तोऽन्योऽन्यविसदृशः पदेः ... अवभासयन्ति TattvVai.142.6(on 3.17); निर्विवादसिद्धकर्तृकाः कालिदासादिरचनाः चमत्कारिण्यः तासामन्योऽन्यविसदृशं रूपमुपलभ्यन्ते NyāyMañ.i. 217.1.

अन्योऽन्यविहितमन्त्र (anyo'nyavihita-mantra) *adj.* who have made consultations with each other अनुकूलभावमथवा पराङ्मुखत्वं सहैव नरलोके । अन्योऽन्यविहितमन्त्रौ विधिद्विवल्लभौ बहवः RasGaṇ.481.13.

अन्योऽन्यविहितोत्तर (anyo'nyavihitottara) *adj.* who have given the answers to each other मिलितः श्रेणिककथायां सोमशर्मा ... । एवं तां द्वापि क्षिप्रमन्योऽन्यविहितोत्तरौ । ... काशीनगरमीयतुः BrKathāK. 55. 48.

अन्योऽन्यवीक्षण (anyo'nya-vīkṣaṇa) *n.* act of looking at each other आवयोरङ्गयोर्द्वे भूयो विरहविषयः । अद्वैते च स्मितं स्फूर्तं न स्यादन्योऽन्यवीक्षणम् RasMañ.67.

अन्योऽन्यवीक्षणवश (anyo'nyavīkṣaṇa-vaśa) *m.* force of looking at each other अन्योऽन्यवीक्षणवशोल्लसन्महाकोपप्रसूढहिमप्रसूत्तराः । वीरा रयाः प्रतिस्वेध (?वा)दिभिर्गर्दिर्गिरुक्तिमिव धातवो ययुः HammiMaKā.12.29

अन्योऽन्यवीक्ष्यमाण (anyo'nya-vīkṣyamāṇa) *adj.* (used as noun) (those) which are being faced at by each other पञ्चशालानां कथ्यन्ते लक्षणानि ... । अन्योऽन्यवीक्ष्यमाणानां भेदास्तेनैव नोदिताः । एकशालयु(ते)र्भेदाः सुधनुशान्-वेशमनि SamarāSū. 25.10.

अन्योऽन्यवीरभाषा (anyo'nya-vīrabhāṣā) *f.* mutual heroic talks अथ प्रवृत्ते युद्धं शक्तीनामपरदुहाम् । अन्योऽन्यवीरभाषाभिः प्रोत्साहितयन्कृषाम् BrahmaṇḍP. iii. 23. 22.

अन्योऽन्यवीर्य (anyo'nya-vīrya) *n.* semen of each other स विनीतः शिवं प्राह तव वीर्यं मयि स्थितम् । ... अन्योऽन्यवीर्यसङ्गाद्य तद्दोषदुर्बलं त्विदम् ... । अपत्यमवच्छिन्नं BrahmP.128.48.

अन्योऽन्यवीर्यनिकष (anyo'nyavīrya-nikaṣa) *m.* touchstone of the valour of each other अन्योऽन्यवीर्यनिकषाः पुरुषा भ्रमन्ति ŪruBha.12.

अन्योऽन्यवृत्तान्त (anyo'nya-vṛttānta) *m., n.* 1 mutual doings or adventures कुर्वन्त्यन्योऽन्यवृत्तान्तकथा यावद्य तत्र ते । तावद्भजधृतोत्तनो लक्ष्मीध-वातरहियः KathāSaSāg.xvi. 3. 90; 2 nature of each other (ज्ञानिकर्मिणो) अन्योऽन्यवृत्तान्तानिर्भासौ । । विवदेताम् PañcDa.7. 273.

अन्योऽन्यवृत्ति (anyo'nya-vṛtti) *adj.* which exist in each other सत्वरज-तमांसि त्रयो गुणाः ... अन्योऽन्यवृत्तयश्च ते तथोक्ताः SāṅkhyaKāBh. 9. 29(on 12); 10. 9(on 12); दिक्कालात्यन्ताभाववद्य स्ववृत्ती अन्योऽन्यवृत्ती च Nyāyāmṛ. 36B.6.

अन्योऽन्यवृत्ति (anyo'nya-vṛtti) *f.* 1 existence in each other गुणाः । ... अन्योऽन्यवृत्तिनाश्च अन्योऽन्यमिथुनाश्च येषां गुणानामन्योऽन्यवृत्तयश्च विद्यन्ते तयोक्ताः MāhVr. 21.18(on 12); 22.15(on 12); प्रमेयत्वाभिधेयत्वयोरिव प्रतिव्या-दन्योऽन्यवृत्तिरदोषः तर्हि प्रकृतेऽपि तथास्तु Nyāyāmṛ. 563A.6; अन्योऽन्यवृत्त्या स्ववृत्त्यापत्तेः स्ववृत्तित्वव्यतिर्यापि विरुद्धत्वात् AdvaiSi.805.6; 2 dependence on each other अधेयं ज्ञानिनोऽर्थैः सहान्योऽन्यवृत्तिमत्त्वेऽपि ... विविकत्वं भावयति TattvPradī.(A.)42.1 (on 1.32); 3 mutual conduct or behaviour (स्त्रीपुंभ्यः ... व्यवहारस्थिताविह) स्त्रीपुंभ्यः अन्योऽन्यवृत्तिनियमस्तयोः ManvaVi. 876. 24 (on 8.7)

अन्योऽन्यवृत्ति (anyo'nya-vṛtti) *m.* mutual effect of one upon another. MW.

अन्योऽन्यवृत्तिवत् (anyo'nyavṛtti-vat) *adv.* like the existence in each other न च प्रमेयत्वाभिधेयत्वादावन्योऽन्यवृत्तिविहायन्योऽन्यपेक्षा प्रमिता Nyāyāmṛ. 352B. 5.

अन्योऽन्यवृद्धि (anyo'nya-vṛddhi) *f.* 1 (Math.) (amount of) interest of each other अन्योन्यवृद्धिसंगुणमिश्रविशेषस्य तस्य भागाख्यम् । वृद्धिविशेषेण ह्ये लब्धं मूलं वृद्धाः प्राहुः GaṇiSāSaṁ. 5.51; 2 prosperity of each other हिमकरकुले रत्नभावादिसंस्थे । ... भवति सुयशः प्रीतिरन्योन्यवृद्धिः VasiS. 32.149.

अन्योऽन्यवेग (anyo'nya-vega) *m.* 1 jostling of each other स्विः ... परीयुः ... अन्योऽन्यवेगांश्च समाक्षिपन्त्यः BuddhaC. 3.15; 2 speed of each other अन्योऽन्यवेगाभिहताः प्रवयुः सप्त भारताः MastyaP.172.14; वेगाः ... । अन्योऽन्यवेगाभिहता वयुर्मुल्लं तदा SkandP.v(2). 23. 31; 3 force or power of each other सुखयतु ... अर्धनारीश्वरो वः । ... यस्यार्थं विश्वदाहव्यसनसिक्चुरं न्योतिरर्थं कृपाद्यद्वार्यं चान्योऽन्यवेगप्रहृतिमिसमाकारि चक्षुस्तृतीयम् AnarghaRā.7. 38 (comm. परस्परशक्तियाद्यातजन्म); SaduktiKa. 22. 2.

अन्योन्यव्यवच्छेदक (anyo'nya-vyavacchedaka) *adj.* mutually exclusive or differentiating 'यदेव खं तदेव कम्' इत्यन्योन्यव्यवच्छेदकृत्या-
परिचित्रमुख्यरूपं ब्रह्म Vedānti 35.8 (an. i. 2.16); यदेव कं तदेव अनित्यत्राय-
न्योन्यवृद्धिविधिरस्तु. नान्योन्यव्यवच्छेदकत्वम् ŚrūtiPrāiB. 311. 30 (an
i. 2.16)

(on 2.33)
 अन्योऽन्यवच्छेदक (anyo'nya-vyavacchedaka) *adj.* mutually
 exclusive or differentiating 'यदेव हं तदेव कम' इत्यन्योऽन्यवच्छेदकतया-
 परिच्छिन्नमुल्लङ्घनम् ब्रह्म VedāntiDi.35.8(ani.2.16); यदेव कं तदेव क्षुत्वित्राण्य-
 न्योऽन्यद्विधिपरेषाम्। नान्योऽन्यवच्छेदकत्वम् ŚrūtaPraib.311.30 (on
 i.2.16)

अन्योऽन्यव्यवच्छेदपरत्व

अन्योऽन्यव्यवच्छेदपरत्व (anyo'nyavyavachhedapara-tva) *n.* the state of being what is intended to express mutual exclusion or differentiation 'यद्वा व कम्' इत्यादिवाक्यस्य दृष्टिविधिपरत्वात्पुनरन्योऽन्यव्यवच्छेदपरत्वं स्थितम् ŚrūtaPraj.B. 312. 23(on i. 2.16)

अन्योऽन्यव्यवच्छेदरूप (anyo'nyavyavaccheda-rūpa) *adj.* of the form of mutual exclusion or differentiation अन्यव्यवच्छेदकयोरन्योऽन्यव्यवच्छेदरूपत्वात् NyāyBi.3.107; अन्योऽन्यव्यवच्छेदरूपाणामेकव्यवच्छेदान्यविधानादप्रतिषेधः, विधिप्रतिषेधोर्विधानात् (र्विरोधात्) PramāVāSvopVr. 9.5; अन्योऽन्यव्यवच्छेदरूपाणां प्रकारान्तरासंभवात् PramāMī. 25. 25(on i.1. 32)

अन्योऽन्यव्यवच्छेदहेतु (anyo'nyavyavaccheda-hetu) *m.* cause of mutual exclusion or differentiation गन्त्यस्नेहोष्णताश्चान्योऽन्यव्यवच्छेदहेतवोऽसाधारणधर्माः Bhām. 561.17(on iii. 2. 22)

अन्योऽन्यव्यवच्छेदव्यवच्छेदकत्व (anyo'nyavyavacchedavyavacchedakatva) *n.* mutual relation of being what excludes and what is excluded कथयोरन्योऽन्यव्यवच्छेदव्यवच्छेदकत्वं विशेषणयोरन्योऽन्यविशेषणविशेष्यभावप्रसङ्गः ŚrūtaPraj.B. 313. 9(on i. 2.16)

अन्योऽन्यव्यवधान (anyo'nyavyavadhāna) *n.* mutual division (in space) एवम् ... भूमिम् ... शूचीकृत्य, 'पङ्केतरन्तर्' भोजनपात्रस्थापनपर्याप्तप्रदेशं परितो भस्मादिरेखादिरचितमण्डलैरन्योऽन्यव्यवधानं कुर्यात् CaturCin.iii(1).1317.16.

अन्योऽन्यव्यवहार (anyo'nyavyavahāra) *m.* mutual transactions स्त्रीणामन्योऽन्यव्यवहारे ऋणादानादी स्त्रियः साक्षिण्यो भवन्ति ManvaMu. 301.18(on 8.68)

अन्योऽन्यव्याघात (anyo'nyavyāghāta) *m.* i mutual refutation विमुक्तमान्तरव्याप्तस्तम्भातिशयो न हि। दृष्टपूर्वस्तथान्योऽन्यव्याघातः स्थित एव सः ĀgaPraj. 3. 25; ii mutual contradiction शाक्योऽन्यव्याघातपक्षपक्षकपक्षिल-पक्षलितकौणामन्योऽन्यव्याघातात्तर्कस्याप्रतिष्ठितत्वं गन्त्यते BrahmsūBh. (Rā.) 415.7(on ii.1.11); पत्युरसापञ्जयात् ... । पत्युः पशुपतेः ... असामञ्जस्यं चान्योऽन्यव्याघातात् वेदविरोधाच्च BrahmsūBh. (Rā.) 501. 21(on ii. 2. 35); (ब्रह्मणः) एकत्वश्रुतिवशादस्त्वपरिच्छेदाभावेनान्योऽन्यव्याघाताच्च तत्परित्यागः ŚatDū. 214.8; NyāySu. (Jā.) 423A.4(on ii. 2.12)

अन्योऽन्यव्यापार (anyo'nyavyāpāra) *m.* activity or operation of each other न हि यः पुत्रस्य व्यापारः स पितुरेवेति ... शक्यते वक्तुम्, अन्योऽन्यव्यापारसंकर्यदोषप्रसङ्गात् VyaktiVi. 27. 26.

अन्योऽन्यव्यापिदूषण (anyo'nyavyāpi-dūṣaṇa) *n.* fallacy of reciprocal pervasion, i.e. dependence अन्तित्यागमपक्षे स्यादन्योऽन्यव्यापिदूषणम् (v.l. अन्योऽन्यव्यापिदूषणम्) SarvaDaSāh. 8. 22(better अन्योऽन्यव्यापिदूषणम्)

अन्योऽन्यव्याप्ति (anyo'nyavyāpti) *f.* mutual pervasion or invariable concomitance तदियमनिधुमयोरन्योऽन्यव्याप्यभावाद्विषयव्याप्तिः MānaMe. 26.3.

अन्योऽन्यव्याप्तिप्रदर्शन (anyo'nyavyāpti-pradarśana) *n.* demonstration with example of mutual invariable concomitance अन्योऽन्यव्याप्तिप्रदर्शनमात्रप्रयुक्तो व्यभिचारमुद्रव्यापुष्पादिमाह NyāyVārPari.673.2.

अन्योऽन्यव्याप्यव्यापकता (anyo'nyavyāpyavyāpakatā) *f.* mutual relation of being what is pervasive and what is pervaded समव्याप्तिकयोश्चान्योऽन्यव्याप्यव्यापकतायाम् ... कथं न व्याप्तिप्रसङ्गः Khandan-Khā.1310.13.

अन्योऽन्यव्यावर्तक (anyo'nyavyāvartaka) *adj.* mutually exclusive or differentiating भवतां किल भूतानामन्योऽन्यव्यावर्तकं लक्षणं खरस्नेहोष्णयेरणात्मकानि भूतानीति TātpaT. (Vā.) 544.16(on iii. 2.14); समानजातिगुणकर्मकार्याः परमाणवोऽन्योऽन्यव्यावर्तकधर्मसमवायिनः द्रव्यत्वाद्गवादिवत् TattvPradī. (Ci.) 199. 3.

अन्योऽन्यव्यावर्तकता (anyo'nyavyāvartaka-tā) *f.* the state of being mutually exclusive or differentiating (द्रव्यगुणकर्मणामविशेषः) विशेषोऽन्योऽन्यव्यावर्तकतया द्रव्यगुणत्वकर्मत्वादितद्वत्त्वम् Upask. 27.15(on i.1.8)

अन्योऽन्यव्यावृत्त (anyo'nyavyāvṛtta) *adj.* mutually excluded or differentiated यतः दूरं दूरेण महतान्तेरेण एते विपरीते अन्योऽन्यव्यावृत्तरूपे ... विपृष्टी ... या च अविद्या ... विधेति KāyUBh.123.13(on 2.4); विरुद्धविषयद्वयावगाहि - अन्योऽन्यव्यावृत्तस्वरूपश्रुतिकारजताख्यविषयविषयम् ज्ञानद्वयम् Bhāsk. i.385.14(on i.7.13)

अन्योऽन्यव्यावृत्तत्व (anyo'nyavyāvṛtta-tva) *n.* the state of being mutually excluded or differentiated जातिव्यक्त्योर्व्यावृत्तत्वज्ञानादन्योऽन्यव्यावृत्तत्वबुद्धावन्योऽन्यव्यावृत्तत्व TattvCin.iv(2).562. 2.

अन्योऽन्यव्यावृत्ति (anyo'nyavyāvṛtti) *f.* mutual exclusion or

differentiation देशादीनाम् अन्योऽन्यव्यावृत्तेरप्यध्यक्षतोऽसिद्धेः

अन्योऽन्यव्यावृत्तिहेतु (anyo'nyavyāvṛtti-hetu) *m.* cause of mutual exclusion or differentiation अथानेकं गोत्वम् ... °पदत्वादिभेदाभिज्ञत्वात् तर्हि विशेषा एव स्वीकृताः। अन्योऽन्यव्यावृत्तिहेतुत्वात् न हि यद् गोत्वं तदध्यात्मकम् SyādvāMāñ.14(68)

अन्योऽन्यव्यावृत्त्यात्मक (anyo'nyavyāvṛtyātma-ka) *adj.* having the nature of mutual exclusion or differentiation यैः सामान्यातृषामभूता अन्योऽन्यव्यावृत्त्यात्मका विशेषाः कल्पन्ते तेषु विशेषत्वं विद्यते न वा SyādvāMāñ.14(30)

अन्योऽन्यव्याहत (anyo'nyavyāhata) *adj.* 1 mutually hampered or obstructed दुष्टो वायुः ... अन्योऽन्यव्याहतगतिः ... पांसुवायव्यापितः ... अहिताय AṣṭāSāh. i.61.15(1.9); 2 mutually contradicted ननु चान्योऽन्यव्याहत एवायं चेतनाचेतनत्वेनैकं बहुत्वानुसारी परावरूपः परमार्थान्वेषणेनात्मप्रत्ययः BālaKrī. ii. 55.4(on 3.138 (2148)); निन्दा। 'पुनरुक्तो वेदोऽन्योऽन्यव्याहतो नात्र सत्यमस्तीति भावदोषेण ManuBh. i.384. 28(on 4.163); अनेन पुत्राणां पारतन्त्र्यम्। ननु चान्योऽन्यव्याहतमिति ManuBh.ii.154. 3(on 8.163); निन्दं शास्त्रमन्योऽन्यव्याहतं कथं प्रमाणं स्यात् ... । न च यद्वाहीनां सर्वोत्पत्तत्वमुपपद्यते इति NyāySu. (Jā.) 423A.1(on ii. 2.12)

अन्योऽन्यव्याहति (anyo'nyavyāhati) *f.* mutual contradiction वेदान्तवेदं ब्रह्म प्रमाणान्तरगोचर इत्यादिरूपं कुतकोणामन्योऽन्यव्याहतिवैविध्यं विवक्षितम् ŚrūtaPraj.A.113. 25(on i.1.1)

अन्योऽन्यशक्ति (anyo'nyā-śakti) *f.* power of each other, reciprocal power पुरुषस्य हरेः सुक्तं मम सुक्तं तथैव च। अन्योऽन्यशक्तिसंपृक्तम् LakṣmīT. 36.73.

अन्योऽन्यशङ्का (anyo'nyā-śāṅkā) *f.* [Inst.] 1 by mutual fear or apprehension वशमानयेत्। अन्योऽन्यशङ्कायामित्रान् दुष्टान् वै दण्डदर्शनात् NītiSā.18.47; 2 by mutual distrust भूयः ... अन्योऽन्यशङ्का भेदं यातयो राजगर्भयोः। चाक्रिकेः कृतसंचारैर्वैरं प्रीतिमनीयत RājTa. (Ka.) 8. 586.

अन्योऽन्यशत्रु (anyo'nyā-śatru) *m.* enemies of each other अविद्वत्त-दारभ्यात्मकं भवतां च वैरम् (v.l. अधप्रभृति यूयं च वयं चान्योऽन्यशत्रवः) PañcT. 3. 53(1/2) (310.7)

अन्योऽन्यशत्रुसंक्षोभ (anyo'nyāśatru-saṅkṣobha) *m.* conflict or agitation between mutual enemies अन्योऽन्यशत्रुसंक्षोभात्रिजगत्कष्टकमहीतलः। लक्ष्मीपतितस्तत्स्योऽपि मित्रमुद्रवद्विहवत् YaśasCam.i. 388.7.

अन्योऽन्यशरजाल (anyo'nyāśara-jāla) *n.* net, i.e. collection of arrows of each other उभौ हि शरजालेन (v.l. अन्योऽन्यशरजालेन) तावदृश्यौ बभूवुः MahāBhā.vi.48.61.

अन्योऽन्यशरताडित (anyo'nyāśara-tāḍita) *adj.* struck by the arrows of each other ततो मयं पुरश्चक्रे सुसंरब्धो विभीषणः। तयोरभूत्परं युद्धमन्योऽन्यशरताडितम् PadmP. (Rā.) 74.77.

अन्योऽन्यशरवर्ष (anyo'nyāśara-varṣa) *m., n.* shower of arrows of each other उभौ हि शरतलेन (v.l. अन्योऽन्यशरवर्षेण) तावदृश्यौ बभूवुः MahāBhā.vi.48.61.

अन्योऽन्यशरसंस्पर्श (anyo'nyāśara-saṁsparśa) *m.* close contact, i.e. striking of the arrows of each other अन्योऽन्यशरसंस्पर्शात्तयोर्मनुजसिंहयोः। आकाशे ... पावकः समजायत MahāBhā.vii.903*(1)

अन्योऽन्यशरसंघर्ष (anyo'nyāśara-saṅgharṣa) *m.* act of striking or clashing of the arrows of each other दिव्यक्रे बाणजालेन घनेनाच्छादिते तथा। अन्योऽन्यशरसंघर्षजातानलतडिल्लिते KathāSāSāg.viii.4. 51.

अन्योऽन्यशस्त्रनिहत (anyo'nyāśastra-nihata) *adj.* struck by the weapons of each other युद्धे मृती च सुमटौ दिवि संगती तावन्न्योऽन्यशस्त्रनिहती सह संप्रयाती DevīBhāP.iii.15.12.

अन्योऽन्यशस्त्रपात (anyo'nyāśastra-pāta) *m.* act of striking of the weapons of each other नच्यमेव ... मालतीनिमित्तं माधवसेनवन्दनेन योरन्योऽन्यशस्त्रपातभीषणो महान्कलहः ŚrīgāBhū.73(3)

अन्योऽन्यशस्त्रविनिपात (anyo'nyāśastra-vinipāta) *m.* act of striking of the weapons of each other अन्योऽन्यशस्त्रविनिपातनिकृताग्नयौघाधवारणयोरुभौ महावेपुः। क्रुद्धान्तकप्रतिमविक्रमिणो ममापि वैधुर्यमापतति चेतसि युद्धकाले KarmāBhā.6.

अन्योऽन्यशस्त्रसंघट्ट (anyo'nyāśastra-saṅghaṭṭa) *m.* act of striking or clashing of the weapons of each other अन्योऽन्यशस्त्रसंघट्टमुत्पत्तितुहातशने प्रवृत्तविशिखस्रोतः प्रच्छन्नहरिदन्तरे ... घोरसंग्रामे BrahmanḍP.iii.23. 24; अन्योऽन्यशस्त्रसंघट्टाद्भ्रमजालोलसतडित् ... युद्धं परमदारुणम् YogVā.iii.50.18.

अन्योऽन्यशस्त्रसंपात (anyo'nyaśastra-sampāta) *m.* act of striking the weapons on each other ततस्तेषां महान् जातो मध्येश्वरि संपुगः। अन्योऽन्यशा (?शस्त्रसंपातकृतभुरिजनक्षयः PadmP.(Ra.)8.444.

अन्योऽन्यशस्त्राघात (anyo'nyaśastrāghāta) *m.* act of striking the weapons on each other गगनम् ... जातम्। तेजोमवं तथाचोऽन्यशस्त्राघातोत्थवह्निना PadmP. (Ra.) 6.559.

अन्योऽन्यशस्त्रौघ (anyo'nyaśastrauḡha) *m.* mass of weapons of each other ततः प्रवृत्ते युद्धं देवीकर्णाटयोस्तथा ...। एवमन्योऽन्यशस्त्रौघैरध्वर्यन्ती परस्परम् SkandP.iii.(2).18. 92.

अन्योऽन्यशाखाविहित (anyo'nyaśākhā-vihita) *adj.* laid down by the Vedic recensions of each other नौपदेयामन्योऽन्यशाखाविहितकर्णानुपदानमब्राह्मणमापादयति ĀgaPrā.85.17.

अन्योऽन्यशत्रव (anyo'nya-śātrava) *n.* mutual enmity उद्वाहः ...। अन्योऽन्यशत्रवे त्याज्यः VasiS. 32.188.

अन्योऽन्यशाप (anyo'nya-śāpa) *m.* mutual curse एवमन्योऽन्यशापांतां मुप्रतीकविभावसू। गजकच्छपतां प्राप्ती MahāBhā.i. 25.18; अन्योऽन्यशापांतां प्राप्ती तिर्यक्त्यम् MārkaP.9.11; अन्योऽन्यशापाद्य तयोर्विगतं इव वेत्तसी MatsyaP.61. 34.

अन्योऽन्यशालासंबद्ध (anyo'nyaśālā-sambaddha) *adj.* connected or joined with the rooms of each other अस्यैव पीठे निरुक्तशालाभिः परितोऽप्यभिः। अन्योऽन्यशालासंबद्धे यदासावेव दीयते ...। प्रासादसुन्दरो ज्ञेयस्तदा Samarā-Sū.30.88.

अन्योऽन्यशालासंबन्ध (anyo'nyaśālā-sambandha) *adj.* having connection with the rooms of each other विमानपीठे ... अन्योऽन्यशालासंबन्धे विमानो न्यस्यते यदा ... तदा विमुक्तकोणः स्यात् प्रासादोऽत्यर्थशोभितः Samarā-Sū.49.109.

अन्योऽन्यशिष्यत्वपणा (anyo'nyaśiṣyatva-panā) *adj.* (f.) having the treaty of being the student of each other स चाब्रवीत् सीम्य विवाद-भिक्षामिच्छन्वत्सन्निधिमागतोऽस्मि। सान्योऽन्यशिष्यत्वपणा प्रदेया ŚāṅkaDig-Vi.(Mā.)8. 36.

अन्योऽन्यशुद्धि (anyo'nya-śuddhi) *f.* cleansing, i.e. removal by each other अन्योऽन्यशुद्धिर्वैरस्य जातान्योऽन्यकृतादधात् RājTa.(Śrī.)4.162.

अन्योऽन्यशृङ्ग (anyo'nya-śṛṅga) *n.* 1 tusks of each other सर्वतस्मिन्मिवान्योऽन्यशृङ्गमङ्गुलैस्तोरुत्सृजन्ती ... अयुधेताम् AvantiKa.108. 2; 2 horns of each other हंसगौरौ ... तौ द्वौ मदोदग्री वृषाविव। अन्योऽन्यशृङ्गमङ्गुल्यैः प्रावर्तताम् RājTa.(Jo.)897.

अन्योऽन्यशृङ्गाभिहत (anyo'nyaśṛṅgābhīhata) *adj.* struck by the horns of each other कृतवर्मा ... शिखण्डिनम् ... अय्यताडयत्। ... अन्योऽन्यशृङ्गाभिहतां रेजतुर्वृषभाविच ... ती MahāBhā.viii.18.70.

अन्योऽन्यशेष (anyo'nya-śeṣa) *m.* 1 remainder of each other अन्योऽन्यशेषादपि चित्तरायमिष्टग्रहस्पष्टाणिविधानम् MaBhāsk. 1. 52; 2 that which is auxiliary or subordinate to each other, cf. अन्योऽन्यशेषता.

अन्योऽन्यशेषता (anyo'nyaśeṣa-tā) *f.* the state of being that which is auxiliary or subordinate to each other सर्वदा हविनाभूता रूपसंशयः शिती। न घेषां तुल्यकल्पत्वाद्भवत्यन्योऽन्यशेषता TantrVā.663.16 (on iii.1. 12); स्यादन्योऽन्योपकाराद्य तेषामन्योऽन्यशेषता TantrVā.666.14 (on iii.1. 12)

अन्योऽन्यशेषशेषिभाव (anyo'nya-śeṣaśeṣibhāva) *m.* mutual principal - and - auxiliary relationship अन्योऽन्यशेषशेषिभावेनान्वयदिकवाक्यत्वम्। केवलस्य हानस्य केवलस्य चोपासस्य अभावात् ŚrūtaPra. ii.489.15 (on iii. 3. 26)

अन्योऽन्यशोभा (anyo'ya-śobhā) *f.* A beauty or decoration of each other कण्ठस्य तस्याः स्तनवन्दुरस्य मुक्ताकलपस्य च निस्तलस्य। अन्योऽन्यशोभाजननादभूव साधारणो भूषणभूषणभावः KumāSār.1.42; SaraKāṇṭhā. 346.16; AlaṅkāSa.135.11; ŚāṅgaPa.3329; Subhāṣi.1528; B glory of each other तयोश्च सोऽपुत्राजैःपुत्रोविभ्रेन्द्रपुत्रयोः। संगमोऽन्योऽन्यशोभायै लक्ष्मीविनयोरिव KathāSaSāg.v. 2.171.

अन्योऽन्यशोभापरिवृद्धि (anyo'nyaśobhā-parivṛddhi) *f.* increase or enhancement of beauty of each other अन्योऽन्यशोभापरिवृद्धये चो योगस्तडित्तो-दयोरियास्तु RaghuVa.6.65; SaraKāṇṭhā. 519.10.

अन्योऽन्यशोभिन्त (anyo'nya-śobhita) *adj.* adorned by each other वभूवतुः पितापुत्री तावन्योऽन्यशोभिती YogVā.iv.16.19.

अन्योऽन्यशौण्डीर्यभाज् (anyo'nya-śauṇḍīryabhāj) *adj.* arrogant to each other श्रीवीर त्वद्विपूणम् ... वीरवेशाद् गतानां दिवमधिककृष्णान्योऽन्य-

शौण्डीर्यभाजाम्। ... अजिरावर्तते स्म SūktiSu.165.

अन्योऽन्यश्रेष्ठ्य (anyo'nya-śraīṣṭhya) *n.* superiority of each other देवा वा अन्योऽन्यश्रेष्ठ्याय नातिष्ठन्त KapiKaS.38.2(206.1)

अन्योऽन्यश्लिष्ट (anyo'nya-śliṣṭa) *adj.* hugging or embracing each other तुष्टा ननुतुरन्योऽन्यश्लिष्टा देवाधरा गणाः PadmP.(Ra.)105. 54.

अन्योऽन्यश्लेषा (anyo'nya-śleṣa) *f.* [Inst.] by way of clinging to or pressing each other ताम् ...। अन्योऽन्यश्लेषयोत्तुन्निरन्तरपदोधराम्। ... उपलब्धसुराः ... संपुम्बुः BhāgP.iii. 20.30.

अन्योऽन्यषट्ठाष्टम (anyo'nya-ṣaṣṭhāṣṭama) *adj.* (planets) being in the sixth or eighth house from each other अन्योऽन्यषट्ठाष्टमपाकमुक्तां पदयुतिं वा मरणं वराणाम् JātaPā.18.54.

अन्योऽन्यषटीकल्पना (anyo'nya-ṣaṣṭhīkalpanā) *f.* assumption of genitives for each other उपयोरनवकाशयोर्विक्रमेव परत्वम्। न च युगपदन्योऽन्यषटीकल्पना शङ्क्या Parivṛ.(Si.)49.7.

अन्योऽन्यसंयुक्त (anyo'nya-saṁyukta) *adj.* 1 in which (the gods and the demons) were locked with each other अन्योऽन्यसंयुक्तं युद्धमासीत् सुदारुणम्। देवानां दानवानां च MahāBhā.iii.221.49; 2 mixed, i.e. matted with each other कृष्टमन्योऽन्यसंयुक्तं कुष्ठं मण्डलमुच्यते RugVi.49.13; सुखमध्ये स्थितं दुःखं दुःखमध्ये स्थितं सुखम्। द्रव्यमन्योऽन्यसंयुक्तं प्रोच्यते जलपद्मवत् AdhyāRā.ii.6.14; 3 joined with each other मुष्टी चान्योऽन्यसंयुक्तवृत्तानि मुष्टिको नाम मुष्टा SmṛtiCan.ii.389.12; 4 mutually connected or combined अन्योऽन्यसंयुक्तानामेव हि कार्यारम्भासामर्थ्यात्। तदेव च त्रिवृत्करणम् BrahmSūBh. (Rā.)562.6 (on ii.4.18); ŚrūtaPra.ii.404. 21 (on ii.4.18); यथा वा गृहकर्ता गृहोपादानकारणस्तुण्मृत्काटैरन्योऽन्यसंयुक्तवर्तुहं निर्मयते Aparā.1004.9 (on 3.145)

अन्योऽन्यसंयोग (anyo'nya-saṁyoga) *m.* 1 union with each other इच्छान्योऽन्यसंयोगः कन्यायाश्च वरस्य वा। गान्धर्वस्य तु विज्ञेयः (विवाहः) ManuSm.3.32; तदा इच्छान्योऽन्यसंयोगः इत्येतदप्यस्ति गान्धर्वरूपम् (विवाहस्य) ManuBh.i.219.15 (on 3.26); गान्धर्वस्तु कन्यावरयोरिच्छयान्योऽन्यसंयोगः Smṛti-Can.ii. 229. 9; अन्योऽन्यसंयोगः अन्योऽन्यं संप्रतिपत्तिः VīraMi. (Sārṁskāra.) 855. 22; 2 mutual connection or combination समेत्यान्योऽन्यसंयोगं परस्पर-समाश्रयाः। ... महदाद्या विशेषान्ता ह्यष्टमुपादयन्ति ते ViṣṇuP.i.2.53; MārkaP. 45.60; NaraP.i.58; PadmP.i.2.24; v.2.102; BrahmSūBh. (Rā.)96.15 (on i.1.1); खण्डावयविनानातन्त्रस्य तेषामन्योऽन्यसंयोगात्पदोत्पत्तिः Upask.40.10 (on i.1.23); समवायिप्रत्यासन्नमवधूतसामर्थ्यमसमवायिकारणम्। यदा मृदययवानामन्योऽन्यसंयोगः SarvaMaSār.25.8; जगदुत्पत्ती परमाणवः समवायिकारणम्। तेषामन्योऽन्यसंयोगोऽसमवायिकारणम् SarvaMaSār.25.11; 3 contact with each other वृष्टिबिन्दुनामन्योऽन्यसंयोगजनकं कर्म कथम् Upask. 237.5 (on v. 2.4)

अन्योऽन्यसंयोगविशेष (anyo'nya-saṁyogaviśeṣa) *m.* particular kind of contact with each other अहैरदयवानामन्योऽन्यसंयोगविशेषो हस्तिकुण्डलमित्युच्यते NyāySu.(Ja.)519A.7 (on iii.2.15)

अन्योऽन्यसंयोगार्थम् (anyo'nyasamīyogārtham) *adv.* for the sake of mutual connection ननु त्रिगुणात्मकप्रधानस्यान्योऽन्यसंयोगार्थं श्रुतिस्मृतिषु क्रिया क्षोभाख्या श्रूयते ŚāṅkhyāPraBh.155.1 (on 6.37)

अन्योऽन्यसंरम्भ (anyo'nya-saṁrambha) *m.* mutual conflict or fight वीरविरते राघवमार्गद्वयोर्धारादिभेदोऽन्योऽन्यसंरम्भे कङ्कणमोचनस्य गच्छामीनि राघवयोक्तिः ŚāhiDa.422.7.

अन्योऽन्यसंरम्भा (anyo'nya-saṁrambhā) *adj.* (f.) involved in mutual agitation तदेवान्योऽन्यसंरम्भस्तस्मिन्सरसि पार्थिव। ताः कन्या ब्रह्मचारी च सर्वे ऐशान्यमागताः PadmP.i.22.104.

अन्योऽन्यसंरामविवर्धन (anyo'nyasamīrāga-vivardhana) *n.* [Inst.] with increase in mutual passion अन्योऽन्यसंरामविवर्धनेन तद्दृढमन्योऽन्यसंरामम् Saund.4.11.

अन्योऽन्यसंलाप (anyo'nya-samlāpa) *m.* mutual talk or conversation एवमन्योऽन्यसंलापो जयपत्न्योस्तयोस्तदा ... शुश्राव स वराहः KathāSaSāg.ii. 5.128.

अन्योऽन्यसंलापरूपा (anyo'nyasamlāpa-rūpā) *adj.* (f.) of the form of mutual talk or conversation एषान्योऽन्यसंलापरूपा वाक्कलिः PratāYa-Bhā.142.1.

अन्योऽन्यसंवलन (anyo'nya-samvalana) *n.* 1 act of tying each other अन्योऽन्यसंवलनवस्त्रिपत्रवाग्रविश्लेषनिर्दिष्टकेनृजिह्वाभुकोवा। ... विशागः ... मुरसिद्धाविमानसंघाः HarVi.30.7; 2 connection of each other भासप्रतिभास्य-सुरसिद्धाविमानसंघाः

मानयोः स्वस्यामदवस्थारामन्योऽन्यसंवलनेनात्यन्तमशक्त्यदिवेचनत्वान् सर्वभात्यनि

निखातमिव प्रतिभाति TattvPradī.(A.)65.4(on 1.49); 3 intimate combination of each other यत्तदिति सर्वनामसमुदायः ... अल्पदेश्यत्वमन्योऽन्यसंवलनकृतं चाव्यतिरेकिप्रमं दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोर्दर्शयति Loc.14.18(on 1.4)

अन्योऽन्यसंवलित (anyo'nya-saṁvalita) *adj.* 1 turned to each other अन्योऽन्यसंवलिततारकलोचनश्रीः ... मिथुनस्य दृष्टिरन्यैव नितिमितकालकलविपरीतं HarVi.27.109; 2A mutually connected or united अन्योऽन्यसंवलितमांसंरु-दन्तकान्ति ... मिथुनं चकासित SaraKaṇṭhā.81.3; SaduktiKa.153.29; 2B mutually connected, i.e. involved (अनेकमेकात्मकमेव वाच्यम्) अथवानेकरूप-मेकात्मकमन्योऽन्यसंवलितत्वात् इत्यमपि व्याख्याने न दोषः SyādvāMañ.14(6)

अन्योऽन्यसंवाद (anyo'nya-saṁvāda) *m.* 1A mutual conformity or agreement न पुनरन्योऽन्यसंवादः प्रमाण्ये कारणम् Kāśi.i.100.21(on 2.73); *समस्तोपाध्यायकदन्योऽन्यसंवादात् कपिलदिषु समाधासः NyāyKuA.i.141.2; अङ्गीकृतं ... धारवाहिकप्रमेऽन्योऽन्यसंवादः NyāySu.(Ja.)43B.8(on i.1.1); अन्योऽन्यसंवादेन प्रत्यभिज्ञाय च विषयेषु सर्वरूपसाधारणस्थिरसुखसिद्धिः Sāṁkhya-PraBh.34.30(on 1.65); 1B mutual harmony (तुष्टेः) अस्याः शीलाचाराभ्यां बहुजनप्रतिभानतदनुष्ठानरूपत्वेनान्योऽन्यसंवादप्राप्तदाढ्याभ्यां किंचिदपकृष्टत्वम् ManvaVi.101.17(on 2.6); 1C mutual similarity श्यामा च सा देवकनन्दी च। तमः शिपन्त्यौ ... अन्योऽन्यसंवादमिवान्यमूताम् Yādavā.2.73; 2 mutual talk or conversation (चेलनाश्रेणिकयोः) श्रेणिको भगवद्धर्मं चेलना जैनमुत्तमम्। वक्ति चान्योऽन्यसंवादो वर्तते सर्वदानयोः BrKathāK.55.235; एवमन्योऽन्य-संवादमुदितान्मनोरथे। मुखं मुखेन नयनं नयने साहता ददी KalkiP.ii.2.10.

अन्योऽन्यसंवादन (anyo'nya-saṁvādana) *n.* mutual conformity or agreement एकामेव ... कथां निर्वहद्विर्बहुभिरपि कविकुञ्जरैर्निबध्यमाना बहवः प्रबन्धा मनागन्धन्योऽन्यसंवादनमनासादयन्तम् ... वक्रिमाणमवधाति VakroJi.244.13.

अन्योऽन्यसंवासमनोरथ (anyo'nyasaṁvāsa-mānoratha) *m.* desire for mutual association or company अपासति ... भटोऽन्यः। अन्योऽन्यसंवासमनोरथेन वहन्नसाधारणमजिभारम् RāmC.(App.)38.63.

अन्योऽन्यसंविद् (anyo'nya-saṁvid) *f.* mutual perception or experience रतेराधारभेदेन भेदात्कथमेको रसः ... यन्नान्योऽन्यसंविदा एकवियोगो न भवति AbhinBhā.i.302.18(on 6.45)

अन्योऽन्यसंश्रय (anyo'nya-saṁśraya) *m.* 1 mutual support अध ये सहिता वृक्षाः संश्रयः सुप्रतिष्ठिताः। ते हि शीघ्रप्रतमान्तात्सहन्तेऽन्योऽन्यसंश्रयात् MahāBhā.v.36.61; मूयकश्च विडालश्च मुक्तावन्योऽन्यसंश्रयात् MahāBhā.xii.136.193; 2A (defect of) mutual dependence (in knowledge, origination or sustenance) तत्र गौरैव वक्तव्यो नञा यः प्रतिपिच्यते। स चेदगोविन्व्यात्मा भवेदन्योऽन्यसंश्रयः TattvSāṁ.944; ŚlokaVār.5(13).84(587.9); वक्तृभावा-त्प्रमाणस्य प्रमाभावाच्च वस्तुनः। नास्तिता यदि गम्येत भवेदन्योऽन्यसंश्रयः TattvSāṁ.1682; अर्थस्याधिगमो नर्त पदरूपावधारणात्। तदर्थबोधादि च, व्यक्तमन्योऽन्यसंश्रयः SphoṣSi.186.3; Tātpaṭ.(Vā.)470.20(on ii.2.57); अन्योऽन्यसंश्रयावच्छेदो न प्रमात्तरसाधनः Brahmsi.57.3; फलं विधेयावगमात् प्रवृत्तिश्चेत्तत्रादिभेदः। अन्योऽन्यसंश्रयात्रैव शब्दो बोधः स नो परः Brahmsi.76.5; न पुनश्चित्तात्रेऽप्येव नयः समः। अन्योऽन्यसंश्रयात्रो चेत् NyāyVi.2.66; एवं सत्यर्धग्रहणमपि गृहीताव्यभिचारान्ज्ञानादिति प्राक्तोऽन्योऽन्यसंश्रयः Tātpaṭ.(U.)56.16(on 2.49); शास्त्रार्थस्तत्प्रयोगश्च यदा त्वन्योऽन्यसंश्रयात्। प्रवर्तते तदा कर्तुर्न प्रमादः BrĀraUBhVā.i.4.1629; स्वभावकार्यतासिद्धिरनुमानसमाश्रयात्। ताभ्यां चाप्यनुमासिद्धिरैवमन्योऽन्यसंश्रयः BrĀraUBhVā.iv.3.776; अन्योऽन्यभावसिद्धिश्च विना सावात्तरग्रहम्। इति चेद्वाक्येभ्योऽपि दोषो योऽन्योऽन्यसंश्रयः IṣaSi.296.12; अथासातिशयादप्यस्मृतेनान्योऽन्यसंश्रयः TattvBi.100.3; तथा चान्योऽन्यसंश्रय इत्यत उक्तम् TattvVai.28.14(on 1.24); न च संनिध्यपेक्षत्वे भवेदन्योऽन्यसंश्रयः। न केवलमिधानेन स्मृत्यापि हि भवेदसौ NyāyRāmā.80.12; तत एव विशेष्याद्येदेवेदन्योऽन्यसंश्रयः VyaktiVi.125.11; जातेरघाद्यसिद्धेः सत्तादेरप्य-सिद्धिः। तदनाश्रयतान्यत्वलक्षणं योऽन्योऽन्यसंश्रयः TattvPradī.(Ci.)194.10; तेनोक्तोऽ-न्योऽन्यसंश्रयः AnuVyā.31A.2(on 2.2); प्रत्यभिज्ञाविरोधाच्च न च सादृश्यजो ध्रुमः। अन्योऽन्यसंश्रयात्रापि विभागस्तत्र मानतः TarkSāṁ.(Ā.)119.20; परस्य परतन्त्रेण तथा बुद्धेन बोधनम्। तदबुद्ध्या परतन्त्रस्य बोधनेऽन्योऽन्यसंश्रयः NyāyPari.372.21; अविद्याजीवयोर्वच व्यपेक्षा तत्रिरोधकः। अन्योऽन्यसंश्रयो नो चेदन्योऽन्यधीनता हतिः Nyāyāmr.351B.10; तथापि स्यादन्ययान्योऽन्यसंश्रयः Nyāyāmr.561A.8; धात्वर्थत्वं क्रियात्वं चेद् धातुत्वं च क्रियार्थता। अन्योऽन्यसंश्रयः सपत्तसादस्तु यथाकर्म VāiyāBhū.11(49.9); 2B reciprocal or mutual relation (of cause and effect) कार्यभावगततेर्नास्ति संसार इति कश्चन। तस्यापि देशानुवृत्तिप्रसङ्गेऽन्योऽन्यसंश्रयात् NyāyVi.2.239; न चागमने सर्वज्ञः तदीयेऽन्योऽन्य-संश्रयात् ŚlokaVār.2.118(82.1); इदं कार्यमयं हेतुद्वयं नान्योऽन्यसंश्रयात्

ŚlokaVār.5(3).153(310.3); BrĀraUBhVā.(Sambandha).662; आत्माश्रय-स्तथान्योऽन्यसंश्रयश्चक्रकाश्रयः। अनवस्थेत्यमी तर्काः स्वस्वसिद्धितेवः TārkiRā.234.9; 3 act of resorting to each other, mutual contact परस्परपुणश्च इति। अलिङ्गनांशुहस्तावलम्बनादिभिः अन्योऽन्यसंश्रय इत्यर्थः Subodhi.104.2(on 2.283)

अन्योऽन्यसंश्रय (anyo'nya-saṁśraya) *adj.* A mutually dependent अन्योऽन्यसंश्रयं त्वेतत् प्रत्यक्षेण विरुध्यते MahāBh.ii.197.16(on iv.1.3); न त्वयं मृत इत्यस्यात्कारणात् अवसीयताम्। यनसिंहवदेवैतद्वयमन्योऽन्यसंश्रयम् BrĀraUBhVā.iii.9.86; चातपितकफप्रायः प्रकोपोऽन्योऽन्यसंश्रयः Hastyāyur.82.28(1.12); B reciprocally related अन्योऽन्यसंश्रयाण्याहुरन्योऽन्यगुणवन्ति च। महामृतानि ... तिलतैलवत् KāśyaS.79A.2.

अन्योऽन्यसंश्रय (anyo'nya-saṁśraya) *n.* (defect of) mutual depen-
dence (in knowledge, origination or sustenance) अर्थग्रहणसापेक्ष उक्तमन्योऽन्य-
संश्रयम् SphoṣSi.259.3; तन्मिथ्यात्वाद्वाधश्चेत् प्राप्तमन्योऽन्यसंश्रयम् ŚlokaVār.2.90(72.7); बाधकज्ञानलाभो हि पूर्वावाधे न संभवेत्। स वास्तौत्यवयवोयत्वे
सति नान्योऽन्यसंश्रयम् ŚlokaVār.5(1).22(214.5); 5(1).25(216.4); 5(2).179
(260.9); अपोहमेदस्सिद्धिनाभावाभेदतो भवेत्। तद्वेदोऽपोहमेदोस्त्राप्तमन्योऽन्य-
संश्रयम् ŚlokaVār.5(13).65(582.8); 5(12).50(558.5); एकद्रव्याश्रयप्राप्तिरिति
नान्योऽन्यसंश्रयम् ŚlokaVār.7.269(919.6); यदि वायव्यकतेवादी न स्याद्
व्याकरणाद्वैतः। न विज्ञायेत वा तत्र भवेदन्योऽन्यसंश्रयम् TantrVā.227.18(on
i.3.24); सामान्यात्मकसंबन्धिग्रहणं चानुमानतः। तस्मादेव यदीयते
व्यक्तमन्योऽन्यसंश्रयम् NyāyMañ.i.31.2; भावेभ्यो यद्युपेयते भवेदन्योऽन्यसंश्रयम्
NyāyMañ.i.52.30; i.78.4; वेदात्मकत्वयोधे तु स्पष्टमन्योऽन्यसंश्रयम् NyāyMañ.i.
215.13; स्वज्ञानं चास्यार्थप्रत्ययलक्षणलिङ्गनभगमिति प्राप्तमन्योऽन्यसंश्रयम् TattvBi.
66.2; श्रुतान्तिभिधाने तु व्यक्तमन्योऽन्यसंश्रयम् TattvBi.93.4; न हि व्यापक-
ज्ञात्वा व्याप्यत्वं जानते जनाः। व्यापकं चानुमानाद्येत् प्राप्तमन्योऽन्यसंश्रयम् Nyāy-
Ku.184.15; अन्वाख्यानं भावशब्देऽप्यस्ति नान्योऽन्यसंश्रयम् Prasā.ii.650.21.

अन्योऽन्यसंश्रयदोष (anyo'nyasaṁśraya-doṣa) *m.* fallacy or defect
of mutual dependence न चान्योऽन्यसंश्रयदोषः - शब्दात् सिद्धे संवन्धानम्,
संवन्धानपूर्विका च शब्दात् सिद्धिः Brahmsi.104.6.

अन्योऽन्यसंश्रयापत्ति (anyo'nyasaṁśrayāpatti) *f.* undesired contin-
gency of the defect of mutual dependence प्रमाणोत्पत्तेः प्राग् वस्तुनोऽसत्त्व-
प्रसङ्गदसत्तत्त्व खरविषाणस्यैव ग्राह्यत्वाभावादन्योऽन्यसंश्रयापत्तेश्च NyāyKa.12.6;
को विरोधो नीलादीनां न तावदितरेतराभावात्मको भावस्वभावाणुगतम् अन्योऽन्य-
संश्रयापत्तेश्च NyāyKa.30.16; Bhām.361.18 (on ii.1.16); संयोगः ... सर्वथापि
नोपपद्यते। अन्योऽन्यसंश्रयापत्तेः TattvPradī.(Ci.)301.1.

अन्योऽन्यसंश्रयावयव (anyo'nyasaṁśrayāvadya) *n.* defect of mutual
dependence शब्दादेव मिते योऽपि मन्यते संगतिग्रहम्। नान्योऽन्यसंश्रयावयव
न स्वयं प्रतिते हि सः Brahmsi.104.2.

अन्योऽन्यसंश्रित (anyo'nya-saṁśrita) *adj.* 1 reciprocally related
(त्रिगुणाः) अन्योऽन्यसंश्रिताः सर्वे तिष्ठन्ति न वियोजिताः DevīBhāP.iii.8.45;
2 mutually dependent on, i.e. caused by each other अखिलमिदमन्योऽन्यसंश्रितम्।
अनारतं याति जगत् YogVā.v.18.50.

अन्योऽन्यसंश्लिष्ट (anyo'nya-saṁśliṣṭa) *adj.* 1 embracing each other
कापायवक्त्रौ ... विरेजतुः ... अन्योऽन्यसंश्लिष्टविकीर्णपक्षौ सरः प्रकीर्णविव
चक्रवाकी Saund.10.4; 2A connected with each other किंचिदन्योऽन्यसंश्लिष्टं
पूर्वापरं वृत्तद्वयं विधाय ... मण्डपादीनाम् ... दिक्चतुष्टयं परिकल्पयेत्
ParaśuKS.18.16(320.23); 2B attached to, i.e. joined with each other
अन्योऽन्यसंश्लिष्टहस्तमानुषण्डलं नृगर्ममिति केचित् VīraMi.(Lakṣaṇa.)241.16;
3 (used as noun) (that) which is syntactically related with each other असंज्ञायां
व्यक्तत्वस्यान्योऽन्यसंश्लिष्टज्ञाने स्वरूपैव जपत्वात् ManvaVi.166.25(on 2.85)

अन्योऽन्यसंश्लेष (anyo'nya-saṁśleṣa) *m.* 1 act of rubbing or pressing
against each other अन्योऽन्यसंश्लेषविशीर्णहारच्युतेन सेवासरे नृपाणाम् ...
वारप्रमदाः स्खलन्ति NavaSāC.1.69; 2 mutual interlacing or bondage
पुद्गलद्रव्यगुणः अन्योऽन्यसंश्लेषेण बध्यते TātpaVr.(A.)23B.15(on 2.81); क्वः
कर्मपुद्गलः सह प्रतिप्रदेशमात्मनो बह्वयःपिण्डवत् अन्योऽन्यसंश्लेषः SyādvāMañ.
27(25); 3A mutual close association प्रलयकाले ब्रह्माकाशयोरन्योऽन्यसंश्लेषात्
स्वरूपभेदो न व्यज्यते PrakaVi.587.18; 3B mutual union कथम् अन्योऽन्यसंश्लेषो
जडचेतनयोः किल YogVā.iv.56.14; 3B mutual contact न हि वयमन्योऽन्यसंश्लेष-
विशेषभाजमवयवकलापमन्तरेणावयविनमपरमभ्युपगच्छामः NyāyKu.136.10.

अन्योऽन्यसंश्लेषण (anyo'nya-saṁśleṣaṇa) *n.* link or tie for (binding)
each other प्रसवः ... परं चैतदन्योऽन्यसंश्लेषणं पित्रोः UttaraC.3.17(21)

अन्योन्यसंसक्त (anyo'nya-samsakta) *adj.* 1 in which (the gods and the demons) were locked with each other एवमन्योन्यसंसक्तं (v.1. संसक्तं) जुष्टमासीत्पुदारुणम्। देवानां दानवानां च MahāBhā.iii. 221.49; 2 mixed, i.e. matted with each other कृष्टमन्योन्यसंसक्तं कुण्डं यण्डमुच्यते CarāS.vi. 7.16; (1941 Ed.) 3A united or closely attached to each other तन्मिथुनं चक्राम। मेरोरुपान्तैर्विवर्तमानमन्योन्यसंसक्तमहस्त्रियामम् KumāSān.7.79; RaghuVa.7. 24; 3B commingled with each other, KumāSān.7.79; RaghuVa.7. 24.

अन्योन्यसंसक्तचेतस् (anyo'nyasamsakta-cetas) *adj.* having minds closely attached to each other यूनोरन्योन्यसंसक्तचेतसोः सदृशोदयः। निर्धरा यः प्रमोदः स्यात् स एव हि रतिः स्तुतः SāhiSā.5.76.

अन्योन्यसंसक्तमुख (anyo'nyasamsakta-mukha) *adj.* having the mouths locked with each other अन्योन्यसंसक्तमुखं च बाहू नेत्रं ललाटे हृदयं कपोलम्। आनन्दभावधर्मपीलिततां ललाटिकं तत्त्वविदो वदन्ति PañcSā.4.37.

अन्योन्यसंसक्तशरीरपट्टि (anyo'nyasamsakta-śarīrapaṭṭi) *adj.* having stick-like bodies attached to each other यद् बाहुवशोजयनेन गाढमन्योन्यसंसक्तशरीरपट्टयोः। कान्तस्य गाढं समुपाकृतोऽयमालिङ्गनं तत् PañcSā.4.35.

अन्योन्यसंसर्ग (anyo'nya-samsarga) *m.* 1 mutual union or association अन्योन्यसंसर्गादनुरागमहीरुहम्। वर्धयामासतुः कालीशिवौ भावान्मुनेवः Śiva-P.ii.(2).22.70(96B.11); 2 mutual connection or combination नामरूपे व्याकरवाणि ... तदर्थमन्योन्यसंसर्गप्राप्तानामेषां तेजोऽवत्रानाम् ... त्रिवृत् कर्तव्याणि BrahmSūBh.(Rā.)560. 2(on ii.4.17); (पाञ्चर्षे) युगस्य ये त्रयो भेदाः षड् वा युगस्य कीर्तिताः। तेषामन्योन्यसंसर्गात् संकीर्णो दहवो मताः SaṁgiRā.iii.22.2(5.40); एवंस्वभावा वातपित्तस्लेष्माणः तेषां वैकृत्यमन्योन्यसंसर्गात् Hastyāyur. 389.19(3.6); 3A mutual relation (शुक्तिरजतयोः) तयोश्चात्योन्यसंसर्गात् साकाङ्क्षसामान्यविशेषालम्बनयोः ... विभ्रमत्वप्रसिद्धेः TattvPradī.(Cī.)62.6; अन्योन्यसंसर्गस्य सत्त्वे बाधोऽपि नेदं रजतमिति न स्यादित्यपि इष्टव्यम् NyāySū. (Ja.)59A. 3(on i.1.1); 3B mutual semantic relation तेषां विपरीत स्वस्वपदस्मरितपदार्थानामन्योन्यसंसर्गागोचरप्रमितितनकत्वात् TattvPradī.(Cī.)111.1; पदानि वाक्यार्थं पदार्थानामन्योन्यसंसर्गसंविशेषरूपम् ... अवगमयन्ति NyāySū.(Ja.) 281A.7(on ii.1.3); अन्योन्यसंसर्गविशेषरम्याप्यलंकृतिः प्रच्युत शोचनीया ŚivLī. 1.36; 3C contact with each other (नागानाम्) एषामन्योन्यसंसर्गाद्विभागाद्विशेषतः। जायन्ते पत्राणाः सर्वे ते च कृष्टतमाः स्तुताः Hastyāyur. 179.4 (2.10); 4 mutual affixing अन्योन्यसंसर्गादुपसर्गाः पृथग्युक् BhāvPra.(Śā.) 275.13(9)

अन्योन्यसंसर्गित्व (anyo'nyasamsargi-tva) *n.* the state of being syntactically related with each other ते हि शब्दादयः अन्योन्यसंसर्गित्वात् ... विकारविकारिक्षेत्रबीजाद्यनेकधर्माणः UpadeSā.106.4.

अन्योन्यसंसृष्ट (anyo'nya-samsrṣṭa) *adj.* 1 semantically related with each other गुणप्रधानभावानियमादन्योन्यसंसृष्टः पदार्थसमुदायो वाक्यार्थः Nyāy-Maṇi.334.3; 2 united or associated with each other प्रकृतिपुरुषावुभावन्योन्यसंसृष्टावनादी विद्धि GītāBh.(Rā.)582.25(on 13.19); 3 combined or connected with each other तैश्चिदधिष्ठितैर्महाभूतैरन्योन्यसंसृष्टैः कृत्स्नं जगद्विधाय VedSān. 170.3; चिद्विद्विषमन्योन्यसंसृष्टं निष्कृष्टं च भगवच्छरीरम् ŚrūtaPra.1B.43.24 (on i.1.1)

अन्योन्यसंसर्धन् (anyo'nya-samsardhin) *adj.* competing, i.e. having conflict between each other यद्वत् प्राकृतवैकृतावतितरामन्योन्यसंसर्धनौ धर्मौ SaṁkṣeSā.2.118(i.73.6)

अन्योन्यसंसर्ष (anyo'nya-samsparśa) *m.* A touch of each other तौ अन्योन्यसंसर्षं परिणीय वह्निमन्योन्यसंसर्षनिर्मिततांशौ KumāSān.7.80; B contact with each other दन्तपङ्क्त्योरन्योन्यसंसर्षं परिहरंस्तुतिं विद्वामदलं कृत्वा ... प्राणायामं कुर्यात् Aparā.1021.17(on 3.118)

अन्योन्यसंसंहति (anyo'nya-samhāti) *f.* mutual combination of each other, शलाकादयः स्वकार्येन्योन्यसंसंहतेः BrāraUBhVā. i.5. 231.

अन्योन्यसंसंहार (anyo'nya-samhāra) *m.* destruction of each other, mutual destruction अन्योन्यसंसंहारनिशं कृपाणीम्। अवेक्ष्य मृत्युर्धुक्कुटमनन्दन् वीराः Yādava. 20.64.

अन्योन्यसंसंहृष्ट (anyo'nya-samhṛṣṭa) *adj.* delighted in (the misery of) one another नित्यमन्योन्यसंसंहृष्टा चसनेष्वततायिनः Rāmā. vi.10. 5; SūktiRā.77. 9.

अन्योन्यसंसक्त (anyo'nya-sakta) *adj.* [f.-ā] I connected with each other तिस्रो मात्रा मृत्युमत्तः प्रयुक्ता अन्योन्यसंक्ताः PrasāU. 5.6; पञ्चः other तिस्रो मात्रा मृत्युमत्तः प्रयुक्ता अन्योन्यसंक्ताः PrasāU. 5.6; 2 rubbings ... अन्योन्यसंक्ताः इतरतरसंबद्धाः PrasāUBh. 287.10 (on 5.6); 2 rubbings

or clashing against each other अन्योन्यसंक्तेर्द्वयच्छत्रैरन्तर्धर्मीभयत् तिमिरं मुनुर मूचः BrahmanḍP.iii.17.2; 3 united or associated with each other (रोहिणीदेवक्यौ) तयोरन्योन्यसंस्कृत्योः। एकरस्यमभूत्तस्या गङ्गायमुनोरिव Yādava 1.32; 4 attached to each other, Yādava. 1.32 (comm. अन्योन्यानुसक्तयोः)

अन्योन्यसंगम्य (anyo'nya-sagandha) *adj.* similar or equal to each other (गोप्यः) आमोदम् अन्योन्यसंगम्यमायुः Yādava. 8.70 (comm. परस्परसङ्गम्यम्)

अन्योन्यसंस्कथा (anyo'nya-saṅkathā) *f.* mutual talk or conversation (देवी) तौ अन्योन्यसंस्कथामतां चक्रतुः कृतिनिधयौ BrKathāK. 59.44; इत्थं पुरपुरन्धीणां शृण्वन्न्योन्यसंस्कथाः। नेमिः समासदत्तचन्द्रारं संबन्धिनः NemiNir. 12.69.

अन्योन्यसंस्कर (anyo'nya-saṅkara) *m.* 1A mixture mixing each other अन्योन्यसंस्कराद्यैस्तु तद्धमराससास्पदम् MānaSā.App.419B. 25; 1B act of using different (materials) together (विष्णुघटम्) जात्येकया विधातव्यं नेष्ट-मन्योन्यसंस्करम् MayaMa. 34.2; 1C combination of each other भावा दादशेन ... तेषामन्योन्यसंस्करः (कथ्यते) BhāvPra.(Śā.) 3.9(1); त्रिवर्गः ... त्रिभिर्बोध्याम-धेकेन तेषामन्योन्यसंस्करात् BhāvPra.(Śā.)203. 21(7); अन्योन्यसंस्कराच्छ्रोकः पद्यवन्तः स उच्यते SāhiSā. 2.161; 2 confusion of each other अन्योन्यसंस्करश्चेदशुभं स्यात् सर्वजन्तुनाम् MayaMa. 9. 33.

अन्योन्यसंकीर्ण (anyo'nya-saṅkīrṇa) *adj.* 1 exchanging (words) with each other वाक्यद्वयपदानामन्योन्यसंकीर्णता PrātāYaBh. 306.7; 2 overcast with each other (आसारः) अन्योन्यसंकीर्णहरिद्विभागम् आसीत् ... अन्तरिक्षम् Yādava. 7.44.

अन्योन्यसंकोचप्राण (anyo'nyasaṅkocana-prāṇa) *adj.* having life as the contraction of each other संविदो वस्तुनां च संकोचनप्राणो (v.1. अन्योन्यसंकोचनप्राणः) नजयन्तुऽसी शून्य इत्युच्यते (आत्मा) PratyabhiVi. ii.71. 2(on ii.3.1)

अन्योन्यसङ्ग (anyo'nya-saṅga) *m.* 1 [Inst.] in the company of each other द्वाम्याम् अन्योन्यसङ्गेन वर्तितव्यम् VetaPañ.(Śi.)37.46; 2 mutual contact कुमारिहस्तशङ्खानामन्योन्यसङ्गेन झणत्कारो भवति SāṁkhyāPra-Bh.111.19(on 4.9)

अन्योन्यसंगत (anyo'nya-saṅgata) *adj.* [f.-ā] A entwined with each other कनिष्ठानामिकागम्या नखैरन्योन्यसंगताः। कृत्वाद्दुष्टौ कनिष्ठस्थौ क्रतु कुप्याद्य तर्जनी TantrRā.4.41; SetuBa. 125.26; B connected with each other दक्षतृतीयकं सूत्रं तयोरन्योन्यसंगतम् NityāṢoḍa.1.76; C united or associated with each other सहसंब तस्मिन्नन्योन्यसंगतम् ... पश्चिमुत्तरालोकयाचक्रे (राजा) UdaySūKa.143.12; D combined with each other महापूतानाम् ... अन्योन्यसंगतत्वरूपं संप्रतत्त्वम् ... निरुच्य ... प्रतिपादितम् ŚivārkaMaDī.1. 233.10 (on i.1.17)

अन्योन्यसंगति (anyo'nya-saṅgati) *f.* 1 mutual semantic relation अन्योन्यसंगतिविशेषित एव ... वाच्यार्थमावमुपपाति पदार्थपुञ्जः NyāyMaṇi. 335.1; 2 mutual combination, i.e. consonance (कुसुमद्वयस्य संयारं पञ्चमस्वरूपस्य च) रिप्(प) इत्यनयोः अन्योन्यसंगतिः AbhinBhā.1.60. 20(on 28.126); 3 company of each other (राज्ञः बहुवीराणां च) अन्योन्यसंगतिरमङ्गुरमूर्तिरयोः बलाजुनकनकभूषणद्विधाति RājTa.(Śrī.)4.549.

अन्योन्यसंगम (anyo'nya-saṅgama) *m.* 1 act of meeting in a hostile manner, i.e. clashing against each other पदार्थानां च नादेन गजानां गर्जितेन च। अन्योन्यसंगमोद्धतरयशब्देन दारुणा ... ध्वनिः कोऽपि विमिश्रोऽभूत् PadmP. (Rā.) 8. 203; 2 union of each other अन्योन्यसंगमावधि यन्त्रावस्य चेंद्रितम्, तत् ... न नाट्यावितम् AbhinBhā.iii.171. 23(on 22.47); स न्द्रा-प्राणत्वभाय तयोरन्योन्यसंगमः। दम्पुव KathāSāSāg.xiv. 2.109; अन्योन्यसंगमवश्याधुना विभातां तस्यापि तेऽपि मनसो विकसद्विलसे NaisC.3.125; 3 company of each other प्रायेण हि तुल्यशक्तिः ... अन्योन्यसंगममर्ममन्वन्तः समानदेशवासिनो भवन्ति -CaurCin.iii(1). 381.5; 4 relation of each other अन्योन्यसंगमाहौ संबध्यते यदा समं नक्त्यात् AlankāKau.(Vi.)372.2.

अन्योन्यसंगमजुष (anyo'nyasaṅgama-juṣ) *adj.* fond of the union of each other तुङ्गो युद्धमिह वृधेव प्रथामुव्नावन्योन्यसंगमजुषो च वृधेति कविर्त्तु। ... काङ्क्षुर्लु कर्ततेन कुर्वी ममदं BhikṣaKa. 22.4.

अन्योन्यसंगीति (anyo'nya-saṅgiti) *f.* conversation with each other संस्कथान्योन्यसंगीतिः AbhidhāRāMā.4.94.

अन्योऽन्यसंग्रह (anyo'nya-saṅgraha) *m.* 1 mutual inclusion अन्योऽन्य संग्रहः प्रभेदां धर्मतो निमित्ताद्य। चण्णां पारमितानां विनिश्चयः सर्वथा ज्ञेयः। अन्योऽन्यसंग्रहो विनिश्चयः MaYānaSū.115.18(16.71); 2 act of taking hold of, i.e. embracing each other पुरोरेये कुर्यान्नान्योऽन्यसंग्रहम् KulārT.11.54. अन्योऽन्यसंग्राम (anyo'nya-saṅgrāma) *m.* battle with each other राज्ञामन्योऽन्यसंग्रामे सैन्यादयप्रतिरायणसंपातदेशे लक्ष्यभूतो हतः ... विशुध्यति Aparā.1060.4(on 3.248)

अन्योऽन्यसंपटन (anyo'nya-saṅghaṭana) *n.* 1 act of bringing together each other अन्योऽन्यसंपटनखेलविलसपत्राः पुत्राख्ययात्सु महीतलगाचरेषु। ब्रह्मादयः परमदेवगणस्तदानीं तेष्विविष्टपट्टकां प्रसवं तस्मात् RāmC.25.20; 2 union of each other यायावहे तव सुतां द्विज तस्य हेतोः अन्योऽन्यसंपटनमेतु मणिद्वयं तत् ŚaṅkaDigVi.(Mā.)3.31.

अन्योऽन्यसंघट्ट (anyo'nya-saṅghaṭṭa) *m.* act of clashing against or colliding with each other दुर्मदस्यास्य तस्याश्च समभुवुद्धमद्भुतम्। अभूदन्योऽन्यसंघट्टादिसृक्निर्गन्धिलीमुखैः BrahmāṇḍP.iii. 22. 56; कोणाघातेषु गर्जललघनघटाऽन्योऽन्यसंघट्टचण्डः ... दुर्धृष्टताडितोऽयम् VajrSām.1. 238; ततः भर्तः अन्योऽन्यसंघट्टसुरदण्डावधरंकाराः ... पराङ्मुखवलिता चरणघटाः TāpaVa. 5.8(12); वलीयना ... उद्यवाल च गतिरभसयलितध्वजावचूलचामरा प्रत्यक्षमन्योऽन्यसंघट्टविघटितानेकयाताया च प्राप कट्टेन घट्टादेशम् TilaMañ.139.1; ससरम्भमन्योऽन्यसंघट्टदुत्कण्टारकोटिघटितमणिगण्यनिकरकोणतया स्वकीयावलेपानलसुलिङ्गज्वलितमिव कुडिमतलं कुर्वताम् YaśasCam.i.554.9; अन्योऽन्यसंघट्टविमुञ्चितानि ... एतानि विमानमुत्ताफलजालकानि NavaSāC.14.18; अन्योऽन्यसंघट्टयश्नेन तेषाम् उद्विष्टाः काश्चनकट्टेभ्यः NavaSāC.17. 2.

अन्योऽन्यसंघट्टन (anyo'nya-saṅghaṭṭana) *n.* act of clashing against or colliding with each other अन्योऽन्यसंघट्टनवद्वन्द्वनादादिरुद्रभास्वत्किरणप्रतापः Rāvaṇa. 19. 23.

अन्योऽन्यसंघर्ष (anyo'nya-saṅgharṣa) *m.* 1 act of clashing against or colliding with each other एवमन्योऽन्यसंघर्षाघातायातश्च कन्दुकम्। क्रोडन्तः प्रेरयेयुस्तं बहुधातेरनेकशः Mānasa.iv.4.810; 2 conflict with each other जहुरन्योऽन्यसंघर्षःप्राप्त्यमत्यन्त वः(?)वा ... नीतिमन्येऽपि जामराः RājTa.(Ka.)8.2728.

अन्योऽन्यसंघर्षकृत (anyo'nya-saṅgharṣkṛta) *adj.* competing or vying with each other अन्योऽन्यसंघर्षकृते स्पर्धया ...। उभे पुरस्चरे ... निवेश्य पद्मभिर्वर्षभरतः ... पुनरायात् ... अजोध्याम् Rāmā.vii.101.12.

अन्योऽन्यसंघर्षण (anyo'nya-saṅgharṣaṇa) *n.* conflict with each other जलमवितण्डाधिनाः ... परीक्षा किं कथया ... अन्योऽन्यसंघर्षणेन विना तदालिङ्गः NyāySu.(Ja.)271A.9(on ii.1.2)

अन्योऽन्यसचिव (anyo'nya-saciva) *m.* companion or ally of each other आर्याः पुण्याभिजातयः। अन्योऽन्यसचिवा राजस्तान्याहि MahāBhā. v.93.35.

अन्योऽन्यसंचार (anyo'nya-sañcāra) *adj.* being with each other, i.e. dependent एवमन्योऽन्यसंचारं पाङ्गुण्यं योऽनुपश्यति। स बुद्धिनिर्गल्यधैर्यं क्रीडति पार्थिवः ArthŚā.ii.367.7(7.18)

अन्योऽन्यसंजयफल (anyo'nyasañjaya-phala) *n.* fruit in the form of victory over each other अन्योऽन्यसंजयफले विहितादरी तौ बादम् ... आतनिष्ट्याम् ŚaṅkaDigVi.(Mā.)8.69.

अन्योऽन्यसंजल्पन (anyo'nya-sañjalpana) *n.* [Inst.] by way of conversation with each other सीतारामविभीषणपुत्रीवाणामन्योऽन्यसंजल्पनेन ... परिभाषणम् RasāSu. 234.16(3.71)

अन्योऽन्यसंज्ञाव्यभिचारिन् (anyo'nyasañjñā-vyabhicārīn) *adj.* deviating from the designations of each other (गुणाः) अन्योऽन्यसंज्ञाव्यभिचारिणश्च उक्तं च अन्योऽन्यमिथुनाः सर्वे ते तत्त्वरजसी उभे Śāṅkhya-TaPra.166.1.

अन्योऽन्यसदृश (anyo'nya-sadr̥śa) *adj.* [f.-] 1A match to each other, equal to each other (भीष्मार्जुनी) यस्मिन् सवरे शूरावन्योऽन्यसदृशवुभौ MahāBhā. vi.48. 57; (राघवी) कौ युयाम् ... अन्योऽन्यसदृशौ वीरी Rāmā.iv.3.10; ततो राघः ... समुदीक्ष्य तु। अन्योऽन्यसदृशौ वीरी ... नावगच्छत् सुग्रीवं वालिनं यपि Rāmā.iv.12.19; 1B matching, i.e. illuminating each other अन्योऽन्यसदृशश्च यत्र ... अलंकारा गुणाश्चैव समाः सुः NāṭyaŚā.16.101; 2A befitting each other गोभद्रः ... व्यचिन्तयत्। अन्योऽन्यसदृशीर्वालाः कविर्वर्णावकीर्य ŚāliC.2.115; 2B similar to each other, i.e. having common qualities पुतैल्योरन्योऽन्यसदृशयोः ... अन्योऽन्यार्थक्रियाया माव्यम् NyāySu.(Ja.) 52B.10(on i.1.1)

अन्योऽन्यसदृशाम्बर (anyo'nyasadṛśāmbara) *adj.* having, i.e. wearing clothes similar to each other वसुदेवसुतो ... अन्योऽन्यसदृशाम्बरो HariVam.58.5.

अन्योऽन्यसंतुष्टत्व (anyo'nyasantuṣṭa-tva) *n.* the state of being satisfied with each other यस्मिन् कुले नित्यमेतदन्योऽन्यसंतुष्टत्वं तत्र कल्याणम् SmṛtiCan.iv. 581.8.

अन्योऽन्यसंत्यक्तस्वप्नभ्रान्ति (anyo'nya-santyaktasvapnabhṛānti) *adj.* who have abandoned the dreamy delusion regarding each other अन्योऽन्यसंत्यक्तस्वप्नभ्रान्ती ततश्च तौ। भूपणानां विनिमयं चक्रतुर्निधयान्ते KathāSāSāg.xii.6. 349.

अन्योऽन्यसंदर्शन (anyo'nya-sandarśana) *n.* act of gazing at each other (रेताराभासत्वम्) सागरिकाया अन्योऽन्यसंदर्शनात्प्राग्यस्तराजे रतिः ŚāhīDa. 201.7; अन्योऽन्यभिमुखस्थितौ विनिमिषावन्योऽन्यसंदर्शने ... देवी ... विलमतः CaitaCa. 245.19.

अन्योऽन्यसंदर्शनतत्पराक्ष (anyo'nyasandarśanatatparākṣa) *adj.* having eyes engaged in gazing at each other अन्योऽन्यसंदर्शनतत्पराक्षम्। ... निपुणं जहर्ष VarāṅgaC.19. 37.

अन्योऽन्यसंदर्शनलालस (anyo'nyasandarśana-lālasa) *adj.* desirous of gazing at each other अन्योऽन्यसंदर्शनलालसो तौ ... अधिगम्य निद्राम् ... पुनः प्रबुद्धो विरहान्तिनतौ ŚaṅkaDigVi.(Mā.)3.18.

अन्योऽन्यसंदेह (anyo'nya-sandeha) *m.* confusion regarding one being the other एते ... चत्वारो रोगाः परस्परमनुबध्नन्ति न चाप्यन्योऽन्यसंदेहमापन्ने CaraSā. 20.6 (1922 Ed.)

अन्योऽन्यसंधान (anyo'nya-sandhāna) *n.* alliance with each other जयार्थिनोः स्यान्नृपयोरतदानीमन्योऽन्यसंधानविधानबुद्धिः ŚāṅgaPa. 2380.

अन्योऽन्यसंधिविद्ध (anyo'nyasandhi-viddha) *adj.* placed in the joint or hole intended for each other संधिमध्यं नियोज्यं स्यात् ... अन्योऽन्यसंधिवद्धं तु शिखाकालं न वेधयेत् ŚānSīPa.ii. 33.89; MayaMa.17.51.

अन्योऽन्यसंधिवेध (anyo'nyasandhi-vedha) *m.* tension (placed) in the joint or hole intended for each other अन्योऽन्यसंधिवेधेऽपि कीलवेधं विशेषतः। ... वर्ज्यंचरसचानि VāstuVi.8.42 (comm. संधिवेधो नाम उपयोः संघोरेकत्राभिमुख्यनावस्थानम्)

अन्योऽन्यसन्निकृष्ट (anyo'nya-sannikṛṣṭa) *adj.* proximate to each other तेन (?) चान्योऽन्यसन्निकृष्टधनधान्यशैलकूटसहस्रलङ्घनायासभयादिवाप्रवेश्यम् दुर्भिक्षकालकलिकश्च AvantiKa.18.18.

अन्योऽन्यसन्निधि (anyo'nya-sannidhi) *m.* A contiguity of each other न हि तदानीमन्योऽन्यसन्निधिरक्षेपप्रतिबन्धशक्तिरस्ति TantrVā.713.21(on iii.1.8); अन्योऽन्यसन्निधावेव समुदायसुपार्थाभिधाशक्तिः प्रादुर्भवति PadMañ. on KāśiP. on P.i. 2.64(375.25); B proximity, i.e. combination of each other न च ... मिलितानामपि तेषामसामर्थ्यं प्रत्येकमकुर्वतामपि क्षित्युदकजीवानामन्योऽन्यसन्निधिभाजामङ्कुरादिजननोपलब्धः NyāyKa.80.23.

अन्योऽन्यसपक्षता (anyo'nyasapakṣa-tā) *f.* the state of being an illustration of each other सोऽपि तत एव मिथ्या, बुद्ध्यागमवत् इत्यन्योऽन्यसपक्षता Kāśi.i.129.15(on 2.126)

अन्योऽन्यसम (anyo'nya-sama) *adj.* A equal or similar to each other द्वित्वसंख्यायच्छिन्नमन्यन्तभेदमन्योऽन्यसमम् AvantiKa.79.15; B common to each other, cf. अन्योऽन्यसमदुःख.

अन्योऽन्यसमचेतस् (anyo'nyasama-cetas) *adj.* having mind, i.e. opinion similar to each other पश्यतां शतशो ह्यसौतदन्योऽन्यसमचेतसाम्। पाण्डवानां कुलणां च साधु साध्विति निश्चनः MahāBhā.vii.14.10.

अन्योऽन्यसमदुःख (anyo'nyasama-duḥkha) *adj.* having trouble common to each other सर्वे राजानः ... अन्योऽन्यसमदुःखास्ते अन्योऽन्यसमसाहसः MahāBhā.vii.33.16.

अन्योऽन्यसमन्वय (anyo'nya-samanvaya) *m.* A mutual semantic relationship एकभिधानाभिधेयत्वं न भावनयोरन्योऽन्यसमन्वये कारणम् NyāyMāñ. i.317.33; B mutual connection or combination अन्योऽन्यसमन्वयेऽप्येऽपि भेदः Kāvymī. 57.10.

अन्योऽन्यसमन्वितान्त्र (anyo'nyasamanvitātman) *adj.* having mutually attached, i.e. loving hearts (कृष्णः) स ताभिरन्योऽन्यसमन्वितान्त्रिभिः विप्रपयासा विप्रतिविषमम् Yādavā.14.76.

अन्योऽन्यसमभिव्रवम् (anyo'nyasamabhidravam) *adv.* with assault or attack by both मधुकैटभौ ... बहुभिः परुषैर्वाक्यैरन्योऽन्यसमभिव्रवम्। ... कम्पयन्ताविवोदधिम् NāṭyaŚā. 20.5.

अन्योन्यसमय (anyo'nya-samaya) *m.* mutual understanding or agreement कन्यावर्योरन्योन्यसमयात्त्वं मे भार्या त्वं मे पतिरित्येवंस्वादान-
निरपेक्षः कन्यास्वीकारः सः गान्धर्वो विवाहः. Aparā. 90. 2(on 1.61)

अन्योन्यसमयुग्माङ्ग (anyo'nyasama-yugmāṅga) *n.* pair of limbs similar to each other अन्योन्यसमयुग्माङ्गयुगलानुपाश्रयः। ... वेदेही दृश्यमानितः
RāghPañ.(Dha.)7.70.

अन्योन्यसमवधान (anyo'nya-samavadhāna) *n.* A presence of each other (ग्रहणस्मरणयोः) तयोरन्योन्यसमवधानसमासादितशस्त्रतयोरिदं श्रवकमन्त्राद्यायं
मेनिरे PrakaPañ. 370.18; B combination of each other कुम्भकारः कुम्भस्य
प्रकृतिभूताया मृदो दण्डादीनां चाप्रकृतिभूतानामन्योन्यसमवधानादुक्तं करंति
Aparā.1004.8(on 3.145)

अन्योन्यसमवधानवत् (anyo'nyasamavadhāna-va(n)t) *adj.* posse-
ssing the combination of each other तस्मात्समुद्दिह एवान्योन्यसमवधानवतः
कारणम् TātpaT.(Vā.)343.7(on i. 2.7)

अन्योन्यसमवाय (anyo'nya-samavāya) *m.* A semantic relation with
each other समाधिकरणपदानि किं विशेषणमात्रपराणि उत विशेषणविशिष्टपराणि
... द्वितीये च विशेषणानामन्योन्यसमवायप्रसङ्गः ŚrūtaPrā.1A.89.7(on i.1.1);
B mutual relationship (of qualifier and qualificand) क्रमेणाभिव्यजे अन्योन्य-
समवाय आनन्दमयाधिकरणे वक्ष्यते ŚrūtaPrā.1A.91.12(on i.1.1);
विशेषणविशेष्यभावेनान्वये जातिगुणादीनामन्योन्यसमवायः स्यात् NyāyKu.137.10.

अन्योन्यसमवेत (anyo'nya-samaveta) *adj.* who have come together
with each other तदप्रदाय परेभ्योऽवकाशमन्योन्यसमवेतेषु युज्यामु ... दयशः
... तदनुचित्यताम् NīlaVi.66.19.

अन्योन्यसमसाहस (anyo'nyasama-sāhasa) *adj.* having bravery or
courage equal to each other, i.e. emulating each other in bravery सर्वे राजानः
... अन्योन्यसमदुःखास्ते अन्योन्यसमसाहसाः MahāBhā.vii.33.16.

अन्योन्यसमागम (anyo'nya-samāgama) *m.* act of coming together
with each other भूमिदेवा ब्राह्मणाः, अभिपिक्तः क्षत्रियो नरदेवः, तेयामन्योन्यसमागमे
स्वमेनो ब्रह्महत्यां शिष्टा विख्याप्यावभृथस्तातः शुध्यतीत्यर्थः Aparā.1057.26(on
3.244)

अन्योन्यसमायोग (anyo'nya-samāyoga) *m.* mutual contact or
association वेत्त्यामीपीकया वीटां तामिपीकामन्यन्या। तामन्या सनायोगो (v.j.)
तथान्योन्यसमायोगात् वीटाया ग्रहणे मम MahāBhā.i.122.17.

अन्योन्यसमालाप (anyo'nya-samālāpa) *m.* i mutual talk or
conversation श्रुत्वान्योन्यसमालापं स्वनिपातनकारणम् ... (रत्नम्) निक्षिप्तं
तत्परिज्ञे BrKathāK. 28.27; ततोऽन्योन्यसमालापक्रन्दद्विषाधराधिपम्। बुद्धा तं
भक्षितं मोहादरुत्पानम्यतप्यत KathāSāSāg.iv.2.238; ii mutual talk or
conversation (either in the form of hidden meaning or in the form of
question and answer) गुहापदपर्यायमाला प्रश्नोत्तरस्य वा। यत्रान्योन्यसमालापो
दधीच्छातं तदुच्यते BhāvPra.(Sā.) 230.7(8)

अन्योन्यसमावृत्त (anyo'nya-samāvṛta) *adj.* coming together, i.e.
assisted by each other (राक्षसाः) तस्यादधैव सहिताः सर्वेऽन्योन्यसमावृताः।
देवानेव निघासामः Rāmā.vii.6.44.

अन्योन्यसमाश्रय (anyo'nya-samāśraya) *m.* mutual dependence (मानात्
तत्सिद्धिः अनुभावाद्) मानादज्ञातसिद्धौ स्यादन्योन्यसमाश्रयः BrĀrUBhVā.
(Sambandha.)570; परस्परभावधिया न भेदधीर्विनीपना न तथा विनेतरा।
(Sambandha.)570; परस्परभावधिया न भेदधीर्विनीपना न तथा विनेतरा।
इतीदमन्योन्यसमाश्रयम् SarikṣeSā.2.107(ii.67.9); अवस्तुत्वादविद्यायाः वस्तुनो
दुष्पत्वेन त्वया केदं निरक्षितम्। उत्काराद्दोषोऽन्योन्यसमाश्रयः SamviSi.90.20.

अन्योन्यसमासक्ति (anyo'nya-samāsakti) *f.* mutual attachment, i.e.
union उभयेच्छया प्रवृत्तं निरुपाधि प्रेम भवति रमणीयम्। अन्योन्यसमासक्ति
संस्थानमिवाभिजातमपिहोः KuṭṭaMa.626.

अन्योन्यसमुच्चित (anyo'nya-samuccita) *adj.* mutually combined
(अन्यं तपः ... इति) केवलं विद्यां केवलं च कर्म निन्दित्वा तयोरन्योन्यसमुच्चित-
योर्भोसोपायत्वं विद्यते श्रुतिः Aparā.959.8(on 3.57); (विद्यां चाविद्याम्) विद्यामाले-
पासनापविद्यां वर्षाश्रमधर्मजातमन्योन्यसमुच्चितमेतदुभयं यो भोसोपायत्वेन वेद
Aparā.959.12(on 3.57)

अन्योन्यसमुत्थित (anyo'nyasamutthita-tva) *n.* the state of being
arisen or produced from each other एकादन्योन्यसमुत्थितत्वं तत्राङ्गत्वात्
विकारोऽन्तर्गतवासनात्पत्तया वर्तमानं रत्याद्यं भावं भावयन् भावः Kāvyānu.
(He.)372.1.

अन्योन्यसमुद्भव (anyo'nya-samudbhava) *adj.* arising from each
other नरकेषु तु यदुःखं तत्कर्यं कथ्यतां शुभे। शीतोष्ण(पच्य)शारस्वीवद्य-

तान्योन्यसमुद्भवम् PadmP.(Rā.)98.84.

अन्योन्यसमुपष्टम्भ (anyo'nya-samupaṣṭambha) *m.* support of each
other, mutual support अन्योन्यसमुपष्टम्भद्वयोऽन्त्याश्रयेण च। ज्ञानयः संपदर्थं
MahāBhā. v.36.63.

अन्योन्यसमुपस्तम्भ (anyo'nya-samupastambha) *m.* support of each
other, mutual support अन्योन्यसमुपष्टम्भात् (v.l. समुपस्तम्भात्) ...। ज्ञानयः
संपदर्थं MahāBhā.v. 36.63.

अन्योन्यसम्पेत (anyo'nya-sameta) *adj.* connected with each other
अपराधे ... चिकान्नराजमानस्य चेष्टाधिकेनार्थमानेनान्योन्यसम्पेते ... वृत्तद्वयं
निधाय ... दिव्यतुष्टयं परिकल्पयेत् ParaśuKS.18.16(320.23)

अन्योन्यसंपद् (anyo'nya-sampad) *f.* riches or wealth of each other
अवाङ्मयः ग्रन्थस्यां त्वां नतयमानवत्। नायमप्यन संरस्ता व्रतयोऽन्योन्यसंपदः
Bhāṣi.8.61.

अन्योन्यसंपर्क (anyo'nya-samparka) *m.* mutual (bodily) contact
राजन्म्योन्यसंपर्के निभरे सति योपितम्। मुष्टापूर्वा तदा वृष्टिश्चिह्नहारेः पयोधरेः
PadmP.(Rā.)82.42.

अन्योन्यसंपात (anyo'nya-sampāta) *m.* collision with each other
नक्षत्रानां भ्रमते समंगिरन्योन्यसंपातविभिद्यमानम्। तदद्रिक्कृतम् ... भवदग्निमंशं
धूम्रं कृत्वा भूतनाममाद Rāvaṇā.19.40.

अन्योन्यसंपिण्डित (anyo'nya-sampiṇḍita) *adj.* formed into a mass
with each other पद्माक्षं नामद्विषदन्योन्यसंपिण्डितानि पूर्वानि न भुवीनिरप्यभ्यन्यत
TaittVai.163. 20(on 3.40)

अन्योन्यसंपीडन (anyo'nya-sampīdana) *n.* act of pressing against
each other पाश्वर्यप्रपादाभ्यां द्वयोराकुक्षितयोरन्योन्यसंपीडनं समसंस्थानम् TaittVai.
112.19(on 2.46)

अन्योन्यसंपीडित (anyo'nya-sampīḍita) *adj.* pressed against each
other अन्योन्यसंपीडिताः कर्माशयाः ... निरुच्छयायाः स्वधिपाकं प्रति
TaittVai.69.22(on 2.13)

अन्योन्यसंपुटदृढा (anyo'nyasamputa-drḍhā) *adj.* (f.) having firmly
joined the bowls, (of the palms) with each other अन्योन्यसंपुटदृढा दृष्टिताग्रहणा
मुद्राङ्गलिः TantrSa. 12.180.

अन्योन्यसंपृक्त (anyo'nya-sampṛkta) *adj.* mingled with each other
मन्मिषवत्पुष्पमरीचिकिव्यम्। अन्योन्यसंपृक्तसमुद्रकारतरङ्गमूर्द्धिरिव लक्ष्यमानम् HarVi.
9.67.

अन्योन्यसंप्रतिपत्ति (anyo'nya-sampratipatti) *f.* understanding
between each other अन्योन्यसंप्रतिपत्तिमात्रनिबन्धनत्वात्तस्य निक्षेपारण्यं विवाद-
पदमुपक्रमते Aparā.661.23(on 2.65); अन्यवचनार्थमन्योन्यसंप्रतिपत्तिर्हस्त-
चातुर्याद्यभिमितपातनादिवोपधिः Aparā.804.23(on 2.202)

अन्योन्यसंप्रत्यय (anyo'nya-sampratyaaya) *m.* trust in each other
अन्योन्यसंप्रत्ययकारणानि ... रहस्युपायान्य तदर्थजानि शनैरप्युद्दग्धमन्त्राः
VarāṅgaC.12. 24.

अन्योन्यसंप्रीति (anyo'nya-sampriṭi) *f.* love for each other सगर्थे देशे
... उपश्रेणिको राजा तद्भार्या सुप्रभा प्रभा। तयोरन्योन्यसंप्रीतिर्नमनसोरभूत्।
ततः श्रेणिको नाम BrKathāK. 55.2.

अन्योन्यसंस्ख (anyo'nya-samplava) *m.* merger into each other कालः
पदार्थानाम् ... परिवर्तकः। यथासं गुणपर्यायेरतो नान्योन्यसंस्खः MahāP.3.5.

अन्योन्यसंबद्ध (anyo'nya-sambaddha) *adj.* A connected with each
other ध्रुवनन्योन्यसंबद्धा(त्वा) यस्मात् तस्मात् ध्रुवाः NāṇyāSā.32.8; B tied
with each other अन्योन्यसंबद्धं यथा स्यात् तथा सृवं तिर्यक्सूत्रं दद्यात्
SetuBa.43.23.

अन्योन्यसंबन्ध (anyo'nya-sambandha) *adj.* A having connection
with each other ध्रुवनन्योन्यसंबद्धा(त्वा) यस्मात् तस्मात् ध्रुवाः NāṇyāSā.32.8;
उक्तसंपाद्भवतो लोके राष्ट्रस्य त्रिदण्डवत् अन्योन्यसंबन्धस्य परस्परविकल्पोपकरणाय
किंचिदनुभाषिकं भवति ManvaMu.418. 9(on 9. 296); B having relation to
each other एवमन्योन्यसंबन्धं पादगुण्यं योऽनुपपद्यति। सोऽनुक्तिनिर्देशकैरिष्टं
क्रोडितं पार्थिवैः Tantrākhyā.118.3.

अन्योन्यसंबन्ध (anyo'nya-sambandha) *m.* A mutual combination
सिद्धेऽ(किंचित्कारो हेतुः स्वयं साध्यव्यपेक्षा। संबन्धन्योन्यसंबन्धं विरुद्धं
ज(सं)कलस्मिन् PramaSāh. 3.44; न हि क्षीरनिरयोरन्योन्यसंबन्धे एकतरस्य
पानादिक्रिया अन्यतरस्य न मवर्तते। शब्दं दत्तुम् SyādvāSā.9(59);
B mutual semantic relation न साध्यन्योन्यसंबन्धे विधेरथां प्रवर्तते। क्रिया-
कारकयोः TantrVā.707.10(on iii.1.8); क्रियाकारकानिबन्धनः पदार्थानामन्योन्य-

अन्योन्यसंबन्धता

संबन्धः नाख्यातपदरहितेषु वेदान्तवाक्येषु भवितुमर्हति NyāyKa.6.3; कारकयोश्च मन्त्राध्याभिधानीरूपयोरन्योन्यसंबन्धो युक्तः MīmāKau. iii(1).79.4(on i.2.44); यत्र तद्विद्वत्तु ... कारकतातिरिक्तसंबन्धेन वृत्तिस्तत्राकृत्वापि भावनासंबन्धं प्रथमतोऽन्योन्यसंबन्धेन वैशिष्ट्य उच्यमानेऽपि न वाक्यभेदः MīmāKau.iii(2).178.11(on ii.2.6); Bii mutual relation सर्गाभिधानि चास्मिन्नवान्तरप्रकरणानि कुर्यात्। संधीनपि सुखिष्ट्यस्तेषामन्योन्यसंबन्धात् Kāvyaśā.(Ru.)16.19; एवमन्योन्यसंबन्धव्ये(v.1.) अन्योन्यसंबन्धात् अन्येऽपि भेदाः (शब्दहरणस्य) KāvyaMī.57.10; यथा लैकिकानामलंकाराणां हिरण्यमयानां णिमयानां च पृथक् सौन्दर्यहेतुनामन्योन्यसंबन्धेन चारुत्वातिशयो दृश्यते तथैव काव्यालंकाराणाम् PrātāYaBhū.472.4; C mutual contact or connection परमाणूनां निरवयवत्वे अन्योन्यसंबन्धोऽपि स्थीत्यासिद्धेः SarvaMaSām. 28.2; NityoNi. 72.11.

अन्योन्यसंबन्धता (anyo'nyasambandha-tā) f. [Inst.] by way of being related to each other ब्रह्मवियुक्तप्राणां तद्वाचकवर्णभेदानाम् अन्योन्यसंबन्धतया एकत्र प्रतीयमानत्वेन ... ईकारस्य नन्दोपमा LalitāTriBh. 354.2(on 58)

अन्योन्यसंबन्धपरिकल्पन (anyo'nyasambandha-parikalpana) n. assumption of mutual relation (काव्यालंकाराणाम्) तस्याङ्गानां प्रभेदा ये प्रभेदाः स्वगताश्च ये। तेषामानन्त्यमन्योन्यसंबन्धपरिकल्पने Dhvanyā.2.12.

अन्योन्यसंबन्धबल (anyo'nyasambandha-bala) n. [Abl.] on the strength of mutual relation देशकालप्रमाद्वीनां नियमहेतुनामन्योन्यसंबन्ध-बलदन्त्यन्तमपसरणे स एव साधारणीभावः सुतरां पुन्यति Kāvyaśā.(He.)75.3(2)

अन्योन्यसंबन्धबोधकत्व (anyo'nyasambandhabodhaka-tva) n. the state of conveying mutual semantic relation जतः ... पदार्थानां न कचिदन्योन्यसंबन्धबोधकत्वम् ... प्रतीतम् PrakāPañ.393.11.

अन्योन्यसंबन्धभजन (anyo'nyasambandha-bhajana) n. separation or division of mutual relation अन्योन्यं देवताविशेषं प्रति ब्रह्मस्य भजनं कर्तव्यमित्यर्थः। एवं विशब्दः श्रुतावृत्तः ... धातुना च प्रत्ययस्याविक्रमः। एवमन्योन्यसंबन्धभजनं कुर्यात् TūpT.140.12(on vi.5.11)

अन्योन्यसंबन्धयोगार्थ (anyo'nyasambandhyogārtha) adj. conveying meanings competent of having mutual semantic relation तत्राज्ञातेऽपि वाक्यार्थे श्रोतव्यं विचिकित्सते। ब्रवीत्यन्योन्यसंबन्धयोगार्थानि पदान्यपि ĀgaPrā.38.13.

अन्योन्यसंबन्धसिद्धि (anyo'nyasambandha-siddhi) f. establishment of mutual semantic relation कारकस्य ... भावनास्वरूपक्रियासंबन्धित्वं विना कारकत्वयोगात् न कारकाणामन्योन्यसंबन्धसिद्धिः MīmāKau.i.154.18(on i.4.1)

अन्योन्यसंबन्धविधि (anyo'nyasambandhādi) adj. mutual relation etc. असंकीर्णसिद्धान्तधर्माणामेवाधिकारिणामन्योन्यसंबन्धविद्योग्यत्वम् इतरेषां तु बाह्यानामिव वर्जनीयत्वमपि प्रतिपादितम् PāñcRāRā.15.4.

अन्योन्यसंबन्धानादर (anyo'nyasambandhānādara) m. [Inst.] by ignoring mutual semantic relation प्रकृते तु दध्यादिविधानामन्योन्यसंबन्धानादरेण ... विकल्पस्योत्तरकालिकत्वमिति विशेषः MīmāKau. iii(2).264.16 (on ii.2.23)

अन्योन्यसंबन्धाभाव (anyo'nyasambandhābhāva) m. absence of mutual semantic relation कारकाणां क्रियापरिहारेणान्योन्यसंबन्धाभावात् TantrVā. 53.2 (on i.2.31); TantrRā. 29.18.

अन्योन्यसंबन्धित्व (anyo'nyasambandhi-tva) n. the state of being related to each other 'एतदात्म्यमिदं सर्वं स आत्मा' इति निर्देशः 'रामानुजं लक्ष्मणपूर्वजं च' इतिवत् अन्योन्यसंबन्धित्वतात्पर्यातिशयकृतः ŚrūtaPra.i.A.186.7 (on i.1.1)

अन्योन्यसंबलन (anyo'nyasambalana) n. mixture of each other शिखण्डभरणभुवा मुक्ताफललोकेन मरुतमणिकिरणकलापेन चान्योन्यसंबलनवृत्तिनेन प्रयागप्रवाहयोगिकावारिणेवागत्य स्वयमभिषिष्टमानम् ... हर्षमग्राहीतु HarśaC.117.5.

अन्योन्यसंबाध (anyo'nyasambādha) adj. pushing or pressing each other (रायवः) लैकैरन्योन्यसंबाधयो द्रष्टुं च न शक्यते Rāmā.ii.213.1*(2)

अन्योन्यसंभव (anyo'nyasambhava) m. A production or origination of one from another दृश्यन्ते व्याधिसंकराः ... तत्रा चान्योन्यसंभवात् CaraS. ii.8.22(1941 Ed.); B natural inclination to each other शङ्करादीभिरुक्तयोः समानाश्रयत्वेन तयोरन्योन्यसंभवोन्मुक्तत्वम् Loc.172.19(on 3.24)

अन्योन्यसंभावितविशेष (anyo'nyasambhāvita-viśeṣa) m. particular attributes which are possible to be present in each other वैधानरोपासकत्वेनैकविधात्वाभिमानिनामन्योन्यसंभावितविशेषग्रहणाय ... 'किं ब्रह्मेति ... व्याख्यातम् ŚivārkaMaDī. 389.16(on i.2.27)

अन्योन्यसंभाव्यमान (anyo'nyasambhāvyamāna) adj. being

supposed or thought of one as the other स्वैराचारस्मरपरिचये तत्र शीरेः प्रवृत्ते वेपालोपेक्षतगतिवाक्योन्योन्यसंभाव्यमाने। आसीत् ... तासामन्तःकलुषकलनात्म-संकल्पजल्पः DaśāvaC.8.73.

अन्योन्यसंभाष (anyo'nyasambhāṣa) m. mutual talk or conversation (राममुग्रीवयोः) तयोरन्योन्यसंभाषान्दंशं प्रीतिरजायत Rāmā.v.33.30.

अन्योन्यसंभाषण (anyo'nyasambhāṣaṇa) n. mutual talk or conversation उभयोः प्रतिपिद्धमन्योन्यसंभाषणमाचरतोर्वः ... संग्रहणे दण्डः स एव वेदितव्यः Aparā.855.23(on 2.285)

अन्योन्यसंभाषणकौतूहल (anyo'nyasambhāṣaṇa-kautūhala) n. interest or curiosity for mutual talk or conversation भट्टाचार्य, उपसृत्य विलोकयेदमन्योन्यसंभाषणकौतूहलम् CaitaCa.194.5(8)

अन्योन्यसंभाषणसक्तचित्त (ano'nyasambhāṣaṇasakta-citta) adj. whose minds are attached to mutual talk or conversation (नरेन्द्रपुत्री भटः च) अन्योन्यसंभाषणसक्तचित्तम् ... मिथुनं जहर्ष VarāṅgaC.19.37.

अन्योन्यसंभिन्न (anyo'nyasambhinna) adj. A which have met each other अन्योन्यसंभिन्नदृशां सखीनां तस्यास्त्वपि प्रागनुरागचिह्नम्। कस्यापि कोऽपि निवेदितम् MālaMā.1.317; Bii combined with each other यद्यल्पितं यद्यतिरिक्तं तदन्योन्यसंभिन्नमवन्तिदेशे KāvyaMī. 9.10(3); Bii mixed with each other (वस्तु) अन्यदन्योन्यसंभिन्नं मिश्रमित्यभिधीयते SāhiSā.1.52.

अन्योन्यसंभेद (anyo'nyasambheda) m. 1 mutual close relation, i.e. identity परत्र परायभासयान्योन्यसंभेदस्य विद्यमानत्वादध्यात्मलक्षणव्याप्तिरिहायुक्तं PāñcPā.17.1(on i.1.1); होमो विश्वविकल्पानामात्मन्यस्तमयो मतः। तेषामन्योन्यसंभेदभावयन् तर्पणं भवेत् TantrRā. 35.19; 2A mutual confluence तद्वै-सर्वाङ्गयोरुपगार्थं सौन्दर्यलापयसुधासवन्त्योः। ममञ्जुरापत्य दृशः सर्वाणामन्योन्यसंभेदमपूर्वतीर्थम् Yādavā.12.23; 2B mutual connection or combination (वर्णादीनाम्) तेषामन्योन्यसंभेदजातानामेकयुमतः ... संख्या कर्तुं न शक्यते TantrRā. 26.14(comm. तयोरन्योन्यसंभेदपञ्चनितरूपविशेषाः); (अक्षराणाम्) तेषामन्योन्यसंभेदालेखनात् स्युरनन्तकाः (चन्द्रभेदाः) TantrRā.26.74; अक्षराणाम् एवामन्योन्यसंभेदालेखनाद्बहुव्याहरोऽर्णवाः TantrRā.35.63; 2C mutual joining or entwining (अङ्गुल्यादीनाम्) तेषामन्योन्यसंभेदप्रकारैस्तत्पञ्चता TantrRā.35.23; 3 act of rubbing or striking against each other अन्योन्यसंभेदसमुद्रितानु कल्लोरेखासु कदाचिदस्याः भूयः स्वर्लोकाक्रमसाध्वसेन सुरा दुदुवृत्तरिसे Gaṅgāva.6.47.

अन्योन्यसंमत (anyo'nyasammata) adj. approved or agreed by each other (कलावतीठिण्डकारालयोः) (शापेन) तेनायमावयोजातः संयोगोऽन्योन्यसंमतः KathāSāSāg.xviii.2.123.

अन्योन्यसंमर्द (anyo'nyasammarda) m. 1 act of rubbing or pushing each other तेषामन्योन्यसंमर्ददुमेव समजायत MahāBhā.xvi.72.10; 2 clash or contest between each other पश्यन्त्यास्तं नृपं तस्या रत्नाकौतुकयोर्द्वयम्। अभूदन्योन्यसंमर्दः KathāSāSāg.i.3.66.

अन्योन्यसंमिलित (anyo'nyasammilita) adj. mixed with each other अन्योन्यसंमिलितमार्तलदन्तकान्ति ... मिथुनं चकास्ति KāvyaśāSū.iii.2.10.

अन्योन्यसंमिश्रितात्मन् (anyo'nyasammīśritātman) adj. having the nature of syntactically or semantically related to each other ये हि शब्दानामेव ग्रन्थसंदर्भस्वभावा ये च तदभिधेया अर्थस्वभावास्ते सर्वेऽन्योन्यसंमिश्रितात्मन एव NyāyMañ.i.234.22.

अन्योन्यसंमिलनयोग्या (anyo'nyasammīlana-yogyā) adj. (f.) fit for combination with each other व्यायामानामन्योन्यसंमिलनयोग्यानां चारीणां संहत्वा ... कल्पनम् ... कर्तुं शक्यम् AbhinBhā.ii.129.10(on 12.1)

अन्योन्यसंमुख (anyo'nyasammukha) adj. Ai facing each other closely अन्योन्यसंमुखे पाणितले च दक्षिणोत्तरे। कनिष्ठान्गुष्ठयोरौ स्फिटे दीर्घास्तथापराः। परितो ग्रामयेदेवं चक्रमुद्रेयमेरिता LakṣmīT.31.38; अन्योन्यसंमुखौ हस्तौ सुखिष्टौ मुक्ततर्जनी। मध्यमाङ्गुष्ठसंयोगान्मुद्रेषा शोभणी स्मृता ĪśāSiPā. 21.155; i.38.46; ii.56.58; Aii facing, i.e. joining with each other अन्योन्यसंमुखकंकटदंष्ट्राद्वयाकारेण अङ्गुलीनामत्रावस्थानात् कंकटः AbhinBhā. ii.57.10 (on 9.134); (विरचयामासुः) अभानुभयतो मार्गं मञ्चास्तेऽन्योन्यसंमुखः TriṣaṣPaC.i.4.614; अन्योन्यसंमुखपादितौ (v.1. अन्योन्यसंमुखौ) दीर्घौ वक्राङ्गुष्ठौ ययोस्तौ ग्रथितं नाम मुद्रा SmṛtiCan.ii.389.3; B facing, i.e. confronting each other (अर्जुनकर्णौ) तौ प्रजाभिरदृश्येतां रणायान्योन्यसंमुखौ PāñcPaC.3.433.

अन्योन्यसंमुखतल (anyo'nyasammukhatāla-tva) n. the state of having palms facing each other closely (करीं) अन्योन्यसंमुखतलतलतलमुद्रां AbhinBhā.ii.71.22(on 9.186)

अन्योऽन्यसापेक्ष (anyo'nya-sāpekṣa) *adj.* A mutually dependent
प्रत्यक्षानुपलभ्योतः पक्षेन तानि पक्षं वस्तूनि एकसंबिन्धुविविधानानि कृतानि
तदा एकीभूतानि प्रमाणा स्वतन्त्रतया अन्योऽन्यसापेक्षाणि PratyakṣiVi.i.361.

अन्योन्यसाहित्यनियम (anyo'nyasāhitya-niyama) m. rule or regulation of mutual association or togetherness संघाताचरितः किं भरोराभाषिकी स्वाभाविकी -- वा। -- न द्वितीयः। अनेकेषामवयवानामन्योन्यसाहित्यनिष्पन्नं तत्

SarvaDaSāh. 16. 215.

अन्योऽन्यसिद्धता (anyo'nyasiddha-tā) *f.* the state of being accomplished by means of each other अज्ञानतो वा द्वैतस्य सत्यता स्वत एव चेत्। अनवस्थितिरज्ञानहेती वाच्योऽन्यसिद्धिः(?)इति UpādhiKha. 1.B.3.

अन्योऽन्यसुदृढचेष्टित (anyo'nya-sudṛḥhaceṣṭita) *n.* firm or sure actions in the case of each other अन्योऽन्यसुदृढचेष्टितसद्भावस्नेहयावद्धानाम्। विच्छेदकरो मृत्युशीरणां वा परिच्छेदः KujaMa.466 (comm. अन्योऽन्यं प्रति यानि सुहृद्वानि ... स्थितातामात्रानि चेष्टितानि)

अन्योऽन्यसुसहाय (anyo'nya-susāhāya) *adj.* well assisted by each other कीकसायुधः सर्वे ...। अन्योऽन्यसुसहायाश्च निर्जमुर्नगरान्तरात् BrahmanḍP. iii. 24.11.

अन्योऽन्यसुहृद् (anyo'nya-suhṛd) *m.* mutual friends (सात्वतपाण्डुसेनायाः युद्धे) तेषामन्योऽन्यसुहृदां कृते कर्मणि दुष्करे। सिंहनादः ... सुमहानभूत् MahāBhā. ix. 20.6; अन्योऽन्यसुहृदः सर्वे ते वणिज्यार्थम् ... रत्नदीपं रत्नाकरं ययुः PārśvC.7.786.

अन्योऽन्यसूतोन्मथन (anyo'nyasūtonmathana) *n.* act of killing the charioteers of each other अन्योऽन्यसूतोन्मथनादभूतां तावेव सूतौ रथिनीं च कौवित् RaghuVa.7.52.

अन्योऽन्यसेना (anyo'nya-senā) *f.* armies of each other परस्परं वेगितामाजुवन्तो न पेतुर्लङ्घ्य शरा हयाश्च। तेऽन्योऽन्यसेनाभयेऽप्यनाय स्वं श्लथयामा इव तीक्ष्णभावम् RāghPān. (Dha.) 16. 24.

अन्योऽन्यसैन्य (anyo'nya-sainya) *n.* armies of each other ताभ्यामन्योऽन्यसैन्ये ... नोद्यमाने महासैः सद्योभारावतारत्वात्किरपि सुतरां भोगिभर्तुर्बभूव RāghPān. (Ka.) 1.12.

अन्योऽन्यसैन्यविमर्दन (anyo'nyasainya-vimardana) *n.* act of crushing the armies of each other लोकायतं तन्मन्व्योऽन्यसैन्यविमर्दनैर्नष्टम् PraboCan. 5.10(87.16)

अन्योऽन्यसौहार्द (anyo'nya-sauhārda) *n.* mutual harmony or conformity (श्रुतीनाम्) तासामन्योऽन्यसौहार्दमाहृत्यतिवराश्रयाः ŚatDā.198.16.

अन्योऽन्यस्खलन (anyo'nya-skhalana) *n.* collision against each other अन्योऽन्यस्खलनादूरमुच्छलन्तो नभस्तले। उभयेऽपि शराश्लेषः प्राक्प्रत्यक्ष इवानिलाः PāṇḍaC.13.390.

अन्योऽन्यस्खलित (anyo'nya-skhalita) *adj.* colliding against each other विद्युत्तात्पर्यधरं नीराणां निधिरेव दूरपारः। व्यक्तं हसतीव चन्द्रगिरिरन्योऽन्यस्खलितमहोर्मिभित्तवाम् RāmC.14. 24.

अन्योऽन्यस्तोत्र (anyo'nya-stotra) *n.* praise of each other प्रपञ्चस्तु मित्यस्तोत्रम् ... हास्यकृत ... अत्र नटसुन्दरयोरयथाहर्षस्यान्योऽन्यस्तोत्रस्य हास्यस्यैव प्रवृत्तत्वात् प्रपञ्चः RasāSu. 274. 20(3.168)

अन्योऽन्यस्त्री (anyo'nya-stri) *f.* 1 woman of different caste ब्राह्मणादियर्णानामन्योऽन्यस्त्रीगमनेन ... वर्णसंकरो नाम जायते ManvaMu. 430.3 (on 10. 24); 2 wife of another person व्यभिचारोऽन्योऽन्यस्त्रीगमनम् BālamBha.i. 290. 23(on 1.94)

अन्योऽन्यस्माप्राप्ति (anyo'nyasthāna-prāpti) *f.* occurrence of one word in the place of the other छन्दसं स्वरूपेणान्योऽन्यस्थानप्राप्तिलक्षण-व्यतिक्रमसंभवात् ... तत्संबन्धित्वमात्रेण व्यतिक्रमो वाच्यः MayūMāli.740.6(on x. 5. 26)

अन्योऽन्यस्थितिहेतु (anyo'nyasthiti-hetu) *m.* cause of existence, i.e. sustenance of each other अन्योऽन्यस्थितिहेतुत्वाद्भ्रातृत्वमुच्यते। शरीरप्राणयोरेवं प्राणो वा अन्नम्। शरीरमन्नादमिति TaiUBhāVā. 202.8(3)

अन्योऽन्यस्नेह (anyo'nya-sneha) *m.* A fondness or affection for each other (सोमशर्मसोमिह्नयोः) प्रवेतां नन्दनी तयोः। अन्योऽन्यस्नेहसंपन्नौ BṛKathāK.16.3; B love for each other अन्योऽन्यस्नेहवृद्धिं प्रकटयति विधिः प्रायशः पुण्यमाजम् Subhāṣi. 2003.

अन्योऽन्यस्नेहवृत्ति (anyo'nya-snehavṛtti) *f.* state or nature of affection for each other ताभ्यामदुःखाभ्यामन्योऽन्यस्नेहवृत्तिः। केऽपि ... अत्यवाहान्त वासराः VikraDeC.4. 94.

अन्योऽन्यस्पर्धा (anyo'nya-spardhā) *f.* [Inst.] A in mutual contest or competition तास्वता तम् ... संतोषयितुमुपाताः। ... अन्योऽन्यस्पर्धया 266.48; अन्योऽपीतरे जनाः। अन्योऽन्यस्पर्धया राजन् लज्जान्योऽवतसिरे दण्डयेच्छाम्यम् RājTa.(Ka.)8. 223.1; 8.207.1; वितस्ता* ... *न्यास्तादापगाः

अन्योऽन्यस्पर्धयेवोग्रा ग्रामांस्तीरेष्वमज्जयन् RājTa.(Śrī.)1(3).8; अन्योऽन्यस्पर्धया प्रविशतोः ... संनद्धयो राजधानी ययौ संभ्रमलोक्तम् RājTa.(Śrī.)3.380; B in mutual rivalry or emulation अन्योऽन्यस्पर्धया राजन् व्याघ्रच्छन्त महारथाः MahāBhā.vi.42. 24; (संपातिजटायु) अन्योऽन्यस्पर्धया युक्तायुन्मत्तां स्वयंजेन ती BrahmanP.166.4; देवानामन्योऽन्यस्पर्धया पृथग्पृथग्व्यूहकल्पनामुपक्रम्य MayūMāli. 853. 22(on xii.1.12); C in mutual envy or jealousy अन्योऽन्यस्पर्धया राजन् ज्ञातयः संगता मिथः MahāBhā.vi.229*(1)

अन्योऽन्यस्पर्धाविच्छेद (anyo'nyaspardhā-viccheda) *m.* destruction of mutual envy or jealousy एकावयविपरिग्रहस्तु ... अन्योऽन्यस्पर्धाविच्छेदाय नात्यन्ताय प्रभवति NyāyKu.110.12.

अन्योऽन्यस्पर्धिन् (anyo'nya-spardhin) *adj.* A contesting or competing with each other (अङ्गिरसउशनसौ) ब्राह्मणौ तावुभौ नित्यमन्योऽन्यस्पर्धिनी भूम्सु MahāBhā.i.71.6; अन्योऽन्यस्पर्धिनां तेषां यद्येकं सत्करिष्यसि शेषाः ... न योत्स्यन्ते MahāBhā.vii. 5.15; अन्योऽन्यस्पर्धिनी राजन्यजन्ते गुणतः सत्य MahāBhā.xii.413*(1); B rivalling or emulating each other तयोः समभवद् युद्धम् ...। दिव्यास्त्रविद्युषोस्तीग्रमन्योऽन्यस्पर्धिनीस्तदा MahāBhā.iii. 272.11; viii.63.63; (कर्णार्जुनौ) अन्योऽन्यस्पर्धिनी राजन्यन्योऽन्यस्य वर्धेपिणौ MahāBhā.viii. 979*(2); (द्रौपद्यर्जुनौ) अन्योऽन्यस्पर्धिनी तौ तु शरैः ...। ततस्तुमृष्टेऽन्योऽन्यम् MahāBhā.ix.13. 23; तदावाम् ... मोहितां ... अन्योऽन्यस्पर्धिनी रात्रावविहाय परस्परम् VāyuP.i. 23.103.

अन्योऽन्यस्पर्धिवीर्य (anyo'nyaspardhi-vīrya) *n.* mutually competing valour अन्योऽन्यस्पर्धिवीर्यार्जितशुचियशसोऽप्याहवे वीरवाराः। सः श्रीहर्म्यवीर. समरभुवि कथं जीयते लीलयेव HammiMaKa.10. 22.

अन्योऽन्यस्पर्श (anyo'nya-sparśa) *m.* act of touching each other, mutual touch (आसनेषु ... विविक्तेषुपूषयेतयु) 'विविक्तेषु' उपविष्टानामन्योऽन्यस्पर्शपरिहारकमान्तरालवत्सु CaturCin.iii(1).1193. 2; धूयन् शिरोजान् कर्कः प्रियायाः ... अत्रोभयोरन्योऽन्यस्पर्शहर्षेण स्वेदः RasāSu. 91.8(1.304); उदकयोरन्योऽन्यस्पर्शं निर्णयः VīraMi.(Sāṁskāra.)147.15; भोक्तृणामन्योऽन्यस्पर्शं ... गायत्र्यष्टशतं जपेत् BālamBha.i. 544. 21(on 1. 249)

अन्योऽन्यस्पर्शन (anyo'nya-sparśana) *n.* act of touching each other, mutual touch वृत्तक्षेत्रत्रयस्यान्योऽन्यस्पर्शनाज्जातस्यान्तरस्थितक्षेत्रस्य सूक्ष्मफलानयमसूत्रम् GaṇiSāSaṁ. 6.83½(1)

अन्योऽन्यस्पृष्ट (anyo'nya-sprṣṭa) *adj.* touching each other वृत्तक्षेत्रत्रयाणां च। अन्योऽन्यस्पृष्टानामन्तरक्षेत्रसूक्ष्मगणितं किम् GaṇiSāSaṁ. 6.85½; पवनोद्धतशिखरैः स्पर्शयन्ति परस्परम्। आरात्पवनतोऽन्योऽन्यस्पृष्टशाखावतंसकः। नागवृक्षाः SkandP.v(1). 5.14.

अन्योऽन्यस्पृष्टाग्रा (anyo'nyasprṣṭāgrā) *adj.* (f.) tips of which are touching each other अन्योऽन्यस्पृष्टाग्रयोः मध्यमयोः पृष्ठतोऽधरोत्तरं तिरः प्रसारितानि दक्षयामानामाकनिष्ठाग्राणि तर्जनीभ्यां धृत्वा ... सर्वखेचरी NityoNi.72.10.

अन्योऽन्यस्पृहा (anyo'nya-sprhā) *f.* longing for each other रजो रागात्पकं रागेहेतुभूतम्। रागो योपित्युरुषयोरन्योऽन्यस्पृहा GītāBh.(Rā.)590.25 (on 14.7)

अन्योऽन्यस्मारितार्थ (anyo'nyasmāritārtha) *m.* meaning or referent caused to be recollected from each other अन्योऽन्यस्मारितार्थान्वितमभिधयति स्वाधर्मेवं पदानि TattvMu.4.91.

अन्योऽन्यस्मित (anyo'nya-smita) *n.* act of smiling at each other यत्रान्योऽन्यस्मितमनुनयः ...। तस्य प्रेण्यस्तदिदमधुना वैशसं पश्य जातं त्वं पादान्ते लुठसि न च मे मन्युमोक्षः AmaŚ.38; SaraKaṇṭhā.575.8; Subhāṣi. 21.14; SaduktiKa.100.15; Subhāṣi.1630.

अन्योऽन्यस्मितचन्द्रिका (anyo'nyasmita-candrikā) *f.* moonlight in the form of mutual smile अन्योऽन्यस्मितचन्द्रिकाशिलयैराराधयन्मन्मथं गोपीगोपरीवृत्तो यदुपतिः पायाङ्गमोहनः KṛṣṇaKa.2.104.

अन्योऽन्यस्मृतिहेतु (anyo'nyasmṛti-hetu) *m.* cause of memory of each other अत्रैव प्रमाणादयोऽर्थाः ... अन्योऽन्यस्मृतिहेतवः TāpTa.(Vā.)574. 19(on iii. 2.42)

अन्योऽन्यस्य (anyo'nyasya) *adv.* [SaraKaṇṭhā.(Gr.)i.1.124; GaṇRa.1.6 (13); 1.6(15); 1.9(25)] mutually, reciprocally, to each other अन्त एवान्ये पशवोऽन्योऽन्यस्य स्कन्दन्ति JaimiBr.1.250; अन्योऽन्यस्याभिस्संक्रुद्धावयोऽन्यं जघ्नुः शरैः MahāBhā.iii.17.24; तौ तु पशुप्रहाराभ्यामन्योऽन्यस्योऽन्यक्रिमौ। प्रहरन्तौ भयं तीव्रं प्रजानां चक्रतुस्तदा MārK.9.14; वैद्यपुत्रौ ... प्रतानामनुकामानामन्योऽन्यस्य प्रपक्षिणौ BrahmanḍP.ii. 59.8.

अन्योन्यस्वरूप (anyo'nya-svarūpa) *n.* form or nature of each other, mutual form अन्योन्याभावो नामान्योन्यस्वरूपमेव परस्व NyāySū.(Ja.) 49B.13(on i.1.1)

अन्योन्यस्वरूप (anyo'nya-svarūpa) *adj.* of the form or nature of each other कार्यकारणयोरपि। एकत्वमेव भेदे हि नैवान्योन्यस्वरूपता ŚvaPraSū. ii.4.17.

अन्योन्यस्वरूपानुगम (anyo'nya-svarūpānugama) *m.* accordance of mutual form अत्यन्तव्यावृत्तानां पिण्डानां यतः कारणादन्योन्यस्वरूपानुगमः प्रतीयते तदनुवृत्तिप्रत्ययहेतुः सामान्यम् Syādvāmā.8(12); NyāyKa.11.19.

अन्योन्यस्वरूपाविष्ट (anyo'nyasvarūpāviṣṭa) *adj.* connected with the form of each other विकल्पप्राणितां पूर्वापरीभूतत्वं क्रमरूपता क्रियायाः किंचित् क्षणं न यस्तु स्पृशति, ते हि क्षणा नान्योन्यस्वरूपाविष्टाः PratyabhiVi. i.115.1(on i. 2.9)

अन्योन्यहरण (anyo'nya-haraṇa) *n.* division of each other अण्डभा?प्र-विरोधोऽस्ति त्वन्योन्यहरणे सति। सर्वेषां योनयः सर्वा इच्छाकाले ह्युपस्थिता(ते) PauṣkS. 28.48.

अन्योन्यहर्ष (anyo'nya-harṣa) *m.* pleasure in each other अन्योन्य-हर्षाननुवृत्तयान्माध्विज्ञाहाराः स्तननिग्रहाराः Saund.10. 37.

अन्योन्यहस्त (anyo'nya-hasta) *m.* A hands of each other (कुमारः) अन्योन्यहस्तैः प्रतिनीयमानो बालेन्दुवद्विमुपाजगाम VardāgaC.2.3; B different hands पाशाङ्गुलिहडिमरूककपालशूलैः खट्वाङ्गशक्तिशरघाघपुतेर्भवन्ति। अन्योन्य-हस्तकलितैः कति मूर्तिभेदाः शंभोर्हेरिव गदारिसरोजशङ्खैः Līlā. 269.

अन्योन्यहस्तग्रह (anyo'nyahasta-graha) *m.* act of holding hands of each other कलिङ्गसेनाप्यालिङ्गस्ता तां सोमप्रभां तदा। ... ततः कयाक्रमेणैव वाचा सख्यमवधत्। ताभ्यामुभयामन्योन्यहस्तग्रहपुरःसरम् KathāSāSāg.vi. 2.110.

अन्योन्यहस्तार्पण (anyo'nyahastārpaṇa) *n.* act of joining (single) hand of each other सः ... हरिरङ्गनानाम्। अन्योन्यहस्तार्पणसंप्रवृत्तनासां जहासाङ्गलिमप्यपूर्वम् Yādavā 4.48 (comm. परस्परस्य एकैकहस्तार्पणेन)

अन्योन्यहानि (anyo'nya-hāni) *f.* damage to each other ब्रह्मकर्मप्रति-यन्धकस्त्वभूतार्चनं ब्राह्मणानामुक्तं, तदन्त्येषां रागद्वेषादिरञ्जुवद्विज्ञानमन्योन्यहानिमयोभूनां तद्विधायैश्वर्यप्रत्यासत्तिः ŚāṅkaVi.(Ā.)227.12.

अन्योन्यहाराभिहत (anyo'nya-hārābhīhata) *adj.* reciprocally multiplied by the denominators अन्योन्यहाराभिहतौ हरांशौ राशयोः समख्ये-विधानमेवम्। मिथो हराभ्यामपवर्तितभ्यां यदा हरांशौ सुधियात्र गुण्यौ Līlā. 29.

अन्योन्यहासानुभाव (anyo'nyahāsānubhāva) *m.* external indication of the smile of each other अन्योन्यहासानुभावेन इयमेव कपटकलिरिति निश्चीयते HāsyāCū.131.14.

अन्योन्यहिंसाप्रणय (anyo'nyahiṁsāpranaya) *m.* dislike for the injury to each other अन्योन्यहिंसाप्रणयं निवच्छन् परस्परप्रेम विवर्धयंश्च। योगादुपायज्ञतया च तेषां विस्मयारयास स मत्स्यवृत्तम् JātaMā.95.13(15.2)

अन्योन्यहितकृत् (anyo'nya-hitakṛt) *adj.* doing good or favour to each other युवां पूर्वभागिनौ ... अन्योन्यहितकृत्विर्द्वन्द्वं हृदयं हि वाम् KathāSāSāg.iii. 3.150.

अन्योन्यहीन (anyo'nya-hīna) *adj.* 1 deprived of each otherतां सुन्दरीं चेन्न लभेत नन्मः सा वा निपेदेत न तम् ...। इदं ध्रुवं तदिकलं न शोभेतान्योन्यहीनाविव रात्रिचन्द्रौ Saund.4.7; 2 devoid of (distinctness from) each other पात्रं महति पात्राणि यथैवान्तर्गतानि तु। भवन्त्यन्योन्यहीनानि परस्परसमाश्रयात्। तथा ह्यालोक आकाशे भेदास्त्वन्तर्गता मताः Vāyupī.49.177; MastyāP.123. 58; BrahmandP.i.19.187.

अन्योन्यहृतचेतसु (anyo'nyahrta-cetas) *adj.* having minds seized, i.e. distracted by each other (चित्तोत्सवापिङ्गलोः) विद्यालभस्तयोर्नासिदन्योन्य-हृतचेतसोः PadmP.(Ra.)26.7.

अन्योन्यहृदयग्रहण (anyo'nyahrdaya-grahaṇa) *n.* act of winning the hearts of each other (स्त्रीपुरुषसंयोगः ... उपचारकृतः) उपचारोऽन्योन्य-हृदयग्रहणोचितैर्वापरैः परिपूर्णः AbhinBhā.iii.187.7(on 22.98)

अन्योन्यहृदयासीन (anyo'nyahrdayāsīna) *adj.* staying, i.e. residing in the hearts of each other शत्रवः अन्योन्यहृदयासीनाः प्रेमनिर्भरचेतसः। ... रंजिरे स्वेप्सितं पुरि PadmP.(Ra.)94.37.

अन्योन्यहेति (anyo'nya-heti) *f.m.* weapons of each other समीकम्। अन्योन्यहेतिपरिग्रहकीर्णवद्विज्जालपरिस्फुरन्तर्जितविषुर्द्वैः RāghPāṇ.(Ka.)13.8.

अन्योन्यहेतु (anyo'nya-hetu) *m.* 1 means of (acquiring) each other

प्राणानां च धनस्य साधनधियामन्योन्यहेतुः एषः PañcT. 2.45(237.12); 2 cause of each other ग्रहणीदोषाः ... आनाहोऽतिसारश्च दसैः(सर्वे) त्वन्योन्यहेतवः Hastyāyur. 86.16(1.12)

अन्योन्यहेतुक (anyo'nyahetu-ka) *adj.* 1 caused by each other द्वादशाङ्गः प्रतीत्यसमुत्पादोऽन्योन्यहेतुकोऽन्योन्यप्रत्ययः ĀryaŚāS.13.4; PramāVār. 2.42; 2 dependent on each other साधनं सर्वमर्थानामर्था धर्मादिसाधनाः। ... संपद धर्मकापाविहेतुजा। भूयो धर्मेण सामुत्र तया तावति च क्रमः। एकचक्रकमेतद्वि श्रोतृमन्योन्यहेतुकम् BhaviP.24B.9(1.6.24)

अन्योन्यहेतुकत्व (anyo'nyahetuka-tva) *n.* the state of being caused by each other किं सूत्रान्तरापाश्रयेणाविद्यापोनिशोमनस्कारयोरन्योन्यहेतुकत्वप्रदर्शनं प्रयोजनम् Sphujā.iii.45.19(on 3.27)

अन्योन्यहेतुता (anyo'nyahetu-tā) *f.* 1 the state of being the cause of each other, reciprocal causality प्रबन्धवृत्त्या गन्धादेरिष्टैवान्योन्यहेतुता। तदबाधकमेवेदं तद्वैतुत्वप्रसङ्गम् TatvSār.530; अन्योन्यहेतुता चैव ज्ञानशक्त्योर-नादिका ŚlokaVār.272.6(on 5(3).17); अक्षरानुगतोऽप्यर्थो यदि संशय्यते तदा। नित्यप्रयोगरूपोत्पत्तिविज्ञानात्तद्विनिश्चितः। प्रयोगेऽपि च संगीता वाक्यार्थज्ञानसंश्रयात्। निर्गुदितसंशयं प्राप्त एवमन्योन्यहेतुता BrāraUBhVā.4.1626; विशेषतस्त्वेक-योरन्योन्यहेतुतयाभावोऽनादित्वात् बीजाङ्कुरादिवत् IṣaSi. 334.17; 2 relation of being the cause of each other, mutual causal relation रूपशब्दादिवृद्धीनाम-स्त्वेवान्योन्यहेतुता TatvSār.1310.

अन्योन्यहेतुत्व (anyo'nyahetu-tva) *f.* the state of being the cause of each other, reciprocal causality यद्यप्यर्थैर्विना बुद्धिर्न तान्यपि तया विना। तथाप्यन्योन्यहेतुत्वं ततोऽप्यन्योन्यहेतुकं PramāVār. 2.42.

अन्योन्यहेतुहेतुमत्ता (anyo'nya-hetuhetumattā) *f.* mutual cause- and-effect relationship ननु ऊह्याधयोरन्य मिथो हेतुहेतुमत्ता ... नान्योरन्योन्यहेतुहेतुमत्ता ŚāstrDī.645.16(on x.1.1)

अन्योन्यांश (anyo'nyāṁśa) *m.* 1 aspect or part of each other स एवं जायतेऽंशेन केचिद्व्यञ्जितं मानवाः। ततोऽपरे ध्रुवनीममन्योन्यांशेन जायते Vāyupī.5.137; 2 ninth aspect (navamāṁśa) of each other मदेत् ...। अन्योन्यांशमयोः सितार्थानजयोरन्यप्रसक्ताङ्गना Brhājā. 24.9.

अन्योन्यांसप्रणिहितभुजा (anyo'nyāṁsapranihita-bhujā) *adj.* (f.) who have their arms put on the shoulders of each other अन्योन्यांसप्रणिहितभुजाः संगताः कीतुकैः। ... योपितः पामराणां पश्यन्त्यस्वाम् ... लेख्यलीलां वहन्ति NālaCam.6.67.

अन्योन्याकाङ्क्षत्व (anyo'nyākāṅkṣa-tva) *n.* the state of being dependent on each other सर्वतः प्राणः ... आगच्छतु, यद्य ... आयुः तदयागच्छतु, यतस्तवाभूतत्वेन प्राणदानसामर्थ्यादित्यन्योन्याकाङ्क्षत्वं मन्त्रस्वरूपान्ता-बेलायामेव प्रतीयते MimāKau.iii(2).127. 5(on ii.1.48)

अन्योन्याकाङ्क्षा (anyo'nyākāṅkṣā) *f.* A mutual semantic competency क्रियाकाङ्क्षानिवन्धनः पदार्थानामन्योन्यासंबन्धः ... यत्र तु नास्ति तत्रापसंस्पर्शपरतया पदरभिहितानां पदार्थानामेव योग्यतासंनिधिमतामन्योन्याकाङ्क्षानिवन्धनः संबन्धः NyāyKa.6.6; B mutual syntactic expectancy अन्योन्याकाङ्क्षसंनिधयोपतयावन्ति पदानि वाक्यम् VivaPraSār.269.21.

अन्योन्याकाङ्क्षालक्षण (anyo'nyākāṅkṣā-lakṣaṇa) *adj.* characterised by mutual semantic competency न च ... प्रत्यभिज्ञाननिर्दिधानाम्यां न वाक्यभेदः प्रसज्यते इति समर्थनमनुपपन्नम् ... इति वाच्यम्, विध्यमन्वे ... अन्योन्याकाङ्क्षालक्षणप्रकरणानुन्धित्या आन्यभागयोः तन्मूलकगृह्यमधीयाङ्गत्व-कल्पनासिद्धिप्रसङ्गात् PūrvottaVāNaMā. 27.17.

अन्योन्याक्रमिन् (anyo'nyākramin) *adj.* attacking or pushing each other अन्योन्याक्रमिणः शरारिशिशवः प्रालनदीरोर्धसं प्राक्याभ्यु निवन्ति SubhāRaK.35.4.

अन्योन्याक्रान्ततेजस्क (anyo'nyākṛāntatejas-ka) *adj.* 1 surpassing each other in valour तावुधर्ता कृत्यं प्रावरी भुवि यच्छतुः। अन्योन्या-क्रान्ततेजस्को सूर्योच्चन्द्रमसाविव PadmP.(Ra.)6.355; 2 surpassing each other in lustre or brilliance, outshining each other, PadmP.(Ra.) 6.355.

अन्योन्याक्रान्तिकरण (anyo'nyākṛānti-karaṇa) *n.* act of over- reaching or cheating each other अन्योन्याक्रान्तिकरणं विगृह्णानमनुद्यते NītiSā.11.13 (comm. आक्रान्तिरतिंसंघानम्। अतिविजिगीषोः परस्पराना-संघानपूर्वकम्)

अन्योन्यासमिन् (anyo'nyākṣamin) *adj.* not tolerating, i.e. hating each other अन्योन्यासमिणः शरारिशिशवः प्रालनदीरोर्धसं प्रत्येकान्दु पिबन्ति SaduktiKa.180.26.

अन्योन्यासर (anyo'nyākṣara) *n.* A letters of each other सामर्थ्यजुष-संकुलम् । तत् सूक्तमिधुनम् ... उज्यितम् । ... आद्योस्तथान्तयोः शब्दद्वयोऽन्यासर-मिश्रितम् LakṣmīT.50.15; B syllables of each other अन्योन्याक्षरवर्तिन्या चैकान्तरतयाथवा । शुङ्खलावच्च इत्युक्तः VīdāMuMa.3.42.

अन्योन्याक्षरण (anyo'nyākṣaraṇa) *n.* mutual reproach or accusation (of adultery) विदुःशुद्रयोरेवमन्योन्याक्षरणे प्रथमो वैश्यस्य शुद्रस्य मध्यमः (दण्डः) ManvaVi.1042.3 (on 8.277)

अन्योन्याक्षेप (anyo'nyākṣepa) *m.* 1 mutual relation (between word and meaning) एकात्मकयोरेव हि वाच्यवाचकयोरन्योन्याक्षेपात्परस्परनियमः TantrVā. 225.14 (on i.3.23); 2 mutual implication विशेषणविशेष्यभाव एव विषयोऽवगन्तव्यो यत्र स्वसौन्दर्यादेव तयोरन्योन्याक्षेपः न विध्यनुवादभावः Kāvyaṇu.(He.) 206.18; 3 mutual censure or abuse मूर्धावसिक्ताव्यष्टयोरन्योन्याक्षेपे दण्डमाह Subodhi.89.18 (on 2.206)

अन्योन्याक्षेपक (anyo'nyākṣepaka) *adj.* mutually exclusive अन्योन्याक्षेपकत्वे सत्यन्वयव्यतिरेकयोः । उभयोरुक्तिकेकस्य नात्येति पुनरुक्तताम् VyaktiVi. 84.17.

अन्योन्याक्षेपिन् (anyo'nyākṣepin) *adj.* mutually exclusive वृद्धिः सर्वात्मनान्योन्याक्षेपिणानां धर्मसंश्रया । सादृश्यमूलं चार्थस्युक्तसंदेशालंकृतिर्मता CitraMī. 62.23.

अन्योन्याख्यायिन् (anyo'nyākhyāyin) *adj.* shouting at each other अन्योन्याख्यायिभिर्लोकैः पुरं मुखरतामागात् RājTa.(Ka.)8.1368.

अन्योन्यागम (anyo'nyāgama) *m.* act of approaching each other कर्मशस्यनवांशराशिष्वशादिति जगुस्तदिदः । धेपज्योर्णतृणाध्याचकनकव्यापार-मुक्तादिकेरन्योन्यागमद्वयवृत्तिभिरनस्यांशे तु जीवत्यसी JātaPā.15.44.

अन्योन्यागस्कृत् (anyo'nyāgaskṛt) *adj.* offending or provoking each other (वीराणाम्) तेषाम् ... युद्धम् ... अवर्तत ... । अन्योन्यागस्कृताम् MahāBhā. vi.75.55.

अन्योन्यागस्कृत (anyo'nyāgaskṛta) *adj.* who have offended or provoked each other (वीराणाम्) तेषाम् ... युद्धम् ... अवर्तत ... । अन्योन्यागस्कृतां राजन् (v.1. अन्योन्यागस्कृतां तु) MahāBhā. vi.75.55.

अन्योन्यागुणसंचय (anyo'nyāguṇa-saṅcaya) *m.* collection of demerits or defects of each other सर्वान् गुणान् । निजन्त्येव यथा शरीरमखिलं दोषत्रयः प्रोक्तदाधान्योन्यागुणसंचयानपि महान्यामार्धतुल्याः पृथक् VasiS.32.76.

अन्योन्याग्रह (anyo'nyāgraha) *m.* absence of knowledge of each other यदि शुक्तेरन्यस्य च ग्रह एवान्योन्याग्रहो नान्यः, तदा उभयोरपि सदा सहैव ग्रहमावाद्यग्रहोऽपि सहैव स्यात् IṣṭaSi. 272.20.

अन्योन्याघात (anyo'nyāghāta) *m.* 1 mutual multiplication चः पञ्चविकल्पो गीस्त्वेकविकल्पः इत्यन्योन्याघाते पञ्च प्रतिपादम् ChandaśCū.3.71(4); 2A collision against each other शत्रूणां कालरात्रौ समिति समुदिते बाणवर्षाचकारे ... । अन्योन्याघातसत्तिरदधनघटदन्तविद्युच्छटाभिः पश्यन्तीयं समन्तादभिसरति मुदा सांयुगीनं जयश्रीः SaduktiKa. 213.16; 2B strikes against each other अन्योन्याघातमिलिताः कांश्यधनयत्कठिना घनाः । अन्योन्याघातसहना नदन्तः सुभटा वयुः RājTa.(Śrī.) 1(1).151.

अन्योन्याङ्ग (anyo'nyāṅga) *n.* 1 subsidiary or subordinate parts of each other कुर्याद्वा ब्यूहभेदेन मन्त्रसङ्घस्य पूजनम् । अन्योन्याङ्गानि फालेन मुख्यतन्त्रविकस्य च PauskS. 20.60; 2A bodily parts of each other पायादः ... अन्योन्याङ्गनिपातजर्जरत्स्थूलस्थिजन्मा रयः SaraKaṇṭhā.510.25; 2B bodies of each other गाढाश्लेषे तव किल पुरा यः स्तनोत्पुङ्गुभूपामन्योन्याङ्गव्यतिकर-विधेरन्तरायं विवेद । सोऽयम् ... दूरवर्ती पतित्ते ... वदति भवतीमित्यमस्युखेन HarisDū.(Vā.)104.

अन्योन्याङ्गविभाव (anyo'nyāṅgāṅgibhāva) *m.* mutual part- and-whole relationship सर्वेषां प्रधानभावनाचितानां नान्योन्याङ्गविभावः संभवति NyāyRaMa.134.6.

अन्योन्याङ्गिकसंचार (anyo'nyāṅgikaśaṅcāra) *m.* mutual movement of limbs अन्योन्याङ्गिकसंचारैर्हस्ततालैर्मयः कृतैः । परिक्रमेत् BhāvPra. (Śa.)264.17(9)

अन्योन्याङ्गीकरण (anyo'nyāṅgikaraṇa) *n.* mutual agreement or consent (स्त्रियं स्युःदेशे यः स्यूयो वा मर्ययेत्तया । परस्परस्यानुमते सर्वं संग्रहणं स्मृतम्) अन्योन्याङ्गीकरणे सर्वं संग्रहणं मन्वादिभिः स्मृतम् ManvaMu.353.9 (on 8.358); BālamBhā.ii.333.28 (on 2.284)

अन्योन्याङ्गि (anyo'nyāṅghri) *m.* A feet of each other अन्योन्याङ्गिलनै-सौभैर्यावद्ध शुङ्खला । रचिता स वृषसावदुत्पन्न जवाग्रः KathāSaSāg.x.9.194;

B feet, i.e. quarters of each other (metre) इन्द्रवज्रोपेन्द्रवज्रयोरन्योन्याङ्गिकेन-मुपजतिभिरेव KāvyaKaVr.5.17(1.2); C both feet, i.e. cross-legged feet (ईशानम्) ज्ञानवृत्तिरिति ख्यातम् ... । अन्योन्याङ्गित्वं सत्यम् सिक्किपिण्डायः प्रकल्पम् ŚilpaRa.ii.22.159.

अन्योन्याचरण (anyo'nyācaraṇa) *n.* behaviour or conduct of each other अन्यथ कश्चिदन्योन्याचरणनिन्दापरायणः ... कलिः UdaySuKa.79.9.

अन्योन्याचारक (anyo'nyācāra-ka) *m.* behaviour, i.e. assistance of each other बभूव तस्याः स्वच्छया द्वितीया तापसी सखी । ... सूच्या तया सुनिर्गत्य सुपातास्था स्म कृणितैः । पश्चात्सख्याभयासाधुरन्योन्याचारके वयम् (कृतम्) YogVā.iii.72.14 (comm. परस्परचारणीये स्थैर्यसाहाये)

अन्योन्याअलि (anyo'nyāñjali) *m.* folded palms (in respect) of each other तावन्योन्याअलिं कृत्वा ... ननन्दतुर्दशरथो रोमपादश्च Rāmā.i.10.22.

अन्योन्यातिरेक (anyo'nyātireka) *m.* [Inst.] excepting or without each other न ह्यन्योन्यातिरेकेण संहतानां कचिच्छित्तिः BrĀraUBhVā.iii.9.88.

अन्योन्यातिविरुद्ध (anyo'nyātiviruddha) *adj.* A totally contradictory to each other नान्योन्यातिविरुद्धार्थवाक्यानां तत्र दर्शनात् । अतिप्रमाणविषयं ब्रह्म BrĀraUBhVā.iii.9.172; B totally hostile or inimical to each other (हेमनमोः) रागद्वेषवतोर्नित्यमन्योन्यातिविरुद्धयोः । एतयोर्मूलकाषेण विनाशोः परमं सुखम् YogVā.v.53.52 (comm. परस्पररोपतापकत्वाद्द्वेषवतोर्व्याघ्रयोः ... इव एतयोः स्तौः)

अन्योन्यातिशय (anyo'nyātiśaya) *m.* A excellence of or superiority over each other (पार्श्वतर्हादिकयोः) तयोः समभवद्युद्धं भीष्मेहोत्तमहारणे । अन्योन्यातिशयेयुक्तं यथा वृषमहेन्द्रयोः MahāBhā.vi.107.41; उपर्युपरि देवानामन्योन्यातिशये स्थितम् । नरैः पुण्यफलं स्वर्गं मूलच्छेदेन भुज्यते SkandP.i.(2).42.132; प्रभावातिशयो यश्च यश्चानुभवनात्मकः । अन्योन्यातिशयो यश्च तेऽपि नातिशयात्पृथक् SaraKaṇṭhā. 540.2; एतज्जगत्सर्वमन्योन्यातिशये स्थितम् PadmP.ii.66.215; B abundance or excessiveness of each other शताप्सरसं स्वर्गिणं दृष्ट्वा पश्चात्सरसः ... दुःखमुत्पद्यते । ... तदेवमन्योन्यातिशयात् स्वर्गेऽपि दुःखमव्यावृत्तम् MāhVr.8.22 (on 2); C [Abl.] due to competition with each other भार्याः ... साध्वीः ... भवनं यज्ञदत्तस्य पितृमित्रस्य शिथिलः । ... मध्यमा ... तासां पुत्रमसूत सा । अन्योन्यातिशयात्तस्मिन्नेहश्वासमवर्तत KathāSaSāg.i.3.15.

अन्योन्यातिशयस्थिता (anyo'nyātiśaya-sthitā) *adj.* (f.) remaining in the superiority over each other स्वर्गेऽपि हि कुतः सौख्यं दृष्ट्वा दीप्तां परश्रियम् । उपर्युपरि देवानामन्योन्यातिशयस्थिताम् PadmP.ii.66.181.

अन्योन्यातिशयाशिन् (anyo'nyātiśayaśin) *adj.* desirous of superiority over each other ब्रह्मा ... हरिः ... रुद्रः ... अन्योन्यात्मसर्वमन्योन्यातिशयाशिन्ः ... । ब्रह्मनारायणौ पूर्व रुद्रः कल्पात्तरैः सृजन्तु SivaP.vii(1).13.16(516A.10)

अन्योन्यातिशयित (anyo'nyātiśayita) *adj.* excelling or surpassing each other यिरला उपकृष्यैव ... सरित्प्रवाहा इव । अत्र यदिदमुपकृतान-पेक्षितप्रत्युपकाराणां गमनम्, यद्याकृतप्रत्युपकाराणां तद्विरेहसवादनं तदुभयमपि जलपरसरित्प्रवाहयोरन्योन्यातिशयितयोरुपन्यस्यमानं प्रत्यनीकन्यासो भवति SaraKaṇṭhā.503.21.

अन्योन्यातिशयोच्छ्रित (anyo'nyātiśayocchrita) *adj.* exalted by superiority over each other दुःखं दुःखेन शान्त्यति । एवमेतज्जगत्सर्वमन्योन्यातिशयोच्छ्रितम् SkandP.i.(2).42.147.

अन्योन्यातिशयोपेत (anyo'nyātiśayopeta) *adj.* endowed with superiority over each other तौ स्पर्धिनावस्त्रौ ... । अन्योन्यातिशयोपेतौ तदालोक्य पितामहः । ... उवाच VarāP.21.60; अन्योन्यातिशयोपेतः संभव भोगसंख्ये PadmP.ii.66.204.

अन्योन्यात्मकता (anyo'nyātmaka-tā) *f.* A: the state of being of the nature of or identical with each other अन्योन्यात्मस्मिन्नन्योन्यात्मकतामन्योन्या-धर्माध्यायस्येतेतराविवेकेन अत्यन्तविकृतयोर्धर्मधर्मिणोः मिथ्याज्ञाननिमित्तः ... लोकव्यवहारः BrahmSūBh.(Śaṅ.)2.2 (on i.1.0); कुतोऽदो लभतेऽसत्त्वं यत्सदास्ति निश्चितम् । अन्योन्यात्मव्यतिरेकित्यात्रान्योन्यात्मकता तयोः BrĀraUBhVā.12.14; स्वरूपमन्योन्यात्मकतान्योन्याधर्माध्यासौ । ... फलं व्यवहारः VedāntKa.9.21 (on i.1.0); अन्तःकरणवृत्तिरविद्यावृत्तिश्चेति द्वे इमे ज्ञाने तथापि विषयाधीनं फलम् । ... तद्विषयश्च सत्यमिदम्याभूतयोरिदमंशरजतांशयोरन्योन्यात्मकतयैकत्वमात्रः SarvaDaSāh.16.645; B type of figure of speech Anyo'nyā (lit. the state of being identical with or like each other). अन्योन्यात्मकता यथा SaraKaṇṭhā. 348.17.

अन्योन्यात्मकत्व (anyo'nyātmaka-tva) *n.* the state of being of the nature of or identical with each other अन्योन्यात्मस्मिन्नन्योन्यात्मकत्वमपि

वेत्तस्यात्तदा अतस्मिन्तदिति न भवेत् NyāySu.(Ja.)59A.1(on i.1.1)

अन्योन्यात्मता (anyo'nyātma-tā) *f.* the state of being of the nature of or identical with each other भावान्तरात्मत्वमत एव न यास्यति । न द्वयोरन्यथाभावमूलेऽन्योन्यात्मतामियात् IṣṭaSi. 232.7; 235.5; यद्यप्यन्तःकरण-वृत्तिरविद्यावृत्तिश्चेति ज्ञानद्वयम्, तथापि तद्विषयः सत्यानृतयोरिदंरत्नतयोर-न्योन्यात्मतयैकत्वमापन्नः VivaPraSaṁ.42.22.

अन्योन्यात्मताव्यवच्छेद (anyo'nyātmatā-vyavaccheda) *m.* negation of the state of being of the nature of or identical with each other यदि भावान्तराज्ञानोऽभावो न भावान्तरं सिध्येत् नायमयमित्यन्योन्यात्मताव्यवच्छेदमन्तरं भेदासिद्धेः, अन्यथा एकस्मिन्पि तत्प्रसङ्गात् IṣṭaSi. 296.10.

अन्योन्यात्मत्व (anyo'nyātma-tva) *n.* the state of being of the nature of or identical with each other यदि नाम एकवस्तुज्ञाने सर्वस्याभिन्नं रूपं मतिं तथापि न भिन्नरूपं भाति । ... न च तयोरन्यवस्तुत्वम् अन्योन्यात्मत्वेन प्रतीतेः अन्यथा अप्रतीतेः IṣṭaSi.319.7; 319.12.

अन्योन्यात्मत्वसंभव (anyo'nyātmatva-sambhava) *m.* possibility of the state of being of the nature of or identical with each other न विरुद्धगुणयोरन्योन्यात्मत्वत्वसंभवः BrahmSūBh.(Śā.)774.5(on iv.1.3)

अन्योन्यात्मन् (ano'nyātman) *m.* A nature of one another गोत्वेन न हि शुक्लत्वं गोत्वं वा तेन रज्यते । अन्योन्यात्मत्वसदभावाद्व्यक्त्युत्पादद्वयोरपि ŚlokaVār.7.31(854.5); B [Inst.] in the form of each other सदसतोरन्योन्यात्मना ह्यातिरन्यथाख्यातिः IṣṭaSi.138.16; अन्योन्यात्मना त्वम् गोघरम् कथमसी सोपाख्यगोघरोऽपि समीचीनतया न विप्रमः NyāyMa.87.5; न सहायस्थानं दृष्टान्ते विवक्षितं दार्ष्टान्तिकं तदभावात् किं त्वन्योन्यात्मना स्फुरणम् VedāntKa.5.13(on i.1.0)

अन्योन्यात्मपरावृत्त (anyo'nyātma-parāvṛtta) *adj.* exchanged or excluded from the nature of each other प्रत्यभिज्ञाविशेषात्तदुपादानं प्रकल्पयेत् । अन्योन्यात्मपरावृत्तभेदाभेदावधारणात् NyāyVi. 2.130.

अन्योन्यात्मव्यवच्छेद (anyo'nyātma-vyavaccheda) *m.* exclusion of the nature of each other (शुक्लगादिषु) अनेकान्तिकानेकवाक्यायोरप्येव सति । अन्योन्यात्मव्यवच्छेदादेकत्र स्थाप्यते मतिः ŚlokaVār.7.271(920.4)

अन्योन्यात्मसंभेद (anyo'nyātma-sambheda) *m.* [Inst.] on the basis of the relation of the form of each other पारिशेष्याद्विषयविषयिणोरन्योन्यात्मसंभेदेनैव तद्वर्माणामपि परस्परसंभेदेन विनिमयात्मना भवितव्यम् Bhām.4.14 (on i.1.0)

अन्योन्यात्मकार (anyo'nyātmākāra) *adj.* having the form of the nature of each other यश्चासी विषयविषयिमावात्मा दृष्टव्ययोस्तंबन् इत्येते, किं ताभ्यामसंबद्धः ... आहोस्विदनुभवात्मा, अन्योन्यात्मकारो वा ŚatDū.101.29.

अन्योन्यात्मन्ताभाव (anyo'nyātyantābhāva) *m.* mutual and constant absences न च समवायिनाशे ध्वंसनाशः ... अन्योन्यात्मन्ताभाव-योर्नित्यत्वेऽनेकसमवेतत्वे च जातित्वप्रसङ्गः TattvCin.i.670.4; पित्रत्वेनापि शब्दविशेषणत्वे बाधकाभावात् तस्यान्योन्यात्मन्ताभावसाधारणार्थकत्वेनासाधारण्येन तदर्थकत्वाभावाच्च ŚaṅkaVi.(Ā.)260.13.

अन्योन्यादृष्टसंचार (anyo'nyādṛṣṭa-saṅcāra) *adj.* moving about unseen by each other (सीलप्रज्ञादेव्यौ) ददृशतुः ... । त्रैलोक्यवर्तमान-संचाराविरलान्तरम् । अन्योन्यादृष्टसंचारदुरासुरकुलकुलम् YogVā.iii.24.17.

अन्योन्याधारपान (anyo'nyādhārapāna) *n.* act of drinking (nectar of) the lips of each other दर्शनस्पर्शनादीनि निषेवते विरासिनी । ... आदिशब्दादन्योन्याधारपानचुम्बनादयः SāhiDa.181.8.

अन्योन्याधार (anyo'nyādhāra) *m.* substratum of each other आध्यान्तरं शरीरं स्वं बाह्यं राष्ट्रमुदाहृतम् । अन्योन्याधारसंबन्धादेकमेवेदमित्येते NīṭSā.6.2.

अन्योन्याधारता (anyo'nyādhāra-tā) *f.* A the state of being of the substratum of each other नानाधर्मप्रणाड्या बहुभिरपिपदैर्निर्णोऽत्रैक्यसिद्धौ नान्योन्याधारतैक्ये प्रसजतः TattvMu.4.98; B the state of being dependent on each other (सप्ताङ्गस्यैह राज्यस्य विष्टब्धस्य ... न किंचित्तिरिच्यते) विष्टब्धस्येत्यन्योन्याधारतया । विदण्डवदन्योन्यावष्टम्भगृहादिदण्डत्रयवत् ... न किंचिद्व्यसनमतिरिच्यते ManvaVi.1260.7(on 9.296)

अन्योन्याधारत्व (anyo'nyādhāra-tva) *n.* the state of being the substratum of each other आत्माकाशयोः ... । नापि संयोगित्वम् । गुणादौ तदसंभवात् । संयोगिनोरुभयोरन्योन्याधारत्वप्रसङ्गाच्च TattvPradī.(Ci.)337.2.

अन्योन्याधाररूप (anyo'nyādhāra-rūpa) *n.* [Inst.] in the form of being the substratum of each other वायुदेवे स्थितं छकं चक्रमध्ये तु माधवः । अन्योन्याधाररूपेण प्रणमामि स्थिताविह MatsyaP.285.17.

अन्योन्याधिक्यन्यूनताभाव (anyo'nyādhikyanyūnatā-bhāva) *m.* condition of being in excess or deficit of each other प्रतिस्पर्धावस्थायाम् ... । सत्त्वरजसमसामन्योन्याधिक्यन्यूनताभावादङ्गिभावादानुपपत्तेर्न जनसर्ग उपपद्यते BrahmSūBh.(Rā.)475.7(on ii.2.6)

अन्योन्याधिपतित्व (anyo'nyādhipatitva) *n.* mutual dominence अन्योन्याधिपतित्वेन विज्ञप्तिनिर्णयो मियः Vimśa.18.

अन्योन्याधिष्ठानत्व (anyo'nyādhīsthāna-tva) *n.* the state of being the substratum of each other नैतत्सारम् ... ज्ञानज्ञेयभ्रमयोरन्योन्याधिष्ठानत्वे चाधिष्ठानस्य पूर्वभावित्वेनान्योन्याध्रयत्वात् VivaPraSaṁ. 50.6.

अन्योन्याधिष्ठित (anyo'nyādhīṣṭhita) *adj.* subsisting on, i.e. supported by each other अस्ति नूनमन्योन्याधिष्ठितो यदयोऽयं संयात इति संगतिः MāhVj.29.22(on 17)

अन्योन्याधीन (anyo'nyādhīna) *adj.* dependent on each other अर्थक्रियास्थितिः ... कथं प्रवृत्तिः । अप्रवृत्तस्य वा कथमर्थक्रियास्थितिः । तदिहोभयस्मिन्नन्योन्याधीने दुरुत्तरमितरतराश्रयत्वम् Kaśī.i.102.10(on 2.76)

अन्योन्याधीनता (anyo'nyādhīnatā) *f.* mutual dependence अविद्याजीवयोः ... । अन्योन्यासंभ्रयो नो चेदन्योन्याधीनताहतिः Nyāyām. 351B.10; 352A.5; (अविद्याजीवयोः) न च ... अन्योन्याधीनताहतिः AdvaiSi.585.6; अविद्यानाशस्य जीवनाशव्यापकत्वेनाविद्याया जीवोपाधित्वेन वा अन्योन्याधीनता GuruCandr.iii. 24.17; LaCandr. 585.19.

अन्योन्याध्यसन (anyo'nyādhyaśana) *n.* superimposition on each other, mutual superimposition (वस्तुचिच्छानयोः) अन्योन्याध्यसने निरास्पदमिदं शून्यं जगत्स्यात् Saṅkṣeṣā.1.31(i.40.18)

अन्योन्याध्यास (anyo'nyādhyaśa) *m.* superimposition on each other, mutual superimposition यदि स्वप्नेऽपि ... रूपाध्याः ... भान्तोन्योन्याध्यासेन भान्ति सर्वस्वप्नप्रवाधात्मा तेषां स्वस्वप्नग्राही ... जाग्रद्बोधो न जातु स्यात् IṣṭaSi.283.15; जलव्योम्ना घटाकाशो यथा सर्वस्तिरोहितः । तथा जीवं च कूटस्थः सोऽन्योन्याध्यास उच्यते PañcDa.6.24; अन्योन्याध्यासम् ... । ईश्वरब्रह्मणोः सिद्धं कृत्वा वृत्ते सुरेश्वरः PañcDa.6.190; अन्योन्याध्यासरूपेण कूटस्थाभासयोर्युः । एकीभूय भवेन्मुञ्जस्तव मूढैः प्रयुज्यते PañcDa.7.10; ननु आत्मबुद्धयोरन्योन्याध्यासाभिप्रायप्रयुक्तोऽयमस्यच्छब्दो नात्मस्वरूपविषयक इति चेन्न VedāntRa.Māñ.1.1 (9.2); (प्रियः पुत्रात् पिण्डः पिण्डात्तत्रेन्द्रियम्) अन्योन्याध्यासाद्विदग्धप्रत्यक्षोऽध्यासः SiddhāBi.40.7; न च कूटस्थप्रकाशिते कथं जीवस्य व्यवहारस्मृत्यादिकमिति शङ्क्यम् । अन्योन्याध्यासेन जीवैक्यत्वापत्त्या कूटस्थस्य जीवान्तरङ्गत्वात् Siddhā-LeSaṁ.155.5.

अन्योन्याध्यासानुरोध (anyo'nyādhyaśānurodha) *m.* [Inst.] in accordance or conformity with the mutual superimposition अवच्छिन्नसत्ता तु क्तपेति चेन्न, कपालाध्वचिच्छिन्नचिति घटादेः घटाध्वचिच्छिन्नचिति कपालादेश्च तादात्म्यस्यान्योन्याध्यासानुरोधेन क्तपत्वात् GuruCandr.i. 37.17.

अन्योन्याध्यासाभाव (anyo'nyādhyaśābhāva) *m.* absence of mutual superimposition अनिवृत्तिश्च पूर्वमतयोः (ओकारोद्गीययोः) अन्योन्याध्यासाभावात् SrutaPra.ii.469.4(on iii.3.9)

अन्योन्याननदर्शिन् (anyo'nyānana-darśin) *adj.* looking at the faces of each other कनकपुराण्ड्या पुरी ... । श्रुतापि नैव साम्प्रतिदर्शने देव का कथा । इति ते चावदन्मदै अन्योन्याननदर्शिन्ः KathāSaSāg.v.1.49; x.10.68; गणौ ... । बभूवतुः स्मितमुखावन्योन्याननदर्शिना KathāSaSāg. xvii.1.61.

अन्योन्यानन्तरबल (anyo'nyānantarabala) *adj.* having the strength equal to each other बलदेवश्च भीमश्च मरुताजश्च वीर्यवान् । ... अन्योन्यानन्तरबलः परस्परजयविषयः । बाहुयुद्धमपीप्सन्तः MahāBhā.iv. App.1.27(13)

अन्योन्यानन्वितत्व (anyo'nyānanvita-tva) *n.* A the state of not being connected with each other डोम्बिकादिदृग्गकानामन्योन्यानन्वितत्वं वाक्यानामिव AbhinBhā.i.171.20(on 4.261); B the state of not being syntactically related to each other, AbhinBhā.i.171.20(on 4.261)

अन्योन्यानन्वितार्थ (anyo'nyānanvītārtha) *adj.* referring to the meanings which are not semantically related to each other अन्योन्यानन्वितार्थानि पदान्यपि हि मानवाः । रचयन्तो विस्लेषयन्ते तेन नावयन्निश्चयः Prakāṣā. 34.1.

अन्योन्यानपेक्ष (anyo'nyānapekṣa) *adj.* I not dependent on each other, mutually independent यद्यप्येकं कार्यमनेकस्मात् कारणात्मम्, तथावन्योन्या-न्यानपेक्षानामपि स्वहेतुवशादपेक्षानां मेत्तुं युक्तम् NayaVi. 250.3(on i.1.8); (विषययो मिथ्याज्ञानम्) स्वकारणादन्योन्यानपेक्षे ज्ञाने जायते TattvVai.13.27

(on 1.8); शब्दाथलंकारयोस्तु संसृष्टिः । 'सोणन्ति ... शिवारेड' अत्रानुप्रासी रूपकं चान्योऽन्यानपेक्षे KāvyaPra.753.4; एकाग्रयाः शक्तयोऽन्योऽन्यानपेक्षप्रवृत्तयः ... युगपदेव स्वकार्यकारिण्यो दृष्टाः VyākṛtiVi. 23.23; वाच्यादीनां चतुर्णामन्योऽन्यानपेक्षैव सृष्टिः ... अभिहितान्योऽन्यानपेक्षेः 351A.5 (on ii. 2.6); 2 syntactically not expectant of each other सत्यादिपदानां लक्षकत्वात् वैयर्थ्यम् ... इत्याहुः । तत्र । ... 'सत्त्वं ज्ञानं' 'विज्ञानमानन्दं' ब्रह्मेत्यादाव(न्यो)ऽन्यानपेक्षानामेव सत्यादिपदानां ब्रह्मलक्षकदर्शनात् Nyāyāmṛ.460B.7; AdvaiSi.697.1.

अन्योऽन्यानपेक्षक (anyo'nyānapēkṣa-ka) *adj.* syntactically not expectant of each other कोषः श्लोकसमूहस्तु स्यादन्योऽन्यानपेक्षकः SāhiDa.375.14.

अन्योऽन्यानपेक्षतत्त्वं (anyo'nyānapēkṣa-tas) *adv.* on account of not being syntactically expectant of each other एकविशेष्येण विशेषणतया युतिः । साक्षादित्यादिकानां स्यान्निर्णयोऽन्योऽन्यानपेक्षतः । एकवस्त्ववसापित्यात् ... । विशेषणानि सर्वाणि विशिष्यन्ति BrĀraUBhVā.iii.4.30.

अन्योऽन्यानभिपातम् (anyo'nyānabhihātam) *adv.* without harming each other अर्थान् ... कामम् । ... धर्मं मोक्षम् ... विबुधः । अन्योऽन्यानभिपातं सेवेतायादिकान् वर्णान् KandaCū.i. 2.3.

अन्योऽन्यानभिज्ञ (anyo'nyānabhijñā) *adj.* not knowing each other तत्तत्कार्यनिवेदनार्थमित्यादयोऽन्यानभिज्ञस्य श्रमापत्त्यावसरप्रतीक्षणकृतद्वाः पार्थिवेद्यासिकम् । ... पश्यामि पाण्डुरोगम् Jivān.102.3.

अन्योऽन्यानभिज्ञत्वं (anyo'nyānabhijñā-tva) *n.* the state of not knowing each other अविरहिताः कां प्रीतिं करिष्यन्ति अन्योऽन्यानभिज्ञत्वाद्य(द्या)-व्यक्तगुणोपभोगेऽप्यसमर्थाश्च भवन्ति DhūrtaViSāh. 29.11.

अन्योऽन्यानभिभूत (anyo'nyānabhibhūta) *adj.* not overcoming each other भावसंधिरन्योऽन्यानभिभूतयोरन्योऽन्यानभिभवनयोग्ययोः सामानाधिकरण्यम् RasGaṇ.125.10.

अन्योऽन्यानभिसंबन्ध (anyo'nyānabhisambandha) *m.* absence of relation with each other द्रव्यैर्गैवाभिसंबन्धाद् गुणानां न परस्परम् । अन्योऽन्यानभिसंबन्धान्नविशेषस्तथेतरत् BrĀraUBhVā. i.6.80.

अन्योऽन्यानान्तम् (anyo'nyānātman) *adj.* not being of the nature of each other अभावमनिर्यतोऽभावात्तत्तत्तया भेदासिद्धी जिघृक्षाभावासिद्धी च इदं जिघृक्षितं नेदमिति विभागो न युक्तः IṣaSi. 302.15.

अन्योऽन्यानान्तम् (anyo'nyānātman) *m.* [Inst.] by way of non-identification with each other इदमहं वेद्यैत्यन्योऽन्यानान्तना स्फुटम् । त्रयं साक्षाद्व्यक्तं SāhviSi. 97.17.

अन्योऽन्यानान्तर (anyo'nyānāntara) *m.* disregard for each other, mutual disregard अन्योऽन्यानान्तरैर्गण प्रार्थयन्ते प्रयोजनम् ŚāstrDi. 117.16 (on ii.1.15).

अन्योऽन्यानानित्य (anyo'nyānānitya) *n.* eternity of each other नास्ती-तेतराश्रयत्वमतीतेन कर्मणा प्रवर्तितो यत्मानफलदानाय प्रवर्तत इत्यन्योऽन्यानानित्यात् कर्मधरयोः PrakāVi. 555.18.

अन्योऽन्यानानलोचन (anyo'nyānālocaṇa) *n.* [Inst.] without considering (the existence of) each other सर्वेषामेवामन्योऽन्यानानलोचनेनाभिहोत्रवाक्यमात्रलोचनात् तत्र च निर्गुणस्य कर्मणोऽवगतस्य सर्वगुणयोग्यत्वात् ŚāstrDi.149.7 (on ii. 2.10).

अन्योऽन्यानानुकूल्य (anyo'nyānānukūlya) *n.* [Inst.] by mutual favour, i.e. dependence संपरयानुग्रहं परेषु विपाकनिष्पद्युणाभ्यां परंपरया करोति । तद्विपाकनिष्पद्योरन्योऽन्यानानुकूल्येनाव्यवच्छेदात् MāYānaSū. 32.2.

अन्योऽन्यानानुगत (anyo'nyānānugata) *adj.* 1 dependent on each other फलापये ... । अन्योऽन्यानानुगतत्वं ही संस्थितं ज्ञानकर्मणोः PauṣkS. 38.161; 2A agreeing with each other सर्वज्ञोपज्ञसिद्धातस्यान्योऽन्यानानुगतसर्वनयमयतया मात्सर्याभावमाविर्भावयति SyādvāMañ. 30(2); 2B conforming to each other निरूपितं प्रतिज्ञानम् । तत्रिरूपणेन च श्रुतज्ञानमपि निरूपितमेव । द्वयोरन्योऽन्यानानुगतत्वात् JñānBīPra. 16.7.

अन्योऽन्यानानुगम (anyo'nyānānugama) *m.* mutual agreement, i.e. merger पुद्गलनिचिते लोके हेतुभिः ... कर्मयोगवर्गणापुद्गलैः संगृहीतः आत्मनो बह्व्ययःपिण्डवदन्योऽन्यानानुगमत्कसंबन्धो बन्धः KumāPraPra.83.29.

अन्योऽन्यानानुगमत्तत्त्वं (anyo'nyānānugamātman) *adj.* of the nature of mutual agreement, i.e. merger संदरः ... बन्धो जीवस्य कर्मणः । अन्योऽन्यानानुगमत्ता तु यः संबन्धो द्वयोरपि ŚaddarSa.(Ha.)51 (comm. परस्परानुप्रवेशरूपः)

अन्योऽन्यानानुगुणत्व (anyo'nyānānugūṇa-tva) *n.* the state of being suitable for each other अन्योऽन्यानानुगुणत्वादेवम् ... यूयोः । ... न प्रीतिर्हीयते KandaCū. ii.5.36.

अन्योऽन्यानानुगुण्य (anyo'nyānānugūnya) *n.* mutual subservency तयोः (द्वयगुणयोः) क्रयवशेनान्योऽन्यानानुगुण्यम् TantraVā.710.16 (on iii.1.8)

अन्योऽन्यानानुग्रह (anyo'nyānānugraha) *m.* 1 mutual favour त्वद्विषये विमुक्तोऽहं मदीयं तथा भवान् । अन्योऽन्यानानुग्रहे वृत्ते नास्ति भूयः सभाषणः MahāBhā.xii.136.158; 2A mutual help or assistance विकाराः ... । अन्योऽन्यानानुग्रहेणैते त्रयोविंशतिरुत्थिताः । महदाद्या विशेषान्ता ह्यण्डमुत्पादयन्ति ते LakṣmīT. 5.81; 2B mutual complementation ओषधिवर्धनस्यतिर्धानस्यत्यो वीरुधः स्वावराः ... । इत्येव चतुर्विधो भूतग्रामोऽन्योऽन्यानानुग्रहे प्रवर्तते Hastyāyur.388.9(3.6); 3 mutual syntactic agreement अन्योऽन्यानानुग्रहभावात्पदानां नास्ति वाक्यता ŚlokaVār.860. 3 (on 7.50)

अन्योऽन्यानानुग्राहिन् (anyo'nyānānugrahin) *adj.* rendering mutual help or assistance न चोभयमप्यन्योऽन्यानानुग्राहितदुपजननसामर्थ्यम् ... अर्जान्तर-प्रतिभासुपजनयति VyākṛtiVi.120.9.

अन्योऽन्यानानुचरितानुगामिन् (anyo'nyānānucaritānugāmin) *adj.* following the good conduct of each other अयं तु तपस्वी लोकः पिपीलिकाधर्मोऽन्योऽन्यानानुचरितानुगामी DhūrtaViSāh. 29.5.

अन्योऽन्यानानुचितत्वं (anyo'nyānānucita-tva) *n.* the state of not being syntactically expectant of each other डोयिकाशिष्टकदादौ अन्योऽन्यानानुचितत्वं वाक्यानां तत्तद्धानन्त्ये कथं रजकत्वम् Kāvyaṇu.(He.)392.22.

अन्योऽन्यानानुजीविन् (anyo'nyānānūjivin) *adj.* dependent on each other सर्वे तथाऽन्यानानुजीविनः । ... त्रिगुणाः पञ्च धातवः MahāBhā.xiv.36.4.

अन्योऽन्यानानुपकार (anyo'nyānānupakāra) *m.* absence of mutual help or assistance अन्योऽन्यानानुपकारेऽपि नाविशिष्टा इमे यतः । स्वोपादानवलोदृताः कलापोत्पादकाः पृथक् TatvSam.436.

अन्योऽन्यानानुपरक्त (anyo'nyānānuparakta) *adj.* not attached or related to one another अन्योऽन्यानानुपरक्तं भूतग्रस्तप्रकृतिप्रायं जगत् आपद्येत PratyabhiVi. i. 219.6 (on i. 5. 5) (Bhāsk. अनुपपत्तम्)

अन्योऽन्यानानुप्रविष्ट (anyo'nyānānupraviṣṭa) *adj.* mixed with each other अन्योऽन्यानानुप्रविष्टानि सर्वाण्येतानि (महाभूतानि) निर्दिशेत् । स्वे स्वे द्रव्ये तु सर्वेषां व्यक्तं लक्षणमिष्यते SuśruS.iii.1.21.

अन्योऽन्यानानुप्रवेश (anyo'nyānānupraveśa) *m.* 1 mutual agreement, i.e. merger with each other अन्योऽन्यानानुप्रवेशेन बन्धः कर्मात्मनो मतः । अनादिः सायसानन्ध कालिकास्वर्णयोरिव YaśasCam.ii.280.3; 2 mixing with each other पृथिव्यादीमन्योऽन्यानानुप्रवेशकृतः सिल्लरसो भवत्युत्कर्षाकर्षणं SuśruS.i.45.6; 3 mutual overlap, cf. अन्योऽन्यानानुप्रवेशिन्.

अन्योऽन्यानानुप्रवेशिन् (anyo'nyānānupraveśin) *adj.* mutually overlapping ख्यातिव्येऽप्यस्मिन्नन्योऽन्यानानुप्रवेशिनि । युक्त्या विरुध्यमाने च श्रेयस्यख्यातिरिव सा NyāyMañ.i.164.27.

अन्योऽन्यानानुबद्ध (anyo'nyānānubaddha) *adj.* mutually connected, i.e. harmonized शतायुर्वै पुरुषो विभज्य कालमन्योऽन्यानानुबद्धम् ... त्रिवर्गं सेवेत KāmSū.10.3(1.2); अन्योऽन्यानानुबद्धमिति धर्मादीनामन्यतमं द्वायामेकेन वानुबद्धं JayaMa.10.9 (on 1.2); 26.6 (on 1.2)

अन्योऽन्यानानुबन्ध (anyo'nyānānubandha) *adj.* having mutual connection, i.e. harmonized धर्माधीविरोधेन कामं सेवेत ... । समं वा त्रिवर्गमन्योऽन्यानानुबन्धम् ArthŚā.i.39.7(1.7)

अन्योऽन्यानानुबन्ध (anyo'nyānānubandha) *m.* mutual connection, i.e. harmonization ननु त्रिवर्गस्य नियतकालत्वादन्योऽन्यानानुबन्धो नास्ति JayaMa. 11.8 (on 1.2)

अन्योऽन्यानानुरञ्जन (anyo'nyānānurañjana) *n.* act of entertaining or pleasing each other नदी नटाश्च मोदन्ते यत्रान्योऽन्यानानुरञ्जनात् । अतो रङ्ग इति ज्ञेयः BhāvPra.(Śā.) 194.15(7)

अन्योऽन्यानानुरत (anyo'nyānānurata) *adj.* mutually attached ग्रामयैतस्य सीमाने यनस्थल्युपमौ समम् । अन्योऽन्यानानुरतावास्तां शृगाली विकृताननौ PadmP.(Ra.)109.55.

अन्योऽन्यानानुराग (anyo'nyānānūrāga) *m.* mutual love or passion द्वयोरप्येककालमन्योऽन्यानानुरागः प्रतीयते तत्रैका लावण्यादिना रज्यतेऽन्यः सेवेदिना SaraKāṇṭha.644.13; अत्र नार्या अपि दण्डमिधानादन्योऽन्यानानुरागजोपयोगविषय-मिदं वचनमिति गम्यते SmṛtiCan.iv.744.19; [Inst.] with mutual love or passion (गान्धर्वः समयाभिधः) अन्योऽन्यानानुरागेण DipKa.9.19 (on 1.61); कन्याया वरस्य चान्योऽन्यानानुरागेण यः परस्परसंयोग आलिङ्गनादिरूपः स गान्धर्वो ज्ञातव्यः ManvaMu.92.17 (on 3.32)

अन्योऽन्यानानुरागपूर्वक (anyo'nyānānūrāga-pūrvaka) *adj.* preceded by mutual love or passion यदा स्त्रीसुखयोरन्योऽन्यानानुरागपूर्वकसंवादेन परिणता युद्धादिना विजित्य तापुद्बहेतवा गान्धर्वराक्षसौ मिश्री भवतः ManvaMu.91.21 (on 3.26)

अन्योन्यानुरागयुक्त (anyo'nyānūrāga-yukta) *adj.* possessing mutual love or affection एष भार्यापत्योरन्योन्यानुरागयुक्तो धर्मो युष्माक्युक्तः ManvaMu. 381.27 (on 9.103)

अन्योन्यानुरागातिरेक (anyo'nyānūrāgātīreka) *m.* excess of mutual love or passion मालवेन्द्रसुताया राजनन्दस्यास्य चाकस्मिन्दर्शनेन्योन्यानुरागातिरेकः समाजयत DaśKuC. 31. 20.

अन्योन्यानुरागाद्यभाव (anyo'nyānūrāgādy-abhāva) *m.* absence of mutual love or passion etc. अन्योन्यानुरागाद्यभावान्नौचित्यादसमाभावासां Kāvyaṇu. (He.) 123.2.

अन्योन्यानुरागाभाव (anyo'nyānūrāgābhāva) *m.* absence of mutual love or passion रावणादायन्योन्यानुरागाभावाप्रतिविधिचरिणी Kāvyaṇu. (He.) 101.17.

अन्योन्यानुरागिन् (anyo'nyānūrāgin) *adj.* loving each other ते भार्यापत्यवस्त्रयः पर्यन्ते विविशुर्वह्निं सहान्योन्यानुरागिणः KathāSaSāg. xii. 6.418.

अन्योन्यानुरागोत्कर्ष (anyo'nyānūrāgotkarṣa) *m.* excess of mutual love or passion 'उत्कुल्लगण्डयुग्म्' इत्यन्योन्यानुरागोत्कर्षप्रतिभानुद्वारत्वम् RasāSu. 67.8 (i. 236)

अन्योन्यानुरूप (anyo'nyānūrūpa) *adj.* 1 suitable for each other विराट्खलु युक्तकारी विधिः स्याद्यदि युगलकमेतदन्योन्यानुरूपं घटयेत् Nāgā. i. 17(4); मया च यामन्योन्यानुरूपपरिचयदुर्लभकारादिभिर्गुणानि शयैश्च प्रेयमाणया तद्वर्तिरेव शेषरक्षणानुलेपनादिभिश्च चिरमुपासितासि DaśKuC. 70.7; 2 congruous or agreeing with each other यत्रान्योन्यानुरूपपदार्थसंवद्भना क्रियते स समालंकारः PratiYāBhū. 427.12.

अन्योन्यानुरोध (anyo'nyānūrodha) *m.* following, i.e. dependence on each other न च स्वातन्त्र्यं द्वयोर्युक्तम् अन्योन्यानुरोधाननुरोधचोर्विरोधात् TattvPrakā. 109B.1 (on ii.3.8)

अन्योन्यानुवर्तन (anyo'nyānuvartana) *n.* [Inst.] by following, i.e. by being favourable to each other अधोक्षजमनोजयोरिव चान्योन्यानुवर्तनेन नित्यमावयोरवर्तमानयोरेकदा ... यशोर्वमहाराजस्य पलिताङ्कुरदर्शनमभूत् YaśasCam. i. 243.2 (comm. परस्परानुकूलताया)

अन्योन्यानुवर्तिन् (anyo'nyānuvartin) *adj.* 1 following each other अन्योन्यानुवर्तिनः 1 ... त्रिगुणाः पञ्च धातवः MahāBhā. xiv. 36.5; 2 attached to each other ये चान्योन्यानुवर्तिनः ... 1 तैर्नरः ... सुवस्त्वैव्युपायते CaraS. vi. 2(3).21.

अन्योन्यानुविधानत्व (anyo'nyānuvidhāna-tva) *n.* the state of intermingling with each other सप्तादीनां च तत्तत्प्रयोगाच्छरीरविशेषेभ्यश्चान्योन्यानुविधानत्वाच्च भेदाग्रमसंख्येयं भवति AśāSaṁh. i. 239.7(2.8)

अन्योन्यानुवृत्ति (anyo'nyānuvṛtti) *f.* continuation in each other विशेषणं (विशेषणां?) मिथोव्यावृत्तानाम् अन्योन्यानुवृत्तेः अयुक्तत्वात् TarkSaṁh. (Ā.) 101.4.

अन्योन्यानुव्रज (anyo'nyānuvraja) *adj.* following each other सहितौ सन्तौ अन्योन्यामनुरक्ता ... अन्योन्यामनुरजतः इत्यन्योन्यानुव्रजौ ... कर्तव्यानि ... विदधानौ JñātaDhaT. 91B.9.

अन्योन्यानुसंधान (anyo'nyānusandhāna) *n.* 1 mutual unification or merger अन्योन्यानुसंधानरूपत्वं जडविरुद्धेन चैतन्येन व्याप्तम् Pratyabhi-Vi. ii. 190.4 (on ii. 4.15); 2 mutual recollection किमंशानामन्योन्यानुसंधानमापाद्यते उतांशिनः Vādā. 151.1.

अन्योन्यानुसारित्व (anyo'nyānūsāri-tva) *n.* the state of following or conforming to each other यथार्थत्वं वाद्यद्वेष्यं वा अर्थानुसारि ... आद्यः न कार्यकारणयोरन्योन्यानुसारित्वसिद्धावपि तात्त्विकत्वाभावात् TarkSaṁh. (Ā.) 6.10.

अन्योन्यानुस्यूतप्रत्यय (anyo'nyānusūyūta-pratyaya) *m.* knowledge or presentation continued through each other सा ... क्षणानामन्योन्यानुस्यूतप्रत्ययजनिता एकसूत्रस्थानीया वासना SyādvāMañ. 19(9)

अन्योन्यान्तरण (anyo'nyāntaraṇa) *n.* arrangement of (syllables of) each other तदिदं गुरुलघुसंघयोरन्योन्यान्तरणमिति दण्डे Kāvyaṇu. (He.) 237.4.

अन्योन्यान्तरनिर्गत (anyo'nyāntara-nirgata) *adj.* projecting from the interior of each other, i.e. interlaced with each other अन्त्योन्यान्तरनिर्गताङ्गुलदलश्रेणीभवविध्रुलन्ध्रिप्रप्रयितं करद्वयमुपपुत्तानमाविभ्रता सा ... बाहुद्वयेन शंसति मनोजम्प्रवेशोत्सवम् SubhāRaK. 15.37.

अन्योन्यान्तरनिःसृता (anyo'nyāntara-nissṛtā) *adj.* (f.) projecting from the interior of each other, i.e. interlocked with each other अङ्गुल्यो यस्य हस्तस्य हान्योन्यान्तरनिःसृताः 1 स कर्कट इति ज्ञेयः NāṭyaŚā. 9.133

(AbhinBhā. अन्योन्यान्तरानि मध्यानि तैर्निःसृता)

अन्योन्यान्तरिता (anyo'nyāntaritā) *adj.* (f.) interposed with each other करावृद्धनुखी कार्यवन्त्योन्यान्तरिताङ्गुली MāliṇīT. 7.27; अन्योन्यान्तरिताः सर्वाः करयोरङ्गुलीः स्थिताः 1 ... मुद्रयममृतप्रभा MāliṇīT. 7.33.

अन्योन्यान्तर्भावोपपत्ति (anyo'nyāntarbhāvopapatti) *f.* tenability of inclusion into each other साद्यनभेदाङ्गुलवेलक्ष्ये सति नान्योन्यान्तर्भावोपपत्तिः Kāśī. i. 205.14 (on 4.3)

अन्योन्यान्नग्रह (anyo'nyānna-graha) *adj.* accepting food of each other अन्योन्यान्नग्रहा विप्राः ... 1 अन्योन्यं प्रतिगृह्णन्ति तारयन्ति तरन्ति च ŚarīvaSm. 88.

अन्योन्यान्नप्रद (anyo'nyānna-prada) *adj.* offering food to one another अन्योन्यान्नग्रहा (v. 1. 'प्रदा) विप्राः ... 1 अन्योन्यं प्रतिगृह्णन्ति तारयन्ति तरन्ति च ŚarīvaSm. 88.

अन्योन्यान्वय (anyo'nyānvaya) *m.* 1 connection or attachment with one another भावा एकप्रभातरि 1 अन्योन्यान्वयरूपवच्ययुगः ŚāvaPraSū. ii. 2.4; Bhāsk. 50.8 (on ii. 2.4); 2 A semantic relation with each other स्वर्गपार्श्वी हि ... नान्योन्यान्वयमनुभवतः Kāśī. ii. 12.6 (on 5(1).15); यावद्धि पदार्था नान्योन्यान्वयमनुभवन्ति तावदप्रयोजनकं जायते Kāśī. iii. 185.16 (on 5(7).79); अर्था एवाकाङ्क्षासंनिधियोग्यतासहिता अदृष्टमेव नान्योन्यान्वयमाहुः NayaVi. 265.6 (on i. 1.25); पदविक्षेपशब्दानुमितस्य गमनस्य कारकापेक्षत्वाद् गोपदावगतायाश्च गोः क्रियापेक्षत्वादन्योन्यान्वयः NyāyRaMa. 84.16; (एतेन गार्हपत्यमुपनिषत्ते) अन्योन्यान्वयस्तु वाक्यावगतौ त्रिज्ञेन विरुध्यते ŚāstrDi. 242.10 (on iii. 3.7); अर्थानां चान्योन्यान्वयप्रत्यायनशक्तिस्तदाधानशक्तिश्चापरा पदानाम् TattvPradī. (Ci.) 150.10; आकाङ्क्षावशेनान्योन्यान्वये विशेषावगतिः ... संस्कारं न वाद्यते PadMañ.

on Kāśī. Vr. on P. ii. 3.46 (206.12); पदार्थहिताः पदार्था एव आकाङ्क्षादिवशात् अन्योन्यान्वयं बोधयन्ति NyāySu. (Ja.) 89A.7 (on i. 1.1); अन्योन्यान्वयं विना सामान्यरूपा एव अवतिष्ठेन् MānaMe. 94.7; 2 A syntactic relation with each other वाक्यावयवानामन्योन्यान्वयः समग्रसो भवति BrahmSūBh. (Rā.) 373.18 (on i. 4.19); 2 B mutual (subsidiary and primary) relationship विनियोगाकाङ्क्षाया ... साधनापेक्षया चान्योन्यान्वये सति ŚivārkaMaDi. i. 61.5 (on i. 1.1); 3 descent of each other ततोऽन्योन्यान्वयज्ञानवितरितमनुरागिणौ 1 मुनिपुत्रः स बाह्वं च यावत्तत्र स्थितावुभौ KathāSaSāg. x. 3.101.

अन्योन्यान्वययी (anyo'nyānvaya-dhī) *f.* cognition of semantic relation with each other अयं क्लृप्ता पदार्थानामन्वये शक्तिः धेतिमाधत्तव्यमन्वयैः प्रत्येकं मानन्तरिमितरन्योन्यान्वयधीजननात्, तत्र NayaVi. 266.2 (on i. 1.25)

अन्योन्यान्वयनियम (anyo'nyānvaya-niyama) *m.* law or rule of semantic relation with each other इत्यस्य परिच्छेदकगुणाकाङ्क्षाया चार्थिकेन पाठिकाव्येनान्योन्यान्वयनियमः पदवस्त्वैत् ŚivārkaMaDi. i. 305.5 (on 2.1)

अन्योन्यान्वयप्रकार (anyo'nyānvaya-prakāra) *m.* manner of mutual (subsidiary and primary) relationship पशुसोमयागयोरपि प्रथानाङ्गावयवानामन्योन्यान्वयप्रकारो द्रष्टव्यः TanuRaha. 51.4.

अन्योन्यान्वयप्रतिपत्ति (anyo'nyānvaya-pratipatti) *f.* cognition of semantic relation with each other किमिति पदार्थानां लक्षणयान्योन्यान्वयप्रतिपत्तिजनकत्वमास्थायते TattvPradī. (Ci.) 145.2.

अन्योन्यान्वयप्रत्यायक (anyo'nyānvaya-pratyāyaka) *adj.* which produces cognition of semantic relation with each other पदस्मरितानामेव पदार्थानामाकाङ्क्षादिवशादन्योन्यान्वयप्रत्यायकत्वोपपत्तेः TattvPradī. (Ci.) 148.6.

अन्योन्यान्वयबोधक (anyo'nyānvaya-bodhaka) *adj.* which conveys semantic relation with each other पदार्थानां हि ... अन्योन्यान्वयबोधकत्वं न प्रतीतम् PrakāPañ. 392.1; न च पदार्थस्वरूपमात्रविययस्मृतीनामन्योन्यान्वयबोधकत्वमुपपन्नम् TattvPradī. (Ci.) 149.9.

अन्योन्यान्वयबोधन (anyo'nyānvaya-bodhana) *n.* act of conveying semantic relation with each other (पदार्थाः) ते च यदन्योन्यान्वयबोधने समर्थास्तुः तदा तेषामवान्तरव्यापारता स्यात् PrakāPañ. 392.6.

अन्योन्यान्वययोग्यार्थ (anyo'nyānvaya-yogyārtha) *adj.* having, i.e. conveying meanings which are competent of semantic relation with each other अयमातोऽन्योन्यान्वययोग्यार्थमेव पदजाते ब्रवीति Kāśī. i. 73.1 (on 2.20); PrakāPañ. 39.5; TanuRaha. 37.7.

अन्योन्यान्वययोग्यार्थक (anyo'nyānvayogyārtha-ka) *adj.* having, i.e. conveying meanings which are competent of semantic relation with each other विप्रलम्बकवाक्यस्य पदानामन्योन्यान्वययोग्यार्थकत्वात् TattvPradī. (Ci.) 268.7.

अन्योऽन्यान्वययोग्यार्थत्व (anyo'nyānvayayogyārtha-tva) *n.* the state of having, i.e. conveying meanings which are competent of semantic relation with each other योग्यतापि किं पदानामेव सहप्रयोगयोग्यत्वमुतान्योऽन्यान्वययोग्यार्थत्वम् TattvPradī.(Ci.)268.5.

अन्योऽन्यान्वयरूप (anyo'nyānvaya-rūpa) *adj.* of the nature of semantic relation with each other पदार्थं यद्यन्योऽन्यान्वयं विना सामान्यरूपा एवावतिष्ठेत् तर्हि ... सामान्यरूपस्य वाक्यस्यानुपपत्तेरन्योऽन्यान्वरूपे विशेषे एव पदार्थः पर्यवस्यति MānaMc. 94.7.

अन्योऽन्यान्वयविज्ञान (anyo'nyānvaya-vijñāna) *n.* knowledge of semantic relation with each other अन्वितार्थभिधायित्वे ... अन्योऽन्यान्वयविज्ञानं नान्येत्युपदर्शितम् PrakāPañ.40.10.

अन्योऽन्यान्वयशक्ति (anyo'nyānvaya-śakti) *f.* power of semantic relation with each other पदानां हि तावदर्थरूपाभिधानरूपा शक्तिः तदर्थरूपाणामन्योऽन्यान्वयशक्तिः तदाधानशक्तिश्चपरा पदानामेवेति TattvBi.123.2.

अन्योऽन्यान्वयशून्य (anyo'nyānvaya-śūnya) *adj.* devoid of syntactic relation with each other घनजयः - कथमन्योऽन्यान्वयशून्यान्यस्या वचांसि SubhaDha.2.9(18)

अन्योऽन्यान्वयसिद्धि (anyo'nyānvaya-siddhi) *f.* establishment of the semantic relation with each other उत्तरार्धेक्षुण्डान्वयीपुकेत्यन्योऽन्यान्वयसिद्धिः NayaVi.271.9(on i.1.25)

अन्योऽन्यान्वित (anyo'nyānvita) *adj.* 1 united with each other (in wedlock) अन्योऽन्यान्वितयोर्वधुवरयोर्विद्यं तद्धनं युतयोरिदमिति व्युत्पत्त्या यैतकं मतमित्यर्थः SmṛtiCan. iv.662.13; 2 semantically related with each other अन्योऽन्यान्विताः पदार्था तदन्यो वा वाक्यार्थः NyāySu.(Ja.)86A.8(on i.1.1); 86B.11(on i.1.1); इदं च ग्राहकग्रहणं खले कपोतवदन्योऽन्यान्वितः कृत्स्नपदार्थः प्रत्ययार्थे सह युगपदेव भवति TantrRaha.63.21.

अन्योऽन्यान्वितपदार्थ (anyo'nyānvita-padārtha) *m.* word-meanings semantically related with each other तेषामेव पदानामन्योऽन्यान्वितपदार्थाभिधानशक्तिः TattvPradī.(Ci.)151.7.

अन्योऽन्यान्वितस्वार्थ (anyo'nyānvita-svārtha) *m.* word-meanings semantically related with each other ननु पदानामेवान्योऽन्यान्वितस्वार्थाभिधायकत्वसंभवे किमिति पदार्थानां लक्षणयान्योऽन्यान्वयप्रतिपत्तिजनकत्वमास्थीयते TattvPradī.(Ci.)145.1; 150.12.

अन्योऽन्यान्वितभिधान (anyo'nyānvitābhidhāna) *n.* denotation or expression of the meanings which are semantically related with each other संनिपातितावत्येषु विधिप्रत्ययेनाधिकारापूर्वेऽनूदिते सत्यवहननप्रोक्षणादयश्च तदन्वितं स्वार्थभेदधर्तीत्यन्योऽन्यान्वितभिधानम् TantrRaha.63.7; 63.16.

अन्योऽन्यान्वितवयवार्थ (anyo'nyānvitāvayavārtha) *m.* meanings of the constituents which are semantically related with each other चित्रगुप्तमुदायस्यान्योऽन्यान्वितवयवार्थसंबन्धिन्यन्यपदार्थे शक्तिः कल्प्यते TattvCin.iv (2).738.2.

अन्योऽन्यापघन (anyo'nyāpaghana) *m.* bodies of each other अन्योऽन्यापघनयथाष्टकपुस्तिककुम्भीरभयभ्रात्र्यलक्षकुभकुह्लारमुखरम् ... क्रियते मुक्ताफलद्वित्यक्रः पथः YaśasCam.ii.208.4(comm. अन्योन्यानां परस्परानां ये अपघनाः शरीराणि)

अन्योऽन्यापतितत्यग्निन् (anyo'nyāpatita-tyāgin) *adj.* (used as noun) (those) forsaking each other not expelled from caste दण्ड्यः ... पणशतम् ... पितृपुत्राचार्याचार्यत्विजामन्योऽन्यापतितत्यागी च ViṣṇuSm.5.113.

अन्योऽन्यापत्ति (anyo'nyāpatti) *f.* 1 knowledge of different (stages of life) लङ्घनेवाश्रमव्यत्यासवान्योऽन्यापत्तिकारणम् BhāṅP.xii.2.4; NūiPra.i.14; 2 condition of becoming each other अत्र निरन्तरतां मुक्त्वा नान्योऽन्यल्लभ्यो नान्योऽन्यापत्तिसंधिरस्ति इति शिथिलता AbhinBhā.ii.336.8(on 16.99)

अन्योऽन्यापराधोद्घटन (anyo'nyāparādhodghaṭṭana) *adj.* exposing the offence of each other एतदुभयोरपि अन्योऽन्यापराधोद्घटनं वचनं यौगन्धरायणोऽपि ... अपराधमुद्घटयति AbhinBhā.iii.58.10(on 21.99)

अन्योऽन्यापरित्यागशपथ (anyo'nyāparityāga-śapatha) *m.* oath of not abandoning each other कृत्यान्योऽन्य(स्या)परित्यागशपथं तेः समं ततः। विष्णुदत्तः प्रतस्थे स पित्रोरविदितो निशि KathāSaSāg.vi.6.45.

अन्योऽन्यापरिहार (anyo'nyāparihāra) *m.* [Inst.] without excluding each other अयविभक्त एवायमसंकीर्णा स्थितिः कथम्। अन्योऽन्यापरिहारेण स्थितेरत्यन्तरं न च TattvSaṁ.1279.

अन्योऽन्यापहत (anyo'nyāpahṛta) *adj.* what is robbed by one from another दुर्विभक्तमन्योऽन्यापहतमहत्तमविज्ञातत्वेन वा पुनर्विभजेरन् ArthŚā.ii.

34.5(3.5); अन्योऽन्यापहतं द्रव्यं विभक्ते यत्तु दृश्यते। तत्पुनस्ते सपरैर्निर्विभजेरन् YājñSm.2.126; अन्योऽन्यापहतं ज्येष्ठकनिष्ठाद्यपहतम् VyavaMa.131.12.

अन्योऽन्यापातसंछिन्न (anyo'nyāpāta-sañcchinna) *adj.* broken by the strokes of each other रावणस्य वलेनामा तेषां युद्धमभूत् परम्। अन्योऽन्यापातसंछिन्नविधिवायुधसंहतिः PadmP.(Ra.)16.44.

अन्योऽन्यापादन (anyo'nyāpādāna) *n.* possibility of help of each other एवमप्राप्तमन्यन्योऽन्यापादनं दर्शयितव्यम् TantrVā.666.19(on iii.1.2)

अन्योऽन्यापादित (anyo'nyāpādita) *adj.* caused mutually मुख्यतः च योगीधरधर्मशब्दावन्योऽन्यापादितविरोधव्याहतसमर्थो दुर्बलावेव BālaKṛi.i.6.7(on 1.1)

अन्योऽन्यापाश्रय (anyo'nyāpāśraya) *m.* 1 mutual assistance अन्योऽन्यसमुष्टम्भादन्योऽन्यापाश्रयेण च। ज्ञातयः संप्रवर्धन्ते MahāBhā.v.36.63; 2 co-relation or mutual dependence प्रकृतिः पुरुषश्च ...। अन्योऽन्यापाश्रयात्पुण्यं दृश्यते न भिदा तयोः BhāṅP.xi.22.26; xii.4.27.

अन्योऽन्यापाश्रय (anyo'nyāpāśraya) *adj.* A taking refuge to each other अन्योऽन्यापाश्रयाश्चैव ...। अन्योऽन्यव्यतिषक्ताश्च त्रिगुणाः पञ्च धातवः MahāBhā.xiv.36.5; B co-related or mutually dependent विज्ञाते सत्यानापूर्वत्वसिद्धिः इत्यन्योऽन्यापाश्रयत्वप्रसङ्गः SaṁkṣeŚā.3.270(ii.306.5); पुरुषं प्रकृतिर्ब्रह्म विमुञ्चति कर्हिचित्। अन्योऽन्यापाश्रयत्वात् ... अन्योः BhāṅP.iii.27.17.

अन्योऽन्यापाश्रित (anyo'nyāpāśrita) *adj.* mutually assisting, resorting to each other अन्योऽन्यापाश्रितयोर्यदि वा कुड्यादिसंश्रितत्वेन। ... इह कथयन्तुर्व रतं विवुधाः KandaCū.ii.6.27.

अन्योऽन्यापूरणासक्त (anyo'nyāpūraṇāsakta) *adj.* engaged in falling over each other अन्योऽन्यापूरणाश(?)संज्ञान् ... दृष्ट्वा ... एतान् (स्मीरणसुतायः) ... साधारमानयन् PadmP.(Ra.)76.39.

अन्योऽन्यापेक्ष (anyo'nyāpekṣa) *adj.* A expectant of each other यत्र स्वसौन्दर्यदेव तयोरन्योऽन्यापेक्षो (न?) विध्यनुवादभावः ... तत्रैव पदार्थोपावर्त्यनियमोऽवगन्तव्यः VyaktiVi.97.13; B mutually dependent (उत्पत्तिस्थितिनिर्वाणः परस्परपेक्षाः) अन्योऽन्यापेक्षानामुत्पादादीनां वस्तुनि सत्त्वं प्रतिपत्तव्यम् SyādvāMañ.21(61); C mutually contradictory (नाधीयीत) कलहेऽन्योऽन्यापेक्षशब्दश्रवणे ManvaVi.516.1(on 4.121)

अन्योऽन्यापेक्षण (anyo'nyāpekṣaṇa) *n.* mutual dependence लिङ्गभूतसामान्यग्रहणाय पुनरन्योऽन्यापेक्षणान्नवस्थापातात् न किञ्चिदप्यनुमानमात्रात् न त्वेते NyāyRa.394.19(on 5(4).148)

अन्योऽन्यापेक्षतस् (anyo'nyāpekṣa-tas) *adv.* due to being mutually dependant न कारणं विना कार्यं न कार्यं कारणं विना। अन्योऽन्यापेक्षतः सिद्धेर्विनान्योऽन्यं न तद्वयम् BrāraUBhVā.i.4.363.

अन्योऽन्यापेक्षता (anyo'nyāpekṣa-tā) *f.* the state of being mutually dependant जनकाजनकक्षणेभेदाभ्यामुपगमः ... स्थिते क्षणिकत्वे प्रत्यक्षस्य भ्रान्तता तदभ्रान्तत्वे च क्षणिकत्वसिद्धिरित्यन्योऽन्यापेक्षता NyāyKa.77.8.

अन्योऽन्यापेक्षत्व (anyo'nyāpekṣa-tva) *n.* 1 the state of being mutually dependant न च जन्ममध्यसावन्यापि सहेव स्ताम् ... उक्तन्यायेन तयोरन्योऽन्यापेक्षत्वे हेत्वभावात् IṣaSi.368.11; अधिभूतेषु ग्राह्यग्राहकयोरन्योन्यापेक्षत्वात् कल्पितत्वमतेऽर्थं तत्त्वम् VedāntKa.131.6(on i.1.28); (साध्यसाधनयोः) साध्येऽनुपाते साधनत्वेन निर्देशः नान्यं पुष्पाति। तथा साधनेऽनुपाते साध्यत्वेन निर्देशोऽपि। तयोरन्योऽन्यापेक्षत्वात् PrātāYaBhū.384.10; न त्वनुमित्योरन्योऽन्यापेक्षत्वम् TattvCin.ii(2).21.3; 2 the state of being mutually contradictory अत्र स्वामिसेवकयोरनुचितत्वस्यान्योऽन्यापेक्षत्वम् AlaṅkāRa.56(36); 3 the state of being mutually expectant यदि तावदन्योऽन्यापेक्षत्वरूपं व्यपेक्षालक्षणं यथा राजपुरुष इत्यत्र MīmāKau.iii (1).52.7(on i.2.27)

अन्योऽन्यापेक्षसंबन्ध (anyo'nyāpekṣa-sambandha) *m.* mutually expectant relation न चैवं यत्तदेदिदमेतदसत्तां चाभिन्नार्थत्वेऽप्येतदोक्षविषयत्वसम्भूतः। तेषामुक्तप्रकारेण स्वभावतोऽन्योऽन्यापेक्षसंबन्धोपपादनात् VyaktiVi.59.18.

अन्योऽन्यापेक्षसंसिद्धि (anyo'nyāpekṣa-saṁsiddhi) *f.* establishment dependent on each other (नामरूपयोः) अन्योऽन्यापेक्षसंसिद्धेरन्योऽन्यव्यभिचारतः। ... भानाविव तयो भवेत् BrāraUBhVā.i.4.686.

अन्योऽन्यापेक्षसिद्धि (anyo'nyāpekṣa-siddhi) *adj.* whose establishment is dependent on each other भ्रान्तादीह यत्किञ्चित्प्रत्ययज्ञानहेतुजम्। अन्योऽन्यापेक्षसिद्धित्वान्मिथ्या तदपि पूर्ववत् BrāraUBhVā.i.4.477.

अन्योऽन्यापेक्षा (anyo'nyāpekṣā) *f.* 1A [Inst.] by virtue of mutual syntactic expectancy आत्मभेदो न चेत्कश्चित् वर्षेभ्यः पदवाक्ययोः। अन्योऽन्यापेक्षया शक्या वर्णः स्यादभिधायकः VākyaPa.2.213; अन्योऽन्यापेक्षा

अपेक्षा ... परस्परसंबन्धः PadMañ. on KāśiVf. on P.ii.1.1.(6.12);
iv.1.82(393.5); 1B by virtue of mutual semantic competency न संकरः।
अन्योऽन्यापेक्षया शब्दार्थगतत्वेनार्थभागगतत्वेन च व्यवस्थितेर्धर्माविवक्षितत्वात्
AlaṅkāSa.24.1; अन्योऽन्यापेक्षया एकक्रियासंबन्ध इतरेतरयोगः PrakriKau.i.
62.2; 6.2 [Inst.] in comparison with each other धर्मिणामन्योऽन्यापेक्षया भेदाभेदं
धर्मा दृष्टी IṣṭaSi.101.19; यद्यपि धर्माः पटपदार्थेभ्यो न व्यतिरिच्यन्ते किं
तु ते एवान्योऽन्यापेक्षया धर्मा धर्मिणश्च भवन्तीति NyāyKa.16.3; (अर्थे सत्त्वान्
... कल्पयेत्) अन्योऽन्यापेक्षया चाष्टहस्तान्तरी AbhinBhā.i.68.7(on 2.94);
3 mutual support अन्योऽन्यापेक्षा हि अत्र जीवितम् सा च जडानां न संपवति
PratyabhiVi.ii.189.6(on ii.4.14); [Inst.] with mutual support यद्यन्योऽन्यापेक्षया
विमोचनं न कृतम् ... तत्रैकस्य यत् प्रायश्चित्तं प्राप्नोति, तस्य पादेनैकैकः
शुध्यति BālaKri.ii.151.21(on 3.268); संहतान्योऽन्यापेक्षया युध्यमानान्
भिन्नत ManuBh.ii.57.4(on 7.191); 4 mutual dependence साम्प्रती प्रत्यपि
पदार्थानां शक्तत्वे अन्योऽन्यापेक्षा न युक्तं VivaPraSaṁ.99.17; अत एव
... तत्तत्प्रत्ययपृथग्भावान्नान्योऽन्यापेक्षा Vādā.131.3; अज्ञानजीव्योर्ह्ये कुर्यापि
विषयेऽन्योऽन्यापेक्षा न चेदन्योऽन्याधीनताव्याहतिः Nyāyāmr.352A.5; [Inst.]
due to mutual dependence अन्योऽन्यापेक्षया पुंस्तः समुत्पद्यत्वदेवं स्यात् AnuVyā.
29A. 2(on 2.2)

अन्योऽन्यापेक्षाभावः (anyo'nyāpekṣābhāva) *m.* absence of mutual dependence or need संतानिव्यतिरेकेण च तत्र संतानयोरन्योऽन्यापेक्षाभावात् Nyāyāmṛ. 351B. 4.

अन्योऽन्यापेक्षिक (anyo'nyāpekṣi-ka) *adj.* expectant or correlative of each other जन्म तु द्वय्यरसयोरन्योऽन्यापेक्षिकं स्मृतम् । अन्योऽन्यापेक्षिकं जन्म स्याद्देहदेहिनोः SuśruS.i.40.16.

अन्योन्यापेक्षिता (anyo'nyāpekṣitā) *f.* the state of being mutually dependent अन्योन्यापेक्षिता नित्यं स्यात्तानान्याविशेषयोः ŚlokaVār. 5(12). 9 (547.5); प्रत्यक्षस्य भ्रान्तत्वेनाबाधितविषयत्वादनूनमस्यात्पराभा लब्ध्यात्के चानुमाने प्रत्यक्षस्य भ्रान्तत्वमित्यन्योन्यापेक्षितादोषः NyāyKa.129.13.

अन्योऽन्यापेक्षित्व (anyo'nyāpekṣi-tva) *n.* the state of being mutually dependent प्रत्यक्षस्य भ्रान्तत्वे बाधकस्य प्रमाणत्वं बाधकप्रामाण्ये च प्रत्यक्षस्य भ्रान्तत्वमित्यन्योऽन्यापेक्षित्वम् NyāyKa.43.14.

अन्योऽन्यापेक्षिन् (anyo'nyāpekṣin) *adj.* 1 having mutual dependence, mutually dependent अन्योऽन्यापेक्षिणोऽमी नितमवयवाः साधवन्त्यर्थज्ञातम् NyāyMañ.ii.144. 21; 2 having mutual syntactic or semantic expectancy अन्योऽन्यापेक्षिणो भूप शब्दाद्यौ हि परस्परम् SkandP.ii(2). 28.43.

अन्योऽन्यापोह (anyo'nyāpoha) *m.* 1 exclusion of each other मेदसाब्दः ... विरोधाद्यान्योऽन्यापोहेन वर्तते NyāyRa.605.20(on 5(13).146); 2 denial of each other कृत्याकारकयोर्धर्मत मिथोऽपेक्षा ... नान्योऽन्यापोहः सिध्यते NyāyRa.609.7(on 5(13).156)

अन्योऽन्यापोहन (anyo'nyāpohana) *n.* act of excluding each other
(भिन्नावभासायाः ... प्रत्यगात्मनः) पशोस्तत्त्वोऽन्यापोहनहेवाकिं विकल्पे समालम्ब्योऽर्थो
भवन्ति PratyabhiVi.ii. 295.6 (on iv.1.8)

अन्योऽन्यापोहबुद्धि (anyo'nyāpōha-buddhi) f. idea of exclusion of
each other अन्योऽन्यापोहबुद्ध्या नियतिरिति मियस्संययस्तत्प्रतीतिं TatvMu.5.
115.

115. अन्योऽन्याप्तता (anyo'nyāptatā) f. mutual trustworthiness एवंभावो
 हि याद्विप्रतिवादिनोः संवादेऽन्योऽन्याप्तताश्चास्ते सत्येव स्यात् NyāySu.(Ja.)
 273A.11(on ii.1. 2) Flag 1 without

273A.11 (on ii.1. 2)
 अन्योऽन्याप्रतिबन्ध (anyo'nyāpratibandha) m. [Inst.] without
 obstructing each other अन्योऽन्याप्रतिबन्धेन त्रिवर्गमपि साधयन् ... गृहधर्माय
 कल्पते YogŚā. I.52: RauhīC.(App.1)6.

अन्योऽन्याप्रतियोगिक (anyo'nyāpratiyogi-ka) *adj.* not having each other as counterpositive अन्योऽन्याप्रतियोगिकः संसर्गप्रतिषेधस्तथा विवक्षितः
KhandanKhā. 347.6: 352.19. the state of not

KhandanKhā. 347.6; 352.19.
 अन्योऽन्याप्रतियोगित्व (anyo'nyāpratiyogi-tva) *n.* the state of not
 having each other as counterpositive अन्योऽन्याप्रतियोगिकः संतर्गनिषेधः
 संसर्गभावः ... अन्योऽन्याप्रतियोगित्वेन व्यवच्छेदोऽपि ... कथं स्यात् KhandanKhā.
 353.3.

अन्योऽन्याप्राप्यनगरं (anyo'nyāprāpya-nagara) *adj.* having the cities not reachable, i.e. detached from each other (दृग्शतृन्मः) अन्योऽन्याप्राप्यनगरं नगरन्ध्रकारानिल्म् YogVā.iii. 24.54. अग्नि-का (*agni-ka*) *adj.* having the

नगरन्धकरानिलम् YogVā.iii. 24.54.
 अन्योऽन्यावद्धार्षिक (anyo'nyābaddhapārṣṇi-ka) adj. having the

back of the heels touching each other, i.e. cross-legged एतच्च योगमूर्तिः
स्याच्छेषं पूर्ववदाचरेत्। ऊरुमूलं समाश्रित्य अन्योऽन्याबद्धपार्श्विकम् ŚilpaRaj.
22.164.

अन्योऽन्याबाधा (anyo'nyābādha) *f.* [Inst.] by way of not harming each other अन्योऽन्याबाधया तस्य पुरुषार्थवर्ज्यनुषः। चतुर्थोऽपि पुमर्थोऽभून्नृपतेः संगमोत्सुकः PārśvC.4.11.

अन्योन्याभवन (anyo'nyābhavana) n. non-existence of each other, mutual absence अन्योन्याभवं न भवतीत्यन्योन्याभावाः तस्य यावः अन्योन्याभावा-
ता अन्योन्याभवनमिति यावत् LaCandr.793.41.

अन्योन्याभावः (anyo'nyābhāva) *m.* 1. AI mutual non-existence, mutual negation or mutual absence ननु नान्योन्याभावो नाम कश्चित् यो भावानां तत्त्वं विवरणं या स्यात्, अर्थसिद्धिरपेक्ष। न वेदन्योन्याभावो नाम कश्चित् सिद्धस्तर्कप्रदेः Brahmsi.72.1; गवि योऽध्याघातवत् सोऽन्योन्याभाव उच्यते Śloka Vār. 5(8).3(473.6); एवमन्योन्याभावावोऽपि यत्वं सोऽन्यो भेदात्, न चेत् नातिदेशः कार्यः। एवं च सति न दृग्दृश्ययोर्दोषो द्रष्टुं शक्यः नाप्यन्योन्याभावः IṣṭaSi.3.21; न च स्वप्रतियोगिसमाकालसमाप्तिकरणोऽभावोऽन्योन्याभावः KhandanKhā.337.4; 326.7; तादात्म्यनिषेधः अन्योन्याभावः Saptapa.115(34)

कुम्भः सत्त्वो न भवतीति सत्प्रतियोगिकोऽभावो यः कुम्भाश्रितः सोऽन्योऽन्याभाव-
इति कथमप्रमितप्रतियोगित्वप्रसक्तिः । धैवम् । प्रतिबोधिगन्धमावादयोऽन्याभाव-
संसर्गाभावयोर्महाभावरुपज्ञातु । ... प्रतियोग्यनिष्ठत्वे सत्यकदाचित्कोऽभावोऽन्योऽन्याभाव
इति रूपग्रहणदभावयोरभेदे इति चेन्नैवम् । यत्किञ्चिदप्रतियोगिनिष्ठत्वस्यान्योऽन्याभावेऽपि
गौरवात् पृथक्त्वनारक्तकान्तनारकाशात् TarkSaṁ.(Ā.)67.23; तद्यथा चिरस्थितिः
पटादन्योऽन्याभावः ŚrūtaPra.ii.260.19 (on ii.1.18); संयोगवदन्योऽन्याभाव-
स्याव्यावृत्तित्वात् TatvCin.i.385.3; तादात्म्याभावोऽन्योऽन्याभावः SarvaDaKau.
5.1; कोऽयं भेदो नाम । किं स्थूलम् । उत सूक्ष्मम् । उतान्योऽन्याभावः ।
अथवा वैषम्यम् । न प्रथमः । ... तृतीयं वक्तव्यं किमिदंरजतत्पवारन्योऽन्याभावो
नाभवसाते उद्भेदरजतयोरिति । नाष्टः । ... किं चान्योऽन्याभावो नामान्योऽन्यस्त्वसत्परे
परस्य NyāySu.(Ja.)49B.10 (on i.1.1); इह हि दृग्धातुऽदृश्यः तस्य
भावोऽदृश्यत्वमिवदृश्यत्वादिशब्दैश्चाद्यन्योऽन्याभावोऽभिधीयते NyāySu.(Ja.)167A.2
(on i.2.6); 285A.2 (on ii.1.4); यः कर्ता धर्मी कुलालादिर्न तस्य प्रतिघातयत्नम् ।
यश्च प्रतिघातयकोऽन्योऽन्याभावः न तस्य कर्तृत्वमित्यत आह । धर्मेति ।
धर्मधारिणीः कुलालान्योऽन्याभावयोरंकल्पतः NyāySu.(Ja.)285A.5 (on ii.1.4); किं
मूर्तद्रव्यस्य प्रागभाव अकाशः किं वा प्रध्वंसः यद्धा अत्यन्ताभावः । अथवा
अन्योऽन्याभावः NyāySu.(Ja.)432B.3 (on ii.3.1); ŚaṅkaVi.(Ā.)260.18; पूर्व
प्रध्वंस्तान्योऽन्याभाविर्वर्तमानमिति । न शास्येत्येव दृष्टिने YagVā.iv.2.10;
विशेषत्वं नाम जातिर्नास्ति ... एवमन्योऽन्याभावेनापि गताद्या दुस्तरा
NyāyPari.499.16; यतो नास्ति न भवतीत्यनुपपन्नमपि घटस्यैव प्रतिघातित्वं
अत्यन्तान्योऽन्याभावयोर्महो न स्यात् उपपन्नमपि घटस्यैव प्रतिघातित्वं
भेदस्याव्यापाद्यं ŚaṅkaVi.(Ā.) 260.21; Upask.376.4 (on ix.1.4); अत्यन्ता-
भावस्याव्यावृत्तित्वाद्यमुपगमात् अन्योऽन्याभावो तु तथाप्रतीतरभावान् Upask.286.18
(on vii.1.6); अन्योऽन्याभावस्य अन्योऽन्याभावो भाववत्पद PadārthaTaNi.55.5;
घटस्यसंप्रागभावयोरन्योऽन्याभावस्य वक्तव्यत्वात् अपभावाभावस्य भावत्वाद्यदध्यक्षकाले
घटः स्यादिति निस्तम् Nyāyāmśr. 562B.12; एकस्यैवान्योऽन्याभावस्यान्यन्ता-
भावप्रतियोगिकतद्रूपत्वम् AṇuBh.210.19 (on iii.3.3); न चान्योऽन्याभावस्य
व्यावृत्तित्वनिष्ठात् तत्तद्वग्न्यत्वाकारेणावच्छेदकेषु गन्धेषु गन्धत्वाकारेणा-
वच्छेदकीभ्रत्यासम्पदेऽप्यवच्छेदकत्वात्तन्नाभाससम्भवति ŚivārkaMaDi.i.142.12 (on
i.1.3); ŚāṅkhyaPraBh.5.48 (on i.1.113); घटान्योऽन्याभावत्वं घटादिष्वः पुण्यभूतं
वस्तुनि नेत्यर्थः । ... तथा चान्योऽन्यं न भवतीत्यन्योऽन्याभावः LaCandr.793.40;
इदमिदं नेति प्रतीतिविषयोऽन्योऽन्याभावः Vedān.Pari.260.1; ध्वंसो जन्यो
अविनाशी च । अत्यन्ताभावान्योऽन्याभावो त्वजन्यो अविनाशिनी Tarkāmr.15.6;
प्रागभावो नाम पूर्वावस्थापरंपरा । प्रध्वंसाभावो नामोत्तरावस्थापरंपरा । अत्यन्ता-
भावान्योऽन्याभावो तु धर्म्यंतरस्त्वपारेव YaśindraDi.36.5; तादात्म्यसंबन्ध-
वच्छिन्नप्रतियोगिताकोऽन्योऽन्याभावः । यथा घटः यतो न भवति TarkSaṁ.(Ā.)
62.15; अत्यन्ताभावस्यैव प्रतीतेरत्यन्ताभावान्योऽन्याभावः अवश्यं न संसर्गाभावत्वेन
LalitāSaBh.65.27 (on 100); अपरिच्छेदा । देशतः परिच्छेदो ह्यत्यन्ताभाव एव ।
कालतस्तु ध्वंसप्रागभावी । दस्तुतस्त्वन्योऽन्याभाव इति स्थितेः LalitāSaBh.136.17
(on 178); कदाचिदत्यन्ताभावस्य कदाचिदन्योऽन्याभावस्य बोधान् तत्र नियामकः

अन्योन्याभावगत

संसर्गारोपस्तादात्यारोपश्च वाच्यः *VaiyāBhū.202.13 (on 40); 1Aii* negation of identity of each other, mutual difference प्रत्यक्षेण योऽसौ भेदः गृह्यते सः ... किमन्योन्याभावः *KhaṇḍanKā.184.14*; यदा खलु अन्योन्याभावो भिन्नपृथक्त्वाद्विशेष्येन व्यपदिश्यते तदा पञ्चम्यपेक्षया तत्प्रथा *TarkSaṁ.(Ā.)67.16*; कथं पृथक्त्वा-न्योन्याभावस्वरूपभेदानां भेदाङ्गीकारे कल्पनागौरवादिकम् *NyāySu.(Ja.)168A.10 (on i.2.6)*; भेदो नामान्योन्याभावः *NyāySu.(Ja.)222B.2 (on i.4.6)*; *Vaiyā-Bhū.155.24 (on 30)*; अन्योन्याभावेनैव पृथक्त्वव्यवहारोपपत्तौ अतिरिक्तपृथक्त्वा-नङ्गीकारात् *Śaṅka Vi.(Ā.)260.5*; वाच्यदेः अतीन्द्रियस्यापि भेदस्य अन्योन्या-भावस्य घटादौ प्रत्यक्षत एव सिद्धत्वात् *Upask.67.12 (on ii.1.1)*; नन्वन्योन्याभाव एव पृथक्त्वम् *Upask.311.14 (on vii.2.2)*; पृथक्त्वमपि न गुणान्तरम्। अन्योन्या-भावदेव पृथक्त्वव्यवहारोपपत्तेः *PadārthaTaNi.28.1*; अहंकारश्च नात्मेत्युक्तं तस्माद-न्योन्याभावः स्वस्य वा भेदो वाच्यः तत्र न तावदन्योन्याभावः संभवति *Bheda-Dhi.80.4*; भेदमन्योन्याभावमभेदं चाविभागस्त्वं प्रकृत्यादितत्त्वोपासकाः पश्यन्तीत्यर्थः *SaṅkhyāPrāBh.75.35 (on 2.5)*; अन्योन्याभावस्य पृथक्त्वस्वरूपे घटत् पटो नेत्यपि प्रयोगादितिः *Tarkāmr.10.19*; *1Aiii* mutual exclusion or contradiction व्यवच्छेदो अन्योन्याभावो भेद इत्यनर्थान्तरम् *NyāySu.(Ja.)243A.6 (on ii.1.2)*; *1Bi* mutual non-existence or mutual absence as one of the two types of absence (*abhāva*) अन्योन्याभावसंसर्गाभावभेदव्यवस्थितौ सत्यां स्यात्तद्व्यवस्था *KhaṇḍanKā.363.4*; *1194.16*; न प्रागभावादित्ये त्रु भिद्यन्ते परमार्थतः। स हि वत्स्वन्तरोपरिचरन्योन्याभाव उच्यते *NyāyMañi.1.59.8*; संसर्गाभावोऽन्योन्याभावश्चेति द्विविध एवाभावः *TattvSaṅkhyā.36.1*; *TarkSaṁ.(Ā.)128.25*; *TarkBhā.(K.)77.7*; *TarkKau.1.14*; *BhāṣāPa.12*; *Tarkāmr.15.3*; *MānaMe.293.1*; *Vidvānm.4.38*; एकं हि अन्योन्याभावाख्याः(?)भेदं प्रति सत्प्रकुम्भप्राग-वस्थायागमन उल्लम्भ आगमः *VedāntKa.240.27 (on ii.1.16)*; अत्यन्ताभाव-व्यतिरिक्तत्वे सति अनवरिचरभावोऽन्योन्याभावः *SarvaDaSaṁ.10.177*; अन्योन्या-भावस्यैकवच्यत्वात् ... संसर्गाभावं विभजते प्रागभाव इति *SiddhāMu.7.4 (on 12)*; *1Bii* mutual non-existence or mutual absence as one of the four types of absence अभावः ... घटुर्था भिद्यते। प्रागभावः प्रध्वंसाभावोऽत्यन्ताभावोऽन्योन्या-भावश्चेति *Lakṣṇā.13.3*; *SaptaPa.190(55)*; अभावश्चतुर्विधः। प्रागभावः प्रध्वं-साभावोऽत्यन्ताभावोऽन्योन्याभावश्चेति *TarkSaṁ.(Ā.)6.11*; *1Biii* mutual non-existence or mutual absence as one of the five types of absence अभावः ... पञ्चविधः। ... घटस्य पटाद्यात्मत्वाभावोऽन्योन्याभावः *SarvaMaSaṁ.32.3*; *2* the word or expression *anyo'nyābhāva* अनाद्यनन्तोऽभावश्चेदन्योन्याभाव-भाषया। अभिधेयः *TarkSaṁ.(Ā.)129.29*; न हि तदभावसाधकमिदम् ... भेदान्योन्याभावशब्दयोः पर्यायत्वेन ... तदसाधकत्वात् *BhedaDhi.94.5*.

अन्योन्याभावगत (*anyo'nyābhāva-gata*) *adj.* belonging to, i.e. common to mutual absence तज्जातीयत्वे तथात्वं च यं विशेषमन्योन्या-भावगतमादाय स्यात् तदेव लक्षणीभवनसमर्थमुपजीव्यमानस्य लक्षणस्योपन्यासं प्रत्यादिशति *KhaṇḍanKā.1194.14*.

अन्योन्याभावगर्भ (*anyo'nyābhāva-garbha*) *adj.* consisting of or based on mutual absence न चात्यन्ताभावगर्भव्याप्ती व्यापकतावच्छेदे अनवच्छेदकत्वस्य ग्राह्यत्वेऽन्योन्याभावगर्भव्याप्ती साधनसमानाधिकरणमन्योन्या-भावप्रतियोगितावच्छेदकतायां साध्यगताभाववच्छेदकत्वं ग्राह्यम् *ŚivārkaMaDī.142.7 (on i.1.3)*; न चात्यन्तान्योन्याभावगर्भयोग्यतयोर्नैकलक्षणे हेतुत्वं संभवतीति वाच्यम् *BhāṣCin.i.51.14 (on i.1.4)*.

अन्योन्याभावग्रह (*anyo'nyābhāva-graha*) *m.* comprehension or knowledge of mutual absence अन्योन्याभावग्रहे अधिकरणयोग्यतामात्रस्य तन्त्रत्वात् ... न चैवं घट एव तर्हि दृष्टान्तः *Upask.67.13 (on ii.1.1)*; *381.3 (on ix.1.8)*; प्रतियोगित्वग्राहीनोऽन्योन्याभावग्रहः ... ततश्चान्योन्याभावग्रहाधीन एवान्योन्याभावग्रहः *Upask.381.13 (on ix.1.8)*.

अन्योन्याभावग्रहण (*anyo'nyābhāva-grahana*) *n.* comprehension of mutual absence तत्र किं संकीर्णयोरुभयोर्ग्रहणदन्योन्याभावग्रहणं परस्परविकृतयोर्वा *NyāyKa.36.14*.

अन्योन्याभावग्रहिन् (*anyo'nyābhāva-grāhin*) *adj.* referring to mutual absence नापेक्षदा अन्योन्याभावग्राही वा तद्बोधः अनन्तत्वात् *IṣṭaSi.283.19*.

अन्योन्याभावज्ञान (*anyo'nyābhāva-jñāna*) *n.* knowledge of mutual difference अपि च ज्ञाते भेदे अन्योन्याभावज्ञानविषयम् *IṣṭaSi.110.5*; *111.13*.

अन्योन्याभावता (*anyo'nyābhāva-tā*) *f.* A the state of being mutual absence अभावान्तर्गतं नो चैवं भावावलम्बनात्। अन्योन्याभावतायां वा समं सादृश्यवृद्धिषु *TattvSaṁ.1560*; गोत्वभावं तु विदितं न घटाभाव इष्यते। अन्योन्याभावतां याति विरुद्धत्वात्परस्परम् *NyāyKu.179.23*; अन्योन्यं न

भवतीत्यन्योन्याभावः तस्य भावः अन्योन्याभावता *LaCandr.793.41*; B the state of being mutual absence as one of the four types of absence भावाभाव-स्वरूपत्वान्न्योन्याभावता पृथक् *TattvVi.1A.3*.

अन्योन्याभावतुल्य (*anyo'nyābhāva-tulya*) *adj.* comparable or equal to mutual absence अत्यन्ताभावातिरिक्तप्रागभावादिरन्योन्याभावतुल्य एव *Bheda-Dhi.97.6*.

अन्योन्याभावत्व (*anyo'nyābhāva-tva*) *n.* A the state of being mutual absence अन्योन्याभावत्वमन्योन्यावृत्तिवृत्ति नित्याभाववृत्त्यभावत्वसाक्षाद्व्याप्यधर्मत्वात् अत्यन्ताभावत्ववत् *TattvCin.i.659.13*; *Upask.286.15 (on vii.1.6)*; अन्योन्या-भावत्वं स्वसमानाधिकरणात्यन्ताभावप्रतियोगिवृत्ति *Nyāyāmr.605A.8*; प्रवृत्ति-निवृत्त्योरन्योन्याभावत्वे विनिगमकाभावात् *YogSū.4.5(1)*; अन्योन्याभावत्वं तादात्म्यसंयन्धावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावत्वम् *SiddhāMu.7.6*; न च प्रतियोगि-समानाधिकरणाभाववृत्त्यभावत्वव्याप्यधर्मोऽन्योन्याभावत्वमिति *BhedaDhi.95.5*; B the state of being mutual difference भेदस्यान्योन्याभावत्वेन तत्सत्यत्वापत्तं ... अन्योन्याभावत्वेन अन्योन्याभावरूपत्वेन। अभावस्य सत्यत्वाङ्गीकारे भावस्यापि सत्यत्वं प्राप्तम् *Nyāyāmr.85A.7*; *562B.1*.

अन्योन्याभावत्वप्रकारक (*anyo'nyābhāvatvaparakā-ka*) *adj.* having the state of being mutual absence as the qualifier अन्योन्याभावत्वप्रकारकज्ञानस्य तदपेक्षत्वेनान्ताश्रयादिकम् *LaCandr.799.33*.

अन्योन्याभावत्वरूप (*anyo'nyābhāvatva-rūpa*) *adj.* of the form of being mutual difference यदि च तत्राभेदत्वादिकमेव सापेक्षं न त्वभेदरूपो विशेषः तर्ह्यन्योन्याभावत्वरूपं भेदत्वमेव सापेक्षं न तु भेदरूपो विशेष इति समम्। न च तर्ह्यन्योन्याभाव एव भेदोऽस्त्विति वाच्यम् *Nyāyāmr.552A.9*; अन्योन्याभावत्वरूपाखण्डधर्मस्यैव भिदिधातुशक्यतावच्छेदकत्वम् *LaCandr.843.33*.

अन्योन्याभावत्ववत् (*anyo'nyābhāvatva-vat*) *adv.* like the state of being mutual absence अत्यन्ताभावत्वं प्रतियोग्यशेषाधिकरणवृत्तिमात्रवृत्ति ... नित्याभावमात्रवृत्तित्वात् अन्योन्याभावत्ववत् *AdvaiSi.418.4*.

अन्योन्याभावत्ववैशिष्ट्य (*anyo'nyābhāvatva-vaiśiṣṭya*) *n.* quali- fication of the state of being mutual absence इदमिदं नेति प्रतीतावभावेऽन्योन्या-भावत्ववैशिष्ट्यस्याप्रतीतेस्तस्य नञर्थत्वाभावात् *BhedaDhi.92.5*.

अन्योन्याभावत्वापात (*anyo'nyābhāvatvāpāta*) *m.* undesired occasion of being mutual absence यत्र समानाधिकरणो निषेधप्रत्यस्त(यस्त)त्र योऽस्ति सोऽन्योन्याभाव इत्यस्तु तद्धर्मस्य सर्वस्यान्योन्याभावत्वापातात् समानाधिकरण-वैयर्थ्यप्रसङ्गाच्च *KhaṇḍanKā.1190.2*.

अन्योन्याभाववृष्टि (*anyo'nyābhāva-dṛṣṭi*) *adj.* considering or viewing as mutual absence घटाभावे घटः सिध्येत्तदाभावे पटस्तथा। अन्योन्याभाववृष्टेः स्यादन्योन्याश्रयता तत्र *BrĀraUBhVā.(Sambandha.)959*.

अन्योन्याभावधर्मत्व (*anyo'nyābhāvadharma-tva*) *n.* the state of being the property in the form of mutual absence द्विधापि तदभावः ... अन्यत्वादन्योन्याभावधर्मत्वात् भावानामभेदाच्च *IṣṭaSi.271.3*; घटः पटो न भवतीति भावस्यान्योन्याभावधर्मत्वं स्फुटत्वाच्च प्रदर्शितम् *NyāySu.(Ja.)379B.8 (on ii.2.6)*.

अन्योन्याभावधी (*anyo'nyābhāva-dhī*) *f.* knowledge of mutual absence संसर्गाभावधीकालेऽन्योन्याभावधीः स्यात् *LaCandr.799.24*.

अन्योन्याभावनित्यत्व (*anyo'nyābhāva-nityatva*) *n.* eternality of mutual absence अन्योन्याभावनित्यत्वं सर्वतन्त्रे नियुज्यते *NyāyKu.177.15*.

अन्योन्याभावनिवन्धन (*anyo'nyābhāva-nibandhana*) *adj.* caused by mutual difference पृथक्त्वस्य गुणत्वान्निर्गुणेषु गुणादिषु पृथक्त्वगुणासंभवेन भेदो न स्यात्। तत्रान्योन्याभावनिवन्धनो भेदव्यवहारः इति चेत्तर्हि द्रव्येऽपि तन्निबन्धन एव तद्व्यवहारोऽस्तु *TattvPradī.(Ci.)174.9*.

अन्योन्याभावनिरूपण (*anyo'nyābhāva-nirūpaṇa*) *n.* description or explanation of mutual absence अपि च घटपटयोः स्वरूपभेदेन वैधर्म्यभेदेन चोभयकोटीकृतयोरन्योन्याभावनिरूपणं भवति *KhaṇḍanKā.955.22*; *956.7*; विशेषधीरपि तत्र हेतुरिति चेन्न। विशेषत्वस्यान्योन्याभावनिरूपणं विना दुर्निरूपत्वात् *KhaṇḍanKā.1150.7*.

अन्योन्याभावनिर्यारण (*anyo'nyābhāva-nirdhāraṇa*) *n.* ascertain- ment, i.e. exclusive specification of mutual absence किमन्योन्याभाव-निर्यारणेन। अभाव इत्येव वक्तव्यम् *NyāySu.(Ja.)167A.9 (on i.2.6)*.

अन्योन्याभावनिषेध (*anyo'nyābhāva-niṣedha*) *m.* negation of mutual absence (as a type of absence) अन्योन्याभावनिषेधोऽभिधीयमानोऽन्योन्या-भावेऽपि प्रसज्यते *KhaṇḍanKā.347.15*; अन्यविधिध्वंशं भवदन्योन्याभावनिषेधोऽ-न्योन्यान्यविधेयः स्यात् *KhaṇḍanKā.361.7*.

अन्योऽन्याभावबोध (anyo'nyābhāva-bodha) *m.* knowledge of mutual absence प्रतियोग्यधिकरणवाचकपदयोः समानविभक्तिकत्वस्थान्योऽन्याभावबोधहेतुत्वस्य च कल्पनाया लक्षणाया अभावात् BhāṭṭCin.i.119.16 (*on* i.1.4); यत्र अनुयोगिवाचकपदे ... प्रथमा तत्रान्योऽन्याभावबोधः BhāṭṭCin.i.121.7 (*on* i.1.4)

iii(2). 264.2 (on ii.2.25)
 अन्योऽन्याभावलक्षणः (anyo'nyābhāva-lakṣaṇa) *adj.* A characterised
 by mutual exclusion or contradiction सान्ध्यविशेषयोः परस्परान्त्येन प्रतिपत्त-
 सत्यन्योऽन्याभावलक्षणे स्वरूपविरोधे बुद्धे रूपमेवादित्यम् BrahSi.64.20:
 B characterised by mutual difference or negation of identity पदस्य पदार्थानाम-
 न्योऽन्याभावलक्षणः NyāyKa.36.12: यदा मिदित्तानुविदितरथायौ विदिततल्लदा
 पदशब्दौ विभागाव्युत्पन्नायवको न त्वन्योऽन्याभावलक्षणपदशब्दकः NyāySu.(Ja.)
 382A.8 (on ii.2.6): यदा हि मायावदौ निरुक्तत्वात् तूष्णीमेव । तदा
 382A.8 (on ii.2.6): यदा हि मायावदौ निरुक्तत्वात् तूष्णीमेव । तदा
 382A.8 (on ii.2.6): यदा हि मायावदौ निरुक्तत्वात् तूष्णीमेव । तदा

अन्योऽन्याभाववत्

एव NyāySu. (Ja.)382B.2 (on ii.2.6); परेशितुः कश्चिदन्योऽन्याभावलक्षणो हीनाधिकत्वस्योऽनुग्राहानुग्राहकत्वस्यो वा भेदो नास्ति NyāySu. (Ja.)500B.13 (on iii.2.8); C characterised as mutual absence (as a type of absence) अभवत् प्रागभावप्रवृत्त्याभावव्यवस्थान्योऽन्याभावलक्षणश्रुतिर्विधः Saptapa.10(5) अन्योऽन्याभाववत् (anyo'nyābhāva-vat) *adv.* like mutual absence प्रागभाववदयोऽभावः सन्तः स्युरतिरिक्तिः। व्यपदेशाद्धेतुनामन्योऽन्याभाववद्व्यवस्था BrĀraUḥVā.2.114.

अन्योऽन्याभाववत्ता (anyo'nyābhāva-va(n)t) *adj.* having mutual absence तदन्योऽन्याभाववत्ता तदभावः संसर्गाभावः KhaṇḍanKhā.338.1; न चान्योऽन्याभाववत्तः पृथक्त्वम् Upask.312.4 (on vii.2.2); पदान्योऽन्याभाववान् घट इत्यन्योऽन्याभाव एव तादात्म्याभावरूपमा भासते Upask.376.10 (on ix.1.4); (used as noun) (that) which has mutual absence वस्तुतस्तु अन्योऽन्याभाववत्तपि 'तदन्तर्हितरुद्धतदभावेण नञ्' इति प्रसिद्धेऽर्थः शक्तिः MīmāKau.iii(2).264.12 (on ii.2.23); BhāṭṭiDī.99.17 (on x.8.1); अघट इति समासे अन्योऽन्याभाववदुपस्थित्यर्थं नञो लक्षणा BhāṭṭiCin.i.120.6 (on i.1.4)

अन्योऽन्याभाववत्ता (anyo'nyābhāva-va(n)t) *f.* [Inst.] by way of having mutual absence ननु रूपं रसभाव इति स्याद्विद्वदुक्ता। नैवं रसाद्यभावेन रूपं यस्माद्विशिष्यते। न विरोधः कश्चित्स्थित्येदन्योऽन्याभाववत्तया NyāyKu.179.8.

अन्योऽन्याभाववत्त्व (anyo'nyābhāva-va(n)t) *n.* A the state of having mutual absence अन्योऽन्याभाववत्त्वस्यैकत्वे तस्य तदवृत्तौ प्रमेयत्वहेतुना कस्यचित्प्रत्यक्षत्वानुगमं न स्यात्, तस्यैवान्योऽन्याभाववत्त्वमाभावात् TattvPradī. (Ci.)248.1; B the state of having mutual difference अयं घटः एतद्व्यतिरिक्तानित्येतर-मूर्तान्योऽन्याभावात् [भाववान्], प्रमेयत्वात् पटवदिति - तत्राप्रसिद्धविशेषणत्वम्, पटस्य वा स्वतोऽन्योऽन्याभाववत्त्वप्रसङ्गः PrakāVi.515.15; वृषा विशेषणपदोपन्यासः तदनुपन्यासे चान्योऽन्याभाववत्त्वमात्रमुपन्यस्तं भवेत् KhaṇḍanKhā.951.21.

अन्योऽन्याभाववर्जन (anyo'nyābhāva-varjana) *n.* exclusion or refutation of mutual absence अथ भावस्वभावस्य नास्तित्वं नेति कथ्यते। अभावाभाव ... वन्योऽन्याभाववर्जनात् NyāyKu.183.22.

अन्योऽन्याभाववाचक (anyo'nyābhāva-vācaka) *adj.* i expressive of mutual absence (as one of the two types of absence) अन्योऽन्याभाववाचकस्य नञस्तद्वति पदार्थान्तरे लक्षणापत्तेः BhāṭṭiDī.96.2 (on x.8.1); VaiyāBhū.170.13 (on 32); ii expressive of mutual absence तन्मतेऽप्येकपदस्य प्राधान्येनान्योऽन्याभाववाचकस्यापरपदस्य तद्विशिष्टवाचकस्य संग्रहकतया सार्थक्यात् VyutpaVā.183.11.

अन्योऽन्याभाववाचकत्व (anyo'nyābhāva-vācaka-tva) *n.* the state of being expressive of mutual absence अन्योऽन्याभाववाचकत्वस्यापि सत्त्वात् तत्परत्वमेवाङ्गीकर्तव्यम् BhāṭṭiDī.99.13 (on x.8.1)

अन्योऽन्याभाववाचित्व (anyo'nyābhāva-vāci-tva) *n.* the state of being expressive of mutual absence नञः ... अन्योऽन्याभाववाचित्वमङ्गीकृत्य गुणभूत-धात्वर्थान्वयाङ्गीकारे प्रमाणाभावात् BhāṭṭiDī.96.1 (on x.8.1)

अन्योऽन्याभावविरह (anyo'nyābhāva-viraha) *m.* non-existence of mutual absence एतेन नस्तद्विप्रतिद्विगमिकान्योऽन्याभावविरहः स्वरूपभेदो वायम् KhaṇḍanKhā.292.11.

अन्योऽन्याभावविरहात्मक (anyo'nyābhāva-virahātma-tva) *n.* the state of having the nature of the absence of mutual absence प्रतियोगित्वं चान्योऽन्याभावविरहात्मकः तद्व्यवस्थाऽन्याभावविरहात्मकः एवान्योऽन्याभावग्रहणः इति चेन्न Upask.332.2 (on ix.1.8)

अन्योऽन्याभावविरोधिन् (anyo'nyābhāva-virodhin) *adj.* A contrary to mutual absence विशेषो नामान्योऽन्याभावविरोधिसामान्यरहितः समवेतः SarvaDaSāh.16.52; B opposed to mutual difference न चैकत्वमेव तादात्म्यमिति वाच्यम्, भेदभेदयम् अन्योऽन्याभावविरोधिन् तद्व्यवस्था VivaPraSāh.17.10.

अन्योऽन्याभावविशिष्टार्थ (anyo'nyābhāva-viśiṣṭārtha) *adj.* referring to what is qualified by mutual absence न चान्यपदमन्योऽन्याभावविशिष्टार्थ-पदपरम्। तस्यापि विशिष्टार्थत्वकत्वात् VyutpaVā.182.34; (used as noun) (word) referring to what is qualified by mutual absence न चान्यपदेन तदर्थकविवक्षणे तत्त्वमानविरहोऽन्याभावविरहः अन्येतरपदयोरेकस्यान्योऽन्याभावविशिष्टार्थपरत्वात् VyutpaVā.182.34.

अन्योऽन्याभावविशेषण (anyo'nyābhāva-viśeṣaṇa) *n.* qualification of mutual difference चान्यपदमन्योऽन्याभावविशेषणप्रतियोगिकत्वादिनान्योऽन्याभावविशेषणवदिति चेत्, तदर्थं विनिर्दिष्टं किमर्थं दीयत इति पर्यनुयोगात् AlankāKau. (Vi.) 66.1.

अन्योऽन्याभावविषयकत्व (anyo'nyābhāva-viśaya-ka-tva) *n.* the state of referring to mutual difference घटत्वेन पृथगिति प्रत्यक्षं, तस्यान्योऽन्या-

भावविषयकत्वमिति चेन्न Tarkāmṛ.10.16.

अन्योऽन्याभावविषयत्व (anyo'nyābhāva-viśaya-tva) *n.* the state of referring to the negation of identity of each other नेदं रजतमिति वाक्यमिष्य-प्रतीतेरन्योऽन्याभावविषयत्वमेव AdvaiSi.130.1.

अन्योऽन्याभाववैलक्षण्यभेदवाद (anyo'nyābhāva-vailakṣanyabhedavāda) *m.* theory of difference between mutual absence and distinction धर्मपक्षस्य त्वयैव दृष्टित्वेन पृथक्त्वान्योऽन्याभाववैलक्षण्यभेदवदपि पृथक्त्वादावन्तर-स्वरूपभेदस्याङ्गीकरणीयत्वे न च गत्यन्तराभावात् Nyāyāmṛ. 559A.10.

अन्योऽन्याभावव्यतिरिक्त (anyo'nyābhāva-vyatirikta) *adj.* distinct from mutual absence अन्योऽन्याभावव्यतिरिक्तः स्मृतित्वाभावः KhaṇḍanKhā.370.21; अन्योऽन्याभावातिरिक्तव्यतिरिक्ततद्वत्समानाधिकरणैतद्वत्प्रतियोगिक-भावत्वं एतद्वत्समानकालीनावृत्तिः। अन्योऽन्याभावव्यतिरिक्तैतद्वत्समानाधिकरणैतद्वत्प्रतियोगिकाभावमात्रवृत्तित्वात् Nyāyāmṛ.154B.6; अनेन च स्वसमानाधिकरणः स्वसमानकालीनः अन्योऽन्याभावव्यतिरिक्तो योऽभावः तदप्रतियोगित्वस्यैकत्वमितिः Nyāyāmṛ.156A.4.

अन्योऽन्याभावव्यतिरेक (anyo'nyābhāva-vyatireka) *m.* non-existence of mutual absence अन्योऽन्याभावव्यतिरेकोऽन्योऽन्यमेव तत्तदन्तोपाध्यवच्छिन्नोः स्यात् KhaṇḍanKhā.292.12.

अन्योऽन्याभावव्यवहार (anyo'nyābhāva-vyavahāra) *m.* usage or practice of mutual absence नीलघटो न घट इत्यन्योऽन्याभावव्यवहारस्य वर्णनः BhāṭṭiCin.i.121.3 (on i.1.4); इहापि घटस्यैवान्योऽन्याभावव्यवहारालम्बनत्वस्यु Nyāyāmṛ.553A.6.

अन्योऽन्याभावव्यावर्तक (anyo'nyābhāva-vyāvartaka) *adj.* distinguishing mutual difference भेदस्यान्योऽन्याभावव्यावर्तकधर्मादिरूपतया नानात्वेन तदभावप्रत्ययस्यापि नानात्वात् BhāṭṭiCin.i.134.12 (on i.1.23)

अन्योऽन्याभावसंश्रय (anyo'nyābhāva-saṁśraya) *adj.* based on mutual absence मिथ्याः ...। स च सर्वपदार्थानामन्योऽन्याभावसंश्रयः। तेनान्य-पोहविषयः तदतत्कारणकारिणाम् PramāVār.1.81.

अन्योऽन्याभावसंसर्ग (anyo'nyābhāva-saṁsarga) *m.* relation of mutual absence अन्योऽन्याभावसंसर्गव्यतिरेकोऽपि तुल्यमेतत् KhaṇḍanKhā.353.7.

अन्योऽन्याभावसमानन्यायत्व (anyo'nyābhāva-samānanyāya-tva) *n.* the state of having the same principle as that of mutual absence ते च नाभावाद्विभिन्नो भिन्नाः। अन्योऽन्याभावसमानन्यायत्वात् NyāySu. (Ja.)285B.1 (on ii.1.4)

अन्योऽन्याभावसिद्धि (anyo'nyābhāva-siddhi) *f.* establishment of mutual absence नान्योऽन्याभावसिद्ध्या हि विना भावान्तरग्रहः ... नान्योऽन्याभावसिद्धिश्च विना भावान्तरग्रहम् IṣṭaSi.296.8.

अन्योऽन्याभावस्वरूपत्व (anyo'nyābhāva-svarūpa-tva) *n.* the state of being the very nature of mutual difference अन्योऽन्याभावस्वरूपत्वे कपालसि-रूपाश्रयप्रतियोगिकभेदस्य घटादिरूपाश्रितरूपतया स्वप्रतियोगिकभेदाश्रयत्वादिकत्वं कपालादियु भन्येत्येवभाववन्वस्था शून्यतायामेव पर्यवसानात् AdvaiSi.796.11.

अन्योऽन्याभावग्रहण (anyo'nyābhāva-grahaṇa) *n.* non-cognition of mutual absence संसृष्टयोरन्योऽन्याभावग्रहणप्रसङ्गात् KhaṇḍanKhā.792.15; समाक्षिपति अन्योऽन्याभावग्रहणात् प्रमातुबुद्धौ स्फुरणशीलं करोति Bhāsk.i.305.5 (on i.6.1)

अन्योऽन्याभावातिरिक्त (anyo'nyābhāva-tirikta) *adj.* distinct from mutual absence न हि (पृथक्त्वस्य) तस्य अन्योऽन्याभावातिरिक्तस्य सत्त्वे किञ्चिन्नामस्ति TarkSāh. (Ā.)67.9; अन्योऽन्याभावातिरिक्तैतद्वत्समानाधिकरणै-तद्वत्प्रतियोगिकाभावत्वम्, एतद्वत्समानाधिकरणावृत्तिः, अन्योऽन्याभावातिरिक्तै-तद्वत्समानाधिकरणैतद्वत्प्रतियोगिकाभावमात्रवृत्तित्वात् AdvaiSi.410.10.

अन्योऽन्याभावातिरिक्तत्व (anyo'nyābhāva-tirikta-tva) *n.* the state of being distinct from mutual absence अन्योऽन्याभावस्य भेदत्वाद्भेदस्य च स्वरूपत्वाङ्गीकारादिति चेन्न। स्वरूपभेदस्यान्योऽन्याभावातिरिक्तत्वात् NyāySu. (Ja.)380B.3 (on ii.2.6)

अन्योऽन्याभावव्यवस्था (anyo'nyābhāva-vyavastha) *adj.* A of the nature of mutual difference व्यतिरिक्तत्वस्यान्योऽन्याभावव्यवस्थाः प्रत्यक्षाभावादपि भावेन तद्व्यवच्छेदानुपपत्तेः KhaṇḍanKhā.948.21; B of the nature of mutual absence हन्येयमन्योऽन्यात्वता किं सत्त्वेनानुभवगोचरे उतासत्त्वेन, नाद्यः, अन्योऽन्या-भावात्त्वानोरन्योरेकात्म्यविरोधात् NyāyMa.87.4.

अन्योऽन्याभावव्यवस्थाभाव (anyo'nyābhāva-vyavasthābhāva) *m.* constant absence of mutual absence अन्योऽन्याभावव्यवस्थाभावः प्रतियोगिरूप इति प्रतियोगिसमानदेशोऽन्योऽन्याभावो न स्यादिति चेत्। न TattvCin.ii(1).564.2.

अन्योन्याभावादि (anyo'nyābhāvādi) *adj.* mutual absence etc. कालपरिच्छिन्नत्वमन्योन्याभावादी प्रतिवाद्यसिद्धम् Nyāyāmṛ.80A.6; प्रतियोगिता-वच्छेदकमिति तच्छब्दसाधारणव्यासमवृत्तिधर्मावच्छेदेनान्योन्याभावादिवृत्तिं मानमावात् ŚaktiVā.155.2.

अन्योन्याभावाधिकरणता (anyo'nyābhāvādhikaraṇa-tā) *f.* [Inst.] by way of being the substratum of mutual absence न तावदन्योन्याभावाधिकरणता दण्डाद्यप्रतीतिं दण्डाधिकरणताया इव तदप्रतीतिं तदधिकरणताया प्रत्येतुं पूर्वमशक्यत्वात् KhaṇḍanKhā.1146.16.

अन्योन्याभावाधिकरणत्व (anyo'nyābhāvādhikaraṇa-tva) *n.* A the state of being the substratum of mutual absence अनन्तपदस्य च प्रागुत्तर-कालीनान्ताभावपरत्वात्तत्रैव तस्य व्युत्पत्तेरन्योन्याभावाधिकरणत्वानधिकरण-त्वस्याप्रसिद्धत्वेन तत्र व्युत्पत्त्ययोगात् TattvPrāḍi.(Ci.)36.5; 52.1; B the state of being the substratum of mutual difference परिच्छिन्नत्वं नाम देशतः परिच्छिन्नत्वं वा कालतो वा अन्योन्याभावाधिकरणत्वं वा Vādā.52.6.

अन्योन्याभावानतिरेक (anyo'nyābhāvānatireka) *m.* non-difference from mutual absence दृश्यादिविरोधित्वमर्थोऽस्त्विति चेन्न सहानवस्थानवध्ययातु-काभावभावावलक्षणविरोधानामसंभवात् तादात्म्यविरोधस्य चान्योन्याभावानतिरेकात् NyāySu.(Ja.)167A.4 (on i.2.6)

अन्योन्याभावानभ्युपगम (anyo'nyābhāvānabhyupagama) *m.* non-acceptance of mutual absence ययोर्भेदाभेदस्तयोस्तत्रान्योन्याभावानभ्युपगमात् KhaṇḍanKhā.334.7.

अन्योन्याभाववोधकत्व (anyo'nyābhāvābodhaka-tva) *n.* the state of not conveying mutual absence 'चैत्रो न पचतीत्यादवेकविभक्त्यन्तापस्था-स्याप्यन्योन्याभाववोधकत्वात् LaCandr.129.12.

अन्योन्याभावाभाव (anyo'nyābhāvābhāva) *m.* absence of mutual difference अन्योन्याभावाभावे (वस्तुनः अद्वितीयत्वम्) TarkSaṁ.(Ā.)133.10.

अन्योन्याभावव्य (anyo'nyābhāvāvy-) *denom.* to act or behave like mutual absence घटत्वादिकमपि हि पिण्डाद्यपेक्षया प्रध्वंसकोटिवदितम् ... कुड्याद्यपेया(पेक्षया) त्वन्योन्याभावव्यते ŚatDū.211.12.

अन्योन्याभावार्थत्व (anyo'nyābhāvārtha-tva) *n.* the state of being that which refers to mutual absence न पृथगादिशब्दानां पर्यायत्वेऽपि नान्योन्याभावार्थत्वम् Upask.312.2 (on vii.2.2)

अन्योन्याभाववलम्बनत्व (anyo'nyābhāvāvalambana-tva) *n.* the state of being based on mutual difference भिन्नमितिप्रतीतिरेक्योन्याभावा-वलम्बनत्वात् Upask. 312.1 (on vii.2.2)

अन्योन्याभावविनाभूतत्व (anyo'nyābhāvāvinābhūta-tva) *n.* [Inst.] by way of being invariably concomitant with mutual absence न त्वखण्डमेकमन्योन्याभावविनाभूतत्वेन ... अधिगन्तुं शक्यम् PramāMā.6.12.

अन्योन्याभावव्यभिचार (anyo'nyābhāvāvyabhicāra) *m.* non-deviation from mutual absence सर्वेषां ज्ञानानां विरोधात् अन्योन्याभाव-व्यभिचारेण सिद्धात् विरोधात् Bhāsk.i.365.22 (on i.7.6)

अन्योन्याभावव्यभिचारित्व (anyo'nyābhāvāvyabhicāri-tva) *n.* the state of not deviating from mutual absence तथा च भावाभावयोः साक्षाद्विरोधः। वस्तुनोऽस्त्वन्योन्याभावव्यभिचारित्वाद्विरोधः NyāyBīṭi.204.2.

अन्योन्याभावासंभव (anyo'nyābhāvāsambhava) *m.* impossibility of negation of identity of each other नापि तयोः अन्योन्याभावो युक्तः, अन्योन्याभाववेऽन्योन्याभावासंभवात् TarkSaṁ.(Ā.)136.17.

अन्योन्याभावीभूतत्व (anyo'nyābhāvībhūta-tva) *n.* the state of being what has become negation of identity of each other भेदाभावे विद्यस्य अन्योन्याभावीभूतत्वप्रसङ्गात् TarkSaṁ.(Ā.)14.15.

अन्योन्याभावीप्रतियोगित्व (anyo'nyābhāvīya-pratiyogitva) *n.* counterpositiveness described by mutual absence वस्तुतत्त्वन्योन्याभावीप-प्रतियोगित्वरूपार्थविवक्षायां पञ्चमी नञ्पदोपस्थापिताभावस्य च प्रतियोगिता न विभक्त्या बोध्यते VyutpaVā.183.7.

अन्योन्याभावोक्ति (anyo'nyābhāvokti) *f.* A statement of mutual absence कथं तर्हि प्रतियोगिनिष्ठात्यन्ताभावान्योन्याभाववत्त्वेन अन्योन्याभावोक्तौ न आत्माश्रयत्वम् TarkSaṁ.(Ā.)130.7; B statement of mutual difference न च, न भवन्तीति स्वाप्ताग्रद्वन्द्वानामन्योन्याभावोक्तिः ŚrūtaPra.ji.429.12 (on iii. 2.6)

अन्योन्याभावोपाधि (anyo'nyābhāvopādhi) *m.* condition in the form of mutual difference तदविरोधे पृथक्त्वेऽपि अन्योन्याभावोपाधिना तद् व्यवहारस्य सुवचत्वात् TarkSaṁ.(Ā.)68.23.

अन्योन्याभिधान (anyo'nyābhidhāna) *n.* statement or expression of each other ग्राहकग्रहणाविशेषेऽपि संनिपातिताव्येव अन्योन्याभिधानम् TantrRaha. 63.19.

अन्योन्याभिनिवेशन (anyo'nyābhīniveśana) *n.* act of attaching or fixing each other (by cutting the lower and upper parts) अर्धं छित्वा तु मूलेऽग्रे चान्योन्याभिनिवेशनात्। अर्धपाणिरिति प्रोक्ते गृहीतवनमानतः MayaMa.17.33.

अन्योन्याभिप्रायानुविधान (anyo'nyābhīprāyānuvidhāna) *n.* act of following the intentions of each one न च बहूनां चेतनानामन्योन्याभि-प्रायानुविधानसंभवः Bhām.663.11 (on iii.3.54)

अन्योन्याभिभव (anyo'nyābhībhava) *m.* A mutual obstruction यदा जीवनसहकारिणोर्धनार्धमयोरुपभोगात् प्रक्षयोऽन्योन्याभिभवो वा तदा जीवनसहाययो-वैकल्यात् ... मृत्शरीराद्विभागकारणमपसर्पणकर्मोपपद्यते PadārthaSaṁ.308.24; NyāyKa.310.6; B act of domineering or overpowering each other सत्त्वम् ... रजः ... तमः ... अन्योन्याभिभवाद्यैत विरुध्यन्ति परस्परम् DevīBhā-P.iii.8.13; Bii mutual subjugation अन्योन्यतोऽप्यर्धं दुःखमन्योन्याभिभवस्तथा। अन्योन्याद्य प्रकोपश्च राज्ञो दुःखं महीपुत्रम् PadmP.ii.66.201.

अन्योन्याभिभव (anyo'nyābhībhava) *adj.* overpowering or domineering each other प्रीत्यप्रतिविषादात्मकाः प्रकाशप्रवृत्तिनियमार्थाः। अन्योन्याभिभवा-श्रयजननमिधुनवृत्तयश्च गुणाः SāṁkhyāKā.12; अन्योन्याभिभवाः ... ते तयोक्ताः (गुणाः) SāṁkhyāKāBh.9.28 (on 12); अन्योन्याभिभवश्च अन्योन्याश्रयाश्च अन्योन्यजननाद्य ... गुणाः MāthVp.21.16 (on 12); अन्योन्याभिभववृत्तयः। एतेषामन्योन्यमार्थवशाद्दुष्टतेनान्यतममभिभूयते SāṁkhyāTaPra.165.10; आदिशब्दा-स्ताधर्म्यं मूर्धितं, तद्य पुरुषार्थत्वम् अन्योन्याभिभवजननमिधुनवृत्तित्वम् Sāṁkhyā-SūVp.69.14 (on i.128)

अन्योन्याभिभवन (anyo'nyābhībhavana) *n.* act of domineering or overpowering each other भावसंधिरन्योन्याभिमभूतयोरन्योन्याभिभवनयोग्ययोः सामानाधिकरण्यात् RasGaṇ.125.10.

अन्योन्याभिभवस्वरूप (anyo'nyābhībhava-rūpa) *adj.* of the form of overpowering each other शास्त्रोद्भासिता [ताः सान्त्विक्यः] इन्द्रियवृत्त्यो देवाः, स्वाभाविक्यस्तमआत्मिकाः इन्द्रियवृत्तयोऽमुराः, तयोः सदान्योन्याभिभवस्वरूपः संग्रामः PrakaVi.694.16.

अन्योन्याभिभवोद्भवस्वरूप (anyo'nyābhībhavodbhava-rūpa) *adj.* of the form of rising from the overpowering of each other अमुराः ... देवाः स्वाभाविक्योत्पत्त्यामुराभिभवनाय प्रवृत्ता इति अन्योन्याभिभवोद्भवस्वरूपः संग्रामः ChāṇḍoUBh.19.14 (on i.2.1)

अन्योन्याभिभावाभिभावकत्व (anyo'nyābhībhāvābhībhāvaka-tva) *n.* the state or condition of being what overpowers and what is overpowered by each other गुणित्यत्वेऽपि गुणानां विमर्शेऽन्योन्याभिभावाभिभावकत्वं तस्य वैधिव्यात् TattvVai.132.21 (on 3.13)

अन्योन्याभिमत (anyo'nyābhīmata) *adj.* who are mutually agreeable or have regard for each other ततः पृथिव्या देवश्च भगवान् दिग्गुरव्ययः। अन्योन्याभिमतश्चैव वारहे कल्प उत्तमे VarāP.114.11.

अन्योन्याभिमुख (anyo'nyābhīmukha) *adj.* [f. -ā] A applied to each other, from face to face तथा रेखया अन्योन्याभिमुखधनुर्द्वयाकृतिमभवति GaṇiSā-Saṁ.6.230½(2); B directed to each other, facing each other संमुखं मध्यनावुगमनिसिद्धाङ्गुल्यः पराः। अन्योन्याभिमुखाश्च भुजवृन्देन कलिताः। नहर्ग्रीरिति विख्याता LakṣmīT.34.5; अन्योन्याभिमुखी कृत्वा करी संकीर्णताङ्गुली ViṣṇuDhāP.iii.33.106; अन्योन्याभिमुखास्ते च कामं स्वच्छन्दधारिणः पूर्वाचार्यैः समुद्दिष्टाः SamarāSū.26.19; अन्योन्याभिमुखे स्त्रिये कुप्यान्मकरयोमुखं SamarāSū.49.73; मृगशीर्षे तु हस्ताभ्यामन्योन्याभिमुखे कृते। आन्योपकण्ठे कृण्वस्य हस्त इत्युच्यते बुधैः AbhinDa.224.

अन्योन्याभिमुखत्व (anyo'nyābhīmukha-tva) *n.* the state of being directed to or facing each other खटकामुखयोः पाण्योः स्वस्तिके मयिबन्धने। अन्योन्याभिमुखत्वे वा खटकावर्धमानकः SaṁgīRa.jv.55.11(7.202); अन्योन्या-भिमुखत्वे नण्डलकं स्यान्नञ्जद्वयोरुभयोः KandaCū.ii.4.18; [Inst.] by way of being opposite to or facing each other तत्र हि ग्रीवाभ्यदंशमन्योन्या-अन्योन्याभिमुखत्वेन भेदोऽनुभूयते VivaPraSaṁ.80.8; असन्नका हि ... ब्रह्म-नाड्याम् अन्योन्याभिमुखत्वेन ग्रथितः ... चर्वैः ... शतबीजात्मिका भवति NityoNi.127.13.

अन्योन्याभिमुखनिर्लीन (anyo'nyābhīmukha-nīlīna) *adj.* sitting while facing each other स्वयं परिगृहीतवोरपरिकरावधिः, उपपदकटन्दराभ्योन्या-भिमुखनिर्लीनमदशरीर्यग्रेविषदण्डानुकारिण YaśasCami.27.1.

अन्योऽन्याभिमुखम् (anyo'nyābhimukham) *adv.* in the manner of (being made) to face each other रुद्राक्षम् ... अन्योऽन्याभिमुखम् ... ग्रथयित्वा NityoNi.127.21.

अन्योऽन्याभिमुखाङ्गुलि (anyo'nyābhimukhāṅguli) *adj.* having fingers directed to each other कर्कटकमाह ... शङ्खग्रहणे किञ्चित्संकुचितोऽन्योऽन्याभिमुखाङ्गुलिः AbhinBhā.ii.57.14 (on 9.135); SaṅgiRa.iv.53.5 (on 7.191)

अन्योऽन्याभिमुखोपविष्ट (anyo'nyābhimukhopaviṣṭa) *adj.* sitting opposite to each other निःसङ्गाद्गतटे। अन्योऽन्याभिमुखोपविष्टहरिणे स्वस्थैर्यदि स्थीयते तत्का श्रीः KaviKaṇṭhā.4.1(12)

अन्योऽन्याभिमुख्य (anyo'nyābhimukhya) *n.* [Inst.] A by way of facing each other, i.e. being favourably disposed to each other आश्रय-विषयाश्रयिभावेनान्योऽन्याभिमुख्येन प्रवृत्तिः Sphuṭā.i.89.5 (on 1.39); B by way of facing each other उत्तानयोः करतलयोः प्रसारिततर्जनीकं संहतकनिष्ठा-नामामय्यमाप्राप्यन्योऽन्याभिमुख्येन संयोज्य स्वस्वकनिष्ठोपर्यङ्कुष्याग्रसन्धेयं सर्वसंक्षोभिणी (मुद्रा) NityoNi.72.4.

अन्योऽन्याभियोग (anyo'nyābhiyoga) *m.* mutual accusation स्यादीना-मेवान्योऽन्याभियोगे कथम् इत्यत आह। परस्परभियोगे त्विति Subodhi.42.1 (on 2.98)

अन्योऽन्याभिलाष (anyo'nyābhiḷāṣa) *m.* [Inst.] out of mutual desire or longing, i.e. mutual consent यत्रान्योऽन्याभिलाषेण उभयोर्दरकनयोः। तयोस्तु चो विद्वद्भ्यः स्याद्व्यवर्तः प्रथितः स तु BrParaSm.6.9.

अन्योऽन्याभिलाषिन् (anyo'nyābhiḷāṣin) *adj.* desiring or longing for each other तस्माद्व्यवर्तः न निद्रास्ति न चान्योऽन्याभिलाषिणोः SaṅgiRa.iv.412.2 (on 3.403)

अन्योऽन्याभिसम्पन्न (anyo'nyābhisamīkṣaṇa) *adj.* looking favourably at each other, i.e. conveying mutually agreeable meanings व्युत्थितौ तत्त्वयोः तस्माद्व्यवर्तः स्याद्व्यवर्तः NaiṣkaSi.151.6.

अन्योऽन्याभिसमीक्षण (anyo'nyābhisamīkṣaṇa) *n.* the act of looking favourably at each other, i.e. conveying mutually agreeable meanings व्युत्थितौ तत्त्वयोः तस्माद्व्यवर्तः स्याद्व्यवर्तः (v.) अन्योऽन्याभिसमीक्षणात् NaiṣkaSi.151.6.

अन्योऽन्याभिसर (anyo'nyābhisara) *adj.* approaching each other, i.e. mutually helpful अन्योऽन्याभिसराश्च ये जाताः परमाणवः। नैवातीन्द्रियता तेषामन्यानां गोचरत्वं ततः TattvSaṁ.58.4.

अन्योऽन्याभेद (anyo'nyābheda) *m.* i mutual identity (between part and whole) एकैकेन तन्तुना सर्वथाभेदेऽपि भेदस्यापि विद्यमानत्वाच्चान्योऽन्याभेदप्रसक्तिः NyāySu.(Ja.)369B.12 (on ii.2.6); ii mutual identity (between individual soul and the Supreme Soul) 'तयोऽहं सोऽसौ सोऽसौ सोऽहमित्येतरेयवाक्यद्वय-मन्योऽन्याभेदद्विविधानपरतयं महावाक्यविधेयैकवाक्यत्वं नेतव्यम् ŚivārkaMa-Di.ii.427.25 (on iv.1.3); iii mutual identity (between superstratum and substratum) स्वामयिकी ज्ञावलक्रिया चेति श्रुतिः ... एकवचनेन कर्मधारयध्वन-नादन्योऽन्याभेदसिद्धेः SetuBa.187.3.

अन्योऽन्याभ्यिकदयामय (anyo'nyābhyadhikadayā-maya) *adj.* full of excessive kindness to each other इन्द्रस्तदुपरितरेऽनुयायिनश्च। प्रस्थानप्रणति-परंपराभिरेतान्वयोऽन्याभ्यिकदयामयौ वितेनुः ŚivLi.3.87.

अन्योऽन्याभ्यास (anyo'nyābhyāsa) *m.* repetition of each other अन्योऽन्याभ्यासे घटुर्विशतिः ChandaśCū.3.33(7)

अन्योऽन्याभ्युपगम (anyo'nyābhyupagama) *m.* acceptance or admittance of each other (views) अन्योऽन्याभ्युपगमोपायत्वे चान्योऽन्यविचारस्य निष्पत्तिरेव न स्यात् KhaṇḍanKā.1023.4.

अन्योऽन्यामन्त्रण (anyo'nyāmantraṇa) *n.* speaking, i.e. whispering with each other अन्योऽन्यामन्त्रणं यत्स्यात् जनाते तज्जान्तिकम् DaśRū.1.66; BhāvPra.(Śā.)219.22(7); ŚāhiDa.329.13.

अन्योऽन्यामर्षयोग (anyo'nyāmarṣa-yoga) *m.* [Inst.] due to association with indignation towards or jealous anger for each other अन्योऽन्यामर्षयोगेण (न) खण्डयन्ति परस्परम् SaurP.39.2.

अन्योऽन्यायुधनिषेध (anyo'nyāyudha-niṣeṣa) *m.* strokes or clashes of the weapons of each other अथ प्रवृत्ते तत्र भीरूणां धृतिवारणः। अन्योऽन्या-युधनिषेधजर्जरावरणो रणः JātaMa.74.22(11.4)

अन्योऽन्यारक्ष (anyo'nyārakṣa) *adj.* affording protection to each other ग्रामम् ... अन्योऽन्यारक्षं निवेशयेत् ArthaŚā.i.109.6(2.1) (comm.)

अन्योऽन्यारब्धवार्ता (anyo'nyārabdha-vārtā) *f.* talk begun with each

other वेदेशिकनिशाचरैरन्योऽन्यारब्धवार्ता (न) या रावणवधे विधेर्वैपरीत्यम् ... उद्भाष्यमाणमशृण्वम् UdaySuKa.111.6.

अन्योऽन्यारागता (anyo'nyārāgata) *f.* complete colouring of each other समीपे यागभूमी तु विहिता न्यासकर्मणि। बृहद्वृत्तं तु सर्वयामन्योऽन्यारागता? दिधा PauṣkS.23.25.

अन्योऽन्यारोप (anyo'nyāropa) *m.* superimposition of each other यदा देहादेरिति पञ्चमी तदा आत्मन इति षष्ठी। यदा च आत्मन इति पञ्चमी तदा देहादेरिति षष्ठी। अन्योऽन्यारोपस्य परेणोक्तत्वात् NyāySu.(Ja.)490A.9 (on iii.2.1)

अन्योऽन्यारोहण (anyo'nyārohaṇa) *n.* act of mounting on each other यद्युत्पत्तिज्ञप्तिमात्रप्रतिबन्धेन दोषता। तर्हि स्याच्चैत्रमैत्रादेरन्योऽन्यारोहणादिकम् Nyāyāmī.352A.9; AdvaiSi.585.9.

अन्योऽन्यारपरिष्कृत (anyo'nyārpa-pariṣkṛta) *adj.* furnished with the syllables or sounds of each other पुरुषस्य हरेः सूक्तं मम सूक्तं तथैव च। ... अन्योऽन्यारपरिष्कृतम् LakṣmīT.36.73.

अन्योऽन्यार्थ (anyo'nyārtha) *m.* 1A meanings of the words of each other (persons) अन्योऽन्यार्थविशेषकमधिलमिति तद् बुधेर्ज्ञेयम् NyāySu.18.123; 1B meanings of each other (words) अन्योऽन्यार्थपरिहारेण एकविषयोः वृत्तभवात् सामानाधिकरण्यादिनं स्यात् PramāVāSvopVr.43.2; एकवत्त्ववसायित्वादन्योऽन्यार्थ-नुरोधतः। विशेषणानि सर्वाणि विशिष्यन्ति BrĀraUBhVā.iii.4.31; 1C senses of each other (sections) भिन्नार्थयोर्न संवन्धो काण्डयोः BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 317; 2A intentions of each other सहोपलम्भनियमोऽन्य-न्योऽन्यार्थविदां विदाम् PramāSaṁ.3.43 (comm. परस्परज्ञानं परचित्तविदो वा); अन्योऽन्यार्थानभिज्ञाः कथमिव च धियो वादजल्पदि कुर्युः TattvMu.4.22; 2B objectives or purports of each other (aphorisms) अन्यानि तु सूत्राणि सगुणं सविभूतकं च ब्रह्म प्रतिपादयन्तीत्ययमर्थस्तथापि दुरपह्वः। अथर्वत्वेऽपि सूत्राणामन्योऽन्यार्थविभागतः ŚatDū.245.17; 3 each other things or objects अन्योऽन्यार्थव्यपेक्षितत्वात्कारणकारणवस्तुनोः। नान्योऽन्यार्थातिरेकेण सिध्येते कार्यकारणं BrĀraUBhVā.iv.4.1312; 4 meaning of the word anyo'nya अथ। अन्योऽन्यार्थं समाहारे च स्यादन्वाचयादिषु AnekāSa.790; AnekāSaṁ.7.8; ViśvaPra.186.8; NānārthSaṁ.37.16; MediK.195.13; ViśvaLoK.407.12; मन्त्रवन्ते मियो। विरहान्योऽन्यार्थयोरपि GaṇRa.1.16(37); मिथः। इति रहोऽन्योऽन्यार्थयोः GaṇRa.1.16(38)

अन्योऽन्यार्थ (anyo'nyārtha) *adj.* meant for, i.e. subsidiary to each other यत एकवाक्यतालक्षणपेपु प्रत्येकं दृश्यते न सर्वेषु। तस्मादपि नान्योऽन्यार्था TattvVa.759.3 (on iii.1.25)

अन्योऽन्यार्थक्रिया (anyo'nyārtha-kriyā) *f.* action for the benefit of each other अन्योऽन्यार्थक्रियायोग्यसंनिवेशविशेषितम्। तदिदं सकलं विश्वं युक्तमीधर-निर्मितम् IśvaSi.(U.)2.14; [Inst.] by way of being conducive to each other घृततैलोरन्योऽन्यसदृशयोरन्योऽन्यवयवसंयोगादन्योऽन्यार्थक्रिया भाव्यम् NyāySu. (Ja.)52B.11 (on i.1.1)

अन्योऽन्यार्थसमाप्ति (anyo'nyārtha-samāpti) *f.* culmination of the sense of one into the sense of another अन्योऽन्यार्थसमाप्तेः व्यतिरेके त्वंसंभवात्। आत्मेव चेत्यत्र ब्रह्म भक्ताभ्युपगम्यते TaiUBhVā.58.19(2); अन्योऽन्यार्थसमाप्तिवत् भेदोऽत्र पदार्थयोः BrĀraUBhVā.i.4.1348; अन्योऽन्यार्थसमाप्तिवत्कार्मण्यस्य एव तु। समासोऽत्र परिग्राहः BrĀraUBhVā.iv.4.1299.

अन्योऽन्यार्थभिधान (anyo'nyārthābhidhāna) *n.* denotation or expression of the meanings of each other (words) यावतां पदानां द्वन्द्वो यदि तावतामन्योऽन्यार्थभिधानं युगपद्वच्येत् द्वन्द्वो भवति PadMañ. on KāśiVr. on P.ii.2.29(140.17); Prasā.i.623.20.

अन्योऽन्यार्पित (anyo'nyārṣita) *adj.* 1A attached to each other अन्योऽन्यार्पितमानसम् ...। पारापतयुगं पापचेतसा स्यात्पृथक्कृतम् PadmP.(Rā.) 97.166; 1B connected with each other अन्योऽन्यार्पितचक्षुदत्तकवलेः पारावर्तयते SaraKaṇṭhā.623.13; 2 cast on each other काचित् ... अन्योऽन्यार्पित-नेत्राभिव्यक्त्याभिरहस्यत NavaSāC.16.57.

अन्योऽन्यालक्षवाच (anyo'nyālakṣa-vāc) *adj.* having speech dis- regarding each other अन्योऽन्यालक्षवाचां समिति सुरभसं दत्तहस्तादि- संज्ञाव्यापारेणामराणां वररमणविधिः कुपतासीनुहूर्तम् EI.xi.144.27.

अन्योऽन्यालक्षवाच्य (anyo'nyālakṣya-vāc) *adj.* speaking by disre- garding each other अन्योऽन्यालक्ष(Read लक्ष्य)वाचां समिति सु(Read स)भसं दत्तहस्तादिसंज्ञाव्यापारेणामराणां वररमणविधिः कुपतासीनुहूर्तम् EI.xi.144.27.

अन्योन्यालंकार (anyo'nyālaṅkāra) *m.* figure of speech called Anyo'nya (*lit.* in which two persons or objects behave in a similar way to each other) अत्रान्योन्यालंकारेणोपमेयोपमा व्यन्यते Ekāva.iii.1.461(124.11); अत्रान्योन्यालंकारः द्वयोरन्योन्यान्वयस्य विशेषाधानमन्योन्यम् RasGaṇ.612.1.

अन्योन्यालंकारप्रकरण (anyo'nyālaṅkāra-prakaraṇa) *n.* name of a chapter (*lit.* section dealing with the figure of speech called Anyo'nya) इति रसगंगाधरेऽन्योन्यालंकारप्रकरणम् RasGaṇ.614.7.

अन्योन्यालंकृति (anyo'nyālaṅkṛti) *f.* figure of speech called Anyo'nya (*lit.* in which two persons or objects behave in a similar way to each other) अन्योन्यालंकृत्योन्यान्वयप्रतिरन्योन्यान्वयमेकता । अन्योन्यालंकृतेरन्तस्त्वयमेतत् SaraKaṇṭhā.346.8.

अन्योन्यालम्बन (anyo'nyālabhāna) *adj.* based on each other स्त्रीपुंसयोरन्योन्यालम्बनः प्रेमाख्यधितवृत्तिविशेषो रतिः स्यापिभावः RasGaṇ.38.20.

अन्योन्यालाप (anyo'nyālāpa) *m.* A mutual talk or conversation रुद्रलोकाः कुलाग्रहरभसरसत्पत्रिनादानुबन्धेरन्योन्यालापमारद्विदधुरिव निशि व्याकृता दिग्वयसाः HarVi.39.54; अन्योन्यालापनेतेषां दुरादाकर्ष्यं निमित्ता । मया पिशाचभाषेयम् KathāSaSāg.i.7.27; B mutual talk or conversation as one of the two characteristics of Uddhātaya (explanation of unknown words by known words) द्वेधेन्द्रात्पत्तुच्यते । अन्योन्यालापरूपैकं स्यात्प्रश्नोत्तरमालिका BhāvPra.(Śā.) 230.8(8)

अन्योन्यालापमाला (anyo'nyālāpa-mālā) *f.* line, i.e. a prolonged mutual talk or conversation तत्रोद्गात्यकमन्योन्यालापमाला द्विधा हि तत् RasāSu. 272.18(3.167)

अन्योन्यालापशालिनी (anyo'nyālāpa-śālīnī) *adj.* (f.) consisting of mutual talk or conversation आकर्षयतां तयोर्बाचमन्योन्यालापशालिनीम् । ... यान्ति स्म तापसाः PāṇḍaC.6.578.

अन्योन्यालापसुखिन् (anyo'nyālāpa-sukhin) *adj.* happy or pleased with mutual talk or conversation अन्योन्यालापसुखिन्दुर्नोद्यन्त्यते रतिः Śāṅga-Pa.500; Subhāṣi.1693.

अन्योन्यालापालोकन (anyo'nyālāpālokaṇa) *n.* observation of mutual talk or conversation वीरानां च अन्योन्यालापालोकनव्याजेन वचांस्कार्कण्यंवाचमूव YaśasCam.i.555.4.

अन्योन्यालिङ्गन (anyo'nyāliṅgana) *n.* act of embracing each other यदनपङ्कुरुपादुपमानादन्योन्यालिङ्गनस्याधिक्वेन तापापनयाद् व्यतिरेकस्य तापजनकत्वं गाढलिङ्गनात् तापस्योपशम इति व्याघातसंकरः AlārṇkāRa.112(148)

अन्योन्यालिङ्गनसुख (anyo'nyāliṅgana-sukha) *n.* pleasure of embracing each other तौ ... अन्योन्यालिङ्गनसुखमन्वभूताम् DaśKuC.18.25.

अन्योन्यालिङ्गनातृप्त (anyo'nyāliṅganaātṛpta) *adj.* not satisfied with embracing each other ततस्तौ दंपती ... । अन्योन्यालिङ्गनातृप्ती नित्यतुस्तां विषावरीम् KathāSaSāg.vii.5.213.

अन्योन्यालोकन (anyo'nyālokaṇa) *n.* A act of glancing (passionately) at each other (कामेश्वरमहादेव्यौ) अन्योन्यालोकनासक्तौ तावभौ मदनतुरी BrahmanḍP.iii.14.24; AII act of glancing at each other अन्योन्यालोकनाभ्यां तावभौ निवृत्त्यायनुस्मरेत् । एतदीश्वरसंधानं नाम योगोऽनुवर्णितः LakṣmiT.49.127; B act of looking at each other बन्धूनामन्योन्यालोकनपरिच्छिन्नदिपिदुःखापगमकथनात् समयः RasāSu.235.11(3.72)

अन्योन्यालोकनानन्द (anyo'nyālokanānanda) *m.* delight in glancing (passionately) at each other नताङ्गा नयनद्वयम् । अन्योन्यालोकनानन्दविरहादिव चक्षुषम् RasGaṇ.386.11; BhāmiVi.2.46.

अन्योन्यालोकिन् (anyo'nyālokin) *adj.* [f. -i] looking (passionately) at each other एवं यावत्स्थितावावामन्योन्यालोकिनी क्षणम् । तावत्तत्रोदभूत्रश्यञ्जन-हाहारयो महान् KathāSaSāg.xiii.1.100; ii glancing at each other चन्द्रेणा-लिङ्गितायास्तिमिरनिवसने संसमाने रजःन्याः । अन्योन्यालोकिनीभिः ... हसितमिव परिस्पष्टमाशावधूभिः SubhāRaK.29.24; SaduktiKa.58.12.

अन्योन्यालावकाश (anyo'nyāvakāśa) *m.* place or presence of each other द्रव्यदेवतासंयोगावात्सविरोधेनान्योन्यालावकाशप्रयच्छन्तौ TantrVā.531.14 (on ii.2.23); अनन्तावयवत्वे हि भूतैरवयवैरन्योन्यालावकाशप्रयच्छन्तिः ... एकेनैव सर्वपणं सर्वं जगत् पूर्वेत NyāyRa.404.15 (on 5(4). 185)

अन्योन्यावच्छेद (anyo'nyāvachcheda) *m.* [Inst.] as delimited by each other व्ययुक्तकारणत्वेन परमाणुव्ययुक्तव्यव्यवृत्तिषु तत्संयोगेषु चावश्यस्वीकर्तव्येषु कथंविद्विस्परमाणुसंयोगानामन्योन्यावच्छेदेनैव वृत्तिरभ्युपगते ŚivārkaMaDi.ii.68.7

(on ii.2.10)

अन्योन्यावतार (anyo'nyāvātāra) *n.* [irr.] different or various incarnations तवान्योन्यावताराणि कानि शेषाणि संप्रसप्तम् LiṅgaP.i.96.38; ŚivaP.iii.11.38(308B.4)

अन्योन्यावधिकत्व (anyo'nyāvadhika-tva) *n.* the state of having each other as limits घटात् पटलोऽपि पृथगिति द्विपृथक्त्वस्यान्योन्यावधिकत्वाप्रतीतिः प्रत्येकपृथक्त्वे च तत्पतीतिरिति वैषम्यात् Upask.323.19 (on vii.2.8)

अन्योन्यावद्वकोप (anyo'nyāvadbaddhakopa) *adj.* mutually captivated in rage अन्योन्यावद्वकोपद्विपक्षलहमिलहृन्तदण्डाभिधातः ... *कलाप-प्रसूतहुतपुत्रि ... धीरं भीतेव लक्ष्मीः Eli.127.15.

अन्योन्यावमानमूल (anyo'nyāvamāna-mūla) *adj.* based on mutual insult त एव ... अन्योन्यावमानमूलमधिषेपवचनव्यतिकरपुरुषमय्य DaśKuC.46.16.

अन्योन्यावयव (anyo'nyāvayava) *m.* limbs of each other अन्योन्यावयवविचरदृष्टिः(?) सुप्तप्रपुष्टाः कामक्रीडाद्विगुणितरसां कामुका निर्विगन्ति Kapphīṇā.15.5.

अन्योन्यावयवसंयोग (anyo'nyāvayava-saṁyoga) *m.* contact with the limbs of each other सादृश्यं च सामान्यं वा धर्मात्तरं वा नान्योन्यावयवसंयोग इति वक्ष्यामः NyāySu.(Ja.)52B.10 (on i.1.1)

अन्योन्यावरण (anyo'nyāvaraṇa) *n.* A mutual occlusion मारुतानां हि पञ्चानान्योन्यावरणे शुण्ण CaraS.vi.28.199; B act of covering or obstructing each other तदिहावरणप्रतिघातेन दशानां सप्रतिघातं वेदितव्यमन्योन्यावरणात् AbhidhKoBh.19.18 (on 1.29); अन्योन्यावरणातेषां स्यात्तेजोविहितस्ततः । तत्रैकमेव दृश्येत तस्यानावरणे सकृत् PramāVār.3.414.

अन्योन्यावलोक (anyo'nyāvaloka) *m.* (passionate) glance at each other दंपती विधुतवार्यभिर्पूर्णायामशालिबिसशस्य तमास्थौ । प्रेमपानमिव वक्रतुरन्योन्यावलोककवशकृणितनेत्रौ HammiMaKā.6.43.

अन्योन्यावलोकन (anyo'nyāvalokaṇa) *n.* act of looking at each other तत्रोद्यते कुमारयोरन्योन्यावलोकनवेलायामसमसायकः समं मुक्तसायकोऽभूत् DaśKuC.29.25.

अन्योन्यावष्टम्भ (anyo'nyāvaṣṭambha) *m.* support, i.e. help for each other मित्रोरस्त्री शत्रुणाकृष्य दूरादासत्त्वात्कीर्तयेदेकपुत्रेव । अन्योन्यावष्टम्भ-सामर्थ्ययोगादुद्घातव स्वर्गावप्यभूताम् ŚiśuVa.18.65.

अन्योन्यावष्टम्भ (anyo'nyāvaṣṭambha) *adj.* supported, i.e. helped by each other सताङ्गस्येति । विष्टब्धस्यान्योन्याधारतया । त्रिष्टण्डवदन्योन्यावष्टम्भगृहादिदण्डत्रयवत् ManvaVi.1260.7 (on 9.296)

अन्योन्यावासदिन् (anyo'nyāvasādin) *adj.* supervening each other (pre-existing maladies) ज्वरातिसारशोफाः स्युर्यस्यान्योन्यावासदिनः SuśruS. i.31.27.

अन्योन्याविनाभाव (anyo'nyāvinābhāva) *m.* mutual invariable concomitance साध्यसाधनां शयोरन्योन्याविनाभावादकसिद्धयैवतरमिद्वैरश्रय-विचारोऽनर्थकः NyāySu.(So.)72.2 (on i.2.19)

अन्योन्याविभक्तता (anyo'nyāvivibhaktā-tā) *f.* [Inst.] by way of not being divided or separated from each other निरोधरवादे तु त्रिवेणि-वदन्योन्याविभक्ततयैकस्मिन् कृतस्ये तेजोऽन्योन्यावयवमण्डले ... आत्यैवेकं तत्त्वमिति ŚārikhyaPraBh.31.10 (on 1.61)

अन्योन्यावियुक्त (anyo'nyāviyukta) *adj.* not separated from each other मातुरेव तदन्योन्यावियुक्ते ज्ञानकर्मणी ŚivaPraSū.iii.1.1.

अन्योन्याविशिष्टरूप (anyo'nyāviśiṣṭa-rūpa) *n.* [Inst.] in the mutually non-qualified form न तयोर्व्यस्तयोः समस्तयोर्वा स्वातन्त्र्येनान्योन्याविशिष्ट-रूपेणानुमेयत्वम् NyāyRa.355.11 (on 5(4).29)

अन्योन्याविषयत्व (anyo'nyāviśaya-tva) *n.* the state of not referring to each other अन्योन्याविषयत्वे तु कुतः सादृश्यधीरियम् BrĀraUBhVā.i.2.70; संबिदा ... अन्योन्याविषयत्वात् भेददृष्ट्यप्रयोगात् IṣaSi.15.14; 15.19.

अन्योन्याव्यतिरेक (anyo'nyāvyatireka) *m.* A absence of mutual deviation यस्मादसति कार्येऽस्ती शक्तिरेव न सिध्यति । कार्यकारणयोः सिद्धिरन्योन्याव्यतिरेकतः BrĀraUBhVā.(Sambandha).99; B absence of mutual difference सप्रत्यूः कार्यमस्याप्यामन्योन्याव्यतिरेकतः । सप्रत्यूः सृजन्त्येव स्वाधेतेऽनं सदायतः BrĀraUBhVā.i.2.193; i.4.198; C absence of mutual separation, i.e. mutual invariable association यदैव पुरुषोऽज्ञानां पीकतात्यन्तं तथैव सः । कर्तात्यन्तमेव स्यादन्योन्याव्यतिरेकतः BrĀraUBhVā.i.5.87 (comm. मियोवद्वत्वात्)

अन्योऽन्याव्यतिरेकित्व (anyo'nyāvyaṭireki-iva) *n.* the state of not being different from each other, i.e. identity with each other अन्योऽन्याव्यतिरेकित्वादिकात्म्यं प्राप्नुयात्तयोः BṛĀraUBhVāi.6.84.

अन्योऽन्याव्यभिचार (anyo'nyāvvyabhicāra) *m.* A absence of mutual deviation or contradiction अन्योऽन्याव्यभिचारात् चतुर्णां धर्माणां यथेष्टं विशेषणविशेषभावो हेतुहेतुमद्भावश्च दर्शयितव्यः BṛĀraUBh.282.10 (on ii.3.2); B absence of mutual transgression or straying कन्यादानसमयेऽन्योऽन्याव्यभिचारेण सहोर्भां घरतां धर्ममित्यनेन चाव्येन समयं कृत्वा यत्कन्यादानं स प्राजापत्य इति कल्पतरुप्रभृतयः ViraMi.(Sāṁskāra).852.6.

अन्योऽन्याव्यभिचारिन् (anyo'nyāvvyabhicārin) *adj.* not transgressing or straying each other पुरुषस्य पत्न्याश्च धर्माय हि ते अन्योऽन्याव्यभिचारिरूपेण वर्तन्ति वर्तमानयोः संयुक्तवियुक्तयोश्च धर्मान् ... वक्ष्यामि ManvaMu.364.4 (on 9.1)

अन्योऽन्याशङ्कित (anyo'nyāśaṅkita) *adj.* having fear for each other, fearing each other राजा च राजपुत्रश्च तदभात्यपुरोगमाः। अन्योऽन्याशङ्कितः सर्वे न निद्रामुपलेशिरे RājTa.(Śrī.)1(7).166.

अन्योऽन्याश्रय (anyo'nyāśraya) *adj.* A having mutual support अन्योऽन्याश्रयाः ... ते तथोक्ताः (गुणाः) SāṁkhyāKāBh.9.29 (on 12); अन्योऽन्याभिपवाध अन्योऽन्याश्रयाश्च अन्योऽन्यजननाश्च (गुणाः) MāthVr.21.17 (on 12); 22.1 (on 12); सत्त्वम् ... रजः ... तमः ... अन्योऽन्याश्रयाः सर्वे न तिष्ठन्ति निराश्रयाः DevīBhāP. iii.8.13; B dependent on each other, mutually dependent, interdependent अव्युत्स्यतिरेकेण वृक्षाध्रं ग्रहेण द्वयम्। अन्योऽन्याश्रयमित्येकग्रहाभावे द्वयाग्रहः PrāmāVār.1.115; त्वं भक्त्या प्रीयसे भक्तिः प्रीते त्वयि च नाथ यत्। तदन्योऽन्याश्रयं युक्तं यथा वेद्य त्वमेव तत् Stotrā.16.21.

अन्योऽन्याश्रय (anyo'nyāśraya) *m.* 1A fallacy of mutual dependence, interdependence अनादित्वाच्च सर्गस्य बीजाङ्कुरवदन्योऽन्याश्रयो न दोषाय SāṁkhyāKāBh.29.28 (on 52); PratyabhiVi.i.66.4 (on i.1.3); पीडातद्वायुधर्मत्वं तथा पीडामधर्मतः। अन्योऽन्याश्रयमाप्नोति विना शास्त्रेण साधयन् Śloka-Vār.2.247(121.5); यदि विरोधबलेनैव तदपोहमित्युच्यते ततो व्यक्तमन्योऽन्याश्रयं प्राप्नोति Śarka.69.12; एकांशुव्याधयति हि प्रख्या तादृशव्यपदेशोत्पादनी बुद्धिनिबन्धनत्वाद् व्यपदेशस्य। ततस्तु तामर्थयमानो व्यक्तमन्योऽन्याश्रयमावहति TatTvBi.53.2; 65.1; NayaVi.196.5 (on i.1.5); याज्ञवल्क्यवचनेनागमस्य भुक्तिवशेन प्राणयम् ... इति आगमवशेन भुक्तेः प्राणाण्यमित्यन्योऽन्याश्रयः स्यात् VyavaNi.132.3; अन्योऽन्यस्याव्यवहितान्योऽन्यापेक्षित्वमन्योऽन्याश्रयः Khandan-Khā.1291.14; PramāLa.1B.9; नन्यशब्दार्थनिर्णयोऽतश्च शब्दार्थनिर्णयसापेक्षः ... इत्यन्योऽन्याश्रयः ŚrūtaPra.iA.12.23 (on i.1.1); तथा च चक्रम् ... वेदनेच्छायां जातायामेव विविदिषेच्छा जायते, तस्यां जातायां कर्मागुच्छानम्, ततो विविदिषेत्। अत्र एकैकोभयपर्वसंकोचेनात्माश्रयान्योऽन्याश्रयावयवतर्भाव्यौ ŚatDh.64.25; 172.15; प्रत्यक्षस्य साक्षात्कारित्वं लक्षणं, चाक्षुषादिज्ञाने साक्षात्कारोमीत्यनुगतबुद्धेर्वाचकं विना जातिवियपयत्वात्। न चेन्द्रियजन्यत्वं तथा, अन्योऽन्याश्रयात् TatTvCin.i.543.4; i.5.5; नापि श्रयणमननोपासननिर्भूतभेदासनस्य वाक्यमात्रजन्यः साक्षात्कार इति वाक्यम्, तस्यान्योऽन्याश्रयविशेषादिदृष्टत्वात् NyāySiA.216.19, 232.9; तर्को निरसनीयः। तत्रिरासे च श्रुतेः सर्वमित्यास्तप्रतिपादकत्वमित्यन्योऽन्याश्रयमनुत्तीर्णः कथमसावपि तर्कस्य विरुद्धतां प्रतिपद्येत NyāySu.(Ja.)28A.12 (on i.1.1); अत एव धर्मधर्मिणोः धर्मिप्रतियोगिनोरन्येषां च प्रतीतावन्योऽन्याश्रयो निरस्तः NyāyPari.85.6; 341.1; यद्यपि द्रव्यत्वे सिद्धे क्रियावत्त्वं गुणवत्त्वं च सिध्यति तत्सिद्धौ च द्रव्यत्वसिद्धिरित्यन्योऽन्याश्रयः Upask.86.5 (on ii.1.12); 150.13 (on iii.1.14); आत्माश्रयान्योऽन्याश्रयचक्रकानवस्थास्तु व्याप्तिनिश्चयं विषयतन्तः सपक्षस्तत्त्वविपक्षास्तत्त्वान्तररूपविकला एव हेत्वाभासतामापादयन्ति Upask.160.13 (on iii.1.17); उपादस्तु युगपदेव द्वयोरन्योन्याऽन्याश्रयः स्यात् Upask.343.13 (on vii.2.21); अवाध्यत्वस्वरूपारमार्थिकत्वस्य बाध्यत्वस्वरूपमित्यात्मनिरूप्यत्वेनान्योऽन्याश्रयात् Nyāyāmr.37A.7; AdvaiSi.118.1; असत्त्वाप्रकारकप्रमादिवयत्वे चासत्त्वस्य सत्त्वनिरूप्यत्वेनान्योऽन्याश्रयात् Nyāyāmr.94B.6; 30A.6; 145A.8; न च संबन्धद्वित्वमेव बाधकम्। अन्योऽन्याश्रयात् Nyāyāmr.193A.7; 615A.11; व्यवहारापरोक्षस्य परोक्षविषयत्वस्वरूपत्वेऽन्योऽन्याश्रयात् Nyāyāmr.627B.8; 644A.9; तथा हि ब्रह्मणः परमपुरुषार्थत्वे ज्ञाते तज्ज्ञानस्यैव साधनत्वेऽवगते तच्छेयत्वे वेदान्तविचारव्यतिरेकेण न भवतीत्यन्योऽन्याश्रयः AnuBhA.17 (on i.1.1); 129.5 तयान्योऽन्याश्रयः BhedaDhī.111.3; न वैवमुपक्रमादीनां श्रुतिलिङ्गादीनां च परस्परापेक्षानान्योऽन्याश्रयः शङ्कनीयः ŚivārkaMaDī.138.18 (on i.1.1); i.133.16

(on i.1.2); तुल्यन्तरङ्गे कर्तव्ये बहिरङ्गस्यासिद्धत्वम्, असिद्धे च बहिरङ्गे ह्रस्वसद्भावतुक्प्राप्तिरित्यन्योऽन्याश्रयात् PāṇiTaVāNaMa.37.5; न च प्रतिविष्णु-न्यायानुपपत्त्या विष्वभूतः पुरुषः सेत्स्यति ... अन्योऽन्याश्रयात् ... असम्भो च ज्ञातृता पुरुषसिद्धयन्तरं तस्य ज्ञेयत्वावयवानुपपत्त्या प्रतिविष्विच्छेदो नान्योऽन्याश्रयः SāṁkhyāPraBh.49.17 (on 1.99); न च तदज्ञाननिवर्तकतामात्रेण तद्विषयत्वोपपादः अन्योऽन्याश्रयात् JñānBiPra.27.9; औपधपानादेरिव ... फले कालान्तरसंयस्य चित्राविधिप्रामाण्यसिद्धयुत्तरकालिकत्वेन अन्योऽन्याश्रयात् BhāṭṭiDī.6.16 (on i.1.4); LaCandr.75.16; लशुनखलोस्तादृष्यसिद्धौ सत्यां लशुनरूपखलवृत्तिवने यशःसौम्य-योस्तादृष्यं सिध्येत् यशःसौम्ययोस्तादृष्यसिद्धौ च ... लशुनखलोस्तादृष्यम्, इत्यन्योऽन्याश्रयो नाशङ्कनीयः RasGaṇ.326.16; स्नानस्य प्रधानस्य प्राक्तं तदङ्गदर्शनप्राप्तिः, तस्यां च निमित्ते सति स्नानमित्यन्योऽन्याश्रयात् NimaSi.53.18; YaindraDī.14.5; LalitāSaBh.228.13 (on 296); यादिकोः संदेहाभावेन मध्यस्-संदेहस्य यदिपश्चादवयववाक्यप्रयोगजन्यतया तत्र पक्षतावच्छेदकज्ञानाभावेनान्योऽन्याश्रयात् BhāṭṭiCin.i.6.20 (on i.1.2); VaiyāBhū.71.24 (on 21); 250.10 (on 66); 'हेलन्त्यम्' 'आदिरन्त्येन' इत्यनयोः परस्परापेक्षत्वेनान्योऽन्याश्रयात् लकारे इत्संज्ञामयोधित्वा हलामित्संज्ञावोधनं पाणिनेरयुक्तम् LaSadbeSe.i.11.15; i.12.1; i.12.28; स्थानिवत्त्वनिषेधज्ञाने पदान्त्वज्ञानं, तत्रिण्ये च स्थानिवत्त्वाभावाज्ञानमित्यन्योऽन्या-श्रयस्तत्राप्रवृत्ती मानम् LaSadbeSe.i.94.10; i.12.12; i.245.13; अन्यथा इति द्वित्वं द्वित्वे चार्थनिकाच्ये डजित्यन्योऽन्याश्रयः स्यादिति भावः LaSadbeSe.ii.404.8; भूवादिसूत्रे भाष्ये 'भाववचनो धातुः' इति लक्षणे, सति प्रत्यये भाववचनत्वं भाववचनाच्च प्रत्ययः इत्यन्योऽन्याश्रयमाशङ्क्यानाश्रित्य भाववचनत्वं प्रत्ययः नित्यत्वाच्छब्दानामित्युक्तम् VaiyāSiMañ.8.22; 111.6; 224.7; विरकालोपभोग-नुपपत्तिरुपाधार्थपत्त्यागमसत्तावर्णितः। तस्यामवगतायां तत्त्वहकृतभोगस्य प्रामाण्यविश्व-इति साक्षात्प्रमाणभूतेन भोगेनागमसत्ताया अनिश्चयात्रान्योऽन्याश्रयः BālaBha.ii.41.27 (on 2.27); 1B support of each other दोषाः ... अन्योऽन्याश्रयपानुवृत्तिं विसृता व्यक्तिप्रपञ्चाः पुनः। ते व्याधिं जनयन्ति KalyāKā.4.9; मत्सत्तेत्यस्तत्वा-स्त्वत्प्रसादादियं पुनः। इत्यन्योऽन्याश्रयं भिच्छिद प्रसीद भगवन् मयि TriṣaSaPuC.ii.6.623; ViraRā.10.1; खशैर्ज्ञमठोपान्ताद् भीतैरुत्सवमल्लिके। विमुक्ते ह्युदभूकोऽपि ह्योऽन्योऽन्याश्रयात्तयोः RājTa.(Prā.)62; 1C mutual syntactic dependence यदि विशेषेणान्वितोक्तेनान्वितो वाच्यः, तदान्योऽन्याश्रयः यद्यनुक्तेन तदा पदान्तरवैयर्थ्यम् NayaVi.265.4 (on i.1.25); तस्येति पदादुपस्थित्या वाक्यान्तरक्रियाप्रतिपत्ति-रित्यन्योऽन्याश्रयः ŚaktiVā.121.15; करेण राजते नागः इत्यत्र करपदस्य ... शुण्डायां गजे च। न चात्रैकशब्दशक्तिनियममपरशब्दशक्तिनियमोऽपेक्षते येनान्योऽन्या-श्रयः स्यात् RasGaṇ.154.3; 2 the word or expression anyo'nyāśraya (lit. mutual dependence) अन्योऽन्यं परस्परमित्यत्र दलद्वयेऽपि ताप् प्राप्तः। न च सर्वनान्यो वृत्तिमात्रे इति पुनर्द्वावः, अन्यपरयोरसमासवद्भावात्। ... अन्योऽन्यसंस्कृतमहस्त्रियाम्, अन्योऽन्याश्रयः SiddhāKau.330A.1 (on vii.1.12)

अन्योऽन्याश्रय (anyo'nyāśraya) *n.* A mutual syntactic dependence अर्थपरत्वे ह्यर्थयोर्घाहो नियोज्यः ततश्चार्थपरता इत्यन्योऽन्याश्रयम् NayaVi.24.8 (on i.1.1); शब्दस्य जात्यादिभिरभेदस्तुत्यनिर्देशात्, भेदस्तु श्रोत्राद्युपाधेः। एवं विश्वमेकम्। श्रोत्रादिभेदोऽपि शब्दादिधिभेदात्। अन्योऽन्याश्रयमविधानुगुणम् NayaVi.177.9 (on i.1.5); शब्दस्य चार्थशक्त्यावयवधर्माधिक्यमात्रम्, अर्थस्य शक्त्याधिक्यं शब्दे च शक्त्याधानशक्तिरिति शक्तित्रयम्। न चान्योऽन्याश्रयम् NayaVi.267.2 (on i.1.25); B fallacy of mutual dependence, interdependence अन्योऽन्याश्रयं च न प्रतियोगिस्मृत्यापास्यम् NayaVi.271.9 (on i.1.25); न चाध्यासे सति विषयत्वं विषयत्वे चाध्यास इत्यन्योऽन्याश्रयम् Bhām.23.6 (on i.1.1); न चाध्यासायां सत्यां जीवात्मविभागः सति च जीवात्मविभागे तदाश्रयाविवेकित्यन्योऽन्याश्रयमिति सांप्रतम् Bhām.166.5 (on i.2.6); स्वेनेव स्वस्य सिद्धिर्या तदात्माश्रयदूषणम्। अनेनान्यस्ततथायमित्यन्योऽन्याश्रयं भवेत् MānaMe.38.2.

अन्योऽन्याश्रयकल्पना (anyo'nyāśraya-kalpana) *f.* assumption of fallacy of mutual dependence तथा चित्तं निश्चित्य चैताः प्रवर्तित्यन्ते। चैतान्श निश्चित्य चित्तं प्रवर्तित्यत इति तदन्योऽन्याश्रयकल्पना निष्प्रयोजना Sphuṭi.iii.5.22 (on 3.3)

अन्योऽन्याश्रयग्रस्त (anyo'nyāśraya-grasta) *adj.* involved in the fallacy of mutual dependence न हि ज्ञानाभावमन्तरेणावस्थायां विशेषो वक्तुं शक्यः। ज्ञानसामग्रीविरहश्च ज्ञानाभावानुमेयत्वेनान्योऽन्याश्रयग्रस्तः AdvaiSi.557.10.

अन्योऽन्याश्रयग्रस्तता (anyo'nyāśrayagrasta-tā) *f.* the state of being involved in the fallacy of mutual dependence यद्यपि च नाश्रित्यादितत्त्व-न्योऽन्याश्रयग्रस्ततया नार्थापत्तिः प्रमाणम् Kiraṇā.332.23.

अन्योऽन्याश्रयण (anyo'nyāśrayaṇa) *n.* A support of each other, mutual support अन्योऽन्याश्रयणं निजप्रकटितं व्यक्तिप्रभेदं तथा। यो वा वेति

... । सोऽयं स्याद् मिषगुप्तमः KalyāKā.4.10; अर्थनोपाप्यन्ते धर्मो धर्मेणार्थ उपपद्यन्ते । अन्योऽन्याश्रयणं हेतुतदभयोत्पत्तिसाधनम् SabhaŚ.78; B fallacy of mutual dependence, interdependence तदप्रामाण्येऽनुमानप्रामाण्यं, अनुमानप्रामाण्ये तदप्रामाण्यमित्यन्योऽन्याश्रयणम् ĀgaPrā.30.14; तथा हि केनचित्त्वैरितः प्रणिघात्य स्मृत्यानन्तरमेव प्रतिवदति स्मृतपक्ष मयेति न चायमेव व्याहारस्तत्र लिङ्गं तस्यैकत्वादन्योऽन्याश्रयणापत्तेश्च ĀtmaSi.18.13; किं चासौ कस्य जीवस्य को जीवो यस्य सेति चेत् । नन्वेवमसमाधानमन्योऽन्याश्रयणं भवेत् SamviSi.89.24; किं च जात्यादिधर्मविशिष्टतद्वस्तुग्रहणे सति भेदग्रहणं भेदग्रहेण सति जात्यादि-धर्मविशिष्टतद्वस्तुग्रहणमित्यन्योऽन्याश्रयणम् BrahmSūBh.(Rā.) 23.4 (on i.1.1); संबन्धनव्यूपादिवद्ध परत्र व्यवहारविशेषहेतोः स्वस्मिन्निप्र तिद्व्यवहारहेतुत्वं युष्माभिरभिरूप्युत्तं वेदेत्यापि संभवत्येव । अत एव नानवस्थान्योऽन्याश्रयणं च BrahmaSūBh.(Rā.) 31.11 (on i.1.1.); 54.10 (on i.1.1.); 89.16 (on i.1.1.); 133.15 (on i.1.2); भेदान्नस्य प्रपत्त्येन तज्जन्यचासनाया दोषत्वं निधीयत इति चेन्न, अन्योऽन्याश्रयणात् NūMā. 17.7(3); वेदेनेच्छया इच्छासिद्धयर्थकर्माणुदानं इच्छासिद्धयर्थकर्माणुदानाद्देवेन्द्र्या-त्सिद्धिरित्यन्योऽन्याश्रयणं वा ŚrūtaPra.1A.62.24 (on i.1.1.); एवं प्रमाणात्तरेण दोषत्वनिश्चयेन अन्योऽन्याश्रयणापत्तिरूपवेपथ्यमुक्तम् ŚrūtaPra. 1A.175.19 (on i.1.1.); प्राणिप कथं तदवस्थाने प्रत्यसौदयः अन्योऽन्याश्रयणात् ŚatDū.70.7; न च ग्राहकभेदाद्ब्राह्मभेद इव, अन्योऽन्याश्रयणात् NyāySiA.188.4; पारिमार्गिकत्व-विषयस्या अनुशब्दप्रयोगे अन्योऽन्याश्रयणात् NyāySiA.191.29; सिद्धे संबन्धे व्याख्यापकपूर्वापकप्रतीतौ च संबन्धधारित्वन्योऽन्याश्रयणात् NyāyPārī.131.1(2.1). C mutual syntactic dependence न संस्कारवाक्येष्वन्योऽन्याश्रयणप्रसक्तिः MayūMāli.75.25 (on i.4.8).

अन्योऽन्याश्रयणापत्तिः (anyo'nyāśrayanāpatti) *f.* undesired contingency of the fallacy of mutual dependence सकर्मकान्यत्वस्यापि तत्त्वोऽन्योऽन्याश्रयणापत्त्या लुः कर्मणीत्यादेर्बोधकत्वानापत्तेश्च VairyaBhū.31.4 (1.5)

अन्योऽन्याश्रयतस् (anyo'nyāśraya-tas) *adv.* due to the fallacy of mutual dependence प्रोक्षणीः संस्कृतिर्जातियोगो वा ... अन्योऽन्याश्रयतो नायः NyāyMāVi.50.12 (on i.4.9)

अन्योऽन्त्याश्रयता (*anyo'nyāśrayatā*) *f.* 1A the state of being mutually dependent, i.e., fallacy of mutual dependence तैश्च तद्द्वयोर्ध्यातव्यमन्योऽ-
न्याश्रयता भवेत् ŚlokaVār.5(7).28(457.4); अन्योऽन्त्याश्रयता च स्यान्न च
कार्यप्रधानता BrĀraUBh.Vā.(Sambandha).616; घटभावे षट् सिद्धेत्यभावमे-
पठस्तथा । अन्योऽन्त्याभावदृष्टेः स्यादन्योऽन्त्याश्रयता तत्र BrĀraUBh.Vā.
(Sambandha.)959; अहंबुद्ध्येषस्यते प्रत्यक्वस्तीचा चाद्यहंमतिः। अन्योऽन्त्याश्रयता
लोपः स्यादाहंवृत्तिवीक्षणे BrĀraUBh.Vā.i.4.1526; अन्योऽन्त्याश्रयता तथा स्यात्
आगमानु-मानयोः प्रवृत्ती तन्मिथ्यात्वम् तन्मिथ्यात्वं तयोः प्रवृत्तिः प्राप्तिपा-
येषां श्रेष्ठतया न हि स्वल्पदृष्टिः प्रतियोग्यपेक्षा, अन्याया प्रतिযোগिनोऽपि प्रतियोग्यपेशकृत्य-
भेददृष्टेरानवस्था अन्योऽन्त्याश्रयता वेति न किंचिद् दृश्यते IṣṭaSi.3.8;
नेवमभिधात्यप्रमाणत्वं तुल्यबलताबाध्यत्वानां अन्योऽन्त्याश्रयता Nyā.Si.103.20; 319.2;
अज्ञानस्य च मित्यात्मजज्ञानादतिकल्पने । अनवरस्थितिस्तथा च स्यादन्योऽन्त्याश्रयतायवा
AnūVyā. 2B.5 (on i.1.1); नाज्ञानकल्परक्तं किंचिदन्योऽन्त्याश्रयता यतः AnūVyā.
16A.8 (on i.1.4); एतोऽन्योऽन्त्याश्रयतानवरस्थितिश्चक्ररक्तं वा KarmaNi.2A.3; न
घ स्नेहादि तद्युक्तं धृतादी व्यभिचारतः । प्रतीतरूपि मुख्यत्वमन्योऽन्त्याश्रयतान्नया
TarkSañh. (Ā.).36.15; अपि बोधग्रन्थिसंप्राप्तविरोधे पक्षान्तरसिद्धिः । पक्षान्तरसिद्ध्या
बोधग्रन्थिसंधारणाय विरोध इत्यन्योऽन्त्याश्रयता NyāyKu.62.12; श्रीरात्राप्यस्य
कर्तुरनुमानात्सिद्धिः , सिद्धस्य बाष्पाप्लवमित्यन्योऽन्त्याश्रयता NyāyKu.90.9;
सामानाधिकरणस्य निर्विशेषपरत्वे सिद्धे तदर्थतया अनेकपदयोगसाफल्यम् तस्याफले
स समी सामानाधिकरणस्य निर्विशेषपरत्वासिद्धिरित्यन्योऽन्त्याश्रयता SaDm.165.29;
व सति सामानाधिकरणस्य निर्विशेषपरत्वासिद्धिरित्यन्योऽन्त्याश्रयता साDm.165.29;
व ह्यौ जीवाः संसारजाज्ञानमाग्निः । अनदिद्यादविद्याया अन्योऽन्त्याश्रयता अर्थावबोधे सति
SarvaSiSanh.12.78; कायत्वे हि वेदाध्ययनस्यान्योऽन्त्याश्रयता अर्थावबोधे सति
SarvaSiSanh.12.78; कामनायां सत्यां वडङ्गादेवेदाध्ययनप्रवृत्तित्याख्यावबोध इति VivaPra-
kamaNa, कामनायां सत्यां वडङ्गादेवेदाध्ययनप्रवृत्तित्याख्यावबोध इति Vyākhyana-
Sañh.1.10; न केवलं प्रपञ्चः किं तु जीवब्रह्मणाभेदोऽपि स्यात् ... कथमन्योऽन्त्या-
श्रयतेत्युक्तम् NyāySu.(Ja.)206B.8 (on i.4.6); न घोषाधिच्यान्योनिरूपणेऽन्योऽ-
श्रयतेत्युक्तम् NyāyPari.110.5; व्याप्तिसिद्धौ उपाधिसिद्धिः उपाधिसिद्धौ निरूपाधिक-
न्याश्रयता NyāyPari.110.5; व्याप्तिसिद्धौ उपाधिसिद्धिः उपाधिसिद्धौ निरूपाधिक-
न्याश्रयता NyāyPari.110.5; व्याप्तिसिद्धौ उपाधिसिद्धिः उपाधिसिद्धौ निरूपाधिक-
न्याश्रयता NyāyPari.110.5; व्याप्तिसिद्धौ उपाधिसिद्धिः उपाधिसिद्धौ निरूपाधिक-
न्याश्रयता NyāyPari.110.5; व्याप्तिसिद्धौ उपाधिसिद्धिः उपाधिसिद्धौ निरूपाधिक-

मिलितानेकतः समुदायः समुदाये सति मिलिततम् इति अन्योऽन्याश्रयतया समुदायानुपपत्तेः TattvPrakāś.100B.6 (on ii.2.18): 1B the state of being mutually supportive, i.e. mutual support नापुन्यान्मपि ज्ञातुं शक्यते त्रिदशैरपि । मित्राभिरे जगत्पस्मिन्त्रयोऽन्याश्रयता यतः ।ṣṭaSi.319.2: 2 the word *anyo'nyāśrayatā* अत्रयोऽन्याश्रयताशब्देन चक्रमुच्यते । तस्यापि बहुष्वन्योऽन्याश्रयत्वात् NyāySu. (Ja.) 206B.8 (on i.4.6)

अन्योऽन्याश्रयतादवस्थस्य (anyo'nyāśraya-tādvasthaya) n. the state of remaining in the same condition of mutual dependence तस्मिन्सुखधीनसिद्धित्वेन अन्योऽन्याश्रयतादवस्थ्यात् TarkSaṃ.(Ā.)114.28; अन्योऽन्यधर्मेभेदज्ञाने च विशिष्य स्थात्ता कुम्भस्य भेदप्रतीती कुम्भात् स्तम्भस्य भेदधरिति अन्योऽन्याश्रयतादवस्थ्यात् AdvaiSū.802.8.

अन्योन्याश्रयतादि (anyo'nyāśrayatādi) *adj.* fallacy of mutual dependence etc. अतोऽविद्यास्तु जीवानां कल्पितास्तद्व्यावर्धया । नान्योन्याश्रयतादिश्च दोषोऽस्यां स हि वस्तुनि *ĪṣaSi.324.7*; न हि व्यवहारदशायामेव अन्योन्याश्रयतादिग्रस्तं भेदं साधयतः अनुमानादेः अस्ति मानत्वम् *TarkSūri.(Ā.)140.12*.

अन्योऽन्याश्रयतादोषः (anyo'nyāśrayatā-doṣa) *m.* fallacy of mutual dependence अन्योऽन्याश्रयतादोषः कार्यप्राप्त्यवसाधनः। प्रमाणाधिगतां सत्यां पुंस्तो मेयानुरोधतः। अनुद्येयोऽननुद्येय इति पक्षान्मतिर्भवेत् BrĀraUbhVai.3.75ः जतोऽभ्युपेयोऽज्ञातोऽर्थः प्रमाणत्वप्रसिद्धये।... न च प्रमाणतः सिद्धिरज्ञातत्वस्य शक्यते। अन्योऽन्याश्रयतादोषः सत्यत्वं प्रसंजयतः BrĀraUbhVai.iv.3.547ः अन्योऽन्याश्रयतादोषादतिव्यापेक्ष सन्निततः। परवेत्यादिना नास्य विपर्ययस्य लक्षणम् TarkSaṁh.(Ā.)81.12.

अन्योन्याश्रयतपत्ति (anyo'nyaśrayatāpatti) f. undesired contingency of the fallacy of mutual dependence न च ज्ञानाभावन तस्यानुमानम् । अन्योन्याश्रयतपत्तेः सामग्र्यभावाज्ञानाभावानुमानं तदभावाद्य सामग्र्यभावानुमानमिति TatvPradī. (C.) 59.6; सामान्यवानुगुण इत्याद्यसिद्धे न लक्षणम् । अन्योन्याश्रयतपत्तेर्नानुमानाद्यसिद्धितः TatvPradī. (C.) 183.2.

अन्योन्याश्रयताभाव (anyo'nyaśrayatābhāva) *m.* absence of the fallacy of mutual dependence प्रपञ्चेऽपि तर्हि प्रामाणिकत्वाद्वा भावस्तद्वत् इति चेत् सिद्धसाध्यत्वतो मैवं व्यभिचारदनन्वयात्। अन्योन्याश्रयताभावादिभाग-
स्यापत्स्मिन्नात् TarkSanh.(Ā.)7.20.

अन्योऽन्याश्रयतासाम्य (anyo'nyāśrayatā-sāmya) *n.* sameness or similarity with the fallacy of mutual dependence अन्योऽन्याश्रयतासाम्याद्विषोऽपि न निरूप्यते TarkSār.(Ā.)112.17.

अन्योन्याश्रयतास्वरूप (anyo'nyaśrayatā-svarūpa) *n.* [Inst.] in the form of the fallacy of mutual dependence लक्ष्यसिद्धिं च तत्तज्जातीयविजातीयसिद्धिः, तत्सिद्धिं तद्व्यवच्छिन्नलक्ष्यसिद्धिः इत्यन्योन्याश्रयतासन्दर्भेण लक्ष्यसिद्धिः न TarkSaṁh. (Ā.) 26.4.

अन्योऽन्याश्रयताहति (anyo'nyāśrayatā-hati) *f.* loss of the fallacy of mutual dependence जातरुपाधितो भङ्गद्वयोऽन्याश्रयताहते: TarkSam. (Ā.) 58.8.

अन्योन्याश्रयतुल्यत्वं (anyo'nyāśraya-tulyatva) *n.* equality or similarity with the fallacy of mutual dependence चन्द्रतारकदिग्भिरमाप्राप्त्यस्य अनुमानागमविरोधेन तस्याप्राप्ताप्यदर्शनात् तेनापि स्वप्राप्त्यागमिद्व्यर्थमितरत्रिरोक्तत्वाच्चमपेक्षणीयत्वात् तथा चान्योन्याश्रयतुल्यत्वात् AdvaiSi.355/7.

अन्योऽन्याश्रयत्वं (anyo'nyāśraya-tva) n. A the state of being mutually supportive, i.e. mutual support (पक्तेः) तस्या ज्ञानयेव साधनमित्येकं । अन्योऽन्याश्रयत्वमित्यन्ये BhaktiSū.(Nā.)2.29; B the state of being mutually dependent, i.e. the fallacy of mutual dependence तद्योगे तत्सिद्धयन्योऽन्याश्रयत्वम् SāṅkhyaPrasū.5.14; गमकत्वाच्च धर्मत्वं धर्मत्वाद्गमको यदि । स्यादन्योऽन्याश्रयत्वं हि तस्मादपि कल्पना ŚlokaVār.5(5).77(426.2); वाक्येरेव त्वसंबन्धः संबन्धो न प्रकल्प्यते । अतोऽन्योऽन्याश्रयत्वं स्यात् एकमूत्राप्रसिद्धितः ŚlokaVār.7.84(869.4); भेदासिद्धौ व्यदस्यासिद्धेः भेदव्यदस्यावैकस्याप्यां च अन्योऽन्याश्रयत्वावैकस्यापि सिद्धिः । IṣaSi.17.10; स्यादिदानीं प्राप्तिदृष्टत्वादिति चेत् न स्यादितद् दृष्टयोरनर्थत्वप्राप्तिवयोरन्योऽन्याश्रयत्वात् IṣaSi.202.22; अनादित्वाच्च नान्योऽन्याश्रयत्वम् चक्रकं वा बीजाङ्कुरस्तांनयोरिव TāpT.(Vā.) 92.10(on i.1.1) तत्रोत्पत्तिक्षणमन्योऽन्याश्रयत्वाच्च निष्ठयकारि AbhinBhā.i.299.18 (on 6.45); विशेषज्ञानं भेदज्ञानं च अन्योऽन्याश्रयत्वाच्च तत्समुत्पत्त्यै NyāyaRā.171.13 (on 4.117); चक्षुर्ग्राह्यं रूपमित्यन्योऽन्याश्रयत्वम् Lakṣaṇā.8.17; समुदायस्य ... उपपेहेतुकेऽन्योऽन्याश्रयत्वसिद्धप्राप्तिः BrahmsūBh.(Ma.)30A.1 (on ii.2.18); अतोऽन्योऽन्याश्रयत्वेन समुदायो न युज्यते AnuVya.29A.1 (on 2.2) अज्ञानसिद्धौ प्रमसिद्धिः तत्सिद्धावज्ञानसिद्धिरित्यन्योऽन्याश्रयत्वात् ViṣṇuTāNi.16A.5; द्वित्यासिद्धौ तद्व्यवसाय समवायित्वायोगादन्योऽन्याश्रयत्वात् TarkSāin.(Ā.)3.9; अथाज्ञान-

विशेषनिराशकवृत्तिभेदननादर्थवत्तेति मतम्, तत्र अन्योऽन्याश्रयत्वात् NyāyKu.73.7; अनुमानत्वपौषाधिकेऽपि भेदे पर्यवस्यतीति चेन्न, अन्योऽन्याश्रयत्वात् NyāyKu.123.9; ननु विशुद्धमातापितृसंततिजत्वं नाम ब्राह्मणजातीयमातापितृजत्वमेव तथा चापदेशे ज्ञापितप्रतिबन्धकमन्योऽन्याश्रयत्वमापद्यते CaturCin.iii(1).343.3; अथैहैव तन्निश्चयः। तदा प्रवृत्ती प्रयोजनादिनिश्चयो निश्चिते च प्रयोजनादौ प्रवृत्तिरित्यन्योऽन्याश्रयत्वम् NyāySu.(Ja.)10B.12 (on i.1.1); यद्यन्यत्वं क्वापि न गृहीतं तदान्योऽन्याश्रय-त्वापादनमेव न शक्यम् NyāySu.(Ja.)408B.12 (on ii.2.8); अविद्यया विना न सृष्टिः, सृष्ट्या विना नाविद्येत्यन्योऽन्याश्रयत्वम् SāmkhyaSūVr.185.2 (on 5.14); निष्ठासंज्ञायां क्तवत्त्वतोः सिद्धितस्तिस्र्यौ च निष्ठासंज्ञा। असिद्धयोः संज्ञाभावादित्यन्योऽन्याश्रयत्वम् Prasā.ii.548.17; अविद्यायोगादविद्यासिद्धौ चान्योऽन्याश्रयत्वमात्राश्रयत्वम् SāmkhyaPrāBh.119.36 (on 5.14); LaCandr.334.31.

अन्योऽन्याश्रयत्वदोषः (anyo'nyāśrayatva-doṣa) *m.* fallacy of mutual dependence अस्त्येवान्योऽन्याश्रयत्वदोषोऽपि यो भेदाभावयोः IṣaSi.296.15; ननु लक्षणांतरेण व्यवस्थिते लक्ष्ये कयमन्योऽन्याश्रयत्वमित्यत आह। अगतिर्विति। तद्धि लक्ष्यसापेक्षमनपेक्षं वा। आवे अन्योऽन्याश्रयत्वदोषादेवागतिः NyāyVār-Pari.514.14.

अन्योऽन्याश्रयत्वप्रसङ्गः (anyo'nyāśrayatva-prasaṅga) *m.* undesired occasion of the fallacy of mutual dependence नापि व्याकरणसृष्टिर्नियामिका। तस्या निर्मूलत्वेनाप्रमाणत्वात्। न ह्यभियुक्तप्रयोगस्तन्मूलम्। अन्योऽन्याश्रयत्वप्रसङ्गात् NyāyMāVi.36.20 (on i.3.9); न द्वितीयः। अन्योऽन्याश्रयत्वप्रसङ्गात् NyāyMāVi.60.1.19 (on x.8.2); वैषम्यं। अन्योऽन्याश्रयत्वप्रसङ्गात् NyāyMāVi.700.3 (on xii.4.5)

अन्योऽन्याश्रयत्वशङ्का (anyo'nyāśrayatva-śāṅkā) *f.* doubt regarding the fallacy of mutual dependence अनादित्वे तु नान्योऽन्याश्रयत्वशङ्का GuruCandr.ii.167.12.

अन्योऽन्याश्रयत्वादितोषः (anyo'nyāśrayatvādi-doṣa) *m.* fallacy of mutual dependence etc. उपाधिभिध्यात्वाङ्गीकारे चान्योऽन्याश्रयत्वादितोषा उक्ताः ViṣṇuTa.Ni.17A.10.

अन्योऽन्याश्रयत्वापत्तिः (anyo'nyāśrayatvāpatti) *f.* undesired occasion of the fallacy of mutual dependence औदुब्यस्त्वादौः प्राप्त्यभावाद् विध्येकवाक्यत्वं च विनार्यवादत्वायोगादर्यवादद्वय विधिकल्पनेऽन्योऽन्याश्रयत्वापत्तेः NyāySu.(So.) 73.23 (on i.2.19)

अन्योऽन्याश्रयत्वापादनः (anyo'nyāśrayatvāpādana) *n.* undesired occasion of the fallacy of mutual dependence यद्यन्यत्वं क्वापि न गृहीतं तदान्योऽन्याश्रयत्वापादनमेव न शक्यम् NyāySu.(Ja.) 408B.12 (on ii.2.8)

अन्योऽन्याश्रयदुःस्थः (anyo'nyāśraya-dusṭha) *adj.* unsteady due to interdependence अन्योऽन्याश्रयदुःस्थोऽयमभिषेकोऽस्य भाति नः ŚivLi.14.61.

अन्योऽन्याश्रयदुष्टत्वः (anyo'nyāśrayaduṣṭa-tva) *n.* the state of being defective due to the fallacy of mutual dependence गुणत्वजातियोगोऽपि न भवेदुणलक्षणम्। अन्योऽन्याश्रयदुष्टत्वात् जातेसद्व्यञ्जकस्य च TattvPradī.(Ci.) 184.4.

अन्योऽन्याश्रयदूषणः (anyo'nyāśraya-dūṣaṇa) *n.* fallacy of mutual dependence अनित्यागमपक्षे स्यादन्योऽन्याश्रयदूषणम् SarvaSiSār.8.22.

अन्योऽन्याश्रयदोषः (anyo'nyāśraya-doṣa) *m.* A fallacy of mutual dependence न ह्यन्यग्रहणं वस्तु भिन्नं वित्तावपेक्षते। अन्योऽन्याश्रयदोषोऽयं तस्यादस्मिन्निरास्यः TattvSār.1065; जीवाश्रयाविधेति चान्योऽन्याश्रयदोषपराहतम् NyāyKa.87.16; अनादित्वाद्य बीजाश्रुरवन्नान्योऽन्याश्रयदोषभावः SāmkhyaTaKau.450.1 (on 52); विशेष्यवाचिनोऽनेकार्थस्य तु तन्निबन्धनभावोपगमे अन्योऽन्याश्रयदोषः VyākṛVi.120.8; न च अप्रत्यक्षोपलम्भस्यार्थद्विष्टिः तस्यानुपलम्भस्य प्रस्तुतोप-लम्भप्रत्यक्षकारणत्वात्। उपलम्भान्तरसंभावने चानवस्था। अथोपलम्भात् तस्योपलम्भे अन्योऽन्याश्रयदोषः PramāMi.3.19 (on i.1.2); SyādvāMañ.12(46); ननु स्वतन्त्रसत्तानिरुप्यं परतन्त्रसत्त्वम्, तन्निरुप्यं च स्वतन्त्रसत्त्वमित्यन्योऽन्याश्रयदोषापातिरिति चेन्न VedāntaRāMañ.92.23; अथातश्चद्वयोरर्थविशेषप्रत्यये नान्योऽन्याश्रयदोष इति चेत् मैवम् SiddhāSi.i.10.15; तेन अनवस्थान्योऽन्याश्रय-दोषोऽपि नास्ति। ... परस्परापेक्षान्योऽन्याश्रयः YaṇḍraDī.14.5; B fault of mutual syntactic dependence तत्त्वपक्षे वर्णभ्योऽर्थधीतः संस्कारैः संपूय सृष्टिः; ततो वर्णभ्योऽर्थधीरित्यन्योऽन्याश्रयदोषः NayaVi.178.1 (on i.1.5)

अन्योऽन्याश्रयदोषतत्त्वः (anyo'nyāśrayadoṣa-tas) *adv.* on account of the fallacy of mutual dependence न विधिदर्शनेऽपि स्यादन्योऽन्याश्रयदोषतः। दर्शनाद्विधिसंसिद्धिर्विचक्षणसिद्धिः BrāraUBhVā.(Sambandha).656.

अन्योऽन्याश्रयनिरूप्यता (anyo'nyāśrayanirūpya-tā) *f.* the state of being described by interdependence परत्वापरत्वयोरन्योऽन्याश्रयनिरूप्यतया

द्विकाललिङ्गत्वाविशेषसूचनाय च द्विवचनम् Upask.21.16 (on i.1.6)
अन्योऽन्याश्रयपरिहारः (anyo'nyāśraya-parihāra) *m.* resolving removal of the fallacy of mutual dependence अनयोर्हेतुहेतुमद्भावेऽन्योऽन्याश्रयपरिहाराय अनादिशब्दः ŚrūtaPra. iA.85.27 (on i.1.1); न च अन्योऽन्याश्रयपरिहारो विनिगमकः इति वाच्यम् LaCandr.802.33.

अन्योऽन्याश्रयप्रसङ्गः (anyo'nyāśraya-prasaṅga) *m.* undesired occasion of the fallacy of mutual dependence विषयकृतस्य तु तस्य भेदकत्वेऽन्योऽन्याश्रयप्रसङ्गात् ĀtmaTaVi.45.5; अन्यथा अन्योऽन्याश्रयप्रसङ्गात्। शरीरादिनिवृत्तौ अनुपलब्धः चित्तस्य अनुपलब्धे च तस्मिन् शरीरादिनिवृत्तिः Kiraṇā.7.8; साक्षात्कारित्वावगममन्तरेण तदवगमपानुपपत्तेः तदवगमाद्यास्य प्रतीतावन्योऽन्याश्रयप्रसङ्गः KhaṇḍanKhā.539.23; नन्वेतदनुपपन्नम्। अन्योऽन्याश्रयप्रसङ्गात् Subodhi.17.17 (on 2.27); अपेक्षितसत्तासद्भावे किं मानम् ... एवमन्योऽन्याश्रयप्रसङ्गः BālamBha. ii.41.24 (on 2.27)

अन्योऽन्याश्रयविग्रहः (anyo'nyāśraya-vigraha) *adj.* having inter-dependent bodies प्रकृतिः पुरुषशोभावान्योऽन्याश्रयविग्रहौ। द्विधा भिन्नौ प्रकारौ BrahmadP.ii.42.47.

अन्योऽन्याश्रयवृत्तिः (anyo'nyāśraya-vṛtti) *adj.* existing in mutual support अन्योऽन्याश्रयवृत्तयः (गुणाः) परस्परम् आश्रयक्रियावन्तः SāmkhyaTa-Kau.271.22 (on 12); वृत्तिः क्रिया ... अन्योऽन्याश्रयवृत्तयः (गुणाः) यस्या-धाराधेयभावेन नाश्रयार्थो घटते तथापि यदपेक्षया यस्य क्रिया स तस्याश्रयः SāmkhyaTaKau.275.6 (on 12); अन्योऽन्याश्रयवृत्तयः (गुणाः)। यथाहः सत्त्वं प्रवृत्तिनियमाश्रित्य रजस्तमसोः प्रकाशोपकरोति SāmkhyaTaPra.165.14.

अन्योऽन्याश्रयशक्तितत्त्वः (anyo'nyāśrayaśakti-tas) *adv.* on the strength of mutual support विशेषणस्य वैफल्यादन्योऽन्याश्रयशक्तितः TarkSār. (Ā.)56.10.

अन्योऽन्याश्रयशङ्का (anyo'nyāśraya-śāṅkā) *f.* A doubt regarding mutual support उत्पत्तिलक्षणा(णे) ह्यन्योऽन्याश्रयशङ्का ... इति स्फुटं निश्चयदर्शने-पायत्वमुत्पत्त्यादीनां न संपवति AbhinBhā.i.295.9 (on 6.38); B doubt regarding the fallacy of mutual dependence अतोऽत्र नान्योऽन्याश्रयशङ्कापि अपेक्षानियम-भावात् ŚatDū.92.10; सत्त्वानन्दत्वादिसामान्यधर्मस्यानादिसंसर्ग एव ब्रह्मणि स्थीकृत्ये इति नान्योऽन्याश्रयशङ्का LaCandr.495.30.

अन्योऽन्याश्रयसंश्रयः (anyo'nyāśraya-saṁśraya) *m.* [Abl.] due to connection with the fallacy of mutual dependence अर्थापत्तिरपि ... अन्योऽन्याश्रयसंश्रयाच्च हेतुभेदावभासे मानभावं भजते NyāyMa.55.1.

अन्योऽन्याश्रयसंश्रयतत्त्वः (anyo'nyāśrayasakti-tas) *adv.* on account of the contingency of mutual dependence अतिप्रसङ्गादेकत्वा(द्)न्योऽन्याश्रयसंश्रयतः। प्रमितेस्तत्र चासत्त्वात् कुतो धीरनवस्थिता TarkSār. (Ā.)77.29.

अन्योऽन्याश्रयादि (anyo'nyāśrayādi) *adj.* fallacy of mutual dependence etc. न च प्रमेयत्वाभिधेयत्वादावन्योऽन्यवृत्तिविहाहन्योऽन्यापेक्षा प्रमिता अन्यथा अन्योऽन्याश्रयादिः क्वापि दोषो न स्यात् Nyāyāmṛ.352B.5.

अन्योऽन्याश्रयादिकः (anyo'nyāśrayādi-ka) *adj.* fallacy of mutual dependence etc. अस्तु नाम व्यवस्थाज्ञापकत्वेऽन्योऽन्याश्रयादिकं कारकहेतुत्वे तु न तस्य प्रसङ्गः CaturCin.iii(1).343.10; यदि भेददर्शनं स्यात्तर्ह्यन्योऽन्याश्रयादिकं स्यात् Nyāyāmṛ.547B.5.

अन्योऽन्याश्रयादिविदुष्टः (anyo'nyāśrayādi-duṣṭa) *adj.* faulty or defective due to the fallacy of mutual dependence etc. न ह्यन्योऽन्याश्रयादिविदुष्टस्य व्यावहारिकतापि दृष्टवरी Nyāyāmṛ.547A.7.

अन्योऽन्याश्रयादिदोषः (anyo'nyāśrayādi-doṣa) *m.* fallacy of mutual dependence etc. न चान्योऽन्याश्रयादिदोषः SarvaDaSār.3.150; चिन्मात्रमेव-विद्याविषयः तस्याकल्पितत्वेन अन्योऽन्याश्रयादिदोषाप्रसक्तेः AdvaiSi.586.1.

अन्योऽन्याश्रयाद्यधीना (anyo'nyāśrayādy-adhinā) *adj.* (f.) dependent on the fallacy of mutual dependence etc. अन्योऽन्याश्रयाद्यधीनाया भेदासिद्धेरापादनम् LaCandr.790.21.

अन्योऽन्याश्रयाद्यापातः (anyo'nyāśrayādy-āpāta) *m.* undesired contingency of the fallacy of mutual dependence etc. युगपत्प्रतीतिदोषवि-प्रतीत्यभावेन भेदप्रतीत्युपपत्तेरपि नान्योऽन्याश्रयाद्यापातः Vāda.131.2.

अन्योऽन्याश्रयाद्यापादनः (anyo'nyāśrayādy-āpādana) *n.* act of imposition of fallacy of mutual dependence etc. न हि व्यावहारिकमू-स्वजन्मघटसापेक्षत्वम्। किं चात्र न भेदमात्रेण तद्दर्शनमात्रेण वा अन्योऽन्याश्रयाद्या-पादनम् AdvaiSi.790.2.

अन्योऽन्याश्रयानवकाशः (anyo'nyāśrayānavakāśa) *m.* absence of the scope for or occasion of the fallacy of mutual dependence व्यभिचारसंश्रय-प्रयोजकत्वेनान्योऽन्याश्रयानवकाशात् GuruCandr.i.70.23; अज्ञानतदुपहितयत्तदोष-

साक्षिणोऽथ अनदित्वेनोत्पत्तिज्ञप्त्योरन्योऽन्याश्रयानवकाशात् *GuruCandr.i.134.22*; विशेषतासंबन्धेन तदवच्छिन्नस्य प्रतियोगित्वस्य निवेशे अन्योऽन्याश्रयानवकाशः *LaCandr. 119.4*; प्रतिपत्तेः पूर्वमपि तादृशवक्तुमुद्धेऽप्रहंसंभवेनान्योऽन्याश्रयानवकाशात् *ŚaktiVā. 121.18*; मन्त्रस्य लिङ्गात् स्तरणे विनियोगसंभवेन अन्योऽन्याश्रयानवकाशात् *MayūMāli.75.23 (on i.4.8)*

अन्योऽन्याश्रयानवस्थायापात (anyo'nyāśrayānavasthādy-āpāta) *m.* undesired contingency of the fallacy of mutual dependence and *ad infinitum* प्राज्ञाण्यस्य व्यवस्थाज्ञानाभावात्तथाभूतस्य च्यवस्थाज्ञानसाधनत्वासंभवादन्योऽन्यात्माश्रयानवस्थायापातः *CaturCin.iii(1).343.9*.

अन्योऽन्याश्रयापत्ति (anyo'nyāśrayāpatti) *f.* A undesired contingency of the fallacy of mutual dependence ननु तयाप्यसावत्येव इतरथान्योऽन्याश्रयापत्तेः *Nyāy.Ku.145.3*; लक्षणाया एकवाक्यत्वकल्पने अन्योऽन्याश्रयापत्तेरितिभावः *Nyāy-Su.(So.)4.26 (on i.2.1)*; तद्वहणाद्योधारणार्थेत्यन्योऽन्याश्रयापत्तेर्न प्रकरणपाठमात्रेण विनियोगो युक्तः *NyāySu.(So.)20.5 (on i.2.6)*; नन्वग्रहस्यान्योपादसापेक्षत्वं न वा नायः। अप्रधानतापत्तेः। अन्योऽन्याश्रयापत्तेश्च *VedāntaRāMañ.21.17*; न च विश्वमिथ्यात्वात्परमार्थसत्यमपि न विश्वसाधारणम्, ज्ञानत्वानन्दत्वादिवदिति वाच्यम् अन्योऽन्याश्रयापत्तेः इति चेत् अयुक्तमेतत् *AdvaiSi.404.5*; अद्यप्रतिग्रहेऽप्यधिकरणेऽपि न पूर्वाधिकरणसिद्धकर्माङ्गत्ववशेन दातुरित्तिरिति निर्णयः अन्योऽन्याश्रयापत्तेः *UpaParā.15.20*; न ... प्रयोगभेदकत्वेनन्योऽन्याश्रयापत्तेः। सति हि प्रयोगविधी विशिष्टविधिस्तद्वत्ता यस्यां च विधेयत्वात् प्रयोगविधिः *MimāKau. iii(2).280.20 (on ii.2.26)*; वेदान्तेषु ... तेषु तदधिगमापगमे च प्रवृत्तस्य तदधिगमस्तदधिगमे च मुमुक्षोः प्रवृत्तिरित्यन्योऽन्याश्रयापत्तेः *SiddhāSi. i.32.21*; न चैकार्थबोधहेतुत्वेनैकत्वम्। तेनैकत्वमेकत्वेन चैकार्थबोधहेतुत्वेनन्योऽन्याश्रयापत्तेः *VaiyāSiMañ.22.4*; B undesired contingency of mutual syntactic dependence 'नारायणाद् ब्रह्मा जायते' इत्यस्य प्रापकत्वमुपपद्यत इति चेन्न। अन्योऽन्याश्रयापत्तेः। रुद्रशब्दस्य नारायणे लक्षणासिद्धिं हि तस्य प्रापकतोपपत्त्यास्य तदनुवादत्वं सिद्ध्यति सिद्धे च तदनुवादत्वे लक्षणाकल्पनमिति *ŚivārkaMaDi. i.329.26 (on i.2.8)*; रामपदस्याभिधानियमने सति तद्विरोधप्रतिसंवादेनानुपपदस्य कार्तवीर्येऽभिधानियमनम् तस्मिंश्च सति तद्विरोधप्रतिसंधानेन रामपदस्येत्यन्योऽन्याश्रयापत्तेः *RasGañ.150.13*.

अन्योऽन्याश्रयापात (anyo'nyāśrayāpāta) *m.* undesired contingency of the fallacy of mutual dependence न खल्वनलीकत्वं तत्कल्पकम् ... अन्योऽन्याश्रयापातात् *PrakaVi.9.20*; सृष्टिमन्तरेण सृष्टिकालानुपपत्तिः सृष्टिकालमन्तरेण तदनुपपत्तिरित्यन्योऽन्याश्रयापातादिति भावः *TattvPrakā.98B.10 (on ii.2.12)*; तदनुपपत्तिरित्यन्योऽन्याश्रयापातात् *Nyāyāmṛ.171B.7*; प्रपञ्चमिथ्यात्वसिद्धेः प्राक् तदसिद्ध्यान्योऽन्याश्रयापातात् *Nyāyāmṛ.* अपरोक्षज्ञानकामनाया अधिकारविशेषणत्वाङ्गीकारेणान्योऽन्याश्रयापातात् *Nyāyāmṛ. 620A.1*; अन्योऽन्याश्रयापातेन मतिज्ञानादीनां मूल एव अभावप्रसङ्गात् *JñānBi. Pra.5.10*; न चात्र कर्म न निरूप्यत इत्यकर्मकत्वम् ... अन्योऽन्याश्रयापाताद्य *VaiyāBhū.58.7 (on 13)*

अन्योऽन्याश्रयापेक्ष (anyo'nyāśrayāpekṣa) *adj.* expectant of, i.e. due to mutual dependence नैकत्वाभावो भेदोऽभिमतः किं तु अन्योऽन्याश्रयापेक्षभेदरूपधर्मवत्त्वम् इति चेन्न। तस्याभावात् *KhaṇḍanKhā.1270.24*.

अन्योऽन्याश्रयाप्रसक्ति (anyo'nyāśrayāprasakti) *f.* absence of occasion of the fallacy of mutual dependence उपक्रमादीनां स्वस्फलाभायं श्रुतिलिङ्गापेक्षा श्रुतिलिङ्गादीनामन्यविषयश्रुतिलिङ्गादिभ्यो बलावधारणार्थमुपक्रममाद्यपेक्षेति विषयभेदेन श्रुतिलिङ्गादीनामन्यविषयश्रुतिलिङ्गादिभ्यो *ŚivārkaMaDi.i.38.21 (on i.1.1)* परस्परपेक्षायाम् ... अन्योऽन्याश्रयाप्रसक्तेः

अन्योऽन्याश्रयाभाव (anyo'nyāśrayābhāva) *m.* absence of the fallacy of mutual dependence तत्प्राप्ताद्यसंशयस्तु उक्ततर्कमूलकविशेषदर्शनादिना निरसनीय इत्यन्योऽन्याश्रयाभावात् *GuruCandr.i.458.20*.

अन्योऽन्याश्रयाभासत्व (anyo'nyāśrayābhāsa-tva) *n.* the state of being the fallacy of mutual dependence अन्योऽन्याश्रयाभासत्वप्रयोजकस्य व्यक्तिभेदस्याभावो नानवस्थायामेवमात्माश्रयाभासत्वप्रयोजकस्य द्वारभेदस्याभावो नात्माश्रयात्तरादौ इति व्यक्तमव्यापकत्वापत्तेः *KhaṇḍanKhā.1297.22*.

अन्योऽन्याश्रयाविशेष (anyo'nyāśrayāviśeṣa) *m.* absence of difference from the fallacy of mutual dependence गुणासिद्धौ तदसिद्धेः अन्योऽन्याश्रयाविशेषात् *TarkSañ.(Ā.)56.25*.

अन्योऽन्याश्रयासंस्पर्श (anyo'nyāśrayāsāṁsparsin) *adj.* not touching, i.e. not involving the fallacy of mutual dependence न चान्योऽन्याश्रयासंस्पर्शिनमर्थे सति तदापादको मार्गो ग्राह्यः *Nyāyāmṛ.561A.2*.

अन्योऽन्याश्रयिन् (anyo'nyāśrayin) *adj.* dependent on each other, mutually dependent नाशक्नुवन्नजाः सद्युपसमागम्य कृत्स्नशः। समेत्यान्योऽन्यसंयोगमन्योऽन्याश्रयिन्श्च ते *MārkP.45.60*; त्रयो देवाः ... अन्योऽन्यामिदुना

छेते अन्योऽन्याश्रयिणसया *MārkP.46.19*.

अन्योऽन्याश्रयोद्घाटन (anyo'nyāśrayodghātana) *n.* act of revealing the fallacy of mutual dependence उत्पत्तिगोर्गतिं वदता अन्योऽन्याश्रयोद्घाटनस्य सुकरत्वात् उत्पत्तेरणीयत्वे ततः पुराणव्योमोऽन्यात्वं तस्यान्यत्वादुत्पत्तेरणीयत्वमिति *ŚrūtaPra.ii.346.21 (on ii.3.9)*

अन्योऽन्याश्रित (anyo'nyāśrita) *adj.* A dependent on each other यद्य नामरूपयोरन्योऽन्याश्रितत्वमुक्तं किमिदं कामरूपावचरं नाम संघायोक्तमाहोस्त्वित्सर्वमिति *AbhidhKoBh.434.23 (on 8.3)*; B retaining on each other तेषां तस्य च मात्सर्यं यदापर्याप्तिमाययी। तदान्योऽन्याश्रिता भूत्याः पर्णं चक्रुर्द्युस्तवः *RājTa. (Ka.)8.22*.

अन्योऽन्यास्त्वेष (anyo'nyāśleṣa) *m.* 1 mutual fusion or intermingling अथ सर्वेयमेधामन्योऽन्यास्त्वेषशालवधुना कथयामोऽलंकारी *Ekāva.8.75*; 2 embrace of each other अन्योऽन्यास्त्वेषभाजो ... त्वद्विरयुनोर्द्वितसति नितरां वैरभावप्रभावः *PadyaVe.171*.

अन्योऽन्याश्वासन (anyo'nyāśvāsana) *n.* condolence or consolation of each other तद्वार्यांश्च मिलन्ति सव हतबान्धवदुःखिताः। एकत्र तस्यां रजनावन्योऽन्याश्वासनागताः *KathāSaSāg.viii.4.96*.

अन्योऽन्याष्टमपट्टन (anyo'nyāṣṭamaṣṭha-ga) *adj.* occupying the sixth and eighth places in respect of each other अन्योऽन्याष्टमपट्टनद्युधरयोः पाकापहारे भयम् *JātaPā.18.30*.

अन्योऽन्यासंलग्नत्व (anyo'nyāsaṁlagna-tva) *n.* the state of not sticking to each other यद्यश्चस्वीदनवाचित्योक्तः अन्योऽन्यासंलग्नत्वलक्षणवैशद्ययुक्ततण्डुलनिम्बप्रात्रस्वीदनत्वप्रसिद्धेः *MayūMāli.258.2 (on iii.3.14)*

अन्योऽन्यासंस्पर्श (anyo'nyāsaṁsparsa) *m.* absence of contact or relation with each other सर्वथा अन्योऽन्यासंस्पर्शे अज्ञाज्ञिभावानुपपत्तेः *NyāySu. (Ja.)91A.5 (on i.1.1)*

अन्योऽन्यासक्त (anyo'nyāśakta) *adj.* A held by each other विम्योऽनीनां विप्रया हरिणोऽथ द्रग्नान्योऽन्यासक्तहन्तारविन्दाः ... पिण्डाद्वन्धा नर्तकीनामिवासन् *HarVi.18.91*; B attached to each other, i.e. united together शिबिर्द्वि नान्दरुपं बिन्दुत्वं तु शक्तिरुक्म्। उपप्रधानभावेन अन्योऽन्यासक्तलिङ्गकम्। पूजयन् *ŚivaPi.17.138 (21A.8)*

अन्योऽन्यासङ्ग (anyo'nyāsaṅga) *m.* act of clinging to each other अन्योऽन्यासङ्गाद्व्यतिकरदलितप्रष्टकापालमालां स्वां मोः संत्यज्य शंभी ... अज्यात् ... पावर्तौ वः *CaṇḍiS.77*.

अन्योऽन्यासंगत (anyo'nyāsaṅgata) *adj.* mutually inconsistent or contradictory उत्तरोत्तरग्रथनादन्योऽन्यासंगतादयं प्रथितनामा विरोधभेदः *Sara-Kaṇṭhā.341.3*.

अन्योऽन्यासंगति (anyo'nyāsaṅgati) *f.* absence of relation or association with each other अयाभिन्नं मतं ताम्यां द्रव्यस्यापह्नवस्ततः। न विशेषो न सामान्यमन्योऽन्यासंगतेर्मेवत् *BrĀraUBhVāi.6.82*.

अन्योऽन्यासंपृक्त (anyo'nyāsaṁpṛkta) *adj.* not related to, i.e. not dependent on each other बहिस्तटस्थौ अन्योऽन्यासंपृक्त्वौ *Bhāsk. ii.50.11 (on ii.2.4)*

अन्योऽन्यासंबद्ध (anyo'nyāsambaddha) *adj.* not connected with each other न चास्थिराणां मित्रकालतया अन्योऽन्यासंबद्धानां च तेषां वास्तव्यामकभावो युज्यते *SyādvāMañ.19(45)*

अन्योऽन्यासहत्व (anyo'nyāsaha-tva) *n.* the state of not tolerating, i.e. contradictory to each other नन्वेकपदस्या कारकविमर्शिन्युगपत् संख्यान्यं क्रियान्यं च बोधयतीति तुल्यवत्त्वान्नान्योऽन्यासहत्वम् *ŚrūtaPra.iB.215.24 (on i.1.13)*

अन्योऽन्यासूया (anyo'nyāsūyā) *f.* [Inst.] with mutual jealousy कुमन्विणः। अन्योऽन्यासूया जन्मरथ कार्याणि धूषुजः *RājTa.(Ka.)7.1011*.

अन्योऽन्यास्त्रसंघट्ट (anyo'nyāstra-saṅghaṭṭa) *m.* strokes of the weapons of each other अयान्योऽन्यास्त्रसंघट्टलक्ष्योऽस्त्रैः कृशानुमिः। द्यूतेऽस्ततमःस्तोमो वीराणां दारुणो रणः *PāṇḍaC.13.443*.

अन्योऽन्यास्त्रसमायोग (anyo'nyāstra-samāyoga) *m.* contacts, i.e. strokes of the weapons of each other सजौजनकुनारं [च] शक्तियुक्तम्। कुमारवत्। श्रीमंराजस्य सेनू(ि)न्यं। महाकाशं महामतिं। यद्यनेकगः अन्येऽन्यास्त्रसमायोगसंज्ञात्।[न] महामहत्त्वं।। स्वामिनोऽग्रसरो धीरो रितुसंयमनीन(न)जत् *El.v.133.28*.

अन्योऽन्यास्फाल (anyo'nyāśphāla) *m.* A act of dashing against each other अन्योऽन्यास्फालमिन्द्रिपरीधरवसामांसस्तिक्पट्टे ... विवरितुं पण्डितः

अन्योऽन्यास्फालन

पाण्डुपुत्राः VeniSārī.1.302; ŚārngPa.4086; B act of flapping each other
क्षितिपालकुरमारकाणां च खेलतामन्योऽन्यास्फालेराभरणेषु मुक्ताफलानि केरुः
HarṣaC.187.12.

अन्योऽन्यास्फालन (anyo'nyāspālana) *n.* A act of flapping against
each other अन्योऽन्यास्फालनोद्धतस्तुल्लिङ्गैर्मार्गणा। अपि कोपादस्त्रमियागनेय-
मातेनुरितरेतरम् PāṇḍaC.13.53; B act of striking against each other
तदीयगदयोनिदिरन्योऽन्यास्फालनोद्धवः। शङ्कते स्म जगत्कोशफोटमाकलिकं जनाः
PāṇḍaC.13.914.

अन्योऽन्यास्फालनच्छल (anyo'nyāspālana-cchala) *m., n.* [Abl.] under
the pretext of striking against each other तदा भटप्रकाण्डानां युद्धं किमिव
वर्ण्यते। यदयुध्यत शस्त्राण्यन्योऽन्यास्फालनच्छलत् HammiMaKā.9.134.

अन्योऽन्यास्फोट (anyo'nyāspṛoṭa) *m.* act of striking against each
other (सेनाद्वितयम्) अन्योऽन्यास्फोटनिःशेषप्रपतद्भूरिवृन्दम् YogVā.iii.32.22.

अन्योऽन्याह्युता (anyo'nyāhānyu-tā) *f.* [ahānyu, P.v.2.140] the
state of being proud of each other दशग्रीवेण सार्धं ता पुनः क्रीडां प्रचक्रिरे।
अन्योऽन्याह्युतां प्राप्य प्रयमोपगमाकुलाः PadmP.(Ra.)8.109.

अन्योऽन्याहत (anyo'nyāhata) *adj.* 1 multiplied mutually शेषो मण्डलौ
यमक्षितिजयोः ... अन्योऽन्याहतविग्रहो च पददो रूपेण संयोजितौ LaBhāska.8.17;
2 striking against each other अन्योऽन्याहतदन्तनादमुखरप्रङ्गं मुखं कुर्वता ...
पुण्यानिः पथिकेन पीयत इव ज्वालाहततश्मश्रुणा SūktiMu.63.25; हल्लिसकलेत्युदा-
हरणम् अन्योऽन्याहतमणिमयदण्डाः क्रीडन्ति मण्डलिताः। ... सुदृशः ŚrīgāMañ.
(A.)45.11; 3 hurled at each other सैनयोः ... आसीद्युद्धम् ... अन्योऽन्याहतहेत्यादि-
घूर्णपूर्णान्वरोदरम् YogVā.iv.26.27.

अन्योऽन्याहति (anyo'nyāhāti) *f.* 1 mutual multiplication अत्राष्टमध्यगणः
पञ्चभेदो नवमो 'नौजे जः' इति चतुर्भेदोऽन्योऽन्याहती विंशतिः ChandaśCū.4.19(4);
2 act of striking against each other अन्योऽन्याहतिदन्तनादमुखरं प्रङ्गं मुखं कुर्वता
... पुण्यानिः पथिकेन पीयत इव ŚārngPa.3934.

अन्योऽन्याहननजनन (anyo'nyāhanana-janana) *n.* act of effecting the
striking against each other तत्रान्योऽन्याहननजननात् ... अभ्युत्थितोऽग्निः
RājTa.(Śrī.)1(7).275; 3.142.

अन्योऽन्याहारप्रदान (anyo'nyāhāra-pradāna) *n.* act of giving food
to each other ततश्च तयोः प्रत्यहमन्योऽन्याहारप्रदानेन (v.l. 'हारप्रदानेन
PañcT.2.25(12)(205.11)F.N.) ... कालोऽतिवर्तते Hitopa.1.74(3)

अन्योऽन्याहारदिदान (anyo'nyāhārādi-dāna) *n.* act of giving food
etc. to each other ततश्च तयोः प्रत्यहमन्योऽन्याहारदिदानेन कुशलप्रश्नैः ...
कालोऽतिवर्तते Hitopa.1.74(3)

अन्योऽन्याहितसङ्ग (anyo'nyāhitasāṅga) *adj.* mutually united ऊष्मरश्च
चेतसि पदं तेषां बबन्ध कृधो। अन्योऽन्याहितसङ्गकृष्णहिमपुञ्जालाघ्वजोद्भूतम्
ŚrīKaC.23.51.

अन्योऽन्याहूत (anyo'nyāhūta) *adj.* in which each was challenged by
other अन्योऽन्याहूतमेतेषामपवस्तरम् रणम् PadmP.(Ra.)60.7.

अन्योऽन्याहानसंकुल (anyo'nyāhāna-saṅkula) *adj.* full of challenges
of each other तद्वदनामभूद्युद्धमन्योऽन्याहानसंकुलम् PadmP.(Ra.)60.75.

अन्योऽन्येक्षणराग (anyo'nyekṣaṇa-rāga) *m.* love or passion
(developed) by glancing at each other अन्योऽन्येक्षणरागरजिततया द्वौ निनिभेक्षणौ
CaityaCa.143.19(6)

अन्योऽन्येच्छा (anyo'nyecchā) *f.* A mutual willingness, i.e. under-
standing अथैव केनचित्कस्मैयिदृग्वि दत्तायां न तयोरन्योऽन्येच्छयानुशयो दानदाने
दानस्य तदानीमेव निर्वृत्तत्वात् ManuBh.ii.178.22 (on 8.227); B mutual consent
एवं संपुण्योः कन्यावर्योर्नन्योऽन्येच्छया त्यागोऽस्ति प्रागपि विवाहात् ManuBh.ii.
178.24 (on 8.227); संयोग एकत्रदेशे संगतयोरन्योऽन्येच्छया ... समपसूते द्रष्टव्यः
BālaṃBha.iii.34.22 (on 3.16)

अन्योऽन्येक्षाभाव (anyo'nyecchābhāva) *m.* absence of mutual consent
एतच्च रक्षणं यद्योक्तविध्यनिमित्तिमात्रेणेति तु ग्राह्यम्। राक्षसेऽन्योऽन्येक्षाभावात्
ManvaVi.302.12 (on 3.35)

अन्योऽन्येक्षामात्र (anyo'nyecchā-mātra) *n.* mere mutual consent
कन्याज्ञातिभिः कन्या वा सहान्योऽन्येक्षामात्रेण विनापि दानाद्विवाहसिद्धिरित्यर्थः
ManvaVi.302.11 (on 3.35)

अन्योऽन्येतरत्व (anyo'nyetaratva) *n.* mutual differences, i.e. compre-
hensional difference and practical difference नाप्यन्योऽन्येतरत्वाभ्यां भेदः
भेदकाभाव इतरेतरत्वस्यैवायोगात् Nyāyāmr.427B.8; नाप्यन्योऽन्येतरत्वाभ्याम्,
भेदकाभावे इतरेतरत्वस्यैवायोगात् AdvaiSī.658.18 (LaCāndr. व्यावहारिकान्यत्वप्राप्ति-

कान्यत्वाभ्याम्)

अन्योऽन्येर्ष्याकलहचतुरा (anyo'nyersyākalahacaturā) *adj. (f.)* skilled
in quarrelling due to jealousy of each other (अहम्) शङ्के पङ्केरुहवसतिना
स्थापिता शान्तिहेतोरन्योऽन्येर्ष्याकलहचतुरा याः (श्रुतयः) VikraDeC.18.76.

अन्योऽन्यैकत्वव्यवहार (anyo'nyaikatva-vyavahāra) *m.* usage or
common practice of oneness or identity of each other तदभावात्तदुत्प-
वीजान्तरोत्पन्नवृक्षाणां वृक्षान्तराणां चान्योऽन्यैकत्वव्यवहाराभावः ŚrūtaPra.ii.176.19
(on i.4.28)

अन्योऽन्यैकीकृत (anyo'nyaikīkṛta) *adj.* joined together or identified
with each other (पीठविभ्यानाम्) अन्योऽन्यैकीकृतानां तु यज्रवन्द्येन मे शृणु।
किञ्चित्पीठविभङ्गे तु न दोष उपजायते JayāS.20.373.

अन्योऽन्यैक्यबुद्धि (anyo'nyaikya-buddhi) *f.* knowledge of oneness
or identity of each other नैकां जातिं मुखं विना अन्योऽन्यैक्यबुद्धिव्यक्त्योः
IṣṭaSi. 265.17.

अन्योऽन्यैक्यविक्षण (anyo'nyaikya-vikṣaṇa) *n.* observation of oneness
or identity of each other सदद्वैतेऽनृतद्वैते यदन्योऽन्यैक्यविक्षणम्। तस्यान्तकालस्तद्वेद-
बुद्धिरेव न चेतः PañcDa.2.104.

अन्योऽन्योक्ति (anyo'nyokti) *f.* mutual talk or conversation तद्विर्णो
पूर्वोत्तरार्थयोरन्योऽन्योक्त्या गूढकामलेखी SaraKāṇthā.298.9; अनर्थकं तु प्रलोपो
विलापः परिवेदनम्। उल्लापः काकुवागन्योऽन्योक्तिः संलापसंकथे AbhidhāCin.275;
कुमारः ... अन्योऽन्योक्तिमथाश्रीपीतत्र संगतयोपिताम् KumāDeC.(So.)12.13;
संलपिः संकथापि स्यादन्योऽन्योक्तिरुदीरिता ParaNā.472.

अन्योऽन्योक्तिशालिन् (anyo'nyokti-śālin) *adj.* engaged in mutual talk
or conversation अत्रायन्तं पश्य यान्तं माभित्यन्योऽन्योक्तिशालिभिः। नागं रथ्याति
पातले नाम्ना भोगवती पुरी DvyāśraKā.13.42.

अन्योऽन्योत्कण्ठ (anyo'nyotkaṇṭha) *m.* extreme eagerness or longing
for (attacking) each other (सेनाद्वितयम्) अन्योऽन्योत्कण्ठकाठिन्यभरभ्रुकुरिसंकटम्
YogVā.iii.32.13.

अन्योऽन्योत्कर्ष (anyo'nyotkarṣa) *m.* A excellence of each other
तवाननमिवाभोजमभोजमिव ते मुखम्। इत्यन्योऽन्योपमा सेयमन्योऽन्योत्कर्षासिनी
Kāvya.2.18; B superiority over each other अयमेवावयोर्ब्रह्मन् अन्योऽन्योत्कर्ष-
काङ्क्षिणोः। सत्यमेव परीक्षायै निकषः समुपस्थितः SkandP.i.(3B).10.26;
C victory over each other अन्योऽन्योत्कर्षयार्ताकृतकलहकथं खेचरेलोकपालाः संप्राप्तं
मेनिरे तम् ... संयुगान्तं युगान्तम् RāghPāṇ.(Ka.)9.25.

अन्योऽन्योत्कोपन (anyo'nyotkopana) *n.* act of making each other
angry अन्योऽन्योत्कोपनपटुवचोविक्रवैः चाबयाधे जिह्वाम् ŚrīKaC.24.3.

अन्योऽन्योत्पाद (anyo'nyotpāda) *m.* production or origination from
each other किमन्योऽन्याश्रयत्वम् अन्योऽन्योत्पादं प्रतिवदन्ति NyāySu.(Ja.)
409A.3.

अन्योऽन्योदाहरणाव्याप्ति (anyo'nyodāharaṇāvyāpti) *f.* absence of
pervasion in the examples of each other अन्योऽन्योदाहरणाव्यापतेरव्यापकत्वमुभयोः
KhaṇḍanKhā.827.20.

अन्योऽन्योदित (anyo'nyodita) *adj.* told to each other अन्योऽन्योदित-
स्वस्ययावृत्तान्ततोषिणः। प्रणम्य देवीं शर्वाणीं यथेष्टं ते ययुस्त्रयः
KathāSaSāg.xii.13.49.

अन्योऽन्योद्गातृत्व (anyo'nyodgātṛ-tva) *n.* the state of being the chanter
(i.e. the priest and vital breath of sacrificer of each other अन्योऽन्योद्गातृत्ववरणे
तयोद्गाते यो वाचि भोगस्तं देवेभ्य इत्यानातम् AṇuBh.163.11 (on ii.4.15)

अन्योऽन्योद्भूतमत्सर (anyo'nyodbhūta-matsara) *adj.* having jealousy
arisen against each other पृथ्वीहरो मल्लकोष्ठश्चान्योऽन्योद्भूतमत्सरी। क्षोभं व्यथताम्
... राजधान्याः RājTa.(Ka.)8.876.

अन्योऽन्योद्वाहसंबन्ध (anyo'nyodvāhasambandha) *m.* matrimonial
alliance with each other अन्योऽन्योद्वाहसंबन्धैः कायस्थाः संहता यदि। ...
तदा निःसंशयं ज्ञेयः प्रजाभाग्यविपर्ययः RājTa.(Ka.)4.351.

अन्योऽन्योन्मर्दन (anyo'nyonmardana) *n.* act of dashing against each
other अन्योऽन्योन्मर्दनेन श्रियमिह दधतो यत्प्रसूतासुराद्या निर्व्याजिन्निज(Read
'न्ययन्ति प्रधुरमुपचितानां बुराशेस्तरंगम् ELxviii.33.40.

अन्योऽन्योपकार (anyo'nyopakāra) *m.* Ai mutual benefit स्वस्वपरपक्ष-
योरन्योऽन्योपकारसंकीर्तनं परस्परोपकारसंदर्शनम् ArthaSā.ii.176.4 (2.10); पुरुषः
पञ्चरन्धमाठान्योऽन्योपकाराय गच्छति AṇuBh.131.6 (on ii.2.7); Aii mutual
benefit, i.e. gift प्रतिपिच्छयोः स्त्रीपुंसयोरन्योऽन्योपकारे भुक्त्रकव्याणां द्वादशपण्यो
दण्डः ArthSā.ii.23.1(3.3); Bi mutual help, i.e. mutual auxiliarieness or

यः VasaViKā.14.21.

अन्योपकृति (anyopakṛti) *f.* act of benefitting others न चेष्टा काव्योप-
कृतिपरिहीना जलमुचः RājTa.(Ka.)8.1556.

अन्योपगम (anyopagama) *m.* A act of approaching any other (prince)
तं प्राप्य सर्ववयवानवधं व्यावर्ततान्योपगमात्कुमारी RaghuVa.6.69; B act of
coming or emanating from other अधो (न्यो)पगमत्वेण तत्रार्थगतिरिष्यते।
प्रमाणान्तरतो यदा भवत्वर्थगतिस्ततः TattvSam.1622 (comm. परोपगमन-
रूपेणार्थगतिरिष्यते)

अन्योपघात (anyopaghāta) *m.* 1A injury to others नान्योपघातपरुषा स्मृतिः
स्वनेऽपि धीमताम् MahāP.18.123; 1B act of striking other person (than the
one approached at) अन्याभिमुखं प्रयाणमुपक्रम्यान्योपघातकरणं कुं (कू)ट्युद्धम्
NītiVā.30.90; 2(defilement through) contact with another अन्योपघाते शुद्धयस्तु
शुद्धिप्रकरणोक्ता ब्रह्म्याः BālamBha.i.501.28 (on 1.225)

अन्योपचयप्रदा (anyopacaya-pradā) *adj. (f.)* A bringing about increase
to other (water-reservoir) स्वगुदिरन्योपचयप्रदाभूत Yādavā.5.45 (comm.
तदाकान्तराणामपि वृद्धिप्रदाभूत); B bringing about prosperity to other (worthy
person), Yādavā.5.45 (comm. अन्यां पात्रभूतानामुपचयप्रदा)

अन्योपचारविधि (anyopacāravidhi) *m.* other act of worship or
performance of rite अन्योपचारविधिरस्तु महानपुर्वा भावत्कर्हर्पदमान्तर एव
भावः YātrāPra.6.111.

अन्योपजीवन (anyopajīvana) *n.* 1 remainder (of profit) (given) by
way of maintenance यद्येको न व्यवहरेत् ... न सर्वेण सर्वं निर्भाज्यं किंचिद-
न्योपजीवनं क्लेशफलमात्मनो गृहीत्वा शिष्टमसौ दातव्यम् ManuBh.ii.301.8
(on 9.207); 2 dependence on another मारुत्याः स्वाङ्गेषु दक्षिणे विहारे
प्रतिप्रस्थात्रा कर्तव्यानीति गम्यमानेषु कथं तदनादरेणान्योपजीवनम् ŚāstrāDī.811.13
(on xi.2.8)

अन्योपजीव्यता (anyopajīvyā-tā) *f.* the state of maintaining or
supporting another अन्योपजीव्यतां प्रापुस्तस्याधित्वेन मार्गणाः RājTa.(Ka.)7.932.

अन्योपतपिन् (anyopatāpin) *adj.* A scorching another मुखवन्दस्य
चन्द्रत्वमित्यन्योपतापिनः। न ते सुन्दरि संवादि KāvyaDā.2.91; B causing
pain to, i.e. hurting another स्वसमृद्धिध्वनुत्तेकः परवृद्धिध्वमत्सरः। नान्योपतापि
वचनं मीनव्रतचरिण्यात् NītiSā.3.36.

अन्योपदिष्टा (anyopadiṣṭā) *adj. (f.)* directed at or referring to third
person बालेनान्यजननेन वा सहान्योपदिष्टा द्वयर्था कथा KāmSū.266.15 (5.2)

अन्योपदेश (anyopadeśa) *m.* A act of teaching others धर्मज्ञानम् ...
भोजनादादिनिहास्यद्वयान्योपदेशात्समाचारदा शन्युवन्ति ज्ञातुम् ManuBh.ii.73.27
(on 2.13); B act of advising others सार्थं सचित्तनिरक्षिप्तवृत्तायां दानहानये।
अन्योपदेशमात्सर्यकालातिक्रमणक्रियाः YaśasCam.ii.410.7; C instruction by
another ते चान्योपदेशादसंभवन्तां मन्मथमुपाध्यायं बोधयन्ति SaraKāṇṭhā.395.1;
प्रचारयेत्। तथा चान्योपदेशेन मन्त्रसंदेहो निरसनीयोऽन्यमन्त्रित इति RājāNīRa.
29.13; D instruction of something else, cf. अन्योपदेशकृत्.

अन्योपदेशकृत् (anyopadeśa-kṛt) *adj.* giving instruction of something
else दिशोऽपि न हि दृश्यन्ते देशोऽप्यन्योपदेशकृत् MahāU.3(49)

अन्योपदेशगानादि (anyopadeśagānādi) *adj.* instruction and singing
etc. by others य लोके कश्चित्किंचिदन्योपदेशगानादिक्रमेण ... चिन्मनस्या-
वर्जनातिशयं विधत्ते Kāvyaṇu.(He.)394.14.

अन्योपदेशज्ञ (anyopadeśa-ja) *adj.* arising from the teaching by another
सर्गादी व्यवहारश्च पुंसामन्योपदेशज्ञः TattvSam.51.

अन्योपदेशार्थ (anyopadeśārtha) *m.* A meaning of the instruction
by another नैवमन्योपदेशार्थप्रतिवेधपरत्वतः BrāraUBhVā.i.4.81; B [Loc.]
for the sake of advising others भवन्त्यन्योपदेशार्थे धूर्ताः साधुसमाः सदा
ŚukraNī.3.251.

अन्योपद्रव (anyopadrava) *m.* violence or injury to another हिंसा चौर्यं
ताडने स्यादन्योपद्रववस्तयोः NānārthaMa.1873.

अन्योपधान (anyopadhāna) *n.* substitution or replacement (of cowrie
shells) by another काकण्यक्षाणामन्योपधाने दादशण्णो दण्डः ArthSā.ii.
112.2(3.20)

अन्योपनिषद्वाक्य (anyopaniṣadvākya) *n.* other Upaniṣadic sentence
एवमन्योपनिषद्वच्येऽपि बोध्यम् VedāntKau.130.21 (on i.4.14)

अन्योपनीत (anyopanīta) *adj.* 1 brought near by another अन्योपनीतमय
तु स पश्यत्येव NyāyMañ.ii.59.16; 2 initiated by another शिष्यो योऽन्योपनीतो
वेदैकदेशमध्यायते ... तस्मिन्पुते पक्षिण्येवाशौचम् HārLa.76.21; अन्योपनीत-

साङ्ख्यवेदाध्यायिनि शिष्ये ... मृते ... पक्षिणीं रात्रिमशुचिर्भवतीत्यर्थः (गुरुः)
SmṛtiCan.vi.42.7; अन्तेवासी अन्योपनीतो वेदैकदेशमध्यापितः DipKa.78.14
(on 3.24); (used as noun) (one) initiated by another पूर्वं अन्योपनीता

अन्योपनीतभागवत् (anyopanītabhāga-vat) *adv.* like the part brought
near by another अन्योपनीतभागवत् तत्र चाक्षुपत्वं भविष्यति Khandankhā.
1049.7.

अन्योपनीतशिष्य (anyopanīta-śiṣya) *m.* pupil initiated by another
अन्योपनीतशिष्यत्वासापिण्डगुरुमरणे त्रिरात्रं वेदितव्यम् SmṛtiCan.vi.38.18.

अन्योपपदासंभव (anyopapadāsambhava) *m.* impossibility of other
adjoining word or word placed near अन्योपपदासंभवेऽपि अहं प्राच्य इत्यभिमान-
विशेषवाचिप्राच्याद्युपपदस्यैव संभवात् MīmāKau.i.100.20 (on i.3.15)

अन्योपभुक्तपतिका (anyopabhuktapati-kā) *f.* type of heroine (lit.
woman whose husband has been enjoyed by another woman)
अन्योपभुक्तपतिका खण्डिता समिधीयते KośaKaTa.i.4799.

अन्योपभुक्ता (anyopabhuktā) *adj. (f.)* enjoyed by any other
(than the husband) नान्योपभुक्तां सोमार्धैर्दद्यादुहितरं पिता BhaviP.270A.6
(i.182.33)

अन्योपभोग (anyopabhoga) *m.* enjoyment with another woman
अन्योपभोगचिहितः प्रातरागच्छति पतिर्यस्याः सा खण्डिता RasMañ.43(1)

अन्योपभोगवत् (anyopabhoga-va(n)t) *adj.* who has enjoyment
with another woman उल्लिख्य समयं यस्याः प्रेयानन्योपभोगवान्। भोग-
लक्षणाङ्कितः प्रातरागच्छेत् सा हि खण्डिता RasāSu.32.11 (i.130); Ujjva-
NīMa.136.9.

अन्योपभोग्या (anyopabhogyā) *adj. (f.)* 1 to be enjoyed by, i.e. useful
to others देवस्याहं सहचरी ... विटपिनश्छायेवात एवान्योपभोग्यासि YaśasCam.
ii.147.8; 2 to be enjoyed sexually by others, YaśasCam.ii.147.8.

अन्योपमर्द (anyopamarda) *m.* injury to or slaughter of others तं
अन्योपमर्देन मनस्वी कोऽभिवाञ्छति KathāSāSāg.iv.2.41.

अन्योपमान (anyopamāna) *n.* the word *anya* referring to the standard
of comparison तदादिभवत् समानान्योपमानाद् दृशप् टक्सकृक् षोढे MugdhaBo.
26.23 (158.23)

अन्योपमेय (anyopameya) *n.* another subject of comparison अन्योपमेय-
लभेन वर्ण्यस्यानादरश्च तत् Kuval.13.

अन्योपयमक्रिया (anyopayama-kriyā) *f.* act of martyring another woman
परस्त्रीसंगमानङ्गक्रीडान्योपयमक्रियाः। तीव्रता रतिकेतव्ये हन्युरेतानि तद्वत्तम्
YaśasCam. ii.360.9.

अन्योपयुक्त (anyopayukta) *adj.* used by another अन्योपयुक्तानि वस्त्रमात्रा-
पानच्छात्राणि नैव धारयेत् VaikhāDS. iii.2.5.

अन्योपयुक्तत्व (anyopayukta-tva) *n.* the state of being useful to others
तादर्थ्यं च ... न ... अन्योपयुक्तत्वे (निर्वहति) ŚivārkaMaDī.i.24.15 (on
i.1.1)

अन्योपयोग (anyopayoga) *m.* the word or expression *anyopayoga* (lit.
useful in another way) अन्योपयोगेति। भोजनान्येत्यर्थः BālamBha.i. 454.29
(on 1.191)

अन्योपयोगिन् (anyopayogin) *adj. [f. -i]* 1 useful to others स्वात्मोपयोगि-
न्योपयोगिन्यनुपयोगिनी। पताकेत्यापताकेति प्रकरीति प्रकरीत्येति SaraKāṇṭhā.694.8;
2 useful in another way प्रायश्चित्तस्य जग्धिर्विषयत्वात् दोषाभावस्य चान्योपयोगि-
विषयत्वात् Mitā.67.7 (on 1.191)

अन्योपरराग (anyoparāga) *m.* 1 love or passion for another उर्वीपदेक्ष
स्फटिकाश्मनश्च शीलेनितस्त्रीहृदयस्य चान्तः। असंनिधानात्सततस्थितेनामन्योपररागः
कुण्ठे प्रवेशम् RājTa.(Ka.)6.234; 2 colour of another, RājTa.(Ka.)6.234;
3 contact or relation with another एतयैव सवितर्कनिर्वर्तकस्वरूपा स्थूलविवेक-
समापस्या ... समापत्तिद्वयी व्याख्याता। अन्योपररागानुपररागसाधनेत्यर्थः YogasāWf.
on 1.44.

अन्योपरुद्धा (anyoparuddhā) *adj. (f.)* kept exclusively by another
रुपाजीवामन्योपरुद्धां गच्छतः ... अष्टचत्वारिंशत्पणो दण्डः ArthSā.ii.113.6
(3.20)

अन्योपलक्षक (anyopalakṣaka) *adj.* 1 indicative of other (feminine
words) प्रकृतिपदमन्योपलक्षकम् TattvPrakā.75A.13 (on i.4.24); ii indicative
of other (drinks) सेवया इदमन्योपलक्षकम्। अन्यासां समिताविकारकैरिणम्
BhojanKu. 30.16.

अन्योपादाननियमाभाव (anyopādānaniyamābhāva) *m.* absence of rule or law of employing another पात्रोदाहरणे अन्य-देवोपादेयानीति नियमाभाव-प्रतिपादन एवास्याश्रित्यास्तात्पर्यम् ... ततश्च न केवलमन्योपादाननियमाभावः किन्तु ताव्येति नियमोऽपीति MayūMāli.826.8 (on xi.3.12)

अन्योपादानार्थम् (anyopādānārtham) *adv.* for the sake of referring to another यच्छिष्टमत्र तद् बहिर्निर्दिशति । ... अत्रापि च पुनरवचनमन्योपादानार्थम् BālaKrī.95.5 (on i.102)

अन्योपाधि (anyopādhi) *m.* another condition नीलादिरूपाणि क्रमभाव-व्यवस्थितेः । अन्योपाधिविवेकेऽपि तद्योच्यते तथापरे TattvSaṁ.676.

अन्योपाधिक (anyopādhi-ka) *adj.* A resulting from another condition, i.e. past life दृश्यन्ते हि ... कुणयोऽपुरुषकाररहिता अपि सुखिनो निपतीकारा अन्योपाधिककर्मफलं लभमानाः ManuBh.ii.62.10 (on 7.205); B having another condition येनैवांशेन सत्त्वं तेनैवासत्त्वमपि । किन्त्वन्योपाधिकं सत्त्वमन्योपाधिकं पुनरसत्त्वम् SyādvāMañ.24(30)

अन्योपाध्यवच्छिन्न (anyopādhy-avacchinna) *adj.* delimited by another condition अन्योपाध्यवच्छिन्नः सोऽन्योपाध्यवच्छिन्नेन स्तम्भन्त्यत इति चेत् तर्हि दण्डधपि देवदत्तः कुण्डलिनं स्वपरोक्ष्यत्येव KhaṇḍanKhā.248.21.

अन्योपाध्युपहित (anyopādhy-upahita) *adj.* delimited by another condition ततश्चोपाध्यन्तरावच्छिन्नेऽस्मिन्नुदुःखानुभवो जायमानोऽन्योपाध्युपहितेन तेनैव प्रतिबंधात् इति न्याय्यं भवति Aparā.1001.18 (on 3.140)

अन्योपाय (anyopāya) *m.* A any other means or way दृष्टे पार्थस्य कौरव्य मायया निकृतिः कृता । तस्माद्वि तं जहि तदा अन्योपायो न नो भवेत् MahāBhā.ii.App.I.39.269; (चैवं गते केन (नामान्यो)पायेन जीवितं स्यात् PañcT.2.42(1)(235.8); सत्सङ्गादेव मत्प्राप्तिः ... नात्योपायेन SkandP.ii(9).18.65; तमेकं नारदं मुक्त्वा नात्योपायो विधीयते SkandP.v(3).26.41; सीलणाग कुतिगिया विनात्योपायो नास्ति PurāPraSaṁ.47.25; नात्योपायं तदा दृष्ट्वा ब्राह्मणानन्वाशदितम् BallāC.108.20; न वलेन विना ... जेतुं क्षमाः ... देवासुरनरास्तत्त्वोपायोर्धर्मित्वं भवन्ति हि ŚukraNī.4(7).7; B other means or way वासनामात्रहेतुत्वादात्मनोऽनर्थसंगतिः । अन्योपाये सत्यसति निरोधादेव मुक्तता BrĀraUBhVā.(Sambandha).446; अन्योपायेन तत्पूर्वान् समुद्धर महेश्वर BrDharmaP.i.49.54; पुनश्चित्तपति प्रापी बृद्धोऽन्योपायमित्यपि CampaŚre-Ka.296; सन्धिं कृत्वा ... नायकमन्यम् ... अन्योपायैरवशं स्ववशे संप्रापयिष्यामि KandaCū.vi.4.23.

अन्योपायसापेक्षत्व (anyopāyasāpekṣa-tva) *n.* the state of being expectant of, i.e. dependent on other means नन्यनुग्रहस्यान्योपायसापेक्षत्वं न वा VedāntRaMañ.1.2(21.16)

अन्योपासक (anyopāsaka) *m.* A ordinary meditator or worshipper आत्मानन्दे मग्ना आत्मभावा भवन्ति । ... ये अन्योपासका भक्ता आनन्देऽनाश्रिताः कर्मजडाः कर्मकाण्डोपासका एव ते SāmaraU.273.5; ये कर्ममार्गीयाः ... कर्मजडा अन्योपासकस्तदुपाधितयान्यमार्गं न विन्दन्ते SāmaraU.290.14; B meditator or worshipper of one न ह्यन्योपासकोऽन्यं प्राप्नुते BrahmSūBh.(Ma.)14A.7 (on i.2.32); मद्भक्ता यान्ति मामपीत्यदेरन्योपासकस्यान्नाप्राप्तयेयोगात् TattvPrakā.41B.6 (on i.2.32); C meditator or worshipper of another दहरविद्यायां स्वयमुपास्यस्य तस्यान्योपासकत्वासंभवात् ŚivārkaMaDī.ii.266.20 (on iii.2.35)

अन्योपासकत्व (anyopāsaka-tva) *n.* the state of being the meditator or worshipper of another ब्रह्म च सर्वोपास्यं प्रसिद्धम् । अतस्तस्यान्योपासकत्वे-नान्यकथनमप्युक्तम् ŚivārkaMaDī.ii.324.10 (on i.2.5)

अन्योपासन (anyopāsana) *n.* A meditation on or worship of another नृसिंहादिकमन्येष्टेति सामानाधिकरण्यम् । अतोऽन्योपासनस्यापि कर्तव्यत्वाच्च विद्यावैयर्थ्यमिति सिद्धम् TattvPrakā.184A.3 (on iii.3.61); B other meditation or worship सर्वोत्कृष्टोपासनं चान्योपासनेभ्योऽतिशयेन भगवत्प्रसादेतुरिति भावः TattvPrakā.201.6 (on iv.1.5)

अन्योपासना (anyopāsana) *f.* A meditation on or worship of another (i.e. of Brahman) ननु ऋतुयः पुरुष इति यथासंस्कल्पमग्रिमदेहकथनाल्लोकान्तर-भाविकलार्थमन्योपासनेव युक्ता AnuBh.54.2 (on i.2.2); B meditation on or worship of one परमेश्वरान्यत्प्रतीत्यसिद्धेरन्योपासनयान्याप्राप्त्युक्तेरनाश्रयेन प्राप्य ŚivārkaMaDī.ii.401.30 (on i.3.2)

अन्योपासननिवृत्ति (anyopāsana-nivṛtti) *f.* cessation of meditation on or worship of any other (than Brahman) 'तं देवा ज्योतिषां ज्योतिरायुर्हो-पासतेऽमृतम्' इति देवानामुपासकत्ववचनस्यान्योपासननिवृत्तिपरत्वात् Siddhā-SIA.ii.46.20; 'तद् ब्रह्म, यद्देवा उपासत इति मनुष्या उपासीरन्ति । तत्र

निनिवन्धननियमानुवन्धेनान्योपासनानिवृत्तिपरत्वकल्पनममूलम् SiddhāSIA.ii.46.25. अन्योपाहितकोश (anyopāhita-kośa) *m.* treasure deposited or stored by someone else बद्धावधाने मनस्युन्मार्गभ्रमणे ... धप्रे परिभ्राम्यते । अन्योपाहितकोशपृष्ठलुटनात्संदर्शिताङ्गक्षतेर्जन्तोर्हन्त तनोति दुर्गतिशमम् ... विधिः RājTa.(Ka.) 8.3000.

अन्योपेक्षा (anyopekṣā) *f.* neglect of another अन्योपेक्षा नापराधः इति सूचयद्वाह । स्वाम्युपेति BālamBha.ii.35.6 (on 2.24)

अन्योपेक्षितमात्र (anyopekṣita-mātra) *n.* only what is left out by another सहभोजनमेकाधिकरणमेककालदेशं नवर्थविषयतया चोद्यते ... शेषशब्दायां ह्यन्योपेक्षितमात्रम् ManuBh.i.348.15 (on 4.43)

अन्योरुविहारा (anyoru-vihārā) *adj. (f.)* travelling on the thigh or shank of others (horses) पर्याणान्तःपीडनमन्योरुविहारा राज्ञः कूजशृपुरमथावर्तते । संप्रायिषन् ... शुद्धांतेषु Kapphina.7.18.

अन्योर्ध्वगुणविधि (anyordhvaguna-vidhi) *m.* injunction of other subsequent subsidiary rite मैत्रायणीयानां प्रयाजा न सन्ति तथाप्यश्वोऽन्योर्ध्वगु-विधिर्मवति BrahmSūBh.(Bhā.).198.2 (on iii.3.56)

अन्योर्वी (anyorvī) *f.* other country स एकवारमायातु मम प्राता मनस्यपि । अन्योर्वीमपि गृह्णातु TriṣaṣaPuC.i.5.469.

अन्योकारान्ताभाव (anyaukārantābhāva) *m.* absence of other stems ending in 'o' न च 'गोतः' इति सूत्रे 'योश्च वृद्धिर्वक्तव्या' इति वार्तिके घोशब्दस्योपादानादन्योकारान्ताभाव इति वाच्यम् LaṣabdeSe.i.267.13.

अन्योदनेच्छा (anyaudaneccchā) *f.* desire for (acquiring) some other cooked rice अस्ति च तत्र पाकौदनयोः सिद्धत्वम्, अन्योदनेच्छायां पाकौकीर्णं भवत्येव TattvCin.iv(2).29.1.

अन्योपयिकत्व (anyaupayika-tva) *n.* the state of being conducive to any other objective अध्ययननियोगस्य तु नान्योपयिकत्वं यतस्तदुपेणोद्देश्यता स्यात् ŚāstrDī.8.20 (on i.1.1)

अन्योपाधिक (anyopādhi-ka) *adj.* caused by other condition. conditioned by other नाप्यभिलाषसंसर्गयोग्यप्रतिभासप्रयुक्तमप्रत्यक्षत्वं शब्दलङ्घि-विकल्पानामपि त्वनिन्द्रियकरणत्वप्रयुक्तमिति त(अत)एवान्योपाधिकमस्य साक्षात्कारत्वं मुख्ये बाधकाभावात् Kiraṇa.279.15.

अन्योषध (anyaūśadha) *n.* other medicine दण्डसाध्ये रिपातुपायान्तर-मनयाहुतिप्रदानमिव । यन्त्रशास्त्रानिश्कारप्रतीकारे व्याधी किं नामान्योषधं कुर्यात् NītiVā.30.40.

अन्योषधि (anyaūśadhi) *f.* other herbs or plants फाल्गुनेऽन्योषधीनां तु जायते पत्रशातनम् TantrVā.147.24 (on i.3.8)

अन्योषधिम्लानता (anyaūśadhimlāna-tā) *f.* the state of withering away of other plants अत्र फाल्गुने अन्योषधिम्लानतायामपि प्रियङ्गुनां मोदनायः MīmāKau.i.57.7 (on i.3.9)

अन्योषधिम्लानि (anyaūśadhi-mlāni) *f.* act of withering away of other plants यदा ... मोदन्ते ... प्रियङ्गवः । तदा नान्योषधिम्लानिः सर्वासमेव मोदनात् TantrVā.148.4 (on i.3.8); VedāntKa.461.23 (on iii.3.44); MīmāKau.i.57.9 (on i.3.9)

अन्योषधिम्लानिकाल (anyaūśadhimlāni-kāla) *m.* time of the withering away of other plants अन्योषधिम्लानिकाले हि वसन्तस्तत्र दीर्घशूकानामेव मोदयनत्वात् MayūMāli.32.4 (on i.3.5)

अन्योषधिम्लानिदशा (anyaūśadhimlāni-daśā) *f.* condition of withering away of other plants दीर्घशूकास्तु अन्योषधिम्लानिदशायामेव फाल्गुनादौ मोदन्ति इति त एव वाच्यः MīmāKau.i.57.9 (on i.3.9)

अन्लकार (an-|kāra) *adj.* excepting the letter 'l' अन्लकारः स्वरः एषः CaturA. (Śau.)1.4.

अन्लोपापवाद (anlopāpavāda) *m.* exception to the (rule of) elision of an (secondary affix a) झलि लोपः किरिष्यते । न शक्यो झलि लोपः कर्तुम् । इह हि दोषः स्यात् । अया विच्छेति । एवं तर्ह्यन्लोपापवादो विज्ञातये MahāBh.iii.245.11 (on vii.1.12)

अन्वश् (anv-aṁś-) = अन्यश् (anu-aś-), Viśva. अन्यश्चाभ्यागत (anvāṁśābhyaḡata) *adj.* approaching part by part or one by one अहम् ... वः सर्वान्प्रतियोत्स्यामि संयुगे । अन्यश्चाभ्यागतान्सर्वानुत्सर्वसरो यथा MahāBhā.ix.31.16.

अन्वसम् (anvamsam) *adv.* over or along the shoulder द्वादश हुत्वा । यथाहानीति दक्षिणमन्वंसं द्वाभ्यां समीक्ष्य । अजं सर्पिषां संनिधौ ŚāṅkhāŚS.iv.16.6; अथेतः सव्यमन्वंसमभ्यवहते ŚāṅkhāŚS.4.15(18.18)

अन्वक् (anvāk) *ind.* [enumerated in the *svarāḍigana*, GaṇPā.259.130]
1 across or along 2 lengthwise 3A behind B (with *anvak*) more and more
behind 4A followingly, subsequently, next Bi immediately after,
immediately afterwards ii immediately, i.e. speedily iii simultaneously
5 near by, close by 6 favourably 7 before 8 lower in order, inferior 9 the
indeclinable word *anvak* 1 across देवर्वाहियां त्वाञ्च मा तिर्यक् पर्वी च
राध्यासम् TaiS. I.i.2.1; TaiBr.III.ii.2.5; BhāṛGS.ii.3.12; यदि वा प्रयणं
तावदासीर्यदि चान्नैरंथि तावदासीत्स यो इयुमात्रमेवांहा तिर्दिङ्मधेयंतुमात्रमन्वच्च
MaiS.ii. 4.3 (ii. 40.11); 2 lengthwise राज्ञ्य उद्वच्च सन्तुदश प्रव्याधात्तुविद्यति
युवाञ्वाऽएकः प्रव्याधात्तावांतिर्वच्च प्रजापतिर्य युवात्तुदश प्रव्याधात्तावाननुच्च
प्रजापतिः SatBr.V.i.5.13; 3A behind पृषदाज्यवर्त्तौ मिश्रस्थान्ते श्रुत्याभाण्डुरोन्ते
वृषारवाञ्चगुलुखलं च मुखलं चान्तेरणाऽऽन्यानि यज्ञप्रात्राणि दक्षिणे पात्राणि
स्युम् SatBr.XII.v.2.7; पवमानाय सर्पणेऽन्वक् छन्दोगम् मेवावरुणां ब्रह्मा
च नित्यी ĀśvaS.S.I.v.2.4; पुनरादायोदच्च प्रतिपद्यते। पशुध्यान्वक् Kāty.SS.vi.5.6
नानापुरुषा अर्धद्रव्याण्यदादते अन्वगनुसंज्रजताः (v.l. 'संज्रजतः') BaudhGS.ii.2.14;
परशुपलाशेन ... पदं वृथति। अन्वक् त्रिः तिर्यक् त्रिः KauSīSa.47.26
अन्वगेव च पर्जन्यः प्रापर्वत्तु MahāBhā.v.82.5; अन्वगेव ततः पार्थस्यमनुवृत्तु
क्षेयम्। निजग्राह महाबाहुर्द्विहृयम् परिगृह्य वै MahāBhā.vi.102.62; vi.113.26
vii.45.9; vii.60.24; अन्वग् भूत्वा तिष्ठति शत्रुः CāndrVr. on ii.2.45; KāsiVr.
on iii.4.64; PadMañ. on KāsiVr. on P.iii.4.64(199.13); SiddhāKau.585B.1
(on iii.4.64); भूतभावनेषोपाङ्गमनः शुचिः। शुभेरन्वगप्रकाश इव घनावरन्वच्च
... क्षेप्यः AvantiKa.149.5; पिदधानमन्वगुगम्य दृशीं द्रुवते जनाय क
कोऽयमिति ŚiśuVa.9.76 (comm. पश्चात्); Kapphīṇā.12.42; अन्वग्भूत्वा आस्ते
पश्चाद्भूतेत्यर्थः JaineVr.143.23 (on ii.4.49); पुरः प्रयातमर्धोवैः अन्वक् प्रचलि
रथैः MahāP.30.2 (F.N. पश्चात्); सखीकयाकौतुकिनं नतश्रूरन्वच्च निपण्णं ददिय
विदेव Kapphīṇā.12.39; स तिर्यगन्वच्युरतश्च विधिपार् दरीपु गुप्तेषु दय
तीं गणः RāghPāṇ.(Dha).6.11; अन्वग् भूत्वा विजयते। पश्चाद्भूतेत्यर्थः
SiddhāHe.v.4.88; अन्वगयायाः प्रियवक्ष तथैवाप्रियोपान्तमासामानन्दार्थं पवतु
जनस्त्वक्ष्येताभ्रयैव MayūSam.1.70; कात्यायनेन पुनरादायोदच्च प्रतिपद्यते। पशुध्यान्वच्च
प्रतिप्रस्थातात्वारभते। पशुः तमानोद्यं अन्वक् अनु पश्चादक्षतीत्यन्वक् आग्निपृष्ठ
गच्छति ViraMi. (Samskāra).975.15; मयि समेत्य पुरं प्रणते पुरं गुरुजन
ममान्यपेयुपीम्। गलितवाय्मजलाकुलितां दृशं कथमिदेष जना विपहित्य
Rāgh.19.26; 3B (with repetition of *anvak*) more and more behind अनुवर
करा अन्वगन्वगल्भन्त दुद्रुवयै पुरः पुरः ŚivLi.4.50; 4A followingly
subsequently, next अधोलुपक्रम्यमाः प्रतिपद्यते अन्वक्छिता पशुना BaudhS.
i.117.10; i.119.14; दर्भेण हिरण्यं प्रधम्य पुरताद्धरेत्। अन्वक्षायो ब्राह्म
वह्निदग्निमुदरेत् अन्वक्षणिहोत्रेणानुद्वेत्तु ĀpsS.ix.7.1; ix.7.10; ix.9.2; य
हिरण्यं प्रजहति क्षत्रं क्षत्रं वदा वा प्रजहति ब्रह्म। अन्वग्बलं कतमेऽस्मिन्मज
तथा बल्यं कतमेऽस्मिन्मयिन्ति MahāBhā.xii.74.7; स्वयं राजन्ते स्वरा अन्वगमव
व्यञ्जनम् MahāBh.i.206.25 (on i.2.30); KātanVr. on i.2.21; तमन्वगिन्द्रगुणा
देवाः ... गणाश्च गिर्यालयमभ्यगच्छन् KumāSam.7.71 (comm अनुपदम्); त
देवतापित्रतिथिक्रियायामन्वगययी मध्यमलोकपालः RaghuVa.2.16 (comm. अनुपदम्)
तामन्वगारुष्यो सेना महती BrahmāṇḍP.iii.16.10; बालेन निकर्षयतामन्वगुद
तदामोदरेण तरसोत्कलिताङ्घ्रिवन्धी BhāgP.x.10.27; एकानिः सिंहरोतयान्
मृगंक्षणात् भवेयुः सन्मतेस्तीर्थे सानुपङ्गाः कुलिङ्गिनः MahāP.41.65; तत्रापत्कालि
ययुक्तं तत्त्वमन्वक् आयात एव हरिः एषः HarVi.6.196; स दुर्धरः
विक्रमक्षसाधनः। अरातिघातया तमग्रजं ब्रजब्रमर्षमुद्योग इवान्यगद्युतु RāghP.
(Dha).j6.1 (comm. अनुगमा यथा स्वात्तया); शिवम् ... शिवामन्वग्यान्तीं शबल
महमन्वेमि शबरीम् DevīPañ.5.5; सः ... कस्तुरिकाभृगुम् दृष्ट्वा तमन्वक्तु
प्रावर्तयत SkandP.j(3B).22.10; स च तं लगुदं विप्रदन्वक्पाटीको य
KathāSaSāg. ix.3.15; अर्णाराशिप्रियसहचरीमन्वगुद्विध्य यायाः MayūSam.1.
(comm. अनुपदम्); ममान्वगागच्छ विद्यातुरालयम् Gaṅgāva.3.22; वादिने वित्तं
सपदि निजजनैरन्वगारभ्यमाणे संगीते ... ददना ... अमगतश्रान्ति कुर्व
विद्याम् RasSa.206 [अन्वगन्वक्षमनुगेऽनुपर्व स्त्रीवमव्ययम् AmaK.2181; Abhidh
RaMā.4.46; Vaija.211.128; KośaKaTa.2.521; KalpaK.229.138]; 4
immediately after, immediately afterwards अर्धशितप्रदानोकेऽन्वच्चवदुताम्
देवताः Kāty.SS.xx.7.22; पूर्वः कुर्येन प्रतिपद्यते अन्वक्पाथेन अन्वक् अर्थ
अन्वञ्जयमनौयेन अन्वङ्गुपकेण BhārgGS.2.23(56.6); अन्वक् अनुसंवृजिना सोऽ
किचया वाचा एकैकं प्राह HirGS.i.12.15; भेरीताडनमन्वक् च पालिकावदु
शितेत् PāraS.16.32; सोऽऽनुक् प्रदक्षिणीकृत्य मयवन्तं जगद्गुरुम् ... इ
MahāP. 24.28 (F.N. पश्चाद्); 40.10; यद्यद्रे पुरः पश्यन्नित्यमि तव शीतु
तत्तदन्वगपि द्रष्टुमपि वक्तुं न पर्यति RāmāCam.6.101; सत्यापतिः ... ताश्च

अप्रतिगमिमितं पुरं व्रतनुचक समन्वहीन् Yādava.17.134; 4Bii immediately, i.e. speedily अभिप्रेक्षयितुं तु तस्मात् संहृत्य लम्पणः। अन्येवाह-
मिच्छामि वनं गन्तुमितः पुनः Rāmā.ii.19.9; ii.22.11; देवव्रतं, कोसलेधरस्य
सावरोधवधुजनस्य संभावयार्थम् अन्तःपुरिकाजनमप्यनुपस्थापय JānaPa. 4.69(6);
4Biii simultaneously अतिथिभ्योऽन्वगेवैताननुगतानेव भोजयेत्। प्रारब्धभोजनेत्ये-
वातिथिषु तत्समकालं भोजयेत् ManuBh.i.255.13 (on 3.104); 5 near by, close
by ऊर्वन्तं वावाताया ब्रह्मचारी ... इतराश्चान्यकः KāyŚS. xx.1.19; मारोऽपि
सामृत सुतम् ... नामकृतिम् ... तौ दंपती नैव धरतुः ... तयोरन्यद्
परिजनस्तं बालम् ... अधिकपुत्र इत्येवोद्भाषनेन जर्गा PariPar.6.83;
6 favourably सोऽन्वकं प्रदक्षिणीकृत्य भगवन्तं जगदुरुम् ... इयाज MahāP.24.28
(F.N. अनुकूले भूत्या); 7 before, अतिथिभ्योऽन्वगेवैताननुगतानेव भोजयेत्। ... तत्
समकालं भोजयेत्। अन्येत्यत्र इति पठन्ति ManuBh. i.255.13 (on 3.104);
अन्यग्रे ManvaVi. 348.5 (on 3.114); 8 lower in order, inferior विजातीयमाता-
पितृभ्या अस्त्वया इति यावत्। चानुलोमप्रतिशोभेदात् द्विविधाः। तन्नाथा
उत्तमाः अधमयोनिंसंप्रत्यूतयो जनकभ्योऽन्वकं मातृजातिधर्मव्यात्किंचिद्व्यानाः
BālamBha.i.284.11 (on 1.94); 9 the indeclinable word *anvak* अन्यच्चानुलोम्ये
P.iii.4.64; KāśiVr. on iii.4.64; JaineVyā.ii.4.49; अन्यच् आनुकूत्ये।
अन्यचित्पदं भवतिना कृत्यान्तेनकार्यं वा भवति, आनुकूत्ये गम्यमाने Cāndra-
Vyā.ii.2.45; असंख्यं निरसं भवति। ... के पुनरसंख्याः। स्वर ... अन्यक्
JaineVr.17.14 (on i.1.74); भुयोऽनुचानुलोम्ये। भृष्टांतरन्वगव्येन योगे आनुलोम्ये
आनुकूत्ये पृष्टं भवतो वा ŚākaraVyā.ii.4.167; विष्वगन्व्यानुपक्कं ... चिरंतरस्ये
SaraKanthā.(Gr.)i.1.178; आनुलोम्येऽन्वया। अन्यचाव्येन योगे ... भुवः
आनुलोम्ये गन्त्ये ... कृत्वापि SiddhaHe.v.4.88; मुधावर्णापधिरानां मृषास्तम्
... अन्यचित्पानुकूत्ये GanRa.1.16 (37)

अन्वक् (anv-ak) *adj.* (used as noun) followed, attendant सौऽगात्तुरीम्
... अन्यस्सस्वस्तनपुऽप्यमुष्य सन्नधारी नलकुवस्य DvyāśaKā. 6.102
(comm. अन्यशोऽनुचरा अपि सत्पया रूपनेपथ्यावस्थादिभिः सट्ठा यम्य सोऽनुमुष्य
मूलराजस्य तनयोऽपि पुरीमगात्); [अन्यच्चाव्यमनुगे AmaK. 2181; AbhidhāRaMā.
4.46; Vajja. 211.128; KośaKaTa. 2.521; KalpaK. 229.138]

अन्वकार (anvakāra) *m. (irr.)* going after, i.e. imitation, resembling
(स राजा) स्फुरदुन्मधुखलेखाभिरन्वकारः? (सु)रुपलक्ष्याध्वपरिस्त्रलशङ्कया
पुरस्कृतशशिकभिरिवाङ्गुलिभिरुपेतेन ... चरणद्वयेन द्योतमानम् ... वैमानिकमभ्यस्त
TilaMāñ.36.9 (better अन्वक्कार)

अन्वकारित (anvakārita) *adj. [f.-ā] (irr.)* gone after, i.e. imitated or
resembled सर्वतश्चान्वकारितदिगन्तराभिः ... निम्गाभिसारिकाभिर्गोदमुगूढम् ...
अम्पोनिधिमुपपन्नम् TilaMāñ.120.14; समरकतुरोपेक्षा ... वनरानिभिरन्वकारितया
भुजङ्गराजमूर्त्येव मयनायासमण्डलीभूत्याप्रालम्बशिरःप्राप्यत्या पात्या परितः परिक्षिप्तम्
... अदृष्टपारामिथानं सरो दृष्टवन् TilaMāñ.203.2 (better अन्वक्कारित)

अन्वकारितललाटमिति (anvakārita-lalāṭabhitti) *adj. (irr.)* whose
wall of forehead is gone after, i.e. imitated or resembled सेनाधिपस्यु ...।
अद्राक्षोऽयं तम् ... यमुनेयावद्विकटतरङ्ग्या भुङ्क्त्वान्वकारितललाटमिति ...
कुमारम् TilaMāñ.93.19 (better अन्वक्कारितललाटमिति)

अन्वकीर्य (anvakir-ya) *ger. (irr.)* having scattered यैवरन्वकीर्येत्या-
वाहेनितकटव्यताप्रतिपादकत्वेन पूर्वमेव व्याख्यातम् CaturCin.iii(2).1232.3 (better
अन्वक्कीर्य)

अन्वक्ता (anv-akta) *adj. [f.-ā] 1A* anointed or besmeared (with
ghee), i.e. smoothened अन्वक्तानक्षान् विदेवनादाध्ययने प्रयच्छति VaidŚS.
6.10; 1B anointed or besmeared (with ghee) मातृगानाः सन्मुरभिप्रायः अन्यक्तानि
हुत्वा शोणेन प्रलिप्ति। चतुष्ये च शिरसि रम्येऽङ्गुलकपातेऽन्वक्तानि KauśiŚS.
26.29-30; (used as noun) (one) anointed or besmeared (with ghee) अन्वक्ताः
प्रदेशमात्रौरुदधाति KauśiŚS.18.21; 21.13.

अन्वक्ता (anv-aktā) *adj. (f)* driven, impelled स्पृष्टः साधय साधयेति
रुरीरहस्तेरिवान्वक्तया व्रत्यन्त्या पुरशासनादतिथयी देवः स काठुनसोम्
Gaṅgāva.7.50.

अन्वक्ताप (anvak-tāpa) *m.* repentance नपुमदपयो ... स च प्रतिघर्षितं
अन्वक्तापं स मानविमाननाम् ... दयितहृदयस्वीकारं स पुत्रोऽयं मृगं दशम्
Kapphañ.14.25.

अन्वक्ताप्रतिष्ठमान (anvak-pratiṣṭhamāna) *adj.* who is starting
afterwards अन्यक्ताप्रतिष्ठमानेन ... अनुगम्यमानः परिजनेन ... अनुससार
कोवैरदिव्यम् (हरिवाहनेः) TilaMāñ.233.13.

अन्वक्ष (anv-akṣa) *adj. 1A* what is before the eyes, perceptible, direct
... तेनैव च दृश्यते ये च प्रतिगच्छन्ति, तेषानिहैव समानानां विरुद्धाणां

अन्वक्षो दृश्यते BrĀraUBh.448.11 (on iii.8.9); 1B (used as noun) (one) who has (something happening) before the eyes, i.e. witness अन्वक्षोऽधिकृतेऽन्वक्षे AnekāSaṁ.3.723; 2 following अनुगेऽनुपदान्त्वन्वक्षमनुगे AmaK. 2181; ŚabdaRa.(Vā.) 3308; KośaKaTa.2.521; अन्वक्षान्वि AbhidhāCin.1457.

अन्वक्षगर्भकामा (anvakṣa-garbhakāmā) *adj.* (f.) wishing for an embryo immediately अन्वक्षगर्भकामा च बहुशीतार्त्वा च या। ... तस्याः प्रकुपितो वातो योनिं प्रपद्यते KāśyaS.112B.36.

अन्वक्षम् (anvakṣam) *adv.* [included in the *śaradādi gaṇa*, GaṇPā. 222.21; CāndrVf. on iv.4.90; KāśiVf. on v.4.107; KātanVf.ii.6.42; GaṇRa.2.135(172); BhāṣāVf. on v.4.107; MugdhaBo.6.65 (62.3); Prakri-Kau.i.487.5 (on iv.1.76); SiddhāKau.165B.12 (on v.4.107)] 1A shortly, afterwards, immediately afterwards, instantaneously तथा सत्यन्वक्षमिन्द्रसुता यजेत ĀśvaS.11.iii.7.26 (comm. सद्य एवेत्यर्थः); साकधैरिष्टान्वक्षं शुनासीर्यम् ŚāṅkhaS.iii.18.17; संवत्सरे सावित्रिमन्वाह। त्रिरात्रे। अन्वक्षं वा Śāṅkha-GS.ii.5.3; KauśiGS.ii.3.1; पुत्रं जातमन्वक्षं स्नातं न मातोपहत्यादामन्त्रयोगात् VāṇiGS.2.3; आशीचम् ... गोब्राह्मणहतानामन्वक्षम् GautDS.ii.5.8; अथ काले व्यतीते तु (v.l. अन्वक्षमेव पश्चात्) सोमकोऽप्यमत् परम् MahāBhā.iii.128.9; अन्वक्षं लक्ष्मणो भ्रातुः कौसल्यामभ्यवाद्यत् Rāmā.ii.35.3; आरोह त्वं नरव्याघ्र स्थितौ नावमिमां शनैः। सीतां चारोपयान्वक्षं परिगृह्य मनस्विनीम् Rāmā.ii.46.62; अपरः कोकिलोऽन्वक्षं प्रतिश्रुत्यैव कूजति BuddhaC.4.51; प्रथसित्यमन्वक्षं यदुच्छ्वसितं मानवः अवगच्छ तदाध्वर्यम् Saund.15.57; स्त्रीपुंसयोः संयोगे तेजः शरीराद्रानुवृत्तिरयति, ... भूतात्मना सहाचक्षं सत्वरजस्तमोभिर्देवासुरैरपरंश्च भावेर्वानुनाभिर्प्रेममाणो गर्भाशयमनुप्रविश्यावतिष्ठते SuśruS.iii.3.4; यस्यानुवासनो दत्तः सकृदन्वक्षमात्रजेत् SuśruS.iv.37.64 (comm. अक्षस्य यन्त्रस्यानुपश्चाद्); अपि चान्वक्षमागमिष्यन्तेव मालतीनामा वाणिनी वार्ता वो विज्ञातुमुच्छ्वसितं हि सा कुमारस्येति HarṣaC.49.1; शुक्रमधिकृतमविकृतेन वायुना प्रेरितम् ... आर्तवेनाभि-मूर्च्छितमन्वक्षमेव ... गर्भाशयं उपयाति AṣṭaSaṁh.1.201.20(2.2); यदा च लब्धगर्भान्वक्षमेव वातलान्वासेयते तदास्या वायुः प्रकुपितः ... वातविकारं करोति AṣṭaSaṁh.1.205.24(2.2); यस्यानुवासनो दत्तः सकृदन्वक्षमात्रजेत् SiddhYo.75.15 (comm. तत्क्षणम्); 1B as long as the sight, momentarily हतानां नृपगोविप्रेर-न्वक्षं चान्वयातिनाम् (अशीचम्) YājñāSm.3.21; गवादिभिरनिच्छतामपि व्यापादिता-नामन्वक्षमाशीचं स्यात् BālaKrī.ii.9.3 (on 3.24); अन्वक्षमनुगतमक्षमन्वक्षं सयः शीचमित्यर्थः Mitā. 341.16 (on 3.21); चिप्रादिभिर्हतानामविहितात्मत्यागकारिणां चोपरमेऽन्वक्षं प्रत्यक्षं दृश्यमाने तच्छरीरे तत्सपिण्डानामाशीचमित्यर्थः Aparā.901.21 (on 3.25); चिप्रादिहतानां ये सपिण्डास्तेषामन्वक्षं यावत् दृग्गोचरं तावदशीचम् DīpKa.77.29 (on 3.21); अन्वक्षं चक्षुरुनीलनकालकालयपकमशीचं भवति ViraMi. 793.6 (on 3.22); 1C followingly अन्वक्षमनुगेऽनुपदं क्लीबमव्ययम् AmaK. 2181; AbhidhāRaMā. 4.46; Vajja.211.128; AbhidhāCin. 1457; ŚabdaRa. (Vā.) 3308; KośaKaTa. 2.521; 2A before the eyes, i.e. directly यदि दृष्टमन्वक्षमहं देवदत्तोऽहं यज्ञदत्त इति VaiśeṣiS.iii.2.10; आब्रह्मास्थानु चान्वक्षं सर्वेषु व्यभिचारिषु BrĀraUBhVā.i.4.1397; अन्वक्षं मित्ररूपा धीरिह वादानुवादयोः TaiUBhVā.185.5(2); अन्वक्षमित्यध्यक्षं तेनायमर्थः अयं देवदत्तः अयं यज्ञदत्त इति Upask.179.7 (on iii.2.10); 2B before the eyes, in the very presence of eyes कथमपि न दृश्यते सावधान्वक्षं हरति वसनानि Kāvyaśā.(Ru.)S.29; अन्वक्षमेव विलयो दृश्यते सार्वलौकिकः BrĀraUBhVā. iii.8.142; चतुर्विधस्य संघस्यान्वक्षं च स्वामिनोऽन्तिके। प्राज्ञजिपम् TriṣaSaPuC.i.6.10; नः समक्षं च सैन्ये क्षुण्णे परोऽसवत्। कस्माद्दृश्यन्ति तेऽन्वक्षं कटाक्षैर्हसगर्भितैः DvyaśraKa. 19.108.

अन्वक्षरम् (anvakṣaram) *adv.* after each (and every) letter or syllable रथन्तरेऽन्वक्षरं भकारान् SarhiUBr.2.18 (comm. रथन्तरविशिष्टे सन्नि अन्वक्षरं प्रत्यक्षमुद्गाता ओंकारावादानन्तरं भकारान् विदध्यात्); यव तु व्यञ्जनवन्तः प्रयुज्येन् शोधुकावध्यायिनावप्रजसापुद्गातृज्यमानौ स्यातां तस्मादन्वक्षरं प्रयुज्जानः स्वरवन्ति व्यञ्जानि यथाक्षरं दक्षयेत् SarhiUBr.2.24 [according to the sound or letter, MW.]

अन्वक्षरसंघि (anvakṣara-sandhi) *m.* type of euphonic combination which is according to the succession of syllables एष स्य स च स्वराश्च पूर्वं भवन्ति व्यञ्जनमुत्तरं यदेध्याः। ते अन्वक्षरसंघयोऽनुलोमाः RPrāti.2.3; ऊज्जययोधोदये लुप्यते परे न्तेऽपि सोऽन्वक्षरसंघिर्वक्त्रः RPrāti.4.12; इमित्यन्तलोप एषूदयेषु गर्भं गावो वत्सं मृजन्ति पृथ्यते। सखायो विव्याच पुना रिणन्ति रथमित्यन्वक्षरसंघिरेव सः RPrāti.4.36.

अन्वक्षवत् (anvakṣa-vat) *adv.* like the follower अनुगे चान्वक्षवत् ŚabdaRa.(Su.)6.54.

अन्वक्षितत्वं (anvakṣita-tva) *n.* the state of being unimpaired, i.e. ready for marriage कन्यायामन्वक्षितत्वे प्रजापतिदेवतत्वात् कन्याविवहे यो होमस्तो यज्ञः स प्रजापतेर्वज्रो भवति ManvaVi.687.31 (on 5.152)

अन्वक्षस्थानिन् (anvakṣsthān-in) *adj.* lower in order or position न चास्य सकाशेऽन्वक्षस्थानिन (v.l. स्थानिन) उपसंगृहीयात् ĀpaDS.i(2).6.29 [inferior in dignity, MW.]

अन्वक्षस्थानीय (anvak-sthānīya) *adj.* lower in order or position यस्मिंस्त्वनाचार्यसंबन्धाद्गौरवं वृत्तिस्तस्मिन्नन्वक्षस्थानीये (v.l. स्थानीये)ऽप्याचार्यस्य ĀpaDS.i(2).6.34.

अन्वक्षिन्वत् (anvak-sthita) *adj.* standing behind सर्वं स शुभाव गुप्तमन्वक्षितो नृपः KathāSaSāg.xii.11.54.

अन्वगायात (anvag-āyāta) *adj.* who has followed शुभेऽहनि तमापृच्छ सुहृदं श्वराधिपम्। सुदूरमन्वगायातं कार्याय कृतसंविदम् KathāSaSāg.xii.6.2.

अन्वगासीना (anvag-āśinā) *adj.* (f.) seated close by ईश्वरः प्रत्यक्षस्-मगाहत। अन्वगासीनया देव्या कृतगाढेपगूहनः SkandP.i(3).24.26.

अन्वगीयेष्ठ (anvagiyeṣṭha) *adj.* (used as noun) (one) who follows the eldest, second eldest यदि दक्षिणा महिषेयः पुत्रः। यदुत्तरान्वग्नेष्ठः (v.l. m. अन्वगीयेष्ठः) ĀpaSS. ix.20.7

अन्वगत (anvag-gata) *adj.* followed अर्थतस्यान्वगत (v.l. अन्वगतः) अनेवंस्तेजसा देवताभिर्गृह्णाणि KāthS.39.1 (iv.118.5)

अन्वगामिन् (anvag-gāmin) *adj.* follower सहायोऽभिसरोऽनुगः अन्वगाम्यनुगामि च ŚabdaRa.(Vā.)2732.

अन्वगिष्टोमस्तोत्रवचन (anvagniṣṭomastotra-vacana) *adj.* expressing the praise of Agniṣṭoma which comes at the end अतोऽयमग्निष्टोत्रवचनोऽन्वगि-ष्टोमस्तोत्रवचनो द्रष्टव्यः BālaKrī.ii.96.23 (on 3.237(7243))

अन्वज्ज (anvag-jā) *adj.* [also f. anvagjā, Viśva.] born successively तौ हि समानयोनी भवतो यदि यमी नु विन्देदप्यन्वज्जवेव स्यातां तु उ हि समानयोनी भवतः ŚatBr.(K.)VII.1.4.8.

अन्वज्येष्ठ (anvag-jyeṣṭha) *adj.* (used as noun) (one) who follows the eldest, second eldest यदि दक्षिणा महिषेयः पुत्रः। यदुत्तरान्वज्येष्ठः ĀpaSS.ix.20.7.

अन्वग्भानु (anvagbhānu) *m.* name of a person अन्वग्भानुप्रभृतयो मिश्रकेश्यां मनस्विनः जज्ञिरे MahāBhā.i.873*.

अन्वग्भावम् (anvagbhāvam) *adv.* [P.iii.4.64] by being favourably disposed नामशब्दे द्वितीयात् उपपदे ग्रहेरादिशब्द णमुल् भवति ... नीचेकारम् आवष्टे ... इति घञा सिद्धम् ... अन्वग्भावम् अन्वग्भूत्वा, अन्वग्भूय तिष्ठति CāndrVf. on i.3.150; अन्वग्भावं रघुवृषभघोर्वाचनरेन्द्रो विराजन् Bhaṭṭi.6.146; अन्वक्शब्द उपपदे भवतेर्धातोराणुलोप्ये क्त्वाणमुल्लो भवतः ... अन्वग्भूयास्त। अन्वग्भूयास्ते। अन्वग्भावमास्ते KāśiVf. on iii.4.64; अन्वक् शब्दे वाचि आणुलोप्ये गम्यमाने भुवः क्त्वाणमौ भवतः। अन्वग्भूत्वा। अन्वग्भावम्। आणुलोप्ये इति किम्? अन्वग् भूत्वा आस्ते पश्चाद् भूत्वैत्यर्थः JaineVf.143.23 (on ii.4.49); केऽप्येकशोऽपि प्रभुकार्यमन्वग्भावं विदध्याम समेषिणोऽयुः DvyaśraKa.14.34; अन्वग्भूय अन्वग्भूत्वा अन्वग्भावमास्ते Prasā.ii.698.11; अन्वक्शब्दे उपपदे भुवः क्त्वाणमुल्लो स्त आणुकूल्ये गम्यमाने। ... अन्वग्भावम् SiddhāKau.585B.9 (on iii.4.64) [afterwards, MW.]

अन्वग्भू (anvag-bhū) *i. p.* 1 to follow स्वयं राजन्त इति स्वराः अन्वग्भवतिव्यञ्जनमिति MahāBh. i.206.25 (on i.2.29.30); अन्वग्भवति इति अनुगच्छति इत्यर्थः Pradi.ii.25B.15 on i.2.29.30; 2 to attend, cf. अन्वग्भूताः 3 to be favourable, cf. अन्वग्भूत्वा.

अन्वग्भूत (anvag-bhūta) *adj.* 1 who has become attendant or dependent य एवं पुरकुवीरन्वग्भूतवृत्तिं तत ऊर्ध्वं तेषु वर्तयेत् LāṭyāS. viii.7.10; DrāhySS.xxiii.3.19; 2 who follows पुनः पाशभृदिशि शिखि-गिरिशिखराकारकायशकाराश्रितशरीराभोगमन्वग्भूतनगनन्दनानिबिरीशस्तननुविमल-मितपुच्छभागम् ... स विद्याधरः समस्तमपि नगरं क्षोभयामास YaśasCam. ii.300.13.

अन्वग्भूत्वा (anvagbhū-tvā) *ger.* (irr.) having been favourable अन्वग्भावम्। अन्वग्भूय। अन्वग्भूत्वास्ते। आणुकूल्य एव समतोऽभिधानात्। तेनान्वग्भूत्वा तिष्ठति शत्रुः KātanVf. iv.6.45; Nyās. i(2).768.1 (on iii.4.64); नान्वग्भूत्वा त्वया किंचिदस्मान् प्रत्युदितं वचः Rāvaṇā.13.43; अन्वग्भावं त्वन्वग्भूत्वा त्वन्वग्भूय स्यादप्रातीये KośaKaTa.2.3092.

अन्वग्भूय (anvagbhū-ya) *ger.* [P.iii.4.64] having been favourably disposed अन्वगानुकूल्ये। अन्वगित्येतद् भवतिना क्त्वान्तैर्नकार्यं वा भवति।

आनुकूल्यं गम्यमाने। अन्वभूयास्ते CāndraVf. on ii.2.45; अन्वक्त्वा उपपदे
भवन्तेयतारानुलोम्ये क्त्वाणमुल्लो भवतः। ... अन्वभूयास्ते KāśiVf. iii.4.64;
KātanVf. on iv.6.45; अन्वभूय मया सर्वं प्रापितं ते प्रमुं प्रति Rāvaṇa.13.43;
अन्वभूयान्वसर्पत्रपरे च तूर्णम् DvyāśraKā.14.34 (comm. अनुकूल्यभूय);
अन्वभूयति। अग्रतः पार्थतः पृष्ठतो वानुकूलो भूत्वा आस्ते इत्यर्थः PadMañ.
on KāśiVf. on P.iii.4.64(199); अन्वभूय आस्ते SiddhaKau.585B.9 (on
iii.4.64); अन्वभावं त्वन्वभूत्वा त्वन्वभूय स्यादप्रातीयो KośaKaTa.2.3092.

अन्वग्र (anv-agra) *m.* kind of defect in the site or foundation of house
(Vāstu) अन्वग्राः पक्षिःक्षं वंशाश्च मल्लकाः सकुमारकाः ... भ्रातरं घन्युपद्रवाः
SamarāSū.42.27.

अन्वग्रम् (anvagram) *adv.* i to or towards the top अन्वग्रं शाखाः प्रसूयति BaudhŚS.ii.108.7; अन्वग्रमद्गान् कल्पयति यं त्वावं स्वस्थितिस्तैत्तिजानः इति BhrŚS.vii.2.4; इधमसंहनैः सह सपर्यङ्कते सपर्यङ्गान्नांशुपुरिक्रानं परिधीन्यथा-परिधितमन्त्रं त्रिस्त्रिः संमूज्य ĀpaŚS.ii.13.1; सहस्रवल्गा वि वयं रुहेन्व्यात्मानं प्रत्यभिमुख्य यं त्वावं स्वस्थितिरित्यन्वग्रमद्गान्शित्वा ĀpaŚS.vii.2.9; ii to the tip मूलादन्वग्रमायातैः स्ववर्षः ... गुण्डधं वेष्टयेदन्वम् ... ध्वजम् SamarāSū.17.90 [from below to above, MW.]

अन्वग्रा (anv-agrā) *adj. (f.)* which is (erected) upwards to the tip मूमिम्
... तां सर्वतः परिमृज्यादुन्वरीमन्वग्राः सदसः स्थूणा हविर्धानवदवटेऽवचाय
तासुदग्वंशान् प्रोह्य प्राग्वंशानध्यस्य VaikhaṢṢ.14.11.

अन्वग्वीथि (anvagvīthi) *adv.* following the road कांटेरन्वग्वीथि
व्याध्यायितशं श्रान्ताः श्रेण्या दैवधिका वीवधमहुः Kapphina.7.20.

अन्वङ्गम् (anvaṅgām) *adv.* i for every subsidiary part of the action
 लोमेन स आधिनि ग्रहे गृहीत्यान्वङ्गमाशिपमाशास्ते ŚatBr. IV.v.6.4, i limb
 by limb, part by part, after every part or member स उत्सल प्रणुतेनाः।
 प्राणैकशतविधोऽन्वङ्गमङ्गे हि प्राणः ŚatBr.X.ii.6.15; इन्द्रः ... तुमन्वङ्गमुन्यपथः
 ŚatBr.XIV.i.1.12; कर्त्तृ पाद्यमर्च्यमाचमनीयं मधुकर्तृ इत्यन्वङ्गमुन्यवित्तानः ...
 अन्वङ्ग अङ्गानां कर्त्तृणां अनु पश्चात् ViraMi.(Samskṛta) 822.22.

अन्वज् (anv-aj-) I-P: to drive, to impel वृषां वाशं रेतोयुः रेतो दद्यात्-
 त्सुख्योर्गदं धैर्याजमुदसिन्मन्त्रं TaiS.VII.iv.19.1 (S3y. हे अश्व। महिदीसंबन्ध-
 मसिम् 'अनुलक्ष्य' त्वदीयमुदसिम् अज प्रेरय); KāthS.v.4.8 (v.164.13)
 अन्वजन्त (anvaaj-) or (enumerated in the *nadādīgana*, DEBRU 282)

अन्वजत् (anvajat) *gr.* [enumerated in the *nadādigāṇa*, DEBRU 282]
name of a person, GaṇPā.125.78.

अन्वजव (anvajava) *m.* particular breed of horse अन्वजवा गान्धारस्त
तिलेयकाः ŚabdaRa.(Vā.)1443.

अन्वजिरवति (anvajiravati) *adv.* on the Ajiravati river अन्वसिन्धिने
 स्कन्धावारमपमणिपरमन्वजिरयति कतस्निवेशं समाससाद HarṣaC.92.13.

अन्वज्य (anvāj-ya) *ger.* having annointed (with ghee) सर्पिर्गतिष्य-
 ध्वयस्तिष्ठः समिधो घृतेनाञ्ज्य समिद्धतीभिः श्रुतवतीभिर्हस्मिर्गृह्यदधति ŚatBr.II.4.5:
 XI.v.1.14; ŚatBr.(K.)I.i.4.4.

अन्वञ्च (anv-āñc) *adj.* [f. -anñc] 1*ai* following the direction (of another), coming or going after *ii* successive, continuous 2 *who or which* is behind (used as noun) (region) which is behind 3 *lying lengthwise* 4 *little* less 5 *being on both sides* 6 *downward* 7 *turned frontward, i.e. eastward*

8 horizontally straight 9 being in accordance with, agreeable, friendly, favourable 10 the word *anūci* 1A1 following the direction (of another)

समानबन्धू अमृतं अनुची द्यावा RV.i.113.2; Nir.2.20(54.2); शत्रून् जहि प्रतीया
 अनुचः पराजः RV.iii.30.6; AV.iii.1.4; AV.(P.)iii.6.4; जिनतो यंत्र त्वं

सीमन्तमन्त्रश्चमनु पातय AV.vi.134.3; AV.(P.) v.33.6; यदनूचीन्मैरात्य

यदग्निस्तस्य तिस्रः शर्याः प्रतीची तिरश्ची अनुची TaiS.V.v.7.2; अभिचादो

हय देवतायै यदुत्काशं भवत्यथोऽग्निम्य एवतदात्मानं परित्यज्य देवस्यो हवीषी
भवन्ति KauṣiBr.2.5(5.21); अग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमन्वधि देवस्यो हवीषी
विर्वायन्ति KauṣiBr.2.5(5.21); अग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमन्वधि देविकाभ्यां

निर्वपन्ति KauṣiBr.19.5(85.23); अयानूबन्धस्य पशुपुराडाशनिर्वपन्ति
हवींषि निर्वपन्ति KauṣiBr. 19.7(86.14); आग्नेयं प्रथममालभेतायेतराननुवो
हवींषि निर्वपन्ति KauṣiBr. 19.7(86.14); आग्नेयं प्रथममालभेतायेतराननुवो
हवींषि निर्वपन्ति KauṣiBr. 19.7(86.14); आग्नेयं प्रथममालभेतायेतराननुवो

यथापूर्वं तान्यत्रोदिचो नयेयुः ŚatBr.(K.) IV.ix.1.20; उत्तमहनि नयेद ŚatBr.(K.) IV.vi.5.3; स योऽयं
प्रजातमेत्यनूचेषा यदि त्वेनामपि प्रथमेऽहनि नयेद् ŚatBr.(K.) IV.vi.5.3; जामि UBr.i.27.4.

चक्षुष्येषां सुखं नाम । अन्वङ्गं ह्येषां सर्वाणि तत्प्राणि जाम्बुद्वीपे ॥ २६ ॥
एवमित्युपस्थानादिजपान्तमतिदिश्यते तन्मन्त्रं ऋत्विजः प्रसर्पकाः आवासाः ॥ २७ ॥ देविकाह्वी

अन्वीषोमीयस्य पशुपुरोलाशमन्वञ्चि देवसूयो हवीषि ŚāṅkhaŚS. ix. 26.1; दक्षिणहो
चान्वञ्चि पशुपुरोलाशम् ŚāṅkhaŚS. ix. 28.1; अन्यग्यजमानोऽनूची पत्यग्रेण यूपः
॥ १३६ ॥ ॥ १४० ॥

परीत्य दक्षिणत उदङ्मुखस्तिष्ठन्ति BaudhSS. i.113.18; i.126.4; i.140.11

रिप्यन्त्येत्तत्समादायहोह यजमानेत्यव्ययजमानोऽनुची पत्नी स्थाली पद्धरपीमादाय ... यजमानमाज्यमवेक्षयति BaudhŚS.i.169.8; i.184.12; अन्वययमानोऽनुची पत्न्याहवनीये जुहोति BaudhŚS.ii.79.12; आग्नेयं कृष्णाग्रौ पुरस्ताद्वस्ते । पोषणमवच्छम् । ऐन्द्रापीणमुपरित्यज्योवास्तु ĀpaŚS.xx.13.12; यदनुची । इति विराजः BrŚarvaAnu.7.9(10.10); ज्येष्ठं मन्दशृङ्गं चक्रुस्त्यामन्वञ्चो ययं स हि BhāgP.ix.16.35; [अनुगेऽनुपादन्वञ्चान्वद्धि AbhidhāCin.1457]; 1B successive, continuous अप्रि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापरा अन्वञ्चः प्रमीयेतं TaiŚS.II.2.25; अन्वञ्चमीणी भवतु इत्यहो; यस्माद्वानुयादन्वञ्चाविति TaiBr.I.iii.1.3; एकैकमनुचीनांनुदाहरंति । एकैकं पूर्वोपांमन्वञ्चः प्रमीयते TaiBr.I.vi.8.9; सर्वानुनिर्णयति । सर्वे हि पुण्ये राक्षाः । अनुष्ठ उन्नयति । प्रजायां अनुचीनित्यर्थः । अनुच्येवावस्य प्रजाऽयुक्तं भवति TaiBr.II.3.6; निरेवानन्तरः श्रामणि । प्रान्तरः पठते तस्मादिमेऽन्वञ्चो मामा यन्ति ŚatBr.IV.iii.1.9; अनुरिषं वे नुराश्रंसोऽनुरिषं विदुष्टविदुष्टमनुचीमकुर्वन् ŚatBr.(K.).II.vii.4.9; अथैतान्स्त्वपुद्गलं दुन्दुभीनुदध्नेति प्रतीच आगोत्रादनूयो वेद्यन्तं प्रजापतिं वा एव पुत्रयति अनुचि ŚatBr.(K.)VI.ii.1.4; त्रिवृदेव प्रथममहोदधार ... अय सप्तदशम् । द्वे सप्तदशे अनुची JaimiBr.2.306; अन्वञ्चाविव वे पुरुषी । तस्मात् पुरुषः पुरुषं परिवेदयति, पुरुषः पुरुषस्यानुचरो भवति चिन्तेऽनुचरित्नु JaimiBr.3.110; अश्वरथैवाच्यवृषया प्रथमया प्रतिपद्यते । अनुचरितरा आहरन्ति BaudhŚS.ii.236.5; ii.369.3; अन्वये क्षामतेऽप्यकपालं येषां पूर्वापरा अन्वञ्चः प्रमीयेत् । गृहदाहे वा ĀpaŚS.ix.3.17; यदि पश्चेकादशियेयुराग्नयेयमेव प्रथमेऽह्नालमेरत्रयेतराननूयो यथापूर्वं वारुणं पेत्यमुत्तमं युगमपश्येव HirŚS.xvi.8.15; जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वञ्चो पुरोडाशी उपांशुयाजमन्तरा यजति ŚābhaBr.489.5 (on ii.2.9); ŚāstrDī.31.17 (on ii.2.4); येषोपांशुयाजावक्येऽनुच्योः पुरोडागयाजमितादापसंकीर्तन-पूर्वकांशुयाजविधाने तद्वतिसमाधानापसंहारे चापूर्वांशुयाजमकीर्षयपरतेकवाक्य-ताबलदाश्रिता Bhām.77.15 (on i.1.4); अन्वञ्चो अनुपूर्वी निरन्तरा इति यावत् MayūMāli.131.18 (on ii.2.4); यत्र अन्वञ्चो पुरोडाशी न सः तत्रापि दशो उपांशुयाजमिच्छन्त्येकं जडाः BālamBha.i.249.2 (on 1.89); 2 who or which is behind वार्त्रजस्तवायं वृत्रं वध्याच्छत्रुवाधनास्य पात प्राचः पात प्रतीचः पातानुचः पाततिरश्चः KāthS.15.7 (i.214.3); पात मां प्रत्यञ्चं पात मां तिर्यञ्चमन्वञ्चं वा पातेर्याह TaiBr.I.vi.6.8; तस्माद् सह सुतोऽजाविकृत्यामुपस्युवाजाः पूर्वा यन्त्यनुच्योऽन्वञ्चः ŚatBr.IV.v.5.4; अन्वञ्चमधिरौहेदित्यह्नरनुची वै नावमिरेरेहन्ति नैर्वाणा स्वर्वाणी यत्येदं इति तस्मादन्वञ्चमेवाधिरौहेत् ĀitĀI.ii.4.9; अथैतान्दिशमनीत्रयन्ति यज्ञप्राणि च । अन्वञ्चं प्रेतमजोऽमिथुनाः प्रवदसः ĀśvaGS.iv.2.2; (used as noun) (region) which is behind आगच्छतोऽनुचि गजस्य घट्टयोः स्वनं समाकर्ण्य ŚiśuVa.12.34 (comm. पृष्ठदेशः); 3 lying lengthwise सर्वत एवासिन्नेत्रुदाणं दयात्त्योऽपवृद्धं हैप गृहः प्राणः समनं नातिं पुर्यकोऽनुचीध्र तिर्यक्षोऽप्येवयति तस्मादिमेऽन्वञ्चश्च तिर्यक्ष्वात्मन्प्राणाः ३ऽस्युष्टा उपपद्यति ŚatBr.VIII.3.10; अपमत्सा द्विगुणो बहुक्षुर इव लोककृष्णा एव पक्षपुच्छेयु तस्मात्पक्षपुच्छानि तुनीयाऽसीयानुचीध्र तिर्यक्ष्वात्मन्पुच्छ-धात्पुच्छीनि वा इष्टकास्तुस्मादिनान्यन्वञ्चि च तिर्यक्षि चात्यन्त्र्यानि ŚatBr.VIII.vii.2.10; स होवाच स वै मेऽनुचमेदीति तथेति तं देवानुचमनुचमेद ŚatBr.(K.).II.vi.1.11; जुहुरिषि धृतादीत्येतैः प्रतिमन्त्रमनुचीरसंस्पृष्टाः सुचः प्रस्तरे सादयति ĀpaŚS.ii.9.15; असंसक्ताः सुचोऽनुचीः सादयति MānŚS.18.15; असंस्पृष्टाः सादयत्यनुचीः (सुचः) VāraŚS.I.iii.3.21; 4 little less अयं चतुरः सुवानुचयति पृष्ठांन्वाच वा मुरिडा भुव इक्ष सुविडा भूमुलः सुविरिडि त सुवानुचयति ७.7.18; BhārŚS.vi.1.1.4; 5 being on both sides अधिमन्त्र्य न शकतं BaudhŚS.i.173.18; BhārŚS.vi.1.1.4; 6 downward निधायति ... वृषणावन्वञ्चो वृषणी स्य इति BaudhŚS.i.115.8; 6 downward प्राचीनुदीचीं वावृत्यान्वः गृहोदधिं न संयुजति यथोपक्रम्यमनुचो वा HirŚS.iii.7.18 (342.6) (comm. सनमूलग्रथपर्वतम्); तं त्वा धृतस्य धारया जुहोमि वैधकर्मणीं स्वाहा । यानुची । निपयसेऽहं संराधनी इति BhārGS.1.5(5.3); 7 turned frontward, i.e. eastward बृहद्रथन्तरे ते पूर्वी पादौ रथैतन्नैषते अपरी वैस्पर्वराते अनुची शाकाररवते अनुचो इत्येतैः पृष्ठाङ्गान्यन्वर्धम् LayāŚS.iii.12.6; वैस्पर्वराते अनुची शाकाररवते अनुचो इत्येतैः पृष्ठाङ्गान्यन्वर्धम् LayāŚS.iii.12.6; DnābyŚS.x.4.7 (comm. प्रतीकफलेकः); 8 horizontally straight “तिर्यञ्चं स्यं धारयितुं संक्रम्याह यद्यन्वञ्चं धारयेत् स्यो वज्रेणाच्यव्यं क्षिण्वीत” इति धारयितुं संक्रम्यव्यं दर्शयति इति प्राते ... यत्तु सिद्धि. तत् यद्यध्वरन्वञ्चं धारयितुं संक्रम्यव्यं दर्शयति इति प्राते ... यत्तु सिद्धि. तत् यद्यध्वरन्वञ्चं धारयेत् तस्य स्यस्ते क्षिण्वीत्येत्येऽपि बाधक्यमत्राह धारयिष्येऽप्योराख्यवन्तेऽप्युपक्रम्य-व्यः BhāgDī.ii.72.23 (on iii.8.12); 9 being in accordance with, agreeable, friendly, favourable यानुची संराधन्ये प्रसाधन्ये सदस्यति युक्तो वह जातवेद इति ... आहुतीर्जुहोति BhārGS.1.13 (14.2); ĀgñiveGS.i.5.1 (26.21); यमिमां नः ... यमिमां नः ... यमिमां नः Yādvā.21.26; 10 the word anūci (अन्वयानुलोच्ये) व्युत्पत्तेऽयं निर्देशः । अनुचीति भवितव्यम् । सौत्रोऽयं ...

अन्वञ्चम् (anvāñcam) *adv.* 1 behind अन्वञ्चं मा पात *TaiS.I.viii.12.3*; प्लक्षशाखभिरितरायशुनश्चे पर्यङ्गनाम् । आग्नेयं कृष्णग्रीवं पुरस्ताद्वलदे । पीणमन्वञ्चम् *ĀpaSS.xx.13.12*; 2A downwards (from the head to the feet) यज्ञौ वै पवित्रपतिर्यज्ञैर्वैतत्सुनीते यस्यै कं पुनं तच्छेयमिति यज्ञौ शक्यमित्येवैतदाह-
न्वञ्चं पावयत्यन्वञ्चं पुरुषं प्राणः *KāhS.23.1 (ii.74.14)*; *KapikaS.35.7 (183.25)*; अन्वञ्चं पावयतीत्येके *ĀpaSS.x.7.8*; 2B straight in the same direction तद्वन्ने रूपं क्रियते । अयेधमादीप्यान्वञ्चं हर्युः *JaimiBr.I.63*; 2C horizontally straight दशनं भवति तिर्यञ्चं स्यं धारयेत् यदन्वञ्चं धारयेद् वज्रो वै स्यो वज्रेणाध्वर्युं सिप्यति *ŚābaBh.I.129.4 (on iii.8.23)*; 3 after, afterwards पवित्रं दर्भः पवत्युत्वेनं तदयेधमादीप्यान्वञ्चं हर्तुं द्वयाद् *ŚatBr.XII.iv.4.7*.
अन्वञ्चमानो (anv-añcamānā) *adj. (f.)* going after or following अन्वञ्चमाना जननी ... परामृशत् *BhāgP.x.9.10*.

अन्वञ्चित (anv-añcīta) *adj.* gone after or followed किंचिदन्वञ्चिताय । मायासारङ्गाकायिमुखनिजमुप्रस्फुरद्भिः स्फुरिङ्गैरुद्रायासि बद्धाञ्जिरवनिमुता-
नायकस्याशुगाय *RāmBāSa.52*.

अन्वञ्जु (anv-añj-) *vii. p.* to anoint after क्षोधुका हास्य प्रज्ञा भवति तुमन्तरतः प्रशालाज्येनान्वनक्ति मेध्यमेवेनत्तुक्रोति *ŚatBr.XII.v.2.5*.

अन्वत्सु (anv-atas) *adv.* afterwards, consequently or successively समानमस्तु वो मनो ज्येष्ठं विज्ञानमन्वत्तः *AV.(P.) ix.4.10*; *ix.4.12 [Viśva.]*; आयोध्य भेरिं प्रयमं ध्वजारोहणमन्वत्तः । ततोऽङ्कुरार्पणम् *PāraS.16.33*.

अन्वता (anvatā) *f.* name of a daughter of Ariṣṭa अनययामनयशामन्वताम् ... अरिष्टाष्टी व्यजायत *VāyuP.ii.8.48*.

अन्वत्तिमुच् (anv-atimuc-) *vi. u.* (pass.) to be released or liberated एतत्सोमं यंमिपुण्यन्त्येषां वै सौमस्यातिमोक्षिणी तनूयंनितानं शुंनवृहन्त्येषं वा एतं लोकं यजमानोऽन्वत्तिमुच्यते *MaiS.iv.7.7 (iv.102.2) [Viśva.]*

अन्वत्तिषिच् (anv-atīṣic-) *vi. p.* A to sprinkle after विष्णोः स्विदेवं यज्ञस्य विक्रान्तमकर पोऽन्वत्तिषिचि शान्त्यै *MaiS.i.8.9 (i.130.13)*; *iv.8.9 (iv.118.11)*; B to sprinkle across or to pour out रुद्राय पशुनपिदध्यात् । अपशुर्यजमानस्यात् । यदपोऽन्वत्तिषिचि । अनाद्यमुनेरापोः *TaiBr.I.iv.3.6*; *BaudhSS.ii.193.11*; *MānSS.100.3*.

अन्वत्तिषिच्य (anvatīṣic-ya) *ger.* having sprinkled after न कालमव-
धारयति । ततोऽत्रापोऽन्वत्तिषिच्य गामन्वत्यावर्तयेत् *BhārS.ix.14.7*; यस्य ... हविषि वा निरुप्ते पुरुषो शनो रथो वात्तरानी वीयाद् ... तदत्रापोऽन्वत्तिषिच्य गामन्वत्यावर्तयेत् *ĀpaSS.ix.10.15*; *HirSS.xv.3.25 (297.24)*; गोमयीरपोऽन्व-
त्तिषिच्य गोभिराक्रमयेदित्येके *VaikhāSS.20.11*; *20.19*.

अन्वती (anv-añ-) *ii. p.* to pass over to, to overtake अतिच्छन्दसा सर्पन्त्येषा वै सुवर्णि छन्दःसि यदतिच्छन्दास्तुधेनास्याप्मानान्वत्येति *ŚatBr.IV.vi.9.13 [but MW. to follow]*

अन्वती (anvatī) *(gr.)* the word *anvatī* असिद्धो नलोपस्तस्यासिद्धत्वा-
न्नैपोऽवतीशब्दः । कस्तर्हि । अन्वतीशब्दः *MahāBh.iii.118.13 (on vi.1.221)*

अन्वत्यावृत् (anv-atyāvrt-) *i. ā. (caus.)* to cause to turn back, to make to pass across गामन्वत्यावर्तयेति *MaiS.i.8.9 (i.130.11)*; रुद्रः खलु वा पुषः । यदुनिः । यद्रामन्वत्यावर्तयेत् *TaiBr.I.iv.3.6*; *BaudhSS.ii.193.10*; न कालमव-
धारयति । ततोऽत्रापोऽन्वत्तिषिच्य गामन्वत्यावर्तयेत् *BhārS.ix.14.7*; *HirSS.xv.3.25 (297.24)*; यस्य सांन्यायेऽधिष्ठिते हविषि वा निरुप्ते पुरुषः ... दुर्वरहडको वा तदत्रापोऽन्वत्तिषिच्य गामन्वत्यावर्तयेत् *ĀpaSS.ix.10.15 (comm.)* गामन्वत्य गां सर्वतोऽनुगमय्यावर्तयेत्; प्राक् प्रधानयागाक्षोमयीरपोऽन्वत्तिषिच्य तेनैव मार्गेण गामन्वत्यावर्तयेत् *VaikhāSS.20.19*.

अन्वतिरुह (anv-adhiruh-) *i. p.* to ascend after (another) अन्वञ्चमन्वधि-
रोहेदित्याहुरनूर्ध्वं वै नावमधिरोहन्ति नैर्वैषा स्वर्गयाणी ... अन्नं चैव तच्छिष्यं च अन्वतिरोहः *ĀitA.I.ii.4.9*; वसवस्त्वा गायत्रेण छन्दसा रोहन्तु तानन्वधिरोहायि राज्याय *LāyāSS.iii.12.8*; *DrāhySS.x.4.9*.

अन्वधिष्ठित (anv-adhiṣṭhita) *adj.* presided over by, i.e. effected through सर्गाः ... कृताः असंख्याताश्च संसेपात् प्रधानादन्वधिष्ठितात् *LiṅgP.i.4.54*.

अन्वधी (anv-adhī-) *ii. p.* (pass.) to be construed accordingly परतन्त्रत्वात्मेव शरणं प्रपद्ये मादृशो वा कश्चित्पण्डित इति प्रथमपुरुषमन्वधीयते *ŚvetāUBh.201.10 (on 4.21)*

अन्वध्यात् (anv-adhyas-) *iv. p.* to throw upon after (another) अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नम इत्यसंस्कृतं दक्षिणार्धपूर्वाध्वं द्वितीयौ हुत्वा भेषजमन्वध्यास्यति कश्चुकानि पवित्रं च *MānSS.9.10*; *34.8*.

अन्वध्यायम् (anvadhāyām) *adv.* 1 in the recitation or chanting (carried

out according to the tradition) अन्वध्यायमवादिनिशामन्म् *LāyāSS. vi.9.5*; 2 in the Vedic text इवेति भाषायां च । अन्वध्यायं च *Nir.1.4 (30.5)*; तैत्ति प्रविधेर्धार्थयो भाषायाम् । उभयमन्वध्यायम् *Nir.1.4 (30.7)* [according to the sacred texts, MW.]

अन्वन् (anv-an) *adj.* [अन्-वनिप्] following, अप्ते.

अन्वन्त (anv-anta) *m.* entablature or fillet, crescent moulding प्रतिं च प्रस्तरं चैव प्रतिवाजनमेव च । अन्वन्तं चावसानं च विधानं च विधानम् । एतत्सर्वमिति प्रोक्तं पर्यायाख्यानि पण्डितैः *MānaSā.16.22*.

अन्वन्तरापणम् (anvantarāpaṇam) *adv.* in or along the row of inner shops चातायनगतानां च स्त्रीणामन्वन्तरापणम् । ... शुश्राव परिदेवम् ... सुमन्त्रः *Rāmā.ii.51.13*.

अन्वन्नम् (anvannam) *adv.* after food, i.e. after meals अनुवधमन्वन्नम् *Nir.4.(78.4)*

अन्वपक्रम् (anv-apakram-) *i. p.* A to go or run after (another), to follow तैपाश् वा इन्द्रियाणि वीर्यार्पण्यपक्रामन् ... तानि वा इन्द्रोऽन्वपक्रामत् *MaiS.ii.3.7 (ii.34.15)*; *iv.2.12 (iv.35.21)* यौ वा एतस्याभिहतस्याग्रे शक्रः परापतति तमस्य तैजोऽन्वपक्रामति *MaiS.iii.9.3 (iii.115.20)*; B to go away from, to desert from यामदानीयाय दवाति तामस्य पशवोऽन्वपक्रामन्ति *MaiS. iv.2.8 (iv.29.13)*; *ĀpaSS.xiii.7.13*; C to come out from हृदयमेवावन्वपक्रामति हृदयान्निक्रामतीत्यर्थः *ŚrūtaPra. ii.600.25 (on iv.2.12)*

अन्वपहन् (anv-apahan-) *i. p.* drive out तौम् स्पन्धां कृत्वाव्पाजल-
माच्छदिरन्वारभेते न स्पन्धाम् *VādhūS.iv.48.6*.

अन्वपान् (anv-apān-) *ii. p.* A to breathe in or out प्राणतो होनामनुदित्य-
पानतोऽन्वपानिति *JaimiBr.2.363*; B to breathe in over (the offering) हुत्वाव्पानिति *BaudhSS.i.209.5*.

अन्वपाय (anv-apāya) *m.* after-end, i.e. rebirth श्रीभूतिः ... हिरण्यरेतसि तनुविसर्गादतिरीद्वरसर्गादाहयेऽन्वपाये प्रादुर्भूय *YāśasCam.ii.349.3*.

अन्वपायम् (anvapāyam) *adv.* after-end, i.e. after the completion उद्धरत्यन्तलक्षणानि त्रिणवत्रयस्त्रिंशदोरन्वपायमुत्सेधनिषेधो परिस्वानमिति *NidāSū. 136.18 (8.4)*; उद्धरति षोडशिनं चतुर्थात् । विराजमन्वपायःस्वरजापेयुः *NidāSū.147.6 (8.10)*; *153.7 (9.1)*; *180.13 (10.6)*; व्यावृत्तये पृच्छयामिष्ययोः श्वेत-
नीधसब्रह्मसामा पीकलशुध्यौष्णिहाः अभीवर्तुस्त्वानयोरन्वपायः स्यात् *NidāSū.168.10 (9.11)*

अन्वपिधा (anv-apidhā-) *iii. u.* (pass.) to become or to get reabsorbed into तेवैवाव्पिधीयन्ते लोका भूरादयस्त्रयः *BhāgP.iii.11.28*.

अन्वपेक्षित् (anv-apekṣit) *m.* respecting, i.e. considerate अर्गवितताया युक्तश्च सान्त्वयुक्तोऽनसूयिता (v.l. सान्त्वशीलोऽन्वपेक्षिता) *MahāBhā.i. App. I. 81 (143)*

अन्वपेत (anv-apeta) *adj.* (used as noun) (one) who has come back or returned कि कारणं कार्त्युगप्रधान (v.l. नं) हित्वा तद्वै वसुधामन्वपः (v.l. अन्वपेतः) *MatsyaP.39.1*.

अन्वबद्धकृत्सम् (anvabaddhakṛtām) *adv.* as fixed every year कान्यन्व-
(बद्धकृत्सु) तं ददुः *ELi.36.23*.

अन्वधिदीप (anvabdhī-dvīpa) *m., n.* the word *dvīpa* expressing the island near sea ज्योऽन्वधिदीपात् *ŚakaṭaVyā.iii.1.79*. (Vf. अन्धिः समुद्रस्य समीपे यो दीपः तद्वाचिनो दीपशब्दात् ज्यो भवति)

अन्वधिप्रायम् (anvabhiprāyam) *adv.* according to the intention अन्वधिप्रायमिन्द्रियान्तरेण विषयान्तरोपलब्धिर्दानात् *PadārthaSāh.308.20*; *NyāyKa.309.20*.

अन्वधिरक्षत् (anv-abhirakṣat) *adj.* protecting after इष्टस्य दुरिष्टस्य ये यज्ञमधिरक्षन्तः । पशुनस्माकं मा हिंसीर्यज्ञमन्वधिरक्षताम् *MānSS.100.18*.

अन्वधिषिच् (anv-abhiṣic-) *vi. p.* (pass.) to be consecrated afterwards तं चैवाव्पिधिष्येत तथा धर्मो विधीयते । अग्रो हि ब्राह्मणः प्रोक्तः सर्वस्यैव धर्मतः *MahāBhā.xii.74.29*.

अन्वधिषेणय (anv-abhiṣeṇaya-) *denom.* to assail with an army after, to march with an army against (the enemy) after किं तु अभिषेणयन्तं राजानं परिजनोऽन्वधिषेणयतीतिवत् प्राधान्याविवक्षाभेदेनावयुक्तानुवादमात्रं 'तमुक्तामन्तं प्राणोऽनुक्रमतीति *SiddhāSā.iii.160.6*.

अन्वभूतमाम् (anvabhūt-tamām) *ind.* [superl. of Aorist 3rd person sing. of *anu- bhu-*] excessively enjoyed पार्श्वद्वयस्थकरिन्दमासुरस्तत्कुम्भशिर-
वितुठकराम्बुजः । शौर्यश्रियो भुजलता स्तनद्वयीसंस्पर्शसौख्यमितरोऽन्वभूतमाम् *HammīMaKā.12.41*.

अन्य (anv-āya) m. [also n. Līṅānu.(Pā.)107.19] 1A follower, companion, friend Bi act of following, i.e. going after ii following, i.e. accompanying factor C access, entry 2 possession, endowment 3A application, employment B appendage, affixation 4Ai line, lineage, race, dynasty ii head of the family or lineage, one standing at the head in a genealogical table B descendent, progeny, issue, child, son Ci family-relation, relative ii marriage-relation Di family, descent ii family studying Āyurveda iii purity of family iv native country, motherland, ancestral abode v noble family vi inheritance Ei origin, i.e. cause ii root, i.e. bottom (of tree) iii origin or source 5Ai connection, association, relation ii connection, i.e. transference iii connection, i.e. contact iv relation of similarity B syntactic relation (between two words), construction, construing Ci semantic relation (between two meanings), sense-relation ii relation between word and meaning, i.e. signification (viz. denotation, indication, suggestion) iii etymology D relation, i.e. identity 6Ai positive agreement of words [Inst.] by positive agreement of words ii positive affirmation iii positive, i.e. favourable condition B (Buddh.) causal relationship Ci positive invariable concomitance (between probans and probandum which makes probans establish probandum in Indian syllogism) ii positive invariable concomitance (between probans and probandum in the co-subject) Di positive or logical reasoning or inference ii positive implication 7Ai continuation, recurrence, persistence, succession ii commonness Bi tradition ii convention, custom C continuous stream 8Ai immanence or inherence, one of the five forms of elements ii immanence, three-fold form of *prakṛti* Bi existence or presence ii constant object C exclusion or separation 9A a type of knowledge B knowledge, cognition 10 accumulation, acquisition (of merits) 11 propitiation 12 purport, tenor, objective, idea 13 help or assistance 14A harmony, unanimity B (all-) embracing character 15 form or guise 16 gain, i.e. victory 17 word or expression anvaya 1A follower, companion, friend मित्रावरणौ ... 1 पराङ्मुख्य दासान् दैवीवंशानन्वयायिनः। अधिष्ठाय परां मूर्तिं सान्त्वयन्त्यध्वरौः समाः RV.(Khila.) iii.16.5; आज्ञा तव हि राजेन्द्र कार्या पुत्रैः सहानन्वयः

MahāBhā.v.93.14; यन्मायं प्रणयते दुर्दले बलवत्तरः। तौ वृत्तिमुखीवन्ति ये भवन्ति तदन्याः MahāBhā.xii.94.1; 1Bī act of following, i.e. going after अन्यस्य प्रकृतिरित्याह्या ŚāṅkhāŚS.i.16.2; अन्यस्य ... अनुगमने NānārthāSaṁ.ji.11.2; BrahṁSūBh.(Śr̥).ji.480.2(oni.3.35); 1Bī following, i.e. accompanying factor विचरन्ते तु पितृस्य (अध्यतस्य) जयायै परमोद्यमम्। यद्य तत्रान्यः श्लेजा तस्य चानधमं स्तुतम् CaraS.ii.2.13(comm. अनुबन्धस्वरूपः); ii.2.16; 1C access, entry पाण्यस्त्रीगृहमिदमालोकयन्नाह्वान्यनमना। संप्रत्येत्य निरर्गलं बलिभुजा मायानि भुज्यते BhallaŚ.21; संवर्गविद्यायां ब्राह्मणसत्रविद्येरावर्णयो दृश्यते VedāntSā.(Rā.) 109.5(oni.3.35); 2 possession, endowment गुणान्वयो यः फलकर्मकतां कृतस्य तस्यैव स चोपभोक्ता। सः ... प्राणाधिपः संवरति SvetāU.5.7; दशद्वारपुरं देहम् ...। पडाचारावरकं षडन्यमहावनम् YogŚiU.1.166; 5.3; 3A application, employment अथातः अहीनाः। तेषामुक्तो द्रव्याणामन्यः NidaSū.131.2(8.1); अयं द्रव्यसमुद्देशः। यानि यथास्थानं व्याख्यातानि [तानि] यान्यथास्थानं तैरेवाद्यधिः पर्यादिलेपामन्यं समन्वीहेतु NidaSū.155.17(9.3); [संप्रयोगः] ... अन्ये Vajja.268.45; NānārthāSaṁ. ii.17.20; ViśvaLoK.57.64; KośaKaTa.2.4175; 3B appendage. affixation निरस्कृतांति सुप्रसर्गकारितः (सकारः) तदन्यादाद्यरितं (क्रमं विधानं) तु पडाधिः RPrāti.ii.11.5(comm. उपसर्गान्वयात्); (भावना) सा च ... आख्यातप्रत्ययान्वयेऽन्यत् YuktiSneha.157.24(oni.1.7); 4Al line, lineage, race, dynasty तत्र हेता बभूवद्य ब्राह्मणश्चप्राधर्मावः। च्यवनस्यान्ये जातः MahāBhā.i.48.5; भरतस्यान्ये हि (v.1.)न्ये जाता) देवकस्या महोजसः। ... बभूव राजसत्तायाः MahāBhā.i.69.50; प्रजापतेस्तु दक्षस्य मनोर्वैवन्तस्य च। पराजयः कुरोः पूरजर्जनीदस्य दान्ये। यादवानामपि वंशं पीरावतां च सर्वजः MahāBhā.i.70.1; च ईदृष्यः परचित्तंयु रूपे वीर्यं कुलान्ये। सुखे मांभाग्यसत्कारं तस्य व्याधिरनन्तकः MahāBhā.v.34.40; xiii.4.2; रघुणामन्यं वक्ष्ये RaghuVa.1.9; RāmāCam.1.30; BālBhā.1.6; अपस्त चानेन ... स्थितिमन्तमन्यम् RaghuVa.3.27; 6.41; 9.76; रावणावरजा ...। सा सीतासंनिधावेव तं वद्रे कथितान्वया RaghuVa.12.33; 15.50; भवन्ति ये मनोः पुत्राः ...। तदन्योदभवेद्वैद्य तवद् भूः परिपाल्यते ViṣṇuP.iii.2.48; महाभोजस्तत्त्वचिर्मात्मा तस्यान्ये भोजः ... बभूवः ViṣṇuP. iv.13.7; iv.14.5; भरतस्यान्ये कस्य का च सृष्टिः पुराभवत् MatsyaP.4.23; भविता मानुषो राजा चाधुन्यस्य त्वमन्ये BrahmāṇḍP.i.13.69; i.35.109; तद्युक्तमुपाधुगुदमन्येन गुणेन च। साचिर्व्यं लम्पवन् मांलं न प्रमाद्यति धूपतिः JānaHa.10.37; एतकुनारायणं वयसान्वयेन ज्योतिषाव्रतन वपुषा ...। तौ मयिलेतनयसंभविनीमवस्थाभादाय मामनितरां तरलीकरोति KundaMā.5.15; ऋषिभोजः स यदि दैत्यकुले यदि बान्ये महति भूमिभूताम्। चरतस्तपस्तव वनंयु सहा न वयं निरुपयितुमस्य गतिम् Kirāā.6.36; कटङ्गुरीणाभन्यः ... श्रीकृष्णराजः El.ix.297.3; xii.33.3; vi.297.3; बृहि दूरविभिनानामुद्देशोऽन्येनान्येनः। हनुमन्तदृशं सख्यं नरवाररक्षसम् Bhaṭṭi.9.123; योऽन्यं नामभेदान्यो लोके प्रतीतिभेदः सोऽस्त्यपि जातिभेदे व्यापारविशेषानुष्ठानान् अन्यगद्य स्यात्। वैद्यविगम्यवेदेशाद्विद्वत् PramaVāSvopVr.106.4; महात्मनस्तस्यान्यं ... सुधिरवर्ना नाम महाराजगिराजो जज्ञे HarṣaC.295.1; श्रीनैपाचार्यस्वान्वयस्य शासनं वैष्णव्यश्रीवज्रवर्मणा लिखितम् El.ix.101.32; चालिस्वयानाम(Read m)न्ये ... श्रीपुलेकिगवक्षमः El.viii.232.5; यो रहति स गठडात् खड्गु संशं(शं)खड्गुदं। तस्यान्ये नरपतिः समभूतु कथयौ El.xii.261.4; न हि राजकेसरिणामुदारस्यान्यस्य युज्यते हरिणस्तनुः AvantiKa.51.4; मनोर्वैवन्तस्यान्ये राजाः MahāviC.4.17; यः पूर्वो नः कुलस्य(v.1.) अन्यस्य) प्रतिष्ठा देवः साहादेव ध्यानां निधानम् MahāviC.7.21; स इन्द्राज्ञा(ज्ञा)न्ये ... श्रीदन्दिदुर्गाराजः ... समाज्ञापयति El.xxv.29.5; ईशज्ञा प्राणायामन राजानां यद्विहान्ये। तद्वसिष्ठधरतेन्द्राचार्यस्यस्य वैभवम् AnarṣaRā.7.133; राजां ब्रह्मप्रस्तानां वंशैर्लोकिकोऽन्यः BhāṅP.xii.7.16; अक्रयान्तमुवि स्येदादन्यः पाण्ड्यभूभूताम् El.xviii.298.3; करिकास्त्यान्ये काशयराजः नन्दिवर्मा नाम नृपतिरभवत् El.xi.345.5; इन्द्रः ...। नसाद् लोको यदुताम् ...। [तत्रान्ये विततसात्यकिवंशजानां श्रीदन्दिदुर्गनृपतिः ... अमृतु El.ix.29.7; ix.34.8; साधुसंपादितो हि राजभूतायां विनयोऽन्यमभ्युदयः न च दुष्यति NītiVā.24.71; अहो मनुष्यपुण्यसंपादितबलोकनद्विद्विदोऽन्येनान्यसंभवसदननतः। नृपियुन, कथयतां भवन्ती कथमर्थं पापकर्मा इति YaśasCam.ii.286.23; बन्दिर्वैवन्तो नाम ...। तस्यान्ये सनुद्धतः पृथिवीपालस्तनः El.xvii.4.18; श्रीनानमन्येस्मिन् नाम ... श्रीमाधुशिवोभूतु El.xxii.130.7; कमन्यमस्तंकार मुकुतशशिनां वंश्यः UdaySuKa.113.6; बाल्यकिमर्हतिः प्रवृत्ते महोद्यमन्ये कर्वाणामदतीयान्ताम्(त्ता) न्यमात्मा(रित्येव) लिख्यमानमद्राशम् UdaySuKa.153.11; न पुनर्महान् प्रानमन्व देव चतुर्मुखा। तवान्ये गमिष्यन्ति पुनर्युक्तं BhaviP.232A.26(i.155.42); मातर्वैरो देवः ...। रामकृष्णमी बाली भवेयातां मयावन्ते Bhavi-

नयन्, प्रचुरवितपस्थानम् अन्वयं बुद्धं विस्तारयन्; 4Eiii origin or source, cf. अन्वयदर्शन 1; 5Ai connection, association, relation एवं बुद्धिः प्रवर्तते फलं स्यादुभयान्वयात् MahāBhā.v.75.11; (स्तोत्रानाम्) मल्लिकार्जुनसंस्कृत इति निष्कर्षात्पि सुमनःस्वन्वयात् विशेषणं भवत्ययं मल्लिकार्जुनसंस्कृत इति MahāBh. i.364.22 (on ii.1.1); अन्वयं चापि दर्शयति Mīmāṣā. ix.2.36; अन्वयो बानारभ्यविधानात् Mīmāṣā. x.5.54; अन्वयादिति चेत्यादवधारणात् Brahmsū. iii.3.17; अनाविष्कृत्यन्वयात् Brahmsū. iii.4.50; व्युत्पन्ननिरोधसंस्कार-योरभिप्रेतप्रसङ्गात् निरोधक्षणचित्तान्वयो निरोधपरिणामः YogSū. 3.9; TattvVai. 124.11 (on 3.9); यदा दोषनिमित्तस्य भवत्यागनुरन्वयः। तदा साधारणं कर्म प्रवर्तते भिषग्वराः CaraSū. ii.8.14 (comm. अनुबन्धः); त्रिधर्मः संग्रहः संग्रहोऽप्येव लक्षणं AbhidhSa. 1.3; परस्परसंघर्षाच्च स्वरा यस्मात् कृता हि वै। तस्मात्तेषां सर्वणस्यादन्वयस्तु प्रकीर्तितः Vāyup. i.26.48; अन्वयो वा पौष्टिनाऽप्यस्मिन् कृता ŚābāBh. 1966.1 (on x.5.54); PramāVāSwpVr. 106.4; इष्टारविदसंस्कृत-मनस्कारान्वयं त्विदम्। घटेष्वेकादिविज्ञानं ज्ञानादाविव वर्तते TattvSāh. 639; गवयगतसादृश्यप्रतिबोध्यत्वस्य गोगवयौ वा सद्दृश्यं वा किञ्चित् युगपत् पश्यते गवयसादृश्यस्यान्वयो द्रष्टुं शक्यते Tātpāṭ. (U.) 384.20 (on 5(6).46); स्वरूपमात्मनो बुध्येद् गर्वार्थयुगिमान्वयात् BhāgP. vii.7.26; गुणान्वय इति। गुणैः कर्मज्ञानकृत-वातनमर्थेऽन्वयो यस्य सोऽयं गुणान्वयः ŚvetāUBh. 21.10 (on 5.7); प्रत्ययपूज्य-स्यात्पुनरुक्त्यान्वयः कृतस्थस्यापि साक्षित्वम् BrāraUBhVā. i.4.380; भेदेन भाति ... अन्वयमन्तरेण SāmkṣeŚā. 3.66 (ii.187.25) (comm. वास्तव-संबन्धम्); स्वकारणस्तन्निरेवमस्य स्वतन्त्रतया चान्वय एव जन्म। ... पटस्य SāmkṣeŚā. 3.204 (ii.269.19); न कुलानेन नेशेनाप्यन्वयोऽत्र प्रदर्शयति। यतो विलुप्ततास्य स्यादसिद्धान्वयतापि वा IśvaSi. (U.) 2.8; (मन्त्रं ब्राह्मणस्य स्यात्तन्निवस्य वत्तन्निवस्यम्) अन्वयः संबन्धः ManuBh. i.91.10 (on 2.31); स्वरेष्वपुनरुक्तानि पञ्चानि तु पञ्च वै। सव्यञ्जनायन्नत्वभेदतोऽभूद्विरन्वयः TantrRā. 15.88; असतः शशशृङ्गादेः शशशृङ्गादिनान्वयः। घटते जातुचिन्तनसत्तां च्यवहायते। SivDr. 4.73; रक्तो रक्तसुती रक्ताद् द्वित्रिजः स्यात्तदन्वयः RugVi. 42.5; 'समन्वयात्' सम्यगन्वयः समन्वयस्तस्मात् Bhām. 77.8 (on i.1.4); संसर्गः ... कार्येण सह प्रयोजनप्रयोजनिलक्षणोऽन्वयः Bhām. 107.1 (on i.1.4); एकैकस्य वाक्यस्य तत्तद्विशिष्टाद्यप्रत्यायनेन पर्यवसितवृत्तिः पञ्चानुक्तविधेः प्रयोजनान्तर-पेक्षायांमन्वयः कल्पते Bhām. 257.12 (on i.3.33); ज्ञानेकारकारतया परमात्मनैक-प्रकारस्यास्य तस्माद्भेदो देवादिरूपः। तदन्वयोऽस्य कर्मरूपज्ञानमूलो न स्वरूपकृतः BrahmsūBh. (Rā.) 81.9 (on i.1.1); पुरुषार्थतयान्वयः समन्वयः BrahmsūBh. (Rā.) 146.13 (on i.1.4); VedāntSā. (Rā.) 23.3 (on i.1.4); VedāntDī. 14.8 (on i.1.4); पूर्वत्र प्राणमयादिष्वनात्मस्यात्मशब्दान्वयदर्शनात्रोत्तराभिधेयं शक्यते BrahmsūBh. (Rā.) 627.23 (on iii.3.17); कृतं पिबन्तौ ... इत्यादिना जीवपरमात्मनावेव प्रयोजनप्रयोजकभावेन कर्मफलशानेऽन्वयादुपदिष्टो VedāntSā. (Rā.) 66.6 (on i.2.11); संवर्गविध्यायां ब्राह्मणक्षत्रिययोरेवान्वयो दृश्यते VedāntSā. (Rā.) 109.5 (on i.3.35); BrahmsūBh. (Śā.) i.480.2 (on i.3.35); स्वचमनश्रुतोऽपि परमात्मनः प्रयोजकतया पानेऽन्वयो विद्यते VedāntDī. 33.8 (on i.2.11); त्रयास्य न स्यात्तदसि स्त्रियान्वयात् NaisC. 15.3; असेविपातां सुपमां विदमज्जादुशाववायाञ्जनरेखावन्वयम् NaisC. 15.36; नैदीयसी हि सरयुस्तपनोद्रेवेयं भागीरथीयमुदयः सगरान्मपि। इत्यन्वयादुपकुले यदि पक्षपातः PrasāRā. 5.52; उत्तेजितं रामतया कुलं यदुद्देजितं तद्वत्ता विनचे। इत्यन्वयं स्वं प्रति सिद्धिर्हानो मन्त्रप्रभस्फुरिरिवाद्य सूर्यः PrthviVi. 1.48 (comm. संवन्धम्); अन्वय उपपत्त्यादिलिङ्गम् BrahmsūBh. (Ma.) 4B.3 (on i.1.4); पुण्यवृत्त्या-संबन्धम्; अन्वय उपपत्त्यादिलिङ्गम् BrahmsūBh. (Ma.) 4B.3 (on i.1.4); सम्यगवाच्यतयान्वयः न्वयः समन्वयस्तस्मात् VedāntPāSau. 17.17 (on i.1.4); सम्यगवाच्यतयान्वयः समन्वयः VedāntPāSau. 18.22 (on i.1.4); पूर्वज्ञानात्मनि प्राणादावात्मशब्दान्वयदर्शनात् VedāntPāSau. 309.21 (on iii.3.17); 381.7 (on iii.4.49); पाकला येऽन्वये ब्रह्मस्व-योक्तास्ताम्रग्रहस्य मे Hastyāyur. 56.13 (1.9); स नीरक्षीरवल्कापि तिलतण्डुल-वल्काचित्। पाण्डकवदन्यत्र दृश्यते बहुधान्यः BhāvPra. (Śā.) 151.10 (6); अयार्थप्रकृतीनां तदवस्थापश्चकस्य च। अन्ययो ह्युपसंहारकारमन्त्रक्राश्रयः Bhāv-Prā. (Śā.) 207.8 (7); अन्वयस्तु भेदस्य प्राणबन्धुः ŚatD. 242.25; धर्मसुकररूपस्य तवासी क्षमयान्वये। उत्पात इव भूतानां उद्भूतं भयानकः Yādavā. 16.27 (comm. संपर्कः); ब्रह्ममनानाद्यनुरूपेण स्यात्तुमिच्छेत्। कुतः। अन्वयात्। समन्वय-दम्पादिरहितस्यैव प्रकृतेऽन्वयसंबन्धात् VedāntKau. 381.18 (on iii.4.49); समन्वय-शब्देन मुख्यया वृत्त्या अन्वयः प्रतीयते NyāySu. (Ja.) 229B.7 (on ii.1.1); (निरन्वये शतं दण्डः) अन्वयो द्वयस्यानिनां संबन्धः ManvaMu. 348.13 (on 8.331); सविकल्पकदशायां तु गुणस्य गुणिना सह अन्वयः TantrRaha. 9.18; (अनाविष्कृत्यन्वयात्) गोपने मुख्यं हेतुमाहात्म्यादिति ApuBh. 299.18 (on iii.4.49); स्वस्वरूपात्तदीयाद्वा जातो (ता) यत्किंचिदन्वयात्। सनर्था ... सान्द्रता मता UjjvaNiMa. 412.4; न हि सम्भवत्येवं स्तुतिविधानयोरन्वयः UpaParā. 2.15; परस्परनिरपेक्षस्यानेकार्थकस्मिन्नन्वयः समुद्ययः SiddhāKau. 202A.10 (on ii.2.29);

सर्ववेदेष्टव्यं विष्णोर्मुक्तं कुतः समन्वयात्। अन्वयः तात्पर्यलिङ्गम् GoviBh. 11.9 (on i.1.4); अन्वयश्चाधारतायेयता वा सोऽपि साक्षात्परंपरासाधारणः BālamBh. i.170.30 (on 1.52); i.171.3 (on 1.52); अन्वयः संबन्धः स चसुरादेर्विशतः BālamBh. ii.324.3 (on 2.266); 5Aii connection, i.e. transference अन्वयं चापि दर्शयति Mīmāṣā. ix.2.36; अन्वयो वार्यवादः स्यात् Mīmāṣā. ix.2.38; न ... एवंजातीयकाः स्तोभाः संघर्षेरिति। अन्वयास्तंबन्धन्ते ŚābāBh. 1728.11 (on ix.2.37); 5Aiii connection, i.e. contact अयादधे पुलकपयोभिरन्वयस्त-दक्षिणव्यसिन्पु नायकेष्वपि Kapphina. 9.39; प्राग्वान्तधूमजालोऽनिग्नवर्धमानं भस्मतेऽन्वयम् Kapphina. 16.45; यात्रानेहसि यस्य ... क्षितिरजःपुरे विद्यद्युवति। ... लब्धः किं च नभस्तलमरघुनीपङ्कजैरन्वयः Saduktika. 211.26; SubhāRā. 41.1; 5Aiv relation of similarity, cf. अन्वयान्वयः 2; 5B syntactic relation (between two words), construction, construing वाक्यान्वयात् Brahmsū. i.4.19; अन्वयादिति चेत् स्यादवधारणात् Brahmsū. iii.3.17; अनाविष्कृत्यन्वयात् Brahmsū. iii.4.50; (अलब्धमोहेन्द्रमणं) धर्मेणैति सर्वधान्यः RājāNīRā. 8.1; 31.14; अस्यां च वचनव्यक्तावर्धपदस्यान्वयं दर्शयिष्यति Tātpāṭ. (U.) 31.13 (on 2.1); न च स्वर्गादिवत् स्वाध्यायस्य नियोज्यविशेषणतयान्वयादविरोधः PrakaPañ. 18.2; वायुस्त्वभावसंकीर्तनेन त्वान्तरमन्वयं प्रतिपद्येवं विशिष्टदेवत्वपिदं कर्मेति विधिं स्तुवन्ति BrahmsūBh. (Śāh.) 206.18 (on i.3.33); उपमा ...। यथेयशब्दयोगेन सा श्रुत्यान्वयमर्हति KāvyaśāhSā. 1.16; न च ...। शक्यो विचारिणोऽन्वयो पदानां दत्तमन्वयः BrāraUBhVā. (Sambandha.) 601; सामानाधिकरण्यात् न भवति प्रायम्यभागान्वयः SāmkṣeŚā. i.196 (i.154.21); अज्ञातनाशपदम् ... मुख्यम् ... तेनान्वयाय चित्ताविव पदं स्ववाच्यं सीधं समुद्भति मतेः परिणामरूपम् Sāmkṣe-Śā. i.213 (i.166.9); i.418 (i.309.1); i.544 (i.387.15); व्यक्तपन्तरितमित्येष युक्तो वैभक्तिकोऽन्वयः NyāyMañ. i.295.6; पुत्रस्य फलकामेन एवं कर्तव्यमित्यन्वयः प्रतीयते ManuBh. i.94.18 (on 2.37); i.202.7 (on 3.1); स्वर्गादीनां काम्यत्वेनान्वये नाधिकृतविशेषणत्वं प्रतिपद्येरन् ManuBh. i.334.25 (on 4.13); अर्थः लिङ्गं प्रकरणं पदच्छेदः स्वरोऽन्वयश्चेत्तः परिभाषितो दृष्ट एकः शब्दः PārāSū. 32.14; अन्वितं शब्दसाधर्म्यगोचर इत्यभ्युपगच्छता अर्थस्वरूपं च तदन्वयश्च तद्विषयतया अभ्युपगते भवतः TattvBi. 129.4; अयमाप्तोऽन्वयोऽन्यान्वययोग्यायमेव पदजातं ब्रवीति, नूनम-मुनामीपामन्वयो ज्ञातः Kāśi. i.73.2 (on 2.21); तैल्यतोऽप्यित्यन्वयात्पूर्वपदार्थो विशेषणं भवति SaraKaṇṭhā. 656.4; अवभृथशब्दस्य तर्हि कथमन्वयः TantrRā. 137 (144A).17; तज्जायितव्यस्य कार्यरूपप्रवृत्तदर्शनाच्च ...। दक्षारदन्वयस्यानेकान्वयं अनुचिनीति BrahmsūBh. (Rā.) 468.16 (on ii.2.1); 627.22 (on iii.3.17); सन्वित्। तस्यैवान्वयात्। 'बाल्येन तिष्ठसेत्' इत्यस्मिन्निद्री तस्यैव ह्यन्वयमभवः BrahmsūBh. (Rā.) 711.6 (on iii.4.49); ApuBh. 299.18 (on iii.4.49); स गुणवैभाषिण्येत् तस्मै स विद्वान् श्रोत्रावेत्यन्वयात् अप्राप्तत्वाच्च VedāntSā. (Rā.) 5.6 (on i.1.1); अन्वयिदा गृही भवेदित्यन्वयः Aparā. 539.11 (on 1.253); 556.15 (on 1.260); अघरं किल दिव्यनामकं फलमस्मादिति मध्यमन्वयम्। लभतेऽधर-विश्वमित्यदः पदमस्या रदनच्छेदं वदत् NaisC. 2.24; (यसो विश्वमूर्तिः) न स्मृता न कुशात्पन्नं गृह्यते किं तु मध्यामा। मूलशब्दोऽन्वयं याति मध्यमेनात्र पर्वणा SaṅgīRā. iii.340.6 (6.528); योग्येन विशेषणानामन्वये सति उद्देश्योपदेय-विभागसिद्धेः ŚatD. 163.20; वाक्यस्यायेवमन्वयो युज्यते पृथक्पृथक्सिद्धयोरपि परमात्मना BrahmsūBh. (Ma.) 22A.6 (on i.4.20); समन्वये प्रतिज्ञाने गद्यगोचरतैव हि। प्रथमप्रतिपाद्या स्यात्तदभावे कुतोऽन्वयः AnuVyā. 6B.5 (on i.1); 10A.5 (on i.1) अन्वयः सर्वशब्दानामशक्यो ज्ञातुमजसा AnuVyā. 14A.5 (on i.1); द्वयोर्बहुनां वा दानानेक्यं संसर्गं स्यात्। तद्वान्वये सति कार्यम् MugdhaBo. 6.1 (53.8); तातायंशब्दयोरन्वयमर्थानुपपन्नमभ्यस्य ... सामानाधिकरण्यानान्यमुपलभ-मानस्यार्थस्य ... तदेवान्वयज्ञानं फलम् NyāyKu. 6.5; सर्वधान्यानि हृत्यन्वयः CaturCin. ii. (1). 354.7; सकाशपुष्पाक्षतया शुक्या युक्तं प्रयुक्तमर्थमुल्लिख्य दद्यादित्यन्वयः CaturCin. ii. (2). 896.13; अत्र यन्नित्यं दत्तमित्यन्वयं मन्यमाना ग्रहोपरगणदिपु श्रद्धादेर्नित्यतां ब्रुवते CaturCin. iii. (1). 261.3; iii. (1). 347.10; शब्दः। ... प्रकृत्यान्वयमाकाङ्क्षेत् च स्यात्फलकल्पकः NyāySu. (So.) 26.27 (on i.2.7); केचित्तु ... जित्यदर्शनात् वर्णक्रमेणान्वयमहः ManvaVi. 134.29 (on 2.43); परस्परस्य ग्रथनं पदानामन्वयः स्मृतः BhāvPra. (Śā.) 151.8 (6); पुरोडासे प्रकृत्यपेक्षायावहतर्हीण्यामवयवानुवृत्तिद्वाराः TattvCin. ii. (2). 135.7; ii. (2). 699.6; 'यतः शिष्टाग्निस्त्वभावतया शीघ्रफलप्रदो वायुरस्य पशोर्दन्ता। ततः प्रशतानि' वाक्यं पशुमालमेत' इति वाक्ययोरन्वयः NyāyMāVi. 23.6 (on i.2.1); न हि पदतत्सामर्थ्यान्वयपरसंयुतः कौशिकेदमगः केनचिदमग्यते NyāyMāVi. 140.9 (on iii.3.4); विध्यर्थकपदेनान्वयो बोध्यः VedāntKau. 3.6 (on i.1.1); 258.13 (on iii.4.5); 310.1 (on iii.3.17); तयात्वे पृथगन्वयः TattvPrakā. 58B.4 (on i.3.34); तस्य यत्तुतीयं रूपं तेनैवं भाष्यं हरिविषयतया कृतमित्यन्वयः Tattv-Prakā. 224B.3 (on iv. 4.23); नारयणं संनमापीत्यन्वयः NyāySu. (Ja.) 1B.1

(on i.1.1); 10A.3 (on i.1.1); अचेतनं त्रिविधं मतं श्रुतिभिरित्यन्वयः Vedānt-
RaMañ.1.3(23.21); उभययथैवेति सर्वत्रान्वयः RasCin.8.16(80.23); अनुतिष्ठन्ति
ये कर्म समाराधनमुच्यते। असंकरणे तेऽन्योन्यं संबन्धाहं नरोत्तमाः। असंकरणा-
नुतिष्ठन्तीत्यन्वयः PāñcRāRa.16.6; BrahmsūBh.(Śrī.) ii.310.3 (on iii.3.17);
तस्मादत्र गोशब्दे मुख्यया वृत्त्या बाह्यकशब्देन सहान्वयमलभमानोऽज्ञात्वादि-
साधर्म्यसंबन्धाद्वाहीकार्यं लक्षयति SāhiDa.51.7; (रूपाणां रूपम्) रूपमेकं कार्यमित्यन्वयः
Upask. 43.7 (on i.1.28); 102.11 (on ii.1.29); हेमन्ति हेमानी द्वौशौ अथ
हृदित्यर्थोऽन्वयः DaṇḍaVi.12.16; एतेन एतादृशोऽपि अन्वयः स्थलविशेषे व्युत्पत्ति-
सिद्धः इति मन्तव्यम् PadārthaTaNi.78.2(1.4); (आ प्रयागं प्रतिष्ठानाद्यन्तुरो
वासुकेहंदात्) आ प्रतिष्ठानादित्यन्वयः TristhaSe.15.26; तं हरिं भजे इत्यग्रिमैतान्वयः
Prasā.i.389.3; i.734.23; पुलकितपि तन्वी वर्तत इति हृदिस्थितोऽन्वयः CitraMī.
3.12; प्रस्तुताप्रस्तुतवृत्तान्तयोः विशेषेणैव साक्षादन्यथादिति समग्राधान्यम् Kuval.
61(43); अन्वयो न संगच्छते ŚivārkaMaDī.8.20 (on i.1.1); ii.395.18 (on
iii.4.24); जलेषु शयनादपि नारायण उदीरितः। परमात्मादिशब्दानामेवमेवाव्यायविह
BrBrahmaS. iv.6.24; पुरुषस्यासंगत्यादवस्थाया देहमात्रधर्मत्वमिति पूर्वसूत्रेणान्वयः
SāmkhyaPraBh.12.1 (on i.1.15); 86.4 (on 2.39); दर्शपूर्णमासाभ्यामिष्ट्या इत्यादी
तु तृतीयास्तस्य इष्ट्वैवैवाव्यायत्र लक्षणा BhāṭṭiDī.ii.136.18 (on iv.3.12);
ii.344.7 (on vii.1.3); यद्यपि संख्यादीनामप्येकप्रत्ययगम्यत्वं समानं तथाप्ययोग्यत्वाच्च
तेषां भावत्वेनान्वयः MīmāNyāPra.194.17; न हि मत्पर्यलक्षणां विना सोमस्यान्वयः
संभवति MīmāNyāPra.195.19; (अत्रं पितृनुय्येभ्यो देयमप्यन्वहं जलम्)
जलमप्यन्वयः ViraMi.198.24 (on i.1.04); (हविष्याद्येन ... अभितृयति) दत्तेरिह
पितामहाः। हविष्यं हविष्यगमनं तिलव्रीह्यादि तेन दत्तेनेति वचनविपरिणामेनान्वयः
ViraMi.322.21 (on 1.258); 326.3 (on 1.263); नाडीनामाद्यन्तचतुष्टयमित्यन्वयः
ViraMi.(Āhnikā).15.10; तीर्थं मुण्डनम् ... अस्य प्रायश्चित्तप्रकरणे श्रुतस्या-
काङ्क्षातिलेनान्वयः ViraMi.(Tīrtha).50.25; अन्यान्यपुराणानि मुनिभिः
कथितानि तु अप्यदश पुराणानि श्रुत्वा संक्षेपतो द्विजाः। श्रुत्वा कथितानीत्यन्वयः
ViraMi.(Paribhāṣā).13.21; ईशमित्यस्य सत्यपि द्वितीयास्तस्यैवहितपर्ययितान्वयेन
व्यवहितोपासनयानन्यात् ViraMi.(Bhakti).136.14; चतुर्थ्यां न पश्येदित्यन्वयः
प्रधानक्रियाव्यवस्थामात् NirṇaSi.102.8; एकाव्यो धातोरेति सामानाधिकरण्येनान्वये
तु इह न स्यात् SiddhāKau.78B.10 (on viii.2.37); नवं धान्यमपिष्यन्दि
सैक्यं केदारजं च यत्। अभिष्यन्दीत्यन्वयः BhojanKu.22.3; संगतमेवेत्यन्वयः।
यद्वा सर्वमेवेत्यन्वयः। सर्वमेव संगतं न तु चोदनाख्यतदेकदेश इत्यर्थः Mayū-
Māli.2.2 (on i.2.1); स्वाहाकारशब्दस्य देवताविध्यभावे उक्तमन्वयमुद्धरति Mayū-
Māli.654.2 (on x.1.7); ह्यथापदानि हयग्रीवपराणि ... इत्यादिरीत्या यथाक्रममन्वयः
LalitāSaBh.3.20 (on 4); तद्विश्रुतं परं इति पदस्य वारद्वयमन्वयः LalitāSa-
Bh.14.18 (on 33); शक्तिपदस्य वारद्वयमन्वयस्तु न दुष्यत्येव SetuBa.29.7;
भवेद् गुणवतां वीजं गुणानामपि वाचकम् ...। यद्वा गुणवतां वाचकं वीजं
गुणानामपि वाचकं भवतीत्यन्वयः SetuBa.246.20; 'जानीमहे' इत्यस्य पूर्वार्थोऽप्यन्वयः
AlaṅkāMañ.45.6; अन्वयशब्दस्य च द्वन्द्वान् श्रूयमाणस्येवोभयत्रान्वयः LaSābde-
Śe.i.12.21; i.48.17; विशेष्यविशेषणभावेनान्वयत्र सर्वदिशः LaSābde-Śe.i.316.12;
'यस्मिन्नि' उत्तरार्थस्य कर्मत्वेनान्वयः BālamBha.i.4.20 (on 1.2); 'रमणीयं च
रमणीयश्च' इति द्वन्द्वे ... पुंलिङ्गमणीयपदस्य चन्द्रे, नपुंसकस्य मुण्डेऽप्यन्वयः
दोषः AlaṅkāKau.(Vi.)53.2; अन्वयः ... वाक्यपदमेलनयोः AnekaK.656;
5Ci semantic relation (between two meanings), sense-relation अन्वयानिधये
तेन ज्ञानमेवास्ति नान्वये PrakaPañ.35.4; स्वायं तदप्रमाणं चेद्व्याख्यास्यान्वयः
कुतः TaiUBhāVā.186.2(2); दुरुपपादः पदार्थानामन्वयः उपायभावात् NyāyMañ.
i.367.21; पदान्तरस्य वैयर्थ्यमश्रुतान्वयबोधने TattvBi.93.3; गङ्गायां घोषः
प्रतिवसतीत्यादी तीरादीनामभिधेयानां प्रतिवासाव्ययः TattvBi.101.7; 104.2;
वाच्यस्यार्थस्य वाच्यार्थं संबन्धानुपपत्तिः। तत्संबन्धवशात्प्राप्तस्यान्यत्राल्लक्षणेभ्यते
TattvBi.156.7; महानुभावानां व्यवहारस्योपलक्षणमात्रवृत्तेरन्वयः प्रस्तुते वाक्यार्थं
कथिद्विधेते वा न वा VakroJī.172.14; दृश्यदर्शनयोरन्यत्रात्रोत्तरपदार्थप्रधानता
तन्त्रम् NayaVi.116.8 (on i.1.5); अर्थानन्वयो नाशब्दत्वात्। एवं ष्यति इत्युक्ते
प्रत्यक्षेणोदनेऽन्यत्रो नाशब्दत्वात्। किंतु तद्विवक्षानवधूतेः, अवधूतेऽन्यत्र एव
NayaVi.159.1 (on i.1.5); पदार्था हि सदा अन्विता एव दृष्ट्या NayaVi.264.9
(on i.1.25); अभिधाविधान्यत्वात् समासासमासयोरन्यत्रान्वय इतीयं दिक्। ...
अन्वय एव बुभुषन् प्रतिहन्त्यते Loc.163.23 (on 1.4); तत्रैव प्रियसंनिधी न
वसन्तीत्यर्थस्यान्वयः SaraKaṇṭhā.657.3; 659.19; न चान्वयो गुणप्रधानभावमन्तरेण
संभवति TantrRa.8.20 (on vi.1.2); पदानां तावत्पदार्थाभिधानशक्तिः ... न
पृथगन्वये शक्तिः कल्पयितव्या NyāyRaMā.79.19; 175.20; भावनायां भावत्वेना-
न्वयसाधयोग्यत्वात् साधनत्वमेव लक्षणया द्वितीयाभिधेते ŚāstrDī.110.5 (on ii.1.4);
इन्द्रादीनां देवतानां कर्मसाध्यतयाव्ययम् GītāBh.(Rā.)473.7 (on 9.23); न च
पदान्तरलक्ष्यया भावनयानुकूलतायाः प्रत्ययार्थस्यान्वयः तदसंभवात् NyāyKuA.ii.80.1;

शब्दो ह्यर्थो यावता विना न अन्वयमुपैति तावन्तमनालम्ब्य प्रतीतेरप्यवयवमन्वयः
इत्युच्यते Kirāṇā.104.6; 104.21; सहाय्यबलाद्धर्मस्यान्वयः सहोक्तिः Kāvya-
(He.)327.8; आरोप्यमाणं रूप्येकं प्रकृतोपयोगित्वाभावात्प्रकृतोपरअकर्तव्यं ...
केवलेनान्वयं भजते AlaṅkāSa.40.10; यद्यनन्वितमेवेतत्त्वं स्वायं केवलि।
तथान्यान्यपि सर्वाणि कः कुर्यादन्यत्र पुनः AnuVyā.45B.3 (on 3.2); अत एव
ह्याकाङ्क्षादित्रयं कारणमन्वयस्येति वदन्ति नीतिविदः NyāyKu.141.8; अपिहितमन्त्र-
पदार्थानामन्वयः Ekāva.1.13(84)(35.7); i.13(107)(40.4); परिणामालंकारे अग्रे-
माणस्य प्रकृतोपरयोगित्वेनान्वयो न प्रकृतोपरअकर्तव्येन PrataYaBhū.371.11; 400.3;
समन्वयात्। परम्पुरुषार्थभूतस्यैव ब्रह्मणोऽभिधेयतयाव्यादित्यर्थः SarvaDaSañ.
4.382; न हि वैषयिकसुखस्य स्वशब्दबोधिते व्यापके वस्तुनि अभिप्रत्येनान्वयः
संगच्छते VedāntKau.60.22 (on i.2.16); अन्वयश्च न पदार्थमिधेयः NyāySu(Ja.)
521A.1 (on iii.1.14); संख्यादीनामेकप्रत्ययगम्यत्वेऽप्यन्यत्रान्वयः साध्यत्वेनान्वयः
ArthSañ.16.1; 32.7; चित्रायागेन पशुं भावयेदिति सामानाधिकरण्येनान्वयः
वाक्यभेदः ArthSañ.100.2; आकाङ्क्षासत्तियोग्यतावन्ति हि पदान्त्वन्वितमिधेय-
अन्वये वा विश्राम्यन्ति NyāyPari.368.10; कुन्ताः प्रविशन्ति। कर्तृत्वा अन्वय-
मलभमानैः एतत्सिद्धये आत्मसंबन्धिनोऽश्वादयः पुरुषादयश्चाक्षिप्यन्ते SāhiDa.43.2;
अविनाभावलभ्यस्यार्थस्य शाब्देऽन्वये प्रवेशासंभवात् SāhiDa.51.3; 260.7; 556.5;
पदार्था एव स्वतन्त्रा परं स्मार्यन्ते न तु तेषां परस्परमन्वयोऽपि बोध्यः
Upask. 401.16 (on ix.2.3); लक्षणा। गमानयेत्यादी गोपदार्थास्यान्यथावदुक्तं च
TantrRaha.28.19; समभिध्याहारवशेन शोभनगुणान्वितस्यैव पुरुषस्य प्रतीतिः
एवान्वयः सिध्यति YuktīSneha.154.24 (on i.1.7); दर्शनकर्तुरेव ... प्रतिगोपि-
नान्वयात् Nyāyāmr. 278.9; ब्रह्मैव समवाधिकारणम् ... सद्बिद्वान्दल्लक्षणान्वयः
AnuBh.13.5 (on i.1.3); 61.2 (on i.2.13); 221.12 (on iii.3.17); (आख्यायार्थस्य
कर्तुः क्रियोपसर्जनत्वेनान्वयत्रान्वयासंभवादेव) अस्योपमायामुपमायान्वयोऽपि दर्शन-
निराकृतः Kuval. 35(18); 'चतुरो मुष्टीनिर्वपति' ... सख्यामुष्ट्यांभवादेति
परस्परान्वयं विना क्रियाशेषत्वेनान्वयात् समग्राधान्येन ŚivārkaMaDī.304.22
(on i.2.1); 438.16 (on i.3.16); (प्रवर्तनायाः) तस्याश्च भाव्यापेक्षायां कर्मोत्पन्न-
प्रत्ययोपात्तकर्मत्वस्य स्वाध्यायस्य भाव्यत्वेनान्वये जाते अध्ययनस्य भावार्थाधिकरण्य-
करणत्वेनान्वयः कल्प्यते MīmāKau.iii(1).15.19 (on i.2.7); प्रत्यक्षश्रुतेन भूयैव
होमस्य निराकाङ्क्षात्वात् नानुमानिकानां दर्शयिष्यतरीनामन्वयः। न च शूर्पासंभवेऽनुकल्पे-
नान्वयशङ्क्यः MīmāKau.iii.(1).53.10 (on i.2.27); मन्त्रस्वरूपस्य ... नेतिर्क-
तात्वेनान्वयो योग्यः प्रशमादीनामरुणकान्त्यैवान्वयात् RasGañ.128.17; 178.4;
निपातातिरिक्तानामर्थोभेदेनान्वयस्याव्युत्पन्नत्वात् अपेदानुसरणम् RasGañ.246.10;
552.8; नीलदिपदोत्तरविभक्त्यर्थकर्मत्वादेः कुत्रान्वय इति चेन्न कुत्रापि व्युत्प-
Vā.31.3; पदावगताः पुनः पदार्था मिथोऽन्यत्र यान्ति MānaMe.95.3; उपवाक्यमन्त्र-
तुपाणामन्वये तादृशनियमस्य व्यभिचार इति विभाज्यते BhāṭṭiCin.i.5.28 (on
i.1.1); शाब्दत्वं च न शब्दवृत्तिविषयत्वं किंतु शब्दजन्यप्रतीतिविषयत्वं तेन
वृत्त्यविषयस्यान्यत्रान्वयस्य शाब्दत्वोपपत्तिः BhāṭṭiCin.i.63.8 (on i.1.4); पदानां
कार्यान्वितवाचकत्वादन्यत्रेऽपि शक्तिरित्याहुः BhāṭṭiCin.i.138.2 (on i.1.7); ब्रह्मोः
भावनायामितिकर्तव्यतात्वेनान्वयो न MayūMāli.4.34 (on i.2.1); यदि पूर्वसं-
औदुष्यो यूपो भवतीत्यत्र विधिः संमतस्तदा विधिगोचरभावनायांमौदुष्यतायाः
किं करणत्वेनान्वयः किं वा भाव्यत्वेन MayūMāli.9.11 (on i.2.2); कृतितर्कमन्त्र-
योर्यथा परेषामन्वयः तत्तात्पर्यमपि VaiyāBhū.2.15 (on 1.2); 209.99 (on 44);
यदि च क्रियासंगतस्योपेत्यस्य पतिनान्वयो न संभवतीति विभाव्यते तथानि
काकुना वक्रोक्तिः AlaṅkāMañ.213.2; यदर्थं क्रियासंभवे प्रादीनामन्वयः तं
प्रत्ययोपसर्गत्वम् LaSābdeŚe.i.105.2; मीनस्य नीरत्वावच्छिन्नेऽन्यत्रे ... द्वन्द्वोऽस्य
स्यात् VaiyāSiMañ.139.3; धात्वर्थनिपातार्थयोरन्यत्रेऽपि निपातातिरिक्तानामर्थोपात्त-
योरन्यत्रस्यादर्शनात् AlaṅkāKau.(Vi.)68.1; 72.6; 5Cii relation between word
and meaning, i.e. signification (viz. denotation, indication and suggestion)
अन्वितरूपेणार्थान्वयः स्वीकृतः ... पदानाम् PrakaPañ.410.17; मध्यमः ...
अस्ति चास्यान्वयः। अनन्विताभिधानं हि वाक्यार्थविरोधाच्च प्रमाणम् ManuBh.
ii.131.28 (on 8.134); शब्दानां परस्परमर्थानुगमनमन्वयः संयोगः KāvyaKaV.
29.3(2.1); सर्वगुणानामन्वय आत्मशब्दे भवति BrahmsūBh.(Ma.)54B.3 (on
iii.3.18); अन्वयात् शक्तितत्पर्यलक्षणसंबन्धावगमात् NyāySu.(Ja.)1B.4 (on i.1.4);
आत्मगुणे न त्वाराप्रमात्र इति अन्वयात् Nyāyāmr.613A.6; 'नगरे दानेन
राजते' इत्यत्र चाभिधायी नियतविषयतां विनान्वयस्यैवानुपपत्त्या RasGañ.151.15;
5Ciii etymology योगोऽन्वयः स तु गुणक्रियासंबन्धसंभवः AbhidhāCin.2(4th
comm. शब्दानां परस्परमर्थानुगमनमन्वयः); योगो गुणेन क्रियया संबन्धेन कृतोऽन्वयः
KāvyaKaVr. 29.3(2.1); अन्वयः सर्वशब्दानां गुणसर्वस्वेदेकः AnuVyā.10A.5
(on 1.1); NyāySu. (Ja.) 145A.7 (on i.1.6); 5D relation, i.e. identity
वास्तवोऽवास्तवो वा न व्यतिरेको न चान्वयः BrāhmanUBh.vā.ii.3.21; नान्वये
सत्येव अपेदो नामान्वयः ĀtmaSi.4.23; (तपो वेदविदां शक्तिः) तपः शब्देन

[illegible]

अन्वयकथन

च व्यतिरिच्यते स तस्यार्थः PadMañ. on KāśiVr. on P.i.2.45 (338.17); परस्परनिरपेक्षत्वायेकस्य एकस्मिन्नन्वयः समुद्ययः SiddhāKau.202.10 (on ii.2.9); यदि नाथ गतोऽन्यन्वयं हृदयेऽप्यन्वय एष कस्तव। हृदयादपयासि चेन्न मे कुरुष्वे क्षारवसेचनं क्षते Manmatho. 4.32(649.23); 8Bii constant object तन्नामवयो द्वयं अन्वयविशेषणं गुणः TattvPradī(A.) 101.7 (on 1.80); 8C exclusion or separation अन्वयोऽन्यव्यवच्छेदो व्यतिरेकः स्वलक्षणम् NyāyVi. 2.123; 9A a type of knowledge द्वे (फले) लौकिकस्य अन्वयस्य च AbhidhK. 5.67; विद्यायं कुशलान्यन्यानि ...। धर्माख्यं षट्सु नवसु त्वन्वयाख्यं तथैव षट् AbhidhK. 7.14; 9B knowledge, cognition अपाने स्थूलदेहस्य स्वने यन्मानात्मनः। सोऽन्वयः PañcDa.1.38; विद्यामनाविष्कुर्वन्नेवोपदिशेत् ... अन्वयान्। उक्तश्रुतौ तथैवोपदेशप्रतीतिरित्यर्थः GoviBh. 286.3 (on iii.4.50); 10 accumulation, acquisition (of merit) अन्वयोऽनुगमः दायकसंतानजः कुशलेपचय इत्यर्थः PrasaPa. 310.1; 11 propitiation द्रव्यहरणे। 'अन्वयो'ऽनुनयः स्वामिनः प्रीत्यादिप्रयोगः ManuBh.ii.210.21 (on 8.331); 12 purport, tenor, objective, idea श्रेष्ठरूपि ... निःशेषान्यदर्शनव्यतिरिक्तान्वयस्य समयस्य ... दुरपवादे माभूदिति च विचिन्त्य YaśasCam.ii.303.25; स तयोर्वचनयोरन्वयं पृच्छन् इत्यभिप्रेद्ये PrabaCin.46.3; अन्वयादुपक्रमादिलिङ्गसमुदायात् NyāySu.(Ja.) 113A.3 (on i.1.4); 13 help or assistance अन्वितमन्वयो यत्रोत्पादे AbhinBhā. i.265.10 (on 6.12); 14A harmony, unanimity तन्नामवयो परस्मिन् स्वयमुपनिषदात्मन्योऽस्याविरोधः Nyāy-Pari. 481.7; 14B (all-) embracing character, cf. अन्वयदरिद्रः; 15 form, or guise cf. अन्वयपदेतत्सु; 16 gain, i.e. victory, cf. अन्वयव्यतिरेकः; 17 the word or expression *anvaya* भूतानां चतुर्थं रूपं ज्योतिष्क्रियास्थितिशील गुणाः कार्यस्वभावानु-पातिनो(?)न्यवशब्देनोक्ताः YōgBh. 168.10 (on 3.44); TattvVai. 168.25 (on 3.44); गोत्रमन्वयो मूलमित्यन्वयान्तरम् MuṇḍUBh. 309.11 (on i.1.6); सामानाधिकरण्यामन्वयगिरा हेतुं वदत्पदरात् SarhKṣeSā.1.217 (169.13); (सपिण्डता तु पुरुषे सप्तमे विनिवर्तते) अन्वयसंज्ञाविज्ञानात् बान्धवग्रहणानुवृत्तेरान्वयान्वाः सप्तमपुरुषावधयः सपिण्डा उच्यन्ते ManuBh.i.448.3 (on 5.60) दीहित्रः प्रागन्वय-पदेनाभिहितो धनभाक् ViraMi.622.8 (on 2.144-145); मातुर्दुहितरः शेषगृष्ठात्तम्यः क्रतेऽन्वयः इति तन्नामन्वयपदं कन्यासंततिपरमिति केचित् VyavāNi.159.13; यद्यपि प्रत्यासन्नदुहितृपदेनैवान्वयपदस्यान्वयाद् दुहितृभावे दीहित्रीणामेव स इति नारदायौ न युक्तः BālamBha. ii.262.17-18 (on 2.145); ii.262.26 (on 2.145)

अन्वयकथन (anvaya-kathana) *n.* mention of semantic relation द्रव्य च सर्वोपास्यं प्रसिद्धम्। अतस्तस्यान्योपासकत्वेनान्वयकथनमयुक्तम् ŚivārkaMa-Dī.i.324.10 (on i.2.5)

अन्वयकथा (anvaya-kathā) *f.* mention of syntactic relation विन्दुद्वन्द्व-तरङ्गिताग्रसरणिः कर्ता शिरोविन्दुकं। कर्मेतिक्रमशिसितान्वयकथा ये केऽपि तेष्यो नमः PadyaVe.787.

अन्वयकरण (anvaya-karaṇa) *n.* act of relating (two words) syntactically अक्षतयोऽन्याः पुनर्विवाहे पीनमवेन भर्त्सन्त्यन्वयकरणाद् ... द्वितीयस्यैव पीनमवत्वं न पूर्वस्येति सिध्यति ViraMi.(Sārṁskāra.)740.22.

अन्वयकल्पकत्व (anvayakalpaka-tva) *n.* the state of being what assumes positive concomitance अर्थापत्तिरभ्यासचरसिद्धिरित्युक्तं हेतोरन्वयकल्पकत्वोपपन्ननाय प्रसिद्धिपूर्वकत्वादित्युक्तम् NyāySu.(So.)83.17 (on i.2.26)

अन्वयकल्पन (anvaya-kalpana) *n.* act of assuming semantic relation-ship समाहारद्वन्द्वसिद्धिः सामर्थ्येनासामर्थ्यं समासकल्पनापेक्षैवमन्वयकल्पनस्यैवौचित्यात् LaSābdeSe.ii.139.4 (comm. परस्परसांबन्धेन यत्रान्वयविवक्षा तत्र व्यवसायमुक्त्वा साक्षात् संबन्धेनान्वयविवक्षायामाह)

अन्वयकल्पना (anvaya-kalpanā) *f.* 1 assumption of positive concomitance द्वितीयादिप्रयोगे च भवेदन्वयकल्पना ŚlokaVār.5(5).91(428.9); नाङ्गमर्थधिया-मेया भवेदन्वयकल्पना ŚlokaVār.5(5).93(429.3); अङ्गत्वमेवाव्यवकल्पनायां विवृणोति NyāyRa.429.12 (on 5(5).93); 2A assumption of syntactic relation विन्दुद्वन्द्वतरङ्गिताग्रसरणिः कर्ता शिरोविन्दुकं कर्मत्यन्वयकल्पनां विदधते ये केऽपि तेष्यो नमः SaduktiKa.298.13; 2B assumption of signification गौरवं तु कल्पपदसहितः श्रुतिः पदैहेतुविधिपूर्वकं तदन्यथापुनपत्त्यान्वयकल्पनाभिधानात्परिहृतम् NyāySu.(So.)83.27 (on i.2.26)

अन्वयकल्पनायोग (anvayakalpanāyoga) *m.* untanability of assumption of syntactic relation पदेनान्वयो घटते। नैवम् ... वाक्यस्य निराकाङ्क्षत्वे सत्यपि पूर्वानुवाकस्यपदार्कणान्वयकल्पनायोगात् ŚrūtaPra.ii.517.9 (on iii.3.43)

अन्वयकीर्तन (anvaya-kīrtana) *n.* mention of concomitance between probans and probandum in the subject of inference पक्षधर्मतान्वय-कीर्तनसंवादाभिधाने त्वनिमाणवक्तव्यसदृश्यं गुणशब्देनाभिप्रेतम् NyāySu.(So.)78.31 (on i.2.22)

अन्वयकेतन (anvaya-ketana) *n.* banner of lineage धर्तारः प्रकरोयु ये भगवतो वेदस्य विधेश्वरास्तेषामन्वयसंभवस्य (v.l. 'केतनस्य) भवतः ... जाता कथं दुर्मतिः MahāviC.5.18(125.10)

अन्वयकेतुभूत (anvayaketu-bhūta) *adj.* who has become the banner of the lineage कंचिन्मृगं मार्गणगोचरेऽसौ दृष्ट्वा ...। शरं मुमुक्षुः शरभोरुन्मं तमन्वयादन्वयकेतुभूतः JānaHa.1.71.

अन्वयक्रम (anvaya-krama) *m.* 1 order of lineage निर्व्यूहोऽव्यभि-त्कालभावयोरन्वयक्रमः। अतः परं मत्कुलस्य कः पुरोधा भविष्यति PañcC.3.334; 2A order of semantic relation अङ्गविधीनां। तत्तद्भावानां च न प्रवर्तकत्वं नैव निषादकत्वं चेति। इत्थं प्रकृतायन्वयक्रमः TantrRaha.52.24; 2B order of syntactic relation अन्वयक्रमेणादौ वल्लभमयैवान्वये तस्याश्च कीर्तयमित्येवमन्वये सति पश्चात् ... व्युत्क्रमेणान्वययोधात् च RasGaṇ.560.14.

अन्वयक्रिया (anvaya-kriyā) *f.* act of relating semantically न हि द्वे अनुभूयेते क्रिये एते पृथक्सिन्धे। अभिधानक्रिया चान्या वाच्यस्था चान्वयक्रिया NyāyMañ.i.370.20.

अन्वयक्षय (anvaya-kṣaya) *m.* end or destruction of lineage शत्रियाणा-मन्वयक्षये राज्यपरिपालनाय नियोगोऽभ्यनुज्ञायते BālaKri.i.75.13 (on 1.69)

अन्वयक्षान्तिज्ञान (anvayakṣānti-jñāna) *n.* knowledge of intellectual receptivity for forbearance or causal relationship कामदुःखे ततोऽत्रैव धर्मज्ञानं तथा पुनः। शेषे दुःखेऽन्यक्षान्तिज्ञाने सत्यत्रये AbhidhK.6.26.

अन्वयसोपि (anvaya-kṣoṇi) *f.* land of family, ancestral land येनां त्रितस्यैकोऽंशमकृशीकर्तुं विहायान्वयक्षोणं दक्षिणकोशलो जनपदो वा(बा)हृदयेनाभिः EI.i.34.7.

अन्वयव्याप्ति (anvaya-khyāti) *f.* act of mentioning (each others) family ततः प्रवृत्ते युद्धम् ...। इत्येवमन्वयव्याप्तिनामोद्धट्टनपूर्वकम् Prabha-C.201.29.

अन्वयव्यापन (anvaya-khyāpana) *n.* mention of the relation (of appropriate quality), characteristic of the figure of speech called illustration (Nidarśana or Dṛṣṭānta) क्रिययैव स्वतर्द्धान्वयव्यापनं निदर्शनम् KāvyaśāhSū. iv.3.20; अन्वयव्यापनं यत्र क्रियया स्वतर्द्धयोः। दृष्टान्तं तमिति प्राहरंकरं मनीषिणः Vāgbhaṭṭa.4.81 (comm. अन्वयः परस्परं योग्यगुणसंबन्धस्तस्य व्यापनं कथनम्)

अन्वयगत (anvaya-gata) *adj.* belonging to the lineage, i.e. hereditary अस्माभिः सह कौशिकानामन्वयगतं वैरमस्ति PañcT.(Kos.)3.116(1)(168.23)

अन्वयगति (anvaya-gati) *f.* 1 knowledge of positive concomitance वैधर्म्येणापि अन्वयगतिः NyāyBi.3.28; वैधर्म्येणान्वयगतिः, असति तस्मिन् साध्याभावे हेतुभावस्यासिद्धेः VyaktiVi.82.20; अन्वये कथिते व्यतिरेकगतिर्व्यतिरेक-चान्वयगतिरित्युभयत्रापि साधनस्य साध्याविनाभावः प्रकाशयते PramāMi.50.10 (on ii.1.5); 2 knowledge of syntactic relation or construction न होवमर्थस्य वैधर्म्ये कथितं समुन्निषति नापि महाकवेः कालिदासस्यान्वयगतिरियं क्वनापि प्रवच्येऽवधारितपूर्वा VyaktiVi.123.18.

अन्वयगर्भा (anvaya-garbhā) *adj.* (f.) containing positive concomitance अन्वयगर्भायामपि प्रतिवस्तूपमायां नियमविशेषस्य प्रकृतवाक्यार्थत्वेऽन्वयदृष्टान्तेन ... प्रकृतनियमविशेषसिद्धिः AlaṅkāKau.(Vi.)286.9.

अन्वयगुण (anvaya-guṇa) *m.* virtue of family पुण्या ब्राह्मण्यतिरन्वयगुणः शास्त्रं चरित्रं च ये येनैकेन हतानि ... सोऽयं त्वया ... शमितः MahāviC.4.22.

अन्वयग्रह (anvaya-graha) *m.* cognition of positive concomitance यदि त्वनलपुत्रस्य घटादायन्वयग्रहः। नास्त्यभिर्निर्गृहीता स्यात्साध्यसाधनधर्मयोः Nyāy-Mañ.i.101.31; नाप्यनुमानेनान्वयग्रहः प्रमाणस्य कचिदसिद्धेः NyāyVārPari.55.9.

अन्वयग्रहण (anvaya-grahaṇa) *n.* 1 knowledge of positive concomitance सकलसपक्षग्रहणासंभवेनान्वयग्रहणस्याशक्यत्वेनागमकत्वमाशङ्कते TāpāT.(U.) 337.22 (on 5(4).133); यदुक्तम् अन्वयग्रहणं सर्वाक्षेपेणेति तद्ग्रहणवेलापमेव ... अन्वयशून्योऽयं हेतुरिति तद्द्वयंगमम् NyāyMañ.i.102.13; यत्र सामान्याकारणा-न्वयग्रहणं नास्ति ... तत्रार्थापत्तिः पृथक् प्रमाणम् NyāySā.33.2; येन यत्तदंशं तदपि तेन सदृशमिति शक्यमेवान्वयग्रहणं कर्तुम् NyāyRa.447.19 (on 5(6).45);

शब्दालिङ्गयोधान्वयाधीना प्रवृत्तिः न चान्वयग्रहणमसाधारणेन संभवति NyāyRa. 584.19 (on 5(13).72); 608.7 (on 5(13).154); 2 knowledge of signification अर्थबुद्धौ ... अनुपपन्नायां तावत्त्वस्वभावात्कुतोऽन्वयग्रहणम् उत्पन्नायां त्वर्थबुद्धौ किमन्वयग्रहणेनेति नैषत्त्वम् NyāyMañ.i.141.31.

अन्वयग्रहणकाल (anvayagrahaṇa-kāla) *m.* (Loc.) at the time of knowledge of positive concomitance अन्वयग्रहणकाले लिङ्गिज्ञानेऽपि न किञ्चित् प्रमाणमस्ति Kāśi.iii.93.9 (on 5(4).166)

अवयवतात्पर्यकता (anvayatātparyaka-tā) f. [Inst.] by way of being

intended for semantic relation अन्वयतात्पर्यकतया तत्प्रतिपादकं पदमित्यविवाधम्
TattvCin.iv(2).541.1.

अन्वयतात्पर्यग्राहकत्व (anvayatātparyagrāhaka-tva) *adj.* the state of causing the knowledge of intention for semantic relation अन्वयहितानन्तरस्यान्वयतात्पर्यग्राहकत्वाभावेऽप्यन्वयनियामकत्वोपपत्तेः MīmāKau.iii(2).132.1 (on ii.1.49)

अन्वयत्यागवश (anvayatyāga-vaśa) *m.* [Abl.] on account of the association and abandonment जलतप्त्यागसमागमाभ्याम् ... प्रकृतिं भजन्यः। तदन्वयत्यागवशादावैः पङ्क्तिरमुच्यत शनैः पदव्यः Yādava.5.84 (comm. वर्षासु जलान्वयेनातप्त्यागेन च)

अन्वयदरिद्र (anvaya-daridra) *adj.* devoid of (all-) embracing character कर्मान्वयदरिद्रं च यदि हेतुः प्रकल्प्यते। तदा व्यक्त्य एवास्याः किमितीष्टं न हेतवः TattvSār.752 (Pañ. अन्वयशून्यम्)

अन्वयदर्शन (anvaya-darśana) *n.* 1 perception of the (same) origin or source 2 perception of presence or existence 3A perception of syntactic relation B perception of semantic relation C experience of relation or connection 4 illustration, i.e. act of pointing out the positive concomitance 5 perception of continuity 1 perception of the (same) origin or source मानुषस्य शरीरस्य संनिवेशस्तु यादृशः। तल्लक्षणं तु देवानां दृश्यतेऽन्वयदर्शनात् Matsya-P.145.15; 2 perception of presence or existence रूपादीनामन्वयदर्शनात् प्रकृतिविकारयोः पृथिव्यादीनां नित्यानामतीन्द्रियाणां कारणभावोऽनुमीयते Nyāy-Bh.246.9 (on iv.1.11); व्यधिकरणविशेषाणामुदाहरणम् अस्ति प्रधानम् भेदानामन्वयदर्शनात् NyāyVār.170.5 (on i.2.45); श्रुत्या ... तद्वदेव समस्तं जगद्येतन्मवगमिष्यामि, प्रकृतिरूपस्य विकारेऽन्वयदर्शनात् BrahmsūBh.(Śān.) 291.13 (on ii.1.4); पृथक्कारणानां घटाधुत्पत्तौ पिण्डादिनिवृत्तावनुवृत्तिदर्शनात्। सद्दृश्यान्वयदर्शनम् BrĀraUBh.15.11 (on i.2.1); सुवर्णेषु सूत्रोदाहृतश्रुतिगणेषु चेषणाद्यन्वयदर्शनात्सूत्राणि ... न तत्र प्रमाणम् BrahmsūBh.(Rā.)136.2 (on i.1.2); अविरोधो ह्युपपन्नान्वयदर्शनेन निर्वाहः यथा शीतोष्णानुगतस्य द्रव्यत्वादेः NyāyKu.144.20; वस्तुतस्तु साधारणेऽन्वयदर्शनात् असाधारणे च व्यतिरेकदर्शनादुपनिवृत्त्यर्थं द्वयमप्यपेक्षितम् Yuktisneha.68.35 (on i.1.5); 3A perception of syntactic relation न च क्रियाकारकसंहतीनि पदानि लोके नियमेन वक्तुम्। समीहते पक्रमतिः पदानां क्रियां विनायन्वयदर्शनेन SaṅkṣepaŚā.1.280(i.212.24); सम्यक् तात्पर्येण ब्रह्मप्रतिपादने वेदान्तवेदान्तमन्वयदर्शनेमिति हेत्वर्थमाह PrakaVi.53.20; 150.23; श्रुतिषु परमात्मधर्मत्वेनान्वयदर्शनाद्वा ... गतिश्चन्द्रयोः परमात्मसाधकत्वम् ŚrūtaPra.ii.39.18 (on i.3.14); 3B perception of semantic relation ननु का योग्यता, न तावत् सजातीयोऽन्वयदर्शनम् TattvCin. iv(1).245.1 (comm. संसर्गनिश्चयः); क्रियाया एव लोके कर्मभावाकाङ्क्षायामन्वयदर्शनात् ArthaSār.59.6; MīmāNāPra.217.15; विशेष्यभावेऽप्यन्वयदर्शनात् ... युक्तमेकयागकल्पनम् MīmāKau.iii(2).238.23 (on ii.2.20); करणानाम् ... वेदने एवाच्यः कारकाणां तण्डुलानां काष्ठैः पाचक इत्यादी गुणभूतक्रियायामन्वयदर्शनात् LaŚabdeSe.ii.276.2; 'न कलत्रं भक्ष्येत्' इत्यादी नजर्थस्य विशेषणताविशेषसंबन्धेन भक्षणे चान्वयदर्शनात् दोषः AlankāKau.(Vi.)67.12; 3C experience of relation or connection वेदस्य ब्रह्मपरत्वमेव कर्मादी तस्य केनविशेनेन कथंचिदन्वयदर्शनेऽपि समचरन्तु ब्रह्मण्येव VedāntKau.21.25 (on i.1.4); ब्राह्मणक्षत्रियवर्णोन्वयदर्शनात्पूर्वव्यापिकायामपि ... जानश्रुतिः क्षत्रियोऽवगम्यते ŚivārkaMaDī.i.480.14 (on i.3.34); 4 illustration, i.e. act of pointing out the positive concomitance व्यतिरेकप्रधानवादिनां तु किमन्वयदर्शनेन Śarka.46.19; अन्वयदर्शनमन्तरेण केवलव्यतिरेकः प्रतीयमानः संदिग्धो भवति NyāyMañ.ii.8.24; 5 perception of continuity सत्त्वरजस्तमोमयसुखदुःखमोहानां कार्योऽन्वयदर्शनात् तदुत्पादनशक्तं सत्त्वरजस्तमोमयमेव कारणम् ŚrūtaPra.ii.279.22 (on ii.2.1); सर्वं वस्तु द्रव्यत्वना नोत्पद्यते विपद्यते वा। परिसृष्टमन्वयदर्शनात्! स्तनपुनर्जातनखादिस्त्वयदर्शनेन व्यभिचार इति न बाध्यम् SyādvāMañ.21(35); भूत्वसुवर्णत्वादीनां कार्योऽन्वयदर्शनात् सत्योपादानत्वेऽप्यतत्त्वोपपत्तेः AdvaiSi.758.6.

अन्वयदर्शनापत्ति (anvayadarśanāpatti) *f.* undesired contingency of knowledge of continuity आन्त्यात् कार्यादन्वयदर्शनापत्तेश्च स्वकार्यानुगतदर्शनस्यैवोपादानत्वात् PramāMa.11.18.

अन्वयदशा (anvaya-daśā) *f.* A time of semantic relation भावनायां करणत्वेनान्वयदशायामेव देवतोद्दिश्यकत्वेन यागस्वरूपबोधात् BhāṣṣCan.48.9 (on xiv.2.2); B condition of syntactic relation अन्ये तु अन्तःशब्दस्तुतिस्थेयत्वेनान्वयदर्शनायां प्रान्तपरः। द्वितीयाद्याभ्यामन्वयदर्शनायां समीपपर इत्याहुस्तदुक्तम् SetuBa.46.26.

अन्वयदृष्टान्त (anvaya-dr̥ṣṭānta) *m.* instance of positive concomitance न पुनरत्र। यत् प्रमाकरणं तत् प्रमाणमिति व्यवहर्तव्यं यथामुक्त इत्यन्वय-

दृष्टान्तोऽस्ति TarkBhā.(Ke.)42.2; अन्वयदृष्टान्तेन सामान्यान्वयनियमितिद्वारा तत्सिद्धिः RasGaṇ.444.10; न चेयं तथा ... यद्व्यवहृतदितरभिन्नमित्यन्वयदृष्टान्तो नास्ति पृथिवीमात्रस्य पक्षत्वात् TarkSār.(A.)40.17; केवलव्यतिरेकमनुमानं केचिन्मीमांसका न सहन्ते। साध्यसाधनसंबन्धस्यान्वयदृष्टान्ते प्रसिद्धत्वात् Tantr-Raha.11.28.

अन्वयदृष्टान्तत्व (anvayadr̥ṣṭānta-tva) *n.* the state of being an example of positive concomitance सत्यभावरूपेषु साध्येष्वसतोऽन्वयदृष्टान्तत्वस्याप्यवर्जनीयत्वप्रसङ्गाच्च NyāyPari.122.10; पक्षेकदेशस्य घटादेरन्वयदृष्टान्तत्वसंभवात् LaCandr.343.40.

अन्वयदृष्टान्ताभाव (anvayadr̥ṣṭāntābhāva) *m.* absence of the example of positive concomitance उभयस्य साध्यत्वे तु साध्यस्त्वविशेषणस्य क्वाप्यप्रमितत्वमन्वयदृष्टान्ताभावेन व्याप्यग्रहपर्यवसितदोषः LaCandr.79.19; न च पृथिवीत्वावच्छेदेन पृथिव्याः पक्षत्वे अन्वयदृष्टान्ताभावे नान्वयव्याप्तिग्रह इति वाच्यम् LaCandr.343.39.

अन्वयदृष्टान्तार्थम् (anvayadr̥ṣṭāntārtham) *adv.* for the sake of example of positive relation विद्यामयस्य क्रियामयकृत्तनुप्रवेशे अन्वयदृष्टान्ताय मानसवदिति सूत्रांशं व्याचष्टे ŚivārkaMaDī.ii.365.26 (on iii.3.44)

अन्वयदृष्टान्तसिद्धि (anvayadr̥ṣṭāntāsiddhi) *f.* non-establishment of the example of positive concomitance अनुमानमपि घटादिः क्षणिकः अर्थक्रियाकारित्वात् शरीरादिवत् ... तुच्छवत्। न चान्वयदृष्टान्तसिद्धिः ŚivārkaMaDī.ii.88.31 (on ii.2.23)

अन्वयदृष्टि (anvaya-dr̥ṣṭi) *f.* knowledge of semantic relation अस्ति ... इत्यादिलौकिकवाक्ये प्रत्ययवाच्यच्छाविषयस्यैव फलत्वेनान्वयदृष्टेश्च नैच्छावाः फलत्वप्रतीत्यर्थं तद्विषयेच्छार्थोऽध्याहर्तव्यः ŚivārkaMaDī.i.43.8 (on i.1.1)

अन्वयदेवता (anvaya-devatā) *f.* family-deity अस्माकमन्वयदेवतेयपीदृग्भाववसायेन ... प्रायः कथयति UdaySuKa.58.20.

अन्वयदीर्घत्व (anvaya-daurghatya) *n.* untenability of syntactic relation अध्याहर्तव्यमिति चेत्, न, अधिकारार्थत्यपक्षे अध्याहृतस्यापि पदस्यान्वयदीर्घत्वात् ŚrūtaPra.iA.10.27 (on i.1.1)

अन्वयद्रव्य (anvaya-dravya) *n.* substance, i.e. substratum of (continued) presence अन्वयरूपेण यदाधारभूतं तदन्वयद्रव्यं भण्यते TātpaVr.140.12 (on 2.9)

अन्वयद्रव्यार्थिकनय (anvayadravyārthika-naya) *m.* rule or law regarding the substratum of (continued) presence उत्पादव्ययश्रीव्याप्ति द्रव्येण सह परस्परआधारेयभावत्वादन्यद्रव्यार्थिकनयेन द्रव्यमेव भवति TātpaVr.138.15 (on 2.9); 140.13 (on 2.9)

अन्वयद्वार (anvaya-dvāra) *n.* [Inst.] through positive connection or relation (काव्यं यदपि हीनार्थं सम्यग्ज्ञैः समन्वितम्) अन्वयद्वारेणोपसंहरति यदपि इति AbhinBhā.iii.33.11 (on 19.55)

अन्वयधर्म (anvaya-dharma) *m.* 1 the state or condition of family-relation, i.e. blood-relationship यथा वा वसिष्ठादयः शब्दा अन्तरेणैवाच्यधर्ममनवच्छिन्नस्मृतिपारंपर्यं कैश्च विदितार्थेषु प्रयुज्यन्ते ManuBh.ii.333.25 (on 10.5); 2 condition of the signification शब्दस्य चार्थशक्तावन्यधर्मधिक्यमात्रम् NayaVi.267.1 (on i.1.24)

अन्वयधी (anvaya-dhī) *f.* 1 knowledge of causal relationship नव मार्गान्वयधियोः ... योग्या धर्माः AbhidhK.7.17; 2A knowledge of syntactic relation तात्वादिव्यापारादेवाप्तस्य प्रतीत्याच्यमयं रचयतीत्यन्वयधियमनुमिनोतीति चेत् Kāśī.i.73.5 (on 2.21); प्रथमं शब्दमुखेनान्वितानामपि पश्चादर्थमुखेनान्वयधयोः TantrRaha.32.8; 2B knowledge of signification केचित्स्यन्ति न वयाः प्रतिपादयन्त्यर्थान् ते हि प्रत्येकं वा अन्वयधियमादधीरन्तु TātpaT.(Vā.) 469.8 (on ii.2.57); न च शक्तिप्रमातृस्यान्वयधीः VaiyaBhū.246.14 (on 65); 2C knowledge of semantic relation पदसामर्थ्यस्य स्वरूपमात्रगोचरतायाच्यधिय उदममुपादयितुं शक्यामः TattvBi.130.1; अन्वयधियश्च कार्यस्य सति सङ्गतिस्त्वेवेन शब्दनिश्चयज्ञानादेवोत्पत्तेः TattvBi.158.15; 'आग्रे मधुरः शीतः सुरभिः' इत्यन्वितधीः। अतः स्वार्थमात्रेऽपि पदार्थे संनिध्यादेरन्वयधीरस्तु इति। तत्र; रसादेराश्रयानुमा 'द्रव्यम् नान्यदिहाप्रात्' इत्येवं पारिशेष्यानुमयाच्यधीः, नार्थधीना NayaVi.273.1 (on i.1.24); जानत एव मधुरां पित्तदुष्टजिह्वस्य 'तिक्ता' इत्यन्वयधीरनुमानसिका बाधिते न स्यात् NayaVi.273.8 (on i.1.24); अयं घट इत्यन्वगिना सिद्धेतिवदन्यविरोधिना धर्मस्यानुपादानेनान्वयधीर्युक्ता Nyāyām.424B.13; एकपदार्थयोर्दृश्यविधेयभावेन क्रियायामन्वयधीः ... व्युत्पत्तिरुद्धा LaCandr.372.33; 374.17; आकाशमस्तीत्यादिवायादाकाशं एकत्वादेरन्वयधीर्न स्यात् LaCandr.450.20.

अन्वयधीगोचर (anvayadhī-gocara) *m.* object of knowledge of

signification अथास्त्वप्राकरणिकोऽप्यर्थः शक्तिर्वैद्य एवान्वयधीतः RasGaṇ.143.8.

अन्यधीतस् (anvayadhi-tas) *adv.* as compared to the knowledge of signification न हि पदान्वयधीतः पूर्वन्; अर्थानन्तरं तद्धित्वैव शक्तिरिति विरुद्धम् NayaVi.274.6 (on i.1.24)

अन्यधीपक्ष्य (anvayadhi-pakṣya) *adj.* pertaining to the category of the knowledge of causal relationship न धर्मान्वयधीपक्ष्यमन्योन्यं दर्शनज्ञप्ति। श्रवको वेति खड्गस्थान् सर्वान्वुद्धोऽप्रयोगतः AbhidhK.7.6.

अन्यधीहेतु (anvayadhi-hetu) *m.* cause of knowledge of signification यथा मानान्तरदृष्टोऽर्थो लिङ्गमनुपपत्त्यान्यधीहेतुः तथा पदोक्तो व्युत्पत्त्यनुपपत्त्यास्तु NayaVi.276.1 (on i.1.24)

अन्यधूमकेतु (anvaya-dhūmaketu) *m.* comet of the family अन्यधूमकेतवः ... प्रतापेन प्रज्वलन्तः ... क्षयवन्धवन्तः ... नतिभिन्नं मन्यन्ते AvantiKa.237.8.

अन्ययन (anv-ayana) *n.* 1 relation or connection पशुपुरांडागेन प्रयोज्योऽंशु देविकाहविर्भिः प्रचरति। एषोऽन्ययने कल्पः MānSS.93.3; 2 the act of relating syntactically मिश्राद्यानां तु पादानामेकेन पदानान्वयने कवित्वमेव KāvyaMī.59.24.

अन्ययनमान् (anvaya-nāman) *adj.* A called anvaya, i.e. positive concomitance एवमेवासाधारणोऽपि निश्चयस्यैकान्वयनामान्जनं विकल्पस्त्वन्कुर्वन् संशयहेतुतां प्रतिपद्यते Kāśi.iii.60.11 (on 5(4).86½); B called anvaya, i.e. the connector समन्यायत्। त एवान्वयनामानसैः सम्यक् प्रविवारिते AnuVyā.5B.8 (on i.1.4); उपक्रमादय एव अन्ययन्ते शक्तितत्त्वगोचरेण संबध्यन्ते ... वाक्यान्वयेतिरिति अन्ययनामानः NyāySu.(Ja.)112B.5 (on i.1.4)

अन्ययनामन् (anvaya-nāman) *n.* family and name यद्दृष्ट्वा तं स तुजनः पृष्ट्वा चान्वयनामी। हस्तेऽवलम्ब्योदहरत्कृपातस्मादुवाच च KathāSā-Sāg.xiv.2.3.

अन्ययनिबन्धना (anvaya-nibandhanā) *adj.* (f.) caused by signification भवत्यर्थ संबन्धः ... यस्य ह्यन्ययनिबन्धनेन प्रत्यायनशक्तिः तदेव लिङ्गम् NyāyRa.430.8 (on 5(5).96)

अन्ययनिमित्त (anvaya-nimitta) *n.* 1 cause of the association, i.e. attachment तस्मात्तद्व्ययनिमित्तमपीह मोहः SarikṣeSā.1.52 (i.55.11); 2 cause of semantic relation सामान्यतोऽप्यन्ययनिमित्तत्वे विशेषार्थमाकाङ्क्षादि व्यवहारत एव वाच्यम् NayaVi.256.3 (on i.1.24)

अन्ययनियम (anvaya-niyama) *m.* rule or law of semantic relation द्रव्यगुणयोः परस्परसंबन्धं विना वैयधिकरण्येन क्रियाविशेषणतयान्वयनियमस्याङ्गीकारे ह्यन्ययान्ति प्रसज्यते ŚivārkaMaDī.i.304.14 (on i.2.1); कथं संस्काराणां नित्यत्वेऽपि वा कथं नित्येन सत्सुपेक्षायाऽन्ययनियमः MayūMāli.310.19 (on iii.6.13); प्रकृतौ घोषस्य रथासंबन्धस्यापि साधनत्वंसंबन्धेनापेक्षाविरहात् तथान्वयनियमः MayūMāli.698.10 (on x.4.2); प्रकृतिप्रत्ययार्थयोरन्ययनियमस्यैवाभावे क प्राधान्यबोधक उत्तो नियमः VaiyāBhū.43.9 (on 8)

अन्ययनियामक (anvaya-niyāmaka) *adj.* A regulating or governing semantic relation तदविशेषे वैकस्य पाठसन्निधिर्नान्वयनियामकोऽवर्जनीयत्वे नान्यथासिद्धत्वात् Aparā.i.292.24 (on 1.203); B regulating or governing syntactic relation योग्यत्वात्तदुत्तरकरिष्माणेष्वपीत्यस्य ... सन्निधानं नान्वयनियामकम् LaCandr. 862.40; C regulating or governing signification व्युत्पत्तिरन्ययनियामकं तदङ्गो लक्षणापेक्षे स्यादित्यर्थः VaiyāBhū.174.5 (on 32)

अन्ययनियामकत्व (anvayaniyāmaka-tva) *n.* the state of regulating or governing the syntactic relation न च ... यागस्यैव करणत्वोक्तिर्विरुध्येतेति वाच्यम्। अन्यवहितानन्तर्यस्यान्यतात्पर्यग्राहकत्वाभावेऽप्यन्यनियामकत्वोपपत्तेः MīmāKau.iii.132.1 (on iii.1.49)

अन्ययनिरपेक्ष (anvaya-nirapekṣa) *adj.* independent of positive concomitance तदनुपपत्तिवाशङ्क्यते - अशेषविषयापेक्षित्वेनादर्शनमात्रावसेवेन च सुखग्राह्यत्वादन्ययनिरपेक्षस्य व्यतिरेकमात्रस्यैवाङ्गत्वात् TātpaT.(U.)337.17 (on 5(4).131)

अन्ययनिरसन (anvaya-nirasana) *n.* refutation of semantic relation तन्मतमपि धात्वर्थस्य करणतया साध्यतया चान्वयनिरसनेनैव निरस्तम् MayūMāli.67.31 (on i.4.4)

अन्ययनिरासार्थ (anvaya-nirāsārtha) *adj.* meant for refutation of relation or connection (त्रिवृता ग्रन्थिनैकं न त्रिभिः पञ्चभिरेव वा) वाशब्दो विप्रादिक्रमणान्वयनिरासार्थः ManvaVi.134.31 (on 2.43)

अन्ययनिरूपण (anvaya-nirūpaṇa) *n.* description of positive concomitance अन्यव्यतिरेकयोग्यमाकाङ्क्षाविकेनान्वयनिरूपणमपरेण च सूत्रेणाव्यतिरेकव्युत्पन्नम् NyāyMāli.ii.137.19.

अन्ययनिवासनगरसंवेदन (anvayaniवासanagara-sarivēdana) *n.* act of informing about family, house and city दृष्टश्चैवमसावालापितश्चैव ज्ञातश्च नामान्वयनिवासनगरसंवेदनादेवमेव च तेन कुमारकेसरिद्वत्पूर्वकमुपदर्शितः ... चित्रपटः UdaySuKa.135.29.

अन्ययनिश्चय (anvaya-niścaya) *m.* 1 ascertainment of positive concomitance भेदेनैव निर्देशः कार्य इति स्वभावहेतौ तावदन्ययनिश्चयं स्वप्रमाण-निबन्धनं दर्शयन् आह HetuBīT.41.4; 45.4; अन्ययनिश्चयं प्रतिपादयता वाचकप्रमाण-वृत्तिवशात् तत्स्वभावता पूर्वमेव प्रतिपादिता अन्ययनिश्चयोऽपि स्वभावहेतौ इत्यादिवचनात् HetuBīT.76.20; उदाहरणे व्यापितग्राहकप्रमाणानुसारेणान्ययनिश्चयो न वचनमात्रेण तस्य सर्वत्राविशेषात् NyāyKa.250.15; 2A ascertainment of syntactic connection अन्योन्यान्वितार्थानि पदान्यपि हि मानवाः। रचयन्तो विलोक्यन्ते तेन नान्वयनिश्चयः PrakaPañ.34.2; 2B ascertainment of semantic relation तदुक्तानां पदार्थानां चक्षुष्यव्ययोग्यता। तथान्वयनित्वस्यापि दृष्टेनान्वय-निश्चयः PrakaPañ.35.2; अन्वितार्थपदरचनाविहितवो वेदे शङ्कामपि नादतरयनीत्य-न्ययनिश्चयस्तावदायते PrakaPañ.246.2.

अन्ययनिश्चयानुपपत्ति (anvayaniścayānupapatti) *f.* untenability of the ascertainment of semantic relation वेदेऽपि शङ्कया भवितव्यमित्युक्तम् ... न तावदन्ययनिश्चयानुपपत्तिर्वेदे सम्भवति PrakaPañ.245.21.

अन्ययनीरज (anvaya-niraja) *m., n.* lotus in the form of family आसीत्तुरा। ... प्राग्वाटनामोऽन्ययनीरजस्य चण्डवृत्तिश्चण्डपनामधेयः VasaVi-Kā.3.53.

अन्ययनूपमणि (anvayanrpa-maṇi) *m.* jewel among the kings of lineage तत्सुतोभूम्बन् राडावस्तस्यान्ययनूपमणिश्चाहुर्नो दुर्जनेभ्यः EI.xix.159.10.

अन्ययनैयत्य (anvaya-naiyatya) *n.* law of invariability of semantic relation अष्टकपालकर्तृकभवनाक्षिणायां भावनायामष्टकपालस्य ... कर्मत्वेनैवान्वय-नैयत्यात् MīmāKau.i.230.16 (on i.4.9)

अन्ययपदार्थ (anvaya-padārtha) *m.* the meaning of the term अन्यय, i.e. connector तत्रान्ययपदार्थमाह NyāySū.(Ja.) 112B.4.

अन्ययपर (anvaya-para) *adj.* 1 meant to convey presence संप्रभः ... अन्ययपरो न व्यतिरेकर इत्यर्थः TātpaT.(Vā.)190.14 (on i.1.5); 2. meant to convey semantic relation अन्ययपरप्रमाणशब्दस्य मुख्येऽन्ययायोग्यत्वमेव लक्षणादीनाम् TattvCin.iv(2)691.1; साहचर्यात् स्वाधीनं स्यादिति अन्ययपराणि पदानि NyāySu.(Ja.)90A.1 (on i.1.1); (used as noun) (word) meant to convey semantic relation अर्थान्तरान्वयपरस्य स्वार्थमात्राभिधाने ... अन्ययम् चाव्यपदेश्य सामर्थ्यम् अनुवर्तनीयम् TattvBi.152.2.

अन्ययपरत्व (anvayapara-tva) *n.* the state of being what conveys the semantic relation न च पदेन पदार्थोऽन्वितो लक्ष्यते इति वाच्यम्, निश्चिते ह्यन्ययपरत्वे लक्षणा NayaVi.264.8 (on i.1.25); प्रत्यक्षमनुक्तमनुपपदार्थान्वयरो भवतीति वेत्, न, उक्तदोषात् पदार्थस्मरणस्य अन्ययपरत्वानिश्चयात् TattvCin. iv(2).684.5.

अन्ययपरंपरा (anvaya-paramarā) *f.* family succession अथ तस्यान्यय-परंपरागताः पञ्च सचिवस्तिष्ठन्ति PañcT.3.1(17)(274.7)

अन्ययपरिव्युत्ति (anvaya-paricyuti) *f.* deviation from the tradition री।त्यं च।[Read व]अपार गुरुभक्तिवर्तन्यसंस्थं मा भूत्किञ्चन्यपरिव्युत्तिरेव लक्ष्माः [Read लक्ष्माः] EI.ix.197.23.

अन्ययपरित्याग (anvaya-parityāga) *m.* abandonment of semantic relationship प्रथमसंबन्धाहस्य चान्वयपरित्यागेन पञ्चत्वर्योदयपेक्षितस्य संबन्धिमात्रस्य संबन्धो जघन्यः प्रथमः Bhām.57.7 (on i.1.1)

अन्ययपरोपस्थिति (anvayaparopasthiti) *f.* reference intended to produce the semantic relation लक्षणा च शब्दात् परंपरया अज्ञात्वात्सदृशस्यान्यय-परोपस्थितिरुत्पात्ता TattvCin.iv(2).678.7.

अन्ययपर्यन्त (anvaya-paryanta) *adj.* [f.-a] extended upto semantic relation शब्दान्वयपर्यन्ताभिधानं ह्यन्यताभिधानम् ŚrūtaPra.iB.89.22 (on i.1.1); एकैव शक्तिरन्ययपर्यन्ता व्यक्तिवत् TantrRaha.32.29.

अन्ययपर्यन्तता (anvayaparyanta-tā) *f.* the state of being extended upto semantic relation तेन तेषामभिधानशक्तिसंप्रतिपत्तिरिति, तस्या एवान्वयपर्यन्तता कल्पयितुं सुकरा PrakaPañ.400.16.

अन्ययपर्यन्तत्व (anvayaparyanta-tva) *n.* the state of being extended upto semantic relation अन्वितार्थभिधानपक्षे तु शब्दानां स्वार्थबोधनशक्तिरेवान्वय-पर्यन्तत्वाभ्युपगमात् कल्पनाल्लघवमस्ति ŚrūtaPra.iB.89.25 (on i.1.1)

अन्ययपर्यवसान (anvaya-paryavasāna) *n.* culmination into semantic relation अभिप्रादिकर्मस्यव्यापारादिजिज्ञासुपेक्षेव तस्य प्रवर्तनान्वयपर्यवसानम् ...

प्रशस्त्यादेरन्वयपर्ववसानमित्याशयेन कर्मप्रशस्त्येत्युक्तम् LaCandr.379.38; Citrami.
78.13

अन्वयपर्वन् (anvaya-parvan) *adj.* name of a canto in the Bālākāṇḍa of the Rāmāyaṇa (lit. lineage) (इति श्रीरामायणे वालकाण्डे) (v.1. अन्वयपर्वणि गोदानिकः) एकसप्ततितमः सर्गः Rāmā.ii.71 (colophon)

अन्वयपुरःसर (anvaya-purāḥsara) *adj.* preceded by positive concomitance एवमन्वयपुरःसराः परिणामादिहेतवोऽपि वक्तव्याः NyāyMañ. ii.59.4.

अन्वयपूर्वक (anvaya-pūrvaka) *adj.* preceded by positive concomitance वृत्तिकारेण त्वन्वयपूर्वको व्यतिरेक इति शैलेभनसुसर्तुमन्वयः पूर्वमुपातः Loc.131.7.

अन्वयपूर्वकत्व (anvayapūrvaka-tva) *n.* the state of being preceded by positive concomitance अन्वयपूर्वकत्वाच्च व्यतिरेकग्रहस्य तत्रिराकरणे तदपाकरणमवगन्तव्यम् NyāyMañ. i.102.3.

अन्वयप्रकार (anvaya-prakāra) *m.* 1A method or process of syntactic relation त्रयाणामांतस्त्विति शब्दानामन्वयप्रकारो वर्ण्यते। प्रथममोमिति शब्दस्यान्वय-प्रकारमाह GītāBh.(Rā.)621.8 (on 17.24); योग्यते संवन्ध्यतेऽनेनेत्युभयाकाङ्क्षालक्षणो अन्वयप्रकारो योजनाशब्देनाभिप्रेतः NyāySu.(So.)43.11 (on i.2.7); 1B method or process of semantic relation अनेन श्लोकेन भगवानिममर्थमभिप्रेत्यायमर्थ इत्याहेत्यन्वयप्रकारः ŚrūtaPra.iB.44.13 (on i.1.1); योग्यतापरामर्शबलदेवापूर्वविषय-नियोच्यनां लोकप्रसिद्धक्रियाकारकभावेनान्वयप्रकारपरमितिलङ्घ्य विलक्षणप्रकारेणान्वयः TantrRaha.32.7; शब्दप्रतिपत्त्याभावादेयान्वयः सिद्धः अस्मदुक्त एवान्वयप्रकारो लघीयान् MānaMc.98.9; 2 [Inst.] in positive way or manner अन्वयप्रकारेण योजप्रधान्यं प्रदर्श्य व्यतिरेकमुनेन दर्शयितुमाह ManvaMu.370.15 (on 9.37)

अन्वयप्रकारक (anvayaprakāra-ka) *adj.* referring to the semantic relation as the qualifier घटकमत्वायनयनकृतीनां स्वल्पेणोपस्थितिर्नान्वयप्रकारक-जिज्ञासानुकुलेति तत्र नाकाङ्क्षा स्यात् TattvCin.iv(1).205.2.

अन्वयप्रकारकर्मत्व (anvayaprakāra-karmatva) *n.* objecthood as the qualifier of the semantic relation एवं चान्वयप्रकारकर्मत्वाद्युपस्थापकविभक्त्यादि-मत्पदविशेषस्य ... ज्ञानं वाक्यार्थधीहेतुः TattvCin.iv(1).480.1; प्रकरणादयस्तु विषयविशेषे शब्दादीन्विषयमयन्ति न त्वन्वयप्रकारकर्मत्वादी कालविशेषे वा प्रवर्तयन्ति TattvCin.iv(2).863.6.

अन्वयप्रकारता (anvayaprakāra-tā) *f.* [Inst.] by way of being a qualifier of the semantic relation राजपुरुषादावन्वयप्रकारतया षष्ठ्यर्थसंबन्धबुद्धिः TattvCin.iv(2).757.3.

अन्वयप्रकारत्वादि (anvayaprakāratvādi) *adj.* the state of being the qualifier etc. of semantic relation नीलघटयोः समानाधिकरण्यप्रतीतेस्तत्र लक्षणेन अन्वयप्रकारत्वादिना च तस्य भाने राजपुरुषादी षष्ठ्यर्थोपस्थितिरपि तथास्तु TattvCin.iv(2).778.2.

अन्वयप्रकारबोधक (anvayaprakāra-bodhaka) *adj.* which conveys the qualifier of semantic relation अन्वयप्रकारबोधकविभक्त्यभावात् TattvCin.iv(2).728.3.

अन्वयप्रकारभूत (anvayaprakāra-bhūta) *adj.* which has become the qualifier of semantic relation गुणत्वे निवर्तमानोऽपि क्रियाकारकान्वयस्य प्रदत्तमान-त्वात् अन्वयप्रकारभूतं साक्षात्त्वमपि प्रवर्तयितुमर्हति MayūMāli.204.17 (on iii.1.12)

अन्वयप्रकारोपस्थापक (anvayaprakāropasthāpaka) *adj.* which conveys the qualifier of semantic relation नन्वपत्रंशात् कयं वाक्यार्थधीः तत्रान्वयप्रकारोपस्थापकविभक्त्यादेरभावात् TattvCin.iv(2).864.3.

अन्वयप्रज्ञापन (anvaya-prajñāpana) *n.* act of conveying positive concomitance सधर्त्य चावश्यमेव वचनीयम् अन्वयप्रज्ञापनाय तत्प्रधानत्वादनुमानस्य Kāśi.iii.74.15 (on 5(4).118)

अन्वयप्रतिघातिनी (anvaya-pratighātiṇī) *adj.* (f) which destroys the (idea of) continuity शीघ्रवृत्तेरलतादेरन्वयप्रतिघातिनीम्। चक्रप्रान्तिं दृशा घटे न दृशां घटेन स PraMāVār.3.140.

अन्वयप्रतिपत्ति (anvaya-pratipatti) *f.* 1 cognition of semantic relation गवयत्वेऽवगते तर्कपुरस्कृताग्राह्यस्योपलक्षणतायां व्यवस्थितायां गङ्गायां घोष इतिवदन्वयप्रतिपत्तिः NyāyKuA.ii(1).199.8; तस्याः पदार्थप्रतिपत्त्युपसर्गाया विरम्य व्यापारात् इति तात्पर्यशक्त्यैवान्वयप्रतिपत्तिः Loc.17.5; 2 knowledge of presence, cf. अन्वयप्रतिपत्तिस्तु

अन्वयप्रतिपत्तिस्तु (anvayapratipatti-tas) *adv.* due to the knowledge of presence पर्यायाद् व्यतिरेकाणामन्वयप्रतिपत्तिः। अक्रमं स च भेदानां क्रमुत्सूत्रो विशारयन् PraMāSah.3.80.

अन्वयप्रतिपत्तिनिमित्त (anvayapratipatti-nimitta) *n.* cause of the cognition of semantic relation अभिधानान्तरं च यद्यप्यन्वयप्रतिपत्तिनिमित्तं तात्पर्यशक्तिरप्यस्ति ... तथापि तौ वाक्यविषयावेति नेत्रोक्तं Kāvyaṇu.(He.)41.10.

अन्वयप्रतिपत्तिपर (anvayapratipatti-para) *adj.* meant to convey the semantic relation न च पदानि स्वाधर्परित्यागेन लक्षणयान्वयप्रतिपत्तिपरमिति उक्तसाधनत्वात् TattvPradī.(Ci.)155.1.

अन्वयप्रतिपादकत्व (anvayapratipādaka-tva) *n.* the state of being what conveys semantic relation अन्वितप्रतिपादकत्वनिमित्तमन्वयप्रतिपादकत्वमिति यावत् NyāyRaMā.98.9; पदानामेव पदार्थप्रतिपादानावान्तरव्यापारणामन्वय-प्रतिपादकत्वाङ्गीकारात् NyāySu.(Ja.)89B.10 (on i.1.1)

अन्वयप्रतिपादन (anvaya-pratipādana) *n.* 1 act of conveying semantic relation न च तथानुमित्ताभिरर्थविशेषः सिध्यति यादृशान्वयप्रतिपादनयोग्य पदरचना सा तदन्वयज्ञानमापादयति ĀgaPrā.39.12; 2 explanation of semantic relation निरुक्तस्मृतेरुणाधिकरण एव तृतीयार्थसंख्यादेर्गुणेऽन्वयप्रतिपादनेन तुल्यत्वा जातिगुणयोः संख्यान्यवित्यलपसत्त्वभूतत्वात् VaiyāBhū.18.18 (on 2)

अन्वयप्रतिबन्ध (anvaya-pratibandha) *m.* obstruction of knowledge आत्मनः ... ज्ञातुज्ञेयत्वापत्तिः ... अतदाश्रयविषयत्वं वेति। तत्र। घटदाद-ज्ञानानाश्रयत्वादेरज्ञातुत्वाद्यप्रयोज्यत्वात्। पराचीनत्वाच्चित्वादिप्रयुक्तं हि तत्। अन्वयप्रतिबन्धस्य च काव्यसंप्रतिपत्तेः SiddhāSiA.iii.205.11.

अन्वयप्रतिभान (anvaya-pratibhāna) *n.* awareness of family relation यत्त्वस्य अधर्मं जानन्नित्यन्वयप्रतिभानादधर्मत्वव्याख्यानं केषांचित् VīraMi (Samskāra.)713.10.

अन्वयप्रतियोगिता (anvayapratiyogi-tā) *f.* the state of being relational adjunct of semantic relation नापि पदरूपः शब्दस्त्रय मानम्। ... पदस्यान्व-प्रतियोगितावच्छेदकरूपेणैव स्वाधर्पोपस्थापकतया निर्विशेषे वृत्तिमात्रायोगाद् Nyāyāmr. 496B.10.

अन्वयप्रतियोगित्व (anvayapratiyogi-tva) *n.* the state of being the relational adjunct of semantic relation राजसंबन्धिनः पुरुषेऽन्वयोऽनुपपत्ते राजसंबन्धी अन्वयप्रतियोगित्वेन TattvCin.iv(2).780.1; आसत्तिरप्यव्यवधानेन शाब्दबोधानुसूचकपदार्थोपस्थितिमात्रम्, नन्वन्वयप्रतियोगित्वविशेषितपदार्थोपस्थितिः, गौरवात् AdvaiSi.689.16.

अन्वयप्रतियोगिन् (anvaya-pratiyogin) *m.* correlative or rational adjunct of semantic relation अन्वयप्रतियोग्युपस्थापकतया अन्वितमुपलक्षणम् TattvCin. i.830.4; अशक्येत्यादि। अशक्योऽसदृशो योऽन्वयप्रतियोगी तदुपस्थितः LaCandr. 691.44; आसत्तिरन्वयप्रतियोगिनां यौगपद्येन पदजन्योपस्थितिः MañiKa.70.13; अन्वयप्रतियोगिनामव्यवधानेनोपस्थितिर्हासतिः AlankāKau.(Vi.)318.21.

अन्वयप्रतियोगिपदार्थ (anvayapratiyogi-padārtha) *m.* word-meaning which is the relational adjunct of semantic relation अन्वयप्रतियोगिपदार्थयोः परस्परसंसर्गावाधो योग्यता इति केचित् MañiKa.70.15; अन्वयप्रतियोगिपदार्थ-योगाध्यवसितविरोधप्रतियोगिपदार्थेन सहैवान्वयपदार्थाभेदान्वयबोधः AlankāKau. (Vi.)325.22.

अन्वयप्रतियोगिविज्ञान (anvayapratiyogi-vijñāna) *n.* knowledge of relational adjunct of semantic relation तस्यान्वयप्रतियोगिविज्ञानादेवोपपत्तेरिति चेत् TattvCin.iv(1).316.5.

अन्वयप्रतियोगिस्मारक (anvayapratiyogi-smāraka) *adj.* producing the recollection of relational adjunct of semantic relation यङ्गपदस्य स्वशक्यसंबन्धेनान्वयप्रतियोगिस्मारकत्वाकल्पनात् TattvCin.iv(2).695.8.

अन्वयप्रतियोगिस्मृति (anvayapratiyogi-smṛti) *f.* recollection of the relational adjunct of semantic relation अस्ति व्युत्पन्नस्य पदज्ञानानन्तरं नियमतोऽन्वयप्रतियोगिस्मृतिः TattvCin.iv(2).601.10; न च परंपरया साक्षाद्वाच्य-प्रतियोगिस्मृतिहेतुत्वेन प्रमाणत्वम्, स्मृतेरप्रमाणत्वात् TattvCin.iv(2).698.1.

अन्वयप्रतियोग्युपस्थापक (anvayapratiyogy-upasthāpaka) *adj.* producing the knowledge of relational adjunct of semantic relation दारं पिघेहीत्यादी पिधानशब्दानुपमे ... जनकत्वमिति चेत्। न। अन्वयप्रतियोग्युपस्थापक-पत्वेन जनकत्वात् TattvCin.iv(1).308.2; अन्ये तु अन्वयप्रतियोग्युपस्थापक-पदाव्यवधानमासतिः ... इत्याहुः BhāṭiCin.i.52.17 (on i.1.4)

अन्वयप्रतियोग्युपस्थापकत्व (anvayapratiyogyupasthāpaka-tva) *n.* the state of producing the knowledge of relational adjunct of semantic relation पदे नानुभावकम् अन्वयप्रतियोगिनस्तीरस्य ततोऽनुपस्थितेः अन्वयप्रतियोग्युपस्थापकत्वेन पदानामन्वयानुभावकत्वात् TattvCin.iv(2).695.4.

अन्वयप्रतियोग्युपस्थिति (anvayapratiyogy-upasthiti) *f.* knowledge of relational adjunct of semantic relation अन्वयान्वयप्रतियोग्युपस्थितिः तात्पर्यग्रहं विनैवेति न तदपेक्षा TattvCin.iv(1).178.2; आसत्तिश्चाव्यवधानेनान्वयप्रतियोग्युप-

अन्वयप्रयोजकरूपवत्त्वम् (anvayaprayojakarūpavat-tva) n. the state

PāṇiTaVaNaMs.29.23; अन्यथाय तिलदाभावात् लिङ्गाभावात् ज्ञानत्वं
 वाच्यम् SarvaDaKa.53.23; चागतस्य यजिबोधिनस्य करणत्वं सूत्र्याधानात्मान्नायं
 क्रियायामन्यथायथो वेति ध्यावः GuruCandri.i.316.23; परत्वात्तस्य नायवशक्त्यर्थान्
 ज्ञानं कुमुदादीं प्रतिषधयत् भक्त्यात्कासात्तादयिर्दीप्तसत्त्वे तत्राप्यन्यथायथा
 GuruCandri.ii.34.1; यदि चाकाशः शब्दाध्य इति वाक्यस्याकाशशब्दं मुख्यमेव
 निर्दिष्टान्तरात्तथा अन्यथाय न कुत्रापि ŚaktiVā.73.5; त्वत्प्रयोगत्वे सति

८८ निर्धारितावच्छेदकान्तराया

अजनितान्वयबोधकत्वमाकाङ्क्षा तेन 'घटः कर्मत्वं, आनयनं कृतिः' इत्यत्र नान्वयबोधः स्वस्वयमोग्यत्वात् Tarkamr.20.14; पदार्थोपस्थितेरन्तरमन्वयबोधः RasGaṇ.135.16; गङ्गायां घोष इत्यत्र तत्त्वानुपस्थितस्य तत्त्वस्य गङ्गात्वेन अन्वयबोधः RasGaṇ.190.5; कथं तर्हि घटो न पश्यतीत्यादौ घटमात्रं पश्यतीति नान्वयबोधः RasGaṇ.250.3; 561.1; 643.15; लिङ्गपदार्थयोरर्थभावनाशब्दभावन-योरन्वयबोधः प्रवर्तनाविषयकृतिरित्याकारको जायते BhāṭṭCin.i.69.28 (on i.1.4); i.71.4 (on i.1.4); अतः प्रतिपदिकार्थेन विमर्शकस्यैवादितीरितसम्बन्धेनान्वयबोधो नास्ति BhāṭṭCin.i.93.15 (on i.1.4); प्रकरणं हि आकाङ्क्षा सा चान्वयबोधे समर्थापि न विशेषेण समर्था MayūMāli.524.11 (on vii.1.1); शुण्त्वज्जातिमङ्गलकुर्वतां गुणपदार्थस्वरसत्वादिकारेणान्वयबोधोऽपि AlaṅkāKau.(Vi).32.9; अन्वयबोधं प्रति ... हेतुत्वस्य त्वयापि कल्पनीयता ... कारणताकल्पनात् AlaṅkāKau.(Vi).63.8; धात्वर्थनिष्ठाविशेष्यतानिरूपितप्रकारतासंसर्गेणान्वयबोधं प्रति नृपदजन्योपस्थितिमात्रस्य प्रतिबन्धकत्वकल्पनात् AlaṅkāKau.(Vi).92.4; C knowledge of syntactic relation, cf. अन्वयबोधोत्तरम्.

अन्वयबोधक (anvaya-bodhaka) adj. which produces the knowledge of semantic relation न च सविषयार्थेषु विषयितान्वयबोधकद्वितीयार्थे जाततृतीयया तस्यैव बोधनात् VaiyāBhū.30.8 (on 5)

अन्वयबोधकत्व (anvayabodhaka-tva) n. the state of producing the knowledge of semantic relation धेतोऽश्वे धावतीत्यन्वयबोधकत्वदर्शनात् Praka-Paṇ.392.13; तेन स्मृतानामेवान्वयबोधकत्वमित्याश्रयणीयम् PrakaPaṇ.407.7; गृहीतसम्बन्धपदोक्तानामगृहीतसम्बन्धानामेवाध्यायानामन्वयबोधकत्वदृष्टेः ... वाक्येषु तदुद्बुधविवादादिति। तत्र NayaVi.265.8 (on i.1.25); प्रशब्दार्थत्वे भावनान्वयो न स्यात् प्रकृतिप्रत्यययोः सम्भूतान्वयबोधकत्वनिष्पत्त्यात् TattvCin.iv(2).856.7; प्रमाणान्तरावगतानां पदार्थानामन्वयबोधकत्वदर्शनेऽपि पदः अभिहितानां तत्किं न स्यादिति चेत् तर्हि न केवलं पदार्थानामन्वयबोधकत्वशक्तिकल्पनम् Nyāy-Su.(Ja.)89A.11 (on i.1.1); पदानां संभूतान्वयबोधकत्वस्युत्पत्तेः VaiyāBhū.68.17 (on 17)

अन्वयबोधकवाक्य (anvayabodhaka-vākya) n. sentence producing the knowledge of semantic relation यथासंख्येनान्वयबोधकवाक्यकल्पना, एत-त्प्रामाण्यात्, ततश्च बोध इति बोद्धयम् LaṣābdeSe.i.128.10.

अन्वयबोधक्रम (anvayabodha-krama) m. sequence in (obtaining) knowledge of semantic relation यत्र तात्पर्यग्रहकामान्वयबोधक्रमः तत्रावृत्तिः प्रथमोद्धारणस्य पर्यवसितत्वादिति TattvCin.iv(1).339.6.

अन्वयबोधजनकत्व (anvayabodhajanakatva) n. the state of producing the knowledge of semantic relation शाब्दी ह्याकाङ्क्षा शब्देनैव प्रपूर्यन्त इति न्यायेन शब्दोपस्थापितमादाय शब्दस्यान्वयबोधजनकत्वात् TattvCin.ii(1).685.8.

अन्वयबोधजनन (anvayabodha-janana) n. act of producing the knowledge of semantic relation धातुसमभिव्याहारास्थले च तदर्थेनान्वयबोधजनन-नियमेन घटाद्यप्रतिपादकत्वात् TattvCin.iv(2).352.5.

अन्वयबोधत्व (anvayabodha-tva) n. the state of being the knowledge of semantic relation शक्योऽन्यबोधं विना तत्र तात्पर्यविषयत्वग्रहासम्भवात् संसर्गविषयज्ञानस्यैवान्वयबोधत्वात् VaiyāSiMañ.118.23.

अन्वयबोधदर्शन (anvayabodha-darśana) n. perception of the know-ledge of semantic relation द्वारमित्यादी ... पिधानादिना अन्वयबोधदर्शनात् TattvCin.iv(1).300.3; वृद्धव्यवहारे शब्दोपस्थापितेनैवान्वयबोधदर्शनाच्छब्दसन्नि-धेरैवान्वयबोधहेतुत्वकल्पने द्वारमित्यादी शब्द एवाध्याहिते TattvCin.iv(2).469.1.

अन्वयबोधन (anvaya-bodhana) n. act of producing the knowledge of semantic relation or verbal cognition: रस्तुतं तावत्पदार्थानामाकाङ्क्षासन्निधि-योग्यतायशेन सामान्यतोऽन्यबोधनम् NyāyRa.947.19 (on 7.358); श्रुत्यादीनि विनियोगे शेषस्य शेषिणा सहान्वयबोधने कारणानि प्रमाणानि - ŚāstrDi.184.9 (on iii.1.1); संहत्यैव प्रमाणत्वं शब्दस्यान्वयबोधनात्। पुंसां चेष्टा पुनर्व्यस्ता विशिष्टमनुमापेत् NyāyKu.8.20.

अन्वयबोधनशक्ति (anvayabodhana-śakti) f. power of producing knowledge of semantic relation सामान्याचित्ताभिधानवादिनो मते पदानि तावत् तन्मात्र एव पर्यवसितशक्तीनि, पदार्थानामन्वयबोधनशक्तिर्नास्तीत्युच्यते Praka-Paṇ.413.5.

अन्वयबोधनियम (anvayabodha-niyama) m. rule or law of the knowledge of semantic relation प्रथमान्तपदोपस्थाप्येऽन्यबोधनियमाद्य तदन्वयं विनानुपपत्तेर्वा स्वर्गकामो व्यायजन्यरूपमिति धतुर्यो बोधः BhāṭṭCin.i.67.11 (on i.1.4)

अन्वयबोधपूर्वक (anvayabodha-pūrvaka) adj. preceded by the knowledge of semantic relation यथा विभक्तेः समिहितपदार्थागतस्वार्थबोधकत्वमते

बहुव्रीह्यादावन्वयबोधपूर्वकोत्तरपदलक्षणायां पष्ठीतत्पुरुषे च विभक्तिविहितोऽन्वयः पदार्थगतस्वार्थबोधकत्वम् TattvCin.iv(2).776.1.

अन्वयबोधप्रतिबन्ध (anvayabodha-pratibandha) m. impediment to the knowledge of semantic relation नाप्यवयवाधीनज्ञानं प्रतिवध्यते शक्यत्वाद्भा-तात्पर्याणां सत्त्वे अन्वयज्ञानस्यावश्यकत्वात् उपाधेरन्वयबोधप्रतिबन्धहेतुत्वम् TattvCin.iv(2).617.1.

अन्वयबोधप्रयोजक (anvayabodha-prayojaka) adj. producing the knowledge of semantic relation असाधारणवाक्यदोषानाह ... दोषा द्वयश-कीर्तिताः। तत्र नूनमन्वयबोधप्रयोजकपदशून्यम् AlaṅkāSe.5.2(1)

अन्वयबोधप्रसङ्ग (anvayabodha-prasaṅga) m. undesired occasion of the knowledge of semantic relation अत एव वृत्त्यविषयशब्दवद् घटादिर-समवायादिसंबन्धेन सम्बन्धिन आकाशदेरव्युपस्थितस्यान्वयबोधप्रसङ्गः Vaiyā-Bhū.131.1 (on 26); शूलिने पश्येत्यादौ सत्यपि तात्पर्यं विना तन्मात्र-पङ्कटशूलानामानयनच्छेदनदर्शनकर्मतायान्वयबोधप्रसङ्गात् VaiyāBhū.170.25 (on 32)

अन्वयबोधवहिर्भूतत्व (anvayabodhabahirbhūta-tva) n. the state of being excluded from the knowledge of semantic relation नापि स्मृतस्याप्यवयवार्थस्यान्वयबोधवहिर्भूतत्वमपहारः योग्यतादिवलादवयवार्थस्यान्वयबो-धस्यदेव TattvCin.iv(2).701.3.

अन्वयबोधयोग्य (anvayabodha-yogya) adj. competent of (conveying) the knowledge of semantic relation तीरादौ सः ... तीरनीरयोरन्वयबोधयोग्यप्रपणे-तीरे व्यवहारे पश्यति TattvCin.iv(2).668.5.

अन्वयबोधविरोधिता (anvayabodha-virodhitā) f. opposition or contra- diction to knowledge of semantic relation (संधौ वर्णदोषमाह) शब्दोपस्थापन-बोधविरोधिता AlaṅkāSe.22.4(2)

अन्वयबोधविषय (anvayabodha-viśaya) m. object of knowledge of semantic relation एको विरोधस्योपलसकः द्वितीयश्चान्वयबोधविषयः RasGaṇ.574.7.

अन्वयबोधविषयता (anvayabodhaviśaya-tā) f. the state of being the object of the knowledge of semantic relation तन्मतेऽध्याहृताद्यस्यान्व-बोधविषयतया पदजन्यपदार्थोपस्थितित्वेन हेतुत्वमेव नास्ति ŚaktiVā.218.5; शाब्दबोधानां समानप्रकारकर्तव्य हेतुहेतुमदभावादगृहीतसंकेतानामपि व्यक्तिविशेषा-मन्वयबोधविषयताया उपपादनेऽपि न निस्तारः RasGaṇ.183.3.

अन्वयबोधविषयत्व (anvayabodhaviśaya-tva) n. the state of being the object of the knowledge of semantic relation or verbal cognition यदोपस्थाप्य-येन विना नान्वयबोधविषयत्वं तस्य तेनाकाङ्क्षा सा चार्थनिष्ठा BhāṭṭCin.i.50.15 (on i.1.4); शब्दोपस्थितस्यैवान्वयबोधविषयत्वम् इति नियमश्च संज्ञाशब्दव्यतिरिक्तविषयः MayūMāli.58.20 (on i.4.2)

अन्वयबोधसमर्थ (anvayabodha-samartha) adj. competent in (pro- ducing) the knowledge of semantic relation अनासन्नमपि आसन्नत्वग्रहेण वा अन्वयबोधसमर्थमेव TattvCin.iv(1).235.3; अन्वयबोधसमर्थत्वे सति अजन्त-तात्पर्यविषयान्वयबोधत्वमाकाङ्क्षेति केचित् TattvCin.iv(1).237.5.

अन्वयबोधसामग्री (anvayabodha-sāmagrī) f. totality of causes of the knowledge of semantic relation आकाङ्क्षादेरन्वयबोधसामग्र्याः सत्त्वेऽनुभवपलाप-नात् TattvCin.i.348.1.

अन्वयबोधहेतु (anvayabodha-hetu) m. cause of the knowledge of semantic relation सन्निधिश पदानां निरन्तरतोत्पन्नत्वमात्रं तज्ज्ञानं चान्वयबोधहेतुः SarvaDaKau.54.7.

अन्वयबोधहेतुत्व (anvayabodhahetu-tva) n. the state of being the cause of the knowledge of semantic relation वृद्धव्यवहारे शब्दोपस्थापि-नैवान्वयबोधदर्शनाच्छब्दसन्निधेरैवान्वयबोधहेतुत्वकल्पने द्वारमित्यादी शब्द एवाध्याहिते TattvCin.iv(2).469.1.

अन्वयबोधाकाङ्क्षा (anvayabodhākāṅkṣā) f. expectancy for the know-ledge of semantic relation अन्वयबोधाकाङ्क्षासत्त्वेऽपि रसोत्पत्त्यनुकूलाकाङ्क्षादिविरो-धो इति ध्येयम् AlaṅkāSe.6.1(46)

अन्वयबोधाङ्ग (anvaya-bodhāṅga) n. cause of the knowledge of semantic relation आसत्तिरन्वयबोधाङ्गमित्यासत्त्याभावादेर्विधिशब्दान्वयबो-धः TattvCin.iv(1).242.2.

अन्वयबोधानन्तरम् (anvayabodhānantaram) adv. after the knowledge of semantic relation नद्यां घोष इत्यत्र गम्भीरनद्योरन्योऽन्यमन्वयबोधानन्तरं गम्भीरनदीपदयोरिव ... न वैयर्थ्यम् Nyāyāmr.460A.6; 460B.8; यथा गम्भीरान-नद्यां घोष इत्यत्र गम्भीरनद्योः परस्परमन्वयबोधानन्तरं विशिष्टार्थसंबन्धि तीरे-रुच्यते AdvaiSi.696.15.

अन्वयबोधानुपगम (anvayabodhānupagama) *m.* non-admittance of the knowledge of semantic relation सर्वलक्षणिकस्थलेऽन्वयबोधानुपगमात्तत्सलीय-सामग्रीबलात्सर्वोपहारस्थलेऽन्वयबोधोपापतिः ŚaktiVā.218.14.

अन्वयबोधानुपपत्ति (anvayabodhānupapatti) *f.* untenability of the knowledge of semantic relation समानानुपूर्वीकत्वं साजात्यम्। वेदाः प्रमाणं शतं ब्राह्मण इत्यादावन्वयबोधानुपपत्तेः VyūtpaVā.5.1; चित्रे न पचतीत्यादावन्वय-बोधानुपपत्तिर्द्रष्टव्या VyūtpaVā.86.5.

अन्वयबोधानुरोध (anvayabodhānurodha) *m.* [Abl.] in accordance with the knowledge of semantic relation धावनादिभावनाया दर्शनादौ विशेषणान्वयबोधानुरोधात् वक्तुरपि तथैव तात्पर्यात् VayāBhū.10.8 (on 2)

अन्वयबोधोपापति (anvayabodhāpatti) *f.* undesired contingency of the knowledge of semantic relation कष्टे महिषधरतीत्यत्रापि नदीकच्छयोर-विनाभावसत्त्वेनान्वयबोधोपापतेः Upask.399.13 (on ix.2.3); चित्रः पचते तण्डुलः इत्यादावन्वयबोधोपापतेः MīmāKau.iii.(2).25.17 (on ii.1.5); BhāṣCin.i.82.26 (on i.1.4)

अन्वयबोधप्रकारत्व (anvayabodhāprakāra-tva) *n.* the state of not being a qualifier of the knowledge of semantic relation न चैवं सप्रकारता, तत्तादिवत् सार्वज्ञ्यादीनामन्वयबोधोपाप्रकारत्वात् AdvaiSi.707.14.

अन्वयबोधप्रतिबन्ध (anvayabodhāpratibandha) *m.* non-impediment to the knowledge of semantic relation शाब्दबोध इति योगेऽपि योग्यतासंज्ञेना-न्वयबोधोपाप्रतिबन्धः TattvCin.iv.(2).388.5.

अन्वयबोधभाव (anvayabodhābhāva) *m.* absence of the knowledge of semantic relation आसत्तिश्चाव्यवधानेन पदजन्यपदार्थोपस्थितिः। मानान्तरे-पस्थापितपदार्थस्यान्वयबोधभावात् पदजन्येति VedāntPāri.194.2; हरे बुद्धावन-चारित्वस्य च वाधितत्वादन्यबोधभावे ... योग्यत्वादन्यबोधो जायमानः क्रमिकान्वयबोधे पर्यवस्यति RasGaṇ.643.18; नापि स्वयं विशेषणभावमनुभवति अयोग्यत्वादाकाङ्क्षन् यागः इत्थं कर्तव्य इत्यन्वयबोधभावात् MayāMāli.524.12 (on vii.1.1)

अन्वयबोधविषयत्व (anvayabodhāviṣaya-tva) *n.* the state of not being the object of knowledge of semantic relation गङ्गापरिचिततीरस्य घोषान्वयबोधेऽपि गङ्गाया अन्वयबोधविषयत्वेन तदन्वयस्यारक्षणात् TattvCin.iv.(2).676.4.

अन्वयबोधिका (anvaya-bodhikā) *adj. (f.)* causing the knowledge of semantic relation अभिहितान्वयवादिनः प्रत्यवतिष्ठन्ते 'विनाभिधेयस्मरणम-न्वयोपापतिः। तत्तत्पदार्थस्मृत्यस्तेषामन्वयबोधिकाः' TattvPrāñ.(Ci.)149.6.

अन्वयबोधिका (anvayabodhikā) *f.* name of a commentary, PW.

अन्वयबोधिन् (anvaya-bodhin) *adj.* causing the knowledge of semantic relation यदि च श्वेतिमादयो मानान्तरगम्या अन्वयबोधिनः तदा तस्मिन्नन्वयेऽशब्द-मूले मानपरमुपेयम् NayaVi.266.6 (on i.1.25)

अन्वयबोधिनी (anvayabodhini) *f.* name of a commentary, PW.

अन्वयबोधोत्तरम् (anvayabodhottaram) *adv.* after the knowledge of syntactic relation यद्यप्यत्र मिलितस्य नैकत्रान्वय इति द्वन्द्वो न प्राप्नोति, तथापि समूहयोः अन्वयबोधोत्तरम् 'यथासंख्यम्' इति सूत्रारम्भसामर्थ्यात् पुनः प्रत्येकान्वयः LaŚabdeSe.i.56.10.

अन्वयबोधोपपत्ति (anvayabodhopapatti) *f.* tenability of the knowledge of semantic relation मातङ्गादी राजादीनामन्वयबोधोपपत्तेः ... समानविधित्वकतया VyūtpaVā.84.12.

अन्वयबोधोपापयिक (anvayabodhaupayika) *adj.* conducive to the knowledge of semantic relation न तस्याकाङ्क्षितमन्वयबोधोपापयिकसमर्थिव्याहार-स्यैव तथात्वात् VyūtpaVā.114.15.

अन्वयबोधोपापयिकत्व (anvayabodhaupayika-tva) *n.* the state of being conducive to the knowledge of semantic relation द्वितीयार्थस्यादिसमभि-व्याहारस्यैव फलबलादन्यबोधोपापयिकत्वमुपगम्यते VyūtpaVā.114.14.

अन्वयभान् (anvaya-bhāj) *adj.* A (used as noun) (that) which is having semantic relation एवञ्च स्मरता स्मृतमेव अनन्वितमपि स्वरूपमन्वयभागम् PrakaPañ.402.5; B having relation न च चोदकेन कुशतत्कार्योः पूर्व प्राप्ततया पश्चात् स्वमात्राकाङ्क्षान्वयभाजोऽंशराणां कुशविरोधेनैव अन्वयोक्तव्यात् ... न शराणां कुशाबाधकत्वमिति वाच्यम् GuruCandri.300.10.

अन्वयभाव (anvaya-bhāva) *m.* existence of continuation or succession संतानोऽप्यत्र न सोऽहं योऽभूत् बालवयसि निश्चिन्वन्क्षणिकमत् जहासि। संतानोऽप्यत्र न वासनापि यद्यन्वयभावस्तेन नापि YaśasCam.ii.388.12.

अन्वयभू (anvaya-bhū) *adj.* born in the family इतो विभुतकात्यान्यभुवे

श्वेतिपयार्थाय तद् गोत्रोद्भूतिभुवे तथा (अ)प्यलुरिति छाताप चीताहते EI.iii.30.140; श्रीकंठाय च कास्यान्यभुवे कौडिन्यगोत्रधिते लक्ष्मीदेवविपथिते तदितरे भागस्तथैकैकशः EI.iii.30.151; लेहितान्वयभूरर्था वृत्तिमासाद्य वर्धते EI.iii.249.232.

अन्वयभूपति (anvaya-bhūpati) *m.* king of the lineage इत्यालपन्तरुमेव निरुद्धत्वेन शैलं महेन्द्रपथित्य महीमहेन्द्रः। आवर्तमुद्रितमिवान्वयभूपतीनामशय्य-कीर्तिनिधिमनुनिधिं दर्श RāmāCam.6.9.

अन्वयभूषण (anvaya-bhūṣaṇa) *n.* ornament, i.e. pride of the lineage or race कौसत्य इत्युत्तरकोसलानां पत्युः पतङ्गान्वयभूषणस्य। तस्यीरसः सोमसुतः सुतोऽपूत् Raghuvā.18.27; नरेन्द्रपतयः छाताः[.] क्षिती हैहयास्तोपा-मन्त्र(च)भूषण(णं) रिपुमनोविन्यस्ततापानलः EI.iii.305.6; xxii.164.5.

अन्वयभेद (anvaya-bheda) *m.* A difference in semantic relation सामान्यतोऽप्यन्वयनिमित्तत्वे विशेषार्थमाकाङ्क्षादि व्यवहारत एव वाच्यम्। एवं च वैदिकोऽन्वयभेदो न सिध्येत् NayaVi.256.5 (on i.1.24); अन्विताभिधाने समर्थव्याहृतपदानां पुनरुक्तिदोष इति चेन्न। अन्वयभेदात् NyāySu.(Ja.)37B.7 (on i.1.1); B difference in syntactic relation भाष्यकृदभिः निषेधेषु पदान्येक्या-दवान्तरवाक्यस्याग्रहणमित्युक्तमयुक्तं साध्याविशिष्टत्वादित्याशङ्क्यान्यभेदे ढण्डं नृपद-वेद्यार्थापत्तिमाह VedāntKa.177.19 (on i.3.8); C difference in guise or form i.e. body cf. अन्वयभेदतत्.

अन्वयभेदकृत (anvayabheda-kṛta) *adj.* caused by difference in semantic relation 'अङ्गुलीभिरिव' इत्यत्रान्वयभेदकृताभेदाध्यवसायेन धर्मस्य प्रकृताप्रकृतसाधारण्यद्वयधर्मसंबन्धः सुसंपादः CitraMi.81.20.

अन्वयभेदतस् (anvayabheda-tas) *adv.* by way of difference in guise or form i.e. body नमः किरातरुपाय मदनप्रहकारिणे ... विदूषसत्वं त्रिलोकेषु रमसेऽन्वयभेदतः ŚivaP. iii.41.44 (347B.5)

अन्वयभेदलब्ध (anvayabheda-labdha) *adj.* obtained due to the difference in semantic relation वाक्योक्तोपमायाभिवकारस्य श्रीविभिरिव इत्यन्वया-न्तरमप्युपगम्यान्यभेदलब्धस्य ... प्रकृताप्रकृतयोः उत्प्रेक्षासमासोक्तयोरुक्ता निर्वाह्या Kuval.171(249)

अन्वयभोग्यता (anvayabhogyā-tā) *f.* the state of being what is to be enjoyed by the family अन्वाधेयमन्वयभोग्यतया दत्तम्। एतच्चानपत्यायां भृत्यायां वान्धाः सोदर्यभ्रातरो गृहीयुः BālaKri.i.254.20 (on 2.148)

अन्वयभोज्य (anvaya-bhojya) *n.* object to be enjoyed in lineage आवन्नाकांतरकाकालीनमन्वयभोज्यम् ... ब्रह्मदेयमुक्त्वा भुज्यते EI.xv.291.5.

अन्वयभ्रम (anvaya-bhrama) *m.* illusion of semantic relation विकल्पा सिद्धतीत्यत्र तद्व्रमे भवत्यन्वयभ्रमः TattvCin.iv.(2).391.2; विवाहो दक्षिणे कूर्णे गौतम्या नेतरत्र तु। इति वसिष्ठस्मरणात्। अनेन नर्मयोत्तरकूल एव न दोष इत्यन्वयभ्रमो निरस्तः VīraMi.(Saṃskāra)807.25.

अन्वयभ्रान्ति (anvaya-bhṛānti) *f.* illusion of continuity सादृश्यादन्य-भ्रान्तितत्त्विकृतावपीति चेत्। नैवं पिण्डसदृष्ट्यानां घटदावपि दर्शनात् BrĀraUBh-Vāi.257.

अन्वयमन्त्रिन् (anvaya-mantrin) *m.* minister by lineage, hereditary minister वयमन्त्रैव राजानो यूयमन्वयमन्त्रिणः। अतो रान्यधुराभारो मयि युष्मास्व-स्थितः MalliC.1.539.

अन्वयमात्र (anvaya-mātra) *n.* 1A mere positive concomitance (between probans and probandum) अस्वेदं भवतीत्यन्वयमात्रमागम्यते न व्यतिरेकः, न च तमन्तरेण साध्यसाधनस्त्वन्वयोऽवगम्यते Kāśi.ji.10.28 (on 5(1).15); सा चान्वयव्यतिरेकाप्याभिवान्वयमात्रेणाप्युपाधिरहितेन शक्या ज्ञानुमिति कृतमत्र व्यतिरेकेण TātpaT.(Vā.)173.5 (on i.1.5); 1B mere positive affirmation or agreement कदाचिदन्यमन्वयमात्रमुपलभमानस्य (न) तत्कारणकत्वनिश्चयः NyāyKu.81.14; 2A mere syntactic relation तत्र च द्वितीयकस्यायां भ्रमेति विद्यतिरिक्तं न किञ्चित्प्रतीयते। अन्वयमात्रस्यैव प्रतिपन्नत्वात् Loc.16.23 (on 1.4); न वैषम्ययुतान्वयकल्पनमयुक्तमिति वाच्यम्, अदृष्टानुपपन्नार्थकल्पनादन्यमात्र-वैपरीत्यकल्पनस्य लघीयस्त्वात् VivaPraSaṃ.154.1; पदानामन्वयमात्रं प्रधानव्यक्ता लौकिकवैदिकव्यवहाराः प्रवर्तन्ते NyāyPāri.163.2; 2B mere signification यदि सुत्रकारो ब्राह्मणशब्दानां लक्षणाभिप्रेति। तदा कथं समन्वयं ब्रूयान्। किन्तु अन्वयमात्रं ब्रूयान् NyāySu.(Ja.)120B.11 (on i.1.5); 2C mere semantic relation सत्यम् अन्वयमात्रमप्यवसानाद् गम्यते तद्विशेषस्तु नान्तरेणाभिधानं शाब्दं प्रतीतिमारोहन्ति NyāyRaMā.100.20; कर्तव्यभेदानान्वयमात्रेण कुरुत इत्यस्याप-पत्तिश्चेत्, अस्तु द्वितीयार्थेऽपि विरुद्धो द्वावित्यादि वस्तु व्यङ्ग्यम् RasGaṇ.164.5; एकस्यैव त्रैवचरुण्योभयत्रान्वयमात्रादशब्दोऽनुवाद इति भावः MayāMāli.330.11 (on iii.7.21); 3 mere presence तथा हि अन्वयव्यतिरेकाभ्यां करणत्वमवधार्यते,

नान्वयमात्रेण, अतिप्रसङ्गात् NyāyKuA.i.68.9; सर्वव्यापकानां सर्वान् प्रत्यन्वयमात्रविशेषे कारणत्वप्रसङ्गे बाधकम् NyāyKuA.i.70.8.

अन्वयमात्रकल्पन (anvayamātra-kalpāna) *n.* assumption of mere signification लघवं च तेन रूपेणान्वयमात्रकल्पनं न तु स्मरणम् BhāṭṭiCin. i.60.13 (on i.1.4)

अन्वयमात्रज्ञान (anvayamātra-jñāna) *n.* knowledge of mere positive affirmation or agreement न हि "स्वर्गकामो यजेत" इत्यादौ व्यतिरेकभाणोऽपि विषयः प्रवृत्तेरन्वयमात्रज्ञानादेवोपपत्तेः Upask.49.20 (on i.2.2)

अन्वयमात्रनियम (anvayamātra-niyama) *m.* law or rule of mere positive concomitance स हि सर्वान्वितिव्यतिरेकमन्तरेण न सम्भवति मम तु सहचारिणो हेतुर्गमकः अन्वयमात्रनियमेन KāśiJii.173.10 (on 5(7).40)

अन्वयमात्रपरिच्छेद (anvayamātra-pariccheda) *m.* ascertainment of mere positive affirmation or agreement तच्च तस्मिन्सति भवनमित्यन्वयमात्र-परिच्छेदात् अर्धगृहीतो नियमः स्यात् NyāyMañ.i.111.24.

अन्वयमात्रभेद (anvayamātra-bheda) *m.* difference in mere syntactic relation शब्दगतोऽनुप्रासः शब्दार्थयोरभेदेऽप्यन्वयमात्रभेदात् लटजनवल्गुमत्वाद्य लटानुप्रासः KāvyaPra.498.4.

अन्वयमात्रभेदिन् (anvayamātra-bhedin) *adj.* having the difference in mere syntactic relation शब्दार्थयोरभेदेऽपि अन्वयमात्रभेदिनो नाम्नः पदस्य वा एकस्यानेकस्य वा ... लटजनवल्गुभेदोऽनुप्रासः KāvyaJñu.(He.)248.2.

अन्वयमात्रविषया (anvayamātra-viśaya) *adj.* (f.) referring to mere semantic relation एकैव किल शक्तिरन्विताभिधानवादिभिरन्वितस्वार्थगोचरा ... सेयं न तावदन्वयमात्रविषया TattvBi.123.11.

अन्वयमात्रव्यभिचार (anvayamātra-vyabhicāra) *m.* absence of mere positive concomitance यदि च साध्यवर्धनादित्यनेनान्वयमात्रव्यभिचारोऽपिमतो बौद्धेन ततोऽनेकधर्मदर्शनादिति वक्तव्यम् TātpaT.(Vā.)259.5 (on i.1.23)

अन्वयमात्रव्याप्तिक (anvayamātravyāpti-ka) *adj.* having mere positive concomitance अन्वयमात्रव्याप्तिकं केवलान्वयि यथा घटोऽभिधेयः प्रमेयत्वात्पटवत् TarkSār.(A.)40.12.

अन्वयमात्रैकशरणा (anvayamātraikaśaraṇa-iā) *f.* [Inst.] by way of being based on mere positive concomitance अनग्निव्यतिरेकनिधये च धूमस्य भवतां का गतिः ... न च भूयोदर्शनगम्यमानान्वयमात्रैकशरणतया - यस्य वस्त्वन्तराभावे गम्यस्तस्यैव दुष्यति NyāyMañ.i.42.8.

अन्वयमार्ग (anvaya-mārga) *m.* [Inst.] in the positive or affirmative way एवमन्वयमार्गेणोक्त्वा व्यतिरेकेणाह YuktiSneha.144.31 (on i.1.6)

अन्वयमित्र (anvaya-mitra) *n.* family-friend नापितान्वयमित्राधेरीरिणो दासगोपकाः। शुद्राणामप्यमीषां तु भुक्त्वात्रैव न दुष्यति VedavyāSm.3.55.

अन्वयमुख (anvaya-mukha) *n.* [Inst.] A in a positive or affirmative manner एकेनापि वाक्येनान्वयमुखेन व्यतिरेकमुखेन वा ... सदसत्त्वच्छापनं कृतं भवतीति नावश्यं वाक्यद्वयप्रयोगः NyāyBi.3.32; अन्वयमुखेन व्यतिरेकमुखेन वा प्रयुक्तमेकं वाक्यम् HetuBiT.226.13; स्वयमेव व्यतिरेकमुखेनान्वयमुखेन च कल्याणशब्दस्य विवक्षितार्थं विवृणोति SmṛtiCan.iv.581.10; प्रतिषेधसत्ताया

आश्रयापेक्षां व्यतिरेकमुखेनोक्त्वाअन्वयमुखेनाप्याह VedāntKa.380.2 (on iii.2.6); अथवा व्यतिरेकोक्त्या प्राणिकत्वनिवृत्तिः ... सकलमित्यन्वयमुखेनानुक्तिः ŚrūtaPra. iA.4.4 (on i.1.1); iA.191.24 (on i.1.1); तत्त्वमस्यादिषु जीवब्रह्मणोऽस्मान्माना-धिकरणमन्वयमुखेनोपलक्षितवस्तुवैक्यपरम् ŚrūtaPra.iB.53.15 (on i.1.1); यथोक्तानां त्रयाणां द्वन्द्वानामन्योन्यकारणत्वमन्वयमुखेन वयमुदाहरामः JīvanVi.37.19; तत्र निर्वपेदित्यनेनान्वयः। अन्वयाभावे तत्सकुल्येषु निर्वपेदित्यन्वयमुखेनाभिधानात् Subodhi.30.4 (on 2.51); समयस्यानपाकर्मत्वमन्वयमुखेन सविद्यतिक्रमाख्यविवादपदस्य प्रतिपक्षरूपमभिधाय ... विवादपदमिति व्यतिरेकाभिधानम् Subodhi.86.4 (on 2.184); अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुच इत्यन्वयमुखेन VedāntRa-Mañ.3.8(99.4); एवं देवताप्रीतिकरत्वं सर्वकामपूरकत्वं चास्यान्वयमुखेनोक्त्वा व्यतिरेकमुखेन निदर्शनालंकारायां प्रवर्तयति LalitāSaBh.228.19 (on 311.312); B by way of positive concomitance नैकान्वयमुखेन व्यतिरेकमुखेन वा साधनवाक्ये

द्वयोरन्वयव्यतिरेकयोः प्रयोगः HetuBiT.74.23; तत्रान्वयमुखेन दृष्टान्ताभिधानं स्थापयद्भिः उदीरितसाधनैः ... न साध्यमपस्थापयितुमीशते ĀtmaSi.12.15; अन्वयमुखेन प्रवर्तमानं विधायकं वीतम् SāṅkhyaTaKau.140.3 (on 5); अन्वयमुखेन(न?) दृष्टान्ताभिधानस्य वैधर्म्योदाहरणे व्यतिरेकमुखेन तद्वचनस्य ... अव्याप्तेः व्यक्तवात् न युक्तं तल्लक्षणं युक्तम् TarkSār.(Ā.)99.8.

अन्वयमुखनिरूप्या (anvayamukha-nirūpyā) *adj.* (f.) to be described in a positive or affirmative way or manner यदनेन बहिःसत्त्वेन गेहासत्त्वं क्रेडीकृत्य

स्थातव्यमिति चेत् सेयं व्यतिरेवान्वयमुखनिरूप्या तथा व्यपदिश्यते NyāyKuA. ii(1).225.7.

अन्वयमुखोक्ताभेद (anvayamukhoktābheda) *m.* identity or unity described in a positive or affirmative way अन्वयमुखोक्ताभेदस्य व्यतिरेकमुखोक्तस्य भूयस्तोपपत्तेः SiddhāSi.ii.17.26.

अन्वयमूर्धन्य (anvaya-mūrdhanya) *adj.* eminent in the family अस्य हि मौद्गल्यानां ब्रह्मर्षीणामन्वयमूर्धन्यस्य मुरारिनामधेयस्य ... वाङ्मयम् ... कन्दल्यति कौतुकं मे AnarghaRā.1.11(2)

अन्वयमूल (anvaya-mūla) *adj.* having positive concomitance as its basis केवलव्यतिरेकी हेतुरन्वयमूल एव गमक इति वक्ष्यामः NyāyMañ.i.38.8; ईदृशस्य चान्वयमूलस्य तस्यां दशायां केवलव्यतिरेकितामुपागतस्य हेतुत्वानुपगमात् पूर्वोक्तदोषावसरः NyāyMañ.ii.138.1.

अन्वययुज् (anvaya-yuj) *adj.* accompanied by affirmation or agreement नान्येन तेन जगुरुक्तमहीप्रमाणप्रामाण्यमन्वययुजा व्यतिरेकेण Golā.182.29 (21.16)

अन्वययोगमात्र (anvayayoga-mātra) *n.* mere possibility of syntactic relation अस्मन्मतेन स्मृत्यादित्यादिगिच्यन्वययोगमात्रप्रत्ययदर्शनेनैवमिति यन्निदर्शनायमुदाहृतम् AlāṅkāRā.18(49)

अन्वययोग्य (anvaya-yogya) *adj.* [f.-ā] 1A competent of semantic relation यत्सर्वसंबन्धि स्वसदृशं वा स्वयमन्वययोग्यमुपस्थाप्यते तेनान्वितं श्रौतार्थस्य पदे स्वायम्भिमधत्ते PrakaPañ.405.11; अभिधानपर्यवसानाय प्रतिपत्ता पदार्थान्तरं स्मारितान्वययोग्यं जिज्ञासते TattvBi.106.2; अन्वययोग्यायाः संख्यायाः ... गुण-भूतद्रव्यान्वयस्यासम्भवेन 'सप्तदश' इत्यस्यापि ... द्रव्यान्वयोपपत्तेः PūrvottaVāNa-Mā.140.15; कथंभावाकाङ्क्षायां सिद्धं वस्तुस्वययोग्यं स्यात् MīmāNyāPra.218.2; राजदेवकृतादृत इति सर्वत्रान्वययोग्येऽन्वेति ViraMi.490.23 (on 2.62-63); इतिकर्तव्यतात्वेनान्वययोग्यसम्बन्धयोः वाक्यार्थयोः संबन्धिः MīmāKau.i(2).342.17 (on iii.3.12); 1B competent of syntactic relation सुवन्तं समर्थमिति।

अन्वययोग्यमित्यर्थः Prasā.i.468.7; विज्ञां विद्याहितां पत्नी रक्षेदिति। सर्वत्रान्वययोग्य-विभक्तिसाधिव्येनानुषज्यते ViraMi.150.14 (on 1.85); 2 fit for marriage-relation (एतैरेव गुणैर्युक्तः सवर्णः श्रोत्रियो वरः) गुणैः संभावितैरन्वययोग्यैः BālamBha. i.198.23 (on 1.55)

अन्वययोग्यगुण (anvayayogya-guṇa) *m.* accessory which is competent of semantic relation यदापि गुणनिष्ठं करणत्वं फलोद्देशेन विधेयं तदापि फलभावनायां करणत्वेनान्वययोग्यगुणनिष्ठकरणत्वोपस्थितिरुल्लेख्यैव वाच्या MīmāNyāPra.247.30.

अन्वययोग्यता (anvaya-yogyatā) *f.* A semantic competency तदुक्तानां पदार्थानां यद्यप्यन्वययोग्यता। तथाप्यन्वितस्यापि दृष्टेनान्वयनिश्चयः Praka-Pañ.35.1; अवश्यं हि बुद्धिविशेषमनुमित्तता प्रथमं पदार्थास्तेषां चान्वययोग्यता-लेखयितव्या ŚāstrDi.24.17 (on i.1.2); या च क्रियाकारकादिभावेनान्वययोग्यता। वाक्ये पदपदार्थानां तत्सामर्थ्यमितीरितम् BhāvPra.(Śā.)6.151(6); अप्रस्तुतेऽपि जारादौ नास्ति प्रस्तुतपूतान्त्वान्वययोग्यता Kuval.61(45); न च तदन्वय इति तच्छब्दोपातदुहितुरन्वययोग्यता BālamBha.ii.262.21 (on 2.145); [Inst.] by way of being semantically competent प्रथममेवावयवकुमुदपदैरन्वययोग्यतया स्मृतं एवं त्यक्त्वा स्वार्थान्वयानुभवः TattvCin.iv(2).637.14; B syntactic expectancy क्रियासामान्यवाचित्वेनान्वययोग्यतया तस्यैवानुपयोग इति भावः LaŚabde-Śe.ii.569.16; C positive relational competency नन्वस्मिन्नपि व्याख्यानेनान्वय-योग्यतास्ति NyāySu.(Ja.) 222A.9 (on i.4.6)

अन्वययोग्यताकाङ्क्षादि (anvayayogyatākāṅkṣādi) *adj.* semantic competency and syntactic expectancy etc. स्थान्यर्थकषष्ठ्यादिभिश्चान्व-योग्यताकाङ्क्षादिवशाच्छब्दमात्रे तात्पर्यं गृह्यते VaiyāBhū.127.22 (on 26)

अन्वययोग्यतानियम (anvayayogyatā-niyama) *m.* rule or law of semantic competency प्रथमनिर्दिष्टेनैव भावनान्वीयते इति तस्यान्वययोग्यतानियमात् संख्यापि तदनुगमिनी NyāyKuA.ii(2).83.3.

अन्वययोग्यतावल (anvayayogyatā-bala) *n.* [Abi.] on account of the force of syntactic expectancy इहोभयथापि संकेतबलादन्वययोग्यताबलाद्वा नञः शब्दपदेन न संबन्धः NyāyVārPari.275.6.

अन्वययोग्यताविरह (anvayayogyatā-viraha) *m.* absence of semantic competency तदपि मनोरयमात्रम्। प्रत्यक्षादिविरोधे पदार्थानामन्वययोग्यताविरहात् आगमादर्थबोधस्यैव तद्विरोधेऽनुव्यात् PrakaPañ.338.9.

अन्वययोग्यतोपपत्ति (anvayayogyatopapatti) *f.* tenability of semantic competency न चान्विताभिधानेऽपि तत्साधनत्वसिद्धिः, अधिकार्यवच्छेदमात्रेणान्वय-योग्यतोपपत्तेः NyāyKuA.ii(2).94.8.

निराख्यातुमशक्यत्वात् SivārkaMaDi.i.53.26 (on 1.1.17)

(U.)314.10 (on 5(4).38); यत् कृतकं तदनित्यमित्यन्वयवाक्ये पुनरनित्य

... प्रतिज्ञायां तस्य गुणभावो न दूषणाय NyāyRa.357.20 (on 5(4).38); यद्यत्र स स यूप इत्यन्वयवाक्यमङ्गीकृत्यैतदुक्तम् NyāySu.(So.)75.23 (on i.2.21); 3 sentence expressing relation of identity 'मापुपेत्य तु कोन्तेय पुनर्नम न विद्यते' इत्यन्वयवाक्येभ्यः VedāntRaMañ.3.8(99.14); 4 statement of semantic relation समासेषु न शक्तिर्न वा लक्षणा किं तु समासोपरिहित-विग्रहवाक्यादेव बोधः। म्लोकादावन्वयवाक्यादिवत् BhāṭṭCin.i.112.20 (on i.1.4)

अन्वयवाक्यकल्पन (anvayavākya-kalpana) *n.* assumption of the statement of positive concomitance हेत्वधिकरणेऽपि अन्वयवाक्यकल्पनेन ... विद्युद्देशान्तर्गत्याशङ्क्य निराक्रियते NyāySu.(So.)73.6 (on i.2.19)

अन्वयवाक्यकल्पना (anvayavākya-kalpanā) *f.* assumption of the statement of positive concomitance शब्देन चान्वयवाक्यकल्पनया हेतुत्वायोगशङ्का-परिहारं मत्वा NyāySu.(So.)88.19 (on i.2.26)

अन्वयवादिन् (anvaya-vādin) *m.* advocate of semantic relation लक्षणां विनैव अपेक्षसंज्ञान्वयवादिनां पुनरित्यम् RasGaṇ.321.14.

अन्वयवारण (anvaya-vāraṇa) *n.* avoidance of semantic relation घटान्चिताभावस्य दर्शने कर्मतासंसर्गान्वयवारणाय धात्वर्थनिष्ठविशेष्यतानिर्मुक्त-प्रकारतासंसर्गं शाब्दबोधं प्रति विशेष्यतया विभक्त्यर्थोपस्थितेहेतुत्वम् RasGaṇ.248.7.

अन्वयवासिन् (anvaya-vāsin) *adj.* living on the inherited property अहिनिहाचरवासि कथमागन्तुकमवद्वयसा निजं पदमुज्जामि PrabaCin.31.9.

अन्वयविकल (anvaya-vikala) *adj.* devoid of positive concomitance व्यतिरेकविकले हि साधारणः असाधारणोऽन्वयविकलः TātpaT.(U.)327.11 (on 5(4).87)

अन्वयविकलत्व (anvayavikala-tva) *n.* the state of being devoid of positive concomitance व्यतिरेकान्वयविकलत्वेन साधारणसाधारणयोः संशयहेतुत्व-मुक्तम् TātpaT.(U.)327.16 (on 5(4).89)

अन्वयविज्ञान (anvaya-vijñāna) *n.* knowledge of positive concomitance सत्यप्यन्वयविज्ञाने स तर्कपरिनिष्ठितः। अविनाभावसंबन्धः साकल्येनावधार्यते NyāyVi.2.239.

अन्वयविधायिन् (anvaya-vidhāyin) *adj.* assigning or conveying positive concomitance हेत्वपेक्षान्वयानुपपत्त्यान्वयविधायिश्रुत्यनुमानावस्थंभावाद् ... विरोधपरिहारो भविष्यति NyāySu.(So.)89.2 (on i.2.27)

अन्वयविनिर्मुक्ता (anvaya-vinirmuktā) *adj.* (f.) devoid of positive concomitance न चान्वयविनिर्मुक्ते (v.l.क्ता) प्रवृत्तिः लिङ्गशब्दयोः। ताभ्यां च न दिनापोहो न चासाधारणेऽन्वयः ŚlokaVār.5(13).73(585.1); TattvSaṃh.934.

अन्वयविरोध (anvaya-virodha) *m.* contradiction with semantic relation त्वंशब्दावगतधर्माणां ब्रह्मणि साक्षादन्वयविरोधेन जीवद्वारान्वयात् ... ब्रह्मणो वैलक्षण्यसाधकं सामानाधिकरण्यात् ŚrūtaPra.iB.224.27 (on i.1.13)

अन्वयविरोधिन् (anvaya-virodhi) *adj.* contradictory to semantic relation किंतु घटः कर्मत्वमित्याद्यन्वयविरोधिपदान्यपदार्थोपस्थितितया सा चेहायस्ति TattvCin.iv(1).480.7; अयं घट इत्यत्राग्निना सिद्धेदितिवत् अन्वयविरोधिना धर्मस्यानुपादानेनान्वयधीर्मुक्तं NyāyAmr.424B.12; (used as noun) (that) which is contradictory to semantic relation न ह्यत्र वह्निना सिद्धतीत्यत्रेवान्वय-विरोध्युपस्थितिरस्ति AdvaiSi.650.4.

अन्वयविरोधिरूप (anvayavirodhi-rūpa) *n.* form or nature contra- dictory to semantic relation बाधकप्रमाणाभावोऽन्वयविरोधिरूपविरोहो वा योग्यता TattvCin.ii(1).687.4; iv(2).391.1.

अन्वयविवक्षणा (anvaya-vivakṣaṇa) *n.* speakers intention of semantic relation तदविशेषा हि द्वेधा तदन्वययोग्यात्त्वार्थत्यागात् सत्येव तस्मिन्नर्थे संबन्धित्वेनान्वयविवक्षणात् LaSābdeSe.i.466.3.

अन्वयविवक्षा (anvaya-vivakṣā) *f.* speakers intention for semantic relation दन्तोष्णद्वारकसंबन्धेन दशत्वस्य समाहारेऽन्वयविवक्षायामस्त्येव समाहारे द्बन्धप्राप्तिः LaSābdeSe.ii.138.19.

अन्वयविवर्तिता (anvaya-vivardhitā) *adj.* (f.) brought up in noble family कन्यायां संपरित्यज्य तवान्वयविवर्तिताम्। यः करिष्यति तत्पूजासाधारः स्यात् स मातुषु SkandP.vi.89.34.

अन्वयविशिष्ट (anvaya-viśiṣṭa) *adj.* qualified by semantic relation अन्वयविशिष्टेऽर्थे त्वेकत्रैवैकस्य शक्तिः NayaVi.277.3 (on i.1.24)

अन्वयविशुद्धि (anvaya-viśuddhi) *f.* purity of family कपिप्रवीरः ... मायाभिरन्वयविशुद्धिमिवोपगृह्यम्। ... नारीम् ... ददर्श RāmC.19.43.

अन्वयविशेष (anvaya-viśeṣa) *m.* A particular kind of semantic relation अयमन्वयविशेषो विनाभावावस्थिद्वयत्रैकवाक्यतावशादेव सिध्यति ŚāstrDi.155.6 (on i.1.7); न हि सामान्यतोऽन्वयविशेषे जिज्ञासा स्यात् NyāyKuA.ii

(1).218.6; अखिलमपि वाक्यम् ... अन्वयविशेषं गमयेत् NyāySu.(Ja.)492B.10 (on iii.2.1); अन्वयसामान्य एव सामर्थ्यग्रहणं लभ्यते। नान्वयविशेषे ŚivārkaMa- Di.i.177.26 (on i.1.4); नान्वयविशेषे जिज्ञासोक्तिः संगच्छते LaCandr.785.18; किं चैकपदयोगेऽप्यन्वयविशेषस्य नियमेन जिज्ञासादर्शनात् ... शब्द एवाचिन्तयमिष्यते VaiyāBhū.246.7 (on 65); B particular kind of syntactic relation अद्याहारवपि श्रुतपदस्यान्वयविशेषकल्पनं न्याय्यम् ŚrūtaPra.ii.200.24 (on i.4.29)

अन्वयविशेषज्ञानार्थम् (anvayaviśeṣajñānārtham) *adv.* for the sake of knowing a particular kind of semantic relation अन्वयमात्रशक्ताप्यन्वय-विशेषज्ञानार्थमाकाङ्क्षदेवश्यमपेक्षणात् TattvCin.iv(2).535.6.

अन्वयविशेषण (anvaya-viśeṣaṇa) *n.* A qualifier of the constant object तत्रान्वयो द्रव्यं, अन्वयविशेषणं गुणः अन्वयव्यतिरेकाः पर्यायाः TattvPradī. (A.)101.7 (on i.80); B qualifier of semantic relation न च वृत्तिद्वयस्य विरोधः, अन्वयविशेषणतया पदार्थोपस्थितेः TattvCin.iv(2).542.2.

अन्वयविशेषधी (anvayaviśeṣa-dhī) *f.* knowledge of particular kind of semantic relation किंच पदार्थः संनिहितः उक्तः न तु गम्योऽपीति नान्वयविशेषधी-सिद्धिः NayaVi.271.12 (on i.1.24)

अन्वयविशेषवत् (anvayaviśeṣa-va(n)t) *adj.* having particular kind of semantic relation विशेषं अन्वयविशेषवन्तं तमेव पदार्थसमूहं गमयेत् NyāySu. (Ja.)492B.6 (on iii.2.1)

अन्वयविशेषान्तर्भाव (anvayaviśeṣāntarbhāva) *m.* [Inst.] by way of including particular kind of semantic relation घटान्चित्तकर्मतात्यादिना शक्यत्वे तु अन्वयविशेषान्तर्भावेनोपस्थितेः शक्यैव सिद्धत्वात् नान्वयविशेषे जिज्ञासोक्तिः संगच्छते LaCandr.785.18.

अन्वयविषयता (anvayaviśaya-tā) *m.* the state of being an object of semantic relation जातिव्यक्तयोः समानसंयित्संवेद्यत्वात् तथा घटज्ञानादिकं तु नान्वयविषयतायितं स्मरणे व्यभिचारात् TattvCin.iv(2).540.2.

अन्वयविषयत्व (anvayaviśaya-tva) *n.* the state of being the object of semantic relation तदन्यविषयत्वकल्पनायाश्च विरंस्यामो लघवाय TattvBi. 130.2 (comm. तस्य यदन्यविषयत्वं तत्कल्पनाया इति पञ्चमी); नाप्यभिज्ञान-शक्तेरान्वयविषयत्वम्, अर्थस्वरूपमात्रगोचरत्वेऽपि तत्प्रतीत्युपपत्तेः TattvBi.158.2.

अन्वयविषया (anvaya-viśaya) *adj.* f. referring to the semantic relation कारकाणां भावनान्वयव्युत्पत्तिः साक्षात्साधयद्वारा चान्वयविषया LaSābdeSe. i.448.3.

अन्वयवेला (anvaya-velā) *f.* [Loc.] at the time of semantic relation यत्रार्थः पुनरुक्त्यवदाभासते अन्वयवेलायामन्यथा भवति स पुनरुक्त्यवदाभासोऽलंकारः PratyāBhū.343.6; Mīmākau. i. 223.9 (on i.4.8)

अन्वयवैकल्य (anvaya-vaikalya) *n.* 1 absence of positive concomitance एकव्यापिध्वन्योमसमवायस्तु सिध्यति। नैयामन्वयवैकल्यादक्रमाघातितस्य Tattv- Saṃh.628; 2 absence of semantic relation स्वपदसत्पदयोर्जीवप्रधानपत्तेर्नान्वयवैकल्यम् ŚivārkaMaDi.i.201.16 (on i.1.10)

अन्वयवैधुर्य (anvaya-vaidhurya) *n.* absence of semantic relation गङ्गापदेनानुरूपलक्षणीयतीरेणैव सह घोषस्यान्वयोपपत्तौ कथमन्वयवैधुर्यम् Kiraṇā. 323.20.

अन्वयवैपरीत्य (anvaya-vaiparītya) *n.* opposition, i.e. reversal of positive concomitance विपरीतान्वयम् ... अन्वयवैपरीत्ये स एव यथावत् प्रतिपाद्यतां किं वैधर्म्यवचनेन Kāśī.iii.75.9 (on 5(4).120)

अन्वयवैर (anvaya-vaira) *n.* family feud अस्माकमित्यं कौशिकैः सहान्वयवैरम् Pañcā.193.21.

अन्वयव्यतिरेक (anvaya-vyatireka) *m.* [but n., MW.] 1A positive agreement and negative contrariety (between word and meaning) Bi positive and negative inferences or propositions ii positive and negative reasonings Ci positive and negative concomitance between probans and probandum, logical connection and separation ii positive affirmation and negative exclusion iii positive and negative implications iv positive, i.e. favourable condition and negative, i.e. impeding condition D presence and absence 2 gain, i.e. victory and loss, i.e. defeat 3 continuity or identity and distinction or difference 4 the word or expression anvayavyatireka 5 constant object 1A positive agreement and negative contrariety (between word and meaning) सिद्धं तु अन्वयव्यतिरेकाभ्याम् Vār.9 on P.i.2.45; वर्णितार्थवतान्वयव्यतिरेकाभ्यामेव MahāBh.i.220.3 (on i.2.45); केवलेनापि प्रत्ययेनार्थो गम्यते। कथम्। उक्तमन्वय-व्यतिरेकाभ्याम् MahāBh.ii.346.18 (on v.1.22); आकाशवद्व्यत्यन्तरीयकः शब्द इत्यन्वयव्यतिरेकाभ्यां दृष्टसामर्थ्यस्य साधनसामान्यस्य शब्देऽनुसंधानं गम्यते

अन्यव्यतिरेकाभ्यां शब्दबुद्ध्यावाचयते NyāyVi.2.292; अन्यव्यतिरेकाभ्यामप्राप्तयं न दोषतः ŚlokaVār.2.45(58.5); अन्यव्यतिरेकाभ्यां शब्दरूपत्वनिश्चयः ŚlokaVār.4.174(189.4); अन्यव्यतिरेकाभ्यामेव ज्ञानस्य गम्यते। आकारः ŚlokaVār.5(3).53(284.3); TātpaT.(U.) 38.13 (on 2.22); अन्यव्यतिरेकाभ्यां हि गुणजातोद्भवाद्देहोऽवगम्यते PrakaPañ.165.11; एतावदेव जिज्ञास्यम् ... अन्यव्यतिरेकाभ्यां यत्स्यात्सर्वत्र सर्वदा BhāṣP.ii.9.35; श्रेष्ठत्वनिर्धारणाय प्रजापतिगमनम्, तद्वचनादेकैकोत्मकेणान्यव्यतिरेकाभ्यां प्राणश्रेष्ठत्वप्रतिपत्तिः BrahmanSūBh.(Sān.)293.17 (on ii.1.5); ज्ञाते फले इष्टया तत्साधनेषु पुरुषः प्रवर्तते न त्वज्ञातफलसाधने इत्यन्यव्यतिरेकाभ्याम् ... परदेवतास्यरूपमेव ... सद्रतिः LalitāTriBh.330.12 (on 44); अन्यव्यतिरेकाभ्यां यथोक्तार्थः समर्थितः TaiUBhāVa.96.20(2); NyāyMañ.ii.69.18; क्षणादपरे च संयोगविनाशे सति भवतीत्यन्यव्यतिरेकाभ्यां संयोगाभावविषय एवावसीयते NyāyMañ.ii.124.4; 'असिन्कृते इदमभिमतमभिनिर्वर्तते अकृते वायनम् आपतनि' एवमन्यव्यतिरेकाभ्यामवगम्यते ManuBh.ii.432.7 (on 5.27); अन्यव्यतिरेकाभ्यां प्रतिपाद्यम्। असकृद्यभिचारात् ManuBh.i.438.2 (on 5.37); अन्यव्यतिरेकाभ्यां जनकः पिता जन्यश्च पुत्र इत्येतदवगम्यते ManuBh.ii.294.6 (on 9.166); काव्ये तु कविवचनानि रसयति विरसयति च नार्थाः। अन्यव्यतिरेकाभ्यां चेदमुपलभ्यते KāvyaMi.45.12; न च द्वयं स्वर्गः। अन्यव्यतिरेकाभ्यां प्रीतिवचनत्वावगमात् Kāśi.ii.31.1 (on 5(2).3); पटस्य ... एकत्वादिति चेन्न अन्यव्यतिरेकाभ्यां समधिगतसामर्थ्यस्यावयवनात्पदपङ्गन्यासि चित्ररूपग्रहणेहेतुत्वात् NyāyKa.30.19; नित्यविषयमेकत्वसिद्धावे सर्वमेतदेवं स्यात् ... अन्यव्यतिरेकाभ्यां तपोपलब्धेः NyāyKau.ii.56.3; i.68.9; ध्वनिचपलः ...। अन्यव्यतिरेकाभ्यां काव्यत्वमात्रप्रयुक्तोऽसावित्यनुमीयते VyaktiVi.21.12; अनुमेयार्थसंस्पर्शमात्रं चान्यव्यतिरेकाभ्यां काव्यस्य चरुत्वहेतुनिश्चितम् VyaktiVi.32.25; केचुदित्यन्यव्यतिरेकाभ्यामेव प्रत्यस्य कारणत्वमवगम्यते Aparā.587.20 (on 1.348); न चायमर्थोत्कारः ...। अन्यव्यतिरेकाभ्यां शब्दागतत्वेन प्रतीयमानत्वात् Kāvyañu.(He.)277.9; अस्मृतीं पूर्वदेहस्य विज्ञानं तत्कथं भवेत्। अन्यव्यतिरेकादेरनुसंधानविस्मृती AnuVyā.40B.8 (on 3.2); वार्तारम्भात् कृष्यादीन् धनार्जनोपायान् लोकेत एवाव्यतिरेकाभ्याम् ManvaVi.774.27 (on 7.43); अन्यव्यतिरेकाभ्यां तद्ग्रहे व्यभिचारी दोषाय, न त्वामयेन तद्ग्रहे TattvCin.i.72.2; तदुशं सर्वविषयोपलब्धिसाधारणकारणम् अन्यव्यतिरेकाभ्यां प्रतीयते JīvanVi.60.11; मनोऽपि प्रत्यक्ष एव अन्यव्यतिरेकाभ्यां सर्वप्रवृत्तिकारणं दृश्यते TattvPrakā.207A.10 (on iv.2.3); तद्व्यतिरेकाभ्यां विचारस्य ज्ञानसाधनता ज्ञायते NyāySū.(Ja.)18A.11 (on i.1.1); 57B.9 (on i.1.1); तत्र लौकिकहितहितव्यतिरेकाव्यतिरेकायुर्वेदनीतिशास्त्रादिकं प्रमाणम् NyāyPari.511.8; दण्डादौ सति घटादि जायते। असति न जायत इत्यन्यव्यतिरेकाभ्यां कारणत्वं गृह्यते SarvaDaKau.15.6; शरीरस्यान्यव्यतिरेकाभ्यामेव जीवस्य तद्विहितम् AnuBh.145.15 (on ii.3.16); 324.14 (on iv.2.11); अन्यव्यतिरेकेणैवोपादानादुपपत्तयेः कार्यकारणभावग्रहो भवति SāṅkhyaPraBh.20.2 (on 1.40); रूपवताज्ञानस्य योग्यताज्ञानविधया विधेयताज्ञानं प्रति कारणत्वमात्रेणैवादिवाक्ये सिद्धाद्वयं चान्यव्यतिरेकाभ्यां कृत्तुम् MīmāKau.iii(2).196.6 (on ii.2.13); नीवारणाय चरुविशेषजनकत्वस्य अन्यव्यतिरेकाभ्यामनुमेयत्वेन प्रत्यसादिष्यत्वान् BhāṣDī.iii.121.9 (on ix.2.11); राजव्यापारे विना जितोऽप्यर्थः प्राप्नुमश्नुको राज च भूतिं विना न व्याप्रियत इत्यन्यव्यतिरेकाभ्यामवधृत्तम् DaṇḍaVi.111.8 (on 2.27); उभावप्येतां शब्दात्कारं, ज्ञास्य परावृत्त्यसह्यादन्यव्यतिरेकाभ्यां तदादिश्रुतत्वावगम्यात् RasGān.536.12; IBii positive and negative reasonings विहितत्वावगम्यात् SāṅkhyaPraSū.6.63; अन्यव्यतिरेकाभ्यां व्यवहारे विभज्यते VākyPa.2.338; वागादीनां च इह संवादः कल्पितः विदुषोऽन्यव्यतिरेकाभ्यां प्राणश्रेष्ठत्वनिर्धारणार्थम् ChāṇḍoUBh.267.8 (on v.1.13); अनेनान्यव्यतिरेकाभ्यामन्योदर्यस्य संसृष्टित्वं घनग्रहणे कारणमुक्तं भवति Mītā.248.17 (on 2.139); अन्यव्यतिरेकाभ्यां शङ्काहरणं दुष्टः। इयं विषयाच्च सम्यक्त्वं धार्यम् PārśvaC.1.605; दुष्टेषु दण्डविधानादिष्वपि परिश्रान्तविधानादन्यव्यतिरेकाभ्यां परिश्रान्तकारिणोऽप्यहर्ह्यहर्ह्यहर्दयां कर्तव्यम् Subodhi.1.14 (on 2.0); अन्यव्यतिरेकेण रासस्यः सिद्धं तदा। ज्ञात्वा स्थितौ तौ स्वाधानावुभावनौ निवसितीं YogVā.iii.82.33; ICI positive and negative concomitance between probans and probandum, logical connection and separation अन्यव्यतिरेकाभ्यां यस्य दृष्टोऽनुवर्तकः। स्वभावस्तस्य तद्वेतुरतो मित्राच्च संपन्नः PramāVār.1.39; पुरुषबुद्धिपूर्वैव तर्हि प्रमाणान्तरव्येष्टाकारणमन्यव्यतिरेकाभ्याम् BrahmanSi.82.9; अन्यव्यतिरेकी च प्रतिषेधो पदे यथा ŚlokaVār.5(7).73(463.6); न हेतुर्भवेत् तद्वदन्यव्यतिरेकोः ŚlokaVār.6.345(818.1)(comm. सपञ्चन्यव्यतिरेकाभ्यामन्यव्यतिरेकोः सिद्धयानं सिध्यति); अतोऽन्यव्यतिरेकाभ्यामनुभा नैवमिष्यते ŚlokaVār.7.272 (on 7.272); अन्यव्यतिरेकाभ्यां बाधकप्रत्ययं दर्शयद्वाह Śāṅka.6.23; अन्यव्यतिरेकाभ्यां

व्यतिरेकपक्षमत्वनिश्चयो लिङ्गव्यापारात्मकत्वात् अवश्यकत्व इति सर्वेषु रूपेषु निश्चितग्रहणमपेक्षणीयम् NyāyBīṭ.92.4; दृष्टान्तदुष्टतया च हेतौरेव लक्षण-मन्वयव्यतिरेकयोरन्वयतद्दीयते NyāyMañ.ii.134.1; अन्वयव्यतिरेकभूयोदर्शन-साहायकमाचरन्नुत्तरतर्कः ĀtmaTāVi.863.15; अन्वयव्यतिरेकपक्षमतासम्प्रमपि बाधितविषयतयैतदप्रमाणम् TātpaT. (Vā.)43.6 (on i.1.1); अन्वयव्यतिरेकग्रहणेन समानबलोरन्वयव्यतिरेकपक्षमत्वात्सत्प्रतिपक्षत्वानुपलक्षितानि TātpaT. (Vā.)48.17 (on i.1.1); स्वशब्दस्यान्वयव्यतिरेकौ रस्यमानतासारं रसं प्रति निराकुर्वन्धनस्यैव ताविति दर्शयति Loc.25.6 (on 1.4); अस्यान्वयव्यतिरेकानुविधत्ते तत्तद्देतुं तथा घटादि मृदादिहेतुं अनुविधत्ते Kirañā.43.5; अन्वयव्यतिरेकाभ्यां तद्देतोर्भाषणता-गतेः। सामान्यपरिशेषौ तु न किंचित्कर्तुमर्हतः TarkSañ. (Ā.)35.1; अन्वय-व्यतिरेकाभ्यामतिसप्रसङ्गस्य नियामाणत्वादिति चेत् ŚrūtaPra.ii.180.1 (on i.4.28); अन्वयव्यतिरेकाभ्यां साध्यसाधनता यदि। तावेव खलु दृश्यते गुणदोषौ प्रति द्वयोः NyāyKu.17.11; कार्यनैव नेदीयसी ... अतः सैवान्वयव्यतिरेकाभ्यां कर्तृत्वोत्कर्षार्पकनिबन्धनप्रायश्चित्तवृद्धिहासहेतुः ManvaVi.1365.24 (on 11.46); अन्वयव्यतिरेकावविनाभावनिश्चयकार्यविति पक्षे साध्यसाधनयोरव्यभिचारो दुःखधारणो भवेत् SarvaDaSañ.2.6; वेदान्तश्रवणादीनां दृष्टफलग्रहणं प्रति साधनत्वस्यान्वय-व्यतिरेकाभ्यां सिद्धत्वात् VivaPraSañ.3.18; हेतुसाध्यसहचारदर्शनं तत्त्वन्वय-व्यतिरेकाभ्यां तत्र कारणम् TarkKau.11.13; इत्यादावन्वयव्यतिरेकौ द्वावयुक्तौ NyāyPari.162.5; व्याप्यधिकं यथा। अन्वयव्यतिरेकोद्योरव्यभिधानम् NyāyPari. 201.3; 1Cii positive affirmation and negative exclusion स्मरणमधिकृत्यान्वय-व्यतिरेकाभ्यां प्रशंसाहा JayaMa.123.18 (on 2.4); न च ... लौकिकप्रमाणव्यवहारी शक्तः कर्तुमन्वयव्यतिरेकौ TattvVai.29.11 (on 1.24); अन्वयव्यतिरेकसु-विशेषपर्यालोचनरूपा मतेष्टेष्टा इहा PramāMi.21.17 (on i.1.27); स्वदेशोऽयं विदेशोऽयमिति बुद्धेः प्रवर्तकः। अन्वयव्यतिरेकाभ्यां स्थित्यभ्यासः शरीरिणाम् RājTa. (Ka.)4.606; प्राणः एव पित्रादिः न तु शरीरम् इत्यन्वयव्यतिरेकाभ्यां प्रदर्शनपरम् ŚivārkaMaDi.1.365.15 (on i.2.18); i.411.25 (on i.3.7); इच्छादि-मन्वयव्यतिरेकाभ्यां मनस्येव लाघवात् सिद्ध्यति SāmkhyaPraBh.65.2 (on 1.146); सत्सु तेषु शक्यते न विपर्यय इति अन्वयव्यतिरेकाभ्यां सामर्थ्यम् SiddhaSā.i.12.9; भक्तावच्छेदकमप्येतदेवन्वयव्यतिरेकाभ्यामाह LalitāSaBh. 238.21 (on 313); 1Ciii positive and negative implications ब्रह्मस्यतिः - शुणु वाक्यं पुरंदर। अन्वयव्यतिरेकाभ्यां लक्ष्यस्ते कथिता पुरा। महत्ता LakṣmīT.1.35; 1Civ positive, i.e. favourable condition and negative i.e. impeding condition शौर्यं तुल्ये कथं वृत्तं स्वामी दास इति दिधा। अन्वयव्यतिरेकाभ्यां नीतेरित्वव्यर्थताम् SabhaS.53; 1D presence and absence एतेनान्वयव्यतिरेकौ यथास्वं प्रमाणेन निश्चितयुक्तौ PramāVāSvopVr.2.1; अन्वयव्यतिरेकाभ्यामर्थधेतु कारणं विदः ... संधिरेन्द्रियार्थानामन्वयव्यतिरेकयोः। ... बुद्धिर्ध्वयसविनी Laghiya.1.55; योऽर्थो ज्ञानस्याकारमात्मनोऽन्वयव्यतिरेका-वनुकारयति स प्रत्यक्षः PrakāPañ.139.9; अन्वयव्यतिरेकौ हि पदार्थस्य पदस्य च UpadeSa.389.96; पदपदार्थौ च न स्तो वाक्यमृते क्वचित्। अन्वयव्यतिरेकौ च तावृते स्तां किमाश्रयौ NaiṣkaSi.61.8; स एव चार्थः प्रत्यक्षगोचरो यो ज्ञानप्रतिभासमात्मनोऽन्वयव्यतिरेकानुकारयति TātpaT. (Vā.)17.20 (on i.1.1); 24.18 (on i.1.1); कार्यकारणभावश्च ... नान्वयव्यतिरेकाभ्यामतिरिच्यते TātpaT. (Vā.)159.6 (on i.1.5); 254.13 (on i.1.23); पक्षसपक्षविपक्षाः ... द्विरूपाः। तत्र ये कल्पनोपनीतास्तत्र काल्पनिका एव पक्षमर्थान्वयव्यतिरेकाः ĀtmaTāVi.217.16; प्रवाहाः ... तत्त्वे यत्नयता भाव्यमन्वयव्यतिरेकयोः NyāyKuA.i.13.5; नापि तदुत्पत्तिरन्वयव्यतिरेकाभावात्तस्मादुत्पत्तिरित्येवं वक्तुं न शक्यते TarkBhā. (Mo.) 4.20; वैधर्म्यदृष्टान्ते चोपलब्धे सत्तामपि निवृत्तौ प्रतिबन्धाभावेनान्वय-व्यतिरेकयोरभावः PramāMi.59.9 (on ii.1.27); अन्वयव्यतिरेकाभ्यां गुणदोषयो रस एवाश्रयः Kāvyañu. (He.)20.3; पूर्वज्ञानान्वयव्यतिरेकाभ्यां शब्दहेतुत्वा-च्छब्दालंकारत्वम् AlankāSa.98.13; यो ज्ञानप्रतिभासमात्मनोऽन्वयव्यतिरेका-वनुकारयति स प्रत्यक्षः AlankāSa.179.8; तत्रान्वयो द्वयं अन्वयविशेषणं गुणः, अन्वयव्यतिरेकाः पर्यायाः TattvPradi. (A.)101.7 (on 1.80); दर्शनं पुण्यपा-नामन्वयव्यतिरेकयोः RājTa. (Ka.)1.33; न चाधिष्ठानविषयतयान्वयव्यतिरेक-योरन्यथासिद्धिः TattvPradi. (Ci.)78.11; अतो दृष्टिभावाव इव द्रष्टृत्वा-भावेऽप्येतन्त्यादिकं प्रयोजकम्, अन्वयव्यतिरेकयोस्तुल्यत्वात् ŚrūtaPra. iA.159.12 (on i.1.1); एतावन्वयव्यतिरेकौ अध्यासप्रतिबन्धकतत्त्वज्ञानाभावविषयतयायुपपत्तौ VivaPraSañ.17.16; अन्वयव्यतिरेकाभ्यां भूनी लक्षणमाह यवेत्यादिना VedāntKau.81.14 (on i.3.8); अन्वयव्यतिरेकाभ्यामूष्णः सूक्ष्मशरीरधर्म्योपपत्तेः PuruṣPa.57.16; न च तस्यान्वयव्यतिरेकौ प्रामाण्ययनुकरोति NyāySu. (Ja.)80B.11 (on i.1.1); शब्द एव करणमिन्द्रियं सहकारिमात्रम् ... अन्वयव्यतिरेक-योरुभयत्र तुल्यत्वात् SarvaDaKau.129.20; अन्वयव्यतिरेकाभ्यां च स्वाप-

कामिन्यादिज्ञानमेवार्थक्रियाकारि Nyāyāmṛ.178A.7; स्फुरणमत्रेणाज्ञानादर्थनिर्णय-व्यतिरेकाभ्यां स्फुरणस्यैव ज्ञानविरोधित्वाच्च Nyāyāmṛ.364B.9; अर्थव्यतिरेक-वासनाया अभावाद् वासनाव्यतिरेकेणाप्यर्थोपलब्धेरन्वयव्यतिरेकाभ्यामर्थसिद्धिः AnuBh. 136.14 (on ii.2.30); यस्य स्वातन्त्र्येणान्वयव्यतिरेकौ न स्तः, किं तु कारणतादेव-न्वयव्यतिरेकौ गृह्यते SiddhāMu.10.5; तदुपादानकरणत्वमेव युक्तं लाघवात् स-विकारेख्यतःकरणस्यैवान्वयव्यतिरेकाभ्यां च SāmkhyaPraBh.13.38 (on 1.15); 76.34 (on 2.9); 142.19 (on 5.1.13); किं च यस्यान्वयव्यतिरेकौ सुखदिनान् दृश्यते तस्यैव सुखादुपादानत्वं कल्प्यते SāmkhyaPraBh.34.27 (on 1.65); अन्वयव्यतिरेकाभ्यां गवयनिष्ठोऽसदृश्यज्ञानं करणम् VedāntPari.177.4; अन्यत-ज्याया अभावे ... प्रत्यक्षनिर्णीतसुक्ष्मेक्यज्यायाश्चान्तराभाव इति अन्वयव्यतिरेकाभ्यां तत्सिद्धेरुपलम्भात् SiddhāTāVi.70.16; 106.19; भक्तिपूर्वकप्रत्ययोपदेशस्य चान्द-व्यतिरेकावुपदिशति LalitāSaBh.8.14 (on 13); मोचकत्वशक्तिमन्तरेण शिवस्य तदयोगेन मोचनकर्तृताया अन्वयव्यतिरेकाभ्यां शक्तायेव स्वीकृतं युक्तत्वं LalitāSaBh.96.28 (on 129); 2 gain, i.e. victory and loss, i.e. defeat अप्रणं वा दशग्रीवमनुजं वा विभीषणम्। अन्वयव्यतिरेकाभ्यां वीरः कमपिबेव्यति Anarha- Rā.6.19 (comm. जयपराजयाभ्याम्); 3 continuity or identity and distinction or difference मृग्यः पुरुषो नेति नेतीत्यतत्पजन्। अन्वयव्यतिरेकेण विवेकोऽज्ञातत्वा- BhāgP.vii.7.24 (Anvitārhaprakāśikā मणिपु सुत्रमिव सर्वत्रानुस्यूतत्वेनान्वयः। अत एव मणिभ्यः सूत्रस्यैवैकैकव्यतिरेकः); अन्वयव्यतिरेकाभ्यां जाग्रदव्यवसुपुतिः। विचित्रातः स्वामात्मनम् ... न भूयस्तदपेक्षिता BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 44.1; TaiUBhVā.175.14(2); योऽयमन्वयव्यतिरेकाभ्यामनात्मन्यतोऽस्तिहंकारः ... सोऽयं विपरीतार्थः NaiṣkaSi.77.6; अन्वयव्यतिरेकाभ्यां पंचकोशविवेकः। स्वान्तं तत उद्धृत्य परं ब्रह्म प्रपद्यते PañcDa.1.37; अन्वयव्यतिरेकाभ्यामहिमत्यनुपपन्न-अहंकारविषयतया क्लृप्तस्यानहंकारे तस्मिन्प्रयोगात् BhedaDh.64.3; शान्ते फलमेव व्यवहियमाणस्य ग्रहणे तदव्याप्यताया अन्वयव्यतिरेकाभ्यां जडत्वापादकत्वं ग्रहण इव साक्षिभास्यानामपि जडत्वानापत्तेः JñānBiPra.28.6; 4 the word or expression anvayavyatireka तच्च संवन्धान्तरं धूमादाविवाच्यव्यतिरेकाख्यम् TātpaT. (U.) 433.22 (on 5(10).32); उत्पत्तिस्थितिनिवर्धनस्यः कार्याणां स्युः कुतो न्विति। अन्वयव्यतिरेकाख्यो व्यापारोऽत्र विधीयते BrĀraUBhVā.i.4.1059; i.4.1345; अन्वयव्यतिरेकाख्यविवेकाय विधिर्भवेत् TaiUBhVā.189.2(2) 5 constant object, तत्रान्वयो द्वयं अन्वयविशेषणं गुणः, अन्वयव्यतिरेकाः पर्यायाः TattvPradi. (A.)101.7 (on 1.80); [rule and exception, MW.]

अन्वयव्यतिरेक (anvaya-vyatireka) *adj.* having positive and negative concomitances यतस्तत्त्वन्वयव्यतिरेकतावकाशं लभते घटो हि भूतलश्रितत्वेन प्रत्यक्षमुपलभ्यते ... तदस्य न संबन्धो व्यतिरेकः NyāyMañ.ii.8.28.

अन्वयव्यतिरेककाल (anvayavyatireka-kāla) *m.* time of presence and absence न चान्वयव्यतिरेकावन्तरेण तद्विचारासभेदं वेदितुमर्हति। न च क्षणिकोऽन्वयव्यतिरेककालानवस्थाया ज्ञातुमन्वयव्यतिरेकावुत्सहते Bhām.416.4 (on ii.2.18)

अन्वयव्यतिरेककुशल (anvayavyatireka-kuśala) *adj.* (used as noun) skillful (in the employment) of positive and negative inferences प्रसिद्धं चेदं लोकेऽन्वयव्यतिरेककुशलनामीदृशेन स्वजदर्शनेन साध्यागमः सूच्यते BrahmsBh. (Sāh.)312.19 (on ii.1.14)

अन्वयव्यतिरेकगम्य (anvayavyatireka-gamya) *adj.* [f.-ā] A knowable through positive agreement and negative difference तत्प्रतिबन्धे यत्न अन्वयः। स च यद्यपि साध्यः तथाप्यन्वयव्यतिरेकगम्यो न शब्दार्थः तत्प्रतिपादकपदभावात् PañcPā.98.6 (on i.1.4); शास्त्रव्यवस्थाहेतुर्नान्वयव्यतिरेकगम्या अर्थवता आश्रयते Pradi.iv. 260B.18 (on v.1.22); cf. अन्वयव्यतिरेकः B knowable through presence and absence न च सपक्षासपक्षावेवान्वयव्यतिरेकाभ्यामभावदर्शनविषयो न पक्ष इति साम्प्रतम् TātpaT. (Vā.)43.14 (on i.1.1); न सपक्षविपक्षावेवान्वय-व्यतिरेकगम्याविनाभावदर्शनविषयौ न पक्षः NyāySu. (Ja.)269B.7 (on ii.1.2); C knowable through positive and negative inferences नान्वयव्यतिरेकगम्यविवेकः सहकारित्वमपि त्वगमगम्यम् TātpaT. (Vā.)423.16 (on ii.1.58); सुखं प्रत्यक्षमां दुःखाभावस्त्वनुपलब्धिगम्यः तत्साधनता चान्वयव्यतिरेकगम्या NyāyRaMā.42.23; तथातुनूलक्ष्यमन्वयव्यतिरेकगम्यं, प्रतिकूलत्वं च तदन्वये कार्यव्यतिरेकगम्यम् NyāyVārPari.441.5; यद्यपि मङ्गलस्य कारणता नान्वयव्यतिरेकगम्या विनापि मङ्गलं प्रमातुंशक्तिमतापत्तेः TattvCin.i.5.3; यत्रान्वयव्यतिरेकगम्या कारणता तत्र फलपूर्वभावनियमो ग्राह्यः Upask.5.8 (on i.1.1); नियतपूर्ववर्तित्वं तु अन्वयव्यतिरेक-गम्या कारणता लौकिकी Upask.49.18 (on i.2.2); अदृष्टेषु तु विषयेषु नैवा बुद्ध्यः प्रादुर्भवन्ति इत्यन्वयव्यतिरेकगम्यमेवैतद् Upask.369.11 (on viii.2.2).

अन्वयव्यतिरेकगम्यत्व (anvayavyatirekagamyatva) *n.* A the state of being knowable through positive and negative inferences भावनायात्

भाष्यसाक्षात्कारहेतुभावस्यान्यव्यतिरेकगम्यत्वादनर्थक एवात्रापि विधिः PramāMā. 18.27; अन्यव्यतिरेकगम्यत्वाच्च वस्तुसामर्थ्यस्य न हि गुणान्तरस्यापि गुणविनाशकत्वेऽन्यत्रमणमस्ति Kirāṇā.231.12; तृणारणिमणिस्य तु कार्यवैजात्यमावश्यकं तत्रान्यव्यतिरेकगम्यत्वात्कारणताया व्यतिरेकाव्यतिरेकस्यावश्यकत्वात् Upask.50.6 (on 1.2.2); B the state of being knowable through positive agreement and negative contrariety अनिर्दिष्टार्थाः प्रत्ययाः स्वार्थं भवन्तीति स्वार्थं एवैषामर्थ इति, तदपि कल्पनामात्रम्, अन्यव्यतिरेकगम्यत्वादर्थवत्त्वस्य PadMañ. on KāśiVr. on P.iii.1.1(334.19)

अन्यव्यतिरेकगर्भित (anvavyatireka-garbhita) *adj.* consisting of positive and negative reasonings स्वोचितयर्मतागो, वर्णान्तरोचितयर्मचारश्च तत्सर्वं तच्च द्वैतचन्द्र मतसादात् भविष्यतीत्यादिवाक्येभ्योऽन्यव्यतिरेकगर्भितेभ्यः (कथ्यते) VedāntRaMañ 4.10(139.2)

अन्यव्यतिरेकगोचर (anvavyatireka-gocara) *m.* A object of positive and negative inferences सर्वेषामेव तेषां तां तापयिक्रियां प्रति प्रयोजकताया अन्यव्यतिरेकगोचरत्वात् ĀtmaTaVi.340.5; B object of presence and absence बीजादुरादिष्वन्यव्यतिरेकगोचरदृश्यसामान्यरूपस्यैव कारकत्वोपपादनं मद्गता प्रपञ्चन क्षणभङ्गनिराकरणाय क्रियमाणबुद्धिपूर्वकमापद्येत NyāyKu.28.1; व्यवहारोदितु बुत्पाद्यमानस्यान्यव्यतिरेकगोचरप्रत्यक्षजात्यालम्बन ... [तयैवोपपत्तेः] NyāyKu.155.4

अन्यव्यतिरेकग्रह (anvavyatireka-graha) *m.* knowledge of positive and negative concomitances अन्यथासिद्धिर्न तु जगत्केन जन्यस्यति चेन्न जन्वजनकयोर्गुणपदस्यव्यतिरेकग्रहेऽन्यथासिद्धिग्रहाभावात् Upask.198.12 (on iv.1.6)

अन्यव्यतिरेकग्रहण (anvavyatireka-grahana) *n.* knowledge of positive and negative concomitances घटादिकारणत्वं त्वन्यव्यतिरेकसमर्थिगम्यम्। अन्यव्यतिरेकग्रहणोपायश्च सामान्यम् NyāySu.(Ja.)162A.1 (on i.2.2); न च व्यावृत्तेषु घस्तुष्वन्यव्यतिरेकग्रहणमुपपद्यते। नियमव्यभिचारयोर्द्विज्ञानत्वात् NyāySu.(Ja.)372A.10 (on ii.2.6)

अन्यव्यतिरेकग्राहिन् (anvavyatireka-grāhin) *adj.* grasping positive and negative concomitances न ... सामान्यमस्ति तेन समस्तवैलोक्यानन्तरागत्यन्तर्निगतान्यव्यतिरेकग्राहिप्रत्यक्षव्यतिरेकेण न प्रतिबन्धोऽवद्युतो भवेत् NyāyMañ. i.111.10.

अन्यव्यतिरेकज (anvavyatireka-ja) *adj.* [f-ā] A produced from positive and negative inferences सास्त्रार्थकार्यसंबन्धिगोत्वमात्रस्य वाचकः। गोशब्द इति विज्ञानमन्यव्यतिरेकजम् ŚlokaVār.5(10).31(505.7); योऽयमन्यव्यतिरेकजो विवेक आत्मानात्मविभागलक्षणोऽनात्मस्थः NaiṣkaSi.182.8; B produced from positive agreement and negative contrariety अन्यव्यतिरेकजमेव किञ्चिद् वाक्यविकल्पादिमद् दृष्टं यथा शाब्दम् Kāśi.iii.108.14 (on 5(5).17); वाक्यार्थबुद्धिर्हि न तावदन्यव्यतिरेकजा। नापि संबन्धपूर्विका Kāśi.iii.135.13 (on 5(5).109)

अन्यव्यतिरेकजत्व (anvavyatirekaja-rva) *n.* the state of being produced from positive and negative inferences अन्यव्यतिरेकजत्वं संबन्धपूर्वकत्वं सामान्यविषयत्वं चासिद्धम् NyāyRa.433.11 (on 5(6).110)

अन्यव्यतिरेकज्ञान (anvavyatireka-jñāna) *n.* A knowledge of presence and absence यो हि विषयः स्वस्य अन्यव्यतिरेकज्ञानमनुकारयति स प्रत्यक्षः PrakāPañ.69.5; B knowledge of positive and negative concomitances न च वाच्यम् - शरीरजन्यत्वसकर्वकृत्योरन्यव्यतिरेकज्ञाने जन्यत्वसकर्वकृत्योस्तदग्रह न आवश्यक इति TattvCin.ii(2).56.12; C knowledge of positive and negative inferences कारणत्वादेरखण्डत्वस्वीकारेऽपि अन्यव्यतिरेकज्ञानस्यैव तद्ग्राहकत्वं वाच्यम् LaCandr.317.12; न च एकवाक्यताज्ञानस्य तत्र मानत्वात् LaCandr.668.24. वाच्यम्, अन्यव्यतिरेकज्ञानसहकृतप्रत्यक्षस्य तत्र मानत्वात् LaCandr.668.24.

अन्यव्यतिरेकतर्क (anvavyatireka-tarka) *m.* logic assisted by positive and negative concomitances कुट्टिमस्य नानात्वम् ... सर्वत्र तत्राविद्य-दारुणम्। रक्तसितनीलपीतादिभेदाद्वा। अत्रोहप्रत्यूहावन्यव्यतिरेकतर्कोपयोगिनी केचिदाहुः AbhinBhā.i.63.19 (on 2.78)

अन्यव्यतिरेकतत् (anvavyatireka-tas) *adv.* A due to positive and negative inferences यत् एवमिदं दृष्टमन्यव्यतिरेकतः। तस्मादङ्गिरसः प्राणो ज्ञेय आत्मेति पण्डितः BrĀraUBhVā.i.3.294; मतिर्दृढा। सा तत्त्वमसंप्राप्य ज्ञेय आत्मेति पण्डितः BrĀraUBhVā.i.4.1180; B due to connection and separation तत्त्वग्रूपमेषत BrĀraUBhVā.i.4.1180; C due to positive and negative concomitances न युक्तमकृतं वचः। ... व्यापारानन्तरं श्रुतेः ... तन्नावानुविधायित्वमन्यव्यतिरेकतः BhaviP.78B.28 (i.40.17); द्विधोदाहरणं सप्रम्प व्याप्तिनिर्देशपूर्वकम्। दृष्टान्तवचनं तत्त्वादन्वयव्यतिरेकतः TārkiRa.180.3; द्वैविध्यं

तु भवेद्व्यापारानन्वयव्यतिरेकतः। अन्यव्यापारितुल्यं व्यतिरेकविधेयत्वे BhāṣāPa.142; D due to presence and absence "अत एव प्राणः"। अध्यात्ममन्यव्यतिरेकतः AnuVyā.10B.2 (on 1.1)

अन्यव्यतिरेकतुल्यत्व (anvavyatireka-tulyatva) *n.* similarity with positive and negative concomitances उन्मत्तसहचरितयोर्महत्त्वानेकद्वयवत्त्वयोः ... अन्यव्यतिरेकतुल्यत्वेऽपि द्रव्यबाहुषत्वे नानेकद्वयवत्त्वम् TattvCin.i.728.8.

अन्यव्यतिरेकतौल्य (anvavyatireka-taulya) *n.* [Inst.] in accordance with similarity with positive and negative concomitances तत्प्रतिबन्धेन ज्योत्स्वतिरित्याहुः। तत्र, वह्निप्रतिबन्धकारभावयोरन्यव्यतिरेकतौल्येनोभयस्यापि कारणत्वात् TattvCin.ii(2).115.5; घटतद्व्यसंजननयोः कुललघटध्वंसगतापरोक्ष-ज्ञानचिकीर्षाकृतीनामन्यव्यतिरेकतौल्येनोक्तानियमस्याप्रामाणिकत्वात् ŚivārkaMaDī. i.139.30 (on i.1.3)

अन्यव्यतिरेकदर्शन (anvavyatireka-darśana) *n.* A observation of positive and negative concomitances कथं द्रव्येष्वेव द्रव्यत्वं गुणेष्वेव गुणत्वं कर्मत्वे कर्मत्वमिति। एवमादि कस्मादन्यव्यतिरेकदर्शनात् PadārthaSam.327.14; Upask.349.9 (on vii.2.26); अन्यव्यतिरेकदर्शनाद्वक्तव्यमिति भ्रान्तिः दोषैर्मिथ्यात्वमिति TātpaT.(U.)47.10 (on 2.43); अन्यव्यतिरेकदर्शनात् द्रव्यत्वादीनां नियमो ज्ञायते NyāyKa.328.11; B knowledge of positive and negative inferences ग्राहकं च तस्य (कारणत्वस्य) क्वचिदन्यव्यतिरेकदर्शनसहकृतं प्रत्यक्षम् क्वचिदनुमानं क्वचिदागमादिकम् PadārthaTaNi.74.2-4; C knowledge of presence and absence अन्यव्यतिरेकदर्शनेन मनसः कर्तृत्वादावुपपादानत्वमेव कल्प्यते, कार्याश्रय-निष्ठत्वेनान्तरङ्गत्वात् GuruCandr.iii.90.23; LaCandr.611.1.33; D knowledge of positive and negative agreement द्विविधोऽपि पदार्थो निरूपितः, तदुपस्थितिश्च आसत्तिः, सा च शाब्दबोधे हेतुः, तथैवान्यव्यतिरेकदर्शनात् VedāntPari.213.1.

अन्यव्यतिरेकदर्शिन् (anvavyatireka-darśin) *adj.* (used as noun) (person) observing positive and negative concomitances अन्यव्यतिरेकदर्शी विषयाभावं प्रतिपद्यमानः संपादयत्ययमनुपस्थितिधर्मको भविष्यतीत्यस्मिन्नर्थे प्रमाणम् NyāyKa.174.13.

अन्यव्यतिरेकदृष्टान्त (anvavyatireka-dṛṣṭānta) *m.* positive and negative examples स त्रिविधः। पञ्च हेत्वाभासाः। सव्यभिचारोऽनेकान्तिकः। साधारणसाधारणानुपसंहारिभेदात्। ... अन्यव्यतिरेकदृष्टान्तरहितोऽनुपसंहारी Tark-Sam.(A.)45.2.

अन्यव्यतिरेकद्वार (anvavyatireka-dvāra) *n.* [Inst.] through positive affirmation and negative exclusion प्रत्यक्षं तावत् भूतलमेवेदं घटादिनं भवतीत्यन्यव्यतिरेकद्वारेण वस्तु परिच्छिन्दत् PramāMī.9.2 (on i.1.12)

अन्यव्यतिरेकधी (anvavyatireka-dhī) *f.* knowledge of positive and negative concomitances न तु सर्वकारणव्यक्तीनामन्यव्यतिरेकधीस्तद्ग्राहिका LaCandr.317.15; न च तावतां प्रथममुपस्थितिस्ति, येन प्रथमतः एव प्रत्येक-मन्यव्यतिरेकधीसंभवः LaCandr.317.17.

अन्यव्यतिरेकनिबन्धन (anvavyatireka-nibandhana) *adj.* caused by presence and absence अन्यव्यतिरेकनिबन्धनः कार्यधरणभावो न समानविषयत्व-मनुविधीयते TātpaT.(Vā.)139.12 (on i.1.4)

अन्यव्यतिरेकनिमित्त (anvavyatireka-nimitta) *adj.* caused by positive and negative agreement तस्मात् संबन्धान्तरनिमित्ताद्यप्रतिपत्त्युत्तरकालं गमकत्वमवगम्यमानमर्थप्रतिपत्तावनङ्गम् यथान्यव्यतिरेकनिमित्तार्थप्रतिपत्त्युत्तरकालं धूमादी गमकत्वमवगम्यमानमङ्गम् TātpaT.(U.)433.21 (on 5(10).33)

अन्यव्यतिरेकनियम (anvavyatireka-niyama) *m.* A law of positive and negative concomitances यद्यपि चास्त्यानां केषांचिदन्यव्यतिरेकनिधमत् सत्यसिद्धिहेतुत्वनियमः ŚatDū.135.18; B rule of presence and absence अयं सत्यसिद्धिहेतुत्वनियमः सत्यपानादिकं कृते तृप्तिमवत्यकृते न भवतीति ... किंचिन् सत्यपानादिकं करोति Mīṭā.370.18 (on C.368)

अन्यव्यतिरेकनिरूपण (anvavyatireka-nirūpaṇa) *n.* description of positive and negative concomitances प्राप्ताप्रान्तविवेकेन। अन्यव्यतिरेक-निरूपणेनेत्यर्थः ŚrūtaPra.ii.372.23 (on ii.3.33)

अन्यव्यतिरेकनिरूपित (anvavyatireka-nirūpita) *adj.* ascertained by positive agreement and negative contrariety प्रातिपदिकवाच्या एव स्थित्वाद्यः

प्रत्ययेन धोत्यते इति नानुज्ञायते। ... प्रकृतेश्चान्यव्यतिरेकनिर्धारितसर्वार्थमात्रवचनत्वात्
Kaṣi.ii.179.7 (on 5(3).214); सर्वो हि शब्दोऽन्यव्यतिरेकनिर्धारितान् सामान्यांशा-
नवलम्ब्य प्रवर्तते Śarka.19.18.

अन्यव्यतिरेकनिश्चय (anvayavyatireka-niścaya) *m.* ascertainment of
positive and negative concomitances न ह्यसति प्रतिबन्धे अन्यव्यतिरेक-
निश्चयोऽस्ति PramāVaSvopVr.7.10; अन्यव्यतिरेकनिश्चयस्य तु भिन्नोपायसाध्यतया
भेदेनैव निर्देशः कार्यः HetuBīT.41.3.

अन्यव्यतिरेकनिष्कृष्ट (anvayavyatireka-niṣkṛṣṭa) *adj.* ascertained
from positive agreement and negative contrariety किं पुनः पदभागयोः
प्रकृतिप्रत्यय-योरन्विताभिधानमिच्छं, नैवं, तावन्व्यव्यतिरेकनिष्कृष्टस्यार्थवाचिनौ
पृथगेवाच्यन्तौ NyāyRa.946.8 (on 7.355)

अन्यव्यतिरेकन्याय (anvayavyatireka-nyāya) *m.* positive and negative
reasonings योऽयमन्यव्यतिरेकन्याय एतावानेव यदवसानो वाक्यार्थस्तदभिज्ञस्याहं
ब्रह्मास्मीत्यादिर्भवति NaiṣkaSi.137.5.

अन्यव्यतिरेकपरिच्छेद (anvayavyatireka-paricchedya) *adj.* to be
ascertained through positive agreement and negative contrariety अन्य-
व्यतिरेकपरिच्छेदमेवैतत् Upask.369.5 (on viii.2.2)

अन्यव्यतिरेकपरिशुद्ध (anvayavyatireka-pariśuddha) *adj.* examined,
i.e. established by positive and negative inferences यावन्तो धर्माः दृष्टान्ते
अन्यव्यतिरेकशुद्धाः संभवन्ति ते सर्वे प्रसज्यमानाः केन वार्यन्ते BrahmSū-
Bh.(Bhā.)9.1 (on i.1.2)

अन्यव्यतिरेकपुरःसर (anvayavyatireka-puraḥsara) *adj.* preceded
by positive agreement and negative contrariety अन्यव्यतिरेकपुरःसरं वाक्यमेव
... मुमुक्षुं स्वाराग्येऽभिषेचयति NaiṣkaSi.127.3; अन्यव्यतिरेकपुरस्सरं वाक्यमेवा-
वाक्यार्थरूपमात्रानं प्रतिपादयति NaiṣkaSi.130.1.

अन्यव्यतिरेकप्रतिस्त्वन (anvayavyatireka-pratisandhāna) *n.* re-
collection of positive and negative concomitances हेत्वभावापत्तिरूपानुपपत्तिर्मा
भूदिति हेतोरन्वायव्यतिरेकप्रतिबंधानात् साध्यधीरनुमेव NayaVi.155.1 (on i.1.5)

अन्यव्यतिरेकप्रदर्शन (anvayavyatireka-pradarśana) *n.* the act of
pointing out positive and negative concomitances आनुपूर्व्या सिद्धकार्यकारणभाव
इत्यन्यव्यतिरेकप्रदर्शनपरम् VedāntKa.90.16 (on i.1.4); उदाहृतश्रुतिः देहशोषस्य
जीवोत्क्रमणप्रयुक्तत्वं प्रतिपादयति ... अन्यव्यतिरेकप्रदर्शनस्य तदप्युक्तव्यतिरेकपथत्वात्
PūrvottaVāNāMā.166.4.

अन्यव्यतिरेकप्रमाण (anvayavyatireka-pramāṇa) *n.* means such as
positive and negative inferences न हि वेदान्तश्रवणं ब्रह्मसाक्षात्कारहेतुरिति
अन्यव्यतिरेकप्रमाणमस्ति SiddhāLeSaṁ.8.2.

अन्यव्यतिरेकफलत्व (anvayavyatirekaphala-tva) *n.* the state of being
the fruit of positive and negative concomitances प्रत्यक्षता तथाविधस्याप्रत्यक्ष-
तायामेव विश्राम्यति, अन्यव्यतिरेकफलत्वाद्धेतुफलभावस्य ĀtmaTaVi.647.8.

अन्यव्यतिरेकबल (anvayavyatireka-bala) *n.* A [Inst.] by the force
of positive and negative agreements यत्र यत्र गोत्वं तत्र तत्र प्रयोगात्
वाहुलेयाभावेऽपि शावलेये प्रयोगात् सत्तादिसमन्वितेऽपि महिष्यादावप्रयोगादन्व-
व्यतिरेकबलेनेदृशं विज्ञानमुपजायते TātpT.(U.)436.11 (on 5(10).46); B [Inst.]
by the force of positive affirmation and negative exclusion ब्रह्मणोऽयमिति
... अन्यव्यतिरेकबलेनोत्पादकजातिज्ञानस्योक्तप्रकारेण परिहृतात्वाश्रयदोषस्य
सहकारित्वकल्पनैवोचिता NyāySu.(So.)11.28 (on i.2.2); C [Abl.] due to the
force of positive and negative concomitances तात्पर्यज्ञानस्यापि हेतुत्व-
मन्व्यव्यतिरेकबलात् यदभावविषयको यत्संशयव्यतिरेकनिश्चयी यत्र प्रतिबन्धको
तत्रिश्चयसंज्ञेतुः LaCandr.860.14.

अन्यव्यतिरेकबाध (anvayavyatireka-bādha) *m.* sublation (of
inference) by presence and absence न च तत्र प्रकाशान्तराभावादसत्त्वदर्शनम्,
बहुलालोकविततेऽपि प्रसङ्गात्, अतो नान्यव्यतिरेकबाधः PrakaVi.139.14.

अन्यव्यतिरेकबुद्धि (anvayavyatireka-buddhi) *f.* knowledge of
presence and absence न च क्षणिकस्यान्यव्यतिरेकबुद्धिद्वयकालेऽवस्थानं संभाव्यते,
अतो न कर्तव्यम् PrakaVi.518.17; तत्र किं तव मते कार्यकारणभावव्याप्ति-
र्धूमिग्निकस्योः, उत तत्संतानयोः नाद्यः, क्षणिकयोरन्यव्यतिरेकबुद्धिद्वयकाल-
वस्थानायोगात् VivaPraSaṁ.101.9.

अन्यव्यतिरेकभङ्ग (anvayavyatireka-bhaṅga) *m.* loss, i.e. denial of
positive and negative concomitances तस्मात्तदुत्ताधिकरणोक्तैर्नान्यव्यतिरेक-
भङ्गपरिहारेण पक्षद्वयमपि समर्थनीयम् TantrVā.975.22 (on iii.4.13)

अन्यव्यतिरेकभाष्य (anvayavyatireka-bhāṣya) *n.* explanation of
positive agreement and negative contrariety शैल्यमवगच्छति, अवगच्छत्येवासी

शुक्लगुणं द्रव्यम् इति। किमन्यव्यतिरेकभाष्यशेषमेवैतत्
i.1.25)

अन्यव्यतिरेकभेद (anvayavyatireka-bheda) *m.* A difference between
presence and absence अनेकधर्मोपपत्तिस्तर्हि पृथङ् न पठितव्या अन्यव्यतिरेक-
भेदविवक्षायां पृथगभिधानं पुनः संशयकारणभेदविवक्षयेति NyāyVār.103.12 (on
i.1.23); B difference as positive and negative concomitances स्वभावतः साध्ये
साधनस्य व्याप्तिरविनाभावः। स द्विविधः। अन्यव्यतिरेकभेदात् NyāySā.5.3;
PrakaVi.567.4; NyāyPari.108.6; SarvaMaSaṁ.4.14; YāyindraDā.18.8.

अन्यव्यतिरेकभ्रान्ति (anvayavyatireka-bhrānti) *f.* illusion of positive
and negative inferences वेदविहितो यः प्राणिवधः सोऽस्मिन्निति वरायरे
स्थावरजङ्गमे नित्योऽनादिः। यस्तु तन्नादिः सोऽन्यव्यतिरेकभ्रान्त्या इदमनित्यः
ManuBh.i.440.20 (on 5.44)

अन्यव्यतिरेकमहिमवश (anvayavyatirekamahima-vaśa) *m.* [Abl.]
on account of the power of positive agreement and negative contrariety
गवानयनेऽपि ... वाक्ये तदर्थगवानयनसम्भवात् गमानयेत्यदिवाक्यं गवानयन-
कर्तव्यतैकयोधकमिति कथं निश्चिनुयात् अन्यव्यतिरेकमहिमवशाद्दृष्टानुपग्राह्येति चेत्
तुल्यम् NyāyPari.395.7.

अन्यव्यतिरेकमात्र (anvayavyatireka-mātra) *n.* A mere positive and
negative reasonings न त्वन्यव्यतिरेकमात्रसाध्योऽयमर्थः NaiṣkaSi.127.4; B
mere positive and negative concomitances तथा हि अन्यव्यतिरेकमात्र-
संपत्तिरविनाभाव उच्यते सर्वरूपसंपत्तिर्वा TātpT.(Vā.)195.10 (on i.1.5); व्याख्यानं
त्वपक्षधर्मतायामसिद्धत्वे सर्वमसिद्ध एवान्तर्भवतीति। न चैवं सति अन्यव्यतिरेक-
मात्रस्यैवं लक्षणमिति वाच्यम् Kiraṇā.294.12.

अन्यव्यतिरेकमुख (anvayavyatireka-mukha) *m.* [Inst.] by means of
presence and absence अतिप्रसङ्गात् तथा चानेन व्याप्तिरेवेयमन्यव्यतिरेकमुखेन
निरूप्या (v.l. for अन्यव्यतिरेकमुखनिरूप्या) Kiraṇā.324.14; B [Inst.] by means
of positive and negative concomitances व्यतिरेकः ... हेतुसद्भावे साध्यसद्भाव-
लक्षणेनान्वयेनावगम्यत इत्यन्यव्यतिरेकमुखेन प्रवर्तमानत्वादितदनुमानमेव TantrRāha.
13.17.

अन्यव्यतिरेकमुखनिरूप्या (anvayavyatirekamukha-nirūpyā) *adj.* (f.)
to be described through presence and absence व्याप्तिरेवेयमन्यव्यतिरेक-
मुखनिरूप्या इति कृतमर्थान्तरत्यग्रहणेन Kiraṇā.324.14

अन्यव्यतिरेकमूल (anvayavyatireka-mūla) *adj.* [f. -ā] A based on
positive agreement and negative contrariety अन्यव्यतिरेकमूलमेवायुर्वेदवाक्यानां
प्रमाण्यं नाप्तकृतम् NyāyMañ.i.227.8; शिष्टप्रयोगमूलं तर्हि व्याकरणस्युत्तरात्
वैद्यकस्युत्तरिवान्यव्यतिरेकमूलैकैति चेत् के शिष्टा इति पुष्टो वक्तुमर्हसि NyāyMañ.
i.378.23; B based on positive and negative inferences न च गृह्यदीना
दृष्टार्थत्वात्क्षणशास्त्रमन्यव्यतिरेकमूलं न वेदमूलमिति वाच्यम् MayūMāli.463.20
(on vi.2.4)

अन्यव्यतिरेकमूलता (anvayavyatirekamūla-tā) *f.* the state of being
based on positive and negative inferences स्त्रीशृङ्गजनानामवैद्यत्वात्त्रात्र वेदमूलता
शक्या कल्पयितुम्। ... अन्यव्यतिरेकमूलतां चात्रेच्छन्ति ManuBh.i.438.1
(on 5.37)

अन्यव्यतिरेकमूलत्व (anvayavyatirekamūla-tva) *n.* the state of being
based on positive and negative inferences यद्यपि दण्डनीत्यायस्य सर्वलोकः
शक्यते ज्ञातुम् अन्यव्यतिरेकमूलत्वादस्यार्थस्य ManuBh.ii.13.26 (on 7.43);
अन्यव्यतिरेकमूलत्वाच्च स्मृतेरनुक्तमुक्तं वाखिलं विविच्य यथाहं व्याख्येयम् Bāla-
Krñ.i.183.5 (on 1.304-306)

अन्यव्यतिरेकयुक्त (anvayavyatireka-yukta) *adj.* consisting of positive
and negative concomitances कार्यत्वमाश्रितत्वमात्रेण व्याप्तमुपलब्धमन्यव्यतिरेक-
युक्तेषु घटादेः कार्यस्याश्रितस्य दृष्टत्वात् NyāyMañ.ii.137.27.

अन्यव्यतिरेकरूप (anvayavyatireka-rūpa) *adj.* of the nature of posi-
tive and negative concomitances अनुमानम् - अन्यव्यतिरेकरूपम् Bhāṣk.
i.92.5 (on i.2.3)

अन्यव्यतिरेकलक्षण (anvayavyatireka-lakṣaṇa) *adj.* A of the nature
of positive and negative concomitances अन्यव्यतिरेकं विनापि प्रमेयत्वादेः
पर्वतधर्मत्वमस्ति अतोऽन्यव्यतिरेकलक्षणादुत्तराद्विभ्रमिदं रूपान्तरम् TātpT.(U.)
367.17 (on 5(5).80); B of the nature of positive and negative reasons अस्मिन्
सूत्रे उपन्यस्ते कश्चिदोदयति योऽयं वाक्यार्थप्रतिपत्तौ पूर्वार्थस्यान्यव्यतिरेकलक्षणे
न्यायः सर्वकर्मसंन्यासपूर्वकोऽभिहितः NaiṣkaSi.110.2; C of the nature of
affirmation and exclusion न्यायः कुतः प्रत्येतव्यः ... व्यवहारादुद्बुद्धव्यवहार-
न्यव्यतिरेकलक्षणादवागम्यते Mīā.145.2 (on 2.21)

अन्यव्यतिरेकविषयीभूत (anvayavyatireka-ṣaṣaibhūta) *adj.* which has become the object of positive and negative concomitances प्रातिस्विकी तु

समुदायमूलात् प्रामाण्यम् । किं तर्हि । अन्यव्यतिरेकसमर्पणमप्यन्यथासिद्धम् ।
 Bṛh. 396.1 (on i.1.25): तत्रास्ति विषयत्वम् । तादृशव्यतिरेकसमर्पणमप्येव, न
 प्रत्यक्षमप्यम् । NyāyMañ. 1.29.31: यथायमन्यव्यतिरेकसमर्पणयोग्योऽर्थः प्रत्यक्षदेशे
 वा ... तथापि वैदिकं निदर्शनमुपन्यस्यति ManuBh.ii.126.12 (on 8.116):
 निविष्टाधिकृता लैकिकी अन्यव्यतिरेकसमर्पणमप्या प्रतिज्ञाश्रिता च PariVr.

9. निम्नलिखित में से

(Si.)186.21; B to be obtained through presence and absence यत्तयोरैकस्यैकान्यव्यतिरेकसमधिगम्या व्यातिर्भवेत् अतो वाच्यं व्याप्तेरधिकरणम् Kāśi.iii.19.16 (on 5(4).12); C to be obtained through positive agreement and negative contrariety न हि यो यदभावे प्रतीयते स तस्यार्थो युज्यते। अन्यव्यतिरेकसमधिगम्यत्वाद् अर्थस्य Nyāsi.546.16 (on iii.1.67)

अन्यव्यतिरेकसंपन्न (anvavyatireka-sampanna) *adj.* possessing positive and negative concomitances न हान्यव्यतिरेकसंपन्नेऽनुमाने एकस्मिन्नर्थे समाविशतः तस्मान्नानुमानविरुद्धम् NyāyVār.15.20 (on i.1.1); अनुमानयोक्तत्वरूपेण नान्यव्यतिरेकसंपन्नयोरेपि समावेशदेशेनात् यथाश्रुतवार्तिकमसंगतम् NyāyVārPari. 283.10; (used as noun) (that) which possesses positive and negative concomitances अन्यव्यतिरेकसंपन्नादुत्पत्तिधर्मकत्वादित्यतः (शब्दः) NyāyVār. 538.17 (on v.1.3); एतेनैवानुमानेनापहृतविषयमश्रावणत्वानुमानं चरममन्यव्यतिरेकसंपन्नमपि न स्वोक्तं कार्यं जनयति TātpT.(Vā.) 48.9 (on i.1.1)

अन्यव्यतिरेकसहकृत (anvavyatireka-sahakṛta) *adj.* assisted by positive and negative inferences यथादेः श्रुत्या तृणादेरणिमण्यभाववति स्तोभे तृणसत्त्वे वह्निसत्त्वे तदभावेऽनुपत्तिरित्यन्यव्यतिरेकसहकृताध्याहात् तत्सिद्धेः VāyāBhū.87.3 (on 22)

अन्यव्यतिरेकसामर्थ्य (anvavyatireka-sāmarthya) *n.* competency of positive agreement and negative contrariety अतः पदविशेषगता वाचकशक्तिः सा च प्रतिपदमन्यव्यतिरेकसामर्थ्यात् BrahmSūBh.(Bhā.) 14.27 (on i.1.4)

अन्यव्यतिरेकसिद्ध (anvavyatireka-siddha) *adj.* [f. -ā] A proved or established by positive agreement and negative contrariety असत्याश्च सत्यप्रतीतिः श्रुतिसिद्धान्यव्यतिरेकसिद्धा च Bhām.356.13 (on ii.1.14); अर्थावबोधोऽध्ययनक्रियाया अन्यव्यतिरेकसिद्धं फलम् वेदाध्येतृणां अर्थनिश्चयादर्शनात् PrakaVi.25.10; 610.20; किमर्थज्ञानमध्ययनस्य दृष्टफलमन्यव्यतिरेकसिद्धम् ... उत शास्त्रीयम् VivaPraSāh.174.10; B proved or established by presence and absence मनननिदिध्यासनयोरेपि न विधिस्तयोरन्यव्यतिरेकसिद्धसाक्षात्कारफल-योर्विधिसत्त्वैरवैरनुयादात् Bhām.117.2 (on i.1.4); प्रवृत्त्यनुपपत्तेरन्यव्यतिरेकसिद्धं कृतियोग्येष्टसाधनस्यैव प्रवर्तकत्वम् PrakaVi.76.9; अज्ञानोपादेयत्वं च शुक्तिरजतादी-नामन्यव्यतिरेकसिद्धमग्रे स्थापयति AdvaiSi.528.11; 870.11; घटादिज्ञाने अन्यव्यतिरेकसिद्धस्य चक्षुरादिजन्यत्वस्य ... व्यावहारिकत्वं स्वीकृत्य GuruCandr.i. 204.20; C proved or established by positive and negative inferences ज्ञानविधौ ... अनुपरावृत्तिं रात्रिसत्रवदिति तदप्यलीकम् ... विद्यायाश्चाविद्यानिवृत्ता-वन्यव्यतिरेकसिद्धसाधनमावायाः अन्तरेणापि विधिमुपरावृत्तिशेषतावगमात् NyāyMa. 307.10; पित्तकफानिलोपहतेन्द्रियस्येति समाधिकारणं प्रदर्शयता ... इन्द्रियोपघातस्य हेतुत्वमुक्तं भवति। अन्यव्यतिरेकसिद्धं चैतत् Kirāṇā.265.8; शास्त्रप्रवृत्तिहेतुत्वं च विचारकर्तव्यताया अन्यव्यतिरेकसिद्धम् VivaPraSāh.8.8; अन्यव्यतिरेक-सिद्धभूयुक्तकादिसहकारिणो बीजाख्ये कारणे विशेषमुच्युन्ताख्यं जनयन्ति VivaPraSāh.100.6; 101.18; अथान्यव्यतिरेकसिद्धश्चैयःसाधनाभिधायी धर्मशब्दः ... श्रेयःसाधनमिति ... मन्यसे VivaPraSāh.166.13; अन्यव्यतिरेकसिद्धोपाधि-प्राबल्यनिबन्धनत्वात् इति गृहाण AdvaiSi.849.27; शाब्दबोधत्वावच्छिन्नं प्रति तात्पर्यज्ञानस्य कारणत्वमन्यव्यतिरेकसिद्धम् MīmāKau.iii(1).17.10 (on i.2.7); संस्कारहेतुत्वं च स्मृताविधानुभितावपि अन्यव्यतिरेकसिद्धमस्तु, मास्तु वा GuruCandr.i.217.15; (used as noun) that which is proved or established by (means of) positive and negative inferences अतोऽन्यव्यतिरेकसिद्धस्य आगम-सिद्धस्य वा पक्षीकारे ग्राहकप्रमाणवाधोऽवर्जनीयः NyāySiA.195.19; D proved by positive and negative concomitances न चान्यव्यतिरेकसिद्धहेतुभावस्याभावेऽपि हेत्वन्तरात् कार्यजन्य AtmaTaVi.876.8; न च पक्षधर्मतावरमन्यव्यतिरेकसिद्धान् धर्मान् निवर्तयितुमीष्टे, तस्यान्यव्यतिरेकसिद्धधर्मप्रकर्षमात्रहेतुत्वात् ŚrūtaPra. iB.128.19 (on i.1.30)

अन्यव्यतिरेकसिद्धता (anvavyatirekasiddha-tā) *f.* [Inst.] by way of being established by presence and absence न ... पुरुषो नियोक्तव्यः ... नाप्युपासनायां तस्या अपि ज्ञानप्रकर्षं हेतुभावस्यान्यव्यतिरेकसिद्धतया प्राप्तत्वेना-विधेयत्वात् Bhām.51.3 (on i.1.1); SarvaDaSāh.16.313; उत्तरे मन्त्रे विधिब्रह्मणं तत्रान्यव्यतिरेकसिद्धतयानूदिताप्युपासितः पुंसा विकल्पेन कर्तुं शक्या VedāntKa. 207.14 (on i.4.11)

अन्यव्यतिरेकसिद्धत्व (anvavyatirekasiddha-tva) *n.* A the state of being proved or established by positive and negative inferences चक्षुरादिकरणजातं स्वमहिमैव स्वकार्यं वर्तते अन्यव्यतिरेकसिद्धत्वात् Brahm-SūBh.(Bhā.)148.20 (on ii.4.14); यत्तच्छिष्टे किमधिष्ठानेनेति तत्किं कुविन्द उदायते, ईश्वरो वा, अनवस्था वापाद्यते। न प्रथमः अन्यव्यतिरेकसिद्धत्वात् NyāyKuA.ii(2).43.4; अनेन ह्यवघातस्य वैतुष्यात्त्वं न प्रतिपाद्यतेऽन्य-

व्यतिरेकसिद्धत्वात् ArthSāh.93.8; MīmāNyāPra.244.25; B the state of being proved or established by positive agreement and negative contrariety तथा हि किं शाब्दी प्रतिपत्तिर्विधेया उत भावनात्मिका अथ साक्षात्कारलक्षणा। ... न द्वितीयः। ज्ञानप्रकर्षहेतुत्वस्यान्यव्यतिरेकसिद्धत्वेन भावनाया अविधेयत्वात् TattvPradi.(Ci.)90.11; अपूर्वत्वादिधिरास्थेय इति समन्यवसूत्रे निदिध्यासम-देवस्त्ववगमवैशद्यं प्रत्यन्यव्यतिरेकसिद्धत्वादविधेयत्वमुक्तम् VedāntKa.504.9 (on iii.4.47); C the state of being proved or established by presence and absence उक्तहेतोश्च इन्द्रियत्वकृतत्वात् अन्यव्यतिरेकसिद्धत्वेऽपि प्रागेव ब्रह्मस्य पार्थिवत्वाभावेः आवश्यकत्वात् TarkSāh.(Ā.)35.10; असिना जिघांसति, अश्नेन जिगमिषति ... अत्र असेरश्वस्य वा हननगमनेच्छासाधनत्वावोगात् हननादिसाधनत्वस्यान्य-व्यतिरेकसिद्धत्वाच्च अगत्या प्रकृत्यर्थसाधनत्वाश्रयणम् SatDū.64.21; तत्तद्वस्तुनां प्रतिनियतशक्तीनां प्रतिनियतकार्यारम्भकत्वस्यान्यव्यतिरेकसिद्धत्वात् SatDū.209.12; अनारोपितत्वस्यापि व्याप्सुपयोगितयान्यव्यतिरेकसिद्धत्वात् SatDū.132.21; सुवर्णादीनामपि द्रवत्वं नैमित्तिकमेव निमित्तस्याग्निंसंयोगस्यान्यव्यतिरेकसिद्धत्वात् Upask.78.1 (on ii.1.7)

अन्यव्यतिरेकसिद्धि (anvavyatireka-siddhi) *f.* establishment of presence and absence स्वर्गादिकलं यगादेः परेशादेति वीक्षायामन्यव्यतिरेक-सिद्धेर्यागादेरेव तत्फलम् GoviBh.217.2 (on iii.2.39)

अन्यव्यतिरेकसिद्धोपाय (anvavyatirekasiddhopāya) *m.* means established by presence and absence श्रवणादिकं विषयावगमं प्रति अन्यव्यतिरेक-सिद्धोपायः AdvaiSi.863.5.

अन्यव्यतिरेकस्मरण (anvavyatireka-smaraṇa) *n.* A recollection of positive and negative concomitances प्रतिज्ञानन्तरं हेतुमात्राभिधानं कर्तव्यम् विदुषामन्यव्यतिरेकस्मरणात् PadārthaSāh.251.9; B recollection of positive and negative agreement उदाहरणादिकमपि प्रतिक्षेपत्वम्। प्रतिज्ञानन्तरं हेत्वभिधाने कृते विदुषां स्वयमेवावन्यव्यतिरेकस्मरणार्थावगतिंसंभवात् NyāyKa.253.7.

अन्यव्यतिरेकस्वरूप (anvavyatireka-svarūpa) *adj.* of the form of positive and negative concomitances अविनाभाव्यं साधनस्य साध्यतदभाव-ध्यामन्यव्यतिरेकस्वरूपम् ... शक्या मन्यन्ते NyāyRaMā.56.6.

अन्यव्यतिरेकहेतुक (anvavyatirekahetu-ka) *adj.* having presence and absence as causes कार्यकारणयोजनप्रतिनियमोऽन्यव्यतिरेकहेतुकः सुप्रहता प्रयासेन संपादितो न सिध्यत् NyāyKu.169.4.

अन्यव्यतिरेकागमादि (anvavyatirekāgamādi) *adj.* positive and negative inferences and scripture, i.e. word etc. as means यदि ह्यु अन्यव्यतिरेकागमादिपरिदृष्टः कार्यकारणभावो योगिषु न विपर्ययति Pratyabhi-Vi.ii.172.1 (on ii.4.10)

अन्यव्यतिरेकागोचरत्व (anvavyatirekāgocara-tva) *n.* the state of not being the object of positive and negative inferences नापि सप्तमः ... अन्यव्यतिरेकागोचरत्वेनापरोक्षपक्षपातविरहाच्च SatDū.70.17.

अन्यव्यतिरेकाग्रहण (anvavyatirekāgrahaṇa) *n.* non-perception of positive and negative concomitances विषयस्मरणात्सहसा अनुमानसिद्धौ तत्रापि न संदेह इति चेन्न, अन्यव्यतिरेकाग्रहणात् NyāyKu.81.3.

अन्यव्यतिरेकात्मकत्व (anvavyatirekātmaka-tva) *n.* the state of having the nature of positive and negative concomitances अर्थान्तरन्यासस्य हेतुत्वत्वात् हेतोश्च अन्यव्यतिरेकात्मकत्वात् न पृथक् व्यतिरेकः Kāvyaśāh-Sū.iv.3.21; अन्यव्यतिरेकजत्वात् संबन्धपूर्वकत्वं न भिद्यते अन्यव्यतिरेकात्मकत्वा-नुमानसंबन्धस्येति Kāśi.iii.116.11 (on 5(5).37)

अन्यव्यतिरेकात्मन् (anvavyatirekātmān) *adj.* of the nature of positive and negative reasonings व्यवहारः सर्वः सति एकस्मिन्नर्थे युज्यते नासतीति अन्यव्यतिरेकात्मा युक्तिरुच्यते PratyabhiVi.347.3 (on i.7.1)

अन्यव्यतिरेकादर्शन (anvavyatirekādarśana) *n.* non-perception, i.e. absence of positive and negative concomitances तत्साधनमेव विषयः मुमुक्षुणापुच्छेयं वेति संदेहः। प्राचीनोक्तिरन्यव्यतिरेकादर्शनं च संदेहबीजम् TattvPrakā.137B.11 (on iii.1.1)

अन्यव्यतिरेकादि (anvavyatirekādi) *adj.* A continuity and separation etc. प्रत्यक्षमपि ... अनुमानस्य प्रतिपक्ष इति अन्यव्यतिरेकादिविचिन्तनं वा तपो भवेत्। अहं ब्रह्मेतिवाक्यार्थावबोधायामिदम् TaiUBhāVā.198.16(3); B positive and negative concomitances etc. सत्प्रतिपक्षतया अन्य-व्यतिरेकादिसंपन्नस्यानुमानस्य प्रत्यक्षेण ... न समावेशः TātpT.(Vā.)49.2 (on i.1.1); सकलशब्देन ... अन्यव्यतिरेकाकाधनुमानावान्तरभिदा च विवक्षिता ŚrūtaPra. iA.113.15 (on i.1.1); C positive and negative inferences etc. अन्यव्यतिरेकादिगम्यत्वनिराकरणयोक्तम् अनियतदेशकालनिमित्तत्वाच्चेति PrakaVi.

अन्वयव्यतिरेकानुविधायित्व (anvaya vyatireka nuvidhāyitva) n. A the state of being in conformity with positive and negative concomitances तथा च भाष्यकारः ... मनसो लिङ्गनीति वक्ष्यति। नैवम्, स्थाप्यादिसंशयस्य वाहोन्द्रियान्वयव्यतिरेकानुविधायित्वात् NyāyMāñ.i.84.22; B the state of being in conformity with positive agreement and negative contrariety शब्दार्थगतत्वेन व्यवस्थितैस्तदन्यव्यतिरेकानुविधायित्वं हेतुः। इह तु दोषस्य 'अजज्ञे' इति पदमात्रस्यैवान्वयव्यतिरेकानुविधायित्वम् SāhiDa.397.2, ध्वनिगुणोन्मत्तव्यञ्ज्यदोष-गुणालंकाराणां शब्दार्थगतत्वेन व्यवस्थितैरन्वयव्यतिरेकविधायित्वेन नियमः SāhiDa.491.2.

अन्यव्यतिरेकवाधारित (anvayavyatirekāvadhārita) *adj.* A ascertained through positive agreement and negative contrariety अभिहितान्वयवादी च प्रकृतिप्रत्यययोरन्यव्यतिरेकवाधारितव्यतिरेकवाचितकार्याभिहितान्वयमेव पर-
वदिच्छति *PrakaPāṇi* 395.9; B known through presence and absence
शब्दोऽन्यव्यतिरेकवाधारितविनाभावप्रज्ञो धर्मास्तान्वयविशेषोऽस्यपर्यति *ĀgaPrā*
17.13; *ĪśvaSi* (Yā.) 74.23; C ascertained through positive and negative
inferences अन्यव्यतिरेकवाधारितकारणभावस्य शुक्रशोभितस्याभावे कथं

अन्वयव्याप्तौ यद् व्याप्य तदभायोऽत्र व्याप्यः TarkBhā. (Ke.) 40.10; व्यतिरेकव्याप्य
यद् व्यापकं तदभायोऽत्र व्याप्यः TarkBhā. (Ke.) 40.10; व्यतिरेकव्याप्य
अन्वयव्याप्तिमनुभाय यत्रानुमितिः स एव व्यतिरेकीत्युच्यते, तत्र, अन्वयव्याप्येर्गमक

... न च कृत्यमिधानादीमिधानम् । ... आख्यातार्थस्य प्रयोजनार्थ एवान्वयव्यु-

VajirBh0. 6.23 (an 2)

वैयर्थ्यः

अन्वयव्युत्पत्तिकल्पना (anvaya-vyutpatti-kalpā) *f.* assumption of the (law of) knowledge of semantic relation 'परिपूर्ण पदं पदान्तरेणात्येती ति न्यायेन प्रथमावगतयागदिव्युत्पत्तिवैलायां भावनाविशेष्यत्वस्योपस्थितत्वात् तत्रैव ... स्वर्गादिव्युत्पत्तिरानामपि प्रकारतया अन्वयव्युत्पत्तिकल्पना, न त्वन्यत्र MīmāKau. iii (2). 39.12 (on ii.1.5)

अन्वयव्युत्पादन (anvaya-vyutpādāna) *n.* explanation or instruction of semantic relation भावार्थधिकरणे धात्वर्थस्य करणत्वेनान्वयव्युत्पादनात् करणस्य करणान्तरसंबन्धासंभवेन कथं गुणफलाभ्यां तन्त्रसंबन्धः MayūMāli. 70.15 (on i.4.6)

अन्वयव्रत (anvaya-vrata) *n.* family vow or tradition अन्वयव्रतमस्माकमिदं यत्सुनये श्रियम्। दत्त्वा संवेगिनो धीराः प्रविशन्ति तपोवनम् PadmP. (Ra.) 29.81.

अन्वयशकुन्ति (anvaya-śakuntī) *m.* bird belonging to the family (of Jātāyu) प्रगेतनप्रवारविनिर्गतैरन्वयशकुन्तिभिर्वा न्तधाराश्रुतिसरैरागत्य करुणं क्रन्दभिरावेदितं शकुन्तराजाय जटायवे BālRā. 6.57 (7)

अन्वयशक्ति (anvaya-śakti) *f.* 1A power of continuation or persistence नहि शालिवीजे विनष्टे काचिदन्वयशक्तिरस्ति अनन्वितं च कार्यं सर्वाभिः शक्तिभिरुपस्थितं NyāyVār. 459.11 (on iv.1.18); 1B power of succession यदा द्रव्यमेवाभिधीयते न पर्यायास्तदा ... द्रव्यनिष्पादिकाभिरन्वयशक्तिभिः ... क्रमप्रवृत्ताः पर्यायनिष्पादिका व्यतिरेकव्यक्तीः TattvPrādī. (A.) 154.11 (on 2.19); 2A power of semantic relation (between meanings) संनिधायुपहितान् मानान्तरगम्यान्वा-न्वयधीर्हन्तेति शब्दस्यार्थं वाच्येऽयं अन्वयशक्त्याधानशक्तिः शब्दस्योपेया NayaVi. 273.6 (on i.1.25) (comm.) मानान्तरगम्यार्थानामन्वयबोधशक्त्यसिद्धेः गौरवम् अपरिहार्यमेव; 2B power of syntactic relation (between words) पदशक्तिस्ता-यदभिधा, तद्वलायातः पदार्थः। आकाङ्क्षादिमन्त्रे सति चान्वयशक्तिः ... तद्वलायातो वाक्यार्थः NyāyKūA. ii. 67.2.

अन्वयशब्दबोध (anvaya-śābdabodha) *m.* verbal cognition regarding semantic relation निर्विकल्पकस्वभावाः पदार्थापस्थितेः कथमन्वयशब्दबोधजनकत्व-मित्यपास्तम् MīmāKau. i. 148.11 (on i.3.33); i.148.13 (on i.3.33)

अन्वयशालिन् (anvaya-śālin) *adj.* possessing, i.e. conveying semantic relation औपत्येनो बोद्धव्यतेन च स्वार्था अन्वयशालिनः। अन्वित्येवैव सामर्थ्यं पदानां तेन गम्यते PrakaPañ. 383.11.

अन्वयशीलयुक्त (anvayaśāliya-yukta) *adj.* endowed with noble lineage and character अयत्तिजो वेदविदश्च कार्याः सुरुपवेशान्वयशीलयुक्ताः MatsyaP. 274.36.

अन्वयशुद्धि (anvaya-śuddhi) *f.* purity of family वेदाध्ययनसंपन्नपदसु कर्मस्वयस्थितिः। शौचाचारे स्थितसम्यक् विषयाशी गुप्तप्रियः। ... तपःश्रुतं च योनिधायेतद् ब्राह्मण्यकारणम्। ... विषयो यज्ञशेषः। ... योनिरन्वयशुद्धिः SmṛtiCan. v. 155.3.

अन्वयशून्य (anvaya - śūnya) *adj.* devoid of positive invariable concomitance अन्वयग्रहणं सर्वाक्षेपेणेति ... अन्वयशून्योऽयं हेतुरिति तदहङ्गमम् NyāyMāñ. i.102.14; पञ्च हेत्याभासा भविष्यन्ति ... असिद्धस्य हेतोरन्वय-शून्यस्यापि (न) हेतुता युक्ता NyāyMāñ. ii. 137.8.

अन्वयशून्यता (anvayaśūnya-tā) *f.* the state of being devoid of positive invariable concomitance अनित्य एव शब्द इत्युक्ते ... असिद्धो हेतुः, शब्द एवानित्य इति त्ववधार्यमाणे घटादावनित्यत्वप्रतिषेधादन्वयशून्यता हेतोः स्यात् NyāyMāñ. ii. 132.26.

अन्वयशेषत्व (anvayaśeṣa-tva) *n.* A the state of being subordinate to positive invariable concomitance तद्विषयवाक्यम्। तदपि प्रत्यगात्मपरत्व-प्रतिक्षेपद्वारा परमात्मपरत्वसाधकम् व्यतिरेकस्यान्वयशेषत्ववदिति भावः ŚrūtaPra. ii. 6.12 (on i.3.6); B the state of being subordinate to continuity or identity ऐक्यविशेषो हि भेदनिषेधः व्यतिरेकस्यान्वयशेषत्वात् ŚrūtaPra. ii. 25.14 (on i.3.11)

अन्वयसंयुत (anvaya-samyuta) *adj.* belonging to, i.e. hailing from a (noble) family समस्तयज्ञाय जितेन्द्रियाय पात्राय शीलान्वयसंयुताय। दातव्यमेतत् सकलं द्विजाय MatsyaP. 72.35; सवेदशास्त्राय जितेन्द्रियाय वाग्वरुषशीलान्वयसंयुताय। दातव्यमेतत् सकलं द्विजाय PadmP. v. 24.51.

अन्वयसंगत (anvaya-saṅgata) *adj.* A associated with, i.e. preceded by the (praise of) family देव्या दशाननवचोमयवज्रदीर्घाकर्णान्तरव्रणविरोपणभेजानि। विश्रम्भणार्थमयमन्वयसंगतानि रामाभिकीर्तनमधुनि शनैर्न्यषिधत् RāmāCam. 5.26 (comm.) अन्वयेन वंशेन संगतानि। ... वंशप्रशंसापूर्वकार्णित्यर्थः; B connected with, i.e. conforming with family पितृ तं तमयं विपश्चिह्नकार नामान्वयसंगतेन।

श्रीवीरभानुं कृतजातकर्मा यथाविधि प्रतवसुर्नन्दनं ViraBhā. 1.90.

अन्वयसंघटन (anvaya-saṅghaṭana) *n.* act of syntactically relating or construing 'मदनतापभरणे ... प्रतिवधन्ती। ... एतादृशेषु च कल्प-निमित्तस्योपादानं नियतमेव। अन्यथा पञ्चम्यादीनामन्वयसंघटनाभावात् CitāBhī 94.14.

अन्वयसत्त्व (anvaya-sattva) *n.* A presence of relation न च ... काव्यगुणैस्संदर्शयिच्छेदात् ग्रहणोपपत्तिः। तेष्वाप्याध्यत्वेनान्वयसत्त्वात् साधितेः संनिधिविच्छेदकत्वस्य तावदनुपपत्तेः MīmāKau. ii. 198.20 (on iii.1.21); B presence of signification 'गङ्गायां मीनघोषो त्तः' इति ... पररीत्या ... दन्वोऽस्य स्यात्। मम तु गङ्गात्वेनैव तीरयोधादेकधर्मावच्छिन्नेऽन्वयसत्त्वेन न कृतिः Vajjā-SiMañ. 139.5.

अन्वयसद्भाव (anvaya-sadbhāva) *m.* presence or existence of positive invariable concomitance यत्र धूमवत्त्वं तत्राग्निवत्त्वं यथा महानस इत्यन्व-व्याप्तिः। महानसे धूमाग्न्योरन्वयसद्भावदर्शनात् TarkBhā. (Ke.) 40.7.

अन्वयसनाथ (anvaya-sanātha) *adj.* having positive invariable con- comitance हेतुः ... यथा साधारणोऽन्वयसनाथोऽपि विनाकृतो व्यतिरेक- न निश्चयाय प्रभवति Kāśi. iii.60.10 (on 5(4). 86½)

अन्वयसंदेह (anvaya-sandeha) *m.* doubt regarding positive invariable concomitance सर्वज्ञत्वे साध्ये वक्तृत्वस्यापि व्यतिरेकाभाव एव हेत्याभासत्वे निमित्तम्, नान्वयसंदेहः PramaMī. 44.13 (on i.2.12)

अन्वयसमर्थन (anvaya-samarthana) *n.* justification for semantic relation येषु विषयवाक्येषु श्रुतानां ब्रह्मलिङ्गानां पूर्वपक्षे न ब्रह्मलिङ्गत्वात् नान्यन्वयान्वयसमर्थनम् ... तानि स्पष्टब्रह्मलिङ्गानि प्रथमपादे विचारितानि ŚivārkaMaDī. i.399.19 (on i.3.1)

अन्वयसमर्पकता (anvayasamarpaka-tā) *f.* [Inst.] by way of being conducive to semantic relation अत्रशब्देनाधिकारार्थेन प्रकरणविच्छेदात् संनयनाः प्रकृतपरत्वं न संभवतीति चेन्न। ... तस्य पूर्वोपासनाच्चित्तब्रह्मगुणानां ज्योतिरुपासनायामप्यन्वयसमर्पकतया साफल्यत्वात् ŚivārkaMaDī. i.276.16 (on i.1.25)

अन्वयसमुच्चयार्थ (anvayasamuccayārtha) *adj.* expressive of accumu- lation of semantic relations चशब्दो भावो दृश्यमानो धर्मप्रतियोगिप्रतीतावेव दृश्यत इत्यन्वयसमुच्चयार्थः NyāySu. (Ja.) 395B.12 (on ii.2.7)

अन्वयसंपत्ति (anvaya-sampatti) *f.* wealth, i.e. asset of family सप्तपुरुषपर्यन्तपरीक्षितान्वयसंपत्तये धनकीर्तये ... श्रीमतिर्दातव्या YaśasCam. ii.341.23.

अन्वयसंबन्ध (anvaya-sambandha) *m.* 1 relation of positive invariable concomitance यथान्वयिनोऽन्वयसंबन्धाव्यभिचारः प्रतिपादकः तथा व्यतिरेकिणोऽपि व्यतिरेकाव्यभिचारः NyāyVār. 127.3 (on i.1.35); 2 family-relation एष छतु भगवान्युरा कलिङ्गाधिपतिस्तव पितुरन्वयसंबन्धादेव नितरां माननीयः YaśasCam. ii.261.4.

अन्वयसंभव (anvaya-sambhava) *adj.* having birth in noble family धर्तारः प्रलयेषु ये भगवतो वेदस्य विधेधरास्तेषामन्वयसंभवस्य भवतः ... निष्ठा दुश्चरिता ... जाता कथं दुर्मतिः MahāVīC. 5.18.

अन्वयसंभव (anvaya-sambhava) *m.* A possibility of semantic relation पूर्वस्य विधेः शेषोऽयं न पुनर्यथाश्रुतार्थनिष्ठः। ... प्रकृतशेषतयान्वयसंभवे न कल्पनाया अवसरः ManuBh. i.240.19 (on 3.66); मानान्तरगोचरतामपूर्वतान्नि- द्गोचरताभावे तु न तत्र पदसंगतिः, न चापदार्थस्य प्राधान्येन गुणभावेन वा वाक्यार्थेऽन्वयसंभवः NyāyMa. 224.8; पाण्डित्य(प्रयुक्त)स्वभावात्त्यागविक्रय- बाल्येन निरहंकारभावेन वर्तत, तस्यैवान्वयसंभवात् VedāntPaSāu. 381.7 (on iii.4.49); VedāntKau. 381.18 (on iii.4.49); LaCandr. 373.38; अन्तः सत्सु फले ... तैलादीनां शब्दतः प्रतीत्यभावेऽपि शब्दोपात्ताअनक्रियासिद्धव्यतिरेकतया प्रतीतिरस्तीति चेन्न। अर्थवादश्रुतस्य घृतस्यैव तत्साधनत्वेनान्वयसंभवे आक्षेपान्वतारत् UpaParā. 19.8; न च क्रियान्वये सति सामानाधिकरण्यस्य वाक्यार्थप्रतीत्य- नुपयोगित्वमपि ... गुणस्य क्रियाशेषत्वेनाप्यन्वयसंभवात् Pūrvotā VāNaMā. 137.8; सामानाधिकरण्येनाप्यन्वयसंभवात् तृतीयार्थभेदस्य योगेऽन्वयः ... मीमांसकमते ... धात्वर्थे द्वितीयात्तेनैव तृतीयात्तेनापि नाम्नोपस्थापितार्थस्यान्वयसंभवात् GuruCandr. i.316.22; गोत्वस्यान्वयसंभवाद् व्यावृत्तिबुद्धौ तद्विशेषणं व्यवहियते GuruCandr. ii.32.4; स्वर्गकादिपदे ...। न च सा (रक्षणा) इष्टेति - वाच्यम्, स्वर्गकामस्य स्वर्गविशिष्टरूपेण साध्यतया तत्संबन्धेनान्वयसंभवे रक्षणाया अन्याय्यत्वात् LaCandr. 376.31; यत्तु तद्वत्गुणादिसाधारणबहुत्वस्य तत्रान्वय इति तत्र शोभनम् ... अन्यथोदासीनपटपटादिसाधारणबहुत्वस्याप्यन्वयसंभवेन तद्वत्गुणादिसाधारणबहुत्व- नुधावनस्याकिंचित्करत्वात् VyutpaVā. 109.24; स्वाहाकारस्य प्रदानार्थत्वाभावेन ... अर्थान्तरपरतया वा वाक्यार्थेऽन्वयसंभवेन मन्त्रत्वरक्षणाया यथान्वयसंभवेन

Bhāṣā (Can. 67.3 (on xiv.4.26): मीमांसकोक्तं तद्विद्वत्तुर्गोर्वादीर्वात् कथमिति चेदित्यम्। चतुर्थ्या वाक्याद् देवतात्वसंयन्त्रमः ... अन्यत्वेः प्रत्ययार्थदेवतायां नापेदेनान्यसंभवः VāyāBhū. 224.22 (on 51); उपस्थितात्यर्थे मानाभावेन तस्य विशेषणतया अन्यसंभवेन च अर्थवत् परिभाषापि सिद्धा LaṣṭabdeSe. i. 47.10; Aii possibility of syntactic relation or construction वृत्तवद्विधानेनान्यसंभवे धान्यवदिति वचनं धान्यानामत्यत्वात् बहुललोपाते त्याग इति स्मृत्यन्तरसिद्धस्यार्थस्य शाकादावपि प्राप्त्यर्थम् ManvaVi. 668.19 (on 5.119); प्रकृति ... पाददस्य विधाय ... साप्तदश्यं विहितम्। ततः साप्तदश्यवाक्यस्य प्रकृतावेवाव्यसंभवात् विकृतिपूर्वकः NyāyMāVi. 357.23 (on vi.6.7); व्रतकलास्य प्रकरणाव्यसंभवादगत्या वाक्यभेदाश्रयणम्, इह तु त्वप्रत्ययस्यार्थत्वेनान्यसंभवात् तद् युक्तम् VivaPraSaṁ. 5.21; 'अस्मिन् प्राणे एवैकधा भवति' ति वाक्यशेषे ... न तु तन्त्रसिद्धः पुरुषः कर्मफलभोक्ता वेधत्वेनेह ग्राह्य इति वाच्यम् ... अस्मिन् प्राणे प्राणभूति पुरुषे इत्यन्यसंभवात् VedāntKau. 133.12 (on i.4.16); सवृद्धानेन सर्वविज्ञाने मुख्यमुपपादयितुं न शक्यम् ... 'एकमेवाद्वितीयम्' इति पदानामधिष्ठानन्तरनिषेधदृष्टीकरणार्थत्वेन च अन्यसंभवात् PūrvaṭaVāNaMā. 230.4; उपनीतस्य दोषश्रवणादाह। त्वेति। अन्य कर्माङ्गायामर्थ मध्यमणिन्यायेनान्यसंभवादवाह शिष्यमिति BālamBha. i. 72.9 (on i.1.15); न च ... व्याख्याने मातुः संताने पञ्चमादुर्ध्वमित्याद्येवं सामानाधिकरण्येनान्यसंभवात् पितुः सप्तमत्वं मातुः पञ्चमीत्वमधिकं विज्ञानेश्वरसंमतमेवेति वाच्यम् BālamBha. i. 192.1 (on i.1.53); B possibility of presence or existence धर्मिणो हेतुत्वेऽन्यसंभवे इति चेत्, न, विशेषे धर्मिणि धर्मिसामान्यस्य हेतुत्वात्। तस्य च विशेषनिष्ठत्वेन विशेषेध्वन्यसंभवात् PramāMī. 10.2 (on i.1.13)

अन्यसंभूत (anvaya-sambhūta) *adj.* A born in the noble family यमत्कारपुरेऽत्रासीत्पूर्वं ब्राह्मणसत्तनः। वत्सस्यान्यसंभूतश्चित्रशर्मा महायज्ञाः Skand-P. vi. 107.3; B (used as noun) (one) born in the noble family तेषां प्रसूतिं वक्ष्यामि विशुद्धज्ञानकर्मणाम्। ... येपामन्यसंभूतैर्लोकोऽयं सवराचरः Vāyup. ii.4.13; BrahmanāṇḍP. ii.1.12.

अन्यसागर (anvaya-sāgara) *m.* ocean in the form a dynasty तस्मादन्यसागरात् समभवात्। श्रीशुद्धकुम्बः EI. i. 54.20.

अन्यसाधारण्य (anvaya-sādhāraṇya) *n.* the state of being common to semantic relation न हि शक्तिधीविषयतामात्रेणैव वाच्यता, तादृशविषयताया अन्यसाधारण्यात् ŚaktiVā. 201.18 (comm. समवायसंबन्धसाधारण्यात्)

अन्यसामाज्यस्य (anvaya-sāmanjasya) *n.* A propriety of semantic relation धर्मत्वेन धर्मे विचार्यत्वप्रतिज्ञा न भवति किं तु वेदार्थत्वेन। अथातः शब्दोक्तयोः वेदाध्ययनानन्तर्यतदर्थविवक्षाहेतव्योः वेदार्थ एवान्वयसामाज्यस्य SīvarkaMaDī. i. 19.13 (on i.1.1); B propriety of syntactic relation 'एष म आत्मान्तर्हृदयः' इति वाक्यसामाज्यस्य। तस्योपासनाप्रकाराभिपत्यपरत्वं विना स्वतन्त्रश्रुतिवाक्यत्वे मत्तस्यान्यसामाज्यस्याभावात् SīvarkaMaDī. i. 313.20 (on i.2.1)

अन्यसामर्थ्य (anvaya-sāmarthya) *n.* competency or capacity for syntactic relation श्रुतेरिति तु व्याख्यां ततोऽप्युचितम्, उत्तरसूत्रध्यायाः षष्ठ्या अन्यसामर्थ्येन श्रुतेरिति पदानुषङ्गस्य सूत्रकृताभिप्रेतत्वावगात् ŚrūtaPra. ii. 366.29 (on ii.3.32)

अन्यसामान्य (anvaya-sāmānya) *n.* commonness of semantic relation. i. e. semantic relation in general वृद्धव्यवहाराधीनकार्यान्वितव्युत्पत्तिग्रहणं भुगुणमेऽन्यसामान्य एव सामर्थ्यग्रहणं लभ्यते। ... वृद्धव्यवहारतु कार्यान्विते गवादिपदानां शक्तिग्रहणेनान्यसामान्ये ... वाक्याद् विशेषो लभ्यते SīvarkaMaDī. i. 177.25 (on i.1.4); वृत्तिर्वाक्यायविषयिणी स्वीकार्या ... क्लृप्तपदार्थशक्तिरेव तद्विषयिणी कल्प्यते। पदानामन्यसामान्ये शक्ती तु विशेषमविषयिकृत्य सामान्यबुद्धेरपर्यवसानात् ... एकशक्तिस्त्वभावम् VāyāBhū. 246.4 (on 65)

अन्यसामान्यज्ञान (anvayasāmānya-jñāna) *n.* knowledge of generality of semantic relation अन्यविशेषस्य नियमेन जिज्ञासादर्शनात् तस्यान्वय-तामान्यज्ञानपूर्वकत्वात् ... शब्द एवान्वितमभिधत्ते VāyāBhū. 246.7 (on 65)

अन्यसामान्यवत् (anvayasāmānya-va) *adj.* possessing generality of semantic relation यत् सामान्ये अन्यसामान्यवति पदार्थसमूहे प्रमाणान्तरेण सिद्धे सति पुनः ... अन्यविशेषवत्त्वं तं तमेव पदार्थसमूहं गमयेदित्येव न पुनः पदार्थानपि गमयेत् NyāySu. (Ja.) 492 B.5 (on iii.2.1)

अन्यसामान्यविषय (anvayasāmānya-viśaya) *adj.* referring to the generality of semantic relation तात्पर्यमभिधेयान्यविषयमन्यसामान्यविषयं त्वत्प्रमाणविषयं वेति न कश्चिद् विशेषः AdvaiSī. 701.3; LaCandr. 701.27.

अन्यसिद्धप्रतियोगिन् (anvayasiddha-pratiyogin) *m.* counter-correlative proved by positive invariable concomitance अन्यव्यतिरेकिण्यन्यव्यतिरेक-प्रधानभूता व्यतिरेकव्यतिरेक्यसिद्धप्रतियोगिताभात् समीची NyāyPari. 143.1.

अन्यसिद्धि (anvaya-siddhi) *f.* 1 establishment of positive invariable concomitance अन्यनिश्चयोऽपि प्राक्प्रतिबन्धनिबन्धन एव वर्धितः ततस्तेनापि परेषां दर्शननिबन्धानामन्यसिद्धिमिच्छतामभावोऽस्यापि कथित एव HenuBiT. 53.8; अन्यसिद्धये साध्यरूपेणान्येन हेतुसाध्यभावयोर्धुमाग्नयोऽन्योऽन्यो व्याप्यापकभावः प्रदर्शितः TātpaT. (U.) 335.12 (on 5 (4). 121); हणिकाश्रयं सत्त्वित्यन्यव्यतिरेकित्वे चेत् न NyāyKa. 76.5; 2A establishment of syntactic relation यद्य पाश्चात्यः परस्परान्वयस्तत्र कार्यपारतन्त्र्यापादिका विभक्तिरकारणमसत्त्वामपि तस्यां शूलः पट इति सामानाधिकरण्यप्रयोगेणान्यसिद्धेः NyāyMāi. i. 269.22; यत्र त्वपरिपूर्णस्य वाक्यस्यान्यसिद्धये शब्दोऽप्याहित्ये तत्र श्रुतार्थापत्तिरित्येते MānaMe. 129.6; 2B establishment of semantic relation सत्त्वपि धर्मायामाकाङ्क्षासिद्धिधियोग्यत्वेपु नाभिधानमन्तरेणान्यसिद्धिः ŚāstrDī. 82.21 (on i.1.5); मुख्यार्थस्येतराक्षेपो वाक्यार्थेऽन्यसिद्धये। स्यादात्मनोऽप्युपादानादोपादानलक्षणा SāhiDa. 41.2; अन्यार्थपदयोर्धामाणाम् ... प्रधानवाक्यकवाक्यतया ... श्रुतान्यब्रीह्यादिनिरुक्तकारक-द्वाराव्यवस्थापरित्यागादवान्तरापूर्वभेदाद्यासंकरेणान्यसिद्धिः TantrRaha. 50.24; अन्यसिद्धौ तात्पर्यं न स्वयं हेतुः। सामग्र्यन्तरभावे नियमार्थं त्वय्यते पुनस्तदपि MānaMe. 101.1; धात्वर्थः ... स्यानुष्ठानाय मन्त्रमपेक्षमाणोऽपि ... देवताप्रतिपादकं चाग्यापुरोनुवाक्यारूपं मन्त्रं नापेक्षत इति देवताप्रतिपादकस्याग्निर्मुर्त्युत्पादिसान्या-पुरोनुवाक्यारूपमन्त्रस्य न तेनान्यसिद्धिः MayūMāli. 74.14 (on i.4.7); 3 establishment of presence or existence सत्कार्यवादमूल एष तपस्विनां विभ्रमः सर्वं सर्वत्रान्तोति ततोऽन्यसिद्धिं बुद्धयमानास्ते प्रधानसिद्धावव्यवसिताः NyāyMāi. ii. 63.11; 4 establishment of application or use अत्रानि ...। तानि च प्रकृतिव्यवसायाङ्गाणि। अतः ... तिलब्रीह्यादीनामन्त्राणां प्रकृतिविकारभावेनान्यसिद्धिः CaturCin. iii (i) 587.9.

अन्यसिद्धयर्थम् (anvayasiddhyartham) *adv.* for the establishment of semantic relation अन्यसिद्धयर्थं विषयभाव एषितव्यः ManuBh. i. 464.27 (on 5.89); द्वारं द्वारं इत्यस्मिन् वाक्ये अन्यसिद्धयर्थं शब्दगम्येन आवरेणाश्र-यान्तरेण भवितव्यम् इति साधारणप्रमाणम् MānaMe. 129.8.

अन्यसूचनार्थम् (anvayasūcanārtham) *adv.* for the sake of indicating semantic relation यदनुदेति। मध्यमणिन्यायेनाग्रेऽपि अन्यसूचनार्थम् उभयसाधारणं निमित्तान्तरं भेदेनाह BālamBha. ii. 170.23 (on 2.129)

अन्यसौकर्य (anvaya-saukaryā) *n.* facilitation of syntactic relation लुप्तोपमा एकोनविंशतिभेदाः। ... सप्तध्याये विहितस्य वनेः प्रयोगे धर्मोपादान एवान्वयसौकर्यादनुक्तधर्मा तद्धित श्रौती लुप्ता नास्ति PrātāYaBhū. 356.5.

अन्यसौकर्याभाव (anvayasaukaryābhāva) *m.* absence of facilitation of syntactic relation or construction श्रौती तु धर्मलुप्ता तद्धिते न संभवति। पटोऽसम्यक्तपत्नीसमर्थाद्वा इवार्थे विहितस्य वनेधर्मोपादानं विनान्वयसौकर्याभावात् CitraMī. 25.20.

अन्यस्त्री (anvaya-stri) *f.* woman or girl (born) in the noble family सपिण्डशब्दः पूर्ववद् बन्धुसंबन्धोपरलक्षणार्थः। तेन पितृधर्मन्यवस्त्रीणामन्यसां च प्रपितामहसंततिस्त्रीणामा सत्तमात् पुरुषात् प्रतिषेधः सिद्धो भवति ManuBh. i. 209.2 (on 3.5)

अन्यस्थिति (anvaya-sthiti) *f.* presence of positive invariable concomitance ऐकान्तिकत्वं व्यावृत्तरविनाभाव उच्यते। तच्च नाप्रतिबद्धेपु तत एवान्वयस्थितिः PramāVār. 4.205; हेतुविषयेण साध्यविषयस्य व्याप्तिसदभावेऽ-भावसिद्धौ स्यात्। ... यैव च विजातीययोर्व्यावृत्तिसिद्धिः सैवान्वयस्थितिः PramāVāSvopVr. 103.23.

अन्यस्वीकार (anvaya-svīkāra) *m.* A acceptance or admission of semantic relation सर्वकारकाणां धात्वर्थे, तस्य कालादेश भावनायां, संख्याभावनयोश्च प्रथमानुपदोपस्थाप्येऽन्यस्वीकाराद् व्युत्पत्तिविधिरूपन्यासः MīmāKau. iii(2). 28.3 (on ii.1.5); B acceptance or admission of syntactic relation इतिक्तव्यतासामान्यस्यापिस्थितिः पदकल्पनयान्वयस्वीकारात् ... न सर्वार्थत्वमपेक्षिकम् BhāṣDī. ii. 339. 18. (on vii.1.1)

अन्यहानि (anvaya - hāni) *f.* loss of continuation न हि परदेने विधिगतं क्वचिदस्ति फलं स्तुतिगतमिष्यते यदि तदन्वयहानिरपि NayaMāi. IV. i. 9.16.

अन्यहीनत्व (anvayahīna - tva) *n.* the state of being devoid of positive invariable concomitance हेतुः ...। न स्यादन्यहीनत्वतद्वन्तर्गत्यपि च ŚlokaVār. 5(2). 105 (242.1); विशेष्योस्तु ... पक्षसप्तगतयोरन्यहीनत्वादपक्ष-धर्मत्वाद्वाहेतुत्वं पूर्वसंक्षिप्तं प्रपद्यति विशेष्योरिति NyāyRa. 242.8 (on 5(2). 104)

अन्यहेतु (anvaya-hetu) *m.* cause of semantic relation परस्परान्वयो हि पदार्थानां वाक्यार्थ इत्युक्तम्। न पदार्थाः। तस्मात् पदार्थप्रत्यभिज्ञानमन्यहेतुः

BrhA.382.5 (on i.1.25); न ह्यन्तराकाशा अन्यहेतुः अपि तूभयाकाशा Nyāy-KuA. ii.84.3.

अन्या (anvayā) *f.* name of a lady (daughter of Siddhasena) सिद्धसेन इति श्रेष्ठा तस्यासीत्सत्यान्यामिषा राजा PrabhāC. 60.23.

अन्यांश (anvayānśa) *m.* part or aspect of semantic relation कारकपदानामन्यांशे लक्षणा न सर्वत्र ŚrutaPra.iA.95.27 (on i.1.1); तात्पर्यविषयान्वयानुभावकत्वमेवाकाशा वाच्या। तथा चान्यांशो व्यर्थः AdvaiSi. 689.13; व्युत्पत्तिग्रहकाले शब्दानां पदार्थमात्रे सामर्थ्यग्रहणे सत्यन्यांशे ... पदार्थानां परस्परान्वयविषयिणी वाक्यार्थप्रतिपत्तिरिति स्यात् ŚivārkaMaDī.i.177.9 (on i.1.4); पदार्थान्तरमनन्तर्भाव्य केवलान्वयान्तात्पर्येण शक्तिग्रहस्य ... अनुपयुक्तत्वात् ŚaktiVā.31.15; अन्यांशे शक्तिग्रहस्य शब्दबोधेऽन्यथापेक्षणीयत्वात् ŚaktiVā.32.1; 201.20; यदि चान्येति शक्तिः परं त्वन्यांशे सैवाज्ञाता पदार्थान्ते च सैव ज्ञातोपयुज्यते VaiyāBhū.240.16 (on 64); 246.11 (on 65)

अन्यांशशक्ति (anvayānśa-śakti) *f.* expressive power in the part or aspect of semantic relation संसर्गत्ववाक्यार्थविगमेऽपि तस्य शब्दत्वसिद्धये वाक्यस्य शक्तिः कल्प्यते .. सा छाज्ञातैव स्वरूपेण हेतुः अन्वितशक्तिवादिमते अन्यांशशक्तिवत् BhāṭṭiCin.i.61.27 (on i.1.4); तात्पर्यज्ञानरूपामेवोपस्थितिमादायान्वयान्तांशशक्तिग्रहः VaiyāBhū. 241.7 (on 64)

अन्याकृतिसंपन्न (anvayākṛti-sampanna) *adj.* endowed with (noble) family and form अन्याकृतिसंपन्नं तस्माद्धृष्टिरेवोदितम्। गोत्राङ्गिरसवासिष्ठं राजा कुर्यात्पुरोहितम् AVParī. 3(3).6.

अन्याख्यानपूर्वम् (anvayākhyānapūrvam) *adv.* as preceded by the telling or mentioning of family कलिङ्गसेना स्वपितुर्मातुश्च निकटं ययौ। तत्र नामान्वयाख्यानपूर्वं चैतामदर्शयत् KathāSaSāg. vi.3.32.

अन्यागत (anvayāgata) *adj.* A come down through family-tradition द्वेय पादानां (दिवयादानां) वयमन्यागता भूत्वा आपस्तम्बानुगामिनः Tantrākhyā.9.24; PañcT. 1.38(1) (30.5); Pañcā. 10.27; सर्वथा विभाषितं त्वयास्तीयमन्यागतं मन्त्रित्वमनेनागसेन। नूनं पितृपति त एवलक्षण आसीत् Tantrākhyā. 44.20; PañcT. 1.148 (1) (149.12); Pañcā. 107.20; स राजा मेघवर्णस्तान् प्रत्येकं प्रष्टुमारब्धः। तस्य चान्यागताः पथं सचिवाः Tantrākhyā. 91.4; Pañcā. 175.6; तात, त्वमस्माकं चिरन्तनोऽन्यागतः। सचिवः PañcT. 3.4 (5) (278.5); तस्यान्यागतमहाप्रतिहारिमुख्यसंस्तभिताखिलविरोधिनराधिपौजाः EI. iv. 316.4; B continued in family, hereditary तदेवं देव, वाक्कृतादस्माकं उरूकैः सह वैरम्। (v.l. तद्वत्स एवमस्माभिः सह वैरं कौशिकानामन्यागतम्) PañcT. 3.56 (3) (312.3); वारणो मेघकान्तस्य शेषाणामन्यागताः। ध्येजुषु चिह्नतां याताः भावाः PadmP. (Ra.) 54.59; C got by inheritance, i.e. inherited heirloom गृहीतविधः प्रतिग्रहजयक्रयनिर्वाशाधिगतैर्यैरन्यागातैरुभेर्वैर्वा गार्हस्थ्यमधिगम्य नागरकवृत्तं वर्तते KāmSū. 43.15 (1.4) (JayaMa. पितृपितामहागतैः); 'अन्यागतं' पितृपैत्रामहादि ManuBh.i.405.27 (on 4.226); VīraMi. (Śrāddha.) 32.29; असकृत्प्रतिग्रहेण भवति स्वाम्यं दोषस्तु पुरुषस्य। तेनान्यागतमितिदृशमशुद्धमेव ManuBh. ii.302.5 (on 9.209); (सप्त वित्तागमा धर्मा दायो लाभः क्रयो जयः) दायोऽन्यागतं धनम् ManuBh.ii. 363.7 (on 10.115); ii.429.8 (on 11.184); SmṛtiCan. ii.450.19; ManvaMu. 447.9 (on 10.115); जीमूतकेतुरित्यासीत् ...। विद्याधरेश्वरः ...। तस्यासीत्सगृहोद्धाने कल्पवृक्षोऽन्यागतः KathāSaSāg. xii.23.7; (अन्यागतं धनं सप्तविधम्) अन्यागतं दायप्राप्तम् Catur Cin. iii (1).527.3; VīraMi. (Śrāddha.) 33.9; विद्याया क्रयबन्धेन शौर्यमार्थान्यागतम्। ... स्यावरं सप्तधा कृतम्। ... अन्यागतं पित्रादिकमोपात्तम् VīraMi. (Vyavahāra.) 153.3.

अन्यागतकुलदेवता (anvayāgata-kuladevatā) *f.* family goddess who has come down through tradition तमपिषेकमण्डपम् ... अन्यागतकुलदेवतोपकण्ठपरिकल्पितसकलकुलधनसुधम् ... अहं संजग्मे YaśasCam.i.320.3.

अन्यागतनिवास (anvayāgata-nivāsa) *m.* dwelling or accommodation come down by inheritance, i.e. inherited house रत्नप्रभः ... नीतिवाक्यमनुस्मृत्य मूलधनप्रदानेनान्यागतनिवासनिवेदनेन च ... सुदत्तं साधुं समाश्रययत् YaśasCam.ii.370.11.

अन्यागतप्रज्ञाप्रणय (anvayāgata-prajñāpranaya) *adj.* wherein the affection for subjects has come down through tradition सचिवः यः खलु मया तत्रान्यागतप्रज्ञाप्रणये जनपदविषये सर्वद्विंसमुखोऽपि व्रतप्रश्रिताशयतया त्रिविधास्त्वपि स्त्रीषु महर्षिर्विराजन्तस्परशरभरव्याहृत्यः YaśasCam. i.407.2.

अन्यागतविद्या (anvayāgata-vidyā) *adj.* having learning come down through tradition अन्यागतविद्यानामन्यागतसंपदाम्। विदुषां च प्रपूर्णां च हृदयं नावलप्यते Subhāṣitaratnabhāṇḍāgāra 156.127.

अन्यागतसंपद् (anvayāgata-sampad) *adj.* having wealth come down by inheritance अन्यागतसंपदाम्। ... प्रपूर्णां च हृदयं नावलप्यते Subhāṣitaratnabhāṇḍāgāra 156.127.

अन्याग्रहण (anvayāgrahaṇa) *n.* 1 non-perception of signification अपोहस्त्यप्रत्यक्षः केवलं शब्दलिङ्गवसेयः शब्दलिङ्गयोश्चान्वयाधीना प्रवृत्तिः न चान्यग्रहणमसाधारणेन संभवति ... तेन चान्वयाग्रहेणोऽपोहः कथमुभयेत NyāyRa. 584.20 (on 5(13). 71-72); 2 non-perception of invariable concomitance NyāyRa. 584.20 (on 5(13). 71-72)

अन्यातिरिक्तत्व (anvayātirikta-tva) *n.* the state of being different from semantic relation कार्यं न समस्तपदसामर्थ्यप्रतियोगि अन्यातिरिक्तत्वम् NyāyMa. 168.8.

अन्यात्मकवाक्यार्थ (anvayātmaka-vākyaārtha) *m.* sentence - meaning of the nature of semantic relation वेदार्थं व्यवहारस्योपायत्वमेकत्वल्लोके क्वं च पदपदार्थयोः। नन्वेकत्वेऽप्यन्यत्मात्मकवाक्यार्थधीरहेतुः NayaVi. 264.7 (on i.1.24)

अन्यादर्शन (anvayādarśana) *n.* A non-perception of semantic relation क्रियाकारकयोः ... श्रुतयोस्तत्त्वपेक्षा सा च परस्परसंवन्धादपि निवर्तते इति नार्थान्तरान्वयप्रसङ्ग इति तत्रैवम् सत्यामप्यपेक्षायामन्यादर्शनात् NyāyRaMa.84.7; ननु सनिधियोगत्वे द्वे एव व्युत्पत्तावुपलक्षणं स्याताम्। किमाकाङ्क्षा। ... तयोस्तोरप्याकाङ्क्षाविरहेणान्वयादर्शनात् Tantrāha. 30.20; B non-perception of syntactic relation गौरथः पुरुषो हस्तोत्पाकाङ्गारहितेविविह। अन्यादर्शनात्वाकाङ्क्षा परिगृह्यते MānaMe. 99.4.

अन्यादि (anvayādi) *adj.* 1A family etc. ब्राह्मोद्वाहविधानेन तदभावेऽपरो विधिः। दातव्येषा सदृशाय वयोविद्यान्यादिभिः VedaVyāSm.2.5; मुनिः। अन्यविद्याभ्यां वृत्तेन च समुच्छ्रितः। त्रिशुक्ला नाम विप्रेन्द्रः पूज्यते सनानिदु। अन्यादीनि त्रीणि शुक्लानि शुद्धानि येषां ते त्रिशुक्लाः Aparā. 285.3 (on 1.200); 1B tradition (of morality) etc. सृष्ट्यां चस्परः पुत्रं तमभिवादादनुत्तु। भिनति सर्वमर्यादां नान्याद्यप्यपेक्षते BrĀraUBhVā. i. 2.182; 2A identity etc. (with individual self) यावत्वागमनः साक्षात् वेत्त्यात्मनमद्वयम्। अन्याद्यात्मबोधार्थं तावत् तत् केन वार्यते BrĀraUBhVā. ii.1.173; 2B connection or relation etc. अस्ति चास्य प्रधानस्य प्रसिद्धस्यान्यादिना। स्वाध्यासदिनिषेधेन साधिता पुरुषार्था IśvaSi. (U.) 2.19; 2C semantic relation etc., cf. अन्याद्यनुपपत्ति 2B; 3A positive or logical reasoning etc. अन्यादिनिषेधाद्य सर्वमात्मेति वाक्यतः। मैत्रेयीत्यादिको ग्रन्थस्तस्मादारभ्यते परः BrĀraUBhVā.ii.4.18; 3B positive invariable concomitance etc. का चेयं नियतिः ... तस्मिन् सति भाव एव वा। ... न ... 'जातेरहेतुतापत्तेः ... अन्यादेरयोगतः' TatvPradī. (Cl.) 322.15; 4 continuation etc., cf. अन्याद्यनुविधान A.

अन्यादिक (anvayādi-ka) *adj.* family etc. चित्रलेखा तामेयाधामसदतुराम्। मीतुक्यं ब्रज गंधर्वि सिद्धस्तेऽद्य मनोरथः। एतस्यावगतं सर्वं देशनामान्यादिकम् SkandP. iv.67.110; स वणिक्सुकुमारं तं दृष्ट्वा पृष्ट्वात्यदिकम्। ज्ञात्वा कुलीनं सत्कृत्य स्वीचक्रे दैवयोगतः KathāSaSāg. xii.10.21.

अन्यादिक्रिया (anvayādi-kriyā) *f.* process of connection or relation etc. अपुरुषतन्त्रत्वाज्ञानज्ञाने विधिर्भवेत्। अन्यादिक्रिया त्वस्य तत्तन्त्रवत् विधीयते BrĀraUBhVā. ii.4.121.

अन्यादिरूपसापेक्ष (anvayādirūpa-sāpekṣa) *adj.* depending upon forms or conditions like positive invariable concomitance etc. सामग्रीभरः खल्वपि पक्षधर्मान्यादिरूपसापेक्षमनुमानं व्याख्यातं शब्दे तु न तानि सति रूपानि NyāyMañ. i. 141.17.

अन्यादिविभिन्न (anvayādi-vibhinna) *adj.* (used as noun) (one) distinct by race etc. अन्यादिविभिन्नानां यथा सख्यमनीप्सितम्। मैत्रीविरोधमप्येवं सार्धं पुरुषवानरैः Bhaṭṭi. 9.132.

अन्यादिव्यवहार (anvayādi-vyavahāra) *m.* verbal dealing with commonness etc. सामान्यमन्त्रेणापि समानधर्ममूलान्यादिव्यवहारोपपत्तेश्च न सूत्रकारेण सामान्यग्रहणं कृतम् NyāyMañ. i.106.14.

अन्यादिसाचिव्य (anvayādi-sācivya) *n.* help or assistance by existence etc. एक एव दण्डः कदापिदण्डत्वेन भासते दण्डवति कदाचिदत्र (न्यादिसाचिव्ये सति दण्डो घटकारणमिति ŚaṅkaVā. (Ā.) 258. 17.

अन्यादिस्मरण (anvayādi-smaraṇa) *n.* recollection of concomitance etc. यद् वा अनुमानम्। न च तत् ... अन्यादिस्मरणेन विना भवति NyāySu. (Ja.) 490 B. 8 (on iii.2.1)

अन्यादिस्वरूप (anvayādi-svarūpa) *n.* nature of noble family etc. अन्यादिस्वरूपमेतस्य स्वामिनैव पृच्छयमानमवगमिष्यामि UdaySuKa. 35.11.

अन्यादिहेतु (anvayādi-hetu) *m.* cause or probans consisting of positive

invariable concomitance etc. न च प्रधानास्तित्वमपि प्रमाणवदन्वयादि-
हेतुनापसाधनत्वात् NyāyMañ. ii.63.5.
(anvayādy anupapatti)

अन्वयाद्यनुपपत्ति (anvayādy-anupapatti) f. 1 untenability of conti-
 nuation etc. अन्वयाद्यनुपपत्तयेति चशब्देन हेतोरसिद्धिं समुद्धिनेति BrahmsūBh.
 (Sām.) 351.16 (on ii.2.1); 2A untenability of signification etc. लक्षणा नाम
 शक्यार्थे वाचकस्य पदस्य अन्वयाद्यनुपपत्त्या तत्संबन्धिपदार्थान्नज्ञानहेतुः ...
 शब्दवृत्तिरित्युच्यते LalitāTriBh. 282.12 (on 15); 2B untenability of semantic
 relation लक्षणिकेवपि शक्यार्थमादायैव पदस्य साधुत्वं, पदान्तर्संबन्धेऽन्वयाद्यनुपपत्त्या
 शक्यतावच्छेदकारोपेणैव लक्ष्यार्थबोधात् VaiyāSiMāñ. 80.4; 116.6.

अन्वयाद्यनुभव (anvādyānubhava) *m.* experience of positive
invariable concomitance etc. न चास्मिन् जन्मन्यन्वयाद्यनुभवोऽस्ति। जातमात्राण-
मुदाहृतत्वात् NyāySu. (Ja.) 490B.8 (on iii 2.1)

अन्वयाद्यनुविधानं (anvayādy-anuvīdhāna) *n.* A conformity with continuation etc. अन्वयाद्यनुविधानप्रतीतिरित्येवऽपि जाग्रदग्राह्यमन्वय एव चक्षुरादि-
जन्यः SiddhāntaLeSār.304.4; B conformity with semantic relation etc. प्रकाशप्रतितीति तदन्वयाद्यनुविधानं च घातकत्वान्पथ्यासिद्धये Vaiyābhū. 209.7
(on 43)

अन्यथाद्यपेक्षत्वं (anvādyapekṣa-tva) *n.* the state of being dependent on existence etc. एक एव दण्डः कदाचिद्दण्डत्वेन भासते ... दण्डो घटकारणमिति तत्र दण्ड इति प्रतीतेः, न प्रतियोगिध्वंसापेक्षत्वम्, अन्यथाद्यपेक्षत्वं वा दृश्यनुभासित्वात् कल्पनायाः ŚāṅkVi. (Ā.) 258.19.

अन्वयाद्यभावः (anvayādy-abhāva) *m.* absence of positive concomitance etc. पूर्ववृत्त्यनुभूतेऽर्थे उत्तरवृत्तेः कार्यकारणाभावात् स्पर्शमपस्तम्। ... अन्वयाद्यभावान्न साधनत्वम् NyāySā. 36.17.

अन्वयाद्यवधारण (anvayādy-avadhāraṇa) *n.* ascertainment of positive invariable concomitance etc. महावाक्यार्थबोधे अवान्तरवाक्यार्थबोधो हेतुः तर्धवान्वयाद्यवधारणात् VedāntPari. 213.3.

अन्वयाद्यवलोकन (anvayādy-avalokana) *n.* observation of positive semantic relation etc. वाक्यार्थप्रतिपत्तौ हि पदार्थ (v.I. ०११) ज्ञानमेव च। प्रतिबन्धो यतस्तस्मादन्वयाद्यवलोकनम् TaiUBhāVā. 189.6 (2)

अन्वयाद्यविलोचन (anvayādy-avilocana) *n.* non-observation of semantic relation etc. वाक्यार्थप्रतिपत्तौ हि पदार्थज्ञानमेव च। प्रतिबन्धो पततस्मादन्वयाद्यलोकनम् (v.l. अन्वयाद्यविलोचनम्) TaiUBhāVā. 189.6 (2)

अन्वयाद्यसंभव (anvayādy-asambhava) *m.* impossibility of invariable concomitance etc. कर्पासरक्ततादृष्टान्तोऽस्तीति चेत् तदसार्थायः। साधनदूषण-
योरसंभवात्। तथा हि अन्वयाद्यसंभवान्न साधनम् SyādvāMañ. 18 (73)

अन्वयाधिकरण (anvayādhikaraṇa) *n.* name of a section (BrahmSū. i.1.4) (*lit.* chapter dealing with the topic of connection) सर्वत्र स्पर्शसंक्रान्तात्मकः, न तत्त्वतः तथान्वयव्यतिरेकात्। ... त्वया रत्नलोकाग्रहणम्। तदुक्तमन्वयाधिकरणे भेदाभेदविरोधनिर्दशनं विवरणकारैः NyāySiA. 251.4.

अन्वयाधिगत (anvayādhigata) *adj.* got by inheritance (अकृच्छ्रयिगतिविः)
अन्वयाधिगतं निधिलभात् वावाप्तं धनं येन। अन्वया कृच्छ्रप्रदः स्यात्। *JayaMa.*
308.6 (on 6.1)

अन्वयाधिप (anvayādhipa) *m.* master, i.e. founder of the family
प्रभोर्बहुमतस्तस्य प्रथते कृष्णपंडितः । ... यजुर्वेदादिषु ख्यातिं यस्याप्तस्यान्वयाधिपः ।
वसिष्ठाद्यैर्मरद्वाजो वर्ण्यते वंशकर्तृभिः EI. xiv.73.49.

अन्वयाधीन (anvayādhīna) *adj.* [f. -ā] 1 dependent on positive
invariable concomitance न चाव्ययस्यानुवाक्यत्वे शाब्दे युक्तिर्व्यवहते। अत्रैव
ज्ञातसंबन्धपदेन तस्योक्तत्वात्। अत एवान्वयाधीनत्वमुपानय्य स स्थितमिति
वक्ष्यति Kāśi. iii.79.22 (on 5(4).133); 2 dependent on signification
विशेषणोपपत्तिरिति तद्व्याख्याना अस्ति। NyāyRa.

584.18 (on 5(13).71-72)

अन्यथाधीनजन्मत्व (anvayādhinajanma-tva) n. the state of having
origin dependent on positive invariable concomitance अन्यथाधीनजन्मत्व-
यमुपासत्य च स्थितम् Śloka Vār. 5.(5).93 (429.4); अनुमानस्यान्यथाधीनजन्मत्वत्
Kaśī. iii.201.6 (on 5(8).18); अन्यथावगतिपूर्वकैव तयोपपत्तवर्गतिः तथा सति
चाद्योक्तिरनुमानेनान्वयविशेषादुक्तव्याख्यात NāvyaKū. 223.14.

अन्यथायीनात्मलाभ (anvayādhīnātmalābha) *adj.* having obtainment of one's own nature dependent upon positive concomitance
अन्यथायीनात्मलाभमनुमानज्ञानम्, न च भूतलभस्य सर्वत्रावेससंबन्धो ज्ञायते
Kāśi. iii. 205.20 (on 53.31)

अन्वयानङ्गीकार (anvayāṅgīkāra) *m.* non-acceptance of sentiment

relation न चैवं विज्ञिष्यविधिबेलायां खनित्रादेरन्वयानङ्गीकारात् न मत्वर्थलक्षणापत्तिः
Mīmāṃsā, i.165.2 (on i.4.2)

अन्वयानुभावकत्व (anvayānanubhāvaka-tva) *n.* the state of not conveying semantic relation येन फलेन विना यत्पदस्यान्वयानुभावकत्वं तेन फलेन सह तात्पर्याह्वा सौ *Siddhānta*. 52.12 (*on* 84): अलङ्कार्यबोधे स्वरूपात्मिकाभेदस्य ... परमो स्वर्षे तस्य तत्संसर्गाह्वाविहोषध्वर्येकरेण तस्य ... स्वरूपे स्वरूपस्यान्वयानुभावकत्वादिरूपाह्वादि बोध्यम् *LaCandere*. 690.36.

अन्वयानपेक्ष (anvayānapekṣa) *adj.* not dependent on positive invariable concomitance यस्य ह्यन्वयनिर्वाच्यते प्रत्यायनशक्तिः तदेव लिङ्गं शब्दस्त्वन्वयानपेक्षः स्वरसादेव शक्ते लिङ्गविलक्षणत्वात्प्रानुनामाप कल्पते NyāyRa.430.9 (on 5(5)95)

अन्वयानभिधायिन् (anvayānabhidhāyin) *adj.* not conveying semantic relation अन्वयशब्देन तज्ज्ञानपुपश्यते। ... अन्वयानभिधायिभिरपि पदैर्यन्त्र्यं प्रतिपद्यते। तदा गवादिपदैः अधादिकमपि प्रतिपद्येत NyāySu. (Ja.) 522B.5 (on iii 2.15)

अन्वयानर्ह (anvayānarha) *adj.* 1A not fit for syntactic relation or construing परे तु इतरादिभ्य इति विरुद्धविभक्तिप्रथम्यन्तत्वाद्भ्रमेत्यनेनान्वयानर्हमिति इतरादिभ्यो विहितयोः स्वप्नारङ्गज्ञानमित्ययोरित्यर्थः LaSabdeSe. i.285.8; 1B not fit for semantic relation, cf. अन्वयानर्हता; 2 not fit for relation of similarity यन्त्रकस्यैवार्थान्वयान्वितमन्वयानर्हमुपमानत्वमुपमेयत्वं च कथ्यते यत्तत्रासावनन्वयोऽलङ्कार उदाहृतः AlankāMañ. 11.9.

अन्वयानर्हता (anvayānarha-tā) f. the state of not being fit for semantic relation परमात्मविज्ञानं भूताकाशेऽन्वयानर्हता आकाशशब्दस्य यीगिकार्ये ग्राह्ये सति ... मुक्तात्परमात्मविषयत्वेन संशयोत्थानं युक्तम् ŚrūtaPra. ii.89.25 (on i.3.42)

अन्वयानर्हत्व (anvayānarha-tva) n. the state of not being fit for semantic relation अकाशशुभ्रया मृताकाशपरत्वमाशङ्क्य सर्वमृताकाशपरत्वंन्यास्यस्वरपरत्वाद्यादीनां मृताकाशेऽन्वयानर्हत्वाद् अकाशशब्दाभ्यासे सत्यपि तद्वर्धयेन परमात्मपरत्वं निर्णीतम् ŚrūtaPra. ii.89.14 (on 1.3.42); अकाङ्क्षवर्हेणानिर्वाणितिरित्येवसम्प्राधानमात्रमन्य गणफलमन्यवयवानर्हत्वात् MayūMāli. 71.2 (on 1.4.6)

अन्यथानवगम (anvāyanavagama) *m.* non-perception of semantic relation प्रतिज्ञावाक्ये धर्म्युपसर्जनत्वेन धर्मनिर्देशः तद्यपि स न दोषाय ...। अवश्यंभावि च पुनरुच्चारणम्, अन्यथान्वयानवगमात् TātpaT(U)314.14 (on 5(4)38)

अन्वयानिश्चय (anvayānīścaya) *m.* non-ascertainment of semantic relation निश्चयशब्देन ज्ञानमेवापिधीयते। अन्वयानिश्चये तेन ज्ञानमेवास्ति नान्वये PrakaPañ. 35.4.

अन्वयानुगम (anvayanugama) *m.* 1 knowledge of positive invariable concomitance विनिर्वातानुगमनेऽपि प्रत्यक्षानुगमसमाहारो विनिर्वाचोः । न । अनुमानस्यान्वयाधीनमन्यत् । विशिष्टेनैव चान्वयानुगमत् Kāś. iii. 201.6 (on 5/8.18); 2 knowledge of immanence सत्त्वरजस्तपोविः ... सर्वात्मन् ... भावत्वानुमानस्यान्वयानुगमा दृश्यते RājMār. 71.5.

अन्वयानुगमन (anvayānugamaṇa) n. ascertainment of positive
invariable concomitance कार्यदर्शनात् विवेकादसाम्येऽपि साध्यमित्युत्तरकालमात्रे
पर्यायतासाम्योऽन्वयानुगमनं च व्यर्थम् HewBIt. 567.

अन्वयानुपपत्ति (anvayānupapatti) f. A untenability of semantic relation
 'जातिनामन्वयानुपपत्त्या व्यक्तिरवसीयत' इति चेन्न परस्परान्वयप्रसङ्गात् NyāyKūA.

421.23 (on iii.3.25): यत्र प्रयुक्तस्य शब्दस्यार्थाविद्वद्वायामन्वयानुपपत्त्यन्वयस्य

तथापि मुख्येऽन्वयानुपपत्तिरेव लक्ष्ये लक्षणादीजम् TaittCin.iv(2)6915; मंत्र

देवदत्त इत्यत्र तद्देशकालोच्यते तद्देशकालोच्यते तद्देशकालोच्यते तद्देशकालोच्यते तद्देशकालोच्यते
विशेषणत्यागेन देवदत्तपिण्डमात्रमेव लक्षणया बाध्यते VedantRajMaharishi

62.16); आत्मशब्दः प्रतीतिविषयपर उपधारितः, जन्मवर्णनपर उपधारितः
Upask. 224.4 (on v.1.6): सर्वस्यापि वाक्यस्यादायं त्रयसि तन्मात्रं त्रयसि
विद्यविधिसाधारण्याः

AdvaiSi. 376.5; Nyāyāmṛ. 463.A.7; 'यदीः प्रवेक्ष्य' इत्यत्र यदीः + प्रवेक्ष्य = यदीःप्रवेक्ष्य

योर्यथावा: ... लक्षणदिकं हि तत्पर्यानुपपत्त्या न सम्भवं ।

पदार्थोच्चन्यानुपपत्तिः Bhāṣya. iii.285.17 (on x.4.12); विशेषणैः न संप्रदायः
न्यायाः ... प्रत्ययस्यैवाप्रमाणवयाः समानपदोपात्तेन ज्ञेयः

56 1994/11/11

अन्यानुपपत्तिरिति

सोमस्य करणत्वेनान्यनुपपत्तिश्च स्यात् MīmāṃsāPra. 195.25; 196.15; ब्रह्मपदवाच्यस्य ... अहंपदवाच्यस्य ... च ऐक्यबोधे उक्तविशेषणयोरपि ऐक्यमवश्यं बोधमित्यन्यनुपपत्त्या लक्षणा शुद्धयोरेक्यबोधः GuruCandr. i.312.6; सोमपदे ... वाक्यार्थः स्वीक्रियते ... प्रथमं भावनायां यागस्य ... करणत्वेनान्यनुपपत्तेः LaCandr. 377.30; लक्षणाबीजं तु तात्पर्यानुपपत्तिरेव न तु अन्यनुपपत्तिः। काकेभ्यो वधि रस्यतामित्यत्रान्यनुपपत्तेरभावात् VedāntPari. 208.1; न च ... लक्षणिकस्य नानुभावकत्वसंभवः ... इति वाच्यम् ... लक्षणिकस्याननुभावकत्वे ... अन्यनुपपत्तेः ŚaktiVā.24.13; 'रामानुजगतिस्तयो रित्यत्रार्थान्तरविषयत्वेऽन्यन्यनुपपत्तेरभावात् नहि वैलक्षण्ये शब्दान्तरसंनिध्युदाहरणत्वायोगात् RasGaṇ. 151.16; अन्यनुपपत्तिरपि लक्षणाबीजम् RasGaṇ. 545.10; ब्रीहिवृत्तः ... अन्ययिता-वच्छेदकरूपेणानुपस्थितेस्तत्र पदार्थान्तरस्यान्यनुपपत्तेरिति मन्यते VyutpaVā. 14.3; 157.3; (रचनानुपपत्तेश्च नानुमानम्) चशब्देनान्यनुपपत्तिः समुचिता। न हि बाह्या घटादयः सुखादिरुपतयान्विताः GoviBh. 115.6 (on ii.2.1); अन्यनुपपत्तेस्तात्पर्यान्ते एवोपयोगः सर्वेषां नानार्थत्वाच्च तदावश्यकत्वात् VaiyāBhū. 194.18 (on 36); तस्य ... रमणीयादिपदेन च बोधने एकस्य निराकाङ्क्षत्वादन्यनुपपत्तिः AlankāKau. (Vi.) 67.6; 88.2; B untenability of signification (between word and meaning) पङ्कजादिपदे .. श्रोतृरन्यनुपपत्तिं विना मण्डूकादिबोधाभावस्यानुभाविकत्वादिति प्रसङ्गनिराकरणोपायाङ्गीकरणमिति वैषम्यम् MīmāKau. i. 243.13 (on i.4.12); C untenability of syntactic relation (between two words) एता इति पदेनेष्टकानां परामर्शे ... आवश्यक्येन क्त्वां परामर्शेन तासामाहुतिपदसामानाधिकरण्येनान्यनुपपत्तेरैवैताभिरिति विपरिणामावश्यावादिन्द्राव(?)न्द्राव्य एव देवताः BhāṭṭiCān. 61.7 (on xiv.4.4)

अन्यानुपपत्तिरिति (anvayānupapatti-dhī) f. knowledge of untenability of semantic relation अर्थवादेषु प्राशस्त्ये ... तात्पर्यानुपपत्तिर्हीतुरस्तु, लघवात्, न तु शक्तिरूप्यार्थानामन्यनुपपत्तिरितिः LaCandr. 701.35.

अन्यानुपपत्तिपरिहार (anvayānupapatti-parihāra) m. removal of untenability of semantic relation 'गङ्गायां घोषः' इत्यादी घोषादिपदे एव मकरादिलक्षणापत्तिः, तावतायन्यनुपपत्तिपरिहारात् VaiyāSiMañ. 116.12.

अन्यानुपपत्तिपूर्विका (anvayānupapatti-pūrvikā) adj. (f.) preceded by untenability of semantic relation अन्यनुपपत्तिपूर्विका लक्षणा पदे एव LaSābdeSe.i.422.1.

अन्यानुपपत्तिरूप (anvayānupapatti-rūpa) adj. of the form of untenability of semantic relation सत्यादिपदानां लक्षणा च न स्यात् ... शक्यसंबन्धो लक्षणेति पक्षेऽन्यनुपपत्तिरूपलक्षणाबीजाभावात् Nyāyāmṛ. 451A.9; वाक्यस्यपदस्यैव लक्षकत्वादेनेकपदोपादानमिति निरस्तम्। अन्यनुपपत्तिरूपलक्षणा-बीजायमेव वाक्यस्यत्वस्यापेक्षणात् Nyāyāmṛ. 485 B.7; प्रकृष्टप्रकाशस्य ब्रह्मस्य गुणस्य च चन्द्रे अन्ययोपपत्तेः अन्यनुपपत्तिरूपलक्षणाबीजाभावादिति - चेन्न AdvaiSi. 679.12; पादाम्बुजं भवतु ते विजयाय मञ्जुमञ्जरीश्रितमनोहर-मण्डिकायाः।... तत्र च मञ्जरीदिविशेषणानामन्यनुपपत्तिरूपवाधकसत्त्वादुपमेव AlankāKau. (Vi.) 413.2.

अन्यानुपपत्तिविरह (anvayānupapatti-viraha) m. absence of untenability of semantic relation गोसदृशो गवय इति वाक्येऽन्यनुपपत्तिविरहात्कथं लक्षणा Upask. 404.10 (on ix.2.5)

अन्यानुपपत्तिव्याप्यत्व (anvayānupapattivyāpya-tva) n. [Inst.] as being pervaded by untenability of semantic relation अन्यनुपपत्तिव्याप्यत्वेन वानुगमेऽन्यनुपपत्तिरेव लक्षणाबीजम् TattvCin. iv (2). 694.5.

अन्यानुपपत्त्यभाव (anvayānupapatty-abhāva) m. absence of untenability of semantic relation द्वितीयसूत्रगतं चोदनात् परमात्तरप्रतिवाधरहितार्थक-वाक्यपरं स्यादिति चेन्नैवम्। ... धर्मस्य वेदादर्थत्वेन तद्विधारे वेदाध्ययनानन्तरत-दर्थविवक्षोहेत्तोरन्यनुपपत्त्यभावात् ŚivārkaMaDī. i.19.18 (on i.1.1); न च ... लक्षणाध्याहारिणा तत्प्रतिपादनम्। यथाश्रुतार्थप्रतिपादनेनैव उपपत्तौ अन्यनुप-पत्त्यभावेन तदसंभवात् BhāṭṭiDī. i.20.14 (on i.2.1); अन्यनुपपत्त्यभावाच्च लक्षणेत्यर्थः। ननु अन्यनुपपत्त्यभावेऽपि तात्पर्याल्लक्षणा स्यात् MayūMāli. 6.19 (on i.2.1)

अन्यानुपपत्त्यादि (anvayānupapattyādi) adj. untenability of semantic relation etc. तत्संभवेऽर्थान्तरं न गृह्यते मुख्यार्थे अन्यनुपपत्त्यादिमूललक्षणाकारूपेण गौरवात् LaCandr. 763.41.

अन्यानुपलब्धि (anvayānupalabdhī) f. non-obtainment of positive invariable concomitance पुष्पगनमुष्पमनोऽपि बाणोऽर्थः साकारज्ञानावभासान्यन्यनुपपत्त्यानुमीयते ...। तदिदमनुपपन्नम्, अन्यनुपलब्धेः NyāyMañ. ii.105.25.

अन्यानुभव (anvayānubhava) m. experience or cognition of semantic relation न च लक्षणिकानामनुभावकत्वादन्यनुभवः कथमिति वाच्यम् TattvCin.

iv (2). 542.3; गङ्गायां घोष इत्यादी तु यत्किञ्चित्पदमादायान्यनुभव इति संप्रदायः BhāṭṭiCin. i.56.5 (on i.1.4); AdvaiSi. 704.6.

अन्यानुभवकरण (anvayānubhava-karaṇa) n. distinct means or extraordinary cause of cognition of semantic relation काच्यस्थले च पदार्थज्ञान-व्यापारकं उत्प्रेक्षादिसहकृतं मन एवाव्यनुभवकरणम् TattvCin. iv (2). 551.3.

अन्यानुभवजनकत्व (anvayānubhava-janaka-tva) n. the state of being the producer of cognition of semantic relation यस्य पदस्य येन पदेन विनान्यनुभवजनकत्वं नास्ति तस्य पदस्य तेन पदेन समभिव्याहार आकाङ्क्षा TarkKau. 16.24; कारकपदस्य क्रियापदेन विना घटकर्मकमित्यन्यनुभवजनकत्वाभावात्कारकपदस्य क्रियापदेन सहाकाङ्क्षा TarkKau. 17.1.

अन्यानुभवजनन (anvayānubhava-janana) n. production of cognition of semantic relation पदानामन्यनुभवजननसामर्थ्यमेव शक्तिरित्युच्यते, एकैक-पदार्थोपस्थितस्तु स्मृतिरूपा न शक्तिसाध्या AdvaiSi. 702.10; अन्यनुभव-जननसामर्थ्यरूपस्य च मूलसंबन्धस्य विद्यमानत्वात् ... वाक्येनान्यनुभवजनने आकाङ्क्षायोग्यतासत्तिज्ञानं सहकारि BhāṭṭiCin. i.50.1 (on i.1.4)

अन्यानुभवसंभव (anvayānubhava-sambhava) m. possibility of cognition of semantic relation पदार्थशक्तत्वेन ज्ञातादेवान्यनुभवसंभवाच्च व्यक्त्यन्ययोः शक्तिः TattvCin. iv (2). 699.6.

अन्यानुभवाभाव (anvayānubhāvābhāva) m. absence of the cognition of semantic relation न च ... शाब्दबोध इति व्यवहारोच्छेदापरितिरिति वाच्यम्। अन्यनुभवाभावे तत्पदव्यतिरेकप्रयुक्तत्वभ्रमसंभवात् BhāṭṭiCin. i.50.28 (on i.1.4)

अन्यानुभवाभ्युपगम (anvayānubhāvābhyupagama) m. admission of the cognition of semantic relation सत्यादिपदानां सर्वेषामपि लक्षणिकत्वे कथमन्यनुभवोपपत्तिरिति चेत्, नैष दोषः, शक्यस्यैवान्यनुभवाभ्युपगमात् AdvaiSi. 704.6.

अन्यानुभावक (anvayānubhāvaka) adj. A conveying semantic relation सर्वपदलक्षणिकत्वेऽपि न वेदान्तवाक्यानामन्यनुभावकत्वानुपपत्तिः AdvaiSi. 702.9; न चार्थाध्याहारवादिनाम् ... वर्तमानत्वदेवोद्घोष इष्ट एवेति वाच्यम्। ... तत्रान्यनुभावकसाक्षात्पदसत्त्वात् VyutpaVā. 197.2; B causing the knowledge of semantic relation पदार्थानामन्यनुभावकत्वात् AdvaiSi. 702.80.

अन्यानुविधान (anvayānuvidhāna) n. 1 conformity with positive invariable concomitance अन्यनुविधानं च सामान्येषु न विद्यते। सदास्त्वन्न नित्यानां व्यतिरेकस्तु संभवी TattvSār. 777; अन्यस्यान्यनुविधानादेरनुमेयहेतुत्वे व्योभादावनुपपत्तेस्तदन्यत्वसिद्धिरिति चेन्न। अन्योऽन्यश्रयापत्तेः KhanḍanKhā. 122.1.6; 2 prescription of application (of performance) व्यतिरेकानुविधानस्य सर्वत्र प्रापकप्रमाणाभावादेव सिद्धेरन्यनुविधान एव विधेस्तात्पर्यम् BhāṭṭiDī. i. 169.17 (on ii.4.1)

अन्यानुषङ्ग (anvayānuṣaṅga) n. association with (inclusion of) presence, i.e. positive thing यस्यापि नाभायरूपो व्यतिरेकः तस्य भावरूपव्यवच्छेदे न भावसिद्धिः स्यादिति नान्यनुषङ्गः तथानैरात्येऽपि न भावसिद्धिः स्यात् PramāVāSvopVr. 104.2.

अन्यानुसारिन् (anvayānusārin) adj. following or conforming to syntactic relation or construing अन्यनुसारी हि शास्त्रार्थवसायः ManuBh. i.94.17 (on 2.37)

अन्यान्तर (anvayāntara) n. A another semantic relation अन्विताः प्रतिपन्ना अन्यमपि प्रतीतं संपादयन्ति ... वाक्यान्तरे चान्यन्तरस्यैव प्रतिपन्नत्वात्, तत्परतैव वाक्यस्य PrakaPañ. 412.3; B another syntactic relation or construing वाक्योक्तोपमायाभिवकारस्य ... अन्यन्तरमभ्युपगम्य ... उत्प्रेक्षासमासोक्त्योरङ्गता निर्वोद्धा Kuval. 171 (248)

अन्यान्तरबोध (anvayāntara-bodha) m. cognition of another semantic relation जनितान्वयबोधात् नान्यन्तरबोधः TattvCin. iv (1). 243.1.

अन्यान्तरशालिता (anvayāntaraśālī-tā) f. the state of having another semantic relation न च ... अर्थानां वाक्यार्थे संबन्धानर्हत्वम्, न च तल्लक्षिताया अन्वितावस्थया अन्यन्तरशालिता TattvBi. 156.10; न च पदार्थैरक्षितायाः पदार्थानामप्यवितावस्थायाः पुनरन्यन्तरशालिता ... इति चेन्नैवम् TattvPradī. (Ci.) 152.3.

अन्यान्तराभाव (anvayāntarābhāva) m. absence of another semantic relation नाप्यन्वितस्य लक्षस्यात्यभिधेयेन संबन्धोऽन्वितस्यान्यन्तराभावात् तत् इह न लक्षणा VedāntKa. 82.8 (on i.1.4)

अन्यान्तराभिधान (anvayāntarābhidhāna) n. denotation of another semantic relation यद्यदाकाङ्क्षितं योग्यं संनिधानं प्रचक्षते। तेन तेनान्वितः स्वार्थः

अन्वयाबोधन (anvayābodhana) *n.* absence of producing cognition of

NyāyMāVi. 651.16 (on xi.3.16): गुणा हरी। आगच्छ तान्। हरी गुण
सन्ति तानधिगच्छेत्त्यपः। तत्र हरी अधि अन्योन्यभावात् समानो
जातः Prasā.i.473.6; i.492.10; ननु द्वेष्ट्य प्रकृतेऽन्यभावात् कथं दिक्कष्ट
MayūMāli. 725.18 (on x.5.2): 3A absence of descendant, offspring
प्रत्येन्य भार्या ऊर्ध्वमन्यभावे भर्तार भार्यारिक्यं भवेत्। अग्रजस्रो
भर्तुः SmṛtiCan. iii.664.10; नगरमिदं स्वामिना विरकालक्षितमन्यभावात्

परां कोटीं नीयते PrabaCin.109.22; निर्वपदित्यनेनाच्यः। अन्वयाभावे तत्स-
कुल्येषु निर्वपदित्यन्वयमुखेनाभिधानात् Subodhi. 30.4 (on 2.51); 3B absence of
lineage भ्रमहीने तु प्राप्तादे निरन्वयतां च विमृश्यान्वयाभावे धर्मसन्तानमेवास्तु
... इति बुद्ध्या विभाव्य ... ध्वजाधिरोपं मन्त्री कारयामास PrabaCin.87.11.

अन्वयाभावतत्त्व (anvayābhāva - tas) *adj.* due to the absence of semantic
relation सवनीयपुरोडाशे देवोक्तं न विद्यते। अस्ति वा पृथग्वृत्तावन्वया-
भावतोऽस्ति सः JaiNyāMā. 651.5 (on xi.3.16)

अन्वयाभावदोषः (anvayābhāva-doṣa) *m.* defect of absence of
connection or relation हृत्पद्यस्थत्वम्। ... तद्व्ययणोर्जावस्यैव युक्तं न सर्वगतस्य
हरेः। न चान्वयाभावदोषः TattvPrakā. 47B.8 (on i.3.14)

अन्वयाभावप्रसङ्गः (anvayābhāva-prasaṅga) *m.* A undesired contingency
of absence of semantic relation विचारस्य ज्ञानद्वारेव मोक्षसाधनत्वज्ञापनम्।
अन्वया योग्यताविरहेणान्वयाभावप्रसङ्गात् NyāySu. (Ja.) 18A.10 (on i.1.1);
B contingency of absence of syntactic relation जनिकर्तृविशेषणमन्यैवार्थवदिति
नैतद्युक्तम्। ... अपादानपञ्चम्यन्तस्य स्थित्यादिभिरन्वयाभावप्रसङ्गात् ŚivārkaMaDī.
i.116.24 (on i.1.2); न च 'तज्जला नित्यस्यापि ... जगदपृथक्सिद्धब्रह्मपर्यन्तत्वं
वाच्यम्। तथा सति ... सर्वं ब्रह्मेति समानाधिकरणनिर्देशोपपादकतया तज्जलानित्य-
स्यान्वयाभावप्रसङ्गात् ŚivārkaMaDī. i.310.32 (on i.2.1)

अन्वयाभावोदाहरणः (anvayābhāvōdāharaṇa) *n.* example of the absence
of significance अन्वयाभावोदाहरणानि संक्षिपति विप्रेति NyāyRa. 893.19 (on
7.170); YuktiSneha. 156.4 (on i.1.7)

अन्वयाभिधानः (anvayābhidhāna) *n.* A denotation of semantic relation
वाक्यकदेशश्रवणेऽन्वयाभिधानानुपपत्त्या अन्वयाभिधानोपयोगिपदान्तरं कल्पते Vedānt-
Pari. 238.2; द्वारमित्यादी अन्वयाभिधानात् पूर्वमिदमन्वयाभिधानं पिधानोपस्थापकपदं
विना अनुपपन्नम् VedāntPari. 239.1; B mention of positive concomitance
द्विविधमेव हीति। न त्वत्रान्वयाभिधानभावेण केवलव्यतिरेकिशङ्का कर्तव्या Nyāy-
VārPari. 749.6.

अन्वयाभिधानादि (anvayābhidhānādi) *adj.* mention of positive
invariable concomitance etc. यत्र विषये केवलव्यतिरेकिणि। एवं सामान्यान्व-
यमन्वयाभिधानादिना साधनं कार्यमिति नियामकं (भानं ना) नास्ति NyāySu.
(Ja.) 473A.4 (on iii.2.1)

अन्वयाभिधानोपयोगिन् (anvayābhidhānopayogin) *adj.* conducive to
the denotation of semantic relation यत्र वाक्यकदेशश्रवणेऽन्वयाभिधानानुपपत्त्या
अन्वयाभिधानोपयोगिपदान्तरं कल्पते, तत्र अभिधानानुपपत्तिः VedāntPari. 238.3.

अन्वयाभिधायकः (anvayābhidhāyaka) *adj.* denotative or expressive
of semantic relation यत्पदमन्वितभिधायकं तदन्वयाभिधायकमेव PrakaPañ. 410.15.

अन्वयाभ्युपगमः (anvayābhyupagama) *m.* admittance of semantic
relation प्रतीयमानार्थपरित्यागेनार्थान्तरपरत्वं वा, अशक्यार्थत्वं वा। नाद्यः ...।
नान्यः ... शक्यैकदेशस्यान्वयाभ्युपगमात् AdvaiSi. 374.9; वृत्तित्व एव न
शक्तिः सामानाधिकरण्यसंबन्धेन चन्द्रदेवस्य धर्म एव अन्वयाभ्युपगमात् AlankāKau.
(Vi.) 64.2.

अन्वयायोगः (anvayāyoga) *m.* 1 untenability of succession or continuity
यदि वा सर्वमेवेदं क्षणिकं स्यात् वा तथा। क्षणिकत्वेऽन्वयायोगः क्रमिज्ञानं
च नान्यथा TattvSār. 906; 2A untenability of syntactic relation न च
... फलभावनाया धात्वर्थविरोधेऽर्थक्षिप्तया धात्वर्थभावनयोद्भिदादीनां संबन्ध इति
वक्तव्यम्। ... अश्रुततया च तथा शब्दान्तरस्यान्वयायोगात् ŚāstrDi. 59.5
(on i.4.2); नञर्थस्य न धात्वर्थनान्वयः, ... नापि कलत्रादिपदार्थरन्वयः, ...
मित्रपदस्य नञोऽर्थनान्वयायोगात् MīmāNyāPra. 261.2; 2B untenability of
semantic relation (रजतत्वादिजातिः) न तावत् परमार्थभूता। तस्या अपरमार्थान्वया-
योगात्। नाथपरमार्थभूता। परमार्थान्वयायोगात् BrahmsūBh. (Rā.) 95.21 (on
i.1.1); स्वतन्त्रेषु पदार्थेषु स्मरितेषु परस्परमन्वयायोगः Kirāṇā. 320.22; ग्रहेकत्वं
ह्यप्राप्तत्वात्प्रानुवदितुं शक्यते संगमार्गभावनया गुणत्वेन प्रधानत्वेन वा अन्वयायोगात्
NyāySu. (So.) 47.14 (on i.2.7); सामादिना विरोधे कल्याकाङ्क्षाहेतुकसंबन्धस्य
खनित्रादेरन्वयायोगात् MīmāKau.i.166.11 (on i.4.2); ii. 111.9 (on ii.4.7); न
च 'कलसीर्वाचयतीति संख्यया कल्पतिभेदः ... अर्थरूपायाः कल्पतेरन्वयायोगेन
कल्पितपदस्य कल्पतामिति ... कल्पितरूपाधिनिष्ठत्वाभावात् MīmāKau. iii (2).
125.19 (on ii. 1.48); शब्दबोधे तु संप्रदानत्वस्योद्देश्यत्वेनान्वयायोगमते
अध्यवृद्देशेन युज्युक्तो विधीयते Bhāṭṭi. iii 268.9 (on x.3.21); 'दिशि दिशि
... जलानि सन्ति कुमुदानि' इत्यत्रापि जलज्वादिपदानां रूपाण्या योगार्थमात्रबोधकत्वम्,
... तादृशार्थस्य ... स्वातन्त्र्येण कुमुदावनान्वयायोगात् RasGaṇ. 182.3; 250.8;
धात्वर्थस्य विधेयत्वे हि ... करणत्वेनावगम्यमानानामपि वैयधिकरण्येनान्वयो न
संभवति करणस्य करणान्तरेणान्वयायोगात् MayūMāli.56.2 (on i.4.2); 246.23

(on iii.3.7); नवचक्र इति ... जातायेकवचनमिति प्राञ्चः। तत्र। ...
विशेषणोपात्तनवत्वसंख्याया जातायन्वयायोगात् SetuBa. 199.26; सप्तत्यस्यार्थ-
साक्षात्कारस्य धात्वर्थे साक्षादन्वयायोगात् VaiyāBhū. 207.18 (on 42); सर्वद्विनिमित्त-
तद्विशेषणत्वात् तदन्तर्विधिरित्यपास्तम् ... रूढ्यर्थयोगार्थयोरन्तरवियोगेनान्व-
यान्वयायोगात् LaṣabdeSe. i. 220.11; आह्लादकत्वस्य धात्वर्थतया नामार्थे मूत्र
आश्रयत्वादिभेदसंबन्धेनान्वयायोगात् AlankāKau. (Vi.) 67.9; 2C untenability
of contact or relation द्रव्यस्य ... कथमुपांशुयाजाङ्गत्वसंभवः। इतिकर्तव्यताकाङ्क्षा-
रूपाणेन प्रकरणेनान्वयायोगेऽपि ... उपकारकत्वोपपत्तेः MīmāKau.i.200.18 (on
i.4.4); 3 untenability of positive invariable concomitance यदनन्तयामात्म-
न भवति तत् सदपि न भवति यथा वियदिन्दीवरमिति केवलव्यतिरेकी हेतुः।
साध्यमृष्टान्तानां पक्षकुक्षिनिक्षिप्तत्वेनान्वयायोगात् SyādvāMañ. 22 (17)

अन्वयायोग्यः (anvayāyogya) *adj.* A incompetent for semantic relation
अन्वयायोग्ययोश्च पदार्थयोरन्वयासंभवात् वाक्यार्थभवनम् PrakaPañ. 337.11;
NayaVi. 223.5 (on i.1.5); NyāyMa. 292.5; आगमः ...। प्रामाण्येऽन्व-
ययोग्यपदार्थत्वात् बोधकः SarvviSi.95.26; वाक्येऽन्वयायोग्ये योग्यसम्बन्धनो
रूपाणावृत्तिरित्युक्तं NayaVi. 276.1 (on i.1.26); अन्वयायोग्ययोर्बोधार्थमेव
शब्देनाचित्तावभिधेयौ NyāyRaMā. 118.12; न च गङ्गायां घोष इतिवत् पदार्थ
एव अन्वयायोग्याः NyāyKuA. ii (1).199.14; अन्यद्विच्छतश्चान्यत् कर्तव्यमन्वया-
योग्यम् NyāyKuA. ii (2).94.5; यदि स्वरूपेणान्वयायोग्यस्यापि रसमत्वादेत-
रोपणस्य शक्यत्वात् इष्टिविधिः तर्हि 'इयमेव जुहूः' इत्यादिविधिः इष्टिविधिः
स्यात् ŚrutaPra.ii.548.25 (on iii.4.21); दध्नः उत्पत्तावन्वयायोग्यस्य विनियोग-
न्यायिद्विजयकामवाक्ये ... प्राप्तोत्पत्त्यनुवादेन दधिविधिः MīmāKau. iii (2).
268.14 (on ii.2.24); इदमेव हि केवलव्यतिरेकं विवक्षितम् यदन्वयायोग्या-
बोधकत्वम् RasGaṇ. 179.6; B incompetent for syntactic relation, cf. अन्वया-
योग्यत्व B.

अन्वयायोग्यता (anvayāyogya-tā) *f.* the state of being incompetent for
semantic relation को नाम लिङ्गदिप्रत्ययार्थः न तावदपूर्वम् ...। क्रियाकार्ये
व्युत्पन्नस्य चान्वयायोग्यतायामपि रूपाणादिभिरैव निर्वाह्यत्वात् NyāyPari. 394.7;
प्रस्तुतविशेष्ये नास्त्यप्रस्तुतवृत्तान्तस्यान्वयायोग्यता Kuval. 61 (45)

अन्वयायोग्यतानिमित्तः (anvayāyogyatā - nimitta) *n.* cause of the state
of being incompetent for semantic relation विरोधस्य सर्वत्रायोग्यत्वैव
क्रोडीकारात्र पृथग्विषयलाभ इति चेत्। सत्यम्। तथाचान्वयायोग्यतानिमित्तस्य
विरोधस्यैवोद्भूतत्वात् तस्यैवोद्भावात्त्वम् NyāyPari. 194.8.

अन्वयायोग्यत्वः (anvayāyogya-tva) *n.* A the state of being incompetent
for semantic relation विषयाक्षिप्तस्य संनिधाने प्रवृत्तिक्रियत्वेनान्वयायोग्यत्वात् ...
स्वर्गकामपदोपात्तस्यैव प्रेर्यत्वम् TātpaT. (U.) 190.17 (on 5 (0).15); उद्दिश्य
हि मातरं न वन्ध्यात्वं विधातुं शक्यते, तस्या अन्वयायोग्यत्वेनान्वितताभिधानात्संभवात्
PrakaPañ.221.10; 331.7; 399.5; प्रत्यक्षादिविरोधे पदार्थानामन्वयायोग्यत्वाभावा-
न्यायार्थान्वयबोधात् NyāyMa. 293.7; पदार्थसहचारिधर्मान्तरव्याप्तिमङ्गल्य तत्तत्सद-
व्यापकभित्तवत्सन्धन्विरोधापदानेनान्वयायोग्यत्वात् केचित्पदार्था उद्धार्यन्ते NyāyKu.
103.7; न हि सिद्धस्य साध्यता संभवति। न चास्त्विति वाच्यम्। ...
सति साकाह्यत्वेऽन्वयायोग्यत्वं विरोधः NyāySu. (Ja.) 265 A.1 (on iii.1.2);
फलभावनायां करणत्वेनान्वययोग्यगुणनिष्ठकरणत्वोपरिथितिरूपाण्यैव वाच्या।
तृतीयमिहितस्य करणकारकस्य क्रियान्वययोग्यस्य करणत्वेनान्वयायोग्यत्वात् Mīmā-
NyāPra. 247.32; मन्त्रस्य कारकत्वेन क्रियेतराणान्वयायोग्यत्वाद् अयोग्यत-
पराहमव्यवधानम् MayūMāli. 840.4 (on xi. 4.15); B the state of being incompe-
tent for syntactic relation पदम् ... वाचकशक्त्यनवधारणात् स्वार्थस्यापि तत्स-
नीमवाचकम् अन्वयायोग्यत्वात् PrakaPañ. 405.10; इह च दर्शनोपपन्न-
त्वादन्वयायोग्यत्वमुक्तम् Kāśi. iii.3.5 (on 5 (4).2); प्रत्यक्षादिविरोधे हि पदान-
न्याययोग्यत्वात् आम्नायार्थबोधात् NayaVi. 223.11 (on i.1.5); व्युत्पत्तिस्वरूपसंसार
एव सर्वत्र स्वतःप्राप्तः। तस्य प्रमाणविरोधादन्वयायोग्यत्वे सति वृत्त्यन्तरकल्पनं
प्राप्तम् ŚrutaPra. iB.209.16 (on i.1.13)

अन्वयारम्भः (anvayārambha) *m.* beginning of line or lineage आकार-
तामस्य कल्याणराशेशांशामुल्लालामभूतं चरितमन्वयारम्भादारम्भान्धुतसम् AvantiKa.
146.5.

अन्वयार्थः (anvayārtha) *m.* 1A meaning of (the form of) semantic
relation अन्वितेषु पदैरेवं बोध्यमानेषु शक्तिभिः। अन्वयार्थगृहीतत्वात्तानां
शक्तिमपेक्षते PrakaPañ. 410.12; 1B sense of association (भ्रमणाः ...
शुद्धोपयुक्ताः शुभोपयुक्ताश्च) चकारोऽत्र अन्वयार्थं गौणार्थं प्राञ्चः TātpaVr. 339.9
(on 3.45); 2 [Loc.] for the sake of progeny or offspring पक्षस्थिते दैव्युत्पत्ते
विवादं कृत्वा समं वाक्यतान्वयार्थं। य एव लेभे विजयप्रशस्तिं क्षेयम्
हि राज्ञः कविपक्षपातः PṛthviVi. 6.75.

अन्वयार्थम् (anvayārtham) *adv.* for the sake of semantic relation अवश्यं निमित्तयोः सामानाधिकरण्यानुपपत्त्या संबन्धसामान्येनान्वयार्थमनुभवत्यर्थकत्वनया भवितव्यम् MīmāṃsāKau. i.164.23 (on i.4.2); धात्वर्थस्य ... कारकत्वेन भावनायवे पाठिकावयवेलायां योग्यत्वात् फलत्वेनान्वयार्थम् न तु गुणेन MīmāṃsāKau. i.223.9 (on i.4.8)

अन्वयार्थवत्त्वसंयम (anvayārthavattva-samyama) *m.* control over inherence and purposiveness or efficacy ग्रहणस्वरूपास्मितान्वयार्थवत्त्वसंयमादिद्वित्रियजयः YogSū. 3.47.

अन्वयार्थिन् (anvayārth-in) *adj.* desirous of (perpetuating) the lineage or race जीवन्त्या च सा तेन दीयमानान्वयार्थिना। न कश्चिदेष्टु भर्तारम् KathāSāSāg. ix.2.57.

अन्वयार्हा (anvayārha) *adj.* A fit for semantic relation वेदे च साध्यस्वर्ग-विशिष्टावस्थस्य लिङ्गं कार्यं बोद्धुंतेकरन्वयार्हा स्थायि कार्यं वेदावस्थार्थं व्युत्पन्नः NayaVi.268.4 (on i.5.24); विशेषणं विशेष्यवस्तुनि यथावयार्हा तथावित्तस्य तस्यापरित्यागो हि विवक्षितत्वम् ŚrūtaPra. iB.53.24 (on i.1.1); सा (आकङ्क्षा) च प्रतिवोगिषु सर्वेषु न युगपदभवति। किं तु प्रधानोपसर्जनभावेनान्वयार्हात्तत्त्वद्वययोग्यताक्रमेण TantrRaha. 30.22; इह तु दाननिमित्तत्वेन श्रुते न शेषित्वेनान्वयार्हम् UpaParā.18.13; B fit for syntactic relation स्मृत्यु (अर्थेषु) तेषु ... श्रोतुः ... विमर्शो जायते इदमेकवाक्यम् ... मुख्यमिदमन्वयार्हमिदम् प्रधानम् ... एवमाद्यात्मकः TantrRaha.34.15.

अन्वयार्हता (anvayārha-tā) *f.* the state of being fit for semantic relation स्विपरित्यागो न दोषः ... आकाङ्क्षाविरहादेवान्वयार्हतापि नास्ति MayūMāli. 147.22 (on ii.2.9)

अन्वयार्हत्वा (anvayārha-tva) *n.* A the state of being fit for semantic relation अनुपस्थितस्यापि विचारस्यान्वयार्हत्वे बाधकभावः GuruCandr. i.318.20; B the state of being fit for syntactic relation शाब्दस्यैवान्वयार्हत्वाद् द्वारभा-त्रियतामिति। शब्दाध्याहार एव स्यात् MānaMe. 101.9.

अन्वयार्हत्वविभाग (anvayārhatva-vibhāga) *m.* classification as being fit for semantic relation विमर्शदशायां संपादिते शब्दार्थानामन्वयार्हत्वविभागे सति पश्चात् स्मृत्युपनीतेः पदयोःक्रमेण वाक्यार्थावगतिः TantrRaha. 36.4.

अन्वयालाभ (anvayālābha) *m.* A non-obtainment of signification न ... तत्प्रकरणविच्छेदो भवेदिति वाच्यम् 'य एषोऽक्षिणी त्व्यदेः प्रकृते ब्रह्मण्यसित्यान-संपद्वामत्वादिगुणविधायकत्वेनान्वयालाभात् ŚivārkaMaDi. i.355.18 (on i.2.13); B non-obtainment of semantic relation शब्दोऽन्वयालाभेऽपि ... प्रधानमति-रुध्योपसर्जने क्रियान्वयपर्यवसानम् CitraMī.78.13.

अन्वयावकाश (anvayāvakaśa) *adj.* having room or admission, i.e. born in the family परशुरामान्वयावकाश उद्धतकुशस्तदवेदं मां बलिज्ञपत् Yaśas Cam. i.290.5.

अन्वयावगति (anvayāvagati) *f.* 1A knowledge of semantic relation योः पुनर्लौकिकशब्दध्वन्यसमन्तरभाविन्योऽन्वयावगत्यस्ता अनुमानिकोऽपिहितः ĀgaPrā. 21.19; 36.5; अग्नीषोमपदध्वनात् तयोत्तरलक्षणत्वेन विशेषणत्वेनैव वान्वयावगतेः 21.19; 36.5; अग्नीषोमपदध्वनात् तयोत्तरलक्षणत्वेन विशेषणत्वेनैव वान्वयावगतेः 21.19; 36.5; अग्नीषोमपदध्वन्यस्य विजातीयावगत्यस्य ... अङ्गत्वमापद्यते MīmāṃsāKau. iii.(2).184.23 (on ii.2.9); 1B knowledge of syntactic relation वेदस्यापि च सप्रयोजनत्वावगमेन तत्रान्वयात् पदज्ञानैवान्वयावगतेः व्याकरणस्यानेनागमेन विपरितं निप्रयोजनत्व-मेवावगम्यते MīmāṃsāKau. i.115.10 (on i.3.24); 2 knowledge of positive concomitance नन्वेवमन्वयावगतिपूर्विकं तयोपपत्त्यवगतिः तथा सति बाधापतिर-नुमानमेव NyāyKa.223.13.

अन्वयावगम (anvayāvagama) *m.* 1 knowledge of positive invariable concomitance अनुमानस्य च वैकल्पमित्यं भवेदितिमात् भूमवतां सर्वधर्माणामन्वयाव-गमकाले एव गृहीतत्वात् NyāyMañ. i.102.17; 2A knowledge of semantic relation यावत् पदान्तरमर्थान्तरं नोपस्थापयति तावद् अन्वयावगमो नास्ति PrakaPañ.402.7; नित्यवद्वज्ञानामन्वयावगमात् पाक्षिकत्वे तद्बाधप्रसङ्गादङ्गोपस्थाप-फलसाधनत्वं नान्वाहशस्य NyāyRaMā. 167.9; चशब्दाच्च्येतेतरतययोगबलेन चन्मुखोर्ध्वगपदचन्वयावगमात् ... 'मुखप्रतियोगिकान्योऽन्वाभावसमानाधिकरणतद्बुद्धि-वर्णबोधः' इति बोधः AlankāKau. (Vi.) 74.5; 2B knowledge of signification between word and its meaning श्रीपुरुषोत्तम एवात्र द्रष्टव्यत्वादिनोपदिश्यते। ... पदग्रामस्य परमात्मपरतयान्वयावगमात् VedāntKau. 138.18 (on i.4.19); वाक्यं नाम ... विभज्यमानसाकङ्क्षावत् पदजातमुच्यते। उपक्रमोपसंहारयोः पर्यालोच्यमानस्य पदजातस्य परमात्मप्रतिपादनपरतया अन्वयावगमात् BrahmSūBh. (Bhā.) 80.16 (on i.4.18)

अन्वयावगमसिद्धि (anvayāvagama-siddhi) *f.* establishment of the know-ledge of semantic relation क्रियाकारकस्वभावलोचनयापि कारकमात्रेण क्रियामन्त्रेण

चान्वयावगमसिद्धेः वृथा सामान्यान्वयमिधायकता शब्दस्याङ्गीक्रियते PrakaPañ.413.20.

अन्वयावधारण (anvayāvadhāraṇa) *n.* ascertainment of positive invariable concomitance शक्यत्वे चान्वयावधारणमेवास्तु सार्वत्रिकं कृतं व्यतिरेकावधारणकुटिलकया KhanḍanKhā. 666.10.

अन्वयावधारणार्थम् (anvayāvadhāraṇārtham) *adv.* for the sake of ascertainment of positive invariable concomitance यो यत्संबन्धितया किञ्चिदप्येति स तत्प्रतीतिमान् ... असत्प्रतीतिश्च कथं तेन निवार्यते इति व्यतिरेकप्रदर्शनं चान्वयावधारणार्थम् NyāySu. (Ja.) 57B.13 (on i.1.1)

अन्वयावबोधशक्ति (anvayāvabodha-śakti) *f.* (expressive power) producing the knowledge of semantic relation वालित्कारमिधायस्तु साक्षयिकात् सर्ववाक्यार्थनिष्ठतः पदार्थानामन्वयावबोधशक्तिकल्पनां निराकुर्वन्ति PrakaPañ. 395.24.

अन्वयावबोधिन् (anvayāvabodh-in) *adj.* conveying semantic relation अभिहितान्वयवादिनोऽपि हि यावत् पदान्तरमर्थान्तरं नोपस्थापयति तावदन्वयावगमो नास्ति। पदार्थस्यान्वयावबोधिन्ः पदार्थान्तरावस्थितत्वात् PrakaPañ. 402.7.

अन्वयावश्यकत्व (anvayāvaśyaka-tva) *n.* necessity of syntactic relation नासदित्यादी तदानीमित्यस्यान्वयावश्यकत्वात् GuruCandr. iii.156.19.

अन्वयावश्यकभाव (anvayāvaśyambhāva) *m.* A necessity of semantic relation न च ... न करणत्वलक्षणेति बाध्यम्। अष्टष्टोपकारस्यापि भावनायां कर्मत्वेन अन्वयावश्यकभावे तस्य ... वाक्यपदपत्तेः Bhāṇḍi. i.93.3 (on ii.1.5); अवयवकरणकफलकर्मभावनोपादानात् तस्यां च प्रयाजादीनां प्रयोगविधानार्थमन्वया-वश्यकभावात् युक्तमेव ... अपां विधानम् Bhāṇḍi. iv.161.1 (on xi.2.7); B necessity of syntactic relation सप्तमं पदं गृह्यतांयुक्तं कस्य पदमिति पदा-पेक्षायां प्रकृतकहायन्याः पदेनाप्यन्वयावश्यकभावात् MayūMāli.357.23 (on iv.1.10)

अन्वयाविरुद्धार्थान्तर (anvayāviruddhārthāntara) *n.* another meaning which is non-contradictory to semantic relation यत्र पदार्थस्वस्वगतो विरोधो दृश्यते तत्र तत्पदार्थान्वयाविरुद्धार्थान्तरलक्षणाया NyāyKu. 103.11.

अन्वयाविरोध (anvayāvirodha) *m.* absence of contradiction with semantic relation विशेषापेक्षासत्त्वेन ... दुर्बलप्रमाणकस्यापि पञ्चोरन्वयाविरोधात् MayūMāli. 353.22 (on iv.1.5)

अन्वयाविशेष (anvayāviśeṣa) *m.* lack of distinction, i.e. commonness of signification 'एतस्माद्वयते' इत्यस्य प्राणदिगृथियन्त्येषु पदेषु प्रत्येकमन्वयाविशेषात् VedāntSā. (Rā.) 200.4 (on ii.3.16); सर्वेषु प्रत्येकमन्वयाविशेषात् BrahmSūBh. (Śū.) ii.136.11 (on ii.2.15)

अन्वयाव्यभिचार (anvayāvyabhicāra) *m.* absence of deviation in the case of positive concomitance, non-deviation (of effect) from cause अन्वयाव्यभिचारात् ... स्वाभाविकोऽस्यान्विनान्वय इति भवति मतिः Kāśi. iii. 173.23 (on 5 (7).427); अगमकमेव तदिति चेन्न अन्वयाव्यभिचारात् NyāyKa. 203.21.

अन्वयाव्यवधानतत् (anvayāvyavadhāna - tva) *adv.* due to non-interruption in the case of syntactic relation पर्यन्तिकृतः पालीवत उत्सृज्यत इत्यसी। यागो वा यागः स्यादन्वयाव्यवधानतः JaiNyāMā.93.19 (on ii.3.5) (Vistara पर्यन्तिकृतपालीवतशब्दयोरव्यवहितान्वयो सम्पत्ते)

अन्वयाव्यवहितपूर्वक्षण (anvayāvyavahita-pūrvakṣaṇa) *m., n.* moment immediately preceding (the knowledge of) semantic relation अन्वयाव्यवहितपूर्वक्षणे तदवगमो वा कल्पते BhāṇḍiCin. i.61.28 (on i.1.4)

अन्वयाव्युत्पत्ति (anvayāvyutpatti) *f.* absence of rule of semantic relation धात्वर्थस्य नञर्थे अन्वयाव्युत्पत्तेः Bhāṇḍi. iv.99.13 (on x.18.1)

अन्वयाश्रय (anvayāśraya) *adj.* related to family कुन्तलोत्कर्ः। गुप्ता-नुज्झद्विरावन्वाश्रयान्विनिर्माणो रजनीपरायणम् PrthvīVi. 2.17.

अन्वयासत्त्वतत् (anvayāsattva-tas) *adv.* due to the absence of continuation or commonness अन्वयासत्त्वतो भेदभेदेनाप्रतिभासनात्। अन्योऽन्य-परिहारेण स्थितेनान्यत्वतत्त्वयोः TatvSāh. 1305.

अन्वयासम्भव (anvayāsambhava) *m.* 1 impossibility of continuation or commonness 2A impossibility of signification B impossibility of semantic relation C impossibility of syntactic relation D impossibility of contact, relation or positive invariable concomitance E impossibility of progeny or offspring 4 impossibility of connection 3 impossibility of progency or offspring 4 impossibility of application, i.e. employment 5 impossibility of probans 1 impossibility of continuation or commonness अन्वयासम्भवे सर्व कार्यकारणतः भवेत्। विनिष्टा युज्यते यद्वस्तुनान्तरभाविनि TatvSāh. 505; 2A impossibility of signification शब्दोऽभिधानं स्यादन्वयासम्भवविद् NyāyMañ. i.368.21; 2B impossibility of semantic relation अन्वयायोग्योऽप्यप्यर्थयोरन्वयासम्भवाच्च वाक्यार्थमवगमम्

PrakaPañ. 337.12; NyāyMa. 292.6; जिज्ञासायां मङ्गलार्थस्यान्वयासंभवात्
BrahmSūBh. (Śrī.) i.22.5 (on i.1.1); ŚivārkaMaDī. i.22.31 (on i.1.1); फलं
तु नियोज्यविशेषणम्। प्रकारान्तरैर्णान्वयासंभवात् TantrRaha. 57.27; कर्तुः
प्रधानभूतिक्रियोपसर्जनस्यान्वयासंभवात् CūraMī. 77.19; धात्वर्थक्रियाया एव
प्राधान्येन तदुपसर्जनत्वेनान्वितस्य कर्तृरुल्लेखणीयतया अन्यत्रान्वयासंभवात् Kuval.
35 (17); नारायणस्योपास्यत्वेनान्वयासंभवात् ... उपासकत्वेनैवान्वयः ŚivārkaMaDī.
i.328.31 (on i.2.8); क्रियाचित्तस्य ... तस्य एकहायनीविशेषणतयापि अन्ययासंभवात्
PūrvottaVāNaMā. 135.18; 140.12; द्रव्यस्य पूर्वोक्तविधया भावनायां योगे
वा अन्ययासंभवेन द्रव्यविधिकल्पनाया एवानुपपत्तेः MīmāKau. i. 156.9 (on i.
4.1); ii. 176.10 (on iii. 1.14); एकक्रियायां कर्मद्वयस्यान्वयासंभवात् GuruCandr.
i.315.11; द्वितीयोऽतीतकृत्यमासीदित्यन्वयासंभवात् GuruCandr. ii.19.16; ii.258.15;
कारकाणां मियोऽन्वयासंभवः LaCandr. 375.10; भावनायामन्वयासंभवादेव विशेषणत्वं
स्वीकृत्यैव LaCandr. 445.28; 703.25; ऊर्ध्वरोधस्य भाव्यत्वेनान्वयासंभवेन तदभि-
तयासिद्धिप्रसङ्गात् MayūMāli. 9.14 (on i.2.2); न च नामार्थयोर्भेदेनान्वयासंभवः
VaiyāBhū. 140.30; 169.4 (on 32); 205.10 (on 41); भेदादौ ...
चन्द्रदेवरन्वयासंभवान्नत्र पृथीप्रयोगः AlaṅkāKau. (Vi.) 74.2; 2Bii impossibility
of syntactic relation यथास्थितस्य पुल्लिङ्गत्वेनान्वयासंभवात् SmṛtiCan. iv.581.7;
मृगाणामित्यत्र पुल्लिङ्गस्य पयःप्रकृतिभावेनान्वयासंभवान्नान्वयासंभवात्
चमरीप्रभृतीनां पयोवर्ज्यमिति लभ्यते CaturCin. iii. (1) 569.1; भिदादिषु पूर्वोक्तेन
प्रकारेण द्वयोऽन्वयासंभवादनन्तररुद्धात्त्वम् PadMañ. on Kāśi Vṛ. on P. i.1.3
(73.16); अन्यत्र नियद्धस्य शब्दस्य कार्यमुत्पेनपि अन्यत्रान्वयासंभवात् VidhiRa.10
(77.13); ब्रह्मजिज्ञासाप्रदयोः असमासेऽन्वयासंभवात् ŚivārkaMaDī. i.84.30 (on
i.1.1.1); प्रयोगचोदनानाम् ... जातावन्वयासंभवात् MīmāKau. i.142.10 (on
i.3.30); प्रातिपदिकादित्यनेनान्वयासंभवात् LaŚabdeSe. i.46.19; पुल्लिङ्गबलपदस्य
ह्यन्वयान्वयासंभवात् AlaṅkāKau. (Vi.) 52.6; 2C impossibility of positive
invariable concomitance न च यः पदार्थो न कस्यचित्प्रत्यक्षः तस्यानुमेयता
संभवत्यन्वयासंभवात् ManuBh. i.65.15. (on 2.6); 2D impossibility of contact,
relation or connection चर्ममये मृगे लेशतोऽन्वयासंभवात् नाममात्रं विभ्रति
ManyaVi. 214.10 (on 2.157); उपमानधर्मस्योपमेयगतत्वेन निबद्धस्यान्वयासंभवात्
तत्संबन्धार्थं विम्बप्रतिविम्बकरणमाक्षिप्यते PrātāYaBhū. 433.15; स्वानसृष्टि-
श्रुत्युक्तलिङ्गानाम् ... जीवेऽन्वयासंभवात् VedāntKau. 274.20 (on iii. 2.4);
प्रश्नानन्तर्यादीनां पुरुषार्थेन सहान्वयासंभवात् SārnkhyāPraBh. 5.37 (on 1.1);
3 impossibility of progeny or offspring अप्रतदुहितुबन्धस्यासंभवात् SmṛtiCan.
iv. 663.11; 4 impossibility of application, i.e. employment पित्रादीनामनि-
ष्यात्तादीनां चैकस्मिन् प्रयोगेऽन्वयासंभवात् CaturCin. iii (1). 68.5; 5 impossibility
of probans (in the co-subject) सर्वस्यार्थराशेः पक्षीकृतत्वेनान्वयासंभवात् Bhāsk.
i. 201.15 (on i.5.2)

अन्वयासामञ्जस्य (anvayāsāmañjasya) *n.* incorrectness of syntactic
relation किं वाक्यावयवानां सर्वेषां परमात्मन्यन्वयासामञ्जस्यम्, उत पक्षविंश
इति ŚrūtaPra. ii. 143.20 (on i. 4.19)

अन्वयासामर्थ्य (anvayāsāmarthya) *n.* incompetency in semantic
relation पदार्थस्य पदार्थान्तरमन्तरैर्णान्वयासामर्थ्यात् PrakaPañ. 386.7.

अन्वयिकारण (anvayi-kāraṇa) *n.* 1 material cause लिङ्गस्यान्वयिकारणं
पुरुषो न भवति, हेतुस्तु भवति YogBh. 51.1 (on 1.45); 2 common or conti-
nuing cause अन्वयिकारणस्य प्रत्यभिज्ञायमानत्वेन नित्यत्वसाधनेन क्षणिकबाधोऽपि
प्रत्युक्तो वेदितव्यः PrakaVi. 442.23.

अन्वयिकारणत्व (anvayikāraṇa-tva) *n.* the state of being common or
continuing cause अन्वयिकारणत्वमुपादानत्वे तन्त्रम् AdvaiSi. 545.28.

अन्वयिग्रहणाधीन (anvayigrahaṇādhīna) *adj.* dependent on the grasping
of signification अन्वयाग्रहणेऽप्राहः कथमनुमीयते ... अन्वयिग्रहणाधीनत्वात्
अन्वयदर्शनस्य NyāyRa. 584.21 (513). 71-72)

अन्वयितव्य (anvayi-tavya) *adj.* 1 to be construed अन्वयितव्योऽशरशः
शक्तेः शार्कैर्विभाव्यात् VarivaRaha. 118; 2A to be syntactically related or
construed अन्तपदमेकमेव तन्त्रेण प्रयुक्तं द्विर्न्यायतयमिति प्राचामुक्तिः तु नादर्थ्या
Setu Ba. 344.31; 2B to be semantically related विशिष्टफलाभावः फलसामान्या-
भावश्चेति पात्रातारत्वेनान्वयितव्यम् AlaṅkāKau. 217.27 (on 280); 2C to be related
सोऽपि च प्रतिपुष्यमन्वयितव्यः AlaṅkāKau. 220.12 (on 289)

अन्वयिता (anvayi-tā) *f.* 1 the state of being what is semantically related
प्रयोगान्तरस्मृत्यावस्थान्वयितां श्रुत्यैव दर्शयन्ति Brha. 399.8 (on i.1.7); 2 the state
of being positively concomitant केवलव्यतिरेकिसाध्यमन्वयितां नीयते NyāySu.
(Ja.) 472A.8 (on iii.2.1)

अन्वयितानवच्छेदक (anvayitānavacchedaka) *adj.* (used as noun) (one)

not the delimiter of the state of being semantically related घटपटौ न न
इत्यन्वयितानवच्छेदकमपि प्रतियोगितावच्छेदकम् BhāṣiCin. i. 118.22 (on i.1.4)

अन्वयितावच्छेदक (anvayitāvacchedaka) *adj.* delimiter of the state of
being semantically related न च व्यासन्वयित्वमपि यत्रान्वयितावच्छेदकः
तत्र यावत्सु अन्वयितावच्छेदकस्य पर्याप्तिः VyutpaVā. 107.10; 138.31; 163.5;
द्विवादिसेख्याया धवे खदिरे चान्वयः। तत्र च न धवत्वाद्यन्वयितावच्छेदकम्
BhāṣiCin. i. 115.8 (on i.1.4); यागस्य तादृशकृतिविषयत्वे चान्वयितावच्छेदक-
पूर्वकरणत्वं तत्कर्तृत्वं च VaiyāBhū. 80.4 (on 22)

अन्वयितावच्छेदकता (anvayitāvacchedaka-tā) *f.* the state of being the
delimiter of the state of being semantically related विधिवाक्यायै कार्ये
विशेषणीभूतकृता यागस्य विषयीतयाव्ययात् तत्रान्वयितावच्छेदकतया करणत्वम् ...
शाब्दबोधे भासते VaiyāBhū. 37.11 (on 7); परंपरसंबन्धेन तदन्योपपत्तेऽन्य-
न्वयितावच्छेदकतया गोत्वत्वादिभानस्वीकारापत्तेः ŚaktiVā. 200.3; विनैव साहित्य-
न्वयितावच्छेदकताम् एकैकतापर्येण ध्वखदिरावित्यादिप्रयोगोपपत्तेः VyutpaVā. 105.21.

अन्वयितावच्छेदकत्व (anvayitāvacchedaka-tva) *n.* the state of being
the delimiter of the state of being semantically related न च तस्य
अन्वयितावच्छेदकत्वेऽपि गौरवात् न प्रतियोगितावच्छेदकत्वमिति वाच्यम् BhāṣiCin.
i. 118.15 (on i.1.4); i. 118.19 (on i.1.4)

अन्वयितावच्छेदकरूप (anvayitāvacchedaka-rūpa) *n.* form of the
delimiter of the state of being semantically related न च ... अन्वयिता-
वच्छेदकरूपवत्तया च उपस्थितिनियमः AdvaiSi. 739.9; पुत्रागमनाधिकरण-
स्थूलकालभूत्यागमनकर्तृत्वसत्त्वेनान्वयितावच्छेदकरूपावच्छिन्नप्रतियोगितासाहित्याभाव-
बाधादिति वाच्यम् VyutpaVā. 166.5; [Inst.] in the form of being the delimiter
of the state of being semantically related अन्वयितावच्छेद(?) करूपेणानुपस्थिताया
जातेरन्यो विरुध्यते ŚaktiVā. 215.8; द्रौहित्यजातेः स्वस्वत एव ब्रौह्मदिवद-
शक्यतावच्छेदकतयाव्यतिरेककल्पेणानुपस्थितेः VyutpaVā. 14.2; 151.14; 186.4.

अन्वयितावच्छेदकविषयता (anvayitāvacchedakaviṣaya-tva) *n.* the
state of being the objectness which is the delimiter of the state of being
semantically related अन्वयितावच्छेदकविषयताव्यावच्छिन्नव्याव्यत्यमतिप्रसङ्गकम्
ŚaktiVā. 151.20.

अन्वयितावच्छेदकसामानाधिकरण्य (anvayitāvacchedaka-sāmānādhik-
aranyā) *n.* semantic co-referentiality of the delimiter of the state of being
semantically related अवच्छेदकावच्छेदेनान्वयानुपपत्तेरन्वयितावच्छेदकसामानाधि-
करण्यमात्रेण च तदन्योपपत्तेः शरदि पुष्पन्ति सप्तच्छदाः शरदि पुष्पन्ति यम्यका
इत्यविशेषेण प्रयोगापत्तेः VyutpaVā. 157.3.

अन्वयितावच्छेदकावच्छिन्न (anvayitāvacchedakāvacchinna) *adj.* delimi-
ted by the delimiter of the state of being semantically related अन्वयितावच्छेद-
कावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वसंबन्धे भानावश्यकत्वात् GuruCandr. ii.228.20; अन्वयिता-
वच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावस्य विशेष्ये बाधात् ŚaktiVā. 185.9; अन्वयिता-
नवच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगितायाः संबन्धत्वासंभवात् VyutpaVā. 130.1; 156.25; अन्-
वयितावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वस्य ... लक्षणा BhāṣiCin. i. 117.10 (on i.1.4);
अन्वयितावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वव्युत्पत्तिश्च नृजसमभिव्याहारस्थल एव Vaiyā-
Bhū. 84.20 (on 22); 94.1 (on 22); अन्वयितावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगितावच्छेदकत्व-
संबन्धेन प्रकृत्यर्थस्य भेदान्वयो न नियतः AlaṅkāKau. (Vi.) 130.13; (used as
noun) (that) which is delimited by the delimiter of the state of being seman-
tically related अन्वयितावच्छेदकावच्छिन्न एव च पदार्थान्तरान्वयः ŚaktiVā. 67.9.

अन्वयितुल्यता (anvayitulya-tā) *f.* [Inst.] by way of being equal to
(probans) which is positively concomitant अन्वयितुल्यतया व्यतिरेकिणोऽपि
सामर्थ्यात् TattvCin. ii(1).618.1.

अन्वयित्रय (anvayi-traya) *n.* triad of positively concomitant probans
चोद्यग्रन्थे संविदात्मत्वे व्यतिरेकियम्, अहमर्थानात्मत्वेऽन्वयित्रयं चाभिप्रेतम् ŚrūtaPra.
iA. 147.11 (on i.1.1)

अन्वयित्व (anvayi-tva) *n.* 1 the state of being what is persistent.
persistence 2A the state of being what is semantically related B the state
of being what is syntactically related 3 [Inst.] by way of being immanent
4 the state of being what is positively concomitant probans 1 the state of
being what is persistent, persistence भिन्नरूपाभिमतानामपि विकारणां प्रकृत्यन्वयि-
त्वाच्छब्दोपग्राह्यतया शब्दोपग्राहितया च शब्दतत्त्वमित्यभिधीयते VākyaPa. 6.1;
2A the state of being what is semantically related एकः। द्वौ! बहुः।
सर्वेऽप्यमी लिङ्गायां अन्वयित्वात् KātanVṛ. on ii.4.17; न चैकस्यां क्रियायां
कर्मत्वादेकरूपेणान्वयित्वमेव सामर्थ्यं वाच्यम् VaiyāBhū. 137.5 (on 30); वैकृतानामवयव-
एव न स्यात् ... उपकारस्थैव साक्षादन्वयित्वात् MayūMāli. 697.18 (on x.4.1);

सामीप्यं च सप्तम्यन्तपदघटितसुविधेयप्रत्ययप्रकृत्यर्थेऽन्वयित्वमेव LaṣṭaḍeSe.ii.60.6;
येन केनापि रूपेण लक्ष्यार्थान्वयिनान्वयित्वम् VaiyaṣiMañ.123.14; 2B the state
of being what is syntactically related नापि स आत्मेत्यनेन तत् प्रतिपाद्यते।
तत्र 'सर्वस्येति विशेषणाश्रयणात् ... सर्वपदस्यान्वयित्वात् ŚivārkaMaDī.i.197.12
(on i.1.7); 3 [Inst.] by way of being immanent प्रत्येकं चतुर्विधानामपि मूलभूतत्वेन
स्थितात्यविद्यान्वयित्वेन प्रतीयते RājMār.24.12; त्रिगुणरूपस्याव्यक्तस्यान्वयित्वेन प्रत्यपि-
ज्ञानादवश्यं ज्ञातव्यत्वेन योगकाले चान्यत्र पर्वणि निर्दिष्टानि RājMār.29.24;
4 the state of being what is positively concomitant probans सर्वपूर्विवापेक्षी-
करणेन च नान्वयित्वम् Kiraṇā.43.5; विशिष्टानिर्गम्यान्वयित्वासाधारण्ये TatvCin-
i.1).247.3; परिशेषानुमानस्याव्यन्वयित्वे समा गतिः NyāySiA.230.25; गुणादिनिष्-
हेतुत्वरूपयोगे त्वन्वयित्वमेव NyāyPari.138.10; अव्यतिरेके चान्वयित्वम् Upask.
66.15 (on ii.1.1)

अन्वयित्वविवक्षणा (anvayitva-vivakṣaṇa) *n.* speakers intention for the state of being what is semantically related क्रियान्वयिप्रत्ययार्थे साक्षादन्वयित्व-विवक्षणात्तु दोषः ŚaktiVā. 182.1.

अन्वयिद्रव्य (anvayi-dravya) *n.* positively concomitant substance
स्तुतिकारेण ... अन्वयिद्रव्यस्थापनाय भेदाभेदविदर्घ्या विरचिता SyādvāMañ.19(58)

अन्वयिद्रव्यत्व (anvayidravya-tva) n. the state of being positively concomitant substance वासना ... सा च प्रतिक्षणोपदिष्ट्युपर्यावरणरा अन्वयिद्रव्यत्वात् कथंचिन्निद्रा कथंचिदभिन्ना SyādvāMañ.19(39); उत्पादे विनाशे च तत्साधारणम् अन्वयिद्रव्यत्वात् SyādvāMañ. 21(8)

अन्वयिन् (anvay-in) *adj.* [f. -inī] 1A following, agreeing 1B ever existing, constant, persistent C immanent, D conforming to, consistent 2A positively concomitant (used as noun) (probans) which is positively concomitant B (used as noun) (inference) which is positive 3 common, comprehensive or continued (used as noun) (that) which is common, comprehensive or continued 4 belonging to the (noble) family (used as noun) (one) belonging to the (noble) family 5 (used as noun) (that) which is consequent, i.e. result 6A semantically related (used as noun) (that) which is semantically related B relating to or connecting with C syntactically related 7 the word or expression *anvayin* 1A following, agreeing स्तोमकारित उद्धारः। तस्य स्तोमान्वयीत्युच्यते NīḍaSū.150.13(8.13); य एकस्तोमानुमुत्तमस्तस्य स्तोमान्वयी षोडशीत्यविचारमेकविंशः NīḍaSū. 158.17 (9.4); 1B ever existing, constant, persistent वृषावित्युक्ते कश्चिच्छब्दो हीनत्वे कश्चिदुपजायते कश्चिदन्वयी MāhāBh. i.219.23 (on i.2.45); i.255.16 (on i.3.1); SaraKāṇṭhā. 661.15; न वर्णसायने कश्चिच्छब्दात्मान्वयी NyāyBh. 147.4 (on ii.2.46); न हि ... एकस्मिन्नन्वयिन्यसति ... देशः ... प्रतिसंयानादिव्यवहारः संभवति BrahmSūBh. (Śāṅ.) 402.9 (on ii.2.31); अहंकारादिस्तानः संसारी नान्वयी कश्चित् UpadeSā.362.36; 379.74; आत्मान्वयी सुखाद्यो नान्वयिनः PramāVāBh. 156.11; रेणुयक्रमन्वयि आत्मान्वयी SyādvaMāñ. 18 (28); 1C immanent य एतेष्वभिधत्तानभिधत्तेषु धर्मेष्वनुपाति सामान्यविशेषात्मा सोऽन्वयी धर्मी YogBh.136.3 (on 3.14); भूतानाम् ... अन्वयिनो गुणा प्रकाशप्रवृत्तिस्थितिरूपतया सर्वत्रैव अन्वयित्वेन समुल्लस्यन्ते RājMār. 59.16; द्रव्याणि गुणात्सकानि भणितानि, अन्वयिनो गुणाः TātpaVr. 121.11 (on 2.1); 1D conforming to, consistent स्तुतिरन्वयिनी भवति ManuBh. i.105.29 (on 2.58); 2A positively concomitant अन्वयी विवक्षिततज्ज्ञातीष्वृत्तित्वे सति विषयहीनः NyāyVār. 48.12 (on i.1.5); द्वावन्वयिनौ NyāyVār.122.17. (on i.1.34); द्विविधः हि प्रयोगः साधर्म्येण वैधर्म्येण च, यथाहुरन्ये अन्वयी व्यतिरेकी च PramāVā SūpVr.64.18; त्रिविधो हेतुः अन्वयी व्यतिरेकी अन्यव्यतिरेकी चेति त्रययिका HetuBīT.73; NyāyKa.203.15; नायवमन्वयी हेतुर्नव्यप्रवृत्तिसमये एव Nyāy Mañ. i.101.28; स (उपाधिः) कथम् ... साध्येनान्वयी स्यात् TatvPradi.(Ci)1.4. शब्दत्वं हि नान्वयी हेतुः TarkKau.13.22; प्रकारस्यान्वयिन एवोपस्थितेः Upask 91.3 (on ii.1.16); वेदाः प्रागभावप्रतिषेधितावच्छेदक धर्माभाववन्तः, अस्मयमाणं कर्तृकत्वात् आत्मवत् इत्यन्वयिना ... सत्प्रतिपक्षितम् BhāṭṭCin. i.140.20 (on i.1.31); (used as noun) (probans) which is positively concomitant ययौ साधारणो धर्मः संशयहेतुरिति नान्वयिनः साधारणत्वे सति संशयहेतुत्वं पक्वं NyāyVār.96.13 (on i.1.23); अन्वयिनि विधीयमानधर्मवान् दृष्टान्तग्रहणम् Nyāy Vār.139.7 (on i.1.37); अभयमन्वयिन इव व्यतिरेकिणोऽप्यविशेष्यम् NyāyKa. ii(1).230.3; अन्वयिन एव अप्यद्रव्यातिरेकादेरपि सिद्धेः Kiraṇā. 104.4; 108.18 इयम् पक्षीकृत्योक्तं दृश्यत्वादित्यन्वयि च दृश्यति ŚrūtaPra.i.142.22 (on i.1.1); अन्वयिना प्राप्ताण्यानुमानम् TatvCin. i(1).273.7; गन्धादिरस्यभृतिविरहितेभ्यो ह्येव घटादिध्वान्यादावन्वयी स्यात् TatvMu. 4.54; यद्युक्तिविशेषो न व्यतिरेकि

मन्विनं करोति NyāySu. (Ja.) 472A.13 (on iii.1.1); अन्वयिण एव तत्सिद्धिः Upask. 90.12 (on ii.1.16); 2B (used as noun) (inference) which is positive अनुमानं त्रिधा भिन्नम् ... ता एव विधा विभजते। अन्वयि व्यतिरेकि च ... अन्वयव्यतिरेकीति TārkiRa. 71.1; अन्वयिनि च अव्याप्तिः आपतति TarkSaṃh. (Ā.) 90.9; अन्वयसदृशपञ्चरत्नविज्ञानेषु प्रवृत्तेः पूर्वमन्वयनिना प्राप्ताण्यमवधार्यते TarkKau. 18.17; 3 common, comprehensive or continued यद्यप्यन्वयिविश्रानं शब्दव्यक्त्यवभासितं तत्। वर्णाकृत्यसराकारशून्यं गोत्वं हि वर्ण्यते PramaVār. 3.147; नाव्यतिरेकिणः सामान्यादन्वयिनी बुद्धिः स्यात् PramaVāSvopVr. 49.10; न च ध्वनिमात्राद्यवस्थाः कष्टतपेऽन्वयिनी न विद्यते प्रख्यावपातः SphoṭSi. 24.5; अन्वयौप्रत्ययेषु समाच्छब्दव्यक्त्यवभासदान्। वर्णाकृत्यसराकारशून्या जातित्सु वर्ण्यते TattvSaṃh. 739; भिन्नैरन्वयिनोऽसत्ये न युक्तान्वयिनी मतिः TattvSaṃh. 751; अन्वयहमिति ज्ञेयः साक्षो त्वात्मा ध्रुवः सदा NaiṣkaSi. 97.3; न च घटाद्यनुभवसमये तस्यावभासोऽन्वयि PrakaPañ. 328.14; न चानेकावयवयोगिशरीरात्मन्वयत्वे ज्ञावभासस्य तदीयरूपावयवघटवभासेनान्वयिना भवितव्यम् ĀtmaSi. 6.15; उदबन्धोः किमस्ति रूपमन्वयि प्रत्यभिज्ञायमानम् Bhām. 428.21 (on ii.2.22); अनेकव्यक्त्यन्वयस्था ह्यनुवृत्तिः। सा दान्वयिणः पदार्थस्य पूर्वव्यक्तिनिष्ठता ŚrūtaPra. iA.119.16 (on i.1.1); गोसत्तैव गोत्वं नापरमन्वयि प्रतीपाते SarvaDaSaṃh. 13.215; (used as noun) (that) which is common, comprehensive or continued, cf. अन्वयिस्वीकारः 4 belonging to the (noble) family द्विजसाधुजनतोपयुज्यमानविभवोदारान्वयिना द्विजमन्या ... महासामन्प्रदोऽयशर्मणा विज्ञापिता वयम् EI. xv. 307.20; पञ्चकारदिका वृद्धिः, भार्यापत्यविक्रयादिः, अन्वयिणः सर्वस्वदानमित्येदमादि ManuBh. ii.154.21 (on 8.164); (used as noun) (one) belonging to the (same) family, i.e. a relative तस्यौ विप्रप्राप्तयार्यौ प्रसवर्जनीति दुःसृष्टा। सामुद्रन्वयिने राज्यं कस्मैचिद् दानमुद्यता RājTa. (Ka.) 5.247; इवार्णाग्रामः शासनेन प्रदत्तः। स च ... प्रमारान्वयिभिरात्रांदावैकं यावत् प्रतिशत्यः EI. viii. 222.31; आध्वर्यायनसूत्रांश्च भारद्वाजान्बुई (read न्वयि) सुतः EI. iii. 247.165; iii. 249.210; 5 (used as noun) (that) which is consequent, i.e. result अयं विशेषश्रुतेनान्वयिना न संबध्यते ManuBh. i. 201.8 (on 3.1); 6A semantically related अत्रापि द्विजशब्दार्थे संभवति नान्वयिनि लक्षणा नाध्या ManuBh. i. 533.3 (on 6.97); अभिधानतः स्मारितं वाक्यार्थान्वयि न साहचर्यमात्रात् TattvBi. 101.5 (on प्रविशविशेषणत्वं समायातमिति क्षेत्र ... विशेषणस्य सर्वत्रान्वयिन्यपूर्वस्यैव साध्यत्वात् Kiraṇā. 42.9; प्रथमार्थः प्रकृत्यर्थे विशेषणविधयान्वयिनी संख्यैव VyutpaVā. 90.2; सावकत्वेनान्वयिन्यर्थवादे संनिधानस्य ... विशेषकत्वम् UpaParā. 22.15; कर्नापि घातार्थे भेदेनान्वय्येव गृह्यते LaṣabdeSe. i. 509.15; (used as noun) (that) which is semantically related, cf. अन्वयिसमसंख्यः 6B relating to or connecting with कार्यस्यान्वयिनस्तदा दर्शनात् PramaMā. 17.26; शब्दो ब्रह्मणः स्मृतः ब्रह्मणोऽन्वयि भवति GītāBh. (Rā.) 621.2 (on 17.23); स्वगतैर्यन्वयिनी व्यावृत्तिरूपाश्च विशेषाः अशेषान्वयिनि विद्विष्टाः ŚrūtaPra. iA. 75.30 (on i.1.1); 6C syntactically related अर्थशब्द उत्तरत्रान्वयि SetuBa. 145.1; अन्वयनिर्भूतसार इत्यपि सर्वत्रान्वयि AlankaMañ. 62.16; 7 the word or expression anvayin अन्वयिनैतिकरणेन ... प्रकारतायान्तात् ŚivārkaMaDi. i. 315.28 (on i.2.1)

अन्वयिपदार्थ (anvayi-padārtha) *m.* 1 common or continuous thing
असंपिका चेदन्वयिपदार्थाभ्युपगमेनागमबाधः *SyādvaMāh.* 19(20); 2 semantically
related word-meaning अन्वयिपदार्थमेवाद बोधोऽरावृत्त्यैव बोधः। ... अन्वयि-
पदार्थकत्वे त एकापसित्वेनान्वयः *LaṣṭaDeSe. i.* 182.1-2.

अन्वयिबल (anvayi-bala) *n.* [Abi.] on the strength of positive inference
तद्भोगसाधनत्वात् स्वगादिवदित्वात् (तुनात्) अन्वयिबलात् अपूर्वमिद्वेनाविशेषः NyāyKuA.
i. 355.

अन्वयिरूप (anvayi-rūpa) *n.* 1 (essential) nature which is common or continuous यद्वाऽन्वयिरूपं तत्तत्परमार्थसद्भावः Bhām. 428. 13 (on ii 2.22); 2 [Inst.] in the form of being ever-existing or persistent अन्वयिरूपभावाद्यस्मिन् कालस्थौ व्यवस्थापयति TātpaVr. 201.14 (on 2.50)

अन्वयिसत्त्व (anvayi-rūpa) *adj.* 1 of the form of semantic relation न
क्रियापदमन्वयसम्बन्धं दीपकम्। किन्तु ... कारकविशेषैरभिप्रेतव्यमनम्। तस्य च
... अर्थादन्वयिसत्त्वं यत् तत् साम्यमुच्यते Kāvyaṃ (He.) 306.15; 2 of the
nature of positively concomitant अनुभावान्वयिसत्त्वस्यैकमेव VedāntaPari. 152.4
अन्वयिसत्त्व (anvayi-rūpa) 1) of the state of being of the nature of being

अन्वयिरूपता (anvayirūpa-tā) f. the state of being of the nature of being
positively concomitant न तर्हि व्यतिरेकव्याप्तिः प्रकृतसाध्यव्यतिरेकसंभवे
तस्याः NyāySu. (Ja.) 260 A.7 (on li. 1.2)

अव्ययिबिरेकिन् (anvayi-vyatiirekin) *adj.* (used as noun) (in reference to) which are positive and negative अनुमितिसामान्यसामग्र्ये सत्यमव्ययिबिरेकिन्

विशेषसामग्रीविरहादनुमित्यनुत्पत्तेः ... अन्वयिव्यतिरेकविशेषद्वयसामग्री च नास्त्येव
TattvCin. ii (1). 595.3.

अन्वयिसमसंख्य (anvayi-samasāṅkhyā) *adj.* having the same number
as that of semantically related one अन्वयिसमसंख्यपदार्थज्ञानस्य यथासंख्यान्वय-
बोधत्वं कार्यतावच्छेदकं वाच्यम् RasGaṇ. 644.1; 644.5; AlaṅkāKau. (Vi.) 318.7.

अन्वयिस्वीकार (anvayi-svīkāra) *m.* adoption of what is common or
continued यदि यस्मादिभिरं न ततः पृथगुल्लभ्यते यथा घटात् घटस्वरूपम्।
केवलयां वासनायामन्वयिस्वीकारः SyādvāMañ. 19 (16)

अन्वयिहेतु (anvayi-hetu) *m.* positively concomitant probans अन्वयिहेतु-
पदानावसेऽस्माभिरुक्तम् TātpaT. (Vā.) 193.17 (on i.1.5)

अन्वयिहेतुसमर्थन (anvayihetu-samarthana) *n.* justification of positively
concomitant probans पर्ययुक्तम्। ... तदनेन निराकृतम्। एतद्वास्माभिरन्वयि-
हेतुसमर्थनेन स्फुटिकृतम् TātpaT. (Vā.) 285.23 (on i.1.35)

अन्वयेतरमात्रतत् (anvayetaramātra-tas) *adv.* on account of only the
sequence of one (of the two viz. Rohini and Kṛtikā) कृतिकात्वादिति ह्युक्तं नैव
कार्यस्वाभावयोः। अपेक्षा जायते किंतु ह्यन्वयेतरमात्रतः BṛĀraUBhVā. iv.3.760.

अन्वयैककरण (anvayaika-karaṇa) *adj.* caused solely by positive
concomitance बौद्धोक्तप्रतिबन्धद्वयदिशा तल्लक्षणं दूषितम् भूयोदृष्टमितान्वयैककरणं
शोच्यं पुनः शावरम् NyāyMañ. i. 123.10.

अन्वयैकजीवित (anvayaikajivita) *n.* only life of family प्रेषय तूर्णम्
... सकलपुनवप्राचारिणः पद्मगन्धः वैः कृत्वा सर्वतोऽप्यन्वयितेऽस्माकमन्वयैकजीवितं
कुमारी UdaySuKa. 107.27.

अन्वयोक्तिस्त (anvayokti-tas) *adv.* by the statement of positive
concomitance पूर्वकार्यतिरेकेण स्वात्मना चान्वयोक्तिः TaiUBhVā. 96.19 (2)

अन्वयोच्छेद (anvayoccheda) *m.* loss of semantic relation न चासंसर्गाग्रे
तदानीं संसर्गव्यवहारः, बाधकस्यात्यन्तभावत्। तथापि तत्कल्पनायामन्वयोच्छेदप्रसङ्गात्
NyāyKuA. ii (1). 214.9.

अन्वयोत्थरुचिरा (anvayottha-rucirā) *adj.* (f.) charming due to coming
from (noble) family or high descent चरुचिद्वा कौतुकमन्वयोत्थरुचिरा ...
येनात्र स्मररुचिणा हृदयुजादण्डोल्लसम्पण्डपे। वैरिशीर्षवर्णेन ... दत्तेयं निजविक्रमेण
महवेति। वीरैरुद्रन (Read 'रुद्रा') स्वयम् EI. xiv.299.18.

अन्वयोत्पन्न (anvayotpanna) *adj.* A born in the (noble) lineage सप्तपथो
महाभागाः ...। तेषां चैवान्वयोत्पन्ना जायन्ते हि पुनः पुनः। मन्त्रब्राह्मणकर्तारः
HariVarh. 7.133* (14); B born in the noble family क नाम छलप्रहारिणा-
मन्वयोत्पन्नेन भवता शिक्षितयेमेवं प्रवीरपुरुषोचिता संग्रामरतिः UdaySuKa. 81.25.

अन्वयोदाहरण (anvayodāharaṇa) *n.* example of positive concomitance
व्याप्तिनिर्देशपूर्वकं सयगृह्यन्तवचनमुदाहरणम्। तद्य हृष्टान्तभेदेनान्वयोदाहरणं
व्यतिरेकोदाहरणमिति च द्विधा भिद्यते TārkiRa. 180.5; यो धूमवान् सोऽग्निमान्
यथा महानस इत्यन्वयोदाहरणम् NyāyPari. 158.4; YaṭindraDī. 20.9.

अन्वयोद्भव (anvayodbhava) *adj.* born in the (noble) family स च
बाप्रव्यनामा वै हारीतस्यान्वयोद्भवः। ब्राह्मणो नारदमुनेः समीपे वर्तते सदा
SkandP. i (2). 54.10; बालनायकतया भिदां गतं वीक्ष्य राष्ट्रमधिपस्य मन्त्रिणः।
त्वां प्रणम्य नमस्कृत्योद्भवं संविहाय शरणं ब्रजन्तु कम् Rāṣṭrau. 4.12; (used
as noun) (one) born in the noble family भवन्ति ये मनोः पुत्रा यावन्मन्त्रं
तु तैः। तदन्वयोद्भवैश्च तावद्भूः परिपात्यते ViṣṇuP. iii.2.48.

अन्वयोपक्रम (anvayopakrama) *m.* introduction to, i.e. illustration of
positive concomitance न शिक्षापात्यादयं वृक्षशब्दप्रवृत्तिनिमित्तवानिति बाक्यार्थः।
... अविदितसमयं प्रति चान्वयोपक्रमस्यायुक्तत्वात् NyāyVārPari. 746.1.

अन्वयोपगम (anvayopagama) *m.* 1 acceptance of positive concomi-
tance 'सत्त्वेऽस्त्यन्वयव्यतिरेकानुविधानम् ...। अन्वयस्तु न क्वचिदपि' इति
चेत् न। तुल्यत्वात्। अन्वयो नास्तीत्यप्युपागच्छताप्यन्वयोपगमात् KhanḍanKhā.
65.7; 2 acceptance of semantic relation नीलं घटमानयेत्यादी नीलविधेयादावन्व-
योपगमे नीलादिपदोत्तरविभक्त्यर्थकत्वादेः कुत्रान्वयः VyutpaVā. 31.2; तदुदा-
हृतचित्तानुपस्थितावपि शब्दबोधोपदेयेन तत्तद्व्यक्तिवाच्यिष्ठप्रतियोगितासंबन्धेनान्वयोप-
गमासंभवात् VyutpaVā. 129.17.

अन्वयोपदर्शन (anvayopadarśana) *n.* illustration of positive concomi-
tance धर्मिण्यपि विशिष्टे साध्येऽन्वयोपदर्शनेनलयां यत्र यत्र कृतकत्वमित्युक्ते
ध्वनिरेव प्रथमतया संबध्यते नानित्यत्वम् Kāśi. iii.32.14 (on 5 (4).38); अन्वयोप-
दर्शनकाले हि भेदेनैव धर्ममुपाददते Kāśi. iii.32.16 (on 5 (4).38); साधनससाध्ये-
नान्वयोपदर्शनं साधर्म्यम् MānaMe. 89.1.

अन्वयोपनय (anvayopanaya) *m.* application of positive concomitant
probans दृष्टान्तनिर्देशनेन व्यापकतया पक्षे हेतुमुपसंहरद् वाक्यमुपनयः। सः ...

द्विविधः। अयं च तथा धूमवानित्यन्वयोपनयः NyāyPari. 159.6; YaṭindraDī. 20.12.

अन्वयोपपत्ति (anvayopapatti) *f.* 1A tenability of semantic relation
अन्वयोपपत्तौ विशेषसंदेहेऽपि वाक्यस्य पर्यवसितत्वेन मानान्तरपरीक्षापक्षेणान्
NyāyKuA. ii (1). 199.11; TattvCin. iii (1). 69.5; स्वस्वरूपस्य च सामिवेचीत्यन्वयोपपत्ति-
संबन्धो घटते इति नान्वयोपपत्तये लक्षणा ŚāstrDī. 298.5 (on iii. 6.2);

पदार्थानामन्वयोपपत्तौ ... गौरवमेव दूषणं स्यात् PramāMa. 17.21; पुनर्विधानस्य
तत्रिवारणार्थत्वे फलस्याचार्येऽप्यन्वयोपपत्तेः अध्यापनाङ्गत्वमिति चेत् ŚrūtaPra.
iA. 31.4 (on i.1.1); गुणान्तरं तर्हि भेदकमस्तु। न। तस्यैकस्मिन्नेव कर्मणि
इत्यन्वयोपपत्तेः CaturCin. iii (1). 752.6; विष्णुः संबोधनतया परिहारे कथ्यते
इत्यन्वयोपपत्तिः TattvPrakā. 47B.5 (on i.3.14); विनार्थस्य च नानाशब्दस्य संबन्धि-

शब्दतया ब्रह्मण एव प्रतिबंधितत्वेनान्वयोपपत्तेश्च Nyāyām. 275B.7; प्रथमान्तरे
विनेव क्रियाध्याहारमुद्देश्यविधेयभावेनान्वयोपपत्तेः ŚivārkaMaDī. i. 318.24 (on
i.2.3); i. 319.29 (on i.2.3); गुणविधौ विनापि लक्षणामन्वयोपपत्तेर्न मन्वयैल्लक्षणा
MīmāNyāPra. 201.29; अर्थान्तरस्वीकारेऽप्यन्वयोपपत्तेश्च कथं शक्तेरित्यप्युक्तम्
RasGaṇ. 154.7; 1B tenability of syntactic relation न तावच्छब्दसामान-

धिकरणमात्रेणान्वयोपपत्तिः Kirāṇā. 323.12; प्रकृष्टप्रकाशादिवाक्यं न तावद्विधया
अखण्डार्थनिष्ठम् ... प्रकृष्टप्रकाशस्य द्रव्यस्य गुणस्य वा चन्द्रे अन्वयोपपत्तेः
AdvaiSi. 679.11; हिं श्रीं ब्रह्मणीपादुकां पूजयामि तर्पयामीत्यादयो मन्त्रा-
भवन्ति। कर्मकारकवाचकस्य पदस्य तन्त्रेण क्रियाद्वयेनान्वयोपपत्तेः SetuBa. 86.7;

2 tenability of application शराणां कुशविरोधेनैव अन्वयोचित्यात् कुशाभावे
प्रतिनिधित्वेन अन्वयोपपत्तेः न शराणां कुशबाधकत्वमिति वाच्यम् GuruCandr.
i. 300.11; 3 tenability of inference or deduction आचम्यमानो वायुः शूराः
निःस्सर्गमाणः कोष्ठो वायुः प्रश्नास इति लभ्यते। अत एवोक्तं तयोर्गतिविच्छेद

इति भावप्राधान्येऽन्वयोपपत्तेः VīraMi. 68.28 (on i.2.3)

अन्वयोपपत्त्यर्थम् (anvayopapattiyartham) *adv.* for the sake of the
tenability of syntactic relation संबोध्य नामगोत्राभ्यामेव तेषां इतिरूपम्।
... ते इत्यनेन सहान्वयोपपत्त्यर्थं नामगोत्रयोरेकवचनान्तयोः प्रयोगोऽनुबंधः
CaturCin. iii (1). 1291.20.

अन्वयोपपादक (anvayopapādaka) *adj.* conducive to syntactic relation
विधान्तरेण योजना दर्शिता। सत्यम्। पूर्वोदाहृतसवितुर्वपश्येयशब्दान्वयोप-
पादकन्यायविरुद्धत्वात्त्रातीव श्रद्धेया सा ŚivārkaMaDī. i. 261.20 (on i.1.22)

अन्वयोपपादन (anvayopapādana) *n.* explanation of semantic relation
'अस्तिसामान्य वस्तुव्यत्यन्वयोपपादनाय सामान्यस्य वस्तुत्वमुपन्यस्तम् Kāśi. iii.
87.22 (on 5(4). 146)

अन्वयोपलम्भ (anvayopalambha) *m.* knowledge of semantic relation
तथाविधपदप्रयोगनियमश्चास्यानुपलब्धेऽन्वये नोपपद्यत इत्येवमन्वयोपलम्भमनुमिमानेनान्वयो-
निश्चीयते PrakāPañ. 380.20.

अन्वयोपस्थिति (anvayopasthiti) *f.* recollection of or reference to
signification द्वितीया ... तस्याश्चान्वय (v.1. *श्चान्वय) योपस्थितौ ... तृतीयार्थ-
लक्षयति MīmāNyāPra. 205.32.

अन्वयोपाय (anvayopāya) *m.* means of signification प्रधानमर्थः शब्दो
हि तदुपायत इत्यतः। तस्मान्नान्वयोपायैः शब्दानर्थवशं नयेत् BṛDe. 2.99;
अर्थात्प्रकरणाङ्गिद् औचित्याद्देशकालतः। मन्त्रेष्वर्थविवेकः स्यात् ...। इति नान्व-
योपायैर्नैरुक्ते यो यतेत सः। ... ब्राह्मणो रूपम् ... ब्रजेत् BṛDe. 2.119.

अन्वयोचित्य (anvayaucitya) *n.* A propriety of semantic relation न
च ब्रह्मादीनां प्रसूतिमात्रमुक्तं न तु प्रकृतादीशानादिति शङ्क्यम्। प्रसूतेरपदानांशोनां
सन्निहितस्येशानस्यैव तयात्वेनान्वयोचित्यात् ŚivārkaMaDī. i. 343.2 (on i.2.9);
B propriety of application or employment न ... अन्वयभाजां शराणां कुश-
विरोधेनैव अन्वयोचित्यात् ... न शराणां कुशबाधकत्वमिति वाच्यम् GuruCandr.
i. 300.10.

अन्वयानुमान (anvay- anumāna) *n.* inference based on positive
concomitance, positive inference विकारान्तराभावे च भेदं विकारान्तरं च
पक्षीकृत्यान्वयानुमानमाह - भेदादीनामिति ŚrūtaPra. iA. 108.20 (on i.1.1)

अन्वयविच्छेद (anvay-aviccheda) *m.* non-destruction of continuous
entity न हि भावानां निरन्वयो निरुपाख्यो विनाशः संभवति ... क्वचिद्
दृष्टेनान्वयविच्छेदेनान्वयापि तदनुमानात् BrahmSūBh. (Śāh.) 387.15 (on ii.2.22)

अन्वयात्मन् (anvay-ātman) *m.* ever-existing or permanent soul यथा
हि नित्याशक्तिबीजादेरुद्भवादिषु। अन्वयात्मवियोगेऽपि तथैवाध्यात्मिके स्थितिः Tattv-
Sār. 502.

अन्वयुदाहरण (anvay-udāharaṇa) *n.* example of positively concomi-
tant probans अन्वयव्याप्तितात्पर्यकसाध्यसाधनसामानाधिकरण्यबोधावयवत्वम्
अन्वयुदाहरणत्वम् comm. on TattvCin. ii (1). 742.12 [NyāyaKośa]

स्थाताम् अन्वयां श्रुतमाश्रित Manar. 2.1.10

प्रवासमपने विद्युत्कदम्बः KalpaK. 370.1: अन्यर्थः (anv-artha) m. 1 sense or meaning of the prefix *anv* अन्यर्थे
 येव प्रत्ययस्य पुनरुक्तः Br.ĀraUBhVā.ii.1.69; 2 commentary निबन्धवृत्तौ
 प्रतिशब्दोऽयं फल्यस्वार्थः Br.ĀraUBhVā.ii.1.69; 3 etymological meaning
 अन्यर्थे AbhidhK. 257; KalpaK. 444.49; 4 etymological meaning
 (स्वाधीनपत्रिका ... अपिसात्रिका चेति स्वतन्त्राणामप्यवस्थाः) अन्यर्थे एवासौ
 स्वधर्मनित्यस्य लक्षणं न कृतम् Kāvyaṇu. (He.) 370.1; व्युत्पत्तिवर्जिता स्याः
 शब्दाः ... न पुनरन्योऽर्थवृत्तौ कारणमिति स्वमव्युत्पत्ता एव KāvyaKāVr.
 28.33 (2.1); 4 appropriate, conforming object, i.e. intention अन्यर्थोत्त-

अन्वर्थ

नगम्भीरप्रत्यर्थत्यर्थवेदिता। भद्रमन्दमृगत्वं च तथा च प्रकृतित्रयम् Hastyāyur. 435.4 (3.8)

अन्वर्थ (anv-artha) *n.* kind of kiss (*lit.* appropriate) मृदु सममव-
पीड्याभ्यर्थितं चेति शेषेष्वपि कथितपदेषु प्रोक्तमन्वर्थमेतत् RatiRaha. 7.7.

अन्वर्थ (anv-artha) *m., n.* variety of sensation of elephant अत्यर्थोत्तान-
गम्भीरान्वर्थप्रत्यर्थकशैः। सिद्धेनापि च नागानां वेदनं सत्पथा विदुः MātaLi. 8.18.

अन्वर्थक (anvarttha-ka) *adj.* A agreeing with etymological meaning,
having significant designation तच्छिष्यो यश्च विद्वान्विद्येधरो नाम
कर्तुमन्वर्थकक्रिज्।*] सर्वविद्यासमाधत्ते यथाबुनि महाबुधिः EI. xxiii.170.60;
सोऽपि ... प्रियतमामनोरथमन्वर्थकं चिकीर्षुः ... प्र(प्रै?)याय च तन्महीश्वरगृहम्
YaśasCam. ii.290.4; योगेऽवयवशक्तिस्तस्याः सत्यादन्वर्थके योगरूढपदवाच्ये ...
सर्वसंक्षोभियथाः देवताः चक्रे स्थिताः SetuBa. 327.17; B having designation
conforming or appropriate to the object, i.e. sound, onomatopoeic, cf.
अन्वर्थकनामयेय A.

अन्वर्थकता (anvarttha-ka-tā) *f.* the state of being significant स्तोत्रनाम्नोऽ-
न्वर्थकताप्रदर्शनाय तन्निर्वर्ति LaliāSaBh. 14.17 (on 33); [Inst.] by way of
being significant सर्वनामपदस्यान्वर्थकतया ... तदुपपत्तेः LaliāSaBh. 16.18
(on 37)

अन्वर्थकत्व (anvarttha-ka-tva) *n.* the state of being significant पुष्क-
मण्डलेष्टका उपदधातीत्यादिना श्रुतामण्डलादीष्टकानामोऽन्वर्थकत्वाय परिमण्डला-
द्याकारा भवेयुः BhāṭṭiCan. 43.3 (on xiv.1.25)

अन्वर्थकनामयेय (anvarttha-ka-nāmadheya) *adj.* [f. -ā] A having
designation conforming or appropriate to the object, i.e. sound,
onomatopoeic क्लिष्टाधरोत्पादितभुविदानं पुष्कारमन्वर्थकनामयेयम् NāgaSa. 21.3;
B having significant designation जोलेखा नाम तनया तस्याभूत्सुमनोर्मा।
... यथामति विधातव्ये तदीये रूपनिर्णये। तेनेयं रसनान्वर्थनामयेयाभिजायते
KathāKau. 2.7.

अन्वर्थकृताह्वय (anvarttha-kṛtāhvaya) *adj.* who has made (his) name
significant वसुदत्तायां जातः श्रुतधराभिधः। कात्यायनो वररुचिश्चेत्यन्वर्थकृताह्वयः
BrKathāMañ. i.2.15.

अन्वर्थगुरुसंज्ञा (anvarttha-gurusāñjñā) *f.* weighty and significant desig-
nation 'तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः' इत्यन्वर्थगुरुसंज्ञां विधाय SiddhāSi.
i.19.3.

अन्वर्थग्रह (anvarttha-graha) *m.* perception or understanding of etymo-
logical meaning अप्रत्यय इति प्रत्ययग्रहणेन न संज्ञाग्रहः किं त्वन्वर्थग्रहः Prasā.
i.25.10.

अन्वर्थग्रहण (anvarttha-grahaṇa) *n.* perception or understanding of
the etymological meaning सर्वानाम् नै आपि सर्वानाम् सुद इति।
अन्वर्थग्रहणं तत्र विज्ञास्यते। सर्वेषां यथाम् तत्सर्वानाम् MahāBh. i.88.19
(on i.1.27); i.227.1 (on i.2.51); i.472.16 (on ii.4.1); ii.303.6 (on iv.3.3); चेदं
पारि-भाषिकस्यानुदात्तस्य ग्रहणम्। किं तर्हि। अन्वर्थग्रहणम्। अविद्यमानोदात्तं
तस्य स्वरित इति MahāBh. iii.120.19 (on vi.1.223); iii.415.10 (on viii.2.81);
अप्रत्यय इति। नेह संज्ञाग्रहणम्। किं तर्हि। अन्वर्थग्रहणम्। प्रतीयते विधीयत
उत्पाद्यत इति प्रत्ययः Nyās. i.131.19 (on i.1.69); पद्यते प्रतीयतेऽनेनार्थ इति
पदम् इति अन्वर्थग्रहणात् Prādī. viii.150.16 (on viii.2.107) [the literal
acceptation of the meaning of a word (as opposed to the conventional),
MW.; Aptre]

अन्वर्थत्स (anvarttha-tas) *adv.* in the real sense (of the word), i.e.
appropriately तातं निपात्य सह बन्धुजनाश्रुतो वैरन्वर्थतोऽपि ननु राक्षस
राक्षसोऽसि MudrāRā. 5.7; स नरवरः ... विमतिमतिः 'वणिक्पते त्वमेवात्रान्वर्थतः
सत्ययोः ...' इति प्रतीतिभिः ... भद्रमित्रं कथंकारं न श्लाघयामास YaśasCam.
ii.348.7 (on ii.7.7)

अन्वर्थता (anvarttha-tā) *f.* 1 the state of what is agreeing with
etymological meaning, the state of being significant पृथिवीवल्लभशब्दो
येषामन्वर्थताञ्जविराजतः EI. vi. 4.2; मनुः ... सीमविधिं व्याधात्। अतः
सीमंकराख्यां तैस्मिन्तोऽन्वर्थतां गताम् MahāP. 3.111; सत्राहवद् भू(ऋ)शामिनामवता
धरित्रीमन्वर्थताञ्जिजमनीयत येन नाम। अवनिर्वारुर्मणि EI. ix.8.21; आलिङ्गनेत्यादि।
बाभ्रव्यस्य शिष्याः पुनरन्वर्थतामाहुः - अप्ठ्या विकल्पमेवादिति JayaMa. 96.11
(on 2.2); (सर्वत्र संज्ञार्थेनैव कर्मातिदेशः।) सर्वत्रेति। बुव्यनादिष्वपि संज्ञार्थेन
कर्मातिदेश इत्यन्वर्थतां दर्शयति JayaMa. 97.15 (on 2.2); (शृङ्गार इति संज्ञितः)
न प्राप्तिजनकः संश्रियत इत्यनेनान्वर्थतां पराकरोति। तथा हि - उणादिषु
शृङ्गारशब्दो निपातित इति AbhinBhā. i.313.5 (on 6.52); शोभेण चलचित्ततया

सहृदयस्य न चेति तत्सुव्यक्तमन्वर्थतायां जलराशिर्जोड्यसंघयः Loc. 110.26 (on
2.28); Kāvyaanu. (He.) 125.13; अन्वर्थता*] विजमजीगमदुद्धतं यः EI. vi.354.47;
आ(अ)म्लान् - द्विषद् अन्धकारः। अन्वर्थतां समनुसृत्य कविश्च (प्र)धनैर्यः प्रोच्यते
ननु EI. xii.277.72; अन्वर्थता तु अर्थवदनर्थकसंभवेऽर्थवतो ग्रहणहेतुः PadMañ
on KāśiVr. on P. iii.1.5 (343.10); न खलु विभावानुभावव्यभिचारिण एव रसः।
अपि तु तेभ्य एव रस इति सतोऽपि क्रमस्योत्पलदलशतव्य (v.1.3) तिभेदद्विभाक्ति-
प्रतीतावाशुभावित्वेनासंलक्ष्यमाणत्वादसंलक्ष्यक्रमव्यङ्ग्य इत्यन्वर्थतामप्यसाधारण्येन Ekāva.
3.1 (7) (86.3); शासितर्यविनीतानां नरेन्द्र त्वयि शासितः। मध्यस्थतास्य लोकस्य
चिरेणान्वर्थतां गता PrataYaBhū. 211.5; मोक्षशब्दस्यान्वर्थतां दर्शयति - सोऽयमेति
YuktiSneha. 125.38 (on i.1.5); (उपसर्जनं पूर्वम्) अत्र चोपसर्जनमिति
महासंज्ञाश्रयणेनान्वर्थता विज्ञायते Prasā. i.471.9; तत्र स्पष्टकमाचं विदुः कमुत
ततः पुनः परतः। उद्धृष्टकपीडितके ततः परेऽन्वर्थता चैवाम् KandaCū. ii.2.8;
यत्रान्वर्थतादिकं गमकं, तत्रेति भावः PariVr. (Nī.) 42.8; आगमशब्दस्यान्वर्थतां
दर्शयितुमाह आसमन्तादिति Bhāsk. ii.87.15 (on ii.3.2); तस्मिन् ... तं
समुन्निषति ... श्रीवेङ्कटक्षितिभूतः सुकृतैकयोगादन्वर्थतामुपगता ननु रत्नमां
ĀnandRa. 3.14; [Inst.] on account of the state of what is agreeing with the
etymological meaning (स्थानं तु वैष्णवं कृत्वा सौष्टवाङ्मयपुरस्कृतम्) सौष्टवैष्णव्येन
लक्षणेकदेशेन वैष्णवमेव स्फुटयति। अन्यथा विष्णुत्वादायपि कस्यचित्संभवना
भवेदन्वर्थतया AbhinBhā. i.229.12 (on 5.67); प्रत्यादेः क्रियाविशेषकत्वेऽन्वर्थतया
कर्मप्रवचनीयसंज्ञाया एवानापत्तिः LaSābdeSe. i.472.13; 2 the state of what is
agreeing with the true meaning (of the word) (वहिर्गतिमिदं स्मृतम्) न च
सर्वथा निर्निवचनमेवेदमिति दर्शयितुं चकारेणान्वर्थताप्यस्तीति सूचयति AbhinBhā.
i.223.18 (on 5.43); प्रथमपादादिगतान्यार्थाधिभागो द्वितीयपादादिगते आध्याधिभागो
यस्यते इत्याद्यन्वर्थतानुसरणेनानेकभेदम् KāvyaPra. 504.1; 3 the state of being what
is conforming or appropriate to the object स राजबृद्धः ...। धर्मत्वनाय
धुरि कंसमिदोऽर्थभावादन्वर्थतामथ विभज्य ददौ स्वनाम्नः BhārCam. 2.117
(comm. धृतराष्ट्र इति संज्ञाया अन्वर्थतां धृतराष्ट्रत्वम्, राज्यधारणमिति यावत्)

अन्वर्थताद्वैविध्य (anvarttha-tā-dvaividhya) *n.* twofoldness of the state
of what is agreeing with etymological meaning अलीकत्वाद् व्याजत्वा स्तुतिः
व्याजेन निन्दामुखेन वा स्तुतिरित्यन्वर्थताद्वैविध्यमधितिच्छन्ती न द्वैविध्यमतिर्यते
Ekāva. 8.30(7)(270.7)

अन्वर्थताविज्ञान (anvarttha-tā-vijñāna) *n.* knowledge of the state of
being a name or term what is agreeing with etymological meaning
अन्वर्थत्वप्रतिपत्त्यर्थं महासंज्ञाकरणं तेन अन्वर्थताविज्ञाने समुदायस्यैव संज्ञा
PadMañ. on KāśiVr. on P. vi.1.5 (452.10); महत्याः संज्ञायाः करणमन्वर्थत-
विज्ञानार्थमुपोद्धारितं पदमुपपदम् Prasā. i.560.17.

अन्वर्थताश्रयण (anvarttha-tāśrayaṇa) *n.* act of resorting to the state
of what is agreeing with etymological meaning बहुगणेत्यत्र तु 'संख्या'
इत्यन्वर्थताश्रयणालौकिककार्यग्रहणात् विनापि वित्तिनातिदेशपक्ष उपन्यस्तः Prādī. i.
442 B.2 (on i. 1.56); अप्रस्तुतस्य प्रशंसाकथनमित्यन्वर्थताश्रयणसामर्थ्यादप्रस्तुतस्य
वाच्यत्वमत्र सूत्रेऽनुपात्तमपि लभ्यते Ekāva. 8.27(4) (263.6)

अन्वर्थत्व (anvarttha-tva) *n.* the state of what is agreeing with
etymological meaning पदं न तावत्किंचित्साक्षादेतस्य वाचकमस्ति। यत्पूर्वमिति
तदन्वर्थत्वात्सुतरामस्तित्वं बाधते TantrVā. 360.20. (on ii.1.5); समा कारविभागः
सदा सुसुप्तावर्हणयोः। सुपमा दुःषमेत्येवमतोऽन्वर्थत्वमेतयोः MahāP. 3.19;
अन्वर्थत्वात् प्रत्यक्षशब्दस्य अवश्यमेव तेनेन्द्रियजन्मना भवितव्यम् Kāśi. i.216.18
(on 4.29); अन्वर्थत्वादेव च संज्ञाभूतानामपि संज्ञाभावः PadMañ. on KāśiVr.
on P. i.1.27 (134.14); PadMañ. on KāśiVr. on P. vi.1.5 (452.10); उपसर्जनस्य-
व्ययत्वप्रतिषेधाच्च परमथ इत्यादौ तदन्तस्याव्ययत्वप्रतिपत्त्यर्थमव्ययसंज्ञाया अन्वर्थत्वं
दर्शयितुम् ... श्रुतिमाह Prasā. i.316.16; i.623.17; सञ्चारस्तु सत्रे गृहपतिव्य
यजमानसंस्कारान् कुर्यात् गृहेऽस्य कर्मणः पतिरित्यस्य संयोगात्तत्रैव समाख्याया
अन्वर्थत्वात् MayūMāli. 883.4 (on xiii. 4.14); ऋतम् - सत्यं विभर्तीति ऋतमत्र
इत्यन्वर्थत्वात्, तेनासत्याया लोकप्रसिद्धेर्न लोकप्रसिद्धित्वम् Bhāsk. ii.176.21 (on
ii.4.11); संज्ञायाः अन्वर्थत्वमपि भाष्यकृद्दिष्टमेव LaSābdeSe. i.219.13;
i.470.6; यत्त्वर्थगताप्राधान्येनान्वर्थत्वेऽपि पूर्वकायादौ न दोषः LaSābdeSe.
i.528.7.

अन्वर्थत्वविरोध (anvarttha-tva-virodha) *m.* opposition to the state of
what is agreeing with etymological meaning बहुद्रीहो त्वेकविभर्तृत्वेवोपसर्जनस्य
मित्यनुपपदेव स्फुटीभव्यति अन्वर्थत्वविरोधात्रानेनेति LaSābdeSe. i.528.6.

अन्वर्थत्वानुक्ति (anvarttha-tvānukti) *f.* non-mention of the state of what
is agreeing with etymological meaning अनेकवचनमुपसर्जनार्थं, न वैकविभर्तृत्व-
दिति। वार्तिककृतान्वर्थत्वानुक्तेस्तद्रीत्या प्रयोजनवार्तिकम् न वा LaSābdeSe. i.529.13.

सुखं वा न भवति तत्रास्तेष्वन्यथानाममृतम् । युक्तं सारम्

Candra. 5.123.

अन्वर्थवेदन (anvārtha-vedana) *adj.* who understands the conforming object, i.e. the intention यतया वेदयते न विभेति न मुह्यति। यो गजस्तं विजानीयात् प्राज्ञस्त्वन्वर्थवेदनम् *MātaLi.* 8.22.

अन्वर्थवेदना (anvārtha-vedanā) *f.* understanding of the conforming object, i.e. the intention मेघभेरीस्त्वनाद्वेति नैति हृष्यत्यनाकुलः। समानीतो वनात्कर्मकाले सोऽस्यान्वर्थवेदना *Mānaso.* iv.3.428.

अन्वर्थवेदिन् (anvārtha-vedin) *adj.* A knowing or understanding the conforming object, i.e. intention or order (of the driver) कलिङ्गवनजन्मानः ... बलिनेऽन्वर्थवेदिनः ... प्रेक्षणीयविप्राहृद्य वारणपतयः *AvantiKa.* 83.12; इन्द्रस्तम्बेरः ... सोऽनुवर्णयते अन्वर्थवेदी कल्याणः *MahāP.* 22.39; अन्वर्थवेदी बलवान् भद्रो ज्ञेयो मत्तज्जः *ViṣṇuDhāP.* i.251.17; *VīraMi.* (Lakṣaṇa.) 330.3; स्वाचारोऽन्वर्थवेदी ... दीर्घहस्तः ... शोभते भूप भद्रः (हस्ती) *YasasCam.* i.492.5; धीरान्वर्थवेदिनम् ... नागमारोहेत् *Mānaso.* ii.20.1195; iv.3.438; अन्वर्थवेदी विज्ञेयो भद्रजातिर्वरो गजः *Mānaso.* iv.3.611; अन्वर्थवेदी शूरश्च ... एवम् ... कीर्तितम् ... मद्रक्षणम् *Hastyāyur.* 424.15 (3.8); महान्तोऽपि हि संघाताः ...। नालमेकस्य करिणः सत्त्वस्यान्वर्थवेदिनः *Hastyāyur.* 696.17 (4.32); सार्यिकोऽन्वर्थवेदी। ... भद्रनामा *MātaLi.* 1.27; 11.41; अन्वर्थवेदी शूरश्च ... स भद्रः परिकीर्तितः (गजः) *ŚārngPa.* 1581; अन्वर्थवेदी संकेताभिज्ञः *VīraMi.* (Lakṣaṇa.) 330.4; B knowing the conforming object, i.e. the intention (of the lover) अयं बुद्धवानुकूलं मायिमन्वर्थवेदिनम्। ... गढमङ्गमपीडयत् *BrKathāŚloSaṁ.* 11.73.

अन्वर्थशिल्पयुक्त (anvārthasīlpa-yukta) *adj.* furnished with appropriate art अन्वर्थशिल्पयुक्तो बहुपुस्तोत्तानचित्रनेपथ्यः। ... ज्ञेयः संक्षिप्तको नाम *NāṭyaŚā.* 20.68 (11)

अन्वर्थसंज्ञ (anvārtha-sañjñā) *adj.* 1 having significant name अन्वर्थसंज्ञं पादत्रं बलदृक्शुक्रक्षणम् *AṣṭāSaṁ.* i.79.20 (1.12); (used as noun) (one) having significant name ततो रत्नाकरः स्वस्याच्छेजनेरनुभावतः। बभूवान्वर्थसंज्ञो वै संपूर्णस्यारत्नान् *SkandP.* ii (9). 15.42; 2 having the name conforming or appropriate to the object रेखात्रयं पृष्ठकुचेऽथ गुह्ये कृतं भवेदुत्पलप्रवर्धत्। अन्वर्थसंज्ञं प्रवदन्ति तद्धि *AnaṅgaRā.* 9.28.

अन्वर्थसंज्ञक (anvārthasāñjñā-ka) *adj.* [f. -ā, -ikā] having significant name or designation धनं वधुपुंरहसेवपुमभूतयः सुताः। पालताः ... अन्वर्थसंज्ञकस्ते च कुटुम्बार्थं सदोद्यताः *PadmP.* (Rā.) 48.160; निरन्तरप्रभात्सोभाग्य-बलयोगतः। अन्वर्थसंज्ञके देवि *NityāṢoḍa.* 327.11 (8.148); कुलकीलिकयोगिन्यः ...। अन्वर्थसंज्ञके ... चक्रे सर्वायदायके त्रिपुराश्रीमहेशानि ... एताः सर्वाः समर्चयेत् *NityāṢoḍa.* 328.7 (8.153); पूज्याः क्रमेण देवेशि सर्वास्त्वन्वर्थसंज्ञिकाः *TantrRā.* 4.80; प्राग्वदिन्द्रादिभिः सर्वाः क्रमादन्वर्थसंज्ञिकाः *TantrRā.* 19.15.

अन्वर्थसंज्ञा (anvārtha-sañjñā) *f.* A name or term agreeing with etymological meaning, significant name or designation महत्याः संज्ञायाः करण एतत्प्रयोगमन्वर्थसंज्ञा यथा विज्ञायेत। संख्यायतेऽनया संख्येति *MahāBh.* i.81.28 (on i.1.23); i.324.8 (on i.4.23); किमर्थं महती संज्ञा क्रियते। अन्वर्थसंज्ञा यथा विज्ञायेत। कर्म प्रोक्तवन्तः कर्मप्रवचनीयाः *MahāBh.* i.346.16 (on i.4.83); ii.3.7 (on iii.1.1); अन्वर्थसंज्ञा चेयं महती पूर्वपदार्थप्राधान्यमव्ययीभावस्य दर्शयति *KāśiVr.* on ii.1.5; अन्वर्थसंज्ञैव परं त्रिमार्गणा यथावसंख्येः पथिभिश्चपूरसौ *ŚiśuVa.* 12.23; समानो वर्णः सर्वणं इति अन्वर्थसंज्ञेयम् *Nyās.* i.56.14 (on i.1.9); i.117.22 (on i.1.60); एकः। द्वौ। बहवः। सर्वेऽप्यमी लिङ्गार्थं अन्वर्थयन्तात्। एकमर्थं द्वौ बहून्वा वक्तीत्यन्वर्थसंज्ञाया *KātanVr.* on ii.4.17; (हिता नाम हि ता नाड्यः) संसारपानोदनक्षमत्वाद्धिता इत्यन्वर्थसंज्ञैवेयमित्यवगन्तव्यम् *BālaKrī.* ii. 42.23 (on 3.108); उपक्रमः ... ततोऽनुयोगं प्रथमं प्राहुरन्वर्थसंज्ञया *MahāP.* 2.106; 2.102; इन्द्राणीति शचीप्रोक्तत्वादन्वर्थसंज्ञया व्यपदेशः *JayaMa.* 137.17 (on 2.6); पाणिनीयलक्षणानुरोधेन लौकिकप्रयोगानुरोधाच्च संप्रदानमिति नेयमन्वर्थसंज्ञा *TātpaT.* (Vā.) 368.10 (on ii.1.16); कुच्छ इति चान्वर्थसंज्ञेयं तपोलपत्वेन क्लेशसाध्यत्वात् *Mitā.* 514.23 (on 3.314); यथाशास्त्रं परिणीतायां दिगतातीस्त्रियामुत्स्र औसरः पुनः। अन्वर्थसंज्ञा चैवा, तेनोरसि पव औरसः *Aparā.* 735.17 (on 2.128); उपलक्षणनामैतदन्वर्थसंज्ञा तूपरंजकमेति *TārkiRā.* 300.9; प्रतिज्ञाग्रहणमुक्त-मात्रोपलक्षणम्। अन्वर्थसंज्ञेयमेव उपलक्षणनामैव प्रतिज्ञाहनिः *TārkiRā.* 324.3; अर्थानुगता संज्ञा अन्वर्थसंज्ञा *PadMañ.* on *KāśiVr.* on P.ii.1.92 (486.15); अन्वर्थसंज्ञेयं महती उपपदमिति *PariVr.* (Sī.) 60.20; सामान्यछलमित्युपलक्षणसंज्ञा। अन्वर्थसंज्ञा तु तात्पर्यछलमित्येव *NyāyPari.* 219.13; सर्वेषां नामानि सर्वनामानि-त्यन्वर्थसंज्ञा *Prasā.* i.134.10; *Prasā.* i.316.26; समास इत्यन्वर्थसंज्ञेयम् *MayūMāi.* 742.22 (on x.6.4); सय्यक् प्रदीयते यस्यै तत्संप्रदानमित्यन्वर्थसंज्ञा स्वीकृत्य स्वयत्स्वत्यागपूर्वकत्वागोहेत्यन्वर्थं घटुर्ध्वयं इति तु कृत्पनुसारिणः *VaiyāBhū.* 112.4

(on 24); अन्वर्थसंज्ञयैव सिद्धे इदं सूत्रद्वयं स्पष्टार्थम् *LaṣābdeSe.* i.177.13; अन्वर्थसंज्ञोपरित्तसर्वायवाक्यस्य विशेष्यतया ... इत्यपास्तम् *LaṣābdeSe.* i.220.8; i.397.5; B proper technical term योगिजानप्रसिद्धामन्वर्थसंज्ञापादशयति *TaittVai.* 7.14 (on 1.2) [a term whose meaning is intelligible in itself (opposed to such technical terms as *bha*, *ghu*, etc.), MW.; a proper name the meaning of which is obvious, APTE]

अन्वर्थसंज्ञाकरण (anvārthasāñjñā-karaṇa) *n.* the act of giving significant name or designation अन्वर्थसंज्ञाकरणम् तु पूर्वोक्तयोर्देशनोरन्तराभ्युपगमसूचनार्थम् *Nyās.* i.53.27 (on i.1.8); i.81.16 (on i.1.37); अन्वर्थसंज्ञाकरणद्वारेण ये क्रियां द्योतितवन्तो न तु संप्रति द्योतयन्ति ते कर्मप्रवचनीयमेवा भवन्ति *Nyās.* i.316.21 (on i.4.83); अन्वर्थसंज्ञाकरणेन तावदनुसृत्यः संज्ञी सर्व आक्षिप्यते *Pradī.* i.308A.10 (on i.1.23); अन्वर्थसंज्ञाकरणदेव सप्तमीभिर्दिष्टत्वेऽपि प्रकृत्यर्थविशेषणानां प्रत्ययार्थानां सद्विशेषणानां चोपोद्धारितत्वाभावादुपपन्नसंज्ञा न भवति *Pradī.* iii.132B.29 (on iii.1.92)

अन्वर्थसंज्ञाज्ञापन (anvārthasāñjñā-jñāpana) *n.* act of reminding the significant name or designation (अनुमानम्) इन्द्रियव्यापारान्वयव्यतिरेकानुविद्य-यित्वेनाक्षोद्भवत्वमनुमाय तेन प्रत्यक्षं लब्धते। तत्रान्वर्थसंज्ञाज्ञापनं प्रयोजनम् *NyāySu.* (Ja.) 243B.8 (on ii.1.2)

अन्वर्थसंज्ञाद्योतित (anvārthasāñjñā-dyotita) *adj.* indicated by significant name or designation तामिस्रप्रभृतीस्तापनपर्यन्तानेकव्यतिरेकान्वर्थ-संज्ञाद्योतितत्वात्तरभेदान् ... अनावरितप्रार्थयिताः पुरुषाधमाः प्राप्नुवन्ति *Mitā.* 407.3 (on 3.222)

अन्वर्थसंज्ञाप्रदर्शन (anvārthasāñjñā-pradarśana) *n.* illustration of significant name or designation पुनरार्थवर्तानुवादोऽन्वर्थसंज्ञाप्रदर्शनाय; अर्थाख्यो वर्णा आवर्तन्ते यस्मिन्नि तत्तदर्थयैत्रैव वस्तव्यम् *VīraMi.* (Paribhāṣā.) 57.12.

अन्वर्थसंज्ञावगमित (anvārthasāñjñā-vagamita) *adj.* conveyed by significant name or designation अन्वर्थसंज्ञावगमितं वाक्करणकमनोविरक्षण-लक्षणं सामान्यलक्षणम् *DaṇḍaVi.* 196.14.

अन्वर्थसंज्ञावत् (anvārthasāñjñā-va(n)t) *adj.* having significant name or designation तमिस्त्रादीनेकव्यतिरेकान्वर्थसंज्ञावतः ... नराधमाः अकृत-प्रार्थयिता यान्ति *VīraMi.* 915.25 (on 3.222-225)

अन्वर्थसंज्ञाविज्ञान (anvārthasāñjñā-vijñāna) *n.* distinct knowledge of the significant name or designation कर्मणा करणभूतेन कर्ता यमिष्यति तत्कारकं संप्रदानसंज्ञं भवति। अन्वर्थसंज्ञाविज्ञानाद्वातिकर्मणेति विज्ञापते *KāśiVr.* on i.4.32; लोपनं लोपः। अनुपलब्धिरनुधारणमित्यर्थः। न चादर्शनमित्येव लक्ष्य-मेवाभावात्सम्भवं। किं तर्हि? तदर्थः। तस्माद् अन्वर्थसंज्ञाविज्ञानादेव संप्रदानसंज्ञे-त्यभ्युपगतम् *Pradī.* i.257B.22 (on i.4.32); iv.166A.17 (on i.4.32); iv.249A.20 (on v.1.10); उपसर्जनप्रतिषेधः ... न वक्तव्यः; अन्वर्थसंज्ञाविज्ञानादेव सिद्धम् *PadMañ.* on *KāśiVr.* on P.i.1.27 (134.12); सर्वेषां नामानि सर्वनामानित्यन्वर्थ-संज्ञाविज्ञानाल्लभ्यते *Prasā.* i.140.8; i.158.6.

अन्वर्थसंज्ञाविज्ञानार्थम् (anvārthasāñjñā-vijñānārtham) *adv.* for the sake of distinct knowledge of the significant name or designation महासंज्ञाकारणमन्वर्थसंज्ञाविज्ञानार्थम् *PadMañ.* on *KāśiVr.* on P.i.1.7(90.9); अन्वर्थसंज्ञाविज्ञानार्थं महती संज्ञा क्रियते *Prasā.* i.399.16.

अन्वर्थसंज्ञासामर्थ्य (anvārthasāñjñā-sāmarthyā) *n.* competency or strength of the name or designation क्षत्रियसमानशब्दाज्जनपदात्स्य राजन्यपत्वत्, तद्व्राजमावशाणस्तद्व्राज इत्यन्वर्थसंज्ञासामर्थ्यात् *SiddhāKau.* 237B.5 (on iv.1.168)

अन्वर्थसमाख्या (anvārtha-samākhyā) *f.* significant designation प्रति-रोधसम इति लक्षणसंज्ञाकल्पनमुचितम्। अन्वर्थसमाख्यासिद्धावुपलक्षणसंज्ञाविशेष-निष्कलत्वात् *NyāyPari.* 237.1; शब्दानुशासनमित्यन्वर्थसमाख्यापोदाने तदीयवेदाङ्ग-प्रतिपादकप्रयोगान्वाख्यानसिद्धेः *SarvaDaSaṁ.* 13.43.

अन्वर्थव्यायक (anvārthābhāyāyaka) *adj.* which expresses the etymo-logical meaning (रूपनिर्वर्णनायुक्तं तद्वृत्तकमिति स्मृतम्) रूपकशब्दाव्यव-ख्यायकमेतत् *AbhinBhā.* ii.326.13 (on 16.58)

अन्वर्थदिसंज्ञक (anvārthādi-sañjñāka) *adj.* having significant etc. designation ब्रह्मादीनां वाचकोऽयं मन्त्रोऽन्वर्थदिसंज्ञकः *RāmPūTBU.* i.11.

अन्वर्थान्वित (anvārthānvita) *adj.* having significant (name or desig-nation) इत्यन्वर्थान्वितः काले दीपकणसुतो नरः। ररक्ष वसुधां धन्वी *BrKathā-* *Mañi.* 3.34.

अन्वर्थाभिध्य (anvārthābhikhyā) *adj.* having significant name or designation तदुपलक्षितोऽयमनुप्रास इत्यन्वर्थाभिध्यः *Ekāva.* 7.4(4) (187.7)

अन्वर्थमिध (anvartābhidha) *adj.* [f. -ā] having significant name or designation इत्यन्वर्थमिधः (v.1. 'मिधः) कले दीपकण्युतो नृपः। ररक्ष वयुधं धन्वी BrKathāMañ. i.3.34; तस्य भार्यायां भूपतरुदधत्। एकैव लक्षण्यवती नामान्वर्थमिधा सुता KathāSaSāg. xii.31.7; xviii.4.166.

अन्वर्थमिधत्व (anvartābhidhātva) *n.* the state of being a name agreeing with the etymological meaning उपमेवेनोपमेत्यन्वर्थमिधत्वम् RasGaṇ. 268.19.

अन्वर्थमिधान (anvartābhidhāna) *adj.* [f. -ā] having name agreeing with the etymological meaning or significant designation सहजेनागन्तुकेन वा लक्षणा यद् वस्त्वन्तरं वस्त्वन्तरं निगूह्यते तदन्वर्थमिधानं मौलितम् AlankāSa. 167.11; लतारचितकी हस्तं युधिर्काङ्क्षः समुग्रतम्। उरो यत्र तदन्वर्थमिधानं गरुडलुतम् SaṃgīRa. iv.225.8 (7.693); प्रक्रमपङ्कः ...। प्रक्रमस्य प्रस्तावस्य मङ्गः इति कृत्यान्वर्थमिधानोऽयम् Ekāva. 6.3 1/2 (1) (168.2); 8.6 (5) (212.7); इमां रत्नप्रभामन्वर्थमिधानां पृथ्वीम् JñānBiPra. 34.23.

अन्वर्थमिधान (anvartābhidhāna) *n.* name agreeing with etymological meaning, significant designation समुद्यय इत्यन्वर्थमिधाननवादि-प्रत्ययस्य तुल्यकक्ष्यतयोपोपादानम् Ekāva. 8.58 (3) (313.3); सकलभुवनसारभूतं प्रतापरुद्धं विपयीकुर्वतश्चिरादस्यालङ्कारस्य सारत्वमित्यन्वर्थमिधानम् PrāṇYaBhū. 471.2.

अन्वर्थार्थानुसार (anvartāhānusāra) *m.* [Inst.] in accordance with appropriate or proper meaning वाक्यार्थानिष्ठत्वेनाध्यवसानस्यात्र तस्यां च तुल्यत्वेऽप्यतिशयोक्तिरित्यन्वर्थार्थानुसारेण यत्रार्थस्यातिशयविवक्षा तत्र अतिशयोक्तिः AlankāRa. 37(33)

अन्वर्थश्रय (anvartāśraya) *m.* [Inst.] by way of resorting to etymological meaning अन्वर्थश्रयेण अस्य परिहारस्य उक्तत्वात् अत्र सुसंक्षिप्ता न कृता Prāṇ. ii.40B. 4 (on i.2.43)

अन्वर्थश्रयणा (anv-artāśrayaṇa) *n.* [Abl.] by way of resorting to etymological meaning शब्दस्य वाक्यार्थवाचित्वे प्रतिवाक्यार्थमुपना। साम्यनित्य-न्वर्थश्रयणात् AlankāSa. 74.9.

अन्वर्थिकी (anvartā-ikī) *adj.* (f.) agreeing with etymological meaning ज्ञानं तारकमिति तारयति अगाधात् संसारसागरात् योगिन्म् इति अन्वर्थिक्या संज्ञया तारकमित्युच्यते RājMār. 63.19.

अन्वर्थिन् (anv-artihin) *adj.* (used as noun) (one) who is dependent upon the wealth of one साक्षिणः ...। प्रतिपिष्टः स्यात्सहायान्वर्थिचनिकधारणिक-वैरित्यङ्गुतदण्डः ArthŚā. ii.67.9(3.11) (comm. अर्थिनमनुगतसदुपजोयी)

अन्वर्थीकर्तुम् (anvartā-kartum) *inf.* to make (the term) agree with etymological meaning गृहमकृतं शत्रुमल्लो गिरि(Read 'री)न्द्रकन्यापतेर्गिरावस्मिन्। गिरिशस्य गिरिशो संज्ञामन्वर्थीकर्तुमर्थपतिः EI. i. 60.7.

अन्वर्थीकृताख्याशरा (anvartāhīkṛtākhyākṣarā) *adj.* (f.) having the letters which have made the name significant विधिनान्वर्थीकृताख्याशरा राज्ञिः ... समीक्षामहे RājTa. (Prā.) 429.

अन्वर्थोपदर्शनार्थम् (anvartāhopadarśanārtham) *adv.* for the sake of indicating etymological meaning अर्जितत्येत्येकवचनमेकस्य द्रव्यस्यात्यन्त-वर्धनयोरन्वर्थत्वे दाविति (v.1. 'वर्धनयोरन्वर्थोप KSS.Ed.) दर्शनार्थम् JayaMa. 13.8 (on i.2)

अन्वर्थमासम् (anvartāhamāsam) *adv.* every half month [इमे खलु आयुष्मन्तः चत्वारः पाराजिका धर्मा अन्वर्थमासं प्रातिमाससुत्रोद्देशमागच्छन्ति] PrāṇSa. 7.17; भिक्षोरन्तिकाद् भिक्षुणीनामुपसंपत् भिक्षुणीमावः। अन्वर्थमासमववादो ग्राह्यो भिक्षोरन्तिकात् Sphuṭā. iv.37.8 (on 4.26) (DBHS.)

अन्वर्थसंमित (anvartāha-sammita) *adj.* measuring, i.e. amounting to one and a half मादौर्ध्वं क्षम कालं त्वं मासमध्यर्धम् (v.1. 'अन्वर्थसंमितम्। पूर्ण त्रयोदशे चर्ये राज्ञो राज्ञी भविष्यति MahāBhā. iv.20.13.

अन्व (anv-av-) *i.p.* 1 to protect subsequently आ तै सपर्यु ज्वसे युनञ्जि ययोरनु प्रदिवः श्रुष्टिमावः RV. iii.50.2 (Sāy. अव रक्षणादिषु; अग्रप्रययी विमावरि व्यावृत्त्यांतिता तमः। उष्टो अनु स्वधामव AV.(P.) iv.3.5; अनु त्वा त्वेन्द्रोऽवत्तनु बृहस्पतिरनु त्वा सोमोऽन्वनिरावीत् AV.(P.) iv.3.6; अनु त्वा विंशे अवतु देवाः KāṭhS. विमावरुणा इहावताम् AV.(P.) iv.3.6; अनु त्वा विंशे अवतु सोमो अनु सुवेनं TaiBr. II.vii.16.2; अनु माग्निन्द्रो अनु मां बृहस्पतिरनु सोमो अनु वादेव्यावीत् AitA. v.1.1(13); 2 to encourage अनु त्रितस्य युष्मन्तः शुभमाववृत्तं कर्तुम् RV. viii.7.24 (but Sāy. अरसग्निः तमस्य धावोपृथिवी सवेतसा विधीम-इवेरनु शुभमावताम् RV. x.113.1 (but Sāy. रक्षताम्)

अन्वकिरण (anv-avakirana) *n.* i act of scattering about सिकता श्रोदे पवित्रं यद्यध्वसनाय यद्यन्वकिरणाय BaudhGS. ii.11.62; ii act of scattering or strewing from the right to left, i.e. clockwise अन्वकिरणं प्रदक्षिणेन विकिरणम् BalaKrī. i.155.21 (on i.227) [scattering about successively. Apte]

अन्वकीरयत् (anv-avakirayat) *adj.* scattering or strewing about (हवीषि) पतुधानाः ... नावेदेरन् कथञ्चन। तस्मात्परिवृत्तिं दधति तैश्चान्वकीरयन् VāyUp. ii.21.44.

अन्वकीर्य (anvavakīr-ya) *ger.* having scattered or strewn about यवेरन्वकीर्याय भाजने सपवित्रके। ... यवान् ... क्षिप्ते YājñSa. 1.230; AgniP. 163.4; प्रादक्षिण्येन यवेरन्वकीर्य Mitā. 78.27 (on 1.230); आवाहनं कृत्वा द्वे पवित्रवती पात्रे यवेरन्वकीर्य पात्रयोर्यवानप्रक्षिप्य Aparā. 479.24 (on 1.230); आवाहनानन्तरं यवेद्वैवश्राद्धभूमिमान्वकीर्य ViraMi. 296.15 (on 1.230)

अन्वक् (anv-avakṛ-) *viii.p.* to despise, to refuse तौ अग्निनान्ववाकरोत् MaiS. i.8.4(1.120.17)

अन्वक् (anv-avakṛ-) *v.i.p.* to scatter or strew about, MW.

अन्वक्रमम् (anv-avakram-) *i.p.* Al to descend or enter into, to move towards तु एतास्तेजोमात्राः समभ्याददानो हृदयमेवावन्वक्रमति ŚatBr. XIV. vii.2.1; BrāraU. iv.4.1; सविज्ञानो भवति। सविज्ञानमेवावन्वक्रमति BrāraU. iv.4.2; हृदयमेव पुण्डरीकाकाशमन्वक्रमति अन्वागच्छति BrāraUBh. (Śāh.) 602.16 (on iv.4.2); Al to enter in succession अन्वादान एवावन्वक्रमतीति श्रुतः BrāraUBhVā. iv.4.44; B to step in, i.e. to become one with संगान्मेवावन्वक्रमति ŚatBr. XIV. vii.2.3.

अन्वगत (anv-avagata) *adj.* come together, assembled कृत्वा स्तवे क्रियमाणेऽमुषा अन्वगताः ŚābaBh. 1721.22 (on ix.2.30)

अन्वगा (anv-avagā-) *i.p.* [gā as substitute for in (to go) mostly in aor., P. ii.4.15] to go away after चतुर्णः प्रसर्गवि त्रिः पर्यति तद्वान्मेवावन्वगान् पितृन्वन्वगात्तेभ्य एवैतत् पुनरप्येदेति ŚatBr. II. vi.1.15 [to go and join another, MW.]; cf. अनुगा.

अन्वगाह (anv-avagāh-) *i.p.* (pass.) to be dived or plunged into यदात्यर्थं गजस्तां तु (?) सासान्वगाहते। भुक्तो वा निजि जामति Hastyāyur. 248.14 (2.41)

अन्ववर् (anv-avacar-) *i.p.* to wrong or to attack intentionally, to insinuate or to rush in stealthily, to attack यतुः खलु वै युजस्तु विरतस्तु न क्रियते तदनुयुजः रक्षाःस्यवचरन्ति TaiS. VI. iv.9.5; शरद वै कुड्मस्य स्वसाम्बिका तामेवोऽन्ववचरति तस्मिन् शरदि भूयिष्ठः हन्ति KāṭhS. 36.14 (iii.81.4); यद् वै युजस्त्यं वस्तुयं क्रियते। तदनु कुड्मोऽन्ववचरति TaiBr. I. iv.4.7 (comm. तदनु तेनैव हेतुना ... अवेत्य अयकारं करोति); युज वै शुऽसन्नवानिति तदुदररक्षाम्नि यज्जमन्ववचरन्ति तद्व्रतिमग्रेण सुदधाति ŚatBr. IV. iii.2.6; ŚatBr. (K.) V. iii.3.4.

अन्ववचार (anv-avacāra) *m.* act of wronging or attacking intentionally, rushing in stealthily यद्वरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यजस्त्यं शये रक्षसामन्ववचाराय TaiS. VI. iv.9.5; युज वै शुऽसन्नवानिति ... तन् प्रतिगरेण सुदधाति नाष्टूणां रुक्षसामन्ववचाराय ŚatBr. IV. iii.2.6 [descending and following. Apte]; cf. अन्ववचार.

अन्ववजि (anv-avaji-) *i.p.* to win over, to conquer यत् ममयां परिधीन् प्रहरत् तदनु रक्षाःसि यजमन्वजयेयुः MaiS. iii.9.5 (iii.121.16); iii.10.6 (iii.138.10); अदत्तं वै तथा भवत्युत वै कलरमेवावन्वजयति JaimiBr. 2.257.

अन्ववजिगांस (anv-avajigānsa-) *desid.* [but Viśva. अन्ववजि] to seek or desire to follow तमेवामसुरा युजमन्ववजिगांसन् तत्रान्ववापन् TaiS. III. ii.2.3.

अन्ववजिगांसत् (anv-avajigānsat) *adj.* desiring to follow तमेवामसुरा यजमन्ववजिगांसन्तं नान्ववापन् BaudhSS. ii.165.2.

अन्ववज्जालिनी (anv-avajvālīni) *f.* name of a protecting goddess (in the second enclosure) (lit. flaming or blazing along) गोपायिका। अन्ववज्जालिनी ... द्वितीयावरणम् ViraMr. (Rājani.) 390.3.

अन्ववत् (anv-avatat-) *i.p.* to suffer after, to be tormented, to be repented after अन्ववत्तत पापेन कर्मणा CāndraVr. on i.1.79; KāṭhVr. on P. iii.1.65; JaineVr. 95.4 (on iii.1.56); KāṭhVr. on iii.2.30.

अन्ववदताम् (anvavadatām) JaimiBr. 3.332 [Viśva.] [better अन्ववदन्तं ताम]

अन्ववदिशु (anv-avadīś-) *v.i.p.* to point out पुरस्तादप्रातः तुममव्यवृत्तुर्नुहति - त्रिरुक्त्यान्ववदिशति BhāṭSS. iii.6.10; HārSS. ii.4.28 (218.11)

अन्ववृष्ट (anv-avadṛṣ-) I.P. [but Viśva.अन्ववृष्ट] to see or notice, i.e. to become aware of ते (देवाः) तपोऽतयन्त । त एत(तां) विराजं यज्ञमपश्यन् । ... त एकमहर्निशम् । तस्य नियामन्ववृष्टपश्यन् JaimiBr. 2.158.

अन्ववधा (anv-avadhā-) III.U. Aī to put into, i.e. pour successively अथ केनं जनुवित्त्वान्ववदधाति ŚatBr. VI.v.1.3; Aī to put or place (उखायाम्) जाते कायमन्ववदधाति बौधायनः BaudhŚS. iii.120.4; दर्वामुपस्तीर्य ... दवीं पूरयित्वाप्रमुष्टं च दर्वाद्युवनमन्ववदधाति BhārŚS. viii.14.4; HirŚS. iv.4.61 (433.19) (but comm. अवधानेने स्थापयति); अग्निहोत्रोच्छेषमन्ववधाया ... परिवसनशकलमन्ववदधाति ĀpaŚS. i.13.15; सप्तानां हविषां समवधायाध्वर्युः प्रतिप्रस्थात्रे प्रयच्छति । तस्मिन्प्रतिप्रस्थाता मारुत्या अन्ववदधाति ĀpaŚS. viii.7.3; viii.2.16; B to put or place, to equip with, to supply or provide with ते वै (देवाः) तथा करवामेत्यष्टवन् यथा नो नान्वागच्छादिति । तस्मै व पाप्मानमन्ववदधामेति । तस्मा एतं पाप्मानमन्ववदधुः । स्वर्गं तन्त्रीं मनुष्यमन्ववदधामाकाश्यां स्त्रीकाश्यामिति JaimiBr. 1.97.

अन्ववधान (anv-avadhāna) n. act of putting (into the cauldron) (उखायाम्) कायस्यान्ववधान इति BaudhŚS. iii.120.4.

अन्ववधाय (anvavadhā-ya) ger. A having placed or put successively प्रथमे चतुरात्र आग्नेय आज्य आग्नेयमष्टाकपालं सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति BaudhŚS. ii.274.11; तूष्णीमितराण्यन्ववधाय ... प्रच्छाद्य ... उपोषति ĀpaŚS. xv.4.12; xvi.5.9; यथाछातमितरा अन्ववधाय वैशमाधीयमानमुत्तरेण यजुषाभिमन्वयेत् ĀpaGS. vii.17.5; B having put into, i.e. poured यज्ञस्य संतरितरिषि ... इत्यग्निहोत्रोच्छेषमन्ववधाय ... परिवसनशकलमन्ववदधाति ĀpaŚS. i.13.15; vii.24.12; C having resorted to तं पुराणानिदेशमेवान्ववधाय आश्रित्यापरं यजेत पुनर्यजेतेत्यर्थः BhāṭṭCan. 23.16 (on xiii.3.11)

अन्ववनी (anv-avāni-) I.P. A to lead into, to take into subsequently यन्तु पात्रेण जुहुयाद् रुद्रं प्राजस्यन्ववनेयेत् MaiS. i.10.20 (i.160.9); iii.3.4 (iii.37.2); यन्मध्यतः प्रतिहर्त्रं दद्यान्मध्यतः रुद्रमन्ववनेयेत् MaiS. iv.8.3 (iv.111.1); KāṭhS. 36.14 (iii.80.20); यथा क्षेत्रपतिः क्षेत्रेऽन्ववनेयत्येवमेतदग्निना मुखेनेमल्लोकानभिजयतो यन्ति KāṭhS. 24.10 (ii.102.6); KapiKaS. 38.3 (208.1); GopBr. ii.2.8 (173.13); B to enter secretly, to insinuate यावदु ह वै न वा शस्यते तावदीधरा असुरा रक्षांसि च यज्ञमन्ववनेयन्ति GopBr. ii.5.5 (232.3)

अन्ववपा (anv-avapā-) I.P. to drink after others, cf. अन्ववपातोऽसु, PW.; MW. अन्ववपातिन् (anv-avapātin) adj. flying down after, trooping down upon ता अस्य प्रजा वरुणगृहीता मरुतो रन्ध्रा अन्ववपातिनो व्यमिमधिपत JaimiBr. 2.231.

अन्ववपातोऽसु (anv-avapātoḥ) inf. to drink after others यदिदमास्थानं स्वरोस्तत ईधरा यदि नासुरक्षांस्यन्ववपातोः KauṣiBr. 10.2 (45.23); यावदु ह वै न वा तस्यते न वा शस्यते तावदीधरा यदि नासुरक्षांस्यन्ववपातोः KauṣiBr. 17.9 (78.14)

अन्ववपु (anv-avaplu-) I.A. to dive after अप्सु वा अशंस्य तृतीयं प्रविष्टम् । तदनुवेनन्ववपुः क्वयेत् TaiBr. I. iii.5.2 (Sāy.अधस्तदंशजातमनुवेनं कामयमानोऽनु प्रायेणावकृते (ASS. Ed.) (but Viśva.अवपु) [MW.]

अन्ववमृश (anv-avamṛṣ-) VI.P. to touch or come in contact with or along, MW.

अन्ववमृश्य (anvavamṛṣya) ger. having touched or come in contact with दक्षिणेन हस्तेन दक्षिणमंसपुर्णपुर्णवमृश्य हृदयदेशमभिमुञ्चति HirGS. i.5.11; i.21.3; ĀgniveGS. i.1.3 (8.15); दक्षिणेन पाणिना दक्षिणमंसमन्ववमृश्यान्तर्हर्तं नाभिदेशमभिमुञ्चेत् GobhiGS. ii.6.3; ii.10.28; DrāhyGS. ii.4.15; JaimiGS. i.12 (11.14)

अन्ववयजू (anv-avayaj-) I.P. to offer to, to oblate मध्यतो रुद्रमन्ववयेत् GopBr. ii.3.19 (205.12)

अन्ववयत् (anv-avayat) adj. going after, i.e. following, being in harmony with पश्यामः खलु पदानुरूपान् स्तोभाभूतोऽन्ववयतः NidāSū. 60.13 (3.12)

अन्ववरुधु (anv-avarudh-) VII.U. to obstruct, to confine to अन्ववरुद्धि गौं ब्रजम् MahāBh. i.334.6 (on i.4.51); (pass.) to be obstructed, to be confined कर्मकर्तारित्येव । अन्ववारोधि गौर्गोपालकेन KāṣiVr. on P. iii.1.64; (pass. refl.) to be obstructed or confined by oneself रुधिर, आवरणे, अस्मात्परस्य घृलेः कर्मकर्तारिणिदेशो न भवति । अन्ववारुद्ध गौः स्वयमेव KāṣiVr. on 95.1 (on ii.1.55)

अन्ववरुह (anv-avaruh-) I.P. to descend, to enter into अथ ह वै रेतः सितं प्राणोऽन्ववरुहति ŚatBr. IX. v.1.68 (to ascend or enter upon after another, MW.)

अन्ववरुह्य (anvavaruh-ya) ger. having descended स इह देवतासे च मनुष्यासाध्ये च .... शाकटीमन्ववरुह्याद्वयेद् राज्ञोऽप्रत्यारोहाय NidāSū. 53.8 (3.8)

अन्ववलम्ब (anv-avalamba) adj. hanging down on दक्षिणं बाहुमुद्वेगं शिरोऽवधाय सव्येऽङ्गं प्रतिष्ठापयति दक्षिणं कक्षमन्ववलम्बं भवत्येवं यज्ञोपवीतौ भवति GobhiGS. i.2.2; i.2.3.

अन्ववलुप् (anv-avalup-) VI.P. (pass.) to be suppressed after, to be cut off or lost subsequently छन्दसां वा अन्ववलुप्तिं यजमानोऽन्ववलुप्यते PañcBr. vi.3.12 (comm. अनुक्रमेणानुलुप्यते नश्यति) [to drop off after another, MW.]

अन्ववलुप्ति (anv-avalupti) f. subsequent suppression or loss छन्दसां वा अन्ववलुप्तिं यजमानोऽन्ववलुप्यते PañcBr. vi.3.12.

अन्ववक्षुत् (anv-avaścut-) I.P. to cause to trickle down, i.e. to pour (in drops) after आज्यं प्रश्नोत्पापिदधदिव्याप्रक्षिणन्धुत्वाज्येनान्ववक्षोतयति ĀpaŚS. ii.19.7.

अन्ववसज्यविधि (anvavasajya-vidhi) m. injunction (of property) having connection (with substance) (सोऽन्ववसज्यविधिः?) सोऽयमाहृत्य पाथिक्यु उक्थ्येयु अतिग्राह्य न गृहोर्न SankarKāBh. 153.12 (on iii.3.3)

अन्ववसर्ग (anv-avasarga) m. act of slackening or loosening (of articulatory limbs) अन्ववसर्गो मार्दवमुकता खस्यति नीचैः कराणि (शस्त्रस्य) TaiPrāti. 22.10 (comm. गात्राणां विनतता); MahāBh. i.207.8 (on i.2.30); अन्ववसर्गो गात्राणां शिथिलता MahāBh. i.207.9 (on i.2.30); अनुदातः । यस्मिन्नुद्यार्थमाणे गात्राणामन्ववसर्गो भवति KāṣiVr. on i.2.30; अन्ववसर्ग इत्यस्य विवरणं मार्दवमिति । शैथिल्यमित्यर्थः Nyās. i.170.2 (on i.2.30); PadMāh. on KāṣiVr. on P. i.2.30 (311.10); चतुर्थमन्त्रातिस्वार्थास्तवत् स्वर अवशेषिणः अन्ववसर्गमार्दवादिभिरवक्षिप्यमाणत्वात् MayūMāli. 599.12 (on ix.1.17); 2 permission (to do as one likes) अपिः पदार्थसंभावनान्ववसर्गमार्दवमुद्येयु P. i. 4.96; Sara-Kaṇṭhā. (Gr.) i.1.172; अन्ववसर्गः कामचारानुज्ञा KāṣiVr. on i.4.96; अन्ववसर्गः स्वराणुज्ञा Prasā. i.403.15.

अन्ववसाय (anvavasā-ya) ger. 1A having adhered to or clung to यस्याहुतेऽग्निहोत्रेऽपरोऽग्निर्नगच्छेत् तत एव प्राञ्चमुद्धृत्यान्ववसायानिहोत्रं जुहुयात् MaiS. i.8.8 (i.128.4); योऽस्याग्निः पुरां चितः स्यात्तमन्ववसाय यजेत MaiS. iii.4.5 (iii.51.9); पूर्वमग्निमन्ववसाय ततः प्राञ्चमुद्धृत्य जुहुयात् KāṭhS. i.6.6 (i.55.8); KapiKaS. 4.5 (42.19); तदाहुत्तरवेदिवाविषा योऽस्य पूर्वोऽग्निश्चितस्यात् तमन्ववसाय यजेत KāṭhS. 22.2 (ii.58.16); अहुते चेत्प्रातरपरो वातुगच्छेत् ... । त्वरमाणः पूर्वमग्निमन्ववसाय ततः पश्चात्प्राचीनमुद्धृत्य जुहुयात् AVPrāyāścitta 5.1. (on i.3.26); 1B having considered or decided as यदि त्वरेत पूर्वमग्निमन्ववसाय ततः प्राञ्चमुद्धृत्य जुहुयात् BhārŚS. ix.12.6; यदि त्वरेत पूर्वमन्ववसाय ततः प्राञ्चमुद्धृत्य जुहुयात् ĀpaŚS. ix.9.8; HirŚS. xv.3.7 (292) (comm. आहवनीयमेव गार्हपत्यं परिकल्प्य); 2 having reached up to, having come near वर्च्यपुष्ककमन्ववसायैतेनैव प्रजाकामो यजेत ... इति विश्रायते BhārŚS. viii.25.7; ĀpaŚS. viii.22.6; HirŚS. v.6.12 (492); यदीष्ट्या यदि पशुना यदि सोमेन यजेत योऽस्य पुराणिस्तमन्ववसाय यजेत ĀpaŚS. xvii.24.13; शुनासीयेण ग्रामकामोऽत्राद्यकामः ... । उदकमन्ववसाय तस्योदकार्यान् कुर्यात् VārāŚS. I.vii.5.7; यत्रैवायस्य पूर्वोऽग्निश्चितः स्यात्तदपरमन्ववसाय यजेत HirŚS. xii.7.24 (118); SankarKāBh. 32.14.

अन्ववसायिन् (anvavasāy-in) adj. [f. -in] adj. adhering to, dependent on यत् पृथिस्तेनं मारुतः समुद्धृत्यै पुश्चात् पृथिस्सुक्थो भवति पश्चादन्ववसायिर्ननुवासे विशं करोति TaiS. II.ii.3.3; अनुयुक्तं न्वाअयमध्वर्युयजमानमकद्विषतो भ्रातृव्यान्ववसायिन्म् ŚatBr. XI. iv.2.13.

अन्ववसित (anv-avasita) adj. [f. -ā] 1A infested or seized by एतद् वा एकं वाचोऽन्ववसितं पाप्मा यन्निरुक्तम् KauṣiBr. 11.1 (49.10) [Viśva.], cf. अनन्ववसितः; 1B reached up to, come near यथा नदीमन्ववसितो ग्रामः इति नदीसमीपं गम्यते SankarKāBh. 32.13 (on i.3.26); 1C seized by, bound to, surrounded by घर्तुर्गानुगस(म)मन्ववगमनञ्जा ये तैः सिन्धुरन्ववसितो वरराजिनायः Rāvaṇā. 3.42; 2 adhered to, resorted to नदीमन्ववसिता सेना । नद्या सहैवर्षः CāndraVr. on ii.1.57; Nyās. i.317.16 (on i.4.85); SankarKāBh. 32.23 (on i.3.27); Siddhā-Kau. 139A.5 (on i.4.85); पर्वतमन्ववसिता सेना । पर्वतेन संबद्धैवर्षः KāṣiVr. on i.4.85; [connected with, bound or fastened to, Apte]

अन्ववसुज् (anv-avasaj-) VI.P. 1A to let go along or towards, to let go after नातु वर्यद करोति यदनुवषट् कुर्याद् रुद्रं प्रजा अन्ववसुजेत् TaiS. VI. v.6.6; अग्निना वै देवताया विष्णुना यज्ञेन देवा अंसुरान् प्रलीय वनेष्वान्ववसुज् MaiS. i.6.6 (i.96.14); यजमानः सर्पेनं भ्रातृव्यम् ... यज्ञेन प्रलीय

उदजन मुचकुन्वः El.xviii.35.104; यतेषु क्षितिपालः... 'पादपत्न(Read'परा')
 युगलेश्वरान्वयाये दिवम् [1*] ... समजनि वलमस्ततो नृपाणाम् El.xv.60.36;
 चालुक्यानामन्वयायमुग्रमयतः ... कीर्तिवर्णः[ ] ... सुतः El.xix.259.5; [वंशोऽन्वयायः
 AmaK. 1355; AgniP. 364.1; AbhidhāRaMā. 2.241; Vaija.177.49; 249.28;
 AbhidhāCin.503; NāmMā.124; NānārthāSaṁ. ii.9.98; ii.11.2; ii.11.12;
 DvirūK. (Ha.) 22; ŚabdaRa. (Vā.) 2338; ParaNā.1976; ŚabdaRa. (Su.) 3.113;
 KośaKaTa. 1.5469; KalpaK. 69.4; 2B noble family महासुरस्यान्वयाये
 हिरण्यकशिपोः पुरा। निकुम्भो नाम दैत्येन्द्रस्तत्पत्नी बलयानभूत् MahāBhā.i.201.2;
 i.1430*(2); i.1949*(5); तस्यान्वयाये येऽयन्ये तान्ने ब्रूहि यथातथम् BrahmāṇḍP.
 i.36.82; रैवतस्यान्वयाये तु य आसीद्विपुलिङ्गनी VāmaP.72.63; [अन्वयायोऽन्वयो
 वंशः AbhidhāRaMā. 2.241; AbhidhāCin. 503]; 2C offspring, progeny
 अन्वयायो संतानः AmaK. 1355; Vaija. 177.49; ŚabdaRa. (Su.) 13.113;
 2D forefather, ancestor अन्वयायः ... अभिजनः AbhidhāRaMā. 2.241;
 AbhidhāCin. 503; KośaKaTa. 1.5469.

अन्वयायज (anvavāya-ja) *adj.* born in the lineage or race (क्रोड्यः)
 यस्यान्वयायजो विष्णुर्हरिवृष्णिकुलप्रभुः HariVāh. 23.168; BrahmP.13.213;
 तस्यान्वयायजाः ख्याताः कुरवो नृपसत्तमाः VāyuP. ii.37.212.

अन्वयायजनन (anvavāya-janana) *n.* the word *anvavāyajanana* (lit.
 birth in the lineage) अनुलोमप्रतिलोमशब्दा यथा ... अन्वयायजनन धाना अक्षत
 पत्रं उपर दधिसार न्याय KāvyaKāV. 99.34 (3.5)

अन्वयायन (anv-avāyana) *n.* act of following or going after देवाः ...
 ज्योतिः षष्ठमहः पुनः परस्तात् पर्याप्तम् मृत्योरेव पाप्मनो नाचवायनाय KauṣiBr.
 21.1 (93.2); cf. अन्वयायन.

अन्वयायप्रभव (anvavāya-prabhava) *adj.* born in the noble family
 आसुरोपलवरेर्जितश्रियामन्वयायप्रभवोऽस्य मन्त्रिराट्। धार्मिकोऽध्वपतिरिब्रहीमकः
 सन्पतिः शुभरतिः परोऽभवत् RājTa. (Prā.) 17.

अन्वयायप्रभेद (anvavāya-prabheda) *m.* particular type of family नीपः
 कदम्बे ...। अन्वयायप्रभेदे स्यात् NānārthāMa. 1099.

अन्वयायप्रशस्ति (anvavāya-praśasti) *f.* praise of noble family पितुरिह
 वृषभागेरन्वयायप्रशस्तिं जगति किल सप्तसे मुमुक्षु वित्सारयन्तीम्। ... राधिकामर्चयामि
 StavMā. 69.22 (comm. वंशश्लाघाम्)

अन्वयायवाद (anvavāya-vāda) *m.* talk of noble family अयमधिसुतोऽपि
 तावदास्तां यदि माद्रीतनयस्त पाण्डुसुनुः। रभसादवमत्य राजलोकं यदि
 जीवेदलमन्वयायवादैः Yādavā.15.43.

अन्वयायसंभूत (anvavāya-sambhūta) *adj.* (used as noun) (people)
 born in the lineage इत्येषा मानुषी सृष्टिर्या पूर्व वै प्रजापतेः। तस्यान्वयायसंभूता
 धैरिदं पूजितं जगत् MārKp. 49.12.

अन्वयायिन (anv-avāyin) *adj.* [P.vi.2.139] going after, follower परान्
 कृण्व दासान् दैवीवंशानन्वयायिनः RV. (Khila.) iii.16.5 (better अन्वयायिन्,
 ViśvA.)

अन्वार (anv-avār-) (ar-from root f-) I.P. to go along with सं ते
 वार्युर्वातेन गच्छतामिति चातेमेवास्य प्राणमन्ववार्षति MaiS. iii.9.6 (ii.124.18)

अन्वारज (anv-avārj-) I.P. (used causatively) A to cause to go after
 वेणुपुष्ट्यां वा कुपे वोभयुततः आबध्य ... सुयसमेवान्ववार्षति युवयत्राय
 वरणं, तदन्त्र ह वाऽअस्य परो मुजवन्नयश्चरणम् ŚatBr. II.vi.2.17; B to
 cause to visit, i.e. to trouble or afflict with तमशनापिपासाभ्यामन्ववार्षत् AitA.
 II.liv.2.2; AitU.2.1; पिण्डम् ... अन्ववार्षत् अनुगमितवान् संयोजितवानित्यर्थः
 AitUBh. 256.7 (on 2.1)

अन्ववास (anv-avās-) I.V.P. to place upon, to roll over यन्मैत्रावरुणौ
 वृशाभालभते यज्ञायैव प्रमिषाय मृत्युमन्ववार्षति शान्त्यै TaiS. VI.vi.7.4; यथा
 वै लङ्घनेर्नैर्वरा प्रमिषन्ति ... मयमन्ववास्यत्येवंपेषां यज्ञस्य यदुष्टुत्वं यदुःशस्तः
 यद्विदोम तदेतया कल्पयति MaiS. iv.8.6 (iv.114.11); KāthS. 29.4 (ii.172.9);
 KapiKaS. 45.5 (271.9)

अन्वे (anv-ave-) II.P. 1A to mark, to notice, to trace B to know
 2A1 to go after, to follow ii to come in contact with, to meet, to reach Bi to
 follow (in activity or performance), to perform subsequently ii to follow in
 attack or in driving away 3A to pursue, to follow or continue in practice B to
 come down along 4A to associate with B to relate 1A to mark, to notice, to
 trace विश्वावंशुं सोम गन्धर्वापौ ददृशुषीतद्वृतेना व्यायन्। तदन्ववैदिन्द्रो
 रारक्षण आसौ परिसूर्यस्य परिधीरंरपसन् RV. x.139.4 (Sāy. अन्वबुध्यत);
 MaiS. iv.9.11 (iv.131.12); TaiA. iv.11.7 (512.2); तमेवामसुरा युष्मन्मन्ववि-
 मौसन् तन्नाचवायुन् TaiS.III.ii.2.3; ते देवा एता अंशया स्तोमीया अपश्युन्

ता अन्यथाऽनूच्यान्ययोपादधत् तदसुरा नाचवायुन् TaiS.V.iii.3.1; KapiKaS.31.15
 (163.2); AitBr.9.7(253); एषौ यज्ञमसुरा नाचवायुस्तेन वा एनानमुत्त
 MaiS. i.9.8 (i.139.9); iii.6.10 (iii.74.13); अग्निना वै मुखेन देवां इमांश्चो-
 नन्वायान् ... अग्निना वा एतन्मुखेन यजमान इमांश्चोकांनन्वेति MaiS.
 iii.8.1 (iii.93.6); KapiKaS. 38.3 (207.23); तेनानां रात्रीमन्वायान् वाचवृषीणां
 वा ... परस्ताद् राज्या अनुदन्त KāthS. 13.5 (i.185.24); ते देवा असुराणिमन्वे-
 त्नाचवैमुमधुयुवस्तानग्निना मुखेनान्ववायान् KāthS. 24.10 (ii.102.5); GopBr.ii.2.8
 (173.12); एतेन वृषेणाग्नयेन दक्षिणतो नाट्या रुक्षांस्त्वहन्ति तथास्य निवन्
 नाचवयन्ति ŚatBr. III.iii.3.15; ŚatBr. (K.) IV.v.3.10; ते देवा अथ
 अयमन्तदसुरा नाचवायान् JaimiBr.3.48; स महायज्ञस्तमेवामसुरा यज्ञमन्-
 वाजिगांसन्तं नाचवायान् BaudhSS.ii.165.2; तत्रेदं श्रूयतेयद्या सुवते तदसुरा
 अन्वायान् यत्साम्ना स्तुवते (ते)दसुरा नाचवायान् ŚastrDī. 608.2 (on ix.2.8);
 (but MayūMāli. आगच्छन्); 1B to know cf. अन्वेत3; 2A1 to go after, to
 follow प्रजापतिः ... बृहस्पतिश्चाचवैताःसौऽब्रवीद्बृहस्पतिरनयां TaiS.IV.v.4.1;
 धिणिण्या वा अनुमिंल्लोके सोममरक्षन् तमेयोऽधि सोमपाहरन् तमन्वायान्
 TaiS.VI.iii.1.2; अङ्गिरसो वा उत्तिष्ठतो रक्षांस्यनूदतिष्ठःस्तान्वा एतेन वृक्षमि-
 रन्वेत् MaiS.iv.8.5 (iv.113.8); इह रुक्षांसिनाष्टान्वाचवेयुरिति तुष्टान् संत-
 होमपश्यन् रक्षासां नाष्टाणामुन्वायानाय ŚatBr.VI.iii.1.5; युदेवेव प्रत्यवेहेति।
 एतद् वा एनानेतत् प्रीणन्नन्वेति ŚatBr.IX.i.1.33; यांश्चंयान्तिनन्वेति
 तेभ्य एवैतनुनरपोदेति ŚatBr.(K.) I.vi.1.11; दक्षिणेव ह्यचवयन्ति ते देवतायां
 नावृक्षन्ते ŚatBr.(K.) IV.iv.3.17; VII.iii.3.20; उप तं यज्ञक्रतुं जानीहि येनैदमुपरा
 नाचवेयुः ... तेनेष्टासुरा नाचवायान् SāṅkhāSS.xiv.32.2; 2A1 to come in
 contact with, to meet, to reach यद्व्याऽउग्रं तुवाष्टा रुक्षांस्ति नाचवन्वेतत्
 वै वृयसामुजिष्ठं वृलिष्ठं युष्येनः ŚatBr.III.iii.4.15; ŚatBr.(K.) IV.iii.4.11;
 नेतु पाप्मानं निर्वर्तितमन्ववायाम ŚatBr.VII.ii.1.13; न जनमियानात्मियात्
 पाप्मानं मृत्युमन्ववायानीति ŚatBr.XIV.iv.1.11; BrĀraU.i.3.10 (Sāy. अनुगच्छेय);
 अन्वायानि पाप्मानं प्रतिपेधातिरङ्गनात् BrĀraUBhVā.i.3.225; 2Bi to follow
 (in activity or performance), to perform subsequently अवग्रहयन्तुं नृणां
 ... साम्नां प्रस्तोतानन्वेति साम्नां वै रक्षोहा रक्षसाम्पहत्यै TaiS. VI.v.3.1;
 TaiA.v.9.4 (632.8); BaudhSS. i.260.1; i.285.8; VaikhāSS. 16.24; अग्नि
 पत्नीः संयाजयन्ति तमनुन्वायामन्वायान् AitBr.15.1 (414) (Sāy. अयमन्-
 वानोऽनुष्ठितवन्तः); स इन्द्रोऽब्रवीत् कक्षाहं चेदमन्ववैष्यावः PañBr.viii.8.6;
 तं तु जल्वर्यं श्रेष्णोऽन्येऽर्था अन्ववयन्ति NidāSū.26.15 (2.3); 166.19 (9.10);
 17.4 (9.13); 2Bii to follow in attack or in drawing away कक्षाहं चेदमन्ववैष्यावः
 रात्रीमन्ववैष्याव इति AitBr.16.5 (445) (Sāy. असुरान् रात्रीमनुतातन् इतो राज्या
 अवेष्यावोऽपसारयिष्यावः); कक्षाहं चेमानसुरान् रात्रीमन्ववैष्यावः GopBr.ii.3.1
 (227.1) (better अन्ववैष्यावै ViśvA.); 3A to pursue, to follow or continue in
 practice अष्टौ नृपेमानि मनुष्याल्लोके स्वर्गस्य लोकस्य निदर्शनानि। चत्वार्यण-
 मन्ववेतानि सद्भिश्चात्वार्यणामन्ववयन्ति सन्तः MahāBhā.v.35.47; 3B to come
 down along, cf. अन्वेत; 4A to be associated with, cf. अन्वेतविभिः; 4B to be
 related, cf. अन्वेत2

अन्वे (anv-ave) I.P. 1A to pursue, to follow or continue in practice
 अष्टौ ... स्वर्गस्य लोकस्य निदर्शनानि। ... चत्वार्यणामन्ववयन्ति (v.1. 'मन्ववायानि')
 MahāBhā.v.35.47; B to know (as favourable) अन्ववायन्ति अनुकूलतया
 जानन्ति Lakṣābha. on MahāBhā. v.35.47.

अन्वेक्ष (anv-avekṣ-) I.A. 1A to get on its tracks, to look at, to see.
 to observe Bi to consider ii to recognise Ci to inspect, to survey, to review
 ii to observe, i.e. to imagine or fancy D to superintend 2A to look fore (in
 quest), to search for B to seek Ci to attend, to look after, to take care of
 ii to wait for 3 (pass.) to be witnessed 1A to get on its tracks, to look at.
 to see, to observe प्राणाय त्या ... इति बाहू अन्वेक्षते BaudhSS. i.10.18;
 अथ दक्षिणावृत्ताडुपनिष्कामति तं पितानुमन्वयते ...। अयेतरः स्वयमेवमन्वेक्षते।
 पाणिनान्तर्धाय KauṣiBrU. 2.10; ये इमशानेव्यिति ... ते रमन्तं स
 वधूरन्वेक्षतेति KāthGS. xxvi.5.8; एवं समाहिता गत्वा दूती बाहुकमन्वेक्षते।
 दमयन्त्यपि कल्याणी प्रासादस्यान्ववेक्षत MahāBhā. iii.72.5; तां शमीमन्ववेक्षतम्
 च्युडानीकांश्च सर्वशः MahāBhā. iv.644*; अथ दुर्योधनो राजा पृथिवीमन्ववेक्षतम्
 (v.1. अन्वेक्षते) हते कर्णे मया संख्ये सपुत्रे समुहजने MahāBhā. viii.
 52.21; अयोध्यां मन्यरा तस्मात्प्रासादादन्ववेक्षत Rāmā. ii.7.2; ii.90.3; रायः
 प्रीतः उवाच बाकमित्येवं भरतं चान्ववेक्षत Rāmā. vii.90.14; सर्वतलमस्य
 खनं मार्कण्डेयोऽन्ववेक्षत PadmP. v.36.94; 1B1 to consider तत्रेदफलमस्यकं
 नापराधोऽस्ति नः कश्चित्। इति धीरोऽन्वेक्ष्यैव (v.1. 'न्वेक्षते) नाल्पं
 तत्र गृह्येत् MahāBhā. iii.33.46; अथैनामन्ववेक्षस्व मृगचर्यामिवात्मनः MahāBhā.

संघिविग्रहतत्त्वविद् NitiSa.4.15 [circumspect, considerate, ...]

अनुवृत्ति (anv-aś-) v.u. (= anv-aś-) 1A to reach न कस्य धातुपूर्वात्
 अनु व्ययो न सिन्धवो रजसो अन्तमानुः RV.i.52.14; न त्वां क्विन्तुत्तुत्तु
 सुयो अनु न जूतमष्ट रोदेसी RV.viii.70.5; AV.xx.81.1; SV. (Kau.)
 II.ii(2).3.11; SV. (Jai.) i.29.8; iii.19.7; TaiS. II.iv.14.3; KāthS. 12.15
 (i.178.9); TaiA. i.7.6 (47.3); Nir. 13.2 (223.7); ययोः प्राप्य नार्चानुजे कथुन
 AV.iv.25.2; AV. (P.) iv.34.2; 1B to attain हीयते कृतीयेन स्वर्गाङ्गकाशान्वृते
 KauśiBr. 8.9 (40.16); यया पदं ते निर्वाणमप्रसाधन्यवा अहम् BhāṣP.
 iii.25.28; 2 to equal, to be equal नकिष्टनुं ममनु नकिः स्वधं जानसे RV.
 i.84.6; SV. (Kau.) II. iii (1). 21.2; SV. (Jai.) iii.24.16; अनु प्रनस्योक्तः
 ...! पूर्वाग्रमुन प्रयति वृक्षयोः हितयमेव अमल कथन RV.viii.69.18; 3 न
 come up to, to catch up न ते कथमन्वेष्टोति कथन RV.ii.16.3; 3 न
 यद्विद्वन्मन्त्रवृत्ति --- विष्णो देव RV.vii.99.1. MāiS. iv.14.5 (iv.221.5);
 TaiBr. II.viii.3.2.

1804. JULY 1967

अन्वश्मका (anvaśma-kā) *f.* name of a river in the Malaya mountain (lit. (flowing) along rocks) याम यत्र वनं गुल्मं नदीमन्वश्मकां प्रति MahāBhā. iv.App. 1.53(15)

अन्वश्मकी (anvaśma-kī) *f.* name of a river in the Malaya mountain (lit. (flowing) along rocks) पञ्चवर्णानि पात्यन्ते पुष्याणि भरतर्षभ। प्रत्यक्षं सर्वभूतानां नदीमन्धरायां (v.l. अन्वश्मकी) प्रति MahāBhā. iii.157.19; iv.App. 1.53(15) (v.l.)

अन्वश्मम् (anvaśvam) *adv.* for each and every horse शतं चाश्वा रथे रथे। अथेऽथे (v.l. अन्वश्मं) दश धानुष्काः MahāBhā. vi.20.17; vi.77.14.

अन्वष्टका (anv-aṣṭakā) *f.* 1 day following the eighth, i.e. the ninth day in the latter half of particular three months following full-moon day in Āgrahayāna, viz. Pauṣa, Māgha and Phālguna अन्वष्टकायामेवैके पिण्डनिधान-मुपदिशन्ति ĀpaGS. viii.22.9; श्रोऽन्वष्टकासु सर्वासां पार्थस्यस्थित्यव्याभ्यां परिवृते पिण्डपितृयज्ञवत् PāraGS. iii.3.10; पितृश्रौतवाचकासर्वत्रित्यमन्वष्टकासु च ManuSm. 4.150 (ManuBh. ता एव नवम्यः; ManvaVi. तत्रवमीषु); KūrmaP. 628.12 (2.24); आग्रहायण्या ऊर्ध्वं कृष्णाष्टकासु च ... अन्वष्टकासु च। ... पितृनावाहयेत् ViṣṇuSm. 73.9; अन्वष्टकास्त्वष्टकावद्बहो दैवपूर्वमेव हुत्वा मात्रे ... ब्राह्मणान् भोजयित्वा विसर्जयेत् ViṣṇuSm. 74.1; 76.1; श्राद्धं कुर्याद्य भक्तिः। अष्टकान्वष्टकाभ्यां च श्राद्धपक्षे विशेषतः JayāS. 23.9; अन्वष्टकासु च। पिण्डदानं प्रकृत्यम् PrajāSm. 1.30; 1.183; अन्वष्टकायां कुर्वन्ति मातृणां श्राद्धमुत्तमम् SkandP. v(1).59.16; अन्वष्टकासु च स्त्रीणां श्राद्धं कार्यम् ViṣṇuDhaP. i.142.5; अन्वष्टकासु क्रमशो मातृपूर्वं तद्विषये BrahmuP. 220.52; तिस्रोऽष्टकास्तिस्त्रोऽन्वष्टकाः प्रोष्ठपद्युर्ध्वं त्रयोदशीर्वाहयिष्याकी चेत्यनेन Aparā. 556.6 (on 1.260); केचिन्मन्ते तिस्र एवाष्टकास्तिस्त्राष्टकाः CaturCin. iii(1).185.4; अष्टकानां ह्युपरितना नवम्योऽन्वष्टकाः CaturCin. iii(1).1334.22; अन्वष्टकासु चतसृणामष्टकानां अपरेषुः कर्म भवति ViraMi. (Sāṁskāra.) 965.19; 'पितरो यत्र पूज्यन्ते तत्र मातामहा अपि' ... न च जीवत्पितृकस्यान्वष्टकायां मातृश्राद्धे तदपत्तिः इष्टापत्तेः NiraSi. 109.18; 2 (rite of) offering to forefathers (Śrāddha), name of a rite performed on the day following the eighth, i.e. ninth day in the latter half of a particular months यथार्थं मांसं शिष्टा श्वभूतेऽन्वष्टकाम् ĀpaGS. viii.22.11; अन्वष्टकां तथा मातृश्राद्धं भूतहनि। ... स्त्रीषु नाप्यस्तुगमवेत् ŚāṅkhaLiDS. 190; अन्वष्टका पितृणां वै नित्यमेव विधीयते VāyuP. ii.19.4; कृष्णाष्टमीषु तिस्रषु चाष्टकाख्येन कर्मणा श्राद्धेन च तदनन्तरिकृष्णनवमीषु चान्वष्टकाख्येन परलोकगतान्पितृयज्ञेत् ManvaMu. 172.22 (on 4.150); विष्णुवादिस्मृती यत्र तिस्रोऽष्टकास्तिस्त्रोऽन्वष्टका इत्येतत्त्रयाणामुपादानं तत्र तदेतन्मन्तगतामेव ViraMi. (Samaya.) 161.21; जीवत्पितृकस्य पञ्चायन्वष्टका अवश्यं कर्तव्याः NiraSi. 116.18.

अन्वष्टकाकर्मन् (anvaṣṭakā-karman) *n.* rite of offering to forefathers, i.e. (Śrāddha) performed on the ninth day in the latter half of particular months अल्पकालिकतत्पितृसम्बन्धेऽयन्वष्टकाकर्मयोग्याहोरात्रे कृत्स्न एवानध्यायः ManvaVi. 515.3 (on 4.119); अष्टकाकर्मपद्धतिः। ततः श्वभूतेऽन्वष्टकाकर्म ViraMi. (Sāṁskāra.) 965.14.

अन्वष्टकाकृत्य (anvaṣṭakā-kṛtya) *n.* rite of offering to forefathers, i.e. (Śrāddha) performed on the ninth day in the latter half of particular months अष्टकान्वष्टकाकृत्ये कर्मणी तदनन्तरम् ViraMi. (Sāṁskāra.) 132.13.

अन्वष्टकातस् (anvaṣṭakā-tas) *adv.* from the offerings to forefathers, i.e. (Śrāddha) performed on the ninth day in the latter half of particular months अन्वष्टकातः पूयगेवेदं मातुः श्राद्धमित्यपि परास्तम् NiraSi. 117.4.

अन्वष्टकातिथि (anvaṣṭakā-tithi) *m.* ninth day in the latter half of particular months इदं तु नवम्यामन्वष्टकातिथावहोरात्रानध्ययनार्थम् ManvaVi. 515.2 (on 4.119)

अन्वष्टकात्रय (anvaṣṭakā-traya) *n.* triad of ninth days in the latter half of particular months श्राद्धं कृत्वा इति नीलमतेऽष्टकात्रयम् (v.l. ष्टकात्रय-मन्वष्टकात्रयं च) NiraP. 471(F.N.)

अन्वष्टकादि (anvaṣṭakādi) *adj.* 1 rite of offering to the forefathers, i.e. (Śrāddha) etc. performed on the ninth day in the latter half of particular months एकोद्विष्टाशब्देन प्रेतत्वविमोक्षकं सर्वमेव श्राद्धमुच्यते न पुनरन्वष्टकादि-श्राद्धाद्येकोद्विष्टाशब्देन कार्याणि Aparā. 431.16 (on 1.218); इदं वृद्धयन्वष्टका-देरप्युपलक्षणम् BālamBha. iii.45.17 (on 1.16); 2 ninth day in the latter half of particular months etc. अन्वष्टकादिवये स्त्रीणां श्राद्धं पूयगेव Aparā. 432.16 (on 1.218); शङ्खचनबलाद्यन्वष्टकादौ पूयगनुष्ठानम् SmṛtiCan. v.100.2; v.100.17; न चात्रैव शङ्खनीयं मातृश्राद्धे मातामहश्राद्धे च दीहित्रमात्रस्यैकस्मिन्काले

कदाचिदन्वष्टकादौ तीर्थादिविशेषे वा देशकालादीनां साधारणत्वेन युगपत्कर्तव्यं प्राप्ते तत्र द्वयोः क्रमप्रतिपादनार्थं वचनम् CaturCin. iii(1).126.13.

अन्वष्टकाभिन्नविषय (anvaṣṭakābhinnā-viṣaya) *adj.* referring to other than the offerings to the forefathers on the ninth day in the latter half of particular months क्रतुनिषेधोऽन्वष्टकाभिन्नविषयः BālamBha. i.572.14 (on 10.250)

अन्वष्टकाश्राद्ध (anvaṣṭakā-śrāddha) *n.* rite of offering to the forefathers performed on the ninth day in the latter half of particular months अथ नवम्यामन्वष्टकाश्राद्धम् NiraSi. 116.9; तत्पूर्वसप्तमीषु पूर्वेषुः तत्परनवमीषु अन्वष्टकाश्राद्धमुक्तं कालदर्शने NiraSi. 156.23.

अन्वष्टकी (anv-aṣṭakī) *f.* [P. iv.1.30] ninth day in the latter half of particular months श्रोऽन्वष्टकायां पिण्डपितृयज्ञावृत्ता गोपशुरुजस्थालीपाको वा गोत्रासमाहरेत् KauṣiGS. iii.15.7; श्रावण्याग्राहयण्योश्चान्वष्टकायां च पितृयो दद्यात् VāsiDS. 11.43.

अन्वष्टक्य (anv-aṣṭakya) *n.* rite of offerings to the forefathers on the ninth day in the latter half of particular months अन्वष्टक्यं मयाप्राप्तं सत्यं यद्य मृतेऽहनि। मातुः श्राद्धं सुरुः कुर्यात् MānSS. 254.13; श्रोऽन्वष्टकायां पिण्डपितृयज्ञावृत्ता ŚāṅkhāGS. ii.5.1; अपरेषुरन्वष्टक्यम् ĀśvaGS. ii.5.1; प्रातः-रन्वष्टक्यम् KāthGS. v.11.1 (comm. अष्टकाया अनु पश्चाद्भाष्यम् ... नवम्याम्); वामं सवध्यन्वष्टक्याय निदध्यात् GobhiGS. iv.1.5; iv.2.1; नवमीं दशमीं वा अन्वष्टक्यम् DrāhyGS. iii.5.1 (comm. अष्टकामनु क्रियत इत्यन्वष्टक्यं कर्म); श्वभूते श्राद्धमन्वष्टक्यं तदहर्वा ... पितृभ्य उपकर्षति JaimiGS. 2.3 (29.5); [a śrāddha or funeral ceremony performed on the Anvaṣṭakā, MW.] अन्वष्टक्यं मध्यमायामिति गोभिलगौतमो GobhiSm. 2.129; पायसम्। सद्यं श्रपयेत् तद्वदन्वष्टक्येऽपि कर्मणि GobhiSm. 3.159; नवम्यां यत् क्रियते तदन्वष्टक्यम् Mitā. 81.16 (on 1.237); कथं तर्हि वृद्धिश्राद्धेऽन्वष्टक्ये ... मात्रादीनां पूयकृष्णादनुष्ठानम् SmṛtiCan. v.99.15; v.334.5; अष्टकानां ह्युपरितना नवम्योऽन्वष्टकाः तन्निमित्तं श्राद्धमन्वष्टक्यम् CaturCin. iii(1).1334.22; अन्वष्टक्यम् अन्वष्टकाश्राद्धम् ViraMi. (Śrāddha.) 229.21.

अन्वष्टक्यस्थालीपाक (anvaṣṭakya-sthālīpāka) *m.* rice or barley cooked in cauldron on the ninth day in the latter half of particular months अन्वष्टक्यस्थालीपाकेन पिण्डपितृयज्ञो व्याख्यातः GobhiGS. iv.4.1.

अन्वष्टक्यस्थालीपाकविधि (anvaṣṭakya-sthālīpāka-vidhi) *m.* injunction of the rite of cooking rice or barley in cauldron on the ninth day in the latter half of particular months श्वस्ततोऽन्वष्टक्यमित्यादिना अन्वष्टक्यस्थालीपाकविधिरुक्तः ViraMi. (Sāṁskāra.) 907.14.

अन्वष्टक्यादि (anvaṣṭakyaḍi) *adj.* rite of offerings to the forefathers on the ninth day in the latter half of particular months etc. निरानीति तस्यान्वष्टक्यादेरभावादाह BālamBha. i.518.5 (on 1.236)

अन्वष्टमदिशम् (anvaṣṭamadiśam) *adv.* towards the north-west direction, APTE.

अन्वष्टमदेशम् (anvaṣṭamadeśam) *adv.* towards the region of eighth, i.e. north-western quarter अरण्ये समित्याणिः संध्यामास्ते नित्यं वायव्य उत्तरापरामिमुखोऽन्वष्टमदेशमा नक्षत्राणां दर्शनात् ŚāṅkhāGS. ii.9.1; KauṣiGS. ii.6.3; ViraMi. (Āhnikā.) 264.16; सायमुत्तरापरामिमुखोऽन्वष्टमदेशं सविता जपेत् ĀśvaGS. iii.7.4; अन्वष्टमदेशम् अष्टधा विभक्ताया दिशो योऽष्टमभागास्तन्मु-लक्षीकृत्येत्यर्थः ViraMi. (Āhnikā.) 265.4; अन्वष्टमदेशमभिमुखः, प्रतीच्या य उत्तरो भागः तदभिमुखः BālamBha. i.87.15 (on 1.24); अन्वष्टमदेशं स्मृत्यनार-त्पश्चिमामभिमुखत्वेऽपि प्राप्त तस्या योऽष्टमो भागो वायव्याः संनिहितस्तदभिमुखं BālamBha. i.97.5 (on 1.24)

अन्वस् (anv-as-) *P.P.* 1 to be at hand, to be ready 2 to be with, i.e. to be favourable, to allow 3 to be present, to exist 4 to become 5 to follow 6 to be dependant 7 to get, to attain, to reach 1 to be at hand, to be ready अर्थं ते विश्वमनु हासद्विष्ट्य आपो निम्नेव सर्वना हविर्भतः RV. 1.57.2; AV. XX.15.2; न्युता असा अनु दीव आसन् RV. x.27.17; यदि क्षीरो अनु ध्यादोर्निमित्त्यौत मर्त्यः SV. (Kau.) Li(2).9.2; 2 to be with, i.e. to be favourable, to allow तन्नं ऋमुक्षा नृरामनु व्यात् RV. i.167.10 (Sāy.) अनुकूलमभितप्रदो वा भवतु; तदां नरा नास्त्यावन् व्याधदां मानास उत्तमवर्षाः RV. i.182.8; अतएवमानो अस्वावन्ती अनु ध्याम रोदसी देवेषु RV. i.185.4; यो नस्तनुव्यो अभिदासदने यो अन्तरो मित्रमहो अनुव्यात् तम् ... ततो तपिष्ठ तपसा तपस्वान् KāthS. 35.14 (iii.60.4); देव्यदितेऽन्वष्टमं यज्ञं यजमानयैधि PañcBr. xxi.10.18; ĀpaSS. xxii.19.1; HirSS. xvii.7.10 (457.5);

[illegible]

यस्य प्रमाणीकृतं तत् तस्योपनयेत् SatTrai. 261; 290; रोगेण यद् रजः स्त्रीणामन्वहं तु प्रवर्तते। नाशुविः सा ततस्तेन ParaSm. 7.16; शतावरी- श्वदष्टाशुङ्ककाये ... गोक्षीरच्छागधृते पके तस्य पुष्यारम्भेणान्वहं प्राशनं मेध्यम् KāmSū. 367.18(7.1); आसीनं मन्त्रतः कुम्भवारिभिश्चाभिषेचयेत्। अन्वहं दर्पणा- विष्टं स्नापयेच्छायया पुनः AhirbuS. 38.46; 48.43; अन्वहं 'स्वाध्यायोऽध्येतव्य' इति नियमादकर्मकाले प्रयोगो युज्यते ŚābaBh. 1541.17 (on vii.2.1); देवांस्तर्पयेद् द्विजः। पितृन् मधुघृताभ्यां च ऋयोऽधीते च योऽन्वहम् YājñāSm. 1.41 (DipKa. प्रत्यहम्); अन्नं पितृमनुष्येभ्यो देयमप्यन्वहं जलम् YājñāSm. 1.104 (Mittā. प्रत्यहम्; Aparā. प्रतिदिनम्); नृपतिः ...। व्यवहारान् स्वयं पश्येत् ... अन्वहम् YājñāSm. 1.360 (SmṛtiCan. चतुर्दश्यादिव्यतिरिक्ताहविषयम्); क्रियाश्च शास्त्रनिर्दिष्टा रागद्वेषविवर्जिताः। कर्तव्या अन्वहं श्रद्धापुरस्कारेण शक्तिः MärkP. 16.58; चत्वारोऽपि वयम् ...। गत्वारण्यं फलान्यम्बुसमितकुक्षामृदोऽन्वहम्। आनीय ... कुर्मोऽध्ययनम् BrahmanḍP. ii.35.15; सामान्यपि पठन् सोमघृतकुल्या- भिरन्वहम्। ... तर्पयेत् GobhiSm. 2.54; संपः सुराणाम् ... यस्य स्तीति प्रीतिप्रसन्नोऽन्वहमहिमरुचेः सोऽवतात् स्यन्दनो वः SūryaS. 71; KāvyaPr. 770.6; यस्याः ... वशेण ... सुमेरुवज्रोऽन्वहमन्वकारि (सा द्वारवती) ŚiśuVa. 3.37 (comm. अहन्वहनि); हृष्टोऽन्वहं योर्धिजाय सव्यं सर्वस्वमानन्दितवर्ग(बु)वर्गाः।] प्रादात् ... सः ... श्रीधुवराजनामा El. xxii.184.33; xxii.82.29; xxi.142.25; x.87.31; आवाहनं न संनियेयं पूजानुज्ञापयेन्वहम् MrgendraT. ii.3.56; ii.8.217; कोष्ठागारेऽभियुक्तः स्यात् ...। नाल्पयं च व्ययं कुर्यात् प्रत्यवेक्षेत चान्वहम् NidīSa. 5.76; 14.1; SūktiRa. 156.14; विभवान् भोक्तुकास्तु पूजयेदग्नि- मन्वहम् ParaS. 6.56; 30.80; तत्रान्वहं कृष्णकथाः प्रगायतामनुगृहणाश्रयं मनोहराः BhāgP. i.5.26; i.16.17; हिरण्याक्षोऽनुजस्तस्य प्रियः प्रीतिकृदन्वहम् गदापाणिर्दिवं यातः BhāgP. iii.17.20; iv.15.18; vii.14.15; स्तुवन्ति ये स्तुतिभिरमीभिरन्वहम् ... रमा। ... गुरुतरमायमाजिनो भवन्ति ते KanDhāSt. 18; महारणेश- पञ्चरत्नादरेण योऽन्वहं प्रजल्पति प्रभातके ... अष्टभूतिमभ्युपैति सोऽविरात् GaṇePañ.6; पवित्रं चरित्रम् विधिन्नं त्वदीयं नरा ये स्मरन्त्यन्वहम् ... कृतान्तं न पश्यन्ति ŚrīRāmaBhuSt.17; अन्वहमभ्यासी ब्रह्मचारी व्रतं चरेत् VedavyāSm. i.36; 3.74; आत्माप्यसनाच्युरपरुदितं कृच्छ्रव्रतान्यन्वहम् ... पूर्तविधयः सर्वं हुतं भस्मनि MukuMa. 13; वेदानुवचनोक्त्यात्र वेदाध्ययनमन्वहम्। श्रुत्येह मण्यते BrĀraUBhVā. iv.4.1028; वेदाभ्यासोऽन्वहं शक्या ...। गृहस्थस्य परो धर्मः KūmaP. 26.9(1.2); 525.12 (2.12); ब्रह्मारम्भेऽवसाने च पादो ग्राह्यो गुरोः सदा सदाग्रहणमन्वहम् ManuBh. i.113.6 (on 2.71); (आभ्यः कुयदिवताभ्यो ग्राहणो होममन्वहम्) अन्वहं नित्यमित्यर्थः ManuBh. i.243.28 (on 3.74); तत्तु किमन्वहमावर्णीयम्, उतैकदैव चिरकाल पर्याप्तमिति नोक्तम् ManuBh. i.330.20 (on 4.7); अन्वहं वाणिहोत्रहोमः ManuBh. ii.101.26 (on 8.62); या दुग्धापि न दुग्धेव कविदोऽभिरन्वहम्। ... सा स्तुतिधेनुः सरस्वती KāvyaMī. 6.23; योऽन्वहम्। भक्त्या समर्वयेद् विष्णुं स भवेत्तस्य पार्षदः SkandP. ii(9).29.34; ताः।। गोकीटावेषणेनात्र स्वहितः कुर्वतेऽन्वहम् BrKathāK. 21.20; 106.115; एनामगच्छं ब्रष्टुमन्वहम् BrKathāSloSanh. 25.19; कुसुमशेखरः ... अन्वहं च दक्षमानासनग्रामकक्षाम् ... काञ्चिनगरीमकरोत् TilaMañ. 82.15; 102.18; शरीरविषयादिभिर्मम वियोगो माभूदिति अन्वहमनुवचनस्यः ... अभिनिवेशाख्यः क्लेशः RājMār. 25.18; पित्रोपदिष्टोऽस्मि तदादिनियमः स्थितः। कृतवान् स्वाश्रमाचारो मन्वानुष्ठानमन्वहम् AnnaU. 1.8; इयं हि गुह्योपनिषत् ...। एतां जपेच्छान्वहम् ... अमृतः संवभूव GuhyKaU.74; सखिदेकरसो ह्ययम्। विभक्तो ह्ययमादेशो न स्थूलप्रज्ञमन्वहम् NāraPaU. 8.18; स्वरवेदानि- गुणानुष्ठायान्वहं प्रणवमन्त्राद् द्विगुणं जपत्या पश्चाद्राममन्त्रं यो जपेत् स रामो भवति RāmRaU. 1.7; यस्तु द्वादशशतह्रस्वं प्रणवं जपतेऽन्वहम्। तस्य द्वादशभिर्महैः परं ब्रह्म प्रकाशते SatinnyāU. 2.104; सविता ... कृत्या तपोऽन्वहम्। सूर्यलोके पुनः प्राप्तः BhaviP. 558(B). 7 (iii)(4).9.15; यज्ञदानानि ...। अहंकाराभिभूतस्तु करोति पुरुषोऽन्वहम्। ... प्रभवेद्देहैः(?) न शीघ्रवत् DevīBhāP. iv.4.40; प्रायः भार्या सुकेशां तां दुःखं मेऽभवदन्वहम्। अन्वहस्य DevīBhāP. vii.5.45; पाराशर्य- वचःशुभम् ... सुमनसो भीयाः पिबन्त्यन्वहम् BrahmanSūBh. (Rā.) 1.8 (on i.1.1); निरक्षरं पञ्चशरस्य शासनम्। गृहेगृहे यत्र विचित्रमन्त्रं वितन्ते नूतमधीरलेखनाः VikraDeC. 2.24; हृदयकक्षकुत्तरमूलदोऽपदयुगोदरवक्रगताम् बुधः। हृदयपूर्वमेनेन पयान्वहं न्यस्तु शुद्धक्लेवरसिद्धये PañcaRā. (Nā.) iii.1.23; अनुपानं ततः कुयदि- रण्डमतमन्वहम् Śārngas. ii.5.12; धर्मविद्भ्योऽन्वहं धर्मः श्रुत्वा शंस्यस्तव्या मम TriṣaSaPuC. i.1.420; i.6.228; कस्यको रजकस्य तु। गृहे यथावृत्तं ...। ग्रीवाया वस्त्रपिचान्वहं दद्यानो दोर्दण्डं श्रितविषयांस्तत्सर्वम् ŚrīKaC. 17.8; उद्धृष्टस्य च पुनः पादौ क्षालयेत् सुखवारिणा। एवं यः कारयेद्राजा भोजना- दुर्धममन्वहम् पादाम्यङ्गोपभोगोऽयं वर्णितः MānaSa. iii.15.1638; वदन्निरादरात्

स्वैर्यं वैफल्याद्यन्वहं प्रभोः। निन्ये नोत्साहशीथिल्यं सेवोत्साहासहिष्णुभिः RājTa. (Ka.) 3.157; 3.415; अर्धिताः प्रथमतो दमयन्तीं यूयमन्वहमुपास्य मया यत्। द्वीनं चेद् व्यतियतामपि तद् वः सा ममापि सुतरां न तदस्तु NaisC. 5.113; सदा शश्वतीत्युक्तो यः कुयदितदन्वहम् तस्याशु भक्तिः श्रीकृष्णे जायते SatvaT. 4.36; 6.222; प्रजायां मध्यमसुखं तदधीशाहवोऽन्वहम्। ... राक्षसादे- NāraS. 3.65; अहं तु हनुमेतस्य प्रत्यहव्यूहमन्वहम्। चापभूतं करिष्यामि PañcaC. 1.198; 5.1; अन्वहं सुजत इत्यसृग्रम् PrakaVi. 275.20; गीतमस्तु पञ्च ब्रह्मतयः प्रयोज्या इत्याह ...। एतद्यान्वहं वेदितव्यम् SmṛtiCan. i.135.8; ii.505.1; जपरता परतापमकुर्वती शमरतामरतारहितान्वहम्। इह वने हवन्त- हुताशने यतिसमातिसभा जयतीश्वरम् Surath. 4.15; आतनोतु। सरस्वती वः कवितायितान्तकुमुद्वतीमन्वहम् VasaViKā. i.1; 14.16; (पाराशर्यवचःशुभम्) ... भीमाः पिबन्त्यन्वहम्) गम्भीरत्याद्यन्वहं शीलनीयेति भावः ŚrūtaPra. i(A). 9.13 (on i.1.1); दीक्षां गृह्णन् वा सार्धं मया वा विहरान्वहम् SamarāSam. 6.419; वामो पाणि विलासपञ्चजनितैस्तां सिञ्चतीयान्वहम् HammiMaMa. 1.6; 5.47; न हूते परद्रव्यं परगुणं वक्तव्यमप्यन्वहं संतोषं वहते परर्षिषु परत्वाद्यासु धते धुयम् SindūPra. 64; स्फुरदह्यभूवितातान्यथान्वहं सयनान्तराण्यधिगतो महीपतिः Rāgh- Pān. (Ka.) 1.66; अन्वहमुपासनेन कुशोऽसि BhojPra. 61.17; धापदेः समं क्रीडां करोमि विधिनेऽन्वहम् RauhiC. 55; जिनेन्द्रवचनं श्रुत्वा रौहिणेय इवान्वहम्। सैत्यं त्रिधापि स्तान्याज्यम् ... नरैः RauhiC. 468; अन्वहं मधुराहारः सप्त रमते स्त्रियः RasRaSa. 27.16; 30.98; विप्राशीर्वचनानि ... अन्वहं पीराणां च जयोत्तराणि तदमूरीपञ्चयाः स्युर्दिशः PrātāYaBhū. 173.3; किमर्थमन्वहमेहेरे- याहिरां कुरुषे VīviTīKa. 57.28; 59.25; वक्ष्यामि कालम् ... पातुं पयोऽनु- गृहमन्वहम् HariC. (Pa.) 67; (द्वारका) यस्तीर्थरत्नप्रकरेषु विष्वक् प्रसारितैरन्वहमेक- मुख्यात्। करैः सहस्रेण गृहीतदीप्तिः प्रद्योतते नूनमतीव भास्वान् Yādavā. 11.59; 21.4; को मोक्षहेतुः ... आ प्रयाणादन्वहमनुवर्तमानो ज्ञानविशेषः Nyāy- SiA. 216.14; सातवाहनकुमारस्तु कुलालमुदा हस्तिरधस्तुभटानन्वहम् ... विदयानः ... अनयत् समयम् PrabaK. 67.7; प्रवरो राजा ... शीर्षमेकं सकुण्डलम्। त्रिःकृत्यो द्रुष्टीत्युक्त्वा निमज्जदृष्टेऽन्वहम् KumāDeC. (So.) 4.12; उपरुष्यारि- मासीत ...। दुष्येद्यास्य सततं यवसेनोदकेऽन्वहम् SūktiRa. 146.1; नत्वाचमनं विधेयम् अन्वहं कर्तव्यस्य ... कथनात् VedāntKau. 311.8 (on iii.3.18); रामः ... मुनिभिरन्वहम्। धर्मशास्त्ररहस्यानि शृणोति AdhyāRā. i.3.65; अनुपेत्य राज्यादि धुञ्जन्मन्त्रमन्वहम् AdhyāRā. vi.12.26; स च प्रार्थनामन्त्रः ... अन्वहं प्रोक्तव्यः PañcaRāRa. 93.9; तरुणिममद एव तं नवोत्थानमन्त्रः ... केवलमन्त्रं विदग्धाम् Nalābhyu. 6.30; घण्टासायनमन्त्रं मे प्रणयिनी ... दास्यामि ... मात्यं नूतनमन्त्रम् ŚrīngāBhū. 68; कण्ठः पुष्टं च लिङ्गं च जङ्घयोर्गुलं तथा। चत्वारि यस्य हस्ताणि पूजामाप्नोति सोऽन्वहम् Ratna- CūKa. 487; HammiMaKā. 4.160; भूयेऽर्थैः पूरयत्यर्थासार्थं पार्थापमेऽन्वहम्। ... एतस्य यशः सर्वदिशोऽगमत् RājTa. (Śrī.) i(1).30; i(7).54; i(7).188; त्वां मूर्तिं वडवानले जलनिधिमन्ये जुहोत्यन्वहम् Subhāsi. 882; अष्टभिर्धार्मिकैर्गुह्यैः शृण्वानो धर्ममन्वहम्। ... गृहिधर्माय कल्पते YogSā. 1.51; याभ्यङ्गसम्पन्नान- प्रभृतिभिः संललयत्यन्वहम् ĀnaMandā. 99; अविद्यानिबिडध्यान्ताभ्यासाय नमोऽ- न्वहम् AlankāSe. 1.0(4); पुष्यारम्भे प्राशनमन्त्रमेतस्य वृष्यामुष्यम् Kanda- Cū.vii.1.53; विरचयन्ति विहारमिहान्वहं प्रणयिनीजनरञ्जितमानसाः HarVi. 3.3; 3.30; तद्वपुः ... वीक्ष्य संमुहुरन्वहं स्त्रियः Nārāy.x.59.1; नाहं पितृपुत्रां ब्राह्मणभोजनं कर्तव्यम् VīraMi. (Āhnikā.) 409.22; प्रतापरुः ... बभूव राजा ... यो वीरः प्रजुहाव वैरिनिवहप्राणाहुतीरन्वहम् VīraMi. (Paribhāṣā.) 2.24; VīraMi. (Pūjā.) 119.20; वारस्त्रीजनमण्डलं च वशतां धीमात्रयेतान्वहम् ŚrīngāDī. 1.66; सा कन्या ... संतापमत्तुलं मातृप्रेक्ष्य कुरुतेऽन्वहम् CitraPaC. 128; वासरेश हृदये विचार्य किं तनुषेऽन्वहं जपति Raghunā. 4.29; [KośaKaTa. 1.929]; जानकीकृतकामस्य शयानस्यान्तरन्वहम् मन्त्रिणां किमुपायोऽयं मम कार्यान्वेषणे JānaPa. 6.71; न च ... कथं तद्वर्तमानं वाच्यम्। ... अन्वहं कर्तव्यत्वस्य प्रायणीयोदयनीयोर्विभज्य कर्तव्यस्य च विकल्पोपपत्तेः MayūMāli. 744.13 (on x.6.4); 830.8 (on xi.4.1); त्वंकीर्तिप्रमदा शनैरभिरस्यशीविषाणां पतिम् ... मादृमिवायते सुरधुनीं शुद्धा तथायन्वहम् Damaru. 25; 115; 1B day by day, day after day (as continuing process) यस्यास्यो निर्वर्षेत्। ... अन्वहं निर्वर्षति। भूयसीमेवाशिषुमवरुन्धे TaiBr. i. vi.3.2 (BhaṭṭaBhā. अनुक्रमेण दिने दिने); न्यूनं वाच्यधिकं वापि प्रमाणे स्थाने कृते। स्थापनं(?)स्य विनाशः स्यात् यजमानस्य चान्वहम् ParaS. 19.35; पुंसस्तु भद्रता भक्तिरन्वहम्। वर्धनीया ParaS. 30.28; ऐरावतः पुण्ययुतो भविष्यामि यथायन्वहम्। त्वद्विपूजाभिरतः VāmaP. 74.25; यानीष्टानि ... तानि मे वद धर्मज्ञ येन पूतो भवेऽन्वहम् BhaviP. 39(B). 32 (i. 16.35); अनाचारवदौ ज्ञातौ कामान्धौ तौ रहोऽन्वहम् PārśvC. 16.83; स बालोऽन्वहमेधमानः ... अजनिच

HammiMaKā.2.76; यानन्वहं पुनरवर्धयेदणशावानां विदेहतनया तुणपुनानात्। ते दक्षिणां दिशमुदथु निरीक्षमाणस्तस्याः प्रवृत्तिमिव नो विनिवेदयन्ति JānaPa. 6.21; HariVar.1.395*(2); 2 always विरागमुपयाति ...। क्रियासुसाररूपासु क्रमते मोदतेऽन्वहम् AkṣU.5; अयं च गाधेस्तनयो महातपा यदन्वहं वर्धयति स्वतेजसा। तदेतद्विष्वाकुक्रुं प्रसाधितं भवद्यशोभिः Rāgh.4.56; तीर्थानि च निवेदित स्थानानि मम यान्वहम् ParaS.30.80; शंभो त्वं परमात्तरङ्ग इति मे चित्ते स्मराम्यन्वहम् ŚivāL.35; NāmMā.189; यः स्मरेत्सततं भक्त्या नारायणमनन्त्रितः। अन्वहं तस्य वासाय श्वेतद्वीपः प्रकल्पितः BrahmiP.61.50; मनसि स्वरसेन ... प्रचरत्यन्वहमस्य गांधरेपु। प्रसृतोऽपि ... युष्मत्परिचर्याचतुरः सदा भवेयम् Stotrā.12.25; जलधिः ...। धुम्यत्पक्ककल्लकल्मषतनुः ॥[। [रक्षभायस्तुलाज्जोद।।]। पुरमूर्तिनाखिलजगत्सेव्येन येनान्वहं नित्यलंकृतसर्पाद्यो (Read सत्पद्यो) ... श्रीपृथ्वीधरभूपतिर्विजयते EI.iv.46.131; प्रपद्यति ... कुर्वाणानाम् ... रहसम्। इह सह सुरैरायानां नरेश नगोऽन्वहं सुरतकचये कुर्वाणानां बलक्षमं हसम् Vāgbhaṭ.4.28; वंशः कोऽपि ततो बभूव ... यस्माद्भूमिभूतोऽपि वीतराणिताः प्रादुर्भवन्त्यन्वहं EI.i.296.4; iv.236.74; अग्रं निरिजं विभर्ति गिरिशो विष्णुर्वहत्यन्वहं शस्त्रधेनिम् MohaRāPa.5.56; ममस्मरमन्थयेपु मन्दं हृदयं योगिवदन्वहं वहन्तः। मरुतः ... अमिलयन्ति बन्धमोक्षम् Surath.8.41; यतित्वे कष्टमन्वहम् PārśvC.8.37; सर्वज्ञविष्णुगुह्यमन्वहमाश्रयेऽहम् SarvaDaSaṁ.1.6; आतन्वतान्वहमनेकतुलाधिराहं रणेन्द्रधाम्नि नरदेवदिव्यकरेण [r] [हे]न्मानसशयमभंश्यत मेरुतल्यै EI.iii.14.20; iii.123.80; ii.412.7; भास्वान् जितो यन्महसा ददाति झप्पां किमद्यापि न वारिराजो। उन्मज्जति व्याकुलितोऽन्वहं च सुदुस्त्यजं हा हतजीवित्यम् HammiMaKā.1.31; कामाक्षि ... भवत्कटाक्षः। वैमल्यमन्वहम् ... भक्तहृदयाय ... ददाति MōkaPañ.1.42; 5.90; अज्यात् ...। भवतां भवतां नागः शंकरिः शंकरोन्वहम् EI.iv.321.2; दातुं भक्ताय कल्याणं गर्भं विप्रदिवावहन्। तुन्धिभो गणराजः स विज्रशान्तिं करोतु नः RājTa.(Jo.)2; गेहं महैर्मदस्सन्महदंशाहुरयते सार्थाभिधानन्वहम् EI.xii.174.78; iv.274.71; सहायस्त्वत्करे वयम्। वर्तमहे ... अन्वहम् ParamāKā.24.38; 80.13.

अन्वहलभ्य (anvaha-labhya) *adj.* which is to be attained everyday प्रसीदान्वहलभ्येऽर्थे तत्रात्र कियती क्षतिः KathaSaSāg. x.8.140.

अन्वा (anvā) *f.* one that blows on or after अन्वासि रात्र्यै त्वा रात्रिञ्च PañcBr.i.9.8, cf. अनुवा.

अन्वाकर्षक (anv-ākarsaka) *adj.* which draws or drags near from the preceding one, pw.

अन्वाकाङ्क्ष (anv-ākāṅkṣ-) *i.u.* to wait till, to expect अतिथिम्। गोदोहनमात्रं। कालमन्वाकाङ्क्षेत् ŚaṅkhaLIDS.133.

अन्वाकृ (anv-ākṛ-) *viii.p.* 1 to imitate तत्पशून्वाकृर्वन् KāthS.24.7 (ii.98.4); KapiKaS.37.8(203.6); तस्मै जरदधं निरणमन्वाकरोति VādhūS. iii.75.2; 2 to collect as सूर्या सवित्रीं तस्यै सर्वे देवा वरा आगच्छन्तस्या एतत्सहस्रं वहतुमन्वाकरोत् AitBr.17.1 (452); JaimiBr.1.213; सविता सूर्या प्रायच्छन्तोमाय ... तत् सहस्रमन्वाकरोद् दुहित्वा उहमानया एतदासां देवतानामासीत् KauṣiBr.18.1.1(78.22); [to give to any one to take with him, MW.]

अन्वाकृति (anv-ākṛti) *f.* similar shape, image or figure लोकतो नक्षत्राण्यन्वाकृतयश्च ŚaṅkhaGS.iv.19.5.

अन्वाकृष् (anv-ākṛṣ-) *i.p.* A (pass.) to be drawn, to be related after. i.e. to be construed with असन्नेवेति श्लोकस्य ब्रह्मपुष्कमित्युक्तब्रह्मविषयत्वात्। न ब्रह्मनन्दमयोऽन्वाकृष्यते NyāySu.(Ja.)141A.13 (on i.1.6); B (caus.) to cause to relate, i.e. to drag after अतदालम्बनप्रतीत्ये प्रमाणमागमः। प्रमाणान्तर-वृत्तिस्तु प्रत्यक्षमन्वाकर्षयतीति न पुरुषातिशयो निवार्यः स्यात् PramāVāSvop-Vr.112.4.

अन्वाक्रम (anv-ākram-) *i.p.* A to follow रुद्रमुन्तरांयन्स आदित्यानुवाक्रमेत TaiS. VI.v.6.3; B to visit in succession सः ... गजाङ्गयातीर्थपदः पयनि। अन्वाक्रमस्तुपुष्पचिकीर्षयोर्व्या स्वधिकितो यानि सहस्रमूर्तिः BhāgP.iii.1.17.

अन्वाकृषायम् (anvākṛṣāyam) *adv.* by reciting successively एतैरेवं जुह्यात्समृतयं चतुर्भिश्चतुर्भिर्नान्वाकृषायं पुरस्तात्प्रातरनुवाकंस्य MaiS. i.9.8 (i.139.11).

अन्वाक्षि (anv-ākṣi-) *i.p.* to dwell upon यत्ते अन्नं भुवस्त आक्षिपति पृथिवीपतुं AV. x.5.45; AV. (P.) xvi.132.7.

अन्वाक्षित (anv-ākṣita) *adj.* dwelt upon यत्ते अन्नं भुवस्त आक्षितं पृथिवीपतुं AV. (P.) i.63.1.

अन्वाख्या (anv-ākhyā-) *i.p.* 1A (pass.) to be stated B (pass.) to be described C (pass.) to be explained or analysed grammatically 2A to use or employ B to reuse or reemploy 3 to narrate 4 to reconsider 5 to refer, to

enumerate 1A (pass.) to be stated किं पुनरिदं व्याकरणमेवाधिगिणांसमानभ्यः प्रयोजनमन्वाख्यायते MahāBh.i.5.5 (on i.1.0); किं पुनरिदं विवृतस्योपदिश्यमानस्य प्रयोजनमन्वाख्यायते आहोस्वित् संवृतस्योपदिश्यमानस्य विवृतोपदेशोद्योते MahāBh. i.15.9 (on ŚivSū.(Gr.)1); 1B (pass.) to be described पदार्थाः ...। यथा तु भवन्ति तथामृता एवार्था अन्वाख्यायन्ते NyāyVār.21.16 (on i.1.1); अविवरितोऽ-यमगमो गुरुपरंपरयान्वाख्यायते JayaMa. 3.16 (on i.1); 1C (pass.) to be explained or analysed grammatically यदि युगपत्समासतद्विदावन्वाख्यायते ततो नैकत्रापि सामर्थ्यं लभ्यते TantrVā. 396.21 (on ii.1.16); नयुरशब्दः ... पतविच्यक्षिपु वर्तमानो मग्नां रीतीत्यन्वाख्यायते TātpaT. (Vā.) 101.22 (on i.1.3); 1D to convey, cf. अन्वाख्यापक 2; 2A to use or employ, cf. अन्वाख्यात 1; 2B to reuse or reemploy, cf. अन्वाख्यान 7; 3 to narrate, cf. अन्वाख्यान 2; 4 to reconsider, cf. अन्वाख्यान 6; 5 to refer or enumerate, cf. अन्वाख्यात 1.

अन्वाख्यात (anv-ākhyāta) *adj.* 1 which is used or employed संस्कृतं नाम देवी वागन्वाख्याता महर्षिभिः Kāvyaḍa.1.33; 2A which is stated अंतुद्वारेवित्पनवासोऽपि प्रकाशश्रुतिमूलत्वेनान्वाख्यातम् TantrVā.106.24 (on i.3.4); अन्वाख्यातेऽपि प्रयोजने न प्रवर्तेरन् SarvaDaSaṁ.13.55; 2B which is explained or analysed grammatically कफिडकफिडइत्येती तु अनन्वाख्याती Pradi.i.103A.5 (on ŚivSū.(Gr.)2).

अन्वाख्यातत्व (anvākhyāta-tva) *n.* the state of being explained or analysed grammatically ज्ञातकशब्दोऽन्वाख्यातत्वाद् भवतु तत्तद्वशब्दस्य निवर्तकः Pradi.i.103A.4 (on ŚivSū.(Gr.)2).

अन्वाख्यातविधि (anvākhyāta-vidhi) *m.* injunction of using that (word) which is explained or analysed grammatically अन्वाख्यानान्वाख्यायान्वाख्यात-विधिप्रयोगानन्वाख्यातप्रतिपेधवर्जनपदकस्याप्यवगम्यमानवेदविधिमूलत्वादानादित्ये सति सर्वेषाम् ... न किंचिदनुपपन्नम् TantrVā. 228.18 (on i.3.25).

अन्वाख्यातव्य (anv-ākhyātavya) *adj.* to be explained or analysed grammatically जातिशब्दार्थं वृद्धव्यवहारेऽवस्थितो यत्र प्रसिद्धस्तत्रान्वाख्यातव्यः TantrVā.210.15 (on i.3.18); उपधालोपस्य स्थानिवत्त्वाभावात् घस्य जश्त्वम्। समाना घिः। सघिः। इत्यादिप्रयोगमनुसृत्यान्वाख्यातम् PrakriKau.ii.715.10.

अन्वाख्यातसाधुत्व (anvākhyāta-sādhutva) *adj.* grammatical correctness of which is spoken of or mentioned अन्यथा कृत्वा घादितम् ... इति। अन्यथैव कथमित्यन्वाख्यातसाधुत्वोऽपि गमून् न प्रयुक्तः TantrVā. 201.20 (on i.3.18).

अन्वाख्यातुम् (anv-ākhyātum) *inf.* to explain grammatically मित्रप्रमिद्ध-योस्तेन दधिदध्यैति शब्दयोः। आचक्षणेन साधुत्वं दधीत्यैतर्लिकः कृतः। अन्वाख्यातुं स्वरूपेण दध्यशब्दं च वेदितुम्। स्वज्ञात्वे लघुबोधार्थमेकत्वमिव दर्शितम् ŚlokaVār.6.205 (782.6).

अन्वाख्यातृ (anv-ākhyātr) *adj.* who gives grammatical explanation or analysis कियत्यपि चांशे प्रायेण सर्वेषामन्वाख्यातृणामविवादः NyāyMañ. i.354.23.

अन्वाख्यान (anv-ākhyāna) *n.* 1 subsequent chapter 2 narration, tale 3A statement or account B subsequent explanation referring to what is mentioned before 4 grammatical explanation or analysis 5 description 6 reconsideration 7 reuse or reemployment (for other purpose) 1 subsequent chapter यदु मित्राय प्रायश्चित्तरतरस्मिन्तदन्वाख्याने ŚatBr.VI.v.2.22; VI.vi.4.7; तदा एतदेव श्रीर्नामान्वाख्यानम् VādhūS. iv.92.9; तदा एतन्नलाध्यासो नामान्वाख्यानम् VādhūS. iv.98.20; 2 narration, tale तस्माद्यहुर्नतुदस्ति यदेवामुरं युदितमन्वाख्याने त्वदुद्यत इतिहासे त्वत् ŚatBr. XI.i.6.9 [but MW. an explanation keeping close to the text] 3A statement or account उभयमनेन क्रियतेऽन्वाख्यानं च संज्ञा च MahāBh.i.209.1 (on i.2.32); i.209.4 (on i.2.32); स्वभावत एतेषां शब्दानामेतेष्वर्थेष्वभिनिविष्टानां निमित्तत्वेनान्वाख्यानं क्रियते MahāBh. i.363.12 (on ii.1.1); एवं तर्ह्यन्वाद्ये पीवप्रभृतीति वर्तते इति। किमेनस्यान्वाख्यानं प्रयोजनम् MahāBh.ii.265.13 (on iv.1.163); किं ब्रवीषि? शान्तं पापम् ... स्वागतमन्वाख्यानाय PādaTā. 32.5; न दृष्टतरस्योपदेदेनो मुनश्चानुवाचरिणी पदार्थप्रतिपत्तिरिदानींतानां त्वप्रशंसदेव अत एव अन्वाख्यातमपि प्रयोजनवन् TātpaT. (Vā.) 714.22 (on v.2.11); 3B subsequent explanation referring to what is mentioned before अथातः पुराङ्गितरेवान्वाख्यानमभिसंरचने VādhūS. iii.12.1; तस्य तु हेतदेवं भवति यदेतदन्वाख्यानं VādhūS. iii.36.3; तस्माद-न्वाख्यानानुसृत्य VādhūS. iv.29.18; iv.90.32; तत्त्वमस्यादिवाक्येदेवार्थव्यतिरेकानु-वाक्यान्वाख्याननिर्देनं यद्योक्तोऽर्थः प्रतिपत्तुं शक्यते अमिधायुतित्वतेयाम् नाigkaSi. 134.5; आगमस्यानुमानजत्वादानुमितस्य चागमेनान्वाख्यानदागमादगमनुमानं लब्धयति TantrVā. 12.19 (on i.7); प्रयुक्तानामेव लक्षणेनान्वाख्यानमिति प्रयुक्ताना-मिदमन्वाख्यानमित्यन्त्र भाष्योक्तेः LaSābdeSe. i.320.28; अतिप्रसङ्गपरिहार-

स्त्वनभिधानात् प्रयुक्तानामेवान्वाख्यानानां LaSabdeSe. ii.531.11; 4 grammatical explanation or analysis समयपालनार्थः चेदं पदलक्षणाया वायोऽन्वाख्यानं व्याकरणम् NyāyBh. 117.5 (on ii.1.54); अन्वाख्यानानि मिथ्यते शब्दव्युत्पत्तिकर्मसु व्याकरणम् VākyaPa. 2.170; यदि च लौकिकानामन्वाख्यानं क्रियेत, ततः सुतरां गव्यादय एवान्वाख्येयः TantrVā. 203.11 (on i.3.18); अन्वाख्यानान्वाख्येयान्वाख्यात-विधिप्रयोगान्वाख्यातप्रतिषेधवर्जनपट्टकस्याप्यवगम्यमानवेदविधिमूलत्वात् TantrVā. 228.17 (on i.3.25); शब्दानामन्वाख्यानं व्याकरणम् KāvyaMī. 3.9; पञ्चजनशब्दः समासान्वाख्यानादवगतसंज्ञाभावः संज्ञाकाङ्क्षी ... प्राणदिपु वर्यिष्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 248.8 (on i.4.12); किं प्रत्ययोऽन्वाख्याने दृष्टत्वाद्यिनोतिनानुमितोऽर्थः प्रतिपादयति NyāyRa. 903.18 (on 7.208); यद्देनान्वाख्याने तत्प्रतिष्ठतः प्रतिष्ठितः इत्यादावगमः कथं नाम प्रशब्दात्परतः स्यात् NyāyRa. 924.8 (on 7.282); क्रियान्वाख्यानाच्च SaraKāṇthā. (Gr.) i.3.59; नित्यानामेव शब्दानां सावकस्य निवृत्तये। अन्वाख्यानं भावशब्दे घञि नान्योऽन्यसंशयः PadMañ. on KāśiVr. on P.iii.3.18 (22.8); अथवा पूर्वं धातुरपसर्गणे युज्यते इत्यत्राप्यकृतव्यूहा इति प्रविभज्यान्वाख्यानेऽचोरानन्तर्यमस्ति ParivR. (Śi.) 129.8; नित्यानां शब्दानामचकादि-व्यंशमाश्रयणेनान्वाख्यानं न घटते Prasā. 712.11; नित्यानामेव शब्दानाम् ... अन्वाख्यानान्नाशब्देऽप्यस्ति नान्योऽन्यसंशयः Prasā. ii.650.21; न हि गौणार्थे क्वचिदन्वाख्यानं दृश्यते MīmāKau. i.77.25 (on i.3.9); i.188.18 (on i.4.3); प्रत्ययलोपे शास्त्रतोऽर्थतश्च प्रसक्तोच्चारणस्य लोपविधानेन तस्य तस्मिन् विषयेऽनुपत्तरेवान्वाख्यानं प्रत्ययलक्षणार्थमिति बोद्धव्यम् LaSabdeSe. i.86.9; प्रत्ययलोपविधायकः प्रत्ययानुत्तरैरान्वाख्यानैनापवादत्वस्यैवासांभवात् LaSabdeSe. i.299.13; पदाधिकेऽन्वाख्याने ... इदं प्रसाराणयोः ... पूर्वं संप्रसारेण वलादित्वाभावादितः प्रातिरेव न LaSabdeSe. i.348.8; नित्यानां शब्दानां यथा कथंचिदन्वाख्यानं कार्यम् LaSabdeSe. i.414.9; उपसर्गनिपातघात्वादिविभागोऽप्येवमेव कल्पनिकः। तस्यैवान्वाख्यानस्य लायेन निर्याहाय स्थानिनो लदय आदेशास्तियादयश्च कल्पिता एव VaiyāSiMañ. 8.12; 5 description किमयं पदार्थानां नियोगः। अथ तथामुक्तानामन्वाख्यानमिति NyāyVār. 21.11 (on i.1.1); अन्वाख्येयत्वमुक्त्वा च पर्यायैः स्वविकल्पितैः। अन्वाख्यानं कृतं तच्च पूर्वोक्तेन विरुद्धते TantrVā. 185.4 (on i.3.11); सर्गस्थितिल्यानां स्यादन्वाख्यानं मूषैव तु BrĀraUBhVā. v.1.32; आत्मविषयं निरूपणं क्रियमाणम् ... किं वा परमात्मस्वरूपपरमिति संशयोः ... संसारिस्वरूपप्रधानमन्वाख्यानम् BrahmSūBh. (Bhā.) 70.5 (on i.3.42); समानकालावाधत्वाद्येतस्यैवविषयस्याप्यन्वाख्यानात् NyāySū. (So.) 64.18 (on i.2.14); ते देवाः आगताः। तस्मादेतानि अन्यत्वात् अन्वानीत्यन्वाख्यानम् MīmāKau. i.187.15 (on i.4.3); 6 reconsideration (अर्थवादः) न चास्य यथाश्रुतोऽर्थः प्रतिपाद्यः किं तु विधेयो निषेध्यो वा कश्चिदर्थः। इहान्वाख्याने द्यमापसति NyāyMañ. i.259.26; 7 reuse or reemployment (for other purpose) अन्वादेश-विषयो होनादेशः। अन्वादेशः अन्वाख्यानम् ŚrūtaPra. iB. 349.18 (on i.2.33)

अन्वाख्यानकरण (anvākhyāna-karṇa) *n.* act of explaining subsequently what is explained before यत्र तावत् प्रयोगस्तत्रास्ति राजकर्मत्वं तेन प्रयुक्तस्यान्वाख्यानकरणादप्रयुक्तनिमित्तान्वाख्यानाभावाच्चादोषः TantrVā. 593.12 (on ii.3.3)

अन्वाख्यानपक्ष (anvākhyāna-pakṣa) *m.* view of grammatical explanation or analysis विभज्य अन्वाख्यानपक्षे एतत् प्रयुक्ताहृतम् PadMañ. on KāśiVr. on P.i.1.63 (230.21); अयज इन्द्रं वृक्ष इन्द्रं त इन्द्रमित्यत्र वाक्यसंस्कारे विभज्यान्वाख्यानपक्षे आहुणसवर्णदीर्घयोरुभयत्रापि अजानन्तर्यायणम् PāṇiTaVāNa-Mā. 30.21.

अन्वाख्यानपर (anvākhyāna-para) *adj.* intended to make subsequent explanation (what is mentioned before) किं संसारिस्वरूपमात्रान्वाख्यानपरं वाक्यम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 218.16 (on i.3.42)

अन्वाख्यानप्रयोजन (anvākhyāna-prayojana) *n.* purpose of grammatical explanation or analysis रक्षाधिप यस्त्रैकमन्वाख्यानप्रयोजनम्। न तदप्यन्तः सिद्धे TantrVā. 203.23 (on i.3.18); विज्ञायमानत्वात्त्रोक्तं मूलकृता स्वयम्। शास्त्रेण सर्वशब्दानामन्वाख्यानप्रयोजनम् TantrVā. 239.10 (on i.3.25)

अन्वाख्यानप्रसङ्ग (anvākhyāna-prasaṅga) *m.* undesired occasion of subsequent explanation नैवमुत्तिहात्मान्वाख्यानं दृश्यते संशयसरादिविषयस्यापि विभागस्यान्वाख्यानप्रसङ्गादिति प्रश्नः Prādī. ii.28A.37 (on i.1.32); वास्तविकारेण नैतदन्वाख्येयं सर्वधिकाराणामन्वाख्यानप्रसङ्गात् Prādī. vi.246.17 (on vii.4.24)

अन्वाख्यानभेद (anvākhyāna-bheda) *m.* type of grammatical explanation or analysis. ननु प्रकृतिप्रत्ययार्थं अपि परमार्थसन्त एव तथा प्रतिभा-सातदर्थप्रत्ययहेतुत्वाच्च; नैतदेवम् अन्वाख्यानभेदेन तेषां स्वरूपेणेताननिश्चयानुपपत्तेः नैतदन्वाख्येयं सर्वाधिकाराणामन्वाख्यानप्रसङ्गात् Prādī. vi.246.17 (on vii.4.24)

अन्वाख्यानभेदेन (anvākhyāna-bhede) *m.* type of grammatical explanation or analysis. ननु प्रकृतिप्रत्ययार्थं अपि परमार्थसन्त एव तथा प्रतिभा-सातदर्थप्रत्ययहेतुत्वाच्च; नैतदेवम् अन्वाख्यानभेदेन तेषां स्वरूपेणेताननिश्चयानुपपत्तेः नैतदन्वाख्येयं सर्वाधिकाराणामन्वाख्यानप्रसङ्गात् Prādī. vi.246.17 (on vii.4.24)

अन्वाख्यानमात्र (anvākhyāna-mātra) *n.* 1 mere description. यत्नवर्त-प्रतिस्तिविरोधे ... कथं चित्रखनकुलदिवदन्वाख्यानमात्रपरतया ... राज्यस्य कर्ता राजेति सिद्धे निमित्तार्थः श्रुत्यतः Bhām. 658.17 (on iii.3.52); 2 mere grammatical explanation or analysis न हि वाक्योपमर्दनेन समासः क्रियते ... अन्वाख्यानमन्-तु शास्त्रेण क्रियते Prādī. ii.457B.27 (on ii.2.25); नित्यानां शब्दानामन्वाख्यानमात्रम् Prādī. iii.157A.11 (on iii.2.1); नित्यशब्दानामन्वाख्यानमात्रमिति ततो नेतेरतराश्रयदोषः ParivR. (Śi.) 10.13; 3 mere subsequent mention केशप्रकृतित्वकथनं तु 'यदाजिमीयुः' इतिवदन्वाख्यानमात्रमिति द्रष्टव्यम् MīmāKau. i.78.4 (on i.3.9); अपत्ये इति कल्पितार्थान्वाख्यानमात्रम् LaSabdeSe. ii.224.4.

अन्वाख्यानवश (anvākhyāna-vaśa) *m.* [Abi.] on account of grammatical explanation or analysis पृष्ठशब्दस्य ... अन्वाख्यानवशात् निरुद्धलक्षणा-काराच्च वैयर्थ्यमन्वाख्यानस्य MīmāKau. i. 188.22 (on i.4.3)

अन्वाख्यानविगान (anvākhyāna-vigāna) *n.* censure of the description अन्वाख्यानविगानं तु लक्ष्यभेदाच्च दुष्यति TantrVā. 238.16 (on i.3.25)

अन्वाख्यानविलय (anvākhyāna-vilaya) *m.* end or loss of grammatical explanation or analysis नित्यः शब्दो वाक्यपदरूपः तदन्वाख्यानोऽपीत्यर्थः। अन्यथान्वाख्यानविलय इति तदर्थः LaSabdeSe. ii.511.4.

अन्वाख्यानविसंवाद (anvākhyāna-visaṁvāda) *m.* difference of opinion in the grammatical explanation or analysis अवयग्रहणं यत् प्रकृतित्वयो प्रति। अन्वाख्यानविसंवादादित्येत्तच्च न दुष्यति ŚlokaVār. 901.2 (on 7.198); क्वचिद्वदशब्दः प्रत्ययादेशागमुणवृद्धिर्वर्णलोपाधन्वाख्यानविसंवादात्कः पारमार्थिकः प्रकृति-प्रत्ययविभागः NyāyMañ. i.342.14; यत्पुनरन्वाख्यानविसंवादात्कृतप्रत्ययविभा-नियमो नावकल्पते इति एतदपि न युक्तम् NyāyMañ. i.354.20.

अन्वाख्यानसामर्थ्य (anvākhyāna-sāmarthya) *n.* competency or power of subsequent explanation उत्तरपदार्थप्राधान्यमिच्छतास्मिन्विषये नञनर्थकः. अन्वाख्यानसामर्थ्यात् साधुत्वमेवंभूतस्यार्थवदनर्थकावययस्य समासस्येति वाच्यम् PadMañ. on KāśiVr. on P.ii.2.6 (105.11)

अन्वाख्यानसिद्ध्यर्थ (anvākhyāna-siddhyarthā) *adj. (f.)* meant for the purpose of (supporting) the subsequent explanation of what is mentioned before अन्वाख्यानसिद्ध्यर्थार्थं तावकी सा व्यवस्था न वस्तुविष्टानमर्थमयस्कन्दिन ManuBh. ii.119.16 (on 8.104)

अन्वाख्यानस्मृति (anvākhyāna-smṛti) *f.* code of law of grammatical explanation or analysis अन्वाख्यानस्मृती ये च प्रत्ययार्था निबन्धनम् निर्दिष्टार्थ-प्रकृत्यर्थः स्मृत्यन्तर उदाहृतः VākyaPa. 2.233 (comm. शब्दानुशासनस्मृति)

अन्वाख्यानानुरोध (anvākhyānānurodha) *m.* [Inst.] in accordance with the grammatical explanation or analysis अस्तु बाधध्वलपदं काशे गौणम्; तथाप्यन्वाख्यानानुरोधेन निरुद्धगौणीस्वीकारः श्येनपदस्येव यागे MīmāKau. i.78.5 (on i.3.9)

अन्वाख्यानभाव (anvākhyānābhāva) *m.* 1 absence of subsequent explanation प्रयुक्तस्यान्वाख्यानकरणादप्रयुक्तनिमित्तान्वाख्यानाभावाच्चादोषः TantrVā. 593.12 (on ii.3.3); 2 absence of grammatical explanation or analysis नामाख्यातसारूप्यादनिर्ज्ञातं नामत्वेनाख्यातत्वेन बान्वाख्यानभावे निष्कृष्याज्ञातं कथं क्रियायां कारके वा व्याक्रियेत TatvVai. 146.18 (on 3.17)

अन्वाख्यानारम्भ (anvākhyānārambha) *m.* beginning of subsequent explanation referring to what is mentioned before प्रयुक्तानामन्वाख्यानारम्भात् दिशब्दस्य च क्यजन्तस्य क्पि प्रयोगाभावाच्च केनचिद्विशेषेण प्रवर्तितव्यम् Prādī. vi.175.23 (on vii.2.106)

अन्वाख्यानार्थ (anvākhyānārtha) *m.* purpose or objective of grammatical explanation or analysis इकप्रयोगप्रसङ्गे संहितायां यणः प्रयोग इत्यन्वाख्यानार्थः TātpaT. (Vā.) 465.1 (on ii.2.40)

अन्वाख्यानार्थत्व (anvākhyānārtha-tva) *n.* the state of being purpose or objective of grammatical explanation or analysis अतश्च युक्तं तत्र गमेर्ज्ञे इत्यस्यान्वाख्यानार्थत्वम् MīmāKau. i.106.3 (on i.3.21)

अन्वाख्यानार्थवाद (anvākhyānārthavāda) *m.* explanatory sentence in the form of subsequent explanation of what is mentioned before गुण-वाक्योपपत्त्यर्थं समभिध्याहतेन च। अन्वाख्यानार्थवादाच्च नामधेयत्वमाश्रितम् TantrVā. 294.4 (on i.4.3); वाक्यभेदप्रसङ्गेन सामानाधिकरण्यतः। अन्वाख्यानार्थवादाच्च नामभेदोपपद्यते ŚāstrDī. 62.6 (on i.4.3)

अन्वाख्यानसंभव (anvākhyānāsambhava) *m.* impossibility of description, i.e. counting or enumerating वाचकानां वाक्यानामनन्तानामनित्यानां च स्वस्फेपान्वाख्यानसंभववयवभूतपदावपेक्षद्वारेण व्याकरणक्रियेयुक्तम् NyāyRa. 884.8 (on 7.136)

अन्वाख्यानोपपत्ति (anvākhyānopapatti) *f.* tenability of description न च स्तोत्रविषयत्वात्संभवेऽपि अनन्तरनिर्दिष्टमात्रेणैवैव मेयुनेतत्प्रत्ययान्वेष्टान्वाख्यानोपपत्तिः MīmāKau. i.189.12 (on i.4.3)

अन्वाख्यानोपायमात्र (anvākhyānopāya-mātra) *n.* mere means of grammatical explanation or analysis अस्तु तर्हि दृष्ट इति ... तस्मात् ... समानाधिकरणतत्पुरुषस्याप्यनभिधाने एव भाष्यस्वरः। इदमन्वाख्यानोपायमात्रम् LaSābdeSe. ii.75.14; एतत्सर्वमन्वाख्यानोपायमात्रमिति बौद्धम् LaSābdeSe. ii.701.5.

अन्वाख्यापक (anvākhyāpaka) *adj.* (used as noun) (that) which causes grammatical explanation व्याकरणावयवभूतः पदः केषांचित्साधुत्वमन्वाख्याय पुनस्तरयन्वाख्यापकशब्दाधुत्वनिर्णयापरिहरिष्यते TantrVā. 227.16 (on i.3.24)

अन्वाख्याय (anvākhyā-ya) *ger.* 1 having referred or enumerated दश व्रत्ता दश व्रत्तावयवयो दशदशमसमभिनयन्यादशमात् पुरुषादन्वाख्याय प्रसर्पति PañcBr. xviii.9.4; आ दशमात्पुरुषादन्वाख्याय(?)च स प्रसस्य कर्ता भवति ĀpaSS. xviii.21.4; दशमात्पुरुषादन्वाख्याय ... सोमपाः संप्रसर्पति HirSS. xiii.7.13 (188.18); ते दशमात्पुरुषादन्वाख्याय प्रसर्पेयुरादशमात् पुरुषात् LāṭyāSS. ix.2.5; 2 having grammatically explained or analysed व्याकरणावयवभूतः पदः केषांचित्साधुत्वमन्वाख्याय पुनस्तरयन्वाख्यापकशब्दाधुत्वनिर्णयापरिहरिष्यते TantrVā. 227.15 (on i.3.24)

अन्वाख्यायक (anvākhyāyaka) *adj.* [f. -ikā] 1 which explains grammatical form, explanatory सद्यस्तेषांन्वाख्यायते सतो वा शास्त्रमन्वाख्यायकं भवति MahāBh. i.161.18 (on i.1.62) [but MW. stating, exactly or explicitly]; तुल्यायामनुनिष्पत्ति ज्ये द्रा वा इत्यसाधवः। न ह्यन्वाख्यायके शास्त्रे तेषु दत्तादिवत्सुप्तिः VākyaPa. 2.366; अर्थप्रत्यायनं प्रति शब्दानां विनियोगो न स्यात्। अन्वाख्यायकस्य शास्त्रस्य प्रवृत्त्यनुपरमात् Nyās. i.95.4 (on i.1.50); 2 which conveys इयं च 'पठ्यी स्यानेयोगा' इत्यस्यार्थस्यान्वाख्यायिका Parivṛ. (Nī.) 3.11; तेनास्यार्थस्येयमन्वाख्यायिकेति फलितम् Parivṛ. (Nī.) 9.5.

अन्वाख्यायकत्व (anvākhyāyaka-tva) *n.* the state of being what explains or analyses grammatical form शब्देऽपि अन्वाख्यायकत्वेन भवो योग इति चेत् भीमासकादियोगस्यापि शब्दं प्रति विचारकत्वात् वैयाकरणत्वप्रसङ्गः Prādī. i.78A.20 (on i.1.0)

अन्वाख्यायमान (anvākhyāya-māna) *adj.* 1 being grammatically explained or analysed व्याकरणेन पुनरन्तर्नीकृत्याय पदस्वरूपमात्रेऽन्वाख्यायमाने दुरापेक्षतेयार्थज्ञानम् TantrVā. 210.10 (on i.3.18); राजशब्दमन्वाख्याय राज्यशब्देऽन्वाख्यायमानो योगिकः ... नादिमत्त्वं प्रतिपद्यते TantrVā. 1154.7 (on iii.7.40); 2 being stated 'तेन रक्ते रमा दित्वादायि प्रकृते परस्मिन्त्वयेऽर्थपेदेऽन्वाख्यायमाने प्रातिपदिकप्रकृत्यर्थस्य पूर्ववृत्तत्वमस्ति Bhām. 227.13 (on i.3.22); ततश्च गम्यादयो प्रातिपदिकप्रकृत्यर्थस्य पूर्ववृत्तत्वमस्ति Prādī. ii.216B.17 (on i.3.22); प्रकृतेः परो यः प्रत्ययस्तस्मिन् योऽर्थविशेषस्तस्मिन्नान्वाख्यायमाने प्रत्ययवस्तन-प्रकृत्यर्थस्यास्ति प्रस्तुतत्वम् VedāntKa. 165.3 (on i.3.22)

अन्वाख्यार्थक (anvākhyārthaka) *adj.* which conveys the sense तस्माद्विज्ञानमिच्छादि यथावस्थितवस्तुः। वचोऽन्वाख्यार्थकं ग्राह्यं न ज्ञानादिविधायकम् BrĀraUBhVā. iii.9.199.

अन्वाख्येय (anvākhyeya) *adj.* 1 to be stated नैतदन्वाख्येयमधिकारा अनुवर्तन्त इति MahāBh. ii.84.1 (on iii.1.106); iii.27.15 (on iv.1.20); iii.349.5 (on vii.4.24); (प्रवृत्तिः) सा मा प्रसाह्निदिति तदीयवेदाङ्गत्वप्रतिपादकं प्रयोजन-मन्वाख्येयमेव SarvaDaSār. 13.53; 2 to be explained or analysed grammatically अन्वाख्येयाश्च ये शब्दा ये चापि प्रतिपादकाः ... ते ... शास्त्रेऽस्मिन्नुप-दृष्टिताः VākyaPa. 1.24; यदि च लौकिकानामन्वाख्यानं क्रियेत ततः सुतरां गाव्यादय एवान्वाख्येयाः TantrVā. 203.11 (on i.3.18); 'किंचिद्वचोपनिषद' ... 'स्मृतिवर्जितकालमावादादन्वाख्यानान्वाख्येयान्वाख्यातविधियोगानन्वाख्यातप्रतिपेयवर्जन-पदकस्याप्यवगम्यमानवेदविधिभूलात्वात् ... सर्वेषाम् ... केवलं शास्त्रप्रत्ययाधीनम् TantrVā. 228.17 (on i.3.25); तत्पदं प्रकृत्यादिविभागकल्पनया व्याकरणीय-मन्वाख्येयम् TaittvVai. 146.15 (on 3.17); (used as noun) that to be described अन्वाख्येयस्त्वर्थप्रत्ययेन निरूप्यते SphoṭSi. 26.1; 3 to be counted or enumerated cf. अन्वाख्येयत्व.

अन्वाख्येयता (anvākhyeya-tā) *f.* 1 [Inst.] by way of being stated, i.e. attributed न पुनः प्रतिज्ञादिदोषा प्रतिज्ञायां न संभवति यतस्तत्रासंभवतोऽ-वश्यमन्वाख्येयतया व्यवस्थिताः पक्षे उपचर्यन् NyāyVār. 118.19 (on i.1.33); 2 the state of being grammatically explained or analysed एकैककर्णेषु चाप्रत्यायकेषु नान्वाख्येयता SphoṭSi. 19.4.

अन्वाख्येयत्व (anvākhyeya-tva) *n.* the state of being what is to be

counted or enumerated तस्य संख्येयं शब्दानामन्वाख्येयत्वेन प्रस्तुतत्वात् Prādī. v.7B.2 (on vi.1.1)

अन्वाख्येयशब्द (anvākhyeya-śabda) *m.* word to be explained grammatically अन्वाख्येयशब्दलक्षणं चार्थप्रत्ययः, 'अयं शब्दानुश्लेषणम्' इति प्रक्रमत् SphoṭSi. 19.2.

अन्वागच्छत् (anv-āgacchat) *adj.* accompanying परकृत्स्नं निम्नगायाः शीरवृक्षाद् जलाश्रयात्। अन्वागच्छत्यजनं च विनियम्य ततो ब्रजेत् RatnaCūKa. 104.

अन्वागत (anv-āgata) *adj.* [f. -ā] 1Ai who is pursued ii who has arrived or come up Bi who is followed or accompanied ii who has followed or accompanied (used as noun) (one) who has accompanied C which has closely followed, i.e. conforming to (rules). 2 attached 3A which is inherited B who is continued or connected C who has come (immediately) after 1Ai who is pursued तस्युन्वागतस्य। सुव्याहृतनुराज्यत TaiĀ. v.1.2 (590.10); 1Aii who has arrived or come up दस्यवः ...। अनुसार्थमाणा बहुमी रसिधर्मतरपम्। ... भयाङ्गीनास्तत्रैवान्वागते बले MahāBhā. i.101.5; 1Bi who is followed or accompanied अश्वीयं हतरान्यं युधिष्ठिरं पराजितं सोबलेनासवत्त्वम्। अन्वागतं भ्रातृभिरप्रमेयैः MahāBhā. i.1.105; 1Bii who has followed or accompanied अन्वागतं वृष्णिवरं निशम्य पथ्ये रिपूणां परिवर्तमानम्। कुरुयुगवाः ...। नाशकुन्वरारिपुं MahāBhā. vi.59.27; vii.115.20; दायव दीप्यते यक्षिस्ता-वदन्वागतं स ताम्। बुद्धा कुमुदिका राजा समुत्तस्य KathāSāSāg. x.2.32; एतस्मादन्वागतो राजा सर्वं श्रुत्वा यहिः स्थितः KathāSāSāg. xii.1.1.64; x.8.21; अन्वागतादरनिर्वातितपत्रमेन्द्रः पर्युत्पुलकः स्वनगरीं स नृपः (नवसाहस्राङ्कः) प्रतस्थे NavaSāC. 18.55; तत्र शय्यतरो दूरं गतस्तुणगवेषणे अन्वागतो वदन् दीनः PrabhāC. 7.5; (used as noun) (one) who has accompanied कथादिदन्वागतयशसु हासतो निरुद्धहृकोऽपि ... मुक्तपुदकपादे VasaViKā. 7.9; 1C which has closely followed, i.e. conforming to (rules), cf. अन्वागततन्वागवेन्द्रः 2 attached स यत्तत्र किंचित्प्रत्ययनन्वागततन्नेन भवत्यसङ्गो ह्ययं पुरुषः BrĀraU. iv.3.16; 3A which is inherited श्रीमत्कोङ्गिवर्ममर्धमन्वागिराजः तस्य पुत्रः पितुरन्वागतमुण्युक्तो विद्याविनयविहितवृत्तिः ELxii.50.4; xiv.335.4; iii.176.7; 3B who is continued or connected (अन्वागतं पुण्येन) न अन्वागतमन्वागतम् असंबद्धमित्येत् BrĀraUBh. (Śān.) 574.9 (on iv.3.22); 3C who has come immediately after अन्वागतः स काकोऽत्र स्युपसती विलोक्य तत् ... उवाच नृपकम् KathāSāSāg. x.5.72.

अन्वागतत्व (anvāgata-tva) *n.* the state of being what is continued with or connected न ... लोके - स्वनृकृतकर्मणा अन्वागतत्वप्रसिद्धिः BrĀraUBh. (Śān.) 557.3 (on iv.3.15)

अन्वागततर (anvāgata-nara) *m.* person or man who has accompanied श्री कुमारपालः। ... ततः क्षेत्रे ... अन्वागततरैः कुन्ताश्रेण। (नोपितः) PurāPraSām. 123.6.

अन्वागतनाट्यवेद (anvāgata-nāṭyaveda) *adj.* which has closely followed, i.e. which is conforming to the rules of dramaturgy काश्चादिदन्वागतनाट्यवेदं लीलागतं लयनभूदपूर्वम् Yādavā. 13.45. (comm. अनुसृतपरतशास्त्रम्)

अन्वागतबल (anvāgata-bala) *adj.* (used as noun) (one) whose army has come back, i.e. who has consolidated himself क्रोशमात्रमतिक्रम्य बलमन्वान-यामहे। अन्वागतबलाः पाथे पुनरेवाभिवासय्य MahāBhā. iv. App. 152 (49)

अन्वागतललितलोचन (anvāgata-lalitālocana) *adj.* who was accompanied by Lalitalocanā स ययौ सह तैर्मन्त्रिभिरन्वागतललितलोचनः स्वपुरीम् KathāSāSāg. xiii.1.219.

अन्वागत्य (anvāgat-ya) *ger.* having followed तं मृत्युं सर्वतन्मुखं भूतम् अन्वागत्योपेक्षमाणा एवासत, अनभिघृणुक्तीः JaimiBr. 3.344. (VāSvā.)

अन्वागन्तुम् (anv-āgantum) *inf.* to follow सेनावस्थादुमिच्छति तं पत्न्या राजम् (v.1. तन्वागन्तुम्) ईश्वरम् MahāBhā. vii. App. 1.8 (506)

अन्वागन्तु (anv-āgantī) *adj.* [P. viii.1.29; but PW. verbal form of First Future of अन्वागम्] follower अनुयागन्ता यजमानः सुस्ति AV. vi.123.1-2; अनुयागन्ता युजपतिवो अत्र TaiS. V.vii.7.1 (but Śāy. पृष्टे आगन्तिव्यतिः); VājaS. 18.59 (but Uvāta कर्मसमाप्त्यनुपदेव आगन्ताः and Mahi. प्रत्यागमिष्यति तुरः); ŚaṭBr. IX.v.1.46; MīmāSS. 93.13.

अन्वागम् (anv-āgam-) *LP.* 1A to go after, to follow 1B to overtake 1C to pursue 1D to follow, i.e. to conform to (rules) 2Ai to come near 2Aii to accompany 2B to come (immediately) after C to inherit 3 to become known

1A to go after, to follow ते देवा अंभुवन् यान् पशुनपनीविष्म त इमेऽन्वाचमन्
 TaiS. VII. iii.5.1; उर्वशी वै पुरवस्यासीत् ... सः ... तामन्वाचच्छत् KāthS.
 8.10 (i.93.16); (अग्निम्) तमश्नितावन्वाचच्छत् AitBr. 17.3 (455); (रक्षसः)
 ताह स्मावेवाचच्छन्ति AitBr. 21.1 (545); अथैनत्सन्नन्वाचच्छत् AitBr. 34.2
 (862); (तु) उ हेतु देवता ऊयुः! या इमा अनीयोमावन्वाचजगुर्नयोमी
 युवं वै नो भूयिष्ठभाजौ स्थः ŚatBr. I.vi.3.18; ŚatBr.(K.)II.iv.1.12;
 युवेन्द्राग्नीऽउज्जिगीष्वाःसौ तस्यतुस्तद्विधे देवा अन्वाचजगुः ŚatBr. II.iv.3.5; ŚatBr.
 (K.)I.iii.2.6; प्रयाजैर्वै देवाः। स्वर्गं लोकमायस्तानुपुरा अन्वाजिगांसन् ŚatBr.
 XI.ii.7.26; सा हैनान्तसह सोमेनाजगाम ताम् ह गन्धर्वा अन्वाचजगुः ŚatBr.
 (K.)IV.ii.4.3; IV.vi.2.7; अस्मिन् वा अयं लोके पुण्यं जीवित्वेष्टापूतनं तपसा
 सकृतेनास्मान् अन्वागमिष्यति JaimiBr. I.197; स वै तथा कुर्वति होवाच
 यथा नावेतेनावाचच्छन् JaimiBr. I.126; विवृता वै स्तुवत इति मृत्युः पञ्चदश-
 मभिप्रेत्यतिष्ठद् इदमन्त एष्यन्तीति। तं पञ्चदशेऽन्वाचच्छन् JaimiBr. 2.330;
 ते देवाः ... होयुरुपतज्जानीत यथा नो भनूया नान्वाचच्छानिति JaimiBr.
 2.423; एतान् स नान्वाचच्छेत् JaimiBr. 3.372; (अनीयोमी) तौ तमेवात्यतो
 रूपेणावाचच्छेताम् ... VādhūŚS. iv.65.2; दीदीवांसं त्वा वयमन्वामेमहि MānŚS.
 94.1; राजानस्तमन्वाजगुर्मुक्तुकाः MahāBhā. vi.41.10; तव शस्त्रजितल्लोकान्
 ...। क्षिप्रमन्वागमिष्यामि MahāBhā. xi.20.21; 1B to overtake युवावल्क्यो
 रुयमास्थायानुप्रधावयां चकार तं हान्वाजगाम ŚatBr. XI. vi.22.5; 1C to pursue
 सा ह गाधेनातिसार। ताहान्वाजगाम रसायामन्तरं वलेनापिहिताः JaimiBr.
 2.441; तस्यां हास्य ... पुर्वं जज्ञाते। सा ह क्रुद्धा ज्ञातीन् आययौ।
 तौ हान्वाजगाम JaimiBr. 3.372; मृत्युर्दग्निः; स प्रजापतिमत्यतो रूपेणा-
 (न्वाचच्छत् तम)पिपलायत VādhūŚS. iii.19.3; नैनमन्वागमिष्यामि कदाचिद्धि शेषेस
 माम् MahāBhā. i.44.7; 1D to follow, i.e. to conform to rules, cf. अन्वागत
 1C; 2Ai to come near नक्षत्राणि संः (सोमः) ... अनुपेयमानानि ... अन्वागच्छत्
 KāthS. 11.3 (i.147.3); ते प्रायणीयमन्तन्वत् तं प्रायणीयेन नेदीयोऽन्वागच्छन्ते
 कर्मभिः ... तच्छंयन्तमकुर्वन् AitBr. 15.1 (415); 2Aii to accompany सह वै
 देवाश्च मनुष्याश्चोदनपवन आसन् ... देवाः ... तांस्तस्मिन्वाचच्छन् KāthS.
 8.7 (i.90.15); KapiKaS. 7.4 (75.9); सौम्य ... तमग्निर्न्वागच्छत् KāthS. 10.2
 (i.126.6); 2B to come (immediately) after तुमेते गन्धर्वाः सोमरक्षा अन्वाचजगुः
 ŚatBr. III. vi.2.17; तदिष्टाः प्रजाणु आसुः। अथर्पनिर्कृतमथासुरा अन्वाचजगुः
 ŚatBr. XII. ix.3.9; 2C to inherit, cf. अन्वागत 2B; 3 (Ref.) to become known
 आत्मा ... हृदयमेव पुण्डरीकाकाशम् अन्ववक्रामति अन्वागच्छति हृदयेऽभिव्यक्त-
 विज्ञानो भवतीत्यर्थः BrāraUBh. (Śaṅ.) 602.16 (on iv.4.2)

अन्वाचम (anv-āgama) m. act of coming after ते देवाः ... स्वर्गं लोकं
 गत्यान्वागमान्मनुष्याणां अभियुः JaimiBr. 2.423; ते मनुष्याणामन्वागमाद्विभ्य-
 तत्रयं वेदमपीलयन् JaimiUBh. iii.19.2.

अन्वाचा (anv-āgā-) II.P. [gd is substituted for i-P.ii.4.45] 1A to follow
 after ऋषिः सुहृद्वन्तु गव्यमाणात् RV.i.126.3; गाव्यं वृत्तमनु तात्तु आगुः
 TaiBr. II.v.2.2; 1B to continue अन्धः श्लेण इव हीयतां मा नोऽन्वाचादधम्
 GopBr. i.2.7 (39.12); 2A to come along क्रुतस्य पच्यमानं त्विष आगुस्त्रयो
 घर्मा अनु रेतु आगुः AV.viii.9.13; AV. (P.) xvi.19.3; TaiS. IV.iii.11.1;
 MaiS. ii.13.10 (ii.160.5); KāthS. 39.10 (iv.126.5); पृथिव्यास्तमन्वाचात् AV.
 (P.) xix.52.3; 2B to come in the walk to meet ब्रह्म सत्सपुमन्तु मेदमाणात् TaiA.
 iii.15.1 (352.2)

अन्वाचस् (anv-ācakṣ-) II.ā. 1Ai to name after li to mention B to refer
 to, to express C to state, to declare D to say accordingly, to agree 2A to teach
 B to explain, to analyse 3 to expect, to wait 1Ai to name after उर्वैनेमेके
 वसिष्ठयज्ञ इत्याचसत्तप एष वै वसिष्ठ एतमेव त्वदन्वाचक्षते ŚatBr. II.iv.4.2;
 ŚatBr. (K.) I.iii.4.1; 1Ai to mention त्रीन्यरान्तिन्वाचक्षे आपाŚS. viii.16.7;
 आर्येयमन्वाचक्षे आपाŚS. xxiv.5.4; भूतमर्ममन्वाचक्षते रुदितवान्द्रः ŚābaBh.
 105.7 (on i.2.1); 1B to refer to, to express राजन्यशब्दस्य राजशब्दप्रकृति-
 त्वमेवान्वाचक्षते TantrVā. 590.8 (on ii.3.3); अर्यवादशब्दाश्चेतरनैरेपेक्षेणैव भूतार्थ-
 मन्वाचक्षते NyāyMaVi. 22.23 (on i.2.1); 1C to state, to declare ययाशास्त्र-
 मुक्तान्तिक्रमं अन्वाचक्षे BrahmSūBh. (Śaṅ.) 799.3 (on iv.2.1); 1D to say
 accordingly, to agree 'कथमसतः सज्जायेत' इति श्रुत्यन्तरमसतः सज्जमासंभव-
 मन्वाचक्षे न्यायतः TaiUBh. 256.18 (on 2.6); 2A to teach तेभ्य एवं विप्रतिपन्न-
 बुद्धिभ्योऽध्येतव्य आचार्य इदं शास्त्रमन्वाचक्षे MahāBhā.i.5.10 (on i.1.0);
 220.11 (on i.3.18); 2B to explain, to analyse किं पुनस्तदिति सुहृद्वान्वाचक्षे
 ManuBh. i.190.5 (on 2.224); 3 to expect, to wait गोदोहमात्रं कालमन्वा-
 चक्षतेऽतिथिम् ... अन्वाचक्षते प्रतीक्षते VīraMi. (Āhnikā.) 404.25.

अन्वाचक्षाण (anv-ācakṣāṇa) adj. A naming after संनियेदं यन्ति
 पिण्डान्निदधत्यूर्ध्वं प्रपितामहात्सीनन्वाचक्षाणोऽमुतोऽर्वाचः MānŚS. 48.16; B stann-
 declaring, propounding सोऽयमर्थस्यानुपूर्वीमन्वाचक्षाणो नाभ्याख्येयः NyāyVā.
 563.16 (on v.2.11); C analysing, deriving यद्यवयवव्युत्पत्त्या ... महद्भूत-
 मन्वाचक्षाणैस्तद्विज्ञानागमः क्रियेत तत इन्द्र एव गुणमात्रविशिष्टोऽस्य ग्रहस्य दैवज्ञो
 गयेत TantrVā. 396.8 (on ii.1.16)

अन्वाचम् (anv-ācam-) I.P. i to sip after अथापोऽन्वाचामति शान्तिरिति
 शान्तिर्वै भेषजमापः KauśiBr. 6.14 (27.16); ii to sip again or second time
 आचम्यान्वाचामेत् ĀśvaŚS. I. i.13.1; आचमनीयेन अन्वाचामति ĀśvaGS.
 i.24.21 [to follow in rinsing the mouth, MW.]

अन्वाचय (anv-ācaya) m. 1 collection, aggregation कार्ये युगपदन्वाचय-
 योगपद्यम् Vār. 16 on P.i.1.44; कार्येषु शब्देषु युगपदन्वाचयेन च यदुच्यते तस्य
 युगपद्वयनीयता प्राप्नोति MahāBhā. i.104.21 (on i.1.44); अन्वाचयः समुद्ययोऽपि
 Prādī. i.378A.26 (on i.1.44); 2Ai act of connecting the secondary element or
 action along with the primary one, one of the four meanings of the particle ca क
 पुनश्चेन कृतोऽर्थः। समुद्ययोऽन्वाचयइतरेतरयोगः समाहार इति MahāBhā. i.434.9
 (on P.ii.2.29); (अनित्यत्वात् नैवं स्यात्) तु शब्दोऽन्वाचये ŚābaBhā. 629.11
 (on ii.4.5); 1499.7 (on vi.7.20); इतरेतरयोगे समाहारे चैकार्थभावः संपवति न
 समुद्यये नाप्यन्वाचयः CāndraVyā. ii.2.48 (206.21); चकारः समुद्यवान्वा-
 चयेतरेतरयोगसमाहारेषु वर्तते TupT. 90.20 (on vi.1.22); अन्वाचयोऽपि यत्रैक्य
 प्राधान्यम्। इतरप्रधानम् Nyās. i.395.6 (on ii.2.29); i.459.10 (on ii.4.33);
 (गीतानां छन्दकानां च भूयो वक्ष्याम्यहं विधिम्) चकारः सर्वशेषात् चोतयति अन्वाचयं
 च AbhinBhā. i.192.21 (on 4.292); अन्वाचय इहाभ्यो यः सोऽपि नान्यः समुद्यवति
 SaraKaṇṭhā. 485.2 (comm. अन्वाचयो यत्रैकं प्रधानमन्यदप्रधानमन्यीयते सः); वदो
 भिक्षामट, गां चानयेत्यन्वाचयोऽपि तिङन्तेषु दृश्यते ŚrngāPra. 109.14;
 अन्वाचयसमाहारेतरेतरसमुद्ययविनियोगतुल्ययोगितावधारणहेतुषु GaṇRa. i.4(4);
 Prasā. i.305.3; हलु हिंसासंवरणयोश्च। चकारोऽन्वाचये DhātuPra. i.847(61.11);
 चशब्दोऽन्वाचरशब्दपरिहारहेतुद्वयसमुद्ययार्थः अन्वाचये वा ŚrūtaPra. i.296.11 (on
 i.2.6); यदनेकस्य प्राधान्यात्तदुत्तरोत्तरेण त्वितरदन्वाचीयते तदन्वाचयः यथा -
 भिक्षामट गां चानय PadMañ. on KāśiVr. on P. ii.2.29 (139.5); Prasā. i.622.16
 ; VaiyāBhū. 152.3 (on 30); समुद्यये अन्वाचये च तयोः साहित्यानवगमप्र
 दिवचनबहुवचने TattvCin. iv (2).799.2; चत्वारश्चाथः। समुद्यवान्वाचयेतरेत-
 रयोगसमाहाराः Subodhi. 77.19 (on 2.145); PrakriKau. i.622.4; BhāṭiDī. ii.226.5
 (on vi.1.5); SiddhāKau. 202A.9 (on ii.2.29); BhāṭiCin. i.114.27 (on i.1.4);
 VaiyāBhū. 151.27 (on 30); क्यङ् स्यात् सान्ते सलोपश्च ... चकारोऽन्वाचये
 न समुद्यये Prasā. ii.375.14; कृतकत्वेनाभेदकत्वाभिधानमन्वाचय एवेति काशदेन
 सृष्टितम् MīmāKau. ii.119.15 (on ii.4.12); अहरहरिति समुद्यये प्रत्येकं गवाः
 क्रियाचयेन विशिष्टशक्त्यस्वीकारेणसामर्थ्याच्च सः। एवमन्वाचयेऽपि द्रव्यम्
 VaiyāBhū. 151.25 (30); पुंवद्भावश्चेति चोऽन्वाचये इति भावः LaŚabdeSe.
 ii.74.12; अन्वाचये आनुषङ्गिकत्वं व्याप्यत्वं च समभिधत्वात्क्रियागतं धर्मः
 LaŚabdeSe. ii.126.7 [अन्वाचयसमाहारेतरेतरसमुद्यये AmaK. 2817; AgniP. 360.2;
 Vaija. 284.4; AnekāSār. 7.8; ViśvaPra. 186.9; AnekāK. 977; NānārthaSār.
 37.16; MediK. 195.13; NānārthaMa. 348; ŚabdaRa. (Vā.) 4512; ViśvaLoK.
 407.12; KośaKaTa. 2.3136]; 2B rule or matter of secondary importance (which
 is dependant on the primary one) अन्वाचये काष्ठमनय शकमयाहर्तव्यमिति।
 तत्र काष्ठान्तरण्यगमनप्रयोजकानि। इतरदप्रयोजकम् TupT. 95.9 (on vi.1.22);
 इतरेतराश्रयापत्तेः। अन्वाचये निश्चिते स्वर्गकल्पना, तस्यां च सत्यामन्वाचयः
 TantrRa. 182.5 (on iv.3.22); स्याद्येदन्वाचयस्तस्य भवेदन्वोऽन्यसंश्रयः ŚāstDī.
 384.20 (on iv.3.9); इदं सूत्रं सर्ववैष्टन्यस्मृतेरप्रामाण्येऽन्वाचयत्वेन वक्ष्यमहर्तव्य-
 लोभरूपहेतुपरतया व्याख्यान्वाचयेनातीव प्रयोजनमिति मत्वा ... भाष्ये व्याख्यात
 MayūMāli. 25.1 (on i.3.3); 2C secondary importance, i.e. casual or contextual
 nature गौणान् वाचकान्याह ... अभ्युद्ययेन अन्वाचयेन, प्रदङ्गेनेति यावत्, वाचकाः
 Bhāsk.i.223.4 (on i.5.6)

अन्वाचय (anv-ācaya) adj. having secondary importance, i.e. having
 casual or contextual nature धर्मविचारपेक्षायाम् ... श्रुतिलिङ्गदिनिरूपणमन्वाचय-
 युक्तित्वेनैवोपन्यस्तम् ŚivārkaMaDī. i.81.32 (on i.1.1); (अभ्युद्यययुक्तिमिषि आह)
 अभ्युद्यययुक्तिमन्वाचययुक्तिम् अप्रधानयुक्तिमिति यावत् स्वतन्त्रताखण्डनप्रसङ्गादेव
 युक्तिचात् Bhāsk. i.269.13 (on i.5.15)

अन्वाचयकृत (anvācaya-kṛta) adj. caused by the connection of the
 secondary action with the primary one अस्यैव चाङ्गुलीयाम् ... प्रमरारिका
 कुर्यात् चकारेणान्वाचयकृतमङ्गुल्यन्तरस्य अधोमुखादिरूपत्वमनुजानाति AbhinBhā.
 ii.33.13 (on 9.31)

अन्वाचयत्व (anvācaya-tva) *n.* A the state of having secondary importance कृषिवाणिज्यकुसीदादीनि त्वधिकृतस्यैवार्जितवतः प्रतिग्रहादीनामन्वाचयत्वेनैव व्याख्यातानि BālaKr. ii.123.5 (on 3.251 (? 257)); ब्रह्मवर्चसादिवन्वाचयत्वसंभवात् फलश्रवणमर्थवादः MayūMāli.384.11 (on iv.3.9); B the state of laying down a rule or matter of secondary importance (than that of the primary one) सूत्रेऽन्वाचयवाचिचशब्दोपादानात् यागाटकप्राधान्यपक्षे नायं दोष इत्यव्याक-त्वाद्वाचयत्वं सूचितम् MīmāKau. iii (2).173.2 (on ii.2.4); इदं सूत्रं सर्वेष्टेन-स्मृतेरप्रामाण्येऽन्वाचयत्वेन ... व्याख्यायान्वायेनातीव प्रयोजनमिति ... भाष्ये व्याख्यातम् MayūMāli. 25.1 (on i.3.3)

अन्वाचयत्वनिश्चय (anvācayatva-niścaya) *m.* ascertainment of second-ary importance अन्वाचयत्वनिश्चये हि ... काष्टाहरणार्थं प्रवृत्तौ देवाकाशकलमे तदाहरणमिति शाकाहरणं न नियतम् MayūMāli. 384.14 (on iv.3.9)

अन्वाचयपर (anvācaya-para) *adj.* meant to convey the connection of secondary action with the primary one 'विनाशाय च दुष्कृता मिति चशब्दोऽन्वाचयपर इति भावः ŚrūtaPra. iB. 247.19 (on i.1.21)

अन्वाचयफल (anvācaya-phala) *n.* fruit of secondary importance अन्वाचयफलमाह MayūMāli. i.48.13 (on i.3.10)

अन्वाचयमात्र (anvācaya-mātra) *n.* i mere connection of a secondary action with the primary one प्रैपानुवचनोद्देशेन मैत्रावरुणोपादानम् ... श्रवमाणश्च चशब्दः समुद्ययान्वाचयमात्रं प्रतिपादयति TantrVā. 1155.14 (on iii.7.43); ii mere secondary importance 'अपि वा कारणाग्रहणं' इत्यादि दक्ष्यमाणधिकरणे तु शिष्टपरिग्रह एव मुख्यहेतुः। दृष्टमूलसंभवत्त्वाच्चयमात्रम् GurūCandr. i.298.4; श्रुत्यै धर्मज्ञानेऽपि ... त्याग इति युक्तिरप्युक्ता। सा ... वणिगादि-व्ययतिप्रसक्तैरन्वाचयमात्रम् VīraMi. (Vyavahāra.) 2527; 679.

अन्वाचयलक्षण (anvācaya-lakṣaṇa) *n.* characteristic of secondary importance न चेहान्वाचयलक्षणम् उभयोस्तुल्यत्वादुपपद्यत इति समुद्ययः स्यात् TantrVā. 1155.16 (on iii.7.43)

अन्वाचयवचन (anvācaya-vacana) *n.* statement of secondary impor- tance न वाकारस्यान्वाचयवचनाद्या क्युडि सलोपः Vār.4 on vii.3.118-119; न वार्थ औत्वे योगविभागेन। ... अकारस्यान्वाचयवचनात् MahāBh. iii.342.23 (on vii.3.119)

अन्वाचयवाचिन् (anvācaya-vācīn) *adj.* expressive of secondary importance सूत्रेऽन्वाचयवाचिचशब्दोपादानात् यागाटकप्राधान्यपक्षे नायं दोषः MīmāKau. iii (2). 173.1 (on ii.2.4)

अन्वाचयविषयत्व (anvācayaviṣaya-tva) *n.* the state of referring to the connection of secondary action with the primary one (क्रिययोर्मध्ये) यद्वै- का मुख्याऽपरा गौणी तत्रान्वाचयविषयत्वम् BālamBha. ii.259.11 (on 2.145)

अन्वाचयशिष्ट (anvācaya-śiṣṭa) *adj.* [f. -3] A enjoined as the element of secondary importance (which is dependant on the primary one) प्रधानशिष्टः of secondary importance (which is dependant on the primary one) प्रधानशिष्टः क्यङ्। अन्वाचयशिष्टः सलोपे यत्र च सकारं पश्यसीति MahāBh. ii.20.22 (on iii.1.11); iii.343.1 (on vii.3.119); अन्वाचयशिष्टः सलोपस्तदभावेऽपि क्यङ्। भवत्येव KāśiVr. on P.iii.1.11; धेरिति येयमेकमेवेदं सूत्रं ते ... वर्णयन्ति। अन्वाचयशिष्टं घेरकारमिति KāśiVr. on P.vii.3.119; कित्वं हि प्रधानमूलम्।

इत्थमन्वाचयशिष्टम् Nyās. i.159.25 (on i.2.18); अन्वाचयशिष्टोऽयमदिशोऽर्थस्यान्त-र-त्वात् KātanVr.176.16 (on iii.2.23); (कुपिरयोः प्रावां ष्यन् परस्मैपदं च) तस्मात् KātanVr.176.16 (on iii.2.23); (कुपिरयोः प्रावां ष्यन् परस्मैपदं च) तत्र ष्यन् प्राप्नोति परस्मैपदं च अन्वाचयशिष्टं मन्यते Pradi. iii. 126A.17 (on iii.1.90); समुदायस्य भसंज्ञा प्रधानशिष्ट्या, अवयवस्य तु अन्वाचयशिष्ट्या

(on iii.1.90); समुदायस्य भसंज्ञा प्रधानशिष्ट्या, अवयवस्य तु अन्वाचयशिष्ट्या PadMañ. on KāśiVr. on P.i.1.63 (229.9); प्रधानशिष्ट्यौत्वमन्वाचयशिष्ट्यमत्वमिति वर्णयन्ति PadMañ. on KāśiVr. on P.vii.3.119 (124.9); B propounded as a rule or matter of secondary importance (than that of the primary one)

down secondarily अन्वाचयशिष्टं तु तादात्म्यादावर्थं भवत्रोपेक्षामहे Bhām. 644.11 (on iii.3.37); स्वार्थसंयमादन्वाचयशिष्टं श्रावणयुक्तम् TaittVai. 162.21 (on 3.41); पितृमरणमेव मुख्यं निमित्तम्। अन्वाचयशिष्टं मातृमरणम् BālamBha. ii.140.4 (on 2.117); घनहरत्वं तु आनुषङ्गिकमन्वाचयशिष्टं न तु मुख्यम् BālamBha. ii.174.8 (on 2.132)

अन्वाचयशिष्टत्व (anvācayaśiṣṭa-tva) *n.* the state of being enjoined as the element of secondary importance (which is dependant on the primary one) सलोपस्यान्वाचयशिष्टत्वेन वाक्यभेदे सत्ययमपि गुणो भवति PadMañ. on KāśiVr. on P.iii.1.11(362.7); तस्मिंश्चेति अनेनोपपदसंज्ञासंनियोगशिष्टत्वं प्रत्ययविधेर्बोधयति। अन्ययान्वाचयशिष्टत्वं संभाव्येत LaSābdeSe. ii.60.13.

अन्वाचयसहपठित (anvācaya-sahapāṭhita) *adj.* read along with the act

of connecting the secondary element with the primary one अन्वाचयसहपठितान् समुद्ययादिकल्पप्रतिसंबन्धिसमुद्ययोऽर्थान्तरम्। एकस्मिन्नेव कार्ये विधौ निरपेक्ष-साधकानामन्योऽन्वाचयसहपठितः ŚrūtaPra. iA.63.29 (on i.1.1)

अन्वाचयसिद्धत्व (anvācayasiddha-tva) *n.* the state of being established by connecting the secondary element or action with the primary one न तु सुवस्य तादर्थ्यमभिप्रेत्येति सूचयितुं जीवपरत्वाङ्गनिराकरणस्यान्वाचयसिद्धत्वं चकारेण प्रदर्शितम् ŚivārkaMaDī. i.197.25 (on i.1.7)

अन्वाचयहेतु (anvācaya-hetu) *m.* reason, i.e. argument of secondary importance अपरितोषस्तावत् प्रयमेनैव श्रुतिविरुद्धहेतुना बलवता सिद्धे बाधे नान्वाचयहेतुरतीव प्रयोजनवान् TantrVā. 104.19 (on i.3.4)

अन्वाचयहेतुत्व (anvācayahetu-tva) *n.* the state of being the reason, i.e. the argument of secondary importance श्रुतिविरोधस्यैव घेष्टनादिस्मृत्यप्रामाण्ये मुख्यं हेतुत्वम्, लोभादिहेतुदर्शनस्य तु अन्वाचयहेतुत्वादपरितोषः MīmāKau. i.20.6 (on i.3.4); [Inst.] by way of being the reason, i.e. the argument of secondary importance यस्तु त्रैवर्णिकप्रणीतत्वाद्यो हेतुः स पूर्वाधिकरण एवान्वाचयहेतुत्वेनोक्तः MīmāKau. i.28.12 (on i.3.4)

अन्वाचयहेतुमात्र (anvācayahetu-mātra) *n.* mere reason or argument of secondary importance अन्वाचयहेतुमात्रं तु दृष्टमूलसंभव इति न विरोधः MīmāKau. i.25.25 (on i.3.4)

अन्वाचयादि (anvācayādi) *adj.* connecting the secondary element or action with the primary one etc. अयं अन्योऽन्यार्थं समाहारे च स्यादन्वाचयादिपु AnekāṢa. 790.

अन्वाचयार्थ (anvācayārtha) *adj.* signifying the connection of a secondary element or action with the primary one प्राजापत्येषु च समुद्ययः स्यात्। चशब्दोऽन्वाचयार्थः ŚābaBh. 1916.15 (on x.4.6); अन्वाचयार्थेन चकारेण प्रत्येकं निरपेक्षमार्गान्वयोपपत्तेः VivaPraSaṁ. 211.15.

अन्वाचयीकृत (anvācayī-kṛta) *adj.* which is made to be of secondary importance यं भवान् ... अन्वाचयीकृतकुमुदिसर्गावतरणभूरितिः 'नारासरीपरिपरेण वानुचलेन श्रमणसंघेनोपास्यमानपादमूलः YaśasCam. i.92.5.

अन्वाचरत् (anv-ācarat) *adj.* practising अन्वाचरवृत्तिदशत्रपि मोक्षधर्मं त्वं श्रुतान् वदरिकाश्रममध्यवासीः Nārāy. iv.16.4.

अन्वाचि (anv-āci-) *v.* A to connect or include the secondary element or action with the primary one व्यवसायात्यक्तपदं संज्ञयज्ञानप्रत्यक्षतापकरण-मन्वाचिनोति TātpaT. (Vā.) 133.7 (on i.1.4); B to state or mention secondarily सत्येवास्मिन् प्रयोजने प्रयोजनान्तरमन्वाचिनोति TātpaT. (Vā.) 210.18 (on i.1.10); पक्षान्तरमन्वाचिनोति। सदेति NyāySu. (Ja.) 347B.10 (on ii.2.6); (pass.) to be stated or mentioned secondarily एयानाहर्तुमरणं गच्छ शाकमयानेयसीति शाकानदयमन्वाचीयते TātpaT. (Vā.) 133.8 (on i.1.4); C (pass.) to be connected or included secondarily यद्यपि न सर्वः संग्रहः इन्द्रियार्थसन्निकर्षजनस्तथापि साक्षात्कारवानवश्यं तज्जन्यः, तस्माद्वयुदासोऽन्वाचीयते NyāyVārPari. 632A; यदा त्वेकस्य प्राधान्यात् तदनुरोधेनंतरदन्वाचीयते तदान्वाचयः Prasā. i.622.16; धर्मिण्यकर्मकं क्रियान्तरमन्वाचीयते ... सोऽयम् ... अन्वाचयः समुद्ययाद्विज्ञो भवति SaraKaṇṭhā. 491.13.

अन्वाचित (anv-ācita) *adj.* A of secondary importance, inferior अन्वादिष्टः पुरुषोऽनुपुरुषः। अन्वादिष्टोऽन्वाचितः कथितानुकथितो वा KāśiVr. on vi.2.190; B stated or mentioned secondarily निर्विकल्पकऽपि शब्दसंभेद-निराकरणस्य पन्वाचितम् TātpaT. (Vā.) 149.2 (on i.1.4) [secondary, inferior, Apte]

अन्वाचितत्व (anvācita-tva) *n.* the state of being mentioned secondarily अथि बधि मधि गत्याक्षेपे। ... मधि केतवे च। पूर्वमस्य पाठः केतवार्थस्या-न्वाचितत्वघोतनाय DhātūPra. 1.109 (17.2)

अन्वाचितदक्षिणजानु (anvācita-dakṣiṇajānu) *adj.* who has connected, i.e. bent one's right knee (so as to touch the ground) यज्ञोपवीतो ब्राह्मणः अन्वाचितदक्षिणजानुः ... उदकेः ... कक्षीयं तर्पयित्वा ... प्रजापतितीर्थेन ... उदकेः सनकादीन् ... तर्पयेत् CaturCin. iii (1).934.20.

अन्वाचितसम्बन्धानु (anvācita-savyajānu) *adj.* who has connected, i.e. bent one's left knee (so as to touch the ground) वैश्वदेवोक्तब्राह्मणजानुम् ... दक्षिणामुखः प्राचीनवीत्यन्वाचितसम्बन्धानुः पित्र्यब्राह्मणसं पाद्यदिवानभारभेत CaturCin. iii(1).1188.5; दक्षिणामुखोऽन्वाचितसम्बन्धानुः (कूर्ता) सनुपविश्य ... तथैव तदधिष्ठानमृते द्वितीयादावावहयेत् CaturCin. iii (1).1266.4; दक्षिणामुखोऽ-न्वाचितसम्बन्धानुः ... पिण्डान् ... दक्षिणापवर्गं ददाति BālamBha. i.563.8 (on 1.249)

अन्वाचीयमान (anvācīya-māna) *adj.* A being connected secondarily तदस्य सविकल्पकप्रत्यक्षावरोधार्थस्यान्वाचीयमानो व्यवच्छेदः TātpaT. (Vā.) 144.3 (on i.1.3); इन्द्रियायसन्निकर्षमन्तरेणापि संशयोत्पत्तिदर्शनात् अतत्कारणतया प्रसङ्ग एव अस्य नास्ति, कुतोऽन्वाचीयमानोऽपि व्युदास इति पूर्वः पक्षः NyāyVārPar. 632.1; भावनायाः 'स्वर्ग'स्तावत् सर्वत्र 'फलं' पदान्तरोपात्तास्तु ब्रह्मवर्चसादयोऽन्वाचीयमानाः काष्ठाहरण इव शाखाहरणमुपाधीक्रियेरन् TantrRa. 181.13; B connecting the secondary element with the primary one प्रत्ययविधानं त्वन्वाचीयमानं विज्ञायतेति भावः Pradī. iv.277B. 25 (on v.1.76)

अन्वाचीयमानता (anvācīyamāna-tā) *f.* the state of connecting secondarily अन्वाचयोऽपि यत्रैकस्य प्राधान्यम्। इतरप्रधानम्। तदनुरोधेनान्वाचीयमानता Nyās. i.395.7 (on ii.2.29)

अन्वाचीयमाननिवृत्ति (anvācīyamāna-nivṛtti) *f.* cessation of what is being connected secondarily नान्वाचीयमाननिवृत्तौ प्रधानस्य SaraKāṇṭhā. (Gr.) i.2.97.

अन्वाच्य (anvāc-ya) *ger.* having connected, i.e. bent (one's knee so as to touch the ground) देवे दक्षिणं जानन्वाच्येत्युक्तेः पित्र्ये वामं जानन्वाच्येति बोध्यम् BālamBha. i.509.19 (on i.2.29)

अन्वाजे (anvāje) *ind.* (also *adv.*) [derived from the root anv-āji-; used only in connection with kr-] the word or expression anvāje (lit. supporting or assisting the weak) उपाजेऽन्वाजे P.i.4.73; JaineVyā. i.2.142 (Vr. अन्वाजे ईयन्त्यतिरूपकावेतौ कृञि वा तिसंज्ञौ भवतः); CāndraVyā. ii.2.35 (Vr. उपाजेऽन्वाजे इत्येतौ शब्दौ कृञा सुवन्तेन सहैकार्यौ वा भवतः ... अन्वाजेकृत्य, अन्वाजेकृत्वा); SiddhaHe. iii.1.12; उपाजेऽन्वाजेशब्दौ विमतिप्रतिरूपकौ निपातौ दुर्बलस्य सामर्थ्याधाने वर्तते तौ कृञि विभाषा गतिसंज्ञौ भवतः KāśiVr. on i.4.73; उपाजेऽन्वाजे। साक्षात्प्रतीतिं च कृञा वा KātanVr. 441.128 (on iv.6.55); मनसुरस्युपाजेऽन्वाजे मध्ये पदे निवचने ŚakaṭāVyā. i.1.33; हस्ते ... उपनिषदो व्यस्य कृञि सत् तिरोमध्ये पदे ... अन्वाजेसाक्षादादेस्तु वा MugdhaBo. 15.5 (120.17); LaŚabde-Śe. ii.57.7; दुर्बलस्य बलाधानेऽन्वाजे चोपाज ईरितौ। वर्तते KośaKaTa. 2.2952.

अन्वाजेकृत्य (anvājekṛt-ya) *ger.* having supported or assisted the weak अन्वाजेकृत्य। ... दुर्बलस्य भगस्य वा बलाधानं कृत्वेत्यर्थः JaineVr. 43.34 (on i.2.142); उपाजेऽन्वाजे इत्येतौ शब्दौ कृञा सुवन्तेन सहैकार्यौ वा भवतः अन्वाजेकृत्य अन्वाजेकृत्वा CāndraVr. ii.2.35; KāśiVr. on P. i.4.73; KātanVr. 441.12 (on iv.6.55); SiddhaHe. iii.1.12; Prasā. i.519.15; SiddhāKau. 182A.2 (on i.4.73); समासार्हा निपाता एव कतिपयेऽपि गतयः ... यथा ... अन्वाजे-कृत्वा, अन्वाजेकृत्य ŚṛṅgāPra. 13.24; अन्वाजेकृत्य पुत्रं स्वे पदे कोऽप्यधिकृत्य च। सैन्ये स्वमधिकृत्वाभात्साक्षात्कृत्यासदेवताः DvyāśaKā. 5.26.

अन्वाजेकृत्वा (anvājekṛt-vā) *ger.* [P.iii.4.21] having supported or assisted the weak उपाजेऽन्वाजे ईयन्त्यतिरूपकावेतौ कृञि वा तिसंज्ञौ भवतः ... अन्वाजेकृत्य। अन्वाजेकृत्वा JaineVr. 43.34 (on i.2.142); CāndraVr. on ii.2.35; KāśiVr. on P. i.4.73; Prasā. i.519.16; SiddhāKau. 182A.3 (on i.4.73); समासार्हा निपाता एव कतिपयेऽपि गतयः ... यथा ... अन्वाजे कृत्वा। अन्वाजेकृत्य ŚṛṅgāPra. 13.24.

अन्वातन् (anv-ātan-) *viii.u.* I to reach, to extend over or spread त्वं सोमं पितृभिः संविद्यानोऽनु चानांपृथिवी आ तंतन्य R.V. viii.48.13; VājaS. 19.54; यमे अंध्वरो अर्धं मे निर्विष्टो भूवो विवस्वानन्वातंतान AV. xviii.2.32; सः अंध्र्या दिवंमुन्वातंतान VājaS. 8.62; ŚāṅkhaŚS. xiii.12.13; स एतं त्रिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनमान् लोकानन्वातनोत् PañcBr. xx.14.5; सूर्यस्य रश्मीनन्वातंतान TaiBr. i.4.10; अयैनमश्वया प्रमाणेन प्रमाय स्पन्धया पर्यातनोति। अन्वातनोति पृष्ठशाम् BhārŚS. xii.4.19; HirŚS. vii.4.41 (681); 2 to spin स सहस्वान् तन्मुन्वाततान AV. (P.) xi.5.3; पुनः कृण्वत्स्वां पितरं युवानमुन्वातंतींसीत्युपि तन्नुमेव TaiS. IV. vii.13.5; MaiS. ii.12.4 (ii.148.7); KāṭhS. 18.18 (i. 278.17); KapiKaS. 29.6 (134.7); VājaS. 15.53; VājaS. (K.) 16.6; ŚatBr. VIII. vi.3.22.

अन्वातप् (anv-ātap-) *i.p.* to heat, to burn अनु मामातपेति पृथिवी प्रायच्छत् क्षेमं च विभोके च JaimiBr. 2.25.

अन्वातपन्ती (anv-ātapanti) *adj. (f.)* heating or burning after सप्त त्वा सूर्या अन्वातपन्तीरिदं धाम सतिपरश्च पराधैः AV. (P.) v.31.7.

अन्वातप्य (anv-ātap-) *i.x.* to go, i.e. to call असा अनु मा तच्चिति नामग्राहं पुत्रानन्वातयते VāraŚS. Li.4.28; i.v.4.25.

अन्वातिरिच (anv-ātric-) *vii.u.* (caus.) to cause to make oneself perfect or excellent, to excel स्वाध्यायं नृपेदमधीयते। त्रिरात्रं वा सान्वितौ गायत्रीमुन्वातिरिचयति TaiĀ. ii.16.1 (266.1)

अन्वात्मतत्त्व (anvātmata-tva) *n.* reality pertaining to soul अन्वात्मतत्त्वं विज्ञेयं विहितं तस्य सर्वदा PauṅkS. 31.171.

अन्वात्मम् (anvātmām) *adv.* [P.v.4.108] by following the self प्रत्येकान्त-न्यातमेवांस्व प्राणं करोति वहिष्पावयति मनुष्यलोके एवैनं पावयित्वा ... देवलोकं प्रणयति KāṭhS. 23.1 (ii.74.15); KapiKaS. 35.7 (184.2)

अन्वादा (anv-ādā-) *i.p.* I to stretch towards अपरस्मादपनामात्राधपन्तिं मित्रा तस्मिन्पथां नियम्यपरं पक्षपत्रापच्छेदमन्वायच्छेत् BaudhŚuS. 4.157 (Calcutta Ed.); 2 to resume, MW.

अन्वादाय (anvādā-ya) *ger.* having taken सः ...। तदेषाधारिणीं कोट-मन्वादाय विनिर्ययौ RājTa. (Jo.) 332.

अन्वादि (anv-ādi) *adj.* group of words beginning with the adverb अनु अन्वाद्यस्तिस्रोदातयता गतिमता च SaraKāṇṭhā. (Gr.) iii.2.155.

अन्वादिश् (anv-ādīś-) *i* to order subsequently बोधिसत्त्वः ... साक्रन्दशब्दं स्वभवनमेव महत्तमं जनकायस्य संनिपातं स्वं पुरुषमन्वादिदेश ज्ञायतां किमेतद्दिनि JātaMā. 117.25; 2 (pass.) to be indicated or implied तथेहापि भविष्यतीति चशब्देनान्वादिश्यते TantrVā. 603.15 (on ii.3.12); 3 (Gr.) to refer or mention again, cf. अन्वादिष्ट [to name or mention afresh, MW.; to mention or refer to in a subsequent place, to employ again, APte]

अन्वादिष्ट (anv-ādīṣṭa) *adj.* A mentioned already or again, referring to a previous rule पुरुषश्चान्वादिष्टः P.vi.2.190; अन्वादिष्टोऽन्वाचितः कथितानुक्तिर्यो वा KāśiVr. on P.vi.2.190; Prasā. ii.784.5; B (person) mentioned already, cf. अन्वादिष्ट्याचिन् [mentioned after or according to; employed again, inferior, of secondary importance, APte]

अन्वादिष्ट्याचिन् (anvādīṣṭa-vācin) *adj.* denoting a person mentioned already पुरुषशब्दोऽन्वादिष्ट्याचि चानोरुत्तरोऽन्तोदातो भवति KāśiVr. on P.vi.2.190; अनोः परोऽन्वादिष्ट्याचि पुरुषोऽन्तोदातः SiddhāKau. 655B.12 (on vi.2.190)

अन्वादीधी (anv-ādīdhī-) *i.x.* to shine or appear after or by the by अन्वादीधीध्यामिह नस्सखाया TaiBr. III.vii.13.4 (comm. इह अस्मान् अन्वादीध्यायां अनुक्रमेण सर्वथा दीप्तान् कुरुतम्। दीधीइ दीप्तिदेवनयोः)

अन्वाद्दृष्टाकर्मन् (anv-ādīṣṭākarmaṇ) *adj.* who has observed such wrong act त्वया मुष्टिघ्ना शाश्वतहं वयम्। तं त्वं वृद्धेरन्वाद्दृष्टाकर्म न स दह्येन रुचति सनाभिः AV. (P.) xix.2.5 [Viśva.]

अन्वादेश (anv-ādeśa) *m.* I subsequent employment of formulae in ectype (vikṛti) with reference to the preceding one छाग्रस्थान उक्ते गौर्मपोऽधिको हयोऽधोऽन्वादेशे व्यक्तयोदानम् ĀśvaŚS. i.iii.4.10; 2A reference to what has been stated previously, subsequent statement or mention अस्या इति चाप्येति बोधनां प्रथमादेशो। अनुदात्तमन्वादेशे Nir. 4.25 (88.2); इदमः सर्वलिङ्गेषु तृतीयादिषु यो विधिः। अन्वादेशोऽनुदात्तान्यन्तोदात्तानि पूर्वशः AVPrāti. 127; इदमोऽन्वादेशोऽनुदात्तस्तृतीयादी P.ii.4.32; अन्वादेशे समानाधिकरणग्रहणम् देवदत्तं भोजयेमं चेत्यप्रसङ्गम् Vār. 1on P.ii.4.32; MahāBh. i.480.20 (on ii.4.32); अन्वादेशश्च कथितानुक्तिमतम् Vār. 2on P.ii.4.32; MahāBh. i.481.2 (on ii.4.32.); नान्वादेशोऽङ्गुलस्त्यते MahāBh. i.481.26 (on ii.4.32); किं प्रयोजनम्। अन्वादेशार्थम्। अन्वादेशे विभाषा यथा स्यात् MahāBh. iii.374.5 (on viii.1.26); एतस्य चान्वादेशे द्वितीयायां चैन (v.1.7) Kātan. ii.3.37; CāndraVyā. v.4.76; मादाविदमोऽन्वादेशोऽशु JaineVyā. iv.3.118; JaineVr. 300.34 (on iv.3.118); KāśiVr. on P.ii.4.32; Nyās. ii.918.20 (on viii.1.26); CāndraVyā. vi.3.20; नेह पश्चादुद्धारणमात्रमन्वादेशः, किं तर्हि एकस्येवाभिधेयस्य पूर्व शब्देन प्रतिपादितस्य द्वितीयं प्रतिपादनमन्वादेशः KāśiVr. on P.ii.4.32; आदेशः कथनम्। अन्वादेशोऽनुकथनम् JaineVr. 388.12 (on v.3.22); नियममन्वादेशो ŚakaṭāVyā. i.2.201; SiddhaHe. ii.1.31; ननु चान्वादेशः। न वेह कुमारस्य पूर्वमुपदेशः ManuBh. i.149.28 (on 2.142); अथो। इत्यन्वादेशः। इयं वेद-मध्यापय GaṇRa. 1.7 (19); Prasā. i.310.3; अनयोरन्वादेश एत आदेशा नियं सुः MugdhaBo. 3.145 (33.13); अथो आध्यामिति। एषोऽन्वादेशः। अयोशब्देन चान्वादेशोऽभिप्रेत्यते PadMañ. on P.ii.4.32 (279.5); द्वितीयायां दोसोश्च परत इदमेतदोरेनादेशः स्यादन्वादेशोऽप्रक्रिः PrakriKau. i.221.8; अन्वादेशो तु 'द्वितीया दोस्तेन'। एनम् PrakriKau. i.244.1; i.288.9; SiddhāKau. 90A.8 (on vii.2.106); अन्वादेशो तु नियं सुः PrakriKau. i.259.4; SiddhāKau. 95A.5 (on viii.1.23); अन्वादेशो ननुसंकेतकचने एनदिति वाच्यम् PrakriKau. i.292.5; SiddhāKau. 103A.15 (on vii.4.48); अयोत्रास्ते इत्यन्वादेशो अशि कृते सर्वार्थीय एकादेशः प्राप्नोति जातः i.135.14; उक्तस्य पुनर्वृत्त्या वचनादन्वादेशोऽयम् तेन ते इत्यन्वादेशो नियं सुः Prasā. i.259.18; यदा त्वन्वादेशस्तदा ... अशु अनुदात्तः Prasā. i.903.23; ii.755.4; किंचित्कार्यं विधातुमुपात्तस्य कार्यन्तरं विधातुं पुनरुपादानमन्वादेशः SiddhāKau. 82A.11 (on ii.4.34); इदम् एभिर्नृभिर्नृत्तमः। अन्वादेशो न अन्योदात्तदिव्यनृत्तः SiddhāKau. 629A.11 (on vi.1.76); 2B reemployment of the same word in the

subsequent sentence, reference to the anterior word पुरश्चर्यद्वयीः। तत्क पुस्चिः।
मयः पुरस्तात्तत्प्यान्वादेश इत्येकम्। इन्द्र इत्यपरम् Nir.6.13(117.12); 6.31(128.21);
पूषः पुरस्तात्तत्प्यान्वादेश इत्येकम् Nir.7.9(137.5); अन्यदेशोऽन्त्यस्य TaiPrāti.1.59;
नित्यत्वाच्चानित्यैर्नास्ति संबन्धः। चशब्दोऽन्वादेशे ŚābaBh.1495.1 (on vi. 7.5);
शब्दतः प्रकृतस्यैव पुनः परामर्शो ह्यन्वादेशः ŚrutuPra.iB.310.18 (on i.2.15);
अन्वादेशश्रयिण्यो होनादेशः अन्वादेशः अन्व्याप्तान् ŚrutuPra.iB.349.18 (on i.
2.33); देवता तु ... कल्पयतामिति प्राप्ते एता इति पदेनेष्टकान् परामर्शोऽन्वादेशः
Bhāṣā[Can.61.6 (on xiv.4.4); अन्येन माता मन्यतामनु पितेत्यन्वादेशेन पुस्चन्रियेयात्
VaiyaBhū.124.14 (on 25); अथो अथ समुच्चये। मन्त्रे ...। अन्वादेशे प्रतिज्ञायामात्
AnekāSārṁ.7.28; 3 the word *anvādeśa* इदमेतदोरिति। अन्वादेशशब्दार्थमाह Prasā.
i.221.18.

अन्यादेशक (anvādeśaka) *adj.* referring to what has been stated previously चार्पात्यन्यादेशकौ TaiPrāti. 22.5.

अन्वादेशता (anvādeśa-tā) *f.* the state of being subsequent mention
अन्वादेशस्यार्थे जाते यत्र वस्तुमात्रनिर्देशं कृत्वा विद्यानं तत्र पुनरुक्तविषयान्वादेशता
Prasā. i.222.6.

अन्वादेशविषय (anvādeśa-viśaya) *adj.* referring to what has been mentioned previously अन्वादेशविषयो ह्येनादेशः ŚrūtaPra. iB.349.17 (on i.2.33); इदम् अन्वादेशविषयस्याशदेशः स्यात् स चानुशातस्तृतीयदी विभक्ती पुरतः Prasā. i.222.14; SiddhāKau. 82A.7 (on ii.4.32); एतदीन्वादेशविषयस्याशदेशोऽनुदात्तः स्यात् व्रतशोः पुरतः Prasā. i.904.10.

अन्वादेशविषय (anvādeśa-viśaya) *m.* object of subsequent mention
अन्वादेशविषय एनादेशस्तृतीया आकारदिशब्ध छान्दसः *SivārkaMaDī.* i.282.25
(*on i.1.28*); अन्वादेशविषये एतदोऽशुं स्यात् चानुदात्तस्त्रसोः परतः *SiddhaKau.*
309 B.2. (20 ii.4.33); अन्वादेशविषये इदमेतदाः समासस्यान्भिधानामेव *LaSaBaDeSe.*
i.352.20.

अन्वादेशविषयत्व (anvādeśaviṣaya-tva) *n.* the state of referring to what has been already mentioned एनमित्यत्र कथितानुक्त्यनस्तत्वेनान्वादेशविषयत्वा-
देनादेशः BālaṃBha. ii.16.19 (on 2.9)

अन्यादेशसत्त्व (anvādeśa-sattva) n. presence of reference to what has been already mentioned एनमिति यथाकथंयद् बाधितानुवाचनसत्त्वेनान्यादेशसत्त्वादेनादेशः BālaṃBha. i.72.8 (on I.15)

अन्यादेष्टु (anv-ādeṣṭu) *adj.* who refers to what has been already mentioned
 श्रोत्रियश्चान्दसो यष्टा त्वादेष्टा (v.J. यष्टान्वादेष्टा) स्याद्वेत्ती AbhidhāCin.817.

अन्वाद्य. (anv-ādya) *adj.* what is to be eaten afterwards पतितं चेतदनुवाता
 शिष्टमन्वाद्यमात्मना । भुक्त्वा नयेदहःशेषम् VedaVyāsm. 2.29.

अन्नादु (anv-ādu-) I.P. to run after, to pursue
भीमपराक्रमः। अन्वधावत संकुण्डो (v.I. अन्वाद्रवत्) भाद्राङ्गं गुरोः सुतम्
MahāBhā. i.2.184; अन्वाद्रवदंशित उग्रधन्वाकपिध्वजो गुरुपुत्रं रथेन Bhāg-
Pi.7.17.

P.i.7.17.
अन्वाद्गुत्य (anvādrut-ya) *ger.* having gone after तं हन्वावृ (v.1. दु-
त्योवृक्षेषु नमस्तऽस्तु मा नो हिंसीस्त्वं वै नः श्रेष्ठोऽसि यं त्वेयमन्वेतीति
KauṣīBr. 12.3 (54.8)

अन्वाधा (anv-ādhā-) III. P. 1A to add fuel to sacrificial fire, to lay firestick
अग्नीनन्वाधधातीष्टिपशुवन्धेयु पूर्वेषु; ŚāṅkhāŚS. iv.2.1; चन्द्रमसं वा विज्ञाय संपूर्ण
वा विज्ञायानीनन्वाधधाति BaudhŚS. i. 1.5; अग्नीनन्वाधधात् BaudhŚS. ii.415.8:
मौद्वल्य आहवनीयमवैकमन्वाधध्यादग्निं गृह्णामि BaudhŚS. iii.3.14; व्याहृती
मिरेवाग्नीनन्वाधधात् BaudhŚS. iii.4.5; अग्निहोत्रं हुत्वानीनन्वाधधाति VādhoŚS.
ii.10.1; iii.3.2; विरश्मावादिद्वेऽन्वाधधात् VādhoŚS. iii.3.7; अर्घ्ययुर्गपित्वा प्रतराग्नी-
नन्वाधधाति BhārŚS. iv.1.3; प्रतरग्निहोत्रं हुत्वान्यमाहवनीयं प्रणीयानीनन्वाधधाति
ĀpaŚS. i.1.2; यथारूपं गार्हपत्यादाहवनीयं ज्वलन्तं प्रणीय ममाने वर्चो विवहे-
वित्व्यन्वाधधाति VārāGS. i.1.2.3; ममाने वर्च इत्यन्वाधात्पुत्तरया गार्हपत्यमुत्तरया
दक्षिणाग्निम् HirŚS. i.2.1 (68.8); अन्वाहार्यपचमन्वाधधाति VaikhaŚS. 3.2;
व्याहृतीमिरन्वाधधातीत्येकेषाम् HirŚS. i.2.4 (71.9); अग्निं प्रतिष्ठय देवा गातुविद
इति जपित्वा ममाने वर्च इति सभिघमन्वाधधाति VaikhaŚS. 3.1; आहवनीय-
गार्हपत्यदक्षिणाग्निषु ममाने वर्चः इति सभिघोऽन्वाधधाति विमामम् VaitāSū. 1.12;
यत्र भुक्तं मन्यते तन्निदधात्पत्न्यग्निमन्वाधधाति ĀgñiveGS. i.7.3 (42.9); 1B to kindle
sacrificial fire, cf. अन्वाधानB; 2 to place near on मेसणमुपायामं पवित्रे चान्वाधधात्
VārāGS. 1.28; उत्तराऽसनि ब्रह्मचारिष्य इत्युक्तं पाणिमन्वाधधाति KausŚS. 55.14.
3 to add fuel to sacrificial fire or

अन्वाधान (anv-ādhāna) *n.* A act of adding fuel to sacrifice.
laying fire stick सचतां नः शचीपतिः याधारूपे दशान्वाधान इति SankhSS.
iv.16.5; अग्नीनामन्वाधान इति BaudhSS.iii.34; अयातोऽन्वाधानस्यैव, तत्र

हेतवेकं महारात्र एवमिहोत्रं हुत्वाग्नीन्वाद्याधमिति VādhuŚS.ii.10.1; व्याहृतीभिरन्वा-
धार्थमेकं समामन्त्रितं आपःŚS.i.1.7; पूर्वपुरुषावस्थायां पौर्णमास्यां त्वन्वाधानपरिस्तरणोप-
वासः आपःŚS.i.14.17; अशनमन्वन्वाधानं व्रतोपायनमित्येवमनुपूर्वण्यदेकं समामन्त्रितं
HirŚS. vi.1.21(506.8); प्रातरीपानं हुत्वा ततोऽन्वाधानमाचरेत् LaghuśvaśvaSm.
2.2; विवाहे चोपनयने ...। अन्वाधाने शतं विष्णोन्वाजयेत् दक्षिणान्विताम्
LaghvāśvaśvaSm.15.71; होमः अन्वाधानेऽध्वनादित्पुः CaturCin.i.197.2; अमावास्या-
प्रान्त्वा चतुर्दश्यान्वाधानं क्रियते NyāySu. (So.) 81.10 (on i.2.24); मयान्ते ...।
इत्यपनाहवनीयस्यान्वाधाने करणभूतो मन्त्रोऽव्युप्युता पठयेत् NyāyMaVi. 212.8
(on iii.8.14); 'मयान्ते ... परिगृह्णाती' त्यादावपत्तिं करणविनियुक्तोऽन्वन्वाधानस्य
वर्चःपृथुत्वात्प्राप्तकफत्कल्पनं द्रष्टव्यम् MimāKau. i.11.94.18 (on i.2.45);
लौगाशिया शान्निककण्डा श्राद्धतुल्यमेव वैश्वदेवस्य विहितित्यन्तु पक्षान्मु अन्वाधानमपि
ViraMi. (Śrāddha.) 281.15; अनुप्रवचनीये औपनायनिकाग्रनादेव ततोऽन्वाधानपूर्वक-
मिति अन्वाधानमुक्तवान् ViraMi. (Śaṅkṣkāra.) 442.11; पक्षान्ते कर्म अन्वाधानम्
NirṇaSi. 42.23; अग्नीनाथायान्वाधानप्रयाजादिभिरङ्गानि संपाद्य भावयेत् MānaMe
272.8; 273.3; अन्वाधानं नाम विहरणानन्तरमाद्यो यो धारणार्थः ... कण्ठाध्वाना-
त्पकव्यापारः MayūMali. 852.9 (on xii.1.10); पितृयज्ञं समाप्यैवान्वाधानमिति प्राप्ते
... अन्वाधानपितृयज्ञयोः प्रणयनस्यारम्भे करणे प्रवर्तन्मिहोत्रं हुत्वा
BhāṣṭCin. 14.10 (on xii.2.10); आपन्वाधानमद्यधिः पशुरद्येति सर्वतः। संपादयित्वा
... कुम्बिदक्षिताः Damaru. 40; प्रतिकर्मणि ... व्याहृत्वा होमं करिष्ये। अन्वाया
प्रजापतिं कर्मसंख्यया BālamBha. i.43.20 (on 1.11-12); i.59.9 (on 1.14); पक्षान्ते
कर्म दशंपूर्णमासादिपूर्वाह्नमन्वाधानाख्यं पिण्डयज्ञः पिण्डपितृयज्ञः BālamBha. i.535.2
(on 1.249); B act of kindling sacrificial fire आरुणेः दशान्वाधान इति KauṣiGS
v.8.5; तेन सप्तदशेऽहनीष्टिं न कुर्यान्ब्राह्मणादधीतेति तन्नान्वाधानमेव निषिध्य
न यामः SmṛtiCan. v.43.1; पौर्णमास्यां त्वन्वाधानपरिस्तरणोपवासः संधि
सप्तकाश्यायं सर्वं क्रियते CaturCin. iii (2) 373.14; पण्मुहूर्तमपि ... चतुर्दश
दिनसमन्वयं अन्वाधानेन ग्राह्यम् CaturCin. iii (2) 377.9.

अन्वाधानकाल (anvādhāna-kāla) *m.* [Loc.] at the time of adding fuel to sacrificial fire अन्वाधानकाले ... द्यावापृथिवीभ्यां जुष्टं निर्वपामि AgniveGS. i.7.4 (44.6)

अन्वाधानक्रिया (anvādhāna-kriyā) *f.* act of adding fuel to sacrificial fire अन्वाधानक्रिया ... क्रियते पर्वसंधिषु BrahmandP. i.28.37.

अन्वाधानक्रियाप्राशक्त (anvādhānakriyā-prakāśaka) *adj.* which manifests or indicates the act of adding fuel to sacrificial fire न सेव्याना इत्यन्वा-धाक्रियाप्राशक्तत्वात् ... करणत्वमुपपद्यत इति वाच्यम् *MayaMali.*
339.16 (on iii.8.13)

अन्वाधानदिन (anvādhāna-dina) *n.* day of adding fuel to the sacrificial fire मापमसुरमृधुनासंपरात्रमैयुनाति व्रत्येहनि दर्मयेत् इति। त्रत्याहमन्वाधान-दिनम् SmṛtiCan. ii.434.3; तन् मापासासदिक् पिप्तुस्वितमापि अन्वाधानदिने कृतान्वाधानेन न प्रहयितव्यम् SmṛtiCan. v.410.13; यद्विषुखपर्वणि चतुर्दश्यां प्रातरन्वाधानदिने वेदिकरणसिद्धयर्थम् ... अनावस्थापदेन कर्मैवोच्येत BhāṭṭiDījī. 17.14 (on v.1.16)

अन्वाधानपदार्थ (anvādhāna-padārtha) *m.* act or rite in the form of adding fuel to sacrificial fire आरम्भो नाम पुरुषस्य प्रथमप्रवृत्तिः, न त्वन्वाधान-पदार्थः NvāyMāVi. 427.21 (on ix.1.11)

अन्वाधानसंशान्नाद्य (anvādhāna-paścādbhāva) *m.* occurrence subsequent to the act of adding fuel to the sacrificial fire "शङ्खवेलायामान्वयम्" इत्यादि ... वत्सापाकरणशायवेऽप्यन्वाधानपशान्नाद्यवसुपत्तकालनपायात् ... कर्तव्यमेव
तन्वय BhātDi. ii.281.13 (on vi.4.12)

अन्वाधानपुरःसरम् (anvādhānapurahsaram) *adv.* as preceded by the
act of adding fuel to the sacrificial fire लीनं दिग्बाहुतिं स्मरेत् । आग्न्यसंस्कार-
पूर्णान्वाधानपरस्सरम् ŚivaP. vii.27.17 (577A.3)

अन्वाधानपूर्वकम् (anvādhānapūrvakam) *adv.* as preceded by the act of adding fuel to the sacrificial fire अयोपनयनान्ते आधाय सन्धिं पूर्व

अन्वाधानपूर्वदिने (anvādhāna-pūrvadina) *n.* day preceding the act of adding fuel to the sacrificial fire अपराह्णप्रतिपत्तस्यै रात्रिकालेनाम्नावाक्यामन्वाधानपूर्वदिने क्रियमाणया अस्यास्तत्तन्मघ्यपातावस्यै मानिषमभाक्त् Bhāṇḍi. iv. 237.14 (on xii.25)

iv.237.14 (on *xiii.25*)
अवाधधानपूर्विक (anvādhāna-pūrvikā) *adj.* preceded by the act of
 adding fuel to sacrificial fire 'दक्षिणं पूर्वगात्रे ... मनुष्या आन्त' इत्यदि-
 मन्वाग्वाधदक्षिणान्वाधानपूर्विकस्य यज्ञदीप्तस्य मनुष्यतोतीर्षदिवजस्तत्त्वसूचनात् *Sivārka-*
MaDñ. i.490.24 (on i.3.39)

अन्वाधानप्रभृति (anvādhāna-prabhṛti) *adj.* commencing with the act of adding fuel to sacrificial fire स संगवकाल एव व्रतमुपेयादिति अन्वाधान-प्रभृतीत्येवमन्वयः BaudhŚS. iii.4.14; समे ... यजेतेत्येन ... एकस्मिन्नेव समे तिसृषु पौर्णमासीष्वभावात्सासु चैकैकप्रधानस्यान्वाधानप्रभृतिब्राह्मणतर्पणान्ताङ्गविशिष्टस्य प्रयोगोऽपि नानुपपन्नः MīmāKau. iii (2). 169.20 (on ii.2.3)

अन्वाधानमन्त्र (anvādhāna-mantra) *m., n.* formula to be recited at the time of adding fuel to sacrificial fire अन्वाधानमन्त्रस्य देवतापरिग्रहार्थत्वमपि दर्शपूर्णमासयोराम्नायते NyāyMāVi. 672.10 (on xii.1.12)

अन्वाधानमात्र (anvādhāna-mātra) *n.* mere act of adding fuel to sacrificial fire अन्वाधानमात्रस्य वचनादन्यकालत्वेऽपि तदितरतन्त्रप्रक्रमस्य कालभेदे मानाभावात् BhāṣṭCan. 70.15 (on xv.1.4)

अन्वाधानयोग्य (anvādhāna-yogyā) *adj.* fit for the act of adding fuel to sacrificial fire नपि चतुर्दश्याः परत्र दिने सोमदर्शनादिति, अन्वाधानयोग्य-चतुर्दशीतः परत्र दिने कदाचित्सोमदर्शनभावात् CaturCin. iii (3). 358.7; नायमावास्यायां परतः सोमदर्शनादिति, तस्य ... अन्वाधानयोग्यचतुर्दश्यनन्तरायामावास्यायां सोम-दर्शनासंभवात् CaturCin. iii (2). 359.1.

अन्वाधानरहिता (anvādhāna-rahitā) *adj. (f.)* devoid of adding fuel to sacrificial fire इदं मया कर्तव्यमिति ... तदर्थान्चारम्भणीयान्वाधानरहिताया-पि विकृती सत्त्वात् कर्तव्येव BhāṣṭDi. iii.68.17 (on ix. 1.11)

अन्वाधानवर्जम् (anvādhānavarjam) *adv.* excepting the act of adding fuel to sacrificial fire अग्नीनाम् ... प्रायश्चित्तिरेतदेव होमकालेऽन्वाधानवर्जम् BaudhŚS. iii.336.3.

अन्वाधानवाक्य (anvādhāna-vākya) *n.* sentence referring to the act of adding fuel to sacrificial fire पशान्तं कर्म निर्वर्त्य ... पिण्डयज्ञम् ... कुर्यात् ... इत्यादिनान्वाधानपितृयज्ञश्राद्धानाम् ... अन्वाधानवाक्यस्य चन्द्रादर्शनपदं चन्द्रक्षयपलक्षकमेवेत्युक्तम् BhāṣṭCan. 15.24 (on xiii.2.11)

अन्वाधानवैलक्षण्य (anvādhāna-vailakṣanya) *n.* distinction from the act of adding fuel to sacrificial fire अत एवान्वाधानवैलक्षण्यतासंगतिः MayūMāli. 854.3 (on xii.1.13)

अन्वाधानव्रत (anvādhāna-vrata) *n.* vow or practice of the act of adding fuel to sacrificial fire प्रायणीयाद्योदवसानीयाया इष्टिपशुवन्धेऽन्वाधानव्रतोपायन-जागरणारण्याशनपत्नीसंहननब्रह्मवरणानि न विधत्ते VaikhāŚS.12.15.

अन्वाधानशेष (anvādhāna-śeṣa) *m.* subsidiary of the rite of adding fuel to sacrificial fire पुरुषार्थत्पक्षेऽपि फलवृत्तिः प्रसज्यते। तेनान्वाधानशेषः स्यात् ŚāstrDi. 591.5 (on ix.1.10)

अन्वाधानस्तुति (anvādhāna-stuti) *f.* praise of the act of adding fuel to sacrificial fire वर्तमानपदेशेनान्वाधानस्तुतिमात्रोपयुक्तदित्यर्थः MayūMāli. 853.1 (on xii.1.12)

अन्वाधानाङ्ग (anvādhānāṅga) *n.* subsidiary of the act of adding fuel to the sacrificial fire अन्वाधानाङ्गमारम्भो यदा पुरुषसंस्कृतिः। फलवत्त्वादि-मोऽन्त्यः पुंयोगात्र पृथक्फलम् NyāyMāVi. 427.15 (on ix.1.12)

अन्वाधानादि (anvādhānādi) *adj.* 1 adding fuel to sacrificial fire etc. तदानीमेवाग्नेयस्याष्टकपालस्यान्वाधानादीनि कर्मणि प्रतिपद्यते HirŚS. iii.5.1; पशान्ताः पञ्चदश उपवस्तव्यास्तास्वन्वाधानादिकार्यम्। पशदयः ... ता अभियष्टव्याः SmṛtiCan. v.36.17; परिसमूहनपरस्तिरणान्वाधानादिसिद्धहविरासादनान्तं स्वगुहोक्त-विधिना विधाय VīraMi. (Bhakti.) 101.17; आरम्भश्च ... अन्वाधानादिरूपः प्रथमः पदार्थः BhāṣṭDi. iii.193.20 (on x.1.2); 2 beginning with the act of adding fuel to sacrificial fire एकैकं कर्म अन्वाधानादिब्राह्मणतर्पणान्ताङ्गविशिष्टं भेदेनानुष्ठेयम् MīmāKau. ii.15.6 (on ii.3.3); स च करणगतः क्रियाविशेषोऽन्वाधानादिब्राह्मण-तर्पणान्तक्रियास्य एवेति युक्तं तस्य ... ग्रहणम् MīmāNyāPra. 217.28; अदि-शब्देनान्वाधानाद्यान्वाधानस्यालीपाकतन्त्रपित्रादिगोत्रनामपूर्वकारान्यर्चनात्रयागहोमादयो गृह्यन्ते BalamBha. i.545.6 (on i.249)

अन्वाधानादिक (anvādhānādi-ka) *adj.* act of adding fuel to sacrificial fire etc. (विप्रः) गोदानं षोडशे वर्षे कुर्यात् ... श्राद्धमुपलेपेन पूर्ववत्। विधायोपरि सभिधमन्वाधानादिकम् (कृत्वा) LaghvaŚvaSm. 14.2.

अन्वाधानादिकर्मविशेष (anvādhānādi-karmaviśeṣa) *m.* particular rite such as adding fuel to sacrificial fire द्वितीयादिभार्याश्रयेऽन्वाधानादिकर्मविशेष एवेत्याहः VīraMi. 157.29 (on i.88)

अन्वाधानादिवाक्य (anvādhānādi-vākya) *n.* sentence referring to the act of adding fuel to sacrificial fire अन्वाधानादिवाक्यस्य 'अच्युर्गु वृणीते' इत्यर्च्यु-वाक्यस्य चैकवाक्यतासंपादकपदमात्रम् MīmāKau. ii.346.16 (on iii.3.13); BhāṣṭDi. i.253.20 (on iii.3.6)

अन्वाधानानुष्ठान (anvādhānānuṣṭhāna) *n.* performance of the rite of adding fuel to sacrificial fire तथा सति ... तदङ्गभूतमन्त्रजन्यस्तुति-प्रयोजनसिद्धयर्थम् ... प्रायणीयादिष्वन्वाधानानुष्ठानासिद्धिः MayūMāli. 853.7 (on xii.1.12)

अन्वाधानापकर्ष (anvādhānāpakarṣa) *m.* act of taking away, i.e. trans-fering of the rite of kindling of sacrificial fire अस्ति त्विह गत्यन्तरं चतुर्दश्याम-न्वाधानापकर्षविधानं नाम ... अन्वाधानापकर्षविधानमाश्रीयते CaturCin. iii (2). 357.20; प्रतीयमानान्वयनिर्वाहदङ्कालानुरोधेन प्रधानकालाद्याभावाद्यान्वाधा-पकर्षविधानमेव युक्तम् CaturCin. iii(2).363.15.

अन्वाधानार्थ (anvādhānārtha) *adj.* meant for adding fuel to sacrificial fire सोऽयम् ... पुरा प्रातरग्निहोत्रात् पिङ्गानुपसादयेदन्वाधानार्थान् BaudhŚS. iii.205.10.

अन्वाधानावृत्ति (anvādhānāvṛtti) *f.* repetition of the rite of adding fuel to sacrificial fire यागफलेनैव फलवती स्यात् ... तस्मात् प्रतिप्रयोगमन्वाधानवृत्तौ तदङ्गभूतेयमिष्टिरावर्तनीया NyāyMāVi. 427.19 (on ix.1.11)

अन्वाधानोत्कर्ष (anvādhānotkarṣa) *m.* act of taking over or transferring the rite of kindling sacrificial fire अन्वाधानोत्कर्षः कस्मात्र विधीयते CaturCin. iii (2).356.21; त्रिमुहूर्ता द्वितीया चेति वाक्यमन्वाधानोत्कर्षविधायकमिति निरस्तम् CaturCin. iii (2).362.22.

अन्वाधाय (anvādhā-ya) *ger.* having added fuel to sacrificial fire सर्वान् एषोऽग्नीं कामान्प्रवेशयते योऽग्निमन्वाधाय व्रतमुपैति KāṭhS. 35.17 (iii.62.11); KāṭhS.48.15 (305.20); TaiBr. III.vii.1.1; अग्नीनन्वाधाय शाखामाहृत्य वैश्वेद्या आमिक्षाया वत्सानपाकरोति ĀpaŚS. viii.1.9; अग्नीनन्वाधाय पृथक् शाखे आहृतः ĀpaŚS. viii.5.26; अग्नीनन्वाधाय ... पाणिप्रक्षालनादि कर्म प्रतिपद्यते ĀpaŚS. viii.9.13; viii.13.10; xiii.25.4; अग्नीनन्वाधाय ... यजमानः ... कृण्वं वासः ... परिधत्ते ĀpaŚS. xix. 25.17; अग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वाधाय परिसमूह परित्तवं पुरस्ताद्दिक्षितः ... पर्युक्षणम् ĀśvaGS. i.3.1; अरणिम् ...। प्रक्षिपेद्विना वह्निमन्वाधाय यथाविधि LingaP. ii.25.9; अग्निं संस्थाप्य ... पर्युह्य अन्वाधाय प्रोक्षण्युदकेन ... द्रव्यं प्रोष्य वह्नौ ... रूपमावाहयेत् VīraMi. (Pojā.) 148.19.

अन्वाधाव् (anv-ādhāv-) *1.U.* to run after ता अस्मै प्रजो खनन्ति यावन्तस्तं वाशितामन्वाधावन्ति KāṭhS. 13.4 (i.184.15); यदैव वयं युनजामहा अथान्वाधावताद् JaimiBr. 3.122.

अन्वाधि (anv-ādhi) *m.* [from anv-ādha-] 1 name of a formula (lit. set after) सर्वत्र पुरस्तात् सावित्र उपरिष्ठादन्वाधिः ĀpaŚS. xiv.12.3; 2A) bail or deposit given to anyone for being delivered, mortgage नियन्त्रायिवावित्त-चक्रीताधयो नष्टाः सर्वानिन्दितान्युरुषापरार्थेन GautDS. ii.3.39; एतेनादेशोऽन्वाधिष्व-व्याख्यातौ ArthŚā. ii.75.3 (3.12); अनुमार्गेण कार्येषु अन्यस्मिन्वचनानाम्। दद्यात्स्वमिति या दत्तः स इहान्वाधिरुच्यते KātySm.611; अयं चान्वाधौ नियम-स्संप्रतिपत्त्या दैगुण्यादर्वादगन्वाधौ द्रष्टव्यः SmṛtiCan. iv.334.5; अयं चान्वाधिर्यनस्य दैगुण्ये सति। प्रतिपत्तौ तु दैगुण्यादर्वागपि द्रष्टव्यः VīraMi. (Vyavahāra.) 244.14; 2Aii) object to be delivered चौरैर्भग्नोत्सृष्टो व नान्वाधिमभ्यावहेत् ArthŚā. ii.75.4.(3.12); 2B) guardian (of wealth of a woman) भिक्षुवयन्वाधि-ज्ञातिकुलानामन्यतमे वा भर्ता द्विषन् स्त्रियमेकामनुशयीत ArthŚā. ii.21.1.(3.3); पतिविप्रकारात् पतिज्ञातिसुखावस्थाप्राप्तिकान्वाधिमभिक्षुकीज्ञातिकुलानामन्यतममुपुर्व-गन्तुमशेष इत्याचार्याः ArthŚā. ii.25.9 (3.4)

अन्वाधि (anv-ādhi) *m.* [from anv-ādhyai-] repentance, remorse, MW; APTS [constant anxiety regret (after the committal of a bad act), Apte]

अन्वाधिपत्र (anvādhi-patra) *n.* secondary document of deposit or mortgage अन्वाधिपत्रमाह प्रजापतिः। धनी धनेन तेनैव परमाधिं नयेदिति। कृत्वा तदाधिलिखितं पूर्वं चास्य समर्पयेत् VīraMi. (Vyavahāra.) 142.11; VyavahāMa. 26.1.

अन्वाधिलेख्य (anvādhi-lekhyā) *n.* secondary document of deposit or mortgage अन्वाधिलेख्ये विशेषमाह प्रजापतिः — धनी धनेन तेनैव परमाधिं नयेदिति। कृत्वा तदाधिलिखितं पूर्वं चास्य समर्पयेत् SmṛtiCan. iii.136.7.

अन्वाधिस्त (anvādhi-hasta) *adj.* (used as noun) (one) carrying the object to be delivered in hand सार्थेनान्वाधिस्तो वा प्रदिष्टां भूमिमप्राप्त-धैर्भग्नोत्सृष्टो वा नान्वाधिमभ्यावहेत् ArthŚā. ii.75.3 (3.12)

अन्वाधी (anv-ādhi-) (= anv-ādhyai-) *III.Ā.* to attend after धावपृथिवी अनु मा दीधीयां विधे देवासो अनु मा रंभध्वम् AV.ii.12.5; AV. (P.) ii.5.5; उर्ष नो मित्रावरुणा विहावतम्। अन्वादीध्यायामिह नसखाया TaiBr. III.vii.13.4; TaiĀ. iv.20.3 (538.3) [but MW. to recollect, remember, think of]

अनु मा दीधीयां विश्वे देवासो अनु मा रंभध्वम् AV. ii.12.5; AV. (P.) ii.5.5; 1B to take hold after, to hold on to अन्वारभेयामनुसंरंभेयामेतं लोकं श्रद्धयाः सचन्ते AV. vi.122.3; इममिन्द्रं वहिं पतिमन्वारभध्वम् AV. xii.2.47; AV. (P.) xviii.34.8; त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन ... अन्तरिक्षम्। अंशुर्गृहीत्वा-
न्वारभेयामप्यायन्तां पुनरा यन्तु शूर्पम् AV. xii.3.20; अन्वारभेयां वय उत्तुरवत् AV. xii.3.47; यः क्षुत्रियः प्रतिहितः। सौऽन्वारभते TaiBr. Lvii.9.2; ĀpaSS. xviii.17.3; पुच्छन्वारभन्ते। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै TaiBr. III. viii.22.2; ŚatBr. XIII.ii.3.1; अन्वारभस्य यजमानेत्याहोर्णवन्ति शालूयै द्वारे दक्षिणतः
सोमक्रयण्युपतिष्ठते ŚatBr. III.ii.4.15; पाङ्क्तौ वै यज्ञस्तुधञ्जमेवेतद्यजमानोऽन्वारभते ŚatBr. IV. ii.5.4 1C to touch or hold from behind युजस्य संतर्प्य पत्यन्वारभते TaiS. VI. ii.1.1; ŚatBr. III.iv.1.6; ŚatBr. (K.) IV. iv.1.6; KātySS. iii.7.12; प्राजापत्यं उद्रातां तंस्मादुद्रातान्वारभते MaiS. iii.8.9 (iii.108.9); अथौदुम्वरीं समन्वारभन्ते AitBr. 24.5 (638); KauśiBr.27.6 (132.19); ŚāṅkhāSS. x.21.6; तामन्वारभत आयोष्ठा सद्ने सादयामि PañcBr. vi.4.3; योऽपित्रतः स्यात्तोऽन्वारभते ŚatBr. III.vi.3.2; KātySS. viii.6.36; अध्वर्युं यजमानस्तुदेनं परोक्षमन्वारभते ŚatBr. (K.) IV. viii.1.9; ĀpaSS. xi.16.14; उद्राता प्रथमेन कर्मणोऽदुम्वरीमन्वारभते JaimiBr. 1.70; ऋतस्य पत्यामन्वेमि होतैत्यभिक्रयसंसेध्वर्युमन्वारभत पार्श्वस्थेन पाणिना ĀśvaSS. I. i.3.25; समिष्ट्यनुह्यमानमन्वारभते ŚāṅkhāSS. iv.11.2; i.6.3; होतृयमसमन्वारभते ŚāṅkhāSS. vii.5.9; अग्निहोत्राय सह पित्रा ... दक्षिणेऽस्सेऽध्वर्युमन्वारभते BaudhSS. i.100.1; अपि वाध्ययुर्वव जुह्यात्। अन्वारभेयातामितरौ BhārSS. viii. 9.11; ĀpaSS. viii.6.26; उपहूयमानामन्वारभते अध्वर्युयजमानश्च ĀpaSS. iii.2.8; iii.9.8; MānSS. 22.5; अध्वर्युं प्रस्तोतान्वारभते ĀpaSS. xii.17.1; MānSS. 76.7; अहं परस्तादित्यादित्यं यजमानोऽन्वारभत आ होमात् ĀpaSS. xiii.9.13; अध्वर्युं दीक्षिता अन्वारभन्ते ĀpaSS. xxi.3.11; अध्वर्युवां जुह्यादन्वारभेयातामेतौ VarāSS. Lvii.2.34; अवात्तरेडामादधाति। ... इडां च। सर्वेऽन्वारभन्ते KātySS. iii.4.12; xi.1.18; पवमानेपूद्रातरमन्वारभेर्न KātySS. xiii.1.11; इडामुपहूयमानं होतारमध्वर्युराग्निधः पत्नी चान्वारभन्ते VaikhāSS. 7.21; 10.15; दीक्षितधेत् सर्वा इडा अन्वारभते LātyāSS. v.10.2; DrāhySS. xv.2.3; निःसर्पत्स्वन्वारभते LātyāSS. v.10.18; DrāhySS. xv.2.18; सकृशपाणिः कुशोर्होतारमन्वारभते KauśiGS. i.18.3; यज्ञोपवीतं कृत्याप आघम्य दक्षिणतः कुमार उपविश्यान्वारभते BhārGS. 1.3 (3.17); दक्षिणत एरकायां भार्यामुपवेश्योत्तरतः पतिरुभावन्वारभेयातां स्वयमुद्घे-
जुह्यात् JaimiGS. 1.20 (20.6); पशुधाचक्यं प्रतिप्रस्थातान्वारभते। ... अन्वारभते सुशति ViraMi. (Samskāra.) 975.16; शुक्राग्र्यग्रहं होमकाले यजमानोऽन्वारभते MayūMāli. 671.6 (on x.2.18); 2 to follow, to accompany विश्वे देवासो अनु मा रंभध्वम् AV. ii.12.5; अनु त्वेन्द्रारभामहे स्यामं सुमती तवं AV. v.8.9; AV. (P.) vii.18.8; अकर्मणिमधिपामस्य देवमन्वा रप्स्व सहसा दैव्येन AV. (P.) ix.18.6; त्रिरेकादशा विश्वे वैधानरा महि शान्तावनु व आ रभध्वम् AV. (P.) xv.9.6; अन्वारभेयामनुसंरंभेयामेतं लोकं श्रद्धधानास् सचन्ते AV. (P.) xvi.51.7; ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते TaiS. III. i.1.4; ऋक्सामे ... अहोरात्रे अंभवताम् ... तौ वा एतमहिमानां अन्वारभते संपरिणाय MaiS. iii.6.6 (iii.67.10); अग्निर्देवानां पथिकृतेष्वेवांवारभते KāthS. 10.5 (i.129.5); बृहस्पतिरितस्य देवता य आनुजावरस्तमेवान्वारभते KāthS. 11.4 (i.147.15); इन्द्रं वयं धनपतिं सुवृमन्वारभामहे KāthS. 21.14 (ii.56.17); यदाधवालः प्रस्तारो भवत्यैवधा उद्यावौ प्रजापतिवेवान्वारभते KāthS. 24.8 (ii.99.13); KapiKaS. 38.1 (205.10); KāthS. 30.3 (ii.184.7); KapiKaS. 46.6 (280.18); विद्यावन्तं विद्यान्वारभते कर्मवन्तं कर्म BrahmiSi. i.32.5; BrahmiSūBh. (Śaṅ.) 724.6 (on iii.4.11); कर्म विहितं प्रतिपिद्धं च ... अन्वारभते अन्वारभते अनुगच्छतः BrĀraUBh. (Śaṅ.) 606.19 (on iv.4.2); 3 to commence or begin कौमारो लोको अंजनिष्ठ पुत्रोऽन्वारभेयां वयं उत्तुरावत् AV. xii.3.47; AV. (P.) xvii.40.8; अयं यद्गृहीत्वान्गिन प्रप्यन्ति यज्ञं वा एतंयजमानोऽन्वारभते MaiS. iii.9.1 (iii.112.3); तैज एवं ब्रह्मवर्चसमन्वारभन्त MaiS. iv.6.3 (iv.82.9); iv.6.8 (iv.90.6); पूषा स्वगाकारैस्त इमं यज्ञमवन्तु ते मामवन्तु व आरभेऽनु भारमध्वम् KāthS. 35.2 (iii.51.15); KapiKaS. 48.3 (297.21); इमं यज्ञमवन्तु ते ĀpaSS. xiv.17.1; xiv.28.5; पौर्णमास्यामन्वारभते ŚatBr. XI.1.1.7; अन्वारभन्त इदं प्रत्यक्षं विस्जत इति वदन्तस्तु यदि कामयेतान्वारभते ŚatBr. (K.) IV. vi.3.2; अन्वारभे कपोतो वै प्रियाया गुणकीर्तनम् BrahmiP. 80.29; आत्रेयः ...। अन्वारभेऽय सत्राणि BrahmiP. 140.2; (caus.) to cause to commence or begin पत्यंवेक्षतेऽन्वारभ्यो वा एष यज्ञस्य पत्या। यज्ञमेनामन्वारभयति MaiS. iv.1.12 (iv.15.8); 4 to grasp, to seize वातं प्राणं मर्नसान्वारभामहे। प्रजापतिं यो भुवनस्य गोपाः TaiBr. III.vii.7.2; TaiĀ. x.47.1 (917.4); 5 to keep or to have contact with आनीयमान एषानु चारभेत वाचं च यच्छेदिति कात्यः BaudhSS. iii.12.11; अयं यदि ग्राममर्यादां नदीं वाग्नीततिहरेयुरेतामेवाग्नीन्द्रियमाणान्वारभेयाताम्

BaudhSS. iii.387.1; चतुर्गृहीतं गृहीत्वान्वारभस्य यजमानेत्याह KātySS. vii.6.12; यावत्सो ग्राममर्यादा नद्यश्च तावतीरतिक्रामन्तमन्वारभेयाताम्। यदि नान्वारभेयातामन्यो लौकिकाः संपधेरन् HirPiMe.ii.11.6; 6 to pursue, to practise जाता संसर्ग-
वशतस्तस्मिन्नेव च जन्मनि। वध्यते मुच्यते वासी स्वयमन्वारभेदेतः YōgVā. iv.59.54; 7 to refer again, cf. अन्वारभ 2C; 8 to follow up to the completion, cf. अन्वारभ 4 [to place oneself behind or at the side of, MW.]

अन्वारभमाण (anv-ārābhamaṇa) *adj.* A touching or holding from behind तं वा अन्वारभमाणः परोक्षमन्वारभते ŚatBr. (K.) IV. viii.1.9; B commencing, performing प्रथमं चातुर्मास्यान्वारभमाणस्य व्याहृतिर्भिदीया-
सादयति VaikhāSS. 8.5.

अन्वारभ्य (anvārābh-ya) *ger.* 1 having followed, having accompanied अथो देवतां एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति TaiS. II.ii.5.5; V.iii.9.2; तस्मादेवमु-
होदायुषा स्वायुषेत्याह देवतां एवान्वारभ्यत् TaiS. VI.i.11.1; तमेवान्वारभ्य समष्टौ TaiS. VII.iii.1.1; तं देवा अन्वारभ्य स्वर्गं लोकमायन्यदाधवालः प्रस्तारो भवति KāthS. 24.8 (ii.99.12); KapiKaS. 38.1 (205.8); 2A having touched, having held from behind ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्युपर्याहरेकधैव यजमान आरुर्ध्वति TaiS. II.iii.11.4; अध्वर्युमेव जुह्वतमन्वारभ्य प्रतीकैरनुमन्वयेत KauśiBr. 7.4 (30.15); सुचौ कृत्या दक्षिणेन प्रतिप्रस्थातृवासोऽन्वारभ्याह ŚatBr. II.v.2.38; औदुम्बरे-
मन्वारभ्यासते ŚatBr. IV. vi.9.22; ŚatBr. (K.) I.v.1.34; तेऽयमित्युष्यासु सुब्रह्मण-
मेकमन्वारभ्याह ŚatBr. (K.) VI.ii.1.16; उपविश्याध्वर्युदक्षिणेन प्रदेशेन भूमिमन्वारभ्य जपति ŚāṅkhāSS. i.5.8; i.6.3; अध्वर्युमन्वारभ्योद्वयप्रणिति जुह्वतं याजमानं मनो मे मनसा दीक्षताम् ŚāṅkhāSS. v.4.1; पश्चात्तेषां प्रादुर्पविश्य तदन्वारभ्या-
नुसुजन्गव्यत आस्त आधिसर्पणात् ŚāṅkhāSS. xvii.13.12; वसूनां पवित्रमिति शतधारां वसूनां पवित्रमिति सहस्रधारमिति तदन्वारभ्य वाचंयम आस्ते BaudhSS. i.4.11; सपवित्रां कुम्भीमन्वारभ्य वाचं यच्छति BhārSS. i.13.1; ĀpaSS. i.12.5; MānSS. 11.4; HirSS. i.3.27. (96.6); इधमसंनहनायगार्नीधोऽन्वारभ्य क इधमोद-
विष्यति ... स इदम् ... मन्त्रं संनमति ĀpaSS. ii.15.2; मध्यमं परिधिमन्वारभ्य संप्रेष्यति ĀpaSS. iii.7.10; MānSS. 23.15; सुद्यमन्वारभ्य वागस्यैनीत्यनुमन्वते ĀpaSS. iv.9.5; यजमानोऽध्वर्युमन्वारभ्य पञ्च जुहोति ĀpaSS. x.8.7; अध्वर्यु-
शकटमन्वारभ्य संप्रेष्यति ĀpaSS. x.28.4; सर्वासु सुब्रह्मण्यासु सुब्रह्मण्यमन्वारभ्य यजमानो जपति ĀpaSS. x.28.5; सुचं वायव्यं घमसं चान्वारभ्याश्रयवत् ĀpaSS. xii.20.22; ब्रह्मण इतर ऋत्विजो हस्तमन्वारभ्य यजमानं पर्याहः ĀpaSS. xix.24.6; बालधावधमन्वारभ्य बहिष्पयमानं सर्पन्त्यग्निर्धृतिं ĀpaSS. xx.13.4; दक्षिणेन पाणिना दक्षिणमध्वर्योरसमन्वारभ्य जपति ĀpaSS. xxiv.12.7; ŚāṅkhāSS. ii.4.4; KauśiGS. ii.2.12; ii.2.15; HirGS. i.5.8; AgniGS. i.13 (8.1); द्रुमपतिं पृथिवीं दहेति तस्मिन् कपालमुपधायाचान्वारभ्यापानेऽग्निमामावर्तं जहीत्यङ्गारं बहिर्भस निरस्यति MānSS. 14.12; यूपतत्रमुच्य पशुमन्वारभ्याश्वावयति MānSS. 53.11; कुमारो दक्षिणेन पाणिना दक्षिणं पादमन्वारभ्याह ĀpaGS. iv.11.8; BālamBha. i.49.30 (on i.14); यत्सम् अन्वारभ्य ... वाचं विस्जेतुं ĀpaGS. vi.14.8; BhārGS. 1.19 (19.9); वासः परिधायाचान्वारभ्याधारावाज्यभागी हुत्वा ... उत्तरार्धं जुहोति MānGS. i.10.8; i.22.3; हृदयदेशमन्वारभ्य जपेत् VarāGS. 5.21; प्रेतस्य दक्षिणं बाहुमन्वारभ्याहवनीये जुहोति BaudhPiMe. i.1.16; ii.5.1; अन्वारभ्यापस्येन (v.1) अन्वारभ्यापस्येन पाणिना दक्षिणेन तु BrParāSm. 2.176; VrGautSm. 561.12 (8); अन्वारभ्य च सत्येन कुर्यादुल्लेखनादिकम् GobhiSm. 2.123; साध्यं क्षीरार्णवे पथे चन्द्रमण्डलमध्यम्। अन्वारभ्य जपेद् ध्यात्वा IsānSiPa. i.45.55; ज्योतिष्टोमे अध्वर्युं प्रस्तोतान्वारभते ... उद्रातारं प्रतिहर्तव्यादिक्रमेण अन्वारभ्य प्रसर्पतामध्वर्युदीनम् ... क्रमेणान्वारभ्यविच्छेदः स्यात् UpaParā. 5.15; MayūMāli. 502.4 (on vi.5.17); 2B having held on to मुदनुची दक्षिणा यां ददाति सैति दक्षिणामन्वारभ्य यजमानः ŚatBr. I. ix.3.1; IV. iii.4.6; ŚatBr. (K.) II.viii.4.1; V. iv.1.5; 2C having seized or grasped वाससि परिधायावन्नुहः पुच्छमन्वारभ्युपव्यत्यन्यः ŚatBr. XIII.viii.4.6; 3 having commenced or started यज्ञमन्वारभ्य ... दक्षिणां ददाति ... यजमानः ... स देवयानो वा ŚatBr. (K.) II.viii.4.1; V. iv.1.5; एते पुष्कल्विजः पाङ्क्तो हि यज्ञस्तुधञ्जमन्वारभ्येति यजमानः ŚatBr. (K.) V.iii.1.3.

अन्वारभ्य (anv-ārābhya) *adj.* A to be grasped or seized ब्रह्मवादिनां वदन्त्यन्वारभ्यः पशुर्नान्वारभ्या इति TaiS. VI.iii.8.1; B to be held on to नैव यजमानेनान्वारभ्यो मृत्युवे छेते नृपतिं ŚatBr. III.viii.1.10.

अन्वारभ्य (anv-ārāmbhá) *m.* 1 act of commencing or beginning sacrifice यजमानस्यैवैय यज्ञस्यान्वारभ्योऽनवच्छिद्ये TaiS. VI.ii.11.5; VI.ii.9.2; एष वै पत्या यज्ञस्यान्वारभ्यः MaiS. i.4.8 (i.56.11); i.11.8 (i.169.15); iii.7.9 (iii.88.7) = iii.8.7 (iii.103.17); iv.4.5 (iv.56.1); KāthS. 14.8 (i.207.7); 24.8 (ii.98.14); 32.4 (iii.22.13); KapiKaS. 37.5 (199.1); 40.1 (220.4); 47.9 (292.23); TaiBr. I.iii.7.2; अन्वारभ्यो वा एष यज्ञस्य पत्या यज्ञमेनामन्वारभयति

MaiS. iv.1.12 (iv.15.7); बद्धेन जुहोति दक्षिणानां वा एषोऽन्यारम्भो यो गच्छ MaiS. iv.8.2 (iv.108.10); 2A name of an initiatory rite or sacrifice आयतेऽन्यारम्भस्यैव यामांसाचारम्भं षीर्णमास्याः समनोपवसयं करोति BaudhŚS. i.67.18; उक्तोऽन्यारम्भोऽथ वै भवत्युपयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नापश्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षमपश्यत् BaudhŚS. ii. 187.3; 2B initiatory formula (having the word *anvārambha*) अर्थेन यज्ञस्यान्यारम्भं वाचयति BaudhŚS. i.161.11; iii.85.15; 2C act of referring again योगफलमुपसंहृत्य पुनरन्यारम्भेण योगस्य कर्तव्यता उच्यते GitāBh. (Sañ.) 198.2 (on 6.23); 3 act of touching ईषया अन्यारम्भ इति सूत्रं वीधायनस्यानन्यारम्भेयत्वां प्रत्यक्षं द्रवमन्त्रं जपेत् BaudhŚS. ii.91.5; अहरह्यौगामिकोऽन्यारम्भाचारोहापुमृत्यावहसंतानाद्य वसतोर्वरीर्यावर्हिः पयसा दोहम् MānŚS. 166.7; प्रतिपथध्वजयोऽन्यारम्भेण वयोद्वारेण वषट्प्रणवे च सकृददित्योपस्थानम् VārāŚS. III. ii.6.45; अवमिवति गृहपत्यन्यारम्भः KātyŚS. xii.1.12; आन्येन पद्याहुतीजुहोति। आसु च न ब्रह्मणोऽन्यारम्भः ViraMi. (Samskāra.) 946.24; 976.6; परस्परमन्यारम्भः श्रुतः अर्घ्येयं प्रस्तोता संतनुवात् MayūMāli. 504.2 (on vi.5.17); 4 following up to the completion अशक्तैश्चेत्यवयवमन्त्रां कृत्वा अन्यारम्भं बान्धवैः स्वजनैः कारयेत् CaturCin. iii(2).1162.8; देवतः । ... आरभेत् नवैः पात्रैरन्यारम्भं च बान्धवैः ViraMi. (Śrāddha.) 182.30; 183.1.

अन्वारम्भकर्तृत्वं (anvārambha-kartṛtva) *n.* agency for touching from behind यस्तुतस्तु पत्नीकर्तृकेऽवधातेऽन्वारम्भकर्तृत्वनात्रणाध्ययोः कर्तृत्यायोगात् MīmāKau. ii.237.9 (on iii.2.6)

अन्वारम्भण (anv-ārambhaṇa) *n.* 1A act of touching from behind
दानवाचनान्वारम्भणवरवरणव्रतप्रामाण्येषु यजमानं प्रतीयात् KātyŚS. i.10.12; व्याख्यातः
शुक्रस्यान्वारम्भणम् HirŚS. x.4.32 (1079.22); अथात्यन्तप्रेक्ष्यो घृन्दनेऽन्वारम्भण
... सर्वत्र कनिष्ठस्थयमा अनुपूर्वा HirPiMe. i.1.4; विहितस्यान्वारम्भणस्य विच्छेदे
प्रायश्चित्तमुच्यते ŚrūtaPra. iA.86.14 (on i.1.1); (समन्वारम्भणात्) अन्वारम्भणम्
- स्पर्शः तेन संबन्धो विवक्षितः ŚrūtaPra. ii.539.13 (on iii.4.5); द्वितीयाद्यश्च
रान्वारम्भणहविर्भिमर्शनं डान्वारम्भणादिरूपेभ्यः MayūMāli. 84.10 (i.14.13);
1B connecting link अन्वात्तीयैः कृतं कर्तुं न सिध्यति। अन्वारम्भणानान-
दावौदुष्यर्यावर्तिनः। स्वरूपासंभवदाष्टः शरीरेणैव कर्तुं ŚlokaVār. 5(17).
90 (711.5); 2 co-existence, cf. अन्वारम्भणप्रतीति.

अन्वारम्भणप्रतीति (anvārambhaṇa-pratīti) *f.* knowledge of co-existence 'तं विद्याकर्मणी समन्वारभते' इत्येकस्मिन्नेव पुरुषे द्वयोरन्वारम्भणप्रतीतिः ... विभागस्य दर्शनीयत्वात् ŚrūtaPra. ii. 546. 22 (on iii.4.20)

अन्वारम्भणीय (anv-ārambhaṇīya) *n.* initiatory rite सौत्रान्मिसोमेषु बहुशो विधिष्वेतेषु तदेवान्वारम्भणीयं च कृत्वाग्नीसंदर्धतः VaidhāSS. xx.31.4.

अन्वारम्भणीयतस्त् (anvārambhaṇīya-tas) *adv.* as compared to initiatory
 title भार्यानाशे नाशेन पुनः संस्कारे बाधकाभावात्। वाचनिकः क्रयः इति
 प्रपञ्चः। वचनस्यान्वारम्भणीयतः पूर्वं भार्याविनाशेऽप्युक्तक्रमेणापत्तेः BālanBha.
 i.242.7 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयता (anvārambhaṇīya-tā) *f.* the state of being eligible for the initiatory rite यजमानस्यान्वारम्भणीयता संस्कृतत्वाद् तथा पुनः संस्कारतः संप्रवर्ति BālamBha. i.242.5 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयदेवता (anvārambhaṇīya-devatā) f. deity of initiatory
rite पूर्व तु दर्शपूर्णमासभ्यामन्वारम्भणीयदेवताभ्यां जुहुयात् ŚāṅkhāGS. i.3.6;
VirāMi. (Śarīskāra.) 898.8. to be sacrificed (to be

अन्वारम्भणीया (anv-ārambhaṇīyā) f. initiatory rite or sacrifice (to be performed at the beginning of Darśapūjanamāsa sacrifices) दर्शपूर्णमासावारम्भ-
मानंऽन्वारम्भणीयायम् ऽश्वाऽऽi.ii.8.1; पूर्वा दर्शपूर्णमासायामन्वारम्भणीयंतिः Śākhā-
ऽऽii.4.1; बहुषु व्यतीतेष्वन्वारम्भणीया स्यादिति Baudh.ऽऽ.iii.331.7; अन्वारम्भ-
णीयामिष्टिं निर्वपति Bhār.ऽऽ.v.15.9; सैषान्वारम्भणीयायाः स्थानं प्रत्येति Bhār.ऽऽ.
viii.1.5; Āpaऽऽ.v.23.4; viii.1.3; Hir.ऽऽ.iii.5.21 (326.4); iv.1.4 (394.15);
v.1.2 (448.3); Vaikhā.ऽऽ.1.17; अन्वारम्भणीया विकृती न स्यात् Āpaऽऽ.
xxiv.4.19; अन्वारम्भणीयायाः सप्तान्याहुतीर्नृहेति Vāra.ऽऽ.i.iv.4.40-41; अन्वारम्भ-
णीयान्निर्वप्यैव एकादशकपालः सरस्वत्यै चरुः सरस्वते द्वादशकपाले दर्शपूर्णमासारम्भे
Kāty.ऽऽ.iv.5.22; मयिचुरी गावावन्वारम्भणीयायां ददाति Hir.ऽऽ.vi.5.39 (534.3);
iii.5.29 (327.6); अमावास्यायां ऋचिष्यन्त्यामादधानस्य नान्वारम्भणीयानेयमेवाध्य-
कपालं निर्वपेत् Vaikhā.ऽऽ.1.17; मयिचुरी दक्षिणान्वारम्भणीयायामिष्टौ Lāṭyā.ऽऽ.
iv.12.14; Drāhy.ऽऽ.xii.4.19; संवत्सरादूर्ध्वं परीजं नाम स्थली कुर्वन्नेवे-
तस्यामनीनाद्या यथाकालमन्वारम्भणीयमिष्टा प्रसूयेत् Lāṭyā.ऽऽ.x.19.1; निर्वपेत्सुवा-
रितेऽप्यन्वारम्भणीया कृत्वथैव भवत्येव TupT. 196.3 (on 2.71); अन्वारम्भणीया विकृतिश्चपि
दर्शपूर्णमासारम्भे चोदिता ManuBh. i.113.7 (on 2.71); अन्वारम्भणीया विकृतिश्चपि
स्यात् NyāyMaVi.9.5 (on i.1.0); प्रयोजनं पवमानेष्टिषु पूरणे अन्वारम्भणीया

Bhāṣṭi. ii.24.7 (on iii.6.4): अन्वारम्भणीया वैमृद्धान्येनैव नातिदेशः Bhāṣṭi. ii.25.17 (on iii.6.6): याज्ञिकनाम् ... अन्वाधानमेव तत्त्वेनारम्भपदार्थः । तदया चान्वारम्भणीया तत्कार्यप्रयुक्ता Bhāṣṭi. iii.67.18 (on ix.1.11): अन्वारम्भणीयायां तु साहित्यदेविका Bhāṣṭi. iii.135.8 (on ix.2.17): अन्वारम्भणीया किं ज्योतिषोपायः शुभतीक्ष्णणीयादित्यु ... कर्तव्या Bhāṣṭi. iii.193.17 (on x.1.2): दर्शपूर्णमासावारपर्यन्तादि विहिताया अन्वारम्भणीयाः पुरुषसंस्काराद्वारा आरम्भार्थ-त्वम् MayūMāli. 435.10 (on v.3.11); 649.34 (on x.1.2)

अन्वारम्भणीयाकरण (anvārambhaṇīyā-karaṇa) n. performance of
 initiatory rite एवंविधावान्तरसङ्ख्यात्पूर्वमन्वारम्भणीयाकरणापत्तिः BhāṇDī. iii.70.24
 (on ix.1.11)

अन्वारम्भणीयाज्यम् (anvārambhaṇīyā-janya) *adj.* to be produced from initiatory rite or ceremony अन्वारम्भणीयाज्यस्योपकारस्य यावज्जीवसत्त्वे विकृतिष्वपि प्रसङ्गात् BhaṇDī. iii.72.1 (on ix.1.11); अन्वारम्भणीयाज्यः संस्कारः कर्त्रोरन्यतरस्य यावज्जीवमस्ति BālaṃBha. i.242.18 (on i.89)

अन्वारम्भणीयात्वं (anvārambhaṇīyā-tva) *n.* the state of being initiatory
 rite 'अन्वारम्भणीयेष्ट्या यस्य' इति संकल्पस्य ... अन्वारम्भणीयात्वावच्छिन्नोद्देश्यताक-
 प्रवृत्तिविययत्वाभावात् BhāṣṭDi. iii.196.20 (on x.1.4)

अन्वारम्भणीयादि (anvārambhaṇīyādi) *adj.* initiatory rite etc. न ह्यन्वा-
रम्भणीयादिसंस्कारवान्वारम्भणीयादौ शास्त्रेण प्रयुज्यते Āpara. 1155 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयादिक (anvārambhaṇīyādi-ka) *adj.* initiatory rite etc. न
 च संस्कारार्थमन्वारम्भणीयादिकं स्वातन्त्र्येण शक्नोति भार्या कर्तुम् Āpār. 115.5
 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयानुष्ठान (anvārambhaṇīyānuṣṭhāna) *n.* performance of
 initiatory rite अपूर्वाधाने पत्यनुष्ठेने सांन्यानुष्ठानान्वारम्भणीयानुष्ठानयोः
 प्रादौ केचित्सु इत्यादिवचनं स्पष्टपपूर्वाधानमेव गमयति BālamBha. i.243.13
 (on 189)

अन्वारम्भणीयान्तं (anvārambhaṇīyānta) *adj.* ending with initiatory
rite of Darśapūrnāmāsa कुरुक्षेत्रे परिणहिस्थलेऽग्न्याधेयमन्वारम्भणीयान्तं भवति
KātyŚS. xxiv.6.34.

अन्वारम्भणीयापत्ति (anvārambhāṇīyāpatti) *f.* undesired contingency of (performing) initiatory rite 'साङ्गेन ... हव्ये' इत्येवोविशसकल्पविषयकप्रवृत्तः ... ततः पूर्वमन्वारम्भणीयापत्तिः BhāṇDī. iii.70.21 (on ix. 1.11); अग्निहोत्रोत्प्रेष्यप्रवेणीयापदद्वयस्यपि ... अन्वारम्भणीयापत्तेः BhāṇDī. iii.196.12 (on x. 1.3)

अन्वारम्भणीयापूर्वम् (anvārambhaṇīyāpūrvam) *adv.* prior to initiatory rite एकभार्यस्याप्यहितानेरन्वारम्भणीयापूर्वं भार्यामरणे “भार्यायै पूर्ववारिण्यै” इत्यादि-
यत्वननम् BālamBha. i.241.23 (on l.89)

अन्वारम्भणीयाभाव (anvārambhaṇīyābhāva) m. absence of initiatory
rite राजसूयगतेष्टिपशुवन्त्यादौ च अन्वारम्भणीयाभावस्य दशमे वक्ष्यमाणत्वात्
Bhāṭṭi. iii.71.10 (lx. 1.11)

अन्वारम्भणीयावत् (anvārambhaṇīyā-vaṭ) *adv.* like an initiatory rite
 अन्वारम्भणीयावत् सकृदेव करणं स्यात् BalaKr. ii.83.13 (on 3.212 (†222));
 ललिताक्रारम्भासूचमेव --- महागणपतेरुपास्तिरन्वारम्भणीयावत् सकृदेव कार्या
 SemBa. 10.29.

अनारम्भणीयावाक्यशेषे (anvārambhaṇīyā-vākyaśeṣa) *m.* elliptical sentence prescribing initiatory rite अनारम्भणीयावाक्यशेषे अनावाक्यद्वाराच्यो समनाधिकरणौ दर्शयिष्यति TaṇṭVār. 470.12 (on ii.2.3); न च दर्शनादस्याप्रसिद्धत्वं नारम्भणीयावाक्यशेषेऽभावात्स्याप्राप्यत्वेन प्रसिद्धत्वात् SaṅgDī. 403.1 (on iv. 4.11); अनारम्भणीयावाक्यशेषे च ... दर्शनाभावात्स्यादयोः ... वाक्योक्त्यामिमांसाज्ज्ञेते MīmāKas. iii (2).155.13 (on ii.2.3)

अन्वारम्भणीयाविधि (anvārambhaṇīyā-vidhi) m. injunction of initiatory
rite अन्वारम्भणीयाविधिवत्प्रत्यये 'दर्शो वा ...' इत्युपक्रम्य 'अप्रवक्ष्यामि' इति
प्रत्ययान्तं वाच्यं Tām.Ra. 224.7 (on iv.4.29)

अन्वार्म्भणीयाविरोध (anvārambhāṇīyā-virodha) *m.* contradiction to the initiatory rite अन्वार्म्भणीयाविरोधादिति कपर्दिना हेतुनिर्देशात् BālamBha. j 241.22 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयेष्टि (anvārambhaṇīyeṣṭi) f. initiatory rite or sacrifice
 'अन्वारम्भणीयेष्ट्या यक्ष्ये' इति संकल्पस्य ... अन्वारम्भणीयात्वाच्चित्रोद्देश्यस्य-
 ताकस्मृतिविषयत्वाभावात् Bhāṣṭi.iii.196.20 (on s.14); अन्तेकादिभिरपि चैव विधि-
 तः सन्वारम्भण्यते तैत्ति अन्वारम्भणीयेष्टिक् VirāMi. (Sanskara.) 502.21.

अन्वारम्भणीयोत्तरम् (anvārambhāṇīyottaram) adv. after initiatory rite
अन्वारम्भणीयोत्तरं मृतया अन्वारम्भणीयविरोधाय श्रौतमन्त्रिर्निर्वाहः BālamBha.
i 241.23 (on 1.89)

124120

अनु मा दीधीयां विश्वे देवासो अनु मा रंभध्वम् AV. ii.12.5; AV. (P.) ii.5.5; 1B to take hold after, to hold on to अन्वारंभेधामनुसंरंभेधामेतं लोकं श्रद्धधानाः सचन्ते AV. vi.122.3; इममिन्द्रं वह्निं प्रिमन्वारंभध्वम् AV. xii.247; AV. (P.) xviii.34.8; त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन ... अन्तरिक्षम्। अंशुशुभीत्यान्वारंभेधामायायन्तां पुनरा यन्तु शुष्पम् AV. xii.3.20; अन्वारंभेयां वय उत्तरावत् AV. xii.3.47; यः क्षत्रियः प्रतिहितः। सोऽन्वारंभेते TaiBr. I.vii.9.2; ĀpaŚS. xviii.17.3; पुष्कमन्वारंभन्ते। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै TaiBr. III. viii.22.2; ŚatBr. XIII.ii.3.1; अन्वारंभस्य यजमानेत्याहाणोपवन्ति शाल्ये द्वारे दक्षिणतः सोमकृपयपुतिष्ठते ŚatBr. III.ii.4.15; पाङ्गो वै यस्तस्यज्ञमेवंतवृजमानोऽन्वारंभते ŚatBr. IV. ii.5.4 1C to touch or hold from behind. यज्ञस्य संतत्यै पत्न्यन्वारंभते TaiS. VI. ii.1.1; ŚatBr. III.iv.1.6; ŚatBr. (K.) IV. iv.1.6; KātyŚS. iii.7.12 प्राजापत्यं उद्गातां तंसमुद्गातान्वारंभते MaiS. iii.8.9 (iii.108.9); अथौदुन्वर्यं समन्वारंभन्ते AitBr. 24.5 (63.8); KauṣiBr.27.6 (132.19); ŚāṅkhāŚS.x.21.6; तामन्वारंभत आयोष्टा सचने सादयामि PañcBr. vi.4.3; योऽपिप्रतः स्यात्तोऽन्वारंभते ŚatBr. III.vi.3.2; KātyŚS. viii.6.36; अर्ध्वं यजमानस्तुदेनं परीक्षामन्वारंभते ŚatBr. (K.) IV.viii.1.9; ĀpaŚS. xi.16.14; उद्गाता प्रथमेन कर्मणोदुन्वर्यमन्वारंभते JaimiBr. 1.70; ऋतस्य पन्थामन्वेमि होतेत्यभिप्रायासेऽध्वर्युमन्वारंभत पार्थस्थेन पाणिना ĀśvaŚS. I. i.3.25; समिष्टयजुर्हयमानमन्वारंभते ŚāṅkhāŚS. iv.11.2; i.6.3; होतृयजममन्वारंभते ŚāṅkhāŚS. vii.5.9; अग्निहोत्राय सह पित्रा ... दक्षिणेऽन्तेऽध्वर्युमन्वारंभते BaudhŚS. i.100.1; अपि वाध्वर्युवै जुहुयात्। अन्वारंभेयतामितरी BhārŚS. viii. 9.11; ĀpaŚS. viii.6.26; उद्ब्रूयमानमन्वारंभते अध्वर्युर्मजानमश्च ĀpaŚS. iii.2.8; iii.9.8; MānŚS. 22.5; अध्वर्युं प्रतोतान्वारंभते ĀpaŚS. xii.17.1; MānŚS. 76.7; अहं परस्तादित्यादित्यं यजमानोऽन्वारंभत आ होमात् ĀpaŚS. xiii. 9.13; अध्वर्युं दीक्षिता अन्वारंभन्ते ĀpaŚS. xxi.3.11; अध्वर्युर्वा जुहुयादन्वारंभेयतामितरी VāraŚS. I.vii.2.34; अवान्तरंजामादधाति। ... इडां च। सर्वेऽन्वारंभन्ते KātyŚS. iii.4.12; xi.1.18; परमानेषूक्ततारमन्वारंभेरन् KātyŚS. xiii.1.11; इडामप- ह्वयमानं होतारमध्वर्युरग्नीध्रः पत्नी चान्वारंभन्ते VaidhŚS. 7.21; 10.15; दीक्षितश्चेत् सर्वा इडा अन्वारंभेत LātāŚS. v.10.2; DrāhyŚS. xv.2.3; निःसर्पत्वन्वारंभेत LātāŚS. v.10.18; DrāhyŚS. xv.2.18; सकृशपाणिः कुशोर्होतारमन्वारंभते KauṣiGS. I.18.3; यज्ञोपवीतं कृत्वाप्य आचम्य दक्षिणतः कुमार उपविश्यान्वारंभते BhārGS. 1.3 (3.17); दक्षिणत एकायां भार्यामुपवेश्योत्तरतः पतिरुभावन्वारंभेयतां स्वयमुद्ध- र्जुह्यात् JaimiGS. 1.20 (20.6); पशुधात्मकं प्रतिप्रस्थातान्वारंभते। ... अन्वारंभते सुश्रुति VirāMi. (Śariskāra.) 975.16; शुक्राख्यग्रहं होमलोक यजमानोऽन्वारंभते MayūMāli. 671.6 (on x.2.18); 2 to follow, to accompany विश्वे देवासो अनु मा रंभध्वम् AV. ii.12.5; अनुं त्वेन्द्रारंभाह्मे स्वामं सुमती तवं AV. v.8.9; AV. (P.) vii.18.8; अकर्मणिर्मधिपामस्य देवमन्वा रप्स्व सहसा दैव्येन AV. (P.) iv.18.6; त्रिरेकादशा विश्वे वैधानरा महि शान्तावनु व आ रंभध्वम् AV. (P.) xv.9.6; अन्वारंभेधामनुसंरंभेधामेतं लोकं श्रद्धधानास् सचन्ते AV. (P.) xvi.51.7; ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्वारंभते TaiS. III. i.1.4; ऋक्सामे ... अहोरात्रे अंभवताम् ... तौ वा एतन्महिमाना अन्वारंभते संशोणाय MaiS. iii.6.6 (iii.67.10); अग्निर्देवानां पतिर्कृतंमिवांवारंभते KāthS. 10.5 (i.129.5); बृहस्पतिरेतस्य देवता य आनुजावरस्तमेवान्वारंभते KāthS. 11.4 (i.147.15); ईन्द्रं वयं धनपतिं सुमन्वारंभाह्मे KāthS. 21.14 (ii.56.17); यदाधवालः प्रस्तारो भवत्यैक्षवा उद्यावौ प्रजापतिमेवान्वारंभते KāthS. 24.8 (ii.99.13); KapiKaS. 38.1 (205.10); KāthS. 30.3 (ii.184.7); KapiKaS. 46.6 (280.18); विद्यावन्तं विद्यान्वारंभते कर्मवन्तं कर्म Brahmi. i.32.5; BrahmiSūBh. (Śān.) 724.6 (on iii.4.11); कर्म विहितं प्रतिष्ठिद्धं च ... अन्वारंभते अन्वाल्भते अनुगच्छतः BrĀraUBh. (Śān.) 606.19 (on iv.4.2); 3 to commence or begin कौमारो लोको अजनिष्ठ पुत्रोऽन्वारंभेयां वयं उत्तरावत् AV. xii.3.47; AV. (P.) xvii.40.8; अथ यदुद्गोर्होत्वान्यानि प्रप्यन्ति यज्ञं वा एतंयजमानोऽन्वारंभते MaiS. iii.9.1 (iii.112.3); तैज एवं ब्रह्मवर्चसमन्वारंभन्त MaiS. iv.6.3 (iv.82.9); iv.6.8 (iv.82.9); यजमन्ध्वम् KāthS. 35.2 (iii.51.15); KapiKaS. 48.3 (297.21); इमं यज्ञमवन्तु ते ĀpaŚS. xiv.17.1; xiv.28.5; पीर्णमास्यामन्वारंभेत ŚatBr. XI.i.1.7; अन्वारंभन्त इदं प्रत्यसं विरुजत इति वृद्धस्तस्य यदि कामयेतान्वारंभेत ŚatBr. (K.) IV. vi.3.2; अन्वारंभे कपोतो वै प्रियाया गुणकीर्तनम् BrahmiP. 80.29; आवेयः ...। अन्वारंभेऽथ सत्राणि BrahmiP. 140.2; (caus.) to cause to commence or begin एतंयज्ञंभते वा एवं यज्ञस्य पत्न्या। यज्ञमेवामन्वारंभयति MaiS. iv.1.12 (iv.15.8); 4 to grasp, to seize श्रुतं प्राणं यनंस्यान्वारंभाह्मे। प्रजापतिं यो भुवेनस्य गोपाः TaiBr. III.vii.7.2; TaiĀ. x.47.1 (917.4); 5 to keep or to have contact with आनीयमान एयान् चारंभेत वाचं च यच्छेदिति कायः BaudhŚS. iii.12.11; अथ यदि ग्रामपर्यादां नदीं वाम्नीनतिहरेपुरस्तागेवानीन्द्रियमाणान्चारंभेयताम्

BaudhŚS. iii.387.1; चतुर्गृहीतं गृहीतान्वारभस्व यजमानेत्याह KāṭyŚS. vii.6.12; यावत्पयो ग्रामपर्यया नश्च तावतीरत्रिकापान्तमन्वारभेयाताम् । यदि नान्वारभेयातामप्यग्नौ लौकिकाः संपद्येरन् HirPiMe.ii.11.6; 6 to pursue, to practise ज्ञाता संसर्ग-वशतस्तस्मिन्नेव च जन्मनि । बध्यते मुच्यते वासी स्वयमन्वारभेदतः YogVā. iv.59.54; 7 to refer again, cf. अन्वारम्भ 2C; 8 to follow up to the completion, cf. अन्वारम्भ 4 [to place oneself behind or at the side of, MW.], अन्वारम्भ (any ārbhamaṇi) ।

अन्वारभमाणः (anv-ārābhamaṇa) *adj.* A touching or holding from behind तं वा अन्वारभमाणः परोक्षमन्वारभते ŚatBr. (K.) IV.viii.1.9; B commencing, performing प्रथमं चातुर्मास्यान्यन्वारभमाणस्य व्याहृतीर्हर्षायाः सादयति VaikhaṢS.8.5.

अन्वारभ्य (anvārābh-ya) *ger.* 1 having followed, having accompanied
अर्थो देवता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति TaiS. II.ii.5.5; V.ii.9.2; तस्मद्दिवम्
होदायुं वा स्वापुषेत्याह देवता एवान्वारभ्यत् TaiS. VI.i.11.1; तमेवान्वारभ्यं यमं
TaiS. VII.iii.1.1; तं देवा अन्वारभ्य स्वर्गं लोकमायन्यदाथवालः प्रस्तारो भवति
KāhS. 24.8 (ii.99.12); KapiKaS. 38.1 (205.8); 2A having touched, having
held from behind ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्यपुर्णहरेकुध्वं यजमान आयुर्दधति TaiS.
II.iii.11.4; अध्वर्युमेव जुह्वतमन्वारभ्य प्रतीकैरनुमन्येत KauśBr. 7.4 (30.15);
सुचौ कृत्वा दक्षिणेन प्रतिप्रस्थातुर्वासोऽन्वारभ्याह ŚatBr. II.v.2.38; औत्पत्यो
मन्वारभ्यासते ŚatBr. IV. vi.9.22; ŚatBr. (K.) I.v.1.34; तेऽयमित्युत्थं सुब्रह्मणा-
मेकमन्वारभ्याह ŚatBr. (K.) VI.ii.1.16; उपविश्योर्ध्वजानुर्दक्षिणेन प्रादेशेन भूमिमन्वारभ्य
जपति ŚāṅkhāS. i.5.8; i.6.3; अध्वर्युमन्वारभ्यौद्रुग्भणानि जुह्वतं यजमानं मग्नं
मे मनसा दीक्षताम् ŚāṅkhāS. v.4.1; पश्चात्प्रेङ्खं प्राड्गुपविश्य तदन्वारभ्या-
नुसुज्जगाम्यत आस्त आधिसर्पणात् ŚāṅkhāS. xvii.13.12; वसुनं पवित्रमिति
शतधारं वसुनं पवित्रमसि सहस्रधारमिति तदन्वारभ्यं वायव्यं आस्ते BaudhGS.
i.4.11; सपवित्रां कुम्भीमन्वारभ्य वाचं यच्छति BhārGS. i. 13.1; ĀpaS. i.12.5;
MānSS. 11.4; HirSS. i.3.27. (96.6); इधमसंनहनाय्यानीधोऽन्वारभ्य क इधमनी-
वियति ... स इधम् ... मन्त्रं संनमति ĀpaS. ii.15.2; मध्यमं परिधिमन्वारभ्य
संप्रेष्यति ĀpaS. iii.7.10; MānSS. 23.15; सुध्यमन्वारभ्य वागस्यन्तीत्यनुमन्त्रते
ĀpaS. iv.9.5; यजमानोऽध्वर्युमन्वारभ्य पञ्च जुहोति ĀpaS. x.8.7; अज्वर्यु-
शकटमन्वारभ्य संप्रेष्यति ĀpaS. x.28.4; सर्वासु सुब्रह्मण्यासु सुब्रह्मण्यमन्वारभ्य
यजमानो जपति ĀpaS. x.28.5; सुचं वायव्यं चमसं वाग्याग्न्याश्वायं
ĀpaS. xii.20.22; ब्रह्मण इतर ऋत्विजो हस्तमन्वारभ्य यजमानं पर्याहः ĀpaS.
xix.24.6; बालधायश्मन्वारभ्य बहिष्पवमानं सर्पन्यग्निर्मर्धति ĀpaS. xx.13.4;
दक्षिणेन पाणिना दक्षिणमध्योरसमन्वारभ्य जपति ĀpaS. xxiv.12.7; ŚāṅkhāGS.
ii.4.4; KauśGS. ii.2.12; ii.2.15; HirGS. i.5.8; AgniveGS. i.1.3 (8.1); ध्रुवमसि
पृथिवीं दृहेति तस्मिन् कपालमुपधायान्वारभ्यापागनेऽग्निमामादं जहीत्यङ्गारं बहिर्मस्य
निरस्यति MānSS. 14.12; यूपालमुच्य पशुमन्वारभ्याश्चावयति MānSS. 53.11; कुमारा
दक्षिणेन पाणिना दक्षिणं पादमन्वारभ्याह ĀpaGS. iv.11.8; BālamBha. i. 49.30
(on i.14); वत्सम् अन्वारभ्य ... वाचं विसृज्यते ĀpaGS. vi.14.8; BhārGS.
1.19 (19.9); वासः परिधायान्वारभ्याधारावभागी हुत्वा ... उत्तरार्धं जुहोति
MānGS. i.10.8; i.22.3; हृदयेदेशमन्वारभ्य जपेत् VārāGS. 5.21; प्रेतस्य दक्षिणं
बाहुमन्वारभ्याहवनीये जुहोति BaudhPiMe. i.1.16; ii.5.1; अन्वारभ्यापसवेन (v
अन्वारभ्यापसवेन) पाणिना दक्षिणेन तु BrParāSm. 2.176; VṛGautSm. 561.12
(8); अन्वारभ्य च सवेन कुर्यादुल्लेखनादिकम् GobhiSm. 2.123; साध्यं क्षीराण्ये
पयो चन्द्रमण्डलमयम्। अन्वारभ्य जपेद् ध्यात्वा IsānSiPa. i.45.55; ज्योतिष्येमे
अध्वर्युं प्रस्तोतान्वारभते ... उन्नतारं प्रतिहर्तैत्यादिक्रमेण अन्वारभ्य प्रसर्पतामध्यवर्धनादि
... क्रमेणान्वारभ्यविच्छेदः स्यात् UpaParā. 5.15; MayūMāli. 502.4 (on vi.5.17);
2B having held on to मृदुन्वी दक्षिणा यां ददाति सैति दक्षिणामन्वारभ्य
युजमानः ŚatBr. I. ix.3.1; IV. iii.4.6; ŚatBr. (K.) II.viii.4.1; V. iv.1.5; 2C
having seized or grasped यासांसि परिधायानुद्धः पुच्छमन्वारभ्यान्वात्यन्वात्येः
ŚatBr. XIII.viii.4.6; 3 having commenced or started यज्ञमन्वारभ्य ... दक्षिणां
ददाति ... युजमानः ... स देवयानो वा ŚatBr. (K.) II.viii.4.1; V.iv.1.5;
एते पञ्चात्विजः पाङ्क्तो हि यज्ञस्तुष्टमन्वारभ्येति युजमानः ŚatBr. (K.) V.iii.1.3.
अन्वारभ्य (anv-ārābhya) *adj.* 1 to be grasped or seized ब्रह्मपुदिनं
वदन्यन्वारभ्यः पशुर्नान्वाभ्याश् इति TaiS. VI.iii.8.1; B to be held on to नैष
युजमानेनान्वाभ्यो मृत्यवे होते नयति ŚatBr. III.viii.1.10.

अन्वारम्भ (anv-ārambhā) *m.* 1 act of commencing or beginning
sacrifice यज्ञमानस्यैवेष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनंविच्छिदै TaiS. VI.i.11.5; VI.i.12;
VI.ii.9.2; एष वै पत्न्या यज्ञस्यान्वारम्भः MaiS. i.4.8 (i.56.1); i.11.8 (i.169.15);
iii.7.9 (iii.88.7) = iii.8.7 (iii.103.17); iv.4.5 (iv.56.1); KāthS. 14.8 (i.207.7);
24.8 (ii.98.14); 32.4 (iii.22.13); KapiKaS. 37.5 (199.1); 40.1 (220.4); 47.9
(292.23); TaiB. ii.1.1.1 (ii.1.1.1); ii.1.1.2 (ii.1.1.2); ii.1.1.3 (ii.1.1.3); ii.1.1.4 (ii.1.1.4);
ii.1.1.5 (ii.1.1.5); ii.1.1.6 (ii.1.1.6); ii.1.1.7 (ii.1.1.7); ii.1.1.8 (ii.1.1.8); ii.1.1.9 (ii.1.1.9);
ii.1.1.10 (ii.1.1.10); ii.1.1.11 (ii.1.1.11); ii.1.1.12 (ii.1.1.12); ii.1.1.13 (ii.1.1.13); ii.1.1.14 (ii.1.1.14);
ii.1.1.15 (ii.1.1.15); ii.1.1.16 (ii.1.1.16); ii.1.1.17 (ii.1.1.17); ii.1.1.18 (ii.1.1.18); ii.1.1.19 (ii.1.1.19);
ii.1.1.20 (ii.1.1.20); ii.1.1.21 (ii.1.1.21); ii.1.1.22 (ii.1.1.22); ii.1.1.23 (ii.1.1.23); ii.1.1.24 (ii.1.1.24);
ii.1.1.25 (ii.1.1.25); ii.1.1.26 (ii.1.1.26); ii.1.1.27 (ii.1.1.27); ii.1.1.28 (ii.1.1.28); ii.1.1.29 (ii.1.1.29);
ii.1.1.30 (ii.1.1.30); ii.1.1.31 (ii.1.1.31); ii.1.1.32 (ii.1.1.32); ii.1.1.33 (ii.1.1.33); ii.1.1.34 (ii.1.1.34);
ii.1.1.35 (ii.1.1.35); ii.1.1.36 (ii.1.1.36); ii.1.1.37 (ii.1.1.37); ii.1.1.38 (ii.1.1.38); ii.1.1.39 (ii.1.1.39);
ii.1.1.40 (ii.1.1.40); ii.1.1.41 (ii.1.1.41); ii.1.1.42 (ii.1.1.42); ii.1.1.43 (ii.1.1.43); ii.1.1.44 (ii.1.1.44);
ii.1.1.45 (ii.1.1.45); ii.1.1.46 (ii.1.1.46); ii.1.1.47 (ii.1.1.47); ii.1.1.48 (ii.1.1.48); ii.1.1.49 (ii.1.1.49);
ii.1.1.50 (ii.1.1.50); ii.1.1.51 (ii.1.1.51); ii.1.1.52 (ii.1.1.52); ii.1.1.53 (ii.1.1.53); ii.1.1.54 (ii.1.1.54);
ii.1.1.55 (ii.1.1.55); ii.1.1.56 (ii.1.1.56); ii.1.1.57 (ii.1.1.57); ii.1.1.58 (ii.1.1.58); ii.1.1.59 (ii.1.1.59);
ii.1.1.60 (ii.1.1.60); ii.1.1.61 (ii.1.1.61); ii.1.1.62 (ii.1.1.62); ii.1.1.63 (ii.1.1.63); ii.1.1.64 (ii.1.1.64);
ii.1.1.65 (ii.1.1.65); ii.1.1.66 (ii.1.1.66); ii.1.1.67 (ii.1.1.67); ii.1.1.68 (ii.1.1.68); ii.1.1.69 (ii.1.1.69);
ii.1.1.70 (ii.1.1.70); ii.1.1.71 (ii.1.1.71); ii.1.1.72 (ii.1.1.72); ii.1.1.73 (ii.1.1.73); ii.1.1.74 (ii.1.1.74);
ii.1.1.75 (ii.1.1.75); ii.1.1.76 (ii.1.1.76); ii.1.1.77 (ii.1.1.77); ii.1.1.78 (ii.1.1.78); ii.1.1.79 (ii.1.1.79);
ii.1.1.80 (ii.1.1.80); ii.1.1.81 (ii.1.1.81); ii.1.1.82 (ii.1.1.82); ii.1.1.83 (ii.1.1.83); ii.1.1.84 (ii.1.1.84);
ii.1.1.85 (ii.1.1.85); ii.1.1.86 (ii.1.1.86); ii.1.1.87 (ii.1.1.87); ii.1.1.88 (ii.1.1.88); ii.1.1.89 (ii.1.1.89);
ii.1.1.90 (ii.1.1.90); ii.1.1.91 (ii.1.1.91); ii.1.1.92 (ii.1.1.92); ii.1.1.93 (ii.1.1.93); ii.1.1.94 (ii.1.1.94);
ii.1.1.95 (ii.1.1.95); ii.1.1.96 (ii.1.1.96); ii.1.1.97 (ii.1.1.97); ii.1.1.98 (ii.1.1.98); ii.1.1.99 (ii.1.1.99);
ii.1.1.100 (ii.1.1.100); ii.1.1.101 (ii.1.1.101); ii.1.1.102 (ii.1.1.102); ii.1.1.103 (ii.1.1.103); ii.1.1.104 (ii.1.1.104);
ii.1.1.105 (ii.1.1.105); ii.1.1.106 (ii.1.1.106); ii.1.1.107 (ii.1.1.107); ii.1.1.108 (ii.1.1.108); ii.1.1.109 (ii.1.1.109);
ii.1.1.110 (ii.1.1.110); ii.1.1.111 (ii.1.1.111); ii.1.1.112 (ii.1.1.112); ii.1.1.113 (ii.1.1.113); ii.1.1.114 (ii.1.1.114);
ii.1.1.115 (ii.1.1.115); ii.1.1.116 (ii.1.1.116); ii.1.1.117 (ii.1.1.117); ii.1.1.118 (ii.1.1.118); ii.1.1.119 (ii.1.1.119);
ii.1.1.120 (ii.1.1.120); ii.1.1.121 (ii.1.1.121); ii.1.1.122 (ii.1.1.122); ii.1.1.123 (ii.1.1.123); ii.1.1.124 (ii.1.1.124);
ii.1.1.125 (ii.1.1.125); ii.1.1.126 (ii.1.1.126); ii.1.1.127 (ii.1.1.127); ii.1.1.128 (ii.1.1.128); ii.1.1.129 (ii.1.1.129);
ii.1.1.130 (ii.1.1.130); ii.1.1.131 (ii.1.1.131); ii.1.1.132 (ii.1.1.132); ii.1.1.133 (ii.1.1.133); ii.1.1.134 (ii.1.1.134);
ii.1.1.135 (ii.1.1.135); ii.1.1.136 (ii.1.1.136); ii.1.1.137 (ii.1.1.137); ii.1.1.138 (ii.1.1.138); ii.1.1.139 (ii.1.1.139);
ii.1.1.140 (ii.1.1.140); ii.1.1.141 (ii.1.1.141); ii.1.1.142 (ii.1.1.142); ii.1.1.143 (ii.1.1.143); ii.1.1.144 (ii.1.1.144);
ii.1.1.145 (ii.1.1.145); ii.1.1.146 (ii.1.1.146); ii.1.1.147 (ii.1.1.147); ii.1.1.148 (ii.1.1.148); ii.1.1.149 (ii.1.1.149);
ii.1.1.150 (ii.1.1.150); ii.1.1.151 (ii.1.1.151); ii.1.1.152 (ii.1.1.152); ii.1.1.153 (ii.1.1.153); ii.1.1.154 (ii.1.1.154);
ii.1.1.155 (ii.1.1.155); ii.1.1.156 (ii.1.1.156); ii.1.1.157 (ii.1.1.157); ii.1.1.158 (ii.1.1.158); ii.1.1.159 (ii.1.1.159);
ii.1.1.160 (ii.1.1.160); ii.1.1.161 (ii.1.1.161); ii.1.1.162 (ii.1.1.162); ii.1.1.163 (ii.1.1.163); ii.1.1.164 (ii.1.1.164);
ii.1.1.165 (ii.1.1.165); ii.1.1.166 (ii.1.1.166); ii.1.1.167 (ii.1.1.167); ii.1.1.168 (ii.1.1.168); ii.1.1.169 (ii.1.1.169);
ii.1.1.170 (ii.1.1.170); ii.1.1.171 (ii.1.1.171); ii.1.1.172 (ii.1.1.172); ii.1.1.173 (ii.1.1.173); ii.1.1.174 (ii.1.1.174);
ii.1.1.175 (ii.1.1.175); ii.1.1.176 (ii.1.1.176); ii.1.1.177 (ii.1.1.177); ii.1.1.178 (ii.1.1.178); ii.1.1.179 (ii.1.1.179);
ii.1.1.180 (ii.1.1.180); ii.1.1.181 (ii.1.1.181); ii.1.1.182 (ii.1.1.182); ii.1.1.183 (ii.1.1.183); ii.1.1.184 (ii.1.1.184);
ii.1.1.185 (ii.1.1.185); ii.1.1.186 (ii.1.1.186); ii.1.1.187 (ii.1.1.187); ii.1.1.188 (ii.1.1.188); ii.1.1.189 (ii.1.1.189);
ii.1.1.190 (ii.1.1.190); ii.1.1.191 (ii.1.1.191); ii.1.1.192 (ii.1.1.192); ii.1.1.193 (ii.1.1.193); ii.1.1.194 (ii.1.1.194);
ii.1.1.195 (ii.1.1.195); ii.1.1.196 (ii.1.1.196);

MaiS. iv.1.12 (iv.15.7); बर्हन् जुहोति दक्षिणानां वा एषोऽन्वारम्भो यो गच्छ MaiS. iv.8.2 (iv.108.10); 2A name of an initiatory rite or sacrifice अथातोऽन्वारम्भस्यैव मीमांसाचारम्भं पूर्णमास्याः समानोपवसथं करोति BaudhŚS. i.67.18; उक्तोऽन्वारम्भोऽथ वै भवत्युपयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नापश्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षमपश्यत् BaudhŚS. ii. 187.3; 2B initiatory formula (having the word *anvārambha*) अथैनं यज्ञस्यान्वारम्भं वाचयति BaudhŚS. i.161.11; iii.85.15; 2C act of referring again योगफलमुपसंहृत्य पुनरन्वारम्भेण योगस्य कर्तव्यता उच्यते GītāBh. (Śaṅ.) 198.2 (on 6.23); 3 act of touching ईयाया अन्वारम्भ इति सूत्रं बोधायनस्यानन्वारम्भेवैषां प्रत्यङ् ब्रह्मन्मन्त्रं जपेत् BaudhŚS. ii.91.5; अहरहृण्यविमोक्तान्वारम्भान्वारोहापुममत्यावहसंतानाद्य वसतीवरीरिध्यादहः पयसां दोहनम् ManŚS. 166.7; प्रतिपथध्वजयोऽन्वारम्भेण वपोद्धरणं वपाश्रपणं च सकृदादित्योपस्थानम् VārāŚS. III. ii.6.45; अविभवति गृहपत्यन्वारम्भः KātyŚS. xii.1.12; आच्येन पञ्चाहुतीर्जुहोति। आसु च न ब्रह्मणोऽन्वारम्भः ViraMi. (Samskāra.) 946.24; 976.6; परस्परमन्वारम्भः श्रुतः अध्ययुं प्रस्तोता संतनुयात् MayūMāli. 502.4 (on vi.5.17); 4 following up to the completion अशक्तधेतव्यमारम्भमात्रं कृत्वा अन्वारम्भं बान्धवैः स्वजनैः कारयेत् CaturCin. iii(2).1162.8; देवतः। ... आरमेत् नवैः पारिवरन्वारम्भं च बान्धवैः ViraMi. (Śrāddha.) 182.30; 183.1.

अन्वारम्भकर्तृत्व (anvārambha-kartṛtva) *n.* agency for touching from behind वस्तुतस्तु पत्नीकर्तृकेऽवघातेऽन्वारम्भकर्तृत्वमात्रेणाध्ययोः कर्तृत्वायोगात् MimāKau. ii.237.9 (on iii.2.6)

अन्वारम्भण (anv-ārambhaṇa) *n.* 1A act of touching from behind दानवाचान्वारम्भणवरवरणप्रतप्रमाणेषु यजमानं प्रतीयात् KātyŚS. i.10.12; व्याख्यातः शुक्रस्यान्वारम्भणम् HirŚS. x.4.32 (1079.22); अथात्पन्त्रप्रदेशो धूमनेऽन्वारम्भेण ... सर्वत्र कनिष्ठप्रथमा अनुपूर्वा HirPiMe. i.1.4; विहितस्यान्वारम्भणस्य चिह्नं प्राप्यश्रित्युच्यते ŚrūtaPra. iA.86.14 (on i.1.1); (समन्वारम्भणात्) अन्वारम्भणम् - स्पर्शः तेन संबन्धो विवक्षितः ŚrūtaPra. ii.539.13 (on iii.4.5); द्वितीयाधारान्वारम्भणहविर्भिमर्शनं डान्वारम्भणादिरूपेत्यर्थः MayūMāli. 84.10 (i.4.13); 1B connecting link अन्वारम्भणैः कृतं कर्म न लिप्यति। अन्वारम्भणमानादावैहृद्ययोर्विवर्तिनि। स्वरूपासंभवाद्यष्टः शरीरेणैव कर्तृता ŚlokaVār. 5(17). 90 (711.5); 2 co-existence, cf. अन्वारम्भणप्रतीति.

अन्वारम्भणप्रतीति (anvārambhaṇa-prāṭiṭi) *f.* knowledge of co-existence 'तं विधाकर्मणी समन्वारभेते' इत्येकस्मिन्नेव पुरुषे द्वयोरन्वारम्भणप्रतीतेः ... विभागस्य दर्शनीयत्वात् ŚrūtaPra. ii. 546. 22 (on iii.4.20)

अन्वारम्भणीय (anv-ārambhaṇīya) *n.* initiatory rite सौत्राणिसोमेषु बहुशो विधिजन्तेषु तदेवान्वारम्भणीयं च कृत्वागनीन्द्रदीप्तं VaikhāŚS. xx.31.4.

अन्वारम्भणीयतस् (anvārambhaṇīya-tas) *adv.* as compared to initiatory rite भार्यानाशे नाशेन पुनः संस्कारे बाधकाभावात्। वाचनिकः क्रमः इति प्रमः। वचनस्यान्वारम्भणीयतः पूर्वं भार्याविनाशेऽप्युक्तक्रमेणोपपत्तेः BālamBha. i.242.7 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयता (anvārambhaṇīya-tā) *f.* the state of being eligible for the initiatory rite यजमानस्यान्वारम्भणीयता संकृतत्वाच्च तया पुनः संस्कारतः संभवति BālamBha. i.242.5 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयदेवता (anvārambhaṇīya-devatā) *f.* deity of initiatory rite पूर्वं तु दर्शपूर्णमासाभ्यामन्वारम्भणीयदेवताभ्यो जुहुयात् ŚākhāGS. i.3.6; ViraMi. (Samskāra.) 898.8.

अन्वारम्भणीया (anv-ārambhaṇīyā) *f.* initiatory rite or sacrifice (to be performed at the beginning of Darśapūrnamāsa sacrifices) दर्शपूर्णमासावारम्भमानोऽन्वारम्भणीयाम् ĀśvaŚS. i.ii.8.1; पूर्वा दर्शपूर्णमासाभ्यामन्वारम्भणीयेष्टिः ŚākhāŚS. ii.4.1; बहुषु व्यतीतेष्वन्वारम्भणीया स्यादिति BaudhŚS. iii.331.7; अन्वारम्भणीयापिष्टिर्निर्वपति BhārŚS. v. 15.9; सैषान्वारम्भणीयायाः स्थानं प्रत्येति BhārŚS. viii.1.5; ĀpaŚS. v.23.4; viii.1.3; HirŚS. iii.5.21 (326.4); iv.1.4 (394.15); v.1.2 (448.3); VaikhāŚS. i.17; अन्वारम्भणीया विकृती न स्यात् ĀpaŚS. xxiv.4.19; अन्वारम्भणीयायाः सप्तास्याहुतीर्जुहोति VārāŚS. i.iv.4.40-41; अन्वारम्भणीयानावेषाव एकादशकपालः सरस्वत्यै चरुः सरस्वते द्वादशकपाले दर्शपूर्णमासारम्भे KātyŚS. iv.5.22; मिथुनौ गावावन्वारम्भणीयायां ददाति HirŚS. vi.5.39 (534.3); iii.5.29 (327.6); अमावास्यायां भविष्यन्त्यामादधानस्य नान्वारम्भणीयानेयमेवाष्टकपालं निर्वपेत् VaikhāŚS. i.17; मिथुनौ दक्षिणान्वारम्भणीयायापिष्टी LātyāŚS. iv.12.14; DrāhyŚS. xii.4.19; संवत्सरादूर्ध्वं परिणं नाम स्यल्लो कुरुक्षेत्रे तस्यागनीनाधाय यथाकालमन्वारम्भणीययेष्ट्या प्रसृज्येत LātyāŚS. x.19.1; निर्वपित्युवाचितेऽन्वारम्भणीया क्रतुर्था भवत्येव TupT. 196.3 (on ix.1.35); अन्वारम्भणीया दर्शपूर्णमासारम्भे चोदिता ManuBh. i.113.7 (on 2.71); अन्वारम्भणीया विकृतिष्वपि स्यात् NyāyMāVi.9.5 (on i.1.0); प्रयोजनं पवमानेष्टिषु पूर्वपक्षे अन्वारम्भणीया

BhāṭṭDī. ii.24.7 (on iii.6.4); अन्वारम्भणीया वैमृद्यन्वादेनैव नतिरेकाः BhāṭṭDī. ii.25.17 (on iii.6.6) यज्ञिकानाम् ... अन्वाधानमेव तत्त्वेनारम्भपरमम्। तद्वद्वान्वारम्भणीया तत्कार्यप्रयुक्ता BhāṭṭDī. iii.67.18 (on ix.1.11); अन्वारम्भणीया तु साहित्यादेरविवक्षा BhāṭṭDī. iii.135.8 (on ix.2.17); अन्वारम्भणीया इति ज्योतिष्टोमायङ्गमृतदीक्षणीयादिषु ... कर्तव्या BhāṭṭDī. iii.193.17 (on ix.2.17); दर्शपूर्णमासावारम्भण इति विहिताया अन्वारम्भणीयायाः पुरुषसंस्काराणां आरम्भान्वत्त्वम् MayūMāli. 435.10 (on v.3.11); 649.34 (on x.1.2)

अन्वारम्भणीयाकरण (anvārambhaṇīyā-karaṇa) *n.* performance of initiatory rite एवमिवाचान्तरसङ्ख्यातपूर्वमन्वारम्भणीयाकरणमिति BhāṭṭDī. iii.70.24 (on ix.1.11)

अन्वारम्भणीयान्य (anvārambhaṇīyā-janya) *adj.* to be produced from initiatory rite or ceremony अन्वारम्भणीयाजन्यस्योपकारस्य वाच्यतासत्त्वं विकृतिष्वपि प्रसङ्गात् BhāṭṭDī. iii.72.1 (on ix.1.11); अन्वारम्भणीयान्यः संस्कारः कर्त्रोरन्तरस्य यावज्जीवमस्ति BālamBha. i.242.18 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयात्व (anvārambhaṇīyā-tva) *n.* the state of being initiatory rite 'अन्वारम्भणीयेष्ट्या यज्ञे' इति संकल्पस्य ... अन्वारम्भणीयात्वाद्यष्टिर्जुहोत्युवाचः प्रवृत्तिविषयत्वाभावात् BhāṭṭDī. iii.196.20 (on x.1.4)

अन्वारम्भणीयादि (anvārambhaṇīyādi) *adj.* initiatory rite etc न द्वान्वारम्भणीयादिसंस्कारवानन्वारम्भणीयादी शान्त्रेण प्रयुज्यते Āpārā. 115.5 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयादिक (anvārambhaṇīyādi-ka) *adj.* initiatory rite etc. न च संस्कार्यमन्वारम्भणीयादिकं स्यात्तन्त्रेण शक्नोति नामां कर्तुम् Āpārā. 115.5 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयानुष्ठान (anvārambhaṇīyānuṣṭhāna) *n.* performance of initiatory rite अपूर्वाधाने पन्थयुराद्येन सान्ध्यानुष्ठानान्वारम्भणीयानुष्ठानयोः प्राची केचिन्तुं इत्यादिवचनं स्पष्टमपूर्वाधानमेव गमयति BālamBha. i.243.13 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयान्त (anvārambhaṇīyānta) *adj.* ending with initiatory rite of Darśapūrnamāsa कुरुक्षेत्रे परिणह्यस्थलेऽन्याधेयमन्वारम्भणीयान्तं भवति KātyŚS. xxiv.6.34.

अन्वारम्भणीयापत्ति (anvārambhaṇīyāpatti) *f.* undesired contingency of (performing) initiatory rite 'सह्येन ... यज्ञे' इत्येवविषयसंक्रान्तविषयकप्रवृत्तिः ... ततः पूर्वमन्वारम्भणीयापत्तिः BhāṭṭDī. iii.70.21 (on ix.1.11); अर्धमहर्षिप्रथमप्रयोगीवाद्यपदार्थस्यापि ... अन्वारम्भणीयान्तेः BhāṭṭDī. iii.196.12 (on x.1.3)

अन्वारम्भणीयापूर्वम् (anvārambhaṇīyāpūrvam) *adv.* prior to initiatory rite एकपार्श्वस्याप्राहितान्तरान्वारम्भणीयापूर्वं भवत्यन्तरेण 'मायदि पूर्वमन्वी' इत्यादि-मनुवचनम् BālamBha. i.241.23 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयाभाव (anvārambhaṇīyābhāva) *n.* absence of initiatory rite राजमुद्यगतेष्टिषुबन्धादी च अन्वारम्भणीयभावस्य दृष्टेः कथमन्यथात्वात् BhāṭṭDī. iii.71.10 (ix.1.11)

अन्वारम्भणीयावत् (anvārambhaṇīyā-vat) *adv.* like an initiatory rite अन्वारम्भणीयावत् सकृदेव करणं स्यात् BālaKrī. ii.83.13 (on 3.212 (1222)); ललितक्रामराम्नापूर्वमेव ... महर्षणपतुरुवास्तिरन्वारम्भणीयावत् सकृदेव कार्यः SetuBa. 10.29.

अन्वारम्भणीयावदन्यशेष (anvārambhaṇīyā-vākyasheṣa) *n.* elliptical sentence prescribing initiatory rite अन्वारम्भणीयावदन्यशेषे अन्वारम्भणीयावदन्त्यः समानाधिकरणौ दर्शयिष्यति TantrVār. 470.12 (on 1.2.3); न च दर्शशब्दस्याप्रसिद्धार्थत्वमन्वारम्भणीयावदन्यशेषेऽमावास्यायास्तत्र प्रसिद्धत्वात् SetuBa. 403.1 (on iv.4.11); अन्वारम्भणीयावदन्यशेषे च ... दर्शनावधानावधौ पर्यायत्वावगमात् प्रसिद्धार्थकत्वमशङ्क्येत MimāKau. iii (2).155.13 (on x.2.3)

अन्वारम्भणीयाविधि (anvārambhaṇīyā-vidhi) *m.* injunction of initiatory rite अन्वारम्भणीयाविधिवाक्यशेषे 'दर्शो वा ...' इत्युक्तम् 'अन्वारम्भणीया' इत्युपसंहारात् TantrBa. 224.7 (on iv.4.29)

अन्वारम्भणीयाविरोध (anvārambhaṇīyā-virodha) *m.* contradiction to the initiatory rite अन्वारम्भणीयाविरोधादिति कपरिण हेतुनिर्वातः BālamBha. i.241.22 (on 1.89)

अन्वारम्भणीयेष्टि (anvārambhaṇīyēṣṭi) *f.* initiatory rite or sacrifice 'अन्वारम्भणीयेष्ट्या यज्ञे' इति संकल्पस्य ... अन्वारम्भणीयावच्छिन्नोऽन्वारम्भणीयावच्छिन्नोऽन्वारम्भणीयेष्टिः ViraMi. (Samskāra.) 502.21. लिङ्गप्रथमाध्ययने चैतत् अन्वारम्भणीयेष्टिः ViraMi. (Samskāra.) 502.21.

अन्वारम्भणीयोत्तरम् (anvārambhaṇīyōttaram) *adv.* after initiatory rite अन्वारम्भणीयोत्तरं कृत्या अन्वारम्भणीयोत्तरेण श्रौतसंस्कारैः BālamBha. i.241.23 (on 1.89)

अन्वारम्भयित्वा (anvārambhayī-tvā) *ger.* (itr.) 1 having caused to touch from behind कृष्णं वांसो रजमानं परिधापयित्वा न्वारम्भयित्वैतानि जुहोति KāthS. 11.10 (i.156.16); सज्जानावेत्या उपधायात्मनस्य देवा इत्यन्वारम्भयित्वा जुहोति KāthS. 12.2 (i.164.6) पत्नीमन्वारम्भयित्वा निर्वपति KāthS. 24.8 (ii.98.13); KāpiKaS. 38.1 (204.6); BhārSS. iii.8.11; यां कामयेत भार्याम् ... तस्या औपसने प्रतिहितमन्वारम्भयित्वा प्रजापते न त्वेदानीति HirSS. xiii.6.33 (182.30); अन्वारम्भयित्वा हवनम् VārGS. 3.14; यदरण्योः समारूढः स्यान्निरवर्तमाने प्रेतमन्वारम्भयित्वैतं मन्त्रं जपेत् HitPiMe. ii.8.3; 2 having caused to hold on निर्वपणकाले पत्नीं शक्यमन्वारम्भयित्वातिथ्यं निर्वपति ĀpaSS. x.30.5.

अन्वारम्भयिच्छेद (anvārambha-viccheda) *m.* break in the act of touching or holding from behind ज्योतिष्टोमे अर्घ्यं प्रस्तोताऽन्वारभते प्रस्तोतारमुद्रता ... इत्यादिक्रमेणाचार्य ... कविद्वद्वातप्रतिहोः क्रमेण अन्वारम्भयिच्छेदः स्यात् UpaParā. 5.16.

अन्वारम्भविधान (anvārambha-vidhāna) *n.* injunction of initiatory rite अवयुर्कृत्वाभावेऽप्यन्वारम्भविधानेनाध्ययोः ... आह्वानं प्रति ... आह्वयतीत्यर्थ-प्रतीतेस्तस्य ... अनुवाद एव MīmāKau. ii.237.3 (on iii.2.6)

अन्वारम्भादि (anvārambhādi) *adj.* act of touching or holding on etc. अन्वारम्भानुकूलस्थितिष्वप्याराधयतया कर्तृत्वोपपत्तेरस्थिभिरैवान्वारम्भादि कार्यम् BhāṭṭDī. iii. 230.6 (on x.2.18)

अन्वारम्भानुकूल (anvārambhānukūla) *adj.* conducive to the act of touching or holding on तत्रास्यामेव शुक्रान्वारम्भादावचेतनानामपि ... अन्वारम्भानुकूलस्थितिष्वप्याराधयतया कर्तृत्वोपपत्तेः BhāṭṭDī. iii. 230.5 (on x.2.18); आत्मनश्च कर्तृत्वं अन्वारम्भानुकूलकृत्याथत्यनैव BhāṭṭDī. iii. 230.10 (on x.2.18); iii. 230.12 (on x.2.18)

अन्वारम्भेष्टि (anvārambheṣṭi) *f.* initiatory rite or sacrifice रयिमन्ती पुष्टिमन्ती पवमानहविषु वीतवन्तावन्वारम्भेष्ट्याम् BaudhSS. iii.39.9; चतुर्होतारं सारस्वतीं, होमावन्वारम्भेष्टिमित्येतदुपवस्ये कुर्यात् BaudhSS. iii.40.13; iii.200.17.

अन्वारभ्य (anvārabhya) *adj.* which is grasped or taken hold of ब्रह्मवादिनो वदन्त्यन्वारभ्यः पुंश्च उर्नन्वारभ्या इति TaiS. VI.iii.8.1

अन्वारभ्य (anvārabhya) *ger.* having touched, taking hold of, cf. अन्वारम्भ.

अन्वारिरीप्स (anv-āriṛpsa-) *desid.* to wish to hold or catch स यथा वारणम् ... अन्वारिरीप्सेतव ह वा एतां देवतां उद्बृतां अन्वारिरीप्सन्ते VādhuSS. iv.28.2.

अन्वारुह (anv-āruh-) *i.u.* 1A to ascend or climb after युजं यन्तुं मनसा बृहन्मन्वारोहामि तपसा सयोनिः AV. vi.122.4; AV.(P.) ii.60.1; यवानेषु युजस्तमन्तुतोऽन्वारोहति TaiS. V.iv.10.2; स्व- वा एतदित्यन्वारोहति MaiS. i.8.6 (i.124.6); इष्टका स्वर्गो लोको मनसा त्वान्वारोहामि MaiS. ii.7.16 (ii.99.4); KāthS. 39.3 (iii.121.3); ĀpaSS. xvi. 23.10; HirSS. xi.2.31 (58.8); स्वर्गं वा एषं लोकमन्वारोहति MaiS. iii.5.5 (iii.59.1); JaimiBr. 3.277; अन्येऽस्य लोकमन्वारोहति MaiS. iii.9.4 (iii.119.10) अन्ये लोकमन्वारोहयन्ति MaiS. iii.10.2 (iii.132.1); iv.7.5 (iv.99.4); स रश्मीन्कुलं कृत्वांन्वारोहत् MaiS. iv.3.4 (iv.43.8); तान् असुरा ओ वा इत्येवान्वारोहन् JaimiBr. i.123; दक्षिणेन पदा नावं अधिष्ठायाद्योत्तरेणाव्वारोहति VādhuSS. iii.39.17; इष्टका स्वर्गो लोका वाचा त्वन्वारोहामि VāikhāSS. 18.17 (273.20); 18.17 (273.21); अन्वारोहद्वयकेशः केतुः सर्वधनुष्मताम् MahāBhā. x.13.5; (caus.) to cause to ascend after अन्येऽस्य लोकमन्वारोहयेयुः MaiS. iii.9.4 (iii.119.9); अयं श्रीरमन्वारोहयति MaiS. iii.10.4 (iii.134.1); 1B to ascend subsequently पृच्छेरेवतुन्वारोहन्त्युत्तिभिः संवत्सरम् TaiS. VII.ii.1.2; VII.iv.3.2; VII.iv.7.2; एकविंशतिशतितुष्ट्या कृत्स्नन्वारोहति TaiS. III.ix.9.1; ŚatBr. XIII. iii.2.1; गर्पत्रिरात्रेण ... वसूरुद्रानादित्यानन्वारोहति ĀpaSS. xxii.15.1; 1C to follow in ascending (especially the funeral pyre) तं चित्ताग्निस्यम् ... मद्राजात्मया ... अन्वारोहत् MahāBhā. i.116.31; राजा ममारासी सपत्न्यजित्। अन्वारोह तं देवी चित्तास्यं धूपति पतिम् ViṣṇuP. iii.18.61; 2A to mount or ascend on (for chanting) यो वै पर्वमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पर्वमानान् आरोहति TaiS. III.ii.1.1; BaudhSS. ii.161.12 (bui Say. अनुक्रमेण प्राप्नोति); 2B to mount on or cart etc. after (someone), to join in ascending or climbing एष वा अनेरन्वारोहस्तेनैवमन्वारोहति TaiS. V.iv.10.2; V.vi.8.1; एष वै देवयानः पन्थात्सेवान्वारोहन्ति TaiS. VII.ii.1.4; यानमध्ययुक्तेऽन्वारोहत् HirSS. xxvi.2.100 (38.9); ĀpaDS. i.(2). 8.12; आतिष्ठत रथं शीरीः ...। अन्वारोह दाशह विदुरः MahāBhā. v.92.15; सः रथे ... विबभौ ...। अन्वारोहतुः (v.1. अन्वारोहतुः) पार्थ युयुधानजनार्दनौ MahāBhā. vii.60.18; अन्वारोहन्तं संवृष्टा (v.1. अन्वारोहन्तं संवृष्टा) गजवाजिरथान्द्रुतम्। प्रणम्य रावणम्

Rāmā. vi.920* (1); 2C to mount for (overlordship) वसवस्त्वा गावेत्रेण छन्दसा त्रिवृता स्तोमेन रथन्तरेण साम्नारोहन्तु तानन्वारोह साम्न्याय AitBr. 39.4 (940); 38.1 (929); AitA. V.i.4.17; तानहमन्वारोहामि रान्यायेति Śāikhā. 1.7(4.2); ŚānSS. xvii.16.2; 3 (caus.) to lead into, to enter in to यदनु आद्वयन् रुद्रं गृहानन्वारोहयेत् TaiS. III.iv.10.4; BaudhSS. ii.186.10; 4 to ascertain or admit, cf. अन्वारुहः; 5 to use or establish, cf. अन्वारुहः 4; 6 (caus.) to place behind, cf. अन्वारोयः; 7 to mount, i.e. to control, cf. अन्वारोह 2.

अन्वारुह (anvāruhya) *ger.* 1 having ascended or climbed विषमगत्या-गुरवे नाभिवाद्यम्। अन्वारुह नाभिवादयित HirSS. xxvi.4.48 (63.6); ĀpaDS. i(4).14.16; ViraMi. (Samskāra.) 464.7; 2 having descended अन्वारुह आरुहा अवरुह वा ViraMi. (Samskāra.) 464.11; 3 having ascertained or admitted अन्वारुहोक्तमेतद्य विधिवाक्यप्रकीर्णताम् BālaKrī. i.17.1 (on 1.7); अन्वारुह चेदमस्माभिरुच्यते Kāsi. i.173.14 (on 2.209); न च तत्तिद्धिमभ्युपगच्छतस्तदन्वार-वादव्याघातः तस्यान्वारुह कृतत्वात् ŚrutaPra. iA.26.16 (on i.1.1); अविरोधस्य (च) बुद्धिस्थित्वात् तस्य चान्वारुहोक्तस्य च समुच्चयः ŚrutaPra. iA.96.16 (on i.1.1); जाठरलिङ्गाभावेन(वे?) ... परमात्मपरत्वं सिध्यतीत्यन्वारुहं दर्शितं जैमिनिमतम् ŚrutaPra. iB.347.20 (on i.2.29); सांख्यगणानामापातप्रतिपत्त्यर्थ-भावरूपत्वमन्वारुह सूत्रकारैस्तन्निरसनं युक्तम् ŚrutaPra. ii.336.4 (on ii.2.42); सविकल्पकेन सप्रकारं गृह्यते ...। इदं चान्वारुहं वचनम् NyāyKu.133.5; परमतेन भोक्तृत्वमन्वारुहोच्यते ŚatDū. 149.1; तेनान्वारुहं तत्तत्समधिकरणत्वा स्वीकृता TatvMu. 4.132.

अन्वारुहवचन (anvāruhya-vacana) *n.* bold statement of ascertain-ment or admittance (which admits other's view) अन्वारुहवचनमिदं दृष्टिं विधिस्थाप्यवृत्ता परिमाणतः .. फलविशेषात् ŚābaBh. 130.3 (on i.2.17); 1763.8 (on ix.3.40); इदं चान्वारुहवचनमिति नातीवादरणीयम् Kāsi. i.46.22 (on 1.911/2); विगानं विवृणोति कैश्चिदिति। इदं चान्वारुहवचनम्। Kāsi. i.131.19 (on 1.2.133); एतद्वान्वारुहवचनमपेक्ष्य भेदात् त्वविरोधो दर्शितः Kāsi. ii.180.24 (on 5.219)

अन्वारुहवाद (anvāruhya-vāda) *m.* bold proposition of ascertainment or admittance 'कामं देशा एव मित्राः' इति भाष्यमन्वारुहवादः NayaVi. 241.5 (on i.1.8); एतद्वान्वारुहवादमात्रम् TantrRā. 179.3; अन्वारुहवादे देवतानिरासिः स्यात् ŚrutaPra. iA.26.12 (on i.1.1); सर्वोऽयमन्वारुहवादो जैमिनेरुपन्यस्य निरस्यते SiddhāSi. i.37.20; अन्वारुहवादेनाह भयत्विचि YuktiSneha. 51.28 (on i.1.5); अन्वारुहवादेन तावत्परिहरति YuktiSneha. 99.37 (on i.1.5)

अन्वारुहवादत्व (anvāruhyavāda-tva) *n.* the state of being bold proposition of ascertainment न च तत्तिद्धिमभ्युपगच्छतस्तदन्वारवादव्याघातः ... कथमन्वारुहवादत्वनिधयः ŚrutaPra. iA.26.16 (on i.1.1); तस्यान्वारुहवादत्व-दानित्यसंयोगनिरासेन वेदप्रामाण्ये ... तात्पर्यातिशयात् SiddhāSi. i.36.2; न च देवतानिरासो जैमिनेरतात्पर्यादन्वारुहवादत्वाद्वा तदभ्युपगमेन न विरोध इति युक्तम् SiddhāSi. i.44.1; ब्रह्मसूत्रेषु 'धर्मं जैमिनिः' इत्यादेः पूर्वपक्षस्य निरसनीयस्यान्वारुह-वादत्वमुक्तम् SiddhāSi. i.48.5.

अन्वारुढ (anv-ārūḍha) *adj.* [f. -ā] 1 mounted by, i.e. controlled by अयं शरीर आत्मा प्राज्ञेनात्मनान्वारुढ उत्सृज्यति ŚatBr. XIV.vii.1.42; BrĀra-U. iv.3.35; BrahmsūBh. (Bhā.) 70.10. (on i.3.42); सः प्राज्ञेन परेण आत्मना ... अन्वारुढः अधिष्ठितः BrĀraUBh. 595.10 (iv.3.35); BrĀraUBh. Vā. iv.3.1919; अन्वारुढोऽधिष्ठितः VedāntaKa. 195.1 (on i.3.14); VedāntKau. 113.17 (on i.3.43); 2A who has mounted on or upon cart etc. after (some one), who has joined in ascending or climbing अन्वारुहेहनुः (v.1.अन्वारुहो ततः) पार्थ युयुधानजनार्दनौ MahāBhā. vii.60.18; कर्णः ...। अन्वारुहस्तत्र पुत्रं रथस्थम् ... प्राविशत्त्वं स सैन्यम् MahāBhā. vii.154.63; अन्वारुहाद्य तत्पुत्रास्तत्र तां किल राक्षसीम्। अयुवमव्य नः किंचिद्वश्यं देहि KathāSāSg. vi.3.130; सः ... अन्वारुढेन तत्रापि सज्जपालेन वेष्टितः RājTa. (Ka.) 8.51.6; 2B who has mounted (on the lap) असावन्वारुढो मदललितवेष्टः प्रमदया PādaTā. 38.18; 2C followed in ascending (the funeral pyre) शरीराद्यं स्मृता जाया पुण्यापुण्यफले समा। अन्वारुढा जीवती(न्ती) च साध्वी भर्तृहिताय सा BṛhaspaSm. 194.14; 297.484; तस्य भार्या सुमित्रापि तस्यालिङ्ग्य तनुं तदा। अन्वारुढा चित्तां विप्राः प्राप तल्लोकमेव स SkandP. iii(1).12.116; प्रसीते तु पितर्यन्वारुढायां मातरि पित्रैव सह सपिण्डीकरणम् CaturCin.iii(1).1653.6; या तु पतिमुद्दिश्यान्वाकालेऽन्यतिथ्यावन्वारुढा तस्याः श्राद्धं तत्सत्यतिथौ कार्यं न भर्तृतिथौ NirṇaSi. 343.17; 3A who has admitted other's view दृष्टस्य पुरस्य कारणाभावावुपपत्त्योपरिष्ठाद् वृष्टिः कल्प्यते। इदमपि चान्वारुढेनोक्तम् TāpāJ. (U.) 392.13 (on 5(7).18); Kāsi.iii.167.13; 3B which is admitted

जीवकल्पिकाविधानां तत्कल्पितजीवानां चानादित्यमस्तित्वान्वाक्यम् ŚatDū. 173.6; 4 which is conventionally established or used यद्यपि स्वपर्यायोऽयमात्मशब्दो भाष्येऽन्वारोहः तथाप्यन्ततोऽयमेवार्थः प्रपञ्चयित्वा ŚatDū. 244.25.

अन्वारोहवाक्य (anvārūḥa-vākya) *n.* sentence containing the word *anvārūḥa* सुपुतिविषयं सम्परिष्वक्तवाक्यम्। उक्तान्तिविषयमन्वारोहवाक्यम् ŚivārkaMaDī. i.505.20 (on i.3.43)

अन्वारोहविषय (anvārūḥa-viṣaya) *m.* [Loc.] in the case of referring to one who has followed in ascending funeral pyre अन्वारोहविषये जीवन्त्याप-जीवन्त्यां वा पितामह्यां पित्रैव सह मातुः सपिण्डनं कार्यम् Aparā. 541.14 (on 1.253)

अन्वारोहम् (anvārōḥum) *inf.* to follow in ascending funeral pyre तं देवकी च भद्रा च रोहिणी मदिरा तथा। अन्वारोहं व्यवसिता भर्तारं योपितां वराः MahāBhā. xvi.8.18.

अन्वारोप (anvārop-ya) *ger.* having placed (them) behind (the fire in the pan) समोप्येतरावग्नी अन्वारोप्य प्रेदने ज्योतिष्मान्वाहन्ति प्रमतिः ĀpaSS. xvi.12.6.

अन्वारोह (anv-ārohā) *m.* 1A name of formula, 'ascent' formula यो वै पर्वमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजुतेऽनु पर्वमानानारोहति TaiS. III.ii.1.1; एते। वै पर्वमानानामन्वारोहाः TaiS. III.ii.1.2; BaudhSS. ii.161.12; अङ्गुष्ठाम्यामन्वारोहो ह्येष पतिः BaudhSS. ii.29.8; ii.37.22; श्वेनोऽसि गायत्र्यन्वा इति मध्यमायां च स्तोत्रीयायामन्वारोहम् ĀpaSS. xii.17.15 xiii.3.1; xiii.11.1; अन्वारोहेषु मैत्रावर्णी-यानामग्निः परिसमाप्यते ŚabaBh. 640.4 (on ii.4.20); अन्वारोहा नाम स्थलरोहणनन्ताः TantrVār. 647.10 (on ii.4.19); ŚivārkaMaDī. ii.282.16 (iii.3.1); देवपरीयानां तारकानाम् अन्वारोहाणाम् Cārāyanīyāmantrātrāsānaka-manikā. 40.18; (name of certain Japas uttered at the Soma-libations, PW.; MW.); 1B name of a libation, ascent-libation स्वर्गं वा एषं लोकमन्वारोहति योऽग्निं चितुर्ते यदन्वारोहान्नुहति स्वर्गमेवेन लोकं गमयित्वाय कांमं चरति MaiS. iii.5.5 (iii.59.1); पञ्चभिरन्वारोहान् जुहोति MānSS. 158.7; बहुधा विश्वरूपा एकव्रता भामिषे सौवर्गान्विति पञ्चान्वारोहास्तुहोति HirSS. xii.4.4 (95.28); ĀpaSS. xvii.11.4; xvii.13.2; अहर्हर्षोऽग्नौ कान्वाभ्यान्वारोहाणामुमत्वावहसंतानाश्च यस्तौवरीरिभ्यावर्हिः पयसां देहणम् MānSS. 166.7; 1C ascent, ascendance पुरां वा एषं जितानामन्वारोहः MaiS. iii.8.1 (iii.93.3); 2 act of mounting, i.e. controlling न च स्वमत उक्तमपि वाय्विकिञ्चिजस्य तदानीमेव स्वनेव सर्वज्ञेन सता परिष्वङ्गान्वारोहोऽहं संपवतः BrahmanSūBh. (Rā.) 336.18 (on i.3.43); VedāntKau. 113.19 (on i.3.43); GoviBh. 61.10 (on i.3.42); 3 admission of other's view शास्त्रयोर्न्यधिकरणभाष्यस्यान्वारोहेणायुपपत्तेः NyāyPari. 76.9.

अन्वारोहण (anu-ārahaṇa) *n.* [enumerated in the *anupravacanāḍigāṇa*, GanPā. 7.10] 1 the word *anvārōhaṇa* छः प्रत्ययो भवति तदस्य प्रयोजनमित्यस्मिन् विषये। ... अन्वारोहण। प्रारोहण KāśiVr. on v.1.111; JaineVr. 233.7 (on iii.4.104); पुण्याहवाचनादिभ्यो लुवाच्यः ... अन्वारोहण Prasā. i.855.11; 2 act of following in ascending the funeral pyre अन्वारोहणे महानभ्युदयः Mitā. 28.1 (on 1.86); अन्वारोहणे तु पुनः स्वपित्रैव मातुः सपिण्ड्यं कुर्यात् Mitā. 89.26 (on 1.254); अन्वारोहणं च काम्यत्वादित्यम् Aparā. 111.8 (on 1.87); सौवर्गिकप्रादं (on 1.254); अन्वारोहणं च काम्यत्वादित्यम् Aparā. 111.8 (on 1.87); पुनर्मते नवथादं चैकचित्यामन्वारोहणे मात्रा कृते कर्तव्यम् SmṛtiCan. v.427.9; पुनर्मते पत्न्या ब्राह्मण्या ब्रह्मचर्यं क्षत्रियादिभिस्त्वन्वारोहणं कार्यमिति व्यवस्था ViraMi. 152.14 (on 1.86); BālamBha. i.235.10 (on 1.86); अन्वारोहणे तु विशेषः ViraMi. (Śrāddha.) 330.22; अन्वारोहणेऽपि मित्राणि नवथाद्वानि ViraMi. (Samaya.) 203.23; अथान्वारोहणे निर्णयः NirmāSi. 341.18; अप्राप्तमरणकालयाः स्त्रिया अन्वारोहणे संपूर्णमेवाशौचम् NirmāSi. 390.28; समारोहेदिति विधिकल्पनाद् विपक्षे बाधकश्रवणादथान्वारोहणं कार्यम् BālamBha. i.218.10 (on i.77) 3 rite of cremation, cf. अन्वारोहणीय.

अन्वारोहणप्रतिषेध (anvārōhaṇa-pratiṣedha) *m.* prohibition of follow- ing in ascending the funeral pyre ब्राह्मण्या अन्वारोहणप्रतिषेधं स्मरन्ति Aparā. 112.3 (on 1.87)

अन्वारोहणविषय (anvārōhaṇa-viṣaya) *m.* case of following in ascend- ing the funeral pyre अन्वारोहणविषये तु दंपतीश्राद्धप्रकारमाह लींगासिः CaturCin. iii(1).1685.1.

अन्वारोहणस्मृति (anvārōhaṇa-smṛti) *f.* statement of sacred text (Smṛti) referring to following in ascending funeral pyre न चान्वारोहणस्मृतीनाम् 'तस्मादु ह न पुरायुषः स्वः कामी प्रेयात्' इति श्रुतिविरोधो वाच्यः Aparā. i.11.10 (on 1.87)

अन्वारोहणादि (anvārōhaṇādi) *adj.* act of following in ascending funeral pyre etc. अन्वारोहणादौ श्राद्धव्यवस्था तु श्राद्धप्रकोषे द्रष्टव्या ViraMi. (Tīrtha.) 84.8.

अन्वारोहणीय (anv-ārohaṇīya) *adj.* [P.v.1.111] belonging to the Anvārōhaṇa or rite of cremation, pw., MW.

अन्वारोहयितव्य (anv-ārohayitavya) *adj.* which is to be placed upon हव्यं पूर्वं देवता गमयित्वाय श्रीरमन्वारोहयितव्यमित्याहुः MaiS. iii.10.4 (iii. 134.11)

अन्वारोहा (anv-ārohā) *adj.* (f.) type of a brick (used in piling for fire), ascent-brick सूर्यो ज्योतिर्गोतिः सूर्यः। तथा देवतयाक्षिरखद् घृवा सीदेत्यन्वारोहे दे ĀpaSS. xvi.23.10; स्वर्गो लोको मनसा त्वान्वारोहामीत्यन्वारोहे दे उपदधाति HirSS. xi.7.31 (58.8); भूरसि भुवनस्य रेत इष्टका स्वर्गो लोका वावा त्वान्वारोहाम्यग्निर्ज्योतिर्गोतिरग्निस्तयेत्येकामन्वारोहाम् VāikhāSS. xviii.17.29.

अन्वारोहिणी (anvārōhiṇī) *adj.* (f.) who ascends the funeral pyre after (the husband) संसितिं पतिमालिङ्ग्य प्रविशेया हुताशनम्। ... तदन्वारोहिणी यस्मात्तस्मात्सनात्पतिनी NirmāSi. 343.7.

अन्वार्य (anvārya) *m.* the marshy date tree, Phoenix or Elate paludosa अपरो मृत्युफलस्थो हिन्तालो वृन्तबीजश्च। अन्वार्यः कुजराजः पर्यायः पूरकस्तुरासृक् स्यात् AbhidhāMañ. 72.9.

अन्वालब्ध (anvālabdh-vā) *ger.* (itr.) having taken up (in the hand) श्रेयाणि हवीणि एकः सामयिकः सुवेण त्रयः सामयिकाः पर्वीरन्वालब्धवाच्यः सामयिकैर्मुख्यसामयिकः सुचा विधेभ्यो देवेभ्यः स्थिच्छृङ्खलः स्वाहति तं पशुमुत्तरत उत्सृजन्ति ParāSū. 68.7.

अन्वालभ (anv-ālabh-) 1A. 1A to take up (in the hand), to hold पूर्वं पां पन्थामनुगृह्य धीरां अन्वालभे रुर्योऽनु न रुमर्मान् RV. x.130.7; VājaS. 34.49; VājaS. (K.) 33.2; 1B to hold fast ते देवा उत्सृज्यान्तम्। सत्यमन्वलेभिरेऽसुरा होत्सुष्य सत्यमन्तमन्वलेभिरे ŚatBr. IX.v.1.13; 1C to touch (from behind) संस्थितं जघन्य ऋत्विजा सर्वप्रायश्चित्तानि जुहुयात् तमितरेऽन्वालभेरन् ĀśvaSS. i.1.13.7; तथयानुशंसन् होतापोहिष्ठीयां वृषात्तदेनमन्वालभेरन्वावृणवाः LāṭyaSS. ii.10.20; DrāhySS. vi.2.21; निशि शमूलपरिहितं ज्येष्ठोऽन्वालभते KauśiSū. 80.10; 69.3; अहिताग्नी प्रेते संपारान्संभरति। ... शरीरं न अन्वालभते KauśiSū. 80.10; तं सर्वेऽन्वालभेरन्वाचीनावीतिनो मुक्तशिखाः GauṇDS. iii.2.5; Aparā. 1206.1 (on 3.294); निनेतारं चास्यं प्रकीर्णकज्ञा ज्ञातयोऽन्वालभेरन् VasiDS. 15.13; अन्वालभे हिष्मण्यं प्राद्वेऽहं तवासनम्। एकत्वमुपसंपन्नो न त्वासंयं त्वया सह MahāBhā. v.35.10; यद्वाहुमन्वालभते एताश्रीणति तेन वै BhaviP. 13A.4.(i.3.77); 1C to contact ते ह केशिना दाल्यस्योपवसयमाजगुः। ताह श्वो भूते बहिष्यवानां संपतेऽन्वालभेरे BaudhSS. ii.374.13; 2 to catch hold of, to lay hold on सा ददशाय मञ्जुषाम् ... अन्वालभनशोभिताम् (v.1. अन्वालभत शोभनाम्)। ऊर्मितरङ्गे-र्जाह्वयाः समानीतामुपहरन् MahāBhā. iii.293.3; 3 to follow in offering an oblation शिष्यश्चैनमन्वालभेत हुत्वा च प्रदक्षिणमग्निमनुगुरिक्रानेत् CaraS. iii.8.12 (1941 Ed.); 4 to accompany कर्म विहितं प्रतिपिदं च ... समन्वारभेते सम्यगन्वारभेते अन्वालभेते अनुगच्छतः BrāraUBh. 606.19.

अन्वालभन (anv-ālabhaba) *n.* handle (lit. a part which is grasped or held) सा ददशाय ... मञ्जुषाम् ... अन्वालभनशोभिताम्। ऊर्मितरङ्गेर्जाह्वयाः समानीताम् MahāBhā. iii.293.3.

अन्वालभ्य (anvālabhya) *ger.* A having taken up (in the hand), having held औदुवरी मव्येऽन्वालभ्यासते VājaSū. 33.29; दक्षिण तृणं निरस्यति। तदन्वालभ्य जपति KauśiSū. 3.7; 'सर्वेण पाणिना पात्रमन्वालभ्य दक्षिणेनावदाय प्राणयास्ये जुहोतीति' श्रूयते ManuBh. i.104.21 (on 2.56); B having touched दक्षिणेन पाणिना दक्षिणमसमन्वालभ्य प्रजापतये त्वा परिददायसदिति GobhāGS. ii.10.31; आज्येन द्वादशगृहीतेन सुवं पूरयित्वा प्रेतमग्निं सव्येनान्वालभ्य ... दक्षिणेनानी जुहुयात् GauṇPīMe. i.1.28; सव्यं पाणावापो गृहीत्वा हृदयमन्वालभ्य जपेत् PrāṇaU. 1.6; आहुतुः शङ्खलिखती। ... ब्राह्मणानुपसंगृह्योपवेदेदासनमन्वा- लभ्येति। ... 'अन्वालभ्य' वामहस्तेन श्राद्धदेशावस्थापितमासनमुपसृज्य CaturCin. iii(1).1187.22.

अन्वालम्बन (anv-ālabhāna) *n.* handle (lit. part which is grasped or held) सा ददशाय ... मञ्जुषाम् ... अन्वालम्बनशोभिताम् (v.1. अन्वालम्बन- शोभिताम्)। ऊर्मितरङ्गेर्जाह्वयाः MahāBhā. iii.293.3 (Nil. कुड्महस्तद्वानम्)

अन्वालनम् (anvālānam) *adv.* to the tying post दन्ताकलेन तमन्वालन- मन्वालनम् PāṇḍaC. 6.477.

अन्वालोच (anv-āloc-) *x.p.* to consider attentively, to think or ponder over प्रजापतिः ... जन्मान्तरभाषितं ज्ञानं श्रुतिप्रकाशितार्थविकचं तपः अन्वालोचयत् अतप्यत PrasānaUBh. 240.14 (on 1.4); सः एवं कामयित्वा ... कवं त्रयैतस्त्रयाम् ... सुष्टिक्रमं मनसान्वालोचयदित्यर्थः BrāraUBh. 25.17 (on i.2.4); PrakāVi. 276.20.

अन्वालोचन (anv-ālocana) *n.* act of thinking or pondering over स एव प्रथमः संभूतोऽनुवीक्ष्यान्वालोचनं कृत्वा BrĀraUBh. 79.14 (on i.4.1) अन्वालोच्य (anvāloc-ya) *ger.* having thought of or pondered over सः एवं तपः तत्त्वा श्रुतं ज्ञानमन्वालोच्य सृष्टिसाधनभूतं मिथुनम् उत्पादयते PraśnaUBh. 240.15 (on 1.4)

अन्वावपु (anv-āvap-) *i.u.* A to pour out additionally निरुपेक्षन्वावपति प्रक्षणां प्रेरकाय BhārSS. i.19.12; यद्यनीयाद् धाना अस्मा अन्वावपेयुः सक्नुतस्मा अन्वावपेयुर्भूतमस्मा अन्वावपेयुः BhārSS. x.10.8; ĀpaSS. x.16.13; HirSS. x.2.51 (1055.28); चतुरो मुष्टीरिष्यु यद्वावपति ĀpaSS. viii. 10. 1; यथादेवतं चतुरो मुष्टीरिवपति निर्मन्त्रेण तूर्णीं चतुर्थं निरुष्यान्वावपति VaikhāSS. iv.4.12; HirSS. i.5.23 (122.6); B to scatter in addition शान्त्युदकं करोत्यसकलं चातनानां चान्वावपते KauṣiSū. 80.12.

अन्वावर्तित (anv-āvarita) *adj.* 1 handed over or given to स चेदकृतार्थो भवति यस्यायं तेन तत्पुस्तकमन्वावर्तितम् BodhiBhā. 88.17; 2 converted, turned favourably त्रिपिटः संवृत्तो धर्मकथिको युक्तमुक्तप्रतिभानः। यावतेनान्यतमो गृहपतिरन्वावर्तितः GiMS. iii(1). 211.5.

अन्वावह (anv-āvah-) *i.u.* to carry with or convey to in the proximity of अनु विशोकः श्रुतमार्गहन्कुत्सेन रथो यो असत्सत्त्वान् RV. x.29.2; AV. xx.76.2.

अन्वावाप (anv-āvāpa) *m.* side-insertion दण्डबाहुल्यमावापः। पतिबाहुल्यं प्रत्यावापः। एकाङ्गबाहुल्यमन्वावापः। दूष्यबाहुल्यमन्वावापः ArthŚā. iii.130.5 (10.5)

अन्वाविश (anv-āvis-) *v.l.p.* 1A to enter after सूर्यः ... अनु छायां पृथिवी आ विवेश AV. vii.82.4; तमुत्तङ्कोऽन्वाविवेश तेनैव विभेन MahāBhā. i.3.138; अचिन्तयत् कयमिमे ... भूषिताः। ... कयमन्वाविशन्निह MahāBhā. iv.1123*(2); 1B to occupy, to pervade प्रीतिश्च पुरुषव्याघ्रं दुर्गोधनमयास्मृत्। हीम क्रोधश्च यीमस्तुं क्षणेनान्वविशद्य ह MahāBhā. i.126.11; यद्गुणव्याविशन् (v.l. 'न्याविशन्') मोहो भीरुहृदयदुर्वलान् MahāBhā. vii.31.32; 2 to follow, to act accordingly यथा होवेह प्रजा अन्वाविशन्ति यथानुशासनम् ChāndōU. viii.1.5; इह लोके प्रजाः यथानुशासनं राजशासनं यथा तया अन्वाविशन्ति लभन्ते ŚrūtaPra. ii.37.28. (on i.3.13); 3 to merge into न हीमा व्यक्तयः परस्परमन्वाविशन्ति भेदाभावेन सामान्यस्यैवाभावाप्रसङ्गात् PramaVāSvopVr. 25.15.

अन्वाविश्य (anvāviś-ya) *ger.* having entered यदेतद्भूतान्यन्वाविश्यं। दैवीं वार्षं वदसिं TaiĀ. iv.34.1 (553.1) (comm. यसादिभूतानि ... मनुष्यान् अनुप्रविश्य); BaudhSS. i. 293.8; BhārSS. xi. 19.12; ĀpaSS. xv.19.4; HirGS. i.16.19.

अन्वावृत् (anv-āvṛt-) *i.a.* 1A to turn around, to roll over or along विश्वाः पिच्छः स्वसंरस्य धेनु अनु वामेकः पुरिरा वंरत RV. v.62.2; MaiS. iv.14.10 (iv.231.13); TaiBr.II.viii. 6.6; तामेवावेषामन्वावर्तत सा ह्यस्य प्राचि वर्तमानस्य दक्षिणेण भवति LāyāSS. v. 5.13; 1B to turn after सूर्यस्यावृत्तमन्वावर्तं दक्षिणमन्वावृत्तम्। सा मे द्रविणं यच्छु AV. x.5.37; AV. (P.) x.10.3; xvi. 132.2; KāhS. 5.5 (i.47.22); 32.5 (iii.23.13); ऐन्द्रीमावृत्तमन्वावर्तं इत्याह TaiS. I.vii.6.2; BaudhSS. i.100.6; सर्वानवृत्तान्वावृत्तान्वावर्तितं MaiS. iii.2.9 (iii.29.9); एतस्य वा एत आवृत्तमन्वावर्तन्त JaimiBr. 2.37.3; ऐन्द्रीमावृत्तमावर्तं आदित्यस्यावृत्तमन्वावर्तं इति दक्षिणं बाहुमन्वावर्तते ŚāṅkhāA. 4.8 (15.29); ŚāṅkhāSS. i.6.5; iv. 12.10; KauṣiGS. ii.2.12; BaudhSS. i. 93.14; BhārSS. iv. 21.2; ऐन्द्रीमावृत्तमन्वावर्तं इति दक्षिणमावर्तते ĀpaSS. iv.15.25; HirSS. vi. 4.21 (526.21); समुद्रं मावपदमादित्यस्यावृत्तमन्वावर्तं इति दक्षिणमन्वावर्तते HirSS. xxi.2.20 (696.27); 1C to turn towards स प्राचीं दिशमन्वावर्तते SatBr. (K.) V. i.1.22; 1D to turn around आदित्यस्यावृत्तमन्वावर्तं इति दक्षिणं बाहुमन्वावर्तते ŚāṅkhāA. 4.8 (15.29); 4.9. (16.11); KauṣiBrU. 2.5 (198.27); 2 to drive or move after, i.e. to take care of अनेनः पूर्वं प्रातरो अर्थमेतं रुयीवाघान्मन्वावर्तरीवुः RV. x.51.6; 3 to reverse अन्वाभिमुखिकाः स्तोमा आवर्तन्ते दशरात्रमनु पृच्छस्तोमाः Kauṣi Br. 26.2 (121.1); 4 to follow उपतीतास्वन्वावर्तन्त ĀśvaSS. I.v.1.16; अध्वर्युमन्वावर्तन्तः प्रातः LāyāSS. i.11.16; DrāhiSS. iii. 3.24; अन्वावर्तमिह वयं यत्तु तं पापपुरुषम् MahāBhā. x.2.28; 5 to be in accordance with, cf. अन्वावृत्ता; 6 (caus.) to convert (used wrongly) वो यस्तावदेतान् भावानन्वावर्तयति, स युष्माभ्यान्वावर्तयिष्यातीति Divyā.79.16; श्रमणो गौतमो यदीयान्वावकानन्वावर्तयिष्यति Divyā.101.26; यदयस्माकमेकं भिक्षुकम् त्वपि श्रमणो गौतमोऽन्वावर्तयति Divyā.162.13; cf. DBHS.

अन्वावृत् (anv-āvṛt) *adj.* following लोकतो नक्षत्राण्यन्वावृत्तश्च KauṣiGS. iv.4.20.

अन्वावृत्तम् (anvāvṛtām) *adv.* as to the order of proceeding अजातोऽन्वावृत्तम् SatBr. VIII.iv.4.1; VIII.vi.1.23.

अन्वावृत्त (anv-āvṛtta) *adj.* A which is in accordance with यस्य प्रत्यावा आदित्यस्यान्वावृत्ता वकलाः स यूयः स स्वयः KauṣiBr. 10.2 (46.4); B who has followed ते द्वा एवान्वावृत्ता आसन्देवाश्च मनुष्याश्च ŚāṅkhāSS. x.15.2

अन्वावृत्ति (anv-āvṛtti) *f.* act of moving, i.e. operation (of divisions) तिर्यग्वृत्तिर्दण्डः। समस्तानामन्वावृत्तिर्भोगः ArthŚā. iii.137.4 (10.6); NītiŚā. 20.42.

अन्वावृत्त्य (anvāvṛt-ya) *ger.* A having turned around or along परिधाय दक्षिणं बाहुमन्वावृत्त्य ... यथावसथमभ्युपेयात् KauṣiBr. 9.4 (43.2); ऐन्द्रीमावृत्तमावर्तं आदित्यस्यावृत्तमन्वावर्तं इति दक्षिणं बाहुमन्वावृत्त्य ŚāṅkhāSS. i.6.5; iv.12.10; ŚāṅkhāGS. ii.3.2; सव्यमन्वावृत्त्य ... आहवनीयमुपतिष्ठते MānSS. 28.7; त्वं बाहुमन्वावृत्त्य ... प्रतापेयं दक्षिणेव प्रतीच्येवमुदीची यथालिङ्गमव्यावर्तमानः GobhiGS. iii.7.15; B having gone after तं हान्वावृत्त्योयुर्कवे नमस्तेऽस्तु ... इति KauṣiBr. 12.3 (54.8); गामन्वावृत्त्यावर्तयति MānSS. 100.2.

अन्वाशास् (anv-āśās-) *ii.A.* to hope, to expect अन्वाशिष्य वयमनुं त्वये यियासवो बहु कल्याणमिष्टम् MahāBhā. viii. 48.4.

अन्वाशी (anv-āśī-) *ii.A.* to lie along, to be extended over किंद्वाविष्यदन्वाशयेऽस्य (रूपमस्य) AV. x.7.9.

अन्वाश्रित (anv-āśrita) *adj.* [f. -ā] 1 placed along गङ्गामन्वाश्रितौ नदीम्। निपादराजो हृष्टेव ज्ञातीस्त्वन्वितोऽग्रवीत् Rāmā. ii.78.1; 2 resting on मरुता नर्तितं वृक्षमन्वाश्रितलता इव TriśaŚāPuC. i.2.874.

अन्वात् (anv-ās-) *ii.A.* 1A to attend on 1Aii to wait upon 1Aiii to wait for 1B to be engaged in, to participate in (religious rite) 2A to remain, to be present 2B to abide by 3A to take a seat at or near or around 3B to take a seat subsequently 4 (pass.) to be followed 5 to approach 1Aii to attend on पश्चात् प्राचीमुत्तमामुपं दधाति तस्मात् पश्चात् प्राचीं पत्नी अन्वाते TaiS. V.iii.7.3; MaiS. i.4.8 (i.56.12); iii.3.1 (iii.32.11); न पत्यन्वाते। न संयाजयन्ति। यत्पत्यन्वासीत। ...। प्रमायुंकास्याह। तस्मान्नान्वाते TaiBr. I.vi.9.11; III.iii.3.2; एतद्युक्तं मे यज्ञमन्वासाता इति SatBr. I.iii.1.12 इयं न हिनस्ति तस्माद् दक्षिणत् इवैवान्वासीत SatBr. I.iii.1.17; उदितिः सा देवानां पत्नी सा यज्ञं देवानां पश्चात्पत्यन्वास्ते SatBr. (K.) II.ii.4.14; पत्नी यज्ञपृच्छन्वास्ते BaudhSS. iii.259.3; युक्ता मे यज्ञमन्वासाता इति यजमानः संप्रेष्यति ĀpaSS. ii.5.10; नाराजके जनपदे सत्राण्यन्वास्ते दान्ता ब्राह्मणाः संशितव्रताः Rāmā. ii.61.12; (pass.) to be attended on तत्र ब्रह्मा स्वयं नित्यं देवैः सह बर्हस्पते। अन्वास्यते नरथेष्ठ MahāBhā. iii.81.147; 1Aii to wait upon तं तथ ... प्रेक्ष्य बान्धवाः। ... अन्वासन्वचिरं कालं धृतराष्ट्रं तयागतम् MahāBhā. xi.8.4; यत्र ...। सीतयानुगतो रामो मुनिमन्वास्त तं चिरम् KathaŚāSāg. xii.35.48; (pass.) to be waited on ब्राह्मणैश्च महाभागैर्वेदेदाङ्गपारगैः। नित्यमन्वास्यते रान् MahāBhā. iii.78.9; योऽन्वास्यत पुरा वीरो वरस्त्रीभिर्महाभुजः। कयमन्वास्ते सोऽद्य MahāBhā. vii.55.7; अन्वास्यते समिति चामरवाहिनीभिर्यात्रासु वैषः NaiśC. 13.4 (comm. नरः ... चामरधारिणीभिरन्वास्यते सेव्यते); एष निवासतया परिगृहीतस्य महतः सालत्तरोरपश्चादन्वास्यते जाम्बवता AdbhūDa. i.10 (3); 1Aiii to wait for, cf. अन्वासीन B; 1B to be engaged in, to participate in (religious rite) अथ वै वो मनसान्वासिष्मह इति JaimiBr. I.154; कृत्वा मृगमुपसृष्य संध्यामास्ते स्प(v.l.अन्वास्त) नैषधः। अकृत्वा पादयोः शौचम् MahāBhā. iii.56.2; तेऽधतीयं रोष्यस्तु ...। उपसृष्य यथान्यायं संध्यामन्वास्त (v.l. अन्वास्त) प्रभो MahāBhā. x.1.23; नोन्द्रकन्या स्थाणुं तपस्यन्नामधित्यकायाम्। अन्वास्त इत्यप्सरसां मुखेभ्यः श्रुतं तया KumāSaṁ. 3.17; 2A to remain, to be present सायं प्रातरेवैषा पत्यन्वास्ते BaudhSS. i.72.16; नात्र पत्यन्वास्ते न संयाजयन्ति न समिष्ट्यगुर्गुहोति सूक्तवाकं BhārSS. viii.21.15; एवम् सन्दादिमोसादन्वास्ते HirSS. i.7.22 (161.9); 2B to abide by, cf. अन्वात् B; 3A to take a seat at or near or around तिष्ठति च नान्वासीत नासनयोगविहिते HirSS. xxvi.2.49. (31.14); मांसपेदोवसाहारेः ...। वृत्तः सखायमन्वास्ते सदैव धनदं नृत् MahāBhā. ii.10.22; अन्वास्त (v.l.अन्वास्त) दुराधर्षं देवव्रतमर्दिदम् MahāBhā. vi.116.6; श्रेणं द्रुपदपुत्रेण निहतं मधुसूदन। कृपी कृपणमन्वास्ते दुःखोपहतचेतना MahāBhā. xi.23.34; अन्वासांचकिरे तत्र सुहृदः प्रीतिसंयुताः Rāmā. ii.242*(6); अन्वास्ते राजसभितौ विधैर्विनोदेर्हृष्टः सुरेन्द्र इव देवगणैरुपेतः BrahmāṇḍP. ii.27.40; उदक्यान्वास्ते येषां ये च केचिदननयः। कुलम्बाश्रोत्रियं येषां सर्वे ते शूद्रधर्मिनः CaturCin. i.35.22; 3B to take a seat near रतागृहे नन्दनगर्भशोभिन्वासीनमन्वास्त गोपकन्याः Yādavā.8.92; 4 (pass.) to be followed आचार्यानुगतो मार्गः शिष्यैरन्वास्ते सदा MahāBhā. vii.604*(1); अन्वास्यते समिति चामरवाहिनीभिर्यात्रासु वैषः NaiśC. 13.4 (comm. अनुगम्यते); 5 to approach अन्वास्ते यः प्रियां भार्यां पुरेण मुदिताभिह HariVarh. 118.22; द्रुगिमां चमरीं पश्य सितबालामगच्छतीम्। अन्वास्ते चमरः कापी मां च पश्यति गर्वितः MatsyaP. 209.27.

अन्वास (anv-āsa) *m.* type of oily enema अन्वासमावावस्ती च तददेव विनिरिञ्चेत् AṣṭaSaṁ. i.158.6 (1.29); KośaKaTa. 1.7430.

अन्वास्तु (anv-āsat) *adj.* taking a seat around तथा तु तेषां सर्वेषां कथाभिर्नुपसविधी। व्यासमन्वासात् राजराजजमुर्मुनयोऽपरे MahāBhā. xv.36.8.

अन्वास्तु (anv-āsad-) I.U. 1 to sit near or along अभिवाङ् जयन्तोऽन्वास्त-
देमणिना वेयो अनु वर्तयामहे AV. (P.) xix.41.9; 2 (caus.) to place near
अनिमयोऽसानीन्द्र उपस्तीर्णाभिधारितौ ... पुरोडाशौ पूर्वार्हे प्राच्यौ सुवी दक्षिणोत्तर-
परिधिसंधी अन्वासादयति VaikhāṢṢ. 13.11.

अन्वासन (anv-āsana) *n.* [from *anu-vās* I.U.] type of oily enema अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि तैलान् ...। पानान्वासनस्येयु कानि हन्युर्गन्तुं बहून् SuśruS. iv.37.7; हत्यादन्वासनेर्दत्तं सर्वान् कफकृत्तान् गदान् SuśruS. iv.37.38; पाने नस्येऽन्वासनोऽन्तर्हिवा लंपामृष्टार्णन्ति रोगान् सकृच्छन् AṣṭaHr. i.15.47; क्षीरपेया च पेयात्र सयुक्तान्वासनं घृतम् Aṣṭa Hr. ii.1.64; अयं दक्षिणविधिः ... 'पञ्चकर्म वनी रेको निरुहोऽन्वासनावनम्' ŚāṅgaS. iii.5.1 [अन्वासनं संहवस्ती सेवायामनुशोचने AnekāSaṁ. 4.158; Śabda BhePa. (Ma.) 1.82; MediK. 100.63; ViśvaLoK. 211; ViśvaPa. 99.170; 157; KośaKaTa. 1.7427]

अन्वासन (anv-āsana) *n.* [from *anu-ās* I.U.] I act of sitting subsequently सत्क्रियान्वासनं स्वातु भोजनम् YājñSm. 1.109; तस्मिन्नुपविष्टे पश्चादनुपवेशन-
मन्वासनम् Mitā. 37.13 (on i.109); Aparā. 155.2 (on i.109); ViraMi. 201.7 (on i.109); अन्वासनं तु ...। उपासने ViśvaLoK. 211.157; ŚabdaRaSaK. 202.7; 2 service, attendance भर्तुरन्वासने तिष्ठन् दृष्टिं नाच्यत्र विशिषेत् IndSpr. 2022; अन्वासनम् ...। सेवायां अनुशोचने AnekāSaṁ. 4.158; ViśvaPa. 99.170; ViśvaLoK. 211.157; KośaKaTa. 2.6641; KalpaK. 71.25; 81.116; ŚabdaRaSaK. 202.7; 3 sorrow, repentance अन्वासनं अनुशोचने ViśvaPa. 99.170; MediK. 100.63; ŚabdaRaSaK. 202.7; AnekāSaṁ. 4.158; 4 workshop, pottery अन्वासनं कारुगृहमरिष्टं सुत्तिकागृहम् ŚabdaRa. (Vā.) 1696; ŚabdaRa. (Su.) 4.41; KośaKaTa. 1.2715; 1.7427; 5 different object अन्वासनं वस्तुभेदे ŚabdaRaSaK. 202.7.

अन्वासनविधि (anvāsana-vidhi) *m.* act of administering oily enema अन्वासनविधौ युक्तं शस्यतेऽनिलरोगिणाम् SuśruS. iv.37.14.

अन्वासनशयन (anu-āsanaśayana) *n.* act of sitting and lying near (teacher) नीचैरन्वासनशयनं कुर्यात् VaikhāṢṢ. i.23.

अन्वासाना (anv-āsana) *f.* act of attending अन्वासीनम् ...। इत्यादावपि स्त्रीपुंस्यक्तिसमाविधौ भावसद्भावादन्वासनालक्षणानुभावसंप्रवाहं भृङ्गारः स्वदनीयः प्रसज्यते RasāSu. 207.11 (on 2.263 1/2)

अन्वासय (anv-āsaya-) *denom.* to give or administer an oily enema अन्वासयेत्कटीपृष्ठपार्श्वरोगान्चिक्षणः BhelaS. 34.19 (1.21)

अन्वासारिण (anv-āsarin) *adj.* (used as noun) (one) who follows or reaches अन्वासारिभ्यो जुहोति अन्वासारिण उपस्पृशत BhārGS. 2.10(42.2); HirGS. ii.9.2.

अन्वासीच्य (anvāsic-ya) *ger.* having sprinkled over आज्ञयस्यान्वासीच्य द्विरभिचार्योपशेककपालेन प्रचर्य ...। मध्ये पाणिना जुहोति MānS. 39.7; 157.1.

अन्वासित (anv-āsita) *adj.* A attended (by sitting near) स दर्शं तपे-
निधिम्। अन्वासितमरुच्छत्या स्वाहयेव हविर्भुजम् RaghuVa. 1.56 (Mallī. पश्चादुपवेश-
नेनोपसेवितम्); नरवाहनदत्तोऽसी तैस्तैर्विद्याधराधिपः। अन्वासितः स्वभार्याभिः पञ्च-
विंशतिभिर्वृतः KathāSaSāg. xvii.1.5; B sitting near by भर्तुरन्वासितो दृष्टिं
मुहुर्नान्यत्र निक्षिपेत् NītiSā. 5.21.

अन्वासितपद (anvāsita-pada) *adj.* who is made to take seat after तत्रैकत्र ...। पारगतसदानि ...। प्रतिवसति स्म ...। मेघचन्द्रनामा दिगम्बरः व्रतिपरितोऽ-
नेकान्तिपत् परिपदन्वासितपदः ViViTika. 98.14.

अन्वासीतुम् (anv-āsītum) *inf.* to stay with, i.e. to cohabit नाहमिच्छामि नहुषं पतिमन्वास्य तं (V.I. अन्वासीतुम्) प्रभुम् MahāBhā. v.12.15.

अन्वासीन (anv-āsina) *adj.* A sitting nearby रावणमागतम्। ...। विश्रान्तं
धैरमासीनमन्वासीनः स राक्षसः। उवाच प्रथितं वाक्यम् MahāBhā. iii.262.2; B
waiting for तस्मिन्काले जलद यदि सा लब्धनिद्रासुखा स्यादन्वासीनो (V.I. अन्वा-
सीनः) स्तनिविमुखो याममात्रं सहस्व MeghDū. 94; C attended, i.e. worshipped
by अन्वासीनं मुनीन्द्रैः ...। प्रणमत सततं दक्षिणामूर्तिर्मिशम् IṣāṅSipā. i.29.95.

अन्वास्प (anv-āsp-) I.P. to creep or slip into एगामेन सपतेनीं भव्यं
धुर्गं अपि। नीव शीर्षाणि मूढम् MaiS. iv.2.5.

अन्वासेचन (anv-āsecana) *n.* act of sprinkling or spraying after तत्तस्मान्वा-
सेचनमन्येन (उदकेन) KauSīSū. 75.21.

अन्वास्तरणिक (anvāstarāṇi-ka) *adj.* to be spread at funeral विस्स्य

च पशुं मेघं मन्त्रसंस्कारसंस्कृतम्। अन्वास्तरणिकं राज्ञः समन्तात्परिधिभिः पु-
राम्। ii.1812*(72)

अन्वास्तीर्य (anvāstīr-ya) *ger.* having spread महाभोगपतेर्ना (भोगमन्वास्तीर्यं)
महोच्छ्रयम्। तस्मिन्महिती पर्यङ्गे श्लेते वै कनकप्रभो वायुP. i.24.11.

अन्वास्था (anv-āsthā-) I.P. 1A to follow 1B to go towards, to go near
1C to wait for 1D to stand by 2A to reach afterwards 2B to attain 3A to
step up 3B to ascend 4 to mount upon 5 to be engaged in 1A to follow वसवो
रुद्रा अदित्या एतां वः पञ्चजनीः समुद्रं गन्धर्वैर्मन्वास्तिष्ठत MaiS. i.3.1 (i.29.11);
KāhS. 3.9 (i.28.5); KapiKaS. 2.16 (24.9); 1B to go towards, to go near
जुष्टिवाशः पृषिवाशः विधेऽसुं धर्मश्च स्वरतिष्ठतान् VājaS. 8.19 (Mahādhara
आश्रयत); ŚatBr.IV. iv.4.11; ŚatBr.(K.) V.v.2.8; 1C देवानागच्छस्व देव्योऽ-
न्वास्तिष्ठत गोPBr. i.2.20 (57.5); 1D to stand by तं तदानीमेव प्रतिहितोऽ-
न्वास्तिष्ठत BaudhS. ii.103.9; 2A to reach afterwards सहस्रमन्यमभिधित्यतीत्याहुः
सहस्रमन्योऽन्वास्तिष्ठतीति PañcBr.xvi.2.15; 2B to attain य एतद् युजुर्वेद सोऽन्वा-
स्तिष्ठति ŚatBr. V. i.5.16-17; ŚatBr.(K.) VI.ii.1.8; 3A to step up, cf. अन्वास्था
(ger.) A; 3B to ascend, cf. अन्वास्था(ger.) B; 4 to mount upon, cf. अन्वास्था
(ger.) C; 5 to be engaged in, cf. अन्वास्थितC.

अन्वास्थान (anv-āsthāna) *n.* attainment, achievement स च सहस्र-
स्यान्वास्थानम् Sāy. on PañcBr. xvi.11.16 [PW.]

अन्वास्थाय (anv-āsthāya) *m.* means of attainment or achievement
ककुम् प्राचीमुदुहृत्य यदेया द्विपदा ककुभो लोके क्रियते सहस्रस्यैव सोऽन्वास्थायः
PañcBr. xvi.11.16.

अन्वास्थाय (anvāsthā-ya) *ger.* A having stepped up ब्रह्मचारी वैतद
युजुरधीयात् सोऽन्वास्थाय वाचयति ŚatBr. V. i.5.17; B having ascended अयं
यजमानः (रयम्) अन्वास्थायोऽस्तितीर्वाचयति BaudhS. ii.75.13; C having mounted
upon या अस्य स्त्रीणां मुख्या सख्ये पाणी दूहतीफलं नीलस्त्रिदिताभ्यां सूत्राभ्यां
विप्रय्याश्रमानमन्वास्थाय ...। अस्यानि गृह्णति ĀgaiveGS. iii.6.3 (151.20);
BaudhPiMe. i.14.6.

अन्वास्थित (anv-āsthita) *adj.* A who has ascended जुषीयामानिमुताः
रुयानायेकमन्वास्थितो भवति राजन्यो वा वैश्यो वा ŚatBr.(K.) VI.ii.1.16;
B who has followed अन्वास्थिताः स ग्राव इव लोकम् Nīr. 6.6(112.14);
C who is engaged in तेऽवतीर्य रथेभ्यस्तु विप्रमुच्य च वज्रिनः। उपस्पृश्य
यथान्यायं संध्यामन्वासात् (V.I. 'मन्वास्थिताः) प्रभो MahāBhā. x.1.23.

अन्वास्य (anvās-ya) *ger.* A having kept in हिरण्यं मुखेऽन्वास्यान्तरी
प्रियाये भार्यायै ब्रह्मचारी श्लेते HirS. xvii.1.32 (401.23); B having abandoned
नाहमिच्छामि नहुषं पतिमन्वास्य तं प्रभुम् MahāBhā. v.12.15 (comm. पश्चात्कृत्य);
C having placed on (the ground) दर्भसंन दद्यादेवेभ्यः ...। दक्षिणं जानुमन्वास्य
दक्षिणं च तथासनम् BrParāSm. 7.176.

अन्वास्य (anvās-ya) *ger.* 1A having attended on, MahāBhā. v.12.15
(com. Sarvajñānārāyaṇa संसेव्य); AII having served विमुख्य सर्वान्भ्रातृन्
पाशालय चोमकान्। सुव्याप (V.I. अन्वास्य) रजनीं तां तु विप्रल्य इव
कुञ्जरः MahāBhā. ix.6.39; कथाभिरन्वास्य धृतराष्ट्रं मनीषिणः। विप्रजमुर्षदा-
कामम् MahāBhā. xv.27.16; 1B abiding by अन्वास्य सत्येन पदाय पार्थ
सत्यं शपन्मनुदेवेन सार्यम् MahāBhā. 8.678*(1); 1C being engaged in, having
performed (रामः) संध्यामन्वास्य पश्चिमां। जलनेवादे मोक्षं लक्ष्मणेनाक्रतं
स्वयम् Rāmā. ii.44.24; iii.6.21; vii.34.6; राजा ...। शास्त्राणि चिन्तयेन् ...।
अन्वास्य पश्चिमां संध्यां ...। अन्तःपुरचरो भवेत् AgniP. 234.16; मुनिः (कक्षीयान्)
...। अन्वास्य पश्चिमां संध्यां सुखं सुव्याप तत्तदे SkandP. iii.(1).16.48; हितं
...। अन्वास्य पश्चिमां संध्यां सुखं सुव्याप संध्यां पूजयित्वा दुर्नाशनम् ViṣṇuDhāP.
ii.86.8; 1D having sat near तस्मिन्कालेन सतिप्रदीपमन्वास्य गोस्ता गृहीयामह्यः।
क्रमेण सुतायानु संविदेश RaghuVa. 2.24; 1E having waited (for) तस्मिन्काले
जलद यदि सा लब्धनिद्रासुखा स्यादन्वासीनो स्तनिविमुखो याममात्रं सहस्व
MeghDū. 94; 2 having faced or encountered अन्वासेव च रुद्रस्य मयमः
प्रमविष्णवः। तैर्वा विनिहता युद्धे भविष्यामो यमजनाः MatsyaP. 136.20.

अन्वास्या (anv-āsya) *adj.* [from *anu-ā-vas* X.U.] who is to be adminis-
tered with enema सद्यो निरुद्धान्वास्याः सप्तरात्राद्विरेचितः AṣṭaSaṁ. i.153.6
(1.28)

अन्वास्यक (anvāsya-ka) *adj.* who is fit for administering enema
निरुद्धान्वास्योर्हौ निरुद्धान्वास्याकौ त्रिषु KośaKaTa. 1.7430.

अन्वास्थान (anv-āsyamāna) *adj.* [f. -ā] A being attended by वीराः
...। अन्वास्थमाना मुनिभिः सान्ध्यमण्डपं पारत MahāBhā. iii.6.4; कौसल्य
तस्यावमोक्षितेक्षणा। सुमित्रस्यान्वास्थमाना संतया लक्ष्मणेन च Rāmā. ii.4.32;

तस्मिन् देशे ...। कंचित्कालं स धर्मात्मा सीतया लक्ष्मणेन च। अन्वाह्यामानो न्यवसत् Rāmā. iii.14.29; अयं महाराजो महादेव्या सुमित्रया च ... अन्वाह्यामानस्तित्थति Prati. 2.2 (3); अन्वाह्यामानश्चिरजीवदेवैः ...। अहम् ... नृपती विपत्रे जीवामि Prati. 3.15; अमुषिंश्च सोमसुतातदोहेषे ... मुनिभिरन्वाह्यामानः परमेष्ठी ... विहाय राजयिहानि मुनिचिह्नानि जग्राह AvantiKa. 152.3; B being waited upon धृतराष्ट्रो महाबलः। अन्वाह्यामानः सततं विदुरेण महत्मानः MahāBhā. v.146.11; C being followed or accompanied by मन्त्रिभिः ...। अन्वाह्यामानं सधिवैः सुरैरिव सुरेश्वरम्। अपश्यद् राक्षसपतिं हनूमान् Rāmā. v.47.13; अयमुन्मत्तकः इत एवापिर्वर्तते। य एषः ...। उच्छिष्टाशनलोहुर्यैलि- भुजामन्वाह्यामानो गणैर्भुयान् ग्रामकसारसञ्चय इव भ्रात्र्यन् मनुष्याकृतिः MattaVi. 20; ब्रह्मा ह्यनन्तेन ... अन्वाह्यामानो भगवान् PadmP. v.18.42; एष खलु लघ्वत्तरुमूलखड्गमण्डलाभिर्हरिणीभिर्निरन्वाह्यामानः कृष्णसारः UnmaRā. (Vi.) 49 (2); अन्वाह्यामानमखिललोकात्मकया ... आत्मविद्ययेव सादरमालिङ्गन्त्या ... साक्षाद्यकार दाक्षायणीरमणम् NīlaVi. 96.5.

अन्वाह्या (anv-āśyā) *adj. (f.)* [from *anu-ā-vas* II.P.] to be performed योधांश्च दृष्ट्वा चान्वाह्या ततः संध्या च पश्चिमा ViṣṇuDhaP. ii.151.38.

अन्वाह (anv-āh-) (= anv-ah-), cf. अन्वह [Viśva-]

अन्वाह (anv-āha) *gr. word or expression anvāha* (recitation) अन्वाहेति च शस्त्रवक्तम् स्याद्योदान्तरात् MīmāSū. x.4.39.

अन्वाहते (anv-āhata) *adj. [f. -ā]* A defiled अन्वाहेतुषु कर्मस्वनिमुपसमाधाय संपरिस्तीर्य यत्र यत्र दर्वीहोमं कुर्यात्तत्र तत्र चरं समवदाय जुहोति BaudhGS. iv.9.3. B struck सा विहतं मत्वा भर्तारं गतयेतनम्। अन्वाहतेवाशिनिना मूर्ध्निताप्यतद्भुवि BrahmāṇḍP. ii.30.7.

अन्वाहरण (anv-āharaṇa) *n.* act of muttering subsequently (for continuation) (ययुरन्तरयेऽन्वाहारं धानंजयः) अन्वाहरणमन्वाहारः अनुत्सर्ग इत्यर्थः ... तत्रानुजपः अलोपार्थः comm. on LāyāSS. i.1.25 [making up, supplying, pw.; MW.]

अन्वाहर्तव्ये (anvāhartavya) *inf. (P. vi.2.51)* in order to carry along सर्वेष्वेव युक्तेषु होतव्यं वास्तोष्पत्यंश्च होतव्यं हीनमन्वाहर्तव्यं MaiS. i.5.13 (i.82.8)

अन्वाहार (anv-āhāra) *m.* 1 act of muttering subsequently ययुरन्तरयेऽन्वाहारं धानंजयः LāyāSS. i.1.25; DrāhyāSS. i.1.26 [but PW. MW. continuation, making up, supplying]; 2 act of bringing near चात्वालाहवनीया- वन्तरा जाघनीपरिक्रमणं पशुपरिक्रमणं वपाया यूपस्य चान्वाहारम् MānSS. 184.7; 3 nuptial present or gift अन्वाहारं समादाय पृथग्वृष्णिपुरोगमाः। प्रययुः सिंहनादेन MahāBhā. i.2076*(1)

अन्वाहार्य (anv-āhārya) *m.* A cooked rice presented to the priests as sacrificial fee at the Darśapurnamāsa (देवान्) तानेव तर्धजति यदन्वाहार्यमाहरति ... अथो दक्षिणीवास्याया ... यद् वै यज्ञस्य कुरं यद् विलिष्टं तदन्वाहार्येण। अन्वाहर्तुं तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं ... स वा एष प्रजापत्यो यदन्वाहार्यः TaiS. I.vii.3.1-2; I.vii.3.3; यदन्वाहार्यमन्वाहर्तुं तानेव तेन प्रीणाति MaiS. i.4.6 (i.54.7); एवं विद्वानन्वाहार्यमाहरति KāthS. 8.13 (i.97.11); KapiKaS. 8.1 (80.10); यदन्वाहार्यमाहरन्त्येहदक्षिणीं वै दशपूर्णमासी तस्मादन्वाहार्यमाहरन्ति KauṣīBr. 3.7 (12.24); यदन्वाहार्यपचनेऽन्वाहार्यं पचन्ति। तेन सोऽस्यामिष्टः शीतः TaiBr. I.i.10.5; ततो देवाः। एतां दशपूर्णमासोर्दक्षिणामकल्पन् यदन्वाहार्यम् ŚatBr. I.ii.3.5; ŚatBr. (K.) II.ii.1.9; दशपूर्णमासोर्दक्षिणा यदन्वाहार्यं इति ŚatBr. XI.i.3.7; ŚatBr. (K.) III.ii.2.7; आहुतिमेवान्वाहार्येण क्रीणाति तद् यदेतद्धीन् यज्ञस्यान्वाहार्येण तस्मादन्वाहार्यं नाम ŚatBr. XI.i.8.6; ŚatBr. (K.) III.ii.7.3; यद्यगनीयस आदधाति ब्रह्ममाणो यजमानमाणोऽन्वाहार्य एते पुद् प्राजापत्याः ŚatBr. XI.iv.1.11; तदन्वाहार्येणान्वाहार्यस्य अन्वाहार्य एव पठः GopBr. i.3.10 (75.15); *परिहृत ब्रह्मभोगेऽन्वाहार्यमाहरन्ति ŚāṅkhāSS. i.12.9; अन्वाहार्यं प्रतिगृह्णा। ... ओं प्रतिष्ठेति प्रसीति ŚāṅkhāSS. iv.7.15; अन्वाहार्यं याचति BaudhSS. i.27.16; i.91.4; अन्वाहार्यमासाद्य त्रिंशमानं हिरण्यं ददाति BaudhSS. i.67.9; नित्योऽन्वाहार्यः BaudhSS. ii.120.5; सर्वान्युदवसानीयायां क्रियन्तेऽन्वाहार्यात् BhāṛSS. x.14.5; दक्षिणामन्वाहार्यं महान्तमपरिमितमोदनं पचति ĀpaSS. iii.3.12 (comm. अन्वाहार्यो दक्षिणार्थ ओदनः); (ब्राह्मणेभ्यः) तेभ्योऽन्वाहार्यं ददाति ĀpaSS. iii.4.3; उक्तः संप्रेषोऽन्वाहार्यस्य च दानं ĀpaSS. iv.11.4; दशपूर्णमासप्रकृतीनां सोमोऽन्वाहार्याश्चान्वाहार्यम् ... जागरणमन्वाहार्यस्य च दानं न विधत्ते ĀpaSS. x.4.12; अन्वाहार्यमन्वाहते ĀśvaSS. I.i.13.4; अन्वाहार्यमासन्न- अन्वाहार्यमाहृतं तृष्णीमालभेत (ब्रह्मा) LāyāSS. iv.11.19; अन्वाहार्यमन्तरेण ब्रह्मणं यजमानं च हरेत् DrāhySS. xii.3.18; आग्नीध्रोऽन्वाहार्याधिश्चरणात् VaitāSS. 2.4; यजमानोऽन्वाहार्यम् अन्तर्वेषाम् ... अभिमन्य ऋत्विग्भ्यो ददाति दक्षिणाम्

VaitāSū. 3.19; अन्वाहार्यं ब्राह्मणान् भोजयति यद् यज्ञस्यानन्वितं भवति तदन्वाहार्येणान्वाहयिते KauṣīSū. 6.23-25; न्यायेपेतं ब्राह्मणेभ्यो यद्वन्म ... एतदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वम् अन्वाहार्येषूत्तमदक्षिणेषु तथारूपं कर्म विद्यायेत MahāBhā. v.27.11 (BhāṛBhāDī. अनेन श्रौतमिष्ट्यादिकं लक्ष्यते, तत्र हि अन्वाहार्यो दक्षिणात्वेन दीयते); अन्वाहार्यं च दर्शनात् MīmāSū. xii.4.47; हिं वासोवत्समन्वाहार्यस्य निवर्तकमुतानिवर्तकमिति ŚābaBh. 1879.16 (on x.3.34; अन्वाहार्यद्वयशशतादिदानम् ... परिक्रयार्थं वा कर्मसंयोगात् वक्ष्यति TāntrVā. 1140.1 (on iii.7.20); आग्रयणे 'वासो दक्षिणा वत्सः प्रथमजो दक्षिणेति श्रुतं वासो वत्सं समानकार्यत्वात्प्राकृतस्यान्वाहार्यस्य निवर्तकम् ŚāstrDī. 685.10 (on x.3.6); गोदाने नामतः सूर्यः सौम्यो व्रतसमर्पणे। आवसथ्यो विवाहे स्यादन्वा- हार्यं महेश्वरः ĪśānSiPa. i.14.10; i.14.200; वासो वत्सं समुद्येयमन्वाहार्येण वा न वा NyāyMāVi. 519.20 (on x.3.6); अन्वाहार्यस्य धर्मोऽत्र न कार्यः Nyāy- MāVi. 520.1 (on x.3.6) अन्वाहार्येणान्त्यसंभवे तस्यापि तदर्थं प्राप्तेः BhāṛDī. i.329.9 (on iii.4.10); ii.215.20 (on v.4.8); iii.252.17 (on x.3.6); 'हुतादो ये ब्राह्मणा यदन्वाहार्यमाहरन्ति'ति दर्शपूर्णमासयोरन्वाहार्यस्यादनीयेषु ऋत्विषु ब्राह्म- शब्दनिर्देश इत्येवमादयो गृह्यन्ते MayūMāh. 884.11 (on xii.4.16) IAI carrying of good, cf. अन्वाहार्योपकरण; B southern sacrificial fire (on which rice as sacrificial fee to the priests is cooked) अध्वर्युः ... अन्वाहार्यस्य दक्षिणस्य परावापं सकृत्करोत्यध्वर्युः सत्यानां तदुल्लासिन्द्रिः सकृत् परिप्लाव्यान्वाहार्यं जीवतपुत्र- स्वित्रं चरं श्रपयेत् VaikhāGS. 4.5; त्रिमधुराक्ताभिः समिद्धिश्रृणान्येन च जुहुवन्तः ... अन्वाहार्येऽङ्गारकराहोः VaikhāGS. 4.14; कथं च भगवान् विष्णुः ...। गार्हपत्यं च विधिना अन्वाहार्यं च दक्षिणम्। अग्निम् ... चक्रे PamP. v.16.24; नामिषये तु न्यसेदाहवनीयकम्। अन्वाहार्यं च विन्यस्य तयानि गार्हपत्यकम् ĪśānSiPa. i.35.104; तत्र संस्कृतं गार्हपत्यान्वाहार्याहवनीयसम्वायस्यवि SarvaDā- Kau. 14.27; C type of forefathers सोमपा एकशृङ्गाश्च चतुर्वेदाः ...। एतं पूज्यन्ते पितरः कलास्तथा (v.1.अन्वाहार्याः) MahāBhā. ii.133.5; D type of rite or ritual (as a means of preparing the Āhavanīya fire) गार्हपत्येन विधिना अन्वाहार्येण कर्मणा। अग्निमाहवनीयं च यश्चक्रे HariVarh. 30.21; Vāyup. ii.35.25; BrahmāṇḍP. ii.72.24; BrahmP. 179.29.

अन्वाहार्य (anv-āhārya) *n.* A monthly offering to the forefathers (Śrāddha) made on the new-moon day अमावास्यायां तच्छ्राद्धम्। इतरन्वाहार्यं GobhiGS. iv.4.3 (comm. अनु पश्चादाहयिते इत्यन्वाहार्यं नाम श्राद्धमन्वाहार्याय कर्तव्यम्); तिस्रः ... अष्टकाः ... उत्तमायां शाकमन्वाहार्यं DrāhyGS. iii.3.31; अन्वाहार्येषूत्तमदक्षिणेषु MahāBhā. v.27.11 (Devabodha मासिकदिश्राद्धेषु); अन्वाहार्यं महाराज पितृणां श्राद्धमुच्यते MahāBhā. xiii.87.6; पितृणां मासिकं श्राद्धमन्वाहार्यं विदुर्बुधाः ManuSm. 3.123; इष्टिआग्रयणं श्राद्धमन्वाहार्यं च सर्वदा। कर्तव्यं सततं विप्रैः BrParāSm. 7.107; अन्वाहार्यं तु पार्वणम् MatsyaP. 16.51; श्राद्धं ...। आमावास्यं द्वितीयं यदन्वाहार्यं तदुच्यते GobhiSm. 3.112; आह लंगमिः। पिण्डयज्ञं ततः कुर्यात्ततोऽन्वाहार्यकं बुध इति। ... 'अन्वाहार्यं' दर्शश्राद्धम् CaturCin. iii(1).1064.19; VīraMi. (Śrāddha.) 281.13; BālamBha. I.535.26 (on I.249); मासिकं प्रतिमासममावास्याश्राद्धं तन्मनुष्योऽन्वाहार्यमिति विदुः VīraMi. (Śrāddha.) 50.14; इतरदन्वाहार्यं मासीनम् ... अन्वाहार्यं अनु पिण्डपितृवत्स्य पश्चात् आहार्यं कर्तव्यम् VīraMi. (Sarmakāra.) 907.18 [अन्वाहार्यं मासिके(श्राद्धे) AmaK. 14.15; Vaija. 273.2; AnekāSarm. 4.220; NānārthāSarm. iii.18.5; ŚābdaRa. (Vā.) 2506; ŚābdaRaSaK. 247.3; 250.6; ParyāŚaRa. 808; KośaKaTa. 5648; KalpaK. 80.110]; B type of rite (as a means for preparing the Āhavanīya fire) अन्वाहार्यं दर्शपूर्णमासयोः श्रौतयोर्दक्षिणार्थिजम् ManuBh. i.261.1 (on 3.113); C cooked rice given as sacrificial fee to the priests in Darśapurnamāsa Sacrifices अन्वाहार्यम् ... इष्टेश्च दक्षिणा Vaija. 273.2; AnekāSarm. 4.220; NānārthāSarm. iii.18.5; ŚābdaRaSaK. 247.3; D cooked rice (for oblation) prepared on the southern sacrificial fire अस्ति पक्विको ज्योतिष्ठोमे द्वादशशतं, दर्शपूर्णमासयोरन्वाहार्यम् ŚābaBh. 1112.3 (on iii.8.1); E offering to the forefathers, preliminary to any festive occasion (Nānā- mukhaśrāddha) अन्वाहार्यममाश्राद्धे मुखदक्षिणयोरपि ŚābdaRaSaK. 247.3.

अन्वाहार्य (anv-āhārya) *adj.* which is to be taken subsequently (to the rice) शाकं व्यजनं अन्वाहार्यम् GobhiGS. iv.4.21; (comm. अनु पश्चाद्वदनचरोरहितं ... अन्वाहार्यश्चरति ... संगमनीयम्) अन्वाहार्यक (anvāhārya-ka) *n.* (monthly) offering to the forefathers (Śrāddha) on the new-moon day विप्रः ...। पिण्डान्वाहार्यकं श्राद्धं कुर्यान्मास- मासिकम् ManuSm. 3.122; अन्वाहार्यकमित्युक्तं तस्मात्तद्वन्नस्यै MatsyaP. 16.43; PadmP. v.9.111; अन्वाहार्यकं दर्शश्राद्धम् Aparā. 460.7 (on I.225); आह लंगमिः। ... पिण्डयज्ञं ततः कुर्यात्ततोऽन्वाहार्यकं बुधः CaturCin. iii(1).1064.18; Catur-

Cin.iii. (3).609.10: इदं मासिकं प्रतिमासपचं यस्मात् पितृव्यपिण्डानामनु पश्चाद-
हियते तेन पिण्डान्वाहार्यकर्मिदम् ManvaMu. 110.30 (on x.3.123); अन्वाहार्यक-
(?कर्म) अमावास्याश्राद्धम् SmṛtiCan. v.409.1; NirṇaSi. 42.24.

अन्वाहार्यकर्मन् (anvāhārya-karman) *n.* act of cooking rice on the
southern fire यद्दशपूर्णमासयोर्मनुष्यप्रधानं, तत्र निवेद्यतेऽन्वाहार्यकर्मणि ŚābaBh.
892.5 (on iii.4.6)

अन्वाहार्यकार्यं (anvāhārya-kārya) *n.* activities or rites related to the
cooking of rice given to the priests as sacrificial fee अन्वाहार्यकार्यपचत्तं वासो
वत्सं तद्धर्मोऽस्ति ŚāstraDī. 685.14 (on x.3.6); वासो वत्सपन्वाहार्यकर्मकं स्यात्
अन्वाहार्यकार्यपरिक्रयमित्तकदक्षिणाशब्दसंयोगात् MayūMāli. 685.12 (on x.3.7)

अन्वाहार्यत्व (ānvāhārya-tva) *n.* the state of being the rice given to the
priests as sacrificial fee यद्दे यजुष्यं क्रूरं यद्विलिष्टं तदन्वाहार्येण। अन्वाहरति
तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वम् TaiS. I.vii.3.2; KauṣiSū. 6.25.

अन्वाहार्यदक्षिणा (anvāhārya-dakṣiṇā) *f.* cooked rice given to the
priests as sacrificial fee दर्शपूर्णमासिक्यां अन्वाहार्यदक्षिणायां ब्राह्मणा एव
दृश्यन्ते ŚābaBh. 2287.24 (on xii.4.47); दीक्षणीयादिषु चोदकप्राप्तान्वाहार्यदक्षिणा
दातव्या नेति संशये अङ्गेषु स्वायंदक्षिणा दातव्येव ŚāstraDī. 854.22 (on
x.1.16); दक्षिणा ... समानता। अन्वाहार्यदक्षिणाव्ययुदेवे NyāyMāVi. 204.24
(on iii.8.1); सोमाङ्गविकारेषु दक्षिणापरिसङ्कातिक्रियपञ्चा ... इति चेत्। मैवम्
... इष्टितेऽन्वाहार्यदक्षिणापचत्तः VidhiRā. 10 (72.7); वासोवत्साम्यामृत्विजानामती
तयोः ... अन्वाहार्यदक्षिणाया निवृत्तिः ŚivārkaMaDī. i.77.6 (on i.1.1); प्रकृतिताऽ-
न्वाहार्यदक्षिणायास्वतन्त्रातिदेशः BhāṭṭDī. ii.45.10 (on iii.7.5); कर्तृत्वमेवेत्युक्तं न
दक्षिणाभेदव्यापकः ... अन्वाहार्यदक्षिणावृत्तायै कर्तृभेदाभावात् BhāṭṭDī. iv.194.16
(on xi.4.1); iv.237.10 (on xii.1.17)

अन्वाहार्यदान (anvāhārya-dāna) *n.* act of giving of cooking rice to the
priests as sacrificial fee दर्शपूर्णमासयोस्तदानत्यर्थः ... अन्वाहार्यदानेनानपचते
गम्यते TantrVā. 987.9 (on iii.4.23)?17); अन्वाहार्यदानानाध्वये ŚāstraDī.
332.8 (on iii.8.1); दर्शपूर्णमासे न चान्वाहार्यदानं तुष्यर्थं किञ्चानत्यर्थम् ...
अन्वाहार्यदानस्य तुष्यर्थत्वाभावेऽपि ... नाहट्यं परिकल्प्यम् MayūMāli. 686.7
(on x.3.10)

अन्वाहार्यदानादि (anvāhāryadānādi) *adj.* act of giving of cooked rice
to the priests as sacrificial fee etc. प्रकरणादन्वाहार्यदानादि प्रतीयते TantrVā.
913.10 (on iii.4.6); यन्मुष्प्रधानकं कर्मान्वाहार्यदानादि तस्य धर्मः ŚāstraDī.
260.4 (on iii.4.1); यज्ञे अन्वाहार्यदानादी यथायुति यावदेव श्रुतं तावदेव
कुर्यात् CaturCin. i.92.7; क्रतावेव यन्मुष्प्रधानं कर्मान्वाहार्यदानादि, तद्धर्मत्वे
सत्युपवीतसाहचर्यमप्यनुगृह्यते NyāyMāVi. 154.15 (on iii.4.1); अन्वाहार्यदानादर्थे
इति पक्षे प्रकरणे ... शोषिणः प्रकरणेन विशेषणमेव दोषः MayūMāli. 260.10
(on iii.4.1)

अन्वाहार्यदानाभाव (anvāhāryadānābhāva) *m.* absence of giving of
cooked rice to the priests as sacrificial fee केवलप्रधानार्थत्वे प्रयोगाङ्गकर्तृत्ववन्वित्या
लिङ्गात् ... दीक्षणीयादिष्वन्वाहार्यदानाभावस्य तुल्यत्वादतो नास्ति प्रसङ्गः MayūMāli.
854.14 (on xii.1.16)

अन्वाहार्यधर्म (anvāhārya-dharma) *m.* details of rites related to cooked
rice given to the priests as sacrificial fee वाससि वत्से च संशयः। अन्वाहार्यधर्माः
कर्तव्या इव नेति ŚābaBh. 1880.1 (on x.3.35); 1881.4 (on x.3.38); अभिधारण-
मन्वाहार्यधर्मः किं वासोवत्से कर्तव्यं न वा ŚāstraDī. 686.9 (on x.3.10); सन्ति
अन्वाहार्यधर्माः। तान् कल्पसूत्रकार उदाजहार NyāyMāVi. 520.3 (on x.3.7);
निवृत्तिः ... आग्रयणदक्षिणादिरूपे वत्से अन्वाहार्यधर्मस्य पाकस्य ŚivārkaMaDī.
i.76.21 (on i.1.1); अन्वाहार्यधर्माणां मध्ये पाकस्य दक्षिणारूपवत्तनाश-
प्रसङ्गात् तत्प्रागे सति ... अन्यस्यापि तद्धर्मस्य त्यागप्रसङ्गः Pūrvaṭta-
VāNaMā. 64.19; (एकहायनगोः) अस्य दक्षिणात्वात् कर्तव्या एवान्वाहार्यधर्मः
BhāṭṭDī. iii.226.13 (on x.2.15); आग्रयणे दक्षिणारूपे वत्सेऽन्वाहार्यधर्मस्य पाकस्य
पाके सति वत्सो नश्येत् मांसमेव दक्षिणा स्यात् MayūMāli. 773.17 (on x.
8.1)

अन्वाहार्यधर्मक (anvāhāryadharmaka) *adj.* having the nature of the
details of rites related to cooked rice given to the priests as sacrificial fee
वासो वत्सपन्वाहार्यधर्मकं स्यात् MayūMāli. 685.12 (on x.3.7)

अन्वाहार्यनिबन्धन (anvāhārya-nibandhana) *adj.* related to the cooked
rice given to the priests as sacrificial fee साधनविशेषनिबन्धना हि ते धर्माः।
नान्वाहार्यनिबन्धनाः ŚābaBh. 1880.5 (on x.3.35)

अन्वाहार्यनिमित्तत्व (anvāhāryanimitta-tva) *n.* the state of being
caused by the cooked rice given to the priests as sacrificial fee सोऽयं

धर्मोऽत्र वासोवत्से न कार्यः तस्यान्वाहार्यनिमित्तत्वात् NyāyMāVi. 520.6
(on x.3.7)

अन्वाहार्यनियम (anvāhārya-niyama) *m.* rule or law regarding cooked
rice given to the priests as sacrificial fee अनुक्तदक्षिणाकाव्यादिपशुभ्यः सौमिक-
दक्षिणापरिसंख्यया प्राकृतोऽन्वाहार्यनियमः प्राप्यते VidhiRā. 10 (72.9)

अन्वाहार्यनिरपेक्ष (anvāhārya-nirapekṣa) *adj.* independent of rice given
to the priests as sacrificial fee तयोरन्वाहार्यनिरपेक्षकारणत्वात् वासोवत्स-
भ्यामृत्विजानामती प्राकृतान्वाहार्यदक्षिणाया निवृत्तिः ŚivārkaMaDī. i.77.6
(on i.1.1)

अन्वाहार्यनिवृत्ति (anvāhārya-nivṛtti) *f.* cessation or loss of the rice
given to the priests as sacrificial fee यदि प्रधानदक्षिणायानतिः कुतश्चान्वा-
हार्यनिवृत्तिस्तदा भक्षणानामपि निवृत्तिः स्यात् MayūMāli. 855.14 (on xii.1.17)

अन्वाहार्यपचन (anvāhārya-pācana) *m.* southern sacrificial fire on
which rice as sacrificial fee to the priests is cooked एतद्दे देवानामायतनं
यदाहवनीयः ... गार्हपत्यो मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितृणाम् TaiS. I.vi.7.1;
KāthS. 32.7 (iii.25.18); यो यज्ञे ... आर्तिर्भवति ... योदे यजुष्टः आग्नीध्रये
अन्वाहार्यपचने वा हविर्यज्ञेषु ... जुहुवाय AitBr. 25.7 (669); 25.9 (675);
कथमग्नीनाद्यादधानोऽन्वाहार्यपचनमाहारयेत् नहारयेत् इति। ... योऽग्नीनाघते
तेषामेयोऽन्नादतमो भवति यदन्वाहार्यपचनः AitBr. 32.11 (832) (Śāy. अन्वाहार्यनामक
ओदनः पच्यते यस्मिन्दक्षिणाग्नी सोऽयमन्वाहार्यपचनः); तस्य पुरोहित एवाहवनीयो
भवति जाया गार्हपत्यः पुत्रोऽन्वाहार्यपचनः सः ... यत्पुत्राय करोत्यन्वाहार्यपचन
एव जुहोति AitBr. 40.1 (956); ViraMi. (Rājaniiti) 85.22; सर्वेषु त्वेव जुहुयात्
... यत्पुत्रो गार्हपत्यं यत्पुत्रोऽन्वाहार्यपचने दे आहवनीये KauṣiBr. 2.3 (5.12);
यदि यजुष्यत्वेण स्याद्यत्तुर्हीतमान्यं गृहीत्वान्वाहार्यपचने प्रायश्चित्ताद्गृहीतं जुहुयाद्विधे
KauṣiBr. 6.12 (26.10); इष्टा ... अशुभोत्। अर्चुरा अग्निमादधते ...। त
आहवनीयमग्न्य आदधत। अथ गार्हपत्यम्। अथान्वाहार्यपचनम् TaiBr. I.i.4.4;
तेऽन्वाहार्यपचनमग्न्य आदधत TaiBr. I.i.4.5; I.i.8.1; यदन्वाहार्यपचनेऽन्वाहार्ये पचन्ति।
तेन सोऽस्याभीष्टः प्रीतः TaiBr. I.i.10.5; इष्टस्यैवैवायमन्वाहार्यपचनेऽन्वाहार्यं
फलंकरणाद्येन जुहोति TaiBr. III.iii.9.9; अथ यदि यजुष्ट उज्ज्वलं क्रियेतान्वाहार्यपचनं
परित्य ... जुहुयादन्तरिक्षलोको वा अन्वाहार्यपचनः ŚatvBr. i.5.8; ŚatBr. XII.
iv.1.3; दक्षिणा वा ह्येनं हस्त्यन्वाहार्यपचनो भविष्यति ŚatBr. II.i.4.6; ŚatBr.
(K.) II.4.5; ते वाऽ एते। प्राणोऽ एव बुधनुयः ... व्यानोऽन्वाहार्यपचनः
ŚatBr. II.ii.2.18; ŚatBr. (K.) I.ii.2.13; PraśnaU. 4.3; PraśnaUBh. 272.1 (on
4.5); यज्ञेव संवृजन्वाहार्यपचनमुपस्मरेत् तुदेव तं मुनोर्भातिष्येत् ŚatBr. II.iii.2.4;
II.iii.2.6; यजुष्ट अग्नीनातः स्याद्यत्तुष्पाश्वमेवेतमोदनुमन्वाहार्यपचने पचेयुस्तं
ब्रह्मणाऽ अश्रौषुः ŚatBr. II.iv.3.13; ŚatBr. (K.) I.iii.2.11; अन्वाहार्यपचनेऽ-
नुमन्वि वृषान् कृत्वा तानीषद्विषोपतुष्य तेषां कर्मभ्यावाणि कुर्वन्ति ŚatBr.
II.v.2.14; ŚatBr. (K.) I.v.1.12; अन्वाहार्यपचनानुमन्वि कुरुते ŚatBr. V.ii.3.2; ŚatBr.
(K.) vii.1.2; अन्वाहार्यपचनोऽनुमन्वि त्वेव तद् भयम् ŚatBr. XI.v.3.10;

यज्ञो ह्येव ... यदि यजुष्टः ... यत्तुर्हीतमान्यं गृहीत्वान्वाहार्यं जुहुवा-
न्वाहार्यपचने वा हविर्यज्ञेषु ŚatBr. XI.v.8.6; यस्याग्निहोत्रो लोहितं इहोत ...
मुक्षणं कृत्वान्वाहार्यपचनं परिश्रितवत् वृषान् ŚatBr. XII.v.2.1; XII.v.2.11;
प्रकृतान्वाहार्यपचने अन्वाहार्यपचने वा पदं परिश्रितवत् ŚatBr. XIII. iv.3.4;
एतेऽध्यात्मनयो भवन्ति ... उत्तरा नासिका गार्हपत्यो दक्षिणान्वाहार्यपचनः
ŚatBr. (K.) III.i.7.1; नानास्यात्योरनी ओष्य हरयुः अन्वाहार्यपचनाद् उन्मुक्तमादरन्
JaimiBr. 1.46; 1.49; यज्ञः ... प्रेषं नीयात् ...। अथ यदीष्टपशुवन्देषु
वा दर्शपूर्णमासयोर्वा अन्वाहार्यपचने जुहुवाय JaimiBr. 1.358; अत्रहवनीयोदम
इत्यन्वाहार्यपचनः JaimiUBr. iv.26.15; दशविधमग्निहोत्रं भवति तस्य ... व्यानोऽन्वा-
हार्यपचनः ŚāṅkhāĀ. 10.8 (39.10); अग्नयो वै त्रयो विद्या ... रयन्तरन्वा-
हार्यपचने यजुरन्तरिक्षं यामदेव्यम् TaiĀ. x.63.1 (889.4); (सत्यकामः) अथ
हैनमन्वाहार्यपचनोऽनुशासतश्च ChāndoU. iv.12.1 (Śān. दक्षिणाग्निः); पश्चादन्वाहार्य-
पचनाद् यजमानः प्रत्यङ् तिष्ठन्वादिष्यमुपतिष्ठते ŚāṅkhāĀ. ii.7.13; ii.10.2;
iii.16.16; प्रायश्चित्तं ब्रह्मा जुहोति। ... दोषः स्याद् ...। यजुर्वेदे येन ...
अन्वाहार्यपचने ŚāṅkhāĀ. ii.21.13; अग्नीनाद्यादघाति त्रीणि काष्ठानि गार्हपत्येऽध्या-
दघाति त्रीण्यन्वाहार्यपचने त्रीण्यवाहनीये BauddhSS. i.1.6; देवदजनेऽग्नौ विहितं
वा कर्तितं भवति ... आयतनं कुर्वन्ति ... दक्षिणातो विषुवन्वाहार्यपचनस्य
BauddhSS. i.54.8; i.59.16; अन्वायधमाधानप्रभृति यजमान एवाग्नयो भवन्ति।
तस्य प्राणो गार्हपत्योऽपानोऽन्वाहार्यपचनः BauddhSS. iii.42.10; iii.75.14;
आहवनीयमुपतिष्ठति उत्तरया (क्वा) गार्हपत्यमुत्तरयान्वाहार्यपचनम् ĀpaSS. i.1.4;
अन्तरा गार्हपत्यन्वाहार्यपचनी दक्षिणपूर्वेयं यान्वाहार्यपचनम्। ... वेदिमुद्वस्य ...
बाहिषा वेदिं सृज्याति ĀpaSS. i.7.13; v.18.2; सुवेयान्वाहार्यपचने जुहोति ĀpaSS.
vi.13.4; viii.6.3; अन्वाहार्यपचने यत्तुःशरावमोदनं पक्त्वा यत्तुरा ब्रह्मणाम्

भोजयेत् *ĀpaSS*.ix.15.18; xix.1.15; इष्टकाः ...। मन्मयीस्थालिखिताधुतश्चा
प्रक्षाल्यतः सव्यावृतं ऋजुलेखश्च निर्मन्थ्येन लेहिनीः पचन्त्यन्वाहार्यपचनेन वा
VāṇāSS. II.i.4.3; (रात्रौ) व्युष्टायाम् (स्थापितमग्निम्) उपशमय्य दक्षिणा वा
संश्लेषन्वाहार्यपचनश्चेत् *KātyāS*.iv.8.13; (गार्हपत्याहवनीयोः) आयामतृतीयेन
त्रीणि चतुरस्राणि ... कारयेदपरस्य ... दक्षिणोऽस्येऽन्वाहार्यपचनः *Baudh*ŚūS.
1.67; आज्यं विलाय ... अन्वारब्धे प्रेत आहवनीये जुहोति ...। एवमन्वाहार्य-
पचने *Kaus*GS.v.1.9; v.1.10; अर्धनमुपोपयति पुरस्तादाहवनीयेन दक्षिणतोऽन्वाहार्य-
पचनेन *ĀgniveGS*.iii.5.8 (147.16); तृष्णीमन्वाहार्यपचने हुत्वा ... एनं परिश्रयति
*Baudh*PiMe.i.2.2; आहिताग्नेरर्णसंशये दहनदेशं जोषयन्ते ... अग्नीनुपपत्ति
पुरस्तादाहवनीयं पश्चाद्गार्हपत्यं दक्षिणतोऽन्वाहार्यपचनम् *HirPiMe*.i.1.1; i.1.2;
पुरादित्यस्तातमायात् ... अन्वाहार्यपचनमुपसमाहृत्य ... आहवनीये पूर्णाहुतिं
जुहोति *Baudh*DS.ii.10.18; ii.10.46; यथा दर्शपूर्णमासावभिनिर्वर्त्यते तथा
कुर्यात्! न च गार्हपत्याहवनीयान्वाहार्यपचनादिभ्यो विनैतानि कर्माणि सिध्यन्ति
ŚābaBh.590.3 (on ii.3.4); गार्हपत्यान्वाहार्यपचनयोश्चतस्रश्चतस्र आहुतीः ...
जुहोति *TantrVā*.501.13 (on ii.2.16); 979.7 (on iii.4.13); त्वष्टा जुहावेन्द्राय
शत्रवे। ... अथाह्वाह्यपचनादुत्थितो घोरदर्शनः *BhāgP*.vi.9.12; (अग्नीं करिष्यन्)
अग्निवचनमाहिताग्नेरयौपासने यथा स्यात्, न तु अन्वाहार्यपचन इत्येवमर्थम्
BālāKṛ.i.157.11 (on 1.232-233); यजमानस्याङ्गानुत्विजः सर्वैः पात्रैः समारोप्य
यदाहवनीये गार्हपत्येऽन्वाहार्यपचने ... सर्वान् सर्वेषु समारोपयेत् *KāthSrU*.1.1
(*Adyar* Lib. Edition); *SaṁnyāU*.i.1.1; उपासकः स्वशरीरे ... परमात्मनो
वैधान्तरस्य वेदिबर्हिगार्हपत्यान्वाहाराहवनीयानग्निहोत्रोपकरणभूताभ्यन्तरिकृत्य
वैधान्तरमाराधयेत् *BrahmSuBh*. (Rā.) 275.5 (on i.2.33); अन्वाहार्यपचनो
दक्षिणाग्निः *SmṛtiCan*.v.321.15; प्रणयावधित्वाद् हृदयं गार्हपत्योऽत एव तद-
नन्तरत्वात् मनोऽन्वाहार्यपचनः *VedāntKa*.146.2 (on i.2.24); अग्निदक्षिणेन अन्वा-
हार्यपचनस्यावसथस्य चानेर्दक्षिणतः ... पात्रं स्थापयन् ... मन्त्रमुच्चारयेत्
CaturCin.iii (1).1285.8; *VīraMi*. (Śrāddha.) 211.18; गार्हपत्यान्वाहार्यपचनहोमा-
नामपि प्रकृतत्वाविशेषात् ग्रहणेन फलान्वयापत्तेः *NyāySu*. (So.) 780.7 (on
ii.2.10) [शुक्रान्वाहार्यपचनावयवे दक्षिणानले *Vaija*. 10.23; *ŚābdaRā*. (Vā.) 207]

अन्वाहार्यपचनरूप (anvāhāryapacana-rūpa) *adj.* of the form of
southern sacrificial fire दे अवाहवनीये न त्वष्टावितरा इति परिसंख्यानमप्यनां
गार्हपत्यान्वाहार्यपचनरूपाधिकरणान्तरविधानसामर्थ्यात्सिद्धयति *ŚivārkaMaDī*.i.144.3
(on i.1.3); अवशिष्टाभ्यासेषु तत्तद्वाक्याभ्यां गार्हपत्यान्वाहार्यपचनरूपाधिकरणमात्र-
विधानात् गार्हपत्यान्वाहार्यपचनरूपेऽधिकरणेऽभ्यासचतुष्टयप्राप्तेर्दशधाभ्याससिद्धिः
MīmāKau.iii (2).201.5.7 (on ii.2.16)

अन्वाहार्यपचनवाक्य (anvāhāryapacana-vākya) *n.* sentence or state-
ment referring to southern sacrificial fire गार्हपत्यान्वाहार्यपचनवाक्ययोः संख्याधि-
करणविशिष्टहोमविध्यवशंभावे अष्टावपि होमाः *VidhīRā*. 5(29.3); 5 (30.18);
गार्हपत्यान्वाहार्यपचनवाक्ये संख्याधिकरणविशिष्टकर्मविधायके स्याताम् *ŚivārkaMaDī*.
i.144.24 (on i.1.3); 'दे आहवनीय' इति वाक्यं गार्हपत्यान्वाहार्यपचनवाक्य-
द्वयसामर्थ्यपरमाशङ्कं ... आहुत्यन्तराणामाहवनीयाद् बावृत्तिं बोधयति *ŚivārkaMaDī*.
i.146.8 (on i.1.3); यदपि च पश्चान्तरमुक्तम् तदपि गार्हपत्यान्वाहार्यपचन-
वाक्याभ्याम् ... आहवनीयाधिकरणतया अप्राप्तेः ... परिहर्तव्यम् *MīmāKau*.
iii (2).203.15 (on ii.2.16)

अन्वाहार्यपचनवेला (anvāhāryapacana-velā) *f.* end or spot (fixed) for
southern sacrificial fire अमात्यादिधमादीयान्वाहार्यपचनवेलायां सादयित्वा ...
उत्तरत एतानुपसादयति *Baudh*ŚS.i.46.10.

अन्वाहार्यपचनादि (anvāhāryapacanādi) *adj.* southern sacrificial fire
etc. प्रकरणे यन्मनुष्यप्रधानं कर्म अन्वाहार्यपचनादि तस्य धर्मः *TantrVā*.911.6
(on iii.4.1); शैजवापकृतगृहे ... पात्राणि ... पश्चादग्नेर्दशेषु निधायति। 'अग्नेः'
अन्वाहार्यपचनादिः *CaturCin*.iii (1).1121.14.

अन्वाहार्यपचनाधिकरणक (anvāhāryapacanādhikaraṇa-ka) *adj.*
having southern sacrificial fire as the substratum or locus हविःश्रपणपिष्टलेप-
फलीकरणहोमानां उक्तविधगार्हपत्यान्वाहार्यपचनाधिकरणकत्वप्राप्तीं प्रमाणमिष्यते *Mīmā*-
Kau.ii.208.5 (on iii.1.22); दे आहवनीये जुहोतीति विधौ गार्हपत्यान्वाहार्य-
पचनाधिकरणकचतुःसंख्याकहोमः ... अभ्यासत्वसिद्ध्या तेषामभ्यासानामप्राप्तपक्षसम्बन्ध-
प्राप्तिकत्वत्वात् *BhāṅCin*.i.72.18 (on i.1.4)

अन्वाहार्यपचनयातन (anvāhāryapacanāyatana) *n.* place of southern
sacrificial fire गार्हपत्यायतने सिकता निवपति एवमन्वाहार्यपचनायतने *Bhār*ŚS.
v.4.17; v.5.6.

अन्वाहार्यपाक (anvāhārya-pāka) *m.* act of cooking rice as sacrificial
fee to priests अन्वाहार्यपाको वस्ते कर्तव्यो नैति संशये ... तदीयं मांसं
दक्षिणात्वेन देयमीति ऋग्वेदे *ŚāstrDī*.685.18 (on x.3.8)

अन्वाहार्यपुरःस्तरसमया (anvāhāryapurassara-samayā) *adj.* (f.)
having the occasion for monthly offerings (to the forefathers) etc.
कार्यन्तमनयोर्भूदेवसंदोहसक्षिणीः पितृलेकसन्नधचारिणीः पावकप्रदानवैहयिकान्वाह-
पुरःस्तरसमयाः क्रियाः ... इत्यन्वतिष्ठत् *YāsaCam*.ii.192.8 (comm. अन्वाहार्य-
मृतस्य मासिकक्रिया ते पुरःसराः प्रभृतयः ... काला यासु तौः)
अन्वाहार्यपृष्ठ (anvāhārya-prṣṭha) *m.* name of six day Soma-sacrifice
अथात उपाङ्ग्यपृष्ठश्चान्वाहार्यपृष्ठश्च पञ्चहो। तयोः कल्पः ... अनुदुष्य पश्चा-
नामहाम्, गायत्रीषु षष्ठ्य, सोऽन्वाहार्यपृष्ठः *Kṣudra*.2.12.

अन्वाहार्यमात्र (anvāhārya-mātra) *n.* only cooked rice as sacrificial fee
given to the priests दर्शपूर्णमासप्रकरणे एव श्रुता निषेध्या नियेयाश्च ...
अन्वाहार्यमात्रेण ब्राह्मणानामनान्तौ तदानमनेन क्रतुनिवृत्त्यर्थतया प्राप्ताः *Pūrvva-*
VāNaMā.50.8; न पुनरन्वाहार्यमात्रेण नानमत्स्वव्यिक्षु क्रतुनिवृत्तेः तदर्थप्राप्तवियः
क्रत्यर्थ एव *SiddhāhSi*.ii.162.20.

अन्वाहार्यरूपदक्षिणा (anvāhāryarūpa-dakṣiṇā) *f.* sacrificial fee in the
form of the cooked rice given to the priests प्रकृतौ हान्वाहार्यरूपदक्षिणाद्वय-
निष्पत्त्यर्थम् ... पाको विहितः *ŚivārkaMaDī*.i.76.27 (on i.1.1)

अन्वाहार्यवत् (anvāhārya-vat) *adv.* like the cooked rice as sacrificial
fee given to the priests सूत्रे तथा अन्वाहार्यवदित्यर्थः *MayūMāli*.855.17 (on
xii.1.17)

अन्वाहार्यवत् (anvāhārya-va (n)t) *adj.* 1 accompanied by the cooked
rice as sacrificial fee given to the priests सर्वाण्येवान्वाहार्यवन्ति (कर्माणि)
GobhīGS.i.1.5; 2 accompanied by monthly offerings to the forefathers,
GobhīGS.i.1.5.

अन्वाहार्यसिद्धयर्थम् (anvāhāryasiddhyartham) *adv.* for accomplish-
ing the cooked rice as sacrificial fee given to the priests प्रकृतौ दाने
अन्वाहार्यसिद्धयर्थं पाकोऽर्थसिद्धः *MayāMāli*.685.18 (on x.3.8)

अन्वाहार्यस्थाली (anvāhārya-sthālī) *f.* vessel for cooked rice as
sacrificial fee given to priests तृणानि सस्तीर्य तेषु द्वन्द्वं न्यक्षि यज्ञायुधानि
संसादयति ... अन्वाहार्यस्थाली च मदन्ती च *Baudh*ŚS.1.6.7; दर्भान् संसात्य
द्वन्द्वं न्यक्षि पात्राणि प्रयुनक्ति ...। अन्वाहार्यस्थालीमशमानम् *ĀpaSS*.i.15.9;
*Hir*ŚS.i.4.37 (110.24); *VaikhāSS*.4.1; द्रोणाधतपडुलपाकान्वाहार्यस्थाली ... स्यात्
VaikhāSS.11.9; आहितान्तेः ... प्राणेषुल्लान्तेषु ...। तस्य ... आद्यति
पृष्ठयोर्गिहोत्रस्थालीमन्वाहार्यस्थालीम् *ĀgniveGS*.iii.4.2 (136.14); iii.5.7 (146.13);
श्रेण्योर्नान्वाहार्यस्थालीं चरुस्थालीं च ... निदधाति *Baudh*PiMe.i.9.2; iii.3.12;
HirPiMe.i.1.6.

अन्वाहार्यांश (anvāhāryāṁśa) *m.* [Loc.] in the case of cooked rice as
sacrificial fee given to priests वस्तुतस्तु अपेक्षया उपायान्तरणापि निवृत्त्युपपत्तेः
नान्वाहार्यांशेऽपि ग्रहणम् *BhāṅDī*.ii.216.1 (on v.4.8)

अन्वाहार्यादि (anvāhāryādi) *adj.* A beginning with monthly sacrifice
पुनःकल्पनाधानमस्कारं कृत्यान्वाहार्यादिप्रणवादिं करोति *ĀgniveGS*.ii.3.2 (56.12);
B southern fire etc. वाक्यसंबन्धवाधात् अन्वाहार्यादिसंबन्धे वाक्यभेदात् प्रकरणस्य
च विशेषकत्वानुपपत्तेः *TantrVā*.914.9 (on iii.4.8) C cooked rice etc. as sacrificial
fee given to the priests कृण्वलशेषस्य ... अन्वितत्वात् तत्परिहार एवाश्रयः
न त्वन्वाहार्यादिपरिहारः *BhāṅDī*.iii.216.6 (on x.2.5)

अन्वाहार्याधिश्रयण (anvāhāryādhishrayaṇa) *n.* act of placing (on the
fire the vessel for) cooked rice as sacrificial fee given to the priests
आग्नीध्रोऽन्वाहार्याधिश्रयणाद् वेदिं परिसमुद्रोत्करदेशे निदधाति *VaitāSū*.2.4.

अन्वाहार्योपकरण (anvāhāryopakaraṇa) *n.* vessel for carrying food
ब्राह्मणान् स्म प्रपद्यते। अन्वाहार्योपकरणं ब्रह्मोपकरणं च यत् *MahāBhā*.xii.29.118.

अन्वाहिक (anv-āhika) *adj.* [f. -] which is also performed daily, diurnal
वैवाहिकेऽग्नौ कुर्यात् गृह्यं कर्म यथाविधि। पञ्चयज्ञविधानं च ... एति
चान्वाहिकौ गृही *ManuSm*.3.67; (पाठीनरोहितां) तयोर्हव्यकव्यनियोगेन शाखायौ
भक्ष्यताम्यनुज्ञायते नान्वाहिके भोजने *ManuBh*.i.427.2 (on 5.16); विहितमन्वाहिकं
कुर्याद्विपितुर्षणम् *ManuBh*.i.461.9 (on 5.87); (हिंसा...) अन्वाहिकस्य व्यस्त्याप-
हन्ती *ManuBh*.ii.266.9 (on 9.80); तावत्पाङ्गुण्यचिन्ता, अन्वाहिकौ चावय्यौ
ManuBh.ii.321.10 (on 9.299)

अन्वाहिकपितृब्राह्मणभोजन (anvāhika-pitrbrāhmaṇabhajana) *n.* daily
feast to the Brahmins and forefathers अपिष्टके चान्वाहिकपितृब्राह्मणभोजनेऽ-
पिष्टमात् *BālāKṛ*.i.148.12 (on 1.225)

अन्वाहिर्य (anv-āhīrd-) I.U. [rarely IV.Ā. and X.P.] to roam through, to
wander ... न त्वया श्रुतं यथा श्रावस्यामुद्रानमोषकाः पुरुषाः प्रतिदिन-
मन्वाहिर्यङ्मन्ते *Divyāva*.109.2; सुमतिः ... स मालाकारगृहाण्यन्वाहिर्यङ्मति सर्व-

अभि (anv-i-) इ.प. IAI to go along, to travel along **ii** to go or move (by the side of) **Bi** to go after, to follow (pass.) to be gone after, to be followed **ii** to follow (in pursuit of breath), i.e. live **iii** to follow (in death) **C** to go

towards, to proceed to (pass.) to be gone towards, to be proceeded to Di to pursue, to chase ii to continue, to inhale in E to reach, to obtain F to go over, to pass on to G to accompany H to approach I to wander J to resort to, to take shelter, to inhabit 2Ai to obtain, to attain, to secure, to explore ii to comprise C (pass.) to be admitted or practised 3A to fall to one's share B to come down to descend 4A to act according to, to conform to, to enter upon, to comply with Bi to obey ii to be under the control, to yield, to rule iii to agree with 5 A to imitate or equate with (pass.) to be imitated B to resemble, to be identical with, to be similar with 6 to search 7 to reappear, to occur again, to linger 8 to seek after 9 to express, to convey, to refer to 10Ai to become related or connected with ii to become concomitant with Bi to enter, to be mixed with ii to combine with iii to touch C to be united with D to become syntactically related or construed with (pass.) to be syntactically related or construed with E to become semantically related or connected with (pass.) to be semantically related or connected with F to apply (pass.) to be applied 11Ai to know, to realize, to experience ii to train in B to think about, to explore C to be understood, i.e. to be inferred 12Ai to lead to, to affect, to fructify ii (pass.) to be involved, to be affected Bi to overcome ii to cause 13 the root *anv-i* 14 to engage in 15A to increase 15B to add 16 to adorn 17 to measure 18A to devote B to be intent on 1Ai to go along, to travel along परायतीनामन्वेति पार्थ अयातीनां प्रथमा शब्दतीनाम् । व्युत्पत्ति जीवमुदीर्यन्त्युवाचः RV. i.113.8; एषा दिवो बुद्धिं प्रत्यदर्शित ... कृतस्य पन्थानमन्वेति साधु RV. i.124.3; v.80.4; अवाचयसं पदमस्य सुखस्य निंदातुरन्त्यामिच्छन् RV. v.30.2; (सूर्यः) श्येनो न दीयन्मन्वेति पार्थः RV. vii.63.5; न्यङ्कुत्तानामन्वेति भूमिम् RV. x.27.13; x.142.5; AV. xvii.1.16; ĀśvaSS. i.3.25; दैव्या होतारा प्रथमा पुरोहिता कृतस्य पन्थानमन्वेति साधुया RV. x.66.13; शुनं कीनाशां अर्जुं यन्तु बाहान् AV. iii.17.5; AV. (P.) ii.22.3; सप्त सूर्या दवमनुप्रविष्टास्तान् पथेवाचेतु दक्षिणावान् AV. (P.) v.6.1; TaiĀ. i.7.4; अदित्यै रास्तांसीन्द्रायै संहनम् ... बृहस्पतेर्तूर्णं हंराम्युर्वन्तरिक्षमन्वेति देवं गुममसि TaiS. i.1.2.2; i.4.2.1, IV. i.2.2; vi.4.5.5; MaiS. iv.1.5 (iv.7.11); TaiBr. III. ii.2.9; BaudhSS. iii. 185.5; BhārSS. i.4.18; vii.14.18; x.19.2. HirSS. i.5.6 (119.14); VaikhāSS. 3.4; 12.2.1; 15.12; असुन्वन्तु यंमानमिच्छ स्तेनस्येतां तस्करस्यान्वेति TaiS. IV. ii.5.4; अथोऽसि ... ययुर्नामास्यादित्यान् पत्वान्वेति TaiS. VII. i.1.2; MaiS. iii.12.4 (iii.161.11); VājaS. 22.19; VājaS. (K.) 24.6; PañcBr. i.7.2; TaiBr. III. viii.9.3; स्तेनस्येत्यामन्वेति MaiS. ii.7.12 (ii.90.15); KāthS. 16.12 (i.234.3); KapiKaS. 25.3 (95.16); VājaS. 12.62; VājaS. (K.) 13.5; ŚatBr. VII.ii.1.9; XIII. i.6.2; BaudhSS. ii.212.6; सुगं तु पन्थानमन्वेति MaiS. iv.14.14 (iv.239.12); प्रत्युष्टः प्रत्युष्टा अरातयो निष्ठस्तु रक्षो निष्ठस्तु अरातयः । उर्वन्तरिक्षमन्वेति छन्दोभिः ŚatBr. VII.iii.2.9; तुलुयाश्च ह वाऽअमुष्मिलेकऽआदधति यत्तुघश्चस्यति तदन्वेत्येति ŚatBr. XI.ii.7.33; सोऽन्मिन्नेव कृतं पन्थानमन्वेति JaimiBr. I. 3.03; नलं प्लवमाराहित्तलेन प्रयोऽन्वेति TaiĀ. vi.7.2 (697.2); ब्राह्मणः ... हिरण्यं बद्ध्वा दर्भेणागतो हरेत् । पश्चादग्निहोत्रेणान्वियात् MānSS. 98.16; स्कन्धेनाधाय मुसलं स्तेनो राजानमन्वेति BaudhDS. ii.1.16; 'समये तिष्ठ सुग्रीव मा वालिपथमन्वगाः AgniP. 8.7; SūktiRa. 58.1; MahāN. 5.16; प्रातुव्याः कृतिनो मम ज्येष्ठं नान्वियाय PariPar. I.299; सत्रियाणां भयं कुतः । इत्युक्त्वा वसितसत्र मित्रं चापि तमन्वगात् CitraPaC. 49; 1Aii to go or move (by the side of) वज्रो वा एतस्याग्नीनन्वेति यस्यान्तरेण युक्तं वा विप्राति सं वा चरन्ति JaimiBr. I.51; गातुं वैसतं नायमन्वेति । ... स पदेनान्वेत् JaimiBr. I.184; दक्षिणतो अञः पुरो नीयते नाभिरुस्यान् पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः RV. i.163.12; VājaS. 29.23; VājaS. (K.) 31.3; पूषा गा अन्वेत नः RV. vi.54.5; TaiS. IV. i.11.2; MaiS. iv.11.1 (iv.160.3); KāthS. 4.5 (i.40.17); 20.15 (ii.35.22); TaiBr. II. IV. i.5; KauṣiGS. iii.5.4; iii.6.2; HirGS. i.18.1; PāraGS. ii.9.5; AVPari. 18(1)3; ViṣṇuSm. 86.9; अर्जुं तु शुभ्यं तुरयन्तपीयतुः RV. viii.99.6; VājaS. 33.67; पञ्चं पदानि रूपो अन्वरोहं चतुष्पीडामन्वेति वृतेन RV. x.13.3; तन्तुं

तुल्यज्रजं सो भानुमन्वेति RV. x.53.6; TaiS. II. iv.3.6; III. iv.2.2; KāthS. 13.11 (i.193.7) AitBr. 13.14 (832); ĀśvaSS. I. ii.2.14; I. iii.10.15; II. v.20.6; BaudhSS. i. 105.2; ii.180.2; ĀśvaGS. iv.6.7; ये युव्यश्चन्द्रं वहन्तु यस्मा यन्ति जनुदन्तु RV. x.85.31; मुनयः ... । वातस्यानु धामिन् यन्ति यदेवासो अविशन् RV. x.136.2; AV. (P.) v.38.2; इहैव स्तुमान् गातु विशां ह्यपि पुन्य AV. vii.60.7; केन पुन्यमन्वेति AV. x.2.19; अहोरात्रे अन्वेति विमर्शलोप्यति प्रतरणः सुवीरः AV. xii.2.49; AV. (P.) xvii.34.9; सुप्रणीतिः कामो अन्वेत्यस्य AV. xix.4.4; इहि तिस्रः परावत इहि पञ्चजनं अनु AV. (P.) xix.15.8; xix.24.9; त्वं अग्ने वर्चस्वन पदेन पदं अन्वेति AV. (P.) xix.26.8; अथाहं गर्दभोऽथं पूर्वं नयन्ति ... तस्माच्छ्रेयांसं पापीयान् पुश्चादन्वेति TaiS. V.12.3; MaiS. iii.1.3 (iii.3.19); KapiKaS. 29.8 (136.8); प्रजापतिरग्निमंजुत सौऽस्मत् सृष्टः । परां एत तमेतयान्वेत् TaiS. V. ii.1.2; VII. iii.5.1; देवानां संपरक्षयः ... एतं दिनामानस्तं वा अन्वायन् (सोमम्) MaiS. iii.8.10 (iii.109.13); ऐन्द्रां त्रिष्टुमा ब्रह्मांवेति ... स्वेनैवं चन्द्रसांवेति MaiS. iv.4.5 (iv.55.9); KāthS. 14.7 (i.206.9); अथो यथेदं पुरस्तात्पश्चात्पश्यन्मन्वेति MaiS. iv.6.5 (iv.85.15); प्रजापतिः पशूनसृजत ... तेषां बृहस्पतिश्च पदेनान्वेताम् KāthS. 10.11 (i.137.23); यदुव्यथावं भूयिष्ठास्तोमा अन्वायन्ति तस्मादेकं पुण्यं यन्तं बहवोऽनुयन्ति KāthS. 27.10 (ii.150.15); यावन्तः खलु वै राजानमनुयन्ति तेभ्यः सर्वेभ्यः आतिथ्यं क्रियेत AitBr. 3.4 (65); सोमे ह्यनु मेहि सोम सहसदस इन्द्रियेण PañcBr. i.6.6; कवयः ... क्रुद्धः प्रद्वन्त्सरस्वतीम् ... तुष्टाव तं हेमन्वेत्येषा ... तं हान्वावृत्योयुः मा नो हिंसीस्त्वं त्वं वै नः श्रेष्ठोऽसि यं त्वेयमन्वेति वै नः श्रेष्ठोऽसि यं त्वेयमन्वेति KauṣiBr. 12.3 (54.9); स षण्मासानुदङ्गति तमूर्ध्वः पङ्कैरनुयन्ति KauṣiBr. 19.3 (84.24); एकमिमे ... ते ऊर्जं विष्णुस्त्वावेत् TaiBr. III. vii.7.11; ĀpaSS. x.22.12; HirSS. xv. 7.23; VaikhāSS. 12.16; BaudhGS. i.1.28; KāthGS. iii.1.42; BhārGS. i.17 (17.6-10); Yādava. 13.90; आदित्यस्यैव गतं रश्मयोऽनुयन्ति तस्मादध्वरिव गतं चमसाध्वरिवोऽनुयन्ति ŚadviBr. ii.4.7; तस्या एतत्सहस्रं वाचः प्रजातं पूर्वां हिर्यति पश्चादं प्रजातमन्वेति ŚatBr. IV. v.8.4; अथः प्रथम एति तस्मात्सत्रियं प्रथमं युक्तितरे त्रयो वर्णाः पश्चादनुयन्ति ŚatBr. VI. iv.4.13; JaimiBr. 3.168; आदित्यं वाऽअन्तं युन्तः सर्वे देवा अनुयन्ति ŚatBr. XI. vi.2.4; युद्ध्यां स्तोमा अनुयन्ति (यशम्) ... कथं स्वित्ते पुरुषमाविशन्ति ŚatBr. XII. iii.1.2; वृणन्तः पूर्वं युन्ति सुनतो ह स्म षण्मन्तोऽपरेऽनुयन्ति ŚatBr. (K.) II. v.3.1; इदं मुनः पूर्वं युत्वा वान्वेति तस्माद् वस्तं पूर्वं युन्तं पश्चान्मात्वावेति ŚatBr. (K.) III. i.4.1; JaimiBr. I.19; पृष्ठरूपेणान्विद्युः JaimiBr. 2.111; पितरी पुत्रं पूर्वं यन्तं पश्चादन्वियाताम् JaimiBr. 2.166; 2.439; संवत्सरे चतुर्विंशतिः परिक्रान्ता निष्करीवाः परिवेषणमन्वायन् JaimiBr. 2.352; JaimiBr. 3.344; एक उ एव मृत्युरन्वेषणशयैव JaimiBr. i.3.3; ओमित्तीन्द्रो वागिति सर्वे देवाः । तदेतदिन्द्रये सर्वे देवा अनुयन्ति JaimiBr. i.9.2; दे दे देवते संधायेमान् लोकान् रोहन्ति । विधेदेवाः ... ते स्वरं प्राविशन् । तान् स्वरे सतो न (मृत्युः) निरजानात् । स्वस्य तु घोषेणान्वेत् JaimiBr. i.18.9; ऐन्द्रे वाच यज्ञे सति यथाभागमन्या देवता अन्वायन् GovBr. ii.3.23 (209.1); हरिश् हरन्तुमनुयन्ति देवाः AitĀ. iii.15.1 (352.1); सप्त सूर्या दिवमनुप्रविष्टाः । तान्वेति पृथग्भिर्दक्षिणावां TaiĀ. i.7.4 (44.2); TaiĀ. i.10.4 (78.1); वैष्णवं यशः ... (विष्णुः) तन् न्कामयत् । तेनापाक्रामत् तं देवा अन्वायन् TaiĀ. v.1.2 (590.9); त्वां पृथग्वलय आयन्ति पृथग्रथश्रेणयोऽनुयन्ति ChāndoU. v.14.1; यत्प्राचीमुत्सृजेत्सहस्रं सहस्रतयन्वियात् BaudhSS. ii.273.2; तौ संविदानावेतं सोमांशुं अन्विताम् VadhāSS. iii.41.31; यं कामयेत (सूक्तेन) राष्ट्रं स्यादिति तमेतेन संहान्वियात् ĀpaSS. xvii.14.8; पौधलेयः पेशसा जानु वेष्टयित्वा पश्चादन्वेति (शानम्) ĀpaSS. xx.3.9; ह्ये च सोममादायानिमन्वेति KātyāSS. xi.1.13; अन्वायन्त्यधर्माणो ब्राह्मण राशसा सह KauṣiSū. 68.26; तं पतन्तमहं श्येनं त्वरिता पृष्ठतोऽन्वायन् MahāBhā. i.222.6; रौक्मिणेयः ... तैर्हैरन्वियात् (v.l. 'न्वगात्) परान् 'नोऽन्वियात् MahāBhā. i.222.6; शाल्वम् ... । प्रयातम् ... तमहं पृष्ठतोऽन्वियात् (v.l. 'नोऽन्वियात्) MahāBhā. iii.21.15; दमयन्त्येकवक्त्रा तं गच्छन्तं पृष्ठतोऽन्वियात् (v.l. 'न्वगात्) MahāBhā. iii.58.7; तमन्वियाय भवतां प्रभावाद्गन्धीचराः MahāBhā. iii.153.20; लेपमुवा ... । अगस्त्यमन्वायत् (v.l. 'मन्वायत्, 'मन्वियात्) MahāBhā. iv.20.11; नम् ... दमयन्ती वनान्तरे । अन्वगच्छत् पुरा कृष्णे तथा भर्तृस्त्वमन्वाः MahāBhā. iv.402*2; दर्शयिष्यामि ते शक्रम् ... । क्षिप्रमन्वेति भद्रं ते MahāBhā. v.14.4; गुणभूतो जयः कृष्णे पृष्ठतोऽन्वेति माधवम् MahāBhā. vi.21.13; प्रत्यपद्यत ... कृतवर्मा तदन्तरम् । तं यमी पृष्ठतोऽन्वेतां रक्षन्ती पुरुषवर्षी MahāBhā. vii.164.7; द्रौणिः ... पार्थतं त्वरितोऽन्वगात् MahāBhā. viii.42.38; तत्किरो ननुचेरिष्ठं पृष्ठतः शक्रमन्वायत् (v.l. 'मन्वियात्, 'मन्वगात्) MahāBhā. ix.42.32; युधिष्ठिरः । ... पितरं वृष्टम् ... सोऽन्वियात् ... । तमन्वायत्सुःखार्ता श्रौषी

(K.) II.v.2.20; सः ... वसुसुजत। त इमां दिशमन्यायन् JaimiBr. 3.363; BaudhDS. ii.1.16; तुष्कित्वास्तरणेण ताम्। वासयन्तः ... देवांस्तै रयमन्ययुः SkandP. ii (2).33.48; अगस्त्यः ... गन्धमादनमन्वागतं SkandP. iii (1).16.10; (pass.) to be gone towards, to be proceeded to अजातशत्रुसुजरा स्वर्न्त्यन्तु स्वयमित्ता दुस्मीयते RV.v.34.1 (bur Sāy. अनुप्राणोति); 1Dī to pursue, to chase कः ३३: सु'पुणं' अनु' यन्वेना'न् वृ'धा'णा'म'भे'म'सा'वे'स्तु' से'ना' SV. (Kau.) II.ix(3).6.1; अग्निर्विषमहेरिर्नरिद्यत् सोमो निरणयित्। दृष्टारमन्वागद् विषमहेरिर्नरिद्यत् AV.x.4.26; तदेवा विजित्यावृकुरुत्समाना अन्वयन्त् TaiS.I.v.1.1; ब्रह्मसत्ते अनुद्याः प्रजा असुजन्त ... ताम्यो यत् उदक्रामन्तं ब्रह्मसत्ते अन्यैताम् AitBr. 34.1 (861); नास्य छिद्रं परः पश्येच्छिद्रेण परमन्वियात् MahāBhā. i.AppJ. 81(16); तमुद्रवाहनं दुष्टमन्वीयुः कृद्धचेतसः BrahmandP. iii.22.49; VāmaP. 3.34; सर्वे सुसरंध्रा वाहानारुहा वंशिताः। स्वैः स्वर्धलैः परिक्रान्ता अन्यीयुर्धृतकामुकाः BhāṣP.x.54.1; अहमन्वियाय सारङ्गं सारङ्गयतलोचनः NavaSāC. 2.36; छिद्रेषु योऽप्यियाच्छुन्त स राज्यं महदश्रुते SaurP. 49.33; नारीर्गन्गिन्तु ... दृष्ट्वा शङ्खयौघप्रति व ताम्। मृदङ्गद्वयो घोषाय डोन्वः कोऽप्यन्वियात् द्रुतम् KathāSaSāg. ii.5.96; सा सत्त्वशालन्ताः प्रविशेज दणिकमुता। अन्वगन्नाजपुत्रोऽपि स तां गुप्तमवेक्षितुम् KathāSaSāg. iv.1.74; मुखात्तुलसीकृत-सर्वविग्रहस्तमन्वादाजिषु गन्धितिर्युः PrthviVi. 2.56; नृपोऽप्यन्वियात् द्रुतं द्रुतम्। तं दृष्ट्वा सा पलायिष्ठ PrabaK. 87.7; विद्याघनं द्विजवरस्य न बाहवित्तम्। यान्वेति संततमनन्तदिगन्तभाजम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 3.37; आर्योऽन्वेति मृगं हेमम् UnmaRā. (Vi.) 14; जनकशुतावचोऽनुरोधात् कनकमृगं सशरोऽन्वियाय रामः MahāN. 3.61; 4.7; स मृगकुर्याद्वा इद्वेति केनचिद्व्रसा [इतो] हरितमन्वयात् EL.x.viii.38.174; 1Dī to continue, to inhere in, to exist in अहंलक्षणे योऽन्वेति स प्रमाता परो मतः BrĀraUBhVā. iii.4.106; संयोगादयो हि न स्पूलिपिण्डादयस्थ कणपर्यन्तमनुवन्ति VedāntKa. 250.22 (on ii.2.1); BrBrahmS. iv.9.37; 1E to reach, to obtain यथास्य दहमाप्त्याग्निः पर्वण्यन्वयत् AV.(P.) xx.60.7; तं हैव यज्ञस्य व्यद्विरन्वेति JaimiBr. 3.4; एतद्दे ... परं चापरं च ब्रह्म यदोद्भारः। तस्माद्विद्वान्नेनैवायतनेनैकतरमन्वेति PrasnaU. 5.2; ऋग्नेतरम् ... अन्तरिसम् ... कवयो वेदयन्ते ... तमोकांशेष्वायतनेनान्वेति PrasnaU. 5.7; कार्यदेक्षिणमन्वेति ज्ञानमुक्तस्तथोत्तरम्। ... कर्मसंभारसंभूतः BrĀraUBhVā. 11.11; पूर्वं गृहित्वेऽपि न तत्त्वभावो न बाल्यमन्वेति हि यौवनस्थम्। न यौवनं वृद्धमुपेति ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 13.56; जन्मवान्यदि लोकऽस्मिन्सहि तं मृत्युदन्वात् AdhyaRā. ii.7.99; 1F to go over, to pass on to अन्वेति देवतां पुत्र हव्यं TaiS. VI.iii.9.5; विजयस्थान्तस्तस्य दैत्यं तु बलिमन्वात्। नित्यधुर्नित्यपुरुषं वामुदेवमयान्वियात् BrahmandP. iii.6.30; 1G to accompany प्रयाग्रेतिः सुवर्णं लोकमेतं देवा अन्वीयन् TaiS.VII.iii.10.2; अनु मा सर्वो यज्ञोऽस्येतु। विधेयं देवा अन्वीयन् TaiS.VII.iii.10.2; ĀpaSS. xiv.31.8; अकीर्तिः ... कृतघ्नमन्वेति पत्रं वेहे च Tantrākhyā. 51.23; PañcT. 1.166 (175.11); तत्र योऽन्वेति यं शब्दमर्थस्तस्य भवेदसौ ŚlokaVār. 7.160 (890.11); दक्षो नरेन्द्रसार्धं नृपेणालक्षितोऽन्वात् KumāCaSām. 5.24; [मन्वे (?) अन्वे] तु त्वं प्रिय सहचरी सेयमात्रंनुरागा हन्तुं नालं क्षणमपि च या विप्रयोः त्वदीयम् HamsDū. (Vā.) 3; 1H to approach घृष्टाक्षामो जीर्णः ... शुनीमन्वेति जा हतमपि च हन्त्येव यदनः ŚatTrayī. 2; AucViCa. 16 (141) (130.2); शिवाम् ... अहमन्वेमि शबरीम् DevīPāi. 5.5; 1I to wander, to roam पुत्रजन्म परीक्षन्वै स राजा शबरीम् DevīPāi. 5.5; 1J to resort to, to take shelter, to inhabit मुक्त्वा जैनान्मुनीनन्वयमस्तथान्वियुर्जनाः MahāP. 41.70; यत्त्वां ध्यायति वेति विन्दति ... अन्वेति प्रतिपद्यते ... तस्य श्रीर्न गृह्यदपेदी DevīPāi. 3.15; न स जेनुं हामो दैत्योऽस्तत्त्वां शरणमन्वियाम् GaṇeP. 76.3; ततोऽहमतिदुःखेन रुदती ब्रह्मन्वाग् AdhyaRā. iii.5.51; विभीषणो रायवमन्वियाय MahāN. 6.52; 2Aī to obtain, to attain, to secure to possess अनु ज्ञातोऽस्तत्त्वां सुखमीयुः RV. i.163.8; TaiS.IV.vi.7.3; VājaS. 29.19 (Mahādhara प्रापुः); VājaS. (K.) xxxi.3.8; अहं जिनमन्वेति मेनया AV. xi.9.4; अनु ते शुष्यं तुर्यन्तमीयुः क्षीणी शिशुं न मानरो VājaS. 33.67; महत्तुदक्यं तुमस्य तः रुसृक्क्षाम्भ्यानुवन्ति ŚatBr. X.i.1.4; यां कां 2.292; तदेव षष्ठमन्वेति धर्मश्चाधर्मनाशनः Rāmā. v.49.27; यदिन्द्ररन्वेति व्यसनमुदयं वा निघिराणमुपाधिस्तत्रायं जयति जलिकुः प्रकृतिता AnarghaRā. 1.58; विद्वान् ... परमपरो वा अन्वेति ब्रह्मानुमन्वेति PrasnaUBh. 283.16 (on 5.2); क्षेत्रविक्रयिणं शतद्वयमन्वेति इत्युक्ते क्षेत्रायं शतं रत्नायं शतमिति (on 5.2); प्रतिशेते BrahmsūBh. (Rā.) 686.20 (on iii.4.11); VedāntDī. 206.6 (on 5.2); 4.1.11; GoviBh. 267.3 (on iii.4.11); विरक्तः सत्त्विकः सो हि नृपोऽन्ते भोजनन्वियात् ŚukraNī. 131; 2Aī to comprise with, cf. अन्वि 4A; 2Aī to

possess of, cf. अञ्चित 4B; 2Aiv to endow with, cf. अञ्चित 4E; 2B to follow (a course of action) अनु व्रतं वरुणो यन्ति मित्रो त्वय्यं दिव्योऽहंरन्ति RV. iv.13.2; स्फुटस्वस्वरुणं कृत्वायन्त्रीजनस्य सा। वैरुण्यं कुर्वती व्यक्तं किं राज्ञां वृत्तिमन्वयात् (v.l. 'मन्विता') MahāP. 12.17; पद्याकरप्रग्रहणम्। तन्वन् भानुः प्रतापेन जिगीषोर्वृत्तिमन्वयात् MahāP. 35.225; 2C (pass.) to be admitted or practised तद्वाचः श्रुतिमामनन्ति न पुनर्धर्मोपदेशा मुनेर्यमे याति तपस्यतोऽपि हृदये देव्या तदन्वीयते TāpaVa. 3.12; 3A to fall to one's share मुहो रंजापि वृत्तुता वर्वीमस्तन्मा पितुर्गोतमादन्विष्याव RV. iv.4.11; TaiS. I.ii.14.5; MaiS. iv.11.5 (iv.173.14); KāthS. 6.11 (i.61.21); सौमपीथानु मेहि MaiS. iv.9.11 (iv.132.9); यो ह वाऽ एतद् भक्षयति तस्य ह्रौवं पितृव्यितामहानेष सौमपीथोऽन्वेति SatBr. XII.viii.1.6; सोमपीथानु मेहि। सुह प्रज्यां सुह रायस्वोषेण TaiĀ. iv.11.8(517.1); v.9.11 (635.9); 3B to come down, to descend सुवेतयन्वेहि पय अग्नेऽन्वेत्यध्वरे गिरः DvyaśraKā. 1.70 (comm. अन्वागच्छवर्तरेति); 4A to act according to, to conform to, to comply with, to enter upon अहमपो अन्वं यावशांना मम देवासो अनु केतमायन् RV. iv.26.2; x.6.7; x.95.5; अहं गृणामि मनसा मनांसि मम चित्तमनु वितेभिरते AV. iii.8.6; vi.94.2; शेष्यामसि ते हार्दिं शेष्यामसि ते मनः। वार्तं धूम इव सुव्यष्टं मायेवान्वेत्ते ते मनः AV. vi.8.2; यस्य देवा देवतां संवभूयः स सुप्रणीतिः कामो अन्वेत्त्वामासु AV. xix.4.4; यसांमशुभा अनुयन्ति कामम्। ता न आपश्नां स्योना भवन्तु TaiBr. III. i.2.3; प्राणः वै सोमो राजा। ... अयमेव योऽयं पवत एष एव संसवे संसवः। एतं हि सर्वं देवा अनुयन्ति JaimiBr. I.361; पराचः कामाननुयन्ति बालास्ते मृत्योर्यन्ति KāthU. 4.2; VādhūS. iv.26D.1; यथित्तमन्वेति परस्य MahāBhā.ii.56.4; बुद्धिं मनोऽन्वेति MahāBhā. xii.195.21; 4Bi to obey मर्यावान्वेति भर्तारं सततं या पतिव्रता MahāBhā. i.68.44; v.72.7; धातुश्च वशमन्वेति पाशैरिव नरः सितः MahāBhā. ii.52.18; SūktiRa. 35.33; 4Bii to be under (the control), to yield, to rule मा मृत्युवशमन्वयाः MahāBhā. iii.11.27; तत्पज्ञो जनकः ...। सोऽप्यासीनोहसंपन्नो मा मोहवशमन्वयाः MahāBhā. xii.18.36; (अन्यक उवाच) शंभो ...। अयं ते वीरकः पुत्रः युद्धशीण्डो महाबलः। कृष्णं मां समाक्ष्य मा मनुवशमन्वयाः ŚivaP. ii (5).49.33 (280B. 14); 4Biii to agree with धृतराष्ट्रः स्वधर्मं नानुपश्यति। पश्यन्वा पुत्रगृह्णित्वान्दस्यान्वेति ज्ञासनम् MahāBhā. v.70.11; त्वं तु प्राज्ञतमो लोके हित्वा धर्मं सनातनम्। दुर्योधनस्य कर्णस्य शकुनेश्चान्वा मत्तम् MahāBhā. vii.62.9; 5A to imitate or to equate स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति TaiS. V.v.1.2; तदन्विरेन्वेति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति KāthS. 19.8 (ii.9.17); BrahmanḍP. i.30.43; अनुयान्ति (v.l. अनुयन्ति) समन्ततो मखे निपतच्छोणितवृष्टयो दिशः। ... किंशुकानानन्धियः JānaHa. 4.20; 7.15; पशं तावत्तवान्वेति मुखम् Kāvyaāda. 220; न सविदा(दा)नुगुणं स्यात् विवेकमतिर्यदि। अख्यातिरपि संयिति नैवान्वेति यतो मतिः VibhraVi.25; त्वामयान्वेति तवाशोकमहीरुहः MahāP. 33.146; कलहायमानस्तुर्योत्करो दुर्जनमन्विष्याव RāghPān. (Dha.) 5.35; अन्वेति ... सकदम्बकेन। नमस्वता ... शोभं गतः प्रावृषमन्वुराश्विः RāghPān. (Dha.) 8.18; सधनामः ... शिशिरो मरुदन्वात्तमुतुर्तिरिव RāghPān. (Dha.) 12.7; महासत्त्वाः कनिष्ठास्तातमन्वगुः TriṣaSaPuC. i.5.127; अर्कस्य च करेण्यः प्रसधुर्गंगाङ्गणे(ने)। अन्वगुर्वीरवक्राङ्गा कुरुक्षेत्रासुगणाः। नदीरन्याः प्रफुल्लज्याः प्रगतप्रपलेहिनीः PāṇḍaC. 13.479; स्वयं ज्योतिर्मवत्येष पुरोऽस्मान्नासतेऽखिलात्। तमेव भान्तमन्वेति तद्भासा भास्यते जगत् PañcDa. 3.16; रुधिरविन्दुनिमग्न-विरन्वागतं सितितले हरिगोपपरंपरा। घनघट्टप्रसरघट्टनसरदिरमदवहिकणावलिम् MadhuVi.5.28; बन्धूक्युतिवाच्योऽयमधरः लिङ्गो ... चकासि ... लेचनम्। नासान्वेति तिष्ठग्रन्थवर्धनं कुन्दामदन्ति प्रिये AlankāŚe. 13.5 (4); (pass.) to be imitated यसां हेमकुन्तस्य केचित्कहादुद्राग्यतः कृजितशण्डि त्वन्गिमेखलकलकलो नन्वीषदन्वीयते JānaPa. 5.18; 5B to resemble, to be identical with, to be similar तस्याचलारन्वेति विज्ञा नागदम्बध्वजः KīcaVa. 1.20; नभोऽधिरुद्राशु विलोकेलया यदा यदा भूमिमियाय वाग्निनी। विकीर्णपुष्पच्छलतस्तदा तदाद्वियाय तल्लुब्धमिवेनुमण्डलम् VāsaViKā. 7.39; धिनिगन्धमूर्यः। ... नावत्रवाग्निर्मये यद्रो(वि)-खचितः क्वरेतनया रंभोऽन्वेत्यन्वित्वारदुषण्डमण्डि जतयामन्वेति मन्दाकिनीम् El.iii.13.16; किं च अन्वेत्यन्वित्वारदुषण्डमण्डि जतयामन्वेति मन्दाकिनीम् तदन्वगात् Acyularā. 4.21 (अन्वित्वारदुषण्डमण्डि); 6 to search अचिच्छं युज्जमन्वेति विद्वान् TaiBr. III. vii. 4.12; अन्वित्वारदुषण्डमण्डि उत्पादयसि); अन्वेष्यामि सुखेनैव भीममत्यन्तवत्सलम् PāṇḍaC. 7.39; अन्वेष्यामि भूविवाण्ययश्च च धाम् परिर्वृत्तास्तुः TaiĀ. i.10.4 (79.1); रंभो एवाव्ययुरिति धर्नज्यः LātyāS. ii.9.18; DrāhyS. vi.1.20; सा च मे स्मृतिरन्वेति तावित्यमनुशोचतः Rāmā. ii.109.2; 8 to seek after पराचः कामाननुयन्ति बालाः KāthU. 4.2 (Śaṅ. अनुगच्छन्ति);

BrĀraUBh. 158.4 (on i.4.16); वेदतत्त्ववित्। ऐकात्यज्ञानमन्वेति तपोमुपितकम्यः BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 88; 336; 9 to express, to convey, to refer to व एवैष शब्दः पुरुषमन्वेति तमेयाहुमुपास इति KauṣiBrU.4.13; धर्मस्तुत्यामन्वेति नामेकस्यायुदितोऽखिलात्। तानन्वेतीति पर्यायेतदुक्तिः पौनरुक्त्यकृतं VyākṛiVi. 78.13; 10Ai to become related or connected with अहस्तोममः प्रथमोत्तमयोः न्वियात्ताम् NidāSū. 135.12 (8.3); 181.14 (10.7); निरोधक्षणं चित्तमन्वेति YogBh. 124.4 (on 3.9); प्रतिविम्बं यथान्यत्र स्थितं तोयक्रियावशात्। तत्पत्तिमिवान्वेति स धर्मः स्फोटनादयोः VākyaP. 1.49; प्राणदिः ...। न तत्र अन्वेति NyāyBi. 3.103; अनात्मतत्त्वमन्वेति ह्यात्मासङ्गोऽगुणोऽद्वयः BrĀraUBhVā. i.4.945; i.4.1364; NaiṣkaSi. 70.2; नान्वेति तत्तव चित्ता व्यतिरेकिता च Saṅkṣṣā. ii.231.17 (on 3.138); प्रसिद्धो हि धर्मो धर्मिणमन्वेति Kirāṇā. 42.10; धर्म्यमानमपि स्वस्य स्वमिन्साधर्म्यं नान्वेति CitraMī. 14.26; Kuval.10(2) (comm. संवृद्धयोः कथम् मन्त्रोक्तं फलमङ्गेष्वेति नार्थावादेक्तम् ŚivārkaMaDi. i.30.15 (on i.1.1); एतेन चत्वारि द्रव्याणि चतुर्णां वर्णानां वशीकरणे यथासंख्यमन्विन्यति SetuBa. 120.30; विन्दुयोगस्तन्वन्वित्त्याद्येष्टाद्यक्रयऽप्यन्वेति SetuBa. 222.21; वर्णोऽध्ययः स्वयं स्वेन सादृश्यं नान्वेति AlankāMañ. 11.11(3); अत्र 'भासि' इत्येको धर्मः प्रस्तुते राजप्रस्तुते वीरादावपि चान्वेति इति दीपकालंकारः AlankāMañ. 62.15; (pass.) to be related with नन्वित्तमभिधानीयं योग्यं चान्वीयते NyāyKuA. ii(2).94.5; यद्येनानीयते तत्तत्कारणं यथा रुचकादिकं सुवर्णान्वितं सुवर्णकारणम् तथा चेत् SarvaDaSār. 14.95; JīvanVi. 36.18; 10Aii to become concomitant with, cf. अन्वित3E; 10Bi to enter, to be mixed with अस्मै रेतः ... अन्वेति तदं पुरुषेण सृष्टम् MahāBhā. i.85.10; 10Bii to combine with, cf. अन्वित3Aii; 10Biii to touch, cf. अन्वित3C; 10C to be united with भ्राता भ्रातरमन्वेति MahāBhā. v.31.21; 10D to become syntactically related or construed with अरुणयेति पदं किमेकहायन्येत्यादिपदैरेकवाक्यतया अन्वेति, उत मित्रवाक्यतया स्थितम् ŚrutaPra. iB.212.8 (on i.1.13); ज्ञानेच्छयोर्वस्तुतन्वयोः कर्तुमशक्यत्वात् अध्याहतेन जिज्ञासापदं नान्वियादिति चेत्, तर्हि ... जिज्ञासापदेनानुशान्तयोः विचारो लक्ष्यताम् VivaPraSār. 7.18; ब्रह्मजिज्ञासा कर्तव्या ... केनेत्येषाज्ञाय ... आचार्यकेवेन ... मुमुक्षुणेत्यन्वेति VedāntKau. 4.15 (on i.1.1); न हि कुठारेण छिन्नादित्यत्र कथंभावाकाङ्क्षायामुद्यार्थमाणोऽपि हस्तोऽन्वेति ArthSār. 60.1; मर्गशब्दः ... 'ब्रह्मवाचकः। तथा च यो भर्ग इति यच्छब्देनान्वेति स सर्वभर्ता सर्वगो देवः VedāntRaMañ. 52.6 (on 1.4); त्यक्ष्यामि वैदेहसुतां पुरस्तात्सपुत्रेभ्यम् ... समुद्रा(द्र)नेमिमत्यजमित्यन्वेति न तु त्यक्ष्यामीति CitraMī. 31.23; 'वै येन सससा यद्यत्समासदिति मिति ... पदम् ... पद्वत्त्यं विषयवशाद्व्येयु ... अन्वेतीति दीपकम् Kuval. 107 (10); 'अभिसंभवितास्मीत्येत दनन्तरमितिशब्द उपसन-प्रकारनिर्देशकतया क्रतुवाक्येन नान्वेति ŚivārkaMaDi. i.317.27 (on i.2.2); न हि तस्यान्तर्थाभिप्रेयवसायित्वे तन्नियोगाधीनत्ववचनमन्वेति ŚivārkaMaDi. ii.186.28 (on ii.4.17); पायसेन परमात्रेन वत्सरमभिव्याप्य पितामहा अभितुयन्तीति सर्वत्रान्वेति ViraMi.322.27 (on 1.258); अजाविकमिति प्रत्येकं द्वयोर्नक्षत्रयोरन्वेति ViraMi.328.10 (on 1.268); (चक्रराजार्चनं देव्या जपो नाम्नां च कीर्तनम्) कीर्तनं क्रतुर्थपुरुषार्थोभयरूपम् ... देव्या विद्यायाः काकाक्षिन्यायेनोभयत्रान्वेति LalitāSāBh. 12.17 (on 25); आदिशब्दोऽकारादित्रयेऽन्वेति SetuBa. 16.7; यस्योदरे ग्रीणि जगन्ति मान्ति। अत्रापि 'सावकाशम्' इत्यन्वेति AlankāMañ. 140.10; (pass.) to be syntactically related or construed with त्र्यब्दपूर्वमित्यत्र त्रिवर्षपूर्वः श्रोत्रियोऽभिवादनमर्हतीति स्मृत्यन्तरात्। अभिवादनं व्यवहितमप्यन्वीयते ManvaVi. 199.9 (on 2.134); (रात्रिभिर्मासतुल्याभिर्मासैर्विशुध्यति) रात्रिभिर्मासैर्विशुध्यति अयोयत्वात् ManvaVi. 631.6 (on 5.66); अंशी सूर्यस्तत्तत्काशभिमानांसांशंशक एव। यथेति सर्वत्रान्वीयते NyāySu. (Ja.) 453B.6 (on ii.3.18); (फसम् ... नित्यागमिष्यते ... हयम् ... दुरितस्य प्रचक्षते) फलमिति मत्तान्प्रतिपादकेन-ग्रिमस्तेकेन हयं केचिदित्यादिनान्वीयते ViraMi. (Paribhāṣā.) 66.8; 10E to become semantically related or connected with एकैकं कारकं तत्तत्कारकाकारप्रतिपत्ति-वेलायाम् ... युगपत्प्रतिपन्नं क्रियायामन्वेति BrahmSūBh. (Rā.) 195.14 (on i.1.13); उत्तमपुरुषाभिहिता सङ्ख्या यत्कारमन्वेति NyāyKuA. ii(2). 108.2; जालोः ... पञ्चम्यावधिभावः प्रतिपाद्यमानः केन सममन्वितात् KhanḍanKhā. 1158.1; 'सर्वं खल्विदं ब्रह्मेति' पूर्वनिर्दिष्टः सर्वात्मा पुरुषोत्तमः क्रतुविषयत्वेनान्वेति VedāntKau. 50.23 (on i.2.3); न तावन्मङ्गलं ब्रह्मजिज्ञासायाः कर्तृकर्मकारणभावेन वाक्यायैऽन्वेति NyāySu. (Ja.) 10A.2 (on i.1.1); साध्याकाङ्क्षायां वक्ष्यमाणसंज्ञयोरेता आर्थाभावना साध्यत्वेनान्वेति ArthSār. 15.5; प्रध्वस्तं कर्म कालान्तरमिव-फलसाधकं तल्लिङ्गादेर्वयोऽर्थः स्यापि कार्यं न यदि कथमिवान्वेत्तु कामी निरोधः TattvMu.5.88; अवान्तरवाक्यसिद्धो नारायणः पूर्वाधिकरणन्यायादुपासकत्वेनान्वेति BrahmSūBh. (Śrī.) i.331.3 (on i.2.8); अप्राप्त इति विषयसप्तमी सति सप्तमी

विमुक्तिमन्विच्छत् विष्णुमेव ... उपासीत ParaS.12.66; 30.68; तस्माद्विभोक्षमन्विच्छन् भोगासक्तिं विवर्जयेत् BhaviP.282B.6 (i.189.48); 2A searching or looking for ... कुमारम् ... चारुदर्शनम् MāhāBhā.iii.194.23; स भीमसेनः ...। शब्दप्रभवमन्विच्छश्चर कदलीवनम् MāhāBhā.iii.146.63; स तेषां छिद्रमन्विच्छन् ...। न च निर्याति MāhāBhā.xi.5.7; तत्रैव नित्यमचले भास्करं ह्युपतिष्ठते। अर्कस्य गतिमन्विच्छन् निधनं च महाकपिः Rāmā.vi.393*(2); अक्रूरोऽन्तरमन्विच्छन् मणिं चैव स्वपन्तकम्। ... शतधन्वा ...। रात्रौ तं मणिमादाय ततोऽक्रूराय दत्तवान् HariVam.29.2; कृष्णः ... तच्छरोऽम्बरादिषु च बहुप्रकारमन्विच्छन्निप स्यपन्तकमणिं नावाप ViṣṇuP.iv.13.99; मनुजपमः। सीतायाः पदमन्विच्छन्निधानं महायशः BrahmanḍP.ii.63.196; इमां तु युक्तिमन्विच्छन् बाधते स्वमतं स्वयम् PramāVār.2.188; स विनिर्गतः। आत्मनोऽन्तरमन्विच्छन्पोऽस्माक्षिद्युचिः शुचीः BhāgP.ii.10.10; अपापन्लेकश्रवणार्थं उपायमन्विच्छतः पर्णमायित्वमुपायत्वेन विधीयते TantrRa.151.11 (on iv.3.1); ब्रह्म जिज्ञासामनैस्तन्मन्विच्छन्निद्रिः ... परमात्मेति विज्ञायते BrahmSūBh.(Rā.)268.8 (on 2.25); स्वदुःखमूलोन्मुखाय ... या हेतुमन्विच्छतामस्मदादीनामनीधरत्वे ... जीवेश्वरत्वं सार्धयितुमीष्टे ŚaiDh.152.20; बहुजनसमाजे विशिष्य चैत्रमनवबुध्यमानं तमन्विच्छन् प्रति तदभिपुष्पाङ्गुलिर्निर्देशसहितचैत्रशब्दप्रयोगस्य वाच्यवाचकभाव-प्रत्यायनार्थत्वाभावात् ŚivārkaMaDī.i.176.8 (on i.1.4); देवपादानमन्विच्छन्नाथजम्भवतः ... अलेकपथमापतितः AdhbuDa.4.4 (34); शिवः ... मौलिमन्विच्छतः ... मृणालवलयम् ... यद्गन् स्वने स्वयं लोचनगोचरोऽभूत् YātraPra.1.107; 2B examining, scrutinising, investigating प्रत्येनान्विच्छन्तो न चेद्दोषमव-गच्छेमहि ŚābaBh.28.4 (on i.1.5); अर्थप्रतीतिमन्विच्छन्नेकं शब्दात्मानं प्रकल्पयन् न तत्रावस्थातुर्नहीति Sphoṣi.S24.1; पारंपर्यम् ... यज्ञादीनां श्रूयते ... साक्षादेपा मोक्षहेतुत्वमन्विच्छन्तः SaṁkṣeSā.387.26 (on 4.50); 3A following तामन्विच्छन् स नृपतिः परिक्रम्य MāhāBhā.i.160.40 (comm. अनुसरन्); 3B waiting for धारयामास च प्राणान्पतितोऽपि हि भूतले। उत्तरायणमन्विच्छन्भीमः MāhāBhā.vi.114.89; चण्डालेनानुशिष्टश्च मृतचेलापहारिणः। शवागमनमन्विच्छन्नि- तिष्ठ दिवानिशम् MārkaP.8.104; 4A knowing, ascertaining कुन्त्या हि सदृशो पादौ कर्त्तव्येति ...। सादृश्यहेतुमन्विच्छन्मृथायास्तव चैव ह। कारणं नाधिगच्छामि MāhāBhā.xii.1.42; इन्द्रजित् ... अन्तर्धानगतः ... स तस्य गतिमन्विच्छन् राजपुत्रः ...। दिदेशातिलो रामो दश वानरयूथपान् Rāmā.vi.35.1; तद्सादृश्यमिदं प्रतीतिः सा च किं शब्दादर्थार्थित्वमन्विच्छतामन्वयतिरेकाभ्याम् ... अर्थमिति निश्चयो जायते TantrVā.322.1 (on i.4.22); विषयविशेषतु प्रयत्नेन अन्विच्छन्निप अनुपलभ्यमानकारणदोषे विज्ञानेऽवभासमानोऽपि ... अपोद्यमानो दृश्यते PañcPa.6.10 (on i.1.1); 4B referring to, conveying अनिष्टोमादिशब्दाः ... क्रतुविशेषान-मन्विच्छन्तो येषु क्रतुषु प्रत्यक्षश्रुत्यामातास्तत्तत्स्थाः सन्ति तेषु ... प्रथममवतरन्ति VidhiRa.35 (187.2)

अन्विचमान (anv-icchamāna) *adj.* searching or looking for सः ... पुरोहितमनुरूपमन्विच्छमानः परं यत्नमकरोत् MāhāBhā.i.3.10.

अन्विच्छा (anv-icchā) *f.* A act of seeking नेपु (स्लेषु) अन्विच्छायाम् DhātuPa.16.13; DhātuPra.1.614 (45.27); B act of searching or looking for अन्विच्छा अन्वेषणम् SiddhāKau.370B.17 (on vi.4.106)

अन्विच्छु (anv-icchu) *adj.* searching or looking for नाभिरन्नादधस्तन्वीं रोमराजीमसौ दधे। उपपान्तरमन्विच्छिः कामाहः पदवीमिव MahāP.6.69.

अन्वित (anv-itā) *adj.* [f. -ā] 1 adopted, accepted by 2Ai mixed with ii belonging to iii combined with B related or connected with C touching D semantically related E invariably concomitant with F syntactically related or construed 3A accompanied by, attended by, followed by B existing, inherent in, continued with Ci surrounded by ii encircled by 4A comprised with, consisting of, furnished with B possessed of acquired with C being in D associated with E endowed with Fi bound or controlled by (used as noun) (person or thing) who or which is bound by ii united with G pervaded with H preserved with, kept in 5 engaged in, occupied with 6 trained in, instructed in 7 overcome with 8 affected by, afflicted with 9 caused or helped by 10A increased by B added by 11 devoted to 12 adorned or decorated with 13 inhabited by 14 measured or limited by 15 qualified, i.e. entitled 16 held, i.e. ruled by 17 relevant to 18 resembling 19 intent on 20 word anvita 1 adopted, accepted by यज्ञं देवैर्भिरन्वितम् MaiS.i.2.15 (i.25.17); BaudhSS.ii.194.17; BhārSS. ix.10.9; ĀpaSS. ix.7.10; HirSS. xv.2.27 (287.17); 2Ai mixed with यूपं एतयान्वितं शमयति MaiS.iii.10.4 (iii.134.8); आपः ... अख्याप्राशेदमेधेन गन्धवर्णरसाचिताः BaudhDS. i.5.57; लवणान्वितम् ... मृत्रमुत्सादेन युक्तम् CaraS.i.1.94; भ्रष्टं पात्रमपेक्षते। ... कपिले क्षारसंयुक्तपूरे

लवणान्वितम् CaraS.i.27.199; ईपत्पिप्लिकं यूपं ईपद्म मधुनान्वितम्। ... किंन् BhelaS.5.10 (1.5); पटोलकटुरोहिणी चन्दनं मधुस्रवगुह्यविपाठान्वितम्। ... निहिन कफपित्तकुष्ठज्वरान् विषम् ... कामलाम् AṣṭāHr.i.15.15; अनिलेनान्वितं न्योनं विर्कुर्वत्परवीक्षितम्। आद्यताम्बो रसमयं कालमायांशयोगतः BhāgP.iii.5.34; पौर-हूतानिप प्रवलपित्तसंतपितान् ...। सितत्रिकटुचूर्णकिरहिमवारिणा वान्वितः। ... विरेचनेयोजयेत् KalyāKā.8.44; मातुलुङ्गफलकेसरो धृतः सिन्धुजन्मवारिचान्तो मुखे। इन्ति वातकफरोगमात्यगम् SiddhYō.i.133; पाठापटोलकटुकासारिवा मुत्तया-न्विताः। एतैः सिद्धः कपायस्तु सन्ततज्वरघातकः Mānaso.i.19.181; गोघृणा यवात्रं च सुसिद्धं पयसान्वितम्। ... किशोराणां प्रशस्यते AśvaVai.10.19; तत्तु तत्रैतसान्वितम्। अपिबद्धस्तिनी मूत्रं ततो गर्भमधस्तसा Hastayāy.1.1(9.13); मेपशुशुभ्रवान्वितम्। ... मूकमूपस्थम् ... हठाग्निना RasRaSa.2.72; 2.108; खरमञ्जरीवीजान्वितपुष्करवीजैः सुवूर्णितैः कल्कम्। कृत्या युनं पुटयेत् RasRaSa.11.110; सोऽपि देवः ... सुरभिपरिमलसहितैरन्वितं विपर्ययं युषुषे प्रत्यहम् SimhāDvā.App.243.0(65); धन्या एव हि सुपायसमृद्धि-राज्यदध्यन्वितम् ... सदा भुञ्जते Jīvan.217.4; [KalpaK.233.176]; 2Aii belonging to यः। भारद्वाजसद्वितान्ययुधुधाराशितारपतिः ... पत्नीधरो माधवः El.xxi.20.33; 2Aiii combined with देवि स्वीकुरु दन्तधावनपदं गङ्गाजलेन-न्वितम् TripuMāPūSt.(Śaṇ.)27; फलपुतः खलु तेन लवादिना वुषवले भवति ध्रुवकोऽन्वितः GrahaGa.30.24 (3.18); 2B related or connected with अन्विता नि योऽशिनः सर्वद्विरात्रेयूतराण्यहानि ŚābaBh.1966.14 (on x.5.54); न हि शालिवीजं विनष्टे काचिदन्ययशक्तिरस्ति अनन्वितं च कार्यं सर्वाभिः शक्तिभिर्नप्येत अनन्वि-तु दृष्टम् NyāyVār.459.12 (on iv.1.18); व्यञ्जनं स्वरितात् पूर्वं पक्षमन्वितं यदि। स्वरितादुत्तरं तस्मात्स्वार्थो नादस्त्वनन्तरः KātyŚi.9; अंगोत्रम् अनन्व-मित्यर्थः। न हि तस्य मूलमस्ति येनान्वितं स्यात् MuṇḍUBh.309.12 (on i.1.6); तामन्विता क्रिया या तु सा स्याद् दीक्षान्वया क्रिया MahāP.39.5; स्नानाचमनाङ्गानि प्रायश्चित्तमात्रस्य ... एतान्यन्वितानि भवन्ति PārāSū.90.6; रेणुकृतक्रीडं नरेणुक्रीडयान्वितम्। तस्याः ... वयो वैचित्र्यमावहत् NalaCam.3.27; इह हि कार्यस्य विषयकरणान्वितस्वाभिधानं पर्यवसितम् TattvBi.106.5; अस्यां विद्यायामन्विताद् रैकाद् ब्राह्मणादन्यस्य जानश्रुतेरपि श्रवित्वमेव युक्तं BrahmSūBh.(Rā.)326.18 (on 3.35); शाखासु स्वरभेदात् ... यत्र श्रूयते तत्रस्थोद्गीथादेः संनिधानात्तैनेवान्विता व्यवस्थिता VedāntDī.197.2 (on iii.3.53); द्वयं नान्योऽन्यमन्वितम् NyāyKu.181.4; विषयावाध्यत्वे अन्वितं (? प्रामाण्यम्) GuruCandr.i.289.11; संवर्गविद्योपासकी ... तस्यामेव विद्यायां गुह्यशिक्षाभावेनान्वितं रैङ्गाननश्रुती GoviBh.58.2 (on i.3.35); 115.6 (on ii.2.1); [Svīhṛtं सहितं युक्तं संप्रुक्तं संप्रुतं युतम्। ... प्राहुरन्वीतमन्वितम् NāmMā.161; DvirK.(Ma.)40; AnekāSārṁ.2.186; KalpaK.471.89]; 2C touching उपपयाधर्मात् परिधि-रवेः प्रपुरतोयकृता वपुषान्विता BrSārṁ.30.26; 2D semantically related संसुतैरन्वितैर्योगैः स्वस्वाध्यायाभिधानतः। पुरुषार्थोऽविभागात्मा संसर्गो नाम भाव्यते AhirbuS.51.11; प्रत्ययार्थे ... अन्वितानां स्वाहाकाराणाम् ... द्रव्यस्तुति-द्वार्य वाक्यार्थसमवायान्न प्रदानार्थता SaṅkarKā.xiv.4.18; वाचकप्रत्ययं कथिद् वृयादर्थधियाच्यतम् ŚlokaVār.5 (5).89 (428.6); अनेनैव ह्यर्थेनान्वितानि उत्तर-वाक्यानि TaiUBh.256.6 (on 2.6); पदान्वेवाकाङ्क्षितयोयसंनिहितपदार्थान्वितानि-स्वार्थाभिधायिनीत्यपरे TattvBi.7.3; अन्वितेऽर्थे तात्पर्याभ्युपगमात् तदभिधायित्वं पदानाम् TattvBi.153.12; यस्य च मते स्वर्ग उपसर्जनं पदान्तरार्थेन भावनयान्वितः कस्तस्य विशेषणान्वये प्रदेयः NayaVi.116.5 (on i.1.5); अन्वितेऽभिधेयेऽन्यो गम्यः NayaVi.271.2 (on i.1.24); प्रकृतिप्रत्ययाभ्यां हि स्वार्थो मिथोऽन्वितावभिधीयते TantrRa.8.19; 56.7; 37.18; न चार्थस्वरूपमेव पदाभिधेयं नान्वितमिति वाक्यम् NyāyRaMā.77.23; यत्रानेकार्थाभिधानमेकेन शब्देन युगपद्भवति विभक्तयेव लिङ्गसंख्याकारकाणां तत्र तेषामन्वितानामेवाभिधानम् NyāyRaMā.123.15; (परम्) अन्वितमेवाभिधेयमिति चेन्न NyāyRa.875.9 (on 7.103); पदार्थानामेवान्वितानां वाक्यार्थतया ... पुत्रार्थं एव परस्परान्वितः प्रत्यपदि NyāyMa.164.8; व्यस्तपुद्गुपाशङ्कः स्मारितत्वात् पदैरमी। अन्विताः NyāyKuA.ii(3).215.4; वाक्यस्थितानामेव पदानामन्वितैः पदार्थैरन्वितानामेव संकेतो गृह्यते KāvyPra.222.1; अन्वितः पदार्थः संकेतगोचरः Kāvyānu.(He.)32.22; यथासङ्ख्यं द्विधार्थश्चैव क्रमादेकैकमन्विताः Candā.5.92; शक्तिश्चैवान्विते स्वार्थे शब्दानामनुभूयते AnuVyā.4A.3 (on i.1.1); 45B.1 (on iii.2.15); अन्वित एवार्थः शब्दानामपि सर्वशः AnuVyā.60B.7 (on iii.4.7); कार्यं च वेदे षष्ठाद्यसिद्धान्तात्कामिनान्वितम् NyāySa.(So.)27.28 (on i.2.7); पदानाम् ... अन्वितैः पदार्थैः अन्ययं गतानामेव संकेताविषयत्वम् Ekāva.1.13(107)(40.4); अन्वितेषु पदार्थेषु वाक्यार्थोपस्कारार्थमर्थानन्वितविक-शब्दव्यापारो व्यञ्जनावृत्तिः PrātāYaBhū.52.2; 'स्वर्गकामो यजेत' इत्यत्र स्वर्गव्या-भ्यामन्विता भावनावगम्यते YuktiSneha.46.20 (on i.1.5); 152.26 (on i.1.7); धात्वर्थक्रियाया एव प्राधान्येन तदुपसर्जनान्वेऽन्वितस्य कर्तुः ... अन्यत्रान्व-

सम्बात् Kuval.35 (17); पशुनेत्यत्र समानाभिधानश्रुत्या एकत्वे करणत्वं प्रत्यक्षितं ऽपि ... पशुत्वमपि व्यापारभेदादन्वियत एव MīmāKau. i.157.22 (on i.4.1); त्रिवि-
वाक्यस्य ... स्वानर्थक्यपरिहारार्थं पश्चादन्वितस्याप्यर्थवादस्य दैर्घ्यात् MīmāKau.
i.296.8 (on i.4.29); समुदायवाक्येऽप्यन्वितस्य जातिनोपक्रमस्याप्यवहितत्वात् ...
अन्वयो नानुपपन्नः MīmāKau. iii.(2).183.15 (on ii.4.2.9); 'योगेन सोमम्'
इत्यन्वयः ... प्रत्ययवाच्यफलभावनायां कारणत्वेनान्वितस्य यागस्य सोमकर्मकभावना-
न्यानुपपत्तेः MīmāNyāPra. 196.2; न च ... चागे प्रथमपन्वितेऽपि यागनिश्चित-
करणत्वेन गुणस्यान्वयोऽस्त्विति वाच्यम् GuruCandr.i.316.7; एकेनोक्तयोरप्यन्वय-
देवतात्कारकालादिद्रव्यरूपकारकयोः प्रथमतः क्रियायामन्वितयोरैव मिथोऽन्वयः
LaCandr.372.37; विध्यपूर्वापूर्वांशे विशेषणतया न्वितेन ननुपस्थाप्याभावेन चात्थ-
भक्षणार्थः प्रतियोगितया न्वयेऽपि न क्षतिः VyūtpaVā.59.7; गवामयेन ... पूर्व-
पक्षस्यान्वितस्य बृहद्रथंतरसामत्वस्योत्तरे पक्षसि प्रातिशेन्येनानुपपत्तेः ... प्राथम्य-
दर्शनमनुपपन्नं स्यात् MayōMāli. 743.16 (on x.6.3); प्रस्तुतान्वयार्थमुपात्त एक एव
धर्मः प्रस्तुताप्रस्तुतयोरुभयत्रान्वितो भवति AlaṅkāMañ.62.2; पदान्तर्गतवाक्यार्थ-
कारकैरन्वितं यदि। पदमेकं क्रियावाचि तत्क्रियादिपक्षं भवेत् SāhiSā.2.105;
(used as noun) (meaning) which is semantically related व्यक्तस्य सतो
लिङ्गसंख्याभ्यामन्वितस्य बाह्येनार्थेन योगो भवति MahāBh. i.145.27 (on i.1.57);
न ह्यन्वितोऽन्वयश्रुत्यः शक्यते प्रतिपत्तुम् Brha.389.5 (on i.1.25); अन्वितान्वाधान-
वादिनां तु अन्वितस्यानभिधानात् तत्राप्यन्वयः प्राप्नोति NyāyMañ. i.365.28;
पूर्वमुभययोरित्यात्मुपस्तित्तदनुसारीणि। स चान्विते न स्वल्पे ततोऽपेक्ष्यानपेक्षान्
TaittVi. 94.8; न्यायावधूतवचनव्यक्तिकं ह्यन्वितमभिधेयम् NayaVi.267.4 (on
i.1.25); अन्वितान्वययोरस्तु भिदा, अभिधा तु न तथा NayaVi. 271.5 (on
i.1.25); अन्वित एव शक्तिरिति वेत्तु NyāyKuA. iii(3).217.2; अन्वितमभिधानेन
योगं चान्वीयते NyāyKuA. iii (5).94.4; आकाङ्क्षासंतिर्योग्यतावन्ति हि पदान्य-
न्वितमभिधेयं NyāyPari. 368.9; 371.20; शब्दैरेवान्विते धर्ममपि भवति TaittMu.
4.92; अन्वितमेव वेदेदित्युपदेशः TārkiRa. 339.7; 344.7; SarvaDaKau. 86.14;
वार्यां स्तातुं गतासीत्येतदनुगुणार्थतया न्वितं निष्ठावादिनांति संवोधनमपि व्यङ्ग्यानुगुण
एवार्थे पर्यवस्यति CitraMī.3.16; शब्द एवान्वितमभिधेयं VāyāBhū. 246.8 (on
65); 2E invariably concomitant with येनान्वितो यन्निवृत्तौ च निवर्तते स एव
तेन व्याप्त उच्यते HetuBīT. 54.15; हेतोः केनापि रूपेण रहिताः कैश्चिदन्विताः।
हेत्वाभासाः ... प्रपञ्चिताः TārkiRa. 216.9; सर्वेषां हि सर्वहेतुले व्यभिचारो दोषः
... किं पुनः कदाचिदन्वितानां रासभादीनाम् NyāyKu. 169.3; 2F syntactically
related or construed with नाम्नो हि येन केनचिदन्वितेन संबन्धिना नाम्ना
न विरुद्धा ManuBh.ii.174.13 (on 8.218); स्वर्गकामपदान्वितकार्याभिधायिपदेन
प्रथमपदान्वाच्यतानाभिधानात् BrahmSūBh. (Rā.) i.30.11 (on i.1.1); त्रिविधेन
शब्देनान्विता ब्राह्मणाः ... वेदाश्च ... पुरा विहिताः GītāBh.(Rā.) 621.6 (on
17.23); तेनाहोऽप्यन्वयो रूपपदेनान्वितः कल्पः BijGa. 10.176; अन्वितेषु पदेषु
व्याख्येयपदव्याख्यायार्थमाह ŚrūtaPra. iB.46.18 (on i.1.1); कृतात्रं सेस्त्वाधकृतात्रेन
व्यादिना विनिमेषम्। न तु नेत्यत्रान्वितम् ManvaVi. 1325.25 (on 10.94);
यवादिना विनिमेषम्। न तु नेत्यत्रान्वितम् ManvaVi. 1325.25 (on 10.94);
134.8 (on 2.42); पदार्था ये पदानां स्युरन्वितानां परस्परम् BhāṅvPra. (Śā.)175.7
(6); श्रीकृष्णपादयुगलम् ...। नमामि यन्नान्वितः श्रुतिगणो न विरोधमेति Vedānt-
Kau. i.1.20 (on i.1.1); (समर्थः पदविधिः) पदयोः पदानां वा विधिः समर्थोऽन्वित
एव स्यात् PrakriKau. i.465.3; ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीदित्यादिनोक्तानि विशेषणानि
सर्वोपादाने विष्णवान्वितान्वये ŚivārkaMaDī. i.576.30 (on i.4.29); न च
इक्ष्वाणिमायायाः ... अन्वितयोरिकोऽन्वयस्येत्यनयोः ... गुणवृद्धयोः सर्वदिशत्वे
अतिप्रसङ्ग इति वाच्यम् PāṇiTaVāNaMā. 115.3; (परिवर्जयेत् ... बहुरमेव
च) एवकारश्च परिवर्जयेदित्यत्रान्वितः ViraMi. 246.31 (on 1.175); (एकम्
च) प्रदातामथो नयत्यात्मानमेव च) एवकारोऽथ इत्यत्रान्वितः ViraMi. 277.9 (on
1.202); प्रथम इवकारः ... द्वितीयस्तु प्रतिगृहीयदित्यत्रान्वितः ViraMi. 284.11
(on 1.216); (अग्न्यभावे तु विप्रस्य) तु शब्देन श्रुतशेषमित्यत्रान्वितेनान्वाभावेऽपि
पात्रे होमो व्यवच्छिन्नः ViraMi. 300.16 (on 1.237); एवकार इति कारेणान्वितः
ViraMi. 336.27 (on 1.285); (यथा होकेन चक्रेण न रथस्य गतिर्भवेत्।)
हि शब्दश्चाथो दैवमित्यत्रान्वितः ViraMi. 373.22 (on 1.351); तदिदम् ... सतसु
पदेषु विशेषणत्वेनान्वितं समस्यते SetuBa. 83.6; (प्रक्षयेलोहितं मांसं सङ्क्रान्ति-
काम्यया) सङ्कृति ब्राह्मणेनान्वितम् BālamBha. i.446.13 (on 1.181);
(used as noun) (that) which is syntactically related न चापि प्राक्पदार्थेषु
संकेतग्रहणं वृत्तम्। अन्वितानामेव सर्वदा प्रयोगात् Dhvanyā. 19.6 (on 1.4);
3A accompanied by, attended by, followed by नामानि ... च स्वस्वसंस्कारो
... विकारेणान्वितौ स्याताम्। संविज्ञातानि तानि Nir.1.12 (36.9); कुलधायो
नरपतिरन्वितः ...। सहस्रैरेकविंशत्या पुत्राणाम् ...। प्रायात् MahāBhā.
iii.195.10; अन्वितो भ्रातृभिः किं क्लृष्टः सुचिरं त्रिदण्डमवहत् ... धर्मात्मजः

Tantrākhya. 114.23; द्विरूपः शिखी ...। बटुमिश्रान्वितो युक्तः ... चने
तस्मिन्नानुहाव स तामिन्माम् MatsyaP. 11.56; महापातकजघोरैः ...। अन्विता
यानि (नरकान्) अधरितप्रायश्चित्ता नराधमाः YājñasSm. 3.225 (BālaKā. युक्तः);
भवतो विना जनेरन्वितस्य युतिः Kirātā. 13.39; अनुगतदायितो रघुप्रधानः
सलिलमवादयदन्वितं सुगोत्या PadmP.(Rā.) 42.82; उपपादाहन्वितं पक्षे कते
...। विषे ... सर्पिर्घातं पयोऽयवा AṣṭāSām. i.160.24 (on 1.31); देशिकः
स्वयम् ... आचार्यः ... यजमानेन चान्वितः। ... प्रविश्य भगवद्गुहम् PāraS.
17.45; सर्वं रोगहरेऽष्टारे विप्रासिद्धयान्विते। रहस्ययोगिनीः ... नमाम्यहम्
TripuMaPūSt. (Śān.)95; (सः) वीरश्रीलक्ष्मणान्वितः। विजयन्मये तमुद्देशं विक्षेपः
RāghPaṇ.(Dha.)9.34; यस्याम् ... सुरसेनान्विता; वर्गेमूपा इव कृपाः
NalaCam. i.30(12); येन काश्मीराम् राज्ञान्विता सौम्या जहास NilaP. App.20;
दाहच्छर्दिदं क्षामं निरत्रं तुषण्यान्वितम्। ... पाययेत्तान्तरणम् SiddhYo.
1.41; i.100; स किलाय्यास्त तया युवान्वितः NavaSāC. 12.67; पाथे नवसहसाङ्गः
सः ... रमाङ्गदेनान्वितः NavaSāC. 13.72; क्रुद्धया युतं निश्चलपक्ष्मेनेत्रं मोनान्वितम्
...। दानः ... कृताञ्जलिः स्तोति CarurSām. 2.6; तस्य भिन्देरन्वितान्ते हनुं
विषविषुचिकाम्। तं गुरोर्ब्रतिवेपस्य मन्त्रिणो निन्युरन्तिकम् BrKathāMañ.
ix.1.108; वत्स त्वम् ... वशिष्टादिभिरन्वितः। हिमालयं गिरिं प्राप्य वामं
कुष्ठ BhaviP. 414B.26 (iii (1).153); तत्र दृष्ट्वा शुभां कन्यां कामाङ्गीम् ...।
पित्रान्वितं राजमार्गं गच्छन्तीम् ...। ममोह ... रजः BhaviP. 433B.5
(iii (2).6.16); गोपाद्य(श्च) ज्व क्रोडन्ते ...। प्रमादेतत्स्येनं प्राप्य सानन्दं गोभिरन्वितम्
ĀdiP.9.77; ब्रह्मन्नाद्याद्य देवताः। ... विष्णुलोकं समागच्छ विष्णुं नुत्तुदुरन्विताः
BrDharmaP. i.40.62; कन्दर्पस्तु समागत्य पुष्पधन्या स्त्रियान्वितः। संदधे BrDharma-
P. i.53.41; यस्य विजित्य लोकान्। द्विजिह्वरिपुद्गहो ललनकान्तरामान्वितः
... बभूव ... स नररूपधृष्ट याधयः EI. ix.14.10; प्रदोषे च ददशत्रि
द्वारिच्छान्तरणे सा। राक्षसीमागतम् घोरां बालकैरन्वितं सुतः KathāSāSāg.
vi.3.128; iii.5.114; vii.4.159; सन्तुष्यारः ... आययी। विमानलक्षाष्टक-
जर्महेन्द्रोऽन्वितः सुरैः TriṣaṣaPūC. i.2.436; i.3.648; विनायकस्य वक्ष्यामि
मूर्तिम् ...। दक्षिणे ... सकुटारसङ्कुक्षी। पार्श्वे सिद्धिकुब्जिभ्यामथस्ता-
दाबुनान्वितं (ता)म्। Mānaso. iii.1.763; प्रानुवारेऽथवारे च ... पथि ... एतन्ने
सोऽभूद् धनकेनान्वितो भ्रमन् RajTa.(Ka.)7.15; स्वभावसि(द्धाभरणदि)
प्रभावलोकार्थतायकाशया जनेर्जनस्या ... स्वयमेव नान्वितः PṛthviVi. 2.16; 5.59;
स प्रीतिस्फुरनेनाभिस्ताभिर्बालाभिरन्वितः। हस्तिनापुरम् ...। उपायवो PāṇḍaC.
1.325; 4.419; आवाप्तमेकचक्रानरेक्षरम्। सोऽपश्यदन्वितं यौरैः PāṇḍaC. 7.629;
गौडनः प्रवरपञ्चकान्वितो वत्सभार्गवः ... चमृद्दग्निभिर्युतः EI. i.66.17; मृत्युः
कृष्णोऽन्वितः MugdhaBo. 5.4 (45.22); पर्यङ्के श्रितं तं वाद्राक्षीत् स्वप्रियायान्वितम्
PārsvC.2.627; नृपः पुरुषदत्तसु ... श्रीकान्ताकान्त्यान्वितः। ... आदरे
श्रमसाप्राप्त्यम् SamarāSām. 2.354; द्विजः ... चनपालगोमनभिधानपुत्रद्वयेनान्वितः
PrabaCin. 36.6; रक्षामङ्गलपूर्वकं शुभनिमित्तसं शिलार्थं ब्रजेन्यन्त्रो शस्त्रिभिरन्वितः
TantrSa. 1.129; गुहं। ... धारापूर्वकं दक्षिणान्वितं ... प्रादाद् ग्रामम्
EI.xiii.7.79; xxii.132.45; देवीपुजिका योगिनीभिरन्विता ...। समीपे ... विवेज
PurāPraSām. 40.12; असासहीर्षिर्विहरे प्रियाभिः ... अन्वितस्य। तत्रैव ...
श्रीजैस्त्रिंशतिपुत्रैर्वितेन HammiMaKā. 8.116; सिंहद्वेवो नृसिंहस्य सिंहन गुरुणान्वितः।
प्रतिपद्यम् ... अकरोत् RajTa. (Jo.) 125; 331; सप्तार्चित्रागतः किंवा ... इत्थं
सप्तभिरन्वितः सुतवरैर्स्तः। EI. xxi.281.1; नासिगी क्षिप कुरङ्गि सर्वतः नासिगी
भव सखीभिरन्विता StavMā. 250.19; नन्दस्तत्र तदेव तावदगमयेत्प्रां पुरेणान्वितः
HarVi. 4.5; 5.1; मायातो न निवर्तन्ते कर्मशुद्धिलान्विताः BrBrahmaS. i.1.66;
व्याख्यासं शिवावितम् ... भावये शंकरं गुरुम् VyavaMa.1.3; रौतम्यं वृद्धि
केसरीव करिणं भङ्गक्यान्वितः सीतया ... हुतवहः JānaPa.7.2; सुप्रदायः
पञ्चभिरन्वितः स्वेः किङ्किन्यां प्रत्यर्चयन्म्युः प्रतस्थे Rāgh.10.68; मुद्राः ...
सिद्धयष्टकान्विताः आभ्यामान्विता इत्यनेन तत्पुत्रजोतरकाल उच्यते SetuBa.159.13;
खरं त्रिशिरसान्वितम् ... जयान ... राघवः MahāN. 3.55; 3B existing.
inherent in, continued with नृदेव तु नृदन्विता विकाराः प्रक्रियन्ते मुख्यैर्न
च सुवर्णान्विताः BrahmSūBh.(Śān.) 290.12 (on ii.1.4); 329.1 (on ii.1.23);
या त्वन्विता मूलं सौवोपादानं पिण्डादीनाम् IṣaSi. 48.20; 227.4; सर्वव्यापिनमात्मानं
क्षीरे सर्पिर्बिभ्रान्वितम् BrahmU.3(91.1); BrahmSūBh. (Rā.) 468.16 (on ii.1.2);
3Ci surrounded by जम्बुद्वीपम् ...। मूयधर्ममुदकस्यम् ...। अर्थमन्दत् मतममुद्रैः
पङ्क्तिभिरन्वितम् ŚaṅkaVi.(Ā.) 215.21; नहिङ्गनोपप्रमुः। प्रादादसुवर्णकं मुक्तेन
सोनावतुक्कान्वितं (ग्रान्) EI. vi.122.140; 3Cii encircled by राजराज इत्यन्वितान्
परनामधेयान्वितसकलदिग्गजलः EI. vi.342.78; 4A comprised with, consisting
of, furnished with इतिहासम् ...। शब्दैः ...। ऋन्दोवृत्तिश्च विविधैरन्वितं विदुषां
प्रियम् MahāBhā. i.1.26; प्रमाजीस्त्रिभिरन्वितम्। ...। काव्यमेतदगायताम्। तौ
Rāmā. i.4.7; (तस्य सर्वसाधारण्यमित्यम्) पुरुषार्थद्वयभूतदन्वितं हेतुसंक्रुम्

AhirbS. 11.20; (आदिशास्त्रम्) अन्वितं विविधैः सांख्यैः AhirbS. 11.38; आख्यायिका ... कवेरिभिराकृतैः कथ्यैः ...। कन्याहरणसंग्रामविप्रलम्भोदयान्विता Kāvyaśā. (Bh.) 1.27; गोमुखयान्वितया जातिः का बृहत्कथयोञ्जिता AvantiKa 1.14; सह ऋग्वेदसामान्तकालमेवेन चान्वितम्। ... मण्डलादिषु वृत्तिषु PāraS. 6.177; व्याकरणं तर्को ज्योतिःशास्त्रं कलाञ्चितं ... विज्ञातं सुविकल्क्षणं EI.xviii.96.14; कथा ...। तनोति सालंकृतिलक्षणाञ्चिता सतां मुदं दाशरथेयं धा तनुः RāghPāp. (Dha.) 1.5; कथ्यं प्रवेशितः। प्रशस्तेरन्विताम् ... अपश्यं नागकन्यकाम् BrKathāŚloSani. 10.91; राजधान्यां नृपावासः ...। तस्य प्राच्यां तु बाह्यालिङ्गिकोऽशसन्त्वितः VāstuVi. 4.19 (40.26); आवृत्तिः ... द्विपङ्क्तिपदान्विता VāstuVi.5.2; (धातुभिः) ... गुरुलक्ष्यधाराञ्चिन्तम् AbhinBhā.i.223.10 (on 5.42); भूताक्षराणां प्रत्येकं योगात्पञ्चाशतान्वितम् TantrRā. 9.65; शक्तिश्च तत्समा-कारतेजोहेतिभिरन्विताः। पूजयेत् TantrRā. 10.19; पुतलीकरणे द्रव्यं चक्रिहस्त-मृदान्वितम् TantrRā. 31.27; न च बृहत्यासंपदान्विते ... छन्दसि प्रार्थ्यमाने ... निपद्यन्ते वृत्तपद्मे भवति NalaCam. 5.2(6); कुण्डं तु विविधवृत्त्या योनिमेलयान्वितम् PadmP.jv.9.28; जटी ... हरिणपरशुश्लिञ्चान्वितः ... शिवगिरितनयेन प्राणस्यात्मावतादः KānSiPa. i.3.61; तमङ्गप्रभनिरूहसुहृद्वाटाल-कान्वितम्। ... विधेयं नृपचन्द्रिम् SamarāSū. 15.8; पट्टिकायास्तु घण्टा पञ्चस्ररा भवेत्। नासिकाभिर्विचित्राभिः अन्विता SamarāSū. 62.125; सुभद्राव्यमथ द्रूमः प्रासादं भद्रमद्रकम्। सुभद्रोऽयमतः प्रोक्तो भद्रे यतोऽन्वितः SamarāSū. 57.87; 69.83; अन्वयाक्षरपञ्चकम् ... प्रमथान्वितम् KāvyaKaVr.16.4 (1.41); असी समवकारः स्वादीध्यङ्गैः कैश्चिदन्वितः PrātāYaBhū. 129.7; कल्पितेन वस्तुना प्राकृतेरनरैः। अन्वितैः कैश्चिकीहीनः ... उत्पुष्टिकाङ्कः स ज्ञेयः RasāSū. 286.13 (3.224); अन्वितानि शुभस्पर्शः ...। व्यञ्जानि वटोर्जिह्वा सखरं समसेवत YātrāPra. 2.48; वन्धेनान्वित एव केशनिवयः PadyaVc. 424; (सन्धयः) प्रकृतार्थ-प्रकृतयः पञ्चावस्थाभिरन्विताः SāhiSā. 1.60; सन्तापस्फुटितोत्थितस्तनतटान्मुक्ता-फलैरन्वितम्। ... तस्यास्तापमनक्षरं कथयते तन्व्या रत्नामण्डपम् VasaTi. 28.1; 4B possessed of, acquired with (extraneous qualities) भार्यावन्तः प्रमोदन्ते भार्यावन्तः थियान्विताः MahāBhā.i.68.41; नैव मेऽस्ति धनं किञ्चिद् धनेनान्वितः सुहृत् MahāBhā. v.110.18; स्थित्या पथि प्राथमकल्पिकानां राजर्षभाणां यशसाञ्चिन्तानाम्। शुक्लान्यमुक्त्वापि तपस्यततप BuddhaC.2.49; यत्र तत्र ...। त्रानुं कार्यं समाधाय स्मृत्याभिमुखयान्वितः। नासाग्रे ... कुर्वीथ ... चित्तमास्त्व-परायणम् Saund. 15.1; सुखान्वितं पुरुषं वदन्ति CaraS.i.24.24; महापथावरितपादपः शुभ्रः कुशोऽपि काष्ठाय फलान्वितः किमु ŚatTrayī. 3.462; तस्या लवण्यं रेखया किञ्चिदन्वितम् Śāk. 6.16; SūktiRā. 183.4; अनन्यमनसो भूत्वा प्रपन्ना ये महेश्वरम्। ... पिनाकपाणयः सर्वे ... थियान्विताः BrahmāṇḍP. iii.2.254; व्यर्था सदोपस्य गुणान्वितापि योगेव शब्दाशयवर्जितस्य YogYā.2.15 (6.23); गदापरिपशोभिना भुजयुगेन तनोन्वितः ... ममानुजोऽर्जुन गुरुगतोऽस्तं किल VepiSāh. 6.311; जलत्वं स्वयमचलेभ्योऽपि स्थिरतेराणवदपरिकरं स्थितेन शीतकालवदातसुधान्वितेन ... दुग्धजलधियेन AvantiKa. 4.9; विमुञ्चते जनो निद्रां थियामिव हियाञ्चितः PadmP.(Ra.)29.102; पुण्ड्रादिह्रिदैः ... अन्विता-न्नाहणानेव पूजयेत्सर्वकर्मसु VṛHārīSm. 11.329; मङ्गलैरष्टभिर्जुष्टं पार्थयोश्च थियान्वितम्। मय्यतस्तदधस्ताद्य कीलयेद्वलयं दहम् PāraS. 20.44; अवनीमास्कोर्ति-प्रकाशैः ... अन्वितामदधानः। ... अनुभवतु भवानाधिराज्यप्रतिष्ठायां Mahāvi- C.7.8 (App.) (303.3); जगदेवतेन सुखदुःखमोहान्वितम् ... कारणस्य कार्यं भवितुमर्हति BrahmSūBh. (Sāh.) 290.14 (on ii.1.4); लेके पृथिवीत्वसामान्या-न्वितानामप्यश्वमनां केनचिन्महार्हा मणयो वज्रवेद्युदयः ... इत्येककविधं वैचित्र्यं दृश्यते BrahmSūBh. (Sāh.) 329.11 (on ii.1.23); एते सर्वे ... ऐश्वर्यधर्मैरन्विता-न्वितीर्द्धजवरैः संसेविते शाश्वते ... चेतःपक्षिशिखामणे त्यज व्यासचारम् ŚivaL.45; (यं वेद तस्मै नमस्ते) सुरलाङ्गदैरन्वितं बाहुदण्डैः ŚrīViṣṇuBhūSt. 7; स गङ्गः ... प्राप्तं बर्धितवर्णं (वर्णं) भुजीवविभवं पचापिबुद्धयन्वितं EI. vi. 244.26; xxiii.220.30; अपरैरनेकविधमभ्रजिण्युरन्विताञ्चितात् यश्चातुल्यकुलाद् ... लक्ष्मीं ... अचिरादाकृष्ट्वा(वान्) बल्लभः EI. xxiii.218.4; स भवति ... ह्यलपात्पजलं निपेक्षयन्ते KalyāKā. 6.62; निधाय नाडीं तनुधाराञ्चिन्तम्। क्रपादि-सुहृदां थियामाशु दीप्ताम्। शौरैः ... कुक्षीमातस्थितिरुत्थत शात्रवाणाम् Har- Vi. 16.35; श्रीगुणान्वितः श्रीकक्कः EI. ix.280.6; भूतत्रयस्य मूर्तस्य रसो मण्डलम् ...। धर्मैश्चतुर्भिर्मूर्तयैः ... अन्वितम् BrĀraUBhVā. ii.3.59; सर्वपङ्कजम् ... 15.64; बहिर्वृत्तान्तरयुगे मातृकां माययान्विताम्। विलोमामनुलोमां च स्वेन ... समालिखेत् TantrRā. 19.40; क्षोण्यामस्ति ... मलवादिपदान्वितं नगरं

EI. xix. 176.15; यः ... प्रतापि। *तद्विह [मु]खसहाशोरन्वितस्यापञ्च-गणनममलकीर्तैस्तस्य सत्साहसानाम्। EI.ix.53.44; वनोत्तमम् ...। वृक्षैरेकैर्द्वैत-भूयितं शिरसान्वितैः SkandP.v (1).5.11; व्रतधराः सर्वे ... थियान्विताः SkandP.v(1).6.27; सा ब्रह्माणं समयाता ...। या सा रत्ना रक्तव्या-वाजिस्था रजसान्विता VāmaP. 75.23; पण्डिते वा ... थियान्विते। ... मृयोः सर्वत्र तुल्यता BrNāraP. 7.12; सत्यत्यागपराक्रमकवसतिर्मानो धनैरन्विताः EI. i.149.13; यकीर्त्तनीयम्। पुण्याञ्चिताय मुनये ... किमु। स्वयंप्रपूतिः EI. xxii.132.42; चातुल्यचूडामणिपादभक्तो ... कीर्त्तयन्। तोम। त्यथिवामाणः। EI. vi.357.82; अयि समसुखदुःखैरन्वितं वन्द्युयुव सहजमपि भवन्तं मुक्तः ... मम यावज्जीवमासीत् कलङ्कः RāmāCam. 6.89; अनुपरा स्लिङ्गवती ...। तृणोपलान्विता या सा मान्या वास्तुविधौ धरा VāstuVi. 2.39; आद्यास्लिङ्गं च ... सुखदुःखमोहान्वितमुपलभ्यते Bhām.379.1 (on ii.2.1); नत्वा तद्वरणौ दिव्यौ कुलिशादिभिरन्वितौ। तुष्टाव दंडवद्वृत्त्या लक्ष्मणो गृहं गिरा BhaviP. 509A.1 (iii)(3).24.30; देवाः ...। सिद्धिं परमिकां प्राप्ताः पुण्येन महतान्विताः PadmP. i.11.26; दुरात्मनान्मध्या यास्तधानेकाश्रयाञ्चिताः। ... मनश्च रमयन्ति याः। तासु ... महीषु विनियेशयेत् SamarāSū. 8.34; लक्षणाञ्चिन्तानां कथयामो यथाविधि (प्रासादान्) SamarāSū.56.8; पलाशे ...। स वृत्तमालंका-खण्डमन्वितं वियोगिहृत्खण्डिनि कालखण्डजम् NaiśC.1.84; ग्रामं भूमिगुणान्वितं विप्रसाकृतवान् EI. vi.154.160; आत्मजाभ्यामिव यशःप्रतापाभ्यामिवान्वितः। सपा-लक्ष्मानिच्य महामात्यैर्महीपतिः PrthviVi. 8.58; यैरन्वितः प्रसविता सुधिरं व्याजत तेजोमयैरिव निजैर्जयैर्विस्त्रिभरः EI. vii.150.18; समस्तप्रक्रियान्वित[स्] ... शान्तशिवानुजो नादशिर्वा[स्] EI. xxv.6.16; आद्याक्षरचतुष्टयम् ... स्फारगोप-प्रभायुक्तः स्फुरच्छायः थियान्वितः KāvyaKaVr.14.31(1.40); तृतीयैकवचनेन स्लेपः। सदारुजयान्वितः पुरोगदयान्वितः। बहुधानयान्वितः KāvyaKaVr. 80.17 (3.4); ण्गूरानामधेयं ग्रामं ... दंडसु(शु)क्लादिविविधायाञ्चितं (अन्वितं) EI. xxiii. 195.41; स पोडश[श]तग्रामदेशं दुर्गपुरान्वितं। सोऽदेवे दिवं याते शास्ति तस्यानुभवः EI.i.342.12; श्रीमान् भास्करकोविदः समभ्रत्सकोर्तिपुण्याञ्चितः EI. i. 343.17; ककुदावर्तितोऽश्वस्य तथा शृङ्गान्वितस्य च। सर्वकालं फलं दुष्टं दश तत्र निरर्थका AśvaVai.5.9; संधिर्नापेकेन प्रयोजनेनान्वितानां कथानामवान्तरप्रयोजनसम्बन्धः PrātāYaBhū. 104.7(2); सुखादिसामान्यान्वितत्वहेतुरनैकान्तिकः शुक्लादिगुणैः ... अन्वितानां द्रव्याणां तत्प्रकृतित्वादर्शनात् VivaPraSāh. 265.21; पल्लवचनम्। कीरीटहारैर्यूरकुण्डलैः ... श्रीयत्सकोस्तुभ्रमथयान्वितम् ... स्तोतुं समुपक्रमं Adhyārā. i.2.10; करणैर्मनोवुद्धीन्द्रियैरन्वितस्यापि पूर्ववत् सर्ववियज्ञानं कथं न भवति DipKa. 87.3 (on 3.130); ग्रामम् नीपतटाकाव्यम् कांस्यी-गुणान्वितम् EI. viii.311.52; विद्याञ्चितश्रीहर्तिः। श्रीमामिडिमखी सुखी EI. v.60.60; चोलमण्डले। कुलमाणिक्यनलूराननाद्यिकृद्भिर्पल्लिका। सप्तसप्ततिर्बाल्य[धै] वेलिनं चैत्यलान्विता EI. xviii.141.38; कतिपयदिनेस्तेभ्यो रिक्ता ब्रजन्ति शुशान्विताः ... कामुकाः RājTa.(Jo.)3.561; गुरुज्योत्स्नाकराद्यो मे ... आसीद् भुवि भवे भक्तः ... यशसान्वितः KathāKau.1.45; ग्रामं ... काण्डिन्याव्ययूर-देवविदुषेष्टैर्यथैर्भोगान्वितं EI. vi.126.244; xxi.275.46; सुदर्शिनान्वित एष विष्णुः EI. vi.202.24; ग्राममुत्तमं ... निधिनिक्षेपापाणसिद्धसाध्यजान्वितं EI. xiv. 318.119; ii.123.66; xviii.163.85; xiii.130.81; iii.155.105; xiv.346.97; xii.177.130; iv.20.232; xvi.252.116; xi.335.150; xix.93.140; ग्राममपि सस्यैः। सदाञ्चितं EI. iv.18.183; ख्यतारुमालिङ्गलगाप्रस्य प्रतिनामकं। अख्युत्प-समुद्राख्यं षष्ठिवृत्तिभिरन्वितं EI. xii.353.74; iii.250.244; तोयाभावा विपतहत्युता कण्टकैरन्विता वा ... स्वभावाभिन्ना भू(रिव)भिर्नवगृहविधौ निन्दिता शर्करायाः ŚilpaRa.i.3.3; (कनकाङ्गदेकयूरकमनीयभुजान्विता) भूषणीश्चतुर्भिः (कामेशान-सौभाग्यमार्देवोरुद्रयान्विता) ज्ञाते तदेकसाक्षिके सौभाग्यमार्देवे तावण्यकमलत्वे ययोस्तयोः ऊर्वाः द्वयेनान्विता LalitāSaBh.36.19 (on 68); ब्रह्मसत्रचितोऽस्मिन्-मभवदसमे रामतुल्यो विशाल्यः ... भर्तुपण्डो रिपुभट्टविटपिदेवकैलीपदीयान् EI. xii.13.5; सत्यधर्मा[न्]वितः युधिष्ठिरसमः ... (म)हाराजाधिराजपरयेधरः। EI. xxv.163.10; 4C being in एवं तद् ... क्षत्र्यम् ... क्रध्यत ... सुदर्शण-युपाञ्चितम् MahāBhā.i.58.8; न चाहं शीघ्रान्तेऽद्य समयो वयसान्वितः MahāBhā. vii.69.22; तम् ...। अपहस्तेन चिच्छेद शैनेयस्त्वरयान्वितः MahāBhā. viii.9.31; समरे वाणं भोजः प्रहरतां वरः। जीवितान्तरकं योरं व्यसृजत्स्वरयान्वितः MahāBhā. viii.18.73; रामः त्वरयान्वितः प्रययौ राजभवनम् Rāmā.i.4.8; तं कन्यां वयसान्विताम्। जहारोपवनाद्वैत्यः MärkP.116.31; त्वरयान्वितं सुदर्शं अभिरक्षितमेवेति विशेषः त्वरान्वितम् AbhinBhā. ii.139.21 (on 12.38); सुकुमारतु-ध्यायेत्किंशोरवयसान्वितम् PadmP.jv.72.147; अयं नेता ... वयसान्वितः Bhak- RaSi.ii.1.20; आकर्ष्य तदाक्यं स बटुस्त्वरयान्वितः ... तम् ... वन्दे Paramā- Kā.150.16; 4D associated with (feelings etc.) विप्रा दक्षिणाग्रमहाधनैः। तत्पुः ...

तत्सन्त्ये मुदान्विताः MahāBhā. ii.32.18; युधिष्ठिरं तत्र निविष्टं वै मुदान्वितम्।
समेत्य सर्वे पञ्चाला वर्ययन्तो यथाविधि MahāBhā. viii.1224.*5; साह्वेन
च सुमेधेन व्यापिनोद्धारपूर्विका। नमोऽन्तेन तु तद्रूपमात्रं ध्यात्वान्वितः JayāS.
10.76; सर्वैरन्यशुभप्रदं नरपतिदेवान्वितं संश्रयेत् YogYā. i.16(3.22); 2.13(6.18);
हितव्याघ्रं संयुक्तः किंचिदुच्छेद्यवान्वितः। ... पुनरुच्छेदावयवो यथा Kāvyaśān.
(Bh.) 3.47; दिव्यैः सप्तहरेरन्वितं पुण्यवर्षेणुपुच्छेद्यस्य क्षणपूर्णिगेनः स्युपमानं
निराय। ... औपेन्द्रं वपुः ŚiśuVa. 20.79; शासनान्वितसमृद्धजनान्वितानि
सीमान्तसत्यबहुलानि ददौ द्विजेभ्यः EI. i.79.16; मनुचर्मण्यो देवाः सुमनांसि
मुदान्विताः BhāgP.x.3.7; बाह्यराख्यात्मिकैरेवं साधनैरन्वितः पुमान् BrArAUBhVā.
i.3.1846; बाह्यसाधनसाहायसम्पदा वान्विता फलविवान्विनी भवेत् SamkṣeSā.
4.2(ii.358.4); दुष्टो यो विदधाति दुःखमपरं पञ्चसुखेनान्वितम् SubhāRaSan.
432; ददर्शाश्रमम् ... नारदः ... ऋषिपञ्चानां च ... अन्वितं मुदा BrahmVaiP.
i.29.4; गिरिशः ... शृङ्गम् ... हरमुकुटम् ... अरुहोह मुदान्वितः NīlaP.
1118; स संयोगो मुदान्वितः DaSŪ. 4.69; SāhiSā. 5.96; इदमस्य ममेत्यनविष्टां
प्रार्थनयान्वितम्। तां तीक्ष्णशृङ्खलां विद्धि Mohopaniśad 6.51; पृथग्द्वयो रथकारो
मुदान्वितः। उवाह शिरसा भार्याम् BrkathāMañ.xvi.1.495; परिचारिकाः तादृच-
स्मिन्नेन रम्ये विचरन्ति मुदान्विताः ĀdiP. 9.76; (राजा) तथा सा ... मुदान्विता
GancP. 27.10; (श्रीकृष्णः) संकल्पमकरोत्तं पूर्वं सर्गादौ लीलयान्वितः GopāKcCan.
105.34; पापे कृतानुपगिरिकारिणः। मिथ्या मे दुष्कृतं भीयादपुनः क्रियमाणान्वितः
VīsaRā.17.2; गंगाभिध्वंशरः। गंगादेवीं विशालाक्षीं भूषयन्ते मुदान्विताः EI. iv.
236.77; आहारमायाकमादि दृष्टान्नेपणयान्वितम्। स्वयं ते निर्गमयन्ति Prabhā-
C.25.22; कौसल्या स्वभागाय ददौ तस्य मुदान्विता AdhyāRā. i.3.11; (अरिदमः)
आध्वर्यं परमं लेभे त्वमालिङ्ग्य मुदान्वितः। ... वरदेऽस्यैवम् AdhyāRā.
ii.2.70; मुनिं समाभाष्य मुदान्वितो ययौ ... हरिः AdhyāRā. iii.3.50; प्राप्य
मुदान्वितसृणतुलं स्वर्णं समारोपयेत् EI. ii.416.30; उद्गीयान्वितपञ्चाशक्ति-
सूर्यानिर्विद्धन्तधात्यन्तहंसां सर्वाणानुगतानुपामतिध्वर्णसत्कलनां पदम् TantrSa. 8.52;
सर्वसमृद्ध्या च राजमानं शुमान्वितम् ... ग्रामरत्नं प्रदत्तवान् EI.xiv.239.79;
श्रीचक्रकौटोदयशेखरं कर्माख्यभानोरुदयान्वितस्य ... सुकरीतिं चित्रं EI.ii.46.37;
इदमेव परं शीर्षमुपायंस्त्रिभिरन्वितम् SabhāS.55; सर्व विप्राः ... श्वेतोष्णीया
लक्षध्वेतकक्षुकाः श्वेतवाससः ... समागच्छन्मुदान्विताः ParamāKā. 155.13; स
निरवधनयान्वितविक्रमः सुसंविधेषु बन्धु निदर्शनं EI.i.200.15; काशिराजं
जयाशोभिर्भिनन्द्य मुदान्विताः। सुशुतायाः जगन्मोहम् BhāvPra. (Bhā.) 1.87;
गृहः। आसीत् ... विद्याविनोदयान्वितः EI. xviii.298.9; 4E endowed with
(inherent qualities) स युद्धकुशलः पायां बाह्वोदेन चान्वितः। अभिनकुजराजकम्
MahāBhā.vii.25.5; कथं त्रैलोक्यमाक्रम्य श्रिया वीर्येण चान्वितम् Rāmā. vi.99.6;
प्रतिकुर्वति सिद्धिर्हि वर्णासाहबलान्विता BhelaS.15.7(1.9); नेता यस्य बृहस्पतिः
... स्वर्गो दुर्गमनुग्रहः ... अत्याध्वर्यबलान्वितोऽपि बलमिदं भयनः परैः संगरे
SātTrayī.49; गुणान्वितस्यैव गुणान् करोति यात्रा शुभसंग्रहलूनयोगात् YogYā.
2.15(6.22); विनीतवेपाभरणः स दक्षिणं करं समुद्यम्य विचक्षणान्वितः YogYā.
2.27(7.23); नृपश्रीः। कमलविमलरुधिर(Read रुधिर)तनुजगन्मण्डलमण्डन-
धृतशौर्यधैर्यगुणान्वितः EI.vi.145.14; धृष्ट्याः खण्डरतं ... गत्या तु धृष्ट्यान्वितः।
... व्याकुलाः ... तुरगाः लिङ्गं सदा विप्र्रति AnaṅgaRā.3.19; सा च बह्विः
प्रणखिगुणयान्विता जनयति BrahmSūBh. (Sān.) 240.19 (on i.4.8); गुणैः अन्वितम्
अनुपतं संयुक्तम् ... न अनुपश्यति GītāBh. (Sān.) 439.9 (on 15.10);
पौण्ड्रप्राधिपं क्ष्मापतिं हत्वैको विषयं तमेव संकरो जग्राह शौर्यान्वितः EI. ix.44.10;
श्रीवाडको ... स्वप्रतीहारवंशमोक्षं प्रशास्ती लेखयामास श्रीयशोविक्त्रमान्वितान् EI.
xviii.95.2; समस्तानुल्लेखप्रदामोक्षकान्तिगुणान्वितम्। गौडीयामिति गायन्ति रीतिं
रीतिविचक्षणाः KāvyaśānSūVr. 5.2 (on i.2.12); कथं च तस्याकलङ्कस्य संसारालम्ब-
कथं च तदात्मकत्वेऽपि ... करणरन्वितस्यापि पूर्वज्ञानं नास्ति BālaKṛ. ii.49.22
(on 3.130); पुर्यष्टकं भवति तस्य (जीवस्य) परस्य मोहान्तरान्वितस्य तु
नभोमलवद् व्यलीकम् SamkṣeSā. 3.9 (ii.154.20); सर्व एते आत्मानः ...
विज्ञानैर्ध्वर्यशक्तिबलवीर्यतेजोभिरीश्वरगुणैरन्वितः BrahmSūBh. (Bhā.) 129.7 (on
ii.2.44); राज्य(म्) माह्व?। महीपती गुणगणालंकारभूते सति क्षीणरात्रिपर-
सखौ ... प्रतिवेशिका। लिङ्गिनी शिल्पिनी स्वं च नेतुमिष्टगुणान्विताः DaSŪ.
50.25(2.29); आश्वेदभियोत्कारं समाश्रय गुणान्वितम् YukiYKa. 14.4; दक्षः ...
... शुक्रः प्रभान्वितः। ... क्षत्रियः ... अरुणविभान्वितः। वैश्यः ...
... श्वेतः प्रभान्वितः YuktiKa. 112.20-22; गुणपतिं सवितापि न शोभते
तनुतार्यकदर्शनयान्विता SamaMā. 4.132; रचयेद् अङ्गुलि ... स्वभिर्ज्योतिर्भिरन्वितानि

ŚāṇSīPa. i.17.4; ज्ञानाव्यक्तमासीत् ...[तद] न मनुश्च तत्सुताभ्यापूर्यवर्जः। विद्यन्तः सर्वलोकेष्वलनृपगुणैरिति रन्तिः। *El.* ii.225.2; गोविन्दो भूमिनास्त्वलनृपगुणैरन्वित ईशित्कायः *El.* ii.227.8; तस्यामजनं पृथ्वीं(शे) धर्मेशोर्वगुणावितम्:) *El.* i.35.13; सौख्यकृत्यासासर्वगुणाचितः समभवत्प्रो(च्छे)मानसो कोककलः *El.* xxii.164.6; सर्वगुणान्वितो नृवरः श्रीसेभिताख्यः मृतः *El.* ix.68.5; दानगुणाली-
(निज)कल्पमहीरुषः *El.* xiii.202.37; तस्यात्मवशापि वंच)भूव रम्यः मु(शु)भाञ्चितः सो(शो)भतेनामधेयः *El.* i.334.6; सः ... निरगतस्त्रिवर्धः(ः) स्यादनित्यायगुणाञ्चितः *Si.* xv.93.59; यास्कान्नयो गौतमार्यज्ञस्तसवद्वाताञ्चितः *El.* v.62.98; हरेरश्रीसीरधि-
गुणाञ्चितस्स यतिनाम् मातङ्गधन्नीरपतिः *El.* iv.204.2; विधत्स्यापुपरि स्थितं न पुनरावृत्त्याचितः निश्चितम्। ... दाम्प्यं ... सुखं च स्तुप्ः *ŚāliC.* i.160; दाक्षयातुपायपूर्वसोभाग्यदिभिरन्वितः। ... यो भवेत् स तु वैशिकः *RasāSu.* 19.18; भूतपञ्चकसेष्टसंस्थानं ललनाभिघम् रसादभिपतत्येतत्कथं नाम धियाञ्चितः *YogVā.* i.21.31; नयकुन्दलगाग्रामं ... तस्या नखचन्द्रिकाञ्चाञ्चितम्; *VetāPañ.* (Śi.) 44.4; देवसत्त्वः ... सुकान्तगन्धर्वधश्च सहगुणमरान्वितः *ŚukraNī.* iv.
(7).76; [श्री]हिलः युतेन जनितः(ः) पुत्रः प्रभावान्वितः *El.* xii.15.16; (used as noun) (one) who is endowed with सा ... पितरमब्रवीत् तात धैर्यागम्योर्व-
मर्यावान्विताय मां विधानं दास्यसि *VetāPañ.* (Jam.) 64.9; 4Fī bound or controlled by भीममेनः ... रुपाञ्चितस्ततः। शरणेन नीलेन बिभेद कर्णम् *MahāBhā.* viii.App.J.20(21); यदानवदक्षिणेर्वंदीयंजेत अष्टयाञ्चितः। ... स राज्ञो धर्म उच्यते *MahāBhā.* xii.92.33; भाव उत्पद्यते क्षिप्रं तम्ये अष्टया-
न्वितम् *Pauṣk.S.* i.33; शार्द्धं स्वाच्छ्रुदयाञ्चितम् *BrParāSm.* 7.116; दत्ताः पिन्म्या यत्रापः तनयैः अष्टयाञ्चितैः *ViṣṇuP.* ii.8.117; (धाता) पुत्रशोकेन संतप्तस्त्वं शशाप रुपाञ्चितः *BrahmāṇḍP.* iii.9.18; यः ... समाञ्चितोऽस्मीति
अष्टयाञ्चितम् ... दयक्षमणं च धर्मः *YogVā.* 2.28 (8.2); सुष्ठु जनों निद्रां प्रियामिव द्विपाञ्चितः *PadmP.* (Ra.) 29.102; भूपोऽमवत् ... सत्याञ्चितो *El.* vi.242.2; xxiii.218.2; योगवित् ... अपराधमहर्यस्तु कोपेन महताञ्चितः।
विधिमेनं प्रकुरीत *MālinīT.* 18.65; अन्यदेवतापक्ताः ... यजन्ते ... अष्टया ... अञ्चिताः अनुगताः *GītāBh.* (Śān.) 269.2 (*on* 9.23); ये ... देवादीन् पूजयन्ति ... अष्टया अञ्चिताः ... संयुक्ताः सन्तः *GītāBh.* (Śān.) 469.10
(*on* 17.1); एषो ब्रह्मं यथा तत्तदर्थी चेच्छ्रुदयाञ्चितः *BrĀraUBhVā.* i.5.72;
एवमुक्तं विरक्तोऽस्मान्मुमुषुः अष्टयाञ्चितः *BrĀraUBhVā.* i.6.3; अन्नसिद्धय-
सिद्धयर्मतोऽप्राशीदुपाञ्चितः *BrĀraUBhVā.* iii.9.103; बहिर्निष्पन्नान्निमनराग्ना-
जगत् *SarikaSk.* 3.65 (186.17); महाव्रतं यस्तु भोजयेच्छ्रुदयाञ्चितः। तस्य भुक्ता भवेत्कार्त्तिकप्रणां वेदपाठनाम् *SkandP.* v(1).6.98; देवाः सत्रैः ... यजन्तः
अष्टयाञ्चिताः *VarāP.* 10.3; 33.29; दुर्वासः ... तद्वर्जं अष्टयाञ्चिनं कुमुजं *VarāP.* 38.27; (द्विगुणायः) श्रीपानन्दवान् तमसाञ्चितः एपात भूना *LingaP.* i.35.12;
विप्रस्य पाणी होमो विधीयते। महादेवस्य पुरतो गोष्टे वा अष्टयाञ्चितः *SaurP.* 19.22; विपं भवति यद्गतं दम्भेनाष्टयाञ्चितम् *GaṇeP.* ii.23.38;
विस्तीर्णपदानं शुक्रं भारकरी बहुदाय्यजाः। आस्थापयपुरस्तस्य (विनायकस्य)
मुनिपत्नी द्विपाञ्चिता *GaṇeP.* ii.23.39; भीमः ... क्रोधाञ्चितः मर्त्यारः
[त्राट्टर] ... प्रायैर्यात् *El.* ii.225.8; बभूव [विद्वरो नाम तनयो दिनयाञ्चितः]
El. iv.42.59; यः शार्द्धं कुर्वीत स अष्टयाञ्चितः सन् कुर्वीत *CaturCin.* i.(1).152.18; एवं वृत्तं महाराज शंभोरभक्त्याञ्चिनं विनाः। ... त्रिषु लोकेषु
पूजितम् *Hastyāyur.* 672.17(4.22); मायुरान्वयकायस्वदै(विज)गुको विनयाञ्चितः।
... प्रम[ज्ञ]हेति अकरोत सुधीः *El.* xii.46.15; इन्द्रः ... कृत्विम अष्टयाञ्चितः
नेल्यामास संगतान् *ŚaṅkaDigVi.* (Mā.) 1.59; तस्य विद्याविनयाञ्चिताय पुण्याय
प्रवाजिस्त्रिगविषये *El.* xi.325.36; प्रदुरागोर्गोत्रसोयजः प्रतापदेवयाख्याश्च(ः)सनयो
विनायाञ्चितः *El.* xv.21.24; एपावती कोपाञ्चिता सती कर्पूरज तस्या चदनम्
विनायाञ्चिता *VetāPañ.* (Jam.) 18.8; (used as noun) (person or thing) who or which is bound by दत्ता काम्योदकं मन्यतेतेभ्यः अष्टयाञ्चिनः।
आचम्य ... दद्यात्सूर्याय सलिखाञ्जितम् *ViṣṇuP.* iii.11.39; अष्टयुद्धोद्देशिन्या स्वाहाय्य-
वच्छ्रुदयाञ्चिते *ViśvaLoK.* 354.149; औपचर्येऽभिमानो नादानां क्षनयाञ्चिनो
YogYā. 2.29; 4Fī united with अञ्चितां राममरतो। ... इषी त्समजत्रकुमुजो
PṛthvīVi. 11.40(comm. अधियुक्तिः); 4G preserved with, pervaded with सह ...।
... रोमाञ्चपाञ्चितं भेजे प्रमदासुरसन्निभम् *MahāP.* 7.205 (comm. व्यापनम्);
4H preserved with, kept in subversion: कृतं यथा। तस्य पुण्यं पवित्रं च रत्नवृष्ट-
मिवाञ्चितम् *YogVā.* v.4.28 (*bac* comm. क्रमयुक्तम्); 5 engaged in, occupied with
तव कन्येयं स्वसा मे तपसाञ्चिता *MahāBhā.* i.43.1; शिखराणि महर्गिरः।
समास्थायानुनं तव दहशूलतपसाञ्चितम् *MahāBhā.* iii.42.12; विश्वावसुमुखास्तव
गन्धर्वसंपाञ्चिताः *MahāBhā.* ix.36.11; तं लब्धं सौकर्याणं रौद्रेः कर्मभिरच्युतम्
(v.l. रन्वितम्) औपद्युत्य ... उवाच *MahāBhā.* x.7.53; जज्ञे चित्ररथस्यस्य
(v.l. कर्मभिरन्वितः) *BrahmāṇḍP.* ii.70.18; *BrahmP.* 15.3; 6 trained in, instructed

1D the state of being syntactically related or construed 'संपद्यत' इत्यस्य पदस्य सर्वत्र संयोगयोग्यकतयैवाचित्तत्वात् VedāntKau. 406.3 (on iv.2.15); शास्त्रान्तर-प्रकरणान्तरगतवाक्यानाम् ... ब्रह्मणि ... अन्वितत्वात् ŚivārkaMaDī. 518.29 (on i.4.7); शून्यपदस्याकार एवाचित्तत्वेन हकारे शून्यत्वं न SenBa. 190.26; 2 the state of being endowed naturally महद्भङ्गरेकदेशेन्द्रियपञ्चतन्मात्रपर्यन्तम् एषां समुदायः सूक्ष्मशरीरं शान्तपोरमूर्धिरिन्द्रियैरन्वितत्वादिशेषः SāmkhyaTaKau. 394.5 (on 40); 3 the state of being continuous अन्वितत्वादेव सुखदुःखमाहात्म्यकं सामान्यम् VedāntKa. 251.1 (on ii.2.1).

अन्वितत्वप्रतिपादन (anvitatva-pratipādana) *n.* explanation of the state of being semantically related (meanings) न सर्वपदार्थानाम् अन्वितत्व-प्रतिपादनसामर्थ्यमुपकल्पयितुं शक्यते NyāyRaMā. 89.5.

अन्वितत्ववपुस् (anvitatva-vapus) *n.* (Inst.) in the form of being semantically related (meanings) योग्येतरान्विततया न च वाक्यान्त्य कार्यान्वितत्ववपुषा सुतरां न चेष्टा। किं त्वन्वितत्ववपुः न विशेषणस्य कियत्प्रयोजकमिहास्ति निरूपणायाम् SāmkṣeŚā. 1.369 (i.272.22)

अन्वितत्वादि (anvitatvādi) *adj.* the state of being continuous etc. सुखदुःखमाहात्म्यानन्वितत्वादेः साधनस्य साध्यविपर्ययव्याप्ततया विरुद्धत्वात् SarvaDaSaṁh. 16.3.

अन्वितद्रवसिक्थका (anvitadrava-sikthakā) *f.* boiled rice which is with gruel यवागूरुणिक्था धाणा [चान्वितद्रवसिक्थका ParyāRaMā. 68.1642.

अन्वितधी (anvita-dhī) *f.* (verbal) cognition of semantically related (meanings) प्रत्ययप्रकृतिशब्दयोः पुनर्नित्यमन्वितधियो निमित्तता SāmkṣeŚā. 1.393 (i.292.5); श्वेतमध्यक्षं पश्यतः ... श्रुण्वतः खुरनिपेष(क्ष)प्रदं च 'धेतोऽथो धावति' इत्यन्वितधियः पदश्रवणमन्तरेणोत्पद्यो दृष्ट इति चेत् TattvBi. 110.4; चतुरिन्द्रियसमिपाते पश्यतः ... स्मृतः ... 'आग्नौ मधुरः शीतः सुरभिः' इत्यन्वितधीः NayaVi. 273.1 (on i.1.24)

अन्वितपदार्थक (anvitapadārtha-ka) *adj.* referring to the semantically related word-meaning अन्वितपदार्थकं वाक्यमनुपादेयम् NyāyMañ. i.7.6; यदि चान्वितपदार्थकपदैकदेशानुवृत्तिरित्येत, ततो व्यर्थमेवेद्वहणं स्यात् PariVr. (Nī.) 10.10.

अन्वितपदार्थत्व (anvitapadārtha-tva) *n.* the state of being semantically related meanings नन्वितपदार्थत्वाद्वाक्यार्थस्य पदार्थताम् BrahmiSi. 156.5.

अन्वितपदार्थधी (anvitapadārtha-dhī) *f.* (verbal) cognition of semantically related word-meanings पदं हि प्रथमश्रुतं नान्वितपदार्थधीवाकृत्वा वाक्यार्थं बोधयति NayaVi. 187.1 (on i.3.5)

अन्वितपदार्थप्रतिसंबन्धिन् (anvitapadārtha-pratisambandhin) *adj.* having a relation with semantically related meanings अन्विते व्युत्पत्तरन्वित-पदार्थप्रतिसंबन्धीनि पदानि TantrRaha. 35.10.

अन्वितपदार्थविषय (anvitapadārtha-viṣaya) *adj.* referring to the semantically related word-meanings सत्यमन्वितपदार्थविषयावेवावापेक्षारी, तथाप्यन्विताभिधानमशक्यम् PrakaPañ. 383.14.

अन्वितपदार्थस्मरण (anvitapadārtha-smaraṇa) *n.* recollection of semantically related word-meanings पदोद्धारणानन्तरमन्वितपदार्थस्मरणमुपपन्नम् TantrRaha. 35.17.

अन्वितपदार्थाधीन (anvitapadārthādhīna) *adj.* dependent on the semantically related word-meanings 'पदार्थेभ्यो वाक्यार्थः' इति भाष्येऽन्वयो निष्कर्षाद्वाक्यार्थ उक्तः सोऽन्वितपदार्थाधीनः NayaVi. 269.2 (on i.2.24)

अन्वितपरता (anvitapara-tā) *f.* [Inst.] by way of being what refers to the related (meanings) व्याख्यातं च भाष्यादिकमन्वितपरतया विवरणे श्रीराममिश्रः NyāyPari. 372.3.

अन्वितपरत्व (anvitapara-tva) *n.* the state of being what refers to the related (meanings) कार्यान्वितपरत्वविनयभावे पदानामतिलाद्यवाचितपरत्वमपि त्यज्यताम् VedāntKa. 81.21. (on i.1.4)

अन्वितपर्यन्ता (anvita-paryantā) *adj.* (f.) which extends up to the semantically related (meanings) एकैव तु शक्तिरन्वितपर्यन्ता कल्पते NyāyRaMā. 79.20; 82.1; पदानां वाक्यार्थभिधानशक्तिरिविवादा प्रवदिरङ्गीकारात्। ततश्च सैवाचित्तपर्यन्ता स्वीकार्या TantrRaha. 33.19.

अन्वितपर्यवसान (anvita-paryavasāna) *n.* culmination into the semantically related (meanings) पदानाम् ... अन्वितपर्यवसाने च भट्टमतिमाह VedāntKa. 83.1 (on i.1.4)

अन्वितप्रतिपत्ति (anvita-pratipatti) *f.* knowledge of the semantically related (meanings) अन्वितार्थप्रतिपत्तिनिबन्धनञ्च व्यवहारः, अतस्तद्दर्शनात्, अन्वित-प्रतिपत्तिरेवानुनातुं शक्या PrakaPañ. 406.17; अन्वितप्रतिपत्तिस्तु बाह्यमभ्युपगम्यते NyāyMañ. i.372.14; अर्थान्तरान्वयपरस्य स्वार्थमात्राभिधानेऽप्यन्वितप्रतिपत्तेः ... यावत्पदस्य सामर्थ्यमनुवर्तनीयम् TattvBi. 152.2; पदानामभिधेयं वरमाश्रितं तत्र अन्वितप्रतिपत्तेर्मूलतत्त्वप्रसङ्गात् NyāyRaMā. 79.2; यत्र तर्हि सर्वपदानामेव लक्षणाकार्यत्वं न कस्यापि युक्त्योऽर्थो विद्यते तत्र कथमन्वितप्रतिपत्तिः NyāyRaMā. 88.2.

अन्वितप्रतिपत्तिकारण (anvitapratipatti-kāraṇa) *n.* cause of the knowledge of semantically related (meanings) अविवक्षितमपि शब्दप्रतीतानामे-वायानामन्वितप्रतिपत्तिकारणत्वं कल्प्यते NyāyRaMā. 79.13.

अन्वितप्रतिपत्तिजनक (anvitapratipatti-janaka) *adj.* producer of the knowledge of semantically related (meanings) यदयोग्याय तदन्वितप्रतिपत्ति-जनकं न भवति TattvPradī. (Ci.) 68.7.

अन्वितप्रतिपत्तिपर (anvitapratipatti-para) *adj.* meant to produce the knowledge of semantically related (meanings) विद्यादपदानि पदानि, लक्षणया पदार्थानामन्वयोऽन्यान्यप्रतिपत्तिपराणि, ... पदत्वात् ... पदकदम्बवत् TattvPradī. (Ci.) 154.11.

अन्वितप्रतिपादक (anvita-pratipādaka) *adj.* which produces the knowledge of semantically related (meanings) नावश्यमन्वितप्रतिपादकेनैव वाक्येन तद्विषयविज्ञानानुमानम् NyāyRaMā. 90.8; न चान्वितप्रतिपादकं वाक्यमुद्धारितमिति कथमन्वितज्ञानानुमानम् ŚāstrDī. 17.9 (on i.1.2)

अन्वितप्रतिपादकत्व (anvitapratipādaka-tva) *n.* the state of producing the knowledge of semantically related (meanings) तात्पर्यात्पदानामेव साक्षाद-न्वितप्रतिपादकत्वं युक्तम् NyāyRaMā. 85.21 अभिहितान्वयपक्षे पदार्थानामन्वित-प्रतिपादकत्वसामर्थ्यं कृत्तमेव NyāyRaMā. 96.4; अन्वितप्रतिपादकत्वनिमित्तमन्वय-प्रतिपादकत्वम् NyāyRaMā. 98.9.

अन्वितप्रतिपादनशक्ति (anvitapratipādana-śakti) *f.* expressive power of conveying the semantically related (meanings) पदानानादत्तपदार्थाभिधान-शक्तिः अर्थानाञ्चान्वितप्रतिपादनशक्तिः पदानाञ्च ... कल्पनागौरवात् वरयेकेव पदानामन्वितयोगरा शक्तिरभ्युपगता NyāyRaMā. 79.15.

अन्वितप्रतीति (anvita-pratīti) *f.* knowledge of the semantically related (meanings) अन्विताभिधायित्वे हि पदानामन्वयमेव विशेषणमूतोऽप्यन्वयोऽ-भिधातव्यः। अन्यथाऽन्वितप्रतीतिरुत्पत्त्ययोगात् NyāyRaMā. 81.23; सर्वेषां तु ... सर्वशब्दानाम् ... कश्चिदन्विताभिधायी स्यात्। तत्रान्वितप्रतीतिः कथं निरुद्धेन ŚāstrDī. 17.8 (on i.1.1); अभिहितान्वयवादे स्मृत्यः पदार्थस्य अन्वितप्रतीतिः TantrRaha. 35.18.

अन्वितप्रत्यायक (anvita-pratyāyaka) *adj.* producer of the knowledge of semantically related (meanings) पदानान्वत्पन्ताकृतमेवाचित्तप्रत्यायकत्वं कल्प्यम् NyāyRaMā. 96.6.

अन्वितप्रत्यायन (anvita-pratyāyana) *n.* production of the knowledge of semantically related (meanings) अयाचित्ताभिधानेऽप्यन्वितप्रत्यायनाय किमस्ति संबन्धान्तरं पदानाम् TattvBi. 160.16.

अन्वितबोधकता (anvitabodhaka-tā) *f.* [Inst.] by way of producing the knowledge of the semantically related (meanings) लौकिकं वैदिकं च पदानान्-मन्वितबोधकतयैव प्रमाणमिति सिद्धम् TantrRaha. 35.26.

अन्वितबोधकत्व (anvitabodhaka-tva) *n.* the state of producing the knowledge of the semantically related (meanings) योग्यलक्षणिकयोस्तु प्रतियोगि-मात्रोपस्थापकत्वमेव। नान्वितबोधकत्वम् TantrRaha. 33.27.

अन्वितबोधन (anvitabodhana) *n.* act of producing the knowledge of the semantically related (meanings) यथा यथा सन्निधानं जायते प्रतियोगिनाम्। तथा तथा क्रमेणैव शब्देरन्वितबोधनम् PrakaPañ. 390.17.

अन्वितभावनाशब्दत्व (anvita-bhāvanā-śābdatva) *n.* verbality of cogni- tion of the semantically related activity तिबादिप्रत्ययस्यापि कार्यान्वितभावन-शब्दत्वनन्वितभावनाशब्दत्वं वेति दृश्यते LaCandr. 665.40.

अन्वितभेद (anvita-bheda) *m.* difference from the semantically related (meanings) सामान्यतोऽन्वितभेदस्य धीस्थता(v.1. धीस्थता)NayaVi. 276.5 (on i.1.26); अन्वितभेदाद्वाक्यभेदः स्यात् YuktiSaṁh. 153.35 (on i.1.7)

अन्वितभेदावस्था (anvita-bheda-āvasthā) *f.* condition of difference from the semantically related (meanings) अन्वितभेदावस्था सम्बन्धिनी न पूर्वहर्देति चेत् NayaVi. 276.4 (on i.1.26)

अन्वितभोग्य (anvita-bhogyā) *n.* distance of arc (of moon) which is

added (by ninty) भुक्तिर्नवत्वान्वितभोग्यमिन्दोः Bhāsv. 3.12 (comm. इन्दोश्चन्द्रस्य
खण्डान्तरं नवत्वान्वितं युक्तं भुक्तिर्भवति)

अन्वितमात्र (anvita-mātra) *adj.* limited to semantically related (meanings) अन्वितमात्रे पदार्थं न प्रतियोग्यपेक्षा NayaVi. 271.6 (i.1.25).

अन्वितमात्र (anvita-mātra) *n.* semantically related (meanings) in general ज्ञानत्वं च संकेतेनैव, स चान्वितमात्रे Kāvyaṇu. (He.) 33.3.

अन्वितमात्रशक्ति (anvitamātra-śakti) *f.* expressive power in semantically related (meanings) in general अन्वितमात्रशक्त्यैव ... कार्यान्वितधीसंभवात् न कार्याशेषः शक्तिः TattvCin. iv (2). 466.4.

अन्वितरूप (anvita-rūpa) *adj.* of the nature of semantically related (meanings) इतरेषां तु शब्दानाम् ... अन्वितरूपस्तु वाक्यार्थः पदार्थगम्यः NyāyRaMā. 101.25; MānaMe. 96.7.

अन्वितरूप (anvita-rūpa) *n.* semantically related form or nature of (meanings) न चान्वितरूपस्याभिधेयस्वरूपेण संबन्धानुपपत्तिः VedāntKa. 82.13 (on i.1.4); अथान्वयवत्त्वमेवान्वितरूपं नैवं व्यक्तिमत्तैव जातिस्वरूपम् TantrRaha. 33.2.

अन्वितरूपता (anvitarūpa-tā) *f.* (Inst.) by way of having related nature (of meanings) न हि रात्र्यादिपदार्था दिवावाक्यपदेरभिधीयन्ते, ते कथमन्वितरूपतया तद्वक्तव्या भवेयुः NyāyRa. 465.11 (on 5 (7) 57)

अन्वितरूपावस्थाविशेष (anvitarūpāvasthāviśeṣa) *m.* particular condition of semantically related nature (of meanings) सर्ववस्थासामान्यात्मनि पदार्थस्वरूपे पदेनाभिहिते तत एवान्वितरूपावस्थाविशेषप्रतीतिसिद्धेन तावदभिधा-
शक्तिरूपकल्पयितुं शक्यते NyāyRaMā. 82.14.

अन्वितलक्षणा (anvita-lakṣaṇā) *f.* indication in the semantically related (meanings) पदवृन्दस्य येऽभिधेया अनन्वितपदार्थस्तेषां वाक्यार्थभावानुपपत्ति-
रेखात्त्वितलक्षणाया निदानम् VedāntKa. 82.13 (on i.1.4)

अन्वितवचनत्व (anvitavacana-tva) *n.* the state of having related expression सत्यप्यन्वितवचनत्वे श्रवणार्थत्वाच्च विकारहेतुत्वम् SaṅkarKāBh. 22.25 (on i.2.29)

अन्वितवाचक (anvita-vācaka) *adj.* expressive of semantically related (meanings) निराकाङ्क्षो भवेद्यस्माच्छब्दा अन्वितवाचकाः AnuVyā. 46A.1 (on 3.2); (used as noun) (word) expressive of semantically related (meanings) अखण्डत्वेऽपि वाक्यार्थत्वस्य ... अन्विताभिधाने अन्वितवाचकस्यापि स्वरूपे लक्षणाङ्गीकारात् AdvaiSi. 785.1.

अन्वितवाचित्व (anvitavāci-tva) *n.* the state of being expressive of semantically related (meanings) पदानाम् ... प्रागेवान्वितवाचित्वमतो वेदाप्रमाणात् NyāyRaMā. 91.7.

अन्वितवाचिन् (anvita-vācin) *adj.* expressive of semantically related (meanings) अन्वित एवावापोद्धाराविति साक्षात् पदान्वेवान्वितवाचिनि NayaVi. 265.10 (on i.1.25)

अन्वितविशेष (anvita-viśeṣa) *m.* particular (meaning) which is semantically related (to other meanings) अन्वितविशेषे च स्मृतिरिति नान्विताभिधानव्युत्पत्तिः स्यात् NayaVi. 54.7 (on i.1.2); अनन्वितोऽर्थः ... त्वन्विताभिधाने अन्वितविशेषस्त्ववाच्य एव KāvyaPra. 224.3; Kāvyaṇu. (He.) 32.28.

अन्वितविषय (anvita-viṣaya) *adj.* referring to semantically related (meanings) अनन्वितविषयवेदितं युक्तम् NyāyMañ. 1.370.7; केवलोऽप्यभिधीयमानः प्रत्ययार्थः ... बुद्धौ सर्वदा ... गम्यते, न त्वभिधानमेवान्वितविषयम् NyāyRa. 946.12 (on 7.355)

अन्वितवृत्तित्व (anvitavṛtti-tva) *n.* the state of belonging to the semantically related (meanings) अन्ययप्रयोजकत्वं हि नान्वितवृत्तित्वेन गृहीतत्वम् BhāṣCin. i.65.32 (on i.1.4)

अन्वितव्यवहार (anvita-vyavahāra) *m.* experience or usage of semantically related (meanings) अनिरनुषजः आपः कठिना इति ... अनन्वयाग्रहा-
दन्वितव्यवहारः क्वचिन्नापते NyāyPari. 366.15.

अन्वितशक्ति (anvita-śakti) *f.* expressive power in the semantically related (meanings) अन्वितशक्तेरन्वयांशे कल्पतत्त्वस्यानुपपदमाचार्यैर्वक्ष्यमाणत्वात् LaCandr. 665.13; वृत्तिजन्यत्वानुरोधेन बोधान्तरकल्पनेऽन्वितशक्तिरेव सिद्ध्येत् VāiyāBhū. 240.24.

अन्वितशक्तिवाद (anvitaśakti-vāda) *m.* theory of expressive power in the semantically related (meanings) पदजन्यादन्वितानुभवः ... युक्त इति ... । तदसत् अन्वितशक्तिवादस्याशयानवबोधात् LaCandr. 669.9.

अन्वितशक्तिवादिन् (anvitaśakti-vādin) *m.* propounder of (the doctrine of) expressive power in the semantically related (meanings) सा चाज्ञानेन स्वरूपेण हेतुः अन्वितशक्तिवादमते अन्ययांशशक्तित्वत् BhāṣCin. i.61.27 (on i.1.4)

अन्वितशुक्लार्थ (anvita-śuklārtha) *m.* meaning of the word śukla (white) which is syntactically related (with another word) आवापोद्धारायां हि ... एकत्रान्वितशुक्लार्थः अन्यत्रापोद्धृतशुक्लार्थोऽन्वितकृष्णार्थश्च ... वाक्यार्थोऽन्यत्वेन Brha. 351.1 (on i.1.24)

अन्वितश्रुति (anvita-śruti) *adj.* which is heard, i.e. referred to as related to मम त्वरयतः समागमरहस्यमन्विष्यतः स्फुटीभवति नान्वितश्रुति तदात्मत्वं कथितं RasiRāñ. 102.

अन्वितसंविद् (anvita-samvid) *f.* knowledge or cognition of semantically related (meanings) स लक्षणीक इति हि भवतां समयः । तत्रापि चान्वि-
संविदस्त्येव NyāyRaMā. 88.13; 88.18; न हि शब्दश्रवणानन्तरं प्रयोज्यवृत्त्या-
न्वितसंविदुदये किञ्चन प्रमाणमस्ति यदन्वितार्थविषयता शब्दस्य सिध्येत् NyāyRaMā. 93.17.

अन्वितसमाङ्गम् (anvitasamāṅgam) *adv.* in the manner of evenly connected parts बहुभेन सह सन्नसङ्गश्चैवोपोऽन्वितसमाङ्गमञ्जसा । तेनैरे रणितवन्ति योषितः कङ्कणानि रणतुर्यविभ्रमम् VasaVi. 8.66.

अन्वितस्मृति (anvita-smṛti) *f.* recollection of semantically related (meanings) यद् भाष्यं पदार्थमात्रं श्रौतमिति, तत् श्रुतिमात्रादन्वितस्मृत्यनभिप्रायम् NayaVi. 270.1 (on i.1.25)

अन्वितस्वार्थ (anvita-svārtha) *m.* semantically related word-meanings अभिहितान्विताभिधाने तु यावत्पदेदित्यनेनान्वितस्वार्थो नाभिधानीयः तावत्तुल्य-
मित्यनेनाधिकरणमुखा नाभिधीयते TattvBi. 93.9.

अन्वितस्वार्थगोचरा (anvitasvārtha-gocarā) *adj.* (f.) referring to semantically related word-meanings एकैव किल शक्तिरन्विताभिधानवादिभि-
रन्वितस्वार्थगोचरा अभिप्रेयते पदानाम् TattvBi. 123.9.

अन्वितस्वार्थप्रतिपादन (anvitasvārtha-pratipādana) *n.* expression of semantically related word-meanings पदेरेवान्वितस्वार्थप्रतिपादनम् NyāySu. (Ja.) 86A.8 (on i.1.1)

अन्वितस्वार्थबोधक (anvitasvārtha-bodhaka) *adj.* expressive of semantically related word-meanings कथं पुनः पदानामन्वितस्वार्थमात्र-
बोधकत्वे वाक्यार्थावगतिस्सिद्धयति PrakaPañ. 377.23; 409.23; आवापोद्धारौ
चान्वितगोचरौ । ततश्च गामानयेत्युक्ते गोपदमानयेत्यन्वितस्वार्थबोधकम् TantrRa. 29.20.

अन्वितस्वार्थबोधन (anvitasvārtha-bodhana) *n.* expression of semantically related word-meanings कल्पनालाघवाच्छब्दानामेवान्वितस्वार्थबोधन-
शक्तिमात्रं कल्पयितुं न्याय्यम् PrakaPañ. 394.6; अभिहितेनेवान्वितस्वार्थबोधनान्मुपगम
एव प्रतिनियतान्वयबोधो घटते PrakaPañ. 410.1.

अन्वितस्वार्थमात्र (anvitasvārtha-mātra) *n.* mere semantically related word-meanings पदेरेवान्वितस्वार्थमात्रोपक्षीणशक्तिभिः स्वार्थश्लेढाघिताः PrakaPañ. 377.10; कार्यं परित्यज्य अन्वितस्वार्थमात्रस्य प्रयोजकत्वाङ्गीकारे 'केन अन्वितः'
इति साकाङ्क्षत्वप्रसङ्गात् VivaPraSārñ. 299.15.

अन्वितस्वार्थशाब्दधी (anvitasvārtha-śābdadhī) *f.* verbal cognition of semantically related word-meanings तथापि अन्वितस्वार्थशाब्दधीत्वेन
न पदजन्यता, किन्तु स्वार्थशाब्दत्वेनेति नान्विताभिधानं युक्तम् LaCandr. 704.43.

अन्वितस्वार्थभिधायित्व (anvitasvārthābhīdhāyī-tva) *n.* the state of expressing semantically related word-meanings अन्वितस्वार्थभिधायित्वं शब्द-
नामभ्युपेयम् NyāySu. (Ja.) 86A.7 (on i.1.1)

अन्विताख्यापदा (anvitākhyāpadā) *adj.* (f.) having significant or meaningful appellation इष्टं नः प्रति ते प्रतिश्रुतिरभूद्याद्य स्वराङ्गादिनि धर्माद्या
सुज तां श्रुतिप्रतिभटीकृत्यान्विताख्यापदाम् NaiṣC. 5.135 (comm. अन्वितम् ...
सार्यकमाख्यापदं संज्ञापदं यस्याः)

अन्वितादि (anvitādi) *adj.* 1 the term anvita (connected) etc. अन्वितादि-
शब्दप्रयोगो बलान्वितं घनसंयुक्तमिति ManuBh. i.91.18 (on 2.31); 2 semantically
related (meanings) etc. शाब्दी धीरन्वितादी भवति, तदनुगा भ्रान्तिधीः कथं-
सिद्धेः (हे?) TattvMu. 4.25.

अन्वितानवगम (anvitānavagama) *m.* non-cognition of semantically related meanings न हि सामान्यतोऽन्वितानवगमेऽन्वयविशेषे जिज्ञासा स्यात्
NyāyKuA. ii (1). 218.6.

अन्वितानुपयुक्तवचन (anvitānupayukta-vacana) *n.* statement of what is semantically related and useless अन्वितानुपयुक्तवचने ह्यर्थान्तरावकाशः NyāyPari. 284.16.

अन्वितानुभव (anvitānubhava) *m.* cognition of semantically related (meanings) पदजन्यादन्वितानुभव इति प्रथमपक्ष एव युक्तः LaCandr. 669.8.

अन्वितान्तर्गतस्वरूपमात्र (anvitāntargata-svarūpamātra) *n.* mere nature (of word-meaning) included in the semantically related (meanings) स्मृतपदार्थमात्रेण ह्यन्विताभिधानम्; अन्वितान्तर्गतस्वरूपमात्रमपि स्मृत्यर्थम्; न्यायव्यूह-वचनव्यक्तिकं ह्यन्विताभिधेयम् NayaVi. 267.3 (on i.1.25)

अन्विताप्रतिषेध (anvitāpratishedha) *m.* non-prohibition of what is connected with (main rite) क्रियामाधारध्वोऽन्विताप्रतिषेधात् (मन्यते) ĀśvaSS. I.v.13.10.

अन्विताभावबोध (anvitābhāva-bodha) *m.* cognition of semantically related absence अन्विताभावबोधमपेक्षामावप्रकारकबोधस्यैव नञ्पदज्ञानकार्यत्वात् वच्छेदकत्वात् AlankāKau. (Vi.) 51.1.

अन्विताभावादि (anvitābhāvādi) *adj.* semantically related absence etc. निर्विशेषादिसमासस्थले निरादिपदस्यान्विताभावादिशाब्दधोत्वावच्छिन्नशक्तिमत्त्वमन्विताभिधायकत्वम् LaCandr. 785.14.

अन्विताभास (anvitābhāsa) *n.* knowledge of continuous meanings (i.e. actions) करोतीत्यन्विताभासप्रत्ययविपयतया अनुवृत्तात्मा ... भावनापदार्थ इति तदस्तु BhāvanāVi. 41.2.

अन्विताभिधा (anvitābhidhā) *f.* denotation (of word) in semantically related (meanings) संवन्धिना न सर्वेण सदसैवान्विताभिधा PrakaPañ. 493.5; सामान्येनान्विताभिधा व्यर्था NayaVi. 265.2 (on i.1.25); असिद्धबोधकत्वस्य न चेवं ह्यन्विताभिधा NyāyKu. 3.13.

अन्विताभिधान (anvitābhidhāna) *n.* denotation or reference (of word) to the semantically related meanings, doctrine of the Prābhākaras as opposed to the doctrine of the Bhāṭṭas, viz. the denotation or reference (of word) to the meanings which are to be semantically related पदस्योऽन्विताभिधानमन्यते।

'नन्वर्थापत्तिः' इत्यनेनेदमुक्तम्। 'तत्र, अर्थस्य तन्निमित्तत्वात्' इत्यन्विताभिधानेन कथितोऽस्यार्थः - अर्थापत्तिर्नास्तीति Brha. 392.15 (on i.1.25); अन्वितापदार्थदर्शने तत्स्मरणानुपपत्तिः; स्मर्यते च। अतः सिद्धमन्विताभिधानम् Brha. 395.8 (on i.1.25); वाक्यार्थत्वेन अन्विताभिधानेन विषयविषयिभावेन च तस्य विधेय-निष्पादकत्वात्; उभयपरत्वे च भावार्थस्यैकस्मिन् पदग्रामे वाक्यार्थद्वयप्रसङ्गात्

TālpāT. (U.) 106.21 (on 2.229); माता न मे वन्द्येति, उद्दिश्य हि मातरं न वन्द्यात्वं विधातुं शक्यते, तस्या अन्वयायोग्यत्वेनान्विताभिधानस्यासंभवात् PrakaPañ. 221.10; अध्याहारः ... पदार्थाकाङ्क्षायां तदुपकारोपस्थापितैः पदार्थ-

रन्विताभिधानम् PrakaPañ. 254.16; नान्विताभिधानं शक्तितोऽस्यतन् BrāhmSūBh. (Bhā.) 14.28 (on i.1.4); अन्विताभिधानं च पदानामभ्युपेयते NyāyMañ. i.297.16;

(Bhā.) 14.28 (on i.1.4); अन्विताभिधानं च पदानामभ्युपेयते NyāyMañ. i.297.16; पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-

पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-

पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-

पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-

पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-

पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-

पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-

पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-

पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-

पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-

पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-पुंशोऽधिकारतां प्रतिपादयन्त-

पदार्थान्तराग्रेषान्वितस्तु अन्विताभिधाने अन्वितविशेषमन्ववाच एवेत्युपपन्नयेऽप्यपदार्थ एव वाक्यार्थः Kāvyañu. (He.) 32.27; वृद्धव्यवहारः पदानामन्विताभिधाने सामर्थ्यावधारणात् वेदेऽपि मुख्यवृत्त्या पदानामन्विताभिधानित्वात् न कार्यमात्रपरः सर्वो वेदः PrakaVi. 74.12; यथासुखमिति पदमपरिपूर्णत्वाद् अन्विताभिधानात् पदान्तर-मपेक्षते SmṛtiCan. v. 350.10; शब्देनान्वयपर्यन्ताभिधानं ह्यन्विताभिधानम् ŚrūtaPra. iB. 89.23 (on i.1.1); अन्विताभिधानस्य व्युत्पत्तावुपलक्षणम् VedāntKa. 339.21; वाक्यं तावदन्विताभिधानेऽप्यभिहितान्वयेऽपि सविशेषपरमेवेति तत्र तत्र क्रियामभि-हारेण साधितम् ŚaiDā. 243.1; एवं च फलपरं स्वर्गकामपदं साधनवचनेनान्विता-भिधानमर्हति VivaPraSāh. 134.10; पदानामन्विताभिधाने शक्तिः NyāySu. (Ja.) 276B.2 (on ii.1.2); एवं प्रतिज्ञातं अन्विताभिधानम् उपपाद्य यदुक्तं अभिहित-न्यायिपताणामयुक्तत्वं तद् अन्विताभिधानानङ्गीकारे बाधकप्रदर्शनमुक्तेनोपपादयति NyāySu. (Ja.) 520B.5 (on iii.2.15); न चान्विताभिधाने अन्योऽन्वयप्रणयम् NyāyPari. 369.9; कारकायान्विते स्वार्थे क्रियापदस्य सङ्केतः। एतदन्विताभिधानं वेदान्तिनाम् SarvaDaKau. 69.16; 'द्वारम्' इत्यादी अध्याहारस्थले बुद्धिस्थेनैव संवर्णादिनान्विताभिधानम् TanuRaha. 13.29; 29.25; अभिहितान्वयवादे मामूढ-नूपत्तिः; अन्विताभिधाने तु भवति AdvaiSi. 702.10; 'पदे' भवतीत्यनुपपन्न-ध्याहारस्यां तात्पर्यान्विताभिधानयोरुपपन्नत्वेन रक्ताकाङ्क्षोत्पन्नस्य रक्तादिपदत्रय-विषयकप्रयोजनकत्वज्ञानेनैव निर्वाह्यत्वात् ŚivārkaMaDi. i.56.1 (on i.1.1); विशेषण-मर्यादालभ्यस्य च धर्मस्य किञ्चिद्व्यङ्ग्यतास्यः सन्नपि न स काव्यमार्गे गण्यते। असुन्दरत्वात्। अन्विताभिधाने अतिविशेषवपुष इव सामान्यरूपाणां पदार्थानामन्ये RasGaṇ. 552.7; अन्विताभिधानादेवोपपदार्थकारकविशिष्टधात्वर्थप्रतीतिर्भवनेन विरुद्ध-त्रिकद्वयाप्रसङ्गात् MayūMāli. 95.29 (on ii.1.1); अन्विताभिधानलक्षणग्राहक-ग्रहणनानिर्णयं सामान्यतः पदमानहविःसाध्यत्वसिद्धौ किंरूपं तदिति विशेषापेक्षा-मानिर्देशवलेन साक्षात्संबन्धरूपं तदित्याश्रयितुं शक्यते MayūMāli. 205.1 (on iii.1.12); अतोऽव्ययस्थलेऽन्विताभिधानम्, न तु तुल्यादिपदानामपि AlankāKau. (Vi.) 50.3; न च निपातस्थले एवान्विताभिधानम् इति वाच्यम् AlankāKau. (Vi.) 51.8.

अन्विताभिधानतस् (anvitābhidhāna-tas) *adv.* on account of reference to semantically related (meanings) धीस्थलेनोपपदार्थकारकान्वययोग्यतया अन्विता-भिधानतो विशिष्टप्रतीत्यमंभवेन धात्वर्थोद्देशेनोपपदार्थस्य ... विरुद्धत्रिकद्वयापत्ति-संभवात् MayūMāli. 96.5 (on ii.1.1)

अन्विताभिधानदर्शन (anvitābhidhāna-darśana) *n.* observation of reference to semantically related (meanings) सन्नपिः ... बुद्धिविपरिवृत्तिः। सा च न शब्दनिबन्धनैव केवलमन्विताभिधानव्युत्पत्तावुपलक्षणम्, अध्याहृतेनापि लोके अन्विताभिधानदर्शनात् PrakaPañ. 389.8; TanuRaha. 31.6.

अन्विताभिधानदशा (anvitābhidhāna-daśā) *f.* [Loc.] at the time of reference to semantically related (meanings) अन्विताभिधानदशायां प्रतिपन्न एवार्थसम्यगर्थः ŚrūtaPra. iB. 98.17 (on i.1.1); अन्विताभिधानदशायां यागविषयकं कार्यमित्युपपन्नः ... घटादिकं योग्यतावशाद् यागविषयकापूर्वे पर्यवस्यति Taittv-
Cin. iv(2).344.1; अन्विताभिधानदशायान्वययोग्यतया तस्याप्रवेशः विधिप्रत्ययस्य च तत्रायोगः केवलस्य तस्यासाधुत्वत् TaittvCin. iv(2). 352.2.

अन्विताभिधानदृश (anvitābhidhāna-dṛś) *f.* view of reference to semantically related (meanings) ततश्च मुख्यमुत्ता महारसात् ... अन्विता-भिधानदृशोपायात्मकानि सत्यानि वा ... रसान्तराणि भागाभिनिवेशदृष्टानि स्थाने AbhinBhā. i.267.10 (on 6.15)

अन्विताभिधाननय (anvitābhidhāna-naya) *m.* rule or law of reference to semantically related (meanings) सामानिकानां झडित्यविविधःभिधाननयेन मुञ्जरसव्यापिच्छयते AbhinBhā. ii.130.15 (on 12.3); व्यनियतानां पदार्थानां तयामुत्तत्वादित्यन्विताभिधाननये 'वाक्यार्थ' न पदार्थः Kāvyañu. (He.) 32.24.

अन्विताभिधाननियम (anvitābhidhāna-niyama) *m.* rule or law of reference to semantically related (meanings) रक्तपदस्य केनचित्पदनाम्निना-भिधाननियमेऽपि ... अनुपपन्नाध्याहाराभ्याम् ... रक्तदिपदत्रयविषयकप्रयोजकत्व-जनकत्वज्ञानेनैव निर्वाह्यत्वात् ŚivārkaMaDi. i.55.33 (on i.1.1)

अन्विताभिधाननियामक (anvitābhidhāna-niyāmaka) *adj.* which governs the reference to semantically related (meanings) न्वयान्विता-भिधाननियामकत्वं यस्य वक्तव्यम्, तस्यैव मया दर्शयप्रयोगनियामकतया वाच्य-त्वात् AlankāKau. (Vi.) 51.8.

अन्विताभिधानपक्ष (anvitābhidhāna-pakṣa) *m.* (Prābhākaras') view of reference to the semantically related (meanings) नन्विताभिधानपक्षे व्युत्पत्ता-वुपलक्षणप्रणयमेव गौरवम् PrakaPañ. 391.14; अन्विताभिधानपक्षे च कथमव्युत्प-न्नवाक्येऽपि नान्वयस्यात् शब्देऽस्त्वेव समन्वयः NyāyMañ. i.370.5; ननु क्रियमन्विताभिधानपक्षः पुनरुत्थापयितुमिष्टः NyāyMañ. i.371.12; अन्विताभिधान-

पक्षः पुनरुत्थापयितुमिष्टः NyāyMañ. i.371.12; अन्विताभिधान-

पक्षः पुनरुत्थापयितुमिष्टः NyāyMañ. i.371.12; अन्विताभिधान-

पक्षः पुनरुत्थापयितुमिष्टः NyāyMañ. i.371.12; अन्विताभिधान-

पक्षः पुनरुत्थापयितुमिष्टः NyāyMañ. i.371.12; अन्विताभिधान-

पक्षः पुनरुत्थापयितुमिष्टः NyāyMañ. i.371.12; अन्विताभिधान-

पक्षः पुनरुत्थापयितुमिष्टः NyāyMañ. i.371.12; अन्विताभिधान-

अन्विताभिधानपरिकल्पन

पक्षेऽनेकत्र शक्तिः, अन्येऽर्थे च *NayaVi. 275.10 (on i.1.25); NyāyRaMā. 96.22*; कथञ्चित्कथं कल्पनेऽप्यभिहितान्वयवादादन्विताभिधानपक्ष एव श्रेयान् *TantrRaha. 33.14*; अन्विताभिधानपक्ष एव पदान्तरापेक्षा स्यादिति भावः *YuktiSneha. 154.30 (on i.1.7)*; अन्विताभिधानपक्षे तेषामपि वाचकत्वात् *Nyāyāmr. 536A.8 (on 2.13); AdvaiSi. 784.16*; ननु विशिष्टबोधे शुद्धविशेष्य-भानानुपगमपक्षे कथमन्विताभिधानपक्षाश्रयणम् *LaCandr. 704.38*.

अन्विताभिधानपरिकल्पन (anvitābhidhāna-parikalpana) *n.* assumption of reference to the semantically related (meanings) एकवाक्यता स्वभाव-सिद्धान्तबोधनसामर्थ्यस्तत्रियमायापेक्षितुं क्षम्यत इति कृतमन्विताभिधानपरिकल्पन-व्यसनेन *NyāyRaMā. 84.24*.

अन्विताभिधानपर्यवसान (anvitābhidhāna-paryavasāna) *n.* culmination into reference to the semantically related (meanings) इह तु विपयेण कार्यस्यान्विताभिधानपर्यवसानादनव्याहारे प्राप्ते उच्यते *VedāntKa. 69.14*; 'द्वारम्' इत्यादावेकप्रयोगे प्रतिसम्बन्धनुवादानेनान्विताभिधानपर्यवसानादप्रतियोगिजिज्ञासायां सन्निवृत्तामित्यनेनान्विताभिधानम् *TantrRaha. 30.6*.

अन्विताभिधानप्रसङ्ग (anvitābhidhāna-prasaṅga) *m.* undesired occasion of reference to the semantically related (meanings) पदार्थेष्वन्ये चास्ति पदानां शक्तिः। तदा पदार्थानन्वयं च युगपत्प्रतिपादयन्ति। ... उत क्रमेण। नाहः। अन्विताभिधानप्रसङ्गात् *NyāySu. (Ja.) 89B.13 (on i.1.1)*

अन्विताभिधानबल (anvitābhidhāna-bala) *n.* strength of reference to semantically related (meanings) लोके त्वनुमानत एव वक्तृज्ञानोपसर्जनतया संसर्गस्य सिद्धेरन्विताभिधानबलायातेऽपि प्रतिपादकत्वेऽनुवादकतामात्रं वाक्यस्येति निर्णयतः *NyāyKuA. ii (1).212.4; [Abl.] on the strength of reference to semantically related (meanings) वेदान्तिनां प्राभाकराणां चान्विताभिधानबलात् सङ्केतग्रहः SarvaDaKau. 69.14*.

अन्विताभिधानभङ्गप्रसङ्ग (anvitābhidhānabhāṅga-prasaṅga) *m.* undesired occasion of loss of reference to semantically related (meanings) किं जातिवाचकपदेन व्यक्तेरिव लक्ष्यत्वमर्थान्तरतदन्वययोरुत वाच्यत्वम्। नाहः। पदानामन्विताभिधानभङ्गप्रसङ्गात् *TattvPradi. (Ci.) 151.5*; अस्य शब्दस्यायमर्थ इति व्युत्पत्तिश्चेत् अन्विताभिधानभङ्गप्रसङ्ग इति चेन्न प्रातिस्विकव्युत्पत्तेः समुदायज्ञानार्थत्वात् *ŚrutaPra. iB. 89.17 (on i.1.1)*

अन्विताभिधानमत (anvitābhidhāna-mata) *n.* theory of reference to the semantically related (meanings) अभिहितान्वयवादिते संसर्गम्, अन्विताभिधानमते विशिष्टं बोधयति *SarvaDaKau. 118.8*; अन्विताभिधानमतमनूय प्रतिक्षिपति *YuktiSneha. 153.34 (on i.1.7)*; प्राभाकरेण स्वीकृतान्विताभिधानमते अभिहितान्वयपक्षेऽपि जातिविशिष्टायां व्यक्ती शक्तिः *Nyāyāmr. 444.6 (on 2.2)*; अन्विताभिधानमते विभक्त्यन्तैकपदस्य शाब्दप्रमाणनकत्वस्वीकारेऽपि मतान्तरे तत्स्वीकारात् *LaCandr. 378.31; 665.12*; प्राभाकरं प्रति मणिकारस्यान्विताभिधानमतपरिच्छिन्न उक्तिः *LaCandr. 673.29; 704.34*; सकलपदान्तरपूर्तावितरपदार्थः समन्वितः स्वार्थम्। सर्वपदानि वदन्तीत्यन्येषामन्विताभिधानमतम् *MānaMe. 95.5*.

अन्विताभिधानरूप (anvitābhidhāna-rūpa) *adj.* of the form of reference to semantically related (meanings) अन्विताभिधानरूपैकदेशमतमपि न युक्तिसहम् *AdvaiSi. 687.5*; आकाङ्क्षादिभिर्यादशानुभवो जायते तज्जननानुकूलायाः शक्तेः पदनिष्ठाया अन्विताभिधानरूपत्वात् *LaCandr. 705.19*.

अन्विताभिधानलभ्य (anvitābhidhāna-labhya) *adj.* to be obtained or known from reference to semantically related (meanings) क्रियाकार्यत्वस्यान्विताभिधानलभ्यत्वात्तथा च धर्मिणि वेदे शक्तिः कल्पनीया *TattvCin. iv(2).349.8*.

अन्विताभिधानवाद (anvitābhidhāna-vāda) *m.* (Prābhākaras') doctrine of reference to the semantically related (meanings) आनयेति पदम् ... अनन्विताभिधायि प्राप्तं यथा चेदमन्वितार्थं तथा पदान्तरमपि स्यादिति दत्तजलाश्लीरन्विताभिधानवादः *NyāyKa. 232.15*; अन्विताभिधानवादेऽपि हि पदैः पदार्थेष्वन्येतेषु पक्षाद्व्यर्थज्ञानं जायतेऽन्यथा सन्निवेर्दुर्लभत्वात् *NyāyRaMā. 85.6*; निरस्तशायमन्विताभिधानवादे न्यायरत्नमालायामित्यास्तां तावत् *ŚāstrDī. 155.16 (on i.1.7)*; अन्विताभिधानवादेऽपि विधेरपि सिद्धं व्यङ्ग्यत्वम् *KāvyPra. 230.1*; अयं प्रत्येकपदव्युत्पादनप्राप्तोऽन्विताभिधानवादप्रतिपत्तः *NyāyKu. 4.12*; अन्विताभिधानवादे तु केवलपदस्यावाचकत्वात् *ŚatDū. 82.7*; 'सामासज्ञानवाची यदि भवति पुनर्ज्ञाशब्दस्तथाहंशब्दाऽहंकारवाची भवति तु जहती लक्षणा तत्र पक्ष' इति। अस्मिन् पक्षे अन्विताभिधानवादानुपगमात्रं दोषः *AdvaiSi. 704.10*; शब्दज्ञानं वाक्यार्थधीजनकमित्यन्विताभिधानवादस्य तद्भावाधिकरणायभाष्ये दूषितत्वेन तत्परतया भाष्यव्याख्यानस्यानीकित्यात् *LaCandr. 516.29*.

अन्विताभिधानवादिन् (anvitābhidhāna-vādin) *m.* propounder of the doctrine of reference to the semantically related (meanings) अन्विताभि-

धानवादिन एष दोषः *TātpaT. (U.) 61.20 (on 2.62)*; नन्वान्विताभिधानवादिनां कथं वाक्यार्थप्रतिपत्तिः *PrakaPañ. 402.16*; योऽप्यन्विताभिधानवादी 'यत्परः शब्दः स शब्दार्थः' इति हृदये गृहीत्वा *Loc. 18.17 (1.4)*; योग्यत्वाभावादन्विताभिधानवादिनां तु अन्विताभिधानान्तराभ्यन्तरः प्राप्नोति *NyāyMañ. i.365.28*; अन्विताभिधानवादे हि भवान् *NyāyMañ. i.368.20*; अन्विताभिधानवादिनस्तु प्रथमावगतानां पदानामभिधायकानाम् ... स्वार्थाभिधानसामर्थ्यम् *TattvBi. 111.3; 123.9*; वाच्य एव वाच्या इत्यन्विताभिधानवादिनः *KāvyPra. 27.1*; पदार्थान्तरमात्रेणाप्यन्वितः पदार्थः संकेतगोचरः तथापि सामान्यावच्छादितो विशेषरूप एवासी प्रतिपद्यते व्यतिपात्तानां पदार्थानां तथाभूतत्वादित्यन्विताभिधानवादिनः *KāvyPra. 223.3*; अन्विताभिधानवादिनस्तु पदानां योग्येतरान्वितस्वार्थाभिधानसामर्थ्यमेकमेव कल्पनीयमिति कल्पना लघवमित्ययमेव पक्षः श्रेयानिति *TattvPradi. (Ci.) 149.3*; अन्विताभिधानवादि-भिरिहाप्यभिधानं विधेयम् *Ekāva. i.13(110) i.(41.2)*; अन्विताभिधानवादिनां प्राभाकर-गुरुणां सिद्धान्त इति सर्वमवदातम् *SarvaDaSañ. 12.290*; अन्विताभिधानवादिनां प्राभाकरेण भाट्टवद्विरुपपत्तयुत्पत्त्यनङ्गीकारात् *VivaPraSañ. 330.4*; क्रियामात्र-लक्षकत्वेन प्रवृत्ताप्यानयनपदैकवाक्यतयानयनमेव लक्षयतीत्यर्थः। अन्विताभिधानवादिनाप्येतदङ्गीकृतमित्याह *YuktiSneha 155.21 (on i.1.7)*; अन्विताभिधानवादिते शक्त्याभिहितान्वयवादिते च लक्षणया ... अतिव्याप्तिः स्यात्तद्वारणाय उक्तम् *AdvaiSi. 665.1*; न हि शाब्दबोधीयविशेष्यता केनाप्यनवच्छिन्ना स्वीकृत्या। अन्विताभिधानवादिनस्तु नेदं क्षमन्ते *LaCandr. 671.42*; अन्विताभिधानवादिनस्तु पदार्थसंसर्गस्यापि वाच्यतां स्वीकुर्वन्ति *SāktiVā. 31.4*.

अन्विताभिधानवृत्ति (anvitābhidhāna-vṛtti) *f.* type of denotation of the semantically related (meanings) सर्वा अपि वृत्तयोऽन्विताभिधानवृत्त्यन्तर्भूताः *NyāyPari. 369.5*.

अन्विताभिधानव्यतिरेक (anvitābhidhāna-vyatiṛeka) *m.* absence of reference to the semantically related (meanings) सति आकाङ्क्षादौ कार्यव्यतिरेकदर्शनादन्विताभिधानव्यतिरेको न काप्यस्ति *TattvCin. iv (2). 468.2*

अन्विताभिधानव्युत्पत्ति (anvitābhidhāna-vyutpatti) *f.* knowledge of reference to the semantically related (meanings) सा च न शब्दान्वयमेव केवलमन्विताभिधानव्युत्पत्तावुपलक्षणम्, अस्याहतेनापि लोके अन्विताभिधानदर्शनात् *PrakaPañ. 389.7*; अन्वितविशेषे च स्मृतिरिति नान्विताभिधानव्युत्पत्तिः स्यात् *NayaVi. 54.7 (on i.1.2)*; अथ सिद्धपरे वाक्यान्तरे अन्विताभिधानव्युत्पत्तिः *NyāyKu. 4.22*.

अन्विताभिधानशक्ति (anvitābhidhāna-śakti) *f.* power of denotation of the semantically related (meanings) यद्यभिहितेनैवान्वितस्वार्थबोधनानुपगम एव प्रतिनियतान्वयबोधो घटते, नान्यथा, तर्हि कल्प्यतां पदानामन्विताभिधानशक्तिरपि *PrakaPañ. 410.2*; सकलपदगोचरस्य स्मरणस्य पदेष्वन्विताभिधानशक्त्याधान-शक्तिश्चेति शक्तित्रयकल्पनान्विताभिधानवादेऽपि तुल्या *TattvPradi. (Ci.) 151.8*.

अन्विताभिधानसंभव (anvitābhidhāna-sambhava) *m.* possibility of reference to the semantically related (meanings) ततश्च अधिक्रमणस्यापि शेषिभूतकर्त्रान्विताभिधानसंभवात् ... सनिहितप्रयाजकर्त्रैवान्विताभिधानं स्यात् *MayūMāli. 202.22 (on iii.1.11)*

अन्विताभिधानसामर्थ्य (anvitābhidhāna-sāmarthya) *n.* capacity or competency for reference to the semantically related (meanings) यद्यपि तदुक्तानां पदानामन्विताभिधानसामर्थ्यमस्ति, तथाप्यन्विताभिधानार्थत्वशङ्कया नान्यथो निर्धेयते *PrakaPañ. 243.15*; अधिकारी ... कचिदश्रुतोऽप्यन्विताभिधानसामर्थ्यत्वेन कल्प्यो, विश्वजिदादिषु *ManuBh. i.201.21 (on 3.9)*; प्रकृतिप्रत्यययोरप्यन्विताभिधानसामर्थ्यं सूचितम् *NyāySu. (Ja.) 86A.9 (on i.1.1)*; अन्विताभिधानसामर्थ्यात् ... पदानामपि विशिष्टार्थाभिधायित्वं सिद्धम् *NyāyPari. 372.6*.

अन्विताभिधानसिद्धान्त (anvitābhidhāna-siddhānta) *m.* conclusive view of reference to the semantically related (meanings) यत्तत्त्वैकपद-व्युत्पत्त्यभिधानं तदन्विताभिधानसिद्धान्तसंगतान्विताभिधानमिति *NyāyKu. 5.2*.

अन्विताभिधानसिद्धि (anvitābhidhāna-siddhi) *f.* establishment of the reference to the semantically related (meanings) अन्विताभिधानसिद्धेर-आकाङ्क्षपशन्तेः *PrakaPañ. 409.10; 484.18*; उपव्ययत इत्येकपदव्यवधानान्विताभिधानसिद्धयर्थमर्थान्तरापेक्षायां सन्निहिताभिः सामिधेनीभिरन्विताभिधानं भवति *NyāyRaMā. 134.26; 135.7*; एकं पदमन्विताभिधानाय कर्ताऽनपेक्षमाणं सन्निहितेन कर्त्रानीयत इति। तदयुक्तम्। प्रत्ययेनापूर्वेण धातोरन्विताभिधानसिद्धेः *ŚāstrDī. 202.8 (on ii.1.11)*; ननु वाक्येऽन्विताभिधानसिद्धिः *NyāyKu. 4.19*; नास्ति प्रत्ययार्थेन प्रकृतेरन्विताभिधानसिद्धेरिति दूषयति *MayūMāli. 202.10 (on iii.1.11)*.

अन्विताभिधानाङ्गीकार (anvitābhidhānāṅgīkāra) *m.* admittance of reference to the semantically related (meanings) वाक्यस्यान्वयलक्षकता तु न संयता। अन्विताभिधानाङ्गीकारात् *Nyāyāmr. 463B.7*.

अन्विताभिधानादर्शन (anvitābhidhānādarśana) *n.* non-observation of reference to the semantically related (meanings) व्युत्पत्तावुपलक्षणमाश्रयते। किमिति पुनस्तन्निधियोग्यत्व एव नाश्रयते, निराकाङ्क्षाणामन्विताभिधानादर्शनात् PrakaPañ. 388.7.

अन्विताभिधानानिर्वाह (anvitābhidhānānirvāha) *m.* impossibility to maintain the doctrine of reference to the semantically related (meanings) न केवलं दृष्टान्तसद्भावमात्रेणैव शेषिणान्विताभिधानस्य स्वीकार्यत्वं किन्तु प्रकारान्तरेणान्विताभिधानानिर्वाहादप्येत्याह MayūMāli. 202.25 (on iii.1.11)

अन्विताभिधानानुपपत्ति (anvitābhidhānānupapatti) *f.* untenability of the doctrine of reference to the semantically related (meanings) अन्विताभिधानानुपपत्त्या तु कल्पना प्रसरन्ती ... अवतिष्ठते PrakaPañ. 390.1; 395.18; ननु ... शब्द एवाध्याहियते। स चार्थमुपस्थापयतीति चेत्। न। अन्विताभिधानानुपपत्तिवशात्त्वय्याहारः TantrRaha. 31.7.

अन्विताभिधानानुपयोग (anvitābhidhānānupayoga) *m.* uselessness of reference to the semantically related (meanings) ननु शब्दानुमेव शब्दकारिता स्मृतिरुपगमिनी न तु प्रकरणादिकारितापि उच्चैर्लक्षणकारितायास्तस्या अन्विताभिधानानुपयोगादिति चेत्, न TattvCin. iv(2).703.3.

अन्विताभिधानापर्यवसान (anvitābhidhānāparyavasāna) *n.* non-culmination of reference to the semantically related (meanings) ननु कल्पत्वप्रयुक्तमन्यापेक्षत्वं किन्त्वन्विताभिधानापर्यवसानप्रयुक्तम्, तद्वह नस्ति प्रत्ययार्थेन प्रकृतेरन्विताभिधानसिद्धेरिति दूषयति MayūMāli. 202.9 (on iii.1.11)

अन्विताभिधानाभाव (anvitābhidhānābhāva) *m.* absence of reference to the semantically related (meanings) न चापुन्यार्थेरे लिङ्गदादन्त्येणान्विताभिधानाभावः, न ह्यपूर्वकार्यान्विते स्वार्थेऽन्येषां व्युत्पत्तिः NayaVi. 48.4 (on i.1.2); लक्षणायाश्च तीरोपलक्षितान्ययाल्लिख्यार्थानुभावकत्वमितरपदस्य तीरस्य तु संस्कारादुपस्थितिरसिद्धिर्हितेनान्विताभिधानाभावात् TattvCin. iv(2).375.3; शब्दानीमहितस्य प्राकृतोपकारस्य वैकृतविधिनान्विताभिधानाभावप्रसङ्गात् MayūMāli. 406.13 (on v.1.1)

अन्विताभिधानाभिहितान्वय (anvitābhidhānābhihitānvaya) *m.* doctrine of reference to the semantically related meanings and the doctrine of relation of meanings already referred to परस्परसंसृष्टपदार्थपरतया वा तत्संसर्गपरतया वा खल्वन्विताभिधानाभिहितान्वयोऽसंभवः ŚatDh. 167.24.

अन्विताभिधानाभ्युपगम (anvitābhidhānābhyupagama) *m.* admittance of reference to the semantically related (meanings) न च शेषिणान्विताभिधानमिति। नैवम्। अवघातादिषु शेषिणान्वितान्विताभिधानाभ्युपगमात् ŚāstrDī. 202.13 (on iii.1.11)

अन्विताभिधानाश्रयण (anvitābhidhānāśrayaṇa) *n.* act of resorting to the reference to the semantically related meanings स्वरूपमात्राभिधानेनापि च वाक्यार्थप्रतिपत्त्युपपत्तावन्विताभिधानाश्रयणे शक्तिकल्पनागौरवम् PrakaPañ. 381.13; TantrRaha. 29.27.

अन्विताभिधानासिद्धि (anvitābhidhānāsiddhi) *f.* non-establishment of the doctrine of reference to the semantically related (meanings) कर्मावित्तस्वार्थे शब्दानां व्युत्पत्त्ययोगादन्विताभिधानासिद्धिरिति शब्दाप्रामाण्यं प्रसज्यते NyāyKu. 43.11.

अन्विताभिधानोत्तरकालीन (anvitābhidhānōttarakālīna) *adj.* pertaining to the time subsequent to the reference to the semantically related (meanings) प्रथमं स्वर्गसाधनत्वानिश्चयादुपादानस्यान्विताभिधानोत्तरकालीनत्वात् (meanings) साधक-बाधक-प्रमाणाभावेन द्वारसंभावना साधनत्वसंभावनातः स्वर्गकामान्वय इति तुल्यम् TattvCin. iv(2).389.2.

अन्विताभिधानोपपत्ति (anvitābhidhānōpatti) *f.* tenability of the doctrine of reference to the semantically related (meanings) अद्याहारस्यैव बुद्धि-बुद्धिर्धनेन संवरणादिनान्विताभिधानम्। न तु ... अद्याहतेन शब्देन। बुद्धि-सिद्धिर्हितेनान्विताभिधानोपपत्तेः TantrRaha. 13.30.

अन्विताभिधानोपयुक्त (anvitābhidhānōpayukta) *adj.* conducive to the reference to the semantically related (meanings) न च कृपुणस्थितेनैव स्वाध्यायः पदेनाभिधीयते इति व्युत्पत्तिः ... किन्तु ... तद्वारा चान्विताभिधानोपयुक्तत्वात् TattvCin. iv(2).682.6.

अन्विताभिधानोपयोग (anvitābhidhānōpayoga) *m.* use of reference to the semantically related (meanings) प्रत्यक्षमुक्तस्मृत्युपपत्त्यन्ये भवतीति the semantically related (meanings) ... तत्परसंनिधानस्य अन्विताभिधानोपयोगात् TattvCin. iv(2).684.6.

अन्विताभिधानोपयोगिन् (anvitābhidhānōpayogin) *adj.* useful for reference to the semantically related (meanings) भोऽसु कार्यस्मरणं हि

अन्विताभिधानोपयोगिन् न त्वपूर्वस्मरणं तच्च पदेन पदार्थेन देति न कश्चिद्विशेषः TattvCin. iv(2).374.1.

अन्विताभिधानोपलक्षण (anvitābhidhānōpalakṣaṇa) *n.* indication of reference to the semantically related (meanings) अर्थान्तराणान्विताभिधानं न भवति अपेक्षामावात्। सा ह्यन्विताभिधानोपलक्षणम् NyāyRaMā. 84.4; आकाङ्क्षासंनिधियोग्यत्वानि ह्यन्विताभिधानोपलक्षणां नाभिधानं मा दिलेपि विवक्षितादीनि नित्योपयान्विताभिधानम् NyāyRaMā. 150.19.

अन्विताभिधायक (anvitābhidhāyaka) *adj.* which refers to the semantically related (meanings) एकमेव पदमन्विताभिधायकमस्तु PrakaPañ. 403.1; यत्पदमन्विताभिधायकं तदन्वयाभिधायकमेव PrakaPañ. 410.15; स्मृत्याल्लान् तान्येव पदान्विताभिधायकानि TantrRaha. 34.17.

अन्विताभिधायकत्व (anvitābhidhāyaka-tva) *n.* the state of referring to the semantically related (meanings) स्वार्थं प्रथमं स्मारकाणां पश्चादन्विताभिधायकत्वमभ्युपगमान् TattvPradī. (Ci.)146.2; पदानां हेतुत्वग्रहादन्विताभिधायकत्वं गृहीतम् TattvCin. iv(1).149.4; अन्विताभिधायकत्वात् AdvaiSi. 784.17; अन्विताभावादिशब्दार्थत्वावच्छिन्नशक्तिमत्त्वमन्विताभिधायकत्वम् LaCandr. 785.15; माध्यास्तु न वाक्यार्थबाधकतया वाक्यस्फोटसिद्धिः पदानामेवान्विताभिधायकत्वात् VaiyāBhū. 244.18 (on 65); VaiyāBhū. 245.3 (on 65); केचित् पदानामन्विताभिधायकत्वे घटनान्येत्यत्र बोधघटतुष्ट्यापत्तिः VaiyāBhū. 245.21 (on 65)

अन्विताभिधायिता (anvitābhidhāyitā) *f.* the state of referring to the semantically related (meanings) अन्यथा ... पदानामन्विताभिधायितया एवानुपपत्तेः PrakaPañ. 242.2; 376.7; तदपि तर्हि पदमन्विताभिधायितया पदानुरोपपत्त्यर्थमभिधानायापेक्षते PrakaPañ. 383.2; तद्विशेषात्पदानामप्यन्विताभिधायिता PrakaPañ. 395.16; प्रातिपदिकस्याप्यन्विताभिधायितया संबन्धप्रतिपादकत्वात् VivaPraSaṁh. 187.11.

अन्विताभिधायित्व (anvitābhidhāyitva) *n.* the state of referring to the semantically related (meanings) पदानामन्विताभिधायित्वेन व्युत्पत्तेः PrakaPañ. 252.1; अन्विताभिधायित्वं पदानामुपकल्पयेत् NyāyRaMā. 77.25; अतः कल्पना-लक्षणादन्विताभिधायित्वमेव धरन् NyāyRaMā. 79.21; अन्विताभिधायित्वे हि ... अवश्यम् ... अन्यो अभिधातव्यः NyāyRaMā. 81.22; कथं तर्हि भाष्यकारेण ... अन्विताभिधायित्वमुच्यते NyāyRaMā. 100.24; मुख्यवृत्त्या पदानामन्विताभिधायित्वात् PrakaVi. 74.13; अतोऽन्विताभिधायित्वं गौरवं कल्पनेऽन्यथा AnuVyā. 4A.3 (on i.1.1); नियमेन धातुप्रत्यययोरन्विताभिधायित्वात् VedāntKa. 398.5; पदानामन्विताभिधायित्वेन ... तदन्विता एव मुख्यार्थ इति ŚrūtaPra. iA. 94.28 (on i.1.1); अन्विते शक्तिग्रहादन्विताभिधायित्वं पदानां सिद्धम् TantrRaha. 29.21; प्रकृतिप्रत्यययोरन्विताभिधायित्वात् Nyāyām. 536A.9.

अन्विताभिधायित्ववादिन् (anvitābhidhāyitva-vādin) *m.* propounder of the reference to the semantically related (meanings) नमदादन्विताभिधायित्वमन्विताभिधायित्वं पदानामनुयायति वक्तव्यमन्विताभिधायित्ववादिना ŚrūtaPra. iB. 87.16 (on i.1.1)

अन्विताभिधायित्वाभाव (anvitābhidhāyitvābhāva) *m.* absence of reference to the semantically related (meanings) अन्विताभिधायित्वाभावे तद्वयोर एव न स्यात् VivaPraSaṁh. 187.12.

अन्विताभिधायिन् (anvitābhidhāyin) *adj.* referring to the semantically related (meanings) प्रत्ययशेदन्विताभिधायी PrakaPañ. 395.16; कथं पुनरन्विताभिधायिना पदेन स्वरूपमात्रं स्मारितुं शक्यम् PrakaPañ. 405.16; नमदादन्विताभिधायिनि पदानि इति स्थितम् NyāyMañ. i.368.2; श्रुतः शब्दोऽन्विताभिधायित्वेन शाब्दतापि NayaVi. 158.1 (on i.1.5); मयत्पक्षे ... अन्विताभिधायि हि पदम् NyāyRaMā. 78.12; न कश्चिदन्विताभिधायी स्यात् ŚāstrDī. i.1.2 (17.8) एकमेव पदमन्विताभिधायि NyāySū. (Ja.) 86A.10 (on i.1.1); एतेन प्रथमं पदं प्रधानं पदं वा अन्विताभिधायि TantrRaha. 34.29; सर्वनामि पदजातमन्विताभिधायिति स्थितम् TantrRaha. 36.13.

अन्विताभिधायिपद (anvitābhidhāyī-pada) *n.* word referring to the semantically related (meaning) न ह्येकमेव किंचिदाद्यमन्विताभिधायिपदग्रथिनन् NyāyMañ. i.365.4; इत्यन्विताभिधायिपदसंघातरूपवाक्यश्रवणमनन्तरमेव प्रतीयते VedāntSaṁh. 149.13.

अन्विताम्बु (anvitāmbu) *n.* water which are mixed अपिमेवदेत् ... कथंरन्विताम्बुः PāraS. 14.459.

अन्वितार्थ (anvitārtha) *m.* A semantically related meanings अन्वयसंज्ञा

अन्वितार्थकत्वात् ... प्रथमोद्धारिता LaSābdeSe. i.528.11.

अन्वितार्थगोचरत्व (anvitārthagocara-tva) *n.* the state of referring to the semantically related meanings द्वितीयाभिधाने पुनरप्यन्वितार्थगोचरत्वमिति वाच्यम्। अभिधानावृत्त्ययोगात् NyāyKu. 4.18.

अन्वितार्थता (anvitārtha-tā) *f.* the state of referring to the semantically related meanings साधुत्वेऽन्वितार्थतति *NayaVi.158.3 (on i.3.5);* तेन न सिध्येदन्वितार्थता *NyāyRaMa.90.17.*

अन्वितार्थत्व (anvitārtha-tva) *n.* A the state of referring to the semantically related meanings तत्तद्ध मधुकरशब्दस्यानन्वितार्थत्वमन्वितार्थत्वं च पुरुषपदेनेत्यर्थवैशम्यमापत्तितम् *NyāyKa. 6.2; B* the state of referring to the contextually relevant meaning वैषम्येत्यादिसुत्राणि ...फलफलिभावेन प्रकृतसाध्येन तेषामन्वितार्थत्वात् *ŚrūtaPra. ii.274.91 (on ii.1.36)*

अन्वितार्थधी (anvitārtha-dhī) *f.* knowledge of the semantically related meanings अतुल्यकस्याणां प्राथम्यं न विशेषायोपयुज्यते, येन पदानां तदर्थम्यः प्राथम्येनान्वितार्थधियं प्रति सामर्थ्यं कल्प्यते *TattvBi. 154.8.*

अन्वितार्थपर (anvitārtha-para) *adj.* meant to convey the semantically related meanings पदानामन्वितार्थपरणां स्वाभिधेयार्थरूपसमवेतान्वितारवस्थाप्रत्यायनं लक्षणया *TattvBi. 131.9.*

अन्वितार्थपरता (anvitārthapara-tā) *f.* [Inst.] by way of being meant to convey the semantically related meanings लौकिकानि वचनानि पुरुषाधीनरचनतया तदभिप्रायानुरोधीनि नान्वितार्थपरतया तमवगमयितुमीशते इति वृथा अर्थान्तरान्वितस्वार्थकल्पना तेषाम् *TattvBi. 137.4; 'मान्त्रवार्णिकमेव च गीयते'* इत्यादीनां सूत्राणां पूर्वापरबहुवाक्यविषयत्वेऽव्यवहितत्वात् परस्पररोपजीव्योपजीवकभावेन अन्वितार्थपरतया अपि ह्येकाधिकरण्यम् *ŚrūtaPra. iB. 306.20 (on i.2.12)*

अन्वितार्थप्रतिपत्ति (anvitārtha-pratipatti) *f.* knowledge of the semantically related meanings पदेरनन्वितोऽप्यभिहितोऽर्थोऽन्वितार्थप्रतिपत्तेर्निमित्तं भवति इति, पदानां पारम्पर्यान्वितेष्वपि हेतुत्वम् *PrakaPañ. 384.2; अन्वितार्थप्रतिपत्तिनिबन्धनञ्च व्यवहारः, अतस्तद्देशनात्, अन्वितप्रतिपत्तिरेवानुभातुं शक्या *PrakaPañ. 406.16; अन्वितार्थप्रतिपत्त्यन्यानुपपत्तिः *NyāyKuA. ii(1).218.5; एकस्यान्वितार्थप्रतिपत्तिहेतुभावोऽशक्यत्वादनपुनः *NyāyKuA. 4.13.****

अन्वितार्थप्रतिपादकत्व (anvitārthapratipādaka-tva) *n.* the state of conveying the semantically related meanings सूत्राणामव्यवहितत्वे सति फलकफलिभावेनान्वितार्थप्रतिपादकत्वात् *ŚrūtaPra. ii.405.32 (on ii.4.19)*

अन्वितार्थप्रतिपादन (anvitārtha-pratipādana) *n.* act of conveying the semantically related meanings बुद्धव्यवहारवशेनान्वितार्थप्रतिपादनपरता पदानामवधारितेति, तदर्थं युक्तैव प्रतियोगिजिज्ञासा *PrakaPañ. 386.5.*

अन्वितार्थप्रतीति (anvitārtha-pratīti) *f.* knowledge of the semantically related (meanings) न चान्वितार्थमिधाने प्रमाणमस्ति। अन्वितार्थप्रतीतेरन्यथाप्युपपत्तेः *Kiraṇā. 332.6.*

अन्वितार्थप्रत्यायन (anvitārtha-pratyāyana) *n.* act of conveying the the semantically related meanings वाच्यवाचकभाव इति तदनुभवहितभावनासहितं शब्दविज्ञानमन्वितार्थप्रत्यायनप्रयुक्तं स्वार्थं स्मारयिष्यति *TattvBi. 160.9.*

अन्वितार्थबोधकत्व (anvitārthabodhaka-tva) *n.* the state of conveying the semantically related meanings तदनुसारेण पुनरपि पदानामेवान्वितार्थबोधकत्वं वाच्यं न तु पदार्थानाम् *MānaMe. 96.1.*

अन्वितार्थबोधन (anvitārtha-bodhana) *n.* act of conveying the semantically related meanings प्रत्येकपदव्युत्पत्त्यभिधानमप्यन्वितार्थबोधनोपयुक्तासाधारणद्वारप्रकाशनमात्रम् *NyāyPari. 371.24.*

अन्वितार्थविषयक (anvitārthaviṣaya-ka) *adj.* referring to the semantically related meanings पदजन्योऽनुभवः अन्वितार्थविषयकः *LaCandr. 704.43.*

अन्वितार्थविषयता (anvitārthaviṣaya-tā) *f.* the state of referring to the semantically related meanings न ... प्रमाणमस्ति यद् अन्वितार्थविषयता शब्दस्य सिध्येत् *NyāyRaMa. 93.18.*

अन्वितार्थशक्ति (anvitārtha-śakti) *f.* expressive power in the semantically related meanings जिज्ञासेत्यादिकं पदमात्रस्यान्वितार्थशक्तिस्वीकारे युक्तिचेनोपन्यस्तम् *LaCandr. 785.17.*

अन्वितार्थस्वरूप (anvitārtha-svarūpa) *n.* nature of the semantically related meanings तत्र ... नितरामन्वितार्थस्वरूपसिद्धिः *NyāyRa.945.19 (on 7.354)*

अन्वितार्थान्तर (anvitārthāntara) *n.* other semantically related meanings व्यवहाराद्यत्वात् प्रयोगस्य विशेषात्मकत्वाच्च व्यवहारस्य अन्वितारवतिरेव तदर्थानाम्, नान्वितार्थान्तरस्मरणम्, व्यवहारानङ्गत्वात् *Brha. 397.2 (on i.1.7); अन्वितार्थान्तरापेक्षत्वादन्वितार्थमिधानस्य तदर्थसिद्धावपरिपूर्णाता *PrakaPañ. 252.1.**

अन्वितार्थमिधान (anvitārthābhidhāna) *n.* denotation of or reference to the semantically related meanings किं तु स्यादस्य शक्तिर्निजसहजवशादन्वितार्थमिधाने योग्यत्वादेस्तु *SanhṣeŚa. 1.131 (109.24)*

अन्वितार्थमिधायिता (anvitārthābhidhāyī-tā) *f.* the state of referring to the semantically related meanings जिज्ञासा जायते योद्धुस्संविद्यु यथा यथा। तथा तथैव शब्दानामन्वितार्थमिधायिता *PrakaPañ. 389.4; अवयवार्थमिधायिता *ĀgaPrā. 34.24.**

अन्वितार्थमिधायित्व (anvitārthābhidhāyī-tva) *n.* the state of referring to the semantically related meanings अन्वितार्थमिधायित्वे पदानां हि स्थिते सति। विशिष्टा वक्तुधीर्जातुं शक्यते नान्यथा यतः *PrakaPañ. 40.7.*

अन्वितार्थविवोधिता (anvitārthāvabodhi-tā) *f.* the state of conveying the semantically related meanings स्मृत्याधायकमात्रस्य हान्वितार्थविवोधिना *NyāyKu. 12.21.*

अन्वितारवगति (anvitāvagati) *f.* knowledge of the semantically related (meanings) व्यवहाराद्यत्वात् प्रयोगस्य विशेषात्मकत्वाच्च व्यवहारस्य अन्वितारवगतिरेव तदर्थानाम् *Brha. 397.1 (on i.1.25)*

अन्वितारवगम (anvitāvagama) *m.* knowledge of the semantically related (meanings) तात्पर्यशक्तिस्तु तेषामन्वितारवगमपर्यन्ता सह व्यापारत् *NyāyMañ. i.371.19; आकांक्षानुपपत्तिरस्तु न हि सामान्यतोऽनधिगमे (v.1. 'तोऽन्वितारवगमे') विशेषजिज्ञासा स्यात् *Kiraṇā. 332.10.**

अन्वितारवभास (anvitāvabhāsa) *adj.* appearing as continued, i.e. uniform अन्यः पूर्वाकारावमशोऽन्वितारवभासात्प्रकाशात् *Sphoṣi. 24.4.*

अन्वितारवयव (anvitāvayava) *adj.* having syntactically related or construed parts वाक्यं हीदं ... परमात्मानं प्रत्यन्वितारवयवं लक्ष्यते *BrahmSūBh. (Śaṅ.) 261.14 (on i.4.19)*

अन्वितारवस्थ (anvitāvastha) *adj.* (used as noun) (meanings) having semantically related state or condition इह च 'गामान्ये'त्यादी न श्रौतस्वार्थव्यवहारयोग्यत्वं नाप्यन्वितारवस्थानयनसंबन्धाहता *PrakaPañ.399.6; अन्वितारवस्थे तु लक्षकता संबन्धात्तत्परपदप्रयोगव्युत्पत्त्यनुपपत्त्या च *NayaVi. 275.11 (on i.1.24)**

अन्वितारवस्था (anvitāvasthā) *f.* semantically related state or condition (of meanings) अनन्वितारवस्थो हि पदार्थोऽभिहितोऽन्वितारवस्थां स्वसंबन्धिर्लक्षयति *PrakaPañ.396.2; TantrRaha.28.8; स्वाभिधेयसमवेतामन्वितारवस्थां लक्षयत्यनधिगतचराम् *TattvBi.132.7; 133.3; न च 'ओदनं पचति वैः पिठे'* इत्यादी चैत्रपिठरादीनामर्थानां वाक्यार्थे संबन्धानर्हत्वम्, न च तल्लिप्ताया अन्वितारवस्थाया अनव्यान्तरशालिता *TattvBi.156.10; TattvPradī.(Ci.)152.3; TattvBi. 157.8.**

अन्वितारवस्थाप्रतीति (anvitāvasthā-pratīti) *f.* knowledge of the semantically related state or condition (of meanings) इहाप्युक्तीत्या नीत्या अन्तराण्यभिधानसामर्थ्यमन्वितारवस्थाप्रतीत्युपपत्तेः *TattvBi. 156.16.*

अन्वितारवस्थाप्रत्यायन (anvitāvasthā-pratyāyana) *n.* knowledge of the semantically related state or condition (of meanings) यदापि रूपमात्रमुच्यते पदैः तदापि किं तन्मात्रपरैः आहोस्विदन्वितारवस्थाप्रत्यायनपरैः *TattvBi. 151.9.*

अन्वितारवस्थाविशेष (anvitāvasthā-viśeṣa) *m.* particular semantically related state or condition (of meanings) नो खल्वन्वितेभ्यः पदार्थेभ्योऽन्वितारवस्थाविशेषः *TattvBi. 157.15.*

अन्वितारसन (anvitāsana) *adj.* who has occupied seat स जयन्त इवान्वितारसनः ... व्यराजत *VīraBhā. 8.25.*

अन्विति (ānv-iti) *f.* [P.vi.2.50] 1 act of going after, act of following अन्वितरि स दिवे त्वा दिवं' निच *TaiS. III.v.2.2; (but Sāy. adj. देवानामनुकूल इति: (गतिः) यस्यासी 'अन्वितिः' IV. iv.1.1; KāṭhS. 17.7 (i.250.4); PañicBr. i.9.3; अन्वित्वा दिवा दिवं' निच *VājaS. 15.6; एष वाऽ अन्वितुवमन्वितितेत्तु च तद्वत्तं च संघायात्मन् प्रपादयते *ŚaBr. VIII. v.3.3; VaitāSū. 20.13; Anekāk. 127; 2 act of connecting or joining together, conjunction संबन्धो रतेऽपि स्यादन्वितौ कार्येणोऽपि च *MediK. 26.57; AnekāSa. 683; संबन्धोऽपि सुरते कार्येणोऽप्यन्वितेऽपि च (v.1. अन्वितारवपि) *ŚabdaRaSaK. 68.2.*****

अन्वितेक्षित (anvitekṣita) *n.* knowledge of invariable concomitance यथा पारार्थ्यमात्रेण संघातत्वेऽन्वितेक्षिते। चक्षुरादी तदीचिन्त्यादात्मैष्टोऽसंहतः एतः *ŚvaSi. (U.) 2.10.*

अन्वितोक्त (anvitokta) *adj.* referred to as semantically related (with other meanings) किं च यदि विशेषेणान्वितोक्तेनान्वितो वाच्यः, तदान्योऽन्यथः *NayaVi. 265.4 (on i.1.25)*

अन्वितोक्तिता (anvitokti-tā) *f.* the state of being the reference to semantically related (meanings) विशेषतो ज्ञातस्तेन स्यादन्वितोक्तिता *AnuVya. 45B.1 (on 3.2)*

i.2.8 (on 1.1); नृपः ... आपन्नः संधिमन्विच्छेत् कुवर्णः कालः ॥
 4.109; NītiSā. 9.1; ŚukraNī. 4 (7) 237; कातर्यं केवलं नीतिः ॥
 धापदवेष्टितम्। अतः सिद्धिं समेताध्यामुपाध्यामन्विषेष्टं तेन
 आ मृत्योः श्रियमन्विच्छेत् SūktiRa. 163.29; येन हान्यवमन्विच्छेत् तेन
 न कारयेत्। विवाहमर्थसंबन्धं सहवासं च वेष्यन् SūktiRa. 163.70; प्रस्तुतमन्वि
 चक्रिणं मनः Subhāṣi. 3405; तीक्ष्णोपायोऽयं शुल्म्। तेनान्विच्छति आयःशुक्लः

राषिष्कः। यो मुदुनोपयेनान्वेष्यन्तर्नान् रमसेनान्विच्छति स एवमुच्यते Pras.3.
i.882.2; अन्यः पुनः ... निवेद्यसीयस्तदुपचयमन्विच्छति SiddhāŚi. i.6.1; (pass.)
to be sought त्वरुपनाशे प्रसक्ते स प्रकारोऽन्विष्यते यथास्य प्रयोक्तृत्वं लभ्यते
ManuBh.i.160.21 (on 2.165); (caus.) (used in primitive sense) to seek
तत्संविद्यन्मन्वेष्य ViddhaŚā. 3.21 (11); (सती) तामन्वेष्य कुत्रापि प्रेता
प्रेतस्यलप्रिय (त्वं रुद्र) BrDharmaP. i. 38.40; ज्योतिरन्वेषयामः KṛṣṇaKa. 3.29;
IB to desire or wish तुत्वं वदन्त्यन्विच्छ एतत् TaiS. IV. iii.11.3; फ्राजपतिः
... रुद्रसां वीर्यमादाय सन्वेद्यः (देवभ्यः) प्रावृच्छत्। तानसुरा अनुवृत्तेरदममुष्येऽ-
न्विष्यन् VādhaŚ. iv.26A.8; iv.26A.17; पूर्ववैरमन्वेच्छ प्रवेष्टुं व्रीडयान्वितः
MahāBhā. iii.238.4; तदेवासनमन्विच्छेद्य नमिपजनेत्परः MahāBhā. iv.4.9; इययो
बहवः पठयन्ते। ... इष्येच्छत्वमविनः। यथेवं कर्तुमन्विच्छति कर्तुमन्वेषणा
MahāBh. ii.15.6 (on iii.1.7); निरुसतिःशेषविशेषोदितत्वं प्रयातुमन्विच्छति शंकरं
जनः ŚatTrayī. 609; वृत्तिसंकोचमन्विच्छन् PadmP. i.57.70; तेषामुत्कर्षमन्विच्छेत्
Mānasa. iii.12.1298; शत्रोर्नराधिपो निर्गममन्विष्य RāgPān. (Ka.) i.51.1; यस्य
दाप्रियमन्विच्छेत्तस्य कुर्यात् सप्त त्रियम् ŚārngitaPa. 1428; ŚukraNī. 5.31; को
वोपदममन्विच्छेत्तात्प्रापार्कं विना MahNirvāt. 3.28; य एव देवमन्विच्छेद्वारा-
धयितुमव्ययम्। ... संतोययतु वै द्विजान् SindhāDvā. 219.10; नान्याधिकार-
मन्विच्छेत् ŚukraNī. 2.230; पराजयं पुत्रतोऽन्विच्छेत् (जनः) UpadeŚ. 96.
IC to obtain, to attain तदा अन्विच्छतेति। तद्धान्वीयुः JaimiBr. 3.64; तं
(प्राजपतिं) देवा क्रतस्तप्याप्यामन्वेपुः BaudhŚ. ii.382.13; पार्थेनान्विच्छति P.v.2.75;
अच्छेन्नैव चान्विच्छेत् तमयं प्रीतिपूर्वकम् ManuSm. 8.187; SmṛtiCan. iv.424.14;
ViraMi. (Vyavahāra) 286.16; नन्वेवं पन्नायैक्रियां नान्विच्छति, तत्र कथं
बाधाबाधपच्यवहारः PratyabhiVi. ii.79.7 (on 1.3.2); वृत्तं विचार्य दुर्वृत्तग्राहकविषये
तु छानुसारेण चान्विच्छेत् SmṛtiCan. iv. 424.20; (pass.) to be obtained
कदाचित्केनचिन्नाम स्ववोषोऽन्विष्यतामत्तः YogVā. i.3.3. 1D to seek, i.e. to aim at
(याक्) सत्प्राप्तुमन्वेच्छत् ŚatBr. X.v.3.4; आत्मनामानमन्विच्छेत्तमनोबुद्धीन्द्रियेयैतैः
MahāBhā. v.34.62; त्वदाचार्याणामपि मोक्षस्य मिथ्यात्वे स्वयं कथं मोक्षमन्विच्छसि
ŚatDū. 151.7; (caus.) (used in primitive sense) to aim at त्वं योगिनः ...
अन्वेयपतिं हृदयायुक्तकोपदेशे KalyāMaSt. 14; IE to ask for शत्रोर्नं धनमन्विच्छेत्
ManuSm. 4.33 (ManvaMu. अप्रिलेपेत्) अन्विच्छेद्वदुप्येच्छेत् ManvaVi. 473.6 (on
4.33); 2A to search, to look for, to find out दसीमन्विच्छ AV. (P.) xiii.1.9; तः
कुर्यात् ब्राह्मणेध्वंन्येच्छन् MaiS. iv.2.6 (iv.27.14); (इन्द्रं) तं सर्वाणि भूतानि
विमन्यान्वेच्छन् AitBr. 12.4 (325); इयं यज्ञममन्विच्छामेति तद्बुद्धुन कथमन्विच्छाम
AitBr. 15.1 (414); ये सोमासः परावर्तयति ... यज्ञोगतस्तमेवंतेनान्विच्छन्ति
PañcBr. xiv.5.9 (comm. अन्विच्छन्ति गवेषयन्ति); (सोमः) आपः प्राविशन्तं
देवता अन्वेच्छन् तं विष्णुरस्य पर्यपश्यत् PañcBr. vi.9.22; अन्विष्य तदन्विच्छति
TaiBr. III. ix.13.3; तं छुनन्तं इक्ष्वाणीयुः ŚatBr. I.ii.3.7; ŚatBr. (K.) II. ii.1.20;
अन्वेवान्विच्छति ŚatBr. I.ii.5.9; स योऽयं कुमारः ... आसीत्तमन्वेच्छत् ŚatBr.
VI. ii.1.1; ŚatBr. VI.ii.1.8; स एते पुत्र पशवोऽपवततुपु वै प्रजापतिर्नन्वेवेच्छत्
ŚatBr. VI.ii.1.3; ŚatBr. VI.iii.2.6; सर्वैरह पशुमिन्वेच्छन्तो यातायामा अनुप-
जीवनीयु अपवन् ŚatBr. VI.iii.1.24; त्रिवृदग्निर्गोवाननिर्गावितस्य मात्रा तान्वत्तैवैन-
मेतद्विच्छति ते पुत्र स्पृश्या मवन्ति ŚatBr. VI.iii.1.25; VI.iii.3.4; त्वमिमन्विच्छ
ŚatBr. VII.iii.2.14; सोऽन्वेवत् तं चान्विच्छाम ŚatBr. X.1.3.3; तान् ...
ब्राह्मणेत्वविषये ŚatBr. XI. iv.3.20; अन्वेय तन्मेघं युजमानोऽन्विच्छति ŚatBr.
XIII.1.4.1; स औषधामिव मूलयुगपुन्मेघं च ते देवा अन्वीयुः ŚatBr. (K.)
II.ii.3.8; यज्ञं पूयेन योग्येत्वा तिर्रोऽमुष्यस्तमन्विच्छामेति ŚatBr. (K.) II.v.4.2;
III.ii.8.2; हन्तमन्विच्छामेति तमन्वेच्छं दधिरे ŚatBr. (K.) II.v.2.2; तुपु वै
वृष्टुमन्वेच्छत् ŚatBr. (K.) VII. iii.3.2; VII. iv.1.2; तं (इन्द्रम्) देवा अन्वेच्छन्
JaimiBr. 2.152; 2.158; ते देवा अतिरुच्यं ऊचुः सुपर्णेण नो या अन्विच्छति
JaimiBr. 2.440.3.15; तदा अन्विच्छतेति। तद्धान्वीयुः JaimiBr. 3.64;
अयावज्जिमेतास्वेवाप्सन्विच्छ GopBr. i.1.4 (4.1); शुद्धेन तेजो मूलमन्विच्छ
ChāndoU. vi.8.6; पिशाची ग्राममन्विच्छेत् BaudhŚ. ii.10.64; न पश्यामि
जयद्रुम्। तमेवान्विष्य (v.1. अन्विच्छ) पश्वं ते ऋद्धिं ते योधीर्निपादितैः MahāBhā.
iii.255.38; दुष्टाला भीममन्विच्छत् MahāBhā. xi.11.13; स राजा पुत्रयर्षप।
अन्विष्य महाबलिः पशुं गोमिः सहस्रशः Rāmā. i.60.9; स राजानमयान्विच्छत्सह-
मन्विष्यमच्युतम् HariVān. 19.14; सन्मार्गमन्विच्छति यः श्रेष्ठेन BuddhaC. 13.62;
निषेधस्याप्युत्तरंमनोसत्तारमेव च। सर्वैरुपायैरन्विच्छेत् ManuSm. 8.190; पौत्र
पितरमन्विच्छ UraBha. 1.41(7); दुहित्वा मम। अन्विच्छति पतिं तुक्कम्
दुर्जयं। पितरमन्विच्छ BhaṭṭP. iii.22.9; भामृगस्य यावद्दहं ह्यनममन्विच्छामि ĀścaCū. 2.11(11);
6.1.(2); अन्विच्छन्ति यनीषिणो न हि श्वेऽरुह्य विषामातिताम् SankhŚā.
3.257 (ii.298.21); कश्चिदगमतिविश्वविश्वान्तिरेवमस्य मत्स्य कपिः सर्वान् RāmC.
2.257 (ii.298.21); सन्मार्गं परस्य छिद्रमन्विच्छेत्तमनस्य रवेत्तु ManuBh.

ii.34.24 (on 7.105); व्याख्या: सर्पग्राहिणः जीविकार्थं तेऽपि सर्पास्तं तं प्रवेशमन्विच्छन्ति ManuBh.ii.189.5 (on 8.260); शरप्रेण तच्छिक्त्वा भूयश्चिह्नानि यत्नतः। अन्विषेयं VāmaP. 69.89; तस्य साहाय्यकार्यम् ... धृतानुकारपुर्वीपतिकुमारम् यत्नतः। अन्विषेयं VāmaP. 69.89; तस्य साहाय्यकार्यम् ... धृतानुकारपुर्वीपतिकुमारम् ... प्रणिधिपुरुषैरनिशुभ्यार्थमन्विषेयं TilāMañ. 80.5; यदि हि वयमाकारं दृष्ट्वा कस्यायमिति तदाश्रयमन्विच्छेम तदोभयसिद्धत्वात् Kāśi. 165.7 (5.179 1/2); लोकः सर्वोऽपि विष्णुतः। अन्विषेयान्वहं तुष्टम् ... जिघांसया RājTa. (Ka.) 6.337; कंसारिसारिधिरुदारान्विषेयं जयद्रथम् PāṇḍaC. 13.399; भर्तारमन्विच्छत मे विनष्टम् Nālābhyu. 8.51; आर्यामन्विच्छावः Rāgh. 10.8; अन्विच्छ्यमृताशुतं कनकमृत्स्रं द्वितीये वयस्याशित्वैव कुललतां कलशयोः RasSa. 156; (pass.) to be searched, to be looked for, to be found out कथं नष्टा अन्विष्यतामन्विष्यताम् (गणिका) Cārud. 1.17 (16); अन्विष्यतां किंचित्स्त्वम् Tantrākhyā. 32.18; PañcT. 1.115 (24) (112.10) किंचित्स्थानमन्विष्यताम् Tantrākhyā. 35.25; अन्विष्यतां नृपश्रेष्ठ तद्वेदे शिक्षिका त्वया ViṣṇuP. ii.13.95; अन्विष्यतां भूप रिपुस्त्वयान्यः MārK. 43.82; प्रसवयोग्यं स्थानमन्विष्यताम् PañcT. 1.124 (6) (124.3); तद्धिन्यतां कश्चित् ... पिपासापनयनायोपायः (v.l. तदन्विष्यतां कश्चिज्ज्ञाशयः) PañcT. 3.36 (8) (291.8); मूर्खं परिजोऽन्विष्यते Mṛcc. 1.28 (282); 1.28 (288); अन्विष्यते ... नन्दामात्यसुहृदां निपुणं प्रचारतम् MudrāRā. 1.15 (12); अन्विष्यतां देवी भानुमती VenāSār. 2.5; चिराय मा कृथा माम जायस्यान्विष्यताम् PadmP. (Ra.) 26.23; रामो दाशरथिः ... प्राक्कवलग्रहस्य विषसीभूतेष्वपि क्षत्रियशुद्धेषु बुधितिशिरेण परशुलेनायमन्विष्यते AnarghaRā. 4.22; गौरैव द्वितीयोऽन्विष्यते नाभः BrahmSāBh. (Sār.) i.108.14 (on i.2.11); VedāntKau. 57.2 (on i.2.11) यदि ब्रह्मसी लेखकः ... आत्मानं स्वगोचरानाम् न लक्षयेत् कस्य प्रत्ययित्वा प्रमाणान्तरादन्विष्यताम् ManuBh. ii.74.15 (on 8.3); उत्तारणाय जीवानामुपायोऽन्विष्यताम् LakṣmīT. 36.71; चक्रवर्ती यः स चाप्यन्विष्यताम् BrKathāŚloSār. 9.89; 12.57; (असी कन्यका) कुत्रान्विष्यते ... इति चिन्तया समनुदन्तितमनोवृत्तिः (राजा) UdaySuKa. 74.22; अन्विष्यतां जनकजा RāmāMañ. 161.18; कुलस्य कमलस्यैव मूलमन्विष्यते यदि। दोषपङ्कसक्तान्तस्तदावश्यं प्रकाशते DarpaDa. 1.7; कश्चिदन्विष्यतां धीरो धृतकारो मठे मम BrKathāMañ. ix. 1.720; नोपपत्तिः काचिदन्विष्यते NyāyMa. 311.3; तेन चान्विष्यते हन्तुं सोऽपि विक्रमशक्तिना KathāSāSāg. ii.2.64; सखि किमन्विष्यते PraboCan. 3.2 (44.6); 3.5 (48.6); प्रकृतयो विरागं प्रतिपेक्षेरे अन्विष्यत नृपस्तामिः RājTa. (Ka.) 2.144; कार्यं तु ... ब्रह्मवत् उत्पद्यते ... इत्युपपत्ती नैव हेतुन्तरम् अन्विष्यते Tantrākhyā. (Ā.) 115.15; अथ तदपि वाक्यान्तरेण विधीयते, तदानीमुपभूतः प्रथमेन चतुर्गृहीतानवरुद्धत्वाद् द्वितीयस्य पात्रान्तरमन्विष्यते NyāyMāVi. 231.22 (on iv. 1.17); अग्रगणितौ गुणदोषौ नान्विष्येते JīvanVi. 26.17; तत्सर्वकुशलं काचिदन्विष्यताम् LāṭaMe. i.34.4; तदा किमन्विष्यते VetaPañ. (Śi.) 20.20; हेतुन्तरं किमपि नान्विष्यते ŚivārkaMaDī. i.151.18 (on i.1.3); यदि ... उपायोऽन्विष्यते इहापि स एवान्विष्यताम् ŚivārkaMaDī. i.315.12 (on i.2.1); प्रयोजकं नान्विष्यते ŚivārkaMaDī. ii.76.25 (ii.2.14); 'सखे' चिरादपि तत्संगमायान्विष्यन्त एव तावदुपायः Mukundā. 128 (3); (caus.) (used in primitive sense) to search for, or to look for राज्ञो भार्या महात्मनः। अन्वेयति स्म (v.l. अन्वेययति) भर्तारं वने श्वापदसेविते MahāBhā. iii.60.17; पतिमन्वाह्यं तं प्रभुम् (v.l. अन्वेययामहम्) MahāBhā. v.12.15; यतः संतोष उत्पन्नः शिवज्ञानामृतात्मकः। न तस्यान्वेयेद् वृत्तं शुभं वा यदि वाशुभम् MāliViT. 18.70; पदेरन्वेययामास गुहामुक्षस्य यादवः BrahmāṇḍP. ii.71.41; यावदन्वेययति तावद् गिरिशिखराकारं भेरिमपश्यत PañcT. 1.52 (8) (37.3) Pañcā. 13.13; तद्योवत्सल्लिमन्वेययामि Mṛcc. 3.18 (162); यावतामेवान्वेययामि KundaMā. 1.26 (1); 3.13 (42); तदस्याः प्रतिकृतेर्मूलप्रकृतिमन्वेययामि KundaMā. 4.14 (1); तमेवान्वेययेत्तत्र सर्वज्ञं करुणानिधिम् KulārT. 3.30; आपो सङ्कत्यायनीमन्वेययामि TāpaVa. 4. 1.(3); स किं राजा वैद्यो वा यः स्वजीवनाय प्रज्ञाय दोषमन्वेययति NītiVa. 9.4; अन्वेययतु परिगतः सप्तभिरनीकिनीभिरन्नीनरीजामा च प्रभुरसी UdaySuKa. 109.9; कृपारकेसरिप्रभृतयः क स्थिताः ... क चान्वेषयिष्यति UdaySuKa. 131.10; स भूपालः ... पत्नीमन्वेययामास BhaviP. 438A.5 (iii) (2) 11.9; 578B.12 (iii) (4).16.74; राजा प्रोवाच मन्त्रिणम्। अन्वेयय महाबुद्धे विषयेष्वित्यतः DevīBhāP. vi.13.10; किमन्वेययसीह त्वं किं चित्ते विस्मिंतं त्विह ĀdiP. 9.66; अहं मेघनादः किञ्चिद्भूषणलीलागिनमितजलधिं राममन्वेययामि KāvyaPra. 108.4; Ekāva. 3.1 (174) (101.13); Subhāṣi. 2283; MahāN. 4.50; ŚārngPa. 3995; PadyaTa. 176; अन्वेययामि तावदुपवनलतासु PārjāHa. 17 (1); अन्वेययामि कमपि TriṣaṣaPuC. 1.6.37; यावदन्वेययति तावद् भेरीं दृष्ट्वाचिन्तयत् छिद्राणि ... भीमस्य ...। नित्यमन्वेययामास स नटः कूटनाटके PāṇḍaC. 3.197; 6.325; बन्धून्वेययामहम् PāṇḍaC. 9.281; तदन्वेयय कारणम् PārśvC. 3.838; स नृपोऽन्वेययामास PārśvC. 5.159; विनाशावसरं सततमन्वेययामास PrabaCin. 77.11; श्रीपालः ... वृत्तान्देय-

यत्यस्यासूयार्गमना मनाक् PrabhāC. 191.32; येनात्मा पण्यतां नीतः स एवान्विष्ये जनैः DṛṣṭāKaS. 55; पर्यन्तासाधनाकामी मुनिमन्वेययामास साक्षीकारं सपात्रे KumāDeC. (So.) 26.14; अयमप्यपगतवर्ती कान्तामन्वेययत्यधिकोत्सुकः UnmaRā. (Vi.) 56; ते तु कर्पदिनमन्वेययन्ति PurāPraSār. 99.28; काचिदन्वेययामास पाणिना स्वमुरो मुहुः HammiMaKā. 9.61; MahāN. 9.49; अनुक्तनामधेयं न कथमन्वेययामहम् KathāKau. 2.39; सर्वे ... भगवन्तं पुनर्दिभिरन्वेययन्ति CaitaCan. 241.6 (10); (with primitive sense) to look for, find out अन्वेययामेनम् KaṁVa. 2.18 (2); 7.2 (2); अन्वेययन्ति सततं द्वेषिणश्छिद्रमयम् ParamāKā. 30.5; शेषाद्रिनामा दहित्रुभिरुपम् अभिजातं वरम् अन्वेययामास ĀnandRā. 4.32 (8); अन्वेययामि सुमुखीम् MahāN. 4.5 2B to inquire सं: ...। क पुत्राच्छिन्ननासाया वदन्नित्यन्वेयये च RājTa. (Ka.) 8.275; अन्विष्येत् जिज्ञासेत् ManvaVi. 996.3 (on 8.190); 2C (pass.) to be examined or investigated किं मृषा तर्केणान्विष्यते Śāk. 5.31 (3); निष्पापः पुरुषस्तावत्तथाप्यन्विष्यतां पुनः BrKathāMañ. iv.1.119; 3A to follow राजर्षीणां पुराणानां मार्गमन्विच्छ भारत MahāBhā. v.59*(1); 3B to pursue, cf. अन्विष्यत् 4; 4A to know, to understand, to ascertain तमस्यां प्राच्यां दिशि वसवोऽन्वेच्छन् अनिमुखाः JaimiBr. 3.382; 3.383; हन्त तमात्मानमन्विच्छामः ChāndoU. viii.7.2; यज्ञोपवीतम् ... एतत्सर्वं भूः स्वाहेत्येषु परित्यज्यात्मानमन्विष्येत् JābālaU. 6 (146.9); YājñU. 602.5; जातरूपधरधरेदत्मानमन्विष्येत् NāraPaU. 3.86; सर्वात्मकेनाकारेण सर्वात्मकेनात्मनमन्विष्येत् NṛsinhoTāU. 233.8 (7); 233.13 (7); 4B to worship, meditate सत्यान्ते सुखदुःखे प्रियाप्रिये वेदानिमं लोकममुं च परित्यज्यात्मानमन्विष्येत् HūrS. xxvii.5.122 (203.2N) (comm. उपासति); ĀpaDS. ii.9.13; अनानुजामनुजं मामकर्तं सत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत् PāraGS. iii.3.5; 4C to observe, cf. अन्विष्यः 5 verbal root anv-īṣ- इपेरनिच्छार्थस्य ... अन्विष्यते अन्वेयणा MahāBhā. ii.154.11 (on iii.3.107); अन्विच्छतीत्यस्य गवेययति इत्यर्थः न तु कामयत इति Prādī. iii.30A.5 (on iii.1.7); 6 to do or perform उद्योगमन्विष्यति चाग्रमतः MahāBhā. v.33.88; 7 (caus.) (used in primitive sense) to examine दुर्वायोऽपि सुवाचस्तास्तस्मादन्वेषयेत् ततः BrParāSm. 6.61; 8 to attain दानेनाचार्यमन्विष्येत् ParaS. 17.51; 9A (pass.) to be admitted नहि तेषां वाक्यानामनिष्टोपादिवाक्यवत्सत्यार्थप्रतिपादनद्वारेण प्रवर्तकत्वाय प्रामाण्यमन्विष्यते Loc. 203.20 (on 3.33); 9B to be considered येन सकलवेदान्तार्थज्ञानं तेन लब्धुं न शक्यमिति विचारोऽन्विष्येत ŚivārkaMaDī. i.64.22 (on i.1.1); 10 to deal with, to practise केचित्तु अयःशूलेनान्विच्छत्यायःशूलिक इत्यादौ ... उपमामुदाहरन्ति तत्र युक्तम्। कूरस्याचारस्यार्थान्वेषणोपायादेरयःशूलताध्यवसानदतिशयोक्तिरेवायम् Kāvyaṇu. (He.) 294.13 (6); 11 to wait for, cf. अन्वेयमाण3.

अन्विष्य (anv-īṣ-) iv. u. 1 to search, to look for, to find out 2 to follow in death 3 to seek, to seek after (caus.) to cause to seek 4 to desire, to wish 5 to attain or reach 6 verbal root anv-īṣ- 1 to search, to look for, to find out यद्यहं सुवैरन्वेषिष्यामो यातुयामा अनुपजीवनीया भविष्यति ŚatBr. VI. iii. 1.23; शक्रमन्विष्यताम् MahāBhā. v.108*(1); जयद्रथम्। तमेवान्विष (v.l. अन्विष्य) भ्रं ते किं ते योधेर्निपातितैः MahāBhā. iii.255.38; यस्य चक्षुर्बलं वा स्यात् सोऽन्विष्यतु Tantrākhyā. 33.7; PañcT. 1.115 (40) (114.5); मित्रावसुमित्र्यामि Nāgā. 4.7(5); चापमितरः पाणिर्ममान्विष्यते MahāViC. 3.43; क्षत्रियोऽपि भार्गवस्य कार्तवीर्यजयिनं भुजदण्डमन्विष्यति AnarghaRā. 4.53 (3); यः काकिनीमप्यप-प्रपन्नमन्विष्यते निष्कसहस्रतुल्याम् Hitopa. 3.119; किमिति त्वमाहारं नान्विष्यति Hitopa. 4.65 (4); कुलशीलवयोरुपर्यः स्यादस्याः समो वरः। ... तमन्विष्येः BrKathāŚloSār. 19.178; अतस्ते यथेच्छमेकैकं भागमादाय रूपकमन्विष्यते JayaMa. 210.2 (on 3.3); तामन्विष्य स्वयं ब्रज BrKathāthāMañ. ii.1.11; परिप्रष्टुम् ... रत्नं को न पुनर्विद्वानन्विष्यति महादरः PadmP. (Ra.) 98.100; पिताय धनदत्तोऽस्य भार्यामन्विष्यति स्म सः KathāSāSāg. ii.5.67; अन्विष्यामि द्रुतं तावत्कदाचित्समाप्नुयाम् KathāSāSāg. iv.2.228.; अन्विष्यन्ति रुदत्य एव तरला गत्यन्तरं योषितः RājTa. (Ka.) 7.734; यमात्तशस्त्रस्त्वमन्विष्यसि MohaRāP. 5.63; प्राप्ते वसन्तोद्यमे ... निजधनुः *पञ्चपुरन्विष्यति SaduktiKa. 166.31; कासी तमन्विष्यति मदसि HammiMaMa. 4.5; मुस्तामन्विष्यति ... वराहः ŚākīMu. 1.35; अन्विष्येत्सं जनमकरुणं मननक्षौरमारुतं HarisSār. 5.26; रिषः ... तमसा गाढोपगूळं गुहामन्विष्यन्ति RasāSu. 199.21 (2.252); सेना ... अन्विष्यति स्वं रिपुः RājTa. (Śrī.) 4.455; ऐश्वर्यसहायस्य किमुत्कर्षणमन्विष्यति AmṛUda. iv.45.2; 2 to follow in death साहं भर्तारमन्विष्ये MahāBhā. i. AppJ. 69(24); दम्भुं रिपुनरलमाशु ततोऽन्विषेयं निर्मय्य लब्धुमिव नेत्रदशशिरस्कम् ŚrīKaC. 18.16; 3 to seek, to seek after न रत्नमन्विष्यति मृग्यते हि तत् KumāSār. 5.45; Śāk. 3.17; VyaktiVi. 9.22; जनोऽन्विष्यति संयोगं हस्तेन महोरगम् PadmP. (Ra.) 117.37; नित्यव्यापकचिच्छक्तिनिधिर्यर्थसिद्धये। पार्श्व

अन्विष्टकाव्य (anviṣṭa-kāvya) n. poem which is sought
himself कविः काव्यगुणैरेव शोभतेऽन्वेष्टिताश्चरम् । तन्मुखान्विष्टकाव्यं नश्य-
त्येकपदे गुणाः EI. xiii.292.24.

रामकृष्णकलेवरे विष्णुP. v. 38.1: इति. ... आद्यस्य सन्ततिः ...

AhirbU. 48.78; तद् भवनेवान्विष्य जानातु Pañcā.167.18; किमसौ सिंहं भक्षितः अशक्तावावाम् ... प्रियसुहृदमन्वेष्टुम्। पुनरन्विष्य चेदं गृहीत्वा Mṛcc. 1.38 (409); एष्य एतदीदृशं भवतीत्यन्विष्य निगृहीतवान् पुरनिवासिनो युष्म- दीयानापुत्रवान् MudrāRā. 2.18 (4); तदनुवरः ... राजकुमारम् ... सम्यगन्विष्य ... देशान्तरम् ... ययुः DaśKuC. 14.11; 69.3; नृपात्मजा तु मामितस्ततोऽ- न्विष्यानासादयन्ती ... रुदितवत्यवस्थास्यते DaśKuC. 100.1; माधवमकरन्दान्विष्य यथाप्रस्तुतं साधयामि MālaMā. 9.45; 9. 373; अन्विष्य भगवतो वा अहम् अविद्या ... अन्यानिमान् अवृषि ChāndoUBh. 70.14; सर्वथा चापहृतं ब्रह्मं प्रयत्नेनान्विष्य राज्ञा लब्धमिष्यप्रियायः BālāKṛi. 1.290.6 (on 2.275); तस्या गर्भं जयान ह। छिद्रमन्विष्य चेन्मत्तु AgniP. 19.21; योगीन्द्रम् ...। अन्विष्य तूर्णं मदीयेति पुनरागच्छ सारये SkandP. iii.1.26.80; वह्निमन्विष्य समानेतुमनुचरान् प्रेषितवान् UdaySuKa. 15.21; 117.22; 118.11; चिरादान्विष्य लब्धोऽसि RāmāMañ. 149.7; श्रुतमस्माभिरन्विष्य यथा देवेन चक्रिणा। दत्तम् ... अमयं त्रिदिवौकसाम् RāmāMañ. 412.23; अदाहयन्मन्त्रिवरः सोऽन्विष्य प्रेतविग्रहान् BṛKathāMañ. i.2.119; गङ्गामन्विष्य मञ्जूषा तूर्णमानीयताम् BṛKathāMañ. iii.1.44; xvi.1.138; ते तथा ...। अन्विष्य नववर्षेषु सप्तदीपेषु चैव हि। सप्तस्वर्गेषु चान्विष्य न प्रापुः यज्ञियं हयम् BṛDharmaP. i.48.22; अन्विष्य द्वुपदत्तेषां विज्ञाया- धर्मनिश्चयम्। कृष्णाया बहुपत्नीत्वं विरुद्धं नाभ्यमन्यत DaśāvaC. 8.401; अतः श्रुतधरं कैवल्यन्विष्य आनयत् युयाम् KathāSaSāg. i.2.63; गङ्गान्तस्तां तदा मनमन्विष्य दिवसान्वहन् KathāSaSāg. ii.2.56; अयान्विष्य कलवत्याधेष्टितं स समाययौ KathāSaSāg. viii.2.279; यत्नादान्विष्य का ग्राह्या लेखकैर्मसिमल्लिका (नालिकेरा) VidaMuMa. 3.25; बन्धुमन्विष्य दरदं लवचैः सह लहरीः। दुर्गं ग्रहीतुं ... तमचूदतु RājTa. (Ka.) 7.1171; द्वितीयग्रीवया कोपात् कुतोऽप्यन्विष्य भक्षिते विष एकोदरत्वान्मृत्युरभवत् Pañcā. 127.25; तद्वच्च ... चत्वारि व्यसनानि निगुणमन्विष्य ... नगरात्रिंशत्सय MohaRāPa. 4.2 (31); यदान्विष्य यनान्तस्तां, ते कुत्रापि न लेभिरे PāṇḍaC. 7.362; स प्राह ...। अन्विष्य स समानीतः पल्लवेनेति भाषितः SamarāSaṁ. 7.284; सर्वत्रान्विष्य चम्पां मुनिरय गतवान् स्नेहो व्याकुलता MātāLī. 1.8; कायक्रियेच्छाङ्गुरमूलमिमन्विष्य Kavi- Kanṭhā. i.14; प्रयत्नेनान्विष्यापि दोषमपश्यन् NyāySu. (So.) 217.6 (on i.4.6); गोपस्त्रीणाम् ... मध्ये ... प्रविशकुञ्जे कुञ्जे कुसुमितजले कान्तमन्विष्य यत्नात् HarisSaṁ. 9.46; कश्चित् ... तदुपायं वेदेऽन्विष्येदमवगच्छति VivaPraSaṁ. 1.13; वेदेऽपि सत्यकामो ह जाबालो ब्रह्मवर्षायाचार्यं स्वयमेवान्विष्योपसन्नवान् VivaPraSaṁ. 190.18; अन्विष्य शिलाम् ... कल्पयेत् TantrSa. i.129; वने प्रियमपश्यन्ती चिरमन्विष्य कोकिला। विरहात् प्रविष्टा नु रक्ताशोकम् Subhāṣi. 1648; 2003; युष्मद्यमीप्सितं दद्यामन्विष्यानयत (लक्ष्मणम्) BallāC. 33.2; तमन्विष्य ततो विद्यां लब्ध्वा कृतार्थो भवः ŚivārkaMaDī. i. 477.28 (on i.3.33); भेकराजदुहिता ... जलं विवेश। ततश्च राजा जालादिभिरन्विष्यापि न तामविन्दत् SāmkhyaPraBh. 113.25 (on 4.16); एवं वानरापसदमन्विष्य पूर्वानमुत्पाटयामि AdbhūDa. 2.29(5); अन्विष्य खिन्नं निगमान्शेषानमी न मीनं प्रथमं सरामः ŚivLī. 1.3; तानि वचांसि यः। जलेऽन्विष्य ददौ धात्रे तस्मै मत्स्याय ते नमः HariC. (Pa.) 160; अन्विष्या- वतां पुरीं जनकजाघोरस्य विज्ञापितां रुन्धे JānaPa. 7.10; अन्विष्य गुणकणान्य- भिनन्दत वीतमसराः विदुषाः MayūMāli. 1.6 (on i.2.1); सा खल्वितिः पूर्वस्मिन्नेव मुहूर्ते वयस्यमेव सुचिरमितस्ततोऽन्विष्यान्विष्यानुपलभ्य क्वापि मत्सकाशमागत्य Mukundā. 197 (8); वचनमेवान्विष्य शरणीकरणीयम् BālamBha. i. 538.29 (on 1.249); यदि शक्नोषि तमन्विष्यानेतुं मम प्राणास्तिष्ठन्ति VasaTi. 29.11; पवनसुतवरोऽन्विष्य सीताम् MahāN. 5.38; रावणानुजवली ... इत्यन्विष्य ... यातः सानुवरः ... श्रीरामसन्निध्यम् MahāN. 6.51; 2Bī having examined or investigated तद्वाहं तत्त्वतोऽन्विष्य त्वरिता समुपागतं MārKp. 21.37; तदेव ... अन्विष्य च साक्षात्करणीयम् ChāndoUBh. 473.8 (on viii.1.1); तारिकाविधिमन्विष्य LakṣmīT. 36.118; तां (नारी) तस्मात् राजा स्वयमन्विष्य SmṛtiCan. iv.741.16; धीराः ... यदन्विष्य कृतकृत्याः ... तत्त्वमसि तत्त्वम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 10.55; 2Bī having examined or investigated (medically) नाडीनां गतिमन्विष्य शस्त्रेणापाय कर्मवित्। सर्वं ब्रणक्रमं कुर्यात् SiddhYo. 47.1; एषिणा गतिमन्विष्य क्षारसूत्रानुसारिणीम्। सूचीं निदध्यात् SiddhYo. 47.9; 2C having asked or enquired स मदालोकजंतमतमन्यन्विष्य नाम मे। वयस्यां प्राहिणोदात्तां मद्वां मत्संगमार्थिनी KathāSaSāg. vii.3.101; सर्वं प्रेक्षावन्तः प्रवृत्ति- यशः AśvaCi. 4.30; प्रशिष्योऽप्यन्विष्याश्रयमलभमानैरिव गुणैरधीतः संश्लिष्टो NirpaSi. 447.23; 3 having considered कश्चिदात्मानमन्वीक्ष्य (v.l. 'यन्विष्य') परांश्च जयतां वर MahāBhā. ii. 5.12; 4 having obtained or attained काम्यादिदोषदृष्ट्याद्याः कामादित्यागहेतवः। प्रसिद्धा मोक्षशास्त्रेषु तानन्विष्य सुखी भव PañcDa. 4.58.

अन्विष्यत् (anv-iṣyat) *adj.* [f. -nti] 1 seeking after अथाब्रवीत् तान्तरमा दूत्येन्द्री विचारायाम्। युष्मान् ब्रजं चान्विष्यन्ती गाश्चैवेन्द्रस्य पृथङ्गः BṛDe. 8.27; अन्विष्यस्तादात्म्यं क्षितिवलयतले स्थानमुन्मूल यावत् संसारमर्थवृक्षं यत्न- तममहामोहमूलं विशालम् VijñāS. 49; अन्विष्यतः प्रमथनाय ममापि दर्शयाम्यन- मर्षयसि जातिविशुद्धसत्त्वः MahāvīC. 2.31; बाधकान्तरमुत्पन्नं यद्यस्यान्विष्यतोऽपरम्। ततो मध्यमवाधेन पूर्वस्यैव प्रमाणता TattvSaṁ. 28.68; अन्विष्यद्वित्रयं चिरालक्ष्यमापि प्राप्येत यद्यर्थिभिः नाथ त्वं पुनरर्थिनः प्रतिदिनं यत्नात्समन्विष्यसि Śrībhāṣa. 229.10; लभन्ते सुकृतिनश्चिरादान्विष्यन्तस्तव चरणसिद्धौपधिमदम् MūkaPañ. 3.95; 2A searching, looking for, finding out रुतः ... वनं सर्वं पर्ययावत् ...। तमृषिं द्रष्टुमन्विच्छन् (v.l. अन्विष्यन्) ... न्यपतत् MahāBhā. i.12.4; तत्कवलाय- रतिरोधानमन्विष्यता तत्र चान्विष्यता। मया न प्राप्ता (सा) PriyDa. iv. 7.43; अहम् ... कुमारमन्विष्यन्तदैकं चण्डिकामन्दिरम् ... प्राणाम् DaśKuC. 7.20; (सः) निर्गत्य ... द्यूतसभायामापणे च निगुणमन्विष्यन्नोपलब्धवान् DaśKuC. 55.5; 152.55; गर्जन्तः ... घनायनाः। अन्विष्यन्त इवारातिं निदासमयं दुग्म् PadmP. (Ra.) 22.66; अन्विष्यन्ती जनौघेभ्यो हृतिमार्गं समकुला ... महेशि PadmP. (Ra.) 121.4; भूतनाथः शरण्यो मामन्विष्यन्निह वृषलकम् ... प्रातः UtaRāC. 2.13; अथ तु यत्नेनान्विष्यन्तोऽपि पौरुषेयतां नोपलभ्यामहे PrakaPañ. 247.2; अन्विष्यन्तथाविधं दृष्ट्वोवाच Hitopa. 1.54 (5); तत्पित्रा चान्विष्यता गृहे न मुनिना दृष्टः Hitopa. 2.104 (8); तं च मूपकं खादितुं यत्नादान्विष्यन्निजालो दृष्टः Hitopa. 4.14 (4); काको वराकः प्रियामन्विष्यन् ... चक्रप्रभं प्रापति NalaCam. 2.35; प्रदेशान्वहृशो बहून्। अन्विष्यन्तो भ्रमाम स्म BṛKathāŚloSaṁ. 12.62; स च तत्रान्विष्यन् ... ब्राह्मणायनम् अप्राक्षीत् Bhām. 268.9 (on i.3.34); अक्रूरोऽन्तरमन्विष्यन्मण्यम् ... स्वमन्तकम् Brahmp. 17.2; दर्शं ... हरः। ... अन्विष्यन्तं प्रियां सीताम् ŚivaP. ii (2).24.23 (98B.10); जलम- न्विष्यतश्चास्य सवित्तास्तममुपाययौ KathāSaSāg. ii.2.129; अथैषाङ्गिरसा भर्त्रा संप्राप्तान्विष्यता KathāSaSāg. xiv.1.31; vii.8.116; पूर्वविष्णुश्च करिणी तस्य सा निजा। अन्विष्यन्ती गजस्यागातं प्रदेशं विधेयं शतत् KathāSaSāg. xii.1.24; अन्विष्यन्मरणोपायं दुःखातत्स्तेन्युल्लिखितः VikraDeC. 4.16; भूतान्विष्यन्न्यथायततः RājTa. (Ka.) 3.173; निःशस्त्रः शस्त्रमन्विष्यन् RājTa. (Ka.) 5.410; कः संविभावः ... इत्यन्विष्यन् ... चिन्तापरोऽभवत् RājTa. (Ka.) 8.63; क्वचन पतनयोगं देशमन्विष्यताधः। मुखविधुमदसीयं सेवितुं लभ्यमानः शशिपरिधिरिवोर्ध्वं मण्डलमेत- तेने NaisC. 2.108; क्रन्दन् किञ्च कदर्थ्यते गृहजनोऽन्विष्यद्विरन्तर्धानम् ... नृपत्यापारिभिः MohRāPa. 3.21; 5.65 (2); बदरीनिकुञ्जकुरे संलीनमन्विष्यती- दयश्च यज्ञ भुजंगमेन तदतिश्रेयः SaduktiKa. 77.27; अपरितुष्यन्तो मतन्तर- मन्विष्यन्तः ... परे माहेधराः प्रत्यभिज्ञाशास्त्रमन्यस्यन्ति SarvaDaSaṁ. 8.2; तत्रान्विष्यन् ... स्निग्धराजीववीथीम् BhramDū. 52; ग्रीवावस्थितमेव ...। ग्रैवेकं विस्मृतेरन्विष्य(ष्य)न् पुरुषः ... आप्तैव मोदते YātrāPra. 6.171; कामन्विष्यतो मधुपजीविजनस्यायमुदोषः JānaPa. 3.93 (1); अतः खलु पिङ्गलोऽपि क्षितिविष्यन्त्या विस्लिष्टः JānaPa. 3.47 (2); ब्रह्मवधेन व्याकुलीभूता यपमितस्ततो वेश्याप्राङ्गे- स्मात्तपिष्ठतमन्विष्यन्तो भवदन्तिकमागतः स्म Hāsyaṁ. 1.40 (26); 2B asking, inquiring तस्य स्वरपद्वृत्तान्तं नित्यमन्विष्यतश्चरैः ...। चभूवाविदितः विज्ञाम् RājTa. (Śrī.) 1.1.36; 3 examining, investigating for समन्तादवलोक्येश्वरम् (v.l. कारणमन्विष्यंश्चोरम्) अपश्यत् PañcT. 3.66. (14) (327.2); तस्मादुपाधिं प्रयत्नेनान्विष्यन्तोऽनुपलभमाना नास्तीत्यवगम्य स्वाभाविकत्वं सम्बन्धस्य निश्चिनुः TātpaT. (Vā.) 165.24 (on i.1.5); 4 pursuing स वैरिणम्। श्वेनः करोतं कस्या- न्तरिचान्विष्यन् जगाम सः RājTa. (Ka.) 4.534; अन्विष्यद्विस्तमन्धेन निबद्धेनाङ्गना- ढहिः। समभाव्यत तै राज्ञः वैरिभिर्निर्जयः कृतः RājTa. (Jo.) 454; सुरभीः ... सममन्विष्यन् गोपैः .. विपिने ... त्वम् ... जय जय दुर्विषयव्यो StavMā. 192.26.

¹अन्विष्यमाण (anv-iṣyamāṇa) *adj.* [from anv-iṣ- IV. A.] 1 searching, looking for सः ... अनुरूपमन्विष्यमानः (v.l. अन्विष्यमाणः) परं यत्नमकरोत् MahāBhā. i.3.10; वर्त्मान्यन्विष्यमाणस्तु रथानाम् ... सूतानामनुगवयम् MahāBhā. iv.24.14; एकदा ... वने पापद्विं कर्तुं प्रस्थितः (v.l. एकदा मृगमन्विष्यमाणो विम्याटवीं गतवान्) PañcT. 2.28 (4) (220.8); नृपोत्तमः ... असरसम् ... अन्विष्यमाणः सकलं द्रष्टुम् स वसुंधराम् SaurP. 31.29; 2 examining, investigating तद्विषयमन्विष्यमाणयोः ... विपरीतग्रहो नापगतः ChāndoUBh. 515.11 (on viii.8.3)

²अन्विष्यमाण (anv-iṣyamāṇa) *adj.* [from IV. U. v. VI. U.] 1 being sought 2 being searched, looked or found out 3 being examined or investigated 4 being pursued 1 being sought यदि वायुपपद्येत पीरुवं नाम कश्चित्। अन्विष्यमाणं तदपि दैवमेवावतिष्ठते MahāBhā. xii.171.13; वक्ता चायं धर्मस्य त्वाहं त्वत्तुष्यः अन्यः पण्डितश्च न लभ्योऽन्विष्यमाणोऽपि KāthUBh. 115.14

(on i.1.22); अन्यव्यतिरेकानुविधाविनस्तत्त्वज्ञानात् अन्यस्यान्विष्यमाणस्याभावात्
TattvCin.ii(2).158.6; 2 being searched, looked or found out जय
त्वपमादिरन्विष्यमाणो न कथंचन संबन्ध उपपत्त्यते Śābha. 680.3 (on
iii.1.12); प्राणूध्वं वा संज्ञी स्यादित्यन्विष्यमाणे TantrVā. 528.14 (on ii.2.21);
576.11 (on ii.2.29); हे मधुकर वयम् ... तत्त्वान्वेषणादनुवृत्तेऽन्विष्यमाणः
हताः Loc. 89.12 (on 2.20); मदीयरलभाण्डारभवने प्रयत्नेनान्विष्यमाणवैनादृशानि
रत्नानि न दृश्यन्ते VetāPañ. (Jam.) 6.11; वासीमि ... तथोप्यानि तु
दुर्लभाभ्यविकुल्यन्विष्यमाणान्यपि KamVā. 5.20; यद्यन्विष्यमाणोऽपि ... विनियोगो
देव लभ्यते तद्वयम् MimāKau. ii.265.19 (on iii.2.22); 3 being examined or
investigated अथ तु प्रयत्नेनान्विष्यमाणेऽपि न विषयान्तरकृता व्यवस्था Tantr-
Vā. 83.1 (on i.3.3); 436.10 (on ii.1.48); अज्ञानमपि किन्त्यसि रूपमेद-
निवधन्म। ... यत्नेनान्विष्यमाणेऽपि रूपं तद्यद्य दृश्यते PrakāPañ. 60.1;
प्रयत्नेनान्विष्यमाणे औपाधिकत्वावगमात् PrakāPañ.205.2; यद्यग्रवादिर-
न्विष्यमाणं गुणान्तरमुपलभ्यते तत् उपसंहियेते BāJaKṛ. i.11.24 (on 1.4-5); न
च ज्ञानस्यार्थव्यभिचारः सर्वज्ञानाधातः यत्नेनान्विष्यमाणानां बाधकारणदोषाण-
मनुपलभ्यात् NyāyKa.181.17; पुनः पुनरन्विष्यमाणोऽनुपलभ्यमानस्तत्र तत्र घटाव-
वुपार्थिनांति इति प्रत्यक्षेण ... व्यज्ञास्यन् TātpaT. (Vā.) 44.6 (on i.1.1); अतो
यत्र प्रयत्नेनान्विष्यमाणोऽपि कारणदोषः ... नोपलभ्यते तत्प्रमाणम् ŚāstrDī.
50.6 (on i.1.5); यत्नेनान्विष्यमाणेऽप्युपायेरदर्शनात् TantrRaha. 10.22 (1); 4being
pursued सैन्दैः पश्चादन्विष्यमाणः प्रविशति विषयान् काननान्तान् वराहः Candā-
Kau. 2.1; युधि सोऽन्विष्यमाणोऽभूद् ग्राम्यादिकमण्डलैः RājTa. (Ka.) 4.74.

अन्विष्यमाणघातकचोर (anviṣyamāṇa-ghātakacora) *m.* killer thief
 who is being searched प्रयत्नेनान्विष्यमाणघातकचोराद्यनुपलब्धौ तु कथमिति
 BālaKrī. i.289.22 (on 2.275)

अन्विष्यमाणचण्डिकोपहारपुरुषा (anviṣyamāṇa-caṇḍikopahāra-
puruṣā) *adj. f.* wherein person is being searched as an offering to Caṇḍikā
प्रतिदिवसमन्विष्यमाणचण्डिकोपहारपुरुषाभिः ... शबरपत्नीभिः TilaMañ. 200.6.

अन्विष्यमाणसरणि (anviṣyamāṇa-saraṇi) *adj.* whose track is being followed नृपः । अन्विष्यमाणसरणिः प्रयत्नादग्रजन्मना । प्रविचेष्ट ददर्शं परिमेष-परिच्छदः RājTa. (Ka.) 8.201.

अन्विष्यमाणत्वादुसलिलाशय (anviṣyamāṇa-svādusalilāśaya) *adj.* by which the lake of sweet water is being searched for अन्विष्यमाणत्वादुसलिलाशयम् ... सेनासन्निवेशमपश्यम् VāsaDa. 2913.

अन्वी (anv-ī-) IV A. to go or reach अजातशत्रुमजरा स्वर्वत्यनुं स्वयामिता
दुस्समीयते RV. v.34.1.

अन्वीक्ष् (anv-ikṣ-) 1.ā 1A to keep looking or gazing at 1B to look eagerly 1C to observe closely 2 to contemplate, to reflect, to think 3 to seek 4 to inquire after 5 to go or visit 6 to know after , to infer 7 to examine or to investigate 8 to attain 9 to supervise 10 to keep in view 11A to keep looking or

Gazing at ये वृध्मानम्नु दीर्घ्याना अन्वेक्षन्तु मनसा चक्षुषा चाV.II.33.4 AV. (P.) iii.32.4; MaiS̥. i.2.15 (i.25.5); iii.9.7 (iii.125.16); KāṣhS. 30.8
AV. (ii.190.3); रुद्रे प्रजा अन्यवसूमेर हुत्वाऽन्यैश्चेत यद्ब्रवीतेत्येतं चक्षुरेभ्यो प्रयायुकं
taiS̥.VI.v.6.6; अवितिः पुत्रान्वेषित KaiśhS. 7.9(i.70.21) अयेमन्वीक्षेता-
प्रतिरेथेन शासेत सौपर्णेनेति AiBr. 37.6 (922); तामन्वीक्षत इत्येव SātBr.
VI.iii.3.5; ते देवा विद्यातारपद्रुवेत्रेवं उ चेत् त्यप्तेतदिधास्तथास्वान्नवीक्षत्व
JaimiBr. 2.399; 2.400; (ब्रह्मा) ता अपः स्पृष्ट्वान्वेषित GopBr.i.1.3 (2.13);
i.1.10(8.9); i.1.11(9.9); ता अग्निः पर्यमाना अन्वीक्षत। इह जीविक्कामपरिपश्यन्
TaiĀ. i.4.3 (28.1); सूर्यस्य त्या चक्षुषानीक्षे TaiĀ. iv.3.3 (406.1.); V.3.7
(601.11); ईड्धरो वा एयोऽन्धी भवितोः। यः प्रवेद्यमुन्वीक्षते TaiĀ. v.3.7
(601.10); नानीक्षते। यदनवीक्षते। चक्षुरुस्य प्रमाणुकं स्यात् TaiĀ. v.8.9
(628.5); नाहुतिमनीक्षते न भक्षयति ŚankhaSS̥. vii.1.7; अयेमन्वीक्षते सूर्यस्य
त्या चक्षुषानीक्षे इति BaudhŚS̥. i.270.1.; BhārŚS̥. xi.4.6; न हुत्वाऽन्यैश्चेत
त्या चक्षुषानीक्षे इति BaudhŚS̥. i.270.1.; BhārŚS̥. xi.4.6; n huṭvānyaiśchet
tva chakṣuṣānīkṣe ityapeyaśhet
ApaŚS̥. xlii.10.4; xv.4.7; मित्रस्य त्या चक्षुषानीक्षे MânŚS̥. 140.6; 140.8;
HirŚS̥. xxiv.i.22 (857.21); VaikhaŚS̥. 13.5; अयेन अन्वीक्षते अपतिरेथशास
सौपर्णः ĀsvGS̥. iii.12.13; तमेतेन व्युचेंनानीक्षेत BhārGS̥. 2.28 (62.2); ब्रह्मासनं
अनीक्षते KauśiSū. 3.5; सीमन्तामनीक्षते KauśiSū. 36.34. (*cous.*) (*used in*
primitive sense) to look or gaze at अवपन्नं दक्षिणं चक्रं निर्वृतं खमणीक्षयेत्
DrāhyŚS̥. v.4.8; IB to look eagerly एषा कटाक्षपातेन सारङ्गोल्लेखेनवान। वेने
दिशि दिशि भ्राजता दीर्घमन्वीक्षते पतिम् RāghPañ. (Dha.). 7.89; IC to observe
closely, cf. अनीक्षमाणIB; 2 to contemplate, to reflect, to think to imē ras̄
देवा अन्वेषन्त JaimiUBr. i.8.9; 3 to seek अन्वीक्षते यस्य मनावसादादर्शः
सहायान्तरमार्गाणां RāmG. 3.55; Atinquire after विद्यापुरवो येनिसंव्यासान्वीक्षन्तु

अपारं. 1206.2 (on 3.274): 5 to go or to visit, cf. अन्वीह्य 4; 6 to know after, to infer, cf. अन्वीह्य 1; 7 to examine or investigate, cf. अन्वीह्य 2; 8 to attain, cf. अन्वीह्य 3; 9 to supervise, cf. अन्वीह्य 4; 10 to keep in view, cf. अन्वीक्षितम्.
 अन्वीह्यकी (anvīṣa-ki) f. logic, reasoning अन्वीह्यकी चान्दीह्यकी ह्यत्
 DvīrK. (Ha.) 155.

अन्वीक्षण (anv-ikṣaṇa) *n.* 1 act of looking or gazing at सूर्यस्य त्वेयन्वीक्षणम् MaoSS. 107.8; अन्वीक्षणं यत्परिदृश्य कृत्यम् । अनाद्यविद्याकृतबन्ध-
योक्षणम् ViveCū. 8.5; 2 examination or investigation संवीक्षणं (v.1. अन्वीक्षणं)
विद्ययन् पर्यायं मृगया मृगः AmaK. 294.30; 3 attainment अन्वीक्षणं च विद्यानां
सदपर्यायपरक्षणम् NidāS. 14.41; 4 supervision वाहनयोधानां सततमन्वीक्षणम् ...
विनित्यनुप्रदानम् ... प्रजूतं ŚaṅkhaLiSm. 252; 5 thought. cf. अन्वीक्षणलक्षित.
अन्वीक्षणलक्षित (anvikṣaṇa-lakṣita) *adj.* associated with contem-
plation or thought संस्यानविषयं प्राहुः लोककारानुदिन्नम् । तदन्तर्भूतरीत्यादि-
तत्त्वान्वीक्षणलक्षितम् MahāP. 21.148.

अन्वीक्षम् (anvīkṣam) *adv.* by way of keeping eye on the heel अन्वीक्षं
प्रतिजपति KauṣiSū. 42.22.

अन्वीक्षमाण (anv-īkṣamāṇa-) *adj.* [f. -ā] 1A gazing at, looking at, looking towards अन्वीक्षमाण एवातिष्ठप्रसी रोचतेऽसी रोचतेति JaimiBr. 3.344; यात्र पिनरः स्वधा ... इति दक्षिणां दिशमन्वीक्षमाणो जपति MānŚS. 9.16; आ तमितीराले दक्षिणाग्निमन्वीक्षमाणः MānŚS. 9.18; अयं प्राचीनर्वाति दक्षिणां दिशमन्वीक्षमाणः KauṣīGS.ii.5.3; अयत्तुस्नाद् धर्तुर्मुखं नान्वीक्षमाणा प्रयत्नाद्गर्भमुच्चं दर्शयितुं ĀgñiSū.ii.7.6 (112.1); ये भक्षयन् इति परिषयेकं भक्तःन्वीक्षमाणो भुङ्क्ते KauṣīGS.38.22; 1B closely observing सुनिष्ठिरः ... अन्वेक्षमाणः (v.1. अन्वीक्षमाणः) कैलासम् ... पर्वतम् MahāBhā. iii.155.14; पुत्रमन्वीक्षमाणो मन्दं मन्दं व्रजति सविता मन्दिरं मन्दरसिन्धुः MahāBhā.8.1171 (3); 1C looking back अन्वीक्षमाणो रामन्तु ... राजानं मातरं चैव दृष्टानुवर्तयैष्य Rāmā.ii.35.29; 1D contemplating, thinking महाव्रती ... 1 अन्वीक्षमाणं सूक्ष्मं च परमात्मानमात्मना AhirbS. 15.64; 2 examining, investigating ब्रह्मयज्ञं चैतानां हेतुभिर्नवीक्षमाणान्तीक्षिकीं लोकस्यपकरोति ArthŚā.i.28.1 (1.2); 3 seeking; तेषां च रात्र्यप्रहणानि च स्वस्वधामिनी ध्रुवम् । उत्समन्वीक्षमाणस्य प्रकृत्यः कवकटिचन्द्राः रात्र्यSaPuC. i.5.128.

अन्वीक्षा (anv-ikṣā) f. 1A knowing after, i.e. inference प्रत्यक्षागम्या-
 मेक्षितस्यान्वीक्षणमन्वीक्षा NyāyBh. 4.1 (on i.1.1); अन्वीक्षणमन्वीक्षा अनुमान-
 मित्यर्थः NyāyMañ. 4.2.1; 1B knowing, i.e. realization सर्वज्ञानेतरगर्वादीनां
 केवलमपिकेतताम् BhāṣP. xi.3.25; 2 deep contemplation अन्वीक्षयाद्वाविगयान्म-
 बुद्धिर्मिस्तिस्तमायाकृतये तयो नमः BhāṣP. v.18.37; 3 logic or reasoning अन्वीक्षा-
 नमयाकल्य गुरुभिर्ज्ञात्वा गुरुणां मतम् TatvCin. i.3.1 (comm. अन्वीक्षानय-
 न्यायशास्त्रम्); 4 examination, investigation मृगशान्तेष्वपग तस्या। पर्येषगा
 चान्वीक्षा व ŚabdaRa. (Vā.) 2515; फलनं मर्गज्ञान्वीक्षा संवीक्षावचनोऽपि
 nKalaṅK. 247.116.

अन्वेषिका (anv-īksikā) *adj. (f.)* seeking प्रगल्भशिक्षका बुद्ध्या श्रेयो
 ह्यास्य विचिन्तयन्। मुदा युक्ते दिश्या मुनिपुंगवः Rāmā.vii.3.4 (Bombay
 Ed.)

अन्वीक्षित (anv-īkṣita) *adj.* investigated, examined लक्षणं शास्त्रज्ञेयताया
एतान्येव पक्षं वस्तूनि श्रुतानि भवन्ति। धृतानि। वचसा परिजितानि। मनसा
परिजितानि MaYānaSū. 136.27(18.26)

अन्वीक्षितमण्डलक्रिय (anvīkṣita-maṇḍalakriyā) *adj.* who observes closely the business of neighbouring state समन्वितं राज्यपदोन्निरूपय
अन्वीक्षितमण्डलक्रियः। इमं नृपः ... संप्रयते सिद्धये NāSs. 10.44.

अन्वीक्षितव्या (anv-īkṣitāvya) *adj. (f.)* to be kept in view or in mind
 संस्था वै कर्णोऽर्चयितव्या ŚaBr. VIII.1.3.3.

अनीक्षितसाधुकृत्य (anvikṣita-sādhukṛtya) adj. who has observed good acts श्रवणव्यायासव्याधिरोषव्यासयान्दीक्षितसाधुकृत्यः। कामं तु पीडयामि
नीक्षित्येत NīṭSa. 9.74.

अन्वीक्ष्य (anv-ikṣya) *adj.* to be looked after न हुन्वान्वीक्षेत् पदन्वीक्षेत्
चक्षुरस्य प्रनायुकः स्यात् तस्मिन्नान्वीक्ष्यः (आदित्यः ग्रहः) TaiS. VI.v.5.6: TaiA.
v.8.10 (628.7)

(2) अन्वीक्ष्य (anvīkṣya) ger. 1A having contemplated or thought एतान् मनसावीक्ष्येद्गणितं PañcBr. vii.6.17; NīdaSā. 35.3: मुक्तमिषं स ध्यात्वा धर्माण्यिष्य (v.1.ग्यान्वीक्ष्य) तां गतिं MuḥBhā. iii.3.4: अन्वीक्ष्य कारणं चैव धर्माण्यिष्य (v.1.ग्यान्वीक्ष्य) माहाBhā.iii.100*: अन्वीक्ष्य नमसा सर्वम् Rāmā. vi.438* कार्यं तेनः क्षण्यपि तास्त्येन त्रिरन्वीक्ष्य मनीषया BhāgP. ii.2.34: यत एवमनी-

न्वीक्ष्य मूर्तामूर्तादिवर्त्मना । ... तथा द्वारा परं पदम् BrĀraUBhVā. ii.3.249; 1Bi having known or experienced तदन्वीक्ष्य प्रयुजानः सीदत्यवरः HirŚS. xxvii.3.9; (159.22); ĀpaDS. ii (6). 13.10; 1Bii having known, realised or understood अथाभिप्रेतमन्वीक्ष्य ब्रह्मणो मधुसूदनः । विष्णुचेतसं तमाह BhāgP. iii.9.27; 1C having considered कमपि हेतुमन्वीक्ष्य तस्य हेतोः पश्चान्नीयत इत्यनुमानम् MāthVr. 10.23 (on 4); हरिवंशविष्णुधर्मोत्तरे ... वचनं तेषां सारान् बहुशोऽघात्नीक्ष्य सोऽद्राक्षति AdbhuSāg. 3.2; किंचिदन्वीक्ष्य तन्त्रैः व्याख्यातं तैजसस्त्वम् TatvMu. 1.59; 2 having seen or looked at तद्ध्येन्द्रोऽनुबुध्य श्वको भूत्वोत्पपात । तं हान्वीक्ष्य पतन्मुवाच JaimiBr. 1.126; तौ हान्वीक्ष्य प्रजापतिरुवाच ChāndoU. viii.8.4; यो हि मां सेवतं कश्चिदथ वायुनुवर्तते । कैकेय्याः पुत्र-मन्वीक्ष्य स जनो नाभिपापते Rāmā. ii.17.25; अमात्याः ... राजानं समन्ता-दन्वीक्ष्यानवलोकितवन्तो दैन्यवन्तो देवीमवापुः DaśKuC. 4.21; अन्वीक्ष्य देवं ब्रह्माणं यज्ञात्मानं च संस्थितम् KūrmaP. 663.10 (2.31); भगवान्परमेश्वरः ... प्रमथान्पुराणपि सोऽन्वीक्ष्य पृतं प्रातरुद्याद्रोमयं ब्रह्मर्षेण निधाय ... मन्त्रेण शोषयेत् BhāsmJāU. 561.16; 3 having inquired after, having asked अयमायाति वै राजन्वीक्ष्यो भगवानृषिः । अन्वीय (v.1. अन्वीक्ष्य) पाण्डवान्नातृर्हिवास्महिदृक्षया MahāBhā. iii.11.4; 4 having gone or visited अन्वीक्ष्य दण्डकारण्यम् ... सर्वमेवानुपश्यत Rāmā. iv.40.12; 5 having sought या पुत्रसुखमन्वीक्ष्य परलोकार्थ-माश्रिता SkandP. i.(2).59.26; 6 having contemplated or thought over देवान-तिशयानां दैत्यदानवरसंक्षाम् । विनिपातनिदानानि स्वयमन्वीक्ष्य सुख्यत Yādavā. 22.35.

अन्वीक्ष्यमाण (anv-īkṣyamāṇa) *adj.* 1 (used in active sense) looked at अन्वीक्ष्यमाणः पार्थानि कुशहस्तः समाहितः । द्विजः ... स्नानमाचरेत् AVPar. 42(1)5; 2 being examined or investigated धर्मः ... । गन्धर्वनगराकारः प्रथमं संप्रदृश्यते, अन्वीक्ष्यमाणः कविभिः पुनर्गच्छत्यदर्शनम् MahāBhā. xii.252.13.

अन्वीत (anv-īta) *adj.* 1A accompanied by, followed by कच्छन्ते सुरसरितो निधाय सेनामन्वीतः स कतिपर्यः किरातवर्षः । ... (वराहस्य) अनुपदमस्य संप्रत्यये Kirātā. 12.54; नागेन्द्रैः ... अर्धध ... अन्वीतः परितः ... ढवकादि-तूर्यस्यैः कंसः ... रङ्गस्थलं प्राविशत् HariVi.5.30; युतं चान्वीतमन्वितम् DvirūK. (Ha.)140; तं कुलीनैः ... दारकैः । अन्वीतमेव ददधुः क्रोडन्तं विस्मयाज्जनाः RājTa. (Ka.) 3.111; खगोपैः ... साहकारिरुद्धतमुत्पुच्छयमानं रन्वीतसैर-म्बुधितोराव्यवृत्तं सः Rāgh. 14.69; 1B held युदा रमणमन्वीतमुदारमणिभूषणाः । मन्मथमदशः कर्तुम् ... क्षमाः KāvyaDa. 3.30 (comm. अनुपगतम्); SaraKaṇṭhā. 205.24; अन्विते । अन्वीतं स्यात् KalpaK. 233.176; 1C associated with, SaraKaṇṭhā.205.24 (comm. हर्षेण ... संगतम्); 2 pursued अन्वीतं तृप्तिहेतोरसकृदलिकुलाकारिणा राहुणा यत् SūryaŚ. 79; 3 consisting of, including चतुर्भिर्द्वैतमन्वीतम् ... डिमं विदुः RasāSu. 298.2(3.282)

अन्वीप (anv-īpa) *adj.* near the water (देशेऽनोरः) इत्यत्र देश इति किम्? अन्वीपं वनम् JainēVr. 313.24 (on iv.3.203); देशेऽभिधेयेऽनूप इति निपात्यते अन्यत्र अन्वीपः CāndrVr. 31 on v.2.114.

अन्वीपता (anvīpa-tā) *f.* the state of being conducive or agreeable to विधिर्घटयतीत्यर्थमानीयान्वीपतां गतः MahāP. 7.152.

अन्वीपम् (anvīpām) *adv.* [P. iv. 4.28; vi.3.98] A along the water, along (the flow of) the river or stream पृथगे वै वंसतीवरीः पृथगेवार्यं गृहीत्वाप्य वसति यदन्वीपं तिष्ठन् गृहीयान् निर्माणं का अस्मात् पृथग्वैः सुः TaiS. VI. iv.2.2; प्रतीपमन्यं ऊर्मिर्मुच्यत्यन्वीपमन्यो मिथुनत्वाय MaiS. iv. 4.1 (iv.50.4); प्रतीपं यन्ति न हन्वीपमप्य वै पूरणे पक्षसा यन्ति PañcBr. xxv.10.12; व्यासीति यः प्रतीपम् । वृषसेनोऽसीति योऽन्वीपम् ĀpaŚS. xviii.13.5; हिमवन्त इति स्यन्दमानादन्वीपमाहार्यं बलीकैः KauśiSū. 30.13; यो भद्र इत्यन्वीपमुदद्य KauśiSū. 75.16; प्रतीपमन्यं ऊर्मिर्मुच्यति । अन्वीपमन्यं ऊर्मिर्मुच्यति MahāBh. i.315.15 (on i.4.9); देशे इति किम् । अन्वीपम् KauśiVr. on P. vi.3.98; अन्वीपमायाता वनमारुतः MahāP. 32.171; देशं विनष्टिरन्वीतमन्वीपं भेदलिङ्गम् KośaKaTa. 2798; B along with अन्वीपमेवेना आवाजति न सापि प्रसावयेतामि-ष्टोमम् KāthP. 28.1 (ii.153.14); KapiKaS. 44.1 (256.9); C conductively, agreeably सोऽन्वीपं वक्ति चेदेवम् MahāP. 35.23.

अन्वीपसारणी (anvīpa-sārāṇi) *f.* river flowing down-streams अपोऽभि-जुहोति ... वृषसेनोऽसीत्यन्वीपसारणीनाम् VāraŚS. III.iii.2.11.

अन्वीपसारिणी (anvīpa-sārīṇi) *f.* river flowing downwards अपां च त्रीणि गृह्णाति ... वृषसेनोऽसीत्यन्वीपसारिणीनाम् MānŚS. 187.5.

अन्वीपिक (anv-īpika) *adj.* agreeable, conducive अ(आ?)न्वीपिकः Prasā. i.826.6 (on iv.4.2)

अन्वीभू (anvī-bhū-) *i.p.* to experience गन्धेनापि पुष्पद्रुमगन्धानामन्वी(न्वी)-

भवन्ति प्राणानि TilaMañ. 148.12.

अन्वीय (anvī-ya) *ger.* 1A having gone to or visited अयमायाति ... मैत्रेयः ... । अन्वीय पाण्डवान्नातृर्हिवास्महिदृक्षया MahāBhā. iii.11.4; 1B having pursued ताम्नामृष्यत कौन्तेयः ... । अन्वीय च पुनः सर्वोत्सव पुत्रानपीडयन् MahāBhā. vi.74.17; 2 having entered एतो हि विश्वस्य पुत्रानपीडयन् मुकुन्दः पुरुषः प्रधानम् । अन्वीय भूतेषु विलक्षणस्य ज्ञानस्य चेष्टात इमी पुराणो BhāgP. x.46.31; 3 having come in connection with ननु हविःपदं प्रथममुभयपदेन ... अन्वीय पश्चादात्त्या संयध्यते MayūMāli. 485.15 (on vi.4.6)

अन्वीयमान (anv-īyamāna) *adj.* [f. -ā] 1A being accompanied कौरवाणां महारथः । ... अन्वीयमानः सहितः सोदरेः सर्वतो नृपः MahāBhā. vi.93.26; शन्त्या प्रययौ सार्धमृष्यभृङ्गः सुपूजितः । अन्वीयमानो राज्ञाय सातुयात्रेण धीमता Rāmā. i.17.5; अन्वीयमानो वैदेहा देशमन्यं जगाम सः Rāmā. ii.App. 1.26(44); सः ... नृत्यद्विगणिकाजनेः । अन्वीयमानः ... पुरीमयोध्यामविशत् BrahmanḍP. ii.49.23; असी ... । शबरयुवतिभिः कौतुकोदधदं कृच्छ्रादन्वीयमानः ... चित्रकूटं प्रतस्थे AnarghaRā. 5.2; सा वणिक्सुता ... । अरुह्य शिविकां तस्य दस्योर्यध्युभवं ययौ । अन्वीयमाना रुदता पित्रा मात्रा जनेन च KathāSaSāg. xii.21.41; गिरस्ता नरपतिः ... गुरुविरहभियेव व्यर्थमन्वीयमानाः सकलजनमनोभि-र्निर्जगामाशु पुर्याः उपशृण्वन् Rāvaṇā. 2.72; अन्वीयमानः प्रोक्षितमङ्गलनार्जनः बलिः ... TriśaṣaPuC. 1.3.669; अन्वीयमानां परितो मित्रैरिव मधुव्रतैः पञ्चवर्ण-पुष्पवृष्टिं विदधुर्विबुधोत्तमाः TriśaṣaPuC. ii.3.294; ii.6.460; विजयेनान्वीयमानः ... शाङ्गरारोपयच्छङ्गां TriśaṣaPuC. iv.2.255; तदा जातिः स्तनधेयः । अन्वीयमानः सततं बलमुत्तुर्व्यवर्धत MalliC. 1.520; सः ... सकन्येनान्वीयमानो ययौ वाराणसीं पुरीम् PārśvC. 5.252; स कामो रत्या वसन्तेन चान्वीयमानः ... इन्दुशेखरमपश्यत् PārvaPa.3.7(3); वयस्यैः ... अन्वीयमानः स विजयानन्दरङ्गप्रवृद्धः ... उपकारिकाम् ... इष्टतमावकगहाहं ĀnandRa. 4.49 (14); 1B being followed, being escorted स तु तनैव रूपेण दिवं प्राप्य व्यरोयत । अन्वीयमानो रुद्रेण ... नभस्तले MahāBhā. x.18.14; सोऽभ्यासुतुत्रशोकातः ... अन्वीयमानो वीरेण MahāBhā. xi.11.3; सः ... शास्त्रचिन्तकः । अनुनीयमानो (v.1. अन्वीयमानो) दुर्बुद्धिरनुनेतुं न शक्यते HariVarṇ. 15.55; अन्वीयमानस्तेनान्न रामस्तस्माद्गृहमुवाह ... संप्रत्ये मुदावन्तिः BrahmanḍP. ii.25.73; (राजा) सुतमागधवन्धिभिः ... अन्वीयमानः ... चकारावभृथस्तानम् BrahmanḍP. ii.55.10; प्रत्युद्रम्य सुदुर्यव हरिणैरन्वीयमानो वहिः ... सायं प्रपदे मुनिः JānaHa. 4.73; अन्वीय विविधैर्वाभिः ... । अन्वीयमानं दिव्येन गन्धेन व्याप्तविष्टम् PadmP. (Ra.) 6.140; अन्वीय-मानः स तु रुद्रपार्पदेः ... व्यनदत् BhāgP. iv. 5.6; संकोचवन्धपरिहारधिया सलीलमन्वीयमान इव नाथ कुमुदतीभिः HarVi. 39.34; त्रिदशगणवरिष्टैरञ्जनान्वीयमानः ... निर्जगामेन्दुमौलिः HarVi. 41.1; कपिभिः ... अन्वीयमानो रामः SkandP. iii(1).2.29; (बाहुवलिः) अन्वीयमानोऽश्वारूढः ... उपवनस्यान्तिकं ययौ TriśaṣaPuC. i.3.353; i.4.563; ii. 1.246; अन्वीयमानः (स्वामी) कुत्रापि दर्शनावृत्तिभिर्जनैः TriśaṣaPuC. ii.3.305; ii.6.650; अन्वीयमानो भगवान् सुरासुरनरेश्वरैः ... जगामोपयनोत्तमम् TriśaṣaPuC. iii.5.63; iii.5.171; श्रीसंघेन ... अन्वीयमानः स रथः पुषो पर्याटत् PariPar. 11.27; नडकीयारुक्षकीयकाशार्थीयपुरेश्वरैः । सोऽन्वीयमानः स्वपुरीं प्रापारिष्टीयसंपदम् DvyaśraKā. 15.100; अन्वीयमानो विज्जेन स पित्रोः प्राविशद्गृहम् RājTa. (Ka.) 7.321; सपौरैः ... अन्वीयमानाः ... प्रवेष्टुः पाण्डुसुतयः PāṇḍaC. 18.112; अमात्यः ... एकं सुरम् ... ददर्श ... सत्पतिभिस्तैरभिवाञ्छ-मानमन्वीयमानं च दिशामधीशः VasaViKā. 9.2; पाटीराद्रेः परिरुभरं चोरयित्वा प्रधायक्राशोऽग्निर्धूमनिकरैः पृष्टतोऽन्वीयमानः । आस्ते स्वैरं पवनतरुणः MayūSām. 2.5; अन्वीयमाना महता बलेन ... समाससाद क्रमशो विदभान् Nalābhyu. 8.41; असौ अन्वीयमानः स्वैः ... अभिनवनगरमाससाद ĀnandRa. 3.25 (1); 1C being pursued अन्वीयमानस्तेर्वालि भ्राजतेऽश्वरमध्यगः अन्वीयमानो मेघैर्वे-र-स्वरश्च इतोऽशुमान् Rāmā. vii. 34.24 (Bombay Ed.); भूतैरन्वीयमानाः स्फुटस्फुट-कथाकोविदैर्वेदनायो नालकुर्वन्ति रथ्याः MudrāRā.3.10; सः ... असुरैः ... अन्वीयमानस्तरसा कुड्डो भीतः परापतत् BhāgP. iii.20.24; 2A being semantically realated पश्चात् कथंभावाकाङ्क्षया अन्वीयमानानामिध्वर्हिहारादीनां देवतास्वरूप-यत्कल्याणोगात् ... यूपस्य हविर्भागित्ववादः BhāṭṭiCan. xiv.2.2; वाक्यव्यतिरेकेऽपि पदार्थान्वयेऽन्वीयमानः पदार्थनिमित्त एव वाक्यार्थप्रत्ययः NyāyRa. 947.9 (on 7.359); कारकपदार्थाः क्रियापदार्थेनान्वीयमानाः ... साध्यायमानातं प्राजुयन्ति KāvyaPra. 226.2; Kāvyaṇu. (He.) 33.8; विशिष्टं प्रति विशेषणतयान्वीयमानं पूर्वविशेषणस्यापि विशेषणं भवति ŚrūtaPra. iA. 89.8 (on i.1.1); अन्वीयमानयोः पदार्थयोरनन्वये अनिवृत्ताकाङ्क्ष्यम् MīmāKau. iii(2). 121.21 (on ii.1.47); BhāṭṭiDī. i. 104.6 (on ii.1.15); करणत्वेनान्वीयमानेन धात्वर्थनोद्दिष्टादीनाम् ... अन्ययो न संभवति MayūMāli. 56.1 (on i.4.2); 2B being connected or related यथा दण्डिनान्वीयमानस्य दण्डेनाप्यन्वयः तथा ... यागस्य विशेषणीभूतस्वर्गणाप्यन्वयो

भवति VivaPraSaṁ. 134.18; 3 being present or inherent in, being continued
घटशरावादयो भेदाः ... मृदात्पतया अन्वीयमानाः मृदात्पतयापुर्वका लोके
हृष्टाः BrahṁSūBh. (Śaṅ.) 350.11 (on ii.2.1); मृदादीनां कार्येऽन्वीयमानानामु-
पादानत्वोपलम्भात् VedāntKa. 278.7 (on ii.2.20); 4 (used as noun) (thing) to
which something corresponds यद्य परब्रह्मविश्वतत्त्वमखिलभेदानामित्युक्तं तदप्य-
न्वेनन्वीयमानद्वयविनाभावित्वेन पुरुषादितं प्रतिवचान्त्वे SyādvāMañ. 13(145)

अन्वीयमानता (anvīyamāna-tā) *f.* the state of being semantically related
अन्वीयमानतार्थानामभिधानादिना कुतः NyāyMañ. i.370.26.

अन्वीयमानत्व (anvīyamāna-tva) *n.* the state of being semantically
related (नियोगस्य) तस्य च नियोज्यविशेषणत्वेनान्वीयमानत्वात् PrakaPañ. 459.22.

अन्वीयमानवचनत्व (anvīyamānavacana-tva) *n.* the state of being that
(the word) which conveys the semantically related (meaning) अन्वीयमान-
वचनत्वमत्तोपपत्तौ कार्यान्वयान्वयविशेषणगीर्वाणस्य Saṁkṣeṣā. i.349 (i.259.5)

अन्वीयमानाभिधान (anvīyamānābhidhāna) *n.* denotation of or
reference to the semantically related (meaning) अन्वय तु याचोयुक्तिः कश्चित्कृता
अन्वीयमानाभिधानमभिधीयमानान्वयधैति NyāyMañ. i.370.17.

अन्वीयवत् (anvīyi-va(n)t) *adj.* who has followed गते देवे यदा
सूर्योऽप्यष्टयताम्। सतां कृत्वोपकारं तं हर्षादन्वीयवानिव PāṇḍaC. 9.352.

अन्वीश (anv-īśa) *m.* name of one of the fifty six Rudras in the Tantra
(lit. highest lord) पञ्चाशदधिका पट्टिर्ध्वनस्तुत्यसंज्ञिताः। तावन् एव रुद्राश्च
... अन्वीशोऽस्त्रातिकेशश्च AgniP. 85.6.

अन्वीश्वरम् (anvīśvaram) *adv.* near the lord अन्वीश्वरं तत्र विवेचिना-
सवनप्रधानं जनता विनेशा Rāvaṇa. 4.3.

अन्व (anv-r-) III.P. A to follow in rising, to follow close आ कृष्णरा
युधा नरं कृष्णा कृष्टिरसुक्ष्म। अन्वेनो अहं विद्युतो मरुतो जङ्गलतिरिव
मानुर्तत् त्वनां दिवः RV.v.52.6 (Say. अनु अहं अनुगच्छन्तेव ... अहं
निरयात्); B to pursue, to chase अन्वारत् कुम्भकर्णं मरुतुतः Bhaṭṭi. 15.57;
C to follow the course of उर्वीधराः ... स्वां कृत्स्नमन्वेयुः MahāP. 42.205.

अन्वचम् (anvṛcām) *adv.* at each and every verse, verse after verse
उपधीर्गायत्रीश्च निष्पृष्टश्चान्वाह। तामासुक्ते वृन्धुरुक्तुनवानुचः हिरण्यगर्भमुत्पा-
यामाधारयति ŚatBr. Vi. ii.2.5; VI. ii.2.10; उत्तमेऽन्वचमप्यासाधुतुरसराः AśvaS. 15.57;
II. i.10.6; II. ii.1.12; अयं नो नभसस्यतिरिति पन्थेऽश्मान् (नं) संग्रोह्यान्वचं
काशीनेऽप्यावापयति KauśiSū. 21.7; 28.3; 35.14; 38.2; निर्दश्यमिति पापलक्षणया
मुखमुक्षत्यन्वचं दक्षिणात्केशस्तुकात् KauśiSū. 42.19; 49.13; उदीरतामिति तिसृभिर्द-
पान्नप्यान्वचं निनयेत् KauśiSū. 87.29; AVPar. 44 (3).4; अपश्यं प्रजावाप्राज-
पत्योऽन्वचं यजमानपत्नीहोत्राशिपः SarvaAnu. 10.183 (46.4)

अन्वज् (anv-rj-) I.U. 1 to obtain (यजमानः) एतैऽनवाग्मैर्गुरं प्र क्वन्ते
ये संवत्सरमुपयन्ति यद् बृहदन्तरं अन्वजैर्युय्या (better या ASS.Ed.) मय्ये
समुद्रस्य खलमन्वजैर्युः TaiS. VII. v.3.2; KāthS. 33.5 (iii.30.20); 2 to stand or be
firm, to hold firm अध्वर्युरा परिच्यवणाग्रान्नन्वजपरिवीता वाऽएतएताश्च रात्रिं
वसति ŚatBr. III. vii.2.4; IV. vii.2.4; यत्सादयित्वा नान्वर्जति तेनो अध्वर्युश्च
यजमानश्च जीवतः ŚatBr. (K.) V. i.1.14.

अन्वज (anv-rja) (= anv-ruja) *m.* disease of cold यस्माकमुत्पादयति परि-
बलासं कासमन्वजमु (अन्वजम् Viśva.)। भीमास्ते तस्मन् हेतयस्तापिसं परि-
वृष्टिः नः AV. (P.) v.21.6.

अन्वजु (ānv-rju) *adj.* [AltGr. II. i.232; II. i.69, n.] A moving in the right
way यस्माकमुत्पादयति बलासं कासमन्वजमु?। भामास्ते तस्मन् हेतयस्तापिसं
परि वृष्टिः नः AV. (P.) v.21.6; B going or moving straightforward इन्द्राय-
न्वजे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ग्रामकाम इन्द्रैवान्वजुः स्वेन भ्रातृवेगेनोपावति
TaiS. II. ii.8.1 (BhaṭṭaBhā. अनुक्रमेणार्थयति प्रापयति विवेकीकरोति इत्यन्वजुः);
BaudhSS. ii.127.8; HirSS. xxii.3.2 (760.19); इन्द्रायान्वजवा एकादशकपालं
निर्वपेद्ग्रामकाम इन्द्रैवान्वजुः स्वेन भ्रातृवेगेनोपावति
MaiS. ii.2.10 (ii.23.11); KāthS. 10.9 (i.135.10)

अन्वृ (anv-r-) I.U. (P. iii.1.29; CāndraVyā. i.1.48; SaraKāthā. (Gr.)
i.3.66; DhāuPā. (Śāk.) 292) 1 to go after, to follow इदं तद्वत् यदस्तेन योषां
जायां जिज्ञासे मनसा चरन्तीम्। तापन्वीति सखिभिर्नर्वृः AV. xiv.1.56;
2 to hate or shun each other, to censure each other वाचं वा एतदेवा
निष्क्रीणातीति तेऽब्रुवन्न्वीतीयामहा इति तामन्वीतीयन्त तदेतन्मृत्यु जन्म MaiS.
iii.7.3 (iii.78.1); ये वाचा व्यक्रेषन्तीति तेऽन्वीतीयन्तासाकं सोमोऽस्माकं
सोमकण्णीति KāthS. 24.1 (ii.90.9); KapiKaS. 37.2 (195.19)

अन्वृत्तु (anvṛtu) *adv.* A in every season, season after season (युधिष्ठिरः)
अशास गान्धिन् इव ...। नद्यः समुद्रा गिरयः सवनस्यतिविरुधः। फलन्योषधयः

सर्वाः कामन्वृत्तु तस्य वै BhāṅP. i.10.5; B according to season, in due season
BhāṅP. i.10.5 (Vīrāghava कृत्वनुक्रुत्तु)

अन्वृ (anv-rd-) IV.P. [but MW. VI.P.] to accomplish, to carry out
इष्टविन्दव्य सुखं जुषाणः श्रीष्टीव घृतम् रायं क्रध्याः RV. viii.48.2; कृष्यां
क्षेत्रयोऽन्वृत्तुमुर्वि देवा राष्ट्रभूतस्तद् अक्रुन् AV. (P.) v.29.7.

अन्वृत्तु (anv-rdhāt) *adj.* carrying out, fulfilling अनु वृत्तान्तिर्दत्तधन्तः
RV. vii.87.7.

अन्वे (anv-e-) II.P. 1A to come after, to follow (as an attendant) अहं
गुणानि मनसा मनसि मम चित्तमनु चित्तेभिरेत AV. iii.8.6; जिह्वाया [अ]ग्र
मे मधु जिह्वाभूते मधुलकम्। यथा मां कामिन्यसेवा? मामन्वयसि AV. (P.)
ii.9.2; मृत्योः पदं योपयन्तो अन्वेत AV. (P.) v.13.9; xvii.37.7; xix.10.13;
उत्कथं हुतं सोमां अनुवायन्ति TaiS. VI. v.1.4; एतनाद्विर्यमाणं पशदोऽन्वायन्ति
MaiS. i.6.11 (i.103.7); iii.7.9 (iii.88.14); यदेतन्त्यात्रं भूमिपथाः सोमा अनुवायन्ति
तेत्यादिकं श्रेष्ठं यन्तं बहवः पशदोऽनुयन्ति MaiS. iv.6.5 (iv.85.18); KāthS.
27.10 (ii.150.15); यावन्तो व पुण्यमन्वायन्ति सर्वमन्वेत्येव आतिथ्यं क्रियते
KāthS. 24.8 (ii.98.15); ययुर्नामस्यादित्यानां पत्न्यान्वेहि KāthS. v.1.3 (v.152.3);
ठन्वसि ह सोमं राजानं क्रीतमन्वायन्ति KapiKaS. 38.1 (204.10); AitBr. 3.4
(65); एतौ प्रगाथावन्तौ सन्तौ पुनरावाचं शन्येत तच्छस्त्रेण स्तोत्रमन्वेति
AitBr. 12.6 (330); तं हेयमन्वेयाव KauśiBr. 12.3 (54.8); मा नो अन्वागादयम्
GopBr. i.2.7 (39.12); विद्विर्नाराशंसाननुक्रम्यन्त्येतत्प्राज्ञं नाराजंसा अन्वायन्ति
BaudhSS. i.230.2; प्रस्तातः श्रुतेनान्वेहीति प्रस्तातारमाह BaudhSS. i.289.18;
ii.81.6; ii.110.8; अध्वर्युः पूर्वाभिः स्तोकीयामिरन्वेति BaudhSS. ii.211.1;
ii.228.11; ददाति ... दक्षिणाम् ... प्राचींश्च होत्रे। प्रतीचीमध्वर्यवे। एतदेवा-
न्वायन्ति होत्रकाः HirSS. xiv.2.45 (227.13); अनुवायन्तु देवता अनुव्रज सुवीर्यम्।

अनुव्रजं तु यद्वत्तु ममैतु मद्यगः MānGS. i.13.7; VāraGS. 15.4; मम चित्तं
चित्तेनान्वेहि HirGS. i.5.11; ĀgñiveGS. i.1.3 (8.16); मुनिः ... तानुवाच
युवापमानम्। ... मामन्वेत पथाक्रमम् Saund. 1.29; 1B to come towards यदा
वै त्वां फलनुवेगनुवा ...। अन्वेतारः कङ्कपत्राः शिताग्रामना ताम्यस्य नूनम्याभियोगान्
MahāBhā. viii.27.31; 1C to come along तस्य दक्षिणमन्वागात्कीसल्या बाहुमङ्गना।
वागं चास्यान्वागात्पार्श्वं कैकयो Rāmā. ii.37.4; 1D to approach मनुया अदेज्ञानयन्तो
नित्यमेव देशज्ञं देशिकमन्वेत्तुः KāśyaS. 62A.9; 2 to come down सुयन्तंश्चन्वेहि
पथ अज्ञन्त्रेयच्यरे गिरः DvyaśraKa. 1.70.

अन्वे (anve) *ind.* kind of indclinable particle अयामर्थो नो ... अन्वेनन्वः
SaraKāthā. (Gr.) i.1.20.

अन्वेक्षण (anv-ekṣaṇa) *n.* act of examining or investigating
अन्वेष्टव्यान्वेष्टव्यमार्गानि संवीक्षणं स्यान्मृणालमृगश्च गवेर्षणं ना विदयः KośaKaTa.
2.737.

अन्वेक्षमाण (anv-ekṣamāṇa) *adj.* A seeing, i.e. inquiring राजा दशरथः
... अन्वेक्ष (v.1.अन्वेक्षमाणश्चारेण ...। नाद्यमच्छिद्विगते वा तुल्यं वा
श्रुतात्मनः Rāmā. i.7.16; B waiting for प्रभुमुपकृत्यर्योरागैरसमेतु भित्तिगिनु
रणायान्वेक्षणायेवमुज्ञानम्। ... अभिससर्ज ... वाचनुद्यः सुबाहुः Kapphiṇa. 4.2.

अन्वेक्ष्य (anveks-ya) *ger.* having investigated or examined (काममास्त्रि-
धीयहि) कामेति इदं कुत्रत्यमित्यन्वेक्ष्य 'कात्यायनाय विषहे ...' इति नृ
नारायणे पाठः BālamBhā. i.602.22 (on i.285-290)

अन्वेतवे (ānv-etave) *dat. inf.* (P. iii.4.9) to go after, to follow मूर्धन्येव
वृषाणो ज्योतिरियाम् ...। दातस्येव प्रवृत्तो नान्येन स्तोमो वसिष्ठा अन्वेतवे
वः RV. vii.33.8 (Sāy. अन्वेतुयुः Nir. 11.20 (195.20)

अन्वेतवै (ānv-etavai) *dat. inf.* [VājaPrāti. 2.47; P. iii.4.14; vi.2.51;
KāśiVr. on iii.4.14; vi.2.51; Prāti. ii.323B.13 (on ii.1.17)] to move along
उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतुवा इ RV. i.24.8; TaiS. I.
iv.45.1; MaiS. i.3.39 (i.45.3); KāthS. 4.13 (i.37.14); KapiKaS. 3.11 (34.10);
VājaS. 8.23 (Mahādhara अन्वेतुमुक्रमेणावेदं गन्तुम्) VājaS. (K.) 9.4; ŚatBr.
IV. iv.5.4; ŚatBr. (K.) V. v.3.3; BaudhSS. i.260.14; आ नो दक्षिणाः
पृथाननकुत्तस्य पन्थामन्वेतुवा इ RV. vii.44.5 (Sāy. अनुमन्तुम्)

अन्वेतव्य (anv-etavya) *adj.* [f. -ā] 1A to be syntactically related or to
be construed with भेदव्यपदेशाभावात्। अयमन्वयः पूर्वापरसूत्रेभ्यश्चान्वेतव्यः
ŚrutiPra. iB.247.26 (on i.1.22); इन्द्रात्परत्वात्समज्ञः प्रत्येकमन्वेतव्यः
NyāyPari. 236.4; पदचतुष्टयमुत्तरं पठ्यमानं पूर्वत्र सर्वत्रान्वेनयन् LalitāSaBh.
203.16 (on 242); 1B to be semantically related or connected 'ब्रह्मिभिरवहन्ति'
इति विपरिणामेन प्रचान्मृता क्रिया इव्यवधानमन्त्रेण सखादेव नियोगेऽन्वेतव्या
NyāyMaVi. 67.16 (on. ii.1.3); 2 to be known, i.e. conveyed स्वर्गस्य
पदान्तरोपात्ताद्वाक्येन भाव्यस्यान्वेतव्यः NyāyMaVi. 302.19 (on vi.1.1)

अन्वेतुकाम (anvetu-kāma) *adj.* [f. -ā] 1A desirous of going after or following अन्वेतुकामोऽवतताडुशग्रहः ...। स्थूलोद्ययेनागमदन्तिकगतां गजोऽ-
ग्रयाताग्रकरः करेणुकाम् ŚiśuVa. 12.16; 1B desirous of following (in death)
कृष्णाय गिरमादधे। ... कात्तमन्वेतुकामाहमाराहमि स्वयं चिताम् PāṇḍC. 7.619;
2 meant for being syntactically related or construed with तत्त्वमस्यादियाक्यानि
भेदाभेदाक्यानां परस्परविरुद्धानामविरुद्धमन्वेतुकामानि भिन्नाभिन्नब्रह्म प्रतिपादयन्ति
VedāntRaMañ. 2.7 (91.11)

अन्वेतुम् (anv-etum) *inf.* 1A to go after, to follow प्रयान्तमथ राधवम्।
यथा न शेकुरन्वेतुं पौराणां ताः स्त्रियस्तदा। न्यवर्तन्त Rāmā. ii.952* (2);
सरमा ... उवाच ...। न हि मे क्रममाणाया निरालम्बे विहायसि। समर्थो
गतिमन्वेतुं पवनो गरुडोऽपि वा Rāmā. vi.25.4; 1B to reach (नाभीहृदे तव
विराजते रोमवल्ली) मन्वे सुदुष्कृतमरो हृदये स्थितं तमन्वेतुमावसति रोमलताच्छलेन
RomāS.61; 2A to relate syntactically or to construe न च पशुविशेषणं
परेणान्वेतुं योग्यम् TantrRa. 54.13; पदैकदेशस्य धातोः पदान्तरेणान्वेतुमयोग्यत्वात्
NyāyMāVi. 314.13 (on vi.2.5); प्रथमद्वितीयचरणस्थयोः स्तनपाणयोः ... त्वदरि-
मृगदृशमिति पञ्चमन्तमन्वेतुं शक्नुयात् RasGañ. 357.9; 2B to relate semantically
'ग्रीहीनवहन्ति' ... इत्यादिप्रयोगेण ग्रीहादिशब्दानां व्यक्तिरर्थः। कुतः। अवहननादि-
क्रियाभिर्व्यक्तिरन्वेतुं शक्यत्वात् NyāyMāVi. 39.10 (on i.3.10); अप्रकृतवर्णन-
स्याप्यप्रस्तुतप्रशंसात्वेण ... अन्वेतुं योग्यत्वात् CitraMā. 78.18; इष्टविशेषा-
काङ्क्षायां यद्विच्छापियत्वेन निवृद्धं विशिष्योपात्तं च तस्यैव तथात्वेनान्वेतुमुचित-
त्वात् ŚivārkaMaDī. i.42.31 (on i.1.1); ii.423.5 (on iv.1.1); व्यापारसामान्यस्य
विशेषोपपक्षेय इतिकर्तव्यताकाङ्क्षा। तस्यां चाकाङ्क्षायां व्यापारविशेष एव प्रजाजदि-
रूपोऽन्वेतुं योग्यः MīmāKau. i.154.4 (on i.4.1); 3 to connect नान्वेतुं योग्यः
क्रम इह विदितः सृष्टौ। प्रत्यासन्नोऽपि श्रुतिकथितलये श्रौतः NayaMañ. II.
iii.8.16.

अन्वेतु (anv-etr) *adj.* 1 (used as noun) thing which corresponds to यद्य
परब्रह्मविवर्तयतित्यमखिलभेदानामित्युक्तं तदप्यन्वेत्यन्यमानद्वयादिनाभावित्वेन पुरुषार्थतः
प्रतिद्वयान्वेय SyādvāMañ. 13(145); 2 concomitant, cf. अन्वेतुत्व.

अन्वेतुत्व (anvetr-tva) *n.* the state of being concomitant, i.e. concomi-
tance अन्वेय न च शब्दस्य प्रमेयेण निरूप्यते। व्यापारेण हि सर्वेषामन्वेतुत्वं
प्रतीयते TantrSañ. 1494.

अन्वेतोस् (anv-etos) *inf.* to come down, to befall upon उक्थानामनु
समरमीश्वरो यजमानं भ्रेयोऽन्वेतोः KauṣiBr. 11.8 (52.12); 27.1 (129.18)

अन्वेत्य (anv-ét-ya) *ger.* 1A having followed (as an attendant),
having gone after तीं वै तत्रैवं धौ भूते यज्ञादुद्यैरन्वेत्याग्निं मधि-
त्वाग्नये सुरभिर्मतेऽप्योक्तपालं निरवपताम् MāiS.ii.1.3 (ii.4.7); अङ्गिरसोऽ-
न्वेत्याग्निमुदुरिवापि कथं नः प्रहितो न प्रत्यागाः ŚatBr. (K.) IV. v.1.9; (ब्रह्मा)
दक्षिणेनास्ते ... कर्मणः कर्मणो वा सहितस्तत्तदेवान्वेत्य KātyŚS. xi.1.8 (comm.)
अनुगम्य तत्र गत्वा इत्यर्थः; सदोहविधानेन संमीयमानेनान्वेत्तरेण चात्थालोत्कराय-
न्वेत्यापरेणोत्तरवेदिमतिक्रम्य दक्षिणत उपविशति HirŚS. x.8.23 (1109.2);
1B having followed along तीर्थेनान्वेत्य परेण विहारं दक्षिणातिक्रम्य
यज्ञोपवीत्यप्रप्तो दक्षिणत आसीत् MānŚS. 139.16; 2 having reached,
i.e. spread through संस्पृष्टा संनिपतिता पृथग्वा कुपिता मलाः। रसाख्यं
धातुमन्वेत्य पक्तिं स्थानाब्रिरस्य च। ... संतापमधिकं देहे जनयन्ति CaraS.
vi.3.130 (1941 Ed.)

अन्वेष् (anv-eṣ-) I.U. [cf. अन्विष् MW.] 1 to search, to find, to look
for विलपन्ती सा राज्ञो भार्या ... अन्वेषति स्म भर्तारं वने MahāBhā.
iii.60.17; यमन्वेषति राजानं नलम्... अयं स इति कस्याद्य श्रोत्र्यामि मधुरां
गिरम् MahāBhā. iii.61.29; यामोषधिमिवायुमन्त्रन्वेषति महावने Rāmā. iii.63.14;
किमिदं नष्टगोयूथ इव गोपालको नयपदान्यन्वेषसे PadmPrā. 5.18; सर्व
एवायमायममनागमं वा प्रवृत्तिकामोऽन्वेषते प्रेक्षापूर्वकारी न व्यसनेन Pramā-
VārSvopVr. 73.8; तातस्याङ्गातश्च वक्षसि कुचायन्वेषते व्याकुलः YaśasCam.
i.232.10; अङ्गे कृत्वा तनयममलं ग्राममन्वेषते हि Lokoti. 80; 2 to seek श्रुत्या
वस्तु समग्रं तद् धर्मात्मा धर्मसंहितम्। व्यक्तमन्वेषते भूयो यद् वृत्तं तस्य
धीमतः Rāmā. i.3.1; मृत्युमन्वेषसे ध्रुवम् Rāmā. iii.3.9; इह प्रेक्षापूर्वकारिणः
नाष्टिकः। नष्टमस्यास्तीत्येवं छिन्ने कृते प्रज्ञादित्वात्सार्थिकोऽण् कर्तव्यः ManuBh.
ii.168.20 (on 8.202); अन्वेष्यतां वर्द्धयत्र तिष्ठति साम्प्रतम् SkandP.vii(3).
30.16; प्रधानसमयं प्राप्ता वरमन्वेषते शुभा LiṅgaP.ii.5.57; पतिमन्वेषते बाजा
धर्मवन्तम् PadmP.ii.35.28; यथा सः ... अन्वेषते वरम् PāṇḍaC. 1.438;
3 to follow एष ... गतौ। ... एषते। अध्येषते अन्वेषते DhātuPra.
1.620 (46.7)

अन्वेष् (anv-eṣ-) VI.P. to look for स्वाहा ...। सा तस्य छिन्नमन्त्रेच्छिरा-
त्प्रभृति भामिनी MahāBhā. iii.213.50; भूमेर्विवरमन्वेच्छं प्रवेष्टुं ग्रीवापान्तिः
MahāBhā. iii.238.4.

अन्वेष् (anv-eṣ-) IV.P. to search अन्वेष्यामि सुखेनेव भीममत्पत्नवत्कम्
PāṇḍaC. 7.597; अन्विष्यामो भूविचरणप्यथ च धाम् ŚaṅkaDīGVi. (Mā.)
10.31.

अन्वेष (anv-eṣa) *m.* 1A act of searching or looking स तु देशो दुरन्देशे
गुहागहनयान्महान् Rāmā. iv.47.5 [मार्गणम् ... अन्वेषे AnekāSañ. 3.210;
ViśvaPra. 52.60; ViśvaLoK. 111.71, KośaKaTa.2.2042]; 1B one who
searches, searcher पतिप्राप्त्याशयाश्वास्य सुतां तां प्राहिणोष्य सः। अन्वे-
(?)पान्केसटपितुः पार्थ पाटलिपुत्रकम् KathāSaSāg. xviii.4.310; 2 examination,
investigation वयं तत्त्वान्वेषाम्यधुकर हताः Śāk. 1.23; 3 act of seeking एषणा
लोहवाणे स्यादन्वेषे त्वनुपूर्वकम् ViśvaLoK. 106.40.

अन्वेषक (anv-eṣaka) *adj.* 1 who searches or looks for एष्यन्त्यन्वेष्का-
स्तस्या रामदूताः ख्वंगमाः Rāmā. iv.61.11; कुमारः प्राह तातस्यान्वेष्क्यु
नरेष्वहम्। इहागत्य निवृत्तेष्वप्रतो गन्तुं समुत्सहे SamarāSañ. 7.265 [अन्वेष्को
मार्गयिता विचेता गवेपकश्चातुपदीक्षकश्च ŚabdaRa. (Vā.) 3202]; (used as noun)
(one) who searches इत्युक्तेऽन्वेष्के रूपवती पितरमन्वेधात् KathāSaSāg. xviii.
4.314; अन्वेष्का गृहं प्राप्ताः गोविन्दस्य खशेशितुः RājTa. (Jo.)836; 2 who
examines or investigates पूजां संत्यज्य गमनं शूलं चाकस्मिकं प्रभोः। सहेतुं
विदन् शूरो वृत्तान्तान्वेषकोऽभवत् RājTa. (Ka.) 5.54; (used as noun) (one) who
investigates प्रालेयसंघातशिलासभायामन्वेष्कैरेक्ष्यत राक्षसेन्द्रः RāmC. 23.5.

अन्वेष्कजन (anveṣaka-jana) *m.* person who searches प्रतिपद्यतिसत्त्वं
प्रधावन्निरन्वेष्कजनैरन्तर्ब्याकुलीभूतेव राजधान्यापि मुहूर्तमेकं वधुम् UdaySuKa.
107.7.

अन्वेषण (anv-eṣaṇa) *n.* 1A act of searching or finding 1Aī act of
searching (for hunting etc.) B act of searching (as a characteristic of juncture
or division of drama viz. development (garbhāsandhi)) 2A examination
B asking, inquiry 3A act of seeking, i.e. aiming at 3B act of seeking 3C act of
accomplishing or obtaining 4 act of looking after or protection
5 knowing or ascertaining 1Aī act of searching or finding out दम्पती ...।
दूतीं प्रस्थापयामास नैपधान्वेषणे नृप MahāBhā. iii.71.34; iv.24.9; करिष्यामि
प्रयत्नेन भ्रातुरन्वेषणं यदि। युयुधानमनन्विष्य लोको मां गर्हयिष्यति MahāBhā.
vii.102.12; xiii.52.39; (सीतायाः) तस्या हन्वेषणे श्रीमन्निप्रमेय यतावेह Rāmā.
iii.59.16; Rāmā. (Gorr.) iii.68.9; सिद्धार्थं शंस मां तस्मै (भरताय) ...।
मैथिल्यन्वेषणं चैव Rāmā. vi.113.9; तदा प्रभृति वै भ्राता भ्रातुरन्वेषणे नृप।
प्रयातो नश्यति HariVarṇ. 3.22; ViṣṇuP. i.15.100; Vāyup. ii.4.155; BrahṁP.
3.24; भ्रातृधेदु विरतिर्भवेद् दृढतरा यस्य स्रगादी सदा। तस्यैवा यदि नास्ति
हन्त सुतरां व्यर्थं तदन्वेषणम् VijnāS. 52; नष्टस्यान्वेषणे कालं दद्यात्प्रतिभुवं
धनी BṛhaspSm. 112.76; SmṛtiCan. iv.348.14; विप्रोपितकुमारं तद्राज्यमस्त-
मितेश्वरम्। रन्ध्रान्वेषणदक्षाणां द्विपाममिषतां ययौ RaghuVa. 12.11; ŚuktiRā.
41.6; सौदर्यं पुनरस्य ग्रहणविफल्ये विनष्टा। तदन्वेषणाय प्रयतिष्ये Mālavikā.
1.6 (22); तत्खलु मन्त्रपत्रं सदन्वेषणाय ममयामारम्भः Vikramo. 2.19 (12);
त्वमभिज्ञोऽस्यस्य कर्मणः शक्तिमुक्तत्वात् (v.1. अहं हिरण्यकश्च तावद् द्वायशतं
तस्यान्वेषणं कर्तुं मन्दगतिव्यात्) PañC. 2.77(38)(252.5); किमयं ममान्वेषणाय
तातस्य ब्यूहः समायातः VāsaDa. 292.2; ईश्वरस्य निशादानां विलोक्य निशितां
पुरीम्। कुशलोऽन्वेषणस्याहमायुक्तो दूतकर्मणि Bhaṭṭi. 8.115; देवादेशविदानीमन्वेषणं
प्रति ... क्रियते यत्नः HarṣaC. 312.1; (अहम्) देवस्यान्वेषणाय दिक्षु भ्रमन्
... उपधाय वामभुजमशयिषि DaśKuC. 92.1; स्थितायास्तत्र ते पशुः पशताप-
समाकुलः। पुनरन्वेषणं साध्यं करिष्यति न संशयः PadmP. (Rā.) 98.99; प्रेक्ष-
णान्वेषणपृष्ठाख्यानानुपपन्नप्रयोगिताः। सामर्थ्यं चेति मन्त्राणां विस्तरः प्रायिको मतः
TantrVā. 416.10 (on ii.1.32); वेलातटे जलनिधेरपि ते विनिद्रमन्वेषणाय समये
गमितः कपीन्द्रैः ĀścaCū. 6.19; मम प्राणाधिके प्रिये ...। तवैवान्वेषणं कृत्वा
भ्रमामि जगतीतलम् BrahṁVaiP. i.10.33; i.10.42; राजा ...। उत्थायान्वेषणं
च्छेदं मेषयोः ViṣṇuDhaP. i.135.7; प्राणहिता यकाः। हृष्टैकेका च सार्याभिः
द्वितीया न कचित्तुनः। अन्वेषणं प्रयत्नेन विधाय निजमन्दिरे। समर्पय Bṛ-
KathāK. 68.47; 138.12; 153.8; गुणानां त्वेदिदीयानामन्वेषणमनर्थकम् BṛKathā-
ŚioSañ. 22.79; लक्षणा। न च प्रयोजनमवगमयतः शब्दस्य बाधकयोगः।
तथाभावे तत्रापि निमित्तान्तरस्य प्रयोजनान्तरस्य चान्वेषणनावस्थानात् Loc. 54.26
(on 1.20); अन्वेषणाय तस्यास्तर्कयन्त्रवस्थितिं त्रिविधमन्दिरेषु ... अवतसे (राजा)
UdaySuKa. 74.23; 101.2; 107.24; अन्वेषणे सुररिपोयत्नस्तृणं विधायतम्
RāmāMañ. 175.2; नारदस्तु प्रतिज्ञाय तस्या अन्वेषणाय वै। जगाम BṛDharmaP.

1.41.15; सनत्कुमारस्यान्वेषणायाटोऽटवम् । एको भेदत्रिहंस जगाम परिवत्सरः
TrīṣaSaPuC. iv. 7.147; इत आरभ्य ... तद्वातोन्वेषणं तदधिरयति वसन्तकः
इति वत्सराजोक्तिं यावदन्वेषणम् Kāvyaṇu. (He.) 398.13. SāhiDa. 300.11; याम्
अन्वेषणे DhātuPra. 10.288 (147.6); अहमपि तस्यैवान्वेषणाय प्रवृत्तासि
GopāKeCan. 133.20; प्रातरन्वेषणे पूर्वप्रतोलीद्वारि दूरतः । दय्यमाणपसत्यानो
भस्तराशिरदृश्यत PāṇḍaC. 2.114; चेदो दय्यो मुनेरन्वेषणाय प्रेषिता ह्यपम्
SamarāSaṁ. 4.638; विपादः ... । ज्येष्ठमध्यकान्तिषु स त्रिष्य कथ्यते बुधैः ।
सहायान्वेषणोपायचिन्तादि ज्येष्ठतो भवेत् BhāvPra. (Śā.) 22.3(1); व्याधिच-
वन्धुशुक्रग्रहणेव्यन्वेषणे च नटस्य । प्रस्थानाद्विपरीतः गोकुनः शस्तः प्रवेजे
च ŚārngPa. 2757; न हास्य (आत्मनः) घटादेरिवान्वेषणे युज्यते Taitv-Prakā.
193A.12 (on iii.4.34); निर्मुच्य सर्ववाससि स ददशाय कुत्रचित् । पश्चान्नोय-
ते यालं तथैवान्वेषणं व्यधात् (नृपः) KathāKa. 4.113; ततोऽन्य-पुत्रसाहसं
तेषामन्वेषणे गतम् । अद्यापि न निवर्तन्ते BallāC. 49.1; यत्र तपोवनादो
ब्राह्मणस्यान्वेषणं कर्तुमुचितं तत्र गत्विनं प्राप्नुहि ŚivārkaSaDī. 1479.22 (on
1.3.34); इन्द्रेण गवामन्वेषणाय सरमा नाम देवशुनी प्रेषिता Śāy. on RV.
x.108.1; न नागराजनिलये मेऽन्वेषणं कुर्वतध्रुवोऽगारमगतः सुरपतिः Manmatho.
4.1 (641.5); [मासान्वेषणयोर्मार्गः AnekāSa. 220; AnekāK. 109; Abhidhā-
RaMā.5.21; TrikaŚe. iii.3.66; मार्गो मृगपदे मासि सांख्येऽन्वेषणोऽध्वनि Vajja.
217.46; AnekāSaṁ. 2.40; ViśvaPra. 26.25; MediK. 23.15; AnekāTi. 2.223;
NānārthMa. 289; ŚabdaRa. (Vā.) 3966; मार्गयः ... याश्चान्वेषणयोरपि DharK.
664; MediK. 52.72; NānārthMa. 603; ŚabdaRa. (Vā.) 4297; श्राद्धार्थं
ब्राह्मणान्वेषणे स्यादन्वेषणा ParyāṣaRa. 809; MediK. 23.16; ŚabdaRa. (Vā.)
3965; NānārthSaṁ. i.130.1021; ŚabdaRaSaK. 114.12; अन्वेषणान्वेषण-
मार्गानि संवीक्षणं स्यान्मृगणा मृगश्च । गवेषणम् KośaKaTa. 2.737; मार्गः
स्यात्थि मासेऽपि तथैवान्वेषणेऽपि च ŚabdaRaSaK. 61.3; । AII act of searching
(for hunting etc.) सिंह अण्डि भो गच्छान्वेषणं किञ्चित् सन्तम् ... तद्वद्व्यप-
शृगालोऽन्वेषणं कुर्वन् कण्ठि समीपवर्तिनं ग्राममासादितान् PañcT. (Kos.) 4.33
(10) (214.20); Pañcā. 236.24; पशूनामन्वेषणेऽस्मिन्प्रयोगः Hitops. 230 (3);
(वज्रमुकुटः) मृगान्वेषणाय कौतुकवशाद्धनं प्रविशेय VetaPañ. (Jam.) 14.10;
1B act of searching (as a characteristic of development juncture or division
of drama viz. garbhasandhi) उद्भेदस्तस्य बीजस्य प्रान्तिप्रप्रविवरे वा ।
पुरुषान्वेषणं यत्र स गर्भ इति संज्ञितः NātyaŚā. 1941; Kāvyaṇu. (He.) 397.4;
397.25; गर्भस्तु दृष्टनटस्य बीजस्यान्वेषणं मुहः DaśRū. 1.36; BhāvPra. (Śā.)
209.22- (7); PratāYaBhū. 110.14; RasāSu. 225.8 (3.49); एव स्वर्गभूदे-
प्रवादरूपस्य बीजस्यान्वेषणाद्वर्षसंधिः PratāYaBhū. 175.10; 2A examination:
investigation हते तु रुधिरं दृश्यं व्याधिग्रस्तः क्रूरो भवेत् । लला भवति
दट्टेयु एवमन्वेषणं भवेत् ParāSm. 9.50; वृत्तान्तपर्वसंवासी च वैदसत्र
प्रमाणमप्रतिपद्यमानस्तुतौ सत्यत्वाज्ञानान्वेषणमर्हति TantrVā. 27.8 (on i.2.10);
प्रमाणान्तरमूलत्वादस्यार्थस्य तदनुसार्यन्वेषणं कार्यम् BalaKri. i.292.19 (on 2.284);
प्रमाणं च मानेन विपये बोधितेऽन्वेषणं पुनः । कार्ययुक्तयोः कश्चिद्वद्वट्टम्
BrĀraUBhVā. (Sambandha.) 848; स्फुटतरं भासमानं नीलसुखादिप्रमाणान्वेषणार्थेन
पारमार्थिकप्रमात्रात्मन इह उपदिश्यते PratyaBhiVi. i.35.1 (on i.1.1); ईदृशं न
युज्यते राजन् सत्यस्यान्वेषणं कलैः RājTa. (Ka.) 4.101; 'तेजसा सोम्य शुद्धेन
सन्मूलमन्विच्छ' इत्याद्याः श्रुतयः ... मूलस्यान्वेषणं दर्शयन्तः ... जगत्कारणं
दर्शयन्ति PrakaVi. 85.20; शास्त्रमेव मूलम् । ननु तदपि कथं मूलम् ।
यत्ने नान्वेषणेऽप्यनुपलब्धेः TantrRaha. 39.16; स्फुटतरं भासमानाः ये
नीलसुखादयस्तपोऽं प्रमाया अन्वेषणेन किमूला इति विचारणेन परप्रमातुः प्राप्तिः
Bhāsk. i.34.21 (on i.1.1); 2B asking, inquiry अन्वेषणं 'कोऽसि कतमोऽसि'
इति ŚābaBh. 435.4 (on ii.1.32); अनुसृत्यत्वेन सम्यगन्वेषणे कौतः । मूलाभावत्र
विज्ञातं भवेद्वाद्यकवाचकम् TaitvSaṁ. 2869; मुनिः ... आगतोऽन्वेषणं कर्तुम्
Hastyāyur. 6.14 (1.1); 18.1 (1.1); एषण्यान्वेषणं कर्म ब्रणालस्याविकलितम्
Hastyāyur. 357.19 (3.1); [अन्वेषणे च परीष्टिः AnekāK. 175; परीष्टिः ...
अन्वेषणे MediK. 38.48; ŚabdaRaSaK. 89.19; KośaKaTa. 2.4559]; 3A act of
seeking, i.e. aiming at यदि नाम वदरमात्रं किमपि विद्यते किं तस्यान्वेषणेन
... फलं विजिज्ञासितुः स्यात् ChāndoUBh. 474.1 (on viii. 1.2); 507.6 (on viii.
7.1); अन्वेषमाणाः किं तत् यन्नित्यं विजिज्ञेयमिति तत्प्राप्त्यर्थं यथाकामं यन्तित्यादि
इत्येवं तदन्वेषणं कुर्वन्तः ... आचार्यमुपजग्मुः PrasnaUBh. 238.17 (on 1.1);
ततः पदं तत्परिमाणमिति यस्मिन् गता न निवर्तन्ति भूयः (यस्य) Śāp. (Śāp.) 435.10
तत्परिमार्गित्वम्, परिमाणम् अन्वेषणं ज्ञातव्यमित्यर्थः GītāBh. (Śāp.) 435.10
(on 15.4); VīraMi. (Bhakti.) 159.30; नास्यात्मनः पर्येषणम् अन्वेषणं गच्छेत्
प्रत्यर्थियु प्रतिपक्षभूतेदेहेन्द्रियादियु देहेन्द्रियतत्त्वमनोनामत्वेन न गृहीयात् SanaBh.
267.2 (on 2.46); सर्वसंन्यासपूर्वकम् । आत्मनोऽन्वेषणं साक्षादापस्तव्योऽब्रवीन्मुनिः

BrāraUBhVā. (Sambandha.) 221; पारिव्राज्यस्वरूपक्रमं नो ब्रूहीति नारदेन
 प्रार्थितः परमेष्ठी ... संसारातिनिवृत्त्यन्वेषण इति निश्चित्य नारदम् .... आह
 पितम्हः NāraPaU.2; तत्किं ब्रह्माति श्रुतिवन्धनेषण ... ब्रह्मवृत्तिः प्रमर्जति
 ŚivārkaMaDi. i.105.22 (on i.1.2); 3B act of seeking कार्यस्यान्वेषणं विरोधः
 स्पत् RasāSu. 233.20 (3.70); केशसंयमनकार्यस्यान्वेषणादिबोधः SāhiDa. 319.6;
 गेयम् अविच्छेद्याम् । ... अविच्छेदा अन्वेषणम् SiddhāKau. 370B.17 (on
 vi.4.106); अस्त्यस्तस्य कार्यस्य विरोधोऽन्वेषणेन मन्वेत् SāhiSā. 1.104;
 3C act of accomplishing or obtaining प्रात्यहिकस्य सुदुःखस्य निराकरणवदेव
 तेन घनादिना दुःखनिराकरणस्य चेष्टनादन्वेषणादित्यर्थः SāmikyPraBh. 8.13
 (on 1.3); 4 act of looking after or protection अर्ता यत्नेन संरक्ष्याः ... ।
 तेपान्त्वेषणे कार्यं पानाग्राहयनासौः Mānaso. i.19.138; 5 act of knowing
 or ascertaining अन्वेषणं निःसंपादितस्मिन् जनेऽस्तीत्यवधारणम् SmṛtiCan. iv.
 424.16.

अन्वेषणकाय्या (anveṣaṇa-kāmyā) f. [Inst.] with an intention of or desire for searching गते पुत्रे नृपः ...। प्रेरयामास दूतान्स्वांस्तस्यान्वेषणकाय्या DevīBhāṣ. vii.15.58.

अन्वेयणकारण (anveṣaṇa-kāraṇa) n. cause of searching शैलेन्द्रकन्या
तं विष्णुं जगतां परिपालकम्। संबोध्य कथयामास तवान्वेयणकारणम् Brah-
VaiP.iii.15.12.

अन्वेषणकारिन् (anveṣaṇa-kārin) *adj.* who is carrying out a search
न हृष्टस्तस्को राजन् मयान्वेषणकारिणा BṛKathāK. 63.67.

अन्वेषणक्रम (anveṣaṇa-krama) *m.* order of searching as a characteristic of denouement or conclusion (*nirvahanasandhi*) ग्रन्थं कथ्यतेऽस्माभिः कार्यस्यान्वेषणक्रमः SāhiSā. I.104.

अन्वेषणक्लान्त (anveṣaṇa-klānta) *adj.* tired or exhausted because of searching क्वचिद् ... (अन्वेषणक्लान्तहरिशकुलमलरन्ध्रोन्मितैः ... मौक्तिकैः स्तवकिततलम् ... अम्भोनिधिमपश्यम् TilaMañ. 121.21.

अन्वेषणगुणगान (anveṣaṇa-guṇagāna) *n.* act of praising the qualities of seeking, i.e. aiming at अन्वेषणगुणगाने कृते तामिः एतदेवात्तम् AṇuBh. 257.19 (on iii.3.50)

अन्वेषणतत्पर (anveṣaṇa-tatpara) *adj.* 1 intent on or engaged in seeking बुद्धमयंपतिं प्राप्य न्यायान्वेषणतत्परो। उभावपि ह्यं प्राप्ता पुनः ज्ञानकपिञ्जरी PañcT. (Kos.) 3.89(163.16); 3.111(167.19); 2 intent on or engaged in searching कथं मे सहवराश्चिरयतीति तदन्वेषणतत्परस्तदप-
पक्त्वयुनुरागेन सुवर्णसिद्धः प्रस्थितः PañcT. (Kos.) 5.30(46) (243.1); (रामः)
तदन्वेषणतत्परः। सुग्रीवाद्यैरल्पमेव विचारं कृतवान् = SivaP.iv.31.5
(386A.7)

अन्वेषणपर (anveṣaṇa-pāra) *adj.* [*f.* -ā) *intent on or engaged in searching* सुवर्ण्य ...। न उच्यं तेन भूपालः अन्वेषणपरं च SkandP. vii (3). 264; भगवदन्वेषणपरादि विद्यापरगणादकल्पितं त्वदर्शनेन दृश्यमानः कतिपयान्चिद्विनाश्यापयम् TīlaMañ. 395.2; सीता हता... रावणेन। अन्वेषण-परस्तस्याः किञ्चिच्छायां पुरीमयात् ŚivaP. iv.31.4 (386 A.6); ज्येष्ठपत्नी ...। 'यत्र कुत्र शिरसि जीवहर्मानि ... तानि सर्वाणि चिन्ति यान्तु' ...। अन्वेषणी नृपद्वयान्वेषणपरामभवत् ŚaṅkaVi. (Ā.) 245.18.

अन्वेषणपरायण (anvेषण-parāyaṇa) *adj.* devoted to searching or

अन्वेषणपरिश्रान्तः (anveṣaṇa-parīśrānta) *adj.* fatigued or exhausted
because of searching अन्वेषणपरिश्रान्तः स दर्शो महामयाः। साधुं हतं प्रसेनं
तम् VāyuP.ii.34.38.

अन्वेषणप्रकार (anveṣaṇa-prakāra) *m.* procedure or manner of investigation भर्तादीनां त्विदानीं सामान्येनाविज्ञातकर्तृकवर्धनप्रत्यावर्धनप्रकारमाह
 २१२११ (on २.२८४)

अन्वेषणप्रयास (anveṣaṇa-prayāsa) m. effort for searching स
 ॥ अन्वेषणप्रयासः कियते UdaySuKa. 120.18.

अन्वेषणभूमि (anveṣaṇa-bhūmi) f. matter or subject of searching
यदाहोद्धत-यासावन्वेषणभूमिरयमष्टिरवयवमिति तद्धेतुं व्याख्यानं लक्ष्यविरुद्धम्
Abhin. Pk. iii. 28. 17 (on 19.42)

अन्वेषणमति (anveṣaṇa-mati) adj. intent on obtaining सः यतिः ...
 YāSasCam. ii.353.2.

अन्वेषणरस (anvṛṣaṇa-rasa) m. desire for searching लक्ष्मण-अन्वेषण-
 रसैकहृदया ... रावणीयमुष्णानिगतस्ततो प्रमत्तौ ... श्यामप्रज्जितपादं जिह्वापुद्गलस्य
 हृष्यती UdaySaKa. 109.28.

अन्वेषणवत् (anveṣaṇa-va(n)l) *adj.* associated with, i.e. carrying out searching viz. development फलप्रधानोपायस्य प्रगुद्वित्रयश्च किञ्चन। गर्भो यत्र समुद्भेदो हासान्वेषणवान् मुहुः SāhiDa. 300.6.

अन्वेषणश्रम (anveṣaṇa-śrama) *m.* exertion of searching अनन्यस्रष्टु-मुचितं त्यक्तुं नेशोऽस्मि ते वपुः। को हि हस्तात्परित्यज्य कुर्यादन्वेषणश्रमम् BrKathāMañ. ix.2.514.

अन्वेषणहेतु (anveṣaṇa-hetu) *m.* [Dat.] for the sake of searching कपीन् प्रप्रेषयामास चतुर्दिक्षु ...। हनुमत्प्रमुखान् रामस्तदन्वेषणहेतवे ŚivaP. iv.31.6 (386A.8)

अन्वेषणहेतुक (anveṣaṇahetu-ka) *m.* cause of searching शिवा सभायां वै सर्वं शंकरं शंकरम्। ... संबोध्य कथयामास तवान्वेषणहेतुकम् ŚivaP. ii (4).4.47 (197B.7)

अन्वेषणा (anv-eṣaṇā) *f.* [P. iii.3.107; Vār. 2 on P. iii.3.110] 1 act of searching 2 act of asking, inquiry 3A act of seeking B act of seeking, i.e. aiming at 4 act of knowing or understanding 5 act of looking out or considering 6 the word or expression *anveṣaṇā* 7 examination or investigation 1 act of searching or fining out यत्रात्रे ब्राह्मणस्यान्वेषणा तदेनमर्थं ChāndU. iv.1.7; यद्येवं कर्तुमन्विच्छति कर्तुमन्वेषणा अत्रापि प्राप्नोति MahāBh. ii.15.6 (on iii.1.7); यत्र ब्राह्मणस्य ब्रह्मविद एकांतेऽरण्ये नदीपुलिनादौ विविके देशे अन्वेषणा अनुमार्गणं भवति, तत् तत्र ... गच्छ ChāndU. 208.7 (on iv.1.7); अन्वेषणा विधेरस्य क्रियते क्वापि शंकर BrKathāK. 99.26; 154.8; कलिषाः ... जले मग्नस्य ... अहेः कुतोऽन्वेषणा SubhāRaK. 40.1; [पर्येषणा परीष्टिः] अन्वेषणा च गवेष्णणा AmaK. 1416; KośaKaTa. 1.5650; KalpaK. 81.111; मार्गणा तु गवेष्णणा। पर्येषणा परीक्षा च मृगणान्वेषणा Vajja. 93.121; NāmMāli. 390; श्राद्धाय ब्राह्मणान्वेषणे स्यादन्वेषणा ParyāSaRa. 809; मार्गः परीष्टिरन्विष्टं मृगणान्वेषणा तथा। पर्येषणा चान्वीक्षा च ŚabdaRa. (Vā.) 2514; मार्गः ... अध्वान्वेषणमासमिदामु KośaKaTa. 2.4086; 2 act of asking, inquiry अर्थेन तु समोऽनर्थो यत्र लभ्येत नोदयः। न तत्र विषयः कार्यः (v.l. [तत्रा]न्वेषणा कार्या) खरकण्डवितं हि तत् MahāBhā. iii. 34.64; सर्वत्रैव विशिष्टविधानोत्तरकां किं प्राप्तं किं न प्राप्तमित्यन्वेषणायामप्राप्तमात्रविषयोपसंहारात् विधिर्भावनाधात्वर्थयोरनुवादः TantrVā. 494.15 (on ii.2.16); 3A act of seeking पारंपर्यतोऽन्वेषणा बीजाङ्कुरवत् SāmkhyaPraSū. i.122; (निक्षेपस्यापहृत्तरमनि-क्षेपारमेव च। सर्वैरुपायैरन्विच्छेत्)। 'अन्वेषणा' तत्त्वपरिज्ञाने यत्नः सर्वप्रमाण-व्यापारेण ManuBh. ii.164.22 (on 8.190); एषणा। पर्येषणा। अन्वेषणा। समन्वेषणा MahāVyū. 245. 871; 3B act of seeking, i.e. aiming at अन्वेषणा-विजिज्ञासयोः कर्तृत्वेनोपासको हि बुद्धिस्त्यः ŚrūtaPra. ii.35.25 (on i.3.13); 4 act of knowing or understanding सदसद्भयामनिर्वाच्यां तामविद्यां प्रचक्षते। वस्तुनोऽन्वेषणान्त(णा त)स्यां बाह्यामन्तरवर्तिनाम्(नः)। न युज्यते VibhvaVi. 29; 5 act of looking out or considering कः पुनरसीं ब्रह्मविशेषो यस्य तद्धितेन देवतोक्त्यन्वेषणाध्यायमित्यामिश्रापदेनोपनीयते TantrVā. 533.4 (on ii.2.23); 6 the word or expression *anveṣaṇā* युक्तकरणे घट्टिवन्दिविधिष्य उपसंख्यानम्। इषेरनिष्कार्यस्येति वक्तव्यम्। अन्विष्यते अन्वेषणा MahāBh. ii.154.11 (on iii.3.107); KāśiVr. (on iii.3.107); इषेरनिष्कार्यां युज् भवति अन्वेषणा, पर्येषणा CāndVr. on i.3.90; JaineVr. 128.12 (on ii.3.89); कीर्तयतेरिषेक्ष किर्युद्ध भवति। ... इष गती। ... अन्वेषणा KātanVr. iv.5.86; DhātuPra. 4.21 (90.16); 7 examination or investigation, cf. अन्वेषणाकृते.

अन्वेषणाकृते (anveṣaṇā-kṛte) *adv.* for the sake of investigation or examination धनश्रीः ...। उक्ता च मां महाराजः प्रैषीदन्वेषणाकृते SamarāSañ. 4.657.

अन्वेषणातुर (anveṣaṇātura) *adj.* desirous, i.e. engaged in searching लक्ष्मणः ...। अतवीं पादपचास्यां वज्रामान्वेषणातुरः PadmP. (Ra.) 43.115.

अन्वेषणात्विता (anveṣaṇānvitā) *adj.* (f.) engaged in searching भटस्योरसि कामिनी। दृष्टा देवपुरन्धीयं भर्तुरन्वेषणात्विता YogVā. iii. 34.22.

अन्वेषणार्थ (anveṣaṇārtha) *m.* [Dat.] for the sake of searching or finding व्युत्पत्तिरतिरतिरस्यान्वेषणार्थं ... स्त्रीमण्डली हिण्डते स्म HariVi. 2.15.

अन्वेषणार्थम् (anveṣaṇārtham) *adv.* A for the sake of searching or finding out भीमः .... सात्यकिश्च ...। अन्वेषणार्थं पार्यस्य ...। प्रविष्टौ भारतीं सेनाम् MahāBhā. i.145*(2); iii.62.39; इन्द्रे जीवति मे कान्ते कथमन्यं करोम्यहम्।

अन्वेषणार्थं गन्तव्यं भया तस्य महात्मनः DevīBhāP. vi.8.23; ददौ तस्यै संदेशं पार्यैवात्मजा। अन्वेषणार्थमेवायस्य दयितस्य KathāKau. 8.70; B for the sake of searching (for recovering debt) कल्पित इति यावत् SmṛtiCan. iv.349.1; नष्टस्यान्वेषणार्थं तु देयं प्रतिपन्नेऽन्वेषणार्थं कल्पित इति यावत् SmṛtiCan. iv.349.1; नष्टस्यान्वेषणार्थं तु देयं

पक्षत्रयं परम् KātySm. 532; SmṛtiCan. iv.348.18.

अन्वेषणावस्था (anveṣaṇāvasthā) *f.* the state or condition of searching नाशावस्था अन्वेषणावस्था च यथारुचि गर्भे ... नियन्त्रनीया AbhinBhā. iii.28.12 (on 19.42)

अन्वेषणासहिष्णुत्व (anveṣaṇāsahiṣṇu-tva) *n.* the state of not being the bearer of examination or investigation नान्वेष्यं चात्र कारणमित्युक्तं तत्कस्यापि चोदिते प्रत्याह अन्वेषणासहिष्णुत्वात् NāiśkaSi. 147.3.

अन्वेषणीय (anv-eṣaṇīya) *adj.* [f. -ā] 1A to be sought B to be sought, i.e. to be aimed at 2 to be searched, to be found out 3 to be known or understood 4 to be looked after, i.e. to be cared 5 to be examined or investigated 6 word or expression *anveṣaṇīya*; 1A to be sought राजवाहनः ... आगतां प्रियवयस्यामालोक्य पादपमूलमन्वेषणीया लतेव बालवन्निष्क्रामतेति संतुष्टमनाः ... अपृच्छत् DaśKuC. 30.4; एकरूपं सामान्यं भक्षियादिषु त्रिव्यव्ययगतं ब्राह्मणेभ्यो व्यावृत्तं किञ्चिदप्रतिग्राहकत्वमन्यद्वा कर्मान्वेषणीयम् Śarka. 31.20; ततस्ततोऽप्यर्थक्रियाधिगमः परा(?)ऽन्वेषणीय इत्यनवस्था PramaVāBh. 4.11; संपिण्डानां तु सृष्ट्यन्तरसमाचारावन्वेषणीयौ ManuBh. i.452.8 (on 5.65); न वै कश्चिदतीन्द्रियोपाधिः प्रमाणसिद्धोऽस्ति यस्याभावे प्रमाणमन्वेषणीयम् NyāyKau. i.181.2; शुभाशुभास्तेः कालस्य प्रहचरो हि कारणम्। तस्मादन्वेषणीयं तत् कालज्ञानाय धीमता NāraS. 2 (8).13; किं तदित्येवमेव विद्यते यच्चतुस्रपत्तिष्यामन्वेषणीयम् PrakāVi. 243.19; एतेष्वधिकरणेषु नाध्यायादिसंगतिरन्वेषणीया TatvPrakā. 199B.11 (on iv.1.1); जीवादन्यत्र क्वचिदपहतपाप्मत्वादिसिद्धिरन्वेषणीया ŚivārkaMaDī. i.11.33 (on i.1.1); अन्ये च नियमास्तत्र तत्रान्वेषणीयाः NīmaSi. 20.4; 1B to be sought, i.e. to be aimed at (पदं तत्परिमार्गितव्यम्) परिमार्गितव्यम् अन्वेषणीयम् GītāBh. (Rā.) 599.24 (on 15.4); अन्वेषणीय आत्मा स्यादस्वातन्त्र्यं तथात्मनः IśānSiPa. ii.1.38; 2 to be searched or found out कर्तुमिच्छति यः पुण्यं मम मूर्तिप्रतिष्ठया। अन्वेषणीयस्तथाचार्यस्तेन लक्षणसंयुतः PañcRā. (Ha.) i.2.11; दर्शनासिद्धे वस्तुनि युक्तिरन्वेषणीया NyāyRa. 553.9 (on 5(12).29); YuktiSneha. 102.32 (on i.1.5); त्वया ... दृष्ट्या त्रिषुपविश्ववर्तिनो युवानः तेषां मध्ये ... कथमसीं ज्ञातव्यः कथं चान्वेषणीयो विसंक्रा-भोगदुर्बिगाहेऽत्र त्रिषुवने UdaySuKa. 100.22; विनाशतत्कल्पना कल्पकल्पाविधया नियतकान्तरमन्वेषणीयम् BrahmsūBh. (Rā.) 124.13 (on i.1.1); 478.15 (on ii.2.9); (कृष्णः) आवाभ्यां समवेदनाभ्यामन्वेषणीयः GopāKecan. 133.8; निवृत्त्युपाय एवान्वेषणीयः प्रेक्षावता SarvaDaSañ. 16.873; न च ... सर्वत्रान्वेषणमन्वेषणीयम् NyāyKu. 72.18; न च स्थापितस्वरूपादिमत्प्रमाणमनादृत्य मानान्तरमन्वेषणीयम् NyāyPari. 167.5; अपि च स्वयं चेत्तत्र साध्यज्ञापनाय प्रवर्तते ततो दृष्टान्तरमन्वेषणीयम् NyāyPari. 254.3; दृष्टः क्वापि स केशवो ब्रजवधुमादाय काचिद्व्रतः सर्वा एव हि वक्षिताः खलु चयं सोऽन्वेषणीयो यदि। द्वे द्वे गच्छतः Subhāṣi. 100; उच्चारणं न प्रयोजकम् ... तत्र प्रयोजकाक्षणे अन्वेषेव किञ्चित् प्रयोजकमन्वेषणीयम् PūrvottaVāNaMā. 266.7; द्वित्रेषु दिनेषु मनोविनोद-साधनमन्यत्रान्वेषणीयम् RasSa. 227(1); 3 to be known or understood रुद्रवित्त्वत्र प्रयोगे एकशेषोऽन्वेषोऽन्वेषणीयः KāvyaśānSūVr. (on v.2.163.19); 74.7 (on v.2.54); अतो वै ब्रह्मैस्वरूपेण तदुपादेयत्वात्संभवात् तत्त्वस्वरूपमुपादानं किञ्चिदन्वेषणीयम् GovīBh. 91.5 (on ii.1.5); 4 to be looked after, i.e. to be cared अन्वेषणीयाः स्वयमेव तावत्पजाः PāṇḍaC. 13.1109; 5 to be examined or investigated नात्र जल्पमार्गवत् पुरुषप्रतिष्ठा अन्वेषणीया SmṛtiCan. iii.57.5; अन्वेषणीयं किमाहते ते तत्त्वम् ŚivLi. 22.59; 6 the word or expression *anveṣaṇīya* छिन्नं भिन्नं मृतं नष्टम् ...। इत्याद्यात्र वदेच्छब्दान्। ... ब्रूयत्... नष्टमन्वेषणीयं च ŚivU. 7.83.

अन्वेषणीयचरण (anveṣaṇīya-carana) *n.* foot which is to be sought after भगवानरविन्दनामः ...। तस्मिन्त्यौ परमहंसमहामुनीनामन्वेषणीयचरणौ चलयन्सहश्रीः BhāgP. iii.15.37.

अन्वेषणीयत्व (anveṣaṇīya-tva) *n.* 1 the state of being what is to be searched or found अन्तरङ्गज्ञापकाभाव एव बहिरङ्गस्यान्वेषणीयत्वात् NyāySu. (Ja.) 10 B.2 (on i.1.1); 2 the state of being what is to be obtained विशिष्टब्रह्मण एव संशयेन विशिष्टाज्ञाननिवृत्त्यर्थं विशेषोपारोगेणैव ब्रह्मज्ञानस्य अन्वेषणीयत्वत् JñānBiPra. 27.4.

अन्वेषणोपाय (anveṣaṇopāya) *m.* means of searching or finding किमन्यमन्वेषणोपायमासूत्रापामिती समुचितानुष्ठानमूढः ... विहंगकोलाहलममृगयम् UdaySuKa. 30.22.

अन्वेषत् (anv-eṣat) *adj.* [f. -ati, -anti] 1 searching, looking for, finding वैदर्भी विचरत्येका नलमन्वेषती तदा MahāBhā. iii.61.9; iii.61.32; अन्वेषन्तो नलं राजन्नाधिजग्मुर्दिजातयः MahāBhā. iii.67.21; (राघवयोः) तयोरन्वेषतेतव

सर्वं तद्वनमोजसा। संजज्ञे विपुलः शब्दः Rāmā. iii.65.12; अन्वेष्टप्रतिरयो
लोकान्तर्गतं कष्टकः BhāgP. iii.18.23; त्वद्भ्रातृपुत्रं नष्टे मृगयायां तु तन्मनाः।
अन्वेष्टेनैव वनं माता दावाग्निं सा प्रवेक्ष्यति BhāgP. iv.9.23; ततो द्विजा
गते देवे मत्वा तं शंकरं विभुम्। अन्वेष्टेनोऽपि यत्नेन न चापश्यन्त
ते PadmP. v.17.78; राजा प्राह ... दुहितेयम् ... श्रीमते नामतः। प्रदानसमयं
प्राप्ता वरमन्वेष्टी ŚivaP. ii.(1).3.14 (39A.16); विधिना गजचारिणः। प्रेषयामासुः
...। अन्वेष्टद्विर्वने नागानथ दृष्टं तु तैः पदम् Hastyāyur. 4.10 (1.11);
2 seeking गतिर्गङ्गा तु भूतानां गतिमन्वेष्टां सदा AgniP. 110.2.

अन्वेष्टुः (anveṣa-duḥkha) *n.* grief or pain of searching ततः प्रभृति
न भ्रातुः कनीयान् मार्गमिच्छति। अन्वेष्टुः खामाप्नोति तेन तत्परिवर्जयेत् PadmP.
v.6.12.

अन्वेष्टमाण (anv-eṣamāṇa) *adj.* [f. -ā] 1A seeking, i.e. aiming at ते
हृते ब्रह्मपरा ब्रह्मनिष्ठा परं ब्रह्मन्वेष्टमाणः PraśnaU.1.1; अन्वेष्टमाणः किं
तत् यन्नित्यं विज्ञेयमिति तत्प्राप्त्यर्थं यथाकामं यतिष्याम इत्येवं तदन्वेष्टणं
कुर्वन्तः PraśnaUBh. 238.16 (on 1.1); ते हृते भारद्वाजादयः ... परमार्थं ब्रह्म
अन्वेष्टमाणः ... प्रतिपेदिरे VedāntKa. 187.9 (on i.3.38); 1B seeking सर्वेष्वेव
भूतानाम् ...। गतिमन्वेष्टमाणानां नास्ति गङ्गासमा गतिः KūrmaP. 354.15
(1.37); SkandP. ii(8).6.103; SīmhāDvā. 129.7; 2 searching, finding out,
looking for (एकलव्यम्) तं ततोऽन्वेष्टमाणस्ते वने ... ददृशुः पाण्डवाः
MahāBhā. i.123.22; ix.29.6; सोऽन्वेष्टमाणः कान्तेयान् पाश्र्वात् ...। दृष्टं
धनुरनामयं कारयामास MahāBhā. i.176.9; (नलस्य) तस्य माम् ... विद्धि
भार्याम् ...। अन्वेष्टमाणं भर्तारम् MahāBhā. iii.61.49; अन्वेष्टमाणं भर्तारं
नलम् ... विचरामीह दुःखिता MahāBhā. iii.61.81; iii.107.16; अन्वेष्टमाणस्ते
सर्वे यानराः सर्वतो दिशम्। न सीतां ददृशुर्वीराः Rāmā. iv.47.4; हयमन्वेष्टमाणस्ते
समन्ताद्व्यखनन्हीम् HariVarh. 10.21.2* (1); BhāgP. ix.8.9; जम्बुकदण्डदेवोः
नाम्। स कदाचिदाहारमन्वेष्टमाणः क्षपामासाद्य ... नारं प्रविष्टः Tamrākhyā.
26.22; सलिलमन्वेष्टमाणः ... पर्यटन् ... सितं मार्गमन्वेष्टात् Kād. 121.13;
गवाधुराङ्गितो देशः पदमित्युच्यते तेन ... विवित्तिस्तं पशुं पदेनान्वेष्टमाणः
अनुविन्देत् BrāraUBh. 115.18 (on i.4.7); स पार्थिवः। यत्नेनान्वेष्टयामास
विधाभिन्नाश्रमम् ...। अन्वेष्टमाणेन तेन भूमिभूता ... संहृष्टं नीलदुग्धकन्दम्
SkandP. vi.4.5; उत्तरं सलिले तत्र यावदप्यसह्यम्। अन्वेष्टमाणो घर्षणीं
नावापं ताम् DevīBhāP. iii.2.18; एकैवाहमन्वेष्टमाणो पदमस्ति नानिमं भवतीनाम्
GopāKeCan. 99.9; 125.28; भीमो नृपः ... प्रस्थाययामास बहून् द्विजैर्नान्।
... अन्वेष्टमाणः पृथिवीमशेषां ते वज्रम् Nalābhyu. 8.23; शशस्य भूभृत्सि
तदेवंलक्षणमरण्ये. पतितमन्विष्य लब्धुं शक्यम् तदन्वेष्टमाणस्य ... यथोक्तविहनुक्तं
काष्ठशृङ्गान्तरादिदिशेन शशभूमिदम् इत्यनुमोऽस्ति PūrvaVaNaMā. 356.18;
विदारण्यनामभिराचार्यवयैः ... श्रियम् ... निवेष्टितुं कर्मिस्तदनुक्तं पुरुषप्रकाण्ड-
मन्वेष्टमाणरुपमा AnandRa. 1.45 (14); 3 waiting for नारी ...। मार्गमन्वेष्टमाणो
सा प्रियस्य ... मरणं गता BhaviP. 447. A. 32 (iii) (2).20.8)

अन्वेष्टयत् (anv-eṣayat) *adj.* [f. -antī] 1 searching, looking for, finding
out क्रशवन्तं गिरिवरं विन्ध्यं च गिरिमुत्तमम्। अन्वेष्टयन्गिरिश्चातः स ददर्श
महामनाः। साधं हतं प्रसेनम् HariVarh. 28.20; BrahmāndP. ii.71.39; BrahmP.
16.31; अथासौ ... तस्य पदपङ्क्तिमन्वेष्टयन् केषिद् ग्रामम् ... प्रविष्टः
PañcT. 1.55(32) (50.10); Pañcā. 26.12; लब्धं प्रति मार्गमन्वेष्टयन् सागरं प्रति
भूमौ शेते इति भूशयः ViṣṇuSaBh. 94.16 (on 80); न मयान्वेष्टयन्त्यापि सा
आर्या समासादिता TāpaVa. 6.0(10); यदि न लभेद्विभूशत्रवेष्टयन् जनना
संस्कारेण ... तपसा युक्तः पात्रम् PārāSū. 59.28; कल्पप्राप्ते तदा सिद्धस्तस्य
कन्या सुमध्यमा वरमन्वेष्टयन्ती सा, न प्राप्तस्तु तया मतः VarāP. 162.16;
यं चाण्वेष्टयन्निरुभूतः ... परिकलेशः ... अस्माभिः स नास्ति ... कुमारः
TilaMañ. 189.17; बालर्षणशालासु परशुदाशत्रििकादीनृपकरणात्तन्वेष्टयन्तीम् ...
बन्धुसुन्दरीमपश्यम् TilaMañ. 307.16; 352.22; अन्वेष्टयस्तु तं जारं विज्ञातं
दृष्टे मुनिः BrahmP. 87.54; क्वचिदेवं कुरुस्तं प्रिययापङ्क्तं हरिः। अन्वेष्टयतु पात्रो
विप्रलब्धः प्रियागणैः PadmP. iv. 83.49; (व्रतम्) दमयन्त्या पुरा कृतम्।
नलमन्वेष्टयन्त्या ... हृष्यो हृष्टो नलस्तथा GaneP. 1.70.5; अन्नपानादि दैवादलोच
किंचन। इतस्ततोऽन्वेष्टयन्ध सार्धवाहः स्वयं ततः। ईसांके घृतम् TriṣaSaPuC.
i.1.138; (ब्राह्मीसुन्दरीभ्याम्) मुहुरन्वेष्टयन्तीभ्यां ताभ्यामथ तयास्थिताः। उपाकञ्जि
कथयितुं सः (मुनिः) TriṣaSaPuC. i.5.786; न नन्दः प्राप तच्छिन्नं नित्यमन्वेष्टयन्ति PariPar.
PariPar. 7.44; पतिः ... मम। ... न चापस्यपूर्वपुत्रनिधीनन्वेष्टयन्ति PariPar.
10.18; अथ तेनृपादेशकारिभिः ... अन्वेष्टयन्तिः ... मन्वेष्टिर्षणी ... आस-
दिता Pañcā. 68.6; (नरवाहनदत्तः) अन्वेष्टयन् यदा नैव लभते स्म कुतोऽपि
ताम् (मदनकञ्चुकां)। संतेपे KathāSaSāg. xiv.1.10; एकैवाहं नागुदृष्टो द्वितीयः
... सख्यः प्रापोऽन्वेष्टयन्त्यो लतासु तूर्णं मार्गं माधव प्रापयाद्य GopāKeCan.

100.4; 109.20; नरं राज्यवरं कथितं तेयान्वेष्टयता बहिः। गत्वा सोऽमरसेनाख्यः
कुमारः सहस्रयुतः PārāSūC. 7.112; पुत्रकण्ठानां तमसि तत इतः स्तोममन्वेष्टयन्त्याः।
कस्याश्चित् स्वस्तरुण्याः ... कीर्तिग्योस्ता त्वदीया क्षणमकृतं मुदम् Ekāva.
3.1 (355) (116.12); 8.6 (13) (213.8); अन्वेष्टयन् दित्तिस्तद्विषाणोऽहमाचार्य-
सार्द्धीपिनिसुवृत्तम्। ... प्राञ्चं महाशङ्खमिहान्वेष्टयन्तम् Yadava. 18.109; दम्भङ्गाङ्गम्-
शरीरसतीरहस्यमन्वेष्टयन्कष्टपिबुक् लसितोऽसि ŚāringaPa. 3777; MahāN. 3.70;
अन्वेष्टयन्ति न तामक्लोक्याम् UmāRā. (Vi.) 68; हन्त दाशरथिमन्वेष्टयतो
मम दशनमात्रेणैव सर्वतो विमन्यन्ते सनायकाः कपिवाहिनीसैनिकाः AdbhūDa.
8.7(3); त्वाभिहान्वेष्टयन्ती कूले कूले चरति सरसो हन्त लीलमराली BhramDū.
108; एषा काञ्चनमात्रा पुत्रवधुराधिपाना इतस्ततो विलीनाः सखीरन्वेष्टयन्ती
करतनां कलभगमनामानयति ŚrīgāSa. 64.(1); 2 seeking वृत्तिः कृता सा नृणां
यामन्वेष्टयतो प्रयाति सततं सर्वे समाप्तिं गुणाः ŚatTrayī. 352; ŚāntiS. 1.13;
राज्यमन्वेष्टयन्तस्यो चाणाक्यः कृतनिधयः BrKaṭhāK. 143.63; सा ... देवी
...। दयार जगतीमध्येऽन्वेष्टयन्ती स्वमीक्षितम् BrDharmaP. i.25.52; 3 waiting
for अथ तो (दावपि) ... कालमन्वेष्टयन्ती स्थिताः PañcT. 3.67 (18) (329.10)

अन्वेष्टयितुकाम (anveṣayitu-kāma) *adj.* desirous of searching or
finding out तस्माददेशात्तत्पदेऽशेषां प्रति निराशो निकटवर्तिनं ग्रामं नगरमाश्रमं
वाण्वेष्टयितुकामो निमित्तकृत्य दर्शनेन शोके शनैरुदवत्सम् TilaMañ. 245.2
अन्वेष्टयितुम् (anv-eṣayitum) *inf.* to search for, to look for, to find out
के तत्र शूराः संन्यासा जलेऽन्वेष्टयितुं हयम् PadmP. iv.38.33; स पार्थनाथप्रतिमाम्
... अन्वेष्टयितुमारेषे PrabaK. 85.10; अये किसलयचलनानुगतिरयमपक्रान्तवानेव
मम प्रियामन्वेष्टयितुम् UmāRā. (Vi.) 46(2)

अन्वेष्टयित्वा (anveṣayī-tvā) *ger.* [irr.] having searched for अन्वेष्टयित्वा
सर्वागान्द्विधासि नृणानिह। अतो दुष्पदिरिति ल्यातस्त्रिलोक्यां त्वं पविष्यसि
GaneP. ii.48.184.

अन्वेष्टयिष्यत् (anv-eṣayīṣyat) *adj.* who is going to search (भीमः) स
चिन्तयामास वने विनष्टमन्वेष्टयिष्यन् पतिमात्मजायाः Nalābhyu. 8.48.

अन्वेष्टिवार (anveṣi-cāra) *m.* spy who searches नूनं त्वामविशोक्तं
त्वनुसन्त्यन्वेष्टिवारा मुदा ... संयोजिनः GopāKeCan. 112.25.

अन्वेष्टित (anv-eṣita) *adj.* [f. -ā] 1A which has been searched सर्वां च
पृथिवी ...। अन्वेष्टिता च तत्सर्वं न च पश्याम पाण्डवान् MahāBhā.
iv.504*(3); बहुमत्स्योऽयं हृदः (v.1. Add. कदाचिदपि) स्वर्गभिरन्वेष्टितः
PañcT. 1.127 (8) (131.8); तौ गियाय च प्रसीयमा निजप्रावारेण सर्वज्ञिषु
निगमिपुरन्वेष्टितानंकमल्यमुन्दरीजीवितोपार्थिनः। अहं चित्रमायमवदम् TilaMañ. 380.14;
नाचदन्वेष्टितं भवेत्। ... न वारतिदिमासादिशोचनं सूर्यपर्वणं TanuSā. (K.)
16.28; 1B who has been searched अन्वेष्टितः प्रेषितपद्मानन्वेष्टितः तत्रादर्वगङ्गातेषु
(युवराजः) TilaMañ. 191.8; अन्वेष्टितापि शतशो महीशेन जर्जरपि। न हृष्ट्या
वनशाला सा MalliC. 2.287; मणिमन्त्रेण कोऽपि सार्वी निजपुरुषाय प्रेष्यान्वेष्टितः
KathāK. 70.1 [अन्वेष्टितं गवेष्टितमन्वेष्टितं मार्गितं मृगितम् AmaK. 2234;
ŚabdaRa. (Vā.) 3206; KoṣaKaTa. 2.596; KalpaK. 233.171; मार्गितं मृगितान्वेष्टितं
अन्वेष्टितगवेष्टितं Vajja. 209.98; मृगितं मार्गितान्वेष्टितान्वेष्टितानि गवेष्टितं
अन्वेष्टितगवेष्टितं Vajja. 209.98; मृगितं मार्गितं चान्वेष्टितं मृगितमित्यपि
AbhidhāCin. 1491; अन्वेष्टिते मतम्। गवेष्टितं मार्गितं चान्वेष्टितं मृगितमित्यपि
PārāNā. 1582; गवेष्टितोऽन्वेष्टितं स्यात् ŚabdaRaSak. 159.111; 2 sought out
कविः काव्यगुणैरेव शोभतेऽन्वेष्टितश्चिरम् El. xiii. 292.24 [अन्वेष्टितमार्गिते ŚabdaRa.
(Su.) 6.77]

अन्वेष्टितवत् (anveṣita-va(n)t) *adj.* who has searched सर्वतो दिशु ...

अन्वेष्टु च मनोरेषु स्थानेषु तामन्वेष्टितवान् TilaMañ. 251.23.

अन्वेष्टितव्य (anv-eṣitavya) *adj.* 1A to be searched, cf. अन्वेष्टितव्यविश्रामः
1B to be searched, i.e. to be obtained अन्यथा यत्र यत्र धूमः तत्राग्निरित्येव
स्यात्। इह तु कथमग्निना ध्वेतव्यम्। तस्यादिहापि धूमोऽस्तीति ज्ञानमन्वेष्टितव्यम्
TarkBhā. (Ke.) 38.11; 2A which is to be sought खदिरस्य सद्यमन्वेष्टितव्यम्
ŚābaBh. 1424.13 (on vi. 3.28); 2B who is to be sought पशुप्रावतोऽवश्यम्
मन्वेष्टितव्यः ManuBh. 1.285.8 (on 3.173)

अन्वेष्टितव्यविश्राम (anveṣitavya-viśrāma) *adj.* wherein the resort is to
be searched अरण्यमिदम् ... अन्वेष्टितव्यविश्रामम् HariVarh. 32.13.

अन्वेष्टितुम् (anv-eṣitum) *inf.* 1 to understand, to ascertain न च नीतिः

अन्वेष्टितुम् (anv-eṣitum) *inf.* 1 to understand, to ascertain न च नीतिः
सुनीतस्य शक्यतेऽन्वेष्टितुं परः MahāBhā. iv.27.8 (BhāBhāDi. अनुगन्तुम्)।
2 to search क्षिप्रं कर्मिदं सौम्यं नरसंघैः समन्ततः। सुख्यं संहितैरिहसत्त्वं
2 to search क्षिप्रं कर्मिदं सौम्यं नरसंघैः समन्ततः। सुख्यं संहितैरिहसत्त्वं
मन्वेष्टितुमर्हसि Rāmā. ii.92.3; येन राजकृता संज्ञा तमन्वेष्टितुमर्हसि Rāmā. iii.
61.12; जनं स्वकीयम्। अन्वेष्टितुं दुरगतोऽयं कश्चित् RaghuMā. 9.38.

अन्वेष्टित्वा (anveṣi-tvā) *ger.* [irr.] having investigated or examined

विकृते प्रदेशे वाग्यदेशिन्यान्वेष्टित्वा (सत्कर्मं कुर्यात्) ApṣaSam. i.185.21 (1.38)

अनेषिन् (anv-eṣin) *adj.* 1A who wishes or desires सदा हि दर्शनाकाङ्क्षी श्रेयोऽनेषी च वो हरिः MahāBhā. iii.18.4; 1B who seeks (विभीषणः) शिरसा चरणान्वेपी घटुर्भिः सह राक्षसैः। तं च रामः समुत्पाप्य ...। उवाच Rāmā. v.91.20 (GoRR.); स तु रामस्य धर्मात्मा निपपात विभीषणः। पादयोः शरणान्वेपी Rāmā. vi.13.2; स्त्रीमुद्रां झपकेतनस्य जयनं सर्वार्थसंपत्करं ये मूढाः प्रविहाय यान्ति कुधियो मिथ्याफलात्नेषिणः ŚatTrai. 113; ओंकार रथमारुह्य विष्णुं कृत्वाय सारथिम्। ब्रह्मलोकपदान्वेपी रुद्राराधनतत्परः AmṛNāU. 2; कुसुत्या विभवात्नेषी TrikaŚ. iii.1.9; AbhidhāCin. 475; 2 who searches, looks for or finds out तो सीतान्वेषिणी गृध्रं लूनपक्षमपश्यताम् RaghuVa. 12.54; कथं मदन्वेषिणः सैनिकास्तपोवनमभिरुन्धन्ति Śak. 7.12 (6) (Kale Ed.); कुमुदविपत्तान्वेपी हंसो निशाचरविचक्षणः। न दशति ... दिवापि सितोत्पलम् Hitopa. 4.106; मग्नं पायसि पश्चिमस्य जलधर्मार्तण्डविम्बं ततो ध्वान्तैर्भूतगणैरगाहि भुवनं मन्ये तदन्वेषिभिः VasaTi. 46.2; 3 who sees, who looks into बुधः ...। किलान्वेपी वने त्वस्मिन्नुद्वाह च तामिमलम् PadmP. v.8.96.

अनेषिष्यत् (anv-eṣiṣyāt) *adj.* who is going to search एषु देव्यु अनेषिष्यन्तः पुरस्ताद्दीर्घमदधुस्त्यैवैष्यमेतदन्वेषिष्यन् पुरस्ताद्दीर्घं दधाति ŚatBr. VI.ii.2.1.

अनेष्टव्य (anv-eṣṭavya) *adj.* [f. -ā] 1A to be sought, i.e. to be aimed at B to be sought C to be desired, i.e. to be needed 2 to be searched, to be looked for, to be found out 3A to be followed, i.e. to be resorted to B to be pursued 4 to be obtained 5A to be asked, inquired B to be examined or investigated 6 to be known or realised 7 word or expression anveṣṭavya 1A to be sought, i.e. to be aimed at अयं यदिदमस्मिन् ब्रह्मपुरे दहरं पुण्डरीकं वेश्म दहरोऽस्मिन्नन्तराकाशस्तस्मिन्दन्तस्तदन्वेष्यम् ChāndoU. viii.1.1; viii.1.2; य आत्मापहतपाप्मा विजयः ... सोऽन्वेष्यः स विजिज्ञासितव्यः ChāndoU. viii.7.1; viii.7.3; MaiU. 6.8; MaitrīU. 403.21 (6); TantrVā. 240.20 (on i.3.25); देहादिभूतस्यात्मनोऽपि आत्मा अनन्विष्टः अन्वेष्योऽल्लव्यो लब्धव्यः ... इत्यादिभूतव्यपदेश उपपद्यते BrahmSūBh. (Śān.) 56.12 (on i.1.17); 168.18 (on i.3.14); सोऽन्वेष्यः शास्त्राचार्योपदेशार्थावयः स विशेषेण ज्ञातुमेष्टव्यः ChāndoUBh. 507.4 (on viii.7.1); आत्मतत्त्वम् ... अन्वेष्यम् BrĀraUBh. 215.4 (on ii.1.0); अन्वेष्यं हि तद्वत्तु जन्मवन्निवृत्तये KūrmaP. 142.3 (1.12); न च प्रमातृत्वात्सोऽन्वेष्य आत्माऽन्य इत्याह Bhām. 119.1 (on i.1.4); किं दहराकाशादन्वेष्यं किंचिदन्वेष्यं विजिज्ञासितव्यं च Bhām. 208.1 (on i.3.14); अन्वेष्यं प्रयत्नेन तत्त्वज्ञैर्व्यतिरिक्तान्तरं KaviKāṇhā. 5.1 (30); SuvrTi. 3.16 (9); MuktiU. 2.6; स शिवः संधिदानन्दः सोऽन्वेष्यो मयुक्षुभिः PañcaBrU. 35; अश्रुतोऽहमष्टोऽहमन्वेष्योऽमरोऽस्यहम् BrahmViU. 85; तस्मिन्दन्तस्तदन्वेष्यम् BrahmSūBh. (Rā.) 297.2 (on i.3.13); TattvPrakā. 47A.7 (on i.3.14); दहराकाशास्तदन्वर्ति च यत् तदुभयमन्वेष्यम् VedāntSā. (Rā.) 92.8 (on i.3.13); VedārthSār. 137.13; विष्वक्त्यानीयं ब्रह्म स्वरूपभूतमन्वेष्यम् PrakāVi. 112.23; अन्वेष्यः परमात्मान्वेषुः ... न मित्रः VedāntKa. 95.80 (on i.1.4); तस्मिन् यदन्तरित्यत्र हृत्पद्मस्थाकाशगतं ब्रह्मान्वेष्यम् TattvPrakā. 48B.13 (on i.3.17); VedāntKau. 89.7 (on i.3.14); किं जीवोऽन्वेष्यो ब्रह्म वेति जीवब्रह्मवादो निर्णयते AṇuBh. 79.25 (on i.3.14); दहराकाशास्तदन्वर्ति यत्त्वोक्तं चेतुमयं तत्पदपरामृष्टमन्वेष्यम् ŚivārkaMaDī. i.440.11 (on i.3.16); 1B to be sought त्वया ...। अन्वेष्यया हि वैदेह्या रक्षणार्थं सहायता Rāmā. ii.41.7; अवाद्या द्विजमुख्यानामन्वेष्यया सदैव MārKp. 22.2; कश्चिक्कापि स्थितः शेषः सोऽन्वेष्यः प्रयत्नतः TantrVā. 435.4 (on ii.1.48); (यागानुष्ठानम्) तद्य ... पुरुषधर्म इति न प्रयोजनमन्वेष्यम् AtiUBh. 244.12 (on i.0); कर्मान्तरत्वे त्वावृत्तिः स्यादिति कर्तव्यता वाच्यान्वेष्यया BrahmSūBh. (Bhā.) 212.18 (on iii.4.34); 'अस्मिन् कामाः समाहिताः' इत्याकाशास्तर्तिनोऽन्वेष्ययाः कामाः VedāntDī. 49.6 (on i.13); भगवत्संदर्शनार्थं हि सर्वमुत्तमानाद्यन्वेष्यम् TattvPrakā. 202A.10 (on iv.1.7); 58A.5 (on i.3.34); छलजातिनिग्रहस्यानरक्षणानि च चादिनिवेदेऽन्वेष्यानि Upask. 397.9 (on ix.2.2) नृसिंहैः। अन्वेष्यो योगिनामप्यनन्तावस्था धेयौ Rāgh. 10.48; अत एव संज्ञायुक्तग्रहणेनैव देवताङ्कत्वबोधको विधिरन्वेष्यः MimāKau. iii (2). 229.14 (on ii.2.19); 1C to be desired, i.e. to be needed अद्यास्यहमन्यो योऽहमन्वेष्यो काले पुत्रं न पश्यामि ŪruBha. 1.38 (3); 2 to be searched, to be looked for, to be found out सम्यक्तन्त्रैः ...। अन्वेष्ययाश्च निपुणं पाण्डवाः MahāBhā. iv.25.11; अन्वेष्ययाः सुपुरुषाः MahāBhā. xii.118.24; अन्वेष्यवैः कनकसिक्तामुष्टिनिशेषगूढैः संक्रीडन्ते मणिभिरमरप्रार्थिता यत्र कन्याः MeghDū. *7 (Add. after 66); (कान्ताम्) अन्वेष्यामवनिशयने संनिकीर्णकपाशार्थं तत्पर्यङ्कन्तं प्रगलितलवैश्चिह्नहरिवास्त्रैः MeghDū. *12 (Add after 89); चरैश्चरास्तथा शत्रोरन्वेष्ययाः प्रयत्नतः MārKp. 27.7; अपि किमन्वेष्यम्

UttarāC. 1.36(3); 2.13; 'अस्य गोद्वितीयोऽन्वेष्यः' BrahmSūBh. (Śān.) 108.14 (on i.2.11); BrahmSūBh. (Bhā.) 41.8 (on i.2.11); TattvPrakā. 33B.12 (on i.2.12); न च सत्ता सद्भयो निष्कृष्य केनचिदिन्द्रियेण विपर्ययित्येते तस्मात् सत्तैवासिद्धान्तविषय इति प्रतिप्रलपतामौपधमन्वेष्यम् BrahmSūBh. (Bhā.) 99.3 (on ii.1.14); किं त्वभिज्ञानशून्यस्ते सोऽन्वेष्यः प्रियः कथम् KathāSāSāg. vi.5.17; न चात्र कल्पकमन्वेष्यम् ... आगमसिद्धत्वात्सार्थस्य ŚrūtaPra. iA.151.29 (on i.1.1); सत्यपि पित्रादावुपेतरि होमगायत्र्युपदेशादिकर्ता अन्य एवाध्यायोऽन्वेष्यः ViraMi. (Sāmskāra.) 407.13; कार्यदीनां त्वारोपेण नियन्त्रित्वेष्टव्या RasGaṇ. 557.9; तस्मादुदाहरणान्तरमन्वेष्यम् MayūMāli. 624.1 (on ix.3.4); 3A to be followed, i.e. to be resorted to संभूय च मर्यादयमन्वेष्यो नरेधराः Rāmā. vii.44.20 (Bombay Ed.) (Tilaka अनुसरणीयः); 3B to be pursued न च कदाचिदपि चकितः पलायमानो मानिना रिपुरन्वेष्यः HammiMaMa. 1.27 (1); भीरुः पलायमानोऽपि नान्वेष्यो वलीयसा। कदाचिच्छूतामेति मरणे कृतनिधयः SūktiRā. 156.32; ŚāringaPa. 1936; Subhāsi. 2654; 4 to be obtained य ऋजुनोपायेनान्वेष्यन्तर्धानं ननुनोपायेनान्वेष्यन्ति स उच्यते पार्थक इति MahāBh. ii.387.16 (on v.2.75); यो मृदुनोपायेनान्वेष्यन्तर्धानं रमसेनान्वेष्यति स उच्यत आयःशूलिकः MahāBh. ii.388.1 (on v.2.76); Prasā. i.882.3; 5A to be asked or inquired वाक्पारुष्यादिना नीचो यः सन्तमभिलङ्घेत्। स एव ताडयंस्तस्य नान्वेष्यो महीभुजा BrhaspaSm. 173.5; DaṇḍaVi. 216.16; 5B to be examined or investigated न च जीवात्मन इष्टसंपत्तये पत्यादयः प्रिया भवन्तीत्युक्ते सति तस्य जीवस्य स्वरूपमन्वेष्यं भवति BrahmSūBh. (Rā.) 375.18 (on i.4.19); 6 to be known or realised (योषिताम्) तस्मादासां स्मृति एव शीघ्रमन्वेष्यम् KāmSū. 172.14 (2.9); JayaMā. 172.23 (on 2.9); वैद्यकाद्या वर्णविशेषा अन्वेष्ययाः कथं भवन्तीति ChāndoUBh. 501.3 (on viii. 6.1); यस्मिन् काले कर्म कर्तव्यं यावन्तं च कालं तत्स्मृत्यन्तरादन्वेष्यम् ManuBh. i.310.28 (on 3.237); अवशिष्टं मयूखेऽत्रेऽन्वेष्यम् Upask. 154.19 (on iii.1.14); तुलकापरिमाणविकं विस्तारभावाच्च लिख्यते। महदानेऽन्वेष्यम् ViraMi. 544.3 (on 2.100-102); तत्र ध्येयम् ... परं ब्रह्म तस्मिन्नन्वेष्यमपहतपाप्मत्वादिगुणजम् GoviBh. 46.13 (on i.3.14); 7 word or expression anveṣṭavya यदा 'तस्मिन् यदन्तः' इति निर्देशोऽर्थान्तरपरः तदा अन्वेष्यशब्दस्य गुणविषयत्वाभावेन दहराकाशस्य भूताकाशत्वं स्यात् ŚrūtaPra. ii.31.14 (on i.3.13)

अनेष्टव्यता (anveṣṭavya-tā) *f.* the state of being what is to be sought, i.e. aimed at आकाशशब्देन जगदुपादानकारणं प्रतिपाद्य तदन्वर्तिनः कस्यचित्तत्त्वविशेषस्यान्वेष्यता प्रतिपाद्यते VedārthSār. 136.12; (ब्रह्मणः) अन्वेष्यतोपयुक्त्याश्च निरतिशयभोग्यतापरत्वं युक्तम् ŚrūtaPra. ii.36.10 (on i.3.13); [Inst.] by way of being sought, i.e. aimed at अन्वेष्यतया अभिहितस्य दहराकाशस्य ... इत्येवमाशेषपूर्वकं प्रतिसमाधानवचनं भवति BrahmSūBh. (Śān.) 166.3 (on i.3.14); जीवात्मन उपक्रमे त्वन्वेष्यतया प्रतिपादनात् BrahmSūBh. (Rā.) 375.10 (on i.4.19); उपक्रमे चान्वेष्यतया प्रतिज्ञात आकाश आत्मा VedāntDī. 49.11 (on i.3.13); उपक्रमे 'तस्मिन् यदन्तस्तदन्वेष्यम्' इत्यन्वेष्यतया प्राधान्येनावगतत्वात् ŚrūtaPra. ii.33.11 (on i.3.13)

अनेष्टव्यतापरत्व (anveṣṭavyatāpara-tva) *n.* the state of being meant to be what is to be sought, i.e. aimed at यदन्तरित्यादेर्दहराकाशस्यान्वेष्यतापरत्वमवसीयते UpaParā. 47.24.

अनेष्टव्यताप्रतीति (anveṣṭavyatā-pratīti) *f.* knowledge of the state of being what is to be sought, i.e. aimed at आकाशान्वर्तिनोऽन्यस्यान्वेष्यताप्रतीतिश्च VedāntDī. 49.1 (on i.3.13)

अनेष्टव्यत्व (anveṣṭavya-tva) *n.* A the state of being what is to be sought, i.e. aimed at न चात्र दहरस्याकाशस्यान्वेष्यत्वं विजिज्ञासितव्यं च श्रूयते BrahmSūBh. (Śān.) 165.17 (on i.3.14); 168.8 (on i.3.14); वाक्यशेषे दरा(दहरा)काशस्य ... अन्वेष्यत्वं परब्रह्मरूपता च UpaParā. 43.31; [Inst.] by way of being what is to be sought, i.e. aimed at यदाकाशो नान्वेष्यत्वेनोक्तः स्यात् BrahmSūBh. (Śān.) 168.9 (on i.3.14); अपहतपाप्मत्वादिगुणकस्यात्मनः प्रकरणादावन्वेष्यत्वेन विजिज्ञासितव्यत्वेन च प्रतिज्ञानात् BrahmSūBh. (Śān.) 217.3 (on i.3.40); B the state of being what is to be sought पत्यादीनामात्मनः प्रियत्वे तेषामन्वेष्यत्वं स्यात् ŚrūtaPra. ii.145.31 (on i.4.19)

अनेष्टव्यत्वनिश्चय (anveṣṭavyatva-niścaya) *m.* ascertainment of the state of being what is to be sought, i.e. aimed at सोऽन्वेष्यः इत्यादि-
अनेष्टव्यत्वप्रतीति (anveṣṭavyatva-pratīti) *f.* knowledge of the state of being what is to be sought, i.e. aimed at उपक्रमे ... आकाशान्वर्तिनस्ततोऽन्यस्यान्वेष्यत्वप्रतीतावपि ... तस्यैवान्वेष्यत्वम् UpaParā. 43.29.

touching (in ritual for purification) v water as sacrifice vi water for sipping (in ritual for purification) vii name of some bricks used in rituals (*abhiṣṭakāḥ* or water-bricks) viii water as the purpose of the sacrifice (*apāmāyana*) J water as Soma juice Ki water as clothing, covering or sheath li water as outer cover iii water as colour and shape or form Li water as obstacle, danger or calamity ii water at the great dissolution iii water as weapon iv water as destroyer of demons v water as thunderbolt vi name of one of the four types of earthquakes vii primordial (cosmic) water ii (cosmic) water belonging to three worlds or threefold water iii water as luster of the Brahman iv water as the abode of or connected with the Brahman or Ātman v water as the Brahman or Ātman Ni water as source of brilliance, strength or glory ii water as luster (*bhargas*, *ūrjas* or *jyotiḥ*) or source of luster Oi water as seed or semen or related to seed or semen ii water as of eight types (of bodily constituents) iii water as the fifth breath named 'Yoni' iv water as sense-organ v water as urine vi water as some essential ingredients of body (such as blood, mucus or seed) Pi water as peace ii water meant for peace or pacification iii water as faith iv water as expiation v water as truth vi water connected with truth vii water as compassionateness (of Viṣṇu) Qi water as *darbha* grass ii water as *kuśa* grass iii water as *barhiṣṭha* plant iv water as *mustaka* grass v water as plant *hribera*, *Andropogon* or *Pavonia Odorata* Ri water as the five elements of creation ii water as the first of the five elements of creation iii water as one of the three elements of creation of world iv water as one of the four elements of creation v water as the body consisting of five elements Si water as one of the nine substances ii water as one of the five substances, i.e. the source of one of the five sense-organs iii (*Sārikhya*) water as one of the twenty five (cosmic) principles iv water as one of the thirty six (cosmic) principles Ti water as a means of understanding the level of the ground ii name of a period of 48 minutes (*muhūrta*) iii water as speed iv water as wealth or treasure v (Tantra) water as one of the nine Powers (*Kulas*) vi (Tantra) water as the mystic seed 2A air, atmosphere or intermediate region (*antarikṣa*) B nether land 3 earth 4A praise Bi Revati verse from RV.i.30.13 which begins with the word *revatiḥ* ii Sādadaha formula (name of the RV. verse viii.69.3) iii hymn (RV.i.97) beginning with the word 'ap' C the *Parimādas* chants (name of sixteen Sāmans used in the Mahāvratā ceremony of Gavāmāyana sacrifice) Di attribute of the metre Abhikṛti (of 98 syllables) ii attribute of the metre (of 100 syllables) 5 the star S Virginis (Citrā) 6 the word or expression 'ap' 1Ai ordinary water, worldly or terrestrial water कुक्षिः ... पिबन्ते। उर्वराणि न ककुदः RV.i.8.7; i.46.4; वसुं। या पर्वतुष्योपधीयुषु ... असि तस्य राज्ञे RV.i.59.3; इन्द्र ... महीमंमुष्णाः पृथिवीमिमा अपो यन्दसान इमा अपः RV.i.131.4; आपो भूषिष्या इत्येकौ अत्रवीतु RV.i.161.9; अग्निश्चिद्धि प्नांसते शुशुक्रानापो न द्वीपं दधति प्रतंसि RV.i.169.3; i.175.6; अवनेदं तौघमृष्यन्तु ... यतंसो नावः ... उत्तं ... पारयन्ति RV.i.182.6; i.190.7; इन्द्रः ...। जग्मन्यु मर्गव क्षामपथं RV.ii.20.7; युवां हि यन्तीन्दवो निम्नापो न सुब्रह्म RV. iv.47.2; viii.32.23; SV. (Kau.) II.vii (3).5.2; SV. (Jai.) iv.23.10; सिन्धुर्द्विरेदित्येनौ अदितिः शर्म यंसतु RV. iv. 54.6; मधुपतीः ... आपो मधुपत्रो भवत्युत्तरिक्षम् RV. iv.57.3; तस्मा आपः .. पीपयन्तु RV. v.34.9; इदं वपुः ... तुभ्युरापः RV. v.47.5; v.58.6; तूँके वा गोषु तन्ये यदुसु वि क्रन्दसी उर्वरासु ब्रवीते RV. vi.25.4; vi.31.1; जनुं न धन्यश्चिपि सं यदायेः सुत्रा वायुधुर्वनानि युजैः RV. vi.34.4; उरुं श्रिय उरुषो रावयाना अत्युपुं नोर्मायो रुजन्तिः RV. vi.64.1; vii.88.3; आपद्ब काशिनो संप्रभीता असंभ्रुतसत्त न्द्र वृता RV. vii.104.8; वयं ध त्वा सुतार्वनु आपो न वृक्चर्हपः RV. viii.33.1; SV. (Kau.) I. iii (2).2.9; SV. (Jai.) i.27.9; iii.19.9; आपो न धावि सवेनं म आ वंसो दुधाइवोपं दाशुपै RV. viii.50.3; त्वोतंसुत्वा पुनासु सुपैं मुहक्षन्म्। जयेम RV.viii.68.9; आपो न मसु संपुतिर्भवा नः (तोम) RV. ix. 88.7; SV. (Kau.) II.vi(3).13.3; SV. (Jai.) iv.4.4; एष स्वः ... पन्ते ...। क्रीकृर्भूरिपामिव RV. ix.108.5; SV. (Kau.) I.vi(2).4.7; SV. (Jai.) i.59.7; विद्याहापौ विद्याहोदन्ति सूर्यः RV. x.37.2; यतं अपो वदापंश्रीनौ उपामं दुरकम् RV. x.58.7; युष्माकं कुधे अपां न यामति विपुयंति RV. x.77.4; प्रयुमायं मन्वेदोहन्त्युद्वं नयं विवेरुपः RV.x.147.1; SV. (Kau.) I.iv(2).4.2; SV. (Jai.) i.39.2; आपश्चिद्रि दद्या प्रदम् RV.viii.102.14; SV. (Kau.)

i.vii(2).14.2; SV. (Jai.) iv.6.6; यमपायुषञ्ज ... विश्वोऽसौ वाजयन्ते स इन्द्रः
SV. (Kau.) I. iv.(1).5.6; मघ आपस्य तिष्ठति SV. (Kau.) II. viii(1).14.3;
शं नैः छविनिष्ठा आपः ... सन्तु AV.i.6.4; ये देवाः ... ओषधीषु
पशुधृष्वर्धन्तः। ते कृणुत जुरस्रमायूरस्य AV.i.30.3; अथर्विद्या देवजाता
वीरक्षत्पयुवोर्गनी। आपो नल्लेख्य प्राणेर्हीतु सर्वाण मष्टयाँ अर्थि AV. ii.7.1;
ये क्रिम्युः पर्वतेषु वनेष्वोषधीषु पशुधृष्वर्धन्तः। ... सर्व तद्धन्मि AV.
iii.31.5; AV. (P.) ii.15.5; ये पर्वताः सोमगृह्या अपर् उतान्नशीवेरी। ... ते
क्रयद्वेषसीधामन् AV. iii.21.10; AV. (P.) vii.11.1; व्याप्तूर्णावासरन् AV. iii.31.3;
तं वै ब्रह्मन् ते देवा अर्वा भूगर्भधारयन् AV.v.19.14; अनि घन्त्युत्पयस्तर्द
श्येनो नृवांस असनस्यन् AV. vii.41.1; याः पांथि'वासो वा अपमार्थि द्रुते
ता नो द्वीः सुरावः शर्म गच्छन्तु AV. vii.49.1; (मुचुकृशा) यामपीनायूससिद्भवताः
AV. ix.1.9; ऋनुषः ...। अर्वा यो अग्ने प्रसिमा द्रुपूर्व AV. ix.4.2; को
अंसित्रायुं चन्दधातु AV. x.2.11; अद्रुधस्त निर्भा'नामः AV. x.5.33; अर्वा नेतारः
कृतपे त आसन् AV. x.8.35; यथापो गुप्तिता इमाः AV. x.10.4; अर्वा त्वा
गोयो अयंकुरुक्षराय AV. xi.1.13; xi.1.15; तवं युक्षं पशुपते अद्रुधर्धन्तः AV.
xi.2.24; अदेव्येषु वाल्त्यीयैश्च त्वरुणाः कृष्णाश्च याः। गुहाः शुक्ला स्थूला
अम्ब्रा बीभृस्तावकावयन् AV. xi.28.2; यस्य सुदुत सिन्धुराः ... संवपुवः
AV. xii.1.3; सूर्य आपोऽस्ति पश्यति AV. xiii.1.45; AV. (P.) xviii.19.5; सूर्य
अन्यः समर्हितोऽद्रुधर्धन्तः सम्पिद्यते AV. xiii.1.50; xii.2.30; यस्मिन् ... अधि
श्रिताधर्धन्तु अपः AV. xiii.3.6; ऐवमापो गच्छन्ति ... य एवं वेद AV.
xv.7.3; उपमार्थयति AV. xvi.1.6; मा त्वा दमन्तसिल्ले अद्रुधर्धन्तर AV.
xvii.1.8; VājaS.9.6; यानि नसत्राणि ... अण्ड ... मयैतानि शिवानि सन्तु
AV. xix.8.1; आणो हिरण्यं जुगुप्सुस्त्वितिः AV. xix.27.9; त्रयस्त्रिंशद्देवताः ...
जुगुप्सुर्धृष्वर्धन्तः AV. xix.27.10; नाम्नु अन्तरं नास मुपाडसंश्रमेति वक्षुः
(P.) i.170.2; i.104.4; याः ... इषवः ... ते आप मुपाडस्यापु ... ता वक्ष्मयो
वृक्षा गमयति AV. (P.) ii.36.3; विषमुष्पाति अपम् ...। यो ब्रह्मजायां
न पुनर्ददाति तस्ये AV. (P.) ix.16.5; न वा आपश्चन कामपायुः ... तस्ये
ते काम नम इत् कृष्णाभि AV. (P.) xvi.78.2; पृथिवी आधार पर्वतान् अपः
AV. (P.) xix.5.9; आपः समरिणन् TaiS. I.iii.10.1; कार्ष्णि'रुस्यगापां ग्रयम् TaiS.
I.iii.13.2; अपां धृष्टयति MaiS. ii.7.3 (ii.76.16); KāṭhS. 16.3 (i.223.1);
KapiKaS. 25.6 (99.9); सौ मा सूजाम्यदिः MaiS. ii.11.2(ii.144.12); KāṭhS.
18.13 (i.274.18); KapiKaS. 29.2 (130.15); अर्वा वा एषां योनियदीरेवका
MaiS. iii.3.6 (iii.38.15); तस्माहं एतां बहु रिप्रेमेधं चरन्तीमापो न हिंसन्ति
MaiS. iii.10.1 (iii.128.8); अर्वा वा एतन्मिधुनमयीं वा एतन्मिधुनेन राष्ट्रै
निधुनं दधाति MaiS. iv.4.1 (iv.50.6); तस्मादोषो दिवा कृष्णा अपांऽहर्निकं
तस्मादोषो। नक्तं शुक्लो MaiS. iv.5.1 (iv.63.7); अस्पम्यं तत् ... अद्रुधः
... त्वया दत्तं कार्यं राघ आगात् KāṭhS.17.19 (i.263.17); संज्ञानं वा
एतत् पशूनां यदापः KāṭhS. 20.10 (ii.30.9); KapiKaS. 31.12 (160.15); यद-
पुण्यतिगाहेत विहिदिनीरापस्युः KāṭhS.23.6 (ii.82.11); यत्रास्तेनस्यमवद्रयेयुस्म-
सिन्यजेतावकाः KāṭhS. 25.2 (ii.105.5); KapiKaS. 38.5 (210.16); महमापो
मधुन्दैरयन्त KāṭhS.40.9 (iii.142.19); अर्वा गर्भोऽस्मि VājaS. 10.3; 11.29;
13.2; VājaS. (K.) 12.3; 14.1; येणाममु सदैकृतनं नेभ्यः सुप्रियो ननः VājaS.
13.8; VājaS. (K.) 14.1; अर्वा त्वा पुरीष सादयामि VājaS. 13.53; यं मां
सूजाम्यदिः VājaS. 18.35; VājaS. (K.) 20.1; कीर्णिं न अङ्गुलिं वि वर्यन्तानि
वीर्य्यु VājaS. 29.15; VājaS. (K.) 31.3; कल्पन्तो तं दिङ्मनुष्माणः शिवन्तानामर्थ्यं
शेषन्तु सिन्धवः VājaS. 35.9; VājaS. (K.) 35.42; स्वम्पन्तु वृजने स्पर्धति AiBr.
भवन्तु सिन्धवः VājaS. 35.9; VājaS. (K.) 35.42; स्वम्पन्तु वृजने स्पर्धति AiBr.
2.3 (42); तिरछीरोपो वहन्ति AiBr. 19.3 (514); PañcBr. vii.7.19; याग्रतः
पृथिव्यां भोगा यावन्तो जातवेदांसि। यावन्तो अप्सु प्राणिनां भूषान्द्वे पितृसनः
पृथिव्यां भोगा यावन्तो जातवेदांसि। यावन्तो अप्सु प्राणिनां भूषान्द्वे पितृसनः
AiBr. 33.1 (836); दैव ते जिवा ... तनुः ... तस्याम् पदनात्मन्युः
KausīBr. 1.1(1.6); ŚatBr.XIV.i.1.8; जय यन् पुनरव्येतोतयम्पर एव नष्टयामि
KausīBr. 2.1 (4.4); अस्या अनुपययति अस्य तुव्यशुन्नित्यापयति ŚatBr.
VIII. ii.3.8; I.ii.3.1; यदपो घोर्द वेदपां क्रूरं यदयानात्तम् अनि ननु सूजामि
MantrBr. i.7.2; सेयमयवन्तश्चरति प्रविद्या MantrBr. 3.11.12; तस्य रुध्यन्तः
नीनगरं परिस्त्वयसा JaimiBr. 1.125(3); 1.143 (13); 3.118 (10); अपो ह वा
एष (आदित्यः) एतद् बिभर्ति। ते अद्विरेवेनं तस्मद्वन् JaimiBr. 2.6(2);
आपः परिगृहीता स्यन्दन्त JaimiBr. 3.92 (9); दानं दनु ...। सद्गुणिनोऽहम्
शब्दानां। तन्नेषा विन्दन्त। पशुषु त्वीयम्। अनु त्वीयम् TaiBr. I.1.6.1;
उदेहि वाजिन्यो अंस्युष्यन्तः TaiBr. II.v.2.1; तद्वादाक्षानां चाबुवनं नेयम्
JaimiUBr. i.2.4; खु ह वा आपः परावीरेव प्रभृत्यस्यदेनम् लीडेरनाः
JaimiUBr. i.2.7; तद्यथा वक्षोऽप्यु जनैर्बाणं सुखी भवत्यवमेतप SāmhiUBr.
1.15.5.1; सर्वमाप्यस्मि यदिदं किं चेति तस्मादापोऽभवन्तदवानन्दम् GopBr.
i. 1.2 (2.11); अथाद्विनेनास्वेवाप्यन्दित्येति GopBr. i. 1.4 (4.1); पिन्दन्त्यः

Aiā.1. ii.1.13; iii.3.1.6; तस्माद् वा अयमशिव्यन् पुरस्ताद्वोपरिद्व्याद्धिः
परिदधति Śāṅkhā.9.7(37.11); आपर्णामपः सर्वोः Taiā. i.1.1 (4.2); सौऽपाम्।
अन्तरतः कूर्मं भूतं संपन्तम्। तमं व्रीत्वा Taiā. i.23.3 (144.1); iv.10.1
(484.2); iii.13.1 (340.1); यथासु परीव ददशे तथा गन्धर्वलोके KāthU. 6.5;
आप ओषधयो वनस्पतय आकाश आत्मा। इत्यधिभूतम् TaiU. 1.7; आपः
स्रोतः ... एवमात्मानि गृह्यतेऽसौ SvetāU.1.15; 2.17; यदिदम् ... पोष्यन्त्यग्निः
... न हव शक्नुयत AṅgU.1.5; समापो अद्विरमत् ŚāṅkhāSS. viii.9.2; यदि
दुष्मानं सन्देत् तदनुमन्येत यद्यद् दुग्धं पृथिवीमसक्त यदोषधीरयस्वरघदापः
BhārSS. ix. 7.4; या आप उच्छरेते परिणतिं ब्रूते HirSS. xiii.5.14 (173.3);
हवयश्ल उपमिने अप्सु ते राजन् इति जपन्ति VaitāSū. 10.22; अपः ...
उदकस्य AVPar. 48.75; न वाय्वनिविप्रादित्यापः ... प्रति पश्यन्ना
मृगपुरीषामेध्यान्मुदयेत् GautDS. i.9.13; चर्मवृद्धिरपः प्रत्यः क्षपाहास उदगतां
JyotiVe.8; पलानि पद्माश्रदपां धृतानि ...। तदाढकम् JoytiVe. 24; अप्सु
मत्स्याः ... विष्टक्षये स्वां प्रकृतिं भजन्ते MahāBhā. i. 84.10; iii. 110.14;
iii.186.5; वस्त्रमापस्तिलान्मृगिं गन्धो वासयते ... पुष्पाणामधियासेन MahāBhā.
iii. 1.22; आपः शेषाः सदा चापः प्रवेष्टुं नोत्सह्यमहम् MahāBhā. v.15.29;
अतन्द्रिताः शीघ्रमपो वहन्ति MahāBhā. v.29.10; अद्भ्यः स्तोका यान्ति यथा
पृथक्त्वम् MahāBhā. vii.172.69; गदापाणिः ... तं हृदं प्राविशन्नापि विष्टभ्यापः
स्वमायया MahāBhā. ix.29.7; पूर्णादुदधेः स्यन्दन्त्यापो दिशो दश MahāBhā.
xii.8.32; viii.1024*5; महादेवस्य रोषाच्च आपो नष्टा पुरामवन्। ताद्य
... देवैरन्याः प्रवर्तिताः MahāBhā. xiii.14.64; धौर्भूतिरापः ... शर्वाज्ञातं विद्धि
यत्कीर्तितं मे MahāBhā. xiii. 18.47; बरोहन् ... अपां लोभादुपावृत्ताः
... पम्पायां द्रव्यसि त्वम् Rāmā. iii.69.13; आहत्य च समुद्रेभ्यः ... अपः
... विमलाः शुभाः ... अभ्यपिञ्चन् सुग्रीवम् Rāmā. iv.25.30; iv.28.25; iv.43.2;
तस्मै ददौ राज्यं ब्रह्मा ... अपां च जन्मेजय HariVam. 20.19; अप्सु
निष्पृथ्वास्तैलवद्विर्षणः पङ्कमलप्राहिणश्च ताम्रस्त्ययोः शतादुपरि वेङ्गारः
ArthSā. i.199.5 (2.12); अपि ... प्रजहादापो द्रवत्वम् ... अनेककल्पाचितपुण्यकर्मा
न त्वेव जहाद्वावसायमेपः BuddhaC. 13.58; आपो यथान्तर्वसुधाशयाश्च दुःखं
तथा चित्तशरीरयोनि Saund. 16.11; इदममृतमपां समुद्धतं वै SuśruS. iv.15.7;
शिष्टे च गृहमागते ... कार्यणि ... ईषद्वयानि चान्यानि भूमिरास्तृणाणि
च DakṣaSm. 3.7; यथास्थानं विभज्यापस्तद्रता मधुसूतः ViṣṇuSm. 1.13; 23.44;
हंसो हि क्षीरमादते तन्मिश्रा वर्जयत्यपः Śāk. 6.33; जहाति सः। तथैवात्सु(सु?)
रसं सूक्ष्मम् MärkP. 40.17; 49.20; अण्डस्यावरणं वाधिरपरमपि च तेजसा
BrahmāṇḍP. i.1.43; आपर्धवाथ पाथिवाः। शरमाणा ब्रजन्त्येव BrahmanḍP.
i.5.131; अपां योनिः समुद्रस्तु तस्मात् कामयन्ति ताः BrahmanḍP. i.10.34;
अपां चैव समुद्रेकात्सामुद्र इति संज्ञितः BrahmanḍP. i.19.128; इक्षुरापः पयो
मूलम् ... भक्षयित्वापि कृतव्याः स्नानदानादिकाः क्रियाः CāṇaNiDa. 8.2; पृथिव्यां
त्रीणि रत्नानि अत्रमापः सुभापितम् CāṇaNiDa. 14.1; अवारिदेशे सलिलप्रवृत्तिरेवकृतं
चाप्यु तरेच्छिला वा YogYā. 3.7; विज्ञाय वैपल्यमपां वभूव JānaHa. 3.38;
मुदमस्य ... ध्वनयः ... प्रतेनुः अनुग्रमपां Kirātā. 6.4; अपां सत्त्वा
CāndrVr. on ii.1.95; ii. 2.23; आयसं च यथा तपं निःक्षिपेदस्य मध्यतः।
तच्छब्दं कुरुते प्राज्ञः AmoghS. 54; यथासु चरतां मार्गो मीनानां नोपलभ्यते
... तद्वत् स्वरगता श्रुतिः NārāSi. i.6.16; तिष्ठन्त्याप इवाधारे NītiSā. 4.5;
अम्भोधिर्नारिकेलीरसमिव चुल्लुकैरुल्लुपन्त्यपो ये MahāviC. 5.32; न चायमध्वकयोः
परस्परं संबन्धः कथ्यते। केन तर्हि अग्निः TantrVā. 42.13 (on i.2.23);
तरङ्गमालिन्यः। वेतस्यतीभिरद्विस्तोयत्रिकगुणनिकां दधते AnarghaRā. 5.18; भवान्
... अपामादानविसर्गभ्यामिमां लोकयात्रामनुवहति BhāgP. xii. 6.67; यथा अहमप्यु
रसः एवं प्रभा अस्मि शशिसूर्ययोः GiāBh. (Śān.) 217.8 (on 7.8); आपो यत्र
निधीयन्ते सः अपां निधिः ViṣṇuSaBh. 70.1 (on 48); LalitāTriBh. 347.2 (on
55); न भूमिर्न चापः ... न यस्यासि मूर्तिस्त्रिमूर्तिं तमीडे VedaSāSiSt.
6; HariStu. 27; यदा ... अर्द्धिर्निर्वा विहीनं गमिष्यामि मार्गम्। तदा ...
मार्गं महादेव मह्यं मनोज्ञं प्रयच्छ SivBhuSt. 26; ĀścaCū. 1.5; यथा ह्यपं
ज्योतिरात्मा विवस्थानपो भिन्ना बहुधैकोऽमुच्यन्। उपाधिना क्रियते भेदरूपः
SārṅkṣeŚā. 3.150 (ii.239.26); पुष्करपलाशे आपो न श्लिष्यन्ते BrahmSSBh.
(Bhā.) 42.27 (on i.2.15); NyāySiā. 219.1; करकं च करेण विप्रती
भूतमाकण्ठमधिकापाम्। कठणारसनिर्मरं पृथङ्निजमात्मानमिव व्यवस्थितम्
RāmC. 12.89; 18.80; अग्निः सुधां व्यवहितामिव लण्णीषिः ...। तत्रागतः
... नारीम् ... ददर्श RāmC.19.41; न सर्वदापः श्लथयन्ति सेतुन् RāmC.
22.12; 25.18; न हासदिच्छया आपः शीतं शमयन्ति NyāyMañ. i.38.26;
दृश्यते च पङ्केऽपि कलशे निपिक्तानामपां बहिः शीतस्य शीघ्रहणम् NyāyMañ.
ii.12.6; कथं पुनरापो दानकरणम् ManuBh. i.224.27 (on 3.25); i.107.25 (on
2.65); ii. 324.20 (on 9.321); सकृत्किं पीडितं स्नानवस्त्रं मुद्देदहूपः Hitopa.

2.96; मन्त्राणां भिन्नवर्तनम्। अपामिवोदधिस्थानामेकीकारः प्रजायते Lakṣmī.
35.76; संसृष्टमेभिर्दोषैस्तु न्यस्तमप्यवसीदति। पुरीषम् RugVi. 3.12; 61.7;
स्वविषये सर्वो गरियान्। न हि राजहंसश्चन्द्रिकापानाय प्रभवति, नापि
चकोरोऽद्भ्यः क्षीरोद्धरणाय KāvyaMī. 17.9; NalaCam. 2.20 (7); अत्यन्तदिव्यं
यदि प्रततासु दिक्षु ताः स्वच्छशीतमधुराः क नु नाम नापः BhallaS. 18;
Subhāsi. 677; यत् आपुरितं पुण्यतमाभिरग्निः। धत्तेऽत्र या तत् विपुगन्त-
कस्य तडागमादशमिवाद्देशे NavaSāC. 1.48; 5.39; स मामित्यशप्त कण्ठश्लोः
अपस्समादाय दवानलोपमः NavaSāC. 13.56; 15.7; जातोऽयमद्भ्यः शिखी Sāra-
Kaṇṭhā. 179.19; ररुदुरपां पुलिनेषु चक्रवाक्यः KīcaVa. 3.45; KathāSāSāg.
xii.4.268; अपामापोऽनिरनौ वा व्योमि व्योम न लक्षयेत्। एवमन्तर्गते
यस्य मनः स परिमुच्यते MaitrU. 451.1(6); अनिर्वचनीयोऽयं जीवः।
आपो नैनं स्लेदयन्ति SāmaraU. 291.7; ASīraU. 6.1; आपस्ततोऽन्या विज्ञेयाः
PadmP. i.3.17; अप्सु सर्वे ... वसन्ति सुखभोगिनः GaṇeP. ii. 52.22;
पश्याद्विस्तारसदृशीभिरभूरिभिरद्विराफ्लावयत्यमरगुण्यरणीम् RākṣaKā.3; उदन्वच्छिन्ना भूः
स च निधिरपां योजनशतम् VyaktiVi. 60.12; अपां मूले ... निवसति परं
शैत्वम् SubhāRaK. 9.11; 17.50; कूपप्रभवणां परमुचितमपां पङ्कवन्तं मन्वे
ĀryaSaSa. 164; व्यस्मरत्कापि पत्यागोन्द्रिदैसमिकशीधुवत् DvyaśraKā. 17.65;
14.25; यथाप्यु पतितम् स(श)क्र तैलविन्दुर्विसर्पति। एवं भूमिकृतं वनं
सस्ये सस्ये प्ररोहति EI.xxii.166.30; xii.325.41; xii.327.37; xx.103.37;
xviii.120.2; ज्वरो नरेषु विख्यातः ... अप्सु च नीलिका Mānasa. ii.6.643;
Hastyāyur. 56.26(1.9); अत्र गुणानां प्रस्तुतानामपां चाप्रस्तुतानां
परिच्छेदकथाभावाद्यो धर्मः सकृद्भिर्दिष्टः AlankāRa. 15.8; अप्सु
अमृतापिधानमसीत्यादिपृच्छिष्टस्य मन्त्रोच्चारणे दोषो नास्तीत्यर्थः SmṛtiCan. ii.268.12;
पुष्पपुटे भवेत्। धान्यपुष्पफलीनामपां च ग्रहणेऽर्पणं। कार्यः ... चैपः
SārṅgiRa. iv.54.9(7.197); मुदिनेत्करैरपरामसहनेः सह नैत्र(?) रक्तमालते।
खरवधूः ... प्रियमापत्तु VasaViKā. 6.7; विमलपं सरः MugdhaBo. 6.69
(62.14); CaturCin. iii(1).624.14; ManvaVi. 1323.5 (on 10.88); Nalo. 2.39;
इदममृतमपां समुद्धतं यैस्तव लघु गर्भमिमं विमुञ्चतु स्त्रि PañcSa. 3.78; ब्रह्मणि
श्रुतिसमन्वयसिद्धयर्थमपां जन्मविषयश्रुतिविरोधपरिहारात् अस्ति शास्त्रादिसंगतिः
TattvPrakā. 111A.10 (on ii.3.11); केचित् मूले निपिक्तानामापामुपरि सर्पणात्
आध्यात्मिकवायुसंबन्धमनुमाय सात्मकत्वमनुमिमते NyāySū.(Ja.) 417A.2 (on
ii.2.10); एतानि चत्वारि दिव्यानीति। तुलाग्न्यापोविपानीति भावः Subodhi.42.18
(on 2.99); य आकाशे शरीरे च दृप्तस्यसु रक्तासु च। ... संस्थितः
YogVā. iii.5.11; प्रतिविम्यरूपां मुखादेश्यामपसु दृष्ट्वा DīpKa.103.13 (on 3.279);
DaṇḍaVi. 313.8; PrakriKau. i.506.6; Subhāsi. 1709; अप्सु स्वप्रतिविष्येऽस्य
कुर्वतो मुखवेकृतम् ... न्यपतन्मणिमुद्रिका RājTa. (Jo.)56; कलत्रचिन्ताकुलितस्य
पुंसः ... गुणाश्च सर्वे। अपककुम्भे निहिता इवापः प्रयान्ति देहेन तस्य
विनाशम् Subhāsi. 3140; Nyāyām. 597B.13; Prasā. ii.628.3; ŚivārkaMaDī.
ii.58.12 (on ii.2.4); ŚilpaRā. i.4.36; अपामौदासीन्यावस्थायां फलेपहितोक्ष-
साधनत्वाभावेऽपि ... व्यतिरेकतो न व्यभिचारः MīmāKau. i.238.13 (on i.4.11);
i.259.19 (on i.4.17); iii(1).99.10 (on i.2.5); VīraMi. (Āhnikā.) 425.13;
SiddhāSi. i.20.17; Raghunā. 3.26; वसुधेश्वरः। न फलेषु न मूलेषु नासु
च प्रीतिपामभूतं Gaṅgāva. 4.4; पङ्कवेणीभवाः सम्यग् धीवराः कलपन्त्यपः
PadyaVe.174; (हरीतकी) क्षिप्तासु निमज्जति या सा ज्ञेया गुणवती BhojanKū.
101.7; अपां समूह आपम् LalitāSaBh. 90.24 (on 125); सुखं विगाह्यास्विव
धर्मस्त्रिः Saund. 17.43; MahāN. 4.53; [इरा ... अप्सु स्यात् AmaK. 2687;
AnekāK. 717; ParyāMu. 23.230; NānārthaMa. 1493; ŚabdaRaSaK. 251.10;
विषमप्यु AmaK. 2781; NāmMā.15; जलम् ... आपः ParyāRaMā. 202;
तोयम् ... आपः Vajja.154.3; वनम् ... अप्सु Vajja. 226.31; अप्सु ...
मधु Vajja. 235.61; ViśvaLoK. 178.13; कमलम् ... अप्सु Vajja.259.27;
शंबरोऽप्यु Vajja. 263.84; गंभीरं गहनं रत्नं गह्वरं शरणं वपुः ... महत्
सर्वतोमुखम्। ... तानि पञ्चदशास्वापि Vajja. 274.18; अप्सु कम् Vajja. 280.36;
AnekāSaṅ. i.5; NānārthSaṅ. i.7.2; नीरं वारि जलं दकम् ... आपः
AbhidhāCin.1069; कवचकम् ... अप्सु AnekāSaṅ. 3.336; शबरः ... अप्सु
AnekāSaṅ.3.599; आपः ... सलिले NānārthSaṅ. i.5.45; वारिस्तु ... अप्सु
NānārthSaṅ. i.149.1242; गौः ... आपः MediK. 22.1; ŚabdaRaSaK. 58.11;
जलयोपराशिः ... आपः KalpaK. 344.77; 1Aii water (in water place) आपो
सुधाचंचारिषु RV. i.23.23 (Sāy. अवभृथार्थम् ... जलान्यनुप्रेवेऽस्मि); x.9.9;
TaiS. i. iv.45.3; BaudhSS. i.126.12; i.262.2; BhārSS. vii. 23.5; viii. 23.8;
MānSS. 46.9; HirSS. iv. 5.60(444.11); ix. 5.50(947.20); रेचं निवृत्तं
सितमद्भ्य उदन्मनैर्यतम् RV. i.112.5; i.116.24; अधिना ... रेचमप्यु। तं
तं रिणीयो विवृतम् RV. i.117.4 (Sāy. कृपस्येवृदकेषु); कुवपं वृक्षमप्यु ...

GopāKcCan. 72.10; 1B1 rain water जेषुः स्वर्वतीरुपः RV. i.10.8 (Sāy. वृष्टिरूपाः); वृषी। अहर्हमिन्नुपस्तर्तुं RV. i.32.1; AV. ii.5.5; AV. (P.) xiii.6.1.2; वृषस्य निष्पत्तिं वि चरन्त्यापः RV. i.32.10; AV. (P.) xiii.6.10; अपां विलम्पिहितं यदासीत् RV. i.32.11; अपामतिष्ठद्गुरुणां तमोऽन्तर्वृषस्य जडेषु पर्वतः RV. i.54.10; सृजा मरुत्तरीरवर् जीवधन्या इमा अपः RV. i.80.4 (Sāy. वृष्ट्युदकाणि); वज्रेण ह्रत्वा निरुपः संसर्ज RV. i.103.2; i.122.3; तुष्यम् ... मदेवृषा इपणन्त भुवर्ण्युपमिपन्त भुवर्णि RV. i.134.5; अपां नेता स जनासु इन्द्रः RV. ii.12.7; AV. (P.) xiii.7.7; सः ... अधुराचीनमकृणोदपामपः RV. ii.17.5; देवस्य ... प्रारिणा असुं रिणन्नपः RV. ii.22.4; SV. (Kau.) I.v (2).3.10; SV. (Jai.) i.48.6; विश्वानि शुक्रो नर्पाणि सिद्धान्तो रिरेच सखिभिर्निकाभिः RV. iv.16.6; अद्वयम् .... अहं वृष्टिं दाशुषे मर्त्याय। अहमपो अनयं वायशानाः RV. iv.26.2; वृष्टी शं योरापं उस्ति भेषजम् RV. v.53.14; अवाङितेन स्तनयितुनेहपो निषिधन्नरुः पिता नः RV. v.83.6; श्रुष्टी रुचिर्वाजं वृत्रत्यं दिवो वृष्टिरीड्यो रीतिरपाम् RV. vi.13.1; अस्मात्समुद्राद्देहते दिवो नोऽपां भूमानुप नः सृजेह RV. x.98.12; x.111.8; अपां रसा ओषधीभिः सचन्ताम् AV. iv.15.2; महत्प्रभस्य नन्दतो नमस्वतो वाथा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु AV. iv.15.5; यथा वृत्र इमा आपस्तुतस्मै विश्वाधां यतीः AV. vi.85.3; वृषभाः ... ते वर्पयन्ति त्विदं काममुर्मामपः AV. ix.1.9; AV. (P.) xvi.32.9; तम् ... आपंश्च श्रद्धा चं वृषं भूत्वानुव्यवर्तयन्त AV. xv.7.2; यदेनमाह ब्राह्म्येदकमित्यप एव तेनावं रुन्धे AV. xv.11.4; MaiS. iv.4.1 (iv.50.1.1); अपां पयस्व यत्स्यः तन्मे वर्पन्तु वृष्टयः AV. (P.) ii.76.1; धेहि गर्भम् ...। पर्जन्येमां पृथिवीं रेतसाविधापां रसेन AV. (P.) xi.1.10; अद्वयो वा एष ओषधिभ्यो वर्पति KāthS. 26.6 (ii.128.19); KapiKaS. 41.4 (239.5); यदातो अपो अंगनीगन् प्रियामिन्द्रस्य तुष्यम् VājaS. 23.7; VājaS. (K.) 25.3; अप्रान्नपुषः प्रेषयन्ते TaiĀ. i.8.2 (51.1); v.10.6 (638.15); अपां चौपधीनां च संघाधिनि प्रावृषि शरत्प्रतिपत्तो वा ĀpaS. xix.16.14; न भ्रश्यन्ति यतश्चास्तदग्रं कथयो विदुः BrahmanP. i.22.29; मेघाली नर्तिता वातेः सकलापो विमुच्यति KāvyaS. 3.22; सुभनोवृष्टिरापत्तु आपूरितनमोङ्गा। विरजीकृतभूलेकैः समं शीतैरपां कर्णः MahāP. 33.69; अपां सीख्ये प्रतिहते तदा मेघात्मना तु वै। ... प्रवृत्तं वृष्टिसर्जनम् KarmaP. 298.6 (1.29); महावातातपद्रिस्तु नष्टे स्थावरजङ्गमे GaneP. i.15.3; महायै वस्तु सर्वतः। त्यामिनो भवनेऽमुषिप्रियेहप इवायुदः TriṣaSaPuC. i.2.622; भरमपारमपमिह मुञ्चता स्तनयता नयता च रजः शम्भु। ... सुमुदिरे ... शुषिण्डिनः Surath. 4.28; दग्धसिक्तारण्येषुपां वृष्टयः Subhāsi. 842; अपां पृथयन्ति। ... आतन्वत्यति हि तरामनप्रवृष्टिम् Rāgh. 12.9; [घनरसोऽप्यु AnekāSār. 4.327; ViśvaPra. 1777.43; ViśvaLoK. 320.265; अही ... अप्यु NānārthāSār. i.47.51; अन्धम् ... अप्यु KośaKaTa. 2.5990; घनपर्यायतः ... आपः KalpaK. 345.12]; 1Bii atmospheric water अपो वृत्वी रजसो बुधनमाशयत् RV. i.52.6; अपामुपस्थे विभृतो यदावस्तु RV. i.144.2 (Sāy. अपामुपस्थे उदकानामुत्सङ्गे ... विधुदात्मना उदकानि जगत् पाययते); याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः RV. iii.22.3; अग्रे अपां समिधस्ये RV. iii.25.5 (Sāy. अपां स्थाने अन्तरिक्षे); यस्त इन्द्र महीरुपः स्तंभयमान् आशयत् RV. viii.6.16; त्यागपुः पर्वतासंस्थ हिन्विरे RV. viii.15.8; SV. (Kau.) II.viii (1).11.2; यस्य त्रिधात्वचं वृष्टिस्तथावसन्दिन्म्। आपश्चि वि दधा पृथु RV. viii.102.14; अप्यु दुष्टरं सोमं पृथिवि आ सृज RV. ix.16.3 (Sāy. अप्यु आन्तरिक्षासु); ix.68.4; इन्द्रः पविष्ट चारुमदीयामुपस्थे कविर्माय RV. ix.110.13; SV. (Kau.) I.v (1).5.5; SV. (Jai.) i.42.5; तृतीयं त्या रजसि तत्स्थिवांसंमुपामुपस्थे महिषा अवर्धन् RV. x.45.3 (Sāy. अपां वृष्ट्युदकानामुपस्थे स्थाने रजसि अन्तरिक्षलोके); VājaS. 12.20; VājaS. (K.) 13.2; (भूणयत्) सिन्धुरापः समुद्रियः RV. x.65.13 (Sāy. समुद्रियः। समुद्रमन्तरिक्षम्। तत्र भवाः आपः च); x.98.5; इन्द्राय गिरो अर्निशितसर्गा अपः प्रेरयं सर्गरस्य बुध्नात् RV. x.89.4; SV. (Kau.) I.iv (1).5.8; SV. (Jai.) i.35.8; इममुपां संगमे सूर्यस्य शिषुं न विप्रां मृतिमीं रहन्ति RV. x.123.1; TaiS. I.iv.8.1; MaiS. i.3.10 (i.34.2); KāthS. 4.3 (i.30.18); KapiKaS. 3.3 (27.16); SatBr. IV.ii.1.10; अपां वेगासु पृथगुद्दिजन्ताम् AV. iv.15.3; दिवो नु मां वृहते अन्तरिक्षादपां स्तोको अम्यपनुद्रसेन AV. vi.124.1; अयं दिवस्तारयन्ति सप्त सूर्यस्य उश्मयः। आपः समुद्रिया धाराः AV. vii.107.1; रश्मयः सूर्यस्य चर्मैर्वावायुस्तमो अश्पवन्तः MaiS. iv.12.5 (iv.194.2); या रौप्ये परस्तात्सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः VājaS. 12.49; VājaS. (K.) 13.4; आपंश्च मे ... युक्तेन कल्पन्ताम् VājaS. 18.14 (Mahā. आपोऽन्तरिक्षस्थानि जलानि); VājaS. (K.) 19.5; आपो वाय योयुवत्यो या अन्तरिक्षाः AiĀ. I.iii.5.4; अपां नेतारं भुवन्स्य गोपाम्। इन्द्रं निधियुः परये व्योमपुः TaiĀ. iii.11.9 (320.1); एनमन्वाहार्यपचनोऽनुशशास आपो दिशो नक्षत्राणि चन्द्रमा इति ChāndoU. iv.12.1; आपः प्लवन्त्वन्तरिक्षे MahāBhā.

xiv.10.13; सौम्याः खल्वापोऽन्तरिक्षप्रभवाः Caras. i.26.37; रश्मिस्था आपो नौमाः सवित्राकृष्टाः ChāndoUBh. 140.4 (on iii.1.1); तद्यदापं शर आसीत् तत् समहन्यत TaitvPrakā. 32B.1 (on i.2.10); यथाणवो वहन्त्यर्कदीप्तिष्वस्य रजःसु च YogVā. iv.3.21; 1Biii divine, i.e. heavenly water आपो न देवीरुपं यन्ति होत्रियम् RV. i.83.2; KauśBr. 12.1 (53.11); उत वां विश्व मद्यास्त्वयो गाव आपंश्च पीपयन्त देवीः RV. i.153.4; iii.34.8; आपः ... सद्यःसु देवीरितुं वरुणम् ... धुः RV. vii.85.3; दिव्या आपो अभि यदेनमायन्त ... मण्डूकानां अनुगच्छ समेति RV. vii.103.2; viii.35.3; पर्वस्य वृष्टिमा सु नोऽपामूर्मि दिवस्यरि RV. ix.49.1; SV. (Kau.) II.vi(3).1.1; अपः सिपांसनुपसुः स्वः शुर्गाः सं चिक्रदो मुहो अस्मभ्यं वाजान् RV. ix.90.4; SV. (Kau.) II.vi (2).1.13; सुदक्ष ... दिवः पयस्य रीतिमुपाम् RV. ix.108.10; SV. (Kau.) II.iii (2).1.17.2; सं जानते ... शिष्यपांश्च देवीः RV. x.30.6; चां स्कन्तित्युप आ चक्रुरोजसा RV. x.65.7; वीभत्सुनां सुपुर्जं हंसमहुरपां दिव्यानां सुख्ये चरन्तम् RV. x.124.9; विशंस्त्या सर्वा वाञ्छन्त्यापो दिव्याः पर्यस्तीः AV. iv.8.4; AV. (P.) ix.2.5; viii. 18.3; तुष्यं शरन्ति दिव्या आपो वृधे AV. xi.2.24; AV. (P.) xvi.106.4; कतमेनापो दिवमुद्बहन्ति AV. (P.) xiii.14.4; देवीराप ऊर्जं भागाय वोऽक्षिता अक्षितय आ सिञ्चयि AV. (P.) xvi.70.10; आपो देवानां प्रियं धाम MaiS. iv.1.4 (iv.6.2); यां आपामपि व्रतं तां नो देवीः सुहवाः शर्म यच्छत MaiS. iv.13.10 (iv.213.8); वातो अपो अगमत् इन्द्रस्य तन्वं प्रियाम् KāthS. 44.9 (iii.165.14); सवित्रा प्रसूता दैव्य आपं उवन्दन्त ते तनूम् VājaS. (K.) 3.9 (Sāy. दैव्यो दिविभवाः); आपो वा ओदत्यो या दिव्याः AiĀ. I.iii.5.2; आदित्ये बृहत् ... अप्यु तेज इत्यधिदैवतम् ŚāṅkhāĀ. 6.2 (22.21); शिवा नः शंतेमा भवन्तु। दिव्या आपु ओषधयः TaiĀ. i.1.3 (8.1); षण्मोर्वीरंहसः पान्तु द्यौश्च पृथिवी वाहध रात्रिश्चापश्चोषधयश्चेत्यवस्यन्त ŚāṅkhāS. i.6.4; दिव्या आपः तयोषधः श्रद्धा मेघा सरस्वती ... सर्वे तत्र समासते MahāBhā. ii.7.17; अग्निर्मित्रो वनिरापोऽथ देव्यः ...। एवं द्रुवन् पाण्डव सत्यवाक्यं वेदीमिमां त्वं तरसाधिराह MahāBhā. iii.114.25; विष्णुरापो वायुः शतक्रतुः ...। सर्वे कालेन सृज्यन्ते ह्रियन्ते च तथा पुनः MahāBhā. xiii.1.48; सर्वदेवमया ह्यापः VṛGautSm. 558.21(8); [दिव्यम् ... अप्वपि Vajia. 274.18]; 1Biv water as ocean (वरुण) अपां मध्ये तस्थिवांसं तृणाविदज्जितारम्। मुञ्चा RV. vii.89.4 (Sāy. समुद्राणामुदकानाम्); अपामूर्मिर्मदन्विस्तु स्तोमं इन्द्राजिरायते RV. viii.14.10 (Sāy. अपां समुद्राणाम्); विपृथितोऽपां न यन्त्युर्मयः RV. ix.33.1; SV. (Kau.) I.v (2).5.2; SV. (Jai.) i.50.2; iii.12.1; अपामिवैदूमवस्तुतंराणाः प्र मनीषा ईरते सोममच्छ RV. ix.95.3; SV. (Kau.) I.vi(1).5.12; SV. (Jai.) i.55.10; निष्ठीग्र्यमृहधुरद्वयस्यरि RV. x.39.4 (Sāy. अद्वयः परि समुद्रस्य उपरि); अन्वाभयत् ... समुद्रेणापः KāthS. 35.15 (iii.61.8); जङ्गे अग्निरस्मद् द्वितीयं परिजातवेदाः। तृतीयमुप्यु VājaS. 12.18; VājaS. (K.) 13.2; (आदित्यः) अद्वयो वा एष प्रातरुदेत्यपः सायं प्रविशति AiĀBr. 18.6(495); आपो वै रेवत्यः पशयो वामदेव्यमद्वय एवास्मै पशून् प्रनयन्ति PañcBr. vii.9.20 (Sāy. अद्वयः समुद्रात्); तद्यदवर्धयत् गोपुः परिगृहीतं वसुमतीं धनस्य पूर्णा दद्यादिवमेव ततो भूयः ... इत्यनुशासनम् ŚāṅkhāĀ. 13.1 (47.9); ChāndoU. iii.11.6; अन्यूनान्तरिक्षाश्च वर्धन्त्यापो हस्तन्ति च ViṣṇuP. ii.4.90; कपालदाम ... आपामीशित्यते SubhāRaK. 4.25; SaduktiKa. 11.8; आपः समुद्राः ŚrūtaPra. ii.521.29 (on iii.3.50); न चाप एवापामयन्त Nyāyāmṛ. 277A.6; 1Bv water of ocean इन्द्रो वि वृत्रर्मयत्। सृजन्तसमुद्रिया अपः RV. viii.76.3; त्वं समुद्रिया अपोऽग्निषो वाचं ईरयन्। पर्वस्य विश्वमेजय RV. ix.62.26; SV. (Kau.) II.ii (1).1.2; SV. (Jai.) iii.13.2; अपामूर्मि सचमानः समुद्रं तुरीयं धाम महिषो विवक्ति RV. ix.96.19; SV. (Kau.) II.iv(2).1.3; SV. (Jai.) iii.41.3; (अने) समुद्रे त्वां नृणाम् अपस्वर्नृचक्षां ईधे RV. x.45.3; VājaS. 12.20; अर्निशितसर्गा अपः ... सर्गरस्य बुध्नात् RV. x.89.4; मम् योनिर्तुप्युजतः समुद्रे RV. x.125.7; AV. ix.30.7; प्रजापतिः सलिलादा समुद्रादापं ईरयन्नुदधिमर्दयति AV. iv.16.11; AV. (P.) v.7.10; अपः समुद्रादिवमुद्बहन्ति दिवस्पृथिवीमुभि ये सृजन्ते ... ते नो मुधन्तंहसः AV. iv.27.4; AV. (P.) iv.35.4; वि द्योतन्ते विद्युतो अग्नि-जिह्वा हिरण्यवर्णा [अमृता] [अस्वन्तः] समुद्रे AV. (P.) xvi.150.7; समुद्रे ते हृदयमुपवन्तः TaiS. I.iv.45.2; MaiS. i.3.39 (i.45.9); iv.8.5 (iv.112.18); KāthS. 4.13 (i.37.20); KapiKaS. 3.11 (34.16); VājaS. 8.25; VājaS. (K.) 9.4; समुद्राद्येषोऽद्वय उदेति ŚāṅkhāBr. 25.1 (111.23); मध्यमानेऽपवि सोऽहिरनाधारो हपोऽविशत् AgniP. 3.7; दूरे परिच्छेदकया हि सत्यम् एतद्गुणानामुदधेरपां च NavaSāC. 1.10; वडवाग्निः। तद्भीरिमसनाभिमज्जं बाधते निधिमपां बहिरन्तः PrāṭāYāBhā. 463.7; अपः सिन्धोरवगाह कल्पदानवलोपः ... श्रियम् ... तनोतु YāraPra. 3.216; पश्यामि ... अस्मात्सौधनिकेतनाञ्जनधियः संध्यापिशङ्गीरपः AmṛUda. 3.30; 1Ci water as deities or divinities अपो देवीरुपं ह्ये RV.

स नोऽयं दुर्मः परि पातु विधत्तः AV. xix.33.1; AV.(P.) xii.5.1; अने ... समुद्रो (अश्वपाप् AV. (P.) xiii.3.7; xvii.36.4; अनेनैकमुप अविंशेश TaiS. I. iv. 45.1; MaiS. i.3.39 (i.45.7); KāthS. 4.13 (i.37.18); KapiKaS. 3.11 (34.14); VājaS. 8.24; VājaS. (K.) 9.4; अर्द्धिर्वा एतंयजमानोऽनैरात्मा- नमन्तंयते MaiS. i.4.6 (i.54.2); ii.13.23 (ii.169.2); KāthS. 40.1 (iii.135.13); औपो वा अनेनैः MaiS. iii.2.2 (iii.17.11); KāthS. 19.12 (ii.15.7); KapiKaS. 31.2 (149.14); औपोऽनये वन्दोऽभवन् KāthS. 6.2 (i.51.3); KapiKaS. 4.1 (38.3); य एवापवन्तिस् एवेन तत्पाययति KāthS.8.9 (i.93.2); KapiKaS.7.5 (76.8); अग्निश्चापश्चेत्येषा वा अन्नस्य योनिः KāthS. 21.11 (ii.51.13); 22.9 (ii.65.15); KapiKaS. 35.3 (179.16); शमयन्त्यनिमापः KāthS. 24.9 (ii.101.3); KapiKaS. 38.2 (206.22); सुनुः सहस्रो अणु राज्ञि VājaS. 12.22; VājaS. (K.) 13.2; प्रसृष्ट भस्मन् योनिमुपधं पृथिवीमने VājaS.12.38; VājaS. (K.) 12.3; सुपुत्रे ते हृदयमुपवायुरपो दन्तोदधिं भिन्त VājaS.18.55; VājaS. (K.) 22.1; आपो वा अप्या या अनेयुमाज्ञायन्ते AitA. I.iii.5.7; अद्रव्योऽग्निः ... अशमनो लोहपुत्तियम् MahāBhā. v.15.32; xii.56.24; (वृक्षस्य) मूलं नाजोत्य- ग्निरापः खनन्ति RāghPān. (Dha.) 11.18; ता आप आनेयः अग्निसंवन्धिऽग्नेः कारणभूता इत्यर्थः HārLa. 136.13; भयं त्वदगृह्येयो यदि न कथमद्वयो हुतवहः MohaRāPa. 3.16; अद्रव्योऽग्निस्तेजसस्ता इति न हि वसवोवाधितुं युक्तमेकम् TattvMu. 1.13; ICv water connected with Soma या ते धामाणि द्विवि ... या पर्वतैर्व्योषधीष्वपु। तेभिर्नुः ... सोमं प्रति ह्रव्या गृभाय RV. i.91.4; ii.13.1; त्वा युजा तव तत्सोमं सुख्य इन्द्रो औपो मनेव सुवृत्तकः RV. 29.1; i.62.26; सः ... तेजिष्ठा औपो मंहूना परि व्यत RV. ix.70.2; SV.II.vi(2).17.2; अणुपूर्वा ... उक्षितिः। इन्द्रस्य ... सोमो हृदे पन्ते RV. ix.72.7; सुप्त स्वसरो अग्निं मातरः शिशुम् ...। अणुं गंधर्वम् ... सोमम् RV. ix.86.36; ix.96.3; मुहत्तत्सोमः ... चकारापां यद्राऽवृणीत देवान् RV. ix.97.41; SV. I. vi(1).5.10; SV. (Jai.) i.55.9; SV. II. v(2).1.3; SV. (Jai.) ii.49.2; गुह्यं हितं गुह्यं गृह्यमपु विभुमसिं प्रवृण्वे न सोमम् RV. x. 148.2; आपश्चिदस्य घृतमित्संरन्ति यत्र सोमः AV. vii.18.2; AV. (P.) xx.3.7; सुपुर्वेऽग्रे सोमः राजानमौपधीष्वपु MaiS. i.11.4 (i.164.16); KāthS. 14.2 (i.201.13); अद्रव्यः सोमं व्यपिवच्छन्दोभिर्हतेः शुचिपन्तु MaiS. iii.11.6 (iii.148.15); KāthS. 38.1 (iii.100.4); यो नर्यो अस्पृन्तरा सुषाव सोममग्निभिः MaiS. iii. 11.7 (iii.150.1); VājaS. 19.2; VājaS. (K.) 21.1; अपो वै सोमस्य रसः प्रविष्टः MaiS. iv.5.2 (iv.64.7); iv.5.4 (iv.68.18); अर्द्धिर्हो सोम आयायते MaiS. iv.5.5 (iv.69.12); सोमीर्होपः KāthS. 23.8 (ii.84.12); AitBr. 2.1 (36); सोमोऽपः कामयतेऽभिसोममापः KāthS. 29.5 (ii.173.11); सोमः ... अद्रव्यः ... पवते VājaS. 7.21; VājaS. (K.) 7.8; सुपुर्वेऽग्रे सोमः राजानमौपधीष्वपु VājaS. 9.23; VājaS. (K.) 10.5; शुक्लकृष्णगतिधापि अपां सारमवः खगः। स इडावत्तरः सोमः BrahmandP. i.13.117; अर्द्धिर्हो संसृष्टो भवति सोमः KarmaNi. 5A.5; ICvi water as abode of gods औपो देवानां प्रियं धाम MaiS. iv.1.4 (i.6.2); ICvii water connected with Prajāpati उभयपेतत्प्राजापत्यं यत्सोमश्चापश्च KāthS. 29.5 (ii.173.14); ICviii water as the deity of a Sāman अपां च साम ऋषेBr. v.7.10; vi(1).5.2; अपां व्रते द्वे ऋषेBr. vi(3).3.2; ICix one of 108 names of Sun पृथिव्यापश्च तेजश्च ...। सूर्यस्य ...। नामानमष्टशतम् MahāBhā. iii.3.19; ICx name of one of the eight Vasus आपश्चैवानलोऽनिलः। ... वसवोऽष्टौ प्रकीर्तिताः BrParāSm. 2.188; ŚivaP. i.24.101 (32B.7); वसवोऽष्टौ समाख्यातास्तेषां नामानि मे शृणु। आपो ध्रुवश्च NaraP. 5.46; ICxi water as the second form of eight forms of Śiva भवस्य या द्वितीया तु आपो नाम्ना तनुः स्मृता BrahmandP. i.10.77; भूमिः आपोऽनलः ... मूर्तिः ... शुक्तिः SaurP. 23.8; ICxii water as tutelary deity presiding over the corner of a house आपो नामशाने कोणे BrSām. 53.48; Mānaso. iii.1.81; NāraS. 32.11; VasiS. 39.213; यजेत् ... आपं चाप्यापवत्सकम् ŚāraTi. 3.10; आपश्चैवाय सवित्रो जयः ...। पूर्वदिषु तथा पूज्याः ... वास्तुदेवताः BhaviP. 363B. 12 (ii(2).10.11); ईशान्यादिकोणस्थाश्चत्वारस्तत्समीपगाः। आपः सवितुसंज्ञश्च जयो रुद्रः क्रमादमी NāraS. 32.8; VasiS. 39.205; अस्याधि- देवतास्त्वापः VasiS. 18.48; ICxiii water as Mahādeva महादेवः ... आपो भूत्वा स्वयं लोके तिष्ठति NīlaP. 37; ICxiv water as one of the ten Āngirasa gods आपः प्राणस्तथैव च ... अभिषिञ्चन् राज्ञस्त्वां देवा ह्यङ्गिरसा दश ViṣṇuDhaP. ii.22.40; ICxv one of the thousand names of Gaṇeśa भूरापः ... इति वैनायकं नामां सहस्रम् GaṇeP. i.46.128; ICxvi one of the thirty-two deities invoked for wearing triple sectarian mark (tripuṇḍra) कूर्परे मणिबन्धे ... पदद्वन्द्वे दात्रिंशत्स्थानमुत्तमम्। अग्न्यध्वारयुः ...। एतेषां नाममात्रेण त्रिपुण्ड्रं धारयेद्दधाः ŚivaP. i.24.100 (32B.7); ICxvii water as the presiding

deity of a letter of a formula धरो ध्रुवस्तथा सोम आपोऽनिरावयुरेव च। ... वर्णानां देवताः स्मृताः IśānŚiPa. i.33.6; ICxviii water as Viṣṇu चतुर्विधानामेवापां सृष्टिं प्रोवाच। तत्राप्याप इति मुख्यतो हरिरेवोक्तः NyāySu. (Ja.) 136B.8 (on i.1.6); ICxix name of Bhairava प्रणवं मन्मथं चैवम् ... अन्तेऽपो धैरवस्यायम् UddhāK. 3.67; IDi water as the source of medicine, plants and herbs etc. अणु भेषजम् RV. i.23.19; AV. i.4.4; MaiS. i.11.1 (i.161.22); अणु ... अन्तर्विधानि भेषजा RV. i.23.20; x.9.6; AV. i.6.2; MaiS. iv. 10.4 (iv.153.8); iv.10.6 (iv.157.13); आपः पृणीत भेषजम् RV. i.23.21; x.9.7; SV. (Jai.) iv. 29.2; AV. i.6.3; दिव्यानि भेषजा त्रिः पार्थिवानि त्रिंरं दत्तमुद्रयः RV. i.34.6; तदापो दत्त भेषजम् AV. xi.6.23; आपो मोषधी- मतीरेत्यपः द्विशः पान्तु AV. xix.17.6; अपस्त औषधीमतीरेच्छन्तु AV. xix.18.6; IDii water as medicine or as means of medical treatment, medicinal water आपुः सर्वस्य भेषजीः RV. x. 137.6; RV. i.23.20; AV. iii.7.5; vi.91.3; AV. (P.) iii.2.7; इमा आपुः प्र भंराप्ययुष्मा यंस्मृताऽग्निः AV. iii.12.9; AV. (P.) xvi.41.3; आपो अग्रं दिव्या औषधयः AV. viii.7.3; औपो मनुष्याऽनौपधीस्तौ तु पश्चान्ते सेचिरे AV. viii.9.23; AV. (P.) xvi.20.2; आपो वृद्धिकजम्भम् AV. (P.) xix.47.3; औपो भेषजाः MaiS. i.8.3 (i.118.4); औपधीरयः ... अप औपधीः MaiS. iv.1.9 (iv.11.3); आहारशुद्धिं वक्ष्यामि...। पलाशवित्पत्राणि कुशां पचानुद्वयान् काययित्वा पिबेदापः VāsiDS. 27.12; AtriS. 62; प्रकरोमर्द्धिरेवम् ... जिजागरिपुणा सदा Saund. 14.24; सुगृहीताः शरघापः प्रयोक्तव्याः CaraS. i.27.208 (1941 Ed.); यदि शारदग्धं न विशीर्यते ... तिलैरालेपयेत् ... अर्द्धिर्वा AṣṭāSām. i.192.4 (1.39); अर्द्धिश्चातुरमाश्वासयन् वहेत् AṣṭāSām. i.193.19 (1.40); भवामयप्रशान्त्यै त्वापो याचामि भेषजम् TripuVePaSt. 40; शीतामिरद्वि- रथवा पयसाभिषिक्तम् KalyāKā. 9.19; यदपु शुतशीतासु पश्ङ्गादि प्रयुज्यते SiddhYo. 1.50; 29.8; परिषिच्यद्विष्णुभाभिर्जीर्णस्नेहम् ... यवाम् पाययेत् SiddhYo. 71.9; 73.16; IDiii water connected with medicine, herb and plant etc. औपोमोषधीनां परिशमार्शिशामहे RV. i.187.8; निषिध्वरीरोपधीराप आस्तामिन्द्रा- वरुणा महिमानमाशत RV. viii.59.2; यधेन्द्रो द्यावापृथिव्योर्यशस्वान्यथाप औपधीषु यशस्वतीः AV. vi.58.2; xii.1.23; यत् त औपो यद् औपधीः ... तत् त औ वर्तयामसि AV. (P.) i.84.9; औपो यातामभेषजं तां नः कृण्वन्तु भेषजम् MaiS. iv.9.27 (iv.139.10); अपां वा एतच्छरो यदवकापामेत्तुष्यं यदेतसः KāthS. 21.7 (ii.46.2); स इमा अप औपधीः प्रविश्यास्वपयोषधीघातमानं न्युषा- पूर्वमाणोऽनुं लोके गच्छति JaimiBr. 2.3; अपामोषधयो रसः ChāndoU. i.1.2; IEi water as source of nectar अप्स्यन्तुर्मृतम् RV. i.23.19; AV. i.4.4; VājaS. 9.6; VājaS. (K.) 10.2; तुभ्यं वर्पन्तु अमृतात्यापः AV. (P.) xvi. 1.5; IEii water as nectar or ambrosia अमृतंश्च औपः MaiS. iv.1.9 (iv.11.1); iv.4.3 (iv. 52.17); KāthS. 29.6 (ii.174.16); 31.7 (iii.8.2); 35.16 (iii.61.14); IEi water as purifying object or means of purification or cleansing इदमपः प्र वहेत् यत्किं च दुरितं मयि RV. i.23.22; AV. (P.) xvi.149.9; ऐनमपुषु धावत RV. viii.1.17; आपो अस्मान्मातरः शुच्यन्तु RV. x.17.10 (Sāy. मातरः जगती मातृधानीयाः आपः अस्मान् शुच्यन्तु प्रोक्षणेन शोधयन्तु); AV. (P.) vii.3.9; TaiS. I.ii.1.1; MaiS. i.2.1 (i.9.8); KāthS. 2.1 (i.8.10); KapiKaS. 1.13 (10.6); यत्रासुक्षन्तुः यद्वा वारसु आपो नुदन्ति निरुक्तिं परावैः AV. vi.124.2; इदमपुः प्र वहेतावर्धं व मलं च यत् AV. vii.89.3; AV. (P.) xvii. 23.1; VājaS. 6.17; आपस्त्या तस्याञ्जीवलाः पुनन्तु शुच्यम् शुचिम् AV. x.6.3; AV. (P.) ix.3.1; आपो देवीः ... नो मुञ्चन्त्वहंसः AV. xi.6.11; AV. (P.) xv.14.4; आपो मा तत्साक्षुम्भन्तु AV. xii.2.40; xii.3.13; शं तु आपः शतपवित्रा भवन्तु AV. xiv.1.40; आपो वै पावकाः KāthS. 8.8 (i.91.21); 11.9 (i.156.13); KapiKaS. 7.3 (74.1); TaiBr. I. i.6.2; आपो मा तत्सादेनसुः पर्वमानश्च मुशुतु VājaS. 6.17; आपस्त्या समरिण्यन् VājaS. 6.18; VājaS. (K.) 6.4; का तस्य प्रायश्चित्ति- रित्याहुः अप उपस्पृशेयुः JaimiBr. 1.82; आपः पुनन्तु पृथिवीम् TaiA. x.23.1 (844.2); BaudhDS. ii.5.11; PrāṇU. 1.6; प्रणीताप्रणयनं चमसमद्विः परिक्षालयति ĀpaSS. i.16.3; अर्द्धिरत्तर्वदि प्रस्तेर मार्जयित्वा ĀpaSS. iii.3.2; xvi. 16.3; अर्द्धिस्तु न पादौ प्रक्षालयति ĀpaSS. ix.3.14; रौद्रराक्षसैरेकतपैतृकच्छेदनभेदननिरस- नात्तामिभर्षणानि च कृत्वाप उपस्पृशेत् ĀpaSS. xxiv. 2.9; न राजानमालभ्यानुपस्पृश्याप आज्यमालभेरन् LāyaSS. i.11.7; लेपगन्धापकर्षणं शौचममेध्यस्य। तद्विः GauṇDS. i.1.46; अपां तथैव संयोगात् नित्यो मेध्यः कमण्डलुः BaudhDS. i.4.20; अर्द्धिः शुद्धयति गात्राणि BaudhDS. i.5.2; iii.1.23; ĀngiSm. 59; मूत्रे मृदादिः प्रक्षालन्म् BaudhDS. i.5.69; i.6.11; ब्रह्मोदनेषु च तेषु सर्वेषु दर्भैरर्द्धिः प्रक्षालन्म् BaudhDS. i.6.30; अपोऽवगाहनं स्नानं विहितम् BaudhDS. ii.4.3; अत्रोपस्पृश्य राजेन्द्र (V.J. अत्रापः समुपस्पृशन्) पूयते दुष्कृताद्यैव MahāBhā. iii.129.17; स्पृशन्त्यपस्तीर्यमिति प्रवृत्ताः BuddhaC. 7.30; न शौचकाले यदि संस्पृशेदपः ...

दुर्गुणम्न वद कीदृशं भवेत् Saund. 9.26; क्रमेणाद्रिः शुद्धं कनकमिह
 गोबुध्वितम् Saund. 15.68; स्नानम् ... कुर्वातु ... अद्रिश्च गायत्र्यभिप्रेतानिभिः
 Sū. vi. 28.9; शीताभिरद्रिः प्रसक्त्य भोजयेत् प्रति भोजनम् Bhaṭṭa. 2.20
 (1.4); आत्मप्रोक्षणमेवाद्रिः कर्तव्यं तु यथाक्रमम् Nāyaṣa. 5.83; आपो वा
 अमृतं यवाः। सर्वं पुनीत मे पापम् ViṣṇuSm. 48.18; शुभा प्रातावलंब्य
 ... अद्रिः प्रक्षालनं प्रोक्तम् ParāSm. 5.6; श्रोत्रस्पर्शस्य शुद्धिहेतुत्वम् ... उपपादयति
 ... अग्निपथश्च वेदाश्च ... विप्रस्य श्रोत्रे तिष्ठन्ति ParāSm. 12.21; अद्रिः
 प्रक्षालितो मणिः कस्मै प्रदीयताम् Vikramo. 5.6 (2); नैवापः शुद्धिकारणम्।
 यस्मिन्नुदिते तस्मै नमो देवाय भास्वते ViṣṇuP. iii.5.22; अद्रिरेव शुचिर्भवत्
 PaśSū. 121.9; Mitā. 7.12 (on 1.17); तुल्यान् आपो विपं कोशो दिव्यानीह विशुद्धये
 Yājñas. 2.95; गोमयनाद्रिश्च ... स्थण्डिलमुपलभ्य KāśyaS. 5.7B.1; दद्याद्वाद्रि-
 स्ततश्चक्षुः सुग्रीवस्य विभीषणः Bhaṭṭi. 14.50; अर्घ्यविध्वंसविधौ पदोयनीः ...
 हरिरग्रहोदपः ŚiśuVa. 1.18; अद्रिः पवित्रीकृतहस्तपत्रः प्रदर्शयामास स दर्शयान्
 VarāṅgaC. 23.69; अत्रे ... मक्षिकाकेशुपिते। तदुद्धृत्य स्पर्शेष्टापः LaHānSm.
 37; अद्रिर्मुद्रिश्च योजयेत्। लेपगन्धापहं शौचम् AṣṭaSam. 1.7.13 (1.3);
 LaghvāśvaSm. 1.9; व्याधिदोषतुर्पोषाभिरद्रिः प्रक्षालयेत्तदा AṣṭaSam. 1.165.9
 (1.32); ParāS. 3.66; 3.72; 5.23; 9.5; BālaKṛ. i.37.25 (on 1.17); ViṣṇuDhaP.
 ii.88.6; पादावनेजनीरापो धारयन् शिरसा नृप BhaṅgP. x.48.15; मृन्मालादुशत्राणि
 वतीनां च विनिर्दिशेत्। तेषां संपाजनाच्छुद्धिरद्रिश्च प्रकीर्तता SaṅkhaSm.
 7.5; भस्माद्रिश्च कांस्यानां शुद्धिः VāmaP. 14.70; ViraMi. 263.9 (on 1.190);
 त्वं मेधा आपो वह्नितपा विशेषतः NitiVā. 27.46; वदेवागमशुद्धं स्याद्
 अद्रिः शोध्यं तदेव हि YaśasCam. ii.281.18; पुननु ... आपो दुनान्म-
 धुव्युतः SamarāSū. 35.20; दर्भासनदानं च ब्राह्मणहस्ते अप आसिच कायं
 SmṛtiCan. v.282.10; पात्राणि .. अद्रिः प्रक्षाल्य ... प्रोक्ष्यतानि कुर्वातु
 CaturCin. iii (1). 1240.5; अद्रिः ... मलानामपकर्षणम् ... बहिःशौचम् Mah-
 NirvāT. 8.71; निराहारः ... तर्धेव चाप्सु रात्रिं नीत्वा ... सर्वपापान्मुक्तो
 भवति DipKa. 107.9 (on 3.312); कुरुव्य सुपरिपरस्त्वमिह राम संशोचिता
 CaitaCa. 16.21; गन्धलेपापकर्षणं पूर्वमद्रिः ViraMi. (Āhnikā) 48.11;
 शीतोष्णभिरद्रिः अवर्धं कुर्वाणोऽक्षण्वन्कुशलेकुरु ViraMi. (Sāṅskāra) 560.13;
 श्रेयमद्रिः प्रक्षाल्य ViraMi. (Sāṅskāra) 904.1; स्वातन्त्र्यम् ... असु Jivān.
 189.3; 1Fii water as an auspicious, benevolent or propitious object आपो
 पुत्राः AV. iii.13.5; शं तु आपः शिवा औषधस्य कर्णोपायः AV. xix.2.5; AV.
 (P.) iv.40.7; लोकेऽस्मिन् मङ्गलान्येव ब्राह्मणो गौर्हताशनः। पुष्यस्तर्षापरितयः
 आपो राजा तथाष्टमः BhāvPra. (Bhā.) 5.106; 1Fiii water as pure or purified
 object अग्निरा आपः AV. x.5.24; xvi.1.10; शुद्धा तु आपस्तुनै हस्तु AV.
 xii.1.30; येन ... आपः पूताः ... [तेन सहस्रवारोप पवमानः आपस्तु मातु]
 AV. (P.) ix.23.3; 19; x.9.9; आपो देवीः शुद्धास्तुवः शुद्धा यूयं देवाश्च उद्धवम्
 TaiS. I.iii.8.2; देवीरापः शुद्धां यूयं देवान् युयुध्वम् MaiS. i.2.16 (i.26.6);
 KāhS. 3.6 (i.25.16); KapiKaS. 2.13 (22.3); देवीरापः शुद्धा वोदवम् VājaS.
 6.13; VājaS. (K.) 6.3; पवित्रं वा आपः ŚatBr. I.i.1.1; अथ मेवाभिरुद्राद्रिः
 श्रेयसि ŚatBr. I.i.3.5; आपः पवित्रं भूमिगताः गोतृपितृषु जायते BaudhDS.
 i.5.57; आपः पुण्याः पवित्राश्च प्रपद्ये शरणं तथाः SaṅkhaSm. 9.6; आपः
 पूता भवन्त्येताः SaurP. 44.45; [पवित्रः ... आपः Vajja. 261.58; शुद्धम् ... आपो
 Vajja. 274.18; शुच्यवोऽप्सु NānārthāSam. i.162.1402]; 1GI water as
 dāsapatnī दासपत्नीरहिगोपा अतिशुचिरिच्छा आपः RV. i.32.11; AV. (P.)
 xiii.6.11; विश्वा अपो अंजयद्दासपत्नीः RV. v.30.5 (Sāy. सर्वाण्युदकानि इन्द्रः
 अंजयत् वशीचक्रे ... दासपत्नीः। दासो वृत्रः पतिः पालयिता यासमाप्य मित्रं
 त्वमुपो अंजयो दासपत्नीः RV. viii.96.18; 1Gii water personified आपश्च RV. i.100.11;
 विष्णोर्वा च साधन् RV. i.96.1; अपां लोकस्य तनयस्य जेषे RV. i.100.11;
 आपश्चन प्र मिनन्ति व्रतं याम् RV. ii.24.12; ii.38.2; इयं नृः पर्वतस्तुष्टमापः
 समिन्तु गोभिर्मधुमन्तमक्रन् RV. iii.35.8; अपामंसि स्वसां लक्षे AV. v.5.7; v.28.6;
 यन्मे अश्वयोर्विद्योतु ...। आपस्तत्सर्वं निर्करन्मिषजां सुमिषक्तमाः AV. vi.24.2;
 यस्य व्रत उर्पतिष्ठन्तु आपः AV. vii.40.1; तमापो विप्रतीमुणिं सदा धावन्त्यसिताः
 AV. x.6.14; x.7.6; आपस्तर्वा वशे मम AV. (P.) i.40.3; मोक्षा वंश इत्येतानि
 वा अपां नामधेयानि KāhS. 11.10 (i.157.2); इममुपाश्च संगमं सुर्वस्य शिञ्जु
 वा अपां नमिषीं रिहन्ति VājaS. 7.16; VājaS. (K.) 20; अस्ति वाऽअनेध्यापं च
 I.i.1.18; ŚatBr. (K.) II.i.1.13; ŚatBr. I.i.1.14; आपो वै देवानां पत्न्य
 विष्ठातृव्यमिव ŚatBr. I.i.1.21; ŚatBr. (K.) II.i.1.14; आपो वै देवानां पत्न्य
 आसन् JaimiBr. 3.118; आपः ... धर्मश्च जानाति नरस्य वृत्तम् MahāBh.
 i.68.29; Hitopa. 2.100; SaraKāṇṭha. 488.21; Sūktika. 9.14; अपो यदि त्वं
 निगृह्य च्युता स्यात्कणिनामिव Kāvyālaṅ. (Bh.) 2.83; पृथिवी वायुराकाशमपो
 ज्योतिस्तथैव च ... त्वामभिषिञ्चन्तु ViṣṇuDhaP. ii.22.118; असु तिष्ठते (विष्णुः)

नैवापस्तं विदुः परमेश्वरम् SaurP. 2.44; आपानपारस्ते नातर्जयति महिमा GaṅgāL.
 16; 1Giii water as vṛṣapānī दृग्पत्नीरूपो जया द्विरेदिवे RV. viii.15.6 (Sāy.)
 वृषपत्नीः वृषा वरिता पर्जन्यः पतिर्यासां नाश्रीः अपः; SV. II.ii (2).18.3;
 SV. (Jai.) iii.20.16; 1Giv water as food-eater वरुणो राजा भुव्यानुव्य-
 वस्तुर्गोऽश्वीः कृत्वा। अद्रिरेवाभिरुद्रमन्ति य एवं वेदे AV. xv.14.3; 1Gv
 water as cattle or cow आपः खन्तु वै पञ्चवः MaiS. iii.8.4 (iii.98.1); पञ्चवो
 वा एते वदापः AitBr. 2.2 (38); आपो दाव धेनवः AitA. i.iii.5.8; [गीः
 ... असु AnekāTi. 1.14]; 1Gvi water as apsarās or source of apsarās
 तस्यापो अमरस्य ऊर्गो नाम VājaS. 18.41; VājaS. (K.) 20.2; अप्सराश्च सुवर्चसः।
 असु निर्मयनादेव रसात्स्मादस्त्रियः। उत्पन्तुः ... तस्मादप्सरसोऽभवन् Rāmā.
 i.44.18; सरसावप्सु जातत्वाताः स्वर्गोऽप्सरसः श्रुताः RāmāMañ. 23.21; 1Gvii
 water as manes or forefathers आपः पितृगणस्तथा MahāBh. i.7.8; 1Gviii
 water as offsprings of nara आपो नारा इति प्रोक्ताः MahāBh. iii.187.3;
 ManuSm. i.10; ViṣṇuP. i.4.6; MārkaP. 4.43; 47.5; AhirbuS. 52.55; AgniP.
 17.7; NaraP. 3.14; LiṅgaP. i.70.119; NānārthāSam. i.101.683; AnuVyā.
 4B. 2 (on 1.1); NyāySu. (Ja.) 94A.6 (on i.1.1); 1Gix (Jain.) water as a type
 of being पृथिव्यपेक्षेयावयुवस्तपः स्थावराः SarvaDaSam. 3.238; 1Hi water
 as source of nourishment त्वम् ... इयमापो न पीयसुः RV. i.63.8 (Sāy.)
 आपो न यथा अपो वृष्ट्युदकानि भूयां वरुणेन प्रवर्धयति तद्वत्। यद्वन्तीमापः
 RV. i.65.4; शुचिरेवः मृगवन्सा अद्वैतु उपैति RV. ii.27.13; अपः सिवांसन्
 ... सं चिद्रदः (सोम) RV. ix.90.4; अपामुत प्रशस्तिमिरुधां भवय वाजिनः
 AV. i.4.4 (Sāy. अपाम् उर्ध्वरितप्रभावेपेतानाम्); वात्रा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु
 AV. iv.15.1; AV. (P.) v.7.1; ता औदनं दर्पतिभ्याम् ... आपः शिखन्तीः
 पचता सुवाधाः AV. xii.3.27; पुत्रं पीत्रंभितुर्पयन्तीरापो मरुपत्नीरिमाः AV.
 xviii.4.39; सं मा सिञ्चन्वापः AV. (P.) vi.18.9; आप उन्दन्तु जीवसं TaiS.
 I.ii.1.1; MantrBr. i.6.3; अद्रिः संसिक्तमूलानां तरुणां पल्लवादयः। यथेन
 BhāvPra. (Bhā.) 5.76; 1Hii water as drink or used for drinking purpose
 प्रवावतीः सूयवसं रिशन्तीः शुद्धा अपः सुंप्राणे पिबन्तीः। मा वः स्तेन
 ईशतु RV. vi.28.7 (Sāy. तद्यकादौ ... उदकानि); AV. iv.21.7; vii.75.1; MaiS.
 iv.1.1 (iv.2.3); युधेवाप्सु सुमीरमान कुन्ती RV. vi.29.5 (Sāy. उदकेषु गवां
 युधानां यथा गोपालः अपः पायवज्रदिः तर्पयति तद्वत्); ऽ नै देवैर्गृभित्यु
 आपो भवन्तु पीतवै RV. x.9.4; SV. (Jai.) iv.28.10; AV. i.6.1; VājaS. (K.)
 36.1; अपां मा पाने यन्मो दुदम्पं कृष्यादातुनां शर्वन् शयानम् AV. v.29.8;
 अपांश्रान्ति TaiS. I.vi.7.4; पिबेता अपः VājaS. 23.17; VājaS. (K.) 25.4;
 आरण्योपवत्यत्रोऽश्रान्ति न वा ĀpaSS. iv.3.11; आहिताग्निप्रतानि। ...
 अन्तर्नाम्न्यां नाश्रियात् ĀpaSS. v.25.8; आपस्तु न परिचक्षन्ता मोजनया इमा
 अमोर्जनीया इति ĀpaSS. ix.3.12; ix.3.13; पुस्तदापः पीत्वा पञ्चानेन प्रयाहन्तीरुद्वेति
 BaudhDS. ii.7.3; ii.7.9; अद्रिर्वा सायम् (भोजनीयम्) BaudhDS. ii.7.18;
 ii.10.13; अष्टौ तान्व्रतजानि आपो मूर्तं घृतं पयः ... इति BaudhDS.
 ii.10.60; निवाधेऽपः प्रच्येत् VāsiDS. 2.33; VāsiSm. 2.38; मधमाग्ने स्थिता
 ii.10.60; निवाधेऽपः प्रच्येत् VāsiDS. 2.33; VāsiSm. 2.38; मधमाग्ने स्थिता
 आपो यदि कश्चिद्भिजः पिबेत्। पयोदुग्धविकल्पसाधामुदकं पीत्वा त्रिरात्रेऽप्येव
 शुच्यति VāsiDS. 20.21; BaudhDS. ii.1.21; ViṣṇuSm. 51.23; गो घेन्द्रयात्
 ... ब्रह्मपुण्याः पिबेदापः VāsiDS. 21.21; दश वर्षमहर्षिणि ... कृष्ण न्वनयो
 मस्ययसुरा MahāBh. iii.13.11; प्रथमं दिवसे धैर्यामापो मूर्तं फलं तथा।
 भोजनम् ... तत्रासीत् MahāBh. xv.61* (3); अद्रिरेव तु सन्निवे वन्यावप्य
 निशामिमां Rāmā. ii.41.8; भरतः ... पीत्वापः परिक्रम्य च ... विश्वकर्मानाहवत्
 Rāmā. ii.85.10; अप एव भवति ... इति गम्यते MahāBh. i.6.24 (on
 i.1.0); वायुमसो दिवा तिष्ठेत् रात्रिं दैवायु सुर्वदृक् AtriS. 115; वाङ्मन्त्रकूपमस्यैव
 i.1.0); वायुमसो दिवा तिष्ठेत् रात्रिं दैवायु सुर्वदृक् AtriS. 115; वाङ्मन्त्रकूपमस्यैव
 यत्स्वपः पिबते द्विजः। प्रायश्चित्तं कथं तेषाम् AṅgiSm. 4; हनुनं जपन्तान्
 यदाहापयति महाराजः Abhiṣe. 1.26 (7); PañcRā. 1.29 (7); PratiYau. 1.15
 ... यदाहापयति महाराजः Abhiṣe. 1.26 (7); PañcRā. 1.29 (7); PratiYau. 1.15
 (19); Prati. 2.20 (6); MadhyaVyā. 1.46 (3); 1.47 (4); एकै ... जनताः
 पुञ्जोऽव तदैवापः पिबन्तो निघने गताः MārkaP. 2.50; हरिहरिर्दिष्टेन तुष्टुने
 पिबत्यथापो हरिभिः सहस्रधा Vāyup. i.52.42; अद्रिः पुनश्च मनुद्विष्यति
 ... मर्त्याः सुयं त्ववर्णनयन्ति BrahmāṇḍP. 1.23.40; आपो वापि दक्षिण-
 मन्त्रायामुपवृषः PaśSū. 120.1; सः ... अप एवात्पयसीः परी AvantiKa. 153.2;
 नाः पर्यायत्वापः ...। ततो नृपः ... पनुनन्तम् BhaṅgP. x.22.37; सुकृतिभ्यः
 दवारिनिपासिता परनपानुचन्दश्चिद्यित्तया। ध्वनिमिरुद्धतमध्याजीविनं विष्णु-
 कुसावतां ततिः Kapphipā. 8.34; गायत्रीयां परकीयां वा पिबन्तीम् अपः प्ये
 वा न वारयेत् ManuBh. i.352.24 (on 4.59); अन्नरः ... नेपासापोऽग्निं वन्द्य
 RāghPān. (Dba.) 18.43; अजं गहनपानाम्नां जडिता इव तोयकाः। ह्येकस्मिन्
 यस्यां प्राकारान्निधेयते El. xxi.154.3; जनुमुनहतां कोऽपः प्रासक्तो पुनः
 KīcaVa. 3.21; भस्मयत्पनकृत्वा नाश्रीवाद्योऽन्नमन्यथा BhasmJāC. 56.2.15;

तृपितोऽहं हतो येन स मामर्जिनं तर्पयेत् KathaSaSag. ii.3.72; मामनालोक्य
न स्नाति न भुङ्गे न पिबत्यपः PraboCan. 3.2 (43.10); अम्भोद्येः ... अपिबक्ष्यः
... पर्याविलाः। ... तोयदाः SubhāRaK. 10.18; नैव शिशोः पिता ... कौपीरपः
पात्यति SubhāRaK. 24.1; SadukūKa. 77.7; ŚāringaPa. 376.9; SāhiDa. 215.7;
वयस्य इह वत्सा अपः पीत्वा तृणानि चरन्तु GopāKeCan. 58.15; कोऽपस्त्यक्तुं
योग्यो यस्य पितासा न संभवति Subhāsi. 132; पीत्वा गर्जन्यपस्ते दिशि
दिशि जल्दाः ... सलिलनिधे PadyaTa. 246; PadyaVe. 720; केशवादिभिः त्रिभिः
अपः पीत्वा BālamBha. i.76.13 (on i.21); [पानीयमापः कीललम् ... पयःRajNi.
255.16; नीरम् ... आपः पानीयमुदकं तथा ParyāMu. 23.37; सेव्यम् ...
अस्पृषि Vāija. 274.18; आपः ... सलिलं पयः MadaPāNi. 50.2; BhāvPraNi.
161.1; ŚābdaRa. (Su.) 4.91]; 1Hiii water giving refreshment, pleasure
or delight आपो हि ष्ठा मयोभुवः RV. x.9.1; SV. (Kau.) II. ix (2). 10.1;
AV. i.5.1; MaiS. iii.1.6 (iii.8.10); iv.9.27 (iv.139.2.8); KāhS. 16.4 (i.225.3;
8); 19.5 (ii.6.15); KapiKaS. 30.3 (141.17); VājaS. 11.50; VājaS. (K.) 12.56;
BaudhDS. ii.5.12; [स्नेहं सेव्यम् ... त्वादु ... असु Vāija. 274.18; सुखम्
... असु NānārthāSanh. i.173.152]; 1Hiv water as milk or connected with
milk आपं पर्यस्तुदित्युत्तु RV. x.17.14 (Sāy. अपाम् उदकानां पयः क्षीरयत्
सारभूतं यदति तत्सर्वम् पयस्वत् सारवदेव); या आपो दिव्याः पर्यसा मदन्त्यन्तरिक्ष
उत वां पृथिव्याम् AV. iv.8.5; पर्यस्वतीः कृणुधाप ओषधीः श्रिवा यदेयंथा
मरुतो रुक्मवक्षसः AV. vi.22.2; पयो यदसु ...। तन्मे धाता सविता च
धत्ताम् AV. (P.) i.91.2; आपं पर्यसो यत्पुस्तेन मामिन्द्र सस्सुज TaiS. I. v.10.3;
अदभ्यः क्षीरं व्यपिबत् कृङ्गाङ्गिरसौ धियां MaiS. iii.11.6 (iii.148.12); KāhS.
38.1 (iii.100.7); VājaS. 19.73; VājaS. (K.) 21.5; ध्यात्राः पीता भवत युयमापः
VājaS. 4.12 (Mahidhara है आपः क्षीररूपाः; VājaS. (K.) 4.12; अद्भ्य
ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो अधि संपुतं पयः VājaS. 17.1; VājaS. (K.) 18.1; आपो
वै क्षीरसा आसन् PañcBr. xiii.4.8; आपो हि पयः KauṣiBr. 5.4 (19.20);
अद्भिरेवेन्दवानोति TaiBr. I. iv.3.4; या दिव्या आपः पर्यसा संभवतुः ... ता
न आपश्शस्योना भवन्तु TaiBr. III. i.2.3; [क्षीरमसु AmaK. 26.99]; 1Hv
water connected with ghee दत्त भ्रातृम्। घृतं चापाम् ... देवाः RV. x.51.8
(Sāy. आपं सारभूतं ताभ्य उत्पन्नं वा घृतम्); KauṣiBr. 1.2 (2.8); आर्षिधिरसं
घृतमित्सरिन् AV. vii.18.2; घृतेनापः समुक्षिताः AV. (P.) v.18.6; स हेतं वरं
वरे प्रयाजन् मे ... घृतं चापाम् ... इति KauṣiBr. 1.2 (2.8); अपामेवेतेन
घृतस्य सूयते TaiBr. I. iii.9.2; 1Hvi water as ghee घृतमिदापं आसन् AV.
iii.13.5; घृतमिदाप आहुः AV. (P.) iii.4.5; आपो देवीर्घृतम् KapiKaS. 48.4
(298.9); इमं स्तनमूर्ध्नि रवन्तं धयापां प्रपीनम् VājaS. 17.87 (Mahidhara अपां
प्रपीनम्। अथर्ववेन लक्षणया घृतमुच्यते। अद्भिः घृतेः प्रपीनं पूर्णम्); VājaS.
(K.) 19.1; [असु च घृतामृते AmaK. 2486]; 1Hvii water as source of sap
or essence ऋषभः ...। देवानां भाग उपेनाह एषोऽंतां रसु ओषधीनां
घृतस्य AV. ix.4.5; महीनां पेयोऽस्यपामोषधीनां रसः MaiS. i.2.1 (i.10.3);
KāhS. 2.1 (i.8.12); 11.10 (i.156.21); KapiKaS. 1.13 (10.10); विश्वभूतः स्य
जनभूतोऽपामोषधीनां रसः MaiS. ii.6.7 (ii.68.4); iii.7.4 (iii.79.1); अपां रसेन
रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तमम् KāhS. 14.3 (i.202.21); अपामेप रसो यद्दि
KāhS. 29.5 (ii.173.14); KapiKaS. 45.6 (272.20); अपां यो ब्रवणे रसः
तमहम् .. तैस्ते वरंसे गृह्णामि KāhS. 36.15 (iii.82.1-4); TaiBr. II. vii.7.7;
अपां रसमुद्वयसु ... अपां रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णामि VājaS. 9.3;
VājaS. (K.) 10.1; तेऽपामूर्ध्वं रसमुदीहन् KauṣiBr. 2.7 (6.6); यस्ते असु रसः
प्रविष्टस्तेन संपृच्यस्व JaimiBr. 1.39; आप इव रसः ... भूयासम् AiTā. V. i.1.26;
आपो हि रसवत्यस्ताः CaraS. i.25.13; Vāyup. i.1.91; ऊर्ध्वं वहिरधश्चापो मध्ये
तु रससंग्रहः RasRaSa. 9.27; पुच्यत्यपां रसैः सर्वं वरुणः स्वधर्मेनृपः ŚukraNi.
1.75; 1Hviii water as food or identified with food आपोऽन्नम् KāhS. 8.2
(i.84.20); 25.2 (ii.105.6); KapiKaS. 6.7 (66.9); 38.5 (210.18); आपो वै
सर्वमुन्नम् ŚatBr. XIV. i.1.14; आपश्च पृथिवी चात्रम् AiTā. II. iii.1.6; 1Hix
water as sap or essence प्रजापतेर्वा एष रसो यदापः KāhS. 21.7 (ii.45.10);
या एवेयाः पुरुष आपस्ता एवासिन्तद्वाति KauṣiBr. 10.1 (45.5); एवं वै
भूतानां पृथिवी रसः। पृथिव्या आपोऽपामोषधयः BrāraU. vi.4.1; पृथिव्या
33.24 (1.21); प्रजापतेः ... पूजयतः आपः रसात्मिकाः पूजाभूताः ... उत्पन्नाः
BrāraUBh. 21.13 (on i.2.1); सत्यं वै तद्रसमापो ज्योती रसोऽमृतम् ब्रह्म
VaDuU. 461.22; 1Hx water as source of food अपामेप रसो यद्दि KāhS.
29.5 (ii.173.14); 1Hxi water as source of food अद्भ्योऽन्नसृष्टिः श्रूयते
BrahmSūBh. (Ma.) 33B.4 (on ii.3.12); 1Ii sacrificial or ritual water, viz.

vasatīvarīḥ इन्द्राग्नी ... मधुना पुङ्गुसु RV. i.109.4 (Sāy. अपसु वसन्तः
वरीपु); तपुं ते गावो नर आपो अद्भिरेन्दुं समं हन्तु RV. vi.40.2 (Sāy. आपः
वसतीवर्याख्या); आपो गा वंजिन्युवसे समिन्दुं RV. vi.47.14; यमपु ...
गर्भं मृतस्य पिप्रति RV. vi.48.5; अधुक्षत ... धारां सुतस्य ...। आपो वसिष्ट
सुक्रतुः RV. ix. 2.3; SV. (Kau.) II. (iv) 1. 3.3; SV. (Jai.) iii.31.9; एष
विप्रैरभिष्टुतोऽपो देवो वि गाहते RV. ix.3.6 (Sāy. अपः वसतीवरिः); SV.
(Kau.) II. v (2). 2.2; SV. (Jai.) iii.49.9; महीरूपो वि गाहते। हविर्वहियसु वर्यः
RV. ix.7.2; ix.99.7; SV. (Kau.) II. iv (2). 2.2, SV. (Jai.) iii.36.4; सोमसः
... असु मृजत RV. ix.24.1; असु त्वा ... हिन्त्यन्त्रिभिः। इत्यु RV.
ix.30.5; (सोम) पर्यस्वाद्भ्यः RV. ix.59.2; असां व्यंशुर्मदयामसु दक्षः RV. ix.62.4;
SV. (Kau.) I. v (2). 4.7; SV. (Jai.) i.49.7; SV. (Kau.) II. iii (2). 16.1-2; SV.
(Jai.) iii.30.1-2; अन्धः ... असु धृतः ...। स्वदन्ति गावः पर्याभिः RV.
ix.62.5; सः ... नैन्तिके असु RV. ix.71.3; आपो अभि गा उत्तमस्तु RV.
ix.82.3; SV. (Kau.) II. v (2). 13.2; SV. (Jai.) iii.55.8; इन्दो ...। तवं ब्रह्मन्वायः
सचन्ते RV. ix.82.5; वेना दुहन्त्युक्षणम् ...। असु वृषम् RV. ix.85.10;
हिरण्यपावाः पशूमासु (v.1. सु) गुण्यते RV. ix.86.43; SV. (Kau.) I. vi (2). 2.11;
सम् ... वृषां दधन्ते पुरुवारो अद्भिः RV. ix.93.2; SV. (Kau.) II. vi (2).
15.2; आपो वृणानः पवते कयीयन् RV. ix.94.1; SV. (Kau.) I. vi (1). 5.7;
SV. (Jai.) i.55.8; मृजानो असु ... भुवनस्य राजां विदद्वातु RV. ix.96.10;
सुते चित्वापु मंदामः RV. ix.107.2; SV. (Kau.) II. v (2). 12.2; SV. (Jai.)
iii.55.5; स वायुक्षः सुहवरेता अद्भिर्मृजानो गोभिः श्रौणानः RV. ix.109.17;
SV. (Kau.) II. iv (2). 10.2; SV. (Jai.) iii.40.7; इन्दुरिन्द्राय तोशते ... रिणवः
RV. ix.109.22 (Sāy. अपः उदकानि वसतीवरिः); x.139.4; हविर्भन्तिरिगा आपः
TaiS. I. iii.12.1; समापो अद्भिरेगम्त VājaS. 6.28 (Mahidhara आपो मंत्रावरुण-
मसत्सा अद्भिः वसतीवरिभिः सममत संगच्छन्ताम्); VājaS. (K.) 6.7; हिरण्यमेव-
पोऽप्यवनयेत् PañcBr. ix.9.3 (Sāy. अपः ... वसतीवर्याख्या); 1Ii sacrificial
or ritual water in general (अग्निः) अस्यात्। होता यजिष्ठो आपां सुसंघं
RV. i.149.4 (Sāy. आपां प्रोक्षय्याद्युदकानाम्); SV. (Kau.) II. ix (1). 4.2; समुद्रो
असु मांमुजे ...। सोमः पवित्रं RV. ix.2.5; SV. (Kau.) II. iv (1). 3.4; SV.
(Jai.) iii.31.11; (इन्दो) अद्भिः परिपिच्यसे RV. ix.65.6 (Sāy. सोमसेवनायं
चतुर्विधा आपः। तामिर्वसतीवरिभिरेकधनाभिश्च); ix.65.26; ix.74.9; ix.91.2; SV.
(Kau.) II. ii (1). 4.2; SV. (Jai.) iii.13.11; तं त्वा ... दुहन्त्यसु वृषं दध
क्षिपः। इन्द्रं सोम मावयन् ... अर्षसि RV. ix.80.5; पर्यस्व सोम ... कृतावापां
वसानः RV. ix.96.13; SV. (Kau.) I. vi (1). 4.10; SV. (Jai.) i.54.8; RV. ix.109.21;
x.14.9; आपो अष्टा मनसो न प्रयुक्ति RV. x.30.1; आगुन्नाप उशतीर्हिरदम्
RV. x.30.15; असु धृतस्य हरिवः पिवेह RV. x.104.2; AV. (P.) xix.24.15;
ओता आपः कर्मणां मुधन्त्युतः प्रणीतये AV. vi.23.2; अतिशीन् ... यदुदकं
याचयत्सः प्रणयति AV. ix.6.4; AV. (P.) xvi.111.4; ŚatBr. I. i.1.12; ŚatBr. (K.)
II. i.1.11; शूर्पं पवित्रं तुपां ऋजीषाभिपवण्वीरापः AV. ix.6.16; आपो देवी-
मधुमतीः ... इदमभिपिचिषामि AV. x.9.27; AV. (P.) xvi.138.8; योपितो यज्ञिनां
इमा आपंश्चरुमवे सपत्नु शुभ्राः AV. xi.1.17; AV. (P.) xvi.90.7; 8; xvi.91.7;
तण्डुला यज्ञियां इमे। अपः प्र विंशतु AV. xi.1.18; ब्रह्मयज्ञ्युष्टसु सुमिद्यमा
दधाति AV. xi.5.13; AV. (P.) xvi.154.4; सप्त ऋषयो भरधनम्यथिञ्चस्मिन् राधे
अद्भिः AV. (P.) xiv.1.14; AiTBr. 13.12 (384); समापो अद्भिरेगम्त सोमयेयो
रसेन TaiS. I. i.8.1 (Sāy. प्रणीताद्भ्यः सुवेणोपहृत्य ... मदन्तीभ्यस्ता उभयोरासीयानाः
प्रतिमन्यते); BaudhSS. i.12.14; ii.283.8; BhārSS. i.25.5; अद्भ्यः परि प्रजाता
स्य समुद्रिः पृच्यध्वम् TaiS. I. i.8.1; अद्भ्यस्त्यौषधीभ्यः प्रोक्षामि TaiS. I. iii.8.1;
MaiS. i.2.15 (i.24.12); iii.9.6 (iii.124.11); KāhS. 3.5 (i.25.9); KapiKaS.
2.12 (21.12); अपसु धीतस्य ते देव सोम ... उपहृतस्य भक्षयामि MaiS.
i.3.39 (i.46.1); KāhS. 4.13 (i.38.4); KapiKaS. 3.11 (35.4); एतं वै लोकं
यजमानोऽन्त्यिम्युच्यते यदेतां आपोऽतिसुच्यन्ते MaiS. i.4.6 (i.54.2); अपः प्रणीत
वाचं यक्षति MaiS. i.4.10 (i.58.12); KāhS. 32.7 (iii.26.2); तां पुर्वुत्तापं उपसृजन्ना-
निमार्धतं MaiS. i.6.3 (i.89.14); यत्र स्तन्देत्तदपो निनयेत् MaiS. i.8.3 (i.118.3);
KāhS. 6.3 (i.52.7); KapiKaS. 4.2 (39.9); यदपं उपसृजति शर्मयत्येव MaiS.
iii.1.5 (iii.7.1); यदद्भिरेभिषिञ्चति पुनरेवेनं प्रजनयति MaiS. iii.10.1 (iii.128.10);
iv.3.10 (iv.49.16); AiTBr. 1.3 (17); यदपः परिहरन्त्यद्भ्यो वां एतं यज्ञः संश्रदात्
MaiS. iv.5.1 (iv.63.10); चांत्वालात्रिगृहान्त एष वा अपां योनिः MaiS. iv.5.2
(iv.65.14); दर्भैरपः पुनन्ति ... अपामेवैनमोषधीनां तैजसा पावयति KāhS.
23.1 (ii.73.21); KapiKaS. 35.7 (183.11); यदद्भिः प्रोक्षति मध्ये एवैने यज्ञिये
करोति KāhS. 25.5 (ii.107.18); KapiKaS. 39.2 (213.20); ŚaṇḍviBr. v.2.3;
BaudhDS. i.5.22; अप उपप्रयतयति प्रजननाय KāhS. 26.1 (ii.122.2); KapiKaS.
40.4 (228.4); असु धीतस्य ते देव सोम इति KāhS. 29.3 (ii.171.18);

पितृन् ŚaṅkhaLiSm. 9; ऋषिभिश्च पदमोयैरिन्द्रमूलस्तेन वा ... मासं प्रीणयते
पितृन् KūrmaP. 597.6 (2.20); YaśasCam. ii.127.4; YogŚā. 2.42; SmṛtiCan.
v.252.15; तपयेत् ... उत्पलान्निजंयम् AgniP. 40.3; आपः क्षीरम् ...
अर्च्योऽप्यह इति स्मृतः SaurP. 65.15; आहुतावापं गोप्यत्वापतेः। संस्कृतभूतानाम्
ApuBh. 168.12 (on iii.1.1); रौद्रवस्त्रिंश कणभक्तमण्डादितिस्तिष्ठयेयः ViraMi.
(Āhnikā) 415.21; IIiv water for touching (in ritual for purification)
अक्षिरात्वानंभुमि सं स्मृशानाम् AV.xii.3.30; दधत्कृत्वाप उपस्मृशति KauṣiBr.
3.6 (12.13); ŚatBr. I.i.1.1; ŚatBr. (K.) II.i.1.1; स यत् पुरस्ताद् अप
उपस्मृशति JaimiBr. 1.4; दधन्माणोऽप उपस्मृशति ĀpaŚS. iv.1.6; अप उपस्मृय
वामदेवं गीत्वा तस्यष्टौऽनुजयेयुः LatyāŚS. ix.10.7; नीचो विस्रस्य परिघायाप
उपस्मृशेत् BaudhDS. i.5.74; अनुतीर्थमप उत्तिष्ठेत् BaudhDS. ii.3.3; अप
उपस्मृशान्निभिस्मृशेत् BaudhDS. ii.3.23; ii.5.6; ii.10.50; आदश्यकमुपासीत कृते
चादिरुपस्मृशेत् BhelaS. 6.21 (1.6); पूर्वं कृत्वा द्विजः शीवं पश्चादप उपस्मृशेत्
YamaSm. 5; खान्यद्विः प्रथानं हृदये स्मृशेत् ViṣṇuSm. 62.8; BrParāSm.
2.32; YājñSm. 1.20; प्रहास्य ... पादौ ... स्यूदायः स्वासेन वस्तेत् KalkiP.
1.7.6; IIv water as sacrifice आपो वै युतः TaiS. I.vii.5.3; MaiS. iii.6.2
(iii.61.7); iv.1.4 (iv.6.1); KathS. 23.2 (ii.75.5); 31.3 (iii.4.1); KapiKaS. 35.8
(184.14); 38.6 (211.5); ŚatBr. I.i.1.12; ŚatBr. (K.) II. i.1.9; IIvi water for
sipping (in ritual for purification) अथ यदप आचम्य त्रतं विसृजतेऽप्येव
तद् त्रतं दद्याति KauṣiBr. 2.4 (5.18); अपोऽशान MantrBr.i.6.27 (Śāy. अपोऽशान
तत्कर्मावसरं शुद्धयर्घ्यामघनं कुरु); अपरेणाहवनीयं दक्षिणाग्नौर्षोपविष्य यजनतः
... अप आचामति ĀpaŚS. vi.5.3; vi.14.6; आपो नाम ... इत्येवं त्रिरप
आचम्य KauṣiGS. ii.3.10; प्रक्षालिताणिपादावप आचम्य BaudhGS. i.8.12;
ĀgñiveGS. ii.3.2 (56.2); त्रिरपो हृदयंगमाः पिवेत् BaudhDS. i.5.15; ii.1.28;
युधिः। वैश्वोऽद्विः प्राशिताभिस्स्यात् BaudhDS. i.5.18; अप आचम्य BaudhDS.
ii.4.2; ii.10.32; ii.10.51; न ... अनुद्धताभिःरद्विः ... आचामेत् BaudhDS.
ii.10.38; GautDS. i.1.35; ViṣṇuSm. 62.5; त्रिः प्राश्यापो द्विरनुम्य GobhiSm.
1.5; त्रिरपः पीत्वा ... आननं स्मृशेत् MrgendraT.iii.1.16 (comm.) पीत्वा
इत्याचम्य); दशकृत्वः पिबेद्यापः सावित्र्याः ... द्विजः LaśaṅkhaSm. 33; प्राश्यापो-
त्रिरपः ... द्विजः SaurP. 17.20; तदभिपन्त्रिताः पीत्वायः ParaśuKS. 3.4 (88.22)
(comm. मूलत्रिवादिभिपन्त्रितानामपाम् सकृदेव प्राशनम्); कुर्याद्विद्विराचमनीयकम्।
... वाक्केन च मन्त्रेण दद्यादाचमनीयकम् TantrSa. (K.) 52.24; IIvii name
of some bricks used in rituals (*abhiṣṭakāḥ* or water bricks) अर्होभिर्जिद्विरकु-
र्भिर्यत् कम्। युनो देवात्वसुानंभस्य TaiĀ. i.27.5 (172.1) (Śāy. अर्वाष्टकभिः);
IJ water as Soma juice जनुो यो मित्रावरुणावमिष्युषो न वां सुनोत्वंश्वयामुषुक्
RV. i.122.9 (Śāy. अपः सोमरसान् न मुनेति अमिषयं न करोति); (अश्विना)
चुनित्यम् ... अमु RV. vii.7.0; शृण्वन्त्रापोऽवः शरन्तीः PañcBr. i.2.9 (Śāy.
आपः सोमरसालिका); [सोमः ... अमु AnekaT. 2.339]; IKI water as
clothing, covering or sheath हरयः सुपर्णा अपो वर्यान् विवृण्वन्ति RV.
i.164.47 (Śāy. अपः वसानाः उदकानि वासयन्तो मेघेषु); AV. vi.22.1; AV.
(P.) xvi.69.13; Nir.7.24 (144.19); तुभ्यं हिन्त्यानो वमिषट् वा अपः RV.
ii.36.1; अपो वसानम् ... अर्ध्वं सुधिम RV. ix.16.2; ix.42.1; सः ...
तेजोऽष्टा अपः ... परि व्यत् RV. ix.70.2; ix.78.1; ix.86.40; सोमं धारयन्तु
वसानो अर्पसि RV. ix.107.4 (Śāy. वसतीवर्षाद्यानि); SV. I.cii.1(3.1); SV. (Jai.)
i.53.1; iii.3.4; स आ वरीवर्ति धुवनेयुन्त्रपो वसानुः AV. x.2.7; किं मे
वसो भविष्यतीत्यप इति होयः ŚaṅkhaĀ. 9.7 (37.10); अपोऽस्य वासस्तेनोपवर्गिनः
अद्रक्ष्यः सलितस्य मध्ये उमी देवी शिश्विनाऽन्तरिक्षे MahāBhā. v.45.3;
(Lakṣābha. अद्रक्ष्यः बाह्यावरणादकेभ्यः); IKIii water as colour and shape
or form पृथिवी दर्पसंस्थानमुच्यते लेखसंज्ञया। आपस्तेजश्च AbhihāK. i.13;
IIi water as obstacle, danger or calamity (Iṣṭ) त्वयो यमम् ... शब्देतौतृयुजि
शूर ततमसि RV. vii.32.27; अन्ते वीरो मरुतः शूर्पम् ...। अपो येन
... तरेम RV. vii.56.24; अपो न वज्रिन् दृष्टिमानि युर्वि मूरि RV. viii.97.15;
यदुपाह कूरं यदम्येष यदशानं तदपंगच्छताम् TaiĀ. x.1.13 (778.3); IIi water
at the great dissolution यद्धिदार्पो महिना पूर्वपंगच्छताम् RV. x.121.8 (Śāy.
अपः प्रजाकालानाः) न स्य प्रजायते किंदिदमस्या समवमृते (v.1 अद्विर्लोक
परिच्युते) MahāBhā. iii.179.5; तदेतत् सल्लोकाद्रक्ष्य ... हयैकजः ... अमु
संशयनं चक्रे LakṣmīT.5.21; विष्णुत्वं वास्तुहृत्वं जयनं वासु तस्य च LiṅgaP.
i.2.7; सुस्तिरभु स्तितत्वं नारायणशब्दार्थमाह NyāySu. (Ja.) 94A.6 (on i.1.1);
IIi water as weapon वैराजा नाम देवास्तेषां V आप इवः AV. ii.26.3;
अविध्यवो नाम देवाः तेषां व आप इवः AV. (P.) iii.11.2; अमरंसा आपो
... (P.) iii.11.2; (P.) iii.11.2; आपो हेतिः VājaS. 15.18; VājaS. (K.) 16.4;

1Liv water as destroyer of demons आपो वै रक्षोघ्नी रक्षसापहर्त्यै
 TaiS.II.vi.4.4; आपो वै रक्षोघ्नीः अपो रक्षोसि नं तरन्ति MaiS.Iv.1.3
 (iv.5.16); KāṭhS.31.2 (iii.3.17); KapiKaS. 47.2 (286.14); 1Lv water as
 thunderbolt वज्रो वां आपः MaiS. ii.1.9 (ii.11.12); KāṭhS. 31.3 (iii.4.3);
 आपो वज्रः। वज्रमेव भातृव्याय प्रहरति KapiKaS. 47.3 (286.19); तुतो देवा
 एतं वज्रं। ददृशुः। युदपः वज्रो वा आपो वज्रो हि वा आपः ŚatBr.
 I.i.1.17; ŚatBr. (K.) II.i.1.12; वज्रं वा एष उद्यच्छति योऽपुः प्रणयति ŚatBr.
 I.i.1.18; ŚatBr. (K.) II.i.1.13; 1LvI name of one of the four types of
 earthquakes चत्वारो भूमिकम्पास्तु गर्गः प्रोवाच ... अग्निर्वायुस्तथापथ चतुर्थ-
 स्त्विन्द्र उच्यते AV.Pari. 62 (1).1; 1Mi primordial (cosmic) water द्वा धनुं
 बृहतीमुपवृत्तः ... पुनन्ता RV. x.27.17; के स्विद्रमै प्रथमं दध्नु आपः RV.
 x.82.5; MaiS. ii.10.3 (ii.134.13); KāṭhS. 18.1 (i.265.18); KapiKaS. 28.2
 (122.4); VājaS. (K.) 18.3; आपो देवीः प्रथमना कृतेन RV. x.109.1; AV.
 v.17.1; AV. (P.) i.107.4; ix.15.1; आपो ह यद्बृहतीविश्वमायुं गर्भं दधाना
 जनयन्तीरग्निम् RV. x.121.7; VājaS. (K.) 29.4; यश्चोपश्रद्धा बृहतीर्जुनान् RV.
 x.121.9; MaiS. ii.7.14 (ii.95.3); KāṭhS. 16.14 (i.237.2); KapiKaS. 25.5
 (98.8); VājaS. 12.102; VājaS. (K.) 13.7; आपो अग्रे विश्वमायुं गर्भं दधाना
 अमृतं कृतज्ञाः AV. iv.2.6; AV. (P.) iv.1.7; आपो वृत्तं जनयन्तीर्भूमये समैरयन्
 AV. iv.2.8 (Sāy. ईश्वरेण प्रथममुत्पा आपः); iv.4.5; iv.15.11; दिव्यं सुपूर्णं
 पंचसं बृहन्तमुपां गर्भं व्युपमयोर्धीनाम् AV. vii.39.1; viii.7.8; अग्निर्बृहन्तरापं
 कृतत्वं प्रथमा द्वाः AV. ix.3.22; AV. (P.) xvi.41.4; AV. x.7.11; xi.7.2; या
 आपो याथं देवताः ...। शरीरं ब्रह्म प्राविशत् AV. xi.8.30; AV. (P.) xvi.88.1;
 स वा अन्द्र्योऽजायत तस्मादपरोऽजायन् AV. xiii.4.37; कालादापः सम्भवन्
 AV. xix.54.1; AV. (P.) xii.2.11; ऊर्ध्वंश्च्युतो वै नामता आपो यद् ओषधयश्च
 वनस्पतयश्च AV. (P.) xii.7.1; xvii.7.2; आपो वा इदमग्रं सलिलमासीत् TaiS.
 VII.i.5.1; KāṭhS. 22.9 (ii.65.13); KapiKaS. 35.3 (179.15); TaiBr. I.i.3.5;
 JaimiBr. I.237.3.318; NṛsimPūTāU. I.1; एपां वै प्रजापतेः संवता तनूयंवापः
 MaiS. i.6.3 (i.90.2); अदृम्यो वै प्रजाः प्रजायन्ते MaiS. iii.10.1 (iii.128.9);
 KāṭhS. 8.8 (i.91.21); KapiKaS. 7.3 (74.1); अपां भूमानमुप नः सुजेहं MaiS.
 iv.11.2 (iv.167.13); अन्द्र्यः संभूतः पृथिव्यै रसांश्च VājaS. 31.17; VājaS.
 (K.) 35.2; घौरन्तरिक्षे प्रतिष्ठितान्तरिक्षं पृथिव्यां पृथिव्यव्यापः सत्ये AitBr.
 11.6 (301); तद्विधे देवा अवब्रजसद्देवत्यं वा एतदवदध्याऽधि समभूदस्माकं
 वा एतदिति PañcBr. vii.8.2; अद्विहीदं सर्वमनुस्तब्धम् KauṣiBr. 24.4 (109.12);
 अद्विह्याऽइदं सर्वमाप्तम् ŚatBr. I.i.1.14; ŚatBr. (K.) II.i.1.11; आप एवेदमग्र
 आसुः ŚatBr. XIV. viii. 6.1; BrĀraU. v.5.1; VākyaPa. 1.8 (33.2); ब्रह्म ह
 वा इदमग्र आसीत् ... सः ... यदब्रवीदधिर्या अहमिदं सर्वमाप्स्यामि ...
 तस्मादपोऽभवन् GopBr. i.1.2 (2.11); i.1.16 (13.8); अन्द्र्यः स्थावरजङ्गमो भूतग्राहः
 संभवति GopBr. i.1.29 (21.17); PraṇU. 37.1; तदिदमाप एवेदं वै मूलम् AitA.
 II.i.8.1; II.iv.1.3; अद्विहीदं सर्वं परितप्तम् ŚāṅkhāA. 1.4 (3.2); अन्द्रयो वा
 इदं सर्वंभूतं TaiA. i.23.8 (147.4); i.8.1 (50.2); तस्मिन्प्रपो मातरिक्षा दधाति
 ŚatU.4; स इमांलोकानसृजत। अम्मो मरीचीः ... आपोऽवोऽम्भः AitU. I
 (1.2); सर्वास्वसु पञ्चविधश्च सामोपासीत ChāndoU. ii.4.1; ChāndoUBh. 90.6
 (on ii.4.1); (भृशुः) सोऽर्चवरेतरत्सार्चत आपोऽजायन्त BrĀraU. i.2.1; i.5.20;
 iii.9.16; यदिदेक इदप एवाहुः ĀrṣeU.3.5; समुदिताः ... आपो धोः पृथिवी
 वायुरन्तरिक्षं दिशस्तथा MahāBhā. i.1.34; त्वयापो निहिताः MahāBhā. v.16.7;
 प्रजापतिः पुरा सृष्ट्वा अपः सलिलसंभवः Rāmā. vii.4.9; ManuSm. 1.8; विष्णुः
 ... अप एव ससर्जदी HariVarā. 1.23; MatsyaP. 2.28; SūrySi. 12.13;
 यदमोघमपामन्तरुतं बीजमज त्वया KumāSaṁ. 2.5; आपोऽग्रे सर्वगा आसन्
 स्थलीयत्यपि ... किमपरं कुर्याज यन्मघः YogYā. 2.5; वैराजः पुरुषः
 आपोऽस्य तालू रस एव जिह्वा BhāgP. ii.1.30; ii.10.10; पुरुषः सहस्रपरितस्तरान्
 ... उवासापुः BhāgP. ii.1.6.6; खण्डपरशुः भूमिरस्य प्रलीनाः कुरुते PārāSū.
 26.5; कृष्णः ... ससर्जापः स्वलीला BrahmvaiP. i.4.15; देवदेवेश ... त्वया
 धृता धारयन्ति तथैवापोऽखिलं जगत् NīlaP. 1077; योऽस्य निदधे बीजमात्मनः।
 उत्स्थानं करोम्येव तस्मै SaraKāṇṭhā. 99.17; 537.1; तस्मात्सर्वमापोमयम् ...
 अबिति प्रकृतिः PraṇU. 37.3; अद्विहेशुगुणाधिः ... अण्डं समावृत्तम् SaurP.
 21.24; अदृम्यः संभूतो हिरण्यगर्भः MahānāU. 1.12; ŚivārkaMaDī. i.232.22
 (on i.1.177); एतद्देवस्याभिभूतान्तरसंस्पृष्टाभिः सूक्ष्माकाराभिरिन्द्रिः संपरिच्यक्तः
 VedāntSā. (Rā.) 237.4 (on iii.1.1); अपशब्दसु त्र्यात्मकत्वाद्युच्यते। भूयस्त्वाद्यापाम्
 BrahmSūBh. (Ma.) 44A.6 (on iii.1.2); चित्संस्पृष्टान्यङ्कारणतत्त्वान्यापः
 ŚrūtaPra. ii.209.22 (on ii.1.1); आपो वा इदं सर्वमित्याम्नायप्रमाणतः EI.
 xiv.102.40; अग्निः संपरिच्यक्तो जीवः लब्धदेहः पुरुषनामवान् भवति TaiuPrakā.

138A.6 (on iii.1.1); ŚaṅkaVi. (Ā.) 229.10; आपो वा क्रतियमाचरन् तामो
 वायुः पृष्ठे व्यवर्ततेत्यादि श्रुतौ पृष्ठशब्दस्य प्रवृत्तिनिमित्तत्वेन विवक्षितमात्रेण
 पृष्ठादुत्पत्तिमव्यवहिताम् ... प्रदर्श्य VidhiRa. 29 (164.8); तास्वसु ब्रह्मव्य-
 उत्पत्तिभिर्धाय ŚivārkaMaDī. i.233.14 (on i.1.17); आपः सृष्ट्यादि-नाना-
 प्रथममपि विभोः। गर्भदेशे दधुत्त्वाम् Nārāy. xii.99.6; आपोऽथाद्यः ... इत्य-
 ... आपः ब्रह्माण्डान्तःस्थितगर्भादकानि Lakṣābha. on v.45.3; अहर्मुखेषु प्रथ-
 मममेव स्रष्टव्यतामवधार्य NīlaVi. 42.13; [अङ्कुरः ... अपसु ViśvaLoK. 294.102];
 1Mii (cosmic) water belonging to three worlds or threefold water विवृ-
 त्तं आपः आहुः AV. xix.27.3 (Sāy. आपः अपः विवृत आहुः दिव्यान्तरिक्षमापमेदन्)
 AV. (P.) x.7.3; त्रयीर्वा आपो दिव्याः पार्थिवाः सपुद्गियाः MaiS. iii.6.3 (iii.63.5);
 1Miii water as luster of the Brahman ब्रह्मवर्चसंभाषः MaiS. iii.8.4 (iii.98.16);
 तो आपो ब्रह्मवर्चसः MaiS. iv.4.1 (iv.50.14); 1Miv water as the abode
 of or connected with the Brahman or Ātman य एवायमस्य पुरुष एतमेव
 ब्रह्मोपास इति BrĀraU. ii.1.8; iii.2.13; योऽस्य तिष्ठन्नद्रोऽन्तरो यमपो न
 विदुः यस्यापः शरीरं योऽपोऽन्तरो यमयति एष त आत्मान्तर्यामयतः BrĀraU.
 iii.7.4; त्वमेव ब्रह्मा विश्वेश अपसु ब्रह्म वदन्ति ते Brahmp. 40.43;
 1Mv water as the Brahman or Ātman यत्वं ... आपो ब्रह्म जनां विदुः
 AV. x.7.10; आपो वा अपोऽन्तरात्मा PāramāU. 5.7; 7.4; 1Ni water as
 source of brilliance, strength or glory अपां तेजो ज्योतिरोजो क्लं व
 वनस्पतीनामुत वीर्याणि AV. i.35.3; या ... अपसु गोषु वा पुरुषेषु।
 देवी ... सा नु ऐतु वर्चसा संविद्वाना AV. vi.38.2; पञ्चभिर्धौतं त्रैश्व-
 र्यं तासां स्वर्जनन्यं पञ्च ... अपांमका महिमानं विभर्ति MaiS. ii.13.10
 (ii.160.12); 1Nii water as luster (bhargas, ūrjas or jyotiḥ) or source of
 lustre अपामूर्जं ओजंसां वावृधानम् AV. xix.45.3; अपसु ज्योतिः प्रतिरिज्य
 TaiU. iii.8.1; आपो वै भर्गः GāyaRaU. 405.18; 1Oī water as seed or semen,
 or related to seed or semen परांपतत्। अपामेकं वेधसां रेतं आहुः AV.
 v.28.6; AV. (P.) ii.59.4; यत्पत्त्यप उपप्रवर्तयति मिथुन एव रेतः प्रसिञ्चति
 KāṭhS. 26.1 (ii. 122.3); KapiKaS. 40.4 (228.5); रेतो वा आपः AitBr. 13
 (17); तद् (रेतः) अपसु प्रत्यतिष्ठत् GopBr. i.1.3 (2.14); आपो वा अज्या
 याः शिश्रात् प्रसृज्यन्ते AitA. I.iii.5.7; तस्याभितप्तस्य ...। शिश्रं निरमिषत
 शिश्रात्रेतो रेतस आपः AitA. II.iv.1.13; (पुरुषः) तस्याभितप्तस्य रेतसु
 पतपयति आपस्तुता नदीस्तपयन्ति ŚāṅkhāA. 10.7 (39.4); प्रजापतिर्वा इमं
 पुरुषमुदधत् तस्मिन्नेता देवता आवेशयत् ... शरीरे पृथिवीं रेतस्यः ŚāṅkhāA.
 11.1 (39.21); यन्नेऽद्य रेतः ...। यदोषधीरस्यसंरुधापः। इदं तत् पुरादवे
 TaiA. i.30.1 (180.1); तस्य बीजं चतुर्धा स्यात् क्षितिरापोऽनलेऽनिलः SamarāSū.
 31.5; [शुक्रम् ... अपसु Vāja. 237.86; ŚabdaRa. (Vā.) 4026]; 1Oii water
 as of eight types (of bodily constituents) शरीरमुन्यं प्राविशन्। आत्मेवीध
 वास्तंवीध त्वरुणाः कृष्णान्ध याः। गुह्याः शुक्रा स्थूलाः ... तदुद्यतां असादयन्
 AV. xi.8.29 (Sāy. शरीरपरिपाकस्य निमित्तं कृत्वा ... शरीरे ... अष्टसंख्याकाः
 आत्मेवीध इत्यादिना अनुक्रान्ता अपः असादयन्); 1Oiii water as the fifth
 breath named Yoni प्रात्यस्य ... योऽस्य पञ्चमः प्राणो योनिर्नाम ता इमा
 आपः AV. xv.15.7; 1Oiv water as sense-organ इन्द्रियं वा आपः KāṭhS.
 32.2 (iii.20.14); 1Ov water as urine अपो मुंशामि न पुनाम् VājaS. 4.13
 (Mahādhara अपो मूत्ररूपाः); 1Ovi water as some essential ingredients of
 body (such as blood, mucus or seed) स एष पुरुषः पञ्चविधस्तस्य ...
 यल्लोहितं श्लेष्मा रेतस्ता आपः AitA. II.iii.3.5; आपो शुक्रशोणितरूपाणां जलानां
 सारधिः नेता ब्रह्मा जीवो भवति VirāMi. (Saṁskāra.) 702.15; 1Pī water
 as peace शान्ता उदन्वतीरापः AV. xix.9.1; आपः शान्तिः AV. xix.9.14; ŚatBr.
 I.ii.2.11; ŚatBr. (K.) I.iii.1.9; आपो वै शान्तिः MaiS. i.8.3 (i.118.3); ii.1.5
 (ii.7.3); iii.4.10 (iii.57.13); iv.5.4 (iv.68.8); KāṭhS. 11.5 (i. 149.15); 124.9
 (ii.101.4); आपशुशान्ताः KāṭhS. 19.5 (ii.6.16); 21.7 (ii.46.3); KapiKaS. 30.3
 (141.17); शान्तिर्वै भेषजमापः KauṣiBr. 3.6 (12.13); आपो वै सर्वस्य शान्तिः
 JaimiBr. 1.82; [शमयः पुनरस्य च NānārthāSaṁ. ii.29.208]; 1Pii water meant
 for peace or pacification शम्पुं सुन्तार्यः AV. xix.10.8; आपो वा अंशान्त्य
 शंमित्रिकाः MaiS. iii.1.6 (iii.8.10); अपो निनयति शान्त्या अनुदाहय KāṭhS.
 19.5 (ii.5.10); 24.4 (ii.93.16); KapiKaS. 30.3 (140.18); इमा आपः शम्पुं
 मे सन्तु VājaS. 4.1 (Mahādhara इमा आपः शिरःक्लेदाय सिच्यमानाः ...
 यजमानस्य शम्पुः); VājaS. (K.) 4.1; अपोऽर्वाक्षति शान्त्यै TaiBr. I.i.3.1;
 1Piii water as faith श्रद्धा वा आपः TaiS. I.vi.8.1; आपो वै श्रद्धा MaiS.
 i.4.10 (i.59.3); iv.1.4 (iv.6.1); KāṭhS. 31.3 (iii.4.3); KapiKaS. 47.3 (286.20);
 ता एव प्रस्तुता आपः श्रद्धारूपेण ह्यन्ते BrahmSūBh. (Ma.) 44B.3 (on iii.1.5);
 आप एव श्रद्धाशब्देनोच्यन्ते BrahmSūBh. (Śrī.) ii.198.10 (on iii.1.5);

(on ii.3.11); *PañcPra.* 29.4; *BrahmSūBh.* (Rā.) 517.3 (on ii.3.11); *VedāntDī.* 119.9 (on ii.3.11); *VedāntPāSau.* 217.4 (on ii.3.10); रसमात्रा आपः *AgniP.* 17.5; अनाद्यन्ता आपस्तेजोसि वायवः *PārāSū.* 24.13; पृथिव्यापः तया तेजः पवनं पञ्च पुन्येतु *NīlaP.* 595; ततः खं पयस्ततः। तस्मात्तेजस्तत्स्वास्तेजोऽप्यङ्गमपवत् *ViṣṇuDhāP.* i.2.12; पृथिव्यतेजसापेकतमप्यत्रासमेत ... सिन्धुर, हे हे हल, दिव्यसामञ्च मात्रास्तं तिष्ठ *YāśasCam.* i.487.6; भूम्यतेजोभिरनुष्णा-शीतशीतोष्णरारथ्योऽपि तदन्यस्यः *NyaYV.* 206.2 (on i.1.5); मृतानां पृथिव्यतेजोवायुनभसामात्मनां वैशेषिकगुणयोगः *NyāyKa.* 24.23; आपो रसनस्प-स्यासौत्तिकाः सुष्माः *Bhām.* 404.19 (on ii.2.16); 414.7 (on ii.2.18); पृथिव्यपो विव्यतेजो मरुध ...। पञ्चभूतात्मकं वज्रम् *YuktiKa.* 96.18; आपः शब्दस्पर्शरूप-रसगन्धाः *TnBrU.* i; मनः तादृग्गुणगतं रसनन्मात्रवेदनम्। क्षणाद्येतत्पयां शैत्यं जलसंवित्तो भवेत् *MahāU.* 5.150; *YogVā.* iv.44.21; उत्पद्यन्ते ततश्चापः *SaurP.* 21.55; पृथिव्याव्यक्ता तेजो वायुराकाशमेव च। एतेषां हि समायोगः शरीरं पादार्थतिकम् *ŚivaP.* v.26.5 (436A.15); vi.14.43 (489B.16); अपमेव भूतानन्तर-संसृष्टनामात्मनस्तु तत्परिच्छिन्नामत्र *GitāBh.* (Rā.) 437.11 (on 8.22); अतेजसोः ... प्रमाणे न विरुध्येते *VedāntDī.* 224.20 (on iv.1.13); न ह्यद्वयो भेदिनी निर्विद्वेति न प्रशिक्षितवयस्या *NyāyVārPari.* 705.4; तन्मात्रेभ्यस्तु ज्ञातानि खानिलगम्य-ध्याः *ĪśānSiPa.* ii.1.105; आदौ पृथ्वी ततोऽयस्तादायः *SamarāSū.* 4.10; तत्र स्पशंन्निदम्य ... पृथिव्यतेजोवायुवनस्पतीनाम् *PramāMī.* 17.5 (on i.1.21); 27.25 (on i.1.32); पृथिव्यातेजःसमीर्यतेः समुद्भवति धेतना *TriṣaṣaPuC.* i.1.331; i.1.161; तामसात्पञ्चभूतानि ... तस्मादापोऽपमव युयैः *SātvAT.* 1.24; अतेजसोऽद्य कार्यं ययाशब्दपट्टीकर्तव्यम् *BrahmSūBh.* (Mā.) 43B.2 (on ii.4.22); *VedāntKau.* 252.25 (on ii.4.20); *TattvPrakā.* 134B.11 (on ii.4.22); *BrahmSūBh.* (Śrī.) ii.190.7 (on ii.4.18); अपामत्वं न वैषम्यम् *TarkSaṁh.* (Ā.) 36.3; ययुषितगुणाः परमाणवः तदा पृथिव्यतेजोवायुनां तुल्यापत्तिः *VedāntPāSau.* 189.17 (on ii.2.16); तस्मादापः। शीतस्पशंत्वचं, निर्गच्छते सति विशिष्टरसवत्त्वं इत्यादि तद्विशेषम् *NyāySiA.* 201.7; *VedāntRaMañ.* i.3 (29.7); *Kuval.* 110 (15); तेजोऽवक्राकाशानामनित्ययुक्त्या वार्योर्नित्यत्वात्किरयुक्ता स्यात् *TattvPrakā.* 109A.3 (on ii.3.8); अपां हि तत्पक्षे चर्पः *TattvPrakā.* 134B.6 (on ii.4.22); 208A.8 (on iv.2.5); अतेजसोरियाचेतनेऽपि प्रधाने गौणोऽप्यसौत्तिकाः *NyāySu.* (Jā.) 119A.13 (on i.1.5); 168B.5 (on i.2.6); पृथिव्यतेजसां तत्र नभश्चन्द्रममोरपि। यद्योत्तरं दशगुणानतीत्यावरणम् क्षणात् *YogVā.* iii.30.1; पृथिवीवपुम् संहेतुं *MahNirvāT.* 5.95; आद्यतत्त्वं विद्धि तेजः ... अपस्तुतीयम् ... कुलं तत्त्वानि पञ्च च *MahNirvāT.* 7.109; भूम्यवनिवायुप्रपञ्चे जाते ... सर्वसाक्षी सन् सन् पश्यन्नास्ते *SaṅkaVi.* (Ā.) 203.7; तेजोऽभिमानो रुद्रोऽपः सृजति *BrahmSūBh.* (Śrī.) ii.184.5 (on i.4.17); पृथिव्यतेजसां प्रत्यक्षाणामेवार्थं शरीरं प्रत्यक्षं स्यात् *Upask.* 211.4 (on iv.2.3); पृथिव्यतेजोवाय्वाकाशविज्ञानधातुषु ... येयमेकमञ्जा ... संयमविद्या *SarvaDaKau.* 110.12; आपः स्निग्धाः शरीरं न क्लेशयन्ति *YogSā.* 59.2 (3); औपद्योक्षं सूट्पापोऽनं मृजति *AnuBh.* 143.21 (on ii.3.12); एकैकभूतैः ... इन्द्रियद्वयं जायते ... अद्वयो रसनपायु *SiddhāBī.* 97.4; पृथिव्यतेजसां वस्तुत्वनिद्रियाद्यां संयोगात् ग्रहणम् *MānaMe.* 12.9; महत्यापो, महतेजो, महान् वायुश्चात्पथते *GovīBh.* 120.5 (on ii.2.11); *1Riv water* as one of the three elements of creation 'तदेतत् 'ततेजोऽपि' इति च तेजोऽवक्रानां सृष्टियुक्त्या ... आह *BrahmSūBh.* (Śā.) 41.14 (on i.1.6); *Nyāyāmy.* 599A.13; *ŚivārkaMaDī.* i.503.17 (on i.3.42); तेजोऽवक्रलक्ष्या भूतप्रकृतिः ... विकारजातं जनयति *BrahmSūBh.* (Śā.) 243.14 (on i.4.10); 497.18 (on ii.4.4); अपरोक्ष-ज्ञानयोग्यानि पृथिव्यतेजांसि *LahīTriBh.* 332.3 (on 45); तेजोऽवक्रानामेव त्रिकूकणस्य विवक्षितत्वात् *Bhām.* 127.20 (on i.1.5); तेजोऽवक्रानामपि परमात्मैवात्म्या *BrahmSūBh.* (Rā.) 173.10 (on i.1.6); त्रिकूकृतेषां तद्वैरङ्गमुत्पाद्य पञ्चभूतमुज्ज-सृष्टेः *VedāntSā.* (Rā.) 232.6 (on ii.4.17); *VedāntDī.* 138.9 (on i.4.17); *BrahmSūBh.* (Śrī.) ii.188.4 (on i.4.17); तेजोऽवक्रानाम् ... अजवत् न सिध्यति *SarvaDaSaṁh.* 16.20; तेजोऽवक्रानां त्रयाणामेव सृष्टिः श्रूयते *VedāntKau.* 212.15 (on ii.3.1); तच्छब्दस्य मुख्यार्थः ... तेजोऽवक्रानां स्रष्टा *NyāySu.* (Jā.) 101B.4 (on i.1.2); 120A.6 (on i.1.5); त्रयाणां तेजोऽवक्रानां तदस्मिन् कार्योपलब्धेः पुनश्च व्यात्यक्तः त्रिधातुत्वात् *SaṅkaVi.* (Ā.) 230.6; *1Riv water* as one of the four elements of creation नेकार्यतिकपक्षे तु तत्त्वं भूतवदुत्पद्यन्। पृथिव्यापस्तया तेजो वायुरित्येव नापरम् *SarvaSiSaṁh.* 2.1; *TātpaT.* (Vā.) 32.15; *Prabocan.* 2.18 (27.19); *1Riv water* as the body consisting of five elements अन्धः जवृत्तक्षितेभ्यः पञ्चमहाभूतैः सकाशादुत्पन्नाः अपः पादार्थतिकं दक्षमन्तरिक्षे हृदयाकाशे स्थितयति ... उभौ देवी *BhārBhādī.* on v.45.3; *1Si water* as one of the nine substances अनर्गल्या औष्ण्यमयां द्रवत्वं तद्वत् प्रवृत्ती प्रकृतिं ददन्ति *BuddhaC.* 9.57; पृथिव्यापस्तयो वायुराकाशां काले दिग्गत्या मन इति

द्रव्याणि VaisēSū. i.1.5; PadārthaSāh. 8.9; SarvaSiSāh. 5.20; TarkBhā. (Mo.) 35.12; TārkiRa. 132.7; SaptāPa. 4(4); NyāySu. (Ja.) 337B.10 (on ii.2.6); TarkKau. 1.8; TantrRaha. 17.7; BhāṣaPa. 3; Tarkām. 2.3; TarkSāh. (A.) 3.16; रूपरसस्पर्शवत्य आपो द्रवाः सिन्धाः VaisēSū. ii.1.2; NyāyPari. 366.13; सर्पिर्जंतुमधुच्छिन्नामग्निर्संयोगाद्द्रवत्वमग्निः सामान्यम् VaisēSū. ii.1.6; ii.1.7; PadārthaSāh. 27.13; KāśyaS. 67B.4; NyāyKa. 29.16; अप्सु शीतता VaisēSū. ii.2.5; NyāySiA. 251.2; अपां संयोगमात्रेण गुरुत्वात् पतनम् VaisēSū. v.2.3; v.2.8; अप्सु तेजसि वायौ च नित्या अपविवृतत्वात् VaisēSū. vii.1.4; viii. 2.6; औष्ण्यमनेरणं शैत्यं कारकं (खरत्वं), पार्थिवो गुणः BhelaS. 15.19 (1.9); अप्वाभिसंबन्धादपः PadārthaSāh. 35.22; 264.24; स्रोतोभूतानामपां स्थलान्निभि- सर्पणं यत्तद्व्यत्वात् स्थानम् PadārthaSāh. 305.20; स्नेहद्रव्यत्वरितमपां संयोगादपे कुम्भे NyāyBh. 101.2 (on ii.1.36); यदेकत्र विधीयते तदन्वयं प्रतिपिद्यते तद्यथा गन्धवती पृथिवी अगन्धा आपः NyāyVār. 10.9 (on i.1.1); तदधिकरणानि पृथिव्यतेजोसि द्रव्याणि NyāyMañ. i.68.22; इत्यापः प्रकरणम् Lakṣaṇā. 4.16; आपः सांसिद्धिकद्रवाः TārkiRa. 134.7; आपो नित्या अनित्याश्च SaptāPa. 12 (6); अपव्यजातिमयः शीतस्पर्शवत्य आपः SaptāPa. 75 (25); TarkSāh. (A.) 7.25; अपस्वसामान्ययुक्ता आपः TarkBhā. (Ke.) 61.3; TarkKau. 2.5; गुणाश्रयो द्वयं पृथिव्यतेजः ... भेदेन नवविधम् TattvPrakā. 97B.1 (on ii.2.11); तत्र पृथिव्यतेजसां लक्षणप्रकरणम् Upask. 65.3 (on ii.1.1); 84.10 (on ii.1.10); 104.4 (on ii.1.31); तद्य द्वयं नवधा भिद्यते "पृथिव्यापस्तेजः ... मनोसि नवेव द्रव्याणि" SarvaDa- Kau. 7.11; आपो द्रव्याणि ... इत्यादि वाक्यानाम् अप्रमाणातपत्तिः VyutpaVā. 109.26; ISii water as one of the five substances, i.e. the source of five sense organs रसनार्थो रसस्तस्य द्रव्यापः क्षितितस्तथा CaraS. i.1.64 (1941 Ed.); पञ्चन्द्रियद्रव्याणि खं वायुर्ज्योतिरापो भूरिति CaraS. i.8.9 (1941 Ed.); पञ्चमहाभूतविकारसमुदायात्सकानामपि सतामिन्द्रियाणाम् ... आपो रसने ... विशेषेणोपपद्यते CaraS. i.8.14 (1941 Ed.); ISiii (Sāṅkhyā) water as one of the twentyfive (cosmic) principles आपो रसतन्मात्रेण हेतुमयः SāṅkhyāKāBh. 7.10 (on 10); पञ्चविंशतितत्त्वानि ...। पृथिव्यापस्तथा तेजो वायुराकाशमित्यपि SarvaSiSāh. 9.14; (आपोऽयं अद्भ्यः सलिलस्य मध्ये ... शिश्रियाते) अद्भ्यो रसतन्मात्राभ्यः MahāBhāraDī. on v.45.3; ISiv water as one of the thirty-six (cosmic) principles मूलद्वियोगपीठाय नमः - इत्यन्तानि तानि च पृथिव्यतेजो- वाक्याकाशं ... "सदाशिवशक्तिशिवाः ParaśuKS. 8.18 (242.26) (comm. पद्विंशत- तत्त्वान्याह पृथिवीति शिवाः इत्यन्तेन); ITi water as a means of understanding the level of the ground अद्भिः समत्वमवगम्य धरातलस्य वृत्तं लिखेत् MaBhāsk. 3.1; अद्भिः कृत्वा सप्तां भूमिं [शंकुं] शं कुर्यात् ParaS. 29.48; ITii name of a period of 48 minutes (muhūrta) राक्षसापः ... इनादिषु। वारेषु वर्जनीयास्ते मुहूर्ताः शुभकर्मसु NāraS. 9.5; ITiii water as speed आपो वेगवत्त्वात् रयिः। रयो हि वेगः। इकारान्तत्वं छन्दसम् ŚrutaPra. iB.342.19 (on i.2.26); ITiv water as wealth or treasure आपः ... रयिः। ... रैरुपधनप्राप्तिहेतुत्वाद्वा रयिः ŚrutaPra. iB. 342.19 (on i.2.26); ITv (Tantra) water as one of the nine Powers (Kulas) जीवः प्रकृतितत्त्वं च दिक्कालाकाशमेव च। क्षित्यतेजोवायवश्च कुलमित्यभिधीयते MahNirvāt. 7.97; ITvi (Tantra) water as the mystic seed नीरबीजानि - उक्तं चोद्गमरे - आपो वनं तथा नीरं रुद्रयम् ...। जलं बीजानि प्रोक्तानि UddhāK. 1.37; 2A air, atmosphere or intermediate region (antarikṣa) रोदसी अप उरु हायाय चक्रिरे RV. i.36.8 (Sāy. देवाः ... अन्तरिक्षम् ... चक्रिरे); अपः स्वः परिभूरेष्या दिवम् RV. i.52.12; येनां वृत्रं निरुद्ध्यो जुघन्तं RV. i.80.2; त्रीणि जाना परि भूषन्त्यस्य समुद्र एकं दिव्येकमुप्यु RV. i.95.3 (Sāy. आपः इति अन्तरिक्षनाम); i.96.2; वृन्मर्मा अपवर्धन्तारा सुषोणां घावते द्विवि RV. i.105.1 (Sāy. अप्सु आन्तरिक्षासु उदकमये षण्डले); AV. xviii.4.89; इमं विघन्तां अपां सुधस्यै द्विवाधुर्मृगो विस्वाऽप्योः RV. ii.4.2; ii.38.7; यतो नः पुण्यवद्भुतं दिवि क्षितिम्यो अप्वा RV. iii.13.4; iii.39.6; उश्मयः सूर्यस्य चर्मवाधुस्तमो अपवर्धन्तः RV. iv.13.4; याः पार्थिवासो या अपामपि वृते ता नो देवैः सुहवः RV. v.46.7; v.76.4; अपामुपस्थं महिषा अंग्मणत् विशो राजानमुप तस्यैर्कृमिर्यम् RV. vi.8.4; vi.28.7; vi.30.3; तपां वृषन्धितः शोचिषा तान्त्रसिद्धिः शोच्य क्षामपथं RV. vi.22.8; vi.52.15; KāhS. 13.15 (i.197.15); अवाते अपस्तरसि स्वभानो (अपः) RV. vi.64.4; यो अप्सु वृन्मर्मा इव सोमधूमेषु दर्शे RV. viii.82.8 (Sāy. अन्तरिक्षे); स वरिष्पसु दुष्टरो मूष्यमानो गमस्त्योः। सोमधूमेषु सीदति RV. ix.20.6; SV. (Kau.) II.iii (3) 4.6; SV. (Jai.) iii.26.9; जुनयन्तसु सूर्यम्। ... हरिः (पवते) RV. ix.42.1; (सोम) परि कोशमर्ष्युषामुपस्थैः RV. ix.76.5; ix.86.25; अपः ... नः ... सोम ... रीतिरिह RV. ix.91.6; ix.109.13; अपामुपस्थैः महिषो वर्यधं RV. x.8.1; SV. (Kau.) I. i (2) 2.9; SV. (Jai.) i.7.9; नृषवा सीदद्दामुपस्थैः RV. x.46.1; SV. (Kau.) I.

i (2) 3.5; SV. (Jai.) i.8.5; अपश्च विप्रस्तरति स्वर्सेतुः RV. x.61.16; ये स जाता अदितेरुद्भूतः RV. x.63.2 (Sāy. अन्तरिक्षनामैतत्); वृत्रं यदस्युपस्था निर्वतमुनो तदस्यै मध्विद्यच्छेदात् RV. x.73.9; SV. (Kau.) I. iv (1). 4.9; SV. (Jai.) i.34.9; येन राजां मनुष्येष्वप्यवर्धन्तः ... तेन मापुध वर्धसापने वर्धस्विनं कृणु AV. iii.22.3; यं देवाः स्मरमसिध्वप्यवर्धन्तः शोशुचानं सुहाध्या AV. vi.132.1; एषा वै विराड्पृष्ठापदीर्यद् द्यौश्च पृथिवी चापश्चौपधयश्च AV. (P.) ix. 21.8; उष्णो वै रन्ध्रः काव्योऽकामयताद्भिः प्रतीपं स्वर्गं लोकमारोहेयम् अप्सु मे वर्त्यनि पश्येयं नियानमिति JaimiBr. 3.150; आपः ... इत्यन्तरिक्षस्य [नामानि] Nigh.1.3; आपोऽच्छिद्रं तथा शून्यम् ... नामान्येतानि ते व्योम्नः कीर्तितानि BhaviP. 188A.6 (i.126.2); 2B nether land अस्ति वै चतुर्थो देवलोका आपः KauṣiBr. 18.2 (79.12); चत्वारो वा इमे लोकाः पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौराप इति GopBr. i.2.16 (49.9); स इमांल्लोकानसृजत ... पृथिवी मरो या अधस्तात्ता आपः Aiā. II. iv.1.4; पाञ्चजन्यस्य निर्घोषो ... धामपश्चात्पापूरयत् MahāBhā. viii.68.57; याः अधस्तात् पृथिव्याः ताः आपः उच्यन्ते AiUBh. 252.9 (on 1.2); सर्वसाध्याभित्तं मे देहणाम् SkandP. iv (1). 12.92; आप इत्यव्यहृलः पाताललोकाः PrakāVi. 350.16; अपां पातालस्य VedāntKa. 176.22 (on i.3.8); याः पृथिव्याः अधस्तात्ता आपः पातालानि तेषामव्याहृत्यात् VedāntKa. 411.11 (on iii.3.8); [पातालम् ... अपस्वि Vajja. 274.18; आपः ... भूमेरधस्ताल्लोकेषु NānārthāSāh. i.5.46]; 3 earth बन्धनानि त्रीण्युप्यु RV. i.163.4 (Sāy. अवुपजीवितवत्तात् भूलोकोऽपि अपश्चन्देनाभिधीयते। पृथिव्यां त्रीणि वन्दनान्याहुः। अत्रं स्थानं योजमिति त्रीणि); 4A praise सं छाययां दधिरे सिध्दयाप्युषा RV. v.44.6 (Sāy. अप्सु व्यापिकासु स्तुतिषु); तमापां अच्यूनवत RV. viii.69.11 (Sāy. उदकानि आपनशीला स्तुत्यः); 4Bi water as Revatī (a verse from RV. i.30.13 which begins with the word revatī) आपो वै रेवतीः MaiS. iv.1.9 (iv.1.1.4); KāhS. 12.15 (i.178.21); आपो वै रेवत्यः PañcBr. vii.9.20; अग्निर्वा एष वैधानरो यद्धारवन्तीयम्। आप उ रेवतयः। तद् यद् रेवतीषु वारवन्तीयं भवति तस्मादपोऽग्निर्वायः JaimiBr. 3.155; 4Bii the Sūdadhā formula (name of the Rk-verse viii.69.3) अथो आपो वै सूददोहा अद्भिर्वा इमानि पर्वाणि संहितानि भवन्ति Śāṅkhā. 2.1 (6.5); 4Biii hymn (RV. i.1.97) beginning with the word 'ap' कोत्सं जत्वाप इत्येतत् ... सुरापोऽपि विशुध्यति ManuSm. 11.249; 4C the Parimādas chants (name of sixteen Sāmans used in the Mahāvratā ceremony of Gavāmāyana sacrifice) अथेतान् परिमादान् जपान् जपति ... आपो वै परिमादः Śāṅkhā. 1.4 (3.1); 4D standing for the name of a Vedic sacrifice, i.e. apāmāyana अयनविचाराः ... अपां शर्कं (करीरुपृष्ठः) LātyāS. x.13.11 (comm. शर्करीपृष्ठो ज्योतिष्टोमः संवत्सरं स्यात्तदपामयनम्); 4Ei attribute of the metre Abhikṛti (of 98 syllables) ता राड् ... आपः ... उदकम् RPrāti. 17.5; [आपः ... छन्दसोरपि। ... अष्टनवतिस्त्वेरे NānārthāSāh. i.5.45]; 4Eii attribute of the metre of 100 syllables आपः ... छन्दसोरपि। शताक्षरे NānārthāSāh. i.5.45; 5 the star Virginis (Citrā) अपांवत्सस्तु चिवाया उत्तरंऽश्वेषु पश्चिमि। बृहत् किञ्चिदतो भागेरापः पड्भिस्तद्योत्तरं SūrySi. 8.21 (but comm. आपः आपसंज्ञकस्ताराविशेषो विधत्ते); 6 the word or expression 'ap' पयः क्षीरः प्रसिद्धतरत्वात् प्रयोगस्य, नापः ManuBh. ii.410.28 (on 11.131); जलनामनि सर्वाणि विनापो यदुसत्तम ViṣṇuDhaP. iii.13.2; iii.8.15; (दद्यातां यमदिः पुनमापदि) अद्भिरिति सकलदानधर्मोपलक्षणार्थम् Aparā. 736.27 (on 1.28); अद्भिरिति पुनदानविधानस्योपलक्षणार्थम् SmṛtiCan. iv.669.1; आनुवर्तित इति आपःशब्देन ब्रह्मणोऽवतारः सोमो गृह्यते BālamBh. i.144.10 (on 1.25)

अप (āp) n. [derived from the root āp-, P. vi.3.109; Uṇā. 2.58] sacrificial activity, action इमे वां सोमा अप्वा सुताः RV. i.135.6 (Sāy. अप्सु अस्मदीयेषु कर्मसु); युवं दिवो बृहतो दक्षमापुवं गो न धुष्युं युजाथे अपः RV. i.151.4 (Sāy. अपः कर्म सोमपागलूपम्); अपामर्थं यतीनां ब्रह्मा भवति सारथिः RV. i.158.6 (Sāy. अपाम् अपसां कर्मणाम्); वृच्यन्तं वां ककुहा अप्सु जाताः RV. i.184.3 (Sāy. अप्सु जाताः कर्मसु संपादिताः); सः ... ओजसाधराणीम- कृणोदुपापः RV. ii.17.5; (Sāy. स्थानलक्षणं कर्म) अपश्चाच्छ सुमंथाय बोवम् RV. v.41.14; मा चिरं तंनुया अपः RV. v.79.9 (Sāy. अस्मदीयं कर्म); वसिष्ठं ह वरुणो नाय्याग्नाहविं चकारु स्वपाः RV. vii.88.4 (Sāy. अपः कर्म प्रजनन- लक्षणम्); MantrBr. i.5.3; इन्द्रं श्रिये जुनयन्तसु राजां VājaS. 19.94; VājaS. (K.) 21.94; तस्मिन्नुपो मातरिर्था दधाति VājaS. 40.4; VājaS. (K.) 40.1; IṣaU.4; (वायुः) अयम् ... अद्भ्यः पवते TaiBr. II.iii.9.1 (BhāṭṭaBhā. अपः कर्माणि। अपकारणः पवते); अद्भ्यस्तितरोधाजायत। तवं वैश्रवणः संदा TaiĀ. i.31.1 (181.1) (Sāy. अनुपलक्षितानां त्वदीयकर्मणाम्); अपः कर्माणि प्राणिनां चेष्टालक्षणानि अग्न्यादित्यपर्जन्यादीनां ज्वलनदहनप्रकाशाभिवर्षणादिलक्षणानि दधाति IṣopBh. 10.19 (on 4)

शाद्वलान्यासत्रयमरात्ययोषात् DvyāśraKā.3.35 (comm. उपरादप रिरिणं (इरिणं) देशं वर्जयित्वा)

अप (apa) *n.* hymn which begins with the word *apa* (viz. *apa nah śośucadagham* ... (R.V. i.97), जत्वा कौत्समपेत्येतद्वासिष्ठम् ... सुरापोऽपि विशुध्यति VasiSm. 26.6.

अप (apa) *m.* 1 name of one of the Harita deities पवतानुचरश्चैव अपोऽशुद्ध मनोजवः। ... दशैते हरिताः स्मृताः Vāyup. ii.38.89; 2 name of Kampa's son सावत्यामंगिकागर्भे कंषेनापामिधोऽभवत् PadmP. (Ra.) 91.24.

अप (a-pa) *adj.* without the letter 'pa' किं त्वपायितं दिवचनेन निर्देशे कृते अविद्यमानः पकारो ययोः तावपायितं PariVr. (Si.) 92.2.

अपक्र (apa-r-) *I.P.* to drive away ते होयुर ब्राह्मणं वा अनार्यम् अपाराम। तेषां नोऽग्नेर हरोऽपक्रमीत् JaimiBr. 3.96.

अपक्र (apa-r-) *V.P.* (Vedic) to throw open, to open अपु या मूर्तां ऋणुत हृजं गोः R.V. v.45.6; अपु द्वारा मतीनां मूला ऋण्वन्ति कार्वः। वृणो हरसं आयवः R.V. ix.10.6.

अपकण्टक (apa-kaṇṭaka) *adj.* [f. -ā] 1 free from thorn सस्थलस्थानु-वलीकवृक्षगुल्मा अपकण्टका। सापसारा पदातीनां धूर्नातिविषमा मता NitiSā. 20.10; AgniP. 241.28; 2 free from thorn, i.e. enemy or opponent अन्तःपुरैः सुहृद्भिश्च साकं नयजितं महीम्। भुञ्जानः सुकृतप्राप्तां सुखमास्तापकण्टकाम् KathāSāSāg. vii. 6.112; मयर्थं कुर्वता राज्यम् प्रयत्नादपकण्टकम् RājTa. (Ka.) 8.1352 [free from danger, nt.]

अपकण्टक (apakaṇṭaka) *m.* the plant *Asteracantha Longifolia* केकणिः काकपादश्च व्याघ्रपादोऽपकण्टकः NighSe. 254.1967.

अपकन्द (apa-kanda) *m.* name of a person (*lit.* without a lump) (परमेष्ठिने) तस्यै प्राञ्जल्यः स्थिताः। कश्यपश्चापकन्दश्च तक्षकश्च महाबलः PadmP. v.18.23.

अपकन्धर (apa-kandhara) *m.* small neck or dado कुर्याच्छरावम-पकन्धरपालिकावदूर्ध्वार्धमस्य घटिकावदधाराधर्मम् TantrSa. 12.19; ŚilpaRa. ii. 28.10.

अपकर (apakara) *m.* A the word or expression *apakara* सिन्धव-कराभ्यां कन् P. iv.3.32; सिन्धवकराभ्यां कन् अणञौ च Vār.26 on P.i.3.10; सिन्धवकरादण् JaineVyā.iii.3.4 (195.8); CāndraVyā. iii.3.4; सिन्धु अपकर इत्येत्याभ्यामण् भवति JaineVr. 195.8 (on iii.3.4); सिन्धवकरात्काणो ŚākajāVyā. iii.1.91; B name of a particular place अपकर इति रयागे। अपकीर्षतेऽ-सावित्यपस्कोरो रथावयवः। अपकर इत्यन्यत्र JaineVr. 300.18 (on iv.3.116); अपस्कोरो रथावयवः। रथाङ्गमिति किम्। अपकरः KāśiVr. on vi.1.149; अपकरे जातः। अपकरकः ŚākajāVyā. iii.1.91; SiddhaHe. vi.3.101; GaṇRa. 2.151(188); Prasā. i. 681.12; अपकरोऽन्यः SiddhāKau.221A.24 (on vi. 1.149)

अपकर (apa-kara) *adj.* 1 causing unhappiness or discomfort, i.e. miserable काम्यपकरं दृष्ट्वा शरीरमतिभङ्गुरम्। निःशेषसङ्गनिर्मुक्तः ... महाप्रतघरः श्रीमाञ्जरीशैलः सुशुभेतराम् PadmP. (Ra.) 113.33; 2 false or (more probably) error for Skt. *avakara*, rubbish, DBHS.

अपकरक (apakara-ka) *m.* [P. iv.3.32] one born at Apakara (सिन्धव-कराभ्यां कन्) सिन्धुशब्दादपकरशब्दाच्च कन् भवति तत्र जात इत्येतस्मिन्विषये। ... अपकरशब्दादप्येतर्गिकेऽणि। सिन्धुकः। अपकरकः KāśiVr. on iv.3.32; CāndraVr. on iii.3.4; JaineVr. 195.15 (on iii.3-5); ŚākajāVyā. iii.1.91; Prasā. i.769.2; SiddhāKau. 257B.10 (on iv.3.32)

अपकरण (apa-karaṇa) *n.* 1A act of taking fraudulently न हि जातु स्तेयमिति लोकप्रसिद्धं यथा धैर्यादिना अपकरणम् ManuBh. ii.390.10 (on 11.65); 1B act of destroying (अहितापकरणभेषजं नरनाथ भवान्करस्थितो यस्य) अहितानामपकरणभेषाहीनां तापकरणमिति श्लेषमुक्तेनारोपेण ... कवेरिभ्रायः RasGaṇ.309.9. 2 act of harming or injuring, cf. अपकरणशी [doing wrong, illtreating, offending, APTe.]

अपकरणशी (apakaraṇa-dhī) *f.* thought or intention of harming or injuring अनुचितमयना किमग्रजस्य व्यवसितमुन्नतयेतसा यदास्मिन्। अपकरणधिया चकार संधिं कुलःपुना सह चोलाजिगेन VikraDeC. 6.38.

अपकरणावसर (apakaraṇāvasara) *m.* occasion or opportunity for act of harming or injuring अपि नृपतिरसौ समीपमाणादपकरणावसरं विरादवाप्य VikraDeC. 6.54.

अपकरुण (apa-karuṇa) *adj.* merciless, cruel यस्त्विह वा उग्रः पशुपक्षिणो वा प्राणत उपरन्धयति तपकरुणं पुरुषादिरपि विगर्हितममुत्र यमानुचराः कुम्भीपाके

तप्ततैले उपरन्धयन्ति BhāgP. v.26.13; दृष्ट्वा धर्मद्वहं तं कलिमपकरणं प्राङ् महीक्षित् परिक्षित् हन्तुं व्याकृष्टखड्गोऽपि न विनिहतवान् सारवेदी गुणान्मान् Nārāy.xi.92.8.

अपकरुणात्मन् (apakaruṇātman) *adj.* of the nature of being merciless or cruel कसि वृन्दे प्रिये कान्ते मयापकरुणात्मना। राक्षसीत्यभिज्ञातासि BrDharmaP. i.7.66.

अपकर्ण (apa-karṇ-) *x.P.* not to listen, i.e. to neglect वचनं मदीय-मपकर्णयति ĀścaCū. 4.13.

अपकर्ण (apa-karṇa) *adj.* (used as noun) (one) who is devoid of ears, i.e. a snake आर्द्रवले द्रज न वेत्यपकर्णं कर्णम् Kāvymī. 43.24.

अपकर्णन (apa-karṇana) *n.* act of absence of listening, i.e. disregarding ततोऽपकर्णाभं (v.l. ततोऽपकर्णनं, Varanasi Ed.) कृत्वा पितुः सन्नाहमण्डपम्। गत्वा ... अवीवदत् PadmP. (Ra.) 12.181.

अपकर्णाभम् (apakarṇābham) *adv.* as if not listening, i.e. disregardingly ततोऽपकर्णाभं कृत्वा पितुः सन्नाहमण्डपम्। गत्वा ... अवीवदत् PadmP. (Ra.) 12.181.

अपकर्णित (apa-karṇita) *adj.* [f. -ā] who has not listened, i.e. ignored or disregarded अपकर्णिततद्वाक्यौ जानकी वीक्ष्य पुत्रकौ। जगद PadmP. (Ra.) 101.31; सकर्णास्तुर्णयेत् स्वर्गवर्णिका वर्णिताप्यहो। निर्वर्णिताप्यकर्णा-भिरस्मभिरपकर्णिता ŚāliC. 6.69.

अपकर्ण्य (apakarṇ-ya) *ger.* A not having listened to, having disregarded अपकर्ण्य ततो धार्त्री खेचरद्युतिर्विनीम्। तस्याः पपात किक्च-कुमारे दृष्टिः PadmP. (Ra.) 6.426; 17.107; सुभृतिचरितं पापमपकर्ण्य गुरुदत्तम्। मोहध्यातपरोतेन दहो यदधुना स्मरन् PadmP. (Ra.) 41.37; अपकर्ण्य महीपालो मन्त्रिणो मन्त्रकोविदान्। परचक्राभिमुतोऽपि रक्तया सह तिष्ठति BrKathāK. 85.4; तस्याततायिनो वाक्यमनाकर्ण्य (v.l. अपकर्ण्य, Bhavnagar Ed.) एव निर्मयी। आगत्य मिलितौ ज्येष्ठयन्त्रोर्भीमधनजयौ PāṇḍaC. 9.174.

अपकर्तन (apa-kartana) *n.* act of cutting into pieces, i.e. causing abortion गर्भाणां चापकर्तनम् ... ब्रह्महत्यासमो वधः MahāviC. 3.19 (73.7)

अपकर्तव्य (apa-kartavya) *adj.* A to be wronged यः खलु पुत्रो मनसित-परंपरया लभ्यते स कथमपकर्तव्यः ... तस्मादात्मजस्य नो पापं धिन्तनीयं कथंचन NitiVā. 24.80; B (pred.) to be offended, to be attacked सन्धिर्नावा-भ्यामन्योऽन्यमपकर्तव्यमिति व्यवस्था परिग्रहः Aparā. 586.22 (on 1.345); DipKa. 34.29 (on 1.347); ViraMi.372.4 (on 1.347)

अपकर्तुकाम (apakartu-kāma) *adj.* A desirous of doing harm or injury परप्रयुक्तः स्येन वा दोषेणापकर्तुकामः परस्योच्छेत्तरममित्रं मे ज्ञात्वा प्रतियातभयादगतः ArthSā.ii.274.2 (7.6); ManuBh. ii.55.10 (on 7.186); B desirous of causing opposition or hostility विरसं वा मयि शक्तं अपकर्तुकामं च प्रकृतिमापादयिष्यति KāmSū.64.20 (1.5); JayaMa. 64.21 (on 1.5); अस्मदमित्रादपकर्तुकामात्पतिं प्रभवन्तीं निवर्तयिष्यति JayaMa. 64.17 (on 1.5)

अपकर्तुम् (apa-kartum) *inf.* 1A to harm or injure शक्यमस्य प्रतिहस्ति-प्रोत्साहनेनापकर्तुम् ArthSā. i.69.5 (1.14); 1.105.2 (3.18); बृहस्पतिः ... शशाक ... न ... तस्यापकर्तुं विविधैरुपायैर्नार्वाभिचारैरपि वागधीशः MatsyaP. 23.33; PadmP.v.12.37; यस्य (कृष्णस्य) किंदिपकर्तुमक्षमः ... राहुरिन्दुमधुनापि बाधते ŚiśuVa. 14.78; KāvyaPra. 726.4; AlāṅkāSa. 165.1; तथा धर्म एव पालितः सर्वतो भयमपनुदति नापकर्तुमर्थादयः क्रुद्धाः शक्नुवन्ति ManuBh.ii.80.6 (on 8.15); अपकर्तुमत्र समये तयात्तभीर्मनसापि हूणनृपतिर्न वाञ्छति Navā-ŚaC. 10.14; रक्षोयक्षोरगव्याघ्राव्यालनगरादयः। नापकर्तुं अलं तेषां वैधर्मः शरणं श्रितः YogSā. 4.101; 1B to offend, to cause nuisance प्रत्यादिष्टस्वरते रिपुरपकर्तुम् यत्नयहन्तुं वा Tantrākhyā. 24.29; PañcT. 1.85 [92.4]; किमसौ ममापकर्तुं समर्थः PañcT. 1.85(2) [93.2]; का शक्तिरस्य स्वतोऽपकर्तुम् परतोऽप-कर्तुं वा PañcT. 1.85(6) [93.6]; 1.124 (10) [125.2] (v.l.); BrKathā- Mañ.xvi.1.330; दुष्टभावान्यमेव त्वमपकर्तुमिहागतः GaṇP.ii.127.32; अस्मानुसहते कश्चिन्नापकर्तुं बलाधिकः RājTa. (Ka.) 3.293; किं ममेतेन वृथा शरीरशोषेण। यतो न किञ्चिन्मया तस्यापकर्तुं शक्यते। अथवा साध्विदमुच्यते यो ह्यपकर्तुमशक्तः कुर्याति किमसौ स तस्य निर्लजः Pañcā.17.20; 1C to wrong अपकर्तुमयुगता महाशयाः स्फुटपीरुषेषु न भजन्ति मत्सरम् RāmC.20.95; 2 to remove, to separate भद्रवाह्यगमे स वराहो बाढं मल्लो। तथापि तेभ्यो नापकर्तुमशकदसौ PrabaK.3.15.

अपकर्तु (apa-kart) *adj.* (f.-rī) 1A (used as noun) one who insults, i.e. ill-wisher योऽपकर्तुश्च कर्तुश्च तेजसैवोपगच्छति। तस्मादुद्विजते लोकः

रसार्थं CarSa.vi.14.83 (comm. येन क्रमेण नष्टं वृद्धं तेनैव भावाक्रमेण तत्क्रमपकृष्यते): पृथिव्यादीनामन्योऽन्यानुपवेशकृतः सत्त्विकरमो भवति उपकार्यपकृष्येण SuSruS.i.45.6; वर्णानां पद्यानामुत्कर्षापकर्षकृतेन संयोगविशेषेण शब्दलभुकपित्त-
कोपतमेषकादीनाम् । वर्णानामनेकेषामनुपत्तिर्भवति SuSruS. ii.6.26; स्यात् स्वल्पः
संकरः ... कुशस्तस्य नापकाप्यालम् YogBh. 73.1 (on 2.13); TatvVai. 73.16
(on 2.13); त्रेतायुगे चापकर्षाद्वातायाः संप्रवर्तनम् ... कर्तव्यं Vāyup. i.1.100;
BrahmāyP. i.1.92; एकमप्यपूर्वं व्यञ्जकभेदादनुविधानाद् भिन्नमिव भवति
तदेदादुत्कर्षापकर्षयोः भवतः NyāyVār.62.19 (on i.1.7): विद्यमानधर्मापवयोऽपकर्षः
NyāyVār.539.3 (on v.1.4); भीमः ... अहह हन्त देवस्याजान्तशरीरपथ्यमी-
दृशतेजोऽपकर्षः VeniSam.1.125; दोषा हि निर्हासतिशयधर्माणो विपक्षाभिभवो-
त्कर्षापकर्षं भाषयन्ति ज्वालादिवन् PramāVāSvopVr. 73.21; (अव्यक्तानुकरणाद्यज-
वराधादनितां द्राघ्यं यस्यापकर्षं क्रियमाणे मुमुक्षु न्यूननष्टं बळं संपद्यते तस्माद-
व्यक्तानुकरणादनितपराध्यातयोः भवति KāśiVr. on v.4.57 (PadMañ. अपकर्षः
न्यूनता प्रवृत्तिनिमित्तकधनं चैतत्); पुण्योत्कर्षापकर्षाभ्यां भवत्युद्घावतः स्वयम्
SarvaVeSaSaSam. 648; उत्तरेष्वबादिव्येकशोऽपकर्षो गन्धादीनां स्पर्शपर्यन्तानाम्
TātpatT.(Vā.) 531.23 (on iii.1.64); अयमपवयसंख्यापकर्षः Kīrañā.65.8;
शोभाती पुरी। गुणपकर्षधापेय। ... अश्रुयत ... यस्याम् KathāSaSāg.
xii.30.6; न च स्वर्गान्द्रियस्याभावे भस्मादिषु ज्ञानस्यापकर्षो युक्तः PramāMī.17.9
(on i.1.21); परसंपन्नकर्षणापकर्षेण स्वसंपदाम् । परप्रेष्यनवा दद्या दुःखं जीवन्ति
मानवाः TriṣaSaPuC. iii.4.131; न च वचनादपकर्षः SañkarKāBh.19.22
(on i.2.20); ओषधीर्मथिता योनिस्त्रयोविंशतिलक्षणा ... बृहणे चापकर्षश्च संधानं
शिंशिरक्रिया। ... दन्धकल्पश्च विज्ञेयस्त्रयोविंशतिं पदम् Hastyāyur. 359.6 (3.1);
अपकर्षो नामालना NyāySu.(Ja.)345.4 (on ii.2.6); वचनस्यदमस्यास्मिन्धर्मापरं
श्रुतमेतज्जिज्ञास्यतिपर्व वा। तस्य ... कविदपकर्षस्याल्पस्यैव समवायादिति प्रतिभाति
DaṇḍaVi.101.5; रसानां लवणादीनामुत्तममध्यमानां देशकालापेक्षया मूल्योत्कर्षा-
पकर्षं वैश्यो जानीयात् ManvaMu.424.5 (on 9.329); अवतराष्टोऽपकर्षं Prasā.
i.952.14; (तस्य रूपपदेशस्याप्यपकर्षोऽर्थस्य द्योतितत्वात्) न सर्वस्य भक्षणं
विनियोगः। किन्तु तत्तदवयवानाम् । तस्मादपकर्ष एव MīmāKāu.ii.271.9 (on
iii.2.25); श्रान्ते पञ्चशरेऽपि न प्रणयितोः प्राप्नोऽपकर्ष रसः PadyaVe.466;
अपकर्षोऽर्थाऽऽ प्रतिष्ठेत्परमाशुभतया सति। अनन्तावयवधारस्तोम्यपकर्षयोर्द्वयोः।
अपकर्षोऽर्थः MānaMe.46.5; सत्त्विकरजस्तपसाम् ... उत्कर्षाप-
कर्षस्यात्पराप्रमाणत्वम् ManvaMu.424.5 (on 9.329); अवतराष्टोऽपकर्षं Prasā.
i.952.14; (तस्य रूपपदेशस्याप्यपकर्षोऽर्थस्य द्योतितत्वात्) न सर्वस्य भक्षणं
विनियोगः। किन्तु तत्तदवयवानाम् । तस्मादपकर्ष एव MīmāKāu.ii.271.9 (on
iii.2.25); श्रान्ते पञ्चशरेऽपि न प्रणयितोः प्राप्नोऽपकर्ष रसः PadyaVe.466;
अपकर्षोऽर्थाऽऽ प्रतिष्ठेत्परमाशुभतया सति। अनन्तावयवधारस्तोम्यपकर्षयोर्द्वयोः।
अपकर्षोऽर्थः MānaMe.46.5; सत्त्विकरजस्तपसाम् ... उत्कर्षाप-
कर्षस्यात्पराप्रमाणत्वम् ManvaMu.424.5 (on 9.329); अवतराष्टोऽपकर्षं Prasā.
i.952.14; (तस्य रूपपदेशस्याप्यपकर्षोऽर्थस्य द्योतितत्वात्) न सर्वस्य भक्षणं
विनियोगः। किन्तु तत्तदवयवानाम् । तस्मादपकर्ष एव MīmāKāu.ii.271.9 (on
iii.2.25); श्रान्ते पञ्चशरेऽपि न प्रणयितोः प्राप्नोऽपकर्ष रसः PadyaVe.466;
अपकर्षोऽर्थाऽऽ प्रतिष्ठेत्परमाशुभतया सति। अनन्तावयवधारस्तोम्यपकर्षयोर्द्वयोः।
अपकर्षोऽर्थः MānaMe.46.5; सत्त्विकरजस्तपसाम् ... उत्कर्षाप-
कर्षस्यात्पराप्रमाणत्वम् ManvaMu.424.5 (on 9.329); अवतराष्टोऽपकर्षं Prasā.
i.952.14; (तस्य रूपपदेशस्याप्यपकर्षोऽर्थस्य द्योतितत्वात्) न सर्वस्य भक्षणं
विनियोगः। किन्तु तत्तदवयवानाम् । तस्मादपकर्ष एव MīmāKāu.ii.271.9 (on
iii.2.25); श्रान्ते पञ्चशरेऽपि न प्रणयितोः प्राप्नोऽपकर्ष रसः PadyaVe.466;
अपकर्षोऽर्थाऽऽ प्रतिष्ठेत्परमाशुभतया सति। अनन्तावयवधारस्तोम्यपकर्षयोर्द्वयोः।
अपकर्षोऽर्थः MānaMe.46.5; सत्त्विकरजस्तपसाम् ... उत्कर्षाप-
कर्षस्यात्पराप्रमाणत्वम् ManvaMu.424.5 (on 9.329); अवतराष्टोऽपकर्षं Prasā.
i.952.14; (तस्य रूपपदेशस्याप्यपकर्षोऽर्थस्य द्योतितत्वात्) न सर्वस्य भक्षणं
विनियोगः। किन्तु तत्तदवयवानाम् । तस्मादपकर्ष एव MīmāKāu.ii.271.9 (on
iii.2.25); श्रान्ते पञ्चशरेऽपि न प्रणयितोः प्राप्नोऽपकर्ष रसः PadyaVe.466;
अपकर्षोऽर्थाऽऽ प्रतिष्ठेत्परमाशुभतया सति। अनन्तावयवधारस्तोम्यपकर्षयोर्द्वयोः।
अपकर्षोऽर्थः MānaMe.46.5; सत्त्विकरजस्तपसाम् ... उत्कर्षाप-
कर्षस्यात्पराप्रमाणत्वम् ManvaMu.424.5 (on 9.329); अवतराष्टोऽपकर्षं Prasā.
i.952.14; (तस्य रूपपदेशस्याप्यपकर्षोऽर्थस्य द्योतितत्वात्) न सर्वस्य भक्षणं
विनियोगः। किन्तु तत्तदवयवानाम् । तस्मादपकर्ष एव MīmāKāu.ii.271.9 (on
iii.2.25); श्रान्ते पञ्चशरेऽपि न प्रणयितोः प्राप्नोऽपकर्ष रसः PadyaVe.466;
अपकर्षोऽर्थाऽऽ प्रतिष्ठेत्परमाशुभतया सति। अनन्तावयवधारस्तोम्यपकर्षयोर्द्वयोः।
अपकर्षोऽर्थः MānaMe.46.5; सत्त्विकरजस्तपसाम् ... उत्कर्षाप-
कर्षस्यात्पराप्रमाणत्वम् ManvaMu.424.5 (on 9.329); अवतराष्टोऽपकर्षं Prasā.
i.952.14; (तस्य रूपपदेशस्याप्यपकर्षोऽर्थस्य द्योतितत्वात्) न सर्वस्य भक्षणं
विनियोगः। किन्तु तत्तदवयवानाम् । तस्मादपकर्ष एव MīmāKāu.ii.271.9 (on
iii.2.25); श्रान्ते पञ्चशरेऽपि न प्रणयितोः प्राप्नोऽपकर्ष रसः PadyaVe.466;
अपकर्षोऽर्थाऽऽ प्रतिष्ठेत्परमाशुभतया सति। अनन्तावयवधारस्तोम्यपकर्षयोर्द्वयोः।
अपकर्षोऽर्थः MānaMe.46.5; सत्त्विकरजस्तपसाम् ... उत्कर्षाप-
कर्षस्यात्पराप्रमाणत्वम् ManvaMu.424.5 (on 9.329); अवतराष्टोऽपकर्षं Prasā.
i.952.14; (तस्य रूपपदेशस्याप्यपकर्षोऽर्थस्य द्योतितत्वात्) न सर्वस्य भक्षणं
विनियोगः। किन्तु तत्तदवयवानाम् । तस्मादपकर्ष एव MīmāKāu.ii.271.9 (on
iii.2.25); श्रान्ते पञ्चशरेऽपि न प्रणयितोः प्राप्नोऽपकर्ष रसः PadyaVe.466;
अपकर्षोऽर्थाऽऽ प्रतिष्ठेत्परमाशुभतया सति। अनन्तावयवधारस्तोम्यपकर्षयोर्द्वयोः।
अपकर्षोऽर्थः MānaMe.46.5; सत्त्विकरजस्तपसाम् ... उत्कर्षाप-
कर्षस्यात्पराप्रमाणत्वम् ManvaMu.424.5 (on 9.329); अवतराष्टोऽपकर्षं Prasā.
i.952.14; (तस्य रूपपदेशस्याप्यपकर्षोऽर्थस्य द्योतितत्वात्) न सर्वस्य भक्षणं
विनियोगः। किन्तु तत्तदवयवानाम् । तस्मादपकर्ष एव MīmāKāu.ii.271.9 (on
iii.2.25); श्रान्ते पञ्चशरेऽपि न प्रणयितोः प्राप्नोऽपकर्ष रसः PadyaVe.466;
अपकर्षोऽर्थाऽऽ प्रतिष्ठेत्परमाशुभतया सति। अनन्तावयवधारस्तोम्यपकर्षयोर्द्वयोः।
अपकर्षोऽर्थः MānaMe.46.5; सत्त्विकरजस्तपसाम् ... उत्कर्षाप-
कर्षस्यात्पराप्रमाणत्वम् ManvaMu.424.5 (on 9.329); अवतराष्टोऽपकर्षं Prasā.
i.952.14; (तस्य रूपपदेशस्याप्यपकर्षोऽर्थस्य द्योतितत्वात्) न सर्वस्य भक्षणं
विनियोगः। किन्तु तत्तदवयवानाम् । तस्मादपकर्ष एव MīmāKāu.ii.271.9 (on
iii.2.25); श्रान्ते पञ्चशरेऽपि न प्रणयितोः प्राप्नोऽपकर्ष रसः PadyaVe.466;
अपकर्षोऽर्थाऽऽ प्रतिष्ठेत्परमाशुभतया सति। अनन्तावयवधारस्तोम्यपकर्षयोर्द्वयोः।
अपकर्षोऽर्थः MānaMe.46.5; सत्त्विकरजस्तपसाम् ... उत्कर्षाप-
कर्षस्यात्पराप्रमाणत्वम् ManvaMu.424.5 (on 9.329); अवतराष्टोऽपकर्षं Prasā.
i.952.

नार्यायामार्थायां भवेदुर्गुणः। जातोऽप्यनार्यायामनार्य इति निश्चयः। तावुभावप्य-
संस्कार्यौ ... वैगुण्याज्जन्यः पूर्व उत्तरः प्रतिलोपतः। उत्तरस्तु प्रतिलोप्यत्
क्षेत्रापेक्षया बीजस्यापकर्षात् ManvaVi. 1314.1 (on 10.68); समुत्कर्ष इत्युत्पलक्षणम-
पकर्षस्यापि। यथायं महापातकीत्यपकर्षोऽनुत्तम ManvaVi. 1370.21 (on 11.55);
आपुरादिविवाहिः ... प्रख्यातकुलान्यपकर्षं गच्छन्ति ManvaMu. 99.11 (on 3.63);
जात्यापकर्षं नोत्तमानयिका नायकस्य वदति CitraMi. 2.15; RasGaṇ. 17.14;
क्षत्रियाज्जातस्य शूद्रस्य पश्चमे जन्मयुत्कर्षापर्यं ViraMi. 172.18 (on 1.96);
277.23 (on 1.203); ते ... परिहरन्तश्च समागम्य ... सन्तुक्कारसमीपमानिचिरे
बाह्यतन्त्रप्रवर्तकपरमेश्वरनिर्देशनोपदेशने लागम्य ... सन्तुक्कारसमीपमानिचिरे
NilaVi. 38.14; 2Bi deficiency तरवीयसुनोरेकद्वयस्योत्कर्षापर्ययोरुपसंख्यानं
कर्तव्यम्। परदु भवान् एतदासीत्युत्तरार्धम इति MahāBh.ii.417.2 (on v.3.57);
2Bii lack of excellence अपकर्षः अप्राशस्त्यम् NyāyVārPari.542.10;
2C inferiority पथि गच्छतस्तृणादीनामपकर्षात् वायुप्राधीनमेव चित्तधितित्वम्
BrahmSi. 19.10; मत्वा देवमात्मानम् धीरः हर्षशोकौ आत्मन उत्कर्षापकर्षयोरभावात्
जहाति KāṭhUBh. 129.16 (on 2.12); उत्कर्षापकर्षयोरः ŚākaṭaVyā.iii.1.82;
SiddhaHe. vi.3.77; अत्र उपमानस्य मलिनताकृतोऽपकर्षः प्रकृत एव प्रतीयते
SaraKapṭha.437.4; 439.5; तपः ...। तथा स राजर्षिरसाधव्यध्या महर्षयोऽस्मादप-
कर्षमायुः VikraDeC. 2.44; अत्रोपमानोपमेयगतौ युगपदुत्कर्षापकर्षहेतु उक्तौ।
... इति ... उपमानपकर्षः Kāvyaṇu. (He.) 333.3; अयि पितामह! समान
एवायमायोरपकर्षः Tripuḍi. 2.8 (21); समासे तु ... नोत्कर्षः प्रतीयतेऽपकर्षो
वा Ekāva.6.1 (70) (157.4); अपकर्षो ब्रह्मणो नास्ति ŚatDū.214.12; नासाधारण्यं
शब्दे उत्थितोत्थायाकाङ्क्षयोरुत्कर्षापकर्षौ न स्यातां प्रागभावे तदभावात्
TattvCin.iv(1).199.1; आगमयुक्त्योरुत्कर्षापकर्षौ तत्र तत्र समर्थताविति नेहोक्तम्
NyāySu.(Ja.) 249B.3 (on ii.1.2); कस्यचित्प्राप्त्युत्कर्षमपकर्षं वाभिधाय पश्चात्त-
दन्यप्रतिपादनं व्याहतत्वम् SāhiDa. 413.8; विषयानन्दभावे च तमोगुणरूपोपाधि-
मालिन्त्यतारतम्यदोषादपकर्षस्तारतम्येनाध्यस्त्ये SiddhāLeSaṃ. 174.3; पौर्वापर्यप्रश्र-
व्याजने ... पूर्वावस्थात उत्कर्षापकर्षयोरविभावाद्यानुभवाभेदरूपकम् Kuval. 20(22);
ननु यदा कश्चिदुत्कर्षः सदेहः अन्यथा विदेहः तदा तया स्पष्टास्पष्टविषयौ भोगाविति
मुक्तिफलेऽयुत्कर्षापकर्षौ प्रसज्येयाताम् ŚivārkaMaDī. ii.490.30 (on iv.4.14);
स्वर्गं प्राप्तानामिव शिवपदं प्राप्तानामानन्दानुभूतौ उत्कर्षापकर्षौ न स्तः ŚivārkaMaDī.
ii.504.31 (on iv.4.22); ईशस्य सृष्ट्यादिक्रिया ... कस्यचिदुत्कर्षं कस्यचिदपकर्षं
सृजति इति वैपयम् LaCandr.503.21; स्मृत्याद्यध्ययनस्य तथात्वेऽपि वेदाध्ययन-
मूलकत्वेन तस्मादपकर्षः ViraMi.100.24 (on 1.40); व्यासवचनादेदस्मृत्यव-
योधितयोर्धर्मयोरुत्कर्षापकर्षाविवगम्येते ViraMi. (Paribhāṣā.) 29.8; न तमसोपहितत्वेन
कोऽप्यपकर्षः ViraMi. (Bhakti.) 171.27; न सादृश्याभावमात्रम् उपमानादुपमेयस्याप-
कर्षेऽपि तत्संभवात् RasGaṇ. 468.1; पूर्वपूर्वापेक्षयोस्तोत्तरस्योत्कर्षापकर्षार्थ्यां द्विविध्यम्
RasGaṇ. 626.3; 627.6; 647.23; अन्वर्जुनं योद्धारः इत्यत्रापकर्षरूपं हीनत्वम्
... द्वितीयान्तरात्सत्य चापकर्षोऽन्यः VyutpaVā.153.10; सीतावयवत्रादस्य येनापकर्षः
तं व्यामाहादङ्गुलं प्रमाप्यम्। मन्त्रत्यमस्येव दोषाकरः Rāgh. 10.35; हं हो पुरुष,
प्रभवतो ममापकर्षं सूचयता वचसा कुतो नापत्रपसे AmrUda.iv.11.1; राजपुत्रस्ये-
वातदासप्रभस्यैकस्य ब्रह्मणो भ्रमात् जीवस्योत्कर्षापकर्षा(र्षो) सार्वज्ञ्यश्रुति-
विरोधात् GoviBh.104.2 (on ii.1.22); (प्रधानविद्यात्) नोत्कर्षापकर्षौ SetuBa.62.24;
अपकर्षमुपन्यस्य निन्दाभासः प्रदर्श्यते SāhiSā.2.115; 3A act of drawing back
or transference (of word or meaning) to an earlier context, anticipation
प्रतिपदविधाना च पठ्यते न समस्यत इति वक्ष्यति तस्यायं पुरस्तादपकर्षः
MahāBh.i.412.21 (on ii.2.8); i.413.7 (on ii.2.8); i.456.9 (on ii.3.29);
ii.350.20 (on v.1.37); ii.378.6 (on v.1.37); सुदोऽपीदानीं तियोरपकर्षो विज्ञायेत
MahāBh.ii.186.5 (on iii.4.102); प्रकरणे संभवपकर्षो न कल्पेत विधानार्थस्य
हि तं प्रति Mīmāṃsū.i.2.24; iii.2.26; ŚābaBh.138.3 (on i.2.24); रूपोपदेशा-
भ्यामपकर्षो भवेत् केपाचित् ŚābaBh. 785.11 (on i.2.26); 1302.5 (on v.1.23);
गन्धरसस्यसर्गशब्दानां सर्गशर्पन्ताः पृथिव्याः। ... चत्वारः पृथिव्यामपकर्षं उत्तरेषु
सर्गशर्पन्तानामिति विभक्तिविपरिणामः NyāyVār. 396.7 (on iii.1.61-62); मूढ
मूढ ... वसेत्येत्येषः परः क्वाप्रत्ययः किञ्चवति। न क्वासेदिति प्रतिपेक्षं
वक्ष्यति तस्यायं पुरस्तादपकर्षः KāśiVr. on i.2.7; एवमादीनामपकर्षं
स्तुतशास्त्राधिकरणे TantrVā. 781.8 (on iii.2.17); सर्वेषु चोत्कर्षापकर्षेषु सामान्य-
विशेषरूपोऽनेकविधोपोऽस्ति TantrVā.1096.19 (on iii.2.22); तत्र वचनाय-
स्यापकर्षस्तावन्मात्रमेवापकृत्येत् TupT. 57.17 (on v.1.23); सत्तच्छब्दयोरैवोत्कर्षाप-
कर्षार्थाभिदं लक्षणसूत्रं व्याख्येयम् TātpaT.(U.) 192.18 (on 6.4); (न मूळोच्छं
च मृदीयात् ... न कर्म निष्कलं कुपायं) मर्दनं यत्किञ्चनकरितया प्राप्तं
निषिध्यते ... निष्कलग्रहणस्य पुरस्तादपकर्षात् ManuBh. i.356.13 (on 4.70);
न द्वादशाहीनस्येति वाक्यस्य प्रकरणादपकर्षो ज्योतिष्टोमप्रकरणान्तरस्य Bhām.
275.8 (on i.3.40); VedāntKa. 191.6 (on i.3.40); उक्तं भाष्यकृतेति। न

सूत्रकारेण ... भाष्यकृतेति अत्रत्यस्यैवार्थस्यापकर्षः Bhām.659.22 (on iii.3.53);
आधारात्माभाविषु सूत्रवाकाङ्गाविषु अपकर्षोत्कर्षौ वर्णयितव्यौ TantrRa. 272.15;
इतः पूर्वकाण्डे नयनमपकर्षः VedāntKa. 465.16 (on iii.3.53); अपकर्षः -
अपनयः PadMañ. on KāśiVr. on P.iii.4.9 (156.14); अवस्तावदित्यत्र उपदेश
इत्यपकर्षातिशयो नित्यः Prasā.ii.82.11; स्तावत्त्वेन गतिर्भवेत् नित्यस्याप्युत्पत्तिश्चि-
देवतान्तरस्य याधाख्योऽपकर्षः कल्पेत MīmāKau. iii.(1).48.3 (on i.2.24); दक्षे
पशौ प्रकृतितो हविरासादन्तोत्तरभाविनां प्रयाजानामपकर्षः 'तिष्ठन्तं पशुं प्रयजोति'
इति वचनेन श्रुतः BhāṭṭDī.ii.169.2 (on v.1.12); क्रमेणेति पदस्यापकर्षापर्यन्तं वचनादपकर्षो
व्याख्याद्वयस्य संभवात् RasGaṇ.67.8; स्वस्थानात्पूर्वत्वमपकर्षः MayūMāli.416.2
(on v.1.12); क्त्वाप्रत्ययस्य पूर्वकालपरत्वेनापराद्धे एव प्रणेतुमुचितत्वात् वचनादपकर्षो
वा BhāṭṭCan. 14.10 (on xiii.2.10); एवम् ... अपकर्षेणान्यः SetuBa. 48.26;
308.26; न्यस्तव्या इत्युत्तरश्लोकादप्यपकर्षः SetuBa.290.3; उभयत्र अनुवृत्त्य-
कर्षार्थ्यां अन्तोदात्तादित्यस्य संवन्धात् LaSābdeSe.i.306.23; हलीत्यपकर्षं कृताकार-
दित्यनुपपन्नमत आह कृत्वात्वेति LaSābdeSe.i.318.19; ii.408.1; शौनकादि-
भ्यश्छन्दसि इत्यतश्छन्दोग्रहणस्य पूर्वमपकर्षादुत्तरत्रानुवृत्तेश्च LaSābdeSe.ii.274.4;
पदस्येत्यपकर्षेण सिद्धे सर्वस्येति व्यर्थम् LaSābdeSe.ii.406.2; धनं हरेदित्यप्यपकर्षः
BālamBha.ii.247.7 (on 2.139); ii.278.32 (on 2.156); 3B act of drawing
back or transference (of performance of a rite to an earlier time) तदादि
वाग्विषयवन्धात्तदन्तमपकर्षं स्यात् MīmāSū.v.1.24; ŚābaBh. 1302.12 (on v.1.24);
ŚāstrDī. 416.2 (on v.1.12); JaiNyāMā.272.18 (on v.1.12); NyāyMāVi.
272.21 (on v.1.12); ज्योतिष्टोमे श्रूयते अग्निमारुतादुर्ध्वमनुयाजिधरनौत्युत्कर्षः।
अग्नीयोमीये पशौ, तिष्ठन्तं पशुं प्रयजन्तीत्यपकर्षः ŚābaBh. 1302.6 (on v.1.23);
समुदायानुवादे वा केन तेषामपकर्षः (होमानाम्) TantrVā.501.4 (on ii.2.16);
प्रयाजानुयाजानामपकर्षोत्कर्षो विहितौ TupT. 57.15 (on v.1.23); NyāyMāVi.272.23
(on v.1.12); 274.14 (on v.1.14); सौमिकेन पदार्थेन पाशुकस्य नहि क्रमः।
अङ्गं तदपकर्षेण सौमिको नापकृत्यते ŚāstrDī. 417.10 (on v.1.14); अत्रापकर्षमाह
पारस्करः SmṛtiCan.vi.104.3; सपिण्डीकरणादुर्ध्वं मासिकानामपकर्षमाह गौतमः
SmṛtiCan.vi.143.16; CaturCin.iii(1).296.4; NirṇaSi. 424.15; पुरोडाश-
भिवसान्तास्यापकर्षोऽस्ति दशके। न वाद्योऽस्त्यपकृष्टाया वेदेर्देवगुण्यहानये JaiNyāMā.
275.20 (on v.1.16); NyāyMāVi. 276.1 (on v.1.16); वृद्धिं विनापकर्षं दोषमाह
NirṇaSi.226.11; 3C transference (of performance of a rite) to
a later timeअभिपेक्षनीयान् इति तत्राभिपेक्षान्नस्यापकर्षः प्रकृतौ संवन्धस्यावगत-
त्वादिहोत्कर्षापकर्षो युज्यते। इह संवन्धस्यानवगतत्वादपकर्षोऽयुक्तः ... पूर्ववाम-
पकर्षः TupT.68.17 (on v.2.21) 3D pulling back, गुणापकर्षश्चोपेय ... युगेवश्रुत
खल्यस्यां प्रज्ञासु तीक्ष्णता KathāSaSāg. xii.30.6; 4 subtraction, type of
defect in inference जातयः ... चतुर्विंशतिः प्रतिपेक्षहेतवः - साध्यविधेय्योत्कर्ष-
पकर्षवर्णवर्णविकल्पसाध्यप्राप्त्यप्राप्तिप्रसङ्गप्रतिहत्यान्तुत्पत्तिर्नसंशयप्रेरणालेह्यार्थापत्य-
विशेषोपापत्त्युपलब्ध्यनुपलब्धिनित्यान्त्यकार्यसमाः NyāySū.v.1.1; v.1.4; ह्यष्टान्त-
धर्मविकल्पेनैव सिद्धस्यापि साध्ये धर्मिणि धर्मस्यापकर्षेण प्रत्यवस्थानमपकर्षसमः
NyāyMañ.ii.177.15; दूषणभासा जात्युत्तराणि। ... अक्षपाददर्शितदिशा साध्यविधि-
प्रत्यवस्थानभेदेन साध्यम् ... 'उत्कर्षापकर्ष' ... 'समरूपतया चतुर्विंशतिरुपदर्शने
PramāMī.59.27 (on ii.1.29); 60.8 (on ii.1.29); SyādvāMañ.10 (116);
अपकर्षस्तु घटः कृतकः सन्नश्रावणो हृष्ट एवं शब्दोऽप्यस्तु PramāMī.60.11
(on ii.1.29); SyādvāMañ.10(133); अपकर्षश्च स्थापनाहेतुप्रतिपेक्षसामर्थ्यम्
TārkiRa.248.17; उत्कर्षापकर्षार्थ्यां प्रत्यवस्थानमुत्कर्षापकर्षसमे गतं भवतः
SyādvāMañ.10(128); पक्षादपकर्षो यथा ... असमीक्षितोदाहरणान्तराणि त्वेतावति
विश्रान्तानि सपक्षादपि हि तयोरपकर्षं साध्यविकल्पवत्साधनविकल्पविकल्पवित्
NyāyPari.249.3; 5A removal वस्त्रस्यापकर्षेण दष्टमुत्पापयेत्युत्तम् ṚṣāṇSiPa.
1.39.127; न ह्यर्थेन नित्यसंबन्धस्य ततोऽपकर्षः संभवति। नाप्यार्द्धाद्युत्पादकपकर्षः
न हि नित्ये प्रकृतिप्रत्ययसमुदाये प्रकृतेरपकर्षः संभवति। PadMañ. on KāśiVr.
on P.i.1.49 (169.10); 5B(Gr.) substitution, replacement गोस्थानेऽज्यो दध्यता-
मिति अपकर्षः स्थानशब्दस्याथेयः Nyās.i.94.3 (on i.1.49); [NāṇārthāSaṃ.
i.169.1490]; 6A separation, differentiation परिचोदनोक्तेनैव मार्गेणापकर्षः
कर्तव्यः TantrVā. 799.18 (on iii.2.26); उपमानं तु प्रत्यक्षपूर्वकमपि शब्दपूर्वक-
मेवेत्यस्यानुमानादपकर्षः TātpaT. (Vā.) 106.8 (on i.1.2); केनचिदकारेण कुतश्चिदपकर्षो
वस्तुपरिच्छेदः NyāySiA. 229.27; 6Bi (Inst.) as minimum पक्षसंख्योपकर्षेण दशसंख्यः
प्रकर्षतः NāṭyaDa. 35.13 (20); 6Bii lowest or minimal division or unit (of
size): cf. adj. A; 6C part, division यस्यापकर्षं क्रियमाणे इत्यादि। अत्रापकर्षः
- विभागः समप्रविभागेऽर्धशब्द अवरत्वं चाच्छतमेव PadMañ. on KāśiVr. on
P.v.4.57 (369.10); 7 exception अपकर्ष इत्यपवाद इत्यर्थः Nyās.147.7 (on
i.2.7); Pradī. ii.430A.7 (on ii.2.8) (Udyota अपकृत्यतेऽनेनोत्तरं इत्यपकर्षोऽ-
पवादः); PadMañ. on KāśiVr. on P.i.2.7(273.12); ii.2.8(108.13); (एकवचना-

नादिति वक्ष्यति तस्यायं पुरस्तादपकर्षः समाहारे इति। भाष्ये - अपकर्षः अपवाद इत्यर्थः Udyota on Pradi. iv.265B.32 (on v.1.37); 8 impediment, hindrance मुख्यार्थहतिदोषः ... हस्तिरपकर्षः KāvyaPr.264.2; 9 the word or expression अपकर्षा कियन्तोऽपि सानुप्रासा शब्दा यथा ... अमर्ष अपकर्ष KāvyaKaVr. 21.2 (1.4); कर्तृव्युत्पन्नोऽपकर्षशब्दः NyāySu. (So.) i.81.6 (on i.2.24); ईधरज्ञानं च न तथा ... उत्कर्षापकर्षशब्दप्रवृत्तिनिमित्तजातिमत्त्वादेत्यादि TatvCin. iv.(1). 462.1.

अपकर्षक (apa-karṣaka) adj. 1 which draws back or transfers (performance of a rite) to an earlier time इदं हि वचनमभियेचनात् प्रायं सर्वेषां विदेवनादीनामपकर्षकम् TantrRa.206.14; 2 which lessens, i.e. depresser दोषास्तस्यापकर्षकाः। श्रुतिदुष्टापुष्टार्थत्वादेवः ... साक्षात्काव्यस्यात्मभूतं रसमपकर्षयन्तः काव्यस्यापकर्षका इत्युच्यन्ते SāhiDa.24.6; रसापकर्षका दोषाः SāhiDa. 379.4; (द्योतकतायाः) अस्याधमकारस्यापकर्षकं यावत् तत्सर्वनीति दोषः RasGaṇ.255.8.

अपकर्षक (apa-karṣaka) m. type of breath (lit. drawn back) (प्राणायामः) स च पञ्चविधः ... पूरकः कुम्भकश्चैव रेचकं ह्यपकर्षकः MālinīT. 17.3; रेचकः ... स्थानसंस्तम्भितो वायुः ... तस्मादपि पुनः स्थानं यतो नीतस्तदाहृतः। अपकर्षक इत्युक्तः MālinīT. 17.10.

अपकर्षकवचन (apakarṣaka-vacana) n. statement declaring transference (of performance of a rite) back to an earlier time ये तु प्रोक्तान्यद्यः ... तेषामपकर्षकवचनाभावेन दैक्षकाल एवानुष्ठेयत्वेन गृह्यमाणविशेषत्वेऽपि ... नावृत्तिः BhāṭṭDī. iv.177.5 (on xi.3.4)

अपकर्षकारण (apakarṣa-kāraṇa) n. 1 cause of inferiority व्यतिरेकस्य हेतुः उपमेयगतमुत्कर्षनिमित्तमुपमानगतमपकर्षकारणम् KāvyaPr.647.1; 2 cause of drawing back or transfer (of word) to an earlier section विद्यानयकं हि तं कर्मशेषं प्रतीत्यपकर्षकारणमुक्तम् NyāySu. (So.) 81.28 (on i.2.24)

अपकर्षकारिन् (apakarṣa-kārin) adj. causing inferiority मन्वन्तराणां गुणसंनिवेशधित्तामर्गेण ह्यपकर्षकारी CaitaCan.29.1(1)

अपकर्षकाल (apakarṣa-kāla) m. period of decrease यावानेव चान्येषामन्तरकल्पानामुत्कर्षापकर्षकालः तावानेव प्रथमस्यापकर्षकालः पश्चिमस्य चोत्कर्षकालः AbhidhKoBh.180.12 (on 3.92)

अपकर्षकाष्टा (apakarṣa-kāṣṭhā) f. 1 limit of decrease (in number) न च त्रित्वमपकर्षकाष्टा Kiraṇā.65.9; 2 limit of decrease (in size) अस्मादेतावद्भागमेव परिमाणमपकृष्यते नातोऽधिकमित्यर्थार्थस्य सिद्धौ अपकर्षकाष्टाग्रभूतं द्वयं सिध्यति NyāySu. (Ja.) 343A.9 (on ii.2.6); अपकर्षकाष्टापन्नानि स्थलभूतानि स्वविशेषगुणवद्बुद्ध्योपादानकानि SāṃkhyaPrBh.31.34 (on 1.62)

अपकर्षगन्ध (apakarṣa-gandha) m. bit of inferiority महत्त्वाच्च गुरुत्वाच्च महामारतमीरितम् ... इत्यादिवचनानि ... न पुनर्वेदानामपकर्षगन्धमभिदधते PāñcRaRa.26.6.

अपकर्षण (apa-karṣaṇa) n. 1A act of removing, removal B removal by pulling out, extraction 2A act of taking away or leading by enticing to a distant place B act of taking or snatching away, act of stealing 3A degradation B inferiority 4A emaciation or weakening B act of flattening of note 5 (fig.) indulgence 6A act of drawing down B act of rubbing backward C act of drawing back, i.e. precedence 7 separation 8A transference (of performance of a rite) to an earlier time B act of depriving drawing back (word) to an earlier context, anticipation 9 act of depriving of 10 subtraction 1A act of removing, removal शुचीनाह ...। लेपन्यापकर्षणे of 10 subtraction 1A act of removing, removal शुचीनाह ...। लेपन्यापकर्षणे शौचमधेयलितस्याद्रिर्मुदा च VāsiDS.3.48; Mitā. 66.21 (on 1.191); शल्पते रक्षा। आत्मना यत्कृतं कृत्स्नं शाखानामपकर्षणम्। हिनपुष्पाग्रशास्त्रस्य ... मदीयवशांगोऽभवः MahāBhā.xii.151.23; मल्लान् संवहते ... नामानि युकाः पिपीलिकाश्च ... चिकित्सितं तु खल्वेषामपकर्षणम् CaraS. iii.7.10; iii.7.14; विशुद्धिः ... मलानामपकर्षणम् ParaS. 12.28; MahNirvāT.8.71; औषधम् ... विशुद्धिः ... मलानामपकर्षणम् ParaS. 12.28; महारजनादिल्लेषाणां चाल्पानं दिपु शस्त्रहस्तयन्त्रादिभिः AṣṭāSaṃ.i.74.15 (1.12); भ्रान्तकर्मध्याम् BrahmSūBh. (Bhā.) 210.17 (on धूपयित्वा स्थितानामपकर्षणं ज्ञानकर्मध्याम् BrahmSūBh. (Bhā.) 210.17 (on iii.4.26); केनायुषायेनोपनिषत्सकानाशातव्यरूपपकर्षणं कर्तव्यम् PraboCan.2.33 (37.5); दीनानर्घतवः समाः। धातुसात्याह रोमाणं सर्वेषामपकर्षणम् Hastyāyur. 1.3 (29.14); 1B removal by pulling out, extraction सशल्यः क्लिश्यते प्राणोर्विशल्यो विनशिष्यति। इति मामविशद्यन्ता तस्य शल्यापकर्षणे Rāmāii.1415*(2); तत्रापकर्षणं हस्तेनाभिगृह्य। विमृशोपकरणवतापनयनमुपकरणेन वा CaraS.

iii.7.15; यस्तु क्षतेयुषुष्यते स भूयःकृत्य इति संज्ञां लभते निरुद्धालेपन-संज्ञेनोपास्यसंनिरोधे यदुता पृतिनामापकर्षणमनन्तरौपता व्रणशुद्धिश्च भवति SuśrS. i.18.6; 2A act of taking away or leading by enticing to a distant place भूयस्पर्धरेण राक्षसा सोऽपकर्षणम्। धातुरागमनं चैव वित्तयन्यतः (रामः) MahāBhā.iii.263.12; Rāmāi.App.1.106; प्रकृति-प्रग्राहकृते पार्श्वेनचरादिभिः। हन्यात् प्रवीरपुनर्गर्भद्वानापकर्षणे NitiSā.19.56; 2B act of taking or snatching away, act of stealing उपार्धविधिः सैवः कलधित्वापकर्षणम्। सुतप्रमत्तमतेभ्यः स्तेयमाहः NāraSm.206.17; प्रकीर्णम् ... त्रिविधं प्रोक्तम् ... बुद्धमध्योत्तमानां च द्व्यष्टानामपकर्षणात्। अपकर्षणमपहरणम् DaṇḍaVi. 140.10; 3A degradation अकस्मात्प्रक्रिया नृणामकस्मात्पकर्षणम्। शुभाशुपे महत्त्वं च प्रकृतं बुद्धिलघवात् MahāBhā. xii.112.84; 3B inferiority इदं ममोत्कर्षणमिदमपकर्षणम् TatvPradi. (A.) 334.3 (on 3.41); 4A emaciation or weakening यात्राणामपकर्षणम्। ... यस्य स्यादचिरंणैव उन्मादं सोऽधिगच्छति SuśrS. vi.62.6; 4B act of flattening of note स्वयन्शरीरस्वरागुसारणं च सारणोपयोगिन उत्कर्षापकर्षणसंभवात् प्रतिविम्बत्वमुक्तम् AbhinBhā. iv.11.23 (on 28.21); अतःपरं तु रक्तिर्जनं न कार्यमपकर्षणम् SaṅgīRa.i.78.2 (i.3.22); 5 (fig.) indulgence (विषयेष्वप्रसक्तिश्च शत्रियस्य) विप्रादीनां व्यसनैर्नापकर्षणम् ... च एव व्यसनी तस्यैव नाशो राक्षान् व्यसनाकृष्टत्वे राष्ट्र्यैव विनाशः ManvaVi.71.6 (on 1.89); 6A act of drawing down (गर्भस्य) उत्कर्षणापकर्षणं ... धारणानि चैकहस्तेन गर्भं गर्भिणीं वा हिंसता तस्मादधिपतिमापृच्छ परं च यत्नमास्यापक्रमते SuśrS. iv.15.3; पृथिव्यान्भिमानिनं वा देवता प्रमिद्धा सैषा पुरुषस्य अपानम् ... वशीकृत्याथ एवापकर्षणं नानुग्रहं कुर्वति वर्तते PraśnaUBh. 265.8 (3.8); 6B act of rubbing backward सकृदेव मुमल्लस्योद्य-मननिपातने कृत्वात्सुन्यतः, उपसाया वा प्रकर्षणेपकर्षणे, यदेयां कार्यं तन्नैव निर्वर्त्यत ŚābaBh.2115.12 (on xi.1.27); 6C act of drawing back, i.e. precedence उत्पत्तेरपकर्षणं करोमि ŚlokaVār.5(3).239 (337.5); तदेनमितः पक्षमासाद-व्यवर्तयामीति प्राक् तावदुत्पत्तेरपकर्षणं करोति Kāśi. 186.27 (on 5.240); 7 separation अमिव्यापकर्षणमपवर्गः। यथा अस्थेया विरोपमुष्टा, अन्यत्र कौटिल्यादिति SuśrS. vi.65.18 (comm. कस्यादित्यदार्थस्य तेभ्यो गुणक्रियारिभ्यः पृथक्करणमपवर्गः); 8A transference (of performance of a rite) to an earlier time (एष विधिः) संध्ययोरुपपत्तेश्च वापकर्षणमिष्यते Laghvaśva-Sm. 1.139; तत्रोपरितने प्रकरणे वृद्धादुपस्थितानां सपिण्डीकरणपकर्षणं वक्ष्यते CaturCin. iii (1). 296.3; 8B act of drawing back (word) to an earlier context, anticipation प्रकरणं च विधी नाम्नाश्च क्वचिदस्त्यपकर्षणम् Naya-Maṇ. III. iv.3.6; सूत्रेयुत्तरत्र कृत्यपूर्वप्रापकर्षणं वैचित्र्याय LaśabdeSe. i.533.25 [कर्षणं त्वपकर्षणे ŚābdaRaSaK. 110.4]; 9 act of depriving भवनीऽप्येवं स्वामित्वापकर्षणम्। न युक्तं यदि तस्यापि क्षणिकत्वं सन्नति न TatvSaṃh. 2552; 10 subtraction शून्ययुतो राशिः स्यादधिकृत एवापकर्षणे ĀryaSi. 15.10 (146).

अपकर्षण (apa-karṣaṇa) adj. A which deprives or prevents सत्यमस्त्रं महाबाहो तथा मायाधरं परम्। धोरं तेजःप्रभं नाम परं नोपकर्षणम् Rāmā. i.26.18; B which destroys एष वर्यामि क्षिप्रं दैत्यमायापकर्षणम् HariVam. 36.11; गृह्यशरीरोल्लिखितं सौरिः ... हृष्टिसादनं श्रेष्ठ तिमिरस्यापकर्षणम् SiddhYo. 61.69; C which reduces or lessens दग्धायामवनी जाताः शल्यः ... मक्षाः श्लेष्मपकर्षणाः SuśrS. i.46.15; न नास्ति सहस्रं तेन किञ्चित् म्दोल्यापकर्षणम् SuśrS. iv.24.41.

अपकर्षणक्रिया (apakarṣaṇa-kriyā) f. 1 act of drawing or transferring (word or meaning) to an earlier context पूर्वं कायस्येत्यत्रापि निर्धारणे स्मृत्। अस्ति हि अत्रापि अपकर्षणक्रिया निर्धारणहेतुः Nyās. i. 378.12 (on ii.2.1); 2 act of removing by pulling out, extraction विष्पानावसापनरत्नापकर्षणं ... 'वेचनापकर्षणक्रिया' ... इत्येते वतुश्रुत्वारिजगणोपक्रमं पवन्ति Hastyāyur. 386.24 (3.5)

अपकर्षणता (apakarṣaṇa-tā) f. the state of removing मुदिता धर्मात्केकमुचं सवार्त्यपकर्षणतयै सर्वतर्ति LaliVi. 4.0 (39) [DBHS.]

अपकर्षणत्व (apakarṣaṇa-tva) n. the state of removing आद्यं दिनचतुष्टयं संस्कारभाजनकत्वादेन्यं च मल्लतकसंस्कारपकर्षणत्वञ्च वृद्धा चिपनो गणयन्ति Comm. on SuśrS. iv.6.17.

अपकर्षणयोग (apakarṣaṇa-yoga) m. [Abh.] on account of drawing or dragging अभियमनं प्रति गमनादपकर्षणयोगाज्जम सायुष्कमङ्गः Hastyāyur. 335.8 (2.71)

अपकर्षणा (apa-karṣaṇā) f. removal सर्वकामरतानामपकर्षणा ŚikṣāSa. 183.5 [DBHS.]

अपकर्षणशक्ति (apakarṣaṇāśakti) *f.* lack of power to take away or remove (श्मश्रु चाप्यगतं दन्तसक्तं त्वक्त्वा ततः शुचिः) अन्यायमितिनाय्यचमसिद्धिः ... श्मश्रुगतत्वशुद्धिश्चापकर्षणशक्तावेव BālaKrī. i.132.24 (on i.194)

अपकर्षणीय (apa-karṣaṇīya) *adj.* which is to be drawn back or transferred to an earlier context (ततः खड्गांस्त्रिशूलान्ध तोमरांश्च ... तैर्मृत्तानहमचिन्म) खड्गांश्च शूलान्धेति पाठे शरैरित्युत्तरस्तेकादपकर्षणीयम् BhārBhāDī. on iii. 167. 20.

अपकर्षत् (apa-kārṣat) *adj.* [f. -i] 1A dragging out युमत्स्युपरंगीः । अपकर्षत्तः पुरस्तादपुर्वहन्तोऽवस्तात् TaiBr. I.v.1.5 (BhāṣyaBhā. शरीरात्प्राणानपकर्षत्तः); 1B removing or expelling (शतनुः) स कदाचिन्महाराज ददर्श परमस्त्रियम् । सा च शतनुमभ्यागादलक्ष्मीमपकर्षती MahāBhā. i.928*; 2 drawing back आरुजन्मिचरुनपार्थे ज्यं विकर्षथ पाणिना । सोऽवकर्षन् । (v.l. अपकर्षन्) विकर्षथ सेनाग्रं समलोडयत् MahāBhā. vii.102.66; उत्कर्षन्नपकर्षथ काश्चित्काश्चिन्मनाङ्गनाक् । व्यवस्थापयितुं तन्वीः करशाखाभिरस्युश्म BrKathāSloSaṁ. 17.37; 3 diminishing वनस्पतिरपि सात्मकः छेदादिभिर्मलान्यादिदर्शनात् ... । अपकर्षतश्चैतन्मया सर्वथा सात्मकचिद्धिः SyādvāMañ. 29 (56); 4 taking or carrying away तीरभूतहतीरपकर्षन्नप्रहारनिकरैः सह पूरः । आययाविकघोषम् SāṅkaDīgVi. (Mā.) 5.136.

अपकर्षतस् (apakarṣa-tas) *adv.* 1 due to inferiority साधर्म्यवैधर्म्यात्तमोत्कर्षापकर्षतः । वर्णावर्णविकल्पाश्च प्राप्यप्राप्तिंति साध्यताः SarvaSiSaṁ. 6.36; 2 due to decrease साक्षिण्युपाधिमालिन्यादध्यस्तादपकर्षतः । सुखापकर्षमद्वैतचिदाचार्याः प्रचक्षते VedāntiSiSaMañ. 1.98.

अपकर्षता (apakarṣa-tā) *f.* [Inst.] by way of degradation ब्राह्मणः ... विपरीताचारण ... जातेरपकर्षतया श्रुतुल्यतामेति ManvaMu. 190.4 (on 4.245)

अपकर्षतारतम्य (apakarṣa-tāratamya) *n.* A gradation of decrease (in size) किं वा क्वचिद्व्ये वृत्तिः अपकर्षतारतम्यमित्यावच्छेदरहितमेव NyāySu. (Ja.) 342 B.6 (on ii.2.6); B gradation of inferiority अपकर्षतारतम्यस्य अभिव्यक्तिविशेषकृतत्वमुपपद्यते PūrvouaVāNaMā. 368.14.

अपकर्षदर्शन (apakarṣa-darśana) *n.* observation of decrease or reduction विजातीयवधे तु ब्राह्मणकृतिकुपो क्षत्रियादिवधेपु गोदण्डे दशमदशमभागक्रमेणापकर्षदर्शनात् तत्तुल्यन्यायात् ... धनदण्डकल्पनम् DaṇḍaVi. 73.14; 277.9.

अपकर्षदोष (apakarṣa-doṣa) *m.* defect of degradation अर्थातुरो न गणयत्यपकर्षदोषम् Subhāṣi. 997.

अपकर्षपक्ष (apakarṣa-pakṣa) *m.* option of drawing back or transference (of performance of a rite to an earlier time) पूर्वाणि मासिकान्यपकृष्य सपिण्डीकरणं कर्तव्यम् । ... अपकर्षपक्ष एवेत्त CaturCin. iii (I). 297.20; iii(2). 536.7

अपकर्षपरिग्रह (apakarṣa-parigraha) *m.* acceptance of decrease परिमाणानन्त्येऽप्युत्कर्षापकर्षपरिग्रहो द्रष्टव्यः NyāySu. (Ja.) 346A.8 (on ii.2.6)

अपकर्षपर्यन्त (apakarṣa-paryanta) *adj.* A which is upto (the lowest or minimal) division or unit (of size) अपकर्षपर्यन्तं द्रव्यं परमाणुः Yog-Bh. 176.2 (on 3.52); एकत्वं लभेरन् यावदपकर्षपर्यन्तगतमर्थवस्तु Sphoṣi. 184.1; अवयवावयवविभागो यतो निवर्तते, सोऽपकर्षपर्यन्तगतः परमाणुः Brahm-SūBh. (Sān.) 368.5 (on ii.2.12); अपकर्षपर्यन्तं कारणद्रव्यमतिस्तुस्ममनवयवमवतिष्ठते Bhām. 394.4 (on ii.2.11); लोष्टस्य प्रविभज्यमानस्य यस्मिन्नवयवेऽल्पत्वतारतम्यव्यवतिष्ठते सोऽपकर्षपर्यन्तः परमाणुः TattvVai. 176.15 (on 3.52); द्वित्वमपकर्षपर्यन्तः तदादिरयमारम्भः Kiraṇā. 65.15; B which is upto the minimal division or unit (of time) परमापकर्षपर्यन्तः कालः क्षणः YogBh. 176.2 (on 3.52)

अपकर्षपर्यन्त (apakarṣa-paryanta) *m.* extremity of division यथापकर्षपर्यन्तमुप्राप्तः प्रतीयते । तत्रैकस्मिन् क्रियाशब्दः केवले न प्रयुज्यते VākyaPa. 3(8).10.

अपकर्षप्रकार (apakarṣa-prakāra) *m.* variety of transference (of performance of a rite) back to an earlier time कल्पतरुस्त्वग्रे वृद्धिनिश्चय एव सर्वेऽपकर्षप्रकारा इत्याह NīmaSi. 426.18.

अपकर्षप्रतिपत्ति (apakarṣa-pratipatti) *f.* knowledge of degradation यदयं 'वृत्त्याः कामुकः' ... इत्यादौ कामुकादेराक्रोशादपकर्षप्रतिपत्तये समासेऽपि विपक्तेरलुकाह VyaktiVi. 51.12.

अपकर्षप्रयोगाङ्ग (apakarṣaprayogaṅga) *n.* subsidiary of performance

which requires drawing back or transference (of rite) to an earlier time वेदिकरणस्यापकर्षाद्ब्रह्मवरणस्यापकर्षप्रयोगाङ्गकर्तृसंस्कारतया ... ब्रह्मवरणस्यापकर्षः MayūMāli. 856.9 (on xii.1.18)

अपकर्षप्रयोजक (apakarṣa-prayojaka) *adj.* conducive to inferiority तन्मात्रवृत्तिः प्रतियोगितानवच्छेदकश्च धर्मोऽपकर्षप्रयोजकः AlāṅkāKau. (Vi.) 6.6.

अपकर्षबोध (apakarṣa-bodha) *m.* knowledge of lower rank or position or degradation न चापकर्षबोधरूपफलाश्रयत्वरूपकर्मत्वं तथावाधितमेवेति वाच्यम् VyutpaVā. 174.31.

अपकर्षम् (apakarṣam) *absolutive* 1 by sucking from, suckingly स्तनरन्धापकर्ष पयः पिबति । स्तनरन्धादपकर्षम् JaineVr. 141.31 (on ii.4.37); 2 by snatching from, snatchingly भ्राष्टापकर्षमपूपान् भक्षयति । भ्राष्टादपकर्षम् JaineVr. 141.31 (on ii.4.37)

अपकर्षमात्र (apakarṣa-mātra) *n.* [Inst.] by way of mere decrease अनन्तभेदावपि व्यक्तिपु नात्यन्तापूर्वविशेषणोपलक्षणापादानं किंचिदुत्कर्षापकर्षमात्रेण च ... सर्वाण्येवायान्तरसामान्यानि विशेषव्यपदेशं प्राप्नुवन्ति TantrVā. 251.3 (on i.3.26)

अपकर्षयत् (apa-karṣayat) *adj.* lessening, i.e. depreciating (sentiment) दोषाः ... साक्षात्काव्यस्यात्मभूतं रसमपकर्षयन्तः काव्यस्यापकर्षका इत्युच्यन्ते SāhiDa. 24.9.

अपकर्षयुक्त (apakarṣa-yukta) *adj.* A associated with deficiency इह त्रीणि शुक्लानि वस्त्राणि प्रकर्षापकर्षयुक्तानि MahāBh. ii.415.23 (on v.3.55); B associated with inferiority कार्यस्यैवानुपपत्तेः उत्कर्षापकर्षयुक्तत्वे च एवोक्तुः स एवेधरः RājMār. 12.9.

अपकर्षरूप (apakarṣa-rūpa) *adj.* of the form or nature of inferiority महदेतद् द्वयोरुत्कर्षापकर्षरूपं चैरूप्यम् GitāBh. (Rā.) 134.7 (on 2.49); उत्कर्षापकर्षरूपं हि सुखतारतम्यं प्रसिद्धम् न परिमाणविशेषरूपम् ŚivārkaMaDī. i.410.23 (on i.3.7); किमत्रोपमानादुत्कर्षरूपो व्यतिरेकः ... आहोस्वित् सर्वस्वकाराद्युक्तदिशापकर्षरूपः RasGaṇ. 478.4; अन्वर्तुनं योद्धार इत्यत्रापकर्षरूपं हीनत्वमुपशब्दार्थः VyutpaVā. 153.10.

अपकर्षरूपत्व (apakarṣarūpa-tva) *n.* the state of having the nature of inferiority उभयोरप्यनुपादाने तथैव न त्ववगतिः, व्यतिरेकस्योत्कर्षापकर्षरूपत्वात् RasGaṇ. 469.1.

अपकर्षवचन (apakarṣa-vacana) *adj.* expressing of removal, i.e. replacement or substitution स्थानशब्दोऽयमप्यपकर्षवचनः - गोस्थानेऽश्वो गच्छताम् PadMañ. on KāṣiVr. on P.i.1.49 (168.13); स्थानशब्दः ... निवृत्तिवाची न गृह्यते ... नाप्यपकर्षवचनः PadMañ. on KāṣiVr. on P.i.1.49 (169.10)

अपकर्षवत् (apakarṣa-vat) *adv.* like drawing back or transference (of word) to preceding context सूत्रेषु उत्तरस्यस्य पूर्वत्रापकर्षवदग्रे लेखो वैचित्र्यायति बोध्यम् LaṣābdeSe. i.225.5.

अपकर्षवती (apakarṣa-va(n)ti) *adj.* (f.) belonging to degradation, i.e. lower rank or position स्वजातिजा सवर्णा अनन्तरानुकल्पत्वेनामाता किंचिदपकर्षवती वा । ब्राह्मणस्य क्षत्रिया वैश्या च VīraMi. (Sāṁskāra.) 388.2.

अपकर्षवत्त्व (apakarṣavat-tva) *n.* 1 the state of having inferiority समुद्ययः ... नापि नित्यनैमित्तिकैः तत्तदाश्रमविहितानां तेषाम् (नित्यनैमित्तिककर्मणाम्) उत्कर्षापकर्षवत्त्वात् ... कैवल्यफले तावदभ्युपेयविति स्वर्गवदपर्वस्यापि सातिशयत्वेनानित्यत्वाद्विदोषप्रसङ्गात् TattvPradī. (Ci.) 355.7; 2 the state of having decrease शब्द उत्पद्यते उत्कर्षवत्त्वे सति अपकर्षवत्त्वात्, माधुर्यवत् TattvCin. iv (1). 392.1.

अपकर्षवर्णन (apakarṣa-varṇana) *n.* 1 description of the transference (of performance of a rite) to an earlier time धर्मः ... तदाद्युत्कर्ष करोति नापूर्वं इति । तदयुक्तम् ... पूर्ववामित्यत्राप्रकृतानामपि विवेचनादीनामपकर्षवर्णनेन TantrVā.1097.21 (on iii.6.22); 2 description of inferiority व्यतिरेके ... तृपयेयापेक्षोपमानेऽपकर्षवर्णननिमित्तमात्रतियोगिताश्रय उपमानम् Alāṅkā-Kau.(Vi.)6.4.

अपकर्षविज्ञान (apakarṣa-vijñāna) *n.* act of understanding the transference (of a word) to an earlier context सुदृतिथोत्त्वपकर्षविज्ञानम् Vār. 3. on P.iii.4.102.

अपकर्षविधान (apakarṣa-vidhāna) *n.* injunction of transference (of performance of a rite) to an earlier time महाप्रयोगवचनो हि अपकर्षविधानानन्तरमेव प्रवर्तते न ततः पूर्वम् । ... क्रमस्तत्पक्षेऽपकर्षविधानदशायामभावात् ... तदन्तापकर्षोऽत्र संभवति MayūMāli. 417.12 (on v.1.14)

अपकर्षविधायक (apakarṣa-vidhāyaka) *adj.* which prescribes the
 reference (of performance of a rite) to an earlier time प्रेतयाद्वान्ना
 देविप्रयक्तमनुरोधेनापकर्षविधायकवाक्यानामिकमुल्लेखलघवात् BālamBha. I.598.10 (on
 1.255) अपकर्ष (apakarṣa) *adj.*

अपकर्पविधि (apakarṣa-vidhi) *m.* injunction of transference (of performance of a rite) to an earlier time प्रातरग्निहोत्रस्य ... अपकर्पविधौ
 ब्रह्मिचारः स्यात् PūrvottaVāNaMā. 6.9; ननु यूपं छिनत्तिति छेदनविधेयोऽर्थः
 स एव दीक्षासु यूपं छिनत्तित्यपकर्पविधेरप्यर्थो युक्तः MayuMāli. 820.2 (on
 xi.3.4); 857.7 (on xii.1.19)

अपकरणविधिकल्पक (apakarṣavidhi-kalpaka) *adj.* which assumes the injunction of transference (of performance of a rite) to an earlier time 'पित्रो वा एतद्यज्ञस्य' इति वाक्यमपि नापकरणविधिकल्पकम् MīmāṃsāKau. i.233.20 (*on* i.4.9)

अपकर्षविशेष (apakarṣa-viśeṣa) *m.* particular type of subtraction, i.e. defect in inference पर्यादादेरप्रत्यक्षता स्यादिति चेत् । अपकर्षविशेषस्य विवक्षितत्वात् NyāySu. (Ja.) 342A.1 (*on* ii.2.6); क्रमेणापकर्षविशेषे लक्षणावेऽपि क्लृप्त्य गतिः NyāyPari. 222.10.

अपकर्षविश्रान्ति (apakarṣa-viśrānti) *f.* termination of (the lowest minimal) division or unit (of size) यत्रापकर्षविश्रान्तिः स एव परमाणुः SarvaDaKau. 11.27.

अपकर्षविषयत्व (apakarṣaviṣaya-tva) *n.* the state of being the object requiring transference (of a word) to an earlier context (सं देवांस्तर्पयेद्भिज्जिः। पितृन् मधुघृताभ्यां च) चशब्दस्यापकर्षविषयत्वम् BālaKr. i.53.20 (on 1.41)

अपकर्षशङ्का (apakarṣa-śaṅkā) *f.* doubt regarding transference (of performance of a rite) to an earlier time पूर्वोत्तरपर्यायानां च प्रयोजनानुसृतं तदुत्कर्षापर्ययोक्तृपार्षदपकर्षशङ्कानुपपत्तेः ... तस्मात्त्रयैर्बोक्तृपार्षदोऽपि Bhaṇḍi. ii.1.69.8 (on v.1.12)

अपकर्षसम (apakarṣa-sama) *m.* parity per subtraction, type of defect in inference साध्यहृष्टान्तयोर्धर्मविकल्पादुभयसाध्यत्वज्ञोल्लेखपर्यपकर्षवर्णवर्ण-
विकल्पसाध्यसमाः NyāySū. v.1.4; शब्दोऽस्य इति वदोऽदेवं प्रसक्त इत्यप-
कर्षसमः NyāyVār. 539.8 (on v.1.4); हृष्टान्तधर्मविकल्पेनैव साध्यधर्मिणि सिद्धस्यापि
धर्मस्यापकर्षेण प्रत्यवस्थानमपकर्षसमः NyāyMāñ. ii.177.15; इष्टधर्मनिवृत्त्या तद-
पकर्षसमः NyāySā. 18.13; व्यावृत्ते व्यापकाभासे पक्षतो लिङ्गसाध्योः।
आकर्षोऽन्यतरस्य स्यादपकर्षसमः स्फुटः। ... साध्यस्य हेतवो पक्षदपकर्षणमपकर्षसमः
TārkiRa. 259.6-9; यथा चापकर्षसमादिषु एकैकस्यां वा जातिविधायाम्
असिद्धाद्यधनेकदोषसंग्रहं व्याचष्टुः। तथा प्रतिप्रमाणसमाधायिणि NyāyPār. 232.3;
245.9; व्यापकाभासनिवृत्त्या कुतश्चित्कस्यचिद्व्यायाभासस्यापकर्षणमपकर्षसमः
NyāyPār. 248.8; हृष्टान्तस्यविशेषस्य व्यापकत्वाभिनेन साध्यपर्यविवक्षा तद-
अपकर्षसमभेदोऽयम् NyāyPār. 262.7.

अपकर्षसमयः *apakarṣa-samaya* *m.* time of drawing back or trans-
ference (of performance of a rite) to an earlier time नापकर्षसमये भूय
प्रयोजनमपेक्षन्ते *śāstrī* 396.1 (on iv.4.2)

अपकर्षसमसाध्या (apakarśasama-samākhyā) f. name of pañcīyī
subtraction अपकर्षसमसाध्यानिरुक्तिमात्रेण संग्रहे संभवति अनुक्तसाध्यान्त-
रौघीतिश्चायुक्ता NyāyPari. 249.17. subtraction, type of defect

अपकर्षसमा (apakarṣa-samā) f. parity per subtraction, type of *nyāy* (NyāyMāi. 1.1.17; *nyāyārtha* Nyāyārth. 247.17).
 in inference उत्कर्षार्थाध्यायं प्रत्यवस्थानमुक्त्यपकर्षसमे जाती NyāyMāi.
 ii.176.9; PramāMī. 60.8 (on ii.1.29); अपकर्षसमा तत् दृष्टान्तगतं
 धर्मेणाव्याप्तेनाव्यापकस्य धर्माभावस्योपादानम् TarkBhā. (Ke.) 94.13; 95.1.
 अपकर्षसमा (apakarṣa-samā) f. parity per subtraction, type of *nyāy* (NyāyMāi. 1.1.17; *nyāyārtha* Nyāyārth. 247.17).
 in inference उत्कर्षार्थाध्यायं प्रत्यवस्थानमुक्त्यपकर्षसमे जाती NyāyMāi.
 ii.176.9; PramāMī. 60.8 (on ii.1.29); अपकर्षसमा तत् दृष्टान्तगतं
 धर्मेणाव्याप्तेनाव्यापकस्य धर्माभावस्योपादानम् TarkBhā. (Ke.) 94.13; 95.1.

अपकर्षहेतु (apakarṣa-hetu) m. 1A cause of decrease or lessening,
ह्रातव्यम्, उत्तरार्थापकहेतुत्वं वा NyāyVār.63.2 (on i.1.7); 1B cause of lessening,
i.e. depreciation रसयौक्त्योक्त्यापकहेतु गुणदोषां प्रकृत्या शब्दाध्ययोः । ... (रसस्य)
अपकर्षहेतवो दोषाः Kavyānu. (He.) 19.10; 1C cause of inferiority यद्वायं
क्षेत्रज्ञतया प्रविभक्तः (परमात्मा) तस्येन्द्रियोपलब्धबाह्यलिङ्गसंसृतिमुक्त्योक्त्यापकहेतुनाग्माह
Bālakrī. ii.66.9 (on 3.185); उत्कर्षापकहेतित्वैः सायस्य चोक्तावनुकी चोपमेय-
स्याधिक्यं व्यतिरेकः Kāvyaṇu. (He.) 332.3; 2 (Abl.) because of degradation
सि हि (व्यामोहः) ... विनाशकशब्दाव्ययः क्रोधादिवारम्भकत्वेनापकहेतोर्गात्यधिपत्ये
विलिखन्ते लोके Bālakrī. ii.174.11 (on 1.267)

अपकर्षादि (apakarṣādi) *adj.* decrease etc. न च सुखान्तात्पर्यम्
 चर्परेनेकान्तता TattvPradī. (Ci.) 367.10. ... (the lowest minimal)

अपकर्षानन्त्य (apakarṣānantya) *n.* endlessness of (the ism)

division or unit (of size) अपकर्षानन्त्यमपि तद्वलेन कुतो नाङ्गीक्रियते Ny1ySu.
(Ja.) 344 A.13 (on ii 2.6)

अपकर्षानन्त्यप्रतीति (apakarṣānāntya-pratīti) f. knowledge of endlessness of (the lowest minimal) division or unit (of size) आगमात् ... तस्मदेवापकर्षानन्त्यप्रतीतेः NyāySa. (Ja.) 344B.12 (on ii.2.6)

अपकर्षानाश्रयपरिमाणत्वं (apakarṣānāśrayaparimāna-tva) n. the state of being the measure which is not the substratum of division परममहत्त्वत्वं जातिविशेषः अपकर्षानाश्रयपरिमाणत्वं वा SiddhāMu. 12.9 (on 26)

अपकर्षानुपपत्ति (apakarṣānupapatti) *f.* untenability of transference
(of performance of a rite) to an earlier time अस्यापकर्षानुपपत्तेः प्रवृत्ताभ्यर्थ-
नस्तत्वेनाहव्यर्थत्वात् प्रसङ्गः BhāṇDī. iv. 238.18 (on xii.1.18)

अपकर्षानुविधायित्व (apakarṣānuvidhāyi-tva) *n.* the state of conforming to lack of excellence प्रयोगस्तु नम्यधेयात्मानोऽर्थाः उत्कर्षापकर्षानुविधायित्वत्वात् NyāyVārPari. 543.2.

अपकर्षान्वयिन् (apakarsānvayin) *adj.* semantically relating to degradation or lower rank चतुर्थ्या चापकर्षान्वयव्ययित्वमवयिमत्त्वं वा प्रत्याप्यते Vyutpa Vā. 174.27.

अपकर्षापत्ति (apakarṣāpatti) f. 1 contingency of inferiority उपनेयस्य वाचनिक्यपकर्षापत्तिः प्रतीयते SaraKaṇṭhā. 439.7; 2 contingency of transference (of word or meaning) to an earlier context or anticipation विशेष्यस्यैव मन्त्रेण प्रकाशनापत्तेः विशेषणांशस्य च मन्त्राभावेऽपि ध्यानाद्युपायान्तरेण स्मृतिसिद्धेर्नाप-
कर्षापत्तिः MīmāKau. iii.1 (2).88.18 (on ii.1.15); यदि आद्यानाम् ... अभ्यासः स्यात्ततो मन्त्राणामपकर्षापत्तिः BhāṇDī. ii.191.6 (on v.3.2); ताभ्यः स्याद्वि-
मन्त्रस्य निराकाङ्क्षतया च तावानेव विप्रो मन्त्रः। तच्छब्दबलं ता इदमित्यादेरपकर्ष-
तत्तल्लब्धवेशेन सर्वान्तर्य अपकर्षापत्त्या BhāṇCan. 67.16 (on xiv A.27); 3 contin-
gency of transference (of performance of a rite) to an earlier time
अप्राकृतेदेवत्यानामपकर्षापत्त्या तेषां प्रत्यक्षापत्तक्रमबाधः स्यात् MayūMāli. 429.27
(on v.3.2)

अपकर्षपिप्सा (apakarṣāpekṣa) *adj.* depending upon the deficiency
इन्द्रियस्य प्रकर्षापकर्षपिप्साणि पटुमन्दभावेन ग्रह्यानि भवन्ति NyāyVār. 513.6
(on iv 2.14)

अपकर्षप्रतिपादनं (apakarṣapratipādana) *n.* lack of explanation of inferiority जाग्रत्कालेऽपि शुक्तिरूप्यदुक्तोत्कर्षस्येदमं सत्येन जाग्रद्युक्तिरूप्यपक्षया स्वानुशुक्तिरूप्य तावताप्यपकर्षप्रतिपादनेन प्रकृतानुपयोगात् *GuruCandr.* iii. 185. 11; *LaCandr.* 657. 26.

अपकर्षाभिव्यञ्जन (apakarṣābhivyañjana) *n.* act of conveying or suggesting inferiority अत्र ऋणिपतिप्रमुखाणामुपमानत्वेन प्रसिद्धानामुपमेयीकरणं दोषप्रदायपेक्षयापकर्षाभिव्यञ्जनाय *Ekāva. 8.62 (26) (318.11)*

अपकर्षार्थविधि (apakarṣārtha-vidhī) *m.* injunction meant for transference (of performance of a rite) to an earlier time अपकर्षार्थविधेः होमानु-
स्यमिदं यमिदं व्यभिचारः PūrvottaVāNaMā. 6.24.

अपकर्षावश्यमाव (apakarṣaśaṣyambhāva) m. necessity of trans-
ference (of performance of a rite) to an earlier time न च परमूर्ध्वविरामाद-
नोत्तरकाले आगताया वेदेः पूर्वव्युत्पत्त्येव सति तदनापकर्षव्यवसायात्तत्पूर्वस्य ब्रह्मवर्ण-
स्यापकर्षव्यवसायाभावादावस्यापामप्रवृत्तत्वेव ब्रह्मणो वरणमिति वाच्यम् Mayū.Māli.
856.5 (on xii.1.18)

अपकर्षावह (apakarṣāvaha) *adj.* conveying inferiority अपकर्षावह
 पराङ्मुखसमाश्रयणम् ... अनुपपन्नम् ŚivārkaMaDi. 386.12 (on i.2.25)
 पराङ्मुखसमाश्रयणम् ... अनुपपन्नम् = impossibility of transference

अपकर्षासंभव (apakarṣasambhava) *m.* impossibility or transference
(of performance of a rite) to an earlier time तेषामपकर्षस्य वाद्यन्तर्यामि-
वासनापकर्षं तेषामपकर्षासंभवम् MayūMāli. 418.12 (on v.116); 734.8 (on
x.5.22)

अपकर्षासुचकत्वात् (apakarṣasūcaka-tva) n. the state of the
 causing the defect of subtraction तृष्णायावक्तु ... यद्विक्रियान्तरकरणेऽपि
 निगूढत एव न तु अस्मात्प्रभूतावेशादिनिमित्ते तु तेषामपकर्षासुचकत्वात् Tārki-
 Ra. 351.9.

अपकर्षिका (apa-karsikā) *f.* depression or lowering (with *lālī* 'removal of grief') कश्चिच्छीर्षापकर्षिकया (v.1. शिरोऽप० DBHS.)... स्थिति स्म LālīVi.
15.101 (34) [DBHS.]

अपकर्षित (apa-karṣita) *adj.* 1A which had been removed
व्याघ्रेण सर्वं तं पांशुराणि पदेन अपकर्षितं काष्ठप्रयोगं संकृतम्! ... कृषिणा
कृत्वा काष्ठानि अपकर्षितानि MaVastuAra. i.353.13-16: 1B removed, i.e.

अपकर्षितक

emptied तदाज्ञया तया तोये प्रयोगादपकर्षिते। मुद्रारत्नमयलेन मूषः कृपान्तरिक्षतः
ŚāliC. 4.155; 2 drawn away ध्रुवायां संप्रवृत्तायां पटे वैवापकर्षिते ... कार्यः
प्रवेशः पात्राणाम् NātyaŚā. 12.3.

अपकर्षितक (apakarṣita-ka) *adj.* which had been removed व्याघ्रेण
तत्पात्रं अपकर्षितकं दृष्ट्वा ऋषिः कौतुहलं संजातम् MaVastuAva. i.353.15
[DBHS.]

अपकर्षितुम् (apa-karṣitum) *inf.* 1A to remove, i.e. to dispel अदं
दुःखम् ... विदित्वा अपकर्षयं शक्यं चेदपकर्षितुम् MahāBhā. i.148.1; 1B
to remove नातुपयुञ्जीत पिप्लवं क्षारमेव च। लवणं च ... स्नेह्मणं च्यावयित्वा
तु नोत्सहेतापकर्षितुम् BhelaS. 67.24 (3.1); 2 to take away, to dissuade
न ह्यहं त इमे सर्वे ... दण्डेन न त्वया शक्याः सुग्रीवादपकर्षितुम् Rāmā.
iv.53.11.

अपकर्षिन् (apa-karṣin) *adj.* [f. -in] 1 removing बोधिसत्त्वस्य कायप्रमुक्त्या
प्रभया ... नागराजस्य भवनमवपासितमभूत् ... सर्वकेशापकर्षिण्या LaliVi. 19.26
(2); 2A decreasing ते हि (दोषाः) विकल्पप्रभवाः सत्यपि उपादाने कस्यचिन्मोघाणस्य
आभासात् (अभ्यासात्) अपकर्षिणः तत्पादे निरन्वयविनाशधर्माणः स्युर्जालादिवदेव
PramāVāSopVr. 73.23; 2B decreasing speed, i.e. dawdling, shuffling
गुरुशकटधुरंधरस्तृणाशी समविषेषु च लङ्गलापकरी। जगदुपकरणं पवित्रयोनिर्नरपशुना
न निमीयते गवेन्द्रः IndSpr. 870.

अपकर्षोक्ति (apakarṣokti) *f.* mention of inferiority साम्योत्कर्षापकर्षोक्ते-
रुपमानोपमेययोः ... प्रपञ्चोक्तिः प्रदर्शयते SaraKaṇṭhā. 435.26.

अपकर्षोत्कर्ष (apakarṣotkarṣa) *m.* 1 degradation and upgradation, lower
and higher rank or position करणादपकृत्योत्कृष्टजात्योपकर्षोत्कर्षावाह। जात्युत्कर्ष-
त्यादि DīpKa. 13.20 (on 1.96); 2 inferiority and superiority, cf. अपकर्षोत्कर्ष-
प्रतिपादन.

अपकर्षोत्कर्षप्रतिपादन (apakarṣotkarṣa-pratipādana) *n.* act of
conveying inferiority and superiority सर्वोत्कृष्टे एकवचनतया अतिनिकृष्टेऽ-
स्मदर्थे बहुवचनतया व्याख्यानं तु सुतरामयुक्तिमिति केचित्। तत्र। भेदाभेदप्रतिपादनेना-
पकर्षोत्कर्षप्रतिपादनाय तथैवैवित्यात् BālamBhā. i.91.31 (on 1.24 1/2)

अपकर्षोपपत्ति (apakarṣopapatti) *f.* tenability of transference (of
performance of a rite) to an earlier time अतकालत्वात् तदर्थमिति चेत्। न,
वचनेनापकर्षोपपत्तेः SankarKāBh. 19.14 (on 1.2.20)

अपकल् (apa-kal-) *cf.* अपकल्यतिव्य [Viśva.]

अपकलङ्ग (apa-kalanika) *adj.* without blemish, stainless, pure इत्थं
नास्ति राजत्वमपकलङ्गमुते देवदेवादमुतः सर्वदीपमुजो हर्षात् HarṣaC. 138.2.

अपकलङ्ग (apa-kalanika) *m.* deep stain or mark of disgrace, MW.

अपकलहंसीसारसा (apa-kalaharṣisārasā) *adj.* (f.) without female
goose and female crane पुरो मे सरिदपकलहंसीसारसेवाविरासीत् ŚrīgaTi. (Rā.)
226.

अपकलिताप (apa-kalitāpa) *adj.* free from pain or sorrow of strife
जिनराजविराजम् ... नमामि .. अपकलितापम् Caturjītu. 70 (comm.)
अपगतकलहसंतापम्

अपकल्क (apa-kalka) *adj.* sinless अपकल्कस्तु राजेन्द्र निस्तीर्यतु द्विजोत्तमः
MahāBhā. i.1800*(5)

अपकल्मष (apa-kalmaṣa) *adj.* [f. -ā] A free from sin, sinless तत्संभवाभ्यः
अपकल्मषान्मुनीन् प्रशालयामास ViṣṇuP. i.4.27; PadmP. v.3.35; अवबोधि च
यच्छान्तमदोषमपकल्मषम्। कृपित्वात्मने तस्यै विष्णो रूपाय ते नमः ViṣṇuP.
iii.17.24; किं वक्ष्यन्त्यपकल्मषाः कृतधियः KāvyaPra. 126.4 (comm.) अपगतं
कल्मषं पापकर्म येभ्यः; SaraKaṇṭhā. 127.18; AlankāŚa. 192.4; Sadukti-
Ka. 137.23; SūktiMu. 43.30; Ekāva. iii.1.272; SāhiDa. 204.7; Subhāṣi.
1343; AlankāŚe. 2.3 (17); Kuval. 171 (67); सा ... अग्रहारं द्विजानाम्।
सती कतीमुषां चक्रे रामुषां चापकल्मषा RājTa. (Ka.) 2.55; B free from
impurity, pure शुभक्षेत्रगतं चाहमात्मानमपकल्मषम्। चन्द्रबिम्ब इवोन्मनं देवदेव
विदाम्बर YogVā. i.6.48; संप्रवृत्ता वयं द्रष्टुमात्मानमपकल्मषम् YogVā. v.4.9;
श्रीजैनोपनिषद्गीताय कश्मीरापकल्मषः। अनुकूलो विद्यतेव प्राविशद्विजयोजितः
RājTa. (Jo.) 975; C free from stain, stainless, shining राजा तु वस्त्रामरण-
मनल्पमपकल्मषम्। साम्बायै दापयित्वास्त्यै तदास्थानं व्यसर्जयत् BrKathāŚloSaṁ.
7.21.

अपकष (apa-kaṣ-) *I.P.* 1 to scrape off यस्माद्वहो अपातस्तु यजुर्यस्यादुपा-
कषन्। ... तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः AV. x.7.20; AV. (P.) xvii.9.1;
2 to take away, i.e. to remove गृहीत्वा मूर्ध्नि तच्छाळां विष्णुमूर्ध्नोऽपकाशताम्
SkandP. ii (2). 45.16.

अपकाशयत्व (apakaśāya-tva) *n.* the state of being devoid of impurity,
i.e. pure चेतसोऽपकाशयत्वं यत्र सा ध्वस्तिरुच्यते MārK. 39.22.

अपकान्त (apa-kānta) *adj.* not charming, not attractive or agreeable
अपकान्ता वा अकमनीयाः सर्वेऽप्येवमेव नरकाः SthānT. 366B.8.

अपकान्त्य (apa-kāntaya-) *denom.* to deprive of charm उपपीर्णमासि
समये शशिं क्षणमेव राहुरपकान्तयति Rāvaṇā. 17.24.

अपकाम (apa-kāmā) *m.* 1 suffering, displeasure, annoyance धन्वन्त-
गा धन्वन्गुणिं जयेम ... धनुः शत्रोरपकामं कृणोति RV. vi.75.2, (comm.)
कामस्यापायम्; AV. (P.) xv.10.2; TaiS. IV. vi.6.1; MaiS. iii.16.3 (iii.185.13);
KāṭhS. 46.1 (iv.172.10); VājaS. 29.39; VājaS. (K.) 31.14; 2 lack of
willingness, aversion, abhorrence अङ्गिरसु पितरः सोम्यांसः पापमार्गत्वपकामस्य
कर्ता AV. ii.12.5; AV. (P.) ii.5.5; (यक्ष्मः) यदि कामादपकामाद्द्वयं ज्ञायते परि।
हृदो बलसमुद्भूयो यर्हिर्निर्मन्त्रयामहे AV. ix.8.8; AV. (P.) xvi.74.8; आयुर् इह
पपतामि संवत्सराय। अपकामस्य श्रे वत्सो देवीर् इव म आ ददे AV
(P.) xx. 23.1; [abominableness, MW.]

अपकाम (apa-kāma) *adj.* being devoid of will or desire कुटिलमिति।
वक्रदण्डको विदूषकोपयोगी। ब्रह्मायुधात्ता दण्डः। अपकामत्वेन भीषणत्वात्पाद-
पीत्यर्थः AbhinBhā. i.27.22 (on 1.60)

अपकामम् (apakāmam) *adv.* against one's will, unwillingly अपकामं
स्यन्दमाना अविवरत वो हि कम्। इन्द्रो वः शक्तिर्येदेवीः AV. iii.13.3;
AV. (P.) iii.4.3; TaiS. V. vi.1.3; MaiS. ii.3.1 (ii.152.11); KāṭhS. 39.2.

अपकार (apa-kāra) *m.* 1A offence Bi injury, harm, hurt [Inst.] by way
of harming ii war, battle, discord, conflict iii punishment Ci evil doing,
wrong act ii act of causing to be wicked D loss 2A impediment, hindrance
B absence of conduciveness or usefulness 3 reproach, despise, disdain 4A
adverse change B wrong or opposite idea 1A offence महते योऽपकाराय
नरस्य प्रमवेन्नरः। तेन वैरं समासज्य ... नाशसेत् MahāBhā. v.37.52; रामेण
यदि ते पापे किञ्चित्कृतमशोभनम्। अपकारः क इह ते वैदेह्या दर्शितोऽधमे
Rāmā. ii.873*.16; ii.873*.18; दानाध्ययनशीलाश्च ... प्रजाः। नापकारेण वर्तन्ते
परेषाम् ParaS. 26.32; तदेतस्यापकारस्य कथमथ प्रतिक्रियाम्। कुर्यात् KathāŚāSāg.
v.3.236; गुरोश्चापकारं कृत्वा पादपतनादिना तं प्रसाद्य शिष्यः शुद्ध्यति DīpKa.
104.1 (on 3.283); यथासारापकारमिति सारो धनं दण्डस्य अपकारोऽपराधः
DaṇḍaVi. 22.7; सुहृद्भ्यः ... अपकारान्मद्राजे चिन्तयन्नास्त RājTa. (Jo.) 731;
1Bi injury, harm, hurt उपकाराद्भवेन्मित्रमपकाराद्भवेदरिः MahāBhā. xii.200*.2;
दशरथः ... न स्मरत्यपकाराणां शतमप्यात्मवत्तया Rāmā. ii.1.16; उपकारफलं
मित्रमपकारोऽरिर्लक्षणम् Rāmā. iv.8.20; PañcT. 2.23 (203.7); Subhāṣi. 2802;
उपकारापकारयोर्दृष्टप्रतिकारी ArthŚā. ii.226.1 (6.1); ततो जातास्त्विमा घोरा
नानारूपा महाविषाः अपकाराय वर्तन्ते नृपसाधनवाहने ŚuśruS. v.8.92; छलस्याहेधं
वदनमपकाराय केवलम् Tantrākhyā. 49.22; PañcT. 1.161 (168.10); अयं मे
मूषको महतोऽपकारान्करोति Tantrākhyā. 63.6; PañcT. 2.26 (42) (215.7);
यन्नाभिगमने व्ययति पूर्वं विरुद्धः क्रोधादपकारं करिष्यति न वेति सक्तो
वामर्षितो KāmSū. 358.13 (6.6); उपकारं सुहृद्वयं योऽपकारश्च शत्रुषु ... वर्पति
प्राज्ञः MārK. 20.30; अर्घ्याक्षेपातिक्रमकृत् ... सामन्तकुलिकादीनामपकारस्य कारकः
पञ्चाशत्पणिको दण्ड एषाम् YājñasM. 2.233; करोति महतीं प्रीतिमपकारोऽपकारि
VeṇiSān. 2.60; (क्रुद्धदुष्ट्यासूयार्थानां यं प्रति कोपः) अपकारो ब्रह्मः KāśiVr.
on i.4.37; (वाक्यादेरामन्त्रितस्यासूया संमतिकोपकुत्सनभर्त्सनेषु) अपकारशब्देर्मनोत्पादने
भर्त्सनम् KāśiVr. on viii.1.8; उपकारत्रिणिना संधिर्न मित्रेणापकारिणा। उपकारापकारौ
हि लक्ष्यं लक्षणमेतयोः ŚiśuVa. 2.37; Hitopa. 4.16; दुर्जनाः। अपकारे समासता
परस्य स्वस्य च PadmP. (Ra.) 20.99; अपकारमिवातिबंधयस्तमसत्यक्षमियाहेतवः।
उपसेदुद्वन्द्वयुधालयः क्षयकालीमलिनाः सनाभयः RāmC. 33.35; न हि क्वचिदपि
लेके अविद्याध्यस्तेन धर्मेण उपकारः अपकारो वा दृष्टः GitāBh. (Sān.) 362.5
(on 13.2); उपकारापकारौ हि धर्माधर्मयोर्लक्षणमिति प्रसिद्धमेवैतत् NyāyMāñ.
i.230.13; ये वै क्रूरा भोगिनो दुर्विनीतास्तेषामन्तो भविता नान्यथैतत्। कालप्राप्तं
मक्षयध्वं तथाऽपकारे च कृते मनुष्यान् VarāP. 24.28; अपकारो ब्रह्मेष्टदुर्गप्यवज्ञं
च ManuBh. i.150.27 (on 2.144); हिंसा हिंस्यामानस्य महानपकारः। ... यद्वा
तु हतानामुपकारः नापकारः नरकादिफलानुत्पत्तेः ManuBh. i.438.18 (on 5.40);
क्षमा कृतेऽप्यपकारोऽपकारानारम्भः ManuBh. i.531.20 (on 6.92); Mitā. 41.13 (on
1.122); VīraMi. (Paribhāṣā.) 34.15; अत्यन्तकोपकारेण निरास्थत्र तदानवम्।
अत्यन्तकोपकारेण निरास्थं नतदानवम् RāghPāñ. (Dha.) 18.83; अपकारो भवेद्ब्रह्मो
AbhidhāRāmā. 4.86; मृष्टाहारं ददात्यस्मै ... जिनवत्तापकाराय बन्धुश्रीः
BrKathāK. 64.33; एषः कुञ्जरः केनायसुरेण राक्षसेन वा पूर्वजन्मनि मया
कृतं स्मृत्वा कमप्यपकारमुत्पन्नकोपेनानुविशय नीयते वश्यम् TīlaMāñ. 243.4;

अपकारपर (apakāra-para) *adj.* 1 intent on doing harm or injury उपकार-प्रधानः स्यादपकारपरेऽप्यरौ AṣṭāHr. i.2.24; SūktiRā. 163.69; ŚukraNī. 3.11; (used as noun) (one) intent on doing harm or injury उपकारपरा नित्यमपकारपरेष्वपि। उपाचरति बन्धुन् या सा शान्तः BhāvPra. (Śā.) 98.10(4); BhāvPra. (Bhā.) 5.252; SabhāŚ. 69; 2 intent on wrong or evil act अपकारपरास्त्रहोदरानपि हन्यात्किल नास्ति पातकम् HammiMaKā. 10.5.

अपकारपरम्परा (apakāra-paramparā) *f.* series of offences अनेके स्वरंस्तेषामपकारपरंपराम्। एष संवर्धयिष्यामि मुलोच्छेदाय वैरिणाम् PāṇḍaC. 16.236.

अपकारपराङ्मुख (apakāra-parāṇmukha) *adj.* adverse to doing harm प्रोपकरणे दक्षो ह्यपकारपराङ्मुखः ... भूतको वरः ŚukraNī. 2.60.

अपकारप्रकाशक (apakāra-prakāśaka) *adj.* names of two sons of Vidveṣiṇ (lit. offender and revealer) तस्या द्वौ तनयौ पुंसामपकारप्रकाशकौ MārkaP. 51.117.

अपकारप्रयुक्त (apakāra-prayukta) *adj.* 1 prompted by (the act of doing) harm गन्धनमपकारप्रयुक्तं हिंसात्मकं सूचनम् KāśiVr. on i.3.32; अपकारप्रयुक्तं वा सूचनं गन्धनमित्यदोषः JaineVyā. 27.19 (on i.2.27); सूचनमपकारप्रयुक्तं परदोषाविष्करणम् CāndraVr. on i.4.78; 2 the word or expression 'apakāraprayukta' अपकारप्रयुक्तिमिति। तृतीयासमासोऽयम्। अपकारमुद्दिश्य यत्प्रवर्तते तदपकारप्रयुक्तं वेदितव्यम्। हिंसात्मकमिति ... पीडाकरणमित्यर्थः Nyās. i.230.21 (on i.3.32)

अपकारबुद्ध्यनुत्पत्ति (apakārabuddhy-anutpatti) *f.* absence of origin of intention to offend क्षान्तिरपकृतेऽप्यपकारबुद्ध्यनुत्पत्तिः DīpKa. 79.23 (on 3.33)

अपकारमनीषा (apakāra-māṇiṣā) *f.* desire to harm (सुदत्तस्य) विग्रहः प्रणतिषु, नापकारमनीषायाम् YaśasCam. ii.244.4.

अपकारमर्षण (apakāra-marṣaṇa) *n.* 1 forgiveness against the offence परेऽपकारिण्युपकारिवुद्धिनाम् प्रमर्षयन्नुग्रमपि व्यतिक्रमम्। उपायचित्तरपकारमर्षणैः शुभे समादापयतेऽपकारिणः MaYānaSū. 32.5 (on 8.18); 2 forgiveness to support wrong act मर्षाधिवासज्ञानमिति त्रिविधायाः क्षान्तेः स्वभावः। अपकारमर्षणक्षान्तेर्मर्षणं मर्षः MaYānaSū. 105.10 (on 16.22)

अपकारमुख (apakāra-mukha) *n.* [Abi.] by means of evil doing लोकानामुपकारोऽभूदपकारमुखादहो RajTa. (Jo.) 878.

अपकारमुद्रा (apakāra-mudrā) *f.* gesture indicating offence ते सन्ति हन्त बहवो भुवि ये परेषां रन्ध्राण्यवाय विदधत्यपकारमुद्राम् SūktiMu. 36.28.

अपकारयित्वा (apakārayi-tvā) *ger.* (irr.) having caused to harm कृत्यपक्षोपग्रहेण वा परस्यामित्रं राजानं आत्मन्यपकारयित्वाभियुज्जीत ArthŚā. iii.194.1 (13.3); ततः शत्रुभूमिलिप्तायां मित्रेणात्मन्यपकारयित्वाभियुज्जीत ArthŚā. iii.195.2 (13.3); अपकारयित्वा दूष्यादविकेषु वा बलैकदेशमतिनीय दुर्गमस्कन्देन हारयेत् ArthŚā. iii.206.9 (13.4)

अपकारवचस् (apakāra-vacas) *n.* word of reproach अपकारवचोऽय स्यात्वारुथं दुष्टभाषणम् KośaKaTa.j.1518.

अपकारवत् (apakāra-va(n)t) *adj.* offending शोभनः प्रसादो यस्य अपकारवतामपि शिशुपालादीनां मोक्षप्रदात्त्वादिति सुप्रसादः ViṣṇuSaBh. 63.1 (on 39)

अपकारवस्तु (apakāra-vastu) *n.* thing that causes harm अपकारवस्तुनि हि प्रतिष्ठ उत्पद्यते AbhidhKoBh. 289.4 (on 5.16)

अपकारविधि (apakāra-vidhi) *m.* [Inst.] in harmful way or manner तत्कृत्यपुण्यप्रभावप्रेरितपुरदेवतापादितान्तपुरपुरीपरिजनापकारविधिना साधु संवोध्य ... दातुमुपक्रान्ता YaśasCam. ii.293.17.

अपकारविषय (apakāra-viṣaya) *adj.* referring to harm or injury इदं प्रपातडागदिकं पुण्यम्, इदमगारदहनदिकमुपयमित्येवमुपकारापकारविषये धर्माधर्मपदद्वये ... अल्पं शास्त्रप्रयोजनम् NyāyRā. 209.11 (on 5 (1).3)

अपकारवैरिन् (apakāra-vairin) *m.* enemy on account of causing injury क्षत्रजातवपकारवैरि मे RaghuVa. 11.71 (comm. अपकारेण पितृवधस्येण वैरि)

अपकारशब्द (apakāra-śabda) *m.* word expressing (threat of) harm or injury अपकारशब्दैर्मयोत्पादनं भर्त्सनम् Prasā.i.960.7; KāśiVr. on viii. 1.8.

अपकारशील (apakāra-śīla) *adj.* habituated to harm (others) अपकारशीलः शठः CaturCin. iii (1). 491.4.

अपकारसमर्थ (apakāra-samartha) *adj.* 1 capable of causing harm व्यसनमपायस्थाने सक्तमर्थिनं वा ज्यायांसं हीनो बलमेन लभेन पणेत। पणितस्यापकारसमर्थो विक्रमेत ArthŚā. ii. 279.6 (7.7); अपकारसमर्थान्नु क्षियन्तो वा भर्तृविनाशमुपांशुदण्डेन प्रशमयेत् ArthŚā. iii.210.11 (13.5); 2 capable of causing impediment or hindrance अन्यदपि महाभूतेषु यत्प्रत्यक्षानुमानाभ्यामनुपलभ्यमानकारणमुपकारापकारसमर्थं च भवति तदप्यहष्टकारितम् PadārthaSār. 309.12; NyāyKa. 311.5.

अपकारसामर्थ्य (apakāra-sāmarthya) *n.* capacity of doing evil or wrong act वाक्यमुद्रा ... सगरं च भगीरथं चेत्यादिवाक्यस्य प्रागुपकाराभि-प्रायेण दृष्ट्वा यावदपकारसामर्थ्याभिप्रायेण निवेशनान्मुत्पदायिता AlaṅkāŚe. 2.3 (35)

अपकारस्थान (apakāra-sthāna) *n.* place of wrong or evil act विषमोजन-जतुगृहघूतसमाद्यपकारस्थानोद्धाटनमेवेदं मन्यामहे VeniSār. i.169.

अपकारहेतुता (apakārahetu-tā) *f.* the state of being the cause of impediment or obstruction तस्य प्रमाणात्तरादवगतामुपकारहेतुतामपकारहेतुतां वा संसृत्य इच्छया प्रवर्तते द्वेषेण निवर्तते वा BrahmSi. 24.18.

अपकाराकरणवत् (apakārākarāṇa-vat) *adv.* like not doing wrong act न चात्र विरोधः। अपकाराकरणवदमृतमोचनरूपस्योपकारस्याप्यर्थनीयत्वेन तुल्यत्वात् AlaṅkāRa. 17.9.

अपकाराचरण (apakārācaraṇa) *n.* act of committing an offence कृतोप-कारमपकाराचरणेन यो विनाशितवान् ... संसर्गितया न परिचसेत् ManvaMu. 488.21 (on 11.190)

अपकारातिशय (apakārātiśaya) *m.* excess of offence अपकारिणं प्रत्युपकारादिप्रतिपादनात् ... फलमपकारातिशयः SāhiDa. 44.9.

अपकारादि (apakārādi) *adj.* 1 harm etc. अहं ब्रह्म परं ज्योतिरपकारादि-वर्जितम् AgniP. 377.14; 2 wrong or evil act etc. (उपकृतं बहु तत्र किमुच्यते) अपकारादीनां वाक्यार्थेऽन्वयसिद्धये SāhiDa. 44.7.

अपकारानाचरण (apakārānācaraṇa) *n.* not doing wrong or evil act क्षमा कृतापकारेऽप्यपकारानाचरणम् ... धर्मस्य कारणम् DīpKa. 16.25 (on 1.122)

अपकारानारम्भ (apakārānārambha) *m.* absence of attempt to do harm क्षमा कृतेऽप्यपकारेऽपकारानारम्भः ManuBh. i.531.20 (on 6.92)

अपकारान्त (apakārānta) *m.* end of doing harm उत्तिष्ठमानं संधिना ... प्रतिव्यूहेत। ... अपकारान्तेषु चास्य दूतं प्रेषयेत् ArthŚā. iii.156.1 (on 12.1)

अपकारापराद्ध (apakārāpārādha) *adj.* guilty of offence अयास्य प्रहरेत्काले यदा विचलिते पथि। अपि घोरापराधस्य (v.1. अपकारापराद्धस्य) धर्ममाश्रित्य तिष्ठतः MahāBhā. i.App. 1.81 (117)

अपकाराब्जतीव्ररुचि (apakārābja-tīvraruci) *m.* sun (lit. of fierce brilliance) towards lotus in the form of evil परनिन्दाकुमुदिन्या विपुरपकाराब्ज-तीव्ररुचिः Nāṭa. 11.10.

अपकारार्थम् (apakārārtham) *adv.* for the sake of causing harm or retaliation तस्यापकारार्थं मल्लिकः स्वयमक्षमः RajTa. (Śrī.) 3.331.

अपकारासमर्थ (apakārāsamartha) *adj.* incapable of causing harm लघवस्तु मरणासमर्था निर्भयेन जनेन प्रच्छन्ना विद्धाः प्रहरन्तोऽपकारासमर्थाः ManuBh. ii.58.6 (on 7.193)

अपकारासहिष्णुता (apakārāsahiṣṇutā) *f.* intolerance to harm अपकारा-सहिष्णुता अमर्षः NyāyVār. 452.10 (on iv.1.3)

अपकारिजन (apakāri-jana) *m.* person who causes harm, harmful person अपकारिजने कोपो निरोद्धुं शक्यते कथम् TriṣaŚaPuC. iv.5.240; अपकारिजनाद्भयमुदेयः PratāYaBhū. 111.10.

अपकारित (apa-kārita) *adj.* harmed एष कोऽपि नभश्चरेश्वरः कस्यापि रोषणस्य महर्षेः पुण्यसंबन्धापराधापकारिताद् अनुब्याहारादभ्युहृत्यमवाप AvantiKa. 16.19.

अपकारित्व (apakāri-tva) *n.* 1 the state of being one who causes harm (गुरुम् ... आततायिनमायान्तं हन्यात्) तथापि गुर्वादीनां वधानुज्ञानम् यतोऽन्व-दपकारित्वमन्यदाततायित्वम् ManuBh. ii.217.30 (on 8.350); 2 [Inst.] by way of being that which hinders or impedes सांसारिकं च वृत्तान्तमपकारित्वेन पश्यतः ... मोक्षसिद्धिः AbhinBhā. i.335.21 (on 6.83)

अपकारिन् (apa-kārin) *adj.* [f.-in] 1A who offends, offender (used as noun) (one) who offends B who or which does harm or injury, harmful, injurious (used as noun) (one) who causes harm or injury C who does

कथं न जयेत। धर्मायकामोवप्राणयशोहरिणि कूरे SūktiRa. 59.10: 163.19; अपकारिणु मा पापं चिन्तयस्व कदाचन SūktiRa. 163.67; Subhāṣi. 3358; SāhiDa. 44.8; अपकारिणु चः साधुः स साधुः सद्भिरुच्यते SīmhāDvā. 64.10: ŚārngPa. 233; VetāPañ. (Śi.) 26.36; यच्छक्तावयुषेक्षन्ते कदाचिदपकारिणम् Subhāṣi. 2677; अपकारिण्यपि परमेश्वरशरीरत्वभावनया कार्या ŚivārkaMaDi. i.309.19 (on i.2.1): 'अपकारिणः प्रत्युत स्वतोऽप्युत्पृष्टता नीताः' इति निन्दया 'शत्रवो रणे हताः' इति स्तुतिः प्रतीयते AlankāMañ. 112.14; IC who does wrong or evil n वै देयमुक्तोशाहीनायायपकारिणं MahāBhā. xii.37.37; अयं कृतज्ञो मित्राणामपकारी ... तत्पक्षे नित्यं तत्पक्षः PāṇC. 14.87; यन्निमित्तं दिनेशुस्ते अपापस्यापकारिणः MārkaP. 119.7; कपालीअयमस्मकमपकारी। संविभायप्रधानः स्वसिद्धान्तः MatṭaVi. 12.11; व्यर्थं व्रतादिकं तस्या वा भर्तृधापकारिणी BrahmvaiP. ii.46.32; DevīBhāP. ix.48.32; जन्मः ... पुरीम् ... सिद्धचारणसेविताम् ... नापकारी जनः कथितदृष्टयते SkandP. v (1).42.34; PārśvC. 2.312; SamarāSaṁ. 8.505; बान्धवा बान्धवा एव बाधमयपकारिणः PāṇḍaC. 13.23; अत्रापकारिणीं घेंटं विपरितरुलक्षणा कथयति BhāvPra. (Śā.) 173.5 (6); (used as noun) (one) who does wrong or evil act पराणामपकारिणाम्। ... उपसर्गः प्रवर्तन्ते मरणाय सुदारुणाः MārkaP. 16.42; सर्वत्र नकारावसे सर्व एवापकारिणः VarāṅgaC. 5.89; उपकृतं बहु तत्र ... एतदपकारिणं प्रति विपरितरुलक्षणाया कथिद्वयति KāvyaPra. 83.7; चित्ताभिर्सेधिमात्रेण ब्रह्मदृष्ट्यापि जायते। कथंचिदुपलब्धस्य नित्यमेवापकारिणः MāliViT. 18.64; इयं कस्यापिदपकारिणं प्रत्युतिः RasGaṇ. 176.1; 2 causing loss मुषिका गृहजातापि हन्तव्या सापकारिणी PañcT. 1.47 [32.5]; Pañcā. 11.26; Subhāṣi. 2706; अयं नृपको मनापकारी PañcT. 2.26(42) [215.7]; 2.29(56) [230.1]; Hiopa. 1.79 (14); Tantrākhyā. 66.21 तत्र चौरस्यापि परितोषापहर्तुरपकारिणः श्रेयश्चिन्तयते PañcT. 3.66 (19) [327.7]; 3 causing hindrance or impediment अहो! किमपि मे दैवमपकारि पदे पदे PāṇḍaC. 6.639; (used as noun) (one) causing hindrance or impediment तद्यथा मशकार्यो घृम इत्यपकारिण्यपि प्रयुज्यते TantrPā. 668.11 (on iii.1.2)

अपकारिप्राणव्य (apakāri-bhāṭṭavya) *m.* harmful enemy प्रातृव्यवान्य-जन्तेत्यादावप्यपकारिप्रातृव्यापनयनस्य समीहितत्वात् फलनरापावाद्य फलत्वं बोध्यम् MayūMāli. 377.20 (on iv.3.1)

अपकारिवध (apakāri-vadha) *m.* act of killing a harmful or injurious person अपकारिवधे दोषाल्पतोक्ता ManvaVi. 615.16 (on 5.45)

अपकारिविषय (apakāri-viṣaya) *adj.* concerning harmful one उपकार्यप-कारिविषयी रागद्वेषी व्युत्स्य त्यक्त्वा ViraMi. 839.14 (on 3.61.62)

अपकारिसंज्ञा (apakāri-sañjñā) *f.* indication of one doing wrong or evil act यस्य नापकारिसंज्ञा प्रवर्तते न दुःखसंज्ञा MaYānaSū. 111.1 (16.49)

अपकारोपकारिन् (apakāropakārin) *m.* name of Viṣṇu (*lit.* who helps an offender) अपकारोपकारी च (इति विष्णुसहस्रनामनि) SkandP. v (1). 63.160.

अपकार्य (apa-kārya) *adj.* to be harmed तदुक्तसारं त्वादाय नापकार्यं यथाबलम् TaiUBhāVā. 37.23(1); (used as noun) (one) who is to be harmed लोलेवापक्रियार्कतुरपकार्यस्य सा पुनः। नाडीव प्रणीता जातु न शुष्यति कथञ्चन RājTa. (Jo.) 831.

अपकार्य (apa-kārya) *n.* evil or wrong act लोलेवापक्रियार्कतुरपकार्यस्य सा पुनः। नाडीव प्रणीता जातु न शुष्यति कथञ्चन RājTa. (Jo.) 831; कौपीनं त्वपकार्यं च गुह्यद्वारे प्रभाषितम् NānārthSaṁ. 27.47.

अपकालयितव्य (apa-kālayitavya) *adj.* fit to be driven away काकोऽप-कालयितव्यः Nir. 3.18 (69.13)

अपकीर्ण (apa-kīrṇa) *adj.* abandoned or forsaken अवकीर्णस्य (v.l. अपकीर्णस्य) त्वहं कुन्त्या MahāBhā. vi.117.22.

अपकीर्ति (apa-kīrti) *f.* infamy, disgrace सोऽयम् ... लोकेऽपकीर्तिं महतीमवाप्स्यति BhāgP. iv.4.30; प्रजानाशस्य पापं मे सविष्यति सुते नृपे। अपकीर्तिश्च लोकेषु धनलोभाद्भव्यति DevīBhāP. ii.10.24; SamP. 40 14; PrabhāC. 101.7; तदहम् ... वाचस्मिन्नव निर्देशैरपकीर्ती न पामर्शः Śālic. 5.44; 7.105; त्वयि सति मदीयापकीर्तिः ... यन्ना SamyāKau. 27.10; न तु मूर्खो राजेति प्रतोषपूपात्मणश्चैवपकीर्तिः प्रसरति PrabaCin. 88.27; ŚāntaDigVi. (Mā.) 10.68; SīmhāDvā. 38.19; आदेववर्जनादशक्तोऽयमित्यपकीर्तिः ManvaVi. 985.23 (on 8.171); सत्कर्म वाच्यमत्कर्म कर्तव्यं विजिगीषुणा। कीर्तिर्वाच्यपकीर्तिश्च यथा स्याच्छब्दोऽर्थः समाः ParamāKā. 89.18; Nāp. 14.13.

अपकीर्तिकण्टालिका (apakīrti-kaṇṭālikā) *f.* thorny plant in the form of infamy or disgrace निर्गुणेऽपि स्वदेशे पस्यते हि निघोते रश्मिनिः कसमस्तकोऽपकीर्तिकण्टालिकायाः MuṇiKu. 4.16 (11)

अपकीर्तिकृत् (apakīrti-kṛt) *adj.* causing infamy. आत्मदेशे परो विद्वान् आगतो यत्र पूज्यते। तत्कृण्यमात्मनः केन निवार्यमपकीर्तिकृत् PrabhāC. 189.16.

अपकीर्तित (apakīrti-kṣata) *adj.* (used as noun) (one) who is affected by infamy अपकीर्तितानां तु जीवितं मृतकैः समम् PadmP. iv. 56.44.

अपकीर्तित (apa-kīrtita) *adj.* wrongly mentioned, abused अपकीर्तित-माचार्यो ब्रह्मचारीत्येक आहुः GopBr. i.2.5 (37.14)

अपकीर्तितस् (apakīrti-tas) *adv.* due to infamy कीर्तेः ... तव ... त्वर्द्धरिणामतिरामपकीर्तितः ... धूसरत्वम् PadyāTa. 64.

अपकीर्तिभय (apakīrti-bhaya) *n.* fear of infamy क्रुद्धाः ... अपकीर्ति-भयादपि। पापिनां प्रवरं सर्वं तत्पुनस्तं कुलदरम् PadmP. iii.23.22.

अपकीर्तिमलीमस (apakīrti-malīmasa) *adj.* impure or dirty due to ill fame ददापि देहमात्मीयमपकीर्तिमलीमसम् PadmP. vi.199.37.

अपकीर्त्या (apa-kīrtiā) *adj.* (f.) which is infamous आशस्या चापकीर्त्या च स्मर्या त्याज्या च मानसात्। हर्षराजाश्रया चर्चाकथा व्यावर्णयिष्यते RājTa. (Ka.) 7.873 [but अपकीर्त्य, non-respectable, pw.]

अपकीर्त्युरगी (apakīrti-uragi) *f.* female serpent in the form of infamy अपकीर्त्युरगी दष्टास्तेषां भूयादधोगतिः PadmP. iv.56.45.

अपकुक्षि (apa-kukṣi) *adj.* [P.vi.2.186,187] having an ill-shaped belly or stomach स्किग पूत वीणा ... कुक्षि इत्येतान्युत्तरपदानि सीर-नामानि नामशब्दश्चापुत्तराण्यन्तोदात्तानि भवन्ति। ... अपकुक्षिः। ... प्रादिसमासो बहुव्रीहिरव्ययीभावो वा। स्किगपूतकुक्षीणां ग्रहणमवबुद्धीर्धर्म-धुवार्थमव्याज्ज्ञायं च KaśiVr. on vi.2.187; SiddhāKau. 655A.16 (on P.vi.2.187); Prasā. ii.783.22.

अपकुक्षि (apa-kukṣi) *adv.* [P.vi.2.186; 187] with a bad or ill-shaped belly अपकुक्षिः। ... प्रादिसमासो बहुव्रीहिरव्ययीभावो वा। स्किगपूतकुक्षीणां ग्रहणमवबुद्धीर्धर्मधुवार्थमव्याज्ज्ञायं च KaśiVr. on vi.2.187; SiddhāKau. 655A.16 (on P.vi.2.187); Prasā. ii.783.22.

अपकुक्षि (apa-kukṣi) *m.* a bad or ill-shaped belly, MW; Katre.

अपकुक्षिक (apakukṣika) *m.* name of a plant काशयिगोनिशूलचि छत्राघोषापकुक्षिकः AṣṭāNi. 24.8.

अपकुक्षित (apa-kukṣita) *adj.* which are moved in regional dance यत्रापकुक्षितपादाभ्यां क्रमात्पार्थाहतिर्भवेत्। प्राहापकुक्षितामेनां वीरसिंहात्मजः सुधीः Nṛtyā 1063.

अपकुक्षिता (apa-kukṣitā) *f.* particular type of movement of legs (Bhūcārī) in regional dance (Deśāṅgita) चरणौ कुक्षितौ किञ्चित् पृष्ठतो गच्छतः क्रमात्। यस्यामेणा समाख्याता नृत्तज्ञैरपकुक्षिता NṛtaRa. 6.72.

अपकुञ्ज (apa-kunja) *m.* name of a great serpent (lit. out of bower) कछपश्चापकुञ्जश्च धृतराष्ट्रबलहकौ ... एते नागाः महात्मानः HariVarh. (Calcutta ed.) 14172 [name of a younger brother of the serpent Śeṣa, MW.]

अपकुड्या (apa-kudyā) *adj.* (f.) devoid of wall अपकुड्या जगन्नाम्नी नगरी कल्पनात्मिका YogVā. iii.21.4.

अपकुण्ड (apa-kunḍa) *m.* name of a serpent (lit. out of pit) कछपश्चाप-कुण्डश्च तसकथा महोरगः। ... एते चान्ये च बहवस्तत्र नागाः MahāBhā. i.114.60.

अपकुतुहल (apa-kutūhala) *adj.* devoid of curiosity सखीजनम्। नाकरोदपकुतुहलं हिया KumāSarh. 8.10.

अपकुब्जक (apakubj-aka) *adj.* prone, flat on the face on the ground तत्रैव अपकुब्जको प्रपतामि MaVastuAva. ii.126.6; अपरे ओमुलका प्रपतेन्सुः अपरे अपकुब्जका प्रपतेन्सुः MaVastuAva. ii.283.1 [DBHS.]

अपकुर्वत् (apa-kurvāt) *adj.* 1A who offends, offending अपकुर्वन् हि रामस्य साक्षादपि पुरन्दरः। न सुखं प्राप्नुयात् Rāmā. v.49.32; 1B (used as noun) (one) who does wrong अपकुर्वन्पि प्रायः प्राप्नोति महतः फलम् SūktiMu. 6.9; ŚārngPa. 219; Subhāṣi. 227; 2A which hinders or impedes, hindering, impeding अपकुर्वन्पिष्टो हि तदर्थव्यपदेशमाक् TantrVā. 668.8 (on iii.1.2); 2B (used as noun) (that) which destroys अतीन्द्रियं किञ्चिद्वाहानुगुणमनुग्राहकमग्नैरुज्जीयते यस्यापकुर्वतां प्रतिबन्धकत्वमुपपद्यते NyāyKūA. i.27.6.

अपकुर्वाणा (apa-kurvāṇā) *adj.* (f.) setting apart or opening अहम् ... स्तनाभोगेन कपाटयुगलमिवापकुर्वाणया ... प्रतीहारपालिकया मनाविलम्ब्यमानः YaśasCam. ii.24.3.

अपकूलम् (apakūlam) *adv.* the word or expression *apakūlam* (lit. beyond the bank) कूलदीनमाधुदात्तस्यावकाशो यत्र पर्यादयो न विद्यन्तेऽपकूलमिति Nyās. ii.386.25 (on vi.2.121)

अपकु (apa-kr-) *vim.* 1A to drive away, to chase away B to remove, C to remove, i.e. to dispel D to carry away, i.e. to abduct, to steal away E to drag, to carry away F to divulge, i.e. to reveal 2Ai to harm, to hurt, to injure ii to (start) war or battle B to do wrong, (pass.) to be wronged C to offend, to threaten 3 to insult, to despise, to disdain 4A to impede, to hinder (pass.) to be impeded, to be hindered B to abandon, to give up 5 to cause loss, i.e. to rob 6A to oppose B to change 7 to repay, to return 8A to destroy B to punish C to take revenge, to retaliate 1A to drive away, to chase away उत स्या नो दिवां भुतिरर्दितिरुत्थागंमत्। सा शंतांति मयस्करदपुत्रिधः Rv. viii.18.7 (Sāy. अपगमयतु); SV. (Kau.) I.ii(1).1.6; SV. (Jai.) i.11.6; 1B to remove यथोभिचक्र दैव्युस्तथापं कृणुता पुनः AV. iii.9.1; AV. (P.) iii.7.2; यदि त्या मध्येहिनाहरत् तदहं त्वद्वह्मणाय करोमि AV. (P.) xix.33.11; (विप्रवर्षयम्) तं भीष्मवापमाहात्म्यादपचक्रे न कश्चन PāṇḍaC. 1.263; रुद्रैरनुद्रितं तपस्तेजः सूर्योपलेरिव। न किञ्चिदपचक्रेऽस्य तपस्तत्तरणेनैव Surath. 3.48; नृपोऽपि सहसा सौख्यप्रतिबन्धमपाकृत PārśvC. 2.741; 1C to remove, i.e. to dispel उत त्या देव्यां भ्रिप्रां। शं नस्करतो अग्निनां। यूयातांमुस्मद्रपः। अपु सिधः शमुनि-रुग्निभिकरत् TaiBr. III.vii.10.5 (comm. सिधः कर्मविस्मरणनिमित्तं पापम् ... अपकरत् अपाकरोत् अपगमयतुः त्वमस्य मन्मथवीरवर्यम्। उत्पाद्य रत्या विधवात्पुत्रः खमपाकुरु BrahmāṇḍP. iii.30.41; यशोदा ... गोपुच्छभ्रमणाद्यैश्च बालदोषमपाकरोत् BrahmP. 184.12; पापं कृतं यदिवसे निशाचाम् ...। तुलापुमान् तदपाकरोति ŚivaP. v.14.28 (ii.422B.10); अपकरोति गण्डमालां पित्तं श्लक्ष्णेन परिघृष्टम् RasRaSa. 24.122; 1D to carry away, i.e. to abduct, to steal away योऽपचक्रे वनात्सीताम् ... बलं तस्य निहन्म्यहम् Bhaṭṭi. 8.20; 1E to drag, to carry away वेत्रभृन्महिषमास्थितं पुरो दण्डपाणिम् ... भर्तुरीक्षणपथादपाकरोत् NemiNir.4.31; 1F to divulge, i.e. to reveal सूचनाव्यक्षेणसेवासाहसं ... कथोपयोगे कृञः। अपकुरुते जनः MugdhaBo. 23.25 (137.18); 2Ai to harm, to hurt, to injure वाचस्पतिर्नियच्छतु मय्येव तन्वं मम। माप ज्यायस्ते अकरन् मा श्रुतेन विराधिषि AV. (P.) xix.26.3; इयं हि कस्यापकरोति। किञ्चित् तपस्विनी राजवरस्य कन्या Rāmā. ii.873* (3); विषये वा पुरे वा ते यदा नापकरोम्यहम्। ... कस्मात् त्वं हंस्यकिल्बिषम् Rāmā. iv.17.20; समश्चेन्न संधिमिच्छेत् यावन्मात्रमप-कुर्यात् तावन्मात्रमस्य प्रत्यपकुर्यात् ArthŚā. ii.248.7 (7.3); न हिनस्ति न भसयति न चासी तस्यापकरोति Tantrākhyā.58.21, PañcT. 2.15(12) (199.4); किं भूषको वा मार्जारस्यापकरोति PañcT. 2.7(15) (199.7); न परेषु महौजसच्छल-दपकुर्यन्ति मलिमुखा इव ŚiśuVa. 16.52; SaraKaṇṭhā. 134.23; विदिततत्त्वस्य प्रकृतिः ... नापकुरुते BhāgP. iii.27.26; जिगीषन्तावु (v.l. च GP.Ed.) पचक्रतुरात्मनः BhāgP. x.44.5; न तु स्वयमेव चेतनश्चेतनान्तरस्योपकरोत्यपकरोति वा Brahm-SūBh. (Śān.) 291.6 (on ii.1.4); तीर्थकृत्कुले को वा मानुषोऽपकरिष्यति HariVarh. (Ji.) 40.12; यश्च कृतमुपकारं विस्मृत्य तमेवोपकर्तारमपकरोति ... परत्र दुःखं तदवाप्नोति ManuBh. ii.113.5 (on 8.89); न तैः सह मन्त्रं कुर्यात् येषां पक्षीयेष्वपकुर्यात् NītiVā.10.31; निष्कासितोऽहमनयेति विरक्तोऽपकुर्यात् JayaMa. 333.21 (on 6.4); उपकारिमप्युद्धैरपकुर्यन्ति दुर्धियः PāṇḍaC. 11.294; रे यदेवमपार्कास्तदद्य न भविष्यति ... त्वं त्वगाधे भवाम्मोघौ पापाद् नूनं ब्रुधिष्यसि PārśvC. 6.203; अपकुर्यात्समस्तं वा नोपकुर्यात् यदापदि। उपच्छिन्नादेव (तत्? मित्रं) विश्वस्याङ्गुमुपागतम् SūktiRa. 156.21; रिपुरपकुरुते निहन्ति हन्ता ... त्वयि भुवनमये निविष्टबुद्धेन मम रिपुः AmṛUda. 1.12; 2Ali to (start) war or battle cf. अपकार 1Bii; 2B to do wrong दण्डमहन्ति दुष्यन्ति दुष्टाश्चाप्यपकुर्वन्ते MahāBhā. iii.29.15; न स्थेयं विषये तेषु योऽपकुर्याद्दिजातिषु MahāBhā. xii.76.11; (पतिम्) ... विरसं वा मयि शक्तमप-कर्तुं कामं च प्रकृतिमापादयिष्यति) कदाहमस्यापकरिष्यामीति बद्धानुशयं प्रकृति-मापादयिष्यति। ... पूर्ववस्थं स्वभावं नेष्यति JayaMa. 64.22 (on 1.5); पूर्वा विरुद्धः प्राप्यते मया तद्दारेणायमपकरिष्यति न वेति संशयः JayaMa. 360.2 (on 6.6); जलदाः सखि मित्रमप्यपकुर्वन्ति विप्रियाणां तु का कथा SubhāRāK. 33.67; तत्किञ्चयत्रापकुर्वीत न लोकद्वेषमाचरेत् RājNīRa. 46.18; मातृपितृ

अपकृत (apa-kṛta) *n.* A wrong or evil act इदं त्वत्कृतम् (v.l. त्वपकृतम्) मन्वे श्रौतदी यत्र पण्यते MahāBhā. ii.61.4; आत्मैव ह्यात्मनः साक्षी कृतस्थापकृतस्य च MahāBhā. xi.11* (4); xiii.6.9 (v.l.); उपायापकृतैः प्राप्ताराज्यं दस्युभिरुज्जितम् RājTa. (Ka.) 8.39; (तपो वेदविदां क्षान्तिः) क्षान्तिरपकृतेऽप्यपकारबुद्धयनुत्पत्तिः DīpKa. 79.23 (on 3.33); B offence सर्वस्यैकोऽपराधस्ते क्षान्त्यः प्राणिनो भवेत्। द्वितीये सति वध्यस्तु स्वल्पेऽप्यपकृते भवेत् MahāBhā. iii.29.28; v.39.13; स्मृतिवर्त्म तस्य न समस्तमपकृतमियाय विद्विषः ŚiśuVa. 15.43 (comm. अपकार-जातम्); कृत्रिमोऽरिः यस्यापकृतं येन चापकृतम् Mitā. 116.27 (on 1.345); (स्वयंकृतश्च कार्यार्थम् ...। मित्रस्य चैयापकृते द्विविधो विग्रहः) अपकृतम-पकारः ManvaMu. 277.11 (on 7.164); 455.18 (on 11.31); C punishment अत्र तावद्वृत्तपर्वतकयोरन्यतरविनाशेनापि चाणक्यस्यापकृतं भवति MudrāRā. 1.15 (3); Cii injury, harm इचमपि मुरली मुकुन्द खेदम् जनयति जिह्मगति-र्निकुञ्जमध्ये। कृतमपकृतमल्पतो ममास्य किमधरशोधुसुधारसस्य पानात् GopāKcCan. 102.25.

अपकृत (apa-kṛta) *m.* name of a tribe मद्रासुतः प्रायात् ... दक्षिणां दिशम् ... शूर्पारकं चैव गणं चोपकृताह्वयम् (v.l. चापकृताह्वयम्)। वशे चक्रे महातेजा MahāBhā. ii.28.43.

अपकृतजीवन (apakṛta-jīvana) *adj.* who has caused loss of life (राजा चिन्तामणिर्नाम) नान्तक इवाकस्मादपहृतजीवनः (v.l. 'पकृतजीवनः) Vāsa-Da. 29.1.

अपकृतवत् (apakṛta-va(n)t) *adj.* 1A who has wronged न तेऽपकृत-वान्किंचिदहं तात प्रसीद मे Rāmā. ii. App.1.23 (80); अपो वियोगे विकृतौ विपरीते ... वारणे सम्यगीरितः। अपयाति। अपकृतवान्। अपशब्दः Prasā. i.35.4; 1B who has harmed पौराणां किमपि नो (?ना)पकृतवान् KaumuMi. 5.9 (17); वयमपकृतवन्तः UnmaRā. 12; C who has offended न मया लोभाघाविष्टेनास्य जयःकृतः किन्त्वयमस्यानेवमेवमपकृतवान् ViraMi. (Rājaniti.) 410.10; भृशमपकृतवानसीन्द्रशत्रौ Rāgh. 14.18. 2 the word *apakṛtavat* अपकृतवान् Prasā. i.35.4.

अपकृतशिखरय (apakṛtaś-chiraya) *adj.* (irr.) whose head is cut off शतम् अपसरसां शतं सुच्यतीनां गन्धर्वपत्नीनां शतस्योन्द्रो। अपकृत-शिखरयः पतन्ति AV.(P.) ii.89.2 (f.n. अपचितः शिरं याः (पतन्ति) इति शोधः Viśva.)

अपकृतादि (apakṛtādi) *adj.* word *apakṛta* (lit. done wrongly) etc. कृतापकृतादीनां चोपसंख्यानम् Vār. 3. on ii.1.60; MahāBh. i.401. 20 (on ii. 1.60)

अपकृति (apa-kṛti) *f.* A injury, harm कृता चापकृतिर्देवैरुपायः प्रविचिन्त्य-ताम् BrahmandP. ii.28.52; तथावधूतोऽपकृतिं गतोऽपि जित्वा रुषं संयममेत्य राजा। स वैरसंदेहमयं विहाय न्यायानुवृत्तिं पदवीं प्रपेदे RāghPāp. (Dha.) 5.33; अपकृत्या यया जन्तुस्त्रायते सा ह्यपत्रया BhāvPra. (Śā.) 28.18 (2); क्षणमेकं यदि मया स्थायते स्वेच्छया कचिद्। न जाने कियदेवायं मन्यतेऽपकृतिं मम KathāKau. 6.37; एष शशो वेगेऽस्य च मन्दीभावोऽस्ति हस्तिनी चाहम्। मत्तो मा भूदपकृतिरित्यनुकम्पा न (च) जायते तस्मिन् KandaCū.v.1.30; भार्यावन्धुसुहृत्सुतेवपकृतीर्नाविधाशेष्यते Ind.Spr.4816(PW.); C offence यस्मिन्चशीभूतनुदेवदेवे देवोऽपि नैयापकृती कृती स्यात् KathāK.141.16; D loss, damage अपकृतये तव पणिनि सहवासो भवति हन्त कुमुदिन्याः SundaŚ.99.

अपकृतिकारिन् (apakṛti-kārin) *adj.* causing offence, offending चाणक्यं पूजयिष्यामि तस्यापकृतिकार्यहम् PariPar. 8.466.

अपकृतिकृत् (apakṛti-kṛt) *adj.* who causes harm अपकृतिकृति कोपश्वेतदा किं न कोपे स्फुरति निशितधारे धर्मवल्लीकुठारे MudriKu. 1.24.

अपकृतिशत (apakṛti-śata) *n.* hundred offences शाठ्यादयैरपकृतिशतैः प्रीतिमेवोपयाति Tantrākhyā. 29.24.

अपकृत (apa-kṛta) *adj.* [f. -ā] A cut into pieces गाण्डिवेनापकृतम्। यदा द्रष्टा स्वबलं संप्रभूतं तदा पश्चात्तपस्यति मन्दबुद्धिः MahāBhā.v.47.55; जातरूपमयाश्चर्यैः शक्त्यश्च कनकोज्ज्वलाः अपकृताश्च पतिताः MahāBhā..vi.92.51; B cut off पुरा चाराहकल्पे ते यन्मयापकृतं(त्तं) शिरः। चतुर्मुखं च तदभूत्र कदाचिन्न शिष्यति VāmaP. 49.20.

अपकृतम (apakṛt-tama) *adj.* (used as noun) (one) who is most inferior (श्रेयसः श्रेयसोऽलाभे पापीयान्विक्रमर्हति) पापीयानपकृतमः ManvaVi. 1209.9 (on 9.18)

¹अपकृत्य (apakṛt-ya) *ger.* having cut off इदमहमाप्युपायस्याप्युपायः पुत्रस्य प्राणापानावपकृतामीत्यपकृत्य (वशम्) ... निखनति KauśiSū. 44.31; एनमेतयासन्धा सह चित्तायामादधाति। अपकृत्य (v.l. अपकृत्य Caland's Ed.) रज्ज्वासन्दीमपविध्यन्ति BaudhPiMe. i.8.8.

²अपकृत्य (apakṛt-ya) *ger.* 1A having offended B having done wrong, C having punished 2 having carried away 3 having repaid or returned 4 having insulted or disregarded 1A having offended न जातु तस्य कर्माणि युधि गाण्डीवधन्वनः। अपकृत्या (v.l. अपकृत्य) महत्तात सोढुं शक्यन्ति मामकाः MahāBhā. vii.61.48; अपकृत्य बलस्थस्य दूरस्थोऽस्मीति नाशसेत् MahāBhā. xii.94.20; (क्षत्रियाः) अपकृत्यापि सततं सान्त्वयन्ति निरर्थकम् MahāBhā. xii.137.14; सूचीमुखसर्प इव नापकृत्य विरमन्त्यपराधाः NītiVā.10.113; अपकृत्याधिकं शत्रोः अपकारं जयेन्मितम् RājTa. (Ka.) 4.285; अपकृत्य पुनः सैदायदानयति मल्लिकः। तेन स्यात्सर्वनाशोऽस्य RājTa. (Śrī.) 3.335; 1B having done wrong सदा न विश्वसेद्राज्यापं कृत्येह कस्यचित्। अपकृत्य परेषां हि विश्वासदुःखमश्रुते MahāBhā. xii.137.70; युवराजः सेनापतिर्वा किंचिदपकृत्यापक्रान्तो विक्रमेत् ArthŚā. ii.190.10 (5.1); दुष्परिजने मोहेन कुतोऽप्यपकृत्य न जुगुप्सते NītiVā. 10.8; 1C having punished स्वदेशीयं चापकृत्योपगृहीतमासन्नं न कुर्यात् NītiVā. 24.3 (comm. दण्डयित्वा); 2 having carried away मधुकैटभौ। आगत्य वेद-शास्त्रार्थविज्ञानं ब्रह्मणः क्षणात्। अपकृत्य गतौ NaraP. 37.8; लेखहारिण्या सहकारमूले स्थापितमपकृत्य लेखपत्रकम् ... मकरकेतनेन संयोज्यमानस्य मिथुनस्य प्रयोजनमन्तरेण विघटनं कृतम् TilaMañ. 112.13; 3 having repaid or returned नापकृत्य ऋणं यस्तु परस्य त्रियते ... धनी तत्पुण्यमादत्ते SkandP. ii (4). 30.41; 4 having insulted or disregarded अपकर्ष्य (v.l. अपकृत्य) वचस्तेषां निर्जविद्यावलेन सः। जगाम लंघिकाभ्याश्च BrKathāK. 80.32; जगदेकपती सदीपकर्तार्यपकृत्य एषः भजेत कामवस्थाम् Yādavā. 15.67.

अपकृत्य (apa-kṛtya) *n.* revenge, retaliation कथमहं तस्य नृप-पापस्यानुपयताकृत्येनापकृत्यं करिष्यामि PañcT. (Kos.) 5.66 (5) (255.11)

अपकृत्य (apa-kṛtya) *adj.* who is to be punished क्षितेरानन्तर्यादप-कृत्यपकृत्यश्च सततं दिधा रामः शत्रुः ...। प्रकृतिनियतः क्षत्रिय इति MahāvīC.4.7.

अपकृत्या (apakṛt-tyā) *ger.* (irr.) having offended अपकृत्या बुद्धिमतो दूरस्थोऽस्मीति नाशसेत् MahāBhā. v.38.8; xii.94.20 (v.l.); SūktiRā. 84.2; न जातु तस्य कर्माणि युधि गाण्डीवधन्वनः। अपकृत्या महत्तात सोढुं शक्यन्ति मामकाः MahāBhā. vii.61.48.

अपकृत्यम् (apakṛtpam) *adv.* without mercy, mercilessly करतलकुलिशेन स व्यदारीवपकृत्यमक्षकुमारम् Rāgh.14.15.

अपकृष् (apa-kṛṣ-) *i.u.* (but MW.I.P.) 1A to drag or draw away (pass.) to be dragged or drawn away B to draw aside, to pull aside C to draw, drag or pull back (pass.) to be drawn, pulled or dragged back (caus.) to cause to be drawn, pulled or dragged back D to draw or drag near E to draw, i.e. to bring together E to draw, i.e. to attract or move F to draw out, i.e. to be made ineffective H to draw out (pass.) to be drawn out (caus.) to cause to draw out 2A to dispel, i.e. to wash off B to remove (pass.) to be removed (caus.) to cause to be removed, i.e. wiped out C to expel or drop 3A to take away, to reverse B to drive away C to take away, to kidnap, to lure (pass.) to be taken away or kidnapped D to take away, to snatch, to steal 4 to deprive of (with Abl.) 5A to decrease, to lessen, to reduce (pass.) to be decreased, to be lessened (caus.) to cause to be decreased or reduced B to lower or flatten note (pass.) to be flattened C to lessen, i.e. to cure D to decrease speed, i.e. to dwindle or shuffle E to diminish, to emaciate F (pass.) to be distorted 5G to lose, to decay, to decline. 6A to draw back or transfer (word or meaning) to an earlier context, to anticipate (pass.) to be drawn back, to be transferred back, to be anticipated Aii to draw back or to transfer (performance of a rite) to earlier time (pass.) to be transferred back to an earlier time B to draw after or transfer (word or meaning) to next section 7A (pass.) to be separated, to be divided B to set aside, to abandon 8 to push out (pass.) to be pushed out (caus.) to cause to push out 9 (pass.) to be scratched i.e. to be dug or carved 10 (pass.) to be excluded 11 to impose, to adduce 12 to bring down in excellence to degrade (pass.) to be

brought down in excellence, to be degraded 13 to insult, to disrespect or disregard, to dishonour 14 to drop 15 to resort to, to endure 16A to restrain, to curb 16B to impede, to hinder 17 to subtract 1A to drag or draw away कार्ष्णिस्त्यपापा मृधम् TaiS. I.iii.13.2; तस्मिन् हात्सन् प्रतिपत्त ऋतवस्संपाव्य पट्टहीतमपकर्षन्ति JaimiBr. 1.18; प्रज्वलिते रुक्ममपकर्षन्ति BauddhSS. i.275.16; अपकर्षन्ति परिश्रयणाणि ĀpaSS. vii.16.16; पातरस्तु दलात्पुत्रमपाकृत्यः कृपाञ्चिताः MahāBhā. iii.128.2; परासनगतं ह्येनं परस्य परिचारकाः परिषद्यपकर्षेयुः MahāBhā. iv.120.*(8); पावकमारुतो ... तो मायामपकर्षताम् HarVi.ii.36.32; तं मत्स्यरूपधरो विष्णुः शृष्टे कृत्वापकर्षति NīlaP. 39; एका दोहनपात्रं गृहीत्वा पीताम्बरं गृहीत्वापकर्षति GopāKeCan. 116.29; राजा साध्वीर्वा भूत्वा याव यवनिकामपकर्षति तावत् शारदानन्दनः प्रत्यक्षेण दृष्टः SīrhāDvā. 38.19 (1); (pass.) to be dragged or drawn away इतरे तर्किकाः ... परमायतत्त्वाद्गुरु-मेवापकृष्यन्ते PraśnaUBh. 298.9 (on 6.3); 1B to draw aside, to pull aside श्वेतकेतुरप्यावक्रम ... अपाकर्षद् गृह्य पाणौ रुदन्तम् MahāBhā. iii.132.16; पुनः पाणिमपकर्षत् स विस्मयमना नृपः PāṇḍaC. 6.738; 1C to draw, drag or pull back ग्रन्थिं कृत्वा पुरस्तात्प्रत्यक्षमपकर्षति Kāthakasārṅkalāna I; (pass.) to be drawn, pulled or dragged back गत्वा गत्वा नलो राजा पुनरेति समं मुहुः। आकृष्यमाणः कलिना सौहृदेनापकृष्यते MahāBhā. iii.59.22; यन्दोदरी निशगरीभिरपकृष्यते AnarghaRā. 6.80 (3); (caus.) to cause to be drawn, pulled or dragged back घातयेत् स्वयमात्मानं स्त्री वा पापेन मोहिता। रघुना राजमार्गे तां चण्डालेनापकर्षयेत् ArhāŚā. ii.152.3 (4.7); पश्चात्सुत्युते प्रविनाजे स्वगजं वात्र (चाप)कर्षयेत् Mānaso. iv.3.656; सायकान्पतितस्तद्वङ्गनादपकर्षयेत् Mānaso. iv.15.1491; 1Di to draw or drag near इत्युक्तवचनामतामपकर्षन्ति दुःखिताम्। उत्तराम् ... मत्स्यराजकुलस्त्रियः MahāBhā. xi.20.27; यया मार्शकेन तन्तुना जालं विक्षिपति तेनापकर्षति तथैवैव प्राणो यदा याति संसृष्टनाकृष्य BrahmuU. 167.10; आज्यमयरोपयेत् ... अयापकर्षयेत् पात्रम् LiṅgaP. ii.25.22; 1Dii to draw, i.e. to bring together प्रवृत्तिरेव प्रयमं कचिदयनपाश्रिता। शक्तिरेकाधिकरणे स्रोतोवदपकर्षति VākyaPa. 3 (7).33; 1E to draw, i.e. to attract or move राहुः ... ग्रहं प्राग्भगणाधस्थो याम्यायामपकर्षति SūryaSi. 2.7; प्रकृतिः पुमात्रयव इत्यमी त्रयः सुरनाथ ... अपकर्षसि त्वपुरिस्थितो हृदम् अणुमन्दतम् HarVi. 6.138; (pass.) to be attracted or moved कालस्य मूर्तयो भगणाश्रिताः ... बद्धास्तेः ... प्राक् पश्चादपकृष्यन्ते यथासत्रवदिदुःखम्। अपकृष्यन्ते चाल्यन्ते SūryaSi. 2.2; महत्यान्मण्डलस्यार्कः स्वल्पमेवापकृष्यते SūryaSi. 2.9; 1Fi (pass.) to be drawn out, i.e. to be made ineffective विषम् ... मन्त्रशक्त्यापकृष्यते MahāP. 21.214; 1Fii to draw out क्षेत्रकारी ... केदारान्तं समं निम्नं वा पिप्पलावियपुरो न पाणिनापकर्षति VedāntKa. 255.12 (on ii.2.3) (pass.) to be drawn out प्रत्युद्गतानां नागानां न लिण्डमपकृष्यते Hastyāyur. 656.9 (4.16); (caus.) to cause to draw out घृताभ्यन्तेन हस्तेन पुरीयमपकर्षयेत् AśvVai. 16.26; मात्रया रुधिरं तस्माद् दुष्टमयपकर्षयेत् Hastyāyur. 483.2 (3.16); 2A to dispel, i.e. to wash off मासि मासि रजो ह्यासां दुरिताच्यपकर्षति BauddhDS. ii.2.57; VāsiDS. 5.5; VāsiSm. 5.6:28.4; AtriSm. 5.4; MahāBhā. i.673*(2); BṛSaṁ. 74.9; Subhāṣi. 2774; इदं दुःखम् ... विदित्वापकर्षयेत् शक्यं वेदपकर्षितुम् MahāBhā. i.148.1; ऐतैर्वर्धयते तेजः पाप्मानं चापकर्षति MahāBhā. xii.227.7; BrahmuP. 235.46; यस्तु धारयते नित्यं ब्रह्मोद्गीतामिमं शुभाम् तस्य ... दुःस्वप्नं चापकर्षति BrahmanḍP. i.25.101; पावयति अशुद्धतामपकर्षतीति पावनः ManuBh. i.82.29 (on 2.26); ब्रह्महत्यादिकं पापमज्जदशपकर्षयति PadmP. v.19.303; चित्रलेखोवाचव्यसनं तेऽपकर्षामि ŚivaP. ii (5).52.3 (i.285A.4); स च धर्मः पापाख्यं मलमपकर्षति VivaPraSaṁ. 203.1; 2B to remove संकुध्यत्येकदा स्वामी स्थानाद्देवापकर्षति MahāBhā. xii. 84.3; तस्य द्वौ तनवौ ... द्वितीयस्तु गुणान् मैत्रीं लोकस्यामपकर्षति MārkaP. 51.12 इयं वा तामप्यपकर्षतीत्यपकर्षः TantrVā. 43.3 (on i.2.24); (pass.) to be removed शरीराणि गतसत्त्वानि रक्षसाम्। अपाकृष्यन्त शैलाग्रधनाधिपतिशासनात् MahāBhā. iii.159.33; यथा चन्द्रमसो रश्मिं सर्वया नापकृष्यन्ते MahāBhā. iv.46.7; (caus.) to cause to be removed, i.e. wiped out कपेटेनाशु-तु शुष्केनैवापकर्षयेत् AśvVai. 30.71; 2C to expel or drop, cf. अपकृष्य 3A तु 3A to take away, to reverse यस्य देवाः प्रयच्छन्ति पुरुषाय परामवम्। बु-तस्यापकर्षन्ति सोऽपावीनानि पश्यति MahāBhā. ii.72.8; v.34.78; Subhāṣi. 309; यावदस्य पुनर्बुद्धिं विदुरो नापकर्षति। पाण्डवान्येन तावन्मन्त्रयच्च हितं MahāBhā. iii.8.4; शत्रियादौ पदं कृत्वा बुद्धिः सत्तान्तराश्रया। जात्या नि-

अपकृष्

ततः सत्ता प्रस्तावमपकर्षयति VākyaPa. 3 (14).262; 3B to drive away चं
यमार्हचरैर्द्रोणः पाण्डवानां रथचरन्म्। ततस्ततः शरैर्द्रोणमपाकर्षत पार्थतः
MahāBhā. vii.70.19; विवर्षयति मित्राणि तवारोद्धारपकर्षति। ... स राज्ञो
धर्म उच्यते MahāBhā. xii.92.35; 3C to take away, to kidnap, to lure स
दर्पितः। उस्तादयति लोकांस्त्रीन्त्रियश्चापकर्षयति Rāmā. i.470* (2); दर्शन-
दर्शनेनैव सोऽपाकर्षत राघवम् Rāmā. iii.42.8; (pass.) to be taken away
or kidnapped ततस्ताः प्रपदोत्तमाः। आर्षेरिरपकृष्यन्त ViṣṇuP. v.38.26;
3D to take away, to snatch, to steal नात्मनः स्रजमपकर्षेत् ViṣṇuSm. 71.55;
कित्वनुत्पन्ननित्यत्वं स्वान्धमपकर्षयति MahāvīC. 4.3; UtaRāC.1.8; धृताशितयनो
गताशयो मातृवत्प्रपि योऽपकर्षति SubhāRaSaṁ. 25.12; SuraKaṇṭhā. 560.2;
MahāN.3.87; 3E (caus.) to cause to be taken off आन्यमपवरोपयेत् ...
अथापकर्षयेत् पात्रम् LiṅgaP. ii.25.22; 4 to deprive of (with Abl.) ये धनदपकर्षन्ति
नरं स्ववल्माश्रिताः। ते ... प्रमज्जन्ति नरं च तम् MahāBhā. v.70.24;
(with Inst.) स्त्री भृशणाच्छादनाश्रितः ... पुरुषं ह्यपकर्षति DakṣaSm. 4.8;
5A to decrease, to lessen, to reduce न चास्य महती लक्ष्मीं राज्यानांशोऽपकर्षति
Rāmā. ii.16.58; कार्यं हि सपेक्षत्वं सामर्थ्यमपकर्षति Brahmsi.41.1; यो
नन्वपीपरिध्वंसात् क्षात्रं तेजोऽपकर्षति MahāvīC.1.32; (pass.) to be decreased,
to be lessened तरोस्तारुणस्य फलं प्रकृष्यतेऽपकृष्यते च जीर्णस्य Nyāy
Ka. 303.19; ज्ञानमपि ... एकैन्द्रियेयु अत्यन्तमपकृष्यते PramāMi. 17.11 (on
i.1.21); अस्मादेतावद्भागमेव परिमाणमपकृष्यते नातोऽधिकम् NyāySu. (Ja.)
343A. 9 (on ii.2.6); (caus.) to cause to be decreased or reduced मृदातकानि
परिपक्वानि ... कषायकल्पेन ... उपसेवेत ... वर्धयथावत्सप्ततिरिति प्राप्य
च सप्ततिमपकर्षयेत् पञ्च पञ्च यावत्संति SuśruS. iv.6.17; त्रिवृद्धया पञ्चवृद्धया
वा सप्तवृद्धयावा कणाः। पिबेत् पिप्पदा दशदिनं तांस्यैवापकर्षयेत् ŚārṅgaS.
ii.5.3; 5B to lower or flatten (note) पञ्चमस्य श्रुत्युपकर्षवाशत् पङ्कग्राणि कीं
कुर्यात्। ... पुनरपि तद्वदेवापकर्षेत् NātyaŚā. 28.26; BrDe. 6.3; (pass.) to
be flattened यत्रापकृष्यते गीते ध्वनिसदपकृष्टकम् BhāPravP. (Śā.) 199.6
(7); 5C to lessen, i.e. to cure विरेचनम् ... पित्तमूलं चापकर्षति CaraS. i.20.19
(1922 Ed.); i.20.23 (1922 Ed.); BhelaS. 8.10 (1.6); अरिष्टाऽयं कनकः ...
कासं श्लेष्मापयांशोप्रान्त्वं सर्वानैवापकर्षति CaraS. vi.14.168; रोगान् योगोऽपकर्षति
SuśruS. iv.22.75; iv.24.25; कर्मणानेन नियतं यस्मान्मपकर्षति BhelaS. 131.14
(6.4); योगोऽयम् ... सौम्यं वैवापकर्षति SiddhYo. 27.35; पञ्चतिक्तम् ...
सर्पिः कुण्डविनाशनम्। ... रोगान् ... रैतिकान्। विशाति श्लेष्मिकांश्चैव
पानादेवापकर्षति SiddhYo. 51.82; मधुसुहेन-ककात्स्यकपायावापतःश्रमात् ...
एकोऽपकर्षत्यनिसम् स्वभागाप्यितम् SiddhYo. 76(1).8; आमं तन्नां पिपासां च
वारुणी चापकर्षति Hastyāyur. 660.27 (4.19); रसः। संनिपातन्वरं चैव
क्षीहानमपकर्षति RasRaSa. 18.96; 5D to decrease speed, i.e. dwindle or shuffle,
cf. अपकर्षन् 2B; 5E to diminish, to emaciate भोजनं कृतमत्यल्पं शरीरस्यापकर्षति
Saund. 14.4; 5F (pass.) to be distorted निरस्तं नाम दोष उत्पत्तेरं स्थानकर्ष-
नोरपकर्षणम्। ... स्थानकर्षणाध्यां हि वर्णोऽपकृष्यते comm. of Uvaṇa on RPrāti.
14.2; 5 G to lose, to decay, to decline, cf. अपकर्ष 1Aii; 6A to draw back or
transfer (word or meaning) to an earlier context, to anticipate प्रसिद्धयेषि
सत्युपवाक्यस्यमपकर्षति Bhām. 151.19 (on i.1.24); दीक्षामु यूपं दिननीत्यपकृष्य-
माणमग्नीषोमीयप्रणयनादीनपकर्षति उत नेति संज्ञये प्रयाजवत्त्वावादीन् अपकर्षति
इति प्राप्ते उच्यते ŚāstrDī. 417.6 (on v.1.14); (pass.) to be drawn back, to be
transferred back, to be anticipated तत्पुस्तकप्रकृत्यते। युष्कृती मापृकृती च
MahāBh. i.74.16 (on i.1.20); अर्थेन त्वपकृष्यते देवतानाम्बोदनायस्य गुणपुस्तकत्वात्
MīmāSū. ii.1.14; ŚābaBh. 416.10 (on ii.1.14); MīmāKau. iii (2).88. 14 (on
ii.1.15); व्यपदेशादपकृष्यते MīmāSū. iii.4.16; तत्र मन्त्रोऽपकृष्यते यत्र सोऽर्थान्नरं
ब्रजेत् TantrVā. 395.14 (on ii.1.15); तीर्थेनैवाद्भिरित्युत्तरत्र श्रुतम् अत्राप्यपकृष्यते
ManuBh. i.106.17 (on 2.60); ii.309.3 (on 9.241); आचारोत्तरकालत्वं प्रयाजा-
दीनामङ्गं तन्मा बाधीति युक्तं यत्तदपकर्षे आचारोऽपकृष्यते ... न सीमिकानो-
द्योमप्रणयनान्तर्यमङ्गं यत्सिद्धार्थं प्रणयनमपकृष्यते ŚāstrDī. 417. 10 (on v.1.27);
इतः प्रकरणादिदं वाक्यं नापकृष्यते VedāntKa. 190.12 (on i.3.11); यूपच्छेदापकर्षः
इति तदनेन श्रुत एव वा। प्रयाजवत्तदन्त्याव्रयनं चापकृष्यताम् NyāyMāVi.
275.15 (on v.1.14); 274.23 (on v.1.14); संपवशब्दो यत्र श्रूयते तत्रामुख्यो
यत्रापकृष्यते तत्र मुख्यः TantrPrakā. 107B.3 (on ii.3.1); अतिद्विहर्षं तत्रापकृष्यते
SiddhāKau. 183A. 8 (on ii.2.19); वृद्धो यूना इति सूत्रदेवकारोऽपकृष्यते
I. aśabdeŚe. i.177.16; ii.161.1; 6Aii to draw back or to transfer (performance

of a rite) to earlier time ज्ञानोत्पत्तिं तावदसंविक्तेः प्रागपकर्मणि NyāyRa. 337.7 (on 5 (3). 237); अनुपजातायां वृद्धौ यः प्रेतश्चादानपकर्मदित्यर्थः Aparā. 540.26 (on 1.253); SmṛtiCan. vi.144.14; (pass.) to be transferred back to an earlier time तत्र वचनाद्यस्यापकर्मस्तावन्मात्रमेवापकृष्येत TupT. 57.18 (on v. 1.23); 6B to draw after or transfer (word or meaning) to next section येन पूर्ववाक्यस्यमपकर्मति तेनेत्यर्थः VedāntKa. 123.13 (on i.1.10); 7A (pass.) to be separated, to be divided असंयोगात् मुख्यस्य तस्मादपकृष्येत MīmāSū. iii.3.16; अपकृष्येत द्वादशोपसत्ता ŚābaBh. 863.5 (on iii.3.16); 7B to set aside, to abandon, cf. अपकृष्ट 3C; 8 to push out सुखेन पाचयत्यत्र रोचयत्यपकर्मति। अनुपानं मनुष्याणां सालतां च प्रयच्छति BhelaS. 47.15 (1.27); आहारपरिणामकराः पुनरुष्मा वायुः ... तत्रोष्मा पाचयति वायुरपकर्मति AṣṭaSaṁ. i.68.6 (1.10); (pass.) to be pushed out मध्ये मत्स्य पिवतो भोजनं नापकृष्येत BhelaS. 9.11 (1.6); (caus.) to cause to push out अश्लो रसः ... भुक्तमपकर्मति CaraS. i.26.42(2); 9 (pass.) to be scratched, i.e. to be dug or carved मृदुना सलिलेन खन्यमानान्यपकृष्यन्ति (better अपकृष्यन्ते) गिरेरपि स्थलानि PañcT. i.119 [121.4]; 10 (pass.) to be excluded तुमर्था भावः। कथं ज्ञायते। वचनसामर्थ्यात्। तावदयं कर्तुरपकृष्यते KāśiVf. on iii.4.9; अपकृष्यते। अपनीयते। कर्तरि न भवतीति यावत् Nyās. i.748.26 (on iii.4.9); कृत्वात्कर्तरि कृत्याः प्राप्ता एवकारेण कर्तुरपकृष्यन्ते व्यावर्त्यन्ते PadMañ. on KāśiVf. on P. iii.4.70 (206.20); 11 to impose, to adduce शब्दे श्रावणत्वधर्ममपकर्मति PramāMī. 60.12 (on ii.1.29); SyādvāMañ. 10 (134); 12 to bring down in excellence, to degrade कवीनामभिधेयं प्रति त्रयः पन्थानः। एते न्यूनमुत्कर्षन्ति अधिकमपकर्मन्ति यथायं वस्तु स्थापयन्ति Kāvyaṇu. (He.) 233.11; कृषिः ... जसी ... स्यादनुत्कर्षं त्वपादयम् KośaKaTa. 2.1585; (pass.) to be brought down in excellence, to be degraded न तु किञ्चिदतिशयानाः कुतश्चिदपकृष्यन्ते NyāyKuA. 111.3; 13 to insult, to disrespect or disregard, to dishonour अपकर्मति सततमवज्ञापत्रं करोति SmṛtiCan. iv.564.5; अपकर्मति सततमाज्ञापत्रं करोति VīraMi. (Vyavahāra.) 406.31; 14 to drop, cf. अपकृष्ट 3Aii; 15 to resort to, to endure, cf. अपकृष्ट 10; 16A to restrain, to curb, cf. अपकृष्ट 2Aii; 16B to impede, to hinder, cf. अपकर्म 8.2; 17 to subtract, cf. अपकर्म 4.

अपकृष्ट (apa-kṛṣṭ) vi.X. to remove मृगकरीन्द्रतरशुसिंहसर्पाखुमुख-बहुजन्तुगणा द्विपन्तः। वैरं विहाय ... कण्डूमपाकृषत साधुतया निघृष्टाः ŚāntaDigVi. (Mā.) 2.73.

अपकृष्ट (apa-kṛṣṭa) adj. [f. -ā] 1Aii inferior (used as noun) (person or thing) who or which is inferior ii (used as noun) worst iii wicked B low, vile (in caste, rank etc.) Ci (bed on seat) which is lower (in height) ii minutest, smallest iii lowest (in price) 2Aii taken away, enticed, lured ii taken away, snatched, stolen Bi held, seized ii restrained, controlled, curbed iii reined, controlled, i.e. dependent on 3Aii pulled back, i.e. released ii drawn back, taken back, i.e. withdrawn B dragged or drawn away C drawn away, i.e. deranged or depressed D drawn away from, i.e. distant 3E pulled out or drawn out 4Aii removed, i.e. washed or cleansed off ii expelled or dropped from iii removed from iv removed, taken out Bi separated, i.e. estranged ii separated C set aside, abandoned 5 flattened (note) 6 attracted 7A decayed, wasted, lost B diminished C reduced, i.e. contracted D lessened or decreased 8A transferred back to earlier context, anticipated B transferred to earlier time 9 insulted, dishonoured, disrespected 10 robbed off 1Aii inferior छन्दोगसूत्रम् पूर्वं वयस्युद्यावचान् याजित्योपनीय वा तेभ्यः समावर्त्यन् पुनस्तोमेन यजेत्। उद्या उत्कृष्टः। अवचा अपकृष्टः Kāthakasaṁkalana 302; तेषामेव तुल्यापकृष्टवधे यथावलमनुसृपान् दण्डान् प्रकल्पयेत् BaudhDS. i.10.20 (comm. अपकृष्टता चात्र ... अभिजन-धनवर्तनादिभिः) विकर्णचित्रसेनाभ्यां निगृहीतश्च कौरवः। दुःषहो नकुलाद्यापि अपकृष्टश्च कौरवः MahāBhā. i.App.1.99 (16); सटशाद्यापकृष्टाद्य लोके कन्यापिता जनात्। प्रधर्णामवाजोति Rāmā. ii.110.34; बहुभिः कारणैरपकृष्टोऽहं भवतः PañcRā. 1.24; अनुष स य इत्येवमपकृष्टं नृबुद्धिगम्। उक्तृष्टेनधरेणाय विशिनष्ट्यहिरक्षुवत् TaiUBhāVa. 148.19 (2); प्रसूतेऽपकृष्टेऽपि नाभूतेन्द्रं मृगाधिपः RāmC. 11.62; उत्कृष्टा अपकृष्टाश्चेतना अवेतनाश्च ... यत्कार्यत्वेन तुल्याः स परमकारणभूतः पुरुषोत्तमो वेदितव्यः BrahmsūBh. (Rā.) 368.15 (on i.4.16);

अनुत्तमानुभावस्य परैरपि हितौजसः। अकार्यसुहृदोऽस्माकमपूर्वास्तव कीर्तयः। अत्रापकृष्टशब्दोदितमकार्येषु मित्रम् Kāvyaṇu. (He.) 219.20; वार्तिककारस्तु सममनुत्कृष्टमपकृष्टमुत्तरं जातिरिति मन्यान उत्तरवादिवाक्यगतमपकर्मं लक्षणया साम्यमाह TārkiRa. 248.16; औपाधिकानां मध्ये एक उपासकोऽपकृष्टोऽपरमुपास्यमुत्कृष्टम् VedāntKa. 109.19 (on i.1.5); तुल्यपरिमाणत्वेऽपि दशवर्ण-स्वर्णपिण्डाया बड्गर्णस्वर्णं तदपेक्षया कलधौतादि चापकृष्टम् ŚrūtaPra. iB. 116.8 (on i.1.2); योक्तव्यो ह्ययकव्येषु त्रिशुक्तो ब्राह्मणो द्विजैः। अभिभूतश्च पूर्वोक्तैर्दोषैः सृष्टश्च नेष्यते। अभिभूतः अपकृष्टः CaturCin. i.27.16; धर्मप्रसङ्गेन ततोऽपकृष्टान्यपि देशान्तराणि निवासार्थं दर्शयति ManvaVi. 114.18 (on 2.21); उत्कृष्टेन वस्तुना उत्तरावधिभूतेन परिच्छिन्नं ह्यपकृष्टं वस्तु, तथाविधोऽपकर्षो ब्रह्मणो नास्ति ŚāntaDū. 214.12; भवतोऽहमपकृष्ट इत्यादिवचने तदव्यवहाराद्य TattvCin. i. 104.2; अपकृष्टः किञ्चिन्मूलः पुद्गलपरावर्तः KumāPraPra. 85.21; त्रिविक्रिह-मधोऽर्थं स्यादुपर्यर्थं न वा भवेत्। नापकृष्टं न प्रकृष्टं तं प्राहुः खड्गकोविदाः ŚārngPa. 466.7; महापशुषु यस्य यदोपयोगमयस्त्वम् ...। यस्य तदपकृष्टं तदपकारेण (हारे) सर्वस्वमेव करपादभेदो वा DaṇḍaVi. 130.20; (यक्षरक्षेभ्यः) पिशाचास्तेभ्योऽपकृष्टा अशुचिमरुदेशनिवासिनः ManvaMu. 15.4 (on 1.37); बहुव्यतिथिषु युगपदुपस्थितेष्वितरेतरापेक्षयोत्कृष्टापकृष्टमध्यमं कुर्यात् ManvaMu. 107.22 (on 3.107); न च सालोक्त्यादिमुक्तिः सायुज्यादिमुक्तितोऽपकृष्टेति प्रसिद्धिविरोधः AdvaiSi. 894.10; रूपस्य तु वाधेन तदंशे वृत्तिरपकृष्टा GuruCandr. iii.175.5; अर्थेतेर्वास्तु परीक्षेत। जानुमात्रं गर्तं खात्वा तैरेव पांशुभिः प्रतिपूरयेत्। अधिकं प्रशस्तं, समं, वार्तं, न्युने गृहीतम्। ... वार्तम्, नात्युत्कृष्टं नापकृष्टमित्यर्थः VīraMi. (Rājanīti.) 236.17; (used as noun) (person or thing) who or which is inferior प्रतिवक्तुं प्रकृष्टे हि नापकृष्टस्तु शक्नुयात् Rāmā. iv.18.41; (हीनान्नवस्त्वेषः स्यात्सर्वदा गुरुसंनिधौ) हीनमपकृष्टम् ManvaVi. 240.25 (on 2.194); सर्वत्रोत्कृष्टपुरुषस्य लघुप्रत्ययो भवति। अपकृष्टस्य तु गुरुप्रत्ययो भवति इति व्यवस्था द्रष्टव्या VyavaNi. 204.6; (ब्रह्मण उत्कृष्टत्वादादित्यादिषु तद्दृष्टिरुपासने) उत्कृष्टदृष्ट्यापकृष्टमुपासनीयम् Śivārka-MaDī. ii.433.12 (on iv.1.6); प्रकृष्टस्येवापकृष्टस्यापि महत्त्वस्यानङ्गीकारात् GuruCandr. i.94.20; समाभ्यधिकराहित्यादपकृष्टानां सत्त्वलामेनातात्त्विकभेद-प्रत्ययेऽपि न क्षतिः LaCandr. 839.36; (अनु हरिं सुराः। हरेर्हीना इत्यर्थः) उत्कृष्टदेव द्वितीया न त्वपकृष्टाच्छक्तिस्वभावादित्याशयेनोदाहरति अनुहरिमिति Tattvabodhinī on SiddhāKau. i.139A.10 (on i.4.86); 1Aii (used as noun) worst अनुत्तमानुभावस्य ... तव कीर्तयः। अनुत्तमा इत्यनेन यथोत्कृष्ट-स्तथापकृष्टोऽपि SaraKaṇṭhā. 12.20; 1Aiii wicked, cf. अपकृष्टनिग्रहः; 1B low, vile (in caste, rank etc.) राजनैतद्भवेद् ग्राह्यमपकृष्टेन जन्मना। महात्मनां समुत्पत्तिस्तपसा भावितात्मना MahāBhā. xii.285.12; पतिं हित्वापकृष्टं स्वमुत्कृष्टं या निषेवते निचैव सा भवेद्भोके ManuSm. 5.163; न कश्चिद्वर्णानामपदमपकृष्टोऽपि भजते Sāk. 5.11 (comm. हीनः); उत्कृष्टमपकृष्टं वा नैव नारी पतिं त्यजेत् BrDharmaP. ii.8.6; ये मां भजन्ति ते जात्यादिभिरुत्कृष्टा अपकृष्टा वा ... मय्येव वर्तन्ते GītāBh. (Rā.) 482.5 (on 9.29); यथायोगं यथायुक्त्या अपकृष्टवैश्यशत्रियक्रमेणेत्यर्थः HārLa. 119.13 ब्राह्मणशूद्रयोर्मध्ये ब्राह्मणस्यापकृष्टं शूद्रं कर्म नास्ति। SmṛtiCan. ii.474.9; अपसदाः सदाः सस्यं प्रजास्यं सापकृष्टानेनेत्यपसदः ManvaVi. 125.8 (on 10.10); (उपपातकानि ... स्त्रीशूद्र-विद्वंसत्रयः) स्त्री द्विजातीयापकृष्टा DīpKa. 95.24 (on 3.236); ब्राह्मणस्य श्रेष्ठं धर्मं मन्वादयो वदन्ति। अन्यः पुनस्ततोऽपकृष्टो धर्मो मुनिभिरुच्यते ManvaMu. 172.5 (on 4.147); (दक्षिणेन मृतं शूद्रं पुरादरेण निहरेत्।) अमाङ्गलिक-त्वादत्यन्तापकृष्टशूद्रक्रमेणाभिधानम् ManvaMu. 213.15 (on 5.92); उत्कृष्टापकृष्टेषु देवपथादिशरीरेषु जीवानाम् ... उत्पत्तिमधिष्ठानमनुयन्तियेत् ManvaMu. 240.1 (on 6.65); प्रतिलोमजाः ... यथाक्रममसन्तोऽसाधवोऽनुलोमजादपकृष्टा मातृ-वर्णधर्मानधिकारात् VīraMi. 170.5 (on 1.95); 171.11 (on 1.95); यथा प्रतिलोम्येन वर्णसंकीर्णोऽपकृष्टः आनुलोम्येन तुत्कृष्टः VīraMi. 173.5 (on 1.96); (नैव छत्राकमश्रीयाद् द्विजात्यपसदोऽपि सन्) अपसदोऽपकृष्टः VīraMi. (Āhnika.) 513.14; युगादिकं क्रमादयः अपकृष्टं वर्जमित्यर्थः BālamBha. iii.81.15 (on 3.30); [अर्वाणमणकमपसदमवमवधं निकृष्टमपकृष्टं। अधमं चेत् काण्डं खेटं पापं च रेफसं प्राहुः AbhidhāRaMā. 2.182; अधमं पुनः। ... गर्हम् ... अपकृष्टं प्रतिकृष्टम् ... अपशब्दं कुप्यम् AbhidhāCin. 1442; अवधमपकृष्टं च निकृष्टं ParaNā. 1511; निकृष्टे त्वपकृष्टं स्यात् ŚabdaRa. (Su.) 6.43; निकृष्ट-प्रतिकृष्टापकृष्टायाप्यावमाधमाः KośaKaTa. 2.399]; (used as noun) (person) who is degraded, low, or vile (in caste, rank etc.), क्षत्रियादीनां ब्राह्मणवधे

वधसर्वस्वहरणं च। तेषामेव तुल्यापकृष्टवधे यथावलमनुत्पान् दण्डान् प्रकल्पेत्
BaudhDS. i.10.20 (comm. अपकृष्टता चात्र जातिरिति; सहापकृष्टैर्गतां न
संगतं भवति गोमायुसखा न दन्तिनः Kirāi. 14.22 (Malli. उत्करीत्या जात्या
... निकटैः); अपकृष्टनिष्कृष्टानां जीवितं शिल्पकर्मभिः। हीनं तु प्रतिशेमानाम्
VrHārīSm. 7.184; अपकृष्टे ह्युत्कृष्टदृष्टिस्तु दयाय भवतीति यथा भूयसादी
राजदृष्टिः VedāntDī. 222.11 (on iv.1.4-5); अनार्यं ब्राह्मण्युत्पन्नमार्थकर्मणाम् ...
ManvaVi. 1316.12 (on 10.73); सममनुत्कृष्टमपकृष्टमुत्तरं जातिरिति च
न्यूनस्य द्विगुणः स्मृतः ...। न्यूनस्याक्षेप्यापेक्षया शौलजात्यादिपरिपकृष्टस्याक्षेप्युत्तरित्यर्थः
DaṇḍaVi. 200.6; विद्यावयोर्णाश्रमतपोभिन्नकृष्टैः स्वतोऽपकृष्टेषु न सवहुमानेन
वचसा व्यवहर्तव्यम् RasGaṇ. 65.10; 1Cī (bed or seat) which is lower
(in height) आसने त्वपकृष्टे तु कायं संघाय केनचित्। ... पुलुत्पविशंत
JayāS. 24.41; नोत्कृष्टशय्यासनयोर्नापकृष्टस्य चारुहेतु MarkP. 34.85; 1Cī
minutest, smallest (शुण्डोऽक्षयोऽपकृष्टे रष्टरो) अपकृष्टा शुण्डा शुण्डारः
MughaBo. 74.22 (on 7.77); न हि परमाणुपरिमाणदपकृष्टं परिमाणमस्ति
NyāySu. (Ja.) 342A.4 (on ii.2.6); महाविडालकणपरिमाणदपकृष्टा अल्पपरिमाणा
बल्यो न भवन्ति ViraMi. (Āhnikā.) 401.14; न चावराच्या बल्यो भवन्ति
... बलीनां परिमाणमाह न चेति। अवराच्याः अपकृष्टाः अल्पपरिमाणा इति
यावत् ViraMi. (Āhnikā.) 414.8; 1Cīii lowest (in price) द्वयोः सकाशात् समं
मूल्यं तयोरेकस्योत्कृष्टमन्यस्यापकृष्टं पण्यं वैपय्येण ददानः पूर्वसाहसं दायः
DaṇḍaVi. 90.20; 2Ai taken away, enticed, lured अपकृष्टे महाबाहुरागराजस्य
कन्याया। अन्तर्जले महाराज उलूया कामयानया MahāBhā. i.206.13; यः ...।
जजेऽद्धुतैवगुपयाश्रमतोऽपकृष्टो मारीचम् BhāḡP. ix.10.10; 2Aii taken away,
snatched, stolen पित्र्यं हि राज्यं विदितं नृपाणां यथापकृष्टं धृतराष्ट्रपुत्रैः
MahāBhā.v.1.15; प्रव्रजिता वनं सर्वे पाण्डवाः सह कृष्णया। सर्वस्वमपकृष्टं
च तथाधर्मण MahāBhā. vii.169.36; 2Bi held, seized सोऽपकृष्टस्तु कलिना
मोहितः प्रादवन्नलः। सुप्तामुत्सृज्य तां भार्या विलय्य कर्णं बहु MahāBhā.
iii.59.24; तं न देवा न गन्धर्वाः ...। मयापकृष्टं कर्णं शकास्त्रात्
महाहवे Rāmā. iii.18.8; 2Bii restrained, controlled, curbed श्रुत्वा चामरणस्वनम्।
... चारित्रेण महाराहुरपकृष्टः स लक्ष्मणः। तस्यैकान्तमाश्रित्य Rāmā. iv.App.
1.17 (5) (but Apte forbidden, prohibited); 2Biii reined, controlled, i.e.
dependent on सर्वं देवापकृष्टं मन्यते सुधिष्ठिरः VeniSām. 5.84; 3Ai pulled
back, i.e. released विकर्णचित्रसेनाभ्यां निगृहीतश्च कौरवः। दुःसहो नकुलच्यापि
अपकृष्टश्च कौरवैः MahāBhā. i.App. 1.99 (16); 3Aii drawn back, taken back,
i.e. withdrawn मत्स्यवन्धैः ... प्रक्षिप्तं संवर्तजालम्। अपकृष्टे च जाले
तस्मिन्हेदे नायेकतरोऽवशिष्टः Tantrākhyā. 38.2; PañcT. 1.127 (21) (133.4).
3B dragged or drawn away इदं त्वाध्वर्यभूतं मे यदिमे पाण्डवास्तव्या।
अपकृष्टाः सतां मार्गान्मन्यन्ते तद्य सध्विति MahāBhā. ii.39.7 (JānaDi.
प्राच्यावितः); भीमसेनस्य राजेन्द्र पश्यतां सर्वधन्विनाम्। तं हृष्टा प्रदुर्तरैरपकृष्टं
रणाजिरात् MahāBhā. vii.App.1.24 (86); मयापकृष्टः कौन्तेयो मृत्योर्दृष्टान्तरं
गतः MahāBhā. xi.11.24; अकृतार्थं नरपतिं योजनानि त्रयोदश। अपकृष्टे
नरपती सापि मोहमुपागता VāmaP. 63.55; अप ... अपकृष्टे AnekāSām.
7.32; अप स्वादपकृष्टार्थे MediK. 198.46; ViśvaLoK. 413.43; अपकृष्टो(75)
पथ्यस्ते KalpaK. 222.78], 3C drawn away from, i.e. deranged or depressed
अवैमि चाहं नृपते न त्वं मां त्वकुमर्हसि। चेत्तसा त्वपकृष्टेन मां त्यजेया
महीपते MahāBhā. iii.58.31; 3D drawn away from, i.e. distant स्वविषयादपकृष्टे
सामन्दुर्गं वासः श्रेयान् ArthŚā. i.85.3 (1.17) (comm. स्वजनपदाद् दूरस्थे);
3E pulled out or drawn out क्वचित्तिष्णपुरुषापकृष्टस्वकीयान्नयन्नदोलनोत्थ-
माणमातृमण्डलम् YaśasCam. i.49.5 (comm. उदरार्द्धनिष्कासितानि ... अन्नय-
न्नाणि); 4Ai removed, i.e. washed or cleansed off स मलेनापकृष्टेन पिबुस्तस्या
व्यरोचत। दमयन्त्यास्तदा व्यप्रे नमसीव निशाकरः MahāBhā. iii.66.10; महेऽपकृष्टे
दोषाणां बलवत्त्वं न विद्यते SuśruS. iv.38.23; SiddhYo. 76 (1).21 (comm.
अपहारे); 4Aii expelled or dropped from को हि तस्याः समुत्पन्नः पद्मादतिशयो
यतः। सामित्यादपकृष्टोऽसौ न भोगं पुनराप्नुयात् TatvSām. 2553;
निष्कासितोऽपकृष्टः स्यात् Vajja. 206.71; 4Aiii removed from (दोषाणाम्)
तदुत्पन्नैरपकृष्टाणां शब्दे संक्रान्त्यसंभवात् ŚlokaVār. 2.63 (65.4); 4Aiv removed,
taken out यथापकृष्टं शैवालं क्षणमात्रं न तिष्ठति। आवृणोति तथा माया
प्राज्ञं वापि पराङ्मुखम् AdhyāU.15; 4Bi separated, i.e. estranged चाणक्यादपकृष्टस्य

चन्द्रगुप्तस्योद्धरणान्न किञ्चित्कार्यमप्ययं पश्यति MudrāRā. 4.10 (25); सविधव्यसनं
किमन्यत्। अपकृष्टश्चाणक्याद्यन्तगुणः MudrāRā. 4.12 (19); नृपेऽपकृष्टः सविधात्
...। अष्टलोकव्यवहारमन्धर्मीर्मुहूर्तमप्युत्सहते न वर्तितुम् MudrāRā. 4.14;
4Bi separated व्यस्तानि स्यान्संभवात्कारणानि यतस्ततः। स्वस्थानेभ्योऽपकृष्टानि
मरणे यान्त्यैकताम् Brāh̄aUBhVā. iv.3.194.5; तस्यादिपि योजनकाद् अपकृष्टेभ्यः
पञ्चमस्तन्नात्रेभ्यः पञ्च भूतानि आकाशादीनि SāmkhyaTaKau. 331.6 (on 22)
(comm. योऽशकमन्यत् पृथक् कृतेभ्यः); प्रकरणादिदं वाक्यं नापकृष्टेतापकृष्टं
च सदहर्गणे दादशोपसत्तां न विधत्ते VedāntKa. 190.12 (on i.3.40); 4C set
aside, abandoned मया अपकृष्टं परित्यक्तं निरात्मकं शुन्यं हि तत् स्यात्
GītāBh. (Śā.) 297.2 (on 10.39); 5 flattened (note) पञ्चमस्यापकर्ण्य तांमेव
श्रुतिं पञ्चमवशात् पञ्जग्रापेर्कं कुर्वात्। एवं श्रुत्यपकृष्टा भवति BrDefi.
6.2; 6 attracted तस्यास्तीरमवा वृषाः सुगन्धकुसुमाश्रिताः। तथापकृष्टसंश्रान्त-
भ्रमस्तन्तितकुलः MatsyaP. 116.17; चन्द्रायाश्च स्विकः पातैरपमण्डलमाश्रितैः।
ततोऽपकृष्टा दृश्यन्ते विक्षेपान्तेष्वपक्रमात् SūryaSi. 13.13 (comm. अपकृष्टाः
चालिताः सन्तः, ततः क्रान्तिवृत्तात्); प्रजाः ... स्वस्वपादविधादिदेषैर्बहिरपकृष्टाः
ChāndoUBh. 486.7 (on viii.3.2); 7A decayed, wasted, lost तपः कुसृष्ट्यैव
तवापकृष्टं तदीतरोः पत्रमिव खवन्त्या RāmC. 22.9; 7B diminished अपकृष्टं
गुणं पद्मात्वभावाद्धेनु(तु)तोऽपि वा। तद्विषं विपतत्त्वर्द्धेर्धुषीविधिमिति स्मृतम्
Hastyāyur. 168.16 (2.7); 7C reduced, i.e. contracted अपकृष्टी अपकर्णवन्ती
संकुचितो गण्डदेशी यस्य सः JātāDhāt. 138A.12; 7D lessened or decreased,
cf. अपकृष्टरपलः; 8A transferred back to earlier context, anticipated नाप्य-
तोऽपकृष्टः सवर्हर्गणस्य विधत्ते Bhām. 275.2 (on i.3.40); अजाशब्दस्य तु
छागतोऽपकृष्टस्य प्रधानमाययोस्तोऽवबे च गुणाद् वृत्तिसंभवात् VedāntKa.
202.6 (on i.4.8); विरोध इत्यस्य पूर्वमुद्रादपकृष्टस्य तत्रान्यः ŚivārkaMaDi.
i.461.19 (on i.3.27); 'दीक्षासु युपं दिनन्ति' इत्यनेनापकृष्टं प्रयान्न्यायेन
प्राचोऽपि पदार्थान् अग्नीमोपप्रणयनादीनपकर्षति BhārDī. ii.172.1 (on v.1.14);
8B transferred to earlier time वाक्यान्तरेणैवोत्पन्नस्य वेदिकरणस्य पूर्वपुरमावास्यायां
वेदिमित्यनेनापकृष्टस्य क्रममात्रे विधीयते Tantrā. 237.5; 9 insulted, dis-
honoured, disrespected अपकृष्टो नैकतरः ... तयोः संबन्धिषष्ठयोः DvyaśraKā.
19.86 (comm. निन्दितोऽभूत्); गर्ह्य अपकृष्टः Vajja. 207.75; 10 robbed off,
cf. अपकृष्टकमण्डलु.

अपकृष्ट (apa-kṛṣṭa) m. 1 crow काकः ... काणोऽपकृष्टः TrikaŚe.
ii.5.20; अथ वायसः ... सकृत्तजोऽपकृष्टः स्यात् KalpaK. 328.26; 2 type
of intoxication अवज्ञेत्यनुभावाः स्युः ...। मद्योपयोगजलेषां तरुणो मध्यमस्तथा।
अपकृष्टश्च तस्यैव कर्णं पञ्चधा भवेत् BhāḡPra. (Śā.) 16.21 (1); मरः ...
महिराकृतः। स त्रिधा तरुणो मद्योऽपकृष्टश्चेति येदतः RasāSu. 104.21 (2.16);
अथ नीचः - अपकृष्टे तु चेष्ट्यः स्युर्गतिपङ्क्तौ विंसत्रता (मरं) Rasā-
Su. 105.13 (2.19); अपकृष्टस्तु नीचानां तत्तन्मदविवर्धने RasāSu. 105.21
(2.20)

अपकृष्ट (apa-kṛṣṭa) n. type of quality of intellect का च धीरिति
यत्पुष्टं तदुर्वचमपि स्फुटम्। कथयामि ...। अपकृष्टं तयोत्कृष्टम् TantrāRā.
36.31.

अपकृष्टक (apakṛṣṭa-ka) n. flattened note, one of the five types of
standards of song (Māna) (lit. in which the sound is flattened)
तत्तच्छायापरिष्काररहितं गीतमुच्यते। समानमुच्छ्रितं स्वं पित्रं देवापकृष्टकम्।
मानपञ्चकमेतत् कथितं गीतकीर्तितः BhāḡPra. (Śā.) 192.22 (7); यत्रापकृष्टये
गीते ध्वनिस्तदपकृष्टकम् BhāḡPra. (Śā.) 193.6 (7)

अपकृष्टकमण्डलु (apakṛṣṭa-kamanḍalu) adj. whose water-bowl is
robbed off उच्छ्रितं तु यत्क्रीमपकृष्टकमण्डलुम्। तत् उद्यतशूलः स राक्षसः
समुपाद्रवत् MahāBhā. iii.137.14.

अपकृष्टकुलत्वं (apakṛṣṭakula-tva) n. the state of belonging to a family
of low caste न च यस्य दत्ता तस्यापकृष्टकुलत्वे उत्कृष्टकुलभ्रातृश्रयणं कार्यम्
ManvaVi. 693.18 (on 5.163)

अपकृष्टक्रम (apakṛṣṭa-krama) m. [Inst.] in the order of (beginning
with) lowest in caste मनु-दक्षिणेन मृतं शूद्रं पुराद्वारेण निहिरत्। पश्चिमेतरपूर्वतु
यथायोगं द्विजन्मनः। अमाङ्गलिकत्वादल्पतापकृष्टक्रमेणमिधानमाचारक्रियार्थं च
HārLa. 119.10.

अपकृष्टगन्ध (apakṛṣṭa-gandha) adj. (used as noun) (that) whose odour
is removed (अमेच्यात्तस्य मृतौधैः शुद्धिर्न्यापकर्मणम्) मत्सनायपकृष्टगन्ध-

नामेवाविरोधात् ...। इयं तु सर्वसाधारणद्रव्यशुद्धिविषयकल्पना BālaKṛī. i.131.1 (on 1.190)

अपकृष्टगुण (apakṛṣṭa-guṇa) *adj.* 1 of lower caste दन्तजन्मकालात् ... द्वितीयवर्षमासिपर्यन्तं बालमरणे मातापितृभ्यामशौचं कर्तव्यम्। तच्चाशौचमुत्कृष्टगुणाभ्यामेकात्रम्, अपकृष्टगुणाभ्यां त्रिरात्रम् HārLa.45.1; 2 of inferior quality यद्य 'ज्येष्ठस्य विंश उद्धार' इति मनुनाक्तं तदपकृष्टगुणकनिष्ठविषयम् DipKa. 54.22 (on 2.117); (used as noun) (person) of inferior quality (याज्ञवल्क्यः - पितापुत्रविरोधे तु साक्षिणस्त्रिपणो दमः) अत्रोत्कृष्टगुणः पिता विवक्षितः पूर्वत्रापकृष्टगुणः इत्यविरोधः DaṇḍaVi. 270.1.

अपकृष्टगुण (apakṛṣṭa-guṇa) *m.* inferior quality अपकृष्टगुणसंज्ञितशास्त्र-प्रवृत्तित्याने तत्परित्यागेनापि उत्कृष्टगुणसंज्ञितशास्त्रेण पूजायं सिद्धिदम् PāñcRāRa. 41.1.

अपकृष्टगुरुत्व (apakṛṣṭa-gurutva) *n.* 1 inferior in greatness उन्नतं पदमवाप्य यो लघुर्हलैव स पतेदिति ध्रुवम्। शैलशेखरगतो ह्यत्कणधारुमारुत-ध्रुतः पतत्यधः। ... एकत्र लघुत्वमल्पबुद्धित्वम्, दृष्टान्ते त्वपकृष्टगुरुत्व-योगित्वम् AlankāKau. (Vi.)264.10; 2 lower in weight, AlankāKau. (Vi.) 264.10.

अपकृष्टचेतन (apakṛṣṭa-cetana) *adj.* who has lost his reasoning capacity स राजा ... रहोऽनुमनैरपकृष्टचेतनः। न कालरहो बुबुधे BhāgP. iv.27.3.

अपकृष्टज (apakṛṣṭa-ja) *adj.* (used as noun) (person) born of degraded person सहासनमभिप्रेषुत्कृष्टस्यापकृष्टजः। कटयो कृताङ्गो निर्वात्यः MatsyaP. 227.84.

अपकृष्टजाति (apakṛṣṭa-jāti) *adj.* of lower caste अपकृष्टजातिश्चाधमार्णिको घनिकेन सार्धमात्मानं कर्मणापि समं कुर्यात् Subodhi. 25.14 (on 2.43); Bālam-Bha.ii.59.8 (on 2.43); समानजातिरपकृष्टजातिश्चाधमार्णो धनाभावे सति स्वजात्य-नुरूपकर्मकरणेनापि समं कुर्यात् ManvaMu. 321.24 (on 8.177); (used as noun) (person) of lower caste यद्यपकृष्टजातिरुत्कृष्टवर्णो श्वमुत्कृष्टवर्णो वा अपकृष्ट-जातिम् ... वहनादिना स्पृशेत् तदा ... अशौचं कुर्यात् HārLa. 89.19; हीनजातिमुत्तमपक्षेक्षया अपकृष्टजातिर्मृणशोधनार्थं स्वजात्यनुरूपं कर्म कारयेत् DipKa. 43.16 (on 2.43)

अपकृष्टजाति (apakṛṣṭa-jāti) *f.* lower caste यथा हि योन्यपकर्ष उत्कृष्टजातिं वारयति तथा बीजोत्कर्षोऽप्यपकृष्टजातिं किं नैव वारयेत् BālamBha. i.281.18 (on 1.91)

अपकृष्टजातीय (apakṛṣṭa-jātiya) *adj.* [f. -ā] belonging to lower caste अशौचम् ... आचार्यपुत्रे चासमानापकृष्टजातीये दिनमात्रं रात्रिमात्रम् HārLa. 80.19; अपकृष्टजातीयास्वल्पपूर्वांशु भार्यारूपपकृष्टजातीयेषु च कृतकपुत्रेषु च सद्यःशौचम् HārLa.81.12; अपकृष्टजातीयेषु कृतकादिपुत्रेषु भार्याषु अपकृष्टजातीयासु पुरुषान्तरसंगृहीतासु मृतासु दिनमेकमशौचम् DipKa. 78.18 (on 3.25); (used as noun) (person) belonging to lower caste अपकृष्टजातीयगमने महापातकित्वे-नाशौचाभावात् HārLa. 79.8; तुल्यापकृष्टजातीयवधे उत्तमसाहसमत्यन्तापकृष्टजातीयवधे मध्यमसाहसमिति धनदण्डकल्पनम् DaṇḍaVi. 73.15.

अपकृष्टजातीयस्त्री (apakṛṣṭajātiya-strī) *f.* woman belonging to lower caste असवर्णापकृष्टजातीयस्त्रीषु जाताः - यदा कृतविभागा भवन्ति तदा सपिण्डा भवन्त्येव HārLa. 100.1.

अपकृष्टतर (apakṛṣṭa-tara) *adj.* more inferior शंखलिखितौ हस्त्यश्च गोवृषायेनेषु राजपुत्रापहारदण्डः। ... उपयोगभूयस्त्वम् ...। यस्यापकृष्टतरं तदपहारं मध्यमसाहसिकदण्डः DaṇḍaVi.130.21.

अपकृष्टता (apakṛṣṭa-tā) *f.* the state of being inferior, inferiority यत्किं च भूतं प्रणमेदन्यः। ... स्वापेक्षयापकृष्टताया भेदव्याप्यायाः पुनः पुनर्विभावेना-द्वैतोपास्तिविरोधापत्तेः SetuBa. 278.13.

अपकृष्टत्व (apakṛṣṭa-tva) *n.* 1 the state of being drawn or carried away यद्यत्राविद्यमानार्थो मन्त्रः स्तोतुं प्रयुज्यते। तस्यार्थेनापकृष्टत्वात्प्राप्तबाधः प्रसज्यते TantrVā. 395.5 (on ii.1.14); 2 the state of being inferior, inferiority अस्याः शीलचाराभ्यां बहुजनप्रतिभान्तदनुष्ठानरूपत्वेनान्योऽन्यसंवादप्राप्तदाढ्याभ्यां किंचिदप-कृष्टत्वम् ManvaVi. 101.17 (on 2.6); सातिशयत्वेऽपि नित्यत्वं चेत्तरादपकृष्टत्व इव ... श्रुत्यादिबलायुक्तम् Nyāyāmr. 646A.9; अधमत्वमपकृष्टत्वं तद्य ... कर्मणा वा भवति CitraMī. 2.15; अयोपमादोषाश्चिन्त्यन्ते - न्यूनत्वम् ... तत्रोप-मेयादुपमानस्यापकृष्टत्वं न्यूनत्वम् CitraMī. 30.20; ब्रह्मसत्तातोऽपकृष्टत्वेन

प्रपञ्चसत्ताप्रतीत्यापि प्रपञ्चो मित्या GuruCandr. ii.327.11; प्रकृते मनुष्यगन्धर्वैः यत्सजातीयं तदीयधर्मवत्त्वं तदपेक्षया अपकृष्टत्वशून्यत्वस्वरूपं तद्वृत्तिधर्मवत्त्वम् LaCandr. 896.36; वैदिको धर्मो मुख्य उत्कृष्टत्वात्। स्मार्तोऽनुकल्पः अपकृष्टत्वात् VirāMi.(Paribhāṣā.) 29.10; अपकृष्टसंयन्त्रिगुणाग्रहणस्य साहजिकत्वेन वैचित्र्या-नाधायकत्वादनलंकारतैवेत्यपकृष्टत्वेन तृतीयविधा तु न संभवति RasGaṇ. 693.14; केवलमपरां पूजामपेक्ष्य मध्यमपूजैव सर्वदा कर्तुमुचितेति ध्वनितम्। अद्वैत-पानगन्धविधुरायास्तदभ्याससहितपूजातोऽत्यन्तमपकृष्टत्वात् SetuBa. 316.28; 3 the state of being (a person) of lower caste (ब्राह्मणत्वं न हर्तव्यं क्षत्रियेण कदाचन) क्षत्रियेण ब्राह्मणस्य धनं ततोऽपकृष्टत्वात् हर्तव्यम् ManvaMu. 453.18 (on 11.18); अधमत्वमपकृष्टत्वं तद्य ... जात्या ... वा भवति CitraMī. 2.15; (जात्युत्कर्षो युगे ज्ञेयः पञ्चमे सप्तमेऽपि वा। व्यत्यये कर्मणां साम्यं पूर्ववद्वाधरोतरम्) अधरत्वमपकृष्टत्वमुत्तरत्वमुत्कृष्टत्वं ज्ञेयम् VirāMi. 173.2 (on 1.96); त्रैविर्णिकानाम् ... प्रतिलोमजानां चापकृष्टत्वात् क्षत्रियुत्रः कर्तुं शक्यः VirāMi. (Samskāra.) 216.13; 4 smallness or minuteness, cf. अपकृष्टत्वाभाव B.

अपकृष्टत्वकथनार्थम् (apakṛṣṭatvakathanārtham) *adv.* for the sake of expressing inferiority (श्रुतिस्मृत्युदितं धर्ममनुतिष्ठन् हि मानवः। इह कीर्तिमवाप्नोति प्रेत्य चानुत्तमसुखम्) अत्र च शीलादीनामनुक्तिरपकृष्टत्वकथनार्थम् ManvaVi. 104.3 (on 2.9)

अपकृष्टत्वमात्र (apakṛṣṭatva-mātra) *n.* mere inferiority प्राणा वै सत्यम् ... राजराजः देवदेवः ... इत्यादी राजत्वदेवत्वादीनामिव प्राणदिसत्यत्वस्य ज्ञानावाधत्वे सत्येवापकृष्टत्वमात्रेण तदुपपत्तेः Nyāyāmr. 292A.12.

अपकृष्टत्वलाभ (apakṛṣṭatva-lābha) *m.* obtainment of inferiority सर्वतोऽत्रापकृष्टत्वलाभेन वक्ष्यमाणस्मृतिकदम्बविरोधापत्तेः BālamBha. ii.181.11 (on 2.132)

अपकृष्टत्वाभाव (apakṛṣṭatvābhāva) *m.* A absence of inferiority सायुज्यादिमुक्तावुत्कृष्टत्वव्यपदेशोऽपकृष्टत्वाभावमात्रेण AdvaiSi. 894.11; B absence of smallness or minuteness गगनादिपरिमाणस्य कुतोऽप्यपकृष्टत्वाभावात् Siddhā-Mu. 12.3 (on 25)

अपकृष्टदेवता (apakṛṣṭa-devatā) *f.* inferior, i.e. minor deity (अनेन सदृशं स्तोत्रं न भूतं न भविष्यति) तेषां ललितातोऽपकृष्टदेवताप्रीतिकरत्वेन सर्वोत्कृष्टदेवताप्रीतिकरमिदमेवेत्यर्थः LalitāSaBh. 200.20 (on 235)

अपकृष्टदेश (apakṛṣṭa-deśa) *adj.* who has moved away to the distant country समीपवासेन विलोभितास्ते ज्ञास्यन्ति नास्मानपकृष्टदेशान् MahāBhā. iii.173.9.

अपकृष्टदेश (apakṛṣṭa-deśa) *m.* inferior or worst region भूयाद्यपकृष्टदेशं गर्भवासाद्यवस्थाम् ... निमित्तीकृत्येश्वरेण क्रियते NyāySu. (Ja.) 510A.11 (on iii.2.10); अपकृष्टदेशादिकमिव देहाद्युपाधयो निमित्ततामापत्स्यन्ते NyāySu. (Ja.) 510B.3. (on iii.2.10)

अपकृष्टदोष (apakṛṣṭa-doṣa) *adj.* whose disorders are removed, i.e. cleansed or washed away रोगान्चित्तमुपस्निग्धमपकृष्टदोषम् ... आश्वास्य SuśruS. iv.7.30; AṣṭāSaṁh. ii.80.18 (4.13)

अपकृष्टद्रव्य (apakṛṣṭa-dravya) *n.* A smaller substance (in size) न च परमाणोरपकृष्टद्रव्याभावाद्वाधितविषयत्वम् NyāySu. (Ja.) 342A.8 (on ii.2.6); B inferior object (in quality) समैः समभूत्यदातुभिः सहोत्कृष्टापकृष्टद्रव्यदानेन यो विषयं व्यवहरति ... स दण्डं प्राप्नुयात् ManvaMu. 416.9 (on 9.287); शक्त्यपेक्षायोक्त्यापकृष्टद्रव्यापहारिविषयसमीकरणं समाधेयम् ManvaMu. 484.16 (on 11.168)

अपकृष्टनक्रा (apakṛṣṭa-nakrā) *adj.* (f.) from which crocodiles are removed स तीरभूमौ विहितोपकार्यमानादिभिस्तामपकृष्टनक्राम्। विवाहितुं श्रीमहिमानुरूपं प्रचक्रमे RaghuVa. 16.55 (Mallī. अपनीतग्राहम्)

अपकृष्टनिग्रह (apakṛṣṭa-nigraha) *m.* punishment of contemptible, or wicked निग्रहः अनुग्रहोद्देश्यः ... उत्कृष्टानुग्रहार्थमपकृष्टनिग्रहः ŚivārkaMaDī. i.344.18 (on i.2.9)

अपकृष्टनिरूपित (apakṛṣṭa-nirūpita) *adj.* described or conditioned by inferior thing तिरस्कारश्च व्याख्यानादपकृष्टनिरूपितोपमेयस्याभावस्त्व उपमेयेऽत्र गृह्यते न त्वपकृष्टसादृश्यरूपः LaSābdeSe. i.496.5.

अपकृष्टपद (apakṛṣṭa-pada) *n.* lower rank or position मधुविद्यायाम् ... उत्कृष्टे पदे स्थिता इन्द्रादयः तेषां तस्यामधिकारो न स्यात्। उत्कृष्टपदे

स्थितानामपकृष्टपदप्राप्तिपूर्वकमुक्त्यर्थित्वासंभवात् ŚivārkaMaDī. i.469.20 (on i.3.32)

अपकृष्टपरिमाण (apakṛṣṭa-parimāṇa) *n.* small measure or size परमाणुपरिमाणतोऽपकृष्टपरिमाणसद्भावे प्रमाणोपन्यासस्य ... प्रयोजनाभावात् Nyāy-Su. (Ja.) 344A.6 (on ii.2.6); परमाणुतोऽप्यपकृष्टपरिमाणाश्रयस्य द्रव्यस्याभावात् NyāySu. (Ja.) 347B.11 (on ii.2.6); त्र्यणुकावयकारणे यद्यपकृष्टपरिमाणमप्युपगम्येत तदा तस्य ... सावयवत्वं प्रसज्येत ŚivārkaMaDī. ii.76.29 (on ii.2.14)

अपकृष्टपरिमाण (apakṛṣṭa-parimāṇa) *adj.* (used as noun) A (worldly object) of small measure यद्यपकृष्टपरिमाणं ततस्ततोऽप्यपकृष्टपरिमाणः NyāySu. (Ja.) 345B.10 (on ii.2.6); B (Supreme Reality) of smaller measure NyāySu. (Ja.) 345B.10 (on ii.2.6)

अपकृष्टपरिमाणवत् (apakṛṣṭaparimāṇa-va (n)t) *adj.* having small measure or size परमाणुः कुतश्चिदुत्कृष्टेन परिमाणेन युक्तः। स्वपरिमाणोपेक्षयापकृष्टपरिमाणवानिति वा NyāySu. (Ja.) 342A.7 (on ii.2.6); 343B.3 (on ii.2.6); मूर्तत्वमपकृष्टपरिमाणवत्त्वम्, तच्च तेषामेव, गणनादिपरिमाणस्य कुतोऽप्यपकृष्टत्वाभावात् SiddhāMu. 12.2.

अपकृष्टपुरुष (apakṛṣṭa-puruṣa) *m.* man of low caste ब्राह्मणादिवर्णस्त्रियो लोभादुत्कृष्टापकृष्टपुरुषव्यभिचारिणीहत्वा ब्राह्मणादिक्रमेण चर्मपुटधनुस्त्रागमेपाशुद्धयं दद्यात् ManvaMu. 478.15 (on ii.138)

अपकृष्टप्रतनुचैतन्य (apakṛṣṭapratanu-caitanya) *adj.* having inferior, i.e. undeveloped and slight intelligence अपकृष्टप्रतनुचैतन्यानां पृथिव्यादिजीवानां वधेऽपि स्वल्पपुण्यव्ययेनापरिमितसुकृतसंप्राप्तिः SyādvāMañ. 11 (57)

अपकृष्टप्रसूति (apakṛṣṭa-prasūti) *adj.* (f.) of low birth असमाला ... शारङ्गी ...। एताश्चान्याश्च लेकेऽस्मिन्नपकृष्टप्रसूतयः। उत्कर्षं योषितः प्राप्ताः स्वैःस्वैर्भर्तृगुणैः ManuSm. 9.24.

अपकृष्टफल (apakṛṣṭa-phala) *adj.* which has low effect, i.e. insignificant दानम् ...। 'निष्फलम्' अपकृष्टफलम् CaturCin. i.15.15; अपकृष्टफलशास्त्रपरित्यागेन उत्कृष्टशास्त्रपरिग्रहवचनं लिङ्गवशाज्ज्ञेयम् PāñcRāRa. 34.8.

अपकृष्टबीज (apakṛṣṭa-bīja) *n.* semen of the low caste द्वितीयास्तु (प्रति-लोमजाः) योऽनुत्कर्षेऽपि अपकृष्टबीजजत्वाद्ब्रह्मणः BālamBha. i.284.11 (on 1.94); i.284.23 (on 1.94)

अपकृष्टब्राह्मण (apakṛṣṭa-brāhmaṇa) *m.* inferior Brahmin 'सत्येन त्रासयेद्भिप्रम्' इत्यपकृष्टब्राह्मणविषयं न ब्राह्मणमात्रविषयम् BālamBha. ii.86.2 (on 2.73)

अपकृष्टभाव (apakṛṣṭa-bhāva) *m.* inferior or non-excellent nature सैव संसर्गस्योत्कृष्टापकृष्टभावरूपत्वे सारः RasGaṇ. 626.2.

अपकृष्टभूत (apakṛṣṭa-bhūta) *m.* inferior creature or being वा मूर्त्युत्कृष्टापकृष्टभूतानिदेवरूपतया परिणतानि सर्वदा कर्मसु प्रेरयन्ति ManvaMu. 506.5 (on 12.15)

अपकृष्टमद (apakṛṣṭa-mada) *m.* worst intoxication गुरुकण्ठध्वनिर्नष्टस्मृतिर्जर्जरभाषणम्। एवमादिविकाराः स्युरपकृष्टमदे मुहुः BhāvPra. (Śā.) 17.12(1)

अपकृष्टमहत्त्व (apakṛṣṭa-mahattva) *n.* smallest dimension अपकृष्टमहत्त्वं प्रत्यनेकद्रव्यत्वस्य प्रयोजकत्वात् SiddhāMu. 16.18; त्र्यणुकमहत्त्वस्यापकृष्टमहत्त्वरूपतया जन्यत्वेन कारणोपेक्षायाम् ... त्र्यणुकस्य सप्तवाचिकारणमवश्यमाभ्युपगन्तव्यम् ŚivārkaMaDī. ii.76.25 (on ii.2.14)

अपकृष्टमहत्त्वादि (apakṛṣṭamahattvādi) *adj.* smallest dimension etc. आलोकेन्द्रियसन्निकृष्टचाक्षुषद्रव्यानुपलम्भत्वात्। पवनानुपलम्भवदित्यादिकं त्वपकृष्टमहत्त्वादिवैवाप्यसिद्धम् NyāySu. (Ja.) 342A.1 (on ii.2.6)

अपकृष्टमात्र (apakṛṣṭa-mātra) *n.* inferior (person) only स्यावरादिव्यसदिव ज्ञानादि तिर्यगादिषु सत्तत्रैवात्यन्तापकृष्टं मनुष्येष्वपकृष्टमात्रम् VedāntKa. 109.23 (on i.1.4)

अपकृष्टरयत्वं (apakṛṣṭaraya-tva) *n.* the state of having lessened or decreased speed रयप्रकर्षेत्यध्ययनविशेषणे निमित्तं चेतसां वर्णनीयादध्यादपकृष्टरयत्वं नोपात्तम् CitraMī. 97.5.

अपकृष्टवत् (apakṛṣṭa-va(n)t) *adj.* 1 who has taken away or kidnapped याज्ञसेनीमयो यत्र सिन्धुराजोऽपकृष्टवान् MahāBhā. v.49.19; 2A who has

drawn or dragged away अहम् ...। पलायमानश्च गजे तं दूरमपकृष्टवान् KathāSāSg. vi.1.174; 2B who has pulled out or raised (water) उदायस्तपादमिति कृपादुदकम् अपकृष्टवानित्यर्थः PadMañ. on KāśīVr. on i.2.15 (288.16)

अपकृष्टवध (apakṛṣṭa-vadha) *m.* murder of a person of low caste ब्राह्मणवधे ...। शुद्रस्य चेतलापरिचितं सामर्थ्यमिदं न ह्युत्कृष्टवर्णानामपकृष्टवध एतत्संभवति BālaKrī. ii.98.17 (on 3.243)

अपकृष्टवर्ण (apakṛṣṭa-varṇa) *adj.* [f. -ā] (used as noun) A (person) of low caste वर्णसंकरा इति अपकृष्टवर्णेनोत्कृष्टवर्णस्त्रीषु जाताः HārLa. 12.3; अपकृष्टवर्णेषु उत्कृष्टवर्णं प्रति मिथ्यातीव्रक्रोधे जिह्मच्छेदः पञ्चज्ञं वा दण्डः DaṇḍaVi. 202.13; B (woman) of low caste उत्कृष्टवर्णात्पकृष्टवर्णयां जाताऽनुलोमजः ViraMi. 160.3 (on 1.90)

अपकृष्टवर्णसंबन्ध (apakṛṣṭavarṇa-sambandha) *m.* marital relation with a person of low caste (सहस्री सहशेनोवा) सहशेन सवर्णेनोद्वेति प्रकृष्टापकृष्टवर्णसंबन्धनिरासाय ViraMi. (Vyavahāra.) 519.25.

अपकृष्टविषय (apakṛṣṭa-viṣaya) *adj.* 1 referring to inferior (type of jewel) यद्य (उत्तम) ... विष्णुः - रत्नापहायुत्तमसाहसः। तन् ... अमुद्योत्कृष्टरत्नविषयत्वेऽपि न विरोधः। शङ्खलिखितोत्तरपकृष्टविषयत्वात् DaṇḍaVi. 145.13; 2 referring to smaller (dimension or quantity) सर्वद्रव्यप्रमाणं तु ज्ञात्वा ... दिव्यं प्रयोजयेत्। ... अल्पपरिमाणमपकृष्टविषयम् ViraMi. 539.19 (on 2.99)

अपकृष्टवृत्ति (apakṛṣṭa-vṛtti) *f.* means of subsistence of a person of low caste य उपजीवति तज्जातीयत्वं तस्य भवति, एतच्चोत्कृष्टेनापकृष्टवृत्तपुजीवने ViraMi. i.172.27 (on 1.96)

अपकृष्टवैश्यसत्रियक्रम (apakṛṣṭa-vaiśyakṣatriyakrama) *m.* [Inst.] in the order of lower caste, i.e. Vaiśya, and Kṣatriya यथायोगं यथायुक्त्या अपकृष्टवैश्यसत्रियक्रमेणेत्यर्थः HārLa. 119.13.

अपकृष्टशास्त्र (apakṛṣṭa-śāstra) *n.* inferior science अपकृष्टशास्त्रपरित्यागेन उत्कृष्टशास्त्रपरिग्रहवचनम् ... स्वयंव्यक्तं स्यादे स्यापनीयम् PāñcRāRa. 35.1; उत्कृष्टशास्त्रनिष्ठानामप्यपकृष्टशास्त्रवर्मणु लोकानुग्रहार्थं प्रवृत्तः संहितान्तरादि, सिद्धत्वस्य प्रागेव दर्शितत्वात् PāñcRāRa. 37.1; विच्छिन्नपारंपर्यप्रत्यभिज्ञानेषु स्थानेषु किंकरत्वात्तुम्भां प्रति पूर्वमपकृष्टशास्त्रप्रवृत्तावपि ... उत्कृष्टशास्त्रपरिग्रहवित्यभिज्ञेयत्वे PāñcRāRa. 41.9.

अपकृष्टशास्त्रादि (apakṛṣṭaśāstrādi) *adj.* inferior science etc. एतदपि ... अपकृष्टस्थानेऽपकृष्टाधिकारिणामपकृष्टशास्त्रादियोगत्वं च स्यापयति PāñcRāRa. 35.17.

अपकृष्टशिरोरुह (apakṛṣṭa-śīroruha) *m.* removed, i.e. cut off hair रतोक्षितंशिरोरुहं नैरपकृष्टशिरोरुहः। व्यहृजत मही कीर्णा शतशः MahāBhā. ix. 22.52.

अपकृष्टशीर्ष (apakṛṣṭa-śīrṣa) *adj.* whose head has been removed, i.e. cut off तस्यापकृष्टशीर्षं तच्छरीरं पतितं रथात् MahāBhā. ix. 16.64.

अपकृष्टशूद्रपर (apakṛṣṭaśūdra-para) *adj.* referring to the Śūdra of inferior qualities (शूद्रः ...। न शिखां नोपवीतम् (धारयेत्)) न त्रिस्त्रिमिति एतदपकृष्टशूद्रपरम्। सच्छूद्रे तु तदप्यनुजानाति वसिष्ठः BālamBha. i.378.5 (on 1.121)

अपकृष्टशोकशङ्कु (apakṛṣṭa-śokaśaṅku) *adj.* whose dart of grief is drawn out तच्छोकशङ्कुस्य स राजलोकं राजा, स च पूर्वमोक्षितोऽप्यसौ निमग्नश्चिरं चतुरविधिवोधबलदपकृष्टशोकशङ्कुशङ्के PrabaCin. 53.16.

अपकृष्टसंहिता (apakṛṣṭa-sambhitā) *f.* inferior collection (of Tāntric texts) न खल्वेतावता कालेन ... अपकृष्टसंहितां परित्यज्योत्कृष्टसंहितां कथित्परिजग्राह PāñcRāRa. 30.6; व्यवस्थितस्यानवपयमेवमपकृष्टसंहितात्यागेनोत्कृष्टसंहितापरिग्रहवचनम् PāñcRāRa. 31.13.

अपकृष्टसत्त्व (apakṛṣṭa-sattva) *n.* inferior being कोपं कथं नाम गुणप्रकृष्टः कुमारं कुप्यादपकृष्टसत्त्वे Rāmā. iv. App.1.17 (68); महत्सैवत्री ... परमात्मानमुत्कृष्टापकृष्टसत्त्वेषु व्यवस्थितामश्रित्य तिष्ठतः ManvaMu. 505.29 (on 12.14)

अपकृष्टसंबन्धिगुण (apakṛṣṭasambandhi-guṇa) *m.* quality belonging to the inferior thing अपकृष्टसंबन्धिगुणाग्रहणस्य साहचर्यकत्वेन वैदित्यानाद्यत्यक्त्वादनलंकारतैव RasGaṇ. 693.13.

अपकृष्टसादृश्यरूप (apakṛṣṭasādṛśya-rūpa) *adj.* of the form of resemblance with what is inferior तिरस्कारश्च व्याख्यानादपकृष्टनिरूपितोपमेयत्व-स्याभाववत् उपमेयेऽत्र गृह्यते न त्वपकृष्टसादृश्यरूपः LaŚabdeSe. i.496.5.
अपकृष्टसिद्धान्त (apakṛṣṭa-siddhānta) *m.* inferior conclusion (as laid down in Tāntric texts) उत्कृष्टसिद्धान्तस्थितस्य स्वस्थानेऽपकृष्टसिद्धान्तप्रसंगाभावात् PāñcRāRa. 14.4.

अपकृष्टसुखत्व (apakṛṣṭasukha-iva) *n.* the state of being inferior happiness or pleasure अपकृष्टसुखायच्छिन्नं प्रति मनस्त्वेन हेतुतायाः ... आवश्यकत्वात् LaCandr. 893.32.

अपकृष्टसृष्टि (apakṛṣṭa-sṛṣṭi) *f.* creation of inferior beings or things देवतिर्यङ्मुखायावरात्मनोत्कृष्टमध्यमापकृष्टसृष्ट्या पक्षपातः प्रसज्येत BrahmSūBh. (Rā.) 463.3 (on ii.1.34)

अपकृष्टस्कन्धवार (apakṛṣṭa-skandhāvāra) *m.* distant camp (of a distant king) अपकृष्टस्कन्धवारदुच्छित्तध्वजधन्वारक्षा वा मानुषेणाग्निना परदुर्ग-मादीपयेत् ArthŚā. iii.202.3 (13.4)

अपकृष्टस्त्री (apakṛṣṭa-stṛī) *f.* woman of low caste उत्कृष्टवर्णेन तु अपकृष्टस्त्रीषु जाता न वृथासंकरजाताः HārLa. 202.16.

अपकृष्टस्थान (apakṛṣṭa-sthāna) *n.* 1 worst place एतदपि ... अपकृष्टस्थानेऽपकृष्टाधिकारिणामपकृष्टशास्त्रादियोगत्वं च स्थापयति PāñcRāRa. 35.16; 2 lower position or rank कर्मकरजनस्य चोत्कृष्टमध्यमापकृष्टस्थानयोग्या-नुल्लेपे प्रत्यहं कर्मानुल्लेपे वृत्तिं कुर्यात् ManvaMu. 269.18 (on 7.125)

अपकृष्टस्नेह (apakṛṣṭa-sneha) *adj.* devoid of viscosity अपकृष्टस्नेहं हि जलं वह्निं नाशयति SiddhāMu. 80.7 (on 157)

अपकृष्टा (apa-kṛṣṭā) *f.* type of introductory verse of a song, refrain अङ्गिता चापकृष्टा च षट्प्रकारा ध्रुवाः स्मृताः NāṭyaŚā. 32.329 (AbhinaBhā. सापेक्षभावरूपं संबिद्विक्तसमुच्चरं रसमाश्रयत्यङ्गिता तद्विपरीतापकृष्टेति); अत्र गीतिविधिः ... अधिका चापकृष्टा च प्रावेशिक्यावसानिकी। अन्तरा चेति पञ्चैता ध्रुवा नाटकसंश्रिताः BhāvPra. (Śā.) 198.2 (7)

अपकृष्टाग्निदृष्टि (apakṛṣṭāgni-drṣṭi) *f.* consideration or meditation (on the Supreme Self) as inferior fire उत्कृष्टे परमात्मन्यपकृष्टाग्निदृष्ट्योगाच्च न परमिन्ननिदृष्टिः। अनी परमात्मदृष्टिपरत्वं तु परमात्मत्वसमर्पणपरसूत्रतात्पर्य-विरुद्धम् ŚrūtaPra. iB.344.15 (on i.2.27)

अपकृष्टाधिकारिन् (apakṛṣṭādhikārin) *m.* inferior competent or eligible person एतदपि ... अपकृष्टस्थानेऽपकृष्टाधिकारिणामपकृष्टशास्त्रादियोगत्वं च स्थापयति PāñcRāRa. 35.17.

अपकृष्टानुष्ठान (apakṛṣṭānuṣṭhāna) *n.* performance of lower (duty) स्त्रीभिः भर्तृवचः कार्यमेव धर्मः परः स्त्रियाः। इति। परः उत्कृष्ट इत्यर्थः। एवञ्चोत्कृष्टानुरोधेनापकृष्टानुष्ठानमित्यर्थात् प्रतिपादितम् SmṛtiCan. iv.590.16.

अपकृष्टापराधकरण (apakṛṣṭāparādha-karaṇa) *n.* act of committing lower offence स्वकीयधर्मविरोधादपकृष्टापराधकरणे सत्यपिचारादि न दोषाय ManvaMu. 455.20 (on 11.31)

अपकृष्टाम्बरा (apakṛṣṭāmbarā) *adj.* (f.) whose garment is removed, i.e. nude अपसरसं तत्र घृतावीम् ...। अपकृष्टाम्बरां हृष्टा तामृषिश्चक्रे ततः MahāBhā. i.154.3.

अपकृष्टार्थ (apakṛṣṭārtha) *m.* [Loc.] in the sense of 'dragged or drawn away' अवयानि ... पान्ताः। अप स्यादपकृष्टार्थे ViśvaPra. 188.36.

अपकृष्टार्थ (apakṛṣṭārtha) *adj.* having the sense of 'dragged or drawn away' पार्थश्लोकः। अप स्यादपकृष्टार्थः DharK. 2919.

अपकृष्टाश्रय (apakṛṣṭāśraya) *adj.* dependent on what is inferior उत्कृष्टो यदपेक्ष्येयस्तत्तावद्वाच्यते बलात्। जहाति पश्चादुत्कर्षमपकृष्टाश्रयो हि सः TaiUBhāVā. 149.2 (2)

अपकृष्टि (apa-kṛṣṭi) *f.* inferiority नादित्यस्तदोत्कर्षो नापकृष्टिस्तथात्मनि TaiUBhāVā. 149.8 (2); 2 separation, cf. अपकृष्टिक्रिया.

अपकृष्टिक्रिया (apakṛṣṭi-kriyā) *f.* act of separation (पूर्वं नामेः कायस्य) पूर्वं कायस्येत्पत्रापि निर्धारणं स्यात्। अस्त्यत्रावयवस्यापकृष्टिक्रिया निर्धारणहेतुः Prasā. i.508.21.

अपकृष्टोत्कृष्टजाति (apakṛṣṭotkṛṣṭa-jāti) *f.* persons of lower and higher castes करणादपकृष्टोत्कृष्टजात्योरपकर्षोत्कर्षावाह 'जात्युत्कर्षेत्यादि' DīpKa.

13.20 (on 1.96)

अपकृष्टोत्कृष्टजीव (apakṛṣṭotkṛṣṭa-jīva) *m.* inferior and superior individual souls or beings आनन्दमयस्यापकृष्टोत्कृष्टजीवेषु पुरुषादित्यपदोपलक्षितेषु स्थितिकथनात् TattvPrakā. 20A.5 (on i.1.17)

अपकृष्टोत्कृष्टसकलजीव (apakṛṣṭotkṛṣṭa-sakalajīva) *m.* all inferior and superior individual souls or beings स एक इति पुरुषादित्यपदोपलक्षित-पकृष्टोत्कृष्टसकलजीवानां नियम्यतया ... उपदेशात् NyāySu. (Ja.) 139A.8 (on i.1.6)

अपकृष्टोत्तरासङ्ग (apakṛṣṭottarāsaṅga) *adj.* who has given up or abandoned the upper garment अपकृष्टोत्तरासङ्गः कृशो धमनिसंततः। आसीः कृष्ण सरस्वत्यां सत्त्वे द्वादशवर्षिके MahāBhā. iii.13.13.

अपकृष्टोत्थित (apakṛṣṭotthita) *adj.* produced from inferior (metal) विभ्यानि ...। उत्कृष्टलोहजातानि अपकृष्टोत्थितानि वा। तादृशानि भवन्त्येव PāraS. 15.927.

अपकृष्टोदयसौख्य (apakṛṣṭodaya-saukhya) *adj.* having inferior prosperity जातः ... मेपर्श ... अपकृष्टोदयसौख्यः कुधर्मसंवर्धिताश्च Sārā.47.6.

अपकृष्ण (apa-kṛṣṇa) *m.* inferior black bird, i.e. crow (काकः ... अपकृष्टः) अपकृष्टः 'अपकृष्णः' comm. on TrikaŚe. ii.5.20.

अपकृष्य (apakṛṣ-ya) *ger.* 1A having separated, having divided B having set aside, i.e. having abandoned or withdrawn 2Ai having dropped 2Aii having drawn or transferred (words) back to earlier context, having anticipated B having drawn or transferred (performance) back to earlier time 3A having removed B having removed or washed off 4A having taken away or snatched or stolen B having taken away, i.e. lured or enticed C having taken away 5A having driven away or off B having driven out 6 having drawn back, having retracted or stretched back 7A having drawn or dragged away B having dragged or drawn out C having drawn below 8 A having restrained or curbed B having withdrawn 9 having resorted to, i.e. having endured 10 having flattened (note) 1A having separated, having divided अभिपवविपर्यासो वाभिमुष्टादश्शूनपकृष्य निग्राभ्याधानुपूर्वयोगात् KātyŚS. ix.5.11 (comm. पृच्छ कृत्वा); गीतमः ... कृशानामवलानां गोयुधधिराकृत्य अपकृष्य चतुःशता चत्वारि शतानि गवाम् उवाच ChāndōUBh. 222.11 (on iv.4.5); (ब्रह्मसन्निविदश्चूना यर्णास्त्वाद्यास्त्रयो द्विजाः) तुशब्दोऽपकृष्यावधारणार्थो व्याख्येयः BālaKrī. i.30.13 (on 1.10); (गन्धरसलपस्यशब्दाः पृथिव्यादिगुणास्तदर्थः) तदर्थं इत्यत एवापकृष्य वा प्रक्रमाम्बा अर्था इति लक्ष्यपदं दर्शयितव्यम् NyāyMañ. ii.55.23; 1B having set aside, i.e. having abandoned or withdrawn दमयन्ती तय सुता भर्तारमनुशोचति। अपकृष्य च लज्जां मां स्वयमुक्तवी MahāBhā. iii.67.5; सोऽपकृष्य ततो धर्मः स्थापितो भेदयानिह। येन दण्डादिवचस्य जायते हि विशेषणम् TattvSārā. 1077; यदा हि श्रमणः ... विशिष्टकालसेवशवशवश-शक्तिर्न प्रतिपत्तुं क्षमते तदापकृष्य संयमं प्रतिपद्यमानस्तद्विरहसाधनमात्रमुपधिमा-तिष्ठते TattvPradī. (A.) 299.5 (on 3.22); 2Ai having dropped पशुनेहीत्यपकृष्य दधिघर्माय दध्याहर दक्षिणा उपावर्तयति प्रेषोपचयः KātyŚS. x.1.19 (comm. प्रेषात्पशुनेहीत्येतत्पदद्वयम् ... निष्काश्य); भद्रो न इति ककुभस्ताभ्यो बृहत्पन्तर-श्रुतेर्मन्त्रक्रमेण। उद्धृतान्यपकृष्येच्छन् KātyŚS. xvii.12.12 (comm. इच्छया अपकृष्य तन्मये अपठित्वैव); 2Aii having drawn or transferred (words) back to earlier context, having anticipated तस्मात्प्रमादादुत्कृष्टस्य ग्रन्थस्यापकृष्य व्याख्यानं कर्तव्यम् TantrVā. 842.9 (on iii.3.14); उपरितनन्तु स्मृतिविपरीतार्थप्रतिपादकत्वेन विरुद्धतामा-शङ्क्यापकृष्य व्याख्येयमित्याह Tātpaṭ. (U.) 23.27 (on 1.105); उकारं च वक्ष्यमाण-मधस्तादपकृष्य ... पृच्छति TaiUBh. 255.8 (on 2.6); विप्राणामेवेति पितरः ...। तस्मादपकृष्य एवकारोऽनिष्ठात्तानेव सौम्यानेव निर्दिशेदित्येवं संबन्धनीयः ManuBh. i.292.28 (on 3.189); CaturCin. iii. (1). 57.7; स्मृतिप्रसिद्धानामाश्रमाणां सोमोपासन-विधिप्रकरणे वितायमाने ततोऽपकृष्य ... प्रणवेन ब्रह्मोपासनस्य स्तुत्यर्थं परामर्शमुवाचमात्रं क्रियते VedāntKau. 362.16 (on iii.4.18); कुरुकत अनडुह इत्येती शब्दौ एतत्स्थानादपकृष्य लोहितादिषु कुञ्चित् स्थाने पठितव्यौ Prasā. i.339.21; न चैवं शमीशमिनी इत्यादी नुमप्रसङ्गः झल्लग्रहणमपकृष्य झलन्तानामेव तद्विधानात् SiddhāKau. 512A.1 (on iii.2.141); समीपार्थकमन्तपदमपकृष्य अनितेः समीपे यो रेफस्तस्मात्प्रत्ययं जत्वम् LaŚabdeSe. ii.573.11; i.124.5; तत्तुतान्तानामुक्त्या हृष्टक्रमत्वेनैव तेषां मध्ये तस्याः प्रवेशस्य दुष्करत्वात्तत्पर्यन्तमपकृष्य पृथगनुक्तापि सती सा आपाततः ... गोत्रजा इति पाठात् BālamBha. ii.211.27 (on 2.135-

136); 2B having drawn or transferred (performance) back to earlier time
 उक्तं कर्म यथाकाले यदि कर्तुं न शक्यते। अकाले वापि तत्कृत्यदुष्पञ्च
 बापकृष्य च LaghvāśvaSm. I.138; सायंहोमे कृते यदि गृहगतिरासन्नभरणो भवति
 तदा तस्मिन्नेव काले प्रकान्तापरिसमापनदोषपरिहारार्थमपकृष्यैव प्रातर्होमः कर्तव्यः
 HārLa. 133.13; एकादशिनी ...। सा च प्रकृतितोऽपकृष्य जितरात्रचरमे
 निविशते SāṅkarKāBh. 54.9 (on i.4.55); मातुरेकादशाहे नवमिश्राण्यपकृष्य दत्त्वा
 द्वादशाहे सपिण्डीकरणश्राद्धं कार्यम् SmṛtiCan. iv.163.21; यस्मिन् दिने वृद्धिरापद्यते
 ततः प्रागेवापकृष्य सपिण्डीकरणं कृत्वा CaturCin. iii (1).297.2; iii (1).104.20;
 अद्धमध्ये गयाश्राद्धकरणे वृद्ध्यापत्ताविषयं मासिकान्यपकृष्य कृत्वा गयाश्राद्धं
 कुर्यादिति केचित् TristhaSe. 347.29; स्वस्थानादपकृष्य पूर्वमनुष्ठानावगतैः
 MīmāKau. i.228.15 (on i.4.9); सपिण्डीत्यस्यापकृष्य षोडशाश्राद्धानि कृतेत्यादिः
 BālamBha. i.596.4 (on 1.255); 3A having removed अग्निहोत्रहवर्ण्यं पवित्रा-
 न्तर्हितायामप आनीयोदधश्च स्पर्शमपकृष्यान्तर्वेदि धारयन्त्यस्य वर्त्मनुपनिनी-
 यतस्यः स्थेति स्पष्टपदे सादयति HārSS. i.6.111 (154.16); (तेनैवात्तरीयान्तेनाथुणं
 प्रमाज्जाकर्षति) तस्मादेनमपकृष्य तावदपनयामि KundaMā. 4.18 (2); मूर्तिद्वयं
 समाश्रित्य भूभारमपहृत्य (v.l. अपकृष्य) यः। मुपलेन हलाग्रेण तं रामं सततं
 भजे BrNārāP. 2.38; 3B having removed or washed off उत्थानकालेऽपकृष्य
 पापम्। ... आदित्यमीक्षन्ते SāṅkhāGS. vi.4.11; 4A having taken away or
 snatched or stolen द्रोणोऽब्रवीत् ... द्वपदः ... नरेधरः। तस्यापकृष्य तद्वान्यं
 मम शीघ्रं प्रदीयताम् MahāBhā. i.154.21; सा गत्वा बाहुके व्यग्रे तन्मांसमपकृष्य
 च ...। दमयन्त्यै ततः प्रादात् MahāBhā. iii.73.21; 4B having taken away,
 i.e. lured or enticed अपकृष्याश्रमपदाम्गुल्लेणे राघवम्। शून्ये येनापनीतासि
 Rāmā. v.32.30; 4C having taken away अपकृष्य वाहनं मेघमग्रचरणग्राहम् ...
 प्लवययामासुरसुरभटाः NīlaVi. 21.19; 5A having driven away or off शरैः समन्ततः
 सर्वं खाण्डवं चापि पाण्डवः। छादयामास तद्वर्षमपकृष्य ततो वनात् MahāBhā.
 i.218.2; तां द्वादपकृष्य समाहितः। रुरोध वीरको देवीम् MatsyaP. 157.20;
 5B having driven out बिल्वछायागतो नित्यमयुतं प्रजपेच्छुचिः। तत्फलं जुहुयात्
 साज्यमप्योत्तरसहस्रकम्। अलक्ष्मीमपकृष्याय मासेन धनवान् भवेत् ŚānSiPa.
 i.28.125; 6 having drawn back, having retracted or stretched back ततो
 ग्रेणिर्धनुष्यौ व्यपक्रम्य (v.l. अपकृष्य) नरर्वभम्। पुनरग्राहन्त्यार्थम् MahāBhā.
 iv.54.7 (but Apte - bend on a bow); आ कर्णमुलमपकृष्य घनुः सवाणं मय्येव
 किं प्रहरसि स्मर वद्धकोपः Subhāṣi. 1293; 7A having drawn or dragged away
 मत्तराजकुलस्त्रियः। उत्तरामपकृष्येनामार्ततराः स्वयम्। विराटं निहतं हृष्टा
 क्रोशन्ति MahāBhā. xi.20.28; अपकृष्य वाहनं मेघमग्रचरणग्राहम् ... पलाय-
 यामासुरसुरभटाः NīlaVi. 21.19; 7B having dragged or drawn out संसृक्तं हि
 नाम तद्वदति यत्तत् एवापकृष्याभ्यवहिते, न च यावत् उलूखलदेवाप-
 कृष्याभ्यवहितेऽवश्यं रन्धनादीनि प्रतीक्ष्याणि MahāBhā. ii.307.9-10 (on iv.3.25);
 प्रभूतानपि विनाशाय कश्चिद्विषयस्तिलान्नप्रच्छति (v.l. तथा मत्स्यमपि बडिशेनापकृष्य
 छित्त्वा चर्मापनवनशेषाङ्गपरिरक्षणार्थमसौ तस्यारम्भः) PañcT. 2.22 (14) (203.4);
 Tantrākhyā. 59.27; अपकृष्य पुद्गलगुणान् गुहादिलादवदाततां नयसि दूरमिच्छया
 HarVi. 6.127; क्षणमत्र च नाथ रीक्ष्यतामिममग्निं विशती वराङ्गना। अपकृष्य
 सुताननोदरात् पतिलोकस्यूहा पयोधरम् RāmC. 33.19; 7C having drawn below
 वामदक्षिणरेखान्तरे अधोऽपकृष्य द्वितीयशक्तिपश्चिमकोणात्पश्चिमस्यां दिशि मेलयेत्
 SetuBa. 29.3; 8A having restrained or curbed तत्कर्तुमर्हति भवानपकृष्य रोषं
 यत्तत् युधिष्ठिरमुखाः प्रणयाद्भवन्ति DūtaVā. 23; अर्जुनः ...। इन्द्रियाण्यपकृष्यादी
 मनसा संस्थितोऽभवत् ŚivaP. iii.38.31 (343A.5); 8B having withdrawn
 निविध्यासनं नाम अनादिदुर्वासनया विषयेष्वापकृष्यमाणस्य चित्तस्य विषयेभ्योऽप-
 कृष्यात्मविषयकस्यैवानुकूलो मानसव्यापारः VedāntPari. 347.5; 9 having resorted
 to, i.e. having endured विनियोगस्यापि मनसो विकृतिपरम्। पिपाय धैर्यद्वाराणि
 संतोषमपकृष्य च। अवगन्तुं हि मां तत्र न कश्चिदतिपण्डितः MatsyaP.
 154.224; 10 having flattened (note) (आकारश्चास्य नाम्नोऽन्ते वाच्यः पूर्वासरः
 प्लुतः) पूर्वं नामगतमक्षरं संक्षिप्य यस्य स पूर्वासरस्तेन नागन्तुरपकृष्य चाकारादिः
 स्वरः प्लुतः कार्यः ManvaMu. 60.7 (on 2.125)

अपकृष्यमाण (apakṛṣya-māṇa) *adj.* [f-ā] 1 being removed or taken
 out off 2A being dragged or drawn away B being dragged or drawn out
 C being dragged away, i.e. being inefficient D being drawn out, i.e. being
 lessened 3A being transferred back to earlier time (performance) B (word or
 meaning) being transferred to earlier context 4A being decreased or reduced
 B being diminished 5 being successively inferior 1 being removed or taken

अपकृ

out off अपकृष्यमाणे वसने विल्लाप सुदुःखिता MahāBhā. ii.547* (1); 2A
 being dragged or drawn away चकृष्यतुर्मानं तस्य सर्वमुपायानि च। ...
 नरनारायणौ बलात्। अपकृष्यमाणः कौन्तेयो नदन्त्येव महारथः MahāBhā.
 vii.171.14 2B being dragged or drawn out स ततः पश्यति बुद्धयाग्रं-
 श्चापकृष्यमाणान्वयोद्योधाधीयमानान् MahāBhā. i.137.21 (on i.1.56); स ततः
 पश्यति बुद्ध्यासिं चापकृष्यमाणं भवति चाधीयमानम् MahāBhā. i.137.25 (on
 i.1.56) अपि च पाकानन्तरं कदुकादपकृष्यमाणाः पिठरादयः केचित्स्फुटिताः
 NyāyMāñ. ii.11.25; 2C being dragged away, i.e. being inefficient न हि
 वक्षुः प्रकृष्यमाणं रसं गृह्णाति नापकृष्यमाणं स्वविषयात्प्रच्यवते NyāyVār. 513.5
 (on iv.2.14); 2D being drawn out, i.e. being lessened पितेव पुत्रतया
 प्रतिक्षणमपकृष्यमाणेन रिक्तकृतः कोशेन UdaySukā. 56.15; 3A being transferred
 back to earlier time (ritual performance) तथापकृष्यमाणोऽपकृषति ŚābaBh.
 1302.16 (on v.1.24); पूर्यस्य छेदनादयः पठ्यमाना वदनेनापकृष्यमाणाः
 संमिकानपकृषन्ति TūpT. 61.3 (on v.1.27); अनुपस्थितायां वृद्धौ यः प्रेतश्राद्धान्य-
 पकृषदित्यर्थः। ... अपकृष्यमाणस्य च कालविकल्पमाह गोभिलः CaturCin.
 iii(2).536.22; कामाय तु शुक्रादिग्रहणेव्यपकृष्यमाणेषु न ग्रहणमात्रस्य प्रतिकर्षः
 अपि तु सादनस्यापि BhāṇDī. iv.32.9 (on x.5.21); अभिषेकोऽप-
 कृष्यमाणोऽन्यस्तक्रमोऽपि विदेवनादीन्प्राचः पदार्थानपकृषति MayūMāli. 306.30
 (on iii.6.7); 3B (word or meaning) being transferred to earlier context
 हलीत्यपकृष्यमाणं वाक्यपदेन पुनर्विधानार्थम् LaSābdeSe. i.318.21; 4A being
 decreased or reduced अविद्या चापकृष्यमाणा विद्या चोत्कृष्यमाणा BrĀrAUBh.
 566.4 (on iv.3.20); कार्यमन्तदविद्यायाः प्रोद्भूतायाः प्रदर्शितम्। अयापकृष्यमाणायाः
 कार्यतः कार्यमुच्यते BrĀrAUBhVā. iv.3.1270; 4B being diminished यथा हि
 महत्त्वं प्रकृष्यमाणं परमकाष्ठं प्राप्नोति। ... यथा चाणुत्वमपकृष्य(?) व्यभाणं
 परमाणुकाष्ठं प्राप्नोति Kirāṇā. 212.16; 5 being successively inferior, cf.
 अपकृष्यमाणगुण.

अपकृष्यमाणकुलपालिका (apakṛṣyamāṇa-kulapālīkā) *f.* virtuous
 woman being dragged out अपकृष्यमाणकुलपालिकाजानाहन्मानमुखवाद्यानादमदुरम्
 अनुप्रविश्य नगरम् NīlaVi. 30.1.

अपकृष्यमाणगुण (apakṛṣyamāṇa-guṇa) *adj.* having qualities which
 are successively inferior (ब्राह्मणद्विषु विवाहेषु चतुर्वैवाणपूर्वशः) अनुपूर्वशः
 तत्तद्विवाहा पकृष्यमाणगुणगुणाः ManvaVi. 304.22 (on 3.39)

अपकृष्यमाणतरु (apakṛṣyamāṇa-taru) *m.* tree which is being dragged
 down or bent प्रावृद्धदक्षितशैवलीनीरय(?)कृष्यमाणतरोरिव प्रेयतरस्य परेण हि
 न स्युरिमाः प्रवृत्तिनिवृत्तयः NayaMāñ. II.iii.16.31.

अपकृष्यमाणरूपप्रतीति (apakṛṣyamāṇarūpa-pratīti) *f.* knowledge of
 form (of activity) which is being reduced न च कृदन्तेष्वपि अत्यन्तं भावना
 नास्ति किंविदपकृष्यमाणरूपप्रतीतिः TantrVā. 346.24 (on ii.1.1)

अपकृष्यमाणविशेष (apakṛṣyamāṇa-viśeṣa) *adj.* having particularity
 which is being reduced or diminished गगनपरिमाणान्तराव्यापकृष्यमाणविशेषं
 परिमाणं परमाणी परमापकर्षवत् PramāMī. 17.10 (on i.1.21)

अपकृष्यमाणविशेषत्व (apakṛṣyamāṇaviśeṣa-tva) *n.* the state of
 having particularity which is being reduced or lessened ज्ञानं क्वचिदात्मनि
 परमापकर्षवत् अपकृष्यमाणविशेषत्वात् परिमाणवत् PramāMī. 17.8 (on i.
 1.21)

अपकृष्यमाणावस्था (apakṛṣyamāṇāvasthā) *f.* state or condition of
 being drawn or transferred back to an earlier time वेदरपकृष्यविधानादपकृष्य-
 माणावस्थायां वेदेर्हविर्भित्तासनादिपदार्थैरुक्तपक्रमतया तदपकर्षसंभवादिति व्यवस्था-
 पितम् MayūMāli. 306.28 (on iii.6.7)

अपकृ (apa-kṛ-) *VI.P.* [P. i.3.21; but takes ātmanepada when the
 augment *su-* is placed before *ka* in the sense of the scrapping of earth by
 four-footed animals or birds, P. vi.1.142; CāndraVyā. i.4.60; KāśiVr. on
 i.3.21; vi.1.142; MugdhaBo. 23.6 (135.18); PrakrīKau. ii.402.4; KośaKaTa.
 2.1441] 1A to spout out, to spurt, to scatter (चतुष्पाच्छकुनिषु) चतुष्पाच्छकुनिविनि
 किम्? अपकिरति देवदत्तो हृष्टः JaineVyā. 300.4 (on iv.3.115); KāśiVr.
 on vi.1.142; सु? किम्? अपकिरति CāndraVyā. on i.4.60; किरतेर्ह्येवोक्ति-
 कुलपकरणेति वक्तव्यम्। ... हर्षादिविति किम्? अपकिरति कुमुदम् Kāśi.
 Vr. on vi.1.142; SiddhāKau. 455B.22 (on vi.1.142); अपकिरति था ओदन-
 पिण्डमाशितः KāśiVr. on vi.1.142; ग्नोऽपकिरत्यम् MugdhaBo. 23.6 (135.20);

PrakriKau. ii. 402.6: 1B to throw down अन्यत्र मल्लोऽपकिरति मल्लम् Mugdha-Bo. 23.6 (135.19); PrakriKau. ii. 402.6: 2A to scrape earth with (feet) (in order to make a resort) कुलायो निवासः - कुलायकरणे - अपस्किरते था आश्रयार्थी JaineVyā. 28.7 (on i.2.33); 300.4 (on iv.3.115); KāśiVr. on vi.1.142; PrakriKau. ii. 402.5: अपस्किरते था निवासार्थी CāndraVr. on i.4.60; 2B to gore with joy हर्षे अपस्किरते वृषभो हृष्टः JaineVyā. 28.6 (on i.2.33); 300.3 (on iv.3.115); CāndraVr. on i.4.60; KāśiVr. on i.3.21; DhātūPra. 6.135 (114.12); PrakriKau. ii. 402.5: SiddhāKau. 455B. 21 (on vi.1.142); मुक्तशापो गजः पृथ्वीं मुदा यदपचकरे। गजतीर्थमिति ख्यातं तदभूव महत्तरः ŚivLī. 4.37; 2C to scrape earth with the feet (in search of food) जीविकायाम् अपस्किरते कुक्कुटो भक्षार्थी JaineVyā. 28.6 (on i.2.33); 300.3 (on iv.3.115); CāndraVr. on i.4.60; KāśiVr. on i.3.21; MugdhaBo. 23.6 (135.19); PrakriKau. ii. 402.5: 2D to strape in general अपस्किरन्ते श्वकविकिरोक्षाणः क्षेत्रपालाद्युत्तंशंकराणाम्। ... यत्रास्तु तत्राप्यहता तवाज्ञा DvyāśraKā. 10.74 (comm. विशिष्यन्तीति सामान्यार्थः। था आश्रयार्थी सन् विलिख्य भस्म विशिष्यति); 3 to injure, to pound सुरद्विपः ...। स मत्तः संचरन्पृथ्वीं चरणैरपचकरे। लघुकरिष्यन्ति तां दिगजानुजिघृक्षया ŚivLī. 4.23.

अपक्व (apa-kṛt-) x.u. to mention wrongly, to abuse, cf. अपकीर्तित [Viśva.]

अपकोपानि (apa-kopāgni) *adj.* whose fire of anger is gone away मीरभोखारनामापि बुद्धिमान्प्रथितो भुवि। नितरामपकोपाने राज्ञः साधिव्यमादधे RājTa. (Śrī.) 2.38.

अपकोपित (apa-kopita) *adj.* whose anger is gone away निष्ठिते महापथे तत्पुत्रा (व ? न) पृथ्व्याभिदशभिर्वत्सरैरेकमुद्धृत्यार्थाकाप्योवापकोपितेन मनस्विना चागव्येन मीर्यचन्द्रगुप्तः प्रतिष्ठापितः Avantika. 183.18.

अपकोश (apa-kośa) *adj.* which is (drawn) out of sheath सोऽपि ...। अपकोशमिति कृत्वा प्रजहार कपिध्वजम् PāṇḍaC. 5.350; खड्गमपकोशं कृत्वा ... जगाम BhojPra. 5.24.

अपकोष (apa-koṣa) *adj.* something without cover or sheath, अप्ते.

अपकौतुक (apa-kautuka) *adj.* having no desire, free from desire अधिकारविलिखितपरमस्थिरसङ्गदपकौतुक्स्त्रिवर्गे ... विनियुक्तोऽस्मि Yādavā. 15.7 (comm. अनभिलाषः)

अपकौपीन (apakaupīna) *adj.* 1 removed from a well अपकौपीनशाली-नैरास्त्रीनैरिवायुजैः। स्थितं संकुच्य चक्रिध शैर्षच्छेदिकमानिभिः DvyāśraKā. 17.109 (comm. कूपप्रवेशनमर्हति कौपीनः); 2 whose sin is removed, DvyāśraKā. 17.109 (comm. कौपीनशब्दः पापकर्मणि); 3 whose pudenda or privities are not concealed, DvyāśraKā. 17.109 (comm. ... कौपीनशब्दः ... गोपीनीयपापपुष्ट्ये अपगतं कौपीनम् ... तेऽपकौपीना नग्नाः); 4 whose clothes are removed DvyāśraKā. 17.109 (comm. कौपीनशब्दः ... चीवरखण्डे वर्तते। अपगतं कौपीनं चीवरखण्डं येषां तेऽपकौपीनाः)

अपकौशली (apa-kauśālī) *f.* news, information, अप्ते.

अपक्त (a-pakta) *adj.* the expression *apakta* (uncooked) (धुङ् व्यञ्जन-मन्तःस्थानुनासिकम्) अपक्त KātanVr. ii.1.13.

अपक्ति (a-pakti) *f.* 1 indigestion अनिरेय शरीरे ... शुभाशुभानि करोति तद्यथा। पक्तिमपक्तिम् CaraS. i.12.12; जाड्यग्लानिप्रमापकितं प्रारोगाद्य वातजाः AṣṭāSaṁ. i.59.5 (1.9); श्लेष्मणः ...। बंधोपलेपस्तैमित्यशोकापकत्यतिनिद्रताः AṣṭāHr. i.12.53; आरुस्यापक्तिनिष्ठीवमलसंगारुचिक्रमाः। लिङ्गं मलानां सामानां AṣṭāHr. i.13.24 (comm. आहारस्यापाकः); SiddhYo. 81.5; नाभेरधस्तादुदरं मूत्रमापूर्येत्तदा। कुर्यात् ... अपक्ति मलसङ्घातम् AṣṭāHr. iii.9.28; आरोपमाधान-मपक्यशक्तिरासन्नगुल्मस्य वदन्ति चिह्नम् RasRaSa. 18.43; 2 immaturity, MW. 3 unripeness, अप्ते.

अपक्तिनाशन (apakti-nāśana) *adj.* which destroys, i.e. cures indigestion यथायोगमिमे योज्याः कषया दोषपाघनाः। ज्वरारोचकतृणास्यवैरस्यापक्तिनाशनाः AṣṭāHr. iv.1.47.

अपक्तिमफलाशिन (apaktimaphalāśin) *adj.* who eats fruit which is not ripened in a natural way संकुचिमसंयानावनुवित्रम् (v.l. वपवित्रम्) फलाशिनौ। ... पर्यभूतां तथापि मापू Bhaṭṭi. 4.37 (comm. अकृष्टपच्यफलाशिनवित्यर्थः)

अपक्तिशक्ति (a-paktiśakti) *f.* absence of digestive power, reduced digestive power आटोप आधानमपक्तिशक्तिरासन्नगुल्मस्य वदन्ति चिह्नम् RugVi.

28.4 (comm. मन्दानित्वादाहारस्यापाकः ... मन्दानित्ता)

अपक्तिशूल (apakti-śūla) *m., n.* acute pain caused by indigestion आरोपमाधानमपक्तिशूलमासन्नगुल्मस्य वदन्ति चिह्नम् BhāvPra. (Bhā.) 8(32).6.

अपक्त्वा (a-paktvā) *ger.* not having cooked शुघातस्ते पशून् हत्वा प्रायानारण्यकांस्तथा। पक्त्वापक्त्वापि वा केचित्तेषां मांसान्यमुञ्जत SkandP. ii (9).9.10.

अपक्रम (apa-kram-) I.P. [in Parasmaipada the short *a* is substituted by the long *ā* in *kram*-before *śit* affix, P.vii.3.76; *Ātmanepada* is optionally employed when not preceded by preposition, P.i.3.43] 1Ai to go away, to step away, to move away (*caus.*) to cause to go away ii to move back iii to step forth, to step out (*caus.*) to cause to step forth, to cause to step out iv to transfer back to earlier time B to depart from, to desert from Ci to flee away, to run away (*pass.*) to be fled, away, to be run away ii to escape from Di to go out, to pass away (used in *caus.* sense) to cause to pass away ii to pass by (as time) E to retreat, to withdraw, to retire from (*pass.*) to be retreated, to be withdrawn F to go into, to enter G to walk, to move 2 to decline, to reduce 3 to come from, to issue from, to originate from 4 to reject, to refuse 5 to forfeit, to lose 6 to remove, to destroy 7A to transgress, to deviate from B to behave in wrong way 8 to renounce, to give up 9 to be in a reverse order or sequence 10 to be engaged in 11 to let on 1Ai to go away, to step away, to move away अपेहि मनसस्सुतेऽपं क्राम पुरधर RV. x.164.1 (Sāy. दूरदेशं गच्छेत्त्यर्थः); AV. xx.96.24; AV. (P.) xix.38.4; सोऽसुराननु युजोऽपक्रामत् TaiS. III.iii.7.1; यथा वस्यस उप-निधायोपक्रामति TaiS. VI.v.1.10.3; अपु वै तृतीयसवने युजः क्रामति TaiS. vi.7.3; तां यथा धेनवोऽदुग्धा अपक्रामन्त्येवंमत्सादाशिषोऽदुग्धा अपक्रामन्ति MaiS. i.4.5 (i.53.6-7); KāthS. 32.3 (iii.21.6-7), तं ह स्म धै व्याघ्रां उपघ्रावं तृष्णी-मेवापक्रामन्ति MaiS. ii.1.3 (ii.4.6); तैऽध्वतोऽयंमभूदित्यपक्रामन् MaiS. iii.6.10 (iii.74.15); iv.8.6 (iv.114.12); उपोपैवेनं पशवो यन्ति नापक्रामन्ति KāthS. 7.7 (i.69.3); य एवं विद्वानुपसद उपैति न पुनरपक्रामेद्यतरो वै संयत्तयोः पुनरपक्रामति परा स जयति KāthS. 25.1 (ii.103.3); KapiKaS. 38.4 (208.12); सोमम् ... वरुणोऽगृह्णादप पशवोऽपक्रामन् KāthS. 27.4 (ii.142.18); KapiKaS. 42.4 (251.3); प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मादपाक्रामन् KāthS. 29.9 (ii.178.20); 37.1 (iii.84.13); TaiBr. I.vi.4.1; II.ii.2.1; श्वोऽग्निमाधास्यन्यात्स तां रात्रीं व्रतं चरेत्। ... सर्वे वै पुरुषोऽग्निमान्। अग्निरस्मादपक्रामेत् KapiKaS. 7.7 (78.8); देवाधुरा वा एषु लोकेषु संयत्ता आसुस्तेभ्योऽग्निरपक्रामत् KauṣBr. 1.2 (2.5); गार्हपत्यं वा अन्वाहिताग्नेः पशवो उप तिष्ठन्ते। स यदुद्वायति। तदनु पशवोऽपं क्रामन्ति TaiBr. I.iv.4.8; स युगैव तिष्ठन्त्रयाज्येभ्य आश्रयवेत्। तुत एष नापक्रामेत् ŚatBr. I.v.3.6; तुस्मादु हानिन्धुस्य वृत्तो नापक्रामेत् ŚatBr. III.v.1.17; III.vi.1.3; तुस्मात्पशवोऽपक्रामन्मित्रश्च सन्नमित्रोऽभूदिति ŚatBr. IV.i.4.8; पुनर्मा यन्तु देवता या मदपचक्रमुः MantrBr. ii.5.10; तदु होवाच वाजसनेयोऽश्वधनेभ्यो ह्येभ्यो गौरपक्रामति JaimiBr. 1.59; कर्ण उवाच भीष्मं नाहं योत्ये युध्यमाने त्वयीति। हित्वा सेनामपचक्राम चैव MahāBhā. i.1.122; i.73.3; i.166.18; तस्य मार्गादपाक्रामन्सर्वभूतानि गच्छतः MahāBhā. iii.38.27; कृष्णा तस्मादपाक्रामदेशात् MahāBhā. iii.251.19; सुमन्त्रः ... हृष्टा दीनं च पार्थिवम्। प्रगृहीताऽङ्गिः किञ्चित्सादेशादपाक्रामत् Rāmā. ii.12.19; ii.81.20; वालिमार्गादपाक्रामन्वर्तन्ना हि गच्छतः Rāmā. vii.34.26; vii.82.1 अपक्रामतु भवती BālaC. 2.6 (11); सा ... काष्ठसंयुद्धनशब्देन कालं निवेद्यापक्रामति स्म JātaMā. 110.24 (19.7(16)) वरत्रिणः सुता ह्येते ...। श्रुत्वेन्मस्य तु तदाक्यं तस्मादेशादपाक्रामन् BrahmapadP. ii.1.81; श्रुत्यादिष्वर्थेषु क्रमेर्धातोरात्मनेपदं भवति। ... एतेष्विति किम्। - अपक्रामति KāśiVr. on i.3.38; PadMañ. on KāśiVr. on P. i.3.38; इत्युक्त्वा तं नृपसुतं सा संगतसखीजना। अपक्रामत SkandP. iii (3).7.131; वालित्वा रथान्धान्, कुञ्जरांश्च महौजसः। अपक्रामत तद्वयम् TriṣaSaPuC. i.5.524; सेनानीरपचक्राम पीत्वेवायम् पिपासितः TriṣaSaPuC. ii.2.265; कथमपक्रामत्येव HāsyCū. 135.16; लघुतरचरणप्रचारवृत्त्या द्रुतमपचक्रमतुः पुरात्तदीयात् PrabhāC. 67.23; क्रन्दत्यपक्रामति च विधीदति च निन्दति। ... बीभत्सः (मानसः) BhāvPra. (Śā.) 67.7 (3); सपत्नीसहितो राज्ये कृत्वा सन्धिं न विधत्सेत्। अपक्रामेत्ततः क्षिप्रं कृतकार्यो विचक्षणः SūkūRa. 108.5; (*caus.*) to cause to go away अग्निर्वा एतस्य पशुनपक्रमयति PañcBr. xii.4.25 (Sāy. अपगमयति); 1Ai to move back सविता ... अन्नवीन्मुख्योऽहमस्मि न प्रत्यङ्मपक्राम्यामि

KāthS. 28.7 (ii.161.15); 1Aiii to step forth, to step out, (देवानाम्) तेषाम्बं यश आर्च्यत्तदादायापाक्रामत् PañcBr. vii.5.6; अप वा एतस्मादत्राघं क्रामति वा आम्पायी PañcBr. xvi.13.3; विष्णुः ...। सु तिष्ठन्नुमादायापक्रामत् SatBr. XIV.i.1.7; ब्रह्मचारी भिक्षाय ग्रामं प्रविशेत्तर्माचक्षणाः। एयोऽपक्रामेत्संवेदनादायस्य GautDS. iii.4.5 (comm. अपयायात्); धैतपर्वतस्त्वेष्यो गृह्येस्तास्तपक्रामन् MahāBhā. xi.9.11; यदि पृष्टतः संयुक्तो वा रथिक आगच्छेत्तदा तदमनोपरोधिः पथाग्रदेशात् पदातिरपक्रामेत् ManuBh. i.147.19 (on 2.138); आर्यस्य त्रैवर्णिकस्य सम्यग्दर्शनपथो मार्गादपक्रामेत् Aparā. 1054.10 (on 3.243) आर्यस्य विप्रादेर्दर्शनपथो मार्गापक्रामेत् BālamBha. iii.131.33 (on 3.249); (caus.) to cause to step forth, to cause to step out रुद्रोऽग्निः। अग्निर्वा एतस्य पशूनपक्रामयति PañcBr. xii.4.25; JaimiBr. 3.5; 1Aiv to transfer back to earlier time, cf. अपक्रामत् 1B; 1B to depart from, to desert from अप तत्तमो अक्रमात्। अप त्वन्त्युत् निर्क्रतिपु AV. viii.1.21; AV. (P.) xxvi.2.11; तामादादायस्य ब्रह्मण्युत् जिन्तो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य। अप क्रामति सुनतां दीर्घं पुण्यां लक्ष्मीं AV. xii.5.6; AV. (P.) xvi.140.6; AV. xii.5.11; AV. (P.) xvi.141.5; अपास्मत् सर्वमामयदप क्षेपियमक्रमात् AV. (P.) iii.2.6; प्राणपानौ खलु वा एतस्य प्रजायाः अपक्रामत्ः TaiS. II.i.1.3; अप वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः संग्राममुपप्रायति TaiS. II.ii.1.2; KapiKaS. 31.10 (157.19); ते देवाः पराजिग्याना असुराणां वैश्यमुपायुन्ते तेभ्य इन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत् TaiS. II.iii.7.1; MaiS. ii.34.14 (ii.3.7); छन्दाश्चि देवेभ्योऽपक्रामन् वौऽप्रागग्निं हव्यं वक्ष्यामः TaiS. II.vi.3.2; V.i.1.1; KapiKaS. 29.7 (134.18); TaiĀ. v.2.1 (593.4); यदं दीक्षितोऽमेधं पश्यत्य-पास्मादीक्षा क्रामति TaiS. III.i.1.2; BaudhŚS. ii.153.9; TaiS. III.i.5.2; III.iii.7.2; अप वै सोमैर्नैजानाहवतांथ युज्यंथ क्रामन्ति TaiS. III.v.4.3; KāthS. 29.4 (ii.173.2); KapiKaS. 465.5 (272.6); युजो देवेभ्योऽपक्रामत् TaiS. V.iv.1.2; V.iv.9.1; KāthS. 32.6 (iii.24.17); SatBr. I.i.4.1; I.v.2.6; II.lix.3.28; SatBr. (K.) II.i.3.8; II.iv.4.3; IV.iv.1.11; वाग्वै देवेभ्योऽपक्रामत् TaiS. VI.i.4.1; VI. iv.11.2; MaiS. iv.6.4 (iv.84.15); PañcBr. vi.5.10; vi.7.5; JaimiBr. 1.77; तस्मात्प्रशवोऽपक्रामन् TaiS. VI.iv.8.1; पुरा खलु वावैवं मित्रोऽदेवपु मत् कूरं चक्रुः पशवः क्रमिष्यन्ति TaiS. VI.iv.8.2; देवानां वा अन्तं जुगुप्सामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत् TaiS. VII.v.8.1; अंधम् ... वौऽविद्वान्तिगुह्योत्थमस्येन्द्रियं-स्यापक्रामति MaiS. i.9.4 (i.133.17); KāthS. 9.12 (i.113.13); विज्ञो वीर्यम-पाक्रामत्तदधत्तं प्रविशत् MaiS. ii.2.1 (ii.14.13); iv.4.2 (iv.52.6); KāthS. 11.6 (i.152.5) वृष्टिर्वै देवेभ्योऽपक्रामत् MaiS. ii.4.8 (ii.45.6); iii.3.1 (ii.32.14); KāthS. 30.4 (ii.185.14); KapiKaS. 46.7 (281.23); अर्धैर्वा सृष्टस्य मां अपक्रामत् MaiS. iii.1.9 (ii.12.8); अहोरात्रं मियुनं संभभवतां तयोस्तैर्जोऽपक्रामत् MaiS. iii.6.6 (iii.67.11); KāthS. 23.3 (ii.76.19); क्रसाम्यै वां एध्यस्तदपक्रामताम् MaiS. iii.10.6 (iii.137.13); KapiKaS. 45.2 (268.18); तस्मात्सुतस्य सर्वग्यन्यानि श्रोत्राप्यपक्रामन्ति MaiS. iv.5.6 (iv.72.10); अग्निर्वै मनुयुर्देवेभ्योऽपक्रामत् KāthS. 8.2 (i.85.5); KapiKaS. 6.7 (66.17); KāthS. 25.6 (ii.110.20); KapiKaS. 39.4 (216.18); अहुतादो वा एतस्य पुरा देवा अथैतदुदात्त उपावर्तते तेऽस्योर्जापक्रामन्ति KāthS. 8.13 (i.96.15); KapiKaS. 8.1 (80.2); प्रजापतिः पशूनसृजत तेऽस्माद-पाक्रामन् KāthS. 10.11 (i.137.23); SatBr. (K.) V.i.4.4; JaimiBr. 1.148; 1.172; 2.112; 3.153; 3.230; यस्माद्वांगपक्रामेद्वाग्वै संरस्वती संरस्वत्येतेऽस्मादपक्रामति KāthS. 12.13 (i.175.11); 27.1 (ii.137.9); KapiKaS. 42.1 (246.3); युथा वा अनङ्गान्याधो विमुक्तोऽपक्रामति KāthS. 29.4 (ii.173.1); KapiKaS. 45.5 (272.6); वेदिर्वै देवेभ्योऽपक्रामत्। तां वेदेनान्विन्दन् KapiKaS. 47.11 (295.18); दीक्षा वै देवेभ्योऽपक्रामत् AitBr. 19.4 (515); अपक्रामन्ती विष्टुतिस्तया यजमानस्य वै पशवोऽपक्रामन्ति PañcBr. ii.13.2 (Sāy. यजमानात्रिर्गच्छन्ति); सोमपीथो वा एतस्मादपक्रामति PañcBr. ix.5.6; एभ्यो लोकेभ्यो रसोऽपक्रामत् PañcBr. xi.5.10 (Sāy. अपागमत्); युक्त्वाधो वा अङ्गिरसः ... तस्मान्मन्त्रोऽपक्रामत् PañcBr. xi.8.8; एभ्यो वै लोकेभ्यो वृष्टिरपक्रामत् PañcBr. xi.8.11; xiii.5.13; वरुणस्य वै सुपुत्राणस्य भर्गोऽपक्रामत् PañcBr. xviii.9.1; देवासुरा वा एषु लोकेषु संयता वै आपुस्तेभ्योऽग्निरपक्रामत् KauśiBr. 1.2 (2.5); अथैभ्यो वामं वस्त्रापक्रामत् TaiBr. I.i.2.3; वाचो वर्ष्मं देवेभ्योऽपक्रामत् TaiBr. I.ii.6.2; II.iii.4.1; अप वा एतस्मात्तेजं इन्द्रियं पशवश्चैः क्रामन्ति। योऽधमेधेन वर्जते TaiBr. III.ix.4.6; III.ix.6.1; III.ix.7.1; III.ix.14.1; SatBr. XII.vii.2.1; XIII.i.5.1; तस्यालब्धस्य सा वागुपचक्राम SatBr. I.i.4.15; I.ii.3.6; SatBr. (K.) II.i.3.17; प्रजापतिः ...। तस्य भीतस्य स्त्रो महिमापचक्राम SatBr. II.ii.4.4; SatBr. (K.) II.ii.4.3; चक्षुः पुनः श्रोत्रम् ... सर्वं ह वाऽपते स्वपतोऽपक्रामति SatBr. III.ii.2.23; युदिमे

मुत्रापक्रामेयुः SatBr. IV.iii.3.11; युत्र वाऽइन्द्रो वृत्रमुहंसुदस्य भीतस्येन्द्रियं वीर्यमुपचक्राम SatBr. V.ii.3.8; SatBr. (K.) VII.i.1.7; ते होतुः। हन्तु येषु वनस्पतिभूयो रस उदुम्बरे तं दधाम ते वधपक्रामेयुर्वीतयामा अपक्रामेयुः SatBr. VI.vi.3.3; SatBr. (K.) V.iii.4.9; देवेभ्यो ह वाऽअमृतमुपचक्राम SatBr. IX.v.1.1; प्रजापतिः ... तपोऽतथ्यत तस्य श्रान्तस्य तपस्य सत्पुत्रात्मनो देवता अपक्रामन् SatBr. XIII.i.7.1; XIII.ii.6.7; देवाः पुरुषमेवाग्रे पशुमालेभिरे तस्यालब्धस्य मेघोऽपचक्राम SatBr. (K.) II.i.2.20; एतस्माद् वै विश्वे देवा अपक्रामन्ति यस्याहवनीयमनुद्धृतमभ्यस्तमेति JaimiBr. 1.62; 1.63; गौतमश्च मनोऽपक्रामत् JaimiBr. 1.149; यद्येनमनुद्धृतमभ्यस्तमेति ... वाक्तेऽपक्रामिथ्यतीत्येनं ब्रूयात् JaimiBr. 1.255; 1.268; 1.277; तद्यस्माद्वाग्विज्ञोऽपक्रामेयुः JaimiBr. 2.148; 2.152; (शक्यः) ताः प्रजापती संवत्सरमुपित्वापक्रामन्। सोऽब्रवीत् कथापक्रामिथ्येति JaimiBr. 3.104; 3.105; 3.109; 3.117; येषु न यजिष्यथानो यज्ञाशसोऽपक्रामिथ्याम इति JaimiBr. 3.187; तस्माद् ह वृतेन नापक्राम्यं यज्ञाद् यज्ञतो नैदपक्रामाणीति JaimiBr. 3.187; तस्य सिम्बिषाणस्य तेजोऽपक्रामत् TaiĀ. v.1.3 (591.1); गृध्रवो देवेभ्योऽपक्रामत्। तां देवाः प्रवृष्यैर्गैवानुव्यवन् TaiĀ. v.11.3 (639.13); अथैनमुपतिष्ठते ... मा ते तेजोऽपक्रामत् BaudhŚS. i.25.1; ĀpaŚS. ii.18.9; BhārŚS. ii.17.10; तस्यालब्धस्य मेघासुधापक्रामताम् VādhuŚS. iv. 19A.12; अप वास्यालब्धस्य मेघासुधापक्रामिथ्यं VādhuŚS. iv. 19A.14; अपचक्राम देवेभ्यः सीचीकोऽग्निरिति श्रुतिः BrDe. 7.62; नस्मात्पुण्या कीर्तिपक्रामति AVPār. I (18).1; आयासाच्छीरपक्रामासिन्नासीत्तदापिनी MahāBhā. xii.91.21; नित्यमल्पभोगं श्रेयः, महाभोगमनित्यमुपकारभयादपक्रामति, उपकृत्य वा प्रत्यादातुमीहते ArthŚa. ii.294.1 (7.9) (comm. मित्रत्वात् प्रच्यवेत); (अथ यदानिमारुतौ) तावेव यदा शरीराज्ज(द)पक्रामतः, तदा तद्वति ... प्रेतो मृत इति BhelaŚ. 90.5 (4.6); सर्वत्र हि वागादिशब्देन देवताः परिगृह्यन्ते, न तु करणान्येवापक्रामन्ति प्राज्ञात् BrĀraUBh. 383.13 (on iii.2.13); पञ्चममिन्द्रियमस्यापक्रामत् Prasā. i.916.10; 1Ci to flee away, to run away (कृत्ये) अपं क्रामु नानंद तौ विन्द्वर्गवर्गदीर्घाव AV. x.1.14; AV. (P.) xvi.36.4; दुर्गात्मस्वर्गात् तदुवाप रक्षास्यक्रमीत् AV. (P.) ii.27.4; मा प्रहि माप क्रामशशृणां वेद आ खिदा इन्द्रसप्तलहा ... त समानधृक् AV. (P.) iii.36.1; जाया इदो अपसरसो गन्धर्वा पतयो यूयम्। अप क्रामत पुरुषादमर्त्यं मर्त्यं वा सचध्वम् AV. (P.) xiii.4.12; ते देवा विजुयमुपयन्तोऽग्नी वामं वसु सच्यदधत् ... तदग्निर्वैक्रामत् तेनापाक्रामत् TaiS. I.v.1.1; इन्द्रो वा एतस्य इन्द्रियेणापक्रामति वर्णं एनं वरुणप्राज्ञं गृह्णाति TaiS. II. iii.13.2; ते देवा अंबुवज्रं युपदक्रमीत् TaiS. VI.i.6.6; यंत्र वा अ३दोऽग्निर्होत्राङ्गीपापक्रामत् MaiS. iii.1.2 (iii.2.17); iii.8.5 (iii.101.3); KāthS. 19.1 (ii.1.8); KapiKaS. 29.8 (135.24); सं प्रतिधायापाक्रामत् नान्यधृग्वुवत् MaiS. iv.5.9 (iv.77.2); अंधो वै भूतानिर्दिदेभ्योऽपक्रामत् KāthS. 8.2 (i.85.5); KapiKaS. 6.7 (66.15); SatBr. (K.) V.i.4.4; JaimiBr. 1.112; 1.148; 1.160; 1.172; 3.153; 3.230; देवेभ्यो महिमानोऽपक्रामन् KāthS. 29.1 (ii.168.1); KapiKaS. 45.2 (268.14); ते देवा विजुयमुपयन्तः। अग्नीषोमयोस्तेजुस्मिनीस्तुसं न्यदधत। ... तेनाग्नीषोमवर्षापक्रामताम् TaiBr. I.iii.1.1; प्रजापतिरग्निसृजत। ... सोऽस्य प्रजापतिरपक्रामत् TaiBr. II.i.2.1 (Sāy. प्रजा अयादाय पश्यत); II.ii.2.1; प्रजापतिर्दशहोत्रा। तेषां सोमस्य रजानां यज्ञं आर्चत्। तत्रर्वाकमयत। तेनापक्रामत् TaiBr. II.ii.8.5 (BhāṇBhā. सोमः ... यज्ञसा सह ... देवमकाश-त्पलयत); प्रजापतिरधमेधमसृजत। सोऽस्याध्वप्योऽपक्रामत् TaiBr. III.ix.1.1; III.ix.13.1; प्रजापतिः। प्रजाः ससृजे ...। ता वरुणगृह्णतेः ... प्रज्ञादानीं हुंवाभ्यो नापचक्रमत् SatBr. II.v.2.2; SatBr. (K.) I.v.1.2; अश्वधेयान्यो ह्यभ्यो गौरपक्रामति SatBr. XII.iv.1.10; एतस्माद्देव भीषा युक्तेन प्रचरन्ति तावदा-पथीपथयश्चापक्रामन्ति SatBr. (K.) IV. viii.4.19; तस्मादधत्तरो बर्हिषि न देयः। अति ह्यलवताप ह्यक्रामत् JaimiBr. 1.67; अथ्येभ्यो यज्ञमाधत्तते नात्यन्धो यज्ञादपक्रामति य एवं वेद JaimiBr. 1.164; 1.195; 2.104; 2.90; यज्ञं मुञ्चं वैष्णवं यज्ञं आर्चत्। तन् न्यकामयत। तेनापक्रामत् TaiĀ. v.1.2 (590.9); यामदानीदाय दक्षिणा ददाति तामस्य पशवोऽपचक्रामन्ति ĀpaŚS. xiii.7.13; सृष्टा भर्तुः परीक्षं तु सरण्युः सृष्टीं स्त्रियम्। निक्षिप मियुनं तस्यामथा भूत्वापचक्रमे BrDe. 7.1; उत्पात्य कदलीकन्यान् ...। विशेषे तस्मात् भीमः ...। ततः सत्त्वान्युपा (v.l. न्युपा)क्रामन् बहूनि MahāBhā. iii.146.45; अमृतानां यदि कामस्य हेतोरि-वंपुक्तं कर्म विकीर्षति त्वम्। अपाक्रमेः (v.l. अपक्रमेः) संप्रदाय त्वन् MahāBhā. v.27.27 (bu Devadobha अधोगतिं यच्छे); रक्षसांमेव मार्गं देवतान्यपचक्रतुः Rāmā. vii.104*(3); तस्मादावत्र कश्चित्संयति, तावद्वात् गृहीत्वापक्रामामि BālāC. 1.10 (4); तत्र यदि द्वियमाणा स्मृतिपक्रामति, तदियं मर्त्यलोकश्चकस्य

वाहनार्थमुचिता भविष्यति UdaySuKa. 124.27; अपक्रामन्तु ये भूता ये चास्मिन्विजकारकाः BhaviP.380 B.9 (ii) (2).20 (19).20; स्थपतिः स्नात्वा मन्त्रावेतादुदीरयेत्। अपक्रामन्तु भूतानि देवताश्च समुहकाः IsānSiPa. ii.33.20; ii.36.61; गन्धैश्च धूपमाल्यैश्च बलिं दद्यान्निशगमे। अपक्रामन्तु भूतानि यानि वृक्षाश्चित्तानि हि SamarāSū. 16.27; तेन भग्नः किरातस्ते निःस्थानोऽपचक्रमुः TriṣaSaPuC. ii.4.208; (pass.) to be fled away, to be run away कथमितस्ततो वैमानिकैरपक्रम्यते गगनतलात् AnarghRā. 6.73 (1) (comm. गम्यते, पलाय्यत इति यावत्); आगच्छत्युनं दूरादुत्तराष्ट्रजन्मनः। तुषैरिव महाबायौ सैनिकैरपचक्रमे ... PāṇḍaC.10.383; ICii to escape from शिनेः पौरस्य तु रथं परिगृह्य महाधिपः। अभिविक्षेप वेगेन युयुधानस्त्वपक्रामत् MahāBhā. vii.25.36; यत्नोद्यते पालके महती रक्षा वर्तते। तच्छीघ्रमपक्रामतु भवान् Mjcc. 7.7 (2); IDi to go out, to pass away अपं वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति यः प्रशित्रं प्रश्रुतिं TaiS. II.vi.8.7; V.v.9.3; प्राणापानाभ्यामेव यज्ञं संतनोति तस्मात्प्राणान्प्राणापानौ नापक्रामतः KāṭhS. 27.2 (ii.141.1); KapiKaS. 42.2 (249.8); अप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति। यो वृक्षामतिरेचयति TaiBr.III. viii.10.3; III.ix.7.5; अथ यदास्मात्प्राणोऽपक्रामति दूर्वेव तर्हि भूतोऽनर्थः शेते ŚatBr. III.viii.3.15; III.viii.4.5; ŚatBr. (K.). IV.viii.3.10; IV.viii.4.3; प्राणो वै वायुः ...। स हि देवेभ्यः पशुभिरपचक्राम ŚatBr. IV.iv.1.16; अप वाऽएतेभ्यः प्राणः क्रामन्ति। ये यज्ञे ध्रुवं तन्वते ŚatBr.XIII.ii.8.5; XIII.ii.9.9; XIV.i.3.32; यावद्धयेव यजमानः प्राणेन प्राणिनि तावदेव जुहोत्यथ यदा प्राणोऽपक्रामत्यथ व्यवच्छिद्यते ŚatBr.(K.).III.i.11.6; तौ प्राणापानौ पशुभ्योऽपक्रामताम् JaimiBr. 1.109; अप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति य आविद्धं प्राश्रुतिं GopBr.ii.1.3 (146.11); अप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्तीत्यत्र यथा — प्राणनेवात्मन्धते। नैम्यः प्राणाः BhāS.66 (50.13); अम्युदयनिःश्रेयसाधिकृतो देही संबध्यते, न देहः, न तस्मादधिक्रमिषोर्जीवात् प्राणा अपक्रामन्ति सहैव तेन भवन्ति BrahmsūBh. (Sā.) 809.12 (on iv.2.12); ब्रह्मादिशरीरकाश्च जीवास्तत्त्वचनदशायामेवापक्रामन्ति ŚrutaPra. ii.423.15 (on iii.1.24); (used in caus. sense) to cause to pass away इदमहं यो मा प्राच्या दिशोऽद्यायुः ... तस्यैषी प्राणापानापक्रामामि ब्रह्मणा KauSiSū. 49.7; IDii to pass by (as time) तत्राश्रमे तेषां सदा निवसतां सताम्। कालस्तपस्यतां कश्चित्चक्राम (v.l. *दपक्रामत) MahāBhā. iii.279.22; शैशवादपक्रामति ग्रीष्ममयः ViddhaSā. 4.1 (38); IE to retreat, to withdraw, to retire from अथैव सद्यःक्रीः। ते वृता नापक्रामन्। त एत्यायाजन् JaimiBr. 2.115; तावुषी विरयी वीरी ...। अपक्रामेतां युद्धार्तां प्रेक्षमाणी परस्परम् MahāBhā. viii.18.15; ततो दुर्योधनो राजा पृष्ठमारुह्य वाजिनः। अपक्रामद्धतरयो नातिदूरमरिदमः MahāBhā. ix.24.21; ix.29.7; कृतवर्मा त्वप्लुत्य रथात्सदापक्रामत् MahāBhā. ix.65* (5); सप्लसहिते कार्ये ...। अपक्रामेततः क्षिप्रं कृतकार्ये विचक्षणः MahāBhā. xii.138.14; अपक्रामन्त ते सर्वे दानवा भयपीडिताः HariVarā. 112.10; तथेति घोवाच हिमांशुमाली युद्धादपक्रामदतः प्रशान्तः MaysP. 23.47; रथाद्राजापचक्राम तस्योपहसतः सतः KīcaVa. 4.47; प्रधुनः प्रबलेऽपि हि। असुविमुञ्चानात्रेभ्यो बलेनापक्रामद्रणात् ŚivaP. ii (5).54.34 (287B.14); चमूपतिः। आजिघांसुरापक्रामत् सप्ताष्टानि पदानि TriṣaSaPuC. i.4.294; i.5.660; द्वयोऽपि सेनयोस्तत्र कोऽपि नाम न सायुधः। विक्रमत्रपचक्राम कोपिना मनसा बुधः Surath.10.64; कर्मदेवाः ... संमन्य परस्परं संशयोऽपचक्रमुः ... समरमुखात् NīlaVi. 24.15; (pass.) to be retreated, to be withdrawn न हि पार्यो रणे शक्यः सेन्दैर्वासुरैरपि। प्रत्युद्यातुतः ...। स चापक्रम्यतां युद्धार्थेनोपायेन शक्यते MahāBhā. vii.11.24; IF to go into, to enter आमनहोमानाम् ... शुद्ध्यात् ... यदनुयाजानामुपरिष्ठत्सर्वं लोकमपक्रामेत् TūpT. 42.23 (on iv.4.7); एकांतं - विजयमपक्रामयः यामः JāñāDhaT. 878A.6; IG to walk, to move (न वैवास्यानुकुर्वीत गतिमाषितवेष्टितम्) गुरोः ... गतिः - एवमसद्विरुपक्रामति ManuBh. i.181.3 (on 2.199); 2 to decline, to reduce या ते तनूरपचक्राम मन्यैर् देवानां सख्यमुप सेदिमा वयम् AV. (P.) xvi.73.1; 3 to come from, to issue from, to originate from क्रुद्धोऽग्निः। यस्मात्पशवोऽपक्रामन्ति PañcBr. xii.4.25; JaimiBr. 3.50; कथमुपाध्यायादधीत इति। अपक्रामति तस्मात्तदध्ययनम्। यद्यपक्रामति किं नात्पन्तायापक्रामति संततत्वात् MahāBh. i.329.20 (on i.4.29); तदनु तत्रत्यसिन्धुतवायुरपक्रामति। तदनन्तरं च वर्णा उपलभ्यन्ते TanuRaha. 22.18; गोलेमाजलेमाविलोमभ्यो दूर्वा जायन्ते अपक्रामन्ति तास्तेषु इत्यादिना लेमादिनां दूर्वादीन् प्रत्यविधत्वात् AdvaiS. 760.7; दूर्वाद्यधस्थितात् गोलेमाद्येकदेशात् दूर्वादिकमपक्रामति ŚivārkaMaDi. i.564.19 (on i.4.25); 4 to reject, to refuse अथ श्राद्धम्। ... अनिन्दितो गोपामन्त्रितो नो (ना)पक्रामेत्

GautPiMe. ii.2.6; अनिन्दितेनामन्त्रितो नापक्रामेदिति निषेधात् निमन्त्रणमङ्गीकरोति CaturCin. iii (1).426.18; iii (1).1000.21; 5 to forfeit, to lose सप्तार्तयज्जनातां वरणादूर्ध्वमलभमानां प्रकृत्य प्राकामी स्यात्, न च पितुरवहीनं दद्यात्। ऋतुप्रतिरोधिभिः स्याम्यादपक्रामति ArthSā. ii.172.9 (4.12) (comm. स्वात्मिचादपैति); 6 to remove, to destroy जीर्णोषधश्चापराहे यवागूमलवणां पिवेत्। ... एकविंशतिरात्रमुपयुज्याल्लक्ष्मीरपक्रामति SuśruS. iv.28.5; सायंप्रातः प्रयुज्जानः पापोऽपापो भवति। पापभाजो हि श्रोतृणामनसूयायतां पापाश्चापक्रामन्ति ItihāU.10.18; 7A to transgress, to deviate from यान्योऽपि कर्मणि प्रवृत्ते विधिमपक्रामति चेद्याजकवचने नावतिष्ठते तदा त्याग्यः ManuBh. ii.206.5 (on 8.317); वृत्तं तस्मादनित्यस्य नापक्रामेत् BālaKrī. i.14.26 (on 1.7); 7B to behave in wrong way, cf. अपक्रम 1B; 8 to renounce, to give up ब्राह्मण्यं प्राप्य लेकेऽस्मिन् मूको वा बधिरोऽपि वा। नापक्रामति संसारादात्महन्ता भवेत्स तु ŚaṅkaVi. (Ā.) 278.13; 9 to be in a reverse order or sequence, cf. अपक्रम 6B; 10 to be engaged in, cf. अपक्रान्त 3C; 11 to let on, cf. अपक्रमण 3.

अपक्रम (apa-kram-) iv. A. [takes optionally Śyan P.iii.1.70] [irr.] to take away (यमः) सर्वप्राण्यपकर्ता किलायम्। कथमस्मान्नापक्रम (क्राम)प्यते Pañcā. 106.16.

अपक्रम (apa-kramā) m. 1A deviation, transgression B wrong way or manner, perverse behaviour C unjust action, 2A desertion, departure B withdrawal, retiring 3A going away, moving away B act of fleeing, flight C act of going or moving back 4A greatest declination B point of declination (of Sun) C mean declination (of Sun) 5 bravery 6A type of literary defect (lit. wrong order or sequence) B (Abl.) in a reverse order or sequence (i.e. beginning with little finger up to the thumb) Bii reverse order C out of order or sequence 7 loss, destruction 8 commencement, beginning, undertaking 9 one of the eight types of agitations (āvega) 10 lack of movement in a wrong direction at the time of death 1A deviation, transgression तैन नांघांय पुनरुदगृह्णीयादपक्रमंस्स पापीयान् भवति KāṭhS.8.12 (i.96.11); KapiKaS.7.7 (78.18); यजमानः ... आहुत्या अपक्रममन्चपक्रम्य पापीयान् भवति KāṭhS. 18.19.10 (i.280.2); KapiKaS. 29.7 (135.10); यतो देवं गुरुं च त्यक्त्वा प्रथमं गृहस्थवन्दना कृता त्वया। अपक्रमोऽयम् SamyaKau. 37.18; तथा चोक्तम् अपक्रमं भवेद्यत्र प्रसिद्धक्रमलंघनम्। यथा भुक्त्वा कृतस्तानो गुरुन्वेवांश्च वन्दते SamyaKau.37.20 [अपक्रमः ... पुंसि त्वपगत्याम् NānārthāSaṁ.iii.28.35] 1B wrong way or manner, perverse behaviour यत्किंचनानुचितमप्युचितानुबन्धि किं चन्दनस्य न कृतं कुसुमं फलं वा। लज्जामहे भूशमपक्रम एव यातुस्तस्यान्तिकं परिगृहीतवृहत्कुठारः Subhāṣi. 800; 1C unjust action मृषा प्रपञ्चः। कुचापलपक्रममेव कर्तुमाच्छादनं ते हृदयस्य शब्दत् RasiRaṇ. 114 (comm. अपक्रममन्यायम्); 2A desertion, departure प्रजापतिः ... (प्रजानाम्) तेषामपक्रमादविभेत् KāṭhS.29.9 (ii.179.6); इन्द्रायैव मरुचते गृह्णीयात्रापि मरुच्यः। अपक्रमाद् द्वैतेषामेत् द्विपयुञ्जकार ŚatBr. IV.iii.3.11; ये यज्ञेऽपूतां वाचं वदन्ति वाचमेवैतत्पुनते देवयज्यायै देवतानामनपक्रमाय ŚatBr. XIII. v.2.10; आत्मप्रतिमामपि ... अपक्रमायेवापमृशन्ती ... न शक्नोति स्म ... गदितुम् Kād. 232.6 (comm. तदपगमाय); उद्धवः प्रदक्षिणं तं परिसृत्य पादयोः। शिरो निधाय शुकलमिराद्रधीन्यविश्वदन्धपरोऽप्यपक्रमे BhāgP. xi.29.45; 2B withdrawal, retiring तस्यै वा अपक्रमादविभ्युः VādhūŚS. iv.48.15; एतद्ध वा एतस्यापि एवैतर्हि भयमपक्रमात् VādhūŚS. iv.48.17; 3A going away, moving away दक्षिणोऽपक्रमे सूर्यः क्षितेषुरिव सर्पति BrahmanḍP. i.21.36; अपक्रमाद्य ध्रुवणेरकाण्डे। आसीत्तमिन्ना जयदा रिपूणाम् NīlaVi.20.16; 3B act of fleeing, flight अपक्रमोऽपयानम् AmaK. 1690; नाशस्त्वपक्रमोऽपायो विप्रयाणं पलायनम् NāmaMāli. 525; Vaija. 121.210; पलायनमपयानं संदावद्वद्विद्रवाः। अपक्रमः AbhidhāCin. 803; अपक्रमः ... पुंसि तु ... पलायने NānārthāSaṁ. iii.28.35; पलायने तु ... अपयानमपक्रमः ParyāṣaRa. 1141; प्रदावः ... अपक्रमोऽपि KośaKaTa. I.6365; पलायनमपक्रमः KalpaK. 129.363; 3C act of going or moving back सः ... कदापि मर्म स्वकमप्रदर्शयन्। अपक्रमाभि-क्रमसंखुतोत्सुतैर्विचित्रमीशो व्यचरद्रणाङ्गणे ŚivLi. 16.67; 4A greatest declination (of Sun) भापक्रमो ग्रहांशाः Āryabh. 1.6(11); (comm. ग्रहाणां भ अंशाश्चतुर्विंशति-भागा अपक्रमः। परमापक्रम इत्यर्थः); [अपक्रमः ... पुंसि त्वपगत्याम् NānārthāSaṁ. iii.28.35]; 4B point of declination (of Sun) इष्टापक्रमवर्गं व्यासार्धकृतेर्विशोध्य Āryabh. 4.24 (86); 4.26; दक्षिणोत्तरतोऽप्येवं पातो राहुः स्वरंहसा। विक्षिपत्येव

अप्रक्रमण (apa-kramāṇa) *n.* 1A act of escaping B act of going away, act of moving away C act of fleeing, act of running away D act of going down E passing off or away, F act of retreating, act of retiring G act of deserting or departing H going out or exit 2 act of refusing 3 act of letting on 4 loss, cessation 5 act of confirming or issuing forth, act of originating

अपक्रमणानुपेक्षण (apakramaṇānupekṣaṇa) n. non-neglect of escap-
ing वृत्त अनुपेक्षणे (v.l. मर्यादकेतरापक्रमणानुपेक्षणे) द्वयी गतिः निगृह्येत वा
पतियतं राज्याद्यं प्रतिपाद्येत वा *MadhāRā.* 3.24 (64)

अपक्रमणावधित्व (apakramāṇāvadhī-tva) *n.* the state of being the limit or ablation of coming out or issuing forth अपक्रमणावधित्वे लोमादिषु कार्यस्य प्रतीतिर्न संभवति AdvaiSi. 761.1.

अपक्रमतप्ता (apakrama-taptā) *adj. (f.)* distressed by unjust action इत्थं तेन ... वेलावेगाद्भानुसमीपं हिमाणां। क्रन्दन्ती ... श्रीमत्सीतापक्रमतप्ता विलुके RāghPān. (Dha.) 8.19.

अपक्रमत्व (apakrama-tva) *n.* the state of being out of order or sequence अतोऽपक्रमत्वरूपदोषांश एव यथासंख्यम् RasGaṇ. 644.45.

अपक्रमदिशः (apakrama-diś) *adj.* belonging to the direction of declination क्रान्तिः स्फुटमित्युक्तं गुणाक्षकणिनीं खल्विद्वदपक्रमदिग्भुजः स्यात् GrahaLā. 4.25.

अपक्रमदोष (apakrama-doṣa) *m.* defect of wrong order or sequence पौर्वापर्यविपर्ययादपक्रमदोषस्य चन्द्रोदयं प्रति रागोद्दीपनप्रकर्षप्रकाशनत्वाददोषः SaraKaṇṭhā. 131.1.

अपक्रमधनुर्भाग (apakramadhanur-bhāga) *m.* number of degrees of the arc of declination छायायां याम्यकाष्ठायामक्षे योज्या नतिः, स्फुटाः। अपक्रमधनुर्भागा जायन्ते दक्षिणापये MaBhāsk. 3.14.

अपक्रमधनुस् (apakrama-dhanus) *n.* arc of declination विपर्यये पले शोध्यं नतभागसमूहः। अपक्रमधनुः शेषो दक्षिणेन विवस्वतः LaBhāsk. 3.31 (comm. अपक्रमकाष्ठम्)

अपक्रमनिवेशितत्व (apakramaniveśita-tva) *n.* the state of being placed in wrong order or sequence यत्सुवेऽवतरदित्यादि अनुष्ठुष्यं केनचित् प्रतिक्षिप्तमिव लभ्यते, अपक्रमनिवेशितत्वात् BodhiCaPañ. 210.5.

अपक्रमम् (apakramam) *adv.* in reverse order or sequence अपरेण गार्हपत्यं पालाश्या शान्या वा शाखयापेत वीतेति त्रिविधीत्यपक्रमं उदगन्तं मार्जयित्वा VaikhāSS. 1.5; VaikhāGS. 5.2.

अपक्रममण्डल (apakrama-maṇḍala) *n.* 1 ecliptic (भापक्रमो ग्रहांशाः, शशिविक्षेपोऽपमण्डलात् शार्धम्) घटिकापण्डलापक्रममण्डलयोरन्तरालं चतुर्विंशति-भागतुल्यमित्यर्थः comm. on Āryabh. 1.6 (? 8) (11) (MW.); 2 [Inst.] in a circular way of declination (of Sun) उत्तरगोलस्थ उत्तरां दिशमपक्रममण्डलेन गच्छति IśānSiPa. ii.24.14 (5)

अपक्रममण्डलचारिन् (apakramamaṇḍala-cārin) *adj.* (celestial bodies) moving on the ecliptic अथापक्रममण्डलचारिण आह (comm. ताराग्रहाणां पाताधेनुपातशार्कश्च सदापमण्डले भ्रमन्ति) Āryabh. 4.2 (71)

अपक्रममौर्वी (apakrama-maurvī) *f.* A sine of greatest declination (of Sun) याति भानुरपमण्डलवृत्त्या दक्षिणोत्तरदिशोरनुवेल्म्। तेन सा दिगनुजुः प्रतिभाति स्यादनुः पुनरपक्रममौर्वी VāstuVi. 3.9 (comm. अपक्रमन्यया); B sine of declination (of Sun) याति भानुरपमण्डलवृत्ते दक्षिणोत्तरदिशोरनुवेल्म्। तेन सा दिगनुजुः प्रतिभाति स्यादनुः पुनरपक्रममौर्वी ŚilpaRa. i.11.4.

अपक्रमयोजन (apakrama-yojana) *n.* unit of linear measure (equal to 8000x4 cubits), derived from the declination ऊने भूवृत्तपदे तु द्विज्यापक्रम-योजनैः। धनुर्मूलस्थः सविता देवभागे न दृश्यते SūrySi. 12.63.

अपक्रमराशिपाद (apakramarāśi-pāda) *m.* quarter of the zodiac sign related to the declination (of Sun) जीवाब्धयर्धशतांशाः सैका षष्टिर्दिनेशकाष्टान्तः। चन्द्रस्य स विरोपस्तदपक्रमराशिपादेऽन्यः PañcSi. 4.16.

अपक्रमरोषित (apakrama-roṣita) *adj.* enraged by wrong behaviour वद पितृव्य ...। ब्रजति शोषमपक्रमरोषितात्तनयतोऽन्यतोयनिर्धिवान् RāmC. App.1.37.93.

अपक्रमवश (apakrama-vaśa) *m.* [Abl.] on account of declination (of Sun) (भेरुगतानां) तेषामपक्रमवशादिवसो न खलु भ्रमाद्यथास्माकम् षष्टिर्दिनोऽस्माकं वर्षमहोरात्रमरणाम् PañcSi. 15.13.

अपक्रमषट्क (apakrama-ṣaṭka) *n.* hexade associated with lack of movement in a wrong direction at the time of death, JainL.

अपक्रमसमत्व (apakramasama-iva) *n.* the state of being equal in (degrees of) declination (of Sun) चक्रार्धेऽर्कशशियुती भिन्नयनयोरपक्रमसमत्वे। ... व्यतीपातः BrāhmSphuSi. 14.33 (comm. क्रान्तिसाये)

अपक्रमाक्षांश (apakramākṣāṇṣa) *m.* degree of declination and latitude लूनान्तिराशिहीनपक्रमाक्षांशयुति विशेषेणात् ज्याच्छेदः BrāhmSphuSi. 5.22.

अपक्रमांश (apakramāṇṣa) *m.* degree of declination (of Sun) उदयात्प्रभृति च नाड्यो याः स्युः प्राग्लग्नमानयेताभिः। तस्मात्तु नवसमेतादपक्रमांशा विनिश्चिन्त्याः PañcSi. 8.10; सत्रिगृहस्य हिमांशोरपक्रमांशान्यथादिशं कुर्यात् PañcSi. 11.3; रविचन्द्रयुतौ—व्यतीपातवैधृती भार्धकयोर्दिवसाः। गतियुतिहितपूर्णाधिकमपक्रमांशैः समैः पीतः KhaṇḍanKhā. 1.28.

अपक्रमांशावगाहिन् (apakramāṇṣāvagāhin) *adj.* involving, i.e. marked with the degree of declination (of Sun) याम्योदक्समसुत्रादपक्रमांशावगाहिभिः सूत्रैः। प्रथमवदंशक्षिप्रं वृत्तत्रयमालिखन्मध्यात् PañcSi. 14.2.

अपक्रमांशोत्थ (apakramāṇṣōttha) *adj.* arising due to the degree of declination (of Sun) अक्षे क्षिप्तां लेखां कुर्याच्च भगणचिह्नपर्यन्ताम्। अक्षोत्तर-लेखान्तरमपक्रमांशोत्थमादाय PañcSi. 14.3

अपक्रमादि (apakramādi) *adj.* flight, one of the eight types of agitations (āvega) etc. (lit. retreat or retiring etc.) गजवाजिरथारोहशस्त्रास्त्रग्रहधारणैः। शत्रुव्यसनजो वर्ण्यः सहसापक्रमादिभिः। एवमष्टविधो ज्ञेय आवेगः BhāvPra. (Śā.) 21.12 (1)

अपक्रमाद्य (apakramādya) *adj.* declination (of Sun) etc. सममण्डल-चन्द्रोदययन्त्रच्छेदानि शाङ्खवच्छाया। उपकरणाद्यक्षयावलम्बकापक्रमाद्यानि PañcSi. 1.7.

अपक्रमाभिधान (apakramābhidhāna) *adj.* designated as a type of literary defect (lit. wrong order or sequence) उद्देशानुगुणोऽर्थानामनुद्देशो न चेत् कृतः। अपक्रमाभिधानं तं दोषमाचक्षते Kāvyaḍa. 3.144.

अपक्रमाभिधेयत्व (apakramābhidheya-tva) *n.* the state of being designated as a type of literary defect (lit. wrong order or sequence) अपक्रमाभिधेयत्वं क्रमच्युतिरिति स्मृता SāhiSā. 2.82.

अपक्रमित (apa-kramita) *adj.* made to go away ऋषिदत्तामथापश्यं क्रोधविस्फारितेक्षणः। यथापक्रमितः श्रेष्ठी मम लोचनगोचरात् BrKathāŚlo-Sarh. 26.10.

अपक्रमितव्य (apakramitav-ya) *adj.* to be treated or behaved towards अनेकम्। ... अपक्रमितव्यम् MahāVyu. 223.27 [DBHS.]

अपक्रमितुम् (āpa-kramitum) *inf.* A to go away सोऽनिचैर्वृत्तौ नाशकमुप-क्रमितुम् ŚatBr. III.v.1.1.17; ŚatBr. (K.) IV.v.1.1.10; B to run away, to flee away सु उ हायं यज्ञो विष्णुर्गलैः स छन्दोभिरभितः परिगृहीत आसीदग्निः पुरस्तात् नापक्रमितुः शशाक ŚatBr. (K.) II.ii.3.8; C to escape माधुर इत एवाभिवर्तते। ... अपक्रमितुं न शक्यते। तदवगुण्ठयाम्यात्मानम् Mṛcc. 2.9 (174)

अपक्रमितोस् (apa-kramitos) *Ved. inf.* to depart from अदन्ति ह वा अमुष्मिन् लोके पशवः पुरुषम्। तस्माद् ह गोरन्ते ननो न स्यात्। ईश्वरो हास्मादपक्रमितोस्त्वचमस्य धिर्मपीति JaimiBr. 2.182.

अपक्रमिन् (apa-kramin) *adj.* [f. -in] 1 behaving differently तस्माद् ब्रह्मणश्च क्षत्राद्य विशोऽन्यतोऽपक्रमिणीः TaiBr. I.vi.5.1 (BhaṭṭaBhā. पृथक्त्वभावाः). 2 transgressing, i.e. lying, TaiBr. I.vi.5.1 (BhaṭṭaBhā. सत्यमुक्त्वा अन्यत्रासत्ये अपसर्पणम्); 3 going away, retiring, MW.; 4 not going fast, Arre.

अपक्रम्य (apakram-ya) *ger.* 1A having departed from, having deserted from BI having gone away, having moved away, having left II having turned away CI having fled away, having run away II having escaped III having escaped, i.e. having avoided DI having taken out, having removed II having taken away, having enticed EI having retreated, having retired EII having stepped back Fhaving passed beyond G having stepped out, having come out 2 having carried away, having abducted 3 having got down, having jumped down 4 having given up or renounced (the notion), i.e. having distinguished 1A having departed from, having deserted from देवासुराः संयत्ता आसन् तेषां गायत्र्योजो बलम् ... आदायापुक्रम्यातिष्ठत् TaiS. II.iv.3.1; ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायतिष्ठमाने कृष्णो लुपं कृत्वापुक्रम्यातिष्ठत्मां TaiS. VI. i.3.1; KathS. 23.3 (ii.76.17); 29.1 (ii.168.5); सा रोहिदुषं कृत्वा गन्धर्वेभ्यः अपुक्रम्यातिष्ठत् TaiS. VI.i.6.6; देवेभ्यो वै पशवोऽन्नाद्यालम्भाय नातिष्ठन्त तेऽपक्रम्य प्रतिवावदतोऽतिष्ठन् AitBr. 6.3 (150); देवेभ्यः सौवीकोऽग्निः ...। स प्राविशदपक्रम्य ऋतुनपो वनस्पतीन् BrDe. 7.62; (डिङ्गारतबलपुत्री) त्यहन्तं जीवनमबहु मन्यमानौ तत्र बहु लभ्यत इत्यपक्रम्य मलयकेतुमाश्रितौ MudrāRā. 3.24 (25); 3.24 (28); भवत्चितः ... प्रदेशादपक्रम्य माधवापकारं

प्रत्यभिनिविष्टा भवामि MālaMā. 6.17; 1B1 having gone away, having moved away, having left तेभ्य उत्तरवेदिः सिंही रूपं कृत्वाभयान्तुरापुक्रम्यतिष्ठत् TaiS. VI.ii.7.1; तस्माद्देशादपक्रम्य सुप्रजसत्स्या व्यभिक्तिं दक्षिणत उदीच्युपविशति ĀpaSS. ii.5.8; ते वनेन वनं वीरा जन्तो भृगुणान् बहून्। अपक्रम्य सूर्यास्तमनवेलायामासुदुस्ते महद्वनम् MahāBhā. i.160* (1); तस्माद्देशादपक्रम्य त्वरिता लुब्धकाः आजमुः शिविरम् MahāBhā. ix.29.39; ix.64.43; अपक्रम्य तु ते राजन् सर्व एव महाराथाः। ... प्रययुस्ततः MahāBhā. xi.10.20; कुरुः ... तामपश्यन्कपिस्तत्र पश्यन्धान्या वरस्त्रियः। अपक्रम्य तदा वीरः प्रधातुमुपवक्रमे Rāmā. v.9.44; अपमृतं वा परकुड्यादपक्रम्य ढावरली त्रिपदीं पादे बन्धं कारवेत् ArthŚā. ii.46.4 (3.8); भद्रपटप्रभृतीनामितोपरगादपक्रम्य नल्यकेतुमयितानां लेख्यपत्रं दीयताम् MudrāRā. 3.24 (4); तदेवस्माजलप्रसरणमार्गादपक्रम्यनैवे गिरिसानु-समीपमार्गेण परिक्रमावः Nāgā. 4.4 (1); सः ... बन्धुभ्यः कस्यापि हेतोः परिक्रम्य (v.l. अपक्रम्य) सुग्रीवसहाय्यमूकं वर्तते MahāVīC. 5.29 (7); असावपि च मां दृष्ट्वा सहजाकारवक्षिताम्। सनिकर्षादपक्रम्य संप्रान्त इममव्रवीत् BrKathāŚloSam. 4.126; अथ किञ्चिदपक्रम्योत्तरपूर्वदिशि क्षणात्। ते वैक्रिपसमुद्रातेनाकृत्वातमपुन्रानु ... कलशान् ... विचक्रिरे TriṣaSaPuC. i.2.476; सुत्वा जगन्नाथपक्रम्याश्रितकनः। निपसाव महीनाथः TriṣaSaPuC. i.3.550; 1B1i having turned away स तां शिलामापतन्तीं दृष्ट्वा राक्षसपुंगवः। अपक्रम्य सुचिक्रान्तः खड्गेन प्रारत्तदा Rāmā. vi.84.23; 1C1i having fled away, having run away योऽस्पद्रवापक्रम्य सागरानुप-माश्रितः MahāBhā. ii. App. I.5 (6); ते सेने ...। शरपातमपक्रम्य ततः प्रेक्षकवत्स्थिते MahāBhā. viii.17.75; अपक्रम्य तु देवेभ्यः सोमो वृत्रमयादितः। नदीमंशुमतीं नाम्ना अयतिष्ठत् BrDe. 6.109; 1C1i having escaped सहदेवस्तु यत्नेन ततोऽपक्रम्य पाण्डवः। आक्रन्दद्रीमसेनम् MahāBhā. iii.154.7; 1C1i having escaped, i.e. having avoided योगसिद्धः ...। अपमृत्युमतिक्रम्य (v.l. अपक्रम्य Viśva.) दीर्घनायुरवाप्नुयात् TriBrU. 103; 1D1i having taken out, having removed अथेधमयोरतिप्रणयनादादायाध्वयुः स्वमिधमपक्रम्यैव तिष्ठति BaudhŚS. iii.228.8; 1D1i having taken away, having enticed अपकृष्य (v.l. *क्रम्य) आश्रमपदान्भृगुरूपेण राघवम्। शून्ये ... अपनीतासि Rāmā. v.32.30; 1E1i having retreated, having retired ततो द्रीणिर्धन्युष्यै चपक्रम्य (v.l. अपक्रम्य) नरर्षभम्। पुनरभ्याहनत्पार्यं हृदये कङ्कषिभिः MahāBhā. iv.54.7; अपक्रम्य स भीमस्य मुहूर्तं शरणोचरात्। तव चाधिरिधेदृष्ट्वा स्वन्दनेभ्यस्तान् सुतान् MahāBhā. vii.112.2; युधिष्ठिरोऽपि संग्रामे प्रहरार्गवेदनः। क्रोशनात्रमपक्रम्य तस्थी भरतसत्तम MahāBhā. viii.535* (4); एते हि यातुयानयोधाः। द्रागस्वामिषु संगरेषु यदपक्रम्यापि रक्षन्त्यसु Adbhudā. 7.13; 1E1i having stepped back ततः पदानि सप्ताष्टान्यपक्रम्य प्रणम्य च। ... अच्युतपतिः स्तोतुमेवं प्रचक्रमे TriṣaSaPuC. ii.2.470; ii.3.432; ततः सप्ताष्ट पदान्यपक्रम्य घातं ददतः खाद-कृतमुपरि खड्गेन PrabaK. 75.29; 1F having passed beyond ततोऽपि यदपक्रम्य याति तत्स्यात्प्रभात्यम्। ततः परं तु यथाति तत्सीम्यात्रावधायते TattvSam. 2755; 1G having stepped out, having come out मृदारिलक्षणं शीघ्रं निर्वर्त्य तस्माद्देशादपक्रम्य पादौ प्रक्षाल्य ततः (उपसृशेत्) BālaKrī. i.38.6 (on 1.18); नोडापक्रम्य विधूय पक्षी वृक्षाग्रमारुह ... उत्क्रान्ति ताम्रवृक्षः SaduktiKa. 282.18; 2 having carried away, having abducted सः ... अङ्गनादाय 3 having got down, having jumped down विद्युन्माली निशाचरः। अपक्रम्य रथात्तूर्णं गदापाणिः क्षितिः स्थितः Rāmā. vi.33.37; हरिः ...। गजात् प्रथितात्तूर्णमप-क्रम्य स वीर्यवान् Rāmā. vi.84.20; 4 having given up or renounced (the notion) i.e. having distinguished अन्नमयादात्मनोऽपक्रम्य अन्तः साधारणं प्राणमयमात्मानं ब्रह्मोपासते ये TaiUBh. 244.12 (on 2.3)

अपक्रम्य (apa-kramya) *adj.* [f. -ā] 1A to be deserted or departed from यदि याजविध्यामः ...। तस्माद् उ ह वृतेन नापक्राम्यम् (v.l. नापक्रम्यम्) JaimiBr. 3.187.

अपक्रय (apa-kraya) *m.* 1 act of giving on hire, hiring दायो रजकः ...। विक्रयापक्रयाधानयाचितेषु पणान् दश YājñSm. 2.244; षाण्डकेनार्पणमपक्रयः BāIKrī. i.282.20. (on 2.244) 2 purchase with partial payment अपक्रयोऽपि सिद्ध्यति यदि संकल्पितकाले मूल्यं दीयते VyavaNi. 363.2.

अपक्रष्टव्य (apa-kraṣṭavya) *adj.* [f. -ā] 1A to be drawn or transferred back to earlier context न तु श्रुत्यनुरोधमात्रेण प्रकरणादपक्रष्टव्या Bham. 274.13

(on i.3.40); न्यस्तव्या इति क्रिया तु पूर्वत्रापक्रष्टव्येयुक्तम् SetuBa. 290.16; 1B to be drawn or transferred back to earlier time तत्तत्कामनायां शुक्रादय उपांशन्तर्याम्यामपि प्रागपक्रष्टव्याः VidhiRā. 10 (56.20); सपिण्डोऽकरोत्तरं वृद्धयादिपाते तु अनुमासिकान्यपि अपक्रष्टव्यानि ViraMi. (Samaya.) 216.12; 2 to be removed भुक्तवस्तु विप्रेषु यत्प्रात्रस्थमत्र पतितं तत्तस्माद्देशात्पक्रष्टव्यं चावद्विप्रनिर्गमम् BālaBhā. i.532.20 (on 1.242)

अपक्रष्टुम् (apa-kraṣṭum) *inf.* 1 to cast out, to expel, to banish स कथं शक्यमस्माभिरपक्रष्टुं बलदितः MahāBhā. i.130.5; स कथं शक्यतेऽस्माभिरप-क्रष्टुं नरर्षम् MahāBhā. i.App.I.83 (9); 2A to detract from, i.e. to lessen द्रव्यामित्राभ्यां वापक्रष्टुं यतेत ArthŚā. ii.234.11 (6.2) (comm. अपक्रष्टुं शत्रोः शक्तिं सिद्धिं च न्यूनयितुं व्यवस्येत); 2B to take away, to snatch अय द्रव्योद्योगादेःशाधावद्गुःशासनो मुदा। वासंति पाण्डवेयानामपक्रष्टुमयेत्ततः PāṇḍaC. 6.950; 3 to remove यो तपो वेनेवापक्रष्टुं शक्यते तत्र तदेवोपादेयम् ManuBh. i.474.23 (on 5.111); (शीघ्रं यथाहं कर्तव्यम्) यथाहं यस्य यदहंति, येन यस्य मलमपक्रष्टुं शक्यते इत्यर्थः ManuBh. i.475.22 (on 5.113); यदि गात्रलक्षः कुंकुमवर्णो निधृष्यमाणो न शक्येतोपक्रष्टुं स्यादेव शुद्धिः ManuBh. i.481.14 (on 5.124)

अपक्रान्त (āpa-kraṇta) *adj.* [f. -ā] 1A1 departed or deserted from ii passed away iii passed away (as time) B run away, fled away C1 retreated, retired from lii withdrawn, i.e. detached Di gone away, moved away, left (used as noun) detached (Pratirādhā) gone away, moved away, left li came out, issued forth lii gone back E escaped 2A lost, i.e. perplexed B lost, i.e. burnt, extinguished 3 transgressed or deviated from 4A abused B treated, behaved towards [DBHS.] C (used as noun) (person) indulged in, engaged in 5A removed, i.e. shifted B escaped, i.e. avoided C removed, i.e. cured. 6 very mean, worthless 7 refuted, refused 1A1 departed or deserted from यत्ने वर्योऽपक्रान्तम् AV.(P.) viii.10.9; TaiS. II.ii.8.3; ते देवा वाच्यर्षक्रान्तायां तूर्णां ग्रहान्गृह्णत TaiS. VI.iv.11.2; सर्वा वा अस्मादेता देवता अपक्रान्ताः स्तुप्ता भवन्ति ŚatBr.(K.) IV.ii.2.23; युद्धमादिन्द्रियं वीर्यमपक्रान्तं भवति तस्माद्वाहपाम मुनयेति ŚatBr.(K.) VII.ii.3.9; अपक्रान्तो ह वा एतस्मादङ्गो भवति। यं सकृदिष्टिन् यज्ञो नोपमेत् JaimiBr. 2.149; अपक्रान्ता राजश्रीः BālC. 2.8 (3); अहमाहारमन्येयमपि। एवमुक्त्वा तस्य सकाशात्पक्रान्तः Pāñcā. 132.26; 1A1i passed away अमयाविनः याजयेत्प्राणो वै वायुः प्राणो हि वा एतस्यापक्रान्तः MaiS. ii.5.1 (ii.48.4); अपक्रान्ती वा एतस्य प्राणापानी यस्य ज्योगामयति प्राणापानी PāñcBr. vi.10.5; ततो वायावपक्रान्ते वैतन्यमपि नश्यति BrĀraUBhVā. iv.3.128; प्राणैः प्राणदेवताभिः अपक्रान्ताभिः हेतुमताभिः पाणीयान् ViraMi. (Āhnikā.) 450.12; 1A1i passed away (as time) एतस्मात् ततो वर्ये ...। इद्रेण सह संवादं करिष्यामि MahāBhā. xii.844* (7); सा घ रात्रिरपक्रान्ता सहस्रयुगपर्यया HariVāh. 7.142* (5); यदधर्मायुषस्पस्य परार्थमभिधीयते। पूर्वः परार्थोऽपक्रान्तो ह्यपरोऽय प्रवर्तते BhāgP. iii.11.33; तृतीयं तु पादेऽपक्रान्ते गतरसायतिवयांसि न्यूनसामर्थ्यानि भवन्ति ManuBh. i.95.23 (on 2.38); अपक्रान्ते वात्ये चागन्तुमनसि प्रयाते मुद्यन्ते चतुरिमणि चान्द्रेयरसिके। न केनापि स्पृष्टम्... वयुः PrasaRā. 2.11; 1B run away, fled away अपक्रान्ता वा एतस्मात्परावः KathS. 10.11 (i.138.3); स विज्ञाय त्वपक्रान्तां सरण्यमधस्त्रिणीम्। त्वाष्ट्रीं प्रति जगाम BrDe. 7.3; अपक्रान्ते नले राजन् दमयन्ती मत्तकल्पा। अनुद्यत MahāBhā. iii.60.1; विहाय सर्वे तव पुत्रमुग्रं पातं गदायाः परिहर्तुकामाः। अपक्रान्तास्तुमुले संविमर्दे MahāBhā. vi.81.34; तमाजिशीषादिकान्तमपक्रान्तं निशम्य तु। समकमन्त सैन्यानि पाण्डवानाम् MahāBhā. vii.161.22; अपक्रान्ते तु नृपतां स्क्रन्धावारनिविशनात्। भयव्याकुलिं सर्वं प्राद्वक्त्रमर् प्रति MahāBhā. ix.28.87; अपक्रान्तस्ततो यज्ञो मृगो भूत्वा सवाक्कः। स तु तेनैव रूपेण दिवं प्राप्य व्यरोचत MahāBhā. x.18.13; आषाढभूतिमपि गृहीतार्यमात्रसारमपक्रान्तं नापश्यदेवशर्म Tantrākhyā. 14.15; PāñcT. 1.55 (24) (50.2); वित्राङ्गोऽपि वेगेनापक्रान्तः PāñcT. 2.84 (4) (262.1); 3.93 (13) (356.8); 4.17 (19) (388.4); शतधनुरयतुलवेणां शतयोजनबाहिनीं बडवामारुह्यपक्रान्तः ViṣṇuP. iv.13.91; कथं नाम ... इदित्यपक्रान्तं पिशाचैः MālaMā. 5.110; राघव एव कोपादुक्तमयपक्रम्य स्वं नाम द्रागपक्रान्तः AnarghaRā. 5.5 (31); तस्मात्स्थानादपक्रान्ते व्याक्के मृत्प्राणिनि। अन्योऽन्यं मन्त्रयित्वा तु मया सह सुरोत्तमः VarāP. 216.1; अथाहं तद्गृहे मत्सुतपरिजने ... सर्वस्वमादायपक्रान्तोऽसि KarpūC. 21 (6); [प्रावितस्तु ... स्यादपक्रान्तः KośaKaTa. 1.6370]; 1C1 retreated, retired from

इन्द्रो वृत्रमहंस्तं वृत्रं हत्वा यन्तं देवताः प्रत्युपातिष्ठन्त पराञ्चो हास्माद्रेऽपक्रान्ता विभ्यस्तस्यः KauṣīBr. 23.2 (103.4); ततस्त्वं पुरुषय्याग्र प्रकरिष्यसि संयुग्म् (v.l. अपक्रान्ते ततो भीष्मे प्रहरिष्यसि संयुगे) MahāBhā. vi.93.17; युद्धात्कर्मपक्रान्तं किं स्विदुर्व्योधनोऽग्रवीत् MahāBhā. vii.110.5; अपक्रान्ते तव सुते हयपृष्ठं समाश्रिते। हृष्टा च पाण्डवान् MahāBhā. ix.24.34; पराजिते त्वपक्रान्ते जरासंधे महीपतौ। ... महाबलः। पुरीं प्रविशिर्हृष्टाः HariVarh. 111.12; 82.24; ज्वरः ...। प्रणयः शिरसा कृष्णमपक्रान्तस्ततो रणात् HariVarh. 111.12; मुष्टिना वासवानुचम्। ताडयित्वा धनुर्मपक्रान्तो निशाचरः Rāmā. vii.8.15; अपक्रान्तेध्वमात्येषु प्रहस्ते च निपातिते। रावणोऽप्यव्रवत् Rāmā. vii.32.48; दूयदण्डोपनेतेषु तु युवराजः सेनापतिर्वा किञ्चिदपकृत्यापक्रान्तो विक्रमेत ArthŚā.ii.190.10 (5.1); यादवैस्स पराजितः। अपक्रान्तो जरासन्धस्त्वल्प-सैन्यैर्लाघिकः ViṣṇuP.v.22.12; BrahmP.195.12; विघ्नार्थमागतः कोऽपि शौकरं रूपमास्थितः। मया स विद्धो बाणेन ...। अपक्रान्तोऽतिवेगेन MärkP. 21.49; जरासन्धो बलान्वितः। जितश्च रामकृष्णभ्यामपकृत्य (v.l. अपक्रान्तः) BrahmP. 195.10; रणादपक्रान्तस्यापि काले मरणमवश्यमेव RājNīRā. 37.10; ह्वासिप्रहार-पतिते सोमसिद्धान्ते कापालिकनीललोहितमहाभैरवभूतडामरोमामहेश्वरादयो रणादप-क्रान्ताः AmrUda. 2.28 (2); ICii withdrawn, i.e. detached उपभोक्तुं (v.l. अपक्रान्तो) मनुष्येभ्यः शरश्यामागतो ह्यहम्। प्रतीक्षमाणस्तित्पामि निवृत्तिं शशिसूर्ययोः MahāBhā. vi.116.13; पट्टखण्डभरतशेषभूजां रणकर्मसु। कोऽपि नः किमपक्रान्तो, यत्रिषिध्यामहे रणात् TriṣaṣaPuC. i.5.546; 1Di gone away, moved away, left (कार्तवीर्यपुत्रेषु) अपक्रान्तेषु वैतेषु जमदग्नी तथागते। सप्तिपतिरुपागच्छाद्यधर्मं भूगुनन्दनः MahāBhā. iii.116.28; अपक्रान्ते च काकुत्स्थे सीता वश्या भविष्यति MahāBhā. iii.262.12; अपक्रान्ते ततस्तस्मिन् द्रोणेन महारथे। सह तै रक्षिभिः सर्वैः प्रणेदुर्घातितस्तदा MahāBhā. x.8.26; चतुर्यं ध्यानमार्गं त्वमालम्ब्य पुरुषोत्तम। अपक्रान्तो यतो देव तेन मे विस्मितं मनः MahāBhā. xii.46.2; अपक्रान्ते च काकुत्स्थे लक्ष्मणे च यथासुखम्। आनयिष्यामि वैदेहीम् Rāmā. iii.38.17; दूतिका तथा त्वनुष्ठिते ... अपक्रान्ता Tantrākhyā. 15.22; इत्युक्त्वा स शृगालोऽपक्रान्तः Tantrākhyā. 20.7; PañcT. 1.62 (14) (73.3); (धूर्ताः) इत्युक्त्वापक्रान्ताः Tantrākhyā. 105.10; PañcT. 3.57 (23) (316.4); अह(मय्य)-पक्रान्ते तस्मिन् मन्थर(क)स्य दन्धनं छेत्स्यामि PañcT. 2.95 (11) (267.6); विलपन्तं राजानममार्त्यमहता यत्नेन तस्माद्ग्रामाद्गृहीत्वापक्रान्तम् SvapnVā. i.15 (5); उर्वशी ... तत्पणादेवापक्रान्ता ViṣṇuP. iv.6.59; भोजैस्सहकरो द्वारकामपहयापक्रान्तः ViṣṇuP. iv.13.11; नगरात्सुदूरमपक्रान्तोऽस्मि Mrcc. 7.3 (25); प्रसह्य किमपक्रान्तः (सिद्धार्थकः) MudrāRā. i.24 (8); अपक्रान्ते तपोवनाय देवे सर्वार्थसिद्धौ MudrāRā. 2.14 (3); इतस्ततो दत्तहृष्टिः पर्यटन् ... अचिरादपक्रान्तस्य ... वनगजयूथस्य ... मार्गमद्राक्षीत् Kād. 121.14; तस्मिन्नपक्रान्ते (अद्भुते) तु स्वगृहमहि-भयोपजापजर्जरभवेक्षमाणो बानरपतिः ... स्यात् AnarghaRā. 6.9 (11); तस्मात्प्रदेशापक्रान्ते तच्छरीरे ... इतरेण समानः सुखदुःखानुभवो दृश्यते Brahm-Śā. (Śāh.) 489.14 (on ii.3.53); यथा मृगपुर्मृगव्याधः विध्वंसा मृगं नष्टं हृष्टिपयादपक्रान्तं छिन्निसृतेरसुक्पातिः ... आसादयति ManuBh. ii.92.6 (on 8.44); सा तं कुरुमकं त्यक्त्वा ...। प्रदोषे कायपक्रान्ता BrKathāŚloSār. 22.188; (नृपतिः) पुरोहितपुरःसरेषु ... अपक्रान्तेषु ... शनैर्व्याजहार TilaMañ. 72.18; एकस्मिन्नित्यपक्रान्ते दूरमन्वायोद्युतुः। अहो विचित्रं पश्यावः रक्त्येन यदयं द्विजः। श्वानं वहति BrKathāMañ. xvi.1.469; हृष्टा पुरुषमत्युग्रं भीतस्तस्य त्रिलोचनः। अपक्रान्तस्ततो वेगादिष्वोराश्रममभ्यगात् PadmP. v.14.7; राघव। हृष्टा त्रपान्विता चाहमपक्रान्ता तवान्तिकात् PadmP. v.28.103; देव्यामादिके-शयायतनादपक्रान्तायाम् Prabocan. 5.4 (85.2); अमरराणीः पृष्टः। किं भवान् अमुं हृष्टापक्रान्तं इति Pañcā. 106.15; किमेतदयम् ... सोद्देगमपक्रान्तः Tripuḍi.. 2.5 (6); यद्यपि विरोचनोऽपि प्रजापतिमुपासदत्तयापि छायापुरुषाधिगममात्र-तुप्ततयापक्रान्तः ŚrūtaPra. ii.42.20 (on i.3.18); इतोऽपक्रान्तस्तनयो लक्ष्मणः ... अन्विष्यानयत BallāC. 33.1; चैत्रः ... तस्मात्प्रदेशापक्रान्तः SiddhāLeSār. 335.5; इन्द्रे - च वृत्रब्रह्महत्याभयादपक्रान्ते तत्पदस्थस्य नहुषस्य शचीगमनम् MimāKau. i.42.19 (on i.3.7); अपक्रान्तश्च तदा शचीपतिः NīlaVi. 31.9 [अपक्रान्ते भूयलितः NānārthMañ. 796]; (used as noun) (Pratīrādha) gone away, moved away, left भुगित्यभिगतः। शरित्विपक्रान्तः RV. (Khila.) v.18.1; AV. xx.135.1; ŚāṅkhāŚS. xii.23.2 (Bh. एतास्त्रयः प्रतीराधाः); 1DiI came out, issued forth तत्र त्रिपथगा देवी ... ब्रह्मलोकादपक्रान्ता सप्तधा प्रतिपद्यते MahāBhā. vi.7.44; 1DiIi gone back अनेन च परामृष्टो राम सूर्यरथो-परि। अपक्रान्तस्ततस्वस्तो राहुधन्वर्कर्मदनः Rāmā. vii.35.32; पितृवधनासादपक्रान्ते

कुमारे मलयकेतौ MudrāRā. 2.15 (3); 1E escaped सात्यकिः। एकः ...। कथं च युध्यमानानामपक्रान्तो महात्मनाम् MahāBhā. vii.100.4; 2A lost, i.e. perplexed गीतमस्य मनायै मनोऽपक्रान्तः कुर्वीत JaimiBr. i.149; 2B lost, i.e. burnt, extinguished एतद् ... ब्रह्मवर्षसं साम। एतेन वा अग्नेर्होऽप-क्रान्तमन्वचिन्दन् JaimiBr. 3.96; 3 transgressed or deviated from कथं हि राजवंश्यस्त्वम् ...। क्षत्रधर्मादपक्रान्तः MahāBhā. vii.118.12; द्रोणः ...। अपक्रान्तः स्वधर्माद्य क्षत्रधर्ममुपाश्रितः MahāBhā. vii.168.24; अथ धर्मस्य कामादपक्रान्तस्य कुत्र वृत्तिः Prabocan. 3.23 (64.4); 4A abused तेन स्वामिनापि असौ तथा तथा उपक्रान्ता (v.l. तथापक्रान्ता DBHS.); यथा कालगता Divyāva. 168.20; अस्माकं सत्त्वयती भगिनी त्वया निग्रन्थविग्राहितेन तथा तथा उपक्रान्ता (v.l. तथापक्रान्ता DBHS.) यथा कालगता Divyāva. 168.23; 4B treated, behaved towards अपक्रान्तः MahāVyu. 130.27 [DBHS.]; 4C (used as noun) (person) indulged in, engaged in सर्वत्र चुम्बनादिव्यपक्रान्तायाः ससीत्कृतं तेनैव प्रत्युत्तरम् KāmSū. 151.5 (2.7); चुम्बनादिव्यपक्रान्ताया इति चुम्बनखड्गच्छेद्येषु पुरुषेणाभियुक्तायाः JayaMa. 151.6 (on 2.7); 5A removed, i.e. shifted अपक्रान्ते तु त्रिपुरे ... सागरं ते तु दानवाः समुपाश्रिताः MatsyaP. 137.24; 5B escaped, i.e. avoided अविदग्धः ... दुर्लभ्योऽपि युया ... अपमृत्युरपक्रान्तः कामिव्याजेन मे रात्रौ Subhāṣi. 2339; 5C removed, i.e. cured, cf. अपक्रान्तव्रणः 6 very mean, worthless अपक्रान्ताः - सर्वशुभमावेभ्योऽपगता भ्रष्टास्तदन्येभ्योऽतिनिष्कृष्टा इत्यर्थः SthānT. 366A.7; 7 refused, refused एतेन बौद्धगन्धिवेदान्तिनामपि सिद्धान्तोऽप-क्रान्तः NyāySiA. 212.11.

अपक्रान्त (apa-krānta) *n.* 1 act of moving or stepping off अभिक्रान्ताप-क्रान्तानि भवन्त्याभिक्रान्तापक्रान्तं वै याचो रूपम् PañcBr. v.8.3; 2 name of one of the hundred and eight particular positions of fingers of hands in dance (*karaṇas*) (lit. turning the fingers backward) अपक्रान्तं च संग्रोक्तं मयूरललितं तथा (अष्टोत्तरशतं ह्येतत्करणानां मयोदितम्) NāṭyaŚā. 4.49; SaṅgīRā. i.193.6 (7.561); प्रयोगवशगी हस्तावपक्रान्तं तदुच्यते NāṭyaŚā. 4.140; NṛtaRā. 4.115; Nṛtyā. 1336; अथापक्रान्तम् AbhinBhā. i.130.12 (on 4.140); 3 type of dramatic representation of agitation (*āvega*) caused by fire (lit. flight) आवेगः ...। अग्निवृत्तं नाम धूमाकुलनेत्रताडनसंकोचनविधूनातिक्रान्तापक्रान्तादिभिः NāṭyaŚā. 7.94 (9); 4 one of the sixteen types of aerial movements or steps in dance (*Cārī*); सूचीं यामक्रमं दद्यादपक्रान्तं च दक्षिणम् NāṭyaŚā. 11.8; 11.13; सूचीमाद्यक्रमं कृत्वा अपक्रान्तं च यामकम् NāṭyaŚā. 11.18; 11.29; 5 non-contextual or irrelevant thing अप्रस्तुतप्रशंसा स्यादपक्रान्तेषु या स्तुतिः Kāvya. 2.340.

अपक्रान्त (apa-krānta) *m.* one of the sixteen types of aerial movements or steps in dance (*cārī*) सूचीविद्धावपक्रान्ती पादौ पादापविद्धके NāṭyaŚā. 4.91; विशेषो दक्षिणस्य स्यादपक्रान्तश्च यामकः NāṭyaŚā. 11.14; अपक्रान्तः पुनर्वामः ... भवेत् NāṭyaŚā. 11.16; द्वे चारोहणं कार्यम् ...। सूचीविद्धैरपक्रान्तिः पार्श्व-क्रान्तिस्तथैव च NāṭyaŚā. 12.104.

अपक्रान्तक (apakrānta-ka) *adj.* who has gone over to (heretics) तीर्थिकाव (v.l. अप DBHS.) क्रान्तकः MahāVyu. 271.4 [DBHS.]

अपक्रान्तक्रम (apakrānta-krama) *m.* one of the sixteen types of aerial movements or steps in dance (*cārī*) कृत्योरुवलितं पादमपक्रान्तक्रमं नयेत् NāṭyaŚā. 4.140; पार्श्वे विनिक्षिपेद्वैतदपक्रान्ता। इत्यपक्रान्तक्रमं कृत्योरुवलितबद्धं चारीमन्योऽन्यजङ्गसंयोगात्कृत्या तु स्वस्तिकमुक्त्यां बलनमित्येवंभूतां कुर्यात् AbhinBhā. i.128.14 (on 4.139)

अपक्रान्तचारी (apakrānta-cārī) *f.* one of the sixteen types of aerial movements or steps in dance (*cārī*) पादापविद्धकम् ... स एव सूचीपादोऽप-क्रान्तचारीयुक्तः कार्यः AbhinBhā. i.111.9 (on 4.90)

अपक्रान्तजलचरविहंग (apakrānta-jalacaravihaṅga) *adj.* from which aquatic birds have gone away उदकम् ... अपक्रान्तजलचरविहंगम् ... अपगतगुणं विधात् CaraS. iii.3.6 (2)

अपक्रान्ततेजस् (apakrānta-tejas) *adj.* from which the splendour has departed, i.e. faded त्रिभिः सोमः पातव्यः समाप्तमिव भवति तस्माद्व्य-जुःसामान्यपक्रान्ततेजास्यासन् GopBr. i.1.28 (20.8); PraṇU. 36.7.

अपक्रान्तदेवत (apakrānta-devata) *adj.* whose people have transgressed or disobeyed gods (जनपदानाम्) तेषाम् ... अपक्रान्तदेवतानामृतवो व्यापद्यन्ते CaraS. iii.3.20.

अपक्रान्तेहवायु (apakrānta-dehavāyu) *adj.* whose breath has passed away, i.e. dead इदानीं पुनरुत्क्रान्तवायुरतिदुर्बलो (v.l. अपक्रान्तेहवायुर्दुर्बलोऽयम्) द्वेहव्यः AnarghaRā. 6.80 (1)

अपक्रान्तपद (apakrānta-pada) *n.* one of the sixteen types of aerial steps in dance (cārī) क्रन्वागतोत्रैतः पार्थैर्भ्रम्यमानसु खाद्वेत्। उच्छ्रितारोहणं कार्यमपक्रान्तपदैरथ ViṣṇuDhāP. iii.29.23.

अपक्रान्तबालभावा (apakrānta-bālabhāvā) *adj. (f.)* whose childhood has passed by उत्क्रान्तबालभावा कुलपुत्रितिरिति कुलकन्येवादा सती कालेनापक्रान्तबालभावा समुपारुढयौवना कुलपुत्रितः JayaMa. 68.13 (on 1.5)

अपक्रान्तमुख्य (apakrānta-mukhya) *adj.* whose chief has retreated or retired (यलम्) अवमुक्तमपक्रान्तमुख्यं तत्र क्षयं युधि NītiSā. 14.83.

अपक्रान्तमेघ (āpakrānta-medha) *adj.* from which sacrificial essence has departed तुस्मादेतेषां पशूनां नाशितुव्यमुपक्रान्तमेघा हेतुः पशवः ŚatBr. I.ii.3.9.

अपक्रान्तमेघस्य (āpakrānta-medhas) *adj.* from which sacrificial essence has departed तुस्मादेतेषां पशूनामनाशितुव्यमुपक्रान्तमेघस्यो हेतुः ŚatBr. (K.) II.ii.1.22.

अपक्रान्तयौवनावलेपान्तरा (apakrāntayauvanāvalepāntarā) *adj. (f.)* from the inner core of which the pride of youth has passed away अपक्रान्तयौवनावलेपान्तरया जरयेवागत्य कवलितान् (हस्तिपकपुरुषान्)... अपश्यत् (समरंकेतुः) TilaMañ. 189.4.

अपक्रान्तवत् (apakrānta-va(n)t) *adj. [f. -] A* who has gone or moved away (कामपालः) मधुमयमिव तदनुभूय ... किञ्चिदन्तरमपक्रान्तवान् AvantiKa. 202.19; B who has left एतत्तस्याः वधः श्रुत्वा ततोऽपक्रान्तवानहम् KathāSāSāg. i.5.26; हिया वर्णनजन्मेव सन्ध्यामपक्रान्तवतीं प्रतीत्य। तारातमोदन्तुरन्तरिखं निरीक्षमाणः स पुनर्वभाषे NaiS. 22.16; अये किसलयवलानुगतिरयमपक्रान्तवानेव मम प्रियामन्वेपयितुम् UnmaRā. (Vi.) 46. (1); C who has retreated or retired मुक्त्वा लज्जां रणं च द्विप इव सहसा सिंहनादेन दैन्याद्गोवर्णैर्हृष्यमानः सदयमयमपक्रान्तवान्मोहराजः MohRāPa. 5.75.

अपक्रान्तविहंगम (apakrānta-vihaṅgama) *adj.* from which birds have gone away रसवर्णादिविकृतमपक्रान्तविहंगमम्। निदितप्रभवं तोयमुपक्षीणजलशयम् (अहिताय) AṣṭaSañ. i.61.16 (1.9)

अपक्रान्तव्य (apa-krāntavya) *adj.* to be gone or moved away ये च प्रवासितास्तां सन्निधौ ब्रूयुः- 'एतत्तद् वदस्याभिः कथितं, जीविनुकामेन अपक्रान्तव्यम्' इति ArthSā. iii.164.7 (12.3)

अपक्रान्तव्रण (apakrānta-vraṇa) *adj.* whose wounds have been removed, i.e. healed or cured तदनु विवितोदन्तो मदीयवन्धुगणः सहसागत्य मन्त्रिमान्नीय मामपक्रान्तव्रणमकरोत् DaS KuC. 13.17.

अपक्रान्तसकलपदातिपरिवार (apakrānta-sakalapadātiparivāra) *adj.* whom whole retinue of foot soldiers had left द्वारदेशादपक्रान्तसकलपदातिपरिवारैः ... महादण्डनायकैरध्यासितमध्यम् ... आस्थानमण्डपमगच्छत् (भूमिपतिः) TilaMañ. 70.23.

अपक्रान्तहर्षक्षमेरु (apakrāntaharyakṣa-meru) *m.* mountain Meru from which lion has run away (मखद्विषः) ... अपक्रान्तहर्षक्षमेरुगुहसमर्थां सुधर्माभ्यासाचक्रिरे NīlaVi. 30.5.

अपक्रान्ता (apa-krāntā) *f.* one of the sixteen types of aerial movements or steps in dance (cārī) अपक्रान्तार्धसूचिभ्यां तत्पुष्टस्वस्तिकं भवेत् NāṭyaSā. 4.77; AbhinBhā. i.105.10 (on 4.76); शृणुताकाशिकाः पुनः 1 अतिक्रान्ता ह्यपक्रान्ता पार्थक्रान्ता तथैव च NāṭyaSā. 10.11; ऊरुभ्यां वलनं कृत्वा कुक्षितं पादमुद्धरेत्। पार्थं विनिसिपेद्यैनमपक्रान्ता तु सा स्मृता NāṭyaSā. 10.31; आशिपायाध्याया अनन्तरमपक्रान्तायाध्यायाः प्रयोगमाह AbhinBhā. i.106.12 (4.79); अतिक्रान्तायापक्रान्ता पार्थक्रान्ता मृगण्ठता। ऊर्ध्वजानुरलता च सूची नूपुरपादिका (इत्याकाशिकाः) SañgiRā. iv.280.1 (7.905); बद्धां चारीं [विधायदीं] पादमुद्धृत्य कुक्षितम् स्वपार्थं निक्षिपेद्यस्यामपक्रान्तेति सा स्मृता NṛtyaRā. 3.44; Nṛtyā. 1018; NṛtyaK. ii.2.43; NṛtyaRā. 4.115; बद्धां चारीमपक्रान्तां चाचरन् रचयेत्करौ। प्रयोगानुगती च तदपक्रान्तामीरितम् Nṛtya. 1336.

अपक्रान्तासु (apakrāntāsu) *adj.* whose breath has passed away, i.e. dead अनन्तरमपक्रान्तासु विक्रान्तेषु पुरंदरारिमुखेषु नन्दनेषु RāmāCam. 6.77 (1)

अपक्रान्ति

अपक्रान्ति (āpa-krāntī) *f.* 1 transference back to earlier time यदि कामयेत सर्वं महेशः स्मृतिं सर्वान्त्सम्यक्वदयेत् ... न पश्चादुपसादयेदपक्रान्तिः सां यजस्य MaiS. i.8.4 (i.120.5); 2 declination, cf. अपक्रान्तिचाप. अपक्रान्तिक (apakrāntī-ka) *adj. [f. -ā]* who has gone over to (heretics), DBHS.

अपक्रान्तिका (apa-krāntikā) *f.* one of the sixteen varieties of aerial movements or steps in dance (cārī) विषय बद्धां चारीं चेत् कुक्षितं पादमुक्षिपेत्। तमेव निक्षिपेत् पार्थं तदापक्रान्तिका भवेत् NṛtyaK. ii.2.43.

अपक्रान्तिचाप (apakrāntī-cāpa) *m.* arc of declination पलापक्रान्तिचापानां योगविश्लेषजो गुणः। छाया याम्योत्तरे भानी नमसो मध्यमस्थिते LaBhāsk. 3.27.

अपक्रान्तिभाग (apakrāntī-bhāga) *m.* degree of declination नतापक्रान्तिभागानां योगो भानावुदक्षिणते। विन्ध्यो व्यत्यये कार्यः छायायां च फलं भवेत् LaBhāsk. 3.34.

अपक्राम (apa-krāma) *m.* 1 act of retiring or withdrawal यज्ञगती न सर्वमिवालानं प्रायच्छत् तस्माद् वज्राद् विद् अपक्राममिव चरति JaimiBr. 1.286; 2 passing off or away, MW.

अपक्रामत् (apa-krāmat) *adj. [f. -nti]* 1Ai going away, moving away, striding away ii striding away, i.e. avoiding iii running away, fleeing away B going towards C escaping D retreating, retiring E moving by, passing by 2 losing, extinguishing 3 (used as noun) (one) who is transgressing or deviating from 1Ai going away, moving away, striding away अपक्रामन्त्यैरुपेयाद्गुणो दैव्यं वधः AV. vii.105.1; AV. (P.) xx.7.4; KauṣiSū. 55.16; BrSārvaAnu. 5.14 (7.110); मकरन्दिकाया गवासादपक्रामन्त्याः करतलचित्रपटः पतति RukmiHa. 3.6 (14); प्राणशस्य मदीक्षणपितृदशः कुक्ष्यादपक्रामतः किं ब्रौडहतया मया भुजलतापाशो न कण्ठेऽर्पितः Subhāṣi. 1.150; यद्यपि विभागरुपापक्रमणावभावापक्रामता न प्रतीतिः LaCandr. 761.16; 1Aii striding away, i.e. avoiding उदीचीनः पथिभिर्वायुमद्भिरपक्रामन्तो दुरितान् परेषिः। त्रिषु प कृत्व क्रयय परेता मृत्युम् AV. (P.) xvii.32.9; 1Aiii running away, fleeing away सर्वा [अ]रातोरपक्रामन् एहीद राष्ट्रं कृणुहि स्मृतावत् AV. (P.) xviii.16.10; तेऽसुरा अपक्रामन्तोऽद्भुवन् वा इमे ध्वत्वा अभुवन्विति KāthS. 23.7 (ii.83.5); गहने वने सरमस्यपक्रमन्नुद्धिन्नयन्त्रिति ताम्यति Chandaś-Cū. 2.318; 1B going towards रामः सन्ध्यामुपासितुम्। उपक्रामन् (v.l. अपक्रामन्) सरः पुण्यम् Rāmā. vii.82.1; 1C escaping मलयकेतुः कस्मादपक्रामन्नुपेक्षितः Mudrārā. 3.24 (63); 1D retreating, retiring संयुक्तेतुवन्धादपक्रामतः कर्मकरबलीवर्दाः कर्म कुरुः ArthSā. 2.1 (112.5); कयम् ... द्विरदनुद्विगमचारिणामगणितकुलवधःसदृशपराक्रमप्रतानां रणभूमेः पराक्रमनाम् (v.l. अपक्रामताम्) अयं महाव्रतो बलानाम् VeniSā. 3.103; 1E moving by, passing by व्योमयानेन सत्वरमपक्रामति रावणे AnarghaRā. 5.25 (5); 2 losing, extinguishing एतेन वा अग्नेर्होऽपक्रान्त (v.l. 'अपक्रामन्त')मन्वविन्दन् JaimiBr. 3.96; 3 (used as noun) (one) who is transgressing or deviating from शुल्कस्यानादपक्रामन्मर्वापहारमाप्नुयात् ViṣṇuSm. 3.31.

अपक्रामन्ती (apa-krāmantī) *f.* 1 type of offering (lit. going away) यं द्विधातंस्य न्युद्धमाचारयेत्पापीयान्वत्यभिक्रमन्ती वा एकांशुतिरपक्रामन्त्यैका MaiS. i.4.12 (i.61.7); यां हुत्वा पूर्वामपरां जुहोति सापक्रामन्ती स पापीयान्वजमानो भवति KauṣiSū. 4.14; 2 variety of arrangement for reciting the verses of the Trivṛta stoma (Viṣṭuti) (lit. act of stepping away) यं द्विधातंस्य यजमानस्य पशुन् प्रधनोत्पक्रामन्ती विपुलितसया यजमानस्य पशवापक्रामन्ति PañcBr. ii.13.2 (Sāy. उत्तरांतरहीनसंख्यात्वेन अपगच्छन्ती)

अपक्रामम् (apakrāmam) *adv.* A by going or moving backward or in reverse order यांमपक्रामं जुहोति सांपक्रामन्ती MaiS. i.4.12 (i.61.8); B withdrawing, retreating, retiring ते देवा अबुवन्तेनां विराजमन्विद्धमन्ति! ... तामपक्राममपक्राममध्यत्सरन् JaimiBr. 2.158.

अपक्रामयितुम् (apa-krāmayitum) *inf.* to drive away, to banish ततो ममाहंसि मार्गसंदर्शनेन हस्तशतमपक्रामयितुमिति Tantrākhyā. 2.11; PañcT. 0.4 (20) (6.1)

अपक्रामित (apa-krāmīta) *adj.* removed or expelled तादृगण्ड-विवर्तनार्तिमहोच्चक्रादपक्रामिताः ...। सस्य प्रौढतरप्रतापनपञ्चलाभिरन्ते ... पार्थिवघटा जीर्चन्ति शर्यान्ति च PadyaVc. 161.

अपक्रामितुम् (apa-kramitum) *inf.* A to withdraw, to retreat स चापक्राम्यात् (v.I. चापक्रामितुं) युद्धाद्येनोपायेन शक्यते। अपनीते ततः पार्थे धर्मराजो जितस्त्वया MahāBhā. vii.11.24; नष्टोऽस्मीति मत्पार्श्वकम्बलमुपरि दत्त्वोद्यतधनुष्पाणिः शनैः शनैरपक्रामितुमारब्धः Tantrākhyā. 96.15; B to go away, to leave अस्माद्वनादपक्रामितुमिच्छामि Tantrākhyā. 10.32; PañcT. 1.50 (13) (34.7)

अपक्रामुक (apa-kramuka) *adj.* [f. -ā] [ĀliGr. II.i.215] A wishing to depart or desert from अग्निं खलु वै पुश्वोऽनूपं तिष्ठन्तेऽपक्रामुका अस्मात् पुश्वः स्युः TaiS. V.vii.9.2; B wishing to abandon तद्यत् सवनानि व्यवहस्येयुरपक्रामुका यजमानाच्छ्रीः स्यात् PañcBr. xviii.5.16 (Sāy. अपक्रमणशीला); C wishing to run away यत्परावीमपनुवन् गायेद्वाचं प्रथमेद्वागस्मादपक्रामुका स्यात् JaimiBr. 1.102; 1.260; D retiring, MW.

अपक्राम्य (apa-kramya) *adj.* to be deserted or departed यदि याजयिष्यामः ...। तस्माद् उ ह वृतेन नापक्राम्यम् JaimiBr. 3.187.

अपक्रिय (apa-kriya) *adj.* A having wrong use or application 'सर्वशब्दे ... वर्ज्यं चापक्रियं सर्वम् ... अपक्रियं' अपगतस्योचितक्रियम् CaturCin. iii (1).549.10; B (food) which is prepared wrongly सर्वशब्दे ... वर्ज्यं चापक्रियं सर्वम् ... अपक्रियं चात्रं यथोचितक्रियाराहित्येन विनष्टप्रशस्तरसगन्धवर्णम् CaturCin. iii(1). 549.11; ViraMi. (Śrāddha.) 40.21.

अपक्रियमाण (apa-kriyamāṇa) *adj.* [f. -ā] I being separated यदाग्रयणं सवने सवनेऽभिगृह्णाति ... तस्माद्द्वैत्सादपक्रियमाणा पुनरभिनवर्तते KāthS. 27.9; 2 being wronged उपक्रियमाणापक्रियमाणस्यैव ज्ञातुर्विषये ममप्रत्ययो भवति विषये चेदप्रत्यय इति कथमवगम्यते। अवगम्यतामन्वयव्यतिरेकाभ्याम् NaiśkaSi. 144.2; राजा ... अपक्रियमाणराष्ट्रतया जनविद्वेषं च गच्छति ManvaMu. 351.4 (on 8.346); (used as noun) (one) who is wronging विशेषतश्च न बहुशोऽपक्रियमाणा विश्वसनीयाः KāthVa. 1.43 (1); 3 being taken out सर्वेषु निक्षेपेष्वपक्रियमाणेष्वेव 'साक्ष्यमावे' इत्यादि पूर्वोक्तविधिनिर्णयसिद्धौ स्यात् ManvaMu. 323.30 (on 8.188).

अपक्रिया (apa-kriyā) *f.* 1 counter stroke, hitting back 2A wrong deed, improper act B evil act C wrong application 3A non payment (of wages) B repayment of debt 4A act of harming, harm B damage 5 delivery 1 counter stroke, hitting back अहमपि तावद् भरतरोहकं द्रष्टुमिच्छामि। ... द्रष्टुं मल्लमपक्रियाविनिहते श्रीलादियाद्योमुखम् PratiYau. 4.12; 2A wrong deed, improper act चतुर्थ्यापायसाध्ये तु रिपो सान्त्वमपक्रिया। स्वेद्यमानन्वरं प्राज्ञः कोऽम्भसा परिषिञ्चति PañcT. (Kos.) 3.26 (151.13); Pañcā. 176. 15; ŚiśuVa. 2.54; जन्मवेष्टतप्सां विरोधिनीं मा कृषाः पुनर्मूमपक्रियाम् Kirātā. 13.64; वैत्रीमियाधिगतसन्धिमपक्रियाभिः। गृस्ताम् RāmC. 19.44; [अपचारस्त्वपक्रिया ŚabdaRa. (Va.) 2519]; 2B evil act लैलापाक्रिया कर्तुरपकारस्य या पुनः ... न शुष्यति कचंन RājTa. (Jo.) 831; 2C wrong application विपतां निषेवितमपक्रियया समुपैति सर्वमिति सत्यपदः ŚiśuVa. 9.68; 3A non payment (of wages) (दत्तस्यैषोदिता धर्म्या यथायदनपक्रिया। अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि वेतनस्यानपक्रियाम्) अपक्रिया क्रियापायः तस्य नजा प्रतिषेधः ManuBh. ii.172.27 (on 8.214); 3B repayment of debt or what is due, cf. अनपक्रिया II 4A act of harming, harm लैलिकक्षेत्रः ... फलं प्रयच्छति विरोधतश्चापक्रियाभिर्विरोधकायाहितमित्यपि सुप्रसिद्धम् Bhām. 577.20 (on iii.2.41); अवलोक्य परश्रियं खलः परितप्येत विनायपक्रियाम् Nalābhyu. 7.9; 4B damage हिमेन पशेषु कृतामपक्रियामवेक्ष्य कृत्वाय महाबलं पुरः Surath. 5.7 रुद्रकोपविवशस्य देहिनः कस्य नाम न भवत्यपक्रिया Yādava. 17.118; स लक्ष्याः ध्यायन्नपक्रियाः। तस्मिन्त्रयकारे-च्छस्तद्राज्ञे विन्यवेदयत् RājTa. (Jo.) 611; Subhāṣitaratnabhaṇḍāgāraṁ 152.415 [द्रोस्त्वपक्रिया AbhidhāCin. 1515; KośaKaTa. 1993] 5 delivery, PW. MW.

अपक्री (apa-kri-) *IX.P.* to buy over, to purchase सा चेदसौ न दद्यात्काममेनामपक्रीणीयात् ŚatBr. XIV. ix.4.7; BrAraU. vi. 4.7.

अपक्रीता (apa-kriṭā) *adj.* f. bought over, purchased अपक्रीताः सही'य-सीवीरुधो या अभिषृताः। त्रायन्तामस्मिन्नाग्रे गामध्वं पुरुषं पुशुम् AV. viii.7.11; गोभिरध्वं पुभिरपक्रीतास्योषधे AV. (P.) iii.22.6.

अपक्रूरसत्त्वा (apa-krūrasattvā) *adj.* (f.) devoid of cruel beings नृपः। शरदय ब्रजनाहकैलेमैसत तां नदीम्। स्वच्छेदकामपक्रूरसत्त्वां सायुजनेषिताम् SamarāSaṁh. 8.502.

अपक्रुश (apa-kruś-) *I.P.* to revile, MW.

अपक्रोध (apa-krodha) *adj.* free from anger (मर्त्याः) अपक्रोधा गतमाना निर्माया लोभवर्जिताः। सर्ववारं स्वभावेनायधर्मपरिहारिणः TriṣaSaPuC. i.2.120.

अपक्रोश (apa-krośa) *m.* censuring, disgusting, curing, PW., MW.

अपक्लम (apa-klama) *adj.* devoid of fatigue विस्फूर्जत्करदीपिकांक्रु-मरुद्रावधूतं जगद्ग्राणप्राणमपक्लमं विदधतः कर्पूरभंगानिः EI. viii.116.77.

अपक (a-pakva) *adj.* [f. -ā] 1Ai uncooked, raw (used as noun) (food etc.) which is uncooked or raw ii not boiled, not fried, not heated iii uncooked, i.e. not undergoing any change, natural B not baked properly C undercooked (used as noun) (that) which is undercooked 2Ai not refined or perfected, i.e. not well arranged ii not mature, not come to perfection (used as noun) (person etc.) who are not mature, not come to perfection iii not purified Bi (used as noun) (one) who has not reaped benefit ii not ripe (fruit etc.) (used as noun) i (fruit etc.) which are not ripe ii (fruit) not ripe (as an indication or sign) Ci not suppured (used as noun) (internal abscess) which is not suppured ii chronic iii not (medically) developed (used as noun) (disease) not (medically) developed iv (foetus) which is not properly developed, immature Di not developed, not grown ii not developed, not grown, not blossomed 3 undigested (used as noun) (food) which is undigested 4 other than the word pakva 5 not set 6 unburnt 1Ai uncooked, raw यत्परमाणां शेवलमपकं मांसमाशिम AV. (P.) ix.22.21; पकापकं दिवारात्रं वरात्रममृतोपमम् MahāBhā. vii.App. I.8 (694); अपक एव यावके पुरा प्रणीयसे त्वर MahāBhā. xii.309.48; अपकमेव तन्मांसमभूतेषां च धीमताम्। अयं हित्वा ययुः सर्वे MahāBhā. xiii.94.21; अपकतण्डुलात्यर्थपकदग्धं च यद्भवेत्। संयोगतो विरुद्धं तत् CaraS. i.26.101 (1922 ed); लङ्घयन्ते यत्र धान्यानि पकापकानि वेश्मनि। तद्वच्छास्त्राणि तत्र त्वं यथेष्टं चर दुःसह MārKp. 50.88; वत्सस्य दाने पाको न कर्तव्यः। अपको हि वत्सो वत्स एव ŚābaBh. 1880.15 (on x.3.36); विष्टम्भि पकं मतमन्नपकं कफवातलम् ... नात्किरेफलं विदुः HārīS. i.17.22; युक्ताम्नाः पाड्या मुख्याः पकापकाः सुगन्धिः KāśyaS. 138.18; (कर्ता) श्राद्धोपयोगिकं द्रव्यमपकं पकमेव वा। ... सर्वं दैव्यं स्परेद्विष्णुम् LaghvāśvaSm. 23.10; अपकं मानुषं मांसं पादादिप्रतिभक्षणम् ... स्वप्नानेवं विधान्छा ...। अचिरादेव जानीयाच्छुभां वृद्धिम् ParaS. 9.16; हरितं धान्यं क्षेत्रस्थम् अपकम् ManuBh. ii.210.12 (on 8.330); न भक्षयति योऽपकं कन्दमूलफलदिकम् SubhāRaSaṁh. 8.37; कन्दफलदि अपकं वापि भक्षयेत् SkandP. ii (9).23.7; रुद्राय मांसं विहितं तु पकं मांसं तथा रुद्रजये त्वपकम् ĪśānSiPa. i.11.30; ii.27.25; ŚilpaRa. i.7.57; क्रव्यमपकं मांसं तद्योऽस्ति स क्रव्याद्याग्रशृगालादिः Aparā. 1132.3 (on 3.273); 1166.24 (on 3.289); मुक्ताशुक्तिभयं चूर्णं वीटकेषु निधापितम्। अपकमुज्ज्वलं स्वच्छं कर्पूरस्फटिकोपमम् ... ताभ्युलार्थं प्रकल्पयेत् Mānaso. iii.4.969; यः कर्ता पकापकां वा पेशीं खण्डम् TātpaVr. 313.18 (on 3.30); अपक्यं तण्डुलादि तत् स्वाम्यननुमत्या स्वयं गृहमाणं न दोषाय भवति HārLa. 31.1; फलम्। अपकगोरसोन्मिश्रपुष्यितं द्विदलं तथा। अहर्द्वयमतिक्रान्तं दध्यन्नं कथितं त्यजेत् MalliC. 7.647; 'आमं' अपक्यं धान्यतण्डुलादि CaturCin. iii (1). 785.8; शुद्रशर्शेन अपकानामपि श्राद्धद्रव्याणाम् (दूषयति) ManvaVi. 422.17 (on 3.241); पकमन्नमपकं वा केशवार्चनरूपनित्यधर्मरहिते गृहे न प्रतिग्राह्यम् PañcRāRa. 135.4; दास्यः ... भोज्यान्यदुरक्रमेण पकान्यपकान्यपि धावमानाः ŚivLi. 12.78; भर्जितान् तण्डुलान् ...। पिष्ट्वा तण्डुलपिष्टं चाप्यपकं तत्र योजयेत् BhojanKu. 50.23; पकमत्याः। अपकाः ... इत्युपहारः BālamBha. i.606.10 (on 1.295); [आमोऽपके AnekāSaṁh. 2.308; ViśvaPra. 110.8; DharK. 1735; NānārthMa. 1214; ViśvaLoK. 241.2; अथामवाक् त्रिषु अपके NānārthSaṁh. i.49.70; AnekāK. 585; KośaKaTa. 2.7009; आमः ... अपकेऽन्यलिङ्गकः MediK. 115.2; ŚabdaRaSaK. 222.5]; (used as noun) (food etc.) which are uncooked or raw दैन्यमावातु भूतानां सौमगाय यतिश्चरेत्। पकं वा यदि वापकं याचमानो क्रजेदधः SaṁhnyāU. 2.94; दत्तं नैव पुनर्दादपकं पकमेव वा LaghvāśvaSm. i.153; तद्वच्छाकादीनामपि। तेनापकानामयं विधिः ManuBh. 1.478.9 (on 5.118); नायातीति परिज्ञाय तेऽपकं जशुरादरात् GaṇeP. 107.34; तत्रासामर्थ्यं तु अपकेनापि वैधदेवः कर्तव्यः ViraMi. (Āhnikā.) 395.16; अपकं तण्डुलादि NirṇaSi. 387.11; 1Ai not boiled, not fried, not heated प्रतिपक्षं चतुर्मासं

430
वावदेतत्रिवेदेयेत् । ... अपक्वं दधि दुग्धं च गोभृशेदकमेव च MatsyaP. 64.16; तैत्ते विपर्ययं विद्यात्पके चापक्व एव च SiddhYo. 1.272; ययादोषम् ... स्नेहं पक्वमपक्वं वा पातुं युज्यादधिकसिक्तः SiddhYo. 71.1; औषधम् ... अपक्वं न गुणं किञ्चित् कुरुते तत् सुधासम्पन्मानसो. i.19.147; तस्मादपक्वं तैलं विहिततैलाभ्यङ्गे उपदेयमित्ति सिद्धम् CaturCin. iii (2).720.7; अपक्वं नैव दातव्यम् ... तैलम् AśvaVai. 19.18; अपक्वं यमकं प्रोक्तं घृतं तैलसमीकृतम् AśvaVai. 20.12; यदपक्वमपिष्टमुदकसंपर्कादिभक्तसमीपपुङ्खं तद्विहानायासाश्वेनोपलभ्यते Prasā. ii.564.16; अपक्वमेव यन्नष्टं क्षीरशाकं हि तत्पयः BhojanKu. 127.15; अपक्वं घृतपक्वं वा हविष्यमुक्तद्रव्यमित्युक्तं भवति BālamBha. iii.190.18 (on 3.325); 1Aiii uncooked, i.e. not undergoing any change, natural आयोऽपक्वं त्वयि गतं महत्त्वमपि भण्यते BrĀraUBhVā. vi.3.41; 1B not backed properly कुम्भकारस्य मूले ... नानाप्रकाराणि वर्धकिमाण्डानि क्रियन्ति। ... अपक्वा (v.l. अपक्वा DBHS.) पि क्रियन्ति MaVastuAva. ii.465.2; कुम्भम् ... इष्टकाभिरपक्वाभिः पक्वाभिर्वा यथारुचिर्वा PauśK. 29.21; श्लिष्येष्टक्या वापि पक्वया वाप्यपक्वया PāraS. 12.54; 22.97; अपक्वयोर्व घटयोरवश्यमप्युज्येद्वै समसत्रिपातः NītiSā.9.61; SūktiRa. 132.5; पकेष्टकाभिः सुधया मण्डं द्विजपूषयोः। वैश्यादीनामपक्वाभिर्नालङ्कारशोभितम् MayaMa. 27.33; लिङ्गम् ... पक्वापकं मृगपक्षं स्यादपक्वात्पक्वं वरम् AgniP. 54.2; यो जित्वा पवनं मोहाद्योगमिच्छति योगिनाम्। सोऽपक्वं कुम्भमारुह्य सागरं तर्तुमिच्छति YogŚiU. 1.63; प्रकृतपाकापेक्षया न तु पार्थिवमपक्वं नामास्ति Kiraṇā. 182.19; संग्राहयेच्छिद्राद्रव्यं इदं पक्वमपक्वं वा SamarāSū. 70.74; (इष्टकानाम्) नापकानां कृष्णत्वं लक्ष्मणत्वं वा संप्रवति SankarKāBh. 58.16 (on ii.21.10); न हि घटस्य पाकानन्तरं तदवयवोऽपक्व उपलभ्यते SiddhāMu. 58.7 (on 101); 1C undercooked अपक्वतपुलात्यर्थपक्वद्रव्यं व यन्नयेत्। संयोगतो विरुद्धं तत् CaraSj.26.101; अतिपक्वमपक्वं च ... दुष्टं हविः PāraS. 18.283; वर्जनीयं हविः ... अपक्वमपिपक्वं च PāraS. 5.59; प्राणिनामग्निरेवायुः स रक्ष्यो जीवितार्थिभिः। अपक्वं चापि पक्वात्रं दीप्तानिमपि नाशयेत् Hastyāyur. 86.19 (1.12); द्विरशनम् ... मर्त्यवासिनां नित्यम्। ... अपकेनायहविष्येणापि कर्त्तव्यमेवेति प्रागुक्तम् ViraMi. (Āhnikā).408.15; (used as noun) (that) which is undercooked आचामेत् ... अशृतान्पिरकान्पिर- बुदुधाभिः। 'अशृताभिः' अपक्वाभिः। एतद्धानातुरविययम् CaturCin. iii (2).984.8; विदग्धोऽत्यन्तपक्वः। अशृतोऽपक्वः NyāyMāVi. 158.3 (on iii.4.7); MayāMāli. 264.16 (on iii.4.7); 2Ai not refined or perfected, i.e. not well arranged अज्ञातधातुलिङ्गं मुखकूणनमुत्पन्नमपक्वम्। अन्वरमिव वमति कविः श्लोकं कृच्छ्रात्सह प्राणैः Deśōpa. 8.18; 2Aii not mature, not come to perfection विना देहेन योगेन न मोक्षं लभते विधे। अपक्वाः परिपक्वाश्च देहिनां द्विविधाः स्मृताः। अपक्वा योगहीनाः YogŚiU. 1.25; रजस्तमोपघातादपक्वोऽपटुकरणो विज्ञानात्मा सम्यग् ज्ञानस्यासमर्थः BālaKrī. iii.52.21 (on 3.131); धनैर्वैकृत्यवैराग्यादपक्वाः प्रव्रजन्ति ये। धनोपायव्रतं तेषाम् DaśāvaC. 5.164; मनश्च वाचा च मनोवाचे ते च ते आपे च अपक्वे च मनोवाचापे LalitāSāBh. 108.23 (on 140); 2Aiii not purified असौख्यकारं च सदैव हेमापकं सदोषं मरणं करोति RasRaSa. 5.21; (used as noun) (person etc.) who are not mature, not come to perfection अपक्वस्य च कालेन वयसत्वं न विद्यते MahāBhā. iii.154.34; मतिवलेन शास्त्रविदां (अपक्वा इव काव्याङ्गिरसरीहिण्योः AvantiKa 7.11; राजा ... अपक्वं पाययति AvantiKa. 223.17; त्वक्वा स्वधर्मं चरणाम्बुजं हरेर्गजन्नपक्वोऽय पतेत्ततो यदि BhāgP. i.5.17; हस्त्यपक्वमनिशं पक्वं गिरति लाघवात् ... कुड्नी Deśōpa. 4.20; जडस्तु पार्थिवो ज्ञेयो ह्यपक्वो दुःखदो भवेत् YogŚiU. 1.27; इन्द्रियाणि बलिष्ठानि न नियुक्तानि मानद। अपक्वस्य प्रकुर्वन्ति विकारान्ताननिकशः DeviBhāP. i.18.24; 2Bi (used as noun) (one) who has not reaped benefit अपक्वः पक्वसंकाशो न तु शीर्येत कर्हिचित् MahāBhā. v.188* 2; अपक्वः अनिष्यादितसम्पूर्णफलः सन् पक्वसङ्काशो निष्यादितस्वप्रयोजनतया शीर्णो न भवेत् ViraMi. (Rājānīti). 478.18; 2Bii not ripe (fruit etc.) वनस्पतेरपक्वानि फलानि प्रचिनोति यः। स नाजोति रसं तेभ्यः MahāBhā. v.34.15; कटुर्वारी यथापक्वं मधुरः सप्रसोऽपि न। प्राप्यते ह्यात्मनि तथा नापक्वरणे ज्ञाता YājñāSm. 3.142; Mitā. 387.12 (on 3.142); अपक्वं कटुर्वारी चिद्विद्विज्ञेये यथा सत्रपि मधुरो रसो न प्राप्यते Aparā. 1001.25 (on 3.141); दुर्गस्थितं फलमपक्वम् ... उपकरोति गुणं न पुंसाम् YogYā. 1.22; पिण्डारकमपक्वं च रम्भाफलमपक्वम्। ... अनाहारम् BrahmVaiP. i.16.69; मुकुलैर्नचिद्येद्गन्धमपक्वं न निवेदेत्। फलम् BhaviP. 244B.5 (i.163.69); अपक्वानि ... औदुम्बरफलानि महान् दत्तानि GopāKēCan. 57.12; वृक्षोऽप्यपक्वं पीड्यते छिद्यमाने फले ध्रुवम् PārśvC.

7.754; अपकर्मणि चूतस्य फलं द्रवति वेगतः ŚāṅgaPa. 3003; 3006; (used as noun) i (fruit etc.) which are not ripe एकान्तार्थलो विमुग्धपक्वपकेन वर्तयन् MahāBhā. xii.9.10; आहरक्ष ददामि ते। ... उच्छिष्टापकमस्त्रिभयवलीकम्संस्कृतम् MarkP. 50.45; ii (used as noun) (fruit) not ripe (as an indication or sign) (भाषासङ्केतः) फलं पुंसि ... मध्यशो वृत्तपके स्यादाले, पके तु वृद्धे NāgaSa. 5.6 (comm. पुंसि पुरुषप्रेरे फलं ज्ञेयम्) *फल्म् ... अपकं तु बाले ŚāṅgaPa. 3147; 2Cī not suppurated अपिभ्राः पिडकाः भिन्नास्तु (v.l. अयकाः पिडकाः पक्षास्तु) मगन्दराः SuśrS. ii.4.3; (Calcutta Ed.); यवगोष्पमुद्रेः ... प्रलेपयेत् विलीयते ... अपकश्चैव विद्रधिः SiddhYo. 43.3; 43.12; वरुणादिगणकायमपके मध्यविद्रघी। ... पिबेत् ŚāṅgaS. ii.2.107; (used as noun) (internal abscess) which is not suppurated आभ्यन्तरानतनुद्वयं विद्रघीन् परिचक्षते ... तेषां लिङ्गानि जानीयाद्वाह्यविद्रघिरुक्षणैः। आमपकेयणीयाश्च पक्षापके विनिर्दिशेत् SuśrS. ii.9.19; अपकेऽभ्यन्तरेतिवत्ते SuśrS. iv.16.28; 2Cīi chronic प्रतिश्यायः ...। सर्वपक्षो वायुपको वा स सर्वप्रभवः स्तुतः SuśrS. vi.24.11; RugVi. 58.21; 2Cīi not (medically) developed धातुकन्त्यवधानाजीर्णं हस्ता फल्दयम्। ... पक्षापकमतीसारम् ... जयेत् SiddhYo. 3.54; ग्रन्थीनमर्मप्रवधानपक्षानुद्धृत्य चाग्निं विदधीत वैद्यः SiddhYo. 41.33; पिडकानामपक्षानामपतर्पणपूर्वकम्। कर्म कुर्याद् विरेकान्तम् SiddhYo. 48.3; (used as noun) (disease) not (medically) developed कर्णेषु तु रोगेषु गम्भीरगतिव्यादिघातजेषु वा केयुदिसमस्तं पकत्क्षणं दृष्ट्वा पक्षमपक्षमिति मन्यमानः ... न मोहमुपेयात् SuśrS. i.17.5; अनेन विधिना शेषमपके मारयेद्वयम् RasPraSu. 4.85; सुपके षेदेयेदानु नापके तु कदाचन Hastyāyur. 375.23 (3.3); अथाहाराचारव्यायव्यायमसंभवानामपक्षमप्यमानपक्षानाम् ... रक्षणमुपेयेह्यामः Hastyāyur. 385.25 (3.5); 2Civ (foetus) which is not properly developed, immature आत्मकर्मविपकेन जीवन्ति च प्रियन्ति च। आमगर्भा प्रियन्त्यन्ते त्वपक्षास्तु महीतले PadmP. ii.51.19; 2Di not developed, not treated चापम् ... अतिजीर्णमपके च ज्ञातिघृष्टं तथैव च ŚāṅgaPa. 1751; अपकं भङ्गमायाति अतिजीर्णं तु कर्कशम् ŚāṅgaPa. 1753; 2Dīi not developed, not grown, not blossomed पक्षान्येव पक्षानि विकसन्ति नापक्षानि BrahmSūBh. (Śrī.) ii.50.5 (on ii.1.35); अष्टयनि ... परमेधरत्वेच्छया तानि प्रतिबद्धशक्तिकानि अपक्षान्येव सन्ति ŚivārkaMaDi. ii.69.29 (on ii.2.11); 3 undigested रसातियुक्तमन्नं वा दिवास्वप्नं निषेवते। अपक्षानागते काले स्वयं दोषान् प्रकोपयन् MahāBhā. xiv.17.12; अग्निर्हन्तुं हाराश्र ह्यपक्षद्रसदयः CaraS. vi.15.3; AsāHr. ii.3.54; विपके यदपके वा मलादि द्रवतां नयेत्। ... तन्त्र्येयं रेचनम् ŚāṅgaS. i.4.6; द्रवं सशूलं च खरं पुरीषं विभिन्नमलं च भवेदपक्षम् Hastyāyur. 92.12 (1.12); (used as noun) (food) which is undigested अपक्षान् दृष्ट्वाप्येते पक्षान् तमाहुः कुञ्जल नराः (मरम्) BhelaS. 106.7 (5.7); रसो भवति संपकादपक्षमसंभवः ŚāṅgaS. i.6.3; 4 other than the word pakva प्ररुद्र णोऽदान्ते नोऽवकुक्षन्तरेऽप्य अतद्वात् त्व् अपक्युवाक् ससेष्यादेर् नैकावकोस् तु वा MugdhaBo. 3.30 (13.16); 5 not set, cf. अपकंददिभिः MatsyP. 64.16; 6 unburnt, cf. अपकक्षपाय adj. अपकक्क (apakva-ka) adj. not ripe रम्भाफलमपकम्। ... अनाहारम् BrahmVaiP. i.16.69. अपककन्दविषया (apakvakanda-viṣayā) adj. (f.) referring to unripe root चरकोक्तिरपककन्दविषया BhojanKu. 62.13. अपककरण (apakva-karana) adj. whose sense organs are not developed कटुर्वीरौ ययाऽपके मधुरः सन्नसोऽपि न। प्राप्यन्ते ह्यात्मनि तथा नापककरणे ज्ञता YājñSa. 3.142; Mīa. 387.12 (on 3.142); आरुर्ध्वस्य यया सहजयायां रुपावलोकनशक्ती मलेन प्रतिबद्धायां न रुपावलोकनशयोऽस्ति भवति तयात्मायमपककरणः Aparā. 1001.16 (on 3.140); 1002.1 (on 3.141); अपककरणेऽशुद्धास्ये जीवानाम्नि चैतन्यस्वभावत्वाद्विद्यमानेऽपि ज्ञता विषयप्रकाशता न प्राप्यन्ते ViraMi. 877.18 (on 3.142) अपककलुष (apakva-kaluṣa) adj. (used as noun) (one) whose sin is not ripe सकलोऽपि द्विविधः। पककलुषापककलुषभेदात् SarvaDaSaṁh. 7.158; अपककलुषाब्जान्दण्डान्गोमार्गानो विधत्ते परमेधरः कर्मवप्रात् SarvaDaSaṁh. 7.172.

अपक्वकविता (apakva-kavitā) f. poetry which has not been perfected or refined, i.e. immature poetry सोऽपि च कविरहो अपक्वकविताकदुरमेनमुना प्रबन्धेन विधुरितगुणंऽपि कविमात्रके मयि सुकविपदत्यापनस्यपक्षः पक्षपातो महाकवेर्बाणस्य UdaySuKa. 153.4.

अपक्वपाय (apakva-kaṣāya) *m., n.* unripened impurity or sin लोहयुक्तं यथा हेमं विपक्वं न विराजते। तथापक्वपायाख्यं विज्ञानं न प्रकाशते MahāBhā. xii.205.6.

अपक्वपाय (apakva-kaṣāya) *adj.* 1 having unburnt passion जीवन्मुक्तावस्थया स्थिता जनकादयः। अपक्वपायाणां तु मादृशां नायं प्रकारः BhartṛyNi. 5.6 (4); (used as noun) (one) having unburnt passion तस्मादपक्वपाय इममेवोकाराग्रविद्योतं तुरीयतुरीयमात्मानं नृसिंहानुष्टुभैव जानीयात् NṛSimhoTāU.6: 2 having unburnt impurity or sin, cf. अपक्वपायत्व.1.

अपक्वपायकर्म (apakva-kaṣāyakarman) *adj.* having unburnt passion and action यथामयोऽसाधुचिकित्सितो नृणां पुनः पुनः संतुदति प्ररोहन्। एवं मनोऽपक्वपायकर्म कुयोगिनं विध्यति सर्वसङ्गम् BhāgP. xi.28.28.

अपक्वपायत्व (apakvakaṣāya-tva) *n.* 1 the state of having unburnt impurity or sin विरोचनोऽपक्वपायत्वात्तावता तृप्तो जगाम ŚrūtaPra. ii.43.10 (on i.3.18); 2 the state of having unburnt passion यथापक्वपायकर्मकटिकायां विद्यमानो मधुररसः पाकाभावेनायत्कत्वात् नोपपद्यते तथा चेतनेऽप्यात्मन्यपक्वपायत्वादज्ञत्वमिति DīpKa. 87.32 (on 3.142)

अपक्वकुम्भ (apakva-kumbha) *m.* unbaked jar अपक्वकुम्भाविषं मङ्गमाजौ राजनिषातां मरणं समानौ। .... रामो भवान्द्योतमभूरिवैरौ Bhaṭṭi. 12.42; गुणाः। अपक्वकुम्भजलवत् नश्यन्त्यङ्गेन केवलम् KulārT. 1.65; पुंसः श्रुतं च शीलं च गुणाश्च सर्वे। अपक्वकुम्भे निहिता इषावः प्रयान्ति देहेन समं विनाशम् BhaviP. 619A.3 (iv. 4.131); PadmP. ii.66.158; Subhāṣi. 3140.

अपक्वगर्भ (apakva-garbha) *adj.* of immature conception or gestation ये मे कुले ... आमगर्भाः ... आमगर्भा अपक्वगर्मापूर्णगर्भा इति यावत् SmṛtiCan. v.151.16.

अपक्वग्रन्थि (apakva-granthi) *m.* undeveloped swelling or hardening of vessels लिम्पेदपक्वग्रन्थीस्तु सिन्धुनाकुलिनागरैः ĪśānSiPa. i.46.30.

अपक्वचित्त (apakva-citta) *adj.* (used as noun) (one) whose mind is not mature or not come to perfection सत्यं जगदिति भानं संसृतये स्यादपक्वचित्तानाम् SvātmaNi. 81.

अपक्वजम्बूफल (apakva-jambūphala) *n.* unripe rose-apple अपक्वजम्बूफलरागकान्तम् ...। मध्वासवम् ... पिबन्त्यपुण्यो रमते सुखेन VarāṅgaC. 8.47.

अपक्वतक्र (apakva-takra) *n.* butter-milk which is not processed अपक्वतक्रं सव्योपचातुर्जातगुडाद्रकम्। सजीरकं रसाला सा मार्जिता शिखरिण्यापि ŚabdaRa. (Vā.) 2890.

अपक्वतण्डुलादि (apakvatanḍulādi) *adj.* uncooked rice etc. एतद्ध साग्नेर्गृहस्थस्य भक्ष्यमपक्वतण्डुलादिरूपं न तु सिद्धात्रं परानिपेकेन स्वानौ होमाभावात् ManvaMu. 144.9 (on 4.5)

अपक्वता (apakva-tā) *f.* 1 the state of not being boiled (sufficiently) सात्रतापक्वता हीनद्रव्यता दोष उच्यते SuśruS. i.11.17; 2 the state of having unburnt passion वेदसंन्यासिकानाम् अपक्वतया कषायस्य ध्यानप्रवृत्तावशकानां गृहस्थानां मोक्षहेतौ वेदाभ्यास एव ... कर्मयोगं कर्तव्यम् ManvaVi. 746.12 (on 6.86)

अपक्वतित्तकर्मटिका (apakvatiktā-karkatīkā) *f.* unripe and bitter cucumber यथापक्वतित्तकर्मटिकायां विद्यमानो मधुररसः पाकाभावेनायत्कत्वात् नोपपद्यते DīpKa. 87.31 (on 3.142)

अपक्वतैलविषय (apakvataila-viṣaya) *adj.* referring to not heated oil अत्र क्वापु तिथिषु तैलाभ्यङ्गे विहितः प्रतिषिद्धश्च, तत्र केचिदाहुर्विधिः पक्वतैलविषयः निषेधस्तत्पक्वतैलविषयः CaturCin. iii (2).719.13.

अपक्वत्व (apakva-tva) *n.* 1 uncookedness or rawness केषांविन्मांसानामपक्वत्वमुच्यते। पाकस्तु हविषो मांसस्य प्रतिनियतः NyāyMaVi. 585.19 (on x.7.2); 2 immaturity पार्यो वरमद्वत सरमतं च यदा वः। यतवान्याप क त्वं तदा तवाहो गतत्रापक्वत्वम् YudhiVi. 8.14 (comm. अप्रगल्भत्वम्)

अपक्वत्वापत्ति (apakvatvāpatti) *f.* undesired contingency of uncookedness or rawness तत्र सहश्रपणे शीघ्रपाकिनां विलीनत्वापत्तेः शिरपाकिनामपक्वत्वापत्तेः पृथगेव कुम्भी, श्रपणं च BhaṭṭiDī. iv.206.18 (on xi.4.10)

अपक्वदधि (apakva-dadhi) *n.* curd which is not set अपक्वदधि दुग्धं च ... संग्राश्य स्वपेन्मांशिरादिषु PadmP. v.22.154.

अपक्वदोष (apakva-doṣa) *m.* disorder caused by (the consumption of

food) not properly cooked, JainL.

अपक्वद्रव्य (apakva-dravya) *n.* unbaked substance आदिशब्दे शरावादयो गृह्यन्ते। आमद्रव्यस्येत्यपक्वद्रव्यस्येत्यर्थः NyāyKa. 107.17.

अपक्वद्राक्षा (apakva-drākṣā) *f.* not ripe grape 'पानकानि' गुड-मरिचशर्करैलाकपूरैरादिसंस्कृतापक्वद्राक्षाकदलादिफलद्रवाः CaturCin.iii (1). 603.17.

अपक्वपित्त (apakva-pitta) *n.* (medically) undeveloped bile अपक्वपित्तस्लेष्माणं बलादूर्ध्वं नयेत्तु यत्। ... वमनं तत् ŚāṅgaS. i.4.7.

अपक्वपित्तस्लेष्मन् (apakva-pittasleṣman) *m.* not (medically) developed bile and cough अपक्वपित्तस्लेष्माणं बलादूर्ध्वं नयेत्तु यत्। वमनं तद्धि विज्ञेयम् ŚāṅgaS. i. 4.7.

अपक्वपिष्टात्मक (apakvapīṣṭātma-ka) *adj.* consisting of uncooked or unbaked, i.e. raw flour त्रिवृत्तात्रेण ब्राह्मणान् परिविध्य ... त्रिवृत्तात्रेण चरुपक्वपिष्टात्मकेन VīraMi. (Sāṁskāra.) 444.6.

अपक्वफलरसादि (apakvaphalarasādi) *adj.* juice etc. of unripe fruit पानार्थं चापक्वफलरसादौ गुडादिपिष्टं संसृज्य यत्क्रियते तत्पेयम् SmṛtiCan. v.202.15.

अपक्वबुद्धि (apakva-buddhi) *adj.* of immature intellect, whose intellect has not come to perfection अपापेषु स्वभूतेषु बालेनापक्वबुद्धिना। पापं कृतं तद्गुणवान्सर्वात्मा क्षन्तुमर्हति BhāgP. i.18.47; अद्याप्यपक्वबुद्धिस्त्वं बालकः पेशलाशयः RāmāMañ. 299.15.

अपक्वभुक्त (apakva-bhukta) *adj.* consumed but not digested अपक्वभुक्त-माहारं स वायुः कुरुते द्विधा। संप्रविश्यान्नमध्ये तु पक्वं कृत्वा पृथग्गुणम् PadmP. ii.66.17.

अपक्वभोजन (apakva-bhojana) *adj.* (used as noun) (one) who eats uncooked or raw flesh अक्रव्यादोऽपक्वभोजनमिन्नान् खञ्जरीटादीन् हत्वा तु वत्सतरं दद्यात् VīraMi. 1015.19 (on 3.272)

अपक्वमति (apakva-mati) *adj.* of immature mind, whose mind has not come to perfection अपक्वमतयो मन्दा न जानन्ति यथातथम् MahāBhā. xii.140.13; अपक्वमतयोऽशिवाः MahāBhā. xii.261.49.

अपक्वमधुरद्रव्य (apakvamadhura-drava) *m.* unboiled and sweet liquid ज्ञेयः शीतरसः सीधुरपक्वमधुरद्रव्यैः ŚāṅgaS. ii.11.14.

अपक्वमनस् (apakva-manas) *adj.* (used as noun) (one) of immature mind तथायेतद्दूषणमपक्वमनसो ज्ञातव्यम् ŚaṅkaVi. (Ā.) 201.19.

अपक्वमनस् (apakva-manas) *n.* immature mind न मनुत इत्यस्यैवापक्वमनोविषयतयान्यथानयनसाभ्यामिति वाच्यम् AdvaiSi. 877.10.

अपक्वमनोविषय (apakvamano-viṣaya) *adj.* [f. -ā] referring to the immature mind चित्तैकाग्र्यस्यान्तरङ्गात्परेयं श्रुतिरिति चेत्। साध्यपक्वमनोविषयेति स्यात् NyāySu. (Ā.) 540A.4 (on iii.3.1); इत्यादिश्रुतिस्तु ... अपक्वमनोविषया Nyāyāmṛ. 628B.13; न चापक्वमनोविषयमिदम् SiddhāLeSaṁ. 397.7.

अपक्वमल (apakva-mala) *adj.* whose sins are not ripened परमेश्वरेण सममेव सर्वेषामनुग्रहे क्रियमाणेऽपि ये पक्वमलास्तं मुच्यन्ते, अपक्वमलाः कालक्रमादेव BrahmSūBh. (Śrī.) ii.50.3 (on ii.1.35)

अपक्वमलत्रय (apakva-malatraya) *adj.* (used as noun) (one) whose triad of sins or impurities is not ripened अन्यानप्याचार्यरूपेण शिव एवानुगृह्णाति। अपक्वमलत्रयास्तु भोगेन मलपाकाय नानायोनिषु विनियुक्ते SetuBa. 251.10.

अपक्वमलद्वय (apakva-maladvaya) *adj.* (used as noun) (one) whose two sins or impurities are not ripened अपक्वमलद्वया मिश्रास्तु कर्मवशादुत्तमयोनिष्वेव जायमानाः पुरुषाः SetuBa. 251.14.

अपक्वमांस (apakva-māṁsa) *n.* uncooked or raw flesh वियोनैमैद्युनो-द्योगोऽपक्वमांसावसिद्धये MrgendrT. ii.8.22.

अपक्वमांसभक्ष (apakvamāṁsa-bhakṣa) *adj.* who eats uncooked or raw flesh यत्त्वपक्वमांसभक्षः स क्रव्यादुच्यते Nyās. i.619.22 (on iii.2.69)

अपक्वमांसभक्षिन् (apakvamāṁsa-bhakṣin) *adj.* who eats uncooked or raw flesh क्रव्यादाम्। अपक्वमांसभक्षिणाम्। क्रव्ये चेति विद् BālamBha. iii. 117.5 (on 3.207)

अपक्वमांसभोजन (apakvamāṁsa-bhojana) *adj.* (used as noun) (one) who eats uncooked or raw flesh as food अक्रव्यादोऽपक्वभोजन (v.l. अपक्वमांस-भोजन) मिन्नान् खञ्जरीटादीन् हत्वा तु वत्सतरं दद्यात् VīraMi. 1015.19 (on 3.272)

i.342.27 (on 4.31); 3 other than the subject (of inference), non-subject प्रत्यक्षाधिनिराकृतो हि पक्ष उच्यते, न चायमीदृश इत्यपक्ष एव NyāyMañ. i.101.27; अनुमानविषये प्रयोग इति यथाश्रुते वार्तिके पराभिमतपक्षधर्मत्वमेव स्फुटपक्षस्यैवानुमानविषयत्वात् NyāyVārPari. 260.8.

अपक्षक (apakṣa-ka) *adj.* 1 not having wings or feathers हिरण्य-पर्णमध्यस्थपितृ अपक्षकाः। ते तत्र पक्षिणो भूत्वा प्रपतन्ति यथा दिशम् MahāBhā. v.45.9; तुरगाः ... सपक्षा देववाह्यास्ते मनुष्याणामपक्षकाः Viṣṇu-Dhāp. ii.45.8; 2 not having wings in the form of knowledge MahāBhā. V.45.9; ये अपक्षकाः ज्ञानपक्षरहिताः मध्वाशिनः परिवर्तन्ते ... ते मुक्ता भवन्ति SanatBh. 297.11 (on 4.9); 3 not resorting to the view of optional rites अपक्षकाः प्रवृत्तिधर्मपक्षरहिताः कायकर्मपक्षमनाथिताः Viṣamaślo. on MahāBhā. v.45.9; 4 not having (two) conditions, i.e. dream and walking न विद्यते स्वापजागरलक्षणी पक्षौ येषां तेऽपक्षकाः MahāBhāraDī. on MahāBhā. v.45.9.

अपक्षगामिन् (a-pakṣagāmin) *adj.* not taking a side, impartial अपक्षगामी नृपतिर्धर्मयुद्धं प्रवर्तयेत् Mānaso. iv.5.874.

अपक्षगिरिसंकाश (apakṣagiri-saṅkāśa) *adj.* appearing like a mountain without wings सैन्यम् ... अपक्षैः पक्षसंकाशैः (v.1. अपक्षगिरिसंकाशैः) रथैर्नागैश्च संवृत्तम् MahāBhā. vi.72.14.

अपक्षण (apakṣaṇa) *m. w.r.* for *apakṣāla*, DBHS.

अपक्षति (apa-kṣati) *f.* decline, decay, destruction, जन्मास्तित्वविवृद्धयः परिणतिश्चापक्षतिर्नाशनम् SarvaVeSārah. 460.

¹अपक्षति (apa-kṣati) *adj.* who is not having destruction, without decline स भूङ्क्षः ... अपक्षतित्वे पदमुन्नतोन्नतं विगाहमानो दिशति स्म विस्मयम् ŚrīKaC. 3.53 (comm. भूङ्क्षनामा निजनामानुरूपं शोभां बहवप्रपत्ता क्षतिः क्षयो यस्य); स्फुटपक्षप्रतिग्रहेण शब्दद्वयतायाहवमुच्यते पक्षतित्वम्। ... नन्दिनेयः ... सरस्वतीं ससर्ज HarVi. 15.9 (comm. अपक्षतित्वं निर्बाधता)

²अपक्षति (a-pakṣati) *adj.* which does not have roots of wings, i.e. plumage, ŚrīKaC. 3.53 (comm. स प्रमरोऽविद्यमाना पक्षतिः पक्षमूलं यस्य तन्नादेऽप्युन्मते भ्रमब्राह्मणं ददाति); HarVi. 15.9 (comm. स कथमपक्षतिरपक्षमूलः स्यादिति तु विरोधः)

अपक्षत्व (apakṣa-tva) *n.* 1 the state of being wingless वृद्धभावादपक्ष-त्वाच्छृण्वंस्तदपि मर्षये Rāmā. iv.57.3; 2 the state of being non-subject of an inference सिद्धिगवहिकपर्वतापर्वतधूमवतामेकधर्माभावेनापक्षत्वात् TattvCin. ii (2).22.7; सिद्धसाधनेऽपि हि पक्षधर्मत्वं न सिध्यति। सिद्धधर्मविशिष्टस्यापक्षत्वात् NyāyPari. 278.9; मोक्षहेतुज्ञानान्यद्येति तस्यापक्षत्वाय पक्षे सतीत्यन्तम् वैकल्पिकमाद्यं विशेषणत्रयम् Nyāyāmṛ. 145A.6; त्वया हि प्रतिभासिकस्य शुक्तिरूप्यादेरपक्षत्वाय सत्यन्तमाद्यं विशेषणत्रयं विकल्पेन पक्षे प्रक्षिप्तम् AdvaiSi. 41.4.

अपक्षत्वप्रसङ्ग (apakṣatva-prasaṅga) *m.* undesired occasion of being non-subject न तावत् पक्षे हेतोः व्याप्यवृत्तित्वं पक्षधर्मत्वम् ... साध्यस्यापि तत्र असंभवात् अपक्षत्वप्रसङ्गात् TarkSaṁh. (Ā.) 95.13.

अपक्षत्वापत्ति (apakṣatvāpatti) *f.* undesired contingency of being non-subject सद्बुधं शुद्धचिदेव ... तादृशतादात्म्यस्यापक्षत्वापत्तिः LaCandr. 38.9; कपालादौ तन्नाशकालावच्छेदेन घटादेरसमवायादन्यकालावच्छेदेनैव समवायात् तस्यापक्षत्वापत्तिः LaCandr. 422.27.

अपक्षत्वापात (apakṣatvāpāta) *m.* undesired contingency of non-subject द्वितीये अव्याप्यवृत्तित्वानधिकरणशब्देनावयवावृत्तित्वोक्तावयवव्यादेरपक्षत्वापातात् Nyāyāmṛ. 88B.9; अवयववृत्तिद्रव्यत्वाद्यवच्छिन्नप्रतियोगिकभेदस्यापक्षत्वापातात् Nyāyāmṛ. 605A.5.

अपक्षदोष (a-pakṣadoṣa) *m.* not a defect of subject उत्तरावयवापेक्षो यो दोषः सोऽनुबध्यते। तेनेत्युक्तमोऽपक्षदोषोऽसिद्धाश्रयादिकः PramāVār. 4.150.

अपक्षधर्म (a-pakṣadharmā) *m.* 1 not the property of subject, i.e. not subsisting in the subject अपक्षधर्मो न हेतुः न हेत्वाभासः NyāyVār. 132.17 (on i.1.35); अपक्षधर्मस्य चास्य हेतुत्वं नास्तीति नैयायिकाः Bṛha. 319.8 (on i.1.18); ननु अपक्षधर्मस्याहेतुत्वात् न नियमार्थताश्च HetuBīT. 14.3; एकाश्रयाश्रित-योरेव गम्यगमकोक्तेत्यपक्षधर्मस्याहेतुता NayaVi. 126.10 (on i.1.5); संभाव्यमान-प्रतिपक्षश्रयो न साधनमर्हति ...। अयमपक्षधर्म एव NyāyKa. 203.12; (हेतुः) बाधायामपक्षधर्मो भवेत् TātpaT. (Vā.) 43.9 (on i.1.1); 44.21 (on i.1.1); 194.5 (on i.1.5); न चापक्षधर्मात् साध्यसिद्धिः PratyabhiVi. i.386.7 (on i.7.13);

उक्तस्यार्थव्यवस्थापने सति कालात्ययापदिष्टोऽयं प्रसङ्गहेतुस्तदर्थेन चापक्षधर्मः NyāyVārPari. 603.1; दृष्ट्यदूषणव्याप्ती सत्याम् अपक्षधर्मः कल्पितदूष्यं छलम् TārkiRa. 249.2; 262.8; अविनाभाववलेनेवापक्षधर्माणामपि गमकत्वाभ्युपगमात् PramāMī. 40.20 (on i.2.9); 42.11 (on i.2.12); (हेत्वाभासानाम् ... लक्षणम्) अपक्षधर्मोऽपि विरुद्धोऽन्यत्र विपरीतज्ञानसमर्थ एव TattvCin. ii (1). 889.2; ii (1).910.4; क तर्ह्यस्यान्तर्भावः अविनाभावविदिसंभावनायामपक्षधर्मो अन्यथात्वव्याप्ते NyāyPari. 273.8; प्रमाणविरोधे हि हेतुरपक्षधर्मो वा स्यात्। अनेकान्तिको वा NyāySu. (Ja.) 269B.5 (on ii.1.2); असन् इति पक्षेऽसन् अपक्षधर्मः (हेतुः) इत्यर्थः Upask. 156.1 (on iii.1.15); 2A name of presumption (arthāpatti) गृहं तु न कथंचिद्वैत्रसंबन्धमवगम्यत इत्यपक्षधर्मः TātpaT. (U.) 390.24 (on 5 (7).12); न चाविनाभावनिश्चयेनापि गमयन्नपक्षधर्मोऽर्थापत्तिरिति युक्तम् NyāyKuA. ii (1).226.5; 2B type or a kind of fallacy क पुनरप्रयोजकोऽन्तर्भवति। ... नापि निर्णये सति पक्षत्वातिपातादपक्षधर्मः NyāyKuA. i.186.2; अपक्षधर्मो हेतुर्नः सोऽसिद्धः परिकीर्तितः Mānaso. iv.2.399; अव्याप्तापक्षधर्मो द्वौ हेत्वाभासौ NyāyPari. 271.4; 271.7.

अपक्षधर्मजनिता (apakṣadharmā-janitā) *adj.* (f.) produced not by the property of subject, i.e. not subsisting in the subject न चापक्षधर्मजनिता प्रतीतिर्नुमानम् Kāśi. iii.128.16 (on 5 (5).76)

अपक्षधर्मता (apakṣadharmā-tā) *f.* the state of not being the property of subject, i.e. not subsisting in the subject न व्याप्तिशून्यत्वं नाप्यपक्षधर्मता हेतोः TātpaT. (U.) 318.23 (on 5 (4).55); 391.19 (on 5 (7).15); Kāśi. iii.166.20 (on 5 (7).19); अपक्षधर्मता हेतोर्नामरूपाश्रयत्वतः BṛĀraUBhVā. ii.1.607; एवमपक्षधर्मता हेतोः प्रत्युक्ता, दर्शनसंबन्धस्य पक्षधर्मत्वात् NayaVi. 242.4 (on i.1.8); भवेच्छब्दधर्मस्य कृतकत्वस्यापक्षधर्मता NyāyKa. 235.12; अपक्षधर्मतां निवर्तयति लिङ्गिन् इति TātpaT. (Vā.) 104.11 (on i.1.3); द्वितीयतृतीययोः अभिव्यञ्जनाल्लिङ्गस्यापक्षधर्मता स्यात् ŚrūtaPra. ii.354.21 (on ii.3.17)

अपक्षधर्मतादोष (apakṣadharmatā-doṣa) *m.* defect of the form of not being the property of subject न चापक्षधर्मतादोषः। उपरिदेशस्य पुरसंबन्धदेश-संबन्धात् Kāśi. iii.167.14 (on 5 (7).18)

अपक्षधर्मत्व (apakṣadharmā-tva) *n.* the state of not being the property of subject, i.e. not subsisting in the subject अथ कृष्यादीनां फलवत्तया इत्य-मानत्वादिति ततोऽप्यपक्षधर्मत्वम् TantrVār. 545.22 (on 2.25) नापि विशेषस्य हेतुत्वम् ... सपक्षस्थस्याप्यपक्षधर्मत्वात् TātpaT. (U.) 218.19 (on ii.5 (2).104); 231.21 (on 5 (2).168); अनुमानेनापि हि सिद्धावयवेन विपर्ययेऽवगते हेत्वन्तरम-सिद्धावयवं सिषाद्यधिष्ठितधर्मविपर्ययेऽपि दर्शनादनेकान्तिकत्वेनापक्षधर्मत्वेन वा साध्यज्ञानं न जनयति TātpaT. (U.) 320.11 (on 5 (4).58); 343.19 (on 5 (4).161); न भूपदेशो लिङ्गमगृहीतसंबन्धस्यापि तत्प्रतीतेः अनेकान्तिकत्वादपक्षधर्मत्वात् NyāyMañ. i.47.16; विशेष एव हेतुरुच्यते, तदयुक्तम्। अपक्षधर्मत्वादन्वयाभावाच्च Kāśi. ii.63.7 (on 5 (2).105); iii.31.23 (on 5 (4).37); iii.126.19 (on 5 (5).68); गवयोऽप्यपक्षधर्मत्वाच्च सादृश्यविशिष्टस्य गोलिङ्गम् Kāśi. iii.154.11 (on 5 (6).45); iii.210.18 (on 5 (8).50); रजतत्वस्य हेतोः अपक्षधर्मत्वात् Bhām. 17.19 (on i.1.0); यद्यपि च वाक्यार्थे साध्ये पदानामपक्षधर्मत्वम् ... तथाप्याकाङ्क्षा-योग्यतासत्तिपदार्थाः संसर्गं लिङ्गं भविष्यन्ति TātpaT. (Vā.) 414.2 (on ii.1.52); अन्वयहीनत्वादपक्षधर्मत्वाद्वाहेतुत्वं पूर्वसंक्षिप्तं प्रपञ्चयति NyāyRa. 242.9 (on 5 (2).104); अस्ति गवयस्य गोसंबन्धः तस्यासौ सदृशः, तत्र कथमपक्षधर्मत्वम् NyāyRa. 447.14 (on 5 (6).45); किं केन संगतमपक्षधर्मत्वात् हेतोः NyāyMa. 19.1; तदस्यरजतानुस्मरणं तु कथमिदंकारास्पदस्योपकारहेतुभावमनुपापेदं, रजतत्व-हेतोः अपक्षधर्मत्वात् NyāyMa. 72.2; न चाविनाभावनिश्चयेऽप्यपक्षधर्मत्वात् अर्थापत्तित्वम् Kiraṇā. 324.20; 'असिद्धः' हेत्वाभासः स्वरूपासिद्ध इत्यर्थः। ... अपक्षधर्मत्वादयम-सिद्धः इति न मन्तव्यम् PramāMī. 54.19 (on ii.1.17); असंदिग्धतया पक्षत्वाभावेन तदर्थस्य हेतोः सिद्धसाधनवदपक्षधर्मत्वात् KhandanKhā. 646.6; असंसर्गाग्रहवलेन च तद्वयवहारे तत्रासत्ताप्रतीतेः हेतोरपक्षधर्मत्वात् TattvPradī. (Ci.) 70.2; स्वशब्दस्य 'सदायतनाः सत्प्रतिष्ठाः' इति सद्विधावाक्यविषयत्वं चायुक्तम्, अपक्षधर्मत्वात् ŚrūtaPra. ii.8.12 (on i.3.6); न च गवयगतं सादृश्यं लिङ्गम्, अपक्षधर्मत्वात् TattvCin. iii.46.1; सर्वेष्वपि पक्षाभासेषु हेतोरपक्षधर्मत्वात् NyāyPari. 278.5; गोगतं सादृश्यं लिङ्गम् ... नापि गवयगतम् अपक्षधर्मत्वात् YuktīSneha. 76.12 (on i.1.5)

अपक्षधर्मत्वनियम (apakṣadharmatva-niyama) *m.* law or rule of not being the property of subject, i.e. not subsisting in the subject

प्रमाणवगतसाध्यविरुद्धधर्मवत्तथापक्षत्वेन तद्धर्मस्यापक्षधर्मत्वनिष्पत्तिः NyāySu. (Ja.) 269B.6 (on ii.1.2)

अपक्षधर्मत्वप्रतिपादन (apakṣadharmatva-pratipādana) *n.* explanation of the state of not being the property of subject सिद्धसाधनस्य चाश्रय-सिद्धताप्रकारोऽपक्षधर्मत्वप्रतिपादनेन प्रागुक्तः NyāyPari. 285.4.

अपक्षधर्मत्वापत्ति (apakṣadharmatvāpatti) *f.* undesired contingency of not being the property of subject न चैतत् संभवति। साध्यधर्माधिकरण-देर्यभावावसन्नत्वात् अपक्षधर्मत्वापत्तेः Kāśi. iii.8.19 (on 5 (4).135)

अपक्षधर्मनिवृत्तिमत् (apakṣadharmanivṛtti-mat) *adj.* having exclusion from the property of non-subject, i.e. not subsisting in the subject न ह्यव्यापको भवत्वपक्षधर्मनिवृत्तिमान् इत्यत आह TāpāT. (Vā.) 290.17 (on i.1.35)

अपक्षधर्मनिवृत्तिमात्र (apakṣadharmanivṛtti-mātra) *n.* mere exclusion of what is not a property existing in the subject, i.e. not subsisting in the subject अपक्षधर्मनिवृत्तिमात्रत्वेन संभवमात्रं लभ्यते NyāyVār. 132.21 (on i.1.35)

अपक्षधर्मभाव (apakṣadharma-bhāva) *m.* the state of not being the property of the subject, i.e. not existing in the subject अन्ययानुपपत्तेश्च शब्द-दीपादिद्वस्तुषु। अपक्षधर्मभावेऽपि दृष्टा ज्ञापकतापि च TāpāT. 1378.

अपक्षनिष्ठता (a-pakṣaniṣṭhata) *f.* [Inst.] by way of not being in the subject अपक्षनिष्ठतया निश्चितोऽपि सिद्धिचयाप्तिको यथा विप्रतिपन्नधर्मः निषिद्धत्वात् NyāyPari. 111.16.

अपक्षपतित (a-pakṣapātita) *adj.* not partial to any party, impartial नियुक्तेन तु वक्तव्यमपक्षपतितं वचः NāraSm. 40.1; (समग्रायाः ... क्षितिचारिणः) समा अपक्षपतिताः BālaKrī. i.257.9 (on 2.156); राजा ... अपक्षपतितां दुष्टम् इष्टं चेच्छन्ननागसम् ... समदर्शी MahāP. 42.200; अपक्षपतिताः शान्ताः ... ते पश्यन्ति जगत्पतिम् NaraP. 64.86.

अपक्षपय्य (apakṣapay-ya) *ger.* having caused to decrease (सोमं राजानमाप्यायस्वापक्षीयस्वेति) अपक्षीयस्वेति अपक्षपय्येत्यर्थः VedāntKa. 347.23 (on iii.1.6)

अपक्षपरा (apakṣa-parā) *adj.* (f.) being on the opposite side, opposing (ते तनुः) स्थिरासुरापक्षपरा ... विभाति ŚvaS. 21 (comm. प्रतिपक्षभूता)

अपक्षपात (a-pakṣapāta) *m.* lack of adopting a side, impartiality कश्चिद्विदतोऽर्थेषु बलिनो दुर्बलस्य च। अपक्षपातात्पश्यन्ति कार्यव्यधिकारो नराः Rāmā. ii.2161* (2) अपक्षपातोऽर्थेषु ... पक्षैव यज्ञाः कथिता नृपाणां AtriS. 28; YogYā. 2.33; BhavasantarāṇaU. 5.13; ŚiṃhāDvā. 84.2; सम्येक्षपक्षपातस्तु तथा साक्षिषु सत्यवाक्यं ŚukraNī. 3.239. [Inst.] by way of not adopting a side, by way of impartiality अपक्षपातेन यदर्थनिर्णयस्तदेव धर्मः किमपि क्षमायुजम् KaumuMi. 9.6; अपक्षपातेन परीक्षमाणो द्रव्यं द्रव्यस्याप्रतिभं प्रतीतः। यथास्थितार्थप्रयत्नं तवैतत् MahāViSt. (H.) 2.22; कुक्यात्वप्रकाशनेनापक्षपातेन च द्वाविपि निर्गुह्यन्ति (चादिप्रतिवादिनी) NyāyPari. 269.4; प्रजा अपक्षपातेन स्वप्रजा इव पालिताः RājTa. (Jo.) 643; पक्षपाती समयस्तथा नः। इति तन्निरस्तम्। अपक्षपातेन समस्तसमयौक्तसत्त्वादिविशेषाभ्युपगमे तत्तद्व्यतिरिक्तसत्त्वादिविशेषाभ्युपगन्तव्य-त्वापत्तेः ŚivārkaMaDī. ii.102.31 (on ii.2.31); अपक्षपातेन श्रुतिस्मृतिपुराणामान् विमृशतो शिवेन नारायणस्य साम्यं न प्रत्याख्यातुं शक्यम् ŚivārkaMaDī. ii.268.26 (on iii.2.35)

अपक्षपाततत् (apakṣapāta-tas) *adv.* by way of not adopting a side, by way of impartiality मायामयं जगत्समादीक्षस्वापक्षपाततः PañcDa. 6.142;

अपक्षपातपतित (a-pakṣapātapātita) *adj.* not indulged in partiality. impartial तत्र युक्तमयुक्तं वा ... स्वयमेव विचार्यताम्। अपक्षपातपतितिविद-धर्मस्तुसिद्धये BrĀraUBhVā. iv.3.1204.

अपक्षपातम् (apakṣapātam) *adv.* without adopting a side, impartially अत्र च मयीव तस्यामयपक्षपातं दर्शितदप्यं कंदप्यं तत्र भगवत्या ... मायुपगम्ये Mukundā. 218 (17)

अपक्षपातिता (apakṣapāti-tā) *f.* the state of not adopting a side, impartiality प्रजाप्रक्षोभादिदृष्टस्पष्टदोषभयादवश्यमपक्षपातिता संभवति ViraMi. (Vyavahāra.) 30.30.

अपक्षपातित्व (a-pakṣapātitva) *n.* the state of not being partial.

impartiality अपरे ... अविशेषज्ञतापक्षपातित्वमिति दोषानपि गुणपक्षपातधारापक्षमि- ... प्रतार्यमायाः Kād. 108.6; ब्रह्मणः अपक्षपातित्वान् अविदन् गच्छति न मच्छति इति त्वः (अनुप्रश्नः) TaiUBh. 255.17 (on 2.6); प्रमाणस्यापक्षपातित्वात्परम्येव तत्रापि तत्सिद्धिर्भवतु NyāyMañ. i.94.30; अन्यतरसिद्धेर्न विवदन्ते प्रमाणस्यापक्षपातित्वात् NyāyMañ. ii.162.28; तदेव शास्त्रं 'कंचिद्विप्रतिपन्नं प्रमाणं कंचिद्विप्रतिपन्नं' इति स्यात्. न चैतद्युक्तम्, अपक्षपातित्वात् प्रमाणस्य PratyabhiVi. ii.86.9 (ii.3.2); अथ तत्र तत्रापतिमासः समाधानम्, परस्यापि तदेवास्तु प्रतिपातस्यापक्षपातित्वात् PrāmāMi. 28.20 (on i.1.32); (पदार्थः) यस्तु स्वशास्त्रोक्तविद्वद्भ्यः शास्त्रान्तरैकः सोऽपि प्रमाणस्यापक्षपातित्वादेकद्वारकत्वे सति तुल्यबलत्वात् ... गृह्यमाणो नातीवानीदित्येन नैयायिकानां संमतः CaturCin. iii (1). 755.21.

¹अपक्षपातिन् (a-pakṣapātin) *adj.* adopting the side of a, i.e. Viṣṇu अपक्षपातिनापि हंसेन ... पौरजनेनानुगतम् ... कुसुमपुरं नाम नगरम् VāsaDa. 113.1 (comm. अकारे विष्णो पक्षपाती)

²अपक्षपातिन् (a-pakṣapātin) *adj.* [f. -in] 1 not flying with wings अपक्षपातिनापि हंसेन ... पौरजनेनानुगतम् ... कुसुमपुरं नाम नगरम् VāsaDa. 113.1 (comm. न पक्षेण गच्छता पततीत्यपक्षपाती); 2 not adopting a side, i.e. impartial अपक्षपातिनः सत्याः सत्यमुत्पत्त्यपेक्षया। शब्दस्य कल्पनामाहुरभि-व्यक्तिं लघीयसीम् NyāyMañ. i.199.21; अपक्षपातिनः प्राज्ञाः सामन्ता यावत्सत्यं विनश्ये परिभाष्य ब्रूयुः तावत्सन्निधेः गोमी दद्यात् Aparā. 770.3 (on 2.161); नयानशयानविशेषमिच्छन्नपक्षपाती सत्यपक्षया ते MahāViSt. (H.) 1.30; अविषमं भोक्तृकर्मानुगुणपरिणामित्वादपक्षपातीनीम् ŚrūtaPra. ii.114.18 (on i.4.8); अभाव-रूपविशेषणमात्रवैशिष्ट्यमनुमन्यामह इति त्वपक्षपातिनस्ते न युक्तम् ŚatDū. 166.13.

अपक्षपुच्छ (a-pakṣapucchā) *adj.* not having wings and tail स वा एषोऽनिरपक्षपुच्छो वायुरेव TaiBr. III.x.11.7; नेन्महद्वं कुरुवाणीति यावानपक्ष-पुच्छोऽग्निसत्त्वावकुर्व्यात् ŚaBr. XIII.viii.1.18; अयंहेक एकविद्यप्रभूतानपक्षपुच्छाश्चिन्वते BaudhŚuS. 2.14; नापक्षपुच्छः स्येनो विद्यते BaudhŚuS. 2.21.

अपक्षभूत (apakṣa-bhūta) *adj.* which has become non-subject न अपक्षभूते धर्मिणि वर्तमानस्याध्यायसिद्धिरेव स्यात् TārkiRa. 230.3.

अपक्षय (apa-kṣaya) *m.* 1A decay of parts, i.e. destruction ब्रह्मावयवं नित्यमजं स विष्णुरपक्षयापेरिखितस्तत्रि ViṣṇuP. i.15.57; BrahmiP. 178.116; नापक्षयं च समुपेत्यविकारि दस्तु ViṣṇuP. vi.8.60; परिणामः अपक्षयो नाशः उत्तरावस्था जरा, देहाभावे ... तदुपपत्तिपेधे अर्थादीवन्न LālitaTriBh. 343.19 (on 52); जन्मवृद्धिपरिणत्यपक्षयव्याधिनाशनीवहीनमव्यम्। ... ब्रह्म तत्त्वमपि Vive Cū. 260; अपक्षयस्तवयववद्भासो नाश एव Bhām. 66.19 (on i.1.2); अपक्षयस्य विनाशान्तर्भावमाह VedāntKa. 51.7 (on i.1.2); यद्यपि वृद्धिपरिणामापक्षयाः त्रयो भावविकाराः जन्मस्थितिनाशव्यतिरेकेण प्रसिद्धाः तथापि वृद्धिर्वायते VivaPraSār. 258.18; परेशमेव भगवान्बादरायणः फलप्रदं मन्यते ... कर्मणः करणत्वेनपक्षयश्च GoviBh. 218.3 (on iii.2.42); 1B decrease, reduction, wane, decline यमसत्यं भक्षणेन अपक्षयं च कृत्वा पुनः पुनर्मनस्यति BrĀraUBh. 782.11 (on vi.2.15); नापि गुणक्षयेण अपक्षयः, निर्गुणत्वात् GītāBh. (Śa.) 33.19 (on 2.20); आध्यात्मपक्षयश्च यथा सोमस्य तथा पक्षयन्ति Bhām. 530.9 (on iii.1.6); सुवर्णस्य दह्यमानस्य नैवास्तवपक्षयः Aparā. 784.6 (on 2.178); 1C decay, destruction जन्मास्तित्ववृद्धिपरिणामापक्षयपरिणामका विकाराः षड्विधाः VedāntRaMañ. 1.4 (43.24); संप्रदायोऽयं विश्वमोक्षविश्वसंशयः सत्ये (v.j. संशयपक्षयः) क्लिप्य KalpaK. 239.40.

अपक्षय (apa-kṣaya) *adj.* having a decay क्षयमपक्षयस्य ज्ञान्ता द्रोणस्य वैरिपक्षयस्य। चिन्तां राजेयाय प्रदत्तुमस्मै कथं परतर्जयाय YuddhiVī.F.N. 7.132.

अपक्षयप्रतिषेध (apakṣaya-pratishedha) *m.* negation of decay or destruction श्रुतावसर इत्यपक्षयप्रतिषेधः VedāntKa. 221.6 (on i.4.22)

अपक्षयमान् (apakṣaya-bhāj) *adj.* having the waning or reduction अपक्षयमानो वै पितरः KauṣiBr. 5.6 (20.21)

अपक्षयरहित (apakṣaya-rahita) *adj.* devoid of decay or destruction अजं जन्मरहितम् अव्ययम् अपक्षयरहितं कथम् ... हन्ति GītāBh. (Śa.) 34.18 (on 2.21)

अपक्षयलक्षणा (apakṣaya-lakṣaṇā) *adj.* (f.) having the nature of decrease or reduction असुप्तेन कर्मणा नो कर्तव्यम् न्ययपक्षयलक्षणां विविक्ष्यं प्राप्नोति BrĀraUBh. 654.13 (on iv.4.23); अपक्षयलक्षणा सिद्धिया प्रतिषेधश्चे GītāBh. (Śa.) 33.17 (on 2.20)

अपक्षयविनाश (apakṣaya-vināśa) *m.* decay and destruction अपक्षय-विनाशाभ्यां परिणामार्थजन्मभिः। वर्जितः शक्यते वक्तुं यः सदास्तीति केवलम् ViṣṇuP. i.2.11; स्वाभाविकमिदं रूपम् ... अपक्षयविनाशादिरहितम् ... मम AhirbuS. 44.30.

अपक्षयविपरीता (apakṣaya-viparītā) *adj.* opposite to decrease or reduction अपक्षयविपरीतापि वृद्धिलक्षणा विक्रिया प्रतिविध्यते GītāBh. (Śaṅ.) 33.19 (on 2.20)

अपक्षयविवर्जित (apakṣaya-vivarjita) *adj.* devoid of decay or destruction अतोऽयमात्मा अजो नित्यः शाश्वतः अपक्षयविवर्जितः KāhUBh. 132.18 (on 2.18)

अपक्षयहेतु (apakṣaya-hetu) *m.* cause of decay स्थित्यापि यास्यतोऽवस्थापनं केवलमपक्षयहेतुः NītiVā. 13.12.

अपक्षयाभाव (apakṣayābhāva) *m.* absence of decrease or decline of parts, i.e. destruction (अक्षरम्) तदव्ययमपक्षयाभावात् ... भूतकारणं धीराः परिपश्यन्ति PrakaVi. 197.22.

अपक्षयित (apa-kṣayita) *adj.* destroyed, i.e. cured आतुरान्तकेन नृपतेर्लोचनद्वयं क्षारचूर्णेन निर्माज्यं जलीकाशतं प्रदाय श्लेष्मा अपक्षयितः Hasyārṇa. 1.36 (12)

अपक्षय्य (apakṣay-ya) *ger.* having destroyed अपहृत्य पाप्मानम् अपक्षय्य धर्माधर्मा इत्यर्थः KenUVāBh. 97.11 (on 4.9)

अपक्षराग (a-pakṣarāga) *adj.* not having attachment to any side, impartial सुबुद्धिः। अपक्षरागः ... चिरं परीक्ष्यतदयोचदर्थम् VarāṅgaC. 12.16.

अपक्षलोप (a-pakṣalopa) *m.* absence of loss of wings गिरिरिव गतिमान-पक्षलोपाद् अनुतटपुण्ड्रिकर्णकारयत्तिः (एष विभाति) Vikramo. 3.3.

अपक्षवत् (a-pakṣava(n)t) *adj.* not having a side or party रिपुबलार्णव-मुक्तमितुं पुनर्नृप न शक्यमपक्षवतस्तव VarāṅgaC. 20.24.

अपक्षवर्तमानत्व (a-pakṣavartamānatva) *n.* absence of the state of being present in the subject ननु यथा सिद्धसाधनमात्माश्रयः अपक्षवर्तमानत्वात् तथा बाधितोऽप्यपक्षवर्तित्वादाश्रयासिद्धो भवतु SarvaDaKau. 48.23.

अपक्षवर्तित्व (a-pakṣavartitva) *n.* absence of the state of being present in the subject तथा बाधितोऽप्यपक्षवर्तित्वादाश्रयासिद्धो भवतु SarvaDaKau. 48.24.

अपक्षविशेषणत्व (a-pakṣaviśeṣaṇatva) *n.* absence of the state of being a qualification of proposition अथ प्रत्यभिज्ञानं तद्भावाद्भवतीति पक्षस्तथाप्यन्यो हेतुर्वक्तव्यः। किं कारणम् प्रत्यभिज्ञानस्यापक्षविशेषणत्वे नोपयुक्तत्वात् NyāyVār. 305.1 (on ii.2.33)

अपक्षवृत्तित्व (a-pakṣavṛttitva) *n.* absence of the state of being present in the subject तेनापक्षवृत्तित्वं दर्शितं भवति ŚrūtaPra. iB. 320.22 (on i.2.19)

अपक्षसाद (a-pakṣasāda) *m.* absence of loss of wings इत एव प्रस्थितो देवः ... गिरिरिव गतिमानपक्षलोपात् (v.l. अपक्षसादात्) Vikramo. 3.3.

अपक्षस्थत्व (a-pakṣasthatva) *n.* absence of the state of being present in the subject उपाधेरपक्षस्थत्वं दर्शयति आत्मनस्त्विति ŚrūtaPra. iB. 65.23 (on i.1.1)

अपक्षाग्रणी (a-pakṣāgrāṇī) *adj.* not the first of the fortnight मतिमान-तत्त्ववृत्तिः प्रतिपदपक्षाग्रणीर्विभाति भवान् KāvyaPra. 130.2 (comm. प्रतिपत् प्रथमा त्रिविधः अयं च अपक्षाग्रणीः पक्षस्यादिभूता नेति विरोधाभासो व्यङ्ग्यः)

अपक्षाण (apa-kṣāṇa) *adj.* (used as noun) (wood) which is burnt out यदि होमकाल आहवनीयोऽनुगच्छेत्प्राण उदानमप्यगादिति गार्हपत्ये जुहुयादपक्षाणानि संनिधाय मन्येत् VaikhāSS. 20.17 (Viśva. F.N. दग्धकाष्ठम्)

अपक्षाण (apa-kṣāṇa) *n.* extinction of fire (यद्याहिताग्नेरग्निरपक्षयेदा शय्यापरासात्परि वाजपतिः ... इति त्रिः प्रदक्षिणं परिक्रम्य तं संभरेत्) कृत्वाग्न्यपक्षाणे एव चायं विधिः comm. on ApaSS. ix.1.17.

अपक्षादिभूत (a-pakṣādibhūta) *adj.* which has not become the subject etc. अज्ञानद्वारिकायां त्वविषयवृत्तित्वम् अज्ञानं हि पक्षादेदोषः न त्वनुपपन्नस्तत्वेना-पक्षादिभूतस्येति TārkiRa. 280.14.

अपक्षामम् (apakṣāmam) *adv.* beyond eyesight पृष्ठता वरत्राकाण्डेन सोमयिक्रियणमपक्षामं नाशयति HirSS. vii.2.86 (644.27) (comm. परोक्षम्... गमयति) (but without destruction, Viśva.; wasting away, Sūryakānta)

अपक्षायत् (apa-kṣāyat) *adj.* going away संवेशनस्तनु वै चारुदेधि प्रिये देवानां परमे जनित्र इत्यन्वाहिताग्नेरग्निमपक्षायन्तमा शय्यापरास्तासंभरेत् HirSS. xv.1.18 (266.26) (comm. आयतनादपगच्छेत्); xv.1.19 (267.5); तत्रेष्टिं समाधे-तावाञ्छयाप्रासादपक्षायन्तमाहवनीयं परिव्राजपतिरिति प्रदक्षिणं कृत्वा ... संभरेत् VaikhāSS. 20.2.

अपक्षाल (apa-kṣāla) *m.* defect, fault, failing, sin (lit. throwing away) तस्य ये पूर्वके निर्मिते विहारे चत्वारोऽपक्षालस्ते प्रहृणा भवन्ति BodhiBhū. 239.23; अष्टापक्षालमुक्तत्वादानिजं तु चतुर्थकम्। वितर्कचारी शास्त्रं च सुखादि च चतुष्टयम् AbhidhK. 8.11; अत एवोदारकुशलपक्षविवर्जनतापक्षाल इत्युच्यते ŚikṣāSa. 145.6; सात्मीभावाच्च मार्गस्य सर्वापक्षालनाशिनः। न यत्नेन विना हानिर्यत्नो न गुणदर्शनात् TatvSam. 3439 (comm. अपक्षालः दोषः); अपक्षालः MahāVyu. 245.664; [but transgression, evil, calamity, DBHS.]

अपक्षालसाधर्म्य (apakṣāla-sādharmya) *n.* similarity of fault or sin ध्यानत्रयं द्वितीयादि शीर्षं तासां यथाक्रमम्। तदपक्षालसाधर्म्यात् AbhidhK. 3.101.

अपक्षि (apa-kṣi-) *i.p.* 1 to wane, to decrease, to diminish, to decline नानुगच्छति तस्याग्निर्न वियन्दयते हविः। नापक्षयति सन्मस्तो न निर्मन्थे विलम्बते ŚivLi. 4.6; (pass.) to be waned, to be decreased, to be diminished, to be declined अर्द्धमासौ वै मित्रावरुणौ य आपूर्यते स मित्रो योऽपक्षीयते स वरुणः PañcBr. xxv.10.10; य एवापूर्यते ऋमासः स आग्नेयो योऽपक्षीयते स सौम्यः ŚatBr. I.vi.3.24; य एवापूर्यते तं देवा उपायुन्योऽपक्षीयते तमसुराः ŚatBr. I.viii.2.22; ŚatBr. (K.) II.vi.4.18; य ए वापूर्यते ऋमासः स देवा योऽपक्षीयते स देवा योऽपक्षीयते स पितरः ŚatBr. II.i.3.1; ŚatBr. (K.) I.i.3.1; चन्द्रमाः पृथ्व्याहान्यापूर्यते पृथ्व्यापक्षीयते ŚatBr. VIII. iv.1.10; स रात्रिभिरेवा च पूर्यतेऽप च क्षीयते ŚatBr. VIII. iv.1.10; स रात्रिभिरेवा च पूर्यतेऽप च क्षीयते ŚatBr. XIV. iv.3.22; XIV. iv.3.23; य एवापक्षीयते स मित्रो य आपूर्यते स वरुणः ŚatBr. (K.) I.iii.14.10; य एवायमपक्षीयेऽर्ध-मास एव आग्नेयो य आपूर्यते स सौम्यः ŚatBr. (K.) II.vi.1.17; स रात्रि-भिरेवा च पूर्यतेऽप च क्षीयते स वित्तनैवा च पूर्यते अप च क्षीयते BrĀraU. i.5.14-15; 2 to pass, to expire, cf. अपक्षीणः 1; 3 to destroy, cf. अपक्षीणः 2B.

अपक्षिक (apakṣi-ka) *adj.* wingless हिरण्यपर्णमश्वत्थमभिपत्य अपक्षिकाः (v.l. ह्रपक्षिकाः) ते तत्र पक्षिणो भूत्वा प्रपतन्ति यथादिशम् MahāBhā. v.45.9.

अपक्षिगणसंघात (apakṣiṅgaṇa-saṅghāta) *m.* combination of the group of non-birds अपक्षिगणसंघाते जगत्वेकार्णवीकृते। कीदृग्रूपः समभवन्महादेवो युगक्षये SkandP. v. (3).5.5.

अपक्षिगणसंपात (a-pakṣiṅgaṇasampāta) *adj.* A not accompanied by the group of birds अपक्षिगणसंपातो दानरेन्द्रो महाजवः। ... सागरान्सर्वान्संध्या-कालमवन्दत Rāmā. vii.34.26; B free from the flight of birds अपक्षिगणसंपाते सर्वप्राणिहरे पथि। ... हृषीकेशः शयनायोपचक्रमे MatsyaP. 247.25.

अपक्षित् (apa-kṣit) *adj.* defeating यस्तथा पूतन्यो यदुल्लान्युततान् अपक्षितः स मे धियमाणम् आ वहद् अप द्वेषस् परा वहत् AV. (P.) xx. 54.6.

अपक्षित (apakṣita) *m.* name of people, PW.

अपक्षित (apa-kṣita) *adj.* A spent, passed एवंविधैरहोरात्रैः कालगत्यो-पलक्षितैः। अपक्षितमिवास्यापि परमायुर्वयः शतम् BhāgP. iii.11.32; B wasted दुष्टु मिथ्या क्षितोऽपक्षितः GaṇRa. 1.36 (66)

अपक्षित्य (apakṣit-ya) *ger.* having waned, having decreased आपः परस्य त्रेर अयः स्याद्वा यपि (v.l. अपक्षित) MugdhaBo. 26.216 (293.21) (v.l.)

अपक्षिन् (a-pakṣin) *adj.* wingless यथैव पङ्कुरध्वानमपक्षी चाण्डजो नभः। एवं छन्दोगुरुणा राजा वृद्धिं न गच्छति AVPar. ii.5.1.

अपक्षिन् (a-pakṣin) *m.* non-bird गवाद्योऽपक्षिणः चतुष्पाञ्जातिवचनः पशुशब्दः ManuBh. i.439.13 (on 5.40); असमर्थायावामपक्षिणं जलचरं त्वां सह नेतुम् Pañcā. 85.17

अपक्षिप् (apa-kṣip-) *vi.p.* 1A to drive away, i.e. to blow संतड्झति वा तमपक्षिपति KātySS. xvi.3.3; 1B to throw away सत्ये हस्ते प्रस्तरं समस्य ... त्वेषं वचो अपावधीम् इत्यधिपक्षिपति (v.l. इत्यपक्षिपति) VādhūSS. vi.12.58 [Chaubey Ed.]; रक्षांसि ... अपक्षिपन्ति सुभ्राण्डान् Rāmā. ii.108.17; 1C to let down उत्क्षिपति अपक्षिपति हस्तमिति ये पूर्वोत्तरे क्षणाः ते क्रमवन्तः

PratyabhiVi.ii.10.4 (ii.1.2); 2A to take out, to extricate प्रणे रोहित चैकैकं
श्रैवेर्बालमपिपेतु SuśruS. iv 2.71; 2B to refute, to exclude नित्येति क्षयितालक्षणं
दुःखमुपक्षिपति (v.l. अपक्षिपति) Bhām. 60.12 (on i.1.1) (NSP. Ed.); द्वितीयं
पक्षमपक्षिपति 'नापि दोषापनवनेने' ति Bhām. 95.17 (on i.1.4); 2C to remove
नीधीस्पश्यं सुहृद्वेक्षमपक्षिपति तत्करम् BhāvPra. (Śā.) 116.17 (5); (pass.) to be
removed निगमनेऽपि हेत्वनुवादने तस्मादेव नान्यस्मादिति सिद्धसाधनतापक्षिप्यते
NyāySu. (Ja.) 263B.2. (on ii.1.2); 3 to blame अस्वेव च दुरात्मनः कृतघ्नस्य
कृते(?)परमभयनाक्षारस्यव्यग्राहाननुभवन्ति ... गुरुनपक्षिपन्ति ... दुर्पतयः AvantiKa.
41.3; 4 to put or sing in low pitch cf. अपक्षेप्ति; *adj. (f.)* (used as noun) (girl)
who is throwing away उदकाञ्जलिं निनवेत्याह। प्राचीनमपक्षिपन्त्यां कस्याणाम्
KauśiSū. 37.12

अपक्षिप्त (apakṣipta) *adj.* 1 set aside, refuted, excluded एतेनानुमादि-
ज्ञानमपक्षिप्तं भवति NyāyVār. 42.18 (on i.1.4); 2 censured, blamed
भूमिदानमपक्षिप्तं तद्वत् प्रणिपीडनात्। प्राणिघातनिमित्तं पुण्यं पापव्यतः पयः
PadmP. (Ra.) 14.75; द्विजः ... नाक्षिप्तोऽपि विरज्येत (v.1. नापक्षिप्तोऽपि भाष्यतः
Vedavyāsm. 1.28; 3 thrown away, thrown down अपक्षिप्तस्य मुसलस्यन्वेन
कर्मणा उलूखलमुसलसमवेतो मुसलस्योत्पतनहेतुः संयोगः क्रियते NyāyKa. 299.20.

अपक्षिभाव (apakṣi-bhāva) *m.* the state or condition of being a non-bird कपोतरूपिणं प्राप्तं हिमवत्कन्दरेऽनलम्। अपक्षिभावसंयुज्यम् RasRaSa. 1.63.

अपक्षी (apa-kṣī) IV.U. [it is not recorded in the Dhātupāṭhas; also it is shortened in the present system by P.vii.3.80; P.vi.4.49; according to MW. क्षी is derived from क्षीण; Dhātupāṭha xxxi.35; Pālsule [Dhātupāṭha] justifies the root क्षी to explain the forms like क्षीयते] to wane, to decrease, to reduce TaiS. III. v.1.4 यत् पौर्णमासी पूर्वाश्रावणे प्रतिशतमननुवा-
लंभेतुमपक्षीयमाणमन्वपक्षीयेत् तांस्तत्र देवा सोमं राजानमायावस्थापक्षीय-
स्येत्येवमेनांस्तत्र भक्षयन्ति ŚatBr. XIV. ix.1.19: देवाः ... प्रातर्भक्षयिष्यन्त-
स्तुमेतद्भक्षयन्ति युदपक्षीयुते ŚatBr. (K.) Liii.4.9; असी योऽपक्षीयति स संवेष्टं
भूतानां प्राणैरपक्षीयुते TaiĀ. i.14.2; पद्भ्रावविकारा भवन्ति ... जायतेऽस्ति
विपरिणमते वर्धतेऽपक्षीयते Nir.1.2 (29.6); असी योऽस्तमेति। असी योऽपक्षीयति।
एष हि देवः प्रदिशोऽनुसर्वाः पूर्वा हि जातः स उ गर्भे अन्तः SūryaTāU.
1.10; स्वयोन्याग्रामे हि शरीरमुपवीच्यते, अन्नमयत्वात्, विपर्यये अपक्षीयते पतति
BrĀraUBh. 275.1 (on ii.2.1); यथा सोमं राजानमिह ऋत्विजः आयायस्य
अपक्षीयस्येति भक्षयन्ति BrĀraUBh. 782.7 (on vi.2.15); न अपक्षीयते स्वल्पेण,
निरवयवत्वात् GiāBh. (Śān) 33.18 (on 2.20); यो ह्यश्वतः सोऽपक्षीयते KāṣUBh.
132.18 (on 2.18); नैव प्रत्यगजायते वर्धते नो किञ्चिन्नपक्षीयते नैव नागम्
SarvaVeSāŚān. 459; 2 to die यदे सत्रेऽपक्षीयेत मुख्यः सामाधिकः सामविकान्त्यतम
पर्यवमत्त्वसामाधिकत्वेन वरणम् PārāSū. 70.18.

अपक्षी (apakṣī) ix.Ā. to wane, to decrease, to reduce मात्सर्क प्राणन
प्रजया पशुभिरपक्षेष्ठाः Śāṅkhā. 4.9 (16.8); मा मम प्राणैरपक्षेष्ठाः Tai.Ā.
i.14.2.

1.14.2. अपक्षीकृत (a-pakṣīkṛta) *adj.* (used as noun) (that) which is not made as subject शाखाभट्टज्ञशब्दानाम् ... यपक्षीकृतानामपि कारणान्तरादनित्यत्वं भवति कामं भवतु TātpaT (Vā.) 687.11 (*on* v.1.28); असिद्धिर्येष एव न त्वपक्षीकृतस्येति TārkiRa. 280.7.

अपक्षीण (apa-kṣīṇa) *adj.* 1 passed, expired कृते युग क्षपक्षीण शुद्धा
धर्मः सनातनः (LaViṣṇuSm. 1.2; 2A decreased, declined, reduced असमर्था-
वावामपक्षि(क्षी)णं जलचरं त्वां सह नेतुम् Pañcā. 85.17; 2B decayed, destroyed
न हि गृह्णादहविष्वुदस्य घ्यानादेरिव वा अपक्षीणस्य तस्यास्ति नाशव्यवहारः
GovīBh. 296.1 (on iv.1.16)

GoviBh. 296.1 (on iv.1.16)
 अपक्षीय (apakṣī-ya) ger. A having destroyed अप क्षीय दुरितम् जहम्
 अप रक्षसि तेजसा AV. (P.) v.14.6; B having waned आपः परस्य अर्
 मगध Bo. 26.216 (293.21)

अयः स्याद्वा यपि (v.l. अपक्षीय) MugdhABr. 20.21.1. अपक्षीयमाण (apa-kṣīyamāṇa) *adj.* 1. waning, decreasing or reducing
यत् पौर्णमासी पूर्वाभासंते ... अमुपक्षीयमाणमन्वपं। शीयेत TaiS. III. v.1.3;
संस्थिते गोष्ट्ये पौर्णमासं निर्वपन्ते, ते तमपक्षीयमाणं पौर्णमासेन यन्ति PañcBr.
xxv.10.8; ते तमापूर्यमाणं ते तमपक्षीयमाणमिति च कृत्नवत्पक्षमिधानम् Lāṭyā-
ŚS. x.16.2; अवयवोपगमागमाभ्यां ह्यनिशमापूर्यमाणस्यापक्षीयमाणस्य च जीवस्य
विक्रियावत्वम् BrahṃSūBh. (Śaṅ.) 407.12 (on ii.2.35); अपक्षीयमाणमात्सवत्वं च
निरीक्षितमपि अतितीक्ष्णः ... महासुराः NīlaVi.20.18; (used as noun) (that)

which is waning, decreasing or reducing तुस्मात्पुण्ड्रशायुर्मयमाणस्य रूपमि
पुण्ड्रशायोऽप्युपमायणस्य ŚatBr.X.iv.2.17; तस्यैवा परिच्छन्ना यदपसीयमाणो भुत्व
गच्छति JaimiBr.2.373; आपूर्यमाणे उदधिः स्वत एवामिपूर्वते । ततोऽपसीयमाणोऽपि
स्वातर्ननैवाकृष्यते Vāyup.I.49.127; 2 being deprived, being lost गुरुणाभिमुता
अन्यतोऽप्यपसीयमाणा अभावान्वायां शान्तिकर्म कुर्यात् ॥ ŚvaGS. iv.6.1; 3 passing
(time) स खल्वन्ते पक्षमपसीयमाणः पक्षमनधीयान उपशान्येता दत्तात् KauśiSū.
139.13.

अपक्षीयमाणपक्ष (apakṣīyamāṇa-pakṣā) m. dark-half of the waning (moon) या अपक्षीयमाणपक्षस्य रात्र्यस्ताः सूर्या अमावास्यां समुवयन्ति ŚatBr. XI.1.7.4; अथ ये यज्ञेन ... लोकं जुयन्ति ते धूममभिसुम्बन्ति ... रात्रेरपक्षीयमाणपक्षम् ŚatBr. XIV. ix.1.19; तमेवमपक्षीयमाणपक्षं पीर्यमात्वेन यन्ति ŚākhāŚS. xiii.29.9; अर्तिजान्यन्याधेयानि व्याख्यास्यामः ... विपक्षेऽपक्षीयमाणपक्ष इति BaudhŚS. iii.200.12; iii.200.15; ततः अपक्षीयमाणपक्षम् अपक्षीयमाणपक्षदेवताम् ... प्रतिपद्यन्ते BrĀraUBh.782.3 (on vi.2.15)

अपक्षीयमाणपक्षदेवता (apakṣīyamānapakṣa-devatā) f. deity of the dark half of the waning (moon) ततः ... अपक्षीयमाणपक्षदेवताम् ... प्रतिपद्यन्ते BrĀraUBh. 782.3 (on vi.2.15)

अपक्षीयमाणपक्षदीक्षित (apakṣīyamānapakṣa-dīkṣita) *adj.* initiated in the dark half of waning (moon) अपक्षीयमाणपक्षदीक्षितोऽनुकल्पेन परिचरेदादशम्याः PārāSū. 15.10

अपसुम् (apa-kṣudh) *adj.* [from *apa-kṣudh-*] 1 hunger नित्यम् ...
 अपसुधमपनानम् ... इति कुम्भारानीं लापातिशयः KāmSū.6.5 (348.3);
 अन्नपसुधमुक्तम् ... इयं लापातिशयो ज्ञातव्यः सर्ववेद्यानाम् KandaCū. vi.5.23;
 2 word or expression *apakṣudh* अपसुधमिति अकुर्यतित्यासुधमपनयति JayaMa.
 348.6 (on 6.5)

अपशुघ (apa-kṣudha) *adj.* [from *apa-kṣudh*, V(śvA)] which removes hunger प्राच्यं त्वा दिशे निर्वपामि शतचारम् अपशुघम् AV.(P.)xvi.93.1-10; xvi.94.1-7; xvi. 95.1-9.

अपक्षेप (apa-kṣepa) *m.* 1A foul throw (in gambling) यतो वा शक्नुयाद्
 अक्षिक्वदपक्षेपोऽस्यास्य प्रह्नुम् ... लतो वा पथ्यत् *ArthŚāhii.175.8* (12.5);
 1B act of throwing downwards (as one of the five motions) उक्षेपणमपक्षेप
 अनुक्षेपमपक्षेपम् ... पितृते कर्म पञ्चधा *TārkiRa.157.6*; 2 destruction लक्ष्यं
 महद्वापक्षेपोपाज्ञस्य *NitiVā.10.152* (comm). अपक्षेपश्चन्दनं विनाशः कथ्यते;
 3 rejection, disdain वल्लभस्य आपासनमपक्षेपण ... ईर्ष्यादोषमिष्यन्तकम् *Kāvyaśū.*
 (He.) 138.17.

अपक्षेपण (apa-kṣepaṇa) *n.* A act of throwing down (as one of the five motions) उत्क्षेपणापक्षेपणाकुञ्चनप्रसारणगमनानि पञ्चैव कर्माणि PadārthaSāh. 11.3; तद्विपरितस्तयोगविभागकारणं कर्मापक्षेपणम् PadārthaSāh. 291.17; 292.16. अधोदेशसंयोगकारणमुर्ध्वदेशविभागकारणं कर्मापक्षेपणम् NyāyKa. 291.19; LaKṣaṇā. 12.7; कर्म ... तद्योत्क्षेपणापक्षेपणाकुञ्चनप्रसारणगमनमेवैतत् पञ्चय TarkBhā. (Ke.) 75.12; SarvaDaSaṁh. 10.73; TatvPrakā. 97B.4 (on ii 2.11); TarkKau. 1.11; अधोदेशसंयोगहेतुः कर्मापक्षेपणम् TarkKau. 20.4; TarkSāh. (A) 60.13; तद्य पञ्चय मिथते उत्क्षेपणमपक्षेपणमाकुञ्चनम् ... वेति SarvaDaSaṁh. 59.3; Yātināra Dī. 34.11; TarkSāh. (A) 5.16; ततो हस्तमुसल्वोरधोदेशसंयोगहेतुमुक्ता क्रिया Di. 34.11; TarkSāh. (A) 5.16; ततो हस्तमुसल्वोरधोदेशसंयोगहेतुमुक्ता क्रिया जायते तदपक्षेपणम् SarvaDaSaṁh. 60.9; उत्क्षेपणं ततोऽपक्षेपणम् BhāṣaPa. 6. Bact of letting or bringing limb downwards गत्यपक्षेपणेनोत्क्षेपणमिदमेव वदन्तिः । प्रायः सर्वाः क्रियास्तस्मिन् प्रतिबद्धाः शरीरिणाम् AṣṭāHr. i.12.7 (comm. अपक्षेपणं अपोहनयनम्)

अपक्षेपणकर्मन् (apakṣepaṇa-karman) n. act of letting or bringing down इत्यमरसत्योर्यणपदपक्षेपणकर्मणी भवतः NyāyKa. 299.19.

अपक्षेपणत्वादि (apakṣhepaṇavādi) *adj.* the state of being the act of throwing down etc. एवमपक्षेपणत्वादीनां लक्षणं कर्तव्यम् SarvaDaSanh. 10.76.

10.76. अपक्षेपणरूप (apakṣepaṇa-rūpa) *adj.* [f. -ā] of the form of an act of throwing down क्तिवा उत्क्षेपणपक्षेपणाकुक्षप्रसरणमन्त्रः अनित्यश्च NyāySū. (Ja.) 3377B.9 (on ii.2.6); पूर्वोत्तर उत्क्षेपणपक्षेपणरूपाः क्षणाः क्रियाक्षणाः Bhāṣ. ii.10.14 (on ii.1.2)

अपसेपणशून्य (apaksepana-śūnya) *adj.* devoid of the act of bringing
downwards (अन्धकारेऽयं गाने च गतिः कार्यं ... मूषे विसर्पितः परैः)
विसर्पितैरपसेपणशून्यः AbhinBhā. ii.150.22 (12.87)

अपक्षेपणसंस्कार (apakṣepaṇa-saṁskāra) *m.* velocity (produced from) throwing down योऽसौ प्राक्तनोऽपक्षेपणसंस्कारो मुसलगतः सोऽप्यभिधातादिनष्टः NyāyKa. 299.26.

अपक्षेपणेच्छा (apakṣepaṇecchā) *f.* desire for throwing down पुनरप्यपक्षेपणेच्छोत्पद्यते PadārthaSaṁ. 298.5; अपक्षेपणेच्छोत्पद्यते हस्तेन मुसलस्यापक्षेपणेच्छोपजायते इत्यर्थः NyāyKa. 299.16.

अपक्षेपणरुक्त (apakṣepa-punarukta) *n.* repetition by change in order or sequence, type of defect in argument शब्दपुनरुक्तमर्थपुनरुक्तमपक्षेपणरुक्तं चेति TārkiRa. 346.14.

अपक्षेपा (apa-kṣepā) *f.* type of movement of limbs in dance (cārī) अपक्षेपा च इमरी SaṁgīRā. iv.281.10 (7.914); बाह्यापार्थेन संस्पृश्य पृष्ठमूर्धोर्यदीतरः। अङ्गिरसिनिम्बान्तमपक्षेपा तदा मता Nṛtyā.1082; ऊरुपृष्ठं स्पृशेदहिराष्टपाथेन वात्यथ। अन्यो नितम्बं निकटमपक्षेपा तदा स्मृता NṛtyaK. ii.3.47.

अपक्षेपिन् (apa-kṣepin) *adj.* (used as noun)(note) which is put or sung in low pitch एवमपक्षेपिष्यति तारतम्यं द्रष्टव्यम् MayūMāli. 599.13 (on ix.1.17)

अपक्षेप्तुम् (apa-kṣeptum) *inf.* to let or throw down हस्तमुक्षेप्तुमिच्छति अपक्षेप्तुं वा PadārthaSaṁ. 297.20.

अपक्षेम (apa-kṣema) *adj.* from which happiness has gone away, devoid of happiness अमुचदपक्षेमेऽयं पुरः शरं जिष्णुरहितपक्षेऽमेयम् YudhiVi. 7.102.

अपक्षै (apa-kṣai-) *i.p.* to get extinguished, to wane यस्यान्निरपक्षयेत् ... तत्तमार्थायाच्यवसायानिहोत्रं जुहुयात् MaiS. i.8.9 (i.129.10); औपुया वां एषं वीर्यं व्युध्यते यस्यहिताग्नेरिन्निरपक्षायेति सं यावच्छम्यया पराविध्यैर्धदि तावदपक्षयित्तं सैभरेत् KāthS. 35.17 (iii.63.3); KapiKaS. 48.15 (306.6); TaiBr. III.vii.1.3; BaudhSS. iii.382.6; iii.382.7; BhārSS. ix.1.17; ĀpaSS. ix.1.17; यदि परस्तरामपक्षयेदनुप्रयायावस्येत् BhārSS. ix.2.1; ĀpaSS. ix.1.18; VaikhāSS. 20.2; यद्यवाक् शय्याप्रासादग्निरपक्षयेत् इदं त एकम् ... इति सर्वं संभूयाहरति MānSS. 99.12.

अपक्षैकांशसंभव (a-pakṣaikaṁśasambhava) *adj.* not arising, leaving out of only one point of issue, i.e. covering exhaustively all the points of one's plea without any left out सारभूतमसंदिग्धमपक्षैकांशसम्भवम् ... देय-मुत्तरमीदृशम् (comm.)अनवशेषतत्त्वपक्षैकदेशम् SmṛtiCan.iii.97.5.

अपक्षपरिक्षेपम् (apakṣmaparikṣepam) *adv.* without falling of the eyelashes, without closing of eyes महर्षिभिः समुत्सृज्य समाधिमाक्षयमाणमपक्षपरिक्षेपम् ... आलोकमानः सागरमधनसंरम्भमानन्द गोविन्दः NīlaVi. 88.9.

अपक्षपात (a-pakṣmapāta) *adj.* without falling of the eyelashes, without closing of eyes आरुह्य राजा द्विरदं सहर्षपरक्षपातैः प्रचरन् पुरस्थैः। पुर्याम् ... व्यलेकि VīraBhā. 5.20.

अपक्षपातम् (apakṣmapātām) *adv.* without falling of the eyelashes, without closing of eyes तावद्वृत्तं श्रुतपूर्वरूपमपक्षपातं विददर्श साक्षात् SprigāDī. 1.43.

अपक्षपातस्तिमित (apakṣmapāta-stimīta) *adj.* still or motionless without falling of the eyelashes, without closing of eyes विचिन्वती किञ्चिदिवेयमादरात्। अपक्षपातस्तिमिते विलोचने NavaSāC. 4.15.

अपक्षमवलन (a-pakṣmaavalana) *adj.* without the movement of eyelashes आचान्तो नयनैरपक्षमवलनैः ... अतिययी देवः स बाराणसीम् Gaṅgāva. 7.50.

अपक्ष्य (a-pakṣya) *adj.* having no adherents शून्यं करिष्यति पुरं तव कृष्णबन्धो अवलो दलो बलविहीन अपक्ष्यपक्ष्यः LalīVi. 21.4.

अपक्ष्याति (apa-khyāti) *f.* ill fame भवभूतिराह - देव पक्षपातेन वदति इति। ततः कालिदासः प्राह - देव अपक्ष्यातिम् भूत् BhojPra. 56.14.

अपग (āpa-ga) *adj.* [f. -ā] 1 going away, turning away from यथा मां कामिन्यसौ यया मन्त्रार्पणा असेः AV. i.34.5; गृहादनपगं वीक्ष्य राजपुत्रोऽच्युतं स्थितम्। प्रेष्ट न्यमसत स्वं स्वम् BhāgP. x.61.2; 2 (used as noun) (one) who is going astray or transgressing पुरुषः ... श्रेयान्वधर्मनपगो न क्रुद्ध इति निश्चितम् MahāBhā. iii.30.23 (Nīla. अपहाय गच्छतीति क्रोधी हीन इत्यर्थः)

अपगच्छत् (apa-gacchat) *adj.* 1A departing from (the soul) जीवावयवः कुतः प्रादुर्भवन्ति, अपगच्छन्तश्च क वा लीयन्ते BrahmSūBh. (Śān.) 408.2 (on ii.2.35); आगच्छतामपगच्छतां चावयवानामपिपत्ताऽनिरूपणेन ... नापवर्गः Bhām. 460.17 (on ii.2.35); 1B retiring, withdrawing हन्ति स्वयंभूतं परान् समरादपगच्छतः TriṣaSaPuC. iv.3.163; 1C going away शुल्कस्थानाद्य शुल्कमदत्त्वा अपगच्छन् ... दण्डं दाप्यः DīpKa. 70.10 (on 2.262); 1D running away अहम्

... चण्डालं दृष्टवानिमम्। अपहृत्यापगच्छन्तं सदारं मेदिनीपतिम् BrkathāŚloSaṁ. 3.88; 2 removing स्वान्यचक्रभवेनान्तःशल्केनेवापगच्छता। सद्यः प्रीतिर्जनपदेः क्रियमाणामोत्सवः (ऋषभध्वजः) TriṣaSaPuC. i.6.58.

अपगण (apa-gaṇa) *adj.* countless त्रिदशगोपगणोऽपगणो वभौ VasaViKā. 6.14.

अपगण्ड (apa-gaṇḍa) *m.* one who has attained his majority cf. अपोगण्ड [APTE.]

अपगत (apa-gata) *adj.* [f. -ā] 1A gone away, moved away, gone off B deviated or transgressed C moved from D retired, i.e. unconquered E come out F passed off, past G retreated, receded H departed from I run away, fled away 2 overwhelmed, overcome 3A destroyed B lost, ceased, vanished C disappeared D disappeared, i.e. fulfilled E extinguished 4A rejected B released C alleviated or cured Di removed, eliminated Dii removed, i.e. expelled, dispelled Diii renounced, detached, disassociated E cleared off 5A passed away, i.e. dead B passed away, gone out C not existing, absent D diseased 6 lied down 7 free from, devoid of 8 inapplicable 9 abandoned or given up 1A gone away, moved away, gone off अत्र ह गोः सममंसतादित्यरश्मयः स्वं नाम। अपीच्यमपचितम्। अपगतम्। अपिहितम्। अन्तर्हितं वा Nir.4.25 (87.1); इत्युक्तेऽपगते दूते ... हरिः। ... तत्पुरं ययौ ViṣṇuP.v.34.13; यदेव हि कश्चित्पुरुषश्चक्षुरासीदिति तदा चक्षुषि पुरुषच्छाया दृश्यते, अपगते तस्मिन् दृश्यते BrahmSūBh. (Śān.) 117.6 (on i.2.17); चक्षुष्यस्य तवाननादपगतं नाभूत्कचिद्विर्वृतम् TāpaVa.4.13; VakroJī. 2.219; तत्त्रासतश्चापगताद्विगन्तान्मुह्यन्नानानयति स्म देवः HariVi.5.56; तन्मुखा-द्वक्षच्छायापगता Hitopa. 3.22 (5); कथमपगत एव रामवाणपीडितो दशकण्ठः PrasaRā.7.29 (1); चतुरमपगतासु कृत्यजातं किमपि विधातुमिवान्तिक्ता सखीपु। सपदि निरवलम्बनावतस्थे Nalābhyu.6.19; सद्यो लोचनगोचरादपगते संक्रन्दनस्यन्दने। ... बभूव ... ध्वनिः NīlaVi.27.17; ĀnandRa.7.47; 1B deviated or transgressed ये तु धर्मव्यपेतेषु चारित्रापगतेषु च। हव्यं कव्यं प्रवच्छन्ति तेषां तत्रेत्य नश्यति MahāBhā. xiii.90.409*(10); यत्स्विह वै निजवेदपथादना-पद्यपगतः पाण्डुः ... प्रहरन्ति BhāgP.v.26.15; सावित्रीपतिताः कालातिक्रमेण सावित्र्या अपगताः ब्राह्म्य ब्राह्म्यसंज्ञाः ManvaVi.132.1 (on 2.39); 1C moved from अञ्जितापसृती पादौ (v.l. अञ्जितोऽपगतः पादः) शिरश्च परिवहितम् ... तत्सर्पित-मुदाहृतम् NālyaSā. 4.142; 1D retired, i.e. unconquered स्मृत्या चाद्य रणाजिरादपगतं मुञ्चेत् दामोदरम् PañcRā.3.6; 1E come out ततः शरीराद्वहिरपगतं ताभ्यामेव धर्माधर्माभ्यां समुत्पन्नेनातिवाहिकशरीरेण सम्बध्यते PadārthaSaṁ. 309.4; आरनाल-गलदाहशङ्कया मन्मुखादपगता सरस्वती BhojPra.65.16; PrabaCin.42.8; 1F passed off, past वसन्तादीनामपगतानामपि पुनरागमनवत् MāhVr. 5.8 (on 1); श्रीमान्प्राप्तो वसन्तस्त्वरितमपगतो हारगौरस्तपारः PadmPrā.1.15; यावत् पूर्वजातदशाहाद्यशीचं नापगतं स्यात् ManvaMu.210.13 (on 5.79); 1G retreated, receded मासेरहं षड्भिरमुष्य पादयोऽश्वायामुपेत्यापगतः पृथङ्गतिः BhāgP.iv.9.30; 1H departed from येऽपगतास्तेऽपगता एव न तेषां पुनरात्मसम्बन्धो निरूपयितुं शक्यते BrahmSūBh. (Bhā.) 127.1 (on ii.2.35); न हि कार्यकारणभावाभिधानेऽपि तदपगतम् SyādvāMañ.18 (68); सा चेदपगता लक्ष्मीः BhojPra.43.13; SūktiRā. 163.53; अपगता रमा येषां ते अपरमाः दरिद्राः तेभ्यः उदाराः LalitāSaBh.189.18 (on 224); 1I run away, fled away द्रुतमपगतो वीर समरात्। ... अरिजनः Ekāva. 8.41 (9) (293.15); 2 overwhelmed, overcome खिन्नाः शयितुकामास्ते निद्रयापगता भूशम् MahāBhā.iiiApp.1(11).14; 3A destroyed अक्षीयेत ततो राष्ट्रम् ... बभूवापहतं (v.l. अपगतं) तद्वाप्यवकीर्णमचेतनम् MahāBhā.ix.40.14; अपगते च पापे यदेषां स्वर्गारोहकं कर्म तेन स्वर्गं प्राप्नुवन्ति ManuBh.ii.206.12 (on 8.318); 3B lost, ceased, vanished अस्य पुनः पूर्वदेवतासंबन्धोऽपगतः ŚābaBh. 793.2 (on iii.2.34); एवमपि प्रत्यक्षत्वेनोपमानस्य प्रमाणान्तरत्वमपगतमेव TātpaT. (U.) 377.18 (5(6).14); अपगतं भवति तदा जीवस्य संसारित्वं ब्रह्मणश्च स्रष्टव्यम् BrahmSūBh. (Śān.) 328.19 (on ii.1.22); तस्याग्नेरग्नित्वमिदानीम् अपागता अपगतम् ChāndoUBh. 357.13 (on vi.4.1); मोहः अयं विगतः मम, अविवेकबुद्धिः अपगता इत्यर्थः GītāBh. (Śān.) 301.12 (on 11.1); उद्भूतमपगतं जन्मास्य सर्व-कारणत्वादिति वा उद्भवः ViṣṇuSaBh.107.1 (on 98); किमसी व्यामोहोऽपगतः UpadeSā.73.6; ततश्च संधानान्तरमनुत्पन्नायां मदशक्तौ पश्चादपगतायां ब्राह्मण-स्याप्यदोष एवेति BalaKṛī.ii.119.6 (on 3.250 (? 256)); सरित्पतिः .. निरीक्ष्यते चकितचमूककारं त्वयासकृत्किमपगतस्यलीपयः RāmC. 15.6; को हि नाम ... अपगतसकलसुखसंवेदनसम्पदमात्मानमुपपादयितुं यतेत NyāyMañ. ii.78.1; ज्ञाने

कर्मण्यपगते लेके निक्षिपताङ्गते। कौटुम्भिकसर्पाश्च धर्मविध्यन्ति मनुष्यान्
KūmaP.306.1 (1.30); दोषः ... तन्त्रसम्बन्धेऽपि तदस्य एव न त्वपगतः
TantrRa.53.18; तेनापगतवेतालविकारणां स नाशिकाः। तेषां चकर्त KathāSaSāg.
iii.4.157; यथा श्रावितस्य साक्षित्वं नापगतं तथा साक्षिद्वयेऽप्युक्तकोटेः साक्षित्व-
मक्षतमेव SmṛtiCan.iii.189.4; विजैबाहुः) सुनुरस्याधिकत्रि(धी)रपगतदुरितेतिवि-
क्रमाति(दि)त्यनामा EI.iii.77.12; iii.77.44; त्रित्वान्धमिमानो यः सुखदुःखाकरः स
हि। तस्मिन्नपगते तीर्णः सर्वाङ्गोक्तान्भवत्ययम् PañcDa.11.57; अत्र देवेभ्यः
श्रवणे न किञ्चानापगतम्। न कचिद्धानिरभूदित्यर्थः TatvPrakā.178A.7 (on
iii.3.46); भेदः ... तस्मिन्नपगते मुक्तवानुसंधानं भविष्यति NyāySu. (Ja.)
509A.10 (on iii.2.10); जीवेधरादिप्रपञ्चेऽपगते चिन्मात्रनवशिष्यते SiddhāTa.2.8;
यथा ... याजमानसमाख्या प्रोपिते यजमाने अपगता SiddhāTa.44.4; तदपगतः
प्रसादनोपायः MadaKeC.32 (9); 3C disappeared चित्रान्ता विश्वासभूयः
पदान्यपदानानि (v.1. अपगतान्वददातानानि) HarṣaC.236.4; वैरिस्त्रीकुभोगादपगता
हारच्छलास्तारकाः EI. vi.341.59; 3D disappeared, i.e. fulfilled तत्र यथाकामेऽ-
नुष्ठातव्यं तथाऽपगते कामे आरम्भस्य विद्यमानत्वात्तत्त्विकी समाप्तिः कर्तव्या
TupT. 108.8 (on vi.2.13); 3E extinguished यस्याधानं समनन्तरमेव प्रतिष्ठा-
तमपगतं स आधानप्रतिज्ञातः BālamBha. i.259.24 (on 1.89); 4A rejected
साक्षात्प्रियापुपगतताम् (v.1. अपगताम्) अपहाय पूर्वम् चित्रार्पितमहमिमां बहु
मन्यमानः Śāk. 6.17; 4B released तनपगतसमस्तपापबन्धं ब्रज परित्यज्य ViṣṇuP.
iii.7.18; 4C alleviated or cured प्रोत्थितपिब्रजितकरतलस्यनिन चैनपगतपुद्गलेदं
चकार ViṣṇuP. iv.13.54; अहो क्षणादपगतेऽयं मे संतापः Ratnā. 4.17 (1);
तापो नापगतस्तुपाऽपि न कृशा SūktiMu. 23.10; PadyaVe. 702; PadyāTa.
254; प्रबोध्य भिषजा प्रोक्तोः व्याधिस्तंऽपगतो ननु SamarāSaṁh. 6.414;
4Di removed, eliminated गोकर्णस्वामिनश्चरणकमलपुगलप्रणामादपगतकलिकलङ्कः
... श्रीमहाराजेन्द्रवर्मा EI. iii.128.3; xvii.332.2; xxiii.65.3; xxv.197.3; यावत्
... स्यन्दि [न्यो]यावदु [छा] अपगतकलुषाः ... तावद्वैश्वल्यं [नित्य]तिमहि
भवतु EI. ix.192.10; त्वं यदा जानीयाः ... आत्मानम् ... अपगतविवन्ध-
स्तम्भसुविदेवनागौरवम् AṣṭaSaṁh. i.134.23 (1.26); किमर्थमपगतसर्गासंभोगसुखे कृतं
कुरु जन्म Kād. 11.22; लडादिशब्देऽपगते लिङादौ प्रत्यागतेऽभासितसाधनत्वम्
SāmkṣeŚā. 1.368 (i.272.5); न्यवर्तनात्तन्त्राणि राज्ञामपगताम्पणम् KathāSaSāg.
iii.4.71; अपगतममुतः ... समनापि पत्रयुग्मम् PrabhāC. 66.10; अपगते तु
दोषे भूयस एवांशस्योपलभं निवर्तते NyāySu. (Ja.) 52A.13 (on i.1.1); न हि
निपिन्दतादोषे ब्राह्मणहननादेः क्रियया व्याघाताऽपगता NyāySu. (Ja.) 69A.4 (on
i.1.1); 4Dii removed, i.e. expelled, dispelled आत्मस्वरूपबोधादिपरीतग्रहो
नापगतः ChāndoUBh. 515.14 (on viii.8.3); सत्यमपगतः सन्देशः SubhāDha.
5.7 (33); त्वयि कृतप्रसादायाभिदानीमपगता मे तदीयचिन्ता TilaMañ. 59.21;
मानेनापगतं हिदेव सुदृशः पादसूशि प्रेयसि SaraKanjāhā. 577.2 (5); अहं प्रत्ययस्य
स्वरूपज्ञानरूपत्वात् तत्प्राग्भावाभ्यान्विताविपरीतज्ञानानि विरोधादेवापगतातीत्याह
ŚrūtaPra. iA.171.26 (on i.1.1); आवोगवः क्षत्ता चण्डालश्च ... व्युत्क्रमेण
वैश्याक्षत्रियब्राह्मणीषु पुत्रकार्यादपगताः शूद्रा जायन्ते ManvaMu. 428.29 (on
10.16); सर्वं सद्भूतयोगादपगतमधुना तात नैवास्मि शोच्या Subhāṣi. 2597;
चातुर्यं कथमीहगित्यपगता शङ्का समस्तापि नः NilaVi. 43.15; अपसदाः पुत्रकार्यादप-
गताः BālamBha. i.283.25 (on 1.34); 4Diii renounced, detached, dis-
associated (सर्वयोगविनिःसृतः) नानाशास्त्रोक्तार्थोपादपगतत्वाद्वा ViṣṇuSaBh. 52.14
(on 24); 4E cleared off अपगतमृणं यस्याः साऽपर्णा LalitāSaBh. 154.5 (on
196); 5A passed away, i.e. dead स्वमन्तकरत्वं जतघनुया समर्पितमपगते च
तस्मिन्नपगत ... भगवान्याचिष्यतीति ... कालमधारयम् ViṣṇuP. iv.13.141;
SB passed away, i.e. gone out अपगता मम प्राणाः VāsaDa. 159.1; 5C not
existing, absent अचेतनस्येच्छा अपगता नास्तीति यावत् NyāySu. (Ja.) 322
existing, absent अचेतनस्येच्छा अपगता नास्तीति यावत् NyāySu. (Ja.) 322
B.13 (on ii.2.1); 5D diseased [MW.]; 6 lied down मूर्च्छापरवशात्तत्रैव शयने
तिर्यंगपगता (अहम्) TilaMañ. 298.17; 7 free from, devoid of, cf. अपगतज्वरः
8 inapplicable, cf. अपगतत्वः; 9 abandoned or given up, cf. अपगतपादप्रसङ्ग.
अपगतकरुण (apagata-karuṇa) *adj.* from whom mercy has departed,
i.e. who has cast his mercy aside (रावणः) अपगतकरुणस्तैः पिपारि स्वकाराम्
MahāviC. 6.52.

अपगतकलश (apagata-kalaśa) *adj.* which has its holy pitcher destroyed
यः किल दाशं विद्रुतसोमं क्रतुवरमचमसमपगतकलशम् ... कार्मुकमुक्तेनाशु चकार
... इषुणा ... मखनिव NāyaŚā. 15.147.
अपगतकलिदोष (apagata-kalidoṣa) *adj.* who has removed or eliminated
the defect of Kali age परमिदमतिगुणम् ... ! अपगतकलिदोषः कामनिर्मुक्तबुद्धिः

तदुत्तमसकृत्त्वं भावयेदं मुमुक्षुः ViveCū. 577.

अपगतकषायराम (apagata-kṣāyārāga) *adj.* who has renounced the
attachment and passion कुम्भश्रुतिमारीयावन्नेऽत्र महाविशालसंवेगाः। अपगत-
कषायरामाः श्रामण्येऽवस्थिताः परमे PadmP. (Ra.) 78.82.

अपगतकामत्व (apagata-kāma-tva) *n.* the state of being one who has
renounced the desire अपगतकामत्वे च तदप्रमुक्ता नैवानिहोवादिभिर्दाराः प्रयोक्तुं
शक्याः BālaKṛi. ii.20.21 (on 3.45)

अपगतकालक (apagata-kālaka) *adj.* 1 free from moral guilt अयमुच्यते
अपगतकालकः पुद्गलः शुद्धो व्युत्थितस्तस्या आपतोः परिगुच्यते GiMS. iii
(3).76.18, iii (3).79.1; 2 having no black spots तद् यथा शृङ्गं वस्त्रमपगतकालकं
रंजनीयं रमे प्रक्षितं सत्यमेव रङ्गं प्रतिगुच्यते GiMS. iii (3). 142.19.

अपगतकालुष्या (apagata-kāluṣyā) *adj.* (f.) of which the turbidity (sin)
is removed आसवर्तनीभिस्तपोधनसंपर्कादिवापगतकालुष्याभिः ... दीर्घिकाभिः ...
परिवृत्तम् ... आश्रमपश्यम् Kād. 39.5.

अपगतकिल्बिष (apagata-kilbiṣa) *adj.* from whom the sin is removed
or eliminated क्षितीचरैरपगतकिल्बिषैः स्तुतं गदाधरं प्रणमति यः सुखं वसेत्
VarāP. 7.33.

अपगतकुङ्कुमरेणु (apagata-kuṅkumarcṇu) *adj.* from which pollen of
saffron has been removed परिचितपरिपुष्पनाभियोगादपगतकुङ्कुमरेणुभिः कपोलैः।
... अतपि तदा नितरां नितम्बिनीभिः ŚiśuVa. 7.63.

अपगतकुङ्कुमोदनीलय (apagata-kuṅkroḍanilaya) *adj.* whose resi-
dence on the bosom (of the presiding deity) of new moon day has gone
off सुचाधैर्निर्यतो यदि भवति कोटीन्दुनिवहः कलङ्काजिर्मुक्तोऽप्यपगतकुङ्कुमोदनीलयः
GopāKeCan. 138.10.

अपगतकोप (apagata-kopa) *adj.* whose anger has disappeared यो
यादृशीं पूजामहीति तं तथा पूजयित्वा ... अपगतकोपं कृत्वा तत एषां यः
स्वधर्मस्तं बोधयेत् ManvaMu. 358.32 (on 8.391); भोजननिवृत्तः पादोपग्रहणनापगत-
कोपं कुर्यात् (विप्रम्) ManvaMu. 491.10 (on 11.204)

अपगतक्लम (apagata-klama) *adj.* whose fatigue is removed अयं च
तावदपगतक्लमः क्रियतामहारेण Kād. 47.8.

अपगतक्षणदाचर (apagata-kṣaṇadācara) *m.* demon (lit. one wandering
at night) who has fled away or run away तूर्णं रणदपगतक्षणादाचरयो विज्ञाय
तन्निधनमाधिकरं दशास्यः। नेत्रावलिखिलद्वयपुरं परया व्याजाल्लत्रलिमिवैव ददौ
जयाय RāmC. (App. 2). 37.4.

अपगतखरभाव (apagata-kharabhāva) *adj.* whose roughness is
removed रघुकुलनायः ... अपगतखरभावं बलकं पर्ययन्त RāmāCm. 2.38.

अपगतगद्गदनिर्विशङ्क (apagata-gadgadanirviśaṅka) *adj.* from which
stammering tone is gone and doubts are removed प्रसन्नं नामापगतगद्गदनिर्विशङ्कं
प्रसन्नमित्युच्यते Nāraṣi. i.3.4.

अपगतगन्धादि (apagata-gandhādi) *adj.* (used as noun) (one) whose
smell etc. have disappeared अपगतगन्धादिरवाधयनाहः BālamBha. i.407.18
(on 1.146)

अपगतगुण (apagata-guṇa) *adj.* A which has lost its (natural) attributes
उदकं खलु ... अप्रतिकरमपगतगुणं विधात् CarS. iii.3.7 [1941 Ed.]; B which
has lost its virtues न चेत् ते सामर्थ्यं भवनमरणान्तकूरवे मनोऽनिर्दिष्टेऽ-
स्मिन्नपगतगुणे ज्ञातुमकलं ... भजस्व श्रीरङ्गम् VijaṅkS. 16.

अपगतगुणद्वन्द्व (apagata-guṇadvandva) *n.* duality of qualities which
is lost अपगतगुणद्वन्द्वस्तत्त्वे स्थिता समयक्रमान्तरविषयाकारस्पर्शा विमुञ्चति धेतना
AmṛUda. 3.11.

अपगतगुणयोग (apagata-guṇayoga) *adj.* 1 whose connection with
bow-string is lost, i.e. without connection with bow-string उपपन्नं कर्मसङ्कर-
मपगतगुणयोगमुज्जितस्यैवम्। पथिकः समुद्रिजन्ते कुद्रेऽग्निव वीक्ष्य शक्रधनुः
Subhāṣi. 1735; 2 whose possibility of virtues has disappeared. Subhāṣi.
1735.

अपगतग्राम्यदोष (apagata-grāmyadoṣa) *adj.* free from the fault of
residing among the ignorant people कश्यपः ... अपगतग्राम्यदोषं तिर्यं पुण्यम्
... हिनवन्तम् ... जमुः CarS. vi.1 (4) 3 [1941 Ed.]

अपगतघनपङ्क (apagata-ghanapaṅka) *adj.* from which thick mud is
removed अपगतघनपङ्कं नाकमीलितस्तैः ... सर इव लङ्करीध्वजं मनैरमार्शत्
HarVi. 41.55.

अपगतचापल (apagata-cāpala) *adj.* [f. -ā] A free from trickiness इदमिह कपिकुलमपगतचापलमुपनयति ... फलानि Kād. 45.15; B devoid of fickleness कंचित्कालमपगतचापल निश्चलैवावस्थिता ... दृष्टा च (मलयसुन्दरी) TilaMañ. 379.14.

अपगतचूडामणि (apagatacūḍāmaṇi) *adj.* from which crest jewel is removed (हर्षः) अपगतचूडामणिनि मलिनाकुलकुन्तले ... शिरसि शुचमारूढमूर्तिमतीमिव दधानम् ... ज्येष्ठं भ्रातरमपश्यत् HarṣaC. 243.4.

अपगतजनलज्जम् (apagatajanalajjam) *adv.* without shame from people, shamelessly स्पष्टवक्त्रारविन्दम्! अपगतजनलज्जं निश्चलाभोजनेत्रम् ... श्रीपति-ईश्यते स्म HariVi. 5.19.

अपगतज्वर (apagata-jvara) *adj.* free from fever, i.e. devoid of pain एकः सदेहो निर्मुक्तस्तिष्ठत्यपगतज्वरः YogVā.v.16.17.

अपगतज्वरविकार (apagata-jvaravikāra) *adj.* free from disease of fever राजपुत्रोऽपगत(ज्वर)विकारः (पूर्वप्रकृतिमापन्नः) PañcT. 2.80 (19) (259.1); Pañcā. 170.6.

अपगततमःपटल (apagata-tamaḥpaṭala) *adj.* from which the veil of ignorance is lost यदा तु तदेव वित्तसत्त्वम् ... अपगततमःपटलं सरजस्कं भवति TattvVai. 5.24 (on 1.2)

अपगततमस (apagata-tamas) *adj.* from whom the quality of ignorance is removed or dispelled सनकुमारः! अपगततमसो महाप्रभावानशियदभुष्य समाजनाय शिष्यान् NīlaVi. 38.6.

अपगततिमिरादिप्रतिबन्ध (apagatatimīrādi-pratibandha) *adj.* whose obstruction of the darkness etc. is removed अपगततिमिरादिप्रतिबन्धं लेचनविज्ञानं रूपसाक्षात्कारि SarvaDaSaṁh. 3.100.

अपगतत्रपा (apagata-trapā) *adj.* (f.) free from or devoid of bashfulness अपगतत्रपा कापि कामिनी तव मुखाभुजात् पूगवर्धितम्। प्रतिगृह्य तद् वक्त्रपङ्के निदधती गता पूर्णकामताम् Nārāy. x.68.4.

अपगतत्रासता (apagata-trāsatā) *f.* [Inst.] by way of being fearless किं च निष्कोपतया मुनीन्द्राणामपगतत्रासतया च सुराणां स्पृधेति मनोभिः (मणिः) UdaySuKa. 131.29.

अपगतत्व (apagata-tva) *n.* 1 the state of being passed ततः कालस्यापगतत्वादितसंध्योपासनादिवन्न कश्चिदुपकारः स्यात् BālaKṛi. ii.82.17 (on 3.212 (7 222)); 2 the state of being inapplicable अविषक्तेषु सुतेषु सत्सु विपक्तानां विभागतः पितृद्रव्याहर्तवस्यापगतत्वेन मृते पितरि पुनः पितृद्रव्याग्रहणात् SmṛtiCan. iv.395.16.

अपगतदुःख (apagata-duḥkha) *adj.* free from grief वक्ष्यमाणैरपवदेयुरिति। अपगतदुःखान्कुरुः BālaBha. iii.24.12 (on 3.7)

अपगतदुःखमय (apagata-duḥkhabhaya) *adj.* free from fear of grief (विघ्नः) अपगतदुःखमयो ब्रह्मैव लोकसत्र पूजां लभते ManvaMu.233.30 (on 6.32)

अपगतदुर्गप्रतिसंस्कारचित्त (apagata-durgapratīsaṁskāracitta) *adj.* having the thought of restoring the fort which has disappeared अयं पिङ्गलकः ... अपगतदुर्गप्रतिसंस्कारचित्तम् ... राजत्वमनुभवम् Pañcā. 4.30; Tantrākhyā. 4.17.

अपगतदुर्दिन (apagata-durdina) *adj.* from which cloudy days have passed घिरादनकुलेन कालेनापगतदुर्दिनानि दिङ्खलानि PrātāYaBhū. 134.1.

अपगतदोष (apagata-doṣa) *adj.* whose defect is alleviated भोजनमपि चासौ मत्स्यमांसरससुसंस्कृतं दापयेत्। तेनापगतदोषो भवति Hastyāyur.59.7 (1.9)

अपगतद्वेषादिदोष (apagata-dveṣādidoṣa) *adj.* free from or devoid of defects such as hatred (शिश्नुषालः) ब्रह्मभूतमपगतद्वेषादिदोषं भगवन्तमद्राक्षीत् ViṣṇuP. iv. 15.14.

अपगतधनयी (apagata-dhanadhī) *adj.* who has lost money and mental balance जीवे जन्मन्यपगतधनयीः BṛSaṁh. 104.25.

अपगतधर्मविवाहादि (apagata-dharmavivāhādi) *adj.* religious marriage etc. which are lost ताः शतयोनयो वैवाहिकमन्त्रैः संक्रियमाणा अपि यस्मादपगतधर्मविवाहादिशालिन्यो भवन्ति ManvaMu. 330.23 (on 8.226)

अपगतधूम (apagata-dhūma) *adj.* from which smoke has ceased ज्वालाशतरुद्धाभरमपगतधूमम् ... कः प्रविशति हुताशनम् Pañcā. 84.12.

अपगतधृति (apagata-dhṛti) *adj.* whose courage has disappeared किमिदमिति च ... अपगतधृतिः ... चकार चकोरक्षणः क्षणं क्षोणीम् HarṣaC.

211.12; सुग्रीवस्तु ... अपगतधृतिः सुदूरमपासरत् RāmāCam. 4.13 (6)

अपगतनय (apagata-naya) *adj.* A from whom sense of conduct, i.e. sense of service has disappeared तस्मादपगतनयेन भृत्येन यदभिहितम्। स्वामिना तत् तथैव न प्रत्येतव्यम् Pañcā. 125.19; B from whom good conduct has disappeared सः ... प्रातिभट्टयमाचरन्तम् ... अपगतनयम् आसब्जातनयम् ... निरस्य ... आदवन्ती नाम नगरीमवाप ĀnandRa. 6.15 (6)

अपगतनवयावक (apagata-navayāvaka) *adj.* from which the fresh lac has disappeared अपगतनवयावकैश्चिराय क्षितिगमनेन ... कथमपि चरणोत्पल्लिखन्तिः ... अथि तदा नितरां ... नितम्बिनीभिः ŚiśuVa. 7.67.

अपगतनामरूपविशेषता (apagata-nāmarūpaviśeṣatā) *f.* the distinction of name and form, which is lost सर्वमिदं ... अपगतनामरूपविशेषतया ... स्थूलसूक्ष्मसूक्ष्मदेवः मनुष्यादिव्यवहारशून्यं तमोमात्रं वर्तते ŚivārkaMaDi. i.340.2 (on i.2.9)

अपगतनिजगुणत्व (apagatanijaguna-tva) *n.* the state of having one's own qualities which are lost कर्कन्धूफलनामपगतनिजगुणत्वात् अतदुणात्वादतदुणाख्यं मीलितमिदम् Sarakaṇṭhā. iii.74.23.

अपगतनिद्रा (apagata-nidra) *adj.* from whom sleep has vanished, i.e. who has woken up तत्रापगतनिद्रश्च धाम्नि श्रीदर्शनो निजे। स्थितः ... व्यचिन्तयत् KathāSaSāg. xii.6.352; दिशि दिशि मृगयन्ते वल्लवा वत्समेते मुहुःप-गतनिद्राः सप्तयो हेपितेन ŚāṅgaPa. 3720; Sabhāṣi. 216.68.

अपगतनियन्त्रण (apagata-nīyantraṇa) *adj.* from whom restrictions are removed, i.e. without restraint अपगतनियन्त्रणो यथासुखमनुभव राज्यसुखानि Kād. 77.21.

अपगतनीविनिबन्धन (apagata-nīvinibandhana) *adj.* having the knot of the garment removed सरभसपरिरम्भणायोगादपगतनीविनिबन्धनं दुकूलम् ... सा करकमलेन रुरोध Nalābhyu. 6.34.

अपगतपदपाटव (apagata-padapāṭava) *adj.* from which the sharpness of word (order) has disappeared अपगतपदपाटवोऽपि गर्भादुपनिषदामधुनोदतः प्रबन्धः! जनयतु तव कौतुकम् AmrUda. 4.26.

अपगतपरलोकभय (apagata-paralokabhaya) *adj.* in whom fear of next world has disappeared, free from fear of next world दुर्जनमिवापगत-परलोकभयम् ... राजकुलं विवेश Kād. 91.20.

अपगतपरिस्पन्द (apagata-parispanda) *adj.* from which movement has disappeared, free from movement अर्धकल्पिते चास्मिन्नकस्मादपगतपरिस्पन्दौ संदान्तिविव केनाप्यकिंचित्करी करी संवृत्ती TilaMañ. 55.22.

अपगतपशुभाव (apagata-paśubhāva) *adj.* whose state or condition of being an animal is removed शिथिलितपाशतयाऽपगतपशुभावः उपासकः शिव एव भवति ŚivārkaMaDi. ii.428.3 (on iv.1.3)

अपगतपादप्रक्षण (apagata-pādampṛakṣaṇa) *adj.* (used as noun) (one) who has abandoned or given up anointing of feet अल्पेच्छत्पादपगतपादप्रक्षणः AbhiśaAlmā. 457.18.

अपगतपाप (apagata-pāpa) *adj.* from which sin is removed, free from sin क्षत्रियरुधिरमये जगदपगतपापम् स्पयसि पयसि शमितभवतापम् GītGo. i.1.6.

अपगतपापश्वशुक (apagata-pāpaśvaśruka) *adj.* from which wicked mother-in-law was removed सुखमपगतपापश्वशुकं कीर्तिसेनाप्यसमचरित-लब्धव्यातिरसाद्य तत्र। (न्यवसत्) KathāSaSāg. vi.3.195

अपगतपुराणपाण्डुरपत्र (apagata-purāṇapāṇḍurapatra) *adj.* from which old yellow leaves have lost, i.e. fallen अपगतपुराणपाण्डुरपत्राः (?त्राः) ... एतानि पुनर्वृक्षाणां विशेषणानि JñātāDhaT. 5A.3; 'निन्द्ययजरढंघुपत्ता' अपगत-पुराणपाण्डुरपत्राः(?त्राः) (वृक्षाः) AupaSuT. 13.4.

अपगतपूर्वदेह (apagata-pūrvadeha) *adj.* who has abandoned his earlier body वसिष्ठश्च ... निमिशापात् अपगतपूर्वदेहः ... मित्रावरुणाभ्यां संबभूव BrahmSūBh. (Sāh.) 668.8 (on iii.3.32)

अपगतप्रतिबन्ध (apagata-pratibandha) *adj.* whose restriction is removed, free from restriction तदिच्छावशादेवापगतप्रतिबन्धैरभिव्यक्तसामर्थ्यविविधैः कर्मविविधानेकरपश्चादिभेदभिन्नं भूतजातमारभ्यते NyāyRa. 657.11 (on 5. (15).6.6)

अपगतप्रदेश (apagata-pradeśa) *adj.* from which (restriction of) parts is removed, free from parts (समयः) अपगतप्रदेशो द्वितीयादिप्रदेशरहितो निरंश इत्यर्थः TātpaVr. 196.145 (on 2.47)

- अपगतप्रधानसाधन** (apagata-pradhānasādhana) *adj.* who has lost his primary means रिपुः ... अपगतप्रधानसाधनमुच्यतेप्रजोपकोशशंखुलम् ... एवं जन् नानुब्रवीयात् Avantika. 49.7
- अपगतप्रपञ्चात्मक** (apagataprapañcātma-ka) *adj.* having the nature of one who has lost mundane existence अपरे पुनरपगतप्रपञ्चात्मकम् ... परमात्मानमुपासते ManvaMu. 525.24 (on 12.123)
- अपगतप्रयोजन** (apagata-prayojana) *adj.* from which the use has been disappeared, useless (यदन्विद्वयुर्गर्भायै तदपार्यकम्) अपगतप्रयोजनमपार्यकम् ManuBh. ii.110.1 (on 8.78)
- अपगतप्रसर** (apagata-prasara) *adj.* from which spread or extension is removed, free from extension वीर्य तद्विलसितं जलदानम् ...। सा चकार मुखमारुतपतिरार्यतरपगतप्रसरस्तान् Surath. 2.28.
- अपगतप्राणा** (apagata-prāṇa) *adj.* (f.) from whom breath has departed or passed away असावपगतप्राणा तत्र देशे च जीवति KathāSaSāg. v.3.81.
- अपगतफलसंचय** (apagata-phalasañcaya) *adj.* from whom (the desire for) storing the rewards of action has lost अपगतफलसंचयः प्रहृष्टो व्रतमिदमाजगरे शुचिधरामि MahāBhā. xii.172.32.
- अपगतवाधापराकारसंक्रम** (apagata-bādhāparākārasaṅkrama) *adj.* whose association with an obstructive form is removed अपगतवाधापराकार-संक्रमम् ... परमात्मानमुपेयुषः ... सिद्धपरमेष्ठिनः अष्टतयीमिष्टिं करामि YaśasCam. ii.374.26.
- अपगतभय** (apagata-bhaya) *adj.* from whom fear has disappeared, free from fear क्वचिदपगतभयमृगपुष्टलम् ... इदं तहङ्कारण्यं प्रसिद्धं दक्षिते वनम्। पश्य PadmP. (Ra.) 42.47; च्युताशङ्कं चौरादपगतभयं भूपतिकुलात् ... अधन्यं नैर्यन्यं मम भवतु BhartrNir. 4.6.
- अपगतभयरागमोहद्वर्ष** (apagata-bhayarāgamohadarpa) *adj.* from whom fear, attachment, error of judgement and pride have been disappeared अपगतभयरागमोहद्वर्षो धृतिमतिबुद्धिसमन्वितः प्रशान्तः ... व्रतमिदमाजगरे शुचिधरामि MahāBhā. xii.172.31.
- अपगतभयलोभमोहचिन्त** (apagata-bhayalobhamohacinta) *adj.* from whom fear, greed, delusion and worry have disappeared शिवकथितं परमं विधिं विदित्वा। अपगतभयलोभमोहचिन्ताः ... शिरोभिःरुहः (विप्राः) BrahmanḍP. i.27.95.
- अपगतभयशोक** (apagata-bhayaśoka) *adj.* from whom fear and grief have disappeared अरमत ... महत्मा ह्यपगतभयशोको भोगभूमावनीषु YogVā. v.49.47.
- अपगतभास्** (apagata-bhās) *adj.* whose lustre has disappeared (महतदुल्लं स्थविरं तदासीत्) ऋषीसमपगतभासम् Nir. 6.35 (131.3)
- अपगतमति** (apagata-mati) *adj.* who have lost their discretion वरुं लालघवयं सकलशशिभृतादध्विन्नं नात्र किञ्चिदपगतमतिर्जायते कामिलोकः SubhāRaSaṁ. 121.
- अपगतमत्सर** (apagata-matsara) *adj.* in which jealousy has disappeared, free from jealousy भगवतः प्रसाददेवोपशान्तवैरमपगतमत्सरं तपोवनम् Kād. 45.7.
- अपगतमदरागा** (apagata-madarāgā) *adj.* (f.) whose passion caused by intoxication has disappeared अपगतमदरागा योषिदेका ... ब्रजति शयनवासाढासमन्त्यत् RtuSaṁ. 5.11; मानवः ...। स्मरसमरविलासे कष्टसाध्यं च नारीमपगतमदरागां (v.1. अपगतमदरागां) संविदध्यादवश्यम् AnaṅgaRa. 6.10.
- अपगतमनोमर्कटत्व** (apagatamanomarkṭa-tva) *n.* the state of being one from whom the monkey in the form of mind has gone away सावैतस्मिन्नपगतमनोमर्कटत्वादीनां प्रेतावासे निवसति गता भोज्यभावं शिवानाम् YaśasCam. i.129.3.
- अपगतमरुत्** (apagata-marut) *m.* breath which comes out दिव्यामोदेन वक्त्रादपगतमरुता नासिकाम् ... तर्पयन्ती ... यद्वपश्चाक्षसौख्यं वितरति युवतिः कामिनां नान्यदेवम् SubhāRaSaṁ. 104.
- अपगतमल** (apagata-mala) *adj.* from which pollution or impurity is removed, free from pollution or impurity अपगतमले हि मनसि स्फटिकमणाविव रजनिकरगमस्तयो विशन्ति सुखमुपदेशगुणाः SyādvāMañ. 6 (57)
- अपगतमात्र** (apagata-mātra) *adj.* in which porosodial instant is lost सः ... अपगतमात्रं दुर्गामाहात्म्यं पठित्वा ... ह्यमापनस्त्रोकमपि तथैवाशुद्धं पपाठ PuruṣPa. 153.28.

- अपगतमानवप्रकृति** (apagata-mānavaprakṛti) *adj.* who has lost his human nature अयापगतमानवप्रकृतिरुत्तरदेवतरयुज्यत ... जितः NemiNir. 14.48.
- अपगतमेखलाकलापमूक** (apagata-mekhalākālāpamūka) *adj.* silent in the case of band of girdle which is removed किंनिमित्तमपगतमेखलाकलापमूको मध्यभागः Kād. 60.12.
- अपगतमोहबन्ध** (apagata-mohabandha) *adj.* which has lost the bond of delusion अपगतमोहबन्धे हि मनसि न खलु पर्ययनतः परिग्रहासङ्गे भद्रनि कर्मपरिष्वङ्गयेत्यनुध्याय ... *समामण्डपमुपगतोऽसि YaśasCam. ii.81.1.
- अपगतमोहा** (apagata-mohā) *adj.* (f.) whose delusion is lost जगाम धाम स्वम्। माल्यपगतमोहा KuṭṭaMa. 1058.
- अपगतमृगमद** (apagata-mṛgamada) *adj.* which has lost the mark of dear वदनमपगतमृगमदशिकरणिं वहति लेलटनः SakaKāṇṭha. 241.12.
- अपगतयावक** (apagata-yāvaka) *adj.* which has lost its red dye अपगतयावकमय्यहो तरुण्याः। पुनरधिकतरामवाप लक्ष्मीमधरदनं सहजेन पाटलिम्ना Nalābhyu. 6.61.
- अपगतयाव्य** (apagata-yāvya) *adj.* from whom sin has disappeared, free from sin आचार्यदीनां हन्तारः पीडाकर्तारस्तेषां प्रसाददेवापगतयाव्या भवन्ति। याव्यं पापम् Aparā. 1207.18 (on 3.295)
- अपगतयुद्धखेद** (apagata-yuddhakheḍa) *adj.* whose fatigue of war is removed भगवान् ... एनमपगतयुद्धखेदं वकार ViṣṇuP. iv.13.54.
- अपगतरजस्तमस्तरङ्ग** (apagata-rajastamastaraṅga) *adj.* which has lost the waves of the qualities of the passion (desire) and darkness (यित्तम् ... शान्तम् ... भवति) शान्तमपगतरजस्तमस्तरङ्गम् TatvVai. 41.28 (on 36)
- अपगतरजोविकारा** (apagata-rajovikārā) *adj.* (f.) 1 in which the disturbance of dust has ceased अपगतरजोविकारा ... रुम्भपयोधरभारा प्रावृडियं वृद्धवनिवते SubhāRaK. 10.17; Subhāṣi. 1738; 2 in whom the menstruation has ceased SubhāRaK. 10.17; Subhāṣi. 1738.
- अपगतराग** (apagata-rāga) *adj.* (f. -ā) 1A from whom passion has disappeared वेस्यास्ताः सतामं पूर्वं तदनु प्रलीनतनुरागम्। पञ्चादपगतरागं पल्लवनिव दशयन्ति निजचरितम् SamaMā. 8.126; मानवः ...। स्मरसमरविलासे कष्टसाध्यं च नारीमपगतरागां (v.1. जगलमपगतरागां) संविदध्यादवश्यम् AnaṅgaRa. 6.10; 1B from whom desire for (worldly objects) has disappeared अपगतरागं तं विदित्वा भगवान्नारायणः परमसंतुष्टः तस्मै वदनं ददौ PuruṣPa. 220.26; 2 from which redness has disappeared, SamaMā. 8.126.
- अपगतरागादिमल** (apagata-rāgādimala) *adj.* from whom blemish like desire for objects has disappeared आत्मा ... अगतरागादिमलः ... वीतशोको भवति ŚvetāUBh. 2.19 (on 1.0); 216.17 (on 5.13); आत्मा ... अपगतरागादिमलः ... ब्रह्मरूपोऽवतिष्ठते SanatBh. 174.6 (on 1.1)
- अपगतरागाशुद्धिकावेदन** (apagata-rāgāśruddhikāvedana) *adj.* from which redness, excess of laceration, accumulation of dirt and pain have disappeared यत्रयनं परिताप्यति ... अपगतरागाशुद्धिकावेदनं तत्र तर्पणं योजयेत् AṣṭaSaṁ. i.165.24 (133)
- अपगतलघुयुगल** (apagata-laghuyugala) *adj.* from which pair of short letters is removed त्रिकविहृतधुकदशतमपगतलघुयुगलमखिलमिदमपरम्। ... भवति शिखा (उन्दः) JayaChand. 5.38; शिखिगुणितदशलघुवितपगतलघुयुगलम-परमिदमखिलम्। ... भवति शिखा VṛtaRa. 2.39.
- अपगतलज्जा** (apagata-lajjā) *adj.* (f.) from whom shame has disappeared, shameless अपगतलज्जे शिथिलीभूतमाकलय दुकूलम् Kād. 84.21.
- अपगतवत्** (apagata-va(n)l) *adj.* (f. -vañ) 1 which has vanished or disappeared यथाभूतात्मदर्शनादस्य प्रजापतेर्भयं वीर्याय विस्पष्टमपगतवत् BrAraUBh. 82.6 (on i.4.2); 2 who has gone away अपगत्यागतवतीं कान्तामन्वेयपर्ययिकोत्सुकः UnmaRā. (Vi.) 56.
- अपगतविकार** (apagata-vikāra) *adj.* whose disease is alleviated तस्य श्रुत्वापगतविकारो राजपुत्रः पूर्वप्रकृतिमापन्नः Tantrākhyā. 87.3.
- अपगतवित्त** (apagata-vitta) *adj.* whose money is lost or spent नूनमियं स्वदुहितरं नवमालिकायाम् ... अपगतवित्तं माधवदत्तमाकरोति व्यक्तराश्रवणाय ŚrīgāBhū. 67.42)
- अपगतविपक्ष** (apagata-vipakṣa) *m.* enemy who has run away सा देवी। त्रयताम्। ... अपगतविपक्षतः Kāvyaṇu. (He.) 253.2.

अपगतविबन्ध (apagata-vibandha) *adj.* whose obstruction is removed, free from obstruction यदा जानीयाः ... आत्मानम् ... लघुभूतमपगतविबन्ध-स्तम्भसुप्तिवेदनागौरवमिति CaraS. i. 14.46 (1941 Ed.); AṣṭāSāh. i. 134.23 (1.26); i. 134.24 (1.26)

अपगतविह्वल्यथा (apagata-virahavyathā) *adj. (f.)* whose pain of separation is alleviated अपगतविह्वल्यथास्तदा ता रहसि विधाय ददाय तत्त्वोद्यम् Nārāy. x.84.7.

अपगतविषयोपरागविल्व (apagata-viṣayoparāgavilva) *adj.* whose calamity of influence of worldly object is removed भगवति, बुद्धिवृत्तिनिगमादपगतविषयोपरागविल्ववायाधेति(ति)शक्तेः स्वरूपावस्थानं नाम ... अयमपवर्ग-पदेऽभिप्रेयताम् AmrUda. 5.11 (18)

अपगतविषादहर्ष (apagata-viṣādaharṣa) *adj.* from whom sorrow and joy have disappeared (तिलकमञ्जरी) चैत्यायतनानि ... नमस्यन्ती ... अपगतविषादहर्षयेकं महर्षिमब्राह्मीत् TilaMañ. 406.7.

अपगतविषादा (apagata-viṣādā) *adj. (f.)* from whom sorrow has disappeared, without sorrow आधासनालापैरपगतविषादां विधाय तां कुलपतिस्तपोवनमनयत् TilaMañ. 343.8.

अपगतविषोपद्रवा (apagata-viṣopadravā) *adj. (f.)* whose trouble of poison has alleviated यदि तावदेवा पुण्ययोगादपगतविषोपद्रवा शीघ्रमेव संवृता ... तदहमालनैव सर्वं करिष्यामि TilaMañ. 380.17.

अपगतवेतालविकार (apagata-vetālavikāra) *adj. (used as noun)* (that) which is ceased to be convulsed by demons तेनापगतवेतालविकाराणां स नासिकाः। तेषां चर्कत KathāSaSāg. iii. 4.151.

अपगतवेद (apagata-veda) *m.* particular creators who are free from rise of inner ferment [Jain L]

अपगतव्यसन (apagata-vyasana) *adj.* from whom or addiction has disappeared, free from addiction अपगतव्यसनास्तु बुधा रिपून् परिभवन्ति NīṭSā. 15.69.

अपगतव्याधि (apagata-vyādhī) *adj.* whose disease has been alleviated or cured यस्तु अपगतव्याधिः स्वस्य एव चेति। व्याध्युपसृष्टः पश्चाद्विबृत्तव्याधिः Subodhi. 87.16 (on 2.198); (used as noun) (one) whose disease has been alleviated or cured मांसैकापनोद्य व्याध्यभूतस्तदा मांसं गुरोरोच्छिष्टं कृत्वा भक्षणीयम्। ... तद्भक्षणेन चापगतव्याधिरादित्यमुपतिष्ठेत Mitā. 478.4 (on 3.282 1/2)

अपगतव्यूह (apagata-vyūha) *m.* end of discriminating thought श्रीकारमध्यं ज्ञानं हेकारं हेत्वादिशून्यता। रुकारापगतव्यूहं ककारं न क्वचित् स्थितम् HevajraT. i.7.27.

अपगतशङ्कम् (apagata-śaṅkām) *adv.* without any fear जठरज्वलन-ज्वलताप्यगतशङ्कं समागतापि पुरः। करिणामरिणा हरिणा हरिणाली हन्यतां नु कथम् BhāmiVi. 1.48.

अपगतशरीरसंबन्ध (apagata-śarīrasambandha) *adj.* whose association with body has disappeared स यदा ... अपगतशरीरसंबन्धः केवले भवति, तदास्यावरणापाये समम् ... ज्ञानं भवति Tātpaṭ. (U.) 79.17 (on 2.142)

अपगतशोक (apagata-śoka) *adj.* whose grief has been alleviated, free from grief स्वयमपगतशोका देहिनः स्वस्वरूपा विपुलमपि गृहीत्वा भुञ्जते यस्य वित्तं MaYānaSū. 113.18 (16.63)

अपगतश्याम (apagata-śyāma) *adj.* from which darkness has disappeared न खल्वपगतश्यामं बदरफलं श्यामशब्दोऽभिनिविशते TantrRa. 87.13.

अपगतश्रम (apagata-śrama) *adj.* whose fatigue is removed अपगत-श्रमश्चोत्थाय (सः) ... दिगन्तरमयासीत् Kād. 32.21.

अपगतश्रान्ति (apagata-śrāntī) *adv.* with fatigue removed (पुरुषः) नृते चान्यद्दाना युगपदपगतश्रान्तिं कुर्वन्ति विद्यां नृभ्यो व्याख्यातुमन्तःकरणमिव चतुर्भेदवच्छास्त्रदृष्टम् (चित्तम्) RasSa. 206.

अपगतसंसार (apagata-saṁsāra) *adj.* whose transmigratory existence is lost or ceased अपगतसंसारस्य जीवस्य ... मनोरूपमन्तःकरणमनपेक्षितबाह्य-करणमस्तीति गम्यते ŚivārkaMaDī. ii.142.13 (on ii.2.19)

अपगतसकलकरणकलाप (apagata-sakalakaraṇakalāpa) *adj.* without or free from entire collection of instruments हतस्तर्हि अपगतसकलकरण-कलापस्वमहिमप्रतिपन्नक्षणः प्राणमनःप्रभृतिनिखिलकरणोत्पत्त्युपगमः ĀgaPrā. 55.24.

अपगतसकलकलाप्तादिदोष (apagata-sakalakalādhmātādidoṣa) *adj.* from which all the defects such as sweet sound are removed वाक्यम् ... तदेव हि तादृशम् अपगतसकलकलाप्तादिदोषमन्यदा भवति वित्तयम् Kāśi. i.66.3 (on 2.21)

अपगतसकलकल्माष (apagata-sakalamāṣa) *adj.* whose all the sins have disappeared कस्यचिदपेरपगतसकलकल्मषस्य ... वेदाः प्रादुर्भवन्ति Kāśi. i.134.24 (on 2.143)

अपगतसकलदोषानुसङ्ग (apagata-sakaladoṣānusaṅga) *adj.* whose contact with all the defects is removed मलयसुन्दरि, किमर्थमपगतसकल-दोषानुसङ्गमेवमेवात्मानमवसादयसि TilaMañ. 346.6.

अपगतसकलसुखसंवेदन (apagata-sakalasukhasaṁvedana) *adj.* whose all consciousness of pleasure has disappeared को हि नाम शिलाकल्मषमपगत-सकलसुखसंवेदनमात्मानमुपपादयितुं यतते SyādvāMañ. 8 (287)

अपगतसंतापकलम (apagata-santāpakalāma) *adj.* from which heat and exertion are removed अपगतसन्तापकलमस्तु मुहूर्तात् सुखोष्णेन यारिणा यथान्यायं परिपिक्तोऽश्वीयाः CaraS. i. 14.46 (1941 Ed.)

अपगतसंदेहविभागविषय (apagatasandehavibhāga-viṣaya) *adj.* referring to the division of doubt which is removed तत् युक्त्यादिभिरपगत-संदेहविभागविषयमिति सर्वमनवद्यम् SmṛtiCan. iv.720.16.

अपगतसंदेहा (apagata-sandehā) *adj. (f.)* from which doubt was removed, free from doubt सा (विद्यमानता) ... बहिर्देशसम्बन्धावगमादपगतसन्देहा भविष्यति PrakāPañ. 274.3.

अपगतसाध्वस (apagata-sādhvasa) *adj.* having the fear removed, i.e. free from all fears बलिः ... आराध्यस्तमेव भगवन्तम् ... अपगतसाध्वस आस्तेऽधुनापि BhāgP. v. 24.18.

अपगतसार (apagata-sāra) *adj.* whose essence or charm is lost कापालिकः ... अभिधीयते-यदपगतसारः संसारः हतरत्नसर्वस्य त्रैलोक्यम् ... कर्तुं व्यवसितः VakroJī. 12.10.

अपगतसुरतान्तखेदनिद्रा (apagata-suratāntakhedanidra) *adj.* who has lost sleep due to fatigue at the end of love-making अपगतसुरतान्तखेदनिद्राः सपदि जहौ शयनं मृगाङ्गदन्तः KathāSaSāg. xii.36.216.

अपगतस्खलितभीति (apagata-skhalitabhīti) *adj.* from whom the fear of mistake is removed गुरवोरप्यपगतस्खलितभीतयस्तत्रैव समारोपयन्त्येत-दालोचितपरावराः Kād. 297.21.

अपगतस्पन्द (apagata-spanda) *adj.* who has lost motion, i.e. motionless तिष्ठत्यपगतस्पन्दस्त्यागात्यागपरोऽणुकः YogVā. iii.81.103.

अपगतस्फटिकपाण्डुकुष्ठ (apagata-sphaṭikapāṇḍukuṣṭha) *adj.* whose leprosy which is as white as crystal is alleviated or cured हरपदस्पर्श-प्रभावापगतस्फटिकपाण्डुकुष्ठं कैलासमिव ... भूधरमपश्यत् UdaySuka. 128.9.

अपगतस्फुरणत्व (apagatasphuraṇa-tva) *n.* the state of being one in which movement is lost अपगतस्फुरणत्वेन सोमं गृभायत KarmaNi. 6A.7.

अपगतस्मृति (apagata-smṛti) *adj.* whose recollection or memory is lost देही तमसा चाभिभूयते। देहान्तरमिवापन्नधरत्यपगतस्मृतिः MahāBhā. xii. 209.2; यशोदा नन्दपत्नी च जातं परमबुध्यत। न तस्मिन् परिश्रान्ता निद्रयापगतस्मृतिः BhāgP. x.3.53.

अपगतस्वाभाविकरस (apagata-svābhāvīkaraśa) *adj.* whose natural taste is lost 'विरसं'। स्वभावतोऽस्तिमन्दरसं कालापगतस्वाभाविकरसं वा CaturCin. iii (1).608.5.

अपगतस्वेद (apagata-sveda) *adj.* whose sweat has disappeared तपनमरीचिसंतप्ताङ्गो मातङ्गो यदा पथि ... नापगतस्वेदः सलिलम् ... पीतवान्, स पाण्डुरोगमृच्छति Hastyāyur. 79.14 (1.11)

अपगतस्वोचितक्रिय (apagata-svocitakriya) *adj.* which is devoid of action appropriate to oneself (वर्ज्यञ्चापक्रियं सर्वम्) 'अपक्रियं' अपगतस्वोचित-क्रियम् CaturCin. iii (1). 543.11.

अपगताक्ष (apagatākṣa) *adj.* whose eyes have gone or sunk downwards अपगताक्षमुद्भूतनाभिमवरोपितं विधात् Arthā. ii.149.5 (4.7)

अपगताक्षेप (apagatākṣepa) *adj.* whose contraction, i.e. selfishness is removed भवत्यपगताक्षेपः ... शान्तमनाः स्वदेहनगरेधरः YogVā. iv.35.68 (comm. अपगतः आक्षेपः संकोचः यस्य अतएव सर्वगः)

चापि येऽत्र तिष्ठन्ति केचन। ते सर्वेऽद्याप्यच्छन्तु PauskS. 256.23; एकां शयित्वा रजनीं सपौरः। ... प्रातश्चलेनापजगाम रामः Bhaṭṭi. 3.16; स्वपांसुप्रतिच्छन्ना-पटाप्रतिपथमपगच्छत AvantiKa. 70.18; निर्भर्त्यते वराकः (पथिकः) ... कथितेऽपि नापगच्छति KuṭṭaMa. 224; स यदि ... अहमेव न भविष्यामीत्यवगच्छति अपगच्छेदसी मोक्षकथा प्रसङ्गादपि ĀtmaSi. 30.25; (pass.) to be gone away अपगम्यतामस्मादिति Tantrākhyā. 25.16; 57.21; 101.14; PañcT. 1.86 (13) (95.6); 2.7 (16) (195.7); 2.14 (1) (197.9); अतो अपगम्यताम् (अस्माच्छयनात्) PañcT. 1.86 (25) (96.8); Pañcā. 67.8; मदीयमिदं स्थानम्। तच्छीघ्रमपगम्यतामिति: PañcT. 3.46 (17) (304.4); 2C to pass by शोकश्च किल कालेन गच्छता ह्यपगच्छति Rāmā. vi.5.4; 2D to escape (दूतः) बन्धवधभयादविसृष्टोऽप्यपगच्छेद् अन्यथा नियम्येत ArthŚā. i.82.3 (1.16); दैवतोपहारश्चाद्रुहणनिमित्तमारक्षिषु मदनयोग-युक्तमन्नपानरसं वा प्रयुज्यापगच्छेत् (कुमारः) ArthŚā. ii.356.2 (on 7.17); 2E to depart from अग्निं जुहुयादत्मानमाशीर्षिराशासानः अग्निर्मे नापगच्छेत् CaraS. i.8.28 (1941 ed.); वलीयसि प्रणमतां काले विक्रामतामपि। सम्पदो नापगच्छन्ति प्रतीपमिव निम्नगाः NītiŚā. 9.51; SūktiRa. 156.30; अपैति। ततः सत्वाद् अपगच्छति Nyās. i.846.10 (on iv. 1.144); यस्य शून्यकरसता ज्ञानात्सात्विक-गच्छति AnuVyā. 68B.6 (on 4.2); NyāySu. (Ja.) 630A.8 (4.2); वक्तुर्दर्शना-भावादानात्त्वं द्रष्टुरपगमे चापगच्छति सद्धितीये सद्धितीयः ĀṇuBh. 62.18 (on i.2.17); शरीरावाताबलमुद्धया यः स्नेहादिः सोऽपगच्छति ĀṇuBh. 244.27 (on iii.3.36); तात्त्विकधर्मसंन्यासलभे क्षायोपशमिकाः क्षमादिधर्मा अपि अपगच्छन्तीति तत्र तत्र हरिभद्राचार्यैः निरूपितम् JñānBiPra. 3.11; 2F to run away, to flee भीरुर्बुद्धिपरित्यागात्त्वसम्पदेवापगच्छति Hitopa. 4.41; पतितं वीरभद्रं तु दृष्ट्वा रुद्रगणा भयात्। अपगच्छन्त्रणं हित्वा ŚivaP. ii.5.21.51 (246A.1); (pass.) to be ran away, to be fled away रक्षांस्तेतानि भीषणे। वनेऽभ्युद्यतशस्त्राणि समायान्यपगम्यताम् ViṣṇuP. i.12.23; 2G (pass.) to be gone back ज्ययापजगमे भुजवीर-लक्ष्मीं संवर्धयत्येव जयस्य दिष्ट्या RāghPañ. (Dha.) 16.50; 2H to retire संनस्ता रणमुत्सृज्य तेऽपजगमुरपजगमः KīcaVa. 4.46; 2I to come out, cf. अपगत 3D; 2J to deviate, to transgress, cf. अपगत 3G; 3 to become removed, to become eliminated यदपगच्छं क्रूरं यदमेध्यं यदशान्तं तदपगच्छतात् TaiĀ. x.1.13 (778.3); अथाप उपसृज्य हिः प्रदक्षिणमुदकमावर्तते 'यदपां क्रूरं यदमेध्यं यदशान्तं तदपगच्छतात्' ĀgñiveGS. ii.6.2 (95.5); MahānāU. 5.1; BaudhDS. ii.5.6; सुष्ठु वेद अहं ब्रह्मेति विपरीतो मम निश्चय आसीत्। सोऽपजगाम KenaUBh. 79.12 (on 2.2); निश्शेषमज्ञानमपगच्छति NaiṣkaSi. 38.7; प्रणयाभ्यसन्नोक्तकर्मणोः करणेनापि गुरोर्निषेवणात्। अपगच्छति मानसं मलम् ŚāṅkaDigVi. (Mā.) 10.96; 4 to abandon, to leave मा त्वेवापगमच्छुक्रः (v.l. त्वेवापगम) MahāBhā. i.75.18; 5A to obtain, to attain अपजगाम मनाभयविकलं न्यगपगच्छतो द्विरदो यथा VarāṅgaC. 20.79; विकृतिं मापगच्छेत्स्वं युद्धेऽध्यनि तुरंगम AgniP. 268.8; 5B to overwhelm, to overcome cf. अपगत 1; 6 to refute, to set aside, to refuse कथिदस्या निपिद्धत्वाच्छक्तिः शास्त्रेण बोधिता। प्रत्यवायनिमित्तत्वे विधिना नापगच्छति ŚlokaVār. 2.250 (122.1); प्रातर्हमेऽपि तेनैव यद्भिर्नैव विधीयते। एकदेशेऽपि घ ज्ञानान्नानुवादोऽपगच्छति TantrVā. 297.15 (on i.4.4); 7A to become separated सत्यमस्ति विरोधः। तथापि विषयभेदादसावपगच्छति SmṛtiCan. iv.402.5; 7B to remove, cf. अपगत 4Di; 7C to renounce, to detach, to disassociate, cf. अपगत 4Di; 7D to clear off, cf. अपगत 4E; 8 to become alleviated, to become cured भेषजेन यथा व्याधिरपगच्छति रोगिणः। पुण्येनापि तथा। मन्त्रे पापं नश्यति PuruṣPa. 172.13; 9A to pass away, to go out स मे माघापगाहेद्वा वारुः प्राणाश्च ये सदा BhelaS. 11.18 (1.7) बृहच्छरीरप्रतिपत्तौ केचिज्जीवावयवा उपगच्छन्ती तनुशरीरप्रतिपत्तौ च केचिदपगच्छन्ति BrahmSūBh. (Śāñ.) 407.5 (on ii.2.35); यदा तु निरवशेषं कर्म भवति तदा प्राणोष्माणापगच्छतः BrahmaSūBh. (Śāñ.) 581.15 (on iii.2.10); अविनष्टशरीरस्य प्राणादिक्षापगच्छति ŚlokaVār. 5(17).96 (713.4); नीलाम्बुदश्यामोर्तिक्लेशवशाद् हृदयादपगच्छतु इति भावेऽपि हृदयाप्रापसारयितुं शक्यः ĀṇuBh. 325. 15 (on iv.2.13); 9B to die, cf. अपगत 5A; 10A to become destroyed एनः ... प्रतिगृहीतद्रव्यत्यागेन ... वक्ष्यमाणतपसाऽपगच्छति ManvaMu. 446.17 (on 10.111); (caus.) to cause, to destroy व्यापादनैकस्वभावमपि विपमाशीविषं तदपगमपटुतरनिगमसंगमो नापगमयति वा ĀṇuBh. 306.4 (on iv.1.3); 10B to extinguish, cf. अपगत 2B; 11A to be absent, cf. अपगत 5c; 11B to be deviated of, cf. अपगत 12; 12 to lie down, cf. अपगत 7; 13 to become inapplicable, cf. अपगत 14; 14 to give up, cf. अपगत. अपगम (apa-gama) m. 1A escape B going away, moving away C retreat, retiring, withdrawal D departure E passing away (as time)

2A loss, cessation B alleviating, curing (lit. going out) C destruction 3A separation B removal 4 absence 5 non-accomplishment 6A transgressing, violating B refutation, refusal 7 passing away, i.e. going out, death 8 non-application 1A escape प्र तारीति दशर्चे चतस्रो निरुक्त्यप-नोदार्थं जेषुधतुष्यं सोमं चास्तुवन्मृत्योरपगमाय SarvaAnu. 10.57 (39.10); (बकुलराजस्य) पुरुषाः ... अपगमस्य निवेदनसंभ्रमाः प्रतिनिवृत्त्य महीपतये जगुः VarāṅgaC. 20.80; 1B going away, moving away द्रष्टा तस्मात् स्थानात् यदापैति ततोऽस्यापगमादिप्रकर्षाभिनिमित्तादल्पविषयविशेषानाभासन्ते NyāyVār. 94.8 (on i.1.23); वक्तुर्दर्शनाभावादानात्त्वं द्रष्टुरपगमे चापगच्छति सद्धितीये सद्धितीयः ĀṇuBh. 62.18 (on i.2.17); अपायोऽपगमे तथा। पलायनेऽथापेताये निः Nānārthā-Sarh. ii.51.57; संयानमाहुर्मने वधे च ... सैन्येऽप्युपायेऽपगमे च मेढ्रे Koṣa-KaTa. 2.6428; 1C retreat, retiring, withdrawal रुक्मी ... तथैव वाचाऽपगमं ययाचाऽपमुदा युधः ŚiśuVa. 19.9; 1D departure न हि सौरस्य तेजस्यैलोक्य-पाकहेतोर्हिमादपगमः क्षमते Kiraṇā. 101.1; 1E passing away (as time) कतिपय-दिवसापगमे तस्याः स्वप्ने जटाधरः पुरुषः ... फलमुपेत्य ददौ KathāSaSāg. iv.1.1.147; ऋतुलिङ्गानि घृतकुसुमादीनि क्रतोः पूर्वतोः पर्यवेऽपगमे स्वयमनादिष्टा एव कर्मणि हिंसादीनि ManvaVi. 37.21 (on 1.30); 2A loss, cessation मृत्योरपगमं प्राहुरपरमरं भिषग्विदः CaraS. vi. 10.3 [1941 Ed.]; निमित्तमुद्दिश्य हि यः प्रकृष्यति ध्रुवं स तस्यापगमे प्रसीदति Tantrākhyā. 28.32; PañcT. 1.93 (103.3); Hitopa. 2.146; Subhāsi. 430; ŚāṅgaPa. 360; त्वत्संरोधापगमविशद्वैश्वोत्तितान्द्रापदार्थ-लुप्यन्ति स्फुटजलवस्यन्दिनश्चन्द्रकान्ताः MeghDū. 67; रराज सा। पुराणपत्रापग-मादनन्तरं लतेव संनद्धमनोज्ञपल्लवा RaghuVa. 3.7; अर्थस्यापगमे व्ययः AmaK. 2284; AbhidhāCin. 1516; या तु तेषां (क्षानां) ... निवृत्तिः, यस्याम् ... लोकस्य सदृशापरभावरूपस्य विभ्रमनिमित्तस्यापगमात् 'निवृत्ता घटादयः' इति व्यवहारः HetuBiT. 142.26; स्वर्गसिद्धादिक्षापगमे नियोगनियन्तिः BhāvanāVi. 201.1; न चाविद्यावत्त्वे तदपगमे च वस्तुनः कश्चिद्विशेषोऽस्ति BrahmSūBh. (Śāñ) 239.5 (on i.4.6); यक्षुपोऽपगमे अन्धो भवति ChāṇdoUBh. 520.2 (on viii.9.1); शान्तो विगतेच्छानयको भवति। ... तमसो रागस्य चापगमात् Kāvyañā. (Ru.) 15.15; (ओङ्कारकः) अमात्रो नष्टमात्रश्च द्वैतस्यापगमः शिवः AgniP. 371.24; पवनवेगा तत्प्रत्यूहाभोगापगमानन्तरमेव विद्यायाः सिद्धिं प्रपद्य ... कालमतिवाह्यामास YaśasCam. ii.312.8; पूर्वं जात्यपगमोऽभिहित इदानीं त्वेकद्वयवदानोपादानेन मा नाम जातेरपगमः TantrRa. 47.4; अपरे ... परमात्मान-मभ्युपगच्छन्तस्तत्सर्वेषां धासिर्गन्मिन्मिन्जीवभावस्योपाध्यपगमेन तद्भावलक्षणमोक्षमातिष्ठन्ते BrahmSūBh. (Rā.) 249.2 (on i.2.12); सा कण्ठकस्य च प्राप्तिस्तस्यैवापगमः KathāSaSāg. ix.4.3; अपगमे वर्तमानादिदमात्मनेपदविधानं भवति PadMañ. on KāśiVr. on Pi. 3.37 (441.17); कमलस्य विकासरूपपरिणामहेतोः सूर्यतेजसोऽपगमे पुनर्मुकुलीभाववत् VivaPraSarh. 40.12; संसारे प्रतीयमानस्य कस्य विद्याकारस्यैवापगमो हि मोक्षः न त्वपूर्वाकारोत्पदः NyāySu. (Ja.) 293B.11 (on ii.1.5); अपगमे वर्तमानादिति च ज्ञेयम्। अत्र च क्रोधाद्यपगमः फलम् Prasā. ii.411.13; तस्मात् भक्तियुक्तप्रश्नाभावकृतप्रतिबन्धस्यापगमात् (वदाम्यहम्) LalitāSaBh. 8.17 (on 13); 2B alleviating, curing (lit. going out) आगमापगमस्योभयदुतावेदोन्मेषाणाम् वैषम्यम् ... अनिलचरे AṣṭāHr. iii.2.10; 2C destruction विधवास्त्वपि पारदार्यं न स्यात्। न च व्यभिचारदिभिस्तस्यापगमो युक्तः संस्कारानिमित्तत्वाद् दारशब्दस्य BālaKṛ. ii.128.5 (on 3.254 (? 260)); प्रायेणापगमो यस्मिन् दुरितारिकदम्बकान् MahāP. 11.96; मासपर्यन्तं दुग्धमात्राहारेण वा वक्ष्यमाणेन उपपातकानां शुद्धिरपगमः स्यात् VīraMi. 998.25 (on 3.265); उपपातकैर्गोवधादिभिर्जातानां सर्वेषां पापानामप-गमाय प्राणायामशतं कार्यम् VīraMi. 1073.2 (on 3.305); 3A separation समागमः सापगमाः सर्वेषामेव देहिनाम् PañcT. (Kos.) 2.192 (145.19); Hitopa. 1.168; विश्लेषे तु विप्रयोगविरहवियोगाः। विगमोऽपगमोऽप्ययः Vajja. 194.27; 3B removal मणिमन्त्रयोरपगमे तु यथा सति पावकाद्वति घूमलता SarhKṣeŚā. 1.15 (i.21.6); संकल्पमात्रेणैव परशरीरगतभूतवेतालगरलाद्यपगमविनाशदर्शनात् BrahmSūBh. (Rā.) 142.2 (on i.1.3); स्वेदनं वातश्लेष्मणोरपगमः Kiraṇā. 76.16; भुवो भरस्यापगमं दिनेधरः। निवेदयिष्यन्निव गाढरहसा रथेन पातालगुहामगाहत् MadhuraVi. 3.46; 4 absence येनार्येनाभिसंबद्धमभिधानं प्रयुज्यते। तदर्थपगमे तस्य प्रयोगो विनिवर्तते VākyaPa. 2.158; वैदग्ध्यापगमाज्ज्ञे परिजने दीर्घा कथां कुर्वति AmaŚ. 77 (comm. वैदग्ध्याभावात्); 5 non-accomplishment नियोगार्थनिष्पत्तिसामर्थ्यात्स्वर्गादिसिद्धिः [निष्पत्तिः]। न ... स्वगदिश्व नियोज्य-विशेषणत्वेनाविषयत्वात्। अन्यथा गृहदाहादेरप्यपगमप्रसङ्गः BhāvanāVi. 201.4; सगोत्रादिविवाहः कृतोऽप्यकृत एव। ... विवाहस्य विध्यतिक्रमस्त्वादपगमात् ManuBh. i.212.29 (on 3.1.1); 6A transgressing, violating नियमयति यतात्मा यः प्रजा

347.32; 2 name of a country अपगाधालिमद्राक्ष किरातानाथ जातयः। तोमरा हंसमार्गाः ... एते देशा ह्युदीच्याः Vāyup. i.45.120.

अपगानाथ (apagā-nātha) *m.* lord of rivers, sea समुद्रस्तरितां नाथः ... रावणश्चापगानाथः वरणागो वस्यसः AgaNi. 50.

अपगानीर (apagā-nīra) *n.* water of river पीयतेऽच्छमपगानीरम् ... सुमतिः शङ्केऽथ रङ्गयते Damarū. 75.

अपगामिन् (apa-gāmin) *adj.* going away ये पूर्वार्धे निजिहते चरन्तः शान्ता मृगा जन्तुपशवोऽपगामिनस्ते। पशवो भवताश्च सर्वे विनायाभागे सहिनो भवन्ति AVParī. I(7).4.

अपगारम् (apagāram) *adv.* [the diphthong of the root *gur-* with *apa* is substituted optionally by *ā* when taking the affix *namul*, P.vi.1.53] by way of raising or lifting णमि परतः अपगुर एव आत्वं भवति वा। अपगारम्। अपगोरम्। अस्यापगारं युद्धते JaineVr. 291.23 (on iv.3.45); गुरी उद्यमन इत्यस्य धातोर्पूर्वस्य णमुक्तिं परत एवः स्थाने विभाषा आकार आदेशो भवति। अपगारम् अपगारम्। अपगोरमपगोरम् KāśiVr. vi.1.53; अपगुरो णमि व्युपसंख्यानं कर्तव्यम्। अपगारम्। अपगोरम् Kātan Vr. iv.1.74 [disapproving, threatening, MW.]

अपगाहन (apa-gāhana) *m.* one of the thirteen types of sweat (lit. bathing away) संकरः प्रस्तुतो नाडीपरिपेकोऽपगाहनः। ... स्वेदयन्ति त्रयोदश HārīS. iii.2.143.

अपगुण (apa-guṇa) *adj.* 1 free from qualities, devoid of qualities न वै देयमनुक्रोशहीनायाव्यपकारिणे (v.l. दीनायापगुणाय तु) MahāBhā. xii.37.37; सकलैषुः ... गुणैस्तव। ... त्यक्तमपगुण प्रयासमुपयासि किं मुधा ŚiśuVa. 15.32; रणे यती चापगुणे न संग्रहः RāghPāṇ (Dha.) 1.45; गुणवदगुणवद् वा (v.l. सगुणमपगुणं वा) कुर्वता कार्यजातं परिणतिरवधार्या यत्नतः पण्डितेन ŚatTrayī. 45; RauhiC. App. 23; 2 having bad qualities or defects स्निग्धं भवत्यमृतकल्पमहो कलत्रम् हलाहलं विषमिवापगुणं तदेव KāvyaśāstraSūVr. 44.7 (on iv.2.7)

अपगुण (apa-guṇa) *m.* bad qualities, defects एष चापगुणोन्मुक्त-विकसद्गणसंहतिः। प्रदेशेऽस्मिन्महीरामः प्रकामभवलोक्यताम् (पुण्याश्रमः) RāghPāṇ. (Dha.) 7.57.

अपगुर (apa-gur-) vi.u. 1 to lift up, cf. अपगूर्य 1 [but to reject, to disapprove, to threaten, MW.]; 2 to revile, to censure, to reproach योऽपगुरातैः शूतेन यातयात् ब्राह्मणाय नापगुरेत TaiS. II.vi.10.2.3A to threaten, to menace तस्मान्निवापगुरेत न च कुर्वीत शोणितमिति BaudhDS. ii.1.7; 3B to inveigh against any one, cf. अपगूर्ति 2; 4 to kill cf. अपगोरण 2; 5 to deprive of, APte; 6 the verbal root *apa-gur-* अपगुरो णमुक्तिं P.vi.1.53; गम्यपगुरो वा JaineVyā. iv.3.45; CāndrVyā. v.1.55; अम्यपगुरो वा ŚākaṭaVyā. iv.1.183; वाऽपगुरो णमि SiddhaHe. iv.2.5.

अपगुरमाण (apa-gurāmāṇa) *adj.* growling, threatening नमोऽपगुर-माणाय चाभिघ्नते च TaiS. IV.v.9.2; MaiS. ii.9.8 (ii.127.2); KāthS. 17.15 (i.258.11); KapiKaS. 29.5 (117.15)

अपगुह (apa-guh-) i.u. 1 to set aside अत्रिः ... स्वर्धानोरुपं भूया अंशकत् RV. v.40.8 (Say. अपजुगोप न्यवारयत्); 2 to hide, to conceal मा वपौ अस्मदपं गृह एतद्यद्व्यसंस्पः सन्निधे बुभयं RV. vii.100.6; SV. (Kau.) II. viii (1).4.1; SV (Jai) iv.23.7; TaiS. II.ii.12.5; MaiS. iv.10.1 (iv.144.5); Nir.5.8 (97.13); अपगोहममृतां नर्त्यन्धः RV. x.17.2; AV. xviii.2.33; Nir.12.10 (209.2); मा सैः ताहगप गृहः सस्यैः RV. x.27.24; मात्मानमपगुहो योऽलं प्रजायै सन् प्रजां न विन्दते TaiS. II.ii.1.1; MaiS. ii.1.1 (i.1.7); KāthS. 9.17 (i.120.14); प्रजा अंसजत ता सृष्टा इन्द्राग्नी अपागुहोत्तौ TaiS. II.ii.1.1; MaiS. ii.1.1 (i.1.5); KāthS. 9.17 (i.120.12); इन्द्राग्नी वै मे प्रजा अपागुहताम् TaiS. II.ii.1.1; KāthS. 9.17 (i.120.13); औपधयः खलु वा एतस्य प्रजामपगुहन्ति MaiS. ii.5.4 (ii.51.17); इदमहममुष्यामुष्यायुषस्य पाप्मानमपं गृहाम्युत्तरोऽसौ द्विषद्भ्यः ĀpaManPāṭha. ii.7.12; ĀgñiveGS. i.3.3 (20.16); अपागुहत् सविता तृभो। सर्वान् दिवो अन्धसः TaiĀ. i.11.3 (87.3); 3 not to hide, not to conceal, cf. अपगूढवारि.

अपगूढ (āpa-gūḍha) *adj.* [intervocalic *dh* is changed to *lh* in RV] 1 hidden, concealed पूषा राजानुमावृणिरपगूढम् ... अविन्दत् RV. i.23.14; यद्धिदासां निधिमिवापगूढमुद दंशतादुपयुर्वन्दनाय RV. i.116.11; पुदं न गोरपगूढं विविद्वानग्निर्महं प्रेदुं वोचत् RV. IV.5.3; निधौयमानमपगूढमपु प्र मे देवानां

व्रतपा उवाच RV. x.32.6; मन्मानसेन सममत्र शिवोऽपगूढः साक्षी शिवो विजयतं विजयाधिरूढः Damarū. 17; 2 covered स्थर्हा वसूनि तमुसापगूढा RV. i.123.6; गीर्णं भुवं तमुसापगूढम् RV. x.88.2.

अपगूढवारि (apagūḍha - vāri) *n.* non hidden water मण्डपस्य पुरतोऽथ मध्यमे वा जलाशयम् अनेकयन्त्रकम्। ... सावगूढमपगूढवारिणाम् MayaMa. 25.180.

अपगूर्ति (āpa-gūrti) *f.* 1 act of threatening अपगूर्तिर्द्वितीयः स्तुतिरुत्तमः MaiS. iv.6.8 (iv.90.15); 2 act of inveighing against any one निर्नागस्यादधात्यपगूर्त्या वै वीर्यं क्रियते यत् निर्नागस्यादधात्यपगूर्त्या एव KāthS. 7.15 (i.78.20); KapiKaS. 6.5 (63.9)

अपगूर्य (apagūr-ya) *ger.* 1 having lifted up उच्चैरिन्द्रो अपगूर्य जघान RV. v.32.6; अपगूर्य चरेत्कुक्षम् BaudhDS. ii.1.7; 2 having inveighed against any one अपगूर्य वषट्करोति स्तुत्यं TaiS. II.vi.2.5; HirSS. xxi.2.43 (701.23); अपगूर्य वषट्करोति इति उच्चैर्वादः शब्दस्य ĀpaSS. xxiv.14.4; यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति तस्योच्चैरपगूर्य निखिदन्नवि वषट्कुर्वात् ĀpaSS. xxiv.14.5; HirSS. xxi.2.44 (702.9).

अपगूहमान (apa-gūhamāna) *adj.* [f. -ā] concealing, hiding प्र या जिगाति ... अपं ब्रुहा त्वचं १ गूहमाना। वृद्धोऽनुन्तां अत्र सा पदीष्ट RV. vii.104.17; AV. viii.4.17; AV. (p.) xvi.10.7; ततः स्वप्नेदमध्या वंभुविध गभियग्रूपमपगूहमानः AV. xix.56.2; AV. (P.) iii.8.2.

अपगूहीत (apa-grhīta) *adj.* possessed by evil spirit [nt.]

अपगूह्य (apagrh-ya) *ger.* A having taken उभावनुग्रहरत उभौ तुषेऽप-गूह्योपासाते ŚatBr. II.v.2.42; ŚatBr. (K.) I.v.1.37; B having withdrawn अथातो गूह्यत्वे। ... अधापगूह्य पुनरानयति ŚatBr. IV.i.3.19; IV.ii.5.12; ऐन्द्रवायवं गूह्यात् वायविति। ... अपगूह्य पुनरिन्द्रवायुऽइति KātyāSS. ix.6.7; अपिहितद्वारऽ आदित्यपात्रमादाय संस्रवांश्चोपरि पूतभूतस्तत आदित्यग्रहं गूह्णाति ... अपगूह्य पुनः कदाचनेति KātyāSS. x.4.5 (comm. धारातो विधिवा) C having taken back बृहस्पतिः स्वामपगूह्य तारां हृष्टो जगाम स्वग्रहं सरुद्रः MatsyaP. 23.47.

अपगूह्य (apa-grhya) *adj.* (used as noun) (that) which goes away from the house गूह्योऽपगूह्यो मयोभूः आखरो निखरो निःसरो ... इति वारुण्या दिक्प्रभृति प्रदक्षिणं जुहुयात् ŚānkhaGS. v.2.5.

अपगू (apa-gū-) vi.p. 1 to spit out सुवर्णं खादित्वापगिरति AitĀ. III.ii.4.29; 2 to devour, cf. अपजगुराण, MW.; 3 to take off or to remove the covering, APte.

अपगू (apa-gū-) ix.p. to revile, cf. अपगर.

अपगै (apa-gai-) i.p. to break off singing, to cease to sing सेन्द्रान्मापागायत सेन्द्रान्नुतयेवेन्द्रियवान्द्रिमान्चशीयान्भवति GopBr. ii.2.14 (180.12)

अपगोपुर (apa-gopura) *adj.* which is devoid of gate अपगोपुरं परैः परैरयनिराकृतं कृतम् Bhaṭṭi. 10.11; SaraKāṇṭha. 199.20.

अपगोरण (apa-goraṇa) *n.* 1 act of threatening ब्रह्मस्वस्वरूपद्विषेणानाम् ... रात्रिसमप्रतिष्ठादिवदपगोरणशतयातनासाध्यसाधनभावयत् च कार्योपयोगितयै सिद्धेः BrahmSūBh. (Rā.) 128.13 (on i.1.1); ŚrūtaPra. ii.458.23 (on iii.2.40); अत एवापगोरणादिनिषेधः प्राकरणिकोऽपि यथातथाप्राप्तद्विषयः प्रकरणादुत्कृष्य पुरुषायो व्यवस्थापितः शंयुनये SiddhāSi. ii.162.18; 2 act of killing यदा जितवाच्यतिशेखरोऽभिनवगुप्तमनुत्तमान्त्रिकम् स तु ... हतमनाः कृतवानपगोरणम् ŚānkaDiVi. (Mā.) 16.1 (comm. बधोद्यमम्)

अपगोरणनिन्दा (apagoraṇa-nindā) *f.* censure of threatening अप-गोरणनिन्दा हि तत्रिवृत्तेर्विधेयतां गमयति ŚrūtaPra. ii.512.21 (on iii.3.40)

अपगोरणनिवृत्ति (apagoraṇa-nivṛtti) *f.* cessation of threatening द्विविधं प्रयोजनं प्रवृत्तिनिवृत्तिभ्यामेव लभ्यते यथा कामिनीपरिच्छेदेन कामावाप्तिः ... अपगोरणनिवृत्त्या शतयातनानिवृत्तिः NītiMā. 12.7.

अपगोरणादि (apagoraṇādi) *adj.* lifting of weapon etc. तेष्वायुधोद्य-मनादित्वा अपगोरणादयो निषेधाः PūrvoṭṭaVāNaMā. 50.10; 50.11; 52.15.

अपगोरम् (apagōram) *adv.* by way of raising or lifting अपगोरम्। अपगारम् P.vi.1.53; णमि परतः अपगुर एव आत्वं भवति वा ... अपगोरम्। ... अस्य अपगोरं युध्यन्ते JaineVr. 291.24 (on iv.3.45)

अपगोह (apa-gohā) *n.* [but m. pw.] hiding place स विद्वां अपगोहं कनीनाम् RV. ii.15.7.

अपग्रह (apa-grah-) i.u. 1A to sever, to disjoin यं कामयेत। पापीयान् तस्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैतन्मपगृह्णाति TaiS. V.i.1.2; 1B to keep back

अंशुनर्पं गृह्णाति त्रयंत एवेनं प्राणा वा अंशवः TaiS. Vi. iv.4.4; 1C to take away from तदेनमप्राग्रहीतेन सोऽपतंरं पापीयान्भवति MaiS. i.6.8 (i.98.18); उच्चैः संदो मिन्याद् वृष्टिमेवाप्राग्रहीत् MaiS. iii.8.9 (iii.109.1); अथ तुणमकम्पगृह्णाति अपगृह्णाति Nyās. i.1026.3 (on iv.3.163); 1D to tear off, MW.; 2 to disfavour, cf. अपग्रह m.; 3 to know wrongly, cf. अपग्रहा.

अपग्रह (apa-graha) m. 1 disfavour स्वयं वियता सुरदेवतसत्तामनु-
ग्रहावग्रहयोर्दृष्ट्या ŚiśuVa. 1.71; शक्नोत्यनुग्रहमभरणमपग्रहं च कर्तुं महान्
हि महतः समये महस्यो HarVi. 8.40; 2 prisoner प्रग्रहोऽपग्रहो बन्दी कारा
बन्धनवेशमनि ŚabdaRa. (Vā.) 2788.

अपग्रहण (apa-grahana) adj. which is taken away सच्चापग्रहणो वज्रो
दक्षिणाविसर्जनः KāthS. 21.2 (ii.38.5); KapiKaS. 31.17 (164.14); MaiS. iii.2.10
(iii.31.15).

अपग्रहा (apa-grahā) adj. (f.) having wrong or distorted knowledge
स्थितास्थलवाशिष्टासु प्रजास्विव कचित् कचित्। अपग्रहास्तस्ता वै लोभाविष्टासु
वृन्दः BrahmanḍP. i.31.92.

अपग्राम (apa-grāma) adj. expelled out of their community तस्मिन्वसरे
स्नाता निर्यतापमान अपग्रामा महापातकिनः ये प्राणादभ्युभिः परित्यक्तास्ते पूता
भवन्ति ŚāṅkhāS. xvi.18.21.

अपग्रह (apa-grāha) n. act of drawing away, जयं वाव यः पवते
स प्राणस्तस्येदमपग्रहं प्राणिमः KāthS. 26.10 (ii.135.12); KapiKaS. 41.8
(245.11)

अपग्रहम् (apagrāham) adv. by way of taking away or removing
मारुतं चरं निर्वपेत् ... हरितो रुक्मोऽपिधानस्यातस्यापग्रहमवधेत् KāthS. 11.1
(i.143.2)

अपघट् (apa-ghaṭ-) I.A. (caus.) to shut up एकैकं च कपाटं पञ्च
पञ्च पुरुषशतान्युद्धाटयन्ति स्म अपघटयन्ति स्म LaliVi. 14.0 (16) [MW.]

अपघटयत् (apa-ghaṭayat) adj. driving away, destroying निध्या-
यान्धकारस्थितिमपघटयद्वाङ्मयप्रतारिः ... जपति विजयतां पुण्यमत्तपुराणम्
MahāP. 1.210; 23.195.

अपघन (apa-ghana) n. buttock श्वोऽमावासेति गां कारयते। तस्याः
सर्वं चापघनं प्रपाकं च निघाच। भिक्षां कारयति KauSīS. 83.14; 2 body
नाकीन्द्राः क्षालयांचक्रुः ... नेत्राण्यपघनान्यपि MahāP. 16.220.

अपघन (apa-ghana) m. [irregularly derived from apa-han-, P.iii.3.81;
Liṅgānu. (Vā.) (c) 11.24; JaineVyā. 125.30 (on ii.3.69); CāndraVr. on
i.3.66; KāsiVr. on iii.3.81; Nyās. i.704.24 (on ii.3.81) Kātan. iv.5.60;
i.3.66; KāsiVr. iv.4.20; SiddhHe. v.3.36.] 1 limb of the body

श्रीप्रमर्धोविधातम् SūryaS. 6; KāvyaPra. 418.1; PrabaCin. 45.1 (v.1.); श्रीमान्
ब्रणिभिरपघनैर्घराव्यक्तयोषान् ... घर्माशोस्तस्य ... सिद्धसङ्घैर्विदधतु घृणयः
श्रीप्रमर्धोविधातम् SūryaS. 6; KāvyaPra. 418.1; PrabaCin. 45.1 (v.1.); श्रीमान्
हेमशिलायनैरपघनैः प्रांशुः प्रकृत्या गुरुः MahāP. 15.223; हित्वा तेषां घनमपघनं

... विधत्ताप्राज्यलक्ष्मीः स्वैरं भजे ... सुराधीशस्याङ्गसङ्गम् ŚrīkaC. 24.23;
स्याधेद्वरुहं द्विपस्य भयकृत् ... प्रत्युह्येत ततो निजैरपघनैरप्येतदुन्मुले RajTa.
(Ka.) 8.2524; हित्वैकमस्यापघनं विशन्ती तद्विद्वद्भान्तरमुक्तिसीमा। चिरं
(Ka.) 8.2524; हित्वैकमस्यापघनं विशन्ती तद्विद्वद्भान्तरमुक्तिसीमा। चिरं

चकारोभयलमलोभात्स्वभावलोला गतमागतं वृNaiS. 8.11; रतिगृहणयने विपुलापघने
मनसिजनकनासने GitGo. vii.15.5; दोर्भा गृहीतमनुविन्मदिदं स्वपीठे न्यसेत्र-
पुंसकशिलाकलितान्जनालम्। प्राक् प्रष्टपाठिकनिजानुगुणादिहृतिमूलाहितापघन-

पुंसकशिलाकलितान्जनालम्। प्राक् प्रष्टपाठिकनिजानुगुणादिहृतिमूलाहितापघन-
भावितपारमात्म्यम् TanuSā. 6.41; अङ्गं प्रतीकोऽवयवोऽपघनोऽय कसेवरम् AmaK.
1213; RājNi. 395.20; NāmMā. 138; Vajja. 177.55; Abhinidhā Cin. 566;
ParyāSāRa. 631; ŚabdaRa. (Vā.) 2122; ParaNā. 2101; KośaKaTa. 1.5054;

2 body (वानराः) अपश्यन् ... कोऽपि खेदः समपघत NalaCam.
स्त्रियम् Bhaṭṭi. 7.63; न नाम देवस्यापघने ... कोऽपि खेदः समपघत NalaCam.
स्त्रियम् Bhaṭṭi. 7.63; न नाम देवस्यापघने ... कोऽपि खेदः समपघत NalaCam.

7.10 (8); यो निजेऽपि शरीरेऽस्ति निर्ममत्वो महाभुजः। स ममत्वं कथं कुर्यादप-
न्य-
... यान्ति मध्याह्नसमयाः YaśasCam. i.71.15; मोहानिलविजृम्भणादिव घनतरं
तरंगयितव्यमपघनेन YaśasCam. ii.69.2; ii.208.4 निजकीर्तिमुघाघवलितापघनं

विभुवनेव विहारहर्म्याणि YaśasCam. ii.240.7; ii.295.11; कीनाशदिशि पवनाशनेधर-
शरीरशयनाश्रितापघनम् ... स विधाघरः समस्तपि नपरं क्षोभयामास YaśasCam.
ii.299.24; घोटः कीर्तेर्धनाभापघनगजघटाघातनैर्घृण्यनिजो घूर्णति ... घोरोऽय

... स विधाघरः समस्तपि नपरं क्षोभयामास YaśasCam.
ii.299.24; घोटः कीर्तेर्धनाभापघनगजघटाघातनैर्घृण्यनिजो घूर्णति ... घोरोऽय

... स विधाघरः समस्तपि नपरं क्षोभयामास YaśasCam.
ii.299.24; घोटः कीर्तेर्धनाभापघनगजघटाघातनैर्घृण्यनिजो घूर्णति ... घोरोऽय

खड्गः KhadgaS. 4.

अपघन (apa-ghana) adj. [f. -ā] 1 free from the obstruction of
clouds, cloudless तत्तनयाः ... भयवन्तमपघने शरत्कालेऽकम्बि ... कपिलसिन्धुपथम्
ViṣṇuP. iv.4.20; श्रीप्रमर्धोविधातम् SūryaS. 6; KāvyaPra. 418.1;

सिद्धसङ्घैर्विदधतु घृणयः श्रीप्रमर्धोविधातम् SūryaS. 6; KāvyaPra. 418.1;
PrabaCin. 45.1 (v.1.); 2 not fat, i.e. light or slim यदि बृहदपघनापघना तनुर्धदि
... वहति कस्य कृते मदने धनुः SaduktiKa. 141.14; पृथिवीनाथं नेत्रवर्तिधोविकार

उपघन (अपघन) पाणिः ... आत्मनः संज्ञां पुरस्तात्पचीकजत् SūkSa. 22.6.
अपघनघटितपुसुपघनसार (apaghanaghaṭita-ghusmaghanasāra) adj.
who has applied camphor and saffron to the body अपघनघटितपुसुपघनसार

... जय जय दक्षवराजकुमार StavMā. 280.26.
अपघनज (apaghana-ja) m. produced from body, i.e. son देहापघनकायाङ्गं
वपुः संहननं तनुः। ... अस्मिन् भवः सुतः (अपघनजः) Bhāṣya on NāmMā. 39.

अपघनभव (apaghana-bhava) m. produced from body, i.e. son देहापघन-
कायाङ्गं वपुः संहननं तनुः। ... अस्मिन् भवः सुतः (अपघनभवः) Bhāṣya
on NāmMā. 39.

अपघनान्वित (apaghanānvita) adj. associated with body जिनदासे जगदितं
घर्मे वाऽपघनान्वितम् BrKathāK. 65.36; घर्मे वाऽपघनान्वितम्। ... मुनिं
वृक्षसमीपस्य चण्डकर्मा ददर्श सः BrKathāK. 73.121.

अपघनी (apa-ghani) f. buttock कथमया गां कारयेत्तामपघनीं प्रोक्षेत्तस्या-
स्त्रीणि सव्यानुपेन्द्ररति पार्थमपघनीं श्रीणीमिति JaimiGS. 2.3 (29.4)
अपघनोपेत (apaghanopeta) adj. associated with body, having body

दृष्टं योगिनं तत्र ... घर्मे वापघनोपेतं ... परिध्यातमिदं मया BrKathāK.
56.198.

अपघर्ष (apa-gharṣa) m. act of rubbing, i.e. act of brushing
गन्धानुलिप्तकरयोस्तु मियोऽपघर्षातलत्रयास्तरवदरितविजसङ्गः IsāṅSiPa. ii.3.58.
अपघाटलीका (apaghāṭalīkā) f. type of musical instrument सनशोति-

महाव्रतस्य स्तोत्रा भवन्ति त्रयोदश परिमादः। ... ध्रुवः परिमादः ... वैष्णवीका
चापघाटलीका JaimiBr. 2.404.

अपघाटिला (apa-ghāṭilā) f. kind of lute, तं पत्न्योऽपघाटिलाभि-
रुपायन्यत्स्विन्यमेव PañcBr. v.6.8 (comm. उपमुखं स्थापयित्वा मुखमास्तेन
वाद्यमाना वीणापघाटिला इत्याचक्षते) उपमुखं पिछेरां वादनेन काण्डमयीम्।
ता अपघाटिला इत्याचक्षते LāṅS. iv.2.7; DrāhyāS. xi.2.8; ताः प्रतिमन्त्रयेत

यां पत्न्यपघाटिलां मृदुकं वादयिष्यति सारातिमपघातयां द्विपन्तं तैर्नित्यमिति
DrāhyāS. xi.2.9.

अपघात (apa-ghāta) m. [P.ii.3.81; KaSīVr. on iii.3.81; JaineVyā.
ii.3.69 (125.30); Kātan. iv.5.60; Prasā. ii.658.13; SidhāKān. 573A.16 (on
iii.3.81)] 1 act of striking off, act of warding off मुं हौनुं वाऽअप्यानुन
सत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां

चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां
चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां

चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां
चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां

चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां
चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां

चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां
चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां

चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां
चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां

चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां
चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां

चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां
चावयाः श्रोत्रसुखा गिरः। परिवादोपघाती च (v.1. परितापोऽपघातश्च) पारुष्यं
तत्त्वादपघातोऽस्ति हुन्त सत्त्वमासामह इति SatBr. Xi.v.5.1; वस्तुलः सर्वभूतानां

(Kau.) II. viii.3.3; छन्मुध्वाण्यपु द्विषो दहत्रसांसि विश्वाहां RV. viii.43.26; KāthS. 39.15 (iv.134.15); अपघ्नन्तो अरांम्बः पर्वमानाः स्वर्दशः RV. ix.13.9; SV. (Kau.) II.v.3.9; SV. (Jai.) iii.43.1; एष कविर्मिष्टतः ... पुनानो घ्नपु त्रिधः RV. ix.27.1; SV. (Kau.) II.v.6.1; SV. (Jai.) iii.51.2; अपघ्नन्वते मृधोऽपु सोमो अरांम्बः RV. ix.61.25; SV. (Kau.) I.vi.2.14; II.v.7.1; SV. (Jai.) i.52.14; iii.44.9; इन्द्रं वर्धन्तो अतुरः कृषन्तो विश्वमार्यम् अपघ्नन्तो अरांम्बः RV. ix.63.5; अपघ्नन्वसे मृधः क्रतुवित्सो मत्सुरः RV. ix.63.24; SV. (Jai.) i.51.6; iii.48.3; SV. (Kau.) I.vi.1.6; II.v.15.3; त्वं सपत्नान्युतनासु जिष्णुरिन्द्राभिः ऽभिमातीरपघ्नन् MaiS. iv.12.3 (iv.184.3); अपघ्नन् पवते मृधोपसोमो अरान्व इत्यनुतमभिशयमानाय प्रतिपदं कुर्यात् PañcBr. vi.10.6; अपघ्नन् पवते मृधः इत्यभिशयमानस्य प्रतिपदं कुर्यात् JaimiBr. 1.96; अपघ्नन् पवसे मृध इति मृध एवैतेन पापानम् अपघ्नते JaimiBr. 3.222; अनुतमभिशयमानस्यापघ्नन् पवते मृध इति स्तोत्रीयः Kṣudra. i.2.20; 2A driving away प्र ये गावो न मूर्णयस्त्वेषा अयासो अक्रमुः। घ्नन्तः कृष्णामपु त्वचंम् RV. ix.41.1; SV. (Kau.) II.iii.3.1; SV. (Jai.) i.51.6; iii.21.7; त्वेषा अयासो अक्रमुः घ्नन्तः कृष्णामपु त्वचम् इति पाप्मा वै कृष्णा त्वक्। ताम् एवैतेनापघ्नते JaimiBr. 3.60; 2B repelling, warding off तस्मात्त्वेष उद्यतो वज्रो यज्ञवास्तौ तिष्ठेदेवासुररक्षांस्यपघ्नन् अपबाधमानो यज्ञं चैव यजमानं चाभिगोपायन् KauṣBr. 10.2 (45.24); सूर्यमेवैतत्सुरस्ताकरोति सूर्यः पुरस्तात्राष्टा रक्षांस्यपघ्नन्ते SatBr. II.iii.4.8; SatBr. (K.) IV.iii.4.6; अग्निमेवैतत्सुरस्ताकरोत्यग्निः पुरस्तात्राष्टा रक्षांस्यपघ्नन्ते SatBr. III.vi.3.11; SatBr. (K.) IV.vi.3.8; सम्पत्तुमघते। ... अथैताः समन्तं पुन्यङ्गयन्ते नाष्टा रक्षांस्यपघ्नन्तः SatBr. III.ix.2.16; SatBr. (K.) IV. ix.2.11; 3A destroying ततो वल्मीकवपामपघ्नन्त्यात् MaiS. iii.1.3 (iii.4.15); MānSS. VI.i.1.13; उद्दीयस्व जातवेदोऽपघ्नन्ति मम ĀpaManPāṭha i.9.9; TaiĀ.X.1.4; स्वयंप्रचलितेऽग्नी समिधावाद्यादुद्दीयस्व जातवेदोऽपघ्नन्ति मम BhārGS. 2.31 (65.6); गवां मध्ये अग्निमुपसमाधाय ... जुहोति। उद्दीयस्व जातवेदोऽपघ्नन्ति मम HirGS. i.18.5; मयं संसारं पुंसांमपघ्नन् भयापहः ViṣṇuSaBh. 120.5 (on 113); उद्दीयस्व म निर्वर्ति पापदेवतामपघ्नन् संहरन्तियर्थः ŚaṅkaVi. (Ā.) 92.1; 3B striking off पुरस्ताद् घ वा एताः (अनुष्टुभः) पापानं जयन्ति पुरस्तान् पापानम् अपघ्नन्त्यो यन्ति JaimiBr. 1.161; 3.195; ते हैते सयासिन्यौ देवौ। ... एषु लोकेषु सर्वपापानम् अपघ्नत्यौ तिष्ठतः JaimiBr. 1.241; 1.247; 3.310; अपघ्नन्तो दुरितं हव्यगन्धैर्वैतानास्त्वां बह्वयः पालयन्तु Śāk. 4.10; भोः बटवः परिवृत्य लोष्टैरपघ्नन्तः परावर्तयतेनमथम् UtaRāC. 4.28 (1)

अपघ्नु (apa-ghnu) *adj.* (used as noun) (one) who destroys धृष्णु ह्य एनां विश्वया नि कृन्तं अपघ्नोश् चरुम् इरया ससृजे AV. (P.) xiv.3.5.

अपघ्ना (apa-ghrā-) III.P. (caus.) to cause to smell at तां कलशमपघ्नपयति अपजिघ्र कलशम् मष्टा त्वा विशन्निचन्दवस् ... पयस्वतीति JaimiBr. 2.251

अपङ्क (a-paṅka) *adj.* [f. -a] 1A free from mud, i.e. clean यस्याम् ... अपङ्काः अत्यायतयोऽत्यजन्तः। जनैरजातस्खलनैर् जातु द्वयेऽप्यमुच्यन्त विनीतमार्गाः ŚiśuVa. 3.57; कुम्भैः संपूर्णशोभं शिरसि सुघटितैः शातकुम्भैरपङ्कैः शंभोः ... स्यात्सदो नः ŚiVPaKSt. 14; सितिरभवदपङ्का किं च रोलम्बालावलिलितनलिन्यः शैवलिन्यस्तदासु HariVi. 3.64; अपङ्का शुद्धरहिता तथा पाषाणवर्जिता। खुरायात-क्षमाभिन्ना समा भूर्वाजिनां मता Nītipra. 6.69. 1B free from mud, i.e. clear क्रमादपङ्केषु मणौ पङ्कोऽवश्यं भवेद्यतः AṣṭāSaṁh. i.19.18 (1.5); सदोपामपि निर्दोषां करोति सुजनः कृतिम् घनात्यय इवापङ्कां सरसीं पङ्कयिताम् MahāP. 1.82; सा विप्रती संभृतमङ्गलानि स्वादूयपङ्कान्यतिनिर्मलानि। सुघोपमानानि ... पयोसि SkandP. ii.(1).33.17; एतस्मिन्मरुमण्डले परिचलत्कल्लोलकोलहलक्रीडत्कङ्कम-पङ्कमविलसन्निःशङ्कमत्यग्रजम् ... केनेदम् ... वक्रे विशालं सरः ŚārngPa. 1.129; एवमुक्तिरिचयुषुभदन्तर्न्यराभरतमातुरपङ्कम्। हस्तिनी ... सारसमयः Rāgh. 5.31; 2A sinless यस्याम् ... अपङ्काः अत्यायतयोऽत्यजन्तः। जनैरजातस्खलनैर् जातु द्वयेऽप्यमुच्यन्त विनीतमार्गाः ŚiśuVa. 3.57; अरखुरेवबडोऽहमपङ्कोऽस्मि कलङ्कितः YogVā. v.9.16. इतमथ जननीय्याम् ... युवां चुम्बितौ च Nārāy. x.45.4; एवमुक्तिरिचयुषुभदन्तर्न्यराभरतमातुरपङ्कम्। हस्तिनी ... सारसमयः Rāgh. 5.31; 2B faultless यदुवीर ... सन्धिम् ... स्वया धिया स्वैर्जनैरपङ्क जनय नः YudhiVi. 6.77.

अपङ्क (apaṅka-ka) *adj.* free from mud, clear सिन्धुकण्डादुपानीतं सिन्धोर्यत् कमपङ्कम् MahāP. 16.210.

अपङ्कज (a-paṅkaja) *adj.* 1 not produced from mud नाध्यरण्यां समुत्पन्नं यस्य पैतामहं गृहम्। एकार्णवगते लोके तत्पङ्कजमपङ्कजम् HariVarh. i.30.16; ii.72.19; पुण्यानुभावादथ तस्य तस्मिन्पङ्कजं पङ्कजमुदभूव JātaMā. 21.24 (4.19);

(हृषीकेशस्य) शयानस्य तदा पद्ममभूत्राभ्यां पुरंदर। तत्कालमयमाख्यातं पङ्कजं यदपङ्कजम् LakṣmīT. 55.22; 2 not consisting of lotuses अपङ्कजं सस्तरमस्तयन्तं विलाससंमर्दमन्दमाश्रिताः। शनैर्निदाघस्य घनाभदर्शयन्त्रतापहानिं हरिणायतेक्षणाः VikraDeC. 13.14.

अपङ्कजमध्यवर्तिन् (a-paṅkajamadyavartin) *adj.* not staying in the middle of lotus नित्यं वृषेण चरसीह न कृत्तिवासाः सर्वप्रजापतिरपङ्कजमध्यवर्ती Subhāsi. 2499.

अपङ्कासनसंभवान्वय (a-paṅkāsanasambhāvanvaya) *adj.* (used as noun) (one) not having the family originaed from Brahmā महाराजरावणः किं कुरुते। यदपङ्कासनसंभवान्वयः कुरुते BālRā. 5.4 (6)

अपङ्कता (apaṅka-tā) *f.* the state of being free from mud उपैति ... अपङ्कतां मही Kirātā. 4.22.

अपङ्कतोय (apaṅka-toya) *adj.* having clear or limpid water अपङ्कतोयेषु सरित्सरसु। ... चचार BhāgP. iii.1.18.

अपङ्कय (a-paṅkaya-) *denom.* to free from mud or wrong view कुट्टि-तिमिरस्फुरत्कुमतपङ्कमणां पुरा ... जरद्वयी ... अपङ्कयति शङ्करः Śaṅkar-DigVi. (Mā.) 6.84 (comm. कुमतायेव पङ्कः)

अपङ्कयति (a-paṅkarata) *adj.* not delighting in sinful acts पार्थः ... अमुचघ्रापं करतः कृष्णेनाश्वासितः स चापङ्करतः YudhiVi. 7.4.

अपङ्किल (a-paṅkila) *adj.* [f. -a] 1A free from mud, not muddy समाचिताः प्रसवणैः सभन्ततः (v.l. अपङ्किलैः) ... समुत्सुकत्वं जनयन्ति भूधराः RtuSaṁh. 2.16; प्रणिधानवतामपङ्किले पदमेतन्निदधाति मानसे Yādavā. 9.61; 1B free from mud, i.e. not dirty पूरिताशमवनीमपङ्किलं संचरति विमलशिरं द्विजाः Ei. xvi. 316.176; 2 sinless, Yādavā. 9.61 (comm. अपापे ... मनसि); 3 not mixed with unrighteousness अविवेकविभावया धर्ममार्गमपङ्किलम्। द्रष्टुं दीप इव न्यस्तः Yādavā. 22.12 (comm. अधर्मासम्भिन्नम्)

अपङ्किलतटावट (apaṅkila-tāṭāvaṭa) *adj.* having the holes of bank free from mud. अपङ्किलतटावटः शफरकाण्टफालोज्ज्वलः। ... सरित्सलिलसंचयः शरदि मेदुरः सीदति KāvyaMī. 102.15.

अपङ्किलबुद्धि (apaṅkila-buddhi) *adj.* whose intellect is free from mud, i.e. wrong notion न खलु तदाकस्थपङ्कोऽप्यपङ्किलबुद्धिभिस्तदग्राहिंरिपजीव्यते NyāyPari. 10.1.

अपङ्किपावन (a-paṅkipāvana) *adj.* not pure to share food or to dine in the same line or company यज्ञं गृहीत्वा शक्रस्तु हन्तुं ब्राह्मणसत्तमम्। अपङ्किपावनी देवौ कुर्वाणं पङ्किगोचरी PadmP. iv.16.15.

अपङ्कियोग्य (a-paṅkityogyā) *adj.* not fit for sharing food or dining in the same line or company कुण्डस्तमेत्य शक्रः प्रोवाय मुने न जानासि। भिषजावपङ्कियोग्यौ सोमार्हावधिनी यज्ञे Kalāvi. 6.22.

अपङ्क्य (a-paṅktya) *adj.* (used as noun) A (one) who defiles the company in the funeral dinner अपङ्कयानां प्राग्दुर्वालाद्रोहन्तृब्रह्मघ्नतन्मन्त्र-कृदवकीर्णपितृसंवित्रीकभूषपातकम् GautDS. iii.3.11; ii.8.18; B (one) who is not fit to share food or dine in the same line or company यावत्पङ्क्यः पङ्क्यो वै भुजानाननुपश्यति। तावत्फलादप्राशयति दातारं तस्य बालिशम् MahāBhā. xiii.90.17; अपङ्कयानां विशोधनम् ... पङ्क्येन शुध्यति KūrmaP. 690.7 (2.34); ViṣṇuDhaP. ii.73.178; सद्भिरेकत्रासनभोजनाघर्हता (पंक्यता) तदभावादपङ्क्यः ManuBh. i.283.10 (on 3.176)

अपङ्क्यदान (apaṅktya-dāna) *n.* act of giving food to one not fit to dine in the same line or company येऽस्मिन्नपङ्क्यदानफलप्रदर्शनप्रकरणे पठिता अन्धादयः ... तेषु ययोहिष्ठेषु भोजितेषु दातुरिमान्युपतिष्ठन्ते ManuBh. i. 284.24 (on 3.182)

अपङ्क्यन्न (apaṅkty-anna) *n.* food of one who is not fit to dine in the same line or company अपङ्क्यन्नं च संख्यात्रं शस्त्रजीवस्य चैव हि KūrmaP. 568.6 (2.17)

अपङ्क्यप्रकरण (apaṅktya-prakaraṇa) *n.* section dealing with the one who is not fit to dine in the same line or company अपङ्क्यप्रकरणे दुर्बालात्पूर्वं यावन्तः कथिताः एलेप्पामन्नं नाद्यात् CaturCin. iii (i).778.9.

अपङ्गवादिक (apaṅgvādi-ka) *adj.* not lame etc. (वासो रोचेतासौ गुरोः कुले) असौ अपङ्गवादिकाय ViraMi. (Sanskāra.) 551.20.

अपच (a-paca) *adj.* [it has the acute on the final when the meaning is 'not capable to cook; it has the acute on the initial when the meaning is,

'not allowed to cook', P. vi.2.157, 158:] (used as noun) 1 (one) who does not cook at home and does not give food to others अपचस्य तु भुक्त्वात्र द्विजान्नायणं चरेत् ŚaṅkhLDS. 461; ParāSm. 11.46 (comm. यस्तु विप्रो विधानेन गार्हस्थं स्वीकृत्य अन्नदानादिवर्जितः केवलं स्वयमेव भुङ्क्ते सोऽपच इत्युच्यते); गृहस्थधर्मा यो विप्रो ददाति परिवर्जितः। ऋषिभिर्यमत्तचक्षुरपचः परिकीर्तितः ParāSm. 11.50; ŚaṅkhLiSm. 14; Aparā. 1177.9 (on 3.289); 1B (one) who is prohibited from cooking (अचूकावशक्ता) अशक्ता इति किम् अपचो दीक्षितः। अपचः परिव्राजकः KāśiVr. Vi.2.157; अशक्तौ किम्। अपचो दीक्षितः SiddhāKau. 652B.1 (on vi.2.157) (comm. दीक्षितः शास्त्रविरोधात् पचति, न त्वशक्तत्वेन) गुणप्रतिषेधे इत्येव, अन्योऽयं पचात् अपचः SiddhāKau. 652B.2 (on vi.2.157); 2 (one) who does not cook चोऽपचस्य कदमस्य भुञ्जीताग्रं द्विजाधमः। तत्सणायुद्रवस्त स्यात् BrParāSm. 6.286; पराब्रह्मजी त्वपचः श्राद्धमत्र तु कारयेत् ViṣṇuDhaP. i.142.22; 3 not able to cook, bad cook (a term of abuse) (अशक्ता गम्यमानायाम् ...) अपचो यः पक्तुं न शक्नोति KāśiVr. vi.2.157; अपचः पक्तुमशक्तः Prasā. ii.780.11; SiddhāKau. 652A.22 (on vi.2.157); 4 (one) accused of not cooking अपचोऽयं जालः ...। पक्तुं पठितुं शक्तोऽपि एवमाकुर्यते KāśiVr. vi.2.158; (आक्रोशे च) आक्रोशार्थे अचूकान्तं नञः परं तथा। अपचोऽयं जालः Prasā. ii.780.13; अपचो जालः पक्तुं न शक्नोतीत्येवमाक्रोशयते SiddhāKau. 652B.4 (on vi.2.158) (comm. पक्तुं शक्तोऽपि पक्तुमयं न शक्नोतीत्यनेन प्रकारेण शिष्यते)

अपचकिता (apa-cakita) *adj.* (f.) not happy, discontented संहितसेत् 'परप्रकृतयो लुब्धक्षीणापचकिताः प्रत्यादानमयात् वा नोपपद्यन्ति' इति पश्येत् ArthaSā. ii.249.1 (7.3)

अपचक्षुस् (apa-cakṣus) *adj.* (used as noun) (one) who has lost the eyes, blind (पन्था देवः ... अपचक्षुये) अपचक्षुये अन्धाय VīraMi. (Samskāra.) 476.10.

अपचत् (apa-cat-) *i.p.* (caus.) to drive away; to frighten अप नात्रम् अप कृत्याम् अप रक्षोसि धन्वा। अमीवाश् चतयामसि AV. (p.) vii.7.3; आ ते बन्धाम् ओषधिम्। या त्वापुर् उपाहराद् अप रक्षोसि चतयात् AV. (p.) xiii.13.10; PrānU. 3.

अपचत् (a-pacat) *adj.* (used as noun) (one) who is not cooking यथा द्रव्ये त्रैकाल्यं न व्यज्यते तथा शक्तावपि अपचत्यपि पचतीति स्यात् पश्यति पाचकोऽपाक्षीत् पाचक इत्येव न स्यात् NyāyVār. 200.4 (on ii.1.16); न च तदानीमसर्वज्ञः सर्वज्ञात् सामर्थ्यसम्भवात् अपचत्रपि पाचको यथा NyāyKa. 126.9; अपचत्यपि पाकसंबन्धं प्रत्यस्ति स्वल्पशक्तिः TātpT. (Vā.) 24.3 (on i.1.11); यत्तु पाककर्तृत्वमेव पाचकत्वं तदा अपचति तत्प्रयोगः भूतपूर्वव्याचिनीपचारिकः AdvaiSi. 884.8.

अपचति (a-pacati) *gr.* other than the word or expression *pacati* शब्दस्तु पचतिव्यतिरेकेणापचतिरेव भवति Śarka. 66.16.

अपचतिव्यतिरेक (apacati-vyatiṛeka) *m.* absence of what is other than the word or expression *pacati* पुनरपि नञि तत्र प्रयुज्यमाने प्रतिषेधप्रतिषेध एव प्रतीयते नापचतिव्यतिरेकः Śarka. 66.24.

अपचन (a-pacana) *n.* lack of cooking, non-cooking स भगवान्याकृशासनः वदरामापचनं चकार MahāBhā. ix.47.18.

अपचन्द्रसूर्य (apa-candrasūrya) *adj.* from which the Sun and the Moon have gone away अतोऽपचन्द्रसूर्यस्य यथान्धकारस्य मुखे रजः तया तयोर्क्षिरुचामभूमौ तव प्रगल्भे परं प्रचारः Rāgh. 13.42.

अपचमान (a-pacamāna) *adj.* (used as noun) (one) who does not cook on his own at home तथैवापचमानेभ्यः प्रदेयं गृहमेधिना MahāBhā. iii.2.51; शक्तितोऽपचमानेभ्यो दातव्यं गृहमेधिना ManuSm. 4.32; अपचमाना ब्रह्मचारिपरिव्राजका इत्याहुः ManuBh. i.343.9 (on 4.32); अपचमानेभ्यो ब्रह्मचर्यादिभ्यः प्राण्यन्तरेभ्य इव इत्यर्थः ManvaVi. 472.9 (on 4.32); ManvaMu. 150.18 (on 4.32)

अपचमानक (a-pacamānaka) *adj.* (used as noun) (one) who is not eating food cooked on fire वानप्रस्थस्य द्वैविध्यम्। पचमानका अपचमानकाश्चेति BaudhDS. iii.3.2 (comm. अनन्निपक्राशिनश्चेति सूत्रार्थः); पक्षैवापचमानका उन्मज्जकाः प्रवृत्ताशिनी मुखेनादायिनस्तोयाहारा वायुभक्षाश्चेति BaudhDS. iii.3.9.

अपचय (apa-caya) *m.* 1Ai decrease, reduction, diminution, lessening ii (Astron.) decrease (in passing through the constellation (bhoga)) iii (Astrol.) name of some houses in the horoscope (lit. causing regress)

Bi destruction, loss, decay, decline li cure (lit. destruction of cause of disease) iii detraction, i.e. depreciation C descent D detriment, deterioration E short duration (of time) F fall G degradation 2A subtraction, deduction B (Astron.) (particular sum which is to be subtracted 3A stealing B stealing, i.e. attracting 4 gathering, collection 5A contraction B emaciation 6A abandonment, giving up B deletion C removal 7A weakness B (Mus.) weak, i.e. lower note 8 least (number), minimum 9 the word or expression *apacaya* 1Ai decrease, reduction, diminution, lessening एकापचयेनोत्तरयोः KāśiSS. viii.3.2. (comm. एकैकतनापसारणेन व्रतं दोहयति द्वितीयायां द्विस्तेन तृतीयायामेकतनमित्यर्थः); स्तेनः ... कर्माचक्षीत ... अनुज्ञातेऽनुज्ञातारमेनः स्पृशति। ... भक्तापचयेन वात्मानं समानुयात् HirSS. xxvi.7.4 (103.9); ĀpaDS. i.25.8; ऋतयेनेन स्वर्गकामः फाल्गुनिकस्य घृतस्य वतसुमिरकुम्भिनिरुपादते तादृक्षीक्षात् व्रतमुपसत्तव्यस्यपचयस्तनस्थाने भक्षयति KāśiSS. Sāṅkālana. 29.15; यदा ... चन्द्रः ... विकृतो भवेत् ... पक्षापचये मध्ये दृश्यते द्वादशी। हन्ति पञ्चदशं तत्र राजानं सुपहृष्टम् AVPari. 50(3).4; एष्यं वणिगिर्यार्यपचयेन देयम् GautDS. ii.1.35 (comm. प्राप्तस्य मूल्यस्य किञ्चिद्व्युत्ततं कल्पयित्वा); पौर्णमास्यां पञ्चदश ग्रासामुक्तवैकापचयेनापरपक्षमश्रीयात् GautDS. iii.9.12 (comm. चतुर्दश्यामेको ग्रासो भवति। अमावस्यायामुपवासः); BaudhDS. iii.8.23; काले नः ... आयुषोऽपचयं कृत्वा मरणायोपनयति MahāBhā. iii.36.5; BhāgP. iv.11.21; न ह्यहं कश्चिदपि स्वस्मिन्नात्मनि मुहूर्तपचयवतिष्ठते। वर्धते यावदनेन वर्धितव्यमपचयेन वा पुन्यते MahāBhā. i.246.6 (on i.2.64); येन मूर्तीनामुपवाद्यापचवाद्या रूप्यन्ते तं कालमाहुः MahāBhā. i.409.22 (on ii.2.5); VākyaP. 3 (9).13; देहाद्यपचयस्तनं तपसा तस्य यः कृतः। स एवोपचयः ... तेजसास्य कृतः BuddhaC. 12.97; प्रियशिरस्त्वाद्यप्राप्तिरुपचयापचयौ हि भेदे Brahmsū. iii.3.12; BrahmsūBh. (Sān.) 634.8 (on iii.3.12); श्रोतसां सन्निरोधाच्च रक्तदीनां च संसयात्। यातृभणां वापचयात् राजयश्मा प्रवर्तते CarasVi.8.40 (1941 Ed.); आत्मा गुह्योऽक्षरः शान्तः निर्गुणः प्रकृतेः परः। प्रवृद्धापचयो नास्य ViṣṇuP. ii.13.71-72; AgniP. 379.13; आर्यप्रयोगेयु प्रक्षेपापचयं प्रति। न प्रमायेत् KāśyaS. 239B.39; कुरोदये योऽपचयः स नात्र Brhājā. 7.12; JātaPā. 5.20; स्त्री स्यात्कविन्युत्पादार्थिर्विशेषापचयं यदि AmaK. 2908; न व्येति उपचयापचयो न याति इति अव्ययम् GītāBh. (Sān.) 29.17 (on 2.17); (आत्मनः) एकस्य निरंशस्य ...। न हि तस्य पूर्वोत्तरकालयोरोपचयो वा स्वल्पभेदोऽस्ति IṣaSi. 87.20; पुण्यापुण्ययोरोपचयापचयो BrahmsūBh. (Bhā.) 4.23 (on i.1.1); गन्धः केचनो गुह्यते न तदाधारस्य द्रव्यस्य नासिकादेशगमनं कल्पते। यदि द्रव्यापचं (?) वः तत्रागच्छेत्कालेन द्रव्यस्यापचयः स्यात् BrahmsūBh. (Bhā.) 136.25 (on ii.3.26); उपचयापचय-संघाताद्यपि वक्तव्यम् NyāyMañ. i.294.12; (हीनात्रवस्त्रेभ्यः स्यात्सर्वदा गुरुसंनिधौ) यदि गुरोस्तादृशमत्रं गृहे न सिद्धं स्यात्, तदा तस्मिन् नाशितव्यम्। अथ गुरोरेपि तादृशमत्रं स्यात्तादपचयः कर्तव्यः ManuBhā. i.179.20 (on 2.194); तत्सद्व्यवहारः ... न यत्रोपचयः कश्चित्थावापचयोऽपि च SkandP. iv.26.13; ŚivaP. ii (1).6.10 (43A.15); गन्धादयः परस्परं संहन्यमानाः पृथिव्यादयः ... संहन्यमानानाम् ... यथा यथापचयस्तथा तथा सौहृद्यतारतम्यम् Bhām. 405.13 (on ii.2.16); यत्राप्यन्त-भिन्नानां गवामुपचयापचयौ देवदत्तोपचयापचयहेतुः तत्र कैव कस्य गुणभ्यो भिन्नाभिन्नानां व्यक्तीनामुपजनापाययोः TaitvVai. 87.18 (on 2.19); यदेवोपचयापचयो शरीरस्य दृश्यते तदेवोत्पादविनाशी भविष्यतः TātpT. (Vā.) 5.41.21 (on iii.2.10); नर्तकगतेभ्यो रसेभ्यो भावाः सामाजिके ... तत उपचये रसः। ततोऽप्यपचये भाव इति AbhinBhā. i.292.11 (on 6.33); रसान्तरितस्कारादन्वयापच तस्य यः। भवत्यपचयो वृद्धेस्तद्ग्रासं तं प्रचक्षते SaraKāṇṭhā. 557.17; वत्स्यापचयो ग्लानिराधिव्याधिप्रकर्षः SaraKāṇṭhā. 591.20; PrātāYaBhā. 243.8; RasGān. 100.2; तपसोऽपचयं मत्वा देवी हियगिरीन्द्रका। भूय एव तवः कर्तुं नारेने BrahmiP. 35.60; आयुः क्षेत्राण्यपचयोपचयाश्चैव योऽकरोत् ... वातस्ति जगदीश्वरः BhaviP. 235A.12 (i.157.25); PadmP. v.16.30; सदसत्कर्णः द्रव्य धर्म एव सनातनः। धर्मं मतिः परो लभस्तस्य ह्यपचयेऽन्यथा BrDharmaP. i.1.36; शिरःपुच्छव्यवयवभेदे सति ब्रह्मणोऽप्युपचयापचयो प्रसज्येतसम् BrahmsūBh. (Rā.) 625.7 (on iii.3.12); Vedānt Dī. 173.15 (on iii.3.12) BrahmsūBh. (Ma.) 54A.3 (on iii.3.13) VedāntPaSam. 307.18 (on iii.3.12) VedāntKa. 308.1 (on iii.3.12); ŚivārkaMaDī. ii.306.15 (on iii.3.12); उपचयापचयानर्हत्वेकम् BrahmsūBh. (Rā.) 107.7 (on i.1.1); (सर्वकलनं प्रकृतिनिर्हासार्थम्) निर्हासः अपचयः। अल्पत्वमित्यर्थः Prādī. iv. 214A.3 (on iv.3.100); त्रिधवश्चापराधः स्याच्छेषापचयस्तयोः SamaraSū. 79.55; पूर्णो भवति सुवृत्तसुधारस्यपचये कः ĀryaSaSa. 503; क्रोडोत्साहहरीनां च निम्ननिम्नकारणबलमुत्पादयति ...

अपचयोऽवलोक्यते Kāvyaṇu. (He.) 69.22; 384.16; चेतः काचघटस्य तस्य घटो दीर्घोऽयमेको गुणः। ... घटे नापचयं चमकृतविवो गीर्वाणगङ्गापयः RājTa. (Ka.) 7.483; रूपेण धर्मेण उत्तरस्येकस्य बहूनां चापचयो वर्धमानकविपरीतोऽवरोहः AlaṅkāRa. 94 (1); यदि पुनश्चतुर्थोऽपनीतं वाजिनमन्यत्र विनियुज्यते हविषो मात्रापचयः स्यात् SaṅkarKāBh. 41.15 (on i.4.3); उपचयापचयाभ्यां अवधारितेय-त्तादिकादिभक्तदुद्धतो भागस्तस्य विभक्तजस्य SmṛtiCan. iv. 711.20; तत्पूर्वोऽयं प्रविष्टः प्रसमपचयः सर्वतापस्य सैन्ये TripuDi. 3.26; एकमिति पदं व्याचष्टे उपचयापचयानर्हतयैकमिति। उपचयापचयौ वृद्धिक्षयौ ŚrūtaPra. iB.48.27 (on i.1.1); श्रीवर्धमानस्य परमेश्वरस्यानन्तचतुष्कसंपत्तेरुत्पत्त्यन्तरं सर्वकालं तुल्यत्वाद्याप-चयौ न स्तः SyādvāMañ. I(110); अपचयस्य आपेक्षिकत्वात् अनवस्था भा भूत इति स्मृतिमुपन्यस्यति क्षुद्रजन्तुरस्थिः स्यादिति PadMañ. on KāśiVr. on P. ii.4.8 (250.16); न तु सजातीयविजातीयभ्यामेव उपचयापचयाविति नियमः NyāySiA. 1989.10; शोषादिना जलाद्यपगमेऽपि यथा वस्त्रादिवस्त्रस्य नापचयः तथा क्लेदनपावनव्यूहनावकाशानामपगमेऽपि शरीरस्यापचयाभावप्रसङ्गात् VivaPra-Saṅh. 234.8; (सः) वार्द्धिके वयसि ... रूपबलोरपचयम् ... दृष्ट्वा चिन्तयामास PuruṣPa. 176.8 नष्टे वाससि दाययम् ... रजकसकाशात् ...। ... धीतस्य ... चतुःकृत्यैर्धमेव च। अर्धक्षयात् परतः पादांशापचयः क्रमात् DaṇḍaVi. 113.23.114.1; प्रचयनयज्ञदानतपसां श्रवणात्मधियां च विशेषात्तदनुविधाधिना-वुपचयापचयावुपगच्छति विद्या NayaMañ. III. iv.17.33; शिरस्त्वात्मत्वादिकम् ... न तु तात्त्विकम् ... ब्रह्मानन्दरूपायाः परिणामिन्याश्चिच्छक्तेरुपचयापचययोः परिणामविशेषवृत्त्योरदोषावहत्वात् ŚivārkaMaDī. ii.306.14 (on iii.3.12); अन्यादेः संसर्गिद्रव्यस्य प्रक्षिणमुपचयापचयाभ्यां परिमाणप्रकाशादिभेदेन भेदाभ्युपगमात् MīmāKau. i.242.8 (on i.4.12); आनन्दगती उपचयापचयौ वृद्धिहासी प्रतीती GoviBh. 229.6 (on iii.3.13) सत्त्वादिगुणत्रयस्योपचयः पुंस्त्वम्। अपचयः स्त्रीत्वम् LalitaSaBh. 139.28 (on 181); VaiyāBhū. 122.2 (on 25); उपचयापचययोः स्थितेरपि सत्त्वेन तन्मात्रविक्षायां, सामान्ये नुपसंक्रमे इति प्रवादः LaṣabdeSe. i.365.8; 1Aii (Astron.) decrease (in passing through the constellation, (Bhoga)) इन्द्रदिशं राहुवद्वच्छति ग्रहः। भोगस्यापचयात् प्रत्यवृद्धतत्पातवन्नहि SiddhāTaVi. 130.22; यस्योर्ध्वनेमिः शशिबिम्बनेभ्यां त्वभावतौ स्यात्तदधःस्थनेभिः। सितं परं यद्धनुषोश्च मध्ये शृङ्गाग्रं चापचयस्ततः स्यात् SiddhāTaVi. 239.13; 271.6; परमं निरुक्तं (रुम्बनं) हस्त्यवृत्तस्थिततीक्ष्णभाणौ। यत्थानतः प्राक्परतः सदैव हलम्बनस्यापचयोऽस्ति नूनम् SiddhāTaVi. 301.22; 310.7; 1Aiii (Astrol.) name of some particular houses in the horoscope (lit. causing regress) दशैकादशषष्टस्त्रिंशदधोपचयानि च। अन्या ह्यपचयानि स्युर्गार्धैर्गदितानि वै GaṇiNāMa. 50; 1B1 destruction, loss, decay, decline यत्र वृक्षाः ... स्रवन्ति वा। ... तत्रवक्ष्यामि ... सयः क्षीरस्रवे ज्ञेयः स्नेहे दुर्मिक्षलक्षणम् याहनापचयं मये रक्ते संग्रामादिशेत् AVParī. 70 kha (8) 3; जयक्षीवोभयोर्दृष्ट उभयोश्च पराजयः। तथैवापचयो दृष्टो व्यपयाने हायव्ययोः MahāBhā. v.70.52 (BhārArthaPra. हानिः); दानवेन्द्राः ... धर्मस्यापचयं चक्रुः MahāBhā. xii.160.26; यतः परस्यापचयस्ततोऽप्यश्वे व्यूहेत, यतो वा भयं स्यात् ArthSā. iii.134.6 (10.5); नर्तकोऽर्थपतिर्वापि यः पूर्णो न करिष्यति। ... प्राज्ञोत्पचयं तु सः NātyaŚā. i.130; रश्मा ... हस्तात्प्रष्टया वापि कश्चित्त्वचयो भवेत् NātyaŚā. 2.36; 3.99.5.182; यस्त्वेमिलक्षणेर्हीनं दण्डकाष्ठं सजर्जरम्। कारयेत् त्वपचयं महान्तं प्राज्यादध्वम् NātyaŚā. 21.185; उपचयाद् व्यक्तीनामुत्पादः, अपचयाद् व्यक्तितरोधः NyāyBh. 201.4 (on iii.2.10); अपचय इति हासः अपचितो गीरिति NyāyVār. 411.7 (on iii.2.12); उच्छेदनं चापचयः पीडनं कर्शनं तथा। ... शत्रौ वृत्तं चतुर्विधम्। ... नाशो योग्यनरादीनां बुधैः अपचयः स्मृतः NītiŚā. 8.60; भावो हर्षपोषकारणम्। ... न विग्रहकारणान्येय यानकारणानि, किं तर्हि तान्यपि अपचयश्च हर्षपोषयोः परस्य प्रकृतीनाम् ManuBh. ii.50.13 (on 7.171); कर्म महच्छुभम्। ... विध्वंसमेत्यपचयत्कोष्ठागारादिवद्ध्वम् BrĀraUBhVā. i.4.1681, ii.4.418; देहस्यापचयो मर्त्यो निविशते गात्रे गृहेषु ग्रहः ŚāntiŚā. 1.7; SaduktiKa. 314.25; नीहार इव चापूरः शनैः अपचयं ययौ Yādavā. 10.47; (पङ्कणांश्चिन्तयेत्तदा) यदुणाश्रयणे सत्यात्मन उपचयः परस्यापचयः तं गुणमाश्रयेत् ManvaMu. 276.20 (on 7.160) नित्यापचयौ हायो AmaK. 262.6; हानिः अपचयः Liṅgānu. (Ha.) 7.12; KośaKaTa. 2.693; हायोऽपचययोग्योः AnekāSa. 261; DharK. 1856; अपचये हायः Vaija. 215.14; AnekāSaṅh. 2.340; ViśvaPra. 115.6; AnekāK. 612; NānārthaSaṅh. 100.6; NānārthaSaṅh. i.22.21; MediK. 120.8; ŚabdaRa. (Vā.) 3782; ViśvaLoK. 264.68; KośaKaTa. 2.7176; ŚabdaRaSaK. 241.4; संहारोऽपचयः समौ ŚabdaRa. (Vā.) 342.6; वृद्धिस्त्वपचये लेशो ViśvaLoK. 76.14. 1Bii cure (lit. destruction

of cause of disease) अश्वरी दारुणो व्याधिः ...। तस्य पूर्वेषु रूपेषु स्नेहादिक्रम इष्यते। तेनास्यापचयं यान्ति व्याधेर्मूलान्यशेषतः SuśruS. iv.7.4 (comm. प्रशमं यान्ति); व्याधेरपचयस्तुष्टिः SuśruS. iv.40.65; Śārngas. iii.10.21; 1Biii detraction, i.e. depreciation अथादिपण्यानामत ऊर्ध्वमपचयो वृद्धिर्वा भविष्यतीति देशकालादिवशाजानीयात् SmṛtiCan. iv. 518.16; कुञ्जरपतेः स्वच्छन्दसंवर्धनः क्षीयन्ते यदि कोटयोऽपचयः किं तेन भूमीभुजाम् SaduktiKa. 254.26; लामवशात् ... स्वत्वमूलद्रव्यानुसारेण गृहीयात्। एवं मूलद्रव्यादपचयेऽपचयचयो ब्रष्टव्यः Subodhi. 99.1 (on 2.255); लामार्थं मिलित्वा कर्म कुर्वतां वणिगां मूलद्रव्यसंख्या-नुसारेण लामापचयौ भवतः ViraMi. 713.13 (on 2.259); 1C descent समवरोहः। ... अपचययुक्तैर्द्वित्रिस्तथा निवृत्तैर्द्विरभ्यस्तैः। आरम्भोऽप्यवतरणस्त्रिपर्वयुक्तैश्च कर्तव्यः (वाद्यविधिः) NātyaŚā. 29.94; 1D detriment, deterioration वीजादृक्षप्ररोहेण यथा नापचयस्तरोः। भूतानां भूतसर्गेण नैवास्त्यपचयो तथा BrahmP. 23.36; ŚivaP. v.19.28 (428A.7); अन्यत्वं चात्र न कारणानां दृष्टकार्यव्याप्तेन कार्यान्-रजनकत्वम्, अपित्वपरिपूर्णस्य कार्यस्योत्पत्तेः शक्तेरपचयात् ManuBh. i.42.8 (on 1.85); यथा ह्यधमेधराजसूयाद्यनुष्ठानशक्तेरपचयस्तथाध्ययनशक्तेरपि Ātma-TaVi. 896.12; दीपादीपान्तरोत्पादनवन्न परमात्मनोऽपचयो नापि शक्तिक्रयो नाप्येकान्तभेदः DipKa. 82.20 (on 3.67); शपथो देयः ... वैश्ये गोवीजकाधनानि तवापचयमुपयास्यन्तीति ViraMi. (Vyavahāra.) 126.27. 1F short duration (of time) अल्पे महति वा शब्दे स्कोटकाले न भिद्यते परस्तु शब्दसंतानः प्रचयापचयात्मकः VākyaPa. i.104; 1F fall येषां राज्ञा सह स्यात्तमुपचयापचयौ ध्रुवम्। अमात्या इति ताराज्ञा नावमन्येत्कदाचन Hitopa. 3.130; 1G degradation, cf. अपचयकारिन्; 2A subtraction, deduction सपक्षपुच्छेषु विधाभ्यासेऽपचये च विधासप्तमकरणीं पुरुषस्थानीयां कृत्वा तथा विहरेत् HirŚS. xxv.3.29 (994.3); ĀpaSuS. iii. 9.14; यः क्षेपस्सोऽपचयोऽपचयः क्षेपश्च विपरिते Āryabh. 2.28 (44); समपदेऽग्रे त्वपचयः पूर्वमुपचयः SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 38.20; 2B (Astron.) particular sum which is to be subtracted मासाधिमसकणान् गिरिभागशेषांस्त्रिंशदुपादपचयोऽयमुदीर्यते MaBhāsk. 1.25 (comm. कलियातवर्षे सप्ताभिर्भस्ते शिष्टं पञ्चभिर्निहत्य हीनदिवसेषु अतीतावमेष्वत्र लघुतन्त्रसिद्धपञ्चावमेषु संयोज्य सप्तभिर्भस्ते यत्रिशिष्यते सोऽपचयसंज्ञो भवति); 3A stealing द्रव्यापचये त्र्यवरं प्रतिराद्धः GautDS. iii.4.8 (comm. ब्राह्मणस्य द्रव्ये चोरोदिभिर-पचयमानेऽपिह्यमाणे); जीवत्यर्थक्षये नीचो याश्चापचयवध्नैः DaśāvaC. 5.166; फलकाष्टपुष्पाणां च चौर्मलयेऽपचयेऽप्यत्यन्तवैकल्यम् ManvaMu. 463.19 (on 11.70); अपहारस्त्वपचयः AmaK. 2281 (but colebrook - loss); AgniP. 366.22; अपहारापचयौ समौ AbhidhāCin. 1524; अपहारश्चापचये ŚabdaRaSaK. 285.9; 3B act of stealing, i.e. attracting करतलैरपचायमथेक्षणैरपचयं च वनेषु जनेषु च। सुमन्सां मनसापि यद्दिने विरचयन्ति विलोवलिलोचनाः। तस्मिन्नसमशरसरमभये ... लक्ष्मणमिदमभाषत RāmāCam. 4.3 (comm. अपचीयत इत्यपचयमपहारम्। आकर्षणमिति यावत्) 4 act of gathering, collection इन्धनोदकानिकाष्ठ-तृणोपलब्धफलप्राप्तिर्दनि(?) दाने) अपचयं ... सर्वमर्हति ब्राह्मणः ŚāṅkhaliDS. 12; पुष्पापचयग्रहणे ... शल्यावयवग्रहणे प्रकर्षणे चाग्रसंज्ञः NātyaŚā. 9.112; AbhinBhā. ii.52.13 (on 9.112); 5A contraction या शब्दसमूहत्वापरिग्रहसंख्यावृद्धय-पचयवर्णसमासानुबन्धानां व्यक्तावुपचाराद् व्यक्तिः NyāySū. ii.2.60; निरवयवा तु जातिरिति। एतेनापचयो व्याख्यातः NyāyBh. 153.7 (on ii.2.60); कथमनन्तावयव आत्मा हस्तिशरीरे तेषामवयवानामुपचयोऽर्भकशरीरेऽपचयः BrahmSūBh. (Bhā.) 126.26 (on ii.2.35); VedāntKau. 206.21 (on ii.2.35); 5B emaciation विशेषा रोगेषु ... चक्षुरिन्द्रियविज्ञेयाः शरीरोपचयापचयायुर्लक्षणबलवर्णविकारादयः SuśruS. i.10.5 (comm. कार्यम्); 6A abandonment, act of giving up प्रक्षेपापचये ताभ्यां क्रमः पादांशिको भवेत्। एकात्तरं ततश्चोर्ध्वं द्वयन्तरं त्र्यन्तरं तथा CaraS. i.7.37 (1941 Ed.); 6B deletion अपचय इदानीं चिन्त्यते ŚābaBh. 1618.19 (on viii.3.12); ŚāstrDī. v.68.23 (on viii.3.6); BhāṭṭDī. iii.32.10 (on viii.3.6); 6C removal साकल्यापचये प्रमित्यभावाद्गौणे प्रमातृप्रमेये संपद्येते NyāyMañ. i.13.11; अग्नेस्तृणान्यपचिनोतीत्यत्र अपचयस्य द्वितीया उपपुष्करि-स्तरणतृणप्रतिपत्तितावगमात् तद्वत् तावत् बहुत्वं न विवक्षितम् MīmāKau. ii.185.7 (on iii.1.14); 7A weakness यदा परिपुष्टमात्मानम् ... मन्येत स्रियाश्च कर्षविदपचयं तदा पुनर्यौ गच्छेत् ManuBh. i.232.2 (on 3.49); अपचयो दीनता Nīl. on MahāBhā. v.70.52; 7B (Mus.) weak, i.e. lower note उपचयापचयाद् ध्वनेः कुर्वन्त्येकत्र रन्ध्रेऽपि तज्ज्ञा नानास्वरौदयम् SaṅgīRā. iii.328.2 (6.455); 8 least (number), minimum, cf. अपचयातिशयः; 9 the word or expression apacaya बलस्यापचयो ग्लानिः ... अपचयशब्देन नाश एव प्रतीयते RasGaṇ. 100.3.

